

Collecció documental
de la Cancelleria
de la Corona d'Aragó

Textos en llengua catalana

(1291 – 1420)



Edició, estudi i índexs a cura de
Mateu Rodrigo Lizondo

Selecció de textos de Jaume Riera i Sans

VNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

•
2013

*f*onts històriques valencianeS

*C*ol·lecció documental
de la Cancelleria de la Corona d'Aragó
Textos en llengua catalana (1291-1420)

*f*onts històriques valencianeS
56_A.

Collecció documental de la Cancelleria de la Corona d'Aragó

Textos en llengua catalana

(1291 – 1420)



Edició, estudi i índexs a cura de
Mateu Rodrigo Lizondo

Selecció de textos de Jaume Riera i Sans
Preàmbuls de Carlos López Rodríguez
i d'Antoni Ferrando Francés

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

2013

*f*onts històriques valencianes

Directors de la col·lecció
Antoni Furió i Enric Guinot



Aquesta obra està sota una Llicència Creative Commons
Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 Internacional.

© Mateu Rodrigo Lizondo, 2013

© De la selecció de textos: Arxiu de la Corona d'Aragó, 2013

© Dels preàmbuls: els autors, 2013

© D'aquesta edició: Universitat de València
i Ministerio de Cultura-Gobierno de España, 2013

Disseny de la col·lecció: J.P.

Il·lustració de la coberta:

Jaume II al soli reial, anvers de segell de plom.
Arxiu de la Catedral de València, perg. 263, any 1323

Maquetació: Inmaculada Mesa

ISBN: 978-84-1118-027-6

DOI: <http://dx.doi.org/10.7203/PUV-OA-027-6>

Edició digital

E si... en les cartes o letres e privilegis de la nostra cort real
proceydores persones dignes letrades e sufficients ab cura dili-
gent havem ordonades per tal que les continències o tenors de
aquelles degudament... sien fundades, no ab menor sol·licitut
és per Nós perpensadora que... encara a correcció e a esmena
de aquelles si en bella retòrica o bon latí e juxta lo nostre
estil seran corregidores, una bona persona de feeltat aprovada
e almenys en sciència gramatical bé instruïda per Nós volem
ésser aordonada.

Pere III, *Ordenacions... sobre lo regiment*
de tots los officials de la sua cort,
52. De l'offici del prothonotari tinent los segells.

Ed. Gimeno, Gozalbo i Trenchs, 123.

*P*resentació

L'any 1977, en el marc del X Congrés d'Història de la Corona d'Aragó —dedicat a la figura de Jaume I i la seua època—, Josefina Font Bayell presentà una comunicació titulada «Documents escrits en català durant el regnat de Jaume I». L'autora, després de repassar ràpidament la seua bibliografia anterior, en què ja havia publicat alguns documents, hi donava notícia de tots els documents del regnat de Jaume I escrits totalment o parcialment en català que conserva l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Aquell cens incloïa només la menció —que no l'edició— de 115 documents de naturalesa diplomàtica i temàtica molt diversa. Malgrat la seua limitada ambició, el treball serví per a posar de relleu la importància dels fons documentals de l'Arxiu de la Corona d'Aragó no sols pel que fa a la història medieval, sinó també pel que fa a l'estudi filològic de la llengua catalana arcaica. Moltes d'aquelles signatures de l'Arxiu corresponen, a més, als primers testimonis del salt de la llengua vulgar a la condició de llengua vehicular de la documentació cancelleresca i, per tant, de llengua d'expressió escrita de l'autoritat reial. Sense restar gens de rellevància a l'immens valor filològic i històric d'aquells documents primerencs, cal reconèixer, però, que l'ús tan limitat que es fa encara de la llengua vulgar en la Cancelleria Reial durant el regnat del Conqueridor i dels seus successors immediats, i la modesta entitat dels fons registrals d'aquella etapa que ens han pervingut, dificulten considerablement qualsevol intent d'anàlisi general i diacrònica de les característiques lingüístiques i estilístiques del seu llenguatge. En realitat, és arran dels nombrosos i transcendents canvis administratius introduïts per Jaume II —no per casualitat, també el fundador de l'Arxiu Reial de Barcelona, nucli primigeni de l'Arxiu de la Corona d'Aragó—, que es multiplicà sensiblement la quantitat i sistematicitat de la documentació cancelleresca expedida i registrada, una part significativa de la qual ja redactada completament en

català. És, doncs, durant aquest regnat que els documents cancellerescs en català comencen a arribar amb freqüència a totes les institucions públiques i privades de l'àrea catalanoparlant de la Corona. D'aquesta manera el català cancelleresc començà a esdevenir progressivament un model de referència que, conscientment o inconscientment, influïa sobre quasi tots els que havien de redactar textos de caràcter politicoadministratiu, els quals, en imitar aquells models, es convertiren en caixes de ressonància que multiplicaven el seu impacte inicial.

Tanmateix, no coneixem bé l'evolució d'aquell català cancelleresc. És per això que Antoni Ferrando i Francès, catedràtic de la Universitat de València, concebé un projecte d'investigació, *La llengua de la Cancelleria reial de la Corona d'Aragó (1291-1516)*, concedit pel Ministeri d'Educació i Ciència, en què es proposava estudiar aquest tema, a partir de la publicació d'una tria àmplia i cronològicament representativa de documents cancellerescos sancionats pels nostres reis entre 1291 i 1516, és a dir, entre els regnats de Jaume II (1291-1327) i Ferran II (1479-1516) inclusivament. El primer resultat d'aquest projecte, fruit de l'estreta col·laboració entre el responsable del projecte i l'Arxiu de la Corona d'Aragó, és la selecció documental que ara els presentem, que comença precisament l'any 1291, inici del regnat de Jaume II, creador de l'Arxiu Reial de Barcelona, i es tanca l'any 1420, moment en què es posa en funcionament l'Arxiu Reial de València, que el rei Alfons el Magnànim havia creat l'any anterior. Com a conseqüència d'aquesta descentralització, els models documentals cancellerescs expedits a partir d'aquella data ja poden ser localitzats també en els registres conservats a l'Arxiu del Regne de València, motiu pel qual deixava de ser imprescindible la participació directa de l'Arxiu de la Corona d'Aragó en el projecte.

Que el miler llarg de documents que ara es posen en les mans del lector haja estat triat sempre atenent l'objectiu de mostrar-ne la riquesa i la qualitat lingüística no ha impedit en absolut que també hagen servit per a oferir una àmplia mostra documental de rellevància històrica igual o superior a la que tenen des del punt de vista filològic. De fet, la localització de documents inèdits que, a més de riquesa lingüística, tinguessen també un extraordinari potencial històric ha estat el gran repte que el projecte plantejava a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. La selecció que els oferim vol ser també, per això mateix, una finestra oberta al nostre passat medieval. Dels pactes feudals a les guerres internacionals, de les instruccions específiques donades als ambaixadors al cobrament dels tributs i el puniment dels delictes, i de l'alimentació a l'adquisició de llibres i d'objectes artístics, tot passant per la construcció i reparació d'edificis, les reflexions filosòfiques davant de la desgràcia o l'expressió dels afectes familiars, gairebé tots els àmbits del govern i la vida de les nostres terres a la baixa edat mitjana passen per davant dels ulls del lector i li mostren directament el veritable esperit d'una època, sense la interpretació, sempre subjectiva, de l'historiador. Per aquesta raó, pensem que aquest repertori documental esdevindrà una magnífica font d'informació no només per als filòlegs, sinó

també per a tots els professionals i estudiosos interessats a conèixer millor alguns dels trets definitoris de la societat medieval de la Corona d'Aragó.

La primera part del projecte no hauria estat possible sense la iniciativa entusiasta del professor Ferrando i, sobretot, no hauria estat mai la que és si no s'hagués produït la col·laboració institucional entre l'Arxiu de la Corona d'Aragó i l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, llavors presidit per l'esmenat professor Ferrando, mitjançant el conveni signat l'any 2000 entre el Ministeri de Cultura (aleshores Secretaria d'Estat) i l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana. A l'ombra d'aquell marc legal, cadascú ha aportat allò que millor sabia fer. L'Arxiu de la Corona d'Aragó s'ha ocupat de la localització i selecció dels documents de l'etapa indicada, que fou encomanada al que, fins fa molt poc, ha estat el cap del seu Departament de referències, Jaume Riera i Sans. Ningú com un arxiver dedicat durant més de dues dècades a organitzar i descriure els grans fons documentals de l'Arxiu Reial i amb una formació erudita tan profunda com és la que té Jaume Riera podia localitzar-los i destriar-los tan adequadament, sempre d'acord amb els criteris de representativitat cronològica i de singularitat filològica i històrica que es proposava el projecte. Tot i la llarga experiència de Jaume Riera, van caldre tres anys d'esforços continuats amb dedicació plena per tal de portar a terme aquesta selecta tria. L'Arxiu també ha col·laborat en la delicada tasca de la transcripció dels documents, punt de partida imprescindible per a fer-ne una bona edició. Aquesta activitat, en la part assumida pel centre, recaigué en la persona de l'arxiver facultatiu Ramon Josep Pujades i Bataller. Ara bé, la tasca més feixuga del projecte ha recaigut en la mà competent i pacient de Mateu Rodrigo Lizondo, professor d'història medieval de la Universitat de València, que ha transcrit, revisat, completat i anotat tots els documents i ens n'ha ofert l'edició més pulcra possible, d'acord amb uns criteris d'edició molt rigorosos i ben meditats, consensuats inicialment amb l'Arxiu. La seua acurada anotació històrica dels documents en facilita molt la contextualització, i l'estudi introductori i els índexs permeten que el lector pugui traure el major rendiment possible de l'extraordinària pluja de dades que aporten. Gràcies a aquesta modèlica i singular combinació d'esforços simbiòtics mantinguts durant una dècada entre l'Arxiu i el responsable i els executors del projecte els podem oferir ara una compilació que, per la combinació d'ambició i qualitat, pensem que té ben pocs parangons en la nostra historiografia.

Finalment, espere que l'amabilitat del lector em perdonarà que aprofite l'avinentesa per a fer un comentari de caràcter més personal. En un món tan complex com el nostre, la direcció d'un centre com l'Arxiu de la Corona d'Aragó no és una tasca senzilla. Tanmateix, els neguits quotidians i els esforços aparentment estèrils de la gestió es veuen compensats amb escreix per altres moments gratificants que els justifiquen sobradament. Deu anys després de posar en funcionament el projecte, n'és un dels més dolços veure ara l'obra culminada. El nostre

objectiu ha estat només el de ser útils als nostres conciutadans. Ens inspirava la divisa del Cuerpo Facultativo de Archiveros y Bibliotecarios del Estado —al qual pertanyem els funcionaris de l'Arxiu de la Corona d'Aragó—, el virgilià *Sic vos, non vobis*. Que siga així.

CARLOS LÓPEZ RODRÍGUEZ
Director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó

*L*la llengua cancelleresca a la Corona d'Aragó

JUSTIFICACIÓ D'UNA INICIATIVA INAJORNABLE

En els estudis sobre la llengua dels textos catalans medievals, literaris o no, se sol fer referència al grau d'ajustament que aquests presenten en relació amb les pautes lingüístiques de la Cancelleria reial. Tanmateix, ens manca una descripció de la llengua cancelleresca, que se sol presentar com un registre cronològicament estàtic i lingüísticament uniforme. És cert que en podríem deduir les característiques més rellevants observant amb atenció els nombrosos documents de la Cancelleria reial ja publicats. Ara bé, en examinar-los, ens adonaríem de seguida que la llengua cancelleresca no reflecteix una realitat estàtica, ja que aquest model lingüístic anava canviant a mesura que la llengua parlada i els gustos literaris també evolucionaven. Però el fet és que avui no sols no coneixem quines eren en concret les pautes lingüístiques de la Cancelleria, sinó que també ignorem la cronologia dels canvis lingüístics produïts al si d'aquell model de llengua. Si els coneguéssem, podríem datar amb major precisió els textos cultes medievals, ja que aquests s'hi solien ajustar quasi simultàniament.

És cert que disposem d'antologies de textos cancellerescos i d'estudis amb apèndixs documentals que en porten. Ara bé, aquests reculls sempre han estat concebuts com a suports per a l'anàlisi d'una època històrica o d'un aspecte concret de la gestió política, econòmica, cultural i administrativa. Només excepcionalment han estat explotats en clau lingüística. És per això que trobàvem a faltar una col·lecció de documents de la Cancelleria reial de la Corona d'Aragó específica i comprensiva de tota la baixa edat mitjana que ens permetés estudiar amb bases fermes el procés de formació, evolució i territorialització de la llengua cancelleresca i la seua incidència en l'àmbit literari. L'avantatge lingüístic de la documentació cancelleresca en relació amb una bona part de la producció literària és que d'aquella posseïm una informació precisa quant a l'autoria i a la datació.

Són aquestes les raons que em van induir a presentar al Ministerio de Educación y Ciencia el projecte d'investigació *La lengua de la Cancillería real de la Corona de Aragón (1291-1516)* (PB98-1484). Executat en una primera fase,¹ va ser continuat després amb el suport de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (2003). Com a historiador de la llengua, era un tema que sempre m'havia seduït. Tanmateix, he de confessar que no m'hi hauria lliurat sense la incitació personal de Riquer, a qui havia conegut amb motiu de la lectura de la meua tesi doctoral. Perquè va ser ell qui, arran d'una conversa sobre les relacions entre la llengua literària medieval i la llengua cancelleresca, em va invitar a emprendre la tasca de confecció d'una antologia filològicament ben editada i representativa de les diferents etapes del català medieval com a eina imprescindible per a conèixer els criteris i l'evolució de la llengua literària catalana.

El projecte era ambiciós, perquè pretenia abastar tota l'època baixmedieval. L'examen de la documentació dels regnats de Jaume I (1213-1276), Pere el Gran (1276-1285) i Alfons el Franc (1285-1291), molt majoritàriament en llatí i menys nombrosa que la dels regnats posteriors, permetia constatar la dificultat de reunir un nombre suficientment ampli i representatiu de textos en català de cada un dels talls sincrònics en què es va distribuir la documentació que es projectà de transcriure (un mínim de 70 documents per dècada). És per aquesta raó que vam decidir fixar el començament de les transcripcions el 1291, any de l'inici del regnat de Jaume II (1291-1327), que va ser l'autèntic fundador de l'Arxiu reial de Barcelona. El límit final va ser fixat el 1516, any de la mort de Ferran II, el darrer rei privatiu de la Corona d'Aragó, i data en què es tanca la secció de Cancelleria d'aquest Arxiu. No cal dir que és a l'Arxiu reial de Barcelona, ara conegut com a Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), on es guarda la major part de la documentació cancelleresca.

Atesa la magnitud de la tasca prevista, es va preveure realitzar el projecte en dues etapes: en la primera s'editarien documents datats entre 1291 i 1420, i en la segona, documents datats entre 1421 i 1516. La data de 1291 marca l'inici d'una etapa en què començà a sovintejar l'ús del vulgar en la documentació cancelleresca, sempre encara en minoria respecte al llatí. La data de 1420 ve a coincidir amb la posada en funcionament de l'Arxiu reial de València, creat el 1419 per concessió d'Alfons el Magnànim, que correspon alhora a l'inici d'un període en què els aragonesos i, sobretot, els valencians van començar a tenir un cert protagonisme al si de la Cancelleria reial, fins llavors controlada majoritàriament

¶ ¹ En van formar part, a més de l'investigador principal, Carme Barceló Torres, Milagros Cárcel Ortí, Emili Casanova Herrero, Germà Colón Doménech, Vicent Josep Escartí Soriano, Joaquim B. Martí Mestre, Miquel Nicolás Amorós, Manuel Pérez Saldanya, Vicent Pons Alòs, Mateu Rodrigo Lizondo, Agustín Rubio Vela

i Abelard Saragossà Alba. Ateses les característiques de la recerca, des d'un primer moment Mateu Rodrigo va assumir la tasca de revisar i anotar totes les transcripcions i jo, la de gestionar-la d'acord amb els objectius que ens haviem traçat. El projecte va ser descrit a Ferrando (2004: 325-343).

per catalans. A hores d'ara el projecte és ja una realitat, totalment acomplit pel que fa a la primera etapa i en vies de realització pel que fa a la segona.

L'optimització del projecte comportava cercar la màxima connivència possible de l'ACA mitjançant un conveni de col·laboració, en un moment en què a penes s'havien començat a digitalitzar els seus fons. El director de la institució, Carlos López, va acollir molt favorablement la iniciativa, que se signà l'any 2000. Gràcies a aquest conveni, la tasca de selecció dels documents a editar va ser encarregada pel director de l'ACA Jaume Riera i Sans, facultatiu de l'esmentat Arxiu. Una primera tasca de transcripció dels documents seleccionats va recaure en Mateu Rodrigo Lizondo i en un grup d'investigadors: Lluís Cifuentes Comamala, Ramon Pujades Bataller, Josep Torró Abad i Antonio José Mira Jódar, però ben d'hora va ser el professor Rodrigo qui es va responsabilitzar tot sol de dur a bon terme el projecte: no solament ha completat, en uns quants casos, les transcripcions fetes pels col·laboradors i ha ampliat el contingent documental inicialment transcrit, sinó que ha compulsat amb els originals els 1.003 documents corresponents a la primera etapa del projecte i els ha anotats sempre que calia. A tots ells, però de manera especial a Mateu Rodrigo, curador de l'edició, i a Jaume Riera, responsable de la selecció documental, vull aprofitar l'ocasió per a expressar-los el meu agraïment més profund.

Si l'arxiver Jaume Riera ha castigat el seus ulls llegint centenars de documents cancellerescos per a seleccionar aquells que, preferiblement no publicats, podien il·lustrar diferents parcel·les inèdites o poc conegudes de la vida cultural, social, política i econòmica d'aquesta etapa, el medievalista Mateu Rodrigo no ha estalviat esforços per a oferir-nos-en unes transcripcions difícilment superables i unes anotacions d'una gran utilitat per a historiadors i filòlegs. Car el projecte no s'ha concebut només des d'una perspectiva filològica, sinó també des d'una òptica àmpliament historicocultural. Si volíem disposar d'uns textos d'interès històric, però que fossen alhora explotables per als estudis filològics, ens calia assegurar la màxima cura en les transcripcions i en les interpretacions de qualsevol problema textual. Una tal comesa —empresa «llarga i difícil», en paraules de Riquer— no s'hauria pogut dur a bon terme sense la ciència i la dedicació del professor Rodrigo.

Mateu Rodrigo i Lizondo (Albalat dels Sorells 1950) és doctor en Història per la Universitat de València, professor titular d'Història Medieval (1989) de la Facultat de Geografia i Història de la mateixa Universitat, investigador col·laborador de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i vocal del Consell Tècnic d'Heràldica i Vexil·lologia Local de la Generalitat Valenciana. Ha estudiat la guerra de la Unió del regne de València, objecte de la seua tesi doctoral, *La Unión de Valencia (1347-1348). Una revuelta ciudadana contra el autoritarismo real*, que compta amb un sòlid suport documental. Però els centres d'interès de les seues recerques, sempre molt ben valorades tant per les aportacions

documentals com pel rigor i la ponderació de les seues anàlisis, abracen diversos camps de la història cultural, literària i política de la València medieval, com són els seus estudis sobre el llinatge d'Ausiàs March o la figura d'Arnau de Vilanova, sobre antroponímia, historiografia o heràldica. Ha estudiat i editat obres com el sermó al·legòric sobre la passió de Crist, *Les corts generals de Jerusalem* (1985), *l'Antroponímia valenciana del segle XIV. Nòmines de la ciutat de València* (1997, en col·laboració amb Agustín Rubio Vela), la *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, atribuïda a Melcior Miralles (2011), i el *Catàleg dels pergamins de l'Arxiu de la Catedral de València, 2a sèrie* (2012). A més a més, ha analitzat l'obra de dos notables eclesiàstics valencians i reputats medievalistes: Roc Chabàs i Josep Sanchis Sivera.

L'INTERÉS PER LA LLENGUA CANCELLERESCA

L'estudi de la prosa cancelleresca catalana és un tema que suscità molt d'interés entre els noucentistes catalans, preocupats com estaven per cercar un model lingüístic que servís de pauta per a la recuperació del català com a llengua de cultura moderna, amb una norma fixa i supradialectal. El discurs ideològic que generà aquesta idealització de «la prosa catalana de la Cancelleria» —per dir-ho en paraules de Marçal Olivar (1936)—, sobretot el de l'època del secretari reial Bernat Metge, ha estat estudiat minuciosament per Josep Izquierdo (1990).

S'ha d'atribuir a aquest impuls, ja aparegut en la Renaixença, la publicació, en les primeres dècades del segle XX, de dues obres d'Antoni Rubió i Lluch, fonamentals per a l'estudi de la prosa cancelleresca: els *Documents per l'història de la cultura catalana mig-aval* (1908-1921) i el *Diplomatari de l'Orient català (1301-1409)* (1921). Paral·lelament es van publicar itineraris i biografies dels nostres reis baixmedievals: Pere el Catòlic (Joaquim Miret i Sans), Jaume I (J. Miret i Sans), Pere el Gran (Ferran Soldevila, Daniel Girona i Llagostera, Jesús E. Martínez Ferrando), Alfons el Franc (Francesc Carreras Candí, J. Miret i Sans), Jaume II (J. E. Martínez Ferrando, Juan Manuel del Estal), Alfons el Benigne (Francesco C. Casula), Pere el Cerimoniós (Francisco Sevillano Colom), Joan I i Martí l'Humà (D. Girona i Llagostera), Ferran I (F. Sevillano, Carlos López), Alfons el Magnànim (Andrés Giménez Soler, F. Sevillano), Juan II (Jaume Vicens Vives) i Ferran II (J. Vicens Vives, Ernest Belenguer Cebrià), sovint amb un notable suport de documents cancellerescos. També en porten algunes de les monografies que giren al voltant de diferents facetes de la vida política de cada regnat, com ara *Jaime II de Aragón. Su vida familiar* (1948), de Jesús E. Martínez Ferrando, o *Alfonso V de Aragón en Italia y la crisis religiosa del siglo XV* (1903-1928), de Josep Ametller i Viñas. Per al nostre propòsit són així mateix interessants l'antologia *Parlaments a les corts catalanes*, de Ricard Albert i Joan Gassiot (1928) i l'*Episto-*

lari de Pere III (1955), de Ramon Gubern. Una de les darreres manifestacions del ja tradicional interès dels medievalistes catalans pel segle XIV és el repertori *Documents de cancelleria i de mestre racional sobre la cultura catalana medieval* (2011), de Josep Trenchs Òdena, que concretament abraça el període que va del 1276, inici del regnat de Pere el Gran, al 1396, data de la mort de Joan I, tot i que de la immensa majoria només ens dóna la regesta. Paral·lelament, hem pogut saludar l'aparició del volum primer del *Diplomatari de Pere el Gran. Cartes i Pergamins (1258-1285)* (2012), a cura de Stefano Maria Cingolani, i la publicació de la *Col·lecció documental del regnat de Ferran II i la ciutat de València (1479-1516)* (2011), d'Ernest Belenguer, que contenen un bon nombre de documents cancellerescos. Tanmateix, els objectius d'aquestes obres són bàsicament històrics o culturals i no s'han ocupat en cap cas del vessant lingüístic dels documents transcrits. Més encara, la preocupació merament historiogràfica dels seus autors s'ha traduït a vegades en no pocs dèficits en els criteris i en el treball mateix de transcripció, com ja va posar de relleu Ramon Aramon i Serra (1955).

Encara vigent el credo noucentista, l'únic estudiós que llavors es va interessar a fons per la llengua de la prosa cancelleresca va ser Anfòs Par, autor d'una remarcable *Sintaxis catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge (1398)* (1923), centrada en *Lo somni*, i d'unes *Notes lingüístiques y d'estil sobre el Curial e Güelfa* (1928), minuciosament examinades per Maria Salomé Ribes (2011). Admirat pel primer estudi esmentat i per la necessitat de fonamentar en la millor llengua medieval les seues propostes de reforma sintàctica del català, Pompeu Fabra (1926) també analitzà uns aspectes molt concrets de la prosa cancelleresca en un conegut treball sobre la coordinació i la subordinació en els documents de la cancelleria catalana durant el segle XIV. Els historiadors de la literatura i de la cultura catalana, enduts pel mateix entusiasme, van començar a estudiar els trets estilístics d'aquella prosa llatinitzant en què havia excel·lit Bernat Metge, ben d'hora qualificat com a «príncep de la prosa catalana» (Olivar 1936; Rubió i Balaguer 1947, 1955; Riquer 1978). Tots ells van coincidir a destacar-hi la influència de la sintaxi llatina, el gust pel sentit rítmic de la frase, la vocació supradialectal, el caràcter fonamentalment escrit del registre, la base lingüística barcelonina, el prestigi institucional, l'acceptació social i la ràpida irradiació geogràfica, fins al punt d'arribar a una mitificació no sempre ben justificada, com bé han posat de manifest Francesc Feliu *et alii* (2008). Tant va ser així que Anfòs Par va encarregar a Aramon i Serra de reunir una «tria de les lletres reials diplomàtiques conservades a l'Arxiu de la Corona d'Aragó» (Iglésias 2005: 353). En general, es tracta d'estudis limitats cronològicament a les darreres dècades del segle XIV i primeres del XV, l'època daurada de les lletres medievals en l'imaginari noucentista.

Els historiadors de la llengua i de la cultura catalanes a penes s'han plantejat l'estudi de la *koiné* cancelleresca anterior al Cerimoniós i l'examen del seu impacte sobre el llenguatge administratiu de les diferents ciutats i viles de la Co-

rona d'Aragó. Quant al primer aspecte, només comptem amb observacions escadusseres. Així, Joan Coromines (1971 [1943]: 278-281) assenyala que, en la versió catalana de les *Vides de Sants rosselloneses*, de la segona meitat del segle XIII, «la influència de la llengua comuna ja es deixa sentir a la major part del text». Aquesta «marea invasora de la koinè catalana» hauria negat els trets lingüístics més locals dels textos coetanis fins i tot de caràcter no literari, com ara el *Capbreu* de la Vall de Ribes, o les versions més antigues de les *Lleudes* i *Treves* de Cotlliure i de Perpinyà, o els diferents *Documents sur la Langue Catalane des Anciens Comtès de Roussillon et de Cerdagne* aplegats per Bernat J. Alart (1881). L'edició de textos judicials valencians del segle XIII, ja iniciada per Joan Ponsoda (1996) i per Maria Àngels Diéguez (2002), ha rebut un considerable impuls els darrers anys al si de la col·lecció «Fonts històriques valencianes», dirigida per Antoni Furió i Enric Guinot, que ha publicat nombrosos documents dels llibres de cort del Justícia d'Alcoi, Cocentaina, Sueca, València i d'altres ciutats i viles valencianes. Certament, ens ofereixen mostres ben interessants de la variació i de les interferències lingüístiques del moment —com ara la presència dels subjuntius *vullos* i *partisquen* en un document datat a València el 1299 (Ferrando 2010b)—, però també reflecteixen la pressió uniformitzadora de la prosa cancelleresca. Aquesta pressió es fa ben evident en els llibres de cort del Justícia de Montuïri de 1357-1360, estudiats per Joan Miralles (1984). I s'accentuarà després del regnat del Cerimoniós, com podem observar en els processos judicials examinats per Joan Anton Rabella (1998) i Maria Dolors Farreny (1986). En tot cas, l'anàlisi de la llengua d'aquest tipus de documentació permetrà en el futur abordar amb més coneixement de causa l'estudi de la formació i del procés de difusió de la llengua administrativa catalana.

Tanmateix, no ens podem estar d'assenyalar que l'estudi que reflecteix millor l'impacte de la llengua cancelleresca en les diverses administracions regnícules i municipals de la Corona d'Aragó és el ric i impecable *Epistolari de la València medieval*, d'Agustín Rubio Vela (1985-1998), integrat per més de tres centenars de lletres missives dels jurats de la Ciutat de València, que abraça tant les expedides entre el 1311 i el 1412 (volum I) com les del període de 1412 a 1479 (volum II). La documentació reunida per Rubio no sols posa de manifest la qualitat lingüística i estilística de la prosa municipal valenciana, que ve a ser la del regne, sinó també una lleugera diferència en matisos lingüístics, sobretot gràfics, entre la del primer volum, que a penes se separa del model cancelleresc, i la de segon volum, que fa aflorar algunes poques concessions a les tendències de la parla regnícola (Ferrando 1985; Colón 2003). L'antologia de Rubio Vela, que podria ser adduïda com el projecte més pròxim a un repertori sistemàtic de documents cancellerescos, és sens dubte un model a imitar, tant per les aportacions de l'estudi introductori al coneixement de la història i el funcionament d'una veritable cancelleria regnícola, que era en la pràctica l'escripció municipal de València, com per la

pulcritud de les transcripcions, per l'encert de les tries temàtiques i pel rigor històric de les anotacions. L'antologia no sols permet valorar el grau d'incidència de la norma lingüística de la Cancelleria reial, sinó també la bona formació cultural dels escriptors i notaris de l'escripció del cap i casal del regne de València (Rubio Vela 1995), un dels àmbits institucionals més receptius de les pautes cancelleresques. L'obra conjumina així l'interès lingüístic i l'interès cultural.

En termes generals, els nostres historiadors de la llengua i de la literatura catalanes s'han limitat a presentar la prosa cancelleresca com un «factor de coherència idiomàtica» (Sanchis Guarner 1980) i com un model literari a imitar (Rubió 1954; Riquer 1964), a subratllar-ne la uniformitat al llarg de quasi tres-cents anys (Coromines 1954 [1943]; 1971) i a comentar la influència del primer humanisme en el canvi d'estil que s'hi observa a partir de 1381 aproximadament (Riquer, 1964, 1978; Nadal / Prats, 1982), però a penes s'han dedicat a fer-ne una anàlisi lingüística. Des d'un angle més estrictament lingüístic, només Germà Colón (1989) ha cridat l'atenció, amb el suport de nombrosos exemples, sobre l'interès lexicogràfic que tindria l'edició acarada de la versió catalana i la versió aragonesa d'un mateix document cancelleresc, i Antoni Ferrando i Miquel Nicolás (2005: 110-111; 2011: 108-109) han descrit alguns dels trets lingüístics bàsics de la norma cancelleresca i han destacat alguns aspectes del seu procés d'irradiació territorial.

A pesar d'aquest interès pel *King's Catalan* —per dir-ho en paraules de Riquer—, lligat sens dubte a la prosa de Metge, a penes s'ha prestat atenció a l'evolució d'aquest català àulic després de l'extinció del casal de Barcelona. Potser hi han pesat molt els judicis d'Anfòs Par a propòsit de la llengua del *Curial e Güelfa*, ja que considera que, si bé «aquesta obra afita lo grau de major perfeccionament de nostra ortografia» (Par 1928: 7) i reflecteix encara «la relativa puresa del segon quart del s. XIV, que no pas l'accentuada decadència literària de 1460 en avall» (Par 1928: 86), «hom hi discerneix les primeres influències lexicals bastardes, qui havien d'expandir-se incontinent en malura determinant de la decadència literària» (Par 1928: 7), ja que, en la seua visió, «lo daltabaix iniciat en nostre romanç abans de 1425, començà per la literatura, per les ciutats cultes, y per la parla oficial y del braç enlayrat» (Par 1928: 75). Així les coses, és obvi que la llengua cancelleresca de l'època dels Trastàmara ja no podia suscitar l'admiració d'antany. En conseqüència, no posseïm d'aquesta època uns diplomataris cancellerescos tan ambiciosos com els de l'etapa anterior.

Ben mirat, els Trastàmara aragonesos han estat poc estudiats pels nostres historiadors fins a Jaume Vicens Vives i Ernest Belenguier Cebrià i, doncs, la documentació cancelleresca que van generar no ha merescut l'atenció adequada per part dels nostres historiadors de la llengua, en bona part com a conseqüència dels prejudicis suara esmentats. Les importants monografies de Jaume Vicens Vives

sobre *Ferran II i la ciutat de Barcelona* (1936) i sobre *Fernando el Católico, Príncipe de Aragón, rey de Sicilia (1458-1478)* (1952), amb uns notables apèndixs documentals, van obrir el camí a l'estudi dels regnats d'Alfons el Magnànim i, sobretot, de Joan II i de Ferran II. Això ens ha permès de comptar amb l'edició de nombrosos textos cancellerescos d'aquest darrer tram de l'època medieval. A més del repertori de Jaume Vicens, en destacaré tres més: el d'Antonio de la Torre, *Documentos sobre las relaciones internacionales de los Reyes Católicos*, en sis volums (1949-1966), el de Núria Coll Julià, *Doña Juana Enríquez, lugarteniente real de Cataluña (1461-1468)* (1953), i l'apèndix documental de la tesi d'Ernest Belenguer Cebrià, *Fernando el Católico y la ciudad de Valencia (Aproximación a su estudio)* (1973), suara publicat (Belenguer 2011). Només en els darrers anys hem pogut veure l'edició de l'*Epistolari de Ferran I d'Antequera amb els infants d'Aragó i la reina Elionor (1413-1416)* (2004), a cura de Carlos López, consagrada al primer Trastàmara. Una bona part de les transcripcions de la documentació cancelleresca d'aquest darrer període es ressent del prolongat divorci entre història i filologia, cosa que la fa difícilment aprofitable des d'un punt de vista estrictament filològic. I la que coneixem no cobreix bé totes les etapes del període, sobretot els darrers anys del regnat de Ferran II (1504-1516). D'altra banda, els escassos estudis sobre la prosa cancelleresca d'aquest període s'han centrat en aspectes estilístics i en la interferència lingüística. En sobreïxen, però, dos, que no ens n'estem de citar: el de Joan Ruiz i Calonja sobre els preàmbuls de les lletres reials (1956) i el d'Antoni M. Badia i Margarit sobre els calcs sintàctics en la prosa cancelleresca del secretari reial Joan de Coloma (1967).

Des del punt de vista de l'anàlisi de les ideologies lingüístiques, l'interès per la llengua cancelleresca s'ha posat de manifest en els vuit col·loquis internacionals *Problemes i Mètodes de la Història de la llengua* que des del 1995 s'han celebrat majoritàriament a la Universitat de Girona, amb participació d'investigadors nacionals i estrangers (sobretot italians, com ara Mirko Tavoni, Alberto Varvaro i Francesco Bruni). En aquests col·loquis s'ha incidit en aspectes estretament relacionats amb el concepte i la formació de la norma lingüística i amb l'equació llengua escrita i llengua nacional. Fruit d'aquestes reflexions són treballs com el llibre *Llengua escrita i llengua nacional* (1992), de Josep M. Nadal, que examina la formació de la norma cancelleresca com una construcció ideològica destinada a la cohesió d'una determinada comunitat; el volum col·lectiu *La invenció de les llengües nacionals* (1999), a cura de Francesc Feliu i Cristina Juher, i particularment el capítol «Normativa i història de la llengua», del mateix Josep M. Nadal, que se centra en l'estudi del procés de construcció d'un espai lingüístic com a conseqüència de la imposició d'una norma; *La llengua sobre el paper* (2005), també de Josep M. Nadal, amb reflexions sobre el «paper simbòlic de les normes», i l'article «Entre el mite i la realitat la llengua de la cancelleria reconsiderada»

(2008), de Francesc Feliu, Joan Ferrer i Narcís Iglésias, on es relativitza el paper de la Cancelleria en la formació de la llengua literària catalana i se'n dona un inventari de recursos sintàctics i estilístics de la prosa cancelleresca, elaborat bàsicament a partir del ja esmentat treball de Pompeu Fabra (1926). Dins d'aquesta mateixa dinàmica s'ha d'incloure la publicació de *La configuració social de la norma lingüística a l'Europa llatina* (2006), a cura d'Antoni Ferrando i de Miquel Nicolás, que aporta unes anàlisis molt valuoses no sols per a l'estudi del procés de formació de la norma lingüística en la majoria de les llengües romàniques occidentals, sinó també, i de manera especial, del català.

Tots els estudis suara esmentats a penes han concretat com es manifestà i com evolucionà des del punt de vista lingüístic la norma cancelleresca catalana. I, entre els que se n'han ocupat, com Segarra (1985), no veiem enlloc cap anàlisi de la llengua cancelleresca ni de l'abast de la seua suposada base barcelonina ni del grau de supradialectalitat o d'artificiositat que traslluïa aquest model lingüístic. D'altra banda, les antologies lingüístiques han marginat quasi totalment la prosa cancelleresca. Així, *Medieval Catalan Linguistic Texts* (1965), de Peter Russell-Gebbett, confegida amb rigor textual, amb una calculada representativitat cronològica i tipològica i amb un molt complet sistema d'anotacions i índexs, no hi presta la més mínima atenció, i *Documents d'història de la llengua catalana. Dels orígens a Fabra* (1986), de Joan Martí i Castell i de Josep Moran, de caràcter didàctic i sense anotacions, només en reproduïx dos, però tots dos són de Bernat Metge, on el criteri subjacent és la identificació entre prosa cancelleresca i model de llengua literària.

Tot plegat posava de manifest la necessitat de reunir una col·lecció de documents de la Cancelleria reial de la Corona d'Aragó, com a pas previ per a l'elaboració d'un examen de conjunt de la llengua i de la norma cancelleresques, allunyat de les aproximacions impressionistes de què ens hem servit fins ara.

FONTS PER A L'ESTUDI DE LA LLENGUA CANCELLERESCA

La llengua catalana té la sort de posseir dos arxius que guarden una considerable massa de documentació cancelleresca medieval: l'Arxiu de la Corona d'Aragó i, a molta distància, l'Arxiu del Regne de València (ARV). Ja hem vist que s'han transcrit nombrosos documents cancellerescos, avui fàcilment consultables gràcies a la digitalització de què ha estat objecte la majoria dels registres de Cancelleria. La digitalització dels textos ens permet no sols aproximar-nos a les fonts primàries, sinó també copsar-ne els aspectes materials. Les fonts primàries que han pervingut fins als nostres dies són sens dubte d'un extraordinari valor històric, tant per la quantitat i la qualitat de la documentació conservada com per la variació d'afers tractats. Bastaran unes pinzellades històriques per a adonar-nos-en.

L'Arxiu comtal de Barcelona s'originà cap al segle XII, quan els seus titulars decidiren crear-hi un depòsit documental per a custodiar tota la paperassa que havia generat i continuava generant la seua escriptura. Ací s'aplegaren, doncs, un bon nombre de documents comtals des del segle IX, abans dispersos en diverses cúries comtals i monestirs. Després de la unió dinàstica entre el comtat de Barcelona i el regne d'Aragó (1137), calgué esperar el regnat d'Alfons el Cast (1162-1196) perquè s'adoptés la decisió de crear una cancelleria única per als documents emanats dels monarques: la Cancelleria reial. Al regnat del seu fill i successor Pere el Catòlic (1196-1213) pertany potser el primer document cancelleresc que ens ha arribat redactat íntegrament en català, datat el 4 dels idus de setembre de 1211 (Udina 1210: 123-127).

L'aparició dels registres de Cancelleria reial s'ha de situar, però, al regnat de Jaume I (1213-1276), en què comencen a ser copiats al «*nostro publico Archivio Barchinone*» els documents signats directament pel rei o per un secretari per mandat seu, generalment sota la fórmula «*Dominus rex mandavit mihi*». Durant el regnat de Jaume I, la presència del català hi és molt escassa. El llatí ho domina tot (Burns 1985; Chao *et alii* 2006). S'ha calculat que fins al 1250 els documents cancellerescos en vulgar —català o aragonés— del rei Conqueridor a penes ultrapassen l'1'4% i que durant la resta del seu regnat, és a dir, entre 1251 i 1276, només arriben al 4'5%, bo i comptant-hi tota mena de còpies posteriors. El primer escrit en català conservat del seu regnat sembla que va ser el de la concessió als habitants de la ciutat de Mallorca del nomenament de sis jurats per al govern municipal, datat el 1240 (Font 1982). Durant el regnat de Pere el Gran (1276-1285), el percentatge de documents cancellerescos en vulgar arriba al 8'6%. A penes tenim dades del regnat d'Alfons el Franc (1285-1291). La situació no canviarà fins al regnat de Jaume II (1291-1327), el qual no sols reorganitza l'Arxiu reial de Barcelona (1318) sota la influència de la cancelleria reial de Sicília, on havia estat rei (1285-1291) com a hereu dels Hohenstaufen, sinó que comença a generar un nombre minoritari, però ja important, de documents en català i aragonés. Si jutgem per les tries lingüístiques de la seua correspondència familiar (Martínez Ferrando 1948), podem observar que, entre 1291 i 1310, els documents en llatí ultrapassen el 84%, mentre que els que són en vulgar a penes superen el 15%. En canvi, entre 1311 i 1321, els documents en llatí descendeixen al 68% i els que ho fan en vulgar, siga català o aragonés, arriben al 31'8% (Fernández-Ordóñez 2011: 343). No debades s'havia produït ja la major part de l'obra en català de Ramon Llull, sovint presentat en les històries de la literatura catalana com el creador de la prosa literària catalana, i la d'Arnau de Vilanova, metge i teòleg famós. Una fita decisiva en el funcionament de la Cancelleria reial fou la creació, el 1355, del càrrec de protonotari, encarregat de supervisar la correcció lingüística, el bon estil i la bella retòrica de la redacció de la documentació reial.

A principi del segle XV, els regnes d'Aragó i de València sol·liciten i aconsegueixen del rei Alfons el Magnànim la creació de sengles arxius reials a València (1419) i a Saragossa (1461). Encara que l'Arxiu de Barcelona continuà guardant còpia dels documents de Cancelleria destinats al regne de València —ens consta, per exemple, que l'arxiver reial Pere Miquel Carbonell es queixava de la feina de copiar documentació no relativa al Principat—, els arxius de València i de Saragossa custodiaven còpia de tots aquells documents que afectaven els regnes respectius i incorporaven la documentació dispersa que es guardava en diferents organismes de tots dos regnes (López Rodríguez 2008). En el privilegi de creació de l'Arxiu del Regne de València s'ordenava que tota la documentació originada davant l'Audiència reial, en la cort o davant altres jutges relativa al regne fos depositada en «lo archiu nostre lo qual tenim dins lo Real de la ciutat» (és a dir, el Palau del Real de València) i que l'arxiver de Barcelona i el primer arxiver de València, Jaume Desplà, fessen còpies de tots els registres, cartes i altres actes estesos en el passat tant dels que custodiava l'arxiu de Barcelona com dels que custodiaven els protonotaris i secretaris reials. Els fons de l'Arxiu Reial d'Aragó seran destruïts arran de l'ocupació napoleònica.

En crear-se el Consell dels Regnes de la Corona d'Aragó (1494), la Cancelleria reial es vincula a aquest organisme, presidit per un vicecanceller. Des de finals del segle XVI, moltes de les funcions pròpies del Consell d'Aragó foren gradualment absorbides pels diversos consells generals de la monarquia hispànica. Fins a la seua supressió per Felip V de Borbó (1715), el Consell d'Aragó no deixà de produir documentació en català, però a partir de Felip II de Castella s'hi imposà de forma aclaparadora el castellà.

L'ACA conserva més de 6.000 registres de Cancelleria, encapçalats cronològicament per alguns cartularis i pels *Llibres de Repartiment* de València. Els registres contenen prop de quatre milions de documents del més variat contingut polític, econòmic, militar, eclesiàstic, etc., relatius als estats que integraven la Corona d'Aragó (Aragó, Catalunya, València, Mallorca, Sicília, Nàpols, Còrsega, Sardenya, Atenes i Neopàtria). Aquests són les fonts primàries a partir de les quals podem conèixer el català cancelleresc. I també l'aragonés cancelleresc. Quant al regne privatiu de Mallorca (1276-1343), s'ha perdut una gran part de la documentació cancelleresca. Així que, per a conèixer el *King's Catalan* dels mallorquins, ens haurem d'acontentar amb les sèries «Lletres reials», «Provisions» i «Sentències», de la secció de «Reial Patrimoni», de l'Arxiu Històric de Regne de Mallorca (Sevillano 1972). La norma de l'administració reial de Mallorca seguia les mateixes pautes que les de la Cancelleria reial d'Aragó, car, si fem cas a Ramon Muntaner, que fou servidor dels reis de Mallorca, també ací es conreava el «pus bell catalanesc» del món. Per a comprovar-ho, només ens cal examinar les col·leccions documentals de Juan Muntaner i Juan Vich (1945), d'Antoni Riera (1986), de Gabriel Ensenyat (1997) i de Maria Barceló (2003).

LLENGUA CANCELLERESCA, NORMA CANCELLERESCA

Llengua cancelleresca i norma cancelleresca no són conceptes equivalents, si bé guarden entre ells una relació molt estreta. Llengua cancelleresca fa referència a la modalitat lingüística culta emprada en els diversos àmbits de les més altes instàncies representatives i administratives d'un país: la llengua del monarca, de la cort, de les relacions diplomàtiques, de la màxima autoritat judicial i, doncs, la dels nobles, lletraferits i funcionaris que envolten el sobirà. Es caracteritza per la tendència a la uniformitat gràfica, morfològica i sintàctica i per la preferència per les solucions lèxiques més pròximes al principal centre de poder d'un territori, però adopta diverses modalitats en funció dels destinataris. No és igual, per exemple, l'estil d'una carta diplomàtica, que pot ser molt dúctil i rica expressivament, que el d'un pronunciament judicial, que s'ha d'ajustar a uns motles i a un llenguatge prefixats. Així, responen al model cancelleresc tant les *Ordinacions de la casa reial* (1344), del rei Pere el Cerimoniós, com la traducció de les *Històries troianes* (1374), de Guido delle Colonne, feta pel protonotari reial Jaume Conesa. Norma cancelleresca fa referència, en canvi, als criteris gràfics, gramaticals i lèxics pels quals es regeix la llengua cancelleresca. La norma no admet, teòricament, variació. En tot cas, la restringeix el màxim possible. La llengua cancelleresca és fonamentalment un registre; la norma, un conjunt de convencions lingüístiques pel qual es regeixen les diverses modalitats i estils de la llengua cancelleresca.

El concepte de norma lingüística, en el sentit que l'usa la lingüística i la sociolingüística actuals, s'ha gestat al segle XX i, per tant, és de mal aplicar a situacions anteriors. Tanmateix, els catalanoparlants, tals com han fet els usuaris de les altres llengües romàniques veïnes, han manifestat de diverses maneres (*scriptae*, tractats de retòrica, gramàtiques, diccionaris, apologies de la llengua, etc.), si més no des del segle XIII, la seua visió d'un ideal de llengua oral i escrita. A aquest ideal va fer referència, per exemple, Ramon Muntaner, quan, cap a 1325, reportà al capítol XVIII de la seua *Crònica* que Roger de Llòria, Corral Llança i altres companys sicilians «nodriren-se tothora ab lo senyor infant [el futur Pere el Gran]; enaixí apreseren del catalanesc de cascun lloc de Catalunya e del regne de València tot ço qui bo ne bell era, e així cascun d'ells fo lo pus perfet català que anc fos e ab pus bell catalanesc». Per al cronista empordanés, l'ideal idiomàtic havia de respondre a «tot ço qui bo ne bell era» de «cascun lloc de Catalunya e del regne de València», après al costat de «lo senyor infant», és a dir, hauria de reflectir la manera acurada d'expressar-se dels catalans i valencians vinculats a la cort reial. En certa manera, també responen a aquest objectiu les *Regles d'esquivar vocables o mots grossers o pagesívols* compilades, abans de 1492, molt probablement per Jeroni Pau per tal d'orientar «qui bé vol parlar» la llengua catalana i «usar de bona ortografia» (Ferrando 2011). Més explícitament s'hi va referir, el

1574, Rafael Martí de Vicianà al *Libro de las alabanzas de las lenguas hebrea, griega, latina, castellana y valenciana*, quan, després de distingir tres possibles «maneras de hablar», assenyalà que «la primera y más principal es la que hablan los hombres de ciencias y letras, porque guarda la propiedad del término, siguiendo la verdadera significación, pronunciación, ortografía y acento». Del Renaixement ençà, s'ha identificat ben sovint l'ideal de llengua oral i escrita amb el de llengua culta. Caldrà esperar el segle XX per veure formulada entre nosaltres una autèntica teoria de la norma lingüística. En correspon el mèrit a Pompeu Fabra, que va identificar aquest concepte amb el de llengua literària (Lamuela / Murgades 1984). Doncs bé, a falta d'un terme millor per a donar compte de la variada gamma de sintagmes («bon parlar», «bell estil», «manera principal de parlar», «llengua culta», «llengua literària», etc.) amb què al llarg de la nostra història lingüística s'ha designat aquest ideal de llengua, optem per recórrer al de «norma» (Ferrando 2006).

Si al llarg de l'edat mitjana té algun sentit parlar de «norma», aquest concepte escau precisament als criteris lingüístics que s'imposaven des de la cancelleria de cada reialme. La «norma cancelleresca» ve a coincidir així amb el concepte de «norma oficial», és a dir, amb la *scripta* i la *grammatica* que preconitzava el poder i l'administració reials i que, pel seu prestigi, era imitada i seguida pels organismes administratius del mateix reialme i pels lletraferits cortesans.

La formació enjornenca d'una norma cancelleresca catalana té a molt a veure amb el procés d'emancipació del català respecte de l'occità, que es precipità amb la desvinculació política de tots els territoris occitans, llevat de Montpeller, dels comtes de Barcelona i reis d'Aragó, després de la derrota de Muret (1213). Però ja des del segle XII s'observa la tendència del català a emancipar-se de la *scripta* occitana dels trobadors. Quan el rei Jaume I instituí l'Arxiu reial de Barcelona, la *scripta* catalana era un fet consolidat, si bé la pervivència de la poesia cortesana trobadoresca prolongà el record de l'antiga comunitat lingüística catalanooccitana. La *scripta* té una relació molt directa amb el sistema gràfic d'una llengua. Per al català, el tema ha estat estudiat concretament per Eduard Blasco (1995) i per Joan Veny (2001). Blasco s'ha ocupat sobretot d'estudiar-ne l'evolució fins que es va consolidar el model lingüístic de la Cancelleria reial. A través de la recollida sistemàtica de textos de caràcter dialectal, Veny ha pogut comparar la varietat de les manifestacions diatòpiques amb la tendència a la uniformitat de la llengua cancelleresca. L'aparició, el 2006, del primer volum de l'*Antologia de textos en llengua catalana de les Illes Balears (segles XIII-XVI)*, preparat per Joan Miralles, amb textos dels més diversos registres i nivells de llenguatge, ens ha permès de seguir l'evolució de les *scriptae* catalanes a l'illa al llarg de més de tres segles d'història, però òbviament entre els 33 tipus de text proposats no hi ha cap de cancelleresc. Ara bé, al seu estudi sobre el llibre de cort reial de Montuïri (1357-1360), Miralles (1984: 46-48) hi distingeix quatre registres lingüístics,

dos dels quals reben el nom de registre jurídic-cancelleresc i registre epistolar-cancelleresc.

La llengua i la norma cancelleresques són supradialectals. Els seus usuaris no deixen entreveure petges dels seus orígens geogràfics. La irradiació de la norma a partir d'un centre polític i cortesà es produeix en els diversos reialmes de l'Europa llatina occidental ja des del segle XIII (Lusignan 2004; Cerquiglini 2009 [1991]; Ferrando / Nicolás 2005). Així, són molt reveladores les dades que ens ofereix l'estudi de Luis Fagúndez Duarte, *Uma scripta em construção. A constituição de uma norma escrita do galego-português no século XIII* (1986), ja que permeten visualitzar, a través de cercles territorials concèntrics, els progressos en l'expansió de *scripta* cancelleresca d'Alfons III de Portugal (1248-1279) a la resta del país.

Ara bé, així com a Itàlia, als dominis dels reis de França i de Castella i als territoris occitans s'observa la coexistència de diverses *scriptae* cancelleresques, com a resultat de les divisions politicoadministratives i de la diversitat dialectal de cada territori (Tavoni 1992; Lusignan 2004; Cerquiglini 2009 [1991]), a la Corona d'Aragó la Cancelleria reial reeixí a imposar, malgrat la fragmentació politicoadministrativa i la bipartició dialectal, una sola *scripta* (Coromines 1971; Blasco 1995; Ferrando / Nicolás 2005; Feliu *et alii* 2008). Tant és així que és difícil advertir diatopismes ben marcats abans de mitjan segle XV en els documents cancellerescos i en textos literaris cortesans catalans. Ja hem vist que, a la darreria del segle XIII, una obra utilitària com és la versió catalana de les *Vides de sants rosselloneses*, realitzada a la diòcesi d'Elna, lluny de Barcelona, tendeix a abandonar els trets regionals per a adaptar-se a la *scripta* cancelleresca. Com a bons exemples d'aquest model unitari es podrien adduir la traducció del *Valeri Màxim* (1396) en «llengua materna valenciana», realitzada pel valencià Antoni Canals, i la de les *Paradoxes* (1444), de Ciceró, en «vulgar materno e mallorquí», realitzada (1444) pel mallorquí Ferran Valentí. A pesar que ambdós traductors van recórrer als noms particularistes de la llengua, la grafia, la morfologia, la sintaxi i fins i tot el lèxic —Emili Casanova a penes ha advertit mitja dotzena de meridionalismes en tot el corpus literari de Canals— no permeten deduir-ne la procedència dialectal. Ben mirat, les diferències diatòpiques del català són poc importants en comparació amb les de les altres llengües de l'entorn europeu.

A Itàlia no és sinó fins al segle XV, en què els fluxos comunicatius entre els diversos estats fan necessari un procés de convergència de les diferents *koinai* territorials, que podem documentar la formació d'una *koiné* italiana o llengua comuna, que integra les aportacions dels diversos dialectes territorials (Tavoni 1992; Marazzini 1994). En canvi, en l'àmbit català ja funciona al segle XIV, i fins i tot abans, una *koiné* cancelleresca ben unitària, tal com ja va advertir Joan Coromines (1971 [1943]: 277):

No hi ha dubte que a l'Edat Mitjana el català era la més unificada de totes les llengües romàniques. Si deixem de banda la poesia, de llengua forastera i artificiosa, la

seva literatura en prosa, des de les *Homilies d'Organyà* i el corpus lul·lià fins a *Tirant lo Blanc*, al llarg d'uns tres-cents anys i en una producció diversa i de les més copioses, presenta un llenguatge uniforme, amb molt escassa evolució cronològica; però encara hi crida molt més l'atenció l'absència de variants dialectals, absència que és total si prescindim de minúcies sense cap relleu, i que a més solament poden trobar-se en els brevíssims textos primitius i en algun autor valencià del segle XV. Llevat d'això, impera pertot arreu un idioma idèntic: el llenguatge de la cancelleria reial. A això és referia Muntaner quan deia que de cap poble no hi havia tanta gent d'una mateixa llengua com de catalans. Però qui ha estudiat històricament la dialectologia catalana s'ha hagut de convèncer que sota aquella *koinè* literària i administrativa, no gaire interessant per al lingüista en la seva uniformitat gens espontània, havia d'amagar-se una llengua viva més variada, encara que ho fos menys que d'altres.

No cal dir que per a l'estudi de la formació de la norma cancelleresca són de gran utilitat, tant en les seues premisses teòriques com en les seues aplicacions pràctiques, els treballs, ja clàssics, sobre el pas de la *scripta* llatina a les *scriptae* romàniques, de Francesco Sabatini i de Bernard Cerquiglini, i sobre les *scriptae* de les llengües romàniques i germàniques els estudis de filòlegs com Paul Meyer i François Brunot quant al francès, de Kurt Baldinger i de Ricardo Ciérbide quant al gascó, d'Ake Grafström quant al llenguadocià i de Peire Bec quant a l'occità. El tema és abordat, amb nous enfocaments, en els estudis de M. Boutier, H. Goebel i C. T. Grossen apareguts al *Lexikon der Romanistischen Linguistik* (1990-1998), editat per Günter Holtus, Michael Metzeltin i Christian Schmitt, i en *Écriture, langues communes et normes. Formation spontanée des koinès et standardisation dans la Galloromania et son voisinage. Actes du Colloque de Neuchâtel, septembre 1988* (1993), editat per Dominique Destraz, Pierre Knecht i Zygmund Marzys. Per a comprendre el procés de formació i l'artificiositat de la norma cancelleresca ens poden il·luminar treballs com els de Michael Louis Samuels, *Some applications of Middle English Dialectology* (1989), Norman Blake, *Premises and Periods in a History of English* (1992), Anthony Lodge, *French: From Dialect to Standard* (1993), i els diversos estudis de José S. Gómez Soliño sobre el procés de construcció del *King's English*. En aquest sentit, mantenen plena vigència obres com *Chancery and the Emergence of Standard Written English in the Fifteenth Century* (1977), de John H. Fisher, i *La langue des rois au Moyen Âge* (2004), de Serge Lusignan. Tots ells coincideixen a subratllar la precedència cronològica de la norma administrativa sobre els models literaris. L'excepció és Occitània, on la *koiné* trobadoresca, ja utilitzada en iniciar-se el segle XI, és probablement un segle anterior al primer document administratiu conegut en occità, datat el 1102 (Martel 2001).

Els estudis que s'han ocupat de l'estructura i el funcionament de la nostra Cancelleria reial són ben útils per a estudiar el procés de redacció de la documentació cancelleresca, el paper que hi tenien els diferents tipus de funcionaris, les relacions entre aquests i els lletraferits cortesans i la tipologia i l'evolució de la documentació cancelleresca. En aquest sentit, són especialment interessants

els treballs de Francisco Sevillano Colom «De la Cancillería de la Corona de Aragón» (1968) i «Apuntes para la historia de la Cancillería de Pedro IV el Ceremonioso» (1950), el de Jesús Ernest Martínez Ferrando sobre «La Cancillería de Fernando el Católico» (1955), el de Josep Trenchs i Antonio Maria Aragó sobre «Las Cancillerías de la Corona de Aragón y Mallorca desde Jaime I hasta la muerte de Juan II» (1983), el d'Ángel Canellas i Josep Trenchs «Cancillería y cultura. La cultura de los escribanos y notarios de la Corona de Aragón (1344-1479)» (1988) i el de Beatriz Canellas i Alberto Torra «Los registros de la Cancillería de Alfonso el Magnánimo. Archivo de la Corona de Aragón» (2000). Tanmateix, cap d'aquests treballs ha prestat atenció al vessant lingüístic. Certament, no ens ha arribat cap manual sobre els criteris lingüístics que havien de seguir els notaris i escriptors de la Cancelleria. Ara bé, és a través de les correccions lingüístiques que observem en no pocs documents que podem deduir algunes pautes de correcció gràfica, gramatical i lèxica que s'hi aplicaven. Joan Anton Rabella (2000) ja va fer veure l'existència d'aquests manuals a propòsit de la documentació processal. I així, per exemple, veiem corregits, en els textos barcelonins del segle XV que ell addueix, la confusió d'àtones (*jutge* en lloc de *jutga*) o la vocalització de les desinències verbals en *-ts* (*vullats* en lloc de *voleu*).

LLENGÜES DE LA CORONA, LLENGÜES DELS REIS

Abans de la unió dinàstica entre el regne d'Aragó i el comtat de Barcelona (1137), els dominis d'aquest darrer ja eren lingüísticament duals, si considerem l'occità una llengua diferent del català. En tot cas, amb la unió, el català i l'aragonés van esdevenir llengües dels reis i de la seua cort i, almenys a partir del segle XIII, també llengües de la Cancelleria reial, juntament amb el llatí. La Cancelleria reial de Jaume I va tenir un paper fonamental en el procés de desoccitanització de la *scripta* catalana. En canvi, la dualitat lingüística romànica dels dominis dels reis d'Aragó, que s'incrementarà al segle XV amb la incorporació de Sicília (1409) i de Nàpols (1442-1458), explica la persistència i la gran presència del llatí a la Cancelleria reial al llarg de tota la baixa edat mitjana, a diferència del que ocorre al regne de Castella (Fernández-Ordóñez 2011).

Conscients de la seua doble condició de reis d'Aragó i comtes de Barcelona, els monarques del casal de Barcelona respectaren els usos lingüístics institucionals de cada territori i, encara que tots adoptaren la llengua catalana com a llengua familiar o més habitual —no debades esdevingueren també reis de València i, majoritàriament, reis de Mallorca, territoris que compartien amb Catalunya la mateixa llengua—, tots aprengueren l'aragonés i en feren ús no sols al regne d'Aragó sinó també amb els nobles valencians d'ascendència aragonesa. Una de les proves més evidents que el català va ser la llengua habitual del casal de Barce-

lona és que els seus llibres de comptes sempre s'estenien en català. S'ha intentat justificar l'ús de l'aragonés en boca de l'infant Pere, el futur Pere el Gran, en adreçar-se al seu pare, Jaume I, el 1273, en demanda de perdó com una citació literal procedent d'una hipotètica crònica en aragonés. No cal recórrer a aquesta explicació en clau nacionalista. Probablement va ser un recurs de l'hereu de la Corona per a manifestar un distanciament respectuós davant el seu pare, catalanoparlant però que tenia com a primer títol el de rei d'Aragó. També s'ha dubtat de la llengua habitual de Jaume II (Colón 1989: 245) pel fet que emprà preferentment l'aragonés amb les seues filles Maria, Blanca, Constança i Violant, però aquesta opció lingüística té una explicació fàcil: les dues primeres eren monges de Sixena (Aragó) i les dues segones estaven casades amb un castellanoparlant i amb un aragonesoparlant respectivament. En canvi, a Isabel, reina de Romans, casada a Àustria, i als seus fills, Jaume i Alfons, s'adreçava normalment en català, i al seu fill Joan, arquebisbe de Toledo, en llatí. Les tries lingüístiques de Jaume II en relació als seus fills depenien sobretot de situacions contextuals. Però el fet que Jaume II s'adreçés en català als seus dos fills successivament hereus, Jaume i Alfons, indica ben clarament que aquesta era la seua llengua preferida. Fins i tot Pere el Cerimoniós, educat inicialment en un ambient aragonés, es convertí en un catalanoparlant i catalanoescrivent molt actiu, com es posa de manifest en la seua redacció de les *Ordinacions de la casa reial* i de la *Crònica*; això sí, mantenint sempre un respecte escrupolós pels trilingüisme cancelleresc en iniciatives institucionals com ara la *Crònica dels reis d'Aragó e comtes de Barcelona*, o el *Ceremonial de la consagració e coronació dels reis d'Aragó*, amb versions en llatí, català i aragonés (González Ollé 2009: 89).

Una altra manera dels nostres reis de manifestar institucionalment la seua doble condició inicial de reis d'Aragó i comtes de Barcelona va ser l'alternança en el tractament de *don* i *en* en els documents en català, si bé aquell en proporció minoritària. No es difícil deduir-ne la justificació: el títol de *don*, que a penes trobaríem en documents privatis de Catalunya, València i Mallorca, va lligat al rang reial d'Aragó. Curiosament, abans de l'entronització dels Trastàmara, és en la documentació cancelleresca de Joan I i de Martí l'Humà, aclaparadorament en català, que es troba el major nombre d'exemples de l'ús de *don* (Colón 1989: 249).

En les corts conjuntes dels regnes de la Corona es plantejà en més d'una ocasió l'ús de les dues llengües, no tant com a conflicte d'intel·lecció sinó com a reivindicació dels drets de cada territori. Així, en les corts generals de Montsó de 1362-1363, la discussió acabà amb l'acord que el rei Pere el Cerimoniós faria la proposició reial en català i que els braços d'Aragó se li adreçarien en aragonés. La situació es tornà a repetir a les Cortes generals de Montsó, de 1382-1383 (González Ollé 2009: 90). Com bé reconeix aquest mateix autor, la solució va ser favorable al català, «puesto que éste se identificaba así como la lengua propia del poder real, con todo el prestigio e influencia consiguientes que confiere la decisión». Quan, el 1416, el rei Alfons el Magnànim s'adreçà en castellà a les corts de

Barcelona, la seua actitud fou censurada per les ciutats de Barcelona, València i Saragossa. En aquest cas, els representants de les tres capitals rebutjaven no tant l'ús del castellà com la vulneració dels usos lingüístics que avui en diríem «oficials» dels diferents estats de la Corona d'Aragó. Aquesta resistència davant les tendències cesaristes dels Trastàmara ja no es produirà amb Ferran II, que s'adreçà indistintament en català i, en menor grau, en castellà als consellers de Barcelona i als jurats de València, sense que això hi provoqués cap oposició (Ferrando / Nicolás 2011: 146).

Després de l'incident de 1416, l'estatus lingüístic dual de la Corona va ser observat pels Trastàmara (1412-1516). Una cosa ben diferent va ser la seua praxi familiar: tots els reis de la casa de Trastàmara i les seues esposes respectives foren de llengua castellana i així s'expressaren sempre, com ho testimonien les subscripcions que figuren en molts documents cancellerescos del temps del Magnànim (Mandingorra 2008). Només l'infant Ferran, fill natural d'Alfons el Magnànim, el futur Ferrante, rei de Nàpols (1458-1494), tingué el català com a llengua materna i com a més habitual durant gran part de la seua vida. El rei Ferrante, que mai no dominà bé l'italià, no hi deixà d'usar el català com a llengua cancelleresca, tot i que cada vegada menys, fins al 1480 aproximadament. Al regne de Nàpols, la llengua emprada en les cartes del Magnànim i del seu fill sol ser indicativa de la llengua habitual dels destinataris, encara que no sistemàticament (Venetz 2009). A les cancelleries de Nàpols i de Sicília alternaren el llatí i l'italià i, a molta distància, el català i qualque vegada el castellà.

Cal fer notar que la llengua aragonesa emprada en la documentació cancelleresca al segle XV, sobretot a partir de mitjan segle, es castellanitzà notablement (Pottier 1952). Tant era així que l'aragonés Gonzalo García de Santa María advertí, en *Las vidas de los sanctos religiosos* (Saragossa, 1486-1491), que, «porque el real imperio que hoy tenemos es castellano [...], deliberé de poner la obra presente en lengua castellana. Porque la fabla comunmente más que otras cosas sigue al imperio». Si la introducció de la casa dels Trastàmara repercutí en un increment de l'ús d'un aragonés ja relativament castellanitzat, la unió dinàstica entre Castella i la Corona d'Aragó perjudicà tant els usos cancellerescos d'aquest com els del català.

Una manifestació clara de la consciència que tenien els reis de la Corona d'Aragó que s'havia de respectar la dualitat lingüística del nucli constitutiu dels seus dominis és la forma en què es distribuïen els usos del català i de l'aragonés en les cartes trameses a l'exterior (Sevillano 1950; 1968): si no eren en llatí, les lletres adreçades als països de l'àrea mediterrània, fins i tot a Armènia, i als països de l'Europa occidental solien ser en català, mentre que l'aragonés, si bé molt influït pel castellà, era preferit en les lletres dirigides a Navarra, Castella, Portugal, Granada i Marroc. En els tractats amb els països àrabs hom solia usar l'àrab en la versió original i l'aragonés castellanitzat en la còpia que es registrava a la Cancelleria.

De cara a l'interior, si les cartes reials anaven adreçades a persones, poblacions o institucions de territoris de llengua catalana i de llengua aragonesa, se'n feien còpies en les llengües respectives (Colón 1989: 251-252). Sense eixir-nos de la col·lecció documental ara editada per Mateu Rodrigo, podem adduir-ne diversos casos. Així, el 1357, el rei Pere el Cerimoniós, de Saragossa estant, s'adreça a diverses poblacions de la frontera valenciana i aragonesa per a advertir-les del perill bèl·lic castellà. La carta registrada (doc. 516) «*fuit missa als feels nostres lo justícia, jurats e prohòmens de la ciutat de Xàtiva*», però tot seguit es fa constar que, «a los fieles nuestros todos e cada unos oficiales, jurados e hombres buenos» de Terol, Calataiud, Daroca i Borja se'ls envià «*similes infrascriptis universitatibus in idioma Aragonie*». El 1386, l'infant Joan adreça una carta als «*consiliariis Barchinone*» (doc. 726), però a continuació «*similis fuit facta iuratis et probis hominibus civitatis Valentie. Et etiam alia in vulgari aragonensi iuratis et probis hominibus Cesarauguste*». De l'època dels Trastàmara són la carta que, el 1416, Ferran I envià «als amats e feels nostres los consellers de la ciutat de Barcelona» (doc. 963), davall la qual es fa constar que «*alia similis littera fuit expedita directa als amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València*» i «*alia similis littera, in vulgari aragonensi, fuit expedita directa a los amados e fieles nuestros los jurados de la ciudad de Çaragoça*». El 1418, Alfons el Magnànim s'adreça «als amats e feels nostres los consellers de la ciutat de Barcelona» (doc. 979), i tot seguit llegim que «*alia similis littera fuit expedita directa iuratis civitatis Cesarauguste in lingua (sic) aragonensi*» i «*alia similis fuit expedita directa iuratis civitatis Xative*».

La documentació cancelleresca, quan vol singularitzar el català i l'aragonés, recorre exclusivament a les denominacions de «llengua catalana» i de «llengua aragonesa», fins i tot si s'adreça a valencians i mallorquins o si és redactada per secretaris i escrivans d'aquesta procedència. Bastarà un exemple per a demostrar-ho. Al peu de còpia de la carta que el Magnànim envià a la seua esposa, la reina Maria de Castella, signada a Gaeta el 21 de juny de 1443 i redactada pel secretari reial Joan Olzina (Ametller 1928 III: 655), figura la subscripció següent: «*Sub simili forma fuit scriptum officialibus infrascriptis videlicet in Aragonie in lingua aragonensi et aliis [Catalunya, València, Sardenya, Sicília i Nàpols] in lingua cathalana*».

Cal observar, però, que, al regne de València ja s'havia estés abans del segle XV la denominació de «llengua valenciana», tal com observem en la dedicatòria de la traducció del *Valeri Màxim* (1396) als consellers de Barcelona (Ferrando 1980). És per això que en les actes del procés de Casp (1412) s'usa aquesta denominació privativa en referir-se a la llengua pròpia de la ciutat i regne de València (1412). Així, quan, el 28 de maig de 1412, els compromissaris, «*omnes unanimes et concordantes nemine discrepante*», acorden enviar als parlaments d'Aragó, Catalunya i València una missiva en què se'ls comunica la pròrroga de les sessions fins al 28 de juny, aquesta s'hi reproduïx en aragonés, però a continuació es fa constatar: «*Sub simili forma et sub sigillo reverendissimi domini Archiepiscopi Terrachone, in idiomate cathalano seu valentino, fuit scriptum parlamentis generalis Regni Valentie et Cathalonie Principatus*» (Ferrando en premsa).

L'EVOLUCIÓ HISTÒRICA DE LA LLENGUA CANCELLERESCA

En la història de la llengua cancelleresca catalana medieval es poden distingir dos períodes, la línia divisòria dels quals podem situar convencionalment l'any 1344, data de la promulgació de les *Ordinacions de la casa reial*, de Pere el Cerimoniós, o, més exactament, el 1355, en què el rei Cerimoniós crea l'ofici de protonotari, abans exercit pel *notari tinent los segells*, i l'atorga a Mateu Adrià. Ja hem vist que el protonotari era el funcionari que s'encarregava de la forma externa de la documentació, de la bona llengua i del bon estil. Poc després es creava l'ofici de lloc-tinent de protonotari per poder atendre diligentment el volum de documentació que sorgia de la Cancelleria. Conscient del poder de la paraula escrita (Gimeno 2006; Martínez / Rodríguez 2011), Pere el Cerimoniós també reglamentà minuciosament els usos lingüístics que avui en diríem oficials.

És cert que abans de 1344 s'adverteixen unes pautes lingüístiques en la documentació cancelleresca, però és només a partir de les *Ordinacions* del rei Pere i de la creació de la figura del protonotari que s'introdueixen i s'apliquen sistemàticament els formulismes i unes orientacions lingüístiques explícites de la Cancelleria reial, que afecten fins i tot als productes literaris o paraliteraris generats al voltant de la cort, com és la historiografia. I és sota el regnat del Cerimoniós que comencen a destacar en el camp de les lletres alguns dels seus funcionaris més enlairats, com és el protonotari Jaume Conesa.

Posseïm molt poca informació sobre el punt de partida de la norma cancelleresca, que només podem endevinar gràcies a les escasses mostres de prosa cancelleresca en català dels regnats de Jaume I, Pere el Gran i Alfons el Franc i, indirectament, a través de textos jurídics com els *Furs de Valencia* (1261), els *Costums de Tortosa* (1272) o el *Llibre de Consolat de Mar* (principis del s. XIV). La *scripta* d'aquests textos, ja clarament alliberada del llast occitanitzant (com es constata en l'opció per les formes *anats*, *temets*, *partits* en lloc d'*anatz*, *temetz*, *partitz*), es caracteritza, entre altres trets, per la distinció entre les vocals *a* i *e* àtones (com fa el català occidental), per l'absència de reflexos gràfics de la centralització de la *e* tònica derivada de la *E* tancada del llatí vulgar (pròpia del dialecte oriental), per la preferència absoluta de l'article literari (en lloc del salat, tret oral prou generalitzat entre els catalanoorientals, que alguna vegada deixen entreveure els seus escrits) i per l'adopció del sufix incoatiu *esc/eix* (en lloc de la variant en *isc/ix*, característica del català occidental). Unes pautes que oculten la varietat de la llengua oral i les preferències de la llengua local. Ja hem dit que la Cancelleria reial degué ser un factor decisiu en el procés de desoccitanització de la *scripta* catalana (Ferrando / Nicolás 2011). Ho observem ben clarament en el repertori publicat per Guinot (2010).

Ja des de la darrerïa del segle XIII disposem d'un bon nombre de textos no cancellerescos de diversa mena, però de forta influència cancelleresca, com són

els manuscrits coetanis en prosa de Ramon Llull i d'Arnau de Vilanova i les *Acta Aragonensia* publicades pel Heinrich Finke (1908-1922), que ens permeten deduir l'impacte dels criteris lingüístics emanats de la Cancelleria reial. I també hem vist que la primera formulació d'un ideal lingüístic supradialectal apareix en la *Crònica* de Ramon Muntaner (1325).

No cal dir que la centralització de la documentació cancelleresca en l'Arxiu reial de Barcelona —abans dispersa en monestirs com el de Sixena, Santes Creus, Sant Joan de Jerusalem de Barcelona, etc.— i la influència de les cancelleries de Sicília i de Roma van contribuir a la seua uniformització formal (Péquignot 2002), però no sabem fins a quin punt la reorganització per Jaume II de l'Arxiu reial de Barcelona (1318) comportà també la introducció d'unes pautes lingüístiques més reglamentades.

L'actuació lingüística de Pere el Cerimoniós va ser determinant per a la fixació, regularització i modernització de la llengua cancelleresca. Una operació dirigida pel mateix rei com a part d'una ambiciosa política de construcció de la «memòria règia» (Gimeno 2006; Martínez / Rodríguez 2011). Per a comprovar-ho només cal recordar les diferències gràfiques, morfosintàctiques i lèxiques que s'observen entre la còpia del *Llibre dels feits* de 1343, encara no sotmesa a les pautes lingüístiques imposades pel Cerimoniós, i la còpia que Juan de Barbastro realitzà el 1380 presumiblement a partir d'una versió ja lingüísticament modificada cap a 1365-1366 (Ferrando 2010c: 25-58).

És evident que les escriptories d'altres centres de poder també van contribuir a la fixació i consolidació del model cancelleresc, no debades bastit sobre uns mateixos models llatins. És per això que els seus resultats difícilment podrien ser diferents al si d'un mateix àmbit lingüístic i cultural (Ferrando 1980; Rubio Vela 1995; Feliu *et alii* 2008). No cal dir que de la vehiculació d'aquest model també s'encarregaren els funcionaris de les cúries senyorials i eclesiàstiques, amb una formació semblant a la dels secretaris reials i municipals. En aquest sentit, la ciutat de València exercí un paper lingüístic rector, gràcies a funcionaris com Bartomeu de Vilalba (*ca.* 1327-1404), escrivà de la Sala de la Ciutat (1371-1399) i alhora escrivà reial. La influència de l'escriptura municipal de València i, en particular, d'escrivans com Bartomeu de Vilalba transcendí el marc regnícola fins al punt que la seua correspondència amb Bartomeu Sirvent, secretari reial (1381-1389) i protonotari (1389-1392) —un precedent del carteig en llatí a la manera dels humanistes, segons Rubió i Lluch—, era tinguda en els cercles de la Cancelleria reial com un model literari a imitar (Ferrando 1980; Rubio Vela 1985). I tot això malgrat l'escassa presència de valencians llavors a la Cancelleria. El més destacat aleshores va ser Pere Guitard, anteriorment secretari del cardenal Jaume d'Aragó. De fet, segons Rubio Vela (1985: 51), els canvis formals que experimenta la prosa cancelleresca aproximadament a partir de 1380 ja s'observen en l'escriptura de la Sala de la Ciutat de València amb la incorporació de Vilalba, el 1371.

El nou estil llatinitzant, d'influència italiana, que s'imposa cap a 1380 influirà al seu torn en la llengua literària de l'època. Bartomeu Sirvent i Bernat Metge són dos dels funcionaris reials més prestigiosos que encarnen el nou estil d'inspiració humanista. Els documents de Cancelleria reial dels regnats de Joan I (1387-1395) i de Martí l'Humà (1395-1410), els més coneguts i estudiats, esdevenen sovint belles mostres de prosa literària (Riquer 1964).

Ara bé, si són escassos els nostres coneixements sobre l'evolució de la norma cancelleresca fins a la darrereria del regnat de Pere el Cerimoniós, no són més nombrosos els que posseïm sobre la llengua cancelleresca del segle XV. En paraules de Jordi Rubió (1947), encara continua sent un «món a descobrir» el dels buròcrates «lletraferits» de la Cancelleria reial del segle XV, que tanta repercussió van tenir en l'evolució dels gustos literaris. En tot cas, podem constatar que el canvi de dinastia (1412) fou aprofitat pels valencians per a exigir una presència digna, «com a tals valencians», al si de la Cancelleria. El mateix 1412, els jurats de València ja es queixaven al nou rei Ferran I perquè «en tota la nominació d'oficials creats no hi coneixem pus d'aquesta Ciutat e Regne sinó mossén Pujada, qui lo senyor rei ha fet alguatzir; tot l'àls e demés abunda e redunda en catalans, qui tots temps han vetlat e obtengut ocupar-se e absorbir la Casa dels senyors reis». Sis anys més tard, reivindicaven una reorganització de la Cancelleria reial que comptés amb «tres vicecancellers, tres majordoms, tres camarlencs, tres alguatzirs, e així dels altres, en los quals sia compatible haver pluralitat», de manera que «n'hi hagués u de Aragó, u de aquest Regne e altre de Catalunya» (Rubio Vela 2012).

Com a conseqüència del nou equilibri de forces, els valencians assoleixen plenament els seus objectius sota Alfons el Magnànim (1416-1458), època en què el regne de València passa a gaudir una posició hegemònica al si de la Corona d'Aragó (Rubio Vela 2012). És llavors quan els curials valencians (Joan Olzina, Jaume Pelegrí, Ferrer Ram, Francesc Martorell, Andreu Gassull, etc.) van incorporar algunes innovacions importants en la llengua cancelleresca, que van influir en el conjunt de la llengua culta. Així, trobem en els seus documents una decidida opció pels plurals masculins en *-os* (*los franceses* > *los francesos*), per la representació gràfica, a partir de la dècada dels 40, de la vocalització de les desinències *-ats*, *-ets* i *-its* (*anau*, *bateu*, *partiu*), per l'ús de la desinència *-e* de la primera persona del singular dels verbs de la primera conjugació (*esper* > *espere*), pel recurs a la preposició *per a* davant infinitius, sobretot a partir de 1420, i per l'afició pels superlatius en *-íssim*, sobretot a partir de la dècada dels 60. No cal dir que, al costat dels secretaris valencians, excel·liren els procedents d'altres indrets de la Corona, com el català Arnau Fonolleda, l'aragonés ciutadà de València Francesc d'Arinyo, el mallorquí Ferran Valentí i l'aragonés Joan de Coloma, fins al punt que, examinant el valor literari dels preàmbuls de diversos documents cancellerescos, Joan Ruiz i Calonja (1956: 234) arribà a considerar: «Ya Rubió y Lluch había aventurado la hipótesis de que la anónima novela caballeresca catalana *Curial e Güelfa* podía

haber salido de la pluma de algún funcionario real que hubiese vivido en Italia. Cualquiera como Fonolleda u Olzina pudo ser».

La pèrdua d'influència de la Cancelleria reial amb Ferran II, en gran part provocada per l'absència del rei, va repercutir en la qualitat lingüística i estilística de la documentació cancelleresca. No sabem si es referia a aquests canvis l'arxi-ver reial Pere Miquel Carbonell, en constatar en les seues *Cròniques d'Espanya* (1495-1513), a propòsit del seguiment de les *Ordinacions* de Pere el Cerimoniós, que, durant el regnat d'aquest monarca «e, après son òbit, succeint los altres reis, com és Joan, Martí e Ferrando, fins al rei Alfonso, fill del dit rei En Ferrando, tot quant eixia de la real cort que hagués esguard a ésser de bon e sanct estil se tenia, se servava e regia a la ungla», mentre que, «après, en vida del dit rei Alfonso [el Magnànim] e de son frare lo rei Joan e del rei don Ferrando, son fill, hui benaventuradament regnant, se són mortificades e nafrades, que d'aquelles no se'n serva ne se n'usa sinó molt poc». En tot cas, las nostàlgia d'aqueix «bon e sanct estil» sembla reflectir la crisi d'una forma d'entendre la Cancelleria. No devia ser alié a l'actitud de Carbonell el sentiment que Barcelona, d'ençà de l'entronització del Magnànim, havia de compartir desavantatjosament la capitalitat política i cultural amb València: aquesta ciutat no solament fou dotada d'arxiu reial, sinó que veié convertir el títol d'escrivà de la Sala de la Ciutat en un càrrec de considerable rellevància social i institucional fins al punt que, a partir d'Alfons el Magnànim, els nostres sobirans reeixiren a imposar al municipi els seus propis candidats, sovint triats entre els secretaris reials, com van ser, per exemple, Jaume Beneyto (1439-1471) i Joan de Coloma (1471-1477). Certament, el pes de la feina requeia en els lloctinents d'escrivà, generalment ben preparats, però la prosa d'aquests ja no recuperà «l'elegància i brillantor assolida en un passat no massa llunyà» (Rubio Vela 1998: 85).

En tot cas, la unió personal de la Corona d'Aragó i Castella (1479) restà protagonisme al paper de la Cancelleria reial en termes de prestigi institucional i social. Així com a Castella fou possible la felix conjunció de l'interés polític de la reina Isabel i l'interés intel·lectual d'Antonio de Nebrija, a la Corona d'Aragó esdevingué impossible una tal simbiosi. A diferència de la *Gramática de la lengua castellana*, de Nebrija, les *Regles d'esquivar vocables*, basades en criteris cultistes i en la *scripta* cancelleresca, no van poder ser sinó les notes privades d'un humanista, Jeroni Pau, al servei del cardenal vicecanceller Roderic de Borja, que només han pogut ser preservades gràcies al grafòman compulsu que va ser Pere Miquel Carbonell (Ferrando 2011).

La introducció de la impremta dues dècades abans que el Consell dels Regnes de la Corona d'Aragó (1494) substituís la Cancelleria reial dels nostres monarques privatius va ser providencial per a la consolidació de la norma cancelleresca, malgrat la incidència cada vegada més manifesta de les peculiaritats locals en la prosa administrativa de cada un dels regnes catalanòfons. Inspirat en

les recerques per a l'italià publicades per Paolo Trovato a *Con ogni diligenza corretto. La stampa e le revisioni editoriali dei testi letterari italiani (1470-1570)* (1990), vaig elaborar a *El paper de la primera impremta (1473-1523) en la fixació del català modern* (Ferrando 2000) un dels primers treballs que s'han ocupat a ca nostra del paper dels correctors de les primeres dècades de la impremta en el procés de regularització, modernització i llatinització del català.

LES BASES LINGÜÍSTIQUES DE LA NORMA CANCELLERESCA

Així com una gran part de la historiografia comtal catalana anterior al segle XIII s'elaborà al monestir de Ripoll, també s'ha considerat que la norma cancelleresca catalana s'hauria basat en la tradició escripturària d'aquest monestir, situat en l'àrea dialectalment oriental de la llengua catalana. En aquesta modalitat la E tancada tònica del llatí vulgar s'havia centralitzat en una /ə/, mentre que la A i la E àtones tendien a confondre's, sobretot en posició pretònica, en la vocal neutra /ə/ (situació conservada encara pel mallorquí), que donava lloc a una gran vacil·lació gràfica. Tanmateix, els documents de Cancelleria reial tendien a observar uns criteris gràfics etimològitzants, que coincidien amb la praxi gràfica de la modalitat occidental del català. A la vista d'aquesta constatació, Sanchis Guarner (1980: 136), seguint una observació d'Antoni Griera, va considerar «la importància del català occidental, amb els seus potents nuclis culturals de la Seu d'Urgell i de Lleida, en l'afaiçonament de la llengua literària, car en diversos aspectes reeixí a imposar-se damunt el dialecte oriental, i sobretot, absolutament, en l'ortografia». No cal dir que ací Sanchis Guarner ve a identificar llengua literària i llengua cancelleresca. En canvi, Martí de Riquer (1964: 336) opina que la «llengua de la Cancelleria» va estar «sens dubte bastida sobre la modalitat dialectal del barceloní». En el primer cas, Sanchis Guarner cercava una explicació raonable per a superar la contradicció entre les tendències del parlar de Barcelona i uns criteris ortogràfics suposadament occidentals. En el segon cas, Riquer projectava als temps medievals els criteris de la codificació de Pompeu Fabra, basats sobretot en un barceloní parlat però depurat de vulgarismes (Lamuela / Murgades 1984).

A la vista d'aquestes explicacions contradictòries, s'imposa la necessitat d'examinar amb atenció quins foren realment els criteris lingüístics de la norma cancellesca. I, examinats, es constata que la norma cancellesca catalana no es bastí exclusivament sobre cap dialecte, sinó que fou una construcció culta, molt influïda pel llatí, escrita i supradialectal, elaborada pels curials de la Cancelleria reial, que procedien de les més diverses contrades de l'àrea lingüística catalana. Al segle XIII, moment de creació de la *scripta* catalana cancelleresca, el barceloní, a més de la centralització de la *e* tònica i de la neutralització de les *a* i *e* àtones, tendia,

entres altres trets, a la monoftongació dels grups GUA i QUA en [go] (*gordar* per *guardar*) i [ko] (*coresma* per *quaresma*), a l'assimilació de la /e/ pretònica a la /o/ tònica (*fonoll* per *fenoll*), a la confusió entre *c* [s] i *ç* [ts] (*cel* [sel] per *çel* [tsel]), a la transposició de líquides (*trempar* per *temprar*), a l'emudiment de la iod abans de la consonant palatal fricativa sorda de mots com *caixa* o *peix*, a la gènesi d'una *r* adventícia (*murtra* per *murta*) i a la introducció d'una *i* antihiatàtica (*veiem* per *veem*). Són trets rebutjats per la norma cancelleresca, que l'actual normativa fabrixa ha reconegut només en part.

L'*elaboratio* lingüística dels curials catalans recorda molt la dels trobadors occitans, però amb dues diferències notables: els català era un parlar molt més unitari que l'occità i els catalans comptaven amb un centre polític important, Barcelona. És cert que el parlar de Barcelona influí notablement en la gènesi de la norma cancelleresca, com s'observa en les preferències lèxiques (així, *guineu* i no *rabosa*) o en el decantament per les formes incoatives en *-esc* (*patesca* i no *patisca*), que tanmateix són d'una extensió que ultrapassa els límits de la modalitat oriental, però la *scripta* cancelleresca adoptà solucions que no hi coincidien o que eren absolutament artificioses. Així, davant la diversitat formal i diatòpica, la norma cancelleresca optà per la grafia etimologitzant *ab* per a una preposició que solia pronunciar-se [am], [an] i fins i tot [en]; adoptà la grafia híbrida *dimarts* per a un mot que en català oriental es pronunciava amb ensordiment de la [t] i en català occidental amb ensordiment de la [r]; davant l'afebliment de la *-a* final en la modalitat oriental, preferí el sufix *-esa* a *-ea* (*bellesa* i no *bellea*); resolgué la variació preposicional *ad* / *an* davant demostratius en favor de *a*; es decantà per l'article literari, i no pel salat (*la porta* i no *sa porta*), molt viu al segle XIII en la major part del català oriental. Com veiem, algunes d'aquestes convencions coincidien amb les preferències del parlar de Barcelona, però altres, no.

Així doncs, des del punt de vista gràfic, morfològic i sintàctic, els curials cancellerescos van elaborar una *koiné* lingüística que no coincidia amb cap varietat parlada. Un model que tenia en compte el *sermo urbanus* acurat de Barcelona, però també les aportacions dels escriptors d'arreu del domini lingüístic. Aquells curials reeixiren a integrar-les en un model uniforme i únic, de manera que, segons comentà Martí de Riquer, «molt sovint ens és difícil de localitzar un text —o sia, afirmar que és escrit per un català, o per un mallorquí, o per un valencià, o per un rossellonès— si no ens ajudem de dades extralingüístiques». Tot plegat convertí la Cancelleria reial en el vehicle per antonomàsia de la cohesió idiomàtica de la Corona d'Aragó, ja que, per la seua funció d'òrgan administratiu dels sobirans, imposà unes pautes lingüístiques unificadores, en les quals es reconeixien tots els usuaris de la llengua escrita. O, per dir-ho en paraules de Riquer (1964: 336), aquesta llengua esdevingué «el que avui diríem una llengua acadèmica, car és la llengua en què són escrits els documents que signa el rei, *the King's Catalan*, i a això es deu el seu prestigi i la seva incondicional acceptació en

tot el domini lingüístic. El dia que el català de la Cancelleria serà estudiat seri-
osament i amb atenció —tasca llarga i difícil [...]— sens dubte arribarem a con-
clusions curioses i sorprenents. Puc avançar, amb tota mena de salvetats, que de
vegades m'ha semblat que, en certs moments, els escrivans deixen d'emprar una
forma determinada per usar-ne una altra com si obeïssin una consigna o com a
resultat d'un canvi d'impressions que els ha moguts a introduir una variació lin-
güística».

Efectivament, el procés de redacció i còpia de les cartes reials garantia la
unitat de la norma cancelleresca. D'acord amb Sevillano Colom (1968: 478-480)
i amb Trenchs / Aragó (1983: 57), aquest procés passava per les etapes següents:

a) els consellers del rei o d'un membre de la família reial, després d'ha-
ver-lo informat sobre un determinat afer i de conèixer la seua decisió, criden a
un secretari o a un escrivà de manament, preferentment el més relacionat amb la
matèria de què es tracta o amb el destinatari, i li donen oralment les instruccions
pertinents per a la redacció de la carta reial;

b) el secretari o escrivà de manament triat passa l'esborrany de la redac-
ció al canceller, o al vicecanceller o a la persona que ha rebut l'encàrrec reial
d'ocupar-se de l'afer, perquè n'examinen el contingut i el fons jurídic, i anota,
si és el cas, les observacions que se li fan en presència de testimonis. Una vegada
introduïdes les esmenes oportunes, el secretari (que generalment signarà amb la
fórmula «*dominus Rex mandavit mihi*») o l'escrivà de manament (que generalment
signarà amb la fórmula «*mandato regio*» o «*mandato domini Regis*») tornarà a passar
la carta al canceller, al vicecanceller o a la persona que ha rebut l'encàrrec reial;

c) el protonotari (que solia ser auxiliat pel lloctinent de protonotari), des-
prés de corregir la carta en el vessant formal, lingüístic i estilístic (calia que esti-
gués redactat en «bella retòrica e bon llatí»), i després de sotmetre-la a la sanció
del rei o del membre de la família reial que l'havia manada fer (que a vegades
podia afegir una anotació autògrafa), comprova la correspondència entre la còpia
que s'ha de registrar i l'original de la carta que s'envia al destinatari, les porta a
signar, ordena a un escrivà del registre que la còpia, degudamet segellada, siga
registrada a l'Arxiu reial, i fa cridar un portador perquè trameta l'original al des-
tinatari. La sanció del rei no es limitava a la mera signatura dels documents. Ben
sovint, els feia llegir i corregir davant el seu consell (Péquignot 2002: 468-469),
procés que podia arribar a generar una nova versió final.

No cal dir que els protonotaris i els escrivans de manament havien de ser
persones instruïdes en la ciència gramatical, en el maneig de les *artes dictandi* i en el
domini del llatí, del català i de l'aragonés. Gràcies al control lingüístic i instituci-
onal d'aquestes cartes, tenim la garantia que s'ajustaven fidelment no solament als
formulismes i als tecnicismes propis de la prosa curial, sinó a les pautes lingüístiques
de la Cancelleria, és a dir, ens donen en cada moment la «norma» cancelleresca.

LA LLENGUA CANCELLERESCA I LA PROSA LITERÀRIA

La dedicació quasi monogràfica de Martí de Riquer a la literatura catalana medieval el dugué a plantejar-se en diverses ocasions la importància de l'estudi de la prosa cancelleresca per a explicar les característiques de la llengua dels nostres escriptors. N'és una bona prova l'atenció que li dedica en el capítol «Prosa parlamentària i cancelleresca» del volum II de la seua monumental *Història de la literatura catalana* (1964). En efecte, Riquer, després de constatar l'impacte cancelleresc en la prosa lul·liana, atribueix la relativa uniformitat lingüística de la literatura catalana medieval a la influència de la Cancelleria reial, especialment d'ençà de la profunda reestructuració a què la va sotmetre el rei Pere *el Cerimoniós*. Ja hem vist que per a Riquer (1964: 336) la «llengua de la Cancelleria, sens dubte bastida sobre la modalitat dialectal del barceloní, era la dels funcionaris àulics, la dels cortesans, i per tant acceptada sense cap mena d'oposició, ans de bon grat, per tots els escriptors com una mena de forma supradialectal d'expressar-se en prosa».

Per a Riquer, doncs, la llengua cancelleresca es caracteritzaria per la base lingüística barcelonina, l'acceptació social generalitzada i el caràcter supradialectal. Certament, quan parla d'una base lingüística barcelonina hem d'entendre un *sermo urbanus* culte, i no la parla col·loquial de la ciutat, que reflectia els hàbits fonètics i morfològics propis del dialecte oriental. L'acceptació social generalitzada és inherent al prestigi de la llengua del rei i de la seua cort. Encara que majoritàriament procedents de l'àrea oriental abans del segle XV, els curials barcelonins van heretar la tradició d'un model lingüístic supradialectal que se sobreposava als seus hàbits particulars. No podia ser d'altra manera si els seus destinataris eren, ja des del segle XIII, els diversos reialmes de llengua catalana.

Des d'una perspectiva sincrònica, el llenguatge cancelleresc era, o aspirava a ser, uniforme, però des del punt de vista diacrònic variava, i no tan escassament, amb el transcurs dels anys. Ja ho hem vist a propòsit de les dues còpies conservades més antigues del *Llibre dels feits*. La llengua evolucionava i els responsables de la Cancelleria reial, encara que sempre amb criteris conservadors, no deixaven de reflectir en els seus documents aquests canvis. Uns canvis que no solament afectaven els escrits de la Cancelleria, sinó que eren imitats arreu de l'àmbit lingüístic català tant en els usos administratius com en els literaris. No deixem, però, Riquer (1964: 348), que en aquell mateix capítol sobre la prosa cancelleresca remarcava: «La història de la Cancelleria als segles XIV i XV és, repetim-ho, un element imprescindible per a l'estudi de l'evolució de la prosa catalana post-lul·liana, important aspecte on, provisionalment, es podrien assenyalar algunes fites o etapes». Una d'aquestes s'inicia vers l'any 1381, en què «hom adverteix als documents de la Cancelleria un estil nou [...], que retrobarem a les obres en prosa de Bernat Metge», caracteritzat per l'ús prou sistemàtic del *cursum*

planus, els cultismes, les amplificacions i els períodes llargs i que podria denominar-se humanístic. «Són uns quants milers de lletres, redactades en un català precís, elegant i puríssim, que contribuïren, un dia darerra l'altre, a imposar per tots els dominis de la llengua una prosa exemplar i bellíssima».

En un altre estudi, Riquer (1978: 14-15) insisteix en les repercussions que va tenir entre els usuaris de la llengua culta el model cancelleresc tant pel que fa a les grafies com a la cadència de la frase. En concret, per a provar la incidència del model gràfic cancelleresc en la transmissió de textos literaris, Riquer adduï dos exemples. En el primer, compara les grafies d'unes cartes autògrafes de Francesc Eiximenis, que deixen entreveure els trets del seu dialecte gironí, amb les grafies de les còpies més acurades de les seues obres, que s'ajusten a les convencions gràfiques de la Cancelleria. En el segon exemple, Riquer compara les irregularitats gràfiques que s'observen en les poesies del cançoner autògraf de Joan Berenguer de Masdovelles amb l'observança de les convencions cancelleresques en les còpies que en feren, d'algunes d'elles, altres escriptors.

Seguint les pautes encara vigents a l'època, Riquer s'interessa sobretot per la prosa cancelleresca del temps de Bernat Metge i considera que la guerra civil del Principat (1462-1472) hauria provocat «el derrumbamiento de la influencia estilística de la Cancillería». Aquest judici pressuposa que la prosa de la Cancelleria reial hauria continuat tenint sota el Magnànim la mateixa influència sobre la prosa literària que en temps de Bernat Metge. Certament, sota el Magnànim van brillar il·lustres secretaris, però aquesta tònica ja no va continuar sota Joan II ni sota Ferran II. La documentació cancelleresca d'aquests regnats no exercí el mestratge literari que abans havia tingut la prosa de la institució. Ben mirat, sota Joan II i Ferran II es produeix un cert divorci entre l'estil de la prosa cancelleresca i el de la prosa literària artitzada, l'anomenada «valenciana prosa» —usada sobretot pels escriptors valencians Joan Roís de Corella, Miquel Peres i Bernardí Vallmanya i imitada per alguns escriptors principatins com Francesc Alegre—, que es produeix al marge de la Cancelleria.

Gràcies a Joan Ruiz i Calonja (1956) i a Jordi Rubió i Balaguer (1957), coneixem alguns aspectes de la llengua cancelleresca de l'època dels primers Trastàmara. Tots dos autors es fixen sobretot en la sintaxi i en el lèxic de la prosa cancelleresca, que es beneficia de la creixent influència de la prosa humanística en llatí, especialment en el context de la cort napolitana del Magnànim. Però aquella prosa també es mostra receptiva davant el procés d'hispanització lèxica de la llengua i l'evolució de certs aspectes gràfics i morfològics. Coromines (1971: 140-141) ja va cridar l'atenció, per exemple, sobre la presència creixent, ja a partir dels anys vint del segle XV, de la preposició composta *per a*, més característica dels parlars occidentals i valencians. Jo mateix (2010a: 209) he assenyalat que la tendència al canvi sistemàtic en la representació gràfica de les desinències verbals en *-ats*, *-ets* i *-its* per les formes vocalitzades en *-au*, *-ei* i *-iu* es consoli-

da a la Cancelleria en la dècada dels quaranta, potser per imitació de la praxi de l'escrivania municipal de la ciutat de València, que tendeix a prioritzar les formes vocalitzades ja abans dels anys 40.

Si la prosa cancelleresca de Joan de Coloma, estudiada per Badia Margarit, és representativa de la llengua cancelleresca posterior a la guerra civil del Principat, s'imposa la conclusió que ha perdut la volada estètica dels temps anteriors i que trasllueix l'impacte castellanitzador que van comportar, arran de la unió dinàstica del regne de Castella i la Corona d'Aragó, els contactes de part de la noblesa i del funcionariat àulic autòctons amb els nobles i curials castellans. Aquesta prosa cancelleresca tindrà més semblances amb alguns dels productes literaris generats a la darrerria del segle XV, com és la versió del *Paris e Viana* publicada a Barcelona i Girona el darrer lustre del segle XV, que no amb la prosa artitzada conreada per Corella i els seus imitadors.

EL PRESENT CORPUS DE DOCUMENTS DE CANCELLERIA REIAL: CRITERIS I INTERÉS LINGÜÍSTIC I CULTURAL

Ja hem insistit que l'elaboració d'un corpus representatiu de documents de Cancelleria reial dels tres segles baixmedievals era una condició prèvia per a adquirir un coneixement precís de la formació, els criteris i l'evolució del *King's Catalan*, és a dir, del català «oficial». Per a Riquer el treball hauria d'implicar la publicació dels més diversos tipus de documentació de Cancelleria reial, des de les cartes sobre afers institucionals a les lletres sobre afers familiars, passant per les instruccions a ambaixadors, els informes secrets, els tractats de pau o fins i tot els contractes, ja que són les diverses manifestacions d'aquesta prosa les que degueren inspirar la llengua literària de Bernat Metge i, en general, la dels escriptors àulics. Ara bé, si el que pretenem és conèixer el procés de formació i de consolidació de la norma cancelleresca catalana, sembla més adequat cenyir-se a les cartes reials i als documents de caràcter diplomàtic redactats en llengua catalana que conté la sèrie de registres de Cancelleria, ja que es tracta de textos del màxim rang i formalitat institucional, sempre sotmesos a un rigorós procés de control estilístic i lingüístic abans de ser sancionats pel rei. En no poques ocasions, el rei confirmava autògrafament el caràcter «oficial» i imperatiu d'aquesta mena de documents cancellerescos amb subscripcions com aquella tan coneguda d'Alfons el Magnànim, de 1446, adreçada a Guillem de Vic, Mestre Racional de València: «Avetla como si fuese de mi mano e d'esto no vos aya más de escribir» (Mandingorra 2008).

La selecció documental realitzada per Jaume Riera i editada per Mateu Rodrigo respon a aquest darrer criteri. S'ha evitat així la dificultat d'haver de recórrer a les diverses modalitats de prosa originades al si de la Cancelleria i d'ha-

ver de seleccionar una quantitat molt més nombrosa de documents. Certament, el preu a pagar ha estat sacrificar a favor d'aquest objectiu la variació i la riquesa de recursos lingüístics i expressius que podria haver proporcionat la consulta de la més variada tipologia documental cancelleresca. Per això Joan Coromines (1971: 277) ens advertia que la «koinè literària i administrativa» de la nostra Cancelleria reial no era «gaire interessant per al lingüista», a causa de «la seva uniformitat no gens espontània». Tanmateix, si no és gaire interessant per al filòleg, sí que ho és per a l'historiador de la llengua, a qui forçosament ha d'interessar el procés de construcció de la norma cancelleresca en tots els seus vessants (lingüístic, sociolingüístic, ideològic, etc.).

Ara bé, si volíem comprovar l'evolució d'aquesta «norma», calia assegurar una representació mínima de documents per cada un dels talls sincrònics amb què s'ha estimat convenient distribuir la documentació triada. Ja he dit que el tall cronològic que vaig considerar més pràctic va ser el d'una dècada (1291-1300, 1301-1310, etc.) i que el mínim de documents reials a reproduir per cada dècada no podia ser inferior a 70. Només seguint un criteri així es podia cobrir sistemàticament i equilibradament tota aquesta primera part del diplomatarí que ara s'edita (1291-1420).

Finalment, per a l'edició dels 1.003 documents seleccionats calia adoptar un sistema de transcripció filològica rigorós. El sistema adoptat, que Mateu Rodrigo explicita minuciosament, s'ajusta molt als criteris d'edició actuals de la col·lecció «Els Nostres Clàssics», de l'Editorial Barcino. En la selecció dels textos s'han prioritzat els inèdits i els que aportaven una informació lingüística i historiocultural rica.

La reproducció d'aquesta quantitat tan notable de documents, amb una calculada seqüenciació cronològica, permet seguir el procés de construcció, de perfeccionament i de fixació de la norma cancelleresca. En conèixer la cronologia dels canvis lingüístics, podem datar amb major precisió les obres literàries i no literàries sense cronologia segura, si es tracta de textos produïts a l'entorn àulic, ja que devien seguir molt fidelment les pautes lingüístiques que marcava la Cancelleria reial. I podem avaluar millor la incidència de la llengua cancelleresca en la prosa literària d'arreu del domini lingüístic català. Així, de la mateixa manera que podem advertir els canvis estilístics llatinitzants que s'hi produeixen a partir de 1380 aproximadament, també hi podem resseguir, per exemple, el procés d'hispanització lèxica del català a partir de les primeres dècades del segle XV.

La comparació de la llengua cancelleresca amb la prosa administrativa d'altres institucions dels regnes de la Corona d'Aragó i amb la prosa literària i no literària en general resulta molt útil per a valorar l'impacte que hi va tenir la norma cancelleresca. En fer aquesta valoració, no podem menystenir la influència dels criteris cultistes que hi van aplicar tant els curials de la Cancelleria reial com els de les altres institucions de la Corona d'Aragó, singularment la dels ben for-

matx escrivans de la Sala de la Ciutat de València a partir de la darrerria del segle XIV i, sobretot, amb els primers Trastàmara (Ferrando 1980; Rubio Vela 1985; 1995). I no podem oblidar que ben sovint els documents estesos en català tenien la seua correspondència en aragonés, una situació que permet contrastar en paral·lel l'evolució del model cancelleresc en ambdues llengües i les influències recíproques (Colón 1989; Lleal 1997). En tot cas, la informació que ens proporciona aquest repertori documental ens permet deduir els criteris de correcció lingüística i d'ornamentació estilística que eren observats al si de la Cancelleria i, doncs, l'evolució dels usos més prestigiosos.

Un examen de les correccions incorporades pels escrivans en la documentació de la col·lecció que ara s'edita ens il·lustra a bastament sobre aquests criteris. La major part de les correccions correspon a distraccions o errors de còpia advertits, que Mateu Rodrigo indica en nota, com ara *super predictis* pel correcte *sub predicta* (nota 11), *Burges* per *Brusques* (nota 31), *emparàssets* per *empetràssets* (nota 53), *terra nostra* per *armada vostra* (nota 56), *provocar* per *revocar* (nota 58), *tramettats* per *tramettets* (nota 1727), *nostres* per *vostres* (nota 1755), *execucions* per *exaccions* (nota 1774), *pujen* per *puxen* (nota 1799), etc. Però són moltes les que corresponen a esmenes de tipus gràfic, morfològic, sintàctic i lèxic, com ara *mercades* corregit en *mercaders* (nota 1722), *aquestas* en *aquestes* (nota 1725), *pareguen a nós* en *nos pareguen* (nota 1726), *enich* en *inich* (nota 1816), *huy* en *vuy* (nota 1881) —tot i que *huy* i *vuy* alternen *ab initio* en la col·lecció—, *metra* en *metre* (nota 1966), *maritòria obre* en *meritòria obra* (nota 1973), *hàjan* en *hajen* (nota 2211), *se'n anàs recollir* en *se anàs collir* (nota 2291), *Esgleya* en *Església* (nota 2294). Entre aquestes correccions n'hi ha algunes que ens informen sobre els formulismes de redacció, com quan s'esmena *coses damunt dites* en *damunt dites coses* (nota 154), i d'altres que revelen tendències orals, com quan es substitueix la forma velaritzada analògica *despenguí* per la culta *despení* (nota 2293). El repertori permet constatar així mateix la preferència gràfica pel criteri etimològic (*leuger* i no *lauger*, *envides* i no *anvides*, *recollir* i no *recullir*, etc.), però també que no sempre es corregeixen les alteracions de vocals àtones (com en *mara*, *nomanats*, *sancera*, *personas*, *aconsaguir*, *vezcomta*, *laxets*, *cullir*, *cubrir*, *aculliment*, etc.). I ens permet observar l'evolució de certs fenòmens morfològics, com ara el procés de substitució dels plurals masculins en *-es* per *-os*, o la progressiva incorporació dels més diversos connectors i de nous recursos sintàctics (Feliu / Ferrer / Iglésias 2008: 237-245). I també confirma l'absència de palatalització de *s* davant consonant velar, que solem trobar en tota mena de textos valencians del segle XV (Colón 2003). La preferència pel sufix en *-esa* té alguna excepció remarcable, com *pereosos*, que observem al doc. 893, datat a Barcelona el 1408. L'article és sempre el literari i no apareixen exemples de formes verbals incoatives en *-isc*. L'opció per certs mots o variants formals generalment té a veure amb la semàntica, com quan utilitza *aplegar* en sentit marítim («aplegam a Nàpols», doc. 41, datat a Nàpols el 1299), o *menejar*

en el sentit de ‘moure, bellugar, remenar’, (doc. 929, datat a Barcelona el 1413), i molt sovint es pot explicar per la procedència geogràfica de les informacions que arriben a la cancelleria, com quan es parla d’*alqueries* (doc. 118, datat el 1308 a València) o de la *marjal* (doc. 821, datat el 1398 a Mallorca) o quan es recorre a *acurtar* (doc. 952, datat el 1415 a València), si bé apareix sota la fórmula «abreujat o acurtat» en la ploma del secretari aragonés Pau Nicolàs. La presència creixent de secretaris i escriptors d’arreu del domini lingüístic es traduirà en una incorporació cada vegada més perceptible de preferències lèxiques inhabituals a Barcelona. La llengua cancelleresca es beneficiava així dels recursos d’altres parlars diferents del de Barcelona. A més a més, les relacions preferents de la Corona d’Aragó amb Itàlia van ser un factor decisiu en la conformació d’una llengua àulica llatinitzant des del punt de vista gràfic, sintàctic, lèxic i estilístic. Ja hem vist que aquest darrer aspecte és el que més atenció ha rebut per part dels estudiosos de la prosa cancelleresca.

Tot plegat permet constatar que aquest repertori documental serà de gran utilitat per als diferents estudiosos de la llengua i de cultura medievals. Així, els especialistes en gramàtica i lexicografia històriques podran disposar de l’inventari i de la datació precisa dels trets lingüístics, de les paraules i de les accepcions que s’ofereixen; els historiadors de la llengua obtindran una informació precisa sobre la relació entre el procés de constitució i evolució de la koiné cancelleresca i el projecte de construcció d’una comunitat lingüística i política superadora de la fragmentació administrativa; els historiadors de literatura podran contrastar la prosa àulica amb els més diversos registres literaris; els historiadors de la cultura, de la política, de la economia, de la societat, etc., agrairan l’exhumació de nombrosos documents desconeguts; els especialistes de la cultura escrita també agrairan la presentació sistemàtica de la tipologia documental cancelleresca i les noves aportacions sobre la comunicació escrita; els romanistes veuran enriquides les seues perspectives amb les solucions catalanes que s’hi documenten; i els especialistes en gramàtica i en lexicografia extrauran, com ja va fer Pompeu Fabra, nombroses dades per a l’estudi de qüestions candents actuals de sintaxi i de lèxic.

CONCLUSIONS

Si examinem la llengua dels registres de Cancelleria des d’una òptica purament lingüística o literària, és obvi que ens trobem davant un gènere escassament generós quant a recursos expressius. La rellevància d’aquests documents no descansa en el vessant filològic o estètic, sinó en l’historicolingüístic, ja que són l’expressió del procés de construcció i fixació de la norma lingüística que servirà de pauta per als usos institucionals i socials més prestigiosos. Les millors pàgines de la llengua cancelleresca no les trobarem en els registres més formals de Cance-

lleria, sinó en altres documents de naturalesa reservada o confidencial (les lletres familiars íntimes, les instruccions domèstiques, etc.), elaborats en l'entorn reial, com són els que publicà Coroleu (1889). Aquests són els documents més pròxims als productes literaris cortesans, que conformen la major part de la producció escrita catalana amb ambició estètica dels nostres segles baixmedievals.

La llengua cancelleresca aspirava a la uniformitat, però no per això deixà de manifestar una evolució històrica que es projectava en el conjunt de la llengua escrita. En efecte, la llengua cancelleresca es modificà cronològicament no sols d'acord amb unes pautes d'evolució interna (per exemple, el pas de *perfet* fort al *perfet* feble), sinó també, especialment en l'aspecte sintàctic i lèxic, d'acord amb els nous corrents culturals (introducció de l'humanisme) i amb el canvi de centres de poder (Barcelona, fins a les primeres dècades del XV, i València, des de l'època del Magnànim). I, encara que amb un pes considerable del barceloní culte, la llengua cancelleresca es beneficià de la tasca d'elaboració lingüística que van generar els notaris i els escriptors de les principals institucions dels territoris de llengua catalana. La solidesa de la norma cancelleresca només es va veure afectada a la darreria del segle XV pel canvi polític que va comportar l'absència quasi permanent de Ferran II dels seus dominis privatis, cosa que facilità les interferències castellanes, tal com s'observa en la prosa cancelleresca de Joan de Coloma. La introducció de la impremta en terres catalanes a partir del 1473, que afavorí la preservació dels usos cultes de la llengua, compensà en certa manera el paper de referent lingüístic que havia tingut fins aleshores la Cancelleria reial.

La formació llatina dels notaris i escriptors al servei de les diverses administracions públiques va gestar unes orientacions lingüístiques similars arreu de la catalanofonia. De fet, una bona part de prosa literària catalana dels segles XIII, XIV i XV va ser elaborada en el marc de la cort reial pels funcionaris de la Cancelleria. Però no es poden confondre prosa cancelleresca i prosa literària: aquesta es beneficiava d'aquella quant a les pautes gràfiques, morfològiques i sintàctiques i quant a certes innovacions lèxiques, però també adoptava els recursos expressius que aporta el geni creador de cada escriptor.

El rigor en la selecció i en l'edició del corpus documental que ara es publica és la millor garantia per a aprofundir en el coneixement de la llengua literària de l'època, però l'estudi del caràcter convencional de la norma cancelleresca només podrà ser satisfactori quan disposem d'altres repertoris documentals que recullen la variació diatòpica, diastràtica i diafàsica de la llengua i permeten, per tant, de comparar les diferents *scriptae* en joc (Veny 2001).

ANTONI FERRANDO FRANCÉS
Universitat de València

BIBLIOGRAFIA

- ALART, Bernard-J., *Documents sur la Langue Catalane des Anciens Comtés de Roussillon et de Cerdagne* publiés par B.-J. Alart. París, Maisonneuve, 1881.
- ALBERT, Ricard i Joan GASSIOT (eds.), *Parlaments a les corts catalanes*, Barcelona, Barcino, Col·lecció ENC 19-20, 1928.
- AMETLLER Y VINYAS, José, *Alfonso V de Aragón en Italia y la crisis religiosa del siglo XV*, obra póstuma de J. A. y V., revisada y dada a luz por Jaime Collell, 3 volums, Girona, P. Torres, 1903-1928.
- ARAMON I SERRA, Ramon, «L'edició de textos catalans medievals», en Antoni M. Badia, Antoni Grieria, Frederic Udina (eds.), *Actas del VII Congreso Internacional de Lingüística Románica (Barcelona, 7 al 10 de abril de 1953)*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1955, pp. 197-266.
- «Problèmes d'histoire de la langue catalane», en Antoni M. Badia Margarit i George Straka (eds.), *La linguistique catalane*, París, Klincksieck, 1973, pp. 27-80.
- BADIA MARGARIT, Antoni M., «Calcs lingüístics en les lletres reials escrites per Johan de Coloma, secretari de Ferran el Catòlic de 1483 a 1510», *Homenaje a Jaime Vicens Vives*, vol. II, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1967, pp. 41-54.
- BARCELÓ, Maria, *Documents cabdals del Regne de Mallorca*, Palma, Parlament de les Illes Balears, 2003.
- BELenguER CEBRIÀ, Ernest, *Col·lecció documental del regnat de Ferran II i la ciutat de València (1479-1516)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2011.
- BLASCO FERRER, Eduardo, «Katalanische Skriptae / Les skriptae catalanes», en Günter Holtus, Michael Metzeltin, Christian Schmitt (eds.), *Lexikon der Romanistischen Linguistik*, vol. II/2, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1995, pp. 486-512.
- BURNS, Robert Ignatius, *Society and Documentation in Crusader Valencia*, Princeton, Princeton University Press, 1985 [Traducció catalana: València, Tres i Quatre, 1988].
- CALMETTE, Joseph, «Les documents épistolaires d'archives et l'histoire de la langue», en *Primer Congrès Internacional de la Llengua Catalana (1906)*, Barcelona, 1908, pp. 545-549 [Reedició: Barcelona, Vicens Vives, 1985].
- CALVERAS, Josep, *La reconstrucció del llenguatge literari català*, Barcelona, Balmes, 1925.
- CANELLAS, Ángel, «Las cancillerías catalano-aragonesas: estado actual de la cuestión», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LVIII, 1982, pp. 351-394.
- CANELLAS, Ángel i José TRENCHS, «Cancillería y cultura. La cultura de los escribanos y notarios de la Corona de Aragón (1344-1479)», *Folia Stuttgartensia*. Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1988.

- CERQUIGLINI, Bernard, *El naixement de la llengua francesa*. Edició catalana i estudi introductori de Jordi Mascarella i Rovira, Girona, Universitat de Girona, 2009 [Primera edició: París, Presses Universitaires de France, 1991].
- CHAO FERNÁNDEZ, Juan José, Juan Francisco MESA SANZ i María Carmen PUCHE LÓPEZ, «Latín y vernáculo en los documentos de Jaime I el Conquistador» en Aires A. Nascimento i Paulo F. Alberto (eds.), *Actas do IV Congresso Internacional de Latín Medieval Hispânico*, Lisboa, Centro de Estudos Clássicos, 2006, pp. 1-11.
- CINGOLANI, Stefano Maria, *Diplomatari de Pere el Gran. I. Cartes i Pergamins (1258-1285)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2012.
- COLÓN, GERMÁN, «El aragonés cancilleresco: sociología de un idioma», en Germán Colón, *El español y el catalán: juntos y en contraste*, Barcelona, Ariel, 1989, pp. 237-270.
- «Sobre la llengua de l'*Epistolari de la València medieval*», en Germà Colón, *De Ramon Llull al 'Diccionari Fabra'*, Barcelona, Fundació Germà Colón/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, pp. 179-188.
- COROLEU, Joseph, *Documents historichs catalans del sigle XIV. Colecció de cartas familiars corresponents als regnats de Pere del Punyalet y Johan I*, Barcelona, Impremta La Renaixensa, 1889.
- COROMINES, Joan, *El que cal saber de la llengua catalana*, Palma, Editorial Moll, 1954.
- *Lleures i converses d'un filòleg*, Barcelona, Club Editor, 1971.
- DIÉGUEZ, Maria Àngels, *Clams i crims en la València medieval segons el 'Llibre de cort de Justícia' (1279-1321)*, Alacant, Departament de Filologia Catalana, 2002.
- ELVIRA, Javier, Inés FERNÁNDEZ-ORDÓÑEZ, Javier GARCÍA i Ana SERRADILLA (eds.), *Lenguas, reinos y dialectos en la Edad Media ibérica: la construcción de la identidad*, Madrid/Frankfurt, Iberomaericana/Verwuert, 2008, pp. 83-106.
- ENSENYAT, Gabriel, *La reintegració del Regne de Mallorca a la Corona d'Aragó (1343-1349)*, Palma, Editorial Moll, 1997.
- FABRA, Pompeu, «La coordinació i la subordinació en els documents de la Cancelleria catalana durant el segle XIVè», *Memòries. Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans*, I, 1, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1926, pp. 3-30.
- FAGÚNDEZ DUARTE, Luis, «Uma scripta em construção (A constituição de uma norma escrita do Galego-Português no Século XIII)», en *Actas do I Congresso Internacional da Língua Galego-Portuguesa na Galiza*, Ourense, Associação Galega da Língua, 1986, pp. 663-674.
- FARRENY I SISTAC, Maria Dolors, *Processos de crims del segle XV a Lleida*. Transcripció i estudi lingüístic, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1986.
- FELIU, Francesc, Joan FERRER i Narcís IGLÉSÍAS, «Entre el mite i la realitat. La llengua de la Cancelleria reconsiderada», *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes* LVI (*Miscel·lània Joaquim Molas*, 1), 2008, pp. 221-249.

- FERNÁNDEZ-ORDÓÑEZ, Inés, «La lengua de los documentos del rey: del latín a las lenguas vernáculas en las cancillerías regias de la península Ibérica», en Pascual Martínez Sopena i Ana Rodríguez (eds.), *La construcción medieval de la memoria regia*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2011, pp. 323-361.
- FERRANDO FRANCÉS, Antoni, *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians*, València, Institut de Filologia Valenciana, 1980.
- «Pròlegs» a Agustín Rubio Vela, *Epistolari de la València medieval*, I, 1985, pp. 15-22, i II, 1998, pp. 13-14.
 - «El paper dels primers editors (1473-1523) en la fixació del català modern», *Caplletra*, 27 (Tardor 1999 [2000]), 2000, pp. 109-136.
 - «Sobre l'autoria de les *Regles d'esquivar vocables*, encara», *Els Marges*, 70, 2002, pp. 67-98.
 - «La constitució d'un corpus de documents de cancelleria reial per a la Corona d'Aragó, eina imprescindible per a l'estudi de la 'norma' cancelleresca», en Juan A. Barrio (ed.), *Los cimientos del Estado en la Edad Media*, Alcoi, Universitat d'Alacant / Ajuntament de la Nucia, 2004, pp. 325-343.
 - «Percepció i institucionalització de la norma lingüística entre els valencians: panorama històric», en Antoni Ferrando i Miquel Nicolás (eds.), *La configuración social de la norma lingüística a l'Europa llatina*, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Col·lecció Symposia Philologica 14, 2006, pp. 189-251.
 - «Observacions sobre la llengua d'Ausiàs March», en Ricard Bellveser (coord.), *La poesia d'Ausiàs March i el seu temps*, València, Institució Alfons el Magnànim, 2010a, pp. 169-229.
 - «De Xarq al-Andalus a Regne de València: la situació lingüística i sociolingüística de les terres valencianes al segle XIII», en Germà Colón i Lluís Gimeno (eds.), *La llengua catalana en temps de Jaume I*. Castelló, Universitat Jaume I / Fundació Germà Colón, 2010b, pp. 97-144.
 - «El Llibre dels feits del rei en Jaume. *La versió canònica de la crònica jaumina*», en Antoni Ferrando i Vicent J. Escartí (eds.), *Jaume I. Llibre dels feits*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2010c, pp. 25-58.
 - «Elio Antonio de Nebrija i Jeroni Pau: fortuna diversa de dos humanistes interessats pels seus respectius vulgars», en Júlia Butinyà i Antonio Cortijo (eds.), *L'humanisme a la Corona d'Aragó (en el seu context hispànic i europeu)*, Potomac (Maryland), Scripta Humanistica, 2011, pp. 145-183.
 - (en premsa), «Llengua i pàtria en temps de sant Vicent Ferrer», en Ricard Bellveser (coord.), *El Compromís de Casp i el Cisma d'Occident*, València, Institució Alfons el Magnànim, en premsa.
- FERRANDO FRANCÉS, Antoni i Miquel NICOLÁS AMORÓS, *Història de la llengua catalana*, Barcelona, Editorial UOC, 2011 [Primera edició: Barcelona, Pòrtic/UOC, 2005].

- FINKE, Heinrich, *Acta Aragonensia. Quellen zur deutschen, italienischen, französischen, spanischen, zur Kirchen und Kulturgeschichte aus der diplomatischen Korrespondenz Jaymes II. (1291-1327)*, 3 vols, Berlin-Leipzig, Walther Rothschild, 1908-1922.
- FISHER, John, «Chancery and the emergency of Standard written English in the fifteenth century», *Speculum. A Journal of Medieval Studies*, vol. LII, núm. 33 (juliol 1977), 1977, pp. 870-899.
- FONT I BAYELL, Josefina, «Documents escrits en català durant el regnat de Jaume I» en *Jaime I y su época. Actas del X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. «Comunicaciones 3, 4 y 5», Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1982, pp. 517-526.
- GIMENO BLAY, Francisco, *Escribir, reinar. La experiencia gráfico-textual de Pedro IV el Ceremonioso (1336-1387)*, Madrid, Editorial Abada, 2006.
- GIMENO BLAY, Francisco M., Josep Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (eds.), *Ordinacions de la Casa i Cort de Pere el Cerimoniós*, València, Universitat de València/Acadèmia Valenciana de la Llengua, Col·lecció Fonts Històriques Valencianes 36, 2009.
- GONZÁLEZ OLLÉ, Fernando, «Opciones y preferencias lingüística del rey Pedro IV de Aragón», *Revista de Filología Española*, LXXXVII: 2, 2007, pp. 293-322.
- «Actitudes lingüísticas de los reyes de Aragón», en Vicente Langüéns Gracia (ed.), *Baxar para subir. Colectánea de estudios en memoria de Tomás Buesa Oliver*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 2009, pp. 85-110.
- GUBERN, Ramon (ed.), *Epistolari de Pere III*, volum I, Barcelona, Barcino, Col·lecció ENC 78, 1955.
- GUINOT, Enric (ed.), *Pergamins, processos i cartes reials. Documentació dispersa valenciana del segle XIII*, València, Universitat de València/Acadèmia Valenciana de la Llengua, Col·lecció Fonts Històriques Valencianes 46, 2010.
- IGLÉSIAS, Narcís, «L'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura (1928-1936)», *Llengua i Literatura*, 16, 2005, pp. 289-361.
- IZQUIERDO, Josep, «El concepte 'prosa de la cancelleria': importància i contingut a través de la historiografia lingüística», *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes XX* (=Miscel·lània Joan Bastardas), 3, 1990, pp. 57-76.
- LAMUELA, Xavier i Josep MURGADES, *Teoria de la llengua literària segons Fabra*, Barcelona, Quaderns Crema, 1984.
- LLEAL, Coloma, *Vocabulario de la cancellería aragonesa*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1997.
- LÓPEZ RODRÍGUEZ, Carlos (ed.), *Epistolari de Ferran I d'Antequera amb els infants d'Aragó i la reina Elionor (1413-1416)*, València, Universitat de València, Col·lecció Fonts Històriques Valencianes 14, 2004.
- LÓPEZ RODRÍGUEZ, Carlos, *Speculum: vida i treballs de l'Arxiu de la Corona d'Aragó*. Valencia, Editorial Irta, 2008.

- LUSIGNAN, Serge, *La langue dels reis au Moyen Âge. Le français en France et en Angleterre*, París, Presses Universitaires de France, 2004.
- MANDINGORRA, María Luz, «“Avetla como de mi mano”. Autógrafos de Alfonso el Magnánimo en el Archivo del Reino de Valencia», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LXXXIV (gener-juny 2008), 2008, pp. 167-178.
- MARAZZINI, Claudio, «La lingua di koinè e le cancellerie», en Claudio Marazzini, *La lingua italiana. Profilo storico*, Bolonya, il Mulino, 1994, pp. 224-226.
- MARTEL, Philippe, «L'occitan, le latin et le français du Moyen Âge au XVI^e siècle», en Henri Boyer i Philippe Gardy (coords.), *Dix siècles d'usages et d'images de l'occitan. Des troubadours à l'Internet*, París, L'Harmattan, 2001, pp. 65-118.
- MARTÍ, Sadurní i Francesc FELIU, *Problemes i mètodes d'història de la llengua*, Barcelona, Quaderns Crema, 1995.
- MARTÍ I CASTELL, Joan i Josep MORAN, *Documents d'història de la llengua catalana. Dels orígens a Fabra*, Barcelona, Empúries 1986.
- MARTÍNEZ FERRANDO, Jesús Ernest, *Jaime II de Aragón. Su vida familiar*, vol. II, Documentos, Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1948.
- MARTÍNEZ SOPENA, Pascual i Ana RODRÍGUEZ (eds.), *La construcción medieval de la memoria regia*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2011.
- MIRALLES MONTSERRAT, Joan, *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-1360)*. Introducció, transcripció i estudi lingüístic, 2 volums, Mallorca, Institut d'Estudis Baleàrics/Editorial Moll, 1984.
- MORAN, Josep i Joan Anton RABELLA, *Primers textos de la llengua catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2001.
- MUNTANER, Juan i Juan VICH, *Documenta Regni Majoricarum. Colección de documentos del antiguo reino de Mallorca (1229-1349)*, Palma, Impremta Amengual, 1945.
- NADAL, Josep Maria, *Llengua escrita i llengua nacional*, Barcelona, Quaderns Crema, 1992.
- «Normativa i història de la llengua», en Francesc Feliu, Cristina Juher (eds.), *La invenció de les llengües nacionals*. Barcelona, Quaderns Crema, 1999, pp. 13-37.
- *La llengua sobre el paper*. Edició a cura de Francesc Feliu, Girona, CCG Edicions, 2005.
- NADAL, Josep M. i Modest PRATS, *Història de la llengua catalana*, vols. I i II, Barcelona, Edicions 62, 1982-1996.
- NICOLÁS, Miquel, *La història de la llengua catalana. La construcció d'un discurs*, València/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.
- OLIVAR, Marçal, «Notes entorn de la influència de l'*Ars dictandi* sobre la prosa catalana de la Cancelleria a finals del segle XIV», *Homenatge a Rubió i Lluch*, III, Barcelona, 1936, pp. 631-653.

- PAR, Anfòs, *Sintaxis catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge (1398)*, Halle, M. Niemeyer, 1923.
- *Curial e Güelfa. Notes lingüístiques y d'estil*, Barcelona, Biblioteca lingüística de l'Oficina Romànica, 1928.
- PÉQUIGNOT, Stéphane, «Enregistrer, ordonner et contrôler: les documents diplomatiques dans les *registra secreta* de Jacques II d'Aragon», *Anuario de Estudios Medievales*, 32, 2002, pp. 431-479.
- POTTIER, Bernard, «L'évolution de la langue aragonaise à la fin du Moyen Âge», *Bulletin Hispanique*, 54/2, 1952, pp. 184-199.
- RABELLA, Josep Anton, *Un matrimoni desavingut i un gat metzinat. Procés criminal barceloní del segle XIV*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1998.
- «Les altres *Regles d'esquivar vocables*: les correccions en la documentació processal», *Caplletra*, 17 (tardor 1999), 2000, pp. 55-63.
- «Llengua de la Cancelleria i llengua de tothom», en Francesc Vallverdú (dir.), *Enciclopèdia de la llengua catalana*, Barcelona, Edicions 62, 2001, pp. 48-51.
- RIBES AMORÓS, Maria Salomé, *L'obra lingüística d'Alfons Par*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2011.
- RIERA, Antoni, *La Corona de Aragón y el Reino de Mallorca en el primer cuarto del siglo XIV*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1986.
- RIQUER, Martí de, «Prosa parlamentaria i cancelleresca», en Martí de Riquer, *Història de la literatura catalana*, vol. II, Ariel, Esplugues de Llobregat, 1964, pp. 335-356.
- «Evolución estilística de la prosa catalana medieval», *Miscellanea Barcinonensia*, XLIX, 1978, pp. 7-19.
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi, «Sobre els orígens de l'humanisme a Catalunya», *Bulletin of Spanish Studies*, XXIV, 1947, pp. 88-98 [Reedició: *La cultura catalana del Renaixement a la Decadència*, Barcelona, 1964, pp. 9-25].
- «Influència de la sintaxi llatina en la Cancelleria catalana del segle XV», en *Actas del VII Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románicas*, vol. II. Barcelona, 1957, pp. 357-367 [Reedició: *Revista de Llengua i Dret*, 3, Barcelona, 1984, pp. 71-76].
- RUBIÓ i LLUCH, Antoni (ed.), *Documents per l'història de la cultura catalana medieval*. 2 volums. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1908-1921 [Reedició amb pròleg d'Albert Hauf: Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2000].
- RUBIO VELA, Agustín, *Epistolari de la València medieval*, 2 vols., València/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, I, 1985 (segona edició: 2003), i II, 1998.
- *L'escribania municipal de València als segles XIV i XV: burocràcia, política i cultura*, València, Consell Valencià de Cultura, Sèrie Minor 24, 1995.
- *El patriciat i la nació. Sobre el particularisme dels valencians en els segles XIV i XV*, 2 volums, Castelló/Barcelona, Fundació Germà Colón/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012.

- RUIZ CALONGE, Joan, «Valor literario de los preámbulos de la cancellería real catalano-aragonesa en el siglo XV», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXVI (1954-1956), 1956, pp. 205-234.
- SANCHIS GUARNER, Manuel, *Aproximació a la història de la llengua catalana. Creixença i esplendor*, Barcelona, Salvat, 1980 [Reedició: Barcelona, Salvat, 1992].
- SEGARRA, Mila, *Història de la normativa catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1985.
- SEVILLANO COLOM, Francisco, «Apuntes para el estudio de la Cancillería de Pedro IV el Ceremonioso», *Anuario de Historia del Derecho Español*, XX, 1950, pp. 137-241.
- «Cancillerías de Fernando I de Antequera y de Alfonso V el Magnánimo», *Anuario de Historia del Derecho Español*, XXXV, 1965, pp. 169-216.
- «De la cancellería de los reyes de Mallorca», *Anuario de Historia del Derecho Español*, XLII, 1972, pp. 217-290.
- SOLDEVILA, Ferran, *Pere el Gran. Segona Part: El regnat fins a l'any 1282*, vol. I, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1962.
- TAVONI, Mirko, «La lingua delle cancellerie», *Storia della lingua italiana. Il Quattrocento*, Bolonya, Il Mulino, 1992, pp. 47-55.
- TRENCHS ÒDNA, Josep, *Documents de cancelleria i de mestre racional sobre la cultura catalana medieval*, a cura d'Ignasi J. Baiges et alii, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, *Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica*, LXXXVIII, 2011.
- TRENCHS, José i Antonio M. ARAGÓ, «Las Cancillerías de la Corona de Aragón y de Mallorca desde Jaime I hasta la muerte de Jaime II», Saragossa, Institución Fernando el Católico, *Folia Parisiensia*, 1, 1983, pp. 27-110.
- UDINA MARTORELL, Frederic, *Documents cabdals de la història de Catalunya*, Barcelona, Fundació Catalana, 1985.
- VENETZ, Gabriela H., «Il Codice Aragoneso (1458-1460): la distribuzione delle tre lingue napoletana, catalana e latina», *Zeitschrift für Katalanistik*, 22, 2009, pp. 273-292.
- VENY, Joan, *Llengua històrica i llengua estàndard*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2001.

*E*studi preliminar

L'objecte d'aquest recull^{*} és editar una selecció, suficientment extensa o representativa, de lletres reials i documents de caràcter diplomàtic en llengua catalana, continguts en la sèrie de registres de Cancelleria de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, o Arxiu Reial de Barcelona. Els textos corresponen a un segment temporal que arranca el 1291, any del començament del llarg regnat de Jaume II (1291-1327), després de la mort sobtada d'Alfons el Franc; l'elecció d'aquesta època rau en el fet que és llavors quan comencen a sovintejar els documents reials redactats en llengua vulgar, sempre al costat de la prevalença del llatí, pròpia dels textos oficials. Fineix el 1420, data a l'entorn de la qual s'observa, d'una banda, una major presència d'escrivans d'origen valencià i aragonés en les oficines de la Cancelleria, i, en segon terme, i com ja constata Coromines, l'entrada i paulatina difusió d'algunes innovacions en la llengua cancelleresca.¹ Antoni Ferrando ha aprofundit en aquesta qüestió; durant el govern d'Alfons el Magnànim, i en congruència amb el major pes del regne de València dintre la Confederació catalanoaragonesa, on arriba a una posició de franca hegemonia, va créixer visiblement el nombre de curials valencians a la Cancelleria Reial, entre els quals cal citar els secretaris Francesc d'Arinyo i Joan Olzina o el vicecanceller Jaume Pegrí: doncs bé, així com des d'un principi la llengua cancelleresca s'havia format

^{*} Realitzat en el marc del Projecte d'Investigació PB98-1484, *La lengua de la Cancillería Real de la Corona de Aragón (1291-1516)*, aprovat el 30-XII-1999 pel Ministeri d'Educació i Ciència. A la conclusió del patrocini ministerial, el projecte va continuar, el 2003, amb el recolzament de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. ¶ ¹ Esmenta la

utilització de *per a* en sentit de datiu o amb un infinitiu final, que prové del català occidental, estesa des dels anys 1410-1420, en lloc de *per*, majoritari fins als inicis del segle XV (Joan COROMINES, «Nou converses sobre 'per' i 'per a'», a *Lleures i converses d'un filòleg*, 3a ed., Barcelona, Club Editor, 1983, pp. 140-141).

partint del *sermo urbanus* de Barcelona, sempre sota la influència dels cultismes llatins, aquesta presència valenciana es manifesta en l'aparició als escrits oficials d'innovacions atribuïbles al català de València.²

Ensems amb el factor lingüístic comentat, es produeix un altre fet històric. El precedent any 1419 fou creat, per un fur del mateix rei Alfons, l'Arxiu Reial de València, o Arxiu del Regne de València, on havia de custodiar-se per separat la documentació específica del territori.³ Una realitat que obre un temps nou als efectes dels estudis sobre documentació de la Cancelleria.

La nostra compilació constitueix la primera part d'un projecte que s'ha previst concloure amb la mort de Ferran el Catòlic (1516), últim rei particular de la Corona d'Aragó, per tal de abraçar un llarg període de temps en què la llengua catalana té una presència central en l'administració de la monarquia. La prossecció del corpus documental, després del límit fixat de 1420, hauria de ser per tant diferent, per la raó de conservar-se els registres cancellerescs en dues capitals d'estats de la Corona, a Barcelona i a València.

La pretensió de l'obra és oferir als estudiosos de la llengua, però també de la història i de la cultura dels regnes que formaren la Corona d'Aragó als segles medievals, una col·lecció diplomàtica selecta, triada tant per la seua utilitat per als estudis lingüístics com també per l'interès històric. La quasi totalitat dels documents són inèdits, llevat de poques excepcions que, tant pel relleu dels textos com per la possibilitat d'oferir-ne una nova transcripció, ens ha semblat que no havien d'excloure's. Creiem que pot servir de font en diverses àrees del medievalisme, i aqueixa ha estat la intenció que ens ha animat per a enllestir un treball que, després d'obres prestigioses de la nostra historiografia que ho han mostrat a bastament, fes notar una altra vegada la vàlua singular entre les monarquies de l'Europa medieval dels registres de la Cancelleria dels reis d'Aragó, de València, de Mallorca, de Sicília, de Sardenya i de Còrsega, i comtes de Barcelona.

¶ ² Vid. Antoni FERRANDO, «Percepció i institucionalització de la norma lingüística entre els valencians: panorama històric (1238-1976)», a *La configuració social de la norma lingüística a l'Europa llatina*, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2006, pp. 189-251, esp. pp. 192-195.

¶ ³ El fur citat, de data 13 de setembre de 1419, fou aprovat a les corts de València d'aquell any, prèvia demanda presentada el 1417 per les corts del regne al monarca. Cf. *Furs e ordinations fetes per los gloriosos reys de Aragó als regnícòls del regne de València*, València, Lambert Palmart impressor, 1482 [ed. facs., Universitat de València 1977, p. 479], Corts de 1419, fur V: *Nós, Alfonso, per la gràcia de Déu rey d'Aragó... ordenam e provehim perpetualment e manam... que de les provisions, letres, actes e cartes...*

tocants fets del dit regne o dels habitants de aquell sien fets registres e llibres sparços en los quals les dites coses sien scrites e registrades, los quals... sien intitulats registres de regne de València... e que... los dits registres... sien mesos e conservats perpetualment en lo dit archiu del nostre Reynal de València... En realitat, a l'època de Pere el Cerimoniós ja hi havia un arxiu de la corona al palau valencià del Real (vid. Felipe MATEU Y LLOPIS, «Alfonso V de Aragón y el Archivo General de Valencia», a *Homenaje a Alfonso el Magnánimo*, València, Centro de Cultura Valenciana, 1946, pp. 23-59, esp. pp. 36-46; Rafael CONDE Y DELGADO DE MOLINA, *Reyes y archivos en la Corona de Aragón: siete siglos de reglamentación y praxis archivística (siglos XII-XIX)*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 2008, pp. 78-81 i docs. 269-273).

LA PROSA DE LA CANCELLERIA

El treball respon a un projecte concebut i dirigit des de l'any 2000 pel prof. Antoni Ferrando, director llavors de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, de la Universitat de València.⁴ Ja abans, Martí de Riquer havia manifestat reiteradament especial interès per la prosa cancelleresca o dels organismes del govern central de la Corona d'Aragó, tot assenyalant la importància de la matèria amb la formulació de judicis com aquest:

Aquesta llengua de la Cancelleria, sens dubte bastida sobre la modalitat dialectal del barceloní, era la dels funcionaris àulics, la dels cortesans, i per tant acceptada sense cap mena d'oposició, ans de bon grat, per tots els escriptors com una mena de foma supradialectal d'expressar-se en prosa.⁵

L'eminent historiador de la literatura ressalta la reorganització de la Cancelleria Reial, els registres de la qual ja havien començat a mitjan segle XIII, per part de Pere el Cerimoniós, monarca escrupolós en la conservació de la documentació oficial, tant com primmirat en l'exercici del poder regi, que disposà una cohort de secretaris, escriptors de manament i oficials per tal de donar curs a l'enorme volum de correspondència que, emanant de la Corona, s'estenia per tots els racons dels regnes de la Confederació per tal d'exercir la funció de govern, ultra les legacions diplomàtiques que comunicaven el rei d'Aragó amb la Santa Seu i les monarquies veïnes, europees o nord-africanes. Aquesta massa epistolar, segueix dient Riquer,

era redactada amb una especial cura pels secretaris i escriptors, destres en el maneig de les tres llengües (...) 'oficials', o sia, el llatí, el català i l'aragonès. Havien d'ésser, doncs, aquests escriptors i secretaris, bons llatinistes, car molt sovint es veïen obligats a redactar llargs documents en la llengua sàvia, la qual cosa pressuposa una preparació gramatical, retòrica i estilística que, quan havien d'escriure en les llengües vives, hi deixava la seua empremta i una especial precisió i elegància.⁶

Els secretaris reials, generalment bons coneixedors del llatí,⁷ es deixaven influir quan escrivien en romanç per la sintaxi de la llengua culta. Però, si açò

¶ ⁴ Els propòsits i característiques del projecte han estat explicades en Antoni FERRANDO, «La constitució d'un corpus de documents de cancelleria reial per a la Corona d'Aragó, eina imprescindible per a l'estudi de la 'norma' cancelleresca», *apud* Juan A. BARRIO (ed.), *Los cimientos del Estado en la Edad Media*, Universitat d'Alacant i Ajuntament de la Nucia, Alcoi 2004, pp. 325-343. ¶ ⁵ *Vid.*, especialment, Martí de RIQUER, *Història de la Literatura Catalana*, II, Barcelona, Ariel, 1964, que citeu per la 2a ed., Barcelona, Ariel, 1980, II, pp. 335-356, i també, del mateix, «Evolució estilística de la prosa catalana medie-

val», *Miscellanea Barcinonensia*, XLIX (1978), pp. 7-19. ¶ ⁶ RIQUER, *Hist. de la Lit. Catalana*, II, p. 336. ¶ ⁷ El mateix rei es preocupava per la bona formació llatina dels curials. És conegut que Pere el Cerimoniós, el 1357, havia fet comprar al protonotari Mateu Adrià el diccionari *Catholicon*, *ad opus erudicionis scriptorum nostrorum et aliorum de nostra scribania ad hoc ut in ipso libro per eosdem vocabulorum copia habeatur*, pel preu de 40 lliures (Antoni RUBIÓ Y LLUCH, *Documents per l'Historia de la Cultura Catalana Mig-eva*, 2 vols., Barcelona, IEC, 1908-1921, I, doc. CDXXXII; n'hi ha ed. facs., Barcelona, IEC, 2000).

hagués pogut conduir, de primer antuvi, a adaptacions desafortunades, és també cert que, sobretot des de l'última època del regnat del Cerimoniós, hom aconsegueix entre els escriptors reials més cultivats —en són exemples rellevants Jaume Conesa, Bartomeu Sirvent i sobretot Bernat Metge—, anunciadors del nou gust per les lletres clàssiques, una harmoniosa translació de les construccions llatines, del període llarg farcit d'incisos ben ordenats amb un ritme reeixit, de l'estil que diem ciceronià, al vulgar. En aquests anys, i durant el govern de Joan I i de Martí I, la Cancelleria, ofereix —escriu Riquer— «uns quants milers de lletres, redactades en un català precís, elegant i puríssim, que contribuïren, un dia darrera l'altre, a imposar per tots els dominis de la llengua una prosa exemplar i bellíssima».⁸ El vulgar de les actes oficials, així embellit, serà una «llengua d'alta cultura», segons una opinió que acaba generalitzant-se.⁹

El català de la Cancelleria Reial, d'ençà de la segona meitat del Tres-cents, esdevé doncs, en paraules que prenem del mateix Riquer, «una llengua acadèmica, car és la llengua en què són escrits els documents que signa el rei, *the King's catalan*, i a això deu el seu prestigi i la seva incondicional acceptació en tot el domini lingüístic.» I pronostica: «El dia que el català de la Cancelleria serà estudiat seriosament i amb atenció», que diu ser «tasca llarga i difícil», per causa de l'existència d'una massa documental ingent, «sens dubte arribarem a conclusions curioses i sorprenents.»¹⁰

La prosa de la Cancelleria presenta una gran unitat, «desde la grafia hasta la cadencia», una unitat supradialectal, tot i que partia del parlar ciutadà cultivat de Barcelona. Això li atorgava una importància especial, car la seua difusió per tots els regnes de la Corona la convertia en model digne d'imitació, fins al punt que els escriptors no vinculats a la cort i els mateixos escriptors i copistes de llibres literaris varen acceptar els criteris de l'estil cancelleresc, de tal manera que foren vehicles poderosos d'uniformització de la llengua escrita culta.¹¹

Es considera Marçal Olivar l'estudiós que, en un notable article aparegut el 1936, va encunyar el concepte «prosa catalana de la Cancelleria».¹² En paraules de Josep Izquierdo, que n'ha elaborat un estat de la qüestió, la prosa cancelleresca, després de rebre la influència benefactora de la retòrica llatina, és valorada arran d'aquell autor «com a *estil oficial*, és a dir, *supradialectal* i fonamentalment *escrit*».¹³ També Pompeu Fabra, recorda, buscà suport per a la seua obra de norma-

¶ ⁸ *Op. cit.*, p. 350. ¶ ⁹ Cf. Àngel CANELLAS i José TRENCHS, *Cancillería y cultura. La cultura de los notarios y escribanos de la Corona de Aragón (1344-1479)*, a *Folia Stuttgartensia*, Saragossa, 1988, p. 16. ¶ ¹⁰ Riquer, *op. cit.*, p. 336. ¶ ¹¹ Riquer, «Evolución estilística de la prosa catalana medieval», cit., pp. 14-15. ¶ ¹² «Notes entorn a la influència dels *Ars Dictandi* sobre la prosa catalana de la Cancelleria a la fi del segle XIV: el ms. Y-129-7 de

la Biblioteca Colombina», a *Homenatge a Antoni Rubió i Lluch*, III, Barcelona 1936, pp. 632-653.

¶ ¹³ Josep IZQUIERDO, «El concepte «prosa de la cancelleria»: importància i contingut a través de la historiografia lingüística», *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XX (1990) [= *Miscel·lània Joan Bastardas*], 3, pp. 57-76. La citació, a la p. 65. Seguim l'exposició d'aquest autor en la nostra breu presentació del tema.

lització del català modern en la mateixa font, basant-se en els documents culturals publicats per Antoni Rubió i Lluch,¹⁴ i Coromines seguirà la posició del seu mestre, car creu necessari subratllar el pes normatiu, podem dir-ne, de la llengua de l'administració reial.

Aquest mateix filòleg, però, no deixa d'advertir que es tracta d'una llengua de naturalesa en certa manera artificiosa, diversa de la llengua parlada, sense ignorar que aquest és un tret comú a altres llengües.¹⁵

Després dels autors citats, altres noms rellevants han incidit en la influència uniformitzadora del català medieval exercida pels escrivans de la Cancelleria Reial. Ho sostingué Jordi Rubió i Balaguer,¹⁶ i més tard hi ha insistit especialment Martí de Riquer. El 1967, Sanchis Guarner es féu ressò de la mateixa opinió en la història de la llengua catalana traçada a la seua obra *La llengua dels valencians*,¹⁷ i encara més tard insistia en el gran valor de la prosa de la Cancelleria com a «factor de coherència idiomàtica» per a tot el domini lingüístic del català, i en les virtuts de flexibilitat i d'elegància del llenguatge escrit curialesc o oficial, «amb què assolía maturitat i fixació» l'idioma.¹⁸

Aquesta opinió, consolidada però potser una mica idealitzada, de la uniformitat de la llengua cancelleresca, rebé alguna matisació de part d'Aramon i Serra, que creiem que no la invalida. Feia observar que la «*koiné littéraire et administrative*» de la Cancelleria i de l'administració en general no explicava la diversitat de l'estil dels grans autors del segle XIV, i citava expressament Muntaner, Eiximenis i Metge.¹⁹ Al seu torn, Josep Maria Nadal i Modest Prats, de reconeguda autoritat en la història de la llengua, hi manifesten reserves. L'evidència de la manca d'estudis que se n'isquen fora de la prosa cancelleresca i literària, sempre més treballada pels erudits, els porta a aconsellar com a urgent entrar en l'ampli camp dels textos «sense pretensions literàries», que ens acostarien a la llengua parlada i a les seues varietats territorials reals. Han de reconèixer, però, l'opinió abans exposada, admetent l'existència patent d'«una gran uniformitat lingüística» en la prosa literària catalana, fenomen que té els seus orígens «en la labor dels secretaris i notaris reials»; i, malgrat no adherir-se de ple a aquest raonament, que els sembla «un nivell d'explicació general i vague», conclouen que no en troben d'altre en l'actual estat de la investigació.²⁰

¶¹⁴ Pompeu FABRA, «La coordinació i la subordinació en els documents de la Cancelleria catalana durant el segle XIVè», *Memòries. Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans*, I, 1 (1926), pp. 3-30.

¶¹⁵ *Vid.* Joan COROMINES, «Les 'Vides de sants' rosselloneses del manuscrit 44 de París», a *Lleures i converses d'un filòleg*, cit., p. 277. ¶¹⁶ «Influència de la sintaxi llatina en la Cancelleria catalana del segle XV», a *Actas del VII Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románicas*, II, Barcelona 1957, pp.

357-367. ¶¹⁷ 4a ed., València, L'Estel, 1972, pp. 143-145. ¶¹⁸ Manuel SANCHIS GUARNER, *Aproximació a la història de la llengua catalana. Creixença i esplendor*, 2a ed. (1a ed., 1980), Barcelona, Salvat Ed.,

1992, pp. 162-165. ¶¹⁹ Ramon ARAMON I SERRA, «Problèmes d'histoire de la langue catalane», a *La linguistique catalane*, París, Klincksieck, 1973, pp. 27-80. ¶²⁰ Josep M. NADAL i Modest PRATS, *Història de la llengua catalana. I.- Dels inicis al segle XV*, 5a ed., Barcelona, Ed. 62, 1996, pp. 459-461.

Darrerament, Antoni Ferrando i Miquel Nicolás han condensat en poques pàgines la substància d'aquest fenomen de la cultura catalana medieval; ressalten la transcendència de la imposició per part de la monarquia d'«unes pautes lingüístiques unificadores en les quals es reconeixien tots els usuaris de la llengua escrita», recorden la novetat sintàctica de la preferència pels períodes llargs de *cursus planus*, d'ençà del darrer quart del segle XIV, assenyalen els trets lingüístics més destacats de la llengua de la Cancelleria i proposen les raons de la seua crisi en la centúria següent.²¹

Per contra, en data més recent, Francesc Feliu, Joan Ferrer i Narcís Iglésias posaven en qüestió la «progressiva mitificació» moderna del concepte de llengua cancelleresca, esdevinguda una «superllengua».²² A la vista de la gran col·lecció de documents administratius d'interés cultural publicats per Rubió i Lluch, critiquen amb duresa inesperada la que diuen «paperassa interminable —i llevat de poques excepcions, generalment avorridíssima,» produïda pels «plomífers de la casa reial.» Per demostrar la seua tesi, analitzen uns textos particulars: l'un de Bartomeu Sirvent, l'altre de Jaume Conesa, dos dels més coneguts i cultes oficials de la cancelleria de Pere el Cerimoniós, secretari reial el primer, protonotari el segon, i hi troben, certament, un exemple de prosa burocràtica o rutinària poc lluïda, més que d'estil a imitar.²³ S'hi pot adduir el clàssic *aliquando bonus dormitat Homerus*. En qualsevol cas, però, la qüestió resta oberta, subjecta a estudis basats sobre fonts d'una major amplitud, i a aquesta necessitat vol respondre el nostre treball.

Hem de convenir, amb tots els estudiosos últimament citats, l'existència de diversos models de llengua, a banda el cancelleresc, dotat d'un prestigi derivat del seu caràcter docte i oficial, *canonitzat*, per tot el domini lingüístic. La llengua de l'administració demana unes condicions de claredat, precisió i rigor, perquè, com la prosa legal, no pot permetre's cap ambigüïtat d'interpretació, i és per això que pot resultar eventualment feixuga; tanmateix, si el llenguatge d'un pensador com Ramon Llull no s'hi ajusta, no pot dir-se el mateix d'escriptors pertanyents a la burocràcia de la mateixa cort, com ara Jaume Conesa o Bernat Metge. Ultra això, s'ha admetre igualment que la gran col·lecció de Rubió no abastava àrees de l'activitat de l'oficina reial que podien oferir una prosa més viva i directa, o una sintaxi i un lèxic diferents i més variats: posem, per exemple, les epístoles familiars dels monarques i els quaderns d'instruccions de les legacions diplomàtiques, que constitueixen, com després exposarem, dos capítols importants de les actes reials objecte de la nostra edició. En darrer terme, és també cert, com posa de relleu l'article acabat de citar, que la prosa oficial no sols era vigent a la Can-

¶ ²¹ Antoni FERRANDO FRANCÉS i Miquel NICOLÁS AMORÓS, *Història de la llengua catalana*, Barcelona, Ed. UOC i Pòrtic, 2005, pp. 110-112. ¶ ²² «Entre el mite i la realitat. La llengua de

la Cancelleria reconsiderada», *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, LVI (2008) [=Miscel·lània Joaquim Molas], 1, pp. 220-249. ¶ ²³ *Ibid.*, pp. 233-236.

celleria del monarca, ans també s'estenia a les escriptories de tot d'organismes de l'administració territorial o local, i a aquest respecte hi fan esment dels treballs d'Agustín Rubio Vela sobre la documentació del Consell de la ciutat de València, on, amb la presència com a escriptor de la Sala del notari Bartomeu de Vilalba (1371-1399), s'imposa en les epístoles dels jurats una «prosa elegant, de qualitat»;²⁴ i, segonament, que ens manquen encara grans col·leccions diplomàtiques del període de la dinastia Trastàmara per a poder oferir un estudi del tema amb ple coneixement de causa.

CARACTERÍSTIQUES DE LA COL·LECCIÓ

En el marc d'un conveni de col·laboració establert entre el responsable del projecte, Antoni Ferrando, en nom de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, i l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'objectiu ha estat reunir un contingent de documents considerat adequadament representatiu —uns setanta per cada decenni, nombre que llevat de la dècada primera, la del 1290, és superat, de vegades àmpliament, en quasi tot el període—, amb la major presència possible de les diverses tipologies diplomàtiques i la intervenció en la redacció dels textos dels secretaris i escriptors reials més notables de cada regnat; tot això amb la finalitat de poder precisar la cronologia dels canvis lingüístics. Del conjunt documental resultant, ens ha cabut la responsabilitat de les tasques de l'edició.

Les lletres reials han estat triades per l'arxiver facultatiu de l'Arxiu de la Corona d'Aragó Jaume Riera i Sans, cap de la secció de Cancelleria del centre, en virtut del mencionat conveni. El fruit ha estat una selecció de gran qualitat, gràcies al seu coneixement particular dels registres cancellerescs i la pregona formació erudita que el distingeix. Les normes de transcripció i d'edició que havien d'observar-se en la col·lecció foren fixades en comú, a partir d'una proposta del mateix Riera. Més avall les exposem amb el necessari detall.

La primera transcripció de la major part dels documents catalans ha estat realitzada, repartida en diferents segments cronològics, per Lluís Cifuentes i Comamala, de la Universitat de Barcelona, Ramon J. Pujades Bataller, de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, i Antonio J. Mira Jódar, de la Universitat de València; això a part, una fracció de les peces ha estat transcrita per nosaltres, en particular a l'època de Jaume II i als darrers regnats, així com la generalitat dels textos llatins. Posteriorment, hem sotmés el contingent documental a una segona lectura sistemàtica, a la vista dels originals de l'ACA, per tal d'oferir uns textos

¶²⁴ *Epistolari de la València medieval*, 2 vols., València-Barcelona, Institut I. de Filologia Valenciana i Pub. de l'Abadia de Montserrat, I (1985; 2a ed., 2003) i II (1998). *L'escripció municipal de València en els*

segles XIV i XV: burocràcia, política i cultura, València, Consell Valencià de Cultura, 1995. La citació prové d'aquesta darrera obra, p. 57, capítol que l'autor titula significativament «El valor de la forma».

dotats de la major correcció paleogràfica possible, i hi hem aplicat les normes d'edició convingudes. Devem advertir que, tot seguint el principi, que creiem inexcusable, que els documents, de la classe que fossen, havien de publicar-se íntegres i sense obviar cap element, malgrat que poguessen aparèixer algunes parts en llengües diferents del català, hi hem inclòs les cartes credencials —*letres de creença*— i altres textos, com ara les relacions de destinataris de les epístoles, que apareixen normalment redactades en llatí, i en alguns casos, si s'adrecen a la casa reial de Castella o al rei de Granada, en aragonés o castellà. Els documents van acompanyats d'un aparat crític textual, per tal de donar testimoni d'accidents o esmenes, de caràcter sintàctic, lèxic o fonètic, que tinguessen un mínim d'interès per a l'estudi de la llengua, obviant raonablement aquells que resulten comuns. Alhora, la col·lecció diplomàtica porta les anotacions històriques, o de vegades geogràfiques, oportunes per a la intel·ligència dels documents, ensems amb la identificació de fets, personatges o topònims. Atés l'estimable volum del recull, s'hi ha procurat no ultrapassar els límits de la prudència.

Quantitativament, la col·lecció està integrada per un total de 1.003 peces documentals expedides a nom dels monarques, incloent-hi lletres de les reines consorts, les reines vídues, els primogènits, infants i infantes de la casa reial. Es distribueixen així entre els diferents regnats:

- Jaume II (1291-1327): 256, unides a 3 del seu predecessor Alfons el Franc o el Liberal, incloses per tal d'assegurar una bona representació de l'any 1291.
- Alfons el Benigne (1327-1336): 94.
- Pere el Cerimoniós (1336-1387): 376.
- Joan I (1387-1396): 73.
- Martí I (1396-1410): 113.
- Interregne (1410-1412): 5.
- Ferran I (1412-1416): 49.
- Inici del govern d'Alfons el Magnànim (1416-1420): 35.

El motiu de començar el corpus amb el regnat de Jaume II, precedit per una breu mostra del seu germà el rei Alfons, es deu al fet ja conegut de l'ús més habitual que comença a fer-se en lletres reials de la llengua vulgar, a diferència dels seus antecessors, quan es feia servir més rarament. En aquest sentit, Josefina Font Bayell ja va constatar, passant revista no sols als registres de la Cancelleria de Jaume I, sinó igualment als pergamins reials i a la sèrie *Cartes reials diplomàtiques* del mateix regnat, que el català sols apareixia en un centenar llarg de peces documentals.²⁵ En el govern de Pere el Gran, fill i successor del Conqueridor, el llatí

¶ ²⁵ «Documents escrits en català durant el regnat de Jaume I», a *X Congreso de Historia de la Corona de Aragón, Jaime I y su época*, tom 3-4-5, Sa-

ragossa, Institución Fernando el Católico, 1977, pp. 517-526. Cf. Inés FERNÁNDEZ ORDÓÑEZ, «La lengua de los documentos del rey: del latín

continua així mateix dominant absolutament la correspondència reial, i sols una part menor apareix en llengua vulgar, català o aragonés. La Cancelleria li dona el nom de llengua laica, diferent de la culta, sacra o oficial, el llatí: *a quodam instrumento in laica lingua confecto*, es diu en un pergamí d'aquell sobirà.²⁶ Caldrà esperar al regnat de Pere el Cerimoniós per a advertir-hi un ús majoritari del català.²⁷

Aquest recull de documentació del govern reial, com proposa Ferrando,²⁸ hauria de contribuir al coneixement de l'estil cancelleresc en qualsevol tall cronològic del període afectat de cent trenta anys, en particular a l'examen del procés de construcció d'una llengua oficial en el català medieval i els principis que l'han inspirat, i alhora dels progressos d'uns usos lingüístics que van imposant-se com a prestigiosos en l'idioma escrit. Així mateix, per contra, pot il·lustrar sobre la pèrdua gradual de presència d'uns altres recursos menys valorats, i dins d'aquest punt dels inicis de la influència del llatí clàssic en la prosa de la Cancelleria, de la mà dels més cultes d'entre els seus oficials; i encara no s'exhaureixen ací les possibilitats d'estudi.

ÀREES TEMÀTIQUES MÉS SIGNIFICATIVES

Els documents de la col·lecció present no responen, ben entès, a una intenció monogràfica, com fou el cas de la publicada per Rubió i Lluch, autèntic monument, com ha estat dit amb justícia, de la cultura medieval als països de llengua catalana, i de fet els de temàtica cultural, artística o literària hi tenen una presència molt escassa. El criteri ara seguit és donar una mostra documental dels diversos camps afectats per l'administració de la monarquia, a fi d'obtenir una selecció representativa de la realitat de la Cancelleria Reial.

El grup més important quantitativament és el de les lletres dedicades a les funcions del *govern interior* de la Corona d'Aragó i dels seus estats constitutius, que representen el 30'5% del recull: s'hi reflecteix un món infinit d'aspectes, des de les relacions que podríem denominar feudals, que provoquen de vegades enfrontaments entre el monarca i alguns grans nobles —el 1329 Alfons el Benigne mana exercir repressàlies contra els dominis de Berenguer d'Anglesola, en terres de Lleida, per l'actitud díscola del baró (núm. 278)—, o les iniciatives per incrementar el decaïgut patrimoni de la Corona amb l'annexió dels *apanages* de les branques menors de la família reial —vegeu el comportament poc airós

a las lenguas vernáculas en las cancelleías regias de la Península Ibérica», en P. Martínez Sopena i A. Rodríguez (eds.), *La construcción medieval de la memoria regia*, València, Universitat de València, 2011, 323-361, esp. pp. 341-343. ¶²⁶ Josep TRENCHS, *Casa, Corte y Cancillería de Pedro el*

Grande (1276-1285), Roma 1991, p. 113. ¶²⁷ Vid. F. GONZÁLEZ OLLÉ, «Opciones y preferencias lingüísticas del rey Pedro IV de Aragón», *Revista de Filología Española*, LXXXVII (2007), pp. 293-322. ¶²⁸ «La constitució d'un corpus de documents de cancelleria reial...», cit., pp. 341-342.

del rei Martí, el 1401, per fer seu el comtat d'Empúries, a l'aguait de la mort imminent del titular (núm. 845); grans operacions polítiques, entre les quals el repoblament de Sàsser i d'altres llocs de Sardenya, inclosa la preocupació reial per la formalització de nous matrimonis per part dels homes allí assentats (docs. 279 i 496); les conseqüències de l'annexió del regne de Mallorca (1343-1344); la guerra de les Unions valenciana i aragonesa, els anys 1347-1348; les disposicions sobre els jueus, de règim intern (núm. 340), o referents a càrregues fiscals (núms. 355 i 995), però també de protecció de les aljames després dels assalts de 1391 (núms. 763 i 803); altres de caràcter policial o d'espionatge: tramesa d'espies a Foix (núm. 79), a Granada (núm. 133), a Gènova (núm. 465), a Castella (núm. 528), en previsió d'amenaques militars; la coronació del monarca —així, la del rei Martí, seguida de la de la reina Maria, el 1399 (núm. 828)—; obres manades fer a les residències règies, l'Aljaferia de Saragossa, els palaus reials Major i Menor de Barcelona i el palau del Real de València (núms. 362, 873 i 394, respectivament), per part del rei Pere, gran constructor, i de Martí l'Humà; o fins i tot pràctiques que jutjaríem de bon govern, amb l'inquietud del llavors jove Pere el Cerimoniós per la preservació dels boscs del Rosselló i de Cerdanya (núm. 424), o les ordres de Joan I per tal de restaurar els banys medicinals de Caldes d'Estrac (núm. 791). No hi oblidem ressenyar cartes dignes de gran memòria, com l'adreçada per la reina Maria de Luna als ambaixadors de la Corona prop del papa Benet XIII, el 1403, per tal d'impetrar l'abolició dels mals usos que suporten a Catalunya els pagesos dels senyorius eclesiàstics, *vergonyosos a la nació cathalana* (núm. 859).

En segon lloc, i sempre en base a la representació numèrica, hi figuren els documents reials referents a *campanyes militars*, que arriben a un 22'5% del total. Les lletres reflecteixen ordres i moviments de tropes de la intervenció de Jaume II a Múrcia i la croada contra Almeria del 1309, de la conquesta de Sardenya, la guerra de l'Estret en aliança amb els castellans i la guerra de Castella o dels dos Peres, l'expedició de l'infant Martí a Sicília o la pacificació de Sardenya, que havia de costar la vida (1409), atacat de les febres endèmiques, al rei Martí el Jove, l'hereu, i conclouen amb les primeres operacions navals d'Alfons el Magnànim els anys 1419-1420, a Sicília, Sardenya i Còrsega (núms. 990 i 998). Un altre capítol d'aquesta categoria tracta de la repressió d'actes d'insubordinació de grans nobles, en ocasions d'autèntic perill per a la dinastia, com la del comte de Foix, que pretenia la corona a la mort del seu sogre Joan I, o d'afers cavallerescs i celebració de combats singulars; hi destaquem el plec d'instruccions i consells de tota classe que donen el rei Alfons el Benigne i el seu germà l'infant Pere al comte de Comenge, al qui envien un cavall ben ensinistrat, per a batre's en duel, el 1329, tot i que els monarques sempre recomanen en tals afers, també en aquesta ocasió, l'avinença amistosa (núm. 273). Quant a la tàctica militar, recordarem com el 1302, al seu torn, el rei Jaume II explica al batle de Berga el codi de senyals o alimares per a comunicar d'uns castells a d'altres el pas de forces contràries (núm. 82).

Les *relacions exteriors* i les *legacions diplomàtiques* són ben representades a la col·lecció, amb l'entrada de documentació relativa a missatgeries i tractes amb el papat o les monarquies veïnes. Aquests negocis, tot i que no passen del 14'1% del conjunt, solen comportar el lliurament als ambaixadors, després de les lletres de creença per al sobirà destinatari i de recomanació per als cardenals o per als notables de la cort corresponent, de llargs i detallats quaderns d'instruccions, circumstància que augmenta el seu interès per a la història, i alhora per a l'estudi de la llengua de l'època. Hi trobem present la disputa sobre la sobirania de Sicília, que va generar tan intensa comunicació amb els papes i la cúria romana, els Anjou de Nàpols i Frederic II, intitulat de Trinàcria, rei efectiu de l'illa, per part de Jaume II, lletres entorn de la dissolució de l'orde del Temple (1312), o bé relacionades amb l'homenatge feudovassallàtic i pagament de cens degut pel domini de Sardenya a la Santa Seu, la petició de dècimes i ajudes a la cort pontifícia per a la guerra contra l'Islam, o les freqüents recomanacions d'eclesiàstics per a un bisbat o en demanda del capel. Són moltes les cartes expedides per a tractar amb els reis de Nàpols, amb les cases reials germanes de Sicília i de Mallorca, el regne de Granada i els sultanats nordafricans, Castella —amb la qüestió dinàstica al voltant dels infants de la Cerda, en el regnat de Jaume II— i França. Hi podem extraure, pel seu caràcter particular, la defensa que fa aquell mateix monarca de les facultats jurisdiccionals del cònsol dels catalans en carta al visir de Tunis (núm. 189), les aspiracions de Pere el Cerimoniós, en virtut dels drets de la reina Elionor, a l'herència del tron de Sicília (núms. 512 i 585), i la croada naval, autoritzada pel papa Benet XIII, que promogué la ciutat de València el 1397, amb ajuda mallorquina, a fi de rescatar l'arqueta eucarística robada en una incursió de barbarescs al lloc de Torreblanca (núm. 811).

Els *assumptes de caràcter familiar*, tocant la persona dels monarques i dels membres de la casa reial, ocupen un 9'2% del total. Hi considerem aspectes com els matrimonis dels sobirans i dels infants, en particular del primogènit, que en ocasions podien ser motiu de la tramesa d'una ambaixada *ad hoc*. Els problemes per a dotar honorablement la seua prole són natural objecte de preocupació del monarca; en el cas de Jaume II, ben conegut gràcies a les investigacions de Martínez Ferrando,²⁹ la documentació trasllueix els esforços per obtenir una alta dignitat eclesiàstica —l'arquebisbat de Toledo— per a l'infant Joan, destinat a l'Església (núm. 164), o els maldecaps causats per la conducta extravagant del primogènit Jaume, finalment esdevingut monjo de l'orde de Montesa (núms. 203, 204, 216); les gestions del rei Pere el Cerimoniós per buscar un monestir on es retiràs la seua tia, la infanta Maria, que havia tornat de Castella, vídua d'un infant d'aquest regne (núm. 356); la reclamació, infructuosa, d'herències estrange-

¶ ²⁹ J. Ernesto MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón. Su vida familiar*, 2 vols., Barcelona, CSIC, 1948.

res, com ara el dot de l'emperadriu de Nicea Constança Staufen, tia de la reina Constança, a l'Imperi grec (núm. 484), o el patrimoni pertanyent a la difunta reina Elionor de Sicília a Alemanya per la seua mare, Elisabet de Caríntia (núm. 647), que pretengueren respectivament Jaume II i després Pere el Cerimoniós, i l'infant Martí (l'Humà); els endenyats conflictes personals, amb moments d'elevada tensió dramàtica, que enfrontaren el mateix rei Pere els seus darrers anys amb l'hereu Joan (I), amenaçat amb *totes aquelles majors malediccions que pare pot gitar contra son fill* i desposseït de la primogenitura (núms. 721-724); fins i tot, la determinació de normes de protocol per a les relacions entre membres de la família, de què esmentarem la consulta de la infanta Violant de Bar al seu marit Joan, duc de Girona, sobre el capteniment que havia d'observar amb Maria de Luna, cunyada seua, i amb els reis (núm. 695). S'hi recullen exemples de cartes de condol: així, la de Pere el Cerimoniós al jove rei Pere II de Xipre, nebot seu en segon grau, acompanyada de consells de bon govern (núm. 605), i altres. Dins encara de la família reial, la interrupció de la línia de la casa de Barcelona després de l'Interregne i l'exaltació de la nova dinastia Trastàmara no deu ser aliena al deteriorament de l'*status* de les vídues dels dos darrers monarques, que se'ns mostra de forma crua en les protestes dirigides a Ferran I i després a Alfons el Magnànim per les reines Violant de Bar i Margarida de Prades, de denúncia de les estretors econòmiques que havien de passar, més forta encara en el cas de la muller del rei Martí —reduïda a viure, com es plany al rei Ferran, *ab aquesta miserabilitat tant gran*—, en no rebre puntualment de la Corona les rendes assignades al sosteniment de la seua casa (núms. 939, 940 i 981).

Estretament vinculats al capítol precedent estan els *afers domèstics i personals* o quotidians de la casa dels reis, motiu pel qual els incloem ací, tot i que no comprenen més del 4% dels textos seleccionats. Reflecteixen malalties, de vegades epidèmies, que reclamen l'atenció d'un metge prestigiós (núms. 136, 707 i 730, referits a Jaume II, l'infant Martí [I] i Joan I, respectivament); la busca, amb pressa, d'una dida apta per a alletar el mateix infant Joan, tot just nat (núms. 464 i 468); subministraments per a la taula reial: vi vermell de les monges de Santa Clara de Mallorca, peres de Daroca, tot destinat a Pere el Cerimoniós (núms. 406 i 672), o les provisions encarregades per al viatge de Ferran I a les vistes de Niça amb l'emperador, despesa estimada en cinc-cents florins, incloent-hi *confits alexandrins* i el *nogatulí* que elaboren les monges barcelonines de Jonqueres (núm. 949); les diversions del rei, afeccionat als falcons (l'infant Joan [I] se'ls fa dur de Flandes i de Noruega: núm. 644), els bons cavalls, la caça de l'agró, que Joan I practica al Baix Llobregat (núm. 784), o la de porcs salvatges i óssos, animals que l'infant Alfons, el futur Magnànim, ordena a les autoritats reservar per al mateix príncep, que hi troba *plaer e deport gran* (núm. 972). Hi apareixen els gusts sumptuaris de les sobiranes: en una lletra dirigida al rei de Tremissèn, la reina Violant de Bar, capritxosa, regreia els seus obsequis i demana, encara, la tramesa de perfums i draps de seda, que li abelleixen per exòtics, *per lur estranyadat* (núm.

737); i una altra reina, Maria de Castella, fa una comanda especial al lloctinent de governador de Menorca: que li compre totes les pells de marts que hi haja a la venda, donant a entendre, però, que són per a ell, a fi d'obtenir-les a millor preu (núm. 999). L'infant Martí, finalment, dolgut del furt d'un cobertor preciós de seda verda i lli de la seua cambra, mana al veguer de Tarragona que el faça cercar, puix que ha estat vist, usat per a empal·liar un carrer, el dia de l'entrada de la reina Sibília a la ciutat (núm. 704).

Són nombrosos els documents que tracten *qüestions de l'Església*, que creixen a la fi del nostre període per la incidència del Cisma d'Occident, més notòria encara per la personalitat de Benet XIII, aragonés de nació. Aquesta matèria n'aporta el 6'5%. A banda assumptes de moral, com la inquisició contra la usura que mana fer el rei Pere als seus regnes per pròpia autoritat el 1346, en benefici exclusiu de l'erari reial, que suscità qualche diferència amb el bisbe de Barcelona (núm. 431), o de disciplina, on cal remarcar el punt candent dels abusos del privilegi clerical per part d'alguns tonsurats, seglars de fet, el que fou causa de la publicació d'una pragmàtica de Jaume II, confirmada per Pere IV el 1374 (núm. 634), foren sempre moltes, com és sabut, les intervencions dels reis en discòrdies internes de les cases religioses, sovint pel nomenament d'abats o priors, o, en els casos de capítols catedrals, per l'elecció del bisbe. De vegades, el rei o la reina es dirigeixen de forma oberta a la comunitat en favor del candidat o candidata de la seua preferència. Són moltes les peticions, més encara en temps de Benet XIII, per motius obvis de proximitat, d'una mitra per a eclesiàstics de la cort, persones de prestigi o membres de grans famílies: el 1372, l'infant Joan demana el bisbat d'Osca per al seu confessor (núm. 625); el rei Martí, inclinat sempre a prendre part activa en l'esfera eclesiàstica, també sol·licita el bisbat de Girona per al seu canceller (núm. 896), el 1408. Jaume II no fou estrany a l'erecció de l'arquebisbat de Saragossa, el 1318 (núm. 197), alhora que, diverses vegades, totes sense èxit, la Corona persistí a demanar la creació d'un bisbat a Xàtiva (núm. 746: aquesta súplica del 1389, de part del rei Martí). El monarca es complaïa en la promoció al cardenalat d'un natural dels seus regnes, i es repeteix la petició del capel, generalment debades, per a un prelat: Alfons el Benigne, el 1333, per al paborde Guerau de Rocabertí (núm. 339), la reina Sibília de Fortià, el 1379, per al bisbe d'Elna (núm. 667). A això hem d'afegir les diverses fundacions monàstiques que són producte de la pietat dels sobirans: l'orde militar de Santa Maria de Montesa per Jaume II, la cartoixa de la Vall de Jesucrist, o Valldecris, pel molt religiós monarca Martí l'Humà, el monestir jerònim de la Vall d'Hebron per la reina Violant, i encara altres més. Als documents queda reflectida la indiferència adoptada pel rei Pere, no exempta de motius, davant la declaració del Cisma el setembre de 1378, seguida de la incautació de les rendes pontificies als estats de la Corona (núms. 671, 681, 688), així com els sincers esforços de Ferran I, els anys 1415-1416, per contribuir a posar-li fi (núms. 949, 959, 961).

Els *negocis judicials* mostren un contingent de peces també estimable, que ascendeix al 5'4% del volum total. En el regnat de Pere el Cerimoniós, diverses lletres tracten del sorollós procés polític, instruït el 1364, que portà al patíbul l'influent privat Bernat de Cabrera, inculpat per la suposada traïció a la Corona d'ell mateix i del seu fill, el comte d'Osona, amb la directa intervenció de la reina Elionor, enemiga del conseller (núms. 565, 567, 569, 571 i 583); el vescomte de Cabrera va ser escapçat a Saragossa el 26 de juliol d'aquell any,³⁰ crim del qual el rei hagué més tard de penedir-se. Hi ha exemples que presenten un interès particular, com ara la provisió, dictada el 1318 per l'infant Alfons, com a lloctinent general de Jaume II, en un cas de separació matrimonial, manant al veguer d'Urgell fer restituir al marit la custòdia de la seua filla de tres anys, treta de la casa familiar per la muller (núm. 195); o un altre que deixa en evidència els procediments del rei Pere, quan ordena el 1359 al veguer de Lleida que force un sard, pres en poder d'aquest oficial, a escriure als seus familiars una carta falsa per tal d'amagar-los la seua situació (núm. 532), els motius de la qual desconeixem. L'octubre de 1363, la mateixa reina Elionor certifica haver rebut a Barcelona, del batle de Morella, una llarga llista de joies i objectes preciosos confiscats a un cavaller de Terol, que havia estat condemnat per rebel·lió (núm. 561). En una esfera ben diversa, una ordre de 1395 de Maria de Luna, duquessa de Montblanc, al batle de la vila, manifesta una vegada més la rectitud del seu caràcter: pendent l'execució de pena capital d'un jove, mana verificar si és menor de vint-i-cinc anys, com ell diu, en el qual cas l'oficial haurà de nomenar-li curador i tornar a instruir el procés (núm. 797).

Els *afers econòmics* tenen una modesta presència al recull, que no manca, tanmateix, d'interés: hi comprenen el 4%. Les vicissituds bèl·liques del regnat del Cerimoniós produeixen al monarca moments de dures angúnies monetàries, que es veu obligat a resoldre, ultra el conegut recurs de la venda de jurisdiccions als senyors territorials, amb l'entrega de joies de la Corona en garantia dels préstecs: el 1360, enmig de la guerra de Castella, el rei mana lliurar a un canviador de Barcelona la diadema de la seua coronació i altres objectes preciosos, que ja abans havien estat posats en penyora (núm. 533), i el mateix havia fet el seu pare, Alfons el Benigne, el 1334, manant empenyorar al batle general de València la sella de la coronació i unes copes de la vaixel·la reial, a fi de pagar una important quantitat al noble Pere de Xèrica (núm. 345). Poden ser les mateixes cròniques dificultats financeres de l'època la causa de les tensions produïdes el 1373 entre les corts respectives del rei i del primogènit Joan, que es deia perjudicat en la distribució, que determinava el tresorer, dels ingressos pertanyents a la casa reial (núm. 632). Característic de la credulitat d'aquell temps és admetre l'existència

¶ ³⁰ Vid. Rafael TASIS, *La vida del rei En Pere III*, 2a ed., Barcelona, Aedos, 1961, pp. 233-341.

de tresors secrets;³¹ el rei Pere donava llicència el 1381 per excavar-ne un de temps de moros al regne de València, avalat pel testimoni d'un religiós (núm. 691), i Martí l'Humà anava més lluny, autoritzant a un ciutadà de Mallorca la busca de tresors *amagats e encantats* a l'illa, amb reserva de la desena part per a la Corona (núm. 842). Un caràcter més general té el decret reial de 1365, adoptat al si de les corts catalanes reunides a Tortosa, que va fixar la paritat del florí d'or d'Aragó en onze sous barcelonesos (núm. 573).

En un darrer capítol, el menor segons la representació numèrica en aquesta col·lecció, figura la *documentació de caràcter cultural*, per motius justificats abans. Hi arriba sols al 0'9% dels textos. No podien faltar mostres d'encàrrecs literaris de la casa reial, i en efecte, hi trobem una lletra de 1385, del primogènit Joan, encoratjant el dominicà de Barcelona fra Miquel Rourich a arromancar l'*Speculum Historiale* de Vicent de Beauvais, obra que l'infant bibliòfil desitja ardentment posseir (núm. 718). Les creences supersticioses de l'època hi són també presents. La reina Violant de Bar, pròxima al part, demana de la noble Mandina de Montcada el préstec del seu *anell de virtut*, molt recomanat per a un feliç infantament, que promet tornar-li sense falla (núm. 747). L'infant Martí, conegut com a buscador apassionat de relíquies, informa en carta al seu germà Joan I, del 1390, que hi ha a la venda a Barcelona una banya d'unicorn, tan gruixuda com la que va posseir el difunt rei, pare llur, pel preu de cinc-cents florins (núm. 759); i en la mateixa missiva, després d'exposar afers polítics, demana l'anuència reial per a autoritzar els consellers de la ciutat a instal·lar una campana de les hores, de toc manual, al capdamunt de la casa del veguer. Ja rei el mateix Martí l'Humà, el 1398, fa una comanda delicada al seu fill Martí el Jove, sobirà de Sicília: coneixedor que a la capella del palau reial de Palerm es guarda, diu, l'espasa de l'emperador Constantí, prega que la hi remeta amb totes les cauteles, *segurament e secreta*, pel seu capellà, car desitja *sobiranament* tenir-la (núm. 814). En la correspondència del monarca surten altres vegades l'afany col·leccionista i el tarannà delerós, i el 1405, per mans del mateix capellà, vol que la reina Blanca de Navarra, la seua nora, li faci enviar marbres preciosos i fonts, els quals s'han d'extraure sense mirament dels palaus regis de la capital de Sicília, destinats a les obres i l'ornat de la residència reial de Barcelona (núm. 873). Algunes cartes dels monarques dels segles XIV i XV fan esment de disturbis provocats per bandositats nobiliàries, que foren causa de gran preocupació, com és ben conegut, en especial a la ciutat de València; tot i això, pot sobtar que el gener de 1419 dos magnats, els nobles Gonçalbo d'Íxer i Melcior de Queralt, pretenguessen enfrontar-se, amb *grans aplechs de gentes d'armes*, a Lleida, a fi de dirimir el dret del seu

¶ ³¹ També hi creia fra Francesc Eiximenis, que adverteix els jurats de València que hi ha, a la mateixa ciutat i a altres indrets, *de grans e de notables*

amagatalls del temps de l'expulsió dels musulmans (*Regiment de la cosa pública*, ed. del P. Daniel de Molins de Rei, Barcelona, ENC, 1927, p. 27).

respectiu candidat a una càtedra de l'Estudi General de la ciutat: el rei, Alfons el Magnànim, es veié obligat a ordenar al veguer la detenció i càstig dels implicats en l'escandalós afer (núm. 985).

NORMES DE TRANSCRIPCIÓ I D'EDICIÓ DELS DOCUMENTS DE LA CANCELLERIA

Hem tingut a la vista, a l'hora de fixar els criteris de transcripció i d'edició, la normativa establerta per a les llengües romàniques i l'específica per al català medieval. Per al llatí i el castellà, disposem de les *Normas de transcripción y edición* donades a conèixer pel Consejo Superior de Investigaciones Científicas el 1944;³² per a edicions de documents medievals en general, de les normes de la *Commission Internationale de Diplomatique*, aprovades el 1982 i publicades dos anys després.³³ Per al català, de les normes pròpies de la col·lecció *Els Nostres Clàssics* de l'Editorial Barcino. En la problemàtica que planteja l'edició han estat tingudes en compte les diverses contribucions de Ramon Aramon i Serra, en particular la recensió de les normes acordades a París per a edicions de textos antics francesos i provençals, en funció de la seua utilitat per als catalans,³⁴ i les ressenyes de les *Normas* citades del 1944 i de la *Biblioteca de antiguos libros hispánicos*, publicació també del CSIC.³⁵ Ha estat igualment profitosa la consulta del cos normatiu, publicat el 2001 sota la coordinació de F. Vieillard i O. Guyotjeannin, *Conseils pour l'édition des textes médiévaux*,³⁶ que és d'aplicació tant per al llatí com per a les llengües vulgars. Dit això, però, ha d'advertir-se que, atesa l'especificitat de la nostra col·lecció de lletres reials en català dels segles XIII al XV, hem adaptat les normes en alguns casos a les necessitats de l'obra.

Els documents es presenten ordenats cronològicament, senyalats per un número aràbic. La data va reduïda al còmput modern, precisant-hi, quan suposa un canvi, que el text aplica l'any de l'Encarnació o *annus Domini* (Enc.), o bé més tard el de la Nativitat (Nat.). Precedeix cada text el regest de la matèria tractada, seguit de la referència arxivística, sota la sigla C (Cancelleria).

Les notes de Cancelleria es transcriuen íntegres, compreses l'encapçalament *Pro curia*, la *iussio*, l'adreça o la relació de destinataris, per extensa que siga i,

¶ ³² *Normas de transcripción y edición de textos y documentos*, Madrid, Escuela de Estudios Medievales, CSIC, 1944. ¶ ³³ «Travaux préliminaires de la Commission Internationale de Diplomatique et de la Commission Internationale de Sigillographie pour une normalisation internationale des éditions de documents et un Vocabulaire international de la Diplomatique et de la Sigillographie», *Folia Cae-*

saraugustana. 1, Saragossa, Inst. Fernando el Católico, 1984, amb presentació de Robert-H. Bautier. ¶ ³⁴ *Estudis Universitaris Catalans*, 12 (1927), pp. 309-312. ¶ ³⁵ *Estudis Romànics*, I (1947-1948), pp. 236-239 i 246-247. ¶ ³⁶ Françoise VIEILLARD, Olivier GUYOTJEANNIN (coords.), *Conseils pour l'édition des textes médiévaux. Fascicule 1. Conseils généraux*, Paris, École nationale des chartes, 2001.

quan hi apareix, l'anotació *Probata*, en alguna rara ocasió acompanyada del nom abreujat de l'escrivà que n'efectuà la comprovació. En canvi, les notes del mateix escrivà posades al marge, com ara *Sine pretio* o altres purament administratives, únicament són recollides si presenten un mínim interès, en nota al peu; el mateix fem amb les anotacions marginals de lletra posterior.

El cos de l'anotació textual i històrica figura al peu de pàgina, sistema que creiem preferible al de situar-lo tot seguit del document, com fan altres publicacions.

La nomenclatura dels reis de la Corona d'Aragó *post unionem* pateix actualment de diferències de criteri. En cada estat, el regne d'Aragó, el principat de Catalunya, el regne de València —sense considerar el de Mallorca, que ha tingut tres reis privatus—, els monarques de nom Alfons i Pere tenen numeració diferent, que ja figurava en les antigues compilacions legislatives pròpies dels tres territoris. S'ha generalitzat l'ús, considerat més correcte, d'anomenar els reis que difereixen en la numeració segons territoris per un apel·latiu: el Catòlic, el Franc o el Liberal, el Benigne, el Gran, el Cerimoniós; pot ser un costum artificios, i en qualche cas pintoresc, i fóra preferible arribar a un acord general en la numeració de la dinastia,³⁷ tal com es fa en qualsevol monarquia europea. Tanmateix, i seguint la norma hui preferida, usem l'apel·latiu en casos de possible confusió, i així anomenem Pere el Cerimoniós, que es deia ell mateix Pere Terç, el sobirà que era IV en Aragó, III a Catalunya i II al regne de València i al de Mallorca.

Les normes de transcripció que apliquem van indicades a continuació:

1. Els documents han estat transcrits sobre els originals (també en el cas dels no inèdits), o, quan els reglaments d'arxius actualment vigents no hi han permès l'accés, sobre còpia digitalitzada o microfilmada. En aquest segon cas, si ho exigia un punt de dubte, hom ha recorregut a sol·licitar l'examen visual del registre.

2. La transcripció és sempre íntegra (sols algun cas excepcional ha justificat l'omissió d'una part innecessària). Conservem l'ús medieval de posar les xifres romanes entre dos punts, així com les lletres volades que les acompanyen per a la indicació de l'ordinal, les quals també apareixen en altres casos.

3. Totes les abreviatures es desenvolupen, sense indicació. En cas de possible doblat o variant, hom segueix el costum de l'escrivà, si es manifesta: per exemple, *Terragona* o *Tarragona*. En aquestes ocasions, però, no és possible encertar sempre, com pot comprendre's.

¶ ³⁷ J. Riera i Sans, en un estudi recent («La correcta numeració dels reis d'Aragó i comtes de Barcelona», *Afers*, 69 [2011], pp. 485-521) fonamenta amb bones raons com a més ajustat a la història l'ús del numeral corresponent *després* de la creació de la Corona catalano-aragonesa, amb el matrimoni polític de Ramon Berenguer IV de Barcelona i

la infanta Peronella d'Aragó. Hi som d'acord, atès que el resultat de la unió fou una construcció política nova i diferent del primitiu regne d'Aragó regit per la dinastia navarresa: bona prova d'això és que el regne de Navarra s'estimà més llavors trencar la unitat amb els aragonesos i continuar en solitari sota el govern de Garcia Ramírez.

4. Les sigles dels noms personals es resolen entre parèntesis i en lletra redona, llevat que siguin llatins, on usarem la cursiva: B(ernat), P(ere), G(uillem), C(liment), A(rnau), *Io(hannes)*, *Y(olans)*. Només quan no hi ha seguretat en la identificació, cosa realment infreqüent, es deixen com van al text.

Els casos sovintejats d'abreviatures que sempre s'escriuen en llatí: *et cetera*, *Barchinona*, *Ecclesia*, *libras*, *solidos*, *denarios*, es despleguen en la mateixa llengua i en cursiva. Ara bé, si els noms de la moneda van abreujats en català, seguim l'idioma propi: *liures*, *sous*, *diners*.

La *t* tironiana, amb sentit d'*et*, es transcriu *et* o *e* d'acord amb l'ús de l'escrivà.

5. Els accidents del text de Cancelleria: ratllats, interlineats, repeticions, van recollits en nota a l'aparat, per tal que l'escrit aparega de la forma més neta possible. Les esmenes que hi ha al mateix registre, amb el mot equivocament ratllat i el seu substitut interlineat, s'indiquen a la nota posant la forma correcta en cursiva i, separada per dos punts i entre cometes, la forma rebutjada, seguida de l'anotació *corr.* (corregit); els ratllats causats per un error comú no s'hi fan constar. Pel que fa a les errades paleses de l'escrivà, les corregim al text —llevat que siguin fàcilment subsanables pel lector, en el qual cas es mantenen, indicades amb *sic* quan cal—, canviant-les per la veu pertinent i salvant-ho en nota, mitjançant el mateix sistema citat de senyalar la forma apropiada amb cursives, i la defectuosa separada per dos punts i posada entre cometes, sense major aclariment.

6. Les pèrdues de text més habituals, causades per desaparició del suport de paper per l'acció de corcs o altres insectes, es restableixen entre parèntesis quadrats [], sense indicar-ho a l'aparat; restaurem el text original, si és possible, o hi posem punts suspensius, en grups de tres (un grup si la pèrdua no excedeix d'una síl·laba o d'una paraula sola, i tres grups si és major), quan no es pot restituir. Es consigna en nota, en canvi, si la pèrdua és per altres motius: fragment esgarrat, una taca o, com és més corrent, per omissió o oblit de l'escrivà.

7. Els parèntesis redons () es reserven per a les indicacions internes del text: (*blanc*), (*sic*), (*signe*), (*creu*) o altres semblants.

8. L'ús de majúscules i minúscules, que no obeeix a regles fixes en els manuscrits medievals, s'adapta a la norma moderna. Igualment, la puntuació, que sempre ha de ser la necessària per a la bona intel·ligència del text, seguirà els usos actuals. Hi precisem que hem conservat el costum de Cancelleria de copiar les lletres en bloc compacte, sense paràgrafs, a diferència de les ordinacions o de les instruccions de legacions diplomàtiques, on existeixen d'origen aquestes divisions. En alguns casos, malgrat això, si el text resultava feixuc per la seua longitud, s'ha dividit en punts i a part per a la major comoditat de lectura.

9. L'accentuació respon a la manera del català oriental contemporani, la més estesa actualment.

10. Han estat adoptades les convencions gràfiques que segueixen, sempre sota la premissa del respecte de les formes pròpies del text. És veritat, com constata l'aparat crític, que en ocasions en què els escriptors de procedència catalano-oriental incorren en errors en el vocalisme àton, esmenen sovint el text, ja copiat als registres, canviant les grafies deturpades per les formes més etimològiques. En qualsevol cas, en punt a l'accentuació han de remarcar-se certes circumstàncies particulars:

- a) No es posa dièresi quan el diftong ha estat desfet per una *h*: *fahien*.
- b) S'accentuen els mots bisíl·labs començats amb *s* líquida, que formalment semblen monosíl·labs: *stà*.
- c) Es manté l'accentuació medieval de mots com l'infinitiu *esser*, de termes cultes com ara *publich/publicha*, *pacifich*, *entegre* i de certs corònims, com és el cas de *Tuniç/Tunís*.
- d) S'adopten els següents diacrítics:
 - à: 3a persona del present d'indicatiu d'*haver*, quan no porta *h*.
 - é: 1a persona del present d'indicatiu d'*haver*, quan no porta *h*.
 - çó, só, sóm, són: formes del present d'indicatiu del verb *esser*.
 - él, éls: pronoms personals (*ell*, *ells*).
 - là, llà: adverbis (*allà*).
 - mès: 3a persona del perfet d'indicatiu de *metre*.
 - près: *id.* de *prendre*.

11. No es posa accent diacrític sobre les formes gràfiques *an* (3a persona del present d'indicatiu d'*haver*) i *o* (pronomen feble). Tampoc a la lletra *y* en el cas de diverses formes verbals de l'imperfet d'indicatiu, com *deya*, *feya*, *veya*, *creya* i altres, a causa de l'oscil·lació que mostren aquestes en l'accentuació.

12. Les consonants dobles inicials (*ffer*, *Ffederich*) es simplifiquen, com és norma general, encara que no unànimement seguida; no les dobles medials, que poden ser etimològiques.

13. Es regularitzen les lletres *u/v*, *i/j* i *c/ç*, segons la funció de cadascuna. Per a les parts en llatí, igualment es procedirà amb la *c/t* davant d'*i* seguida de vocal, que es redueix a l'ús clàssic (*Valentia*), com justifica la mateixa necessitat de normalització, a banda la molt freqüent confusió de la grafia de *t* i de *c* en l'escriptura gòtica, tot i que no és norma general entre els medievalistes.³⁸

14. En la separació de paraules, l'ús de l'apòstrof, del guionet i del punt volat (en aquest darrer cas quan l'elisió d'una vocal no es produeix en la llengua

¶ ³⁸ Ja defensà aquest criteri Mayans: cf. carta al jurista Josep Nebot, del 8-desembre-1742: «...la t deve pronunciarse como tal, aunque se le sigan dos vocales... Los modernos han establecido esta regla... escribiendo *justitia* y pronunciando *justi-*

cia...» (Gregorio MAYANS Y SISCAR, *Epistolario*, XXIII.- *Mayans y Nebot/2 (1742-1744)*. *Teórica humanista y práctica en el foro*, ed. de Mariano Peset et alii, València, Publicaciones del Ayuntamiento de Oliva, 2008, núm. 50, p. 94).

moderna), es procedirà segons les normes habituals de les edicions de textos medievals catalans. Tanmateix, en un recull documental que vol servir als estudis d'història de la llengua, procurem respectar, com ja s'ha dit, els costums gràfics dels escriptors de la Cancelleria, això és, no separar ni unir allò que habitualment mantenien unit o separat, segons els casos. En conseqüència, no es desaglutinen *al* i *del* davant vocal, com en *del any* o *al amat*; i igualment, s'adverteixen les aglutinacions de *γ* (hi), *us* i *u* (ho) amb el mot precedent acabat en vocal, com en *que·us*, *ne·γ*, *li·u*.

NOTA FINAL

La gestació d'aquest recull diplomàtic ha estat llarga, bastant més del que era previsible —concloguérem el treball de l'edició documental a les darreries de 2011. És veritat que el retard no s'ha derivat sols de les exigències pròpies de l'elaboració de l'obra, ans també de la necessitat d'atendre a altres circumstàncies. Certament, el pas del temps ha pogut facilitar la maduració dels objectius plantejats i el coneixement de noves aportacions de la historiografia. En qualsevol cas, podem dir que s'han consagrat a la tasca tots els esforços que enteníem que requeria, en consideració a la rellevància de la institució creadora dels textos, la Monarquia catalanoaragonesa, i de l'entitat que ha conservat admirablement, després de l'extinció política de la Confederació, fins a hui el seu dipòsit escrit, l'Arxiu Reial barcelonès o de la Corona d'Aragó.

L'obra ha estat fruit d'una conjunció de voluntats, com ja queda dit i és grat de ressaltar. En primer lloc, el nostre bon amic, el professor Antoni Ferrando, va traçar un projecte vast, que ha encaminat mitjançant l'obtenció d'ajudes institucionals i assumint la coordinació de tot el procés; un projecte també arriscat per la seua durada, que ha pogut portar-se a acabament en la primera part prevista. Per la nostra banda, familiaritzat amb l'excel·lència documental dels registres de la Cancelleria des de fa anys, quan treballàvem en l'elaboració de la tesi de doctorat, ens hem imposat la labor de fixació dels textos i d'edició paleogràfica del corpus, persuadit del seu interès per a l'evolució de la llengua, però, insistent, encara més per a la història dels països que la tenim com a pròpia i peculiar. Per part de l'Arxiu, ha estat imprescindible la col·laboració prestada pel doctor Carlos López, director del centre, amb el personal facultatiu. A l'arxiver senyor Jaume Riera i Sans, a més de la sàvia recerca de peces escollides, li som deutors de moltes atencions i d'algunes referències bibliogràfiques de consulta obligada. Els doctors Lluís Cifuentes, Antonio J. Mira i Ramon J. Pujades, formats tots tres en aquesta Universitat des d'on escrivim, acceptaren igualment tenir càrrec dels treballs de transcripció prèvia, que han possibilitat avançar en l'elaboració de la col·lecció; volem traslladar-los el nostre cordial reconeixement.

Ara arriba la col·lecció de la Cancelleria a les mans del lector interessat, gràcies a l'acollida de Publicacions de la Universitat de València, en el catàleg, ja sensiblement acrescut, de la seua sèrie *Fons històriques valencianes*.

M. RODRIGO LIZONDO
Departament d'Història Medieval
Universitat de València

APÈNDIX

Repertori dels escrivans reials

Consignem la relació dels secretaris reials, protonotaris i escrivans de manament redactors de les lletres seleccionades, 143 oficials en total, molts dels quals mantingueren el càrrec successivament en més d'un regnat. Ha d'advertir-se que una part menor dels documents, fins a 140, varen ser registrats sense nom d'escrivà, en major nombre els primers anys. Així mateix, i molt especialment, que hi ha tres cartes autògrafes, sense intervenció expressa de l'escrivà o secretari: dues de Pere el Cerimoniós (núms. 457 i 529: el nomenament d'un oficial i una lletra al papa, en ambdós casos *escrita de nostra mà*) i una de la reina vídua Violant de Bar (núm. 912: donació d'una vila, *de nostra pròpia mà*). Hom hi anota el període cronològic que correspon als textos pertanyents a cada escrivà dins de la col·lecció i el numeral dels diversos documents subscrits per ells.

De les dues llistes que segueixen, la primera s'ordena per la cronologia dels textos propis de cada notari; la segona, per ordre alfabètic de cognoms.

I. ÍNDEX CRONOLÒGIC

Solanes, Guillem de (1296-1301) 17, 18, 29, 36, 37, 44, 45, 54, 60, 69-71, 73, 74
Descortell, Ferrer (1297) 20
Martí, Pere (1298-1319) 23, 32, 38, 39, 72, 79, 94, 109, 118-122, 127, 128, 146, 160, 170, 202
Fiveller, Jaume (1298) 24
Llobet, Pere (1298-1307, 1330-1333) 25, 30, 105, 111, 296, 334
Averçó, Bernat d' (1298-1327) 35, 43, 46-50, 57-59, 63-65, 76-78, 84-86, 88-93, 95, 99, 100, 102, 104, 107, 110, 113, 114, 116, 123, 126, 130-132, 137, 140-143, 145, 148-150, 165-167, 170, 171, 173, 177, 180, 189, 191, 192, 197, 198, 203-206, 213, 215, 217-219, 224-226, 238, 240, 244, 246, 248, 256
March, Pere (1300) 51, 52

Deslledó, Pere (1300-1315) 55, 56, 67, 144, 158, 162, 182-184
 Botella, Mateu (1302) 80
 Bonet, Bernat (1302) 82, 83
 Agustí, Guillem (1304-1339) 101, 106, 129, 133, 136, 185, 243, 294, 295, 297, 298, 340, 348, 366, 376-378
 Desmonell, Pere (1304-1307) 103, 112
 Soler, Pere de (1308-1312) 117, 134, 147, 151, 159
 Safont, Bernat (1309-1323) 124, 125, 163, 186, 200, 220, 228
 Llobet, Guillem (1313-1314) 168, 169, 176
 Satorre, Bernat (1314-1337, 1351-1353) 175, 355, 362, 467, 482
 Messeguer, Arnau (1314) 178, 179
 Sabastida, Francesc (1319-1328) 201, 207, 209, 210, 216, 265
 Coper, Guillem (1320-1324) 212, 233-236
 Biscarra, Domingo de (1321-1343) 214, 386, 397
 Saperà, Bonanat (1322-1335) 221, 229, 231, 237, 241, 242, 261, 262, 267, 269, 273, 275, 278-281, 283, 287-289, 300, 301, 307, 309, 329-331, 337, 351
 Saperà, Valentí (1322) 222, 223
 Joan, Bernat (1323) 227
 Riu, Guillem de (1323) 232
 Bertran, Pere (1325) 245
 Despuig, Bartomeu (1325-1346) 247, 268, 284, 314, 316, 359, 361, 364, 365, 372, 427
 Concut, Llop de (1325-1327) 249, 252, 255, 257
 Despuig, Bernat (1325-1340, 1359) 250, 260, 277, 299, 308, 313, 315, 319, 333, 344, 350, 353, 369, 375, 381, 384, 531
 Salavert, Climent de (1325-1339) 251, 254, 259, 263, 264, 270-272, 276, 291, 292, 302, 303, 306, 310, 312, 320, 323-327, 335, 336, 338, 339, 343, 345, 349, 352, 379
 Serradell, Bernat de (1326) 253
 Rajadell, Berenguer de (1327) 258
 Sal, Berenguer (1329) 286
 Savila, Guillem (1329) 290
 Bellveí, Guillem de (1330, 1359-1361) 293, 527, 546
 Peres Sarnés, Pero (1331-1332) 304, 321
 Desvall, Bertran (1331-1338) 305, 318, 356-358, 368
 Anglès, Berenguer (1332) 311
 Turell, Bernat (1332-1338) 317, 346, 373
 Dusay, Arnau (1332) 322
 Salvador, Berenguer (1333) 332
 Anglès, Guillem (1334) 341
 Destorrent, Bernat (1334-1340) 342, 382
 Peres de Buysán, Gil (1335-1336) 347, 354
 Bellvís, Guillem de (1337) 363

Prohorne, Francesc de (1338-1354) 367, 370, 380, 398, 435, 488
 Foix, Francesc (1338-1354) 371, 390, 401, 403, 406, 410, 417, 418, 421-423,
 448, 466, 468-473, 478, 491, 493, 495
 Peres, Joan (1338) 372
 Relat, Berenguer de (1338) 374
 Perseia, Pere (1340) 385
 Sicard, Ramon (1341-1345) 387, 388, 391, 395, 396, 399, 400, 405, 407, 408,
 415, 416
 Samorera, Guillem (1342-1345) 392, 394, 413, 419
 Conesa, Jaume (1343-1374) 402, 404, 411, 440-444, 449, 450, 476, 484, 502,
 520, 521, 524-526, 530, 535, 536, 538-541, 543, 571, 573-576, 582, 583,
 590, 596, 597, 603, 605, 607, 618, 619, 623, 628, 634, 640
 Adrià, Mateu (1344-1364) 412, 436, 439, 445-447, 455, 456, 458-462, 464,
 487, 489, 490, 497-499, 511, 513, 519, 547, 568, 569
 Maranges, Ramon de (1345-1347) 420, 428, 429, 432, 434
 Taulari, Joan (1345-1347) 424-426, 430, 433
 Martí, Nicolau (1346) 431
 Peres de Verdún, Alaman (1349-1350) 452-454, 463
 Pinós, Bertran de (1351-1378) 465, 481, 528, 544, 545, 548, 549, 551, 554-558,
 578, 579, 595, 600, 616, 630, 635, 637, 650, 662
 Desllor, Bartomeu (1352-1354) 474, 475, 477, 480, 492
 Magarola, Ferrer de (1352-1360) 479, 503, 537
 Gostemps, Pere de (1353-1380) 483, 485, 486, 506, 508, 681
 Saurí, Joan (1354-1355) 494, 496
 Besanta, Jaume de (1355) 500
 Saiol, Ferrer (1356-1372) 504, 509, 512, 514, 517, 518, 522, 561, 570, 580,
 585, 591, 592, 598, 609, 626
 Gilabert, Ferrer (1356) 505
 Desgual, Francesc (1356-1362) 507, 533, 552
 Castelló, Jaume de (1357) 510
 Miravet, Francesc de (1357) 515
 Samuntada, Bertran (1357) 516
 Gil, Joan (1358) 523
 Castelló, Francesc (1359) 532
 Tàrraga, Pere de (1360-1375) 534, 563-565, 589, 593, 625, 627, 644
 Ortigues, Galceran d' (1362-1385) 553, 567, 584, 588, 604, 689, 716
 Martí, Pere (1363-1374) 559, 594, 639
 Carbonell, Berenguer (1364-1370) 566, 606
 Escahués, Bru d' (1367-1380) 587, 599, 624, 676, 678
 Miquel, Bernat (1369-1380) 601, 602, 679
 Benviure, Pere de (1370-1395) 608, 652, 712, 719, 769, 770, 788, 793, 795
 Avellaneda, Bartomeu d' (1370-1378) 610, 665

Bonastre, Bernat de (1371) 615
 Ermengol, Pere (1372-1373) 620, 632
 Sarta, Berenguer (1373-1398) 631, 649, 656, 658, 659, 674, 675, 680, 696, 698,
 705, 707, 711, 729, 731, 734, 750, 765, 766, 815
 Oliver, Guillem (1373-1381) 633, 691
 Segarra, Berenguer (1374) 636
 Vallfogó, Mateu (1374) 638
 Canelles, Tomàs de (1375-1376) 646, 648
 Ballester, Ramon (1375-1378) 647, 664
 Metge, Bernat (1376-1410) 653, 757, 760-762, 789, 798, 802, 885, 889, 899-
 901, 905, 906, 908-910
 Bisbals, Francesc (1377-1382) 655, 663, 672, 694, 697
 Besanta, Pere de (1378-1411) 660, 778, 804, 863, 865, 866, 880, 891, 894, 918,
 919
 Desjonquer, Bernat (1378-1391) 666, 718, 732, 736, 738, 740, 743, 745, 751,
 752, 756, 764
 Vallossera, Berenguer de (1379-1384) 667, 677, 710
 Sirvent, Bartomeu (1380-1400) 682, 709, 730, 733, 737, 739, 744, 747, 749,
 754, 777, 785, 818, 820, 826, 827, 830, 833, 836
 Pujada, Francesc (1381-1397) 685, 767, 771, 773, 792, 806, 808
 Ferrer, Jaume (1381-1385) 686, 692, 714
 Calderó, Guillem (1381) 688
 Ponç, Guillem (1381-1405) 690, 814, 816, 817, 822, 828, 829, 831, 834, 835,
 839, 841, 845, 847, 852, 853, 859, 860, 864, 871, 872
 Granell, Andreu (1382-1383) 695, 702
 Vidal, Pere (1382-1383) 699, 703
 Sescomes, Ramon (1383-1412) 701, 708, 746, 748, 768, 803, 876, 921, 922
 Despou, Pere (1386) 725
 Bossegays, Joan de (1388-1397) 742, 759, 807, 809
 Riglos, Joan de (1389-1402) 753, 854
 Tascà, Jaume (1390-1414) 755, 883, 893, 942
 Sapllana, Bernat (1390-1408) 758, 825, 890
 Busquets, Berenguer de (1391-1401) 763, 813, 819, 844
 Despont, Pere (1392) 772
 Gili, Bonanat (1392-1394) 774, 775, 779, 787, 791
 Tudela, Joan de (1393-1408) 776, 790, 850, 851, 886, 888, 892, 895, 897
 Gras, Bartomeu (1393-1409) 780, 810-812, 821, 823, 902
 Pellisser, Francesc (1393-1395) 783, 794
 Quintà, Jaume (1393) 784, 786
 Safont, Antoni (1395-1414) 796, 832, 838, 843, 856, 873, 881, 884, 945
 Linyan, Jaume de (1395) 799
 Robiol, Joan (1396) 800, 801

Castell, Narcís (1398) 824
 Valls, Antoni (1400-1406) 840, 861, 877-879
 Gostemps, Berenguer de (1400) 842
 Baró, Ramon (1401-1409) 849-904
 Mascaró, Gabriel (1402-1413) 857, 868, 869, 874, 882, 927
 Leytago, Joan de (1402-1405) 858, 875
 Despuig, Salvador (1404) 867
 Margall, Pere (1404-1419) 870, 937, 941, 944, 986
 Espigoler, Berenguer (1407) 887
 Companyó, Pere (1408-1419) 898, 903, 931, 955, 957, 964, 966, 967, 972, 978, 988
 Guitard, Guillem (1409) 907
 Bossegays, Jaume de (1410-1413) 911, 929
 Gallach, Bernat de (1410) 914-917
 Valli, Jaume (1412-1420) 920, 925, 939, 970, 974, 976, 981-984, 989, 992, 996
 Fonolleda, Francesc (1412) 923
 Nicolás, Pau (1413-1419) 924, 930, 932, 935, 938, 948-952, 954, 956, 958, 959, 961, 962, 968, 971, 975, 977, 979, 987, 991
 Freixenet, Bernat de (1413) 926
 Aguilar, Joan d' (1413) 933
 Tresserres, Berenguer de (1413) 934
 Angusoles, Martí d' (1413) 936
 Suau, Pere (1414-1416) 940, 969
 Exulbe, Lluís d' (1414) 946
 Rigau, Antoni (1415) 947, 953
 Batlle, Ramon (1415-1420) 960, 973, 997, 1000, 1001, 1003
 Eimerich, Nicolau (1416) 963
 Vilella, Joan (1418-1420) 980, 985, 995
 Arinyo, Francesc d' (1419-1420) 990, 998
 Descoll, àlies Llobet, Pere (1419-1420) 993, 994, 999, 1002

II. ÍNDEX ALFABÈTIC

Adrià, Mateu (1344-1364) 412, 436, 439, 445-447, 455, 456, 458-462, 464, 487, 489, 490, 497-499, 511, 513, 519, 547, 568, 569
 Aguilar, Joan d' (1413) 933
 Agustí, Guillem (1304-1339) 101, 106, 129, 133, 136, 185, 243, 294, 295, 297, 298, 340, 348, 366, 376-378
 Anglès, Berenguer (1332) 311
 Anglès, Guillem (1334) 341
 Angusoles, Martí d' (1413) 936
 Arinyo, Francesc d' (1419-1420) 990, 998

Avellaneda, Bartomeu d' (1370-1378) 610-665
 Averçó, Bernat d' (1298-1327) 35, 43, 46-50, 57-59, 63-65, 76-78, 84-86, 88-93, 95, 99, 100, 102, 104, 107, 110, 113, 114, 116, 123, 126, 130-132, 137, 140-143, 145, 148-150, 165-167, 170, 171, 173, 177, 180, 189, 191, 192, 197, 198, 203-206, 213, 215, 217-219, 224-226, 238, 240, 244, 246, 248, 256
 Ballester, Ramon (1375-1378) 647, 664
 Baró, Ramon (1401-1409) 849, 904
 Batlle, Ramon (1415-1420) 960, 973, 997, 1000, 1001, 1003
 Bellveí, Guillem de (1330, 1359-1361) 293, 527, 546
 Bellví, Guillem de (1337) 363
 Benviure, Pere de (1370-1395) 608, 652, 712, 719, 769, 770, 788, 793, 795
 Bertran, Pere (1325) 245
 Besanta, Jaume de (1355) 500
 Besanta, Pere de (1378-1411) 660, 778, 804, 863, 865, 866, 880, 891, 894, 918, 919
 Bisbals, Francesc (1377-1382) 655, 663, 672, 694, 697
 Biscarra, Domingo de (1321-1343) 214, 386, 397
 Bonastre, Bernat de (1371) 615
 Bonet, Bernat (1302) 82, 83
 Bossegays, Jaume de (1410-1413) 911, 929
 Bossegays, Joan de (1388-1397) 742, 759, 807, 809
 Botella, Mateu (1302) 80
 Busquets, Berenguer de (1391-1401) 763, 813, 819, 844
 Calderó, Guillem (1381) 688
 Canelles, Tomàs de (1375-1376) 646, 648
 Carbonell, Berenguer (1364-1370) 566, 606
 Castell, Narcís (1398) 824
 Castelló, Francesc (1359) 532
 Castelló, Jaume de (1357) 510
 Companyó, Pere (1408-1419) 898, 903, 931, 955, 957, 964, 966, 967, 972, 978, 988
 Concut, Llop de (1325-1327) 249, 252, 255, 257
 Conesa, Jaume (1343-1374) 402, 404, 411, 440-444, 449, 450, 476, 484, 502, 520, 521, 524-526, 530, 535, 536, 538-541, 543, 571, 573-576, 582, 583, 590, 596, 597, 603, 605, 607, 618, 619, 623, 628, 634, 640
 Coper, Guillem (1320-1324) 212, 233-236
 Descoll, àlies Llobet, Pere (1419-1420) 993, 994, 999, 1002
 Descortell, Ferrer (1297) 20
 Desgual, Francesc (1356-1362) 507, 533, 552
 Desjonquer, Bernat (1378-1391) 666, 718, 732, 736, 738, 740, 743, 745, 751, 752, 756, 764

Deslledó, Pere (1300-1315) 55, 56, 67, 144, 158, 162, 182-184
 Desllor, Bartomeu (1352-1354) 474, 475, 477, 480, 492
 Desmonell, Pere (1304-1307) 103, 112
 Despont, Pere (1392) 772
 Despou, Pere (1386) 725
 Despuig, Bartomeu (1325-1346) 247, 268, 284, 314, 316, 359, 361, 364, 365, 372, 427
 Despuig, Bernat (1325-1340, 1359) 250, 260, 277, 299, 308, 313, 315, 319, 333, 344, 350, 353, 369, 375, 381, 384, 531
 Despuig, Salvador (1404) 867
 Destorrent, Bernat (1334-1340) 342, 382
 Desvall, Bertran (1331-1338) 305, 318, 356-358, 368
 Dusay, Arnau (1332) 322
 Eimerich, Nicolau (1416) 963
 Ermengol, Pere (1372-1373) 620, 632
 Escahués, Bru d' (1367-1380) 587, 599, 624, 676, 678
 Espigoler, Berenguer (1407) 887
 Exulbe, Lluís d' (1414) 946
 Ferrer, Jaume (1381-1385) 686, 692, 714
 Fiveller, Jaume (1298) 24
 Foix, Francesc (1338-1354) 371, 390, 401, 403, 406, 410, 417, 418, 421-423, 448, 466, 468-473, 478, 491, 493, 495
 Fonolleda, Francesc (1412) 923
 Freixenet, Bernat de (1413) 926
 Gallach, Bernat de (1410) 914-917
 Gil, Joan (1358) 523
 Gilabert, Ferrer (1356) 505
 Gili, Bonanat (1392-1394) 774, 775, 779, 787, 791
 Gostemps, Berenguer de (1400) 842
 Gostemps, Pere de (1353-1380) 483, 485, 486, 506, 508, 681
 Granell, Andreu (1382-1383) 695, 702
 Gras, Bartomeu (1393-1409) 780, 810-812, 821, 823, 902
 Guitard, Guillem (1409) 907
 Joan, Bernat (1323) 227
 Leytago, Joan de (1402-1405) 858, 875
 Linyan, Jaume de (1395) 799
 Llobet, Guillem (1313-1314) 168, 169, 176
 Llobet, Pere (1298-1307, 1330-1333) 25, 30, 105, 111, 296, 334
 Magarola, Ferrer de (1352-1360) 479, 503, 537
 Maranges, Ramon de (1345-1347) 420, 428, 429, 432, 434
 March, Pere (1300) 51, 52
 Margall, Pere (1404-1419) 870, 937, 941, 944, 986

Martí, Nicolau (1346) 431
 Martí, Pere (1298-1319) 23, 32, 38, 39, 72, 79, 94, 109, 118-122, 127, 128, 146, 160, 170, 202
 Martí, Pere (1363-1374) 559, 594, 639
 Mascaró, Gabriel (1402-1413) 857, 868, 869, 874, 882, 927
 Messeguer, Arnau (1314) 178, 179
 Metge, Bernat (1376-1410) 653, 757, 760-762, 789, 798, 802, 885, 889, 899-901, 905, 906, 908-910
 Miquel, Bernat (1369-1380) 601, 602, 679
 Miravet, Francesc de (1357) 515
 Nicolás, Pau (1413-1419) 924, 930, 932, 935, 938, 948-952, 954, 956, 958, 959, 961, 962, 968, 971, 975, 977, 979, 987, 991
 Oliver, Guillem (1373-1381) 633, 691
 Ortigues, Galceran d' (1362-1385) 553, 567, 584, 588, 604, 689, 716
 Pellisser, Francesc (1393-1395) 783, 794
 Peres, Joan (1338) 372
 Peres de Buysán, Gil (1335-1336) 347, 354
 Peres Sarnés, Pero (1331-1332) 304, 321
 Peres de Verdún, Alaman (1349-1350) 452-454, 463
 Perseia, Pere (1340) 385
 Pinós, Bertran de (1351-1378) 465, 481, 528, 544, 545, 548, 549, 551, 554-558, 578, 579, 595, 600, 616, 630, 635, 637, 650, 662
 Ponç, Guillem (1381-1405) 690, 814, 816, 817, 822, 828, 829, 831, 834, 835, 839, 841, 845, 847, 852, 853, 859, 860, 864, 871, 872
 Prohome, Francesc de (1338-1354) 367, 370, 380, 398, 435, 488
 Pujada, Francesc (1381-1397) 685, 767, 771, 773, 792, 806, 808
 Quintà, Jaume (1393) 784, 786
 Rajadell, Berenguer de (1327) 258
 Relat, Berenguer de (1338) 374
 Rigau, Antoni (1415) 947, 953
 Riglos, Joan de (1389-1402) 753, 854
 Riu, Guillem de (1323) 232
 Robiol, Joan (1396) 800, 801
 Sabastida, Francesc (1319-1328) 201, 207, 209, 210, 216, 265
 Safont, Antoni (1395-1414) 796, 832, 838, 843, 856, 873, 881, 884, 945
 Safont, Bernat (1309-1323) 124, 125, 163, 186, 200, 220, 228
 Saiol, Ferrer (1356-1372) 504, 509, 512, 514, 517, 518, 522, 561, 570, 580, 585, 591, 592, 598, 609, 626
 Sal, Berenguer (1329) 286
 Salavert, Climent de (1325-1339) 251, 254, 259, 263, 264, 270-272, 276, 291, 292, 302, 303, 306, 310, 312, 320, 323-327, 335, 336, 338, 339, 343, 345, 349, 352, 379

Salvador, Berenguer (1333) 332
 Samorera, Guillem (1342-1345) 392, 394, 413, 419
 Samuntada, Bertran (1357) 516
 Sapera, Bonanat (1322-1335) 221, 229, 231, 237, 241, 242, 261, 262, 267, 269, 273, 275, 278-281, 283, 287-289, 300, 301, 307, 309, 329-331, 337, 351
 Sapera, Valentí (1322) 222, 223
 Sapllana, Bernat (1390-1408) 758, 825, 890
 Sarta, Berenguer (1373-1398) 631, 649, 656, 658, 659, 674, 675, 680, 696, 698, 705, 707, 711, 729, 731, 734, 750, 765, 766, 815
 Satorre, Bernat (1314-1337, 1351-1353) 175, 355, 362, 467, 482
 Saurí, Joan (1354-1355) 494, 496
 Savila, Guillem (1329) 290
 Segarra, Berenguer (1374) 636
 Serradell, Bernat de (1326) 253
 Sescomes, Ramon (1383-1412) 701, 708, 746, 748, 768, 803, 876, 921, 922
 Sicard, Ramon (1341-1345) 387, 388, 391, 395, 396, 399, 400, 405, 407, 408, 415, 416
 Sirvent, Bartomeu (1380-1400) 682, 709, 730, 733, 737, 739, 744, 747, 749, 754, 777, 785, 818, 820, 826, 827, 830, 833, 836
 Solanes, Guillem de (1296-1301) 17, 18, 29, 36, 37, 44, 45, 54, 60, 69-71, 73, 74
 Soler, Pere de (1308-1312) 117, 134, 147, 151, 159
 Suau, Pere (1414-1416) 940, 969
 Tàrrega, Pere de (1360-1375) 534, 563-565, 589, 593, 625, 627, 644
 Taulari, Joan (1345-1347) 424-426, 430, 433
 Tavasà, Jaume (1390-1414) 755, 883, 893, 942
 Tresserres, Berenguer de (1413) 934
 Tudela, Joan de (1393-1408) 776, 790, 850, 851, 886, 888, 892, 895, 897
 Turell, Bernat (1332-1338) 317, 346, 373
 Vallfogó, Mateu (1374) 638
 Valli, Jaume (1412-1420) 920, 925, 939, 970, 974, 976, 981-984, 989, 992, 996
 Vallossera, Berenguer de (1379-1384) 667, 677, 710
 Valls, Antoni (1400-1406) 840, 861, 877-879
 Vidal, Pere (1382-1383) 699, 703
 Vilella, Joan (1418-1420) 980, 985, 995

BIBLIOGRAFIA

- ARAGÓ CABAÑAS, Antonio M.^a, «La Corte del infante don Alfonso (1412-1416)», a *IV Congreso de Historia de la Corona de Aragón* (Palma de Mallorca 1955), II, Barcelona, 1970, pp. 273-293.
- «La escribanía de Juan I», a *VIII Congreso de Historia de la C. de Aragón*, II, vol. 2, València, 1970, pp. 269-293.
- ARIENZO, Luisa d', «Gli scrivani della cancelleria aragonesa all'epoca di Pietro il Ceremonioso», *Studi di Paleografia e Diplomatica*, Padova, 1974.
- ARTIZZU, F., «Registri e carte reali di Fernando I d'Aragona», *Archivio Storico Sardo* (1957), pp. 261-318.
- BOFARULL Y SANS, Francisco de, «Colección de cartas inéditas del Archivo General de la Corona de Aragón. Reinado de D. Juan I», *Revista Histórica*, III (Barcelona, 1876), pp. 17-22.
- CALMETTE, Joseph, «Les documents épistolaires d'archives et l'histoire de la langue», a *Primer Congrès Internacional de la Llengua Catalana* (1906), Barcelona, 1908, pp. 545-549 (ed. facs.: Barcelona, Ed. Vicens Vives, 1985).
- CANELLAS, Ángel, «Las cancelleías catalano-aragonesas: estado actual de la cuestión», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LVIII (1982), pp. 351-394.
- CANELLAS LÓPEZ, Ángel i José TRENCHS ÒDENA, «Cancillería y cultura. La cultura de los escribanos y notarios de la Corona de Aragón (1344-1479)», a *Folia Stuttgartensia*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1988, 182 pp.
- CARRERAS Y CANDI, F., «Itinerari del rey Anfós II, lo Lliberal», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, X (1931), pp. 61-83.
- CASULA, Francesco C., *La Cancelleria di Alfonso III il Benigno, re d'Aragona (1327-1336)*, Padova, CEDAM, 1967.
- CONDE Y DELGADO DE MOLINA, Rafael, *Les primeres ordinations de l'Arxiu Reial de Barcelona, 1384*, Madrid, Ministerio de Cultura, 1993.
- *Reyes y archivos en la Corona de Aragón: siete siglos de reglamentación y praxis archivística (siglos XII-XIX)*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 2008.
- COROLEU, Joseph, *Documents historichs catalans del sigle XIV. Colecció de cartes familiars corresponents als regnats de Pere del Punyalet y Johan I*, Barcelona, Imp. La Renaixensa, 1889.
- ESTAL, Juan Manuel del, *Itinerario de Jaime II de Aragón (1291-1327)*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 2009.
- FINKE, Heinrich, *Acta Aragonensia. Quellen zur deutschen, italienischen, französischen, spanischen, zur Kirchen und Kulturgeschichte aus der diplomatischen Korrespondenz Jaymes II. (1291-1327)*, 3 vols., Berlin-Leipzig, Walther Rothschild, 1908-1922. *Nachträge und Ergänzungen zu den Acta Aragonensia (I-III)*. I. Teil, Münster i. W., 1933.
- GIMÉNEZ SOLER, Andrés, *Itinerario del Rey Don Alfonso de Aragón y de Nápoles*, Saragossa, Imp. Mariano Escar, 1909.

- GIMENO BLAY, Francisco M., *Escribir, reinar. La experiencia gráfico-textual de Pedro IV el Ceremonioso (1336-1387)*, Madrid, Abada Edit., 2006.
- GIMENO BLAY, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (eds.), *Ordinacions de la Casa i Cort de Pere el Cerimoniós*, València, Universitat de València i Acadèmia Valenciana de la Llengua, *Fonts Històriques Valencianes*, 36, 2009.
- GIRONA I LLAGOSTERA, Daniel, «Epistolari del rei Martí», *Revista de l'Associació Artístico-Arqueològica Barcelonesa*, VI (1909-1913).
- «Itinerari del rei En Martí», *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, IV (1911-1912) 81-184; V (1913-1914), pp. 515-654.
- «Itinerari de l'infant En Joan, fill del rei En Pere III. 1350-1387», a *III Congrés d'Història de la Corona d'Aragó* (València 1923), València 1928, II, pp. 169-591.
- «Itinerari del rei En Joan I (1387-1396)», *Estudis Universitaris Catalans*, XIII-XV (1928-1930). Tiratge a part, Barcelona, 1931, 280 pp.
- «Itinerari de l'infant Pere (després rei Pere III). 1319-1336», *Estudis Universitaris Catalans*, XVIII (1933), pp. 336-356; XIX (1934), pp. 81-262.
- GONZÁLEZ HURTEBISE, Eduardo (ed.), *Libros de tesorería de la Casa Real de Aragón. I.- Reinado de Jaime II: libros de cuentas de Pedro Boyl, tesorero del monarca, desde marzo de 1302 a marzo de 1304*, Barcelona, Tip. L. Benaiges, 1911.
- GUBERN [DOMÈNECH], Ramon (ed.), *Epistolari de Pere III*, I (únic publicat), Col. ENC, Barcelona, Barcino, 1955.
- GUINOT RODRÍGUEZ, Enric (ed.), *Pergamins, processos i cartes reials. Documentació dispersa valenciana del segle XIII*, València, Universitat de València i Acadèmia Valenciana de la Llengua, *Fonts Històriques Valencianes*, 46, 2010.
- LÓPEZ DE MENESES, Amada, «Documentos culturales de Pedro el Ceremonioso», *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, V (1952), pp. 669-771.
- «Florilegio documental del reinado de Pedro IV de Aragón», *Cuadernos de Historia de España*, 13 (1950), pp. 181-190; 14 (1950), pp. 183-197; 15 (1951), pp. 170-179; 16 (1951), pp. 160-171; 17 (1952), pp. 167-176; 18 (1952), pp. 161-172; 19 (1952), pp. 165-172; 20 (1953), pp. 155-164; 23-24 (1955), pp. 348-354; 25-26 (1957), pp. 343-347; 35-36 (1962), pp. 354-367.
- LÓPEZ RODRÍGUEZ, Carlos (ed.), *Epistolari de Ferran I d'Antequera amb els infants d'Aragó i la reina Elionor (1413-1416)*, València, Universitat de València, *Fonts Històriques Valencianes*, 14, 2004.
- MARTÍ DE BARCELONA, O. M. Cap., «La cultura catalana durant el regnat de Jaume II», ed. de Valentí Serra, índexs de Josep Torné, *Estudios Franciscanos*, 91 (1990), pp. 213-295; 92 (1991), pp. 127-245 i 383-492.
- MARTÍNEZ FERRANDO, Jesús Ernesto, «Los correos de la Curia regia en la Corona de Aragón a principios del siglo XIV», *Analecta Sacra Tarraconensia*, XVII, fasc. 2 (1944), pp. 97-113.

- MATEU IBARS, Josefina y M.^a Dolores, *Colectánea paleográfica de la Corona de Aragón*, 2 vols., Barcelona, Universidad de Barcelona, 1980-1992.
- MATEU Y LLOPIS, Felipe, «Alfonso V de Aragón y el Archivo General de Valencia», *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, 2a època, V (1944) 23-59; i a *Homenaje a Alfonso el Magnánimo*, introducció de S. Carreres Zacarés, València, Centro de Cultura Valenciana, 1946, pp. 23-59.
- MIRET Y SANS, Joaquín, «Itinerario del rey Alfonso III de Cataluña, IV en Aragón, el conquistador de Cerdeña», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, V (1909-1910), pp. 3-15, 57-71, 114-123.
- OLIVAR, Marçal, «Notes entorn a la influència dels *Ars Dictandi* sobre la prosa catalana de la Cancelleria a finals del segle XIV. El ms. Y-129-7 de la Biblioteca Colombina», a *Homenatge a Antoni Rubió i Lluch*, III, Barcelona 1936, pp. 631-653.
- PÉQUIGNOT, Stéphane, «Enregistrer, ordonner et contrôler: les documents diplomatiques dans les *registra secreta* de Jacques II d'Aragon», *Anuario de Estudios Medievales*, 32 (2002), pp. 431-479.
- «Les instructions aux ambassadeurs des rois d'Aragon (XIII^e-XV^e siècles). Jalons pour l'histoire de la fabrique d'une parole royale efficace», *Cahiers de linguistique hispanique médiévale*, 31 (2008), pp. 17-43.
- *Au nom du roi. Pratique diplomatique et pouvoir dans le règne de Jacques II d'Aragon (1291-1327)*, Madrid, Casa de Velázquez, 2009.
- RIQUER, Martín de, «Medievalismo y humanismo en la Corona de Aragón a fines del siglo XIV», a *VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, II, vol. I, València, 1969, pp. 221-235.
- RIUS SERRA, Josep, «Més documents sobre la cultura catalana medieval», *Estudis Universitaris Catalans*, XIII (1928), pp. 135-170.
- RUBIÓ Y LLUCH, Antoni, *Documents per l'Historia de la Cultura Catalana Mig-eval*, 2 vols. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1908-1921 (ed. facs.: Barcelona, IEC, 2000, pròls. d'A. Balcells i A. G. Hauf).
- *Diplomatari de l'Orient català (1301-1409)*, Barcelona, IEC, 1947 (ed. facs., Barcelona, IEC, 2001, pròl. de M.^a T. Ferrer i Mallo).
- RUBIO VELA, Agustín, *Epistolari de la València medieval*, 2 vols., València-Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, I, 1985 (2a ed., 2003), i II, 1998.
- *L'escribania municipal de València als segles XIV i XV: burocràcia, política i cultura*, València, Consell Valencià de Cultura, Sèrie Minor, 24, 1995.
- SAGARRA, Ferran de, *Sigillografia catalana: inventari, descripció i estudi dels segells de Catalunya*, 5 vols., Barcelona, Suc. d'Enrich i Cia., 1916-1932.
- SANCHIS GUARNER, Manuel, *Aproximació a la història de la llengua catalana. Creixença i esplendor*, 2a ed. (1a ed.: 1980), Barcelona, Salvat Ed., 1992.

- SEVILLANO COLOM, Francisco, «Apuntes para el estudio de la Cancillería de Pedro IV el Ceremonioso», *Anuario de Historia del Derecho Español*, XX (1950), pp. 137-241.
- «Cancillerías de Fernando I de Antequera y de Alfonso V el Magnánimo», *Anuario de Historia del Derecho Español*, XXXV (1965), pp. 169-216.
- «De la Cancillería de la Corona de Aragón», *Martínez Ferrando, Archivero. Miscelánea de estudios dedicados a su memoria*, Barcelona, ANABAD, 1968, pp. 451-480.
- «De la cancillería de los reyes de Mallorca», *Anuario de Historia del Derecho Español*, XLII (1972), pp. 217-290.
- TRENCHS ÒDENA, Josep, «Pere Despens, vicecanciller de Pedro el Ceremonioso (1339-1340)», *Analys de l'Institut d'Estudis Gironins (=Homenatge a Lluís Batlle i Prats)* 25, 1 (1979-1980), pp. 249-258.
- *Casa, Corte y Cancillería de Pedro el Grande (1276-1285)*, Roma, Bulzoni, 1991.
- *Documents de cancelleria i de mestre racional sobre la cultura catalana medieval*, a cura d'Ignasi J. Baiges et alii, Barcelona, IEC, *Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica*, LXXXVIII, 2011.
- TRENCHS ÒDENA, José i Antonio M.^a ARAGÓ CABAÑAS, amb la col. de Rafael CONDE Y DELGADO DE MOLINA, «Las Cancillerías de la Corona de Aragón y Mallorca desde Jaime I a la muerte de Juan II», *Folia Parisiensia*, 1, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1983.
- VIEILLARD, Jeanne, «Nouveaux documents sur la culture catalane au Moyen Age», *Estudis Universitaris Catalans*, XV (1930), pp. 21-40.
- VINCKE, Johannes, *Documenta selecta mutuas civitatis Arago-Cathalaunicae et Ecclesiae relationes illustrantia. Prolegomenis ac notis instructa edidit Iohannes Vincke*, Barcelona, Biblioteca Balmes, 1936.

*D*ocuments

1.

1291 (Enc. 1290), gener 11 i 12. Barcelona.

Capítols de la missatgeria tramesa pel rei Alfons el Liberal, per mitjà d'Abrafim aben Amies, al rei de Granada, i proposta d'acord de pau amb aquest, tractat per Acard de Mur com a procurador del monarca d'Aragó (sense escrivà).

ACA, C, reg. 73, fols. 91v-92r.¹

Aquestes coses deu dir de part del senyor rey d'Aragó,² Abrafim aben Amies.

Primerament, que tracte ab ell que les treves qui són entre'l senyor rey e'l rey de Granada sien alongades e fermades tro a .III. anys.

Ítem, que li diga en qual manera Aben Jacob³ tramès missatge seu ab letres de creença al senyor rey, e en qual manera el dit missatge dix al senyor rey de part d'ell que él volia aver amor, pau e concòrdia ab lo senyor rey més que ab negun altre, e, si el senyor rey assò volia, que li tramesés sos missatges, ab los quals ell pogués fermar la dita pau e concòrdia. E'l senyor rey, atenén la amor la qual ha [a]b lo rey de Granada, no volc a ell missatges seus trametre ne negú cert respost fer sobr'aquelles coses [tro] (?) fos cert de la volentat del dit rey de Granada, e el senyor rey és aparellat de seguir la volentat del rey de Granada sobr'aquestes coses, la qual volentat sua li trameta a dir per lo dit Abrahim, e el dit Abrahim diga-[l]i la resposta la qual lo senyor rey fa⁴ al dit missatge d'Aben Jacob.

Ítem, diga al rey de Granada que'l senyor rey, segons consell seu, aguera feta pau ab lo rey de Castella si el dit rey de Castella,⁵ sens frau, volgués aver feta aquella pau, mas

¶ ¹ Precedeixen lletres sobre la mateixa qüestió.
¶ ² Muhammad II (1273-1302). Amb aquest monarca, Jaume II va signar finalment un tractat d'amistat el 1296, mitjançant el seu ambaixador Francesc Despi, després dels contactes precedents, que assegurava la

neutralitat granadina (Andrés GIMÉNEZ SOLER, *La Corona de Aragón y Granada. Historia de las relaciones entre ambos reinos*, Barcelona, Imp. Casa Provincial de Caridad, 1908, pp. 35-44). ¶ ³ Rei del Marroc (vid. C, reg. 73, fol. 91r). ¶ ⁴ fa: «fo». ¶ ⁵ Sanç IV (1284-1295).

sàpia per cert que, jassi-açò que·l rey de Castella ara algunes vegades per sos misatges re-quest lo senyor rey sobre fer pau ab ell, que tots temps se podia conèixer manifestament, per les paraules que·ls dits missatges del rey de Castella dehien al dit senyor rey, que enganosamente fahia a ell parlan d'aquella pau, con, en la darrera vegada que li tramès misatges, li tramès a dir que·l dit rey de Castella era aparellat d'aver ab ell treva a .I. any ho a més, dementre, emperò, pogués a ell retre aquella treva dins un mes ho .XV. dies tota ora que·s volgés, per les quals coses manifesta frau apparia. Diga el dit Abrafim al dit rey de Granada que·l senyor rey és aparellat d'aver vera pau ab lo rey de Castella a consell e ordenació del rey de Granada, e que enteniment és del senyor rey que en la dita pau sia el rey de Granada; e creu lo senyor rey que, si el rey de Granada fa pau ab lo rey de Castella, que enteniment sia del rey de Granada que·l senyor rey sia en aquella pau.

Ítem, digua lo dit Abrahim al rey de Granada en qual manera los cardenals, sobre fer pau entre l'Esgleya, el rey de França, el príncep e ell senyor rey, an assignat dia al senyor rey en Montpesler que·y trameta sos missatges, que hi sien lo dia de senta Maria de febrer.⁶ E, per ço com lo fet de la pau és duptós, e·l senyor rey se vol aparellar a defendre si pau no avia, lo dit Abrahim prec ab instància lo dit rey de Granada que él li deny prestar .I.^a bona quantitat d'aver sobre .I. dells fils del príncep, e trebayl lo dit Abrahim aitant com porà que sia gran quantitat. *Postea fuit scriptum dicto Abrahamo quod non loquatur cum domino rege Granate de mutuanda dicta pecunia.*⁷

Ítem, que·l rey d'Aragó promet e li fa saber que, si pau no s'és entre·l rey d'Aragó e·l rey de Granada ab don Sanxo, e el rey de Granada guerreyava ab don Sanxo ho ab Aben Jacob, que li ajudarà per terra e per mar contra ells, e que li trametrà galees, axí, emperò, que·l rey de Granada meta la meytat en la messió de les galees e que aja la meitat de ço que guanyaran les galees.

Ítem, atorga lo senyor rey que si per aventura lo rey de Granada avia guerra, e per raó d'aquella guerra avia mester de la terra del senyor rey d'Aragó algunes coses vedades, que·l senyor rey, com ell li ho feés saber per letres, li atorgaria que·n pogués d'aquelles coses trer aquelles coses que agés mester a sos ops.

Fuit facta littera credentie dicto⁸ Abrafim apud regem Granate per alfaquimum in arabico, .III. idus ianuarii anno .M.CC.XC.

Sàpien tots hòmens que nós, n'Amfós, *et cetera*, volens ab vós, molt alt e molt noble Aboabdil·le Abenacer amir amoslemin, per la gràcia de Déu rey de Granada, aver pau, amor e concòrdia, refermam e alongam la pau e les treves fetes e fermades entre vós, de la una part, e·l noble Acard de Mur, procurador nostre, en nom nostre, de l'altra, d'aquell dia que aquelles pau e treves devien esser fermades⁹ tro a tres anys primers esdevenedors, e d'aquel dia avant contínuament contadors, convinens e prometens a vós, a bona fe e sens engan, que aquelles¹⁰ pau e treves observarem e tendrem cumplidament per los dits

¶ ⁶ La pau de Brignoles, o tractat de Tarascó (19-febrer-1291), entre l'Església, el rei de França i el rei de Nàpols Carles II el Coix (el príncep de Salern del text, títol que portà abans de ser coronat), d'una part, i Alfons el Liberal d'Aragó de l'altra, va significar l'alcament de l'entredit decretat per Roma contra la co-

rona catalano-aragonesa arran de la conquesta de Sicília (1282), a canvi de certes concessions (*vid.* J. E. MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaume II o el seny català. Alfons el Benigne*, 2a ed. Barcelona, 1963, p. 81). ¶ ⁷ *Postea... peccunia*, afegit posterior. ¶ ⁸ *dicto*: «dictum». ¶ ⁹ *fermades*: «ferades». ¶ ¹⁰ *aquelles*: «aquells».

tres anys e tenir e observar farem, axí com mils e plus plenerament en les cartes fetes entre vós e'l dit procurador nostre, en nom nostre, és contengut. E, en testimoni d'aquestes coses, aquesta carta ab nostre segell major avem feta segellar. Dada en Barcelona, .XII. dies anats del mes de jener.

*Item, sub predicta forma*¹¹ *fuit tradita sibi carta ad duos annos. Data ut supra.*

Item, sub predicta forma fuit tradita alia carta ad unum annum. Data ut supra.

2.

1291, maig 1. Barcelona.

Ordinació del rei Alfons el Liberal sobre les rendes monetàries i pagaments de la corona, que s'hauran de dipositar i registrar a la cambra reial sota control de Guillem Durfort, Arnau Sabastida, tresorer, i Bertran Desvall, escrivà del monarca (sense escrivà).

ACA, C, reg. 73, fols. 102v-103r.

Kalendas madii anno Domini .M.ºCC.º nonagesimo primo, en la ciutat de *Barchinona*, lo molt alt senyor rey n'Anfós, rey d'Aragó, de Maiorches, de València, e comte de *Barchinona*, féu aquest ordonament que's segueix.

Primerament, que tots los diners que d'aquí enant a aquell senyor rey venguen o pertanguen e venir o pertànyer degen, axí de rendes com de exides, questes, tributs, cenes, r[eeem]çons d'ost e tots altres esdeveniments, dons, manleutes o per qualque altra raó, dins sa terra o defora, venguen e sien aportats a la sua cambra, e aquells reeba per aquell senyor rey en G(uillem) Durfort e n'Arnau Çabastida.

Ítem, que tota la moneda que a la dita cambra vendrà per qualque raó sia posada e mesa en una caixa o en plus, aytantes com mester n'i aja, e cascuna d'aqueles caxes en les quals la dita moneda estarà aja dues claus, de les quals tenga la una lo dit en G(uillem) Durfort, e l'altra lo dit n'Arnau Çabastida.

Ítem, que'ls damunt dits en G(uillem) Durfort e n'Arnau Çabastida, o lurs¹² locintents, fassen albarans als cullidors e als altres qui diners aportaran a la cambra de ço que reebran d'ells, ab lurs segells segellats.

Ítem, que sien feyts tres llibres, en cascu dels quals sien escrites totes les reebudes que aquí se faran e los albarans de les receptes d'aquells, que faran los damun dits en G(uillem) Durfort e n'Arnau Çabastida, dels quals llibres teng[a] la un lo senyor rey, e l'altre en G(uillem) Durfort, e l'altre n'Arnau Çabastida, e aquell libre del senyor rey tenga per ell en Bertran Desvall, escrivà seu.

Ítem, que dels diners que per los damun dits seran reebuts en la dita cambra no sia despès negun per menut, mas aquells diners sien liurats en quantitats grosses al dit thesaurer, e ell que les despena per menut segons que'l senyor rey li manarà ne mester serà a la sua casa. E de tot ço que'l damun dit n'Arnau Çabastida reebrà en la damun dita cambra,

¶ ¹¹ *sub predicta*: «super predictis», corr.: *forma*, interlineat.

¶ ¹² *lurs*: «dur».

fassa albarà, segellat ab son segell, als dits en G(uillem) Durfort e an Bertran Desvall, o escriua de sa mà, en los libres de les reebudes del senyor rey e del dit en G(uillem) Durfort, les quantitats que reebrà. E de totes les damun dites reebudes e dates grosses sien tenguts¹³ de comptar ab lo senyor rey los dits en G(uillem) Durfort e en Bertran Desvall per tres terses de l'an, e lo dit n'Arnau Çabastida per menut de les dates, en les dites terses, ço és a saber, lo primer dia de maig e lo primer dia de setembre e lo primer dia de jener.

Ítem, que·ls damunt dits en G(uillem) Durfort e n'Arnau Çabastida, ab lo dit en Bertran ensemps, regoneguen e escriuen tots los dine[rs], de qualque loc ne de qualque part degem venir al senyor rey, e trameten porters e cullidors per aquells e per tots los altres qui d'aquí enant vendran al senyor rey per neguna raó.

Ítem, que·ls damun dits porters e cullidors sien tenguts de aportar tots los diners a la cambra e de reebre albarà, segons que dit és, e compten ab los damun dits de les cullites que fetes auran, e ajen a estar en lur ordonació.

Ítem, que·ls damun dits pusquen citar e destrènyer tothom qui aja a retre compte al senyor rey, ne tenga diners seus per qualque raó.

Ítem, que assignació neguna no sia feyta a null hom, sinó per les manleutes que·s faran a la despesa del menjar del senyor rey, les quals assignacions sien feytes per los damun dits en G(uillem) Durfort e n'Arnau Çabastida e en Bertran Desvall. Quant als altres deutes qui són deguts per quitacions ne per cavals ne per altra manera, sien [...] pagats dels diners de la cambra, segons que·l senyor rey ordonarà. E, si assignació neguna s'i avia a fer per qualque raó, sia feita per los damun dits de espres consentiment del senyor rey.

Ítem, que negun porter ne altre hom no pac assignació neguna dels diners de les cullites, mas aquells aport a la dita cambra.

Ítem, que tots los manaments de les dates dels diners que seran feyts a n'Arnau Çabastida sien feyts per cartes, les quals sien segellades per lo dit en Bertran ab lo segell del anell, e sien registrades totes en un registre per triat que·l dit en Bertran tenga en la cambra del senyor rey.

Quod est actum die et anno predictis.

3.

[1291, maig, Barcelona].

Memorial de l'ambaixada de l'abat de Poblet, enviat pel rei Alfons el Liberal a la reina Constança, mare seua, i el rei Jaume de Sicília amb la comissió de justificar la pau firmada amb el pontificat i la casa de França (sense escrivà).

ACA, C, reg. 73, fol. 104v.

Fuerunt facte littere de credentia serenissime domine Costantie, Aragonum et Sicilie regine, quod credant fratri G(uillelmo), abbati Populeti.

Simile domino Iacobo, regi Sicilie.

¶ ¹³ *tenguts*: «tengut». ¶ ¹⁴ *Taca*.

Et tulit memoriale quod sequitur.

Memòria a l'abat de Poblet,¹⁵ que diga de part del seynor rey d'Aragó a la seynora regina e al rey de Sicília¹⁶ que·l dit seynor rey d'Aragó, per zo cor era mal ayudat e mal valgut per les sues gens, e per zo cor no avia de què pogués bastar a les messions de la guerra, li covenc fer pau ab l'Esgleya e ab lo rey de Fransa e ab los altres enemics seus, e, jasi·assò que él aya haüda honrada pau e proffitosa e que·l dit rey de Sicília l'agués absolt de les covinences qui són entre éls, per tot assò él no aguera feta la dita pau si no fos per les rahons damunt dites. Per què·l prega que·l en aya per escusat, magorment con él entén de tractar e procurar ab l'Esgleya que·l dit rey de Sicília aya pau, con pus hondrada e pus proffitosa procurar·li puscha, con lo dit seynor rey d'Aragó si·estat en cort de Roma, la qual cosa deu esser d'aquí a la festa de Nadal primera vinent. Per esters, la forma de la pau li fa saber per en Jaspert de Castellet.

E sia memòria al dit abat que, con lo seynor rey d'Aragó aja a fer grans messions per lo dit viatge de Roma, e sia en dupte d'exivernar en les dites partides, que·ls prega que li trameten .I.^a nau carregada de forment, per zo cor vendrà aquí en la entrada del ivern, e que la li aya tramesa en les parts de Roma d'aquí a la festa de sen Michel, per zo que [per]¹⁷ fayliment de vianda no aya a sofferir minve ni afronta en terra estrayna.

18 de juny de 1291.

Mort del rei Alfons el Liberal, a Barcelona.

4.

1291, juliol 20. Lleida.

Ordre [de l'infant Pere,¹⁸ procurador general], al batle de Ràfals (la Llitera), de restituir un robatori fet a un veí de Cervera que tornava de Montsó (sense escrivà).

ACA, C, reg. 85, fol. 216r.

Castlano, baiulo et universis hominibus de Ràfals. Fem-vos saber que huy divendres, a hora de vespres, venc denant nós metén so G(uillem)ó de Sen Guerau, veý de Cervera, dién e aferman que com él, aquest dia meteix per lo matí, partís de Munçó ab una somera sua de pèl bru carregada d'estam e de peils de moltó per venir a Leida, alguns hòmens de Ràffals li donaren salt en lo camí public, en lo loc qui és apelat Malpàs, e la dita somera, ab les robes que portava, se'n menaren a Ràffals, e suplicà e requès a nós que la dita roberia li féssem retre e fer compliment de dret. E nós sobraçò trametem-vos lo feel porter nostre Sanxo Dixal ab lo dit G(uillem)ó de Sen Guerau, manan e requirén a vós fermament e destreta que encontinent, vista la letra, retatz la dita somera ab les robes que portava, [e]ntegrament, al¹⁹ dit G(uillem)ó de Sen Guerau, en guisa que nós, en altra manera, en colpa vostra no ayam enantar contra·l dit loc de Ràffals per aquesta raó. *Data ut supra (Data Ilerde, .XIII.º kalendas augusti anno Domini .M.ºCC.ºXC.º primo).*

¶ ¹⁵ Guillem d'Estanyol (1288-1298). ¶ ¹⁶ Jaume, rei de Sicília (1285-1291), després Jaume II d'Aragó (1291-

1327). ¶ ¹⁷ *per*, manca a l'orig. ¶ ¹⁸ Quart fill de Pere el Gran i la reina Constança Staufen. ¶ ¹⁹ *al*: «ab lo», corr.

5.

[1291], juliol 23. Valls.

[L'infant Pere, procurador general] als comtes d'Urgell i de Pallars i altres nobles catalans, demanant ajuda a fi de recuperar la possessió del castell de Tamarit, que li ha ocupat per força Berenguer de Cabrera (sense escrivà).

ACA, C, reg. 85, fol. 219v.

Nobilibus Ermengaudo, comiti Urgellensi, R(aymund)o Rogerii, comiti Pallariensi, Geraldo de Capraria, Alvaro, vicecomiti Agerensi, et R(aymund)o de Angularia. Fem-vos saber que reebem vostres letres, les quals nos tramesés per en Jacme de Munpesat, e la tenor d'aquelles, e encara ço que·ns dix lo dit Jacme de Munpesat sobre'l feyt de Tamarit entesem diligentment. On com, segons que vós sabetz, lo dit castel de Tamarit fos a nós donat per lo molt alt senyor rey n'Anfós, car frare nostre, de bona memòria, e aquell tinguéssem e posseíssem en sana pau, e la dita possessió violentment sia²⁰ a nós estada usurpada per en Berenguer de Cabrera, qui aquel casteil entrà per força en temps que'l dit senyor rey ere en hora de mort, jasi·açò que nós negun manament no aguéssim haüt sobr·açò per lo dit senyor rey, no·ns és semblant que deyatx voler que nós tan gran tort ne tant gran crebant prenam sobr·açò, ne encara devetz voler que·n Berenguer de Cabrera tenga nós despullatz d'aquel loch, car no són nós aquel que él nos deya combatre nostres lochs ne entrar per força. E així, pus la dita força, així manifesta e notòria a tuyt, a nós és feita, fem-vos saber que és nostre enteniment de cobrar lo dit loch, e en allò esperam aver de vós conseil e ajuda, e no creem que·ns hi deyatx contrastar en neguna manera, cars nós, cobrada nostra possessió, són appaillatz d'estar a raó e a dret sobr·aquest feyt. *Data in Vallibus, .X.º kalendas augusti.*

6.

1291, agost 27. Barcelona.

Promesa feta pels nobles Jaspert de Castellnou, Arnau de Cortsaví i Dalmau de Castellnou al rei Jaume II de recolzar-lo en tota ocasió contra tots els seus enemics (sense escrivà).

ACA, C, reg. 55, fol. 23r.

Sexto kalendas septembris, in Barchinona, anno Domini .M.ºCC.ºXC.º primo.

Los nobles en Jaspert de Castelnou, A(rnau) de Corçaví e'n Dalmahó de Castelnou promeseren al senyor en Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó e de Sicília e de Mayorches e de València e comte de Barcelona, que seran ab ell en ajudar e defendre ell e sa terra e en ofendre sos enemics, contra lo rey de França e lo príncep e contra totes persones del món, de qualque condició o dignitat o manera sien, e que's tendran ab lo dit senyor rey ab lurs castels e locs e ab altres que éls tengen, e ab aquels dels hereus d'en Bernat Huc de Serralonga, e ab tots lurs hòmens e ab tot lur poder; e promeseren que li seran leyls e feels, a bona fe e sens engan. Exceptaren, emperó, que si lo noble don

¶ ²⁰ sia, interlineat.

Jayme,²¹ avoncle del dit senyor rey, per si enleix guerregava ab ell sens ajuda de neguna gent estranya, e per si solament e no per alguna gent estranya, que no li fossen tenguts d'ajudar ne de valer contra él. E açò prometen al dit senyor rey de tenir e observar, ab sagrament e ab homenatge de mans e de bocha, tro per tot lo mes de gener primer qui ve, e d'aquí enant per totavia, si doncs d'aquel mes de gener a avant personalment no seran vists ab lo dit senyor rey e que bocha a bocha d'aquestes covinences se fossen d'ell desexitz; e encara, après d'aquest deseximent damun dit, sien tenguts per .II. meses de observar les covinences damun dites. E si per aventura contra açò feeyen, que fossen baares a costum de Catalunya, e trahiors (*sic*) a fur d'Aragó, e que no se'n pogessen escusar, en cort ne fora cort, per lurs armes ne per altruy. E, aytant com açò durarà, que les covinences que sobre aquesta manera avien ab lo senyor rey don Alfonso sien en sa força.

Tèstes, Dalmau de Rochabertí, R(amon) de Galiners, Pons Descastlar, *Rogeri* de Loria, almirayl, R(amon) de Vilanova e'n R(amon) Alaman.

7.

1292, maig 3. Barcelona.

Memorial de la missatgeria tramesa pel rei Jaume II a Berenguer de Vilaragut, mestre portolà de Sicília. Demana que li envie diners, convertits en forment i altres mercaderies (sense escrivè).

ACA, C, reg. 252, fol. 29r-v.

Legatio facta per Berengarium de Aquilone.

Iacobus, Dei gratia rex Aragonum, Sicilie, Maioricarum et Valentie, ac comes Barchinone, Berengario de Vilaracuto, militi, magistro portulano Sicilie, dilecto consiliario, familiari et fideli suo, et cetera. Cum nos comiserimus dilecto familiari et fideli nostro Berengario de Aquilone quedam vobis pro parte nostra oretenus explicanda, mandamus et dicimus vobis quatenus eidem Berengario de hiis que vobis ex parte nostra refferenda duxerit credatis et ea studeatis cum effectu exsequi et complere. Data Barchinone, .V.º nonas madii anno Domini .M.ºCC.ºXC.º secundo.

Aquests són los capítols que'n Berenguer d'Agiló²² deu dir a'n Vilaragut de part del seynor rey.

Primerament, que si porà aver dels hòmens de la ylla de Sicília .V. mília onces que'l rey lur fa demanar per la muler que novelament ha pressa,²³ que mantinent que les aja aüdes les trameta al seynor rey a aquestes parts deçà, esmersades en forment o en altres mercaderies que a él mils vist serà.

Ítem, que reeba comde d'en Cervià e, aquel reebut, recobre d'ell tota la moneda que tenga de la cort, e recobrada que la'n trameta al rey, esmersada en forment o en altres mercaderies segons que a él mils parrà. Emperò, si'l dit en Cervià, sots ell e ab son con-

¶ ²¹ Jaume II de Mallorca (1276-1311). Desposseït del regne per Alfons el Liberal d'Aragó (1285), per causa de la seua connivència amb França, no recuperà la corona fins al tractat d'Anagni (1295). ¶ ²² Llegiu Aguiló.

¶ ²³ Al·lusió al primer matrimoni (civil), no consumat, de Jaume II amb la infanta Isabel de Castella (Sòria, 1-desembre-1291), filla de Sanç IV (MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaume II o el seny...*, p. 105).

seyll, volia usar del offici a él comanat per lo seynor rey, vol e plau al rey que ho puscha fer, e·l dit en Vilaragut que li liure aquella moneda que veja que m[e]ster aja per raó del dit offici, si veurà ne conexerà que entrò ací ho aja menat a prou d[el] re[y] ne aja fet aquel guany que deja.

Ítem, que·l seynor rey escriu a·n Frederic²⁴ que no moga en Vilaragut del offici de la portolania, mas que·l lex usar d'aquel, segons que acostumat ha, e que no sostenga que en aquel sia embargat o agreugat per alguns oficials de Sicília.

Ítem, que trameta al seynor rey per n'Agiló forment e moneda, e tot ço que pusca.

Ítem, que sobre ço que ell tramès a dir del fet de les ylles, que·l rey mana que nuyl hom no se'n entremeta.

Ítem, sobre·ls capítols que·l dit en Vilaragut tramès al seynor rey, lo damun dit n'Agiló li'n respondrà què·n és estat informat per lo dit seynor rey.

8.

1292, maig 16. València.

Ordre [de l'infant Pere, procurador general] a l'alcaid i moros de Benaguasil, de detenir els lladres d'un cavall pres a València, de Pere de Rubió, els quals s'han refugiat en aquell lloc (sense escrivà).
ACA, C, reg. 86, fol. 118r.

Al alcayt e al alamí e als vells e a l'aljama del sarraïns de Benaguatzir. A saber vos fem que, dimartz ans de la festa de Cinquagesma, Gonçalbo Çabatan de Borja, si terç d'òmens a cavall, en²⁵ menyspreu e injúria de la molt alta sennyora dona Isabel, reyna d'Aragó e de Sicília, e de nós, qui érem en València, assalteyan e asboletan (?), violència e força feén, tolgren per força a .I. scuder d'en P(ere) de Robió un cavall prop lo pont dels Catalans, de València, lo qual cavall ab si se'n menaren, e ab aquell se receptaren e's reculliren en lo dit loc de Benaguatzir. Als²⁶ quals robadors perseguir e encalçar nós tramesem tantost en P(ere) de Ribalta, justícia de València per lo senyor rey, e, can lo dit justícia pervengués al dit loc de Beniguatzir e demanàs per nom nostre que·ls ditz robadors e crebantadors de la ciutat, ab la roberia que feita avien, li fossen retutz per vosaltres, vós, injuriosament e mala, en gran menyspreu del senyor rey e de nós, lo dit justícia, qui de vós no's guardava, descavalcàs aontadament del cavall on cavalcava e aquell a ell tolguès, esvaent lo dit justícia ab armes e tollén-li aquelles que ell portava, e nafràs a ell un scuder, per nom Gonbau de Martorell, no contrastan que·l dit justícia cridàs e dixés a vosaltres que ell era justícia de València e que era allí vengut per manament de nós a requerir los ditz malfeytors e crebantadors, ab la roberia damunt dita, que·ls fossen per vós restituïtz. On con tan greus crims e tan publics, e forces e violències, e publiques agressures e crebantament de la ciutat, e injúries al senyor rey e a la reyna e a nós fetes e al justícia damunt dit, romanir no deyen sens pena, deïm e manam a vós de part del senyor rey e de la nostra que, vistes les presens letres, redatz e restituatz a nós, e trametatz sotz [fa]el guarda, los ditz

¶ ²⁴ L'infant Frederic, germà de Jaume II, lloctinent seu i més tard successor en el regne de Sicília (1296-1337).

¶ ²⁵ *en*: «sen», corr. ¶ ²⁶ *Als*: «Al».

robadors ab la roberia damunt dita, per tal que nós d'aquells façam e fer pugam ço que fur e raó mana. E vós, dit alcayt, ab los [v]ells e ab l'alamí, per tota la universitat de la aljama de Beni[guatzir], vingatz e comparagatz dins .III. dies en la ciutat de València denant nós, aparellatz de fer per los ditz crims, injúries e excesses [ço que] fur e raó volrran. *Data quod supra (Data Valentie, .XVII.º kalendas iunii anno Domini .M.ºCC.ºXC.º secundo).*

9.

1292, maig 18. Barcelona.

Capítols de l'ambaixada tramesa per Jaume II al rei de Tunis per Guillem Oulomar, per a cobrar el romanent del tribut i demanar un préstec (sense escrivà).

ACA, C, reg. 252, fol. 33r-v.

Cit. Charles-E. DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib aux XIII^e et XIV^e siècles. De la bataille de Las Navas de Tolosa (1212) à l'avènement du sultan mérinide Abou-l-Hassan (1331)*, París, Université de Bordeaux et Casa de Velázquez, 1966, p. 300.

Legatio Guillelmi Ollomarii,²⁷ pro domino rege missi ad regem Tunicii.

Noverint universi quod nos, Iacobus, Dei gratia rex Aragonum, Sicilie, Maioricarum et Valentie, ac comes Barchinone, constituimus et ordinamus vos, fidelem nostrum Guillelmum Ollomarii, civem Barchinone, procuratorem nostrum ad conferendum vos apud illustrem regem Tunicii et requirendum, petendum et recipiendum ab eodem rege, nomine nostro, ex causa mutui, eam pecunie quantitatem que vobis expediens videatur et cum eo abilius poteritis convenire, et ad faciendum rege predicto cartam seu albaranum de quantitate pecunie quam ab eo nomine nostro, ratione dicti mutui, recipere vos contingat. Da[ntes et] concedentes vobis licentiam et plenum posse requirendi, petendi et recipiendi nomine nostro mutuum ipsum a rege predicto, et omnia et singula in premissis et circa premissa faciendi, tractandi, procurandi et ordinandi que iuxta ipsius negotii qualitatem vobis visa fuerint necessaria et etiam oportuna. Nos, enim, gratum et ratum habebimus et habere promittimus quicquid per vos cum dicto rege Tunicii super tractato dicti mutui actum [et]²⁸ procuratum fuerit sive gestum. In cuius rei testimonium presens procuratorium sigillo nostro appenditio iussimus comuni. Data Barchinone, .XV. kalendas iunii, et cetera (anno Domini .M.CC.XCII.).

.....²⁹

Aquests són los capítols que en G(uillem) Oulomar deu dir al rey de Tunij de part del rey d'Aragó e de Sicília.

Primerament, diga saluts al dit rey de Tunij de part del dit rey d'Aragó e de Sicília.

Ítem, que diga al dit rey con lo misatge seu vench al rey d'Aragó, e el rey d'Aragó que oý ben e graciosament ço que'l dit misatge de part sua li dix, e sobre açò que li respon per letres sues, segons que veurà que en aqueles és contengut.

¶ ²⁷ Cf. Stéphane PÉQUIGNOT, *Au nom du roi. Pratique diplomatique et pouvoir durant le règne de Jacques II d'Aragon (1291-1327)*, Madrid, Casa de Velázquez, 2009, Annexes, pp. 120-121, núm. 236. ¶ ²⁸ et, manca a l'orig.

¶ ²⁹ Segueix (fol. 33r) una altra procuració a Oulomar, de la mateixa data, per a poder obligar part del tribut degut per Tunis pel temps futur, com a garantia del préstec sol·licitat.

Ítem, que diga al dit rey com él lo tramet a él per reebre ço que romàs de tribut que li devia donar, e que'l prega que ell que'l dega espeegar, enaxí que per aquela rahó no'l càlega molt estar en Tunij; e maravelava-se molt lo dit rey com aquella quantitat era romassa a pagar, tro que oý que no era romàs per lo dit rey de Tunij, mas per lo dit misatge, e plac molt al rey can sabé com axí era estat.

Ítem, diga al dit rey com plau al dit rey d'Aragó e de Sicília de aver ab él aquela pau e aquela amistat que ahuda ha entrò ací, e que sobre açò e sobre altres coses él li entén enviar en breu altres misatges seus, enformats plenerament sobre aquest feit e sobre altres de la entenció sua.

Ítem, que parle ab lo dit rey de Tunij sobre feit del préstec de què el rey d'Aragó requer lo dit rey de Tunij.

Ítem, que parle del feit d'en Simon de Vic.³⁰

Ítem, d'aquel d'en Jacme de les Brusques.³¹

10.

[1292], juliol 3. València.

Ordre de l'infant Pere als jurats i prohoms d'Ayora de retre el castell de la vila i els altres de la vall a Bernat Desclapers, batle general del regne de València (sense escrivà).

ACA, C, reg. 86, fol. 152r.

Als amats justícia, juratz e als bons hòmens d'Ayora. Fem-vos saber que en Roy Sanches de Vergays devia retre a dia cert, lo qual és ja passat, a.n Bernat Desclapers, batle general e'l regne de València, los casteils d'Ayora e'ls altres qui són en la vayl, e, com lo dit en Roy Sánchez se sia absentat e no vula retre los ditz³² casteils segons que deu e promès f[er], per ço a vós deým e manam fermament e destreta, de part del senyor rey e de la [...], que en cobrar los dits casteils personalment donetz tant conseil e ajuda al dit en [Bernat] Desclapers, totes vegades que per él ne siats requestz, e per él fassatz en açò e'n totes coses, així com per nós fariets si personalment hi érem. E açò en neguna manera no mudetz. *Data Valentie, .V. nonas iulii.*

Super predictis fuit scriptum Bernardo de Claperiis predicto quod predictum castrum de Ayora et alia c[ast]ra vallis eiusdem, qualicumque modo poterit, recuperet ac etiam habeat. Data ut supra.

11.

[1293].

*Capítols exigits per Jaume II al noble Ramon d'Urtx per a fer les paus (sense escrivà).*³³

ACA, C, reg. 252, fols. 73r-74r.

¶ ³⁰ Mercader català a Tunis (DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib*, p. 129). ¶ ³¹ Brusques: «Burgues», corr.; era un mercader i corsari de Messina (DUFOURCQ, *op. cit.*, pp. 297-298). Hi segueixen dues car-

tes de creença a nom d'Oulomar, adreçades *Illustri Miraboaps, regi Tunicii* (Barcelona, .XIII. kal. iunii). ¶ ³² ditz, interlineat. ¶ ³³ No van precedits de lletra reial ni altre document que date la present acta.

Primerament, demana lo senyor rey que·l noble en R(amon) d'Urg,³⁴ axí com a tudor, li fassa homenatge per lo feu de Berga e per los altres feus que·n P(ere) de Berga e·l comte de Payllars tenien o tenir devien per lo senyor rey en Berguedà.

El senyor rey reebrà l'omenatge e atorgarà los dits feus a na Sibília e a na Beatriu, filles e hereus del comte de Payllars çanrere, axí com aver-los deuen, salv al senyor rey tota sa senyoria e son dret.

Ítem, demana lo senyor rey que·n R(amon) d'Urg li fassa sacrament de feultat, axí com los altres barons de Catalunya han fet, per la terra que ha en sa senyoria, e per Berga e per Berguedà per raó de la tudoria.

Ítem, demana que·n R(amon) d'Urg atorch e jur ab homenatge los ordenaments de la cort general de Barcelona, axí com los altres ricshòmens de Catalunya, e que·ls teng[a] e·ls faça tenir en la terra que ha dins la senyoria del senyor rey, e en Berga e en Berguedà per raó de la tudoria.

Atorga lo dit R(amon) d'Urg que farà los dits homenatges e sacramens axí com demanats són per lo senyor rey.

E encontinent fêu aquels homenatges e sacramens, en presència del noble en G(uillem) d'Angleola e d'en Jacme de Bianya e d'en P(ere) de Sentcliment.

Soplega en R(amon) d'Urg al senyor rey que·l senyor rey li do licència que ell e sos cavallers e fils de cavallers qui són de sa companya, sia que sien de la terra que·n R(amon) d'Urg ha en la senyoria del senyor rey, sia que sien de la terra que ha dins senyoria del senyor en Jacme, avoncle seu,³⁵ pusquen entrar e exir en la senyoria del dit avoncle seu e entrar e exir en la senyoria d'aquest senyor rey salv e segurs, que no·n sien tenguts per raó dels ordenaments, lo dit en R(amon) d'Urg, emperò, prometén al senyor rey, per la feultat en què tengut li és, e asseguran-se per homenatge e sacrament dels dits cavallers e fils de cavallers, que negun tractament ne neguna cosa no feessen on don ne mal pogués venir al senyor rey ne a la sua terra.

Ítem, demana gràcia que pusca vestir quals draps se vulla son cors, per ço cor a ell és necessari per sanitat de son cors, segons sa compleció.

Ítem, demana gràcia que si·l senyor en Jacme, avoncle del senyor rey, ab cavalcades o en altra manera, venia mal fer en la terra del senyor rey, ell en persona, ab cavallers e ab companyes de la senyoria dellà, e ab alguns fils de cavallers seus qui no fossen heretats de la senyoria deçà, pogués seguir lo dit senyor en Jacme e a ell valer, per qualsque locs entrar volgés, exceptat tota la sua terra que ha en aquesta senyoria e Berguedà e .IIII. legües entorn aquelles terres; e encara esser en malafetes menys d'ell, a manament d'ell, axí emperò que·ls cavallers e·ls altres hòmens de la terra sua dins la s[en]yoria del senyor rey defenen lo senyor rey e la sua terra, segons l'Usatge de Barcelona, e enaxí encara que, les gens del senyor rey qui vengessen cuytats, que fossen recullits e defeses e·ls locs seus dins la senyoria del senyor rey, e enaxí que, si hi tornaven ab malafeta, que la malafeta fos retuda. E semblanment fos fet d'aquels qui són de la senyoria del senyor en Jacme, si tornaven en locs d'en R(amon) d'Urg qui són en la senyoria del dit senyor en Jacme, qui fossen loc[s] de son alou d'en R(amon) d'Urtg.

¶ ³⁴ Ramon d'Urtx (†1297), baró de Mataplana. Mar-messor del comte Arnau Roger I de Pallars, fou també

tutor de les seues filles. ¶ ³⁵ Jaume II de Mallorca. *Vid. supra* doc. 6.

Ítem, que·n R(amon) d'Urg pusca defendre la terra del dit senyor en Jacme, ab ell e senes ell, contra el senyor rey e·ls seus, mas no ab los cavallers ne ab les gens deçà.

Ítem, que negun don no ischa ne vengu (*sic*) al senyor rey ne a la sua terra ne a les sues gens dels locs del dit R(amon) d'Urg qui són deçà en la senyoria del senyor rey, per raó d'aquesta guerra qui ara és entre·l senyor rey e sos enemics, ne·l senyor rey ne sos cavallers ne ses gens no fassen mal a la terra ne als béns d'en R(amon) d'Urg qui són deçà per raó de la dita valença³⁶ ne del dit defeniment que·l dit R(amon) d'Urg faça al dit senyor en Jacme ne a sa terra.

Jassi·açò que les coses demanades per en R(amon) d'Urg atorgar no·s deguessen, emperò lo senyor rey, confian d'ell, de gràcia especial, salv tot³⁷ son dret e sa senyoria, e salv e protestat que a ara ni per a avant perjudici no pogués fer a él ne als seus ab lo dit en R(amon) d'Urg ni ab los seus ni ab negun altre, de qualque condició ni estament sia, e especialment ab lo noble en Jacme, son avoncle, ne ab los seus, e atorga, a la persona del dit R(amon) d'Urg tan solament, les dites coses, axí com damunt són escrites e demanades les ha, de gràcia.

12.

1293, novembre 10. Barcelona.

Ambaixada de Jaume II a Kaikhatu, rei dels mongols, i als monarques de Xipre i d'Armènia, a càrrec de Pere Sesportes, ciutadà de Barcelona, amb la proposta d'un acord d'aliança per a la recuperació de Terra Santa (sense escrivà).

ACA, C, reg. 252, fols. 75r-76r.

Ed. Martín FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, «Disertación histórica sobre la parte que tuvieron los españoles en las guerras de Ultramar o de las Cruzadas, y cómo influyeron estas expediciones desde el siglo XI hasta el siglo XV en la extensión del comercio marítimo y en los progresos del arte de navegar, leída en la Real Academia de la Historia por su individuo de número don ———, ministro jubilado del Supremo Consejo de Almirantazgo», *Memorias de la Real Academia de la Historia* V (Madrid, Imp. de Sancha, 1817), 37-204, doc. XVII, pp. 175-178.³⁸

Legatio P(etro) Cesportes, civi Barchinone, comissa.

Illustri et magnifico Quecatu, Dei gratia regi dels mongoyls et partium totius Levantis, Iacobus, per eandem rex Aragonum, Sicilie, Maioricarum et Valentie, ac comes Barchinone, salutem et prosperos ad vota successus. Principale dilectionis initium, quod extremorum absentia votivis continuata successibus interdixit, puritas scribentis corroborat et diligentis sinceritas ex amoris integritate confirmat. Cupientes, igitur, de felice³⁹ continentia status vestri, in cuius prosperitate noster gloriatur auditus, vestrorumque felicitate successuum informari, Petrum de Portis, familiarem et fidelem nostrum, ad vestram excellentiam providimus transmitendum, propter quod vestram amicitiam deprecamur quatenus nobis per eum continentie vestre statum, ac etiam statum et conditionem Terre Sancte et ipsius detentorum, velitis et placeat nostre magnitudini reserare, cum nobis cordi sit quod, consummato tractatu pacis que inter nos et hostes nostros per quosdam mundi principes tractatur ad presens,

¶ ³⁶ *valença*: «*valança*». ¶ ³⁷ *tot*, interlineat. ¶ ³⁸ Fou autor de la transcripció, el 1801, Joan Sans [i de Barutell], acadèmic corresponent (*ibid.*, p. 178). ¶ ³⁹ *felice*: «*feli*».

*circa ipsius Terre Sancte recuperationem et perfidorum terram ipsam detinentium vires totaliter ener-
vandas vobiscum in simul sumopere laborare. Preterea, cum super predictis dicto P(etr)o tradiderimus
quedam capitula, vobis pro parte nostra presentanda per eum, ac eidem super ipsis comiserimus que-
dam vobis oretenus explicanda, rogamus vos ut sibi, de hiis que super predictis vobis ex parte nostra
retulerit, placeat fidem indubitabilem adhibere. Et quia vos gaudere credimus cum de prospero statu
nostro vobis felicia nuntiantur, excellentie vestre providimus presentibus intimandum nos, per gratiam
Regis regum, salubr[i]ter vivere et feliciter dominari, cunc[ti]s nobis succedentibus prospere iuxta vo-
tum. Si qua de partibus istis vobis placent, a nobis fiducialiter amicitia vestra requirere non ommittat.
Data Barchinone, .IIII.º idus novembris anno Domini .M.ºCC.ºXC.º tertio.*

Hec sunt capitula per dictum P(etrum) de Portis referenda ex parte domini regis regi predicto.

Primerament, deu dir al dit rey com lo dit rey d'Aragó e de Sicília lo salude molt, axí con a amic e a frare, e con aquel qui [é]l ha gran cor de fer plaser e honor, si cas o loch hi avenie, e majorment per zo car sab que él és contra los enemics de la creu; e que li fa a saber que él ha gran desig d'esser en la sua ajuda e que él fos en la sua, la qual cosa, Déus volent, cél creu e p[e]nssa en breu ordenar, axí con aquell qui ha gran volentat d'açò a compl[i]r.

Ítem, que per ço con él ha gran cor e gran volentat de tractar e d'ordenar aquest feyt, que cél lo prega que él vuyla e soffira que, quan que a Déus plàcie que él aye tractat e ordenat est feyt, que les gents e la host sua puschen pendre terra en Hermínia, per zo que él e les sues gents se puguen ajustar ab lo seu poder e ensemps anar contra los enemics de la creu, e que sien sàuls e segurs per tota la sua terra, axí⁴⁰ en los ports e en les riberes con en tots altres lochs de la sua seynoria, anan e estan e tornan.

Ítem, que él e les sues gents puguen aver en la sua terra compra e venda d'armes, de cavals, de viandes e de totes altres coses les quals mester o⁴¹ necessàries auran, e que per aquesta rahó les viandes e les altres coses a ell e a les gents sues necessàries no puguen encarir de .X. jornades prop de la sua host.

Ítem, que tot crestià ermini o greg, de qualque natura sie de crestians, que vuyle venir a la host del dit rey d'Aragó e de Sicília, que sia sàull e segur, e que hi pugua venir sens tot embarch, ab viandes o meyns de viandes.

Ítem, que la terra que per éls amduy conquesta serà, que sia partida segons lo poder de les gents que cascú hi aurà.

Et de totes aquestes coses damunt dites prega lo dit rey d'Aragó e de Sicília al dit rey dels mongoyls e de tot lo Levant que li'n faça respost, per zo que él, sabuda la sua volentat e enteniment, mils e pus segurament puscha enantar en lo feyt damunt dit segons que's covendrà.

*Similis littera, cum infrascriptis capitulis, fuit missa ex parte domini regis regi Xiprensi.*⁴²

Primerament, li deu dir com lo rey d'Aragó e de Sicília lo saluda molt, axí con a amic e a frare, e axí con aquell del qual li [p]lauria tot son bé e sa honor, axí con de si meteix.

¶ ⁴⁰ Segueix, ratllat, con. ¶ ⁴¹ Segueix, ratllat, ajuda. ¶ ⁴² Enric II de Lusignan, rei de Xipre (1284-1324) i de Jerusalem (1284-1291); Jaume II, vidu, contragué matrimoni el

1315 amb la seua germana Maria. Sobre aquesta ambaixada a Xipre, vid. L. NICOLAU D'OLWER, *L'expansió de Catalunya en la Mediterrània oriental*, Barcelona, 1926, p. 164.

Ítem, que per zo car él és diyós de saber la sua salut e bon estament seu e de sa terra, que-l prega [que l]i faza saber la s[ua] salut e-l seu bon estament e de sa terra, e encara l'estament e la condició dels enemics.

Ítem, que, per ço cor, ab la ajuda de Déu, cél entén tractar e ordenar d'anar d'aqueles parts contra los cenemics de la fe christiana, que desige e vol saber queyn secors e queyna ajuda poria aver d'él en aquest feyt.

Ítem, que-l prega que él do fòndech o currua⁴³ en què les gentes sues qui en aqueles parts van, ab totes lurs coses, púschan esser e estar salvament e segura e franchament.

Ítem, que-l prega que él aleuge e minve, e aleuyar e minvar faze, als mercaders de la terra sua qui van en aqueles parts, alguna partida del dret que an a dar per lurs coses e mercaderies, per zo que pus volenteroses vayan en aqueles parts.

Ítem, que-l prega que él vuyla e soffira que, si algú dels mercaders de la sua terra qui van ne usen ne d'aquí avant iran ne usaran⁴⁴ en aqueles parts no podia vendre les sues coses o mercaderies, que les pusche portar là on se vuyle, sens que no n'age a pagar dret algú, exceptat, emperò, terra d'enemics.

Similis litera et similia capitula istis regis de Xipre fuerunt missa, ex parte domini regis, regi Ermynie⁴⁵ per dictum P(etrum) de Portis.

13.

1295, agost 5. Barcelona.

Missatgeria tramesa per Jaume II a la reina Maria [de Molina] i el rei Ferran IV de Castella, a càrrec de fra Domingo de Jaca i de Simó Desllor, cavaller, excusant-se d'haver trencat l'acord de matrimoni amb la infanta [Isabel], filla d'aquella (sense escrivà).

ACA, C, reg. 252, fol. 20r-v.⁴⁶

Illustrissime et karissime domine Marie, Dei gratia regine Castelle et Legionis, Iacobus, per eandem rex Aragonum, Sicilie, Maioricarum et Valentie, ac comes Barchinone, salutem et votivorum successuum incrementa. Cum venerabilem et religiosum virum fratrem Dominicum de Jaccha, ordinis fratrum minorum, et Simonem de Lauro, dilectum militem, consiliarium et familiarem nostrum, ad vestram presentiam, super aliquibus negotiis vos et nos tangentibus, providerimus et ordinaverimus transmittendos, et comiserimus eisdem quedam vobis pro parte nostra in scriptis et oretenus explicanda, rogamus vos attente quatenus, audientes ea que nuntii nostri predicti vobis pro parte nostra duxerint referenda, eorum relatibus fidem adhibeatis indubitabilem, ac si essent ab ore nostro prolata, et exposita vobis per eos pro parte nostra velitis exaudire ac etiam exequi et complere, si placet. Data Barchinone, nonas augusti anno Domini .M.°CC.°XC.° quinto.

Similis fuit missa inclito principi, consanguineo suo karissimo, domino Ferdinando, Dei gratia regi Castelle, filio suo.

¶ ⁴³ Lliçó no segura. FDEZ. DE NAVARRETE, *rrua*.

¶ ⁴⁴ *usaran*: «usuran». ¶ ⁴⁵ Era monarca d'Armènia Haitó II (1289-1305). ¶ ⁴⁶ Segueix carta de creença, en

llatí, a Rodrigo Ponce, mestre de Calatrava, l'infant Enric de Castella i mestre Nicolau, metge de la reina Maria.

Aquests són los capítols e les paraules que frare Domingo de Jaccha e en Simon Deslor deuen dir a la regina de Castella e al rey don Ferrando, son fill, de part del rey d'Aragó.

Primerament, los deuen saludar de part del dit rey d'Aragó.

Ítem, deuen dir a la regina con ella sap bé que, con la avinença fo feyta entre'l dit rey d'Aragó e el rey de Castella, marit seu, e ella,⁴⁷ e el matrimoni fo feyt entre'l dit rey d'Aragó e lur fila, que el dit matrimoni fo feyt e atorgat ab enteniment, fe e sperança que el papa hi dispensàs ab acabament, e que'l rey de Castela sobredit procuràs, d'una part, e el rey d'Aragó d'altra, de aver aquesta dispensació del papa. E com lo dit rey de Castela no puga aver aüda, mentre visch, la dita dispensació, ne el dit rey d'Aragó aytanbé no la aja puguda ne la puga aver, per molt que y aja [t]reballat, ans de tot en tot li sia estada denegada, e el papa li aja manat lo contrari, especialment e espressa, que no feés lo dit matrimoni, e la [t]a regina sàpia que sens la dita dispensació lo dit matrimoni no puga esser matrimoni ne pot, ne fer no's puga ne deja, e el dit rey no estigués bé sens muler [...] ni ses gens no li u [c]onsentissen, per moltes de rahons que hi pog[r]en entrevenir, ans moltes vegades l'ajen request que prena muller, ell, no volent estar en aquest dupte, à fet matrimoni ara novelament ab la fila del rey Karles,⁴⁸ de la qual ha haüt esprés manament del papa. Per què el dit rey d'Aragó prega a la dita regina de Castella e al rey son fill que éls, guardans aquestes rahons e moltes d'altres qui guardar-s'i purien, no ajen ni tingen açò en mal, e que solven les rahenes dades per aquesta rahó e los castels, e el rey d'Aragó farà açò metex, e que cobrarà bé e honradament la dita fila sua; e que les cartes de la una part e de l'altra se reten, tant del matrimoni com de les altres covinences. E, si bé aquest matrimoni no's fa, totavia és lo rey d'Aragó d'enteniment e de volentat, per los molts e bons deutes que ha ab ells, de voler lur honor e lur bé en tot ço que puga.

E, si per aventura la regina no volia planament venir als fets, puy, con sien passats per aquesta via, requ[i]ren la regina e aquels richshòmens qui tenen los castels de les rahenes que liuren aquels al rey d'Aragó, o a qu[i] él volrà en son loch.⁴⁹

14.

1296, juliol 28. Elx.

Jaume II a l'almirall Roger de Lloria, reiterant-li en termes inapel·lables el manament d'acudir al costat del rei (sense escrivè).

ACA, C, reg. 252, fol. 149r.

En Jacme, per la gràcia de Deu rey d'Aragó, *et cetera*. Al noble en Roger de Loria, amat conseller, familiar e feel seu e almirayl dels regnes nostres, salut e dilecció. Ja moltes de vegades, per letres e en capítols, vos avem enviat a dir que us en venguésets a nós

¶⁴⁷ Sobre els acords de Jaume II amb Sanç IV de Castella (tractat de Monteagudo, 1291) i la crisi posterior de les relacions, amb la renúncia al matrimoni amb la infanta Isabel, filla seua, *vid.* María Teresa FERRER MALLOL, *Entre la paz y la guerra. La Corona catalano-ara-*

gonesa y Castilla en la Baja Edad Media, Barcelona, CSIC, 2005, pp. 23-25. ¶⁴⁸ Blanca d'Anjou, filla de Carles II de Nàpols. El matrimoni de Jaume II i la reina Blanca es va celebrar el 25 d'octubre d'aquest any, a Vilabertran. ¶⁴⁹ *son loch*: «loch seu», corr.

deçà en estes parts. On, com nós de tot en tot que⁵⁰ vós que·us en vingat deçà a nós en estes parts, conselam-vos e pregam-vos, e espressament vos deÿm e·us manam que vós mantinent, reebuda la letra present, vos en vingats mantinent a nós a aquestes parts; e, vós vinent a nós, aurem-nos en tal guisa envés vós e vostres coses que vós manifestament conexerets que nós regonexem bé lo⁵¹ bon servey que fet nos avets. En altra guisa, vos fem saber que nós no auríem raó de captenir-nos bé de vós ne de res del vostre ne fariem, ans en tot ço que poguéssim vos seríem contrari. *Data* en Eltx, .XXVIII. dies anats del mes de juyol en l'any de .M.CC.XCVI.

15.

1296, juliol 30. Elx.

Jaume II al rei Carles [II] de Nàpols, sobre l'actuació del noble Guillem Galceran de Cartellà, que pretén anar a Sicília amb dues naus armades sense la seua llicència (sense escrivà).

ACA, C, reg. 252, fol. 149v.

Al molt alt, noble e honrat príncep en Karles, per la gràcia de Déu rey de Jerusalem e de Sicília, car sogre e pare seu, en Jacme, per aquella metexa gràcia rey d'Aragó, *et cetera*. Fem-vos saber que nós, estant e·l regne nostre de Múrcia, entesem per cert que·l noble en G(uillem) Galceran de Cartaylà,⁵² ab alguns altres cavallers, amagadament, se era recollit en la terra del comte d'Ampúries, en un loc que à nom Roses, en .II. lenys armats poch, ab enteniment d'anar en les parts de Sicília, la qual cosa, com nós o sabem, desplach a nós tant que no poch pus, e encontinent manam per nostres cartes al noble en P(ere) de Monchada, veguer nostre de Barcelona e de Gerona, que contra los béns del dit noble enantàs de requerre son procurador postat d'alcuns castels que té per nós, e encara li manam que·s certificàs dels noms d'aquels qui los dits lenys avien armats e qui navegaven ab aquels, e, certificat, que·ls bandís per tota nostra terra si trobaven que fossen de la nostra senyoria, e·ncara, que diruís e discipàs tots lurs béns, en qualque part los aguessen en nostra terra, en guisa que fos eximpli als altres. Encara, oltra açò, enviam mantinent que nós o sabem, en les parts on éls devien navegar, .II. galees armades, per ço que, si en neguna guisa trobar-los porien, que·ls presessen, e preses que·ls amenassen a nós, per tal que nós enantàssem contra ells en aquella manera que fos exempli als altres. E açò vos fem saber per tal que nul hom no·us en pogués àls donar a entendre, que cert siats que so que n'és estat fet desplau molt a nós, e dar-o em a conèxer per castich que·y farem. Molt nos plauria, conseleríem e tendríem per bé que vós empetràssets⁵³ cartes ab lo papa als prelats de nostra senyoria en què·ls manàs espressament que mesessen en sentència tots aquels hòmens d'armes, de qualque condició fossen, qui passassen en les parts de Sicília, encara tots aquels qui consell, favor ne ajuda hi donassen, e·ncara aquels qui vedassen e enbargassen tot procés que hom volgués fer contra aquels qui a les dites parts anassen e lurs béns. Encara vos fem saber que, jaci·asò que moltes vegades, per nostres letres, ajam manat a·n

¶ ⁵⁰ Sic. Hi manca el verb, potser *vullam*. ¶ ⁵¹ lo: «la».

¶ ⁵² Militar de vàlua, Cartellà (†1322) lluità després a

Sicília contra els Anjou. Fou governador de Calàbria i comte de Catanzaro. ¶ ⁵³ *empetràssets*: «emparàssets», corr.

Roger de Loria que retés lo castell de Guiraiy a vós o a qui vós vulríets, ara altra vegada molt espressament li o manam per altres letres nostres, segons que vós veurets esser contengut en lo translat d'aquelles, el qual nós dins aquestes letres vos enviam. Dada en Eltx, e'l regne de Múrcia, .II. dies a la exida del mes de juyol en l'any de .M.CC.XCVI.

16.

1296, agost 13. València.

Jaume II a Roger de Lloria, demanant-li que deixe traure de Sicília a un mercader de Barcelona certa quantitat de forment que li havia promesa quan era rei de l'illa (sense escrivà).

ACA, C, reg. 104, fol. 31r.

Iacobus, Dei gratia, et cetera, nobili Rogerio de Loria, regnorum nostrorum amiranto, salutem et dilectionem. Con nós, en temps que la ila de Sicília sots la nostra senyoria era regida, treta de *doa* (sic) *millia* trentes *octuaginta* tres salmes de forment e *quinque* túmens e la terça part de .I. tume per la cort nostra atorgada fos al feel nostre en Dalmau Sunyer, ciutadà e mercader de *Barchinona*, e de la damunt dita quantitat lo damunt dit Dalmau, ho altre per part sua, les dites salmes ne neguna d'aquelles no trasqués ne trer feés de negú port de Sicília, segons que a nós és ferm per la dita d'en Berenguer de Vilaragut, ladoncs maestre portolà de Sicília, e encara per letres de certificació d'en P(ere) de Montmoló e del⁵⁴ notari Robert de Ficu, ladoncs tinent loch del dit Berenguer de Vilaragut en lo dit ofici del maestre portolonat (sic), e sia assatz cuvinent cosa que·ls manamens nostres trameses a qualsque oficials de Sicília, en temps que la ila era regida sots nostra senyoria, deguessen esser manatz a exequió, e per ço nós, per nostres letres, affectuosament preguem lo car frare nostre don Frederich que ell, per amor de nós, lex trer e do licència al dit Dalmau Sunyer, ho a son missatge, que pusca trer de Sicília les damunt dites *doa millia* .CCC.LXXXIII salmes de forment e *quinque* túmens e la terça part de un tume, pregam-vos que, per amor de nós, fassatz e procuretz ab lo dit frare nostre que lex traure de les partz de Sicília per ell al dit Dalmau Sunyer, ho a qui ell volrà en son loch, la dita quantitat de treta. En altra manera, fem-vos saber que, si açò no's cumplia, que nós ho auriem a pagar, la qual cosa tornaria a nós a greuge. *Data Valentie, idus augusti anno predicto (anno Domini .M.CC.XC. sexto).*

17.

[1296], setembre 20. València.

Jaume II al rei Carles [II] de Nàpols, sobre un atac de la seua armada a mercaders mallorquins (Guillem de Solanes).

ACA, C, reg. 104, fol. 96r-v.

Al molt alt, noble e honrat príncep en Karles, *et cetera, Iacobus, et cetera.* Desigans la vostra paternitat esser enformada plenerament de ço que per les gens de la vostra armada

¶ ⁵⁴ del: «de».

novellament és estat feyt a alguns feels e sotsmeses nostres, vos fem saber nós, per recomtament d'alguns dels dits feels e sotsmeses nostres, qui per ço que·ls és estat fet clamans són venguts denant nós, per cert aver entès que les⁵⁵ gens de la armada vostra⁵⁶ del an present an preses dues naus de ciutadans nostres de la ciutat de Maiorches e tots los mercaders e els altres navegans en aqueles, e totes les coses e mercaderies lurs, és a saber, una en les mars de Sicília e l'altra en les mars de Cerdunya, e cremada per éls la una de les dites naus e estemats alguns d'aquels qui navegaven en aqueles, menaren-se'n l'altra a Nàpols, ab tots los mercaders e altres navegans en les dites naus e ab totes les mercaderies e altres coses que en aqueles eren, la qual cosa, si axí és, a vós no deu plaer ne creem que·us plàcia pus o sapiats, ans o⁵⁷ devets molt esquivar, per ço com és cosa que poria tornar a molt gran dan nostre e gran somoviment de nostres gens e provocació d'aquelles contra les vostres gens, la qual cosa a vós plaer no deu, especialment per ço com nós aytant com avem pogut e podem procuram e tractam de revocar⁵⁸ aquels de tot secors e ajuda de nostre frare en Frederich, e aquels hi duym aytant com podem a tot ço que sabem e pensam que torna o pot tornar a profit e a honor de la vostra senyoria, axí com de pare que nós vos tenim. Per què la vostra paternitat axí caramente com podem afectuosament pregam que vós, pensans sobre aquests feyts e esguardans que lícita cosa és als mercaders de la senyoria nostra, segons los tractaments de la pau, que poden navegar a les parts de Sicília sens enbarch e contrast, que no·ls deu esser feyt per les gens e sotsmeses vostres, fassats deliurar los dits mercaders e els mariners navegans en les naus damun dites, e retre a éls la nau e les mercaderies e totes altres coses que·ls sien estades preses e levades per les gens e sotsmeses vostres de la armada vostra damun dita, e manets als dits sotsmeses vostres que d'aquí enant d'aquestes coses e semblans cessen, per ço que entre éls e dits sotsmeses nostres, com que·y crega amor e bona voluntat, no·y pusca créxer ne aver alguna matèria de dissenció ne de hoy. Plau-nos, emperò, que si en les naus o altres vexels de les gens nostres iran alguns hòmens d'armes per posar aquels en Sicília, que pusquen pendre aquels e fer-ne vostra voluntat, e aver encara escorcoy de les naus, axí que no facen dan ne mal als mercaders ne als mariners qui en les dites naus navegaran ne a mercaderies ne a coses lurs. Escrita en València, .XX. dies anats del mes de setembre.

G(uillelmus) de Solanis.

18.

1296, setembre 29. València.

Jaume II al seu conseller Bernat de Sarrià, missatger a Roma, sobre les dificultats de rebre 15.000 lliures torneses que el papa devia donar-li per a finançar el viatge del rei a la cort pontifícia (Guillem de Solanes).

ACA, C, reg. 252, fols. 157v-158r.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. A l'amat conseyller seu en Bernat de Sarrià, *et cetera*. Reebem les letres vostres, en què·ns feés saber ço que aviets feyt ab los mer-

¶⁵⁵ les: «a les». ¶⁵⁶ armada vostra: «terra nostra», corr. ¶⁵⁷ o: «a». ¶⁵⁸ revocar: «provocar», corr.

cadens que·us devien dar la moneda de part del papa, e con aviets tramès al coil de Paniçars per reebre aquela, e que no la aviets poguda aver al dia que·us era estat assignat, per ço car Guilamutxo, .i. dels dits mercaders, qui era anat a Monpesler per aportar la dita moneda, tornat al coil de Paniçars al dia assignat a liurar la dita moneda, dix a·n G(uillem)ó Çabastida, el qual per reebre la dita moneda vós aviets tramès al dit coil de Paniçars, que en neguna manera no avia poguts trer los diners de Monpesler, per .i. establiment que·l rey de França [a]via feyt que neguna moneda monedada ni a monedar, d'aur ni d'argent, no isqués de la sua terra. E nós, entès plenerament açò e tot l'als que en les dites letres era contengut, responem-vos que·ns desplaui molt com vós la dita moneda no avets aguda, per ço cor per esta raó los feyts que nós aviem a fer s'auran a retardar. Emperò, com nós siam apparellats e volenteroses de satisfer a la volentat del sant pare, e entrò ací no aja romàs ni romanga per nós, ans, segons ço que vós nos avets tramès a dir, veem e conexem que és romàs e roman per els qui no an complit ni dada a nós aquela quantitat de moneda qui dar-nos devien en temps covinent, sens la qual, segons que vós evidentment podets saber e conèixer, nós complir no poriem lo viatge que aviem començat [e] enteniem a fer, jasi·açò que n'ajam feyt ja gran de nostre dan e moltes despeses, volens esquivar e que d'aquí a avant major dan e despeses no sostingam, vos deym·us manam que vós mantinent, reebudes estes letres, vos n'anets a frare Leonart, missatge del papa, e al guardià dels frares menors de *Barchinona*, e digats-los de part nostra com nós totavia són estats e són⁵⁹ aparellats e volenteroses de seguir⁶⁰ e de complir ço que atorgat aviem e promès al dit frare Leonart sobre feyt de la anada nostra a la presència del papa, e encara som aparellats e volenteroses e·ns offerim de seguir e de complir ço que promès avem sobre feyt de la dita⁶¹ anada nostra si éls, en temps covinent, és a saber, a .XV. dies anats del mes d'uytubre pruiisme vinent al pus luny, nos cunplen e·ns donen aqueles .XV. milia *libras* de torneses que·ns devien fer dar per manament del papa; e si éls açò no complen e aviem a romanir, que romanim per colpa e per falta lur, e no per res que nós hi ajam pogut fer. E açò protestat vós ab escrivà public en la forma contenguda en la cèdula que·us trametem dins estes letres; però, agats ab vós aquels milors savis que puxats, e si en la cèdula que nós vos enviam à algunes coses de ço que vós avets feyt aquí que no sien axí de feyt com en la dita cèdula són contengudes, mudats-les a conseyl dels dits savis segons que són en veritat. E guardat-vos que en aquest endemitg, si doncs no érets certs que dins lo dit temps poguéssets aver la dita moneda, que no façats tals despeses que nós ne poguéssim esser molt dampnificats, per ço car nós dubtam que lo viatge se pogués complir ni fer quant a ara si part lo dit temps éls volien donar los dits diners, encara que del dit terme a avant nós duptariem de pendre aquels, per ço car no par a nós que entrò a la primavera⁶² lo dit viatge salvament fer-se pogués. *Data Valentie, .III.º kalendas octobris anno Domini .M.ºCC.ºXC.º sexto.*

G(uillelmus) de Solanis.

¶⁵⁹ *sóm*, interlineat. ¶⁶⁰ *seguir*: «seguir».
 ¶⁶¹ *dita*, interlineat. ¶⁶² *primavera*: «primera vera».

19.

1296, octubre 3. València.

Jaume II a Bernat de Sarrià, missatger en la cort papal, amb noves instruccions sobre la tramesa de les 15.000 lliures que el papa devia donar per a sufragar el viatge del monarca a Roma (sense escrivà).

ACA, C, reg. 252, fol. 159r.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. A l'amat conseylher seu en Bernat de Serrià, salut e dilecció. Reebem les vostres letres les quals ara novelament nos enviàs, e entès ço que en aqueles era contengut, maraveylans-nos molt de les vies e de les maneres que vós cercades avets e cercats per aver aqueles .XV. mília *libras* que'l papa nos manava dar, desplaun-nos e és-nos molt greu de ço que feit hi avets, per ço car carregats nós e descarregats aquels qui la moneda nos avien a dar, que pensar e conèxer deuriets vós que per lo lagui de la moneda que éls an feita nos sóm ja acostats tant al iverne, e ans que fóssem espeegats seríem tant dins aquell que no seria temps covinent en neguna manera de navegar; e volríem que vós, ans que aitals coses fésssets, que'y pensàssets e que'ns en certificàssets ans que'y enantàssets en àls. Per què nós v[o]s deym e-us manam que'l leny que vós aviets feit armar, si partit no és, no vaga en neguna manera per nós; però, si lo menistre lo volia trametre, axí que la moneda vengués a rech⁶³ e a ventura de la Esglea e no de nós, plau-nos que li enviets e que prometats per nós que en temps covinent primervinent complirem e farem lo viatge que enteníem a fer, salvant empediment de nostra persona e de nostra terra. *Data Valentie, .V.º nonas octobris anno predicto (anno Domini .M.ºCC.ºXC.º sexto).*

20.

1297, juny 11. Sort.

Jaume II a Guillem Ramon de Josa, sobre la invasió del comtat de Pallars per part del noble Arnau d'Espanya (Ferrer Descortell).

ACA, C, reg. 253, fol. 3r-v.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. A l'amat seu en G(uillem) R(amon) de Josa, *et cetera*. Ben creem que vós sabets con ne en qual manera lo noble n'Arnau d'Espanya,⁶⁴ no trobada fadiga de dret en nós ne en la nostra seynoria, ne en les filles del noble n'Arnau Roger, saenrera comte de Pallars, ne en lo tudor d'aquelles, entrant e esvaent lo comtat de Payllars, ha donats e feyts en aquell molts dampnatges e preses per forsa castells e locs, los quals encara, en perjudici de les filles del dit n'Arnau Roger, reté ocupats. On com lo dit noble n'Arnau d'Espanya no's vulla lexar de les dites coses, jassi'açò que moltes vegades le'n ajam request e li ajam perfert que li farem fer compliment de dret de tots clams e del dret que aje en lo dit comtat, si algun l'i ha, e per assò, com les coses damunt

¶ ⁶³ Sic, per *risc*. ¶ ⁶⁴ Arnau d'Espanya, fill de Roger de Comenge i nebot del difunt comte de Pallars Arnau Roger, pretenia tenir drets a la successió d'aquest com-

tat, que envaí tres vegades entre 1297 i 1301 (S. SOBREQÜÉS I VIDAL, *Els barons de Catalunya*, Barcelona, 1957, pp. 96-97 i 109).

dites tornen en gran perjudici de nós e minvament de la regalia e seynoria nostra, siam entrats en lo dit comtat a contrastar al dit noble n'Arnau d'Espanya, e encara a cobrar d'él los castells e els locs que en aquell ha preses, volem fer saber a vós que havem entès que sots en Urgellet per lo noble comte de Fox,⁶⁵ e que no és enteniment nostre de donar ne de fer algun dampnatge a la terra ne a les gens del dit comte de Fox, e requerim-vos que atressí fassats saber a nós si és vostra volentat de fer ne de donar algun dan per nom del dit comte a la terra ne a les gens nostres, per ço com, segons que dit és, no és nostre enteniment de fer ne de dar algun dampnatge a la terra ne a les gens del dit comte de Fox, si doncs per ell, o algun per nom d'ell, no-s⁶⁶ feya abans mal o dan a la terra e a les gens nostres. *Data en Soort, .XI. dies anats del mes de juyn anno Domini .M.CC.XC.VII.º* La present letra manam esser segellada ab lo segell nostre secret.

F(errarius) de Cortilio, mandato domini regis.

21.

1297, novembre 3. Terol.

Jaume II a Bertran de Canelles, veguer de Barcelona, amb ordre de fer una crida prohibint les usures dels cristians. Els deutors hauran de manifestar els préstecs usuraris en poder d'Arnau Satorra, canonge de Barcelona, i de Ramon de Manresa, conseller reial, comissaris nomenats a l'efecte (sense escrivà).

ACA, C, reg. 319, fol. 9r-v.⁶⁷

Iacobus, et cetera. Dilecto suo Bertrando de Canellis, vicario Barchinone, vel eius locum tenenti, et cetera. Ut crimen detestabile usurarum, quod Veteris et Novi Testamenti pagina prohibet, deberemus de terris dominii nostri expiare, sanctissimus in Christo pater dominus Bonifacius, summus pontifex, per suas literas nobis scripsit, nos itaque, quod idem summus pontifex nobis iniunxit nolentes transgredi, sed affectantes illud, signanter propter evidenterstrarum gentium utilitatem, ad effectum perducere, considerantes insuper quod, propter eorum multitudinem, qui dictum crimen inverecunde exercent et graves usuras, Dei timore postposito, exigunt, nonnulli ad talem statum sunt deducti quod vix adiciunt ut resurgant, sic quod etiam per universas partes nostri dominii invaluit dictum crimen, quod, nisi celere⁶⁸ subveniretur remedio, terra nostra ad irrevocabilem statum de facili duceretur, quare, proviso consilio, per singulas civitates et dioceses terre nostre, personas providas et discretas que contra huiusmodi sceleratos homines procedant et, quos huius criminis irretitos invenerint, illis a quibus exegerunt usuras integre restitui faciant duximus deputandas. Verum quia frustra esset in huiusmodi procedere nisi processus ipse effectum posset habere, ne igitur restitutio usurarum per excogitatas fraudes valeat impediri, deliberatione prehabita, vobis dicimus et mandamus firmiter et districte, sub pena nostro arbitrio infligenda, quatenus, omni mora sublata, faciatis ex parte nostra fieri in civitate et locis aliis diocesis Barchinone, de quibus dilecti nostri magister Arnaldus de Turri, canonicus Barchinonensis, et Raymondus de Minorisa, consiliarius noster, vel eorum alterum, vobis dixerint, preconizationem sequentem.

¶ ⁶⁵ Roger Bernat III, comte de Foix (1265-1302) i vescomte de Castellbò, recolzà Arnau d'Espanya, cunyat seu, en les seues pretensions al Pallars (SOBREQUÉS,

op. cit., p. 109). ¶ ⁶⁶ no's: «ns». ¶ ⁶⁷ Segueix carta al veguer, en llatí, comunicant aquestes mateixes ordres. ¶ ⁶⁸ celere: «celebri», corr.

Ara ojats què·us fa saber lo senyor rey: que per letres del sent pare lo senyor papa, e per requesta per ell feta e a cominal profit de la terra del senyor rey, à ordenat d'enantar contra los usurers de la sua terra, per fer cessar lo crim de les usures e fer restituir a aquels qui les an donades. Hon, per ço que açò mils se puxa fer e complir, mane lo senyor rey a tot hom o a tota fembra, de qualque condició sia, que sia a alcun o a alguns christians usurers en alcun deute usurari obligat, que aquell deute, en tot o en partida, no pac ne pagar faça, amagada o manifestament, mas aquel tenga emparat de part del senyor rey, per tal que se'n puxa fer e seguir so que'l usurer sia tengut de fer; e aquel deutor vinga encontinent a manifestar lo dit deute e la presona o presones a qui's deu en poder de maestre A(rnau) Çatorra, canonge de *Barchinona*, e d'en R(amon) de Manresa, conseyley del senyor rey, o a un d'aquels. E aquel qui açò no farà e en alcuna cosa contravindrà, la persona e els béns seran encorreguts en poder del senyor rey a fer la sua voluntat.

Predicta autem preconizatione facta, eam et nomen preconis qui eam fecerit, diem et annum quibus facta fuerit faciatis, ad rei memoriam, in libro vestre curie registrari. Data Turolii, .III. nonas novembris anno Domini .M.°CC.°XC.°VII.°

22.

[1298 (Enc. 1297)], gener 18. Múrcia.

Ordre de Jaume II a Pere Escrivà, batle d'Eltx, de trametre civada a Múrcia per a l'exèrcit (sense escrivà).

ACA, C, reg. 253, fol. 71r (2a numeració).

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al feel seu P(ere) Scrivà, batle d'Eltx, *et cetera*. Dehim-vos e manam-vos espressament que tota aquella civada de la nostra cort que és en Eltx, e aquella que deu venir en vexels al cap del Aljub, nos trametats e'nssassats aportar per los moros de Eltx a Múrcia,⁶⁹ e a açò, si mester hi serà, los destrenyets fortment. E nós volem e manam que, per ço cor los dits moros aportaran la dita civada a Múrcia, que no sien tenguts de venir en aquesta present host que ara avem manada. E açò no mudets en neguna manera. *Data* en Múrcia, .XVIII. dies anats del mes de jener.

23.

[1298], octubre 16. Setge de Siracusa.

Jaume II comunica a la guarnició del castell de la Ferla el nomenament de Ferran Peres de Tarassona com a alcaid i capità del dit castell (Pere Martí).

ACA, C, reg. 113, fol. 104v.

Universis et singulis ballistariis statutis in stabilimento castris Ferule, et cetera. Fem-vos saber que nós trametem al castel de la Ferla⁷⁰ l'amat cavaller⁷¹ nostre Ferrant Pérez de Tara-

¶ ⁶⁹ La conquesta del regne de Múrcia per Jaume II, des del 1296, durant la minoritat de Ferran IV de Castella, ha estat estudiada per FERRER MALLOL,

Entre la paz y la guerra..., pp. 27-253. ¶ ⁷⁰ Ferla, població de la prov. de Siracusa. ¶ ⁷¹ cavaller: «escuder», corr.

çona, per guardar e deffendre aquel. Per què·us deïm e·us manam que al dit Ferrant Pérez obeescats axí com alcayt vostre e capità del dit castel, e façats per ell en tot ço que·us manarà que sia a deffeniment e guarda del dit castel; e no·us partescats del dit castell sens volentat del dit Ferrant Pérez, ans siats diligents e sol·lícits a deffendre e guardar lo sobre·dit castell, axí com fiam de vós, en guisa que·n ajats de nós bon mèrit. *Data in obsidione Siracusie, .XVII.º kalendas novembris.*

P(etrus) Martini, mandato R(aymund)i de Villanova.

24.

[1298], octubre 17. Setge de Siracusa.

El rei Jaume II comunica als capitans de quatre castells sicilians la paritat de moneda entre lliures torneses i diners de Barcelona (Jaume Fiveller).

ACA, C, reg. 113, fol. 105r.

Universis et singulis capitaneis castrorum et locorum de Xortino, de Ferula, de Boxema et de Palaçol, et cetera. Deïm e manam·vos que cascun de vosaltres, en los locs que·us són comanats, manets de part nostra que prenen torneses d'argent a setsèn diner de *Barchinona* per tornès, que a aquest preu se prenen per la host. *Data in obsidione Siracusie, .XVI.º kalendas novembris.*

Ia(cobi) Fiviller mandato, ex parte domini regis.

25.

[1298], octubre 22. Setge de Siracusa.

El rei Jaume II ordena a Bernat de Centelles, capità de Patti, la restitució d'un robatori —un cavall, un ase i una mula— fet a dos familiars del rei per part d'un home de la companyia de Roger de Lloria (Pere Llobet).

ACA, C, reg. 113, fol. 106v.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al noble e amat en Bernat de Sentelles, capità de Pati, salut e dilecció. Per part d'en Simon de Patti e de Oddo de Pati, familiars e feels nostres, à estat posat e mostrat, claman davant nós, que un hom de companya del noble en Roger de Loria, almirayl nostre, per la sua pròpria auctoritat, per forssa e contra justícia, à tolt o fet tolre al dit Simon .I. caval e .I. ase seus, e al dit Oddo .I. mul seu. On, a instància e soplicació a nós feta per part d'èls, nós no volens al dit Simon e Oddo ne a altres qui estien en fe e en deffensió e guiatge de la dita santa Esgleya e de nós esser fet negun tort, ne greuge ne forssa, deïm e manam a vós fermament e destreta que, vistes les presens, fassats a èls restituir les damun dites coses a èls toltes per forssa e injustament per lo dit home, segons que dessús és contengut, no reebudes negunes malícies e diffugis, e que ho fassats en tal manera que no se'n agen a tornar a nós claman altra vegada. Encara·us deïm e·us manam que mantenats èls e lurs coses, e que no·ls agreugets ne·ls lexets agreugar ne fer torts e enjúries per neguna cosa, èls feens als clamans compliment de justícia. Dada e·l setge de Saragosa, .XXII. dies anats del mes de octubre.

Idem ut supra (Petrus Lupeti, mandato regio, facta per eum conscientia domino regi).

26.

1298, octubre 27. Setge de Siracusa.

[Jaume II] al noble Berenguer d'Entença, amb instruccions per a la seua missatgeria al rei Carles [III] de Nàpols (sense escrivà).

ACA, C, reg. 113, fol. 110v.

Viro nobili et dilecto Berengario de Entença, salutem et dilectionem. Fem-vos saber que veem R(amon) de Borrelles, lo qual nos⁷² avets ara tramès, qui comtà e dix a nós de part vostra que vós, per contrarietat de temps e per tempesta de mar, érets tornat a Agosta, e que volíets saber de nós e aver consell e manament nostre què fariets. On nós vos fem saber que nós avem après per una galea, la qual l'almirayl hic ha tramesa ab una nau de hòmens de Maylorcha, que'l almiral era passat dellà a Milàs,⁷³ e nós avem axí ordenat e provist que, per ço cor los afers per los quals nós trametem en Gil de Jacca, escrivà nostre, e frare P(ere) de Palou e frare Bernat d'Uyllà, són cuytoses e auria perill en la triga, que vós armets lo leny que és apelat *Sent Loys* de companya bona e triada, e que'l ne trame-tats ab los dits missatgers nostres al almirayl, per ço cor lo leny és ivassós e bon de remes, e porà segurament passar de nuyt per lo Far sens perill, e vós que'ls liurets los capítols e les cartes que nós vos liuram, los quals portats al noble rey Carles, pare nostre, e a la molt noble dona regina d'Aragó, muller nostra. E, açò fet, que vós que'us en vingats a nós ab l'altre leny. *Data in obsidione Siracusie, .VI.º kalendas novembris anno .XC.ºVIII.º*

27.

1298, octubre 30. Setge de Siracusa.

[Jaume II] a l'almirall Roger de Lloria, convocant-lo al seu costat per tal de repel·lir l'atac del seu germà Frederic de Sicília (sense escrivà).

ACA, C, reg. 113, fol. 112v.

Al noble e amat en Roger de Lauria, almirayl dels regnes nostres, salut e dilecció. Fem-vos saber que, per ço car nós per cert avem entès que en Frederich s'ajusta aitant com pot per combatre's ab nós, havem provist e ordenat que vós que'us en vingats a nós. Per què nós vos deïm e'us manam que, reebudes aquestes letres, tramesés a Nàpols aque-lles galees que nós hi manam trametre, e feyt manament a elles que al tornar de Nàpols fassen la via de fora, mantinent que'us en vingats a nós ab les altres galees e ab tots los hòmens de cavall e de peu d'aquexes parts que pugats. E assò no mudets ne allonguets en neguna manera. Dada e'l setge de Saragossa, .XXX. dies anats del mes de octubre en l'any de .M.CC.XCVIII.

¶ ⁷² nos, interlineat.

¶ ⁷³ Milazzo, prop de l'estret de Messina.

1298, novembre 11. Setge de Siracusa.

Ordre de Jaume II a Berenguer de Puigmoltó de fer presos a Patti dos cavallers sicilians desertors i els seus parents, i de fortificar-ne l'església i el castell (sense escrivà).

ACA, C, reg. 113, fol. 117r-v.

Nós, en Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat seu en Berenguer de Puigmoltó, saluts e dilecció. Fem-vos a saber que ser Oddo de Messina e ser Jacobo de Oddo, cavallers de Pati, los quals d'aquí aviem ab nós amenats, falssament, sens nostra sabuda, se són partits de nós e són-se'n anats als enemics. Per què nós vos deïm e-us manam que, si s'esdevenia en neguna manera que ells vinguessen aquí, que vós mantinent que-ls prenats e que-ls guardets bé. Encara-us deïm e-us manam que mantinent, reebudes aquestes letres, axí com pus sàviament puscats, prenats los fills dels dits ser Oddo e ser Jacobo e ser Simon de Oddo de Messina, pare del dit ser Oddo, e encara lo frare del dit ser Simon, e aquels preses e bé guardats tingats tro a altre manament nostre. Volem encara e manam a vós que vós enfortescats com mils puscats la esgleya o el castel del dit loc de Pati, e que-y metats tota aquella més vianda e establiment que puscats, en guisa que neguna cosa contrària, ço que Déus no vula, d'aquèn no pusca esdevenir. *Data in obsidione Siragusie, .III.º idus novembris anno Domini .M.CC.XCVIII.º*

1298, novembre 28. Setge de Siracusa.

Ordre de Jaume II a Simó de Bell-lloc sobre el manteniment de les persones que tenen cura del bestiar del rei (Guillem de Solanes).

ACA, C, reg. 113, fol. 122r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat seu en Simon de Belloch, capità de Xurtí, *et cetera*. Con nós ajam ordenat e vulam que G(uillem)ó Flascó e Berthomeu de Mancell, de Xurtín, sien veedors e curadors del nostre bestiar, e que'n Romeu de Saragoça, Michel Nigre, Andreu Bossone, Bertutxo de Boxa e Berthotxo, nebot del dit Romeu, Filó de Romeu, G(uillem) Gros, Roger Fandone, ab .II. fils seus, Johanet Groyo, sien pastors del dit bestiar, e que Thomàs de la Conca e .II. vachers ab ell sien guardians e pensadors de les vaches nostres, e ajam entès per les pressones damunt dites que vós les volets destrènyer a fer guarda e altres coses, axí com los altres de la terra, e nós açò no vulam, per ço deïm e manam a vós que vós en neguna manera no destrenyats les pressones damunt nomenades ne alguna d'aqueles a fer guarda ne àls, ans los jaquiscats entendre sens null embarch a la guarda e a la cura del dit nostre bestiar, donant a ells sobre assò ajuda e consell, si obs vos avien. Volem encara e a vós manam que jaquiscats molre a ells en los mulins de Xurtín lo forment que molrre hi volran a lur necessari. *Data in obsidione Siracusie, .IIII.º kalendas decembris anno predicto (anno Domini .M.CC.XCVIII.º).*

G(uillelmus) de Solanis, mandato regio facto per R(aymundum) de Villanova.

1298, desembre 5 i 13. Setge de Siracusa.

El rei Jaume II ordena a Pere de Queralt corregir els abusos practicats per les companyies d'alguns nobles, contra els drets de Roger de Lo Cassero, en els molins de la seua propietat (Pere Llobet).

ACA, C, reg. 113, fols. 125v-126r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al noble e amat en P(ere) de Queralt, salut e dilecció. Fem-vos saber que per part de Roger de lo Cassero ha estat mostrat clamant davant nós que vós avetz stablit e ordonat un cavaller nostre sobre ls molins seus de lo Cassero, qui s'és emparat d'aquells molins e pren la moltura que pertayn al dit Roger, e que no'n pren sinó tan solament un tume per salma, la qual moltura és molt poca, e d'aquella mateixa no li'n respon entegrament, e encara alguns de les companyes dels richshòmens e dels cavallers e dels altres hòmens d'armes qui estan en aqueixa frontera, qui aporten blat als ditz molins per molre, fraudulentment fan seu lo blat altruy, en perjudici e en minve de la moltura que'l dit Roger ne deu aver, de la qual cosa, si axí és, nos maraveyllam molt. On, a instància e a suplicació a nós feta per part del dit Roger, volens esguardar als dans seus, vos fem saber que avem provist per egualtat que per cascuna salma de blat que sia de richshòmens, de cavallers e d'altres hòmens d'armes que sie aportat als ditz molins per molre, sien donatz e pagatz per moltura dos túmens. Per què nós vos dehim e-us manam que vós açò fassatz tenir e observar, e que contra aquesta ordinació e provisió no agreugetz ne lexets agreujar lo dit en Roger, feén respondre a ell, o a qui ell volrà en son loch, entegrament de la dita moltura. *Data* e'l setge de Saragoça, divendres .V. dies anatz del mes de deembre en l'ayn de .M.CC.XC. octo.

*P(etrus) Luppeti, mandato regio sibi facto
per Thomam de Pròxida.*

Postea fuit scriptum dicto P(etr)o cum forma precedentis littere, et post datam additum ut sequitur:

Hon com nós, per part del dit Roger, ajam entès que vós la dita provisió [...] ⁷⁴ no avets feta ne fets tenir ne observar segons que nós, per les damunt dites letres, vos manam, altra vegada vos deym e-us manam, fermament e espressa, que vós la dita nostra ordinació e provisió de tot en tot tenir e observar fassats, e contra aquella no le[x]ets en neguna manera agreujar lo dit Roger, faén respondre a ell, o a qui ell volrà en son loc, entegrament de la dita moltura, segons la tenor de les dites letres, havén-vos en tal guisa sobre açò que el dit Roger per aquesta rahó no aja altra vegada a recórrer a nós. *Data* e'l setge de Saragossa, *idus decembris anno predicto*.

*G(uillelmus) de Solanis, mandato regio facto
per Thomasium de Pròchida.*

¶ ⁷⁴ Hi ha un mot cobert en relligar-se el registre.

31.

[1298], desembre 11. Setge de Siracusa.⁷⁵

Jaume II a Eiximén Peres d'Arenós, capità de la Ferla, manant-li restituir els bous robats pels seus homes a la companyia del noble Jofre de Rocabertí (sense escrivà).

ACA, C, reg. 113, fol. 127r.

Al noble e amat n'Exemèn Péreç de Arenós, capità de la Ferla. Avem entès per lo noble en Joffre de Rochabertí que·ls hòmens de la Ferla an tolt e robats, a tort e no degudament, a alguns hòmens de la companya del dit noble, cent trenta-cinch bous, los quals lo dit noble en Joffre de Rochabertí avia en lo terme de la Ferla. Per què·us deïm e·us manam que, si axí és, que destrengats los dits hòmens de la Ferla a retre e a restituir los dits bous al dit noble, o a qui él volrà en son loc. Dada e·l setge de Saragossa, .XI. dies anats del mes de deembre.

32.

1298, desembre 11. Setge de Siracusa.

El rei Jaume II dóna ordre a la guarnició de la Ferla de romandre-hi en la defensa del lloc i obeir el seu capità Eiximén Peres d'Arenós, comprometent-se a pagar-los aviat el sou (Pere Martí).

ACA, C, reg. 113, fol. 127v.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Als feels seus totz e cascuns balesters qui són en l'establiment de la Ferla, salut e gràcia. Dehim e manam-vos fermament e espressa, sots pena de la nostra gràcia e mercè, que romangats e siats en la stablida de la Ferla, axí com vós hi éretz d'abans, e no·us en partiscats en neguna manera sens manament nostre, ans siats diligens e curosos a deffeniment del dit loc de la Ferla, axí com havem fiança en vós. Esters, vos fem saber per cert que nós vos darem e·us pagarem vostre sou complidament, e resnomenys, del servý que·ns havetz fets e·ns faretz en deffendre el loch damunt dit de la Ferla, vos retrem bé mercè. E com nós hajam ordonat que·l noble n'Exemèn Peris de Arenós sia capitan e deffenedor del dit loch de la Ferla, dehim-vos e·us manam que fassats per ell en tot ço que·us dirà, en manera que sia a servý e a feultat nostre e a deffeniment del loch de la Ferla, axí com farietz a nós. *Data in obsidione Siracusie, .III.º idus decembris anno quo supra (anno Domini .M.CC.XCVIII.º).*

P(etrus) Martini, mandato domini regis.

¶ ⁷⁵ Juan Manuel del ESTAL (*Itinerario de Jaime II de Aragón (1291-1327)*, Saragossa, Institución Fernando el

Católico, 2009, pp. 180-181), tanmateix, situa el rei entre el 9 i el 14 de desembre al port de Milazzo.

33.

1298, desembre 13. Setge de Siracusa.

Jaume II a Bertran de Canelles, ordenant-li emprendre amb Tòmas de Pròixida, conseller reial com aquell, un viatge per diverses parts de Sicília en servei de la corona (sense escrivà).

ACA, C, reg. 113, fol. 128r.

En Jacme, *et cetera*. Al amat conseller seu en Bertran de Canelles, salut e dilecció. Ja sabets com nós l'altre dia ordonam que vós e en Thomàs de Pròchida, conseller e familiar nostre, ensems ab d'altres cavallers, anàssets en alcunes parts de Sicília en servey de la sancta Esgleya e nostre. Hon com nós ara altra vegada ajam acordat e vullam que el dit viatge se fassa de tot en tot, deïm-vos e manam-vos que mantinent, reebudes estes letres, anets ensems ab lo dit en Thomàs de Pròchida e ab los altres a les dites parts, per menar a compliment, ab la ajuda de Déu, ço que ordenat fo, havén-vos en aquest fet en tal guisa que nós vos ajam que grahir. *Data e'l setge de Saragossa, idus decembris anno .XC.ºVIII.º*

34.

1298, desembre 20. Setge de Siracusa.

Manament del rei Jaume II al noble Pere de Queralt que faça fer crida als homes de l'armada. Han de concentrar-se tots en la host reial al setge de Siracusa, sota pena de perdre el peu (sense escrivà).

ACA, C, reg. 113, fol. 129v.⁷⁶

Al noble baró e amat en P(ere) de Queralt, salut e dilecció. Com nós, per alguns ardits que havem, vullam e ajam provist que tots los hòmens de la armada nostra, axí ballesters, remers, com los altres qui són en los locs que nós tenim en aquexes parts, venguen a la host nostra, enaxí que·y sien venguts per tot lo dia de dimarts qui ara ve, e per aquesta raon nós, per letres nostres, fassam manament a tots los capitans dels dits locs que mantinent fassen cridar publicament que tots los ballesters e los altres hòmens damunt dits de la armada, sots pena del peu, compleschen lo nostre manament damunt dit, per ço volem, a major fermetat, e a vós deïm e manam que encontinent, vistes aquestes letres, fassats fer crida de part nostra publicament per tots los locs d'aquexes parts que tots los ballesters, remers e altres hòmens de la armada venguen a la host, enaxí que·y sien per tot lo dimarts qui ara ve. E assò fets cridar, sots pena del peu, enaxí que volem e a vós manam que si, passat lo dit dimarts, alguns ballesters o altres hòmens de la armada en aquexes parts seran atrobats, que·ls fassats tolre lo peu, o aquells a nós trametats bé guardats. E en açò no metats negun allongament ne triga en neguna manera. *Data en lo setge de Saragossa, ut supra (.XIII. kalendas ianuarii anno Domini .M.ºCC.ºXC.ºVIII.º).*

¶ ⁷⁶ Precedeix lletra als altres capitans

(Arbert de Mediona, Eiximén Peres d'Arenós, Simó de Bell-lloc i Ramon de Bolas).

35.

[1298], desembre 24. Setge de Siracusa.

Jaume II ordena a Jaume de Cornellà que no s'ocupe del quint de les cavalcades corresponent al monarca, en la campanya de Sicília, car ha comanat aquesta missió al porter reial Berenguer de Cardona (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 113, fol. 130r.

En Jacme, *et cetera*. Al amat seu en Jacme de Corneylà, *et cetera*. Deïm-vos e manam-vos que vós d'aquí avant no us entremetats de la quinta a nós pertanyent en les cavalcades que's fan a Boxema ne en altres locs de la frontera, per so cor nós havem ordonat que'l feel porter nostre Berenguer de Cardona la deman e la prena. E, resnomenys, manam per aquesta present carta al capità de Boxema, e a tots los altres capitans de la frontera, que de la quinta a nós pertanyent en les cavalcades damunt dites responen e fassen respondre e satisfer al dit Berenguer de Cardona, e no a negun altre. *Data e'l setge de Saragoça, .IX. kalendas ianuarii.*

Bernardus de Aversone, mandato regio facto per Iacobum Fivellerii.

36.

1299 (Enc. 1298), gener 8. Setge de Siracusa.

Ordre de Jaume II a Guillem Desguanechs i altres còmits de les seues galeres d'adreçar-se a Milazzo (Guillem de Solanes).

ACA, C, reg. 113, fol. 131r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels seus en G(uillem) Dezguanechs e A(rnau) Argiló, e als altres còmits de les galeas per nós en les parts de Puyla trameses, salut, *et cetera*. Fem-vos saber que nós, partens del setge de Saragossa, ab tot l'estol nostre de les galeas e ab tota nostra gent nos ne anam a Melaç. Per què nós vos dehim e us manam que vosaltres, partens de les dites parts de Poyla, ab les dites galeas fassats la volta de fora de la Sicília, e, offenén los enemichs nostres en totes aqueles maneres que pugats, vos en vingats a nós al dit loch de Melaç, faén totavia los fets com pus sàviament e discreta porets, axí e'l venir com en les altres coses que farets. *Data in obsidione Siracusie, .VI. idus ianuarii anno predicto (anno Domini .M.°CC.°XC.°VIII.°).*

G(uillelmus) de Solanis, mandato regio.

37.

1299 (Enc. 1298), febrer 5. Milazzo.

Jaume II al noble Pere de Meitat, castellà de Montfort, sobre l'intercanvi de presoners (Guillem de Solanes).

ACA, C, reg. 113, fol. 137r.

En Jacme, *et cetera*. Al noble en P(ere) de Meytat, castellà de Muntfort, *et cetera*. Fem-vos saber que Ventura, muller de Nicolau de Tephano, e Damiata, mare de Pelegrí de

Tephano, los quals són preses a Rameta, supplicaren e clamaren mercè a nós que d'aquells presoners que vós tenets qui són de Rameta lur féssiem liurar alguns, per escambi dels quals elles pusquen cobrar los dits Nicolau e Pelegrí. On nós, avén compació de les dites fembres, en esguardament de pietat, volem e dehim e manam a vós que dels dits presoners de Rameta liurets a les dites Ventura e Damiata aquels que vós vejats e conegats que fassen a dar per escambi dels dits Nicolau e Pelegrí; e si per aventura vós ne haviets negun d'aquells presoners e hi avia algun d'aquexa companya qui aquí és qui'n agués, compràssets-ne e avenguéssets-vos-en ab ells, axí com mils poguéssets ne a vós fos semblant, e liuràssets-los a les dites fembres, e nós satisfarem-vos en ço que·us costaran e que·us aven-drets ab aquells de qui són. *Data en Milaç, .V. dies anats del mes de febrer anno predicto (anno Domini .M.ºCC.ºXC.ºVIII.º).*

G(uillelmus) de Solanis, mandato regio facto per A. [...].⁷⁷

38.

[1299 (Enc. 1298)], febrer 7. Milazzo.

Jaume II ordena al noble Pere de Queralt enderrocar les cases de Simó de Mesina, de Patti, i de tots els seus familiars (Pere Martí).

ACA, C, reg. 113, fol. 138r.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al noble en P(ere) de Queralt, *et cetera*. Deïm e manam-vos fermament e expressa que, vistes les presents letres, façats enderrocar e destruir tots los albercs de Simon de Mecina de Pati, de seus fills e seus nebots, e de tots los altres de son linatge que àjan albercs en Pati. E en açò a fer no fallescats per re. *Data Melacii, .VII.º idus februarii.*

P(etrus) Martini, mandato regio.

39.

[1299 (Enc. 1298)], febrer 7. Milazzo

Jaume II al noble Pere de Queralt. Creu oportú el saqueig de la ciutat de Patti per part dels homes de la companyia de Roger de Lloria, que aquell havia refrenat (Pere Martí).

ACA, C, reg. 113, fol. 138r.

Iacobus, et cetera. Al noble en P(ere) de Queralt, *et cetera*. Avem entès per lo noble en Roger de Loria, almirall nostre, que compayna sua que era a Sent Pere de Pati abans que vós ataynéssets a Pati avien preses e aüdes robes e altres coses en lo dit loc de Pati, e que vós lur embargats e·y metets contrast. Per què·us deïm e·us manam que·ls desem-parets e façats desemparrar les dites coses que ells abans que vós ataynésets a Pati aguesen preses e aüdes, e no·ls y façats fer negú embarc ne contrast. *Data Melacii, .VII.º idus februarii.*

P(etrus) Martini, mandato regio.

¶ ⁷⁷ Nom il·legible, escrit damunt d'un rasp.

40.

1299, març 29. Nàpols.

Jaume II al seu conseller Bernat de Sarrià, aprovant que haja dipositat al convent de Predicadors de Barcelona els 320.000 sous que el noble Ramon Folch no vol acceptar per l'alienació de Piera (sense escrivà).

ACA, C, reg. 265, fol. 164r.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al amat conseller seu en Bernat de Serrià, salut e dilecció. Entès per letres e per capítols vostres que vós havets meses en depòsit en la casa dels preycadors de Barcelona .CCC.XX. *millia solidos* de barceloneses qui's devien pagar a'n R(amon) Folch per lo feyt d'Apiera, per ço cor lo dit en R(amon) Folch no'ls volc pendre, ne retre a vós per part nostra lo dit loc de Apiera, plac-nos molt e loam e tenim per bo ço que feyt n'avets en metre en lo dit cas los dits diners en la dita casa dels preycadors. E, per ço cor volem que els dits diners de tot en tot sien conservats entregament en la dita casa, e que a aquells no sia tocat en tot o en partida en neguna manera, deym-vos e, sots pena de nostra gràcia, espressament vos manam que, conservant e faent conservar los dits diners entegrament en la dita casa dels preycadors, axí com per vós, segons que'ns avets enviat a dir, hi són deposats, a aquells no toquets ne tocar fassats o consintats en neguna manera. *Data Neapoli, .IIII.º kalendas aprilis anno Domini millesimo .CC.ºXC.º nono.*

41.

1299, abril 3. Nàpols.

Jaume II al vescomte d'Àger. L'informa de la seua arribada a Nàpols, on va caure malalt, i li dóna indicacions sobre la campanya contra Sicília. Semblantment escriu a Roger de Lloria, Gombau d'Entença, Tomàs de Pròixida i Bertran de Canelles (sense escrivà).

ACA, C, reg. 113, fols. 146v-147r.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al noble e amat n'Àlvero, veçcomte d'Àger,⁷⁸ salut e dilecció. Volens-vos enformar del nostre estament, vos fem saber que nós, partens d'aquí de Melaç, soffert en mar, puys que'n fom partitz, molt fort e greu temps, aplegam a Nàpols diluns .XVI. dies anatz del mes de març prés passat sans e salvus, mercè de Déu, ab nostra companya. E com nós, après que fom vengutz, comensàssem de entendre, ab subirana diligència, a espegament dels fets per què érem sa vengutz, sobrevench a nós, l'endemà que fom en Nàpols, greu malaltia, axí que venguem a molt fort e estret punt; mas, per la gràcia de Déu, del qual vénen totz béns, com aquestes letres se feeren érem melloratz e fora de tot dupte, axí que, ab la ajuda de Déu, esperam en breu esser res-tituïtz a plena convalescència, e encontinent entenem a cavalcar e a anar personalment a la presència del papa, al pus tost que pugam, tot ço⁷⁹ que havem a fer ab ell e per què són

¶ ⁷⁸ Àlvar de Cabrera, mort el mateix any en la guerra de Sicília (SOBREQUÉS, *Els barons...*, p. 81; Armand de FLUVIÀ, *Els primitius comtats i vescomtats*

de Catalunya. Cronologia de comtes i vescomtes, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1989, p. 129). ¶ ⁷⁹ Hi falta un verb.

sa vengutz. Vós, emperò, offénen los enemichs, esforssats-vos e confortatz-vos bé, que, ab la ajuda de Déu, nós entenem en breu donar tal recapte als fets per què sòm sa vengutz que vós e'ls altres qui sotz aquí romases en servi de la sancta Esgleya e nostre ne serets pagatz. Esters, com nós hajam entès que aquella companya que nós⁸⁰ jaquim aquí no sia, segons que nós ordonam, ab aquells e en aquells locs on nós ordonam, ans la companya dels uns se'n vaja als altres, e açò no sia cosa covinent, deÿm-vos e manam-vos⁸¹ que vós, content d'aquella companya que nós ordonam que romangués ab vós, no reebatz ne acuylatz negun qui sia companya d'altre. E nós fem semblant manament d'aquest al noble en Roger de Loria, almirayl, conseller e familiar nostre, e en Gombau d'Entença, per ço que ells semblantment no acuylen ab si negú qui sia de companya d'altre. *Data Neapoli, .III.º nonas aprilis anno Domini millesimo .CC.ºXC.º nono.*

Similis fuit missa Gombaldo de Entença. Data ut supra.

Similis fuit missa Thomasio de Pròchida, usque ad clausulam Esters, com nós ajam entès..., que clausula non fuit ibi posita. Data ut supra.

*Similis istius fuit missa Bertrando de Canellis.*⁸²

42.

1299, abril 3. Nàpols.

Jaume II al seus capitans el vescomte d'Àger, Gombau d'Entença i Roger de Lloria. Ordena que l'augment de la nòmina de combatents de les companyies dels cavallers al servei llur només es faça sota control de tres cavallers savis triats per ells (sense escrivà).

ACA, C, reg. 113, fol. 147v.

En Jacme, *et cetera*. Als nobles [e]⁸³amatx n'Àlvero, veçcomte d'Àger, en Gombau d'Entença e'n Roger de Loria, almirayl, conseylor e familiar seu, salut e dilecció. Havem entès que alguns cavallers d'aquells que nós jaquim aquí en servi de la sancta Esgleya e nostre, volents-se créxer de companya, volen⁸⁴ metre en sou alguns escuders seus e altres de lur companya. Hon nós, volents provehir a açò, volem e-us dehim e-us manam que vosaltres totz ensemps eligatz .III. cavallers bons e savis e dignes de fe, els quals, si alcú dels cavallers qui aquí són volrran créxer a si e metre en sou lurs escuders o altres de lur companya, coneguen e proveesquen si és cosa que's deja e's puga fer covinentment, e'n-cara si aquell que volran metre en sou és tal que sia sufficient a açò o no, axí que se'n fassa ço que aquels conexeran; e que oltra coneguda d'aquells no's n'i puga metre ne créxer alcú. *Data Neapoli, .III.º nonas aprilis anno predicto (anno Domini millesimo ducentesimo .XC.º nono).*

¶⁸⁰ Segueix, ratllat, *havem*. ¶⁸¹ *vos*: «nos».

¶⁸² Segueix la carta reial citada a Roger de Lloria.

¶⁸³ e, manca a l'orig. ¶⁸⁴ *volen*: «volent».

43.

1299, abril 14. Nàpols.

Jaume II als patrons de les seues galeres a Bríndisi, garantint-los la paga de salaris i ordenant dirigir-se a Nàpols (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 265, fol. 169r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels seus en G(uillem) Dezguanechs e a totz los notxers, proers e a totz los altres qui són en les galees nostres a Bràndiç, salut e gràcia. Ja l'altre dia, com n'Arnau Argiló, de part vostra, fo a nós a Nàpols, endressam ab lo rey Karles, car pare nostre, que·us fos feta paga de .I. mes de ço que degut vos era; encara, previsió ahuda a la vostra necessitat, havem ordonat e endressat ab lo dit rey Karles que·us serà feta paga d'altre mes encontinent, e que·l bescuyt qui era carregat en les galeas que·n sia descarregat, e que sien carregades d'altre bescuyt fresch, e que les galeas que venguen a Nàpols. Per què·us dehim e·us manam que descarreguetz e traguatz de les galeas lo bescuyt qui ja hi era e carregatz-hi l'altre bescuyt e altres coses que·ls oficials del dit rey Karles hi volran fer carregar e metre, les quals carregades vingatz a Nàpols per la façana de fora com mils e pus sàviament e pus segurat poretz. Esters, fem-vos saber que nós, ab lo sant pare apostoli de Roma e ab lo dit rey Karles, endressarem e farem en tal manera que·us serà satisfet complidament en ço qui degut vos és. *Data Neapoli, .XVIII. kalendas madii anno Domini millesimo .CC.ºXC.º nono.*

*Bernardus de Aversone, mandato regio facto
per G(uillelmum) Scribe et Bernardum de Fonollario.*

44.

1299, abril 22. Nàpols.

Jaume II comunica al personal de l'armada el nomenament de Joan Desguanechs, ciutadà de Tarragona, com a capità de les seues galeres (Guillem de Solanes).

ACA, C, reg. 113, fol. 150r.

En Jacme, *et cetera*. Als feels seus tots e sengles còmits, nautxers, prohers, ballesters, remers e altres qualsque sien en les galees nostres qui són a Brandis, salut e gràcia. Com nós hajam ordonat lo feel nostre en Johan Desguanecs, ciutadà de Tarragona, el qual ara de present trametem a aquexes parts, en capità de les dites galees, deÿm-vos e manam-vos fermament e espressa que al dit en Johan Desguanecs obeescats axí com a capità de les dites galees per nós ordonat, e fassats per ell, a honor e feltat nostra, axí com fariets per nós si aquí presents érem. Volem, emperò, que sapiats que volentat e enteniment és nostre que, com siats venguts a nós a Nàpols, que·us fassam pagar de ço que degut vos sia. *Data en Nàpols, .X.º kalendas madii anno predicto (anno Domini .M.ºCC.ºXC.º nono).*

*G(uillelmus) de Solanis, mandato regio facto
per Bernardum de Fonollario.*

45.

[1299], juliol 1. Nàpols.⁸⁵

Jaume II a Berenguer de Mont-roig, indicant-li les condicions en què ha de sotmetre's al rei Carles [III] de Nàpols (Guillem de Solanes).

ACA, C, reg. 113, fol. 167r.

Al feel seu en Berenguer de Muntroig. Fem-vos a saber que nós, sabut l'enteniement que vós havets en tornar als manaments de la dita sancta *Ecclesia* e als nostres, parlam per vós ab lo rey Karles, e avem fet així ab ell que, vós retent a ell adés de present lo castel d'Urgol e feent pleit ab en Frederich de la Péra de Rosset, en esta guisa, que si per tot lo mes de juliol primervinent ell personalment és vengut en Calàbria o'y ha tramès tal poder que pusca tenir camp, que vós en aquest cas no siats tengut de retre al dit rey Karles la dita Péra de Rosset, e en altra manera, passat lo dit terme, que la li retats, e'll vos darà .XL. onces de renda e sou a .IIII. cavals armats, e'ncara que'us retendrà de son hostel, o'us en farà retenir al duch.⁸⁶ Per què nós vos deïm e'us pregam que vós açò façats e complescats. *Scripte Neapoli, kalendas iulii.*

G(uillelmus) de Solanis, mandato regio facto per P(etrum) Boÿl.

46.

1299, juliol 14. A la mar davant Milazzo.

Jaume II a Pere de Meitat, capità de Montfort, manant-li que guarde uns presoners fugitiu de batalla i no els lliure als almogàvers (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 254, fol. 20v.

Al noble e amat en P(ere) de Meytat, capità de Muntfort, *et cetera*. Fem-vos saber que avem reebudes vostres letres, les quals novelament a nós avets trameses, sobre'l fet d'aquells .XII. hòmens qui fugien qui foren preses en la bataila, la tenor de les quals letres diligenment entesa, e loans la cura e la diligència que avets ahuda en retenir los hòmens damunt dits, deïm e manam a vós que'ls dits hòmens tengats vós e guardets e'l castel de Muntfort, tro altre manament ayats nostre. Esters, a nós no és semblant que'ls almugàvers hi degen aver negun dret, per ço cor los hòmens fugien a nós, e encara no avien albergat en terra dels enemics. Encara'us deïm e'us manam que d'aquí avant siats curós en guardar e fer guardar que per aquexes parts negun presoner no se'n pusca fugir ne anar. *Data en la mar davant Milàs, sots lo segel nostre secret, .II.º idus iulii anno predicto (anno Domini .M.ºCC.ºXC.º nono).*

Bernardus de Aversone, mandato regio.

¶⁸⁵ ESTAL (*Itinerario de Jaime II...*, p. 189) ubica el rei en aquesta data a la mar, en ruta vers Sicília.

¶⁸⁶ Robert d'Anjou, duc de Calàbria, primogènit del rei de Nàpols.

47.

1299, juliol 16. A la mar davant Milazzo.

Jaume II a l'almirall Roger de Lloria, informant-lo de l'itinerari que pensa seguir, passant amb el seu estol a Calàbria per a tornar més tard a Sicília (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 254, fol. 20v.

En Jacme, *et cetera*. Al noble en Roger de Loria, almirayl dels regnes d'Aragó e de Sicília, amat conseller, familiar e feel nostre, *et cetera*. Fem-vos a saber que'l [...] jorn de juyol, nós ab nostre estol estans davant Milaç, aparellatz d'anar en Calàbria si vent contrari no aguéssem, reebem letres vostres, continens entre les altres coses com lo noble duch e vós sotz a Rendaç, e que no partiretz d'aquèn tro que la companya sia passada dessà, e encara que a nós que plagués que, com la companya aguéssem passada dessà, que·us veéssetz ab nós. La tenor de les quals letres diligentment enteses, a vós responem que nós, com abans puscam, irem en Calàbria e passarem en Sicília tota la companya qui dellà és, e, com siam retutz, tenim per bo que·us vejats ab nós en qualque loc sia pus avinent. *Data ut supra (Data in mari ante castrum de Melacio, .X[V]l.º iulii anno predicto (anno Domini .M.ºCC.ºXC.º nono), presentibus sigillo nostro secreto de mandato nostro sigillatis).*

Bernardus de Aversone, mandato regio.

48.

1299, agost 2. Port de Milazzo.

Jaume II a Artal Desllor, porter major, i a Bertran de Canelles, consellers seus, sobre l'intercanvi de presoners sicilians (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 254, fols. 22v-23r.

En Jacme, *et cetera*. A·n Artal Dezlor, porter major, e a·n Bertran de Canyeles, amats conselers, familiars e feels nostres, *et cetera*. Fem-vos saber que, per ço com en P(ere) Boÿl se'n portà lo scrits (*sic*) on eren scrits los noms d'aquels de la nostra gent qui són preses en Sicília, no·us poguem trametre los noms dels sicilians que nós tenim, per ço cor no sabíem lo nombre ne la condició dels nostres. Mas ara trametem-vos en Jacme Dezpallau, qui·us mostrarà e·us darà per escrit totz los noms dels hòmens de Messina qui muntaren en la armada a sou, per los quals, mentre basten, entenem a recobrar los nostres qui aitambé muntaren per sou en la armada nostra; e, a defaliment d'aquels de Messina qui per sou hi muntaren, dir-vos ha dels altres locs de Sicília, a egual condició dels nostres qui preses són, e axí, enentatz a assegurar de nostra part de fer lo cambi, segons la forma damunt dita. Esters, si·us era dit per la altra part que, oltra aquels que en Jacme Dezpallau vos nomenarà, ne romanen en nostre poder d'aquels de Messina, podets respondre que la major partida d'aquels del cambi són de Messina, e que nós, a homil e a justa soplicació dels altres presoners que tenim dels altres locs de Sicília, havem atorgat, per ço com nos par justa cosa e raonable, que dels altres locs de Sicília ne sien absolts per lo cambi. E sobre assò vos trametem lo dit Jacme Dezpallau, qui era enformat per nós de les coses damunt dites. *Data in portu Melacii, sub sigillo nostro secreto, .IIII.º nonas augusti anno predicto (anno Domini .M.ºCC.ºXC.º nono).*

Bernardus de Aversone, mandato regio.

1299, agost 4. Port de Milazzo.

Jaume II a Gombau d'Entença, Eiximén Peres d'Andilla i els altres cavallers que són en Sicília amb el duc de Calàbria. Els comunica que en breu hi anirà a recollir-los (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 254, fol. 23v.

A'n Gombau d'Entença e a'n Exemèn Pèriç d'Andiyla, e a tots los altres cavallers e altres⁸⁷ de la nostra gent qui són en Sicília ab lo noble duc de Calàbria, *et cetera*. Fem-vos saber que havem reebudes vostres letres, en les quals, entre les altres coses, nos feés saber que dicmenge o diluns primer d'agost seriets a la marina de Sent March, per rahó de les letres que nós vos haviem trameses que venguéssets. A les quals vos responem que nós, per missatges que havem trameses a'n Frederich⁸⁸ per fer lo cambi de les gents nostres que ell té preses e dels sicilians que nós tenim, nos aturarem per demà tot dia e'l port de Milaç, per esperar los dits missatges per espeegar lo dit cambi; e, assò espeegat,⁸⁹ encontinent e dins breus dies,⁹⁰ ab nostre estol, nos en irem a la marina de Sent March. Per què-us dehim e-us manam que tots aquells de vosaltres qui ab nós vos en volets venir, que-us appa-rellets ab tot ço del vostre per recolir-vos sopte que nós hi siam. Esters, seria a nós semblant e tenim per bo que, si dels cavals vos podiets bonament desexir, que ho feéssets.⁹¹ *Data ut supra, sub sigillo secreto (Data in portu Melacii..., .II.º nonas augusti anno Domini millesimo .CC.ºXC.ºIX.º).*

Bernardus de Aversone, mandato regio.

1300, maig 18. Lleida.

Respostes de Jaume II als capítols presentats a ell per Ramon Oulomar, de part del rei Frederic de Sicília, exhortant aquest a fer pau amb l'Església de Roma (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 252, fols. 222r-223v.

Frater fratri, fraterne dilectionis affectum. Litera[s] vestras, nobis per R(aymundum) Oulomarii⁹² destinatas, recepimus, et que nobis pro par[te] vestra idem R(aymundus) retulit audivimus eisque singulariter respondimus, prout idem R(aymundus) vobis hostendere poterit et refferre. Rogamus, igitur, fraternitatem vestram quantum possumus et orta[m]ur in Domino quatenus, Deum habentes pre oculis et que recta sunt cogitantes, saniori ducti consilio, ad sinum sancte matris Ecclesie revertentes, gesta progenitorum vestrorum regum Aragonum, qui devote et fideliter in augmentum catholice fidei Domino servierunt, imitari velitis. Nos, enim, si consensus vester asenserit, super concordia et pace facienda inter sacrosanctam Romanam Ecclesiam et vos, ad honorem et utilitatem vestram, parati sumus interponere partes nostras, nec in hoc parcere intendimus nostris laboribus seu expensis. Data Ilerde, .XV. kalendas iunii anno Domini .M.CCC.º.

Bernardus de Aversone, mandato regio.

¶ ⁸⁷ e altres, interlineat. ¶ ⁸⁸ El seu germà Frederic II de Sicília (1296-1337). ¶ ⁸⁹ per espeegar... espeegat: «e si vénen o no», corr. ¶ ⁹⁰ e dins breus dies: «passat lo dia de

demà», corr. ¶ ⁹¹ Esters... feéssets, interlineat. ¶ ⁹² R. Oulomar, canonge de Barcelona (PÉQUIGNOT, *Au nom du roi...*, cit., *Annexes*, p. 122, núm. 238).

Hec sunt capitula oblata illustrissimo domino Iacobo, Dei gratia regi Aragonum, per R(aymundum) Oulomarii, nuntium illustris domini Frederici, fratris dicti domini regis.

[L]o primer capítol és que'l senyor don Frederich vos saluda molt e's comana en vostra gràcia, axí com aquel que té per pare e per frare e en loc de senyor.

Ítem, que'l dit senyor rey don Frederich vos prega que li deyats relaxar e perdonar qualsq[ue] desplaers él vos aya fets, per consel d'altre o en altra manera, cor él ha enteniment [de] tenir-vos per pare e per frare e en loc de senyor, e entén de relaxar a vós atressí tots enuigs [e]⁹³ desplaers que fets li ayats per consell ne per moviment de [à]vol hom, per tal cor él se pensa que per vós mateix no-us hi sots mugut.

Ítem, que'l dit senyor rey don Frederich vos prega que vós li ajudets en ço que puscats bonament. E, si ajudar no li podets, que-us plàcia que'ls cavalers e els altres hòmens de vostra terra li puschen ajudar, e que no-u vede[t]s a aquells qui anar volrran en son servi y ne en sa ajuda, e que per vós ne per vostre consell, ne per nul hom de vos[t]ra terra, a ell no pusca venir dan ne deshonor, ans li siats ajudador e conselador en ço que puscats bonament.

Ítem, vos prega que revochets aquels cavalers catalans e aragoneses qui són ab lo duch contra él en Sicília.

Ítem, vos tramet a dir que él seria molt pagat que vulats pendre del seu, e que és aparelat de dar-vos aitant com vulats.

Ítem, vos tramet a pregar de paraula que li trametats .IIII. o .V. cavallers de consell, ab qui ell se pusca aconselar.

Ítem, vos tramet a dir per en R(amon) Oulomar lo seu estament e dels enemics, e ço que ell ha fet, per honor vostra, envés lo príncep.⁹⁴

Hec sunt responsiones facte per dominum regem Aragonum capitulis supradictis.

Al prim[er] capítol respon lo senyor rey e diu que, si en Frederich vulia creure a ell e estar a son consell, que'l senyor rey li seria e frare e amich, e que li procuraria tot son bé e sa hono[r] e la amor e la gràcia de la santa Església de Roma.

Al segon capítol respon lo senyor rey que ell perdona a'n Frederich, quant a la sua persona, qualsque enuigs o desplaers li aya fets tro ara.

Al ters capítol respon lo senyor rey que'n F[r]ederich no és en tal estament que eill li puscha ajudar, però s[i] ell vulia venir e tornar en gràcia e en amor de la Església de Roma, lo senyor rey li ajudaria a tot son profit e a tota sa honor. Encara diu lo senyor rey a'quest capítol que, com ell aya feta pau ab la Església de Roma, e sia official d'aque[lla], que ell no pot leixar que les gens sues ajuden al dit en Frederich, an[s], segons la cuvinença qui és entre él e la Església, salvant totavia la libertat de les gens de la terra, dou vedar e és en enteniment de vedar a les sues gens que no vagen en ajuda del dit en Frederich contra la Església de Roma.

¶ ⁹³ e, manca a l'orig. ¶ ⁹⁴ Felip d'Anjou, príncep de Tàrent, fill de Carles II de Nàpols, caigué presoner dels sicilians a la batalla de Falconara, l'1 de desem-

bre de 1300 (J. E. MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaume II, en Els descendents de Pere el Gran*, Barcelona, 1968, p. 83).

Al quart capítol respon lo senyor rey que él no pot ne dou, com sia official de la Església de Roma, revocar negun qui sia en lo servi de la dita Església, jacia que sien contra en Frederich e en Frederich sia son frare.

Al .V. capítol respon lo senyor rey que él no'n vol, a la saho d'ara, res d'en Frederich, sino que él tornàs a la gràcia de la Església de Roma, e açò li plauria molt e tendria en gran do.

Al .VI. capítol respon lo senyor rey que, estant don Frederich en l'estament en què és, él no li pot trametre ne dou cavalers per consell ne per altra manera, mas si en Frederich vulia tornar e tornarà a la gràcia e a la amor de la Església de Roma, eill li trametria volenters e cavalers e altres hòmens per conselar e per servir al dit en Frederich.

Al .VII. capítol respon lo senyor rey que'n R(amon) Oulomar li ha dit, entre les alt[res] coses, que en Frederich ha salvada la vida al príncep, e que's capté bé del príncep, per amor del senyor rey, la qual cosa ha lo senyor rey per gran gràcia, e açò graeix molt a'n Frederich, e en açò fa en Frederich ço que dou e'y avé molt bé; e que per açò se podrà seguir molt de bé, e per lo contrari se pudria esdevenir molt de mal, segons que pus largament li ha tramès a dir per frare Bernat de Boxadós, prior dels frares preycadós de *Barchinona*, per lo qual li tramès a dir que, si ell vulia, lo rey s'entrametria de tractar pau e concòrdia entre la Església de Roma e ell.

51.

1300, juny 13. Lleida.

Jaume II promet el perdó a un cavaller, si torna al seu servei i presta ajuda a la corona en la guerra contra el comte de Foix; li envia un missatge per Bonhom de Sorp. En els mateixos termes escriu als homes de la vall d'Àneu (Pere March).

ACA, C, reg. 252, fol. 226v.

En Jacme, *et cetera*. Al feel e amat se[u] en P(ere) A(rnau) de P. V[...]quet (?), salut, *et cetera*. Significam-vos que, si vós volets tornar e esser a la nostra part e mante[ni]r e ajudar a nós, axí com a feel vassall, contra'l noble comte de Foix⁹⁵ e contra to[t] altre qui ab nós fos en guerra o volgués fer o donar don a la nostra terra, com al dit comte ne a nuyl altre no vaylats ne ajudets contra nós ne la nostra terra, nós encontinent vos perdonarem, e'us lexarem tot mal e tot dan, e totes offenses e altres greuges que a nós o a nostros valedors ajats fets o donats, per rahon de la guerra qui és estada entre nós e el dit comte de Foix e sos valedors ne per ninguna altra rahó, e tota altra demanda o qüestió que poguéssim moure contra vós o alguns de vós per la dita rahó⁹⁶ tro en aquest present dia; encara, que'us observarem e'us farem tenir e observar fermament totes libertats, franquees e privilegiis que ajats per qualque que rahó. E com sobre les damunt dites coses ajam comanat algunes coses a'n Bonhom de Sorp, que'us diga de paraula per part nostra, requerim e pregam-vos que al dit Bonhom de Sorp⁹⁷ creats fermament de tot ço que per part nostra vos

¶ ⁹⁵ Roger Bernat III (†1302), enfrontat amb el rei per les baronies catalanes de la casa de Montcada (SOBRE-

QUÉS, *Els barons...*, p. 104). ¶ ⁹⁶ *per la dita rahó*, repetit a l'orig. ¶ ⁹⁷ *Sorp*: «Sop», corr.

dirà de paraula, e encara tenits per ferm que nós vos atendrem e·us complirem, e·us farem tenir e complir, tot ço que per lo dit en Bonhom per part de nós vo[s] serà dit ne promès. Scrita en Leyda, .XIII. dies anats del mes de j[u]ny en l'an de nostre Senyor .M.CCC.

P(etrus) Marci, mandato regio.

Similis fuit missa als hòmens estans en la vall d'Àneu, verbis competentibus mutatis. Data ut supra. Idem.

52.

1300, juny 13. Lleida.

Jaume II prega a Arnau de Sant Marçal, tinent de la vall d'Aran pel rei de Mallorca, que permeta el retorn de certs homes seus (Pere March).

ACA, C, reg. 252, fol. 227r.

En Jacme, *et cetera*. Al feel e amat seu n'Arnau de Sentmarçal, tenent la vall d'Aran per lo noble rey de Maylorques, salut e gràcia. Havem entès que vós, per ço com en Bonhom de Sorp e R(amon) de Canal e alguns altres qui estaven en la dita vall eren a nostre serviy e mantenien e volien la nostra senyoria, sens que no tractaven ne feyen negunes coses qui fossen contràries ne dampnoses al dit rey de Maylorques ne a vós, avets gitats aquels de la dita vayl e·ls havets fets cridar publicament axí com a fayts e bandejats, e sens neguna altra justa rahó. Per què nós vos pregam que vós, per honor e per amor de nós, lexets estar e tornar en la dita vall los dits Bonhome de Sorp, R(amon) de Canal e tots altres que per la dita rahó n'ajats gitats ne bandejats, e que d'aquí avant no enentets per la dita rahó contra ells, pus ells no tracten ne facen, segons que desús és dit, negunes coses qui sien contràries ne dampnoses al dit rey de Maylorques ne a vós, e que aquels vulats mantenir e defendre en lur dret, ne·ls⁹⁸ lexets per algú o alguns agreujar. E assò·us grahirrem molt. Scrita en Leyda, *ut supra* (.XIII. dies anats del mes de juny en l'an de nostre Senyor .M.CCC.).

Idem (Petrus Marci, mandato regio).

53.

1300, agost 14. Saragossa.

*Capítols de dues missatgeries trameses per Jaume II al papa Bonifaci [VIII], a càrrec de fra Guillem de la Cort, franciscà, i de l'abat de Foix conjuntament, sobre la guerra amb Castella, la lluita entre Carles [II] de Nàpols i Frederic [II] de Sicília i altres assumptes. Ofereix mediar prop del seu germà Frederic (sense escrivè).*⁹⁹

ACA, C, reg. 252, fols. 233r-234r i 235r-236r.

Cit. A. GIMÉNEZ SOLER, *La Corona de Aragón y Granada. Historia de las relaciones entre ambos reinos*, Barcelona 1908, p. 56 (reproduceix un fragment, mal datat el setembre).

¶⁹⁸ *ne·ls*: «ne·l». ¶⁹⁹ La segona ambaixada, que no duu data, presenta alguns capítols coincidents amb els de la primera, amb lleugeres variants de redacció.

Legatio comissa fratri G(uillelm)o de Curia.

Sanctissimo in Christo patri ac domino domino Bonifacio, divina providentia sacrosancte Romane ac universalis Ecclesie summo pontifici, Iacobus, Dei gratia rex Aragonum, et cetera, pedum oscula beatorum. Sanctitatis vestre litteras per fratrem G(uillelmum) de Curia, de ordine fratrum minorum, nuper nobis missas recepimus reverenter, et audivimus devote que continebantur in eis et ea curavimus effectui [ma]ncipare, ut per predictum fratrem G(uillelmum), qui presens fuit et vidit, vestra plene poterit sanctitas informari, cui super premissis, et aliis sibi per nos in scriptis comissis, signanter sanctitas vestra fidem indubitabilem adhibere supplicamus, itaque ut clementia vestra nos, regna et terras nostras in sui gratia suscipiat propitius comendata. Conservet vos Dominus Ecclesie sue sancte per tempora longiora. Data Cesarauguste, .XIX. kalendas septembris anno predicto (anno Domini .M.^oCCC.^o).

Aquests són los capítols que frare G(uillem) de la Cort deu dir al papa de part del rey d'Aragó.

Primerament, lo co[m]an en la sua gràcia.

Ítem, li diga ab quanta reverència e devoció lo dit rey d'Aragó ha enseguida la sua voluntat en fer armar en la sua terra les galees que ell demanava al servi y de la sancta Es-gleya e seu, e encara en trametre aquelles e els cavallers que per aquesta matexa rahó havia requests.

Ítem, con lo dit rey d'Aragó aja tra[m]ès ara novellament en cort de Roma l'abat de Foix, e entre les altres coses aja manat a ell especialment que, ensemps ab lo dit frare G(uillem) de la Cort, mostren al papa el gran tort e el manifest que'l noble don Afonso, rey de Castella,¹⁰⁰ pre[n], e encara com, per rahó de la guerra que és entre los regnes de Castella e d'Aragó, los sarrahins en les parts de Spanya prenen gran força e gran vigoria e dampnifiquen molt forment los christians, e encara com, per rahó de la dita guerra, molt gran secós de gens e de viandes qui d'aquestes parts [i]ria en les parts d'Oltramar se'n toyl e se'n embarga; e suppliquen-li humilment e devota per part dels dits rey d'Aragó e de Castella que ell, qui és pare de veritat e de justícia, deny sobre açò de tal¹⁰¹ remey provehir que'l dit rey de [C]astella pugua haver son dret, el qual ha perdut loncs de temps, car par, si a ell plau ne'y vol girar la cara, leu cosa li és de complir. E si per aventura no paria al papa que'l dit rey de Castella entegrament pogués haver tot son dret, plàcia-li almenys, per es-quivar lo dan¹⁰² de la Crestiandat, que per manera de composició que's adobàs, majorment que Castella té tant que a tot pot bastar. Sia sol·lícit e curós lo dit frare G(uillem) de tractar e de procurar açò, ensemps ab lo dit abat, en aquella melor¹⁰³ manera que él pugua ne sàpia.

Ítem, con lo dit senyor rey d'Aragó aja manat al dit abat que, ensemps ab lo dit frare G(uillem), supliquen al papa que deu manar e fer fer al rey Karles que heret lo duch del regne de Sicília, per ço que el duc de mellor cor ne trebayl e'ls fets que ensegueix, e per ço encara que per aquesta rahó él pugua tirar mils a sa voluntat los sicilians, sia sol·lícit e curós lo dit frare G(uillem) de tractar e de procurar açò, ensemps ab lo dit abat, en aquella melor manera que ell pugua ne sàpia.

¶¹⁰⁰ Alfonso de la Cerda, pretendent a la corona de Castella. El monarca titular hi era Ferran IV (1295-1312).

¶¹⁰¹ tal, interlineat. ¶¹⁰² dan: «dana» (?). ¶¹⁰³ melor, interlineat.

Ítem, sia curós e membrant lo dit frare G(uillem) de scusar lo dit rey d'Aragó ab lo papa e ab lo[s] cardenals, en aquela melor manera que puga, de ço que alguns per aventura, en odi del dit rey e contra ell, lur avien donat a entendre, axí sobre¹⁰⁵ fet de la armada com sobre lo fet d'Alexandria, con encara d'altres coses, e que'ls supplic que ells no vullen creure negunes coses contràries qui del dit rey lur sien dites, si doncs no'u veeyen per obra, per [ç]o cor lo dit rey d'Aragó no és d'enteniment de fer ne dir [en] neguna manera algunes coses que ell pusca saber ne conèixer que sien en deserviy de [l]a sancta Esgleya de Roma, ans és en enteniment e en volentat de tolre e vedar aquels en totes maneres que puga.

Ítem, com ara novellament sia estada tramesa al dit rey d'[Ar]agó una letra del papa en la qual lo prega que, les terres¹⁰⁶ e les coses del Espitall que avia fetes emparar per ra[ó] de ço qui li romania a pagar del dot, restit[u]esca e re[ta], com sia a ell satisfet del dit doth, segons que açò en lo translat de la dita carta largament és contengut, e açò no sia axí, ne aquell qui la dita carta empetrà no¹⁰⁷ haja donat a entendre al papa lo fet segons que és en veritat, sia membrant lo dit f[r]a[r]e G(uillem) que, ensemps ab l'abat, parle d'açò ab lo papa e es[cús] lo dit rey d'Aragó si ell no ensegueix la dita carta, donant-li a entendre la veritat del fet, ço és, com encara no és estat satisfet entegrament al dit rey de la dita doth, segons que a[l] papa pot membrar que'l dit rey d'Aragó li o mostrà en Alanya¹⁰⁸ e li o fèu dir e mostrar a ser Lanfranco, qui sabia la veritat del fet, axí com aquell qui avia fetes les pagues e tenia escrit ço qui pagat s'era.

Ítem, con encara a la noble dona Iolant, sor del dit rey d'Aragó e muller del dit duch,¹⁰⁹ no sia feta assignació en algun loc de la dot sua, sia membrant lo dit frare G(uillem) que suplic al papa, de part del dit rey d'Aragó, que ell, axí com a aquell qui fo faedor d'aquest matrimoni, deny manar e fer fer al rey Carles que assigne en locs certs a la dita dona Iolant la dita doth sua, axí que aja ço del seu segur, en aquella guisa que'l papa conexerà ne tendrà per bé que fassa a fer.¹¹⁰

.....¹¹¹

Aquestes coses davayl scrites deu dir l'abat de Foix al papa, entre l[es] altres coses a ell per part del rey d'Aragó comanades en la sua missatgeria.

Primerament, diga lo dit abat al papa, per part del rey d'Aragó, que ell dit rey d'Aragó, sabuda la presó del príncep,¹¹² axí con aquell qui's dolia molt de ço que avengut era, tramès al papa, segons que creu que ell sap e el rey Karles, lo prior dels preycadors del covent de Barcelona, per enteniment que, si a ells plahia ne'u tenien per bé, que anàs en Sicília e sabés ab en Frederich si volgra ladoncs ne consentira que el dit rey d'Aragó s'entrametés de tractar pau entre l'Esglea e el rey Karles e el dit en Frederich. E, con lo dit prior sia tornat de Nàpols, e aya dit al rey d'Aragó que ell rey Karles no volch que anàs

¶ ¹⁰⁴ d'Aragó: «dragó». ¶ ¹⁰⁵ sobre'l: «sebre'l». ¶ ¹⁰⁶ terres: «coses», corr. ¶ ¹⁰⁷ no: «do», corr. ¶ ¹⁰⁸ Anagni, on, el juny de 1295, s'acordà el tractat que posava fi a les discòrdies entre el rei d'Aragó, d'una part, i el papa i el rei de Nàpols de l'altra. ¶ ¹⁰⁹ La infanta Violant, esposa del duc de Ca-

làbria, el futur rei Robert II de Nàpols (MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaume II o el seny...*, pp. 135-136). ¶ ¹¹⁰ Segueixen cartes a diversos cardenals, datades un dia després, sol·licitant que recolzen els tractaments. ¶ ¹¹¹ El fol. 234v conté documentació aliena al cas. ¶ ¹¹² *Vid. supra* doc. 50.

per la dita rahó en Sicília, e, ans que'l dit prior fos tornat, lo dit rey d'Aragó agués comanades aquestes matexes paraules al dit abat que les digués al papa, és a saber, que, si a ell plahia ne·u vulia, ell s'entrametria de tractar esta pau, que és apparalat lo dit rey d'Aragó de fer sobre açò tot ço que al dit papa més ne plàcia; emperò, sia avist lo dit abat de dir al papa que, con lo rey d'Aragó dix a ell aquestes¹¹³ paraules, él no sabia encara la victòria qui era estada ahuda dels enemics en mar, ne sabé puy de gran temps, ans fo partit lo dit abat de la terra del dit rey d'Aragó, e axí lo dit abat, quan parlarà ab lo papa sobre aquest feyt, parle'n quaix per si mateix, en guisa que no parega que·u aya del rey d'Aragó, per ço que ell, per la dita victòria, no pogués presumir alcuna cosa contrària del dit rey d'Aragó, dién, quaix per si mateix, que, si el papa o vulia e·u manava al dit rey d'Aragó, que ell s'entrametria, tractaria e procuraria de induir en Frederich a tota aquella via de pau e de composició que ell pogués. Diga, emperò, lo dit abat que d'açò, segons la sua creensa, lo dit rey d'Aragó no s'entrametria en ninguna manera sens especial requesta e manament del papa.

Ítem, digue lo dit abat e mostre al papa, en aquella mellor manera que ell conega que fassa a fer, ensems ab frare [G(uillem)] de la Cort, ab qui lo senyor rey n'aja parlat, el gran tort e manifest que ell noble don Alfonso, rey de Castela, pren dels regnes de Castela, e com, per rahó de la guerra que és entre los regnes de Castela e d'Aragó, los sarrahins en les parts d'Espaya prenen gran força e gran vigoria e dampn[i]fiquen molt fortment los crestians, e encara com, per rahó de la dita guerra, molt gran secors de gent e de viandes qui d'aquestes parts iria en les parts d'Oltramar se'n toyll e se'n embarga, e suplic-li humilment e devota, per part dels dits rey d'Aragó e de Castella, que ell, qui és pare de veritat e de justícia, deny sobre açò [de ta]l remey provehir que el dit rey de Castella puga aver son dret, el qual ha perdut lonch de temps, car, si a ell plau ne·y [v]ol girar la cara, leu cosa li és de cumplir-ho. E si per aventura no·n paria al papa que ell dit rey de Castela entegrament pogués aver tot son dret, plà[cia]-li almenys, per esquivar lo dan de la Crestianadat, que per manera de composició que·u adobàs, majorment con [Ca]stella sia tan gran regió que pot a tot bastar.

Ítem, diga lo dit abbat al dit papa, ensems ab lo dit frare G(uillem) de la Cort, en aquella melor manera que ell puga, que, con ja el dit rey d'Aragó li aya supplicat que ell denyàs manar e fer fer al rey Carles que eretàs lo duch del regne de Sicília, que encara li supplica que ell que·u fassa fer, per ço que el duch de melor cor ne trebail e·ls fets que ensegueix, e per ço encara que per aquesta rahó él puga tirar mils a sa volentat los sicilians. E d'aquesta mateixa rahó parle ab lo rey Karles, si loc e cas hi ve que·s veyia ab ell.

Ítem, fa a saber lo senyor rey al dit abat que ara novelament és estada tramesa al dit rey d'Aragó una letra del papa, en la qual lo prega que, les terres¹¹⁴ e les coses del Espital que havia fetes emparar per rahó de so que li romania a pagar del doth, restituesca e reta, con sia a ell estat satisfet, segons que açò en la dita carta largament és contengut, lo translat de la qual lo senyor rey tramet¹¹⁵ al dit abat, e açò no sia axí, ne aquell qui la dita carta impetrà no aya donat a entendre al papa l[o] fet segons que és en veritat e el dit abat pot saber. Sia membrant lo dit abat que sobre açò parle ab lo papa, ensems ab lo damunt

¶ ¹¹³ aquestes, repetit a l'orig. ¶ ¹¹⁴ terres: «letre[s]». ¶ ¹¹⁵ tramet, interlineat.

dit frare G(uilleme), e escús lo dit rey d'Aragó si ell no ensegueix la dita carta, e donant-li a entendre la veritat del fet, ço és, com encara no és estat satisfet entegrament al dit rey d'Aragó de la dita dot, segons que [a]l papa pot menbrar que ja el dit rey d'Aragó li·u mostrà en Alanya e li·u féu dir e mostrar a cer Lamfranco, qui sabia la veritat del fet, axí com aquell qui avia fetes les pagues e tenia escrit so qui pagat s'era.

E totes aquestes coses damunt dites diga lo dit abat, guardat loc[h] e temps covenient a açò, al papa en aquella mellor manera que ell vey a conega que fassa a dir, guardada la condició e la qualitat dels fets, per ço car lo dit abat, sentent l'enteniment del senyor rey sobre les coses damunt dites, e esguar[da]da la manera e la condició del papa, ho pot mils dir que per aventura assí no és escrit.

Ítem, con sobre l'enantament del procés fet per los jutges depu[ta]ts per lo papa en lo pleyt o controvèrsia que és entre·ll rey d'A[r]agó, de la una part, e el comte de Foix e A(rnau) de Spaya, de l'altra, sobre la invasió feyta per los dits comte e A(rnau) d'Espanya en la terra del dit rey d'Aragó, estant lo dit rey en servey de la sancta Esgl[e]ya de Roma, sien estades feytes per part del senyor rey alcunes appel·[l]acions, segons que ell veurà esser contengut en lo procés que hom li tramet sobre açò, sia membrant e curós lo dit abat de impetrar altres jutges sobre les dites appel·lacions, aquells que ell vey a ne conega que sien covenients al senyor rey, en guisa que, per minva de jutges, lo dret que·l senyor rey ha no pusca en neguna manera deperir.

54.

1300, novembre 7. València.

Jaume II a la noble Guillema de Canet, sobre les condicions de la compra del seu castell de Palau (Guillem de Solanes).

ACA, C, reg. 116, fol. 224r.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. A la nobla e amada dona na G(uillema) de Canet, salut e dilecció. Fem-vos saber que reebem la letra vostra de creensa que·ns enviàs per en Jaspert de Pals, e entès plenerament ço que·l dit en Gisbert de part vostra nos dix sobre la venda del castel de Palau, responem-vos que nós que·us darem del dit castel .XL. mília *solidos barchinonenses*, los quals vos pagarem adés, e oltra açò consintrem e·us atorgarem aquels capítols que nós trametem sots nostre segell a·n R(amon) de Toylà e a·n R(amon) Calbet; en altra manera nós no consintriem a neguna de les coses contengudes en los dits capítols, per ço com seria en perjudici e en minva de nostra seyuria. E si açò avets en cor de fer, trametets-nos lo dit Gisbert ab la carta de la venda del dit castel, la qual carta sia feyta a coneguda dels damunt dits en R(amon) de Toylan e en R(amon) Calbet, o de la un d'els, e nós farem compliment a ell de la paga dels ditz .XL. *millia solidos* e de les altres coses damunt dites. *Data Valentie, .VII.º idus novembris anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º).*

Idem (Guillelmus de Solanis).

1300, novembre 21. València.

*Jaume II a la infanta Isabel de Mallorca, muller del noble Juan Manuel, sobre l'embargament de les seues rendes d'Elx declarat per Bernat de Sarrià, procurador del regne de Múrcia (Pere Deslledó).*¹¹⁶

ACA, C, reg. 116, fols. 265v-266r.

Cit. Andrés GIMÉNEZ SOLER, *Don Juan Manuel. Biografía y estudio crítico*, Saragossa, Tip. La Académica, 1932, doc. XXVIII, p. 246.

A la molt nobla dona Isabel, filla del molt noble rey de Mallorques e muller del noble don Johan, fill çañrere del infant don Manuel, cara cosina nostra, salut e bona amor. Reebem vostres letres de creença, les quals nos tramesés per Sanxo Examenis de Lanclares, e tot ço que'l dit Sanxo nos dix de part vostra entesem diligentment. A les quals coses vos responem que les rendes de Eltx an estades emparades per en Bernat de Sarrià per ço cor, segons que és dit, les cuvinences les quals són entre nós e'l noble don Johan, marit vostre, no són observades de la sua part; emperò, nós avem axí provist el dit feyt, per amor e honor de vós, que, con en Bernat de Sarrià no sia ab nós present, e nós siam de camí per anar e'l regne de Múrcia, nostre Seynor volent, e sens ell del feyt no poguéssim esser serts, que manam espressament al dit Bernat de Sarrià que no toch ne tocar faça de les dites rendes de Eltx, ans estien axí tro que nós siam en lo dit regne; e lavors certificar-nos em del dit feyt e, si trobat serà que les cuvinenses entre nós e'l dit en Johan empreses sien tengudes e observades, nós manarem de mantinent desemparrar les dites rendes. En altra manera, que nós hi provehirem segons que a fer farà, emperò totavia faén en los feyts de don Johan, per gràcia e per honor vostra, de guisa que vós ne deuretz esser pagada. *Data Valentie, .XI.º kalendas decembris anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º).*

*P(etr)us de Letone, mandato domini episcopi.*¹¹⁷

1301 (Enc. 1300), gener, 4. Múrcia.

Jaume II a Tomàs de Vich, ciutadà de Barcelona. Respon a una lletra seua, sobre recaptació de diners per encàrrec del monarca (Pere Deslledó).

ACA, C, reg. 334, fol. 8r.

Fideli suo Thome de Vicho, civi Barchinonensi, et cetera. Reebem vostres letres, e tot ço que en aqueles era contengut entesem diligentment, a les quals coses vos responem que a nós plau molt e loam lo procés e les coses per vós feytes en aquel feyt, segons que a nós particularment les nos tramesés a dir. Quant al capítol en què'ns feés saber que si aportà-

¶ ¹¹⁶ El mateix dia, el rei n'escrivi a Juan Manuel (GIMÉNEZ SOLER, *Don Juan Manuel. Biografía y estudio crítico*, doc. XXVIII). ¶ ¹¹⁷ Ramon Despont, O. P., bisbe de València (1291-1312), canceller reial (1295-1312). *Vid.* J. TRENCHS i A. M. ARAGÓ,

Las cancellerías de la Corona de Aragón y Mallorca desde Jaime I a la muerte de Juan II, en *Folia Parisiensia*, 1, Saragossa, 1983, pp. 41-42. Cf. Conradus EUBEL, *Hierarchia catholica medii aevi*, Munster, 1913 (reimp. Pàdua, 1960), I, 512.

vets moneda e a què fariets ne què no, volem e manam que vós encontinent, sens neguna triga, vingats a nós en qualque loch siam ab tota aquela moneda que avets aportada, enaxí que la aportets com pus sàviament e pus secreta porets, de guisa que nul hom no pusca saber que vós aportets moneda. Al capítol en què ns fés saber que si¹¹⁸ nós vulièm vendre tot lo deute de Proensa, que vós hi cuydats aver trobat recapte, vos responem que a nós plau molt la manera e la venda aquexa, e axí com serets ab nós parlarem e provehirem sobre alò; vós, emperò, metets en esperanza e fets a saber als mercaders ab qui n'avets ja parlat de la dita venda que, com vos siats vist e parlat ab nós, farets a éls la dita venda per nom nostre, per tal que éls no's gitassen de cor la compra¹¹⁹ damunt dita. *Data Murcie, .II.º nonas ianuarii anno Domini millesimo .CCC.º*

P(etrus) de Letone, mandato regio.

57.

1301 (Enc. 1300), gener 11. Múrcia.

Jaume II a Juan García de Loaysa, manant-li que ordene als musulmans d'Elda i de Novelda incorporar-se a la host de Mula (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 332, fol. 127v.

Postea,¹²⁰ .XI.ª die introitus mensis ianuarii, fuit iterato scriptum sarracenis de Novella et de Ella, pro eo quia non venerant, quod venirent ad exercitum supradictum, sub pena corporum et bonorum.

Bernardus de Aversone, mandato regio facto per Pontium de Materone.

En Jacme, *et cetera*. Al amat en Johan García de Loaysa,¹²¹ *et cetera*. Fem-vos saber que avem entès que, per rahó de la gràcia que a prech de vós atorgam de fer l'altre dia als moros d'Ella e de Novella de les calònies que devien a nós dar, per ço cor no eren venguts en host en temps passat, avets tramès manament ab carta vostra als dits moros que no vengen en aquesta ost de Mula, per ço que creets que per la dita gràcia fossen absolts d'aquesta ost. On, com no sia enteniment nostre ne de vós deja esser que la dita gràcia s'estena sens del temps passat, dehim-vos e manam-vos que vós manets per vostra letra als dits moros que éls que vingen en la dita ost de Mula sens tota triga. En altra manera, fariem-hi enantar axí com fos de dret e de rahó. Dada en Múrcia, .XI. dias anats del mes de giner en l'an damunt dit (*anno Domini .M.ºCCC.º*).

58.

1301 (Enc. 1300), gener 11. Múrcia.

Jaume II al vescomte de Castellnou, sobre les condicions de venda de la vila de Cullera a la corona (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 116, fol. 324r.

¶¹¹⁸ *si*, interlineat. ¶¹¹⁹ *compra*: «venda», corr. ¶¹²⁰ Precedeixen cartes sobre el mateix assumpte. ¶¹²¹ Noble cas-

tellà de Múrcia, senyor de Petrer (FERRER MALLOL, *Entre la paz y la guerra...*, p. 36).

Al noble e amat en Jaçpert, vezcomte de Castellnou, salut e dilecció. Reebeu vostra letra e entesem ço que era contengut en aquela, a la qual vos responem que nós no·ns duptam de vós que no·ns ateséssets ço que deyets sobre·l feyt de Cullera; mas, però, pus segurament serà a nós e a vós, fins fets la carta, que ab .XXX. milia *solidos* nos retats Cullera a nós o a la reyna, segons la nota que·us tramesem. Enaxí, trametets-nos feta la dita carta e fer-vos em liurar les cartes, que té lo feel scrivà nostre Bernat d'Averçó. Al fet de les rahenes vos responem que les vos trametrem. *Data Murcie, .III.º idus ianuarii anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º).*

*Bernardus de Aversone, mandato regio facto
per Gondisalvum Garcie.*

59.

1301 (Enc. 1300), gener 17. Múrcia.

Jaume II ordena a Romeu de Marimon, alcaid de Cartagena, que l'informe sobre una baralla de mariners castellans, membres de la tripulació d'un lleny genovès, en el port d'aquesta ciutat (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 118, fol. 4r.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al amat seu an Romeu de Marimon, alcayt de Cartagènia, o a son lochtinent, e als feels seus los bons hòmens e la universitat del dit loch de Cartagènia, salut e dilecció. Avem entès que en lo port de Cartagènia ha un leny de genoveses vengut,¹²² qui en partida és amarinat de castelans de Xibília e d'altres locs, e que·ls dits castelans han naffrat règeament lo patró e que han ahuda gran barayla entre si. On, com nós vulam saber aquest fet, e encara retenir lo dit leyn tro que sapiam la veritat del feyt, e per aquesta rahó trametam aquí en Generó, feel porter nostre, per ço deym e manam a vós que, ensems ab lo dit porter nostre, façats en totes guises que·l dit leyn, ab los hòmens e ab tot ço qui·y és, sia retengut e aturat. E sobre aquestes coses donets ajuda e conseyl al dit porter nostre, en aquella manera que él vos en demanarà. *D[a]ta Murcie, .XVI.º kalendas februarii anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º).*

Bernardus de Aversone, mandato regio.

60.

[1301 (Enc. 1300)], gener 30. Múrcia.

Ordre de Jaume II a Arnau de Mataró d'anar a la vila d'Alacant, a preparar-la per a la defensa contra un imminent atac del rei de Castella (Guillem de Solanes).

ACA, C, reg. 332, fol. 130r.

Dilecto suo A(rnaldo) de Materone, et cetera. Con nós per cert hayam entès que·n Ferrando, qui·s diu rey de Castella,¹²³ enemich nostre, aparellat ab grans gens de cavall e de

¶¹²² *vengut*: «venguèt». ¶¹²³ Ferran IV, fill de Sanç IV i de Maria de Molina, matrimoni no reconegut per Roma.

peu, entén a venir contra nós e nostra gent e'l regne de Múrcia,¹²⁴ e nós, ab la ajuda de Déu, entenam contrastar a ell fortment e poderosa, dehim-vos e manam-vos que mantinent, vistes les presens, on que siats, vos n'anets a Alacant e enformets e amonestets l'alcayt e'ls hòmens de la vila que sien diligens e curoses en ben guardar e defendre, si mester hi era, lo castell e la vila. Volem encara que vós aquèn no partescats tro ajats altre ardit nostre, mas ensemps ab los hòmens de la dita vila entenats a guarda e a defeniment del dit loc; e nós, per aquestes letres, manam als dits hòmens que ab vós ensemps sien diligens e curoses sobre les dites coses. *Data Murcie, .III.º kalendas februarii.*

G(uillelmus) de Solanis, mandato regio.

61.

[1301 (Enc. 1300)], febrer 1. Múrcia.

Jaume II a Pere de Ribalta, ordenant-li que prepare la seua galera i el seu lleny per a la guerra (sense escrivè).

ACA, C, reg. 332, fols. 150v-151r.

A'n P(ere) de Ribalta, *et cetera*. Ben sabets en qual manera, con fos l'altre [jorn]¹²⁵ ab nós, nos parlàs d'alcuns fets e, entre'ls altres, demanàs-nos que·us donàssem licència que poguéssets armar una galea e un leny e entrar en les plages,¹²⁶ e nós respousem-vos que, per so cor érem en alcunes paraules de pau ab lo rey Aben Jacob, que no·u fariem quant a lavors, mas, quant seriem a València, que·y fariem so que bé fos. Ara, emperò, sabem per cert que don Ferrando, qui's diu rey de Castela, ab gran compaya de cavayll e de peu, entén a entrar e'l regne de Múrcia, enaxí que ya és prop d'aquell. E con nós, per aquesta rahó, aguéssem mester en esta mar una galea o .II.^{es} armades, per ço pregam-vos tant con podem que vós mantinent que armets la galea e el leny damunt dits, e que vingats ab éls en la mar damunt dita, e nós prometem-vos que, con¹²⁷ siats aquí, que·us farem d'aquestes dues coses la una: que si avem mester la galea e el leny, que·us pagarem e·us farem pagar mantinent tot so que·us costaran, o que·us darem leer d'entrar en las plages, axí com vós nos o aviets demanat; e si per ventura no podíets armar la galea e el leny, que almenys que armets la galea. E nós escrivim a'n Bernat de Libià, batle general, que·us liure la galea e el leny e que do tota endressa perquè vós pugats fer lo dit armament. E pregam-vos que en açò no aya neguna faylla, que gran servey nos en farets. E fets-nos-en saber vostre enteniment per lo portador de les presens. *Data Murcie, kalendas februarii.*

Fuit scriptum super predictis Bernardo de Libiano; inserto¹²⁸ tenore totius precedentis litere, est post datam tenor qui sequitur.

On con a nós sia cosa fort necessària que aguéssem la dita galea e el lenys armatz, per ço deým e manam-vos que vós d'açò parlets ab lo dit P(ere) de Ribalta, endressan de tot en tot que ell que fassa ço que nós li escrivim. E si per aventura a ell no podia bastar

¶ ¹²⁴ El rei castellà es dirigia amb un fort exèrcit a socórrer Llorca i Mula (FERRER MALLOL, *op. cit.*, p. 82).

¶ ¹²⁵ *jorn*, manca a l'orig. ¶ ¹²⁶ *plages*: «plagues». ¶ ¹²⁷ *con*: «con vós», corr. ¶ ¹²⁸ *inserto*: «in certo», corr.

a tot l'armament, vós de les rendes e dels altres drets de la batlia general, o de qualque part aver-o poguéssets, en manleuta o en altra guisa, no guardant ne contrastant neguna assignació, acorreguéssets e bestraguéssets al dit armament a fer. E vós liurats al dit P(ere) de Ribalta la galea qui ja és adobada e el leny, ab tot lur apparalament, e si per ventura no vulia armar la galea e el leny, fets vostre poder que almenys que s'arm la galea, segons que nós n'escrivim al dit P(ere) de Ribalta. E de¹²⁹ açò ajam vostre respot per lo portador de les presens. *Data ut supra (Data Murcie, kalendas febroarii anno Domini .M.ºCCC.º).*

62.

1301 (Enc. 1300), febrer 2. Múrcia.

*Jaume II al noble Guillem d'Anglesola, convocant-lo a la guerra contra el rei Ferran IV de Castella (sense escrivà).*¹³⁰

ACA, C, reg. 332, fol. 153r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al noble e amat en G(uillem) d'Anglerola, *et cetera*. Con nós sapiam per cert que en Ferrando, fill de don Sancho de Castella, ajustades grans companyes de cavayl e de peu, axí com a enamic nostre, vén contra nós e el regne nostre de Múrcia, enaxí que ja és vengut ab ses gents a locs ja promismes e vehins del dit regne de Múrcia, e nós entenam a ell e a son esfors contrastar, per ço requerim e pregam-vos, e encara a vós deïm e manam, aytan espressament com podem, que encontinent, reebudes les letres, tota triga e tots altres afers lexats, ab aytanta de companya de hòmens de cavayl e de peu com aver puxats, vingats a nós on que siam. E açò en neguna manera no alonguetz ne tardets, si nuyl temps nos entenetz a fer plaer e si entenets que nostres fets venguen a bon cap. Esters, per ço que per rahó del hostatge que tenitz en Casteyló de Burriana al amat conseller nostre en Bernat de Sarrià no·us cayla aturar, fem-vos saber que nós avem endressat ab ell que·us ha alongat per aytant de temps com vós seretz e'l serviyl nostre damunt dit, e encara après per .XX. dies, segons que en carta sua segellada ab son segell, que·us trametem, vouretz esser contengut. *Data Murcie, .IIII.º nonas februarii anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º).*

63.

1301 (Enc. 1300), febrer 3. Múrcia.

Ordre de Jaume II a Eimeric de Bellveí i Ponç de Miravalls que posen una companyia a l'alcàsser de Llorca, per assegurar la vila davant l'amenaça d'atacs castellans (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 332, fol. 154r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó. Als amats seus an Eymerich de Bellvehí e en Pons de Miravayls, *et cetera*. Com nós hajam entès, per alguns hòmens de casa nostra qui són venguts de Lorcha, que la gent d'aquell loc, majorment la menu-

¶ ¹²⁹ *de*, interlineat. ¶ ¹³⁰ Segueix una altra lletra de convocatòria al vescomte de Castellnou.

da, se donen gran reguart e an gran dupte d'aquestes noves que diu hom en lo regne de la venguda dels castellans, e que se'n esmayen fort, per què sembla a nós bo¹³¹ e volem e manat avem ab carta nostra a l'amat conseyl¹³² nostre en Bernat de Sarrià que él que trameta aquí en P(ere) de Muntagut, per donar esforç a la gent de la vila e del ravayl. Per la qual rahó, resnomenys, a vós deym e manam que, retenguda en l'alcàçar bona companya de cavallers e de hòmens de paratge, tro a .X., o plus si mester hi són, que endrecets e ordenets que dels altres, ensemps ab lo dit P(ere) de Muntagut, que estien en la dita vila e en el raval, per ço que les jens n'estien ab major cor e sens algun esmay, guardant, però, tota vegada que en la guarda de l'alcàcer neguna mingua no puscha aver. *Data Murcie, .III.º nonas februarii anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º).*

Bernardus de Aversone, mandato regio.

Sub eadem forma fuit scriptum Bernardo de Serriano, verbis competentibus mutatis. Data ut supra.

64.

1301 (Enc. 1300), febrer 4. Múrcia.

Jaume II a l'alcaid de Xixona, manant-li posar homes d'armes suficients per a la defensa del castell (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 332, fol. 104v.

Al amat seu al alcayt de Sexona, o a son loctinent, *et cetera*. Com hayam entès que'l dit castell¹³³ no és bé establert de companya, per ço dehim-vos e manam-vos que, tro en Jacme Çaguàrdia o en Pero Garcés de Masones, a qui nós n'escrivim, hayen mesa companya e'l dit castell, que vós reebats dels bons hòmens de la vila a guardar lo dit castell tro a .XX., feén en tal manera que'l castell sia ben guardat, que negun contrari, ço que Déus no vula, no'n pusca esdeven[i]r.¹³⁴ *Data ut supra (Data Murcie, .II.º nonas februarii).*

Idem (Bernardus de Aversone, mandato regio).

65.

1301 (Enc. 1300), febrer 5. Múrcia.

Jaume II a Pere de Ribalta, demanant-li que arme la galera amb urgència, per al qual efecte ha ordenat que li presten tota l'ajuda necessària (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 332, fol. 154v.

Al feel seu en P(ere) de Ribalta, salut, *et cetera*. Reebudes vostres letres, e ço qui era contengut en aquellas plenerament entès, responén vos fem saber que, per ço com avem mester la galea armada de tot en tot, vos pregam encara e'us deym que vós, en la forma que ja'us avem tramesa per altres letres, que enantets al armament de la galea. E a açò que vós nos avetz tramès a dir, que ço del vostre no bastaria a armar-la, fem-vos saber que tra-

¶¹³¹ *bo*, interlineat. ¶¹³² *conseyl*: «consenylar». ¶¹³³ *castell*: «casell». ¶¹³⁴ Lectura dubtosa.

metem letres nostres molt curoses a·n G(uillem) Scrivà e a·n A(rnau) Çafont e a·n Bernat de Libià, que ells que·y armen de ço del lur e·y bestraguen e donen a vós tal endressa e conseyll per què la galea pusca aver compliment. E axí vós, si servir-nos-en volets, no laguietz lo fet en neguna manera. *Data Murcie, nonas februarii anno predicto (anno Domini .M.°CCC.º).*

*Bernardus de Aversone, mandato regio facto
per Gondisalvum Garsie.*¹³⁵

66.

[1301 (Enc. 1300)], febrer 9. Múrcia.

Jaume II als homes de Morella vinguts a la host reial al regne de Múrcia, manant-los obeir per capitans llurs el noble Ramon d'Urtx i Ramon de Molina (sense escrivà).

ACA, C, reg. 332, fol. 155v.

En Jacme, *et cetera*. Als feels seus a tots e sengles hòmens de Morella qui són ven-guts ne vendran en esta ost, salut, *et cetera*. Con nós ayam ordonats en lo loch de Molina lo noble e amats nostres en R(amon) d'Urg e en R(amon) de Molina en loc nostre, per ço deym-vos e manam-vos fermament e espressa, sots pena de la nostra gràcia e mercè, que als dits en R(amon) d'Urg e en R(amon) de Molina e a cascun (*sic*) d'èls siats obe-diens en totes coses e per totes que·us diran e·us manaran de part nostra, axí com seriets a nós, e façats per èls e per cascun d'èls axí con per la nostra persona. E en açò no metats negun enbarch ne contrast en neguna manera, sabents que, si·u feyets, nós vos en punirem fortment axí con a rebel·les a la nostra voluntat, en guisa que·us dariem a conèxer que·ns auriets fet gran desplaer, e que·ls altres ne pendrien eximpli. *Data Murcie, .V.º idus februarii.*

67.

[1301 (Enc. 1300)], febrer 11. Múrcia.

Jaume II al seu porter Bernat de Ginebret, amb l'ordre de contractar a Tòrtosa les vitualles necessàries per al servei de l'exèrcit de Múrcia (Pere Deslledó).

ACA, C, reg. 332, fol. 156v.

Fideli porterio suo Bernardo de Ginebreto, et cetera. Con nós, per rahó de la entrada feta per don Ferrando, qui·s diu rey de Castella, ab molts (*sic*) grans gens en lo regne nostre de Múrcia, ajam ordenat de venir a nós en lo dit regne de Múrcia los nobles, cavalers e altres hòmens d'Aragó, de Catalunya e del regne de València, a contrastar al dit Ferrando e a les sues gens damunt dites, e a deffeniment del dit regne de Múrcia nós ajam gran minva e fretura de viandes, en tant que, con aquelles gens les quals a nós venir manam sien ab nós, són certs que no trobarien en lo dit regne de Múrcia viandes, la qual cosa

¶ ¹³⁵ Sobre la mateixa qüestió, el rei escriu el 13 de febrer a Arnau Safont (J. M. del ESTAL, *El reino de Murcia*

bajo Aragón (1296-1305). Corpus documental del medievo alicantino, 3 vols., Alacant, 1985-1999, I/2, núm. 190).

seria a nós gran don [e]¹³⁶ mirva, e peril de nós e de tota nostra gent, e per ço ajam provehit que encontinent, reebudes les presens, vós anets a la ciutat de Tortosa e que, axí per manleuta o per préstech, com que·l vos prenats de tothom estrany o privat, a preu covinent, segons que mils porets endreçar, ajats aquí *duo millia* kafissos en forment e ordi, a mesura de Tortosa, ço és a saber, mil kafissos de forment e altres mil de civada. Per ço a vós espresament dehim e manam que vós encontinent, sens¹³⁷ neguna triga, anets al dit loch de Tortosa e que, axí per manleuta o per préstech, com que·l vos prenats de tothom, segons que desús és dit, hajats mil kafissos de forment e mil de civada a mesura de Tortosa, e aquell, axí com lo porets percassar e aver, encontinent, sens tota triga, en lenys e en barques, a nós al dit regne de Múrcia trametats. E en açò en neguna manera no faylats ni metats nuyll alongament, si a nós servir ne complaer volets ne los nostres negocis cobeejats que vengen a bé e a honor. Nós, emperò, qualsque albarans façats o cartes a aquels de qui aurets lo dit blat, segons que damunt és dit, prometem aver per fermes e fer pagar sens tot dupte, e les quantitats a éls degudes per aquella raó e a lur voluntat. Manan per nostres letres altres als paers e als prohòmens de Tortosa e a·n Bernat Desfonoylar, batle de Tortosa, que en aver los dits .II. mília kafissos de blat donen a vós tot conseyl e tota ajuda. *Data en Múrcia, .III. idus februaryi.*

P(etrus) de Letone, mandato Bernardi Boneti.

68.

1301, maig 27. Lleida.

Jaume II a Bernat de Sarrià, procurador del regne de Múrcia. Respon a consultes seues sobre els dominis murcians de l'orde de Sant Jaume d'Uclés i altres qüestions de la defensa d'aquest territori contra Castella (sense escrivà).

ACA, C, reg. 118, fol. 112r.

[En J]acme, *et cetera*. Al amat conseyller [nostre] en Bernat de Serrià, procurador del regne de Múrcia, salut, *et cetera*. Reebem let[res] v[ostr]es, que ara [n]oveyllament nos enviàs per en R(amon) Çari[er]a, missatge vostre, e, entès ço que en aquelles era contengut, responem-vos primerament, a açò que·ns enviàs a dir sobre feyt dels lochs que la orde de Uclés ha en lo regne de Múrcia, que par a nós e tenim per bé que quant aadés posets ab los frares del dit orde segons que éls requeren, en aquella millor guisa que pugats [fer]; emperò, que volem que vós los declaretz que si don Ferrando, qui·s diu rey de Castella, venia personalment en regne de Múrcia, ne encara ses gents ne sos valedors, que no·ls acuylessen e·ls dits locs, declarant a ells que sien certs que, si·u feyen, que nós nos pendríem los lochs que la orde ha en nostra senyoria, on que fossen. A açò que·ns¹³⁸ enviàs a dir sobre feyt de la bastida que enteníets a fer denant Mula, vos responem que, qualque cosa [que fas]sats en lo dit feyt, que·u ordenetz e·u fassats en guisa e en manera que sia salvament de nostres gens. A açò que·ns [en]viàs a dir, que·ls hòmens dels lochs del regne de Valèn[cia] que nós avíem tatxats que anassen en regne de Múrcia, no·n hi ha encara

¶ ¹³⁶ e, manca a l'orig. ¶ ¹³⁷ sens: «segons». ¶ ¹³⁸ que·ns: «a que·ns».

anat negú, ne volen obeir nostre manament ne fer per nostres cartes, vos responem que, si bé·us membra, can nós ordenam alò, enteniment fo nostre, e és encara, que·ls dit hòmens anassen en regne de Múrcia si mester hi era, axí¹³⁹ que fos cert que·ls enemichs de Castiella que hy venguessen e·y entrassen; en altra manera, no volem ne fo nostra entenció que·ls ditz hòmens sien fa[d]ligats de treballs e de despeses, per ço car assats són estats fadigats com trebaylats el temps passat e, si·ls estalviam, mils los aurem can obs los hayam. Al feyt del heretament que·ns enviàs a di[r] que aviets dat al alcayt de Belis,¹⁴⁰ vos responem que·ns plau. Al às que·ns enviàs a dir que anàssem en regne de València, que molt bona escusa aviem de tenir [ab]ans la cort là que aquella de Cathalunya, vos responem que nós juram en la cort de *Barchinona*, segons que vós sabets, de tenir cort en Cathalunya cascun an, dins .II. meses depuys que fóssem tornats de les fronteres de nostra terra, si donchs justa rahó no·y avia per què la poguéssim escusar, la q[ua]l nós adés no avem; e, axí, avem manada la cort en Leyda a .VIII. dies ans de sent Johan, la qual tenguda entenem anar en Aragó per tenir aquella d'Aragó, e puix ire[m]–nos en el regne de València. Per què nós vos deïm e·us manam que vós, a bé e a honor nostra, entenats, segons que de vós tenim e esperam, a tot ço que sia defeniment e bon estament del regne de Múrcia, e fetz–nos saber totavia que fer hi pугats les noveyles e l'estament e la condició dels enemichs e d'aquelles parts. *Data Ilerde, .VI.º kalendas iunii anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º primo).*

69.

1301, juny 14. Lleida.

Jaume II a Ramon Folch, vescomte de Cardona i procurador de Catalunya, prometent pagar les quantitats que li deu (Guillem de Solanes).

ACA, C, reg. 121, fol. 20r.

En Jacme, *et cetera*. Al noble e amat en R(amon) Folch, vescomte de Cardona e procurador de Catalunya, salut, *et cetera*. Vench a nós lo honrat en Pons, pebordre de Solsona, el qual per part vostra parlà ab nós largament sobre'l fet de ço que nós vos devem. E nós, entès açò que ell nos dix de part vostra sobre aquell feyt, axí com aquell qui avem gran volentat e auríem gran plaer que·us poguéssim satisfer de so que·us devem, feem cercar e procurar aytant com poguem si en neguna manera atrobar poríem res de què nós satisfer–vos poguéssim en tot o en partida, et finalment, segons que el dit pebordre sap, no·u poguem trobar. Emperò, fem–vos saber que nós esperam aver, axí que de les parts de Proensa com d'altres parts en què avem tramès, alcunes quantitats de moneda, e d'aquelles entenem a satisfer a vós de so que·us devem, en tot o en la major partida, axí que vós conexerets lo bon enteniment e bona voluntat que nós avem ahuda e avem en satisfer a vós d'assò que, segons que dit és, vos devem. Creeu sobre assò al dit pebordre, lo qual del enteniment e de la voluntat nostra sobre aquest fet és plenerament enformat, de so que de part nostra vos dirà. *Data Ilerde, .XVIII.º kalendas iulii anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º primo).*

*G(uillelmus) de Solanis, mandato regio facto
per prepositum Celsonensem.*

¶¹³⁹ axí, repetit a l'orig. ¶¹⁴⁰ L'alcaid del castell de Vélez-Rubio (Almeria), al regne de Granada.

[1301], juny 15. Lleida.

Jaume II a Ferrer de Perves, manant-li anar a Lleida a prestar-li homenatge, ensems amb els batles dels dominis del noble Ramon de Bellera, segons els ha requerit la comtessa de Pallars. Així mateix, vol que recapte els diners tatxats als homes d'Àssua, en nom d'aquesta (Guillem de Solanes).

ACA, C, reg. 121, fol. 21r-v.

Al feel nostre en F(errer) de Perves, *et cetera*. Dehim-vos e·us manam, sots pena de la nostra gràcia, que d'ací al dia de sent Johan primervinent vingats a nós a Leyda ab lo batle d'Àsoa, e ab en G(uillem) d'En Gui, e ab tots aquels batles e altres de la terra del noble en R(amon) de Bellera, als quals la noble comtessa de Paylars¹⁴¹ avia ja scrit que vinguessen fer homenatge a nós, segons les covinences que són entre nós e ça comtessa e en R(amon) de Bellera damunt dits. Encara, volem e manam a vós que levets aquela quantitat de diners dels hòmens d'Òsoa,¹⁴² segons que vós sabets que eren tatxats ab la dita comtessa, e d'aquels diners responet a ella, e tret-ne tots aquells sues penyores e trametet-les a ella; e metet-hi .i. hom en loc vostre qui açò fassa, per ço cor vós avets a venir a nós. E neguna d'aquestes coses no duptets de fer, per ço cor sapiats que bon guardó n'aurets de nós. Encara·us dehim que, entrò que'l noble en R(amon) de Spés¹⁴³ sia pujat en la terra, que procurets e fassats procurar bé e diligentment la terra, en manera que nós vos hajam que grahir e que de negligència no puxats esser reprès. *Data ut supra* (*Data en Leyda, .XVII. kalendas iulii*).

Idem (Guillelmus de Solanis, mandato regio).

1301, juny 16. Lleida.

Jaume II al noble Ramon Folch, vescomte de Cardona i procurador reial a Catalunya. El persuadeix d'anar a les corts a Lleida, ciutat que aquest creu hostil a ell i als seus cavallers (Guillem de Solanes).

ACA, C, reg. 332, fols. 183v-184r.

En Jacme, *et cetera*. Al noble e amat en R(amon) Folch, veçcomte de Cardona e procurador de Cathalunya, salut, *et cetera*. Reebem les letres vostres de resposta, per les quals nos fës saber que aviets reebudes les letres nostres que nós vos aviëm trameses sobre feit de la cort que aviëm manada en Leyda. E, entès ço que en aquell era contengut, responem-vos primerament, a açò que'ns enviàs a dir que la ciutat de Leyda era sospitosa a vós a e als amichs e als cavallers vostres, per les rahons contengudes en les dites vostres letres e per altres, axí que sens perill de vostres corses vós ne ells en la dita ciutat entrar no porïets, que vós sabets bé que totz aquells que vénen a nós, per qualque rahó hi ven-

¶ ¹⁴¹ Sibília de Pallars (1294-1327), muller d'Hug de Mataplana (FLUVIÀ, *Els primitius comtats...*, p. 94; SO-

BREQUÉS, *Els barons...*, pp. 97-98). ¶ ¹⁴² Àssua, vall situada al nord de Sort. ¶ ¹⁴³ Spés: «Bellera», corr.

guen, deuen esser segurs vinén a nós, estan e tornan a lurs alberchs, doncs pensar devetz e esser cert que molt pus segurs deuen esser aquells qui per rahó de cort a tenir vénen a nós, on que siam; e axí, per aquesta rahó, no·us cal duptar que no vingats segurament a la dita ciutat de Leyda a la cort que manada us és. Al àls que·ns enviàs a dir, que assignàssem a vós altre loc per la dita cort a tenir, ab consentiment e ab volentat de vós e dels altres richshòmens e cavallers e ciutadans qui foren en la cort passada de Barcelona, ordonam de [t]enir la dita cort en Leyda en aquest an, e açò juram tuyt, e axí veets vós e conexets que nós loc altre a tenir la dita cort mudar no poriem, sens que no venguéssem contra nostre sagrament e ço qui ordenat ne fo. Per què nós vos requerim e·us manam que, no contrastant les dites rahons, vingats a la dita ciutat de Leyda a la celebració de la dita cort, car vós vinén a la dita cort, estan e tornan, tendrem salvs e segurs vós e vostres cavalers e vostres amichs e tots seyls qui ab vós vendran, axí que a vós ne a ells dupte negú no cal aver per neguna manera de venir a la dita cort. *Data Ilerde, .XVI.º kalendas iulii anno Domini .M.ºCCC.º primo.*

G(uillelmus) de Solanis, mandato regio.

72.

1301, juny 17. Lleida.

Jaume II a Marc d'Estadella, falconer seu, demanant-li la tramesa de tres falcons bons (Pere Martí).
ACA, C, reg. 121, fol. 16r.

Fideli falchonerio nostro Marcho de Stadella, et cetera. Ja sabets en qual manera nós vos aguem manat que, dels falcons nostres polls que tenitz, triàssets los dos millors ab què caçàssem los crebres. E, com ara vuylam tres falchons, dels pus exuts e dels millors a caçar los crebres, e per aquesta rahó trametam allà en G(uillem) Aragonès, de casa nostra, qui·ls aport a nós, dehim e manam-vos que, dels pus exuts e dels millors falchons nostres, nos en trametatz tres per lo dit G(uillem) Aragonès. E açò no mudetz per neguna res, per ço cor nós ab los dits falchons volem caçar los crebres e deportar ab ells. *Data Ilerde, .XV.º kalendas iulii anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º primo).*

P(etrus) Martini, mandato regio.

73.

[1301], juny 19. Lleida.

Jaume II al seu conseller Bernat de Sarrià, procurador del regne de Múrcia, responent a diverses consultes sobre la guerra amb Castella (Guillem de Solanes).
ACA, C, reg. 121, fols. 22r-23r.

En Jacme, *et cetera*. Al amat conseller seu en Bernat de Serrià, procurador del regne de Múrcia, *et cetera*. Reebem les lestre vostres que·ns enviàs per R(amon) Çariera e, entès ço que en aqueles era contengut, responem-vos, primerament, a açò que·ns enviàs a dir sobre el fet d'en Johan Manuel e de la infanta sa muler, que loam e tenim per bo, e·ns plau molt la avinença que feta avets que nul hom de Castella qui fassa o vula fer mal en

la terra nostra, que no haja torn en negun loc d'en Johan, e que si nulla mala feta s'i fa, que's restituesca dins .XXX. dies, segons que vós nos enviàs a dir; e que vós que fassats atretal si la mala feta serà feta per hòmens de nostra terra. A açò que'ns enviàs a dir¹⁴⁴ que avièts fet que los hòmens de la terra d'en Johan puguen venir e entrar en nostra terra, e aitambé aquels de nostra terra puguen entrar segurament en la terra de don Johan, ab albarà que portassen nostre o del procurador del regne de València, vos responem que açò no'ns plau, ne tenim per bé ne volem que's fassa, per ço cor, si vós bé hi pensats, sots aquesta color se poria tractar e procurar en regne de Múrcia per los aversaris nostres molt de dampnatge a nós e a nostra senyoria, e als enemics encara, qui per aquesta raó porien aver sovint certificació dels nostres fets, e axí, avem nós provist per mellor que'ls¹⁴⁵ lurs no entren en re del nostre, ne els nostres en re del lur, ementre (*sic*) los fets estien e sien en la condició que vuy són; plau-nos, emperò, que quant per la nostra part la terra sia bé tenguda, servada e guardada. A açò que'ns enviàs a dir dels ardis de les parts de Castella e de talar als enemics, loam la diligència e sol·licitut vostra en fer saber les novelles d'aquelles parts, e tendríem per bé que la dita tala se feés, e si bonament fer-se podia. A açò que'ns enviats a dir que avíem fet dels missatges de França, segons que avièts entès, vos responem que nós, aitant com pugam, nos guardarem, si a Déu plau, que en aquel fet dessebut no puscam esser. A açò que que'ns fets saber que'us avia tramès lo rey de Granada sobre'l fet de la tala d'Alcuras e dels altres locs de la frontera, vos responem que'u tendríem per bé e'u loaríem si bonament fer-se podia. A açò que'ns enviàs a dir sobre fet de les osts del regne de València, ja'us hi avem respost, e encara'us hi responem que enteniment fo nostre, e és encara, que'ls hòmens que nós avíem tatxats e'ls locs del regne de València per anar en¹⁴⁶ ost e'l regne de Múrcia deguessen anar e'l dit regne si mester hi era, enaxí que'ls enemics hi entrassen e per cert hi deguessen entrar; en altra guissa, no enteníem nós, ne entenem encara, que'y degen anar, especialment cor nós los entenem a fixar per ço que en aquest any passat an fet, e¹⁴⁷ encara per la ajuda que entenem aver del regne de València. A açò que'ns enviàs a dir que'us trameséssem vianda e diners, vos responem que nós assí vianda quant a ara aver no podem, per raó d'aquela que ja hic avem aüda ops de Pallars, e, com la hic agúessem, trobam que mellor mercat n'à aquí que no assí; et, axí, fem-vos saber que nós fem procurar aitant com podem que ajam diners d'una part o d'altra, los quals a vós trametrem-vos en aquels que puscam, per comprar vianda aquí e per al àls que mester hi avets. Nós són en Leyda per fer la cort que avem manada, la qual feta entenem anar a Aragó per fer aquí cort, la qual avem ja menada al primer dia d'agost, e, aquela feta, entenem-nos-en anar e'l regne de València per fer cort aquí, per endressar so que puscam sobre'l fet de la ajuda que'ls entenem a demanar. *Data Ilerde, .XIII. kalendas iulii.*

G(uillelmus) de Solanis, mandato regio.

¶ ¹⁴⁴ Segueix, ratllat, *que'ls*.

¶ ¹⁴⁵ *que'ls*: «que'l».

¶ ¹⁴⁶ *en*: «el», corr.

¶ ¹⁴⁷ *e*: «en».

[1301], juny 22. Lleida.

Jaume II als prohoms i universitat de la vila de Llorca. Ofereix lliurar-los el blat que els ha promés, bé en gra a Lleida o pagant-los el seu preu a València, segons vulguen (Guillem de Solanes).

ACA, C, reg. 121, fols. 53v-54r.¹⁴⁸

En Jacme, *et cetera*. Als feels seus los bons hòmens e la universitat de Lorch, la gràcia sua e bona volentat. Fem-vos saber que, remembranç-nos de la quantitat del blat la qual promesem a vós dar, volens complir a vós ço que us promesem sobre açò, avem fet procurar en la ciutat de Leyda una quantitat de blat per dar aquella a vós, a compliment de la quantitat de blat que per part nostra vos fo promesa de dar; e, com nós ajam entès que en regne de Múrcia ha molt mellor mercat de blat que no ha en aquestes parts, comptades les messions que's n'aurien a fer si d'aquestes parts se avia a portar en aquexes, fem-vos-o saber, per ço que vosaltres proveescats sobre aquest fet. Per què nós vos dehim e us manam que, provist sobre açò, sia que vulats lo blat damunt dit o el preu d'aquel, enviets vostres missatges a València, al feel nostre en Bernat de Splugues, tresorer de la regina muller nostra, el qual farà liurar a aquels en Leyda lo dit blat, si aquel elegerets pendre, o en València lo preu d'aquell, si açò més volrets, car nós o leixam a arbitre e a volentat vostra; los quals missatges sien en València d'assí al primer dia d'agost, e trobaran aquí lo dit en Bernat de Splugues, qui de la un o del àls, segons que vosaltres elegerets, los espeegarà sens tota tarda, que axí lo y avem nós [manat]. *Data en Leyda, .X.º kalendas iulii.*

G(uillelmus) de Solanis, mandato regio.

1301, juliol 7. Lleida.

Jaume II a Bernat de Sarrià, procurador del regne de Múrcia, sobre una treva instada pel noble Juan Manuel del rei de Granada i altres afers de Castella, i la dificultat per a atendre la demanda de diners i vitualles del mateix Sarrià (sense escrivà).

ACA, C, reg. 121, fols. 78v-79r.

Dilecto consiliario suo Bernardo de Serriano, procuratori regni Murcie, salutem et dilectionem. Reebem les letres vostres que ara novellament nos enviàs e, entès ço que en aquelles era contengut, responem-vos, primerament, al fet de la treva de què en Johan Manuel e la infanta sa muller vos avien pregat que deguéssets escriure al rey de Granada que donàs treva al dit don Johan, a .V. ho a .VI. anys, e que nós aytambé que li'n escrivíssem, que no par a nós que d'açò vos devets entrametre ne escriure en neguna manera, ne tenim per bé ne volem que vós vos en entrametats ne'n escrivats. A açò que'ns fets saber sobre feyt de la anada de don Johan en Castella a la cort qui era manada a Vilarpando, e sobre los altres fets e ardits que en les dites letres eren contenguts, vos responem que loam la sol·licitut

¶ ¹⁴⁸ Segueix carta a Bernat de Sarrià, procurador del regne de Múrcia, de la mateixa data, manant-li prestar ajuda al homes de Llorca en aquest fet.

que haüda havets en fer saber a nós aquells, e sol·licitam·vos que·ns certiffiquets de tot ço que sobre aquells fets ho altres saber porets de cert. Al feyt d'en Ferrando,¹⁴⁹ vos responem que en tal condició e estament és lo seu feyt, segons que vós porets saber quant siats ab nós, que no·ns par que en neguna manera poguéssim endreçar que ell anàs a Granada, ne encara en altra part. Al feyt dels hòmens del regne de València que demanats, jassi·açò que·us hi ajam respost moltes vegades, encara·us fem saber que, per les rahons que nós ja vos avem enviades a dir, no par a nós que en neguna guisa dejam fadigar los hòmens del dit regne ne trametre en aquexes parts quant a ara. A açò que·ns enviàs a dir de la assignació que·us feem dels .LX. mília *solidos* sobre la reençó de les naus qui eren anades en Alexandria, vos responem que, si a vos bé membra, la dita assignació fo feyta a vós pagada la assignació d'en Guerau de Cerveyló, et siats cert que nós no la avem trencada en res, ans és enteniment e volentat nostra que la·us tingam; ver és que nós ara, per gran necessitat que aviem, havem manlevats d'en Guerau Cervelló .XII. mília *solidos barchinonenses*, los quals li avem assignats en aquella guisa que li aviem ja assignats los altres que li devem. Al feyt dels .X. mília *solidos* que·ns enviàs a dir que·us trametam e de les viandes, vos responem que nós, aytant con podem, segons que ja·us avem fet saber, fem procurar d'aver alguns diners e vianda, e dels primers que·n ajam trametrem·vos recapte, aquell que puscam. Sobre feyt de la vianda dels hòmens de Lorca, ja per altres letres nostres vos avem feyt saber ço que·y avem feyt e ordenat, axí que creem que els hòmens avant dits ne seran pagats. La carta del batle que·ns enviàs a dir vos trametem. *Data Ilerde, nonas iulii anno .CCC.º primo.*

76.

1302 (Enc. 1301), gener 20. València.

Respostes de Jaume II a les cartes de deseiximent trameses pel comte de Foix, Gastó de Bearn i el vescomte de Cardona, per causa de les baronies cedides al monarca per la noble Guillema de Montcada (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 307, fols. 9r-11r.

Iacobus, et cetera. Nobili Rogerio Bernardi, comiti Fuxensi. Reebem vostres letres, di·venres qui fo .XIII. kalendas februarii en l'any dejús escrit, en les quals nos tramesés de·seximens per raó del heretament que la nobla dona Guillema de Muncada¹⁵⁰ ha feyt a nós de la honor de Muncada e de Castellviy, dién que la dita honor aviem nós reebuda en gran perjudici de la noble¹⁵¹ na Margarida, comtessa de Foix, muller vostra, e d'en Gastonet, fil vostre. A les quals coses vos responem que nós als nobles comte d'Urgell e an Ramon Folch, qui per vós e per lo dit en Gastonet, fil vostre, nos parlaren e·ns requereiren d'aquesta rahó, avem offert que si vós feeyets a nós del veçcomtat de Castellbò ço que·ns devets fer per aquell e ço que fan a nós los altres richshòmens de Cathalunya, com

¶ ¹⁴⁹ Fernando de la Cerda, fill del primogènit d'Alfons X el Savi del mateix nom. Bernat de Sarrià, en lletra datada a Alacant el 20 de juny, que contesta el rei amb la present, aconsellava Jaume II que aquell anàs a Granada i fes una incursió contra Castella ensems amb el monarca granadí (*vid.* GIMÉNEZ SOLER, *op. cit.*,

docs. XXXIV i XXXVII). ¶ ¹⁵⁰ Era vídua de l'infant Pere, germà del rei, El dia 21, de València estant (*ibid.*, fol. 9r), Jaume II la informava dels deseiximents, amb la remissió de còpies, i li manava unir els seus homes a la host de Barcelona i defensar els seus llocs contra els rebels. ¶ ¹⁵¹ *de la noble*, interlineat.

aclò denegàssets fer, a deseret e a gran perjudici nostre e de tota Catalunya, que nos érem aparellats, si clams aviets de nós, vós ne la dita noble dona Margarida e el dit en Gastonet, fil vostre, per la dita rahó o per altra, breument¹⁵² d'estar-vos-en a dret, segons Usatges de *Barchinona* e constitucions de les corts e usances de Catalunya, o encara, si allò no feeyets, d'estar-vos a dret si clams aviets de nós, axí com deguéssim. On, com vós ne'l dit Gastonet, fill vostre, açò no hayats volgut reebre, segons que appar per los deseximens que'ns avets trameses, sots-vos desexit de nós a tort e sens justa raó. E nós encara offerim a vós e a la dita noble dona Margarida e al dit Gastonet, fil vostre, totes les damunt dites coses per aquestes presents; emperò, pus vos sots desexit de nós, desexim-nos de vós, que de mal que façam a vós ne a les vostres coses, ne a vostres valedors ne al lur, no'n siam tenguts. *Data Valentie, .XIII.º kalendas februaryi anno Domini millesimo .CCC.º primo.*

A B C

A B C

A B C

Iacobus, et cetera. Nobili Gastoneto de Bearn, filio nobilis comitis Fuxensis. Reebem vostres letres, divendres qui fo .XIII. kalendas februaryi en l'any dejús escrit, en les quals nos tramesés deseximens per raó del heretament que la noble dona Guillema de Munchada ha feyt a nós per la honor de Munchada e de Castellvi, dién que açò aviém nós reebut no degudament e en perjudici e en deseretament vostre. A les quals coses vos responem que nós als nobles comte d'Urgell e an Ramon Folch, qui per vós e per lo noble comte de Foix, pare vostre, nos parlaren e'ns requeriren d'aquesta raó, avem offert que si lo dit comte,¹⁵³ pare vostre, e vós feeyets a nós del veçcomtat de Castellbò ço que'ns devets fer per aquell e ço que fan a nós los altres richshòmens de Catalunya, com aclò denegàssets fer, a deseret e a gran perjudici nostre e de tota Cathalunya, que nós érem aparellats, si clams aviets de nós, vós o el dit comte, per la dita rahó o per altra, breument d'estar-vos-en a dret, segons Usatges de *Barchinona* e constitucions de les corts e usances de Catalunya, o encara, si allò no feeyets, d'estar-vos a dret si clams aviets de nós, axí com deguéssim. On, com vós ne el dit comte, pare vostre, açò no hayats volgut reebre, segons que appar per los deseximens que'ns avets trameses, sots-vos desexit de nós a tort e sens justa rahó. E nós encara offerim a vós e al dit comte, pare vostre, totes les damunt dites coses¹⁵⁴ per aquestes presents; emperò, pus vos sots desexit de nós, desexim-nos de vós, que de mal que façam a vós ne a les vostres coses, ne a vostres valedors ne al lur, no'n siam tenguts. *Data Valentie, .XIII.º kalendas februaryi.*

A B C

A B C

Iacobus, et cetera. Nobili Raimundo Fulchonis, vicecomiti Cardone, salutem et dilectionem. Reebem vostres letres, divendres qui fo .XIII.º kalendas februaryi en l'any dejús escrit, en les quals nos tramesés acunydamens e deseximens de nós, per ço cor deýts que nós e nostres gens vos fem e'us avem fets alguns greuges e torts, e'ncara per rahó d'alguns torts que deyets que nós fem o avem fet a'n Gastonet, fil del comte de Foix, e que els dits acunydamens feeyets per ço cor lo comte de Foix o volia, e perquè no li podíets fallir. On, quant a les rahons per les quals nos acunydat, per alguns torts, greuges e dans que deýts vós e vostra terra aver reebuts per nós e per nostres gents, vos responem que vós sabets bé que nós e l'iffant (*sic*) don Jayme, fill e procurador nostre de Catalunya, vos avem request

¶ ¹⁵² breument, interlineat. ¶ ¹⁵³ comte, interlineat. ¶ ¹⁵⁴ damunt dites coses: «coses damunt dites», corr.

e amonestat moltes vegades que vós deguéssets jurar los ordonaments de la cort de Leyda, axí com los altres richshòmens e barons de Catalunya los an jurats. On, com vós açò no ajats fet ni vullats fer, si algun dan o alcun greuge vos és estat fet o donat per nós o per nostros officials o per nostros hòmens és estat feyt per aquella rahó e en colpa de vós, per què nós encara vos amonestam e·us requerim e·us manam que·ls dits ordonaments dejats jurar e fermar, e, vós faén açò, nós sòm aparellats de tots clams que vós hayats de nós d'estar-vos-en breument a dret segons Usatges de *Barchinona* e constitucions de les corts e usances de Catalunya, o encara a coneguda de prelat e de richshòmens. En altra manera, com nós no puscam fallir a exequció dels dits ordonaments, aurem a enantar e enantarem contra vós e vostres béns, e encara contra tots altres de semblant condició, segons los ordonaments damunt dits. Quant al fet de Gastonet e del comte¹⁵⁵ de Foix, vos responem que vós sabets bé que moltes vegades avem offert, e encara offerim, als dits en Gastonet e comte e a vós que si lo dit comte volia fer a nós del vescomtat de Castellbò ço que·ns deu fer per aquell e ço que fan a nós los altres richshòmens de Catalunya, que nós érem e sòm aparellats de fer a ell, si clams ha de nós de nulla res, breument compliment de dret, segons Usatges de *Barchinona* e constitucions de les generals corts e usances de Catalunya. On, com ells açò no hajan volgut¹⁵⁶ ne vullen reebre, segons que appar per los acunydamens que vós e ells nos avets trameses per aquella raó, nós, entenens que vós e ells nos acunydat a tort, acunydam-vos, axí com a valedor dels dits en Gastonet e comte, que de mal que façam a vós ne al vostre, ne a vostres valedors, d'aquella raó, no·us en siam tenguts. *Data Valentie, .XIII.º kalendas februaryi anno predicto.*

A B C

A B C

A B C

77.

1302 (Enc. 1301), febrer 22. Cervera.

Jaume II al vescomte de Castellnou, ordenant-li fer tot el mal que puga als homes i terres del comte de Foix que es troben dins dels dominis de la corona (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 307, fol. 13v.

Nobili et dilecto Iasperto, vicecomiti Castrinovi, et cetera. Fem-vos saber que havem reebudes letres vostres que ara novellament nos havets trameses, en les quals nos demanàs que·us fésses saber si volíem que féssets mal en la terra del comte de Foix la qual és en la senyoria del rey de França, a la qual vos responem que·ns plau molt, e·us deïm que fassats mal e tot dan que pugats a la terra e als hòmens e als béns del dit comte de Foix, a aquells emperò qui no són dins la terra de la senyoria del rey de França, als quals no volem que fassats mal sens altre manament nostre. Esters, vos fem saber, quant al rocí que·ns demanàs, que, com aguem vostra letra e missatge, ja·ls havíem tots donats, levat un que·ns en avem retengut a la nostra persona en aquest feyt. Esters, sol·licitam-vos que, en los feyts que nós vos havem comanats, vos ajats en tal guisa que nós vos ajam que graham. *Data Cerverie, .VIII.º kalendas martii anno predicto (anno Domini millesimo .CCC.º primo).*

Bernardus de Aversone, mandato Bernardi Boneti.

¶¹⁵⁵ Ratllat, e a vós. ¶¹⁵⁶ volgut: «volgut fer», corr.

1302 (Enc. 1301), febrer 22. Cervera.

Jaume II al seu conseller Guillem de Montcada. Li comunica l'inici de l'execució contra Ramon Folch, vescomte de Cardona, en la qual vol que prenga part, ensems amb la host de Barcelona (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 307, fol. 14r-v.

Nobili viro et dilecto consiliario nostro G(uillelmo) de Montecatheno, et cetera. Fem-vos a saber que nós avem ordenat que, dissapte matí qui ve, partescam de Cervera ab tota nostra companya per enantar contra en R(amon) Folch e sos béns, en aquella manera que mils puscam. E, per ço cor tenim per bé que vós vingats a nós, vos fem saber nostre ardit en aquesta manera, que volem e a vós manam que, si la host és exida de *Barchinona* complidament, o en tal manera que paresca bé la host de *Barchinona*, que vós ab la dita host vingats a nós, enaxí que siats en la conca de Òdena de divendres qui ve¹⁵⁷ a .VIII. dies. Si, emperò, la dita host no és exida en manera que parega e sia host de *Barchinona*, volem e manam que vós façats a aquells prohòmens qui seran aquí de *Barchinona* o, si no hi avia negun, davant los officials d'aquell loch, carta de protestació com ells nos han fallida la host e no obehit a nostres manamens, jaçsia que vós los ajats aquí esperats aytants dies com aurets; e puys, com vós sabrets que nós siam en la conca de Òdena, que vingats a nós, en aquella manera, emperò, que porets pus segurament. *Data Cervarie, .VIII.º kalendas martii anno predicto (anno Domini millesimo .CCC.º primo).* E aquestes coses fets tota vegada ab consell del amat conseller nostre en Bernat Desfonoylar, si present és aquí. *Data ut supra.*

Bernardus de Aversone, mandato B(ernardi) Bo(neti).

1302 (Enc. 1301), febrer 24. Cervera.

Jaume II a Simó de Bell-lloc, veguer d'Osona i de Bages, amb ordre d'enviar espies que informen sobre el moviment de les tropes del comte de Foix i del seu fill Gastonet de Bearn, si travessen la frontera (Pere Martí).

ACA, C, reg. 307, fol. 15v.¹⁵⁸

Dilecto suo Simoni de Pulcroloco, vicario Ausone et de Bagis, et cetera. Fem-vos saber que avem aüt ardit que'l comte de Foix e Gastonet, son fill, volen entrar ab gent de cavall en la nostra terra a fer mal, per què-us deym e-us manam, axí com a aquell de qui molt fiam, que tantost trametats ves los ports e les parts on ells dien que volen entrar vostres espies, qui espien e sàpien per cert per qual part entraran, o¹⁵⁹ si són ja entrats, e ab quanta gent de cavayll e de peu; e no-y plangats neguna messió, que, si a Déu plau, nós vos o satisfarem fort bé. E manam-vos que aytantost, per aquest correu nostre o per altre vostre, ab vostra carta nos façats saber tota certenitat de les damunt dites coses, segons que per les

¶ ¹⁵⁷ *qui ve*: «qui és», corr. ¶ ¹⁵⁸ Segueix carta al batle de Berga. ¶ ¹⁵⁹ o, interlineat.

dites espies ho sabrets. E no cessets de tenir vostres espies, per tal que·ns pugats fer saber los ardots dels dits comte e Gastonet, son fill. E açò no triguets per res, si servii ni plaer nos volets fer. *Data Cervarie, .VI.º kalendas martii anno predicto (anno Domini millesimo .CCC.º primo).*

P(etrus) Martini, mandato regio facto per Riambaldum de Faro.

80.

1302 (Enc. 1301), febrer 25. Cervera.

Jaume II als prohoms de Manresa, amb provisions per a la defensa de la ciutat en la guerra contra el comte de Foix (Mateu Botella).

ACA, C, reg. 307, fol. 18r-v.

Probis hominibus et universitati Minorise, et cetera. Reebem vostres letres, en què·ns feés saber en qual guisa vos guardàvets sàviament¹⁶⁰ en la present guerra e del dan que donàvets a nostres enemics e altres coses qui·s contenièn en aquelles letres, entre les quals era que·ns demanàvetz companya d'òmens a cavall, ab què poguéssetz més dar dan als enemics. A les quals coses vos responem que·ns plau molt de la bona guarda que fets de vosaltres e del dan que donats a nostres enemics, per què·us pregam que·us guardetz al mils que pugats, en guisa que per los enemics no pugatz pendre dan, faén mal a ells axí com porets. Quant a la companya d'òmens a cavall que demanàvetz, signifecam-vos que nós nos n'anam de mantinent vert (*sic*) aquexes parts e, com siam pres de Manresa, nós vos trametrem aquella companya d'òmens a cavall que·us serà mester. *Data Cervarie, .V.º kalendas martii anno Domini .M.ºCCC.º primo.* Quant al fet del castell d'en Gravalosa, vos responem que ell és ací, e manarem-li que del dit castell fassa pau e guerra per nós, e'n farem fer a ell ço qui sia rahó. *Data ut supra.*

Ma(theus) Bo(teylla).

81.

[1302 (Enc. 1301)], març 5. Setge de Montfalcó.

Jaume II a Guillem de Montcada, ordenant-li que, ensems amb Bertran de Canelles i Bernat de Fenollar, romanga a la Conca d'Òdena, hostilitzant els enemics amb les hosts i companyies de cavall al seu càrrec (sense escrivà).

ACA, C, reg. 307, fol. 24 r.¹⁶¹

Iacobus, et cetera. Nobili et dilecto consiliario suo Guillelmo de Montecatheno, et cetera. Fem-vos saber que avem entès per en Bertran de Canelles, qui·ns ho fèu saber, que·us en veníetz a nós ab les hosts e ab tota la companya qui són ab vós, axí que vuy, que és diluns, devíetz esser ab nós. On com, segons que avem entès per alguns, vós ne les hosts no siatz encara estats en la concha d'Òdena ne feyt mal aquí, maravellam-nos de la vostra vengu-

¶ ¹⁶⁰ *sàviament*: «sàviamen». ¶ ¹⁶¹ Segueix carta als consellers Bertran de Canelles i Bernat de Fenollar.

da, per què·us fem saber que a nós aadés no fan gran obs les hosts e les companyes que són ab vós. On volem e·us deym e·us manam, a vós e al dit en Bertran de Canelles e a·n Bernat Desfonollar, que ab les dites hosts e companyes vos en tornetz en la conca d'Òdena, segons que fo ordenat, e aquí que fassatz e donets aquell dan que porets, romanén aquí e faén mal als enemichs aytans dies com vianda vos bast ne aquí puxatz romanir, faén dan tota ora. E açò no mudetz. E si per aventura avietz mester més hòmens a cavall que no havetz, fetz-m'ó¹⁶² saber, que nós provehiríem que·us en trametéssem aytantz com obs vos en fossen. *Data in obsidione Montisfalchonis*,¹⁶³ .III.º nonas martii.

Fuit duplicata littera predicta.

82.

1302 (Enc. 1301), març 7. Setge de Montfalcó.

Jaume II al batle de Berga. Li detalla el codi de senyals o alimares que deu establir-se entre ells per comunicar la presència de tropes del comte de Foix (Bernat Bonet).

ACA, C, reg. 307, fol. 25v.

Fideli suo Maymono de Cascayls, baiulo Berge, et cetera. Reebem vostres letres e entensem ço que era contengut en aquelles. On, quant als ardots de què·ns certificàs, loam la vostra diligència, e deym-vos e manam-vos que tota ora siats diligent en aquells a saber e fer saber a nós, segons que mils porets. Quant al fet de les alimares de què·ns escrivís, vos fem saber que nós no aguem les letres que·ns tramesés tro dimercres primer dia de Quaresma, a ora de migdia passada, e axí no les poguem fer fer lo dimarts segons que vós nos tramesés a dir, mas tenim per bé que·s fassen e fer-les em, e vós fets-les altressí, en aquesta manera que·s seguex, ço és a saber, que nós farem fer tots vespres, quan sia ben vespre, una alimara e·l casteyl de Puigalt e altra e·l casteyl de Boxadós, e aquestes dues respondran per una, que per ço les fem fer en .II. locs, que si no veyets aquella de Puigalt que víssets aquella de Boxadós; e vós, quan veurets aquestes alimares, amdues o la una, fer n'ets una e·l casteyl de Madrona, e aquella serà senyal a nós que avets vistes les nostres; e si per aventura eren pasades companyes deçà del comte de Foix, e que ell no·y fos personalment, fer n'ets altra, e axí seran dues, una après d'altra, les vostres; e si per aventura lo comte de Foix era passat personalment, farets la terça, e axí seran .III. continuament, una après d'altra. E si·s vol sien dues, si·s vol tres, fets-les ensems una après d'altra, e nós après de les vostres senyals fer-vos em fer dues alimares, ço és a saber, una en cascun dels dits locs de Puigalt e de Boxadós, e aquestes dues respondran-vos per una, segons que dit és, e seran senyal a vós que nós havem vistes les vostres. *Data in obsidione Montisfalchonis, nonas martii anno predicto (anno Domini millesimo .CCC.º primo).*

Bernardus Boneti.

¶ ¹⁶² Lectura dubtosa. En la lletra duplicada a Canelles i Fenollar s'escriu *fetz-nos-ho*, amb el plural majestàtic de

rigor. ¶ ¹⁶³ Montfalcó Murallat, o del Duc, terme municipal de les Oluges (Segarra).

1302 (Enc. 1301), març 15. Setge de Montfalcó.

Ordre de Jaume II als homes de Torroja de prestar-li homenatge, si volen tenir seguretat i guiatge en la guerra contra el seu antic senyor, el noble Ramon Folch (Bernat Bonet).

ACA, C, reg. 307, fol. 27r-v.

Als feels seus als bons hòmens e a tota la universitat de la vila de Torroja, salut e gràcia. Com nós, a instància e a suplicació de la noble dona Toda Péreç, ça ab enrere vescomtessa de Cardona, aguéssim reebut vós e el loc de Torroja en nostra segurtat e guiatge, axí emperò que de vós ne del dit loc negun mal ne negun dampnatge no vengués a nós ne a nostres gents ne a nostra terra, ne fossen reebuts¹⁶⁴ allí alguns qui a nós ne a nostres gents ne a nostra terra volguessen fer mal ne donar dampnatge en neguna manera, ne tractar ne procurar que alcunes malefeytes que fossen feytes [a]¹⁶⁵ nostres gents ne a nostra terra fossen allí tornades, emperò, com après d'aquestes coses la dita dona sia morta, e per rahó de la present guerra que nós havem ab lo noble en R(amon) Folch, e per rahó d'alcunes coses per ell feytes en la dita guerra, al qual noble en R(amon) Folch la propietat del dit loc s'esguardave, entenam que aquell loc sia a nós e a nostra cort comès e guaanyat, axí com los altres que li entenem a pendre e ocupar, e per ço vosaltres dejats atendre a nós axí com a senyor e fer a nós fe e homenatge, en guisa que nós e nostres gents nos puxam fiar en vós axí com vassayls e sotsmeses nostres, deym-vos e manam-vos que encontinent, vistes les presents, nos fassats lo dit homenatge, axí que açò ajats complit de fer d'assí a .VIII. dies complits, comptadors de vuy, que és diyous, data d'aquesta present letra; e, vós faents açò, nós deffendrem-vos e salvar-vos em que per aquesta rahó no us vengue dampnatge. En altra manera, si açò no feytes, volents guardar la segurtat e'l guiatge que feyt vos havíem entrò al dit dia, d'aquell dia avant vos tingats per desguiats e per desassegurats nostres, car nós, d'aquell dia enant axí com de present, e de present axí com ladoncs, lo dit guiatge e assegurament de certa sciència revocam, que no aja neguna valor pus avant, e de don ne de greuge que us feéssem, nós o nostres gents, no us fóssem tenguts per rahó del dit guiatge en neguna manera. *Data in obsidione castri de Montefalchone, idus martii anno predicto (anno Domini millesimo .CCC.º primo).*

Bernardus Boneti.

1302 (Enc. 1301), març 15. Setge de Montfalcó.

Jaume II a Gaubors, vídua del noble Berenguer d'Entença, pregant que li trameta deu mestres ferrers dels que fan crocs a les mines de Falset (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 307, fol. 27v.

Nobili et dilecte dompne Gaubors, uxori nobilis Berengarii de Entença, quondam, et cetera. Com nós, per los affers que havem entre mans, ajam gran mester dels maestres qui fan los crocs de les menes en Fallcet e en aquexes parts, per ço pregam-vos, tan curosament

¶ ¹⁶⁴ *reebuts*: «reebudes», corr. ¶ ¹⁶⁵ *a*, manca a l'orig.

com podem, que vós, vista la present letra, sens tota triga e escusació, trametats a nós .X. maestres del dit ofici, dels mellors que tramete'ns pugats, ab tot lur arreu e ab tot lur aparellament, en guisa que mantinent los puxam haver a nostre serviy; e nós provehirem als dits maestres en guisa que ells seran pagats nostres. E aquesta cosa serà molt agradable a la nostra volentat, e grahir-vos em molt. E no'y ajam fayla en neguna manera, cor seria triga de nostres affers. *Data in obsidione castri de Montefalchone, idus martii anno predicto (anno Domini millesimo .CCC.º primo).*

Bernardus de Aversone, mandato Bernardi Boneti.

85.

1302 (Enc. 1301), març 15. Setge de Montfalcó.

Jaume II a Roger de Castellcir, aprovant el seu deseiximent de Bernat de Vilademany (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 307, fol. 28r.

Iacobus, et cetera. Dilecto suo Rogerio de Castroçiro, et cetera. Fem-vos saber que reebem vostra letra, en la qual nos feés saber, entre les altres coses, que per rahó de nós vos sots desexit d'en Bernat de Vilademany, per vós e per vostres frares, e que li farets tot dan que puschats, la qual cosa plau molt a nós e us ho graïm molt, e pregam-vos que li fassats a ell e a ço del seu tot aquel dan que puschats. Al àls que'ns feés a saber del castel de Farners, qui és seu, que l'à comanat a pageses de la terra, loants molt la vostra diligència, tenim per bé que, si podíets aver lo castell, que l'ajats e que'y fassats vostre poder, o almenys lo castell veyl, segons que per vós nos trametets a dir, e ab aquell destrenyets l'altre com mils vejats que fer-se puga. A açò que'ns fets saber que totavia sots aparelat ab .X. o ab .XII. hòmens a cavall de seguir nostra volentat, plau-nos molt, e nós, com sahó sia, appellar-vos em a nostre serviy. Esters, sol·licitam-vos e deym-vos que, en los affers damunt dits, fassats en tal manera que conegam per obra la volentat que'ns avets de servir. *Data in obsidione castri de Montefalchone, idus martii anno predicto (anno Domini millesimo .CCC.º primo).*

Bernardus de Aversone, mandato Bernardi Boneti.

86.

[1302], abril 7. Lleida.

Jaume II al seu conseller Bernat de Fenollar. Mana que l'infant Jaume vaja a Lleida al rei, des de Barcelona, i li dóna les seues respostes a uns capítols tramesos pel consell del primogènit, sobre les al·legacions d'alguns homes per tal d'excusar-se d'anar a la host reial (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 307, fols. 39r-40v.

Iacobus, et cetera. Dilecto consiliario suo Bernardo de Fonollario,¹⁶⁶ salutem et dilectionem. Havem reebudes vostres letres e capítols que ara'ns tramesés, e havem entès ço que era

¶ ¹⁶⁶ Era també majordom del primogènit, l'infant Jaume.

contengut en aquells, a les quals coses vos responem que'ns maravellam com l'enfant no és exit de *Barchinona* per venir a nós, que par ver que de les penyores que avets fetes poguéssets haver pagat ço que l'enfant hi deu, o que bastàs que en P(ere) Boýl¹⁶⁷ s'i obligàs que'u pagàs ans que partesca d'aquèn, e que per aytal rahó l'enfant no calgués aturar a *Barchinona*. Per què'us manam espressament que, vista la letra, endressets e fassats que l'enfant hisque de *Barchinona* e que se'n venga. Esters, creyem ya vós haver¹⁶⁸ enantat a vendre de les penyores, e pus reembre no les voleu, segons que vós deýts, enentats a vendre d'aquelles. Quant al feyt de l'hostage vostre, nós ne pregarem en Boxadós e farem nostre poder que'us alonch. Los capítols que trameses nos havetz, e encara aquells que en Johan d'En Uchs, escrivà de l'enfant, nos aportà[s], vos remetem, ab nostres respostes escrites en aquells capítols, segons les quals respostes volem que enantetz e façats enantar en aquell feyt. E no triguetz en neguna manera la venguda del infant. *Data Ilerde, .VII.º idus aprilis.*

B(ernardus) de Aversone, mandato regio.

Capítols que en Johan d'En Uchs aportà de part del senyor infant e de son consell.

Primerament, que con en Bernat Sespujades, ab en P(ere) de Súria, porter del senyor rey, segons la forma del manament a ells feyt per lo senyor rey ab carta sua, comensassen de destrènyer e de penyorar aquells qui eren romases e no anaren en aquesta host, e aquells qui se'n eren tornatz sens licència del senyor rey en qual manera, alguns e moltz proposaren e digueren que no eren tengutz, ans eren escusatz de la dita host per les rahons davall escrites, ço és a saber, los uns per privilegi que dien que han de franquea. Resposta del senyor rey: que negú no se'n pot escusar per privilegi que'n aja, cor per rahó dels ordonaments de la cort de Leyda precisament eren tengutz de venir en la host, no contrastan privilegis.

Los altres, qui dien que an .LXX. anys, e que són escusatz per .I. privilegi qui fo atorgat per los predecessors del senyor rey a la universitat de *Barchinona*, en lo qual se conté que negun hom de edat de .LXX. anys no sia tengut d'anar ne de trametre en host ne en cavalcada, et d'aquesta condic[ió] han moltz, axí de rics com de mijans. Resposta del senyor rey: que aytal privilegi no'ls escusa, si d'altra guisa ells són hòmens cuvinentz a combatre, o si doncs no són malaltz o impotentz, cor là on per aventura lur pressona no fos necessària ne profitosa en la host per fet d'armes, seria-ho a fet de conseyl; aquells, encara, qui són vells e han bé aparellat del lur, jassia que sien tals que no fossen bons a armes ne a venir en host, degren-hi trametre. Esters, açò jaquex lo senyor rey al arbitri d'en Bernat Desfonollar e d'en P(ere) Boýl, ab consell del qual se fassa.

Los altres són pubills, e és al·legat de part lur que, jaci·asò que agen .XIII. anys, que entrò sien vengutz a edat de .XX. anys que no són tengutz d'ost, segons usatge de *B[a]rchinona*. Resposta del senyor rey: que de .XV. anys a amunt o lexa a arbitri d'en Bernat Desfonollar, ab conseyl d'en P(ere) Boýl, que ells, guardada la qualitat e la condició de les persones, hi fassen ço que'ls sia semblant, que, de .XV. anys a avall, no par que degen esser destretz de venir en la host.

¶ ¹⁶⁷ Cavaller, senyor de Manises, tresorer (1302-1306) de Jaume II.

¶ ¹⁶⁸ *haver*: «aver», corr.

Los altres an fills, e són-ne alguns qui no an muller, e els altres qui an muller, mas estan ensemps e an trameses lurs fills en la host, e els pares són romases. Resposta del senyor rey: que aytals no són escusatz d'aquesta hos[t], ne aquells encara qui no an mullers e viuen ab lurs pares, si en altra guisa han aministració de lurs coses, de les quals pusquen provehir a si sens despesa del pare.

E per aquestes rahons posades dien aquells qui són d'aquestes condicions que són escusatz e no són tenguts d'ost. Encara proposen e al·leguen que en la cort de Leyda fo salvat e retengut que no fos fet perjudici a lurs privilegis ne a lurs franquees. Resposta del senyor rey: que ell no entén que, quant a açò sia, los sia fet perjudici, e aquella protestació val en altres cases, mas no en aquest, cor ço que's ordonà en la cort de Leyda, si no venguessen en la host, romanguera sens exequció, ço que fer no's dech ne's deu entendre.

Ítem, los frares menors e els preïcadors han privilegi que lurs procuradors no són tengutz d'anar en host, e lurs procuradors són dels bons e dels cuminals de la vila. Resposta del senyor rey: que negun privilegi ne neguna gràcia no'ls excusa en aquest cas.

Ítem, senyor, manàs a'n Pujades e a'n P(ere) de Súria, per vostra letra, que no pressessen null hom, e an-ich moltz que an amagades les penyores, e altres que no'ls troba hom en què penyorar e fem-los tancar la porta, e soffren ço, que nulla composició no'ns en parlen; e vós, senyor, manatz-hi què hi fassam, e creeem que, si no n'avem vostre manament que'ls prenam, tart n'aurem la pena. Resposta del senyor rey: que'ls pobres no'n sien preses, o aquells qui verament aparexen no aver de què pagar ne no pogren aver despeses a venir en la host; aquells, emperò, dels quals és sospita que agen amagats lurs béns o que facen sobre açò frau, sien destretz fortment e destreta en persones e en béns, segons que serà viares a'n Bernat Desfonollar e a'n P(ere) Boïl.

Al fet d'en P(ere) Senp(ere) e d'en Berthomeu Cendre, sembla al senyor rey que, si en manleuta eren, que'ls jaquesca hom.

Ítem, si plaurà al senyor rey que faça hom composicions ab aquells qui han poch e no porien pagar la pena que'l senyor rey hi ha ordonada, e que'n presés hom .XX. *solidos* o .XXX. o .XL., e d'aquí al amunt, segons que ho trobàs que poguessen dar segons lurs facultatz, cor d'aquests¹⁶⁹ qui són d'aquesta condició hic trobarà hom moltz. Resposta del senyor rey: que açò es fassa a arbitri d'en Bernat Desfonollar e d'en P(ere) Boïl.

Ítem, que'l senyor rey ha licenciatz e-y ha fets a moltz gràcia qui se'n són tornatz, qui porien ben e gint pagar reemçó, de què hom no ha res. Resposta del senyor rey: que ell n'ha feta gràcia a alguns de certa sciència, e quant a aquells als no s'i pot fer; a aquells, emperò, sia observada la gràcia qui n'an letra del senyor rey sagellada ab son sagell comú, e no ab lo sagell secret.

Ítem, del fet de les cenes que és qüestió entre'l senyor infant e madona na G(uillem)a de Moncada, que diu madona na G(uillem)a que'l seu procurador deu reebre les cenes del procurador en aquells lochs que ella té, jaci·açò que en la carta que és entre'l senyor rey e ella diga tan solament ab les cenes al senyor rey pertanyens. Resposta del senyor rey: que sien demanades per l'infant.

Ítem, de les cenes de Ribacorça, si les demanarà l'ifant (*sic*), que per ço com en Bernat de Súria, qui cullia les cenes del senyor rey en Ribacorça, diu que hac manament

¶ ¹⁶⁹ *aquests*: «aquestes».

que sobr[e]seesqués, lo senyor ifant ha allongat de demanar les dites cenes en Ribacorça que ja avia ordonat peça ha que's culissen. Resposta del senyor rey: que les deman¹⁷⁰ l'enfant axí com a procurador, com sia declarat e atorgat als hòmens dels lochs de Ribacorça que procurador d'Aragó no·y deu pendre cenes; sia, emperò, vist lo privilegi[i] quals lochs són aquells qui·n hi són nomenatz. No entén per açò lo senyor rey esser feit perjudici al infant, si hi era personalment, que no li fos dada cena, axí com al fill de rey, no axí com a procurador, segons que cascun lo's poria soferre.

87.

1302, maig 20. Saragossa.

Jaume II a un conseller del rei de Tunis, demanant la seua intercessió davant d'aquest per tal que augmente la part del dret sobre el comerç de catalans que cobra el monarca catalanoaragonés (sense escrivè).

ACA, C, reg. 334, fol. 60v.

En Jacme, per la gràcia de Deu rey d'Aragó, de València e de Múrcia, de Serdenya e de Còrsega, e comte de Barcelona. Al savi e discret Jacheria, fill de Azmet, conseller del noble rey de Tunís, salut e amor. Reebem les letres vostres, que·ns tremesés per en R(amon) de Vilanova, amat conseller e familiar nostre, per les quals entesem la bona volentat e la bona affeció que avets e·ls nostres fets, e grahim-vos-ho molt e regonexem que·us en són tenguts a fer plaer e amor. Esters, vos fem saber que nós trametem nostra carta al noble rey de Tunís en què·l pregam que, a la assignació la qual ell ha a nós feta sobre la meytat del dret que·ls catalans paguen, vula anadir l'altra meytat del dit dret, axí que tot lo dit dret sia a nós assignat entregament, per ço que la paga sia a nós feta pus tost; e encara, que faça vedar que negun català ne negun sarraý¹⁷¹ qui vendrà de la nostra terra a Tunís per mercaderia no gos ne faça escriure les sues coses e mercaderias per ninguna altra persona sinó per català, per ço que frau ninguna no s'i puscha fer e que·l dret sia donat pus plenerament; e atressí, que aja en sa comanda e en sa guarda la nostra gent qui està en la sua senyoria. On nós, confians de la vostra dilecció, pregam-vos que vós, per amor de nós, endressets que·l dit rey de Tunís duga a acabament los nostres precés, per amor e per honor de nós, e a la perffí pregam-vos que ajats recomanats los fells nostres en G(uillem) Fava, cònsol nostre, e en Jacme Rostany,¹⁷² qui aquí és per nós, e grahyr-vos-ho em molt. E nós són aperallats (*sic*) de oir benignament los vostres precés en ço de què·ns pregàsets. Dada en Saragoça, .XX. dies anats del mes de maig en l'any de mil .CCC.II.

¶ ¹⁷⁰ Sembla que hi hauria de dir *que no les deman*. Paràgraf obscur. ¶ ¹⁷¹ *sarraý*: «sarraaý». ¶ ¹⁷² *Rostany*: «Rostany». Jaume Restany era el receptor de les

rendes del rei d'Aragó a Tunis; les gestions, però, no obtingueren resultat (DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib*, p. 425).

1302, octubre 2. Figueres.

Jaume II a Dalmau de Socarrat i Ramon Reg, anunciant-los la tramesa d'un missatger confidencial sobre la construcció de castells a Bas (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 307, fol. 63r.

En Jacme, *et cetera*. Als feels seus en Dalmau de Socarrat e an R(amon) Reg, salut e gràcia. Com nós ajam comanades al feel nostre en R(amon) P(ere) algunes coses que·us diga de part nostra, sobre ço que avem entès que algunes fortalees se deuen fer e bastir en Bas, e que·s purien a nós liurar e aver a la part nostra, a honor e a profit de nós, per ço deÿm-vos e manam-vos que creegats sobre açò al dit R(amon), e que façats e complescats ço que él vos en dirà. E aquestes coses façats molt secretament, e les tenits¹⁷³ secretes. *Data* a Figueres, lo segon dia del mes de vuytubri, a la entrada, *anno Domini .M^o.CCC^o. secundo*.

Bernardus de Aversone, mandato B(ernardi) Bo(neti).

1302, octubre 9. Figueres.

Jaume II a Bernat de Sarrià, conseller reial i procurador del regne de Múrcia, sobre la missatgeria que cal enviar al regne de Granada (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 334, fol. 85r-v.¹⁷⁴

Dilecto consiliario suo Bernardo de Serriano, procuratori regni Murcie, et cetera. L'altre dia, per letres nostres, vos feem saber que haviem ordenat de trametre al rey de Granada lo feel nostre en Bernat de Segalars, e que d'açò trametiém letra al rey de Granada, e el dit Bernat de Segalars aytambé li'n trametia letra sua, en què li demanava que li tramesés letra de guiatge. Les quals letres nostres e del dit Bernat de Segalars vos tramesem, per especial correu nostre, que vós les enviàssets al dit rey de Granada, per haver-ne resposta la qual lo dit Bernat trobàs com seria ab vós en aquexes parts, e creem que·u ajats fet segons que nós vos havem manat. Ara, emperò, vos fem saber que, com lo dit Bernat de Segalars fos arreat d'entrar en camí per anar, fo embargat en son cors e en altres guises, que anar no poch, e axí nós, volent provehir especialment sobre'l fet nostre e del rey de Granada, havem ordenat de trametre a ell per missatge lo feel nostre en Jacme Boschet,¹⁷⁵ qui dins pocs dies deu partir de la nostra cort per anar là. E açò fem nós saber al rey de Granada per letra nostra, e aytambé li'n escriu lo dit Jacme per letra sua, en la qual li demana que li trameta carta de guiatge, les quals dues letres nós vos trametem per aquest correu

¶ ¹⁷³ *tenits*: «tenets», corr. ¶ ¹⁷⁴ Precedeix (fol. 85r) carta en castellà al rei de Granada, comunicant la tramesa de Bosquet, en lloc de Segalars, amb la missió de signar les paus, sota l'epígraf *Legatio comissa Iacobo Boscheti ad regem Granate*. Al fol. 85v ss. van registrats els capítols del tractat, també en castellà. ¶ ¹⁷⁵ Les instruccions de

la legació de Bosquet, del 7 d'octubre de 1302, han estat parcialment publicades per GIMÉNEZ SOLER (*La Corona de Aragón y Granada*, cit., pp. 87-88), i íntegres per Àngels MASIÀ I DE ROS (*Jaume II: Aragó, Granada i Marroc. Aportació documental*, Barcelona, CSIC, 1989, pp. 137-139).

nostre. Per què·us deïm e·us manam espressament que vós, vista esta carta, trametats per covinent persona les dites letres al dit rey de Granada, e endressats en guisa que aquell qui les durà que·n aport resposta ivaçosament, la qual resposta e la carta de guiatge del dit Jacme, la qual creem que mantinent li trametrà lo dit rey, vós vos retingats, enaxí que·l dit Jacme que les trob en vostre poder com se·n vaja a enllà, o almenys endressats que les trob en poder del tinent loc vostre en la procuració de Múrcia. E aquestes coses fets ab aquella diligència que nós fiam de vós, enaxí que breument se fassen, que fem·vos saber, segons que ja és dit, lo dit Jacme Boschet és ja en espeegament que se·n va. E açò no allonguets per nuylla rahó, ans hi dats mantinent recapte. *Data Figueriis, .VII.º idus octobris anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º secundo).*

Idem ut supra (Bernardus de Aversone, mandato regio).

90.

1302, octubre 31. Girona.

Instruccions donades per Jaume II a Berenguer de Conques, missatger tramés al rei Frederic de Sicília (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 334, fol. 89r-v.

In Gerunda, .II.ª kalendas novembris anno Domini millesimo trescentesimo secundo, dominus rex mandavit Bernardo de Aversone expediri et sigillari litteras sequentes et capitula que direxit illustri dompno Frederico, fratri suo, sic videlicet quod manualiter et presentialiter tradidit eam (sic) et eas dicto Bernardo sigillandas, nulli cuivis hostendendas.

Hec est littera de qua supra dicitur.

Illustri dompno Frederico, karissimo fratri suo, Iacobus, Dei gratia rex, et cetera, salutem et amorem fraternum. Receptis litteris vestris per fidelem nostrum Berengarium de Conches, familiarem nostrum, nobis transmissis, et eorum serie ac que ipse Berengarius nobis pro parte vestra dicere et exponere voluit plenarie intellectis, responssionem nostram ad ea omnia fieri providimus, de eaque ac quibusdam aliis, per capitula ipsi Berengario tradita vobis hostendenda ac exponenda, eundem Berengarium informavimus ac remitimus seriusius informatum. Relatibus, igitur, Berengarii prelibati circa hec omnia fidem adhibeatis. Data Gerunde, .II.ª kalendas novembris anno Domini millesimo trescentesimo secundo.

Bernardus de Aversone, mandato regio.

Hec sunt capitula de quibus supra dicitur.

Aquests són los capítols los quals són comanats per lo molt alt senyor rey d'Aragó a·n Berenguer de Conches per dir·los al molt noble don Frederich, son frare.

Primerament, que·l salut de part del dit senyor rey d'Aragó e que li diga que ell reebé la letra la qual lo dit Berenguer de Conches li aportà del dit don Frederich, e entès bé plenerament tot ço que en la dita letra era contengut e tot ço que·l dit Berenguer de Conches li dix e li recomptà de la sua part.

Ítem, li diga que al dit senyor rey d'Aragó, depuys que a prechs de la senyora reyna, de bona memòria, mare lur comuna, hac perdonat al dit don Frederich, son frare, hac

molt en son cor lo fait del dit frare seu e la duptosa condició en què ell era, e que si pogués bonament e honesta, sens lesió sua e de son estament, ell volenterosament agra entès en sos fets a endressar e fer-hi tota res de bé que pogués. E d'aquí avant el li mostrarà per obra les coses damunt dites en tot ço qui honor e profit sia seu, pus a nostre Senyor plau que és vengut a estament que fer-ho pot.

Ítem, li diga en qual manera lo dit senyor rey d'Aragó ha entès que pau és feta entre la Església de Roma e el molt alt rey Karles, e el dit molt noble don Frederich,¹⁷⁶ la qual cosa molt plau a ell, e ho gràeix molt a Déu, axí com de car frare seu, per lo qual li plau e li desiga tot bé e tota honor. E prega-li e li consela que ell vula tenir e conservar la dita pau, e li membre lo gran bé e la gran mercè e la gran honor que nostre Senyor li ha feta, especialment en aquesta avinença de pau, de la qual lo dit senyor rey d'Aragó ha molt gran plaer en son cor.

Ítem, li diga que com lo dit senyor rey d'Aragó aya entès que en lo tractament de la dita pau és axí avengut que'l dit don Frederich pren per muler la fila del dit rey Karles, per ço lo senyor rey d'Aragó damunt dit prega a consela a ell que, guardant la granea e la noblea de linyatge la qual ha, per ço cor és de la major sanch e dels majors linyatges del món, e consideran encara los bons aptes e les noblees de sos costums, e encara guardant lo gran doute que ha ab la casa del sobredit rey d'Aragó, se vula captener e aver si vers ela axí com li pertany, en guisa que'n aya laor e bon raçó, jaci'açò que ben crou lo dit rey d'Aragó que ell hi complirà ben son doute.

Idem.

91.

1303, març 30. València.

Lletra de creença de Jaume II a l'arraix de Crevillent, a favor de Jaspert, vescomte de Castellnou (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 307, fol. 88v.

Ed. Juan Manuel del ESTAL, *Corpus documental del reino de Murcia bajo la soberanía de Aragón (1296-1304/5)*, 3 vols., Alacant, Instituto de Cultura «Juan Gil-Albert», 1985-1999, II, doc. 224.

En Jacme, *et cetera*. Al amat seu Mahomet aben Hudell, arràyz de Crivillén, salut e dilecció. Com nós enviem ara de present a les parts del regne de Múrcia lo noble e amat nostre en Jaspert, vescomte de Castellnou, e ajam-lo informat d'alcunes coses que per part nostra vos digue de paraula, per ço pregam-vos que al dit noble en Jaspert creats sens tot dupte de ço que per part nostra vos dirà, e aquelles coses que ell vos dirà complescats e menets a acabament, segons que nós plenerament fiam de vós. *Data Valentie, ut supra (.III.º kalendas aprilis anno Domini .M.ºCCC.º tertio).*

Idem (Bernardus de Aversone), mandato regio facto per B(ernardum) Boneti.

¶¹⁷⁶ La pau de Calatellotta (31 d'agost de 1302), pactada entre el papa Bonifaci VIII, Carles II de Nàpols i Frederic II, acordà el reconeixement d'aquest amb el títol de rei de Trinàcria (no de Sicília) i el seu matrimoni amb Elionor, filla d'aquell monarca.

1303, maig 1. València.

Jaume II remet al batle general del regne de Múrcia, Ferrer Descortell, la llista de les retinences que haurà de pagar a cada castell, segons la seua guarnició, i la de les soldades per a la cavalleria de defensa del regne, ultra la comitiva del procurador (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 231, fols. 52r-53r.

Ed. M. T. FERRER I MALLOL, «La tinença a costum d'Espanya en els castells de la frontera meridional valenciana (segle XIV)», *Miscel·lània de Textos Medievals. La frontera terrestre i marítima amb l'Islam*, 4 (1988) 1-102, doc. 4 (pp. 50-52).

Iacobus, et cetera. Fideli suo F(errari)o de Cortilio, baiulo regni Murcie generali, et cetera. Noveritis nos, pro bono et pacifico statu regni nostri Murcie ac pro utilitate curie nostre, ordinasse et providisse tam super retinentiis castrorum predicti regni quam super stipendiis solvendis certis equitibus ordinatis in deffensione regni ipsius, quare vobis dicimus et mandamus quatenus circa solutionem salariorum et victualium retinentiarum dictorum castrorum et stipendiorum dictorum equitum, provideatis et providere curetis, prout per nos ordinatum existit sub forma que sequitur.

Primerament, ordonam que sia donat al castell d'Alacant per un ayn, per soldada e companatge e per vianda de .XL. hòmens, *quinque millia solidos regalium Valentie*.

Ítem, al castel de Oriola, per soldada, companatge e per vianda de .L. hòmens, *septem millia solidos*.

Ítem, al castell de Cartagènia, per soldada e per companatge e vianda de .XL. hòmens, *quinque millia solidos*.

Ítem, a la Calaforra d'Elche, per soldada e companatge e per vianda de .XXV. hòmens, *tres millia et quingenti solidos*.

Ítem, al castell de Molina Secca,¹⁷⁷ per soldada e companatge e per vianda de .XVI. hòmens, *duo millia solidos*.

Ítem, al castell de Callosa, per soldada, companatge e per vianda de .X. hòmens, *mil·le trescenti triginta tres solidos et quatuor denarii*.

Ítem, al castell de Muntagut, per soldada, companatge e vianda de .XII. hòmens, *mille quingenti solidos*.

Ítem, al castell de Calasparre, per soldada e companatge e per vianda de .LX. hòmens, *octo millia solidos*.

Ítem, al castell de Negra, per soldada e companatge e per vianda de .XXX. hòmens, *tres millia septingenti quinquaginta solidos*.

Ítem, als castells de Xocos e Tébar, per soldada, companatge e per vianda de .XII. hòmens, *mille quingenti solidos*.

Ítem, al castell de Lorcha, per soldada, companatge e per vianda de .C. hòmens, *duodecim millia solidos*.

Ítem, al castell d'Alfama, *duo millia solidos*.

Ítem, al castell de Guardamar, *quadringenti solidos*.

¶¹⁷⁷ L'actual Molina de Segura (cf. J. M. del ESTAL, *Corpus documental del reino de Murcia...*, cit., III, p. 454).

Ítem, al castell d'Alcalà, per soldada, companatge e per vianda de .XX. hòmens, e per portar la vianda al dit castell, *tres millia solidos*.

Ítem, al alcàcer de Múrcia, per soldada, companatge e per vianda de .XII. hòmens, *mille quingenti solidos*.

Ítem, ordonam que sien en lo regne de Múrcia contínuament .CC. hòmens a cavayl, en los quals aja primerament .XXX. cavaylls armatz, e que prenguen cascun ayn .D. *solidos* de reys de València, que munten l'ayn *quindecim millia solidos*. Ítem, .C.LX. cavayls alforratz, e que prenguen cascun l'ayn .CC.L. *solidos*; e munten .XL. *millia solidos*. Ítem, lo procurador, ab .X. hòmens a cavayll, és a saber .IIII. cavayls armatz e .VI. cavaylls alforrats, e que prenga per cascun armat *mille solidos*, e per cascun alforrat *quingentos solidos*; e munten l'ayn .VII. *millia solidos*.

E axí és summa que monten los dits .XXX. cavaylls armats et .C.LX. cavaylls alforrats, ab los .X. hòmens a cavayll del procurador, .LXII. *millia solidos* reys de València, de la qual suma sien levats en comensament de lur paga, és a saber, als .XXX. cavayls armats e .C.LX. cavayls alforrats, per esmena dels cavayls qui's perden entr'els, en qualque manera que's perden, per cavayl armat .XL. *solidos*., e per cavayl alforrat .XX. *solidos*. E munten .IIII. *millia .CCCC. solidos*.

Ítem, que de totes les cavalcades que's faran per la dita companya o per altres ab aquells ensemps, ho ab alguns d'aquells, sia levat lo delme, lo qual sia posat e mes en lo comú de les esmenes dels ditz cavayls. E el romanent sia partit entre aquells qui auran calcat, segons que és acostumat.

Ítem, que tot lo delme del setme pertanyent al senyor rey de les cavalcades del regne,¹⁷⁸ axí dels damunt dits con d'altres, sia assignat a paga de la esmena dells cavaylls.

Ítem, que tot lo setme, levat lo dit delme de les esmenes dels ditz cavayls, sia assignat a paga de la soldada de la dita companya.

Ítem, que neguna esmena de cavayl no pusca pujar de .M. *solidos* a ensús, mas de mil o de mil a enjús sien esmenats, a conexensa d'aquells qui'ls estimaran.

Ítem, los hòmens a cavayl sien partitz per tot lo regne en aquesta manera, és a saber: primerament, en Alacant, .X. cavayls alforratz.

Ítem, en Elche, .V. cavayls armatz e .XV. cavaylls alforratz.

Ítem, en Oriola, .XII. cavayls armats e .XXX. cavaylls alforratz.

Ítem, en Múrcia, .[X]. ca[va]yls armats e .XL. cavayls alforratz.

Ítem, en Molina Secca, .VI. cavayls alforratz.

Ítem, en Lorcha, .XL. cavayls alforratz.

Ítem, en Guardamar, IIII. cavayls¹⁷⁹ alforratz.

Ítem, en Cartagènia, .V. cavayls alforratz.

Ítem, al arrays de Crivellén, .II. cavayls armatz et .VIII. cavayls alforratz.

Ítem, a'n Michel García, alcayt de Favarella, .I. cavayl armat e .II. cavayls alforratz.

Data Valentie, kalendas may anno Domini .M.°CCC.° tertio.

B(ernardus) de Aversone, mandato B(ernardi) Bo(neti).

¶¹⁷⁸ *regne*: «rege». ¶¹⁷⁹ *cavayls*: «cavayl».

1303, juny 2. Lleida.

Missatgeria de Jaume II al rei Felip [IV] de França, portada per fra Pere Sestret, comanador de Barbens, sobre les expectatives del pretendent castellà Alfonso de la Cerda (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 334, fol. 103r-v.

Excellenti et magnifico principi Ph(ilippo), Dei gratia Francorum regi illustri, karissimo consanguineo nostro, Iacobus, per eandem rex Aragonum, salutem et votive prosperitatis augmentum. Virum religiosum fratrem Petrum Sestret, comandatorem Barbencii ordinis militie Templi, presentium exhibitorum, super quibusdam negotiis nostre mentis conscium et informatum, ad presentiam serenitatis vestre destinamus. Quesumus igitur et rogamus ut suis relatibus fidem placeat indubitabilem adhibere. Data Ilerde, .IIII.º nonas iunii anno Domini .M.ºCCC.º tertio.

Bernardus de Aversone, mandato regio.

Fuit scriptum de statu domine Iohanne, regine Francorum.

Item, de eodem, Karolo, comiti Allancionis, et cetera.

Item, Ph(ilippo), primogenito illustris regis Francorum.

Item, fuit facta dicto fratri P(etro) Sestret littera de conductu.

180

Memòria sia a frare P(ere) Sestret que, com serà ab lo rey de França, salut-lo molt de part del senyor rey d'Aragó. Enaprés li diga, donada-li la letra de la creença, que'l dit senyor rey d'Aragó, segons que ordonat era e emprès entre·ls missatges de cascú dels dits reys —lo dit rey d'Aragó ara estan en la ciutat de Leyda—, entenia en ordonar e ordonava en trametre sos missatges a Monpesler; e, estan en açò, vench a ell a la dita ciutat de Leyda lo molt alt don Alfonso, rey de Castella, cusí de cascú, dién-li e mostrand-li que·ls molt nobles l'infant don Enrrich, fill del molt noble don Ferrando, rey de Castella, de bona memòria, e don Johan, fill del infant don Manuel, e don Diago López de Haro e altres ricshomes de Castella, han regonegut lo dret que'l dit rey don Alfonso ha en los regnes de Castella e que'l volen regonèixer per rey natural e per senyor lur, e pregà molt carament al dit rey d'Aragó que, tots altres affers lexats, entesés en açò, per ço com era cosa per què ell podia guanyar tot son enteniment de son dret, e que encara, com açò fos fet, que breument se deu espeegar, lo dit rey don Alfonso, per rahó del qual especialment los affers qui's tracten entre·ls dits reys de França e d'Aragó eren moguts, entenia personalment anar-ne en França e entendre en acabament dels fets. E per aquesta rahó fa a saber lo rey d'Aragó al rey de França que ell, veent lo gran mellorament del dit rey don Alfonso e gran endressament de sos affers, sabén que plaurà al dit rey de França, per profit e per honrament e per exalsament del dit rey don Alfonso son cusí, tench per bé de cessar trametre sos missatges quant a ara, tro que sia anat ensems ab lo dit rey don Alfonso a vista ab los dits ricshomes de Castella que'l volen reebre per rey e per senyor, segons que dit

¶¹⁸⁰ Segueix lletra de Jaume II als ambaixadors del sobirà francès, en llatí, anunciant la suspensió de les vistes

convingudes amb els seus missatgers a Montpeller, per causa d'altres negocis urgents (fol. 103v).

és. On lo dit senyor rey d'Aragó prega al dit senyor rey de França que a ell plàcia que la vista e conveniència dels dits missatges sia allongada per alguns dies, dins los quals la vista dels dits reys d'Aragó e de Castella ab los sobredits ricshomes sia feta; e ladoncs el rey de Castella irà personalment a ell, o'y iran sol·lempnes missatges dels dits reys d'Aragó e de Castella. Ítem, lo dit frare P(ere) do al rey de França la letra del rey de Castella, e digalli quaix semblants paraules aptades al fet.

94.

1303, juny 3. Lleida.

Jaume II a Hug de Mataplana, comte de Pallars, instant-lo a fer-se càrrec de la defensa del castell de Llord, que es troba dins del seu territori, amb l'ajuda de la corona, contra l'amenaça d'un atac d'Arnau d'Espanya (Pere Martí).

ACA, C, reg. 307, fol. 91r-v.

Nobili et dilecto Hugoni de Mataplana, comiti Pallariensi, et cetera. Bé creem que sapiats lo dampnatge e la fam e el don que les nostres gents han soffert en rahó de metre viandes al castell de Leort e als altres castells del comdat de Pallars, e soferen cascun dia. E com açò les dites gens no pusquen soferre, tanta és lur minva e pobrea, e vós siats comte de Pallars e aquell qui sots tengut donar recapte a aytals coses, axí com aquell qui és principal del fet, per ço nós avem provist que nós donem vianda e reteniment del dit castell de Leort e paguem lo loguer dels homes, e que vós vos dejats emparar d'aquell e fer aqueles coses que s'i pertanguen a defeniment, cor bé podets pensar que no ha tan gran poder n'Arnau d'Espanya¹⁸¹ que vós bé e segurament no'y pugats metre vianda totes vegades que obs hi sia, e majorment avén nostra ajuda e nostre secors. En altra manera, com nós¹⁸² vulam que nostres gents no sien destruydes, sapiats que nós aurem a liurar e a comanar lo dit castell al noble en Ramonet d'Orchau, qui'l empararà¹⁸³ volenter; e, per ço que no poguéssets dir que vós hi àgrets dat recapte ans que no'l comanàssen al dit en Ramonet d'Orchau, fem-vos-ho saber per aquesta letra. *Data Ilerde, .III.º nonas iunii anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º tertio).*

P(etrus) Martini, mandato regio.

95.

1303, setembre 21. Alcanyís.

Missatgeria de Jaume II al seu oncle Jaume [II] de Mallorca sobre el matrimoni de l'infant Sanç amb una filla del rei de Nàpols, a càrrec de Joan Borgunyó, sacrista de la Seu mallorquina (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 334, fols. 149r-150r.¹⁸⁴

¶ ¹⁸¹ *Vid. supra* doc. 20. ¶ ¹⁸² *nós*, repetit a l'orig.

¶ ¹⁸³ *qui'l empararà*, repetit a l'orig. ¶ ¹⁸⁴ Precedeix una

letra de Jaume II al mateix monarca sobre aquesta qüestió (fol. 149r), datada *in Albalato* el 9 de setembre.

Excellenti et magnifico principi Iacobo, Dei gratia regi Maioricarum, comiti Rossilionis, Cetrantie et Confluentis ac domino Montispeulani, karissimo patruo nostro, Iacobus, et cetera, dierum longitudinem ac sospitatem continuam cum salute. Iam his diebus serenitati vestre significamus id quod illustris rex Karolus, karissimus socer noster, de obtenta dispensatione matrimonii contrahendi inter inclitum infantem Sancium, primogenitum vestrum,¹⁸⁵ carum consanguineum nostrum, et puellam spectabilem Mariam, natam regis prefati, nobis intimare curavit, et quod in brevi vobis nostrum super eo specialem nuntium miteremus. Nunc autem scire vos volumus quod nos, ut expedit, intendentes circa ea que vestrum domusque vestre prosperum statum respiciunt ac etiam incrementum, quam rem propriam reputamus, venerabilem et prudentem virum Iohannem Borgundi, sacristam Maioricarum, de negotio predicto et omnibus ac singulis eidem adherentibus mentis nostre conscium ac plenarie informatum, ad vestram presentiam destinamus. Suis autem relatibus indubiam fidem et credulam circa hec omnia adhibere velitis. Data in Alcanicio, .XI.º kalendas octobris anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º tertio).

B(ernardus) de Aversone, mandato regio.

Capitula vero tradita dicto sacriste sunt hec.

Al rey de Malorches plau lo matrimoni de son fill en Sancho ab la filla del senyor rey Karles, e la quantitat de la dot, ço és a saber, que és la dita dot .X. millia marchs d'argent, e les pagues d'aquella, axí com lo senyor rey d'Aragó o à ordonat, ço és a saber, la meytat de la dita dot se pagarà com lo matrimoni se consumarà, e l'altra meytat dins .I. ayn après com lo matrimoni serà consumat, en aquesta manera: que'l senyor rey Karles farà obligar al rey de Malorches per la dita paga a .I.ª de les compayies dels lombarts qui són a Nemze.¹⁸⁶

Ítem, que'l rey de Malorches farà general obligació per rahó de la dita dot sobre tot quant ha.

Ítem, assegurarà a la dona per son dodari .II.ª libras de renda de barceloneses sobre lo loc de Copliure; enperò, si'l senyor rey d'Aragò veu que'y aja obs adob, ell ne estarà a son conseyll.

Ítem, demana lo rey de Malorches que les obligacions e les covinences nupcials sien egualmén feytes, ço és a saber, que si cas se esdevenia que la dona morís abans que'l fill del rey de Malorches, que ell no fos tengut de retre la dot de sos dies, e semblantment, si cas se esdevenia que'l dit fill del rey de Malorches morís abans, que la dona tengués lo loc de Copliure de sos dies, salvu que'l rey de Malorches pogués fer guerra e pau del dit loc de Copliure. Tots los altres drets, axí com de mer imperi e de totes altres coses, tengués la dona de sos dies.

Ítem, tot ordonament e condicions que a acabament del dit feyt se pertanguen, comana lo rey de Malorches a discreció del senyor rey d'Aragó.

Ítem, per complir totes les coses damunt dites, deu trametre missatge lo rey de Malorches al senyor rey e a madona la regina d'Aragó, qui aurà poder de fermar les coses damunt dites, e aquell missatge deu anar a Nàpols, ab procuratori del rey de Malorches a complir l'ordonament que el rey d'Aragó farà sobre lo dit matrimoni, e encara ab procuratori del dit en Sancho, per fer e complir lo dit matrimoni e les condicions damunt dites.

¶¹⁸⁵ *primogenitum vestrum*, interlineat. ¶¹⁸⁶ Nimes.

Semblant és al senyor rey d'Aragó que sia adobat en lo segon capítol e enadit que'l rey de Malorches deja obligar per los .X. *millia* marches de la dot la propietat de Copliure e los locs d'Argilers e de Tuÿr, axí que la dona, si infans no·y avia, los tengués tans de temps, a manera de xovar, tro sus que·ls dits .X. *millia* marches li fossen pagats. E aquesta obligació sia especialment sobre aquests locs, e puys generalment sobre tots los béns del dit¹⁸⁷ rey de Malorches.

Ítem, sobre·l terç capítol, par al senyor rey d'Aragó que la quantitat de les .II. *millia libras barchinonenses* sia cosa bastant, mas, però, si s'esdevenia que·l loc de Copliure, ara o per temps, no bastàs cascan any a .II. *millia libras* damunt dites, que·l dit rey de Malorches o son hereu o hereus li feessen compliment en altres certs locs a les dites .II. *millia libras* de *Barchinona* cascan any, per son dodari.

Ítem, lo quart capítol par al senyor rey d'Aragó que·s deja fer en aquesta manera: que si s'esdevendrà que l'infant don Sancho e la donzela ajen infans qui sobreviven a ells, que la dita dona, en temps de sa mort, pusca fer sa volentat e son testament de .III. *millia* marches d'argent dels .X. *millia* marches, e els romanens .VI. *millia* marches aja a distribuir e lexar entre los lurs infans. Ítem, si cas se esdevenia que la dita dona morís menys d'infans abans que·l dit infant don Sancho, que el dit don Sancho o sos hereus sien tengutz de re-tre los dits .X. *millia* marches, dins .III. anys après la sua mort, als hereus de la dita dona, qui en aquest cas, so és, no estans entre éls infans, pogués ordonar e fer-ne ses volentats. Ítem, si cas se esdevenia que·l dit infant don Sancho moria abans que la dita dona, no romanens entre éls infans, que els hereus del dit don Sancho, après la sua mort, li sien tengutz de restituir los dits .X. *millia* marches entegrament; e, tro que tots los li aguessen pagats, ella, o sos hereus après ella, tenguen tant e tan longament a manera de xovar los ditz locs de Copliure e de Tuÿr e d'Argilers, tro sus¹⁸⁸ que fossen pagats los dits .X. *millia* marches a la dita dona o a sos hereus.

96.

1303, setembre 27. Ascó.

Jaume II a Jaume Saguàrdia, procurador de Roger de Lloria, sobre la provisió d'uns genets mercenaris vinguts de Granada (sense escrivà).

ACA, *Vària de C*, 341C, fol. 6v.

*Dilecto suo I(acobo) Çaguàrdia, procuratori*¹⁸⁹ *nobilis Rogerii de Loria, ammirati nostri, salutem, et cetera.* Ja per altres l[et]re[s] nostres, segellades ab lo nostre segell major, les quals creem que ajats reebudes o devetz reebre, vo[s] avem scrit e tramès a dir que proveíssets [a] vint e .III. genetz qui ara de les parts de Granada són vengutz a nostre servii. E, com nós los dits genetz vuylam de tot en t[o]t re[t]enir en nostre serv[i]i, perquè·ls avem gran ops, encara vos pregam e·us requerim, ta[n] c[ur]osament com podem, que de ço del almirall o del vostre proveescats tantost als damunt dits genets, do[n]an a cascú per persona cascan dia .XII. diners de reals de València, e .VI. almuts de civada per bèstia a cascan dels

¶¹⁸⁷ *dit*, interlineat. ¶¹⁸⁸ *sus*, interlineat. ¶¹⁸⁹ *procuratori*: «procuratoris».

dits¹⁹⁰ genetz. E en açò no fallescats per res, si servii ne plazer nos avets en cor de fer, ni desiyats que·ls nostres feits àjan bon endreçament; e nós, d'açò que vós d[o]narets als damunt dits genetz, vos h[i] satisfarem fort bé d'aquí a mes [e] mig, que nós devem esser en l[es] partides de València, si a Déu plau, sens ninguna falla. E en açò no met[a]ts ninguna escusació, perquè·ls ditz jenets no se aguessen a torn[ar per] falt[a de] provisió, que gran dampnatge e deservii nostre seria si per minva de pro[visió se'n] tornaven. E manam-vos que·ns fassatz saber per vostra letra lo dia que·l cor[reu] nostre qui esta nostra carta vos porta vos presentarà la [dita] carta. [Per]què no teníem nostre segell major, feem-la segellar ab nostre segell se[cret. Data] *in Ascone, .V.º kalendas octobris anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º tertio).*

97.

[1303], octubre 21. Tortosa.

Jaume II a Pere de Montagut, procurador del regne de Múrcia. Mana retirar els ramats aragonesos que pasturen al camp de Cartagena, pel perill que corren de ser robats (sense escrivà).

ACA, Vària de C, 341C, fol. 8v.

En Jacme, *et cetera*. Al amat nostre en P(ere) de Muntagut, procurador del regne de Múrcia, *et cetera*. Havem entès que moltes cabanes de bestiar d'Aragó són e[n]trades en lo dit regne de Múrcia e són e·l plan de Cartagènia. On, com açò poria esser pèr[dua] del dit bestiar si per aventura enemics nostres de Castella entraven a fer m[a]l en lo dit regne, per ço manam e deym-vos que mantinent, vistes les presen[ts], façats lo dit bestiar partir e trer del dit plan e amenar e metre en [les] parts del regne de València, o almenys luynar d'aquèn, e venir en aquell loc del dit regne [...]uren prop lo regne de València, on pus segurament puxa estar. Dada en Tortosa, sots lo nostre segell secret, .XII.º kalendas novembris.

98.

[1303], octubre 21. Tortosa.

Jaume II a Bertran de Canelles, procurador del regne de València, amb l'ordre de mantenir la treva atorgada pel monarca a la vila castellana de Requena (sense escrivà).

ACA, Vària de C, 341C, fols. 8v-9r.

En Jacme, *et cetera*. Al amat seu en Bertran de Canelles, procurador del regne de València,¹⁹¹ *et cetera*. Fem-vos saber que l'amat conseyller nostre en Gonçalvo Garsia ha parlat ab nós del feyt de la tr[e]v[a] que nós, pessa ha, donam als hòmens de Recheda, e avem entès plenament ço que ell nos dix, e fem-vos saber que a nós plau e volem que·s tenga la dita treva en ço que [t]al (?) no fassen mal ne dampnatge a nós ne a les nostres

¶ ¹⁹⁰ dits, interlineat. ¶ ¹⁹¹ Ocupà el càrrec de 1303 a 1306, segons Josefina MATEU IBARS (*Los virreyes de València. Fuentes para su estudio*, València, Ajuntament de

València, 1963, pp. 58-59), que li dóna el nom errat de *Bernardo*, basada en l'*Aureum opus regaliū privilegiorū civitatis et regni Valentie* (València, 1515).

gents, ne nós o les nostres gents a ells, e que quant a ara no entren en lo dit regne tro que nós s[i]am en aquexes parts, en les quals, ab la volentat de Déu, sirem dins breus di[es, e] lavors proveyrem sobre açò; e encara al feyt dels mercaders de Castell[a] qui volen aquí venir e entrar, de que vós nos cer[ti]f[i]càs que ser[i]a faedor. Volem encara e·us manam que, encontinent, d[iga]ts (?) [...]pa]rt nostra als cavallers g[e]nets qui són aquí a sou nostre [com] nós ara n[o·ls] vull[a]m retenir, dién a ells en aquella mellor manera que puxats [...] quant a ara nol's avem mester, e que se'n [to]rnen m[...]am mester nós los dema[n]arem, e [lav]ors los proveyrem en lur sou, guardan vós que en lur partida o exida no puxen, si per aventura fer-ho volien, donar don ne mal alcun a les nostres gents ne a lurs béns. *Data en Tortosa, sots lo nostre segell secret, .XII.º kalendas novembris.*

99.

[1303], octubre 26. Tortosa.

Jaume II al noble Pere de Queralt, ordenant-li acudir al seu costat, amb la revocació posterior del manament (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 307, fol. 75r.

Iacobus, et cetera. Nobili et dilecto P(etr)o de Queralto, et cetera. Reebem vostra carta, e entesem ço que'ns tramesés a dir. On vos fem saber que nós per ço no'us parlam a Leyda, com vos partís de nós, que venguésets, cor no sabíem que a vós aguéssem escrit que deguésets venir, mas verament avíem ordenat que fos escrit a certs¹⁹² de nostra casa; e axí, cor y trobàrem vós, fo-vos tramesa letra. E, per ço com los affers són tals que ho requeren, manam e deÿm-vos que siats ab nós al dia que donat vos avem. E açò no mudets. *Data Dertuse, .VII.º kalendas novembris.*

B(ernardus) de Aversone, mandato regio.

*Postea fuit mandatum desisti a veniendo,*¹⁹³ *ut supra in aliis.*

100.

1304 (Enc. 1303), gener 5. València.

*Missatgeria tramesa per Jaume II al rei de Mallorca, rei i reina de Nàpols, duc de Calàbria i altres, sobre el matrimoni de la infanta Maria [d'Anjou] amb l'infant mallorquí Sanç, portada per fra Bernat Pelegrí, Vidal de Vilanova i Guillem de Lacera (Bernat d'Averçó).*¹⁹⁴

ACA, C, reg. 334, fols. 150v-151v.

*Illustri principi Iacobo, Dei gratia regi Maioricarum, comitique Rossilionis et Ceritanie ac domino*¹⁹⁵ *Montispesulani, Iacobus, per eandem rex, et cetera, salutem et prosperos ad vota successus. Serenitati vestre tenori presentium intimamus nos ordinasse capitula super facto tractati matrimonii inter inclitum infantem Sancium, primogenitum vestrum, karissimum consanguineum nostrum, et*

¶ ¹⁹² Lectura no segura. ¶ ¹⁹³ *veniendo*: «venendo». ¶ ¹⁹⁴ *Vid. supra* doc. 95. ¶ ¹⁹⁵ *domino*: «domine».

puellam spectabilem Mariam, natam regis Karoli magnifici, karissimi soceri nostri, sicuti ea vidimus partibus comunia et fore nichilominus facienda. Cum itaque [ca]pitula ipsa in scriptis tradi fecerimus venerabili et religioso viro fratri Bernardo Peregrini, priori provinciali ordinis predicatorum in provincia Aragonie, et¹⁹⁶ dilectis et familiaribus nostris Vitali de Villanova¹⁹⁷ et G(uillelmo) de Laceria, civi Barchinonensi, latoribus presentium, quos tam pro hiis quam pro quibusdam negotiis nostris tam ad vos quam ad partes Romane curie¹⁹⁸ et Neapolis destinamus ad presens, hostendenda vobis, et ipsos etiam informaverimus super istis et aliis de vobis seriusius exponendis, rogamus propterea ut eorum relatibus indubitanter credatis, et ad exequutionem seu perfectionem pretacti matrimonii sicut ordinamus procedatis. Data Valentie, nonas ianuarii anno Domini .M.ºCCC.º tertio.

Bernardus de Aversone, mandato regio.

Similis, verbis competenter mutatis, illustri et magnifico principi domino Karolo secundo, Dei gratia Ierusalem et Sicilie regi, socero nostro karissimo velut patri, Iacobus, per eandem rex, et cetera, salutem et felicibus succesibus habundare. Data ut supra. Idem.

Similis, verbis competenter mutatis, illustri et magnifice domine Marie, Dei gratia Ierusalem et Sicilie ac Ungarie regine, socruí sue sibi karissime sicut matri.

.....¹⁹⁹

Capitula vero tradita dictis nuntiis sunt hec:

Aquests són los capítols los quals lo senyor rey d'Aragó ha ordenats sobre'l tractament del matrimoni qui tractat és entre l'infant don Sanxo, fill major del rey de Mallorca, e la infanta dona Maria, filla del rey Karles.

Primerament, que la quantitat de la dot sia de .X. millia marches d'argent fi, de la qual dot se pach la meytat que venga ab la infanta, can lo matremoni se celebrarà a Perpinyà, e que la romanent meytat se deja assegurar per pagar a Perpinyà après un ayn, per tal companyia o companyies que sia segur covinenment.

Ítem, que per la dita dot lo rey de Mallorca oblic especialment lo loc de Copliure e d'Argilers, e generalment tots sos béns.

Ítem, si la dita infanta sobrevivia al infant don Sancho, ab infants o sens infants, que après .II. anys, pus feyta ne serà requesta, deja cobrar los dits .X. millia marches, e entretant, entrò li sia satisfeyt, començan encontinent après l'òbit del dit infant don Sancho, tinga lo loch de Copliure poderosament, prenén a manera de exovar, e no en compte de la dita dot, cascun ayn de les rendes, ab les justícies, .II. millia libras; e, ço que les rendes ab les justícies valran més de .II. millia libras, que aquell més sia del rey de Mallorches e dels seus, e si ara o per temps les dites rendes ab les justícies no valien complidament .II. millia libras, lo rey de Mallorca o els seus aguessen a fer compliment a aquelles dels altres béns lurs. Emperò, lo rey de Mayllorches e els seus pusquen fer pau e guerra del dit loc de Copliure, e ajén aquí apel·lacions. E pus los dits .X. millia marches seran retuts a la dita dona o als

¶ ¹⁹⁶ *venerabili...* et, interlineat. ¶ ¹⁹⁷ En la lletra que segueix a Robert, duc de Calàbria (fol. 15r), hi afègeix: *militem*. ¶ ¹⁹⁸ *curie*: «Ecclesie», corr. ¶ ¹⁹⁹ Segueixen lletres

sobre el mateix afer a Robert, duc de Calàbria, a Felip, príncep de Tàrent, i a Ramon Berenguer, sense data (fol. 151r).

seus o a qui ella volrà, que la assignació de les dites .II. *millia libras*, e totes les obligacions generals e especials que seran feytes per la dita dot e per tota altra cosa per rahó d'aquest feyt, sien de tot en tot soltes.

Ítem, si la dona moria, sobrevivent l'infant don Sancho, romanents infants d'ells, que la dita infanta, de la dita sua dot, en temps de sa mort pusca a sa voluntat ordenar de .III. *millia* marches d'argent, l'altra part de la dita dot romanent als infants.

Ítem, si la dita dona moria sens infants, sobrevivent l'infant en Sancho, que·ls seus fossen tenguts de retre la dita dot après .III. anys, comptadors pus que la dona seria morta, als seus o a aquells a qui ella ordenarà e manarà.

E segons los capítols damunt dits té per bé lo senyor rey d'Aragó que les cartes sien feytes.

101.

1304 (Enc. 1303), febrer [17?]. Sogorb.

*Jaume II a Bernat de Llibià, batle general del regne de València. Informat del mal estat de les teulades del castell d'Uixó, li mana procedir a reparar-les amb urgència (Guillem Agustí).*²⁰⁰

ACA, *Vària de C*, 341D, fol. 1r.

Dilecto suo Bernardo de Libiano, baiulo generali regni Valentie, et cetera. Avem en[tès] per [en] Jordan de Botorrita, alcayt del castel de Uxon, que·ls terrats e les teulades del dit castel són trencats e affollats en alguns locs e s'affollen cascun dia, per què l'aygua no pot venir als aljubs segons que venir-hi deu. Per què·us deym e·us manam que, dels diner[s de les] rendes de la vayl d'Uxon o de qualque part aver-los puscats, [f]assats en tal manera que los dits terrats e teulades sien ben adoba[ts], axí que d[egu]dament pusca venir la dita aygua als dits aljubs segons que a fer fa. E açò n[o tr]iguets, per ço c[or p]oria esser perill. Data apud Sogorb, sub sigillo nostro s[ecreto], .XII]II.º [kalendas]²⁰¹ martii anno [pred]icto (anno Domini .M.ºCCC.º tertio).

Dominus rex [...].

102.

1304 (Enc. 1303), març 1. Calataiud.

Ordinació de la confraria dels dos-cents homes a cavall del regne de Múrcia, i capítols de la dita confraria de Sant Jordi (sense escrivà). Segueix carta en llatí de Jaume II a Pere de Montagut, procurador del regne de Múrcia, a Ferrer Descortell, batle del mateix regne, i a Rodrigo de Biscarra, ordenant-los que posen en vigor els capítols de la confraria de Sant Jordi de cavalleria, que substitueixen i amplien uns capítols anteriors del 25 d'octubre de 1303 (Bernat d'Averçó). Segueix

¶ ²⁰⁰ Encara que no consta el nom de l'escrivà a la *ius-sio*, en part il·legible, suposem ser G. Agustí, que figura en l'anotació següent del registre, del mateix dia: *G(uillelmus) Augustini, mandato regio* (fol. 1v). ¶ ²⁰¹ La data és mig esborrada. La reconstrucció sembla segura, perquè

en XIIº *kal. martii* el rei era a Sarrión, a l'Aragó (*ibid.*, fol. 1v). Segons ESTAL (*Itinerario de Jaime II...*, p. 272), però, el rei era el dia 18 al Toro, prop de Sogorb, per a tornar l'endemà a València, on va seguir fins al 22, quan és ja a Morvedre, el que no concorda amb les nostres dades.

*el text en castellà d'aquests primers capítols i una carta en llatí de Jaume II a P. de Montagut, F. Descortell, R. de Biscarra i les universitats d'aquell regne, de la mateixa data, ordenant-los que els duguen a efecte (Bernat d'Averçó).*²⁰²

ACA, C, reg. 235, fols. 22r-26r.

Ed. M. T. FERRER I MALLOL, *Organització i defensa d'un territori fronterer. La governació d'Oriola al segle XIV*, Barcelona, 1990, docs. 34, 35, 37, 38 i 39, pp. 361-369.

Confratria regni Murcie.

Aquesta és la ordinació o la forma de la confadria dels hòmens a cavayll del regne de Múrcia.

Primerament, que sien .CC. hòmens a cavayll, dels quals hi aja .XL. cavaylls armats et .C.LX. alforrats, dels quals .XL. cavaylls armats hi aja de casa del senyor rey .XX. e de la terra altres .XX., los quals .XX. cavaylls armats de casa del senyor rey prenguen cascun mil *solidos* de reals de València cada ayn, e ells altres .XX. cavaylls armats de la terra prenguen cascun d'ells cada ayn .D. *solidos* de reals de València. E els .C.LX. cavaylls alforrats prenguen cascun d'ells cada ayn .CCC. *solidos* de reals de València.

Suma que monta açò, entre tot, .LXXVIII. *millia solidos* de reals de València.

Aquests són los .XX. cavaylls armats de casa del senyor rey, qui cada un deu pendre cada ayn mil *solidos* de reals de Valencia, et .I. cavayll armat de .D. *solidos* reals en l'ayn.

Primerament, en P(ere) de Montagut, procurador del regne, .IIII. cavaylls armats et .VI. alforrats.

R(amon) d'Urg, .II. cavaylls armats et .II. alforrats.

Pero Xeménez de Lorcha, .II. cavaylls armats et .II. alforrats.

Rodrigo Viscarre, .II. cavaylls armats et .II. alforrats.

Berenguer de Puigmoltó, .II. cavaylls armats et .II. alforrats.

Moltonet, son fill, .I. cavayll armat.

Pero López, alcayt de la Calaforra d'Eltx, .I. cavayll armat et .I. alforrat.

Johan Garceç de Janues, .I. cavayll armat et .I. alforrat.

Michel López de Viscarre,²⁰³ alcayt de Cayllosa, .I. cavayll armat.

Pero López de Biscarre, .I. cavayll armat.

L'arràyç de Crivellén, .I. cavayll armat, mill *solidos* reals, e a .I. altre cavayll armat seu, .D. *solidos* reals, e a .VI. cavaylls alforratz.

N'Eymeric de Bellvehí, alcayt de Lorcha, .II. cavaylls armats et .II. alforrats.

Suma que són elets, .XX. cavaylls armats de casa del senyor rey, qui cascun pren .M. *solidos* de reals en l'ayn, et .I. cavayll armat de .D. *solidos* de reals en l'ayn.

Depuys plac al senyor rey e tench per bé que en loc d'en Eymeric de Bellvehí, qui ha lexat lo castell de Lorcha, sia escrit en Romicó de Marimon a .I. cavayll armat e a altre alforrat.

¶ ²⁰² La confraria no hagué de tenir plena vigència, atès que pocs mesos després, el 8 d'agost, es va pronunciar la sentència arbitral de Torrellas, que dividia el regne de Múrcia entre Castella i la Corona d'Aragó.

¶ ²⁰³ *Viscarre*: «Biscarre», corr.

Ítem, en Garcia Gómez de Laza, a .I. cavayll armat, mill *solidos*.

Ítem, en Michel García, per .I. cavayll armat, mill *solidos*.

Ítem, en Martín de Lahori, per .I. cavayll armat, mill *solidos*.

E són eletz .XXIII. cavaylls alforrats.²⁰⁴

E axí romanen a eleger dels hòmens bons del regne, .XIX. cavaylls armats et .C.XXXVI. alforrats, los quals lo senyor rey ordona que sien elets en esta manera: que'l procurador del regne e el batle e en Rodrigo de Biscarre elegen e ajen .II. bons hòmens de cada un loc del regne, ço és, de universitats, que'ls envien de Múrcia, de Oriola, de Eltx, de Alacant, de Lorcha, de Guardamar, de Molina Secca e de Cartagènia, e que's ajusten ensemps en la ciutat de Múrcia, e aquí los dits batle e Rodrigo e los dits bons hòmens de cada un loch fassen sacrament en man del procurador que bé e leyalment,²⁰⁵ a honrament e a profit del senyor rey e de la terra, facen la elecció dels dits .XIX. cavaylls armats et de .C.XXXVI. cavaylls alforratz.

Aquests són los capítols que la cavalleria de la confadria de Sent Jordi, establida e'l regne de Múrcia per lo senyor rey, demanen a aquell senyor rey que'ls do e'ls confirm.

Primerament, que sia mercè del senyor rey que, pus ell, a serviy de Déu e de si e de la sua terra, ha ordonada aquesta confradria, que ell sia confrare, senyor e major d'ella. Plau al senyor rey.

Ítem, que tots los de la confratria servesquen personalment la confratria bé e leyalment cada un en son loch, e que estien arreats contínuament cada un segons que pren, és a saber, lo cavaller armat lo cors e el cavayll armat, e l'alforrat ab lorigó, cuyraces o perpunt o darga e bacinet, e spaha e lança o açagaya. E si alcun cessava que personalment no servís la confratria l'an, si per justa excusa no era, que aja perdut lo temps que aurà servit e que reta la soldada que aurà reebuda o ço que'n aurà reebut, e que isca de la confraria, e que'l procurador, ab .III. bons hòmens confreres del loch on serà, ne meten altre en loch d'aquell. E si alguns afers avia a fer lo confrare per què agués a anar fora del regne personalment, que leix un hom a cavayll sufficient, a coneguda del procurador, qui serva en loch d'ell, e que li sia reebut. E declaram que aquell no servirà la confraria qui vendrà son cavayll e dins .X. dies no'n aurà comprat altre, e si exirà del regne sens llicència del procurador. Plau al senyor rey.

Ítem, que comens la confraria el primer dia de gener del an de nostre Senyor .M. .CCC. e tres, e que tota la soldada del primer an sia pagada als confreres, éls asseguran lo serviy segons que és ordonat; e del primer an a davant que'ls sia pagada de quatre en quatre meses. Plau al senyor rey.

Ítem, que de la soldada que'l senyor rey mana dar als dits confreres sia levat a cascu cavayll armat e alforrat lo delme de la dita soldada per cada an, e que ho pleguen en .I. loch per a les esmenes dels cavaylls que's perdran dels dits confreres, los quals diners que seran levats per a esmenes dels dits cavaylls sien mesos en poder del procurador del dit regne e de Garcia Gómez de Laça, cavaller, e de Bernat de Relat, ciutadà de Múrcia,

¶²⁰⁴ *alforrats*: «armats», corr. ¶²⁰⁵ Segueix, ratllat, a *ben e*.

los quals y són eslegits per aquest an per lo procurador e per lo batle e per en Rodrigo Viscarre e per los confreres, los quals procurador e dos bons hòmens damunt dits facen fer una caixa, e que estia en casa dels prehicadors de Múrcia, e que aja .III. claus e tenga la una el procurador e les altres dues los dits dos bons hòmens. Et aquí que sien feytes les pagues per ells e les mesions e tot l'als que mester serà a la dita confraria, e que pusquen reebre testimonis dels cavaylls que morran e del preu d'aquells, e dar testimoni als confreres del serviy que auran fet, ab lo segell de la confratria. Plau al senyor rey, açò adobat que té per bé que açò se faça ab los segells del procurador e del batle del regne.

Encara, que de totes les cavalgades que seran feytes per los dits confreres e'l regne de Múrcia, que tot lo setme sia mes en poder del dit procurador e dels dits en Garcia Gómez e en Bernat de Rellat, e d'aquell setme que'n sia levat lo quart e que sia mes ab los diners de les esmenes dels dits cavaylls, e el romanent que ho tinguen lo dit procurador e els dits en Garcia Gómez e en Bernat de Rellat per fer-ne paga als dits confreres, en compte de la lur soldada. Plau al senyor rey.

Ítem, que les esmenes dels dits cavaylls que's perdran dels dits confreres sien esmenats tro en quantia de .M. *solidos*, e, si valien més, que no'ls en sien més donats. E, si valien menys, que'u juren aquells qui'ls perden ab .III. confreres què valien, e que'ls sia pagat encontinent del tresor de la dita confraria que tenran los dits clavaris; e, si tresor no hi avia, que'ls paguen tots los confreres segons que seran estimats, segons que pren cada un, per sou e per liura. Plau al senyor rey.

Ítem, que si cavaylls se perden en cavalcada o en encalç, que's paguen de la cavalcada que tornaran e de ço que guayaran en aquella exida, e, si açò no'y complia, que's paguen del tresor de la confraria; e, si tresor no hi avia, que ho paguen los confreres per sou e per liura, segons que desús és ordonat. Plau al senyor rey.

Ítem, que'l senyor rey do segell a la confraria, lo qual tinguen el procurador e els dos bons hòmens qui tenen la caixa, e que'l procurador e els dits dos bons hòmens donen testimoni ab carta segellada ab lo dit segell a cada confrare del serviy que aurà feyt, e que ab aquella carta sia mercè del senyor rey de fer paga a aquell confrare del serviy de què no fos pagat. Vol lo senyor rey e té per bé que no'y aja segell, que no és cosa que'y cayla, mas fassen-ho lo procurador e el batle ab lurs segells.

Ítem, que si el senyor rey o el procurador del regne de Múrcia o altra persona per lo senyor rey aurà mester la confraria, fora del regne de Múrcia o dins, que la confraria y sia tenguda d'anar, e'l senyor rey, o'l procurador, o altre per lo senyor rey, proveen als confreres de ço que mester auran del dia enant que exiran de lurs cases. Atorga lo senyor rey e ordona que tots los confreres sien tenguts de exir a defeniment del regne e de les coses del regne, e que, en aytal cas, que no'ls sia res donat, mas d'altra guisa, si exiran de lurs cases salvant en cavalcades, que'ls sia provehit covinentment; salvant, però, que'l senyor rey no entén a fer franch nuyl confrare, de host a fer, qui fos tengut d'ost a fer ans de la confraria.

Encara ordona lo senyor rey que tots los dits confreres de cascun loc guarden per cap al alcayt del lur castell, e tots los alcayts e tots los confreres del dit regne que guarden per cap lo procurador del dit regne axí com per la persona del senyor rey. Plau al senyor rey.

Encara ordona lo senyor rey que aquesta confraria sia e dur aytant com a ell plàcia e tenga per bé, e no més. Plau al senyor rey.

Ítem, que si alcun confrare finarà, que·l procurador, ab tres bons hòmens confrares del loch on serà, y meten altre en loch d'aquell del loch hon aquell serà. Plau al senyor rey.

Ítem, que si el confrare finarà e aurà reebuda la soldada de tot l'ayn, que sos hereus ni el fiador que aurà dat no sia tengut de servir lo romanent del an ni a tornar la soldada. Plau al senyor rey.

Ítem, que si alcun confrare,²⁰⁶ passat l'an de què aurà preses los diners, se volrà exir de la confraria, que ho puxa fer, e que·l procurador, ab .III. confrares, n'i pusquen metre altre d'aquell loch on aquell qui se'n exirà serà. Plau al senyor rey.

Ítem, que·ls senyors dels cavaylls armats e alforrats que·l senyor rey ha ordonat de sa casa en la confraria, o ordonarà en loch d'aquells, sien tenguts, cada un en lo loch hon habitaran, de fer mostra ab sos confrares e de observar la confraria en totes coses ab los confrares ensemps, e anar ab ells en los feits que·s seguiran de la confraria, sots la pena que·ls confrares posaran entre si, per la qual²⁰⁷ pena aquell o aquells qui seran ordonat en cada loch, ab conseyl del procurador e dels dits confrares, los pusquen penyorar e metre en comú de la confradria en aquelles coses que ordonaran; et que de tot açò donen covenients fermances. Plau al senyor rey.

Ítem, que sia entès que tots cavaylls sien esmenats als confrares en qualsevol manera los muyren, si doncs manifestament no moria per culpa del confrare. Plau al senyor rey.

Ítem, que tots los confrares del regne fassen alart, cada un en son loc, dues veus l'an, la una en la festa de Pascha de Quaresma de nostre Senyor e la altra per la festa de sent Michel, en poder de lur alcayt e de dos confrares del lur loc, e que tots ensemps que la degen fer una vegada l'an, allí hon manarà el procurador e cant ell tendrà per bé. Plau al senyor rey,

Ítem, que si alcú de la confraria derrocarà cavaller e·l amenarà pres o·l matarà, que aja una joya de les mellors que·l cavaller aurà, del cavayll enfora; e si·l matarà o·l derrocarà en les barreres, que aja el cavayll. Plau al senyor rey.

Ítem, que si el senyor rey manava desfer la dita confraria, que sia sa mercè que·l tresor qui serà justat en la caxa per a esmenes dels dits cavaylls, segons que dit és desús, sien dats e departits als confrares que ladoncs fossen los diners del delme que cada un hi lexà en comens de la confraria. Plau al senyor rey.

Ítem, que sia mercè del senyor rey que·ls conseylls dels locs d'on los confrares són vehins no pusquen als confrares apremiar de seguir lur penó ni dar hòmens a host ni a altra servitut consemblant, pus ells vaju e estien a servi voste e de la confraria. Lo senyor rey bonament no podria los confrares enfranquir, qui són tenguts de anar en hosts, de no fer la host, que açò seria perjudici de lurs conseylls, dels quals són tenguts seguir lur [penó],²⁰⁸ però lo senyor rey lur atorga de gràcia que, si la host se reemia, que·ls confrares no sien tenguts de pagar en la reençó, los dits confrares estantz en les hosts e en la confraria a servi del senyor rey.

Iacobus, Dei gratia rex Aragonum, et cetera. Dilectis suis P(etr)o de Monteaccuto, procuratori, et F(errari)o de Cortilio, baiulo regni Murcie, et Roderico de Biscarre, salutem et dilectionem. Significamus vobis nos vidisse capitula confratrie in regno Murcie ordinate, que vos, prefati P(etr)us

¶ ²⁰⁶ *confrare*: «canfrare». ¶ ²⁰⁷ *qual*: «quals». ¶ ²⁰⁸ *penó*, mot cobert en relligar-se el registre.

de Monteacuto et Rodericus de Biscarra nuper dimisistis in cancellaria nostra, et recognovimus plene tam ipsa capitula quam alia que primitus super eodem fuerant ordinata. Et licet in ultimis istis capitulis sint aliqua de quibus in prioribus minime tangebatur, volentes tamen nos gerere favorabiliter et dare operam ut dicta confratria consequatur effectum, ordinatis seu correctis aliquibus in ultimis capitulis supradictis, ea vobis transmittimus, ut superius largius continentur, sub sigilli nostri munimine interclusa. Iuxta vero ipsorum capitulorum tenorem, vos et alios quorum interest servare negotium confratrie predictae, habere volumus et capitula ipsa inviolata servari. Data Calataiubio, kalendas martii anno Domini .M.°CCC.° tertio.

Bernardus de Aversone, mandato regio, et fuerunt predicta ei lecta.

Premissa autem omnia fuerunt missa predictis per Eiximinum Martini de Bolea, cormanum Roderici de Biscarra, que idem Rodericus ad hec misit ad curiam, una cum littera ad dictum F(errarium) de Cortilio, baiulum, super facto vicarii episcopi Cartagenensis.

Antea tamen fuerunt facta capitula que sequuntur.

Estos son los capítols que'l senyor rey ha a fazer de gracia e de mercé a la confradria.

Primerament, que la soldada de los ditos confradres que sea pagada por todo el ayno, ellos assegurando por buenos fiadores que siervan todo el ayno, e del primero ayno adelant la soldada sea pagada de quatro en quatro meses del ayno por tres tercias. E comiençen a Todos Santos.

Ítem, que d'aquella soldada que'l senyor rey manda dar a los ditos confradres, que sea mercé del senyor rey que aya por bien que de la soldada de los cavallos armados e de los alforrados, por cada un ayno e luego de present, que les lieve homne el diezmo, e que sea puesto en poder de aquellos que'l senyor rey tenrrá por bien, e estos dineros que sean guardados pora las emiendas de los cavallos que morrán de los ditos confradres. Plaze al senyor rey, e ordena luego que a esto a tener sean tres personas, e la una sea el procurador del regno e las otras dos personas sean eslitas por el procurador e por el bayle e por Rodrigo Biscarre, e por los dos homnes buenos de cada un logar qui's deven plegar por elección de los cavallos armados e alforrados; e que sea puesta e feyta una archa en la casa de los predicadores de Murcia e aya tres claves, la una tenga el procurador e las otras dos cada uno de los ditos dos qui seran esleydos, e aquí sean fechas las pagas e todo lo ál que menester será pora la confradria.

Ítem, que sea mercé del senyor rey que, de las cavalgadas que serán feytas en el regno de Murcia por los ditos confradres, que todo el sietmo sea puesto en poder de aquellos confradres que'l senyor rey tenrrá por bien, e d'aquell sietmo que sea levado el quarto del dito sietmo e puesto con los dineros de las emiendas de los cavallos, e el romanient que lo tengan aquellos que'l senyor rey ordenará pora pagar las soldadas de los ditos confradres. Plaze al senyor rey.

Ítem, sea la extimación de los cavallos de los ditos confradres que's perdrán que, entró a quantía de mil *solidos*, que sean emendados todos los cavallos, e, si valían más, que no les den más. E si menos, que juren aquellos de quien serán los cavallos con tres confradres qué valía, e esto que sea luego pagado del tesorero de la dita confradria; e, si tresorero no y avía, páguenlo todos los confradres, segunt que será estimado. Plaze al senyor rey.

Ítem, que todos los cavallos que's pierdan en cavalgada o en alcanç, que d'aquella ganancia sean emendados los ditos cavayllos. Plaze al senyor rey.

Ítem, senyor, que dedes un pendón, qual vos tenrredes por bien, a quien acaten los ditos confrades en las huestes e en las cavalgadas e en los apellidos. Ordenar y [a]²⁰⁹ el senyor rey.

Ítem, senyor, quando vos tenrredes por bien o vuestro procurador de assitiar castiello o villa, que quando los confrades aurán servido .X. días, que passados los .X. días que vos, senyor, o vuestro²¹⁰ procurador, fagades dar provisión a los ditos cavallos armados e alforrados, e la provisión será aquella que vos ordonaredes. Tiene por bien el senyor rey que, si ell o su procurador asetiara castiello o villa, que si el castiello o la villa será fuera del regno de Murçia, que passados .X. días después que los confrades serán fuera del regno de Murcia por esta razón, que'l senyor rey o su procurador farà dar a ellos provisión covinient. Et si será el castiello o la villa dentro en el regno de Murçia, que passado un mes después que ellos serán venidos al lugar sitiado, el senyor rey o su procurador les dará la dita provisión coninent.

E todos los confrades de cada un lugar aguarden por cabo al alcaide de lur lugar, e todos los alcaides e ellos aguarden por cabo al procurador del regno e fagan por ell assí como por la persona del rey.

El senyor rey quiere e tiene por bien que dure esta confradria tanto quanto a ell plazerá, e no más.

Hec littera fuerat cum dictis prioribus capitulis primitus destinata:

Iacobus, et cetera. Dilectis et fidelibus suis P(etr)o de Monteaccuto, procuratori, F(errari)o de Cortilio, baiulo generali regni Murcie, et Roderico de Biscarra, dilecto scutifero nostro, necnon probis hominibus et universitatibus civitatis et aliorum locorum eiusdem regni ad quos presentes pervenerint, et cetera. Cum nos, ab bonum statum, utilitatem et deffensionem dicti regni Murcie, ordinaverimus quedam capitula pro facto confradrie super tenendis equitibus in regno predicto, que dicto Roderico tradi mandavimus, sigillata nostro assueto sigillo, ideo vobis dicimus et mandamus quatenus dictam nostram ordinationem exsequamini et in eadem, visis presentibus, procedatis, prout in dictis capitulis videbitis contineri, nullam moram circa hec aliquatenus comissuri. Data Dertuse, .VIII.º kalendas novembris anno²¹¹ Domini .M.ºCCC.º tertio.

Bernardus de Aversone, mandato regio.

103.

1304, desembre 18. Valencia.

Jaume II a Bernat Seguí, alcaid de les companyies catalanes al Marroc, manant-li tornar els seus béns en aquest país a Arnau de Balaguer, ciutadà de Lleida, i no perjudicar-lo en res (Pere Desmonell).

ACA, C, reg. 235, fols. 166v-167r.

¶ ²⁰⁹ a, tallat pel relligat del registre. ¶ ²¹⁰ Segueix, ratllat, *senyor*. ¶ ²¹¹ Segueix, ratllat, *predicto*.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat seu Bernat Seguí, alcayt de la gent de nostra terra en les parts del rey Aben Jacop,²¹² salut e dilecció. Con nós hajam per escusat, de tot en tot, lo feel nostre A(rnau) de Balaguer, ciutadà de Leyda, d'aquelles coses que nos donaren a entendre d'ell, e ara lo dit A(rnau) se'n vaiga a aquelles partides per aver e recobrar totes les sues coses, les quals son procurador o sa companya se'n portaren a les parts de Barberia, e per recobrar diners que per la sua quitació li són deguts, e encara .XXX. dobbles, les quals prè o reebé²¹³ P(ere) d'Isona per ell de Francesch Deçpí, per ço, a supplicació del dit A(rnau) de Balaguer, vos deym e-us manam que totes les dites coses, sens alcú alongament, façats retre al damunt dit A(rnau) de Balaguer, e que li ajudets e lo endressets en sos negocis axí com mils podrets e serà feedor; e, si de les dites partides se'n volia tornar, déssets-li ajuda en tal manera que d'aquèn a aquestes parts, ab totes les sues coses, pusca tornar salvament e segura. E encara, que li retats totes aqueles coses que vós ni vostre companya agués ne prengué d'ell, absolven e restituén a ell la sua companya e tots los seus béns, e faén²¹⁴ complir a ell totes aquelles coses que li prometés e a sa companya, e so que la dita companya promès al dit A(rnau) o a son procurador, ne no fessats ne lexets feer alcun mal al dit A(rnau) ne a sa companya. En altra manera, sapiats que molt nos desplauria. Dada en València, .XV.º kalendas ianuarii²¹⁵ en l'any de nostre Senyor mil .CCC. e quatre.

P(etrus) de Monello misit ex pe(titione).

104.

1305, maig 13. Barcelona.

Jaume II a fra Ramon Saguàrdia, comanador [templer] del Masdèu. Li prega que propose al rei [Jaume II] de Mallorca tornar-li el préstec que li deu el d'Aragó traslladant-li una renda sobre Provença assignada a ell per Carles [III] de Nàpols (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 235, fols. 216v-217r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al honrrat e amat conseller nostre frare Ramon Çaguàrdia, comanador del Mas Déu,²¹⁶ salut e dilecció. Bé creem que sabets en qual manera lo molt noble rey de Mayorches, molt car avoncle nostre, nos prestà la quantitat de diners que nós li devem, e prestà-la'ns en cas que'ns fo molt grant plaer d'aquell préstech. E nós, esguardan aquesta rahó, querriem e volríem donar tot endreçament perquè'l pagàssem, e especialment volríem que alcú assentament fos fet entre nós e

¶ ²¹² Aquest militar, que es creu mallorquí, documentat ja el 1301 com a alcaid d'Ibn Jacob, va residir al Marroc al servei de quatre sultans durant prop de vint anys, com a comandant d'una força de catalans i aragonesos i conseller influent (Andrés GIMÉNEZ SOLER, *El sitio de Almería en 1309*, Barcelona, Tip. Casa Provincial de Caridad, 1904, p. 21; *ID.*, «Caballeros españoles en África y africanos en España», *Revue Hispanique* XII (1905) 299-372, esp. pp. 305-317; DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib*, p. 354). ¶ ²¹³ reebé: «reebre». ¶ ²¹⁴ faén: «faeén». ¶ ²¹⁵ ianuarii: «d'abril», corr. ¶ ²¹⁶ El

comanador Saguàrdia faria encara altres missions diplomàtiques al servei de Jaume II. El 1303, ensems amb Guillem de Mollet, degà de València, i Pere Desmonell, jutge de la cort, era enviat per tal de fer pau en les violentes tensions mogudes entre el papa Bonifaci VIII i Felip IV de França (Heinrich FINKE, *Acta Aragonensia*, I, Berlin-Leipzig, 1908, núm. 93). El 1305, en evident prova d'estima personal, el rei li feia donació d'un Vegeci, *De re militari* (vid. MARTÍ DE BARCELONA, O. M. Cap., «La cultura catalana durant el regnat de Jaume II», *Estudios Franciscanos* 91 (1990) 295, doc. 100).

el dit rey de Mayorches abans que nós l'anem veer, com sabets que·y devem anar en breu, e avem pensada sobre açò aquesta manera: certa cosa és que lo molt noble rey Karles és tengut a nós en molts grans quantitats de diners per lo viatge de Sicília, partida ab carta sua, de què·ns roman a pagar molt major quantitat que no és aquella que nós devem al rey de Mayorches, e d'aquesta havem-ne assignació en Proença, la qual tenim e prenem tots dies, e partida per compte clar, per lo qual nós trametem ara nostre missatge al dit rey Karles per aver-ne paga o assignació en Proença, o en altra part que breument nos sia satisfet, e axí, esguardat lo deute que nós e el dit rey de Mayorches avem ab lo rey Karles, par a nós bo e faedor que nós fassam assignació e obligació al alt rey de Malorches²¹⁷ del dit deute sobre la dita assignació nostra de Proença, e·ncara, a major segurtat, sobre tot l'als que ell nos deu, e nós farem-li totes aquelles segurtats que convinens sien sobre aquesta assignació a haver, e·ncara, li mostrarem clarament, ab carta del dit rey Karles, lo deute que·ns deu, per què avem assignació en Proença e l'als per compte; e axí sembla a nós que ell degué pendre aquesta assignació, que en breu temps serà pagat de tot lo deute. E per ço cor nós sabem la gran volentat que vós avets de servir a nós e a ell, fem-vos aquestes coses saber, e pregam-vos e·us deïm que vós mantinent, vista la letra, en aquelles maneres que mils vos parrà, parlets e tractets ab lo dit rey de Mayorches e donets tota obra que·l fet vengia a acabament. Però, si ell per aventura açò no volia pendre, nós no guardarem dan que·ns en deja esdevenir, e manlevarem e obligarem, [e] farem de manera que li pugam lo dit deute pagar, que gran volentat n'avem, segons que dit és, mas la manera damunt dita sembla a nós que li deja plaer e que la deja pendre, que d'altra guisa sens gran don nostre pagar no·l podríem. E, ço que sobre aquest fet tractarets ne affinaret, fets-nos-o mantinent saber per vostra letra per aquest correu nostre, que molt nos plauria que, com nos veurem ab ell, que·l fet agués pres tal assentament que ensems no·n aguéssem a parlar, faén de manera que la vostra diligència pugam loar en les dites coses. *Data en Barchinona, .III.º idus madii anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º quinto).*

B(ernardus) de Aversone, mandato regio, et fuit ei lecta.

105.

1305, juliol 12. Barcelona.

Jaume II al sultà d'Egipte, demanant-li l'alliberament d'Aimer de Lambelsa, cavaller del Temple, a prec dels seus amics (Pere Llobet).

ACA, C, reg. 236, fol. 1r.

Al molt noble, honrrat e poderós, savi e discret Melich Amonçor, soldà de Babilònia e de tota la terra de Levant, fill çanrrere del molt noble e molt poderós Melich Amonçor, soldà de Babilònia e de tota la terra de Levant, en Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Sardenya e de Còrcega, e conte de Barcelona, e de la santa Esgleya de Roma senyaler, almirayl e capitan general, saluts moltes e amor. Com nós, per prec e per amor d'alcuns amics de Aymer de Lambelsa, cavaller de la orde de la cavalleria

¶ ²¹⁷ avem ab lo rey Karles... Malorches, interlineat.

del Temple, lo qual està pres en poder de la vostra senyoria,²¹⁸ siam tenguts a vós trametre carta nostra per deliurament d'aquell Aymer, per ço pregam-vos caramente que vós, per amor e per honor de nós, vullats lo dit Aymer fer deliurar e absoldre de la dita presó. E en açò farets a nós plaer, e nós en semblants coses e mayors volenterosament exoïrem los vostres prec's. Dada en Barcelona, .XII. dies a la entrada del mes de juyol en l'any de nostre Senyor de mil .CCC. cinch.

P(etrus) Lupeti, mandato regio facto per P(etrum) de Mo(nello).

106.

1305, juliol 27. Barcelona.

Ordre de Jaume II a Eiximén Peres de Salanova, justícia d'Aragó, d'informar-lo sobre la pertinença de Ribacorça a aquest regne, per tal de respondre a la reclamació formulada per les corts de Catalunya (Guillem Agustí).

ACA, C, reg. 236, fol. 11v.

Iacobus, et cetera. Dilecto suo Eiximino P(etr)i de Salanova, iustitie Aragonum, et cetera. Scire vos volumus quod, inter alia capitula ordinata in generali curia per nos indicta cathalanis in civitate Barchinone, fuit confectum per prelatos, barones, milites, cives et alios ad dictam curiam congregatos et nobis oblatum capitulum infrascriptum, sub forma que sequitur.

Ítem, que con Catalunya s'estena e és e fo antigament de Salses tro a Monsó, axí com Cincha parteix, e ara novellament los aragoneses diguen e s'esforsen d'aver e de tenir Ribacorça esser del regne d'Aragó e de lur fur, usan aquí oficials aragoneses e fur d'Aragó, a gran don e minva e deseret dels cathalans e de tota Cathalunya, restrenyent e minvant lo comtat de Barcelona e la sua jurisdicció, ordona la cort que les coses damunt dites fetes per los aragoneses sien revocades e casses, e que Catalunya s'estena e tenga de Salses tro a Monssó, axí com Cincha parteix, e que'l dit loc de Ribacorça sia tornat deçà Cincha e al comtat de Barcelona, e que aquí, axí com en los altres locs de Catalunya, usen oficials cathalans e no aragoneses, e que s'i tenguen e s'i observen e usen aquí segons los Usatges de *Barchinona* e els ordonaments de les corts generals de Catalunya.

Ad quod capitulum responsionem nostram fecimus sub hac forma:

Respon lo senyor rey que'ls aragoneses mostraren a ell en cort general de Saragoça que Ribacorça era d'Aragó,²¹⁹ e mostraren-ho per aquestes rahons: la primera, per ço com reys antichs d'Aragó, ans que fossen comtes de Barcelona, s'apellaven reys de Sobrarp e de Ribacorça, e que la dita terra s'és donada e's donà per cavalleries, e corrien aquí del riu de Muntanyana a enllà furs d'Aragó e moneda d'Aragó, e que les appellacions van en les ciutats d'Aragó o a la justícia d'Aragó, e axí sia estat tots temps servat; e encara privilegis que'y ha, per los reys antichs e per furs antichs, que'ls clavaris del rey han

¶ ²¹⁸ *senyoria*: «senynoria». ¶ ²¹⁹ Sobre la qüestió debatuda de Ribacorça, *vid.* A. GIMÉNEZ SOLER, «La frontera catalano-aragonesa», *II Congreso de Historia de la Corona de Aragón* (Osca, 1920), I, Osca, 1920 [1922], 463-559, esp. pp. 553-556.

certes libertats e los locs on són aquells clavaris, e los quals clavaris són en Ribacorça. E axí lo senyor rey no pot tolre a les terres lur dret; emperò, si els cathalans mostren rahons en reprovar açò, que'l senyor rey hi farà ço que deja.

Quare, cum velimus vos super predictis plenarie instrui ac etiam informari ut, si necessarium existeret, nos possimus per vos plene fieri certiores, ideo vobis dicimus et mandamus quatenus de predictis vos plenarie informare et certificare curetis. Data Barchinone, .VI.º kalendas augusti anno domini .M.º.CCC.º quinto.

*G(uillelmus) Augustini, mandato regio facto
per P(etrum) de Monello.*

107.

1305, agost 17. Barcelona.

Ordre de Jaume II als custodís del castell reial de Puig Erbeçós (Berguedà) de lliurar-ne la tinència a Ramon Andreu, ciutadà de Manresa (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 236, fol. 24r.

Iacobus, et cetera. Als feels seus en Berenguer Cardó e en Ponç d'Ach, tinens per nós la força de Puig Erbeçós, *et cetera*. Con nós ajam comanada la dita força de Puig Erbeçós al feel nostre en R(amon) Andreu, ciutadà de Manresa, que la guart e la tenga per nós, per ço deym e manam-vos que, vistes les presents, la dita força liurets al dit en R(amon) Andreu per nós; e, con la l'i ajats liurada, nós nos tenim per pagats de vós d'aquella, e per les presents vos n'apelam quitis. Dada en Barcelona, .XVI.º kalendas septembris anno predicto (*anno Domini .M.º.CCC.º quinto*).

*Idem (Bernardus de Aversone, mandato regio
facto per Bernardum de Fonollario).*

108.

1305, novembre 22. Barcelona.

Ordre de Jaume II al veguer d'Osona, Bages, Berga i Berguedà, Vic i el Ripollès de fer publicar una crida notificant el segrest de les rendes del comte de Pallars, inculpat de crim de falsa moneda (sense escrivà).

ACA, C, reg. 236, fols. 74v-75r.

Iacobus, et cetera. Dilecto suo vicario Ausone, Bagiarum, Bergue et Berguitani, Vici ac Rivi-pullensis, salutem, et cetera. Cum nobilis Hugo de Mataplana, comes Pallariensis, citatus legitime ut coram nostri presentia compareret, responsurus super crimine false monete de quo inculpatus existit, noluerit comparere, sicque, eius exigente contumacia, ad annotandum bona eiusdem processerimus iustitia mediante, ideo vobis dicimus et mandamus quatenus, ut omnibus innotescat, dicta annotatio faciatis per caploca vicarie vestre publice fieri per preconem preconizationem sequentem.

Ojatz-ho tothom. Fa-us hom a saber de part del senyor rey que, com lo noble Huc de Mathaplana, comte de Paylars, fos citat peremptòriament per letres del dit senyor

rey que comparagués davant ell per crim de falsa moneda, de què és encolpat, e ell no sia volgut comperer,²²⁰ per ço lo senyor rey, en contumàcia sua, ha annotats tots sos béns, enaxí que, si no compar personalment dins .I. an e no porgarà sa contumàcia, que d'aquí avant no serà oït sobre ls béns, ans seran tots guayats al senyor rey. E mana lo senyor rey que'n aquest damig null hom no respona de rendes, ne de fruyts, ne de nuyls deutes ne d'altres coses que deja ne tenga²²¹ del dit compte, ans tothom qui res tenga seu ho venga manifestar en poder del lochtinent de procurador de Cathalunya dins .I. mes, sots pena de .CC. morabatins.

Data Barchinone, .X.º kalendas decembris anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º quinto).

Que littera fuit missa dicto vicario per Martinum de Castilione, cursorem curie.

109.

[1306], maig 12. Sarrión.

Jaume II a Bernat de Sarrià, indignat per les dilacions del comte d'Empúries en el compliment dels seus compromisos amb el monarca (Pere Martí).

ACA, C, reg. 254, fol. 130v.²²²

Iacobus, et cetera. Bernardo de Serriano, et cetera. Fem-vos saber que avem reebudes ara cartes d'en Bernat Desfenollar que'l comte d'Ampúries²²³ met alongamens, per tal que puga, en l'endemig, cullir sos espleys e fer sos afers, de les quals cartes vos trametem translat, e que'l dit comte no's vol tenir a açò que'ns fo promès, segons que vós sabets. E nós, en vostra sospita, avem pres gran escarn, que nos digués que'l comte complirie les dites coses, segons que Barrera lo portà en escrit, e que vós n'avíets poder; e açò a nós no'n ha què fer, que tant amam que no ho faça com si ho fa. E de ço que'us diguem partent del Toro, volem e-us manam que no façats ninguna menció, mes que sovén nos façats saber los certs ardots del feyt. *Data in Serrione, sub sigillo nostro secreto, .IIII.º idus madii.*

Fuit lecta domino regi.

110.

1306, novembre 29. Valencia.

Jaume II a la noble Saurina de Besiers, en resposta a una lletra d'aquesta sobre el viatge previst del rei a Villena a visitar la infanta [Constança], filla seua, que ha hagut d'ajornar. Quant a la seua recomanació del vescomte de Castellnou per al càrrec de procurador del regne de València, li manifesta la decisió de mantenir l'actual titular (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 140, fol. 2v.

¶ ²²⁰ *comperer*: «compererer». ¶ ²²¹ *ne tenga*, interlineat.

¶ ²²² Precedeix carta, en llatí, a Bernat de Fenollar sobre el mateix afer, sota l'epígraf *Super negotio comitis Impuriarum*. Fineix: *Fuit lecta domino regi per P(etrum) Martini*.

¶ ²²³ Ponç Hug V (1277-1313). Enfrontat amb el rei i arruïnat, s'havia sotmés a Jaume II aquest mateix any (FLUVIÀ, *Els primitius comitats...*, p. 62; SOBREQUÉS, *Els barons...*, pp. 91-92).

En Jacme, *et cetera*. A la noble e amada na Saurina de Besers,²²⁴ *et cetera*. Fem-vos saber que avem reebuda vostra letra e avem entès tot ço qui's contenia en aquella. On vos responem a açò qui's contenia en la dita letra, que vós aviets entès que nós devíem anar a Billena a veer la infanta, nostra filla, e que per aquesta rahó Sancho Exeménez de Lanclares s'aturava en Billena, que nós, per alguns affers que avem, no'y podem anar dessà la festa de Nadal, mas nostre enteniment és que, ans que iscam del regne de València, de anar veer la dita filla nostra, e axí podets dir al dit Sancho Eximénez que quant a ara no'l cal aturar a Bilena, que ben sabrà la nostra venguda. Al àls que'ns hi feés saber del fet del noble en Jaçpert de Castelnou,²²⁵ vos responem que, quant a ara, no és nostre enteniment de mudar procurador en lo regne de València, per ço cor aquell qui'y és nos hi serveix e ho mena bé e leyalment, mas tota vegada nós, en retenir lo dit noble e en provehir en sos affers, hi farem tot quant puscam volenterosament. *Data Valentie, .III.º kalendas decembris anno predicto (anno Domini millesimo .CCC.º sexto)*.

*Bernardus de Aversone, mandato regio facto
per P(etrum) Marci.*

111.

1307, juny 5. Osca.

Jaume II a Bernat Seguí, alcaid dels catalans que són al servei del rei Aben Jacob del Marroc, tranquil·litzant-lo sobre una difamació vessada contra ell (Pere Llobet).

ACA, C, reg. 140, fol. 38r.²²⁶

En Jacme, *et cetera*. Al amat seu²²⁷ en Bernat Seguí, alcayt de la gent nostra qui és en servi y del rey Aben Jacob, *et cetera*. Reebem vostra letra, en què'ns feés saber que hom vos avia dat a entendre que en Puigaltó e d'altres vos avien mal rahonat deçà ab nós, e que'us en vendríets deçà per escondir vostra fe, si negun avia dit ninguna re que a vostra fe tocàs. On vos fem saber que en Puigaltó²²⁸ donà a nós per escrit alcunes coses de què se tenia per agreujat de vós, e sobre aquelles dix alcunes paraules contra vós, mas nós, esguardans que no eren coses ne paraules per què'us en calgués deçà venir per escondir, avem-li dit que se'n cayll e que se'n partescas, e que d'aquí avant no'n seria escoltat. *Dada ut supra* (Dada en Oscha, diluns .V. dies a l'entrada del mes de juy n en l'ay n de nostre Senyor .M.CCC.VII.).

*Idem (Petrus Luppeti, mandato regio facto
per Petrum Marci).*

¶ ²²⁴ Dama encarregada de la criança de la infanta Constança (vid. J. E. MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón. Su vida familiar*, 2 vols., Barcelona, CSIC, 1948, II, pp. 134-135). ¶ ²²⁵ El vescomte de Castelnou era cosí de Saurina de Besiers, cosa que explica l'interès de la dama en promoure'l al càrrec (vid. A. VENTURA CO-NEJERO, «Les cartes de Na Saurina de Beziers des de Villena a Jaume II entre març de 1306 i 27 d'agost de 1312», *XVIII Congrès d'Història de la Corona d'Aragó* (Va-

lència, 2004), València, Universitat de València, 2005, II, 2215-2254, p. 2217). Era procurador del regne llavors Gombau d'Entença (vid. *infra* núm. 120). ¶ ²²⁶ Precedeix carta manant-li presentar-se al monarca, i una altra al rei del Marroc per tal que li'n done llicència. ¶ ²²⁷ *seu*, interlineat. ¶ ²²⁸ Possiblement Guillem de Pujalt, cavaller, nomenat pel rei (1305) alcaid de la companyia catalanoaragonesa a Marraqueix, sota les ordres de Seguí (DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib*, p. 383).

1307, juny 12. Osca.

Jaume II a l'almirall Bernat de Sarrià, manant-li que, en el seu viatge per mar, evite causar danys a cristians ni sarraïns de pau sense raó suficient (Pere Desmonell).

ACA, C, reg. 140 fol. 39r.

Bernardo de Serriano, amiranto et co[n]sil[i]a[ri]o nostro dilecto, salutem et dilectionem. Reebem vostra letra que ara novellament nos havets tramesa per Steva Alamany, escrivà vostre, e avem entès tot ço que en aquella nos avets tramès a dir. A les quals coses vos responem que, segons que per la primera letra nostra vos ho tramesem a dir, que nós no volem ne devem consentir que nós ne nostres officials [ne] nostres gens fassam [m]al a negunes gents christians, sien de rey o sien²²⁹ de comú, si abans no'ls acunydvem, ne ho feren anch neguns dels nostres, per ço car se'n porien seguir molts de dampnatges e molts de dons e moltes de penyores, ne encara que fassam mal a sarrahins que sien en pau ho en treva ab nós. E axí, segons que manat vos avem ja, vos deïm e·us manam que, si les galees s'armen, que vós ne prenats tals segurtats que totes les coses damunt dites sien guardades, que si no perill vos en vendria, segons que en la primera letra vos ho tramesem a dir. Quant a açò que'ns tramesés a dir si volíem aver part en les dites galees, vos responem que res del nostre no·y entenem metra a ara.²³⁰ Encara, quant a la missatgeria del emperador de Romania, vos responem que encara no avem aït plenerament nostre acort en qual manera enantarem en lo fet, e axí no cal aturar ne leguiar lo viatge ne les galees per aquesta rahon. *Data Osce, .II. idus iunii anno predicto (anno Domini .M.°CCC.° septimo).*

P(etrus) de Mo(nello) misit expediendam.

[Fu]it tradita S[te]pha[no] Alamanni, scriptori dicti Bernardi de Serriano.

1307, novembre 27. València.

Ordre de Jaume II a Ramon de Mont-ros, ardiaca de Guarda, de no efectuar, pel moment, la missatgeria que li ha comanada als reis de Castella i de Portugal sobre l'afer dels templers (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 140, fol. 80r.

En Jacme, *et cetera*. Al amat e familiar nostre en R(amon) de Monroç, artiache de la Guàrdia,²³¹ *et cetera*. Con nós ajam ordonat e provehit e tingam per bé que vós no anets tro altre ardit ajats de nós en la missatgeria que'us avem comanada als reys de Castella e de Portugal per lo fet dels templers, per ço volem e a vós dehim e manam molt espres-

¶ ²²⁹ *sien*, interlineat. ¶ ²³⁰ *a ara*, lectura no segura, pel mal estat del document. ¶ ²³¹ Ramon de Mont-ros, català, ardiaca de la catedral de Guarda, a Portugal, feu diverses missions diplomàtiques al servei de Jaume II

(FERRER MALLOL, *Entre la paz y la guerra...*, pp. 104, 116 i 123). Cf. PÉQUIGNOT, *Au nom du roi... Annexes*, pp. 113-116, núm. 225 (confon aquella ciutat amb La-guarta, prov. d'Osca).

sament que vós en la dita missatgeria no anets, ne en aquella res no enantets en alguna [co]s[a], ans romanits e esp[er]at[s] altre ardit o manament nostre. E assò per res no mudets. *Data Valentie, .V.º kalendas decembris anno Domini .M.ºCCC.º septimo.*

Bernardus de Aversone, mandato regio facto per Gondissalbus Garçie.

114.

1307, novembre 29. València.

Jaume II a la infanta Constança, muller del noble Juan Manuel, comunicant-li la seua arribada a València, amb la reina Blanca i els infants Jaume i Alfons (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 140, fol. 80v.

De nós, en Jacme, *et cetera*. A la molt noble e amada²³² infanta dona Constança, molt cara fila nostra,²³³ *et cetera*. Per ço cor s[a]bem que·us plaurà, fem-vos saber que nós e la molt alta dona Blanca, regina d'Aragó, cara muler nostra e mare vostra, ab los cars fils nostres los infans don Jacme e don Alfonso, frares vostres, sòm, sans e alegres, venguts ara novelament²³⁴ en València, mercè de nostre Senyor, la qual cosa desiyam saber de vós. E pregam-vos e deym-vos que·us esforcets ben, e si negunes coses volets que·us sien agrad[a]bles, trametets-nos-ho a dir. Dada en València, dimercres .II. dies a la exida de novembre, *anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.º septimo)*.

Bernardus de Aversone, mandato regio.

115.

1307, desembre 11. València.

Jaume II al rei del Marroc, pregant-li que done llicència a Bernat Seguí, alcaid de la tropa catalana en aquest país, per a tornar a la seua cort (sense escrivà).

ACA, C, reg. 140, fol. 83r.

[Al molt ... h]onrat²³⁵ Hamet Abotebet, rey de Marrochs, de nós, en Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, [de València, de Sardenya]a, de Còrsega e comte de *Barchinona*, e de la sancta Esgleya de Roma senyaler, almirant e capità general, salut com a rey que molt amam [e] per lo qual vulríem molta de bona ventura e d'onor. Con nós hajam mester per alguns affers l'amat nostre en Bernat Seguí, alcayt de la gent nostra qui és en vostra servey, pregam-vos que donets llicència al dit Bernat que se'n venga dessà a nós, e que·us plàcia e vullats que·l dit Bernat pusca lexar aquí en son loch en Pere Exemèniz d'Espilonga, cavaller, sogre seu, entrò qu'ell sia tornat a vós. E açò grair-vos em molt. Dada en València, diluns .XI. dies a l'entrada del mes de deembre en l'any de nostre Senyor .M.ºCCC.ºVII.º

¶ ²³² Segueix, ratllat, *cara fila nostra*. ¶ ²³³ *molt cara fila nostra*: «muler del noble en Johan Manuel», corr.

¶ ²³⁴ *venguts ara novelament*, interlineat.

¶ ²³⁵ L'extrem esquerre de les dues primeres línies del text es troba cobert, restaurat modernament amb paper.

1308 (Enc. 1307), gener 13. València.

Jaume II al rei de Tunis [Abu Asida], sobre els drets que aquell pretén cobrar dels mercaders mallorquins en aquest país, reclamacions mútues de danys i pirateries i queixes pels perjudicis inferits a la jurisdicció del cònsol i l'alfòndec dels catalans (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 140, fol. 91r-v.²³⁶

En Jacme, *et cetera*. Al molt noble e al molt honrrat do Abdel·là Mahomat amir al-muminin, fill de amir al-muminin, fill del al-muminin, salut moltes (*sic*) e amor. A la vostra noblea fem saber que avem vist lo feel nostre [en P(ere) Bu]çot,²³⁷ cònsol dels cathalans en Tunez, lo qual nós vos aviém tramès per missatge ab letres e ab [... ...], e liuràns letres vostres e resposta als dits nostres capítols. E la resposta vostra del primer capítol [... ...] enteníets que nós no·ns²³⁸ devíem pendre dret dels mercaders de Maylorches, con fossen d'altra senyoria, mas [...] que, con hi anà en Foces,²³⁹ que ho atorgàs; e a açò, rey, vos responem que ver és e cert que·ls mercaders de Maylorches són de la nostra senyoria e sotsmeses nostres, e per aquesta rahó vós, segons que·l dit P(ere) nos ha dit, nos avets assignat en la duana les .III. parts del dret de tots nostres sotsmeses, axí de Maylorches com d'altres parts, de la qual cosa nos tenim per pagats e·us ho grahim. Quant a la vostra resposta del altre nostre capítol, en la qual resposta vós dehits que no entenets de pagar les messions que·ls procuradors nostres fan per demanar e per aver lo dret, per ço cor ells usen aquí de mercaderia, vos responem que nós entenem que les dites messions dejats vós fer pagar, per ço cor per colpa de la duana lo nostre dret nos és levat e alongat, e, si la duana nos agués liurat nostre dret, nós no·y àgrem a fer messions ne tenir procurador, per què és nostre enteniment e deu esser vostre que les dites messions sien pagades per la duana; si no, no·ns seria fet compliment a la esmena de la nau, segons les covinences de la pau. Encara entesem per vostres respostes, fetes als tres capítols nostres, que vós dehits que per nostres gents qui avien armat en nostra senyoria eren molts dans donats a les vostres gents, de la qual cosa nós nos maravellam molt, com sia cert a vós per nós esser feta ordinació, vedament e manament que, en nuyl loch de la nostra senyoria, nuyl hom no puxa armar si no assegura bastantment que no fassa mal ni dan a vós ne a vostres gents, ni a nuyl altre hom qui aja pau ab vós; e, com nós ajam fet enquerir e cercar diligentment per totes nostres terres si alcú avia assí armat, d'aquells que vós nos avets fet saber, e trobam que no negú, exceptat en Ribalta de València,²⁴⁰ de qui agués esmena. E axí, per aquesta rahó nós no·us en sòm tenguts, ne vós per assò no·us devets escusar que no·ns fassats fer esmena del dan e del mal que·l almirayl vostre ha fet a les nostres gents, segons los capítols que·l dit en P(ere) Bussot, missatge nostre, a vós donà. Per esters, vos certificam que en Rogeró²⁴¹ no armà en nostra terra, ans armà en Sicília les dues galees ab

¶ ²³⁶ Segueix carta a un conseller del rei de Tunis, demanant els seus bons oficis en les qüestions referides.

¶ ²³⁷ Les llacunes en aquestes primeres línies es deuen a una taca, que cobreix l'angle superior dret del foli. Sobre Pere Bussot, cf. DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib*, pp. 439-440. ¶ ²³⁸ no·ns: «nos». El sentit de la frase

sembla demanar aquesta correcció. ¶ ²³⁹ Pere de Foces havia viatjat a Tunis com a ambaixador de Jaume II el 1306 (DUFOURCQ, *L'Espagne catalane...*, pp. 437-438). ¶ ²⁴⁰ Pere Ribalta, corsari valencià (*ibid.*, p. 429). ¶ ²⁴¹ Roger II de Lloria, fill major de l'almirall i senyor de l'illa de Gerba, hostilitzava la costa de Tunis (*ibid.*, pp. 430-433).

què vench e·l regne de València, e ab aquelles se'n tornà e [n]o ab[...], e axí, de mal que·l dit Rogeró aja fet, nós no·us en sòm²⁴² tenguts de res. Encara, quant a la resposta feta a la nostra demanda de la nau que trencà a Trípol d'en Bernat Marquet, ciutadà nostre de Barcelona, qui venia d'Alexandria, en la qual nos feés saber que, si per colpa dels mercaders qui eren en la dita nau, la dita nau s'era perduda, que vós ne fariets fer ço que rahó fos, vos responem que nós sòm certs, per carta sarraïnescha, que·ls mercaders sarrahins qui en la nau eren feeren per força tornar la dita nau de Trípol, e per aquella torna, e per colpa dels dits mercaders, la dita nau trencà, e les mercaderies qui de la nau vengren en terra foren robades per les vostres gents a les nostres, per què nós demanam la nau e les mercaderies, e axí vós fets-ho per guisa que nós o cobrem, com d'açò siats tengut. Encara, entesem per vostres letres e per par[a]ula del dit P(ere) Bussot la resposta que feés al fet de Serdenya, ço és a saber, que vós aviets donat a entendre al dit P(ere) Bussot lo vostre enteniment, lo qual és, segons que·l dit P(ere) nos dix, que, con nós iríem en les par[ts] de Serdenya, que nós vos trameséssem avançat lo dit P(ere), e vós dariets-nos tal ajuda de moneda e d'altres coses que nós seríem de vós pagats; e nós, conexens vostra bona voluntat, grahim-vos-ho molt. Esters, vos pregam que·l cònsol nostre damunt dit e son lochti- nent, e totes nostres gents, axí mercaders com altres de la nostra senyoria, qui sien en la vostra terra, sien salvs e segurs ab totes lurs mercaderies e coses, segons la forma de la pau, com, segons la dita pau, nós entenam de salvar e de tenir segures vostres gents vinents en nostra terra e tot lo lur. Encara vos pregam que, en lo fòndech nostre dels cathalans, ne els mercaders ne altres gents nostres, ne en les lurs mercaderies, no sien fetes novelletats ne tort negú, mas que sia observat axí com [...] ²⁴³ se feya, per ço cor nós n'avem ahuts clams [... ..]ment del fòndech com de creximent de [...] mercaderies, con del forn del dit fòndech, qui n[o] h[a] son dret, com lo moxerif li·n aja levat la ma[... ..], per què·us pregam que li sia tornada, e que al dit cònsol nostre sia observada la jurisdicció en lo [dit] (?) dret, axí com antigament era acostumat, e que tota vegada trob aquí favor e ajuda ab vós e ab vostres oficials, e que·us plàcia que no·n ojam clams d'aquí avant. Esters, vos fem saber que avem entès que de les parts de Sicília vench a les parts de Tunij una barcha ab mercaders, entre·ls quals ha .V. mercaders de nostra senyoria, e que aquells .V. catalans, ab lurs mercaderies e robes, són preses e aturats en vostra presó, per ço cor per armades de Sicília és estat dan donat a les vostres gents; e, com sia rahó que aquells qui vénen en fe dels reys e dels senyors e per profit lur e de lurs gents, majorment mercadejan, no de- gen esser preses ni aturats, ans degen esser guardats e deffeses, pregam-vos que les dites .V. persones de cathalans e tots altres de la nostra senyoria, ab totes lurs mercaderies, sien ab- soltes e deliures, com sien e vagen en fe nostra e vostra. Si algunes coses volets de nostres regnes, fets-nos-ho saber. Dada en la ciutat de València, .XIII. dies anats del mes de janer en l'ayn de nostre Senyor de mil .CCC. e set.

*Bernardus de Aversone, mandato regio facto
per P(etrum) Marci, thesaurarium.*

¶ ²⁴² sòm: «serom».

¶ ²⁴³ Les llacunes en aquestes línies es deuen a una taca, afectant l'angle superior esquerre del foli.

1308, abril 19. València.

Ordre de Jaume II al tresorer reial, Pere March, de pagar 2.000 sous jaquesos a la noble Dolça de Cervera, com a bestreta de l'acord de permuta de la seua terra en favor del rei, a canvi d'una renda (Pere de Soler).

ACA, C, reg. 237, fols. 52v-53r.²⁴⁴

Iacobus, et cetera. Fideli thesaurario suo Petro Marci, salutem et gratiam. Fem-vos saber que la noble dona na Dolça de Cervera ara novelament, en València, nos ha tramesa una letra de creença per en Bernat Moyet, notari de Leyda, sobre fet del cambi que és tractat entre nós e ella, lo qual Bernat nos dix de part de la dita dona que, per ço cor lo temps dins lo qual se devia fer lo dit cambi era asats prop, ço és, lo dia de Cinquagesma, que la dita dona volia saber de nós en si era nostra volentat ho no de fer lo dit cambi; e nós responsem-li que oc, e aviem lo fet aquell en volentat de complir segons que era emprès entre nós e ella. E atressí tramès-nos la dita dona la estimació de la renda de la sua terra, feta per en P(ere) A(rnau) de Cervera e per en Bernat d'Ortoneda, la qual munta a .VIII. millia .D.III. solidos e .III. meales jaqueses cascuyn any, e nós demanam-li dues coses: la primera, que·ns declaràs què vulia la dita dona que nós li donàsem de renda en terra e en hòmens, e l'altra²⁴⁵ què vulia que li donàsem en diners, per ço que·ls dits en P(ere) A(rnau) de Cervera e en Bernat d'Ortoneda hi poguesen mylls ordenar e conèixer. Atressí, demanam-li que, com ella nos agués promès de dar per fiança de salvetat lo noble en R(amon) d'Angleola, sa ab enrere, e ell fos mort, que·ns donàs altra fiança que a asò fos covinent. Finalment, après moltes paraules, ordenam axí e enpresem ab lo dit Bernat Moyet, en loch de la dita dona, que, per ço cor lo terme de Cinquagesma era curt, que·l fet s'alongàs, ab carta, d'assí a la festa de Nadal primera vinent, per ço que en aquest demig lo dit cambi se pogués tractar e acabar finalment, e que nós aadés assignàssem jutge sobre fet de la demanda que Jacme, fill de la dita dona, fa d'aquella terra; e atressí que, per ço cor ella ha gran necessitat, que li feéssem aadés acórrer de .II. millia solidos iaccenses, los quals aguésseg segurs, ab los altres emsemps que·ns deu, sobre·ls lochs que·n tenim, e atressí que, con vós serets a Leyda, que li acorreguéssets de ço que poguéssets, en manera que ella pogués passar son temps e defendre lo plet entrò a la dita festa de Nadal qui ve. E, per ço cor vós no érets assí, que li deliuràssets los dits .II. millia solidos iaccenses, avem tramès a pregar a·n Bernat Roderà que él que·ns prest los dits .II. millia solidos e que·ls deliure a ella, o a qui ela volrà en son loch, ella, emperò, alongan lo fet tro a aquell dia e faén d'aquels a nós carta, segons que damont és dit, en poder del d[i]t Bernat Moyet, qui és instruït de tot lo fet, e vós, atressí, de ço que li liurarets en Leyda, reebrets-ne altra carta en la forma d'aquella. Per què nós volem e·us deym e·us manam que vós, con serets a Leyda, que·us vejats ab la dita dona en loch nostre, e que façats e ordenets totes les coses damunt dites segons que damont se contenen, e dels diners que per nós devets haver a Saranyena retets e pagats al dit en Bernat Roderà los dits .II. millia solidos iaccenses a sa

¶²⁴⁴ Segueix carta a Bernat de Roderà, escrivà de ració, demanant-li que preste la dita quantitat al tresorer.

¶²⁴⁵ l'altra, interlineat.

volentat, per ço cor nós li havem fet saber que vós los li deliurarets encontinent. *Data Valentie, sub sigillo nostro secreto, .XIII.º kalendas madii anno Domini millesimo .CCC.º octavo.*

P(etrus) de S(olerio), mandato regio.

118.

1308, juny 5. València.

Jaume II a Bernat de Llibià [batle general del regne de València], ordenant sota grans penes que els homes de Xàbia, Ondara i altres llocs i alqueries es recullen a l'albacar del castell de Dénia, per a llur defensa d'un atac sarraí (Pere Martí).²⁴⁶

ACA, C, reg. 307, fol. 170r.

Bernardo de Libiano, et cetera. Reebem vostra letra que ara·ns tramesés sobre fet del albacar de Dénia, que deÿts que hi ha poqua companya. On sapiats que nós trametem nostra carta als hòmens de Xàbea, de Ondara e dels altres lochs e alqueries que estan engir que nós los manam, sots pena del cors e del aver, e encara del desabitament dels lochs que auran request[s], aytantost vagen a Dénia e·s meten en l'albacar, a defeniment d'aquel. E axí manam-vos que, can a vós serà vist que s'i dejen recollir, que·ls requirats e·ls hi façats recollir al dit albacar, e entretant hi poden metre e enviar les sues coses al dit loc de Dénia. Aytanbé, volem que·ls hòmens e les mulers e·ls infans de Dénia jaquescats de dies estar en la vila, axí emperò que éls al vespre se recúlegan en l'albaquar de nit, e que de dies tingen ses talayes, que don no puxen pendre. *Data Valentie, nonas iunii anno predicto (anno Domini .M.CCC. octavo).*

P(etrus) Martini, mandato regio.

119.

1308, juny 8. València.

Jaume II al porter Bernat de Ginebret, donant-li instruccions sobre la provisió en viandes de les companyies que defensen la vila de Villena (Pere Martí).

ACA, C, reg. 307, fol. 172r.

Fideli porterio nostro Bernardo de Ginibreto, salutem et gratiam. Reebem vostra letra que ara·ns tramesés, en la qual nos feés a saber com cuytàvets la obra de Billena, e plau-nos molt e·ntenem que·ns fets grant servi, e manam-vos que la dita obra façats espeegar. Quant a açò que·ns tramesés a dir del feyt de la vianda que aviets a donar a·n Lop López de Vaylo e a·n Ferrer Dezcloquer e a la compana que és ab ells ad (*sic*) defeniment de Billena, vos responem axí: que nós volem e·us manam que en totes guises recaptets e bestragats viandes de què puscats proveyr als damunt dits Lop López e Ferrer Dezcloquer e a lurs²⁴⁷ companyes que són al defeniment de Billena, e en açò no metats triga, pus en negun temps nos feés servi, que açò·us ternem en grant servi. E nós volem que de les

¶²⁴⁶ Vid. *infra* doc. 121. ¶²⁴⁷ a lurs: «sues», corr.

cullites que ara fets per nós vos retengats tot ço que bestrayt havets e bestraurets en les damunt dites despeses, perquè nós ho volem e manam que davant totes altres coses sie provist a les dites despeses, e a vós satisfet d'aquelles, de les quèsties damunt dites. E nós manarem al feel thesorier nostre P(ere) March que·us ho reeba en compte. Manam-vos aytanbé, fermament e expressa, que·us aturets en lo loch de Billena entrò que altre ardit e manament hajats de nós. *Data Valentie, .VI.º idus iunii anno .M.ºCCC.º octavo.*

P(etrus) Martini, mandato regio.

120.

1308, juny 10. València.

Jaume II a Gombau d'Entença, procurador del regne de Valencia, ordenant una reducció de les alimares previngudes per a alertar d'una eventual entrada de moros al país, així com el codi de senyals. La carta, en aragonés, precedeix l'ordinació en català (Pere Martí).

ACA, C, reg. 307, fol. 172r.

Don Jayme, *et cetera*. Al noble don Gombalt de Entença, procurador del regno de Valencia, *salutem et dilectionem*. Sabet que porque semeiava a nos que eran muytas las alimaras que aviades ordonado, nos las avemos agora ordenadas en esti escripto que vos enviamos dentro esta nuestra carta. Ond vos mandamos que las enviedes luego por los castiellos e logares do aviades enviado las otras, que las fagan assí como estas que vos enviamos e que dexen las otras. *Data Valentie, .III.º idus iunii anno Domini .M.ºCCC.º octavo.*

P(etrus) Martini, mandato regio.

Una alimara sia feta, e no més, a la prima nit per segurtat. Ítem, per sabuderia certa que sien partits los moros per venir, sien fetes .II. alimares, una après altra. Ítem, per sabuderia certa que sían entrats en la terra del senyor rey, sien fetes .III. alimares, una après altra. Ítem, pus sien entrats en terme del loch, sien fetes .IIII. alimares, una après altra, e mentre hi aturaran sien fetes cada nit²⁴⁸. .IIII. alimares; emperò, los altres logars qui respondran no facen mas les .III. alimares entrò que sien en lur terme. Ítem, si partent de Xàtiva se acostaven envés la Ribera de Xúquer, fassen .V. alimares, una après altra. Ítem, de dia, per sabuderia certa que sien en la terra, fassen les talayes .II. fums ensemps. Ítem, can los hauran vists, fassen .III. fums ensems.

121.

1308, juny 13. València.

*Jaume II a Bernat de Llibià [batle general del regne de València], informant-lo que no hi ha perill de guerra amb Granada, per què pot permetre els habitants de la Marina de Dénia tornar a llur vida habitual, sense abandonar-hi la vigilància (Pere Martí).*²⁴⁹

ACA, C, reg. 307, fol. 175r.

¶ ²⁴⁸ nit: «dia», corr. ¶ ²⁴⁹ Vid. supra doc. 118.

Bernardo de Libiano, et cetera. Avem entès que·ls sarraïns no an en cor de fer mal en nostra terra, per què·us deïm e·us manam que jaquescats les gens dels lochs e de les alqueries fer lur prou e cullir lurs blats, axí com s'an acostumat. Emperò, volem que de nit tingau escoltes, e de dies talayes. *Data Valentie, ut supra (idus iunii anno Domini .M.º CCC.º VIII.º).*

P(etrus) Martini, mandato regio.

122.

1308, juny 13. València.

Jaume II ordena al porter Bernat de Ginebret que, com a retribució per als homes d'armes que defensen Villena, els done una quantitat a banda del menjar. Comença la carta en aragonés i continua en català (Pere Martí).

ACA, C, reg. 307, fol. 175v.

Al fiel portero nuestro Bernart de Ginebret, salut e gracia. Sepades que entendimos que los hòmens que'n Ferrer Dezcloquer menà a Billena, per manament nostre, que no·y volen aturar per lo menjar tan solament, que enyóran-se que farían d'altra part lur prou. Per què·us deïm e·us manam que vós lur donets alguna cosa, oltra lo menjar, per son trebayll, e·ls proveescats tro v[ó]s altre manament ajats nostre, que aytals homes deu hom retenir, majorment que són obs al defeniment del loch. Data Valentie, idus iunii anno predicto (anno Domini .M.º CCC.º VIII.º).

P(etrus) Martini, mandato regio.

123.

1309, juny 2. Barcelona.

Jaume II a les tropes catalanes de l'expedició a Almeria, manant que l'esperen a Alacant, així com els aragonesos es concentraran a Elx, i que s'abstinguen de bregues entre ells ni amb els altres (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 238, fol. 103r.

Cit. Vicent BAYDAL SALA, «*Tan grans missions.* La financiación de la cruzada de Jaime II de Aragón contra Almería en 1309», *Medievalismo* 19 (2009), p. 81.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera.* Als seus feels a totes les companyes dels cathalans, de richshòmens, de cavallers e d'aquells de nostra casa, e de ciutadans e de tots altres qui cathalans sien qui amenaran cavalls a les parts del cap del Aljup, segons lo nostre manament, per rahó del viatge que nós ara devem fer en serví de Déu en lo regne de Granada contra los enemichs de la fe,²⁵⁰ salut e gràcia. Com nós ajam ordenat

¶ ²⁵⁰ La campanya contra el regne de Granada es va acordar en el tractat d'aliança signat pels reis d'Aragó i de Castella a Alcalá de Henares el desembre de 1308. Segons el pacte, el territori d'Almeria seria per a la Co-

rona catalanoaragonesa si els aliats aconseguien la conquesta del regne musulmà (FERRER MALLOL, *Entre la paz y la guerra...*, pp. 291-292). L'expedició, però, va resultar un fracàs.

e provist, per esquivar tot escàndel e contrast, que les companyes dels cathalans e tots lurs cavalls, axí com vendran, [ro]manguen e estien en Alachant tro que el nostre estol venga, e que les companyes e els cavalls dels aragoneses vagen estar a Elch, per ço deÿm-vos e manam-vos espressament que, axí com vindrets, romangats e estiats en Alachant ab los cavalls tro que nós vingam, e que entre vós ne ab altres no'n mogats contesa ne brega ne-guna, ans estiats planament e en pau. Dada en *Barchinona*, el segon dia de juyñ en l'ayn de .M.CCC. e .IX.

Idem (Bernardus de Aversone, mandato regio).

Similis fuit missa Aragonensibus, mutato idiomate, ut remaneant in Elchio donec dominus rex ibi fuerit.

124.

1309, juliol 3. València.²⁵¹

Jaume II a l'almirall Bernat de Sarrià, sobre els preparatius de la campanya d'Almeria, donant-li ordre de venir amb les seues galeres des de Tortosa a València (Bernat Safont).

ACA, *Vària de C*, 341G, fol. 2r-v.

Iacobus, et cetera. Dilecto ammirato [et] consiliario suo Bernardo de Serriano, et cetera. Ben creem que·us membra que les rahons que·ns mogren de mudar nostre viatge, ço és, d'anar de per terra a anar per mar, foren .II.^{es} principalment: la primera, per ço que mils poguéssem complir los fetz, per tal com enteníem que fos aleu[ga]ment de messió; la segona, per ço que anans fos fet e dins pus breu temps. Ara, con nós siam ja en València e totz los richshòmens e·ls mesnaders d'Aragó, ab totes lurs companyes axí de cavall com de peu, sien ab nós, podetz vós pensar quanta messió és e nós com la avem arreada de sostenir, e encara que perdem lo temps e passarà en què [ay]tals fetz com aquests en què nós tenim les mans se deuen fer. Per què·ns és vijares que, si en altre manera no·us espegatz de venir ab nós, que·s seguirà als fetz tot lo contrari, que la messió serà molt major e els [fet]z se faran pus tart. E, axí, espressament vos manam, axí com vós [en]tenetz de servir-nos e de fer-nos plaer, assenyaladament en aquestz fe[tz], que vós, ab les galees, no esperats los lenys de bandes, vos en dejatz venir de mantinent a nós, levan a Tortosa ço que levar-hi avetz, per ço com volem que sapiatz que nostre ferm propòsit és que, avén les galees e aquells lenys de bandes que assí són en València, entenem anar en lo viatge ab aquells que en les dites galees e en aquests lenys qui són assí en València cabran; e entenem de pendre manera ab los richshòmens que el sobrepús [de] la companya, [a]b a[l]tres qui són en esta terra e en regne de Múrcia e [ab] bona gent de peu, a servi de Déu [e] a honor nostra vagen per terra, e [pu]ran anar bé e salvament, e serà gran fama e gran profit dels fetz. Encara·us deÿm que·ns plauria que no aguéssem²⁵² feta tan gran messió de noliejar naus e lenys, que, segons que atrobam los fetz assí e segons la quantitat de les viandes, [que] ab menys nos

¶ ²⁵¹ ESTAL (*Itinerario de Jaime II...*, p. 374) fa el rei el dia 2 encara a Barcelona, en contradicció amb aquesta data.

¶ ²⁵² aguéssem: «aguéssetz», corr.

poriem flijar; per què, si encara hi sotz a temps, flixatz-vos-hi. *Data Valentie, sub sigillo nostro secreto, .V.º nonas iulii anno Domini .M.ºCCC.º nono.*

Bernardus de Fonte, mandato regio, et fuit dictata per ipsum dominum regem et lecta²⁵³ eidem.²⁵⁴

125.

1309, juliol 3. València.

Crida manada publicar per Jaume II a les ciutats marítimes de Catalunya sobre la seguretat dels qui porten viandes per a la host (Bernat Safont).

ACA, *Vària de C*, 341G, fols. 2v-3r.

Iacobus, et cetera. Fideli suo Guillelmo de Cereto, baiulo Dertuse, et cetera. Significamus vobis nos noviter infrascriptam preconizationem per loca insignia maritime terre nostre fieri ordinasse. Quocirca mandamus et dicimus vobis expresse quatenus, visis presentibus, ipsam preconizationem ex parte nostra per civitatem Dertuse publice fieri faciatis. Tenor autem ipsius talis est:

Ara oja's què·us fa saber lo senyor rey: que a tothom que portarà viandes o altres coses neccessàries a la sua ost li seran salves e segures, enaxí que'l senyor rey ni null altre hom no les li tocarà ni les li p[e]ndrà per forsa, ans vol lo senyor rey que sien en fe e en guarda sua. E d'assò's tenga tothom ben per²⁵⁵ segur.

Data ut supra (Data Valentie, sub sigillo nostro secreto, .V.º nonas iulii anno Domini .M.ºCCC.º nono).

B(ernardus) de Fonte, mandato regio, dictata per eum et visa forma preconizationis predictae.

Similes fuerunt facte, videlicet:

Baiulo Terrachone, quod faciant dictam preconizationem fieri per civitatem Terrachone.

Item, Arnaldo Coch, baiulo Barchinone, per civitatem Barchinone.²⁵⁶

Item, baiulo Gerunde, per civitatem Gerunde. Data ut supra. Idem.

Prescrip]te .IIII.º littere [fuerunt] tradite, mandato regio, P(etro) B[oÿ]l, tradende per eum cursori qui eas ferret [dicti]s baiulis.

126.

1309, setembre 27. Setge d'Almeria.

Jaume II al tresorer Pere March, sobre una operació de venda de forment a un mercader de Perpinyà destinada al finançament de la campanya d'Almeria (Bernat d'Averçó).

ACA, *C*, reg. 344, fol. 77r.

Fideli thesaurario suo P(etr)o Marci, et cetera. Fem-vos saber que reebem vostra letra sobre'l fet dels .IIII. mília kafissos de blat a mesura de Tortosa de què vos feés venda per

¶ ²⁵³ lecta: «audita», corr. ¶ ²⁵⁴ Segueix, ratllat, et tradita de eius mandato. Al marge esquerre: *Pro curia. Fuit tradita, mandato*

regio, Petro Boÿl, tradenda per eum cursori qui eam defferet ammirato. ¶ ²⁵⁵ per, interlineat. ¶ ²⁵⁶ Barchinone: «Barchinonam».

.LXXX. *millia solidos barchinonenses* a·n G(uillem) Homdedéu, de Perpinyà, al qual blat a donar e pagar, salu en terra, a Copliure vos sots obligat vós e en G(uillem) Çabastida, cambiador de *Barchinona*, d'ací a la festa de Nadal qui ve, e avem entès largament e complida tot ço qui era contengut en la dita letra vostra. A la qual vos responem que mantinent aguem nostre acort sobre aquest fet ab aquels de nostre conseyl, ab los quals pensam e tractam totes aqueles maneres per què poguéssim donar conseyl al fet, cor cert siats que nostre enteniment és que, ço que vós façats per nós, de complir-ho en aytant com puscham e de guardar-vos-en de dan; e fom de acort finalment que no podíem tocar sens manifest peril nostre e de la host e dels affers a la vianda que ara·ns avets percaçada a Leyda, ço que faérem si ho poguéssim fixar en neguna manera, mas per compte trobam que tota la vianda que havets percaçada a Tortosa e a Leyda, ab la del comanador de Muntalbà e d'en Esteve de Roda e del bisbe de Saragoça, segons que·ns ho avets fet saber, no·ns basta oltra .II. meses, e en açò encara no comptam lo bescuyt qui és mester a les galees; mas tenim per bé [e]·n²⁵⁷ volem que del forment que·ns aporta n'Uget de Cambrils de les parts de Sicília, segons que per cert havem entès, que vós que·n pagets al dit Homdedéu aquella quantitat que a vós sia semblant, e nós trametem-vos una letra nostra qui va al dit Huget de Cambrils, de manament, que·us liure tot lo forment que aporta, e serà mester que trametats una barcha armada envés les illes qui faça venir la nau a *Barchinona*. E aytanbé, segons la manera contenguda en la dita letra nostra, escrivim per nostres letres, que·us trametem, al rey de Malorqua e al dit G(uillem) Homdedéu, comtades les rahons que a nós són estades viares, pregan lo dit G(uillem) curosament que vula consentir que vós li retats los .LXXX. *millia solidos*, o ço qui romandrà de la quantitat del blat, abatut aquell que li liurarets, o que prena tant de blat qui bast a la quantitat dels .LXXX. *millia solidos*, e al rey de Malorques²⁵⁸ que ho endreç ab lo dit G(uillem) Homdedéu. E, axí, vós fets presentar aquestes letres si e segons a vós serà viares, e ab aquestes maneres, vist què farets o porets fer, farets-nos-o saber, e nós farem-hi tota hora tot ço que puscham. *Data in obsidione civitatis Almerie, .V.º kalendas octobris anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.ºIX.º).*

Idem (Bernardus de Aversone, mandato regio).

127.

1309, octubre 8. Setge d'Almeria.

Jaume II a Bernat Seguí, alcaid de la gent d'armes catalana que és en servei del rei del Marroc, agraint-li els seus bons oficis en els tractaments del monarca amb aquest (Pere Martí).

ACA, C, reg. 344, fol. 91r.

En Jacme, *et cetera*. Al amat nostre en Bernat Seguí, alcayt de la gent nostra que és en servi del rey de Marrochs, salut e dilecció. Reebem la letra vostra que·ns aportà lo noble en Jaspert, vescomte de Castellnou, amat conseller nostre, en la qual nos feés saber largament en qual manera vengren los fets de la missatgeria per què tramesem lo dit ves-

¶ ²⁵⁷ bé·n a l'orig. ¶ ²⁵⁸ Jaume II.

comte al rey damunt dit,²⁵⁹ e entesem complidament ço que en aquella era contengut, e, axí per la tenor d'aquella com per recomptament del dit vescomte, ohim e sabem la cura e la diligència que vós hagués en los fets a endreçar, e com mesés tota vostra punya e vostre tractament que ls tractaments fossen complits a nós. A les quals coses vos responem que nós tota vegada havem coneguda la bona affecció que havets a nós e als nostres fets, e veem que per vós no romàs res que fer-s'i pogués, e és nostra volentat de fer a vós bé e mercè, per quèns en tenim per tenguts, mas quant a ara havem-ho allargat per ço car lo rey Abarabe nos ha fet saber per letra sua que trametrà vós a nós per sos fets. On vós procurats, axí com fiam de vós, que la vostra venguda sia en breu, e per tals coses que sien profitoses e bones a nós; e, com serets ab nós, ordonarem e farem en tal guisa que vós serets pagat de nós e que ls vostres treballs vos seran satisfets. Pregam-vos que en lo fet del terç que ns ha atorgat lo dit rey del dret dels mercaders en sa terra e del moble de Cepta, e en les altres coses que ns ha atorgades,²⁶⁰ nos siats bo procurador e ajudador, axí com havem gran fiança e esperam de vós, e que ns sia atès e complit axí com atorgat e dat nos és, e haurem-vos molt que gahir. Dada e'l setge de la ciutat de Almeria, .VIII. dies anats del mes de uytubre en l'any de nostre Senyor de mil .CCC. e nou.

Idem (Petrus Martini, mandato regio).

128.

1309, octubre 8. Setge d'Almeria.

Jaume II nomena procurador seu el vescomte de Castellnou, per a rebre el terç del dret sobre els mercaders catalanoaragonesos i mallorquins cedit pel rei del Marroc (Pere Martí).

ACA, C, reg. 344, fol. 91r-v.

Nós, en Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Confiants de la leyltat e indústria de vós, noble e amat conseller nostre en Jaspert, vescomte de Castellnou, ab aquesta present carta nostra fem, establim e ordonam cert e especial procurador nostre vós, dit en Jaspert, a demanar e reebre per nós e en nom nostre la terça part del dret dels mercaders, axí de la terra nostra com de la terra del rey de Mallorches, la qual terça part nós devem haver e reebre per atorgament del molt noble rey Abarabe en tota la sua terra. E donam-vos ple poder que pugats ordonar e metre e revocar, si a vós serà semblant, cullidor e cullidors e oficials nostres en la terra del dit rey, que demanen e reeben per nós la terça part del dret damunt dit, e encara que pugats demanar e reebre d'ells o de tots altres qui ho tenguen tot ço que ja és cullit d'aquesta terça part del dret; e a fer àpoches o albarans de ço que reebrets d'ells, o altre per vós e en nom vostre. E pregam lo dit rey e los seus oficials que a requesta de vós, dit en Jaspert, vos facen respondre del terç damunt dit a vós o a aquells que vós hi posarets per part nostra. E prometem haver per ferm tot ço que per vós en açò serà fet e procurat e diffinit, axí com si per nós personalment era fet, e

¶ ²⁵⁹ *Vid.* les instruccions donades per a la legació del vescomte al rei del Marroc en A. MASIÀ DE ROS (*Jaume II: Aragó, Granada i Marroc*, cit., pp. 430-433).

¶ ²⁶⁰ Al·lusió al tractat de Fes de 6 de juliol del mateix

any, pactat pel vescomte de Castellnou amb el sultà Abu Rebia, una aliança d'Aragó i el Marroc contra Ceuta i el rei de Granada, que no va reeixir (DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib*, pp. 396-401).

no·y vendrem contra en neguna manera. Dada e·l setge de la ciutat de Almeria, .VIII. dies anats del mes de octubre en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.IX.

Idem (Petrus Martini, mandato regio).

129.

1309, octubre 16. Setge d'Almeria.

Jaume II als prohoms de Cartagena, informant dels afers de la guerra i prevenint-los de l'amenaça de l'exèrcit del rei de Granada (Guillem Agustí).

ACA, C, reg. 344, fol. 103v.

Als feels la justícia e els bons homes de Cartagènia, salut e gràcia. Fem-vos saber que hir, que fo dimercres .XV. dies anats del present mes de uytubre, gran poder de gents del rey de Granada vengren denant les nostres albergades les quals tenim en lo setge de la ciutat de Almeria, e els homes lurs de peu foren desbaratats per les nostres gents e·yc preseren gran don, e els homes a cavall, qui podien esser tro a .II. millia, veents que no·ns podien donar negun dampnatge, tornaren-se'n. On nós, volents lunyar tot mal e greuge a les gents e a la terra del molt alt rey de Castella, car cosí nostre, axí com faríem a les nostres terres e a les nostres gents, significam açò a vós, per ço que si per aventura la dita gent volia fer mal en aquexes partides, que·n estiats apercebuts e·us en puxats mils deffendre e guardar. E açò meteix feés saber tantost a Múrcia e a Lorcha e en los altres locs de la senyoria del dit rey de Castella en lo regne de Múrcia, per ço semblanment se guarden de pendre mal per les gents damunt dites. Dada *ut supra* (Dada en lo setge de la ciutat de Almeria, .XVI. dies anats del mes de uytubre en l'any de nostre Senyor de mil .CCC. e nou).

Idem (Guillelmus Augustini, mandato regio facto per Berengarium de Podiomoltone).

130.

1309, novembre 1. Setge d'Almeria.

Jaume II al vicealmirall Eimeric de Bellveí. Li comunica la tramesa de la paga per a l'armada de l'Estret (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 345, fol. 119v.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat nostre n'Eymerich de Belvehí, visalmirayl, *et cetera*. Fem-vos saber que nós trametem paga a la armada nostra del estret a un mes per en Rodrigo Gil, jutge de la nostra cort, e havem ordonat e manat al dit Rodrigo que, ab vós ensems, faça la dita paga als hòmens de la dita armada ell o aquel que ell hi metrà. Per què·us deïm e·us manam que vós, ab lo dit Rodrigo ensems o ab aquell que ell hi posarà, façats mantinent la dita paga, e nós percaçam e procuram sobre paga de mayor temps a fer a la dita armada, axí que en breu n'i trametrem recapte. Esters, de la dita paga fets fer quaern de cada una galea e de cascun leny, per ço majorment que puscham saber quals són en la armada e en cascuna galea e leny. Dada en lo setge de la ciutat de Almeria, lo primer dia del mes de noembre en l'any de nostre Senyor de .M.CCC. e nou.

B(ernardus) de Aversone, mandato regio.

1309, novembre 1. Setge d'Almeria.

Jaume II als còmits, nauxers i gent de mar de l'armada de l'Estret, anunciant-los la paga d'un mes, amb expressions d'agraïment per llurs bons serveis (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 345, fol. 120r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels seus còmits, nauxers, proers, ballesters, remers e a tots altres qui són a l'estol nostre al estret, *et cetera*. Bé veem e conexem lo bon serviý que vosaltres nos avets fet e·ns fets tots dies en aquexes partides, per la qual cosa nos tenim bé per pagats de vosaltres e sòm volenterosos de fer a vós bé e mercè. E fem-vos saber que nós entenem e procuram, aytant com podem, que a vós e al dit estol nostre sia fet compliment, e, quant a ara, trametem-vos per en Rodrigo Gil, jutge de la nostra cort, paga de .I. mes, que·us liurarà, e en breu farem en tal guisa que a vosaltres serà fet compliment de paga e de ço que mester és al estol damunt dit. On vos deým e·us pregam e·us manam, per la naturalea que·ns sots tenguts, que vosaltres, axí con fiam de vós, e axí com havets fet bé tro ara, nos servescats bé e leyalment e siats diligens e curoses e·l nostre serviý, e nós aurem-nos ves vós de guisa que conexerets que·ns tenim bé per servits de vós, faents en tal manera, esguardada la condició dels grans fets en què sòm, que·l pas sia ben guardat, e que nós, per lo bon serviý vostre, nos en tingam més per tenguts e·us en façam més de bé e de mercè. Dada en lo setge de la ciutat d'Almeria, lo primer dia del mes de noembre en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.IX.º

B(ernardus) de Aversone, mandato regio.

1309, novembre 21. Setge d'Almeria.

Jaume II al vicealmirall Eimeric de Bellvei, sobre l'avituallament de l'armada reial (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 345, fol. 135r.²⁶¹

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat nostre n'Eymerich de Belvehí, visalmirall, *et cetera*. Reebuda vostra letra, e entesa per la tenor d'aquela la minva de vianda qui és en la armada, vos fem saber que, sopte mantinent, aquesta galea de què és còmit en F. Galceran feem carregar d'aytant bescuyt com hi pot caber, la qual vos trame-tem a ops de la dita armada, e aitanbé mantinent trametrem-vos-en molt més, de manera que la armada n'aurà compliment. E encara en breu hi trametrem mayor paga que no és aquela qui ara hi avem tramesa per en Rodrigo Gil, jutge de nostra cort, de manera que els hòmens ne seran pagats. E axí, siats curós e diligent al nostre servý, e especialment de guardar lo pas, e nós trametem nostra letra a la gent de la armada sobre açò, e que sien diligens aytanbé al servý nostre. *Data in obsidione civitatis Almerie, .XI.º kalendas decembris anno Domini .M.ºCCC.ºIX.º*

B(ernardus) de Aversone, mandato regio.

¶ ²⁶¹ Segueix carta als còmits i nauxers de l'estol.

[1310], març 22. Alzira.

Jaume II a Ferrer Descortell, batle en partida [dellà Xixona] del regne de València, ordenant trametre dos o tres moros al regne de Granada per a espier els preparatius de guerra que sembla segur que s'hi fan (Guillem Agustí).

ACA, *Vària de C*, 341H, fol. 9r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al fael nostre en F(errer) Descortey, batle nostre en partida del regne de València, *et cetera*. Con nós ajam sospita e presumpcions d'aver guerra més que pau ab lo rey de Granada, per zo havem provist que vós per[né]ssets (*sic*) dos o .III. moros en què·us puscats ben fiar e que·ls trametats a les partid[es] de Granada, per zo que espien què·y fan ne en quiny enteniment estan, ne si passen gents de part de Marrochs, ne què és dels fets que·s tracten entre·l rey de Granada e el rey de Marrochs, e que·s certifiquen de tot l'estament de la terra del rey de Granada. Per què·us manam que tantost percassets haver los dits moros e que·ls trametats a les parts demunt dites, tots ensemps o cascun per si, axí com a vós mils serà semblant que·s deja fer, e no·y plangats messió; e, tot zo que per ells ho en altra manera porets saber dels arditos d'aquelles parts, fets saber a nós mantinent. E azò en [neguna] manera no triguets. *Data* en Algesire, sots nostre segell secret, .XXII. dies anats del mes de mars.

Idem (Guillelmus Augustini, mandato regio).

1310 (Enc. 1309), març 24. Alzira.

Jaume II a la muller de Bernat d'Oms, requerint que li lliure el seu castell de Biar, per seguretat d'aquesta plaça (Pere de Soler).

ACA, *Vària de C*, 341H, fols. 9v-10r.

A la amada sua la muler d'en Bernat d'Olms, saluts e amor. Ja l'altre dia vos [fem] saber com nós vuliem cobrar lo castell de Bihar, per rahon de la mort d'en B(erenguer) Isarn, vostre pare. E vós resposés-nos que·l dit castell no·ns podíets bonament retre, per zo com lo dit en B(erenguer) Isarn no tenia lo dit castell per nós, ans lo tenia per lo dit en B(ernat) d'Olms, marit vostre. Hon, com en estar lo dit²⁶² castell en aquesta manera sia peril nostre e vostre e de vostre marit, tend[riem] per bé que vós volguéssets que nós comanàssem lo dit castell a .I. cavaller o fil de cavaller, a azò soficient, qui guardàs lo dit castell per vós e per [vostre] marit e·us en feés homanatge e vengués vostre vassayl, e per zo que peril negun ne a nós ne a vós no se'n pogués seguir. E d'azò ajam vostra respost encontinent, vista esta letra, si ho volets emperò; si per ventura azò no volets, manam-vos que encontinent nos fazats saber ara quina companya tenits en [lo] dit²⁶³ castell, ne quina vianda ne quines armes, e aquell qui·l té per vós venga pers[on]alment davant nós, per zo que sapiam qui és e per ell nos certifiquem en qual manera [é]s guardat lo dit castell. *Data* en Algesira, .XXIII. dies anats del mes de mars del any de .M.CCC.IX.

P(etrus) de Solerio, mandato regio.

¶ ²⁶² dit, interlineat. ¶ ²⁶³ dit, interlineat.

135.

1310, abril 3. València.

Albarà de la reina Blanca a favor de Rigo de Quintavall, batle general seu al regne de València, certificant la recuperació de diversos objectes preciosos penyorats a uns mercaders (sense escrivà).

ACA, C, reg. 289, fol. 143v.

Nós, dona Blanca, per la gràcia de Déu reyna d'Aragó. Regonexem a vós, n'Enrigo de Quintavall, batle nostre general en lo regne de València, que avets tornat²⁶⁴ a nós aquelles penyores que reemès per nós d'en Jacme Rocha e d'en Jacme Çavila e d'en Bernat Deçfar, merchaders, ço és saber: una copa d'or ab sobrecomp, e una copa de crestal ab sobrecomp, guarnida d'or, e una taça d'or e una barcha d'argent, e una altra copa d'or ab sobrecomp, les quals coses damunt dites avets liurades per nós a Johan de Sentlís, de la cambra nostra. Ítem, avets tornat una olla d'argent ab cobertor d'argent, e *unum* anap d'or, la qual olla e cobertor e anap avets liurat a'n P(ere) Meseguer, armer del senyor rey. De les quals totes damunt dites coses nos tenim per ben pagada e satisfeyta a la nostra voluntat. E, a major fermetat, manam-vos-en fer aquesta present carta e segellar ab nostre segell. Qui fo feyta en València, .III.º nonas aprilis anno Domini .M.ºCCC.º decimo.

136.

1310, maig 17. Cella.

Jaume II al cirurgià Jaume d'Avinyó. Li mana anar cuitadament a Terol, per a assistir-lo en la seua malaltia (Guillem Agustí).

ACA, Vària de C, 341H, fol. 19r.

Fideli suo Iacobo de Avinione, cirurgico, salutem, et cetera. Con per alcun accident que'ns és vengut en la nostra persona ajam vós molt gran mester, per ço manam-vos que, vistes les presents, jaquits tots affers, vingats a nós a Terol cuytadament com més pugats, ho en qualque loch nós siam. E açò en neguna manera no mudets ne alonguets. Dada *in Çelha, sub sigillo nostro secreto*, .XVI.º kalendas iunii anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.ºX.º).

G(uillelm)us Augustini, mandato regio facto per Gondisalbum Garsie.

137.

1310, juny 10. Terol.

Jaume II al seu conseller Bernat de Fenollar, amb instruccions secretes sobre els tractaments amb el rei de Castella (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 238, fol. 160r.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al a[m]at conseller seu en Bernat de Fenollar, *et cetera*. Fem-vos saber que avem entès per alcunes pressones dignes de fe, mas

¶ ²⁶⁴ tornat: «comprat», corr.

encara de tot en tot no'n avem ardit ne'n sòm certz, que'l rey de Castella ha feta pau ab lo rey de Granad[a]. Per què deym e'us manam que vós no'us partescatz de *Barchinona* tro altre ardit ajatz nostre, e que digatz al noble en Johan Núñez que él que se'n vaya, que vós [a]vetz a fer alguns affers a *Barchinona*, e que'l conseguiretz e'l camí o seretz ab él en cort a pocs d[i]es. E nós, entretant, farem-vos saber ço que d[e]jatz fer, cor nostre enteniment és que, si la pau és feta, que vós no'y dejatz anar. E açò tenitz fort secret. *Data Turolii, .III.º idus iunii anno Domini millesimo .CCC.º decimo.*

Bernardus de Aversone, mandato regio facto per P(etrum) Buhil.

138.

1310, juliol 6. Daroca.

La reina Blanca a Bernat Seguí, alcaid de les companyies catalanes al Marroc, manant que faça justícia en una reclamació entre particulars del preu de la venda d'una captiva sarraïna (sense escrivà).

ACA, C, reg. 289, fol. 156v.

Dona Blanca, per la gràcia de Déu regina d'Aragó. Al amat en Bernat Seguí, alcayt de la gent de la senyoria del molt alt senyor rey d'Aragó, car marit e senyor nostre, salut e dilecció. Avem entès per Bernat Goday, veyn de València, que'n Jacme Rotlan, de Maiorches, qui és aquí sots destret vostre, li deu ab carta cinquanta-una dobla d'or, per preu d'una sarreyna que comprà d'ell, les quals dobles, jassi açò que moltes vegades, segons que ell diu, les li à demanades, li contradiu de pagar, a tort e no degudament, per la qual cosa à ahudes a fer moltes messions e a sostenir gran dan, e per aquesta raó soplegà a nós humilment que sobre açò deguéssim a vós escriure. Per què nós vos pregam que, si axí és, destrengats o destrènyer fassats lo dit Jacme Rotlan e sos béns a pagar al dit Bernat Goday les dobles damunt dites, e a satisfer a ell en les messions que per aquesta raó à fetes. E açò grayr-vos-o em molt. Dada en Darocha, .VI. dies anats del mes de juliol en l'any damun dit (*anno Domini .M.ºCCC.º decimo*).

Domina regina mandavit.

139.

1310, octubre 5. Barcelona.

La reina Blanca a la noble Saurina de Besiers, exigint-li la readmissió de Bertran Cortès, capellà de la infanta Constança, al servei d'aquesta (sense escrivà).

ACA, C, reg. 289, fol. 172v.

Dona Blanca, per la gràcia de Déu regina d'Aragó. A la nobla e amada na Saurina de Besers, salut e dilecció. És vengut denant nós en Bertran Cortès, capeyllà de la infanta dona Costança, cara fila nostra, e dix-nos que vós²⁶⁵ e'l noble en R(amon) d'Urg li aviéts

¶ ²⁶⁵ vós: «nós», corr.

vedat que no entràs ne fos en la [c]asa de la dita infanta, ne que faés l'ofici ne lo servý que deu e ha acostumat de fer. H[o]n con nós vuylam saber la rahó per què és fet, e entretant vuylam que'l dit Bertran torn e estia en la dita casa de la dita infanta e que fassa son servý axí com d'abans feya, man[a]m-vos que vós lo dit Bertran reebats e acuyllats en la dita casa e li proveeschats axí com d'abans, entrò que nós ajam sabuda la rahó e ajam altre manament fet. *Data en Barchinona*, diluns .V. dies a l'entrada del mes de vuytubri en l'any de .M.CCC.X.

Similis fuit missa nobili R(aymund)o d'Urg. Data ut supra.

140.

1310, novembre 28. València.

Jaume II a la seua filla, la infanta Maria, fent-li saber el seu bon estat de salut, en resposta a una lletra d'aquesta i de la infanta Blanca en idèntic sentit (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 238, fol. 242r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. [A] la nobla e honrada infanta dona Maria, molt cara filla nostra, salut e dilecció. Fem-vos saber que havem reebuda vostra letra, e aguem plaer de la san[i]tat e bon stament vostre e de la infanta don[a] Blanca que'ns faés saber; e, per ço cor n'avets d[esig] de saber, vos f[e]m saber que, mercè de nostre Senyor, són sans. E sol·licitam-vos que'us esfo[r]cets e punyets tant com puscats en b[...] e de semblar en bons aptes e en bons nudrimen[ts] a la reyna vostra mare, a qui Déus perdó.²⁶⁶ Dada en València, dissapte .III. dies a la exida de noembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.X.

B(ernardus) de Aversone, mandato regio facto per Vitalem de Villanova.

141.

1310, desembre 10. Alzira.

Jaume II a Gilabert Sanoguera, cavaller. Li demana la tramesa d'un cavall seu, que el rei vol comprar si li agrada (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 239, fol. 2v.

Cit. J. E. MARTÍNEZ FERRANDO, «Los correos de la curia regia en la Corona de Aragón a principios del siglo XIV», *Analecta Sacra Tarraconensia* XVII, fasc. 2 (1944), p. 99.

En Jacme, *et cetera*. Al amat nostre en Gilabert Çanoguera, *et cetera*. Com nós ajam mester lo vostre cavall, per alguns affers qui toquen a nostra honor, e per ço lo vulam regonèxer, pregam-vos e'us deým que, vistes les presens, lo'ns trametats per .I. hom vostre, e nós regonèxer l'em e, si és covinent a açò que'l demanam, retendrem-lo e'us satisfarem

¶ ²⁶⁶ La reina Blanca havia mort el mes anterior. En aquests anys, les petites infantes Maria i Blanca residien

al monestir de Sixena (MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón...*, I, pp. 3 i 170).

del preu d'aquel a vostra volentat; e, si no, trametrem-lo·us tantost. Dada en Algezira, .X. dies anats del mes de deembre *anno Domini* .M.^oCCC.^oX.^o

B(ernardus) de Aversone, mandato regio.

142.

1310, desembre 17. Xàtiva.

Jaume II al justícia d'Ontinyent, anunciant-li la visita d'uns agents de l'algutzir reial per tal d'emportar-se'n presa una dona a Xàtiva (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 239, fol. 6v.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, al feel seu al (*sic*) justícia de Ontinyén, salut, *et cetera*. Con nós trametam aquí a vós Bernart de Riusech e Perichó Frontí, portadors d'esta letra, qui són de companya del nostre alhuazir, per pendre ab vós emsemps Marieta, la qual està ab Sancho Pèriç, germà de Michel Pèriç, capellà, manam-vos destretement que·ls donets consel e ajuda que la púsquan pendre e amenar presa a nós encontinent a Xàtiva. E açò no mudets en neguna manera. Dada en Xàtiva, .XVII. dias anats del mes de deembre en l'ay de mil .CCC.X.

*Bernardus de Aversone, mandato regio facto
per Jacmotum Scribe.*

143.

1311 (Enc. 1310), gener 27. Xàtiva.

Jaume II a Ramon Rainer, alcaid del castell de Gallinera. Li fa saber la decisió de substituir-lo en el càrrec per un altre que hi faça residència personal, com exigeix la seguretat de la fortalesa (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 239, fol. 22r-v.

En Jacme, *et cetera*. Al amat seu en Ramon Rayner, *et cetera*. Ja l'altre dia vos enviam una letra nostra de semblant rahó que ara·us trametem, e lo correu nostre portà-la·us tro a Gerona, e no érets en Catalunya; e axí altra vegada, per aquesta letra, fem-vos saber que nós, esguardan que·l castell de Galinera, lo qual vós tenits per nós, és mester que sia molt diligentment guardat, per tal cor és entre moros, segons que vós sabets, e açò no·s puxa fer bonament si l'alcayt personalment no està e·l castell, o almenys prop d'aquel, enaxí que sovén hi puscha venir e·l puscha regonèxer, e vós açò no puscats fer, cor tingats vostre alberch fora del regne, la qual cosa és gran peril del dit castell, avem ordenat per aquesta rahó de comanar lo dit castel a hom qui hi estia e·l quart personalment. E axí fèrem venir denant nós en P(ere) Cortès, qui·l té per vós, e dix-nos alcunes rahons per les quals, segons l'omenatge que·us ha fet, no·l nos poria retre. Per què tenim per bé e·us deym e·us manam que, vista la letra, o vós vingats a nós o trametats a nós²⁶⁷ persona bastant qui reta

¶ ²⁶⁷ a nós, interlineat.

lo dit castel a nós o a qui nós manarem, o prenats altra manera perquè lo castell sia a nós retut per lo dit P(ere) Cortès. E açò per res no mudets ne laguiets, cor perill ha en la triga. Però, volem que sapiats que nós no fem açò per cor que ajam de minvar-vos de neguna res que ajats per gràcia nostra, ne de la reyna, a qui Déus perdó, mas fem-ho per la rahó desús dita, la qual és molt necessària. Dada en Xàtiva, .V. dies a la exida del mes de jener en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.X.

B(ernardus) de Aversone, mandato regio.

144.

1311, abril 19. València.

Jaume II a Pere Escrivà, convocant-lo a la cort per a informar de l'actuació del noble Juan Manuel (Pere Deslledó).

ACA, C, reg. 239, fol. 61r.

Fideli suo P(etr)o Scribe, salutem et gratiam. Reebem vostres letres, e tot ço que contengut era en aquelles sobre el feyt de les cartes per lo noble don Johan, fiyl del infant don Manuel, trameses a Múrcia, plenerament entesem. Hon plau a nós e volem que, vista la letra, a nós vingats per parlar ab nós dels dits feyts. *Data Valentie, .XIII.º kalendas madii anno Domini .M.ºCCC. undecimo.*

P(etrus) de Latone, mandato regio.

145.

1311, juny 19. Osca.

Jaume II al seu conseller Vidal de Vilanova, demanant informació sobre l'audiència d'aquest amb el papa [Climent V] (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 239, fol. 99v.

En Jacme, *et cetera*. Al amat conseylser seu en Vidal de Vilanova, *et cetera*. Com nós ivassosament vulam per vós esser certificats de ço que·us dixem a la derreria, com partís de nós a València, ço és a saber, del fet del concili,²⁶⁸ per ço que sapiam què aurem a fer, deïm-vos e manam-vos que mantinent, vista esta letra, nos certifiquets què·n avets fet ab lo senyor papa, ne quin és son enteniment. Dada en Oscha, .XII. dies a la exida de juny *anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.ºXI.º).*

Idem (Bernardus de Aversone, mandato regio).

¶²⁶⁸ Concili de Viena del Delfinat (1311–1312), convocat per Climent V (1305–1314) per tal de resoldre l'afer dels templers, entre altres qüestions.

1311, juliol 7. Lleida.

Jaume II als prohoms i els sarraïns d'Aiora, sobre la restitució de llur bestiar i dels homes presos en una incursió del merino major del noble Juan Manuel (Pere Martí).

ACA, C, reg. 239, fol. 109r.

Don Jayme, *et cetera*. Als feels seus als prohòmens e a la universitat d'Ayora, e a les aljames dels moros d'aquel matex loc, *et cetera*. Fem-vos saber que avem vista vostra letra, sobre el feyt de la correguda que en Sancho Ximéneç de Lanclares, merino major de don Johan, fil del infant don Manuel, vos féu, e del bestiar gros e menut que·us levà, la qual letra diligentment entesem. Sobre la qual rahó nós escrivim al dit noble per nostra carta que ell que·us dega encontinent fer restituir lo dit bestiar e tornar los dits moros que él ten preses; en altra manera, si él no ho feya, nós hy proveyriem en guisa que vós siats restituïts e esmenats del bestiar damunt dit e de tot dan que vosaltres n'agats sostengut. E vós fets en guisa que la dita carta que nós trametem al dit noble li sia presentada, jasia que nós escrivam al procurador del regne de València que él la²⁶⁹ deja trametre e²⁷⁰ requerre lo dit noble que·us faça restituir les coses damunt dites. *Data Ilerde, nonas iulii anno Domini .M.°CCC.°XI.°*

Idem (Petrus Martini, mandato regio).

1311, agost 12. Barcelona.

Jaume II a Abu-l-Baq, rei de Tunis, sobre la restitució de captius musulmans nordafricans i del botí pres per uns corsaris de València a súbdits seus (Pere de Soler).

ACA, C, reg. 239, fol. 129v.

De nós, en Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al molt noble e honrrat Almiramamuni, fill d'Abulbacha, rey de Tunij e de Bogia, saluts e amor. Rey, fem-vos saber que reebem letra vostra, la qual nos tramesés per Sahat Turjaman, sarraý de Bogia, e entesem diligenment totes aquelles coses que·ns tramesés a dir sobre'l fet dels catius sarraýns de vostra terra qui són en la terra nostra. Hon, rey, vos fem saber que los dits catius havem fets estimar e manats comprar per nostres oficials, e axí havem ordenat sobre assò e sobre les robes que deýts que corsaris nostres de València han preses a hòmens vostres de Bugia, e sobre altres fets, de trametre a vós nostres missatges especials, qui portaran los dits sarraýns catius, e per aquells vos farem saber tot ardit. Esters, volem que sapiats e siats cert que totes aquelles coses que nós siam tenguts de fer e de cumplir, segons la tenor de la pau que és entre nós e vós, que nós les farem complir entegrament a vós e a totes les gents de vostra terra. E pregam-vos que, a les gents nostres qui en vostra terra són, la dita pau fassats tenir e observar, segons que és fermada e feta entre nós e vós. Dada en la ciutat nostra de Barcelona, .XII. dies anats del mes d'agost del ayn de nostre Senyor .M.CCC.XI.

P(etrus) de Solerio, mandato regio.

¶²⁶⁹ la, interlineat. ¶²⁷⁰ trametre e, interlineat.

148.

1311, octubre 9. Barcelona.

Jaume II al noble Ramon d'Urtx. Després d'anunciar-li el pagament de la seua assignació, li agraeix les notícies de la bona salut de la infanta Constança (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 239, fol. 154r.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al noble en R(amon) d'Urg, *et cetera*. Reebem vostra letra, en la qual nos pregàvets que manàssem a'n A(rnau) Cortit que·us²⁷¹ observàs aquella assignació que·us avem feta de .V. millia solidos sobre les questes del regne de València. A la qual cosa vos responem que per altra letra nostra, la qual vos trametem, manam al dit A(rnau) que·us tenga la dita assignació segons la tenor d'ela. A l'als que·ns feés saber, que la infanta dona Constança, molt cara fila nostra, és sana e alegre, sapiats que·n fom molt pagats e molt alegres. *Data Barchinone, .VII.º idus octobris anno Domini .M.ºCCC.ºXI.º*

Idem (Bernardus de Aversone, mandato regio).

149.

1311, octubre 9. Barcelona.

Jaume II a la noble Saurina de Besiers, sobre la salut de la infanta Constança, notícies de Castella i una assignació de diners per part del rei a aquella dama (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 239, fol. 154v.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. A la noble dona Saurina de Besers, *et cetera*. Reebem vostra letra, en la qual nos faés saber que la infanta dona Costança, molt cara fila nostra, era ben sana, la mercè de Déu, de la qual cosa nós fom molt pagats e alegres. Al als que·ns pregàs per lo fet d'en Berenguer A(rnau) d'Anglerola, fem-vos saber que hi farem tot ço que justament hi pugam fer. Al als que·ns tramesés a dir, que en P(ere) Escrivà era vengut de Castela e, segons que·us avia dit, él nos faya saber per sa letra alguns afers de Castella, a saber vos fem que la avem aïda e li'n trametem resposta. A als que·ns feés saber, que en P(ere) de Muntagut vos avia tramès a dir que·us avíem assignada alguna quantitat de diners²⁷² en lo regne de València, vos responem que per una letra nostra, la qual se'n portà en Bernat Banch, manam a'n F(errer) Descortey, batle nostre en part del dit regne, que·us donàs²⁷³ .II. millia solidos de reals. *Data Barchinone, .VII.º idus octobris anno Domini .M.ºCCC.ºXI.º*

B(ernardus) de Aversone, mandato regio.

¶ ²⁷¹ *que·us*: «que·ls». ¶ ²⁷² Són freqüents les peticions monetàries de na Saurina al rei, que no era prou puntual en remetre les assignacions per a la despesa de la

casa de la infanta Constança (VENTURA CONEJERO, «Les cartes de Na Saurina de Beziers...», p. 2221).

¶ ²⁷³ *donàs*: «pagàs», corr.

150.

1311, octubre 9. Barcelona.

Jaume II a Pere Escrivà, que és a Castella, agraint les notícies que n'ha rebut de part seua (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 239, fol. 154v.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al feel seu en P(ere) Escrivà, *et cetera*. Reebem vostra letra, per la qual nos feés saber alguns affers de Castela, e de la qual cosa fom pagats e'ns plach. On vos deÿm que, totes ores que sapiats alcunes noves de Castella, que'ns ho façats per vostra letra saber. *Data ut supra (Data Barchinone, .VII.º idus octobris anno Domini .M.ºCCC.ºXI.º).*

Idem (Bernardus de Aversone, mandato regio).

151.

1312 (Enc. 1311), març 15. València.

Jaume II a Tomàs de Pròxida, especificant les condicions del seu matrimoni amb la filla del noble Carròs i pregant-li que ho accepte (Pere de Soler).

ACA, C, reg. 251, fol. 36v.

Iacobus, et cetera. Dilecto consiliario suo Thomasio de Pròxida, salutem et dilectionem. Fem-vos saber que l'amat conseller nostre en Francesch de Pròxida, frare vostre, ha tractat matrimoni entre vós e la filla d'en Carroç, sa cunyada, e en Carroç ha parlat ab nós d'aquest fet e'n és pagat, en aquesta manera que's segueix: primerament, ell dóna a sa filla en exovar .XX. millia solidos barchinonenses, mas diu que ell no'ls ha que bonament los pogués dar, si no'n venia de ço del seu, mas que li darà los dits .XX. millia solidos de ço que li és degut per la nostra cort; e nós farem que'ls haurets, en manera que vós ne serets pagat e serà profit vostre. Atressí, en Francesch à'ns dit que farà que, si per aventura ell mor sens enfants ledesmes, que ell que heretarà de tot ço del seu los enfants vostres e de la dita filla d'en Carroç, retenguda alguna cosa covinent per sa ànima e per a alguns qui'l han servit. E atressí, que d'aquella quantitat de diners que'l dit en Francesch vos deu donar si ha fills ladesmes, que vós que'n façats compra en lo regne de València, e que'n siats tengut d'eretar los fills que hauriets de la dita filla d'en Carroç. E totes aquestes coses han a nós dites e promeses de fer los dits e[n] Carroç e en Francesch. Hon, com aquest fet entenam nós que és a vós honrat e profitós, consellam-vos que encontinent, vista la present, vos en vengats a fer lo dit fet, e que açò no laguiets en neguna manera. *Data Valentie, sub sigillo, et cetera, idus martii anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.ºXI.º).*

P(etrus) de S(olerio), mandato regio.

1312, maig 5. Borriol.

Jaume II a Arnau Cortit, porter seu. Mana que torne una multa imposada injustament a un veí de Castelló de la Plana, per causa de l'atac perpetrat pels d'aquesta vila contra Vila-real (sense escrivè).

ACA, C, reg. 251, fol. 37v.

Fideli porterio suo Arnaldo Cortit, salutem et gratiam. Com nós sapiam que en R(amon) Aguiló, vehín de Castelló, és escusat per fama publica e per hòmens de Vilareal que, en aquell excés que·ls hòmens de Castelló feeren contra els hòmens e el loch²⁷⁴ de Vilareal, no mès mal ne·y fo consent, ans aydà e féu tot son poder en cessar ho en pacificar, axí que per aquella rahó hi fo nafrat per hòmens del dit loch de Castelló, dehim-vos e·us manam que, quant ajatz collida la quantitat en què los ditz hòmens són condempnatz a pagar per lo dit excés, axí dels altres com la sua, e aquella quantitat tingatz rere vós, donetz al dit R(amon) la quantitat que li serà pertanguda a pagar, la qual nós, per la rahon damunt dita, li lexam de special gràcia, no contrastant les assignacions qui ja hi són fetes ho s'i faran. E per les presens manam al maestre racional de la nostra cort que·us ho prennga en comte. *Data en la Pobra de Burriol, .III. nonas madii anno Domini .M.°CCC.°XII.°*

1312, maig 5. Borriol.

Jaume II a Bernat de Cruïlles, procurador del regne de València, encomanant-li resoldre una reclamació de la noble Teresa d'Entença [senyora d'Alcalatén], en defensa dels seus oficials de les Useres (sense escrivè).

ACA, C, reg. 251, fols. 37v-38r.

Dilecto suo Bernardo de Crudiliis, procuratori in regno Valentie pro inclito infante Iacobo, karissimo primogenito nostro, salutem, et cetera. Avem entès que vós fetz demanda contra la justícia ladonchs de les Useres e l'alcayt del dit loch, a pagar a vós per nós .D. solidos barchinonenses, los quals reebé de Berenguer Ballester per rahon d'un homicidi que comès en lo dit loch, e per la dita rahon entés a destrèynar aquells. Et a nós és estat demostrat per part de la nobla dona Teresa d'Entença, muller çaenrrere del noble don Johan Xemenéz d'Urrea, que·s té per perjudicada per²⁷⁵ la dita demanda que vós fetz als ditz justícia ho alcayt del dit loch. Per què·us dehim e·us manam que vós que regonegatz e vejatz lo dit feyt, e que sobre aquell façatz segons que serà fahedor segons fur e rahon, en tal manera que la dita dona no sia perjudicada ne·ls seus hòmens, ne que nós en aquell feyt no prengam perjudici. *Data en la Pobra de Burriol, tertio nonas madii anno Domini .M.°CCC.°XII.°*

¶²⁷⁴ e el loch, interlineat. ¶²⁷⁵ per: «de», corr.

154.

1312, maig 5. Borriol.

Ordre de Jaume II a Pere March, tresorer reial, de fer respectar la rebaixa concedida en la demanda als moros de la vall d'Uixó (sense escrivà).

ACA, C, reg. 251, fol. 38r.

Fideli thesaurario suo P(etr)o Marci, salutem, et cetera. A nós és estat mostrat per Pero Jurdán de Botorrita, alcayt del castell d'Uxó, e per los moros de la vall d'Uxó, que en Garcia de Castre, porter nostre, destreyn a pagar los moros de la dita vayl d'Uxó de tota la quantitat que nós los demanam ara d'aquesta present demanda que·ls feem; et, segons que ells dien, són-se avengutz per nós ab vós que paguen certa quantitat de tota la dita demanda. Hon vos dehim e vos manam que vós que façatz fer manament ab carta vostra²⁷⁶ al dit Garcia de Castre que ell no·ls destrenga a pagar, sinó tan solament en aquella quantitat de què·s són ja avengutz per nós ab vós, segons que vós sabetz. *Data en Burriol, ut supra (tertio nonas madii anno Domini .M.°CCC.°XII.°).*

155.

1312, maig 5. Borriol.

Jaume II a Bernat d'Esplugues, batle general del regne de València, encarregant-li verificar quin dels dos fills d'un sarrai del raval de Xàtiva va jaure amb una cristiana (sense escrivà).

ACA, C, reg. 251, fol. 37v.

Iacobus, Dei gratia rex Aragonum, et cetera. Fideli suo Bernardo de Speluncis, baiulo nostro in regno Valentie generali, salutem et gratiam. Ara novellament, com nós partim de València, fo açotada una fembra, la qual acusà alguns moros de la raval de Xàtiva, segons que vós sabetz, e entre els altres acusà un fill de Giber, moro del raval damunt dit, e el dit Giber ha .II. fills, los quals abduy se són absentatz. Per què a vós dehim e manam que, si aquella fembra qui aquells acusa se pot trobar, que li demanetz per sacrament de quiyna edat li paria aquell fill que ella acusa que jach ab ella, ne si li membraria ni pot regonèixer si fo el major o'l menor, per tal com lo dit Giber diu que'l fill seu major ha de .XVIII. ha .XX. ans, e'l menor de .XV. ha .XVI. ans, e axí vós conexeretz per la sua confessió qual d'aquestz dos deu esser, lo qual volem que·s romanga axí com s'està fugitiu, e l'altre qui tort no té que torn en lo raval de Xàtiva, al qual volem que façats carta vostra, per part de nós, que'l avetz per desculpbat del dit crim e que puxa estar segur. *Data en la Pobla de Burriol, .III. nonas madii anno Domini .M.°CCC.°XII.°*

¶ ²⁷⁶ vostra: «nostra».

156.

1312, maig 23. L'Arboç.

Jaume II a Arnau Ramon, batle reial a Tarragona, ordenant-li aprovar l'establiment en favor de Ramon Fitor, veí de la ciutat, d'un tros de la muralla (sense escrivà).

ACA, C, reg. 251, fol. 42r-v.

Fideli suo A(rnald)o R(aymund)i, baiulo pro nobis in Terrachona, salutem et gratiam. Havem entès per en R(amon) Fitor, estadant en Tarragona, que a ell és estat establí .I. troç de mur en lo dit loch de Tarragona, a fer cases en aquell, per vós e per lo batle del honrat archabisbe de Tarragona e per lo procurador del pebordre del dit loch, segons que en .I.^a carta, la qual enc[a]ra no és aclosa e la qual a nós ha mostrada, és contengut.²⁷⁷ Et avem entès encara, per ell meteix, que vós en la dita carta no volets fermar, a prec de alguns altres qui ho volen. Per què us dehim e us manam que, si axí és e altra justa rahon no hi ha, ne conexets que s[i]a profit nostre, que vós al dit R(amon) Fitor fermets la dita carta e la façats haver e tenir, segons que acostumats havets per los altres. E açò no mudets. *Data en ç'Arboç, sots lo nostre segell secret, .X.^o kalendas iunii anno Domini .M.^oCCC.^o duodecimo.*

Ad mandatum domini regis, fuit tradita sine pretio.

157.

1312, maig 25. L'Hospital de Cervelló (Olesa de Bonesvalls).²⁷⁸

Jaume II a Ferrer de Castell, veguer de Tortosa, i els paers de la ciutat. Els ordena peremptòriament concloure un procés criminal iniciat pel mateix monarca (sense escrivà).

ACA, C, reg. 251, fol. 43r.

Iacobus, et cetera. Fideli suo Ferrario de Castello, vicario Dertusse, necnon et paciariis dicti loci, salutem et gratiam. Bé sabets que l'altre dia, mentre érem en Tortosa, manam turmentar A(rnau) Gualart e P(er)o Negre, los quals foren encolpats que feeren o feeren fer la naffra d'en G(uille) Serra, ciutadà del dit loch, sobre la qual cossa nós sòm certs en què està lo damunt dit fet. Per la qual cossa a vós deym e us manam que encontinent, vistes les presents, enantets en lo dit fet de condemnar o de absoldre, segons que trobarets per lur confessió e segons que serà faedor per dret e per Ussatges e per Costumes de Tortosa. E açò no mudets en neguna manera. *Scrit en l'Espital de Cervelló, sots lo nostre sagell secret, .XXV. dies del mes de maig anno Domini millesimo .CCC.^o duodecimo.*

Ad mandatum regium factum, fuit tradita sine pretio.

¶ ²⁷⁷ contengut: «cotengut».

¶ ²⁷⁸ ESTAL (*Itinerario de Jaime II...*, p. 429) l'identifica per error amb l'Hospitalet de Llobregat.

158.

1312, juny 16. Barcelona.

Jaume II a l'arraix de Crevillén, garantint-li el pagament dels diners que la cort li deu (Pere Deslledó).

ACA, C, reg. 240, fol. 22v.

De nós, don Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al fel vassall nostre Mafumet aben Fudell, arrays de Crivellén,²⁷⁹ salut e bona amor. Reebem vostra letra, e tot so que contengut era en aquella entesem molt plenament. On vos responem que el fet del monedatge que exiria de Crivellén, que nos demanàvets que·us fos donat e levat de ço qui·us és degut per la cort, que nós ho feérem molt volenter, mas per ço com nós manam fer algunes coses al nostre batle, en F(errer) Descortey, d'aqueixs diners e de tots altres, les quals són a gran servey de nós e de la nostra cort, axò bonament consentir²⁸⁰ no poguem, per què vós d'assò no hajats negun greuge ne desplaer, per ço cor nós havem ordonat que, d'aquestes demandes que ara entenem a gitar per nostres regnes, que a vós sia satisfet plenerament en ço qui·us és degut per la nostra cort, en tal manera que vós vos en devets tenir per pagat. *Data Barchinone, .XVI.º kalendas iulii anno Domini .M.ºCCC.ºXII.º*

P(etrus) de L(etone), mandato regio.

159.

1312, juliol 1. Barcelona.

Lletres de Jaume II a Abu Bekr, rei de Bugia, i al seu procurador, sobre la confirmació de la treva establerta entre ambdós regnes (Pere de Soler).

ACA, C, reg. 240, fol. 34v.

Cit. Ch-E. DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib*, p. 501.

D[e] nós, en Jayme, per la gràcia de D[é]u rey d'Aragó, *et cetera*. Al molt alt, noble e honrat mir[...] ²⁸¹ Abucher Aboyahie, rey de Bugia, salut e dilecció. Con nós al feel nostre en Johan Puculull, tinent loch de cònsol nostre en Bugia, hajam comanades alcunes paraules que·us diga de part nostra sobre fet de la treva la qual fo tractada e fermada en lo temps passat entre nós e'l rey qui fo de Bugia, frare vostre, ²⁸² creets al dit Johan Puculull en aquelles coses que·us dirà de part nostra sobre fet de la dita treva, e a ell fassats complir en loch nostre ço que a complir-s'i hage per vós, e nós tendrem-nos-en per pagats; e nós, atressí, per ell farem complir aquelles coses que per nós s'i ajen a complir, segons la forma de la dita treva. Dada en la ciutat nostra de *Barchinona*, lo primer dia de juliol del any de nostre Senyor .M.CCC.XII.

P(etrus) de Solerio, mandato regio facto per P(etrum) Marci.

¶ ²⁷⁹ *Vid. infra* doc. 177. ¶ ²⁸⁰ *consentir*, interlineat.

¶ ²⁸¹ *mir[...]*: «mir[...]abit», corr. ¶ ²⁸² Abu-l-Baqa, que

havia abdicat el 1311 (DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib*, p. 488 i 501).

De nós, en Jacme, *et cetera*. Al noble e honrat al vell Abderraçmén Botceyt, matzuar e procurador en lo regne de Bugia per lo molt alt e noble rey de Bugia, saluts. Con nós, sobre fet de la treva qui fo presa e fermada en lo temps passat entre nós e'l noble rey de Bugia qui fo, h[a]jam comanades al feel nostre en Johan Puculull, tinent loch de cònsol nostre en Bugia, algunes paraules que dege dir de nostra part al molt alt rey de Bugia e a vós, creets al dit Johan Puculull en aquelles coses que·us di[r]à de part nostra sobre fet de la dita treva. Dada *ut supra*.

Idem.

160.

[1312], agost 28. Girona.

Jaume II a Jaspert, vescomte de Castellnou. Li comunica el nomenament de Dalmau de Pontons com a vicecanceller, a pregàries seues, atés que el bisbe de València i canceller no pot ocupar-se de les funcions pròpies del càrrec (Pere Martí).

ACA, C, reg. 251, fol. 69r.

En Ja[c]me, per la gràcia de D[é]u rey d'Aragó, *et cetera*. Al noble en Jaspert, viçcomte de Castelnou, salut e dilecció. Reebem vostra letra que·ns tramesés per lo fet d'en Dalmau de Pontons, a la qual vos responem que'l bisbe de València²⁸³ no à renunciat al offici de canceller, mas és ver que'l dit bisbe no entén en l'offici, segons vós sabet, ne pot seguir la cort; e per açò avem obs persona molt sufficient al dit offici de vicec[anceller], e creem e entenem que'l dit en Dalmau és persona sufficient a açò, segons vós nos escrivís per la dita vostra letra, que vós no·ns end pregaríets si axí no fos. Plau a nós que'l dit en Dalmau sia vicecanceller nostre, e, ya[sia] que'l bisbe sia canceller nostre, cert és que tota la cura e la càrrega del offici aurà a esser en lo dit en Dalmau; e axí volem que·n parlets ab ell, e que pens de venir a nós, que nós proveyrem en tal manera en lo seu fet que serà be. *Data Gerunde, sub sigillo nostro secreto, .V.º kalendas septembris.*

P(etrus) Martini, mandato regio.

161.

[1312], octubre 9. Montsó.

Jaume II al noble Roger de Comenge, establint les condicions per a fer les paus amb ell, en el conflicte creat per les seues pretensions al comtat de Pallars (sense escrivà).

ACA, C, reg. 251, fols. 80v-81r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al noble e amat en Roger de Comenge, salut e dilecció. Reebem vostra letra que ara·ns tramesés, en la qual, enfre les altres coses, se contenia que·ns supplicàvets que·us donàssem nostra pau del fet de Pallars, e que·ns deynàssem estar de vostre trebayll, e que·us donàssem nost[r]a gràcia. E nós,

¶ ²⁸³ Ramon Despont (1291-1312).

entès tot açò e l'als que en l[a] dita vostra carta se contenia, vos responem que bé sabets vós que nós tota hora vos volguem donar rahon de pau, si vós volguéssets estar a dret e demanar aquell en poder nostre, e hanc no fom moguts per voluntat ne sens rahó enantar contra vós. E quant a allò que deÿts que en aquest feyt deynàssem tenir e servir aquell ordonament que'n Arn[au] d'Espayna, vostre pare,²⁸⁴ e el comte d'Urgell avían feyt ab nós en la ciutat de Leyda, e, si aquest no volíem, que nós vos tinguéssim a dret del dit fet de Pallar[s], car vós érets aparellats de fer dre[t] en nostre poder a coneguda d[e] nostra cort, vos responem que, si açò volets, quant que nós siam tornats en Cathaluyna venits denant nós, aparellat de estar a dret a coneguda de nostra cort sobre'l dit fet, e d'açò podets esser bé segur que nós sobr'açò farem ço que dret e justícia serà. E quant a allò que'ns feés saber que no creeguéssim degun lausenge[r] ni degun enemic vostre que'ns feés entendre que vós volíets metre francès dins nostre regne, vos responem que anc no oÿm ta[l] cosa, ni creem que vós ho fèssets, majorment que no hic à degu[na] rahó, que nós ferma pau e bon deute e bona amor avem [ab] lo molt alt e noble rey de França, nostre cusí, ne'ns cal a [nó]s duptar d'ell ni de les sues gens, ni a ell de nós ni de les nostres [g]ens. *Data Montis-soni, sub sigillo nostro secreto, .VII.º idus octobris.*

Fuit hostenssa domino regi.

162.

1313 (Enc. 1312), gener 14. Calataiud.

Jaume II a Asbert de Mediona. Li comana l'ensinistrament d'un cavall escollit que vol enviar com a obsequi al seu germà Frederic, rei de Sicília (Pere Deslledó).

ACA, C, reg. 240, fol. 131v.

Iacobus, et cetera. Dilecto suo Açberto de Mediona, salutem et dilectionem. Fem-vos saber que'll infant don Pedro, en les vistas les quals ha haüdes ab nós, nos dé .I. cavall de pèl castanyo, lo qual entesem que era molt bo, e nós havem provehit que'l cavall trametam a vós, per tal que tot aquest i[v]ern lo fassats manar e estrer, de guisa que si ell caval hix aquell que nós entenem que isca, que són de cor e de volentat que'll trametam al rey Frederich, frare nostre, ab .I. rocí ensems, e nós darem a vós .I. cavall. Si per aventura lo damunt dit cav[a]ll no hix aquell que nós cuydam, romendrà a vós, mas requerim-vos que de tot en tot fessats menar e estrer lo dit cavall en aquest ivern. *Data Calataiubii, .XIX.º kalendas februarii anno Domini .M.ºCCC.º duodecimo.*

P(etrus) de L(etone).

163.

1313 (Enc. 1312), març 12. Montblanc.

Jaume II a la noble Violant d'Ayerbe, sobre el retorn d'una donzella de la infanta Elionor a Castella (Bernat Safont).

ACA, C, reg. 240, fol. 166v.

¶ ²⁸⁴ *Vid. supra* doc. 20. Cf. SOBREQUÉS, *Els barons...*, pp. 98-99.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó. A la noble e amada dona Violant de Ayerbe, salut e dilecció. Con la molt noble dona Costança, per la gràcia de Déu reyna de Castella, nos aja enviat a pregar per sa letra que façam liurar a aquests escuders portadors d'esta letra Mancia García, donzella de la noble dona infanta Elionor,²⁸⁵ per ço que la se'n menen en Castella a son pare, qui per esta rahó hic ha trameses los dits escuders, per ço volem e-us manam que la dita donzella liurets encontinent als escuders damunt dits. *Data* en Montblanch, .XII. dies a l'entrada de març en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XII.

B(ernardus) de Fonte, mandato domini regis.

164.

1313, abril [...]. Barcelona.

Jaume II a Vidal de Vilanova, conseller reial i missatger a Avinyó, amb instruccions per a tractar en la cort pontifícia la possible promoció de l'infant Joan a l'arquebisbat de Toledo (escrivà desconegut).
ACA, C, reg. 240, fol. 183v.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat conseller e familiar nostre en Vidal de Vilanova, salut e dilecció. Fem-vos saber que ya enguany reebem per diverses vegades dues letres d'en Diego García, *mayordomo* del noble infant en P(edro), nostre genrre,²⁸⁶ en la primera de les quals nos féu saber que entre aquels del regne de Toledo e l'archabisbe²⁸⁷ són crescudes moltes conteses per moltes coses, en manera que'l gitaren de la vila de Toledo, e acordaren que aquest fet que'l enviassen mostrar al senyor papa, e que'l dit Diego García, avent talent de nós a servir, pensà que nostre fil l'enfant don Johan poria aver l'archabisbat, e que nós que ho enviàssem mostrar al senyor papa, cor los de Toledo ente[ne]n, segons que havem entès, mostrar al senyor papa tals cosas e tan forts d'él que'n deu perdre l'archabisbat; encara en la dita letra nos tramès a dir lo dit Diego García que los de Toledo nos ajudaran²⁸⁸ per açò de una quantia de doblas. En altra letra nos tramès a dir semblants coses, sàul que'ns declarà la quantia de les dobles a .VIII. *millia*, e que en lo dit archabisbe ha tals condicions que lo senyor papa pot esser contra ell e deponer-lo. Ara novelament havem reebudes .II. altres letres sobre'l dit fet, la una del dit Diego García, e la altra de los *alcaldes, alguazil*, cavallers e bons hòmens del comú de Tolèdol, que'ns aportà Gonçalvo Gonçalves, canonge de la Església de Toledo, que per aquest fet a perseguir és vengut a nós e se'n va a la cort del senyor papa, e, axí per les letres com per lo dit canonge, entenem la gran volentat que los de Toledo han sobre aquest fet; e,

¶ ²⁸⁵ La infanta Elionor de Castella, filla de Ferran IV, havia estat lliurada al rei d'Aragó el 1312, amb l'acord de casar-la amb el primogènit, l'infant Jaume, quan arribàs a l'edat núbil (MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón...*, I, p. 87). Frustrat aquest propòsit, fou després la segona muller d'Alfons el Benigne. ¶ ²⁸⁶ Germà de Ferran IV, havia contret matrimoni l'any anterior, a Calataiud, amb la infanta Maria d'Aragó (MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón...*, I, p. 108). ¶ ²⁸⁷ Gutierre Gómez (1311-1319); l'infant Joan obtingué la mitra

toledana sis anys després (1319-1328) en morir aquell, per butla de Joan XXII. *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 487. Cf. Pius B. GAMS, O. S. B., *Series episcoporum Ecclesiae Catholicae*, Ratisbona 1873, p. 81, que difereix en la cronologia del pontificat de Gómez (1310-1321). En carta al papa (Barcelona, 16-setembre-1319, ed. per Johannes VINCKE, *Documenta selecta mutuas civitatis Arago-cathalaunicae et Ecclesiae relationes illustrantia*, Barcelona, Biblioteca Balmes, 1936, doc. 343), el rei va impetrar llavors la vacant per al seu fill. ¶ ²⁸⁸ *ajudaran*: «ajudarran».

per tal que mils ne siatz cert, trametem-vos dins en aquesta letra translat de les dites .IIII. lletres. Ond nós, veens la gran voluntat de los de Toledo, e encara que aquest fet, si podia venir a acabament, seria gran honor e profit del infant e nostre, ja[sia] que conexem que gran cosa e fort és deposar archabisbe, e encara que persona qui edat no ha complida hi f[os] posada, acordam escriure a vós sobre açò e trametre a vós lo canonge damunt dit. Per què volem e-us manam que vós que-l oyats e entenatz totes les rahons que ell vos volrà dir, e, ell entès, parlatz ab lo senyor papa e ab los cardenals de Besers²⁸⁹ e de Pelagrua,²⁹⁰ axí com a la vostra discreció serà vist, si aquest fet podia aver acabament e si el senyor papa provehiria del archabisbat a nostre fill l'enfant don Johan, ab adjut[o]r (?) o en altra manera, là on l'archabisbe per rahó lo degué perdre. E si sentíetz que oc, que's manàs lo fet axí com degué, en guisa que's acabàs; e si n[o], que romanga e no-us en entrematz de res, que en aquest cas²⁹¹ volem e-us manam que vós endressetz e ab lo senyor papa e ab los ditz cardenals que-l dit canonge, qui s'és mes en aquest fet per servir nós e l'infant, no pogué res perdre de ço que ha en la Església de Toledo, cor d'altra guisa seria, no honor nostre ne del nostre fill, a[n]s seria gran càrrech nostre. Esters, si trobatz que la cosa pogué venir a acabament, datz-hi tota diligència e cura que puscatz. Dada [en B]arce[lo]na, [... ..] d[ies a]natz del mes de [ab]ril en l'any de nostre [Senyor .M.CCC.]XIII.

[... ..] regio [... ..]e [...] c[or]recta (?).²⁹²

165.

1313, maig 29. Barcelona.

Carta d'agraïment de Jaume II a les lletres i obsequis del rei de las Playas i senyor de Setalies (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 240, fols. 223v-224r.

De nós, en Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al molt noble e molt honrrat e mol[t] savi e discret Junez, rey de las Playas e senyor de Setalies²⁹³ e ço que'ls pertayn, moltes [sa]lutz e bona voluntat, com a aquell que molt amam e per qui vulríem molt honrrament [e] bona ventura. Fem-vos saber que avem reebuda vostra letra la qual nos aportà l'onra[t] e religiós frare Matheu de la Litxa,²⁹⁴ comanador de les cases del Espital de Barcelona e de Sent Celoni, ara com tornà del viatge hon nós l'avíe[m] tramès a les parts de Xipre, e at[ressí] (?) re[e]bem .I.^a altra letra, la qual el molt noble rey Canahi, vostre fill, trametia al mo[l]t noble car fill nostre infant en Jacme, la qual letra, per ço cor lo dit fill nostre no era [ab] nós, cor s'i era par[tit ...] en les p[arts] d'Ar[a]gó per [... ..]

¶ ²⁸⁹ Berenguer Fré dol, bisbe de Besiers, cardenal diaca dels Sants Nereu i Aquil·leu (EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 14). Considerat per Jaume II *speciali amico nostro*, defensava els interessos del monarca a la cort papal (MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón...*, II, docs. 72 i 399). ¶ ²⁹⁰ Arnau de Pelagrua, perigordià, cardenal diaca de Santa Maria in Porticu (*ibid.*), igualment afecte al rei d'Aragó (*vid.* FINKE, *Acta Aragonensis*, I, núms. 134 i 144). ¶ ²⁹¹ cas: «fet», corr. ¶ ²⁹² S'ha

perdut quasi del tot l'última línia del foli. ¶ ²⁹³ Atalia o Satalia, ciutat marítima de Pamfília, al sud d'Anatòlia. No tenim referències del personatge al·ludit. ¶ ²⁹⁴ Fra Mateu de la Litxa, o de Leodícia, fou un dels emissaris tramesos per Jaume II a la cort de Xipre el 1312 a fi de tractar el matrimoni del rei, llavors vidu, amb una de les germanes del monarca de l'illa, de la casa de Lusignan (MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón...*, II, doc. 117).

terres, nós li avem tramesa, ensemps ab dos joyes que·l dit [vostre fil] li ha trameses per lo dit frare Matheu, e en breu aurà resposta sua. E, axí, nós graham-vos molt lo vostre bon m[...].t e la amor que·ns mostratz en vostra letra e el pagament que avetz de n[ó]s e de nostra casa, e per [a]quest[a] rahó tenim-nos per tenguts de amar-vos en especial, e plaun vosra amor e vostra amistat e, si [...]o s'esdevenia que·ns poguéssim veher ensemps, dariem-vos-ho a conèixer per obra; e, si a Déu [pla]u, encara vendrà loch e temps que·u porem fer, e que vós conexerets la bona v[olen]tat que nó[s vos] portam, pus veem manifestament que vós portats axí bona voluntat a nós e a nostra casa. E si alc]unes coses són en nostres terres plaens a vós, trametez-nos-ho a dir fiançosament, que nós ho [...]rem molt volenterosament. Dada en *Barchinona*, .III. dies a la exida de matg en l'any de nostre Senyor .M.CCC.ºXIII.º

B(ernardus) de Aversone, mandato regio.

166.

1313, juliol 17. Horta [de Sant Joan].²⁹⁵

Jaume II al noble Guillem d'Erill, manant-li anar ensems amb Guillem de Bellera, al front d'una tropa de cavall, al comtat de Pallars, en ajuda de Guillem Ramon de Queralt (Bernat d'Averçó).
ACA, C, reg. 308, fol. 105r.

En Jacme, *et cetera*. Al noble e amat en G(uillem) de Erill, *et cetera*. Ja l'altre dia, per altra letra nostra, vos enviam a manar e pregar que en lo fet del comtat de Pallars²⁹⁶ donàssets ajuda e endreçament, segons que pus largament en la dita letra vos ho enviam a dir. Ara, emperò, avem entès pus largament los fets en què estan del dit comtat, e avem ja manades les osts e citats nostres feuaters, e entenem-hi a enantar en aquella manera que parega a honor e a profit nostre, e per aquesta raó nos entenem a acostar vers Leyda mantinent, passat lo parlament en què ja són ab los prelats. Mas, volents entretant provehir al fet e acórrer a'n G(uillem) R(amon) de Queralt, av[e]m acordat que vós, ab .V. hòmens a cavayl e el noble en G(uillem) de Bellera ab altres .V., que pugets mantinent a aqueles parts e, ab lo comte de Paylars ensemps, e ab aquels qui él hi aurà, acorregats al dit G(uillem) R(amon) de Queralt, e en altra manera fàçats ço que veurets que sia a honor nostra e a ben dels fets. Per què volem e·us manam, e·u[s] pregam tan curosament com podem, que, vista la letra, ab .V. hòmens a cavayl e ab lo comte e ab aquels que él hi aurà, e ab lo dit noble en G(uillem) de Bellera, a qui semblantment escrivim, vos en pugets en les parts damunt dites, e que acorregats al dit G(uillem) R(amon) en la manera que·us parrà, e fàçats en l'als tot quant pugats a honor nostra e a profit dels fets. E fem-vos saber que nós, volents-vos provehir, tenim per bé que a la fi d'aquest mes de juliol trametats vostre misatge a Leyda, on nós entenem a esser lavors, o, si nós no·y érem tantost a aquel dia, seria-hi sens fayla lo feel tresorer nostre en P(ere) Marc, qui·us acorrerà covinentment en vostra provis[ió] per los dies que·y aurets estat e per los altres qui vendran; e en açò no

¶ ²⁹⁵ Per a ESTAL (*Itinerario de Jaime II...*, p. 449) es tracta de Huerta (prov. Osca), el que no és possible.

¶ ²⁹⁶ *Vid. supra* doc. 161.

aurà negun dupte. Per què vós en neguna manera no fallescats en les coses damunt dites, e que mantinent pugets. Esters, volem que sapiats que avem aytanbé ordenat que'l noble en G(uillem) d'Anglerola hi deu pugar ab .XX. hòmens ab armes. Dada en la vila de Orta, .XVII. dies anats del mes de juliol en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.XIII.

B(ernardus) de Aversone, mandato regio.

Similis fuit missa nobili G(uillelmo) de Bellera. Idem.

167.

1313, juliol 28. Horta [de Sant Joan].

Jaume II a l'almirall Bernat de Sarrià, fent-li saber la inoportunitat diplomàtica del viatge que vol fer a Sicília en servei del rei Frederic (Bernat d'Averçó). Inclou trasllat de la butlla papal al·ludida, de data 12 de juny.

ACA, C, reg. 241, fols. 10v-11r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó. Al noble e amat almi[ra]yl e conseller nostre en Bernat de Serrià, salut e dilecció. Fem-vos saber que venc a nós Johan Anrich, de casa nostra, lo qual nos aportà letra vostra de creença, per la qual creença nos dix que, con vós fos ab lo rey en Frederic, car frare nostre, l'altra vegada en Sicília, vos érets obligat a ell, ab sagrament e ab homenatge, que iriets a son serviuy totavia que per ell ne fóssets request, però que·us aviets retengut si a nós plahia; e ara novelament n'érets request per ell fort instantment, e que era vostra voluntat d'anar-hi ab certa quantitat de companya, e que·ns pregàvets que en loc de la galea vostra, la qual nos avem presa a obs de la missatgeria que avem tramesa en ultramar, vos prestàssem una de les nostres, e encara .i.^a altra tarida.²⁹⁷ A les quals coses vos responem que nós les dites galees no·us podem prestar, ne podem consentir que ab nostra volentat vós fassats aquest viatge, ans entenats e siats cert que, si ho feyets, que nós auríem a provehir a altre del offici de almiraria que vós tenits de nós. E, per ço que mils entenats per què no·us prestam les dites galees ne podem consentir a la vostra anada, trametem-vos dins aquesta letra translat d'un procés que'l papa ha fet ara novelament, les paraules del qual, si bé notats, tenim-vos per tant savi que deurets conèixer que no·ns movem sens gran rahó. Dada en Orta, dissapte .IIII. dies a la exida de juyol anno Domini .M.ºCCC.º tertiodecimo.

*Bernardus de Aversone, mandato regio, qui dictavit et ordinavit [eam].*²⁹⁸

Tenor autem processus domini pape de quo dicitur in littera predicta, qui fuit missus interclusus in ipsa littera amiranto prefato, est qui sequitur:

Clemens, episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Inter cetera quorum nos cura sollicitat, illa precipue meditatio mentem nostram occupat illaque nos sollicitudo fatigat ut, Ecclesie Romane bonis et iuribus in vera stabilitate servatis, status eius preservetur a noxiis, salubria

¶ ²⁹⁷ La petició d'ajuda armada de Frederic II a Bernat de Sarrià té relació amb les diferències del monarca de Sicília amb el rei Robert de Nàpols (vid. A. RUBIÓ I LLUCH, *Diplomatari de l'Orient Català (1301-1409)*.

Col·lecció de documents per a la història de l'expedició catalana a Orient i dels ducats d'Atenes i Neopàtria, Barcelona, 1947 [ed. facs. Barcelona, 2001], doc. LV). ¶ ²⁹⁸ Cobert amb paper per una restauració moderna.

semper incrementa suscipiat et nostro ministerio servitutis copiose pacis afluat ubertate. Nuper siquidem, a pluribus fidedignis quorum auditui innotuisse dinoscitur intellecto quod nonnulli multarum in diversis locis et partibus preparabant stolum galearum, et alios faciebant bellicos apparatus (...). Actum apud Castrumnovum, Avinionensis diocesis, in palatio eiusdem castri, pridie idus iunii, pontificatus nostri anno .VIII.

168.

1313, agost 17. Lleida.

Jaume II al noble Guillem d'Anglesola, manant-li suspendre la intervenció armada al comtat de Pallars, per causa de la proximitat de l'hivern (Guillem Llobet).

ACA, C, reg. 308, fol. 105v.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, *et cetera*. Al noble e amat baró en G(uillem) d'Anglerola, salut et dilecció. Fem-vos saber que reebem vostra letra, que'ns tramesés per en Bernat de Sanahuga, cavaller vostre, e ço que's contenia en aquella, e encara ço que'ns dix lo dit vostre cavaller de part vostra entesem bé e diligentment. A les quals coses vos responem que, com nós volguem que pujàssets en Pallars ab .XX. hòmens de cavall e d'armes, ben pogués e degués vós entendre que ab tan poca companya no'us hi trametiém per conquerra, mas que, ensemps ab lo comte de Pallars e ab en G(uillem) d'Arill e ab en G(uillem) de Bellera, e ab los altres qui aquí són a nostre servey, hi feécets ço que poguéssets de bé, donan a'n G(uillem) R(amon) de Queralt, en defeniment e guarda del castell seu de Queralt e dels altres lochs qui's són posats a nostre servey, secors e ajuda, e en l'àls a honor e a servey nostre. Quant a açò que'ns tramesés a dir que'us trameséssim hòmens de caval e de peu, e que érets cert que, si les hosts hi pujaven,²⁹⁹ que hauríets sempre la terra, per ço cor en Roger³⁰⁰ se'n era passat part los ports, bé podríets entendre que ara no és temps d'ajustar companyes de cavall ni de peu, ni encara de manar hosts, cor, abans que negun pogués partir de ça casa, seria passat .I. mes he plus, e axí en aquell temps no porien aturar aquí, ans seria pus covinent que, si hi eren, que se'n tornassen, per lo temps d'ivern qui s'acostava. E axí és-nos semblant que, si en altre guisa vostre estada ab la companya, quant a ara, no és necessària aquí, que, donada informació e instrucció al dit en G(uillem) R(amon) de Queralt, a qui nós atressí n'escrivim, sobre guarda e defeniment del dit castell seu de Queralt e dels altres qui són a nostre servey, que ab la dita companya vostra vos en dejats tornar. Esters, volem que sapiats que tantost, com vegam temps covinent d'ostejar, que nós enentarem, axí com a nós se cové, en tal manera en lo feyt de Pallars que serà a honor nostre e a profit dels nostres e d'aquells qui nostra senyoria hauran regoneguda, e en minva e don dels altres. *Data Ilerde, .XVI.º kalendas septembris anno Domini .M.ºCCC.ºXIII.º*

G(uillelmus) Lup(eti), mandato regio.

¶ ²⁹⁹ *pujaven*: «pujàvents». ¶ ³⁰⁰ *Vid. supra* doc. 161.

1313, agost 17. Lleida.

Jaume II a Guillem Ramon de Queralt, lloant els seus bons serveis en la campanya del comtat de Pallars (Guillem Llobet).

ACA, C, reg. 308, fol. 105v.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat e feel nostre en G(uillem) R(amon) de Queralt, salut e dilecció. Fem-vos saber que havem reebuda vostra letra e entès ço que's contenia en aquella. A la qual vos responem que d'açò que havets feyt a nostre servey en lo feyt de Pallars sòm pagats de vós, e conexem que'y havets retut e complit vostre deute, e per ço loam-ne vostre devoció e vostra feeltat. Quant a açò que deÿts en la dita letra vostra que'n Jacme de Muntcortès vos féu sagrament e homenatge en nom nostre, sobre açò vos fem saber que açò no podia ell fer ne'u havia de nós, ne nós aytal feyt no li comanariem; e sabets vós bé que totavia s'és mogut de vós, e'ns és estat soplegat moltes vegades de vostra part, que'us volguéssem reebre a nostre servey, per ço cor conexiets que no estàvets bé estan a servey d'en Roger de Comenge, e axí, a suplicació vostra, veén lo vostre bo enteniment, plach-nos reebre vós a nostre servey, e per açò, segons que's cové, vos entenem de fer bé en son loch e en son temps. E ara volem e'us requerim que, axí com bé havets començat a nostre servey, que axí de bé en mils ho vullats continuar, e nós escrivim a A(rnau) Stanyet, de casa nostra, qui aquí és, que en acorrimment de conduytar vostre castell de Queralt vos do *mille solidos iaccenses*. Esters, volem que sapiats e siats cert que, tantost com venga temps convinent d'ostejar, que nós, axí com se cové, anentarem en tal manera en lo feyt de Pallars que serà a honor nostre e a profit dels nostres e d'aquells qui nostra senyoria hauran regoneguda, e en minva e don dels altres. *Data Ilerde, .XVI.º kalendas septembris anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.ºXIII.º).*

Idem (Guillelmus Lupeti, mandato regio).

1313, agost 21. Lleida.

Jaume II al noble Guillem d'Anglesola. Li ordena prosseguir la campanya al comtat de Pallars, en lloc de tornar-se'n com li havia manat abans, atesa la bona marxa de les operacions. Tramet instruccions pel sotsveguer Jaume de Montcortès (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 308, fol. 106r.³⁰¹

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al noble e amat en G(uillem) d'Angleola, salut et dilecció. Ja sabets com d'aquests dies vos tramesem nostra letra per lo cavaller que'ns enviàs, e entre les altres coses tramesem-vos a dir que, si vehiets que'l vostre romanir en Pallars no fos necessari, que, donada per vós informació e instrucció a'n G(uillem) R(amon) de Queralt sobre deffeniment e guarda del seu castell de Queralt e dels altres qui en nostre serviy se són posats en aquexes partides, que'us en tornàssets.

¶ ³⁰¹ Al fol. 106r-v, lletra del rei a Guillem d'Erill, del mateix tenor i data.

Mas depuys havem reebuda vostra letra, en la qual, entre les altres coses, nos feés saber que vós, ab los altres qui són aquí en nostre serviy, sots entrats en la vayll de Cardós, e que havets preses alcunes forces e que fets los affers profitosament e honrada a nostre serviy e a profit dels fets, de la qual cosa havem ahut gran pagament. Per què volem e tenim per bé que vós, ensems ab los nobles en G(uillem) de Erill e en G(uillem) de Bellera, a qui nós escrivim d'aquesta rahó matexa, e ab los altres qui·y són per part nostra, que romangats aquí e façats tot ço que pugats a honor nostra e a bé e profit dels affers, car nós a vós e als altres damun dits farem provehir conveniment; e ya havem tramès per en P(ere) March, nostre tresorer, e dins breus dies deu esser ab nós, e abans encara vos farem provehir. E d'açò semblant havem nós escrit al noble comte de Pallars e als dits en G(uillem) de Erill e en G(uillem) de Bellera. Esters, volem que sapiats que havem manades les hosts a Tresp, a Muntayana, a Liminyana e als altres de Payllars, e dins breus dies seran aquí tots o una bona partida. E com sobre aquestes coses hajam comanades alcunes paraules al amat nostre en Jacme de Montcortès, sotsveguer de Pallars, que·us diga de part nostra, podets-lo creure de ço que·us dirà de part de nós. Dada en Leyda, .XXI. dia anats del mes d'agost en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.XIII.

Idem (Bernardus de Aversone, mandato domini regis).

171.

1313, agost 21. Lleida.

Jaume II al comte de Pallars, sobre la campanya militar a les seues terres. Per la proximitat de l'hivern, no és moment oportú de cridar les hosts, però, arribat el bon temps, manarà reprendre vigorosament les operacions. Li tramet un missatge per Jaume de Montcortès (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 308, fols. 106v-107r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al noble e amat n'Uch de Mataplana,³⁰² comte de Payllars, salut e dilecció. Fem-vos saber que havem reebudes dues letres vostres, e havem entès tot ço que·ns tramesés a dir en elles. A les quals vos responem que nós, pensans lo temps en què sóm e les condicions dels affers de Payllars, ordonam, com vós sabets, que'l noble en G(uillem) d'Angleola, ab .XX. hòmens a cavall, pujàs, axí com és pujat, en Pallars, e que ab los vostres e ab aquells dels nobles en G(uillem) de Erill e en G(uillem) de Bellera, e ab los altres qui aquí són a nostre serviy, que feés tot ço que pogués de bé en los affers de Payllars, e que donàs secors e endreça a'n G(uillem) R(amon) de Queralt e al castell seu e als altres qui·s són posats a nostre serviy. E és ver que depuys d'aquests dies tramesem .I.^a letra al dit noble en G(uillem) d'Angleola, per .I. cavaller qu'ell nos tramès, que, si ell vehia que'l seu romanir no·s fos neccessari, donada per ell informació e instrucció al dit G(uillem) R(amon) de Queralt sobre deffeniment e guarda del seu castell de Queralt e dels altres qui en nostre serviy se són posats en aquexes partides, que se'n tornàs. Mas depuys havem entès, e per la .I.^a de les vostres letres e per letres encara dels damun dits, que ell, ab los altres qui son aquí en nostre serviy, és entrat

¶ ³⁰² Hug de Mataplana, o d'Urtx, comte (1297-1330) per casament amb Sibília de Pallars (SOBREQUÉS, *Els barons...*, p. 98).

en la vayll de Cardós, e que ha preses alcunes forces e que fa los affers profitosament e honrada a nostre servi y e a profit dels fets, de la qual cosa havem ahut gran pagament. Per què ara havem escrit al dit noble en G(uillem) d'Angleola que ell, ensems ab los dits nobles en G(uillem) de Erill e en G(uillem) de Bellera, a qui nós escrivim d'aquesta rahó metexa, e ab los altres qui y són per part nostra, que romanga aquí e faça tot ço que puga a honor nostra e a bé e profit dels affers, car nós a ells e als altres damun dits farem provehir conveniment, e ja havem tramès per en P(ere) March, tresorer nostre, e dins breus dies deu esser ab nós, e abans encara los farem provehir; e vós aytambé endressats que vostre fill, n'Arnau Roger, e els altres de vostra companya sien ab ells ensems e facen ço que puguén de bé. A açò que deïts que y trameséssem les hosts, veem-hi gran enbarch, axí per lo temps, qui és ja quaix en lo començament del ivern a aqueixa terra, e per lo fort any que ha fet, que les gens no han cullit neguna cosa, per la qual cosa serien fort durs a exir de lurs cases, en tant que, per bé que hom los destrengués, seria passat .I. mes abans que fossen pujats desús, e axí poch valria lur anada, però nós, esguardades totes aquestes rahons, havem manades les hosts a Trep, a Muntayana, a Liminyana e als altres lochs de Pallars, e dins breus dies seran là tots o .I.^a bona partida. Mas ben volem que sapiats que nostre enteniment és, mantinent que'l temps sia vengut de hostejar, de pendre poderosament los fets de Payllars e de anantar en aquells, a honor e profit nostre e vostre e de tots aquells qui la nostra part hauran tenguda, e, el demig, donar, segons que damunt és dit, aquell endreçament que bo sia; e no us devets meravellar si nós no sòm pujats a aqueixes partides, car no requer nostra condició que nós dejam comensar affers si a bon cap no-l[s] podíem trer axí com se cové. E com sobre aquestes coses ajam comanades alcunes paraules al amat nostre en Jacme de Montcortès, sotsveguer de Pallars, que us diga de part nostra, podets-lo creure de ço que us dirà de part de nós. Dada en Leyda, .XXI. dia anats del mes d'agost en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.XIII.

Idem (Bernardus de Aversone, mandato domini regis).

172.

1313, agost 24. Lleida.

Jaume II al comte de Pallars, anunciant, en resposta a la seua petició d'ajuda militar, que envia Jaume de Montcortès amb reforços, i també diners (Pere Martí).

ACA, C, reg. 308, fol. 107r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al noble e amat n'Uch de Mataplana, comte de Payllars, salut e dilecció. Reebem vostra letra que ara ns tramesés, en la qual nos feyets saber que haviets haüt missatge del noble en G(uillem) d'Angleola³⁰³ que ell, ab tota la ost, s'era mudat en la vayll d'Unare, e los hòmens de la dita vayll que li havien feyt homenatge tots, e que havien pres la rocha de Gavàs. Hon nós, enteses les dites coses e les altres que en la dita vostra letra eren contengudes, plach-nos molt de ço que ns feés saber. E quant a allò que ns fets saber e suplicàvets que no fossen per nós

¶ ³⁰³ *Angleola*: «Anglerola», corr.

desemparats los dits hòmens, e que'ns guardàssem de blasme del segle e temor de Déu, vos responem que sab Déus que totavia aguem bo cor e volentat en aquests feyts, e si vós havets bona volentat e affecció en los feyts, nós no'ls havem menys a cor e a volentat, cor sapiats que, abans que la dita vostra letra pervengués a nós, ja havíem tramès en Jacme de Montcortès, que ab les osts de Liminyana e dels altres lochs tantost vagen hon que sia lo dit noble en Guillem d'Angleola, e que facen per ell axí com per nós metex, e lo dit en Jacme vos porà recomtar l'enteniment nostre que havem en lo dit feyt. Aytanbé, sapiats que havem tramès per lo fel tresorer nostre en P(ere) March, que puscam donar consell de diners per fer accurriment a cells qui nós entenam que'l degen haver, perquè los feyts agen bon recapte; e entretant hi trametem ara alguns diners. *Data Ilerde, .IX.º kalendas septembris anno Domini .M.ºCCC.ºXIII.º*

P(etrus) Martini, mandato regio.

173.

1313, agost 30. Lleida.

Jaume II a Guillem d'Anglesola, manant-li prendre els castells d'Escaló i de Llavorsí, al Pallars (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 308, fols. 107v-108r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al noble e amat en G(uillem) d'Angleola, salut et dilecció. Avem reebuda novellament vostra letra e avem entès ço que'ns avets fet saber, e havem gran plaer com axí ben e diligenment vos menats³⁰⁴ en los affers. Quant a allò que'ns feés saber que, reebut nostre manament sobre lo fet de Escaló, que'n parlàs ab los altres qui són aquí en nostre servi y e que'l anàs assetjar, volem e tenim per bé, segons que ja'us fem saber per nostra letra, que vós fassats vostra punya de aver lo dit castell de Escaló e Lebarçuy, per ço cor conexem que serà gran endressament dels affers. Quant a açò que deït[s] que'us fassam saber què volem que fassats, vos responem que tenim per bé que entenats en haver los dits castells de Escaló e de Leberçuy, o la .i. d'aquells, en aquelles bones maneres que porets. Quant a açò que deïts que'ls hòmens de la terra vos atenen volenters, mas que han dupte del comte de Payllars que no'ls deffena, e que nós hi trameséssem qui'ls emparàs, aytanbé que trameséssem qui emparàs los lochs que avets preses, vos responem que entenem que'l comte qui és comte de Pallars se deya emparar de tot, e que nós que li ajudarem bé e gint. Quant al fet dels hòmens de vall d'Aran, vos responem que, axí com sabets, los dits hòmens novellament són venguts a nostra mà, e veem que lur entrar poch profitaria quant al temps d'ara, puys Puig de València et Puiglorenç no's poguessen haver, segons que vós metex deïts, e l'ivern que ve desús, majorment en aqueixa terra, per què no'ns sembla que fassa a fer lur entrar. Dada en Leyda, dijous .II. dies a la exida d'agost en l'any de mil .CCC.XIII.

B(ernardus) de Aversone, mandato regio, et fuit ei lecta per eum.

¶ ³⁰⁴ *menats*: «menàs», corr.

1313, octubre 25. Sant Cugat del Vallès.

Crida manada publicar per Jaume II ordenant manifestar els esclaus grecs als batles, per dubtes sobre la legitimitat de llur captiveri, amb prohibició d'alienar-los i d'extraure'ls del país sense llicència (sense escrivà).

ACA, C, reg. 254, fol. 176r-v.

Fideli suo Bernardo de Spelluncis, baiulo regni Valentie generali, salutem, et cetera. Ad audientiam nostram pervenitur quod quamplures greci et grece tenentur captivati in terris nostris, qui per mercatores et homines armorum sunt adducti, et quia dubitatur verisimiliter an liceat eos tenere ut servos, pro eo quia christiani esse dicuntur et receperunt baptisma, volumus et vobis mandamus quatenus faciatis fieri preconizationem publice in die beati Martini proximo venturi, secundum formam inferius declaratam, ad hoc ut interim nos possimus providere quidquid de iure et ratione de talibus sit agendum. Et volumus quod dicta preconizatio fiat dicta die, et non ante, ad hoc ut fiat una et eadem die in omnibus locis maritime terre nostre, et predicta non curetis revelare alicui usque ad diem premissam. Mandamus etiam vobis quod tam nomina grecorum et grecarum qui inveniantur quam nomina illorum qui eos pro servis teneant scribi in libro curie faciatis, et facta preconizatione curetis diligenter indagare si aliqui contempserint servare preconizationem predictam, de quibus nos certificare curetis, ut possimus eos punire iustitia mediante. Data in monasterio Sancti Cucuphatis Vallen-sis, sub sigillo nostro secreto, .VIII.º kalendas novembris anno Domini .M.ºCCC.ºXIII.º

Ara ojats, per manament del senyor rey: que tothom, de qualque condició o estament sia, que greg o grega age o tinga per servs o per catius, aquels deja manifestar al batle dintre .VIII. dies, e aquels no'n vena ni en niguna manera alién ne a altres parts trameta sens llicència del senyor rey. E qui contra açò farà perda tot lo dret que à o entén aver en los dits gregs o gregas, e'n cara serà punit a albitri del senyor rey. Encara, que nul hom, per mar o per terra, no gos treer alguns gregs o gregas de les terres e sennoria del rey, sots pena del cos e del aver.

Similes:

Item, baiulo Barchinone similis facta fuit.

Item, similis fuit facta baiulo Dertuse.

Item, baiulo C[a]stilionis de Burriana facta fuit similis.

Item, baiulo Burriane similis facta fuit.

Item, vicario Villefranche, quod predictam preconizationem fieri faciat in Villafrancha et in aliis locis maritime vicarie predictae.

Item, baiulo Gerunde similis fuit facta.

Pro curia.

1314, juny 5. València.

Crida manada publicar per Jaume II prohibint mercadejar amb sarraïns enemics sense llicència reial.

L'ordre es dirigeix a Bernat d'Esplugues, batle general del regne de València, a Arnau Torrelles, portantveus de procurador del mateix regne [dellà Xixona], i als veguers de Catalunya (Bernat Satorre).

ACA, C, reg. 241, fol. 181r-v.

Iacobus, et cetera. Fideli nostro Bernardo de Spelluncis, baiulo regni Valentie generali, salutem, et cetera. Experientiam facti didiscimus quod gentibus nostre ditioni subiectis navigantibus seu pergentibus ad loca et terras que sunt[t in] iurisdictionibus et dominiis saracenorum nobiscum pacem vel treugam non habentibus, et potissime mercantibus seu commercium facientibus in locis et terris iamdictis, tam in personis quam bonis eorum fuerunt hucusque inibi dampna quamplurima irrogata, ipsorum personas carceri mancipando, necnon eorum bona in dictis locis et terris existentia sibi frequentius applicando, ex quibus nedum, attentis huiusmodi incomodis que propterea predictis nostris gentibus eminerent, verum pensatis comodis que ipsis fidei catholice inimicis ex hiis postea fuerunt subsequuta, cogimur non inmerito salubre super hiis remedium adhibere. Quapropter, et quia cura pervigili affectamus, prout sollicitudini sedis regalis incumbit, de nostrorum subditorum statu salubri et pacifico providere, sic super premissis duximus ordinandum quod amodo aliquis subditus noster, cuiuscumque conditionis aut status existat, sub pena corporis et bonorum, non presumat accedere causa mercandi vel alias ad partes iurisdictionis et dominiis prefatorum saracenorum, cum quibus pacem vel treugam non constituerit nos habere, quod, si fecerint, penam prefatam per nos super hiis, ut predictur, impositam, absque alio remedio contrafacientibus per vos infligi volumus et iubemus. Verum ne prefati subditi nostri valeant preten[d]ere ignorantiam de premissis, vobis dicimus et mandamus quatenus per loca insignia officii vobis comissi, ubi assueta sunt talia proclamari, faciatis preconizari publice que sequuntur.

Ara oja's què·us fa hom a saber de part del senyor rey. Mana lo senyor rey, sots pena de cors e d'aver, que null hom, de qualque estament ho condició sia, no gos anar per mercaderia, ni per altra rahó, sens licència del senyor rey, en alcunes terres ho senyories de sarrahins ab los quals lo dit senyor rey no aja pau ho treva. E aquell qui contra aço farà, serà enconregut al senyor rey sens tota mercè en la dita pe[na].

Data Valentie, nonas iunii anno Domini .M.°CCC.° quartodecimo.

*Bernardus de Turri, mandato regio facto
per vicecancellarium.*

Similis littera fuit missa Arnaldo de Turriliis, gerenti vices procuratoris in parte regni Valentie pro inclito infante Iacobo, karissimo primogenito et generali procuratore nostro.

Similes infrascriptis officialibus Cathalonie misse fuerunt:

Vicario Dertuse.

Vicariis Terrachone et Campi.

Vicario et curie Ilerde et Pallariensis.

Vicario Cervarie et Tarrege.

Vicario Villefranche et Montisalbi.

Vicario Barchinone et Vallesii.

Vicario Gerunde et Bisulduni.

Vicari Ausone et Bagiarum, Vici, Bergue et Berguitani, Rivipulli et Rivipullensis.

Petro de Libiano, procuratori in Turricella de Montegrino et in honore de Crudiliis et de Pet[r]atallia.

176.

1314, juliol 7. València.

Jaume II al rei de Tunis [Ibn al-Lihyani], en resposta a la seua missatgeria, i intercedint en favor de Llorenç de Berga, domèstic reial al servei del monarca sarraí, acusat d'una mort en aquella ciutat (Guillem Llobet).

ACA, C, reg. 241, fol. 201v.

Cit. Ch.-E. DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib*, p. 500.

De nós, en Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Sardenya e de Còrcega, e comte de Barchelona, e de la sancta Esgleya de Roma almirayl e capità general. Al molt noble e molt honrat en Zacharia Boyhahia amir amimolí, rey de Tuníç, salut com a rey que amam molt e per qui desiyam molta honor e bona ventura. Rey, avem vist l'amat e feel conseylor nostre en G(uillem) Oulomar, lo qual aviem tramès a vós per missatge, e avem entès per ell la gran bona voluntat que vós avets a nós, e avem reebudes les coses les quals nos havets per ell trameses, de les quals coses són estats molt pagats, e'n-cara avem enteses les coses que vós nos demanats, segons que'ns dix lo dit en³⁰⁵ Guillem Oulomar. A les quals coses vos trametem recapte per Bolcacim Levati, qui vench ab lo dit en Guillem Oulomar, lo qual encara no havem pogut espeegar, per ço cor no ha pogut encara vendre tot lo gra que li comanàs, e per ço encara, cor l'en volem trametre a vós segons que a nós tany. Encara sapiats, rey, que avem entès que Lorenç de Berga,³⁰⁶ de casa nostra, lo qual és en vostre servey, és encolpat de la mort d'un hom qui avia nom Maçèn, lo qual an mo[r]t en Tuníç noveylament, e avem entès que'l dit Lorenç és estat encolpat del dit fet a gran tort, [e] axí o creem nós certament, e per ço cor lo dit Lorenç no és acostumat de fer ayals coses; e per aquesta rahó pregam-vos, rey, que no vullats creure enformació que'us fos donada contra lo d[i]t Lorenç a tort, e que vullats esser a ell favorable en son dret e que, si ab rahó se pot escusar del dit fet, que li sia reebut son dret. Estés, rey, si per ventura era trobat culpable, ço que nós no creem, com lo dit Lorenç sia servidor vostre e nostre, e per aquesta rahó no pugam faylir al dit Lorenç, pregam-vos karament que per honor nostra vullats perdonar e aver mercè a aquell Lorenç, e encara a son fill e a son genre e a Francesch Sicart, qui ab ell eren com fo la dita brega que's diu,³⁰⁷ e en açò vos pregam que no hajam fayla. E si a vós³⁰⁸ plau res que façam, fets-nos-ho saber, cor appareylats són de fer per vós axí com per amich special. Scrita en València, .VII. dies dins lo mes de juliol en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XIII.^o

G(uillelmus) Lupeti, mandato regio facto per G(uillelmum) Oulomar.

¶³⁰⁵ en, interlineat. ¶³⁰⁶ Secretari de la milícia catalana a Tunis (DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib*, pp. 481, 489 i 500).

¶³⁰⁷ e encara a son fill... diu, interlineat. ¶³⁰⁸ Segueix, ratllat, rey.

1314, setembre 17. Lleida.

Jaume II a l'arraix de Crevillent, agraint-li les notícies que li ha comunicat del regne de Granada (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 241, fol. 238r.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al amat en Mahomat aben Fudell, arrays de Crivillén,³⁰⁹ *et cetera*. Avem reebuda la letra que'ns avets ara tramesa, e entenem ço que'ns fets saber en aquella de les noves de les parts de Granada, e vos fem saber que'ns plac molt de ço que'ns fés saber e loam la vostra diligència, e volem que les noves d'aqueles partides que porets saber, de les quals vos serà semblant, nos signifiquet[s] tota hora. Per esters, fem-vos saber que nós encara no avem haüda la letra de resposta del rey de Granada, ne aquel mor[o] qui la'ns deu aportar, segons que feés saber, no és vengut a nós, mas, com venga, nós, vista la dita respo[st]a e oït ço que'l dit moro volrà dir, farem e provehi-rem en aquel fet segons que mils nos serà semblant. Dada en Leyda, .XVII. dies anats del mes de setembre³¹⁰ en l'any de .M.CCC. e .XIII.

B(ernardus) de Aversone, mandato regio.

1314, novembre 16. Tamarit [de Llitera].

*Jaume II a Arnau Torrelles [procurador del regne de València dellà Xixona], sobre els danys que fan en la frontera els genets granadins i els homes del noble Juan Manuel i de la ciutat de Múrcia (Arnau Messeguer).*³¹¹

ACA, C, Vària de C, 341K, fol. 1r.

Iacobus, et cetera. Al amat nostre A(rnau) Torrelles, salut e dilecció. Reebem vostra carta, en la qual nos fets saber, entre les altres coses, el dapnatge que'ls genets avien fet en la nostra terra e en qual manera avíets tramès a requere los caps dels genets e a Pero Lopes d'Ayala e a'n Sancho Xemenéz da Nenclares, e vim altresí la resposta qu'él vos féu sobre esta rahó. On volem e'us manam que, si Pero Lopes d'Ayala³¹² ho ells caps dels genets no'us fan melor resposta que Sancho Xemenéz, que trametats al rey de Granada vostra letra, ab algun sarahín o crestià, e que'l requirats de part nostra que'ns fassa restituir el dampnatge que sos genets nos an fet; encara, que'us maravellets com nós no siam en guerra ab ell, com an feyt dapnatge ses gens en la nostra terra. Quant al dapnatge que deïts que fan en la nostra terra los de don Johan e los de Múrcia, vos deïm e'us manam que, [si]³¹³ dampnatge o greuge fan en la nostra terra, que'us n'entregets fort bé, que axí com nós no entenem que vós ni los nostres qui en aqueixa partida són fassats tort ni dapnatge a re del lur, almenys no volem altresí que la reeben negun dels nostres. Al feyt dels Rossels ja'us

¶ ³⁰⁹ L'arraix donava habitualment informació sobre Granada, rebuda dels seus correus, a Jaume II (M. T. FERRER I MALLOL, *La frontera amb l'Islam en el segle XIV. Cristians i sarraïns al País Valencià*,

Barcelona, 1988, docs. 26 i 27). ¶ ³¹⁰ Segueix, ratllat, *anno*. ¶ ³¹¹ A. Messeguer figura com a escrivà a la fi del quadernet. ¶ ³¹² *Ayala*: «Ayla». ¶ ³¹³ *sí*, manca a l'orig.

enviam manar en qual manera enantàssets, e crem (*sic*) que·u ajats fet. *Data* en Tamarit, sots lo nostre segell secret, .XVI. dies anats³¹⁴ del mes de noembre *anno Domini* .M.CCC.XIII.º

Dominus rex mandavit michi, et ipse vidit et legit.

179.

1314, novembre 16. Tamarit [de Llitera].

*Jaume II a Galceran Sacort i Bernat Despont, consellers de l'infant Alfons, indicant-los els respectes amb què ha de procedir envers els drets de la comtessa vídua d'Urgell i front a les reclamacions del comte de Foix (Arnau Messeguer).*³¹⁵

ACA, *Vària de C*, 341K, fols. 1v-2r.

Iacobus, et cetera. Als amats nostres en Galsaran Sacort e en B(ernat) Despont, consel·les del honrat infant don Alfonso, comte d'Urgell, *et cetera*, salut e dilecció. Per so com la comtessa d'Urgel³¹⁶ té per son espoly Àger, volem que informets lo comte en qual manera s'aga, so és, que si volrà anar al dit loch per prendre los homenatges dels hòmens, per rahó de la propietat, que no·l aga que fer de posar en lo castel, m[a]s que pos en algun bon alberch del dit loch, e après vaga-la a veure ab .III. o ab .IIII. cavalés, e fassa romanir tota la altra companya, per ço que ella no·n pogués pendra alguna altra sospita; e profire's ab ella que él és en volentat de amar e de honrar-la, e guardar-li bé e complidament tot son dret e defendre-la de qui tort ni forsa li volgués³¹⁷ fer, cor nostra voluntat és que la dita comtessa sia honrada e defessa per ell. Altresí, vos volem informar que si tant era, so que nós no creem, que·l comte de Fox³¹⁸ tramesés acuyndar lo comte d'Urgel qu'él se par d'aquell feyt, en tal rahó, quanta nuyl hom s'és acostumat de metre en Cathalunya en semblant cas, fermau de dret e feu totes altres coses acostumades de fer, car quant més honrat és el comte d'Urgel tant se deu posar en magor rahó, per tal que aja tots tems Déu a sa part e nós. E de asò requerits consels de richshòmens e de cavalés antichs e de savis, si obs hi era, per so que s'i fassa tot compliment de part del comte. *Data in Tamarit*, .XVI. dias anats de mes de noembre *anno predicto* (*anno Domini* .M.ºCCC.ºXIII.º).

Dominus rex mandavit michi, et ipse vidit et legit.

180.

1315 (Enc. 1314), març 28. Lleida.

Informació donada per Jaume II a Jaspert, vescomte de Castellnou, en la seua missatgeria al rei Sanç de Mallorca, demanant la mediació d'aquest per a obtenir del rei de Granada l'alliberament dels pastors i el ramat capturats per genets granadins al camp de Cartagena. Inclou un esborrany de la carta que el rei de Mallorca hauria de firmar a aquesta fi (Bernat d'Averçó).

ACA, *C*, reg. 242, fol. 116r-v.

¶ ³¹⁴ *anats*, interlineat. ¶ ³¹⁵ Messeguer consta com a escrivà a la fi del quadernet, com s'ha dit. ¶ ³¹⁶ Faïda de l'Illa-Jordà, vídua del comte Ermengol X (†1314); aquest havia venut el comtat al rei, amb la condició que l'infant Alfons es casàs amb la seua reneboda Teresa d'Entença (SOBREQUÉS, *Els barons...*, p. 82;

FLUVIÀ, *Els primitius comtats...*, p. 123). Les noces es varen celebrar a Lleida tot seguit, el 10 de novembre (MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón...*, I, 129-130). ¶ ³¹⁷ *volgués*: «valgués». ¶ ³¹⁸ Gastó I de Foix al·legava drets sobre una part del comtat (*vid.* SOBREQUÉS, *loc. cit.*).

Legatio comissa per dominum regem nostrum nobili Iazperto, vicecomiti Castrinovi, ad regem Maioricarum.

Illustri principi Sanctio, Dei gratia regi Maioricarum, c[on]m[un]i Rossili[con]is et Cer[er]it[er]anie, ac domino Montispeulani, karissimo consanguineo suo, Iacobus, per eandem rex Aragonum, et cetera, salutem, et cetera. Quia super quodam negotio nostro et regis Granate quedam comisimus n[ob]ili viro Iazpert[o], vicecomiti Castrinovi, vobis exponenda, rogamus serenitat[em] vestram quatenus re latibus dicti nobilis in negotio pretacto credatis et ea compleatis effectu. Data Ilerde, quinto kalendas aprilis anno Domini millesimo .CCC.^o quintodecimo.³¹⁹

B[ernardus] de Aversone, mandato regio.

Memo[ri]ale traditum dicto Iazperto.

Memòria sia al noble en Jaçpert, veçcomte de Castellnou, que, con serà ab lo molt noble rey de Mallorcha, don-li la letra de la creença que'n porta del senyor rey d'Aragó, e salut-lo de part sua, e diga'l lo fet del rey de Granada, segons que'n ha estat enformat, e endreç que'l dit rey de Malorcha trameta al dit rey de Granada carta sua en [l]a forma qui's segueix, ço és, sobre'l fet dels pastors preses e³²⁰ dels bestiar robats a les gentes del dit rey d'Aragó per los cav[al]lers e la gent del dit rey de Granada en lo camp de Cartagènia enguany a Na[d]al, lo qual té don Johan, fill del infant don Manuel, qui havia e ha pau ab lo dit rey de Granada.

Forma littere de qua supra dicitur.

Al rey de Granada, *et cetera*. En Sancho, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Rey, fem-vos saber que vench a nós ara ací a Malorche lo noble en Jaçpert, veçcompte de Castellnou, qui és del comtat nostre de Rosselló, e comptà-nos que venia de Cathalunya, de la cort del molt alt rey d'Aragó, nostre cusí molt car, e que oý aquí comptar d'al[cu]n cont[ra]st qui és entre'l dit rey d'Aragó e vós, per rahó de .I.^a roberia qui fo feta per cavallers e per gent vostra en lo camp de Cartagènia de pastors e de bestiar del dit rey d'Aragon, qui foren preses en gran quantitat, contra segurtat qui, ab letres trameses del dit rey d'Aragon a vós e de vós a ell, era entre amdosos que la .I. a l'altre no faria ne lexaria mal fer a les gens ne als béns de l'altre, e que vós especialment haviets [...] a d[ir] per vostra carta al dit rey d'Aragó que haviets fet manament a les vostres cavalleries que no correguessen ne feessen mal a la terra ne a les gens del dit rey d'Aragó; e que'l dit en Jaçpert entès que'l dit rey d'Aragó prenia açò molt per greu, e encara que's deya en la cort sua que contrast se'n puria levar entre ell e vós. E nós, [r]ey, per lo gran deute e per les grans covinences que havem ab lo dit rey d'Aragó, e aytanbé per la tr[eva] e per la cuvinença que havem nós e vós, e vulríem-ho esquivar aytant com poguéssim. Hon vos pregam, e us consellam com a amich, que vós façats los dits pastors absolve e rest[it]uir e deliurar lo dit bestiar o la estimació d'aquell al dit rey d'Aragon, ab tot ço qui pres lus fo, per tal que entre'l dit rey d'Aragó e vós contrast ne às no se'n puscha moure, cor [a]çò seria a nós molt greu, majorment cor nós, per los dits deutes e cuvinences grans e antigues que havem ab lo rey d'Aragó damunt dit, no li puríem fallir per neguna rahó si às hi esdevenia.

Aliud memoriale eidem Iaspert[t]o traditum.

¶ ³¹⁹ quintodecimo: «quartodecimo», corr. ¶ ³²⁰ e, interlineat.

Diu lo rey de Granada que'l dan no'l fē[u l]o poder seu, ne'y fo la sua senyera, mas almugàvers de Beça. Mas és la veritat que ho feeren molts cavaler[s] seus e gen[t] de peu, e que él n'ac quinta e delme.

Diu que no avia homenatge entre'l rey d'Aragó e ell. Homenatge no'y cal d'aitals coses, ne és acostumat de f[er entre] reys. E és cert que cartes avien trameses lo rey d'Aragó al rey de Granada, e el [r]ey de Granada [a]l rey d'Aragó, que s[e]l[ons] [e]l[es] cascú e lurs gens fossen salves [e] segures, [que] mal ne don no'ls fos fet per l'altre ne per lu[r]s gens.

E[n]cara diu que no fo pres en la terra del dit rey d'Aragó. E és veritat que fo pres en lo camp de Cartagènia, que té don Joh[an], fil del infant do[n] Manuel, qui avia e ha pau e treva ab lo rey de Granada. E als locs que'l dit don Johan té van les gens del rey d'Aragó axí com a aquels del rey d'Aragó, jaci·açò que, per la segurtat damunt dita qui era entre'ls reys d'Aragó e de Granada, les gens del dit rey d'Aragó e lurs béns de[v]ien en tot loch esser segurs e salves del dit rey de Granada e de les sues gens, majorment que mal no feessen.

E axí, aquestes raons e les altres de què és informat pot di[r] en Jazpert al rey de Malorcha, per les quals coses pot conèixer tothom quina rahó ha lo rey de Granada.

181.

1315, maig 14. Barcelona.

Concessions fetes per Jaume II, a pres de Jaume de Xèrica, en nom dels nobles i cavallers valencians, en la imposició que paguen la ciutat de València i algunes viles al rei per a la formació de l'armada contra els sarraïns (sense escriuà).

ACA, C, reg. 242, fol. 177bis r.³²¹

Atorga³²² lo senyor rey, a suppli[ca]ció del noble don Jayme, senyor de Xèricha, e de Lope Pérez de Vinyales, procurador del noble do Artal de Luna, e d'en Berenguer de Tovia, cavaler, supplicans per si e per los ricshòmens e cavalers del regne de València,³²³ que él aurà tramès per tot lo mes de juny propvinent alcuna persona cu[v]inent a açò a la ciutat de València, qui's certifich si açò qui serà levat de la ajuda qui ara se leva en la ciutat e en alguns locs del regne de València, per la armada qui s'i fa contra sarrahins,³²⁴ bastarà a compliment de la dita armada per a .IIII. meses; e si troba que bast, que port poder del senyor rey de fer cessar³²⁵ mantinent la dita ajuda, o, si res ne falia, que's leu la dita ajuda d'aquí avant tro que agüés compliment la dita armada per lo dit temps, a coneguda de la dita persona. E si, per aventura, los hòmens de la ciutat e de les viles damunt dites no consentien que la dita persona p[o]gués aver la certificació damunt dita, que en aquest cas aquela metexa persona aya plen poder del senyor rey de fer cessar³²⁶ aquela ajuda absoltam[e]nt.

Aç[ò] fo fet en *Barchinona*, dim[erc]res .XIII. dies de maig en l'any de nostre Senyor de .M.CCC. e .XV.

¶ ³²¹ El text té aparença d'esborrany, i va seguit, al mateix foli, d'una còpia en net, sense variants d'interès.

¶ ³²² *Atorga*: «Entén», corr. ¶ ³²³ *a supplicació...* de *València*, interlineat. ¶ ³²⁴ La defensa de les costes valencianes

contra els corsaris musulmans havia obligat Jaume II a armar una força naval (FERRER I MALLOL, *La frontera amb l'Islam en el segle XIV...*, pp. 108–109). ¶ ³²⁵ *cessar*, «revocar», corr. ¶ ³²⁶ *fer cessar*: «revocar», corr.

1315, juny 17. Barcelona.

Jaume II a l'infant Jaume, procurador general, manant-li procedir amb cautela en un litigi entre dos nobles, en Aragó (Pere Deslledó).

ACA, C, reg. 242, fol. 166r-v.

Iacobus, et cetera. Inclito infanti Iacobo, karissimo primogenito et generali procuratori nostro, salutem et paternam benedictionem. Sàpia la vostra kara filial dilecció que, nós estans en *Barchinona*, vinén a nós lo feel notari vostre en P(ere) Deslledó, entre les altres paraules per part vostra dix e recomtà a nós largament tot lo procés e enantament per vós manat esser feyt contra lo noble en P(er)o Ferrandis³²⁷ en lo pleyt qui era entre ell e en Pero Roís, e encara la composició contra ells d'aquèn seguida e com, feyta la composició, les paraules les quals lo dit noble a vós a Darocha dix, e la resposta per vós a ell feyta. E, hoÿdes e enteses largament per lo dit P(ere) Deslledó totes les coses desús dites, aguem gran plaer d'aquelles segons que eren estades enantades per vós, e especialment loam e aprovam la resposta per vós al dit noble feyta, ço és, que de les paraules a vós per ell dites no·us curàvets, e que allò era feyt de què vós no·us³²⁸ entrametriets de dar·hi consell ne consentiment, mas que de nós ne sabés nostre enteniment. E, com nós conegam en lo regne cascú com va ne en qual manera, plac-nos molt, per tal com nós sabrem, nostre Senyor volent, si a nós ve provehir als feyts, e per ço de mantinent manam al dit P(ere) Deslledó que·us certifficàs per sa letra en qual manera aguem plaer de la vostra resposta, com no poch saber vostre enteniment, e encara que·us feés saber que vós en nulla manera no·us entrameséssets d'aquells feyts, ne el dit noble en Pero Ferrandis no·us pogués defraudar que, per paraules vostres ne per feyt, l'altra part ne negú altre pogués presumir que se feés ab consentiment vostre; la qual cosa lo dit P(ere) Deslledó, segons que a nós dix, féu. Ara novelament lo dit noble en P(ero) Ferrandis à·ns tramesa una carta en què toquen les sues paraules quax, ço que à feyt, que ho à feyt ab volentat e consentiment vostre, e que demanàssem lo dit P(ere) Deslledó d'aquells feyts; axí que nós mostram la carta al dit P(ere) Deslledó, e creem que, axí com ho cuida dar a entendre a nós, ho faça entendre a altres. E jassi·açò que nós conexem ell molt bé, e les sues paraules, avem fe a les paraules del dit P(ere) Deslledó de part vostra, segons que desús és dit, a nós recomtades sobre·l dit feyt. Emperò, sol·licitam encara vós, e·spressament volem e manam, que, ab lo dit noble en P(ero) Ferrandis ne ab altre, d'aquells feyts ne semblans no p[u]sca nul hom presumir que vós fassats par[t] neguna, que no convé a nós ne a vós, cor si él ve a nós, ho·n vol saber nostre enteniment, nós hi provehirem de guisa que ells feyts vendran axí com venir deuran. *Data Barchinone, .XV.º kalendas iulii anno Domini millesimo .CCC.º quintodecimo.*

P(etrus) de Letone.

¶³²⁷ Probablement, al·lusió a Pere Ferrandis d'Íxer (Híjar) i de Navarra, senyor de la baronia d'Híjar.

¶³²⁸ *no·us*, interlineat.

1315, octubre 27. València.

L'infant Jaume, lloctinent general, a Francesc de Mataró, lloctinent del procurador del regne de València dellà Xixona, ordenant l'alliberament d'uns moros presos al cap Cerver i conduïts a Oriola (Pere Deslledó).

ACA, C, reg. 354, fol. 15r.

[De ... infant], *et cetera*. Al amat seu en Francesch de Mataró, lochtinent d'en A(rnau) Torrelles, tinent loch nostre en parti[da] del regne de València *oltra Seixonam*, salut e dilecció. Fem-vos saber que nós havem tr[ob]at que³²⁹ d'aquels sarrahins qui foren preses al cap del Cerver n'i ha alguns de pau, per què havem provehit que ells e totes les lurs coses sien absoltes. E com n'Arnau Torrelles, o vós, haguéssets de les coses dels dits sarrahins qui són de pau .X. dobles per messions que feés en amenar-los del cap del Cerver tro a Oriola, e nós vulam que les dites .X. dobles lus sien restituïdes, per ço a vó[s] deïm e manam que les dites .X. dobles lus retats, cor, si messions foren feïtes per lo dit Arnau, o per vós, del salari del dit A(rnau) Torrelles o de ço que vós prenets o devets fer, que per ço sots en lo offici. E açò no mudets en neguna manera, majorment que nós havem fet pagar [a]ls dits sarrahins ço que'n Esteve Roca prè per les messions que fetes ha en amenar-los de Oriola tro a València. *Data Valentie, .VI.º kalendas novembris anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.ºXV.º)*

P(etrus) de Letone.

1315, novembre 25. Tarragona.

L'infant Jaume al seu germà, l'infant Alfons, preocupat per una ferida que s'ha fet tenint taula rodona (Pere Deslledó).

ACA, C, reg. 354, fol. 21v.

Inclito et karissimo fratri suo infanti Alfonso, illustrissimi domini regis Aragonum filio, Dei gratia comiti Urgellensi ac vicecomiti Aggerensi, infans Iacobus, et cetera, fraterne dilectionis constantiam cum salute. Per relació del noble en P(ere) de Queralt, vuy que és dissapte a migdia, nós estans en Tarragona, entesem que vós, faent taula redona a Balaguer, vos avia esdevengut accident que'us avíets fet mal en la cuxa, de la qual cosa, si alguna cosa hi ha aüda, aguem e avem despagament e molt gran despla[r] en nostre cor. E, per ço cor són angoxosos de saber que és, pregam-vos cament que vós de mantinent, per lo portador d'estas letras, nos façats saber què [ha esta]t ne què no, ne com vos va. E per tal que si neguna cosa era que maestre [...]seguer, capellà nostre, hi pogués dar consell, avem provehit de trametre'l-vos. *Data Tarrachone, .VII.º kalendas decembris anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.ºXV.º).*

P(etrus) de Letone.

¶ ³²⁹ *que*, repetit a l'orig.

1316 (Enc. 1315), febrer 3. Tarragona.

Jaume II a Abu Bekr, rei de Bugia, reclamant la devolució d'un lleny de Tarragona que hi va naufragar, amb la seua mercaderia (Guillem Agustí).

ACA, C, reg. 158, fol. 252r.

De nós, en Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al noble e honrat Abi Bacri, rey de Bugia, fill del almir Abi Zacaria, salut, *et cetera*. Rey, fem-vos saber que havem entès per en Guillem Bachó, ciutadà e natural nostre de la ciutat de Tarragona, que con ell, l'altra dia, navegant ab .I. leny seu carregat de diverses mercaderies, fos en les parts de Bugia, e per força de temporal corregués e arribàs en la plaja de la isla de Balafia, que és de la vostra juredicció, sobrevengren a ells molts dels sarrahins de vostra terra e vostres sotsmeses, los quals, no esguardants la treva que és entre nós e vós, e contra la forma d'aquella treva, preseren lo dit G(uillem) Bachó e les altres persones qui eren en lo dit leny, e encara aquell leny ocuparen ab totes les mercaderies damunt dites, e aquells tengren preses e retenguts per alguns dies, e enaprés absolveren-los les persones, mas lo dit³³⁰ leny ne les dites mercaderies, o partida d'aquelles, no han pogut cobrar, ans aquell leny e mercaderies retengren e retenen, contra la forma de la dita treva. On, rey, com aytals coses no dejen esser sofertes per vós, magorment durant la dita treva, ans les dejats castigar e guardar, pregam-vos e us requerim que vós totes les dites mercaderies, ensemps ab lo dit leny e la sua exàrcia e aparellament, ho la valor e extimació d'aquelles sufficient, la qual lo dit G(uillem) afferma que munta a .CC. libras de *barchinonenses* e més, fàçats encontinent e manets retre, absolre e deliurar sens tot allongament e embarch al dit G(uillem) Bachó ho a qui ell volrà, en tal manera que per vós o per vostres gens sia feta entegre satisfacció als dits nostres sotsmeses dels dampnatges damunt dits, a ells donats dins la treva dessus dita. E açò, rey, plaurà, molt a nós. Dada en Tarragona, .III. dies anats del mes de febrer en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.XV.º

G(uillelmus) Augustini, mandato regio facto per vicecancellarium.

1316 (Enc. 1315), març 10. Tarragona.

Ordinacions observades a Barcelona sobre el règim i l'armament dels homes de l'armada, trameses per Jaume II als prohoms de Tortosa i de Tarragona (Bernat Safont).

ACA, C, reg. 322, fols. 18v-19r.³³¹

Iacobus, et cetera. Fidelibus suis probis hominibus civitatis Dertusie, salutem, et cetera. Ad utilitatem armate que nunc fit in Cathalonia, ratione confratrie per nos ordinate, cura sollicita intendentes, vobis formam qua acordantur in civitate Barchinone homines galearum que ratione dicte confratrie armantur inibi, quam utilem reputamus et congruam, insertam mittimus in presenti. Volentes et vobis mandantes ut sub ipsa forma homines galee quam nunc in dicta civitate Dertuse armari facitis acor-

¶ ³³⁰ dit, interlineat. ¶ ³³¹ Precedeixen i segueixen altres lletres referents a la mateixa armada.

detis et acordari penitus faciatis, providendo insuper et faciendo taliter quod dicta galea per totum mensem instantem aprilis ad recedendum parata existat. Forma autem dicte acordationis talis est:

Primerament, que null hom de la armada, de qualque condició sia, no deja fer liga o raça, ne metre en sacrament contra null hom de la dita armada, ne encara moure baraylla; e, qui contra açò farà, que estarà a mercè del senyor capitani o de son loch o locstinents.

Ítem, que tots notxers e prohers e ballesters e remers, e totes altres persones, de qualque condició sien, qui's acordaran ne vagen en la dita armada, sien tenguts de jurar de seguir lo viatge bé e leyalment, e de star al manament del senyor capitani o de son loch o lochstinents e del còmit. E si per aventura, servits .IIII. meses primers, lo senyor capitani o son loch o lochstinents los aurà mester oltra los .IIII. meses, que'ls puscha aver e li sien tenguts de servir a aquella rahon metexa, aytant com a ell plàcia, e, com sien tornats del viatge, que sien pagats. E totz notxers, prohers e ballesters degen vogar .I. terçol tota ora que'l còmit ho man.

Ítem, tots notxers e prohers degen aver spatleres e capell d'armar, cuyraces, gorgera, capell de ferre, guans de ferre, e .I. escut e .I.^a lança, e .II. darts, e spaa e coltell.

Ítem, tot ballester deja haver espatleres, cuyraces e gorgera, e capell de ferre e capell d'armar, e .II. balestes de .II. peus e .I.^a d'estrep, e .CC. tretes de .II. peus e .C. d'estrep, e .I. croch ab .II.^{es} mans, e spaha e coltell, e .II. dotzenes de vires, e .I.^a liura de fil qui sia bo a fer cordes de balestes, e .I. dart, e sien tenguts de despendre lus tretes ans que aquelles del matzem.

Ítem, tot alier e spatler, e el terç banch de popa, degen aver espatleres e capell d'armar, cuyraces e guargera e capell de ferre, e spaha e coltell gran, e una lança e .II. darts.

Ítem, tot³³² cruýller, e el terz banch de proha, degen haver spatleres e capell d'armar, cuyraces e guargera e capell de ferre, e lança e .II. darts. E tot cruýller sia tengut de donar e levar volta al prohis.

Ítem, que tot remer deja metre espatleres e capell d'armar, e espaha e coltell gran, e .I.^a lança e .II. darts, e cascun dels remers deja aver .I. caçot a senyal de Tortosa e .I. strep de cuir.

Ítem, que null hom, de qualque condició sia, que vaya en la dita armada, no gos dir mal de Déu ni de nostra dona sancta Maria, ne dels sants ne de les sanctes, a joch de diners ne en neguna altra manera. E qui contra açò farà, que estia a mercè del senyor capitani.

Data Terrachone, .VI.º idus martii anno Domini millesimo .CCC.ºXV.º

Idem (Bernardus de Fonte, mandato domini regis).

Similis fuit missa probis hominibus civitatis Terrachone, absque tamen adiectione mandati, set in aliis omnibus et singulis ut supra. Idem.

¶ ³³² tot, interlineat.

1316, juny 3. Montblanc.

Ordre de Jaume II al justícia de València de detenir Jaume del Mas, antic frare del Temple, acusat de pirateria en la persona d'un mercader francès. El mateix manament és adreçat al veguer de Girona i a fra Dalmau de Timor (sense escrivà).

ACA, C, reg. 251, fol. 116r.

De nós, en Jacme, *et cetera*. A la justícia de València. Manam-vos que, vista la letra, que cerquets diligentment e cautelosa Jacme del Mas, qui fo frare sargant del Temple, lo qual és hom poc e feble e ha barba negra, e dien que pren provisió en les rendes de la comendaria de València, e aquell prenets e recaptets, per ço cor és denunciat a nós que ha robat .I. mercader de Sent Xan[t]oni³³³ en les mars³³⁴ de Torrela, lo qual trasc de .I. leny armat de Torrela, e al qual tolc dues bales de draps de França e torneses tants que tot munte .X. *millia solidos*; e aquell, pres e sots bones guardes, trametats a nós, e les dites cose[s] e al[t]res que aja robades ensercats bé e diligentment ab ell, [e] les f[e]ts racaptar e salvar tro a altre nostre m[a]nament. E açò sapiats fer bé e sàviament. *Data [u]t s[up]ra proxime (in villa Montisalbi, tertio nonas iunii anno Domini .M.°CCC.°XVI.°).*

*Similis fuit missa vicario Gerunde, verbis compet[en]ter mutatis.*³³⁵

De nós, en Jacme, *et cetera*. A frare Dalmau de Timor.³³⁶ Con a nós sia denunciat que en Jacme Desm[à]s, qui fo frare del Temple sargant, armà .I. leny en les parts de Sicília, ab lo qual ha feyta .I.^a roberia ara n[o]veylament en l[e]s mars de Torrela, treent .I. mercader de Sent Xantoni de .I. leny armat de Malorcha, ab .II. bales de drap e ab tants torneses que munten entre tot .X. *millia solidos*, e puys tornà ab lo dit leny en les mars entre Casteldefels e Garraf, e aquí desarmà e esfondrà el leny de nits, e és romàs dins la terra nostra ab la roberia; e és-nos donat a entendre que és vengut a vós, per ço cor vós lo feés frare. Hon vos manam, axí³³⁷ con vós havets cara la nostra gràcia e la nostre mercè, que si aquest hom és ab vós, que vós lo recaptets e bé guardat lo trametats a nós, ho, si sabiets altre loch hon fos, secretament nos en certificats,³³⁸ per ço que nós lo puxam haver. E en açò farets gran saviea e gran plaer a nós, e so que fer devets; e, si'l contrari feyets, fariets-nos-en gran greuge e gran despleer. *Data in villa Montisalbi, tertio nonas iunii anno Domini .M.°CCC.°XVI.°*

*Predicte littere, non ad instantiam alicuius, fuerunt misse per cursores, mandato regio. Nichil.*³³⁹

¶ ³³³ Saint Chandon (Xampanya). ¶ ³³⁴ *mars*: «mas».

¶ ³³⁵ *Similis... mutatis*, interlineat. ¶ ³³⁶ Dalmau de Timor fou comanador de Barberà en el darrer període de l'orde del Temple. El concili provincial de Tarragona

de 1412, que el va absoldre, li assignà renda sobre la mateixa comanda (ACA, *Vària de Canc.*, vol. 412, fol. 9r); informació de J. Riera i Sans. ¶ ³³⁷ *axí*: «per ço», corr.

¶ ³³⁸ *certificats*: «certificar». ¶ ³³⁹ *Predicte... Nichil*, interlineat.

1317 (Enc. 1316), gener 8. Alcolea [de Cinca].

Requeriment fet per l'infant Alfons al batle i jurats de Saidí, que no impedesquen la pastura del bestiar dels homes de Vall-llonga en una partida del terme d'aquell lloc (sense escrivè).

ACA, C, reg. 404, fol. 69r.

De nós, infant, *et cetera*. Als amats batle, castlà, justícia, jurats e prohòmens de Çaydí, salut e gràcia. Per part dels prohòmens de Vayllonga és estada a nós mostrada una [letra], la qual vosaltres los havets tramesa, en la qual era contengut que·ls requeríets que no messen bestiar lurs en lo terme de la Espartera, si doncs ells no·us aculien lo vostre en terme de Vayllonga de sol a sol, segons fur, e d'era a era; en altra manera, que fossen certs que fariets degoylar .I. cap de bestiar de cascun ramat de dia, e .II. de nit. On, com los dits hòmens de Vayllonga, segons que nós sabem, tinguen lo dit terme o partida d'aquell per lo senyor rey, a cert traüt, axí com vosaltres mateys n'í tenits, e sobre açò sia qüestió entre ells e vós davant lo senyor rey, mareveylam-nos molt de vós com aytal letra havets tramesa. Per què·us requerim e·us dehim que los bestiar dels dits hòmens de Vayllonga lexets entrar e péxer en lo dit terme de la Espartera, e que la dita dagoyla no assagets de fer. En altra manera, fem-vos saber que·l dit loch de Vayllonga és en nostra guarda e guiatge especial, e axí hauríem-i a provehir en aquella manera que semblant nos fos perquè los dits hòmens no presessen tort ni sobres per vós ne per altres. *Data Alcoleie, .VI.º idus ianuarii anno quo supra (anno Domini .M.ºCCC.ºXVI.º).*

1317, juny 2. Lleida.

Jaume II al visir de Tunís, protestant per no haver respectat la jurisdicció del cònsol dels catalans en ocasió d'una baralla a l'alfòndec dels mercaders de la ciutat (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 244, fol. 8v.

Don Jayme, *et cetera*. Al savi e discret tinent loc de senyoria en Tuníç, salut com a aquel que volríem que feés bé. Fem-vos saber que avem entès per lo tinent loc de cònsol[n] nostre en Tuníç que dos trompadors catalans de Malorches, qui eren venguts en una nau del ar[r]àyz de [M]àlecha en Tuníç, agren contrast dins nostre fòndech ab mercaders de Malorcha, e puy e[n] altre d[i]a, a ora de vespre, que·ls fòndechs se solen tanquar, vengren aquels trompadors armats acordadament, per atuar³⁴⁰ los dits mer[c]aders, e sobre açò aquels mercaders feeren-los partir de la porta del fòndech, e la .I. d'aquel[s] trompadors, per sa colpa, [f]o .I. poc ferit, ab péra o ab bastó, no emperò en guisa que·n agués gran d[a]n; e per aquesta rahó lo dit tinent loc de cònsol nostre e el cònsol de Malorches vengren denant vós per mostrar-vos aquest feyt, e vós feés-los retenir e metre en presó en loc no acostumat, en gran greuge d'èls, e retengués-los preses per alguns dies, requirén

¶ ³⁴⁰ Lectura no segura.

a éls que us liurassen los mercaders, e ls començàs de combatre lo fòndech. De les quals coses nos maraveylam molt, com sien fetes en perjudici nostre e de nostre consolat, contra la forma de la pau qui és entre nós e el rey de Tunìç, cor entre ls mercaders christians lo cònsol hi deu veer, segons que és acostumat. Per què us pregam e us requerim que d'aquí avant vos guardets d'aytals coses a fer e d'altres qui's fees[se]n en minva e perjudici del nostre consolat damunt dit, e que'l cònsol e son loctinent e els mercaders, ab totes lurs coses, sien salvus e segurs, e que no embarguets lo dit cònsol ne son loctinent que no pusquen usar de son consolat, axí en mercaders com en altres, segons que és acostumat, en guisa que neguna cosa no s'i faça que sia contra custuma ne contra la pau, cor bé creem nós e sòm certs que no plau al rey de Tunìç que negun greuge ne novelletat se faça en lo consolat ne en los mercaders, mas que pusquen estar e usar segons que acostumat és, en guisa que la pa[u] sia e romanga ferma entre nós e él. Escrita en Leyda, .II. dies a la entrada del mes de juny en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XVII.

B(ernardus) de Aversone, mandato regio.

190.

1317, juny 4. Lleida.

*Jaume II a Berenguer de Riusech, cavaller, en resposta a la seua petició de justícia contra Berenguer Arnau, o d'entrar en batalla amb aquest (dictat pel rei).*³⁴¹

ACA, C, reg. 244, fol. 10v.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat nostre en Berenguer de Riusec, s[a]lut e d[i]lecció]. Fem-vos saber que vuy dissapte, .IIII. dies de juny, reebem .I. scrit vostre, e entesem bé les dues coses que en aquell demanàvets, e sser feta la [.I.^a] per nós. A les quals vos responem que sòm apparaylats, segons que nós vos dixem de paraula com vos partí[s] de nós, de tenir dretura e de fer justícia del fet, perseg[u]ent vós lo fet ho no perseguent, bé e complidament, en tal manera, si a Déu plau, que no n'aurem càrrec ne de Déu ne d'òmens, e no entenats que ho lexem per fill ho per altre. E si vós no entenets a perseguir lo fet, almenys és necessari que vós nos instruescats secretament ho en altra manera d'aquelles persones per les quals nós puxam entrar en la veritat e en la prova del fet; e açò volem e us manam que façats, que nós no n sòm certs en manera que y poguéssim donar juý. Quant a la altra cosa que demanàvets, que us féssem estar en Berenguer A(rnau) a batayla, segons que en lo dit escrit era contengut largament, vos responem que açò no deu moure de nós, mas com vós direts [en] escrit ço que dir devets, nós sòm apparaylats de fer estar lo dit en Berenguer A(rnau) a açò que estar deja e retra-hi complidament nostre deute. E no us faça reguart que ns en estiam per neg[ú]. Dada en Leyda, lo dit dissapte .IIII. de juny en l'any de nostre Senyor de M.CCC.XVII.

Dominus rex [o]rdinavit et dictavit.

¶ ³⁴¹ Al fol. 10r-v hi ha registrada la carta de Riusech al rei, on apel·la al monarca, *pus vostre fill* [l'infant Jaume, procurador general] *hi ve contra*, requerint que li permeta en-

trar en batalla judicial amb Berenguer Arnau o bé que el sobirà hi administre justícia personalment, en un afer que qualifica de *tan leig fet ne [t]ant cruel*, però que no precisa.

1317, novembre 10. València.

Jaume II al rei de Miliana, ajornant amb excuses la demanda que li ha presentat d'alliberament dels súbdits seus captius a Barcelona (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 244, fol. 95r.

De nós, en Jacme, *et cetera*. Al noble e honrat don Mahomat, fill de Juceff aben Gambiacen, rey de Meliana,³⁴² saluts axí com a rey per qui volríem molta d'onor e de bona ventura. Fem-vos saber que havem reebuda vostra letra que'ns aportà lo feel nostre Francesch Moneder, mercader e ciutadà nostre de València, e hoÿm-la agradablament e la entesem complidament, e aytanbé tot ço que'l dit Francesch nos volch³⁴³ dir de vostra part. A les quals vos responem que a nós plau molt e és agradosa cosa de vostre honor e de vostre exalsament e de vostre bé, e són pagats tota hora que'u hoÿm dir, e aytant com més n'aurets pus pagats ne serem, e el dit Francesch vos porà dir de la bona volentat e del bon enteniment que havem envés vós. Quant al feyt de les rahenes que'ns pregats que façam soltar, les quals nos contà lo dit Francesch que vengren en poder del artiacha de *Barchinona*, qui era'n capità de les galeas, e que ara les dites rahenes són en la ciutat nostra de *Barchinona*, vos responem que nós són ara ací en lo regne [n]ostre de València, qui és molt luny de la dita ciutat, e quant a ara no'y podem bé enantar, mas en breu de temps, ves les Carnestoltes de Quarema, nós serem, si a Déu plau, en les parts de la dita ciu[t]at de *Barchinona*, e lavors porets haver vostre missatge aquí a nós, e manarem fer en açò tot quant fer-s'i deja bé e complidamen[t]. Dada en València, .X. dies anats del mes de novembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XVII.

B(ernardus) de Aversone, mandato regio.

1317, desembre 7. València.

Jaume II a l'aljama musulmana de Crevillent, cridant a la cort uns delegats seus per tal de resoldre l'oposició de la comunitat a la presència de Bartomeu de Vilalba a la vila (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 244, fol. 203v.³⁴⁴

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. A la aljama dels moros de Crivellén, la gràcia sua. Con Alí aben Hudell sia vengut a la nostra cort e davant nós aja proposades alcunes rahons, per les quals ha demanat que nós feésem manament que en Bertholomeu de Vilalba no estia ne sia en lo dit loch de Crivellén, e nós açò no ajam vulgut fer tro que ajam oÿdes les rahons de dona Finda, que fo muller del arràyz de Crivellén, e encara les rahons del dit Berthomeu, per la qual rahó los havem citats que vengen denant nós; e nós, encara, vullam sobre açò que alguns de vosaltres sien devant nós, per ço que pus complidament siam informats e sapiam què s'i cové de fer. Per ço deÿm-vos e us

¶ ³⁴² Miliana (act. Melyana, Algèria), sultanat del Magreb central. ¶ ³⁴³ *volch*: «voch». ¶ ³⁴⁴ Segueixen lletres

de convocatòria a la vídua de l'arraix de Crevillent i a B. de Vilalba.

manam que, dins .VIII. dies depuys que aquesta letra ajats reebuda, trametats a nós .V. o .VI. dels veills vostres, d'aquells qui mils saben los fets e qui mils nos en sàpien e pusquen informar. E açò no alonguets. Dada en València, .VII. dies anats del mes de deembre en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.XVII.

Idem (Bernardus de Aversone, mandato regio).

193.

1318, juny 17. Barcelona.

Jaume II al rei de Mallorca, sol·licitant l'absolució en les demandes posades per aquest monarca contra Guillem de Canet i Pere de Fenollet (sense escrivà).

ACA, C, reg. 254, fols. 215v-216r.

Al rey de Malorcha,³⁴⁵ *et cetera*, en Jacme, per la gràcia de Déu rey [d'Ar]agó, *et cetera*. Remem[br]ar-vos pot com nós, a Tortosa, vos pregam [a]ffectuosament per en G(uillem) de Canet, e vós nos resposé[s] que ell havia feta gran follia e'n havia fort arrat com no era vengut a la vostra citació e ob[e]it vostre manament, e que, ell faent ço que fer devia obedientment, vós fariets en lo seu fet, per hono[r] nostra, tant que nós [n]e deu-riem esser pagat. E nós sobre açò conseylam al dit G(uillem) Canet que ell soltament s'enàs metre en vostre poder, el qual, volent esser obedient, nos en crech volenters, e creem que·u aja fet, com ab aquest enteniment se partí de nós. Hon vos pregam, axí [c]arament com nós podem, que·us ajats graciosament e benigne envés lo dit G(uillem) de Canet, [e]n tant qu'ell conega e sos amichs que·ls nostres prechs li sien stats profitosos, e que nós no poguéssim esser carregat per negú del conseyl que li havem dat. E si tan serà que·l agués-sets retengut, que per honor nostre lo dejats deliurar e absolve, que pus vós n'avets haüda la honor, segons que és rahó, tota gràcia que·y fassats d'aquí avant vos serà honor majorment per prechs nostres. E encara, perquè la gràcia sia pus complida, e per so com tothom sap que nós nos sòm entremeses del fet del dit en G(uillem) de Canet e d'en P(ere) de Fono-llet, vos pregam que les demandes que contra ells sa fan per vós lurs sien remeses, per ho-nor nostra. Dada en *Barchinona*, .XVII. dies anats del mes de juyn en l'any de .M.CCC.XVIII.

194.

1318, juny 20. Castelló de Farfanya.

Ordre de l'infant Alfons al justícia i el batle d'Alcolea de Cinca, d'obligar la vídua de l'alamí a vendre un corral, que els prohoms del lloc necessiten per a la construcció de l'església de Sant Bartomeu (sense escrivà).

ACA, C, reg. 363, fol. 30r.

De nós, infant, *et cetera*. Als amats nostres justícia e batle d'Alcolea, salut e gràcia. Entès havem per part dels prohòmens del dit loch que, per .I.^a esgleya que an a fer de

¶ ³⁴⁵ Sanç I (1311-1324).

Sent Barth[o]lomeu, han mester .I. corral qui és de la alamina veyla. Per [què]³⁴⁶ a soplica-
ció d'ells, e per tal car açò é[s] profit e honor de molts, volem e a vós deym e manam que
la dita alamina forcets a vendre a la universitat del dit loch lo corral damunt dit per just
preu, a estimació vostra e de .II. bons hòmens qui sàpïen açò bé extimar. *Data in Castilione
Farfanie, .XII.º kalendas iulii anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.ºXVIII.º).*

195.

1318, juliol 7. Barcelona.

*Justícia dictada per l'infant Alfons en un cas de ruptura matrimonial. Ordena al veguer d'Urgell la
restitució al marit, Jaume de Comes, de Barcelona, de la filla i els béns trets de la casa familiar
per la muller (sense escrivà).*

ACA, C, reg. 363, fol. 31v.

De nós, *et cetera*. Al amat nostre en G(uillem) de Puigvert, veguer d'Urgell, o a
son loctinent, salut e dilecció. Entès avem per en Jacme de Comes, ciutedà de Barcelo-
na, que na Margarida, muller sua, se n'és anada, sens licència e voluntat d'ell e a força
sua, al loch de Boczènich, de la jurisdicció a vós comanada, e à-se'n menada na Phali-
pona, fiyla del dit Jacme e sua, e à-se'n portades furcívoltment e amagada algunes robes
que trasch del alberch del dit marit seu, les quals coses, segons que diu, à confessades
en poder vostre, per què à soplicat a nós lo dit Jacme que la dita fiyla sua, ensems ab les
coses e robes damunt dites, faéssem tornar a ell. On, com sia cert a nós que la dita fiyla,
pus ha passada edat de .III. ans, deu mils estar en poder del pare que de la mare, pus que
ell o require, e com sia presumpció que tots béns o robes qui en l'alberch del dit Jacme
fossen, en temps que la dita muller sua se'n anà, fossen d'ell e no d'ella, per les quals
rahons ell deu esser tornat en possessió de la dita fiyla sua e de les robes desús dites, per
ço volem, e a vós deym e manam, que encontinent forcets la dita Margarida, on que sia
dins vostra jurisdicció, a retre e tornar al dit Jacme o a son procurador la dita fiyla sua
e les robes que trobat avets ho trobarets que la dita Margarida se'n hage portades del
alberch del dit Jacme. E puys, si, après de la dita restitució, ella entén aver acció contra'l
dit marit seu per rahó de les dites coses ne per nuyl altra, ell és apareylat d'estar-li'n a
dret en poder de son jutge. E si per ventura la dita Margarida negava o absentava la dita
fiyla sua, destrenyets la dita Margarida ab força deguda a mostrar-la e deliurar-la al dit
pare seu o a son procurador, en tal manera vos avén sobre açò que, per falta de justícia
en vós trobada, lo dit Jacme no aja a tornar denant nós per la dita rahó. *Data ut supra
(Data Barchinone, nonas iulii anno Domini millesimo .CCC.ºXVIII.º).*³⁴⁷

¶ ³⁴⁶ què, manca a l'orig.

¶ ³⁴⁷ Al marge esquerre: *Fuit duplicata, eo quare prima fuit [a]missa.*

1318, agost 19. Barcelona.

*Jaume II al seu escuder Guillem de Santa Coloma, amb ordre de continuar la seua mediació, de part del sobirà, en el conflicte mogut entre el comte d'Empúries i el vescomte de Rocabertí, a l'espera que hi intervinga el rei de Mallorca (el vicecanceller).*³⁴⁸

ACA, C, reg. 245, fol. 14r.

En Jacme, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al amat escuder nostre en G(uillem) de Senta Coloma, *et cetera*. Fem-vos saber que nós, per espegament del fet per què nós vos tramesem als nobles comte d'Ampúries³⁴⁹ e vescomte de Rochabertí, escrivim ara per nostra letra al rey de Malorques que él, per bon espegament del dit fet, escriba per sa letra al dit comte d'Ampúries pregan e aconsellan-lo que deja tornar a les tenences de .X. dies, segons que d'abans ere, ab lo dit vescomte, e que deja retre les postats dels castels les quals avia reebudes del dit vescomte. Per què volem e-us manam que, si per aventura lo dit comte no volia e-s mostrava deffil a retre les dites postats e a tornar en les dites tenen[c]es, no-us en partiscats, ans estats sobre los prechs nostros per alguns dies entrò que la letr[a] del dit rey de Malorques sia venguda al dit comte. Dada en *Barchinona*, .XIII.º *kalendas septembris anno Domini .M.ºCCC.ºXVIII.º*

Idem (Vicecancellarius, mandato domini regis).

1318, setembre 4. Vic.

Jaume II a Vidal de Vilanova, missatger seu a la cort papal, sobre les circumstàncies de l'erecció del nou arquebisbat de Saragossa (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 338, fol. 17r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó. Al amat conseller nostre an Vidal de Vilanova, salut e dilecció. Fem-vos saber que'l honrat pare en Christ en P(ere), bisbe de Saragoça,³⁵⁰ és vengut ara a nós a Vich, e és-se rahonat ab nós del fet de la ordinació feta per lo senyor papa de la divisió de Terragona e del noveyl archabisbat de Saragoça, e dix que havia sabut de cort que'ls rescrits papals necessaris al dit novell archabisbat eren ja fets e cumplits, e que ja degren esser venguts deçà, e diu que ha ahuda gràcia que no'l cal anar a cort, mas que'l pal·li li serà tramès. E maraveyla's com no'u són, e dubta molt d'açò, cor fet li és saber de cort per algun amic seu que'l senyor papa, rahonant-se familiarment en sa cambra, s'i moch del archabisbe de Terragona³⁵¹ que fos mudat al archabisbat de Saragoça, per ço com molt temps havia estat aquí en aquella Esgleya, e que és hom antich e

¶ ³⁴⁸ Precedeix (fol. 13v) carta al rei Sanç de Mallorca. ¶ ³⁴⁹ Ponç VI (1313-1322), dit Malgaulí (FLUVIÀ, *Els primitius comtats...*, p. 62). Sobre els conflictes entre aquest i els Rocabertí, *vid.* SOBREQUÉS, *Els barons...*, pp. 93-94. ¶ ³⁵⁰ Pero Lopes de Luna, bisbe (1317-1318) i primer arquebisbe de Saragossa (1318-1345).

Vid. *Diccionario de Historia Eclesiástica de España*, IV, Madrid, 1975, s. v. Zaragoza. Fou promogut arquebisbe el 23 de juliol (EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 153). ¶ ³⁵¹ Ximeno Martines de Luna (1317-1327). Abans, des de 1296, bisbe de Saragossa (*Diccionario...*, loc. cit.).

qui s'o tendria en gran consolació e en gran bé, e que'l dit bisbe de Saragoça fos posat al archabisbat de Terragona, e que és en edat que mils poria sofferir lo trebayl e ço que hagués a fer aquí, e ha entès que açò és mogut e tractat per l'archabisbe de Terragona. E aquest mudament, si's fahia, té lo dit bisbe de Saragoça que seria a molt gran don seu e minva e manifest perill per moltes rahons, e specialment que'l capítol de la Esgleya de Terragona se cuyden, e àls no·ls en daria hom a creure, que'l dit bisbe de Saragoça, del començament tro ara, sia estat movedor e recaptador d'aquesta divisió e d'aquesta provisió del senyor papa, la qual lo dit capítol té a gran deshonor e a gran minva e derrochament de la Esgleya de Terragona, e seria-li dura cosa de viure ab aquells qui'l han en aquesta suspita, e les altres rahons vós les podets bé pensar qui serien dampnoses al dit bisbe si açò's fahia; e soplegà a nós que nós sobre açò vos deguéssim escriure, e nós tenguem-ho en bé. Per què volem que vós sapiats si açò és ver e, si sentits que hoc, que de part nostra sopleguets al senyor papa e procurets que aquest mudament no sia fet, per les rahons que dites són, mas que cascun d'ells s'estien en son archabisbat, axí com se són. Dada en la ciutat de Vich, .IIII. dies anats del mes de setembre en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.XVIII.

Idem ut supra, et expedita ut supra (Bernardus de Aversone, mandato regio, et fuit ei lecta et expedita absque vicecancellario, suo mandato).

198.

1318, setembre 16. Figueres.

Jaume II a Guerau de Rochabertí i Vidal de Vilanova, missatgers a la cort papal, ordenant el retorn del primer. Vilanova, pel contrari, hi romandrà, entenent en els afers de l'orde de l'Hospital i eventualment en altres qüestions amb el rei Robert [III] de Nàpols (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 338, fol. 17v.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó. Als noble e amats conseylers nostres en Guerau de Rochabertí e en Vidal de Vilanova, salut e dilecció. Fem-vos saber que nós, esguardan que, vós amdosos, dies molts són passats sots estats en la cort del papa, specialment esperan la venguda del rey Robert, esguardan encara que la vostra estada tan longa no·ns és honor neguna, per ço avem acordat e tenim per bé, e volem e manam, que vós, dit noble en Guerau de Rochabertí, vista la letra, vos en vingats, reebut primerament comiat del papa en aquella manera bona de què·us parrà; e, entre les altres paraules, porets-li dir com vós, per alguns grans affers que avets deçà, als quals no podets fallir, vos n'avets a venir, e que de la vostra venguda avets, per la gran necessitat dels dits vostres affers, obtenguda licència de nós. E sapiats que aytanbé aguérem fet semblant manament de venir a vós, dit en Vidal, sinó per los affers del Espital de què vós sots enformat, per lo qual fet volem que romangats e'y entenats, segons la informació que·us havem donada, e encara entretant en los altres fets de què amdosos érets enformats, axí com mils porets. Encara vós, en Vidal, si'l rey Robert venia mentre serets aquí, entendrets en los affers segons les informacions que amdosos haviets, e per nós e per nostres letres. Esters, vós, en Guerau, per la vostra venguda, porets provehir al fet del hostatge que deÿts que avets a tenir al rey de Mallorches. Encara vós, en Vidal, si'l rey Robert ve, porets escusar la tornada del dit en Guerau per la rahó de necessitat de sos affers dessus

dita. Dada en lo loc de Figueres, .XVI. dies anats del mes de setembre en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.XVIII.

*B(ernardus) de Aversone, mandato regio,
et fuit ei lecta et expedita, mandato suo, absque vicecancellario.*

Certum est quod subscripti nobilis Geraldus de Rochabertino et Vitalis de Villanova redierunt de curia domini pape, et nulla alia expeditio fuit facta, quia rex Robertus non venerat dum ipsi fuerunt ad curiam domini pape.

199.

1319 (Enc. 1318), febrer 18. Barcelona.

Jaume II a Bernat de Fenollar, lloctinent de procurador de Catalunya, amb l'encàrrec de demanar al consell de Tortosa i al bisbe i capítol de la ciutat un donatiu destinat a pagar al rei de Mallorca la redempció de les postats (sense escrivà).

ACA, C, reg. 245, fol. 96r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó. Al amat conseller nostre en Bernat Desfonollar, tenent loch de procurador en Catalunya, salut e dilecció. Fem-vos saber que, depuys vos partís de nós, nós pensam que·us comanàssem ab cartes de creença que demanàssets, pregant als prohòmens e a la universitat de Tortosa, e encara al bisbe³⁵² e al capítol, que·ns ajuden a la quantitat de .CC.X. *millia solidos*, los quals, segons que vós sabets, havem a pagar al rey de Malorches per reembre les postats. E axí, trametem-vos per aquest correu les cartes de creença, manan a vós que les dites cartes presentetz, e per la dita creença preguets e induescats per totes aquelles maneres que puxats ne sapiats als dits prohòmens e universitat de Tortosa, e al dit bisbe e capítol, que ells ajuden a nós de gràcia special, d'aquella major quantitat que porets, a reembre les dites postats. Axí que al bisbe e al capítol podets dir que·u facen de ço des lur, mas emperò qu'ells ho hagen de lurs hòmens, que axí ho fem demanar a tots los prelats d'Aragó e de Catalunya e de regne de València, e axí s'és fet ja d'altres vegades que·ns acorrien e·ns ajudaven de gràcia, e pagaven-ho lurs hòmens. Et vós podets bé dir als dits prohòmens de Tortosa e bisbe e capítol ço que ara·ns ha fet lo dit rey de Malorcha, e com és gran necessitat a nós, per la dita rahó e per altres, que nós reemam les dites postatz; e, si no ho fahiem, quant de dan e de perill se'n puria seguir a tot lo regne. Les quantitats no·us trametem a dir, per ço com demanam de gràcia, mas ajats-ne ço que puxats, e si·us semble que a fer la dita demanda e prechs sia present l'infant don Jayme, car fill nostre, digats-li de part nostra que·y sia e·y ajudat en ço que puxa. Dada en Barcelona, dicmenge .XVIII. dies del mes de febrer en l'any de .M.CCC.XVIII., sots lo nostro segell secret.

¶ ³⁵² Berenguer Desprats (1316-1340). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 223.

1319, maig 16. Barcelona.

Instruccions donades per Jaume II a l'abat de Santes Creus, ensems amb Guillem de Jàfer i Pere de Celma, juristes de València, per a la fundació, per voluntat del sobirà, d'un monestir de l'orde de Calatrava al castell de Montesa (Bernat Safont).

ACA, C, reg. 338, fols. 22v-23v.³⁵³

Iacobus, et cetera. Venerabili et religioso fratri Petro, abbati Sanctarum Crucum,³⁵⁴ dilecto capellano nostro maiori, salutem, et cetera. Cum, super facto novi monasterii fundandi in castro de Muntesia, quedam comiserimus venerabili et religioso fratri Iohanni,³⁵⁵ abbati Vallisdigne, vobis ex parte nostra oretenus referenda, ideo vos rogamus quatenus, credendo relatibus dicti abbatis, compleatis quod super eo vobis ex parte nostra duxerit exponendum. Data Barchinone, .XVII.º kalendas iunii anno Domini millesimo .CCC.º nonodecimo.

B(ernardus) de Fonte, mandato regio.

Iacobus, et cetera, fideli G(uillelm)o de Jaffero, consiliario nostro, salutem et cetera. Cum venerabilibus et religiosis fratri Petro, abbati Sanctarum Crucum, dilecto capellano nostro maiori, et fratri Iohanni, abbati Vallisdigne, quedam comiserimus vobis ex parte nostra oretenus referenda, mandamus vobis quatenus, credendo relatibus dictorum abbatum, vel alterius eorum, faciatis et completis quod ex parte nostra vobis abbates ipsi, vel eorum alter, duxerint referendum, scituros quod ex hoc nobis gratum et placidum facietis servitium, ac regratiabimur vobis multum. Data Barchinone, .XVII.º kalendas iunii anno Domini .M.ºCCC.ºXIX.º

Idem.

Similis fuit missa Petro de Celma, iurisperito Valentie. Idem.

L'abat de Sentes Creus ha personalment anar a Montesa. E en G(uillelm) Jàfer, ho en P(ere) Celma, vaja ab ell, e que lus en sia fet manament.

Si'l maestre de Calatrava³⁵⁶ o el comanador d'Alcaniç ve a Montesa, e protesta que és apparellat d'enantar al monestir, respona l'abat que ell és vengut per aquella rahó meiteixa, e que és apparellat d'enantar en lo fet, mas per ço com lo senyor rey ha procurat aquest fet e'n és cap e fundador, e a instància e satisfacció d'ell s'és tot fet, és covinent cosa e profitosa al monestir e de gran endreçament d'aquell que en açò sia demanat consell del dit senyor rey, e ab son consell se fassa ço qui's farà, majorment com lo dit senyor rey, avén gran affectió al endressament del dit monestir, entenia esser personalment en lo dia emprès al loch de Montesa, per esser al dit fet e donar tota bona endreça a aquell, mas, per rahó de la malatia sua, no'y és pogut venir. E axí, diga el dit abat al maestre o al dit comanador que se'n venguen al senyor rey, per haver son conseyll sobre açò, e, si'l dit

¶ ³⁵³ Precedeixen i segueixen diverses lletres, al cardenal Berenguer, bisbe Tusculà, al bisbe de València, a fra Gonçalvo Gómez, comanador d'Alcaniç, i a altres personatges, sobre la mateixa qüestió. ¶ ³⁵⁴ Fra Pere Alegre (1309-1335). ¶ ³⁵⁵ Fra

Joan Font (1310-1332). ¶ ³⁵⁶ Fra Garcia López de Padilla, nomenat pel papa visitador del nou monestir de Santa Maria de Montesa (V. FERRÁN Y SALVADOR, *El Castillo de Montesa*, València, 1926, p. 18 i doc. 1).

maestre o comanador se'n volen venir al senyor rey, vengue-se'n ab ell lo dit abat; en altra manera, protest-li d'aquestes coses ab carta publica.

Si, emperò, lo dit maestre o comanador dehia que ell no és aquí per acabament del dit monestir, mas per al·legar rahons que no's cové al lur orde que'l dit monestir se faça, diga lo dit abat que d'assò ell no ha res a fer, mas que'u haja ab lo senyor papa. E si altres rahons dehia, per les quals no volgués o no pogués enantar al dit monestir, respona l'abat protestan ab carta o en altra manera, axí com a ell e a'n G(uillem) Jàffer o a'n P(ere) de Celma serà vist faedor.

E si l'abat de Sentes Creus era embargat per alguna necessitat, complesca en loch d'ell totes les dites coses l'abat de Valldigna, ab procuració que haja del abat de Sentes Creus, expresse les necessitats. E sia memòria al abat de Valldigna que, si l'abat de Sentes Creus no podia fer tals jornades que pogués complir al dia emprès al loch de Montesa, que se'n anàs primer l'abat de Valldigna, e ab letra e ab procuració del abat de Sentes Creus.

Són liurats per en Bernat d'Averçó al abat de Valldigna, liuradós per ell al abat de Sentes Creus: lo rescrit papal de la fundació del monestir, qui comença: *Iohannes, et cetera. Ad perpetuam rei memoriam. Pia matris Ecclesie...*; ítem, altre rescrit qui comença: *Iohannes, et cetera. Dilecto filio abbati monasterii Sanctarum Crucum...*; ítem, altre rescrit qui és tramès al maestre e al covent de Calatrava, inductiu que donen al dit monestir los béns que han en Aragó, qui comença: *Iohannes, et cetera. Dilectis filiis magistro et fratribus ordinis Calatravensis. Dum ordinis...*; ítem, altre rescrit en què'l papa mana al maestre de Calatrava que trameta .X. frares al dir monestir, qui comença: *Iohannes, et cetera. Dilecto filio magistro ordinis Calatrave. Inter cetera...*; ítem, li foren lliurats lo rescrit del papa tramès al bisbe de València³⁵⁷ sobre la citació del maestre; ítem, translat en paper de la citació del bisbe e de la resposta feta per lo maestre. Dels quals rescrits usen los abats en ço que vist serà a ells e a'n G(uillem) Jàffer o a'n P(ere) de Celma, e no en àls, e tornen-los a'n Bernat d'Averçó. *Redeunt dicti abbates, restituerunt dicta rescripta.*³⁵⁸

E si per aventura lo dit maestre o comanador, ne altre per lo dit maestre, no era en lo dit loch al dit dia, lo dit abat de Sentes Creus o, ell absent, l'abat de Valldigna, protest en lo dit loch com ell, a requesta del senyor rey, és vengut en lo dit loch per complir lo fet del monestir quant en ell és, mas que no ha atrobat aquí lo dit maestre, ne altre per ell ab qui puga enantar en lo dit fet.

201.

1319, juliol 16. Barcelona.

Jaume II a l'infant Jaume, procurador general. Li encarrega que vaja a Lleida a fi de jutjar un excés comés per la ciutat i alguns particulars contra el noble Guillem d'Anglesola, on procedeix aplicar, segons el monarca, càstigs personals i grans penes pecuniàries, car ell no hi pot anar en persona, convalescent de la seua malaltia (Francesc Sabastida).

ACA, C, reg. 245, fol. 155r.

¶³⁵⁷ Ramon Gastó (1312-1348). Vid. EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 512.

¶³⁵⁸ *Redeunt...* rescripta, afegit posterior.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, al molt car fill primer engenrat e general procurador nostre, infant en Jacme, salut e benedicció. Infant, sapiats que'n Berenguer Sentvicens, veguer nostre de Leyda e de Pallars, és vengut a nós e à'ns recomptat .I. gran excés e folia que la universitat e alguns de la ciutat de Leyda novellament han feta contra el noble en G(uillem) d'Angleola, per lo qual excés, retent d'aquell justícia, puran alguns, segons que avem entès, personalment esser punits, e segons Déu e justícia ne exiran, ultra açò, grans quantitats de diners. E nós no podem quant aadés anar a la dita ciutat, que jassia, mercè de Déu, siam guarit, encara nos³⁵⁹ seria perill cavalcar e trebaylar en aquest temps, per què volríem e tendríem per bé que vós, si fer-se pot sens dan e greuge de vostra persona, encontinent vos en muntàssets ves la dita ciutat de Leyda e enantàssets sobre'l dit fet, segons que requerís justícia. E com lo dit en Berenguer Sentvicens se'n vaja ves vós per enformar-vos largament d'aquests affers, axí com sell qui'ls sab, volem que'l creegats de ço que'us dirà en esta rahó de part nostra. *Data en Barchinona*, .XVI. dies de juliol en l'any de .M.CCC.XIX.

*Franciscus de Bastida, mandato regio, et fuit ei lecta.
Fort(iter) criminal(iter).*

202.

1319, juliol 28. Barcelona.

Jaume II a Ferrer Descortell, batle general del regne de València. Li ordena anar a Moixent per veure si es pot interceptar l'entrada d'una possible invasió granadina, tallant el pas del torrent que veureja la vila (Pere Martí).

ACA, C, reg. 245, fol. 162v.

Iacobus, et cetera. Fideli suo F(errari)o de Cortilio, baiulo regni Valentie generali, et cetera. Fem-vos saber que en Gonçalvo García, amat conseller nostre, nos ha dit que endret de la vila de Muxén a un torrent que devalla de la serra de la Ruva³⁶⁰ e ve prop de la vila, axí que en nul loch no ha pas sinó un poch prop de la vila, e à regonegut ell ab altres que, si aquell pas s'afollava, hom faent-y grant taylada, que null temps hòmens a cavall no porien devallar de Muxén a ençà, e nós entenam que, si açò era possible cosa, que seria subiranament grant profit e defeniment de tot lo regne, perquè, segons veritat, null gran poder de sarrahins³⁶¹ no poria entrar en lo regne de València sinó per la dita part de Muxén. Per açò volem e'us manam que de mantinent anets personalment al dit loch, e menatz ab vós alcunes dues o tres persones familiarment, de Xàtiva, que sien hòmens avists, e regonegats lo dit torrent privadament si's poria afollar, com dit és, e per quant se purà fer la dita obra;

¶ ³⁵⁹ nos: «no». ¶ ³⁶⁰ Es pot identificar amb la serra de Rufa, al terme d'Almansa, car en la seua rodalia naix el barranc de Cànyoles, conegut aigües avall com a riu Cànyoles o riu de Montesa, que passa per la vila de Moixent (agraïm l'amable informació d'Agustí Ventura i de Josep Ll. Cebrián, de Xàtiva). Enric GUINOT (*Els límits del regne, València*, 1995, p. 69) suposa que la serra de la Rua designa el massís del Caroig. Als Furs

de València (I, 1) és citada (...e a la serra de la Rua...) en descriure les fronteres del país. ¶ ³⁶¹ Les prevencions de Jaume II responien a la inquietud per un possible atac granadí, després del fracàs de la campanya contra Granada dels infants Joan i Pere de Castella, tutors del rei Alfons XI, que hi trobaren la mort, el mes de maig anterior (FERRER I MALLOL, *La frontera amb l'Islam en el segle XIV...*, pp. 116-117).

e ço que trobaretz, fetz-nos-ho a saber yvassosament. E lo dit en Gonçalvo vos escriu sobre açò. *Data Barchinone, .V. kalendas augusti anno Domini .M.ºCCC.ºXIX.*

P(etrus) Martini, mandato regio.

203.

1319, setembre 5. Cornellà.

Jaume II a l'infant Jaume, procurador general, comunicant-li que, vist que s'ha excusat d'acudir davant del rei, ell mateix se'n va a Tortosa, malgrat la seua malaltia, per tal de tractar amb el primogènit les qüestions relatives al seu imminent matrimoni (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 245, fol. 182v.

Ed. J. E. MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón. Su vida familiar*, II, doc. 295.

Iacobus, et cetera. Inclito infanti Iacobo, karissimo primogenito et generali procuratori nostro, et cetera. Fem-vos saber que dimarts primer de setembre vench a nós frare P(ere) Desporteyll, nostre confessor, lo qual havíem tramès a vós, e dix-nos que vós ara no podíets venir a nós. E nós, veén³⁶² que havem pres algun mellorament de nostra enfermetat, jassi-açò que no·u ajam bé aparellat, ne és sens perill, esforçam-nos axí com podem de anar a Tortosa, quan en andes, quan cavalcan a poques jornades, per ço com veem que és necessitat, per lo temps que's acosta fort que vós devets oir vostra missa. E volem e fa mester que·us trobem a Tortosa, per ço que puscam parlar e acordar sobre aquests affers. *Data in domo de Corniliano*,³⁶³ *nonas septembris anno Domini .M.ºCCC.º nonodecimo.*

B(ernardus) de Aversone, mandato regio facto per Dominicum Granyana, qui aportavit eam dictatam, ut dixit, per dominum regem.

204.

1320 (Enc. 1319), gener 6. Tarragona.

*Informació donada per Jaume II a Ramon d'Avinyó, paborde de Tarragona, en la seua missatgeria a la reina Maria de Castella, amb la missió d'explicar la conducta de l'infant Jaume renunciant al matrimoni amb la infanta Elionor, néta d'aquella (Bernat d'Averçó).*³⁶⁴

ACA, C, reg. 348, fols. 32r-34v.

Legatio comissa R(aymund)o de Avinione, preposito Terrachonensi, ad partes Castelle, circa negotium dicti domini infantis Iacobi.

.....³⁶⁵

A la muy noble e muy honrada dona Maria, por la gracia de Dios reyna de Castiella e de León e senyora de Molina, don Jayme, por aquella misma gracia rey d'Aragón,

¶ ³⁶² *veén*: «veem». ¶ ³⁶³ *Corniliano*, interlineat. ¶ ³⁶⁴ El 22 d'octubre de 1319, de Gandesa estant, el rei ja havia fet saber a Maria de Molina l'actitud de l'infant Jaume, i la impossibilitat de dissuadir-lo de no consumir el matri-

moni i entrar en religió (GIMÉNEZ SOLER, *Don Juan Manuel...*, doc. CCCLI). ¶ ³⁶⁵ Segueix lletra de creença a Alfons XI, en termes similars a la de la reina Maria de Molina, copiada tot seguit.

et cetera, salut como a reyna que mucho amamos e de quien mucho fiamos, e pora quien querriamos mucha honra e buena ventura e tanta vida e salut como pora nos mismo. Reyna, ya el otro día, con la seguera carta nuestra que vos embiamos, vos fiziemos saber del fecho del infante don Jayme, nuestro fijo, cómo renunció a los regnos e tomó el hábito del Espital, e ahún vos embiamos dezir que dentro pocos días vos faríamos saber más cumplidament todos los fechos cómo son passados con el pebostre de la Iglesia de Tarragona; e assí agora avemos informado e mandado al honrado don Remón d'Avinyón, pebostre de Tarragona, consellero nuestro, el qual embiamos a vos, qui esta carta vos dará, que vos diga más cumplidament todos los fechos cómo passaron. E assí, reyna, podedes lo creer de quanto vos dixiere en esta razón de nuestra parte. Dada en Tarragona, .VI. días andados del mes de yenero en el anyo de nuestro Sennor de .M.CCC.XIX.

Idem (Bernardus de Aversone, mandato regio).

366

Informatio tradita dicto R(aymund)o de Avinione.

Açò és ço que deu dir lo pebordre de Tarragona a la regina de Castella de part del senyor rey d'Aragó.

Primerament, con ja sap, que'l rey li fêu saber largament per sa carta lo fet del infant en Jacme con és passat, del temps que li vench *antojo* o volentat de renunciar al regne e de leixar lo món entrò al dia que fêu matrimoni ab la infanta dona Elionor.

E depuys, fet lo matrimoni, lo rey parlà ab lo dit infant molt espressament e li dix moltes coses segons que's covenia al fet, e entre les altres coses, volia-li leixar mantinent lo regne de València entegrament e que's nomenàs rey, si's volia, e la infanta reyna, e que visqués allí a son delit e que no agué cura d'altres coses, que ell faria ab sos germans que tenguessen son loch en les altres terres e trebaylassen per ell en ço que maester seria; mas no poch altra cosa trer d'ell sinó que no's trobava sufficient ne bastant a regnar ne a esser en matrimoni, e açò per moltes rahons. E aquella hora lo rey no'l volch més afrontar.

Enaprés, l'infant n'Amfós parlà ab ell per manament del rey, e clamà-li mercè estant agenolla[t] denant ell que's partís d'aquest enteniment e que volgués regnar, que ell lo serviria en tal manera que jamés senyor no fo mils servit per germà con ell seria, e que no'l cabria treballar, que ell soferria tot l'afany dels regnes, mas tampoch no poch neguna cosa acabar ab ell.

Depuys, ordonà lo senyor rey que l'archabisbe de Çaragoça e los richshòmens d'Aragó, que allí eren ajustats tots, e bons hòmens de les ciutats, que parlassen ab lo dit infant, los quals o faeren molt bé e molt cumplidament e li promeseren moltes coses, les quals no eren tenguts de fer; e con açò no'ls bastà, dixeren-li paraules molt aspres, mas finalment no pogren àls acabar, sinó que dix que no'l enujassen, que no'n poria àls esser.

Aprés d'açò, ordonà lo senyor rey que s'ajustassen l'archabisbe de Tarragona e tots los demés prelatos de Catalunya, e los richshòmens e bons hòmens de les ciutats, e aytambé del regne de València, e manà que parlassen ab lo dit infant en Jacme. E si aquells

¶ 366 Segueix lletra de creença a Juan Manuel.

d'Aragó dixerren moltes coses e bones per retenir-lo al món, aquests enadiren quant pogren, obligants-se a ell a moltes coses, a aquelles que ells entenien que li serien a plaer, jassia que a ells eren greus de fer; mas no pogren altra resposta haver d'ell sinó aquesta: que ço que no havia volgut fer per lo rey, son pare, ne per amor de la infanta, ne per los aragoneses, a qui ell era més tengut que a ells per ço con lo havien jurat, e ell a ells, que no ho entenia a fer per ells, que eren presents.

E molts altres bons hòmens, grans clergues, religioses e altres en especial parlaren ab ell, faén-li consciència que errava e peccava, e dién moltes bones rahons, mas paria que con més li parlaven d'aquella rahó més se enfortia en son enteniment.

E ell rey aytambé li parlà molts plets, e vench a punt alcunes vegades de penadir-se de ço que comensat havia, jassia que havia partit tot quant tenia e gitada la companya de si; mas finalment no s'i poch altra cosa fer, mas que prè l'àbit del Espital, jassia que havia dit que pendria l'àbit de monges blanchs, sinó per ço que no se atrevia que pogués soferir la dita orde.

E així, diga que bé entén lo rey que desplaer deu haver la reyna d'aquest fet, però pus altra cosa no s'i ha puguda fer, que aja per bé ço que Déus ha ordonat e volgut, car si per desplaer se pogués destorbar, assats ne mostraren lo rey e tots aquells de la sua terra, que jamés .I. senyor no fo més plant, sens rahó que ell no dava a les gens, guardant qui era ell. Però, així cové que se'n conort hom con si era mort.

E ofresca de part del dit rey que, con ell sia molt tengut a la infanta dona Elenor per molts deutes que ab ell ha e per lo bé que és en ella, que és apparallat de fer en lo fet de la dita infanta e de tractar e treballar aytant e molt més que si era sa filla, e no entén escusar neguna cosa que per ell pusca esser feta en bé e honor de la dita infanta, que sab Déus que més se té³⁶⁷ per pus dampnificat del fet de la infanta que no fa dell fill.

Sia informat lo pebordre que si, per aventura, per la reyna o per altra persona era rahonat o posat en dupte si les covinences han compliment segons que'l fet és passat, que respona e mostre con clarament e manifesta són cumplides, que les covinences no foren fetes, ne les rahons no's donaren, sinó per fer lo matrimoni acabadament en fas de Esgleya, axí con se féu, e mostre les paraules de les covinences si mester hi faran.

Ítem, si per aventura la reyna o altres dehien per què lo rey no féu saber aquest enteniment del infant abans, per ço que s'i presés alcuna altra manera a partir aquest fet, que no li calgués ohir missa, a açò respona que, jasia que'l dit infant hagués mogut ja pessa ha aquest enteniment, però tolt l'avia lo rey d'ell, axí con ja ho féu saber a la reyna, e pochs dies havia que li havia fet saber que pendria muller al temps que emprès era, mas que li clamava mercè que no's feés ab neguna ufana, mas simplement e no en ciutat ne en gran vila.

E així lo rey, volent que'l fet vengués bé, seguia sa voluntat e atorgava-li so que volia en aquesta rahó, e majorment consentia aquesta manera, que's feés simplement, per rahó d'aquesta desventura que era esdevenguda de la mort dels infants. E ab aquestes paraules e ab semblants lo passà enganosament tro al temps que les covinences se devien cumplir, e, con ell descobrí³⁶⁸ sa voluntat, no romania temps que hom ho pogués fer saber a la reyna, ne s'i podia pendre negun remey, segons les covinences, si'l matrimoni no se

¶ ³⁶⁷ té, interlineat. ¶ ³⁶⁸ descobrí: «destrubí».

solempnizàs en fas de Esgleya, e'n cara que fossen presents la reyna e los damunt dits infants, que eren ja morts.

E per ço con hom encara no perdia suspita que no'l tolguessen d'aquell enteniment, ans se cuydava hom que, ohida la missa, que'l tolrien entre tots d'aquell enteniment, segons les maneres dessús dites que s'i preseren.

E encara, que a la infanta no s'i trobaria tan bona ne tan segura carrera que ell fôra romàs e'l segle volenter, ab què no regnàs ne presés muller, e romania la infanta embargada tots temps, que no pogra haver altre marit, ell vivent. Mas, despuys que fo sollempnizat lo matrimoni en fas de Esgleya, covenia que usàs ab la infanta així con ab sa muller, o que entràs en orde, així con fêu, e ella era solta per fer de si ço que volria.

E així, lo matrimoni de necessitat se covenia a fer a prou e a segurtat d'amdues les parts, majorment de la infanta per les rahons damunt dites e per ço con guaanyava les sues dots.

Pas lo pebordre per la infanta dona Maria e diga-li la rahó per què va cumplidament, e parle ab la reyna dels fets de la infanta de part del senyor rey, així con la dita infanta lo enformarà.

E si don Johan Manuel sarà là on és la reyna, dirà la missatgeria en presència del dit don Johan; e si'l trobava en camí o loch prop, veja-lo e diga-li la missatgeria damunt dita depuys que la aurà dita a la reyna.

Encara, semble que serà bé que, con dirà la missatgeria a la reyna, que'y deman lo rey, si esser-hi volrà, e aquells bons hòmens del consell de la reyna e del rey.

Encara, si la reyna mostrava despagament³⁶⁹ o dehia alcunes paraules, respona-li ab reverència e la [a]ssuag ab rahó, segons que'ls fets són passats ab veritat.

E si dehia, per aventura, que vol que la infanta torn en Castella, respona que d'açò seguirà lo rey ço que ella volrà.

Fuerunt tradita predicto R(aymund)o de Avinione: rescriptum domini pape originale, missum dicto infanti Iacobo, inter cetera, hortatorium ut procederet ad peragendum matrimonium cum infantissa domina Elionor, hostendendum prout videbitur³⁷⁰ in dicta legatione sua; item, translatum pactionum matrimonii factarum olim inter dominum regem Castelle et dominum regem nostrum, iniendi³⁷¹ inter dictos infantes. Tēnor vero dicti rescripti est qui sequitur in sequenti pagina.

205.

1320 (Enc. 1319), gener 13. Tarragona.

Jaume II al noble Dalmau de Castellnou, oferint-li amb insistència la dignitat de mestre de l'orde de Montesa, vacant (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 338, fol. 37r-v.³⁷²

En Jacme, *et cetera*. Al noble e amat nostre en Dalmau de Castellnou, salut, *et cetera*. Ben creem que'us membre ço que nós parlam ab vós enguany a *Barchinona* sobre'l fet del

¶ ³⁶⁹ *despagament*: «desperegament». ¶ ³⁷⁰ *videbitur*: «viditur». ¶ ³⁷¹ *iniendi*, probablement per *ineundi*.

¶ ³⁷² Precedeix carta a Jaspert de Castellnou sobre el mateix assumpte, en català.

maestrat del monestir de Muntesa e de la resposta que·ns hi faés.³⁷³ Ara·us fem saber que havem vistes alcunes letres les quals l'amat conseller nostre en Vidal de Vilanova nos ha mostrades, que li ha trameses lo noble en Jaspert, vezcomte de Castellnou, per les quals apar que ell se entramet que vós preséssets aquest fet, a servi·y de Déu e nostre, més que si anàvets a altra part, e que·l dit en Vidal nos pregàs que perseveràssem en aquella volentat en què érem con vos en parlam, e que·us n'escrivíssem con sahó fos, e que ell faria que vós tota hora fariets e obehiríets a la nostra volentat. Per què nós, fiants de la suficiència e bonea vostra, vos fem saber que no·ns són partits d'aquella volentat que havíem con vos en parlam, ans perseveram en aquella e·ns plauria molt que, primerament per servi·y de Déu e puys per lo nostre e per vostre bé, fóssets en aquell estament, cor molts béns vos hi jaen, e specialment a la ànima, que és sobre tot. E nós, per aquesta rahó, volríem·ho per a vós, per ço con nos havets servit e sabem la bona affecció que havets envers nós, e tenim certament que vós hi serviríets principalment a Déu e puys a nós. Per què havem tengut en bé de escriure a vós en aquesta rahó e de fer·vos saber nostra volentat, e axí vós, mantinent, vista la letra, si havets volentat de pendre lo fet, venits tantost a nós aparellat de pendre l'àbit e de enantar en lo fet, cor nós darem obra, Déu volent, cumplidament sobre açò; aytambé, si no n'havets volentat, fets·nos·ho tantost saber, cor no·s poria lo fet allongar per lo gran perill e don que per falta de mestre pren tot dia lo monestir. E d'aquesta rahó metexa havem escrit ara al dit noble en Jaspert. Dada en Tarragona, .XIII. dies anats del mes de gener, en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.XIX.

*Idem ut supra (Bernardus de Aversone, mandato regio).
Expedita ut supra (Expedita suo mandato, absque cancellario).*

206.

1320 (Enc. 1319), gener 13. Tarragona.

Jaume II al noble Bernat de Cruïlles, persuadint·lo a fer ingressar el seu fill a l'orde de Montesa, encara que no tinga els deu anys (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 338, fol. 37v.

En Jacme, *et cetera*. Al noble e amat nostre en Bernat de Cruïlles, salut e dilecció. Remembre·ns con vós nos havets pregat de .I. fill vostre que endreçàssem que fos reebut en la orde de la cavalleria del monestir de Montesa. On vos fem saber que a nós plau e volem que·ns trametats lo dit fill vostre, e nós comanar l'em e fer l'em reebre al mestre del dit³⁷⁴ monestir qui ara·s deu fer novellament. E no·l duptets de trametre si·us aja .X. anys, o aquèn entorn, que ab altres fadrins que·y aurà, fills de honrats hòmens, se nodrirà e serà bé pensat e nodrit e no·l farà fretura res que ops aja, e valrà'n tots temps més, pus sia .I. temps nodrit en la orde ans que reeba l'àbit. E entenem que deja partir de vós per trametre·lo a nós en la segona setmana de febrer qui ve. Dada en Tarragona, .XIII. dies anats del mes de gener, en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XIX.

*Bernardus de Aversone, mandato regio facto
per Vitalem de Villanova.*

¶ ³⁷³ Fra Guillem d'Erill, primer mestre de Montesa, havia mort l'octubre de 1319. El seu successor fou,

però, fra Arnau de Soler (*vid.* FERRÁN SALVADOR, *El Castillo de Montesa*, pp. 36–38). ¶ ³⁷⁴ *dit*, interlineat.

1320, abril 17. Montblanc.

Ambaixada de Jaume II al papa Joan [XXII], a càrrec de Guerau de Rocabertí i de Juan Lopes, ardiaca de Calataiud. Sol·licita que la dècima recollida als seus regnes es destine a la conquesta de Sardenya, en lloc d'aplicar-se a una intervenció contra Granada (Francesc Sabastida).

ACA, C, reg. 338, fols. 40r i 41v-42v.

Legatio comissa nobili Geraldo de Rochabertino et Iohanni Luppi, archidiacono Calataiubii, ad dominum papam.

Sanctissimo et beatissimo in Christo patri et domino domino Iohanni, divina providentia sacrosancte Romane et universalis Ecclesie summo pontifici, Iacobus, et cetera, pedum oscula beatorum. Nobilem virum dilectum consiliarium nostrum Geraldum de Rochabertino et discretum Iohannem Luppi, archidiaconum Calataiubii, clericum et familiares nostros, presentis littere exhibitores, super quibusdam negotiis honorem et servitium sancte Romane Ecclesie atque vestrum ac nostrum et regni nostri statum plurimum respicientibus et tangentibus vestre clementie exponendis, informatos a nobis plenarie, ad pedes sanctitatis vestre providimus destinandos, humiliter supplicantes quatenus dictos nostros nuntios benigne recipere, clementer audire suisque relatibus fidem plenariam adhibere vestra beatitudo dignetur. Universorum Conditor et mirificus reparator beatissimam personam vestram ad eius sancta servitia conservare dignetur incolumem plenis annis. Data in Montealbo, .XV.º kalendas madii anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º

Franciscus de Bastida, mandato regio.

.....³⁷⁵

Açò és ço que'l noble en Guerau de Rochabertí e en Johan López, artiache de Calatayú, han a dir al papa de part del rey d'Aragó.

Primerament, ab deguda reverència, lo saluden e li recomanen lo rey e los infants.

Aprés, li diguen con la sua sanctitat sab con lo regne de Cerdenya e de Còrsega és donat al rey d'Aragó e als seus qui après ell regnaran en Aragó, e aquells regnes deu tenir per la sancta Esgleya sots certes condicions, les quals la sua sanctitat bé sab, e entén lo rey d'Aragó que no és honor del papa ne profit de la Esgleya, ne encara honor del dit rey, que la cosa romanga pus en aquest estament, ans quasi és derrisió e escarn; e el dit rey, beneït sia Déu, és guarit de la enfermetat que ha haüda, e ha bon fill e bon hereu, que ha tal persona da qui's pot molt ajudar. Per què sopplica, ab aquella reverència que pot, que li sia feta ajuda per lo dit papa a la dita conquesta de la dècima que és collida e justada per manament del papa dels regnes e de les terres del dit rey, e si açò volrà fer lo papa graciosament e en do a la bona ventura; si no, lo rey d'Aragó pendrà aquella ab les condicions que devall se seguexen.

És a saber, que s'obligarà que, haüda Cerdenya e Còrsega, quant que passatge general se faés passarà e serà en aquell ell ho l'infant don Alfonso, fill e hereu seu, ab aquella

¶ ³⁷⁵ Segueixen lletres als cardenals i altres membres de la cort pontificia i als oficials dels territoris de França

per on passaran els ambaixadors, i carta de procuració en favor d'aquests.

gent que'l papa ordonarà, segons la quantitat que reebuda haurà. E par covinent cosa e rahonable que, d'açò qu'és estat collit e levat de les terres e regnes seus, se deja abans la sancta Esgleya servir d'ell ho de son hereu que distribuir ne donar-ho a altre príncep negú.

E si'l papa volrà més que'l rey d'Aragó e l'infant, son fill, après la dita conquesta, enanten contra los serreyns d'Espanya que esser en lo passatge, poran-ho molt bé fer, haüda Cerdenya e Còrsega, ço que ara tant bé no poden fer. E en aquell temps és appareylat lo dit rey de fer lo dit enantament, tot axí con al papa plaurà d'ordonar.

Ítem, puxen proferre al papa, de part del rey d'Aragó, que, ell faent aquesta ajuda, que'l rey d'Aragó li heretarà en Cerdenya e en Còrsega bé e covinentment .II. de sos nebots ho parents, qualque a ell plàcia.³⁷⁶

Ítem, si el papa atorga les coses damunt dites, ajen una carta en què'l papa man a prelats dels dits regnes e a jutges e a comtes e a vezcomtes e a altres barons, e a totes les gents de qualque condició sien, clergues e lechs, que reeben e ajen lo dit rey d'Aragó per lur rey e per lur senyor, e a aquell obeequen axí con a senyor e a rey; e una altra de excomunicació a tots los rebel·les e a tots aquells qui enpediment ho enbarc hi daran, de paraula ho de fet, publicament ho amagada. E aquests rescrits e altres qui facen per açò ajen con mellors e pus bastans poran, segons que là trobaran de consell. E que sia ordonat un legat de la terra del rey d'Aragó qui perseguesca aquest fet per lo papa, e seria agradable al senyor rey lo bisbe de Barcelona,³⁷⁷ segons que aquests rescrits ja altra vegada foren atorcats per los predecessors del dit papa.

Ítem, si el papa atorga les damunt dites coses e no's té per pagat de la segurtat que'l rey d'Aragó profer d'anar en lo passatge ho del enantament de Granada, e volia que les quantitats damunt dites li sien assegurades en altra manera, asseguren-li-ho sobre'l regne de Cerdenya e de Còrsega, axí que'l rey d'Aragó sia tengut de donar la meytat de la renda dels dits regnes tant e tant longament tro el papa fos satisfet de les dites quantitats.

Ítem, sien enformats que si'l papa los deya que vol fer la dita ajuda, mas que és sa volentat que's convertesca contra los sarrahins d'Espanya més que en lo fet de Cerdenya, que diguen e responen que'l rey d'Aragó ne volrà finalment ço que a ell més ne plàcia, e que sab Déus que major volentat ha en l'enantament contra los enemics de la fe d'Espanya que a negú altre fet del món, mas veu e conex que'l conqueriment de Cerdenya e de Còrsega és fi e acabament de la conquesta de Granada, per les rahons que devall se seguexen.

Primerament, que si l'enantament se fa ara contra Granada, és de molt gran messió e no par que deja fer gran fruyt. Que sia de gran messió se mostra manifestament, cor s'auran a fer dues armades de mar: una qui guarit l'estret de Jubeltari contínuament, d'estiu e d'ivern, e ha'y obs almenys .X. galeas; altra armada d'altres .X. galeas armades, per acompanyar la vianda qui irà per mar a la host de terra, e el nòlit de les naus e dels altres vexells per portar la vianda, qui muntarà molt, e l'acorriment e'l sou dels cavallers, qui almenys han a esser .II. millia cavalls armats e de .D. a mil alforrats, qui és de molt gran messió; e, pus los moros se guarden d'exir en camp, ço que sabran bé fer, porà'ls hom fer poc de don, cor en aquestes partides deçà no ha grans tales. Mas si Cerdenya e Còrsega

¶ ³⁷⁶ plàcia: «placirà», corr. ¶ ³⁷⁷ Ponç de Gualba (1303-1334). Vid. EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 128.

eren conquestes, lo rey d'Aragó, axí con aquell qui haurà ab què, porà continuar la guerra per mar e per terra totavia ab covinent ajuda de la Esgleya, axí con aquell qui serà molt poderós en la mar, e encara haurà de què sostenir la guerra e·ls anantaments de la terra. E, encara, que al papa no deu plaer que el rey d'Aragó estia axí, que haja lo títol e el dret del regne de Cerdenya e de Còrsega; deshonor li és e minva que no aja los dits regnes, axí con haver-los deu, ne és honor ne profit de la sancta Esgleya ne del papa.

Ítem, sien enformatos que si·l papa, ohides les rahons per què és mellor lo viatge de Cerdenya aadés que l'enantament de Granada, estava en son enteniment, no·u rebujen, ans li o graesquen de part del rey d'Aragó e se'n mostren pagats, e demanen los rescrits que a aquell negoci són necessaris e comissió a aquell prelat de la terra del rey que·l senyor papa volrà que do la dita dècima a perseguir lo dit negoci. E diguen que·l rey d'Aragó enantarà en lo dit negoci a la primavera primervinent, ho, si abans podia començar lo dit enantament, que·l dit prelat a qui el papa ho comenarà deja donar recapte al negoci.

Ítem, sien enformatos los dits missatges que si el senyor papa volia acórrer al rey de la dita dècima per a la conquesta del regne de Cerdenya e de Còrsega, mas no de tota, que·n presessen les dues parts, ho la meytat almenys, en la forma damunt dita.

208.

1320, juny 2. Lleida.

Ordre de l'infant Alfons al lloctinent del portantveus de procurador del regne de València dellà Uixó, de detenir i mantenir pres Jaume Despont fins a nova disposició (sense escriva).

ACA, C, reg. 412, fol. 57v.

Infant n'Amfós, *et cetera*. Al feel nostre en Pere Romeu, tinent loch del portantveus de procurador del regne de València del riu d'Uxó ensà, salut e gràcia. Manam a vós espressament e sots pena de la nostra gràcia e mercè que encontinent, vistes les presents, prengats en Jacme Despont, lo qual per vós és estat tret de la presó del castell d'Almazora, e aquell pres tingats tro que per nós hajats altra letra, o per lo senyor rey, què deyats fer d'aquell; e açò façats tant secretament que·l dit Jacme no·s puixa amagar. En altra manera, nós açò demanariem a vostre persona e a vostres béns. *Data en Leyda, quarto nonas iunii, anno Domini millesimo .CCC.ºXX.º*, sots nostre segell secret.

209.

1320, juliol 6. Calataiud.

Jaume II al seu germà, Frederic [III] de Sicília, sobre les treves amb el rei Robert de Nàpols (Francesc Sabastida).

ACA, C, reg. 338, fol. 31r.

Regi Frederico, Iacobus, et cetera. Car frare, ja creem que sabets con lo papa, de son propi moviment, volent usar de son poder, ha refermada la treva entre vós e·l rey Robert entrò a la festa de Nadal primera qui ve, e allongada la dita treva de la dita festa a tres anys, sots la forma e condicions que són largament contengudes en lo seu rescrit. E molts són qui parlen e dien, segons lur juhiy, ço que vós sobre açò devets fer, mas consell nostre

seria que, pus vós havets espay d'ací a la festa de Nadal de acceptar la dita treva ho de no acceptar, que no precipitàssets a dir-ne vostre enteniment si la entenets vós a atorgar ho a denegar, car saviea és que en los grans fets faça bon³⁷⁸ ço que ha a fer ab gran deliberació e no corrén. E nós entenem,³⁷⁹ car frare, que ab lo noble e amat conseller nostre en Bernat de Serrià, qui encontinent se n'entén anar ves vós, vos en trametam a dir complidament ço que'ns en parrà. *Data en Calatayú, .VI. dies del mes de juliol en l'any de mil .CCC.XX.*

*Franciscus de Bastida, dictata per decanum Oscensem,
et expedita suo mandato absque tenente locum cancellarii, quod dixit dictus Franciscus.*

210.

1320, agost 20. Tarassona.

Jaume II al seu primogènit, l'infant Alfons, procurador general, aconsellant-li la condonació de la multa imposada als jueus que anaren a Montclús a soterrar els seus correligionaris assassinats pels pastorells (Francesc Sabastida).

ACA, C, reg. 246, fols. 89v-90r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat car fill nostre infant n'Amfós, primogènit e general procurador nostre, comte d'Urgell, salut, *et cetera*. Infant, havem entès que vós havets condempnats en grans quantitats los juheus de Barbastre e d'altres lochs nostres qui vengren a Muntclús³⁸⁰ per soterrar los juheus que'ls pastorells havien morts, per rahon d'alscuns excesses que'ls dits juheus, qui per soterrar los altres eren venguts al dit loch, havien comeses e fets, derrocan partida del pont e talant e en altra manera. E nós, infant, ans del dit enantament vostre, haviem e havem ordenat que dels juheus de tota la senyoria nostra ajam una gran ajuda de .CC. millia solidos e més, de la qual puxam pagar tot ço que devem per la compra del comtat d'Urgell e veçcomtat d'Àger, ab alcuna cosa que'y anadescam, e entenem que d'açò se seguirà a nós e vós gran servey, que nós cobrarem bé .L. millia solidos de renda a la messió de la nostra casa e vós cobrarets lo veçcomtat d'Àger. E axí, és mester que, per tal que'ls juheus o puixen suffrir e nós ne puixam haver esta ajuda, qui és a nós e a vós de gran profit e servey, que en als los comportem e'ls relevem. Per què volem e us manam que vós, a pagar les quantitats en què'ls havets condempnats per la dita rahó, no'ls fassats forçar ne per aquella rahó contra ells no sia enantat tro vós siats ab nós, e lavors nós, haüda certificació de la colpa en què'ls trobàs, ordenar hiem ço que a nós parrà. Però, bé'ns plau que la condempnació sia feta, perquè mils aportarà hom los juheus a la demanda nostra damunt dita. Dada en Teraçona, .XX. dies anats del mes d'agost, en l'any de nostre Senyor .M.CCC. vint.

Franciscus de Bastida, mandato regio.

Predicta litera fuit expedita absque signo tenentis locum cancellarii, mandato regio facto per dictum Franciscum de Bastida.

¶ ³⁷⁸ bon, probablement per hom. ¶ ³⁷⁹ entenem: «entem».

¶ ³⁸⁰ Els habitants de la jueria de Montclús foren forçats a batejar-se pels pastorells i per homes d'Ainsa, i morts

els qui s'hi negaren, l'estiu de 1320 (Jaume RIERA I SANS, *Fam i fe. L'entrada dels pastorells (juliol de 1320)*, Lleida, 2004, pp. 59-77).

1320, novembre 14. Osca.

L'infant Alfons al sultà d'Egipte, recomanant-li fra Pero Ferrandis d'Íxer, dominicà, que projecta adquirir cases a Jerusalem per tal de fundar un convent del seu orde (sense escrivà).

ACA, C, reg. 407, fols. 21v-22r.

Al molt alt e molt noble e molt honrat e nomenat el savi e el dreturer en son regne, príncep dels sarrahins Abilfat Machomat, fill del molt alt rey Almançor, soldà de Babilònia e senyor de les parts de Levant, infant n'Amfós, del molt alt senyor rey d'Aragó primogènit e general procurador seu e comte d'Urgell, salut axí con a rey alt e honrat que nós molt amam e per qui desigam honor e creximent de bé, e a la honor e al plaer del qual nós sòm aparellats e volenteros[e]s, axí con a amich que molt amam e de qui molt fiam. Fem-vos saber que nós,³⁸¹ per la gran devoció e affecció que havem al Sant Sepulcre de Jerusalem, axí con cathòlich christià, desigam molt que'l serviý de Déu fos crescut e continuat en aquell, e con l'onrat e religiós frare P(ero) Ferràndeç de Íxar, de la orde dels frares preýcadors, qui és hom honest e de bona conversació, e encara és ab nós en deute de parentesch,³⁸² vaja personalment en aqueixes partides, pregam-vos curosament que vós vulats donar e assignar les cases de Jerusalem que foren del patriarche, en què lo dit frare P(ero) e los altres frares de la dita orde dels³⁸³ preýcadors qui seran aquí pusquen star e tenir convent a honor e a serviý de Déu e del Sant Sepulcre damunt dit, e en açò mostrarets a nós e farets honor e gran amor e us ho grayrem molt. E sobre les coses damunt dites vos pregam que cregat tot ço que'l dit frare P(ero) vos dirà de paraula de part nostra. Encara us pregam que'l damunt dit frare P(ero) ajats e tingats recomenat per amor e honor de nós, e fer-nos n'ets gran plaer. Dada en Osca, .XIII. dies del mes de noembre, en l'any de nostre Senyor de mill .CCC.XX.

Predicta littera fuit duplicata sub eodem tenore in omnibus, salvo quod in ipsa non fuit appositum illud verbum in supraproxima scriptum, videlicet: e encara és ab nós en deute de parentesch, cum sic eam vellet frater P(etrus) Ferdinandi de Íxer et mandaretur fieri per dominum infantem.

1320, desembre 23. Osca.

L'infant Alfons a la comtessa vídua d'Urgell, Faidida de l'Illa, protestant que no vol perjudicar ni molestar els seus servidors (Guillem Coper).

ACA, C, reg. 407, fol. 44v.

De nós, infant do Alfonso, *et cetera*. A la noble e honrada dona Fayda de la Ylla, comtessa d'Urgell,³⁸⁴ salut, *et cetera*. Havem rehebuda vostra letra e, enteses aquelles coses

¶ ³⁸¹ nós: «vós». ¶ ³⁸² Era nét de Jaume I, i mantingué sempre una estreta relació amb el rei, que li atorgà el títol de banderer de l'Església Romana i li va confiar diverses ambaixades, com la de 1316 a Nàpols i Sicília, ensems amb fra Ponç Carbonell, O. F. M. *Vid.*

més informació sobre el personatge a MARTÍ DE BARCELONA, O. M. Cap., «La cultura catalana durant el regnat de Jaume II», *Estudios Franciscanos* 92 (1991) 423-424, doc. 372. ¶ ³⁸³ dels: «del». ¶ ³⁸⁴ *Vid. supra* doc. 179.

que en aquella se contenien complidament, a vós responem que anch no fo ne és nostre enteniment de fer dan ni³⁸⁵ mal a negun hom ni altra persona qui en vostre serviuy sia es-tada, ni aquells agreujar contra rahon ni contra justícia, ans o havem vedat tant con havem pogut; cor ben sabem que, algunes vegades, alguns hòmens volien e entenien dar don, aquell que poguessen, de mort o d'altres coses, a alguns d'aquells qui estan en vostre serviuy, si nós ho volguéssim sofferre, e que no'ns calia que res hi diguéssim, sinó que volien que no'ns desplagués, mas nós, entenén que a vós ne seria fet greuge, anch no'u volgüem consentir, ans o vedam tant con poguem e'u vedarem per tots temps, per ço con no volem que res se faça contra cells qui a vós han servit que puscha tornar a don o a diffamació de vostra persona. E axí, siats certa que contra ells nós no farem ne enantarem en neguna cosa, si donques no'u feyem a instància de clamadors, als quals a justícia fallir no poríem, ho en altra manera ells no feyen coses per què per nostre offici haguéssim a enantar contra ells; mas en altra manera, per ço que vós nos scrivits, no'us cal duptar, ans volem e per aquesta present letra atorgam, e a vós e a'quells qui d'aquesta rahon reguart hajen de nós, que salvament e segura estien en la terra del senyor rey e nostra, e no hajen dupte que per nós per aquella rahon lus sia feit don ni greuge ni neguna offensa, si donches, con dit és, a instància de clamador o en altra manera no feien cosa per què deguéssim enantar per nostre offici. *Data Osce, .X. kalendas ianuarii anno predicto (anno Domini .M.°CCC.°XX.°).*

*G(uillelmus) Coperii, mandato domini infantis
facto per G(uillelmum) Oulomar.*

213.

1321 (Enc. 1320), febrer 3. València.

Carta de cortesia de Jaume II a Elisabet de Sicília, comtessa d'Empúries (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 246, fol. 164r-v.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó. A la nobla e amada Isabela, comtessa de Empúries,³⁸⁶ salut e dilecció. Fem-vos saber que, per gran enbargament que havem ahut tro ara, axí per la gran malaltia que havem ahuda con per altres molts e diverses afers, no'us havem puguda visitar per nostres letres; ara, emperò, vos fem saber, per ço con sabem que'n haurets plaer, que, beneït Déu, nós e nostres enfans e tota nostra casa són sans, volents e manants a vós que, quantesque vegades ajats avinentea, nos fassats saber de vostre bon estament. Encara'us fem saber que n'Arnau Solivella e n'Andreu de Joff, mis-satgers del rey en Frederich, car frare nostre e pare vostre, són venguts a nós, e han-nos dit, entre les altres coses, que'l dit rey en Frederich e tot son regne són en bon estament, lohat Déu. E açò'us fem saber per ço con entenem que'n haurets plaer. *Data Valentie, .III.° nonas februarii anno Domini .M.°CCC.°XX.°*

Bernardus de Aversone, mandato regio.

¶ ³⁸⁵ ni: «ne», corr. ¶ ³⁸⁶ Elisabet, filla de Frederic II de Sicília, muller del comte Malgaulí, o Ponç VI, d'Empú-

ries (FLUVIÀ, *Els primitius comtats...*, p. 62; SOBREQUÈS, *Els barons...*, p. 92).

1321, març 30. València.

Cèdula confidencial adreçada per Jaume II a l'infant Alfons sobre el càstig dels excessos perpetrats pel procurador del noble Ramon Folch contra els molins reials d'Igualada (Domingo de Biscarra).

ACA, C, reg. 246, fols. 191v-192r.

Iacobus, et cetera. Inclito infanti Alfonso, karissimo primogenito et generali procuratori nostro, comiti Urgellensi, salutem et benedictionem paternam. Recepimus litteram vestram, per quam, inter cetera, nobis noviter intimastis fractionem molendinorum nostrorum Aqualate, facta per R(aymundu)m Cort, procuratorem nobilis R(aymundi) Fulconis, et necesse subsequenter commissas per ipsum nobilem et alios complices suos in personas quorundam hominum Minorise, qui ad dictam villam Aqualate in exercitu veniebant, ac captionem per eum insuper factam de aliquibus hominibus exercitus supradicti, ex quibus, convocatis per vos exercitibus aliquarum civitatum et locorum Cathalonie, intenditis procedere contra illos. Cuius siquidem littere et cedula in eadem intercluse tenore plene collecto, vobis ducimus respondendum quod valde nobis displicuerunt enormitas excessus per dictum nobilem in nostros subditos etiam incepta, necnon iamdicta dispendia eis, ut premititur, non absque nostre ditionis contemptu tam presumptuose quam temere sic illata, propter quod expedit vobisque precipimus ut contra dictum nobilem et eius complices in premissis culpabiles ac bona eorum, vocatis exercitibus ac aliis viribus agregatis secundum ius et Usaticos Barchinone, sic constanter et viriliter procedatis quod eis cedat ad penam et ceteris ad exemplum, ita tamen quod semper processus vestri de ratione procedant et iuris presidio fulciantur, neque possint in aliquo de iniustitia reprehendi. Volumus tamen ac vobis mandamus ut, adhibita et vobis associata bona et experta militum et equitum multitudine, cum quibus prudenter, mature atque potenter possitis premissa peragere, processus huiusmodi faciatis, sic antiquorum et magis in hoc expertorum acquiescendo consiliis quod processus vestros, postposito cuiuslibet impetu iuventutis ac vitatis circa personam vestram et subditos incautis quibuscumque periculis, caute, solerter ac laudabiliter finiatis. Data Valentie, .III.º kalendas aprilis anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º primo.

Do(minicus) de Bis(carra), mandato regio, et fuit sibi lecta.

Item, fuit missa in dicta litera interclusa quedam cedula, continentie subsequentis.

Encara, infant, nos és semblant que vós, axí súbitament que sabés aquests fets, no deguéssets esser vengut al loch d'Agualada, qui és, axí con vós sabets, enmig de ço d'en R(amon) Folch, mas a Cervera estant devets fer vostres processess, aquells que trobàssets de consell que fer deguéssets, e plegar aquí vostra gent de cavall e de peu, e puy's poderosamente, axí con a vós se pertayn, entrar per la terra sua, là on víssets que mils e més lo poguéssets destrènyer e carvendre-li³⁸⁷ ço que feyt avia.

Idem, mandato regio, qui eam dictavit.

¶ ³⁸⁷ carvendre-li: «cavedre-li».

1321, abril 16. València.

Carta reservada de Jaume II al seu primogènit sobre la manera d'actuar contra Ramon Folch (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 339, fol. 376r.³⁸⁸

En Jacme, *et cetera*. Al molt car primogènit e general pocurador nostre infant n'Amfós, comte d'Urgell, salut, *et cetera*. Infant, per les paraules contengudes en la pocha cèdula que·us enviam dins la letra nostra segellada ab lo segell comú, les quals són que una letra nostra ab segell secret, que·us trametem ab la damunt dita ensems, bé e diligentment enteséssets e complíssets, no prenats dupte ne altre enteniment sinó aquell qui és en la dita letra ab segell comú e en l'altra ab segell secret, les quals amdues ensemps vos deuen esser presentades, sobre·ls enantaments que fets, que solament vos tramesem la dita cèdula per apercebir·vos que·us enviàvem la dita letra ab lo segell secret, e que, si solament vos era presentada aquella ab lo segell comú, que sabéssets que altra ab lo segell secret vos devia esser presentada, cor nostre enteniment és que, en R(amon) Folch faent ço que és en la cèdula del tractament, que vós fassats ço que·us enviam a dir en les dites letres. *Data Valentie, .XVI.º kalendas madii anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º primo.*

Bernardus de Aversone, mandato regio, cui fuit lecta.

Expedita mandato regio absque vicecancellario.

1321, juliol 20. Girona.

Respostes donades per Jaume II als capítols presentats per l'infant fra Jaume, de l'orde de Montesa, fill seu, sobre alguns escriptols de consciència d'aquest i peticions que vol dirigir al papa (Francesc Sabastida).

ACA, C, reg. 348, fols. 45v–46v.³⁸⁹

Iacobus, et cetera. Venerabili et religioso fratri Iacobo, karissimo filio nostro, salutem et benedictionem paternam. Vidimus Petrum Eximini d'Iranço, quem nuper nobis cum quadam credentie litera destinastis, et intellectis hiis que nobis ex parte vestra retulit et in capitulis obtulit, eisdem capitulis responsiones nostras fecimus, prout in eisdem, quas vobis in presenti interclusas transmisimus, plenius videbitis contineri. Sane quia scimus quod desideratis de nobis et liberis nostris, fratribus vestris, felices audire rumores, vobis ad gaudium nuntiamus quod, favente Deo, feliciter agimus et valeamus, mandantes vobis ut statum vestrum nobis quotiens vobis opportunum fuerit describatis. Data Gerunde, .XIII.º kalendas augusti anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º primo.

Franciscus de Bastida, mandato regio.

Sequitur tenor sodule misse intercluse in litera predicta.

¶ ³⁸⁸ Precedeixen altres documents sobre la mateixa qüestió. ¶ ³⁸⁹ Segueixen altres documents referents al mateix. Un any abans (en data Tarassona, 13 d'agost de

1320), el rei ja havia contestat a l'infant sobre els seus dubtes de consciència en termes semblants (GIMÉNEZ SOLER, *Don Juan Manuel...*, doc. CCCLI).

Respostes que'l senyor rey fa als capítols que don Pero Eximenis li dix de part de frare Jacme, son fil.

Al primer capítol, del vot de pendre àbit de Cistell en lo monestir de Sentes Creus, respon lo senyor rey que moltes vegades li-u ha dit e tramès a dir que no'n cal trametre al papa ne li'n cal aver consciència, que el àbit prè en lo monestir de Sentes Creus, e àbit del orde de Cistell, per què par que asats complí lo vot; però, si algun scrúpoll n'à de consciència, son confessor, donant-li'n alcuna penitència, lo'n pot absoldre, e d'açò és cert lo senyor rey per conseyll de bons clergues. E si trametia al papa per ço que no cal, parria ignorància e leugeria e faria son escarn.

Al segon capítol, de la absolució de .II. vots fets en dues cartes, la .I. de eleger sa sepultura a Sentes Creus, l'altre que féu de estar en aquel mateix loch, respon lo senyor rey que aquests .II. vots pot élmolt bé servir, ço és a saber, que totavia on que vaja sia son enteniment de tornar al dit monestir, que gens los monges qui són reebuts en lo dit monestir no-y són encativats,³⁹⁰ ne senten lo vot que jamés no'n puxen exir, per què élestan on que sia e anan on que vaja, demanada licència a son mestre, axí con ver religiós deu fer, asats fa compliment a son vot. Del vot de la sepultura no veu lo senyor rey per què sia necessari de mudar-lo, que no entén que en nuyll loch del món, quant que a Déu plàcia de fer d'ell ses volentats, puxa jaer³⁹¹ mils ne pus honradament que ab son pare e ab sa mare; però, si no li plahia e vol jaer al monestir de Muntesa, d'on és frare, ho en alguns dels altres lochs del dit orde, fer-ho pot, que no li'n cal aver scrúpol de consciència.

Al tercer capítol, que'l papa li perdó ço que à haüt de les esglésies per qualque rahó, respon lo senyor rey que, segons que ell ho faya bé e justament, no li par que li'n calgués aver consciència, mas, però, per satisfèr-ne a ell, lo senyor rey ne trametrà al papa e creu qu'ell ho farà volenter.

Al quart capítol, del fet d'Ulldecona, respon lo senyor rey qu'és dupte que'l papa ho vula fer, per ço cor no veu que volenters tolga als ospitalers, con que'ls do e'ls enadescha tots dies, però no romandrà per ell que no-u asatg e'y farà son poder.

Al quint capítol, que'l papa li do ço que'l monestir de Calatrava ha en lo regne de València, respon lo senyor rey que'u veu fort difícil d'acabar, que'l papa no volenter toll a negun orde per donar a altres ço d'él, mas, però, lo senyor rey ho assajarà e'y farà son poder.

Al .VI. capítol, no'y cal resposta.

Al .VII. capítol, que li perdó con no'l ve veer, respon lo senyor rey que él faça bé ses faenes a la ànima e al cors, que molt li plau que's repòs e que pens bé de si eleix, e'l té per escusat con no ve a ell.

Al .VIII. capítol, en què profer de fer assegurament aquel que'l senyor rey vula de no aver altre enteniment, respon lo senyor rey que, cant a el fet que'l senyor rey e tothom se'n deu tenir per segur, axí con aquell que vuymés, segons Déu e veritat no pot àls fer ne deu, ne li cal aver negun dupte, ans pot estar bé e segurament, que, él perseverant en sa religió a plaer de Déu e a honor de si eleix e de son linatge, tant tart volrria el senyor rey ne l'infant do Alfonso ne negú de sos altres germans que la sua persona agués null mal con lo volrrien per a lurs pròpies persones. E axí, no li cal ymaginar neguna cosa sobre açò, ans pot viure segur e consolat.

¶ ³⁹⁰ *encativats*: «cativats», corr. ¶ ³⁹¹ *jaer*: «jaeer».

1321, agost 26. Perpinyà.

Jaume II a Simó de Bell-lloc, el seu ambaixador a la cort papal, sobre la millor estratègia per a obtenir la concessió de la dècima (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 338, fols. 56v-57r.³⁹²

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó. Al amat conseylher nostre en Simon de Belloch, salut e dilecció. Fem-vos saber que dicmenge, .XXIII. dies del present mes d'agost, reebem letra vostra la qual derrerament nos havets tramesa, en la qual, entre les altres coses, nos feés saber la resposta que'l senyor papa vos havia feta que per res no daria la dècima, per tal car és deputada al passatge d'Oltramar, e aytambé ço que depuys li comensàs al fet de la posa e de la treva,³⁹³ en lo qual vós deýts que'us escoltà molt graciosament e que li plach, e les altres paraules que n'agués ab ell e ab lo rey Robert, e com hi mesclàs depuys lo fet de la ambaxada del infant en rahó d'aquelles dues maneres de la dècima a aver, e açò e tot l'als que en la dita vostra letra era contengut bé e plenerament havem entès. A les quals coses vos responem, e primerament al fet de la dècima, que, pus vos és estada negada en la primera manera que principalment la demanàvets, que fassats vostra punya que la pugats haver en la una de les dues maneres de què vós agués informació nostra e del infant, o en l'altra que'ns havets feta saber de la imposició de novella dècima, faent vostre poder que nós puscam haver la dècima ya culita e que aquella novella fos tornada en loch de la altra. Quant al fet de la treva, vos responem que, per tal com nós no sabem la volentat ne l'enteniment del rey en Frederich, nostre frare, no'ns pleviríem ne atorgaríem per ell la treva a .V. ne a .VI. anys ne a més, si almenys no era de .X. anys, e encara lavors sí'n volríem assentiment seu; bé, emperò, li consellariem e hi faríem tot nostre poder, e creem que ell n'estaria a consell nostre al dit temps de .X. anys. Per què havem provist e tenim per bé que vós punyets que la treva sia com a més anys puscats, almenys tro als .X. anys, però que si no podíets pujar de .V. a .VI. anys a amunt, així com vós deýts que no'us pensats que de més o volguessen per res atorgar, e encara en cas que a més hi consentissen, que vos retingats així com mils e pus sàviament porets los fets en sospès, en manera que no's rompen, dient que vós tornarets a nós e que cuydats que'ls fets vendran a bé, e desembargats-vos com abans puscats de la cort. E, com vós serets tornat a nós e sabrem los fets pus clarament en què estaran, farem-ho saber al rey Frederich, e en altra manera hi proveyrem com mils nos seria vist faedor. E aquesta letra no veja negú, sinó vós e el escrivà qui la'us legirà. *Data Perpiniani, .VII.ª kalendas septembris anno Domini .M.ºCCC.º XX.º primo.*

*Bernardus de Aversone, mandato regio, et fuit ei lecta
et expedita, suo mandato, absque vicecancellario.*

¶³⁹² Precedeixen i segueixen altres documents sobre el mateix negoci.

¶³⁹³ En la lluita amb Robert II de Nàpols, que negava a Frederic el títol de rei de Sicília.

218.

1322, juliol 6. Barcelona.

Jaume II a Bernat Sespujades, capità de les galeres, ordenant-li no allunyar-se de la costa catalana (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 247, fol. 104v.

En Jacme, *et cetera*. Al amat nostre en Bernat Sespujades, capitan de les galeas que l'altre dia feem armar a *Barchinona*, salut e dilecció. Jasia que l'altre dia, depuys que de nós partís, vos donam enformació que·us poguéssets estendre vers les mars entrò a cap de Pals, emperò, per alguns ardits que havem ahuts depuys, havem ordonat e volem e a vós espresament manam que, no contrastant lo primer manament, vista la present, vos en vingats al cap de Tortosa, e d'aquèn, per la ribera a ençà, a nós a *Barchinona*, per ço que·us pugam dir ço que tendrem per bé que façats. E açò no mudets per neguna manera. *Data Barchinone, pridie nonas iulii anno Domini .M.°CCC.°XX.° secundo.*

Bernardus de Aversone, mandato regio.

Expedita absque vicecancellario, suo mandato.

219.

1322, juliol 16. Barcelona.

Circular reial ordenant peremptòriament als fugitiu de l'armada presentar-se a Barcelona i retornar al servei de la corona (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 247, fol. 113r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels nostres tots e sengles oficials e sotsmeses nostres als quals les presents pervendran, *et cetera*. Com alguns hòmens, qui són estats acordats e pagats a .II. meses en una galera e .II. lenys e barcha armada que l'altre dia feem armar en la ciutat de *Barchinona*, depuys que són venguts ab la dita armada en la platja de *Barchinona*, ab los vexels dels moros que prengueren se'n sien tornats o anats, segons que avem entès, a la ciutat de Tarragona e als lochs de Castelldefels, de Ciges e de sa Guialtruu, e nós manem espresament que encontinent la dita armada torn, e vaja per guardar la ribera e les gents nostres, per ço a vós e a cascun de vós deïm e manam, sots pena de la nostra gràcia, que tantost, vista la present, fassats manament a qualsque hòmens de la dita armada que sien trobats en los lochs damunt dits que encontinent, sots pena del peu, se venguen recollir a *Barchinona* en la dita armada per servir lo temps de què són pagats, així que per digmenge tot dia sien recullits. E açò en neguna manera no mudets. *Data Barchinone, .XVII.° kalendas augusti anno Domini .M.°CCC.°XX.° secundo.*

Bernardus de Aversone, mandato regio.

Expedita eius mandato absque vicecancellario.

1322, setembre 12. Barcelona.

Carta de l'infant Alfons al seu porter major sobre la fabricació i transport de Saragossa a Tortosa del bescuit necessari per a l'expedició a Sardenya (Bernat Safont).

ACA, C, reg. 394, fols. 39v-40r.

De nós, infant n'Anfós, *et cetera*. Al amat en Bertran de Gallifa, conseyl e porter major nostre, *et cetera*. Fem-vos saber que nós, pensan que, per minva de les aygües, leu se poria esdevenir que'l blat que avem en exes partides poria tant tardar de venir que no'ns bastaria temps a fer lo bescuyt, avíem ordonat que fessen fer en Ceragossa tot lo bescuyt de la armada, e après aguem de conseyl que açò seria gran perill, per ço con se poria molt perdre e guastar del bescuyt per lo portar e per lo mudèjar e muylar. E axí, finalment, havem haüt aytal acort: que esperem les aygües con Déus vulla que'l forment puga devallar a Tortosa, e entretant que fassam comprar alguna quantitat de forment en Tortosa e en la ribera d'Ebre d'aquelles parts d'on pot devallar tota hora, e que fassam tantost molre e fer bescuyt, e que vós, axí matex, que fassats molre en Ceragossa e fer bescuyt aytant con porets, mentre que l'aygua [a]sartarà a venir, axí, emperò, que de mantinent percassets e perprenats totes quantes barques porets trobar en exes partides, e si bestament no podets aquí atrobar, que'y trametats tantost a Tortosa e en aquella ribera e que'n fassats pujar totes quantes n'i age, e que tingats totes les barques apereylades que, tantost que l'aygua venga, decontinent e ivassosament trametats a Tortosa tot quant forment e farina porets. Enaxí que, tantost que tot lo forment e la farina que havets ne puga venir, cessets de fer aquí lo bescuyt, mas tro que tot lo forment e la farina no ajats tramesa no'n cessets de fer lo bescuyt, axí con dit és; e encara, si trobats que no'y aja perill, tenits les dites barches carregades per tal que ivassosament les pugats trametre. E entenem, emperò, per esquivar messions, que si barques de Tortosa fets pujar a Ceragossa e l'aygua no ve tal que tantost poguéssets trametre del forment per aquelles, que'us aleugàssets dels hòmens que les pujaran, axí que no retingats sinó los arrays solament; mas con vourets que l'aygua venga, tantost logats hòmens, ho'ls tingats ja perempreses, qui sien necessaris a menar les barques, e en açò ajats gran diligència, axí con de vós fiam. E denant totes coses siats diligent e curós de trametre a Tortosa tot lo forment e la farina con ans pusquats, e que siats aperaylat a açò tantost e tantes vegades con l'aygua venga, con lo meyor perill que nós e nostre conseyll veem aadés al dit viatge és la tardansa del bescuyt. Lo forment, emperò, e la farina que trametrets a Tortosa fets-lo liurar a'n Bernat Vidal, ciutadà de la dita ciutat, lo qual a açò avem ordonat, e siats menbrant que fassats metre sal en la farina que farets fer, per tal con mils se'n salvarà. Volem, encara, que'l bescuyt que farets aquí fer sia tot de fogasses, per ço con mils se regerà en lo portar. E trametem-vos per fer lo dit bescuyt P(ere) Cavall e R(amon) de P(ere) A(rnau), bescuytés, enformats de nós sobre açò, als quals avem manat que obeequen a vós e fassan tot ço que vós los direts. *Data en Barchinona, .II.º idus septembris anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º secundo.*

*Bernardus de Fonte, mandato domini infantis,
cui fuit lecta coram suo consilio.*

221.

1322, setembre 19. Barcelona.

L'infant Alfons a l'adalill Pere Rovira, fixant la soldada màxima que pot prometre, en nom seu, als homes de cavall i de peu que vulguen enrolar-se i passar a Sardenya (Bonanat Saperà).

ACA, C, reg. 394, fol. 50r.

Infant n'Anfós, *et cetera*. Al amat nostre en P(ere) Rovira, adaliyl e de casa nostra, *et cetera*. Vist'avem vostra letra que'ns aduix R(amon) de Bealdú, porter nostre, e havem enteses les coses en aquella contengudes. Hon vos responem que no és enteniment del senyor rey ne nostre de dar als hòmens a cavayl de la geneta ne a caval alforrat sinó .CC.L. *solidos* per acurriment e .IIII. *solidos* cada dia per sou, e als de peu, ballesters ho altres, .XL. *solidos* d'acorriment e .X. diners de sou; e el dit sou entenem que's compte del dia que partiran de lurs cases per recollir entrò el dia que'y sien tornats. E axí vós vejats si podets trobar companya a aquexa rahó; si no, no'y poríem àls fer. E ab açò que trobarets volem que siats ab nós a València, hon are'ns en vem de camí. *Data en Barchinona, .XIII.º kalendas octobris anno, et cetera (anno Domini .M.ºCCC.ºXX.ºII.º).*

Bo(nanatus) de Petra, mandato domini infantis.

222.

1322, novembre 10. València.

L'infant Alfons a l'alamí de Bunyol, ordenant-li contractar cent sarraïns servents que l'acompanyen en el viatge a Sardenya (Valentí Saperà).

ACA, C, reg. 394, fol. 68r.

De nós, infant n'Anfós, *et cetera*. Al alamí de Bunyol, *et cetera*. Com nós vuylam que cent servens d'aquexes partides sarraïns, bons d'armes, vagen ab nós en aquest nostre viatge de Sardenya, per ço deïm e manam a tu que encuntinent los dits servens procura's, dels quals reebes feultat que vagen ab nós en lo dit viatge, e que's recuylen en la nostra armada aquells die e loch los quals nós assignarem. E nós darem-los acurriment e sou, axí com als altres servens qui van ab nós en lo dit viatge, e-ls farem bé e mercè. Tu, emperò, significa a nós, d'aquí a la festa de Nadal propvinent, so que auràs fet e procurat sobre les dites cosas. *Data a València, .IIII.º idus novembris anno predicto (anno Domini millesimo .CCC.ºXX.º secundo).*

Valentinus de Petra, mandato domini infantis.

223.

1322, desembre 23. Barcelona.

L'infant Alfons a Abu Zayd, rei del Marroc, pregant-li que done llicència a l'alcaid Jaume Seguí, amb una companyia de cent de cavalleria dels seus homes, a fi que puguin acompanyar-lo en el viatge a Sardenya (sense escrivà, però segurament Valentí Saperà).

ACA, C, reg. 394, fol. 84v.

Al molt noble e molt honrat en Buçayt, rey de Benimarí, de Marrochos e del Garp, de nós, infant n'Amfós, *et cetera*. Remembrans en qual manera lo dit senyor rey, pare nostre, e sos antecessors, tota hora que vós o vostres antecessors volgués companya de cavallers e d'altres hòmens d'armes de la sua terra, los lexaren exir e anar en terra vostra e en vostre serviý e dels vostres, e sobre assò se són aüts favorablement, per assò, ab fiança, vos pregam en nostres necessitats. Hon, com nós, nostre Senyor volén,³⁹⁴ en breu entenam a passar, ab cavallers e altres hòmens d'armes, en lo regne de Cerdenya e de Còrcega, lo qual pertany al dit senyor rey,³⁹⁵ per pendre possessió d'aquell regne, e cobeejem manar en lo dit viatge alguns hòmens de cavall en manera [de]³⁹⁶ genetia, per aquesta rahó vos pregam curosament que vós, per amor e honor del dit senyor rey, pare nostre, e de nós, nos trametats en Jacme Seguí, alcayt en la terra vostra, ab .C. hòmens a cavall dels chrestians qui són aquí en vostra terra, aquells que'l dit en Jacme volrà, ab lurs cavalls, adargues, selles e altres apparallamens³⁹⁷ lurs, cor assò serà cosa la qual lo dit senyor rey e nós vos grayrem molt, e'u tendrem en gran plaer. *Data Barchinone, .X.º kalendas ianuarii anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.ºXXII.º).*

Fuit scriptum Bolacen, filio dicti regis de Benenimarí (sic), de Marrochs e de Algarb, quod cum dicto rege, patre suo, procuret et faciat quod dictus rex mittat domino infanti illos .C. equites, prout continetur in littera regis predicti.

224.

1323 (Enc. 1322), gener 19. Barcelona.

Jaume II a Vidal de Vilanova, conseller reial, sobre notícies de preparatius de guerra que fan els pisans amb la intenció de dificultar la conquesta de Sardenya (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 338, fol. 123r.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat conseller nostre en Vidal de Vilanova, salut e dilecció. Fem-vos saber que, per alcuna persona natural nostra qui és de notable condició, nos és estada mostrada una letra que li és estada tramesa per una altra persona digna de fe, en la qual letra, entre les altres coses que no toquen a nós, li féu saber ço que's segueix: «Sapiatz que un genovès qui ha ahudes alcunes coses a tractar ab mi ha recomptat per cert que'ls pisans aparellen galees en gran nombre e meten-hi genoveses, enaxí que pochs o no negú pisà hi aurà, e entenen aquelles trametre en Cathalunya per embargar que les galees del senyor rey e l'altre navili no's puguen ajustar e donar aquell embargament que poran, cor si en aquest estiu poden a ell embargar la mar, tot lo seu propòsit embarguen, car dien que ell és pobre e no bastarà a les despeses. Dix, encara, que'ls pisans han gran ajuda de grans persones, les quals no vull nomenar. Moltes paraules dix a mi e a totes li responí, salvant açò: que si les dites galees entren en Catalunya, majorment de genoveses, qui ara, segons que ell me dix, són desesperatz, gran dampnatge e embargament donaran». On con, pensada la astúcia e la primea dels pisans, assatz paregua

¶³⁹⁴ *volén*: «volem». ¶³⁹⁵ Per concessió del papa Bonifaci VIII (tractat d'Anagni, 1295).

¶³⁹⁶ *de*, manca a l'orig. ¶³⁹⁷ *apparallamens*: «appallamens».

e's pusca sospitar que, ells sabentz con de la nostra armada se fa en diverses partz de nostra terra e a Mallorcha, tractarien e metrien en obra aytals coses per empatxar almenys la una partida que no's pogués júnyer ab l'altra, e per ço covenga que nós, con abans pugam, ne siam certz per provehir mils en los fetz, volem e·us manam que per totes guises que puschats vos certifiqetz de les coses damunt dites, e encara de tot pertret que genoveses e pisans facen, e en qual manera e hon e en quina quantitat, e de les altres circumstàncies entorn açò; e de ço que ara'n poretz saber mantinent hajam-ne vostra resposta, e aytambé d'aquí avant, axí com més ne poretz saber, dels altres fetz e d'açò, e que·us hi vaja fort lo cor e'n siatz diligent. Esters, ja·us escrisquem l'altra dia per letra nostra³⁹⁸ sobre haver e obtenir del senyor papa gràcia a ops de la reyna nostra muller,³⁹⁹ que puscha ohir missa ab sos familiars en los lochs entreditz, e encara ara vos ho reduhim a memòria, que de tot en tot, con abans pugatz, empetretz la dita gràcia e'ns trametatz lo rescrit mantinent, e aytambé que façatz les altres coses que·us tramesem a dir en la dita letra. Dada en *Barchinona*, a .XIX. dies anatz del mes de gener, en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.XXII.

*Bernardus de Aversone, mandato domini regis,
expedita absque tenente locum vicecancellarii ex generali mandatu negotiorum curie.*

225.

1323 (Enc. 1322), febrer 9. Barcelona.

Jaume II a l'infant Alfons. Li comenta les informacions trameses a la cort per l'ambaixador Vidal de Vilanova sobre les seues audiències amb el papa i amb el rei Robert de Nàpols (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 338, fol. 124v.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al molt car primogènit e general procurador nostre infant n'Amfós, comte d'Urgell, salut, *et cetera*. L'altre dia, fill car, vos fem saber per letra nostra con havíem ahudes letres del amat conseller nostre en Vidal de Vilanova, e que no·y havia coses que·us calgués fer saber sinó solament que havia parlat ab lo papa, e que vós venguéssets con pus deliurament poguéssets a nós, per ço que con los fets se acostaran que vós fóssets ab nós. Ara·us fem saber que hir, dimarts, reebem altres letres del dit en Vidal e, axí con en les primeres no havia coses que·us calgués fer saber ne en aquestes axí mateix, cor solament en les primeres nos féu saber, segons que dit és, con havia parlat .i.^a vegada ab lo senyor papa tot sol, e depuys davant alguns cardenals, demanant la ajuda de la dècima e els rescrits e legat, mostrant-s'i per bé dels affers, que per aquestes coses principalment era tramès, mas no que hagués enantat en neguna res d'altra guisa, e en aquestes nos ha fet saber que'l rey Robert és vengut a Avinyó e que ha parlat ab ell d'alcunes coses de la missatgeria, mas no de tot, e que'l dit rey dix que volia parlar ab lo papa e que tro ab ell hagués parlat no li podia res dir de sa intenció; e en açò

¶ ³⁹⁸ *Ibid.*, fol. 122v (publicada per MARTÍ DE BARCELONA, *La cultura catalana...*, doc. 380).

¶ ³⁹⁹ Elisenda de Montcada (†1364). El casa-

ment es va celebrar a Tarragona el Nadal de 1322 (MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón...*, I, pp. 278-299).

solament havia enantat, segons que·ns féu saber, e no en àls. Bé·ns ha escrit que nós de·jam entendre en desembargament del fet del viatge, cor açò és gran bé d'aquells affers, la qual cosa nós e vós fem con mils podem, segons que sabets. Aytambé, en cascunes de les letres nos ha fet saber que vós li manàs, con se partí de vós, que·us escrivís e·us feés saber la entrada dels affers largament, mas que no ha bé espay que pusca així larch escriure a vós con a nós, mas que nós vos trameséssem les letres, o translat; e axí, per ço con no·y ha altres coses que·us facen a significar, no·us trametem les dites letres ne translat, que no cal, e podets haver bé per escusat en Vidal, majorment encara per lo secret dels fets, que ell meteix diu en la sua letra que nós vos enviàssem a dir que si no en Pero Boÿl e en Guillelme Oulomar no sabessen en los fets, e negun d'aquests no és ab vós, e aytambé vós, qui dins breus dies devets esser ab nós, e lavors sabrets pus largament açò e l'àls que haurà fet. E axí, fill, desembargats, segons que ja·us havem tramès a dir, los fets perquè sots tornat a Saragoça, venits-vos-en a nós mantinent. Dada en *Barchinona*, dimercres a .IX. dies anats del mes de febrer en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.XXII.

Bernardus de Aversone, mandato regio.

Expedita ut pro curia.

226.

1323 (Enc. 1322), febrer 16. Barcelona.

Jaume II a Vidal de Vilanova, amb ordres d'abandonar Avinyó si el papa no atén les seues peticions, tret que li demane que hi romanga (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 338, fol. 124r.

En Jacme, *et cetera*. Al amat conseller nostre en Vidal de Vilanova,⁴⁰⁰ salut e dilecció. Havem reebuda vostra letra que ara derrerament nos havets tramesa, e havem entès cumplidament ço que·s contenia en aquella, a la qual vos responem que, segons que és breu lo temps que l'infant, segons que vós sabets, ha a partir, e segons que·l papa⁴⁰¹ entén en los affers, segons que vós nos havets fet saber, par-nos que·l fet no tenga via ne deja fer negun fruyt lo vostre estar. Per què volem que, si doncs depuys que·ns tramesés la dita letra los fets no són entrats en altra mellor via de tractament, que vós, a la primera vista que pugats haver del senyor papa, li digats les paraules que·s següen: «Sant pare, vós sabets con mon senyor lo rey m'à tramès a la vostra sanctitat, e sabets que per affers qui són molt grans e qui toquen molt a la Esgleya de Roma e a la casa d'Aragó, per les paraules que vós tramesés a dir a mon senyor lo rey per en Simon de Belloch. Ara, sant pare, no veig que la vostra sanctitat hi entena segons que·ls fets requerrien, segons lo breu temps que l'infant ha a partir de Cathalunya ab l'estol e ab la cavalleria del rey d'Aragó. Per què, sant pare, és mester que, si vós entenets que·ls dits affers per què yo són vengut puxen haver per aquella via que vós dixés a·n Simon de Belloch alcun bon cap, que·y entenats en altra manera que no havets fet tro ací. Si veets que no, plàcia-us que, ab vostra gràcia, yo me'n

¶ ⁴⁰⁰ Sobre la legació de Vilanova al papa Joan XXII, impetrant la concessió d'una dècima per a la conquesta del regne de Sardenya, amb la negativa del pontífex,

vid. l'informe d'aquell mateix a Jaume II, del 6 de març següent (FINKE, *Acta Aragonensia*, II, núm. 378).

¶ ⁴⁰¹ Joan XXII (1316-1344).

vaja, que mon senyor lo rey e l'infant, son fill, han donat dia de recúller a totes les gents per tot març qui ve.» E si'l papa vos respon que vol e conseyla que vós que romangats, seguits-ne la sua volentat, dient-li que quant a vós bé romandrets aytant con a ell plàcia, mas que no faça compte que'l partir del infant se puxa alargar .I. dia. E si-us diu que li par, per rahó de la breutat del temps o per altra, que'ls fets no tenguen via, volem que, ab la sua gràcia, que-us en vingats; e si-us havets a partir del papa, segons que damunt és dit, no és nostre enteniment que per los altres tractaments que devíets haver ab lo rey Robert ne per als vos cayla romanir. Si-us demanava el papa si ço que li direts havets de manament nostre, responets-li que no, mas que vós, veent que ell no entén en los affers ne los fets se enanten, ne-y estats a honor nostra ne a bé dels affers, sots-vos mogut a dir açò. Dada en *Barchinona*, dimercres a .XVI. dies de febrer, en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.XXII.

*Bernardus de Aversone, mandato regio,
dictata per eum et expedita ut pro curia.*

227.

1323, maig 19. Portfangós.

Ordre de l'infant Alfons als proveïdors de l'armada que en la setmana vinent hagen portat a Portfangós tot el material que hom els ha encarregat, per a seguir-lo a Sardenya (Bernat Joan).

ACA, C, reg. 395, fol. 170r-v.

De nós, infant do Alfonso, *et cetera*. Als fets seus tots e cada uns patrons e altres qualssevol qui viandes ne altres coses ajats a portar per nós a obs del viatge de Cerdenya, salut, *et cetera*. Con nós, ab la volentat de Déu, per tota la primera setmana qui ve entenam a partir de Portfangós e anar e fer vela envés Cerdenya ab tot nostre [navi]li, per ço a vós e a cada un de vós deym e expressament manam, sots pena de nostra gràcia e amor, que encontinent, vistes les presens, cada u de vós, ab tota aquella diligència que mellor porets, reculla e meta les dites viandes e, aquelles viandes e altres coses recollides, encontinent siats ab nós aparellats de seguir-nos. En altra manera, fem-vos saber, e per cert, que a nós desplauria fort e, en defalliment vostre, auríem-nos anar ab aquell navili e viandes que aquí en la dita setmana ab nós seran. *Data* en Portfangós, a .XIX. jorns del mes de maig, *et cetera* (*anno Domini .M.°CCC.°XX.° tertio*).

B(ernardus) I(ohannis), mandato domini infantis.

30 de maig 1323. L'armada de l'infant Alfons salpa de Portfangós.

228.

1323, juliol 1. Setge d'Esglésies.

Ordinacions dictades per l'infant Alfons sobre la disciplina de l'exèrcit en la campanya sarda (sense escrivà: Bernat Safont?).

ACA, C, reg. 395, fols. 189v-191r.

Die veneris, kalendas iulii anno predicto Domini .M.ºCCC.ºXX.º tertio, in obsidione Ville Ecclesie, dominus infans, convocatis ante sui presentiam richis hominibus et aliis infrascriptis de eorum consilio, fecit ordinationes infrascriptas.

Aquests són los ordonaments que'l senyor inffant ordona a bé de justícia e a bona ordinació de la sua⁴⁰² host.

Primerament, que null hom, de qualque estament o condició sia, no isque ne partesca de la dita ost, per qualque excusa ne per qualque neccessitat, sens expressa licència d'aquells qui hi són ordonats, és a saber, en R(amon) Boÿl e en G(uillem) Oulomar, o la .I. d'ells, la qual licència se deja scriure per ells en .I. libre en lo [qual]⁴⁰³ sia expressat lo temps per lo qual auran dada licència de partir, e lo qual temps passat, si aquells qui seran ixits no seran presentats als dits en R(amon) de Boÿl e en G(uillem) Oulomar, o la .I. d'ells, per fer scriure que seran tornats dins lo temps a ells atorgat en la licència, que sien punits axí con si eren ixits sens licència. E qui contrafarà, si és hom qui hic sia ixit a cavall, que perda lo cavall e les armes, e si hic ix a peu, de qualque condició sia, que muyra sens tota mercè. En açò, emperò, no sia entès null hom qui vaja a lenya, ayga, erba, palla, rama o altres coses neccessàries a la ost, a les quals coses negú no gos anar oltra .V. milles luny de la ost ne en loch poblat sens la dita licència, e si ho fa, que sia caygut en la dita pena e punit axí con damunt és contengut.

Ítem, que tothom qui barragerà ne pendrà res que null hom port a la ost, encara que fos ixit ab licència, sinó aytant con se'n fos avengut ab aquell qui'u portàs, que muyra sens tota mercè, de qualque condició o estament sia.

Ítem, que tothom qui tocarà ne levarà res de loch on serà posat penó reyal o de persona qui'l port o d'altre qui sia vengut a obediència del senyor infant, sinó aytant con se'n porà avenir ab aquell de qui serà la cosa, encara que fos exit de la ost ab licència, que muyra sens tota mercè, de qualque condició o estament sia.

Ítem, que tothom qui barragarà o tolrà bestiar o altres coses a aquell qui ho agués de cavalcada que haurà feyta, que muyra sens tota mercè, de qualque condició o estament sia.

Ítem, que tothom qui tolga roba a aquell qui la agués presa en ciutat o en castell o en villa o en altre loch qui fos pres combatén, que li sia tolta la roba que hauria tolta e que muyra sens tota mercè, de qualque condició o estament sia.

Ítem, que tothom qui trencarà o robarà esgleya ne forsarà fembre, sia en presó de ciutat o de vila o de castell o en qualque altra manera, que muyra sens tota mercè, de qualque condició sia.

Ítem, que tothom qui ocia o nafre bou qui sia de carro, que esmén lo bou, e oltra açò, pach .CC. *solidos*, dels quals age lo senyor infant les .II.^{es} parts e la tercera l'acusador. Et si esmenar no'l porà, o pagar los dits .CC. *solidos*, perda lo puny.

Ítem, que null hom no gos metre foch a cases ne a blats ne a arbres ne a erbes entorn la ost per .XXV. milles, e qui contrafarà serà cremat sens tota mercè.

Ítem, que si null rich-hom o cavaller o altre, per ordinació del senyor infant, exia fora de la ost, que cascú sia tengut en si e en la sua companya e en aquells qui ab ell seran los dits ordonaments servir.

¶ ⁴⁰² *sua*: «suo». ¶ ⁴⁰³ *qual*, manca a l'orig.

Ítem, que de totes les damunt dites coses faça lo senyor infant encercar veritat e certificar-se'n per saber tota vegada la bona veritat, e, sabuda la veritat, fer justícia segons ço que serà trobat.

E a major fermetat e cautela de les dites coses, lo senyor infant sia tengut de jurar que servarà entegrament tots los damunt dits ordonaments. E axí matex, que·ls juren tots los richshòmens, e que·l senyor infant los fassa jurar als cavallers de la sua casa e altres qui hic són en son sou sens mijà; aytambé, los richshòmens los fassen jurar a lurs cavallers. Axí matex, o juren los caps de companyes, ço és, que servaran los dits ordonaments e que, si saben que null hom hi sia vengut contra, que·l denunciaran al senyor infant privadament, sots vertut del dit sagrament. Emperò, resnomenys, fet o no fet lo dit sagrament, roman-guen fermes los dits ordonaments e sien observats entegrament.

Quibus ordinationibus factis, incontinenti, die prefixa et eodem instanti, dominus infans, in manu Bernardi de Fonte, notarii dicti domini infantis, iuravit propriis manibus ad sancta Dei Evangelia se servaturum ordinationes predictas.

404

229.

1323, juliol 22. Setge d'Eslésies.

Recomanació feta per l'infant Alfons a Dalmau i Guerau de Rocabertí en favor de Bernat Maestre, per tal que pugui rebre sou de cavall armat (Bonanat Sapera).

ACA, C, reg. 395, fol. 200v.

De nós, infant n'Amfós, *et cetera*. Als nobles e amats nostres en Dalmau, vezcomte, e en Guerau de Rochabertí, consellers nostres, salut e dilecció. Con nós, per molts agradables serviys que·n Bernat Maestre ha fets al senyor rey e a nós, nós (*sic*) li hajam atorgat que si ell, feta mostra de son cavall e armes davant vós o la .I. de vós, serà trobat per vós sufficient a esser en sou de cavall armat, que·y sia reebut, en altra manera que sia reebut a sou de cavall alforrat, per ço, dehim-vos e manam-vos que, feta la dita mostra per lo dit Bernat davant vós, segons que dit és, si a vós és vist que·l dit Bernat haja sufficient cavall e armes a esser en lo dit sou de cavall armat, aquell façats escriure en lo dit sou e donar-li aquella ració e acurriment o sou que daret o farets donar als cavallers o altres qualssevol scrits en sou de cavall armat, e si per vós sufficient a cavall armat no és atrobat, aquell façats reebre e escriure en sou de cavall alforrat. *Data* en lo setge de Vila d'Esgleyes, .XI.º *kalendas augusti anno Domini .M.ºCCC.ºXX.ºIII.º*

Bo(nanatus) de Petra, mandato domini infantis.

¶ ⁴⁰⁴ Segueix relació dels nobles, cavallers i altres que hi presten jurament, en llatí, escrita en tinta quasi perduda.

1323, agost 14. Setge d'Esglésies.

L'infant Alfons al seu pare, Jaume II, exposant-li un seguit de mancances de material naval que pateix l'estol al setge d'Esglésies. Li prega alhora la tramesa de dos juristes i dos metges (sense escrivà).

ACA, C, reg. 395, fol. 214r-v.

Al molt alt e molt poderós senyor en Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragón, de València, de Sardenya e de Còrcega, e comte de Barcelona, e de la sancta Esgleya de Roma senyaler, almirayl e capità general, molt car pare e senyor nostre, infant n'Anfós, *et cetera*, si mateix ab humil besament de mans e de peus e ab tota reverència filial. Senyor, fem-vos saber que las nostres galeas no són bé exarciades, ans han fretura de les coses davall escrites, ço és a saber, de .CC. quintars de pega, de .C.XX. rests de galeas, de .LXXX. palomeres, de .C. quintars d'estopa, de .C. mil·lers d'estopa de galeas, de .L. mil·lers de bromerols, de .LX. quintars de taulars de galea, de .X. quintars d'aguts de redon, de .X. mil·lers de barquerols, de .V. mil·lers entre aguts de tern e de mig quayrat. Per què, senyor, sia vostre mercè que us plàcia de fer-nos tost trametre aquelles, perquè hic són fort necessàries, e de fer-ne manament a'n P(ere) March, tresorer vostre, que ho fassa procurar e les nos trameta con abans puscha. Encara, senyor, sia mercè vostre que, per ço con en G(uillem) Oulomar no és assí e en Sanxo Sanches Munyez (*sic*) és mort e no avem savi negun, dejats manar a maestre Matheu de Riglos, qui deu venir, que's cuyt con abans puscha, e que'ns trametats en G(uillem) Calvet, savi de Leyda e jutge de la nostra cort. Axí mateix, senyor, vos plàcia de trametra a nós .II. metges bons, dels quals sia la un maestre Alatzar, juheu, fill de maestre Mossé, que assí, senyor, no havem negun qui'ns⁴⁰⁵ puxe règer. Nostre Senyor, per sa mercè, vos do salut e vida bona e longa, ab creximent de tota honor. *Data en lo setge de Vila d'Esgleyas, .XIX.º kalendas septembris anno predicto (anno Domini .M.ºCCC.ºXXIII.º).*

1323, setembre 2. Setge d'Esglésies.

Disposicions de l'infant Alfons sobre el retorn a Catalunya dels homes malalts de l'exèrcit de Sardenya, sota condició que hi han de deixar els cavalls (Bonanat Saperà).

ACA, C, reg. 395, fol. 224r.

Infant n'Amfós, *et cetera*. Al noble e amat conseyller nostre en Guerau de Rochabertí, salut e dilecció. Fem-vos saber que havem entès per en Pereylós l'estament del noble en Dalmau, vescomte de Rochabertí, e d'en Bernat d'Urriols, e encara de lurs companyes, e és-nos greu la lur malaltia, mas pus axí és, volem provehir a la salut lur e esquivar lo perill qui'ls poria esdevenir per lo romanir d'esta terra. Per què havem acordat e volem que'l dit noble en Dalmau e'l dit n'Urriols, e encara aquella companya lur qui

¶ ⁴⁰⁵ *qui'ns*: «qui's».

malalta sia, se'n vagen en Cathalunya, e havem provehit axí que vós regonegats lur companya, axí de cavall com de peu, e aquells que vós conegats que sien malauts, en manera que·ls fos perill de lur perssona lo romanir, dats-lur licència de part nostre que se'n puxen anar, e scrivits-ne al visalmirayl ho al almirayl, si anat no se'n és; mas aquells qui sien en punt de gorir no volem que se'n vagen ab ells. E encara vos fem saber que nós havem feta ordinació, ab acort de tot nostre consell, la qual no entenem a revocar, que tothom qui assí fos ab cavall e ab armes e se'n torn en Cathalunya leix a nós lo cavall. Per què·us manam que dels dits vezcomte e n'Urriols e d'aquells de lur companya qui se'n vagen e·ych haguessen cavalls vos retingats los cavalls, e que encontinent nos los trametats per perssona certa, e trametets-nos en scrit los noms d'aquells de qui eren; e si per aventura algun n'i haurà d'ells qui haja perdut lo cavall, don-vos lo cuyr ho la coa ho qualque senyal n'aja retengut, e si no·l ha perdut per mort e l'à venut, que·us liura lo preu en diners ho en albarà de quitació per nós a ell deguda, e fets-nos-ho saber tot clarament per letra e digats a·n Bertralans que·ls not lo dit preu. E açò per res no mudets. *Data in obsidione Ville Ecclesie, .IIII.º nonas septembris anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º tertio.*

Bo(nanatus) de Petra, mandato domini infantis.

232.

1323, novembre 25. Setge d'Esglésies.

Crida manada publicar per l'infant Alfons, imposant penes als desertors de l'exèrcit de Sardenya si desobeeixen l'ordre de concentrar-se a Esglésies. (Guillem de Riu).

ACA, C, reg. 396, fol. 53r.

Infans, et cetera. Fideli suo armentario ville Massargie vel eius locum tenenti, salutem et dilectionem. Cum nos velimus quod hec ordinatio nostra quam P(etrus) de Pina, portarius noster, ostendit vobis, preconitzetur publice in dicto loco et in aliis locis armentarie vestre, ideo vobis dicimus et mandamus quatenus ordinationem nostram predictam in ipsis locis incontinenti preconitzari publice faciatis, et nichilominus exequamini et compleatis ea que vobis in eadem iniunguntur, excusatione qualibet quiescente. Da[ta] in obsidione Ville Ecclesie, .VII.º kalendas decembris anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º tertio.

G(uillelm)us de Rivo, mandato domini infantis.

Similes infrascriptis locis:

Fideli suo armentario Do[m]us Nove. Est portarius P(etrus) de P[ina] predictus.

Fideli suo armentario de Conesa. Est tamen portarius Bernardus Borraz.

Fideli suo armentario loci de Colonge. Est tamen portarius dictus P(etrus) de Pina.

Fideli suo armentario loci de Celi quo. Est tamen portarius dictus P(etrus) de Pina.

Fideli suo armentario ville Bareque. Est tamen portarius dictus Bernardus Borraz.

Tenor vero preconitzationis de qua fit mentio talis est.

Ordon a mana lo senyor infant que tot hom, cathalà o aragonès, de cavall o de peu, o de qualque estament o condició sia, qui són fora de la host, en qualque loch sien, vinguen encontinent a la host a Vila d'Esgleyes, sien sans o malalts. E si d'aquest dia a

avant après la crida los hòmens a cavall seran trobats fora la host, perdran la quitació primera, e los hòmens de peu perdran les orelles sens tota mercè. Encara, mana lo senyor infant a tots los armentaris de cascun loch que, si de .III. dies a avant après la crida hom de peu algú serà trobat dins l[ur] jurisdicció, que'l prenguen mantinent e pres e ligat e ben guardat lo aduguen al senyor infant. E los dits armentaris facen ma[namen]t als sarts habitants dels lochs de la lur jurisdicció, sots pena de .LX. *solidos*, que no tinguen d'aquell dia a avant nuyl hom en lurs cases, exceptats los cam[inan]s (?).

233.

1323, desembre 27. Setge d'Esglésies.

L'infant Alfons al seu almirall, Francesc Carròs, reprenent-lo per la disputa mantinguda amb el noble Guerau de Rocabertí, capità de l'exèrcit, per una qüestió de competència (Guillem Coper).

ACA, C, reg. 396, fol. 74r-v.⁴⁰⁶

Infant n'Amfós, *et cetera*. Al noble e amat en Francesch Carròs, almirall del dit senyor rey, salut e dilecció. Almirall, gran desplaer havem haüt perquè havem entès que l'altre dia hagués paraules desordonades ab lo noble en Guerau de Rochabertí, per .I. hom de mar que ell tenia pres per alguna injúria que deia a ell esser feta; e crehem, almirall, que vós voliets guardar lo mal e el perill qui, no solament entre vós e el dit noble, mas encara entre les gents de la nostra host qui aquí és, de la qual gent vós e ell, ja departidament, sots caps, se poria seguir, que vós tals coses ne axí mogudament, per .I. hom ne per altres cases, guardan honor e serviy nostre no assajariets de fer. Mas par, si axí o devets o-u volets fer, que més tingats en vostre cor de fer-nos desplaer que plaer, con ben vos podets pensar que tota vegada nos cové aver greuge si entre tals .II. persones con sots vós e el dit noble, mayorment stans en nostre serviy e tinents en poder tota nostra host, se seguia desamor ne brega alguna, con no poria esser sens don nostre e vostre e de tota la host que aquí és. Per què, almirall, volem e-us deÿm e-us manam, axí con pus fortment e pus expressa podem, que vós d'aquí a avant, si a nós havets en cor de servir, no fassats ne assagets tals coses, ne ajats paraules desordonades ne altra brega ab lo dit noble ne ab altra persona de què don se puscha seguir ni departiment posar entre les gents de la nostra host, con de res e'l món nós aadés tan gran greuge no poguésem aver. E siats cert que si nostra host nos volets metre en brega, ne fer departiments entre les gents de mar e de terra, ens en farets desamor e asenyalat desplaer, per què-us manam e volem que-us guardets de tals coses. E sobre açò crehets en Ramon de Pinell, lo qual vos dirà sobre aquest fet algunes coses de nostra part. E en aquest fet e en los altres, fets a volentat e a plaer nostre, si servir-nos volets. *Data ut supra* (Dada en lo setge de Vila d'Esgleyes, .VI.º *kalendas ianuarii anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º tertio*).

Idem (Guillelmus Coperii, mandato domini infantis).

¶ ⁴⁰⁶ Precedeix carta en el mateix sentit a Guerau de Rocabertí.

1323, desembre 30. Setge d'Esglésies.

L'infant Alfons a les universitats de les viles i llocs de la Gal·lura, felicitant-los per haver-se passat a la seua obediència i prometent la tramesa d'ajuda militar (Guillem Coper).

ACA, C, reg. 396, fol. 77r-v.

Infant n'Amfós, *et cetera*. Als devots e feels seus los bons homes e les universitats de las viles de Orisey, de Galtelli, de Brize, de Onifay, de Lochule e dels altres lochs e vilas de Gallura qui ara novellament són vengudes a la senyoria del dit senyor rey⁴⁰⁷ e nostra, salut e gràcia. Fem-vos saber que dins nostre cor havem gran pagament e gran alegria con vosaltres, conexén la errada que feita haviets tro ací stan sots servitut dels pisans, rebel·les nostres, sots vengut novellament a la senyoria reyal e nostra, e molt havem per agradable la vostra devoció e feeltat, con axí voluntàriament avets fet ço que feels vassalls e sots-meses deuen fer. Per què nós, volens que tan feels vassalls e devots con vós sots, e que tots temps tenim per ferm que serets en ferma feeltat e leyal devoció, sintats e hajats de la dolçor de nostra senyoria, la qual tots temps és benigna e misericordiosa als seus feels sotsmeses, entenem a fer e a donar a vós libertats e francheas e aquelles gràcies que vostra leyltat mereix, en guisa que coneixerets vós aver elegida mellor via de venir a man nostra que no esser en captivitat ne misèria dels dits pisans, e serets guardats de lurs oppressions e servituts; e perquè pus tost sintats de les gràcias que·us avem en cor de fer, volem que encontinent nos trametats, per nom de totes les dites universitats, dos bons hòmens qui reeben les cartes de la gràcia e franquea nostra. Encara, vos fem saber que avem manat al amat nostre en R(amon) de Sentmenat que, de part nostra, diga e man als jutges de feret (?) e armentariis de las ditas vilas que vos tracten benignament e favorable, axí con specials sotsmeses nostres. E siats certs que, nós entenén que hauriets obs ajuda e esforç de nós e de nostra companya, vos trameserem tal ajuda e secors que vós ne serets ben pagats. Mas nós, dins breus dies, havem a dar bataylla a Vila d'Esgleyes, e per ço que pus poderosament la donem no·ns podem aadés desexir de la companya, mas encontinent, finida la batalla, per la qual sens tot dupte entenem aver lo dit loch, ab la volentat de Déu, vos trametrem tal ajuda que no tan solament dels enamichs vos porets deffendre, ans a aquells porets fer cavalcades e donar don cell que·us vullats. E pregam-vos, jassia que a açò sapiam vós esser apparellats, e encara vos manam, que entretant siats curoses de oposar e de contrastar los enamichs nostres de Terranova, e que·us parets als passes de la terra e que·ls enbarguets e·ls donets aquell don que dar puscats, con en res aadés no·ns podets fer tan gran plaher. E sobre aquestes coses e altres que·l dit en R(amon) de Sentmenat, alcayt o castellà de Gucia-no, vos dirà per nós, creets a ell sens tot dupte. *Data in obsidione Ville Ecclesie, tertio kalendas ianuarii anno Domini .M.°CCC.°XX.° tertio.*

G(uillelm)us Coperii, mandato domini infantis.

¶ ⁴⁰⁷ senyor rey: «rey senyor».

1324 (Enc. 1323), gener 4. Setge d'Esglésies.

L'infant Alfons a l'almirall Francesc Carròs, explicant-li els darrers preparatius per a l'assalt d'Esglésies (Guillem Coper).

ACA, C, reg. 396, fol. 78v.

Infant n'Amfós, *et cetera*. Al noble e amat en Francesch Carroç, almirayl del senyor rey, saluts, *et cetera*. Fem-vos saber que, per aquestes pluges e per lo temps que fet ha, no havem pogut complidament acabar los ponts ni ells castells que feiem fer per la batalla a donar a Vila d'Esgleies, per què és mester de alongar lo dia de la batalla per alsquns dies, fort breus, per ço que pus complidament los aparellaments e les altres coses sien ab mellor acabament endreçades. Per què volem e a vós dehim e manam que vós vos sofirats de venir ab los hòmens de la mar aadés, tro que nós vos ho façam saber, cor nós no volem que·ls dits hòmens fossen ni staguessen ací per molts dies a lur messió e que l'estol fos molt menys d'ells. Emperò, estats aparellat que, encontinent que nós vos façam saber que vingats, tantost puscats partir d'aquí ab los dits hòmens. E, vista la present letra, trametets-nos decontinent .L. bons hòmens de mar qui ajuden a endreçar aquests ponts e aquests castells, e sien hòmens sperts e bons e veats d'aytals coses, perquè en l'endemig nós façam espehegar los dits castells e ponts, e en açò no haja falla nenguna. E per la present manam al amat nostre en P(ere) de Libià que, no contrastant que vós hajats a romanir per la dita rahó, ell ab los sarts decontinent venga, axí que hic sia lo dia que ya li havem fet saber, e açò no mut per res e venga aparellat segons que ya li havem scrit. *Data en lo setge de Vila d'Esgleies,*⁴⁰⁸ .II.^e nonas ianuarii anno Domini .M.^oCCC.^oXX.^o tertio.

G(uillelm)us Coperii, ex provisione facta in consilio.

1324 (Enc. 1323), gener 14. Setge d'Esglésies.

L'infant Alfons a l'almirall Francesc Carròs, sobre la necessitat de tallar totes les comunicacions entre Càller i Pisa (Guillem Coper).

ACA, C, reg. 396, fol. 83r-v.⁴⁰⁹

Infant n'Amfós, *et cetera*. Al noble e amat en Francesch Carroç, almirayl del senyor rey, salut, *et cetera*. Fem-vos saber que nós sòm en pati ab los hòmens de Vila d'Esgleies, axí, entre les altres coses, que si dins .XXX. dies, que comencen a córrer huy que és disapte, no han hagut secors de Pisa, tal que nós, ço que Déus no·u vulla, hajam a levar d'ací, los capitans e aquells qui són dins Vila d'Esgleies nos liuraran la dita vila; e ells trameten sobre lo dit tractament, de volentat nostra, misatgers a Càller, [que] partiran d'ací demà, que serà dicmenje. E per ço com nós creem que·ls capitans de Càller o faran tantost saber a Pisa, e los pisans, sabén tal ardit, s'esforcerien e farien tot lur poder de fer totes coses

¶⁴⁰⁸ en lo setge de Vila d'Esgleies: «in obsidione Ville Ecclesie», corr.

¶⁴⁰⁹ Precedeix carta del mateix tenor a Guerau de Rocabertí, capità de l'exèrcit.

perquè no agéssem Vila d'Esgleies, per què és mester de vedar tant com puscam que vexell algú ni missatge no isca de Càller, per ço a vós dehim e manam com pus spressament podem que façats, ab barques armades e altres o ab aquells vexells que mester serà, axí guardar e tenir aprop de nit e de dia que nenguna barca o leny ni altre vexell ni missatge no isca de Càller, e si-u fa, que no·s escap, ans sia pres encontinent. E en açò siats com pus diligent e pus curós puscats, sabén per cert que si en altra manera o fets, e misatge que de Càller isca per mar vos escapa, que nul temps no·ns podrets⁴¹⁰ fer plaer ni serviý ni farem compte de vós en res d'aquí avant, e axí metex lo cal a vós fer de nós. E sobre açò creets en Jacme Burgès de ço que per nós⁴¹¹ vos dirà. *Data en lo setge de Vila d'Esgleies, .XIX.º kalendas febroarii anno Domini .M.ºCCC.ºXX.ºIII.º*

*G(uillelm)us Coperii, mandato domini infantis.
Expedita ut supra (absque vicecancellario, mandato domini infantis).*

237.

1324, maig 17. Setge de Càller.

L'infant Alfons a Pero Ortiz de Pisa, castellà de Bosa, ordenant-li l'execució, de manera exemplar, de tres traïdors (Bonanat Sopera).

ACA, C, reg. 397, fol. 171r.

Ed. J. MIRET I SANS, «Itinerario del rey Alfonso III», *Bol. de la R. Ac. de Buenas Letras de Barcelona* V (1909-1910) 65 (no n'indica la signatura).

Infant n'Amfós, *et cetera*. Al amat nostre en Pero Ortiç de Pisa, castellà del castell de Bosa, salut e dilecció. Reebuda havem e entesa una letra vostra a nós tramesa sobre'l fet de Bernat de Bellera e de Pasqual Bernat e de G(uillelm)ó d'Albesa, los quals tenits preses, per tal cor de nit, falsament, donaren escorta e escapament a .III. criminoses que'l noble jutge d'Arborea fahia guardar en lo dit castell, sobre la qual cosa havem haüt plener acort en nostre consell, enaxí que, per tal cor lo fet és leig e con falsia feta a castell deu esser pus leig punida que altra, volem e a vós deým e manam que encontinent, vista la present letra, los damunt dits Bernat e Pasqual e G(uillelm)ó liurets a mort, en aquesta manera, que primerament los espanets de cap del castell, e puys los fassats penjar; emperò, si algun d'ells hi ha qui sia de paratge, volem que, quant espanat l'ajats, que no sia penjat, mas que'l fassats escapsar. E açò fets fer publicament, en guisa que sia eximpli a molts. E d'aquí avant, de falsia qui sia feta o tractada en lo dit castell, no·us cal requerre nostra consciència, ans volem que vós ne fassats justícia aquella que·us serà viares, no request ne esperat manament nostre, cor nós sobre açò comanam a vós per les presents nostre poder. *Data in obsidione Castri Callari, .XVI.º kalendas iunii anno Domini millesimo .CCC.ºXX.º quarto.*

Bo(nanatus) de Petra, mandato domini infantis.

¶ ⁴¹⁰ *podrets*: «podets».

¶ ⁴¹¹ *Segueix, ratllat, ell.*

2 d'agost 1324.
L'armada de l'infant Alfons arriba a Barcelona.

238.

1324, agost 12. Barcelona.

Dues cartes de Jaume II al noble Napoleó [d'Aragó], que és en servei del rei del Marroc. En la primera li agraeix els obsequis rebuts i li n'anuncia la tramesa de propis. En la segona, regracia igualment l'amistat oferida pel monarca i declara voler-li correspondre, tot encomanant al mateix Napoleó que gestione l'alliberament dels captius catalanoaragonesos en poder d'aquell (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 338, fols. 150r-v i 150v.⁴¹²

Ed. (1a carta) Andrés GIMÉNEZ SOLER, «Caballeros españoles en África y africanos en España», *Revue Hispanique* XII (1905) 299-372, esp. p. 343.

Cit. Ch.-E. DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib*, p. 468.

Quando venit ad dominum regem Peyrí Baldovini, nuntius nobilis Neapoleonis, qui est in servitio regis Marrochorum. Qui P(eyrí) habuit litteras responsivas ad dictum nobilem et fuit sibi comissa legatio ad regem Marrochorum, ut infra de hiis latius apparebit.

En Jacme, *et cetera*. Al noble e amat nostre en Napolió,⁴¹³ salut e dilecció. Fem-vos saber que d'aquests dies vench denant la nostra presència lo feel nostre en Peyrí Baldoví, missatge vostre, e aportà'ns .I.^a letra vostra en què'ns feés saber largament de vostres affers en què sots estat depuys partís de Tunij tro ara, que sots en serviý del rey Abu Çayt e de Bolhaçén, fill seu,⁴¹⁴ dels quals molt vos loats e deýts que'us han fet e'us fan molta de honor e de bé, per honor de nós. Encara, era contengut en la letra que'ns trametiets per lo dit missatge .III. cavalls enfrenats e ensellats e .II. parells de esperons, e .II.^{es} espaes morisques, e .I.^a darga de landa, e .I. bacinet e .I.^a tenda, les quals totes coses lo dit missatge presentà a nós bé e cumplidament, e foren reebudes de part nostra e havem-les per agradoses, e'ns plagueren molt e'us en fem gràcies, conexents la bona affecció que havets a nós e al serviý e plaer nostre; e plau-nos molt e sóm molt pagats de la honor e del bé que'l dit rey e son fill vos han fet e'us fan. Atressí, lo dit missatge, per la creença que vós li comanàs en la letra, parlà ab nós largament e nós haguem rahonament ab ell, segons que ell vos porà dir pus largament. E per ço que'ns plau que hajats de les coses d'estes parts, trametem-vos per lo dit Peyrí una peça de drap mesclat; ítem, .I.^a peça de drap blau de Xaló; ítem, .IIII. penes vayres; ítem, .I.^a espaha guarnida d'argent. Dada en *Barchinona*, a .XII. dies del mes de agost en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.XXIII.

Bernardus de Aversone, mandato regio, cui fuit lecta.

¶ ⁴¹² Precedeixen i segueixen altres cartes sobre la mateixa qüestió. ¶ ⁴¹³ Fill natural de Jaume II, nascut durant el seu govern a Sicília (MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón...*, I, pp. 189-194; DUFOURCQ, *L'Espagne catalane...*, p. 463). ¶ ⁴¹⁴ Abu-l-Hassan, després famós sultà marinida de Fes o del Marroc (1331-1351),

vençut al Salado. Sobre les seues relacions amb la Corona d'Aragó, *vid.* M. Dolores LÓPEZ PÉREZ, *La Corona de Aragón y el Magreb en el siglo XIV (1331-1410)*, Barcelona, CSIC, 1995, pp. 55-98. Encara el 1338, Napoleó d'Aragó li fou enviat pel rei Pere el Cerimoniós com a ambaixador (*ibid.*, p. 62).

Eidem. Reebem, per mà del feel nostre en Peyrí Baldoví, que·ns tramesés d'aquests dies per missatge vostre, .I.^a altra letra vostra, part aquella a què ja·us havem respost, e en aquesta nos feés saber la bona voluntat e la gran affecció que havets de tractar la nostra honor, e que havets sabut de la bona voluntat que·l rey de Marrochs Abu Çayt ha envers nós, per ell mateix e per altres, e que és de cor de esser nostre amic e que·ns faria plaer e honor. E axí, aquestes coses, con totes les altres qui eren contingudes en la dita letra vostra e encara tot ço que·l dit vostre missatge nos volch dir en aquesta rahó, ohim e entesem bé e cumplidament; a les quals coses vos responem que, axí con lo dit rey de Marrochs ha bona voluntat e bona amor a nós e a la nostra casa, axí meteix la havem nós a ell e a la sua casa, e açò conexerà ell tota hora que·s vulla. E nós, quant a ara, fiant-nos en ell e en la sua bona voluntat, e en ço que vós nos n'avets tramès a dir, trametem-lo a pregar per nostra carta, la qual li porta lo dit Peyrí, que, per honor nostra e per amor, vulla deliurar e trametre a nós los catius de nostra terra qui són en sa terra, qui són tro a .XIII. persones de sotil condició; e havem fiança que ell ho farà e conexerem en açò la sua bona voluntat que·ns ha. E nós, atressí, ahuts los catius, entenem-li a fer obres de amic e de fer-li honor, e enviar-li em nostre missatge honrat ab nostres joyes, de què entenam que ell haja pagament. Quant a açò que·ns soplegàs que per nostres cartes vos recomanàssem al dit rey de Marrochs e a Bolhaçén, fill seu, vos fem saber que·u fem molt curosament per cartes nostres que·us porta lo dit Peyrí, lo qual creegats de ço que sobre les coses damunt dites vos dirà de part nostra. E ayant con pугats, endreçats lo dit fet dels catius, que·ns sien retuts e trameses. Dada *ut supra*.

Idem.

239.

1324, setembre 21. Barcelona.

Ordre de l'infant Alfons al batle d'Alcolea [de Cinca] que tinga a punt 300 moltons i 50 vedells, per als convits que es proposa oferir a Lleida al rei i els magnats i síndics dels seus regnes (sense escrivè).

ACA, C, reg. 397, fol. 228r.

Infant n'Amfós, *et cetera*. Al feel nostre en Miquel de Pomar, batle d'Alcoleya, salut e gràcia. Fem-vos saber que nós, ab la voluntat de Déu, entenem a esser en la ciutat de Leyda lo dia de sent Luch primervinent ab lo senyor rey, qui ha manat esser en la dita ciutat tots los prelats e richshòmens e síndichs de les ciutats de tota la sua senyoria. On com nós, per la dita rahó, entenam a tenir gran casa, axí com a nostra honor se convé, manam-vos espressament que percassets, axí de vostres com de compra com en altra manera que millor puxats, *trescentos* moltons bons e *quingüaginta* vaques, los quals tingats en la orta o terme d'Alcoleya plegats e ben guardats, enaxí que al dit dia de sent Luch o alguns dies abans los puxam haver en Leyda sens tota falla. E en açò metats vostra diligència, en tal manera que per res fallir no puxa. *Data en Barchinona, .XXI. dia del mes de setembre anno Domini millesimo .CCC.^oXX.^o quarto.*

1324, octubre 1. Barcelona.

Informació donada per Jaume II a l'infant Pere, comte de Ribagorça, en la seua missatgeria al papa Joan [XXII]. Demana una reducció del cens i servei degut a la Santa Seu per Sardenya, així com la dècima dels seus regnes per vint anys, al·legant els grans dispendis de la conquesta de l'illa (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 338, fols. 154r-155r.

Quando dominus infans P(etr)us, filius domini regis, comes Rippacurcie, fuit missus per dominum regem ad dominum papam.

Littera credentie.

Sanctissimo ac beatissimo in Christo domino Iohanni, divina providentia sacrosancte Romane et universalis Ecclesie summo pontifici, Iacobus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone ac predictae sancte Ecclesie vexillarius, amirantus et capitaneus generalis, suus devotus et humilis filius, pedum oscula beatorum. Ad apostolicam sacram presentiam inclitum, karissimum et amabilem filium nostrum infantem P(etr)um, Rippacurcie comitem, de latere nostro pro quibusdam nostris expressis et arduis negotiis fiducialiter destinamus, quem super eis plene mittimus de nostro proposito informatum. Quesumus, igitur, et intrinseca affectione vestre clementie supplicamus quatenus de vestra solita bonitate procedat memoratum filium nostrum benigne recipere, clementer audire et gratiose remittere, ut nostra tenet fiducialis intentio, feliciter expeditum. Qui universa disponit sua propria potestate personam vestram, ad sua sancta servitia merito preelectam, eam ad illa conservare dignetur incolumem plenis annis. Data Barchinone, kalendas octobris anno Domini .M.°CCC.°XX.° quarto.

Bernardus de Aversone, mandato regio.

Sequitur informatio tradita predicto domino infanti P(etr)o.

Aquesta és la informació donada per lo senyor rey al infant en P(ere), fill seu, de ço que ha a parlar ab lo papa de part sua.

Primerament, deja recomanar al senyor papa lo senyor rey son pare, e l'enfant n'Anfós son frare, e l'archabisbe de Toledo, e si mateix, e son frare en R(amon) Berenguer, e la reyna e tots los altres de la casa del dit senyor rey.

Ítem, li deja dir e supplicar, ab deguda reverència, que con lo rey son pare, e l'enfant n'Anfós son frare, qui personalment ho à fet e y ha molt trebaylat, per la volentat e gràcia de Déu hagen conquest lo regne de Sardenya a gran honor e a serviy e a profit de la Esgleya de Roma, per qui'l dit regne se té, e, segons que tot lo món sap, ab gran trebayl e ab gran pèrdua de nobles persones e d'altres e ab molt grans despeses, per les quals han ahut a vendre e enpenyorar molts castells e locs seus e rendes e jurediccions, e, segons lo rescrit papal de la donació del dit regne, lo dit rey sia tengut de donar certa quantitat per cens cascun any a la Esgleya de Roma, e encara és tengut de fer cert serviy sots certa forma, que plàcia a la sua sanctitat, havén esguart a les rahons damunt dites, fer gràcia al dit senyor rey e als seus que li torn la quantitat del cens a .D. marches d'argent, e que del altre serviy d'òmens a cavayl e de servents e de galeres que'n remeta la meytat a tots temps, e,

axí lo dit cens de .D. marchs con la dita meytat del altre servi, vulla lexar de gràcia e en-franquir-ne lo senyor rey e l'infant n'Anfós a lur vida. E con en açò hagués fet son poder, si às no'n podia acabar, soplegàs que almenys fos lexat a vida del senyor rey, e si no podia acabar que fos tornat lo cens a .D. marchs d'argent, soplech que almenys sia tornat a .M. marchs d'argent, e en açò puny de tot en tot. E diga l'infant al senyor papa, certanament, que'l dit regne de Sardenya no val ne pot valer a la casa d'Aragó ço que la Esgleya de Roma e el rey d'Aragó e tothom altre se cuydava, per ço con lo rey d'Aragó, e l'enfant per ell, ha ahut a lexar tot ço del lur a aquells qui han obehit, segons la forma del rescrit —e obehiren tots al començament, salvant lo comú de Pisa—, e encara, que'y ha aadés a fer molt grans messions, axí en tenir-hi soldaners⁴¹⁵ con en moltes e grans obres e neces-sàries a reformació e salvament del regne.

Ítem, li diga que l'enteniment e la volentat del rey d'Aragó e del infant fo principal e major al fet de la conquesta de Sardenya, e açò sap Déus, que ab lo dit regne poguessen mils e pus fortment ordonar e fer lurs enantaments contra los enemics de la fe, a honor e a servi de Déu e de la sua sancta Esgleya e de la Christiandat. E és ver que'l senyor rey, havent lo cor a la dita conquesta de Sardenya, ja abans que descubris los aparellaments que'n féu, consentí e volch que treva se pres entre ell e el rey de Granada a certs anys, per tal que'l dit rey de Granada no'l embargàs faent-li guerra, dels quals anys romanen d'ací al mes de maig qui ve e depuys .I. any, lo qual temps passat, entén lo senyor rey de enantar e de fer son esforç a guerra e a don dels moros. E a açò haurà mester sos ricshòmens e sos cavallers e ses gents, entre'ls quals seran aquells qui ara són tornats del viatge de Sardenya, als quals són degudes per lur sou e per esmenes de cavalls grans quantitats de moneda, a les quals bonament lo rey d'Aragó no pot cumplir per les grans despeses que ha fetes en la dita conquesta, segons que és dit damunt en lo primer capítol; e si no'ls era satisfet, no'y porien tan bé esser ne tan bé servir ne de tan bon cor. Per què soplech al senyor papa l'enfant que, guardant lo bon enteniment del rey e del infant n'Anfós, li vulla acórrer de la dècima de sa terra tota a .XX. anys, e que's pach en .X. anys, e que'l terç ne haja el rey d'Aragó en ajuda de pagar los dits deutes, e les dites parts que sien convertides en l'enantament contra'ls sarraïns. E pot bé pensar lo senyor papa quantes són estades les messions de la conquesta de Sardenya e en quina manera són fetes, e la conquesta e les messions, a gran honor e a gran profit de la sancta Esgleya, e no cal vuymés al senyor papa haver consciència de ajudar en açò, segons que's dehia que havia al començament, per ço con los fets eren contra crestians, cor vuymés, beneït sia Déus, la guerra és passada e fenida en pau.

Faça son poder l'infant que al fet de la dècima sien assignats los bisbes de *Barchinona* e de València, o la .I. d'ells.

Ítem, que atorgàs als enantaments dels moros los benifets ecclesiàstics vagants per tota la terra del senyor rey a .X. anys.

Ítem, que comanàs a alguns prelatos de la terra del senyor rey que puguen absoure aquells qui són tenguts per temps passat per lo fet de Alexandria e de la terra del soldà, e, de ço que'n exirà, que'n sia respost al rey d'Aragó e convertit en aquests affers per man d'aquells que'l senyor papa hi ordonarà.

¶ ⁴¹⁵ *soldaners*: el DCVB sols recull las forma *soldaders*.

Ítem, que'l senyor papa do les indulgències, segons que acostumades són de donar e foren donades per lo fet de Almeria, de tota Espanya.

Ítem, sia membrant l'infant del fet de frare Ferrer d'Abeyla, archabisbe de la Pàtria,⁴¹⁶ que'n soplech al senyor papa que'l deliure graciosament e li do licència de anar a son archabisbat. E en açò porà tenir aquella manera que'l cardenal en Napolió⁴¹⁷ tindrà per bé. E sia curós d'açò, cor l'archabisbe ho mereix bé al senyor rey.

Lo capítol dejús escrit fo donat a part al senyor infant.

Sia informat l'infant que, con sia en cort, que's veja ab lo cardenal en Napolió, lo qual és íntim e special amich del senyor rey, e diga-li con lo senyor rey, no guardant con en lo fet de Sardenya lo papa ajuda ne secors no li haja fet, ne encara justícia no'n haja puguda haver ne favor alguna, ans hi ha fet ço que'l cardenal sap, però considerant a la dignitat papal e a la sancta Esgleya, con ell rahó no agués de trametre a ell aytal missatge con és lo dit infant son fill, e aytambé cor sia necessari al senyor rey per haver gràcia d'ell en rahó del trahut e del servi que's deuen fer per lo regne de Sardenya, per los quals, segons la tenor del rescrit de la donació, ha molt grans penes, e spirituals e encara temporals, ço és, que feta la conquesta de la isla o de la major partida, sia tengut lo senyor rey a pagar lo cens, qui és .II. millia marchs d'argent, dins .IIII. meses, e si no que ell sia vedat, e si no l'ha pagat dins altres .IIII. meses, lo regne de Sardenya sia entredit, e si a altres .IIII. meses no era pagat, que caja lo senyor rey del dret del regne, per aquestes rahons vol lo senyor rey que sàpia lo cardenal que ell s'és mogut a trametre lo dit infant, e atressí, lo dit infant qui-y ha a fer alguns affers a bé e creximent seu. E prega'l lo senyor rey que consell e endreç l'infant en totes aquelles bones maneres que puga, jassia que ell és cert que-u faria menys de prec.

241.

1324, octubre 28. Lleida.

Ordinació de l'infant Alfons sobre la forma, pes i llei de la moneda menuda de Sardenya (Bonanat Sopera).

ACA, C, reg. 408, fols. 1v-2r.

Infans, et cetera. Fideli suo Nicholosio Ros, magistro monete que in Villa Ecclesie cuditur, salutem et gratiam. Litteram per vos nobis⁴¹⁸ missam noviter simul cum .V. solidis [a]lffonsinorum minutorum recepimus, et eius tenorem pleno collegimus intellectu, e[st] c[erte] placuit nobis id quod per vos ordinatum extitit super moneta predicta, quia, considerata eius qualitate, ipsam [nostr]e curie satis utilem fore comperimus. Verumtamen, habito de hoc colloquio cum seren[is]simo domino genitore nostro, deliberavimus de suoque beneplacito ordinavimus quod dicta moneta minuta fiat prout in cedula positum est presentibus interclusa, quodque moneta argenti adaptetur eo modo quo in eadem

¶ ⁴¹⁶ Ferrer d'Abella, O. P., arquebisbe de Neopàtria (1323-1330), agent molt addicte de Jaume II a Avinyó; traslladat después a la seu de Mazzara (Sicília), fou promogut bisbe de Barcelona (1334-1344). Vid. RUBIÓ

I LLUCH, *Diplomatari de l'Orient català (1301-1409)*, doc. CXXI i nota; EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 128.

¶ ⁴¹⁷ Napoleó Orsini, cardenal diaca de Sant Adrià (†1342). Vid. EUBEL, *op. cit.*, I, 11. ¶ ⁴¹⁸ *vos nobis*: «nos vobis».

cedula continetur. Quocirca, vobis dicimus et mandamus quatenus super moneta minuta iandicta vos habeatis prout ordinavimus nunc et in cedula pretacta videbitis denotari, cuius tenorem inconcusse per vos servari iubemus. Data Ilerde, .V.º kalendas novembris anno Domini millesimo .CCC.ºXX.º quarto.

Bo(nanatus) de Petra, mandato domini infantis.

Tenor vero cedulae supradicte sequitur in hunc modum.

Ordonà lo senyor infant, ab volentat del senyor rey, que la moneda menuda que's bat en Vila d'Esgleyes sia a ley de .II. diners .XXI. gra a asaig d'Espanya, e a taylla de .XXVII. *solidos* lo march de *Barchinona*, e que sia de major compàs que la mostra qui és estada tramesa al senyor rey e al senyor infant, e seran-ne pus bells los diners e pus corribles, e que vagen a .XVI. diners menuts per .I. diner d'argent, e que diguen les letres en la part del escut: «*Iacobus Aragonum*», e en l'altra part diga: «*et Sardinie rex*». Encara, en los diners d'argent digen les letres de la una part: «*Iacobus Aragonum et Sardinie rex*», e de l'altra part ço qui ja s'i és, e axí conèixer s'à la moneda d'on és. E age nom la dita moneda, axí aquella d'argent com aquella menuda, alfonsins d'argent⁴¹⁹ de Sardenya.

En la dita manera vol lo senyor infànt que's fassa la dita moneda menuda, no contrastant que, per ventura, no serà ligada ab aquella d'argent, cor aquella d'argent val més de .XVI. diners menuts per cascun diner d'argent.

242.

1324, octubre 31. Lleida.

Crida manada publicar per l'infant Alfons, oferint terres franques i passatge gratuït a tothom que vulga anar a poblar Sardenya (Bonanat Saperà).

ACA, C, reg. 408, fols. 3v-4r.

Infans, et cetera. Egregio viro Ugoni, vicecomi[t]i de Basso, iudici Arboree,⁴²⁰ salutem et dilectionis affect[u]m. Cum nos dilecto consiliario nostro P(etr)o de Libiano quedam comiserimus nobilitati vestre ore[te]nus explicanda, id[c]irco fidelitatis vestre c[o]nstantiam deprecamur quatenus, relativis d[ic]ti] P(etr)i fidem prebendo indubiam, curetis ea opere adimplere. Data Ilerde, prid[e] kalendas novembris [anno Domi]ni millesimo .CCC.ºXX.ºIII.º

Bo(nanatus) de Petra, mandato domini infantis.

Similis fuit missa ancianis et consilio universitatis civitatis Sasserii.

Similis fuit missa nobili et dilecto Berengario Carrocii, generali gubernatori Sardinie et Corsice regni mandando.

Forma autem dicte preconizationis de qua supra in litteris esse decreta fit mentio talis est.

Ara ojats què'us fa saber lo senyor infant: que tothom qui vula anar en Sardenya per poblar sia cert que li serà donada terra en quantitat, covenientment francha de loïsme per tots temps. E d'aquesta rahó, con seran en Sardenya, denant⁴²¹ en P(ere) de Libià e n'Arnau de Cassà, o la un d'ells, qui'ls assignaran⁴²² de les terres en la forma desús dita. E aquells qui

¶⁴¹⁹ *argent*: «[a]rg». ¶⁴²⁰ Hug II (1321-1336). ¶⁴²¹ Hi manca el verb. ¶⁴²² *assignaran*: «daran», corr.

anar volran,⁴²³ si seran en *Barchinona* apparellats de recullir per tot lo mes de noembre, trobaran aquí lo dit P(ere) de Libià qui·ls farà levar sens nòlit; e, si no·y trobaven en P(ere) de Libià, venguen denant en Felip Sentceloni, ciutadà de *Barchinona*, qui·ls en darà recapte.

243.

1324, desembre 8. València.

Jaume II al seu primogènit, l'infant Alfons. Li desaconsella acceptar propostes d'aliança matrimonial amb el rei d'Anglaterra, que provocarien recels en la casa de França (Guillem Agustí).

ACA, C, reg. 339, fol. 357r-v.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al molt alt e molt car infant n'Amfós, primogènit e general procurador nostre e comte d'Urgell, salut e benedicció de pare. Fill molt car, havem entès que·l noble en Bernat Jordà de la Isla deu anar a vós, o és ja ab vós, per fer-vos reverència, e han-nos dit alguns que·us parlarà de tractaments de matrimonis entre la nostra casa e la casa d'Anglaterra, dels quals, segons que ja sabets, és estat parlat. E fill, volem que sapiats, jassia que són certs que vós vos ho pensats, que al temps de ara, guardats los affers nostres e vostres, e aquells qui són ja e poden esdevenir a avant proïsmament entre·ls reys de França⁴²⁴ e d'Anglaterra,⁴²⁵ no·ns és semblant que nós ne vós dejam entendre en neguns tractaments ab lo dit rey d'Anglaterra, que podets veer que·l rey de França ne pendria gran suspita, la qual ha ja, segons que vós sabets, e de la qual nós e vós devem guardar, e majorment que no veem tan gran profit ne tan gran avantatge en los dits tractaments que·ns en dejam nós ne vós posar en suspita ab lo dit rey de França ne perdre ab ell. On, fill, si·l dit noble en Bernat Jordà vos ha parlat o·us parlarà d'aquesta rahó, vós ab bones e covinents paraules e agradoses podets respondre que per vós meteix clarament no li podets res dir, mas que·ns ho farets saber, o que·n parlaret ab nós, ab qui devets esser en breu, e que·y darets tot loc que porets. Esters, havem entès que, partent de vós, lo dit noble deu venir a nós, e, si·ns parla d'aquesta rahó, nós li respondrem segons que·s covendrà. Dada en València, dissapte a .VIII. dies del mes de deembre en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.XXIII.

G(uillelmus) Augustini, mandato regio.

244.

1325 (Enc. 1324), febrer 24. València.

Informació donada per Jaume II i l'infant Alfons a Bernat Sespujades en la seua missatgeria al rei Frederic [II]. Li prometen una força naval de vint galeres per a la defensa de Sicília d'un atac de Robert de Nàpols, les quals enviarian encobertament amb el fals pretext de la conquesta de Còrsega (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 338, fols. 168r-169r.⁴²⁶

¶ ⁴²³ *volran*: «seran», corr. ¶ ⁴²⁴ Carles IV (1322-1328). ¶ ⁴²⁵ Eduard II (1307-1327).

¶ ⁴²⁶ Segueixen altres documents referents a l'ambaixada.

Legatio comissa per dominum regem et dominum infantem Alfonsum, suum primogenitum, ad dominum regem Fredericum, Bernardo de Podiatís, scutifero antefati domini regis.

Sequitur forma littere credentie domini regis, quia illa domini infantis in sua scribania fuit expedita.

Excellenti principi Frederico, Dei gratia regi Trinacrie, karissimo fratri nostro, Iacobus, per eandem rex Aragonum, et cetera, salutem et cum fraterne dilectionis abundantia votivorum successuum incrementa. Ecce mittimus ad presentiam vestram dilectum scutiferum nostrum Bernardum de Podiatís, huius littere delatorem, plene informatum a nobis super quibusdam pro nostra parte vobis per eum presentialiter exponendis. Potest, igitur, vestra fraternitas dictis suis fidem firmam et indubitabilem adhibere plenarie sicut nostris. Et, quia scimus animum vestrum ad gaudium renovari quotiens de felici continentia status nostri letos rumores suscipitis, vobis ad gaudium presentibus intimamus nos, cum tota domo nostra, tribuente Illo qui actor salutis est, votiva perfrui sospitate. Rogantes ut de vestro statu, quem prosperum iugiter affectamus, nos reddatis sepius certiores. Data Valentie, .VI.º kalendas martii anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º quarto.

Bernardus de Aversone, mandato regio, et fuit ei lecta. Expedita ut pro curia.

Informatio tradita predicto Bernardo de Podiatís.

En nom de Déu.

Sia membrant en Bernat Cespujades que, après que haurà dit al senyor rey en Frederic de part del senyor rey e del senyor infant que ells lo saluden molt, que li diga, de part d'ells, que ells han entès, per fama publicha e per moltes letres que han ahudes del procurador del rey Frederic en cort de Roma, e per moltes altres letres de companyies, que'l rey Robert fa major aparellament que peça ha fos fet, axí de galees com de cavalleria com de cases de fusta e de calç molta, per passar en Sicília e posar setge a Messina e fer defora una gran pobla, per tal que puga durar los affers dels quals s'esforça a haver son enteniment. De les quals coses, jassia que'l senyor rey e el senyor infant no hagen puguda haver altra certenitat per ço com són luny, en lo regne de València, on no vénen ne poden venir tan sovén novelles d'aquelles parts, emperò per sol ço que'n han⁴²⁷ ohit, axí com aquells qui són molt geloses de la honor e bon estament del dit senyor en Frederic, axí com aquell del qual lo bé és lur e, ço que Déus no vulla, lo contrari axí meteix, han volgut trametre lo dit en Bernat a ell per saber d'ell què sent ne sab d'aquest fet, cor ell, qui és tant prop e a qui tant toquen los affers, ne deu saber la veritat; e maravellen-se fort d'ell com no'ls en ha res fet saber, ne encara cor, per algú qui ab ell sia, no és estat res significat d'açò a alguns deçà, si res és. E que lo senyor rey e el senyor infant han molt pensat sobre açò, e veen que, jassia que en los temps passats lo rey Robert haja fet altres aparellaments contra lo rey Frederic, emperò, no veeren nuyl temps tant perillós lo fet com ara, per tal com en los altres temps la illa de Sicília era fornida de molta bona gent de nostra nació, e ara ha-n'i fort pochs, e per lo poder e per l'aparellament del rey Robert, qui és, segons la fama, major que anch no fo. Per què ells, veents que si el rey Robert devallava ab son poder en Sicília poria esser al rey Frederich gran perill, e que la sua deshonor e vergonya

¶ ⁴²⁷ han: «ha».

e dampnatge, los quals Déus vulla esquivar, seria d'ells pròpria, han pensada manera, aquella que per ells se pot fer en ajuda d'ell, a esquivar açò. Però, fa mester que sia açò secret sobiranament, axí per bé del rey Frederic, cor si açò era sabut, lo seu fet se'n poria molt afollar e al senyor rey e al senyor infant ne vendria gran càrrech, e de part del rey Robert e de part del senyor papa, qui pren los fets axí com ell sap; per què deu esquivar lo rey Frederic, e açò li carreguen en la sua fe, e per lo deute e amor que ha a ells e per bé de si enleix, que d'aquesta rahó no parle a persona del món, ne a cathalà ne aragonès ne sicilià ne a altre vivent, cor lo senyor rey e el senyor infant, veents que és sobrenecessari que açò sia secret, han fet fer sagrament e homenatge al dit en Bernat Cespujades que d'aquest fet no's rahon ne parle nuyl temps ab pressona, sinó ab lo dit rey Frederic. E diga-li que ells han molt pensat sobre aquest fet e no hi són venguts leugerament, ans han bé vists e pesats, d'una part, los perills que d'açò pot venir a ells, et, d'altra part, la deshonor e el dampnatge que poria seguir al rey Frederic, lo qual seria d'ells; e pensat tot e pesat ab gran acort, vénen conortats que, abans que'l rey Frederic no perdés Sicília a tan gran deshonor e dampnatge seu e d'ells, faran tot quant poran per esquivar-ho, tota vegada com pus cubertament poran, mentre esquivar-ho poran. La manera de la ajuda que ells han en açò pensada és aquesta, és a saber, que lo senyor rey e el senyor infant, per esforç e ajuda del rey Frederic, entenen armar .XX. galees e que hi munt en Francesch Carroç, almirayl seu, lo qual és bon cavaller e provat en mar e en terra, e qui ha gran volentat de servir a ells e al rey Frederic, e entenen-les armar de bona gent e eleta, axí que puy, segons que'l rey Frederic veuria son avantatge, se captengués dels fets, havén en sa ajuda les dites .XX. galees. La manera del dit armament és aquesta: que ells han les galees moltes e bones e noves, exarciades e ab lur armament per la major partida, que és la major part de la mesió, axí que no'ls fayl sinó la paga dels mariners e galiots e la panàtica; e con ells aadés no agen moneda, per les grans messions del fet de Sardenya, han acordat trametre al rey de Portugal,⁴²⁸ lur nebot, qui ara és rey per mort de son pare, e entenen-lo aemprar d'alguna moneda que'ls prest, la qual li entenen bé assegurar, e daran fama que armen per conquerre Còrcega, en la qual partida dels barons lus han fet homenatge e'ls han regoneguts per senyors. E si lo rey de Portugal fa lo dit préstech, armaran encontinent e trametran la armada en Sardenya, on serà lo dit almirayl, que ja hi trameten ara, e si lo rey Frederic sab que'l rey Robert li venga desús, trameta al almirayl per aemprar-lo, que li venga valer, e d'açò li faça fortment protestar, axí com a natural de son pare e de son frare, e d'ell per rahó d'ells; e l'almirayl escusar-s'à d'açò com més porà, al·legant⁴²⁹ que a ell seria gran perill fer açò sens manament del senyor rey e del senyor infant, lo qual no ha, e que no li va àls en açò sinó perdre el cors e l'aver. E que'l missatge del rey Frederic lavors li protest pus fort, dién que en colpa del dit almirayl, si no hi anava, se poria perdre el rey Frederic e la reyna e sos infants e la terra, e que quart, si açò esdevenia, ço que Déus no vulla, com n'exirien lo senyor rey e el senyor infant, senyors del dit almirayl, ne quant los hi va. E lavors l'almirayl respondrà que ell se n'irà al rey Frederic per escusar-se ab ell d'açò, e que creu que'l n'aurà per escusat, com d'açò no haja negun manament; e pus l'almirayl sia là,

¶ ⁴²⁸ Alfons IV (1325-1357), fill de Dionís I i d'Elisabet d'Aragó (santa Isabel de Portugal), germana de Jaume II. ¶ ⁴²⁹ *al·legant*, interlineat.

farà tot ço que'l rey Frederic vulla. E en aquell cas que'l rey Frederic haja obs la armada desús dita, segons l'ardit que haurà dels affers, serà rahó que, pus ell se servirà de la armada, que pach ço que'l senyor rey haurà manlevat del rey de Portugal, son nebot, per fer la dita armada. Esters, si el rey Frederic serà cert que'l rey Robert, segons l'ardit que'n ha, deja venir aquest any en Sicília, tenen per bé lo senyor rey e el senyor infant, e consellen de tot en tot, que per ço com ells no saben si el rey de Portugal volrà fer lo dit prest, que, en tot cas, lo rey Frederic trameta secretament tantost .XXV. *millia libras* deçà per persona secreta, qui pach les messions de la armada. E con açò haja dit lo dit Bernat Cespujades, esper la resposta del dit rey, e si ell diu que és cert que'l rey Robert li deja venir desús, faça tantost ab ell que complecha ço que dit és com abans puscha, perquè's puga per temps aparellar la armada. E si lo dit rey responia que ell és cert que'l rey Robert no fa negun aparellament quan a aquest estiu, diga-li que d'açò seran molt pagats lo senyor rey e el senyor infant, axí com aquells qui'n viuen en gran ànsia e pensament, e, axí, que se'n tornarà a ells, e que's tenga per dit que, tota vegada que ell sàpia que'l rey Robert se moga contra ell, que'ls ho faça saber, que per cert aquesta ajuda en aquesta forma, e encara de més galees si les vol, porà haver.

E fet açò, faça sos affers axí com si se'n devia tornar, e, com serà en son partir, diga al rey Frederic com ell deu esser molt pagat e consolat de la bona voluntat que ha sabuda del senyor rey e del senyor infant, e que ell se deu esforçar de tota res que sia honor lur, cor pus ells prenen axí los seus affers, segur pot esser ab Déu que no tem res. E puys diga: «Dich-ho, senyor, per açò que'l senyor infant me manà que'us dixés abans que de vós partís, que pus Déus li ha donada honor del fet de Sardenya, volria enguany haver Còrcega, en la qual l'an ja regonegut partida dels barons de Còrcega e misser Castrutxo, senyor de Lucha, qui li ha fet saber que li farà liurar .VI. castells ab bones forces en Còrcega e encara li acorrerà de companya, e que consella que ara trameta lo senyor infant companya per haver la illa, que és desornida de vianda, e bandos e partiments que són entre ells, dels quals haurà la .I. bando, e pus hi trameta lo senyor infant, per cert haurà la illa.» Per què lo senyor infant prega caramente al senyor rey Frederich que li vuyla acórrer d'unes .IIII. mília unces per al dit fet, e que ell li promet que les li retrà, e si no podia de tantes, feés son poder d'aytantes com pogués; e si ho atorga, faça son poder que tantost puga haver lo senyor infant la moneda perquè en aquest estiu pogués enantar al fet de Còrcega.

E diga lo dit en Bernat al senyor rey Frederic, axí com per si meteix: «Senyor, en aquest fet no sab presona sinó aquells que ell sap que hi han cabut, los quals han ahut lo major plaer que de res que haver poguessen, sabén que anch del senyor rey no poch exir ço que ara n'és exit, e sabén que axí com d'abans, com no ho havia en cor, no ho deya, axí ara, pus ho à dit, ho tendrà per cert, cor senyor és qui a negú, no'us diré a aytal frare, no diria ço que no hagués en cor, e sobretot lo senyor infant ha ahut sobirà plaer d'açò, veent la bona voluntat que'l senyor rey hi ha. Per què, senyor, vos clam mercè que en aquest punt no vengats menys a ço que'l senyor infant vos prega ne a tot alre que ells vullen, cor la bona voluntat d'ells no la devets refredar, ans escalfar.»

1325 (Enc. 1324), març 10. Cullera.

Ordre de la infanta Teresa [d'Entença] a l'alcaid de Xiva de trametre a València una somada de vi de Setaigües, per al consum d'ella i de l'infant Alfons, marit seu (Pere Bertran).

ACA, C, reg. 426, fol. 14r.

De nós, infanta, *et cetera*.⁴³⁰ Al fael nostre Martí Gil, tinent loch d'alcayt en lo castell nostre de Xiva, saluts e gràcia. Deïm e manam-vos que encontinent, vista la present, nos trametats a València una somada de vi que sia de Setaygües, lo qual vi sia bo e bell e pur e clar e simple, con aquell vulam a obs del senyor infant e de nós. E fets-nos saber ço que costarà, e nós decontinent trametrem-vos-ho per aquell qui el dit vi nos aportarà. E açò no mudets en neguna manera. Scrita en Culleria, a .X. dies del mes de març *anno Domini* .M.°CCC.°XX.° *quarto*.

*P(etr)us Bertran, mandato domine infantisse
facto per P(etrum) G(uillelmi) d'Os.*

1325 (Enc. 1324), març 15. València.

Carta de creença de Jaume II a Abu Hammu, rei de Tremissén, en favor del noble Jaume d'Aragó, fill seu, seguida de les instruccions de la legació. Demana fortes compensacions econòmiques, a canvi de la pau i de donar-li ajuda naval per al setge de Bugia, així com els càrrecs d'alcaid i de cònsol dels catalans per al mateix Jaume (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 339, fol. 178r-v.⁴³¹

Ed. GIMÉNEZ SOLER, «Caballeros españoles en África y africanos en España», pp. 329-330.

Cit. DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib*, p. 472.

*Super legatione qua venit noviter ad dominum regem et ad dominum infantem Alfonsum nobilis Iacobus de Aragonia, filius domini regis,*⁴³² *ex parte regis de Tirimçè.*

Al rey molt alt e molt poderós Abdorrahamen bin Muça ben Jozmén beni Ahamor bin Zahién, rey de Tirimçè, en Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*, salut con a rey qui amam e per qui volríem molta de honor e de bona ventura. Rey, fem-vos saber que és vengut davant la nostra presència lo noble en Jacme d'Aragó, fill nostre, qui'ns presentà vostra letra de creença, e nós entesem bé e cumplidament ço que era conten-gut en la letra e ço que ell nos dix de vostra part. E sobre aquestes coses li havem nós respost e dit nostre enteniment per recomptar-ho a vós de part nostra, e axí creets-lo de tot ço que'us dirà de nostra part, axí con aquell en qui podets bé fiar. *Data* en València, a .XV. dies del mes de març del any de nostre Senyor .M.CCC.XXIII.

Bernardus de Aversone, mandato regio.

¶ ⁴³⁰ Correspon a: *Theresia, consors incliti domini infantis Alfonsi, illustrissimi domini regis Aragonum primogeniti, ac comitissa Urgelli*. ¶ ⁴³¹ Segueixen altres documents sobre el mateix afer. En primer lloc, una carta del rei al noble Jaume d'Aragó, dada a Sogorb el 12 de maig, explicant-li la seua resposta a

les contestacions del sultà de Tremissén sobre cada punt tractat a l'ambaixada (*ibid.*, fols. 178v-179v).

¶ ⁴³² Fill natural del sobirà, del temps que fou rei de Sicília (MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón...*, I, pp. 194-196; DUFOURCQ, *L'Espagne catalane...*, p. 472).

Sequitur informatio tradita predicto nobili Iacobo.

Aquesta és la informació que fo liurada per lo senyor rey e per lo senyor infant al noble en Jacme d'Aragó, lo qual és estat tramès ara a ells per lo rey de Tirimcè.

Primerament, que'l lur salut molt e que li diga que ells són estats pagats de les lletres que han ahudes d'ell e de la sua salut, que han entesa.

Aprés, li diga ço que han ohit per lo dit en Jacme, per la creença comanada a ell per lo rey de Tirimcè, sobre'l fet de la pau que vol lo dit rey de Tirimcè ab los dits senyor rey e senyor infant e sobre les galeres que demana a obs de destrènyer Bugia per mar; sobre les quals coses li diga, de part del senyor rey e del senyor infant, que'ls plau e'n són pagats, per la bona voluntat que han entesa que ell ha a ells e a lur casa. La manera en la qual atorguen la dita pau e l'armament de les galees és aquesta:

És a saber, que volen lo senyor rey e'l senyor infant que'l rey de Tirimcè deliure tots los catius crestians qui són en la sua senyoria, ço és, aquells qui són naturals de la lur terra, per bé de pau, cor no semblaria que pau ne amor hagués entre ells si los catius no eren deliurats de catiu, e los altres qui no són de lur senyoria demanen que'ls sien deliurats per honor e per amor d'ells e per joyes.

Aprés, que'l senyor rey e el senyor infant li trametran de .XV. galees a avall, bé armades de lur gent a .IIII. meses, e que'l rey de Tirimcè lur do .II. millia dobles d'or per galea. E si les vol a més de .IIII. meses, que a aquella rahó metexa lur en do.

Encara, fermanar pau ab ell a .V. anys. E pus lo rey de Tirimcè se crexerà de gran renda per açò, per tal con les gents del senyor rey e del senyor infant navegaran e mercadejaran en la terra del dit rey, és gran rahó que ell partescha ab ells lo guany dessus dit, axí que demanen per rahó de la dita pau, per cascun any, .VI. millia dobles en ajuda de les messions que ells han fetes en la conquesta de Sardenya e de Còrsega, les quals dobles bestraga a manvés per lo dit temps, per ço con les han ops en les messions que han fetes en la dita conquesta; e si a més dels dits .V. anys vol la pau, que la haja en la forma damunt dita. E que sia entès que, en cas que ell presés Bugia, pus és certa cosa que per ajuda de les galees la haurà, que donàs al senyor rey e al senyor infant .CC. millia dobles.

Ítem, demanen lo senyor rey e'l senyor infant, en lo tractament de la dita pau, que en la casa de Tirimcè haja d'aquí avant alcayt, al qual sia provist honradament per lo rey de Tirimcè, lo qual hi sia mes per lo senyor rey d'Aragó e port senyera del rey d'Aragó, la qual guarden tots los soldaders naturals del rey d'Aragó. E que adés volen que sia alcayt lo dit noble en Jacme d'Aragó per ells.

Ítem, demanen que hagen en la terra del rey de Tirimcè cònsol, lo qual hi sia mes per ells, al qual sia assignat fòndech en lo qual alberguen tots los cathalans navegants en les terres del rey de Tirimcè, les quals sien de destret e jurisdicció del dit cònsol. E que'l dit consolat sia donat aadés al dit en Jacme d'Aragó, a beneplàcit del senyor rey, e que'l dit en Jacme d'Aragó hi puga metre en loc d'ell qui's vulla.

Sia memòria al dit noble en Jacme d'Aragó que, si no podia acabar a les .VI. millia dobles per any, que devallàs a .V. millia, e con às no pogués fer, que devallàs a .IIII. millia, e a la perfi, con às no s'i pogués fer, a .III. millia.

E semblantment, de les .CC. millia dobles que deu demanar, que con às no pogués fer, que devallàs a .C. millia dobles.

1325 (Enc. 1324), març 23. València.

L'infant Alfons a Bernat de Boixadors, missatger a la cort papal, amb instruccions d'impedir del tot el nomenament de Bertran de Cornudella com a bisbe de Tarassona, contra el dret de Pero de Urrea, electe d'aquesta seu (Bartomeu Despuig).

ACA, C, reg. 408, fols. 53v-54r.

Infans, et cetera. Al amat en Bernat de Boxadors, majordom nostre, salut et dilecció. Fem-vos saber que depuis que d'aquests dies vos tramesem, lo senyor rey e nós, per .I. correu, la forma en la qual devíets supplicar al senyor papa sobre'l fet del bisbat de Taraçona e altres bisbats que sabets, havem vista una letra del procurador en cort de Roma de don Pedro d'Urrea, elet de Taraçona, per la qual li fa saber que el procurador d'en Bertran de Cornudella no cessa de empetrar les cartes de la provisió feta per lo senyor papa al dit en Bertran del bisbat de Taraçona,⁴³³ axí que ja són les cartes en grossa a la cancellaria del senyor papa, de la qual cosa nos són meravellats, com l'altre dia lo dit en Bertran tramès a dir al senyor rey e a nós, per .I. scuder seu, que a la perfi se tendria per pegat dels benifets del dit en Pedro d'Urrea e renunciaria al bisbat de Taraçona, e nós scrivim-li que açò fes e no s'entramesés d'als, per esquivar los perills que li seguxen del contrari; per què el senyor rey e nós ara trametem al dit en Bertran l'amat conseylor nostre e alguatzir en Pere de Muntpahó per pregar-lo que no anant en aver les dites cartes, com nós avem a vós manat que donets *petitio* per ell al senyor papa en manera que a ell sia bé provist, e val-li més que si volia aver lo bisbat de Taraçona confonent lo dit en Pedro d'Urrea e sos amichs. Per què volem e a vós manam que, segons lo capítol que'l senyor rey e nós vos donam sobre açò, vullats esser curós que'l senyor papa proveesca en açò, posant-li denant tots los perills que d'açò se poden seguir, e que no vulla confondre lo dit elet en Pedro, de la qual cosa, si's fa, són certs que's seguirà escàndel. E axí, siats curós d'açò e fets-nos-en saber ço que fer-s'i pot. *Data Valentie, .X.^a kalendas aprilis anno Domini .M.^oCCC.^oXX.^oIIII.^o*

*Bartholomeus de Podio, mandato domini infantis
facto per G(uillelmum) Oulomar.*

1325, abril 16. València.

Jaume II a Peirí Baldoví, resident al Marroc, agent seu davant el rei d'aquest país, ordenant-li instar d'aquest una ajuda econòmica per a la guerra de Sardenya, ja que no ha concedit l'alliberament de captius sol·licitat (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 338, fol. 151v.⁴³⁴

Cit. Ch.-E. DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib*, p. 468.

¶ ⁴³³ Cornudella prengué possessió, tanmateix, de la mitra (1324-1343), en perjudici d'Urrea, elegit pel capítol

(EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 486). ¶ ⁴³⁴ Precedeixen altres documents sobre la qüestió.

Resposta a Perí Baldoví.

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al feel seu en Perí Baldoví, salut e gràcia. Fem-vos saber que ara novellament havem reebudes .II.^{es} letres vostres —la .I.^a fo feta en Feç lo primer dia de novembre, e l'altra aquí mateix a .XIII. dies de noembre—, e neguna altra de dues letres que deÿts que ja'ns havets trameses no'n havem ahuda. E en la primera d'aquestes dues que havem reebudes era contengut que havets dita vostra missatgeria al rey Bossayt e a son fill Bolfazén, e que'l rey no'us havia atorgats los catius, e que puy's li'n parlàs altra vegada e que encara no'n haviets altra resposta ahuda ne la esperàvets de haver. En l'altra era contengut, entre les altres coses, que dissapte a .X. dies de noembre el rey Bussayt parlà ab n'Abdel-là ben Alfaig,⁴³⁵ e dix-li que escrisqués a nós que li perdonàssem com no'ns havia enviats los catius que li demanàvem, que estech-se'n per rahó com los moros haurien què dir que ell se desisqués dels catius christians, mas, emperò, que si nós haviem ops altres coses d'ell, que li provàssem e vouríem si'u compliria. E açò-us dix lo dit Abdel-là ben Alfaig qui'ns hagre escrit d'aquesta rahó, sinó que's n'estech per vergonya, que entenia que major rahó fora que'l rey nos en hagués respost que no ell, e axí que no'ns en volch escriure; emperò, que'l rey se pensava que'ns en hagués escrit. Les quals coses complidament enteses, vos responem que bé paregre que'l rey Abu Çayt nos degués haver atorgats los catius, que si nós n'aguésssem de metzem e ell nos en pregàs, nós volenterosament li n'hàgrem fet plaer, mas nós, segons que vós e tot-hom sap, no havem metzem de catius ne és nostra custuma. Mas, pus ell no ha volgut fer açò e ha dit que, si havem ops altres coses d'ell, que'l provem e vourem si'u compliria, responem-vos sobre açò e volem que vós, qui sabets les maneres del dit rey e de la sua casa, pensades aquellas mellors maneres que porets e parlat d'aquesta rahó ab lo noble Neapolió, e puy's amdosos, ab n'Abdel-là ben Alfaig, parlats ab lo dit rey e aemprats-lo de part nostra que, com nós hajam fetes grans e moltes messions en lo feyt de Sardenya e ell haja avinent que'ns pot acórrer de tresor, que ell, axí com bon amich acorra e ajuda a altre, acórrega e ajut a nós en aquella quantitat que's covenga, e a ell e a nós. E entorn açò porets tractar ab aquellas bonas maneres que porets, e sabets vós bé que en les letres que'ns aportàs de Neapolió fort se creuia ell que'l dit rey nos acorreria de tresor, e vós mateix nos ho deyetes. E fets-nos mantinent saber clarament ço que farets en les coses damunt dites. *Data* en València, dimarts a .XVI. dias del mes d'abril en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.^oXXV.

Bernardus de Aversone, mandato regio.

Fuit tradita predicta littera P(etro) Marci, thesaurario, qui dixit quod ipse procuraret nunc in Valentia de persona que presentabit litteram supradictam.

249.

1325, abril 20. València.

Ordre de la infanta Teresa a un porter seu de lliurar un mul a Pere Desbosch, lloctinent de l'escrivà de ració, tot i que aquest encara no li haja acabat de pagar el preu pel qual el comprà d'aquell (Llop de Concut).

ACA, C, reg. 427, fol. 3v (2a numeració).

¶ ⁴³⁵ Citat als folis precedents com a *turcimany* major del monarca marroquí.

De nós, infanta dona Thresa (*sic*), muller del molt alt senyor infant n'Amfós e com-
tessa d'Urgell. Al feel nostre en Ramon de Guardiola, porter nostre, salut e gràcia. Avem
entès per lo fel nostre en P(ere) Desbosch, tinent loch de scrivà de ració del dit senyor
infant, que ell comprà de vós un mul per cert preu, e jassia que ell, segons que diu, aja bé
e sufficientment assegurat ço que per ell roman a [vó]s pagar del dit preu, vós lo dit mul
no li havets liurat ne tramès. Hon, con per aquesta rahó ell haja a logar bèstia ab la nostra
messió, e açò torn en dampnatge de la cort del dit senyor infant e nostre, per ço deÿm-
vos e·us manam que, si axí és, que'l dit mul encontinent, sens tota altra triga, li trametats.
E açò no mudets. En altra manera nós hi auríem a provehir de remey covinent. *Data Va-*
lentie, .XII.º kalendas madii anno Domini millesimo .CCC.ºXX.º quinto.

Luppus de Conqu, mandato domine infantisse.

250.

1325, setembre 17. Saragossa.

*Pressupost de les despeses del personal d'una ambaixada [tramesa a Sicília], formada pel bisbe
d'Osc, el noble Guillem d'Anglesola, Ramon Comader, jurista, i el porter Bernat de Lloreda,
amb els respectius acompanyants (Bernat Despuig).*

ACA, C, reg. 408, fols. 138v i 139v-140r.

De nós, infant n'Amfós, *et cetera*. Al feel scrivà de ració de casa nostra⁴³⁶ n'Arnau
Balester, salut e gràcia. Ja per altra letra vos avem fet saber l[a]rgament ço que devets fer
de la moneda que·ns deuen⁴³⁷ lucrar per nós lo noble en n'Ot de Muncada, conseller
nostro. Ara volem que sapiats que'l senyor rey e nós avem escrit al honrat bisbe d'Os-
cha⁴³⁸ e al noble en G(uillem) d'Anglaola que s'[e]n vagen a *Barchinona* reculir en les dites
galees armades que vós los liurarets. Encar[a], lurs provehirets en lurs appareyllamens e
messió, segons que per lo senyor rey fo taxat. Encara volem que sapiats que'l senyor rey e
nós havem ordonat que en Ramon Comader, doctor en leys, conseller nostre, vaja ab los
damunt dits, e avem-li ordonada ay també certa provisió que vós li devets dar, e a·n Bernat
de Loreda, porter nostre. E per tal que siats cert de les dites provisions, e no·y pugats errar
en les quantitats, trametrem-les-vos ordonades en una cèdula, dins aquesta enclosa. *Data*
Cesarauguste, .XV.º kalendas octobris anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º quinto.

*Bernardus⁴³⁹ de Podio, mandato domini
infantis facto per G(uillelmum) Oulomar.*

440

Forma⁴⁴¹ autem cedula de qua supra habetur mentio est hec.

Lo bisbe, ab .IIII. clergues companyons e ab .X. escuders e ab .X. hòmens de peu.

¶ ⁴³⁶ Segueix, no cancel·lat per oblit de l'escrivà, *Ar*
(=Arnau). ¶ ⁴³⁷ *deuen*: per *deu*. ¶ ⁴³⁸ Gastó de Mont-
cada (1324-1328). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catho-*

lica..., I, 378. ¶ ⁴³⁹ *Bernardus*: «Bernardo». ¶ ⁴⁴⁰ Se-
gueixen lletres a Gastó, bisbe d'Osc, G. d'Angle-
sola i R. Comader. ¶ ⁴⁴¹ *Forma*: «Formam».

Ha mester lo bisbe, per son vestir, .II. *millia solidos barchinonenses*.
Los .IIII. clergues, a cascun .DC. *solidos*, .II. *millia .CCCC. solidos barchinonenses*.
Los .X. escuders, a cascun .CC. *solidos*, .II. *millia solidos barchinonenses*.
Los .X. hòmens de peu, a cascun .C. *solidos*, .M. *solidos barchinonenses*.

Summa: .VII. millia .CCCC. solidos barchinonenses.

Ha mester de provisió lo dia .XL. *solidos*, que fan lo mes .M.CC. *solidos*, e munta, per .IIII. meses, .III. *millia .DC. solidos barchinonenses*.

Enaprès, volch e manà lo senyor rey que al bisbe fos enadit així com a'n Guillem d'Anglola, així que a cascun sían donats per vestir e provisió, .XII. *millia .D. solidos*.

En Guillem d'Anglola, ab .IIII. cavallers, .X. fills de cavallers e .X. hòmens de peu.

Ha mester en Guillem d'Anglola, per son vestir, .M.DC. *solidos*.

Los .IIII. cavallers, a cascun .DC. *solidos*, .II. *millia .CCCC. solidos*.

Los .X. fills de cavallers, a cascun .CC. *solidos*, .II. *millia solidos*.

Los .X. hòmens de peu, a cascun .C. *solidos*, .M. *solidos*.

Summa: .VII. millia solidos.

Ha mester de provisió així com lo bisbe, per .III. meses, .III. *millia .DC. sous*.

Depuy, li enadí lo senyor rey .X. hòmens de peu, e que ajen per vestir, a cascun .C. *solidos*, que fan .M. *solidos*. E que sia ajustat per aquests a la dita provisió .X. *solidos*, axí que sien tots dies .L. *solidos*. E munten aquests .X. *solidos .DCCCC. solidos*.

Lo savi, ab .II. escuders e .II. hòmens de peu.

E ha mester lo savi, per son vestir, .DC. *solidos*.

Los .II. escuders, a cascun .CC. *solidos*, .CCCC. *solidos*.

Los .II. hòmens de peu, a cascun .C. *solidos*, .CC. *solidos*.

Summa: .M.CC. solidos.

Ha mester de provisió cascun dia .X. *solidos*. Fan lo mes .CCC. *solidos*. Munta, per .III. meses, .DCCCC. *sous*.

Lo porter, ab .I. hom de peu, e sia en Loreda.

Ha mester, per vestir, .CC. *solidos*.

Ítem, lo hom de peu, .C. *sous*.

Ítem, per provisió, lo mes, .C. *solidos*, que fan, per .III. meses, .CCC. *solidos*.

251.

1325, octubre 1. Saragossa.

L'infant Alfons al noble Berenguer Carròs, reprenent-lo per la seua avarícia i ambició fora mesura en l'exercici dels oficis que té encomanats a Sardenya (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 411, fol. 99r.⁴⁴²

De nós, infant n'Anfós, *et cetera*. Al noble e amat en Berenguer Carròs, salut e dilecció. Fem-vos saber que havem entès, axí per relació de tots quants són venguts de les

¶ ⁴⁴² Segueix carta a Teresa Gombau d'Entença, muller de Carròs, sobre el mateix assumpte.

parts de Sardenya com encara per fama publica, que vós, no guardan la temor de Déu ni temén la nostra correcció, ni esguardan, encara, la honor que nós vos haviem feyta en comanar-vos la capitania del castell de Bonayre e de tot lo regne de Càller, avets peccat e delinquit en lo dit offici en moltes e diverses maneres, les quals serien longues de recomptar, per rael de avarícia e de mala ambició, en gran dampnatge e perill del regne nostre de Sardenya e de totes les nostres gens qui en aquell regne estan e són en fe nostra, de la qual cosa nos meravellam molt e·ns desplau fort. Per què volem e·us manam que, si les dites coses són veres, que d'aquí anant a semblans coses no·us tornets, ans vos esforcets de servir-nos bé e leyalment, axí con nós confiam de vós, cor cert siats que, si aytals coses continuàvets fer, no pream nós tan poch lo regne de Sardenya ne no·ns costà tan poch que, com nós fóssem certs que no·us en corregíssets, vos puniríem en manera que als altres seria exempli. E si nos servits bé, axí com devets, e nós creem que farets d'aquí anant, nós vos farem tanta de gràcia e de bé que vós ne serets bé remunerat; e valrà més que de nós ho hajats en bona manera que no en altra, e més vos profitarà. *Data en Çaragoça, sots nostre segell secret, dimarts primer dia de octubre en l'ayn de nostre Senyor .M.CCC.XXV.*

Clemens de Salaviridi, mandato domini infantis, cui fuit lecta.

252.

1325, novembre 28. Barcelona.

Salconduit expedit per l'infant Alfons en favor de sis genets, vinguts en servei seu, que se'n tornen a Granada (Llop de Concut).

ACA, C, reg. 412, fol. 15v.

De nós, infant n'Anfós, *et cetera*. Als amats e feels seus oficials del dit senyor rey e nostres, e als seus lochstenens, e encara a tots los sotsmeses del dit senyor rey e nostres als quals les presents pervendran, salut e dilecció. Fem-vos saber que aquests .VI. cavellers genets portadors de les presens, los quals eren venguts en serviuy nostre, se'n tornen en Granada de nostra volentat e licència. Per què volem, e a cascuns de vosaltres deÿm e expressament manam, que aquells ne a lurs coses que ab si porten mal ne dampnatge en neguna manera no façats, ans aquells liurement⁴⁴³ e francha, sens embargament alcú, anar lexets. *Data en Barchelona, sots nostre segell secret, .IIII. kalendas decembris anno Domini .M.°CCC.°XX.° quinto.*

Idem (Lupus de Concut, mandato domini infantis).

253.

1326 (Enc. 1325), gener 17. Barcelona.

Crida manada publicar per l'infant Alfons al batle de Camprodon, prohibint als clergues la possessió d'armes i l'exercici d'oficis públics i de la notaria, així com del comerç i de l'artesanat (Bernat de Serradell).

ACA, C, reg. 408, fols. 222v-223r.⁴⁴⁴

¶⁴⁴³ *liurement*: «liurament», corr. ¶⁴⁴⁴ També, *ibid.*, reg. 409, fol. 15r-v.

Infans, et cetera. Fideli nostro baiulo Campirotundi vel eius locumtenenti, presenti vel qui pro tempore fuerit, salutem, et cetera. Cum multi, ad eludendum iudicium seculare, portent tonsuram solo nomine, non re nec opere, se clericos hostendentes, propter quod, habentes impunitatis spem, fiunt qui nequam fuerant nequiores, et per eos iuri regio et ville Campirotundi magnum dampnum et periculum sepsissimum inferatur, nosque, ut tenemur ex officii nostri debito, intendamus aliis dampnis et periculis quantum iustitie possimus et debite obviare, deliberatione prehabita, ordinationem subscriptam preconizari providimus in dicto loco ut sequitur.

Ara ojats què us fa a saber lo batle: que'l molt alt senyor infant n'Amfós, del molt alt senyor rey d'Aragó primogènit e general procurador e comte d'Urgell, ha provehit e manat, ab letra sua, que en lo dit loch de Campredon ne en la batlia d'aquell algun lech no acompany ne do favor ne ajuda ne soffert ne secors, en alguna manera, a clergue qui port armes ne vaja ab armes, com açò a clergues sia cosa molt greu e vedada. E qui contra aquestes coses ni neguna d'aquestes farà, que pagarà per cada vegada .D. *solidos*, e si pagar no·ls porà, estarà .C. dies en la presó. Ítem, que'n mercaderies o en officis o negociis o en alguns feyts o obres o coses qualsque sien, no legudes o no honestes a clergues o a éls per dret divinal o humenal vedades, algun lech no haja companyia ne participació, compran o venén, logan o stan o usan, en alguna manera, ab algun clergue. E qui contra aquestes ni neguna d'aquestes farà, pagarà que pagarà (*sic*) per cada vegada .D. *solidos*, e si pagar no·ls porà, starà .C. dies en la presó. Ítem, que negun clergue conjugat o altre, ne algú qui per clergue se defena ne s'aja per clergue, en negun cas no sia reebut en algun officii del senyor rey ne del dit loch de Campredon, en conseylor ne en jurat ne en officii de jurisdicció ne de jutgat o de notaria o corradoria, ne en officii de parayre ne de draper ne en algun altre officii publich, per qualque nom sia anomenat; e vol e mana lo dit senyor infant que, si alguns dels demunt dits officiis han reebuts, que sien hahuts per no reebuts, e que tot ço que per ells d'aquí avant serà enentat sia va e sens neguna valor. Ítem, vos fa hom saber, de part del dit senyor infant, que tot lech se guar de fiar alguna cosa a negun clergue qui ús de mercaderies, cor le (*sic*) cort seglar no'n poria tenir justícia.

Quare vobis dicimus et mandamus firmiter et dictrictè quatenus hanc provisionem et preconizationem nostram inconcusse servetis et preconizari faciatis in loco predicto, et eam ab omnibus de dicto loco et baiulia eiusdem inviolabiliter observari, contrafacientes penis predictis absque ullo remedio puniendo. Data Perpiniani, .XVI.º kalendas februarii anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º quinto.

*Bernardus de Serradello, mandato domini infantis
facto per G(uillelmum) Oulomar.*

254.

1326 (Enc. 1325), març 24. Tarragona.

L'infant Alfons al rei, son pare. Li prega que faça observar un guiatge concedit per ell a Miquel Ferrer, de Llúria, a fi de passar a Sardenya al servei de la monarquia, contravenint el qual el tenen pres a Barcelona (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 412, fol. 41r.

Pare e senyor. A la vostra altea fem saber que nós, l'altre dia, en Barchelona, a instància d'en Francesch de Lenda, guiam e asseguram Michel Ferrer, habitador de Lúria,

lo qual deu anar en serviý vostre, senyor, e nostre, ab lo dit en Francesch, en la isla de Sardenya; e segons, senyor, que havem entès, als cuns han fet pendre ara [e]n Barchelona lo dit Michel, qui aquí era vengut en fe nostra e del dit guiatge, e encara està pres, segons que's diu. Per què, senyor, significam a la vostra reyal magestat que nós havíem guiat lo dit Michel segons que és dit, jassia que no'n haja carta, e aquest és lo feyt de la veritat. E supplicam, senyor, a la vostra excel·lència que'y deyn provehir, de manera que'l dit Michel no sia decebut en fe nostra. Nostre senyor Déus vos do, senyor, vida longa e salut per molts anys. Dada en Tarragona, sots nostre segell secret, diluns .XXIII. dies del mes de març en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXV.

Clemens de Salaviridi, mandato domini infantis.

255.

1326, setembre 1. Saragossa.

L'infant Alfons al rei, en demanda d'instruccions per al seu notari Bonanat Sopera, que marxa a la cort mallorquina per tal de tractar el matrimoni del monarca insular i la infanta Constança d'Aragó (Llop de Concut).

ACA, C, reg. 412, fol. 66v.

Pare sennyor. Per lo recontament de les paraules les quals lo feel scrivà de ració nostre n'Arnau Ballester de part de vós, sennyor, a nós dix sobre el fet del matrimoni del rey de Mallorca⁴⁴⁵ e de la infanta donna Costança, filla nostra, avem ordenat que'l amat notari nostre en Bonanat Çapéra vaja al dit rey de Mallorcas e a mossèn Felip,⁴⁴⁶ ab aquella informació que vós, sennyor, a él sobre els dits afers donarets, ab l'amat conseller nostre en Guillem Olomar, lo qual lo nostre enteniment e els dits afés sab. Per què, sennor, vos clamam mercè que'us plàcia donar la dita informació al dit en Bonanat, en aquella manera la qual a la vostra real magestat mils serà vist, cor nós altra informació no'y entenem a fer sinó ço que la vostra mercè sia de ordenar-y, ab lo dit en Guillem Olomar. E nós, per nostra letra, trametem manar al dit en Bonanat que faça sobre els dits afés ço que vós, sennor, li manarets, e trametem-li cartes de creença per a les (sic) dits rey e mossèn⁴⁴⁷ en Felip. *Data Cesarauguste, sub nostro sigillo secreto, kalendas septembris anno Domini .M.°CCC.°XX.°VI.°*

Lupus de Concut, mandato domini infantis.

256.

1327, juny 16. Barcelona.

Jaume II al primogènit, l'infant Alfons, exposant-li el seu criteri sobre els projectes matrimonials amb la casa reial de Portugal (Bernat d'Averçó).

ACA, C, reg. 339, fol. 239r-v.

¶ ⁴⁴⁵ Jaume III (1315-1344; †1349). El seu matrimoni amb la infanta Constança, filla d'Alfons el Benigne, es

va celebrar el 1336. ¶ ⁴⁴⁶ L'infant Felip de Mallorca, tutor del jove rei. ¶ ⁴⁴⁷ mossèn: «mosse».

En Jacme, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al molt alt infant n'Anfós, molt car primogènit e general procurador nostre e comte d'Urgell, salut e benedicció de pare. Fill molt car, bé creem que sabets que don Exemèn de Tovia, con vench de Portugal, nos aportà letres de creença del rey de Portugal e de la reyna de Portugal, nostra sor, e atressí ne aportà a vós, segons que'ns ha dit, per la qual creença nos dix tractaments de matrimonis, ço és, del infant don Pedro, fill del dit rey de Portugal, ab dona Blanca, filla del infant don Pedro, a qui Déus perdó, e de la infanta dona M(aria), nostra filla, e del infant don Pedro, fill vostre, ab la infanta dona Maria, filla del dit rey de Portugal. E nós havem respost ara als dits rey e reyna de Portugal que, quant en nós és, los dits matrimonis tenim per bons e per honrats e faedors, mas quant al primer nós cumplidament no'ls podem respondre, per ço con lo fet tocha principalment a la dita infanta dona M(aria), nostra filla, mara de la dita dona Blanca, qui ara no és ab nós, mas nós li havem enviat que venga a nós, e con serà ab nós parlar-li'n em e darem tot loc con lo fet puxa venir a bé e a acabament. Quant al altre matrimoni del dit infant en P(ere), vostre fill, ab la dita infanta dona M(aria), filla del dit rey de Portugal, que nós ne haguérem parlat ab vós ara con fos ab nós en *Barchinona*, mas no érem en bon estament de sanitat en la nostra persona, per què no'us en poguem parlar, mas que nós ara enviam a vós lo dit n'Exemèn de Tovia per aquesta rahó, e enviam-vos a dir per ell con tenim lo fet per bo e per faedor, e vós que li façats saber vostra voluntat sobre açò, e axí, que'l dit n'Exemèn de Tovia li enviarà la dita carta nostra ab aquella de la vostra resposta. On, fill beneït, a nós és viare e semblant que aquests matrimonis serien bons e faedors per cada part, e con la infanta dona M(aria) sia ab nós darem loc, en aytant con en nós sia, al dit matrimoni del fill del rey de Portugal e de la dita dona Blanca; e quant a aquell del infant don Pedro, vostre fill, ab la filla del dit rey de Portugal, lo qual atressí nós tenim per bo e per faedor, vós hi pensarets e hi acordarets, e fets-ne saber vostre enteniment als dits rey de Portugal e a la reyna, sa mara, per letres vostres, les quals, ab les nostres ensems, fets enviar als dits rey e reyna de Portugal per correu de la vostra cort. E si per aventura a vós, per alcunes rahons, no plahia, escusats-ho per la pus bella manera que pugats.⁴⁴⁸ Dada en *Barchinona*, a .XVI. dies del mes de juny en l'any de nostre Senyor de .M.CCC.XXVII.

Idem ut supra (Dominus rex mandavit Bernardo de Aversone, et fuit ei lecta).

257.

1327, juliol 22. Morella.

L'infant Alfons al rei Jaume II, pregant-li que faça justícia en l'assassinat, comés a Barcelona, d'un home de Manresa (Llop de Concut).

ACA, C, reg. 414, fol. 7r-v (2a numeració).⁴⁴⁹

Pare senyor. Ja altres vegades vos avem supplicat e clamat mercè que a vós plagués manar que en la mort que fo feta en la ciutat de *Barchinona*, en la manera que vós sabets, d'aquell hom de Manresa per en R(amon) de Castelleulí e per altres, manàssets fer e tenir

¶ ⁴⁴⁸ No es va efectuar el casament proposat del futur rei Pere el Cerimoniós amb la infanta portuguesa.

¶ ⁴⁴⁹ Al marge esquerre: *Sine pretio. Pro curia. Fuit in Pecunia per Lupum de Concut [rem]issa per s[cripto]rem curie.*

justícia. Per què, senyor, axí humilment com podem, jassia que siam certs que ja ho avets fet, vos clamam mercè que manets al noble e amat conseller nostre en n'Ot de Munchada, o a altre qui de aquells fets conega, que en aquells faça ço que de justícia fer-s'i deja. *Data en Morella, sots nostre segell secret, .XXII. dies de julioll anno Domini .M.°CCC.°XX.°VII.°*

Lupus de Concut, mandato domini infantis.

258.

1327, agost 10. Cantavella.

L'infant Alfons a fra Arnau de Soler, mestre de Montesa, amonestant-lo per les queixes fonamentades que li han presentat els seus vassalls de la tinença de Culla contra ell, de voler-los sostraure del dret d'apel·lació a la justícia reial i d'adoptar represàlies contra ells per aquest motiu (Berenguer de Rajadell).

ACA, C, reg. 414, fol. 2r-v (3a numeració).

De nós, infant don Alfonso, *et cetera*. Al honrat e amat nostre frare A(rnau) Dezsoler, maestre del orde de la cavalleria de Sancta Maria de Muntesa, salut e dilecció. Sapiats que hui, que és dilluns a .X. dies [d]'agost, veem davant la nostra presència de .CCC. a .CCCC. hòmens de la tinença de Culla, suplican e demostran a nós que vós novellament, despuix que'l pleyt de les apel·lacions és començat entre'l dit orde, de .I.^a part, e els hòmens de la dita tinença, de l'altra,⁴⁵⁰ los fets e·ls movets moltes qüestions e novetats, reconvenín molts e sengles hòmens de la dita tinença per qüestions que dehits haver contra ells e trahens ells de lur for, ço és a saber, del justícia dels lochs hon poblats són, fahén anar aquells al loch de Culla davant jutge de [fo]r de qui no són, e en altra manera emparan tots lurs béns, e manan que aquells no estogen ne [re]cullen, e vedan, per penes que dehits que han comeses, que en lurs propis domicilis no tornen. On, con nós entenam que·ls dits injusts enantaments no's facen sinó tant solament per desviar que no sia conegut del dret que nós havem en les dites apel·lacions, maravellans de vós, qui tots vostres afers deuríets menar per via de justícia, per ço volem e a vós requerim e pregam que dels dits injusts enantaments vos desemparets e façats leixar a aquells qui per nom vostre hi han enantat. En altra manera, certifficam-vos que nós enantaríem en los dits fets per manera que al dret nostre seria satisfet, e no sofferíem que·ls hòmens de la dita [tinença], qui viuen en nostra fe, sien destruïts injustament. E con nós en les dites coses hajam informat lo feel en Bernat Çapéra, scrivà nostre, pregam e requerim-vos que a les coses que'l dit en Bernat Çapéra vos dirà de part nostra hajats plenera fe. *Data in loco de Cantavetula, sub nostro sigillo secreto, .IIII. idus augusti anno predicto (anno Domini .M.°CCC.°XXVII.°).*

*Idem ut supra (Berengarius de Rajadello, mandato domini infantis).*⁴⁵¹

¶ ⁴⁵⁰ La tinença de Culla s'havia regit des de la conquesta a Fur d'Aragó, amb la facultat d'apel·lar contra les sentències senyorials al çalmedina o justícia de Saragossa, oficial del rei. El 1330, l'orde va imposar la substitució del codi aragonés pels Furs del regne de València, d'acord amb la política d'unificació foral d'Alfons el Benigne (E. DÍAZ MANTECA, «Notes docu-

mentals per l'estudi de la Unió al Maestrat de Montesa (s. XIV)», *Bol. de la Sociedad Castellonense de Cultura* LXI (1985) 93-141, esp. p. 109; E. GUINOT RODRÍGUEZ, *Feudalismo en expansión en el norte valenciano. Antecedentes y desarrollo del señorío de la Orden de Montesa. Siglos XIII y XIV*, Castelló de la Plana, 1986, p. 365). ¶ ⁴⁵¹ Segueix: *.V. solidos iaccenses, remissa meliorata.*

1327, octubre 5. Saragossa.

L'infant Alfons a Pere de Montpaó, veguer de Càller, amb ordre de donar possessió al procurador del seu falconer, Marco Ximenes, de l'ofici de mostassà de la ciutat que li ha concedit per tota la seua vida, puix que el vol retenir al seu costat per a la pràctica de la caça (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 414, fols. 19v-20r (2a numeració).

De nós, infant n'Anfós, *et cetera*. Al amat conseller e alguatzir nostre en P(ere) de Muntpahó, veguer del Castell de Càller, salut e dilecció. Fem-vos saber que nós, a instància del feel falconer nostre Marcho Exeméneç, scrivim al amat conseller e majordom nostre en Bernat de Boxadós, almirayl del dit senyor rey e governador general del regne de Sardenya e de Còrsega, e a vós, per rahó del offici de mostaçaff del Castell de Càller, lo qual avem atorgat al dit Marcho de vida sua. Encara, scrivim als consellers e prohòmens e universitat del dit Castell, qui li meten o volen metre contrast sobre'l dit atorgament, segons que's diu. Per la qual cosa, lo dit Marcho avia obtenguda de nós llicència de anar aquí per demanar son dret denant lo dit governador e vós, e, con se volgués agraciari, e nós fem-li manament que romangués, per tal cor, per rahó de la malaltia que avem haüda, volem caçar e deportar-nos en caça de ocells, e que trametés a vós les cartes nostres e que vós li endreçaríets mils los feyts de la dita mostaçaffia que ell no sabia fer, e que d'açò vos escriuriem curosament. Per la qual cosa, a vós deym e espressament manam que, vistes les dites cartes nostres, les quals vos tramatem ab la present, que metats en possessió del dit offici plenerament lo procurador del dit Marcho o, si procurador no hi ha, que vós vos en emparets e ho comanets a alguna persona en nom del dit Marcho. E si els dits consellers e prohòmens hi contrasten, que'ls presentets la nostra carta, que'us tramatem ab la present, e que'ls ne preguets de part nostra, en tal manera que'l dit Marcho puxa obtenir pacíficament lo dit offici, si donques algunes rahons justes e clares e manifestes no'y contrastaven qui hi fossen posades en contrari, de les quals volem que'ns certifiquets mantinent, si oposades hi eren, cor nós, esguardans los serveys que'ns ha feyts e fa lo dit Marcho, volem que per vós sia mantengut en son dret, magorment⁴⁵² ara con no'y pot esser present per raó dels nostres serveys. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, diluns .V. dies de octubre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXVII.

Clemens de Salaviridi, mandato domini infantis.

¶ ⁴⁵² *magorment*: «magerment», d'acord amb l'abreviatura.

2 de novembre de 1327.
Mort del rei Jaume II, a Barcelona.

260.

1327, novembre 22. Monestir de Santes Creus.

Instruccions donades pel rei Alfons el Benigne a Ramon de Melany, ambaixador prop del rei Carles [IV] de França, proposant el matrimoni entre Carles de Vros, parent d'aquest, i la reina Constança de Xipre, entre altres afers (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 562, fols. 2r-3r.

Excellenti ac magnifico principi Karolo, Dei gratia Francie et Navarre regi illustri, consanguineo suo karissimo, Alfonsus, per eandem rex Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice, ac comes Barchinone, salutem et votive prosperitatis augmentum. Intensis cupientes affectibus ut necessitudinis vinculum, quod inter vos et nos et utriusque domum ex successivis gradibus elongatur, ex novis nexibus reintegrationem et consolidationem suscipiat et individue reformetur, ut sicut hucusque efficaciter vigit sic,⁴⁵³ actore Domino, vigeat in futurum, et inter vos et nos invicem fervor nove dilectionis accrescat, dilectum militem nostrum Raymundum de Melanno pro tractatu, videlicet, cuiusdam matrimonii quod multum in votis gerimus, magnitudini vestre providimus transmittendum, excellentiam vestram affectuose rogantes quatenus hiis que super premissis iamdictus Raimundus vobis pro parte nostra verbotenus explicavit, placeat fidem credulam adhibere. Et quia sigilla regia nondum fieri feceramus, presentes assueto sigillo quo antea utebamur iussimus sigillari. Data in monasterio Sanctarum Crucum, decimo kalendas decembris anno Domini millesimo .CCC.º vicesimo septimo.

B(ernardus) de Podio, mandato regio facto per vicecancellarium.

Informatio tradita dicto Raimundo de Melano sequitur.

Memòria sia a'n Ramon de Melan que, quan serà ab lo rey de França e, après la acostumada salutació, li haurà presentada la letra del senyor rey n'Amfós de creença, que li deja proposar, ab belles rahons e ab belles paraules, en qual manera lo dit en Ramon era vengut al molt alt senyor rey en Jacme, de bona memòria, rey d'Aragó, pare del dit senyor rey n'Amfós, per tractar matrimoni entre lo noble en Karles de Vros, parent e cunyat del dit rey de França, e la noble dona Violant, filla del dit senyor rey en Jacme, de bona memòria, e sor del dit senyor rey n'Amfós. E que, jassia que al dit senyor rey en Jacme plagués molt lo dit matrimoni per refermar e reintegrar lo deute de sanch e la amor qui eren e són entre la casa de França e la casa d'Aragó, però, lo dit fet no poch venir a acabament axí con plahia al dit senyor rey en Jacme e al dit senyor rey n'Amfós, per ço quar ja era molt enantat, ans que'l dit en Ramon de Melan vengués, en lo matrimoni de la dit nobla na Violant e del díspot de Romania, fill del príncep de Taranto, en lo qual ja lo senyor papa havia despensat. Per què lo senyor rey n'Amfós, pus en lo fet de la dita nobla na Violant no's poch complir la volentat que son pare e ell hi havien, ha pensat de

¶ ⁴⁵³ sic: «sicut».

semblant matrimoni faedor entre lo dit noble en Karles e la nobla dona Costança, regina de Xippre, filla del molt alt en Frederich, rey de Sicília, germà del dit senyor rey en Jacme e oncle del dit senyor rey n'Amfós, la qual lo dit senyor rey n'Amfós té e ama axí con sa sor; per què deu plaer al dit senyor rey de França de consentir en aquest matrimoni ab la dita reyna, qui és d'aquell matex casal d'Aragó.

Encara, sia memòria al dit en Ramon de Melan que parle ab lo dit rey de França de part del senyor rey d'Aragó de la manera que·ls hòmens de Sangüessa, del regne de Navarra, han tenguda e tenen ab los hòmens del Real,⁴⁵⁴ del regne d'Aragó, faén dampnatges tots dies al dit loch e encara als altres del regne d'Aragó; la qual cosa és estada sofer-ta a ells⁴⁵⁵ per lo senyor rey d'Aragó per honor del rey de França, que en altra manera leu-gerament se'n foren integrats. E semble escarn que con les letres del rey de França foren presentades al governador de Navarra, per les quals era provist complidament e fet, e [lo dit]⁴⁵⁶ governador volgués enantar, lo procurador del rey de França en Navarra se opp[o]sà a açò dién que no·y consentie, ans s'í opposà e·y protestà, per què res no se'n és seguit. E axí sia membrant lo dit en Ramon dir sobre açò les paraules qui li són comenades.

Enaprés, sia membrant lo dit en Ramon de Melan de parlar al dit rey de França sobre lo fet del comtat de Pallars, lo qual és alou del senyor rey d'Aragó e lo qual té per ell en feu lo comte de Pallars, e en Roger de Comenge fa guerre en lo dit comtat ab les gens del regisme de França. E con lo senyor rey d'Aragó sia apparellat de tenir a dret lo dit comte de Pallars a tots clams que d'ell haja lo dit Roger de Comenge, que li plàcia fer manament exprés als senescals de Tolosa e de Carcassona que no donen leer que, ab les gens del regne de França, se faça guerra en lo comtat de Pallars.⁴⁵⁷

Aprés sia membrant lo dit en Ramon de Melan que recoman de part del senyor rey d'Aragó al rey de França e a monsenyer en Luÿç e a monsenyer en Karles de Vros lo fet del religiós frare Bernat de Requesèn, del orde dels preÿcadós, estudiant en París, e que la recomendació se faça per aquella manera que·l dit senyor rey d'Aragó ha dit e en-format lo dit en Ramon de Melan.

E per tal con lo segell reyal encara no era fet, lo dit senyor manà aquests capítols segellar ab lo segell antich e acustumat.

261.

1328 (Enc. 1327), gener 26. Barcelona.

El rei Alfons el Benigne a Llorenç Cima, en resposta a la que li ha escrit des d'Alacant, al retorn de la seua missatgeria al rei de Tremissén, que li envia com a present camells i lleons. Li proposa veure's per Pasqua a Saragossa, quan no farà tant de fred, en ocasió de les festes de la coronació (Bonanat Saperà).

ACA, C, reg. 519, fol. 54v.

Cit. Ch.-E. DUFOURCQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib*, p. 485.

¶ ⁴⁵⁴ Potser Campo Real, caseriu del terme de Sos, a escassa distància de la frontera aragonesa amb Navarra.

¶ ⁴⁵⁵ ells: «ell». ¶ ⁴⁵⁶ e fet, e [lo dit], lectura insegura, pel

mal estat del document. ¶ ⁴⁵⁷ La cort francesa va atendre les demandes del rei Alfons, i Roger de Comenge hagué d'eixir del país (SOBREQUÉS, *Els barons...*, p. 99).

De nós, n'Anfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al feel nostre en Lorenç Cima, salut e gràcia. Havem reebuda vostra letra, en què·ns feés saber que, tornant de la missatgeria en què·us tramesem, sots arribat a Alacant, e que ve ab vós .I. honrat missatge del rey de Tirimcè e que·ns amenats camells e leons. A la qual vos responem que·ns plau molt de la vostra venguda e del dit missatge, mas per ço com nós ara sòm de camí, que·ns en anam a la ciutat de Saragoça per rahó de la coronació nostra, que havem ordonat de reebre en la dita ciutat, ço és en la festa de Pascha florida que ve, e per la distància del loc e com entenem aturar alguns dies en lo comtat d'Urgell e en Leyda e no porem axí tost esser en la dita ciutat de Çaragoça, havem previst e volem que·l dit missatge venga a nós com serem en la dita ciutat de Saragoça⁴⁵⁸ a la dita festa de Pascha e no abans, car per aventura no·ns hi trobaríets e no vendria bé a tayl al dit missatge per rahó dels frets que fa en Aragó, los quals par que degen esser passats a Pascha. E axí podets aturar en València en aquest endemig, on porets mils e pus covinentment estar que en altre loc de la terra. Quant als camells e leons, volem que·ls liurets a·n Johan Scrivà, batle nostre general del regne de València, a qui nós n'escrivim per nostra letra. *Scripta en Barchinona* a .XXVI. dies del mes de janer en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXVII.

Bo(nanatus) de Petra, mandato regio.

262.

1328 (Enc. 1327), gener 26. Barcelona.

El rei Alfons el Benigne a Joan Escrivà, batle general del regne de València, manant-li tenir cura dels camells i lleons que Llorenç Cima ha dut de part del rei de Tremissén (Bonanat Sopera).

ACA, C, reg. 519, fols. 54v-55r.

De nós, n'Anfós, *et cetera*. Al amat nostre en Johan Scrivà, batle general de regne de València, salut, *et cetera*. Havem entès per letres del feell nostre en Lorens Cima que, ell tornant de la missatgeria on lo tramesem al rey de Tirimcè, és vengut e arribat a Alacant ab .I. missatge que·l dit rey nos tramet, e que·ns amena camells e leons, e nós havem-li fet saber que·ls dits camells e leons liure a vós per part nostra. Per què volem e·us manam que vós reebats los dits camells e leons e que·n fassats pensar, tro nós siam en aquexes partides o altre manament ne ajats de nós. Dada en *Barchinona*, a .XXVI. dies del mes de janer en l'any de nostre Senyor .M.CCC.ºXXVII.

Idem (Bonanatus de Petra, mandato regio).

263.

1328, abril 12. Saragossa.

Missatgeria encomanada pel rei Alfons el Benigne a Bernat Sespujades prop del mestre de l'Hospital. Demana el nomenament de fra Arnau d'Alòs com a prior de Catalunya i altres gràcies en favor seu, així com la reducció de les càrregues a pagar a l'orde (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 519, fols. 76r-78v.

¶ ⁴⁵⁸ *havem previst... Saragoça, interlineat.*

Alfonsus, et cetera. Honorabili et religioso viro fratri Elyono de Villanova, magistro ordinis Hospitalis Sancti Iohannis Ierosolimitani, salutem et dilectionis affectum. Cordi est nobis, ex causis certis et rationabilibus, negotium prioratus Cathalonie dicti ordinis proseguire cum effectu. Sane cum nunc ad vos dilectum familiarem et viceamiratum nostrum Bernardum de Podiatis propterea transmittamus, ideo vos attente rogamus quatenus relatibus dicti Bernardi super premissis, nec minus super aliis venerabilem et religiosum fratrem A(rnaldum) de Alosio, consiliarium nostrum dilectum, tangentibus, que idem Bernardus pro parte nostra vobis duxerit exponenda, velitis fidem indubiam adhibere ac effectualiter adimplere, nostri honoris respectu. Data Cesarauguste, pridie idus aprilis anno Domini .M.CCC.XX. octavo.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis.

..... 459

Açò és ço que'n Bernat Cespuyades ha a dir de part del senyor rey al mestre del Espital.

Primerament, que'l li salut molt.

Aprés, li diga que bé li membre com lo dit senyor rey, abans que fos pervengut a la reyal dignitat, li tramès en Ramon de Boÿl, conseller seu, ab carta de creença, per la qual creença lo dit senyor rey avia manat al dit Ramon que li digués que pregava lo dit mestre que, per honor sua, volgués atorgar al honrat e religiós frare Arnau d'Alòs, conseller seu, que's nomenàs e's pogués nomenar prior del priorat de Cathalunya e que'l dit priorat li atorgàs a .X. anys, per les rahons les quals li tramès a dir lo senyor rey per lo dit en R(amon) de Boÿl. A les quals coses lo dit mestre respòs graciosament e bé de paraula e encara per letra sua que, jaffòs que açò era forts cosa de atorgar per alguns qui semblans coses per ventura volrien demanar e haver, emperò, per ço cor ne volia fer plaer al dit senyor rey, volia que'l dit frare A(rnau) se pogués nomenar prior e lochtenent del dit mestre en lo dit priorat.

Encara, li tramès a dir per lo dit en R(amon) de Boÿl que'l pregava que'l dit mestre, per honor del dit senyor rey, volgués moderar la responsió, per ço cor lo dit priorat era molt carregat de grans e diverses deutes e encara d'altres obligacions, per les quals ha a pagar grans usures e interesse, les quals obligacions hi eren ja fetes per altres e no per lo dit frare A(rnau), e encara per algunes altres moltes e forts rahons que li dix lo dit en R(amon), ço és, que'l dit prior no poria fer lo servey al senyor rey que'l dit orde o priorat li són obligats de fer en frontera e encara en altra manera. A les quals coses respòs lo dit mestre en la dita letra sua que, per ço cor totes les responsions de tots los priorats del seu orde per càrrech dels deutes cové que's paguen, e per segurtat de les pagues d'aquellas responsions se convén que'l dit mestre ne reeba obligacions e segurtats, volia que'l dit frare A(rnau) vengués a la sua presència e ladonchs, feta la segurtat e obligació covinent per ell sobre la paga de la responsió esdevenidora, atorgaria-li al dit temps dels .X. anys lo dit priorat, e la dita responsió per lo temps esdevenidor entenia a moderar en tal manera que, esguardada la condició del temps e estament del seu orde, se'n poria contentar.

¶ ⁴⁵⁹ Segueixen lletres de creença als priors de Tolosa, de Venècia i de Roma de l'orde hospitalari.

Encara, lo dit senyor rey lo tramès a pregar per lo dit en R(amon) de Boïl que, per honor sua, volgués donar e atorgar al dit frare A(rnau), a .X. anys, les batlies o comenadories de Mayorques e de Barbarà, les quals ara té lo dit frare A(rnau), e ab la responsió que ara'n fa; e, segons que recomptà de paraula lo dit en R(amon) de Boïl al dit senyor rey, lo maestre atorgà que faria açò molt volenter. Per les quals totes coses per lo maestre atorgades entén e conex bé lo senyor rey la bona voluntat e affecció que'l dit maestre ha de fer-li plaer d'aquestes coses e d'altres, e li'n fa moltes gràcias, e faria per ell semblans coses e majors.

Mas per ço cor ara, especialment, en començament de son novell regiment, lo dit senyor rey vulla haver entorn de si les bones e notables personas de son consell, e, entre'ls altres, vulla que frare A(rnau) d'Alòs, lo qual és hom molt savi e discret, lo qual ha haüda tots temps e ha gran affecció al seu servey, no's partisca de ell, ne li'n daria leer per res, per ço cor li faria gran fretura, per ço prega lo dit maestre ab aquella affecció que pot que, per honor del dit senyor rey, vulla fer e complir totes les damunt dites coses axí com les ha atorgades, ço [és],⁴⁶⁰ que li faça fer les cartes com li dóna e atorga lo dit priorat ab les dites comenadorias a .X. anys, e que li modifich la responsió, que axí com ara respon de .IX. *millia* .DCCC. florins, respona cascun any de .VIII. *millia* florins, e escusar que'l dit frare A(rnau) no'y vaya. E que reebe del procurador de frare A(rnau), lo qual és en la cort, totes aquelles segurtats que li plàcia sobre les dites responsions, axí com les hauria a fer lo dit frare A(rnau). E d'açò farà gran plaer al senyor rey, que s'o tendrà a gran honor, e grayr-li-ho ha molt, e en tots los affers del Espital, per honor del dit maestre specialment, se mostrarà lo dit senyor rey favorable e benigne.

Encara, lo prega lo senyor rey per lo dit R(amon) de Boïl que, com lo dit frare A(rnau), ab gran indústria e trebayll e perill de la sua persona, agués cobrat lo castell de Ayabut, lo qual és dintre el priorat de Cathalunya, e qui en altra manera per ventura, sens grans trebayls e messions del dit priorat, cobrar no's pogra, que volgués lo dit maestre atorgar aquell castell al dit frare A(rnau) de vida del dit frare A(rnau), la qual cosa el dit maestre atorgà a honor del senyor rey, segons que li recomptà lo dit en R(amon) de Boïl, de la qual cosa lo senyor rey li fa moltes gràcias. E pregue-lo que li faça fer la carta de la dita concessió, e en açò farà ben estar, e els altres qui'n seran pus curoses de procurar lo bé e profit del Espital, e al dit senyor rey gran plaer e grayr-li-ho ha molt.

E guart bé lo dit Bernat Cespuyades que la comissió del priorat sia feyta axí com a prior *in capite*, e que en res no s'i nomèn lochtenent. E si el maestre hi prenia punt, diga lo dit en Bernat Cespuyades que'l senyor rey no vol lochtenent de prior en Cathalunya, ans hi vol prior, lo qual en honor e en totes altres coses sia axí com un prelat del qual puxa fer compte lo dit senyor en frontera e en totes altres coses, segons que'ls seus predecessors han feyt. E que'l pregue que ell vulla anar en açò ab lo senyor rey axí com ab los altres reys d'Aragon són anats los altres maestres predecessors seus.

E si el dit maestre se tenia fort en son punt que no'y volgués àls fer, diga-li lo dit en Bernat, repetén les dites rahons, que'l senyor rey se tendria açò a gran minve e que cert sia que no ho sofferrà per res, e encara que sia cert que él no agra consentit de fer reebre l'omenatge del dit frare A(rnau) axí com a lochtinent si no's fos per honor del dit frare A(rnau) e per esguardament dels serveys que ell e tots los seus li han fets e li fa con-tínuament, la qual cosa él no agra feyta per negun altre.⁴⁶¹

¶⁴⁶⁰ És, manca a l'orig. ¶⁴⁶¹ A. d'Alòs fou nomenat gran prior de Catalunya (1328-1336).
Vid. *Diccionario de Historia Eclesiástica de España*, III, Madrid, 1973, p. 1819.

E aport-se'n ab si totes les cartes ab les dites coses necessàries lo dit en Bernat Cepuyades.

Encara, com aya presentada la carta al maestre de la creença, present al prior de Tholosa la carta de la creença que li porta e prech-lo de part del senyor rey que, com ell aya a espeagar algunes coses de part del dit senyor ab lo maestre, que li vulla esser favorable e ayudador per honor del senyor rey, en tal manera que conega lo senyor rey que per la sua ajuda se són bé espeegats a honor del dit senyor rey, al qual ne farà gran plaer e li ho grayrà molt.

Ítem, axí mateix als priors de Venècia e de Roma.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis.

264.

1328, juny 11. Lleida.

El rei Alfons el Benigne al seu cosí [l'infant Felip, regent de Jaume III de Mallorca], amb el prec de protegir els jueus de Perpinyà dels abusos i violències que pateixen, per motiu dels quals se'n volen tornar a França (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 490, fol. 79r-v.

Ed. A. RUBIÓ I LLUCH, *Documents per l'història...*, I, núm. LXXV.

Kar cusí. Avem entès que los juheus de Perpinyà són estats agreujats, per ço cor lus són estats preses lurs libres e·ls ha hom feyte[s] e·ls fa moltes oppressions e violències contra lus privilegis e libertats, axí que, per cert, gran re de ço del lur amagadament trahen de la terra e ho met[e]n e·l regne de França, on cuyden tornar, e amaguen tot quant poden, tant són espaordits entre éls maseys. E que, en nom del alt fill car nostre rey de Mayorca, n'és estat haüt de poch temps a ençà, en nom de préstech, .X. milia libras o p[us] ab los altres juheus del regne de Mayorca, los quals aytambé amagadament trameten tot quant poden e[n] la Barberia per la dita rahó. E, segons que vós sabets bé, los predecessors nostres e del dit rey han sofferts e comportats los juheus en lurs regnes e terres, e la Esgleya de Roma los suffer; encara, que·ls dits juheus són caxa e thesaur dels reys e a una necessitat se'n plevexen molt, e si los dits juheus exien e gitaven ço del lur de la terra del dit rey, seria-li gran dan e, en veritat, e vós, a qui és molt car lo dit rey, e encara nós, a qui és axí car com a fill nostre, devem molt guardar son profit e esquivar son dan. Per què·us pregam que vós als dits juheus façats aquell sufferiment que puxats bonament, segons que han feyt los predecessors nostres e vostres, e que façats manament als oficials del dit rey que no·ls agreugen contra justícia ne agreuyar-los lexen, ans los mantenguen e·ls deffenen en lur dret, segons lurs libertats e privilegis. E d'açò farets a nós gran plaer e al dit rey profit, qui per temps ne serà pagat e·n haurà a vós grat. Dada en Lèrida, sots nostre segell secret, dissapte .XI. dies de juny en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXVIII.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis.

1328, agost 11. Carinyena.

El rei Alfons el Benigne al seu germà, l'infant Pere, reprenent-lo per les paraules i actes imprudents que ha dit i fet a Perpinyà, en ofensa de l'infant Felip de Mallorca, passant en ambaixada cap a la cort papal d'Avinyó. Sobre aquesta qüestió, li envia Bernat de Santcliment (Francesc Sabatida).

ACA, C, reg. 520, fols. 169v-170r.

Infant. Fem-vos saber que avem entès que, estan vós en Perpinnà, dixés algunes paraules molt desordenades e mal dites, e les quals no paregren vostres, contra mosènyer en Phelip de Mallorca, e que per l'entrada que'n Dalmau de Castelnou fèu en Perpenyà a mà vostra s'és cuydat seguir molt grant scàndel en la dita vila, de la qual cosa nós nos sentim fort e'ns desplau molt, perquè vós hi avets molt errat. E siats cert, infant, que a nós pesa aytant ho més escàndel a metre en la terra del dit rey de Mallorca, que nós tenim com a fill, com qui'l metie en nostre regne. E com nós nos duptem que vós, per les dites paraules que agués ab lo dit mosènyer en Phelip, no enformets al sennor papa contra ell, per ço vos pregam e volem que vós vos guardets que vós, en cort ab lo sennor papa ne en altre manera, no fèsets ne diguésets res que pogués tornar a dan ne a minva ne a difamació del dit mosènyer en Phelip. E axí matex vos vullats guardar, al tornar, que no meséssets lo dit en Dalmau en Perpennà ne fèsets res per què escàndel se pogués seguir en la terra del dit rey de Mallorca, com, segons que dit avem, seria cosa que auríem per mal e'ns pesaria molt. E sobre aquests afes avem acordat de enviar-vos el fiel (*sic*) nostre en Bernat Sentclement, de casa nostra, el qual crets d'açò que'us dirà de part nostra. Dada en Carannena, aldea de Daroca, .XI. dies del mes d'agost en l'any de nostre Sennor mil .CCC.XXVIII.

Franciscus de Bastida, mandato regio.

1328, agost 27. Bàguena.

El rei Alfons el Benigne a Jaume [III] de Mallorca, fent-li saber que va a Barcelona per a les noces de l'infant Ramon Berenguer i convidant-lo a visitar-lo en tal ocasió, per fer-li l'homenatge que li ha de prestar (sense escrivè).

ACA, C, reg. 531, fol. 12v.⁴⁶²

Al molt alt príncep cosí nostre, a nós car com a fill, en Jacme, per la gràcia de Déu rey de Malorches, de nós, n'Anfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*, salut ab creximent de honor. Rey, ben creem que'us membre com per lo discret en Roger de Rahonàs,⁴⁶³ majordom vostre,⁴⁶⁴ nos faés saber que volríets venir a nós per lo fet dels homenatges, e nós lavors cuydàvem aturar en estas partidas. Ara fem-vos saber que'ns en anam

¶ ⁴⁶² Segueix carta en els mateixos termes a l'infant Felip de Mallorca, tutor del monarca.

¶ ⁴⁶³ *Rahonàs*: en la lletra a l'infant Felip, *Rahonachs*. ¶ ⁴⁶⁴ *vostre*: «nostre».

de camí a *Barchinona* per les noces del molt alt infant en R(amon) Berenguer,⁴⁶⁵ car frare nostre e cosí vostre, e axí, plauríe'ns fort que vós venguéssets encontinent, que en *Barchinona* seria molt avinent a nós e a vós de fer a nós los dits homenatges; e farets honor a nós e al dit infant en R(amon) Berenguer a la festa de les sues noces, e serà cortesia. Dada en Bàgana, sots nostre segell secret, .XXVII. d'agost *anno predicto (anno Domini millesimo .CCC.ºXX.ºVIII.º)*.

267.

1328, octubre 7. Barcelona.

El rei Alfons el Benigne a Beatriu [de Lloria], vídua de Jaume de Xèrica, pregant-li que done el seu consentiment als capítols firmats per al matrimoni entre el seu fill, el noble Pere de Xèrica, i Bonaventura, filla del jutge d'Arborea (Bonanat Sopera).

ACA, C, reg. 531, fols. 42r-43r.⁴⁶⁶

N'Anfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. A la nobla e amada nostra dona Beatriu, muller que fo del noble don Jayme, senyor de Exèricha, salut e dilecció. Fem-vos saber que sobre'l tractament del matrimoni del noble Pedro de Xèricha, fill vostre, e de la nobla donzella dona Bonaventura, filla major del noble baró jutge d'Arborea,⁴⁶⁷ és estat en nostre presè[nc]ia molt parlat e diligent tractament haüt entre lo honrat pare en Crist l'archabisbe d'Arborea, procurador del dit jutge, e l'amat nostre en Gilabert Çanoguera, cavaller, procurad[o]r del dit noble fill vostre. E finalment, los dits procuradors, ab volentat e consell nostre, són-se avenguts sobre totes coses en aquesta manera que vourets ésser contenguda en un translat dels capítols donats per la part del dit jutge e de la dita nobla filla sua e de les respostes als dits capítols fetes per en Gilabert Çanoguera, procurador de-sús dit, lo qual translat vos tramatem ensemps ab aquesta nostra letra, segellat ab nostre segell secret. On, com entre les altres coses qui de la part del dit noble Pedro se han a fer, sia que'l dit noble haurà a dotar la dita don[z]ella, segons fur d'Aragó, en .III. lochs nomenats en los dits capítols, ço és a saber, en lo castell de Morés e en la part que ha en Plasença e en la torra d'Urrea, e axí sia necessari, e nós qui ho tenim per molt rahonabla cosa, que vós renunciets a tot dret que hajats en los dits .III. lochs, axí per vostre dret propi com per viduitat ne per altra rahó, per tal cor sens açò la dita dotació no's poria fer a la dita donzella segons fur d'Aragó, per ço vos pregam e us consellam que vós façats la dita *renuntiatio* e que sobre les altres coses ja avengudes e posades en los dits capítols no metats negun dupte, ans donets tot loch e tot endreçament perquè lo dit matrimoni venga a bon acabament. E açò us consellam per gran bé del dit noble fill vostre e de la vostra [c]asa, cor certa siats, dona Beatriu, que nós veem lo dit matrimoni honrat e molt profit[ó]s a vós e al dit fill vostre per moltes rahons, les quals serien longues de scriure, part que'l exovar és gran e bo, per què vós no devets duptar en fer la dita *renuntiatio*, per acostar e donar

¶ ⁴⁶⁵ Amb la seua cosina Blanca d'Anjou, filla del príncep de Tàrent (MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón...*, p. 179). ¶ ⁴⁶⁶ Segueixen els capítols matrimonials, en llatí. ¶ ⁴⁶⁷ El casament amb Bonaventura

d'Arborea es celebrà l'any 1331 (L. FULLANA MIRA, O. F. M., «La casa de Lauria en el Reino de Valencia», *III Congr. d'Història de la C. d'Aragó*, I, València, 1923 [1925], 65-164, p. 153).

tant gran profit al dit noble fill vostre. E si no ho fahíets, ço que nós no podem creure, fariets-li gran dan, cor si aquest fet lexàvets anar, no creem que d'aquest gran temps li'n trobàssets altre tant profitós ne tan honrat. E, en veritat, vós sots tenguda al dit fill vostre de fer-li bé e de créxer e endreçar-li sos affers e de mostrar-li assenyalada amor, cor nós e vós sabem bé que ell s'és bé assenyalat de gran amor envers vós en los affers que tro assí havets haüts, per què vós no devets duptar en fer res que sia profit seu; e, si vós fets la dita *renuntiatio*, farets-li gran bé, segons que dit és, e no·us ho haurets lunyat, que la honor e el bé seu més serà vostra que sua. Per què·us pregam que vós en neguna manera en aquests affers no falgats, que si·u fahíets, ço que no creem, hauríem-ne gran desplaer per esguardament del dit noble fill vostre, que amam cament, e lo qual volríem posar en aquell stament que ell merex. Encara, sapiats que, per major fermetat de les coses promeses de part del jutge, entenem nós a entrar fermança e fer tenir e complir les coses ab ell o sens ell, e part açò, entenem a manvés fer prometre e fermar al procurador del jutge totes les coses, e encara al fill primogènit del jutge, qui deu heretar après ell, ho prometrà e·u jurarà. Per què, quant a la segurtat del exovar, no·us cal duptar, cor per cert a vós serà ben ferm, part que nós conexem lo jutge e sòm certs que, si compra se troba covinent, no esperarà los terminis, ans vos trametrà tota la quantitat ensemps. E sobre açò hajam encontinent vostra resposta per lo portador d'esta letra, e no la tardets, per ço com les galeas en què lo dit archabisbe e lo noble fill del dit jutge se'n deuen anar són ja aparaylades, e nós fer-les em romanir tro hajam vostra resposta; per què no és mester que la tardets, cor si ells se'n havien a anar sens que no aguessen la resposta ahuda, dar sia passada al fet e per aventura no·y poria hom tornar com hom volria, e hauríets fet gran dan al dit noble fill vostre. Dada en *Barchinona*, .VII. dies anats del mes de octubre del any de nostre Senyor .M.CCC.XXVIII., sots nostre segell secret.

Bo(nanatus) de Petra, mandato regio, cui fuit lecta.

268.

1328, octubre 22. Barcelona.

Ordinació dictada pel rei Alfons el Benigne sobre el registre dels actes i dels dipòsits judicials als llibres de cort que han de portar els seus oficials, inserida en una circular a tots els oficials reials de Catalunya (Bartomeu Despuig).

ACA, C, reg. 520, fol. 212r-v.⁴⁶⁸

Alfonsus, et cetera. Universis et singulis vicariis, baiulis, subvicariis, subbaiulis, collectoribus tertiorum et aliis citra vicesgerentem procuratoris officialibus in Cathalonia constitutis et constituendis, et eorum vicesgerentibus, salutem, et cetera. Significamus vobis quod nos, pro bono nostro et gentium nostrarum, diligenti deliberatione habita et ex certa scientia, ordinationes fecimus infrascriptas, duraturas per quinque annos continuos, et ex tunc donec aliter duxerimus providendum.

Nós, n'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó. Volens provehir contra frauds e abcegament de justícia dels nostres drets, entenens a profit de les gens a nós comanades, en profit de les quals és açò qui és a conservació de justícia e dels drets nostres, volem e

¶ ⁴⁶⁸ No és la mateixa que es troba, inacabada, al reg. 523, fol. 66r-v.

ordenam que los scrivans de les corts dels veguers e batles nostres e de cascun d'ells o de lurs loctinens scriven d'aquest dia a avant, en un libre per açò feedor, los noms d'aquells contra qui per qualche rahó serà comensada de fer inquisició, e encara la rahó o lo feyt del qual o per l[o] qual comensada o feyta inquisició serà, e encara totes les gràcies o lexes que de crim o de calònia, o de ban o de terç o de ferma de dret o de qualche altre dret de la cort, feytes seran per lo veguer o sotsveguer, batle o sotsbatle o collidor de terç o lurs loctinens.

Ítem, que del present dia a .IIII. meses, e depuys de .IIII. en .IIII. meses, los dits scrivans de les dites corts e cascun d'ells trameten al aministrador general de les rendes e drets nostres en Cathalunya, per .I. saig de la cort, translat de ço que per aquesta rahó hauran scrit. E si los scrivans de les dites corts o alcun d'ells en aquestes coses falliran, sia encuntinent privat del offici sens esperança de restitució.

Ítem, que lo veguer o lo batle, sotsveguer o sotsbatle, cullidor de terç o lurs loctinens no puxen ne gosen reebre diners ne reeben, pochs ne molts, dels esdevenimens o drets de les corts, ne vinguen en lur poder, mas que per lo official qui pendre los solia sien, ensems ab l'escrivà de la cort, liurats a una persona o dues persones, les quals en cascun loch seran ordenades a açò per nós o per l'aministrador general nostre damun dit, axí que per una hora no romanguen ne sien los diners en poder del dit official. E que ço que liurat serà a la persona o persones que a⁴⁶⁹ açò ordenades seran sia scrit en .I. libre per açò feedor per lo official e escrivà de la cort d'on aquells drets seran, e en un altre libre feedor per aquell o aquells qui los diners reebren. E aquell official qui contrafarà serà punnit axí com a ladre dels drets del príncep, e axí com rahó serà.

Ítem, que aquell o aquells qui los dits diners dels drets de les corts reebren paguen los salaris e messions de les corts e assignacions segons que lo senyor rey manarà.

Ítem, que los dits oficials nostres e escrivans e cascun d'ells juren sobre los sans (sic) Evangelis en poder del dit aministrador com per ell ne seran requests, lo qual aministrador ho reeba per nom nostre, que tendran e observaran les dites ordinacions e no hi faran contra en res.

Mandamus igitur vobis, sub pena nostre gratie et mercedis, ut predicta sicut superius sint ordinata servetis. Aliter, iram et indignationem nostram incurretis, et vos secundum iustitiam taliter puniemus quod vobis erit ad penam et ceteris ad terrorem. In quorum testimonium presentem cartam nostram fieri iussimus, sigilli nostri pendentis munimine roboratam. Data Barchinone, .XI.º kalendas novembris anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º octavo.

Bartholomeus de Podio, mandato regio facto per Bernardum de Petra.

269.

1328, octubre 30. Barcelona.

Ambaixada del rei Alfons el Benigne a Frederic [II] de Sicília, a càrrec de Pere Calderó, cavaller.

S'acompanyen els capítols previs al matrimoni projectat entre l'infant Pere, comte de Ribagorça i d'Empúries, i la reina Constança de Xipre, filla del rei Frederic (Bonanat Sapera).

ACA, C, reg. 562, fols. 40r-42r i 42v-43v.⁴⁷⁰

¶⁴⁶⁹ a, interlineat. ¶⁴⁷⁰ Segueix carta a Sanç d'Aragó i a altres personatges sicilians sobre l'assumpte.

Super ambaxiata comissa Petro Calderoni, consiliario domini regis, quando ivit ad dominum regem Fredericum pro negotio matrimonii domini infantis Petri cum domina regina Cipri.

Illustri ac magnifico principi domino Frederico, Dei gratia Trinacrie regi, patruo nostro karissimo tanquam patri, Alfonsus, per eandem, et cetera, salutem votivis felicitatibus opulentam. Cum pro negotio matrimonii contrahendi inter inclitum et karissimum germanum nostrum infantem Petrum, Rippacurcie et Impuriarum comitem, et illustrem dominam Constantiam, reginam Cipri, natam vestram, super quo tractatus est habitus hic et ibi, circa quod contrahendum et consumandum feliciter cura indesinenti afficimur, et ad id modum et viam omnimodam nobis possibilem et utrique parti tutam et utilem optamus assumere, dilectum consiliarium nostrum P(etrum) Calderoni, militem, de intentione nostra informatum plenarie, ad serenitatem vestram et dicte regine providerimus e vestigio destinandum, idcirco, magnitudinem vestram intento corde precamur quatenus memoratum P(etrum) favorabiliter admittere eiusque relatibus fidem prebere indubiam, et super exponendis per eum pro parte nostra liberaliter et animo securo ac benivolo vos habere placeat et velitis, sic quod, divino mediante auxilio, breviter et prospere expediri valeant et compleri. Speramus, enim, in Domino, a quo bona cuncta procedunt, negotium ipsum parti utrique honorem et commodum allaturum et effectum votivum atque laudabilem sortitutum. Data Barchinone, .III.º kalendas novembris anno Domini .M.ºCCC.ºXX.ºVIII.º

Bo(nanatus) de Petra, mandato domini regis.

471

Aço és ço que'n P(ere) Calderó, conseller del senyor rey d'Aragó e del senyor infant en P(ere), deu dir de part del dit senyor rey d'Aragó al senyor rey Frederich.

Primerament, que'l salut molt de la sua part.

Aprés, que li diga que'l dit senyor rey d'Aragó entès que'l senyor papa no ha volgut atorgar la dispensació sobre el matrimoni faedor entre el molt alt infant en P(ere), fra-re seu, e la molt alta regina de Xipre, filla del dit rey en Frederich.⁴⁷² Pensan lo dit senyor rey d'Aragó quant seria honrat e profitós lo dit matrimoni a cascuna de les dites parts, e per mostrar la afecció bona que ell ha al dit senyor rey en Frederich e a tot ço del seu, cerchà totes maneres per les quals lo dit matrimoni vengués a acabament, e ço que no s'és pogut obtenir de dret en dret del dit senyor papa se pogués acabar per algunes maneres legudes, les quals deguessen induir lo dit senyor papa a atorgar la dita dispensació, e encara lo dit senyor rey d'Aragó hagués major rahó de instar pus fermament per aquella. Per què ha pensat lo dit senyor rey d'Aragó que pos lo dit fet quaix en cas de necessitat, axí que'l senyor papa per neguna bona rahó no se'n pogués excusar. E és la manera aquesta, la qual proceeix sens offensa de Déu e sens pecat, és a saber, que'l dit infant en P(ere), per lo dit en P(ere) Calderó, procurador seu a açò stabblit, e la dita reyna de Xipra⁴⁷³ se liguen per covinensa jurada que si d'ací a .V. anys, ho menor temps, segons que al dit senyor rey Frederich plaurà, se pot obtenir la dita dispensació, faran matrimoni per paraules de present,

¶ ⁴⁷¹ La mateixa lletra de creença es dirigeix a la reina Elionor de Trinàcria, l'infant Pere de Sicília, la reina Elisabet de Sicília i la reina Constança de Xipre (*ibid.*, fol. 40v). ¶ ⁴⁷² El matrimoni amb Constança d'Aragó,

vídua d'Enric II de Xipre, cosina de l'infant Pere, no pogué efectuar-se per l'oposició del papa Joan XXII, per evidents motius polítics (MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón...*, I, p. 164). ¶ ⁴⁷³ Xipra: «Xipre», corr.

e que en aquest demig no enanteran la .I. ne l'altre a negú altre matrimoni. E en cas que la dita dispensació sia obtenguda, la .I.^a part e l'altre servaran⁴⁷⁴ en tot e per tot sobre'l dot e el dodari, e la segurtat d'aquells, tot ço qui és contengut en uns capítols covenguts e fets entre lo dit infant en P(ere), d'una part, e el noble en Sanxo⁴⁷⁵ d'Aragó e maestre Acors de Cramona e frare Domingo Torpí, de la orde dels preïcadós, per nom del dit senyor rey en Frederich, de la altra, los quals capítols són segellats ab segell del dit infant en P(ere) e los quals lo religiós frare G(uillem) Costa, del dit orde dels preïcadós, portà al dit senyor rey en Frederich l'altre dia, e per lo dit senyor rey en Frederich foren atorgats, segons que'l dit frare G(uillem) Costa dix al dit infant en P(ere), per la creença a ell comenada per lo dit senyor rey en Frederich ab letra sua. E que per lo dit sagrament se faran ara, axí con lavós, les covinences⁴⁷⁶ e les segurtats contengudes en los dits capítols, e açò fermanan⁴⁷⁷ les dites parts ab aquelles arres e penes de les quals se avendran lo dit en P(ere) Calderó per nom de la dita procuració, d'una part, e la dita reyna de Xipre, de la altra; e, per complir los dits capítols, lo dit senyor rey Frederich e la nobla comtessa de Empúries, filla sua, faran les diffinicions contengudes en los dits capítols de les obligacions les quals la dita nobla comtessa ha sobre'l comtat d'Empúries per son dot e per son violari. E per posar lo fet en major necessitat, e per acostar més aquell, té per bé lo dit senyor rey d'Aragó que la dita reyna de Xipra⁴⁷⁸ venga encontinent a les parts de Cathalunya e que sia e estiga en los comtats e terres del dit infant en Pere, e aquí sia tenguda honradament, axí con a muller esdevenidora del dit infant en P(ere). E a major fermetat de totes e sengles coses damunt dites, lo dit senyor rey Frederich deja obligar si e tots sos béns, segons que'l dit frare G(uillem) Costa dix al dit infant en P(ere), que d'aquesta rahó aportava letra de creença⁴⁷⁹ al dit noble en Sanxo⁴⁸⁰ d'Aragó, que per observar totes les coses desús dites obligàs lo dit senyor rey Frederich e sos béns. E per aquesta via se porà lo senyor rey d'Aragó pus fortment carregar envers lo senyor papa per haver la dispensació, e el dit senyor papa, axí con aquell qui haurà a fer de necessitat vertut, se deurà mils enclinar en atorgar la sobredita dispensació. E encara, dintre la dilació dels .V. anys, se poria esdevenir leugerament que'y hauria altre papa qui no faria tan gran força⁴⁸¹ en atorgar la dita dispensació con fa aquest senyor papa, jatsia que'l senyor rey d'Aragó haja ferma sperança⁴⁸² que'l senyor papa, con sàpia les coses desús dites, atorgarà aquella; majorment que'l senyor rey d'Aragó ne trametrà missatgers al rey de França que ell, per aquesta rahó, trameta al dit senyor papa sos missatgers specials, los quals, ab aquells del senyor rey d'Aragó ensemps, sien devant lo dit senyor papa e dejen instar ab sobirana instància per obtenir la dispensació damunt dita.

E remembre al dit en P(ere) Calderó que mostre la present informació als dits noble en Sanxo⁴⁸³ d'Aragó e maestre Acors de Cremona⁴⁸⁴ e, presens ells, diga la missatgeria al dit senyor rey Frederich.

Idem (Bonanatus de Petra, mandato domini regis).

Est certum quod informatio predicta fuit sigillata sigillo domini regis.

Capitula sigillata sigillo domini infantis P(etr)i, de quibus habetur mentio⁴⁸⁵ in informatione predicta, sunt que sequuntur.

¶ ⁴⁷⁴ *servaran*: «serveran», corr. ¶ ⁴⁷⁵ *Sanxo*: «Sancho», corr.

¶ ⁴⁷⁶ *covinences*: «covinenses», corr. ¶ ⁴⁷⁷ *fermanan*: «fermeran», corr. ¶ ⁴⁷⁸ *Xipra*: «Xipre», corr. ¶ ⁴⁷⁹ *creença*: «creensa»,

corr. ¶ ⁴⁸⁰ *Sanxo*: «Sancho», corr. ¶ ⁴⁸¹ *força*: «forsa», corr.

¶ ⁴⁸² *sperança*: «speransa», corr. ¶ ⁴⁸³ *Sanxo*: «Sancho», corr.

¶ ⁴⁸⁴ *Cremona*: «Cramona», corr. ¶ ⁴⁸⁵ *mentio*: «mension», corr.

Convengut és estat entre·l molt alt senyor infant en P(ere), del molt alt senyor en Jacme, de bona memòria, rey d'Aragó, fill, de Ribagorça e de Empúries comte, d'una part, e el noble en Sanxo⁴⁸⁶ d'Aragó, mestre Acors de Cramona e frare Domingo Turpí, del orde dels preïcadós, per nom del molt alt senyor rey Frederich, qui·ls hic ha trameses, de l'altra, ço és, que haüda dispensació primerament del sant pare apostoli sobre matrimoni faedor entre·l dit senyor infant e la molt alta senyora dona Constança, per la gràcia de Déu reyna de Xipra,⁴⁸⁷ filla del dit senyor rey Frederich, se hagen a complir les coses següens.

Primerament, que la dita senyora reyna aport en dot la renda que ella ha en Xipre, qui val cascun any .IIII. *millia* onzes d'or, valent la onza .LX. *solidos*, la qual renda fo atorgada e donada a la dita reyna, abans que ab ella fes matrimoni, per lo rey de Xipre, e que·u agués ab marit e sens marit de tota sa vida.

Ítem, que aport les joyes sues, les quals deuen valer .VIII. *millia* onzes e pus.

Ítem, que·l dit senyor rey do al dit infant, e faça⁴⁸⁸ deffenir per madona la comtessa de Empúries jove,⁴⁸⁹ ço que ella ha en lo comtat de Empúries, axí per son dot con per violari a ella lexat per en Malgaulí, marit seu çanrera, comte de Empúries, con per altres qualssevol rahons, axí que tots castells, rendes e altres drets que la dita comtessa tenga en lo dit comtat ne deja haver en los altres béns, axí seens con movens, del dit comte, deffenesca e absolva la dita comtessa al dit senyor infant complidament.

Lo dot assegurarà lo senyor infant en special sobre·ls castells e viles de Benavarre, de Montanyana, de Areny e de Stopanyà, e en general sobre tot lo comtat de Ribagorça. E assignar·li ha, per cambra e per dodari, los dits .IIII. castells e lochs, qui valen cascun any de renda, ab esdevenimens, fet cambi de *iaccenses* ab *barchinonenses*, poch més o menys, .X. *millia solidos barchinonenses*.

E en regne de València li assignarà, per cambra e per dodari, lo castell d'Uxó e la vila de Gandia e el castell e vila de Dénia e el castell de Gallinera, qui valen de .XLV. a .L. *millia solidos barchinonenses*.

E en lo comtat de Empúries, la vila de Castelló de Empúries e els castells de Verges e de Bellcayre e de Ullestret, qui valen, poch més ho menys, de .XXV. a .XXX.^a *millia solidos barchinonenses*.

En los dits .XII. castells e lochs ha de .XII. a .XV. *millia* hòmens d'armes.

E con alguns dels dits lochs sien obligats a altres, diu lo dit senyor infant que, si con ell deurà liurar los sobredits lochs per la dita rahó, aquells no eren [de]sobligats de la dita obligació, lo dit senyor infant, en aquell cas, li assignarà altres lochs a·quells convalens a compliment de .LXXX. *millia solidos barchinonenses*.

Entén lo senyor infant que la dita renda de .LXXX.^a *millia solidos barchinonenses*, la qual li assignarà per cambra e per dodari, haja la dita senyora reyna de tota sa vida encara con lo senyor infant morís abans d'ella, pus que ella vivís castament e sens marit.

¶ ⁴⁸⁶ Sanxo: «Sancho», corr. ¶ ⁴⁸⁷ Xipra: «Xipre», corr.

¶ ⁴⁸⁸ faça: «fassa», corr. ¶ ⁴⁸⁹ Vid. *supra* doc. 213.

1328, novembre 21.⁴⁹⁰ Les Borges Blanques.

El rei Alfons el Benigne a fra Ramon d'Empúries, comanador de l'orde de l'Hospital a Castelló d'Empúries, pregant-li que assistesca a les bodes que celebrarà a Tarassona, previstes per al 13 de gener vinent (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 531, fol. 67v.

N'Anfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al honrat e religiós frare Ramon d'Empúries, comanador de la casa de l'Hospital de Sant Johan de Castelló,⁴⁹¹ amat conseller nostre, salut e dilecció. Con nós ayam appellats a la sol·lempnitat de les nostres reys núpries, les quals devem sol·lempnitzar lo dia de la festa de sant Ylari⁴⁹² primer esdevenidor, Déus volent, los nobles e los richshòmens e honrades persones dels nostres regnes, e entre·ls altres senyaladament vullam vós esser a aquesta sol·lempnitat, la qual és cosa molt asenyalada a nós e a tots los nostres regnes, e especialment per lo rey de Castella e grans gens e nobles dels seus regnes qui hi seran axí matex, segons que ja·us diguem en Barchelona, emperamor d'açò vos pregam que siats ab nós a Teraçona .VIII. dies ans de la dita festa, o al pus luny lo dia de Apparici, ab cavalls e armes e altres appareylaments, axí con a vós pertany. Dada e·l loch de les Borges, sots nostre segell secret, diluns .XXI. dia de noembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXVIII.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis.

1328, novembre 27. Lleida.

El rei Alfons el Benigne al seu germà, l'infant Ramon Berenguer, sobre les reclamacions de majors rendes formulades per aquest, que promet atendre, i altres qüestions (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 531, fols. 70v-71r.

Kar frare. Fem-vos saber que avem reebuda una letra vostra de creença, la qual nos presentà en Ramon Torrella, majordom e conseller vostre. E enteses plenerament les coses en la dita letra contengudes e aquelles que·l dit R(amon) Torrella per la dita creença nos ha volgudes recomtar largament, fem-vos saber que avem fetes regonèxer les cartes de la assignació dels .XXVII. milia solidos los quals reeben l'alt infant en P(ere), kar frare comú nostre, e els deputats a pagar les injúries del molt alt senyor rey, pare comú nostre, a qui Déus perdó, sobre les rendes de Elch, e avem respost al dit en R(amon) Torrella que manarem al thesaurer nostre que·us pach la dita quantitat segons la assignació que feta vos n'avem; e encara que, consumat lo matrimoni entre nós e la infanta dona Elyonor, si trobarem que

¶ ⁴⁹⁰ Francesco C. CASULA (*La Cancellaria di Alfonso III il Benigno, re d'Aragona*, Padova, 1967, p. 169) data a València aquest mateix dia una carta del monarca: «Valenza, 21 novembre 132[8]», cosa contradita pel present document. ¶ ⁴⁹¹ Fra Ramon (†1339), germà del comte Malgaulí d'Empúries, fou prior de Catalunya de l'orde

de l'Hospital i cortesà influent (SOBREQUÉS, *Els barons...*, pp. 93 i 133). ¶ ⁴⁹² El segon matrimoni d'Alfons el Benigne, amb Elionor de Castella, es va celebrar a primers de febrer de 1329 a Tarassona (segons MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón...*, I, p. 131). La festa de sant Hilari de Poitiers, tanmateix, és el 13 de gener.

la dita assignació dels dits infant en P(ere) e deputats deya ésser levada del loch de Elch per lo dit matrimoni, que ho farem volenterosament. Quant als .C. milia solidos de què demanàvets assignació sobre ço que'ns ha promès de donar la ciutat de Barchelona en ajuda de les messions del dit matrimoni, fem saber a la vostra fraternitat que, en veritat, no ho podem fer, per la gran necessitat que ho havem a les dites messions, per què'us pregam que'ns en ayats per escusats; mas sobre les primeres coses qui s'esdevenguen, o que vós puxats saber en què'us ho pugam assignar, que ho farem e'ns plaurà molt. Quant a la qüestió de les forques del loch d'Alcover, lo compromès és dictat en la forma que fo fermat a Constantí, emperò tro que vostres advocats e aquells del patriarcha⁴⁹³ lo ayen vist no's metrà en forma publica, que en aytal manera reebé la ferma lo feel escrivà nostre en Climent de Salavert, e són certs que'l compromès vos plaurà de tal manera va, e axí pregam-vos que, durant lo dit compromès, no'y innovàssets res. Quant al feyt dels greuges e robaries que alguns corsaris de Múrcia han feytes als vostres sostmeses, vos fem saber que'n scriurem, si vós tendrets per bé, al portantveus de procurador en partida del regne de València que requira ab letra sua a'n Pero Lópeç d'Ayala⁴⁹⁴ que faça restituir tots los moros vostres que han cat[iv]ats e preses, ab totes les robes e coses lurs, e no-res-menys los ne ponesca segons justícia forment. En altra manera, que li farà saber que ell h[i] proveyrà de tal manera que les gens e sotsmeses nostres e vostres e dels altres [de] nostra senyoria seran guardats d'aquí avant d'aytals coses. Per què'us pregam [que], per honor nostra, no'us en metats en àls tro que ab nós n'aguésssets parlat, que cert siats que nós farem de guisa que'n serà satisfet a la vostra honor e a la nostra. Dada en Leyda, sots nostre segell secret, dicmenge .XXVII. dies de noembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXVIII.

*Clemens de Salaviridi, mandato regio facto
per Ro(dericum) Didaci.*

272.

1328, desembre 5. Alcolea [de Cinca].

El rei Alfons el Benigne a Arnau Ballester, escrivà de ració, i a Bernat Sapera, administrador general de les rendes del monarca, sobre l'obtenció dels subsidis concedits respectivament per les ciutats de Barcelona i de Lleida (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 531, fols. 74v-75r.

N'Anfós, *et cetera*. Als feels nostres n'Arnau Ballester, scrivà de ració de casa nostra, e a'n Bernat Çapéra, aministrador general de les rendes e esdeveniments nostres, salut e gràcia. Fem-vos saber que nós, per ço que vosaltres vos poguésssets acórrer dels .C. milia solidos barchinonenses per la ciutat de Barchelona a nós atorgats, fem tractar a'n Lop de Concut ab aquells hòmens a qui nós aviem feta assignació sobre els dits .C. milia solidos de .XL. milia solidos, ab sagrament que ho prenguen sobre açò que la ciutat de Leyda nos ha atorgat, la qual cosa [fo]⁴⁹⁵ atorgada e axí és fet. E nós avem-o fet fer per ço con bé

¶ ⁴⁹³ L'infant Joan d'Aragó (†1334), fill de Jaume II, patriarca d'Alexandria i arquebisbe de Tarragona. La vila d'Alcover pertanyia a la mitra tarraconense. ¶ ⁴⁹⁴ Ade-

lantado de Juan Manuel al regne de Múrcia i alcaid de Llorca (vid. FERRER I MALLOL, *La frontera amb l'Islam...*, p. 107). ¶ ⁴⁹⁵ fo, manca a l'orig.

d'aquest .I. any no·ns podem⁴⁹⁶ acórrer d'açò que la dita ciutat de Leyda nos ha atorgat, e que vosaltres vos puscats aydar de tots los dits .C. milia solidos, e axí duymés podets-ne fer compte e menlevar-hi o fer assignació o obligació sobre aquells. Nós emperò, per nostra letra, la qual vos tramatem, pregam los prohòmens de *Barchinona* que ells, per manera de préstech o per altres vies que a ells pareguen, facen en manera que d'aquells diners vos puxats acórrer, per ço cor lo temps que nostre fet devem fer és molt breu; la qual carta avem feta axí amorosa con podem, e si vosaltres entenets que faça a presentar, fets-ho e dats als affers con millor recapte puxats. E manam a vós, dit en Bernat Çapéra, jassi·açò que nós entenam que vostre poder hi farets, que façats e procurets en t[a]l manera que·ls affers nostres agen compliment. Dada en lo loch d'Alcolea, sots nostre segell secret, .V. dies anats de deembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXVIII.

*Clemens de Salaviridi, mandato regio facto
per locumtenentem thesaurarii.*

273.

1329 (Enc. 1328), febrer 27. Saragossa.

Consells donats pel rei Alfons el Benigne i pel seu germà, l'infant Pere, al comte Bernat de Comenge, en el duel que té previst amb el noble Reginald «de Pontetecari», malgrat recomanar de primer antuvi que eludisca de forma honorable l'enfrontament. A l'efecte li envien un emissari i un cavall ben entrenat (Bonanat Saperà).

ACA, C, reg. 520, fols. 288r-289r.

Alfonsus, et cetera. Viro nobili et dilecto Bernardo, comiti Convenearum, salutem et dilectionem. Ad nostram noviter accedentem presentiam dilectum nostrum Raimundum Athonis de Appello, archidiaconum Valentinum, benigne recepimus, et tam litteras vestras quas nobis per eum dirigere decrevistis, quam ea que super negotiis arduis vobis nunc occurrentibus ex comissa per vos sibi credentia nobis seriusius retulit, libenter audivimus ac intelleximus diligenter, sane licet nobis [at]temptu mu[ltip]liciter occurrisset ut presentialiter super eo nostros possemus affectus exprimere vobisque vive vocis oraculo regalis consilii et favoris plenitudinem exhibere, veruntamen, quod nobis ad presentem occurrit, affectu benivolo vobis providimus suadere. Et primo siquidem, super casu duelli qui inter vos et nobilem Raginaldum de Pontetecari contenditur, respondemus quod cum scripturis autenticis colligatur ut in talibus divinum iudicium non temptetur, consulimus ut omnibus viis et modis rationabilibus quibus absque honoris vestri lesione vel detrimento fieri poterit duellum huiusmodi devietis, nam hoc ad prudentiam apud bonos et graves ascribitur et divine Magestatis vindicta, quam improvida⁴⁹⁷ quidem aggressoris instantia offendere nititur non timetur; verum si oporteat vos omnino congressu huiusmodi vitare non posse, addicimus ut veritat[i]s et iustitie presupposito fundamento vester animus qui ad hec violenter quoad modo trahitur, cum Dei adiutorio fortitudinem induat et assidue recordetur strenue nobilitatis progenitorum vestrorum, a quibus traxistis originem et unde vestra ingenua processit strenuitas, ut laudabiles eorum semitas insequendo atque vestros illorum operibus conformetis. Nos, autem, sub spe fertili divine Potentie⁴⁹⁸ confidimus quod vobis indubie super isto, non

¶ ⁴⁹⁶ podem: «poden». ¶ ⁴⁹⁷ improvida: «improvida». ¶ ⁴⁹⁸ Potentie: «Pontentie».

absque egregie domus vestre ingenti letitia, victoriam largietur. Et quia inter cetera hiis utilia equorum bonitas multum confert, mitimus vobis quendam equum expertum in talibus, et quem spectabilis infans Petrus, karissimus frater noster, R[i]ppacurcie et Impuriarum comes, cum consilio procerum dudum pre ceteris ad duellum elegerat, et pro electo ad talia in partibus hiis habetur. Super hiis, autem, et aliis serius refferendis predicto archidiacono, in cuius ore credentiam comisimus, fidem plenam poteritis adhibere. Data Cesarauguste, .III.º kalendas martii anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º octavo.

Bo(nanatus) de Petra, mandato regio.

Remembrança sia a'n Remonet d'Espeyg que deja consellar e dir de part del senyor rey e del infant en P(ere) al comte de Comenge ço's (*sic*) qui's seguex.

Primerament, per ço con batayla és fet perilós, consellen los dits senyors que ell se meta en rahon e que desviy la batayla aytant con pusca, sens minva de sa fama e de sa honor. Perhò, si la dita batayla desviar no porà, consellen los dits senyors que ell reta en tal manera son deute que él e los dits senyors, qui son bé volen e desigen, e tots los altres amichs seus ne sien pagats e honrats.

E per ço con la manera del armar e del combatre d'aquella terra és diversa ab la nostra, los dits senyors no li poden⁴⁹⁹ tan bé conselar con si sabien la manera d'allà; però, segons que'n poden entendre, par que ell se deja armar con pus forts et pus leugerament pusca, axí que no's vulla tro[b] carregar de ferre ne portar armes fexugues, ans sien leugeres e adonívols, mayorment per lo temps, qui serà calorós, e que la lança sia breu a la manera de Cathalunya.

Ítem, li consellen que arm lo cavall leugerament, ço és, de perpunes e de lorigues e de [t]estera. E el dit senyor infant tramet-li una sella e unes perpunes e una testera, e consellen los dits senyors que guarnesca lo cavall d'aquelles, per ço con són bones e leugeres, e majorment con sien estades fetes a obs del cavall que'l senyor rey li tramet e li són moltes vegades estades assajades; lo qual cavall ab les dites armes lo dit senyor infant volia metre en una baytala (*sic*) que ell havia fermada, e les quals armes foren fetes ab gran estudi e ab consell de molts savis cavallers e prohòmens e esperts en aytals coses. E la sella és feta per tal manera que estant ell cavalcant pot trer l'un estrep de la⁵⁰⁰ sella, del qual se pot ajudar axí con de maça, et pot fer estrep de correges que ha en la sella.

La conclusió del consell dels dits senyors quant al armar és que ell guarnesca si matex e son cavall con pus leugerament puxa, con cavaller ne cavall sobrats per càrrech d'armes no pusquen bé fer sos affers.

Ítem, c[onsellen] los dits senyors que, pus ell és esperador, que's guart bé que ell no vulla esvehir o escometre l'altre, per ço con no darà tan gran afany a si matex ne a son cavall, e l'altre n'aurà a aver molt major afany que'l haje a requerir. E majorment, que bé pot saber lo dit comte que'l esperador guaanya son enteniment e salva sa fe esperan e soffirén, la qual cosa li és de molt gran avantatge.

¶ ⁴⁹⁹ poden: «ponden». ¶ ⁵⁰⁰ la: «lla».

1329, abril 17. València.

El rei Alfons el Benigne a Esclarmunda, vescomtessa d'Illa, expressant-li la seua satisfacció per haver estat encarregada de la custòdia de la jove reina de Mallorca, filla del sobirà (sense escrivà).

ACA, C, reg. 531, original cosit entre els fols. 89 i 90, numerat 89 *ter*.

N'Anfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Sardènia e de Còrsega, e comte de Barchelona. A la noble e amada nostra na Sclarmunda, vescomtessa de Illa, salut e dilecció. Avem entès que'l molt honrat en Felip de Malorches e el rey de Malorches, molt kars cosins nostros, an ordonat de comanar la reyna, molt kara filla nostra,⁵⁰¹ a vós, la qual cosa nos plau e'n són molt pagats. Per què'us pregam que siats curosa de servir a nós e als dits rey et reyna diligentment, cor nós entenem a fer a vós gràcia e mercè en son loch e en son temps. Dada en València, sots nostre segell secret, diluns .XVII. dies del mes d'abril en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXIX.

(*Al dors:*) A la noble e amada nostra na Sclarmunda, vescomtessa de Illa.

1329, abril 25. València.

Informació donada pel rei Alfons el Benigne a Miquel Peres Sabata i a Ferrer d'Abella, tramesos a l'infant Pere, comte de Ribagorça i d'Empúries, a fi de persuadir-lo a abandonar el setge del castell d'Albons, que té Bernat d'Orriols en feu de la corona. La missatgeria s'estén a d'altres nobles i prelats (Bonanat Saperà).

ACA, C, reg. 521, fols. 28r-30v.

Quando Michael Petri Çapata et Ferrarius de Apilia fuerunt missi ad dominum infantem Petrum.

Alfonsus, Dei gratia rex Aragonum, et cetera. Inclito infanti Petro, karissimo fratri nostro, Rippacurcie et Impuriarum comiti, salutem et fraterne dilectionis affectum. Super quibusdam negotiis, dilectos consiliarios nostros Michaelem Petri Çapata et Ferrarium de Apilia de intentionis nostre proposito ad vos mittimus informatos, quorum relatibus in hiis que pro parte nostra retulerint vestra fraternitas adhibere poterit firmam fidem. Data Valentie, .VII.º kalendas madii anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º nono.

Bo(nanatus) de Petra, mandato regio.

502

¶ ⁵⁰¹ La infanta Constança d'Aragó fou promesa el 1325, de cinc anys, a Jaume III de Mallorca; el matrimoni s'efectuà el 1336 (J. E. MARTÍNEZ FERRANDO, *La tràgica història dels reis de Mallorca*, 2a ed., Barcelona, Aedos, 1979, pp. 184 i 190). ¶ ⁵⁰² Segueix una segona lletra molt detallada a l'infant Pere, manant-li llevar el setge, i una altra a Guerau de Cervelló, portantveus de procurador a Catalunya, amb l'ordre de procedir-hi mi-

litarment si no ho fa, així com lletres de creença a Bernat, vescomte de Cabrera, l'infant Ramon Berenguer, els bisbes de Girona i de Lleida, la reina vídua Elisenda de Montcada, la infanta Blanca, muller de l'infant R. Berenguer, Arnau Roger de Pallars, Guillem d'Anglesola, Berenguer d'Anglesola, Ot de Montcada, Guillem Oulomar, Bertran de Seva, Pere de Castellar, Pere d'Espens i els consellers de Barcelona (*ibid.*, fols. 28r-30r).

Sequitur informatio tradita nuntiis supradictis.

Aquesta és la informació d'aquelles coses de les quals en Michel Péreç Çappata e en Ferrer d'Abeyla han a parlar de part del senyor rey ab l'infant en P(ere).

Primerament, que donada e presentada al dit inffant en Pera la letra de creença del dit senyor rey, indugen a ell ab aquella pus bela manera que puxen que ces e cessar deya del enantament que fa ho entén a fer e d'aquell que fa fer contra lo loch de Alborns, dién-li que en Bernat de Urriols és en la cort del senyor rey, e axí que'l senyor rey e son consell entén que ell no li pot fer ne fer fer mal ne dan en persona ne en sos béns, per rahon del usatge qui parla sobre açò. Et encara, per tal car lo senyor rey e sos antecessors són e són estats en possessió de la jurisdicció, axí en la persona del dit en Bernat de Urriols e de sos antecessors con en lo loch de Alborns, lo qual se té a feu per lo senyor rey, e que axí con los antecessors del senyor rey tota vegada han defès lo dit en Bernat d'Urriols e sos antecessors dels enantaments los quals los comtes d'Ampúries passats volien fer contra aquells, que axí covendria al senyor rey, per deffenció de les sues regalies e jurisdicció e dret, deffendre lo dit en Bernat Urriols, si el dit inffant no se'n volia leixar, la qual cosa seria molt greu al senyor rey, que per la dita rahó ell agués a fer alguns enantaments contra lo dit inffant ne son comdat; emperò que'u auria a fer, con ell sia més tangut a deffendre e servir les sues regalies e los altres drets dels regnes que a frare ne a persona del món. Et sobre açò presenten-li la carta la qual lo senyor rey li tramet d'aquesta rahó.

Ítem, que, presentades per ells les cartes de creença a aquells nobles e altres als quals lo senyor rey n'escriu, que'ls dejen singularment informar de les dites coses, e requerir e pregar-los de part del senyor rey e que per ben del dit infant, e per esquivar entre el senyor rey e ell dissensió e escàndol, dejen conselar al dit infant que ell deja cessar del dit enantament.

Ítem, si per ventura lo dit inffant, per inducció del dit en Michel Péreç e en Ferrer d'Abella, cessar no volia, que li digen de part del senyor rey que el dit senyor rey mana ab carta sua al vaguer de Gerona que prena postat del loch e fortalea de Alborns. E axí, que'l requiren de paraula he li consellen que, pressa la dita postat e mentre que's tenga per part del senyor rey, encontinent fasa levar lo setge qui és per part sua a Alborns e que ces de fer tot altre enantament contra lo dit loch, car en altra manera al senyor rey seria molt greu e hauria a anantar e fer anantar contra lo dit inffant e son comdat. Et encontinent donen açò a sentir a'n P(ere) Lobet, escrivà del senyor rey qui aquí serà, per tal que puxa presentar al dit veguer de Gerona la carta que ell porta per la dita rahó.

276.

1329, abril 28. València.

El rei Alfons el Benigne a Jofre Gilabert de Cruïlles, portantveus de procurador en part del regne de València [Oriola], sobre la defensa de la frontera, prohibint-li fer una incursió en la terra del rei de Granada sense ordre expressa seua (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 531, fols. 105v-106v.

N'Anfós, *et cetera*. Al noble e amat conseller nostre en Joffre Guilabert de Crueyles, portantveus de procurador en partida del regne de València per l'alt infant en P(ere), molt

kar primogènit e general procurador nostre, salut e dilecció. Avem reebudes tres letres vostres, les quals nos presentaren en Ramon de Blanes e en Francesch Miró de part vostra, en la una de les quals nos fets saber, entre les altres coses, que, per tal con vos⁵⁰³ avien dit que *mille* genets cavallers eren venguts a Basça, feés mostra, e trobàs tro a cent hòmens de cavall e *mille* peons, menys d'aquells de la orta, e que manàs que la villa fos partida per cap de deenes, e perquè·us era dat a entendre que el dit loch de Oriola se guaytava flacament e no segons loch de frontera, con les guaytes que·y eren donades tota la major partida de la nit dormissen, que les regonegués, ensemps ab lo justícia del dit loch, e aquelles que trobàs adurmides faés castigar, segons que a vós e al dit justícia e jurats d'aquell loch fo vist faedor e segons la crida que·n era estada feyta. En l'altra letra, entre les altres coses, nos fés saber que aviets proposat de fer entrada en terra de moros e, con d'aquexa partida no poguéssets haver de cent trenta hòmens ensús a cavall, tramatès un jurat a Pero Lópeç d'Ayala que aguéssets vistes ensems per ço que poguéssets tractar, segons que·us havia promès e que a amduy fos vist, e si·us concordàvets de quans hòmens a cavayl poriets fer compte. Les quals letres e totes les coses en aquelles contengudes plenerament enteses, fem-vos saber, loans vostra indústria, que feés molt bé de fer la mostra e de regonèxer les guaytes e punir o fer punir les qui colposables o necligens fossen. Quant a açò que deÿts que alguns de Oriola dien que d'aytals coses no·us podets entrametre, ni de scoltes ni de res qui de la vila sia, e que fets mal con d'aytals coses vos entrametets, e que solament se pertany als dits jurats segons lurs privilegis, fem-vos saber que·n scrivim a vós e manam al justícia e als dits jurats e prohòmens que·us hi donen favor, consell e ajuda segons que en una carta nostra veurets, e axí siats-ne curós e diligent e lexats parlar qui parlar vulla. Quant a açò que·ns fets saber d'en Pero Lópeç d'Ayala, nós li'n scrivim per nostra letra, e la reyna axí matex, requirén-lo, entre les altres coses, que torn e restituesca, o tornar e restituir faça, el bestiar lo qual fo pres a hòmens de Oriola e d'altres de nostra senyoria, e encara el moro que tolch als almugàvers de Oriola, segons que·n la dita letra vostra és contengut. E si no ho vol fer, nós ne scriurem al rey de Castiella e sòm certs que ell hi provehirà; e fem-vos saber que ja li'n àgrem escrit, mas no volríem tolre mercè de negú senyor a cavaller ni altre sens gran colpa lur. E vós fets bé que·l comportets aytant con porets bonament, e axí ho volem e·us ho manam. Quant a la entrada que voliets fer, vos manam espressament que ninguna entrada no façats ne lexets fer tro que de nós ayats de ço altre manament, salvant a alguns almugàvers o hòmens jòvens de cavall companyons qui volguessen entrar a guanyar, axí con han costum, als quals fets manament esprés de part nostra que no toquen ne facen mal a negun moro ni altre sinó de la terra del rey de Granada, o de bona guerra, sots pena de la persona, la qual pena fos exeguida si contrafeyen sens tota mercè. E vós guardats e salvats la terra qui comenada vos és, e si moros venien aquí, exíssets tro a vostres barreres e no pus, a salvament e aventatge vostre e dels altres de vostra jurisdicció. Quant a l'altra letra en la qual, entre les altres coses, se contenia que aviets entès que avien a nós dit mal de vós, vos fem saber que la esquinçam mantinent e hi resposem segons que·n R(amon) de Blanes e el vostre assessor vos diran. E axí, d'aquí avant fets vostres affers bé, segons que vós e els vostres avets costum, entrò ací, e lexats

¶ 503 vos: «nos».

estar paraules de mal recapte, que tots temps vos farem bé e mercè, si a Déu plau. Dada en València, sots nostre segell secret, divenres .XXVIII. dies d'abril en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXIX.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis, cui fuit lecta.

277.

1329, maig 8. València.

El rei Alfons el Benigne a Jofre Gilabert de Cruïlles, portantveus de procurador [d'Oriola] al regne de València, sobre l'homenatge prestat, o encara per fer, per part de Múrcia, Oriola, Guardamar i Alacant, d'acord amb els pactes amb el rei de Castella, per causa de la guerra amb Granada (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 521, fols. 42v-43r.

N'Amfós, *et cetera*. Al noble e amat nostre en Joffre Gilabert de Cruïlles,⁵⁰⁴ portantveus de procurador en partida⁵⁰⁵ del⁵⁰⁶ regne de València per lo molt alt infant en Pere, primer engenrat e general procurador nostre, salut e dilecció. Rebeem les letres que'n tramessés ensemps ab .II. processés sobre'l fet de la jura, pleyt e homenatge per vós reebut del concell de la ciutat de Múrcia, segons les convinences entre'l molt alt rey de Castiella e nós fetes per rahó de la guerra dels moros de Granada, les quals letres e les coses contengudes en aquelles e encara en los dits processés entesem bé e diligentment. E responem-vos que loam la diligència que en aquests affers avets aüda, e axí matex entenem que dejats reebre la dita jura, pleyt e homenatge dels altres lochs del dit rey fronters als dits moros, segons que promès vos és estat per en Pero Lópeç d'Ayala. Quant a açò que deïts que'n Pero Lópeç d'Ayala no'us volch fer la dita jura, pleyt e homenatge per si com a delantat, entenem axí mateix que vós la dita jura, pleyt e homenatge no li dejats fer, com lo fet deya ésser equal. Entesem, encara, que'l concell de Oriola no ha volgut fer la dita jura, pleyt e homenatge al dit en P(ero) Lópeç d'Ayala, axí con a procurador del dit rey de Castiella, tro agués aït nostro manament sobre açò, sobre la qual cosa veem que'l dit concell havia justa excusa, pus no avia manament nostre, mas emperò, nós volents cumplir les dites convinences, manam per nostra letra al dit concell que faça jura, pleyt e homenatge al procurador del dit rey de Castiella de complir e tenir ço que segons la forma de les dites convinences deuen tenir e cumplir. E axí vós, de part nostra, manats-lurs així mateix que ho cumplen, segons que fer-se deu per les convinences desús dites, e així mateix ho manats al concell de Guardamar e d'Alacant e dels altres lochs nostres de què'n serets request per lo dit em Pero Lópeç, que nós semblantment ne scrivim als concells de Guardamar e d'Alacant. Dada en València, .VIII. dies anats del mes de maig del any de nostre Senyor .M.CCC.XXIX.

B(ernardus) de Podio, mandato regio facto per Bo(nanatum) de Petra.

¶⁵⁰⁴ *Cruïlles*: «Cruïlls».

¶⁵⁰⁵ *partida*, interlineat.

¶⁵⁰⁶ *del*: «de lo», corr.

1329, juny 23. València.

El rei Alfons el Benigne a Ferrer d'Abella, ordenant-li talar el lloc d'Anglesola i fer tot el dany possible als béns i els homes del noble Berenguer d'Anglesola, pels molts desserveis que li ha fet (Bonanat Sopera).

ACA, C, reg. 521, fol. 92r-v.

N'Anfós, *et cetera*. Al amat conseller nostre en Ferrer d'Abeyla, salut e dilecció. Bé sabets lo desservey que'l noble en Berenguer d'Anglesola, en menyspreu de la nostra senyoria, nos ha feyt e s'esforça de fer contínuament, sabén ell per cert que a nós desplau e és greu. On com no sia raonable cosa, ne vullam ne deyam sofferre que açò pas axí sens alguna punició, emperamor d'açò a vós deïm e espressament manam que, vista la present, encontinent, a consell d'algun savi, secretament cerquets rahons o ocasions que, per penyores d'algun hom del comdat o per qualsque altres rahons o ocasions, puxats enantar e enantets contra el loch de Anglesola ab les hosts del comdat. E si trobats rahó tan justa que'y puxats mesclar les gens de la vegueria de Leyda, que ho façats; e si no, ab qualque rahó justa enantats ab la gent del comdat. E fets de guisa e de manera que'l loch d'Anglesola sia tot talat tro sus a les portes, e donats a hòmens e en béns tots aquells dans que dar-s'i puxen; e encara, en les dites vegueries lus fets ab justícia totes aquelles desamors que puxats. E si negú noble ni altre se'n emparava, fets en guisa que'n aya sa part axí matex. E en açò siats curós e diligent, axí com amats la nostra honor e a nós desiyats servir e plaer. Dada en València, divenres .XXIII. dies del mes de juny en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXIX.

Bo(nanatus) de Petra, mandato domini regis.

1329, juny 30. València.

El rei Alfons el Benigne a Bernat de Boixadors, governador del regne de Sardènya, i a Pere de Llibià, administrador general, aprovant la planificació del nou poblament de Sàsser (Bonanat Sopera).

ACA, C, reg. 562, fol. 246r-v.

N'Amfós, *et cetera*. Als amats consellers nostres en Bernat de Boxadors, almirayl nostre e governador del regne de Cerdenya e de Còrsega, e en P(ere) de Libià, aministrador general del dit regne, salut, *et cetera*. L'altre dia tramesem a dir a vós, dit governador, per en G(uillem) P(ere) de Folqueres, scrivà nostre, que nós haviem gran desig e volentat que'l fet de Sàsser, de què ja haviem parlat ab vós, se faés, si sens perill podia venir a acabament, e que vós, dit governador, acordàssets secretament e sàvia si era cosa qui's pogués fer sens perill, e sobre la manera que s'i [d]evia tenir ne quinya ajuda hauríets ops de deçà. Ara, en G(uillem) Çabadia, de casa nostra, entre les altres coses que de part vostra nos ha dites, nos ha recomptat secretament lo vostre acort que havets haüt sobre'ls dits affers, ço és, que és cosa qui sens perill se pot fer, e ha'ns dita la manera que'y entenets a tenir. Hon, con nós vullam e desigem que'l dit fet se faça, pus trobats que sens escàndel ne perill pot venir a acabament, per ço deïm e manam a vós que, ab acort de poques pressones a les quals ho comanets en gran secret, ordonets bé e sàviament la manera que devets tenir en los affers

dessús dits, en manera que per res no's puxa errar, e que secretament ne asabentets misser R(amon) de Monpahó. E con haurets bé acordada la manera e la metrets en obra, volem que vosaltres abdosos, el dit misser R(amon) e en G(uillem) Çabadia, donets recapte per part de la nostra cort al moble, en manera que no's puxa barrejar, e encara a metre en bon recapte la ciutat, cor nós açò e tot l'àls qui toc lo profit de la nostra cort e la bona ordinació del loch ne del terme comanam a la leyaltat, saviea e discreció de vós, tots .IIII. dessús nomenats. Volem, emperò, que encontinent que'l fet sia fet, que'ns en certifiquets per vostra letra clarament e que'ns enformets de la manera que nós deurem tenir en la població de la dita ciutat, ço és, quants pobladors hi haurà ops, ne quants nós en trametrem d'ací. E entretant, no volem que donets alberchs ne heretaments a null hom, mas bé'ns plaurà que'u ordonets e'u metats en escrit, ço és, quants alberchs són ne quals heretaments ne a quiny cens los poreu atorgar, e que'l dit escrit nos trametats sots vostres segells; e mentres ho fareu saber, provehits a la gent qui romandrà en guarda de la ciutat en manera que'n sien ben pagats e'y romanguen volenterosos. E podets posar en esperança de esser heretats en lo dit loch e en son terme aquells servens e gent de peu que'us serà viars ne metrets en lo quaern; quant als altres, lexats-ho a nós, que, si a Déu plau, nós ho entenem a fer en tal manera que retrem nostre deute a aquells qui servits nos hauran en los dits affers. Emperò, per la dita certificació, no tardets de significar a nós vostre ardit tantost con lo fet sia fet, axí que abans ho sapiam per vosaltres que per null'altra part. Volem, encara, que vós, dit en P(ere) de Libià, metats en los dits affers tot ço que'us h[a] sobrat de les .XII. millia libras de Bosa, pagats los .M. marches d'argent del papa, e encara hi metats tots altres diners de rendes e drets nostres de la illa, no contrestant la assignació d'en R(amon) Çavall ne d'altres; e de ço de què'us en serets plevit, volem que, encontinent que'l fet sia fet, ho paguets del moble de Sàsser. E sobre aquestes coses e altres volem que creegats al dit en G(uillem) Çabadia de ço que'us en dirà de nostra part, car nós l'avem largament enformat de nostra intenció. *Data Valentie, pridie kalendas iulii anno Domini millesimo .CCC.ºXX.ºIX.º*

Bo(nanatus) de Petra, mandato regio, et fuit expedita sine signo.

280.

1329, juliol 8. València.

El rei Alfons el Benigne a Arnau de Cornellà, custodi de la drassana reial de Barcelona, demanant-li un informe detallat del nombre de vaixells disponibles i l'estat en què es troben (Bonanat Sopera).

ACA, C, reg. 531, fol. 112r.

N'Amfós, *et cetera*. Al feel seu n'Arnau de Cornellà, tinent per nós la daraçana de *Barchinona*, salut e gràcia. Con nós, per alguna rahó neccessària e cuytada, vullam esser enformats de vós de les coses devall scrites, per ço a vós deym e manam espressament que encontinent, vista la present letra, regonegats quantes galees grosses e quantes sotils ha en la daraçana o en la ribera de *Barchinona* de què hom se pusque servir a armada, ne quin adop haurien ops, ne a quantes galees hi ha armament de remes ne a quinyes galees, ne quantes arbres e entenes bones à en la daraçana e timons e exàrcies, ne quantes armes neccessàries a armament de les dites galees, ne per a quantes galees. E la dita certificació

nos trametats clarament ordonada en scrit, sots vostre segell, per lo portador de la present. E açò per res no laguiets. *Data* en València, a .VIII. dies del mes de juyol del any de nostre Senyor .M.CCC.XXIX.

Idem (Bonanatus de Petra, mandato regio).

281.

1329, juliol 8. València.

El rei Alfons el Benigne a Guillem Sabadia, batle duaner i portolà de Càller, sobre els preparatius de l'armada (Bonanat Sopera).

ACA, C, reg. 531, fols. 112v-113v.

Al feel nostre en G(uillem) Sabadia, de casa nostra, e batle duaner e portolà de Càller, salut e gràcia. Fem-vos saber que, depuys vos partís de nós, havem parlat ab los hòmens de la ciutat de València sobre lo fet de la armada, la qual tractam que's fassa per nós e per totes les ciutats e lochs de la marítima nostra, sobre'l qual fet ja haviem haüda bona resposta dels pròmens de la ciutat de *Barchinona*, e ara los pròmens de la ciutat de València han-nos feta semblantment bona resposta sobre'l dit fet. Per què nós avem acordada e presa esta manera: que'ls infans, frares nostres, e prelats e altres qui són poblats en la dita marítima, e encara totes les ciutats e viles nostres de la dita marítima, trameten a nós lurs procuradors e síndichs ab ple poder, enaxí que sien ab nós en València lo primer dia d'agost propvinent, e con hic sien entenem, ab la ajuda de Déu e ab la bona volentat que totes nostres gens hi han, que posarem los dits affers en tal estament que's tendrà contínuament en mar una bona e grossa armada de galees e de naus, tant e tan longament entrò sia presa complida venjansa de tothom qui dan haja fet a nostres sotsmeses, e entrò que tothom haja perduda audàcia de fer dan a nostres gens e tots nostres affers e de nostres sotsmeses sien refermats en bé. E açò-us fem saber per tal que'u recomptets en Serdenya al almirayll e governador e als altres oficials nostres. Encare-us fem saber que havem ordenat que en Càller se fassa bescuyt a .XX. galees a .IIII. meses, per què-us manam que, encontinent que siats en Càller, digats e manets de part nostra al dit almirayll e governador e a'n P(ere) de Libià, amministrador, que'l dit bescuyt fassen fer en manera que tantost en lo mes de març qui ve lo puxa hom haver, e que per res no'y haja falla. Encara, sapiats que nós trametem .I.^a letra al noble jutge d'Arborea en què li significam los affers de la dita armada, e en aquella letra no li deym àls, e puy trametem-li'n altra a part ab què'l pregam que'ns acórrega a la dita armada d'alguna bona quantitat de bescuyt, la qual fassa fer en Oristany; e les dites .II. letres trametem a vós ensemps ab la present, e volem, con siats en Càller, trametats al dit jutge aquella en què no li demanam res, e puy que acordets ab lo governador e ab en P(ere) de Libià si li fa a enviar l'altra en què li demanam lo bescuyt, cor si acordaven que no li fes a enviar, per ço con tots dies lo aempram, retenguéssets la dita letra e no la enviàssets; e si, per ventura, los dit almiray e amministrador e vós conexiéts que'l dit jutge no's degués tenir a anutg ne a càrrech de ajudar-nos, e majorment cor aquesta armada serà gran segurtat e defeniment seu e de ses gens, lavors lo dit almiray poria-li enviar la dita letra per alguna bona presona, ab letra de creença del dit almiray, e que fos tal qui li-u sabés dir cortesament e bella. Encare-us manam que,

encontinent que siats en Càller, que sapiats ab lo dit almiray quin recapte ha dat als remes de què li havem fet manament que percassàs ab alguns mercaders qui·ls fessen venir de Venècia, e si haüts los ha, que encontinent los trameta a *Barchinona*, e si haüts no·ls ha que fassa son poder que·ls haja con abans pusca, que de res no·ych havem tan gran fretura, e que·ls trameta a *Barchinona*. Encare·us manam que digats al dit almiray que fassa regonèixer encontinent les galees nostres qui són en Serdenya, e que veja quals hi són de què·s puxa hom servir e que sien bones, e que, retengudes a ell per guarda de la illa aquelles que li parrà que·y sien ops, trameta les altres a *Barchinona* amarinades e adobades; emperò, entenem e volem que no les fassa adobar tro passada la festa de Nadal, per ço que·l adob sia pus fresch e mellor. Encare·us fem saber que nós trametem una letra al rey Robert, la qual vos darà el portador de la present, en la qual lo pregam e·l requerim que·ns fassa retre e tornar aquelles .II. galees qui foren toltes a·n G(uillem) Dezlòr en Sicília, ab totes les coses qui en les dites galees eren con foren preses. E axí, vós con siats en Serdenya fets en guisa que·l dit almiray e governador tramete al dit rey Robert la letra nostra desús dita per presona qui·u sàpia bé demanar, e que·l dit almiray semblantment li·n scriva; e sia enformat lo dit missatge que de la presentació fassa e aport carta publica. E totes les dites coses volem que digats sots la creença a vós comanada, e encara, per les presens, manam als dits almiray e governador e aministrador que de totes les coses desús dites vos creen e complexquen per obra, non contrastant neguna ordinació e assignació en contrari feta, con açò vullam de certa sciència, majorment con em breu, si a Déu plau, entenem a fer complida satisfacció a·n R(amon) Çavall e a n'Arnau Ballester e als altres companyons lurs de tot ço de què nós en serem plevits per les dites rahons. *Data* en València, a .VIII. dies anats del mes de juyol del any de nostre Senyor .M.CCC.XXIX.

Bo(nanatus) de Petra, mandato regio.

282.

1329, juliol 25. València.

Missatgeria encomanada pel rei Alfons el Benigne a Felip de Boil, mestre racional, per tal d'obtenir la mediació de l'infant Joan, patriarca d'Alexandria, en la guerra moguda entre l'infant Pere i els vescomtes de Cabrera i de Rocabertí (sense escrivà).

ACA, C, reg. 521, fols. 122r-124v.

Alfonsus, et cetera. Inclito infanti P(etr)o, karissimo fratri nostro, Rippacurcie et Impuriarum comiti, salutem et fraterne dilectionis affectum. Dilectum consiliarium et magistrum rationalem curie nostre Philipum de Boyl, informatum a nobis super facto guerre seu dissensionis quam⁵⁰⁷ habetis cum nobilibus vicecomitibus Capra[r]ie et de Rochabertino, et Othone de Montecatheno et quibusdam aliis, seu eorum valitoribus, mittimus de presenti. Suis itaque relatibus in hiis que circa predicta vobis oretenus dixerit fidem indubiam prebeat. Data Valentie, .VIII.º kalendas augusti anno Domini .M.ºCCC.ºXX.ºVIII.º⁵⁰⁸

¶ ⁵⁰⁷ Segueix, ratllat, *inclitus infans P(etr)us*.

¶ ⁵⁰⁸ Errada de l'escrivà, per 1329.

Similes fuerunt misse infrascriptis:

Inclito infanti R(aymund)o Berengarii, fratri domini regis, comiti Montanearum de Prades.

Inclite infantisse dompne Blanche, consorti dicti domini infantis R(aymund)i Berengarii.

Illustri domine Elisendi, regine Aragonum, illustris domini regis Iacobi, bone memorie, patris domini regis, relictæ.

*Gastoni, episcopo Gerundensi.*⁵⁰⁹

Nobili Bernardo, vicecomiti Caprarie.

Nobili Gaufrido, vicecomiti de Rochabertino.

Domino Iohanni, patriarche Alexandrinensi, fratri domini regis.

Nobili R(aymund)o Fulchonis, vicecomiti Cardone.

Nobili G(uillelm)o de Angularia.

510

Aquesta és la informació donada per lo senyor rey a'n Phalip de Boÿl de ço que deu dir al patriarcha.

És a saber, que la reyna ha pregat instantment al senyor rey que degués adobar la guerra qui és entre'l infant en P(ere) e'ls veçcomtes de Cabrera e Rochabertí e alguns altres richshòmens, per ço com és en deserviy de Déu, e per molts dampnatges qui se'n poden seguir a ells e destorps en los affers del senyor rey. E axí, el senyor rey, mogut per la dita inducció e per les dites rahons, ha acordat que, per venir pus leugerament a aquella fi, serà bo que sia dada treva entre ells, ho de .VI. meses o altra, per rahó de la guerra dels moros, segons que'l dit patriarcha trobarà de consell que sia mellor, lo qual consell sia haüt secretament. Per què'l dit en Phalip diga de part del senyor rey al patriarcha que secretament parle ab l'infant en P(ere), e si troba ab ell que sia honor o avantatge seu que la treva sia dada, lo dit en Phalip present les letres de la treva; en altra manera, que ces de presentar, per ço com lo senyor rey vol dar aquest avantatge al infant en P(ere). E si, per aventura, l'infant en P(ere) d'açò no volia declarar sa volentat si li és avantatge o no, en aquest cas, si'l patriarcha conexia que'l dar de la treva fos avantatge al infant e que'l infant la degués servir, lo dit en Phalip present les letres; en altra guisa, no les present.

Encara, li diga que al senyor rey parria bo, si al patriarcha o semble, que'l infant en P(ere) vinga a ell per mils venir a acabament dels dits affers. E si açò par bo al patriarcha, lo dit en Phalip o diga al infant per la creença e'l hi induga. Emperò, si'ls affers eren en via que là se poguessen adobar, bé plauria al senyor rey. E ja d'aquesta rahó lo dit en Phalip va informat per induyr la una part e l'altra.

Ítem, lo dit en Phalip diga a'n Bernat de Cabrera e al veçcomte de Rochabertí que'l senyor rey és estat pregat instantment per la senyora reyna, per les dites rahons e moltes altres, que ell dege adobar los dits affers, e axí que'ls prega que ells donen loch al adob dels dits affers en manera que per res no romanga per ells. E que, per tal que'ls affers ne vinguen mils, que meta lo castell o casa de Çaruvira en mà del procurador de Cathalunya o del veguer. E açò diga lo dit en Phalip tan affectuosament com puxa e ab paraules forts als mils que porà.

¶ ⁵⁰⁹ Gastó de Montcada (1328-1334). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 261. ¶ ⁵¹⁰ Segueixen altres lle-

tres sobre aquest afer, la majoria dirigides a l'infant Pere (*ibid.*, fols. 122v-123v).

1329, agost 3. València.

El rei Alfons el Benigne a Ferrer d'Abella, conseller reial, reprenent-lo per haver acceptat les excuses del noble Arnau Roger de Pallars, de les paraules per ell dites del monarca (Bonanat Saperà).

ACA, C, reg. 521, fol. 137r-v.⁵¹¹

N'Amfós, per la gràcia, *et cetera*. Al amat conseller nostre en Ferrer d'Abela, salut, *et cetera*. Havem reebuda una letra que'l noble en G(uillem) de Cerveyló e vós nos avets tramesa, en la qual, entre les altres coses, era contengut que'l noble n'Arnau Roger de Pallars s'era escusat davant ell e vós de les paraules que foren dites a nós d'ell, e que se'n entenia a escusar davant nós. A les quals coses nós responem que volem que sapiats que la escusa del dit n'Arnau Roger no la pream molt, ne en la sua escusació no dariem .I. diner, mas són molt marvellats de vós, com de la dita rahó n[os] avets escrit, que bé sabets vós les paraules quals són estades d[ites] a nós per vós e per en Michel Péreç Çapata, e altres paraules a nós no'n són estades dites del dit noble sinó aquelles que vosaltres amdós nos en dixés. Per què'ns són fort marvellat com vós axí'ns en havets escrit, e siats cert que si ell ho vol aff[o]ntar davant nós, que li'n darem loch; e sabem bé que en Miguel Péreç no negarà res. Quant és de la postat de Cerveyló, no'ns entenem a le[x]ar de pendre-la, car no la havem demanada per moviment de les dites paraules mas per altres rahons justes e rahonables. Dada en València, *tertio nonas augusti anno Domini .M.°CCC.°XX.° nono*.

Bo(nanatus) de Petra, mandato regio.

1329, agost 25. València.

Circular del rei Alfons el Benigne a les universitats i els llocs del regne de València del riu Xúquer enllà, amonestant-los perquè no compleixen l'ordinació feta temps enrere sobre la tramesa a Xàtiva de la paga de les escoltes i talaies posades per a la defensa de la frontera (Bartomeu Despuig).

ACA, C, reg. 522, fol. 149r-v.

N'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels seus los jurats e pròmens⁵¹² e universitats dels lochs de Algezira, Corbera, Xàtiva, Muntesa, Moxén e la Font, Ontinyén, Bocayrén, Banyeres, Agres, los lochs de les hereus (*sic*) d'en G(uillem) de Bellví, Albayda, los lochs de misser Johan de Pròxida, Gandia e Pego, Perpunxén, Planes, vall de Seta, Gorga, Penàguila, Cocentayna, Alcoy, Sexona, Caçtalla, Biar, e⁵¹³ de la Muntaya del noble en Bernat de Serrià, salut e gràcia. Ben sabets con nós ordenam tenir escoltes e talayes en les pars del Canyaveral⁵¹⁴ en profit e guarda del regne de València e de les nostres gens d'aquell, en les quals escoltes e talayes, segons a vosaltres fo mostrat per letra nostra la qual vos presentà Arnau Terragó, porter nostre, convenia a pagar a cascun loch

¶ ⁵¹¹ Segueix carta a Guillem de Cervelló, portantveus de procurador de Catalunya, sobre el mateix. ¶ ⁵¹² *pròmens*: «promes». ¶ ⁵¹³ e, interlineat. ¶ ⁵¹⁴ Gual del riu

Segura per on solien entrar les incursions dels genets granadins, al límit meridional del regne (FERRER I MALLOL, *La frontera amb l'Islam en el segle XIV...*, p. 96).

certa quantitat de peccúnia segons la ordinació d'aquèn⁵¹⁵ feta, en la qual letra vos manam que la dita quantitat al dit porter deguéssets donar, e puys que de .XXX. en .XXX. jorns trametéssets la part a cascun de vós pertanyent al loch de Xàtiva e que aquí la liuràssets al amat conseller nostre Johan Enrich, lo qual les dites escoltes e talayes fa tenir e pagar cascun mes, e açò sots [pena]⁵¹⁶ de la dobla e de la messió que'l dit Johan faria per trametra a vós de la dita rahó. On, con nós ara ajam entès per lo dit Johan que molts de vosaltres la dita paga o pagues no havets curat pagar ne trametra al dit loch, segons que per nós vos fo manat en la dita letra, anans li'n romanguen molts diners a pagar, e encara que en haver aquells li'n fets fer messions, per ço manam a vós que, vista la present, donets e façats donar a Pisano Despinell, porter nostre, portador de la present, tot ço del temps passat que per vosaltres roman a pagar del dia avant que'us fon la dita letra presentada, e que d'aquí avant no'us calla trametra per la dita quantitat, anans, segons la dita ordinació, dejats trametra al dit Johan la dita quantitat al loch de Xàtiva, sots pena en la dita ordinació contenguda.⁵¹⁷ En l'atra manera, manam per la present al dit Pisano Despinell que a vosaltres penyor tants de béns que basten a les quantitats per vós degudes e a la dobla e a les messions, manan a tots los oficials que al dit Pisano⁵¹⁸ donen consell, favor e ajuda en complir les dites coses. *Data* en València, .XXV. dies anats del mes d'agost del ayn de nostre Senyor .M.^oCCC.^oXX.^o nono.

Bartholomeus de Podio, mandato regio facto per Bo(nanatum) de Petra.

285.

1329, agost 27. València.

Legació del rei Alfons el Benigne al papa Joan [XXII], portada per Blasco Maça de Vergua i Garcia Pérez de Carrión, en demanda de la concessió d'una dècima, de la butla de croada i d'altres beneficis necessaris per a dur a terme la campanya de Granada (sense escrivà).

ACA, C, reg. 562, fols. 91r-95r.⁵¹⁹

Legatio comissa ad dominum papam nobili Blasio Maça de Vergua et Garcie P(etr)i de Carrione, tenenti sigillum domine regine.

Sanctissimo ac beatissimo in Christo patri et domino domino Iohanni, divina providentia sacrosancte Romane et universalis Ecclesie summo pontifici, Alfonsus, Dei gratia rex Aragonum, et cetera, eius humilis filius et devotus, pedum oscula beatorum. Sanctitati vestre presentium tenore defferimus quod nos, actus nostros disponere in eterni Regis servitiis ferventibus desideriis affectantes, ad extirpandum de regno Granate sarracenorum perfidiam et dilatandum ibidem nomen fidei christiane, in vistis quas nuper cum illustri rege Castelle, karissimo consanguineo nostro, habuimus pactum et convenientiam cum eo inivimus, propriis iuramentis et homagiis ad invicem roboratam, super guerra contra regem et regnum Granate continue facienda. Sane, beatissime pater, cum nos personaliter intendamus in manu potenti, Deo propitio, predictum regnum ingredi pro conterendo et erradicando ab inde fidei inimicos, ad quod, sine auxilio sacrosancte Romane Ecclesie et vestro,

¶ ⁵¹⁵ d'aquèn: «d'aquè». ¶ ⁵¹⁶ pena, manca a l'orig.

¶ ⁵¹⁷ contenguda: «conteguda». ¶ ⁵¹⁸ Pisano: «Piasno».

¶ ⁵¹⁹ Segueix salconduit als ambaixadors i altres documents referits a aquesta legació.

prout tantum Dei servitium exigit et honori nostro convenit sufficere nequiremus, ideo, de bonitate sanctitatis vestre indubitata fiduciam obtinentes, ad pedes eius nobilem et dilectum consiliarium nostrum Blasium Maça de Vergua et Garciam P(etr)i de Carrione, tenentem sigillum regine Aragonum, consortis nostre illustris,⁵²⁰ de nostre intentionis proposito mittimus informatos. Clementie vestre humiliter supplicamus quatenus memoratos nuntios nostros vel eorum alterum benigne recipere et audire, ac eorum relatibus super gratiis quas a sanctitate vestra pro parte nostra petierint, et aliis etiam que ipsis comittenda duximus, dignetur fidem prebere indubiam et de benignitate solita se nobis ostendere gratiosam, favorabilem et benignam. Qui cuncta disponit precelsam personam vestram conservare dignetur incolumem plenis annis. Data Valentie, .VI.º kalendas septembris anno Domini .M.ºCCC.ºXX.ºIX.º

521

Informatio tradita dictis nuntiis.

En nom de Déu e al seu sant servey. Aquesta és la informació donada per lo senyor rey d'Aragó als misatges seus qui deuen anar al sant pare per rahó de la guerra faedora contra'l rey de Granada.⁵²²

Primerament, feta la incomendació ab reverència deguda, digen a la sanctitat que'l dit senyor rey, per gran volentat e desig que tots temps ha haüt e ha de servir Déu contra los enemichs de la fe catòlica, ha fet enpreniment e covinença ab lo rey de Castella, qui semblantment ha gran volentat e bona al dit serviy de Déu, que facen guerra contínuament contra'l rey de Granada e les terres e gents sues, e que null temps ab ells no agen pau ne amor ne treva, ne alguns sotmeses d'ells. E la dita covinença han fermada ab sagramens e homanatges dels dits reys e dels barons e maestres d'òrdens de cavallaria, e encara de tots los lochs dels dits reys qui són en frontera dels dits moros. E per aquesta rahó és començada e's fa la guerra per los dits .II. reys contra'l dit rey de Granada.

Enaprés, digen que'l senyor rey d'Aragó e ell rey de Castella han emprès entre si e promès que, al pus tost que poran, entraran en lurs pròpies persones poderosament sobre'l regnes (*sic*) del rey de Granada, és a saber, lo rey de Castella, de la una part, e el rey d'Aragó, de l'altra.

E con lo senyor rey d'Aragó les dites coses haja empreses e promeses a serviy de Déu e ampliació de la Christiandat e a destrucció e baxament dels enemichs de la fe, sots confiança, emperò, que en açò sia ajudat per la sancta Esgleya, con sens la sua ajuda ell los dits affers no pogués proseguir poderosament, axí con se cové, per molts affers e càrchs de messions qui al senyor rey són esdevenguts d'alcun temps a ençà, axí per la conquesta de Sardenya con per solempnitat de la sua coronació, con encara per satisfacció de la ànima del senyor rey en Jacme, pare seu, e per rahó del seu matrimoni que hara ha fet e per altres moltes rahons, per ço ha acordat de recórrer a la sua sanctitat sobre açò.

¶ ⁵²⁰ *et Garciam... illustris*, afegit damunt un espai raspat. *P(etr)i i illustris*, interlineats. ¶ ⁵²¹ Segueixen cartes als cardenals, els nebots del papa i *Eymerico de Marcello, domini pape militi* (*ibid.*, fols. 91v-92r). ¶ ⁵²² D'acord amb el pacte de Tarassona de 1329 entre Alfons XI de Cas-

tella i Alfons el Benigne, l'agost de 1330 tropes catalanoaragoneses i castellanes feren una expedició contra Granada, en terres de la regió d'Almeria, amb caràcter de croada i l'ajuda financera de la Santa Seu (FERRER I MALLOL, *op. cit.*, pp. 125-127).

Per què diguen los dits missatges al senyor papa que'l senyor rey d'Aragó, per les dites rahons, soplíca humilment e ab aquella afecció que mils pot que ell, havent esguart al bon propòsit seu e que'ls dits affers són a serviy de la sancta Esgleya e del dit senyor papa, vulla e li plàcia atorgar a ell les ajudes e gràcies dejús contengudes.

Primerament, que li atorch la dècima de les rendes eccl[es]iàstiques dels regnes d'Aragó e de València e de Sardenya e de Còrsega e del comtat de *Barchinona*, comptadora segons veritat de la valor de les rendes e no segons la taxació antiga, la qual se convertesca per aquells que'l sant pare hi volrà ordonar en la prosequió dels dits affers; e la dita gràcia sia demanada a .X. ayns.

Ítem, semblantment a aquell mateix temps, li atorch totes les rendes de .I. ayn dels benifets que vagaran en los dits regnes e comtat.

Ítem, que'l sant pare atorch que tot clergue seglar dels dits regnes e terres del senyor rey qui vulla anar personalment en la prosequió dels dits afers puxa haver la sua renda en absència, e dependre-la en los affers desús dits a serviy de Déu.

Ítem, que plàcia al senyor papa atorgar e donar plena e larga indulgència aytal con és atorgada a aquells qui passen en ajuda de la Terra Sancta, en aquella forma que fo atorgada al senyor rey en Jacme, pare d'aquest senyor rey d'Aragó, con anà a Almeria, e que la dita indulgència sia atorgada a totes les gens de tots los regnes e terres del dit senyor rey e encara de tots altres reys o senyors.

Ítem, sia supplicat al sant pare que coman al senyor patriarcha de Alexandria, germà del dit senyor rey, que preych la croada e do la creu e la indulgència que'l senyor papa haurà atorgada.

Ítem, que li plàcia atorgar una letra sua, qui vaja a tots los prelats e religiosos e persones eccl[es]iàstiques de tota la senyoria del senyor rey, ab la qual los induga e'ls amonest que ajuden bé complidament al senyor rey en aquests affers.

Memòria sia als dits misatges que si l'artiacha de Burgos ha receptat lo fet de la absolució del sagrament del senyor rey. Si no, que'n parlen ab lo senyor papa ab lo dit artiacha ensemps, e a consell d'ell, e que li ajuden en totes maneres que puguen a aespegament seu del dit fet.

Aquests són los duptes sobre la missatgeria.

Sobre'l primer capítol de la dècima, si no era atorgada a .X. ayns, a quant temps seria reebuda. Sia demanada a .X. ayns, mas no sia reebuda a menys de .III. ayns si donchs no's feya ab consciència del senyor rey. E sia feta replicació, si mester hi serà, en qual manera és ja atorgada la dècima al rey de Castella a .VIII. ayns per lo dit fet.

Sobre'l .II., si no és atorgada la gràcia dels benifets vagants segons qu'és demanada, a quin temps serà reebuda. Sia reebuda la gràcia sobre açò a aquell temps del qual ab lo senyor papa se poran avenir.

Sobre'l .III.,⁵²³ si'l papa no volia atorgar axí complida indulgència con és aquella qui és atorgada per lo passatge de la Terra Sancta, si serà demanada o reebuda menor o no ten complida; e si no la volia atorgar a totes les gens contengudes en lo capítol, de quals serà demanada e de quals reebuda. Finalment, sia reebuda per los de la senyoria del senyor

¶ ⁵²³ .III.: «.VIII.».

rey d'Aragó e del senyor rey de Malorques, e en la forma que fo atorgada al senyor rey en Jacme, pare del senyor rey, per la conquesta d'Almaria.

E si totes les coses contengudes en los capitols liurats als missagges (*sic*) eren atorgades, sobre quals finalment sopplegaran e quals reebbran. Finalment, sia supplicat sobre la dècima e la indulgència.

Què serà si'l papa demana que'ls missatgers obliguen que'l senyor rey, dins cert temps, comens a proseguir la guerra per si o per altre e que aquella perseguesca entrò a algun cert temps, e que cascun ayn faça la entrada ab cert nombre⁵²⁴ de cavalers e que, faén la entrada, haya aquí a romandre per algun temps. No assignen die cert ne'y obligen lo senyor rey, con ell haja ja gran volentat a les dites coses e volenterosament o haya començat e'u entena a proseguir; e encara, que'ls diners de la dècima no li deuen ésser liurats sinó en lo dit cas, e lavors, encara s'auran a departir per los comissaris del senyor papa.

Ítem, si'l papa demana que'ls embaxadors o'ls missatgers obliguen lo senyor rey que en los lochs qui seran conquests en lo regne de Granada sien constituïdes, edificades e dotades esgleyes cathedrals entrò a certa part del regne, e que no'y romanguen sarreïns si no's volen convertir, ne's facen mesquites, axí con lo bisbe de Còrdova⁵²⁵ e'l noble en R(amon) de Cardona, missetgers del molt alt infant de Castella a la Esgleya de Roma, s'obligaren, axí con en .I. rotlo de paper liurat als dits missatgers és contengut. Sia atorgat de les esgleyas cathedrals, mas de no romanir sarrahins no seria profitosa cosa; et sie-li assignat eximpli del senyor rey en Jacme antich, qui per manera de confederació e de pati, més que per armes, conquerí lo regne de València. Mas, finalment, là hon àls fer no s'i pogués, sia atorgat.

Ítem, si'ls és demanat que no do trevas sens consentiment de arquebisbes e d'altres prelats. Sie respost que no s'obligaria a açò.

Ítem, si'ls és demanat que pau ne concòrdia no faça ab lo rey de Granada, reebent d'ell⁵²⁶ tribut o altra cosa semblant, o en altra manera composant, sens consentiment e llicència especial del senyor papa o de sos successors. No [és]⁵²⁷ intenció del senyor rey que null temps faça pau semblant ab lo rey de Granada, mas no s'obligaria a les dites coses, majorment con la dècima sia pocha quantitat, haüt esguart a açò qui s'aurà a despendre.

Ítem, si'ls és demanat que les esgleyes cathedrals hayen certa part del regne en les coses temporals. Sia⁵²⁸ açò escusat si fer-se pot, mas finalment, là hon àls fer no s'i puxa, sie atorgat tro a la deena part, departidora entre prelats e religioses.

286.

1329, setembre 7. València.

Informació donada pel rei Alfons el Benigne a Guillem Calbet, jutge de la cort, en la seua missatge-ria a l'infant Joan, patriarca d'Alexandria. Li suggereix convocar un parlament general del braç eclesiàstic a Lleida per a ocupar-se de la contribució dels clergues a la projectada expedició a Granada. La celebració del parlament seria un marc adequat per a la prestació de l'homenatge degut a la Santa Seu pel feu del regne de Sardenya i Còrsega (Berenguer Sal).

ACA, C, reg. 522, fols. 158r-159v.

¶ ⁵²⁴ nombre: «nobre». ¶ ⁵²⁵ Gutierre Ruiz de Mesa (1326-1336). Vid. EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 209.

¶ ⁵²⁶ d'ell: «d'ells». ¶ ⁵²⁷ és, manca a l'orig. ¶ ⁵²⁸ Sia: «Sie», corr.

Ed. (parcial) J. MIRET I SANS, «Negociacions diplomàtiques d'Alfons III de Catalunya-Aragó ab el rey de França per la croada contra Granada (1328-1332)», *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* II (1908) 265-336, doc. IV.

Reverendo in Christo patri domino Iohanni, divina providentia patriarche Alexandrie, germano nostro karissimo, Alfonsus, dei gratia rex Aragonum, et cetera, salutem et votivorum successuum incrementa. Vidimus litteram vestram per Balagarium Presto, fidelem portarium nostrum, in nostris manibus presentatam, et siquidem, ipsius littere diligenter tenore prospecto, paternitatem vestram scire volumus quod nos, tam super hiis quam aliis que Dei servitium et rei publice comodum et regie corone nostre honorem respiciunt, et super quibus vestro auxilio et consilio indigemus, providimus dilectum iudicem curie nostre Guillemum Calbeti, cum alia littera nostra credentie, ad vos e vestigio destinare, qui in crastinum a civitate Valentina debet recedere et continuatis dietis ad vestram presentiam dirrigere (sic) gressus suos et ea vobis vive vocis oraculo recitare. Igitur, frater, pensantes premissa que plurimum incident cordi nostro et quorum participes estis, rogamus paternitatem et caram fraternitatem vestram ut in hiis nostris beneplacitis se choaptet. Data Valentie, .VII.º idus septembris anno Domini .M.ºCCC.ºXX. nono.

*Berengarius Sal, mandato regio facto
per Bo(nanatum) de Petra.*

529

Sequens memoriale fuit traditum dicto G(uillelm)o Calbeti.

Memorial sia a'n G(uillem) Calbet de les coses que de part del senyor rey deu parlar ab lo senyor patriarcha.

És a saber, que con lo senyor rey haya gran cor e gran affecció, segons que ell sap, en los affers de Granada, e per mils fer acabar aquells entena a emprar ses gens e especialment la clerecia, axí con aquella qui és e deu esser cap e començament e exemplar de ajudar e de servir en aquests affers al senyor rey, con sien a servir de Déu e utilitat de la Christiandat e del regne e en gran dampnatge dels enemichs de la fe, e en demanar e haver la dita ajuda de la clerecia sien tocades diverses maneres, finalment lo senyor rey ha acordat, salvu consell del dit senyor patriarcha, que sobre açò dega el dit senyor rey convocar e manar parlament general als dits senyor patriarcha e archabisbe de Çaragoça e a tots los prelats, axí bisbes e abats con altres, e als capítols de les esgleyes cathedrals e col·legiades suffragànies d'aquelles, poblades, emperò, dins la sua senyoria, los quals se ajusten en la ciutat de Leyda per acordar e fer ensemps la dita ajuda. E con lo senyor rey haya mayor fe e major esperança en ell que en persona del món en aquests affers, e especialment que en la ajuda dels prelats li puxa més fer e ajudar que negun altre, prec affectuosament lo dit en G(uillem) de part del senyor rey al dit senyor patriarcha que aquests affers, per servi y e per reverència de Déu e per bonea sua, vulla pendre ab bon cor e ab bona voluntat e ajudar en aquells axí per obra e per ajuda con per consell, segons que bé lo y ha promès e el senyor rey, segons que dit és, n'à especial fe e speranza en ell; e especialment li plàcia consellar si aquesta via li par bona, con lo senyor rey sia apparellat en

¶ ⁵²⁹ Segueix una segona carta de creença al patriarcha en favor del mateix, en similars termes i de la mateixa data (fol. 158v).

tot e per tot de seguir son consell e sa volentat. E el dit en G(uillem) Calbet pot-li dir les rahons per què'l senyor rey ha eleta tenir en açò la dita via del dit parlament.

Encara, li diga que'l senyor rey ha reebuda .I.^a letra del dit senyor patriarcha en què li ha significat que'n Huc de Mirambell aporta la carta o rescrit apostolical ab què'l sant pare comana al dit senyor patriarcha que, en nom de la sancta Esgleya de Roma, reeba del senyor rey l'omenatge que deu fer per lo regne de Cerdunya e de Còrcega, e que, entre les altres coses en la dita letra contengudes, és que'l dit n'Uc de Mirambell⁵³⁰ havia dit que seria bon que, per reverència de la sancta Esgleya, fos aplegat concili, e que'l dit homenatge se fes en lo concili. Per què'l dit senyor rey ha acordat sobre açò, e par a ell e troba de consell que vendria molt bé a tayll al dit senyor rey la via del dit parlament general tenidor en la ciutat de Leyda, e que en lo dit parlament se feés lo dit homenatge, e fer-s'i à pus sol'lempnialment e a major honor de la sancta Esgleya. E axí diga el dit en G(uillem) Calbet al dit senyor patriarcha que, si açò li par bo, que significh al senyor rey encontinent qual dia serà assignat al dit parlament. E prega'l lo senyor rey que'l assigne con pus lonch puxa sens perill, per ço que'l senyor rey puxa acabar aquests affers que té entre mans, qui són a ell grans e necessaris.

287.

1329, octubre 1. València.

Ordinació dictada pel rei Alfons el Benigne sobre l'exacció dels dos diners per lliura concordada amb el rei de Castella, a fi de rescabalar els mercaders respectius damnificats per robatoris o represàlies (Bonanat Saperà).

ACA, C, reg. 522, fols. 182r-183r.⁵³¹

N'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat conseller nostre n'Anrich de Quintaval, cavaller,⁵³² e a les coses devayl scrites per nós deputat, salut, *et cetera*. Ben sabets con, a instància vostra e de Ferran Martínez de la Torre, havem haüt acort en nostre consell sobre la manera que vós devets tenir en plegar o fer cuylir la imposició de .II. diners per *libra* ordenada e imposada de volentat nostra e del molt alt rey de Castella en nostra terra e en la sua, pagadora per les sues gens e per les nostres, per satisfacció d'alcuns nostres sotsmeses e seus qui foren robats en nostra terra e sua. E finalment trobam que en la dita collida o plega e en la distribució o paga faedora als dits perdidosos o robats se deu tenir la manera davall contenguda, la qual és semblant a nós que sia la mellor e la pus rahonable. Ço és a saber, que'l primer dia del mes de janer primervinent, e en aquell matex dia cascun any, ab lo dit en Ferran Martínez ensemps o ab aquell que ell ordenarà en son loch, comencets a vendre e contínuament venats en encant publich, en la ciutat de València e en tots altres lochs que vós e ell conexerets, la imposició desús dita, ab aquelles condicions e declaracions que vós e ell conexerets, a aquell o aquells qui més hi daran, enaxí que'l preu que'n trobarets se pach per tres terces del any, ço és, de

¶ ⁵³⁰ *Hugonem de Mirabello, prepositum Mimatensem* [de Mende, Lozère], *domini pape capellanum...* (FINKE, *Acta Aragonensia*, II, núm. 511). ¶ ⁵³¹ Precedeix carta al rei

de Castella sobre aquest punt, en castellà. ¶ ⁵³² Enric o Rigo de Quintavall, familiar del rei (FINKE, *Acta Aragonensia...*, III, núm. 50).

.IIII. en .IIII. meses; e de la dita venda fassats fer cartes publices (*sic*). E que en la fi de cada una terça vós, ensems ab lo dit en Ferran Martínez o ab aquell que ell ordenarà en son loch, paguets e distribuiscats los diners de la dita terça a aquells perdidosos⁵³³ e robats que a vós e ell serà benvist esser clars. E que d'açò que pagarets reebats àpocha de cascun, per ço que aparega de les pagues que'n farets, perquè la imposició no haja a durar sinó aytant con en veritat sia necessària. Per què us manam que vós tingats e servets la dita manera en les coses dessus dites, cor nós entenem que'l rey de Castella fassa semblant manament al dit en Ferran Martínez que tenga semblant manera en la imposició en la sua terra ordenada. E si per ventura nós, per oblit o per importunitat d'alcú, feyem a vós manament contrari d'aquesta ordinació, volem e'ns plau que no'l observets, ne per aquell fassats sinó ço que a vós e al dit Ferran Martínez o a vostres lochstinens serà vist faedor. Quant és, emperò, a ço que de la dita imposició és e serà collit d'aquí al primer dia de janer, volem que vós, ensemps ab lo dit en Ferran Martínez o ab aquells que ell e vós hi ordenarets, o distribuats e'u paguets deçà e dallà a aquells a qui vós e ell conexerets e tendrets per bé, axí, emperò, que en la terra del rey de Castella se faça semblantment per vós amdós. Atressí, per ço que les gens nostres e del rey de Castella qui tort no tenen en les dites robaries no s'agen a parar als malefics que altres han fets, havem acordat e'us manam que vós requirats ab carta publica al dit en Ferran Martínez, qui, segons que havem entès, ha poder d'açò, que forç e destrenga encontinent aquells qui les robaries han fetes a nostres sotsmeses e'ls béns d'aquells, on que'ls puxa trobar, per satisffer ço que'ls han robat e pres e totes messions que'ls dits sotsmeses nostres perdidosos o robats han fetes per demanar les dites robaries, e encara tots interesses a ells pertanyens, segons usança de nostra cort e de nostre regne, e que açò hage fet ab acabament dins espay de .VI. meses del dia de la dita requisició comptadors contínuament. E si, per aventura, dins los dits .VI. meses lo dit en Ferran Martínez no haurà trobats béns dels dits robadors o no haurà feta la satisfacció desús dita als nostres sotsmeses perdidosos o robats, volem e'us manam que vós, ab lo dit en Ferran Martínez ensemps o ab aquell que ell ordenarà en son loch, paguets als dits sotsmeses nostres perdidosos o robats per sou e per *libra* dels diners de la imposició de .II. *denarios* per *libra* lo cabal, ço és, la valor de ço qui'ls fo robat e tolt, e encara les messions fetes per la dita rahó, de la tatxació de les quals aparega per carta o letra de nostres predecessors o nostra qui fos feta abans del dia de les comissions a vós e al dit en Ferran Martínez fetes; e encara, les messions fetes e per fer qui no eren tatxades el dia de les dites vostres comissions, les quals vós e el dit en Ferran Martínez o son lochtinent conexerets e tatxarets que'ls sien pagades, mas no volem que de la dita imposició se pac interès negú. E semblantment volem, e a vós per les presens dam ple poder, que, a instància o requisició del dit en Ferran Martínez o d'aquell que ell ordenarà en son loc, forcets e destrengats encontinent aquells sotsmeses nostres qui robaries o toltes han fetes a sotsmeses del rey de Castella e lurs béns, hon que'ls puxats trobar, per satisffer ço que'ls han robat e pres e totes messions que'ls dits sotsmeses del dit rey de Castella perdidosos o robats han fetes per demanar les dites robaries, e encara tots interesses a ells pertanyens, segons usança de la cort del dit rey de Castella; e que açò hagats fet ab acabament dins espay de .VI. meses del dia de la requisició desús dita comptadors contínuament. E si, per aventura, dins los dits

¶ ⁵³³ *perdidosos*: «perdiderosos».

.VI. meses vós no haurets trobats béns dels dits robadors e no haurets la satisfacció desús dita feta als sotsmeses del dit rey de Castella perdidosos o robats, entenem que'l dit en Ferran Martínez, ab vós ensems o ab aquell que vós ordenarets en loc vostre, pac als dits sotsmeses del rey de Castella perdidosos o robats dels diners de la imposició de .II. *denarios* per *libra* lo cabal, ço és, la valor de ço qui'ls fo robat e tolt, e encara les messions que han e hauran fetes per la dita rahó justes e temprades, les quals vós o vostre loctinent e el dit en Ferran Martines conexerets e tatxarets que'ls sien pagades, mas de la dita imposició no's pach interès negú. E nós manam per les presens a tots sengles oficials nostres e sotsmeses que sobre les dites coses donen a vós cascun en sa jurisdicció ajuda, favor e consell quantesque vegades ne seran per vós requests. *Data* en València, primer dia del mes d'octubre del any de nostre Senyor .M.CCC.XXIX.

Bo(nanatus) de Petra, mandato regio.

*Fuerunt inde facte due, de quibus altera fuit tradita Enrico de Quintavalle et altera dicto Ferdinando Martini de la Torre.*⁵³⁴

288.

1329, octubre 31. València.

El rei Alfons el Benigne als seus missatgers a la cort papal [d'Avinyó], anunciant-los la propera arribada dels ambaixadors dels reis de Castella i de Portugal. Els indica la conveniència de no procedir en res fins a reunir-se amb aquells (Bonanat Saperà).

ACA, C, reg. 562, fols. 96v-97r.⁵³⁵

N'Amfós, *et cetera*. Als noble e amats consellers nostres en Blascho Maça de Vergua e en Garcia Pêreç de Carrión, salut e dilecció. Fem-vos saber que ara novellament són venguts davant nós missatges dels molt alts reys de Castella e de Portugal,⁵³⁶ los quals han trameses a nós e de camí se'n van al senyor papa, per la ajuda que entenen a demanar sobre'l fet de la guerra de Granada. E nós, per ço con entenem que'ls affers hauran mellor acabament si per los missatges de nós tots tres reys se proseguen los affers, per ço havem acordat e volem e'us manam que, si en la missatgeria per nós a vós comanada no havets en res enantat ab lo dit senyor papa, e encara si en alguna cosa havets enantat, ab la pus bella manera que porets donets passada als affers tro los dits missatges, qui en breu aquí seran, ab los quals trametrem nostres correus a vós ab capítols e altres informacions sobre les dites coses, sien aquí. E açò no mudets en neguna manera. *Data Valentie, pridie kalendas novembris anno Domini .M.°CCC.°XX.° nono.*

Bo(nanatus) de Petra, mandato regio.

¶⁵³⁴ *Fuerunt... Torre*, afegit posterior de la mateixa mà.

¶⁵³⁵ Precedeixen i segueixen altres documents relatius al tema.

¶⁵³⁶ Alfons XI (1312-1350) i Alfons IV (1325-1357), respectivament.

1329, novembre 14. València.

Ordre del rei Alfons el Benigne al governador i l'administrador general de Sardenya de permetre l'extracció de vint mil estarells de forment a la companyia de Pere de Mitjavila, ciutadà de Barcelona (Bonanat Saperà).

ACA, C, reg. 509, fol. 94r.

N'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als⁵³⁷ amats consellers nostres en Bernat de Boxadors, almirall nostre e governador del regne de Sardenya, a'n P(ere) de Libià, amministrador general de les rendes e drets nostres del dit regne, o a⁵³⁸ altres governador e amministrador qui per temps fossen, duaners e altres oficials nostres e lurs lochstinens, salut e dilecció. Volem que sapiats que nós, per gran necessitat de la nostra cort e per certes rahons qui a açò nos han mugut, havem atorgat al fael nostre en P(ere) de Miyavila, ciutadà de *Barchinona*, e a la sua companya que puxen trer o fer trer a qui [v]olran, de Castell de Càller o de quals altres parts [se] vullen de Sardenya, v[i]nt *millia* starells de froment e portar hon se volran. E axí, per la feultat e naturalea de quèns sots tenguts, vos manam de certa sciència e con pus espressament podem que, no contrestant alguna obligació, assignació o qualsevol altra promissió per nós o per vosaltres feta per los fets passats o per lo fet de Sàsser o altres affers qui despuys se sien seguits, lexets trer de la dita illa per aquells que'l dit en P(ere) de Miyavila volrà o us farà saber o qui esta letra vos presentarà, totavia que's vullen en .i.^a o en moltes vegades, de ci al gra novell, los dits .XX. *millia* estarells de froment. E aquell o aquells qui trauran lo gra donen-vos per treta solament⁵³⁹ *decem millia solidos barchinonenses*, car del sobrepús nós tenim-nos per pegats. E en açò no metats embarch o lagui per neguna rahó, con nós hayam promès en nostra fe real fer complir açò sens tot embarch, e'y ha altres obligacions molt forts que seria gran dan e perill de la cort si'y veniets menys. Açò sie en tot cas complit, axí con avets cara la nostra gràcia, car⁵⁴⁰ nós satisfarem a cells qui dan haguessen per aquesta rahó en lurs assignacions o obligacions. *Data* en València, a .XIII. dies anats del mes de noembre *anno Domini .M.°CCC.°XX.° nono*.

Bo(nanatus) de Petra, mandato regio.

1329, desembre 9. València.

Crida manada publicar pel rei Alfons el Benigne a les principals viles del regne de València, sobre l'anul·lació de totes les cartes de seguretat i guiatges que no siguen presentats a la cort en el termini de deu dies (Guillem Savila).

ACA, C, reg. 522, fol. 231v.

Alfonsus, et cetera. Fideli nostro iustitie de Burriana vel eius locumtenenti, salutem et gratiam. Cum nos ordinaverimus quod in quolibet loco nostro regni Valentie preconizatio fiat infrascripta, sub forma sequenti.

¶⁵³⁷ Als: «Al». ¶⁵³⁸ a, interlineat. ¶⁵³⁹ solament, interlineat. ¶⁵⁴⁰ car, o cor. Lectura dubtosa.

Ara ojats què mana lo senyor rey: que tothom, de qualque condició o lig sia, qui⁵⁴¹ haja carta de protecció o guiatge del dit senyor rey o de sos predecessors, que dins .X. dies, del present die de vuy a enant comptadors, la haya mostrada en la cancellaria del senyor rey. En altra manera, sàpien que, passats los dits .X. dies, no'ls seria servada, ans vol lo senyor rey e mana que si dins los dits .X. dies en la dita cancellaria no la haurà mostrada, que sia haüda per revocada.

Ideo, vobis dicimus et mandamus quatenus incontinenti, visis presentibus, iamdictam preconizationem per preconem publicum in dicto loco de Burriana, prout moris est fieri in eodem, fieri faciatis ipsaque preconizatione facta in libro curie vestre, ad perpetuam rei memoriam, sub die et anno quibus ipsa facta fuerit, scribi protinus procuretis eandem. Hocque aliquatenus non mutetis seu etiam differatis, si de nostra confiditis gratia vel amore. Data Valentie, .V.º idus decembris anno Domini .M.ºCCC.ºXX.º nono

G(uillelmus) de Villa, mandato regio facto per G(uillelmum) Oulomarii, vicecancellarium.

Similes fuerunt misse iustitiis locorum subscriptorum, videlicet:

<i>Villeregalis</i>	<i>Ontinyén</i>	<i>Alacantis</i>
<i>Lirie</i>	<i>Bocayrén</i>	<i>Oriole</i>
<i>Alpont</i>	<i>Penàguila</i>	<i>Guardamar</i>
<i>Castellphabib</i>	<i>Castayla</i>	
<i>Adamuç</i>	<i>Biar</i>	
<i>Cullarie</i>	<i>Saxone</i>	

291.

1330 (Enc. 1329), gener 30. Tortosa.

El rei Alfons el Benigne a Bernat de Fluvià, de la seua escuderia, amb ordre de portar-li un determinat cavall a Tarragona, o bé a Tòrtosa o al lloc on siga el monarca (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 532, fol. 31v.

N'Amfós, *et cetera*. Al feel seu Bernat de Fluvià, de la scuderia nostra, salut, *et cetera*. Manam-vos que, vis[t]a la present, encontinent nos amanets lo nostro cavall qui fo d'en P(ere) Sartre a la ciutat de Tarragona, a poques jornades, per ço que'l dit cavall venga a son delit; e açò no mudets per res. E si nós érem en Tortosa con vós siats a Tarragona, venits-vos-en ab lo dit cavall a Tortosa o là on nós siam. Manans per la present a'n A(rnau) Merlet, batle de Balaguer, que-us provescha a vós e al dit caval en ço que mester hajats entrò que siats en la nostra cort. Encara, manam per la present al amat mestre racional de la nostra cort en Phelipp de Boÿl, o qualque altre oÿdor del compte del dit batle, que, lo dit batl[e] donan aquesta letra en temps de son compte e àpocha d'açò que per la dita rahó vos haurà donat, allò li prenga en nostre compte. Dada en Tortosa, sots nostre segell secret, dimarts .XXX. dias de janer *anno Domini .M.ºCCC.ºXX.ºIX.º*

Clemens de Salaviridi, mandato dominis regis.

¶ ⁵⁴¹ qui: «que», corr.

292.

1330 (Enc. 1329), febrer 27. Tarragona.

El rei Alfons el Benigne a Miguel de Gurrea, portantveus de governador d'Aragó. Li ordena que no force la universitat de Castelló de la Plana a pagar cena al primogènit, l'infant Pere, perquè la vila ha estat concedida per ell a la reina Elionor, i per tant no pot fer cap demanda a aquella ni a les altres viles i llocs propis de la sobirana (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 532, fol. 61r.⁵⁴²

N'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat conseller nostre en Michel de Gorrea, portantveus de governador en Aragó per l'alt infant en P(ere), molt car primogènit e general procurador nostre, salut e dilecció. Fem-vos saber que avem entès que vós fets destrènyer e forçar, en nom del dit infant, la universitat de la vila de Castelló del Camp de Burriana a pagar la cena d'aquest mes de janer proppassat, de la qual cosa nos maravaylam molt, e entem (*sic*) que no ho fetç bé, per ço cor nós avem donada la dita villa a la molt alta dona Elyonor, reyna d'Aragó, molt cara muller nostra, de tota la sua vida, ab tota jurisdicció e senyoria, alta e baxa, e no entem ni volem que l'infant ni altre hi faça neguna demanda de cena ni d'altres coses de tota la sua vida. Per què-us deym e espressament manam que en neguna vila o loch de la dita reyna neguna demanda de cena o d'altres coses no façats fer d'aquí avant per nom del dit infant, e ço que ayats fet entrò ací en contrari, en demanar la dita cena o en altra manera, façats, en nom del dit infant, de mantinent revocar. Dada en Tarragona, sots nostre segell secret, dimarts .XXVII. dies de febrer en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXIX.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis.

293.

1330, juny 19. Lleida.

Inquisició general ordenada pel rei Alfons el Benigne sobre l'actuació de tots els oficials que exerciren en temps del seu pare, el rei Jaume II, i en el seu mateix govern, encomanada al noble Guillem de Cervelló, procurador de Catalunya, i a Ramon Vinader, doctor en lleis (Guillem de Bellveí).

ACA, C, reg. 523, fols. 60v-61v.⁵⁴³

Alfonsus, et cetera. Nobili et dilectis consiliariis nostris G(uillelm)o de Cervilione, gerenti vi-ces procuratoris in Catalonia pro inclito infanti P(etr)o, karissimo primogenito et generali procuratori nostro, et R(aymund)o Vinaderii, legum doctori, et cetera. Confidentes de fide, legalitate et industria vestra, quam novimus ab experto, inquisitiones super excesibus quibuscumque contra officiales et familiares seu domesticos domini regis Iacobi, bone memorie, genitoris nostri, atque nostros, et eos etiam qui pro ipso domino rege vel nobis, antequam ad apicem regie dignitatis essemus assumpti vel post, quidquam gesserunt vel administrarunt⁵⁴⁴ vel fecerunt, colligendo, recipiendo, expendendo vel aliquid

¶ ⁵⁴² Segueix una altra carta al mateix, del mateix dia, amb l'amenaça: *E axí, en Michel de Gorrea, guardats-vos d'estas cargas a tals que no las gitets sobre vós matex.*

¶ ⁵⁴³ Segueix una altra carta als mateixos, de la mateixa data, ordenant publicar la crida. ¶ ⁵⁴⁴ *administrarunt*: «administrarunt».

*aliud faciendo, necnon contra gerentes vices procuratoris in Cathalonia et contra omnes alios et singulos oficiales et scriptores curiarum eorum,*⁵⁴⁵ *et contra scriptores etiam scribaniarum forçando, et alias generaliter contra omnes et singulos qui aliquid qualitercumque nostro nomine vel alias nostra auctoritate gesise dicantur, vobis et utrique vestrum, tenore presentium, ducimus comittendas, mandantes vobis quatenus vos ambo et etiam quisque vestrum inquiratis de predictis diligentissime veritatem, et super eis faciatis quod de iure et ratione fuerit faciendum. Et quia nos oficiales supranominatos, sub forma sequenti:*

Ara ojats, per manament del senyor rey: que aquell senyor rey, volent proveir a bon stament de les terres sues e a ben de justícia, ha ordenat e proveït que sia feta inquisició contra tota persona la qual per lo senyor rey en Jacme, de bona memòria, pare seu, o per aquell senyor rey n'Anfòs, stant rey o infant, haja res aministrat ni reebut ni collit ni regit dins la casa o fora la casa del senyor rey, axí con són lochtinent de procurador, maestre racional o son lochtinent, tresorer o son lochtinent, algutcir, scrivà de ració, comprador, sobracempler e lurs lochtinens; e encara, contra consells de juges e scrivans, portés e tots altres officials e persones de la casa del senyor rey; e encara, contra aministrador general dels drets e rendes del senyor rey; e encara, contra batle general e contra los cullidós del bovage e del monedage, e contra vegués e batles e assessors, e contra scrivans de la c[o]rt del senyor rey e de les corts dels officis de vegueries et batlies e scrivanies forçades de les terres del senyor rey; e encara, contra tots officials e persones de qualque condició sien, les quals, per auctoritat del senyor rey en Jacme o per auctoritat del senyor rey n'Anfòs, ell stant infant o rey, hàjan regit o aministrat ni fet alguna cosa. Les quals inquisicions o proceses per aquells faedors lo dit senyor rey ha ordenat que sien fetes per lo noble en Guillem de Cervelló o per l'onrat micer Ramon Vinader, doctor en leys e conseller del senyor rey. Per què lo dit senyor rey fa a saber a tuyt comunament que ço que contra los dits officials o presones, per reebiment de serveys o per qualque altres rahons, algunes persones vullen dir ni proposar ni demanar, que ho diguen e ho proposen e o demanen manifestament, o, si's volran, secretament, devant los dits en G(uillem) de Cervelló e micer Ramon Vinader, o la un d'èls, axí con aquells qui sobre aquestes coses han complidament poder per lo dit senyor rey, e los quals hi faran complida justícia breument, sens messió alcuna dels clamants. E per açò que los dits fets mills ajen acabament de justícia, lo dit senyor rey fa saber a tuit que ell ha sospès, e ab aquesta present crida sospèn, tots aministradors e batles generals e altres qui per ell regen e aministren alcunes coses e los quals fosen en alguns officiis del dit senyor rey abans del dia de Carnestoltes prop[passat];⁵⁴⁶ e açò ha feit aquell senyor rey per tal que les gens pus franchament e pus largament puxen proseguir son dret contra los officials damunt dits. Emperò, en aquesta suspensió no són enteses lo maestre racional ne'l tresorer ne'l scrivà de ració ne lurs lochtinents, ne los officials de la casa del senyor rey qui ara són ni seguexen contínuament lo senyor rey, ne lo tinent loch de procurador general en Cathalunya ni son assessor, ni'ls comisaris dels feus del temps present,

duximus ab officiis suspendendos, propterea volumus quod vos dictis officiis et cuicumque eorum nunc vacantibus provideatis de personis idoneis, et nichilominus ad officia ipsa, quando et prout vobis videbitur, eos quos idoneos reperiritis reducatís de eis qui officia ipsa tenebant et noviter sunt suspensi,

¶ ⁵⁴⁵ *eorum*: «*earum*». ¶ ⁵⁴⁶ *-passat*, manca a l'orig.

vobis nichilominus potestatem plenariam concedentes quod omnes illos et singulos quos culpabiles reperiritis positus punire, tam civiliter quam etiam criminaliter, si et prout eos nocentes reperiritis, et etiam absolvere si et prout vobis videbitur absolvi debere eosdem. Nos, enim, super premisis et ea tangentibus vobis et utrique vestrum comitimus plenarie vices nostras usque ad sententiam, quam per vos ambos fieri volumus in eisdem. Data Ilerde, .XIII.º kalendas iulii anno Domini .M.º CCC.ºXXX.º

G(uillelmus) de Pulcrovicino, mandato regio facto per vicecancellarium.

294.

1330, juny 20. Lleida.

Instruccions donades pel rei Alfons el Benigne a Climent de Salavert, escrivà del seu segell secret, per a la missió que li ha encomanada, ensems amb els reformadors de Sardenya i Pere de Llibià, administrador general de l'illa, de recaptar subsidis en aquest regne destinats a la campanya granadina (Guillem Agustí).

ACA, C, reg. 511, fols. 4r i 5v-7v.

Alfonsus, et cetera. Nobili et egregio viro Ugoni, vicecomiti de Basso, iudici Arboree, salutem et dilectionis affectum. Cum pro quibusdam que honorem Dei et eius beatissime Virginis genitricis ac exaltationem totius fidei christiane inspiciunt, et gloriam nostre corone concernunt, ad vos, quem probabiliter cognovimus predictorum omnium zelatorem, fidelem scriptorem sigilli nostri secreti et familiarem nostrum Clementem de Salaviridi providerimus destinandum, cui, una cum reformatoribus per nos ad dictam insulam destinatis, vel eorum altero, et dilecto consiliario nostro P(etr)o de Libiano, amministratore generali Sardinie et Corsice regni, quedam pro parte nostra vobis comisimus referenda, idcirco, fidem indubiam adhibeatis super eis [et]⁵⁴⁷ relatibus predictorum, rogantes vos intente ut ea velitis premissorum respectu opere adimplere. Data Ilerde, .XII.º kalendas iulii anno Domini .M.ºCCC.ºXXX.º

G(uillelmus) Augustini, mandato regio facto per thesaurarium.

.....⁵⁴⁸

En nom de Déu e de madona sancta Maria. Açò és ço que per lo senyor re[y] ha a fer en Climent de Salavert en Sardenya.

Primerament, que ab en P(ere) de Libià ensems, e encara ab los reformadors qui ara hi són o ab la un d'ells, si los altres no'y podien esser, present al archabisbe de Càller translat de la indulgència per lo senyor papa atorgada per rahó del benevuyrat viatge de Granada. E diga-li con lo senyor rey ha reebuda la creu, segons que en un capítol dejús scrit és contengut, e preguen e requiren de part del senyor rey lo dit archabisbe que apell a dia cert e con pus breu puxa los bisbes e tots los altres prelatos del seu archabisbat, en presència dels quals sia publicada la dita indulgència per lo dit archabisbe o per un dels bisbes de son archabisbat; en la qual publicació sia feyta menció que ço que cascú volrà donar o

¶⁵⁴⁷ et, manca a l'orig.

¶⁵⁴⁸ La mateixa creença és tramesa als bisbes i nobles sards. Segueixen altres lletres referides a aquesta missatgeria.

trametre, en servey de Déu, en ajuda del sant viatge, meta en .I.^a caxa, la qual serà posada en la esgleya de madona Sancta Maria del Castell de Càller.

Ítem, que encontinent hi sia posada la dita caxa, en la qual aya dues tancadures, e la una clau tenga algun official del senyor rey e l'altra un prohom del dit Castell, los quals hi sien encontinent deputats.

Ítem, que en cascuna esgleya cathedral del dit archabisbat sia axí matex posada caxa ab .II. tancadures, e axí matex en cascuna esgleya parroquial.

Aprés, semblantment, sia presentat lo dit translat de la indulgència al archabisbe d'Arborea e sia fet tot ço que's conté en lo sobredit capítol, exceptat que sien deputats a tenir les claus aquells que volran, o en qui consintran, lo jutge e l'archabisbe. E la .I.^a caxa sia posada en Oristany, en la esgleya dels frares menors, e les altres per les esgleyes cathedrals e parroquials del seu archabisbat.

Axí matex, sia feyt en la ciutat de Sàssar e archabisbat de Torres, e la una caxa sia posada en la esgleya dels frares menors –e sia pus sovén regoneguda, per ço cor és fora lo mur de la ciutat–, e les altres en les esgleyes cathedrals e parroquials del dit archabisbat.

Ítem, que ab los dits reformadors, si esser-hi poran, e encara ab en P(ere) de Libià ensems, o almenys ab la un d'ells, diga als archabisbes e prelats de la dita isla en qual manera lo senyor rey, a honor de Déu e a exalçament de la santa fe cathòlica, ha reebuda la creu en la ciutat de Leyda, la festa de *Corpore Christi*. E con en aquest tan gran e tan assenyalat feyt haya molt necessària la lur ajuda, que'ls prega, axí carament con pot, que esguardades totes les dites coses e el servey asenyalat que'n faran a Déu e a la sua beneïta Mara e al senyor rey, li vullen ajudar en aquella major quantitat de moneda que poran, cor certs sien que d'açò cobraran guardó no tan solament de Déu, ans del senyor rey, qui per tots temps lus serà pus graciós e pus favorable. Emperò, abans o diguen a cascú prelat per si, si fer-se pot, induén-los ab aquelles meylors paraules que puxen e dién-lus que ara conexerà lo senyor rey la devoció e bona e natural affecció que han envert (*sic*) ell e la sua honor.

Aprés, sàpia lo dit en Climent si els dits reformadors han parlat ab lo jutge d'Arborea dels .III. *milia* florins d'or que fa cascun any per trahut e si li han demanada la ajuda, segons que'ls fo manat e comanat per lo senyor rey en capítols que se'n portaren, e si li han dat translat de la indulgència. E si encara no ho havien feyt, que'l dit en Climent faça son poder que'ls dits reformadors, ab lo dit en Climent ensems, o si eren molt ocupats per los affers de Sàssar, que la un d'ells, ab en Libià, se veessen ab lo dit jutge per demanar-li los dits .III. *millia* florins e encara la dita ajuda, e donen-li translat de la dita indulgència.

Ítem, semblantment, pregunen de ajuda los de Oria, segons lo capítol a ells liurat.⁵⁴⁹

E si per ventura negun dels refformadors no podien venir, per ocupació dels affers, al dit jutge, e volien que, ab en P(ere) de Libià ensems, lo dit Climent, de part del senyor rey e en loch e nom d'ells, exeguís lo manament del senyor rey en ço que'ls fo manat e comanat per capítols que deguessen fer e dir al dit jutge, en aquest cas, ab lo dit en P(ere) de Libià ensems, cumplís el dit Climent los dits capítols al meylor que pogués.

Ítem, diga lo dit en Climent de Salavert als reformadors, per la creença que li és comanada, que'l senyor rey ha reebuda la creu e contínuament entén a proseguir lo viatge de Granada, e que's appareyla de totes les coses en lo dit viatge necessàries. E per ço

¶ ⁵⁴⁹ *liurat*: «liurats».

cor ha a fer e fa tot dia moltes e grans e diverses messions, molt majors que negun no's pensaria, ha gran mester ajuda de totes parts que pensar puxa. E jassia que sia cert que'ls dits reformadors fan e han feyt e faran tot ço que puxen, que li'n procuren e li'n tramenten, segons que de paraula e per capítols los ne enformà lo senyor rey, emperò, el senyor rey, veén que'ls feyts se acosten e les messions conseguexen e crexen, e con més hi pensa més, volén-los-en certificar per pressona secreta, ha tramès lo dit en Climent a ells, lo qual saben que és familiar seu e scrivà del seu segell secret. Per què los diu e'ls mana espresament que tota aquella moneda que agen o puxen haver dels béns mobles de Sàssar o d'aquells qui preses los avien, officials o altres, o encara de ço que officials o altres deguessen restituir a la cort per compte o encara per rendes, per maquícies o esdeveniments, o en totes aquelles maneres o condicions que sàpien o puxen, liuren de mantinent e donen al dit en Climent, qui ab aquella moneda tantost deu tornar al senyor rey.

Ítem, li deliuren los .III. *mília* florins d'or que deuen haver reebuts del trahut del jutge.

Ítem, li deliuren tot ço que poran haver de la ajuda del jutge e d'aquells de Oria e dels prelats.

Ítem, que se'n port lo dit en Climent traslat dels capítols los quals se'n portaren los reformadors e regonega, ab ells ensems, ço que feyt hi han e ço qui hi roman a fer, per ço que'n puxa certificar lo senyor rey.

Ítem, diga a'n P(ere) de Libià que encontinent faça fer .VI. *mília* quintals de bescuyt, lo qual sia bo e bé feyt, enaxí que d'aquí a Nadal o abans, ab la volentat de Déu, sia en la playa de València. Emperò, lo dit bescuyt se faça del forment d'aquest any present, e si gens n'i ha feyt del forment del any passat, que'l vene lo dit en P(ere) de Libià al miyls que puxa e lo preu se convertesca en aquest qui ara's farà.

Ítem, diga a'n P(ere) de Libià que trameta al senyor rey .II. *millia* stelles de rems, ço és, .M.CC. a ops de uxers e los .DCCC. a ops de galees; e la meytat de les dites stelles sia tramesa a Barchelona e l'altra meytat a València. E açò faça al pus tost que puxa.

Ítem, diga al dit en Pere de Libià que trameta al senyor rey per lo dit en Climent tota aquella moneda que tenga o puxa haver de rendes, maquícies e esdeveniments, o de totes qualssevol maneres o condicions, per ço cor, esguardada la necessitat que'l senyor rey ha ara en aquest cas, ne farà al dit senyor major plaer que li pogués fer de res, cor ara és mester que'l dit en P(ere) de Libià li mostre la volentat que tots temps ha mostrada al servey e al profit del dit senyor rey.

Ítem, diga, ab lo dit en P(ere) de Libià ensemps, als consellers e prohòmens de Castell de Càller en qual manera lo senyor rey e el senyor patriarche e'ls infans en P(ere) e en R(amon) Berenguer, sos frares, reeberen la creu en la ciutat de Leyda, la festa de *Corpore Christi*, con la indulgència atorgada per lo sant pare al senyor rey fo publicada; e axí matex, prelats e molts richshòmens, cavallers e ciutadans e altres de la sua senyoria, e encara d'altres de stranya terra, han reebuda la creu. E que'l senyor rey, en l'any present, entén a fer lo dit viatge a honor de Déu e a exalçament de la sancta fe cathòlica e a bé e a profit de tots los seus sotsmeses. E que per aquesta rahó serà mils defesa e guardada la isla de Sardenya, e specialment lo dit Castell, per ço cor lo senyor rey entén, ab la ajuda de nostre senyor Déus, que feyta aquesta entrada per lo dit senyor ab son poder, qui serà molt gran e de bona gent, vendrà a bon acabament del seu viatge; e encontinent entén a dreçar en Sardenya e aturar aquí molt e posar-la en tal estament que serà plaer de Déu e

segurtat de la isla e gran bé e gran profit dels abitans d'aquella, e especialment del Castell de Càller e dels abitadors d'aquell. E con lo dit senyor, per aquesta rahó, aya mester ajuda dels seus sotsmeses e, entre·ls altres, faça gran compte d'ells, que·ls pregue que ara, en aquest cas tan assenyalat, li vullen ajudar d'aquella major quantitat de moneda que poran, cor segurament a si mateys ajudaran.

Ítem, que·s certifich en aquella meylor manera que porà per qual títol són pervengudes les viles qui foren d'en P(ere) Oliver, ço és, Muse e Viladorso, qui són en la curatoria de Siguerra,⁵⁵⁰ e .I. ort lo qual és en la vila de Domosnova o en son terme, a'n G(uillem) Çabadia o a altre, les quals eren comeses al senyor rey per ço cor los seus hereus no havien feyt homenatge dintre .I. any. E diga per la creença al governador que·u empar tot e, si troba que sien comeses al senyor rey, que faça vendre los fruyts e aport los diners al senyor rey dels dits fruyts. E no-res-menys, diga a'n Castell, fiscal del senyor rey, que·u proseguesca e present la comissió que se'n porta lo dit en Climent, e a informació sua e del dit fiscal regonega lo memorial qui·n fo donat al senyor rey, e coman les dites viles e ort a algunes bonas persones en nom del senyor rey e que les vena encontinent.

Ítem, se certifich del furt qui·s fa en cascun plastra d'argent, ço és, en aquell plastra qui pesa .LX. libras, que·s furten .II. marches, e axí matex en cascun plastra, segons que és dat a entendre al senyor rey, e que·y prenga consell que no·s faça d'aquí avant.

Ítem, que diga al lochtinent de capità e de potestat de Vila d'Esgleyes que·l senyor rey ha entès que, per colpa dels oficials e per greuges e torts que han feyts, han quaix despoblada de tot Vila d'Esgleyes, e axí, que·s guar que en neguna manera, per colpa sua, Vila d'Esgleyes no·s puxa despoblar, ans faça tot son poder que·s poble per son bon regiment, axí que esmén ço que·ls altres han mal feyt. E d'açò farà plaer e servey al senyor rey, e del contrari li faria gran desservey, la qual cosa lo senyor rey castigaria e daria a tots altres oficials exempli. E no-res-menys, diga lo dit en Climent als refformadors con lo senyor rey ha entès en qual manera, per colpa dels oficials del temps passat, s'és despoblada Vila d'Esgleyes, segons que·s contén en .II. capítols que se'n porta lo dit Climent, dels quals lus do translat, e axí, que·l senyor rey vol e mana que·n enquiren diligentment.

Ítem, que diga a Duodo Soldà que mostre al dit en Climent encontinent lo compte de ço que hac ell e en G(uillem) de Riu, çaenrere, del daci de Domosnova dels .II. anys primers, con la isla de Sardenya fo guanyada per lo senyor rey. E si trobe per lo dit compte que .CCCC. libras, les quals dien que·n reeberen, no sien meses en compte al senyor rey, que·l dit en Climent los cobre e·ls aya dels béns del dit Duodo e d'en G(uillem) de Riu o de sos hereus, en nom del senyor rey. E si a açò contrastava lo dit Duodo o hereus, que diga per la creença a'n R(amon) de Blanes, lochtinent de capità e de potestat, qu'encontinent los ne forç e·ls ne destrenga fortment e destreta. E si, per ventura, los hòmens de Domosnova deyen que ells los deguessen cobrar per la franquea que·l senyor rey atorgà a tots los sarts, diga-lus lo dit Climent que mestre A(rnau) Mascall, de lur part, n'à feyta donació al senyor rey, e, si mester farà, aya'n carta de cessió dels dits hòmens.

Ítem, se prenga guarda lo dit en Climent de totes aquelles coses que veyia o conega en la isla de Sardenya que sien profitoses al senyor rey; e, tot ço que·y puxa fer o fer fer a profit del senyor rey, que ho faça o fer-ho faça tot, axí con si·n avia special comissió o manament.

¶⁵⁵⁰ Probablement, l'act. Sigerro.

Ítem, diga als consellers e prohòmens de Castell de Càller que'l senyor rey ha reebudes moltes letres lurs, en les quals són contengudes algunes coses que demanen los dits consellers e prohòmens per capítols inserts en les dites letres. Los quals capítols vists e regoneguts, ha manat lo senyor rey a'n Climent de Salavert que diga, de part del senyor rey, als reformadors que, sobre totes les coses contengudes en los dits capítols e altres que supliquen e demanen los dits consellers e prohòmens, facen los dits reformadors tot ço qui sia a bon estament e a profit e meylorament del Castell de Càller, sens lesió de justícia. Quant a açò que li han significat del stipendi o sou d'en Francesch Dezcórral, scriu lo senyor rey a'n P(ere) de Libià que li sia pagat, segons que'n la letra del dit senyor rey és contengut.

Ítem, diga a'n Bernat de Boxadós que'l senyor rey ha reebudes algunes letres sues sobre la missatgeria per lo dit en Bernat e en R(amon) de Muntpahó comanada a frare Vidal, bisbe d'Ayaç,⁵⁵¹ de la isla de Còrsega, la qual fo bona e profitosa, e plau al senyor rey e'n loa la sua diligència e indústria. Quant a açò que li fa saber de les robaries qui's fan en los camins en Sardenya, lo senyor rey hi proveyrà axí con fer-se deu, e aadés do-hi aquell consell e ajuda que puxa lo dit en Bernat de Boxadós, ab los reformadós ensemps.

Ítem, diga a'n P(ere) de Libià que'l senyor rey ha reebudes algunes letres sues en les quals, entre les altres coses, li signifie que del vin que'l senyor rey li manava comprar, ço [és],⁵⁵² .C.L. milia quarters a mesura de Barchelona, qui fan .M.D. bótes de mena, que'n volien tan gran preu que per res no trobava de cort⁵⁵³ ab mercaders de fer aytal compra. Les quals coses e altres en les dites letres contengudes, lo senyor rey aadés no'n és en res con no'l ha comprat, mas per ço cor ha gran necessitat de moneda per rahó d'aquest viatge de la guerra de Granada, jassia que per altre capítol li'n faça manament, li diu e li mana espressament, si per nuyls temps li vol fer servey de res, que encontinent deliure a'n Climent de Salavert tota quanta moneda aya en son poder, e encara tota aquella que puxa haver ni percaçar de neguna part, cor major servey li farà de ço que ara li trametrà que si per a avant li aportava lo dit en P(ere) de Libià més a .X. vegades. E axí, que li trameta tot quant puxa, axí con ama e vol la honor del senyor rey, la qual no entén que null hom am qui en aquest cas no li vulla acórrer del seu matex. E axí ell és savi e discret, faça-hi ço que conega que s'i pertany.

Ítem, diga al dit en P(ere) de Libià que'l senyor rey, per ço cor ell sab molt en la isla, que enform los reformadors de totes aquelles coses que sien profitoses al senyor rey e a bon estament de tota la isla de Sardenya e a bé e profit dels pobladors d'aquella. E que li mana espressament que per res no'n partescia menys de expressa licència del senyor rey a ell tramesa ab carta del dit senyor, mas per a avant scrive'n al senyor rey, si venir-se vol, e el dit senyor trametrà-li'n letra que se'n porà venir ab sa licència. Encara, plau molt al senyor rey con estalvia la messió aytant con pot, per ço cor més li porà trametre que no fera.

Ítem, se certifich lo dit Climent de Salavert què porien costar .M.D. bótes de mena de bon vin calabrès posat a Alacant o a Guardamar, e açò deman secretament a alguns mercaders, e al pus tost que puxa que'n certifich en Phelip de Boýl.

Ítem, vol lo senyor rey que'l dit en Climent lo certifich, con abans e pus sovén porà, de totes les coses en los sobredits capítols contengudes.

¶ ⁵⁵¹ Vidal Gracchi, O. Er. S. A., bisbe d'Ajaccio (1322-1342). Vid. EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 71.

¶ ⁵⁵² és, manca a l'orig. ¶ ⁵⁵³ Sic (de cert?).

1330, agost 25. Saragossa.

El rei Alfons el Benigne, a fi de moderar la repressió de l'alçament de Sàsser, rectifica unes ordinacions sobre el repoblament de la ciutat i el seu territori adreçades als reformadors de l'illa de Sardenya comissionats per al cas, Berenguer de Vilaragut i Bernat Gomir. Els inclou una primera versió, feta abans de saber l'estat real del procés, i la darrera i definitiva, elaborada en ésser-ne informat, en la qual faculta els dits reformadors per a introduir esmenes a llur bon criteri (Guillem Agustí).

ACA, C, reg. 511, fols. 28v-31v.

Alfonsus, et cetera. Nobili et dilectis nostris Berengario de Vilariacuto et Bernardo Gomir, refformatoribus insule Sardinie a nobis deputatis, salutem, et cetera. Plures a vestra diligentia commendanda recepimus litteras, continentes inter cetera de rumore noviter in Sardinia prolato quod per nos fuerat facta donatio de bonis marchionum nobili Raymundo de Cardona, quod nobis displicuit vehementer, per quod, ad confundendum dictum rumorem et ad inclinandum erga nos corda tam dictorum marchionum quam illorum de Auria, de quibus semel nobis scripsistis quod vobiscum se non curabant videre, post scripsistis quod se vobiscum viderant, bonum erga nos suis verbis propositum ostendendo, nos utrisque ipsorum scripsimus per nostras litteras, sub verbis decentibus ac etiam inductivis. Scripsistis etiam nobis, primo, quomodo erat vestra intentio populare extra civitatem Sasserii aliquos sasserenes, postea autem scripsistis quod processeratis ad populationem dicte civitatis, adeo quod per totum mensem iunii debebat perfici populatio civitatis iamdicte. Cumque nos, examinato diligenter ac sepius in nostro consilio negotio, pro salute anime nostre invenissemus ac invenerimus quod in destructione dicte civitatis seu populatione non fuit servatus ordo iustitie et cl[eme]ntie principalis [...] antequam essemus certificati per vos quod iam processeratis ad populationem, ut premittitur, ordinavimus in nostro consilio quedam capitula brevia, volentes quantum erat possibile iustitie et tuitioni rei publice dicte civitatis pariter providere. Postea autem, comperto per nos ut predicitur quod iam processeratis ad populationem et quod capitula ex quo erat perfecta populatio locum habere non poterant bono modo, ordinavimus alia capitula denuo, volendo ut premittitur in quantum erat possibile providere iustitie ac nostre pariter ditioni et tranquillitati civitatis iamdicte; cumque dictorum capitulorum utraque vobis mittamus, nostri sigilli munita⁵⁵⁴ interclusa, ut sciatis intentionem et animi nostri motum quem gerimus in premissis, volumus per vos ea videri ac recognosci et contenta autem in ultimis capitulis per vos servari volumus et iubemus. Et si quid preter vel circa ea seu contenta in eis vestro videtur arbitrio addendum vel in melius reformandum, cum de conditione et statu negotii vos, qui ipsa facta et eius contingentias tenetis et habetis pre oculis mentis et corporis, et de hiis debetis esse plenius informati, placet nobis quod per vos addatur ac etiam reformetur, si vobis clarum videatur; aliter, si dubitaretis, nos certificare curetis, declarando vestri intentum, ut per nos quod bonum fuerit valeat provideri. Data Cesarauguste, .VIII.º kalendas septembris anno Domini .M.ºCCC.ºXXX.º

G(uillelmus) Augustini, mandato regio facto per vicecancellarium, qui misit eam dictatam.

¶ ⁵⁵⁴ munita: «munitum».

Predicta littera fuit duplicata.

Capitula prima.

Ordon a lo senyor rey e vol que encontinent sien revocades totes les donacions que són fetes per ell de les viles del territori e destret de Sàsser, con sien fetes contra privilegi per lo senyor rey jurat.⁵⁵⁵

Ítem, totes altres donacions per lo dit senyor rey fetes sien revocades a tots aquells qui no y són tenguts de fer residència.

Ítem, que totes les assignacions fetes per los refformadors sien revocades, e a aquells a qui revocades seran sia feta novella assignació de les terres e possessions guayades a la cort del senyor rey, segons la forma que dejús se segueix.

Ítem, que en la ciutat de Sàsser haja .D. pobladors, entre aragoneses e cathalans, qui estien envers lo castell, enfre aquell castell e les cases d'en Brandi Pales, o més o menys, a conexença dels refformadors, on sia fet un mur nou a través, ab torres e ab vall, qui venga de mur a mur.

Ítem, que'l front del mur vers la mar sia derrocat.

Ítem, que sia feta crida que tots los sarts tornen a lurs cases e possessions, exceptat dins lo dit mur travers qui de nou se farà. No entén, emperò, lo senyor rey que y tornen los Pales ne los Cathons ne aquells Doria qui foren condempnats, ab d'altres ensemps, per en Berenguer Carroç per la rebel·lió que faeren contra en Phelip de Saluçà, los quals d'aquí a avant no entén lo senyor rey que sien en tota la sua senyoria.

Ítem, que les heretats dels damunt dits nomenats Pales e Cathons e aquells Doria e dels altres damunt dits condempnats per lo damunt dit en Berenguer Carroç romanguen a la cort del dit senyor rey, partidores per los refformadors als dits .D. pobladors, segons lo capítol daval scrit. E per ço con no bastarien les heretats dels damunt dits als dits .D. pobladors, vol lo senyor rey que sia presa la terça part dels béns e possessions dels sarts qui aquí tornaran poblar, e que sia distribuïda entre los dits pobladors aragoneses e cathalans, segons que's segueix:

Primerament, sia atorgat e donat a .LXX. hòmens a cavall, ço és, a cascun d'ells per heretat (*blanc*). Ítem, que a .XXX. mercaders, a cascun d'ells (*blanc*). Ítem, a .CCCC. pehons, ço és, a cascu d'ells (*blanc*).

Ítem, que ls dits reformadors sien informats bé que eligen los dits .D. pobladors aquells, ço és saber, que'l senyor rey ara no haurà elets, que sien bons e hagen poder de laurar o fer laurar les possessions qui liurades los seran, o assignades, e de sperar los fruyts d'aquelles.

Ítem, que segons la informació ja feta als dits reformadors per lo senyor rey, ço és, con la ciutat damunt dita haurà compliment dels dits pobladors cathalans e aragoneses, que los dits reformadors se avenguen ab lo archabisbe de Sàsser e tracten ab ell que'l senyor rey haja lo terreny de Port de Torres, en escambi del qual los dits reformadors li

¶ ⁵⁵⁵ La insurrecció de Sàsser contra el domini catalanoaragonés, dirigida pels Pala i els Catoni, el setembre de 1329, fou reprimida violentament pel governador, Bernat de Boixadors. Hi foren expulsats els revoltats i repoblada la ciutat per aragone-

sos i catalans; però, als sasseresos no complicats en l'alçament se'ls va permetre tornar i establir-se en barris extramurs (Francesco Cesare CASULA, *Profilo storico della Sardegna catalano-aragonesa*, Cagliari, 1982, p. 20).

donen algunes heretats de la terra de Sàsser, segons que's poran avenir ab ell, con lo dit archabisbe haja ja atorgat a'n Bernat de Boxadors de fer lo dit cambi. Et fet lo dit cambi, que los dits reformadors fassen en lo dit terreny una bona pobla, heretan aquí, a lur bona coneguda, los aragoneses e cathalans los quals no poran heretar en Sàsser.

Ítem, que los dits sassereses qui vendran aquí poblar no gosen fer congregació o ajustament de personas per consellar ne per altre tractament, en lo qual fossen de .VI. personas a ensús, sens licència o consentiment de la potestat de la ciutat o de son lochtinent, e que a los tractamens haja a esser lo dit potestat o son lochtinent o alcú per ells.

Ítem, que null hom fora lo dit mur travers, de qualque condició sia, exceptat cathalans e aragoneses, no gos metre armes vedades dins lo dit mur ne albergar aquí de nit, mas puixa de dia aquí entrar e mercadejar e fer sos affers.

Ítem, que·ls dits sarts no puguén obrar ne fer torres ne altres cases que retessen⁵⁵⁶ força.

Ítem, que null hom, salvant cathalans e aragoneses, no pugue tenir alcú offici public ne esser regidor en la dita ciutat.

Predicta capitula sunt illa que dominus rex, nondum certificatus a reformatibus quod iam ad populationem novorum populorum Saceri fuisset processum, in suo consilio deliberavit. Et primo (sic).

Capitula ultima.

Con sia trobat que, per justícia, los gitats de Sàsser, exceptat alguns daval contenguts, deuen esser retornats en lo dit loch e a lurs possessions, e açò no's puxa fer comp[li]dament ni sens embarch, per los cathalans e aragoneses als quals ja són partits e assignats los béns dels damunt dits saçareses per ordinació e atorgament del senyor rey, lo dit senyor, volén, aytant con covinentment pot, satisfer als foregitats e als pobladors novels qui en fe del senyor rey són exits fora lur terra per poblar Sàcer, a la seguretat, encara, de la dita ciutat, ha ordonat segons que's seguex:

Primerament, que sien revocades totes donacions fetes per lo dit senyor rey de viles e de lochs del territori de Sàsser, con sien fetes contra lo privilegi feyt als sassereses per lo dit senyor rey e no sia rahó que la dita ciutat, ara quant és poblada de cathalans, sia minvada de sos privilegis ni de sos drets. E pus s'atroba que, per justícia, los sassereses deuen tornar e deuen cobrar ço del lur, rahó és que cobren lurs drets e privilegis, majorment aquells sens los quals la població de la ciutat no's poria mantenir ni conservar.

Ítem, que sien revocades totes les donacions feytes dels béns de Sàcer a tots aquells qui no són tenguts de fer residència personal e d'aquells qui no la hi faran.

Ítem, les altres donacions feytes dels dits béns a aquells qui ja són heretats en la illa qui per la major part del any en lo dit loch de Sàsser no fassen residència personalment.

Ítem, que tots los foragitats, axí hòmens com fembres e grans e pochs, puxen tornar e usar e star sagurament e habitar en lo loch de Sàsser e en lo territori fora la ciutat, emperò, axí con d'abans e axí con vehins e habitants de la dita ciutat o territori, exceptat los Cathons e los Pales e aquells de lurs bandos e aquels Doria que foren condemnats per en Berenguer Carroç, los descendents lurs per línia masculina e aquells de lurs bandos.

¶ ⁵⁵⁶ *retessen*: «retensen».

Ítem, que als dits sassereses sia assignat .i. loch covinent fora los murs de la ciutat on puxen fer pobla o pobles, sens torres e altres cases que retessen alcuna força.

Ítem, que aquells qui eren, en temps de la despoblació, ja pobils o vídues ho donzels o fombres òrfanes, cobren entregament lo seti lur. E si per ventura n'és per los reformadors ja donació feyta, o assignació, a algun poblador, que en est cas als dits pubils, vídues e fombres desús dites sia feyta satisfacció dels béns de les dites donacions revocades e dels altres qui no seran encara dats a pobladors.

Ítem, que los altres sassereses puxen cobrar lurs sitis que ja a altre no seran per los reformadors donats, e si ho seran, en alcuna esmena o satisfacció d'aquells vol lo senyor rey que·ls sia donat e esmenat dels béns erms, los quals vol que puxen laurar franquament d'aquests .iiii. anys sens tots senç e altre càrrech, e dels béns de Sàsser donats a aquells qui no hi faran residència personal, segons que desús és dit, e de tots altres béns setis que dins la ciutat de Sàsser ne en son territori pervendran a la cort del senyor rey, salvant les dites viles revocades per lo privilegi de la dita ciutat, vuylle's pervingen per desemparament d'aquels qui les tendran ho per tal car no faran lo servi y ne compliran le[s] condicions de la donació, ho que no seran anats a poblar al loch dins lo temps establhit, ho per dret de comès ho per qualsevulla altra manera ho rahó seran pervenguts ho pervendran d'aquí avant, tro als dits sassereses a qui falrà sia satisfet; axí, emperò, que primer sia satisfet als dits pubils e a les dites vídues, segons que desús és dit.

Ítem, que·ls dits sassereses puxen estar e abitar en les viles del territori, si·s volran, e puxen cobrar en les dites viles cases, vinyes e altres heretats.

Ítem, que sia feyta una pobla en lo Port de Torres on puxen poblar cathalans e aragoneses, e·ls sassereses qui no volran ho poran poblar en Sàsser, als quals sien assignades possessions covinents del areny del dit port.

Ítem, que los dits sassereses puxen arrendar, a .i. any o a .ii., les heretats dels pobladors cathalans. Los dits pobladors, emperò, sien tenguts de fer residència personal.

Ítem, que per aquests .iii. anys o més los pobladors de Sàsser, axí cathalans con sassereses, sien franchs de peytes e de mesuratge e de leuda e de pes e d'altra exacció o peyta.

Ítem, que los sassereses no puxen tenir offici de jurisdicció o de regiment de ciutat, ans, aqueyls qui regiran la ciutat, que sien aragoneses o cathalans e⁵⁵⁷ regesquen tot, axí de fora con de dins.

Ítem, que los dits sassereses no puxen fer congregació o ajustament per nuylla rahó, de .vi. avant, sens volentat de la potestat o son lochtinent, e que ladonchs hi aje alcú per ells.

Ítem, que lo castell de Sàsser sie acabat de obrar segons que és començat.

Ítem, que negun hom, si cathalà o aragonès no és, no gos portar armes dins la ciutat ni tenir dintre ses cases.

Ítem, que negun hom no gos jaure ni sie recollit a jaure dins la ciutat ni habitar en ella que no sia cathalà o aragonès, mas de dia puxen entrar en f[er] l[ur]s mercaderies dins la ciutat. Mas les dites vídues fombres, si faran matrimoni ab los cathalans ho aragoneses, puxen estar e habitar dins la ciutat.

Ítem, que·ls dits sassereses puxen venir salvament e segura ab tots sos béns e retenir aquells, e que·ls sien [re]tuts tots los mobles que auran comanats e alguns ho auran ama-

¶ ⁵⁵⁷ e: «he» (esborrada o corregida la h).

gat ho estojat. E si alcú los contrastarà de retre ho empetxarà, que·ls sia feyt justícia e dret breument e de pla e summària e sens tota manera de pleyt, mas la veritat sola guardada, salvant los béns que seran preses per los officials del rey, car en aquells ç'à esperar la fi de la inquisició que's farà contra aquells.

Ítem, que Barçaló Cató, qui està pres, sia desliurat de la presó e cobre la terça part de sos béns seens, los quals tots foren donats a'n R(amon) de Muntpahó, axí, emperò, que no gos habitar ni aturar en Sàsser ni entre son territori.

Ítem, que tots los sassereses qui eren preses e'l temps que los reformadors hi vengren, no per crim de rebel·lió ni altre, mas per saber los béns mobles dels sassereses e per manifestar aquells, sien deliurats de la presó e duymés no sien retenguts per aquella rahó.

Hec sunt capitula que ultimo dominus rex deliberavit in suo consilio, postquam fuit certifficatus a reformatoribus quod fuerat iam per eos processum ad populationem novorum populatorum Saceri.

296.

1330, novembre 23. València.

El rei Alfons el Benigne al seu familiar Roger Santvicent, reprenent-lo per les paraules que ha proferit contra el veguer i el sotsveguer de Barcelona. L'indulta de la presó a pres de la reina i de la noble Beatriu de Lloria, i li mana comparéixer en el termini de trenta dies davant del monarca (Pere Llobet).

ACA, C, reg. 524, fol. 167r-v.

N'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó. Al amat de casa nostra en Roger Sentvicent, salut e dilecció. Fem-vos saber que, segons que a nós és cert, vós havets dites paraules fort vilanes e injurioses contra lo feel nostre en P(ere) Sentcliment, veguer de *Barchinona*, e contra, encara, lo sotsveguer d'aquella ciutat, e ans desplaqué e desplau-nos fort lo neci e foll abrivament que vós havets haüt contra nostres officials damunt dits. E certifficam-vos que si la molt alta dona Elionor, reyna d'Aragon, molt cara muller nostra, en favor de vós no'ns agués pregat, e la nobla na Beatriç de Luria, muller del noble en Jayme, senyor de Xèricha, qui d'açò nos ha supplicat, nós nos aguérem envers vós en tal manera que fóra a vós castich e als altres exempli. Però, per gràcia de la dita reyna e per supplicació de la dita nobla, qui a vós és tenguda, havem atorgat que vós siats solt de la presó e que dins .XXX. dies siats davant nós comparegut. Esters, guardats-vos que per la dessús dita rahó contra veguer, sotsveguer o altres no'us abrivàssets de re, cor fem-vos cert que si ho feyets, ço que no creem, tal castich ne faríem que conexeríets que ço que assejat havets tenim molt a cor. Dada en València, .XXIII. dies anats del mes de noembre del any de nostre Senyor .M.CCC.XXX.

P(etrus) Luppeti, mandato regio.

1330, novembre 27. València.

El rei Alfons el Benigne a Pere de Llibià, administrador general de les rendes de Sardenya. Tòt aprovant la seua diligència, li encarrega la tramesa d'eixàrcia per a les galeres i de més falcons, ultra els que ja ha rebuts, que necessita en gran nombre (Guillem Agustí).

ACA, C, reg. 511, fol. 45r-v.

N'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Sardenya [e]⁵⁵⁸ de Còrsega, e comte de *Barchinona*. Al amat nostre en P(ere) de Libià, aministrador general de les rendes e drets nostres de la illa de Sardenya, salut, *et cetera*. Depuys que haguem ordenat de scriure a vós per rahon del fet per què tramesem a les dites parts lo feel scrivà nostre en Climent de Salavert, haguem .II.^{es} letres vostres, en la una de les quals nos feés saber que havíets reebuts .IIII. mília stelles de rems e .X. arbres e .XL. pessés d'entenés e .X. escales, tot de galees; e en l'altra, la qual fo feta en Castell de Càller a .XXVI. jorns de agost, que en Barbavayre e en Palat, de Mònech, e Aytó Doria eren estats en les mars de Sàsser ab alcunes males galees, e que'ns havíets enviats per en Jacme Rayner, porter nostre, .II. falcons muntarins, e ara que'ns trametiets per en Ricart, porter del rey Frederich, altres .II. E d'açò la vostra diligència loam, e deym-vos e'us manam que encontinent, vistes les presents, nos trametats de les dites estelles e altres coses que ja'us havem escrit, enaxí que, al p[ul]s luny, que'u puscam haver per tot lo mes de febrer; en altra manera, seria a nós gran don e poria ésser destorb de nostres affers. E havem reebuts los dits falcons e volem e'us manam que, con pus sovén puscats, nos trametats falcons, que ab aquells qui's moren e aquells que donam, molts n'avem mester, e farets-nos-en plaer. *Data en València, .V.º kalendas decembris*⁵⁵⁹ en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXX.

G(uillelmus) Augustini, mandato regio.

1330, desembre 12. València.

Ambaixada del rei Alfons el Benigne al seu gendre Jaume [III] de Mallorca, encomanada al bisbe de Barcelona, en sol·licitud d'ajuda de cavalleria i de galeres per a la campanya contra Granada (Guillem Agustí).

ACA, C, reg. 541, fols. 126v-128r.

Legatio comissa episcopo Barchinone ad regem M[aioricarum pro] negotio guerre Granate.

Illustri principi Iacobo, Dei gratia Maioricarum regi, comiti Rossi[l]ionis et Ceritanie ac domino Montispeulani, consanguineo nobis karissimo tanquam filio, Alfonsus, per eandem rex Aragonum, et cetera, salutem et prosperos ad vota successus. Cum pro negotio prosecu[ti]onis guerre Granate, quam actualiter, ad honorem Dei et exaltationem catholice fidei, in primo instanti vere

¶⁵⁵⁸ e, manca a l'orig. ¶⁵⁵⁹ Segueix, ratllat, anno Domini millesimo.

prosequi disponimus, et in quo a vobis adiuvari speramus, [venera]bilem in Christo patrem Pontium, Barchinone episcopum,⁵⁶⁰ ad vestram⁵⁶¹ presen[tiam] destinemus, informatum a nobis de quibusdam pro nostra parte vobis oretenus explicandis, idcirco magnificentiam vestram attento precamur affectu quatenus, iamdictum episcopum admittendo benigne, re[fla]tibus eius super predictis indubie credere placeat sicut nobis, et ea que petierit, sicuti de vobis tanquam filio plene confidimus et speramus, effectualiter complere placeat [et] velitis, taliter quod dictus episcopus ad nos cum votiva predictorum expeditione valeat breviter remeare. Et regratiabimur vobis multum. Data Valentie, .II.^e idus decembris anno Domini .M.CCC.XXX.

G(uillelmus) Augustini, mandato domini regis.

.....⁵⁶²

Aquesta és la informació donada per lo senyor rey d'Aragó al honrat bisbe de *Barchinona* [de ço que] deu dir, de part sua, al rey de Mallorca.

Primerament, li diga con ell sab bé con lo dit senyor rey d'Aragó, per ser[vi] de Déu e exalçament e examplament de la fe cathòlica e abaxament dels sarraïns d'Espanya, enemichs de la dita fe cathòlica, ha feta d'alcun temps a ençà e fa guerra contra lo rey de Granada e les terres e gents sues, segons que ja li tramès a dir per lo bisbe de Leyda,⁵⁶³ e après per en G(uillem) de Pau, missatges seus. Ara li fa saber per cert lo dit senyor rey d'Aragó que ell, axí con aquell qui ha gran volentat a aquests affers que sien a servi de Déu e a honor de la casa d'Aragó, entén a proseguir la dita guerra e entrar personalment en la terra del dit rey de Granada ab grans gens de cavall e de peu ara en la primavera, axí que sia en la frontera per tot lo mes de març convin[ement] aparellat de fer la dita entrada; e a açò fa sos aparellaments per terra, e encara ha mester galees a guardar la mar, per rahó de les viandes e altres aparellaments que ha mester a obs del dit viatge, cor per terra no poria haver cumplidament les dites viandes e aparellaments. E con a aquests affers haja mester molt grans despeses, a les quals lo dit rey d'Aragó bonament no pot cumplir, per ço prega lo dit rey de Mallorca que ell, esguardant con aquest fet és a tan gran servi de Déu e exalçament de la fe cathòlica e a gran honor de la casa d'Aragó, de la qual lo dit rey de Mallorca és, esguardant encara lo [gran] deute que ha ab lo dit senyor rey d'Aragó, e con, en semblant cas, lo rey en Jacme de Mallorca e après lo rey don Sancho, avoncle seu, en la conquesta de Sardenya faeren assenyalada ajuda a la dita casa d'Aragó, que li plàcia e vulla ajudar en aquests affers al dit senyor rey, ço és, de .C. hòmens a cavall e de .XII. galees armades a .VI. meses, los quals hòmens a cavall e galees lo dit senyor rey puxa haver aparellats e aparellades en lo temps damunt dit. E açò li grahirà molt lo dit senyor rey, [e] li'n farà molt gran e assenyalat plaer.

Ítem, li diga que, con lo dit senyor rey d'Aragó haja e faça guerra, segons que d[i]t és, contra'l dit rey de Granada, e el dit rey de Mallorca no haja [gitada] la treva ne faça guerra al dit rey de Granada, e sia cosa rahona[ble, es]guardats los bons deutes e les covinences que són e[n]tre'ls dits reys d'Aragó e de Mallorca, que axí meteix lo dit rey

¶⁵⁶⁰ *Vid. supra* doc. 207. ¶⁵⁶¹ *vestram*: «nostram».

¶⁵⁶² Segueixen lletres al bisbe de Barcelona i a diversos consellers i curials del rei mallorquí (*ibid.*, fols. 126v-127r).

¶⁵⁶³ Arnau Sescomes (1327-1334). *Vid. EUBEL, Hierarchia catholica...*, 1, 283.

de Mallorcha deja fer [en sa] terra; esguardant, encara, [que la dita] ajuda no poria fer cov[inent]ment al dit seny[o]r rey d'Aragó lo rey de Mallorcha estant en pau o trev[a] ab lo dit rey de Granada, per ço requer e demana lo dit senyor rey d'Aragó al dit rey de Mallorcha que mantinent deja gitar la treva e fer guerra ab ses terres e gens contra'l dit rey de Granada e ses terres e gens.

Sia informat lo missatge que, jassia que segons la informació damunt dita deja demanar ajuda de hòmens a cavall e de galees, emperò, ente[ni]ment és del dit senyor rey d'Aragó de haver principalment la ajuda de les galees, con sia a ell pus neccessària cosa de haver la dita ajuda de les galees que dels hòmens a cavall; e axí, faça tota sa punya lo dit missatge en haver la dita ajuda de les galees.

Si'l rey de Mallorcha no volia atorgar de trametre e haver .XII. galees, segons la informació, faça sa punya lo missatge que'n haja con més puxa, axí que, consintén a menor nombre, haja almenys ajuda de .V. galees, e d'aquest nombre a avall no devallàs; e que sien armades a .VI. meses, segons que dit és, [o] almenys a .III. meses.

299.

1331 (Enc. 1330), febrer 18. València.

El rei Alfons el Benigne al vescomte Jofre de Rocabertí, reiterant la seua voluntat de governar mirant el bé comú, en què no creu haver perjudicat els interessos dels barons de Catalunya (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 524, fol. 217r-v.

N'Amfós, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al noble e amat en Joffre, vescomte de Rocabertí,⁵⁶⁴ salut, *et cetera*. Reebem vostra letra e entesem complidament ço que'ns faés saber en aquella, a la qual vos responem que'us grahim molt ço que'ns havets fet saber e conexem la affecció e bona volentat que havets a nostre servi, e, en son loch e en son temps, entenem-vos-en a proseguir de favor e de gràcia. Esters, meravellam-nos molt dels richshòmens de Cathalunya con en aytals coses se meten ne de què's clamen de nós, que no'ls entenem a haver feyt tort en res, e menys de lur requesta entenem nós tenir corts una vegada e moltes, si a Déu plau, en Cathalunya, e altres coses fer e ordonar que sien a profit e a bé comú. E si per ventura nostres officials han usat ne fet contra justícia, ne agreujat negú no degudament en res, entenem-ho tornar a estament degut e, si mester és encara, los dits officials, si errat han, punir, segons que fer-se deurà. Dada en València, .XVIII. dies anats del mes de febrer del any de nostre Senyor de .M.CCC.XXX.

*B(ernardus) de Podio, mandato regio facto
per Bo(nanatum) de Petra.*

¶ ⁵⁶⁴ Jofre V (1324-1342), diplomàtic i cortesà de Jaume II i d'Alfons el Benigne (SOBREQUÉS, *Els barons...*, pp. 221-222; FLUVIÀ, *Els primitius comtats...*, p. 195).

1331 (Enc. 1330), febrer 21. València.

*Instruccions donades pel rei Alfons el Benigne al vicealmirall Bernat Sespujades en la seua missatge-
ria a l'infant Pere, comte de Ribagorça i d'Empúries. Ha d'excusar l'assistència del monarca al
matrimoni del seu germà amb Joana de Foix, a causa de la incertesa dels afers de Granada i de
la pau que ha signat, per separat, el rei de Castella amb aquest estat musulmà, raó que fa acon-
sellable no allunyar-se del regne de València (Bonanat Saperà).*

ACA, C, reg. 562, fols. 192r-194r.

Legatio comissa Bernardo de Podiatís ad dominum infantem P(etrum).

*Alfonsus, et cetera. Inclito infanti Petro, karissimo fratri nostro, Rippacurcie et Impuriarum
comiti, salutem et fraterne dilectionis affectum. Cum nos quedam comiserimus dilecto viceamira-
to nostro Bernardo de Podiatís, pro nostra parte vobis oretenus explicanda, ideo karam fraternita-
tem vestram rogamus quatenus relatibus eius fidem credulam prebeatis. Data Valentie, .IX.º kalendas
martii anno Domini millesimo .CCC.ºXXX.º*

Bo(nanatus) de Petra, mandato regio.

Açò és ço que'n Bernat Cespujades deu dir de part del senyor rey al senyor infant en P(ere).

Primerament, diga que el senyor rey ha reebuda una letra sua en què li significava que en la vuytava de Pascha se devia sol·lempnitzar lo matrimoni seu e de la alta donzella germana del noble comte de Foix, e axí, que pregava que'l dit senyor rey fos a la dita sol·lempnització en la vila de Castelló, si sens perill dels affers de deçà ho podia fer. La qual letra reebuda, lo senyor rey ha acordat de significar al dit senyor infant l'estament e condi-
ció dels affers segons que estan en veritat, per tal que'l dit senyor infant vege en què estan.

E deu saber que, après que'n Andreu Martíneç de Peralta vench del rey de Castella, hon lo senyor rey l'avía tramès, vench, après molts dies, .I. cavaller missatge del rey de Cas-
tella al senyor rey, e dix-li de part sua que'l rey de Granada havia escomès de tractament de pau al rey de Castella, e que'l rey de Castella, per la gran despesa que ell e les sues gens han feta en la guerra dels moros e per la carestia de viandes qui és en Castella, e espera esser ma-
jor per la secada qui'y és, e per algunes altres rahons, no pot ne entén a excusar de fer pau ab lo rey de Granada; e axí que pregava al senyor rey que ell volgués esser en aquella pau.

Diga-li encara el dit en Pujades que encontinent, l'endemà que'l dit missatge de Castella fo vengut, vench .I. hom, per nom Francesch de Maçanet, qui aportà dues letres de part d'en G(uillem) Badia, mercader, qui està en Granada e és molt familiar del rey de Granada, la una de les quals letres venia al senyor rey e l'altra a'n P(ere) March, e conte-
nien *in effectu* que'l dit G(uillem) Badia feya saber que pau era tractada entre'l rey de Castella e'l rey de Granada a .IIII. anys, segons la qual pau lo rey de Granada dava al rey de Castella .XV. *millia* dobles d'or cascun any en .III. térmens del any, e que, aquell dia que les letres foren fetes, eren partits de Granada missatges del rey de Granada per fermar la dita pau. E suplicava lo dit G(uillem) Badia al senyor rey d'Aragó, e pregava al dit en P(ere) March, que li fessen saber si'l senyor rey entenia a esser en la pau del rey de Cas-
tella o si la entenia a aver ab lo rey de Granada per si meteix a part, car ell, sabut l'enteni-
ment del senyor rey sobre açò, entenia a tractar què'n fos request a honor sua.

E sobre les coses dessus dites lo senyor rey, haüdes moltes deliberacions en son consell, finalment à acordat axí: que respon que,⁵⁶⁵ pus axí ho diu lo rey de Castella, e per als no pot passar, que greu que li és, mas volén-li fer obra d'amic, que li consent que pugua fer la dita pau per si, mas que'l senyor rey no entén a esser en aquella pau, ans con a fer s'agués convendria que sia moguda e tractada e fermada ab lo senyor rey a part, axí con s'és fet d'altres vegades en semblant cas ab lo senyor rey son pare.⁵⁶⁶

Quant al fet de les letres d'en G(uillem) Badia, ha acordat lo senyor rey segons que's segueix, és a saber, que'l senyor rey no li faça resposta, mas que'n P(ere) March li respona enaxí: que ha reebudes les dites letres e que presentà al senyor rey la sua, e que, entesa la tenor de les dites letres, li fa saber que .I. dia abans era vengut missatge del rey de Castella al senyor rey ab la missatgeria dessus contenguda, e que'l senyor rey tramet son missatge al rey de Castella de desconsellar a ell la dita pau e per pregar-lo que no la faça, majorment con ara lo senyor rey e tots aquells parents e amichs seus qui deuen esser en ajuda sua se'n sien en moltes maneres apparellats, e no's sab lo dit en P(ere) March què se'n farà lo rey de Castella. Mas, emperò, que li fa saber con a amich que, si'l rey de Castella de tot en tot vol passar a la dita pau, tants són los bons deutes que ha ab lo senyor [rey]⁵⁶⁷ que li haurà finalment a consentir que faça la dita pau *per se*, mas no per lo senyor rey. E quant a çò que'l dit G(uillem) Badia demana, ço és, si'l senyor rey volrà esser en la pau del rey de Castella o la volrà haver per si meteix, li respon que ben pot ell entendre que, con a fer s'agués, convendria que fos tractada e fermada ab lo senyor rey a part, axí con en altres semblants cases s'és acostumat de fer, e si pau tal que fos honrada e faedora al senyor rey se havia a tractar de part del rey de Granada, que li plauria que'l dit G(uillem) Badia hic vengués, car mils ne vendrien los affers, per ço con sab que'l senyor rey fia d'ell.

Enaprés, diga lo dit en Pujades que'l senyor rey, haüdes moltes deliberacions sobre'ls affers de Granada, troba e veu que, pus lo rey de Castella fa pau, ell no poria fer bona guerra als moros, per ço con la sua terra no comarca ab los moros, ans n'és molt luny, e que, pus axí és, si li era tractada pau tal que li fos honrada o almenys no deshonorada, que li serà profit que la faça, per ço que mils porà entendre en altres affers que si romanía axí en guerra. E entén que Déus e tot lo món porà entendre que, pus lo rey de Castella ha feta pau, que cosa neccessària e forçada és estada a ell de fer pau per la rahó dessus dita.

És, emperò, enteniment del senyor rey que en aquest endemig, mentre aquests tractaments van, ell tenga sa frontera establida, en manera que entre guerra e pau no pogués pendre dan per los moros, e per aquesta rahó fa anar de present los órdens e d'altres a Oriola.

Encara, diga que'l senyor rey, no contrestant que per les rahons dessus dites fos molt neccessària ací la sua presència, havia acordat, per retre son deute vers lo dit senyor infant, que anàs a la sol·lempnitziació del seu matrimoni. Mas vuy ha haüda letra del noble

¶ ⁵⁶⁵ Segueix, ratllat: *tramet en Johan Enrich al rey de Castella ab lo dit seu missatge ensemps, e per lo dit en Johan respon-li induén e pregan que en nulla manera no vulla fer la dita pau, per moltes bones rahons que sobre açò li tramet a dir; e d'altra part, va enformat lo dit en Johan Enrich que, si veu que'l rey de Castella no entena escusar la dita pau, que li diga que bé veu e entén lo senyor rey que aquesta serà .I. dels*

majors càrrecs de dita de gents que la casa d'Aragó hagués null temps, mas emperò, pus. ¶ ⁵⁶⁶ Segueix, ratllat: *E quant a açò lo senyor rey absolv lo rey de Castella de la covinença que havien de no fer pau l'un sens consentiment del altre, e que ell semblantment absolva que sia en sa mà si volrà fer pau.* Les correccions es validen amb la frase: *Postea fuit correctum coram domino rege ut supra patet.* ¶ ⁵⁶⁷ rey, manca a l'orig.

en Joffre Gilabert de Cruïlles, procurador d'Oriola, en què li fa saber que ell e d'altres entenien a entrar en terra de moros, mas que ha haüt ardit cert e carta que en Múrcia s'és cridada publicament, de part del rey de Castella, pau e treva entrò per tot lo mes de març, e que per aquesta rahó ha haüt a cessar d'entrar. E d'altra part, lo senyor rey ha reebudes letres d'alcuns cavallers de Castella que la pau encara no és fermada de part del rey de Granada, ans alcuns dupten que'l rey de Granada la vulla fermar sens sabuda del rey de Marrochs, e que poria esser que encara romasés que no's fes la pau. E axí, per aquesta rahó especialment, ha haüt son acort en son consell que per res no li fa a fer de partir d'ací en aquesta saho, car, si per aventura se torbava la pau del rey de Castella e del rey de Granada, seria gran càrrech al senyor rey, car seria semblant al rey de Castella e al rey de Granada que ell se lunyàs dels affers e'ls hagués quaix per deseparats, e és-li⁵⁶⁸ semblant que li seria gran blasme. E encara, en cas que la pau del rey de Castella se faça e de part del rey de Granada se tractàs treva, no seria bo que'l senyor rey s'ic fos partit. Per què'l senyor rey prega lo dit senyor infant que, esguardan les rahons e necessitats dessús dites, l'agen per escusat si no pot anar al dit matrimoni.⁵⁶⁹

Mas diga-li lo dit en Pujades que'l senyor rey lo prega que prena manera ab lo dit noble comte de Foix que'l fet se allarch entrò a Cinquagesma, per ço que'l senyor rey hi puxa esser e retre son deute, car d'aquí a lavors seran, si a Déu plau, posats en estament aquests affers de deçà.⁵⁷⁰

Memòria sia a'n Pujades que diga al senyor infant que'l senyor rey li consella que's guard de grans messions a fer per lo matrimoni, per les rahons que ell li ha dites.

301.

1331 (Enc. 1330), febrer 24. València.

Informació donada pel rei Alfons el Benigne a Bernat Sespujades en la missatgeria que exposarà als consellers de Barcelona, de part del monarca, sobre la guerra amb Gènova i la promesa del papa de concedir-li indulgències i ajuda (Bonanat Sopera).

ACA, C, reg. 562, fols. 194r-195r.

Alfonsus, et cetera. Fidelibus suis consiliariis, iuratis et probis hominibus civitatis Barchinone, salutem, et cetera. Cum nos dilecto consiliario et viceammirato nostro Bernardo de Podiat, super quibusdam negotiis Ianuenses tangentibus, quedam comiserimus pro nostra parte vobis oretenus explicanda, idcirco scire vos volumus quod relatibus eius super ipsis fidem poteritis credulam adhibere. Data Valentie, .VI.º kalendas martii anno Domini millesimo .CCC.ºXXX.º

Bo(nanatus) de Petra, mandato regio.

Alia informatio.

Aquestes són les coses que'n Bernat Cespujades deu dir de part del senyor rey als consellers e prohòmens de *Barchinona*.

¶⁵⁶⁸ e és-li: «es és-li». ¶⁵⁶⁹ Alfons XI signà pau per separat amb Granada el 19 de febrer (FERRER I MALLOL, *La frontera amb l'Islam...*, pp. 126-127).

¶⁵⁷⁰ Mas diga-li... de deçà, afegit posterior, de la mateixa mà.

Primerament, deu parlar ab en Francesch Grony e ab n'Arnau Bernat e ab en Michel Marquet e ab en Simon Salzet, qui l'altre jorn vengren al senyor rey de part de la ciutat, e diga'ls l'acort que'l senyor rey ha haüt en son consell sobre requerir lo senyor papa d'ajuda e d'indulgències contra genoveses, segons que'l senyor rey dix als dessús dits a València con en Bernat Lobet tornà del papa ab l'ardit que ells se saben. E diga'ls, encara, que'l senyor rey vol que'l dit en Pujades ne parle de part sua ab los consellers e ab los prohòmens del consell de la ciutat, e axí, que'l degen consellar en la manera que deu tenir, ço és, si'u dirà denant lo consell de .C. jurats ho si'u deu dir als consellers e alguns prohòmens triats tan solament, e segons que ells li consellaran axí ho faça.

L'acort, emperò, que'l senyor rey ha haüt sobre açò és que, con l'altre dia lo dit Bernat Lobet vengués de Avinyó e aportàs certes paraules de part del senyor papa al senyor rey, ço és, que si ell lo requeria de ajuda contre'ls genoveses, enemichs e infeels de la Esgleya, que ell faria sos processos contra ells e'y daria indulgències e'y metria de ço del seu e de la sancta Esgleya, axí que'ls affers se presessen poderosament en manera que'ls dits genoveses fossen desrahigats e abatuts, lo senyor rey, entenent pendre poderosament los dits affers, ha en volentat de supplicar al dit senyor papa per haver d'ell indulgències e ajudes; e que açò fa saber a la dita ciutat per ço con entén que és cosa de què deu haver gran plaer. E con l'altre dia ell parlàs d'açò als dessús nomenats, con eren en València per los affers de la armada, és-se meravellat lo dit senyor rey con la ciutat açò no ha pres mils, e axí, que consella e té per bé que'ls dits consellers e prohòmens assaboren e regoneguen mils los dits affers, car lo senyor rey e son consell veen e coneixen aquells esser molt⁵⁷¹ profitoses als affers contra'ls dits genoveses per moltes rahons, e entre les altres per aquestes.

És a saber, per ço con la guerra, qui quant a Déu és dupte que sia justa, per ço con és entre christians e no'y és servada tota aquella sol·lempnitat qui s'i requerria, per aventura, segons dret, ne serà feta justa per auctoritat del senyor papa, e tots los dans qui seran dats a genoveses se daran sens pecat e'n guanyarà hom perdó.

Ítem, car per les ajudes que'l papa hi farà serà pus fort e major la armada e en major nombre de galees.

Ítem, que'ls enemichs no trobaran qui'ls gos dar favor ne ajuda, la qual cosa trobarien sens açò.

E si per aventura alguns dupten que'l papa no entena en açò los genoveses güelfs, ço és, de la ciutat de Gènova, entén lo senyor rey que, si'l papa los ne vol exceptar, que'u faça, car encara serà gran avantatge nostre. E entén lo senyor rey que metre divisió entre genoveses [de]⁵⁷² dins e'ls de defora serà gran seny, car pus leugerament haurà hom abatuts los gibilins o sahoneses solament que tots ensemps, e major tort nos tenen aquells que no fan los de dins. E sobre açò pot dir lo dit en Pujades les rahons tocades en lo consell del senyor rey segons que'n és enformat, e especialment aquella del desavantatge que dien que seria del rey en Frederich si no dampnificàvem sinó los de Sahona e'ls gibilins;⁵⁷³ e diga'ls que, la dita rahó examinada en consell e totes les altres qui'y són estades tocades, lo senyor rey ha acordat per lo mellor que, pus lo senyor papa ho faça bé, e encara sens

¶⁵⁷¹ *molt*: «molts». ¶⁵⁷² *de*, manca a l'orig.

¶⁵⁷³ Al·lusió a la divisió dels genovesos entre el partit güelf i el gibel·lí, i a la rivalitat entre la ciutat i la veïna Savona.

allò, que no dege hom dampnificar los genoveses de Gènova, pus que vullen estar e estien plans que no s'entremeten de ajudar als altres, e axí, que·ls prega que seguesquen lo seu consell en açò, car ell entén a pendre tal manera als dits affers qui serà bona e profitosa, si a Déu plau, a la nostra armada.

302.

1331, octubre 2. Tortosa.

El rei Alfons el Benigne a Pere de Llibià, administrador general del regne de Sardenya, ordenant-li examinar bé el dret que pot tenir la corona en la confiscació dels béns de Pietro de Cena dictada pel jutge d'Arborea, reclamats per un particular (Clement de Salavert).

ACA, C, reg. 534, fols. 15v-16r.

N'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat conseller nostre en P(ere) de Libià, amministrador general en lo regne nostre de Sardenya, salut e dilecció. Havem entès que lo noble jutge d'Arborea, per sa sentència, condempnà Petro de Cena a càrrec perpetua, e encara ha confiscats [tots los] béns que·l dit Petro havia en la sua terra a la nostra cort per alguns crims, los quals prodicionalment havia come[se]s. Per què, confian de la vostra indústria e saviea, volem e a vós deym e manam que, vista la present, de les dites coses vos certifiquets diligentment e secreta, la qual certificació a nós de mantinent trametats, per ço que·y puxam manar fer a conservació de nostre dret ço qui sia de rahó. E resnomenys, volem e espressament vos manam que encerquets e encarcer e proseguir fàçats diligentment e curosa lo dret que nós avem e haver devem en los béns del dit Petro de Cena, los quals foren emparats per en Bernat de Boxadós, ladonchs governador de Sardenya, e los quals en Matheu de Muntpalau, en nom de na Preciosa, muller sua, demanà per auctoritat de una sentència d'en Bernat Ferrer, çarenre assessor del governador de Sardenya. E a açò fets appellar Gomita da Ceni di Piscina, tutor testamentari de la dita Preciosa ensems ab lo dit Petro, lo qual no fo citat ni appellat per la dita Preciosa ni per altre en nom seu, jassia que ho [d]egués esser per ço cor sab bé totes les coses e podia mils comparar que·l dit Petro, q[ui era] pres e encarcerat en lo castell de Muntreyal, la qual cosa par que fos feyt machinosament e en perjudici del nostre dret, segons que aquestes coses pus largament veurets en .i.^a letra que·n trametem al dit governador e en altra que·n trametem a vós, les quals vos seran presentades ab la present. E guardats que·ls dits béns no puxen pendre altra via, mas encontinent con sia declarat del nostre dret, breument, axí con de coses fiscals se deu fer, esguardada solament la veritat, tots los dits béns, si a nós pertanyen o aytants con nos hi pertanyaran, venguen mantinent en vostras mans, en tal manera que pu[s]cats dignament esser loat de diligència. Dada [en] Tortosa, ab nostre segell secret, .VI.^o nonas octobris anno Domini millesimo .CCC.^oXXX.^o primo.

*Clemens de Salaviridi, mandato regio facto
per Philippum de Bojl, thesaurarium.*

1331, octubre 24. Tortosa.

El rei Alfons el Benigne a Joan de Rendo, armer seu, manant que li trameta diverses peces del seu arnés, que li són necessàries per a marxar a la frontera del regne de València (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 534, fol. 21r.

N'Anfós, *et cetera*. Al feel armer seu en Johan de Rendo, de la cambra nostra, salut e gràcia. Con nós [avem haüt] algun ardit de la frontera del regne de València,⁵⁷⁴ per la qual cosa iva[ço]sament anam en aquella frontera, per ço a vós deym e espressament manam [que en]continent, vista la present, nos aportets en qualque loch nós siam personalment tots los camisols que tenits en Castelló e la balesta bastarda e les lorigas, si algunes ne tenits nostras, e totes altres armes e arneses que us parega en aytals affers esser necessàries. E açò no tardets en neguna manera, axí con nos desiyats servir e plaer. Dada en Tortosa, sots nostre segell secret, dijous .XXIII[I]. jorns d'octubre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXI.

Clemens de Salaviridi, mandato regio facto per thesaurarium.

1331, novembre 6. València.

Circular del rei Alfons el Benigne als seus oficials del regne de València, ordenant-los reprimir els insults i possibles maltractaments als sarraïns del regne, arran del malestar produït per la incursió dels granadins (Pero Peres Sarnés).

ACA, C, reg. 541, fol. 182r-v.

Ed. M. T. FERRER I MALLOL, *La frontera amb l'Islam*, doc. 55.

De nós, n'Amfós, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Als amats e feels lo tinent⁵⁷⁵ loc de procurador e altres oficials, axí nostres con tots altres als quals les presens pervendran, salut e dilecció. Con hajam entès que, per rahó de la entrada que ls moros de Granada han feta en lo regne de València, alcunes persones han dites e dien paraules desordonades e folles contra los moros habitants en lo dit regne, e nós d'aytals coses hajam desplaer, con los dits moros sien e estien en fe e guarda nostra, e los quals nós entenem guardar e defendre de tota violència e dampnatge, axí con a sotsmeses e vassalls nostres, per so a vós e a quescú de vós deym e manam expressament que encontinent, en quascú dels locs de la jurisdicció a vosaltres comanada, fazats fer crida publica que null hom de qualque condició sia, e sots pena de la nostra gràcia e encara de cors e de béns, no gos naguna cosa fer ne assejar de fer, ne de paraula, contra alcú o alguns dels dits moros habitants en lo dit regne ne lurs béns en alcuna manera. E vós e quescú de vós siats diligens e curoses de guardar aquest manament nostre, con a nós seria molt greu, segons que dit és, si a ells era feta violència o dampnatge, e puniríem fortment tots aquells que'n contra hi vengessen

¶ ⁵⁷⁴ El cabdill granadí Ridwan atacà aquest mes la frontera sud. Prengué i cremà Guardamar, i va talar les hortes d'Elx i d'Oriola, però el 19 d'octubre ja havia començat

a retirar-se, amb 1.500 captius, i no hi hagué més agressions granadines el 1331 (FERRER I MALLOL, *La frontera amb l'Islam*..., pp. 127-129). ¶ ⁵⁷⁵ tinent: «tinet».

o hi assejassen de venir. Dada en València, sots lo nostre segell secret, a [.VI.] dies del mes de [nombre e]n l'any [de nostre Senyor .M.CCC].XXXI.⁵⁷⁶

De predicta forma fuerunt facte tres littere consimiles.

305.

1331, novembre 9. València.

El rei Alfons el Benigne al procurador, justícies i jurats de les viles de Gandia, Dénia, Xàbia i d'altres dominis de l'infant Pere, comte de Ribagorça i d'Empúries, ordenant-los que es recullen dins les muralles de Gandia i de Dénia, per l'entrada dels moros granadins (Bertran Desvall).

ACA, C, reg. 534, fol. 29v.

N'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels nostres lo procurador, justícies, jurats e prohòmens de Gandia, Dénia e Xàbea e de la altra terra del⁵⁷⁷ alt infant en P(ere), car frare nostre, salut e gràcia. Con ajam ardit cert que·ls moros del regne de Granada són entrats en la terra nostra e nós ajam ordonat que tots los lochs de les fronteres sien guardats, e hajam entès que·ls hòmens crestians habitants en los tèrmens dels dits lochs, specialment de Xàbea, no·s són meses dins les forces de Gandia e de Dénia, per ço a vós e a cascun de vós, destretament e expressa, en pena de les personas e béns, deym e manam que·us metats e fassats metre dins les dites forces, ab vostres armes e béns, e establescats e fornescats aquelles forces en manera que·us puxats defendre si entraven per aquexes partides, car nós, encontinent que ajam ardit que ells sien en aquexes partides, vos trametrem secors e ajuda en tal manera que·us porets bé defendre. E en açò no posets neguna triga ne negun elongament. Dada en València, sots nostre segell secret, .IX. jorns de noembre *anno Domini* .M.^oCCC.^oXXXI.^o

Bertrandus de Vallo, mandato domini regis.

306.

1331, novembre 10. Alzira.

Circular del rei Alfons el Benigne autoritzant les hosts de les ciutats i viles que se'n tornen a casa, d'acord amb la informació que ha rebut de la frontera sud del regne de València (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 534, fol. 30r.

N'Anfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als amats e feels nostres als quals aquestes presens letres pervendran, salut e dilecció. Con nós, per alguns certs arditos los quals havem haüts de la frontera de partida del regne de València, ayam provist que totes les hosts de ciutats e de viles o lochs de regnes e terres nostres se'n tornen aadés de

¶ ⁵⁷⁶ Hi manca la *iussio*, però la carta sembla obra del mateix escrivà del document anterior, on consta:

P(etrus) Petri Sarnés, mandato regio facto per R(aimundu)m Corneliu, consiliarium. ¶ ⁵⁷⁷ Segueix, raspat, molt.

present, per ço volem e per les presents atorgam que encontinent tornets e tornar puxats cascuns de vós en les ciutats, viles o lochs d'on sots, no contrastant neguns manaments per nós o per la molt alta regina, molt cara muller nostra, en contrari feyts. Dada en Algezira, sots nostre segell secret, .X. dies de [n]oembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXI.

Idem (Clemens de Salaviridi, mandato regio facto per Bonanatum de Petra).

307.

1331, desembre 9. València.

El rei Alfons el Benigne a Jofre Gilabert de Cruïlles, procurador seu al sud del regne de València [Oriola], demanant que li certifique l'agrupament que es diu que fan els moros a Baza per entrar al dit regne, a fi que hi pugui proveir (Bonanat Saperia).

ACA, C, reg. 534, fol. 38v.

N'Amfós, *et cetera*. Al noble e amat nostre en Joffre Guilabert de Cruelys, procurador en la partida del regne de València, salut e dilecció. Fem-vos saber que avem haüdes alcunes letres de lochs de regne de Múrcia en què's conté que·ls moros se justen en Baçta e en altres lochs per entrar en regne de València. E, jassia que nós no donem gran fe a les dites noves, majorment pus vós no·ns en havets scrit, emperò, és volentat nostre de trametre a Alacant e a alguns altres lochs d'aquexes partides companya de cavall e de peu, e entretant havem acordat que sapiam de vós si les dites noves són veras ne si entenets que sia necessari que trametam aadés la dita companya o no, perquè no volríem aadés fer messions balderes si escusar-se poden. Per què·us manam que encontinent, vista esta letra, nos responats d'açò e·ns façat[s] saber si les dites noves són certes, ne vós què·n sabets ne·n creets, ne si és necessari que trametam la companya desús dita, car segons que vós nos farets saber provehirem en los dits affers. Dada en València, sots nostre segell secret, diluns a .IX. dies del mes de deembre del any de .M.CCC.XXXI.

Bo(nanatus) de Petra, mandato domini regis.

308.

1331, desembre 16. València.

Missatgeria tramesa pel rei Alfons el Benigne als consellers de Barcelona, demanant-los l'armament de cinc galeres i dues naus, ensems amb les que armaran València i el rei de Mallorca, destinades a la defensa contra els genovesos, que preparen un fort estol contra els catalans (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 537, fols. 62r-63r.⁵⁷⁸

Alffonsus, e[t] cetera. Fidelibus suis consiliariis, iuratis ac probis hominibus civitatis Barchinone, salutem, et cetera. Cum nos, circa negotium armate fiende contra Ianuenses, publicos hostes

¶ ⁵⁷⁸ Precedeix carta de creença a favor d'Arnau Bernat, ciutadà de Barcelona, dirigida al rei de Mallorca i a tres notables ciutadans barcelonesos, en llatí.

nostros,⁵⁷⁹ quedam comiserimus dilectis consiliariis nostris Bonanato de Petra, notario nostro nostraque sigilla tenenti, et Arnaldo Ballisterii, scriptori portionis domus nostre, pro parte nostra vobis oretenus explicanda, propterea relatibus eorum fidem credulam poteritis adhibere, rogantes fidelitatem vestram quatenus ea velitis effectualiter adimplere. Data Valentie, .XVII.º kalendas ianuarii anno Domini .M.ºCCC.ºXXX.º primo.

Idem (Bernardus de Podio, mandato regio facto per Bonanatum de Petra).

Le[s] co[s]les que·ls missatges han a dir al consell de la ciutat de Bar[celona], de part del senyor rey, són aquestes qui·s següen.

Primerament, en qual manera lo senyor rey ha entès que·ls genoveses de Gènova se són acordats e empreses ab los genoveses de Sahona per fer [guerra] contra cathalans, axí del senyor rey con del rey de Mallorques, e que en aquest estiu entenen a armar grossament per la rahó dessus dita. Per la qual cosa, lo senyor rey, veent que a la armada de *Barchinona* e de Mallorques qui enguany se deu fer poria esser perill, jatsia que haja molts e grans affers, si no era en major nombre de galees que aquella del any passat, ha acordat, per h[o]nor sua e per bé dels affers, e especialment per amor de la dita ciutat de Barcelona, a qui los affers toquen molt, de armar algunes galees, ço és a saber, .X. o més, si més pot del seu propi, e entén a procurar ab la ciutat de València que·n arm altres .X. si pot, o aquelles que porà; entén, encara, trametre missatge al re[y] de Mallorques que semblantment cresca ell lo nombre de les seues galees. Per què consella e prega als dits consellers e prohòmens de la d[i]ta ciutat de *Barchinona* que vullen créixer enguany lo nombre de les lurs galees almenys de .V. galees e de .II.ªs naus armades, per ço que·l estol sia enguany gran e poderós e puxa fer, ab la ajuda de Déu, guerra qui sia honrada e profitosa als affers que comensats han.

Ítem, lus diguen que bé saben que enteniment fo totavia del senyor rey e de son consell que fóra estat aventatge e profit si fos tractada e feta la avinença la qual lo senyor papa e el rey Robert tractaven e los de Gènova ofrien, e que açò romàs per tal cor en lo consell de la ciutat de *Barchinona* eren d'açò diverses oppinions entrò a la derreria, con no [s'i] poch consell donar. Per què, si los affers són engruxats de part dels genoveses per la avinença que han feta, és mester que la ciutat faça son poder en aquests affers, cor d'altra guisa és semblant al senyor rey que·n hauria càrrech la dita ciutat per la rahó dessus dita.

Ítem, lus diguen que bé saben e[lls que], per ço cor la armada [del dit] any passat fo massa derrerencia, no poch fer guerra tan profitosa con agra feta si·s fos cuytada e feta en temps covinent, que per lo tardar hac la dita armada a perdre o passar sens fruyt gran res del temps que estech en mar. Per què lo senyor rey consella que enguany la cuyten en manera que per tot abril sia aparellada e armada complidament.

Sien membrants los dits missatges que, con lo consell de la ciutat haja atorgades les coses, que li diguen que·l senyor rey té per bo que ordonen .I. prohòmi qui, ensemps ab lo missatge del senyor rey, vaje al rey de Mallorques e a la ciutat de Mallorques. E si mester és, los dits missatges, ab los consellers de *Barchinona* ensemps, ordonen la informació que·ls dits missatges qui iran a Mallorques deuen portar de part del senyor rey e de part de la ciutat.

¶ ⁵⁷⁹ Granada havia convingut una aliança amb Gènova, perill que obligava a extremar les prevencions militars (FERRER I MALLOL, *La frontera amb l'Islam...*, p. 133).

1332 (Enc. 1331), gener 13. València.

Missatgeria d'Arnau Ballester, escrivà de ració, de part del rei Alfons el Benigne, al rei Jaume [III] i als jurats de Mallorca, demanant una major aportació a l'armada per a la guerra amb els genovesos (Bonanat Saperà).

ACA, C, reg. 537, fols. 64v-66v.

Illustri et karissimo consanguineo nostro tanquam filio Iacobo, Dei gratia regi Maioricarum, comiti Rossilionis et Ceritanie ac domino Montispesulani, Alfonsus, et cetera, salutem et successuum feliciū incrementa. Cum super facto armate per nos et vos contra Ianuenses, comunes inimicos nostros, fiende, que plurimum ins[i]det cordi nostro, et super quibusdam aliis, ad vos mitamus dilectum consiliarium nostrum Arnaldum Ballistarii, scriptorem portionis domus nostr[e], de nostro proposito informatum, idcirco eiusdem A(rnald)i relatibus fidem indubiam adhibere placeat et velit, et ea sicut comunem honorem diligitis effectu operis adimplere. Data Valentie, idus ianuarii anno Domini .M.°CCC.°XXX.° primo.

Bo(nanatus) de Petra, mandato regio.

Açò és ço que n'Arnau Ballester deu dir, de part del senyor rey, al senyor rey de Mallorques.

Primerament, après la salutació deguda, li reduga a memòria que bé sab que, per molts e diverses dampnatges e offenses greus e importables que jenoveses han dats e fets als sotsmeses dels dits senyors reys, fo feta entany covinença e empreniment entre los dits senyors reys e les ciutats de Barchelona e de Mallorques e els lochs de Rosseyló de fer armada de galeas e de [na]us contra los dits jenoveses, la qual degué durar .II. anys, e més a avant aytant con fos vist fahedor, per lo qual empreniment foren armades aquest any passat per la ciutat de Barchelona .XX. galeas e per la ciutat de Mallorques, ab Rosselló, altres .XX. galeas, les quals enaren a les partides de Jènova e de Sahona e de la Ribera e'y donaren aquell don que pogueren, segons que d'açò és informat lo dit senyor rey de Mallorques.

Ítem, li digua que la ciutat de Barchelona ha trameses missatgers al senyor rey, los quals li han dit, e ell qui ja ho havia entès per cert, que·ls jenoveses dins e deff[o]ra fan gran apparalament d'armada per a l'estiu qui ve, enaxí que entén hom que armaran de .LXXX. galeas a ensús, entenents a tenir la mar poderosament e dar tot aquell don que puxen als sotsmeses dels dits senyors reys. Per què han supplicat los dits missatgers al dit senyor rey que ell deya girar la cara als dits afers e pendre'ls en tal manera, ab lo dit senyor rey de Mallorques ensemps, que sia honor dels dits senyors reys e segurtat e profit dels lurs sotsmeses.

Per què lo senyor rey, veheén (*sic*) que seria gran mingua e deshonor sua e del dit senyor rey de Mallorques e gran dampnatge de lurs sotsmeses si los jenoveses, qui són publichs enamichs lurs, eren pus poderosos que ells en la mar, e se'n purien seguir perills e grans dampnatges, no solament als navegants, mas encare als lochs de les ylles e marítimes dels dits senyors reys, part que se'n metrien en lurs terres caresties e altres enuygs, ha acordat una vegada e moltes ab son consell sobre los dits afers; e finalment, jatsia que·l dit senyor rey haja entre mans altres afers qui li són grans e règeus, és acort e enteniment seu de

pendre poderosament aquests afers, en tant que ha parlat ab la ciutat de València e ha fet ab ella que arm .X. galeas, e ell arme'n del seu propri altres .X., e axí, entén que ab aquelles de la ciutat de Barchelona e de Mallorques e de Rosselló seran .LX. galeas. E per ço con lo senyor rey entén e troba que és necessari que almenys la dita armada sie de .LXX. galeas a ensús, per ço lo pregua aytant cament con pot que ell, del seu propri, vulla armar aquest estiu .X. galeas, ultra les .XX. que la ciutat de Mallorques e de Rosselló armaran.

Ítem, li pot dir que enteniment és del senyor rey, per ço que millor e pus hondrada guerra faça hom als dits enamichs en totes parts on hom los sàpia, que meten en les dites galeas gran companya e bona de cavallers ab cavalls armats e ab companya de almugàvers, qui sien companya lesta e triada per fer bones terreçanies e bona guerra en la Ribera de Jènova e en Romania e en tots altres lochs lurs. Per què lo dit senyor rey lo pregua que ell semblantment vulla metre en les sues galeas companya de hòmens a cavall, aquella que bonament porà, e si per ventura ell açò aadés no havia avinent, que fassa que les demés de les galeas que ell e sos sotsmeses armaran sien ubertes, per levar cavalls d'aquells que'l senyor rey hi trametrà.

Ítem, li digua lo dit missatge que bé sab lo dit senyor rey de Mallorques que, per ço con la armada dels dits senyors e dels lurs sotsmeses fo aquest estiu passat massa derrencha, no poch fer tant de dan als enemichs ne tant guanyar con fera si fos feta axí tost con se convenia. Per què lo senyor rey lo pregua, aytant con pot, que la dita armada sua faça enguany cuytar que sia primerencha e no tardana; e és semblant al senyor rey que deyen esser apparellades per partir la primera setmana de mayg al pus luny. E és enteniment del senyor rey que la dita armada dur per .IIII. meses.⁵⁸⁰

Ítem, li digua que en G(uillem) Çabadia, de casa sua, li ha recomptat en qual manera, per rahó de la sua nau que'l senyor rey de Mallorques féu aturar e descarregar en Mallorques, e anà a Sent Feliu per levar ell e la reyna, sa muller, e portar-los tro a Mallorques, ha sofert lo dit G(uillem) e els altres personers⁵⁸¹ en la dita nau g[r]an desaviament en lur viatge, e per consegüent gran don, enaxí que diu lo dit G(uillem) que ells poden bé mostrar clarament que'ls ha nogut mil libras de *barchinonenses* e pus e, segons que diu, no han ahut d'ell per nòlit sinó .DC. libras de mallorquins. Per què lo senyor rey, entenent que'l dit senyor rey de Mallorques faria pecat que per son serviy fos dat dampnatge a negú, lo prega que ell deja en açò haver mellor esguart e vulla satisfier al dit G(uillem) e als altres dessus dits, en manera que no sien tan perdens ab ell ne per son serviy, cor açò serà benestar seu e ell lo'y grayrà molt. E d'açò haja n'Arnau Balester resposta.

Ratione dicte legationis fuit scriptum Adamario de Mosset, consiliario illustris regis Maioricarum, ut crederet dicto A(rnald)o.

Item, similis Nicolao de Sancto Iusto, thesaurario dicti regis.

Item, similis iuratis et probis hominibus civitatis Maioricarum.

¶ ⁵⁸⁰ Segueix un capítol ratllat, anul·lat amb l'expressió vacat: Ítem, li diga que, con lo senyor rey .I.^a vegada e moltes haja request que ell degués gitar e retre al rey de Granada e a les sues gens tota treva e pau que ab ells haja, e novellament lo senyor rey haja entès que ell encara no ha gitada o retuda la dita treva o pau, per ço lo dit senyor rey, meravellant-se

d'açò, requer lo dit senyor rey de Mallorques que ell encontinent git e reta al dit rey de Granada e a les sues gens tota treva o pau que ab ells haja, e d'açò'l requer per la covinença que entre ells abdoes és. E que d'açò li respona per sa carta liuradora al dit n'Arnau Ballester. ¶ ⁵⁸¹ personers: llogiu parçoners.

1332 (Enc. 1331), febrer 19. Tarragona

El rei Alfons el Benigne a Arnau Ballester, escrivà de ració. Sorprés de la pretensió dels consellers de Barcelona que la nau per a la missatgeria a Mallorca encomanada a aquest oficial i a Bernat de Marimon vaja a despeses del monarca, li dóna instruccions per a que en sufraguen, almenys, la meitat del nòlit (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 534, fol. 60r-v.

N'Anfós, *et cetera*. Al amat conseller nostre n'Arnau Ballester, scrivà de ració de casa nostra, salut e dilecció. Avem reebuda una letra vostra, escrita en Barchelona, .XVII. dies del mes de febrer, en la qual, entre les altres coses, nos avets feyt saber que·ls consellers de Barchelona han ordonat que·n Bernat de Marimon ab vós ensems anets al rey de Mayorca per los affers de la armada, mas que vós appareylàssets algun leny on passàssets a cost e a messió nostra, la qual messió, segons que·ns fets saber, costaria de .LXXX. a .C. *libras barchinonenses*. Les quals coses e totes les altres en la dita letra vostra contengudes pleneram[ent] enteses, fem-vos saber que·ns meravelylam molt con los prohòmens volen a nós carregar la messió, cor aquesta missatgeria avem feyta e fem nós a instància e requesta dels prohòmens e consellers de la dita ciutat, e encara, segons que creem que·us membre, enguany,⁵⁸² en Tortosa, nos parlaren los prohòmens qui hi eren de Barchelona que tramátessent al rey en Frederich missatgeria, e éls que·y bes[t]aurien; per la qual cosa a nós és semblant que, con nós siam molt encarregats per rahó de la armada que avem a fer en defensió de la ciutat e dels altres lochs nostres e a creximent de la l[ur arm]ada, e encara per rahó dels cavallers que·y entenem a metre e per moltes altres rahon[s], e sabets que açò avem a trer de nostres sotsmeses a gran càrrech d'ells, que aquesta messió degué fer la dita ciutat. Per què·ns par que deyats parlar sobre açò ab los dits consellers e ab cascú d'ells e que·ls indugats al mils que puxats que facen la messió del dit leny, cor aadés nós no ho ayam appareylat, magorment⁵⁸³ que aquesta messió degué fer la ciutat per les dites rahons, e a fer⁵⁸⁴ aquesta missatgeria nos són moguts per honor de la dita ciutat e a lur requesta, segons que dit és. E si, per ventura, per les dites rahons e per totes altres que vós ne puxats e sapiats dir, ells no volien pagar totes les .LXXX. o .C. *libras*, fets vostre poder a tot lo menys que·n paguen la meytat, e d'açò farets a nós servey. Emperò, a la perfi, con veéssets que res no·n volguessen fer, abans que no lexàssets la missatgeria, prestàssets-nos la dita quantitat e nós farem-les-vos mantinent pagar. E fets-ho con a menor messió porrets. Dada en Terragona, sots nostre segell secret, dimecres .XIX. jorns de febrer en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXI.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis.

¶ ⁵⁸² *enguany*: «enguay».

¶ ⁵⁸³ *magorment*: «magerment».

¶ ⁵⁸⁴ *e a fer*: «a affer».

1332 (Enc. 1331), febrer 19. Tarragona.

Alfons el Benigne, rei d'Aragó, a Pere de Santcliment, veguer de Barcelona, manant que s'informe de qui són els qui talen arbres de la possessió que Climent de Salavert té dins el terme del castell del Port (Berenguer Anglès).

ACA, C, reg. 534, fols. 60v-61r.

N'Anfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al feel nostre en P(ere) Sentcliment, veguer de Barchelona e de Vallès, salut e gràcia. Havem entès per lo feel scrivà del nostre segell secret en Climent de Salavert que alguns hòmens, per iniquitat o mala voluntat, per ço cor lo dit Climent no ls vol vendre una possessió o terra que ha e'l terme del castell de Port,⁵⁸⁵ l'altre an li guastaren e li destroviren molts arbres los quals ha en la dita terra o possessió, e per ço cor lavors neguns d'aquells malfeytors no n foren punits, ara noveylament alguns han-li taylat un arbre en la dita terra o possessió. Per què, a supplicació del dit en Climent, vos deym e-us manam que, vista la present, secretament façats venir denant vós particularment los guardians a guardar la orta, terres o possessions del dit castell deputats, los quals, segons que's diu, són ja entrats en alguna senya qui ha feyt lo dit excés, e reebut primerament sagrament de cascú dels dits guardians que-us diguen veritat, encerquets e per los dits guardians ensercar façats diligentment qui haurà comès lo dit excés. E aquells que trobarets esser colpables del taylament del dit arbre prengats e preses tingats [en]trò que'u ayats significat a nós e altre manament haurets reebut nostre. E en açò a encercar siats diligent e curós, axí con a nós desiyats serv[ir] e pl[ae]r. Dada en Terragona, sots nostre segell secret, dimecres .XIX. jorns de febrer en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXI.

Berengarius Anglesii, mandato vicecancellarii.

1332 (Enc. 1331), febrer 28. Tarragona.

El rei Alfons el Benigne a Jofre Gilabert de Cruïlles, procurador seu al sud del regne de València [governació d'Oriola], responent a diverses qüestions que li havia plantejat sobre les hostilitats amb Granada (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 534, fol. 63r-v.

N'Anfós, *et cetera*. Al noble e amat conseller nostre en Joffre Guilabert de Crueyles, procurador en partida del regne de València de l'alt infant en Ferrando, molt kar fill nostre, marchès de Tortosa [e] senyor d'Albarrazí, salut e dilecció. Fem-vos saber que avem reebudes .III. letres [vostr]es, ço és, una que'ns aportà en Jacme Robador, escuder vostre, en la qual, entre les altres coses, nos fés saber que avia venguts .V. cavallers genets en Oriola; e altra, que'ns tramasés après, en la qual nos fés saber que, dapuys que'ns enviàs lo dit en Jacme Robador, los .V. cavallers de ginets qui eren venguts aquí vos digeren que'ns

¶⁵⁸⁵ Fortalesa situada a l'Edat Mitjana al sud del Montjuïc, prop de l'antic port de la ciutat de Barcelona.

enviàssets a dir que Buquer aben Tunar, alcayt dels cavallers qui estan a Osca, los avia dit que, si nós li volíem enviar carta de assegurança, que ell que vendria en la nostra terra ab sa muller e ab sos fills e ab cinquanta genets; e altra que·ns tramatés, en la qual nos faés saber la cavalcada que avets feyta a Bera.⁵⁸⁶ Les quals coses e totes les altres en les dites .III. letres vostras contengudes plenerament enteses, fem-vos saber que avem haüt molt gran plaer de la gràcia que Déus vos ha feyta e loam molt la vostra indústria. Emperò, volem que·us guardets de fer cavalcades e entrades entrò que·y sien los cavallers dels órdens, los quals hi deuen anar de present. Quant a [aç]ò dels moros genets que tenits preses, volem que·n façats ço que la reyna volrà e·us manarà. Quant a açò que·l dit escuder vostre nos ha dit, que aviets entès que la reyna avia comanat [l'òffici] de la dita procuració a altre, fem-vos saber que no ho ha comanat a negú, que n[ó]s sapiam, ni creem que·u entena comanar a altre aadés; emperò, si ho feya, nós vos ho fariem saber. E axí, estats-ne ab bo cor e fets bé vostres affers, segons que avets bé acostumat entrò ací, e guardats bé la frontera e diligentment. Quant a açò que·us fem saber per en Bernat Ripoll, que deguéssets percaçar .CC. hòmens a cavall als quals nós feésem alguna ajuda, nós ne avem enformat lo dit scuder vostre, qui·us dirà nostre enteniment largament, e axí, fets-nos saber con abans porets ço que·n trobets. Dada en Terragona, divenres .XXVIII. dies de febrer en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXI., sots nostre segell secret.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis.

313.

1332, maig 2. Xàtiva.

Nomenament de capità de la cavalleria destinada a la defensa contra els granadins a la frontera meridional del regne de València, fet pel rei Alfons el Benigne en la persona del noble Jaume de Xèrica, amb àmplies facultats (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 541, fols. 201v-202v.

Nós, n'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Per tenor de la present carta nostra volem esser a tuyt manifest que, de la noblea certa e suficiència de vós, noble e amat nostre en Jacme, senyor de Exèricha, plena fiança obtenents, vós, dit noble, en capità, ductor e president de tota la maynada e companya de cavallers e hòmens a cavayll, los que ara havem provehit de trametre a le (*sic*) frontera del regne [de]⁵⁸⁷ València per defensió e tuició d'aquella e per contrastar als perverses esfor[s]am[ents] del rey e dels moros del regne de Granada esforsant esvehir nostre [regne], proposam, constituïm e ordonam. E per tal que·l dit offici de capità [mils] e pus plenerament puscats ministrar e d'aquell usar, e els [cavallers] e hòmens a cavayll e [maynada] e lurs companyes en tranquil·litat, concòrdia e estament de pau conservar, volem, provehim e a vós atorgam que vós o aquell lo qual a açò en loch vostre ordonerets pusc[a] los dits cavallers, hòmens a cavayll e maynada e lurs companyes p[o]sar, constituir e tenir en la dita frontera en aquelles partides o lochs d'aquella que

¶ ⁵⁸⁶ Continuant les agressions granadines, Ridwan va posar setge a Elx l'abril de 1332, sense resultat. El procurador Cruïlles, conjuntament amb els castellans, ata-

cà terres de Granada el mes d'agost, per la comarca de Vera (FERRER MALLOL, *op. cit.*, pp. 133-137). ¶ ⁵⁸⁷ de, manca a l'orig.

a vós sia mils semblant que faça a fer, e aquells menar e ab aquells entrades fer vers aquelles partides o lochs del regne de Granada, si e segons que a vós, a honor nostra, mils serà vist esser faedor, e a aquells manar e entre ells aquelles ordinacions, provisions e [ma]naments fer que a vós serà viares esser covinents, e ls inobedients e delinqüens punir, corregir e castigar, segons que la qualitat del delict e la inobediència requerrà; e de totes les qüestions, clams e contrasts,⁵⁸⁸ axí civils con criminals, que entre ells seran, sumàriament, segons vostro bon arbitri, conèixer e a tots e sengles clamants justícia retre e aministrar, exceptan, emperò, d'aquesta vostra conexensa les qüestions e accions reals, [les] quals als ordinaris dels lochs reservam. Nós, emperò, sobre totes e sengles coses desús dites a vós comanam plenerament tot nostro loch e auctoritat nostra real hi donam, manants per la present carta nostra al portantveus de procurador en lo regne de València per lo molt alt infant en P(ere), car primogènit e general procurador nostre, e als tinents loch d'aquell, justícies, batles e a tots e sengles altres officials e sotsmeses nostres, que totes les coses damunt dites e sengles tenguen fermament, observen e tenir facen e observar. Manants, encara, a tots e sengles cavallers e hòmens a cavayll damunt dits e meynada e lurs companyes [que] vós per capità, ductor e president lur hajan e tenguen e a vós [obee]squen, responen e atenen en totes les coses desús dites plenerament e complida, axí con a nós. E lo present, emperò, offici e les [coses] contingudes en aquesta carta nostra volem aytant con a nós plaurà tenir e durar. En testimoni de la qual cosa la present carta nostra manam esser feyta ab segell nostre pendent segellada. *Data en Xàtiva, a .II. dies del mes de may en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXII.*

Bernardus de Podio, mandato domini regis [cui fuit lecta].

314.

1332, maig 17. Xàtiva.

El rei Alfons el Benigne a fra Guillem de Guimerà, lloctinent del castellà d'Amposta a la frontera meridional, reprenent-lo per no obeir les ordres de Jaume de Xèrica, capità de l'exèrcit (Bartomeu Despuig).

ACA, C, reg. 541, fols. 204v-205r.

N'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat nostre frare Guillem de Guimerà, comanador de Torrent e de Sent Michel de Fotzes e lochtinent per l'onrat e religiós frare Sanxo d'Aragó, castellà d'Amposta, en la frontera del regne de València, salut e dilecció. Fem-vos saber que havem reebuda una letra vostra en la qual nos havets notificat en qual manera lo noble e amat conseller nostre don Jayme, senyor de Exèricha, lo qual a la dita frontera, per deffendre aquella, havem tramès, vos presentà e us mostrà una letra nostra en la qual vos pregàvem e us manàvem que f[e]éssets ço que'l dit noble don Jayme vos manaria e us diria qui fes a [...] e a deffensió del regne nostre, per la qual cosa lo dit noble, segons que per la dita letra vostra havem entès, vos manà de part nostra e us pregà que anàssets ab ell e feéssets ço que'l dit noble vos diria, a la qual cosa vós havets contestat, per ç[o] con [deïts] que la bandera de la vostre orde ne vosaltres negun temps no

⁵⁸⁸ *contrasts*: «contrats».

hav[ets] acostumat de ana[r a] (?) obediència de negun seglar, sinó solament de rey d'Aragó. De la qual cosa nos meravellam molt, cor tal hom és lo dit noble don Jayme e, specialment, que en la dita frontera tinga nostre loch, que si lo dit castellà era en la dita frontera obeyria sos manaments e'l tendria per companyó e'l seguirie en totes aquelles parts que ell volgué[s,] majorment que conegués e veés que fos a deffensió e a honor nostra e a consumació dels infels; cor bé sabets vós e'us podets pensar que no tan solament en lo dit cas devets obeir al dit noble, ans deuriets e devets obeir .I. cavaller qui tengués loch nostre en les dites parts, cor en aquell cas la nostra presona represente. Per què a vós pregam e deïm e manam que tot ço que'l dit noble ordonarà de vós e dels altres del dit orde façats e complescats, si a nós en null cas entenets a servir, cor en altra manera lo vostre servey tornaria a desservir a nós. E açò no mudets en neguna manera, cor a nós tornaria en gran despler. Dada en Xàtiva, a .XVII. dies de maig, *anno Domini millesimo .CCC.ºXXX.º secundo*.

Bartholomeus de Podio, mandato domini regis.

315.

1332, juliol 14. València.

El rei Alfons el Benigne a Arnau Ballester, escrivà de ració, ordenant-li la tramesa d'armes i d'altres aparells per a l'armada que prepara a València (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 533, fol. 173v.

N'Anfós, *et cetera*. Al amat conseller nostre n'Arnau Ballester, scrivà de ració de casa nostra, salut e dilecció. Con nós, obs de les .X. galeas que fem armar de present en València, ayam menester les cosas qui's seguexen: primerament, totes les armes nostres qui són en Barcelona, ço és, cuyraces, capells de ferre, paveses, cayrells, a compliment de armament de les dites .X. galeas; ítem, .I. artimó de .XLVI. goas; ítem, .I. tercerol de .XXXIII. goas, ferrat; ítem, .I. lop de .XXVI. goas, qui no sia ferrat; ítem, .II. peces d'entenas qui ayen .IIII. palms menys quart, e de lonch .XXV. goas de pena e el car .XIX. goas; ítem, .II. altres peces d'entenas a la galea major, de .IIII. palms, que aya de pena .XXVI. goas e de car .XX. goas; ítem, tota la exàrcia del cànem, axí aquella feta con tota l'altra qui sia aquí bona, e que façats speegar aquella qui acabada no sia; ítem, lanternes, barrinas, serras, marchs; ítem, taylas de flonchs e taylas de prodens per a .VI. galeas; ítem, taylas d'anquil e de costes e d'orces e de quarnals per a .IIII. galeas; ítem, tots quants calderons aya en la daraçana; ítem, romçoles, rampagols e [festes] per a .X. galeas; ítem, scudeles, morters, tayladors, boixs, vernecats, ayants con n'aya en la daraçana; ítem, àncores per a .III. galeas, de les mellors, qui'y sien .XII.; ítem, totes quantes senyeres hi aya, tantes que basten a .X. galeas, e penons, e totes altres coses que conegats esser necessàries al armament e appareylament de les dites galeas. Per ço, a vós deïm e espressament manam que encontinent, vista la present, nos trametats les coses desús contegudes, e açò no triguets en neguna ma[nera]. E nós, per altra letra nostra, manam al feel nostre n'Arnau de Corneylà que totes les coses que ell tenga de la nostra cort qui sien necessàries al armament de les dites galeas liure encontinent a vós, segons que en aquesta nostra letra vourà esser contengut. Dada en València, sots nostre segell secret, dimarts .XIIII. dies de juliol en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXII.

B(ernardus) de Podio, mandato regio facto per thesaurarium.

1332, agost 3. València.

Missatgeria tramesa pel rei Alfons el Benigne i el seu germà, l'infant Pere, al rei Frederic [II] de Sicília sobre el matrimoni de l'infant Guillem, duc d'Atenes, fill segon de l'esmentat monarca, que proposen enllaçar amb la casa de França (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 562, fols. 229r-230r.⁵⁸⁹

Super matrimonio infantis G(uillelmi), secundogeniti illustris regis Frederici, ducis Athenarum.

Illustri ac magnifico principi domino Frederico, Dei gratia regi Trinacie (sic), karissimo patruo nostro, Alfonsus, per eandem rex Aragonum, et cetera, salutem et votive prosperitatis augmentum. Recepimus noviter vestre magnificentie litteras quas fidelis noster Berengarius Sort nobis presentavit, et tam contenta in litteris ipsis quam que dictus Berengarius, virtute credentie per vos sibi comisse, nobis super matrimonio contrahendo inter inclitum natum vestrum infantem Guillelmum, ducem Athenarum, consanguineum nostrum karissimum, et spectabilem sororem nobilis comitis Fuxensis nobis exposuit, ac contenta in capitulis super hoc sibi a vestra celsitudine traditis benigne audivimus et intelleximus diligenter, super quibus et aliis factum matrimonii dicti incliti nati vestri tangentibus nos eidem Berengario verbalem et in scriptis informationem dedimus, vestre magnitudini referenda. Igitur, eis omnibus que dictus Berengarius ex parte nostra vobis retulerit fidem plenariam poteritis adhibere. Data Valentie, .III.º nonas augusti anno Domini .M.ºCCC.ºXXX.º secundo.

Bernardus de Podio, mandato domini regis.

Expedita suo mandato absque signo vicecancellarii.

Aquests són los capítols de ço que'n Berenguer Sort deu dir per part del senyor n'Anfós, rey d'Aragó, e de l'infant en P(ere), frare seu, comte de Ripacursa e d'Ampúries, al molt alt senyor rey en Frederich, molt car e molt honorable avonclo lur.

E feta, primerament, acostumada salutació, de part dels dits senyor rey d'Aragó e del infant en P(ere), al dit senyor rey en Frederich e al senyor rey en P(ere)⁵⁹⁰ e als nobles infans don G(uillelm)o, duch d'Athenes, e don Johan.

Diga lo dit en Berenguer al dit senyor rey en Frederich en qual manera los dits senyor rey d'Aragó e l'infant en P(ere) reeberen benignament e hoÿren largament ço que ell los volch dir de paraula e mostrar per escrit sobre lo matrimoni tractador entre lo dit infant don G(uillelm)o e la sor del comte de Foix, cunyada del dit infant en P(ere), lo qual matrimoni no ha loch per ço cor la dita dona és maridada.

E axí, lo dit senyor rey d'Aragó e l'infant en P(ere), veent que aquest matrimoni no havia loch, havén cura e ànsia dels affers del dit senyor rey en Frederich axí con dels lurs propis, pensaren-se d'altres matrimonis que fossen honrats e profitosos al dit senyor rey en Frederich e a la sua casa. E con no'n hajen trobat negú covinent en lo regne d'Aragó ne de Castella, han acordat e tenen per mellor, si al senyor rey Frederich plau, que sia tractat matrimoni en França, hon n'à alguns grans e hondrats, e entre'ls altres dos specialment, ço és a saber, lo primer e pus honrat, la filla del noble en Loÿs, duch de Barbó, qui és

¶ ⁵⁸⁹ Segueixen cartes al rei de França i al duc de Borbó, en llatí.

¶ ⁵⁹⁰ Pere II, fill de Frederic II, associat al seu pare des del 1321.

dret de linyatge de França; l'altre és de la filla de don Ferrando de Castella,⁵⁹¹ qui és bella donzella e bona e bé personada, qui's nodrex en la casa del rey de França⁵⁹² e la qual, segons que's diu, lo rey de França entén a metre en bon estament e en hondrat, per tal con ell la ha nodrida e és axí matex de son linyatge. E al matrimoni de la filla del dit en Loýs s'acorden més per ço que la donzella és del linyatge de França e, segons la edat e abtutut d'aquella, seria pus covinent al dit duch que altra que aadés se'n puguen pensar; emperò, si aquest fet no's podia fer per qualche rahó, tenen-hi per covinent l'altre.

E sobre açò los dit senyor rey d'Aragó e l'infant en P(ere) han acordat de trametre ses letres al rey de França e al dit en Loïc. E si aquest matrimoni no's podia fer, que'l rey de França trameta a dir al senyor rey qual altre en lo regne de França hi sia convenible, per ço que, haüda resposta del dit rey de França e del rey Frederich, lo damunt dit senyor rey puscha enantar en los affers.

Però, és mester que'l dit en Berenguer, o altre missatge qui-y venga per la dita rahó, amén ab si .I. savi en dret o .I. bo notari de la cort del rey Frederich, e port ple poder e auctoritat de fermar lo matrimoni, vista primerament la donzella e avengut lo fet, e de fer aquelles segurtats, caucions, promissions e obligacions que's hagen a fer de la part del dit senyor rey Frederich e del dit duch a la dita donzella.

Predicta capitula fuerunt tradita sigillata dicto nuntio, set non signata.

317.

1332, agost 4. València.

Nova carta del rei Alfons el Benigne a Arnau Ballester, escrivà de ració, manant-li remetre, sense excusa ni dilació, el material ja sol·licitat per a les galeres que s'armen a València, i més que li'n relaciona (Bernat Turell).

ACA, C, reg. 533, fol. 178v.

N'Anfós, *et cetera*. Al amat conseller nostre n'Arnau Ballester, scrivà de ració de casa nostra, salut e dilecció. Ja per altres letras nostras vos av[e]m manat que encontinent nos tramatéssets armes, exàrcies e altres appareylaments necessaris a les .X. galeas que de present se armen en València, segons que en les dites [l]etres és contengut. On, meraveylant-nos molt con vós les dites coses no avets curades trametre a la dita ciu[ta]t, a vós altra vegada deým e espressament manam que encontinent, vista la present, tota excusa e triga remogudes, nos trametats a la dita ciutat de València, per .II. barches armades: .M. scuts; ítem, .L. milia cayrells; ítem, cuyraces, gorgeres, capells de ferre, aytants con n'aya aquí nostres; ítem, rampagols ab cadena, ronçoles e festes per a les dites .X. galeas; ítem, .I. artimó e .I. tercerol, e aya l'artimó .XLVI. guas e lo tercerol .XXXIII., e sia ferrat. E açò no tardets en ne-guna manera si a nós entenets a servir e [plaer], con perill sia en la tarda. Dada en València, sots nostre segell secret, dimarts .IIII. dias d'agost en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXII.

B(ernardus) Turelli, mandato regio facto per thesaurarium.

¶ ⁵⁹¹ Fernando de la Cerda. *Vid. supra* doc. 75, nota.

¶ ⁵⁹² Felip VI de Valois (1328–1350).

1332, setembre 4. València.

El rei Alfons el Benigne al bisbe de Lleida, eixint al pas dels comentaris despectius fets pel noble Ramon Cornell sobre les projectades vistes amb el rei de Castella (Bertran Desvall).

ACA, C, reg. 533, fol. 182v.

*Alfonsus, et cetera. Venerabili in Christo patri A(rnald)o, divina providentia Ilerdensi episcopo,*⁵⁹³ *salutem et dilectionem.* Reebem vostra carta en la qual nos faés saber ço que·l noble en R(amon) Cornell vos havia dit en rahó de la vista del rey de Castiella e nostra, e meraveylam-nos molt de ço que·us dix, que null temps no fo nostre enteniment aytal ne parlam d'aytal rahó, ne vós no·u devíets creure, car si la vista ha a esser, ço que encara no sabem, cové que nós siam acompanyat de nostre consell e d'altres covinentment a la nostra honor, e con aquell cas avengués, mellors respostes e pus sufficientes hauríam per al rey de Castella que no aquella que él deya. *Data en València, pridie nonas septembris anno Domini .M.°CCC.°XXX.° secundo, sub nostro sigillo secreto.*

Bertrandus de Vallo, mandato domini regis.

1332, setembre 9. València.

Instruccions donades pel rei Alfons el Benigne a l'almirall Francesc Carròs en la seua missatgeria a Jaume [III] de Mallorca. Demana que conduesquen les galeres barceloneses i mallorquines a València, o bé que reforcen la dotació d'aquestes, per a resistir un atac dels genovesos (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 537, fols. 103r-104r .

Illustri ac magnifico principi Iacobo, Dei gratia regi Maioricarum, comit[i] R]ossilionis et Ceritanie ac domino Montispeulani, consanguineo nostro velut f[il]io] nobis k[a]rissimo, Alfonsus, per eandem rex Aragonum, et cetera, salutem et votivorum successuum increm[e]nta. Cum pro quibusdam secretis negotiis nostris, honorem nostrum et vestrum plurimum respicientibus et que valde corde gerimus, nobilem et dilectum consiliarium nostrum Francischum Carroci, de intentione nostra plenarie informatum, veluti de cuius pro[b]ata industria plene confidimus, excellentie vestre providerimus destinandum, eaprop[ter] serenitatem vestram quanto karius possumus rogamus attente quatenus rel[a]tibus eius fidem velitis credulam adhibere, eaque prout de vobis fiduciam plenioram gerimus velitis effectu operis adimplere. Et regratiabimur vobis multum. Data Valentie, quinto idus septembris anno Domini millesimo .CCC.°XXX.° secundo.

B(ernardus) de Podio, mandato domini regis.

594

¶⁵⁹³ Arnau Sescomes. *Vid. supra* doc. 298, nota. ¶⁵⁹⁴ Segueixen lletres al bisbe d'Elna, a diversos consellers

del rei de Mallorca i a la reina Constança, muller seua (*ibid.*, fol. 103r-v).

Sequens informatio fuit tradita nobili Francisco Carroci, [in] recessu suo.

Sia enformat lo noble en Francesch Carroç⁵⁹⁵ que, si troba les galees de Barcelona e de Mallorca, que se'n torn a València ab elles, e si no les troba dessà Mallorca, que de part del senyor rey prech lo rey de Mallorca e la ciutat que trameten assí, ensemps ab les altres qui'y són de *Barchinona*, totes les lurs galees. E pot dir, ab veritat, que'l senyor rey ha ordonat que si les dites galees vénen assí, que metrà en les dites galees, entre richshòmens, cavallers e hòmens de paratge e altres bones gens, de .DC. a ensús per combatre ab les galees dels genoveses, si vénen en terra del senyor rey o del dit rey de Mallorca.

Ítem, que si al rey de Mallorca e a la ciutat no plahia que les sues galees venguessen assí, e havien cert ardit que les galees dels genoveses venguessen allí per combatre's ab les nostres galees, e les .V. galees de Barcelona eren a Mallorca ab les altres ensemps, que prech [l]o rey de Mallorca e la ciutat de part del senyor rey que ells vullen totes les dites galees reforçar con mils puxen, axí de cavallers e d'altres hòmens de paratge con de ciutadans e de tots hòmens de mar e d'altres aptes a batayla, en tal manera que's pusquen combatre ab les dites galees de genoveses, car al senyor rey sembla que gran mir[v]a seria si ab aytal estol deya hom de no a la batayla contra los dits genoveses. E a açò són tenguts molt lo dit rey de Mallorca e la c[iu]tat, con hi vaja així la honor del dit rey e de ses gens con del senyor rey e de les sues.

Ítem, sia enformat que, en cas que ell sabés que les galees dels genoveses se'n fossen tornades, fassa son poder que, ab les galees de *Barchinona* e de Mallorca, se'n venga a València, car lo senyor rey lurs entén a mostrar cosa en què poran guaanyar. E si al rey de Mallorca ne a la ciutat no plahia que les lurs galees hic venguessen, faça son poder que aquelles de *Barchinona* hic venguen, per ço con, segons que dit és, lo senyor rey lurs mostrarà on poran guaanyar. E si no podia obtenir que aquelles de *Barchinona* hic venguessen, fassa lo dit noble ab les sues galees ço que li parega.

320.

1332, novembre 26. València.

El rei Alfons el Benigne al mestre major de la fusta de les galeres. Li prohibeix tallar alzines sureres ni carrasques dins el terme del castell de Castre, del noble Jaume de Xèrica, pels perjudicis que causarà als seus habitants (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 534, fol. 72v.⁵⁹⁶

N'Anfós, *et cetera*. Al feel seu maestre major ordonat a taylor la fusta per les nostres galees que de present manam fer en la ciutat de València, salut e gràcia. Con ajam entès, per lo noble e amat nostre don Jayme, senyor de Exèrica, que vós taylats e havets feyt taylor en lo terme del castell de Castre çures, appellats en altra manera alcornochs, dels quals los abitans en lo [dit] terme han gran dan, per ço cor los han necessaris a colmen[es], e l'alcayt del dit castell diga que'us farà mostra[r] carrascas e altres fusts dintre lo dit terme

¶ ⁵⁹⁵ Francesc Carròs i Cruïlles († c. 1339), senyor de la baronia de Rebollet, creat almirall per Jaume II el 1313.

¶ ⁵⁹⁶ Segueix una segona carta més precisa, en català (*ibid.*, fols. 72v-73r).

e encara en altres lochs pres d'aquell terme, los quals seran meylors a les dites galees, emperamor de açò, a supplicació del dit noble, vos deïm e·us manam que no taylets ni façats taylor dels dits çures. Encara, volem que no taylets carrascas de tot en lo dit terme, ans vos mudets en altra part on vos mostrarà l'alçayt del [dit] castell, per ço que·ls habitants del dit castell, los quals són del dit noble, no porten ni sostenguen tot lo dan. E açò no mudets en neguna manera. Dada en València, sots nostre segell secret, dijous .XXVI. jorns de novembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXII.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis.

321.

1332, desembre 13. València.

El rei Alfons el Benigne al batle i els jurats de la vila de Cullera, manant-los vigilar que l'avinguda del riu Xúquer no cause danys a les galeres (Pero Peres Sarnés).

ACA, C, reg. 534, fol. 76r.

N'Anfós, *et cetera*. Als feels seus lo batle, justícia, jurats e prohòmens de Cullera, salut e gràcia. Deïm e manam-vos que, si lo riu crex, que siats apercebuts que les galees no romanguessen en sech ni en loch on dan púxan reebre, ans les empenguéssets en lo dit riu, et siats curoses de la guarda d'aquelles, [en tal m]anera que dan alcú no pusquen pendre. E açò en manera alcuna no mudets, car a nós seria grant desplaer e imputar-se hia a vós e a vostres béns. *Data* en València, *idus decembris*, dejús nostre segell secret, en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXII.

*P(etr)us Petri Sarnés, mandato regio facto
per G(uillelmu)m Serrani, consiliarium.*

322.

1332, desembre 17. València.

El rei Alfons el Benigne a l'alamí i a l'aljama de moros de Bunyol, donant-los ordre d'acompanyar el noble Pere de Xèrica en la caça del porc senglar que vol fer dins el terme d'aquest lloc (Arnau Dusay).

ACA, C, reg. 534, fol. 77r.

N'Anfós, *et cetera*. Al alamí e aljama del loch de Bunyol,⁵⁹⁷ gràcia sua. Con lo noble e amat conseller nostre don Pedro de Exèrica entena a anar envés lo dit loch per porchs a caçar, per ço a vós e a cascú de vosaltres deïm e espressament manam que al dit noble los porchs que·y sabrets mostrets, e aquell en la dita caça, con ell anar-hi volrà, seguescats e acompanyets. E açò en neguna manera no mudets. Dada en València, dijous a .XVII. dies de deembre en l'any de .M.CCC.XXXII., sots nostre segell secret.

A(rnald)us Dusay, mandato domini regis. Probata.

¶⁵⁹⁷ Bunyol (Foia de Bunyol) fou senyoriu de l'infant Alfons, ara rei, comprat el 1304 pel seu pare Jaume II, passant després a la línia dels comtes d'Urgell.

1333 (Enc. 1332), gener 6. València.

Circular del rei Alfons el Benigne a les autoritats de Sueca i d'altres llocs. Els anuncia la visita a la vila del seu falconer a fi de capturar un falcó gentil feréstec que hi ha estat vist, i ordenant que ningú no el prenga ni el moleste (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 534, fol. 82r.

N'Anfós, [*et cetera*]. Als feels seus justícia, batles o altres officials de Suecha e dels altres logars a qui aquestes presents vendran o a sos lochstinents, salut e gràcia. Con nós ajam entès que un falcó gentil feréstech ha en aquexes partides, e per esta rahó hi trame-tam lo feel falconer nostre en Jacme Portugal, emperamor d'açò vos manam que façats manament e veda, ab crida, que negú no par al dit falcó ni hi gos parar ne esquivar-lo ne fer negun enuyg, sots pena de la nostra mercè. *Data* en València, sots nostre, *et cetera*, di-merces a .VI. dies de janer en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXII.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis. Pro(bata).

1333 (Enc. 1332), gener 15. València.

El rei Alfons el Benigne a Ramon de Cardona, governador de Sardenya, pregant-li que renuncié a l'opció de compra de la vila de Sanluri en favor de Jofre Gilabert de Cruïlles, el qual vol com-pensar per uns dominis seus ocupats per la corona (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 534, fols. 83v-84r.

N'Anfós, *et cetera*. Al noble e amat conseller nostre en Ramon de Cardona, go-vernador general del regne de Sardenya e de Còrsega, salut e dilecció. Fem-vos saber que, nós estans en la conquesta de la isla de Sardenya, fem tractar matrimoni al noble e amat conseller nostre en Joffre Guilabert de Cruelyes, estan en nostre servey en la dita conquesta, e el dit noble consentí e obeý a tot ço que nós volguem e manam del dit ma-trimoni, al qual donam per heretament, per rahó del dit matrimoni, algunes viles, entre les quals ne havia quatre en la curatoria de la Trazenta, les quals quatre viles enaprés, per rahó de la pau feyta entre nós e els pisans, li levam, sens que neguna esmena per nós al dit noble no fo feyta, mas prometem-li que, abans que a null hom hi donàssem neguna here-tat ni altra cosa, li fariem satisfacció e esmena de les dites quatre viles. E con, per les dites rahons, e encara per molts agradables serveys que'l dit noble nos ha feyts e s'esforça de fer contínuament, nos tingam molt per tenguts a ell de fer-li la dita satisfacció e esmena, e no trobàssem en què ni de què la li feéssem, fem tractar ab la noble na Urracha d'Entença, comtessa de Pallars, que li faés venda del dret que havia en la vila de Selluri e, d'altra part, donam al dit noble tot lo dret que nós haviem en aquella vila, e no-res-menys li feem alguna ajuda a la compra d'aquella vila. On, con après l'amat de consell nostre en Ramon Çavayl e el feel scrivà del nostre segell secret en Climent de Salavert nos reduguessen a memòria que nós haviem a vós donada la fadiga de la dita vila, nós, considerans que a vós no desplaürà açò, pus tant ho tenim a [c]or e tant nos en teníem per obligats, axí con a cell qui desijats plaer a la nostra volentat e d[e]sig, volem-vos-o significar axí con [està] en

veritat, e pregam-vos que no·us desplaïa, cor cert siats que nós vos en farem tal esmena que·n serets bé pagat e satisfet axí con és rahó. E confiam tant de vós que creem certament que, esguardan totes les coses desús dites, vós serets pagat de ço que nós ne havem ordonat. Dada en València, sots nostre segell secret, divenres .XV. jorns de janer en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXII.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis. Probata.

325.

1333 (Enc. 1332), gener 17. València.

El rei Alfons el Benigne al seu germà, l'infant Pere, comte de Ribagorça i d'Empúries, amb el prec que mane als vassalls seus de la vall d'Uixó transportar fins al pla la fusta que s'ha tallat al bosc del castell de Castre, per a la construcció de les galeres a València (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 534, fol. 84r-v.

Molt car frare. Fem-vos saber que havem feyta taylor molta fusta en lo terme [e] bosch del castell de Castre,⁵⁹⁸ lo qual és del noble don Jayme, senyor de Exèr[ica, a] ops de les galees que fem fer en la playa de la ciutat de València. On, con la obra de les dites galees requira gran cuyta, segons que sabets, per ço la vostra fraternitat pregam que encontinent façats manament a tots los crestians e moros de la vall de Uxó qui bèsties agen que traguen e ajuden a trer la dita fusta del munt e bosch desús dits entrò al pla, cor nós los farem satisfer encontinent de loguer covinent. En altra manera, la dita fusta [n]o·n seria exida, segons que havem entès, d'aquí a la festa de sent Johan de juny, e seria gran torb e lagui dels afers, ço que Déus no vulla. Dada en València, sots nostre, *et cetera*, digmenge .XVII. dies de janer en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXII.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis. Probata.

326.

1333, abril 16. Montblanc.

El rei Alfons el Benigne a Felip de Boïl, tresorer, i Guillem Serra, batle general del regne de València.

Els mana que requeresquen els jurats de València, els administradors de la imposició ordenada en aquest regne per a la constitució de l'armada i els acordadors de l'estol, que armen amb urgència les primeres deu galeres previstes, ensems amb les de Barcelona i de Mallorca, preveient un atac de genovesos i granadins confederats. Adjunta la informació corresponent (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 534, fols. 122r-123r.⁵⁹⁹

Alfonsus, et cetera. Dilectis consiliariis nostris Philipo de Boïl, thesaurario, et Guillelmo Serani, baiulo regni Valentie generali, salutem et dilectionem. Cum nos iuratis et universitati civitatis Valentie, necnon aministratoribus impositionis in dictis civitate et regno ordinate, ac acordatoribus armate in ipsa civitate proximo fiende, per alias nostras litteras scribamus ut relatibus vestris super hiis

¶⁵⁹⁸ Vid. *supra* doc. 320. ¶⁵⁹⁹ Precedeixen i segueixen altres documents sobre el mateix afer.

que pro nostra parte eis exposueritis adhibeant plenam fidem, nosque super eis vos per capitula que vobis nostro sigillo secreto munita per latorem presentium ordinavimus transmittendam duxerimus plenarie informandos, eapropter volumus vobisque dicimus et expresse mandamus quatenus exponendo diligentissime credentiam predictam iuratis et universitati ac aministratoribus et acordatoribus supradictis, cum predicta nobis nec imerito⁶⁰⁰ cordi existant, circa expeditionem c[el]lerem et felicem decem galearum quas per totum presentem mensem aprilis armari infallibiliter petimus [et] mandamus in civitate Valentie antedicta, ut per tenorem ipsorum capitulorum poteritis liquide intueri, et continuationem aliarum decem in ipsa civitate armandarum, cum summa diligentia vacetis penitus ac etiam intendatis, cum predicta celeritatem non modicam et non aliquam moram, ut pro certo didicimus, patiantur. Et hoc non immutetis modo aliquo seu etiam differatis, nec a civitate Valentie recedatis nec aliis negotiis vacetis, donec dicte decem galee expedite fuerint per hunc mensem, sicut nobis placere [c]lupitis et servire. Data in Montealbo, sub nostro, et cetera, .XVI.º kalendas madii anno Domini .M.ºCCC.ºXXX.º tertio.

Idem (Clemens de Salaviridi, mandato regio facto per vicecancellarium).

Lo senyor rey és informat, e ha sabut, que·ls janoveses tenen en mar .XV. galees de cors per dar don a les gens del senyor rey.

Ítem, és informat que .IX. galees de janoveses, per navegar o sots color de navegar, són en Barberia, que porten mercaderies d'un loch a altre.

Ítem, algunes altres galees de janoveses són en Romania e en altres partides que naveguen.

Les quals galees totes, sens altra armada, leugerament e dins breus dies, porien esser justades per dar don a les gens del dit senyor rey; e, si galees nostres no eren abans en mar en tal nombre que poderosament poguessen aquelles contrastar, porien venir en les mars del dit senyor rey e del rey de Mallorca e, oltra la desonor que se'n seguiria, porien fer gran dan, e encara enbargar la armada nostra en tal guisa se porien cuytar.

Ítem, és informat que·ls janoveses an tractada confederació e enpreniment ab lo rey de Granada contra lo dit senyor rey e ses gens.

Ítem, és informat que·ls moros an en mar, al Estret o al munt de Jubaltari, .XII. galees grosses e, oltra aquelles, moltes azaures e altres vexells pochs.

Ítem, és informat que·l dit rey de Granada,⁶⁰¹ ab gran ajuda de gens del rey d'Algarb, de peu e de cavall, que són passades deçà en gran nombre, tenen assetjats lo mont de Jubaltari e altres lochs del rey de Castella, e diu-se que·l mont de Jubaltar és en punt de perdre e és ja aplazat.

Si les galees dels janoveses e dels moros unides venien en les mars del regne de València, porien esdevenir grans perills al regne desús dit, cor los moros de Granada, ab la ajuda desús dita, entrarien e porien entrar per terra, e los moros del regne de València se porien alçar e ajustar ab los moros del rey de Granada, e les galees dels janoveses e dels moros, per lo dit enpreniment, porien venir per mar e portar viandes de Barberia als moros. Porien, encara,⁶⁰² tolre la mar, si les nostres galees no eren enans en mar, e vedar que

¶ ⁶⁰⁰ *nec imerito*, lectura dubtosa. ¶ ⁶⁰¹ Muhammad IV havia recaptat ajuda dels benimerins i assetjava la plaça

castellana de Gibraltar des de febrer (FERRER I MALLOL, *La frontera amb l'Islam...*, p. 135). ¶ ⁶⁰² *encara*: «encara».

viandes no vendrien a la ciutat ni al regne, la qual ciutat, sens ajuda de gra de mar, no's poria molt sostenir. E tot ço està apparellat, que's poria fer dins breus dies.

Per què lo senyor rey, veent los perills grans que per les coses desús declarades se porien esdevenir al regne de València, ha pensat molt con s'i poria provehir, e troba que consell no s'i poria donar si les dites coses s'esdevenien sinó en una manera, ço és, que a València, ivaçosament, sien primerament armades .X. galees, e a Barchelona .X. e a Mallorca .X., e que aquestes sien espegades per tot abril, e, ab la ajuda de Déu, tolran la mar als janovesos e als moros e cessaran en gran partida los dits perills, car los moros, sens ajuda de mar, no porien molt romanir en regne de València. Axí, emperò, que, espegades les dites .XXX. galees, continuament sien espegades e armades les altres .XXX. galees, ço és, .X. en cascuna ciutat. E axí és atorgat per la ciutat de Barchel[on]a, e lo senyor rey ha haüda letra e cert ardit que, per les rahons desús dites, cuyten d'armar .X. galees primeres, que seran armades per tot aquest mes.

E altra manera no's troba a esquivar los perills, car si hom esperava que totes les .LX. galees se armassen ensemps, la armada dels janovesos e dels moros poria leugerament prevenir e embargar la nostra.

Per què lo senyor rey ha provehit e vol e mana que les dites .X. galees sien primerament espegades e armades en cascuna ciutat, e en la ciutat de Mallorca.

Similia capitula de verbo ad verbum fuerunt missa acordatoribus armate et amministratoribus impositionis in regno et civitate Valentie ordinate.

327.

1333, abril 29. Montblanc.

El rei Alfons el Benigne a Francesc de Vinatea, Martí Marçó i Domingo de Clarмонт, ciutadans de València, sobre la planificació de l'estol que s'arma contra genovesos i granadins, a càrrec de la ciutat i del regne, ensems amb Barcelona i Mallorca, i la imposició establerta per a finançar-lo, assumpte tractat secretament entre aquells, on vol que li prestén consell (sense escrivè, però Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 537, fol 161r-v.

N'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Cerdunya e de Còrcega, e comte de *Barchinona*. Als feels seus en Francesch de Vinatea,⁶⁰³ en Martín Marçó e en Domingo de Clarмонт, ciutadans de València, salut e gràcia. Havem reebuda vostra letra en la qual, entre les altres coses, nos faés saber ço que vós, ensemps ab en Felip de Boýl e en G(uillem) Serra, havets secretament comunicat e parlat enfre vós, ço és, que pus lo genovès aquest any no fa o par que deja fer altre estol o armada majós d'aquela que feta ha, parria que ab la armada de .XXX. galeas que en present manam armar enfre *Barchinona*, València e Maylorches nos poguéssim fixar e passar aquest estiu, e que'y complíssem

¶ ⁶⁰³ El cèlebre Francesc de Vinatea (†1334), exaltat com a heroi cívic per fra Francesc Eiximenis, era administrador per la ciutat de València de la imposició de l'armada contra granadins i genovesos (M. SÁNCHEZ

MARTÍNEZ, «La contribución valenciana a la Cruzada granadina de Alfonso IV de Aragón (1327-1336)» *I Congrés d'Història del País Valencià*, II, 579-598, p. 583 i docs. 2 i 3).

quant al cas d'are, e que les .X. galeas que romandrien a armar de les .XX. que nós e'l general del regne de València devem armar, segons les covinences, romanguessen a armar tro en la primavera instant, e que la imposició veyla e novela no cessàs, ans romangués e's cuyllís tro a compliment de ço que'ns roman a pagar de les .C.X. *millia libras*, e encara de ço que porien costar de armar .V. galeas que lo dit general hauria a armar de les romaments .X. galeas. Mas açò pensàv[e]ts e veyets que's havia a moure ab aytal manera que, ans que d'açò parlàs hom ne tractàs res, s'espeagassen del tot les .X. galeas que en present entenem armar, e con serien partides, a inducció nostra o d'altre per nós, que's moguéss a aquesta manera al jurats e prohòmens de la⁶⁰⁴ ciutat, segons que nós, ab nostre conseyl, acordariem e tenríem per bé. E creyets que venrien a bon acabament ab bones maneres e sàvies que hom hi pendria, e specialment aquesta: que la cuylita tota de la imposició vingués en poder de cer[t]s prohòmens per fer-ne en son temps la dita armada, mas enfretant parria que fos profi[tó]s que carta nostra de creença fos tramesa als acordadors de la taula de la armada e als aministradors de la imposició, que creeguessen als dits en Phelip de Boyl e a'n G(uillem) Serra de [ço] que de part nostra lus dirien, e la creença parria que fos aytal: que de part nostra lus manassen que retinguessen la [via] de [a]cordar companya e de fer altres pertreys, sinó ayant con seria necessari al armament de les .X. galeas que ara manam espeagar, e que'ls diguéssent secretament la rahon. Per què, les quals coses bé e complidament enteses, vos responem que havem haüt plaer de ço que havets pensat e significat a nós en los dits affers e loam la vostra diligència, e hauríem gran plaer que's pogués seguir e complir, cor veem e entenem que seria gran endreçament e aleujament dels affers. E entenem que a les ciutats de *Barchinona* e de Maylorches plaurà, mas quant és a la ciutat e al regne de València, segons lo cas e'l estament en que'l fet és, veem difficultat e duptes, per ço con lo fet de la armada e de la imposició és atorgat a nós sots certa forma per la dita ciutat de València e per lo general del regne, e axí, covendria haver consentiment d'aquels mateys a les coses damunt dites, la qual cosa seria molt difícil de acabar en absència nostra. Per què-us pregam que vosaltres, qui sabets molt en açò, hi pensets e hi cerquets aquela manera que bona sia e que vejats possible que nós hi dejam tenir. E açò con pus breu porets, cor lo fet no requer triga, per rahon del temps qui és breu. E tantost fets-nos saber ço que'y haurets acordat e pensat per ço que nós hi puscam proveyr en aquella manera que's cové. Quant a ço que'ns fets saber de almirayl, vos responem que nós, dins breus dies, hi entenem a provehir en manera, si a Déu plau, que al offici e als affers serà ben provehit. Dada en Montblanch, a .XXIX. dies del mes d'abril del any de nostre Senyor .M.CCC.XXXIII.

328.

1333, abril 30. Montblanc.

Informació donada pel rei Alfons el Benigne al noble Guillem de Cervelló, portantveus de procurador de Catalunya, sobre la forma de portar a terme l'execució dictada contra el vescomtat de Bas (sense escrivà).

ACA, C, reg. 527, fols. 67r-v i 71r-v.

¶ ⁶⁰⁴ de la: «del».

Super processu faciendo contra vicecomitatum de Basso et detentores eiusdem.

Alfonsus, Dei gratia rex Aragonum, et cetera. Universis et singulis militibus ac universitatibus seu hominibus vicecomitatus de Basso, salutem, et cetera. Ad vestram notitiam credimus pervenisse qualiter nos potestates dicti vicecomitatus et castrorum etiam de Castrofollito et de Montecauto et de Monterosso, que pro nobis tenentur in feudum, petivimus nobis dari, cum autem nos, ratione contradictionis inuente super dandis nobis potestatibus antedictis, et quia ad scientiam nostram pervenit quod dictus vicecomitatus de Basso, cum eius castris et locis predictis, fuit alienatus sine assensu et firma nostris, cui alienationi nostrum non prebuimus assensum, immo statim cum scivimus eidem contradiximus et etiam contradicimus,⁶⁰⁵ intendamus ad apprehensionem et emparam dictorum vicecomitatus et castrorum et detentores eiusdem procedere et procedi facere, et ad executionem huiusmodi faciendam nobilem et dilectum consiliarium nostrum G(uillelmum) de Cervilione, gerentem vices procuratoris in Cathalon[ia] pro inclito infante P(etro), karissimo primogenito et generali procuratore nostr[o], duximus deputandum, idcirco vobis et singulis vestrum, predicta significantes, dicimus ac sub fide qua nobis tenemini expresse mandamus quatenus dicto gerenti vices proc[ura]toris, i[n] exequione predicta et processu eiusdem, nullum impedimentum, rebellionem, contrarium, disturbium seu obstaculum faciatis, immo eidem attendatis et assistatis super premissis exequendis et complendis auxilio, consilio et favore, eique tanquam deputato a nobis pareatis et obediat super hiis que ratione premissa vobis duxerit iniungenda. Hec itaque curetis exequi et complere; aliter, scire vos volumus et pro certo quod si dictum mandatum nostrum, quod non credimus, neclexeritis vel contradixeritis adimplere, et propterea vobis dampna aliqua sequeretur, vestre imputabitur inobedientie sive culpe, et nichilominus contra vos et quemlibet vestrum ac bona vestra procedemus et faciemus procedi, iustitia mediante. Data in Montealbo, .II.º kalendas madii anno Domini .M.ºCCC.ºXXXIII.º

606

Informatio tradita nobili Guillelmo de Cervilione super processu predicto vicecomitatus de Basso.

Memòria de les coses que'l noble en G(uillem) de Cervelló, portantvés de procurador, deu dir e fer en los affers de la execució per ell f[a]edora contra lo vescomptat de Bas.

Primerament, que se'n vaje a Vich e que, al pus deliure que puxa, faça plegar los cavallers e les osts en Vich, ço és, de Bajes, de Manresa, de Berga e de Bergadà, e de Vich e d'Osona e de Vallès.⁶⁰⁷ E mentre les osts⁶⁰⁸ se plegaran en Vich, lo dit portantvés de procurador vege's ab lo vescompte de Cabrera, e parle ab ell e'l induga e'l requira que meta lo vescomdat en mà del senyor rey⁶⁰⁹ e que no's meta a contrastar lo procés del senyor rey, donan-li a entendra los dans que li'n porien provenir, segons la informació que'l dit senyor rey n'à dada al dit portantveus de procurador.

Ítem, que se'n men en Berenguer Vives e que a consell d'ell anant en la execució, si a fer-la haurà. E que protest al dit vescompte de tots dans, messions e interesses que'l senyor rey e'l dit portantveus de procurador e'ls cavallers e les osts sostendran per lo contrast seu, e puy's anant a la execució.

¶⁶⁰⁵ et etiam contradicimus, interlineat. ¶⁶⁰⁶ Segueixen altres documents sobre aquesta qüestió. ¶⁶⁰⁷ Vallès: «Valls».

¶⁶⁰⁸ osts: «ots». ¶⁶⁰⁹ Bernat de Cabrera pretenia drets

sobre el vescomtat de Bas, revertit a la corona, i al capdall el va obtenir per permuta (SOBREQUÈS, *Els barons...*, p. 101; cf. FLUVIÀ, *Els primitius comtats...*, p. 139).

Ítem, que trameta les cartes que se'n porta en aquells cases e maneres que a presentar fan, segons la informació a ell donada.

Ítem, que si per aventura lo vescompte de Rochabertí o son frare o altres richshòmens se metien en lo vescomptat a contrast del dit portantveus⁶¹⁰ de procurador, axí que fossen tants que fos perill, que encontinent que'u significh al senyor rey, e ell provehirà-hi.

329.

1333, maig 13. Montblanc.

El rei Alfons el Benigne al seu primogènit, l'infant Pere, aconsellant-li que no permeta la batalla entre Pero Lopes de Silves i Sancho Lopes de Boltaña (Bonanat Sopera).

ACA, C, reg. 527, fol. 100r-v.

N'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al molt alt infant en P(ere), car primogènit e general procurador nostre, salut e benedicció de pare. L'altre dia entès ço que en Lorens Cima, jutge de la nostra cort, nos dix de part vostra, e, regonegut encara lo procés fet sobre la batayla fermada entre en Pero Lópeç de Silves e'n G(arci)a Lòpiç de Silves, de la una part, e en Sanxo Lòpiç e Enego Lòpiç de Boltanya, frares, de l'altra, nós vos scrivim per letres nostres que'ns paria que la dita batayla, majorment pus que era estada reebuda, se degué fer, e encara, per tolre periyl de les parts, e specialment d'aquels qui són reptats, deguéssets abreujar lo dia assignat a la dita batayla aytant con bonament poguéssets. Mas ara, con a nós sia estat significat que, segons lo fet e la manera dels reptaments, no'y ha cas de batayla, mas, per tal con les parts renunciaren al fur, és en vostra mà que la batayla se faça o ces, e que d'aquesta oppinió són los savis e foristes de Aragó, e encara, regonegut lo fet en vostre conseyll, s'és axí atrobat, ço és, que no'y ha cas de batayla, mas que és en vostra mà, segons que dit és, volem e havem per bo que vós, encontinent, per ço con lo fet no requer triga, ab aquels de vostre conseyll e ab los savis de la ciutat de Ceragoça, aquels que'us sia semblant, façats diligentment regonèxer e examinar en vostre conseyll lo fet damunt dit, e si trobats que no'y haja cas de batayla, que vós prenats lo fet en vós e, après, que aportets los affers a estament [d]egut. E açò volem que façats con pus breument porets, per ço con a la .I.^a part o a l'altra poria tornar a periyl gran la triga. Dada en Montblanch, a .XIII. dies del mes de mag del any de nostre Senyor .M.CCC.XXXIII.

Bo(nanatus) de Petra, mandato regio.

330.

1333, maig 13. Montblanc.

El rei Alfons el Benigne a Miguel de Gurrea, governador d'Aragó, sobre la batalla empresa entre Pero Lopes de Silves i Sancho Lopes de Boltaña, fent-li saber que ha demanat a l'infant Pere que dirimesca ell la qüestió (Bonanat Sopera).

ACA, C, reg. 527, fol. 100v.

¶ ⁶¹⁰ *portantveus*: «portantvés», corr.

N'Amfós, *et cetera*. Al amat nostre en Michel de Gurrea, governador d'Aragó per lo molt alt infant en P(ere), car primogènit e general procurador nostre, salut, *et cetera*. Fem-vos saber que nós scrivim al dit infant en P(ere) sobre lo fet de la batayla que és estada reebuda per él entre en Pero Lòpiç de Silves e en G(arci)a Lòpiç de Silves, de la una part, e en Sanxo Lòpiç e Enego Lòpiç de Boltanya, frares, de la altra. E fem-li saber, entre les altres coses, que faça per aquels de son conseyl, e ab los savis de Saragoça, regonèixer aquest fet, e si trobarà que no-y haja cas de batayla, que prenga en si lo fet e après que aport lo fet a estament degut, segons que en la letra que nós trametem sobre açò al dit infant en P(ere) porets veure que és contengut. Per què volem e-us manam que si, en cas que no-y haja cas de batayla, lo dit infant pendrà lo fet en si, segons que dit és, vós, en aquest cas, procurets e façats aytant con porets que'l dit fet venga a estament degut, e assenyaladament que sia proveyt als reptats⁶¹¹ en guisa e en manera que la lur fe romanga salva e sens tota lesió. Dada en Montblanch, a .XIII. dies del mes de mag del any de nostre Senyor .M.CCC.XXXIII.

Idem (Bonanatus de Petra, mandato regio).

331.

1333, maig 16. Montblanc.

El rei Alfons el Benigne als jurats de València, als administradors de la imposició dictada per a l'armada contra els genovesos i granadins i als seus acordadors, responen-los sobre la jurisdicció i dotació del noble Francesc Carròs, capità de l'estol, i altres qüestions que li havien fet arribar prèviament per capítols. Els urgeix l'armament de les galeres, pel perill en què es troba la plaça de Gibraltar (Bonanat Sopera).

ACA, C, reg. 537, fols. 168v-169r.

N'Amfós, *et cetera*. Als feels nostres los jurats de la ciutat de València e als aministradors de la imposició e als acordadors de la taula de la armada, salut, *et cetera*. Reebuda havem vostra letra que'ns havets tramesa, en la qual eren contengudes per capítols alcu-nes coses necessàries al espegament de les .X. galees que ara se armen en la dita ciutat d'aqueles .XX. galees que's deuen aquí armar per nós e per lo general del regne.⁶¹² Les quals letra e capítols complidament enteses, vos responem, quant al primer capítol, que nós donam e atorgam al noble en Francesch Carroç, capità de les dites .X. galees, poder e jurisdicció, axí con per nós fo donat e atorgat en la armada del estiu passat al noble en Carroç, pare seu, e d'açò vos trametem carta per lo portador de la present letra. Al segon capítol, de la provisió del⁶¹³ dit capità, vos fem saber que nós, haüt esguart a la persona del dit en Carroç pare e al càrrech que él havia de messió e de àls, tenim per bé que'l dit capità, fiyl seu, haja provisió e acurriment, ço és, de la meytat d'aytant con pujà la provisió e'l acurriment del dit pare seu, e part açò, haja los drets acostumats, axí con lo dit pare seu. Plau a nós, encara, que .I.^a o .II. barches armades yvaçosament sien trameses en Cerdanya per rahon del bescuyt, segons que és contengut en lo tercer capítol, e sobre açò

¶ ⁶¹¹ *reptats*: «reptas». ¶ ⁶¹² *Vid. supra* doc. 327. ¶ ⁶¹³ *del*, repetit a l'orig.

scrivim e fem manament ab letres nostres duplicades, liurades al portador de la present, en aquella forma que les demanats, jat[si]a que l'altra dia sobre açò matex haguéssem feta altra letra nostra que·us tramesem sobre açò. Al quart capítol, de metre cavalers e ciutadans entrò a nombre de .IIII., e alguns hòmens de mar, ço és, .II. o .III. per galea, ultra los acordats e tenguts d'aqueles, per donar conseyl e per fortificació, vos fem saber que·ns plau e tenim per bo que·y sien meses .II. hòmens de mar per galea qui sien⁶¹⁴ hòmens esperts en lo navegar, e encara cavallers e ciutadans tro a .IIII., sens plus, entre totes les galees, e que·ls sia fet acurriment ab què·s pusquen arrear e haver viandes a coneguda vostra e de dit capità, e sia proveÿt que·s faça con ab menor messió puscha. Ítem, quant al fet d'en R(amon) Costa, que anàs en la dita armada, vos responem que nós duptam que·s puxa fer, per ço con, segons que vós sabets, él és estat elet a la aministració per part dels richshòmens e cavalers, per què volem que vosaltres que ho regonegats e, si fer-se pot, nós, quant en nós és, hi consentim e·l hi tenim per bo, e que en aquest cas puxa subrogar en la dita aministració n'Andreu G(uillem) Scrivà, aytant con lo dit en R(amon) serà absent per rahó del dit viatge; e d'açò encara scrivim al dit n'Andreu G(uillem) ab letra nostra que reeba la dita subrogació, la qual li podets presentar en cas que vejats que sia cosa que·s puxa fer, segons que dit és. Plau-nos, encara, que vós, dits jurats e prohòmens de la ciutat, puxats elegir .II. clavaris que vagen en la dita armada e constituir a aquels lur salari, segons que en lo .VII.^{en} capítol és contengut, los quals entenem, emperò, que sien de aquels cavallers o ciutadans o hòmens de mar qui, segons que damunt és dit, seran enadits ara a la armada de les dites .X. galees. De la forma del navegar de les dites .X. galees que paria a nós e al capità e als prohòmens de la dita ciutat que degen tenir, ço és, de la via que deuen fer, vos fem saber que axí matex plau a nós e ho tenim per bo, salvant que duptam que fos periyl de anar tro en Sicília, emperò lo capità e·ls altres de la dita armada, ab los altres de les armades de *Barchinona* e de Maylorches, ne facen ço qui meylor lor ne parrà; e quant a fer la via de Spanya, primerament vos haviem ja scrit per altres letres nostres per les rahons en aqueles contengudes. Del espeegament de les dites .X. galees vos manam que siats diligents e curoses, per lo gran periyl qui és en la triga, specialment per lo fet de Gibaltar, e que no·us metats en altres declaracions de capítols; d'altra guisa, aquexes galees tardarien massa e farien tardar les altres. Dada en Montblanch, .XVI. dies del mes de maig del any de nostre Senyor .M.CCC.XXXIII.

Idem (Bonanatus de Petra, mandato regio).

332.

1333, maig 17. Montblanc.

El rei Alfons el Benigne a Guillem de Cervelló, lloctinent de procurador general a Catalunya, sobre l'execució contra el vescomtat de Bas, que vol que duga a terme sense dilació (Berenguer Salvador).
ACA, C, reg. 527, fols. 90v-91v.

N'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Sardenya, de Còrsega, e comte de *Barchinona*. Al noble e amat conseller nostre en G(uillem) de Cerveló, tinent

¶ ⁶¹⁴ meses... sien, interlineat.

loch de procurador en Cathalunya per lo molt alt inffant en P(ere), car primogènit e general procurador nostre, salut e dilecció. Havem reebuda una letra vostra, ab una cèdula qui era enclosa en aquella, e encara una altra letra a vós tramesa per los consellers e prohòmens de Manresa, en la qual letra vostra nos feés saber ço que havets enantat e entenets a fer en los affers de la execució del vescomtat de Bas.⁶¹⁵ A les quals coses vos responem, quant al fet de les hosts, que nós, per cartes ho letres nostres, fem esprés manament als veguers e batles dels lochs a qui ja'n havem scrit que encontinent destreguen fortment e fassen fer les hosts, ab les quals seguesquen vós e fassen segons que vós lus manarets. Mas quant a la host de la ciutat de Vich, per les rahons que vós nos havets significades, havem ordonat que de[ja] cessar quant a ara, axí emperò que aquells de la dita ciutat fassen e complesquen en trametre viandes e tenir bastes les hosts e tenir segurs los camins, segons la resposta que us han feta sobre açò, e que d'aç[ò] hajats d'ells aquella segurtat que puxats; e d'açò scrivim al veguer nostre de Osona que no ls fors a fer la dita host, ne entenem que vós al cas d'ara los ne dejats forsar. Quant a la vista del vescomte de Cabrera, tenim per bé que fassats segons la informació que us fo liurada, e que tota hora vos membre de la protestació a fer segons la dita informació. Plau-nos, axí matex, de les postats que havets demanades al dit vescomte, e volem que les fassats reebre per los veguers en la vostra letra contenguts e, aquelles reebudes, les fassats bé guardar e retenir tro altre manament hajen de nós. Quant al fet d'en Monichó de Puigpardines, qui té Castellfollit e que's diu que no entén a contrastar la dita execució, vos responem que ns plau que vós en aquella execució vos ajudets del dit castell, e podets dir al dit Monichó de part nostra que nós no li entenem a fer ne li farem negun tort. Axí matex, segons que ns havets scrit, axí de les forces establides e de la companya qui és en lo dit vescomtat con de les altres coses que puxats saber en los affers, certificats-nos-en tota hora que puxats e a vós sia semblant. Sobre lo fet de la dona de Santa Pau, de ço que us ha tramès a dir, vos responem que nostre enteniment és que si vós trobats que ella no do secors ne ajuda al vescomte, ans do passatge e ajuda de viandes e d'altres coses a les hosts en ço que puxa, e no a ell ne a res del seu, e encara que son fill ne companya lur no sien a defeniment ne ajuda del dit vescomte, que vós, en aquest cas, cessets de demanar les postats a la dita dona, e que d'açò se oblich la dita dona en poder vostre a perdre tot quant ha si contra açò faya, axí con ella, segons que deÿts, vos ha tramès a dir per un cavaller seu. Del fet per què us han scrit los prohòmens de Manresa, havem vista la dita letra a vós tramesa, e fem-vos saber que ja era pervengut a oÿda nostra e no és nostre enteniment que per açò dejats leguiar lo procés del dit vescomtat, ans manam expressament per altra letra al vaguer de Bages que, no contrestant lo dit feyt, destrenga les osts e sia ab vós en lo dit procés, car nós en aquell fet, so és, sobre la mort del degà de Manresa, provehirem per altra manera deguda. E jassia açò que nós entenam que vós siats en aquests affers diligentment,⁶¹⁶ emperò, per ço con aquests affers toquen molt a nós e ls havem feyt a cor, e per ço, encara, con quan més los exeminam més trobam nós haver bon dret e més nos fermam en lo dit procés o axequió a fer, sollicitam-vos⁶¹⁷ que, en totes aquelles guises que porets, cuytets de fer lo dit procés, especialment per raó del temps, qui és pus covinent e de major avantatge a les hosts e de major

¶ ⁶¹⁵ *Vid. supra* doc. 328. ¶ ⁶¹⁶ *diligentment*: «diligentment».

desaventatge a l'altra part, per los blats e altres fruyts, e per la triga se poria seguir major dampnatje a les hosts e embargament dels affers. E vós, encontinent, fets presentar les lletres als dits veguers e oficials per rahó de les hosts, car nós lus escrivim espressament que tantost sien ab vós ab les hosts demunt dites. *Data en Montblanch, diluns a .XVII. dies del mes de maig del ayn de nostre Senyor .M.CCC.XXXIII.*

*Berengarius Salvatoris, mandato regio facto
per Bo(nanatum) de Petra.*

333.

1333, juny 18. Montblanc.

Part dels capítols de l'avinença entre el rei Alfons el Benigne i Bernardí, vescomte de Cabrera, sobre el vescomtat de Bas, referents a la presa de possessió per part del veguer de Girona d'aquest territori, amb els castells i llocs que li pertanyen (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 527, fols. 116v-117r.

Alfonsus, et cetera. Fideli suo P(etr)o de Sancto Clemente, vicario Gerunde et Bisulduni, vel eius locum tenenti, salutem, et cetera. Scire vos volumus quod negotium questionis existentis inter nos et nobilem Bernardinum, vicecomitem Caprarie, super vicecomitatu de Basso est conventum sub certis formis contentis in capitulis inde factis. Et cum inter alia dictus vicecomes teneatur derelinquere, et dereliqui facere libere et cum effectu a quibuscumque aliquid ibi detinentibus, vicecomitatum predictum et castrum de Castrolfolito et alia castra et loca ac lia que ibi habeant vel teneant, vigore contractus initi cum nobili Ugueto de Impuriis aut alio, nobis seu vobis nomine nostro recipienti, infra .XXI. dies computandos a die qua computabitur .IIII. idus iunii anno subscripto in antea, eapropter volumus ac vobis dicimus et mandamus quatenus in dicto negotio procedatis iuxta informationem quam in scriptis vobis mittimus presentibus interclusam, super eis curam et sollicitam diligentiam impendendo. Data in Montealbo, .XIII.º kalendas iulii anno Domini .M.CCC.ºXXXIII.

Bernardus de Podio, mandato regio, cui fuit lecta.

La qüestió del vescomdat de Bas és avenguda en certa manera entre'l senyor rey e el vescomte de Cabrera. E entre les altres coses, és avengut que'l dit vescomte desempar e fassa desemparar dins espay de .XX. dies, comptadors del dia que's comptava .IIII.º idus iunii a avant, a tothom qui res tenga en lo dit vescomdat,⁶¹⁸ realment e ab acabament, lo dit vescomdat e Castellfolit e tots los altres castells, lochs e altres coses del vescomdat sobre dit, segons forma de .I. capítol de les covinences la tenor del qual és aytal:

«Avengut és entre'l senyor rey e lo noble vescomte de Cabrera que'l dit noble o aquells qui res y tenguen desemparen al senyor rey, o a qui él ordonarà reebent per nom d'ell, lo vescomdat de Bas e Castellfolit e tots los altres castells e lochs e tot ço que hagen ni tenguen per lo contracte fet ab lo noble n'Uguet d'Empúries o ab altre, e que assò faça lo dit noble dins lo temps davall contengut.

¶ ⁶¹⁷ *sol-licitam-vos*: «sol-licitan-vos». ¶ ⁶¹⁸ *vescomdat*: «vescomptat», corr.

Lo veguer de Girona deu anar personalment al dit vescomdat dins los dits .XX. dies, e que, en tot cas, hi sia lo darrer dia, si abans no eren fetes les coses davall scrites, e reeba poderosament a ses mans, en nom del senyor rey, lo dit vescomdat, castells e lochs, ab tota jurisdicció e ab tots universes drets, fruyts, rendes e esdeveniments dels dits vescomdat e castells e lochs.

E reebut lo dit vescomdat, lex usar los veguers de Girona e de Besulldú e de Osona e de Campredon en los lochs on han acostumat de usar e, quant als altres lochs del dit vescomdat en los quals lo vescomte ha jurisdicció, ordén alcuna bona persona qui ús aquí de la dita jurisdicció per lo senyor rey, e meta batles e oficials, aquels qui necessaris hi sien, e que les forces dels castells semblantment coman a bones persones, ab messions covinents.»

334.

1333, juny 23. Montblanc.

El rei Alfons el Benigne al noble Jaume, senyor de Xèrica, donant-li llicència, complagut, per a anar a combatre els moros al costat del rei de Castella (Pere Llobet).

ACA, C, reg. 527, fol. 122r.⁶¹⁹

N'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al noble e amat conseller nostre don Jayme, senyor de Xèricha, salut e dilecció. Havem reebuda vostra letre, en la qual, entre les altres coses, nos feyets saber que vós, veent que nós, quant a ara, no havíem affers en los quals personalment haguéssim anar ne als quals vostre serviý fos necessari, e volén servir a les coses que a nós són obligades, e sabent que'l rey de Castella se havia a combatre ab los moros,⁶²⁰ havets acordat de anar al dit rey e esser ab ell en los dits affers, per què supplicàvets a nós que, si açò haviets fet sens llicència e volentat nostra, vos ho deguessem perdonar. Les quals coses, don Jayme, e les altres en la dita vostra letra contengudes plenerament enteses, vos responem que havem per agradable ço que havets fet, vehent que és a serviý de Déu e del dit rey de Castella, lo qual nós reebem axí con si a la nostra persona era fet. Quant a les pregàries que demanats que façam fer, vos responem que nós pregam e farem pregar nostre senyor Déus que Ell vos adreç en los demunt dits affers, e no dup-tam que no-u faça. Quant a les armes de nostre cors e als fills de cavallers de casa nostra que demanats, vos responem que nós, molt volenterosament, vos ho tramesérem axí con ho demanats, e ja ho havíem ordonat,⁶²¹ mas depuys, esguardada la brevia del temps, és estat semblant a nós que no-y conseguírem ab temps, e axí havem-los fets romanir, mas

¶ ⁶¹⁹ Una primera redacció de la carta es troba als fols. 114v-115r (datada el 13 de juny), i una segona al fol. 118r-v (datada el 17 de juny), aquesta publicada per M. Mercè COSTA I PARETAS, *La casa de Xèrica i la seva política en relació amb la monarquia de la Corona d'Aragó (segles XIII-XIV)*, Barcelona, 1998, núm. 136. Precedeixen altres cartes sobre aquest tema. ¶ ⁶²⁰ Alfons XI (1312-1350) no arribà a temps de socórrer Gibraltar, que caigué en poder dels benimerins i els granadins vers el mateix mes de juny. Després d'assetjar-la infructuosament, va pactar una treva amb Granada (FERRER I MALLOL, *La fronte-*

ra amb l'Islam..., pp. 135-136). ¶ ⁶²¹ La primera redacció (*ibid.*, fols. 114v-115r) fa: *Quant a les armes que demanats de nostre cors, vos responem que nós vos trametem armes de nostre cors [qui són en València, les quals vos liurará lo portador de la present]; encara, sapiats que'us trametem alguns fills de cavallers de casa nostra qui os (sic) daran lo dit armès e seran ab vós en los dits affers, e guarden la vostra persona* (el text entre claudàtors apareix ratllat). La segona redacció del mateix passatge inclou aquests canvis, i afegeix: *...e se'n porten cartes nostres e de la reyna per el rey de Castella, que'us haja recomanat.*

trametem-vos cartes nostres e de la reyna per al rey de Castella, que·us haja recomanat. Per què·us pregam, don Jayme, que vós, guardant lo loch d'on venits e ell deute que havets ab nós, vos vulats haver, ab la ajuda de Déu, en los dits affers en tal manera que nostre senyor Déus e lo dit rey de Castella ne sien servits e nós vos hen siam obligats. *Data en Monblanch, a .XXIII. dies de juyn en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXIII.*

P(etrus) Luppeti, mandato regio facto per Bo(nanatum) de Petra.

335.

1333, juliol 2. Montblanc.

El rei Alfons el Benigne a Jaume Gavarret, ordenant-li dur a terme reformes urgents al castell reial [de la Suda] de Lleida, per tal que ell i la reina s'hi puguen allotjar en la visita que hi pensa fer en breu (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 534, fol. 145r-v.

N'Anfós, *et cetera*. Al feel nostre Jacme Gavarret, salut e gràcia. Con nós entenam a esser en breu, Déus volent, en la ciutat de Leyda, per ço a vós deïm e manam que encontinent, vista la present, façats trespolar⁶²² aquella casa baxa la qual és dintre lo nostre castell prop la scala per què hom puja desús, en la qual casa ha una scala per què hom munta en la nostra cambra. E per ço cor la dita casa és fosca, fets-hi fer una finestra en aquell loch on major claror hi puxa entrar, no trancan lo mur fora. E no-res-menys, la fets apparellar per tal manera que alguna dona de casa de la reyna hi puxa bé posar, ab una companyona e ab una o dues cambreres sues. Manam encara per la present al batle de Leyda que tot ço que les dites coses costaran pach encontinent. E no-res-menys, manam al maes[tre ra]cional de la nostra cort, o a tot altre qui oyrà lo compte del dit batle, que tot ço que trobarà ell haver pagat per la dita rahó, lo dit batle restituent la present en temps del seu compte, reeba en compte nostre. Dada en Muntblanch, sots nostre, *et cetera*, divenres .II. dies de juliol en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXIII.

Clemens de Salaviridi, mandato regio facto per dominam reginam.

336.

1333, juliol 6. Montblanc.

El rei Alfons el Benigne al governador de Sardenya, amb ordre de prendre per força als feudataris heretats al regne la meitat de llurs falcons, ja que no li l'han lliurada de grat tal com havia estat manat (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 534, fol. 146r.

N'Anfós, *et cetera*. Al noble e amat conseller nostre en Ramon de Cardona, governador general del regne de Sardenya e de Còrsega, salut e dilecció. Bé sabets con nós havem ordonat que·ls heretats de Sardenya, feudaters nostres, qui han agres de falcons

¶ ⁶²² trespolar: «tespolar».

nos degen donar la meytat dels falcons que han dels dits agres. E con ells no'ns en agen [ja]may donat negú ne'y vullen haver cosiment ne l'i hagen haüt, per ço [volem] e espres-sament vos [manam] que, si ara no'us en han donats la meytat per trametre-los a nós, que vós que'ls lus prengats e pendre façats tots encontinent, e aquells a nós trametats al pus tost que puxats. E açò no mudets ne hi aja falla en neguna manera, axí con a nós desijats servir e plaer. Dada en Muntblanch, sots nostre, *et cetera*, dimarts .VI. dies del mes de juliol en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXIII.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis.

337.

1333, agost 22. Monestir de Poblet.

El rei Alfons el Benigne a Galceran Marquet, capità de les galeres de Barcelona, i a Francesc Carròs, capità de les de València, per a que s'abstinguen de fer dany als genovesos, atés que ara sembla que la intervenció del papa aconseguirà la pau (Bonanat Saperà).

ACA, C, reg. 537, fol. 193v.⁶²³

N'Amfós, *et cetera*. Al fael nostre en Galceran Marchet, capità de les galees de la ciutat de *Barchinona*, salut, *et cetera*. Fem-vos saber que nós, a prechs e a instància de la alta regina de Jerusalem e de Sicília,⁶²⁴ havem atorgat de donar loch a la pau e a la concòrdia entre nós e l'alt rey de Mallorches, molt car cosí nostre, e els sotsmeses nostres e seus, de .I.^a part, e el comú de Gènova, de la altra, faedora. Havem, encara, atorgat lo dit fet posar en mà e en poder del sant pare,⁶²⁵ lo qual, axí con a mijancer, do acabament⁶²⁶ a la pau e concòrdia damunt dites. Hon, con ara, a requesta del dit sant pare, nostros missatgers, ab bastant procuratori, ensemps ab los missatgers de la ciutat de *Barchinona*, trametam, los quals mijant lo mes de setembre primervinent, ensems ab los missatgers e procuradors del dit rey de Mallorches, deuen esser denant la presència del dit sant pare, e axí, mijançant lo dit sant pare, hajam provehit e vullam que les gents nostres e del dit rey de Mallorches se abstenguen en aquest entremig de offendre e dar dan als dits genoveses, majorment con lo dit sant pare diga haver scrit sobre aquesta rahó a la altra part e creega que'ls dits genoveses se abstendran de offendre e dar dan als dits sotsmeses nostres e del dit rey de Mallorches, per ço a vós deym e manam que, si per ventura vos encontràvets ab naus o ab galees o altres vexels de genoveses, que aquells no offénats ne'ls donets dan, dementre ells, emperò, se abstenguen de offendre e dar dan a vós e als altres sotsmeses nostres e del dit rey de Mallorches e a les naus e galees e altres vexells e béns lurs. Dada en lo monestir de Poblet, a .XXII. dies del mes d'agost del any de nostre Senyor .M.CCC.XXX. tres.

Bo(nanatus) de Petra, mandato domini regis.

Similis littera fuit missa al noble⁶²⁷ en Francesch Carroç, capità de les galees del senyor rey e de la ciutat e regne de València.

Idem.

¶ ⁶²³ Segueix carta a Sanç de Mallorca, capità de les galeres mallorquines, sobre el mateix.

¶ ⁶²⁴ Sança de Mallorca (†1346), segona muller de Robert II de Nàpols. ¶ ⁶²⁵ Joan XXII (1316-1334).

¶ ⁶²⁶ *acabament*: «fi», corr. ¶ ⁶²⁷ Segueix, ratllat, *e amat nostre*.

1333, agost 31. Lleida.

El rei Alfons el Benigne a un mestre d'aixa de Barcelona. Li dona la comissió que vaja a Lleida, acompanyat d'un mestre remolar, a determinar quina és la fusta més adequada per a construir les galeres, de tota aquella que s'ha fet tallar als ports d'Ainsa (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 534, fol. 10r.

N'Anfós, *et cetera*. Al feel seu en (*blanc*) Dezcorral,⁶²⁸ maestre d'axa, ciutadà de Bar-chelona, salut, *et cetera*. Fem-vos saber que'l maestre al qual avem feyta taylor fusta al port de Aynça, de arbres e antenas e remes, és vengut a nós e ha-nos supplicat que ajam algú maestre qui regonega per part de la nostra cort aquella fusta la qual sia bona e covinent a açò per què la avem mester. Per què·us deym e manam que encontinent, vista la present, vingats a nós en la ciutat de Leyda, e amenets ab vós algun bo maestre remolar. E açò no mudets ni elonguets en neguna manera. Dada en Leyda, sots nostre, *et cetera*, dimarts .XXXI. dia d'agost en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXIII.

Clemens de Salaviridi, mandato regio facto per Arnaldum Balistarii.

1333, octubre 19. Lleida.

Ambaixada a la cort pontifícia, confiada pel rei Alfons el Benigne a Bernat de Boixadors i Francesc de Rocabrúna. Han de sol·licitar del papa el capel de cardenal per a Guerau de Rocabertí, pabor-de de Tarragona i conseller reial, adduint que cap súbdit catalanoaragonés no ha rebut la porpra, i d'impetrar benifets per a altres membres d'aquesta família (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 544, fols. 93r-94r.⁶²⁹

Sanctissimo ac beatissimo in Christo patri et domino domino Iohanni, divina providentia sacrosancte Romane ac universalis Ecclesie summo pontifici, Alfonsus, et cetera, eius humilis et devotus filius, pedum oscula beatorum. Sanctissime pater, ad pedes sanctitatis vestre dilectum consiliarium nostrum Franciscum de Rochabrúna, militem, cum plenaria⁶³⁰ informatione de quibusdam que summe corde gerimus, et alias eidem sanctitati supplicavimus per ipsum, et Bernardum de Boxadós, consiliarium nostrum dilectum, pro aliis negotiis illud missum, ut vestra sanctitas bene novit, cum et si inibi fuerit vestre beatitudini exponendis inpresentiarum providimus transmittendum. Quocirca, clementie vestre humiliter supplicamus quatenus beatitudo vestra prefatis consiliariis nostris vel eorum alteri, super exponendis eidem pro parte nostra, dignetur fidem indubiam adhibere votisque nostris pie condescendere⁶³¹ super eis, nostri honoris respectu. Hoc quippe ad singularem donum et gratiam nobis et regnis ac terris nostris specialiter ascribemus. Qui cuncta disponit personam vestram beatissimam merito preelectam conservare dignetur ad sui sancta servitia plenis annis. Data Ilerde, .XIII.º kalendas octobris anno Domini .M.ºCCC.ºXXX.º tertio.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis.

¶ ⁶²⁸ Probablement, Francesc Descorral, citat *supra* al doc. 294.

¶ ⁶²⁹ Segueixen altres cartes de creença en llatí. ¶ ⁶³⁰ plenaria: «plenariam». ¶ ⁶³¹ votisque... condescendere, interlineat.

Açò és que han a dir al senyor papa, de part del senyor rey d'Aragó, en Bernat de Boxadós e en Francesch de Rochabruna, consellers seus, après la recomandació deguda, o la un d'ells, ço és a saber, que'l dit en Francesch de Rochabruna, ara ha tres ans, fo tramès al senyor papa de part del senyor rey d'Aragó per les rahons dejús scrites, ab plenera informació contenguda en los capítols que's seguexen:

«Aquesta és la informació donada per lo senyor rey a'n Francesch de Rochabruna de ço que deu dir de part sua al senyor papa.

Primerament, feta la recomandació deguda, diga lo dit missatge al senyor papa, de part del senyor rey d'Aragó, en qual manera la casa d'Aragó ha estat e és apparellada a la honor e al servey de la dita Esgleya de Roma, e con los reys d'Aragó qui passats són han treballat, ab lurs persones e lur poder, de exalçar la fe cathòlica contre'ls enemics d'aquella, a serviuy de Déu e a gran honor e examplament de Christiandat. E con dels altres regnes e terres aja haüts e aja cardenals en la dita Esgleya de Roma e negun dels regnes e terres del dit rey d'Aragó no'y sia reebut ne ordenat, per ço supplica lo dit rey d'Aragó a la sua sancti[tat] que li plàcia fer honor a ell e a son regne e reebre e ordonar alcuna bona persona natural dels dits regnes e terres. E pensant en les persones, tendria per covinent a açò e digne l'onrat en Guerau de Rochabertí,⁶³² pebordre de la Esgleya de Tarragona, conseller del dit rey d'Aragó e capellà del dit senyor papa, axí per la sua sciència e per les sues bones condicions, e guardat lo loch o linatge d'on ve, con per altres bones rahons de les quals lo dit missatge porà informar lo dit senyor papa. E en açò farà plaer e honor al dit rey d'Aragó e a son regne e'u tendrà per assenyalada gràcia.

E si per aventura lo senyor papa respondrà que, quant a ara, no entén a promoure negú en la dita dignitat de cardenal e, per ço, que no poria, de present, satisfer a la volentat e supplicació del dit rey d'Aragó, supplic lo dit missatge que almenys atorch e vulla que, dels primers que'n farà, sia lo dit pebordre fet cardenal, e que, entretant, li plàcia provehir al dit pebordre, és a saber, del ofici de prothonotaria de la Esgleya de Roma, la qual tenga tro aja l'estament que merex. E si en aquest demig alguna dignitat de archebisbe o de bisbe en los regnes e terres del dit rey vagarà, que d'aquella dignitat vulla provehir la sua sanctitat al dit pebordre, con molts de son linyatge, en temps passats, sien estats preposats a les majors esgleyes dels dits regnes e terres e per la lur bona amministració se són seguits molts béns e profits a les dites esgleyes.

Ítem, lo dit missatge parle ab los cardenals e diga'ls, per la creença que li és comanada, la volentat del dit rey d'Aragó e con ne supplica al senyor papa, pregan-los de part d'ell que en açò vullen esser favorables per honor del dit rey d'Aragó, e donar aquell endreçament e obra que poran que's complexca per hobra. E, axí matex, parle d'aquesta rahó ab los nabots del senyor papa e al noble en Bernat Jordà, senyor de la Isla, e a'n Ramon de Malan, als quals se'n porta letres de creença.

E con los fets damunt dits sien deliurats, supplic lo dit missatge al senyor papa, de part⁶³³ del rey d'Aragó, que li plàcia, per honor d'ell, promoure los honrats en Dalmau de

¶ ⁶³² Ja el setembre de 1330, el rei havia tramés al papa el mateix Francesc de Rocabruna, cavaller, demanant la promoció de Rocabertí a cardenal, que fou debades, i el mateix resultat obtingué de Joan XXII la present

ambaixada de 1333 (R. OLIVAR BERTRAND, «Alfonso IV el Benigno quiere un cardenal de sus reinos», *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón* IV (1951) 156-176, esp. pp. 159-163 i docs. V-XI). ¶ ⁶³³ part: «par».

Rochabertí, enfermer de la Esgleya de Tarragona, e en Guillem Galceran de Rochabertí, lo qual no ha negun benifet d'esgleya, als quals lo senyor rey se té per tengut axí per lurs bones condicions con per rahó del noble veçcomte de Rochabertí, germà lur. E axí, que plàcia al senyor papa de haver-se graciosament e benigna envers ells e provehir a aquells de beneficis a ells covinens e a lur condició, per què puxen profitar en la sancta Esgleya e fer aquell bo fruyt que s'espera d'ells».

On con lo senyor rey d'Aragó, per les rahons desús dites, les quals són molt justes e covinents, les quals estan molt a cor al senyor rey e ha perseverat e persever en aquelles, specialment per la graciosa e bona resposta que'l senyor papa li tramès a dir per lo dit en Francesch de Rochabruna, ço és a saber, que ladonchs la sua s[anctit]at no entenia a fer creació de cardenals, mas que en temps que'n fes hauria recomanat lo dit pebordre e seria en sa memòria a honor del senyor rey, en guisa que'n seria pagat, emperamor d'açò, supplica humilment lo senyor rey a la sua sanctedat que, havén a memòria la bona resposta damunt dita e totes les altres coses en los dits capítols contengudes, con ara a aquesta festa de Nativitat primera vinent se dega fer creació de cardenals, segons que ha entès, la sua santedat deyn crear lo dit pebordre; o si per ventura altres crear no'n devia, que per especial do e gràcia del senyor rey deyn crear lo dit pebordre tot sol, segons que dels dits .III. ayns a ençà n'à creats .II. en diverses temps a instància del rey e de la reyna de França.

Ítem, vol lo senyor rey e mana que, si per ventura lo dit en Bernat de Boxadós damunt dit, qui per altres affers era tramès a cort de Roma, se'n era partit o se'n havia a partir, que'l dit en Francesch de Rochabruna prossegueasca los dits affers, ab consell del vicecanceller e del vescomte de Caramany e d'en Bernat Jordà de la Isla, si en la cort de Roma és, e ab consell d'aquests amics seus specials mana lo senyor rey que facen e diguen los dits en Bernat de Boxadós e en Francesch de Rochabruna, e cada u d'ells, en los affers damunt dits.

340.

1333, novembre 14. Calataiud.

Ordinacions dictades pel rei Alfons el Benigne sobre la contribució interna de les aljames de jueus dels seus estats. Versió en català, tramesa als hebreus de Catalunya i de València (Guillem Agustí).

ACA, C, reg. 487, fols. 209v-211v.⁶³⁴

Ed. Francisco de BOFARULL, «Los dos textos, catalán y aragonés, de las ordinaciones de 1333 para los Judíos de la Corona de Aragón», *Bol. de la R. Academia de Buenas Letras de Barcelona* VII (1913) 153-163.

Incipiunt ordinationes facte super aliamis iudeorum totius terre domini regis.

Alfonsus, Dei gratia rex Aragonum, et cetera. Aliame iudeorum Barchinone et collecte sue, gratiam suam. Tenore presentium, volumus fieri vobis notum nos, ad comune bonum et utilitatem vestri et aliorum iudeorum terre nostre et ad tollendum fraudes et missiones et dampna que inter vos sepius sequebantur in faciendis manifestationibus, taxationibus, contributionibus et compartimentis

¶ ⁶³⁴ Segueix una versió en aragonés (*ibid.*, fols. 212r-214r), per al regne d'Aragó, i altres documents sobre

aquest assumpte adreçats a oficials i aljames dels tres estats de la corona.

tributorum, peytarum, subsidiorum et aliarum demandarum atque solutionum vobis incumbentium, et ut deinceps servetur equalitas super eis nec aliquis honore alterius pregravetur,⁶³⁵ ordinationes subscriptas fecisse ac noviter edidisse, quas iam [in] presentia nostra nuntiis vestris et aliarum aliamarum terre nostre ad nostram curiam propterea convocatis nuper publicari fecimus et exponi, volentes ac vobis et cuilibet vestrum districte mandantes quatenus ordinationes ipsas in omnibus et per omnia in eis contenta teneatis et inviolabiliter observetis, scituri quod quicumque vestrum contra contenta in dictis ordinationibus venire presumpserit vel eas neclexerit observare, penis in dictis capitulis contentis absque remedio aliquo punietur. Tenor vero dictarum ordinationum sequitur in hunc modum:

Ordona el senyor rey, a bé e a profit de les aljames dels jueus de sa terra, e a tolre frauds, dans e messions que's seguien entre ells per rahó de les manifestacions, tatxacions e contribucions o compartiments dels trahuts, peytes e subsidis e altres demandes e pagues que fer devien, e perquè açò se faça egualment d'aquí avant e que la un no port la càrraga del altre:

(1) Primerament, que tot jueu e juïa de la ciutat de *Barchinona* e dels altres lochs de ça cullita qui han o d'aquí avant hauran carta o cartes de deutes o de comandements sobre qualsevol persona o persones, de qualsevol lig sien o condició, sien tenguts, dintre tres mesos depuys que aquesta ordinació serà en la dita ciu[tat] publicada, de portar e fer scriure, en lo libre real que sobre açò ordonat serà, totes les dites cartes e cada una d'elles a aquella persona que'l senyor rey ordonarà, per la qual les dites cartes sien segellades ab lo segell del senyor rey que a aquella persona serà liurat. E si algun jueu o juïa contra açò farà, sien les dites cartes e los altres béns seus confiscades et confiscats al senyor rey. La qual persona faça manament, de part del senyor rey, al veguer de *Barchinona*, e semblant manament sia fet als altres oficials dels altres lochs de la dita collita qui són o per temps seran, que si, passat lo dit temps dels dits tres mesos, alguna carta o cartes de deutes o de comandements per part d'algun jueu o juïa aduytes seran o mostrades denant ells, les quals no seran segellades segons que dit és, que a ytal carta o cartes, en quant farie per lo dret o part del creador, no sia haüda fe algu[na] ne feyta a ell exequició per rahó d'aquelles cartes, ans sien e stien confiscades al senyor rey e liurades encontinent per los dits oficials a la dita persona qui tindrà el dit libre e segell, e encara, al dit jueu o juïa que aytals cartes aduytes haurà, sien tots los altres béns seus encorreguts al senyor rey; e en açò entén lo senyor rey que sien los jueus frans axí con los altres qui no són frans, perquè no's puguen⁶³⁶ cobrir ab ells.

(2) Ítem, que tot jueu o juïa qui ha o haurà deutes o comandements algunes sens cartes, per los quals deutes o comandements sia a ells feyta obligació⁶³⁷ en poder dels oficials del senyor rey, e scrites en los libres d'aquells oficials o en qualsevol altra manera, sien tenguts manifestar e fer scriure dins lo dit libre e dins lo temps desús assignat los dits deutes o comandements, sots la sobredita pena e encorrimment a la senyoria.

(3) Ítem, que tot jueu o juïa que ha prestats diners o d'aquí avant prestarà sobre penyores sia tengut fer scriure aquelles penyores en lo dit libre especificadament, e la quantitat per què jaen; e sia en sa voluntat si volrà fer scriure lo nom del senyor de qui són les penyores volent-lo encobrir. E aquell jueu o juïa que açò no farà serà encorregut a la dita pena.

¶ ⁶³⁵ *pregravetur*: «pregavetur». Correcte en la versió aragonesa. Bofarull *pergravetur*. ¶ ⁶³⁶ *puguen*: «peruguen»,

amb signe d'abreviació superflu. Bofarull *pervenguen*.

¶ ⁶³⁷ Segueix, ratllat, *per* (transcrit per Bofarull, però).

(4) Ítem, passat lo dit temps assignat desús, sia feta crida per la dita ciutat e per los altres lochs de la dita cullita per lo dit stablit a tenir el dit segell, per manament del senyor rey, que negú doutor, de qualque⁶³⁸ lig o condició sia, no puga quitar ne cobrar carta de deute o de comanda d'algun jueu o juÿa, si ab lo dit segell no és segellada. Et si algun christià mourà qüestió o pleyt passat lo dit temps contra algun jueu, dient que cobrà d'ell alguna carta no segellada, e açò porà provar ab christià e jueu, sia encorregut lo dit jueu en la dita pena; e si açò provar no porà, segons que dit és, el jueu haja a jurar o soferir alacme e vet e nitdux que aquella carta reté al christià ans del dit temps, e sia quiti.

(5) Ítem, que neguna persona, de qualque lig o condició sia, no reeba en comanda neguna carta de jueu o de juÿa que segellada no sia ab lo dit segell. E si açò feya, que sia encorreguda aquella persona al senyor rey, sots pena de .M. morabatins d'or.

(6) Ítem, los deutes qui són mal apparellats, o seran d'aquí avant, per falta de béns dels doutors o perquè hi són posats molts pleyts sobre aquells ho esperen de esser, per fugiment dels doutors e de les fermances o per mort d'aquells o per alienació de sos béns, aquell jueu o juÿa de qui són los dits deutes, quant los faran scriure en lo dit libre, si's vol segellar, los pusqua fer scriure per aquelles quantitats que los retrà a lurs senyors, e per allò sia tengut a peytar e no per més; e la quantitat o quantitats sien scrites per mà del sobredit stablit en lo dit libre, e en les costes o sobre les dites cartes, perquè tantost encontinent pusque esser trobat ço que'n deu cullir e aquell jueu o juÿa, en algun temps, no pusque pendre ne haver d'aquell doutor o doutors més quantitats.

(7) Ítem, los jueus o juÿas que no són vehins de la dita ciutat e estan en lochs del senyor rey e en lochs altres qualssevilla e han cartes de deutes e de penyores o de qualssevilla altres béns en la dita ciutat o en sa cullida, sien tenguts de fer-los scriure en lo dit libre dins lo dit temps segons la dita forma, depuys que la dita ordinació serà aprovada e publicada, per ço que algun jueu o juÿa vehins de la dita ciutat no pusquen cobrir sos béns de no adur aquells a scriure en lo dit libre, e si's vol segellar, sots cuberta que són de jueus [de fora].⁶³⁹ E si los dits béns no seran scrits, segons que dit és, romanguen confiscats al senyor rey.

(8) Ítem, sia tengut tot jueu e juÿa de fer scriure e segellar qualssevilla cartes de béns que tenga de negun jueu o juÿa de fora, sots la pena demunt dita e encurriment, de manera que pusque peytar per aquells axí con per los seus propis.

(9) Ítem, per ço con és fama e suspita que'ls jueus de fora, parents e amichs dels jueus de la dita ciutat, e jueus franchs, lus téngan béns per cubrir aquells e fugir aquells de peyta, que per carta del senyor rey sia manat als oficials dels dits lochs on habiten los dits jueus de fora de fer gitar alacme, vet e nitdux sol·lempnialment en aquella aljama, una vegada en lo mes, que negú jueu o juÿa qui té béns o tendrà d'aquí avant a negú jueu o juÿa de la dita ciutat o de sa cullita sia tengut de fer scriure aquells béns dins lo dit libre en aquell temps que dit és, per tal que los dits béns, si hi seran, sien tenguts a peytar.

(10) Ítem, qui ha o haurà pa de qualsevol sement sia, e axí matex qui ha o haurà vi o oli, sia tengut de scriure les sobredites coses en lo dit libre especificadament, e el preu d'aquells, e'l temps assignat. E aquell qui dafalrà en res de les demunt dites coses, sia condempnat en la dita pena e en lo dit encorriment a la senyoria.

¶ ⁶³⁸ *qualque*: «qualquequ» (?). Bofarull *qualquequina*.

¶ ⁶³⁹ *que són de jueus [de fora]*: «que no són de jueus»,

corr. Correcte en la versió aragonesa. Bofarull *que són de jueus*.

(11) Ítem, qui ha [d]raperies, palleries o qualsevol altres mercaderies, sia tengut a scriure aquelles en lo dit libre especificadament, e el preu que valen, dins el temps assignat. E aquell qui defalrà en les demunt dites coses, sia condempnat en la pena contenguda de-sús e enc[u]rriment a la senyoria.

(12) Ítem, en les draperies, palleries o qualssevilla altres mercaderies, sien tenguts a peytar los amministradors d'aquelles per la meytat d'aquelles que seran scrites en lo dit libre, jassia que diguen que sían de mercaders o d'altres qualssevilla persones, pus que'n avien e'n passen lur temps bé e complidament, axí com fa tothom, del seu proprii. Per què tro al dia de uy han scusat los jueus drapers e mercaders de peyta lo lur proprii, dient que tot ço que ministraven era dels mercaders, per què se'n ha seguit tro el dia de uy gran dampnatje e s'és feta gran divisió en aquella aljama. E si la dita pey[ta] no volen sustenir, desemparen la dita mercaderia e d'aquella no usen, perquè frau neguna no pusque esser feta en la dita ordinació.

(13) Ítem, que tot jueu sia tengut de fer scriure la sua cabeça en lo dit libre dins lo dit temps assignat, per què sien tenguts de peytar per elles; e aquell qui no'u farà, sia costret per la senyoria axí con qui embla peatje. Però, quant a-çò de les cabeces, solament no sien tenguts los rabins qui mostren de letres als fadrins, ans ne sien scusats axí con és acostumat.

(14) Ítem, qui ha joyas o haurà d'argent o d'or, o de perles, o de seda, o de diners monedats o de moneda d'argent o d'or, que sia tengut de fer scriure aquelles en lo libre especificadament e'l temps assignat, dejús la dita pena e encorrimient.

(15) Ítem, qui collirà carta o cartes de deutes o de comandes, o li seran quitades penyores, o vendrà qualssevilla mercaderies o averies de totes les demunt dites coses, o vendrà algun heretament, sia tengut de fer-lo scriure en lo dit libre dins .XV. dies depuys que serà feta la venda o quitada la carta après d'allò matex qui serà scrit e manifestat en lo dit libre, per rahó que tota hora que se avendrà la dita aljama per guardar los béns de cascun per lo compartiment de la peyta, que en aquell temps pusquen esser trobats los béns que's pertanyen a cadescú de esser tenguts a peytar per aquells. E aquell qui no'u farà scriure en lo temps assignat, segons que és dit, que d'aquí avant no li sia baxat del dit libre, ans sia tengut a peytar per tots los dits béns, jassia que diga que no los ha, pus que colpa sua sia de no fer-ho scriure.

(16) Ítem, que tot jueu que no sia del regne o que sia de les senyories qui no péytan al senyor rey e haurà deutes en la senyoria del senyor rey per qualsevulla manera, axí en órdens con en altres persones, sia tengut de fer scriure los dits deutes en lo dit libre e segellar aquells ab lo dit segell. E si dins lo temps assignat no'u feya, sien confiscats al senyor rey.

(17) Ítem, que en lo dit libre sia tengut de scriure e de segellar ab lo dit segell [t]ot deute de jueu a jueu e donacions e compres de herataments, dots de mullers e altres contrats que sien en forma publica, axí de mà de cristià con de mà de scrivà jueu con de scrivà moro, en manera que del dia assignat a avant, per negú temps, negú jueu ne juÿa no pusque mostrar negú contrat en forma publica de scrivà negú cristià ne jueu ne moro que no sia segellat ab lo dit segell; e si's mostra o era trobat en son poder, que sia caüt en pena del cors e dels seus béns al senyor rey sens negú remey.

(18) Ítem, que negú jueu que dirà que deu algun deute a cristià, si's [vol] sia comanda o deute,⁶⁴⁰ [que] aquell deute no sia minvat ne abatut dels béns del preu de la peyta

¶ ⁶⁴⁰ si's [vol] sia comanda o deute. Bofarull que sia comanda o deute. Versió aragonesa que a comanda querá deudo.

si el cristià no jura denant aquella persona qui tindrà el segell que aquell deute li és degut per pla deute e que frau neguna no-y ha.

(19) Ítem, que si algú jueu o juïa que està o estarà en loch qui no sia del senyor rey e qui no peyta al senyor rey e reebrà en comanda o en altra manera diners dels jueus qui peyten al senyor rey, sien tenguts de fer scriure, dins .XV. dies que la comanda reebrà, les quantitats que reebudes haurà. E si contra açò feya, que perda tots sos béns que haurà en los lochs del senyor rey e que negú jueu del realench no gos participar ab ell en sinagoga ne en matrimoni ne en siminteri, ans sia tengut per vedat. E los jueus qui péytan ab lo senyor rey qui faran les dites comandes o liuraran los dits diners e no los fan scriure segons que és dit, sien encorreguts en la pena del cors e del aver.

(20) Ítem, si algú jueu té alguna carta de deute ja pagat, jassia que d'aquell deute haja feta carta de àpocha, sia tengut de manifestar aquella carta e metre-la tallada o esquinsada en poder d'aquell qui tindrà lo dit segell per lo senyor rey.

(21) Ítem, que a tots los notaris sia fet manament esprés e general que de totes les cartes dels contrats dels dits jueus facen libre apartat e que, ans que liuren les cartes als jueus, les facen scriure en lo dit libre real e segellar per lo tinent lo dit segell, dejús pena de perda l'offici.

(22) Ítem, que negú notari qui reeba cartes de deutes o de comandes o d'altres contrats de jueus no'n pusquen dampnar les notes de les dites cartes en lo seu libre, ans les haja scriure e fer segellar, axí que si dins .I. mes no eren tornades en forma publica e segellades, que aquelles notes deja mostrar e fer scriure en lo dit libre real, dejús la dita pena de perdre l'offici.

E per ço que les coses damunt dites e cada una d'elles sien mellor seguides e servades, ordona lo senyor rey que d'açò sia feta e guitada (*sic*) alacme .I.^a vegade cascun mes en cascuna aljama, en aquella forma que mils e pus fort se pusque ordonar.

Has autem ordinationes, nostro pendenti sigillo munitas, per omnes et singulas aliamas et iudeos terre nostre volumus et mandamus inviolabiliter observari. Data Calataiubii, .XVIII.^a kalendas decembris anno Domini .M.^oCCC.^oXXX.^o tertio.

*G(uillelmus) Augustini, mandato domini regis,
cui ordinationes predictae lecte fuerunt.*

Similes fuerunt misse aliamis infrascriptis, videlicet:

Aliame iudeorum Gerunde et collecte sue.

Aliame iudeorum [Valen]tie et collecte sue.

Aliame iudeorum Ilerde et collecte sue.

341.

1334 (Enc. 1333), gener 21. Daroca.

Informació donada pel rei Alfons el Benigne a Pere de Santcliment, pagador del monarca, en la seua missatgeria a l'infant Pere, per tal que intervinga a Lleida, el comtat d'Urgell i altres parts a fi de cercar forment i virtualles per a la ciutat de Barcelona. La mateixa comissió s'adreça a l'infant Jaume (Guillem Anglès).

ACA, C, reg. 528, fol. 265r-v.

Alfonsus, et cetera. Inclito infanti P(etr)o, karissimo primogenito, et cetera, salutem, et cetera. Super facto vigentis et periculose nimium indigentie frumenti et alterius bladi in civitate Barchinone et partibus illis, cui op[p]ortet [ne]cessario remedium adhiberi et cum festinantia subveniri, mittimus ad vos fidelem expensorem domus nostr[e] P(etr)um de Sancto Clemente, de nostre voluntatis et intentionis proposito informatum. Suis itaque relatibus in premissis filiatio vestra prebeat fidem firmam, volentes et mandantes vobis ut super eis, omni mora postposita, et prout tante necessitatis requirit negotium, intendatis et faciatis ac iniungatis quod ipsius exigit qualitas, t[a]litter ut omnino et t[ot]aliter compleatur. Data Daroce, .XI. kalendas februarii anno Domini .M.°CCC.°XXXIII.°

G(uillelmus) Anglesii, mandato domini regis.

Similis fuit missa inclito infanti Iacobo, comiti Urgelli et vicecomiti Agerensi, amota⁶⁴¹ tamen clausula 'volentes et mandantes' usque ad datam. Idem.

Inf[or]mació d'en P(ere) Sentclement de ço que ha a dir, de part del senyor rey, al senyor infant en P(ere).

Sia membrant, entre les altres coses, dient la necessitat e fratura de viandes que és en la ciutat de *Barchinona* e en aqueles partides, diga que és semblant al senyor rey que'l dit senyor infant deja anar primerament a la ciutat de Leyda, on se diu haver gran habundància de forment. E que parle d'açò ab los prohòmens de la ciutat e que'ls induga que donen carrera e que facen que a la dita ciutat de *Barchinona* puxa esser accorregut del blat que és en la dita ciutat de Leyda, ço és, que sia posat cert preu e tatxat lo dit blat e que, regonegut lo blat que'y és e retengut aquell que sia ops a ús de la dita ciutat de Leyda per .VI. meses, que l'altre ne puxa esser tret e portat a *Barchinona*, que'l puxen comprar los de la dita ciutat de *Barchinona* e altres qualssevol per portar là, o que aquels de qui és l'i puxen portar o trametre per vendre là.

E si, per aquesta manera o per altra que trobàs que meylor e pus covinent fos, se'n pot concordar ab ells, si no que en altres maneres hi provehesca, con en cas de tanta necessitat e periyl de tantes gents e persones aytal cosa no deja esser embargada ne contrastada per negun.

Enaprés, que se'n vaja lo dit senyor infant al comptat d'Urgell, e que aquí procur e faça que semblantment sia acorregut de viandes a la dita ciutat de *Barchinona*.

E, axí matex, procur e faça a Cervera e Tàrraga e Montblanch e altres lochs d'aquelles partides de què a ell sia semblant, on se puxen trobar e haver viandes a la dita ciutat de *Barchinona*.

342.

1334 (Enc. 1333), març 2. Lleida.

Missatgeria al rei Alfons el Benigne, encomanada per l'infant Pere, primogènit i lloctinent general, a Pere de Santcliment, sobre la carestia i fam que es pateix en algunes parts de Catalunya i altres afers (Bernat Destorrent).

ACA, C, reg. 578, fols. 195r-197r.

¶ ⁶⁴¹ amota: «amotam».

Ed. D. GIRONA I LLAGOSTERA, «Itinerari de l'infant Pere, després rei Pere III (1319-1336)», *Estudis Universitaris Catalans* XVIII (1933) 336-356, i XIX (1934) 81-262, núm. 109 (publica el fragment inicial en català).

Serenissime princeps, pater et domine. Nos, infans Petrus, vester humilis primogenitus et devotus, cum humili manu ac pedum osculatione nos in vestri gratia comendamus, paterne serenitati⁶⁴² regie intimantes quod dilectus consiliarius noster Petrus de Sancto Clemente versus vestram magestatem regiam, de voluntate nostra tam super quibusdam capitulis quam aliis informato plenarie, dirigit gresus suos, cuius relatibus sive dictis in hiis que vobis super premissis retulerit placeat fidem indubiam adhibere. Vivat vestra preclara serenitas per longeva tempora cum augmento glorie et honoris. Data Ilerde, .VI.º nonas martii anno Domini millesimo .CCC.ºXXX.º tertio.

B(ernardus) de Torrente, ex provisione facta in consilio.

.....⁶⁴³

Tenores vero dictorum capitulorum secuntur in hunc modum:

Memòria sia a'n P(ere) Sentcliment de ço que ha a dir al senyor rey de part del senyor infant en P(ere), primogènit seu.

Primerament, après deguda recomendació, li diga en qual manera lo dit senyor infant, haüt manament del dit senyor rey, e volén obeyr e seguir aquell, és vengut a la ciutat de Leyda ensems ab l'infant en Jacme, sans e en bon estament, la mercè de Déu, e són encara en la dita ciutat. E tantost com ells foren allí, vengren a ells fer reverència lo senyor patriarcha e l'infant en P(ere,) comte de Ribagorça, los quals, ab gran plaer e consolació, se veeren ensems e ordenaren sobre'l fet de la carestia e fam que és en partida en Catalunya, per rahó de les inhibicions e vets de no traure blat de la ciutat de Leyda e d'altres lochs de Cathalunya. E ab alguns síndichs de la ciutat de *Barchinona* e d'altros lochs de Cathalunya, e ab la ciutat de Leyda, per esta rahó davant los dits senyors infants⁶⁴⁴ ajustats, tractaren segons que's segueix:

Primerament, lo dit senyor infant, ensems ab lo senyor patriarche⁶⁴⁵ e ab l'infant en P(ere), comte de Ribagorça, e ab los nobles n'Ot de Muntcada,⁶⁴⁶ Guillem d'Anglerola, Guillem de Cervelló e ab d'altres, e ab tot lo conseyl del dit senyor infant, entenents⁶⁴⁷ que en la ciutat de Leyda ha més blat que en negun altre loch de Cathalunya, e sabents que tots los altres lochs de Catalunya guardaven que faria la dita ciutat de Leyda sobre la dita carestia inhibicions e vets, pregaren e requeriren los pahers e⁶⁴⁸ prohòmens de la dita ciutat de Leyda que les inhibicions fetes per ells de no traure blat de la dita ciutat revocassen, com lo senyor infant entesés a fer revocar totes [e] sengles prohibicions fetes per los altres lochs de Cathalunya, e encara l'infant en Jacme en son comdat e veçcomtat, en manera que blat pogués esser portat sens tot enbarch d'un loch a altre. A les quals pregàries e re-

¶ ⁶⁴² *serenitati*: «serinitati». ¶ ⁶⁴³ Segueixen cartes de creença a la reina Elionor i a l'arquebisbe de Saragossa (*ibid.*, fol. 195r-v). ¶ ⁶⁴⁴ *infants*: «infant». ¶ ⁶⁴⁵ L'infant Joan d'Aragó, patriarcha d'Alexandria i adminis-

trador de l'arquebisbat de Tarragona (1328-1334). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 479. ¶ ⁶⁴⁶ *Muntcada*: «Muntacada». ¶ ⁶⁴⁷ *entenents*: «entenets». ¶ ⁶⁴⁸ Segueix, raspat, *los*.

questa foren haüts diverses acorts e consells per los damunt dits pahers e prohòmens de Leyda, e finalment, après de molts tractaments, los pahers e prohòmens, al·legans la gran necessitat que ere en la dita ciutat per defalliment de blat que·y era, e que de negun altre loch no·n podien haver ajuda sinó d'ells mateixs, con per aygua no·ls en calia fer comte que·n poguessen haver, ne per terra, car tots los altres lochs se clamaven de semblant deffalliment de blat, a posar si mateixs en rahó e a lur escusació oferiren al senyor infant que mostrarien les inquisicions e certificacions que havien agudes sobre lo blat qui és en la dita ciutat, ab sacraments e ab penes, e en aquella manera que pus diligentment o havien pogut fer; e encara, s'oferien aparellats de liurar les claus al dit senyor infant de tots los alberchs e graners de la dita ciutat, e si·s trobava que tant blat agués en la dita ciutat que bastàs a més de temps que la dita ciutat agués mester tro al novell, que·l senyor infant lo departís en aquella manera que li fos viares, e encara, que si més n'i era trobat d'aquell que cascú havia manifestat, que li fos perdut segons la ordinació feta per los dits pahers e prohòmens. Les quals certificacions e inquisicions volch veer e saber lo senyor infant ab son conseyll, e trobà's que si més blat no ha en Leyda d'aquell qui trobat s'i és, que no bastaria a .III. meses del dia que les damunt dites inquisicions e certificacions foren reebudes. Mas los damunt dits pahers e prohòmens de Leyda, volents complir al senyor infant, no contrastant la lur necessitat e deffalliment, atorgaren e offeriren⁶⁴⁹ que del dit blat qui és en los lochs⁶⁵⁰ qui són dels⁶⁵¹ vehins de la dita ciutat e són compreses en les lurs ordinacions, que·l dit senyor infant ne puxe fer trer .DCCC.^{cs} bèsties⁶⁵² carregades e aquelles departir en aquells lochs que a ell sia viares on n'age minva. Per què, com en una letra per lo dit senyor rey tramesa al senyor infant fos contengut que, provehits los lochs on blat seria tro al novell, que del sobrepús faés provehir als altres lochs qui mester ho aurien, contra la tenor de la dita letra ne contra les rahons per la dita ciutat al·legades, les quals paren justes, lo dit senyor infant no ha volgut fer altre enantament. Emperò, fo ordenat per lo dit senyor infant e per los altres damunt dits, ensems ab los síndichs de les ciutats de *Barchinona* e de Leyda e dels altres lochs de Cathalunya, que totes les inhibicions e vets de tots los altres lochs de Cathalunya⁶⁵³ fossen revocades, e encara posats certs cots e preus⁶⁵⁴ a tots los blats, segons les mesures de més ho de menys en cascun loch, segons que·l senyor rey porà veer per lo translat de la ordinació d'estes coses, la qual lo dit en P(ere) Sentcliment li mostrarà, de la qual ordinació ha feta semblant lo senyor infant en Jacme en son comdat e vezcomtat.

Ítem, que diga a la senyora regina en qual manera lo senyor patriarche, per bon estament de la terra, s'és plevit d'ella, ço és, que ha pregats los batlles seus de Cathalunya que fassen en los lochs seus semblant ordinació d'aquella del senyor infant.

Ítem, que soplich al senyor rey, de part del senyor infant, que li plàcia atorgar e donar al dit senyor infant, en ajuda de la messió de sa casa, .L. mília *solidos* d'aquella composició que·ls juheus de la sua [terr]a han feta ab ell, sobre la absolució que·l dit senyor rey los deu fer de algunes coses per les quals aquells jueus havia destrets a fer sobre lurs préstechs.

Ítem, li soplich que sia sa mercè que man fer les cartes de ço que l'altre dia atorgà a·n P(ere) Desbosch, tinent loch de dispenser del dit senyor infant, sobre·l fet de Gerona e del bisbat d'aquella.

¶ ⁶⁴⁹ offeriren: «offriren», corr. ¶ ⁶⁵⁰ lochs: «loch». ¶ ⁶⁵¹ dels, interlineat. ¶ ⁶⁵² bèsties: «bsties», sense el signe d'abre-

viació. ¶ ⁶⁵³ que totes... *Cathalunya*, interlineat. ¶ ⁶⁵⁴ preus: «pereus».

Ítem, que parle ab lo senyor rey e li soplich que, com lo dit senyor infant, ab consentiment d'en Bernat de Guàrdia, qui té obligat lo loch d'Almenar per rahó de la marmessoria del comte d'Urgell, saenrera, à fet⁶⁵⁵ inquisició en aquell loch per rahó d'alguns excesses comeses en aquell loch per algunes persones, que plàcia al senyor rey escriure d'açò al dit en Bernat de Guàrdia e que ço que'n exirà puxe convertir lo senyor infant, ab voluntat del dit en Bernat de Guàrdia, en son profit, no contrastan alguna assignació o assignacions fetes a alguns per lo dit senyor rey sobre açò.

Ítem, que diga al senyor rey e li soplich de part del senyor infant que, com l'archabisbe⁶⁵⁶ haja reebut e deputat Exemèn Garcez de Fillera en scrivà del senyor infant e a tenir lo segell secret del senyor infant,⁶⁵⁷ en loch d'en Bernat Urgellès, sanrera, scrivà seu, que plàcia al dit senyor rey que açò dega consentir e manar, et que a neguna altra persona no deja proveyr. E si mester hi és, ne al dit archabisbe serà vist faedor, que d'açò scriva al senyor rey, o si comana creença al dit en P(ere) Sentcliment sobre aquestes coses o altres al senyor rey, que li coman d'esta cosa creença.

Ítem, que sia membrant⁶⁵⁸ lo dit en P(ere) Sentcliment que soplich al senyor rey, de part del senyor infant, per en Rodrigo Ximénez de Burriol, segons que'l dit en P(ere) de Sentcliment és d'açò informat e lo senyor infant, per letra sua, scriu d'esta rahó al dit senyor rey.

343.

1334, juny 14. Sarrión.

El rei Alfons el Benigne al primogènit, l'infant Pere, explicant-li els motius de la seua decisió en un cas de justícia que li havia recomanat (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 529, fol. 54v.

Domino infanti Petro, generali procuratori.

Fill molt car. Avem reebuda vostra letra en la qual nos fés saber que haviets en[t]ès que'l justícia d'Aragó e Domingo Sancho de *Barchinona*, per nostra comissió, enentaven molt f[ort]ment contra en Lop de Gorrea, porter vostre⁶⁵⁹ major, e alguns altres qui ab ell són e lurs béns, per rahó com no són compareguts denant ells. E perquè temen que entretant sia enent[at] per los dits jutjes contra lurs béns, fo sopplicat a vós que volguéssets sopplicar a nós que'y denyàssem dar algun temps que poguessen comparar denant nós, e que entretant manàssem als dits comissaris que sobreseguessen, per què'ns clamàvets mercè que denyàssem manar als dits [co]missaris que sobreseguessen algun temps covinent de enentar contra lo dit en Lop e altres e sos béns, que dintre aquell temps poguessen comparar denant nós per mostrar lur dret e nós a cada una de les parts puxam fer e manar fer compliment de justícia e de dret. On, fill molt car, enteses totes les coses desús dites, vos fem saber que l'altra part és estada denant nós demanant-nos justícia, en presència

¶ ⁶⁵⁵ à fet: «a fer». ¶ ⁶⁵⁶ Pero Lopes de Luna, arquebisbe de Saragossa (vid. *supra* doc. 197). Curador de l'infant Pere, futur rei Pere el Cerimoniós, durant la seua minoritat, així com dels infants Jaume i Cons-

tança (vid. Rafael TASIS, *La vida del rei En Pere III*, 2a ed., Barcelona, 1961, p. 24). ¶ ⁶⁵⁷ a tenir... infant, interlineat. ¶ ⁶⁵⁸ membrant: «mebrant». ¶ ⁶⁵⁹ vostre: «nostre», corr.

d'alguns de la part del dit en Lop, e nós, fill, havem manat, per deute de justícia en los affers, ço a què no podem ne devem d[e]veure per rahó e per dret, segons que ha vist e sab l'amat nostre en Miguel de Gorrea, portantveus de procurador per vós en Aragó, qui-us ho recomptarà largament. *Data en Sarrió, aldea de Terol, dimarts .XIII. dies de juny en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXIII.*

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis.

344.

1334, juny 24. Sarrión.

Ordre del rei Alfons el Benigne al seu tresorer, Felip de Boïl, que faça guarnir bellament de seda i argent una darga que li tramet (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 536, fol. 13r.

N'Anfós, *et cetera*. Al amat conseller e tresorer nostre en Phelip de Boïl, salut e dilecció. Deÿm-vos e-us manam que encontinent, vistes les presens, façats fer a aquesta darga que-us trametem per lo feel maestre Simon, çabater nostre, una bella cuberta d'un bell drap de seda listat. Ítem, fets fer los brocals d'argent sobraurats, e que sien bells, e los cordons bells e rics, de seda, e lo cuxinet que sia bé feyt a senyal reyal. E tantost que sia feyt, que la'ns trametats. Dada en Sarrió, aldea de Terol, sots nostre, *et cetera*, lo dia de sent Johan Baptista, en l'ayn de nostre Senyor .M.CCC.XXXIII.

B(ernardus) de Po(dio), pro curia.

345.

1334, juliol 5. Sarrión.

El rei Alfons el Benigne a Guillem Serra, batle general del regne de València. Li dóna autorització per a empenyorar la sella de la coronació i algunes copes de la vaixella reial, a fi d'obtenir mone-da amb què pagar al noble Pere de Xèrica (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 536, fols. 15v-16r.

N'Anfós, *et cetera*. Al amat conseller e cambrer nostre en Guillem Serra, batle general del regne de València, salut, *et cetera*. Fem-vos saber que avem reebuda una letra del noble en P(er)o de Xèrica, en la qual nos fa saber que vós havets cobrada la nostra sella de la coronació dels amministradors de la imposició, segons que nós vos avem manat per carta nostra. E enteses les coses en la dita letra contengudes, fem-vos saber que volem e'ns plau que vós empenyolets la dita sella per los .X. *millia solidos* que avem manats pagar al dit noble, axí, emperò, que la dita sella no's puxa encórrer ni alienar. E si no podets trobar los dits .X. *millia solidos* a manlevar sobre la dita sella, metets encara penyora, oltra la dita sella, algunes de les copes, e en prenets algun temps covinent dintre lo qual nós ho puxam re-embre, segons que-us parrà. E en aquest cas, qualque manleuta vós farets dels dits .X. *millia solidos* e obligació de les dites penyores, nós prometem que'u aurem per ferm, e encara, si mester farà, ho confermarem ab carta nostra en la forma desús dita, que la sella no's puxa alienar ni encórrer. Emperò, ab una altra letra nostra vos donam ple poder de manlevar la

dita quantitat sobre les dites penyores; e vós guardats-vos que no's poguessen encórrer ni alienar, segons que en aquesta present és contengut. Dada en Sarrió, aldea de Terol, sots nostre, *et cetera*, dimarts .V. dies de juliol en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXIII.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis.

346.

1334, setembre 23. Molinos.

El rei Alfons el Benigne al seu primogènit, l'infant Pere, amb instruccions sobre el reforç de cavalleria que cal trametre a Sardenya (Bernat Turell).

ACA, C, reg. 536, fol. 36r-v.⁶⁶⁰

Infanti P(etr)o, domini regis primogenito.

Fem-vos saber que, mantinent que a nós fo significat lo cas desaventurat de les .IIII. naus que trametiém en Sardenya ab les companyes de peu e de cavall, scrivim a alguns cavallers qui a nós moltes vegades se eren proferts per enviar-los a la dita isla, cuydant nós que nos atessessen la proferta que feta nos avien, e ara són-se escusats cascun per ça necessitat. E nós, veén que si ara avíem a trametre a altres e avien a venir a nós, que per la tarda [poria],⁶⁶¹ ço que Déus no vulla, venir dan a la isla desús dita, avem ordonat que vós entenats en los dits affers, qui són molt cuytats e necessaris e de gran pes a nostra corona e a tota nostra terra. Enaxí que volem que vós, ab vostre consell e ab lo noble en G(uillem) de Cervelló e ab l'amat conseller nostre n'Arnau Ballester, qui en aquests affers és expert e sab molt, als quals nós n'escrivim, procurets e ajats mantinent, sens tarda alcuna, entre de casa nostra e vostra e altres, entrò a .XX. hòmens bons a cavall, oltra en Ponç de Sanctapau, qui a nós ha atorgat d'anar ab .X. hòmens a cavall a la isla desús dita, los quals tots trametats ab les naus e galeas qui's apparellen en Barchelona de present, [ço] és, en .I.^a bona nau bé aparellada e amarinada; als quals hòmens a cavall e a cas[cun] d'ells sien donats .CCCC. *solidos barchinonenses* per accurriment e lo sou de .II. meses, e encara per avantatge de lurs persones, segons que vós e vostre consell ab los desús dits ordonarets, les quals quantitats per altra letra nostra manam esser mantinent pagades per lo dit n'Arnau Ballester. Per què volem e a vós manam que vós en los dits affers entenats e acabadament de tot en tot doneys de manera que, axí con los dits affers requeren cuyta, agen bon espegament. E sobre açò cura e ànsia ayats, e nós de alcuna cosa dels dits affers no'ns càlega entrametre ne nos ajats vós en res sobre aquells demanar, con seria lagui dels affers. Nós, emperò, ja a València fem espegar ab la nau de'n A(rnau) Guillem Çabastida tro a .XL. hòmens a cavall o més. E jatsia que a vós aguéssem manat esser liurada aquella quantitat de diners qui roman a pagar dels .CC. *millia solidos barchinonenses* a nós atorgats per les universitats de Cathalunya per messions de la execució la qual deviéts fer contra lo vescomte de Rochabertí,⁶⁶² emperò, per tal con nós avem jurat de no tocar en los dits .CC. *millia solidos* ne convertir al-

¶ ⁶⁶⁰ Segueixen sengles cartes en català a Guillem de Cervelló, portantveus de procurador de Catalunya (*ibid.*, fols. 36v-37r), i a Arnau Ballester, escrivà de ració

i conseller reial (fol. 37r-v). ¶ ⁶⁶¹ *poria*, manca a l'orig., però és a les dues cartes següents. ¶ ⁶⁶² Jofre V de Rochabertí (1324-1342).

cuna cosa d'aquells sinó en la armada, del qual sagrament no'ns recordàvem, volem que la dita quantitat reebe lo dit n'Arnau Ballester per satisfer a la dita companya que procu[ra]-rets trametedora a la isla desús dita, cor nós volem aadés sobreseer en fer la dita execució per vós entrò altre manament n'ajats de nós, entenén que, con aquella execució aurets a fer, nós vos farem donar recapte de ço que mester aurets en aquella complidament. Dada en lo loch de Molinos, sots nostre, *et cetera*, divenres .XXIII. dies de setembre en l'any de .M.CCC.XXXIII.

B(ernardus) Tirelli, mandato regio, cui fuit lecta.

347.

1335 (Enc. 1334), febrer 21. Sarinyena.

L'infant Pere al marmessor del difunt comte d'Urgell. Demana que li cerque i li envie un falcó que se li ha perdut i ha estat vist a Almenar (Gil Peres de Buysán).

ACA, C, reg. 579, fol. 106r.

Ed. GIRONA I LLAGOSTERA, «Itinerari de l'infant Pere...», núm. 136.

Infant en P(ere), del molt alt senyor rey d'Aragó primogènit et d'aquell general procurador. Al amat nostre en Bernat de Guàrdia, marmessor del noble comte d'Urgell, sanrrera,⁶⁶³ salut e dilecció. Con en la nostra cort se sia perdut .i. falcó, e ajam entès que'l dit falcó és en lo loch d'Almenar, per ço'us manam a vós espressament, e encara'us pregam, que vós façats en manera que'l dit falcó sia encontinent tramès a la nostra cort hon que siam, e nós farem pagar totes messions fetes ne faedores per aquesta rahó. E en açò no aja falla. *Data* en Saranyena, dimarts .XXI. dia anats del mes de febrer del any de nostre Senyor .M. e .CCC.XXXIII.

Egidius P(etr)i, mandato domini infantis facto per Michaellem de Gurra, gubernatorem.

348.

1335, abril 12. València.

El rei Alfons el Benigne a Arnau Ballester, escrivà de ració, encarregant-li que convença els consellers de Barcelona que presten ajuda per a l'armada de Sardenya, i excusant-se de no anar-hi personalment per causa de la seua malaltia (Guillem Agustí).

ACA, C, reg. 558, fols. 17v-18r.

N'Amfós, *et cetera*. Al amat conseller nostre e scrivà de ració de casa nostra n'Arnau Balester, salut, *et cetera*. Fem-vos saber que havem reebuda vostra letra e havem entès complidament ço que'ns havets fets saber de la resposta que'us han feta los consellers de la ciutat de *Barchinona* sobre la ajuda que entenen a trametre a la illa de Sardenya.⁶⁶⁴ A la

¶ ⁶⁶³ Ermengol X (†1314). *Vid. supra* doc. 179. ¶ ⁶⁶⁴ Des del 1331, havia retornat l'estat de guerra contra Gènova, i la república, ensems amb Savona, Pisa i els barons

Doria i Malaspina, amenaçaven la sobirania catalano-aragonesa a l'illa (CASULA, *Profilo storico della Sardegna catalano-aragonesa*, p. 22).

qual cosa vos responem que nostre enteniment és de tot en tot de trametre a la dita illa secors e ajuda, no tan solament de .LXX. hòmens a caval, mas encara que·y façam compliment tro a .C., e en[carà] hòmens de peu tro a .M., per lo perill en què és la dita illa. Entenem, encara, que a tota la dita companya de caval e de peu sia provehit dels diners de la ajuda que·ns fo atorgada en Muntblanch⁶⁶⁵ a ops de les guerres, e maravellam-nos molt com los dits consellers han posat dupte ne embarch en açò de liurar los diners de la dita ajuda, car bé saben ells la necessitat de la dita illa e que ja és estat declarat e seguit de fet que, per semblant rason de necessitat de la dita illa, se deu [e·s] pot axí fer; e poden, encara, entendre que la major força de la guerra dels genoveses s'és mudada en la dita illa, e és major necessitat de acórrer en aquella partida que a naguna altra. Per què volem e·us manam que vós encontinent parlets ab ells de part nostra e que·ls digats e·lls manets, de part nostra, que facen e complesquen ço que nós lur havem tramès a dir per vós, axí que sia fet compliment⁶⁶⁶ dels dits diners a totes les companyes damunt dites, donan lur a entendre que nós no·u sofferíem que en tan gran n[ecessita]t e perill enbargassen ço que damunt és dit e seria gran càrrech a ells que torbassen aytal ajuda, et no·y meten negun alongament ne embarch, car lo temps és breu, dins lo qual la dita companya és [mest]er que·ych sia partida. E si per aventura, ço que no creem, ells metien en açò negun embarch, fets[-nos-o] saber mantinent, que nós hi provehirem complidament. Quant a la nostra anada a aquexes partides, vos [fem] saber que nostra voluntat és de anar-hi personalmente perquè·lls fets haguessen meyllor espegament, [e ja hi serí]em dins breus dies si no fos per l'estament de nostra persona, per què·ns cové de alongar [açò; e si per] la nostra anada havien a esperar, seria lagui e perill dels affers, que no·s porien espeegar per son [tem]ps. [Et] a nós, axí per rason del dit estament de nostra persona con per la longuea del camí, covendrà a fer moltes jornades e aturar alguns dies en lo camí, mas, si a Déu plau, con siam mellorats en guisa que sens perill de nostra persona ho pugam⁶⁶⁷ sofferir, voluntat nostra és de anar a aquexes partides. Dada en València, dimerces a .XII. dies del mes d'abril del any de nostre Senyor de .M.CCC.XXXV.

*G(uillelmus) Augustini, mandato regio facto
per Gondisalvum Garc(ie), consiliarium.*

349.

1335, maig 15. València.

El rei Alfons el Benigne a Guillem de Cervelló i a Guerau d'Oluja. Els indueix a donar el consentiment al matrimoni convingut entre el fill de Bernat de Boixadors i l'hereua del difunt Pere d'Aguiló, que li és molt grat en raó dels serveis prestats per part del dit Bernat a la corona, perquè la part de la núvia, que aquells representen, ha elevat les seues condicions econòmiques (Clement de Salavert).
ACA, C, reg. 536, fols. 54v-55r.

N'Anfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al noble e amats en Guillem de Cervelló, conseller nostre, e a'n Guerau d'Oluja, salut e dilecció. Fem-vos saber que

¶ ⁶⁶⁵ En aquesta vila es varen celebrar corts de Catalunya el 1333.

¶ ⁶⁶⁶ *compliment*: «complidament». ¶ ⁶⁶⁷ *pugam*: «pugar».

havem entès, per relació del amat conseller nostre en Bernat de Boxadós e per tenor de una letra la qual li havets tramesa vós e la nobla na GERALDA⁶⁶⁸ de Cervelló, en Guillemó d'Aguiló, en Joffre, en Maymó e en Geraldich d'Oluja e en Berenguer de Peramola, lo consentiment dels quals és necessari en lo matrimoni lo qual l'altre dia fo tractat denant nós e de volentat nostra entre lo fill major del dit en Bernat de Boxadós e la filla e hereu d'en P(ere) d'Aguilló, çanenrrere, que tots havets acordat e·us sots avenguts que·us plau lo dit matrimoni e que·l tenits per bo, de la qual cosa nos contentam e·ns plau molt, per ço cor nós hi havem cabut e sòm certs que, esguardada la condició del dit en Bernat de Boxadós, al qual nós nos tenim molt per obligats per molts agradables e assenyalats serveys que·ns ha feyts e fa contínuament, e esguardades encara totes altres coses que·s deuen e fan a esguardar en tot matrimoni, que·l dit matrimoni és honrat e covinent e profitós a cascuna de les parts. Emperò, segons que en la dita letra és contengut, alguna cosa s'és innovada més que en los capítols denant nós l'altre dia sobre lo dit tractament fermats, ço és, que les pagues en aquells contengudes se feessen pus tost e les quantitats de la moneda són majors. E jassia que enteniment sia nostre e del dit en Bernat de Boxadós que ell faça en aquests affers tot ço que fer puixa bonament, tenim per bé e volem e conseylam, per bé dels dits affers, que vós e la part de la donzella hi façats e soffirats tot quant puxats per la dita rahó, specialment per honor de nós. Encare·us fem saber que·l dit en Bernat de Boxadors se'n volia anar vert (*sic*) vosaltres per tractar e acabar los affers, mas per ço cor nós, segons que creu que havets entès, devem anar ara de present per mar en les galees a la ciutat de Barchelona, avem-lo retengut, per ço cor volem que vaja ab nós en les dites galeas, e tantost serà aquí ab vós. Per què·us pregam que si per aquesta rahó no·y podia esser a la festa de Cinquagesma, segons los dits capítols, que·u alonguets tro que·y puxa esser, que no porà molt tardar, e que façats per tal manera ab los damunt dits que·ls dits tractaments e lo dit matrimoni, axí con nós desijam, venguen a bon acabament. E d'açò nos farets servey e plaer, e grayr-vos-ho em molt. Dada en València, diluns .XV. jorns del mes de maig en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXV., sots nostre segell secret.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis.

350.

1335, novembre 5. Barcelona.

Ordre del rei Alfons el Benigne al seu porter Guillem Flandina, de lliurar la moneda necessària per al canvi corresponent amb la companyia dels Bardi, destinada a satisfer el cens a la Santa Seu pel feu del regne de Sardenya (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 536, fols. 82v-83r.

N'Anfós, *et cetera*. Al feel porter nostre en Guillem Flandina, salut e gràcia. Fem-vos saber que, segons que havem entès per letra del amat conseller nostre [en] F(errer) de Canet, ell ha fet cambi ab la companyia *deli* Bardi de la moneda la qual vós, de manament nostre, portats per fer la paga al sant pare apostoli del cenç de Sardenya e de Còrsega. Et

¶ ⁶⁶⁸ *Geralda*: pot llegir-se també *Gueralda*.

con la dita paga se deja fer dins breus dies, segons que sabets, e covenga que'l dit cambi se compleisca segons que és emprès ab lo dit en F(errer) de Canet, per ço volem e a vós deym e manam que encontinent deliurets la moneda a aquell qui serà⁶⁶⁹ vengut a Perpenyà per la dita companyia *deli* Bardi, segons que per letra del dit en Ferrer vos serà significat. E açò no mudets ne triguets en neguna⁶⁷⁰ manera, car poria esser perill en la triga. E per tal que açò puixats fer pus ivaçosament, trametem-vos una letra nostra, qui va al rey de Mallorches, que'us faça deliurar la dita moneda, e altra letra a'n P(ere) Borr[ell] sobre açò mateix. E axí, presentats les dites letres e espegats los affers en tal manera que no puxa [esser] imputat a colpa vostra. Dada en Barchelona, a .V. dies de noembre *anno [Domin]i millesimo .CCC.ºXXX.º quinto, sub nostro sigillo secreto.*

*B(ernardus) de Podio, mandato regio facto
per A(rnaldum) Balistarium.*

351.

1335, novembre 16. Barcelona.

El rei Alfons el Benigne [a l'infant Jaume, comte d'Urgell], sobre el matrimoni que li ha tractat el monarca amb la filla del comte de Comenge. A l'efecte, li envia l'escrivà reial Arnau Dusay amb instruccions (Bonanat Saperà).

ACA, C, reg. 544, fol. 79r.

Ed. GIRONA I LLAGOSTERA, «Itinerari de l'infant Pere...», núm. 170 (entén erròniament que el destinatari és el primogènit).

Fil molt car. Sapiats que sobre fet de matrimoni per vós ab la fila del noble comte de Comenge⁶⁷¹ faedor, lo qual ja és entre nós e lo dit comte tractat e concordat, trametem a vós lo fel scrivà nostre Arnau Dusay. Per què volem que ço que'l dit Arnau vos dirà de part nostra sobre'l dit fet cregats e, resnomenys, o fàçats sens tot duple, segons que ell vos dirà. Dada en Barcelona, a .XVI. dies anats del mes de noembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXV.

Idem (Bonanatus de Petra, mandato domini regis).

352.

1335, desembre 22. Barcelona.

El rei Alfons el Benigne a Martín Garcés de Marcilla, batle general d'Aragó, manant enviar-li de seguida dues belles samarres fines per al seu ús personal, l'una d'elles folrada de pell, per tal que calfe més (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 536, fol. 95v.

N'Anfós, *et cetera*. Al amat conseller nostre Martí Garcés de Marziella, batle general del regne d'Aragó, salut e dilecció. Manam-vos que, vista la present, nos trametats per

¶ ⁶⁶⁹ *serà*: «serua». ¶ ⁶⁷⁰ *neguna*: interlineat *nulla*, però sense cancel·lar la forma precedent. ¶ ⁶⁷¹ Cecília, filla del com-

te Bernat VIII de Comenge (SOBREQUÉS, *Els barons...*, pp. 154-155; FLUVIÀ, *Els primitius comtats...*, p. 124).

aquest correu de la nostra cort qui aquesta letra vos darà duas samarras bellas e dalgadas, emperò la .I.^a sia bé plena de pell, perquè sia pus calent. E açò no tardets en neguna manera. Dada en Barchelona, sots nostre segell secret, divenres .XXII. dies de deembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XXXV.

*Clemens de Salaviridi, mandato regio facto
per G(uillelmum) Serrani, consiliarium.*

353.

1336 (Enc. 1335), gener 13. Barcelona.

Comissió del castell d'Òdena, feta pel rei Alfons el Benigne a Guillem de Vilalba (Bernat Despuig).
ACA, C, reg. 530, fol. 278v.

N'Amfós, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Cerdanya e de Còrcega e comte de *Barchinona*. A l'amat nostre en G(uillem) de Vilalba, salut, *et cetera*. Com nós, confiants de la lealtat vostra, hajam ordenat que vós tengats per nós lo castell de Òdena, per ço volem e us pregam que vós tingats e guardets lo dit castell per nós, e, encontinent, que us metats vós terç a cavall en aquell per guardar-lo bé e lealment, segons que de vós fiam. E nós fer-vos em dar lo sou per vós terç a cavall, e encara de .C. servents, los quals hi puxats metre segons que us serà semblant. Manants per la present a qual qui lo dit castell tenga que aquell vos deliure encontinent, car nós, en cas que'l vos haja liurat, lo absolvem de sagrament e de homenatge a què sia tengut per aquesta rahó. Manants encara, a tots altres qui en lo dit castell són o seran, que vos tenguen per guarda del dit castell, e a vós facen sagrament e homenatge de obehir a vós e haver-se lealment en la guarda del castell damunt dit. Dada en Barcelona, dissapte a .XIII. dies del mes de janer, *anno Domini* .M.^oCCC.^oXXX.^oV.^o

B(ernardus) de Podio, mandato regio facto per vicecancellarium.

24 de gener de 1336. Mort del rei Alfons el Benigne, a Barcelona.

354.

1336 (Enc. 1335), febrer 28. Saragossa.

Missatgeria tramesa pel nou rei d'Aragó, Pere el Cerimoniós, a Avinyó, al papa Benet [XII] i al rei de França, a càrrec de Ferrer de Canet, Francesc de Santcliment i Burguet de Sarrià, sobre les negociacions de pau amb Gènova (Gil Peres de Buysán).

ACA, C, reg. 1052, fols. 15v-16r i 27r-31r.

Sanctissimo et beatissimo in Christo patri et domino domino Benedicto, divina providentia sacrosancte Romane ac universalis Ecclesie summo pontifici, Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, eius humilis et devotus filius, pedum oscula beatorum. Considerantes, sanctissime pater, laudabile propositum et bonam affectionem que serenissimus domi-

nus Alfonsus, rex Aragonum, felicitis memorie, genitor nostrer, gessit respectu divino et ob utilitatem sancti passagii ultramarini et in reverentiam vestri et Romane Ecclesie sacrosancte ad negotium tractatus pacis cum Ianuensibus ineunde,⁶⁷² pro quo, sicut vestra sanctitas bene novit, suos ordinavit et misit nuntios speciales, et quia bonum pacis diligimus et dicto pacis tractatu⁶⁷³ volumus locum dari, ex causis superius expressatis nostros speciales et sollempnes nuntios, videlicet, dilectum consiliarium nostrum Ferrarium de Caneto, militem, et fideles nostros Francischum de Sancto Clemente et Burghetum de Serriano, iurisperitum, cives Barchinone, ad pedes sanctitatis vestre, de nostre intentionis proposito informatos ac plena potestate suffultos, mittimus de presenti, bonitati vestre humiliter supplicantes quatenus dictos nuntios nostros benigne recipere et audire et circa felicem expeditionem eorum providere benigne suisque relatibus in hiis que premissa verbotenus pro nostra parte dixerint dignemini fidem credulam adhibere. Qui cuncta disponit beatissimam personam vestram conservare dignetur ad sua sancta servitia longis temporibus cum salute. Data Cesarauguste, tertio kalendas martii anno Domini .M.°CCC.°XXX.° quinto.

Eg(idi)us P(etr)i, mandato regio facto
per dominum archiepiscopum cancellarium.⁶⁷⁴

.....⁶⁷⁵

Informació de ço que'ls missatgers deuen dir al sant pare e al rey de França⁶⁷⁶ sobre lo feyt de la pau dels genoveses.

Primerament, que si, encontinent que sien en Avinyó, poran haver entrada al dit pare sant, que, feyta recomendació e reverència deguda, diran a ell que ells són trameses aquí a la sua sanctitat per lo senyor rey d'Aragó, per letres que lo dit senyor rey havia reebudes de prechs del dit senyor rey de França que tramesés sos missatgers en Avinyó, hon éran los missatgers de Gènova, per tractament de pau, e que són apparellats de oyr ço que a la sua sanctitat plaurà dir sobre los dits affers.

Ítem, si encontinent no porà haver entrada al dit pare sant, e lo rey de França serà en Avinyó, vagen al dit rey de França e diguen-li com lo senyor rey d'Aragó lo saluda molt, e que, reebuda letra sua e prechs, per honor del sant pare e d'ell, ordenà encontinent sos missatgers a esser denant lo sant pare e ell en Avinyó, per què ells són apparalats tota vegada que li plàcia de oyr ço que a ell plaurà dir. E si lo senyor rey de França no serà en Avinyó encara vengut, speren-lo si aquí deurà venir, e com sia vengut diguen-li ço que demunt se conté. Emperò, si lo dit senyor rey de França era stat en Avinyó e's n'era partit, e havia aquí lexats alguns qui fossen deputats per ell als dits affers, diguen-lurs per aquelles paraules covinens que'ls parrà com lo senyor rey n'Amfós, de bona memòria, pare del dit senyor rey d'Aragó, per letres de prechs que havia haüdes del sant pare e d'ell, tramès sos missatgers en Avinyó per tractar la pau entre los dits senyors reys de Aragó e de Malorches e'ls janoveses, jafós que a prechs del rey Frederich, qui de la dita pau se volia entremetra, fos acceptada treva axí per los dits senyors rey d'Aragó e de Malorches com per los genoveses. E ara novellament lo dit senyor rey d'Aragó, reebudes letres et prechs del dit senyor

¶ ⁶⁷² *ineunde*: «inuende». ¶ ⁶⁷³ *tractatui*: «tractau». ¶ ⁶⁷⁴ En la mateixa data, el rei escríu a fra Bernat Oliver, agostí, *sacre pagine professori*, demanant que assessore els ambai-

xadors a la cort papal (reg. citat, fol. 31v). ¶ ⁶⁷⁵ Segueixen lletres als reis de França i de Mallorca i els cardenals sobre la qüestió. ¶ ⁶⁷⁶ Felip VI (1328-1350).

rey de França, ha tremeses ells aquí, e que són apparlats tota⁶⁷⁷ vegada que al para sant ne a ells plàcia de oyr-los ço que dir-los⁶⁷⁸ volran.

Ítem, si los dits pare sant e rey de França, o deputats per ells, diran als dits missatgers que'l dit senyor rey de França ha tremeses les dites letres e prechs als senyors reys d'Aragó e de Malorches, per ço com ells se volen entremetra de fer pau entre'ls dits senyors reys e lurs sotsmeses ab los genoveses, e demanaran als dits missatgers si són venguts ab ple poder de tractar pau entre'ls demunt dits, diguen los dits missatgers als dits pare sant e rey de França, o a sos diputats, que'ls dits senyors reys d'Aragó e de Malorches, no contrestant que ells, a requesta e a prechs del senyor rey Frederich, qui de la dita pau se entremetia, volguessen tractar los dits affers denant lo dit senyor rey Frederich, e fos ja tant enentat en los dits affers que'l dit senyor rey Frederich ha donada treva entre les dites parts, duradora d'aquest Nadal qui pessat és a .i. ayn, la qual los dits senyors reys d'Aragó e de Malorches han ja acceptada, emperò, per honor e reverència de la sanctitat apostolical, e per honor del dit senyor rey de França, e per dar loch e endreça al sant passatge e per ço com són volentaroses que pau fos enfre christians, han tremeses los dits missatgers a ells, ab ple poder de tractar e de fermar la dita pau, en presència e en poder del sant pare e del dit senyor rey de França e de sos deputats sobre açò, si trobaran que l'altre part haja poder de tractar e fermar la dita pau en lur poder semblantment. E si trobaran que'ls missatgers dels dits janoveses sien aquí ab poder de tractar e fermar la dita pau, e volran entrar en tractament de la dita pau denant los dits pare sant e rey de França, o sos deputats, e seran requests de mostrar lurs procuratoris e de entrar en tractament de la dita pau, mostren lo procuratori faent per la dita pau e entren en lo dit tractament.

Emperò, si los missatgers dels dits genoveses seran aquí per escusar lo dit tractament e no volran enentar en presència dels dits para sant e rey de França, dién que ja és en poder del senyor rey Frederich, los dits missatgers, per aquella manera que mils poran, retinén la bevolença dels dits pare sant e rey de França, semblantment scusen lo dit tractament; e açò fassen ans que mostren procuratori negun, dién, emperò, que si los dits genoveses volen anentar denant los dits pare sant e rey de França e partir-se del dit tractament del dit senyor rey Frederich, que ells són apparellats de anentar denant ells.

Ítem, si los dits missatgers de Gènova seran aquí, ab ple poder de fermar e tractar la dita pau, e volran tractar de la dita pau segons que desús és dit, e a comensament de lur tractament los dits pare sant e rey de França, o lurs deputats, diran a les parts que meten soltament los affers en lur poder, en aquest cas diguen los dits missatgers que, segons les letres trameses en temps passat per los dits pare sant e rey de França, e, semblantment, per les letres trameses per lo dit senyor rey de França ara novellament als dits senyors rey d'Aragó e de Malorches, los dits senyors reys han donat poder e feta procuració als dits missatgers, lo qual e la qual ells no porien ne goserien mudar. E si los dits pare sant e rey de França deyen als dits missatgers que d'aquesta rahó scrivissen als dits senyors reys d'Aragó e de Malorches que'ls donassen poder de metre-ho en lur poder soltament, diguen los dits missatgers que açò hauria lonch tret, applichan-hi totes aquelles bones rahons que poguessen; specialment, poden dir que ja los dits senyors reys d'aquesta rahó havien haüt acort ab lurs sotsmeses, als quals toca molt lo dan e lo proffit d'aquests affers, e, axí, que no pensen que'u m[u]dassen per naguna manera.

¶ ⁶⁷⁷ tota: «que tota». ¶ ⁶⁷⁸ Segueix, ratllat, *plaurà*.

E si per ventura los dits senyors papa e rey de França, o deputats per ells, no demanaran ço que demunt és dit, mas volran entrar en lo tractament de la dita pau e diran que ans de totes coses la treva ja donada sia alongada a major temps o que sia dada novellament en lur presència a aquell temps mateix a què vuy és, o a major, responen⁶⁷⁹ que·ls plau que en lur presència se do per les parts a aquell mateix temps a què vuy és, mas que han manament que a major temps no consentissen si donchs no era tant lonch que fos a .XXX. anys o més, e que fos bé fermada e assegurada. Emperò, fassen los missatgers lur poder de fer la pau ans que consenten a res de la dita treva.

E, après açò, porà esser que els dits senyors papa e rey de França, o los deputats per ells, volran que cascuna part pos en scrit los seus clams denant ells, e que·ls janoveses se esforseran de justificar la lur part, e multiplicaran e crexeran les morts e dampnatges per açò enseguits e donats a ell per les nostres gents. En aquest cas, cové que·ls dits missatgers, sobre les morts e dampnatges fets per los dits genoveses, axí ans de la guerra com en la guerra, aytant com poran, almenys en general, informen diligentment los dits senyors papa e rey de França, o los deputats per ell, e se esforsen que puxen la part lur justificar e l'altre part carragar, la qual apar que ha donada rahó d'aquesta guerra.

E, com per ventura sobre aquestes coses serà alcun temps disputat, pot hom creure que·l senyor papa e lo dit senyor rey de França, e lurs deputats, .I.^a de .II. vies elegiran, ço és saber, de remissió o de compensació, de les quals ne la .I.^a ne la altra no poria hom honestament denegar.

La primera és que sia haüda certificació vera dels dampnatges per cascuna part donats, axí ans de la guerra com en la guerra e après, que de la .I.^a part a l'altre sia feta compensació, e aquella part que més dampnatges haurà donats restituesca ço que més sia. E sobre açò sien enformats los dits missatgers que, si los dits senyors papa e rey de França, o lurs deputats, deyen açò, responen que la dita compensació deu haver loch quant a les coses qui eren fetes de .I.^a part e d'altre abans de la guerra e sens marcha, car les coses fetes ab marcha o en la guerra, la qual de la part nostra és justa, no par que degen venir en la dita compensació; mas, per tal com la dita via és difícil e longa, apar que·l senyor papa e·l senyor rey de França a la primera via acostumada en semblants guerres degen applicar lur enteniment, ço és, que sia feta remissió per cascuna part de tota ranchor e mala volentat, morts, injúries e dampnatges per cascuna part donats en la guerra, axí com pus plenerament se porà dir, e que els cathius o preses o les fermances d'aquells per cascuna part franchament sien absolts, car semblant remissió fo feta en la guerra de la Esgleya e del dit rey de França e del rey Carles⁶⁸⁰ e del rey de Malorches ab lo dit senyor rey d'Aragó, e atrecí en la guerra que el dit senyor rey d'Aragó havia ab lo rey de Castella, per què serà bo que porten les clàusules dels tractaments dessus dits, a fer informació als senyors papa e rey de França si obs hi serà.

Emperò, a atorgar aquesta via no venguen tant tost los dits missatgers, per tal que no parega que sien massa volenterosos a la dita pau. Per esters, aquesta és la mellor via e la pus possible de pau, e, si la part dels genoveses consentia a aquesta via, emperò demanave que la remissió fos feta per cascuna part de tots dampnatges donats, axí abans de la guerra com durant la guerra, los dits missatgers escusen-ho aytant com poran; emperò, si veyen que als no s'i pogués, abans que la pau no romangués de fer, consenten-hi.

¶ ⁶⁷⁹ *responen*: «responens». ¶ ⁶⁸⁰ Carles II de Nàpols (1285-1309).

La pau dessus dita o la dita treva longa, per qual manera serà pus longa, ferma e pus segura, no pot esser vist ací plenerament, mas col·lació se pot haver ab lo senyor rey de Malorches e ab son consell. E parria que les segurtats puschen esser aquestes:

Primerament, que·ls síndichs, procuradors o embaxadors de cade part se obliguen ab sacrament e ab homenatge, e sots pena de la dobla, de les coses robades e a les messions, dampnatges e interesse, sia que la robaria sia feta per comú o per universitat o persones singulars.

Ítem, sia assegurada ab penes de la Esgleya, posadores als tranchans la dita pau o treva e a lur part per lo senyor papa.

Ítem, que·l senyor rey de França prometa e jur que, si alguna de les dites parts trancarà la dita pau o treva, que ell, per si e per sos officials, dels béns que seran atrobats dins la sua jurisdicció e destret, los quals béns seran de les gentes de la nació d'aquells qui hauran trancada la dita pau o treva, sia que sien los dits béns dels abitans o burgueses del dit senyor rey de França o de sos regnes, o de qualsque altres lochs o terres, satisfarà en dobla les coses robades, ab totes messions, dampnatges e interesse. Emperò, si tan larga segurtat no's podia fer, prenguen los dits missatgers aquella major segurtat que haver poran.

Ítem, per ço cor los dits senyors papa e rey de França deuen voler que la dita pau o treva la qual serà feta per ells e en lur presència o de lurs deputats haja fermatat, e el senyor rey Frederich tenga e posseescha regna lo qual les dites parts no poden escusar que no·y hagen a venir, a mercadejar, per trer viandes e altres coses, e pusche donar gran fermatat a la dita pau e treva, e's sia ja entremès de fer la dita pau, per què par que haja bon enteniment als dits affers, requiren e pregunen⁶⁸¹ [lo]s dits missatgers los dits senyors papa e rey de França que·ls plàcia que·l dit senyor rey Frederich do a la dita pau son assentiment, e que fassa semblant promessa que·l dit senyor rey de França farà, la qual cosa degen procurar les dites parts ab letres que hagen de prechs dels dits senyors papa e rey de França al dit senyor rey Frederich.

Predicta capitula fuerunt signata in fine, videlicet,⁶⁸² nonidecimi capituli, in dictione ultima ipsius, que finit: Frederich, et etiam sigillo communi regio sigillata post predictum ultimum capitulum, et tradita apperta.

355.

1336, maig 15. Saragossa.

Comissió de Pere el Cerimoniós a Ramon Boïl i Domingo de Montsó. Els mana traslladar als batles de les viles de Xàtiva, Morvedre, Alzira i Castelló de la Plana instruccions de no permetre que els oficials de la reina vídua Elionor cobren res aquest any dels jueus de les respectives aljames, atés que ja s'han obligat a donar al monarca les ajudes requerides per a la seua coronació i la sepultura del rei Alfons (Bernat Satorre).

ACA, C, reg. 1052, fol. 97r-v.

Petrus, et cetera. Dilectis suis Raymundo de Boÿl, consiliario nostro, et Dominico de Montesono, iudici curie nostre, salutem. Cum nos, cum alia littera nostra, vobis comiserimus aliqua per

¶ ⁶⁸¹ pregunen: «preguen». ¶ ⁶⁸² videlicet, interlineat.

vos de parte nostra baiulis Xative, Muriveteris, Algezire [et]⁶⁸³ Castilionis Campi de Burriana⁶⁸⁴ oretenus explicanda, prout in capitulis presentibus interclusis videbitis contineri, ideo vobis⁶⁸⁵ mandamus quatenus, visis presentibus, iniungatis ex parte nostra baiulis antedictis ut certa die,⁶⁸⁶ per vos eis prefigenda, compareant coram vobis in civitate Valentie, ea que vos ex parte nostra retuleritis audituri. Vos, autem, cum fuerint coram vobis, presentetis eis litteram nostram credentie supradictam, mandando eis ex parte nostra, etiam et rogando, ut faciant ea que virtute eiusdem credentie eisdem duxeritis iniungenda.⁶⁸⁷ Data Cesarauguste, idus madii anno Domini predicto (millesimo .CCC. °XXX. °VI. °).

Idem (Bernardus de Torre, mandato regio facto per thesaurarium).

Aquestes coses que's seguexen deuen dir en Ramon Boïl e en Domingo de Monçó de part del senyor rey, per la creença a ells comanada, als batlles de Xàtiva, d'Algezira, de Murvedra et de Castelló.

Ço és a saber, que com lo dit senyor rey, per les grans messions e despeses que à haüdes a fer per rahó de la sua cavalleria e coronació e per la sepultura del senyor rey n'Amfós, pare seu, de bona memòria, e per altres afers, aja haüdes a fer demandes a les gens de la sua terra, entre les quals ha demanades e aemprades les aljames del jueus de Xàtiva, de Algezire e de Murvedra e de Castelló, les quals li an atorgades de donar algunes quantitats de diners, per la qual cosa, si les dites aljames avien aquest any present a donar d'altra part a la regina subsidi o questa o altra qualque servi, tornaria a gran dan e destrucció de les aljames e dels singulàs d'aquelles. Per ço vol e mana lo dit senyor rey als dits en Ramon Boïl e Domingo de Monçó que, de part del dit senyor, facen manament als dits batles e a cascú d'aquells que ells defenen e mantenguen les aljames dels lochs damunt dits e los singulars d'aquelles e lurs béns, cascú en la batlia a ell comanada, enaxí que per porter ne cullidor de la regina, ne d'altra, no'ls lexen penyorar, agreujar ne fer força ne destreta dins aquest any, sots pena de la sua gràcia e mercè, axí com coses de les quals la propietat s'esguarda al dit senyor rey.

356.

1336, maig 23. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós dóna comissió a fra Miquel de Fraga per a l'ingrés de la infanta Maria al monestir de monges dominicanes de Saragossa, amb l'assignació d'una renda congruent (Bertran Desvall).

ACA, C, reg. 1052, fol. 110r.

Petrus, et cetera. Venerabili et religioso fratri Berengario de Salcellis, priori provinciali ordinis fratrum predicatorum, salutem, et cetera. Cum nos comiserimus religioso fratri Michaeli de Fraga, ordinis vestri, aliqua negotia per eum tractanda, ordini vestro utilia quam plurimum insident cordi nos-

¶⁶⁸³ et, manca a l'orig. ¶⁶⁸⁴ de Burriana: «Rotundi», corr. ¶⁶⁸⁵ Segueix, ratllat, *dicimus et*.

¶⁶⁸⁶ die, interlineat. ¶⁶⁸⁷ iniungenda: «iniugenda».

tro, idcirco volumus et pro bono habemus quatenus mandatum per nos factum eidem gratum habeatis et firmum. Data Cesarauguste, .X. kalendas iunii anno Domini .M.CCC.XXX. sexto.

Bertrandus de Vallo, mandato regio facto per vicecancellarium.

Aquestos (*sic*) són los capítols los quals lo senyor rey mana que fossen liurats a frare Miquel de Fraga.

Primerament, que'l senyor rey, volent que la infanta dona Maria, tia sua,⁶⁸⁸ estia bé e honestament, e axí com a ella se pertan, esguardan la condició e estament seu, vol e ordena que la dita infanta se meta al monestir de *las predicaderas* de la ciutat de Çaragoça. E'l senyor rey asigna-li per provisió sua, en loch segur, .XV. *millia solidos* de *Barchinona*, de aquels .XXX. *millia solidos* que'l senyor rey en Jacme, de bona memòria, avi seu, li assignà, e encara li farà altres gràcies e atorgaments, dels quals ella se⁶⁸⁹ tendrà per pagada, e li firmarà la carta en la manera que ella demana, com adés lo senyor rey, per los grans affès que ha, no li puxa més fer, mas a⁶⁹⁰ avant li assignarà los romanens .XV. *millia solidos* a compliment dels dits .XXX. *millia solidos* en loch segur, als quals tocar no li lixarà, e açò li dega dir *fray* Miguel de Fraga de part sua.

Ítem, que li diga que, si açò no volrà fer, que no li estaria bé e que'n faria grant desplaer al senyor rey; e que en aquest cas él hi hauria a proveir d'altre remei convinent, lo qual a ella no plauria ni le (*sic*) tornaria a honor ni profit, per ço com la dita cosa se hauria complir per obra.

357.

1336, octubre 12. València.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós a l'alcaid del castell de Corbera, comprat de l'herència del patriarca Joan d'Aragó, de lliurar-lo a Jofre Gilabert de Cruïlles, procurador general del regne de València (Bertran Desvall).

ACA, C, reg. 1462, fols. 103v-104r.

De nós, en Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al fael seu l'alcayt del castell de Corbera ho a son lochtinent, salut, *et cetera*. Con nós ajam ja pagada gran partida del preu del castell de Corbera als marmesós del senyor en Johan, de bona memòria, patriarche d'Alexandria, e el dit castell ajam gran mester a defeniment de nostre regne per algunes rahons, les quals aadés no's poden declarar, deym-vos e manam-vos espresament, sots pena de la nostra gràcia e mercè e sots la fealtat de⁶⁹¹ què a nós sots tengut, que, vista la present, liurets lo dit castell al noble en Jofre Gilabert de Cruïlles, portantveus de procurador general en lo regne de València en loch nostre, ho a'n A(rnau) de Sentmarçal en

¶ ⁶⁸⁸ La infanta Maria (†1347), filla de Jaume II i de Blanca d'Anjou, havia restat vídua (1319) de l'infant Pere de Castella. Tornada a Barcelona, ingressà al monestir de Sixena, d'on era priora la seua germana Blanca. No consta que professàs al convent de Saragossa, com volia el rei, però poc abans de la seua mort fundava el convent barcelonès de monges dominica-

nes de Montsió (MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón...*, pp. 107-127). Segons documenta el P. MARTÍ DE BARCELONA («La cultura catalana durant el regnat de Jaume II», *Estudios Franciscanos* 92 [1991] 204, doc. 230), ambdues germanes passaren al monestir de clarisses de València l'any 1337. ¶ ⁶⁸⁹ se: «so». ¶ ⁶⁹⁰ a, interlineat. ¶ ⁶⁹¹ de, interlineat.

loch seu, e nós tendrem-nos-en per pagats de vós. E açò no mudets ne alarguets en neguna manera, com gran perill sia en la triga. En altra manera, manam per la present espresament al batle, justícia, jurats e bons hòmens del terme del dit castell, per la feultat de què són tenguts a nós, que donen al dit noble ajuda, favor [e]⁶⁹² consell en aver lo dit castell a mà sua, no contrastan algunes rahons que per los marmesós fossen oposades, ho que a ells fóssem⁶⁹³ tenguts per alguna manera. No entenem, emperò, que en les rendes ne altres drets sia a ell⁶⁹⁴ tochat ne fet perjudici negú, sinó tan solament en lo dit castell. *Data* en la ciutat de València, disapte .XII.º dies del mes de octubre del any de .M.CCC.XXX.VI.

Bertrandus de Vallo, mandato regio facto per vicecancellarium.

358.

1336, octubre 19. València.

El rei Pere el Cerimoniós al seu germà, l'infant Jaume, sobre l'execució contra el noble Pere de Xèrica (Bertran Desvall).

ACA, C, reg. 1497, fol. 8r-v.

Car frare. Vostra letra havem haüda e, enteses les rahons contengudes en vostra letra, vos responem que'l enentament que nós fem, e en loch nostre fem fer a vós, contra lo noble don Pedro de Xèrica,⁶⁹⁵ lo principal enantament és contra la persona sua, no contrastan los altres enantaments que'ns fets saber, e entenem que aquest principal enantament dejatz fer en aytal manera: que, sens talar e cremar e altre mal a fer, vos n'anetz pres de Xèrica, o en aquell loch on a vós serà vist faedor, e que per vostra letra requirats lo noble don Pedro de Xèrica com lo senyor rey enant contra la persona sua per rahó de la feultat la qual fer no ha volguda, que'l requerets qu'el se deja metra en poder vostre ho del senyor rey encontinent, e, si ell açò escusa, que, encontinent, enantets contra tots sos béns en talar, cremar e en altres coses on pus fortment puscats, axí com a aquell qui fa resistència al procés que nós havem començat contra ell; e si per aventura ell açò no escusava, e que de present se metés en mà vostra o nostra, cessàsetz de fer tot altre enantament contra ell. E si lo dit noble no era dins lo loch de Xèrica, e ells vos deyen que don Pedro no és al dit loch, responetz-lus encontinent, per vostra letra, que vós entenez [e] cuydats esser cert que ell és al dit loch, mas, emperò, a veer si ells dien veritat, que'us donen escorcoy del dit castell; e, si ells açò fer no volen, encontinent en[a]ntats contra ell en la forma dessús dita, e axí com a aquell qui fa resistència al procés per nós començat. E si lo dit escorcoy vos atorguen, prenetz-lo en manera que no sia perill d'aquells qui'l pendran per vós, ço és a

¶ ⁶⁹² e, manca a l'orig. ¶ ⁶⁹³ Es pot llegir també *fossen*, però creiem més probable *fóssem*. ¶ ⁶⁹⁴ Sembla que hauria de dir *ells* (els marmessors), més que no *ell* (l'alcaid).

¶ ⁶⁹⁵ L'enfrontament entre el rei i Pere de Xèrica es devia a la presa de posició d'aquest darrer a favor de la reina Elionor de Castella, vídua d'Alfons el Benigne, que mantenia llavors un violent conflicte amb el seu fillastre Pere el Cerimoniós per causa de les abusives donacions territorials rebudes per ella mateixa i els seus

fills, els infants Ferran i Joan, en contra dels interessos de la corona. Pere el Cerimoniós formà procés al noble, que s'havia negat a prestar-li el jurament de fidelitat, i envià l'infant Jaume a atacar el castell de Xèrica, cap de la baronia d'aquell, que es traslladà a Xelva. Acollit a Castella, el senyor de Xèrica feu incursions contra la frontera valenciana, fins que, l'octubre de 1337, rebé el perdó reial (*vid.* COSTA I PARETAS, *La casa de Xèrica i la seva política...*, pp. 150-164).

saber, que·y pugen tans que aquells dins no·ls poguessen esser sobrers; en altra manera no·l preséssetz, que perill seria. E si el dit escorcoy vos és dat en la manera que·us fem saber, cercatz la persona del dit noble e·l castell e en la vila als mills que puxatz e, si·l dit noble hi trobatz, prenetz-lo; e, en cas que no l'i trobetz, no gitets les companyes del castell ne de la vila entrò ardit haguéssetz nostre, car nós hi provehirem justament segons que de nós se pertany. *Data en València, .XIX. dies de octubre anno Domini .M.CCC.XXX.VI.º*

De part⁶⁹⁶ del rey d'Aragon.

Bertrandus de Vållo, mandato domini regis, [c]ui fuit lecta.

359.

1336, desembre 2. València.

El rei Pere el Cerimoniós a fra Dalmau de Cruïlles, de l'orde de Montesa, i Berenguer de Ribelles, amb instruccions sobre l'ocupació dels dominis de l'infant Ferran al regne de València (Bartomeu Despuig).

ACA, C, reg. 1053, fol. 231r.

Don Pedro, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Sardènia e de Còrcega e comte de *Barchinona*. Al honrat e amat nostre frare Dalmau de Cruïlles, de la orde de Sancta Maria de Muntèsia, e al noble e amat nostre en Berenguer de Ribelles, salut e dilecció. Havem vistes dues letres vostres e, aquelles plenament enteses, vos responem que, si vós bonament veets e conexets que puxcats⁶⁹⁷ haver Alfonso de Lores⁶⁹⁸ e·ls altres qui són ab ell, que·ns plau que·us anirets aquí on sots, e si per ventura lo fet era en estament que no·l poguéssets haver, volem que·us en vingats, ab la companya qui és ab vosaltres, a·n Bernat de Orriols, lochtinent de procurador en regne de València, e ab ell acordarets què farets que sia honor de la nostra corona e profit de la terra. Quant de ço que·ns fets saber si posariats setge a Etila, no·ns és vijares quant a ara, mas si per aventura mens de setge hi podíats enantar sins (*sic*) perill, fèssets-ho. Quant és del sou dels⁶⁹⁹ hòmens a caval, si aquí on sots aturats, nós lo·us trametrem,⁷⁰⁰ e, si·us en venits al lochtinent de procurador, trametrem-lo·us aquí. E, axí com la honor nostra cara havets, volem e·us pregam que en les dites coses en tal manera vos hayats que sia honor nostra e profit als nostres sotmeses. Dada en València, a .II. dies anats de deembre en l'ayn de nostro Senyor mil .CCC.XXX. sys.

Bartholomeus de Podio, mandato regio facto per Berengarium de Cudinacho, consiliarium.

360.

1337 (Enc. 1336), gener 10. València.

El rei Pere el Cerimoniós al vescomte de Rocabertí, amb les instruccions que ha de seguir en la guerra contra Pere de Xèrica (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1054, fol. 8v.

¶ ⁶⁹⁶ part: «pat». ¶ ⁶⁹⁷ puxcats: «puxcasts». ¶ ⁶⁹⁸ Possible servidor castellà de l'infant Ferran d'Aragó.

¶ ⁶⁹⁹ dels: «del». ¶ ⁷⁰⁰ trametrem: «tramretrem».

Don Pedro, per la gràcia de Déu rey de Aragó, *et cetera*. Al⁷⁰¹ noble e amat nostre en Jofre, vezcomte de Rochabertí, salut e dilecció. Fem-vos saber que havem entès que dimercres proppassat devia esser don Pedro de Xèrica e'l loch de Otiell; no havem, emperò, entès que ab ell aja ajustaya de compayes, ans, segons una letra per nós vista, se'n deu anar a Oriola, per la carestia que és en la frontera. Per què volem e a vós deïm e manam que, guardan nostra honor, descubren ab pocha compaya lo terme de Domènio, vos metats en aguayt, e, si vets que a fer faça, ferits en ell, e en açò nos farets gran servey e honor; e no-res-menys volem que, si mester serà que'l noble en Geraldó de Cervelló sia necessari en les dites coses, que li o notifiquts, car nós per la dita rahó scrivim al dit noble que encontinent sia là hon vós li farets saber, en lo qual cas volem que li trametats la dita letra que nós li trametem per la dita rahó, la qual se'n porta lo portador de la present, e una letra vostra. Volem, emperò, que façats manament de part nostra al justícia e jurats de Líria que us liuren aquella compaya que vós hajats mester, segons que per vós ne seran requests. E sobre les dites coses, si la nostra honor cara havets, vos ajats en tal manera que ço que nós desigam venga a bon acabament. *Data* en València, divendres a .X. dies anats del mes de jener del any .M.CCC.XXX.VI.

361.

1337, juny 17. Gandesa.

El rei Pere mana revocar una crida ordenada per part d'Alfons el Benigne al veguer i el batle de Barcelona, sobre l'extracció d'armes de la ciutat a certs llocs vedats (Bartomeu Despuig).

ACA, C, reg. 1054, fol. 98r.

Petrus, et cetera. Dilecto et fideli nostris vicario et baiulo Barchinone vel eorum locatenentibus, salutem, et cetera. Bene scitis qualiter preclarus dominus Alfonsus, alte recordationis, rex Aragonum, genitor noster, propter⁷⁰² processum quem fieri faciebat contra castrum de Otina, quandam preconizationem fecit fieri sub hac forma:

Ara ojats què mana lo senyor rey: que tot manestral, ho altre, pusca vendre armes de qualsevol natura a cascú qui comprar-les vulla, no contrestant la crida qui l'altre dia fo feta en contrari. Mana, emperò, lo senyor rey, sots pena de cors e de aver, que alcun hom, de qualque condició sia, no trague armes de la dita ciutat tro que u haja notifficat al batle de *Barchinona*, ho a son lochtinent, e assegurat en poder d'aquel que no port les dites armes a lochs vedats, ço és a saber, a aquells qui declarats lus seran per lo dit batle ho de son lochtinent, comtat de Pallars, vezcomtat de Castellbò [e]⁷⁰³ vezcomtat de Cardona.

Sane cum causa cesset propter quam dicta preconizatio facta fuit, eo quia dictum castrum ad manus regias pervenit, qua de causa dicta preconizatio locum non habet, propterea vobis dicimus et mandamus quatenus preconizationem predictam voce preconia revocetis, sic quod quilibet possit emere et extrahere, libere et absque securitate, aliqua arma a dicta civitate et defferre quocumque⁷⁰⁴ voluerit prout facere consueverat ante dictam preconizationem, non obstante eadem.

Data Gandesie, .XV.º kalendas iulii anno Domini millesimo .CCC.ºXXX.º septimo.

Bartholomeus de Podio, ex petitione provis.

¶⁷⁰¹ Segueix, cancel·lat, *molt*. ¶⁷⁰² *propter*, interlineat. ¶⁷⁰³ e, manca a l'orig. ¶⁷⁰⁴ *quocumque*: «ubique», corr.

1337, juliol 6. Montalbà.

Cèdula del rei Pere el Cerimoniós al merino de Saragossa, que conté una nota sobre l'obra a fer al palau de l'Aljaferia (Bernat Satorre).

ACA, C, reg. 1054, fol. 99v.

Ed. J. RIUS [SERRA], «Més documents sobre la cultura catalana medieval», *Estudis Universitaris Catalans*, XIII (1928), núm. XXVI (incomplet).

Petrus, et cetera. Dilecto consiliario nostro Peregrino de Oblitis, merino Cesarauguste, vel eius locumtenenti, salutem, et cetera. Mandamos vobis quatenus, visis presentibus, faciatis fieri in Algeferia nostra civitatis predictae ea que continentur in cedula presentibus interclusa. Et hoc minime diferatis. Data in Montealbano, .II.^e nonas iulii anno Domini .M.^oCCC.^oXXXVII.^o

Bernardus de Torre, mandato domini regis.

Tenor cedula.

Mana lo senyor rey que en l'ort de la Algeferia de Saragoça sia feta closura de dues tàpies, una sobr'altra, de la part de la cènia, en manera que'ls obrers ne null hom no'y puxa entrar per la part de la dita cènia.

Ítem, mana lo senyor rey que null hom, obrer ni altre, per alcuna rahó no entre dins lo dit ort, ans sia buydada una torre que'y ha on ha fusta e altres coses.

1337, setembre 19. Daroca.

El rei Pere el Cerimoniós als seus consellers Galceran Marquet i Arnau Ballester, amb instruccions per a la construcció d'un estol de seixanta galeres de guerra [contra els benimerins] a Tortosa (Guillem de Bellvís).

ACA, C, reg. 1111, fol. 7r-v.

En Pere,⁷⁰⁵ per la gràcia de *Dios* rey d'Aragon, *et cetera*. Als amats conselleres (*sic*) nostres en Galceran Marquet e n'Arnau Ballester, salut, *et cetera*. Significam-vos que nós, per raó del estol lo qual entenem a fer, Déus volent, contra alguns enemichs nostres⁷⁰⁶ en la primavera següent, avem obs arbres, entenes et altres coses necessàries al dit estol. Per ço a vós deïm e manam expressament que, encontinent, regonegats los arbres e les entenes d'en Jacme Roda e d'en Benaet d'Uerto, vehins de Aïnsa, les quals té n'Antull en la botiga de Feliu de Valls. Encara, regonexets quants arbres e entenes hi ha que sien aptes a les galees que nós entenem a fer, et assí mateix vejats si en nengun altre loch dins *Barchinona* n'à de què hom puxa fer comte. E senblantment regonexets per a quantes galees hi trobarets arbres e entenes e escales ni de quin preu són, per ço com nós n'avem ja parlat ab lo dit Berenguer (*sic*) d'Orto, qui ha una quantitat d'arbres, entenes e escales ja tallades en termen de Belsa. Encara nos⁷⁰⁷ certifiquets de quantes mans de lonch ne de quantes mans o palms

¶⁷⁰⁵ *En Pere*: «Petrus, et cetera», corr. ¶⁷⁰⁶ El sultà benimerí Abu-l-Hassan mantenia una actitud hostil contra la Corona d'Aragó i Castella, que acabà en guerra oberta (FERRER I MALLOL, *La frontera amb l'Islam...*, pp. 140-141). ¶⁷⁰⁷ *nos*: «vos».

d'anple avem obs los arbres ne les entenes, ne quina quantitat ni en qual temps és necessari que sien a Tortosa, cor de allí s'hauran a conp[artir] (?) per a *Barchinona* e per a Tarragona e per a València. E fets compte que la armada deu esser en[...] en la primavera[a] vinent.

Ítem, vos *femos* saber que de rems no podem aver recapte d'Aragó ne d'altra part deçà, per qu'és obs que, encontinent, pensets de qual partida ne porà hom aver pus ivaçosament, e que sia mell[or] fusta, e [vó]s (?) q[ue]·n procurets ab aquelles persones que vejares vos sien que pus tost e mils hi pux[e]n don[ar] bon recapte.

Ítem, nos certificats quina quantitat de cànem avem mester, per ço car s'à a comprar en Aragó, on és mellor e de mellor mercat. Et, per ço que en aquestes coses mils puxats pensar e nos ne puxats mils certificar, fem-vos saber que és nostre enteniment de fer .LX. galees, ultra aquelles que ja són fetes en les marítimes, de les quals .LX.⁷⁰⁸ entén hom que déjan esser .XL. galeres grosses aptes a batalla et .XX. leugeres. Et, regonegudes totes les demun dites coses e ahuda informació de aquelles, com en açò no [a]ja mester triga per rahó del temps, qui és breu segons que veer podets, volem e a vós manam que·ns certifiquets encontinent clarament per letra vostra, la qual liurets al correu portador de la present, de tot ço qui damunt és dit. Et açò en nenguna manera no mudets ne metats alcuna triga. *Data* en Darocha, sots lo segell nostre secret, a .XIX. dies de setembre, *anno Domini* .M.^oCCC.^oXXXVII.

G(uillelm)us de Pulcrovisio, mandato regio facto per thesaurarium.

364.

1337, octubre 2. Daroca.

El rei Pere el Cerimoniós a Francesc de Mataró, alcaid del castell de Xàtiva, amb algunes indicacions sobre la defensa de la plaça (Bartomeu Despuig).

ACA, C, reg. 1054, fol. 158v.

En Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Cerdanya e de Còrcega, e comte de *Barchinona*. A l'amat nostre en Francesch de Mataró, alcayt del castell nostre de Xàtiva, salut e dilecció. Fem-vos saber que havem vista vostra letra la qual nos havets tramesa, sobre lo fet de les alimares que per vós o per vostres talayes se són vistes en diverses parts del regne de València dellà Xúquer, per què la vostra diligència loam. E, axí, dehim-vos e·us manam que, diligentment, axí com se cové, guardets lo dit castell en guisa que dan negú no s'i pusque seguir. E si per ventura altres senyals no acostumats veyets, aquells curets significar als jurats e prohòmens de Xàtiva, als quals sobre la dita rahó scrivim, per tal que ells, ab vós ensemps, hi provehiscats en guisa que sia honor e profit nostre e de tota la terra nostra; e encara a nós significquets, com pus sovén porets, tot ço que porets saber ne veure en les dites coses. Quant a les altres coses a nós per vós significades, vos fem saber que nós farem en tal manera que a vós serà provehit en guisa que sentirets que a vós serà bé remunerat lo servey que havets feyt e fets a nós tot dia. *Dada* en Darocha, a .II. dies anats del mes de octubre en l'ayn de nostre Senyor .M.CCC.XXX. set.

Bartholomeus de Podio, mandato domini regis.

¶ ⁷⁰⁸ Segueix, ratllat, *ne puxats mils certificar, fets vós saber.*

1337, desembre 13. València.

Circular del rei Pere el Cerimoniós a les aljames de moros del regne de València, convocant-los per a tractar de llur seguretat (Bartomeu Despuig).

ACA, C, reg. 1054, fol. 184v.

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Sardenya, de Còrsega, e comte de *Barchinona*. A la aljama dels moros de Murvedre, gràcia sua. Com nós, a profit e segurtat vostra e dels altres moros del regne de València, entenam algunes coses a vós dir, per ço manam a vós que·ns trametats l'alamí e .II. o .III. vells de la dita aljama, per entendre de nós ço que·ls volrem dir per la dita rahó, enaxí que hic sien al .XX.^{en} dia del mes de deembre, car nós feem semblant manament a les altres aljames del dit regne. Dada en València, a .XIII. dies anats del mes de deembre en l'any de nostre Senyor mil .CCC.XXX. set.

*Bartholomeus de Podio, mandato domini regis facto per dominum infantem Petrum.*⁷⁰⁹

Similes:

A la aljama dels moros de València.

A la aljama dels moros de Xàtiva.

A la aljama dels moros de Algezira.

1338 (Enc. 1337), gener 28. València.

El rei Pere el Cerimoniós a Jaume Cervià, missatger seu al rei de Mallorca i els jurats d'aquesta ciutat. Mana que vaja sense triga al monarca del Marroc per a establir un tractat de pau, després d'informar-ne els mallorquins (Guillem Agustí).

ACA, C, reg. 1054, fol. 202v.

De nós, en P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al feel nostre en Jacme Cervyà,⁷¹⁰ salut e gràcia. Havem reebuda vostra letra e entesem ço que·ns faés saber en aquella, en qual manera havets parlat ab lo lochtinent del rey de Mallorcha e ab los jurats e prohòmens d'aquella ciutat, e·ls haviets presentades les letres nostres que·ls tramesem, e encara aquella que trametiém al dit rey de Mallorcha sobre'l fet del tractament de la pau ab lo rey de Marrochs, per nós a vós comanat, e la resposta que ells vos havien feta; e encara que havien tramès per açò al dit rey de Mallorques, e que vos enteníets esperar aquí tro hageu haüda reposta sobre açò. A les quals coses vos responem que tenim per bé ço que vós havets fet e loam la diligència vostra, e aguera plagut a nós que vós, encontinent com agués haüda la dita reposta del lochtinent damunt dit, fóssets partit d'aquèn e anat al dit rey de Marrochs per espeegament dels dits affers a vós comanats, los

¶ ⁷⁰⁹ *per dominum infantem Petrum*: «pre domino infante Petro», corr. ¶ ⁷¹⁰ Sobre les negociacions de Cervià amb

el sultà del Marroc, *vid.* FERRER I MALLOL, *op. cit.*, p. 140.

quals no requeren neguna triga. Per què volem e·us manam que, vista la present, partescats d'aquèn e anets al dit rey de Marrochs, e curets fer e complir bé e diligentment ço que nós vos havem comanat, certificans-vos que nós, en les letres nostres de resposta que trametem als dits lochtinent, jurats e prohòmens, los scrivim que, com agen ahuda reposta del dit rey de Mallorques sobre açò, signifiquen tantost a vós la sua intenció e informació si a ells ho serà semblant. *Data* en València, a .XXVIII. dies del mes de gener en l'any de .M.CCC.XXXVII.

Idem (Guillelmus Augustini, mandato regio facto per vicecancellarium).

367.

1338 (Enc. 1337), març 4. València.

Lletra dissimulada tramesa pel rei Pere el Cerimoniós a Bernat de Cancerch, alcaid dels cristians que són al Marroc, sobre l'alliberament d'uns captius, entre altres afers. Ha estat redactada procurant que no sembla una carta reial (Francesc de Prohome).

ACA, C, reg. 1111, fol. 64r-v.

Hec littera fuit directa Bernardo de Cancerch, alcaydo christianorum de Marrochis. Et fuit mandatum quod fieret sub hac forma, ne videatur mitti ex parte domini regis.

Sepiats, sèyner, que avem reebuda una vostra carta, la qual nos ha portada no[ve]l·lament Pere Azmar, en la qual avia quatre fulles de paper scrítes de totes parts e una cedula pochada, en la qual éran scríts los afers fort longament, e, aquella bé entesa, vos faz saber que·us agraïm fort ço que feyt avets, et confiam de vós que farets d'ací enant. Per què·us pregam que continuets la bona obra per vós empedada, car per cert nós observarem vostres bons consellys, e ja avem comenssat ensequir aq[ue]lls, segons el dit Pere vos recontarà pus largament. Quant alls que nos fets saber dels afers vostres e sobre el deliurament, entenem que adés no's poria fer en la forma que nos avets fet a saber, perquè poria seyr gran peryll al temps⁷¹¹ d'ara, mas, emperò, en certa y entenem prendre carreres e vias, aquelles que nos fets saber o altres, per què los afers venran a bona fin et degut acabament.⁷¹² E no'n dubtets del feyt vostre, car com siats deçà donar s'i à bo consell a profit e honor vostre, e vos serà fet bé e [mercè] sines dubta alcuna. Als altres affès del deliurament dels christians, vos fem saber que no entenem que's pogués a[ca]bar al temps de ara, e seria fort periglós; mas, emperò, entenem-hi pensar vies e carreres o[n] lo deliurament vingua a bona perfecció de tot en tot. Vos pregam que siats diligent e ferm en los afers, segons de vós confiam, car per cert confiam en Déu que nós vos en retrem bo gualardon. Tots vostres amichs són sans e vos trameten moltes salutis. *Dada* en València, a .IIII. dies del mes de març *anno Domini* .M.^oCCC.^oXXX.^o septimo.

Franciscus de Prohomine, mandato regio facto per P(etru)m Bosch, subthesaurarium.

¶⁷¹¹ *temps*: «tempms».

¶⁷¹² *acabament*: «acabadament».

368.

1338 (Enc. 1337), març 10. València.

El rei Pere el Cerimoniós al de Granada, sobre la redempció d'uns moros que foren captivats per súbdits de la corona indugudament, en temps de treva (Bertran Desvall).

ACA, C, reg. 555, fol. 59v.

Al noble e molt honrat don Jucef,⁷¹³ fill del noble e molt honrrat don Ismeyl, fill de Ben Alamar, rey de Granada, en Pere, per la gràcia de Déu rey de Aragó, de València, de Sardenya e de Còrcega, e comte de *Barchinona*, salut com a rey que molt amam de cor e per qui querriem molta de honor e de bona ventura. Rey, havem reebudes vostres cartes, en les quals nos pregàvetz que·us deguéssim trametre alguns moros qui foren levats per sotzmeses nostres de la vostra terra en temps de pau. Encara, nos dix de part vostra de paraula Pero Martines de Mora, torcimayn nostre e alfaquech, que los ditz moros féssim cercar en nostres regnes e terres, la qual cosa faem fer, volén observar la pau qui és entre nós e vós, et axí mateix n'escrivim per nostres cartes al rey de Mallorches que·ls nos tramesés, si negú n'i havia; e, com aquells en neguna manera no poguéssim trobar, segons que açò·us dirà de paraula⁷¹⁴ largament lo dit Pero Martines, havem-ne compratz dotze de la vostra terra, los quals vos trametem per lo dit Pero Martines. Axí mateix, havem reebut un catiu, lo qual nos havetz tramès per lo dit Pero Martines, et grahim-vos-o molt. On, rey, vos pregam curosament que, si més n'i trobatz que dins treva sien preses, aquells nos trametatz, car axí mateix vos trametem nós aquells vostres preses dins treva qui sien trobatz en nostra terra. Dada en València, a deu dies de marz en l'ayn de nostre Senyor *mille .CCC.XXX. set.*

*Bertrandus de Vållo, mandato regio facto
per vicecancellarium.*

369.

1338, juliol 3. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós a l'algutzir del rei de Granada, sobre l'alliberament d'uns moros granadins, captivats per error, a pregàries d'aquest monarca (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 555, fols. 66v-67r.

De nós, don Pedro, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Sardenya, de Còrcega e comte de Barcelona. Al noble e amat nostre Redoan ben Audella, alguazir del noble rey de Granada, salut com a aquell que molt amam e per a qui queriem que donàs Déus molta honor e bona ventura. Fem-vos saber que nós, ara novellament, avem reebudes letres del rey de Granada, les quals nos tramèn l'amat nostre Pascual Cirera, en les quals letres se conté que·l dit rey de Granada grahia molt a nós perquè nós aviem manat retre e deliurar alguns sarahins del dit rey de Granada, qui eren estats⁷¹⁵ preses en mar per algunes gens nostres creent que eren vassalls del rey del Algarb. Et tantost que nós aguem verdadera et complida informació que·ls dits sarrahins eren vasalls del dit rey de Granada,

¶ ⁷¹³ Yusuf I (1333-1354). ¶ ⁷¹⁴ de paraula, interlineat. ¶ ⁷¹⁵ estats: «estàs».

manam deliurar aquells al dit Pascual Cirera, entenent que axí convenia a fer a nós, segons que·ls pasats nostres reys d'Aragó an fet e usat de guardar lealment de verdadera pau e treva a aquells⁷¹⁶ reys ab qui la avien e les gens sues, et specialment açò fon guardat tots temps complidament entre les cases d'Aragó e de Granada; e açò matex entenem nós servir e fer servir d'aquí avant, si a Déu plau. Altresí, volem que sapiats que·l dit Pascual Cirera suplicà a nós per part vostra que nós, per honor vostra, volguéssim fer deliurar Jucef Acimi, sarrahí, qui era estat pres en la vila nostra de Xàtiva, per ço com fon trobat que anava e participava contínuament ab acollarats, la qual cosa nós forment esquivam en los regnes nostres; emperò, havent esguart a la bona affectió e voluntat que vós avets al servi y e a la honor de la casa d'Aragó e nostra, per honor vostra, avem manat deliurar lo dit sarrahí al dit Pascual Cirera, com molt major cosa entenem a fer a honor vostra e fariem totavia que cas s'i esdevingués. Dada en Çaragoça, a .III. dias de juliol del any de nostre Senyor .M.CCC.XXXVIII.º

Idem (Bernardus de Podio, mandato regio facto per Blasium Maça, consiliarium).

370.

1338, juliol 29. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós al noble Ramon de Ribelles, governador de Sardenya, amb ordres d'exigir peremptòriament a l'administrador de les rendes de l'illa el pagament del cens degut a la Santa Seu, malgrat les excuses d'aquest oficial, per tal d'evitar la pena d'excomunió (Francesc de Prohome).

ACA, C, reg. 1111, fols. 167v-168r.

De nós, en P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Sardenya e de Còrsega e comte de Barchelona. Al noble e amat conseller nostre en Ramon de Ribelles, governador general del regne de Sardenya e de Còrsega, salut e dilecció. Fem-vos saber que nós havem reebudes letres d'en Lop de Genestar, aministrador general de les rendes e drets nostres de la isla de Sardenya, en les quals nos fa saber que no pot complir a pagar lo trehut del papa, per rahó com diu que no·y basten les rendes, e specialment despuys que havem assignades les rendes de Vila d'Esgleyes⁷¹⁷ als marmessors del senyor rey n'Anfós, de bona memòria, pare nostre. De la qual [cosa]⁷¹⁸ nós sòm estats molt agreujats, car bé sòm certs⁷¹⁹ e sa[bem] que jamés les rendes de la isla no valgeren tant com han fet despuys que·l dit Lop de Genestar ha regit l'offici de la dita administració, e creem de ferm que a més de .LXX. millia libras han puyat les dites rendes despuys que ell les aministra, e les messions de la isla no puyen l'any a .XXXV. mília libras, comptada e enclosa en aquellas la pagua del dit trehut. Vejats si deuria bastar a pagar lo trehut! Ver és que él nos ha prestats alguns diners, de què té cartes nostres, mas havem entès que·l dit administrador ha pagades diversses quantitats de moneda, de què's poguera fixar, car les cosses pus neccessàries se deuen primerament complir, e puy les altres, axí con bast, entre les quals neccessàries entenem que dege esser primer lo dit trehut e après les retenences dels castels

¶ ⁷¹⁶ aquells: «aquell». ¶ ⁷¹⁷ Esgleyes: «Esgleys». ¶ ⁷¹⁸ cosa, manca a l'orig. ¶ ⁷¹⁹ certs: «cers».

e la reparació d'aquells, e après los soldats e ls oficials; e si, pagat açò, hi sobre res, deu-se convertir⁷²⁰ en les assignacions, e specialment en aquelles en què pus necessàriament són tenguts e obligats. E, si aquesta manera s'i fos servada, lo trehut haguera haüt recapte, mas no pot bas[ar] a bornejar ne a fer mercaderies. Per què nós d'açò volem saber la veritat, e scrivim-ne a vós, a qui havem comanat lo regiment de la isla, que decontinent façats ab lo dit aministrador que do recapte a la paga del dit trehut, de manera que dins lo temps dels .IIII. meses sia complit en Avinyó, per no encórrer la sentència del vet, e que's faza sens logre e tot altre dan, que la nostra cort no'n haja. En altra manera, si él deya que no té moneda nostra e volia fer alguna mala barata, volem que, decontinent, ab en Bernat de Sentacília, scrivà del offici del feel de casa nostra en Bernat Dezcoll, tinent loch de racional en Sardenya, regonegats lo compte del dit amistrador (*sic*) per veer en què ha convertits los diners, ne si té diners de la nostra cort; e a açò lo destrenyets fortment, no contrastant algunes cartes que aje de nós de no retre compte en Sardenya, ne que vós o altres oficials no hajats a veer en sos afers, les quals cartes per la present revocam. E si trobats que'l aministrador haja convertits los diners de la dita aministració contra la n[ost]ra provissió feta en Darocha, per la qual manam que res no fos pagat tro que les messions de la isla haguessen compliment, e contra l'altra ordinació feyta en València, la qual se'n portà lo dit en Lop de Genestar, volem e a vós espressament manam, sots pena de la nostra gràcia e mercè, que, abatudes totes aquelles quantitats que'l dit [en] Lop de Genestar haurà pagades contra les dites nostres ordinacions, forcets aquel en béns e en persona, si mester hi serà, a pagar tot ço que tornar dege tro a complida satisfacció⁷²¹ de la quantitat que haurem mester per pagar lo dit trehut. En altra manera, si vós en açò tardàvets ne mudàvets res, siats cert que nós vos mostrariem per obra que'ns seria greu. Dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a .XXIX. dies de juyol *anno Domini .M.°CCC.°XXX.°VIII.°*

Franciscus de Prohomine, mandato domini regis.

Licet ista mandaverit dominus rex, tandem Bernardus Dezcol duxit eam ordinatam, et dictus dominus dixit michi quod eam videret⁷²² et ipsam expediret, et fuit in duplici forma, pro cautela itineris.

371.

[1338, agost 1. Saragossa].

Nomenament pel rei Pere el Cerimoniós de l'arquebisbe de Càller i de Ramon Boil, consellers, com a reformadors dels abusos comesos per oficials de la corona en el govern de Sardenya, i alhora inspectors de les rendes reials i de l'estat de les defenses i les forces armades de l'illa, amb plenes facultats. Els hi acompanya les instruccions per a dur a terme llur missió (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1009, fols. 175 r-v i 182r-v.⁷²³

Nos, P(etrus), et cetera. Affectantes insulam nostram Sardinie in tuto statu constitui et tranquillo, et ut iura nostra ibidem servantur illesa et eidem ac eius incolis provideatur salubriter sicut

¶ ⁷²⁰ *convertir*: «conventir». ¶ ⁷²¹ *satisfacció*: «satisfació». ¶ ⁷²² *videret*: «videreat».

¶ ⁷²³ Precedeix l'epígraf (fol. 175r): *Quando Gondissalbus, archiepiscopus Callaritanus, et Raymundus de Bojl, miles, fuerunt ordinati in reformatores insule Sardinie.*

deceat sub nostroque felici dominio utiliter gubernentur, idcirco, de fide, legalitate ac industria vestri, reverendi in Christo patris Gondissalbi, divina providentia archiepiscopi Callaritani, et Raymundi de Bojl, militis, dilectorum consiliariorum nostrorum merito confidentes, vos ad reformandum et in melius dirigendum statum dicte insule ducimus harum serie deputandos, volentes vobisque, dicto R(aymund)o, mandantes quatenus ad partes dicte insule vos personaliter conferatis et ad ea que reformationem, tuitionem, utilitatem et prosperum statum insule supradicte et incolarum eius respiciant et inducant diligenter, fideliter et caute, prout de vobis ambobus confidimus et vestre discretioni melius, utilius et salubrius expedire videbitur intendatis. Comittentes vobis ambobus et alteri vestrum, reliquo impedito, ac facultatem plenariam concedentes quod vos et alter vestrum, altero ut premittitur impedito, tanquam commissarii nostri, tam de gestis et administratis per gubernatores et alios nostros officiales quoscumque dicte insule et alios quod de fraudibus, excessibus seu delictis ac negligentiis, iniuriis sive culpis per eos commissis vos certificare curetis et perquirere veritatem, et eos, si vobis videbitur, tam gubernatorem, videlicet, quam alios supradictos et eorum quemlibet, ab ipsis officiis suspendere vel movere et alium vel alios subrogare, et quos culpabiles inveneritis iuxta eorum demerita criminaliter aut civiliter condemnare ac penis debitis castigare, et innoxios absolvere et ab obiectis sibi criminibus liberare, et iustitiam reddere conquerentibus de officialibus antedictis. Recognoscatis etiam vel recognosci faciatis castra nostra et fortalicia dicte insule in fornimentis, operibus et custodibus eorundem, et quod utilius vobis videbitur faciatis fieri super eis, taliter ut vestra provisione huiusmodi sub custodia tuta permaneant nec ex eis aliquod sinistrum, quod absit, valeat pervenire, quorum etiam castrorum alcaydos sive custodes possitis ab ipsis alcaydiis sive custodiis, si vobis videbitur, amovere et ipsa castra alii seu aliis personis idoneis committere, et contra dictos alcaydos inquirere et eos, si culpabiles reperti fuerint, corrigere et punire. Et iura etiam nostra et redditus seu perventus, tam in argentariis, duanis, portubus, salinis, maquitiiis sive coloniis quam in aliis quibuscumque consistant recognoscatis, et de eis ac eorum administratione curetis certificationem habere et super eis ad conservationem et utilitatem ipsorum et nostre curie providere; stipendiarios insuper, tam equites quam pedites, recognoscere, tam in equis, armis quam aliis apparatus eorundem, quorum numerum possitis, simul cum gubernatore ipsius insule vel sine ipso, minuire seu augere, et illos quos insufficientes videritis amovere et alios subrogare. Denique, ad maiorem premissorum effectum et aliorum que in dicta insula occurrerint peragenda, comittimus vobis ambobus et alteri vestrum, reliquo impedito, quod pro nobis et nomine nostro ordinetis, agatis et exequamini et ordinare, agere et exequi valeatis omnia alia et singula que et prout honori nostro et utilitati insule supradicte et habitantium in eadem ac conservationi nostrorum iurium noveritis convenire. Nos enim, comittentes tenore presentis carte nostre vobis, dictis archiepiscopo et R(aymund)o, sub forma superius expressata, super predictis omnibus et singulis plenarie vices nostras, et ea omnia que ordinaveritis, egeritis vel executus fueritis super eisdem rata promittentes habere, mandamus tenore presentium dicto gubernatori, capitaneis, administratoribus, potestatibus, castellanis, vicariis, baiulis, camerlengis, salineriis, duaneriis, portulanis, consulibus, iudicibus de facto, armentariis et aliis universis officialibus insule supradicte quatenus in et super predictis omnibus et singulis vobis, dictis archiepiscopo et R(aymund)o, et alteri vestrum sub forma predicta credant, attendant et obediant sicut nobis, si personaliter presentes essemus in insula supradicta, vobisque super hiis impendant favorem, consilium et auxilium quando et quotiens a vobis inde fuerint requisiti. Intendimus tamen et volumus quod vos, dictus Raymundus de Bojl, solus cum illo vel illis iurisperitis de quibus vobis melius videatur, in factis criminalibus intendatis, et circa ea faciatis que in aliis negotiis non criminalibus dictus archiepiscopus et vos possetis et potestis facere iuxta superius vobis ambobus traditam potestatem, cum ad exercendum criminalia persone ecclesiastice non possint vel

debeant delegari. In cuius rei testimonium presentem cartam nostram inde fieri iussimus, nostro sigillo pendenti munitam. Data Cesarauguste, kalendas augusti anno Domini .M.ºCCC.ºXXX.ºVIII.º

*Franciscus Fuxi, mandato regio facto
per dominum infantem P(etru)m.*

724

Hec sunt capitula ordinata per dominum regem et eius consilium super reformationis officio supradicte, que fuerunt tradita dicto R(aymund)o de Boÿl, militi.

Lo senyor rey, ab son conceyl, per bon stament e reformació de la isla de Sardenya, ha ordonat que l'onrat pare en Christ en Gonsalbo, per divinal providència archebisbe de Càller,⁷²⁵ e'n R(amon) de Boÿl, cavaller, e consellers seus, sien reformadors de la dita isla, als quals sia dat semblant poder que en Bernat de Boxadors o en Berenguer de Vilaragut e en Bernat Gomir havien com hi foren trameses, los quals degen fer inquisició contra en R(amon) de Ribelles, governador de Sardenya, e contra tots los altres oficials presents e lurs lochstinents,⁷²⁶ e encare contra tots los governadors e altres oficials passats e lurs lochtinents e altres persones qui hajen res aministrat en la dita isla, e encara contra los reformadors qui hi són estats trameses e tots altres oficials qui hi sien estats del temps de la mort del senyor rey en Jacme a ençà.

Ítem, degen reebre compte del aministrador qui ara és e de son lochtinent, e dels aministradors de les argentayres e de tots altres oficials o altres persones qui hajen res aministrat del senyor rey, no contrastant cartes, privilegis o altres concessions atorgades ne atorgadores a alcun de no retre compte sinó a certes persones, o a temps ne altres qualssevulla, ne encare contrestant que hajen diffinicions de lurs comptes, com sia dat a entendre al senyor rey que·y ha error de compte.

Ítem, enquiren en Castell de Càller sobre·l fet de les estimes dels alberchs, en què·s diu que·l senyor rey és estat molt defraudat, e encare contra los consellers del dit Castell, sobre·l fet de les impositcions qui no són estades convertides en ço que devien; e, si negun procés s'hi ha fet, que·l resumesquen e·l acaben.

Ítem, enquiren en la ciutat de Sàsser del fet del barreig com los sassereses foren foregitats, en poder de qui los béns d'aquells pervengueren, com fossen en gran quantitat e la cort no·n hagués quaix res.

Ítem, enquiren en qual manera són tractats los hòmens dels lochs qui·s tenen en feu per lo senyor rey, per los senyors dels dits lochs, e, si obs hi serà, sia·lus donat poder que pusquen pendre postat dels castells o lochs damunt dits o pendre aquells a lur mà, segons que per dret e costum de Itàlia trobaran que fassa a fer, exceptats lo jutge e sos frares. E, si negun en la isla era rebel sobre açò, sia manat al governador e a tots altres oficials e sotsmeses que·ls donen favor e ajuda.

Ítem, enquiren contra los alcayts o castlans en qual manera tenen fornits de viandes e de armes e d'altres coses los dits castells, e encare com se captenen dels habitants

¶ ⁷²⁴ Segueixen diverses lletres sobre la mateixa qüestió. Amb data Saragossa, 10 d'agost, el rei comunica als reformadors el nomenament de Francesc Foix com a

scriptorem inquisitionum a l'illa (*ibid.*, fol. 181r). ¶ ⁷²⁵ Gonçal, antic ardiaca de Lleida (1331-1341). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia católica...*, I, 157. ¶ ⁷²⁶ lochstinents: «lochstinent».

dels tèrmens dels dits castells e dels veïns lurs. E, resnomenys, que regoneguen les obres qui necessàries sien en los dits castells.

Ítem, enquiren contra aquells qui han lochs prop mar, qui's diu que deffrauden les tretes e regalies del senyor rey.

Ítem, hagen informació dels officis, si n'i ha superflus, e que'ls puxen redoir a aquells que⁷²⁷ trobaran que sien necessaris e profitosos; e encare, si los salaris seran immoderats, que'ls pusquen modificar, regoneguda la ordinació feta per lo senyor rey sobre açò.

Ítem, los sia dat poder que, si negun official trobaran que deja pendre mort, que'l puxen punir, exceptats hòmens de paratge, la punició dels quals lo senyor rey se reserva. Emperò, pusquen axí contra los de paratge com contra los altres, exceptat lo governador, enantar e punir, axí en perdre officis que tenguen com en penas pecuniàries, los quals enantaments fassen tota apel·lació remoguda.

Ítem, sobre'l fet dels cavalls que'ls fauaters deuen fer, fassen seguir la ordinació feta per lo senyor rey.

Ítem, sobre'l fet dels soldats vol lo senyor rey que'ls sia dat lo quaern en què són, e que'ls tornen a nombre de .LX., ço és, d'aquells qui més hauran servit e sien pus sufficients e mils arreats e encavalcats.

Ítem, reguoneguen les ordinacions fetes per lo senyor rey, e aquelles qui no sien estades observades fassen-les observar, si justa rahó no'y havia in (*sic*) contrari perquè no's degués fer, de les quals enformen lo senyor rey per sa letra.

Ítem, regoneguen e's enformen dels feus confiscats al senyor rey, per ço com no li és estat fet homenatge o per altra manera, e dels feus alienats en tot o en partida sens consentiment o ferma del senyor rey.

Predicta capitula fuerunt subsignata per vicecancellarium et sigillo regio sigillata.

372.

1338, agost 6 i 22. Saragossa.

Missatgeria tramesa pel rei Pere el Cerimoniós a la ciutat de València per Martí Aznárez de Cas-seda, cavaller, i Berenguer de Codinachs, escrivà de ració, instant l'armament d'una galera i la construcció i reparació de muralles, pel perill de guerra amb el rei del Marroc. Els mateixos emis-saris parlaran amb el bisbe de València, el mestre de Montesa, el governador del regne i altres autoritats (Joan Peres i Bartomeu Despuig).

ACA, C, reg. 1055, fols. 34v, 35v-37r i 48r-v.

Petrus, et cetera. Dilectis et fidelibus nostris iuratis et probis hominibus civitatis Va[lentie],⁷²⁸ salutem, et cetera. Licet nuper vobis scripserimus quod armaretis quandam galeam, in [qua] nobilis et dilectus noster Neapoleonus de Aragonia, et cum eodem Iacobus C[er]vige possent ad regem Marrochorum transmeare pro tractatu pacis inter n[os] et regem ipsum inito et etiam iniendo, et vos

¶ ⁷²⁷ que: «qui's», corr.

¶ ⁷²⁸ Mutilat el text al marge dret per una restauració en paper d'època de Bofarull.

pluries requisiverimus [et] requiri fecimus ut de novo faceretis et construeretis muros et valla [in] circuitu civitatis predictae et ravalium eiusdem, ac reparetis muros antiquos [val]laque civitatis ipsius mundaretis, ut possent eminentia pericula evitari, v[erum]tamen predicta hucusque facere recusastis, de quo non immerito admiramur, c[um] autem nobis congruat futuris periculis nostris et vestris antequam preveniant obviam, et propterea dilectos consiliarios nostros Martinum Acenarii de Casseda, militem, et Berengarium de Codinachs, scriptorem portionis domus nostre, informatos plenarie de intentione nostra super hiis et quibusdam contentis in certis capitulis per nos die [...] datis sub munitione nostri sigilli, ac aliis status corone nostre et signanter civitatis et regni predicti Valentie tangentibus, duxerimus destinandos. Idcirco, dicimus et mandamus quatenus hiis que prefati nostri nuntii vel alter eorum vobis super predictis et contentis in hiis capitulis, et ex aliis que ex parte nostra vobis retulerint, fidem certam et indubiam prebeat et eaque omnia absque excusatione aliqua compleatis opere et effectu. Data Cesarauguste, .VIII.º idus augusti anno Domini .M.CCC.ºV[III.º].

Iohannes P(etr)i, mandato regio facto per vicecancellarium.

729

Petrus, et cetera. Venerabili in Christo patri Raymundo, divina providentia Valentie episcopo, ac capitulo sedis civitatis eiusdem, salutem, et cetera. Cum pro quibusdam arduis negotiis, statum corone nostre et signanter regni et civitatis Valentie tangentibus, dilectos consiliarios nostros Martinum Acenarii de Casseda, militem, et Berengarium de Codinachs, scriptorem portionis domus nostre, vel eorum alterum, ad vos duxerimus destinandos, eapropter vos rogamus attente quatenus hiis que prefati nuntii nostri, vel alter eorum, vobis super predictis ex parte nostra retulerint fidem credulam et indubiam prebeat. Data Cesarauguste, .VIII.º idus augusti anno Domini .M.CCC.ºXXX.ºVIII.º

Idem.

Similes fuerunt misse infrascriptis:

Vitali de Villanova, comendatori Montisalbani.

Fratri P(etr)o de Thous, magistro ordinis militie Beate Marie de Muntesia.

G(uillelmo) de Cervilione, gere[n]ti vices procuratoris in regno Valentie.

Gondiçalvo Garcie.

A(rnald)o de Moraria, baiulo regni Valentie generali.

Iuratis et probis hominibus villarum Xative, Morelle, Muriveteris, Algezire, Castilionis Burriane, Lirie, Villeregalis et aliarum villarum regni Valentie.

Los capítols dejús scrits foren liurats per lo senyor rey a'n Martí Aznares de Caseda, cavaller, e a'n Berenguer de Codinachs, scrivà de ració del dit senyor rey, los quals lo dit senyor rey tramet per missatgers a la ciutat de València. Los quals capítols són segons que's seguex.

Primerament, que los dits missatgers, o la un d'aquells, diguen als jurats e prohòmens de la dita ciutat que'l senyor rey se meravella molt d'ells, qui tots temps han bé servit lo senyor rey e sos predecessors, ara no han vulgud armar una galea per honor del

¶ ⁷²⁹ Segueixen dues lletres sobre el mateix punt a Aznárez de Casseda i a aquest mateix i B. de Codinachs (reg. 1055, fols. 34v-35v).

dit senyor rey, la qual és necessita[t] per bé del senyor rey e de la sua senyoria, e en special de la dita ciutat e del regne de València, que vaya lo noble en Napolí d'Aragó, lo qual lo dit senyor rey tramet al rey de Marrochs, e ab aquell en Jacme Cerviyà, per tractament de pau tractat e tractador entre lo dit senyor rey e lo dit ja dit (*sic*) rey de Marrochs;⁷³⁰ et que de part del dit senyor rey requiren e pregunen los dits jurats e prohòmens que en tot cas, tota escusació foragitada, armen la dita galea. E vol lo dit senyor rey que los dits jurats e prohòmens ordonen, meten e posen armadors e altres oficials a armar e a navegar la dita galea segons que als dits jurats e prohòmens benvist serà, no contrastant algun atorgament per lo dit senyor rey fet o faedor en contrari. E, sobre les dites coses e altres dependens d'aquelles, lo dit senyor rey atorga plen poder als dits missatgers e a qualsevol d'aquells de tractar e posar en acabat estament, per manera que la dita galea sia ab acabament armada.

Ítem, diguen als dits jurats que, axí con havien promès de armar, si guerra era certa, la major quantitat de galeas, que molt més los vall que'n armen, e a poch temps, solament una galea⁷³¹ per aver pau, e majorment car la imposició que vuy se cuyll e's leva en la dita ciutat fo atorgada en partida a armar. E, si cas era que la pau no's faés, vol lo senyor rey que aquesta galea fos deduyta d'aquelles que la ciutat ha promeses d'armar.

Ítem, lo senyor rey se meravella molt e s'entrenyora que, posat que ell personalment, e enaprés lo portanveus de procurador e lo batle general en lo regne de València, axí [co]n a comissaris seus, agen moltes vegades request que la ciutat de València e los ra[v]als d'aquella sien vallejats e murats, e los murs antichs de la dita ciu[tat] sien refets, adobats e reparats, e açò tro ací no sia stat fet, e no fer [les] dites coses sia perill e minve del dit senyor e esper esser gran dan, ço que Déu no vulla, dels dits jurats e prohòmens e dels habitants e havens heretats e possessions en la dita ciutat e dins los térmens d'aquella, per ço lo dit senyor rey vol e mana que los dits valls e murs h[o] paliçade entorn e altres fornimens necessaris sien feyts de nou entorn lo [r]aval de la ditat ciutat, a consell del portanveus de procurador e del batle general, e que'ls murs antichs de la dita ciutat sien refeyts e reparats, e que a fer les dites coses sien forçats e constretes totes persones, de qualque condició sien, havens heretats, possessions h[o] béns en la dita ciutat e térmens d'aquella, e oficials, procuradors e vasalls d'aquells e lurs béns, e que la consueta de les dites coses faça de fer lo dit en Martí Aznárez ho altra qualsevol, lo qual lo dit en Martí Aznárez eligirà e subdelegarà ho subrogarà en fer⁷³² les dites coses ho qualsevol d'aquelles; e que, a fer e complir les dites coses, tots los desús dits e altres de què's pertangua sien requests per lo dit en Martín Aznares ho per altra qualsevol subdelegat ho subrogat d'aquell per sacrament de feultat ho en altra manera.

Ítem, que si algú ho alcuns seran rebels o inobediens en fer e complir les dites coses ho alcuna d'aquelles, que'l dit en Martí Aznárez los⁷³³ man de part del senyor rey, sots pena de cors e d'aver, que cumplen e enseguesquen aquelles. E, si fer no'u volrran, que'ls costrenga fortment e destreta, e encara aquells ponescha en persones e béns, segons que a ell, en Martí, benvist serà; resnomenys, los rebels e torbadós e contrastadós de lles ja dites coses scriva ho faça scriure a memòria, per tal que'l senyor rey ponesca aquells segons que a la dignitat reyal benvist serà, axí, emperò, que'l dictat e obres dels murs ho valls

¶ ⁷³⁰ Els dos ambaixadors, Napoleó d'Aragó (fill natural de Jaume II) i Jaume Cervià, anaren efectivament a tractar amb el rei del Marroc, però no degueren rebre bona

resposta, perquè la guerra va esclatar pocs mesos després (FERRER I MALLOL, *La frontera amb l'Islam...*, p. 140).

¶ ⁷³¹ *galea*, interlineat. ¶ ⁷³² *fer*, interlineat. ¶ ⁷³³ *los*: «les».

fac[en] a consell dels dits portanveus de procurador e del batle general, los qual[s] han del senyor rey ja comissió sobre les dites coses.

Ítem, que·ls dits missatges, ho la .I. d'aquells, pusquen dir e declarar al [portan] veus de procurador, e al batle general, e als dits jurats e prohòmens [e] altres als quals a ells benvist serà, que·l rey de Castella ha tramès per mis[satger] al senyor rey lo noble don Johan Emanuel, requirén e pregan [a] aquell que complesca lo testament del rey n'Amfós, axí en les lexes f[ey]tes per aquell al infant en Johan com en les altres coses, e axí matex requerí[n] que la senyora reyna fos restituïda en totes aquelles coses que a ella foren donades e atorgades per lo senyor rey n'Amfós.⁷³⁴ En altra manera, si·l senyor rey les dites coses no complia, féu moltes cominacions.

Ítem, vol lo senyor rey que·ls dits missatges pusquen d[i]r e declarar les dites coses, en quant toquen la missatgeria de don Johan Manuel, als jurats e prohòmens de Xàtiva, de Morella, Morvedra, Algezira, Castelló del Camp de Burriana, e als jurats e prohòmens de Burriana, de Liria, de Vilareyal e altres als quals a ells benvist serà. E que en cascú dels dits lochs requiren e manen, de part del dit senyor rey, als jurats e prohòmens de cascuna de les dites viles que·s muren e·s vallejen e en altra manera se fornesquen segons que·s cové, per manera que lur leyltat sie salva.

Ítem, vol e mana lo dit senyor rey que, si la ciutat no volrà complir les dites coses, que los dits missatges, ho la .I. d'aquells, demanen de comte los administradors de la dita imposició e altres a qui·s pertangua e forcen e constrenguen aquells e altres a·çò obligats de retre lo dit compte; e, si trobaran que dels diners de la dita imposició sien meses en altres coses sinó en ço per què fo atorgada e ordonada, que de fet facen aquells metre e convertir en armar la dita galea e en fer complir ço per què fo ordonada la dita imposició. E que requiren lo portanveus de procurador que en les dites coses los do consell, favor e ajuda, e que sobre les dites coses e altres dependens e emergens d'aquelles dóna e atorga lo dit senyor rey als dits missatges, ho a la .I. d'aquells, plen poder.

735

Per la creença als damunt dits per lo senyor rey comanada als jurats e prohòmens de València, vol lo senyor rey que diguen als dits jurats, e encara al conseyll de la dita ciutat, que·l senyor rey los prega, per la gran necessitat que ha, la qual no poria [esser ma]jor, que vuyllen renunciar a aquella assignació per lo dit senyor rey enguany feta a la dita ciutat de .C. *millia solidos barchinonenses* sobre les demandes de Cathalunya, les quals lavoires novellament foren per lo dit seyor rey imposades sobre [al]cunes ciutats e viles de Cathalunya, per auctoritat de la qual assignació lo senyor [rey ordo]nà que per en Bernat G(uille) Çabastida, de casa sua, e per en R(amon) F(errer) de Guardiola, porter seu, cuylidors de les dites demandes, fos fet sagrament e homenatge de respondre de la dita quantitat dels diners de les dites demandes, en nom de la dita ciutat, a·n Johan Scrivà e a·n R(amon) Dezsoler, aministradors de la imposició de València e de son termen.

¶ ⁷³⁴ L'octubre de 1338 hom arribà a un acord en aquest conflicte (Jerónimo ZURITA, *Anales de la Corona de Aragón*, ed. A. Canellas, t. 3, Saragossa, Inst. Fernando el Católico, 1978, llib. VII, cap. 46; *Gran crónica de Alfonso XI*, ed. D. Catalán, Madrid, Gredos, 1976, II, cap. 250). ¶ ⁷³⁵ En data *Cesarauguste*, .XI. kalendas septembris

anno Domini .M.°CCC.°XXX.° octavo.- Bartholomeus de Podio, ex littera [si]gil[lo] secreto sigillata, el rei expedeix nova lletra de creença als jurats de València, en favor d'Aznárez de Casseda i de Codinachs (reg. citat, fol. 47v), i escriu als missatgers, manant-los dur a terme la comissió (*ibid.*, fols. 47v-48r).

E, en cas que·l dit en Martí Aznáreç de Casseda no fos en València present ab lo dit en Berenguer de Codinachs, vol lo dit seyor rey que·l dit en Berenguer de Codinachs puxa dir les dites coses per auctoritat de la dita creença, e encara puxen dir abdós, o el dit en Berenguer de Codinachs, absent lo dit Martí Aznáreç, a cascun dels jurats particularment com d'açò faran gran servey al dit senyor rey. E que en tot cas facen en guisa que la dita renunciació sia feta per los dits jurats, e per ells, en nom lur, facen aquella los dits en Johan Scrivà e en R(amon) de Soler; e que la carta que·ls dits en Bernat G(uillem) e en R(amon) F(errer) feeren de pagar la dita quantitat dels diners de les dites demandes, que sia liurada als dits en Berenguer de Codinachs e a·n Martín Aznárez, o a la .I. d'ells, la .I. absent.

E encara, per la dita creença, diguen a·n Johan Scrivà specialment que·l senyor rey ha gran fe en ell que ell, guardada la necessitat del senyor rey, vuyla aydar en aquests afers en guisa que a mà del dit senyor rey puxa venir la dita quantitat. E poden dir que·l senyor rey ha ara gran menester la dita quantitat, et ja sobre aquells ha ahuts e ha a manlevar grans quantitats de diners, axí per rahó de les nocces sues [com] per rahó de la provisió de la sua casa.

E encara, per la dita creença, poden dir que, guardada la demanda que·l dit senyor rey féu a les dites ciutats e viles de Cathalunya, e guardat que les ciutats de Gerona e de Vich, a qui lo senyor rey demanà .XC. millia solidos, no volen res dar, per ço com són ciutats privilegiades qui no han acostumat de res dar, e guardades grans remissions que·l senyor rey ab letres sues ha fetes a les dites viles de Cathalunya de les demandes que fetes los havia, quaix bell no res és ço qui·n sobra; les quals remissions lo senyor rey ha ahudes a fer, mal son gra[t], per [ra]hon de les grans pobres qui són en les gents dels lochs de Cathalunya, per rahon dels mals anys que han ahuts en tepms (*sic*) passat.

E poden dir, per la dita creença, que·l senyor rey los promet que·ls los assign[na]rà en altres lochs bons e segurs, en guisa que la dita ciutat porà haver la [dita] quantitat dins breu tepms, e que açò jurarà e·u assegurarà en aquella m[anera] que vuyllen; e que la dita quantitat los assignarà sobre lo bovatge de Tarragona e del Camp, lo qual dins breus dies se deu levar e haver.

373.

1338, agost 14. Saragossa.

Instruccions donades pel rei Pere el Cerimoniós als seus missatgers prop de l'arquebisbe de Tarragona, Ferrer de Vilafranca, cavaller, i Jaume Calbet, doctor en lleis, sobre la col·lecta del bovatge en aquella ciutat i el Camp per part de la corona, a què s'oposa el prelat (Bernat Turell).

ACA, C, reg. 552, fols. 161r-162r.

P(etrus), et cetera. Dilectis consiliariis nostris Ferrario de Villafrancha, militi, et Iacobo Calbeti, legum professori, salutem, et cetera. Noveritis nos per litteram nostram noviter scribere reverendo in Christo patri Arnaldo, divina providentia Terrachonensi archiepiscopo,⁷³⁶ ipsamque cum eadem requirere ut super colligendo et levando minuti bovagio quod nobis competit in civitate et campo

¶ ⁷³⁶ Arnau Sescomes (1334-1346). Vid. EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 479.

Terrachone, ratione successionis nostri novi domini, prestet operam omnimodam, nec super ipso colligendo et levando obstaculum, diffugium vel impedimentum aliquatenus apponat, nosque vos de nostra intentione per capitula super premissis duximus informandos, ut in ipsa littera quam per nos dicto archiepiscopo volumus presentari poteritis intueri. Sane cum nos, habito consilio super hec, ordinauerimus quod vos pro parte nostra apud dictum archiepiscopum hac de causa ilico accedatis, ipsum iuxta capitula que vobis mitimus, nostro sigillo munita, super eis nostro nomine requiratis, eapropter, vobis dicimus et mandamus expresse quatenus, quibuscumque aliis dimissis negotiis, ad presentiam dicti archiepiscopi ilico accedatis, requirendo et rogando eundem super dicto negotio iuxta tenorem capitulorum premissorum, faciendo super eis que ad predicta necessaria extiteret (?)⁷³⁷ a vobis pro utilitate nostre curie et iuris nostri predicti utilia videbuntur, et quod noveritis expedire in hiis, curam et diligentiam, ut de vobis confidimus, omni modo impendendo. Et in hoc signatum nobis servitium facietis. Data Cesarauguste, .XIX.º kalendas septembris anno Domini .M.ºCCC.ºXXX.ºVIII.º

B(ernardus) Tirelli, mandato regio facto per vicecancellarium.

Aquesta és la forma de la creença comanada per lo senyor rey a'n Ferrer de Vilafrancha, cavaller, e a misser J[acme] Calbet, doctor en leys, de ço que han a dir de part del dit senyor al⁷³⁸ archabisbe de Terragona, per rahó del bovatge de la ciutat e Camp de Terragona.

Primerament, que els damunt dits en Ferrer e misser Jacme dejen pregar e requerir de paraula de part del senyor rey lo dit archabisbe que ell consenta e don loch e favor que'l senyor rey faça cullir per menut lo bovatge de la ciutat e Camp de Tarragona, lo qual bovatge li pertany per son dret de novella senyoria, segons que'l dit archabisbe sab bé. E, segons que moltes vegades en diverses lochs e en molts consells e determenacions,⁷³⁹ en les quals lo dit archabisbe és stat present e procuradors seus e dels hòmens de la sua Esgleya e molts doctors e altres savis, és stat disputat e determenat, lo dit senyor pot e deu cullir e levar, e fer cullir e levar, aquell bovatge per menut en la ciutat e altres lochs del Camp de Terragona dessus dits, en nom del dit senyor e del dit archabisbe, per veguers o personas comunes, e que'l senyor rey ha menat sobreseer tro a ara en cullir lo dit bovatge, per favor del dit archabisbe e volén anar graciosament ab lo dit archabisbe e ab la sua Esgleya, a la qual se té per tengut, e no és volgut anar ab ells per rigor de dret. E per aquesta rahó ha ordenat de trametra a ell los dits en Ferrer e misser Jacme, los quals ha informats de son dret sobre los afers dessus dits.

Ítem, que si lo dit archabisbe denegava que'l senyor rey no puxa o no deja fer cullir e levar lo dit bovatge per menut en la dita ciutat e altres lochs del dit Camp, que'ls dits en Ferrer de Vilafrancha e misser Jacme Calbet li diguen que lo dit archabisbe no pot al·legar ne denegar que'l dit bovatge no's puxa ne's deja cullir per menut, car per lo privilegi del senyor rey en P(ere), besavi del senyor rey ara regnant, lo qual és stat produït per lo dit archabisbe e al·legat moltes vegades, jassia lo senyor rey aquell pogués ab rahon e de rigor impugnar, apar manifestament que'l senyor rey pot fer cullir e deu per menut lo dit bovatge, car en lo dit privilegi se conté e és declarat que, com bovatge se deurà collir, se culla per los veguers o persones comunes en nom del senyor rey e del archabisbe dessus dit.

¶⁷³⁷ Lectura dubtosa, potser per *exstiterint*. ¶⁷³⁸ *al*, interlineat. ¶⁷³⁹ *determenacions*: «determnacions».

Ítem, que si lo dit archabisbe no atorgava ne consentir volia a la tenor del dit privilegi per ell e per la sua part al·legat, e entenía a metre los afers en via de judici, que·l dit misser Jacme Calbet no consenta que·ls dits afers se meten per neguna manera en via judiciària, mas tan solament disputan dels afers haja col·lacions ab lo dit archabisbe e ab lo seus savis sobre aquells, rahonan e defenen lo dret del senyor rey, lo qual és clar e manifest, segons que moltes vegades és stat examinat e declarat.

Ítem, que si lo dit archabisbe volrà consentir, segons que deu e és tengut, a levar e cullir lo dit bovatge per menut, que·l senyor rey assignarà una bona persona per part de la sua cort e que·l dit archabisbe ne assigne altre, qui cullen lo bovatge en los lochs en los quals usen los veguers comuns de jurisdicció o cullir-se deu per nom de abdosos; e que ço qui·s cullirà en aquells lochs se depós en loch comú e segur, tro sia determenat e declarat qual part pertanyerà al dit archabisbe en lo bovatge dels dits lochs. E que, en los altres lochs de què no és contrast alcun, se culla per menut per aquells que·l senyor rey volrà e ordonarà.

Ítem, si per aventura lo dit archabisbe no volrà consentir planament a les dites coses, e és enteniment del senyor rey que sí farà, que·ls dits en Ferrer de Vilafrancha e misser Jacme li diguen que·l senyor rey haurà a proveir en los afers per altre manera, a conservació de son dret; e, no-res-menys, en lo dit cas donen informació al senyor infant en Jacme, procurador general, de proceir e enantar a cullir e fer cullir lo dit bovatge per menut, ab força de osts e en altre manera, per tal que·l dret del senyor rey no deperesca, axí emperò que, abans que la costreta se faça per lo dit infant, informen clarament de la dita resposta del dit archabisbe lo senyor rey, per tal que hi puxa encara⁷⁴⁰ pus clarament acordar e provehir.

Ítem, que·ls dessus dits en Ferrer de Vilafrancha e misser Jacme signifiquen per letra lur al senyor rey la resposta del dit archabisbe, la qual farà sobre los dits afers, e tot ço que faran e acabaran per rahó del afers damunt dits, per tal que·l senyor rey puxa mils provehir sobre aquells si mester serà, a conservació de son dret.

374.

1338, setembre 20. Cabanes.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós al comanador de l'antiga casa del Temple a Borriana, assenyalant la cena que hi vol prendre el dia que visitarà la vila (Berenguer de Relat).

ACA, C, reg. 1112, fol. 29r.

De nós, en P(ere), *et cetera*. Al amat lo comenador de la casa del Temple de Burriana çanrerre, salut, *et cetera*. Fem-vos saber que nós, Déu volent, serem en lo dit loch dimarts primervinent, e lo dit dia devem⁷⁴¹ prénder cena dels prohòmens del dit loch. Per què a vós deym e manam que nos aparellets aquí cena per lo dimercres après següent, [ço]⁷⁴² és: moltons, .II.; vacha, .I.^a; gallinas e polles, .XL. parelles; carnsalada, .X. libras; ous, .C.; e perdius, .VIII.^o parells; conills, .V.^o parells; lenya, sal, ollas, aylls, mel, vinagre, mostaylla, oruga e altres cosas necesàries a la cuyna; pan, .L. *solidos*; vin, .LX. quartes;⁷⁴³ salses;

¶⁷⁴⁰ *encara*, interlineat. ¶⁷⁴¹ *devem*: «deven». ¶⁷⁴² ço, manca a l'orig. ¶⁷⁴³ Per *quarters*, probablement.

cera, .XX. libras; civada, .XX. kaffiços; diners per a la quitació de les companyes, .M. solidos barchinonenses; e totes altres coses a compliment de la dita cena, segons per los officials nostres ne serets requests. *Data en lo loch de Cabanes, jus nostre segell secret, a .XX. dies del mes de setembre del an de nostre Sennor .M.CCC.XXXVIII.*

*Berengarius de Relato mandavi expedire.*⁷⁴⁴

375.

1339, maig 26. Barcelona.

Comissió encarregada pel rei Pere el Cerimoniós a Ramon de Vilafranca, cambrer major de la reina, a fi de castigar per justícia, ensems amb el veguer de Girona, l'atac injustificat i greus ferides soferts pel noble Pere de Fenollet a mans d'uns homes de Medinyà (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 1055, fol. 153r-v.

Petrus, et cetera. Dilecto nostro Raymundo de Villafrancha, camerario maiori illustris domine Marie, regine Aragonum, consortis nostre karissime, salutem, et cetera. Ad audientiam nostram, non absque turbatione, noveritis pervenisse quod, cum nuper nobilis Petrus de⁷⁴⁵ Fenolletito transitum faceret itinerando versus partes Rossilionis prope locum de Medinyano, nonnulli homines ipsius loci, diabolico spiritu excitati, sine aliqua causa irruerunt contra dictum nobilem, sono emissio, ipsumque tribus vulneribus enormiter vulnerarunt, ac quendam eius scutiferum in facie letaliter vulnerarunt et alias graves iniurias intulerunt eidem et familie sue, cum autem nos hec tam ignominiosa et que nobis plurimum corde existit, cum contra ita nobilem personam fuerit perpe[...] perpetrata (sic), velimusque ut de eis iustitia debita omnimode subsequatur. Propterea, de industria vestri, dicti Raymundi, confidentes ad plenum, vobis committimus et mandamus quatenus, accedendo personaliter ad dictum locum et etiam ad alia loca ubi perpetratores tanti facinoris invenire poteritis, contra eos, una cum vicario Gerunde et Bisulduni et iudice ordinario civitatis eiusdem, aut alio iurisperito de quo vobis videbitur, ita rigide ac fortiter puniendo eos corporaliter et alias contra eosdem et bona sua procedendo mediante iustitia quod⁷⁴⁶ pro commissis per eos penam sustineant quam merentur, sitque aliis similia attemptare v[o][l][e]ntibus ad terrorem. Comittentes vobis et dicto vicario super hiis vices nostras plenarie per presentes, mandantes dicto vicario et iudici ordinario quod ad requisitionem vestram assistant vobis super predictis auxilio et favore. Mandamus etiam universis aliis officialibus nostris quod in premissis prestant vobis auxilium et favorem quando et quotiens inde a vobis fuerint requisiti. In premissis, igitur, sic caute et sollicite ac cum debita diligentia procedatis quod inde possitis in conspectu nostro merito comendari. Data Barchinone, .VII.º kalendas iunii anno Domini millesimo .CCC.ºXXX.º nono.

Idem (Bernardus de Podio, mandato regio facto per Petrum d'Espens, vicecancellarium).

Aquesta és la informació donada de part del senyor rey a'n Ramon de Vilafrancha.

Primerament, que do la letra del senyor rey de la creença al noble en P(ere) de Fonollet, per la qual creença li diga con lo senyor rey lo saluda molt, e que vol saber com li va e que ha gran desplaer de ço que li és s[ta]t fet. E que per aquesta rahó lo senyor rey

¶⁷⁴⁴ Precedeix, ratllat: *Fran(ciscus)*, subscripció de Francesc de Prohome. ¶⁷⁴⁵ de: «et». ¶⁷⁴⁶ quod: «quas».

ha ordenat que lo dit en Ramon, ab lo veguer de Gerona ensemps, enanten contra tots aquells qui en lo dit excés sien en qualsevulla manera malmirens. E que·l dit enantament sia tan fort que·ls dits malfeytors sien preses tantost e punits per pena deguda e rigorosa, en manera que la pena d'ells sia exempli e terror als altres.

Ítem, és enteniment del senyor rey que·l dit en Ramon, ab lo dit veguer ensemps, vaja personalment al loch de Medinyà e que prena tots aquells qui·ls serà semblant que sien colpables en los dits affers.

Ítem, que, haüda certificació o informació que sien colpables, que encontinent los ponescha per pena tant rigorosa que sia exempli e terror als altres, con sia greu cosa que, una persona axí noble com lo dit en P(ere) de Fonollet és, caminant puscha esser així malmenada.

Ítem, que, si les persones dels dits malfeytors no poden esser trobades, que enanten contra lurs béns, e encara facen derrocar alberchs o altres enantaments fassen segons que·l senyor rey poria, si personalment hi era.

Ítem, que si per aventura los dits malfetors eren en alguns lochs que no·ls poguessen haver, faessen requisicions e enantaments deguts e signiffiquen-ho al senyor rey, com açò sia cosa que lo senyor rey té molt a cor.

376.

1339, maig 29. Barcelona.

Memorial de la missatgeria comanada pel rei Pere el Cerimoniós a Berenguer de Codinachs i Bernat de Ripoll, a València, per tal d'instar els jurats de la ciutat a l'armament de sis galeres, destinades a l'estol de l'estret de Gibraltar. Va precedit de lletra de creença adreçada a Guillem de Cervelló, procurador general del regne (Guillem Agustí).

ACA, C, reg. 1377, fols. 27v-28r.

Petrus, et cetera. Nobili et dilecto nostro Guillelmo de Cervilione, gerenti vices procuratoris, et cetera, salutem, et cetera. Cum nos de presenti mittimus ad partes Valentie dilectos Berengarium de Cudinachs, consiliarium nostrum et scriptorem portionis domus nostre, et Bernardum de Ripullo, de domo [nostra], pro quibusdam nostris expressis negotiis peragendis, que ipsi vobis latius explicabunt, [...] eorum relatibus in hiis que pro nostra parte vobis oretenus dixerint fidem indubiam prebeat, et circa ea diligenter et sollicitate, prout de vobis confidimus, intendatis. Data Barchinone, .IIII.º kalendas iunii anno Domini .M.ºCCC.ºXXX.º nono.

Idem (Guillelmus Augustini, mandato domini regis).

Aquesta és la informació donada per lo senyor rey a'n Berenguer de Cudinachs e a'n Bernat de Ripoll.

Primerament, que, con sien en la ciutat de València, ensemps ab lo noble en G(uillem) de Cervelló presenten als jurats e prohòmens de la dita ciutat de València les lletres de creença que porten del senyor rey; e per la dita creença diguen a aquells con don Gonçalvo Garc[ie], lo qual segons que ells saben era stat tramès per lo dit senyor rey al rey de Castella, és de la dita misatgeria tornat, lo qual per part del dit senyor rey ha fetes

certes covinences ab lo dit rey de Castella sobre la guerra dels moros,⁷⁴⁷ segons que apar per les covinences fetes entre·ls dits reys, de les quals ha fet liurar translat als dits misatgers, per rahó de les quals és aadés emprès de paraula entre lo dit rey de Castella e don Gonçalvo Garsie [que] per tot lo mes de juyñ primervinent lo dit senyor rey haya armades e trameses al estret de Tariffa .XV. galees armades et apparellades de gentes e de viandes, en lo qual stret haja .XXX. galees del dit rey de Castella. E lo senyor rey, volent servir e complir les dites covinences segons que·s cové, les quals són per part sua jurades e fermades, con açò sia a ell e a sos regnes, e specialment a la ciutat e al regne de València, molt necessari, e per ço entena e vulla armar e trametre la dita quantitat de galees al dit stret —en altra manera seria gran càrrech e perill seu e de sos regnes, segons que dit és—, e aadés sia a ell necessària hajuda entre·ls altres lochs de la ciutat de València, a la qual ciutat e regne de València se seguirà gran bé e profit e seguretat per complir les dites covinences, per ço lo senyor rey ha ordonat de trametre a la dita ciutat los dits misatgers, qui, ab lo noble en G(uillem) de Cervelló ensemps, degen parlar ab los ju[rats] e pròmens de la dita ciutat e certificar-los de les dites covinences, e de pregar e req[uerir] aquells que, segons que bé han acostumat, aüt esguart a la necessitat e perill del senyor rey e de sos regnes e en special de la dita ciutat e regne, degen e vullen fer de nou e armar de present .VI. galees, ho satisfer e pagar complidament tot ço que ha costat e costarà armament de .VIII. galees, les quals l'almiray deu haver armades en la dita ciutat e les quals lo senyor rey mana anar al estret de Tarifa, havents-se en aquests affers per tal manera que sia honor [e] profit del senyor rey e lur, e que donen bon eximpli de si a les altres ciutats e lochs del senyor rey.

Predictis nuntiis fuit traditum transumptum publicum pactionum noviter initarum cum rege Castelle.

377.

1339, maig 29. Barcelona.

*Missatgeria tramesa pel rei Pere el Cerimoniós a l'almirall de Castella, Jofre Ténorio, sobre la guerra de l'Estret, a càrrec de Jofre Gilabert de Cruïlles, almirall d'Aragó (Guillem Agustí).*⁷⁴⁸

ACA, C, reg. 1377, fol. 30r-v.

Don Pedro, *et cetera*. Al noble e amado don Alfonso Jofre Toneyro,⁷⁴⁹ almirant del rey de Castiella, salut e dilección. Façémosvos saber que, por razón de las pestures nuevamente fechas entre el dicho rey de Castiella e nos, enviamos con aquellas más galeas que agora teníamos apparallades el noble e amado almirant e consellero nuestro Jaufre Gilabert de Cruyllas al strecho de Tariffa, qui ensemble⁷⁵⁰ con vos sea allí en servicio de Dios e del dicho rey e nuestro, et el dicho almirant nuestro vos deve decir de part nuestra algunas palabras sobre estos fechos. Porque vos rogamos que lo creades de lo que sobre esto vos dixiere de la nuestra parte, et havrémosvos mucho que agradecer. Dada en Barcelona, .XXIX. días andados del mes de mayo en el anno de nuestro Senyor de .M.CCC.XXX. e nueu.

Idem (Guillelmus Augustini, mandato domini regis).

¶ ⁷⁴⁷ Al·lusió al pacte de Madrid (abril de 1339) entre Castella i Aragó, contra l'amenaça militar dels marroquins.

¶ ⁷⁴⁸ Precedeix un altre missatge enviat pel rei a l'almirall

Cruïlles, portat per Bernat de Ripoll (*ibid.*, fols. 28v-30r).

¶ ⁷⁴⁹ Errada de l'escrivà, per *Ténoryo* (Jofre Tenorio, mort en combat a l'Estret el 1340). ¶ ⁷⁵⁰ *ensemble*: «ensemble».

Açò és ço que deu dir lo noble en Jofre Gilabert de Cruïlles, almirayl, a'n Alfonso Jofre, almirayl del rey de Castella, de part del senyor rey d'Aragó.

Primerament, que'l dit senyor rey, depuis que hac enviat don Gonçalvo García al rey de Castella, per affers molts necessaris que havia a desembargar ab lo rey de Malorcha, se hac a partir de la ciutat de València ans que'l dit don Gonçalvo fos tor[na]t a ell de la dita misatgeria, e per aquesta rahó lo dit don Gonçalvo no fo ab lo dit senyor rey tro a *Barchinona* a la fi del mes de maig. E, tantost que'l dit senyor rey sabé la covinença que era feta entre ell e el rey de Castella, envià manar al dit en Jofre que se'n anàs ab les galees que tenia a fer lo servey que's deu fer en l'estret segons la covinença, e que les galees que romanen, a compliment de les .XV., que les mana lo dit senyor rey tantost desembargar, en tal manera que per tot lo mes [de]⁷⁵¹ juny que are ve seran desembargades e partides. E açò aferm lo dit en Jofre, e diga que sia cert lo dit almiray del rey de Castella que's complirà ab acabament segons que dit és.

Ítem, li diga que ha menament del dit senyor rey que él seguescha lo seu consell en totes coses, e que ell és apparallat de fer-ho axí e de servir al rey de Castella en aquella mateixa manera que serviria al rey d'Aragó, son senyor, e que sia en Déus que parrà per les obres que ell farà, pensant e confiant de la sua bonea que ell és tal e ha tal manament del rey de Castella que farà semblantment,⁷⁵² con cas fos, envers lo dit senyor rey d'Aragó. E sobre açò deja mostrar al dit almirayl lo translat de les covinences damunt dites.

378.

1339, agost 23. Barcelona.

Missatgeria tramesa pel rei Pere el Cerimoniós al papa, a càrrec de Jaume de Pertusa, canonge de València, sobre el retard en la prestació de vassallatge pel regne de Sardenya (Guillem Agustí).

ACA, C, reg. 1009, fols. 370r-371r.

*Quando Iacobus de Pertusa subscriptus fuit missus ad dominum papam.*⁷⁵³

Domino pape.

Pater sanctissime. Pro negotio homagii sanctitati vestre per nos prestandi, pro quo sacram presentiam vestram personaliter adire intendimus, dilecto consiliario nostro Iacobo de Pertusia, canonico et preposito Ecclesie Valentine, quedam comisimus vestre beatitudini oretenus exponenda. Dignetur, itaque, vestra benignitas prenominatum Iacobum benigne recipere et audire, suisque relatibus in premissis fidem credulam adhibere et ea favorabiliter exaudire. Altissimus beatissimam personam vestram incolumem conservare dignetur plenis annis. Data Barchinone, .X. kalendas septembris anno Domini .M.CCC.XXX. nono.

G(uillelmus) Augustini, mandato regio facto per Gondisalbum Gar(sie), consiliarium.

.....⁷⁵⁴

¶⁷⁵¹ *de*, manca a l'orig. ¶⁷⁵² *-ment*, interlineat. ¶⁷⁵³ Benet XII (1334-1342).

¶⁷⁵⁴ Segueixen lletres a diversos cardenals sobre la qüestió.

Sequitur informatio tradita dicto Iacobo super predictis.

Aquesta és la informació donada per lo senyor rey a'n Jacme de Pertusa de ço que deu dir de part sua al senyor papa.

Primerament, feta la recomendació, diga que, com lo senyor rey haja a metre concòrdia e avinença entre l'infant en P(ere) e l'archabisbe de Saragoça⁷⁵⁵ per bon stament seu e de son regne, e per les dites coses a complir haja enviat al dit archabisbe que venga a ell a *Barchinona*, el qual, per alguna necessitat de sa persona, ha fet saber que no pot venir tan cuytadament com mester seria, e, si'l dit senyor rey ací l'avía esperar, no poria esser denant la presència del dit senyor papa al dia que deu fer l'omenatge per lo regne de Sardenya, e si no'l sperava, pus que ha tramès per ell, poria esser destorb de la concòrdia damunt dita, per ço suplich lo dit en Jacme al senyor papa que li plàcia atorgar allongament al senyor rey del dia de sent Michel a .i. mes. E si per aventura lo senyor papa no volia atorgar lo dit allongament de .i. mes, faça son poder que'l haja a .xv. dies o a com major temps porà.

Ítem, faça lo dit en Jacme senyalar covinents posades en Avinyó per al dit senyor rey e per a aquells qui ab ell iran, segons la informació que'l tresorer li darà. E açò faça tantost con sia là.

Ítem, li membre que tantost enviy e faça saber al senyor rey la resposta que li farà lo papa, enaxí que sia ací lo correu, ab resposta certa, d'ací a la festa de senta Maria de setembre.

Ítem, parle lo dit en Jacme ab los cardenals de Comenge, de Penestre, del Port⁷⁵⁶ e ab en Bernat d'Albí,⁷⁵⁷ e que'ls prech de part del senyor rey de aquests affers.

Ítem, parle lo dit en Jacme ab lo rey de Mallorca, per la creença que se'n porta.

E és enteniment del senyor rey que'l dit en Jacme de Pertusa deja aturar e esperar en cort del papa tro que'l senyor rey hi sia, per donar mellor recapte als affers.

379.

1339, setembre 3. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al seu germà, l'infant Jaume d'Urgell, instant-lo a fer valdre els seus drets davant la mort sense successió del comte de Comenge, cunyat d'aquest. A l'efecte, el convoca a una reunió al monestir de Montserrat, amb el mateix monarca i els infants Pere i Ramon Berenguer (Climent de Salavert).

ACA, C, reg. 1113, fol. 12v.

Molt kar frare. Fem-vos saber que havem entès per persona digna de fe que'l comte de Comenge, cunyat vostre, és passat d'esta vida,⁷⁵⁸ e a vós ne porta letra un correu

¶ ⁷⁵⁵ Pero Lopes de Luna (1317-1345); *vid. supra* doc. 197 i nota. Canceller d'Alfons el Benigne, i després de Pere el Cerimoniós (1336-1338), enfrontat amb l'infant Pere de Ribagorça, el rei procurà la reconciliació d'ambdós el setembre de 1339 (F. SEVILLANO COLOM, «Apuntes para el estudio de la Cancillería de Pedro IV el Ceremonioso», *Anuario de Historia del Derecho Español* XX (1950)

137-241, esp. pp. 152-155; J. RIUS SERRA, «L'Arquebisbe de Saragossa, canceller de Pere III», *Analecta Sacra Tarraconensia* VIII (1932) 1-62). ¶ ⁷⁵⁶ Port: «Pots» (= Porto).

¶ ⁷⁵⁷ Bernat d'Albí, bisbe de Rodés, cardenal de Sant Ciriac in Thermis (EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 17).

¶ ⁷⁵⁸ Joan I de Comenge (1336-1339), que fou succeït, però, pel seu oncle, Pere Ramon I (†1341).

special. E jassia que a nós no plàcia mort de negú, emperò havem plaer de tota cosa que a vós sia honor et profit, e axí vejàs, car frare, quals coses porem nós fer en aquests affers a bé e profit vostre e a conservació de vostre dret, cor cert siats que en neguna cosa no'ns hi tardariem, ans ho farem e ho complirem ab acabament. Emperò, parria a nós, car frare, que aquests affers toquen tant a vós, et són tals, que vos deguéssets venir ací a nós, e nós e vós e los alts infants en P(ere) et en Ramon Berenguer, molt cars avoncles nostres, qui hic són, acordariem sobre los d[it]s affers guardan e trian vostra honor e profit; axí matex l'archabisbe de Çaragoça, qui serà ab nós dins breus dies. Per què tendriem per bé que vos vingats, cor entenem que molt hic sia neccessària e bona la vostra presència per les dites rahons, e que fóssets ab nós en lo monestir de Senta Maria de Muntserrat la festa de madona senta Maria de setembre, la qual⁷⁵⁹ festa nós hi serem, Déus volent. Dada en Barchelona, sots nostre segell secret, divenres .III. dies de setembre en l'ayn de nostre Senyor mil .CCC.XXXIX.

Cl(emens) de Salaviridi, mandato domini regis, qui eam legit.

380.

1339, octubre 20. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós a l'almirall Jofre Gilabert de Cruïlles, sobre l'ajuda naval al rei de Castella en la campanya de l'Estret (Francesc de Prohome).

ACA, C, reg. 1055, fols. 241v-242r (numeració antiga).

En Pere,⁷⁶⁰ per la gràcia de Déu rey de Aragó, de València, de Cerdunya, de Còrcega, e conte de Barçalona. Al noble e amat conseller e almirall nostre en Juffre Gilabert de Cruïlles, salut e dilecció. Fem-vos saber que ara novellament ha tramès a nós lo rey de Castella so[n] mi[ssa]tge ab carta de creença, lo qual missatge, pus hac parlat ab nós sa mandaderia, donà aquella en scrit pus longament al alt infant en Pere, oncle nostre, del qual scrit vos trametem traslat a informació vostra, enclòs en aquesta nostra letra. Et nós havem respost per letra nostra al dit rey, e axí matex vos t[ra]metem traslat de la dita resp[os]ta, per zo com nós pus certa resposta no puxam fer al dit rey de Castiella entrò de vós ayam ardit; per zo vos trametem aquest porter nostre ab aquestes letres. Per què a vós deïm e manam que, vista la present, al pus tost que puxats,⁷⁶¹ ab aquest porter o ab altre, quan abans puxats, nos façats saber quantas galeas lo rey de Castella ha tengudes en el stiu passat ni quant de temps e quantas n'à armadas ara de present, per tenir la mar en los .VII. meses que començaren per lo primer dia del mes de octubre e finiran per tot lo mes de abril. Axí matex, nos fets saber si en aquests .VII. meses eren neccessàries de tenir tantes galeas en la mar, com sobrepugen la forma de la postura, segons la qual lo dit rey ne devia tenir .VIII. galeas e nós quatre en los dits⁷⁶² .VII. meses, e, axí matex, nos fets⁷⁶³ saber de tots ardots que ajats de zo que entén a fer lo rey Benamarín e d'altres coses que a vós sien vigares sobre aquests affès, per tal que nós, haüda vostra informació, puxam retre nostre deute al dit rey de Castella segons les pustures. Emperò, nostre enteniment és e

¶ ⁷⁵⁹ qual: «qua». ¶ ⁷⁶⁰ Pere: «Per». ¶ ⁷⁶¹ puxats: «puxasts». ¶ ⁷⁶² dits: «dit». ¶ ⁷⁶³ fets: «fet».

volem que vós dejats aturar e esser en serví del dit rey de Castella segons la forma que és avengut ab nós,⁷⁶⁴ pus aquella sia servada e complida a vós, tro que ajats tramesa a nós la dita informació e altre manament ajats de nós. *Data en Barchinona, a .XX. dies del mes de octubre en l'ay de nostre Senyor mill tres-[cents] trenta-e-nou.*

*Franciscus de Prohomine, mandato regio facto
per dominum infantem P(etru)m.*

381.

1340, gener 4. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós a la seua germana, la reina Constança de Mallorca, sobre una gràcia que aquesta sol·licita per a Francesc de Bellcastell (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 1056, fols. 24v-25r.

A la molt alta dona Costança, per la gràcia de Déu reyna de Mallorca,⁷⁶⁵ molt cara germana nostra, en P(ere), per aquella metexa gràcia rey d'Aragó, de València, de Sardenya e de Còrsega e comte de *Barchinona*, salut e, ab affecció de fraternal amor, creximent de honor. Reyna,⁷⁶⁶ vostra letra havem reebuda, per la qual nos pregàvets que los prechs que'ns haviats fets en la vila de Perpenyan en favor de Francesch de Bellcastell volguéssim complir, segons la supplicació que'ns trametiets enclosa dins la vostra letra damunt dita. Et, enteses complidament les coses contengudes en la letra e supplicació damunt dites, vos responem, molt cara sor nostra, que encara no han loch los dits vostres prechs, per ço com lo fet no és encara vengut a perfecció; mas, com loch sia, entenem e en açò e en àls, aytant com bonament e honesta puxam, a vostres prechs obeyr. *Dada en Saragoça, a .II[I]. dies del mes de janer del ayn de nostre Senyor de mille .CCC.XXX. e nou.*

*B(ernardus) de Podio, mandato regio facto
per P(etru)m d'Espens, vicecancellarium.*

382.

1340, agost 16. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós remet a l'infant Jaume, comte d'Urgell i procurador general, per Bernat de Boixadors, els capítols per a arribar a una avinença entre el monarca i el comte de Pallars, després d'haver estat corregits per l'infant Pere [de Ribagorça], a fi que hi prenga una determinació (Bernat Destorrent).

ACA, C, reg. 1056, fols. 155v-156r.

Petrus, et cetera. Inclito infanti Iacobo, carissimo fratri et generali procuratori⁷⁶⁷ nostro, comiti Urgelli et vicecomiti Agerensi, fraterne dilectionis plenitudinem cum salute. Vestram fraternitatem scire volumus quod post recessum vestrum a presentia nostra nos, ad magnam instantiam venerabilis

¶⁷⁶⁴ nós: «vós». ¶⁷⁶⁵ Filla d'Alfons el Benigne, muller (1336-1346) de Jaume III de Mallorca.

¶⁷⁶⁶ Reyna, interlineat. ¶⁷⁶⁷ et generali procuratori, interlineat.

episcopi Barchinone,⁷⁶⁸ consensimus quod inclitus infans Petrus, carissimus patruus noster et vester, recognitis per eum cum quibusdam de consilio nostro capitulis que super negotio comitis Pallariensis vobis hic presente tractata fuerunt, consuleret nobis si ultra contenta in dictis capitulis aliquid nos vel vos super dicto negotio, secundum iustitiam, facere teneremur. Nunc autem dictus infans Petrus, cum predictis de nostro consilio, fecerunt aliquas additiones et detractones in capitulis supradictis, ut in transsumpto quod inde vobis mittimus presentibus interclusum videbitis contineri, quibus et aliis etiam de nostro consilio videtur quod, si dictus comes contenta in dictis capitulis se facturum obtulerit cum effectu, nos, vel vos pro nobis, acceptare possimus, nisi tamen, post dictum recessum vestrum, pro parte dicti comitis fuerint aliqua innovata que agravaverint negotium supradictum. Quocirca, frater carissime,⁷⁶⁹ predicta omnia vobis, sicut convenit, remittentes, habemus pro bono quod vos in premisis et circa ea faciatis id quod honori nostro et vestro, absque lesione semper iustitie, noveritis convenire, credendo super hiis, et super aliis de quibus nobis scripsistis circa factum machinarum ad vos fiendarum, dilecto consiliario nostro et vestro Bernardo de Boxadors, qui a nobis est super predictis latius informatus. Data Barchinone, .XVII.º kalendas septembris anno Domini .M.ºCCC.º quadragesimo.

Bernardus de Torrent(e), mandato regio facto per vicecancellarium.

Vijares sia a alguns que al senyor rey e al senyor infant en Jacme degués plaure, a honor del senyor rey de Mallorques e de la cort, que'l castell d'Aramont vengués en poder lur, ho del .I. d'ells, tenidor en aquella manera com ja és tractat e parlat, ço és, que'l dit senyor rey e'l dit senyor infant aquell castell liure a aquell a qui dege per justícia, com sia conegut per lo veguer de Leyda, ab l'assessor qui li serà acompanyant, sens tot contrast. E que açò prometa lo senyor rey e'n faça carta.

Ítem, que'l comte de Pallars⁷⁷⁰ hage a purgar la contumàcia la qual se diu que ha feyta, so és, satisfer les messions justes e moderades que la part haurà fetes, a conexença del dit veguer de Leyda, ab conseyll d'en P(ere) d'Espens, assessor seu.

Ítem, que'l dit comte ferm personalment en poder del dit veguer e dins la vegueria, en loch que no li sia sospitós, ab penyores tinents, tals que appareguen que no s'i faça res fentament.

Ítem, que'l dit Francesch Terrades, savi en dret de Gerona, sia assignat en assessor al veguer de Leyda, si la part lo té per bo en lo dit feyt, lo qual veguer, ab conseyll del dit assessor, conegue de totes coses tocans e avallans d'aquell procés qui és feyt per la pau e per la treva. E si la part no l'i té per bo, que hi pos justes rahons, e en aquell cas que'l senyor infant hi assigne .I. savi, a la una part ne a l'altra sospitós, e que sia hom d'actoritat e que sàpia les paus e les treves, axí que'l dit comte pach aytant més al salari del dit assessor, aytant com serà més que'l salari que haurà l'assessor ordinari del dit veguer.

Ítem, que la determenació del dit feyt se faça breument e dins tepms cert, aquell que el senyor infant plaurà, e parria que fos covinent espay de .III. meses. Pus profitós

¶ ⁷⁶⁸ Ferrer d'Abella, O. P. (1334-1344). Cf. EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 128. ¶ ⁷⁶⁹ *carissime*: «carissimus». ¶ ⁷⁷⁰ Arnau Roger II (1328-1343), casat en segones núpcies amb Urraca d'Entença (†d. 1332) tia materna del rei (FLUVIÀ, *Els primitius comtats*..., p. 94; cf. SOBREQÜÉS, *Els barons*...,

p. 99, que el fa erradament cosí germà del monarca). Bernat de Comenge li va reclamar el comtat, però els motius de les tensions amb la monarquia que es mostren en aquest document i el que el segueix semblen ser una disputa pel domini del castell d'Aramunt (Pallars Jussà).

parria a les parts que no'y agués tepms cert, mas que fos manat al dit veguer de conèxer e termenar les dites coses com pus breument pogués segons justícia.

Ítem, que, complides les coses dessús dites, que'l comte sia reebut e hoÿt a impugnar lo procés e a tot ço que dege esser reebut e oÿt per justícia.

Ítem, que, feytes totes aquestes coses, que'l dit comte venga⁷⁷¹ devant lo senyor rey, e que sia guiat ab tots aquells qui ab ell vendran, per fer a ell⁷⁷² ses reverències e ses excuses.

Ítem, és vijares [a]ls dessús dits que, tinent lo senyor rey o lo senyor infant lo dit castell, don del dit castell no puxa venir⁷⁷³ al comte ne a ses gents ne a son comdat —par que açò es deja entendre lo dit comte estant apparellat a dret e a rahó. Aquest capítol fo demanat ara novellament per part del comte, mas la fi, là on diu «par que açò», *et cetera*, s'i enadí per los conseyllers del senyor rey.

383.

1340, agost 18. Barcelona.

Informació enviada pel rei Pere el Cerimoniós amb el seu conseller Bernat de Boixadors a l'infant

Jaume, procurador general, sobre l'execució iniciada contra el comte de Pallars (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1056, fols. 156v–157v.

P(etrus), et cetera. Dilecto consiliario nostro Bernardo de Boxadors, salutem, et cetera. Mit-timus vobis⁷⁷⁴ in scriptis, sub nostro sigillo, informationem super iis que pro parte nostra debetis pro-ponere inclito infanti Iacobo, carissimo fratri et generali procuratori nostro, in facto executionis quam facit contra nobilem⁷⁷⁵ comitem Pallariensem, in qua sunt inclusa capitula pro parte dicti nobilis oblata et per nos et inclitum infantem P(etru)m, Rippacurcie et Impuriarum comitem, patruum nos-trum carissimum, et nostrum consilium recognita et discussa. Quare vobis mandamus quatenus iuxta contenta in scriptis et capitulis supradictis curetis dictum infantem Iacobum de premissis omnibus plenarie informare. Data Barchinone, .XV.º kalendas septembris anno Domini .M.ºCCC.ºXL.º

Vicecancellarius mandavit expedire.

Aquesta és la informació feyta per lo senyor rey a'n Bernat de Boxadors, sobre lo feyt de la execució que's fa per lo senyor infant contra lo comte de Pallars.

Primerament, diga al senyor infant que'l senyor rey, a gran instància del bisbe de *Barchinona* e d'altres amichs del comte de Pallars, ha consentit que'l senyor infant en P(ere) reconegués los capítols los quals foren ja tractats ans que'l senyor infant en Jacme partís de *Barchinona*, ço és, si oltra aquells lo senyor rey era tengut de fer alcuna cosa se-gons justícia, a la qual regonexença, emperò, fossen presents alguns del conseyll del senyor rey; e axí s'és feyt. La tenor dels quals capítols en aquest⁷⁷⁶ escrit són enclosos.⁷⁷⁷

E al primer capítol fo semblant al dit senyor infant en P(ere) que s'i poguessen ajustar les paraules que'n la fin del dit capítol són escrites, les quals són aytals: «E que açò prometa lo senyor rey e'n faça carta.»

¶ ⁷⁷¹ venga: «vnga». ¶ ⁷⁷² ell: «ells». ¶ ⁷⁷³ S'entén, venir (*dany*). ¶ ⁷⁷⁴ vobis: «nobis».

¶ ⁷⁷⁵ nobilem, interlineat. ¶ ⁷⁷⁶ aquest, interlineat. ¶ ⁷⁷⁷ Vid. doc. 382.

Ítem, del .VI.^{en} capítol fo semblant al dit seyor infant en P(ere) que se'n pogues- sen levar les paraules que són aytals: «si fer-se deu». E açò vijares per tal car savis molts de *Barchinona* e de Gerona foren demanats de consell si, pus lo comte agués fermat dret e purgada la contumàcia, devia esser reebut a impugnar lo procés, e tots dixeren que och.

Ítem, és ver que, oltra les coses contengudes en los dits capítols, és estat dit que les penyores sien donades a manlevar a persones covinents, ço és, richshòmens e cavallers, los quals pusquen esser destrets per lo senyor rey e sos officials.

Ítem, és estat dit que, si .I. cavaller o .II. volen de part del dit comte venir denant lo senyor infant per tractar dels dits afers, que'l senyor infant los dege guiar.

E, axí, diga en Bernat de Boxadors al senyor infant que, si les coses totes damunt dites vol complir lo dit comte, e alre no s'i ha escregut que deja agreujar lo fet, que par al conseyll del senyor rey que degen esser reebudes, car, esguardan los grans afers que'l senyor rey ha, e senyaladament segons les noves qui tot dia vénen del regne de València,⁷⁷⁸ tota res que, sens mirva e sens desonor del senyor rey e del senyor infant, se puxa flixar en los dits afers, s'i deu flixar quant a ara; emperò, tota vegada sia complida la volentat del dit senyor infant, car a ell e a son conseyll o comana tot lo senyor rey. E si el senyor infant reeb les dites coses, prega'l senyor rey que encontinent, reebudes les dites coses, se'n vinga ací a ell, car la sua presència seria ací al senyor rey molt profitosa.

Ítem, quant a la letra que'l dit senyor infant ha tramesa al senyor rey de resposta sobre fer de portar los giyns, diga lo dit en Bernat de Boxadors al dit senyor infant que la letra de sobreseer de portar los giyns per los hòmens de la Esgleya e de les òrdens fo feyta per tal car tots los fets de la cort se'n torbaven, e encara se dupte hom que no se'n torben per la manera que se'n és seguida; e fo acordat, e axí-u tramès a dir lo senyor rey al senyor infant, que'l tresorer encontinent hi trametés diners, e axí que pus tost hi fossen los giyns que si'ls dits hòmens los aguessen a portar. E, si axí's fos feyt com fo acordat, lo consell fóra estat bo, car lo sobreseer se féu sens perjudici del senyor rey, e les rahons en la dita letra del senyor infant contengudes, per les quals par que'l dit sobreseer sia estat prejudicial al senyor rey, hi foren al·legades e, totes regonegudes, fon vist que profitós era lo sobreseer, pus que'ls gins se portassen segons que fo ordenat, e l[a] execució no'n calia allargar.⁷⁷⁹ E, axí, lo dit senyor infant d'esta rahó no deu haver torbació ni angoxa de cor, car no s'i ha res feyt en mirva sua, car ben conex lo senyor rey que'l senyor infant hi met la persona e treballe en sos afers baronívolment e profitosament, per què ell lo'n ama e'l ne deu amar més; ne sap ni creu lo senyor rey que alguns sien entorn d'ell que tractassen ni conseyllassen alcunes maneres que poguessen tornar a mirva e a desonor del senyor infant, e, si-u fahien, no tan solament ell no'ls ne creuria, ans los ne puniria tan fort que a tuyt seria exemple. E quan diu lo senyor infant en la sua letra que, là on lo dit sobre-seïment se degué fer, que ell lo degra fer, atorga-ho lo senyor rey, mas en la letra que ell tramès al senyor infant ja li espressà la rahó per què'l senyor rey se'n pleví; és ver, emperò, que, per tal car lo tresorer no ha complit ço que era ordenat, lo senyor rey ha manat que'ls gins sien portats per los dits hòmens, e tost.

¶ ⁷⁷⁸ Hom temia una invasió dels benimerins i els granadins contra el regne, fins que la batalla del Salado, el 30 d'octubre del mateix any, en dissipà el perill (FERRER I MALLOL, *La frontera amb l'Islam...*, pp. 147-148). ¶ ⁷⁷⁹ *allargar*, interlineat.

Totes les damunt dites⁷⁸⁰ coses pot dir lo dit en Bernat de Boxadors pus complidament, axí com aquell qui és estat a acordar les coses dessus dites o gran partida d'aquelles.

La tenor dels dits capítols és enclòs en aquesta scriptura.

Item, fuit missa copia dicto Bernardo de Boxadors de capitulis superius missis domino infanti Iacobo.

384.

1340, setembre 23. Barcelona.

Instruccions del rei Pere el Cerimoniós al noble Pere de Montcada, almirall de l'armada catalanoaragonesa que marxa a l'Estret a unir-se a les forces castellanes i portugueses, amb carta de creença per a Alfons [XI] de Castella (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 1377, fols. 106r-108r.

Al muy alto e muy noble don Alfonso, por la gracia de Dios rey de Castella, *et cetera*, de nos, don Pedro, por essa misma gracia rey d'Aragón, *et cetera*, salut, *et cetera*. Rey, como nos haíamos acomendado al noble e amado⁷⁸¹ almirall nuestro don Pedro de Munchada⁷⁸² algunas cosas que vos diga de nuestra parte, por esto, rey, vos rogamos que lo creades de aquello que de nuestra part vos dirá. Dada *ut supra* (Dada en Barchelona, a .XXIII. días andados del mes de setiembre, en el anno de nuestra *(sic)* Senyor de mil trecientos e quaranta).

Idem (Bernardus de Podio, mandato domini regis, cui fuit lecta).

En nom de Déu e de madona sancta Maria e de tota la cort selestial.

Aquests són los capítols de la informació que'l senyor rey dóna al noble en P(ere) de Munchada, almirall seu, e a aquells qui ab ell van en la armada a servir de Déu e en ajuda del rey de Castella.

Primerament, que'l dit almirall se deja mesclar ab les .IIII. galeas de València com abans puxa, e mesclat ab aquelles faça la via de Cartagènia o de Iviça, segons que a ell serà bé vist ne lo temps los darà ne lengua sabran dels enamichs, e cuyten-se com abans puxen entrò que sien prop l'estret o en l'estret,⁷⁸³ e aquí sàpien com poran passar salvament. E en açò facen son poder sàviament et acordada.

Ítem, que al passar del estret ne per neguna altra rahó les gualeas no's partesquen les unes de les altres, ans ensemps vagen al estol del rey de Castella; mas, si'y volen trametra o haver lengua, tremeten-hi .I. leny armat.

Ítem, que, com sien ab l'estol del rey de Castella, lo dit almirall, si en loch serà, fassa reverència al rey de Castella e do-li les letres del senyor rey e escús-lo, après la salutació, com tant s'és trigada la dita armada ne com no'n ha ahudes més, car les galeas aquestes ha ahudes a fer fer noves, e ha hahut a trametre a rema a Vanècia, però que ell és aquí apparaylat de fer lo servir de Déu e seu ab tot son poder.

¶ ⁷⁸⁰ damunt, interlineat. ¶ ⁷⁸¹ e amado, interlineat. ¶ ⁷⁸² Sobre l'almirall i conseller reial Pere de Montcada, que in-

tervingué en la victòria del Salado, *vid.* SOBREQUÈS, *Els barons...*, pp. 245-246. ¶ ⁷⁸³ en l'estret, interlineat.

Ítem, diga lo dit almirall al rey de Castella que, per servi de Déu e per ajudar a ell, e per retre son deute en la defensió de Espanya e per esveyir los enamichs, lo senyor rey ha tengudes corts en lo regne de València e té ara de present en Cathalunya, e partent d'aquí les entanen a tenir en Aragó, per haver consell e ajuda de les sues gens; e entén que, ab la volentat de Déu, ab lo dit consell e ajuda de ses gens farà en tal manera en la primavera qui ve que Déu ne serà servit e lo dit rey de Castella se'n deurà tenir per pagat.

Ítem, en cas que el dit almirall veés que sens reprehensió sua e dampnatge o perill del estol no pogués anar⁷⁸⁴ al dit rey de Castella, trameta-hi una bona persona ab les lletres del senyor rey e ab letra sua e ab plena informació de les scusacions, profertes e altres coses sobredites, e per haver consell e manament del dit rey de Castella què volrà que faça.

Ítem, mana lo senyor rey al almirall, visalmirall, cavallers, ciutadans, mariners e a tots altres, de qualque condició sien, qui vagen en la dita armada, que's guarden primerament que entre si no hagen de paraula ne de fet divisió, baraylla ne discòrdia o contrast, sots pena de la amor e gràcia del senyor rey; e si negú lo contrari feya, ço que Déus no vulla, mana lo dit senyor rey al dit almirall que, segons lo mèrit d'aquell qui contrafarà, lo ponesca tant règeament e tant fort que a aquell sia a castich e als altres a exempli.

Ítem, los mana lo dit senyor que per tot lur poder punyen en avanir-se bé ab los almiralls dels reys de Castella e de Portugal e ab les sues gentes, així en mar com en terra, e que's guarden de baralla e de contrast ab ells e que's lunyen de tota manera de depertimens ab ells, car açò seria començament de discòrdia.

Ítem, que, com seran en consell en mar o en terra ab los dits almiralls o ab aquells qui a consell seran demanats, guardada la honor del senyor rey d'Aragó e de ses gentes, punyen ab maneres sàvies e discretes de concordar ab aquells en los dits consells e sostenir aquells consells en ço que bonament puxen ne a fer faça, e així matex en acullimens e en fer lurs honors a cascú, segons son estament.

Ítem, que sien diligens en lo servi de Déu e del dit senyor rey d'Aragó e del dit rey de Castella contra los enemichs de la fe, en fer dan als anamichs e fer valença als amichs. E, là hon vissen que poguessen fer la honor del senyor rey d'Aragó ne dells qui seran aquí presens, sien-hi diligens.

Ítem, servesquen bé e cumplidament los .III. meses e mig, e abans que sien complits supliquen e requiren al dit rey de Castella que'ls ne lex tornar, car los .XV. dies qui sobren han obs a la torna. E poden dir al dit rey de Castella que aquestes gualeas que'l dit almirall mena, com sien tornades assí, armar s'an de fresch, e les gentes no seran malaltes ne hujades majorment, car en lo coral iver n no poden fer gran fruyt, e ab les altres galeas qui assí's fan e's faran haurà ajuda en la primavera, tal que Déu e él ne serà pagat; e, si los ho atorga, tornen-se'n bé e sàviament, e si poden dar don als enamichs, facen-ho.

Ítem, que, entrant lo quart mes que deuen servir, punyen en saber l'anteniment e volentat del dit rey de Castella si'ls en leixerà venir, e en açò facen lur poder. E, en cas que vissen que'ls volgués retenir, sàpien si volrà retenir totes les galeas o partida d'aquelles, ne a quant temps ne per quina forma ne com les pagarà, mas per res no ho atorgassen ne'u denegassen expressament, mas diguen que ho faran saber al senyor rey d'Aragó e, segons que ell manarà, faran; e, encontinent, lo dit almirall, per mar o per terra, de la volen-

¶ ⁷⁸⁴ *anar*, interlineat.

tat del rey de Castella certifich lo senyor rey, per tal que puxen seguir lo manament del senyor rey e que temps los bast a tornar si's (*sic*) se n'avien a venir.

Ítem, si cas era, ço que Déu no vulla, que ells vissen que sens perill del estol o de partida d'aquell no poguessen bonament passar, o per contrari del temps o per los ena-michs, facen açò a saber encontinent com abans puxen, per mar o per terra, al dit rey de Castella, per saber son enteniment, e axí matex ho facen saber al senyor rey d'Aragó largament, e encara la entenció de açò que a ells semblarà que poguessen fer contra los enemichs, aquí o en altra loch.

385.

1340, octubre 7. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós mana publicar una crida al veguer i al batle de Vilafranca del Penedès, dictada a instància del General de Catalunya, disposant la destrucció de la moneda barcelonesa d'argent retallada i falsa (Pere Perseia).

ACA, C, reg. 1057, fol. 5v.

Petrus, et cetera. Fidelibus nostris vicario et baiulo Villefranche Penitensium [vel] eorum locatenentibus, salutem, et cetera. Significamus vobis nos noviter, ad supplicationem et requisitionem general[i]s Cathalonie, et pro tollenda vexatione que⁷⁸⁵ gener[a]lle ipsius opprimebat super cursu barchinonensis argenti, subscriptam preconitzationem fieri f[eci]sse in civitate Barchinone, tenorem huiusmodi continent[e]m:

Ara ojats per manament del senyor rey, a raquesta e supplicació del general de Cathalunya: que tot *barchinonensis* d'argent,⁷⁸⁶ en què sien les letres entires de la una part o de la altra, sia reebut sens que no'l calge pesar, e que tothom lo aja a p[e]ndra. E, qui contrafarà, que pach .XX. *solidos*.

Ítem, que tot *barchinonensis* d'argent en què no sien les letres entires de la .i.^a part o de la altra sia pesat al pes per nós ordonat, e, si serà trobat de pes, que sia reebut. E, qui reebre no'l volrà, que pach .XX. *solidos*.

Ítem, que, tot *barchinonensis* qui de pes no serà, puxa fer trencar aquell da qui serà a aquells qui en cascun loch hi seran assignats.

Ítem, que neguna persona no gos comprar *barchinonenses* d'argent a march o a rahó de march o d'onça, si donchs los dits *barchinonenses* no seran trancats. E, qui contrafarà, que pach cada vegada .C. *solidos*.

De les qual penes haurà les dues parts lo senyor rey, e la terça lo acusador.

Quocirca, volumus ac vobis dicimus et mandamus quatenus consimilem preconitzationem, in locis vestre iurisdictionis quibus preconitzationes sunt fieri solite, ilico fieri faciatis, ne per aliquos ignorantiam allegari valeat super ea. Et, si quos inveneritis contra facientes, penis sive bannis in dicta preconitzatione contentis ipsos puniatis, dictas penas sive banna ab eisdem exigendo protinus et levando iuxta tenorem preconitzationis superius annotate. Nos enim tenore presentis vobis, dicto ba-

¶ ⁷⁸⁵ *que*: «qua». ¶ ⁷⁸⁶ Diner barcelonés d'argent, dit també croat.

iulo, tradimus in mandatis et plenam conferimus potestatem ut eligatis et eligere possitis in dicta villa unam vel duas vel plures bonas et idoneas personas et sufficientes, que dictos barchinonenses argenti [r]ecognoscant et illos quos repperint non sufficere ad pondus per nos ordinatum, de voluntate illorum quorum fuerint, possin[t] eosdem scindere et scindi facere iuxta formam preconitzationis pretacte. Data Barchinone, nonas octobris anno Domini .M.CCC.XL.

P(etrus) Perseya, mandato P(etr)i d'Espens, vicecancellarii.

386.

1340, octubre 28. Barcelona.

Ambaixada tramesa pel rei Pere el Cerimoniós al papa Benet [XII], a Avinyó, encomanada al noble Ramon Cornell. Demana la concessió d'una dècima, la butla de croada i altres ajudes, per tal de fer front a l'atac del rei del Marroc (Domingo de Biscarra).

ACA, C, reg. 1377, fols. 118 r-v i 124r-127r.

Legatio comissa nobili Raimundo Corneli.

Sanctissimo ac beatissimo in Christo patri et domino domino Benedicto, divina providentia sacrosancte Romane ac universalis Ecclesie summo pontifici, Petrus, Dei gratia rex Aragonum, et cetera, eius humilis filius et devotus, pedum oscula beatorum. Rumor publicus undique personans ad vestre sanctitatis auditum potuit perduxisse qualiter rex ille perfidus Marrochorum, christianorum sanguinem sitiens, cum maxima multitudine paganorum ad partes refretavit Hispanie, moliens eam, et specialiter regnum nostrum Valentie, sue, quod absit, subigere feritate. Unde, cum ex huiusmodi causis catholicam fidem et vos, patrem sanctissimum, caput ipsius, ceteraque christiane religionis membra tangentibus, et nos multum urgentibus, et super aliis quibusdam ad hec necessariis, nobilem consiliarium nostrum Raimundum Corneli, de cuius fidelitate atque prudentia ab experto confidimus, plene de premissis instructum ad pedes vestre beatitudinis transmittamus, ideo sanctitati vestre intimis et devotis affectibus supplicamus quatenus, contemplatione negotiorum ipsorum et nostre considerationis obtentu, dignetur vestra clementia predictum nobilem benigne recipere, patienter audire et supplicationes nostras ipsius vive vocis oraculo proponendas favorabiliter exaudire, super quibus omnibus vestre placeat s[ancti]tati ipsius nobilis adhibere relatibus fidem plenam. Almam personam vestram conserv[et] Altissimus suo sancto servitio per tempora longiora. Data Barchinone, quinto kalendas novembris anno Domini millesimo .CCC.º quadragesimo.

Do(minicus) de Bis(carra), mandato domini regis.

Fuit scriptum super premissis omnibus cardinalibus, ut superius continetur.

787

Subscripta capitula fuerunt tradita nobili Raymundo Corneli quando fuit missus ad curiam Romanam.

¶ 787 Segueixen altres lletres sobre la mateixa qüestió.

Memòria de ço que'l noble en Ramon Cornell deu dir a nostro senyor lo papa, de part del senyor rey d'Aragó.

Primerament, li diga que'l dit senyor rey, axí com a devot fill seu, comana si mateix e tota sa casa e son stament en gràcia de la sua sanctitat. E, feta la dita⁷⁸⁸ recomendació, soplich lo dit noble al dit senyor papa que li do hora breu e covinent, en la qual li pusca dir sa missatgeria, car la natura del negoci no requer triga.

E a la hora assignada diga-li com lo senyor rey, fill seu devot, se recomana als peus de la sua sanctitat e li fa a saber, jassia que'l senyor rey pens que la sua sanctitat o sàpia, per la gran e publica rumor que d'açò és, que'l rey de Marrochs, enamich malvat de la fe cathòlica, haüda victòria sobre la mar e tenent aquella poderosament, ha tramesa e feta passar deçà mar gran gent de cavall e de peu e armes e viandes e altres apparallaments, e no cessa de fer passar cascun dia en gran multitud, e no-res-meins és vengut a una ciutat sua apellada Cepta, e d'aquèn és passat deçà en Espanya ab tota la morrisma que ha poguda justar, e ab la⁷⁸⁹ gent de cavall e de peu que'l soldà de Babilònia li ha novellament tramesa, e ab la hajuda dels reys de Tunij e de Bogia, entenent, per la gran supèrbia que ha, subjugar Espanya a la sua malvada secta, e specialment contra lo regne de València, lo qual antigament, quant lo bo⁷⁹⁰ rey en Jacme lo tolch a saraïns, se regia per la c[as]a de Marrochs. E con lo poder del senyor rey d'Aragó, sens h[a]juda de Déu e de la Esgleya, a tan gran poder de moros no sia bastant, suplica humilment a la sua sanctitat que lo seu poder e hajuda, axí spiritual con [t]em-poral, vulla e li plàcia estendre habundantment e graciosa, a contrastar e confondre los malvats e contra los enamichs de la fe, qui, axí com a lops rab[ia]ts desiyants la sanch dels christians, s'esforcen esvehir aquells e les esgleyes destrovir on és invocat lo nom de Déu, e les sanctes relíquies dels màrtirs e dels corsos sants, en la sanch dels quals Espanya és fundada, cremar e delir, los christians cativats fer renegar e les puncelles christianes violar, de les quals totes coses lo senyor papa, axí com a cap e pastor e regidor del poble crestià, axí com tresorer e dispenser de la sanch de Jesucrist e de sos màrtirs, és tengut de retre comte a Déu. E, axí, vulla e li plàcia estendre habundantment e graciosa lo seu poder e hajuda en tant alt e piadós negoci, majorment com la sua santitat no tan solament sia tenguda d'ajudar al senyor rey d'Aragó, com a rey cristià e cathòlich, ans encara com a vassall ligi de la sancta Esгле[y] a de Roma, com a aquell qui té lo regne de Serdeya per la sua sanctitat, car digna cosa és e rahonable que, axí com lo vassall és tengut de hajudar al senyor e deffendre aquell en temps de necessitat, [per] semblant rahó lo senyor és tengut de hajudar e deffendre lo vassall posat en necessitat, mayorment aytal, con la sua santitat, a altres misatgers que'l senyor rey sobre aquest fet del rey del Garp li ha enviats, e encara al dit senyor rey constituït en la sua sancta presència, haja promès molt graciosament e larga que, si lo cas s'esdevenia aytal com vuy és, ço és, que'l rey del Garp passàs ab son gran poder, que li exemplaria per tal manera la sua mà graciosa que ell se'n deu[ria] tenir per pagat. E⁷⁹¹ açò promès lo senyor papa a'n Ramon de Boïl et a'n Arnau Desmàs.

Per què soplich en la fi a la sua sanctitat, de part del dit senyor rey d'Aragó, de fer al dit misatge sobre les coses notificades e suplicades bona e breu resposta, com lo negoci sia aadés en aytal stament que la triga porà esser molt perilosa e dampnosa.

¶⁷⁸⁸ dita, interlineat. ¶⁷⁸⁹ la, interlineat. ¶⁷⁹⁰ bo, interlineat. ¶⁷⁹¹ E sembla ratllat, però no és sobrer.

Enaprés, presentades les letres de creença que se'n porta als cardenals, diga e propòs lo misatge la misatgeria a ell comanada en la cambra del papa o en consistori, axí com lo sant pare volrà; e plauria al senyor rey que, si la proposició se fa en la cambra, que'y haya, si fer-se pot, los cardenals de Spanya⁷⁹² e de Roders,⁷⁹³ e'l cardenal Napolió. E, feta la sua proposició, deja allí mateix pregar de part del senyor rey los cardenals que en açò, en reverència e servey de Déu e de la fe cathòlica, e en honor e amor del senyor rey, vullen suplicar e consellar al senyor papa la bona expedició del negoci, per las rahons damunt dites. E és enteniment del senyor rey que en aquests⁷⁹⁴ affers lo misatge deya demanar e haver consell especialment del cardenal de Roders, e fer segons que ell li consellarà.

Ítem, si lo senyor papa demana de quinya gràcia se tendria per pagat lo senyor rey, respona lo misatge que'n aytal cas [lo] senyor papa e lo seu sant col·legi par que degen dir qual gràcia volen fer al dit senyor rey, car lo negoci és de tal condició que no solament és del senyor rey, ans, per las rahons damunt dites, és del senyor papa e del seu sant col·legi, per què mils par que la gràcia deja del dit senyor papa devallar qual se deu fer; e d'açò carrega lo senyor rey la sua sancta e bona consciència e dels senyors cardenals.

Ítem, si lo senyor papa, ab maneres, [e]scusa de fer la dita declaració e vol que'l dit misatge declar ço que [d]emana, lo dit misatge, per aquelles mellors paraules que porà, deman la dècima a .VI. anys, e que sia anticipada e pagada dins los .III. ayns primers, per ço que'l senyor rey se'n puscha mils ajudar; mas, per tal com aquests affers són tan grans que no'y és bastant hajuda de dècima, la qual no puja per ayn oltra .XX. *millia libras*, que plàcia a la sua sanctedat de fer-hi major gràcia.

Ítem, que li vulla atorgar los fruits del primer ayn de tots los beneficis eclesiàstichs, de qualque condició sien, qui vagaran en sa terra mentre los dits affers duren.

Ítem, que li atorch en ajuda dels dits affers les lexes piadoses incertes fetes per los testaments o disposicions de les derrerres volentats dels defuncts, e totes injúries incertes e totes lexes fetes per lo pasatge d'Oltramar.

Ítem, que vulla atorgar croada, e les indulgències que's donen a aquells qui van ofendre e conquerre la Terra Sancta, a tots aquells qui per terra o per mar iran o trametran o hajuda faran contra el rey de Marrochs e sos hajudadors.

Ítem, si per haventura lo senyor papa totes les hajudes sobredites o partida d'aquelles atorgarà, segons que ací són contengudes e demanades en los dits capítols, e en aquelles hajudes que farà volrà posar càrrech al senyor rey o certa forma, açò escús lo dit misatge, perquè aquesta guerra no és voluntària, ans és necessària e perillosa a ell e a tota Christian-dat, per la qual cosa lo senyor papa no solament deu pensar que'l senyor rey ha a def[fe]n-dre solament la pròpria terra, mas la sua e'ls béns que ha l'Esgleya e té [e] posseïx en la terra del senyor rey, e axí és la guerra de la Esgleya com del senyor rey, per què en neguna manera no prenga la hajuda ab càrrech. Emperò, si lo papa no se'n volie tolre, ans estigués en allò, lo dit misatge consente a aquelles condicions de què's porà avenir ab lo senyor papa.

Ítem, entén lo senyor rey que'l dit noble faça son poder de haver tota la dita hajuda segons que desús és ordenat; e, si tota no la pot haver, haja la dècima ab la croada e ab lo

¶ ⁷⁹² Pedro Gómez de Barroso, bisbe de Cartagena, cardenal de Santa Praxedis, dit card. *Hispanus* (EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 16 i 168).

¶ ⁷⁹³ Bernat d'Albià, bisbe de Rodés, card. de Sant Ciriàc. *Vid. supra* doc. 378. ¶ ⁷⁹⁴ aquests: «aquest».

perdó sobredit, als .VI. ayns o als .IIII o als .III., e d'allí a avall no entén lo senyor rey que prena la dita ajuda, car vergoya seria. E parle primerament, si viyares li serà, del fet del rey en P(ere) de Sicília.

Ítem, sia menbrant lo dit noble de la dècima qui era justada de .VI. ayns, la qual n'Uch de Mirambell se'n portà e trasch de la terra, e, là on semblant li serà, aduga-ho per manera de inducció.

Quant lo sant pare haurà atorgada la dècima al senyor rey, per aquell temps que li plaurà, sia menbrant lo dit noble e[n] Ramon Cornell que li diga que, jassia que papa Gregori, en lo concili de⁷⁹⁵ Leó, hagués ordonat que tot clergue beneficiat que hagués de renda .V[I]I. *libras* pagàs en dècima per aquelles, emperò, papa Johan, predeces[sor] seu, féu gràcia a tots los clergues beneficiats, de la senyoria dels reys d'Aragó e de Mallorques solament, que de .XXV. *libras* a avall no pagassen en dècima, per la qual cosa se'n aminvaria la dècima atorgada al senyor rey de més de mil *libras*, oltra ço dels cardenals de ço que han en la senyoria del senyor rey, que és una gran cosa. E·xí, suplich que li plàcia provehir que·ls clergues damunt dits paguen en la dèci[m]a a[t]orgada.

Ítem, lo dit noble suplich al sant pare que deyn alargar lo senyor rey del cenç o tribut de Serdeya, lo qual [en] neguna manera no's pot pagar a enguany per moltes rahons, ço és, per la gran sterilitat de la illa de Cerdenya, e car lo senyor rey ha tramesa e ha a trametre tot dia companya de hòmens a caval e de peu a la dita isla per deffènimet d'aquella, e encara per aquesta guerra dels moros e per altres moltes rahons justes e rahonables⁷⁹⁶ de grans affers, requirents grans despeses, los quals ara ha lo senyor rey, segons que sap lo sant pare e és notori a tot lo món.

Ítem, sia menbrant lo dit noble que parle ab lo cardenal Napolió, axí del temps passat com del temps esdevenidor, sobre lo fet del violari o assignació que ha sobre les rendes de la isla de Serdenya de certa quantitat de florins d'aur.

E, quant lo dit noble haurà espegat los dits affers del senyor rey, haya cura e d[ili]-gència de espegar los dits affers del senyor infant en Jacme, segons la informació que per ell li serà donada. E, espegada la dita [misat]geria, lo dit noble sia menbrant que parle ab los lochstinents de maestre major del orde del Espital de Sent Johan, o ab aquells frares del dit orde qui d'açò han poder, que les responsions que la castellania d'Amposta e el priorat de Cathalunya del dit orde fan cascun ayn al dit mestre del Spital e als frares del dit orde qui són en la isla de Rodes romanguen al senyor rey mentre⁷⁹⁷ la dita guerra durarà, en hajuda e en deffensió de la fe cathòlica e de [la] terra del dit senyor rey.

387.

1341 (Enc. 1340), gener 8. València.

Ambaixada tramesa pel rei Pere el Cerimoniós a Alfons [XI] de Castella, a càrrec de Joan Escrivà, per a comunicar-li l'expedició d'un estol de galeres a l'Estret la primavera vinent i discutir altres extrems de l'acord d'aliança naval (Ramon Sicard).

ACA, C, reg. 1378, fols. 1r-2v.

¶⁷⁹⁵ de: «del». ¶⁷⁹⁶ rahonables: «rahonobles». ¶⁷⁹⁷ mentre: «metre».

Al muy [noble e muy] honrado don Alfonso, por la gracia de Dios rey de Castiella, de León, de Toledo, de Galicia, de Sevil[la, de] Córdoba, de Jahén, del Algarbe e de Murcia, e senyor de Molina, don Pedro, por essa [mi]sma gracia rey d'Aragón, de Valencia, de Cerdenya, de Córcega, e conde de Barçal[o]na, salut como a rey que mucho amam[o]s e preciamos e para qu[i]en querriamos tanta honra, salut e b[ue]na [a]ventura como para nos mismo. Rey, facé[m]osvos saber [que] vos enviamos el amado consellero nuestro Johan Scriván, sobre [lo]s af[fe]res de la armada que en el anyo present se deve facer en la mar cuenta [lo]s moros enemigos de Dios e de la Christiandat, e sobre algunos otros afferes que de parte nuestra vos deve decir, pleneramente informado. Porque, rey, vos rogamos mucho que al dito Johan Scriván querades creer sobre aquello que de nuestra parte en los ditos afferes vos dirá de palavra. Dada en Valencia, ocho días andados del mes de janero en el anno de nuestro Senyor mill⁷⁹⁸.CCC.XL.

*R(aymundus) Sicardi, mandato regio facto
per vicecancellarium.*

799

Capítols ordenats sobre la misatgeria que en Johan Scriv[à] deu fer per lo senyor rey al rey de Castella.

Primerament, après la salutació, lo dit en Johan diga al dit rey de Castella que'l senyor rey d'Aragó hac e ha gran plaer e consolació de la gran e loable victòria la qual lo dit rey de Castella, ab la ajuda de Déu e per lo seu bon esforç, ha haüda dels reys de Marrochs e de Granada e dels altres enamichs de la fe cathòlica e de lurs hosts e compayes.⁸⁰⁰

Ítem, que'l dit senyor rey d'Aragó, a servey de Déu e en honor e ajuda del dit rey de Castella, e per se[rv]ar les covinences, havia acordat, proveït e ord[o]nat que'l almirayl seu romangués en la guarda del stret ab les .XIII. galeas tro per tot lo mes de febrer, que foren complits .VI. meses. E d'açò feu manament ab letra al dit almirayl, la qual [let]ra a Ferran Ruyç de la Cambra, scri[và] se[u ...]l dit senyor rey d'Arag[ó] tramès; e no-res-menys que'y tramès en P(ere) de So[lane]s, ciutadà de València, a Sibíl[ia], per fer paga a les dites galeas compli[da]ment tro per tot lo dit mes de febrer, e compliment de [...] de tot altre forniment que mester haguessen, e encara tramès per mar manament ab car[ta] al dit almirayl que romangués en lo dit est[re]t per lo dit temps. E, ans que'l [dit] almirayl hagués los dits manaments, fo ventura que fo [...] estret per lo temps que [...] f[...], encara per deffalliment d'alcun pa que li fallia, lo qual pro[fi]tosament no pogren levar en Sibília, e prop que era de la torna dels .VIII. meses. D'açò, emperò, ha haüt gran desplaer lo dit senyor rey d'Aragó.

Ítem, l[i] diga que'l dit senyor rey fa espe[eg]ar i vaçosament en Cathalunya e en regne de València, on ell és de present, aquella armada de galeas que ell bonament porà per guardar la m[a]r e a obs de la guerra, per tal que a la primavera sien aparellades les galeas. E és mester que'l dit missatger sàpia lo rey de Castella quantes galeas armarà ne en quin temps les haurà, per tal que les galeas del dit senyor rey d'Aragó e les sues concórreguen en un temps, segons que fer deuen per les covinences.

¶ ⁷⁹⁸ mill: «de mill», corr. ¶ ⁷⁹⁹ Segueixen lletres comunicant l'ambaixada a Juan M(artí)nez de Leyva i a don Jo-

han [Manuel] (*ibid.*, fol. 1r-v). ¶ ⁸⁰⁰ L'abans citada batalla del riu Salado (octubre de 1340).

Ítem, se certiffich lo dit missatger lo dit rey de Castella quantes galeas ha tengudes en la mar per fer lo dit servey, après de les covinences, e vaja informat quantes n'i ha tengudes lo dit senyor rey d'Aragó, per tal que puxa fer comte e compensació del temps e del nombre de les galeas. Et com lo senyor rey d'Aragó, segons lo nombre de las galeas⁸⁰¹ que cascú deu tenir en mar per les covinences, haja més servit segons ço a què era obligat per sa part, que'l dit missatger faça compensació de les quantitats que'l dit rey de Castella ha prestades al dit senyor rey d'Aragó a obs de les dites galeas.

Ítem, li diga e'l prech curosament, de part del dit senyor rey, que, com en les terres e regnes del dit senyor rey d'Aragó ha[ja] minva de cavalls e rocins, que li plàcia dar licència general que tothom puxa trer cavalls e rocins del regne de Castella per metre e menar en los regnes e terres del dit senyor rey d'Aragó.

Ítem, com [... ...]a que'l dit rey de Castella entén a armar na[us] o galeas contra tots christians qui porten viandes, mercaderies o altres coses en Barberia o a terres de moros, que'l dit misatger prech de part del dit senyor rey al dit rey de Castella que proveescha e faça manament al capità de les dites naus e galeas o [al]tre[s] va[x]ells que, si mercaders de la seyoria del dit senyor rey exien de Barberia o de terra de moros ab ço que i han, no sia fet dan a aquells, con lo senyor rey haya ordonat que negun mercader ni altre sotsmès seu no vaja ni navech d'aquí avant en Barberia ne i port negunes coses.

Ítem, si mercaders o altres de la dita seyoria navegaven a Mallorca, en Serdenya, en Sicília, en la Ribera de Gènova, e[n] Romania o altres parts de christians, e per fortuna de mar o de [vent] venien en les mars de Barberia, que no ls sia donat dan per los [di]ts capitans, los dits navegans mostran albarà testimonial dels batl[es] generals de Cathalunya e de regne de València o de la un d'aquells, o de lochtinent de cascú d'aquells.

Ítem, com tots los dits affers sien espegats, prech lo dit missatger de part del dit senyor rey d'Aragó al dit rey de Castella que aquella doncella, per nom Costança Alfonso, e dues germanes sues, que prèns en lo loch de Sorita com lo cobrà e'l liurà a frare Johan Núnniç, mestre de Calatrava, per honor del dit senyor rey vulla deliurar e trametre al dit senyor.

388.

1341 (Enc. 1340), gener 22. València.

El rei Pere el Cerimoniós al seu oncle, l'infant Pere de Ribagorça, proposant-li recomanar Bernat de Tous com a majordom de l'infant Jaume (Ramon Sicard).

ACA, C, reg. 1115, fol. 22r.

De part del senyor rey al alt infant en P(ere), de Ribacorça e d'Ampúries comte.

Molt car avoncle. Segons que havem entès l'alt infant en Jacme, comte d'Urgell e veçcomte d'Àger, molt car frare nostre, entesa la mort d'en Bernat de Boxadós, çanrera, lo qual era majordom seu, vos à demanat de consell qual d'alcuns que lo dit infant se diu

¶ ⁸⁰¹ Et com lo senyor rey d'Aragó, segons lo nombre de las galeas, interlineat.

que·us h[a] nomenats, entre los quals és nomenat en Bernat de T[ous], vos parria que li fos pus profitós e pus covinent a esser majordom seu. E nós havem pensat e acordat sobre açò, e segurament par-nos que, totes coses esguardades, entre los altres que·l dit infant ha nomenats al dit offici seria molt covinent lo dit en Bernat de Tous, e axí·u entenem a consellar e a s[cr]iure al dit infant. Per què·us pregam curosament que, per tal que nós e vós no siam diverses en nomenar perso[n]a al dit infant, e encara per tal con lo dit en Bernat és molt profitós al dit offici, si per ventura no havets nomenat e consellat que reeba lo dit en Bernat en les letres que li escrivits, que cambiets les dites letres, car nós havem ací aturat lo correu tro hajam resposta vostra sobre açò, e tornets escriure e consellar al dit infant segons que nós farem, que coman lo dit offici de majordom al dit en Bernat de Tous. E açò, molt car avoncle, vos grairem. Dada en València, a .XXII. dies de janer *anno Domini .M.°CCC.°XL.º*, sots nostre segell secret.

*R(aymundus) Sicardi, mandato regio facto
per vicecancellarium.*

389.

1341, juliol 24. Monestir de Poblet.

El rei Pere el Cerimoniós a Huguet de Cardona, guardià del palau de Barcelona, sobre la construcció d'una xemeneia en la cambra règia, en lloc on no puga llevar la vista de la mar (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1115, fol. 99r.

Ed. J. RIUS [SERRA], «Més documents sobre la cultura catalana medieval», núm. LVI.

En Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó. Havem reebuda una letra vostra, en la qual nos havets tramès dir que dien los⁸⁰² maestres que, si la xaminea se fahia segons nós havíam ordonat, que tolrria grant vista de la finestra ves la mar, perquè la caynna de la xaminea exirà bé .V. palms defora; et, axí, volem que, pux n'aquel loch no's pot fer sens contrast de la vista de la dita finestra, que, si en la paret ves la capella, on és ara la cabecera de nostre lit, sí's pot fer axí que exís la canna de la xaminea dos palms ves la paret de la capella, axí que sia pro pregona la dita canna de la xaminea, plaurà-nos que allí se faça. Et, si aquí no's pot fer en la forma damunt dita, volem que's faça de part deçà de la finestra, allí on havíam ordonat que mudaríam lo nostre lit, en la paret matexa de la finestra. E açò sia a coneximent dels maestres, qui consideren bé qual les serà vejares que sea (*sic*) pus bella et pus profitosa, et d'estes dos maneres seguits-ne ço que·ls dits maestres consellaran. Dada en lo monestir de Poblet, sots nostre segell secret, a .XXIII. dias del mes de juliol el any de nostre Seynor de mil .CCC.XLI.

Fuit directa Ugueto de Cardona, custodi palatii Barchinone, et fuit visa per dominum regem.

¶⁸⁰² los: «les».

1341, octubre 11. València.

Missatgeria tramesa pel rei Pere el Cerimoniós al seu oncle, l'infant Pere de Ribagorça, demanant-li sobreseure en l'execució que aquest ha decidit fer contra el noble Felip de Castre i el seu castell de Casserres, situat dins dels límits d'aquell comtat (Francesc Foix).

ACA, C, reg, 1058, fols. 31r i 32r-v.

P(etrus), et cetera. Inclito infanti P(etr)o, karissimo patruo nostro, Rippacurcie et Impuriarum comiti, salutem et dilectionis affectum. Cum nos, provida meditatione pensantes ac vitare volentes que facile contingere possent super negotio exequutionis quam proponitis facere de presenti adversus nobiles Philipum de Castro et Berengarium de Angularia, seu ipsorum alterum, propriis et procurationis nominibus nobilis R(aymund)i de Peralta, et loca ipsorum, ratione rebellionis et contradictionis quam vobis fieri asseritis per dictum Filipum et⁸⁰³ universitatem ac homines loci de Casserres, infra comitatum Rippacurcie situati, contra supraiunctarium comitatus iamdicti et possessionem pacificam in qua vos esse asseritis a longo tempore citra exercendi iurisdictionem civilem et criminalem, tam in causis principalibus quam appellationum, et exequutionem ipsarum, nobili[u]m et aliorum populorum infra limitationes comitatus prefati, ad vos dilectos consiliarios nostros Petrum Iustacii, militem, baiulum Aragonum generalem, illustris domine Marie, regine Aragonum, nostre consortis karissime, thesaurarium, et Iohannem Ferdinandi, legum doctorem, rationalem curie nostre, de nostre intentionis proposito plenarie informatos, cum certis capitulis et informatione providerimus e vestigio destinandos, ideo vos attente rogamus quatenus dictorum Petri et Iohannis relatibus fidem indubiam habeatis eaque curetis effectum operis adimplere. Data Valentie, quinto idus octobris anno Domini .M.°CCC.°XL.° primo. A(rnaldus), vicecancellarius.⁸⁰⁴

Franciscus Fuxi, mandato domini regis consilio congregato.

805

Informació feta a micer Johan Ferrández e a n P(ere) Justaz, consellers del senyor rey, qui deuen anar de menament del senyor rey al alt infant en P(ere) en Ribagorça, per aquella exequció que vol fer contra lo castell de Casserres.

Primerament, diguen al dit infant en P(ere) que'l noble en Phelip de Castre, sobre aquella exequció la qual lo dit infant vol fer contra lo dit noble e lo castell de Casserres, situat dins lo comdat de Ribagorça, ha fermat dret denant lo dit senyor rey al dit infant en P(ere) et als infans en Ramon Berenguer e en Ferrando e altres barons qui's apparellen d'ajudar a ell en la dita exequció, e ha request que sobre la dita ferma de dret sia defes per lo senyor rey contra lo dit infant e adherents a aquell, e a'quells sia feyt manament e inibició que no facen mal ni dan al dit noble en Phelip ne a sos béns, e specialment al dit castell de Casserres, e que'l senyor rey ha remesa la dita ferma de dret e tot lo⁸⁰⁶ feyt al governador d'Aragó, qui, haüt plener consell sobre les dites coses, face en aquelles ço que per justícia trobarà que s'i deja fer.

¶⁸⁰³ et: «ac», corr. ¶⁸⁰⁴ Arnau Samorera, batle general del regne de València i vicecanceller (cf. J. TRENCHS i A. M. ARAGÓ, *Las cancellerías de la Corona de Aragón y Ma-*

llorca desde Jaime I a la muerte de Juan II, cit., p. 55). ¶⁸⁰⁵ Se-gueixen cartes a Felip de Castre i Berenguer d'An-glesola i altres sobre aquest afer. ¶⁸⁰⁶ lo: «lo dit», corr.

Ítem, li diguen que, si lo dit governador trobava de consell que deu reebre la dita ferma de dret e sobre aquella deffendre lo dit noble en Phelip o, en altra manera, que'l dit infant no deu fer la execució sobredita contra lo dit loch de Casserres o altres, que'l senyor rey prega lo dit infant, per bé dels affers e per cessar escàndels, sobresiga en la dita execució entrò lo senyor rey sia en Aragó, qui determén què s'i deu fer, o, en altra manera, sia proveït en lo dit feyt sens perjudici de les parts, salvu, emperò, e reservat al dit infant que per lo dit sobresehiment no li sia feyt perjudici en propietat ni en possessió, ans li romanga salv[u] e il·lès son dret. E d'açò farà plaer senyalat al dit senyor rey.

Et si lo dit governador trobava de consell que'l dit infant no deu fer la dita execució o deu sobresehir en aquella o, en altra manera, no volia estar a conexença, manament o inibició justa del dit governador, ne volia sobresehir en la dita execució ab los dits salvaments, diguen-li que'l senyor rey en neguna manera no poria dissimular que no enantàs contra lo dit infant poderosament, aytant com per fur e rahó degués; e, entre los altres enantaments, que demanaria les postats del dit comdat, e que ja són ordenades les cartes de les dites postats, les quals, si mester era, li fossen mostrades.

Ítem, que al dit rahonament e tractament, si fer-se pot, sia lo dit governador e en P(ere) d'Espens, si hi és, e altres persones que hagen bona voluntat a pau e concòrdia, e a posar lo feyt en alcun bon stament no prejudicial a negú.

Ítem, que si les postats se reebien, que aquelles reeba lo dit governador, segons la informació que'ls dits micer Johan e en P(ere) Justaç li daran. *A(rnaldus), vicecancellarius.*

391.

1341, octubre 21. València.

Capítols de la missatgeria de Bernat de Ripoll i Arnau Roure, enviats pel rei Pere el Cerimoniós al rei de Castella, entorn dels comptes de l'aliança naval a l'Estret i de l'impost de la quema (Ramon Sicard).

ACA, C, reg. 1378, fols. 63v i 64v-67r.

Legatio ad regem Castelle comissa Bernardo de Ripoll, emptori maiori domus regie, et Arnaldo Roure, scriptori regio.

Al muy noble e muy honrrado don Alfonso, por la gracia de Dieus rey de Castiella, de León, de Toledo, de Gallicia, de Sivilia, de Córdoba, de Murcia, de Jahén, del Algarb, et senyor de Molina, don Pedro, por exa misma gracia rey de Aragón, de Valencia, de Serdenya e de Córcega, et conde de *Barchinona*, salut como a rey que muyto amamos et tenemos en lugar de hermano, e pora quien queríamos que diesse Dieus tanta vida e salut con honrra como pora nos mismo. Rey, fazémosvos saber que nos avemos comendadas al amado comprador mayor de casa nuestra Bernart de Ripoll et al fiel escrivano nuestro Arnalt Roure algunas cosas que vos deven dezir per part nuestra sobre los afferes de las armadas feytas e fazederas por nos en la mar contra los moros, et sobre lo que vos devemos et vos deveades a nos por esta razón, et aún sobre la quema que se coge en las fronteras de Castiella e d'Aragón. Porque, rey, vos rogamos que los creades sobre las ditas cosas. Dada en Valencia, a .XXI. días andados de octubre en el anno de nuestro Senyor .M.CCC.XLI. *A(rnaldus), vicecancellarius.*

R(aymundus) Sicardi, mandato regio facto per comitem Terrenove, consiliarium.

Capítols ordenats sobre la missatgeria que en Bernat de Ripoll e n'Arnau Roure deuen fer de part del senyor rey al alt rey de Castella.

E primerament, feta la salutació acostumada, diguen los dits missages al dit rey de Castella que, com lo dit senyor rey d'Aragó enguany enviàs⁸⁰⁸ al dit rey de Castella en Johan Escrivà sobre·ls affès de les armades fetes e faedores en la mar contra los mores, et per fer compte e compensació de las galeas que·l dit rey de Castella, en temps passat, ha retengudes del dit senyor rey, et encara del compte de las galeas que·l dit senyor rey ha tengudes en l'estret de Tariffa, oltra lo nombre e per més temps que no era tengut segunt les covinenças que són entre ells, encara per tot lo menys falliment que·y agués del nombre⁸⁰⁹ de les dites galeas, et lo dit en Johan Escrivà lavors no afinàs ab lo dit rey de Castella los dits comptes e recompensacions, per tal con aquell qui avia afinar los dits comptes per part del dit rey de Castella no era present en la sua cort, e fos emprès per lo dit missager ab lo dit rey de Castella segons⁸¹⁰ la relació e recontament seu, e appar e·s demostra per letra del dit rey de Castella tramesa al dit rey d'Aragó, emperamor d'açò, lo dit senyor⁸¹¹ rey sobre·ls dits afers tramet los dits missatgers al dit rey de Castella.

Ítem, li diguen que éls han plen poder e informació dels dits affers e són apparellats de comptar-ne ab lo dit rey, o ab aquell que li plàcia a açò assignar.

Ítem, li diguen que, segons que ells han clarament trobat, lo dit rey de Castella deu al dit senyor rey d'Aragó les dejuscrites quantitats, per les raons següens:

Primerament, deu lo dit rey de Castella per valor de tres galeas e .I. leny de cent rems, apellat lo leny *Blanch*, ab rems, veles, arbre, exàrcies e tots altres apparellaments, los quals lo senyor rey n'Amfós, de bona memòria, pare del senyor rey, prestà [e]⁸¹² manà liurar a prechs del dit rey de Castella: .LXXX. *millia solidos barchinonenses*.

Ítem, deu lo dit rey de Castella per valor de .IIII. galeas ab rems, exàrcies et armes e altres apparellaments, les quals lo dit rey se près après la mort del noble en Joffre Gilabert de Cruyllles, almirayl: .LXXX. *millia solidos barchinonenses*.

Ítem, com, segons convinença e posturas que són entre los dits reys, lo rey de Castella aja e deja tenir dos tantes galeas en la mar que·l dit rey d'Aragó, trametés al estret ab lo noble en P(ere) de Montcada, almirayl seu, la primera vegada .XIII. galeas, e lo dit rey de Castella, segons la dita convinença, hy degué tenir .XXVI. galeas, e no n'i tengués sinó tan solament .VII., ço és, .VI. de genoveses e una sua, e fallissen al dit rey de Castella .XIX. galeas a compliment de las .XXVI., seria tengut lo rey de Castella⁸¹³ al rey d'Aragó en aytant con costarien .VI. galeas e les .II.^{es} parts de mija⁸¹⁴ .III. meses, los quals lo rey d'Aragó les hi tench més que no devia, qui, a raó de .IX. mil marabetins lo mes per galea, segons que·n fo feta avinença ab lo dit rey de Castella per lo dit en Joffre, muntarien, o que·l dit rey de Castella agués e tengués .III. meses .VI. galeas e les .II.^{es} parts de⁸¹⁵ mija per lo rey d'Aragó, e sens messió d'aquell, en la mar: .C.LXXI. *millia morabetinos*.

¶ ⁸⁰⁷ Segueixen lletres sobre l'ambaixada a la reina de Castella, Juan [Manuel], el mestre de Calatrava i altres dignataris castellans, i la carta llatina de procuració en favor de Ripoll i Roure (*ibid.*, fols. 63v-64v). ¶ ⁸⁰⁸ *enviàs*, interlineat. ¶ ⁸⁰⁹ *nombre*,

interlineat. ¶ ⁸¹⁰ *segons*: «segós». ¶ ⁸¹¹ *senyor*, interlineat. ¶ ⁸¹² *e*, manca a l'orig.. ¶ ⁸¹³ .XIX. *galeas a compliment de las .XXVI., seria tengut lo rey de Castella*, interlineat. ¶ ⁸¹⁴ *mija*, interlineat. ¶ ⁸¹⁵ *les dues parts de*, interlineat.

Ítem, deu lo dit rey de Castella al rey d'Aragó per les .XXVIII. galeas que'l rey d'Aragó ha tengudes en l'estret .IIII. meses són passats continuament⁸¹⁶ ab en P(ere) de Moncada, ço és, .XX. del rey d'Aragó e .VIII. del rey de Mallorques, qui per convinença ho avia a fer en servey e valença sua, e lo rey de Castella devia-hy tenir .LVI. galeas e no n'i ha tengudes sinó .XXVII., ço és, .XX. de genoveses e .VII. sues, les quals ja hy tenia. Per ço lo dit rey de Castella deuria al rey d'Aragó, per .IX. galeas e les .II.^{es} parts de .I.^a galea armades a .IIII. meses, les quals hi ha més tengudes que no devia tenir lo rey d'Aragó, comptant .IX. *millia morabetinos* per cascuna galea lo mes, que fan: .CCC.XLVIII. *millia morabetinos*.

Suma que devia lo rey de Castella al rey d'Aragó: .VIII. *millia libras barchinonenses*, et .D.XIX. *millia morabetins*.

Et, altra les dites quantitats, seria tengut e deuria tornar lo rey de Castella al rey d'Aragó ço que pertanga pagar lo rey de Castella en les deu galeas que vuy són en l'estret romases ab en P(ere) de Moncada, altra les .V. que hy són romases del rey de Mallorques, e, segons la convinença o posturas, lo rey de Castella deu-n'i tenir .XX., e no n'i té sinó (*blanc*). Et axí, deurà tornar lo rey de Castella, per falta de (*blanc*) galeas.

Et axí, diguen los dits missagers al dit rey de Castella que'l dit senyor rey d'Aragó lo prega molt curosament e'l requer que ell faça compensació de les dites quantitats ab les .IX. *millia libras* que'l senyor rey li deu, segons que ab lo dit misager fo emprès e està en bona raó; et encara li faça tornar lo romanent, car éls són aparellats e han poder de re[e]-bre e de fer àpocha.

Et si per ventura lo dit rey de Castella no volia fer compensació de les quantitats per ell degudes, segons que damunt és dit, per aquelles que'l senyor rey li deu, e dehia que en tot cas vol cobrar⁸¹⁷ lo seu deute e que, si'l dit senyor rey no li volia pagar, que ell los cobrarà de ses sotsmeses, diguen-li los dits missagers que no par que'l dit rey de Castella deja fer açò, esguardant lo bon deute e amor que és entre ells, e com lo dit senyor rey, copiosament e altra deute, li faça continuament tal ajuda en la mar que és serví de Déu e gran deffensió e honor sua, et sobre açò faça e aja fetes grans messions e despeses, et que seria contra raó e justícia, la qual cosa no entén lo dit senyor rey que ell faés.

Ítem, si, fets los dits comptes e affinats, per ventura se trobarà que'l dit senyor rey hagués a tornar al dit rey de Castella alcuna quantitat, que'ls dits missagers diguen e induéscan affectuosament de part del dit senyor rey lo dit rey de Castella que, per cobrar la dita quantitat que's trobaria que li fos deguda, no vulla fer penyores alcunes o demanda al dit senyor rey o a sos vasalls e sotsmeses, car la dita quantitat, e encara major, se compensarà en ço que'l dit senyor rey farà les armades majors e de major nombre que no és tengut de fer, segons les dites convinenças. E d'açò sàpian son enteniment, perquè'l dit rey d'Aragó puxa proveir en meyns o més de la dita armada et ço que li convendrà de fer.

Et, si açò lo dit rey no volia atorgar, almeyns fassen que sobresigués a fer marques o penyores per la dita raó tro la guerra de los moros sia finida o al major temps que puxen, ab la mellor manera que puxen que sia honor e no [minva] del dit senyor rey d'Aragó, cor en lo dit cas lo dit senyor rey d'Aragó entén a observar les dites convinenças e no passar aquelles, e part aquelles, pus raó no s'à donada, més a avant no fer messions.

¶ ⁸¹⁶ *continuament*, interlineat. ¶ ⁸¹⁷ *cobrar*: «cobrà».

Ítem, que, fet lo dit compte final, hajan los dits missagers àpocha per mà d[e] notari de la quantitat que serà trobat que'l dit rey de Castella aja a tornar al rey d'Aragó, la qual quantitat sia abatuda d'aquelles .IX. millia libras que'l dit senyor li deu. Emperò, si's podia aver la carta debitòria de les dites .IX. millia libras, que'n fos feta deducció en aquella.

Ítem, li diguen que'l dit senyor rey entén a fer en la primavera bona e gran armada en la mar per trametre al dit estret de Tariffa, de guisa que sia (*blanc*) et profitosa al servey de Déu, segons que d'açò se'n és anat informat lo noble en Bernat, vezcomte de Cabrera. *A(maldus), vicecancellarius.*

Capítols de la quema⁸¹⁸ dels regnes d'Aragó e de Castella.

Parria que'l senyor rey e lo rey de Castella deguessen fer les ordinacions següents, sobre les quemes que's leven en Castella e en Aragó, e que la manera e ordinació de cascadun dels dits regnes fos semblant.

Primerament, que d'ací avant, en les averacions faedores sobre les robaries que són fetes o d'aquí avant s'esdevendran de fer en la un o en l'altre dels dits regnes e sotsmeses dels dits reys, abans que assignació se puxa fer en la quema de nenguna robaria se requirren los dits reys segons⁸¹⁹ que és acostumat entre'ls prínceps del món, ço és, que cascú request per l'altre feés fer encontinent compliment de justícia als robats en los béns dels robadors. Et si açò no fahia aquell qui request ne fos, après de la dita requesta se feessen las averacions per cascú dels dits reys de sos vassals, o per lurs especials comissaris; et que s'i tenga la forma et estil que's té en los dits prínceps en robaries e marques fetes en terra.

Ítem, que los robats d'Aragó sien paga[t]s de la quema d'Aragó, e los de Castella de la quema de Castella, axí que'l comissari de la un dels dits reys sobre les dites quemes no aja res a fer ne a partir ne a comptar ab l'altre.

Ítem, que a negun comissari o aministrador de la dita quema no sia comenada nenguna conexença en general per vigor de la dita aministració, sinó solament en vendre les rendes de la quema, e levar calònias, e pagar e distribuir e cobrar convinents cautelass.

Ítem, que ço que s'és reebut en temps passat en Aragó de la quema sia convertit en pagar los sotsmeses del senyor rey d'Aragó, e ço de Castella en los sotsmeses del rey de Castella, no contrastant la ordinació ja feta sobre la dita quema que és en contrari.

Ítem, que⁸²⁰ semblant quema se leu en Castella com en Aragó, e no major en la un regne que en l'altre; e d'açò ajen manament los oficials e aministradors de les quemes de cascadun rey.

Ítem, que cascadun dels dits reys hy puxa mudar tota vegada que's volrà aministrador en la dita quema, o tenir-hy aquell que li plaurà, sens que'l altre rey no'n calla requerre.

Ítem, que si per aventura en la un dels dits regnes, ço és, de Castella o d'Aragó, o en abduy, eren complidament pagades las quantitats assignades⁸²¹ en la dita quema, que decontinent fos cessada de collir la dita quema en lo regne on⁸²² fossen acabades de pagar les dites quantitats, no'n contrastant que's levàs en l'altre regne, on no serien complidament pagades. *A(maldus), vicecancellarius.*

¶ ⁸¹⁸ Impost que gravava el trànsit de mercaderies entre la Corona d'Aragó i el regne de Castella, establert en el segle XIV amb la finalitat d'indemnitzar els robatoris

comesos contra mercaders d'ambdós estats. ¶ ⁸¹⁹ segons: «seguns». ¶ ⁸²⁰ que, interlineat. ¶ ⁸²¹ assignades, interlineat.

¶ ⁸²² on: «o».

1342 (Enc. 1341), febrer 4. València.

Carta rogatòria del rei Pere el Cerimoniós als prohoms de Cartagena, instant la detenció de Bartholomeu Sanç, patró de lleny, que ha salpat de València malgrat l'expressa prohibició del monarca (Guillem Samorera).

ACA, C, reg. 1058, fols. 72v-73r.

De nós, en P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Cerdanya, de Còrcega, e compte de Barchinona. Als amats seus alcaldes, oficials e prohòmens de Cartagena, salut e dilecció. Com Bartholomeu Sanz, habitador de València, axí com a robador, amagadament se sia partit de la plaça de València contra expressa inhibició nostra, ab un leny armadiz, no donada seguretat per aquell, emperamor d'açò, vós curosament requerim e pregam que'l dit Bartholomeu, ab lo dit leny e ab los hòmens e altres coses que són en aquell, encontinent prengats, e preses a nós sots feel guarda trametats. Nós, emperò, sónm apparellats en semblant cas per vosaltres fer semblants⁸²³ coses o majors. *Data Valentie, .II.º nonas februarii anno Domini .M.ºCCC.ºXL.º primo. A(rnaldus), vicecancellarius.*

G(uillelm)us de Moraria, mandato regio facto per vicecancellarium.

1342 (Enc. 1341), febrer 13. València.

El rei Pere el Cerimoniós a Ferrer de Canet, ambaixador seu a la cort papal, sobre el conflicte suscitat entre el bisbe de Girona i el veguer de la ciutat, en matèria de jurisdicció de la corona (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1058, fols. 77v-78r.

Littera responsiva missa Ferrario de Caneto.

Rex Aragonum.

Havem reebuda vostra letra sobre los affers de la missatgeria que vós havets a fer al senyor papa, per pagar lo trahut e espeegar algunes altres coses e sobre lo procés que lo veguer de Gerona ha feyt contra lo bisbe de Gerona⁸²⁴ e los canonges. A la qual letra e a les coses en aquella contengudes, bé enteses, vos responem que'ns plau molt com vós havets cobrades del dit veguer aquelles dues caxes que vós haviets en la sagristia.

Quant al procés feyt contra lo dit bisbe, vos significam que en Vidaló de Vilanova, axí com a procurador del dit bisbe de Gerona, és comparegut denant nós e, ab tractament del bisbe de València e d'altres persones, sónm-nos avenguts sobre certs capítols, en los quals *in effectum* és contengut que'ls processos feyts contra lo dit bisbe e son official e altres persones ecclesiàstiques sien revocats, e que lo dit bisbe revoch lo procés lo qual ell e son

¶ ⁸²³ semblants: «semblant». ¶ ⁸²⁴ Arnau de Montrodon (1335-1348). Vid. EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 261.

official havien feyt molt injustament contra lo veguer e los altres officials nostres e contra la ciutat de Gerona per entredit, e que absolva los dits veguer e officials e lurs companyes de les sentèncias de vet les quals se diguen haver encorregudes per los dits processos e enantaments, en la manera contenguda en los dits capítols, los quals vos trametem en una carta en forma publica per lo portador de la present.

Per què volem e manam que vós, ab la moneda, encontinent, continuets vostre camí al dit senyor papa, e passat la moneda com pus sàviament porets. E, com serets ab lo dit senyor papa, ans que li parlets de neguns affers, paguat lo trehut e proseguït vostra missatgeria diligentment e sàvia, segons lo manament e informació que d'aquèn havets. E si lo dit senyor papa vos parlava, après la paga del trehut o abans, del procés feyt per lo dit veguer e condemnava aquell, digats-li de part nostra que los dits processos no són estats feyts de manament o volentat nostra, mas lo dit veguer, per alguns enantaments que'l dit bisbe havia feyts e feyts fer contra lo dit veguer e altres officials nostres, molt injustament e injuriosa e en notori perjudici de nostra temporalitat e regalia, car esforçave's de tolre a nós host e cavalcada en .XV. millia hòmens d'armes del dit bisbat de Gerona, la qual nós e ells nostres tots temps havem haüda en los hòmens de la Esgleya, féu lo dit procés, con lo dit bisbe no se'n volgués posar en neguna rahó e anantàs ab gran supèrbia [e ambi]ció, del qual injuriós procés vos trametem informació clara ab la present, ço és a saber, en tres quaerns, la un dels quals vos retenits a informació vostra, e dats-ne .I. a micer Bonif[a]ci Ferrer, procurador nostre, e l'altre a micer Ramon Vinader, ab les letres que nós los trame-tem per aquesta rahó. E manats-los e pregat-los afectuosament de part nostra que rego-neguen bé la dita informació, e que rahonen, ab vós ensemps, la gran injúria e perjudici que'l dit bisbe fahia a nostra regalia presumptuosament.

Digats encara al dit senyor papa que'l bisbe de Gerona, regonexent lo perjudici feyt a la senyoria e jurisdicció real, ha tramès son missatger a nós sobre lo dit feyt, e a suplicació d'aquell havem manats revocar los dits enantaments, e lo dit bisbe revocà los seus, segons que'n la dita carta publica és contengut, la qual li porets mostrar; emperò, et enans, la hajats mostrada als dits en Bonifaci Ferrer e en Ramon Vinader, doctor en leys. E si per aventura lo dit senyor papa era felló o indignat del dit procés après que ha-gués vista la dita avinença, no par que d'aquests affers deguéssets més parlar; mas, si lo dit senyor papa havia plaer de la avinença e abonança sa intenció, en aquest cas, ab consell dels sobredits doctors, porets dir al dit senyor papa que, com lo dit senyor rey hagués feyts alguns manaments generals al dit veguer que deffenés la jurisdicció real sobre lo feyt de les dites hosts, que li plàcia, si per aventura lo senyor rey havia encorr[e]gu[t] vet per la dita rahó, o per lo procés feyt contra lo dit bisbe, de fer comissió a algun bisbe de nostra senyoria que'l absolva a cautela o en aquella manera que fer-se deja.

E de totes les damunt dites coses informat lo cardenal de Roders e altres cardenals amichs nostres que a vós parrà, e espegat tota vostra missatgeria com mils e enans porets. Fets vostre poder que hajats la comissió del senyor papa per la dita absolució al bisbe de València o de Tortosa o de *Barchinona*, ço és, a la un d'aquests.

Data Valentie, idus februarii anno Domini millesimo .CCC.ºXL.º primo. A(rnaldus), vice-cancellarius.

Vicecancellarius mi(sit) expe(diendam).

1342, juliol 1. Barcelona.

Comanda de columnes de pedra de diverses classes destinades a les obres del palau del Real de València, feta pel rei Pere el Cerimoniós a Berenguer de Manresa, batle de Girona (Guillem Samorera).

ACA, C, reg. 1058, fol. 139r-v.

Ed. J. RIUS [SERRA], «Més documents sobre la cultura catalana medieval», doc. LXIII.

Petrus, et cetera. Dilecto nostro Berengario de Minorisa, militi, baiulo civitatis Gerunde, salutem, et cetera. Dicimus et mandamus vobis expresse,⁸²⁵ sub pena nostre gratie et mercedis, quatenus columpnas lapideas et alia contenta in cedula presentibus interclusa ematis incontinenti, visis presentibus, de iuribus et proventibus baiulie vobis comisse, et transmitatis per mare ad civitatem Valentie eaque tradi faciatis fideli nostro Arnaldo Boneti, custodi Regalis nostri civitatis predictae, recipiendo seu recipi faciendo a dicto Arnaldo apocham de predictis. Nos, enim, mandamus magistro rationali curie nostre, vel cuicumque alii a vobis compotum audituro, quod quicquid expenderit in predictis et ratione eorum id in nostro recipiat compoto, vobis eidem tempore vestri ratiocinii restituente presentem et apocham supradictam. Data Barchinone, kalendas iulii anno Domini millesimo trecentesimo .XL.º secundo. Signata.

G(uillelmus) de Moraria, mandato domini regis.

Tenor vero dicte cedulae sequitur in hunc modum:

P[r]imerament, ha mester en la obra, a obs de la clausura, .XI. colones gallonades, de .IIII. gallons, de les quals haja cascuna colona de larch .VII. palms de alna real de València, menys de vasa, de capitell e de taula.

Ítem, .IIII. miyes de .VIII. palms. Encara ha mester, a obs de la cambra que's deu fer en lo dit Real, .IIII. colones per a les finestres, de les quals haja cascuna colona .VIII. palms de larch, menys de vasa, de capitell e de taula.

És mester, senyor, que les dites colones sien trameses encontinent per lo batle de Gerona, per tal, seyor, que l'altra obra no sia tardada de fer, axí, seyor, que a cascuna colona sia tramès vasa, capitell e taula.

1342, octubre 20. València.

Legació confiada pel rei Pere el Cerimoniós al vicealmirall Mateu Mercer per a Alfons [XI] de Castella, justificant la seua actuació en el conflicte amb el rei de Mallorca i anunciant-li la tramesa de deu galeres a l'armada de l'Estret (Ramon Sicard).

ACA, C, reg. 1378, fols. 113r-115r.⁸²⁶

Al muyt noble e muyt honrado don Alfonso, por la gracia de Dios rey de Castiella, de León, de Toledo, de Gallicia, de Sevilla, de Murcia, de Córdoba, de Jahén, del Algarbe, e

¶ ⁸²⁵ *expresse*, interlineat. ¶ ⁸²⁶ Segueix una altra carta de la mateixa data, en castellà, al rei de Castella, comuni-

cant-li l'anada de M. Mercer amb deu galeres i un misatge (*ibid.*, fol. 115r).

senyor de Molina, don Pedro, por exa misma gracia rey d'Aragón, de Valencia, de Sardenya e de Córcega, e conde de *Barchinona*, salut como a rey que muyto a[m]a (*sic*) e much preciamos, e pora quien querriamos tanta vida con honra e con salut como pora nos mismo. Rey, sepades que vino a nos por part vuestra el vispe de Cartagenia, con letra de creyença por vos a ell acomendada, por la qual nos dixo que a vos desplaçia muyto la discordia que es entre nos e el rey de Mallorchas,⁸²⁷ e que el dito vispo venia a tractar paç en esta discordia por nombre vuestro si nos lo queriámos; otrossí, nos dixo que vos embiássemos ajuda d'estol al setio d'Aliazira, por guardar la mar. Las quales cosas e otras que'l dito vispo muy saviament nos dixo por vos bien entendidas, agradaçemosvos muyto la buena affección que havedes a nuestra honra sobre los afferes que son entre nos e el dito rey de Mallorchas, mas porque ia el padre sancto embió un legado suyo por tractar paz e concordia en los ditos afferes, e el dito rey no quiso venir a ninguna cosa que deviesse segund raçón e justicia, ne se⁸²⁸ pudieron avenir los afferes, e assín no se conviene tractamiento ninguno quanto agora, e, si lo fiziessse, plaçer nos hia que's fiziés a vuestra mano, e daríamosne a vos la onra. Quanto a las galeas, vos significamos que, maguer por la exequción que nos conviene a fer contra'l dito rey hayamos muyto a fer, senyaladament hayamos menester muytas galeas en la mar e otro navilio, pero por servicio de Dios e por satisfacer a vos, al qual cobdiamos fer honra e plaçer, de present vos embiamos diez galeas bien armades. E d'aquí adelant entendemos a render bien nuestro deudo a vos, de manera que'n devredes seer pagado, segund que de todas las ditas cosas vos enformará más largament Matheu Mercer, nuestro visalmirall, el qual vos embiamos con las ditas diez galeas. *Data en Valencia, a .XX. días d'octubre en el anno de nuestro Senyor .M.CCC.XL.º dos. A(rnaldus), vicecancellarius.*

R(aymundus) Sicardi, mandato regio facto per vicecancellarium.

Informació feyta a'n Matheu Mercer sobre la missatgeria que deu fer de part del senyor rey al rey de Castella.

Primerament, après la salutació acostumada, diga lo dit en Matheu Mercer al dit rey de Castella que'l bisbe de Cartagènia, per letra de creença a ell comanada per lo dit rey de Castella, dix al senyor rey moltes coses sàviament e discreta, e, entre les altres, dues. La primera, que, com lo dit rey de Castella hagués entès que discòrdia o guerra se començava entre lo dit senyor rey e lo dit rey de Mallorcha, que'l dit rey de Castiella havia haüt desplaer de la dita guerra e que havia tramès lo dit bisbe per tractar, de part sua, pau e concòrdia entre aquells, si plahia al dit senyor rey. La segona, que, com lo dit rey de Castella tengués assetjada la ciutat de Algezira d'Alhadre per mar e per terra, e hagués gran mester galees al dit setge, majorment com hagués entès que'l rey de Marrochs fahia armada de galees per metre vianda en la dita ciutat, que pregava lo dit senyor rey affectuosament e'l requeria que, per servey de Déu e per la gran necessitat en què era, e per les covinences que eren entre ells, degués ivaçosament trametre ajuda d'estol al dit setge per guardar la mar.

¶ ⁸²⁷ Pere el Cerimoniós acusava Jaume III de Mallorca de no haver acudit a les corts de Catalunya el març de 1342, com a rei vassall del seu cunyat d'Aragó, i de batre moneda barcelonesa falsa, cosa que fou motiu d'obrir-li un procés, amb l'objectiu premeditat de deposar-lo i annexionar-se el seu regne (TASIS, *La vida*

del rei En Pere III, pp. 61-71; Manuel de BOFARULL (ed.), *Proceso contra el Rey de Mallorca D. Jaime III, mandado formar por el rey D. Pedro IV de Aragón*, «Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón», t. XXIX-XXXI, Barcelona, 1866).

¶ ⁸²⁸ *se*: «so».

A les quals coses respona lo dit en Matheu Mercer. E primerament, a la primera, que'l dit senyor rey graeix molt al dit rey de Castella la bona intenció que ha de tractar pau entre lo dit senyor rey e lo dit rey de Mallorca; emperò, que aadés no és necessari ne expedient de fer lo dit tractament, car lo senyor papa tramès un legat seu al dit senyor rey per tractar pau e avinença entre ell e lo dit rey de Mallorca, e, jassi·açò que'l dit legat sàviament e diligent haja tractada la dita pau e lo dit rey de Mallorca, ab guiatge del dit senyor rey, per tractament del dit legat sia vengut a *Barchinona* al dit senyor rey, e ell haja donat gran loch a la dita pau e's sia posat en via de [ra]hó, e haja mostrada clemència e misericòrdia en los excesses que'l dit rey de Mallorca ha feyts contra lo dit senyor rey e la sua senyoria subirana e major que ha en lo dit rey e en lo regne de Mallorca e altres terres que té en feu per lo dit senyor rey, emperò, lo dit rey de Mallorca neguna satisfacció no ha volguda fer ne venir a neguna via de rahó, ans superbiosament, e contra sagrament e homenatge que ha feyt ab cartes publiques tres vegades al dit senyor rey e a sos predecessors per los dits regne e terres, ha contradita ferma de dret e negada la dita senyoria e feus al dit senyor rey ab cartes publiques; e resnomenys, partín de *Barchinona* soptosament durant lo guiatge a ell atorgat per lo dit senyor rey, e sens desafiament, ans que'l dit senyor rey hag[ués c]omençada de fer alguna exequició contra ell, començà de fer guerra contra lo dit senyor rey, e prèrs hòmens seus, qui sots fe e segurtat sua eren en la sua terra, e occupà e prèrs per violència e retench los béns d'aquells, per què lo senyor rey, veent tan gr[an] desonor, minva e prejudici seu [e] de sos regnes, e no podén dissimular ni call[a]r tan gran deseret, de necessitat ha haüt a enentar e enantarà poderosament per terra e per mar contra lo dit rey de Mallorca, greu que li sap, specialment que en aytal temps lo dit rey de Mallorca, torban quant en ell és lo servi de Déu e la guerra que's fa contra los enamichs de la fe, haja començada guerra e ha feyta tan greu rebel·lió al dit senyor rey. Per què aadés tractament altre no s'i cové, esguardada la natura del feyt e la condició de la persona del dit rey de Mallorca e de la manera desordonada que ha tenguda e té; emperò, si tractament s'i covenia a fer de pau, al dit senyor rey plauria que per mà del dit rey de Castella fos fet, e li'n donaria tota honor enans que a príncep del món.

A la segona cosa respona que, jassi·açò que'l dit senyor rey, per lo dit feyt del rey de Mallorca e per la prosequió d'aquell, haja molt a fer en terra e en mar, e senyaladament haja mester moltes galeas per arctar e constrènyer lo dit rey de Mallorca, emperò, per servi de Déu e per gran affecció que ha a la persecució dels moros, e per complaure e satisfèr en tot ço que puxa al dit rey de Castella, de present ha trameses .X. galees a .IIII. meses al dit setge, e d'aquí a avant entén a retre son deute al dit rey de Castella e als affers que té entre mans com mils puxa, e fer en tal manera que, si a Déu plau, lo dit rey de Castella se'n deurà tenir rahonablement per content.

Ítem, diga al dit rey de Castella que, jassia que'l rey de Mallorca, per covinença antiga e per ell tres vegades ab sagrament e homenatge renovada, fos tengut de fer valença ab son poder al dit senyor rey d'Aragó, qui és en guerra ab lo rey de Marrochs, emperò, trenca les dites covinences contra Déu e rahó, en gran dan e prejudici del dit senyor rey e del rey de Castella, qui fan una guerra contra lo dit rey de Marrochs, lo dit rey de Mallorca e ses gents han donada e donen gran ajuda e favor al dit rey de Marrochs de viandes, armes e exàrcies e altres coses. Per què pot entendre lo dit rey de Castella que'l dit senyor rey, faén poderosament exequició contra lo dit rey de Mallorca e la ciutat e

regne d'aquella, fa los seus affers propis e encara los affers del dit rey de Castella e de la guerra que abduy han contra lo dit rey de Marrochs, majorment car, lo dit senyor rey tinnén moltes galeas en les mars de Mallorca e de Iviça per la execució sobredita, lo dit rey de Marrochs no porà ne gosarà assajar d'esvahir per mar la flota del dit rey de Castella que és al dit setge, axí que totes les galees que seran en mar faran terror al dit rey de Marrochs e profitaran a la guerra, per què al dit rey de Castella deu molt plaure que'l senyor rey faça poderosament la dita exequció, car gran ajuda ne perdrà lo dit rey de Marrochs. *A(rnaldus), vicecancellarius.*

396.

1343, abril 5. Barcelona.

Instruccions del rei Pere el Cerimoniós als administradors de l'Almoyna i l'armada de València. Els mana prolongar l'estada de les galeres a l'Estret, a petició de Castella (Ramon Sicard).

ACA, C, reg. 1378, fols. 127v-128r.

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Sardenya e de Còrsega, e comte de Barcelona. Als amats e feels los aministradors de la almoyna e armada de València, salut e dilecció. Havem reebudes dues letres vostres, la una sobre les galeas que'l rey de Castella demana après los .IIII. meses que ara servexen les .X. galees que són al stret de Tarifa, et l'altra sobre'l salari d'en Jacme Scrivà, visalmiral. Les quals bé enteses, responem-vos e'us manam que, devant totes coses, apparellets les galees e altres apparellamens que's⁸²⁹ han a fer a obs del viatge de Mallorca al terme assignat; e, après, par-nos⁸³⁰ bo lo consell e ac[o]rd que havets haüt d'en P(ere) Lambert e d'en P(ere) Rull, ço és, que les dites galees romanguen al dit estret los altres .IIII. meses sigüents, après de aquests que ara servexen, e, les que facen a'dobar, que's adoben là, e al temps que refresquets de companyes de cap e de rem. Per què volem que's faça en la dita manera, car nós, ab altres letres nostres, manam a'n Matheu Mercer, visalmiral, que'y romanga e induesca e forç, si obs és, la companya de romanir, e altre manament a les companyes que romanguen. A'n Jacme Scrivà volem que donets lo salari de visalmirayl acostum[a]t, ço és, .II. millia solidos, e no pus. *Data en Barcelona, a .V. dies d'abril, anno Domini .M.°CCC.°XL.° tertio. A(rnaldus), vicecancellarius.*

R(aymundus) Sicardi, mandato domini regis.

397.

1343, abril 5. Barcelona.

Ambaixada del secretari reial Mateu Adrià al rei Felip [VI] i a la cort de França, en nom del rei Pere el Cerimoniós. Hi deuran exposar els motius de la intervenció contra Mallorca i demanar que no es done suport militar al monarca mallorquí des del Llenguadoc (Domingo de Biscarra).

ACA, C, reg. 1059, fols. 34v-36v.

¶⁸²⁹ *que's*: «que'ns». ¶⁸³⁰ Segueix, ratllat, *que sia*.

Excellenti ac magnifico principi Filipo, Dei gratia regi⁸³¹ Francie, consanguineo nostro karissimo, P(etr)us, eadem gratia rex Aragonum, et cetera, salutem et votive felicitatis augmentum. Cum pro quibusdam arduis negotiis, nos et regiam coronam totamque rem publicam nostram vehementer tangentib[us], ad vestre serenitatis presentiam fidelem scriptorem nostrum Matheum Adriani, presentium exhibito rem, plene per nos de ipsis negotiis informatum, providerimus transmittendum, celsitudinem vestram attente rogamus quatenus omnibus hiis que dictus Matheus Adriani super ipsis negot[iis] magnitudini vestre viva voce retulerit fidem indubiam placeat adhibere. Data Barchinone, nonas [aprilis] anno Domini millesimo .CCC.ºXL.º tertio.

*Do(minicus) de Bis(carra), mandato regio facto
per F(errarium) de Caneto, maiordomum.*

Predicta littera et subsequens que dirigitur Iohanni, primogenito regis Francie, debuerunt registrari ante illam que dirigitur inclito Carulo, comit[i] Alançonis, et cetera, que supra registrata est.

Similis fuit missa inclito Iohanni, primogenito illustris regis Francie, Normandie duci, consanguineo nostro karissimo, verbis competenter mutatis. Data ut supra. A(rnaldus), vicecancellarius.

Idem.

Aquesta és la informació liurada per lo senyor rey d'Aragó a'n Matheu Adrià, scrivà seu, per rahó de la missatgeria per lo dit senyor rey comanada al dit Matheu al rey de França.

Primerament, après deguda e acostumada salutació, diga al dit rey de França que'l senyor rey d'Aragó, axí per letres del rey de França e del rey de Navarra e en altra manera, ha entès que en la guerra o dissensió que era entre'l dit rey⁸³² de França, d'una part, e'l rey d'Anglaterra, de l'altra, a honor del dit rey de França se són dades per cascuna de les parts treves a .III. anys, per les quals, Déu volén, s'espera entre ells bona pau, a Déu acceptable e a tota Christiandat profitosa, de la qual cosa ha haüt gran plaer e ha, per la bona amor que s'és entre ells longament observada e s'observarà, si a Déu plau, e, per lo bon deute que és entre ells per moltes guises, ha e haurà tots temps gran plaer del bon estament del dit rey de França e de sa corona e de la honor, tranquil·litat e prosperitat d'aquella, la qual desija saber ab affecció de cor. E d'açò li farà gran plaer lo dit rey de França totes vegades que'l ne faça cert per ses letres.

Ítem, que com lo dit rey de França ara, per ses derrereres letres, haja scrit al dit senyor rey d'Aragó que's pot tenir per dit e per cert que ja'l rey de Mallorches d'ell ni de ses terres ni de ses gentes no haurà socors, favor ni ajuda contra'l senyor rey d'Aragó, sinó e'l cas que'l dit senyor rey d'Aragó volgu[é]s menys fer al dit rey de Mallorques en ço que té per lo dit rey de França, ans havia inhibít e vedat a gran re de gentes d'armes de son realme qui volien venir en ajuda al dit rey de Mallorques que no'y vingessen, los quals per aquesta rahó se'n són estats, lo dit senyor rey d'Aragó lo li graeix molt, e ja abans de les letres havie [e]n lo dit rey de França aquella sperança, e ara ço que per ses letres li ha fet saber ha per ferm e per cert sens tot dubte, axí com de príncep del qual ell fa major compte que de príncep del món.

¶ ⁸³¹ regi: «regis». ¶ ⁸³² dit rey, interlineat.

Quant a ço que les dites letres contenien que·l dit rey de Mallorches no hauria secors ne ajuda del dit rey de França contra·l senyor rey d'Aragó, sinó en cas que·l dit senyor rey d'Aragó volgués menys fer al dit rey de Mallorques en ço que té del dit rey de França, pot dir lo dit Matheu que no és enteniment del senyor rey d'Aragó ni fo hanc de menys fer ni dar dampnatge en res que's tinga o sia tengut del dit rey de França o per ell, ne fer res que a greuge degués tornar al dit rey de França, con açò pogués haver fet a instància del dit rey de Mallorques, ço que hanc no cabé en son cor ni en son enteniment. E, jassia que la offensa feta per lo dit rey de Mallorques en diverses maneres al senyor rey d'Aragó sia gran e abominable, emperò, lo dit senyor rey ha molt en son realme del dit rey de Mallorques en què pot fer exequció per raó de la offensa damunt dita.

Ítem, que com lo senyor rey d'Aragó haja entès que el dit rey de França, per propri moviment, mostran per obra la bona affecció de cor que ha a la honor del dit senyor rey, haja scrit al cardenal qui per lo sant pare és estat tramès per tractar entre·l senyor rey e·l rey de Mallorques per ses letres, les quals lo dit cardenal ha haüdes en *Barchinona*, que·l dit cardenal deja en los dits tractaments guardar la honor e·l profit del dit senyor rey d'Aragó, lo dit senyor rey li o graeix molt e li'n fa moltes gràcies, e que·l certifica que ell, per ses letres, li farà saber la fin dels affers, axí com a príncep del qual entén que sie pus acostat a sos affers e a sa honor que null altre.

Ítem, après de totes aquestes coses, deu dir al dit rey de França que con, segons que ja d'altres vegades lo dit senyor rey d'Aragó lo dit rey de França ha certifficat, lo dit rey de Mallorques, vassall del dit rey d'Aragó e a ell rebel·le, perseveran en sa obstinació e malícia, per la qual denegà ab carta pública no tenir per lo senyor rey lo regne e comtats e terres que per ell té, haja fets e comeses molts excesses e crims contra·l dit senyor rey d'Aragó e ses gens, no esguardan la fe en la qual li és tengut ni·ls homenatges per sos predecessors als predecessors del senyor rey d'Aragó fets, ni encara los homenatges tres vegades per lo rey de Mallorques als predecessors del dit senyor rey d'Aragó e al dit senyor rey fets, et per aquesta raó lo dit senyor rey d'Aragó apparelle contínuament gran estol de galees e de naus e d'altres navili[s] per passar al regne de Mallorches ab gran companya de gent a cavall e de peu, e l'any passat lo dit rey de França, per sos missatgers, és a saber, per en Ramon Salguas e per en G(uillem) Villers, mestres de requestes d'ostal e⁸³³ consellers del dit rey de França, per ço com lo dit senyor rey d'Aragó havia haüda gran fermetat en la honor e amistat del dit rey de França e que per inducció de null hom⁸³⁴ no era volgut esser contra·l rey de França, per la creença per lo dit rey de França comanada als dits seus⁸³⁵ consellers, e per ells explicada al dit senyor rey d'Aragó, promesés de dar consell o favor al dit senyor rey d'Aragó contra tots los hòmens del món, e après d'açò, en l'any present, lo dit rey de França, volén complir per obra ço que per los dits seus missatgers havie profert e promès, axí com a príncep just e zelador de justícia, en honor, amor e favor del dit senyor rey d'Aragó, haja fet cridar per alguns lochs de sa terra, e specialment en la Lenguadoch, que null hom, de qualque condició sie, no gos donar publicament ne amagada consell, favor ne ajuda en neguna manera al dit rey de Mallorques contra·l dit senyor rey d'Aragó, que·l dit senyor rey d'Aragó lo prega curosament que, continuan de bé en mils ço que per bona volentat ha fet tro ací sobre les coses damunt dites e complin

¶⁸³³ e: «e de». ¶⁸³⁴ hom: «honc». ¶⁸³⁵ seus: «seu».

la dita promessa per los dits missatgers feta, deja en honor del dit senyor rey, renovellan los manaments ja per aquesta raó fets, manar als senescals de Tolosa, de Carcassona, de Bellcayre, de Bigorra e de Peragorch, e a tots altres officials e sostmeses seus, e açò per letres decisòries e clares, que ab crida publica deguen vedar e fer vedar a comtes, veçcomtes, barons, cavallers e altres sotsmeses seus, de qualque condició que sien, que no gosen donar publicament ne amagada de viandes, de cavalls, d'armes, ne en nenguna altra manera consell, favor ne ajuda al dit rey de Mallorques contra'l senyor rey d'Aragó, ni torbar en nenguna manera la exequió de justícia la qual [fa]⁸³⁶ lo dit senyor rey contra'l dit seu vassall rebel·le ni fer al dit rey alcuna valença, per ço en special com a nengú vassall⁸³⁷ rebel·le a son senyor no's meresca en negun cas esser donada favor per príncep havén vassalls, com per aquella favor se pogués dar a altres vassalls exempli de rebel·lar, la qual cosa és devés senyors mala e abominable. E, no-res-menys, sia manat a les guardes de la terra del rey de França⁸³⁸ en les fins de la terra del dit rey estants que no lexen passar viandes, cavalls, armes ni altres coses per les quals pogués esser dada favor n[e] ajud[a] al dit rey de Mallorques contra'l senyor rey d'Aragó; e, si alcú contra aquesta inhibició farà, que allò sien tenguts de denunciar als ordinaris, per ço que justícia ne puxa esser seguida, e en les dites letres sien posades grans penes a terror. E, si alcú contrafarà, que plàcia al dit rey de França fer tal punició que als altres sie en exemple, encara per ço majorment com, presa color machinosament per lo dit rey de Mallorques que'l senyor rey d'Aragó no li volch ajudar contra'l dit rey de França, contra'l qual havia per semblant manera començada rebel·lió, fa ara violent rebel·lió contra son senyor, lo senyor rey d'Aragó.

Ítem, que'l dit Matheu s'en men .II. correus, per ço com ell ha a romanir en França, als quals sien liurades les letres que dels affers damunt dits seran impetrades, presentadores per ells als senescals e altres officials segons la informació que'l dit Matheu los darà. E'l dit Matheu faça duplicar les letres, en tal manera que ell les puxa presentar altra vegada quan se'n tornarà⁸³⁹ de París.

Ítem, se'n port lo dit Matheu semblant informació de tots los affers que és estada tramesa als altres reys.

Ítem, se'n men lo dit Matheu .I. correu, per lo qual faça saber per sa letra al senyor rey tot ço que porà espíar e'l comdat de Foix e en Tholosa, si alguns richshòmens de la Lenguadoch, o altres, s'apparellen de fer socors al dit rey de Mallorques, e qui són aquells n[e] ab quanta companya cascú.

Ítem, [com] se diga que'l dit rey de França ha declarat que alguns grans barons de sa terra, ço és, de la Lenguadoch, poden fer valença al dit rey de Mallorques, que'l dit Matheu d'açò deja haver certeficació e, si axí és, pot dir al dit rey de França que'l senyor rey se maravella com ell ha feta aytal declaració, com açò, salva la sua altea, sia feta contra la dita covinença, de la qual, si'n fos informat, la dita declaració feta no hagra, e encara contra ço que li tramès a dir, així per los dits missatgers com encara per ses letres. Per què'l prega que, axí per la dita covinença com encara per los bons deutes qui són entre ells, que deja la dita declaració revocar e manar als dits barons que neguna valença no facen al rey de Mallorques damunt dit. A(rnaldus), *vicecancellarius*.

¶ ⁸³⁶ *fa*, manca a l'orig. ¶ ⁸³⁷ Segueix, ratllat, *nostre*.

¶ ⁸³⁸ Segueix, repetit, *en les fins de la terra del rey de França*. ¶ ⁸³⁹ *tornarà*: «tornar».

1343, abril 8. Barcelona.

Ordres donades pel rei Pere el Cerimoniós al vicealmirall Mateu Mercer, disposant que romanga a l'estret de Gibraltar ensems amb l'armada castellana (Francesc de Prohome).

ACA, C, reg. 1378, fol. 128v.

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat visalmiral nostre Matheu Mercer, salut, *et cetera*. Dehim e manam-vos expresament, sots pena de nostra mercè, que no·us partescau del stret de Gibaltar, o dellà on lo rey de Castiella volrrà o entendrà que les nostres galees degen estar o més compliran a servi de Déu e honor nostra e del dit rey. Notifican-vos que per al temps esdevenidor vos trametrem yvaz pa e paga e tot ço que mester vos farà. Dada en Barcelona, a .VIII. dies del mes de abril en el any de nostre Senyor .M.CCC.XLIII. *A(rnaldus), vicecancellarius.*

Franciscus de Prohomine, mandato regio facto per Michaellem P(etr)i Ça(pata), consiliarium.

1343, abril 11. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al jurats de Girona, urgint-los a lliurar la darrera paga de l'armada, d'acord amb el donatiu oferit per part del parlament de Barcelona per a l'armament de trenta galeeres (Ramon Sicard).

ACA, C, reg. 558, fol. 46r.

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels nostres los jurats de Gerona, salut, *et cetera*. Havem reebuda vostra letra en la qual nos significats que la paga darrera que devets fer a la armada del any present [à a] (?) esser feyta lo primer dia de juny primervinent, e per ço supplicats que no façam fer la execució de la dita paga tro al dit dia, de la qual cosa nos maravellam molt, car bé sabets vosaltres que lo general de Cathalunya en lo temps passat, en lo parlament general que fo en la ciutat de Barcelona, offerí a nós per aquest any .L. millia libras, de les quals, dins lo dit any, se deguessen armar .XXX. galees, .X. de .IIII. en .IIII. meses, e, com les di[tes] .XXX. galees dins un any no's poguessen armar si la primera paga se feés lo primer dia de octubre après la dita oferta, los aministradors de la dita armada, de necessitat, agueren a anticipar la primera paga de .II. meses, ço és, que fo feyta lo primer dia d'agost, car en altra manera totes les .XXX. galees no pogren esser armades dins .I. any, e, per ço, segons dret enteniment de la oferta, aquesta darrera paga se devia fer lo primer dia de aquest mes d'abril; per què lo porter, de manament nostre, justament e leguda fahia e pot fer la execució de la dita paga. Per què·us deym e·us manam, sots pena de la ira e indignació nostra e de cors e d'aver, que encontinent façats la dita paga; en altra manera, lo viatge nostre benaventurat seria torbat, car ja havem pagada la major part del sou als dits richshòmens e cavallers e l'acorriment als peons⁸⁴⁰ e contínuament fem pagar, e d'ací a .XIIII. dies, Déus volén, nos recullirem, e

¶ ⁸⁴⁰ *peons*: «peones».

sens la dita paga no poríem pagar la xur[ma] de les galees e les companyes menjarien ací lo sou, e nós perdríem nostres affers, e imputar-ho ýem a vosaltres e a vostres béns, e car, per novells ardots que havem haüts, seria gran perill si no cuytàvem la armada e lo passatge. Per què volem e manam que les dites coses compleescats encontinent, foragitades protestacions, excepcions e apel·lacions; en altra manera, manam als porters qui aquesta letra presentaran que facen la execució, segons la f[or]ma del altre proïsme manament. Dada en Bar[ce]lona, a .XI. dies de abril en l'any de .M.C[C]C.XLIII. *A(rnaldus), vicecancellarius.*

*R(aymund)us Sicardi, mandato regio facto
per vicecancellarium.*

400.

1343, abril 13. Barcelona.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós als administradors de l'Almoyna del regne de València, d'accelerar l'armament de les galeres (Ramon Sicard).

ACA, C, reg. 1378, fol. 129r.

En P(ere), *et cetera*. Als amats e feels nostres los amministradors de la almoyna del regne de València, salut, *et cetera*. Ja us havem manat per diverses letres nostres que sens tota falla haguéssets ací les galeas que armats aquí per tot lo .XX.^è dia del present mes d'abril. E, com novellament hajam haüt cert ardit que en Proença e en altres parts s'aparella gran estol de galeas en ajuda del rey de Mallorca, de manera que, si nós no ns cuytam, que poria esser gran torb e perill de nostres affers e minva de nostra honor, ço que Déus no vulla, per ço, sots pena de la nostra indignació e de cors e d'aver, vos manam spressament que cuytets tant les dites galeas que sien ací lo dit dia, o almenys lo .XXV.^è dia del dit mes, se[n]s tota falla. E açò no haja escusació de neguna res, e si hi fallen diners tret-ne d'on que sàpien exir, car tan gran és lo perill e la cuyta que no s'i deu res guardar; en altra manera, comptar-s'i à a vostres per[so]nes e vostres béns. *Data en Barchinona, a .XIII. dies de abril e[n] l'ayn de .M.CCC.XLIII. A(rnaldus), vicecancellarius.*

Raymundus Sicardi, mandato regio facto in consilio.

401.

1343, abril 13. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al vicealmirall Jaume Escrivà, amb ordre d'apressar l'armament de les galeres valencianes per a la intervenció contra Mallorca (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1378, fols. 129v-130r.

En P(ere), *et cetera*. Al feel visalmirayl nostre en Jacme Scrivà, salut, *et cetera*. Ja us havem manat per diverses letres nostres que sens tota falla haguéssets ací les galeas que armats aquí per tot lo .XX.^è dia del present mes d'abril. Et, com novellament hajam haüt cert ardit que en Proença e en altres parts se aparella gran estol de galeas en ajuda del rey de Mallorca, de manera que, si nós no ns cuytam, que poria esser gran torb e perill dels nostres affers e minva de nostra honor, ço que Déus no [vull]a, per ço, sots pena de la nostra

indignació e de cors e d'aver, vos manam spressament que cuytets tant les dites galeas que sien ací lo dit dia, o almenys lo .XXV. dia del dit mes, sens tota falla. E açò no haja escusació de neguna res, e si hi fallen diners tret-ne d'on que sàpi[en] exir, car tan gran és lo perill e la cuyta que no s'i deu res guardar; en altra manera, comptar-s'i à a vostra persona e a vostres béns. Encara·us fem saber que nós, per letra nostra, manam a'n B(ernat) Johan, cambiador de València, que, encontinent, liure a'n Johan Péreç de Caranyena, porter de casa nostra, aquells .XXXVII. *millia solidos* que eren en la sua taula del nò[li]t de la nau d'en Bertran Roig, de Mallorca, [...] altra letra manam al dit porter que liure a vós tota aquella quantitat que mester serà a pagar mig nòlit als vexells que aquí havets noliejats per levar cavalls, e encara per ço que costeran les places que en los dits vexells se han a fer per als dits cavalls. Per què·us manam, sots pena de la nostra indignació, que les dites coses complescats, saben[t]s que nós scrivim fortment de la dita rahó als amministradors de la almoyna e als jurats de València, que deuen alcuna quantitat als dits⁸⁴¹ amministradors. E, no-res-menys, volem e manam que donets compliment de navili a'n Berenguer Scolà, sotsbotel[l]er nostre, per a obs de portar lo vin ací a *Barchinona*, per aquell comprat en regne de València a obs de la nostra cort. *Data en Barchinona*, a .XIII. dies del mes d'abril en l'any de .M.CCC.XLIII. *A(rnaldus), vicecancellarius*.

Franciscus Fuxi, ex provisione facta in consilio.

402.

1343, novembre 17. València.

El rei Pere el Cerimoniós als vicealmiralls Jaume Escrivà i Mateu Mercer, donant-los instruccions en la campanya de l'Estret (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1378, fol. 142r.

De nós, en P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als amats en Jacme Scrivà e en Matheu Mercer, visalmirals nostres, salut, *et cetera*. Fem-vos saber que nós havem acordat que totes les galeas nostres qui hara són en les mars del stret, e a les quals és stada feta paga per lo molt alt rey de Castella, car cosí nostre, per tot lo mes de noembre present, degen romanir en les dites mars per tot lo mes de deembre primervinent, axí, emperò, que vosaltres dejats fer e procurar ab acabament ab lo dit rey de Castella que él do compliment de paga, e altres coses a les dites galeas necessàries, per tot lo mes de deembre dessus dit. Encara, havem acordat que, fet lo servey de les dites galeas per tot lo dit mes de deembre, vós, dit en Matheu Mercer, romangats ab .V. galeas de les dites .X., e que triets les mellors e les pus abtes a navegar e les quals si[e]n bé armades de tota la xurma de les .X. galeas; e vós, dit en Jacme Scrivà, que·us en vin[gats] ab les altres .V. galeas, ab la xurma de les gents que [r]omases hi seran, donant compliment a les dites .V. galeas qui romanir deuen al stret. Per què a vosaltres dehim e⁸⁴² manam que la dita provisió nostra observets, segons la forma dessus contenguda; nós, emperò, breument entenem a trametre aquí recapte de moneda e de panàtica e de totes altres coses a les dites .V. galeas qui aquí

¶ ⁸⁴¹ *dits*, interlineat. ¶ ⁸⁴² Segueix *us*, cancel·lat.

deuen romanir necessàries, del primer dia del mes de janer primer esdevenidor a·vant. E hajam vostra resposta decontinent per lo portador d'esta letra, d'açò que haurets fet ab lo dit rey de Castella sobre la paga feedora a les dites .X. galeas per tot lo dit mes de deembre, e sobre·ll fet del stament de la villa d'Algitzira. E si per aventura .V. no·n hi podien romanir, romanguen·n'í .IIII., e nós trame[tr]em·n'í una ab alguns hòmens sobrers, a compliment de la xurma de les .IIII., e ab panàtica e ab paga de totes les .V.⁸⁴³ Scrita en València, a .XVII. dies del mes [d]e noembre *anno Domini .M.°CCC.°XL.° tert[io]*. *A(rnaldus)*, *vicecancellarius*.

Idem (Iacobus Conesa, mandato regio facto per thesaurarium).

403.

1343, novembre 20. València.

El rei Pere el Cerimoniós a Bernat, vescomte de Cabrera. L'informa de les seues determinacions en la guerra de l'Estret i demana que, si el rei de Castella tracta pau o treva amb els sarraïns, s'hi unesca de part del sobirà d'Aragó (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1378, fol. 139v.

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Mallorches, de Cerdanya e de Còrsega, e comte de *Barchinona*. Al noble e amat nostre en Bernat, vescomte de Cabrera, salut e dilecció. Per les letres a nós per vós trameses havem entès ço que·ns havets fet saber de les galees e del estament del setge del rey de Castella, e de la estretura que és en Algezira, de la qual cosa nos fets plaer tota vegada que·ns signifiquets los affers en què estan. Per què·us fem saber que nós scrivim ab letra nostra a·n Jacme Scrivà e a·n Matheu Mercer, visalmiralls nostres, que·ns plau la romasa que feta han aquí, e que·ns en han fet servey, e·ls manam que·y romàngan, ab totes les galees que aquí tenen, tro per tot lo mes de deembre primervinent, e que nós los trametrem per tot lo dit mes de deembre .V. ho .VI. galees, o més si podem. E d'aquestes coses nós escrivim al rey de Castella per nostra letra responsiva largament, [a] aquells⁸⁴⁴ e a la missatgeria que·ns ha tramès.⁸⁴⁵ Pregam·vos que, si el rey de Castella fahia pau ne treva, que fahéssets ab aquelles maneres mellors que porets que la treva o pau sia comuna. Dada en València, a .XX. dies de noembre en l'any de .M.CCC.XLIII. *A(rnaldus)*, *vicecancellarius*.

Franciscus Fuxi, mandato regio facto per thesaurarium.

404.

1343, desembre 27. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós al seu germà, l'infant Jaume, exhortant-lo a impedir les batalles que pretenen entaular Geraldic i Ponç d'Oluja, i sobre un afer dels homes de Vic (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1059, fol. 70v.

¶ ⁸⁴³ .V., interlineat. ¶ ⁸⁴⁴ *aquells*; potser hi hauria de dir *aquelles (coses)*. ¶ ⁸⁴⁵ *tramès*: «trameses».

Lo rey d'Aragó.

Car frare. Vostra letra havem rehebuda sobre'l fet de les batalles que en Geraldich d'Uluja e en Ponç d'Uluja entenen a fermar, e encara sobre'l fet dels hòmens de Vich. E, entès ço que en les dites letres se contenia, tenim per bé que vós, ab aquelles bones vies e maneres que c[o]negats, no fahén, emperò, tort a les parts, tractets e façats ab los dits en Geraldich e en Ponç d'Uluja que les batalles romanguen. Quant és dels hòmens de Vich, nós tenim per dit que, si a la nostra cort vénen, nós los remetrem a vós. Dada en Saragoça, lo dia de se[n]t Johan Evangeliste, *anno Domini millesimo .CCC. quadragesimo tertio. Visa Bla(s)ius*.

Iacobus Conesa, mandato regio facto per thesaurarium.

Predicta littera fuit directa domino infanti Iacobo.

405.

1344 (Enc. 1243), març 4. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al vicealmirall Mateu Mercer, significant-li que no pot accedir a la petició de cinc galeses més formulada pel missatger del rei de Castella, per causa dels grans dispendis de la campanya de Mallorca (Ramon Sicard).

ACA, C, reg. 1378, fol. 148r.

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. A l'amat visalmirall nostre en Matheu Mercer, salut e dilecció. Hevem reebudes ara novellament dues letres vostres sobre'l fet del ballester que'ns tramet lo rey de Castella, per les .V. galees que demana oltra les .V. galees que vós tenits aquí, e encara sobre'l armament de les dites [.V.] galees nostres que aquí són. Les quals letres bé enteses, fem-vos saber que'l dit ballester és estat ací per la dita rahó, mas per ço com nós havem a fer grans e inmoderades messions en la execució d'en Jacme de Mallorches, per mar et per terra, aadés no podem trametre al dit rey altres gualeas, mas farem dar pa e paga a les dites .V. gualees que vós ja tenits aquí. Quant al armament de la companya que fets saber, bé'ns és vijares e'ns plau que haja en la vostra gualea juglars e metge e tota l'altra companya que fets saber, exceptats los .X. ballasters e'ls .II. notxers. E, axí, volem e-us manam que façats bé e sàviament lo servey que havets a fer, segons que de vós confiam. Dada en *Barchinona*, a .IIII. dies de març del any .M.CCC.XLIII. *Signata*.

R(aymund)us Sicardi, mandato regio facto per Iohannem Ferdinandi Munionis, legum doctorem, consiliarium.

406.

1344 (Enc. 1243), març 24. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós als procuradors de les rendes reials de Mallorca, amb l'encàrrec que li envien dues bótes de vi vermell de les monges de Santa Clara de la ciutat (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1059, fol. 108v.

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels procuradors nostres de les rendes e drets del nostre regne de Mallorches, an Bernat Çamorera, an Bertran Roig, salut, *et cetera*. Dehim-vos e-us manam que encontinent, vista la present, nos trametats dues bótes de vin vermell fet en la terra de Mallorches, ço és saber, de les dones de Senta Clara de la ciutat de Mallorches. E açò no mudets per neguna manera. Dada en *Barchinona*, dimercres a .XXIII. dies haüts del mes de març del any de nostre Senyor .M.CCC.XLIII. *A(rnaldus), vicecancellarius. Rex P(etrus)*.

*Franciscus Fuxi, mandato regio facto per F(errarium)
de Caneto, consiliarium.*

407.

1344, agost 9. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós al rei de Granada, en favor de Ramon Vendrell, mercader mallorquí, sancionat, diu, injustament a Almeria (Ramon Sicard).

ACA, C, reg. 1122, fol 10r.

Al molt alt príncep en Jucef aben Amir aben Hualit Ismael aben Faraig aben Naçar,⁸⁴⁶ rey de Granada, de [Mà]leca, de Almaria⁸⁴⁷ e de Guadiex, en Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*, saluts com a rey per qui volríem honor e bona ventura. En Ramon Venrell, mercader de la nostra ciutat de Mallorches, ha posat clam humilment davant nós que com, l'altre ayn, en lo fòndech dels cathalans de la ciutat d'Almeria, fos atrobat amagat un catiu christià, no de consentiment del dit Ramon ni dels altres mercaders, mas solament com ell lavors tenia loch de cònsol, fo enculpat d'aquest fet per los vostres oficials et finalment condempnat molt injustament, segons que's diu, en mill dobles d'or, les quals, et més a avant, per força li convench pagar, part mols dans, interesses e messions que'n ha haüts a fer e sostenir. Per què, a humil supplicació del dit Ramon, vos requerim e affectuosament vos⁸⁴⁸ pregam que, si axí és, al dit mercader, sotsmès nostre, façats restituir les dites .M. dobles, ab dans, messions e interesses desús dits, et en açò complirets deute de justícia e a nós farets gran plaer. En altra manera, car en justícia no podem defallir a nostres sotsmeses, hauríem-li a provehir segons justícia e rahó. Dada en Perpinyà, sots nostre segell secret, a .IX. dies d'agost en l'any de mil .CCC.XLIII. *A(rnaldus), vicecancellarius.*

R(aymundus) Sicar(di), ex petitione provisa per audientiam.

408.

1344, agost 29. Vilafranca de Conflent.

El rei Pere el Cerimoniós a Jaume de Romaní, manant-li presentar-se davant d'ell a Barcelona a fi d'adobar-lo cavaller, car ha decidit el seu nomenament per a l'ofici de governador de Morella (Ramon Sicard).

ACA, C, reg. 1122, fols. 44v-45r.

¶⁸⁴⁶ *aben Naçar*: «Abenaçar». ¶⁸⁴⁷ *de Almaria*, interlineat. ¶⁸⁴⁸ *vos*, interlineat.

Petrus, et cetera. A l'amat de casa nostra en Jacme de Romaní, salut, *et cetera*. Con nós hajam ordonat que vós siats governador de partida del regne de València, ço és, de Murvedre tro al riu de la Cènia,⁸⁴⁹ e vullam que vós reebats cavalleria de nós ans que usés del dit offici, per ço vos dehim e·us manam que, encontinent, vingats a nós a *Barchinona* per reebre la dita cavalleria. E açò no mudets. Dada en Vilaffrancha de Conflent, sots, *et cetera*, a .XXIX. dies del mes d'agost en l'ay de .M.CCC.XLIII. *Rex P(etr)us*.

R(aymundus) Sicardi, mandato domini regis.

409.

1344, setembre 18. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós a Guillem de Bellera, governador del Rosselló. Li ordena perseguir i castigar amb severitat aquells que escampen el rumor del retorn del deposit Jaume III de Mallorca, així com la vigilància dels correus dels partidaris d'aquest (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1059, fol. 136r-v.

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Mallorches, de Sardeña e de Còrsega, e comte de *Barchinona*, de Rosselló e de Cerdanya. Als noble e amats en G(uillem) de Bellera, governado[r] general dels comdats de Rosselló e de Cerdanya e en Jacme Dezfar, assessor seu, salut e dilecció. Havem rehebuda vostra let[ra], sobra la continuació e expedició dels processos e enantaments que havets feits a Vilaffrancha de Conflent après que nós ne partim, e sobra una letra que vós, governador, estant en Vilafrancha per los dits affers, rehebés de vostre lochtinent sobre aquelles nafres, homeys e [al]tres maleficiis que [er]en estats feyts e·s fahien en la vila de Perpenyà, e sobre les paraules deso[r]-denades que moltes persones, publicament per les places, dehien e prehicaven que·l alt en Jacme de Mallorches cobraria ans de la festa de sent M[i]quel tota la terra,⁸⁵⁰ e·n faria tans penjar d'aquells qui contra li venien que totes les places ne pudirien. E, vistes e enteses plenerament e sengles coses contengudes en la dita vostra letra, loham e havem molt agradable la bona cur[a e] d[i]ligència que havets haüda, axí en los affers de Vilafrancha de Conflent com en ço que s'és esdevengut en la vila de Perpenyà, e plau-nos molt la manera que havets tenguda en los dits affers de Perpenyà; però, significam-vos que les coses que per diverses letres són stades significades per alguns de casa del dit alt en Jacme de Mallorches a diverses persones de Perpenyà, segons que la vostra letra rahona e ha[v]em vist esser contengut en algunes de les dites letres les quals nos havets trameses, no contenen en res veritat, mas són stades feytes per fi[cc]ió, cavil·lació e mala entenció, e a fi de metre discòrdia e divisió en la terra, e rebel·lió si fer-ho podien. Et podets-vos pensar açò d'on partex e qui·u fa fer, e valran poch aquestes maestreries e ficcions a aquells qui les fan

¶ ⁸⁴⁹ Sobre la reforma de la governació dels regnes el 1344 per Pere el Cerimoniós i el nomenament de Romaní per a la de Morella, *vid.* J. LALINDE ABADÍA, *La Gobernación General en la Corona de Aragón*, Madrid-Saragossa, CSIC, 1963, p. 140, bé que fixa el límit sud d'aquell districte al riu Belcaire (Plana de Castelló) i no on indica la lletra reial. ¶ ⁸⁵⁰ Jaume III s'havia re-

tut a Pere el Cerimoniós el 15 de juliol anterior, prop d'Elna, i entregat el regne de Mallorca en mans del seu cunyat, que l'endemà feu la seua entrada a Perpinyà (*Chronique catalane de Pierre IV d'Aragon, III de Catalogne, dit le Cérémonieux ou del Punyalet*, ed. Amédée Pagès, Toulouse-Paris, 1942, cap. III, pp. 209-211; TESIS, *La vida del rei En Pere III*, pp. 84-85).

e les fan fer. Per què·us dehim e·us manam, fermament e destreta, que continuamente e diligentment, tots altres affers lexats, fàçats inquisició contra tots aquells e aquelles qui sien denunciats o diffamats que hajan preÿcat publicament o en altra manera, per les places o per altres lochs, que·l dit en Jacme de Mallorches cobrarà tota la terra e farà tants⁸⁵¹ penyar d'aquells qui contra li vénen que totes les places ne pudiran, o han dites altres paraules de sidició, rebel·lió e dissensió; e, trobada la veritat, punit fortment ab just procés los colpables, en tal manera que sia notori exemple a tots los altres. E donat a entendre per bona manera a les gents que ço que·ls dessus dits han scrit del dit en Jacme de Mallorches no conté res de veritat, e que aquell, ne fills o altres descendents d'ell, per neguns temps no cobraran ne posseyran un palm de la terra que per justícia ha perduda. Volem encara e manam que tingats espies e hòmens secretament, de nit e de dies, per los camins e per passos certs, e totes letres que vinguen de companyes del dit en Jacme de Mallorches, o d'aquells qui són foragitats de Perpenyà o d'altres de què sospita puxa esser, ubrats e legir fàçats. Quant als foragitats, als quals fo feyt per vós de part nostra manament que isquesen de Perpenyà dins certs dies e que estiguessen part Manresa, e tots o alguns d'aquells se són aturats a Aulesa e a Sent Cugat deçà Cardener o Lobregat, entenem que són cayguts en la pena per vós a aquells posada, per què·ns plau e havets fet bé com los havets escrits e emparats tots lurs béns, e nós ací farem fer inquisició quals són aquells qui no han servat lo dit manament e trametrem-vos lo⁸⁵² procés com sia acabat. Volem encara e manam que, com hajats complida la inquisició de les dites coses en Perpenyà e fets los enantaments e execucions que s'i merexen, que per semblant manera inquirats e enantets en los lochs de Thuïr e del Voló e d'Arles, e altres on entenats que sia mester. Nós ací farem aquelles provisions que·ns paregua que sien profitoses e expedients als affers. E fets-nos saber sovén los ardots. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell acostumat, per tal com los segells nous no eren encara feits, a .XVIII. dies de setembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XL.ºIII.º *A(rnaldus), vicecancellarius.*

Vicecancellarius misit expediendam.

410.

1344, setembre 21. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós a Ramon de Barberà, castellà i batle de Cotlliure, manant-li interceptar les cartes de Jaume de Mallorca i remetre-les a ell, ensems amb les persones sospitoses, preses i ben custodiades (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1059, fol. 139v.

En P(ere), *et cetera*. A l'amat nostre en R(amon) de Barbarà, castellà e batle de Copliure, salut, *et cetera*. Con en la plaça de *Barchinona* se sia armat amagadament .I. leny d'en Curull, de sexanta a cent remes, per ço deïm a vós⁸⁵³ espressament e·us manam que, si en les mars de Copliure aquell leny o altre semblant venrà, encontinent prenats lo patron d'aquell o d'aquells e regonaxets totes les letres que en aquell o aquells o altres vexells

¶⁸⁵¹ *tants*: «tans», corr. ¶⁸⁵² Segueix, ratllat, *dit*. ¶⁸⁵³ Segueix *e manam*, cancel·lat.

trobarets qui pareguen que's endressen a persones sospitoses, per tal com l'alt en Jacme de Mallorches tramet letres per diverses partides a aquells qui són devots e amichs seus, faén-lur saber que nós li retrem o li entenem a retre en breu tota la terra, la qual cosa nós pas no entenem a fer ne feríem per cosa del món; e aquelles⁸⁵⁴ letres e persones que trobarets sospitoses dins lo leny o lenys o altres vaxells, o en altres lochs d'aquexes partides que haver puxats, nos remetets preses e ben guardats. Les altres, emperò, letres qui irien a persones no sospitoses, axí com a mercaders, lexats star, e fets-les dar a aquells a qui vagen. E tantost, trobades les dites letres sospitoses, retenits preses en poder vostre los dits leny o lenys o altres vaxells desús dits, ab totes les altres persones e béns que trobarets en aquell o aquells, tro que nós hi hajam provehit en altra manera. Dada en *Barchinona*, sots lo nostre segell acustumat, per tal com segells nous encare no havem fets fer, a .XXI. dies de setembre en l'any de .M.CCC.XLIIII. *A(rnaldus), vicecancellarius*.

*Franciscus Fuxi, mandato regio facto
per thesaurarium in consilio.*

Similis fuit expedita per lo noble n'Arnau d'Arill, governador del regne de Mallorches, per les mars de Mallorches o de les illes, *sub dicta data. A(rnaldus), vicecancellarius*.

Idem.

411.

1344, octubre 11. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós a Guillem de Bellera, governador del Rosselló, amb ordres de posar en peu de guerra els castells d'aquest comtat i de Cerdanya, en previsió d'un atac de Jaume de Mallorca (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1122, fol. 62v.

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragon, de València, de Mallyorcas, de Cerdanya e de Còrsega,⁸⁵⁵ e comte⁸⁵⁶ de *Barchinona*, de Rosselló et de Cerdannya. Al noble e amat nostre en G(uillem) de Bellera, governador de Rosselló e de Cerdannya, salut et dilecció. Com, segons que havem entès, l'alt en Jacme de Mallyorcas no entena a acceptar les coses les quals nós li entenem a donar per raon del esguard que li havem permès d'aver, ans, segons que's diu, faça algunes cominacions envés les nostres terres de Roselló e de Cerdannya, per ço a vós deïm et manam fermament que, vistes les presents, façats regonèxer diligentment totes les forces de roca de Rosselló et el castell de Copliure, et totes les forces⁸⁵⁷ [e]⁸⁵⁸ lochs de què ja per altres letres nostres vos avem scrit, et que trametats en Simon Çatria en Cerdannya per regonèxer les forces que'y són; et que en les dites forces e castells façats fer totes aquelles municions les quals ja l'altre dia vos feem saber per les dites letres nostres, en manera que'ns en puxats retre bon compte, havén⁸⁵⁹ sobre açò tal cura e diligència, axí com de vós confiam, que nengun dampnaje ne escàndel no'n puxa esser donat⁸⁶⁰ en les dites terres per defalliment de provisions. Et volem que façats

¶ ⁸⁵⁴ Segueix *persones*, cancel·lat. ¶ ⁸⁵⁵ *Còrsega*: «Còrcega», corr. ¶ ⁸⁵⁶ *comite*: «comite». ¶ ⁸⁵⁷ Segueix, ratllat, *que'y*.

¶ ⁸⁵⁸ *e*, manca a l'orig. ¶ ⁸⁵⁹ *havén*: «havem». ¶ ⁸⁶⁰ *esser donat*: «esset donar».

manament a tots los castellans de les dites forces que cascú estiga personalment en la força que comanada li és, et si per ventura ell fets tan luxu (*sic*), donam al (*sic*) vós poder de guar-ne (*sic*) aquell, et donar-o a's altre, e⁸⁶¹ la tinga bé aprop, de guisa que nenguna no'n puxa esser emblada; et que totes aquestes coses façats fer secretament, no revelan a nengú la raó damunt dita. Les armes e les altres coses que demanàvets per a forniment dels dits castells vos ho ha fet ja trametre lo nostre trasorer. Volem encara que per lo portador de la present, o per altre correu cuytat qui partén d'aquí sia a nós dins .II. dies, nos sertifiqués clarament l'estament de la terra. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XI. dies del mes de octubre del anny de nostre Senyor .M.CCC.XL. quatre. *A(rnaldus)*, *vicecancellarius*.

*Iacobus Conesa, mandato regio facto
per thesaurarium, qui eam vidit.*

412.

1344, octubre 28. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós [al governador del Rosselló]. Li fa saber el trencament definitiu amb Jaume de Mallorca, per la qual raó s'ha de posar en alerta el territori i, cas que siga possible, prendre el depositat monarca (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1122, fol. 63v.

Per lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que'l alt en Jacme, qui fon rey de Mallorches, respòs a nós ir, que fon dimerces, per sos missatges que ell en ninguna manera no entén a acceptar l'esguart graciós e misericordiós que nós havíem perfert⁸⁶² e haüt a ell, e axí entesem a partir d'esta terra. Per què'us dehim e'us manam espressament que, en bona guarda dels castels e lochs de Rossellyó e de Cerdanya e de les altres terres, hajats, axí com de vós confiam, e façats haver tal diligència que, ço que Déus no vulla, escàndel ni dampnage a nostra honor no se'n puga seguir en alguna manera. E, si per aventura lo dit en Jacme era trobat en los dits comtats e terres, fets d'él ço que ja d'altres vegades vos havem manat per nostres letres. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XXVIII. dies del mes de octubre en l'any damunt dit (*anno Domini* .M.°CCC.°XL.° quarto).

*Matheus Adriani, mandato regio facto
per comitem Terrenove, consiliarium.*

413.

1344, desembre 4. Perpinyà.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós al governador del Rosselló de traslladar els cossos dels homes penjats a Puigcerdà, després de l'ocupació del territori, a les forques comunes fora de la vila (Guillem Samorera).

ACA, C, reg. 1122, fol. 68v.

¶ ⁸⁶¹ ell fets tan luxu... altre, e, text molt corromput.
L'original hagué de dir: ell fos tan luy, donam a vós po-

der de gitar-ne aquell, et donar-o a d'altre que... ¶ ⁸⁶² perfert:
«perpfert».

De nós, en P(ere), *et cetera*. Al noble e amat nostre en G(uillem) de Bellera, governador de Rosselló e de Cerdanya, salut, *et cetera*. Dehim-vos e·us manam espressament que encontinent, vista la present, tots aquells hòmens qui havets feyts penjar en la vila de Puygcerdà, o portals o ravales d'aquella, façats despenjar e remoure d'aquí, e puys aquells tantost fets mudar e penjar fora la dita vila e ravales, en les forques acostumades. E açò en neguna manera no mudets. Donada en lo castell nostre de Perpenyà, sots nostre segell secret, a .IIII. dies de deembre en l'any de nostre Senyor mil .CCC.XLIII. *A(maldus), vicecancellarius*.

Idem (Guillelmus de Moraria, mandato regio facto per vicecancellarium).

414.

1344, desembre 7. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós al governador del Rosselló, manant moderar la repressió contra els partidaris de Jaume de Mallorca, que considera excessiva, i reservant-se la determinació de les penes capitals (sense escrivè).

ACA, C, reg. 1123, fol. 56r.

Lo rey d'Aragó.

Havem rebuda vostra letra et, aquella entesa plenerament, vos fem saber que·ns plau molt de las inquisicions e capcions per vós fetas; emperò, no entenem que dejats pendre mil hòmens, segons nos screvís, ans, si preses són, los donat a caplevar, car bona és la justícia moderada. Et volem que, d'aquí avant, no enantets a condempnació de mort sens que no nos o fassats primerament saber, ne prengats indiferentment les gentes, sinó aquells de qui haurets plenerament informació que són en colpa, axí emperò que no·n sia *excessive*; et volem que enantets justament en les inquisicions e emparas de béns de tots aquels que vos serà vejares, e segons que·n Jacme Dezfar vos consellarà. Et, jatsia que per una letra de nostra mà signada vos tramesésem dir que·us end vinguéssets, aquella revocam, et manam-vos expressament que romangats et fasats vostres enantaments segons vejares vos seran, exceptat procés de mort, segons damunt és dit; et si, per vigor de la dita letra, érats partit d'aquí, volem que·us hic tornets, car subtosament vos tramesem la dita letra, et no la regoneguem ab deliberació segons que·s pertanyia. Quant és al feyt d'aquels dos que·ns screvís que·us tramesésem preses, nós hi farem ço que s'i convenrrà. *Data* en lo castel de Perpenyà, sots nostre segell secret, a .VII. dies de deembre en l'ayn .M.ºCCC.ºXL.º *quarto*.

Fuit missa G(uillelm)o de Bellera, gubernatori Rossilionis⁸⁶³ et Ceritanie.

¶ ⁸⁶³ *Rossilionis*: «Rossiliois».

415.

1344, desembre 24. Perpinyà.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós a Berenguer de Castellvell i Pere de Ciutadella, comissaris reials a Puigcerdà, de traslladar els cadàvers dels homes penjats a la vila a les forques comunes (Ramon Sicard).
ACA, C, reg. 1123, fol. 68r.

Lo rey d'Aragó.

Manam-vos espressament que tantost, vista la present, façats despenjar los corsos qui són penjats en la part del portal de Mitg de Puigcerdà, los quals, segons que's diu, són .VII. entre dues forques, e aquells decontinent fets mudar a les forques comunes. E açò no mudets en alcuna manera, con nós açò vullam en favor de la dita vila. Dada a Perpenyà, sots nostre segell secret, a .XXIII. dies de deembre en l'any de .M.CCC.XLIII.

R(aymund)us Sicardi, mandato domini regis.

Fuit directa Berengario de Castrovetteri, militi, et P(etr)o de Ciutadella, iudici et auditori curie, commissariis per dominum regem in Podioceritano.

416.

1345 (Enc. 1344), febrer [4]. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós al pintor Ferrer Bassa, manant-li obrar el més aviat possible el retaule de la Santa Creu de la capella del castell de Perpinyà (Ramon Sicard).

ACA, C, reg. 1059, fol. 191v.

Ed. J. RIUS [SERRA], «Més documents sobre la cultura catalana medieval», núm. LXXIII.

Ed. Manuel TRENS, *Ferrer Bassa i les pintures de Pedralbes*, Barcelona, IEC, 1936, núm. X.

Ed. J. GUDIOL I CUNILL, S. SANPERE I MIQUEL, *Els Trescentistes*, Barcelona, Salvador Babra [1955], I, p. 232.

Reg. Josep TRENCHS ÒDENA, *Documents de cancelleria i de mestre racional sobre la cultura catalana medieval*, Barcelona, IEC, 2011, núm. 761.

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al feel seu en Ferrer Bassa, pintor de *Barchinona*, salut, *et cetera*. Manam-vos espressament que la primera obra que façats sia lo reetaula de la capella del castell nostre de Perpenyà, ço és, del altar de Sancta Creu. E açò no mudets, com a nós sia a cor que's faça aytan ivaçosament com pusca. Dada en Perpenyà, a [.III.] dies de fabrer del any .M.CCC.XLIII. *A(rnaldus), vicecancellarius.*

R(aymund)us Sicardi, mandato regio facto per Galcerandum de Bello[podio].

417.

1345 (Enc. 1344), març 3. Perpinyà.

Guiatge concedit pel rei Pere el Cerimoniós a Violant de Vilaragut, filla del noble Berenguer de Vilaragut, donant-li llicència per a habitar als seus regnes cismarins, amb algunes restriccions (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1123, fol. 69r-v.

¶ ⁸⁶⁴ Violant fou més tard (1347) la segona muller de Jaume III de Mallorca, després de la mort de Constança d'Aragó (*vid.* D. ZAFORTEZA Y MU-

SOLES, «Violante de Vilaragut, reina de Mallorca», *Bol. de la Sociedad Arqueológica Luliana* LVII [1941] 261-283).

Nós, en P(ere), *et cetera*. Per tenor de la present guiam e asseguram vós, noble na Violant de Vilaragut,⁸⁶⁴ filla del noble en Berenguer de Vilaragut, enaxí que puscats venir, star, exir e tornar per tots nostres regnes e terres⁸⁶⁵ deçà mar a vostra voluntat, et ab vostres companyes e ab tot ço del vostre, salvament e segura. Salvam, emperò, e retenim que en los comdats de Rosselló e de Cerdanya no puxats star ne aturar sinó .III. dies, del dia que hi serets entrada contínuament comtedors, mas enaprés puxats anar, esser, estar e tornar e exir en tots los regnes e altres terres nostres e senyoria daçà mar salvament e segura, segons que dit és; axí, emperò, que'ns hajats esser presentada a nós d'ací a les octaves de Pasche de la Resurecció de nostre Senyor primervinent, e, si no'ns feyets, que'l present guiatge no tenga ne valla. Manants per la present a tots e universes oficials e sotsmeses nostres, presens e esdevenidors, que'l dit guiatge e assegurament sots la forma desús dita tenguen fermement e observen e facen observar, e no'y contravenguen per alcuna rahó. En testimoni de la qual cosa la present manam fer, ab nostre segell secret segellada. Donada en Perpinyan, a .III. dies de març en l'any de .M.CCC.XL. quatre.⁸⁶⁶ *Rex P(etr)us*.

Franciscus Fuxi, mandato domini regis.

418.

1345 (Enc. 1344), març 7. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós a Ramon de Barberà, capità i batle de Cotlliure, amb ordre d'arrestar

Joan Reolf, menorquí, portador de lletres i escriptures sospitoses (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1123, fol. 69v.

Rey d'Aragó.

Sapiats que havem entès certament, per presones dignes de fe, que .I. fadrí de .XII. a .XIII. anys és stat a Muntpestler, e aquí ell demanave e cercave .I. hom a qui dien Johan Reolf, e és de Manorcha, lo qual hom⁸⁶⁷ porta letres de Mallorches a Avinyó, e de Avinyó a Mallorques; e'l dit fadrí partia de Avinyó e portava .II.^{es} letres: la .I.^a s'endrecava a'n Àries Ferrández, l'altre a'n Francesch Çafont, veïns de Mallorques. Lo dit Johan Reolf ha .I. germà clerga en la Seu de Mallorches, a qui dien⁸⁶⁸ G(uillem) Reolf. E, per tal con lo dit Johan Reolf, e encara lo dit fadrí, se recolliran en Copliura, deïm-vos e'us manam espresament que encontinent, on pus secretament puxats, vós cerquets e façats cerquar e tenir aprop en Copliure lo dit Johan, e en altra manera, axí con a vós mils parrà, provehescats que'l dit Johan les dites letres e qualsque altres letres e scriptures que trobarets esser sospitoses prenats e'ns ho trametats. E guardats-vos que per res les letres e scriptures dessús dites no's puxen amagar ne barrejar, ne'l hom scapar. Dada en Perpenyà, sots nostre segell secret, a .VII. dies del mes de març⁸⁶⁹ en l'any de .M.CCC.XLIIII. *A(rnaldus), vicecancellarius*.

Franciscus Fuxi, mandato domini regis.

Fou tramesa a'n Ramon de Barberà, capità e batle de Copliure.

¶⁸⁶⁵ e terres, interlineat. ¶⁸⁶⁶ quatre: «quatre».

¶⁸⁶⁷ hom, interlineat. ¶⁸⁶⁸ dien: «diem». ¶⁸⁶⁹ a .VII. dies del mes de març, interlineat.

1345 (Enc. 1344), març 23. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós a l'infant Jaume, comte d'Urgell. Li significa la seua intenció de castigar amb rigor qualsevol intent de venjança, per la mort del noble Arnau Roger d'Anglesola, de part del llinatge d'aquest (Guillem Samorera).

ACA, C, reg. 1123, fol. 71r-v.

Lo rey d'Aragó.

Molt car frare. Havem reebuda vostra letra, en la qual nos havets significat l'acort que'l noble en Ramon d'Angleola e los altres nobles de son linyatge, ajustats a Solsona, han haüt sobre la mort desaventurada del noble n'Arnau Roger d'Anglola; e enteses les coses en la dita letra contengudes, e haüda plenera deliberació en nostre consell sobre aquelles, havem acordat que no és espedient ne covinent a nós ni a vós, ne als affers, que scrívan al dit noble en Ramon d'Anglola que's veste de dol per la mort del dit Arnau Roger, ans seria desonor⁸⁷⁰ e minva nostra e vostra, car nós ni vós no devem entendre ni sospitar que negun noble de Cathalunya, de qualque condició sia, se gos pensar que d'aytal mort o semblant que's esdevinga en exequció real se faça neguna venjança ne clam. Et si per la dita mort assajava alcú qui's volgués fer mal ne dan als hòmens nostres de Tàrrrega e de Vilagrassa, o a altres qui sien stats a la dita exequció, nós enantariem tant forment e tan terrible contra aquels e lurs béns e contra los sostenidors d'aquells, e en tot cas, qui's qui'u faés, contra lo dit noble en Ramon d'Anglola e sos lochs e béns, que per tots temps seria memòria e exemple en Cathalunya. E no és neguna injúria, per gran que fos, que tant offesés nostra magestat e la cosa publica com assayar venjança d'aytal cas, ne negun feyt, per leig o per greu que fos, nós no punirem tan forment com aquest; la qual punició fariem personalment, e derrere aquella metriem tots nostres regnes. Quant al escorcony (*sic*) que'l dit noble vol donar del loc de Muntpestler,⁸⁷¹ nos plau que sie reebut, per tal que sia satisfeyt al procés de sometén, e ha haüt bon acort lo dit noble en Ramon d'Anglerola que do lo dit escorcoyll, e que's sotsmete a justícia e a les constitucions de Cathalunya. *Data* en Perpenyà, sots nostre segell secret, a .XXIII. dies de març en l'any de .M.CCC.XLIIII. *Rex P(etr)us*.

*G(uillelm)us de Moraria, mandato regio facto
per vicecancellarium.*

Fo tramesa al alt infant en Jacme.

1345, abril 12. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós als seus ambaixadors a la cort papal, negant-se a donar el tractament de dominus als cardenals, com també fan els sobirans de França i de Nàpols (Ramon de Maranges).

ACA, C, reg. 1060, fol. 27v.

¶ ⁸⁷⁰ *desonor*: «desononor». ¶ ⁸⁷¹ Act. Montperler, despoblat i tossal del t. m. de Vilagrassa (Urgell).
Cf. Joan COROMINES, *Onomasticon Cataloniae*, V, Barcelona, Curial Ed., 1996, s. v. Montpeller.

Lo rey d'Aragó.

Vista hevem vostra letra, e aquella bé entesa vos responem que, haüda deliberació ab nostre conseyl, no·ns és semblant que, cant és de present, dejam mudar als cardenals lo títol acostumat, mas en lo títol acostumat escrivem als cardenals que·m⁸⁷² havets feit saber, e per la forma per vós tramesa. E no·ns és semblant que per la dita rahó los dits cardenals hagen matèria de congoxar, cor éls saben bé que·l rey de França ne·l rey Robert, qui té ço que ha per la Esglea, no·ls scriuen *domino*, e axí no·s deuen squivar de nós si fem ço que⁸⁷³ sofren als altres. *Data* a Perpenyà, a .XII. dies del mes d'abril l'an de M.CCC.XLV. *H(ugo), cancellarius.*

*R(aymund)us Meranges, mandato regio facto
per cancellarium.*

Predicta littera fuit directa ambaxiatoribus in curia Romana destinatis.

421.

1345, abril 16. Perpinyà.

Doble carta i cèdula secreta del rei Pere el Cerimoniós als seus ambaixadors a la cort d'Avinyó sobre la política envers el deposat rei de Mallorca, manant-los dissuadir el papa de tractar o afavorir cap avinença amb aquell (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1123, fols. 73r-74r, 74r-75v i full solt.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que havem reebuda vostra letra, continent que·l senyor papa,⁸⁷⁴ per la sua discràsia, no·us ha poguts oyr tro dissapte a .IX. dies d'abril, a hora de vespres, que·us donà audiència a tres, com lo comte encara no fos guarit, e que vosaltres tant solament, sens alcun cardenal, romangués ab lo dit senyor papa, qui·us acullí e·us tractà en vostra proposició molt familiarment, favorable e honorívol. E enteses les dites coses e totes les altres en la vostra letra contengudes, les quals foren lestes en nostre conseill, e haüt acort e deliberació sobre aquelles, responem-vos que havem haüt e haurem pleer que·l dit senyor papa do favor a nós e a nostres affers, ab què la favor no estia solament en cortesia de paraules, mas que·u sintam en feyt e en obres, senyaladament en lo feyt del alt en Jacme de Mallorches, mas no·ns plau en res com lo senyor papa ha mogut tractament, car bé sabets vosaltres que après la invasió de Puigcerdà tota hora havem tengut e tenim ab constància que no·ns cové ne·ns és profitós, ans nos seria perillós e dampnós, fer adob o avinença ab lo dit en Jacme, o dar-li res del nostre, o d'açò consentir alcun tractament, per les rahons que·s sequexen. La primera, car lo dit en Jacme és de tal condició, segons que en moltes coses havem provat e vosaltres sabets, que en neguna securitat ne cautela que·ns feés ne·ns donàs no·ns fariem ne·ns poriem fiar. La segona, car, si res li donàvem, ab allò tractarie tots temps e en tota part per diverses maneres males nostre dan e nostre desonor, e tots temps estarie en aguayt contra nós, e hauriem feyts sos affers e no los nostres, e daríem-li

¶⁸⁷² El plural majestàtic hi exigiria *que·ns*. ¶⁸⁷³ *que*, interlineat. ¶⁸⁷⁴ Climent VI (1342-1352).

armes e ajuda de malignar contra nós e nostres gentes. La tercera, car, esguardades les maneres que té e la vida que fa, e l'altivesch que ha, lo seu feyt no pot durar, e per força se haurà a lunyar, e açò és a nós pus profitós que si·l nos atansàvem ab ajuda que li faéssem; e lo dit senyor papa, salva la sua sanctitat, segons Déu e justícia e egualtat, no deu dar loch ne ocasió, per tractament o en altra manera, a persona incorregible e que és venguda en pregonea de mals e quaix en desesperació de fer més mal que no ha feyt tro ací, ne de metre regne o regnes en turbació. La quarta, car vosaltres⁸⁷⁵ sabets que tals obligacions e tant forts havem ab nostres gentes, les quals per res no trencariem, que avinença ne tractament alcun no podem ne devem fer. La quinta, car, si nós soferíem alcun tractament ab lo dit en Jacme, les gentes del regne de Mallorca e dels comdats de Rosselló e de Cerdanya haurien gran turbació e paor que·ls tinguéssem la unió, e mourie-se'n gran comoció entre ells, e lo dit en Jacme, segons que ha acostumat, metria veu e fama que tota la terra deu cobrar, de què's porie seguir peril e escàndel, car ell no entén en àls, ne la sua imaginació no va a altre fi. La sexta, car, si nós consentíem alcun tractament, pus que fos començat serie gran difficultat de desviar aquell, e ladonchs seria major menyspreu del senyor papa, pus les mans hi hagués meses, que no serà ara, ans que's començ, e per moltes altres rahons que·us podets pensar. E vosaltres dègrets haver escusat fortment lo dit tractament al dit senyor papa, e que no·l haguéssets possat en esperance que ab manament nostre general o special vos entrametéssets de tractar, e per ço no·us covenia a dir que sens manament nostre special no·us en entrametets. Per què·us dehim e·us manam expressament que de negun tractament no·us entrametats ne·l sofirats, mas informats contínuament lo dit senyor papa en la cambre, e no en consistori, del nostre just procés, e de la justícia clara que havem haüda e havíem, supplican al dit sant pare que no·s entrameta dels affers temporals del nostre regne, ne començ cosa que seria fort scandalosa e perillosa a tots los prínceps del món, e assanyaladament a aquells qui no regonexen sobirà en lo temporal. E lo dit sant pare, salva la sua sanctitat, no par que deja duptar de perjudici de la Església en cas tan clar e tan notori, pertanyent, sens alcun dupte, a la nostra jurisdicció real, majorment car en lo començament del procés e en la continuació, per cardenals e altres missatgers seus, e per relació d'aquells e per altres justes informacions, és stat plenerament certifficat e informat de la justícia nostra e de la rebel·lió e greus crims del dit en Jacme de Malorches; e car, posat que·l dit senyor papa, en cas que·l dit en Jacme de Mallorches hagués posat son clam ans del procés per nós⁸⁷⁶ comensat, pogués haver haüda alcuna rahó de dupte⁸⁷⁷ sobre son (*sic*) lo dit perjudici, jassia que encara en aquell cas dupte no·y hagués, emperò, en lo cas e temps que·l dit en Jacme de Mallorches ha reclamat, no·y pot haver negun dupte ne color de dupte,⁸⁷⁸ parlan ab reverència del dit sant pare, car nós⁸⁷⁹ ans del clam del dit en Jacme de Mallorches començam nostre procés de justícia temporal e feudal contra aquell, ladonchs hom nostre e vassall, e dins nostre regne; lo qual procés fo acabat, e d'aquell plena et justa exequició e encara espressa aprovació del dit en Jacme seguida, ans que posàs lo dit clam denant lo dit senyor papa. E axí, per prevenició e aprovació, en tot cas e sens tot dupte, oltra moltes altres rahons que·y ha, deu esser denegada audiència al dit en Jacme. E, si era dit que la demanda del dit en Jacme d'açò no

¶ ⁸⁷⁵ *altres*, interlineat. ¶ ⁸⁷⁶ *per nós*, interlineat. ¶ ⁸⁷⁷ *de dupte*, interlineat.

¶ ⁸⁷⁸ *ne color de dupte*, interlineat. ¶ ⁸⁷⁹ *nós*: «a nós».

fa menció, no nou, car lo senyor papa, qui deu en totes coses guardar veritat e esquivar ficcions e escàndel, la qual veritat ha sabuda e sap e pot saber per vosaltres e per la vostra informació, pot e deu açò supllir per son poder e per sa privada consciència e sens juhi alcú, e dir al dit en Jacme en sa cambra que informat és de la veritat, e que no·l oyria contra sa consciència; e axí pot lo dit senyor papa, majorment si favor hi vol donar, provehir e esquivar aquell perjudici de la Esgleya que meten a avant los favorejants al dit en Jacme. E aquesta via tenit vosaltres, e fet tot vostre poder que·y enclinetes lo dit senyor papa, e continuat ab totes aquelles majors maneres que porets la informació de la justícia, e aquella donat a entendre clarament al senyor papa e a alguns cardenals que·us sia vijares, en lurs cases; e la via dessus dita no és longa ne perillosa, si·l dit senyor papa favorablement la vol tenir, et és mester que sia informat dels drets que fan a açò, e que·us guardets que sobre la declinació de la juredicció no sia posada excepció⁸⁸⁰ declinatòria ne pronunciat ne bastit juhí, cor par que les paraules del dit senyor papa scrites en vostra letra vagen a execució declinatòria, que vendria en conexença alcuna, e no seria favor si axí·s seguia; mas pus lo dit senyor papa de paraula, per sa bonea o fer favor, par que en la favor deja mostrar la plenitut de son poder, car en açò no ha peccat ne error; e vosaltres, en son loch e en son cas, monstat rahonable enfortiment, e parega que·y sots per la casa d'Aragó: tot açò fiam a la vostra bona discreció e perícia. Volem encara que digats al dit sant pare, ab reverència e humilitat e en secret, que pus la sua sanctitat coneix que alguns cardenals amichs del dit en Jacme, e per ficcions e cavil·lacions del dit en Jacme, informen mal los altres cardenals contra la nostra justícia e·s mostren parcials, que sia avisat que la parcialitat d'aquells no·ns puxa noure, e que la sua sanctetat, sciència, prudència e veritat soplesque en açò ço que·s cové, e que do a entendre que no li plau parcialitat, ne és cosa de bon exemple. Quant açò que·ns fets saber, que havets acordat de informar del nostre dret lo dit senyor papa, presents los cardenals en cambra e fora juhí, e ab protestació,⁸⁸¹ vos responem que·ns par, si alre no s'i pot fer, que puxats donar la dita informació en la manera dessus dita en cambra, e que·y haja d'aquells cardenals contraris a la nostra justícia, e d'aquells aytambé qui tenen veritat e són nostres amichs, mas que no·y sien appellats tots ne per manera de consistori; axí emperò que e·l proposar no haja neguna persona altra, ne scrivà alcú, sinó en Ramon Sicard, qui reeba la dita protestació de consciència del dit senyor papa. E pensam·nos que al dit senyor papa plaurà en aquesta manera. Dada en Perpenyà, a .XVI. dies d'abril en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLV., sots nostre segell secret. *Rex P(etr)us.*

Franciscus Fuxi, mandato domini regis facto in consilio.

Fuit missa nuntiis domini regis ad Romanam curiam destinatis.

Lo rey d'Aragó.

Fem·vos saber que havem reebuda vostra letra, continent que·l senyor papa, per la sua discràsia, no·us havia poguts oyr tro dissapte a .IX. dies d'abril, a hora de vespres, que·us donà audiència a tres, com lo comte encara no fos guarit, e que vosaltres tan solament, sens alcú cardenal, romangués ab lo dit senyor papa, qui·us acullí e·us tractà en vostra

¶ ⁸⁸⁰ excepció: «excecució», corr. ¶ ⁸⁸¹ protestació, interlineat.
Ratllat: *seguín em partida lo conseyl del senyor papa e de*

micer Bertrami e del bisbe de Barchinona, cancel·lat amb la nota vacat.

proposició molt familiarment, favorable e honorívol. E, enteses les dites coses e totes les altres en la vostra letra contengudes, les quals foren lestes en nostre consell, e haüt acort e deliberació sobre aquelles, responem-vos que havem haüt e haurem pleer que'l dit senyor papa do favor a nós e a nostres affers, ab què la favor no estia solament en cortesia de paraules, mas que'u sintam en feyt e en obra, senyaladament en lo feyt del alt en Jacme de Mallorches, mas no'ns plau en res com lo senyor papa ha mogut tractament, car bé sabets vosaltres que après la invasió de Puigcerdà tota hora havem tengut e tenim ab costància⁸⁸² que no'ns cové ne'ns és profitós, ans nos seria perillós e dampnós, fer adob o avinença ab lo dit en Jacme, o dar-li res del nostre, o d'açò consentir alcun tractament, per les rahons que's seguxen. La primera, car lo dit en Jacme és de tal condició, segons que en moltes coses havem provat e vosaltres sabets, que en neguna securitat ne cautela que'ns feés ne'ns donàs no'ns fiaríem ne'ns poríem fiar. La segona, car, si res li donàvem, ab allò tractaria tots temps e en tota part per diverses mal·les maneres nostre dan e nostre desonor, e tots temps estaria en aguayt contra nós, e hauríem fets sos affers e no los nostres, e daríem-li armes e ajuda de malignar contra nós e nostres gents; e lo dit senyor papa, salva la sua sanctitat, segons Déu e justícia e egualtat, no deu dar loch ne ocasió, per tractament o en altra manera, a persona incorregible, que és venguda en pregonea de mals e quaix en desesperació, de fer o tractar més mals que no ha fets tro ací, ne de metre regne o regnes en turbació. La terça, car vosaltres sabets que tals obligacions e tant forts havem ab nostres gents, les quals per res no trencaríem, que avinença ne tractament alcun no podem ni devem fer. La quarta, car, si nós sofferíem alcun tractament ab lo dit en Jacme, nostres gents del regne de Mallorches e dels comtats de Rosseylló e de Cerdanya n'aurien gran e asseyllat despleer, e duptarien que'ls tenguéssim la unió la qual los havem jurada; e nós no volem en res agreujar⁸⁸³ los nostres sotsmeses, ni dar la manera de duptar en res que promès los hajam.⁸⁸⁴ La quinta, car, si nós consentíem alcun tractament, pus que fos començat, seria gran difficultat de desviar aquell, e ladoncs seria major meyspreu del sant para, pus ell ho hagués començat o'y hagués cabut, que no serà ara, ans que's començ, e per moltes altres rahons que'us podets pensar. E vosaltres dègrets haver escusat forment lo dit tractament al dit senyor papa, e que no'l haguéssets⁸⁸⁵ possat en esperança que ab manament nostre general o special vos entrametéssets de tractar, e per ço no'us covenia a dir que sens manament nostre special no'us en entrametriets. Per què'us dehim e manam espresament que de negun tractament no'us entrametats ne'l soffirats, mas informat continuament lo dit senyor papa, en la cambra e no en consistori, del nostre just procés, e de la justícia clara que havem haüda e haviem, supplican al dit sant pare que no s'entramete⁸⁸⁶ dels affers temporals de nostre regne, ne començ cosa que seria fort scandalosa e perillosa a tots los prínceps del món, e assanyaladament a aquells qui no regonexen sobirà en lo temporal. E lo dit sant pare, salva la sua sanctitat, no par que deja duptar de perjudici de la Església en cas tan clar e tan notori, pertanyent, sens alcun dupte, a la nostra juredicció reyal, majorment car en lo comensament del procés e en la continuació, per cardenals e altres missatgers seus, e per relació d'aquells e per altres justes informacions, és stat plenerament certifficat e informat de la justícia nostra e de la rebel·lió e greus crims del dit en

¶⁸⁸² *ab costància*, interlineat. ¶⁸⁸³ El text repeteix *en res*. ¶⁸⁸⁴ *hajam*: «ho havem», corr.

¶⁸⁸⁵ *haguéssets*: «haguéssets». ¶⁸⁸⁶ *entramete*: «entrametre».

Jacme de Mallorques, e car, posat que'l dit senyor papa, en cas que'l dit en Jacme de Mallorches hagués posat son clam ans del procés per nós⁸⁸⁷ començat, pogués haver haüda alguna rahó de dupte⁸⁸⁸ sobre son (*sic*) lo dit perjudici, jassia que encara en aquell cas dupte no·y hagués, emperò en lo cas e temps que'l dit en Jacme de Mallorches ha reclamat no·y pot haver negun dupte ne color de dupte,⁸⁸⁹ parlan ab reverència del dit sant pare, car nós, ans del clam del dit en Jacme, començam nostre procés de justícia temporal e feudal contra aquell, ladonchs hom nostre e vassall, e dins nostre regne; lo qual procés fo acabat, e d'aquell plena e justa exequció e encara espressa aprovació del dit en Jacme seguida, ans que posàs lo dit clam denant lo dit senyor papa. E axí, per prevenció e aprovació, en tot cas e sens tot dupte, oltra moltes altres rahons que·y ha, deu esser denegada audiència al dit en Jacme. E si era dit que la demanda del dit en Jacme d'açò no fa menció, no nou, car lo senyor papa, qui deu en totes coses guardar veritat e esquivar ficcions e escàndel, la qual veritat ha sabuda e sap e pot saber per vosaltres e per la vostra informació, pot e deu açò supplir per son poder e per sa privada consciència, e sens juhí alcú, e dir al dit en Jacme en sa cambra que informat és de la veritat, e que no·l oyria contra sa consciència. E axí pot lo dit senyor papa, majorment si favor hi vol donar, provehir e esquivar⁸⁹⁰ aquell perjudici de la Esgleya que meten a avant los favorajants⁸⁹¹ al dit en Jacme. E aquesta via tenit vosaltres, e fet tot vostre poder que·y enclinet lo dit senyor papa, e continuat ab totes aquelles majors maneres que poretis la informació de la justícia, e aquella donat a entendre clarament al senyor papa e a alguns cardenals que·us sia viyares, en lurs cases. E la via dessus dita no és longa ne perillosa, si·l dit senyor papa favorablement la vol tenir, et és mester que sia informat dels drets que fan a açò, e que·us guardets que sobre la declinació de la juredicció no sia posada excepció⁸⁹² declinatòria, ni pronunciat ne bastit juhí, cor par que les paraules del dit senyor papa scrites en vostra letra vagen a excepció⁸⁹³ declinatòria, que vendria en conexença alguna, e no seria favor si axí·s seguia; mas pus lo dit senyor papa de paraula, per sa bonea o fer favor, par que en la favor deja monstrar la plenitut de son poder, car en açò no ha peccat ne error; e vosaltres, en son loch e en son cas, monstat rahonable enfortiment, e parega que·y sots per la casa d'Aragó: tot açò fiam a la vostra bona discreció e perícia. Volem encara que digats al dit sant pare, ab reverència e humilitat e en secret, que pus la sua sanctitat coneix que alguns cardenals amichs del dit en Jacme, e per ficcions e cavil·lacions del dit en Jacme, informen mal los altres cardenals contra la nostra justícia e·s mostren parcials, que sia avisat que la parcialitat d'aquells no·ns puxa noure, e que la sua sanctitat, sciència, prudència e veritat soplesque en açò ço que·s cové, e que do a entendre que no li plau parcialitat, ne és cosa de bon exempli. Quant a·çò que·ns fets saber, que havets acordat de informar del nostre dret lo dit senyor papa, presents los cardenals, en cambra e fora juhí, e ab protestació, vos responem que·ns par, si alre no s'í pot fer, que puxats donar la dita informació en la manera dessus dita en cambra, e que·y haja d'aquells cardenals contraris a la nostra justícia, e d'aquells aytanbé qui tenen veritat e són nostres amichs, mas que no·y sien appellats tots ne per manera de consistori; axí emperò que al proposar no haja ninguna persona altra, ne scrivà alcú, sinó en Ramon Sicard, qui reeba la dita protestació de consciència del dit senyor papa. E pensam-nos que

¶⁸⁸⁷ *per nós*, interlineat. ¶⁸⁸⁸ *de dupte*, interlineat. ¶⁸⁸⁹ *ne color de dupte*, interlineat.

¶⁸⁹⁰ *e esquivar*, interlineat. ¶⁸⁹¹ *favorajants*: «favorajerants». ¶⁸⁹² *excepció*: «exequció», corr. ¶⁸⁹³ *Id. ut supra*.

al dit senyor papa plaurà en aquesta manera. Dada en Perpenyà, sots nostre segell, *et cetera*, a .XVI. dies d'abril en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLV. *Rex P(etr)us*.

*Idem (Franciscus Fuxi, mandato domini regis
facto in consilio).*

Fuit missa nuntiis per dominum regem in Romana curia destinatis, que cum esset clausa fuit posita intus eam quedam cedula continentie subsequentis: Aquesta letra, que és senblant al altra, exceptades alcunes coses que n'avem jaquides, les quals no deu alcú veure ne saber sinó vosaltres, avem ordenada e feyta per tal que la puxats mostrar a alcú, si'u acordats e-us és senblant que sia expedient. E la rahó per què'u avem feyt porets conèixer per la lectura de abdues les letres.⁸⁹⁴

422.

1345, abril 23. Perpinyà.

*Ordre del rei Pere el Cerimoniós de foragitar dels seus regnes una cambrera francesa de la reina Constança de Mallorca*⁸⁹⁵ (*Francesc Foix*).

ACA, C, reg. 1123, fol. 75v.

Lo rey d'Aragó.

Con per algunes rahons que havem sabudes novellament vullam de tot en tot que Johaneta, francesa, de la cambra de nostra sor, sia encontinent gitada de casa de la dita nostra sor e de tota la nostra senyoria, per ço-us deïm e-us manam, sots pena de la nostra ira e indignació, que encontinent, vista la present, gitets de casa de la dita nostra sor e de nostra senyoria la dita Johaneta, enaxí que dins .VIII. dies après que la present reebuda haurets continuament comtedors sia fora de tots los nostres regnes e terres e senyoria; e açò per res no mudets ne laguiets, si la nostra ira volets esquivar. Manan per la present al governador e vaguer e batle de Gerona, e a tots altres oficials nostres e a lurs locstinents que en açò donen a vós favor e ajuda. Dada en Perpenyà, a .XXIII. dies d'abril en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLV., sots nostre segell secret. *A(rnaldus), vicecancellarius*.

Franciscus Fuxi, mandato domini regis.

Fo tramesa a'n P(ere) Ponç, scrivà de ració de la alta dona Costança, sor del senyor rey.

423.

1345, maig 8. Perpinyà.

Circular del rei Pere el Cerimoniós als castellans dels castells del Rosselló i de Cerdanya per tal que permeten la inspecció sobre l'estat de les forces, que han de fer els comissionats Joan Boil i Joan Taulari, d'acord amb uns capítols que hom els ha lliurat (*Francesc Foix*).

ACA, C, reg. 1462, fols. 193v-194r.

¶⁸⁹⁴ Aquesta nota es conserva en un fragment de paper cosit al registre. ¶⁸⁹⁵ La reina Constança, després de la deposició de Jaume III, va residir un temps a Girona i a

Montblanc, fins que pogué reunir-se a Montpeller amb el seu marit, morint el 1346 (MARTÍNEZ FERRANDO, *La tràgica història dels reis de Mallorca*, ed. cit., p. 234).

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als amats e feels nostres tots e sengles castellans e guardes dels castells e lochs dels comdats de Rosselló et de Cerdanya, e de les terres de Valspir e de Conflent, salut e dilecció. Deiem-vos e-us manam que ls amats nostres en Johan Boïl e en Johan Taularii, scrivà nostre, e cascun d'èls, en los dits castells e lochs lexets entrar, e en aquells regonèxer e fer provisions aytals com a ells e a cascun d'èls sirà vist feedor e segons que's conté en alguns capítols per la dita rahó a ells liurats; sobre les quals totes e sengles coses volem que creegats a ells e a cascun d'èls, e aquelles complescats per obra. E açò no mudets, sots pena de la nostra gràcia e mercè. *Data* en Perpenyà, a .VIII. dies del mes de maig del any de nostre Senyor .M.CCC.XLV. *A(rnaldus), vicecancellarius.*

Franciscus Fuxi, mandato domini regis facto in consilio.

Tenor vero dictorum capitulorum sequitur in hunc modum:

Capítols ordonats a'n Johan Boïl e a'n Johan Taularii, qui de manament del senyor rey deuen anar a regonèxer los castells e forces de Rosselló, de Cerdanya e de Conflent.

Primerament, regoneguen e fassen scriure si és lo castellà en lo castell.

Ítem, quina companya et quants hòmens d'armes ha e trobaran en la força; e que scriven los noms d'aquells, e d'on són, ne quant hi an stat, ne quant hi deuen star.

Ítem, demanen al castelà quants hòmens hi deuen tenir, segons la covinença que ha ab lo senyor rey.

Ítem, vegen e regonégan quanta e quina vianda ha en lo castell d'aquella que lo senyor rey hi ha mesa, a la qual lo castelà ne les companyes no deuen tocar sinó en cas de necessitat de setge.

Ítem, vegen e regonégan si, a la vianda que lo dit senyor rey hi ha feyta metre, ha tocat lo castellà o feyt tocar.

Ítem, regoneguen e façan scriure quina ni quanta vianda hi té lo castellà oltra aquella del senyor rey, com lo castellà hi deja tenir vianda a aquell temps de què és pagat, oltra lo forniment de la vianda que lo senyor rey hi ha mesa.

Ítem, regoneguen les balestes, treytes, torns e armes que trobaran en lo castel.

Ítem, regoneguen si hi ha aygua ne çafareyt (*sic*) o vexels en què estigua, ne quant n'és prop o luy l'aygua.

Ítem, regoneguen si hi falen obres, e quines.

Similia litera et capitula fuerunt facta et tradita G(uillelm)o de Argentona et G(uillelm)o de Pulcovicino, scriptori domini regis, verbis competenter⁸⁹⁶ mutatis. Data ut supra, cum additione capituli sequentis:

Ítem, sien demanats los castellans per sagrament si són en los castells les armes e arneses que hi romaseren d'en Jacme de Mallorches.

Item, recognoscatur castrum de Èvol.

¶ ⁸⁹⁶ *competenter*: «competer».

1345, setembre 10. Perpinyà.

Ordinació reial per a la conservació dels boscs dels comtats del Rosselló i de Cerdanya (Joan Taulari).

ACA, C, reg. 1060, fol. 96r-v.

Petrus, et cetera. Fidelibus procuratoribus iurium et reddituum nostrorum in comitatibus Rossilionis et Ceritanie, salutem, et cetera. Cum pro utilitate rei publice nostrorum comittatuum predictorum ordinaverimus capitula infrascripta, ideo vobis dicimus et mandamus quatenus ipsa capitula faciatis publice preconizari in locis illis de quibus vobis videbitur expedire, et contenta in illis faciatis firmiter observari iuxta sui continentiam et tenorem, ac etiam a contrafacientibus penam de qua in ipsis capitulis fit mentio levare et exigi et nostro erario aplicari. Tenor vero dictorum capitulorum talis est:

Aordena lo senyor rey, per utilitat de la cosa publica e per conservació dels comtats de Rosselló e de Cerdanya, que en nengú bosch de Conflent, de Capcir, de Cerdanya, de Barridà, de Vallespir, de la vall de Prats, ne de Ribes, sia que·ls dits boschs sien del senyor rey propis o⁸⁹⁷ que·y haja pariatge, negun hom gos taylor ne enderrocar negun arbre vert de avet ni de pi, ni de faig ni de boix ni de frexe, per fer fusta a vendre ni per fer rulada, carbó ni cenrra ni altres coses, sots pena de sexanta *solidos* per cascuna vegada.

Ítem, ordena lo dit senyor rey que·ls seus mercaders de Rosselló [e]⁸⁹⁸ de Cerdanya, en los lochs que a ells aparrà, puxen fer deffendre de no metre negun bestiar ni taylor rama ni arbres dins cert temps, per tal que boschs noveyls se puxen fer, axí com són en molts de lochs començats. E qui contra la ordinació dels dits procuradors faria, que pach de pena per cascuna vegada sexanta *solidos*.

Vol, emperò, lo dit senyor rey que aquells lochs e persones qui en los dits boschs han ús e aempriu lo·y hagen per la manera desots escrita, ço és, que, de voluntat e present lo foraster e·l batle del loch, puxen pendre per lur ús aquells arbres e lenyes que·ls assignaran, e no pus, sots la dita pena. Ítem, que per dar rama a lurs bestiaris puxen penre de les branques dels arbres de mig arbre a enjós, e que a ensós de mig arbre no toquen, sots la dita pena. Ítem, que aquells qui han ús de carbonar e de rulada lo·y hagen en les lenyes seques e jaens en terra tan solament, e que·l carbó hagen a fer en ciges cubertes e no faregans (*sic*), e en loch hon menys de dampnatge sia dels dits boschs, segons que·ls dits procuradors ordenaran o lurs lochtinents, sots la dita pena. Ítem, que cenra no·s faça ni de arbres verts ni de lenyes seques, sots la dita pena.

Data Perpiniani, quarto idus septembris anno Domini millesimo .CCC.^o quadregesimo quinto. H(ugo), cancellarius.

Dominus rex mandavit michi, Iohanni Taularii.

¶⁸⁹⁷ o: «e».

¶⁸⁹⁸ e, cobert per la restauració del segle XIX.

1346 (Enc. 1345), febrer 6. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós formula una reclamació al rei de Granada, per les pirateries efectuades contra mercaders mallorquins (Joan Taulari).

ACA, C, reg. 1410, fols. 24v-25v.

Al molt noble e molt honrat almir don Juceff aben amir almuzlamina Abulbualit Ismeil aben Faraig aben Nacer, rey de Granada, de Màlecha, d'Almeria e de Guadix, de nós, en P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*, saluts com a rey que molt amam e pream e per qui volríem molta honor e bona ventura. Fem-vos saber que davant nós és estat proposat, humilment soplegant, per part d'en Bonanat Bruguera, d'en Domènech Seguer, d'en Francesch de Montbrú, d'en P(ere) Çavila, dels hereus d'en G(uillem) Escuder, de n'Anthoni Thomàs, d'en Simon de Bertrellans e d'en P(ere) Bonet, tots ciutadans de Mallorches, dients que .i. any o entorn és passat que'n Jacme Sentp(ere) e G(uillem) Escuder, de Mayllorche, menaven .i. leny armadís, qui era dels dits P(ere) Savila e Bonanat Bruguera, lo qual leny carregaren en lo moyl de Maylorches de robes e de mercaderies per anar mercantilment descarregar a s'Alcúdia de Barberia; e, com lo dit leny fo en les mars de Cartaginía, sobrevench .i. leny armat d'en Julià de Camuja, jenovès, lo qual menava Franceschí de Camuja ensemps ab d'altres jenoveses, [l]o qual havia armat a Màlica, e axí com a corsaris e robadors preseren lo dit leny, e dels hòmens qui eren en aquell aucieren al[c]uns, e los altres mortalment nafren e maltractaren, e les robes e mercaderies que eren en lo dit leny preseren forçivolment e aquelles ab eyls se'n portaren, e lo dit leny me[s]eren a fonç.

Ítem, que trobaren en aquell temps mateix en les mars de Suzayna⁸⁹⁹ .i. barcha de Bertran de Molins, d'Alacant, [la] qual havia carregat de robes e mercaderies del dit Simó de Bertrellans en Almeria per anar descarregar aquelles en Alacant, e les robes e mercaderies que eren en aquell forçivolment se'n portaren.

Ítem, que robaren en aquell temps mateix en les mars de Mònecha⁹⁰⁰ .i. leny de Thomàs de Sent Sabesti[à], castellà, lo qual havia carregat en Algezira d'Alhadre de robes e mercaderies d'en P(ere) Bonet, ciutadà de Maylorches, per anar descarregar aquelles a Maylorches, e totes les dites robes e mercaderies que en los dits lenys eren forçivolment se'n portaren e descarregaren al vostre loch [de] Mònecha, e aquí ne fe[r]en encant, e aquelles veneren e'n feren so que fer-ne v[u]lgueren.

De les quals coses los dits feels nostres sotsmeses hague[ren rec]ors al nostre batle de Maylorches, requirient-lo de part nostra que sobre açò los fes compliment de justícia, lo qual batle, volent sobre aquestes coses fer ço que's pertany a son ofici, prèts testimonis per saber la veritat dels dits fets plenerament e complida; e, haüda per eyl diligent certificació, trobà que les dites coses proposades per los dits damnificats sotsmeses nostres contenien veritat, axí com damunt és contengut, e, axí com és acostumat de fer en semblants coses, procehí de fer adjudicació axí contre'ls dits corsaris com contra tots aquells

¶ ⁸⁹⁹ Lloc identificat amb la Punta de Azohía, entre Cartagena i Mazarrón; la carta nàutica de Gabriel de Vallseca (1439) el recull en la forma *Susaya*

(comunicació de Ramon J. Pujades, que agraïm).

¶ ⁹⁰⁰ *Sic*, per *Màlecha*, el mateix que unes ratlles més avall.

qui·ls haguessen donat sosteniment o ajuda, e adjudicà a cascú dels damnificats damunt dits segons que trobà que valien les coses e mercaderies les quals foren robades per los dits corsaris, e als dits dampnificats sotsmeses nostres d'aquesta rahó atorgà cartes autèntiques e publiques.

Per què los dits damnificats requeriren nós humilment soplegant que de les coses damunt dites los fèssem fer justa satisfacció e esmena, e que provehíssem a eyls sobre assò de remey covinent. E nós, volents als nostres feels sotsmeses provehir en ço que són tenguts segons dret e rahó, volguem-nos plenerament certifficar de les coses damunt dites, e trobam, axí per les dites cartes, de les quals feren fe a nós e a nostre conseyl, com per altres proves manifestes, que ço que eyls havien proposat davant nós conté veritat. Axí que, regonegudes primerament les adjudicacions damunt dites, tro[b]am esser ver que per lo dit batle nostre de Maylorches són estades adjudicades, primerament, al dit Bonanat Bruquera, per valor de les coses e mercaderies a eyl levades per los dits corsaris, cent .XLVI. *libras* .II. *solidos* .VII. *denarios* de maylorchins, comptant florí d'or a .XXV. sous de la dita moneda; ítem, al dit Domènech Seguer, .CC.XII. *libras* .I. *solidum* .III. *denarios* de cabal, e .XXXIX. *libras* de guany de la dita moneda que [h]aguera fet ab aquelles; ítem, al dit Francesch de Montbrú, .XXXVII. *libras* de la dita moneda; ítem, al dit Pere Çavila, .CCC.XXXI. *libras* .XI. *solidos* .III. *denarios* de cabal, e .XXXVI. *libras* .I. *solidum* .IX. *denarios* de la dita moneda per lo guany que haguera fet ab aquelles; ítem, als hereus del dit G(uillem) Escuder, .LXX. *libras* .X. *solidos* .III. *denarios* de la dita moneda; ítem, al dit Anthoni Thomàs, .VIII. *libras* .III. *solidos* de la dita moneda; ítem, foren adjudicades per lo dit batle [nostre] al dit Simón de Bertrellans .LXXX. *libras* de barceloneses de cabal, e per messions que havia fetes .III. *libras* .II. *solidos* de reys de Maylorches menuts; ítem, a'n Pere Bonet, .CC. *libras* de reys de Maylorches menuts de cabal, e per mesions que havia fetes .XXX. *solidos* de la dita moneda. Encara fo adjudicat a cascú dels damunt dits damnificats, per interésser de les lurs quantitats damunt dites, fins que a eyls sia plenerament satisfet en aquelles, .II. *solidos* per *libra* cascun any, axí com aquestes coses e altres largament són contengudes en les adjudicacions damunt dites.

E, com les dites roberies sien estades fetes en temps de pau, fermada entre nós e vós e les gents de cascú, e los dits corsaris hajen aquí armat e desarmat e tengut encant publich de les dites robes e mercaderies, e sien aquí sostenguts per vós, e per aquesta rahó vós siats tengut que façats fer la satisfacció damunt dita o la façats de ço del vostre, per ço, per deute de justícia, vos requerim que dels béns dels dits corsaris o dels vostres façats fer deguda satisfacció e esmena en les quantitats damunt dites als dits damnif[ic]ats feels sotsmeses nostres, e en l'interésser, messions e despeses per eyls sostengudes, en tal manera que eyls, qui molt se complanyen de la roberia e morts e naffres damunt dites [a éls] fetes no degudament e injusta, se pusquen contentar de recobrament de les lurs quantitats damunt dites, e vós puscats esser loat d'egualtat e de justícia, e que la dita pau sia entre nós e vós e nostres sotsmeses fermament observada. En altre manera, com nós no puscam ne dejam deffaylir a nostres sotsmeses en lur dret, covendria que sobre açò provehíssem als dits damnificats sotsmeses nostres de remey covinent, e axí con dret e rahó dictaria. *Data* a Barcelona, a .VI. jorns del mes de febrer del any .M.CCC.XL. *sinch. Vídít Iaspertus.*

*Iohannes Taularii, ex provisione facta per
G(uillelmum) Michaelis, consiliarium et promotorem domini regis.*

1346 (Enc. 1345), febrer 11. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al rei de Granada, insistint en una reclamació en favor de Pere Descós, mercader de Mallorca (Joan Taulari).

ACA, C, reg. 1410, fol. 33r-v.

Al molt noble e molt honrat almir don Juceff aben amir al muçlemin Hualet Is-meil aben Faraig, rey de Granada e de Màleca e de Almeria e de Guadieix, de nós, en P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Mallorca, de Cerdanya e de Còrsega, e comte de *Barchinona*, de Rosselló e de Cerdanya, salut com a rey que molt amam e per qui volríem molta honor e bona ve[n]tura. Havem reebuda vostra letra, responsiva a [una letr]a de requesta la qual vos haviem tramesa a instància d'en P(ere) Dezcós, mercader de Mallorches, per rahó de .i. càrrec de sal lo qual l'alhafís vostre de Màlecha per vós [a]via comprat per cert preu d'en Nicholau Dezcós, procurador e faedor del dit P(ere) Dezcós. E, entre les altres coses, contenia la dita letra que'l dit alhafís s'avinentà ab lo dit Nicholau, en temps que era guerra dels christians a vós, e que en lo dit temps de guerra degué la dita sal haver aportada a Màlecha, e tardà de venir fins que f[on] passat lo terme emprès e fermades paus, e, com la sal hi fo, que'l alhafís ne fon request de reebre aquella. A la qual letra e a les coses en aquella contengudes vos responem que nós havem feta veure la carta m[o]riska feta entre lo vostre alhafís e'n Nicholau Dezcós per rahó de la ferma del càrrech de la dita sal, e aquella feem [e]fec[tual]ment transladar en christianesch, e no's contengut en ella alcun terme dins lo qual lo dit Nicholau degué [ha]ver fet aportar lo dit càrrech de sal a Màleca; encara més, lo dit P(ere) Dezcós ha mostrades cart[es] testimoniejades de [molts] dignes de fe com lo dit Nicolau requeri moltes vegades lo dit alhafís que degué reebre la dit[a] sal, e que, en defalliment seu, qui no la volgué reebre, li covench aquella tremudar en altres vexells e en altres parts trametre, per la qual cosa ha sostengut gran dapn[a]tge e gran pèrdua; e no contrastan encara en açò la carta de [te]stimonis per vós a nós tramesa, los quals dien que'l dit alhafís no fo request de reebre la dita sal, la qual cosa és impossible de provar, car és negativa, e negativa no's pot provar, e los dits testimonis fan testimoni de cosa negativa, ço és, que'l dit Nicholau no requeri lo dit alhafís que reebés la dita sal ne'n vench a paraules ab ell; e lo dit P(ere) Dezcós prova clarament lo contrari, que és cosa que's pot provar, car los testimonis dien que veeren e hoÿren com lo dit Nicolau requeria lo dit alafís que reebés la dita sal e aquella faés descarregar. Per què, con per les rahons dessús dites sia cosa certa e clara, segons dret e raó, vós esser tengut [al dit] P(ere) Dezcós en lo dit dampnatge e interésser per les dites coses per ell sostenguts, e en aquell no pugam en justícia defallir, emperamor d'açò, a instància, supplicació e requesta del damunt dit P(ere) Dezcós, per deute de justícia vos requerim precisament e peremptòria, ço és, que per esta rahó altra requesta no'ns convenga a fer, que al dit P(ere) Dezcós, en lo dampnatge e interésser per les raons dessús dites per ell sostenguts, dejats fer ho manar esser feta plenera e entegra esmena e satisfacció; e en açò, rey, retrets deute de justícia. En altra manera, no poríem defallir que no l'i haguéssem a provehir seg[ons] que seria dret e rahó. Dada en *Barchinona*, dissapte a .XI. de febrer del any .M.CCC.XLV. *Vidit Iaspertus.*

*Iohannes Taularii, ex petitione provisa
per G(uillelmum) Michaelis, consiliarium et promotorem domini regis.*

1346, abril 8. València.

Crida publicada pel rei Pere el Cerimoniós: tots els que posseeixen heretats a Sardenya o són titulars d'oficis a l'illa hi han de passar peremptòriament en el termini d'un mes, per raons de defensa del territori (Bartomeu Despuig).

ACA, C, reg. 1015, fols. 119v-120r.

Petrus, et cetera. Nobili et dilecto nostro Guillelmo de Bellera, gubernatori Rossilionis et Ceritanie, salutem et dilectionem. Cum nos, ex evidentibus rationibus, ordinaverimus quod omnes hereditati in insula Sardinie, et etiam in eadem populati et officiales, se transferant ad eandem, propterea vobis dicimus et mandamus quatenus incontinenti in villa Perpiniani, in locis assuetis, preconizari faciatis preconizationem sequentem.

Are hoyats què'us fa a saber lo senyor rey per certes rahons: que tothom, de qualque condició sia, qui sia heretat o poblat en la illa de Cerdenya, e encara tot official, deja e sia tengut de anar o passar personalment en la dita illa, enaxí que'i sia per tot lo mes de maig primervinent per defensió de la dita illa, sots pena de perdre⁹⁰¹ lo feu o lo heretament, e encara l'ofici que tindrà, sens tota mercè, del qual feu, heretament o offici, passat lo dit mes, serà provehit per lo senyor rey a altres persones.

Et hoc in faciendo dictam preconizationem minime dilatetis. Data Valentie, sexto idus aprilis anno Domini millesimo trecentesimo quadragesimo sexto. H(ugo), cancellarius.

Bartholomeus de Podio, mandato regio facto per cancellarium.

Similes misse fuerunt officialibus infrascriptis:

Vicario Barchinone et Vallensis: ut in civitate Barchinone, et cetera.

Philipo de Boÿl, consiliario regis, reformatore regni Maioricarum: ut in civitate Maioricarum, et cetera.

Gubernatori Gerunde: ut in civitate Gerunde, et cetera.

1346, abril 12. València.

El rei Pere el Cerimoniós a Arnau Destorrents, administrador general de Sardenya, sobre la defensa militar de l'illa (Ramon de Maranges).

ACA, C, reg. 1015, fol. 127r.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que havem reebudes vostres letres de la vostra feeltat sobre l'armament de les galees que's fa en Gènova; les quals bé enteses, la vostra diligència comendants, axí'us responem que'l dit armament nos era ja notificat per diverses persones, e nós, volents saber la veritat del feyt e que provisió covinent poguéssim fer, a deffensió de les

¶ ⁹⁰¹ sots pena de pena (sic) de pendre (sic) a l'orig.

nostres terres, si'l dit armament contra aquelles se fahia, havem tramès alcunes persones certes en Gènova per saber la veritat, la qual aquelles encontinent nos degen significar. Però, en est enemig, per tuïció de la nostra cosa publica e que'l regne de Cerdanya mils pogués esser defès en cas de necessitat, havem manat al governador que de present se'n pas en Cerdanya, e encara que tots los hereters, per tot lo mes d'abril primervinent, hagen en Cerdanya los cavalls que deuen tenir e persones sufficients, e que ells personalment hi sien per tot lo mes de maig, sabens que, si necessitat era, nós hi entenem a fer provisió covinent, en guisa, si a Déu plau, que nostres enemichs no'ns puxen dar dampnatge. Vós, emperò, estats uyll obert, e continuat e fets continuar lo forniment de les forces e totes altres coses que expediens conexerets a utilitat e conservació de la terra, en tal manera que d'acostumada diligència pugats esser loat. *Data* a València, .XII. dies del mes d'abril del any M.CCC.XLVI. *H(ugo), cancellarius*.

*Raymundus Meranges, mandato regio facto
per cancellarium.*

Fuit missa A(rnald)o de Torrent[i]bus, administr[a]tori generali Sardinie.

429.

1346, maig 10. València.

El rei Pere el Cerimoniós a Ramon de Tòtzó, governador de Girona, negant els privilegis que al·leguen els jurats de la ciutat per a no contribuir a l'armada (Ramon de Maranges).

ACA, C, reg. 558, fol. 55r.

Lo rey d'Aragó.

Vista havem vostra letra, en la qual largament nos recitats t[o]t ço que feyt havets sobre l'armament de la [di]ta galea, la qual per Gerona e per los altres lochs en la vostra letra nomenaths manàvem a[rm]ar, e encara havem reebut treslat de la requesta per vós feyta als jurats de Gerona, e del privilegii que eyls vos han mes a avant per scusar-s'i del dit armament; les quals totes coses vistes e ab matura deliberació regonegudes, vos responem que'l privilegi⁹⁰² al·legat no escus[a] la universitat de Gerona del dit armament, cor lo privilegi parla e enfranquex los habitants de la dita ciutat de questes e subsidiis nostres, ço és, d'aquels que nós a nostres usos volguésem aplicar, e en lo present cas no h[a] loch, car nós per profit nostre proprii no havem la dita armada ordonada ne procurada, sinó per lo ben comú dels⁹⁰³ nostres sotsmeses, e res a nós no entenem apropiari sinó aytant c[o]m s[i]a p[ro]fit de les gens nostres. E per aventura d'aitan forts⁹⁰⁴ privilegiis o de pus ha la ciutat de *Barchinona* e les altres ciutats e lochs nostres qui contribuexen en lo dit armament, e en aquel negun contrast no'y han feyt, per ço cor vehen⁹⁰⁵ que raho-nablement se deu fer. Per què'us dehim e'us manam que vós prengats lo preu de la im-posició que ara se leva en la dita ciutat, lo qual havets emparar⁹⁰⁶ entrò a compliment de

¶⁹⁰² *privilegi*: «privilegii», corr. ¶⁹⁰³ *dels*: «de les».
¶⁹⁰⁴ *forts*: «fors». ¶⁹⁰⁵ *vehem*: «vehem». ¶⁹⁰⁶ *emparar*: «emparat».

ço que ls pertayn a pagar en l'armament de la dita mija galea, no contrastans [les rahons] per ells al·legades, cor axí ho volem de certa sciència. *Data a València, a .X. dies del mes de maig l'an de M.CCC.XLVI. H(u)go, cancellarius.*

*Raymundus Meranges, mandato regio facto
per dominum cancellarium.*

Predicta litera fuit missa Raymundo Totzoni, gubernatori Gerunde.

430.

1346, juny 12. València.

*El rei Pere el Cerimoniós al rei de Granada, reclamant la devolució de la pena imposada a Ramon Vendrell, mercader mallorquí, per una falsa acusació, segons havia promès el mateix monarca (Joan Taulari).*⁹⁰⁷

ACA, C, reg. 1410, fols. 92v-93r.

[Al mol]t noble e molt honrat almir don Juceff aben amir al muçlemin Abulhualit Ismael aben Faraig abe[n] Nace, rey de Granada, e de Màlecha, e d'Almeria e de Guadix, en P(ere), per l[a] gràcia de Déu r[e]y d'Aragó, de València, de Mal[or]cha, de Serdenya e de Còrsega, e comte de *Barchinona*, de Rosselló e de Ser[d]anya, saluts com a rey que molt amam e pream, e per qui volríem honor e bona ventura. Bé'n[s] recor[da] que l'altrany, a instància del feel sotsmès nostre Ramon Venrell, mercader e ciutadà de Malorques, v[os tram]etem nostres letres de requesta que, com del dit Ramon vós o los vostres oficials haguéssets haüdes mil e cent dobles, [com] per acusació contra eyl feyta per raó de .I. catiu crestià que fo atrobat amagat en lo [fò]nd[ech] dels catalans en Almeria, sens colpa e fet del dit Ramon, deguéssets a aquell retre o fer re[tre] e restituir la dita quantitat; a les quals nostres letres per vós no fon respost, ans fo en nostra cort per part del dit Ramon mostrada letra testimonial de fadiga de dret, mas despuys vench a n[ó]s per part vostre Alí aben Comexa, missatger vostre, lo qual en lo tractament dels affers per què era a nós vengut, entre les altres coses, promès a nós [de] part vostra que la dita quantitat seria dada e restituïda encontinent al dit Ramon, segons que d'assò vos scrivim après per nostres letres. E jatsia que nós féssim dar compliment a açò que per nós fo ab lo dit missatger vostre finat e atorgat, vós no donàs compliment a la dita promissió que'l dit Alí nos féu per vós de fer la dita restitució, segons que apar per letra testimonial dels mercaders de Granada de fadiga d'assò feta, e encara per vostra resposta, feta per vostres missatgers ara novellament a nós trameses, per los quals nos havets respost que volets que de les coses que los dits missatgers dien que són per nostres sotsmeses stades preses e robades als vostres sotsmeses en temps de pau, e les quals demanen a ells esser restituïdes, sien pagades e restituïdes al dit Ramon mil dobles de millares[o]s de la dita quantitat, e sia de egualtat e de raó que als nostres sotsmeses sia satisfet aquí de ço que deg[ut] los sia, e als vostres per semblant manera de ço que degut los sia ací, als quals nós són apparallats de dar com-

¶⁹⁰⁷ *Vid. supra* doc. 407.

pliment de justícia e fer restituir tot ço que clarament appa[rr]à que per nostres sotsmeses los sia levat en temps de [pau]; e lo dit Ramon sia en assò molt fort laguiat a [pa]gar e damnif[i]cat injustament e contra raó, com ell aparega e sia sens tota col[p]a e net de ço que per vostres oficials l[i] fo donat càrrech per injusta acusació, segons que clarament apar per la confessió del dit catiu, e encara per la enquesta de so feta per la cort vostra d'Almeria, la qual, de morisch en christianesch trasladada, és estada vista e legida en nostre conseyl, la qual no contén ne mostra alcuna colpa contra lo dit Ramon. Emperamor d'açò, volens provehir al dit Ramon segons justícia, per tenor de les presents, precisament e peremptòriament, vos requerim per deute de justícia e us pregam que al dit Ramon fassats dar e restituir la dita quantitat de mil e cent dobles d'or, ensemps ab tots dans, interesses e messions per assò fets per ell e sostenguts, en tal manera que, ell havén [co]mpliment de justícia, no covenga d'aquí avant pus messionejar. En altra manera, significam-vos que, si ara en assò no dats compliment, no poriem més soffrir ne defalir a justícia al dit nostre sotsmès, ans li auríem a dar licència de marcar e fer penyores [e] represàlies contra los vostres sotsmeses [e] lurs béns, segons que seria de dret e de rahó. *Data en València, a .XII. dies del mes de juny en l'any de nostre Senyor mil e .CCC.XL. sis. Vedit Iaspertus.*

*Iohannes Taularii, ex provisione facta per Rodericum
Didaci, legum doctorem et consiliarium domini regis, [c]u[i] fuerat commissum.*

431.

1346, juliol 8. Monestir de Poblet.

Comissió feta pel rei Pere el Cerimoniós a Arnau Ballester per a tractar amb el bisbe de Barcelona, a fi d'arribar a un acord sobre les inquisicions per usures que la corona ordena fer en aquesta diòcesi (Nicolau Martí).

ACA, C, reg. 1060, fol. 186v.

Nós, en P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. A l'amat conseller nostre n'Arnau [B]alester, saluts e dilecció. Fem-vos saber que havem entès per lo fe[el] sots-tresorer nostre en Bernat Des[co]ll que vós e ell [ha]vets parlat ab l'onrat pare en Christ frare Bernat, bisbe de *Barchinona*,⁹⁰⁸ sobre'l fet de les inquisicions [de] les usures que nós entenem a fer en la ciut[a]t de *Barchinona* e en los altres lochs de Cathalunya, e lo dit bisbe, [segons] que lo dit Bernat Descoll nos ha dit, h[a] bon voler en los dits affers e li plau que les dites inquisicions sien fetes per comissaris nostres e seus; mas meravellam-nos com ell diu que vol la meytat de totes les conde[mp]nacions qui's faran per la dita rahó, com lo bisbe de València, ab qui ja aquesta faena havem mesa e[n] obra en regne de València, ne alsguns altres bisbes de Cathalunya e de Aragó ab qui'n havem parlat, als quals plaen les dites inquisicions, no volen ne demanen res de les dites condempnacions, ab què lo crim sia punit e que'l pecat sia extirpat de la terra. Per què volem e a vós manam que de contin[e]nt parlet[s] ab lo dit bisbe de *Barchinona*, al qual per nostres letres de creença scrivim que do fe a açò que vós li direts de part n[ost]ra dels affers desús dits, e de part

¶⁹⁰⁸ Fra Bernat Oliver, O. Er. S. A. (1345-1346). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 128.

nostra lo preguets que ell consente que·ls dits affers hagen bon haviament per la forma que·l bisbe de València e altres prelats o consenten; e, per ço que mils siats informat dels affers, trametem-vos translat de les letres de les comissions fetes a València per nós sobre·l fet de les inquisicions damunt dites. E rescrivit-nos t[a]ntost de ço que fet haurets ab lo dit bisbe, qui axí mateix nos deu scriure, segons que per nós n'és request en la letra de la creença que li trametem. D[ada e]n lo monestir de Poblet, a .VIII. dies del mes de juliol l'[a]ny mil .CCC.XL. sis. *Io(hannes) Exi(mini)*.

*Nicholaus Martini, mandato regio facto
per B(ernardum) de Colle, subthesaurarium.*

432.

1346, agost 23. Monestir de Poblet.

Creença comanada pel rei Pere el Cerimoniós al noble Arnau d'Erill per als consellers de Barcelona, a fi de persuadir-los que presten auxili al príncep de Fortuna (Ramon de Maranges).

ACA, C, reg. 1061, fol. 8v.⁹⁰⁹

Petrus, et cetera. Dilectis et fidelibus consiliariis et probis hominibus Barchinone, salutem, et cetera. Cum nobili et dilecto nostro Arnaldo de Erillo quedam comiserimus vobis oretenus referenda, propterea volumus vosque attente rogamus quatenus dicti nobilis relatibus, velut a nobis procedentibus fidem credu[la]m adhibendo,⁹¹⁰ faciatis super eis taliter prout de vobis confidimus, quod inde vestris utilitatibus simus [c]onexius obligati, quoniam proinde complacebitis nobis valde. Data in monasterio Populeti, decimo kalendas septembris anno Domini .M.°CCC.°[X]L.° sexto (sic). H(ugo), [ca]ncellarius.

*R(aymundus) Meranges, mandato regio f[acto]
per dominum cancellarium.*

Açò és lo que·l senyor rey ha comanat al noble n'Arnau de Erill que, per la creença a ell comanada, diga als consellers e prohòmens de la ciutat de *Barchinona*: que com, a servey de Déu, lo príncep de Fortuna⁹¹¹ entena armar galeas per anar conquerir les illes novellament atrobades, e el senyor rey sia molt per tengut a ell, axí per lo deute que és ab ell de parentiu com per la bonea de la sua persona e per la bona voluntat e amor que és enfre ells, per ço los envia manar e pregar, ab aquella affecció que pot⁹¹² e per l[a] bona esperança que ha en ells, que de totes aquelles coses que·l d[it] príncep haurà ops d'ells e en la dita ciutat li vullan ajudar e esser favorables, endreçadors e ajudadors. E d'açò f[a]ran gran plaer e servey assenyalat al dit senyor rey. *H(ugo), cancellarius.*

Idem.

¶⁹⁰⁹ La mateixa creença és dirigida als jurats de València (*ibid.*, fol. 12v).

¶⁹¹⁰ *adhibendo*, interlineat.

¶⁹¹¹ Lluís de la Cerda, o d'Espanya, nét de l'infant Fernando de la Cerda i comte de Telamont.

Fou nomenat pel papa príncep de Fortuna i de les illes adjacents, és a dir, les Canàries

(TASIS, *La vida del rei En Pere III*, p. 97). ¶⁹¹² *pot*: «per pot».

1347 (Enc. 1346), febrer 1. València.

Capítols de la creença comanada pel rei Pere el Cerimoniós a fra Bartomeu Ferrar i dirigida als oficials de Mallorca, urgint-los l'armament de deu galeres per a la defensa del regne contra els sarraïns (Joan Taulari).

ACA, C, reg. 1378, fols. 173v-175r.

Lo rey d'Aragó.

Con nós nos confiem molt de la feeltat la qual l'amat conseller nostre frare Barthomeu Ferrar, enqueridor dels heretges, moltes vegades ha ab acabament demostrada, havem comeses a eyl algunes coses tocans⁹¹³ conservació de la cosa publica del regne de Mallorques e de la nostra corona, de les quals eyl vos deu fer menció de paraula, per què volem que sobre ço que eyl vos dirà de part de la nostra senyoria vullats donar plenera fe, e en aylò axí afectualment entendre que cuytosament se pusque endreçar e complir, per honor nostra e conservació del dit regne. *Data* en València, lo primer dia de febrer l'any .M.CCC.XLVI. *Exa(ravit) R(odericus).*

Io(hannes) Tau(larii), mandato regio facto per Iac(obum) Rubei, consiliarium et thesaurarium domini regis.

Predicta littera fuit directa Andree de Sancto Iusto, de domo domini regis, civi Maioricarum.

Similes infrascriptis:

Ponç de Çaret, *civi Maioricarum.*
 Huguet Serra, *civi Maioricarum.*
 Berenguer Domènech, *civi Maioricarum.*
 Anthoni de Muntleó, *civi Maioricarum.*
 Iacobo de Canyelles, *civi.*
 G(uillem) Dezcors, *civi Maioricarum.*
 Jacme Riço, *civi Maioricarum.*
 Anthoni Çaliurada, *civi.*
 Francesch Botar, *civi.*
 Nicholau Botar, *civi.*
 Jacme Negre, *civi.*
 Johan Negre, *civi Maioricarum.*
 Loquí Cirere, *civi.*
 Paschal Sa-Anglada, *civi.*
 Nicholau Ça-Anglada, *civi.*
 Bertholomeu Dezbruy, *civi.*
 Arnau Bertran, *civi.*
 P(ere) Bertran, *civi.*

N[i]cholau Cerdà, *civi.*
 P(ere) Rossiyol, *civi.*
 G(uillem) Borraça, *civi.*
 March de Sancta Creu.
 Ramon Pallicer, *civi Maioricarum.*
 Ramon Çafortesa, *civi.*
 Arnau Çafortesa, *civi.*
 Ramon Martí, *civi.*
 Berenguer Celma, *civi.*
 P(ere) R(amon) de Fontanes, *civi.*
 Bernat de Fontanes.
 Steve de Jovals.
 Bonanat Bertran.
 Nichola de Rustico.
 A(rnau) Çaquintana.
 Berenguer Steva.
 Berenguer Sa-Oltzina.

¶ ⁹¹³ *tocans*: «contans».

Hec sunt capitula credentie legationis premissae:

Memorial a frare Berthomeu Ferrar.

Primerament, que con, Déus volent, sia en Maiorqua, parl primerament ab lo governador, certifican-se si lo governador ha enantat o finat ab los jurats que fassen .X. galeas, e que aquelles armen prestament, a offensió del estol del rey del Garp,⁹¹⁴ e per consagüent a salvament del regne, segons que'l senyor rey li ha scrit; e, si la cosa no havié compliment, presentàs, ab lo governador ensemps, als jurats les letres. E, part açò, les altres letres procur diligentment, qui van a persones singulars. E no-res-menys, de paraula enform con lo senyor rey lo[s] prega, axí con aquels en los quals ha singular afecció e confiansa, que deyen endreçar la terra e lo conseyl d'aquella, que i vaçosament fàcan tantas galeas noves que, ab aquelles que han, sien .X., e aquestes prestament deyen armar per salvament del regne, e de la corona e de la fe⁹¹⁵ cathòlica, e specialment per ambargar l'estol del rey del Garb, que no pugue dapnificar lo regne de Mallorches ne les altres marítimes del senyor rey, e de ço, part lo bé e sagurtat que faran a ells matexes, ne faran honor e servey al senyor rey; e altres paraules bones e inductives, segons que la matèria s'o requer. *H(ugo), cancellarius*.

Ítem, que com hajen parlat ab los jurats e ab cascun dells singulars, que ordonen que sobtosament se tenga consell complit, e que sien los hòmens de fora; e en lo consell sien lestes les letres de creença, e puys sia proposat lo feyt. Lo dit missatger se pot fundar, entre les altres rahons, que ja los jurats han tramesas letres sobre aquests affers, demanant les ajudes en què paguen tots comunament, per offensió del demunt dit estol, e per consagüent per defensió del regne de Maiorques. E axí par que, pus ells ho han rquest e lo senyor rey los⁹¹⁶ ho ha atorgat ço que volen, que ells liberalment d[ey]en procehir en lo feyt, majorment car ells saben bé que, per la execució de justícia que'l senyor rey ha feta, ha empanyorades les sues rendes, per la qual cosa ha gran displeer car ells los ha d'açò aemprar.

Ítem, que en cas que'l consell fin bé e segons que deu, que faça i vaçosament spahagar les galeas e l'[ar]mada, per tal con perill ha en la triga, car lo senyor rey fa axí matex daça armar .X. galeas prestament, e depux se armaran totes aquelles que hom porà; e axí matex se faran .XX. galeas noves entre *Barchinona* e València, per manera que, com mester fos, que'l senyor rey hagués compliment de navili per acórrer a les illes.

Ítem, que'l senyor rey ha tramès missatger al rey de Castella que ell deya armar aquelles galeas que puga, e axí matex tramet altre missatger al rey de Portegal⁹¹⁷ per esta rahó matexa, e altre en Sicílie, per aquesta rahó matexa.

Ítem, que'l senyor rey ha manat concili ací en València, mijant fabrer, en què seran tots los reals e tots los nobles e cavallers e viles del regne de València, per fer tot aquell esforç que fer-se puga per dar segurtat a les terres del senyor rey, especialment per les illes; axí matex són citades les cavalleries d'Aragó et les hosts manades, e axí matex, en Cathalunya, són citats los feudaters e cridades hosts, e lo senyor infant en Jacme va en *Barchinona* per dar recapte als affers. Per què pot bé enformar les gens lo dit [m]issatger que estien

¶⁹¹⁴ A primeries d'aquest any es difongueren rumors que el sultà del Marroc preparava vuitanta galeres per a atacar les regions litorals de Castella i de la Corona d'Aragó, que es demostraren sense fonament

(FERRER I MALLOL, *La frontera amb l'Islam...*, pp. 150-151). ¶⁹¹⁵ *fe*: «fen». ¶⁹¹⁶ *los*: «lo». ¶⁹¹⁷ Lectura no segura, però més probable que les habituals *Portogal* o *Portugal*.

en bon cor, que·l senyor rey fa tot son pertreit per obviar lo perill e lo dan de les illes e de les sues terres, e encara de tota Christiandat.

Ítem, que si alre no podia fer lo missatger, que almenys per via de pariatge fossen armades prestament les demunt dites .X. galeas, axí emperò que, de les .XX. mília libras les quals lo regne de Mallorques promès de dar al senyor rey, se pach la part pertanyent al senyor rey en lo dit armament, si tant s'és que·s faça per via de pariatge. *H(ugo), cancellarius.*

434.

1347 (Enc. 1346), febrer 22. València.

Crida sobre usures feta publicar pel rei Pere el Cerimoniós a Barcelona. Davant les protestes dels consellers de la ciutat, que al·leguen lesió de llurs privilegis, el monarca accepta deixar-la sense efecte (Ramon de Maranges).

ACA, C, reg. 1061, fol. 82r-v.

Petrus, et cetera. Dilecto et fidelibus Romeo Figuera, auditori curie nostre legumque doctori, et Bernardo de Petra, scriptori nostro, salutem, et cetera. Recepimus litteram vestram, per quam nobis intimastis qualiter, vigore comissionis per nos vobis facte super facto usurarum, feceratis fieri in civitate Barchinone quandam preconizationem, de qua nobis transumptum misistis estque continentie subsequentis.

Ara ojats què·us mana lo senyor rey: que tot juheu e juhia, sarrahí o sarrahina que tenga o haja tengut de .X. anys a ençà cabal de crestià o crestians a usures, o haja prestats e menats diners d'aquells a usures, o feyts contractes en frau de usura o·n sia stat corredor o missatger, ho deya manifestar als comissaris del senyor rey e del honrat pare en Christ bisbe de *Barchinona*,⁹¹⁸ qui a açò són deputats, dintre spay de .II. mesos comptadors del dia de la present crida avant, e açò sots pena de perdre tot quant han. Ítem, que tot⁹¹⁹ cristià o crestiana⁹²⁰ que haja manlevat de [chr]istians a usures, o haja fets contractes en frau d'usures o·n sia stat corredor o misatger, o per altra manera sàpia que algun crestià o crestiana sien usurers e que hagen prestat de .X. anys a ençà a usures, o fets contractes en frau de usures, ho déjan manifestar dins los dits .II. mesos als dits comissaris, e açò sots pena de perdre del seu propri aytant com puyarà la sort e usura que haurà lexada a manifestar. Significan que a·quells qui contrafaran lo dit senyor rey farà levar la dita pena sens tot[a] mercè.

A qua quidem preconizatione consilarii dicte civitatis, sentientes se gravatos, cum asserant factam fuisse ac redundare in preiudicium ac derogationem privilegiorum ipsius civitatis, per suum syndicum, ad nostr[a]m celsitudinem pro conservatione ipsorum privilegiorum et et[i]am a nostris comissionibus appellarunt; sed, habito postmodum tractatu aliquo super premissis, convenistis quod nos dictam preconizationem quoad dictam civitatem revocare dignaremur, pot[iss]ime (?) cum alias intendatis habere consilium ad dictum negotium peragendum et dicti consilarii affectionem bonam habeant super eo, dum tamen fiat sine preiudicio prelibato, super quo [t]ollendo nobis supplicastis

¶ ⁹¹⁸ Miquel Ricomà (1346-1361). Vid. EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 128 (escriu *Riçoma*).

¶ ⁹¹⁹ Ratllat, quant haja. ¶ ⁹²⁰ crestiana: «crestià».

ut, iuxta tenorem seu formam nobis per vos missam, cartam nostram pro conservatione privilegiorum iamdictorum dicte civitatis fieri mandaretur. Quibus et aliis in dicta littera vestra⁹²¹ contentis recognitis et plenarie intellectis, vobis respondendo significamus quod placet nobis quod ipsa preconizatio viribus careat et effectu, nolentes aut intendentes quod vigore ipsius pene alique per nos seu officiales nostros a quibusvis, quamquam in eis inciderint, leventur seu etiam exhigantur, imo penitus raxentur. Dictam etiam cartam nostram ne fiat preiudicium privilegiis dicte civitatis, prout supplicastis, fieri mandavimus atque tradi, volentes ac vobis mandantes ut predicta observetis et observari etiam faciatis. Data Valentie, .VIII.º kalendas martii anno Domini .M.ºCCC.ºXL.º sexto. H(ugo), cancellarius.

R(aymundus) Meranges, mandato regio facto
per cancellarium.

435.

1347 (Enc. 1346), febrer 26. València.

Cartes de creença i de procuració del rei Pere el Cerimoniós fetes en favor de Ramon de Totzó, cavaller, per tal de requerir el rei del Marroc a firmar la pau, i capítols de la missatgeria (Francesc de Prohome).

ACA, C, reg. 555, fols. 106r-108r.⁹²²

Cit. M. D. LÓPEZ PÉREZ, *La Corona de Aragón y el Magreb en el siglo XIV (1331-1410)*, p. 66, n. 35.

Legatio comissa Raimundo Tòtzoni.

Don Pedro, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al poderós e molt honrat Abelhacén Alí amir amoslemín aben amir amoslemín aben Juceff Abdelhat,⁹²³ rey de Marrocs, de Fez, de Çajalmeça e de Trimicén⁹²⁴ e de les partides del Garp, salut com a rey molt honrat, per lo qual volríem molt de bé e bona ventura. Rey, fem-vos saber que sobre alguns afers tocans nós e vós trametem a vós lo molt amat e feel conseller nostre en R(amon), senyor de Totzó, cavaller e governador de les honrades províncies nostres de Gerona e de Busullú (*sic*), lo qual és plenerament informat de la nostra intenció. Per què, rey, vos pregam que vullats creure e donar plenera fe a les coses sobredites, segons que lo dit conseller nostre vos recomptarà pus largament. Dada en València, a .XXVI. dies de febrer del any de nostre Senyor .M.ºCCC.ºXLVI. H(ugo), cancellarius.

*Franciscus de Prohomine, ex provisione facta
in consilio, presente domino rege.*

Nós, en P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Esguardants que denant la nostra presència, de part del alt rey de Granada, fo tramès Abulfaçén Alí aben Comaxi, alcayt seu, lo qual de part del dit rey de Granada, per si e per l'alt rey de Marrocs, havent special manament e carta del dit rey de Marrocs a les coses dejús scrites tramesa al dit rey de Granada, fermà e mès pau ab nós e nostres gents per los dits reys e gents sues, segons qu'és ordenat e scrit pus largament en una carta publica, entre nós e lo dit missatger sobre

¶ ⁹²¹ *vestra*: «nostra». ¶ ⁹²² Segueixen altres documents sobre el mateix assumpte. ¶ ⁹²³ Abu-l-Hassan, sultà marinida (1331-1351); va confirmar la pau

l'abril següent (M. D. LÓPEZ PÉREZ, *La Corona de Aragón y el Magreb...*, pp. 66-67). ¶ ⁹²⁴ *Trimicén*: «Trrimicén».

açò feta e closa en lo nostre castell de Perpenyà divenres a .XXV. dies de febrer del any de nostre Senyor .M.CCC.XLIII., per mà e en poder del feel secretari nostre en Ramon Sicard, per auctoritat real notari publich per tota la terra e senyoria nostra; e jassia que'l dit rey de Marrocs, ab altra carta sua de sa mà signada, haja fermada, loada e aprovada la dita pau e carta feta entre nós e lo dit Albuffacén, missatger, e les coses en la dita carta con[t]engudes, emperò novellament tramès a nós lo dit rey de Marrocs una letra ab n'Arnau de Quadres, mercader e sotsmes nostre, e per les paraules contengudes en la dita letra aparega que lo dit rey de Marrocs pos e meta alcun dubte en la dita pau, e axí pertanga a la nostra real providència saber de cert la voluntat e propòsit del dit rey de Marrocs abans que neguns scàndals o dampnages poguessen entervenir entre les gens e sotsmeses de nostres terres e senyoria e les gens e sotsmeses de les terres e senyoria sues, majorment com, si ell posa e met alcun dubte en la dita pau, les dites gens nostres podrien rebre dampnatge fiant-se o stant en fe de la dita pau. Per ço, confiants de la leytat, saviea e indústria de vós, amat e feel conseller nostre en Ramon, senyor de Totzó, cavaller e governador de les províncies nostres de Girona e de Bisuldú, ab aquesta carta fem, constituïm e ordenam vós, dit en Ramon, senyor de Totzó, special procurador e missatger nostre a requerir lo dit rey de Marrocs que ell declar e diga sa voluntat e son propòsit d'açò que entén en la dita pau e si entén esser en aquella, e d'açò qu'ell declararà o dirà fer e reebre carta o cartes sues a açò covenints; e, sobre açò, fermar la dita pau per part nostra e en persona nostra e, si mester serà o covenrà, fermar e jurar en nostra ànima e per nós en aquella forma e manera que'l dit rey de Marrocs aquella fermarà e jurarà segons sa ley; e, sobre açò, fer aquelles segurtats, cauteles, obligacions e cartes que necessàries seran, tota vegada en aquella fundant e no mudant la forma e tenor de la dita pau ja fermada ab lo dit missatger, prometens en bona fe haver ferm e agradable tot ço que vós, dit procurador nostre, sobre les coses damunt dites farets e convenrets. En testimoni de la qual cosa la present carta fer faem e ab lo segell de la nostra majestat segellar. Dada en València, a .XXVI. de febrer en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVI. *H(ugo), cancellarius.*

*Franciscus de Prohomine, ex provisione facta
in consilio, presente domino rege.*

Capitula dicte legationis.

Legació comenada per lo seynor rey al honrrat en Ramon, seynor de Totzó, cavaller e special conseller seu, e governador de las nobles províncias de Geronès e de Bisuldú.

Primerament, après feta deguda salutació, diga lo dit missager al dit rey de Marrocs que l'alt rey de Granada tramès ara ha dos ayns al seynor rey lo seu alcayt Abulfacén Alí abin Comixa, ab una carta de creença, e ab altra del dit rey de Marrochs per la qual comenava al dit rey de Granada pod[e]r de fermar pau ab lo seynor rey, la qual comença en christianisch (*sic*) «Del servo de Deus, *et cetera*», et la carta de creença comença «Sàpi-an tots, *et cetera*»; per virtut de la qual letra e creença lo dit alcayt pregà lo seynor rey, de part del dit rey de Granada, que él volgués haver ferma pau ab lo rey de Marrochs. Et lo seynor rey, veén que la pau era profitosa als sotsmeses de cascuna de les parts e per amor del dit rey de Granada, qui sobre açò molt instantment lo pregava, lo dit seynor rey consentí a la dita pau ab carta publica, la qual comença en cristianesch «En nom de Déu, *et cetera*». En la qual carta, entre les altres coses, lo dit alcayt, per manament del dit rey de

Granada en nom seu propi, e encara en nom del dit rey de Marrochs, del qual lo dit rey de Granada havia poder, promès al seynor rey que, ans de la festa de sent Johan del mes de juyn lavors primervinent, los dits reys de Marrochs e de Granada confirmarien l[a] dita pau, e ab sos missagers specials haurien trameses al seynor rey lurs cartes ab segells pendents. *H(u)go, cancellarius.*

Enaprés, com a la dita festa de sent Johan per los dits reys la dita confirmació de pau no fos estada tramesa al senyor rey, après, en la fi del mes d'agost lavors següent, vench denant lo senyor rey Abuçach Abraem Sogòvia, missatger del dit rey de Granada, lo qual de part del dit rey de Granada aportà una letra al senyor rey, en la qual lo dit rey de Granada escusà com la dita confirmació era estat tant tardada, dient que açò s'era esdevengut per la malaltia del dit alcayt, lo qual devia esser anat al dit rey de Marrochs; lo qual, per la dita malaltia, no era pogut passar al dit rey de Marrochs. E aportà lo dit Abuçach al senyor rey una carta publica en algaravia, lo translat de la qual comença en christianesch «*En el nombre de Dios poderoso e misericordioso, et cetera*», e fon feta «*viernes .XV. días andados del mes de Çaffar del anyo de .DCC.XLVI. de la natividat de Mahomet*»; per la qual carta appar clarament que'l dit rey de Marrochs confirmà la dita pau, segons que en la carta de la dita pau és pus largament contengut. E'l senyor rey, veent la dita confirmació feta per lo dit rey de Marrochs, per honor e per amistat del dit rey de Granada, qui sobre açò molt instava, no contrastant lo passament del dit temps a açò assignat, confirmà e ratificà la dita pau, e aquella notificà e féu cridar per tots los seus regnes e terres, segons que açò és pus largament contengut en una letra responsiva feta per lo senyor rey, al dit rey de Granada tramesa, la qual comença «*Al molt noble, et cetera*».

Ara de poc de temps ha a ençà, lo senyor rey ha reebuda una letra del dit rey de Marrochs tramesa per n'Arnau de Quadres, mercader de Mallorques, per la qual sembla que'l dit rey de Marrochs no tinga la dita pau per ferma, segons que en la dita letra pus largament appar, e specialment en ço que en la dita letra és contengut que'l rey de Granada li ha fet saber que ell havia tramès lo seu missatger al senyor rey e que no havia res acabat, e que hi trametia altra vegada; e que, si lo senyor rey complia les coses que'l dit rey de Granada demanava, que aquella ora seria lo parlament dels dampnatges donats als sotsmeses del senyor rey e dels dits reys, mes que si era volentat del senyor rey de fermar la dita pau sens mijaner, que'l senyor rey tramesés dels honrats de les sues gens al dit rey de Marrochs, a les paraules dels⁹²⁵ quals él pogués haver fe.

Per què com lo senyor rey, per les coses damunt dites, entesés ab lo dit rey de Marrochs haver ferma pau, e veja per la letra damunt dita que'l dit rey de Marrochs en aquela dupla, per ço lo senyor rey tramet a ell lo cavaller honrat e special conseyller seu, del qual ell molt fia, en Ramon, senyor de Totzó, governador de las nobblas províncias de Geronès e de Bisuldú, per reduyr a memòria totes les coses damunt dites al dit rey de Marrochs, preguant e requerent a ell que, totes les coses damunt dites vistes e hoïdes, per lo dit missatger vuylla certifica[r] lo senyor rey si ell la pau damunt dita ha per ferma ho no, con lo senyor rey, axí com a príncep qui molt prea e ama, e ama sa fe e sa paraula, la qual él e sos predecessós tots temps han acostumada de servir e tenir a totes maneres de gentes, no daria dan ni sostendria que los⁹²⁶ sotsmeses seus donassen dan al dit rey de Marrochs ne a

¶ ⁹²⁵ dels: «de les». ¶ ⁹²⁶ los: «les».

sos sotsmeses tro sabés que·l dit rey de Marrochs no tengués la dita pau per ferma; e pensa que·l dit rey de Marrochs, axí com a alt príncep, en sa ley fa e deja fer en senblant cas. Per què senbla al senyor rey que sia expedient a cascuna de les parts de saber què entenen de la dita pau.

Et sia menbrant lo dit missatger que, en cas que la pau se ferm, prech lo dit rey de Marrochs curosament, de part del dit senyor rey, que vuylla absolve e trametre a ell los catius christians de les terres del senyor rey d'Aragó qui són preses en poder del dit rey de Marrochs, e li digua que·l senyor rey, havén confiança en la pau e en la bona amor que ara és renovelada enfre ells, e confian que ell ne complirà los seus prechs, lo'n tramet molt preguar, e que açò li grahirà molt, e conexerà la bona amor e [la] bona voluntat que ell li ha, e encara serà grant reformació de les voluntats dels sotsmeses de cascú. E en açò faça sa punya lo dit missatger, e haja tots aquells catius que aver puxa.

Sia encara membrant lo dit misatger que, en cas que la pau se ferm, parle del fet d'en A(rnau) de Quadres e dels altres mercaders de Mayllorques, segons que per lo dit n'Arnau⁹²⁷ ne serà per scrit o en altra manera pus larguament informat. *H(ugo), cancellarius.*

436.

1347 (Enc. 1346), març 16. València.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós al procurador dels comtats del Rosselló i de Cerdanya i al mestre de les obres del Real de València, que facen tallar una pedra a Vilafranca de Conflent per al dintell de la capella del susdit palau (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1061, fol. 92r.

Cit. (s. ref.) A. ZARAGOZÁ CATALÁN, «Arquitecturas del gótico mediterráneo», *Una arquitectura gótica mediterránea*, 2 vols., València, Generalitat, 2003, I, p. 159.

En Pere, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Als feels nostres en Michel Amarell, procurador de les rendes e drets nostres dels comtats de Rosselló e de Cerdanya, e a·n Ponç Tixidor, maestre de la obra del Reyal nostre de València, salut, *et cetera*. Fem-vos saber que nós havem acordat que·l portal de la capella que entenem a fer en lo dit Real sia quayrat, per què volem e·us manam que en la padrera de Vilafrancha de Conflent tallets o faç[ats] tallar una tal e tan gran pedrer[a] per lindar que puga bastar al dit portal, lo qual almenys volem que hage deu palms de tou. E en açò volem que hajats tal diligència que per açò puga esser haüda una gran e bella pedra com pus bella haver-se puga. *Data* en València, a .XVI. dies anats del mes de març en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVI. *Vidit Iaspertus.*

Dominus rex mandavit Matheo Ad[riani].

437.

1347 (Enc. 1346), març 16. València.

El rei Pere el Cerimoniós als prohoms de la ciutat d'Elna, amb paraules d'agraïment per la seua lleialtat a la monarquia (sense escrivè).

ACA, C, reg. 1061, fol. 93v.

¶ ⁹²⁷ n'Arnau: «n'Ar. A.».

Legatio comissa Iazperto de Tregurano et Iohanni Taularii, scriptori.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber, prohòmens molt amats e feels nostres, que tots temps havem haüda confiansa de la leyltat e bona afecció que antigament agués e havets al nostre casal d'Aragó, mes ara los affers dels quals lo feel scrivà nostre en Johan Taulari nos ha feta relació de part vostra, axí de paraula com per scriptura, nos donen bé a conèxer que la nostra honor amats axí com la vostra, la qual cosa prenem en tan gran grat e n'avem tant de plaser e u graham tant a cascun de vosaltres que lonch seria per scri[u]re; certificans-vos e prometens en nostra bona fe reyal que nós na serem bé conaxens, e ntre les altres coses que, donat acabament en los affers, és entenció nostra de ennobleyr e millorar la ciutat d'Elne, e de donar-hi priviletges, immunitats⁹²⁸ e franqueses, e encare, sentén la dolsor de la leyltat vostra, da fer aquí sovén habitació e personal residència, perquè la dita ciutat se pusca multiplicar en tot bé e us puscam⁹²⁹ donar a entendre que conaxem la leyltat e bona afecció que havets a nosaltres. E en açò havem gran cor, segons que l'amat en Jaspert de Tregurà, conseller e promovedor nostre, e l' dit Johan Taulari, los quals aquí trametem per donar compliment en los affers, vos diran de paraula, als quals vullats donar planera fe en ço que us diran de part nostra. *Data* en València, divenres a .XVI. jorns de març l'any .M.CCC.XLVI. *Exa(ravit) R(oderic)us.*

Vicecancellarius mesit (sic) expediendam.

Predicta littera fuit directa dilectis et fidelibus nostris probis hominibus civitatis Elne.

30 d'abril 1347, València.

Mort de la reina Maria de Navarra, primera muller del rei Pere el Cerimoniós.

438.

1347, agost 2. Lleida.

El rei Pere el Cerimoniós al governador del Rosselló, responent a una que n'ha rebut, en què aconsellava al monarca extremar la seua seguretat. Li fa saber que Jaume de Mallorca prepara la invasió de Cerdanya (sense escrivè).

ACA, C, reg. 1061, fol. 159r.

Lo rey d'Aragó.

Reebuda vostra letra, en la qual era enclosa una altra letra a vós tramesa per una espia, per la qual nos supplicàvets que nós deguéssim guardar nostra persona, e encara nos notificàvets les justícies per vós fetes en lo loch de Vilafrancha, loan la vostra bona voluntat e diligència vos responem que, si a Déu plau, per lo qual vivim e regnam, nós haurem bona guarda de nostra persona, e havem fe en nostre senyor Déu, qui de molts perills nos ha volgut delliurar, en mà del qual metem nostra guarda e nostres affers, que alcun

¶ ⁹²⁸ *immunitats*: «imunitats». ¶ ⁹²⁹ *puscam*: «puscan».

enemich en nós a si no porà profitar alcuna cosa. Encara més, vos fem saber que havem reebudes letres del noble e amat e feels nostres n'Arnau de Saga, veguer de Cerdanya, e dels cònsols e prohòmens de la vila de Puigcerdà que han haüdes certes noves per espies que l'alt en Jacme de Montpes[ler]⁹³⁰ fa ajust de hòmens a cavall e de peu per entrar en lo comptat de Cerdanya e dar dampnatg[e] si porà en aquell, per la qual raó pregam e en altra manera havem scrit a ricshòmens e cavallers de Cathalunya que s'aparellen d'anar en defensió de la terra tota vegada que mester serà, e havem fetes altres bones provisions necessàries a açò. Volents e a vós manants que, segons que bé havets acostumat, hajats diligència en la guarda segura dels comtats a vós c[o]manats, e'ns façats sovín saber ço que d'aquestes coses vos serà notificat; e fets tenir sobre açò bones e feels espies. *Data* en Leyda, a .II. dies anats del mes d'agost en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVII. *Exa(ravit) R(oderic)us.*

Vicecancellarius misit expediendam.

Dirigitur gubernatori Rossilionis.

439.

1347, agost 21. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós als seus fidels del regne de València, prometent-los que no firmarà mai els privilegis que els revoltats de la Unió del país li exigeixen (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1061, fol. 167v.

Lo rey d'Aragó.

Reebuda havem vostra letra, per la qual nos supplicàvets que, con los de la ciutat de València e altres qui entre si se diu haver feta unió⁴³¹ entenen a tramatre lus missatgers a nós ací a Çaragoça, que'ls atorguem e'ls confermem algunes coses que, si's sabien, serien gran perjudici d'aquells qui, guardan a la nostra honor e estan per aquella, no han volgut fermar en la dita unió, ans han per nostre servey feta fraternitat entre si per defendre's dels esforços dels damunt dits e menaces d'aquells, no'n deguéssim⁹³² a aquells alguna cosa atorgar de les damunt dites, com vós entenats a nós trametre missatgers vostres qui'ns informaran a ple de les coses sobredites. La qual letra e les coses en aquella contengudes e a nós supplicades bé enteses, vos responem que no dubtets ni'us cal dubtar que nós atorguem a la ciutat de València ne als altres qui's dien haver feta unió algunes coses e tals que en perjudici vostre e dels altres qui a servey nostre han feta la dita fraternitat se puga en alguna manera redundar, sinó axí con justícia e rahó o requerran, ans havem⁹³³ per

¶ ⁹³⁰ Com és sabut, el rei Pere, després de la deposició de Jaume III de Mallorca i l'annexió del regne, li dóna el nom de Jaume de Montpeller, ciutat que va continuar sota el seu domini. ¶ ⁹³¹ La ciutat de València havia constituït la Unió en un parlament celebrat l'1 de juny anterior, per tal d'exigir a la corona la rectificació de la seua política autoritària. S'hi adherí una gran part del regne, però la majoria de la noblesa, encapçalada pel governador, Pere de Xèrica, i el seu ger-

mà Alfons Roger de Lloria, i algunes viles reials, singularment Xàtiva, romangueren fidels al rei, formant una Fraternitat promonàrquica. *Vid.* M. RODRIGO LIZONDO, «La Unión valenciana y sus protagonistas», *Ligarzas* 7 (València, 1975) 133-166; *ID.*, *La Unión de Valencia (1347-1348). Una revuelta ciudadana contra el autoritarismo real*, 2 vols., tesi doctoral inèd. (Universitat de València, 1987). ¶ ⁹³² *deguéssim*: «deguessen». ¶ ⁹³³ *havem*: «haurets».

agradables e acceptables les coses sobre los damunt dits affers per vós fetes, entenén vós e·ls altres de la dita fraternitat en son loch e en son temps de les coses per vós e·ls damunt dits de la fraternitat bé e lealment fetes proseguir de gràcies e de favors, axí com aquells qui ho merexets bé. Emperò, com certes coses s'agen a fer en aquestes corts d'Aragó, seria cosa molt expedient, per contrastar a aquelles coses que per l[o]s missatgers de la congregació de València en aquesta cort seran proposades e demanades, que trametéssets vostres missatgers e dels prelats, barons e altres de la dita fraternitat; per què·us notificam que la tramissió dels dits missatgers serà a nós fort agradable, e seria cosa neccessària que·s faés sens tardança, com los missatgers de la dita ciutat hic degen esser en breu, e la cort que·s celebra per nós als aragonesos sia ja començada. *Data en Çaragoça, a .XXI. dia (sic) anats del mes d'agost en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVII. Exa(ravit) R(oderic)us.*

Matheus Adriani, ex provisione facta per vicecancellarium.

Dicta littera fuit missa nobilibus⁹³⁴ Petro, domino Exeric[e], et R[o]gerio de Lo[r]ja, et universis militibus et generosis [re]gni Valentie ultra r[i]vum Xucaris.

[Simi]lis fuit m[i]ssa [dilectis] et f[ide]libus iuratis et probis hominibus civitatis Xative. Da[ta] ut supra]. Idem.

18 de novembre 1347, Barcelona. Casament del rei Pere amb Elionor de Portugal.

19 de novembre 1347, a mitja nit, Barcelona. Mor l'infant Jaume, comte d'Urgell.

440.

1348, setembre 2. Saragossa.

Comissió feta pel rei Pere el Cerimoniós al comte de Terranova d'establir el seu castell del Puig de Santa Maria, per tal que no puguén ocupar-lo els unionistes de València (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1462, fol. 158r.

En Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al noble e amat conseller nostre en Nicholau de Jamvilla, comte de Terranova,⁹³⁵ salut e dilecció. Com per rahó d'alguns affers que entenem a fer en les parts del regne de València, a nós sia neccessària cosa que alguns castells del dit regne sien establits e guardats diligentment, per tal que la ciutat de València ne alguna persona no·ls poguessen ocupar e establir per dar-nos contrast e dampnatge als dits affers, e entre·llos altres castells sia a nós necessari que·l vostre castell del Puig sia establert e guardat diligentment per nom nostre per la rahó dessus dita, per ço vos dehim e·us manam que façats secretament stablir e guardar diligentment lo dit castell del Puig, en manera que la dita ciutat de València ne altra persona no·l pusqua furtrar ne haver en son poder, per ço que no·l pusquen establir ne d'aquell donar dampnatge als dits affers. En altra manera, significam-vos que donariem o dar fariem tot dampnatge que dar pogués-

¶ ⁹³⁴ *nobilibus*, interlineat. ¶ ⁹³⁵ Nicolau de Janvila (Joinville), comte de Terranova, era senyor del Puig de Santa Maria,

com a hereu de la seua difunta muller Margarida de Lloria; pertangué al bàndol reial durant la guerra de la Unió.

sem al dit loch del Puig e al castell d'aquell, e sobre açò fariem ço que fer-hi deguéssim per justícia. Dada en Saragoça, a .II. dies del mes de setembre del any de nostre Senyor mil .CCC.XLVIII. *Visa*.

Iacobus Conessa, ex provisione facta in consilio.

441.

1348, setembre 8. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós a Elvira Peres de Luna, vídua de Blasco Maça, manant que no reta el seu castell de Vilamarxant als unionistes de València (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1062, fol. 67r-v.

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. A la noble dona Elvira Pérez de Luna, muller çenrere del noble don Blasco Maça, salut e dilecció. Vostra letra havem rebuda e, entès ço que s'i contenia, graham-vos molt ço que'ns havets fet saber e la bona e vertadera affecció la qual havets al nostre serví e a zelar la honor de nostra corona, axí com tots temps havets fet. On volem e manam expresament que vós lo castell e villa de Vilamerxant no retats als de València ni a altres de la liga la qual ells apellen Unió, ans fets ben guardar e establir los dits castell e villa, de guisa que no puxen esser a mà dels damunt dits ni a desserví nostre, car nós trametem ja companya d'òmens a cavall e de peu a aquexes parts, tal e en tal nombre que la dita liga no haurà poder ni a[v]inentea de donar dampnatge a vós ne als altres qui, axí com a feels e leyls vassals nostres, segueixen e han seguit lo nostre voler, e zelen la nostra honor e han estat e estan per la veritat. E nós, axí mateix, celebrades les corts generals als aragoneses, les quals comencen huy, e en les quals se ordonarà que totes unions d'Aragó, antigues e novelles, e la col·ligació feta ab los de València sien a per tots temps desfetes e delides, personalment irem, Déu volent, envers lo regne de València e, mijançan la ajuda de nostre Senyor, qui persegueix lo nostre bon dret, reduhirem tot lo dit regne al nostre voler e metrem aquell en pau e en justícia. Dada en Çaragoça, diluns a .VIII. dies del mes de setiembre (*sic*) del any de nostro Senyor .M.CCC.XLVIII. *Visa (Bernardus)*.

Iacobus Conesa, mandato regio facto per Berengarium de Codinachs, magistrum rationalem, consiliarium.

30 d'octubre 1348, Xèrica.
Mor la reina Elionor de Portugal.

442.

1348, novembre 5. Sogorb.

Crida feta pel rei Pere el Cerimoniós als homes de Nules i altres poblacions, manant convocar les hosts i concentrar-les a Morvedre, des d'on es proposa marxar contra els unionistes de València (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1497, fol. 106r.

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels nostres lo batle, justícia, jurats e pròmens del loch de Nules, salut e gràcia. Com nós personalment façam e entenam a fer poderosament exeqüció contra nostres rebel·les, e per aquesta rahó hajam mester les hosts del dit loch, per ço a vós e a cascun de vós pregam e requerim, per la naturalea e feeltat que tenguts nos sots, que encontinent, sens tota triga, vingats, ost feta, ab cavalls, armes, exades, destrals, pichs, pales, perpalls,⁹³⁶ foços (*sic*) e altres linatges d'armes, e pa a .IIII. meses, al loch de Murvedre, en lo qual nós fem ajustar les hosts de nostra terra per aquesta rahó. E açò per res no mudets ne alonguets, si la honor de nostra corona amats e la vostra feeltat volets il·lesa servir. Significan-vos que semblantment són ab nós⁹³⁷ en aquesta exeqüció tots los nobles, cavallers e persones generosos (*sic*) e lurs hòmens, e de les ordes de nostra terra, a les libertats, priviletges e franquees dels⁹³⁸ quals per aquesta rahó no volem ne entenem que sia fet negun perjudici, ans romanguen en lur fermetat⁹³⁹ e valor. *Data* en Sogorb, a .V. dies de noembre del any de nostre Senyor .M.CCC.XLVIII. *Subscripsit A(maldus)*.

*Iacobus Conesa, mandato, et cetera, facto per
Berengarium de Codinachs, magistrum rationalem et consiliarium.*

Similes fuerunt [misse],⁹⁴⁰ verbis competenter mutatis, infrascriptis, videlicet:

Als justícia, jurats e pròmens de Xilses.

Als justícia, jurats e prohòmens d'Almaçora.

Als justícia, jurats e prohòmens del loch de Cabanyes.

Als justícia, jurats e prohòmens de Torreblanca.

Als justícia, jurats e prohòmens de Albalat.

Als justícia, jurats e prohòmens de Miravet.

Als justícia, jurats e prohòmens de Bechín.

Als batle, jurats e prohòmens de la val d'Uxó.

443.

1348, novembre 13. Sogorb.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós al jutge, alcaldes, jurats i prohoms de Terol i les seues aldees d'enviar les milícies de la ciutat en l'exeqüció contra la Unió de València (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1497, fol. 111r.

En P(ere), *et cetera*. Als amats e feels nostres lo *juhez*, *alcaldes*, jurats e pròmens de la ciutat de Therol e de ses aldeas, salut e dilecció. Bé creem que us membre que ns prometés, com érem aquí presents, que en los affers de la exeqüció de València vendríets tots e sengles, host feta, per esser en nostre serví en la execució dessus dita; e sobre açò vos havem scrit moltes vegades, e manat que vingats en lo dit serví totes les hosts de la ciutat e de las aldeas, et sots sperança de vosaltres nós havem manades e appellades totes les hosts

¶⁹³⁶ *perpalls*: «ppalls». ¶⁹³⁷ *són ab nós*, repetit a l'orig. ¶⁹³⁸ *dels*: «de les».

¶⁹³⁹ *fermetat*: «fer fermetat». ¶⁹⁴⁰ *misse*, manca.

de nostra terra, e no speram sinó la vostra venguda. Per què spressament e de certa sciència vos deïm e·us manam, per lo deute de feultat e de naturalea que·ns⁹⁴¹ sots tenguts, e sots pena de la alfonçadera,⁹⁴² que encontinent, vista la present, ab veu d'apellit e campanes repicades vingats tots e sengles, host feta, a la nostra presència per servir-nos en la dita exequció, signifcan-vos que les companyes que havets trameses a sou nós les ne gitam de present, ne volem ne querim que d'aquí a avant sien en sou. E axí en tot cas cuytats vostra venguda, e per res no triguets, axí con la honor de nostra corona amats e desigats. Dada en Sogorb, a .XIII. dies de noembre del any de nostre Senyor .M.CCC.XL.ºVIII. Manam que tothom que armes puxa portar vinga en la dita host. *Data ut supra. Rex P(etrus).*

Iacobus Conesa, mandato domini regis.

444.

1348, novembre 18. Sogorb.

El rei Pere el Cerimoniós als jurats de Xàtiva, requerint que aporten la host a la lluita contra la Unió sense al·legar-hi excusa, ensems amb les altres viles del sud del Xúquer (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1497, fols. 119v-120v.

En P(ere), *et cetera*. Als feels nostres los jurats e pròmens de la ciutat⁹⁴³ de Xàtiva, salut e gràcia. Vostra letra havem reebuda e, entès ço que s'i contenia, plau-nos ço que havets fet sobre'ls afers dels .XVIII. hòmens a cavall de Castella, e volem que fàçats per semblant manera de tots altres que·n vinguessen, e que ho fàçats tenir aprop, que no·n puxen passar sens sabuda vostra; e com nós sapiam que·ls dits .XVIII. hòmens a cavall qui ab rehenes havets lexats anar si[e]n en [nostr]e serví, nós vos ho farem saber. Quant és a les altres coses contengudes en la dita vostra letra, aytant com toquen la excusa que fets de la ost, vos responem que, no sens dolor de cor e sens gran desplaer, sòm sobi[r]anament marvellats de vós e de vostra excusa que fets, la qual no ha loch, ne la reebem ne la acceptam, ne vosaltres, si bé esguardats e pensats la tan gran necessitat nostra, e vostra e de tots los altres nostres leyls servidors, neguna excusa no devets ne podets metre sens gran rubor en aquests affers, car nós, per esquivar a nostres gents treballs, messions e dampnatges molts e diverses que soferen en persones e en béns, per aquests afers volem aventurar e metre nostra persona, ço és, que personalment e ab tot nostre poder entrem a València, per revocar-los de lur malvat propòsit e per donar-los a entendre la via de la veritat. E sabets que en aquest punt està tot lo fet nostre e vostre. E, reduïts los afers de València a bon estament, tots los altres treballs e les enamistats que vosaltres al·legats cessaran, ne·us cal metre dupte d'enemichs que feessen⁹⁴⁴ ne poguessen fer ofensa a la ciutat de Xàtiva ni a aquells qui romandran, car, en cas que fer-ho volguessen, nós e vós són certs, e vós ho tenits axí per ferm, que sol fombres e infants ho defendrien poderosament. E sabets que a vós entre'ls altres nostres servidors va més en aquest fet e és de major neccessitat que ha-

¶ ⁹⁴¹ *que·ns*: «que·us». ¶ ⁹⁴² *e sots pena de la alfonçadera*, interlineat. ¶ ⁹⁴³ *ciutat*: «ciuta». La vila de Xàtiva fou elevada llavors al rang de ciutat per la seua fidelitat a la causa del rei (*vid.* Francisco DIAGO, *Apuntamientos reco-*

gidos por el P. M. Fr. Francisco Diago, O. P., para continuar los Anales del Reyno de Valencia desde el rey Pedro III hasta Felipe II, ed. de J. M. Garganta, O. P., 2 vols., València, 1936-1942, I, p. 37). ¶ ⁹⁴⁴ *feessen*: «feéssem».

jen fi⁹⁴⁵ que a neguns altres; e aquells a qui tant no·y va són e volen e esforcen aytant com poden esser ab nós en aquesta execució, sens alguna excusa que no han feta ni fan. E axí, reduhits e pensats en vostre cor si·us és legut ne honest de scusar-vos, ne si alguna excusa és bastant de tornar-vos atràs en loch que nós personalment siam e vullam⁹⁴⁶ esser, e·ns speram⁹⁴⁷ a combatre contra aquells qui, postposada e oblidada naturalea e feeltat, volen e entenen exir a nós en camp. Per què, sots deute d'aquella vera naturalea⁹⁴⁸ e feeltat que tenguts nos sots, vos dehim, manam, requerim e amonestam aytant com pus espressament e ab aquella major afecció que podem que, pensant les coses damunt dites e reduhín-les⁹⁴⁹ en vostres penses, vingats encontinent tots aytants com armes puxats portar de dia e de nit, no esperant pare a fill ne fill a pare, per ajudar, socórrer, defendre e guardar la nostra persona, qui, axí com damunt és dit, personalment esperam de combatre'ns ab los dits rebel·les. E requerits e sollicitats que vinguen ab vós ensemps, per guarda vostra e lur, les osts d'Ontinyén, Bocayrén, Biar, Castalla, Penàguila, Sexona, Muntesa, Canals, Ibi, Tibi, tota la vall d'Albayda, Lutzén, vall d'Alfândach, e lo procurador del comte de Terranova [e] tot[e]s les osts dels lochs del dit comte, als quals ell n'ha escrit fort espresament, e axí matex totes les osts dels lochs del noble en P(ere) Maça, qui axí matex n'an manament, e totes les altres osts dels lochs d'aquexes procuradors (*sic*), segons que per altres letres nostres vos havem fet saber. E significats vostra venguda al noble don Pedro de Xèricha, qui ha haüt manament nostre que·us do guia del riu de Xúquer ençà. E en açò no metats d'aquí avant negun dupte, nenguna dilació, excusació ne triga d'un dia ne d'una hora, axí com bé sabem que amats la honor de nostra corona, e si lo vostre profit e honor amats, car cové que nós en aquest fet siam tant poderosos de companyas d'òmens a cavall e de peu, de guisa que breument puxam menar, axí com farem, Déu volent, a bona fi aquestes aferes. Dada en Sogorb, a .XVIII. dias del mes de noembre del any de nostre Senyor .M.CCC.XLVIII. *Exa(ravit) R(oderic)us*.

Iacobus Conesa, mandato regio facto in consilio.

445.

1348, novembre 21. Sogorb.

El rei Pere el Cerimoniós als jurats i prohoms de Morvedre. Els insta a resistir les pressions dels unionistes de València, amb grans amenaces si no obeeixen les ordres reials (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1062, fol. 134r-v (antic).

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels nostres justícia, jurats e pròmens de la villa de Murvedre, salut e gràcia. Vista havem una letra a vós tramesa per aquells qui's diu (*sic*) conservadors de la iniqua e malvada confederació que's appella Unió, en la qual, entre les altres [coses],⁹⁵⁰ és contengut que aquelles companyes les quals lo noble e amat conseller nostre en Pedro, senyor de Exèrica, havia lexades en la dita vila per guarda e tuïció de aquella, preséssets, e aquelles presses,⁹⁵¹ remesséssets a ells a la ciutat de València.

¶ ⁹⁴⁵ fi: «si». ¶ ⁹⁴⁶ siam e vullam: «sían e vúllan». ¶ ⁹⁴⁷ speram: «spéran».
¶ ⁹⁴⁸ naturalea: «naturala». ¶ ⁹⁴⁹ reduhín: «reduhim». ¶ ⁹⁵⁰ coses, manca. ¶ ⁹⁵¹ presses: «pressets».

La qual letra e les coses en aquella contengudes [bé] enteses, vos manam e·us deïm que en la resposta faedora per vós als damunt dits r[e]sponats que a vós és stat per nós manat expressament, axí con a feels e naturals vassalls nostres, sots la pena de la feultat e naturalea en les quals a nós sots tenguts, que deguéssets estar per nostro servey e per la honor de nostra real corona, e obeyr a nostres manamens e recullir aquells qui nós hi trametriem per guarda de la vila damunt dita; e, axí, que ço que havets fet havets fet obeïn a nós axí com a senyor vostre natural, axí con ne sots tenguts per fe e per naturalea, axí com a leals vassalls e naturals nostres, e farets en les dites coses ço que per justícia e rahó e naturalea e fe sots tenguts, majorment com lo senyor rey d'Aragó sia tam poderós de gens a cavall e de peu, e les hosts d'Aragó que vénen poderosament, que, si'l contrari fahíets, seriets tots talats, cremats, afogats e destruÿts per tostemps. Dada en la ciutat de Sogorb, a .XXI. del mes de noembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVIII. *Exa(ravit) R(oderic)us.*

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

446.

1348, novembre 27. Sogorb.

Circular del rei Pere el Cerimoniós als habitants del regne de València desmentint la falsa notícia de la seua mort, i fent saber que es prepara per a castigar els rebels de la Unió (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1062, fols. 140v-141r.

En P(ere), *et cetera*. Als feeles nostros tots e sengles sotmeses nostres, axí christians com sarraïns, del regne de València als quals les presents pervendran, salut e gràcia. Fem-vos saber que havem entès que alguns malvats rebel·les nostres, los quals, posada a part la naturalea e feultat en la qual són a nós tenguts, induïts per esperit d'iniquitat e de malea, s'esforcen de dir e affermar publicament que nós són passats d'esta vida, e açò a fin que vós e·ls altres qui tenen per nostra honor e zelen per aquella, conservan lur lealtat, puguen pervertir a lur mal e dampnat enteniment; per la qu[al] cosa vos fem saber que nós, per la misericòrdia de Déu, són en vida corporal, e ajustam nostres hosts e companyes de cavall e de peu per proceyr fortment e rigorosa contra·ls de la ciutat de València e·ls adherents a aquells rebels nostres, dels quals,⁹⁵² sens tot dubte, ix tota la malícia damunt dita, e per baxar lo lur⁹⁵³ foll e malvat ergull ab la ajuda de Déu e·sforç de nostres leals vasalls e sotmeses. Per què·us dehim e·us manam que encontinent, vista la present, hosts fetes e campanes repicades, vingats a nós sens tandança per la dita rahó, car nós, qui per la malvestat dels damunt dits entenem éls punir segons la qualitat de tan greu crim a la voluntat de Déu, prosequirem los nostres leals servidors de gràcias e de favors. E partirem, si a Déu plau, demà, que serà dissabte, de Sogorb per la dita rahó per anar ves la vila de Murvedre. *Data* en Sogorb, .XXVII. dies anats del mes de noembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVIII. *Subscripsit A(rnaldus). Rex P(etrus).*

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

¶⁹⁵² *quals*: «quils». ¶⁹⁵³ *lur*: «fur».

1349 (Enc. 1348), març 9. València.

Missatgeria tramesa pel rei Pere el Cerimoniós a dona Leonor de Guzmán, a Castella, comanada a Arnau Serra (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1130, fols. 23r-25r.

El rey d'Aragon.

Dona Leonor.⁹⁵⁴ Fémosvos a saber que sobre algunos afferes, de los quales havemos informado l'amado nuestro Arnald Serra, havemos comendadas a él algunas palavas,⁹⁵⁵ las quales vos deve dezir de part nuestra. Por la qual cosa, dona Leonor, vos rogamos que a lo que'l dito Arnald Serra vos dirá de part nuestra hayades plenera fe e creencia. *Data* en Valencia, dius nuestro siello secreto, a .IX. días andados del mes de março en el anyo de nuestro Senyor .M.CCC.XLVIII.

Matheus Adriani, mandato regio facto per B(ernardum) de Capraria, consiliarium.

A dona Leonor.

Capitula vero dicte credentie sunt que secuntur:

Aquests són los capítols que n'Arnau Serra deu portar a dona Leonor.

Primerament li diga que, con ell partí del rey de Castella, entenia anar a Barcelona, e passà per València, hon lo senyor rey d'Aragó és, lo qual encontinent li demanà molt del rey de Castella e dona Leonor, e de sos fills, mostrant en totes coses paraules que de tot lur bé auria gran pler. E lo dit A(rnau) respòs que era sa e en bon estament, e altres paraules qui a·çò eren necessàries.

Ítem, lo dit A(rnau) Serra, per tal com ha paria ab lo senyor rey, e ab en Bernat de Cabrera, e ab en Berenguer d'Abella e ab alguns altres de son consell, venia tot dia a la cort; e, après .VIII. dies depuys que ell fo vengut en València, .I. dia que ell era en la casa del rey, lo senyor rey lo apellà tot sol, e dix-li: «N'Arnau Serra, yo sé que vós havets paria ab dona Leonor, per què vull que vós anets a ella de part mia, e que li digats ço qui's segueix.»

Primerament, li digats la bona amor que'l senyor rey ha a ella e a totes ses coses, e com coneix la bona amor e la bona ajuda que ella li ha feta en aquest contrast que ha haüt ab alguns dels seus sotmeses, per la qual cosa ella e sos fills poden fer compte del dit senyor en totes coses legudes que fer-li pogués.

Ítem, que, pochs dies ha, han dit al dit senyor rey que l'infant en Ferrando entén anar al rey de Castella⁹⁵⁶ per tractar que guerra e discòrdia haja entre abdosos los reys, de la qual cosa lo dit senyor se maravella fort, com ell ha dada rahó al dit rey de Castella

¶ ⁹⁵⁴ Amistançada del rei Alfons XI (1312-1350), fou mare del futur rei Enric II, iniciador de la dinastia castellana de Trastàmara. ¶ ⁹⁵⁵ *palavas*: «paluras». ¶ ⁹⁵⁶ Després de la victòria reial sobre les Unions d'Aragó i de València (aquesta, el desem-

bre de 1348), l'infant Ferran d'Aragó, germanastre del Cerimoniós i actiu participant en la revolta, s'havia refugiat a Castella, ensems amb la seua mare, la reina vídua Elionor, protegit pel seu oncle Alfons XI.

que dejen esser amichs en tot ço que ha pogut, e el rey de Castella axí mateix a ell; e açò és bon estament del .I. e del altre, e el contrari, si àls se'n feya, seria mal estament d'ells e de tota la Crestiendat. Per què ell la prega, axí com tro así à percassada amor entre ells, que ella vulla treballar perquè aquella sia conservade, car lo senyor rey sabria molt greu e vendria fort forçat a haver contrast ab ell, specialment per la gran amor que·ls ha; per què ella faça per manera aytant com porà que la reyna ne·l dit inffant en Ferrando no puguen entre ells metre contrast, pus rahó no·y ha.

Ítem, si dona Leonor li diu que ell fa tort a la reyna ne al inffant en Ferrando, sia-li respost per lo dit A(rnau) Serra que d'açò fo ell enformat com partí dellà, e que no és ver, ans, per alcunes rendes de què havien alcun contrast, la reyna havia tramès así en Togores per missatger, al qual era estade feta justícia favorable, en tal manera que·l dit missatger se'n tenia per pagat. Ítem, del inffant en Ferrando aytanpoch li és tocat a res de son dret per lo senyor rey, ans, axí com ella sap, li ha confermades les donacions que·l rey n'Anfós, pare seu, li féu, e a neguna cosa d'aquelles no li tocha.

Ítem, si dona Leonor dehia que ha tocat al infant a la procuració la qual li donà com era a Murvedre, pot-li esser respost per lo dit A(rnau) que res d'açò qui·s féu a Murvedre no val, cor fo cosa qui·s féu per força; e encare que, com valgués, que per tal manera ha fet l'infant que de rahó ne de justícia ni li deu esser observat, que, depuys que allò fo fet, ab gents estranyes, mantench e sostench los hòmens de València qui eren rebels al senyor rey e li tolien sa juredicció.

Ítem, après anà en Aragó, e ab ost cremave e talave la terra del senyor [rey],⁹⁵⁷ estant lo dit senyor en lo regne; e, encare, Çaragoça e altres lochs del senyor rey qui eren rebels a ell feyen d'ell cap, e ell los deffania e·ls mantania; e encare sobre la exeqüció que·l dit senyor feya sobre València, com la prè, lo dit inffant s'à ajustat ab grans companyes en lo loch de Requena, per deffendre a ell la dita ciutat.

Ítem, se són trobats capítols segellats ab lo segell del inffant, qui foren depuys que ell li hac comanada la procuració, per los quals se trobà que·l dit infant s'acovinença ab la ciutat de València a deffendre e a mantenir lur rebel·lió contra lo dit senyor, e encare havia reebuts e presos diners d'ells perquè ab gents estranyes los vengués deffendre e ajudar.

Ítem, hi ha altres coses per què no par que sia justa cosa que·l dit infant deja tenir la procuració, per tal com s'és desamigat e fa bando contra la major partida del regne d'Aragó, e encare contra la major partida del regne de València, e encare contra la major partida dels cathalans, per què seria tort que aquell qui és en tan gran desamistat ab ells mesés hom per regidor sobre ells ne usar de juredicció. E per aquesta rahó los aragoneses, en les corts que ell ha tengudes en Çaragoça, li han fet fer fur que negun temps negun infant no puga usar de juredicció, per manera de procuració ne en altre guisa, sobre ells; e, en semblant manera, en les corts de València li han fet fer semblant fur; e els cathalans l'an ja raquest de semblant cosa, mas, per ço com no·ls pot tenir cort, aadés no és vengut a acabament.

Ítem, encara seria perillosa cosa al senyor rey que mesés en mà d'ell sa juredicció ne ses ciutats ne sos lochs, qui entrò así s'és capdelat ten malament envers ell sens tota rahó, e encara par que·n ço que pot estiga aytant com pot en dampnatge del senyor rey e

¶ ⁹⁵⁷ rey, manca.

de sa corona, axí com aquell⁹⁵⁸ qui tots sos traïdors e tots sos rebells li sosté, e moltes altres coses que fa en què par que no ha bona entenció envers lo senyor rey.

Ítem, si per ventura dona Leonor parlave ab ell de matrimonis qui sien estats parlats de una part a altra, pot-li esser respost per lo dit A(rnau) Serra que d'aquells matrimonis havia hoÿt parlar secretament al senyor rey, e encara li havia feta fer covinença de tenir secret.

Ítem, si ella li tocave al matrimoni lo qual fo parlat per en Vidal de Vilanova, del senyor rey ab una filla del rey de Castella e sua, pot-li respondre que açò lo senyor rey no poria bé fer, per tal com les sues gents per res açò no consintrien, per tal com ell no ha fill mascle, e el regne és estat en gran trebayl per falta d'açò, per què no sofarrien que ell prengués muller que agués a esperar.

Ítem, si dona Leonor li parle de matrimoni qui és estat parlat entre la infanta dona Costança, filla del senyor rey, e el comte, fill del rey de Castella e d'ella, pot-li respondre que ell ha oÿt dir al senyor rey que era aparellat de fer lo dit matrimoni segons que era emprès entre ells, e a açò no entania a venir a menys si ells fer-lo volen, e que ya per fer-mar havia tramès là son procurador, e que no romania ne's tardave per res que ell fer-hi degués.

Ítem, la conclusió de tot ço que'l dit A(rnau) Serra ha a fer de totes les coses dessus dites sia aquesta: que tracte ab dona Leonor que entre els reys⁹⁵⁹ sia conservada bona pau e vera amor, e que la .I. puga estar en segur del altre, e que tractament de negun açò no puscha partir ne lunyar.

448.

1349 (Enc. 1348), març 24. València.

*Forma del jurament de fidelitat i homenatge decretat pel rei Pere el Cerimoniós, que ha de prestar-se sense excepció al monarca per les universitats del regne de València (Francesc Foix).*⁹⁶⁰

ACA, C, reg. 1062, fols. 161r-162r (antic).

Petrus, et cetera. Dilecto nostro alcaydo castri de Alpuent, salutem, et cetera. Dicimus et mandamus vobis quatenus, exacta diligentia, sollicite et confestim recipiatis homagia ab universis et singulis hominibus et habitatoribus loci dicti castri et eius termini, qui tamen sunt de realenco, sub forma videlicet contenta in quadam cedula, quam vobis mittimus per presentium portitorem. Et hoc aliquatenus non mutetis. Nos enim vobis super predictis plenam conferimus potestatem vicesque nostras committimus cum presenti, mandantes per eandem iustitie et aliis officialibus dicti loci et termini eiusdem quod dictos homines et habitatores fortient et compellant, si fuerit opportunum, rigide ad predicta, vobisque aliter super eis prestant auxilium et iuvamen. Data Valentie, .IX.º kalendas aprilis anno Domini .M.ºCCC.ºXL.º octavo. Exa(ravit) R(oderic)us.

Franciscus Fuxi, mandato regio facto per thesaurarium, cui fuit lecta.

¶ ⁹⁵⁸ aquell: «aquells». ¶ ⁹⁵⁹ reys: «rey». ¶ ⁹⁶⁰ El jurament exigít es devia al desig del rei d'esborrar el prestat ante-

riorment per molts llocs del regne a la Unió i garantir llur adhesió a la monarquia.

Similes infrascriptis:

Dilecto nostro alcaydo castri de Penàguila.

Dilecto nostro alcaydo Castrihabib.

*Dilecto nostro alcaydo castri de Bèrdia.*⁹⁶¹

Dilecto nostro alcaydo castri de Ademuç.

Dilecto nostro alcaydo castri de Guadalest.

Dilecto et fideli Petro Eximini de Pomario, botellario, et Raymundo Nepotis, auditori curie nostre.

Dilecto nostro alcaydo de Castalla.

Dilecto nostro alcaydo de Sexona.

*Fideli*⁹⁶² *nostro Petro Davidis, civi Xative.*

Dilecto nostro alcaydo castri de Biar.

Dilecto nostro alcaydo castri de Madrona.

Dilecto nostro alcaydo castri de Penyacadell.

*Dilecto nostro alcaydo castri de Macasta.*⁹⁶³

Dilecto nostro alcaydo castri de Liria.

Dilecto nostro Bonafonato de Vállabrera.

*Tenor vero cedulae de qua*⁹⁶⁴ *supra fit mentio sequitur in hunc modum:*

A tots sia manifesta cosa que, convocat e ajustat consell de la universitat e hòmens bons, veïns e habitants de aytal vil[a], aytal dia e aytal any, ab veu de crida, o de nafil o de campana, en la plaça o esgleya del dit loch, segons que altres vegades és acostumat de ajustar consell, és a saber, nós, aytal justícia, jurats e aytals e aytals —possant expressament tots e sengles noms d'aquells qui⁹⁶⁵ són habitants en lo dit loch—, faén universitat del dit⁹⁶⁶ loch, e tots e sengles de nós damunt nomenats singularment, de certa sciència, tots ensems universalment e singularment e tots ensems e cascun de nós,⁹⁶⁷ per nós e tots los nostros successors habitants e habitants en lo dit loch, qui són o per temps seran, regonexents verdaderament en noms propriis, per nós e nostres successors e de la dita universitat e singulars de aquella qui són ara e nostres successors seran, universalment e singularment esser tenguts per feltat e naturalea a vós, molt alt e molt poderós senyor senyor en P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*, et per aquella feltat e naturalea esser tenguts de tractar e procurar a vós, dit senyor rey, tota honor, bé e profit, e tolrrre, squivar e lunyar tots dampnatges, minves, dans e desonors de vós, dit senyor,⁹⁶⁸ que nós universalment e singularment sabéssem o poguéssem saber de vós, dit senyor, e dels vostres drets e regalies, onsevol que les sabéssem, per ço, foragitats e remoguts tots e sengles sagraments e promissions universalment, ço és, per nom de la dita universitat e singulars de aquella, o per nós e per cascun de nós, o per altres en nom de la dita universitat o singulars de aquella o de cascú de nós, o ab poder de la dita universitat o singulars d'aquella, fets o feytes [a] qualsevol persona o persones, de qualque ley o estament o condició sían, sots qualsevol forma o concepció de paraules, per rahó de la Unió o unions feta o fetes en regne de València o col·ligació feta ab Aragó, o ciutats o vilas o altres persones de aquell regne d'Aragó, als

¶ ⁹⁶¹ Castell dit més tard de Bèrnia, al terme de Callosa d'En Sarrià (Marina Alta). ¶ ⁹⁶² *fideli*: «dilecto», corr.

¶ ⁹⁶³ *Macasta*: «Matasca». ¶ ⁹⁶⁴ *qua*: «quibus». ¶ ⁹⁶⁵ *qui*:

«que», corr. ¶ ⁹⁶⁶ *del dit*: «d'aquell», corr. ¶ ⁹⁶⁷ *tots ensems e cascun de nós*, interlineat. ¶ ⁹⁶⁸ Interlineat des d'e *tolrrre* fins a *senyor*.

quals sacraments e homenatges e promissions fets o fetes contra les dites coses, renuncian e volén aquelles esser casses, vanes⁹⁶⁹ e nul·les, a vós, molt alt e molt poderós príncep e senyor⁹⁷⁰ rey d'Aragó damunt dit, fem homenatge e sacrament de feultat, juran a Déu e als sants quatre Evangelis, per nós e per cascun de nós en los dits noms corporalment tocats, e sots virtut del dit homenatge e sacrament, que serem nós e cascun de nós, e la dita universitat e singulars d'aquella, bons et leals per tots temps a vós, axí com a senyor nostre natural e dels habitants en los dits regnes, e guard[a]rem nós e cascun de nós e la dita universitat e ls singulars d'aquella, per tot nostre poder, per la vostra senyoria e hon[o]r e les vostres regalies e drets, e lunyarem tot vostre dan e desono[r] on que la sapiam, e allò notificarem a vós, dit senyor, e a vostres oficials, a qui primerament pugam, e tendrem e servarem bé e fermament e co[m]plida tots los altres capítols de feultat continguts en Fur de València, sots rúbrica «De sacrament de feultat»,⁹⁷¹ e en altres⁹⁷² furs e drets. Et [si] no ho fem, ço que Déu no vulla ni haja hordenat, e veníem o fayem en alguna cosa contra ço que damunt és dit de la Unió, nós e cascun de nós, e tota la dita universitat e cascun singular de aquella, romangam traïdors, e axí com a traïdors en persones e en béns siam e puxam esser punits. Et si contra les coses tocants los capítols de feultat veníem o feyem, siam cayguts e en[c]orreguts e punits en totes e sengles penes stablides e appossades per fur e per [dr]et contra aquells qui vénen o fan contra los capítols e coses en lo sacrament de feultat contingut o contingudes. *Quod est actum, et cetera.*

Probata.

449.

1349, maig 1. València.

El rei Pere el Cerimoniós a Simó de Soler, mestre de la moneda de Perpinyà. Li trasllada les instruccions que ha d'observar per tal de batre els nous alfonsins doblers de Sardenya, a la manera dels diners jaquesos d'Aragó (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1132, fol. 17v.

Lo rey d'Aragó.

Com nós, ab carta nostra ab segell pendent segellada, *data Valentie .IIII.º kalendas aprilis* en l'any dejús scrit, hajam ordenat e stablit que en la vila de Perpenyà, en la qual ja ab altra carta nostra havíem ordonat que's batessen florins, no tan solament sien batuts los dits florins, mas encara scudats d'or e qualsque altres monedes [que]⁹⁷³ nós ab letra nostra nomenadament vos manarem, per ço, espessan per tenor de la present una de les dites altres monedes, volem e a vós manam que, reebut per vós sacrament e homenatge dels obrers de la dita moneda d'aver-se bé e leyalment en ço que's pertanga a aquell offici, e encara de tenir secret ço que per vós de part nostra los serà dit e manat, batats e façats batre e obrar en la dita vila secretament diners de ley e de granea e figura de *iaccenses* qui's fan en Aragó; en la .I.^a part dels quals diners que batrets, ço és, en la part de la creu, sia escrit «*Petrus rex*», e en l'altra part «*Sardinie*». E aquesta moneda aytal serà appellada alfon-

¶⁹⁶⁹ *vanes*: «vans». ¶⁹⁷⁰ Ratllat, en *P(ere)*. ¶⁹⁷¹ Cf. *Furs del regne de València*, llib. IX, rúb. XIII.

¶⁹⁷² Interlineat des de *continguts* fins a *altres*. ¶⁹⁷³ *que*, manca a l'orig.

sins doblers. Dada en València, sots nostre segell secret, lo primer dia de mayg del any de nostre Senyor .M.CCC.XLIX.

Dominus rex mandavit Iacobo Conesa.

La dita letra fo tramesa a'n Simó de Soler, mestre de la moneda de Perpenyà.

450.

1349, maig 10. València.

El rei Pere el Cerimoniós a Guillem de Bellera, governador del Rosselló, amb disposicions sobre la defensa del territori, pel risc d'una entrada de Jaume de Mallorca (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1062, fol. 169r-v (antic).

En P(ere), *et cetera*. Al noble e amat conseller nostre en G(uillem) de Bellera, governador de Rosselló e de Cerdanya, salut e dilecció. Havem reebuda novellament vostra letra, per la qual nos havets significat que, segons les letres que havets haüdes d'Avinyó, del cardenal de Rodés,⁹⁷⁴ d'en Antony Dezcollel, e d'en Tomàs de Marçà, l'alt en Jacme de Montpesler ha feta la venda de Montpesler⁹⁷⁵ per .C.XX. mil scuts d'or, e d'açò matex havem haüt letres e ardit dels dessús dits. On, entès ço que en vostra letra se contenia, responem-vos que nós, segons que demanats, scrivem e manam⁹⁷⁶ fort expressament als veguers e sotsveguers en nostra letra contenguts que estiguen aparellats, de guissa que, encontinent que per vós ne seran requests, ab les hostes de cavall e de peu de lurs vegueries e sotsvegueries, atenen e socorren a les parts que vós los significarets. Ítem, scrivem d'açò al portantveus de procurador en Catalunya, e que mantinent se atanç a les parts de Geronès. Ítem, scrivem al infant Ramon Berenguer que ab les gents de son condat estiga apparellat per attendre⁹⁷⁷ e sacórrer tantost que per vós li fos significat; e, axí matex, [n]'escrivim a la comtesa que en açò sia bona. Ítem, scrivem als procuradors reys que's proveesquen de moneda e açò que menester hi serà, venén o empenyoran les rendes e drets nostres entrò a .V. anys ab consell vostre, e del vizcomte d'Illa, e de⁹⁷⁸ n'Amar de [Mo]sset, e d'en Jaspert de Tegurà. Ítem, scrivim d'açò mateix al dits vezcomte, Amar de Mosset e en Tegurà que'y donen consell e ajuda. Ítem, havem scrit al noble en P(ere) de Muncada que estiga apparellat ab .C. hòmens a cavall per socórrer, si menester hi serà, e tantost que haurà ardit vostre, e lo batle general de Catalunya pagar-li ha lo sou a .I. mes. Ítem, ne trametem al noble en Galceran de Pinós, qui estarà en les parts de Cerdanya ab .XXX. hòmens a cavall. Ítem, havem scrit al comte de Pallars e a'n Artal de Palars que, si ardit hauran vostre, o encara si abans del vostre ardit sabien o sentien que'l dit en Jacme volgués entrar en Cerdanya, que ells, qui són vehins, hi acorreguessen ab aquell major poder que podrien. Axí matex, havem scrit al vizcomte de Cabrera que, si ardit havia vostre, que'us trametés totes aquelles⁹⁷⁹ companyes que pogués⁹⁸⁰ de cavall e de peu, car la sua persona escusada n'és per lo mal que ha haüt. Ítem, havem scrit al infant en P(ere) que,

¶ ⁹⁷⁴ Vid. *supra* doc. 386, nota. ¶ ⁹⁷⁵ La senyoria de Montpeller fou venuda a Felip VI de França el 18 d'abril d'aquell any, amb la intenció d'obtenir recursos per a la recuperació militar del regne mallorquí (MAR-

TÍNEZ FERRANDO, *La tràgica història dels reis de Mallorca*, p. 235). ¶ ⁹⁷⁶ *manam*: «manamam». ¶ ⁹⁷⁷ *attendre*: «at-tendere». ¶ ⁹⁷⁸ *de*: «del». ¶ ⁹⁷⁹ *totes aquelles*: «tots aquells». ¶ ⁹⁸⁰ *pogués*: «poguets».

si menester hi era, se atànçs devers Barcelona ab aquella major companya que pogués e, si vostre ardit hauria, que se'n anàs a les parts de Rosselló. E axí significam-vos les dites provisions, per ço que, si menester serà, vós ne siats apercebut, e que a tots los damunt dits trametésets correus ab letres vostres requerín e pregan que fessen ço que vós les (*sic*) significariets. Vós fets regonèxer los c[a]stells e forces de Rosselló e de Cerdanya e lurs forniments, e prenets-vos cura de les companyes que'y són, e que sien sens tota sospita, e fets endreçar les fronteres e totes altres provisions que neccessàries e expedients hi sien, axí com de la vostra indústria e diligència confiam; e especialment fets bé guardar e furnir lo castell de Perpenyà, e prenets-vos cura e guarda de les gents quiny capteniment fan, e induïts-los a estar ab bon cor e ferm, e sapiam sovén vostre ardit, e no'y plangats correus. Axí matex, escrivim als prohòmens e cònsols de Perpenyà que estien apparellats de defendre la villa e la terra ab ferm cor. Dada en València, a .X. dies del mes de mayg del any de nostre Senyor .M.CCC.XLIX. *Exa(ravit) R(oderic)us.*

*Iacobus Conesa, ex provisione facta in consilio,
presente domino rege.*

451.

1349, maig 22. València.

El rei Pere el Cerimoniós al rei de Granada, queixant-se de les dificultats que els seus oficials posen a la redempció de captius (sense escrivà).

ACA, C, reg. 555, fols. 112v-113r.

Al molt noble e molt honrat almir don Juceff aben amir al muçlemina Abulbulalit Ismael aben Faraig, rey de Granada, de Màleca, de Almeria e de Guadix, de nós, en P(ere), per la gràcia de Déu rey de Aragon, de València, de Mallorques, de Cerdenya e de Còrsega, e comte de *Barchinona*, de Rosselló e de Cerdanya, saluts axí com a rey per qui voldríem molta honra e bona ventura. Rey, fem-vos saber que frare G(uillem) Godall, comanador del monestir de Àrguenes, de l'orde de Sancta Maria de la Mercè dels Catius, constituït davant la nostra presència, nos ha recomptat que als cuns oficials vostres a ell e a sos companys fan algunes forces, enjúrries e novitats, les quals no havien acostumat de fer en lo temps passat, ço és a saber, que los forcen de comprar catius que són vells, e encara qui són d'altra nació qui no són de les terres e regnes nostres, e encara que los dits oficials los fan pagar delme e mig e alfaqueria, ço que no havien acostumat de pagar, sinó tan solament .I. delme, axí com los vostres sotsmese[s] no pag[u]en en les terres e regnes nostres sinó .I. delme; e encara los dits oficials e altres persones los fan altres injúrries qui són a opressió e greuge dels dits frares. Per què, rey, volem que sapiats que nós al dit orde havem gran affeció e devoció, specialment perquè los reys antecessós nostres de Aragon fundaren e hedificaren novellament aquell orde a honor e serví de Déu, e axí, rey, vos pregam affectuosament que vós, per honor nostra, vullats haver recomanats los dits frares e les sues coses, e que'ls vullat deffendre e fer guardar que no'ls sien fetes forces, enjúrries ni novitats algunes, e vullats manar als vostres oficials e altres sotsmeses que als dits frares e les sues coses no facen neguns greuges, ni forcen de comprar catius sinó aquells qui a ells serà benvist. Sapiats, rey, que en açò nos farets gran plaer e vos haurem moltes gràcies. *Data en València, a .XXII. dies del mes de maig del any .M.CCC.XLIX. H(u)go, cancellarius.*

Cancellarius misit expediendam.

17 d'agost 1349, València.
Casament del rei Pere el Cerimoniós amb la infanta Elionor de Sicília.

452.

1349, setembre 10. València.

El rei Pere el Cerimoniós als jurats de Mallorca, sobre la defensa marítima de l'illa contra un atac del depositat Jaume III (Alaman Peres de Verdún).

ACA, C, reg. 1132, fols. 52v-53r.

Lo rey d'Aragó.

Novellament havem reebudes vostres letres, dintre les quals nos tramesés translat de la letra que reebuda haviets de la vostr[a] spia sobre·ls aparells que fa l'alt en Jacme, çà·entràs de Monpesller, la qual, entre·ls altres ardits que del dit en Jacme tot dia havem, par que·s acost dretament a la veritat. Per què vos fem saber que encontinent, reebuda la dita vostra letra, manam espaxar i vaçosament [le]s .II. galees de València del pariatge, et són ja en espaxament, axí que dintre .VIII. dies, ab la volentat de Déu, entenem que seran a Mallorches. Quant les altres dues galees que aquí mateix se armen per al fet de Sicília, fem espaxar al pus tost que fer·se pusque, axí que breument aquelles semblantment vos trame·tam. Et resnomenys, scrivim al alt infant en P(ere), oncle nostre molt car, et als consellers et prohòmens de *Barchinona* et al almirall, que aquelles galees que aquí a *Barchinona* se armen a Sicília, facen tost et al pus breu que poran espaxar, per tal que d'aquelles, ensemps ab aquestes de València, vos puscam fer bon socors. Quant a les .IIII. galees que tenim al estret, vos responem que a present no podem fer compte de aquelles, car no havem alcun ardit en quin estament són los affers del rey de Castella, car, tro qu'ells hagen bon acabament, per aquelles honestament trametre no poríem, ne fariem tal desplaer al dit rey en aquest cas, qui en los dits affers fa gran compta de les dites nostres galees. Però, si en aquest demig Déu volie que vinguessen, encontinent aquelles vos entenem enviar, jatsia que vós podets fer compte de .XII. galees que haurets ab les del pariatge et ab aquestes del armament de Sicília. Et axí, ab .III. o .IIII. naus que tinguéssets aparellades per a, si ops hic fos, que·y muntassen gents, et ab les dites .XII. galees, par que serie covinent navili per a deffendre·vos en la mar, et encara per an[ar] encontre al dit en Jacme et al seu estol, en cas que coneguéssets que ho poguéssets bé aventurar e fos fahedor. Per què, enteses les bones et covinables provisions per vosaltres, ensemps ab lo governador, fetes a deffensió et tuició del dit regne, loans molt la vostra gran et avista diligència, g[r]ahim·vos molt la bona voluntat et affeció que·ns mostràs cordialment al nostre serviy et honor, axí [c]om a bons et feels vassalls qui offerits vós mateix, ab totes vostres coses e béns, per deffensió del dit regne et per exalçament de la nostra real corona. Et vosaltres fets et de[ŷ]ts ço que de bons vassalls e lealls a son natural senyor se pertany, et nós, axí com a regonexent senyor de la bona affeció et lealtat de vosaltres, sòm aparellats et d'enteniment, en cas que necessari hi fos, metre per deffensió de vosaltres et del dit regne la nostra pròpri[a] persona; et per refrescament de socors trametem decontinent, ab lo noble et amat conseller et majordom nostre en Ramon de Riusech, .L. hòmens a cavall, los quals dintre .VI. dies, Déu volent, seran en la dita isla. Et axí vosaltres, axí com aquells en qui ferma és la nostra sperança de la bona volentat et affeció que a nós havets, estat ferms e ab bon cor et

volentat a deffensió del dit regne, et induïts tots los altres del dit regne a açò mateix, que, quant dels tractaments et ardots del dit en Jacme, en tal manera confiam de Déu que hic és et serà provehit, que no'us cal esser en dupte que no trop complit et vigorós deffènimment per a ell. Dada a València, sots nostre segell secret, a .X. dies del mes de setembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLIX.

Als amats et feels seus jurats et prohòmens de la ciutat et regne de Mallorches.

*Alamandus Petri, mandato regio facto
per dominum Valentinum episcopum, cancellarium.*

453.

1349, octubre 1. València.

El rei Pere el Cerimoniós a Bernat Despuig, tinent els segells de la reina. Li descriu el senyal heràldic que ha d'usar aquesta (Alaman Peres de Verdún).

ACA, C, reg. 1132, fol. 59r.

Ed. Ferran de SAGARRA, *Sigillografia Catalana*, 5 vols., Barcelona, IEC, 1916-1932, I, núm. XXXIX.

Ed. J. TRENCHS ÒDENA, *Documents de cancelleria i de mestre racional sobre la cultura catalana medieval*, núm. 859 (és una altra versió, de segell secret: C, reg. 1535, fol. 9r).

Lo rey d'Aragó.

Bernat Dezpuig. Volem [e] manam-vos que en qualsque cartes o privilegis on⁹⁸¹ lo senyal del alta reyna dona Leonor, muller nostra, deurà esser posat, sie fet ab .iiii. àguiles entorn e real enmig,⁹⁸² segons en un procuratori per nós e ella fernet, lo qual ab lo segell de la dita regina devets segellar, és de la nostra mà fet et assignat. Dada a Murvedre, lo primer dia de octubre *anno domini* M.^oCCC.XLIX.^o

Idem (Dominus rex mandavit Alamando Petri de Verduno).

Fuit missa Bernardo Dezpuig, tenenti sigilla illustris Alienore, regine Aragonum.

25 d'octubre 1349, Lluçmajor. Mort en combat de Jaume III de Mallorca.

454.

1349, novembre 12. València.

Creença comanada per rei Pere a l'escrivà Bartomeu Desllor per a fer demandes als seus regnes en ocasió del matrimoni reial (Alaman Peres de Verdún).

ACA, C, reg. 1472, fols. 70r-71r.

Petrus, et cetera. Fideli scriptori nostro Bartholomeo de Lauro, per nos ad faciendum et colligendum demandas in regnis Valentie et Maioricarum ac comitatibus Barchinone, Rossilionis et

¶⁹⁸¹ on: «en». ¶⁹⁸² La reina Elionor usava, segons li corresponia, les armes reials d'Aragó ensems amb les àguiles de sable

pròpies de la casa de Barcelona regnant a Sicília, hereua dels Staufen. L'escut figura dibuixat al citat reg. 1535, fol. 9r.

Ceritanie, ratione nostri felicitis novi matrimonii deputato, salutem, et cetera. Quamvis nos universitatibus civitatum, villarum et locorum, ac prelatibus et religiosis quibusdam per nostras literas scribamur ut super subventionem per ipsos, intuitu dicti nostri novi felicitis matrimonii, facienda vestris relatibus adhibeant plenam fidem, et aliamis iudeorum et sarracenorum inter dictos regna et comitatus comorantium, certas quantitates pecunie, in literis per nos sibi directis contentas, propterea exigamus, tamen quia ab intentione nostra procedit quod omnes et singuli supradicti illam subventionem illudque iuvamen nobis prestent et faciant quod comode nobis prestare potuerint, et non ultra, eapropter vobis dicimus et mandamus quatenus in faciendis, habendis et nostro nomine recipiendis dictis demandis, moderatum et temperatum ordinem observando, si vobis videbitur temperetis, sic quod in premissis ultra facultates et personarum numerum onere importabili minime onerentur. Nos, enim, vobis super hiis vices nostras plenarie comittimus per presentes. Data Valentie, pridie idus novembris anno Domini .M.^oCCC.^oXL.^o nono. Exaravit Rodericus.

*Dominus rex mandavit consilio
Alamando Petri de Verduno.*

Açò és que'n Barthomeu Deslor, scrivà del senyor rey, ha explicar e dir als prelats, ciutats, viles e altres universitats dels regnes de València e de Mallorques, e dels comptats de Barchinona, de Rosselló e de Cerdanya, sobre les demandes que deu fer per lo dit senyor rey en ajuda de son benaventurós matrimoni, ara novellament celebrat en la ciutat de València, entre lo dit senyor rey e la molt alta senyora reyna dona Alionor de Sicília. *Signavit Bernardus.*

És a saber, que ben saben ells en qual manera lo dit senyor rey, per los grans affers que ha haüts d'un temps a ençà, axí per rahó de les passades unions com per rebel·lió d'alguns sotsmeses seus, barons Doria, en la isla de Cerdenya, con per deffensió del regne de Mallorques, lo qual l'alt en Jacme, çanrera de Muntpesler, ab sos sinestres efforçaments (*sic*), s'esforçava de haver e cobrar, e per juhí divinal és stat mort en batalla campal dins lo dit regne, con encara per solemnitat de celebració del dit matrimoni, e per trametre sos missatgers en Sicília per la dita senyora reyna en dues galees, per ço que la sua tarda pogre esser dampnosa al dit senyor rey, e a sos regnes e pobles e a tota la cosa publica, li ha convengut a sostenir grans e innumerables despeses, a les quals pagar roman obligat, e les quals bonament sostenir ne pagar no podria sens ajuda de sos⁹⁸³ leyls servidors. *Signavit Bernardus.*

E con de dret, fur e rahó, tot príncep en sa novella coronació, en maridar filla sua e en ajuda de son matrimoni, ha loch e puga demanar a sos sotsmeses, per ço lo dit senyor rey ha tramès lo dit Barthomeu a ells, pregan-lurs que li vullen fer tal socors e ajuda que aparega de ells, e que los altres tots als quals s'an a fer les demandes semblants ne pugen d'ells pendre bon exemple. En açò faran bon estar e gràcia e special servey al dit senyor rey, e ço que parrà d'ells, e lo dit senyor rey se induyrà mils remunerar-los de gràcia e favors. *Signavit Bernardus.*

¶ 983 sos: «ses sos».

1349, desembre 18. València.

Capítols de la missatgeria secreta tramesa pel rei Pere el Cerimoniós a Sicília, a Blasco d'Alagón, amb la intenció d'ocupar la regència del regne (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1134, fols. 16r-17r.

Rex Aragonum.

Notificamus vobis quod nos, pro quibusdam n[on]gotiis statum regni Sicilie ac utilitatem vehementer concernentibus, que valde corde gerimus, dilectos et fidelem nostros Petrum Uniç, militem, cons[ilia]rium,⁹⁸⁴ Brancam de Branca, coperium, et Raymundum Stanyeti, emptorem maiorem domus illustris Alionore, regine Aragonum, coniugis nostre carissime, nuntios⁹⁸⁵ nostros ad dictum regnum e vestigio ducimus destinandos, quibus nonnulla comisimus pro nostra parte vobis oretenus explicanda. Quocirca vos rogamus quatenus dictorum nuntiorum⁹⁸⁶ nostrorum relatibus super iamdictis fidem indubiam prebeat. Data Valentie, sub nostro sigillo secreto, .XV.º kalendas ianuarii anno Domini .M.ºCCC.ºXL.ºIX.º H(ugo), cancellarius.

Idem (Dominus rex mandavit Matheo Adriani in consilio).

Aquests són los capítols de la missatgeria secreta faedora per l'onrat en P(ere) Uniç, cavaller, conseller del senyor rey,⁹⁸⁷ e en Branca de Branca, coper, e en Ramon Estanyet, comprador major de casa de la senyora reyna, al comte don Blasco d'Alagó de part del senyor rey e de la senyora reyna. *H(ugo), cancellarius.*

Primerament, li diguen com lo senyor rey e la senyora reyna han vista una letra, la qual lo dit comte ha tramesa a la dita senyora reyna, en la qual li fa menció de la tutela del rey⁹⁸⁸ e del regne de Sicília, e que prega la dita senyora reyna que ella tracte que'y vaja l'infant en P(ere). Sob[r]e la qual cosa lo senyor rey ha molt pensat e troba que, segons los grans tabustols que són en lo regne de Sicília, l'infant en P(ere), ni encara nengun altre de la senyoria del senyor rey, no ha prou poder a senyorejar lo dit regne de Sicília, ni a gitar de la terra los rebel·les qui hi són qui són contraris del dit comte e de la sua part. *H(ugo), cancellarius.*

Ítem, que lo senyor rey, volén deffendre la casa de Sicília e provehir a aquella que no pusca venir a menys, e havén encara gran compassió del dit comte e de tots los seus naturals qui là són oppremuts per mala gent, volén encara provehir a cases que esdevenir se porien, ha pensat [que] no planga en aquests affers trebayll de sa presona,⁹⁸⁹ e que ell que prenga la dita tutela del dit regne de Sicília. E açò farà lo senyor rey ab voluntat dels infants en P(ere) e en Ramon Berenguer. *H(ugo), cancellarius.*

E ab aquesta manera, veén lo senyor rey e la senyora reyna que ell hauria legítima rahó de [m]etre's en los affers de Sicília, e de trametre là poderosament o, si mester hi era,

¶⁹⁸⁴ *militem, consiliarium*, interlineat. ¶⁹⁸⁵ Precedeix, ratllat: *procuratores et*. ¶⁹⁸⁶ Id., id.: *procuratorum et*. ¶⁹⁸⁷ Interlineat des de *cavaller* fins a *rey*. ¶⁹⁸⁸ La minoritat de Lluís I de Sicília (1342-1355), germà de la reina Elio-

nor d'Aragó, es veié pertorbada per lluites de faccions nobiliàries. Fou el seu tutor l'infant Joan, duc d'Atenes, mort el 1348, substituït per Blasco d'Alagón. ¶⁹⁸⁹ *presona*: «persona», corr.

d'anar en sa pròpia presona, segons que al dit senyor serà vist que sia necessari a profit dels affers, és, però, entenció del senyor rey que, com ell en sa pròpia pressona no pogués continuar lo regiment del dit regne de Sicília, que'l dit comte fos e romangués aquí actor, regidor e governador. *H(ugo), cancellarius*.

Emperò, com lo senyor rey sia fort esmès per rahó dels grans affers que ha haüts, lo senyor rey açò fer no poria si préstech no havia d'ells, lo qual, a tot lo menys, hauria a esser de .C. millia lliures *barchinonenses*, les⁹⁹⁰ quals lo comte o quiske les prestàs cobraria de les rendes que's cullirien del regne de Sicília per nom de la tudoria; e encara lo senyor rey faria per aquelles totes aquelles obligacions que rahonables fossen, e trametria lo dit senyor prestament, en secors del dit comte e de la sua part, .CCCC. hòmens a cavall e .M.D. servents, e .XXV. galees armades. E par que ab aquest esforç, e aquell que ells han ja là, no par que haja res en la terra que pogués contrastar. E açò vendria fort a tall al duch e al comte, e a tots aquells de la lur part, com totes les messions que vuy fan, fan de ço del lur, ne les poden demanar al rey de Sicília ne a null hom; e, per ço com no han l'esforç que mester haurien, despenen lo lur de poch [e]n poch, sens que no's poden apoderar, e lavors totes les messions que farien farien per rahó de la dita tudoria legítima, e'l tudor dels béns del pupill, ab bona consciència, faria'ls-ho restituir. *H(ugo), cancellarius*.

Ítem, dels dampnatges que [t]ro ací han pres porien esser satisfets. Com lo senyor rey regís poderosament la terra, faria per justes sentències condempnar los lurs contraris per l[os] crims que comeses han e, per justícia, dels béns d'aquells faria satisfer al dit comte e a aquells de la sua part que han reebuts dampnatges. *H(ugo), cancellarius*.

Ítem, és clar e sens tot dub[te] que tots los tudors qui eren assignats en lo testament [de]l rey Frederich són morts e, per ço com fálleguen tudors testamentaris, deuen de dret regir la tutela los tudors legítims, ço és, los parents mascles⁹⁹¹ pus proïsmes, aquells qui pendre-la volen. E, com sia cert que'ls infants en P(ere) e en Ramon Berenguer sien los pus proïsmes parents del rey de Sicília que regir pusquen la dita tutela sens sospi[ta], e après ells lo dit senyor rey, e'l senyor rey, axí com damunt és dit, entena açò a fer ab voluntat dels dits infants e havén loch d'ells, és clar que al senyor rey, ans que a neguna presona del món, és deguda la dita tudoria. *H(ugo), cancellarius*.

Per què los dits missatgers, de part del dit senyor e de la dita senyora, pregunen lo dit comte que en aquests affers, en què va molt al senyor rey e molt a ell, do consell e ajuda. E lo consell ha a esser en dues coses: la una, en tractar tot ço que als damunt dits affers sia bé en la illa de Sicília; la segona, en consellar lo senyor rey en quinya forma o deu fer. La ajuda ha mester que sia del préstech de les dites .C. millia lliures, sens lo qual los dits affers no poden venir a acabament, e encara en esforçar la sua part en la dita illa tant quant més porà. *H(ugo), cancellarius*.

E porten-se'n letra de creença al comte tan solament. *H(ugo), cancellarius*.

E són-los fetes .XX. letres de creença sens sobrescrits, les quals puguen presentar a richshòmens, cavallers o a universitats, axí com lo dit noble consellarà. *H(ugo), cancellarius*.

¶⁹⁹⁰ les: «los».

¶⁹⁹¹ mascles, interlineat.

456.

1350 (Enc. 1349), gener 1. València.

Salconduit concedit pel rei Pere el Cerimoniós a dos militars hongaresos que viatgen amb la intenció de participar ensems amb els castellans en el setge de Gibraltar (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1134, fol. 19r.

En P(ere), *et cetera*. Als amats e feels nostres tots e sengles oficials e sotsmeses nostres, e als tinents lochs dels dits oficials, als quals les presents pervendran, salut, *et cetera*. Fem-vos saber que en Nicholau Toldi, cavaller, e en P(ere) Sodor, escuder, del regne d'Ongria, se'n van en serviuy de Déu al alt rey de Castella vers lo siti del mont de Gibaltar. Per la qual cosa, a vós e cascun de vós deym e manam que·ls damunt nomenats, ab lurs companyes e coses, passen per la nostra terra e senyoria, anants e tornants, guardets de tot greuge e enuig, e·ls proveescats, si mester serà, de salvu guiatge e conduyt. *Data* en València, lo primer dia del mes de jener en l'[a]ny de nostre Senyor .M.CCC.XLIX. *Exa(ravit) R(oderic)us.*

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

457.

1350 (Enc. 1349), gener 9. València.

Nomenament de veguer de Mallorca pel termini d'un any a favor de Francesc Sacosta, expedit autògraf pel rei Pere el Cerimoniós.

ACA, C, reg. 1134, fol. 19v.

Lo rey d'Aragon.

Ato[r]gam a vós, Francesch Sacosta, la vegueria de la ciutat de Mallorques aquest aign esdevenidor, que·l regescats durant lo dit aign, e manam al nostre governador que vuy és de Mallorques ho qui lavors serà que del dit offici vos proveesca. Scrita de nostra mà en València, a .IX. de janer⁹⁹² l'aign de gràcia .M.CCC. quaranta-nou.

458.

1350 (Enc. 1349), març 16. Saragossa.

Consignes donades pel rei Pere el Cerimoniós a Gilabert de Centelles, governador del regne de Mallorca (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1134, fol. 32v.

Lo rey d'Aragó.

Con de tot en tot vullam, per les rahons dejús scrites, que vós aytant com porets cuytets vostre passatge al regne de Mallor[c]hes, per ço volem e·us manam que, al pus deliure que porets, vós passets al dit regne e aquell posets, ab la ajuda de Déu, en bon stament, axí com de vós confiam, e encara que·us prenats bé'n guarda, e sàviament e secreta proveescats que, entre la universitat de la ciutat de Mallorches e la universitat de la ciutat

¶ ⁹⁹² *janer*: «jener», corr.

de *Barchinona*, algun acostament o paria créixer no's pu[x]a. E no-res-menys, vos manam que'l tractament que's mena entre nós e'l rey de Marrochs cuytets aytant com porets, com, segons que havem entès, los missat[gers] del dit rey sien ja [e]n Mallorches; e en açò volem que enantets sàviament e bé, cor açò lexi a vostra discreció. *Data* en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .XVI. dies de març en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLIX.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Al noble e amat conseller nostre en Gilabert de Centelles, governador del regne de Mall[or]ches.

459.

1350, abril 22. València.

El rei Pere el Cerimoniós a Hug, bisbe de València i canceller reial, indicant-li quines persones no vol que siguen elegides jurats de la ciutat, i pel contrari els noms que creu convenients per a ocupar el càrrec (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1134, fol. 46r-v.

Lo rey d'Aragon.

Bisb[e].⁹⁹³ Fem-vos saber que nós, volents [pro]vehir a la elecció dels jurats de l[a] ciutat de València, faedora en la pus prop esdevenidora festa de Cinquagesma, e volén squivar que en la dita elecció no s[i]en mes[e]s persones alcunes avolotadores e, entre les altres, que no'y sien Roy Martínez de Sent Adrià, Bernat Fabre, Ximèn d'Oriç, Francesch de Vilarasa, Ramon Colom, Bernat Colom, son fill, Pero Ximénez de Lomberri, ne encara en Ramon Castellà, ne alcun altre que sia de casa o de favor del noble don Pedro, senyor de Exèrica, e semblan a nós que a la dita elecció sien persones covinents en P(ere) Calderó e son fill, en Galceran de Tous, Ramon de Vilanova, en Vidaló de Vilanova, Ruy Sánchez de Calatayuu o aquells de qui a vós semblarà, per nostres letres de creença scrivim a'n Garsia de Lòriç,⁹⁹⁴ e a'n Johan Scrivà, e a'n Lop d'Apiera e als jurats, manan a aquells que'us creen de ço que de part nostra los direts sobre la elecció damunt dita. Per ço, volem [e]us pregam que no mostrets a alcuna persona del món aquesta letra, mas prenén per sagr[a]ment o en altra manera seguretat d'ells de tenir secret, e que pus hom del món res d'açò no senta, ab tots los damunt dits ensems, o a part ab [c]ascú, segons que a vós parrà faedor, tractets sobre'ls affers damunt dits, segons de vós confiam, en manera que en la dita elecció sia proveyt a honor nostra e bé e profit de la cosa publica de la dita ciutat, axí com nós o desijam. *Data* en València, sots nostre segell secret, a .XXII. dies del mes d'abril en l'any de nostre Senyor .M.CCC.L. *Rex P(etrus).*

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Al honrat pare en Christ n'Uch, per la divinal providència bisbe de València, conseller e canceller nostre amat.

¶ ⁹⁹³ Hug de Fenollet (1348-1356). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 512 (dóna per error l'any 1365). Cf. GAMS, *Series episcoporum Ecclesiae Catholicae*, p. 88.

¶ ⁹⁹⁴ Garcia de Lóriz era llavors governador del regne

de València (*vid. infra* doc. 462). J. MATEU IVARS (*Los virreyes de Valencia*, València, 1963, p. 75) sols consigna el seu govern com a procurador general els anys 1351-1360.

1350, juny 28. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al veguer i el batle de Vilafranca del Penedès. Mana que li envien amb urgència sis saigs experts en l'aplicació de tortures (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1134, fol. 114r.

Lo rey d'Aragó.

Con nós, dels saigs dels officis a vós comanats, hajam mester .VI., per ço·us deym e·us m[ana]m que encontinent, vista la present, nos trametats los dits .VI. saigs, és a saber, aquells qui pus eserts sien a fer tortures o turments, en manera que dimerces primervinent per lo matí, si tota la nit sabien anar, sien ab l'amat de casa nostra Pero Ximénez de Pomar, lochtinent d'algutzir nostre, sabén que nós farem a aquells satisfer per la dita rahó de salari coninent. E açò no·n mudets per alguna rahó. *Data en Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XXVIII. dies de juny en l'any de nostre Senyor mill .CCC.L.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Al amat e feels nostres lo veguer e batlle de Vilafranca de Panadès e lus lochtinents, o a cascun d'ells.

1350, agost 19. Girona.

Indult particular concedit pel rei Pere el Cerimoniós a la noble Violant de Vilaragut, vídua de Jaume III de Mallorca, amb garanties que no procedirà per cap motiu contra ella (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1134, fol. 134v.

Lo rey d'Aragó.

Dona Violant. Fem·vos sa[ber] que nós, entès per relació d'alcunes persones que vós havets dubte que nós per [a]lcuna rahó volíem procehir contra vós, per tenor de la present, a gran supplicació e instància del noble e amat conseller nostre en Ponç de Sanctapau, havem perdonada e perdonam tota colpa e tota ofensa per la qual, per qualsevol⁹⁹⁵ rahó, poguésem proceyr contra vós, remetén·vos e relexants a vós tot[a] acció, qüestió, petició e demanda e tota pena civil e criminal la qual contra vós [p]oguéssem⁹⁹⁶ proposar o moure, e a vós inflig[i]r o imposar per qualsevol rahó o manera. Notificants a vós que, com nós haur[e]m haüda clara certificació que la molt noble n'Esclarmonda, fi[ll]la del alt en Jacme de Mo[n]tpes[le]r e vostra, sia pas[sa]da d'aquesta [vi]da, segon[s] l]a forma d'una altra nostra letra, la q[u]al v[o]s trametem a[b] la present, nós lexarem an[ar] v[ós] là on volrets, e per alguna rahó no·us⁹⁹⁷ deten[rem n]e·u[s] embar[ga]rem. *Data en [G]irona*, sots nostre segell secret, a .XIX. dies d'agost en l'any de [nostre] Se[ny]or .M.CCC.L. *H(ugo), cancellarius.*

Matheus [A]driani, mandato regio facto per dominum cancellarium.

A la molt noble [n]a Violant de Vi[l]laragut, [m]uller del alt en Jacme de Montpesler, [ç]ae[nr]era.

¶ ⁹⁹⁵ A l'orig. apareix cancel·lat *per qual[sevol]*, per confusió de l'escrivà, puix que així resulta poc correcta la

frase (*per la qualsevol rahó poguésem*). ¶ ⁹⁹⁶ [p]oguéssem: «[p]oguessen». ¶ ⁹⁹⁷ *no·us*, interlineat.

1350, setembre 5. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós a Garcia de Lóriz, governador del regne de València. Respon a diverses qüestions de govern derivades de la proppassada guerra de la Unió, entre les quals la defensa del regne contra un atac de l'infant Ferran des de Castella (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1064, fol. 143r-v.

Lo rey d'Aragó.

Reebudes vostres letres, en les quals nos fahíets saber ço que haviets pogut saber de la venguda del infant en Ferrando, e les provisions que haviets fetes e enteníets a fer a defensió de la ciutat e regne de València,⁹⁹⁸ loants molt la diligència vostra, la qual per experiència mostrats a la nostra honor e a la bona defensió damunt dita, vos responem que nós, segons que vós creem que sapiats, tenim corts als catalans en la vila de Perpinyà, per què axí ivaçosament no'n podem partir; dels quals catalans, en aqueys affers e'n altres, entenem sens fayla, e ab la ajuda de Déu, haver copiós socors, e, si mester serà, hi metrem nostra persona per defensió vostra e de la terra. Entretant, emperò, havem ordonada bona companya, és a saber, .CCC. hòmens a cavall, bons e lests, los quals sens tarda trametrem a la dita ciutat,⁹⁹⁹ dels quals serà cap .I. rich-hom de Catalunya bo e apte a affers. Quant als affers dels castells de Chiva, de Bunyol e de Macasta, vos fem saber que la molt nobla comtessa d'Urgell, a prechs nostres, ha atorgat per ses letres de fer nostra voluntat dels dits castells e metre'ls en mà de persones de qui nós pugam confiar. E, per tal con ella tardava son missatge, lo qual havia ordonat de trametre a nós per la dita rahó, ab forts letres havem tramès a la dita comtessa lo feel scrivà nostre Barthomeu Dezlor, ab poder de protestar, oltra la protestació contenguda en les dites letres, contra la dita comtessa e'ls dits castells e tots los altres béns seus e del molt noble nebot nostre, fill seu, per què pensam sens tot duple e sens tardança d'aver los dits castells a nostra voluntat e servi. L'honorat pare en Christ bisbe de València, conseller e canceller nostre, e'ls altres qui són poblats en lo dit regne qui són ab nós, fem apparellar, los quals seran dins breu temps, si a Déu plau, en la dita ciutat. Quant a ço que deÿts del loch de Castelló del Camp de Borriana, e com fo mes en consell dels hòmens del dit loch que si vós, en Garsia de Lòric, hi anàvets, que us f[lo]s per los dits hòmens contrestat, vos responem e volem e us manam que, en .IIII. o en .V. lochs del mur del dit loch, sia enderrocat tant que leugerament no puixa esser tornat; e si alguns empits o arqueres hi ha, aquelles arqueres o aquells empits sien enderrocats e desfets. L'alcaÿt de Xàtiva ja'l n'avem tramès, e'l d'Uxó n'entenem a trametre encontinent. Al amat conseller nostre micer Arnau Johan, per altres nostres letres manam que sobresega en totes inquisicions començades o per començar per rahó de la malvada Unió contra qualssevol persones, exceptades les qui's fan o's poden fer contra hòmens de paratge. Lo manament de quèns havets escrit que deyem fer a'n R(amon) Nebot e a'n Bernat Vives los fem per altra manera nostra, és a saber, que no inquiren per mer offici contra alcun official, ans ne cessen fins a la primera cort. Lo guiatge de Domingo de

¶ ⁹⁹⁸ Sobre aquests preparatius militars, *vid.* FERRER MALLOL, *Entre la paz y la guerra...*, p. 338.

¶ ⁹⁹⁹ Interlineat des de *los quals* fins a *ciutat*.

Manreana, batle de Ayora, e del leuder de Tortosa, per altra nostra letr[a] havem revocat, la qual trametem a vós, dit en Garsia de Lòriç. Bona letra e ab covinents paraules inductives trametem als jurats e als prohòmens de la dita ciutat, segons que en la dita vostra letra la havets demanada. Sobre'l fet dels lochs d'Ontinyén, de Bocayrén e de Biar, havem provehit segons que en les letres, les quals a vós, dit en Garcia de Lòriç, trametem, és contengut; e axí meseix, sobre'l feyt del castell de Biar e de la retenció d'aquell, vos trametem nostra letra sots certa forma. Sobre'l feyt del castell de Castalla, trametem a'n Felip Togores que encontinent vinga a nós personalment, e com serà ab nós provehirem segons que requer la qualitat del fet. Manants a vós expressament, e encara curosament pregants, que en la defensió de la dita ciutat e regne e bona ordinació, e encara en induyr les gents d'aquell a nostra [d]evoció, vetlets e entenats assíduament e curosa, axí com ho havets bé acostumat e nós de vós havem e bona e segura confiança, notiffican a nós com pus sovín porets per vostres letres totes coses que saber porets dels affers damunt dits. *Data en Perpinyà, a .V. dies de setembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.L. Rex P(etrus).*

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Fuit missa Garsie de Lòriç.

463.

1350, setembre 6. Perpinyà.

Circular del rei Pere el Cerimoniós a les universitats del Rosselló i altres de comarques veïnes demanant subsidis, tant pels dispendis de les guerres recentment sostingudes com també amb causa de les corts de Catalunya que hi entén celebrar (Alaman Peres de Verdún).

ACA, C, reg. 1472, fol. 78v.

En P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels seus cònsols e hòmens del loch de Òpol, salut e gràcia. Car de necessitat fer e sostenir nos haja convengut moltes e diverses messions, axí per ocasió de les cassades unions com per defensió del regne de Mallorques e d'aquests comtats, e'nca per les gents de peu e de cavall, les quals, per ocasió dels nostres rebels, nos ha convengut e convé tenir en lo regne de Cerdenya, hoc encara per rahó dels subsidis e ajuda la qual fehem al rey de Castella contra los infeels sarrahins, e nós, qui en aquestes parts sòm venguts per celebrar corts generals, freturem a present de moneda, per tal, vosaltres, qui bé creem que en totes coses complaure nos desijats, pregam affectuosament, e'nca vos dehim e'us manam, que'ns acorregats de alcuna covinent quantitat de moneda per a provisió de la nostra cort, de la qual responats al amat uxer nostre Francesch Perellós, o a qui ell voldrà en son loch. E nós, per la present, donam poder a ell qu'ell pugue convenir ab vós per la dita rahó. Dada a Perpenyà, a .VI. de setembre en l'any de nostre Senyor .M. CCC. cinquanta. *Exa(ravit) R(oderic)us.*

Alamandus Petri de Verduno, mandato regio facto per nobilem Bernardum de Capraria, consiliarium.

Similes fuerunt misse infrascriptis:

Als feels seus cònsols e hòmens del loch de Taltavull.

Als feels seus cònsols e hòmens del loch de Salses.

Als feels seus cònsols e hòmens del loch de Montesquiu.
 Als feels seus cònsols e hòmens del loch de ez [V]oló.
 Als feels seus cònsols e hòmens del loch de Argelès.
 Als feels seus cònsols e hòmens del loch de Sent Lorenç.
 Als feels seus cònsols e hòmens de Clayrà.
 Als feels seus cònsols e hòmens del loch de la Rocha.
 Als feels seus cònsols e hòmens del loch de Ribes.
 Als feels seus cònsols e hòmens del loch de Corsaví.
 Als feels seus cònsols e hòmens de Castellnou.
 Als feels seus cònsols e hòmens del loch de la Bastida.
 Als feels seus cònsols e hòmens de Prats.
 Als feels seus cònsols e hòmens de Caralps.
 Als feels seus cònsols e hòmens del loch de Muralans.
 Als feels seus cònsols e hòmens del loch de Belpuig.
 Als feels seus cònsols e hòmens del loch de Planoles.
 Als feels seus cònsols e hòmens del loch de Fustenyà.
 Als feels seus cònsols e hòmens de Canpelles.
 Als feels seus cònsols e hòmens de Pardines.
 Als feels seus cònsols e hòmens de Burguera.
*Similes predictis fuerunt misse universitatibus infrascriptis, ut continetur in subsequenti .VII. ° folio post presentes, ubi est tale signum (signe).*¹⁰⁰⁰

464.

1350, octubre 29. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós a Pere Calderó, cavaller, fent-li saber que ha triat la seua nora com a dida de l'infant que deslliurà en breu la reina (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1134, fol. 172v.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que, entès que la muller d'en Pericó Calderó, vostre fill, és prenys, e que deu encaure, si a Déu plau, en breu, havem ordenat que sia nodriça de la criatura que deu haver en breu, si a Déu plau, l'alta dona Elionor, reyna d'Aragó, muller nostra molt cara, si emperò la dita vostra nora e la sua let serà trobada a açò abta e covinent; e açò manam esser regonegut per lo feel físich de casa de la dita reyna mestre Miró. Per què volem e us pregam que, si la dita nora vostra e la sua let seran covinents, segons que damunt és dit, façats que se'n vengà ací ab lo dit mestre Miró, al qual d'aquesta rahó scrivim, pensan que d'açò porà a vós e als vostres, ab la voluntat de Déu, gràcia, honor e profit esdevenir. *Data* en Perpinyà, sots nostre segell secret, a .XXIX. de octubre en l'any de nostre Senyor M.CCC.L.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Al amat nostre en P(ere) Calderó, cavaller.

¶¹⁰⁰⁰ No s'hi troba la relació indicada.

27 de desembre 1350, festa de sant Joan Evangelista, Perpinyà.
Naixement de l'infant Joan.

465.

1351, abril 28. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al seu procurador a Avinyó, sobre la tramesa d'espies a Gènova per tal d'informar sobre l'armament de naus per part de la república (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1065, fol. 76r.

Lo rey d'Aragó.

Bé creem que no ignorats los affers per nós novellament començats en favor del duch e comú de Venècia; e axí, com en semblants affers, segons que sabets, sia molt necessari saber ardots de sos enamichs, per aquesta rahó volem, e a vós axí¹⁰⁰¹ affectuosament com mils podem pregam, que hajats .I.^a o .II. persones naturals de la ciutat d'Avinyó o d'altres lochs de Proença, en les quals vós puixats plenerament confiar, e d'aquelles reebats sagrament e homenatges e altres obligacions, segons que a vós serà benvist, que bé, leyalment e vertadera se hauran en los affers davall escrits per vós a ells acomanats, los quals de present trametats envers les parts de Gènova, per saber en la ciutat de Gènova e en la Ribera d'aquella quantes galees o naus s'i són armades o s'i deuen armar, o si s'i fa aparell d'alcun estol ne en altra manera, e¹⁰⁰² encara què s'i diu vulgarment d'aquestes faenes del Venecià ne d'aquest socors que nós li entenem a fer; e és mester que, mentre la .I. irà en Gènova, que l'altre vengà a vós per certificar-vos de totes les coses damunt dites e altres necessàr[ie]s a aquestes. E qualque cosa o ardit per aquells a vós aportat e tramès de les dites partides o altres tocants los affers damunt dits, aquells per aquest correu nostre o per altres, a messió de nostra cort, a la nostra presència decontinent trametats, per tal que mils e pus sàviament puxam provehir en los affers damunt dits. És, emperò, entenció nostra que ls dits .II. hòmens que vós devets procurar que sien espies nostres en les parts de Gènova, segons que dit és, hajan cosa certa per cascun mes, segons que ab ells mils vos porets avenir. E seria'ns semblant, si vós açò per bo havets, per tal com los dits .II. hòmens no són naturals nostres e que no'ns poguessen enganar de saber la veritat dels dits affers, après algun temps, ço és saber, de .I. mes o en aquèn, hi deguéssets trametre .I. altre hom, e que la .I. de tots aquests .III. no sabés res del altra, per mils saber la veritat dels dits affers e per conèxer si algun d'aquells variejava o enganava vós, e per consegüent nós, dels dits affers, e axí ja podets veer la manera. Fets-ho com pus secretament porets, car molt nos hi va, e los affers qui se'n faran mils, ab la ajuda de Déu. E nós aadés, a fer les dites messions, trametem-vos .C. florins d'or per lo portador de la present, certificant-vos que nós, per complir les dites coses, vos trametrem per avant més moneda. E axí sollicitam-vos [e]¹⁰⁰³ pregam-vos curosament que, en saber los dits ardots, vullats vetlar e fer ab diligència totes aquelles bones e sàvies provisions que als affers damunt dits sien neccessàries, segons que de vós, d'aquests e d'altres, no sens rahó molt confiam. E qualque ardit aadés sapiats de

¶¹⁰⁰¹ Ratllat, com pus. ¶¹⁰⁰² e: «hoc», corr. ¶¹⁰⁰³ e, manca.

les dites parts, aquell¹⁰⁰⁴ nos dejats fer saber per vostres letres, e puy per avant axí envers aquells entenats que la vostra diligència davant la nostra presència puixa esser conlaudada. Dada en *Barchinona*, a .XXVIII. d'abril del any de la nativitat de nostre Senyor de .M.CCC. LI. *Exa(ravit) R(oderic)us*.

*Bertrandus de Pinós, mandato regio facto [per]
Galcerandum de Pulcropodio, consiliarium.*

Fuit directa dilecto consiliario et procuratori nostro in Romana curia G(uillelmo) de Turriliis, canonico Barchinonensi.

466.

1351, maig 18. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós a Bernat de Cabrera, reclamant la seua presència per a aconsellar-lo sobre el pacte acordat amb Venècia (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1065, fol. 83v.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que havem parlat ab l'alt infant en P(ere), comte de Ribagorça e de les Montanyes de Prades, car avoncle nostre, sobre'l fet de les covinences per nós fetes ab los venecians¹⁰⁰⁵ contra los genoveses, e que'ns aconsellàs sobre'l fet de la armada que fem per la raó desús dita; e ha'ns respost que, per tal com ha dupte si les dites covinences puxen esser fetes justament e ab bona consciència, que aadés, tro que'n sia enformat plenerament de la veritat, hi dupte de consellar-nos. Encara havem parlat ab ell del fet de Sicília, et, per tal com hi vol deliberar pus plenerament, resposta d'ell encara no havem obtenguda. Ítem, havem reebuda una letra de Gènova, la tenor de la qual vos trametem en la present enclosa. E com per totes aquestes rahons e per cascuna d'aquelles vullam e sia a nós vostra presència necessària, per tal com vós aadés sabets pus clarament los¹⁰⁰⁶ affers desús dits, per ço dehim e manam a vós espressament que, presa, ab la volentat de Déu, l'alt infant en Johan, primogènit, fill nostre molt car e duch de Gerona, alcuna bona covallescència,¹⁰⁰⁷ axí com hi havem ferma sperança, e posada la sua casa en aquell mellor estament que porets, encontinent cuytets vostra venguda per consellar e dar a nós recapte sobre les dites coses, segons que Déu vos ho m[ini]strarà. E que per res en açò no haja falla, com sia, segons que podets pensar, peri[ll] en la triga. *Data* en Barcelona, sots nostre segell comun, a .XVIII. dies de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LI. *Exa(ravit) R(oderic)us*.

Franciscus Fuxi.

Al n[ob]le e amat conseller nostre en Bernat de Cabrera.

¶ ¹⁰⁰⁴ *aquell*: «a aquell». ¶ ¹⁰⁰⁵ Pere el Cerimoniós havia signat un tractat d'aliança amb Venècia, contra Gènova, el

16 de gener anterior (TASIS, *La vida del rei En Pere III*, pp. 140-141). ¶ ¹⁰⁰⁶ *los*: «les». ¶ ¹⁰⁰⁷ *covallescència*: «covalèsca».

467.

1351, juliol 14. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós als prohoms de Càller i de Sàsser, anunciant-los una expedició per tal de sufocar la rebel·lió dels barons Doria (Bernat Satorre).

ACA, C, reg. 1020, fol. 10r.

Lo rey d'Aragó.

Notificam-vos que nós, per les rebel·lions cruells que'ls barons Doria, vassals nostres, e altres contra nós an feytes, les quals bonament soferir no podem, enans nos cové provehir e sguardar com ab tanta de sanch scampada dels nostres feels lo regne de Cerdanya per lo excel·lent rey n'Amfós, de bona memòria, pare nostre, fo subjugat, entenem enviar em breu, per confusió dels dits nostres rebels, a vosaltres tal socors e ajuda per la qual coneguen lur rebel·lió e temeritat a éls redundar e tornar en plor. E sobre açò creats al amat de consell nostre en G(uillem) Calbet, savi en dret, assessor del governador de Cerdanya, lo qual sobre aquestes affers¹⁰⁰⁸ havem enformat plenerament de part nostra; per què, migançant lo dit en¹⁰⁰⁹ G(uillem) Calbet, façats tals provisions que per enemichs nostres dan no puxats pendre. *Data en Barchinona, al .XIII. dia del mes de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M. CCC.LI. Exa(ravit) R(oderic)us.*

*Bernardus de Turri, mandato regio facto
per nobilem Bernardum de Capraria.*

Fuit missa probis hominibus Callari.

Similis fuit facta probis hominibus Sasser.

Idem.

468.

1351, juliol 22. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós als curadors de l'infant Joan. Els hi dóna instruccions sobre l'al·letament del primogènit i un possible canvi de casa, a Girona (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1138, fol. 17r.

Lo rey d'Aragó.

Vostra letra havem reebuda, continent que la let de la nudriça de *Barchinona* ere enpedera, e que més n'avie .i.^a hora que altra, per què'ns supplicàvets que nós volguéssim manar nostra voluntat sobre aquelles coses. La qual letra e les coses contengudes en aquella diligentment enteses, e haüt acort e consell ab nostres fisichs, vos responem que, si-us serà vigares que'l alt infànt en Johan, primogènit nostre molt car e duch de Gerona, no haja compliment de leyt, a nós plau que la amada nostra na Blanca, ama del dit nostre primogènit, li'n do en aquell cas que conegats que li falís, e açò tro que s'acost a .IIII. dies prop lo terme de ça porgació, car, en aquell cas,¹⁰¹⁰ més val que hom li'n faça compliment

¶ ¹⁰⁰⁸ *affers*: «coses», corr. ¶ ¹⁰⁰⁹ *en*, interlineat. ¶ ¹⁰¹⁰ *car en aquell cas*, repetit a l'orig.

d'aquella let que ha acostumada e sab hom lo cas que si hom caïa en altre dubte. Emperò, volem que, encontinent que sia .IIII. dies prop aquell accident que sabets, la dita ama que ces de leytar, e, si li vendrà o no, ço que sabets clarament nos en certifiquets per vostres letres. Quant és del mudar d'alberch en lo qual lo dit inffant habita, havem deliberat que no'us mogats, car la calor és tanta per tot que dubtam que alberch poguéssets millorar, con en tota la ciutat de Gerona no haja axí cambre gran com la sua. *Data en Barchinona*, a .XXII. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor M.CCC.LI., sots nostre segell secret.

Dominus rex mandavit Bartholomeo de Lauro.

La dita letra fo tramesa a'n G(uillem) de Blanes, cavaller, e a na Cathalana¹⁰¹¹ de Lança e maestre Miró de Corçà.¹⁰¹²

469.

1351, octubre 25. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós als missatgers tramesos a Avinyó, als qui ordena obtenir l'absolució d'una excomunió dictada pel bisbe de València contra Joan Escrivà, justícia criminal de la ciutat, per haver fet turmentar un delinqüent tonsurat (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1138, fols. 77v-78r.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que, segons que'l amat conseller nostre en Johan Scrivà nos [ha]¹⁰¹³ recomtat de paraula, ell estant justícia en¹⁰¹⁴ criminal de la ciutat de València fou denunciada una fembre que havia dades pocions a son pare, les quals reebudes morí, e encara que'n donà a son marit, lo qual ne vench en punt de mort, e fóra mort sinó que les gità; les quals coses, crims e malefics havia feyts de consell e tractament d'en Arnau Bonet, drut seu, per ço que, morts lo pare e'l marit, ells amdós fossen marit e muller e que ells succeïssen en¹⁰¹⁵ los béns d'aquells. Les quals coses denunciades, fou reebuda confessió e testimonis, per la deposició dels quals fou provat con havien comprat e feyt comprar lo rialgar e con fo mòlt, e puy, la fembra, sens turment, atorgà gran res del feyt, e, con muntà un poch, dix tot clarament, con del dit rialgar havia mes en les pomes que son pare, qui no era sans, menjava, hoc encara en l'axerop que bevia¹⁰¹⁶ e en los christiris que reebia, axí que lo pare ne morí; confessà encara con na havia dat a'n Matheu, marit seu, ab salsa vert que menjava, axí que'n vench a punt de mort. E totes les dites coses dix que havia fetes de consell del dit Arnau Bonet, drut seu, e açò dix en presència del dit justícia, per les quals coses la dita fembra fou cremada. E con volgués enantar contra lo dit Arnau Bonet, al·legà corona, dient que la portava, e vist per lo justície, assessor, jurats e pròmens de València lo cap d'aquell, dixeren aquell no portar corona ni haver senyal d'aquella, per què lo faeren pujar al turment. E com fo sus en lo turment, al·legà títol de corona, dient que'l havia a casa sua, e fo-hi tramès e no lo hi trobaren; e tornats de casa sua, dix que'l dit títol ere en casa de una fembra, e fo-hi tramès e no lo hi trobaren. E, per tal con aquest crim

¶ ¹⁰¹¹ *Cathalana*: «Cathalina». *Vid. infra* doc. 500.

¶ ¹⁰¹² Miró de Corçà era metge de la reina (*vid. supra*

doc. 464). ¶ ¹⁰¹³ *ha*, manca. ¶ ¹⁰¹⁴ *en*, interlineat. ¶ ¹⁰¹⁵ *en*, interlineat. ¶ ¹⁰¹⁶ *que bevia*, repetit a l'orig.

era tan leig, tot lo món de poble se ajustave a la cort, e lo justícia manà al carceller que, si Déu hi venia, que no li obrís la porta. E l'official vench a la porta de la cort per demanar lo dit Arnau, e los saigs e¹⁰¹⁷ carceller no li volgueren obrir, per què protestà en la porta e tornà-se'n, e fèu tocar l'esquella vedada. E, per tal con era ora baxa, lo justícia prorogà los tèrmens del dit Arnau Bonet tro l'andemà; e l'andemà, l'official ab letra requès lo justícia que'l dit Arnau Bonet li fos ramès, faén-li fe del títol de la corona del dit Arnau Bonet, e'l dit justicie remès-lo encontinent al dit official. E, après pocchs dies, lo official sobredit sentencià aquell Arnau Bonet a càrcer perpetua, e aquí viu quax mort. Ara, lo dit Johan és romàs vedat, per ço con no sobresegué en turmentar lo dessus dit Arnau, pus que al·legave corona, e per ço con los carceller e saygs no jaquieren entrar lo official denant lo justícia con lo venia requerre que'l dit Arnau Bonet li fos remès. Per què·us deïm e·us manam espressament que nos obtingats benifet de absolució al dit Johan Escrivà de les coses damunt largament espressades, e que a açò per res no haja falla, con no la haja poguda obtenir en València. *Data en Perpinyà, a .XXV. de huytubri en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LI., sots nostre segell secret. Rex P(etrus).*

Fo tramesa a'n Bernat de Cabrera e als altres missatgers en cort de Roma trameses.

470.

1351, novembre 12. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós al bisbe de València i canceller, el vicecanceller, el governador del regne i el mestre racional, amb instruccions reservades sobre les obres que mana fer per a la fortificació del palau del Real, cas de produir-se una entrada de l'infant Ferran al país. Prèviament ha escrit als jurats de la ciutat, posant en dubte la necessitat de tals obres (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1138, fols. 86v-87r.

Lo rey d'Aragó.

Sapiats que'l procurador del regne de València e'ls jurats e prohòmens de la ciutat de València nos han tramesa una letra per la qual nos han significat l'ajust d'òmens a cavall que fa l'infant en Ferrando per dampnificar lo regne de València, e les provisions que per segurtat del dit regne ells hi han fetes. E per ço com demanen què's faria del nostre Reyat de València en cas que'l fet fos soptat, nós responem-lus quant a açò en la forma següent:

«Quant al fet del Reyat nostre, no'ns pensàvem que alcuna provisió s'i degués fer, cor nostres predecessors, depuys que aquell és hedifficat, han haüda guerra ab rey de Castella e ab moros, que null temps no l'enfortiren més que huy és, com que fos menys fort, e per açò nós no havem cura de fer-lo fort, mas delitós, e aytal l'avem obrat. Però, si vosaltres veets ab nostre procurador de València, e ab lo bisbe, qui és nostre canceller, e ab micer Rodrigo Díez, nostre vicanceller, e ab lo nostre mestre racional, per quina manera d'aquell serà provehidor, leexam a consell de vosaltres la nostra honor e lo nostre profit e la seguretat de la ciutat¹⁰¹⁸ que per aquesta raó se'n poria seguir.»

¶¹⁰¹⁷ e: «ni», corr. ¶¹⁰¹⁸ Precedeix, ratllat, dita.

E jassia que nós lus escrivam en la dita forma, emperò declaram secretament a vós la intenció nostra: havem per bé que, en cas que's hagués a tocar al dit Rey, que sia enderrocat lo palau e les .IIII. torres del Rey, e que denant l'almotarbí o sopador façats fer parets grosses ab anadors e ab marlets de la nostra cambra dels Timbres tro a la cuyna secreta, derrocan la dita cuyna e levant les parets del palau descubert del tarrat qui deu esser capella de la reyna, en tal manera que a combatadors sia sufficient a deffendre, pus d'açò se dupten. E no'us maravellets si lo dit palau o les torres s'enderroquen en lo dit cas, com sia d'entenció d'enderrocar aquell per belesa de la obra del Rey. Dada en Perpenyà, sots nostre segell secret, a .XII. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LI. *Vidit Iaspertus.*

Mandato domini regis, qui eam legit et talem expedi(ri) mandavit, Franciscus Fuxi.

Fo tramesa al bisbe de València.

Semblants foren trameses a micer Rodrigo e a'n Garcia de Lòriç, procurador,¹⁰¹⁹ e altra a'n Berenguer de Codinachs.¹⁰²⁰

471.

1351, desembre 4. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós [als jurats de València], sobre les previsions de guerra amb Castella per causa de l'infant Ferran, que no creu probable. Els envia el noble Olf de Pròixida per a informar de la seua posició (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1065, fols. 167v-168r.

Lo rey d'Aragó.

La letra de vosaltres darrerament feta havem reebuda, e molt nos maravellam com vosaltres axí entenets que'l infant en Ferrando puxa intrar dins nostres regnes ab tan gran poder axí soptosament, car vosaltres sabets axí bé con nós que'l rey de Castella no ha tan grant pau ab los seus sotmeses o ab los moros, ne és tan rich de tresor, que necessari li sia ab altre rey moure guerra, specialment ab nós, per affers on no cap deseret que nós li hajam fet ne toltia alguna cosa, per què pensam que molt menys per son cosí germà, l'infant en Ferrando, se vulla metre en affers ab nós. E com fer-ho volgués, la qual cosa no veem raonable, vosaltres sabets que costuma és de reys que, ans que'ls uns als altres se dagnifiquen en res, que's desixen primerament [per] misagerts (*sic*), la qual cosa no havem sabut per vosaltres ne per altres que sobre açò lo rey de Castella missagers nos trameta; ne'l dit infant en Ferrando, jassia a nós sotsmès, se pogués o's degués clamar d'alcun tort o greuge que entena que nós li façam. Emperò, per tal com més val esser previst que esser prevengut, volens proveir a les dites coses, jassia no sían vistes¹⁰²¹ raonables, havem proveït de clamar nostres gens e de ajustar aquelles breument, los catalans en Teragona, ont nós dins breus dies serem, e'ls aragoneses a nós encontrant en lo camí anant ves vosaltres, ont nós

¶ ¹⁰¹⁹ *procurador*: «procador».

¶ ¹⁰²⁰ Codinachs era llavors mestre racional de la corona. ¶ ¹⁰²¹ *vistes*: «justes», corr.

ab ells ensemps personalment haurets aquí en cas que·ls dits affers sien, no tan solament en defensió de la ciutat esperan aquell, ans encara dellà la dita ciutat entenem encontrar ell e haver victòria d'ell, axí com és acostumat de donar-la Déu a nostres predecessors e a nós contra los enemichs de la nostra casa e nostres. E per ço manam-vos que·us certifi-quets clarament dels dits affers si són vers o han color de possibilitat, per tal que despeses vanes e no profitoses sobre açò no hajam a fer. E d'açò breument hajam vostra certa res-posta,¹⁰²² per ço que en los dits affers puxam proveir a honor nostra e profit vostre, segons que damunt vos havem dit; emperò, loam vostres provisions bones que fetes havets e fets sobre·ls affers dessus dits. E, per tal que pus clarament siats enformats de la nostra enten-ció, havem provehit que·us tramatam lo noble e amat conseller nostre n'Olfo de Pròxida, qui és estat present en aquest acort¹⁰²³ que nós havem haüt sobre aquests affers e en altra manera havem informat largament, als dits del qual podets haver fe axí com si nós vos ho deym de palaura (*sic*). Dada en Perpenyà, a .IIII. dies de deembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CC[C].LI. *Vidit Iaspertus*.

Mandato domini regis, Franciscus Fuxi.

472.

1351 (Nat. 1352), desembre 31. Girona.

El rei Pere el Cerimoniós a Garcia [de Lóriz, governador del regne de València], ordenant-li que no permeta que la ciutat edifique una nova muralla per causa del perill de guerra (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1138, fol. 95v.

Lo rey d'Aragó.

Ja sabets com havem scrit a vós e als jurats de València que en nulla manera la ciu-tat¹⁰²⁴ de València no·s muràs ne·s vallejàs de novells murs e valls, per raó o temor de la entrada que·l infant en Ferrando entén, segons que·s diu, a fer en regne de València, per ço com veem clarament que si·s faïa que seria gran deshonor nostra e lur. Ara, segons que havem entès, açò no contrastant, la dita ciutat s'esforça o s'entén a esforçar de fer murs e valls nous, segons que ja acordat havíem.¹⁰²⁵ On, com nós en neguna manera no vullam que·ls dits murs e valls nous en la dita ciutat se facen, per les raons desús dites, per ço·us dehim e·us manam expressament que en neguna manera del món los dits murs e valls no lexets fer, ans esforçadament, axí com mils puxats, vedets que no·s facen, expressan-lurs que nós sòm en tal cas e axí proveïts en aquests affers que no volem que per la entrada del dit infant se faça en València sinó tan solament barreres, car en esguardament del nos-tre poder, qui està aparellat, no cal duptar la ciutat, pus hi haja barreres, segons que dit és. *Data* en Gerona, sots nostre segell secret, a .XXXI. dia de deembre en l'any de la Nativitat de nostre Senyor M.CCC.LII.

Mandato domini regis, Franciscus Fuxi.

Fo tramesa al damunt dit Garcia.

¶ ¹⁰²² *resposta*: «reposta». ¶ ¹⁰²³ *aquest acort*: «la cort», corr.

¶ ¹⁰²⁴ *ciutats* a l'orig. ¶ ¹⁰²⁵ *segons... havíem*, interlineat; sembla sobrer i manca de sentit. Ratllat, no *lexets fer*.

1352, gener 1. Girona.

El rei Pere el Cerimoniós al governador del regne de València. Li indica el seu proper itinerari per terres de Catalunya, Aragó i València, i els motius (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1138, fol. 95r.

Lo rey d'Aragó.

Vostra letra havem vista e enteses les coses en aquella contengudes, om (*sic*) vos responem que havem per bo lo consell que'ns havets tramès a dir, lo qual se acorda ab ço que nós ja havíem acordat ab nostre consell ans que la dita letra haguéssem de vós reebuda, car peça ha que förem partits de Perpenyà si no fos la malautia¹⁰²⁶ de la reyna, cara companyona nostra. E anam-nos-en a *Barchinona*, hon aturarem fins a quinze dies per dar recapte a la armada feta e faedora contra los genoveses; e partén de *Barchinona* anam-nos-en a Leyda, e passen per Cathalunya endreçarem ab richshòmens e cavallers de Cathalunya que'ls puxam haver tantost com mester los hajam; e partén de Leyda anam-nos-en a Çaragoça, on entenem esser, ab la voluntat de nostre Senyor, a tot lo més de Carnestoltes o poch més a enlà. E aquí entenem aturar, per tal com havem deliberat fer e endreçar que'l alt infant en Johan, car primogènit nostre, sia jurat; e que si, lavors o en l'endemig, l'infant en Ferrando vol entrar en regne d'Aragó o de València, que nós, ab tot nostre esforç, anem contra ell, havén esperança en nostre Senyor que, pus justícia és de la nostra part e la sobreria de la altra part, que'n hajam victòria, segons que nós e nostres predecessors havem haüt en temps passat d'aquells qui injustament nos han volgut offendre. E, si lo dit infant en Ferrando no entra, entenem-nos-en anar per la Serrania al regne de València; emperò, certificam-vos que, tantost com nós serem en regne d'Aragó, haurets nostre ardit que vingats a nós, per què'us pregam que estigats aparellat de venir, car nós vos volem per lo jurament del dit infant en Johan e per haver ab vós acort quina via se tendrà en cas que'l dit infant en Ferrando volgués entrar en los dits regnes. Ítem, havem haüda de vós altra letra, a la qual de present no-us fem resposta, mas volem que sapiats que dins breus dies vos trametrem per açò una persona secreta qui parlarà ab vós sobre'l fet en la propdita letra vostra contengut, e dir-vos ha ço que nós haurem acordat e tendrem per bé. Dada en Gerona, sots nostre segell secret, lo primer dia de janer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LII.

Mandato domini regis, Franciscus Fuxi.

Fo tramesa a'n Garcia de Lòriç, cavaller e procurador del regne de València.

1352, gener 8. Girona.

El rei Pere el Cerimoniós a Ponç de Santapau, capità general de l'estol, congratulant-se de la victòria contra els genovesos obtinguda per les forces conjuntes d'Aragó i de Venècia (Bartomeu Desllor).

ACA, C, reg. 1065, fol. 183v.

¶ ¹⁰²⁶ *malautia*: «malaltia», corr.

Lo rey d'Aragó.

Significam-vos que havem novellament reebudes letres del molt noble lo duch de Venècia, per les quals nos significava en qual manera nostre estol se era mesclat ab lo lur, e en qual manera l'estol dels genoveses, comuns enamigs, se metien en fuyta, axí que no gosaven esperar batalla, de la qual letra aguem grant plaer. Tramès-nos encara a dir en una letra sua, responsiva de una letra per nós a él tramesa, que micer Johan de Steno, cavaller, partí de Venècia a .V. de deembre, ab grant quantitat de moneda per fer paga al seu stol e nostre, ab paniça egualment. On, com nós los afers del dit duch e comun reputem propriis, per ço volem e-us manam que vós, ensemps ab tot lo nostre estol, estiats en aquexas mars dementre que'l dit duch e comun vos haja menester a lur servey, e dels ardots dels dits estols nos vullats certificar sovín per vostres letres. Dada en Gerona, a .VIII. dies de jener en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LII. *Visa Ro(ma)*.

*Idem (Dominus rex mandavit
Bartholomeo de Lauro).*

Al noble e amat conseller nostre en Ponz de Sanctapau, capitan general del estol de les nostres galees.

475.

1352, març 10. Sant Boi de Llobregat.

*El rei Pere el Cerimoniós [al batle general del regne de València], declarant-li quines gents s'han de considerar enemics, a requeriment d'uns corsaris valencians (Bartomeu Desllor).*¹⁰²⁷

ACA, C, reg. 1066, fol. 17v.

Lo rey d'Aragó.

Havem reebuda vostra letra, per la qual nos supplicàvets que, com en Bonanat Cantó, còmit de .I. leny de .LXXX., e en Romeu Piquer, còmit de .I. leny de .L., e altres vehins de la ciutat de València haguessen request vós que, per ço com ells volen armar contra los enemichs nostres, axí christians com serrahins, denyàssem a vós declarar quals serraïns són ab nós o nostres gens en pau o en treva. La qual letra e les coses contengudes en aquella enteses, responén a aquelles vos significam que nós sòm en guerra, e nostres gents, ab tots genoveses e serraïns o reys moros, exceptat ab lo rey de Granada e ab aquells genoveses als quals l'amat conseller nostre en Riambau de Corbera, governa[do]r de Cerdenya e de Còrcega, ha dada en nom nostre treva. *Data* en lo loch de Sant Boy, a .X. dies de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LII. *Visa Ro(ma)*.

*Bartholomeus de Lauro, mandato regio facto
per nobilem Bernardum de Capraria, consiliarium.*

¶ ¹⁰²⁷ No hi consta direcció.

1352, març 23. Montblanc.

El rei Pere el Cerimoniós al seu oncle, l'infant Ramon Berenguer, donant-li proves de l'existència d'un document que no es troba a l'arxiu reial, de la venda d'unes jurisdiccions a aquest amb carta de gràcia (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1135, fols. 37v-38r.

Lo rey d'Aragó.

Car avoncle. Vostra letra de creença comanada a'n Bernat de Pau havem reebuda, per virtut de la qual creença lo dit Bernat nos ha dit de part vostra que a vós no recordava que en la venda per nós a vós feta de la poztat d'Alborns e juredicció de Monells entrevingués carta de gràcia, emperò que si nós en nostra consciència vos significàvem que carta de gràcia hi fos estada feta que vós nos creuríets. On vos fem saber que nós havem memòria de la dita carta de gràcia, mas no-res-menys, a major confirmació de nostra creença, nos sòm volguts informar en altra manera d'aquests afers ab l'infant en P(ere) e ab lo tresorer e ab altres qui caberen en aquells afers. E encara més, havem volgut fer regonèxer nostres registres si's trobarà la dita carta de gràcia, e car no era carta que nós feésem, sinó vós, no és estada trobada en nostres registres, e creem que fos fermada per vós en poder d'en G(uillem)ó Çamorera, scrivà nostre *quondam*, qui les altres cartes féu; mas és estada trobada en los dits registres una altra carta, la qual asats se conforma a la nostra rahó, e la qual fa menció de la dita carta de gràcia dient que, en cas que la redempció de les coses venudes se faés, no fos fet perjudici a nós ne a vós en possessió ni en propietat, segons que en aquella carta, de la qual vos trametem treslat, veurets esser contengut. E, segons la scriptura feta en lo registre en lo qual la dita carta és registrada, és-hi contengut que'n foren fetes dues, de les quals nós n'aguem una e vós altra, on raonablement par que vós aquella carta no presérets si lo feyt no fos aytal com s'i contenia. Per què·us pregam que pus avant no metats dubte sobre açò, ans, reebuda la moneda, liurets les postats.¹⁰²⁸ Quant és sobre les altres coses que lo dit en Bernat de Pau nos ha soplicades de part vostra, nós hi havem assignats ab letra nostra micer P(ere) Çarovira e en Jacme Dezfar, qui·us y proveyran segons justícia. *Data* en Muntblanch, a .XXIII. dies de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor M.CCC.LII, sots nostre segell secret. *Rex P(etrus).*

Aquesta és la veritat del fet, que és contenguda en aquesta letra; e, per ço que sapiats que s'és feta ab nostra volentat e sabuda, avem scrit aquest regló de nostra mà.

*Iacobus Conesa, mandato regio facto
per Bernardum de Capraria, consiliarium.*

Al alt infant en Ramon Berenguer, comte d'Enpúries, avoncle nostre molt car.

¶ ¹⁰²⁸ *metats... postats*: «vullats metre dupte sobre açò», corr.

1352, juny 6. Lleida.

El rei Pere el Cerimoniós a Riambau de Corbera, governador de Sardenya, indicant-li la conveniència de mantenir una treva en la rebel·lió dels barons Doria, perquè no pot enviar forces pel moment per a la pacificació de l'illa, ocupat en la guerra amb Gènova. Li transmet instruccions per l'escrivà reial Pere de Caldes (Bartomeu Desllor).

ACA, C, reg. 1020, fol. 93r.

Lo rey d'Aragó.

Governador. Diverses lletres vostres havem reebudes, e, axí les coses contengudes en aquelles, com los capítols a nostra magestat tramesos per lo fet dels barons Doria, com ço que'l feel scrivà nostre P(ere) de Caldes a nós e a nostre consell de part vostra ha explicat, bé entès e en nostre consell determenat, vos responem sobre la treva dels dits barons que, segons ja sabets, nós havem emparada la guerra del Janovès, en la qual va molt a nostra honor e encara tot l'estament de la isla de Sardenya, on apar a nós e al dit nostre consell que aadés no sia necessari, expedient o profitós fer la dita guerra als dits barons, car, si'l Janovès era apoderat e sobrat, en bona esperança podem estar de aportar los affers en aquell punt que volrem. Per què volem e·us manam que sia dat loch als dits barons Doria que .i. d'ells o més sia tramès daçà per tractar dels dits affers, segons forma dels capítols los quals vós e l'abat hic havets tramesos, e que, entretant, sia tenguda e servada treva per algun temps coninent ab aquells, los quals sien per vós guiats, anant e vinent e tornant, segons que és emprès. E vós, no-res-menys, guardats la isla segons que bé havets acostumat, e guardats-vos de fer messions aytant com pugats, per tal que, com les treves exiran, nos puscats acórrer d'alguna cosa d'açò que exirà de la isla. E ordonats covinent guarda en Sàsser, en lo qual vós aturets contínuament, siguén e observan en totes coses e per totes les ordinacions les quals ja·us havem trameses e les provisions les quals de present vos trametem per lo dit P(ere). Sobre'ls duptes los quals acorrien en les ordinacions damunt dites, trametem-vos les cartes de les dècimes, per ço que·us en puscats ajudar. Quant és dels .CC. sirvents que demanàvets, vos fem saber que no·us en podem trametre negú, per tal com la nostra cort és freturosa al present de moneda, e açò per les rahons dessús dites. Part açò·us declaram e volem que, si vós veets que ab ço de la isla, sens que alguna cosa no·y anàs d'aquestes parts, poguéssets fer la dita guerra, que aquella façats, però guardats-vos què començarets, car nós vos significam que aadés d'ací no·us podem trametra alguna cosa. Trametem-vos, però, aquells dos hòmens de paratge que demanàvets, creent sobre les dites coses a açò que'l dit P(ere) de Caldes a vós dirà de part nostra. *Data en Leyda, a .VI. dies de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.L. dos. Exa(ravit) R(oderic)us.*

Bartholomeus de Lauro, ex causa provisa in consilio.

Predicta littera fuit missa Riambaldo de Corbaria, gubernatori Sardinie.

1352, juliol 2. Vall-de-roures.

El rei Pere el Cerimoniós a la reina Elionor, condescendint a indultar Bertutxo, servidor d'aquesta, condemnat a mort acusat de furt (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1139, fol. 122r.

Lo rey d'Aragó.

Molt cara companyona nostra. Reebuda e entesa una letra que·ns havets tramesa sobre·l fet de Bertutxo,¹⁰²⁹ vos responem que, esguardan que·l fet en nostra casa per ell comès és molt greu e enorme, e tal que, en exempli dels altres, per justícia passar sens pena corporal no deuria, havíem per determenat que·l dit Bertutxo fos per la rahó desús dita penjat per la gola, en guisa que morís. Però, per tal com nos par que hajats affecció en aquest fet e·ns supplicats e·ns pregats que·ns plàcia haver misericòrdia del furt per ell comès, per ço, per contemplació e prechs vostres, nos plau, si vós açò tenits per bé, que·l dit Bertutxo per la dita raó no sia penjat ne muyra, mas que sia exillat de nostra terra perpetualment en la manera per vós demanada; però, volem que·l dit Bertutxo sia retengut tro que en Ramon de Copons, a qui per nós és comanat, haja diligentment encercat si·s poran trobar altres persones culpables al dit furt o altres, per ço que d'aquèn se puga seguir justícia contra los dits culpables en les coses desús dites. Dada en lo loch de Vallderoures, sots nostre segell secret, a .II. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor de .M.CCC.LII.

Mandato domini regis Francisco Fuxi.

1352, juliol 25. Osca.

Instruccions del rei Pere el Cerimoniós a Mateu Mercer, capità de l'armada, que navegue vers Càller, procurant evitar l'estol genovés que ha salpat de Bizanci (Ferrer de Magarola).

ACA, C, reg. 1139, fol. 186v.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que havem haüt ardit de les parts de Romania que les deu galees qui ara novellament se són armades en Jènova se són mesclades ab l'estol de Jènova qui és en Romania, axí que tot lo dit stol, segons que·s diu, deu partir dins breus dies de Romania per tornar-se'n¹⁰³⁰ deçà, o n'és ja partit, per què les dites coses vos significam per tal que cuytets la armada e que partiats ab la gràcia de Déu com enans puscats. Emperò, volem e·us manam que navegets sàviament, prenent lengua tots dies de certenitat; e, segons los ardots que haurets, sí navegats,¹⁰³¹ e fets vostre viatge sàviament; e, com siats en Càller, si atrobats que·l stol de Jènova sia encara en Romania, fets vostre poder que·us mesclets ab lo nostre estol e dels venecians com pus sàviament porets. E si per ventura haviets lengua que·l estol dels jenoveses fos vengut deçà, podets-vos aturar en Castell de Càller tro que hajats cert ardit si

¶ ¹⁰²⁹ Bertutxo Xilona, porter de la reina (*vid. infra* doc. 509).

¶ ¹⁰³⁰ *tornas-se'n* a l'orig. ¶ ¹⁰³¹ *navegats*: «naveguàvets», corr.

lo dit estol de Jènova haurà desarmat o no; e, si haviets ardit que haguessen desarmat, dampnificàssets los jenoveses com mils porets a honor e avantatge nostre e a dan lur, e, en aquest cas, faéssets vostre poder que trametéssets ardit vostre al estol nostre qui és en Romania que se'n tornàs com pus sàviament pogués, prenent aquellas millors vies e maneres que·us fos viares que les dites galees nostres qui són en Romania en la tornada no poguessen pendre dampnatge per enemichs. E vós, en lo dit cas que·ls jenoveses fossen tornats, sia que haguessen desarmat o no, servits lo temps que devets servir, e servit aquell, ab les nostres galees qui són en Romania, si tornades seran, e ab aquelles que ara vos en menats, tornats-vos-en sàviament, e partíssets les galees entre *Barchinona*, València e Mallorches, segons que a vós serà viares, per tal que en l'estiu qui ve les dites galees se pusquen armar. Emperò, jassia que nós vos scrivam per la forma damunt dita, per tal com vós serets en los affers e haurets mils experiència d'aquells, totes les coses demunt dites comenam a la ordinació de Déu e a vostra discreció, confiants que vós na farets tota vegada ço que serà honor nostra. *Data* en Osca, sots nostre segell secret, a .XXV. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LII. *Signavit B(ernardus)*.

Ferrarius de Maguerola, mandato regio facto per Bernardum de Capraria, Gilabertum de Scintillis et Rogerium de Rahó, consiliarios, qui eam viderunt.

Predicta littera fuit missa Matheo Marcerii, capitaneo domini regis.

480.

1353, febrer 25. Ulldacona.

El rei Pere el Cerimoniós al veguer de Tarragona, manant que acudisca amb força de cavall i de peu al coll de Balaguer a fi que el monarca hi puga passar sense perill, atesa la possibilitat d'un atac marítim (Bartomeu Desllor).

ACA, C, reg. 678, fol. 85r.

Lo rey d'Aragó.

Significam-vos que nós, continuant nostres jornades, entenem esser e'l coll de Balaguer dijous¹⁰³² primervinent. On com, per rahó de la mar, la qual és tant prop del dit coll, podria esser perill nós romanir allí sens companyes, per ço·us dehim e·us manam expressament que¹⁰³³ lo dit dijous vós, ab aquella companya de cavall que haver podrets, en guisa que siats .X. o .XII. hòmens a cavall e .CC. servents o hòmens a peu, siats s[en]s tota triga en lo dit coll. E açò per res no mudets. *Data* a Ulldacona, .XXV. dies de febrer en l'any, et cetera (anno a nativitate Domini .M.ºCCC.ºL. tertio).

Bartholomeus de Lauro, mandato regio facto per nobilem B(ernardum) de Capraria, consiliarium.

[Als] amats e feels nostres lo veguer de [Ter]agona o son lochtinent.

¶¹⁰³² Segueix, ratllat, a vespre. ¶¹⁰³³ Segueix, ratllat, encontinent, vista la present.

La carta presenta altres mots cancel·lats, de difícil lectura.

1353, febrer 27. La Font del Perelló.

Lletra de creença i capítols de la missatgeria tramesa pel rei Pere el Cerimoniós a Joan [II] de França, a càrrec de Berenguer de Prats, oïdor reial. Hi ha de justificar la fabricació de moneda francesa il·legal d'or i d'argent a Catalunya, per necessitats de guerres i altres afers de la corona (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 678, fols. 215v-216v.

Illustri ac magnifico principi Iohanni,¹⁰³⁴ Dei gratia Francie regi, consanguineo nostro carissimo, Petrus, per eandem rex Aragonum, et cetera, salutem et cunctis felicitati[b]us opulentiam. Sere-nissime princeps, cum nos super quibusdam ex parte vestri culminis nobis literatorie nuper intimastis, tangentibus monetam scutorum auri que mandato nostro cuditur in villa Perpiniani, dilectum familiarem, domesticum ac auditorem curie nostre Berengarium de Pratis ad vestre celsitudinis presentiam duxerimus destinandum. Idcirco, magnificentiam vestram caris efectibus (sic) deprecamur quatenus ipsius auditoris relatibus, quem super hiis de intentione nostra inf[or]mavimus, ad plenum sicut ab ore nostro prolatis fidem indubiam prebeat. Data in loco de Fonte Pereloni, sub nostro sigillo secreto, .XXVII.^a die februarii anno a nativitate Domini .M.°CCC.°L.° tertio. Vidit Iaspertus.

Idem (Dominus rex mandavit Bartholomeo de Lauro).

Creença¹⁰³⁵ comanada a n Berenguer de Prats, oïdor de la cort del senyor rey, explicadora al rey de França de part del dit senyor.

Primerament, feta la salutació acostumada, supplich al dit rey de França que li plàcia de dar-li hora que pux[a]¹⁰³⁶ parlar ab ell a cabal, per tal c[o]m ha manament del senyor rey que, ço que li dirà, que li diga a part e no davant alcú. *Vidit Iaspertus.*

Ítem, con la hora haja, diga-li que'l senyor rey l'altre dia hac una letra sua, en què li feya saber que havie entès que alscons de la sua senyoria batien moneda d'aur e d'argent a senyal e a forma e ab semblants letres e ab títol seu, per què'l pregava que ell açò fes cessar e, no-res-menys, castigàs aquells qui açò fahien. *Vidit Iaspertus.*

Ítem, li diga la resposta que'l dit senyor rey li féu, ço és saber, que ell sobre a açò trametria dins breus dies a ell una persona qui d'aquests affers li diria¹⁰³⁷ tota certinitat, e que tota vegade aquests affers se farien per tal manera que ell se deuria tenir per pagat. *Vidit Iaspertus.*

Per què lo senyor rey li fa saber que la terra de Cathalunya és privilegiada, que'l príncep no hi pot fer sinó *barchinonenses* d'argent, e per ço lo senyor rey, com no podia fer moneda en nom o en senyal seu, plevén-se del rey de França, féu fer secretament scuts en ley e en pes e en forma sua, la qual moneda d'escuts corren e són mesos en la terra del dit senyor rey. Et açò fahia per necessitats de ses guerres e de sos affers que havia, no cuydan fer a ell perjudici, pus que en la sua terra los feya pendre e metre. *Vidit Iaspertus.*

Encara li pot dir que, com lo dit rey de França començà a fer o batre aquests scuts, ja¹⁰³⁸ lo general de Cathalunya, sabents açò, supplicaren al dit senyor que fos sa mercè

¶¹⁰³⁴ Joan II el Bo (1350-1364). ¶¹⁰³⁵ *Creença*: «Crença».

¶¹⁰³⁶ *Lletra coberta* per paper en la restauració d'època de Bofarull. ¶¹⁰³⁷ *diria*: «deria». ¶¹⁰³⁸ *ja*: «fa».

que·ls dits scu[t]s no correguessen ne fossen meses en lo seu regne, la qual cosa lo dit senyor rey no ho volch atorgar, per tal com volia fer los dits scuts, segons que dessus és dit, e regonech que major profit era del rey de França fer los dits scuts, e que scuts correguessen per e (sic) lo seu regne, que no si aquells n'avia a gitar en tal manera que negun no se'n hi presés. *Vidit Iaspertus*.

Per què lo senyor rey lo prega que no·u haja per mal, pus que a ell no és dan ne perjudici alcun e al dit senyor rey és profit, specialment que·l senyor rey és cert que de la moneda sua d'argent, ço és saber, *barchinonenses* d'argent, s'an¹⁰³⁹ batuts e·s baten a Tolosa, ab nom e ab senyal seu, et lo senyor rey, vehent que açò no li és gran dapmnatge, sofer-se açò, majorment pus los faça fer de dreta ley e de dret pes, e no li desplau, pus que·l dit rey de França se'n profit. Encara, diga al dit rey de França que·l dit senyor rey se marevella molt d'ell com se sent¹⁰⁴⁰ més del dit senyor que d'altres prínceps del món qui fan semblants coses. *Vidit Iaspertus*.

*Bertrandus de Pinós, mandato regio facto
per nobilem Bernardum de Capraria, consiliarium.*

482.

1353 [març 12]. Vilafranca del Penedès.

El rei Pere el Cerimoniós als seus delegats a Avinyó, sobre els greuges que el noble Nicolau d'Arborea presenta a la cort papal contra ell, al·legant falsament que no li ha fet justícia contra el seu germà, el jutge d'aquest títol (Bernat Satorre).

ACA, C, reg. 678, fol. 196v.

Lo rey d'Aragó.

Sapiats que havem entès que·l noble en Nichola d'Arborea s'és complant de nós al sant pare¹⁰⁴¹ que no li havem feta justícia de son frare, lo jutge d'Arborea. Ara devets saber que és ver que·l dit en Nichola és stat denant nós complanyent fort de son frare, e·ns supplicà que li fa[és]sem¹⁰⁴² justícia d'ell del greuge que li ha fet; e nós, regonegut son fet bé e diligenment, fahem-li aquelles provisions favorablement que de dret e de justícia procehien, les quals no ha volgudes pendre, e és-se'n anat sens aquelles. Per què, si ver és que ell haje supplicat o entena a supplicar al sant pare que en negligència de nós li faça justícia aquí per la Esgleya, que vós a aquestes coses vos oposets, e espliquets e donats a entendre al sant pare e a tot son consistori, e a tota altra persona, que nós lo havem hoït benignament e generosa en son fet, e li fahiem justícia en aquell si la volgués, e encara e tota vegada la li farem si denant nós ve per aquesta rahó e per altra. E vós, part açò, de què·s que se'n faça nos certificats encontinent per correu cuytat, cor açò seria gran perjudici a la nostra corona si d'açò lo sant pare s'entremetia. *Data en Vilafrancha de Penedès, sots lo nostre segell secret, anno a nativitate Domini .M.°CCC.°L. tertio. Vidit Iaspertus.*

Bernardus de Turri, mandato regio facto in consilio.

Fuit directa Francisco Rome et G(uillelm)o Torrelles, procuratori domini regis in Romana curia.

¶ ¹⁰³⁹ s'an: «s'à». ¶ ¹⁰⁴⁰ sent: «sem». ¶ ¹⁰⁴¹ Innocenci VI (1352–1362).

¶ ¹⁰⁴² Part coberta per la restauració del segle XIX.

1353, maig 20. València.

Ordre de la reina Elionor als lloctinents d'alcaid de Madrona i de Dosaigües que aquest any no permeten als moros collir la grana en les terres que disputen als moros de Xirell, senyoriu de Ramon Colom, demanant la reciprocitat d'aquests (Pere de Gostemps).

ACA, C, reg. 1565, fol. 79r.

Alienora, *et cetera*. Als loctinents de alcays de Madrona e de Dues Aygües e als alamins e vells dels mores dels dits lochs. Deïm-vos e manam-vos que vedets e façats manament ab penes als moros dels dits lochs de Madrona e de Dues Aygües que no cullen ne collir facen enguany la grana en negun dels lochs hon és contrast ab los moros de Xirell, d'en Ramon Colom, axí, emperò, que'l dit en Ramon Colom faça semblant manament als moros del seu loch de Xirell, ço és, que no cullen grana en los lochs del contrast. E aquesta ordinació volem que tingats, que los uns ne ls altres no cullats la grana en los lochs del contrast aquesta vegada, car més val que la grana's perda aquest any en aquell loch que si mal se'n seguia. E açò per res no mudets. *Data* en València, a .XX. dies del mes de mag en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIII.

*Petrus de Gostemps, mandato domine regine
facto per thesaurarium.*

1353, juliol 17. València.

El rei Pere el Cerimoniós al seu escrivà Bartomeu Despuig. Mana que cerque a l'arxiu reial a Barcelona l'acta original de la donació feta per l'emperadriu Constança de Grècia a Jaume II dels drets del seu dot a l'Imperi grec, i la faça arribar a Bernat de Cabrera, capità de l'estol (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1066, fol. 188r-v.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que de necessitat havem master una carta original de donació per dona Costança, emperadriu de Grècia,¹⁰⁴³ feta al senyor rey en Jacme, avi nostre, del dret que havie per son axovar sobre l'emperi de Grècia, de la qual carta vos trematem trens[a]t en paper. E, com entenam e stiga en rahó que la dita carta sia en lo arxi[u] nostre de *Barchinone* (*sic*), per ço a vós dehim e manam spressament que, jaquits [to]ts altres affers, e[n]trets¹⁰⁴⁴ mantinent en lo dit arxiu ensemps ab d'aqueys altres scrivans nostres que són aquí en *Barchinona* e, ab gran diligència, cercats en aquells lochs [o]n presumiscats que dege esser la dita carta, la qual, segons .I. memorial fet en [...] del trenslat que's trame[t]é, deu esser ensemps ab .I. scrit de paper corrós e romput, [s]crit de letra grega e segellat

¶ ¹⁰⁴³ Constança Staufen, filla natural de l'emperador Frederic II, emperadriu de Nicea pel seu casament amb Joan IV Ducas Vatatzes, es va refugiar a la Corona d'Aragó quan pujà al tron grec Miquel VIII Paleòleg. Morí a València el 1307, deixant hereu el seu renebot Jaume II, que ja feu debades gestions per tal de recuperar les teò-

riques possessions bizantines de la seua tia àvia (*vid.* J. MIRET Y SANS, «Tres princesas griegas en la corte de Jaime II de Aragón», extret de *Revue Hispanique* XV (1906), pp. 29-35; també, Gustave SCHLUMBERGER, *Le tombeau d'une impératrice byzantine à Valence, en Espagne*, París, Lib. Plon, 1902). ¶ ¹⁰⁴⁴ La darrera t, interlineada.

o bullat ab bulla pocha d'or. E, com les dites scripturas hajats trobades, d'aquelles mantinent fets fer trenslat autèntich qui romanga envers¹⁰⁴⁵ vós, e los dits originals liurats al correu portador de la present per portar aquells originals al noble en Bernat de Cabrera, on que serà ladonchs ab lo nostre stol. E en lo liurament que farets al dit correu de les cartes, fets-ne fer carta testimonial com aquelles haurets liurades al dit correu per portar al dit noble, significant-vos que nós scrivim per altre letra nostra al batlle de *Barchinona* que, com per vós ne serà certificat e request, ministre encontinent vaxell e despesa al dit correu per anar e portar les dites scriptures al dit noble, havén en açò sobirana diligència e cura, axí com sa cové. Dada en València, a .XVII. dias de juliol en l'any de nostre Senyor .M.CCC.LIII. *H(ugo), cancellarius*.

Idem (Iacobus Conesa, ex procuratorio super hoc facto nobili Bernardo de Capraria, in quo continetur quod dictum originale instrumentum donationis restituetur in solutione fienda de dicta dote, et, casu non inveniatur, oportet ipsum perquiri in archivo).

Fo enviada a'n Barthomeu Despuig, scrivà del senyor rey.

485.

1353, octubre 10. València.

El rei Pere el Cerimoniós als mercaders catalans residents en terra del rei Benamarí [del Marroc], recomanant-los fra Bartomeu Ferrar, de l'orde de predicadors (Pere de Gostemps).

ACA, C, reg. 1067, fol. 44r-v.

E[n] P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels nostres mercaders cathalans qui són en la terra del rey Benamarí, salut e gràcia. Fem-vos a saber nós haver entès que frare Barthomeu Farrer (*sic*),¹⁰⁴⁶ del orde dels preycadors, és perseguit per alguns seus enemichs qui procuren que'l poguessen ocasionar e maltractar per qualque rahó. Hon, com nós siam molt tenguts al dit frare Barthomeu, axí com a persona de consell e de casa nostra, e qui per nós ha tractats e fets affers a nós honorables e profitoses, e del qual nós podem fer bon testimoni en totes coses que a bon religiós se pertanyen, per tal, volem e-us pregam vós e cascuns de vosaltres affectuosament que, per honor nostra, lo dit frare Barthomeu Ferrar vullats haver recomenat axí com a bon religiós e honest e de consell de casa nostra, e'n cara que li vullats donar en totes ces necessitats consell, favor e ajuda. E nós, tot ço que per honor nostra farets de gràcia e de favor al dit frare Barthomeu haurem molt agredable e-us ho grayrem molt. *Data* en València, a .X. dies del mes de octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIII. *H(ugo), cancellarius*.

Petrus de Gostemps, mandato regio facto per Luppum de Gorrea, camerarium maiorem, consiliarium. Vidit eam dominus rex. Foix.

¶¹⁰⁴⁵ *envers*: «envés», corr. ¶¹⁰⁴⁶ El seu cognom era Ferrar (*vid. supra* doc. 433).

És al·ludit també com a inquisidor i conseller reial per RUBIÓ I LLUCH, *Diplomatari de l'Orient català (1301-1409)*, doc. CXCVII: 20-març-1351.

1353, novembre 26. València.

La reina Elionor als jurats i prohoms de Mallorca, acceptant la invitació que li han fet de visitar l'illa (Pere de Gostemps).

ACA, C, reg. 1565, fol. 133v.

La reyna d'Aragó.

Fem-vos saber que havem reebuda vostra letra, en la qual nos feyets saber que hau-riets gran plaer que nós volguéssim pendre avinentea ab lo senyor rey de visitar lo regne de Mallorques. A la qual cosa vos responem que'ns plau molt del vostre desig e bona afecció que havets en aquesta cosa, e certificam-vos que d'açò havem nós bon voler e'y tractarem ab lo senyor rey axí com mils puxam, en tant que, ab Déu aydant, vendrà temps que's porà complir per obra axí com nostre cor desija. *Data en València, a .XXVI. de noembre del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIII. P(etrus).*

Petrus de Gostemps, mandato domine regine facto per thesaurarium.

Predicta littera fuit directa iuratis et probis hominibus Maioricarum.

1354, gener 25. Barcelona.

Capítols de la missatgeria tramesa pel rei Pere el Cerimoniós al papa Innocenci [VI] a Avinyó, a càrrec de Pere de Santcliment, conseller, i de Jaume de Vallseca, jurista, sobre la rebel·lió del jutge Marià d'Arborea, motiu per què demana l'ajuda pontifícia i l'exempció del tribut degut pel feu de Sardenya fins al restabliment del domini reial a l'illa (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1067, fols. 72v-77r.

Sanctissimo ac beatissimo in Christo patri et domino domino Innocentio, divina providentia sacrosancte Romane et universalis Ecclesie summo pontifici, Petrus, Dei gratia rex Aragonum, et cetera, eius humilis filius et devotus, pedum oscula beatorum. Sanctissime pater, ad vestre sanctitatis aures e certo credimus pervenisse, quod displiciter referimus, qualiter Marianus, qui a nobis iudicatum Arboree in regno nostro Sardinie et Corsice tenebat in feudum, cum quibusdam suis complicitibus gentes loci Alogerii et quorundam aliorum castrorum et locorum regni ipsius, et fere totam Sardinie insulam, quibusdam exquisitis modis fecit adversus nostrum regale dominium rebellare, cuius rebellionis pretexto dictum regnum expositum est maximis perturbationibus, periculis et iacturis. Ob quo, prout nostram decet solertiam¹⁰⁴⁷ regiam, contra dictum Marianum et eius complices antedictos intendimus, Deo duce, incohatos iustos debite facere et continuare processus. Et, ut vestre sanctitati pandat clarissime veritas facti huius, ad vestre sanctitatis presentiam Petrum de Sancto Clemente, consiliarium nostrum, et Iacobum de Vallesicca, licentiatum in legibus, fideles nuntios nostros, de dicto negotio plenissime informatos, ducimus destinandos, eidem sanctitati humiliter supplicantes quatenus dictos nostros nuntios dignetur

¶ ¹⁰⁴⁷ solertiam: «solertram».

eadem sanctitas benigne admittere et audire et ipsorum relatibus fidem credibilem adhibere. Qui cuncta disponit beatissimam personam vestram conservare dignetur ad sua sancta servitia per tempora plena annis. Data Barchinone, die tertia februarii anno a nativitate Domini .M^o.CCC.^o quinquagesimo quarto. Ia(cobus) vidit.

Matheus Adriani, mandato regio sibi facto in consilio.

Reverendo in Christo patri domino Petro, divina providentia Penestrino episcopo cardinali et domini summi pontificis vicecancellario,¹⁰⁴⁸ speciali amico nostro, Petrus, et cetera, salutem et honoris incrementum. Paternitati vestre notum facimus quod nos domino summo pontifici, post solite reverentie titulum, scribimus per hec verba: «Sanctissime pater», et cetera, prout supraproxime immediate, et postea sequitur: Quare amicitiam vestram attente rogamus quatenus relatibus dictorum nostrorum nuntiorum fidem credulam prebeatis eosdem propitius in agendis recomendatos habendos. Data Barchinone, die tertia februarii anno a nativitate Domini .M^o.CCC.^oL.^o quarto. Ia(cobus) vidit.

Idem (Matheus Adriani, mandato regio sibi facto in consilio).

Similes littere fuerunt facte cardinalibus infrascriptis:

Guidoni, Portuensi et Sancte Ruffine episcopo.

G(uillelm)o, divina providentia tituli Sancte Marie in Transtiberim presbitero cardinali.

G(uillelm)o, Tòsculanensi episcopo cardinali.

Talayrando, Albanensi episcopo cardinali.

Hugoni, tituli Sancti Laurentii in Damaso.

Nicolao, tituli Sancti Vitalis presbitero cardinali.

Michaeli, episcopo Barchinonensi.¹⁰⁴⁹

Item, Bernardo de Tous et Luppo de Gurrea et Francisco Rome, nuntiis in Romana curia iam extantibus, cum littera in qua, inserta tenore littere papalis, est conclusio talis: Quare volumus ac vobis mandamus quatenus relatibus dictorum nuntiorum nostrorum fidem credulam prebeatis, et in agendis propitius vos habendo. Data ut supra.

Item, alia similis Guillelmo de Turriliis, procuratori domini regis in Romana curia.

Item, fuit alia missa dictis nuntiis seu ambaxatoribus qui iam sunt in Romana curia, sub hac forma:

Lo rey d'Aragó.

Per les malvestats¹⁰⁵⁰ a nós fetes per lo jutge d'Arborea,¹⁰⁵¹ trametem en cort de Roma los feels nostres en P(ere) de Sentcliment, conseller, e en Jacme de Vallsecca, licenciati en leys, als quals creegats d'açò que·us diran de part nostra, e per tal hi trametem missatges specials, que·l papa senta e conega que aquests afers tenim molt a cor. Per què·us manam que als dits en Pere e Jacme donets ajuda e consell e favor, e fets que tots tost vos en vingats ab resposta. Data Barchinona (sic), a .XXV. dies de jener en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIIII. Ia(cobus) vidit.

Idem (Matheus Adriani, mandato regio sibi facto in consilio).

¶ ¹⁰⁴⁸ Pere Després, card. bisbe de Palestrina (†1361). Vid. EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 15. ¶ ¹⁰⁴⁹ Miquel de Ricomà (1346–1361). Cf. EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 128 (Rìcoma). ¶ ¹⁰⁵⁰ malvestats: «masveltats».

¶ ¹⁰⁵¹ El jutge Marià IV d'Arborea s'havia sublevat el 1353, després de la victoriosa campanya a Sardenya de Bernat de Cabrera (TASIS, *La vida del rei En Pere III*, pp. 147–148).

Capitula ordinata super legatione de qua fit mentio in litteris superius proxime registratis.

Aquests són los capítols los quals en P(ere) Sentcliment, conseller del senyor rey, e micer Jacme de Vallsecha aporten al sant pare de part del dit senyor rey:

Primerament, après deguda reverència, diguen com lo capità del senyor rey és vengut ab l'estol, lo qual capità, per procés e scripturas publiques, ha mostrades les malvestats que'l jutge d'Arborea ha fetes e comeses contra lo senyor rey sens rahó alguna. *Ia(cobus) vidit.*

És a saber, com sens algun greuge o dampnatge cert o injú[r]ia que'l dit senyor rey ne sos officials e sotsmeses a ell ne a sos béns han feta, és estat començador, fautor e principal tra[c]tador que tots los sarts vassalls del dit senyor rey e de sos feudataris se són rebel·lats contra tots officials del dit senyor rey e altres sotsmeses seus. *Ia(cobus) vidit.*

Ítem, lo dit jutge ha morts o feta dar mort a tots los cathalans e aragoneses, axí clergues com lechs, los quals haja poguts atrobar, axí en sa terra con altra de la isla de Sardenya. *Ia(cobus) vidit.*

Ítem, lo dit jutge, ab sa senyera alçada e estesa, ab sos capitans de guerra e ajust de les sues gents e dels altres sarts rebel·lats, s'és combatut ab la senyera del dit senyor rey e ab lo dit capità e gens del dit senyor rey,¹⁰⁵² però, mijançant la misericòrdia de Déu, la senyera del capità e gents del dit senyor rey han obtenguda victòria. *Ia(cobus) vidit.*

Ítem, lo dit jutge, anadén mal a mals, se ha ocupats per falces tractaments alguns castells e lochs del dit senyor rey, axí l'Alger com altres. *Ia(cobus) vidit.*

E encara ha correguda la terra del dit senyor rey e ha robats lochs e béns dels sotsmeses del dit senyor rey e cremats, e ha robats e jaquit robar esglésies e monestirs de la dita isla, en tant que, llà on solia esser loat e beneït lo sant nom de Déu, ara són splugues de ladres. *Ia(cobus) vidit.*

Ítem, lo dit jutge, axí personalment con per sos officials, ab gents sues ha assetjats castells e lochs del dit senyor rey e assejat de ocupar, tolre e amblar aquells, e ha-n'i alguns que ha haüts e tols, e aquells té stablits de sos officials e gents e sots son nom. *Ia(cobus) vidit.*

Ítem, lo dit jutge, stant vassall e sotsmès del senyor rey, ha pres sagrament de feultat dels dits sotsmeses del dit senyor rey, volent e esforçant-se usurpar juredicció e senyoria de son príncep e senyor natural. *Ia(cobus) vidit.*

Ítem, lo dit jutge ha preses, morts e robats molts vassalls del senyor rey, axí aquells que havia guiats com altres. *Ia(cobus) vidit.*

Ítem, lo dit jutge ha fets e fa contínuament molts e diverses falces tractaments per què'l dit senyor rey, a qui ell ha fet homenatge e del qual és feudatari e traütari, perdés la terra e que la agués hom strany. E açò ha tractat ab los comuns de Pisa e de Gènova, e ab l'archabisba de Milà, jasia que'l comú de Pisa açò fer no volgués, e los sarts de la dita isla, dién moltes falças e iniquies informacions perquè a la senyoria reyal se rebel·lassen e haguessen lo dit jutge per lur senyor o altre. *Ia(cobus) vidit.*

Tot açò ha fet lo dit jutge ab gran falsia, atràs posada tota naturalesa e faeltat, car lo dit jutge, sens dupte, té son jutjat e altres terres que ha en Sardenya sots feu e senyoria del

¶ ¹⁰⁵² e ab lo capità... rey, interlineat.

dit senyor rey, al qual ne fa homanatge, segons que dit és, e li'n fa cert trahut cascun any. E, axí matex, ha fetes totes les dites coses en gran perjudici de la dita Església de Roma, per la qual lo dit senyor rey té en feu lo regne de Serdenya e de Còrcega a cert trahut. Per què'l dit senyor rey ha deliberat que, per manera de informació, les dites coses deja a la sua sanctadat manifestar; emperò, per mostrar les dites coses pus cert, si la sua sanctadat o qui a ell plaurà ho vol saber per manera de informació, los dits en P(ere) Sentcliment e micer Jacme de Vallsecca són apparellats de recomptar los processos notoris e publichs. *Ia(cobus) vidit.*

Ítem, diguen los dits P(ere) Sentcliment e micer Jacme de Vallsecha al dit sant pare que, per tal com los pisans han ja ocupade gran res de Itàlia, e specialment de Lombardia, lo senyor rey, volent accórrer al principi, e pençant encara per ço que mils pusca obviar als affers e complir a la indempnitat de la sancta Església de Roma, e encara al perjudici de la sua corona, no duptan treball personal, perill ne messions, volent encara les petges proseguir [de]¹⁰⁵³ sos predecessors il·lustres, qui, e·ll, dit senyor matex, tots temps han acostumat de treballar [e]¹⁰⁵⁴ persones lurs metre en perill per punir semblants crims, ha deliberat e pres sens dupte que ell, en servey de Déu e de la sancta Església de Roma e per mantenir e deffensar sos regnes, vaga personalment a fer esta exequició, per lo qual passatge se hauran a fer grans e intolerables despeses e messions. *Ia(cobus) vidit.*

Per què plàcia al sant pare que ell lo dit jutge ne missatgers seus no vulla favorajar ne scoltar, ans vulla lo senyor rey e sa part favorajar¹⁰⁵⁵ aytant com per justícia sia, car cert és que'l dit jutge, ab falsies, monsonegues e dilacions, farà son poder perquè dissensió o oy se mogué, ço que Déus no vulla, entre la Església de Roma e'l dit senyor rey, axí com aquell qui per rabiosa iniquitat ha oblidat Déus e oblida e fe e naturalesa. *Ia(cobus) vidit.*

Ítem, con lo dit senyor huy no tenga quaix res en lo regne de Serdenya e de Còrsega, per la rebel·lió del dit jutge e d'altres sarts adherents a aquella, e la major partida de la isla estiga e sia fora obediència del dit senyor rey, e del dit regne aadés algun profit no'n ischa, sopllica per ço lo dit senyor rey a la sua sanctadat que, haüt esguart en les supèrflues messions que¹⁰⁵⁶ al senyor rey ha convengut sostenir de .XII. anys a ençà per ocasió de la dita isla, et encara en les messions que s'i feren en la primera conquesta, quant lo senyor rey n'Amfós, de bona memòria, la tolch al Pisà, li plàcia jaquir lo trahut lo qual és tengut fer a la Esgleya de Roma per lo dit regne tro que'ls lochs e terres rebel·lades e altres haja fets tornar a la senyoria e obadiència reyal, segons que's convé. *Ia(cobus) vidit.*

Ítem, supplica lo dit senyor rey que, con ell, segons que dessus és dit, meta sa persona per deffendre e cobrar a la dita Església de Roma e a si¹⁰⁵⁷ matex lo dit regne, e açò haja a fer ab gran càrrech e messions, que li plàcia a la sua sanctadat que li vulla en tal manera hajudar perquè pusque complir a les dites coses. *Ia(cobus) vidit.*

Ítem, que plàcia al sant pare que contra lo dit jutge procehir deja, per tal con és perjudici de la Església, axí com fèu de Sicília, e encara pus fort si fer-se pot, e axí com aquell qui sens ferma sua tolla e ocupa a si matex les terres que són del senyor rey, les quals són ab ferma e sots feu de la Església de Roma, e pos sentència de vet a tots aquells qui per esser hajudadors ne fautors passaran en la isla de Cerdenya, e encara pos entredit a

¶¹⁰⁵³ de, manca. ¶¹⁰⁵⁴ e, manca. ¶¹⁰⁵⁵ ne scoltar...favorajar, interlineat.

¶¹⁰⁵⁶ que: «que·l». ¶¹⁰⁵⁷ a si: «axí», corr.

ell, a tota sa terra e a tots los de la isla qui a ell obeesquen ne hajuden, e encara altres pus forts processen, si de dret e de rahó fer-se poden o's deuen. *Ia(cobus) vidit.*

Ítem, si el dit sant pare se acordave de fer hajuda al senyor rey, sien informat los dits en P(ere) Sentcliment e micer Jacme que en .IIII. coses li haja a fer hajuda: e de la una creu que no ho farà, ço és, que li do de son tresor per trer los dits rebel·les de la isla e aquella posar en bon stament; la segona és de les dècimas elongar pus avant; la terça, que li lexàs del trahut qui és degut; la quarta, que li lexàs del trahut esdevenidor per algun temps. Totes les dites coses facen lo dit P(ere) e micer Jacme per guisa que les aporten; si no, aquelles que més pusquen. *Ia(cobus) vidit.*

Perquè la conclusió de tota aquesta missatgeria està en .II. coses: la primera, que'l papa e lo consistori sia bé informat del bon¹⁰⁵⁸ dret del senyor rey e de la gran malvestat del dit jutge; la segona, que traguén del sant pare aquelles gràcias que pusquen, axí com damunt se conté. *Ia(cobus) vidit.*

Part açò, suppliquen los dits missatgers al dit sant pare que, con per lo senyor papa Clement, de bona memòria, predecessor d'aquest senyor papa qui ara és, e per tot lo col·legi de cardenals qui lavors eren, ab deguda deliberació fos expressament e ferma promès al alt infant en Ramon Berenguer, oncle del dit senyor rey, lavors present en cort de Roma, que provahiria del bisbat de Vich a'n Jacme Sentcliment, cabiscol de *Barchinona* e conseller del dit infant, e açò lo dit papa, de bona memòria, hagués axí per cert e per clar que moltes vagades se scusà al dit senyor rey, qui per lo dit bisbat supplicava, dient e atorgant lo dit papa que ja'l havia promès e atorgat al dit infant per lo dit cabiscol, e despuys lo dit papa n'aja provahit en altra manera, en gran rubor e minva del dit infant e en gran dan e vergonya e confusió del dit cabiscol, majorment con tothom se tengués per dit que la provissió era ja al dit cabiscol feta, e no era meravella, pus lo papa ab tot lo col·legi n'avien feta tan ferma provissió, per la qual lo dit papa havia obligada la fe papal, que plàcia al senyor papa qui vuy és que ell vulla fer tal esmena e provissió al dit infant, e per ell al dit cabiscol, de tal bisbat que puxa hom dir que la paraula de son predecessor e dels cardenals, dels quals lo papa qui ara és era lavors .I., sia servada e no en res falida, majorment con lo cabiscol sia persona bona e de bona vida e conversació, apte e de bones costumes e de prohomenívol edat, ultra .L. anys, e sufficient en sciència e altres bones e dignes laors, segons que ja lo dit senyor rey ha significat e supplicat al dit senyor papa qui ara és, [e]¹⁰⁵⁹ per ell Lop de Gurrea e en Bernat de Thous, cavallers, consellers e ambaxadors seus, sabén de cert lo dit senyor papa que'l dit senyor rey açò li tendrà en special gràcia e do, e'l poble al qual lo dit cabiscol per pastor serà dat ne serà bé guardat, e la església qualque sia ne serà molt bé provehida. *Ia(cobus) vidit.*

Ítem, suppliquen los dits en P(ere) Sentcliment e micer Jacme, ensemps ab los altres missatgers del senyor rey qui són en cort de Roma o sens aquells, al dit sant pare que li plàcia provehir a'n Bernat de Sentvicens, fill d'en Berenguer de Sentvicens, cavaller, conseller del dit senyor rey, d'alguna canongia e pebordia o altres dignitats e coses en la Seu de *Barchinona*, segons la petició la qual los dits missatgers han, la qual lus¹⁰⁶⁰ aporten ells mateys, traslat de la qual ne roman vers los dits P(ere) Sentcliment e Jacme de Vallsecha, car açò lo senyor rey tendrà al sant pare en special do. *Ia(cobus) vidit.*

¶ ¹⁰⁵⁸ bon: «nostre», corr. ¶ ¹⁰⁵⁹ e, manca. ¶ ¹⁰⁶⁰ lus: «le·ns», corr.

E fet açò, que·ls dits en P(ere) de Sentcliment e micer Jacme de Vallsecha se'n venguen al pus deliura que pusquen. *Ia(cobus) vidit.*

Idem (Matheus Adriani, mandato regio sibi facto in consilio).

488.

1354, gener 31. Barcelona.

Carta confidencial del rei Pere el Cerimoniós als seus procuradors a Avinyó per a tractar la pau amb

Gènova (Francesc de Prohome).

ACA, C, reg. 25, fols. 233v-234r (antic).

Lo rey d'Aragó.

Ja sabets com l'altre dia, nós stant a València, lo sant pare nos tramès l'onrat e religiós fray Restayn, del orden dels predicadors e maestre en theologia, ab letras suas, per les quals, en effecto, de part de Déu, nos monestava e exortava per moltes bones rahons que nós donàssem loch a la pau per ell tractadora sobre la guerra que és entre nós e lo noble duch de Venècia, de la una part, e lo duch e comú de Gènova del altra. Et nós lavòs fem resposta al dit message, et encara li donam letra nostra, en la qual significàvem al sant pare que nós cobejam servir Déu e aquell honrrar, e'n cara, volens a les sues paternals exortacions, axí com fil de obediència, obeyr, trametriem a vosaltres procuració a oyr lo dit tractament e aquell fermar per la manera que's pertangués. Enaprés, ahut acort de la forma observada tro ací entre nós e lo duch de Venècia quan tals tractamens nos foren moguts per lo sant pare o per altres, havem acordat que, primerament e abans que nós proceescam a reebre algun tractament, havem acostumat signifficar la cosa al dit duch, e per senblant manera él a nós, per concordar nostres volentats abans que donem algun assentiment als dits tractaments. Et, axí, havem ahut acort ab nostre consell concordable que, si nós oýssem ni consentíssem als dits tractaments ni trametéssem a vós procuratori ne altres messatges sens sabuda del duch de Venècia, a nós seria grant càrrech, e mudarian la manera entr'él e nós acostumada, e tornaria a perill e estorp de la confederació que havem ensemps. Encara, attenents que seria dessoror a nós que·ls nostres missatges fossen en cort primerament que vingués dels altres, car bé sabets que, encontinent que·us aguéssem tramès lo procuratori, seriats en la cort axí com missatges nostres per rahó de la dita pau, et pus encara no·y són aquells de Venècia ni de Gènova, seria'ns desonorable cosa. Per ço, havem deliberat ab lo dit consell nostre que procuració no·us sia tramesa ni·us entremetats dels affès de la pau tro hajam sabuda del duch de Venècia, al qual sobre açò escrivim nostra letra, de la qual vos trametem traslat. Et volem que axí sia dit per vosaltres a tothom; et, per ço que aquí no trobam correus ayals com mester seria qui gosen tenir aquex camí, per dupte del senyor de Milà, que vós ne hajats aquí, en Avinnon, prenén manera que les letres del duch de Venècia ne púxan anar iverçosament e segura, e no·y plangats messió. E açò podets fer per manera que algun cardenal amich nostre scriva al cardenal d'Espanya.¹⁰⁶¹ Emperò, nós, volens provehir a la resposta per nós feta a lo sant pare e qu'él entena que no¹⁰⁶² fem açò per deviar la pau ni per altra rahó

¶ ¹⁰⁶¹ Gil Álvarez de Albornoz, arquebisbe de Toledo, card. de Sant Climent (EUBEL, *Hierarchia catholica...*, 1, 18).

¶ ¹⁰⁶² no: «no·n», corr.

desordonada, trametem-vos la procuració ordonada a València, volents que axí sia en grant secret, que hom del món no puxa açò saber sinó lo dit sant pare, al qual tan solament sia mostrada, e comanat en secret que per ell ne per altre no'n sia publicat tro sia venguda la resposta del dit duch de Venècia, la qual esperats; e, quan serà venguda, obrits aquella, et si lo dit duch en açò consent, entrats e oÿts los dits tractaments ensemps ab los messatges que'l dit duch embiarà enaprés que haja nostra letra reebuda. Encara volem que, si bé missatges del dit duch són en Avinnyon o'y seran abans que aguéssets resposta de la dita nostra letra, vós ab aquells no tractets de la dita pau tro hajats la dita resposta e consentiment del dit duch, segons que desús és dit; emperò, si lo dit duch per sa resposta ellongava lo dit tractament o en aquell no volia consentir, mostrat la dita resposta al sant pare, e lavòs él nos haja per scusat; notiffican-vos que solament vos trametem la dita procuració a fin que lo dit sant pare entena que nós volem tenir ço que'l havíam scrit e donar loch al seu tractament, mas axí que abans hajam la volentat e consentiment del dit duch per servir a ell ço que devem, e no per altre allongament. Manant-vos, sots la feultat en què nos sots tenguts, que la dita manera observets e aquella no mudets sens altre manament nostre. Lo correu portador de la present vos havem retengut, per aquesta rahó, tro ara. *Data en Barchinona, a .XXXI. dia de janer del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIIII. Rex P(etrus).*

Franciscus de Prohomine, mandato regio facto per nobilem B(ernardum) de Capraria, qui eam vidit et emendavit, et in secreto teneri iussit sub iuramento.

489.

1354, juny 4. Roses.

Carta de comiat del rei Pere el Cerimoniós [que va amb l'armada a Sardenya] a les seues filles, les infantes Constança i Joana (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1136, fol. 42r-v.

Lo rey d'Aragó.

Cares filles. Per tal com sabem que'n haurets plaer, vos fem saber que, mercè de nostre Senyor, són sans e en bona disposició de nostra persona, desijans de vós saber lo bon stament, per què volem que, con pus sovín porets, nos certifiquets del vostre estament per vostres letres. E per tal que pus sovín pugats haver de nós certes noves, e nós [de] vós, volem e ordenam que, mentre nós siam en a[que]st benaventurós viatge,¹⁰⁶³ estiats en les nostres marítimes¹⁰⁶⁴ o prop d'aquelles. E en açò e en àls estiats a consell e ordenació del [a]lt infant en P(ere), car avoncle nostre, comte de Ribagorça e de les Muntanyes de Prades. *Data en Roses, sots nostre segell secret, a .IIII. de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIIII.*

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

A les altes infantes dona Constança e dona Johana, filles nostres molt cares.

¶ ¹⁰⁶³ El rei, ensems amb la reina Elionor, va eixir de Roses amb l'armada vers Sardenya el 20 de juny (TA-

SIS, *La vida del rei En Pere III*, p. 152). ¶ ¹⁰⁶⁴ *marítimes*: «martimes».

490.

1354, juny 12. Cala de Canyelles (terme de Roses).

Carta de cortesia del rei Pere el Cerimoniós a la reina vídua Elisenda [de Montcada], encomanant-se a les seues oracions per al bon èxit de l'expedició a Sardenya (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1136, fol. 48r.¹⁰⁶⁵

A la molt alta dona Elisén, per la gràcia de Déu reyna d'Aragó, axí com a mare a nós molt cara, en P(ere), per aquella meteixa gràcia rey d'Aragó, *et cetera*, salut ab creximent de prosperitat. Reebuda vostra letra, vos fem saber que, mercè de nostre Senyor, sòm sans e en bona disposició de nostra persona, e plau-nos molt allò meseix de vós saber. E¹⁰⁶⁶ pregam-vos cament que en les misses e altres hores fàçats en lo monastir de Pedralbes fer oració per nós, que nostre Senyor nos deny per la sua bonea endreçar en nostres affers, car nós, d'allà on siam, vos farem saber com pus sovín porem l'estament de nostra persona e de nostres affers. *Data* en lo port de Canelles, sots nostre segell secret, a .XII. de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIIII.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

491.

1354, agost 21. Setge de l'Alguer.

El rei Pere el Cerimoniós a Ramon de Riusech [capità de Sàsser], i als consellers de la ciutat, defensant el bon nom i la fama dels corsos residents en aquesta, acusats falsament (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1024, fol. 21r.

Lo rey d'Aragó.

Reebuda vostra letra e aquella entesa, sobre la infàmia contenguda en aquella contra los corços de la ciutat de Sàsser,¹⁰⁶⁷ feels servidors nostres, vos responem que nós null temps no havem oït dir, sinó per tenor de la dita letra, a persona del món que·ls dits corços hajan fet maltractament de la ciutat de Sàsser contra nós ne alcun altre, ans axí com a vers, constants, feels e sotsmeses nostres, segons que per obra havem trobat, són estats e creem sens dupte que són e seran bons, feels, profitoses e necessaris al bé e a la honor de la nostra corona. Per què de la dita infàmia los havem axí com devem bé per excusats, e entenem que, quisque la haja escampada, que és vana e nul·la, et que són hòmens envejoses de la honor nostra e bén lur. E, aquells corços recomenants a vós, vos manam que·ls tractets en totes coses favorablement e benigna, axí com a vers servidors nostres, segons que en temps passat havets acostumat, e mellor encara. *Data* en lo setge del Alguer, a .XXI. dia d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIIII. *Pontius vidit.*

Mandato domini regis, Franciscus Fuxi.

Fuit missa nobili Raimundo de Rivosicco.

Similis litera fuit missa consiliariis et probis hominibus civitatis Sasserii.

¶¹⁰⁶⁵ Segueix una altra carta, en termes prou semblants, dirigida per la reina Elionor a Elisenda de Montca-

da en la mateixa data i lloc (*ibid.*). ¶¹⁰⁶⁶ E, interlineat.

¶¹⁰⁶⁷ Ratllat, *contra nós ne alcun altre.*

1354, setembre 13. Setge de l'Alguer.

Guiatge concedit pel rei Pere el Cerimoniós als sards que es desplaçaran a Sàsser o a la host reial per tal de sotmetre's a la seua mercé (Bartomeu Desllor).

ACA, C, reg. 1024, fol. 27v.

En Pere, *et cetera*. Al noble et amat conseller e majordom nostre en Ramon de Riusech, capità de la ciutat de Sàsser e del regne de Lugudor, o a son loctinent, e encara a tots altres oficials nostres de la isla de Cerdenya als quals les presents pervendran, salut e dilecció. Car la casa d'Aragó et nós, tots temps muguts de clemència, amam més haver mercè que venjança, per ço, ab la present carta nostra guiam e asseguram tots e sengles sarts de la baronia d'Angló de Romanya e de tota altra part, los quals venir volran a la ciutat de Sàsser o a la nostra host per demanar mercè e misericòrdia a nós, axí que, no contrastants qualsevol rebel·lions o delictes per aquells comeses en qualque manera, puxen anar, venir, estar e tornar ab lurs mullers, fills, companyes, béns e coses a la dita ciutat de Sàsser e host, e en altres parts de la illa de Serdenya, axí com podien¹⁰⁶⁸ fer abans de les dites rebel·lions e delictes, salvament e segura. Manan a vós que, observans lo dit guiatge e seguretat, les coses demunt dites vós, dit capità, cridar publicament fassats per la dita ciutat als lochs acustumats; e no-i vingats contra ne algun contravenir fàçats per qualsevol rahó o manera. *Data* en lo setge del loch del Alguer, a .XIII. de setembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIIII. *Vidit Franciscus*.

Bartholomeus de Lauro, mandato regio facto per Matheum Mercerii, consiliarium. Visa per dominum regem et mandata expediri, non obstante quod non terminetur tempus.

1354, novembre 16. Setge de l'Alguer.

El rei Pere el Cerimoniós comunica, a un oficial no precisat de Càller, que ha indultat el jutge d'Arborea, Mateu Doria, els sards i corsos rebels i tots els habitants de l'Alguer, que han estat expulsats de la vila. Inclou la crida amb què s'ha de publicar el perdó (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1024, fol. 45r.

Lo rey d'Aragó.

Sapiats que'l jutge e micer Matheu són venguts a mercè nostra, e per aquesta raó nós havem perdonat a ells e a tots los sarts e corços e altres de la isla de Sardenya qui'ns haguessen tro al dia de huy feta qualque offensa, per què nós havem feta fer en la host nostra, e encara en Sàsser, aytal crida com se contén en una cèdula en la present enclosa. Per què·us deïm e·us manam que, de part nostra, fàçats fer semblant crida que és contenguda en la cèdula damunt dita en Càller e en aquells lochs qui·us sia viares, manants a vós, no-res-menys, que les coses contengudes en la dita cèdula fàçats observar. Encara·us

¶ ¹⁰⁶⁸ *podien*: «podíem».

fem saber que'l loch del Alguer havem a nostra mà, emperò nós havem perdonat a tots los habitants en lo dit loch, axí que han desemparar lo loch aquell e que se'n an a portar de nostra licència tots lurs béns mobles. *Data* en lo setge del Alguer, a .XVI. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIIII. *Visa Ferrarius*).

Tenor autem dicte preconizationis est talis:

Ara ojats per manament del senyor rey: que null hom, de qualque condició o estatment sia, de la ost o terres del senyor rey, que d'aquí avant no deja offendre ne fer mal ne dan en persona ne en béns a neguns sarts o altres gents del jutge d'Arborea o de micer Matheu Doria, car los dits jutge e micer Matheu són venguts a mercè del dit senyor rey, ans los degen tractar e tenir com a obedients vasalls del dit senyor rey en totes coses, sots pena de cors e d'aver a qui contrafarà. Encara-us mana lo senyor rey que tothom pusca anar saül e segur, e usar e portar e comprar e vendre, a la terra del jutge e de micer Matheu, qualsevol vitualla vendre o comprar volran.

Mandato domini regis, Franciscus Fuxi.

494.

1354, novembre 21. L'Alguer.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós al consell reial a Barcelona de socórrer els malalts de l'expedició a Sardenya que tornen a la península (Joan Saurí).

ACA, C, reg. 1024, fol. 55v.

En Pere, *et cetera*. Als amats e feels conseyllers nostres, lo consell qui's romàs en *Barchinona* per espeegament de la nostra benaventurosa armada, e encara a'n Huguet Cardona, scrivà de la trasoreria nostra, salut e dilecció. Manam-vos que a tots quants pobres e altres persones malaltes, les quals vos trametem ab en Bernat Villardell, patró de cocha, reebats benignantment, e aquells fassats aministrar provisió covinent segons lurs mèrits entrò a les cases de lur habitació. E assò no mudets, car, qualque cosa en les dites coses bestrer farets ho pagarets, nós aquell en vostra compta reebrem e posarem sens tardança. *Data* en la vila del Alguer, .XXI.^a die [de]¹⁰⁶⁹ novembre (*sic*) del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIIII. *Vidit Mon.*

Iohannes Saurini, mandato regio facto per Berengarium Palau, consiliarium domini regis.

Semblant letra fo feta als malauts que van en la cocha d'en P(ere) Dezledó. *Data ut supra*. Semblant letra fon feta als malaltes que van en la cocha d'en P(ere) de Buguera¹⁰⁷⁰ e sots la matexa dada. *Vidit Mon. Idem.*

Semblant letra fo feta als malauts qui [van]¹⁰⁷¹ en lo pàmfil d'en Berthomeu Vilafrancha. *Data ut supra. Idem.*

¶¹⁰⁶⁹ *de*, manca a l'orig. ¶¹⁰⁷⁰ Per Burguera, segurament. ¶¹⁰⁷¹ *van*, manca a l'orig.

1354, desembre 4. L'Alguer.

El rei Pere el Cerimoniós al seu oncle, l'infant Ramon Berenguer, notificant-li el final de la campanya sarda. Remet la carta a l'infant Pere [de Ribagorça], per tal que la hi faci arribar (Francesc Foix).

ACA, C, reg. 1024, fol. 65v.

Lo rey d'Aragó.

Car avoncle. Per tal com sabem que havets plaer et desijats saber lo bon estament nostre e'l profit et estament pacifich de la cosa nostra publica, vos fem saber que nós, mijançant la gràcia de Déu, sòm en bona disposició e mellorats de la recroada que havem haüda aprés la primera malaltia, e que lo jutge e micer Matheu Doria són venguts a mercè nostra, e nós lus havem perdonades totes les offenses que fetes nos havien. Per què l'estament de la illa, qui era torbat, és vuy e entenem que serà d'aquí avant pacifich e profitós a les gens de la illa, mayorment com nós romangam ací esta ivermada per reformar e posar en bon estament e pacifich la dita illa e'lls habitants en aquella; e la nostra romasa és estada en special per ço car lo temps no era convinent a la nostra persona per tornar-nos-en en Cathalunya. No entenats, emperò, que, jatsia¹⁰⁷² que hic haja haüdes moltes malalties, que açò s'esdevenga per mala sanitat de la terra, mas solament per lo trebayll que s'és soffert per les gens nostres per tenir longament lo setge del Alguer, lo qual és vuy a nostra mà, foragitats tots aquells qui primerament hi habitaven. Dada en lo loch del Alguer, a .IIII. dies de decembre del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIIII. *Visa Ferrarius*).

Dominus rex mandavit Francisco Fuxi.

Predicta litera fuit missa inclito infanti R(aymund)o Berengarii.

Rex Aragonum.

Carissime patru. Nos mittimus quandam litteram inclito infanti Raymundo Berengarii, comiti Impuriarum, nostro karissimo patruo, quam volumus quod confestim sibi per specialem nuntium transmittatis. Data in loco Alguerii, quarta die decembris anno a nativitate Domini .M°.CCC°.LIIII°. Vidit Ferrarius).

Idem.

Predicta littera fuit missa inclito infanti Petro.

1355, gener 25. Càller.

El rei Pere el Cerimoniós al governador del Cap de Logudor, fent-li saber la tramesa de dones per tal d'augmentar la població de la terra (Joan Saurí).

ACA, C, reg. 1025, fol. 11v.

¶ ¹⁰⁷² jatsia: «jatsia», corr.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que per una galea vos trametiém .CLXXX. balesters, dels quals alguns se'n menaven lurs mullers, e diu-se que s'és encontrada ab una galea de jenoveses, qui l'an presa; e, com hajam entès que en Oristany ha alguns dels mariners e dels ballesters de aquella galea, e alguns muyllers e fombres d'equells, qui són escampades, havem axí ordenat que'ls hòmens sien a nós ací remeses, e les fombres aquí a vosaltres trameses, per població de la terra, e que les se'n men en Selva o lo fiscal del Alguer. Per què volem e·us manam expressament que a les dites fombres provisió covinent donar façats, perquè puxen viure e passar lur temps, e que col·loquets en matrimoni aquelles qui lurs marits perduts hauran en lo prenimient de la dita galea, perquè lo loch poblar mils se puxa. *Data* en Castell de Càller, a .XXV. de janer del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.IV. *Subscripsit G(eraldus)*.

*Iohannes Saurini, mandato regio facto per nobilem
Guillelmum de Scintillis, consiliarium.*

Fuit missa gubernatori Capitis Lugudorii.

497.

1355, abril 24. Càller.

El rei Pere el Cerimoniós a Bernat de Cruïlles, governador del Cap de Logudor, advertint-li que prenga tota classe de cauteles i demane ostatges, sense fiar-se de ningú, per tal d'evitar enganys i rebel·lions (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1024, fol. 133v.

Lo rey d'Aragó.

Manam-vos expressament que bé e diligentment, axí com se pertany a la nostra honor, guardets e guardar façats la ciutat de Sàsser, que falsia ne traïció no s'i puga fer, com d'açò molt nos recelem per alcunes rahons les quals no·us fem saber; e, per semblant manera, vos manam expressament que tingats e façats tenir aprop lo loch del Alguer e·ls castells de Osolo e d'Oria, e açò façats tan diligentment que·n pugats retre bon compte. E guardats-vos que per letres ni per senyeres falses qui fossen fetes no pugats esser decebut, e encara·us guardats de totes altres mesestries e enginys que poguessen esser fets per enemichs falses e cauteloses, dels quals dan o desonor poguéu venir a la nostra corona. E encara·us manam que prenats rahenes de la baronia, e encara de la ciutat de Sàsser, d'aquells que viareu vos sia, en manera que estiat segur e guardat que no·us puga esser feta falsia ne rebel·lió. E d'açò·us manam destretament que no·us estiat per hom del món ne·us en fiets en hom del món. *Data* en Castell de Càller, a .XXIII. d'abril en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.L. cinch. *Subscripsit G(eraldus)*.

*Idem (Matheus Adriani, mandato regio facto
per Bernardum de Capraria, consiliarium). Probata.*

Al noble e amat conseller nostre en Bernat de Cruïlles, governador del jutjat de Lugudor.

1355, abril 29. Càller.

El rei Pere el Cerimoniós al governador de Càller, dictant càstigs contra els soldats desertors (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1025, fol. 76v.

Lo rey d'Aragó.

Entès [havem]¹⁰⁷³ que, d'aquells hòmens a cavall e a peu qui són ab nós, sens licència nostra lexen-nos e se'n vénen, de la qual cosa·ns fan desplaer e deservery. Per què havem ordenat que tothom de cavall qui se'n venga, sens licència ab albarà nostre, perda la quitació d'un mes, e tothom de peu la una orella, e, si serà conestable qui se'n vengue¹⁰⁷⁴ sin (*sic*) licència e ab albarà nostre, perda abdues les orelles. Per què volem e·us manam que aquesta ordinació façats publicar a tots aquells qui ab nós són, ab veu de crida, per tal que alcú no puga ignorància al·legar, notifícan-los que aquells qui contra açò faran seran punits en les dites penes sens alcuna mercè. Dada en Castell de Càller, a .XXIX. dies d'abril en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.L. e cinch. *Subscripsit G(eraldus).*

Idem (Matheus Adriani, mandato regio facto per Petrum de Bosco, consiliarium).

Fuit missa gubernatori iudicatus Callaritani.

1355, maig 5. Càller.

El rei Pere el Cerimoniós al noble Pere de Xèrica, sobre el compliment dels pactes establerts amb el jutge d'Arborea, que aquest protesta que no li són mantinguts (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1025, fols. 85v-86r.

Lo rey d'Aragó.

Don Pedro. Reebuda vostra letra a nós presentada per mà d'en Gonçalvo de Pueyo, de casa vostra, e les coses en aquella contengudes, axí per nós meseix com en nostre plen consell regonegudes e bé e diligentment enteses, a ço primerament que·ns fets saber, de les paraules que són estades entre'l jutge d'Arborea e vós, ço és, com ell vos ha reptat que·ls capítols qui foren entre nós e ell fets no li són estats seguits segons que són escrits, ans li eren disminuïts e li eren fets capítols de nou, ço és, de lexar la Gallura, vos responem que certa cosa és e notòria que nós seguim al jutge tots los capítols que li havem a seguir, e ell no·ls segueix a nós segons que deuria; e vós sabets que de la Gallura nós jamés no feem capítol, ans vos manam que aquell capítol ni altre no fos dat per part nostra, per què nostre Senyor, qui és vera font de justícia, jutjarà entre nós e ell. Al àls que·ns fets saber, ço és, que'l jutge·ns ha voluntat de servir e que havets haüdes ab ell moltes paraules, segons que·ns dirà n'Aranyola, vos responem que nós creurem del servey del jutge ço que·n veu-

¶ ¹⁰⁷³ *havem*, manca a l'orig. ¶ ¹⁰⁷⁴ *vengue*: «venguen».

rem, car d'aytals coses la obra mostra la voluntat. Quant al fet d'en Aranyola, no'l havem vist ni és vengut encara, ans nos maravellam com no'ns ha fet saber si ha complits los manaments que nós li havíem fets e per los quals a complir l'i havíem tramès, ço és a saber, que presentàs al dit jutge una letra, en la qual lo requeríem que dins temps cert en la dita letra contengut complís los capítols, segons que a açò és tengut; en altra manera, que protestàs de nostre dret. E après li tramesem un porter, per lo qual li notificàvem com nós li havíem complits los capítols que a complir-li havíem, segons que en los capítols, los quals per lo dit porter li tramesem, era contengut; los quals li manam que li presentàs ab carta publica e que'n protestàs, no departén-nos de la dita assignació del cert temps damun dit, la qual cosa, si'l dit n'Aranyola no havia feta, hauria fet contra nostre manament e'ns desplauria fort. Quant a ço que'ns fets saber, que'us trametam procuració o'us trametam algun de casa nostra ab procuració per fermar les coses que seran tractades, vos responem que'ns en maravellam molt, cor vós sabets, com vós partís de nós, paraula ni capítol no'us volguem dar ni consentir que'l dixéssets, mas que ço que fariets ab lo jutge nos trameséssets a dir, e que nós acordariem sobre allò si fôra faedor o no, e que res de part nostra no li proferíssets, ni li dixéssets; e que ara'ns façats saber que'y trametam procurador per tractar, no ho fariem ni ho tenim per bo, ni ho havem trobat de consell, car no és cosa justa ni rahonable. Quant a ço de què'ns haviets escrit en la dita letra, que'l jutge diu que per bé que li trenquem los capítols no'n mouria guerra, mas que defendrà ço del seu, vos responem que nós al dit jutge no trencarem capítols de ço que promès havem, ans aquells en tot cas li observarem, si ell los nos observa e compleix dins lo termini que dat li havem; e en cas que ell no'ls compleisca, no'ns és viares que'ns faça gran gràcia si no'ns guerreja: no li havem tant de mal fet. Per què, don Pedro, pensats la honor que la nostra casa ha haïda tro ací, e que no és honor de nós ni de nostres sotsmeses de soferir aytals supèrbies com ell diu, segons la dita vostra letra. Però, si ell vol dir a vós o ab vós tractar algunes coses, o altre per ell, plau-nos que les ojats e que'ns ho façats saber, car nós hi acordarem e ferhi em ço que dejam, segons que ho trobarem d'acort ab nostre consell. *Data en Castell de Càller, a cinch dies de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.L. cinch. Subscripsit G(eraldus).*

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Al noble e amat conseller nostre don Pedro, senyor de Exèrica.

500.

1355, maig 17. València.

L'infant Pere de Ribagorça, lloctinent general, mana a Guillem de Blanes i Catalana de Llança, curadors de l'infant Joan, que no el traguén de Barcelona per dur-lo a Girona fins a rebre'n ordres del rei (Jaume de Besanta).

ACA, C, reg. 1605, fol. 21v.

Infant en P(ere), del senyor rey general lochtinent.

Havem entès que vosa[tr]es havets acordat de traure de la ciutat de *Barchinona* lo molt alt e magnífich senyor inf[a]nt don Johan, primogènit del dit senyor rey, per

m[ena]r-lo a la ciutat de Gerona. E, [c]on nós de present trametam una galea al dit senyor rey ab specials missagers nostres, e entre les altres [co]ses li scrivam la stada del dit senyor infant e de la ordi[na]ció d'aquell, la qual missatgeria, ab la voluntat de Déu, entenem recobrar prestament, per ço manam-vos spressament que'l dit senyor infant lexets star dins la ciutat de *Barchinona* tro que'l ardit de dit senyor rey hajam cobrat; e, lavors, farà-se'n ço que'l senyor rey ordonarà. E si cas era que, con aquesta letra nostra reebrets, érats ja partits de *Barchinona*, manam-vos, sots pena e gràcia del dit senyor rey, que'l tornets dins la dita ciutat encontinent. E açò no mudets ni triguets per res. Emperò, si en aquest endemig vosaltres, ensemps ab lo consell del senyor rey qui és romàs en *Barchinona* e ab los consellers de la dita ciutat, haüt consell acordable sobre açò, veyets e conexiets que'l dit senyor infant fos dampnós o anujós l'estatge¹⁰⁷⁵ de la dita ciutat, plau-nos en aquest cas que sia manat a Pedralbes o a Valldaura, o en alguna bona casa e deportosa¹⁰⁷⁶ prop de la dita ciutat, on stiga tro que nós hajam haüt ardit del dit senyor rey. Emperò, per satisfer a les voluntats de les gents e a remoure tota sospita de vosaltres, volem e havem ordonat que .II. prohòmens de la dita ciutat sien elegits, o més si los consellers de la dita ciutat [o] volran, los [q]uals stien e sien contínuament ab lo dit senyor infant, e'l acompanyen contínuament [e] d'él no's partesquen, tro que altre manament hajen nostre. E guardats-vos bé que no passets sob[re] açò lo nostre manament, car, si ho feyets, ja havem provehit que'ls oficials e'ls sotsmeses del senyor rey vos ho dejen contrastar; e, no-res-meys, de la transgressió del present manament vos puniríem¹⁰⁷⁷ forment. Dada en València, a .XVII. dies de maig del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LV. *Exa(ravit) R(oderic)us*).

*Idem (Dominus infans in consilio mandavit
Iacobo de Besanta).*

Fuit directa G(uillelmo) de Blanes, maiordomo, et na Cathalana de Lança.

501.

1355, juliol 10. Càller.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós a tots els habitants de les curadories de Gerrei i de Siurgus, a Sardenya, que es traslladen a la de Campidano amb llurs béns mobles i ramat (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1021, fol. 87r.

Lo rey d'Aragó.

En Pere, *et cetera*. Als¹⁰⁷⁸ feels nostres tots e sengles armentayres, majors e jurats e altres qualssevol persones, axí riches com pe[j]ors, habitans en les viles [e] lochs posats o posades en la curatoria de Gerrey, salut e gràcia. Per te[nor] de la present vos deïm e'us manam spresament que, vista la present, ab vostres muyllés, f[i]lls [e] filles e ab tota vostra família e béns, axí robes com forment, e ab tot vostre bestiar gros e menut, vos en dejats venir e mudar en la curatoria de Campitano, sots pena de cors e d'aver. E açò dejats aver fet e complit per tot lo jorn de dimecres primervinent, totes escusacions, excepcions e

¶ ¹⁰⁷⁵ *l'estatge*: «les statge». ¶ ¹⁰⁷⁶ En sentit d'amena, derivació de *deport*. No és al DCVB.

¶ ¹⁰⁷⁷ *puniríem*: «pniríem». ¶ ¹⁰⁷⁸ *Als*: «A les».

dilacions remogudes. *Data* en Castel de Càyller, sots lo nostre [segell]¹⁰⁷⁹ sacret, a .X. de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor de .M.CCC.L. cinch. *Matheus, prothonotarius*.

Semblant letra fo feta al armentayre e mayós e jurats de la curatoria de Siurg[e]s.

502.

1355, desembre 1. Perpinyà.

Declaració feta pel rei Pere el Cerimoniós sobre el grau de responsabilitat de les ciutats i viles de Catalunya i dels seus síndics al parlament de Lleida en el flac ajut que li prestaren quan era a Sardenya. Exculpa aquelles, però es reserva la facultat de dictar mesures punitives contra llurs representants, si en són trobats culpables (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1068, fols. 40r-41r.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que, nós estants personalment en la illa de Cerdenya per salvament d'aquella illa e per profit e honor de nostra corona, haguem acordat que trameséssim deçà per demanar e haver ajuda de nostres sotsmeses, la qual no haguem ni poguem haver en aquell temps que la demanàvem e mester nos era, de la qual cosa nós fom molt maravel·lats que, en aytal cas¹⁰⁸⁰ llà on la nostra persona era, trobàsse[m] falta de ajuda, la qual falta jamés nós ni nostres predecessors, encara en cas no tant urgent ne tan necessari, no trobam en nostres sotsmeses; e per la dita ajuda que no aguem en temps convenient, axí com fora mester, nós no poguem satisfer als¹⁰⁸¹ affers que teníem entre mans tan complidament con de rahó e de justícia fer-se degra, e axí com pertanguera a la honor de nostra corona. Per què, com nós venguem deçà, venguem ab alcuna indignació contra qualssevol qui d'açò en colpa fossen estats,¹⁰⁸² e imputàvem aquesta colpa a aquells qui per nós éran romasses deçà en regiment e espeegament dels affers de Cerdenya, o, si a'quells imputar no's podia, imputàvam-ho als síndichs qui eren estats al parlament de Leyda, en lo qual fo demanada ajuda e socors per nostres affers, o encara duptàvem si acò podíem imputar a les universitats de ciutats,¹⁰⁸³ viles e lochs reys de Cathalonya (*sic*) qui los dits síndichs havien trameses, duptants que no haguessen a aquells dat poder bastant e complit, mas limitat de paraula o de scrit, en fer a nós la dita ajuda. Per què, com fom venguts de nostre viatge, apellam aquells qui per nós eren¹⁰⁸⁴ romases deçà a espeegament dels dits affers, segons qui (*sic*) dit és, e encara los dits síndichs, e havem presa d'açò aquella informació que aadés s'és poguda pendre. E com de nós se pertanga les coses ben fetes per nostres sotsmeses loar e guardonar, e les mal fetes rependre, punir e castigar, et nós, en la dita informació, hajam trobades les dites universitats sens tota colpa, axí com aquells qui volenterosa[m]ent e ab bon cor trameseren los dits síndichs, bé instruïts e informats e ab poder e sindicats bastants e complits de fer a nós socors e ajuda, per rahó d'açò havem molt per agradable ço que vós e les altres universitats sobre la dita ajuda havets fet, loants sobre açò vostra naturalea, feeltat e bon voler, notifficants a vosaltres que·us havem en

¶ ¹⁰⁷⁹ *segell*, manca a l'orig. ¶ ¹⁰⁸⁰ *Ratlat, et tant urgent*. ¶ ¹⁰⁸¹ *als*: «a les».

¶ ¹⁰⁸² *estats*: «estàs». ¶ ¹⁰⁸³ *ciutats*: «ciuitats». ¶ ¹⁰⁸⁴ *eren*: «érem».

nostra gràcia e amor, entenents a vós e a les dites altres universitats remunerar¹⁰⁸⁵ les dites coses en son cas e en son loch. Los dits síndichs, emperò, no havem per escusats, cor en la ajuda que feren a nós de part vostra retengren e posaren en condició algunes coses no convinents ne ordonades ne profitoses a nós ne a vós, e, per rahó d'açò, nós havem ordenat que estiguen sots manleuta nostra entrò que pus plenerament sia regonegud¹⁰⁸⁶ si ells han colpa o no. Dada en Perpenyà, lo primer die de deembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor M.CCC.LV. *Exa(ravit) R(oderic)us.*

Dominus rex, qui eam vidit, dictatam mandavit michi, Iacobo Conesa.

La damunt letra fo tramesa als amats e feels nostres los consellers e prohòmens de *Barchinona*. Senblants letras foren tramesas a les universitats davall scrites:

Als amats e feels nostres los pahers e prohòmens de Leyda.

Als feels nostres los jurats e prohòmens de Gerona.

Als feels nostres los consellers e prohòmens de Menresa.

Als feels nostres los consellers e prohòmens de Vich.

Als feels nostres los còsolls¹⁰⁸⁷ e prohòmens de Perpenyà.

Als feels nostres los jurats e prohòmens de Muntblanch.

Als feels nostres los paers e prohòmens de Cervera.

Als feels nostres los jurats e prohòmens de Villafrancha¹⁰⁸⁸ de Penedès.

Als feels nostres los jurats e prohòmens de Besulú.

Als feels nostres los jurats e prohòmens de Figueres.

Als feels nostres los pahers e prohòmens de Tàrraga.

Als feels nostres los pahers e prohòmens de Villagrassa.

Als feels nostres los còsols e prohòmens de Berga.

Als feels nostres los jurats e prohòmens d'Agualada.

Als feels nostres los jurats e prohòmens de Torrella de Montgrí.

Als feels nostres los còsols¹⁰⁸⁹ e prohòmens de Pugcerdà.

Als feels nostres los còsols de Campredon.

Als feels nostres los jurats e prohòmens de Cubelles.

Als feels nostres los jurats e prohòmens de Sent P(ere) d'Or.

Als feels nostres los jurats e prohòmens del Arboç.

Als feels nostres los jurats e prohòmens de Cambrils.

Als feels nostres los jurats e prohòmens de Çareal.

Als feels nostres los còsols e prohòmens de Cochliure.

503.

1356, març 2. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós als jurats de Mallorca, interpretant l'aplicació d'uns privilegis sobre el comerç amb els súbdits del rei del Marroc (Ferrer de Magarola).

ACA, C, reg. 1068, fol. 96v.

¶¹⁰⁸⁵ remunerar: «renumerar». ¶¹⁰⁸⁶ regonegud: «regoneguda», corr.
¶¹⁰⁸⁷ còsolls: «consellers», corr. ¶¹⁰⁸⁸ Villafrancha: «Villafraça». ¶¹⁰⁸⁹ còsols: «jurats», corr.

Lo rey d'Aragó.

Havem reebuda vostra letra sobre lo fet del gra e dels moros del rey Boanén,¹⁰⁹⁰ la qual entesa, vos responem que encontinent nós fahem¹⁰⁹¹ apellar vostres missagers denant nostre consell, per dir e proposar per part vostra tot ço que dir e proposar volgueren sobre lo dit fet. E oïdes lurs rahons, e feta fe de alguns privilegis e franqueses, sobre assò havem deliberat que, si·ls moros e los seus béns qui són venguts a Mallorques hi són venguts de lur voler, que en aquest cas los moros e lurs béns deuen esser absolts e licenciats, pagant lo dret que és acostumat de pagar; e si los dits moros hi són venguts per força del patró o per fortuna, los dits moros e lurs béns són confiscats a nós, car per lo priviletgi no són guiats sinó aquells moros qui de lur voluntat vendran a Mallorques. Quant al gra qui és propri del rey Beanén (*sic*), havem deliberat que deu esser nostre, e açò per tal com lo privilegi no guia sinó aquells qui vendran a Mallorques mercantívolment, ne en aquell no és entès lo rey Boanén ne semblants per la rahó en lo dit priviletgi contenguda; e encara que no seria consonant a rahó que·l rey Boanén faés guerra a nós e a nostres sotmeses e que·lls seus béns propis fosen guiats en nostra terra. Per què açò vos significham¹⁰⁹² per tal que siats informats de la nostra intenció sobre los dits affers, certifficant-vos que nós escrivim a·n Jaspert de Camplonch que's dege informar dels dits affers e que hi proveescha per la forma que li fem saber. Dada en *Barchinona*, a dos dies de març en l'any de la nati-vitat de nostre Senyor .M.CCC.L.º sexto. *Vidit R.*^{us}

Ferrarius de Maguerola, mandato regio facto per

Galabertum (sic) de Scintillis, qui eam vidit.

Fuit directa iuratis et probis hominibus Maioricarum.

504.

1356, març 18. Perpinyà.

La reina Elionor als seus ambaixadors a Avinyó, el castellà [d'Amposta] i el bisbe de Tarassona. Els ordena neutralitzar davant del papa la propaganda angevina contra el rei de Sicília, que presenten com a malalt i sense control sobre el país (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1566, fols. 49v-50r.

La regina d'Aragon.

Mossèn el castellà.¹⁰⁹³ Fem-vos saber que a nós han dat a entendre que·l germà del rey Loÿz de Nàpols e lo comte Francesch de Palici han dit a nostre senyor lo papa que nostre frare, lo rey de Sicília,¹⁰⁹⁴ és fort malalt de malaltia incurable, e que quasi totes les terres de Sicília obeeixen al rey de Nàpols, e moltes altres paraules contra lo dit frare nostre. E per aquesta rahó, per ço que pus clarament puschats informar lo dit sant pare, al que nós s[c]rivim que a les paraules que vós e mossèn lo Pastre,¹⁰⁹⁵ amich nostre, e mos-

¶ ¹⁰⁹⁰ Interlineat damunt d'un terme ratllat il·legible.

¶ ¹⁰⁹¹ *fahem*, interlineat. Ratllat, *havem*. ¶ ¹⁰⁹² *signifi-*
cam: «certifficam», corr. ¶ ¹⁰⁹³ Joan Ferrandis d'Heredia

(†1396), després gran mestre de l'orde de l'Hospital.
¶ ¹⁰⁹⁴ Frederic III el Feble (1355-1377). ¶ ¹⁰⁹⁵ L'iden-
tifiqueu amb el cardenal Pastor «de Serrascuderio»,
o de Sarrats, O. F. M., del tít. dels Sants Marcel·lí

i Pere (†11-X-1356), antic arquebisbe d'Embrun
(1339-1350), que era conegut pel seu nom de fonts
(*dictus «Pastor»*: EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 19 i
234), resident a la cúria papal (Bernard GUILLEMAIN,
La cour pontificale d'Avignon, 1309-1376: étude d'une so-
cieté, París, Boccard, 1966, pp. 261-262). Pastre és cog-
nom occità.

sèn de Taraçona,¹⁰⁹⁶ o la .I. de vosaltres per part nostra li direts vulla donar plenera fe, certificant-vos que nós havem reebudes [letres]¹⁰⁹⁷ de Sicília de nostre frare el rey e d'altres, per les quals havem entès que'l dit frare nostre, mercè de nostre Senyor, és ben sans e en bon estament de sa persona, e que ha cobrada molta terra d'aquella que'ls seus enamichs li havien injustament tolt, los quals vuy no tenen en Sicília sinó .X. lochs de pocha valor en la vall de Matzara, contra los quals .X. lochs lo dit frare nostre s'esforça de combatre e de assetjar, speran en Déu que en breu los haurà, que no han de què's pusquen tenir contra ell. Per què'us pregam affectuosament que vós, ensemps ab los dits mossèn lo Pastre, a qui'n scrivim, e mossèn de Taraçona, dejats pregar lo dit sant pare que ell en alguna manera no dege enantar en res contra lo dit frare nostre lo rey de Sicília¹⁰⁹⁸ sens que ell o son procurador no sien citats e sperats, ne a les paraules del dit comte Francesch de Palici vulla donar fe alguna. Encara lo vullats pregar per part nostra que, en esmena del bisbat de Mazara, lo qual havia promès al senyor rey, marit e senyor nostre molt car, com fou a Avinyó, que'l donaria al amat confessor nostre, frare A(rnau) Batle, e après havem entès que'l ha donat a altre, en gran menyspreu e deshonor del senyor rey e nostre, pus que'l li havia atorgat, e açò ha fet a prechs dels dits frare del rey de Nàpols¹⁰⁹⁹ e del¹¹⁰⁰ comte Francesch de Palici, que li pl[àc]ia que li vulla atorgar e donar lo primer bisbat que vagarà en Sicília o daçà en Cathalunya, e tendrem-ho a special do. E pregam a vós que'n vullats informar als uns altres cardenals, a qui'n scrivim que vullen creure vostres paraules de ço que per part nostra lus direts. E de tot ço que'n farets, pregam-vos que'ns en scrivats largament per vostres letres. Dada en Perpenyà, a .XVIII. de març *anno a nativitate Domini .M.°CCC.°L.°VI.° F(errarius).*

Domina regina mandavit F(errario) Sayolli.

Similis fuit missa venerabili in Chisto patri P(etr)o, divina providentia Tirasonensi episcopo, verbis competenter mutatis.

Idem.

505.

1356, juliol 10. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós a Juan Lopes de Sessé, justícia d'Aragó, i al merino de Saragossa, manant que no prenguen subsidi de l'arquebisbe per al matrimoni de la infanta Joana, i consultant-los sobre l'oportunitat de fer demandes als vassalls del mateix prelat (Ferrer Gilabert).

ACA, C, reg. 1068, fol. 144v.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos s[ab]er que havem reebudes vostres letres, e, aquelles enteses, vos responem que volem e'ns plau que, per rahó de la demanda del matrimoni de la alta infanta na Johana, filla nostra molt cara, no demanets res al archabisbe de Saragoça,¹¹⁰¹ per ço com

¶ ¹⁰⁹⁶ Fernando Peres Calvillo, bisbe de Tarassona (1354-1391). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 486. El document, tanmateix, l'anomena Pere. ¶ ¹⁰⁹⁷ letres,

manca. ¶ ¹⁰⁹⁸ Ratllat, *ne a les par...* ¶ ¹⁰⁹⁹ Nàpols: «França», corr. ¶ ¹¹⁰⁰ del: «de». ¶ ¹¹⁰¹ Llop Fernández de Luna (1351-1383). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 153.

enguany s'avench ab nós de la dita demanda en lo loch de Quinto, és a saber, que·ns dóna per la dita rahó *quingentos* florins d'aur. Volem, emperò, e·ns plau que, si vosaltres trobats que sia acostumat que·ls hòmens del dit archabisbe sien demanats e amprats de donar e aydar en semblants demandes de matrimonis de fills de senyor, no contrastan que·l dit archabisbe d'altra part¹¹⁰² ne sia emprat, demanats e amprats los dits hòmens per la dita rahó. Si, emperò, trobats que no sia acostumat que·ls dits hòmens sien demanats, pus lo dit archabisbe, senyor lur, és demanat, en aytal cas volem e·ns plau que no·ls demanets per la rahó dessus dita. Dada en Perpenyà, a .X. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LVI. *P(etrus), cancellarius.*

*Ferrarius Gilaberti, mandato regio facto
per subthesaurarium. Probata.*

Als amats consellers nostres Johan Lópeç de Cessé, cavaller, justícia de Aragon, e en Johan Eximéneç d'Oscha, cavaller, marino de Saragoça.

¶ ¹¹⁰² *d'altra part*, interlineat.

*f*onts històriques valencianeS
56_A.



VNIVERSITAT  VALÈNCIA

Collecció documental
de la Cancelleria
de la Corona d'Aragó

Textos en llengua catalana

(1291 – 1420)



Edició, estudi i índexs a cura de
Mateu Rodrigo Lizondo

Selecció de textos de Jaume Riera i Sans

VNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

•
2013

*f*onts històriques valencianeS

*C*ol·lecció documental
de la Cancelleria de la Corona d'Aragó
Textos en llengua catalana (1291-1420)

*f*onts històriques valencianeS
56B.

Collecció documental de la Cancelleria de la Corona d'Aragó

Textos en llengua catalana

(1291 – 1420)



Edició, estudi i índexs a cura de
Mateu Rodrigo Lizondo

Selecció de textos de Jaume Riera i Sans

Preàmbuls de Carlos López Rodríguez

i d'Antoni Ferrando Francés

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

2013

fonts històriques valencianes

Directors de la col·lecció
Antoni Furió i Enric Guinot

© *Mateu Rodrigo Lizondo, 2013*
© *De la selecció de textos: Arxiu de la Corona d'Aragó, 2013*
© *Dels preàmbuls: els autors, 2013*
© *D'aquesta edició: Universitat de València*
i Ministerio de Cultura-Gobierno de España, 2013
Disseny de la col·lecció: J.P.
Il·lustració de la coberta:
Joan I armat a cavall, revers de segell de cera roja.
Arxiu de la Catedral de València, perg. 621, any 1393
Maquetació: Immaculada Mesa
ISBN (Obra completa): 978-84-370-9099-3
ISBN (vol. II): 978-84-370-9101-3
Dipòsit legal: V-727-2013
Impressió: Guada Impressors, SL

1356, agost 3. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós a Pere Boil, batle general del regne de València, sobre reparació dels castells de la frontera de Castella, per l'actitud inamistosa de Pere I, obres al palau del Real i la compra d'un Catholicon (Pere de Gostemps).

ACA, C, reg. 1068, fol. 162r-v.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que havem reebudes vostres letres, en les quals nos notificats com decontinent, per los ardots de Castella, entenets a visitar tots los nostres castells de regne de València e metre'ls en aquell mellor estament que porets, e encara que fets tenir aprop que blats, cavalls ne armes no isquen d'aquí vers les parts de Castella. A les quals letres vos responem que tenim per ben fetes les dites coses, e loam vostra bona diligència e manera que havets¹¹⁰³ en aquelles, majorment com nos fets saber que's fa per manera que no par que's faça per ço que's diu que'l rey de Castella fa. Nós ja de aquesta raó responem largament per nostres letres als amats nostres en Garsia de Lòriç e'n Berenguer de Codinachs e jurats e pròmens de València, qui d'aquesta raó nos havien scrit. Ítem, vos notificam que'ns plau ço que'ns fets saber, que les finestres baxes del alberch baix de la reyna seran tost acabades de rexxar, volents e a vós manants¹¹⁰⁴ que, dat acabament a les dites finestres de rexxar, encontinent façats rexxar les finestres dalt del dit alberch de la reyna; et fet açò, que façats fer dos canelobres en la canbra nostra dels Tinbres, e altres dos en la canbra de la reyna, e quatre en la nostra canbra gran, qui bada en la rambla, on està lo dit daparament,¹¹⁰⁵ e tots aquests canelobres volem que façats fermar per les parets, cascú en son loch covinent. Aprés, volem que'n façats fer .VI. grans e bells, qui sien portàtils. De ço que'ns fets saber del libre del *Catholicon*, volem e'us manam que'us certifiquets qual és pus bell, o aquell qu'en Jacme de Besanta diu que ha, o aquell qui era del bisbe

¶ ¹¹⁰³ *havets*: «havet». ¶ ¹¹⁰⁴ *manants*: «manats». ¶ ¹¹⁰⁵ *Sic*. Per *departiment*?

de València;¹¹⁰⁶ e aquell que trobets pus bell e pus vertader, nos comprats decontinent. Aprés, loants molt la reparació e forniment dels castells nostres de la frontera de Castella, e specialment del castell de Castalla, lo qual en special ha grant mester adob, la qual reparació e forniment fets o entenets a fer, a les quals coses a fer, segonts (*sic*) que deïts, havets manlevada alcuna quantitat de diners, vos sol·licitam que envers l'exercici e regiment de vostre ofici siats axí diligent e curós que ço que en les dites coses, e encare en messions de correus e de semblants coses per saber ardots, les quals messions per vós manam esser pagades, vos convendrà bestrer e pagar, puxats dels¹¹⁰⁷ diners que al vostre offici pervendran breument cobrar e haver. *Data* a Perpenyà, a .III. dies d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LVI. *Visa Ro(m)a*.

*Idem (Petrus de Gostemps, mandato regio facto per nobilem Bernardum de Capraria, consiliarium).
Idem (Probata).*

Al feel conseller nostre en P(ere) Buÿl, cavaller, batle general de regne de València.

507.

1356, agost 8. Perpinyà.

El rei Pere a Ramon Serraller, mercader de Montpeller, encarregant-li l'adquisició de material de falconeria, bé a París o a aquella mateixa ciutat, que vol per a un obsequi al sultà de Babilònia (Francesc Desgual).

ACA, C, reg. 1068, fol. 169r-v.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que nós, per nostres letres, scrivim al rey de França pregant-lo que ns trameta .II. bons falcons de ribera, mas no d'agre, e, no-res-menys, ne scrivim als nostres ambaxadors qui són en la sua cort que ho tenguen aprop. Per què us pregam que, ensemps ab los nostres ambaxadors, façats per manera que en breu hàjan los dits falcons; e fets membrant als ambaxadors del rey de França, qui eren l'altre dia ací venguts, que ho tenguen aprop, als quals, segons que sabets, ne parlam. No-res-menys, com, a obs dels falcons que devem trametre al soldan de Babilònia, hajam mester les coses dejús scrites, per ço us pregam que aquelles nos comprets a París o a Muntpeller, e aquelles nos enviats al pus tost que puxats, e fets que sia liurat al amat conseller e falconer nostre en Francesch de Bellcastell, car nós vos farem encontinent pagar tot ço que costarà: primerament, .II. dotzenes de capells a obs dels grifauts; ítem, .II. dotzenes de capells de terçols griufauts (*sic*); ítem, una dotzena grossa de capells de falcons gentils, e que sien tots del mellor mestre; ítem, .VIII. pells de albadina¹¹⁰⁸ de les milors que's puxen trobar; ítem, .IIII. pells de cervo del mellor adop; ítem, .IIII. dotzenes de cascavells als grifauts; ítem, .II. dotzenes de cascavells als terçols griufats (*sic*); ítem, mija dotzena de formes de fust de capells de

¶ ¹¹⁰⁶ Probable al·lusió a Hug de Fenollet, mort el mes de juny anterior (E. OLMOS Y CANALDA, *Los prelados va-*

lentinis, València, 1949, p. 88). ¶ ¹¹⁰⁷ *del*s: «del». ¶ ¹¹⁰⁸ *al*ba-di-na: «badia», corr. Era una mena de pell adobada (DCVB).

falcó; ítem, un astoig de adobar bechs e ungles, e haja-hi ferres necessaris a coure¹¹⁰⁹ e a sangnar. *Data* en Perpinyan, a .VIII. dies d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LVI. *Visa Ro(ma)*.

*Franciscus Dezgual, mandato regio facto
per Ferrarium de Minorisa, consiliarium.*

Al feel devot nostre en Ramon Serraller, mercader de Muntpesller.

508.

1356, agost 22. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós als jurats de València, sobre l'inici de les hostilitats per part del rei de Castella, que ha fet publicar la guerra amb Aragó, agreujat per l'acció de Francesc de Perellós contra genovesos en aigües castellanès. Els tramet el comte d'Osona amb força de cavalleria (Pere de Gostemps).

ACA, C, reg. 1068, fols. 192r-193v.

Lo rey d'Aragó.

Sapiats que, molts dies ha passats, havem reebudes letres del nostre governador del regne de València e del alt infant en Ramon Berenguer, e encara d'aquels qui aquí són de nostre consell e de vosaltres, con lo rey de Castella, per alcuna fallonia que havia haüda de jenoveses qu'en Francesch de Perellons havia preses en la sua mar,¹¹¹⁰ havia fets pendra tots mercaders e altres que havia trobats de la nostra terra en los seus regnes e terres. E nós, pensants que·ls prínceps alcunes vegades han als cuns moviments desordonats, per fallonia o per altres coses, e depuys regonexen-ho e tornen-ho a degut estament, per açò lo nostre enteniment no·s moch. Aprés, les dites letres e ardots vostres se són continuats, e havets-nos pus avant fet saber que, no contrestant les coses desús dites, encara pus avant volia fer guerra en les terres e regnes nostres. E, jatsesia que nós donem gran fe a les letres e ardots vostres, per res no·u creeguem, per ço com lo rey de Castella era en pau ab nós e en treva ab sagrament e homenatge, les quals coses se poden mostrar per cartes publiques ab segells pendants seus e nostres segellades; e per res no·ns pensàvem que aquells qui regexen les dignitats reals en tan gran desonor aquelles dignitats volguessen posar, e que la fe, qui per aquells deu esser mantenguda, per aquells fos servada, car tothom pot veer que, posat que fos veritat ço que dien, que·l dit en Francesch de Perellons hagués fetes les dites coses, les quals no fosen ben fetes, no era leguda cosa de fer al dit rey que, sens requesta o fadiga nostra o sens retiment de la pau e treva que ab nós havia, faés mal a nostres terres ne a nostres sotsmeses; e qui guarda ço que·ls jenoveses han fet en les sues¹¹¹¹ parts a nostres sotmeses ne los encants que han tenguts de les robes de nostres gents en los seus lochs, molt seria pus justa cosa nós clamar d'ell que ell d'açò de què·s clama. E ara novellament havem haüts ardots del governador e de vosaltres e dell consell nostre qui aquí és,

¶ ¹¹⁰⁹ Per roure? ¶ ¹¹¹⁰ Sobre l'incident de l'estol de Francesc de Perellós amb galeres genoveses en aigües de Cadis, *vid.*

Chronique catalane de Pierre IV..., ed. Pagès, cap. VI, p. 326 ss., i TASIS, *La vida del rei En Pere III*, p. 176. ¶ ¹¹¹¹ sues: «sus».

com lo rey de Castella, ab veu de crida, ha feta publicar la guerra contra nós e nostres terres, e encara com les sues gents han corregut Xinosa e Munnòver, hoc encara hòmens de Requena són venguts al loch de Setaigües, he aquell han barrejat e derrocat, e que tot dia les dites gents del rey de Castella tracten e continuen en dampnificar nostres gents e terres. E, jatsia que les guerres dels reys vehins nostres nos desplaçien molt, però havem gran plaer que la culpa sia lur e la justícia nostra, e, com sia justa cosa que, pus fan mal a nostres terres e sotsmeses nostres, que·ls nostres hagen loch de fer mal a ells, per açò certificam vosaltres que nós tremetem manament al dit nostre governador que, si a ell és cert que·l dit rey de Castella haya publicada la guerra ab veu de crida contra nós e nostres gents e terres, que ab veu de crida ell faça semblant; e si lo dit rey de Castella açò no ha fet ab veu de crida, mas que publicament e de obra faça fer mal, que·l dit governador per semblant manera ho faça; e si·l dit rey de Castella amagadament ne machinosa fa fer mal ne dampnatge a nós a e a nostres gents e terres, que ell per semblant manera ho¹¹¹² faça tota vegada, per manera que·l moviment sie de lur part e no de la nostra. Ne encara no volem que als lochs de la reyna ne dels infants en Ferrando ne don Johan sia feta guerra o dan, si donques ells de lurs lochs no la fan a nostres terres. Emperò, manam que·l dit governador, anans que les dites coses men a exequció, apell e ajust l'infant en Ramon Berenguer, lo qual creem que és en València, e aquells qui aquí són de nostre consell, e·l batle¹¹¹³ general, e que, ab acort dels demunt dits e vosaltres, jurats, faça sobre açò ço que trobarà que·n és expedient de fer a honor nostra e de nostre regne. Encare·us certificam que nós de present tremetem aquí lo comte d'Osona¹¹¹⁴ e d'altres nobles e cavallers e òrdens, ab certs hòmens a cavall, segons que·l governador, a qui·n escrivim, vos en certificar[à], per tal que·ls affers pus esforsadament se puguén man[ar], pregants e manants a vosaltres que, anants que aquests hi sien e depuys, manets los affers per manera que sie lahor dels amichs e terror dels enemichs, e glòria e honor de la nostra corona. *Data en Perpinyà, a .XXII. dies d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LVI. Visa R(oma).*

Dominus rex mandavit michi, P(etro) de Gostemps.

Predicta litera fuit missa iuratis et probis hominibus civitatis Valentie.

509.

1356, octubre 6. Barcelona.

Disposició de la reina Elionor sobre la provisió assignada a l'ama de l'infant Martí i al porter de la porta forana de la casa d'aquest, dirigida a l'administrador del mateix infant (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1566, fols. 84v-85r.

Alienor, per la gràcia de Déu regina d'Aragon, *et cetera*. Al feel de casa nostra Jacme Jordan, deputat per nós a fer e ministrar la messió de casa e altres coses necessàries al alt infant don Martín,¹¹¹⁵ segongènit nostre molt car, salut e gràcia. Fem-vos saber que nós

¶ ¹¹¹² ho: «ha». ¶ ¹¹¹³ batle: «bartle». ¶ ¹¹¹⁴ Bernat III de Cabrera, fill del famós conseller homònim de Pere el Cerimoniós (SOBREQUÉS, *Els barons...*, pp. 166 ss.). ¶ ¹¹¹⁵ L'infant Martí, fill segon dels reis, havia nascut el 1355 (TASIS, *op. cit.*, p. 186).

havem reebuda per ama del dit infant la amada nostra na Cathalana de Puigvert, la qual tramatem aquí per servir al alt infant don Johan, car primogènit nostre, e al dit infant don Martín. Per què vos deÿm e·us manam que, del dia que ella serà aquí a enlà, li donets la provisió davall escrita, la qual nós li havem ordonada, axí dels diners que vós per rahon de assignació que·us en havem feta devets reebre cascun any per certes pagues, com encara de qualssevol altres diners a vostres mans esdevenidors, axí per concessió del senyor rey, ab lo qual nós em breu entanem a fer que·ns trametrà compliment a la dita provisió que vós fets, com per altra manera. Ço és, que per provisió sua de cascun dia li donets .XII. diners *barchinonenses*; e per provisió de una cambrera sua, cascun dia¹¹¹⁶ .VIII. diners; e per provisió de .I. hom seu de peu, cascun dia .IX. diners, *obolum*; e per sabates de ella e de la dita sua cambrera, cascun any a raó de .XII. diners *barchinonenses* per cascun mes, que fan l'any .XXIII. *solidos barchinonenses*; e per son vestir, cascun any, lo primer dia d'abril, .CCCLX. *solidos barchinonenses*. Encara vos certifficam que nós tramatem aquí Bernat Serra, que solia esser de la escuderia de casa nostra, lo qual havem ordonat que sia porter de porta forana del dit infant don Martín, al qual volem que façats e donets la provisió ordonada per part nostra, la qual devíets donar a Bertutxo Xilona, porter de casa nostra, que haviem ordonat de romandre aquí. E nós, ab la present, manam al mestre racional de la cort reyal, o a qualsevol altre que de vós reebrà compte, que tot ço que per aquesta rahon despendrets o pagarets a la dita dona Cathalana e al dit Bernat Serra vos prenga en compte e algun dubte no·us en faça. Dada en *Barchinona*, a .VI. dies de octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LVI. *F(errarius)*.

*Ferrarius Sayolli, mandato domine regine facto
per thesaurarium.*

510.

1357, febrer 27. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós a Guillem de Bellera, governador del Rosselló, manant sobreseure l'enquesta per negligències contra els procuradors d'aquest comtat i del de Cerdanya (Jaume de Castelló).

ACA, C, reg. 1069, fols. 20v-21r.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que havem huyda la relació de la inquisició que fem pendre contra en G(uillem) Bonet e G(uillem) Comes, procuradós reys de Rosselló e de Cerdanya. E, jatssia que segons aquella ells sien trobats en grans colpes e negligències, ço és, que negligement han procurat lo fet del nostre patrimoni, per les quals ells punir poríem de rigor de dret, però volens-nos haver envers ells graciosament e no rigorosa, volem que aadés hi sia sobreseït, e que'l dit en G(uillem) Comes sia restituit en son offici de la procuració, del qual per los demèrits de la inquisició fon sospens, per què·us deïm e·us manam per la present que lo dit en G(uillem) Comes al offici de la dita procuració restituescats. E, resnomenys, de part nostra digats als dits procuradós que's guarden que per negligències que cometen en lo dit offici represes no sien per nós d'aquí avant, axí com ho són

¶ ¹¹¹⁶ Ratllat, .X.

estats tro aquí, ans s'i hagen bé e diligentment en lo officii de la dita procuració, conservan per tot lur poder nostres drets e mellorar-hi ço que justament e bé poran, certificans-los que si, per lur colpa o negligència, los affers de la dita procuració prenien detriment o dapnatge alcun, seria inputat a ells, e nós les negligències e colpes d'ells del tem[ps] passat, present e del esdevenidor fariem-les car[v]endre sobre ells e lus béns. Encara vos fem saber que, segons relació de la dita inquisició, los lochstinents de procuradós reals de Conflent e de Cerdanya són en grans colpes e negligències, axí mateix com negligentment se han haüt en llur officii; e, cuydant-se de aquesta colpa descarragar, han posat que en colpa dels procuradós reals damunt dits,¹¹¹⁷ de ço que ells nostres affers prenien alcun detriment, per ço com ells són sobre ells, e ho degren notificar als dits procuradós o a nós quan los affers del nostre patrimoni prenien dapnatge o disminució alcuna. Per què·us deïm que·ls manets de part nostra que en los dits affers nostres ab sobirana cura e diligència s'i hagen, e que si los dits fets de la procuració prenien detriment alcun, aquell notificar dejen als dits procuradós, e requerir-los-ne ab carta publica que hi donen recapte; e, si fer no·u volien, que allò·ns dejen fer saber e notificar-nos-ho per letra. Encara·us fem saber que havem trobat en gran colpa e negligència en Bonpàs e los altres obrers nostres en obres de canals de Perpinyà, qui són pensionats per nós, per tal com, segons la dita inquisició, ells fayen altres obres de hòmens de Perpinyà e jaquien la obra de les dites canals, per ocasió dels quals les dites canals en partida caygueren, e·l·ls condepnem que, d'aquí a .I. any primer esdevenidor, obren contínuament en nostres obres sens pensió alcuna. Per ço·us deïm e manam que·ls dits obrés costregats a obrar per tot lo temps del dit any contínuament en nostres obres sens la pensió damunt dita, e que manets als dits procuradós que, dins lo dit temps, de salari alcun no·ls responen. Dada en Çaragoça, a .XXVII. dies de febrer del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LVII. *Visa R(oma)*.

*Iacobus de Castillione, mandato regio facto
per Petrum de Marginibus, subthesaurarium.*

Al noble e amat conseller nostre en G(uille)m de Bellera, cavaller e governador de Roselló e de Cerdanya.

511.

1357, març 9. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós a Pere Desbosch, escrivà de ració. Li envia una carta per quadruplicat (per lliurar a qui caldrà) que mana que faça publicar per crida a Calataiud, amb la intenció d'aclarir el sentit d'una lletra anterior, on havia estat mal compresa una clàusula sobre moviments de tropes a la frontera de Castella (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 982, fol. 16v.¹¹¹⁸

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos a saber que nós vos trametem .IIII. letres d'un tenor, les quals volem e·us manam que fassats presentar a aquells de qui·us semblarà, e·l dit tenor fets publicar ab veu

¶ ¹¹¹⁷ Hi sembla faltar un verb, com ara *que (fo) en colpa*.

¶ ¹¹¹⁸ Un text com el present, escrit part en català i part en

aragonés, és molt rar a la Cancelleria reial, a diferència dels nombrosos documents que combinen el llatí i el romanç.

de crida per la vila de Calatayuu. E açò sapiats que fem fer per tal con lo comte de Luna¹¹¹⁹ nos fêu saber que's meravellava con nós appellàvem los qui eren en la frontera que vengues- sen ací a nós. E açò creem que sia esdevengut per mal entendre o per no legir acabadament les letres les quals tramatiem¹¹²⁰ a aquells qui'ns faeren proferta de certs hòmens a cavall en la vila de Darocha, en les quals letres en la fin eren aytals paraules: «*Pero si vos o alguno de los sobreditos sodes o son ja en la frontera, plaze a nos que y seyades e y sea en manera que laora vos podamos haver con ellos a nostro servicio.*» Data en Çaragoça, a .IX. días de março en el anyo de la natividat de nostro Senyor .M.CCC.LVII. Matheus, prothonotarius.

Idem (Matheus Adriani, mandato regio facto per Bernardum de Capraria, consiliarium).

Al feel conseller nostre en P(ere) Dezbosch, scrivà de ració de casa nostra.

512.

1357, març 15. Saragossa.

Memorial de la missatgeria que Berenguer Carbonell ha de dur al rei Frederic [III] i al barons de Sicília, de part del rei Pere el Cerimoniós i la reina Elionor, amb la promesa d'ajuda en la guerra amb el regne de Nàpols. Proposen al monarca sicilià que faça hereua la seua germana, la reina d'Aragó (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1566, fols. 116v-119v.

Excellenti ac magnifico principi domino Frederico, Dei gratia Sicilie regi ac ducatum Athenarum et Neopatrie duci, karissimo fratri nostro, Alienora, et cetera, votivorum incrementa successuum cum salute. Etsi casus infortunatus acciderit, sicuti nostris auribus est deductum, videlicet, quod civitas Messane contra vos rebellaverit et in ipsa rebellione inclite infantisse domina Blanca et domina Violant, sorores comunes karissime, capte fuerint et in captione per regem Neapolim¹¹²¹ detinentur, procurantibus hec aliquibus proditoribus insule Sicilie, ad dolorem et provocationem animi nos traxerit cogitare potest quilibet sane mentis, veluti que in vestris adversitatibus ut propriis condolemus. Ob quam rem fidelem secretarium nostrum Berengarium Carbonelli ad vos et regnum vestrum continuo deliberavimus destinare, de intentione nostra super hiis et aliis etiam que excellentie vestre ac nonnullis nobilibus, militibus et universitatibus regni eiusdem explicare habuerit plenarie informatum. Rogamus igitur magnitudinem vestram quatenus relatibus eius velitis fidem credulam adhibere. Data Cesarauguste, .XV.^a die martii anno a nativitate Domini .M.°CCC.°L.°VII.° F(errarius).

Domina regina mandavit Ferrario Sayolli.

1122

Informació donada de part del senyor rey e de la senyora reyna a'n Berenguer Carbonell, secretari de la dita senyora, de ço que de lur part deu dir al alt don Frederich,

¶ ¹¹¹⁹ Lope de Luna (†1360), senyor de Luna i de la ciutat de Sogorb, creat comte de Luna per Pere el Cerimoniós el 1348 pel seus eminents serveis militars en la guerra de la Unió. ¶ ¹¹²⁰ *tramatiem*: «tramatiem».

¶ ¹¹²¹ Per Neapolis. ¶ ¹¹²² Segueixen lletres de creença similars a ciutats i nobles sicilians, i al governador i consellers de Càller, amb la mateixa data (*ibid.*, fols. 116v-118r).

rey de Sicília, e a altres nobles, barons, cavallers, castellans e universitats del dit regne de Sicília per vigor de la creença a ell comanada.

Primerament, après la salutació acostumada, diga al dit rey de Sicília com lo senyor rey, havent gran voler e cor de ajudar-li e valer en¹¹²³ la guerra qui en son regne és, per totes aquelles maneres que pogués, havia pensat que al pus breu que fer pogués enviàs en Sicília en ajude del dit rey un apte regidor que per lo dit rey regís lo dit regne ab bona companya de hòmens a cavall e a peu e hostol de galeas, migençant lo qual lo dit rey e son regne fossen meses en bon estament, mas que, per ço com guerra s'és moguda entre lo senyor rey e'l rey de Castella, lo dit senyor rey ajusta les sues gents per combatre's ab lo dit rey de Castella, lo qual semblantment se ajuste ab tot son poder, per què lo dit senyor rey primerament vol entendre en los dits affers, e puy diu que volrà entendre en los affers del dit rey de Sicília. E si per ventura per tot lo mes d'abril primervinent los janovesos o lo dit rey de Castella no hauran armat contra lo dit senyor rey hostol algun, lo senyor rey, ab armadors esparses o en altra manera, farà son poder e tractarà que sia acorregut lo dit rey, per manera que, migençant nostre Senyor, del qual vén tot ben, los dits affers hagen bona fi, com los affers del dit rey de Sicília prenga lo senyor rey axí com de car cosí, cunyat e gendre, el qual ama com a fill. *Visa Ro(ma)*.

Ítem, diga als dits nobles barons e universitats de Sicília com lo senyor rey e la senyora reyna han hoyit dir que'l dit rey Frederich no és encara coronat ne's nomena rey, que d'açò's meravellen molt. Per què'ls pregunen e'ls consellen que encontinent lo coronen e que facen que's escriba rey, car si no'u fan poria perjudicar a son dret, no contrastant que en Palerm se degués coronar, car Palerm d'aquí avant perdut deu haver lo dit privilegi per la falta que ha feta contra la corona de Sicília.

Ítem, diga que, com los dits senyors rey e reyna hagen entès que la ciutat de Messina és en poder del rey de Nàpols,¹¹²⁴ faent micer Nicola de Cizaria e als cuns altres traïdors, e que són estades preses les altes infantes dona Blanca e dona Violant, germanes de la dita senyora, no sens rahon són estats fort torbats; emperò, entanent que'l dit rey e la alta infanta dona Fèmia són en Cathània, han-ne presa alguna consolació. Per què pregunen e requeren los dits nobles, barons, cavallers e universitats que'l dit rey, qui lur senyor és natural, e los altres reys de Sicília degen ben guardar e deffendre, e que facen ben lurs affers e's deffenen ben e poderosament, segons que tro ací han ben fet.

Ítem, diga al dit rey e a son consell que, com ja per altres letres haja scrit que'l papa,¹¹²⁵ a instància del senyor rey, hagués mes en poder dels cardenals de Magalona¹¹²⁶ e de Bolunya¹¹²⁷ e de Penestre¹¹²⁸ lo contrast qui és entre la Esgleya e lo dit rey, los dits cardenals, a requesta del procurador del dit rey, ço és, de mossèn Bernat de Thous, han citats ab letra lo rey e la reyna de Nàpols que per lo dit fet deguessen comparar denant ells per lur procurador, en altra manera que en absència lur enanteriorien en los dits affers; e fou-los donat e assignat dia la festa de sent Martí proppassada, al qual dia no han curat de comparar, per la qual rahó lus fou acusada la contumàcia ab carta.

¶ ¹¹²³ *en*: «de». ¶ ¹¹²⁴ N'era reina titular Joana I (1343-1381), i rei consort Lluís de Tàrent. ¶ ¹¹²⁵ Innocenci VI (1352-1362). ¶ ¹¹²⁶ «Audoyus Alberti», bisbe de Magalona, card.

dels Sants Joan i Pau (EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 19).

¶ ¹¹²⁷ Guiu de Boulogne, arquebisbe de Lió, card. bisbe de Porto (*ibid.*, 18). ¶ ¹¹²⁸ *Vid. supra* doc. 487, nota.

Ítem, lus és estat dat altre terme, lo qual és passat a Carnestoltes proppassades, e, si no·y són comparaguts, serà-lus acusada la contumàcia altra vegada ab carta a cautela.

Ítem, diga que, passats los dits térmens, que·l senyor rey e la senyora reyna creen que als dits rey e reyna de Nàpols serà dat altre terme, qui deurà passar a Pasqua primera vinent, e, si hi compar algun, serà-hi tramès algun bon hom qui per lo dit rey respona en los dits affers; et si no·y compar negun, serà-lus acusada la contumàcia, e lavors seran re-quests lo papa e los dits comissaris¹¹²⁹ que degen enantar en los dits affers, la contumàcia dels dits rey e reyna no contrastant.

Ítem, diga al dit rey que per lo senyor rey és estat promès al papa per part del dit rey, quant hage dit en los dits affers, .X. millia florins del trahut del temps passat, e .IIII. mil·lia florins a als cuns cardenals qui en los dits affers han cabut e caben.

Ítem, li diga que, com lo dit senyor rey hage gran voler de ajudar-li en tots sos affers, axí com aquell que ten en compte de fill, pensa cascun jorn aquellas maneres e rahons per les quals puscha rahonablement entendre e emperar-se dels affers del dit rey, per què ha pensat que, si lo dit rey fa donació après sos dies, en cas que muyra sens fills legítims, a la dita senyora reyna, germana sua, o qualche fill ella·s vulla, que lavors haurà major rahon lo senyor rey de requerir los dits rey e reyna de Nàpols e lo papa que no donen dampnatge al regne de Sicília, e açò per lo dret que la senyora reyna o .I. de sos fills se darien en lo dit regne en lo dit cas, per vigor de la dita donació. E si los dits rey e reyna de Nàpols d'açò no·s volien estar, lo senyor rey hauria justa rahon de pendre guerra ab ells. Per què consella lo senyor rey que·l dit rey faça la dita donació, per aquella forma que la se'n porte dictada lo dit Berenguer Carbonell.

Ítem, que, fermada la dita donació, faça fer sacrament e homenatge per los dits nobles barons, cavallers, castellans e universitats, a aquells que la dita senyora farà procuradors a açò, per tenir per reyna o per rey ella o son fill, qual ella volrà, vinent lo dit cas. *F(errarius). Visa Ro(ma).*

*Domina regina mandavit Ferrario Sayolli.
Fuerunt sigillate sigillo domini regis et domine regine.*

513.

1357, maig 25. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós al veguer de Barcelona, ordenant-li castigar la desobediència d'un correu reial i retirar-li la bústia (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1069, fol. 49r.

Lo rey d'Aragó.

Poch valdria la obediència als obedients, si la contumàcia e desobediència als desobedients no noia e per aquella no éran punts. On, com [a]¹¹³⁰ obediència del fel conseller e prothonotari nostre tinent los nostres segells, en Matheu Adrià, segons la nostra ordinació, tots los nostres correus deputats al servey de la nostra scrivania degen star e

¶ ¹¹²⁹ *comissaris*: «cardenals», corr. ¶ ¹¹³⁰ *a*, manca a l'orig.

fer los seus manaments, com ell los age a dar los viatges e à dar-lus la messió per a¹¹³¹ aquells, e nós vullam que, per raó de desobediència atrobat·a lo dit nostro prothonotari, en Johan de Ayerba, correu nostre, lo qual de manament nostre per lo dit prothonotari és stat tramès ab letres a frare Bernat Bru, ministre de la provincia de Aragó en l'orde dels frares menors, sia pres, per ço volem e·us deïm e·us manam expressament que·l dit Johan prenats e li tolgats¹¹³² la bústia, e aquell pres e bé ferrat e guardat tengats, en manera que senta pena de la desobediència e o puga comptar als altres, per tal que semblants¹¹³³ cosas no assagen. E de la presó no·l solttés (*sic*) ni la bústia li retats entrò que de nós n'ajats altra manament, o fins que·l dit nostre prothonotari vos o faça saber, e fets-ho per aquella via que ell vos o farà saber. E açò tenits secret, car no·s fa sinó per via de castich d'ell e dels altres, qui haurien obs gran mellorament. *Data* [en]¹¹³⁴ Çaragoça, a .XXV. de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC. LVII. *Matheus, prothonotarius*.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani. Probata.

Al amat conseller nostre en Francesch Togores, vaguer de *Barchinona* e de Vallés, o a son loctinent.

514.

1357, juny 23. Saragossa.

La reina Elionor als paers i prohoms de Lleida. A pregàries llurs, concedeix la cancel·lació d'una protesta notarial feta per la sobirana contra la ciutat, amb motiu d'uns préstecs demanats per la corona (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1566, fol. 128r-v.

La regina d'Aragon.

Vostra letra havem reebuda, contenent en acabament que plagués a la nostra excel·lència de fer revocar e anul·lar un protest per nós, l'altra dia estant personalment en Leyda, en nom e per part del molt alt senyor rey, marit e senyor nostre molt car, fet contra la dita ciutat de Leyda e habitants d'aquella, per rahon de alscons préstechs de moneda que nós, en nom del dit senyor, demanàvem a la dita ciutat. E encara havem entesa la creença per vosaltres comanada als feels nostres n'Arnau de Riudeset e Berenguer Dezprats, ciutedans e missatgers vostres, sobre·l dit fet, los quals ja d'aquesta rahó, abans de vostra letra, havien a nós moltes e diverses vegades supplicat, e a supplicació dels quals nós d'aquest fet consultam lo dit senyor rey; lo qual, vistes e enteses totes les rahons e casos qui sobre aquest fet se podien dir e seguir, per ço com nós sabíem mils lo¹¹³⁵ fet, comanà a nós plenerament, e volch e manà que nós ho regoneguéssem diligentment, e que sobre açò faéssem e determenàssem ço que·ns en fos vist faedor, car ell nos comanava totes ses veus e·ns donava son loch en aquest cas. Per què nós, vistes totes les rahons e casos qui sobre lo dit fet se podien dir e ensequir, e vista e entesa encara la humil supplicació per l'alt infant don Johan, primogènit e fill nostre molt car, per part vostra a nós feta sobre açò, considerats encara los bons e agradables serveys per vosaltres e vostres predecessors al dit

¶ ¹¹³¹ a: «al». ¶ ¹¹³² tolgats: «tolgat». ¶ ¹¹³³ semblants: «semblant». ¶ ¹¹³⁴ en, manca a l'orig. ¶ ¹¹³⁵ Ratllat, *dit*.

senyor rey e als seus e a nós fets en moltes maneres, e esguardades moltes rahons qui sobre açò se deuen esguardar, tantost de part del dit senyor rey e nostre manam al feel scrivà nostre Ferrer Sayoll, qui lo dit protest per part e manament nostre reebé e fêu com a notari, que aquell encontinent e de fet cancel·làs e anul·làs, lo qual, segons que·ns dix, encara no havia mes en forma publica, de manera que per jamés no pusque apparer, ne al senyor rey ne a nós ne pusque aprofitar, ne a la dita ciutat ne als habitants d'aquella noure ne prejudicar en alguna manera, ans nos plau e volem que sia haüt per no fet. Lo qual Ferrer Sayol, a manament nostre damunt dit, segons que·ns en fêu relació, cancel·là e dampnà en son prothocol o capbreu la protestació o requisició damunt dita, la qual no havia mesa en forma publica, en presència dels missatgers vostres damunt dits. Dada en Saragoça, a .XXIII. dies de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LVII. *Vidit Ferrarius*).

*Domina regina mandavit Ferrario Sayolli,
presente domino Oscensi episcopo,¹¹³⁶ cancellario domini regis.*

Fuit missa als amats e feels nostres los pahers e prohòmens de la ciutat de Leyda.

515.

1357, juny 27. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós als jurats de Mallorca, negant-se a acceptar llur resposta negativa a la petició d'un subsidi de 40.000 reals d'or per a la guerra de Castella (Francesc de Miravet).

ACA, C, reg. 1418, fols. 171r-172r.

Lo rey d'Aragon.

Vostres letres havem vistes, e, aquelles bé enteses, vos responem que la excusa o excuses que vosaltres dehits haver de no ajudar a nós de .XL. *millia* reys d'or, a vós per lo feel de la tresoraria nostra en Gispert de Camplonch de part nostra demanats, en tan ev[i]dent e gran¹¹³⁷ necessitat nostra e de nostres publetes (*sic*),¹¹³⁸ en aquest cas no reebem, ne aquella [o] aquelles havem per justes ni per rahonables, axí per la naturalesa e amor que haver devets a la nostra corona com encara per la gran amor e sperança que nós havem en vosaltres e en lo regne. E donats-nos semblant que vosaltres, veent nós e les nostres gents en ten grans affers ab lo rey de Castella, lo qual, no contrastant avinences ne treves que sien entre¹¹³⁹ nós e ell, *per fas vel nefas*, injustament e no deguda, s'esforça e s'aparella secretament e contínua, axí per mar com per terra, ab gran multitut de navili, de hòmens a cavall e de peu e d'altres aparellaments,¹¹⁴⁰ de dampnificar, ocupar e subjugar, ço que Déus no vulla, los nostres regnes e terres,¹¹⁴¹ per què farets bé e ço que devets que decontinent, sens tota tarda, com perill seria en aquella per les grans gents assoldades que nós tenim contra'l dit rey, que vullats adobar vostra resposta e en ten gran necessitat

¶ ¹¹³⁶ Pere Amariz de Clasquerí, doctor en lleis, bisbe d'Osca, traslladat el mateix any a Tarragona. *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 378. Fou canceller del 1353 al 1374 (SEVILLANO COLOM, «Apuntes... de la Cancillería de Pedro IV...», pp. 156-157; TRENCHS i ARAGÓ,

Las cancellerías de la Corona de Aragón y Mallorca..., p. 53).

¶ ¹¹³⁷ *gran*, interlineat. ¶ ¹¹³⁸ *Sic*. Sembla errada segura, per *subjectes*, o potser per *pobles*. ¶ ¹¹³⁹ Ratllat, *ell e nós*.

¶ ¹¹⁴⁰ *apparellaments*: «appellaments». ¶ ¹¹⁴¹ Hi manca el verb principal.

estar de cara a tots cells qui desigen dampnificar nós e ço del nostre, segons que antigament los nostres naturals e feels vassalls de la casa de Aragó han fet, e portar alguna partida de la càrrega dels nostres affanys, segons que devets. Quant és als¹¹⁴² .C. hòmens a cavall que·ns demanats per deffendre la ylla, e dels quals volríeu¹¹⁴³ pagar lo sou de la meytat, nós pagant l'altra meytat, vos responem que a nós, qui són ací ab gran multitut de gents, axí stranys com nostres, en frontera del dit rey, cové aquelles no separar, per tal que mellor resistència puxam fer a ell, per què en aquest cas nos tingats per scusats. Emperò, entenem que si ardentment, axí com devets, entenets proseguir nostres affers, e més vostres, per defendre e offendre aquells qui contra nós e vosaltres vendran, segons que leyls e naturals vassalls valents nostres han fet, nós atorgarem a vosaltres treta de cavalls e altres coses profitoses e honorables perquè la ylla de Mallorches puxa esser guardada de perill e de nostres enamichs. Quant és de retenir aquelles dues tarides de venecians que en la dita ylla són arribades, plau a nós que les vos retingats, si conexets que a fer faça, e a messió vostra. Manam a vós espressament que, ab gran continuació, diligentment vullats entendre en la bona guarda e deffensió de la ylla de Mallorques ab moltes sàvies e bones provisions, en tal manera que a nós de vosaltres sia feta bona relació. E sobre açò que de part nostra diran a vós lo noble n'Artal de Foces, governador del regne de Mallorques, e en Gispert de Camplonch, dessús nomenats, vullats¹¹⁴⁴ dar fe axí com si nós personalment vos ho dehíem. Dada en Çaragoça, .XXVII. dies de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor [.M]¹¹⁴⁵.CCC.LVII. *P(etrus), cancellarius.*

Dominus rex mandavit Francisco de Miraveto.

Dilectis et fidelibus nostris iuratis et probis hominibus civitatis Maioricarum.

516.

1357, juny 28. Saragossa.

Circular del rei Pere el Cerimoniós a diverses ciutats i viles de la frontera valenciana i aragonesa, advertint-los de la probabilitat que el rei de Castella trenque la treva (Bertran Samuntada).

ACA, C, reg. 982, fol. 87r.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que havem haüt cert ardit del noble en Bernat de Cabrera que, diluns proppassat a hora de vespres, lo cardenal Guillem¹¹⁴⁶ estant en l'esgleya major de Tudela, on era lo bisbe de Taraçona, e molts religioses e altres clergues e ls millors hòmens de Tudela, present aquí .I. procurador del rey de Castella, pronuncià e publicà l'entredit sobre lo dit rey de Castella e sobre sos regnes e terres e gents, e lo dit rey esser caygut en totes les penes contengudes en los capítols fets entre nós e ell, per la qual raó pensam

¶ ¹¹⁴² als: «al». ¶ ¹¹⁴³ volríeu: «volrien». ¶ ¹¹⁴⁴ vullats: «vullat». ¶ ¹¹⁴⁵ Manca a l'orig. ¶ ¹¹⁴⁶ Guillem de la Jugée, card. diaca de Santa Maria in Cosmedin (EUBEL, *Hie-*

rarchia catholica..., I, 18), legat papal per a posar pau entre Aragó i Castella (vid. TÀSIS, *La vida del rei En Pere III*, p. 184).

que'l dit rey se agreujarà e duptam que no'ns trench la treva¹¹⁴⁷ que és entre nós e ell. Per què'us ho fem saber a fi que'us guardets e talayets, per manera que negun dan no puxa esser dat a la ciutat, térmens ni gents d'aquella. Però, volem e espressament manam que en alguna manera no dampnifiquets ni façats mal a les gents ni lochs del dit rey, ans tenits la dita treva, e per vosaltres no sia res fet per què aquella puxa esser trencada. Dada en Çaragoça, a .XXVIII. dies de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LVII. *P(etrus), cancellarius.*

*Bertrandus Çamuntada, mandato regio facto
per Bernardum de Tous, militem, consiliarium.*

Fuit missa als feels nostres lo justícia, jurats e prohòmens de la ciutat de Xàtiva.

Similes infrascriptis universitatibus in idioma Aragonie, sub forma infra contenta:

A los amados e fieles nuestros todos e cada unos oficiales, jurados e hombres buenos de la ciutat de Teruel e de sus aldeas.

A los fieles nuestros todos e cada unos oficiales, jurados e hombres buenos de la villa de Calatayuu e de sus aldeas.

A los fieles nuestros lo justicia, jurados e hombres buenos de la villa de Calatayuu.

A los fieles nuestros todos e cada unos oficiales e hombres buenos de la villa de Darocha e de sus aldeas.

A los fieles nuestros lo justicia, jurados e hombres buenos de la villa de Borja.

517.

1357, agost 13. Carinyena.

La reina Elionor a Berenguer Carbonell, missatger seu a Sicília. Li dóna notícia de la victòria obtinguda pel rei [Frederic III] sobre els angevins, les possibilitats de pau i aliança del monarca sicilià amb el rei del Marroc i altres negocis polítics (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1566, fols. 140v-141v.

La regina d'Aragon.

Molt nos meravellam com, dapuys que partís de *Barchinona*, no havem haüda letra vostra; emperò, bé'ns pensam que a la hora d'ara hajats fets los affers per què anàs, per què volem e'us manam que, si'ls havets acabats, encontinent e sens triga alguna vos en vingats ab tot recapte. Nós novellament havem haüdes letres del alt rey de Sicília, car frare nostre, en què'ns fa saber la gran victòria que ha haüda de sos enamichs, de què havem haüt molt gran goig, segons que cascun se pot pensar. Encara més, nos fa saber que'ns deu trametre tot recapte de les cartes e altres coses que se'n portà memorial jutge Bartholomeu, e que'ych deu trametre .i. seu missatge, per què fets per manera que hajats bon recapte de tot ço que devets aportar e, ensemps ab lo dit missatge seu que'ych deu venir, venits-

¶ ¹¹⁴⁷ La treva s'havia signat el 14 de maig anterior, per mediació del cardenal Guillem, a Tudela (TASIS, *loc. cit.*), o el dia 10 del mateix mes (FERRER MAILLOL, *Entre la paz y la guerra...*, pp. 369-370), però no

fou respectada per Pere el Cruel, ans ben aviat trencada (*vid.* també J.V. CABEZUELO PLIEGO, *La Guerra de los dos Pedros en las tierras alicantinas*, Alacant, 1991, pp. 39-44).

vos-en. Nós per altra letra nostra scrivim al dit rey frare nostre, entre altres coses, que nós havem tractat e posat en estament ab lo missatger del rey Boannén, que és rey de tota la Barbaria e senyor de Trípol e de tota aquella terra, que sia feta pau entre lo dit frare nostre e'l dit rey Boannén, e açò ha plagut molt al dit missatger seu; e sobre açò havem ordonat capítols, que se'n porta lo dit missatger ensemps ab Pericó Dezportell, de Mallorques, que nós per aquesta rahó hi tramatem. E com lo dit rey Boannén los haja fermats, deu-los portar o trametre al dit rey de Sicília que'ls vulla fermar e tenir, el's deu trametre a nós, que'ls fermem en nom del dit nostre frare; dels quals capítols vos tramatem translat dins la present, e per aquells porets veer quin profit se seguirà al dit nostre frare, car enteniment és nostre que serà final liberació de tot son regne, car nós entenem e creem de cert, segons que'l dit missatger nos ha dit, que'l dit rey Boannén prestarà .X. o .XV. galeas, de ben .XXX. que'n ten armades, o .D. hòmens a cavall, qual més se vulla. E d'açò deu retre resposta, per què és mester que vós digats al dit rey, frare nostre, que, si los capítols venien primerament a nós, que'ns trameta procuració bastant ab què'ls puscam fermar, e que li digats que vulla observar los capítols e les covinences segons que serà aemprès, e que'ns faça saber si, en cas que'l rey Boannén acordàs de trametre-li los hòmens a cavall, si hauria fustes ab què'ls se'n pogués passar; si no, lo senyor rey scriuria al governador de Càller que li degués liurar tots los uxers qui són en Castell de Càller. E d'açò e de tot l'als de què nós li scrivim nos aportats resposta sua largament. Axí mateix, li scrivim que no dege res donar ne pagar al noble en Matheu de Munchada del contracte que vós sabets que nós fem ab lo seu procurador com era ací, e açò per tal com n'Alienor de Peralta, comtessa de Perdiach, per ço com ha entès que son nabot, fill del dit en Matheu, és mort, ha fet emparar en poder nostre tot ço que tenguéssim del seu; e axí, vós deýts-li-u de part nostra, que no pach res fins que's sia ab ella avengut. Encara us fem saber que nós, l'altra dia, ab letres nostres scrivim a dona Fèmia,¹¹⁴⁸ a don Orlando, a don Artal, e a comte Arrigo, a Francesch de Vintimilles e a Nichola Abbat, que cascun d'ells nos deguessen trametre sengles palaffrens, e axí tenits-los-ne aprop; e semblantment o deýts a nostre frare lo rey, que'ns trameta .I. E poran-los-nos trametre com aquestes .II.^{es} naus que ara hi van se'n tornaran, e dats-hi bon recapte. Axí mateix, volem que assagets si per cambi d'aqueixs nobles qui són estats presos poríets haver nostres sors, e en açò fets vostre poder. Encara més, vos fem saber que damà deu esser ací, ab lo senyor rey, Johan Ferrández de Fines-trosa, missatger del rey de Castella, qui vén per tractar la pau ab lo senyor rey; e entanem que, migençant nostre Senyor, los affers vendran a bon acabament, car lo dit rey de Castella, sabent alscons tractaments e ordinations que's són fetes en aquestes corts que'l senyor rey ha tengudes, ha gran voler de fer e fermar la pau. E fer s'à ab gran honor del senyor rey si's fa, e en cas que la dita pau se faça, encontinent lo senyor rey no entendrà en altres affers sinó en aqueixs de nostre frare e de son regne, car molt los té a cor. Axí mateix, havem ardit cert que'l emperador ha donat lo comdat de Prohença al dalfi de Viana,¹¹⁴⁹ fill major del rey de França, e vén sobre lo rey de Nàpols ab .III.^m glavis, e ha-li tolts ja .XII.¹¹⁵⁰ castells, axí que tot açò són affers de nostro frare, car nós entanem que'l dit rey

¶ ¹¹⁴⁸ Eufèmia, infanta de Sicília, germana del rei Frederic III i de la reina Elionor. El següent nomenat és el noble Orlando d'Aragó.

¶ ¹¹⁴⁹ *dalfi de Viana*, interlineat. Ratllat, *duc de Normandia*. ¶ ¹¹⁵⁰ .XII.: «XIII.», corr.

de Nàpols no porà durar contra ells ne porà molt aturar aquí. E, axí, desembergats vostros affers com abans puscats e venits-vos-en ab tot recapte; emperò, entretant scrivits-nos largament dels affers que aquí són e de tot ço que havets fet dels affers per què anàs, que molt ho desijam saber. Dada en lo loch de Caranyena, a .XIII. dies d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LVII. *F(errarius)*.

Domina regina mandavit Fer(rario) Sayolli, et vidit eam.

Al feel secretari nostre Berenguer Carbonell *fuit missa*.

518.

1357, agost 13. Carinyena.

Capítols de la missatgeria comanada per la reina Elionor a Pericó Desportell per al rei del Marroc, a fi de tractar pau entre ell i el regne de Sicília (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1566, fols. 148r-149v.

De nos, n'Alienor, *et cetera*, al muy alto e muy noble don Bohannén, rey de Fez, de Miquinença, *et cetera*, saluts, *et cetera*, *ut supra*. Rey, sabet que nos, veyendo la buena paz e concordia que y es seyda feta entre el muy alto e poderoso senyor rey d'Aragón, marido e senyor nuestro muy caro, e vos, havemos covdiciado e covdiciamos que semblant paz sea feta e fermada entre vos e l'alto rey de Sicilia don Frederich, caro hermano nuestro. E por aquesto nos embiamos a vos el fiel servidor nuestro Pericón Dezportell, portador de las presentes, al qual havemos acomendado algunas palavras que de part nuestra vos deve dezir sobre aquesto, por que vos rogamos que las palavras que'l dito Pericón Dezportell vos dirá de part nuestra sobre las ditas cosas querades creer, car ell y es bien enformado de part nuestra sobre aquesto, e aquellas querades complir por obra, segunt de vos speramos. Assí mismo, ende havemos fablado con el xariff mandadero vuestro, segunt ell vos recontará largament. Dada en el lugar de Caranyena, a .XIII. días de agosto en el anno de la nativitat de nuestro Senyor .M.CCC.ºLVII.º *Fer(rarius)*.

Domina regina mandavit Fer(rario) Sayolli.

Informació de ço que'n Pericó Dezportell ha a fer de part de la senyora reyna ab lo rey Boannén, sobre'l tractament de la pau e avinences que's deuen fer entre'l rey de Sicília e'l dit rey Bohannén.

Primerament, diga lo dit Pericó Dezportell de part de la senyora reyna al dit rey Boannén que ella, veent la bona pau e concòrdia qui és estada feta e fermada entre'l senyor rey d'Aragon e'l dit rey Bohannén, ha plagut e plau a ella que semblant pau e concòrdia sia feta e fermada entre la sua casa natural de Sicília e'l dit rey Boannén. E d'açò ha volgut ella parlar ab lo xariff o missatger del dit rey Boannén, qui era present en la sua cort.

Ítem, que la dita pau sia feta e fermada entre'ls dits reys de Sicília e Boannén a .X. anys, en manera que cossaris ne altres no donen dan als uns ne als altres, e tot açò sia fet e fermat en aquella forma e manera que fer-se deu e és acostumat.

Ítem, que en la dita pau e amistança sia contengut que, en los lochs del rey de Sicília, pusquen venir tothom qui de part del dit rey Boannén hi vulla venir sàul e segur ab ses mercaderies, e carregar naus e altres vaxells, exceptat que no'n pusquen trer ne aportar

les coses qui són vedades per lo papa. E, per semblant forma, pusquen venir en la terra del dit rey Boannén tothom qui de part del rey de Sicília hi vulla venir, sàul e segur ab ses mercaderies.

Ítem, diga lo dit Pericó Dezportell al dit rey Boannén que, per ço com, per aquesta pau que entre ell e'l dit rey de Sicília se deu fer, al dit rey de Sicília se seguesque algun dan, ço és, que no haurà tan sovín ajude ne reffreschament de cossaris, qui sovín e cascun dia venien dampnifficar la terra del dit rey Boannén, e après havien recobre e secors en Sicília e li ajudaven a mantenir la guerra que ha ab lo rey de Nàpols, los quals cossaris, pus que sàpien la pau que entre ells serà feta, no'y gosaran venir, car lo dit rey de Sicília no'y consintria, e d'açò, segons que és dit, se seguirà gran dan al dit rey de Sicília, que lo dit rey Boannén, en ajude de la dita guerra que'l dit rey de Sicília ha, li vulla fer e trametre prestament e hiverçosa algun secors de certes galeas o de hòmens a cavall, qual més a ell plaurà, e que'ls li vulla prestar¹¹⁵¹ algun temps.

Ítem, que'l dit rey de Sicília, en cas que'l dit rey Boannén haja mester gra ne altres victualles de son regne de Sicília, que li vulla donar treta, ço és, que'n pusque traure aquell gra o altres victualles que haurà mester.

Ítem, que, posades totes les coses damunt dites en estament, ço és, que com lo dit rey Bohannén haja atorgats los damunt dits capítols e fermats per ell, que en aquell cas e encontinent lo dit Pericó Dezportell dege anar al rey de Sicília ab los presents capítols, e que'ls dege fermar lo dit rey en la forma que'l rey Boannén los haurà fermats; e ja d'aquesta rahó scriu la senyora reyna al dit rey de Sicília, frare seu. E açò faça lo dit Pericó com pus hiverçosament porà.

Ítem, que, en cas que'l dit rey Boannén haja fermats los capítols e'ls haja atorgats, que'l dit Pericó deman cartes del dit rey per als almiralls o faedors del dit rey, ço és, aquells qui tenen les galeas e los hòmens a cavall, que, encontinent que hagen letra del dit Pericó que'l rey de Sicília haja fermats los capítols e la pau, degen liurar a aquell que'l dit Pericó lus trametrà¹¹⁵² de Sicília les galeas o los hòmens a cavall, segons que serà emprès, e açò per tal que pus espeegadament lo dit rey de Sicília pusque haver lo dit secors, e no caylla tantes vegades anar e venir lo dit Pericó de Sicília al dit rey Boannén. *Fer(rarius).*

Domina regina mandavit Fer(rario) Sayolli.

519.

1358, febrer 27. València.

El rei Pere el Cerimoniós al seu oncle, l'infant Pere, comte de Ribagorça, instant-lo a revocar els desafiaments que s'havien tramés mútuament l'infant Ferran i ell en temps de la guerra de la Unió, atés que aquest ha passat al seu servei (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1070, fol. 114r.

Lo rey d'Aragó.

Car avoncle. Fem-vos saber que, entrevinents alscons tractaments, l'alt infant en Ferrando, marchès de Tortosa e senyor d'Albarrazí, frare nostre, és vengut al nostre serví, lo qual havem volenterosament reconciliat, per rahon com veem que's aparella de ben

¶ ¹¹⁵¹ prestar, interlineat. ¶ ¹¹⁵² Segueix, ratllat, a dir.

servir a nós per rahó de la guerra que espera a esser entre nós e'l rey de Castella, e ha a nós promès, ab sacrament e homenatge, de no dar dan a alguns de nostres benvolents e servidors, ans haurà aquells per amichs e benvolents. On com nós, pensan que en temps de la malvada Unió entre'l dit infant e vós corregren als uns desafiaments, ço és, per ell a vós¹¹⁵³ trameses, per ço, volén e cobeejan aquells desafiaments e la recepció per vós feta de aquells, e encara desafiaments per vós a ell fets, si alguns foren, sien revocats, havem haüda la revocació feta per lo dit infant dels deseximents damunt dits, la qual vos trametem per lo portador de la present. Vos pregam que la revocació que, dins la present, dictada vos trametem, nos trametats per lo dit portador d'aquesta, sots guarniment de vostre sagell pendent. Dada en València, a .XXVII. dies de febrer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LVIII. *Matheus, prothonotarius*.

*Matheus Adriani, mandato regio facto
per Bernardum de Capraria, consiliarium. Probata.*

Al infant en P(ere), comte de Ribagorça e de les Muntanyes de Prades, avoncle nostre molt car.

520.

1358, juny 8. Girona.

El rei Pere als cònsols de Puigcerdà. Nega enèrgicament que l'infant Jaume de Mallorca pugui eixir de la presó amb pactes, segons escampen gentes malicioses, ans els reafirma que el manté ben custodiat (Jaume Conesa).

ACA, C., reg. 1158, fol. 40r.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que a nós és estat dat a entendre que alcunes falses persones, les quals per aventura vosaltres presumits que sien de estament, han sembrat entre vosaltres que'l infant de Mallorques deu eixir de presó¹¹⁵⁴ ab tractaments, e que se'n deu anar al loch de Puigcerdà e ocupar aquell, de la qual cosa vosaltres havets reebut dupte e temor. On, a foragitar los dits falsos sements de paraules males e verinoses e tota temor o dubte que per aytal rahó hajats concebut, vos certificam per veritat que d'açò no-us cal haver alcuna temor, car nós fem e farem lo dit infant ben guardar, part que vosaltres sots ben certs que'l dit infant, per si matex ne per altre, no ha poder ne leer que aytal cosa pogués fer; per què a aytals paraules no vullats, axí com no devets, donar orella ne creença alcuna. *Data en Gerona, sots nostre segell secret, a .VIII. dies de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LVIII. Rex P(etrus).*

Iacobus Conesa, mandato regio facto per Thomam de Marçà, consiliarium.

Fuit missa consulibus et probis hominibus Podiiceritani.

¶ ¹¹⁵³ vós: «nós». ¶ ¹¹⁵⁴ Després de la batalla de Lluçmajor (1349), on caigué presoner, l'infant fou internat al castell de Xàtiva, i el mateix any 1358 el rei Pere ordenà el seu tras-

llat al Castell Nou de Barcelona, d'on, tot i el rigor del seu captiveri, aconseguí fugir el 1362 (MARTÍNEZ FERRANDO, *La trágica història dels reis de Mallorca*, pp. 247-248 i 253).

1358, juny 16. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al cardenal d'Aragó, sobre el dot, considerat excessiu, exigint en el contracte de matrimoni [de la infanta Isabel de Mallorca] amb el marquès de Montferrato (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1158, fol. 79r-v.

Reverent pare. Vostra letra havem reebuda, per la qual nos havets significat que·ls missatgers qui aquí són per lo marquès de Montfferrat no fermarien lo matrimoni¹¹⁵⁵ si aadés no·ls és feta paga de .X. mília florins, e si la meytat del dot que deuria restituir a nós, en cas que la infanta morís sens fills, lo dit marquès no·s podia retenir en tota sa vida, e, bé entesa la dita letra, vos responem que sobre la dita paga nós scrivim nostra intenció al sant pare e al cardenal de Magalona. Quant a ço que·l·ls dits missatgers demanen, que·l dit marquès puxa retenir la meytat del dit dot en sa vida, vos diem que nós açò no consintriem ne volem que ho prometats per nós, certifiquen-vos que no o servariem, car ja perquè vós ho havets promès havem consentit de dar tant gran dot, que és major que nós jamés no havem pres ab muler que hajam haüda. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XVI. dies de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil treents cinquanta-huyt. *Iacobus vidit.*

Idem (Bernardus de Bonastre, mandato facto per Franciscum de Perilionibus, camerlengum et consiliarium).

*Fuit missa cardinali Aragonum.*¹¹⁵⁶

1358, juny 18. Girona.

La reina Elionor a l'infant Ferran, sobre la contribució dels llocs de la seua cambra a la defensa del regne de València, entenent que no deu exigir-los major aportació que la que ja estan prestant (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1567, fols. 22v-23r.

La regina d'Aragó.

Car frare. Bé creem que sapiats com nós tenim per cambra nostra los lochs del Puig e de Penàguila, en regne de València, e, segons que per part dels hòmens dels dits lochs havem ara entès, vós los demanats que entre ells e los hòmens del loch nostre de Liria, lo qual nós havem en lo dit regne, vos degen donar, cascuna vegada que·n seran per vós requests, cent hòmens de peu, ultra los .V. hòmens a cavall que són tenguts de fer, segons lo compartiment que·n fo fet l'altre dia en les corts de València. E, segons que vós sabets bé, los dits lochs són en frontera, ço és, Liria e Penàguila en frontera de Castella, e el Puig en frontera de la mar, per rahó de les galeas de genoveses; e, en cas de guerra,

¶ ¹¹⁵⁵ El casament de la infanta Isabel amb Joan Paleòleg, marquès de Montferrato, es va celebrar el setembre d'aquest mateix any, a Montpeller (MARTÍNEZ

FERRANDO, *op. cit.*, p. 251). ¶ ¹¹⁵⁶ Fra Nicolau Rossell, O. P., card. de Sant Sixt (†1362). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 20.

tamiats que dels dits hòmens vos poguéssets ajudar, que aquells que·y són no bastarien a defendre los dits lochs, e més que, per ordinació del senyor rey e nostra, han continuamente a entendre en obrar e enfortir los dits lochs dels murs e valls e altres obres que·ls manam fer per defensió lur, e no porien cumplir a tot, e·ls lochs porien encórrer algun perill. E axí, comanant los dits lochs e·l regiment d'aquells a vós e a vostra bona discreció, pregam-vos afectuosament que·ls dits hòmens dels dits lochs, mentre hagen a fer les dites obres, a anar en la guerra fora dels dits lochs no vullats forçar ne costringer, car gran dan se'n poria seguir als dits lochs, e, en cas de necessitat de guerra, vullats¹¹⁵⁷ aquells provehir de altres companyes, per ço que mils se puxen defendre, segons que vós conexerets que faça a fer; e hajats los dits lochs e el feel procurador nostre en G(uillem) Colom, donzell, qui en procurar e regir los dits lochs ha continuamente a entendre, per recomanats per honor nostra, e per afers de la guerra ne per altra rahó lo dit G(uillem) Colom no vullats torbar ne mesclar en altres afers, per manera que·ls dits lochs ne los afers nostres ne valguessen menys. E com nós hajam entès per part dels dits hòmens de Penàguila que vós los demanats cena per l'any present, per ço vos pregam que, per honor nostra, per aquesta rahó no·ls vullats inquietar, car nós reebem cumplidament la dita cena en lo dit loch, e per concessió del senyor rey no són tenguts de respondre sinó a nós. E de totes les dites coses farets a nós molt gran plaer, que·us grayrem molt. Dada en Girona, a .XVIII. de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LVIII. *F(errarius)*.

*Idem (Ferrarius Sayoll, ex capitulis provis
per Raymundum de Coponibus, Berengarium de Palatio
et Berengarium de Relato, consiliarios domine regine).*

Fuit missa al alt infant don Ferrando, marquès de Tortosa e senyor d'Albarrazí, així com a frare nostre molt car.

523.

1358, juliol 11. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós manifesta la seua indignació a l'arquebisbe de Tàrragona, per haver consentit que els vassalls de la mitra fessen una proferta tan escassa per raó de la guerra de Castella, i anuncia que els exigirà la contribució per força (Joan Gil).

ACA, C, reg. 982, fol. 136r-v.

Lo rey d'Aragó.

Sapiats que havem reebuda .I.^a letra del amat conseller e alguazir nostre en R(amon) de Vilanova, cavaller, en la qual nos fa saber que·ls hòmens de Terragona e del Camp, après moltes induccions e protestacions a ells fetes per ell e per nostre trasorer, com ja d'abans, en presència vostra, sens tot such de tot haguessen dit de no, resposeren que·ns darián cascun de dos anys .L. millia sous en ajuda de la guerra de Castella, denegants expressament fer o atorgar més enant. E creem que, si vós bé vos fóssets portat en

¶ ¹¹⁵⁷ vullats: «ullats».

aquests afers, los dits hòmens aytal resposta no hàgran feta, e no esperàvam pas de vós, qui sots factura nostra, aytal endreçament en nostres affers, ni·ns ho havíats axí promès. Per què, com los dits hòmens mostren que·s senten poch de nostra necessitat e, greu que ens és a dir, dónan a entendre poca naturalea envers nós, qui sòm lur príncep e senyor, e a vós no stiga bé que sol los hajats donat leer de fer aytal resposta, per ço havem per desagradable lur proferta, la qual, axí matex, los nostres comissaris no han acceptada, axí com fer no ho devien, e axí com aquella que no s'atança ne s'acorda a neguna rahó. Significam-vos que, pus los dits hòmens ab bé no volen fer ço que deurien e són tenguts de dret e de rahó, com, segons que vós sabets, axí sia stat trobat e declarat .I.^a vegada e moltes en nostre plen consell per theòlechs, canonistes e legistes que, en aytal cas e en aytal necessitat, en la qual se tracta e·s prosegueix la defensió de nostres regnes e terres, dels quals regnes tots aquells que hi són poblats són membres e tots aquests membres fan .I. cors, al qual cors a defendre tots los membres són tenguts, nós a dampnaje lur haurem e haver volrem senblant ajuda que altres nostres naturals nos donen. E volem-vos-en desenganar que, si encara éram en la frontera d'Aragó, nós tornariem deçà per fer execució en los dits hòmens entrò que haguéssem nostre enteniment, lo qual n'aurem, sens grat que no·n haurem a vós ni a ells, si donchs no fets ab ells que melloren; e bé que ha obs gran mellorament lur resposta. *Data en Perpenyà, a .XI. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.ºCCC.LVIII. Rex P(etrus).*

Iohannes Egidii, ex provisione facta in consilio. Probata.

*Fuit directa archiepiscopo Terracone.*¹¹⁵⁸

524.

1358, juliol 14. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós als seus oncles, els infants Pere i Ramon Berenguer, i als comtes d'Urgell i de Dénia, notificant-los l'assassinat de l'infant Joan a mans del rei de Castella. Ho ha sabut per un correu de l'infant Ferran, germà seu (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1070, fols. 153v-154r.¹¹⁵⁹

Lo rey d'Aragó.

Car oncle. Jassia que dies ha passats aguéssem sabut per diverses letres e per relació de molts la mort del infant en Johan, frare nostre,¹¹⁶⁰ emperò entrò ara, que·l infant en Ferrando, frare nostre e seu, nos n'è scrit, no·ns en sòm volguts assenyellar; e à·ns fet saber lo dit infant en Ferrando com lo rey de Castella lo à mort cruellment e malvada e sens alcuna rahó. Per què de la sua mort vos volem fer cert, sabent que nós lo die pre-

¶¹¹⁵⁸ Segueix, ratllat: *Similis fuit missa iuratis universitatis civitatis et locis Campi Terracone, verbis competenter mutatis. Idem.* El prelat era fra Sancho Lopes de Ayerbe, O. F. M. (1346-1357), aragonés (EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 479), antic confessor del rei. ¶¹¹⁵⁹ Precedeixen sengles cartes, de la mateixa data, al governador d'Aragó i a l'alcaid de Cre-

villent i els jurats d'Elx, comunicant la mort de l'infant (*ibid.*, fol. 153r-v). ¶¹¹⁶⁰ Joan fou mort brutalment a Bilbao el 12 de juny, i posteriorment el mateix Pere I feu matar l'esposa de l'infant i la mare d'aquell, la reina Elionor (Pero LÓPEZ DE AYALA, *Corónica del rey don Pedro*, ed. C. L. i H. M. Wilkins, Madison, 1985, pp. 92-93).

sent ne havem feta solemnitat de aniversari per la mort del dit infant e'ns en són vestits de dol. *Data* en Perpinyà, a .XIII. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LVIII. *Visa Ro(ma)*.

Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa.

Predicta litera fuit missa inclito infanti Petro.

Similes fuerunt misse infrascriptis:

Inclito infanti Raimundo Berengarii.

Egregio Petro, comiti Urgelli.

Egregio Alfonso, comiti Denie.

525.

1358, octubre 24. Barcelona.

*Comissió feta pel rei Pere el Cerimoniós a Berenguer d'Abella, cavaller, per a taxar la contribució dels vassalls de senyoriu laic de la vegueria de Barcelona a la guerra amb el rei de Castella (Jaume Conesa).*¹¹⁶¹

ACA, C, reg. 982, fol. 172r-v.

En Pere, *et cetera*. Al noble e amat conseller nostre en Berenguer d'Abella, cavaller, salut e dilecció. Com nós, confiants de la vostra indústria e feultat, hajam vós elegit e diputat per aemprar richshòmens e cavallers, ciutadans e hòmens de vila havents¹¹⁶² castells, quadres o lochs closes o termenats dins la vegueria de Barcelona e de Vallès, qui de grat nos han atorgat de fer ajuda per rahon de la guerra que havem ab lo rey de Castella, per ço vos deïm e-us manam que, anant personalment per tots los lochs que sien de barons, cavallers, ciutadans e d'òmens de vila dins la dita vegueria de Barcelona e de Vallès, vos informets diligentment e estimets lo nombre dels hòmens qui sien dels dits richshòmens, cavallers, ciutadans e d'òmens de vila, e, segons aquell nombre e stimació, aquells taxets en fer la dita ajuda per aytal forma, ço és, que per cascun foch de hom seu propi o de cavaller o d'altre, exceptat de Esgleya, pach .X. *solidos* per any, e si és de Sgleya pach .XX. *solidos* per any; e açò dur per dos anys, que començaren lo primer dia de mayg proppassat. És entès, emperò, que si'l dit rich-hom o cavaller aurà alta juredicció en lo seu castell, quadra o loch clos o atermenat, o tal juredicció que haja poder de pendre ferma de dret, de deute del qual per official nostre serà fadigat, dins lo qual seran poblats los dits hòmens de Sgleya o de cavaller o d'altre, sia que sien masades o altres, pus no sia castell, quadra o loch clos o termenat, que aytals paguen ab lo dit rich-hom, cavaller o senyor d'aytal castell o loch; si, emperò, no haurà alta juredicció o tal que haja poder de pendre ferma de dret, segons que dit és, no sia tengut de pagar sinó solament per los seus, ço és, .X. *solidos* per foch, e los altres paguen e dejen pagar a nós segons que huy se fa, pus la dita juredicció no sia del rich-hom o cavaller o senyor del dit castell, quadra o loch clos o atermenat.

¶¹¹⁶¹ La mateixa carta es remet a Bernat de Thous, cavaller, diputat per a les vegueries de Lleida, Pallars, Cervera, Tàrraga i Montblanc; a Pauquet de Bellcastell, *id.* per a les de Girona, Camprodon i tot el territori fins al

coll de Panissars; i a Bernat Sestorres, cavaller, *id.* per a les de Bages, Berga, Berguedà, Ripollès, Vilafranca del Penedès, Tarragona i el Camp, i Tortosa. ¶¹¹⁶² *havents*: «havets».

E si alcun rich-hom o cavaller volrà trametre a la frontera hòmens a cavall per ço que li pertanyerà, que o puxa fer d'aquí avant, exceptat per los .VI. meses passats. E si trametre no'ls hi vol, que per los dits .VI. meses passats, qui començaren lo primer dia del dit mes de mag, paguen per la manera dejús escrita aytant com los en pertanyerà, segons lo compartiment damunt dit, e encara per .IIII. meses après esdevenidós, e d'aquí avant, ço és, passats los dits .VI. meses e los .IIII. esdevenidors¹¹⁶³ après dels dits .VI., se facen les pagues de .II. en .II., en lo començament d'aquells, en la taula d'en Jacme Dezvilar, cambiador de Barcelona, faén de ço bona seguretat, ab sacrament e ab pena, que sens tota requesta lo dia emprès los hagen deposats en la taula del dit Jacme Dezvilar, la qual seguretat sia presa, axí per la paga faedora en lo temps de què'us avendrets dels dits .X. meses, com de l'altra faedora de .II. en .II. meses; lo qual Jacme Dezvilar de les dites quantitats deu e sia tengut de respondre al nostre tresorer o a son procurador, qui és per nós deputat e assignat a convertir la dita moneda en paga del¹¹⁶⁴ sou de les companyes a cavall qui estan o estaran en la frontera. E si per ventura algun o alguns dels barons, cavallers e altres desús dits no s'avenien o no pagaven segons la forma desús dita, aquell o aquells e lurs sotsmeses, per via de peyora e per tots altres remeys de dret,¹¹⁶⁵ forcets e destrengats e fer e complir les coses per nós declaradores e ordenadores. Manants al portantveus de governador de Cathalunya, e a veguers e batles e tots altres oficials nostres, que sobre les dites coses exeguidores donen a vós consell, favor e ajuda, e aquelles exeguesquen e complesquen, a manament e requesta vostra, axí e tota vegada que per vós ne seran requests. En altra manera, si en açò eren negligens o remisses, pugats aquells suspendre e privar de lurs officis, e d'aquells a altres proveir qui les dites coses exeguesquen e complesquen, comanants a vós ab la present sobre totes e sengles coses desús dites plenerament nostres veus. Dada en Barcelona, a .XXIIII. dies d'octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LVIII. *Visa Ro(m)a.*

Iacobus Conesa, ex provisione per dominum regem facta in consilio. Probata.

Similis littera comissionis fuit facta dilecto consiliario Pauqueto de Pulcrocastro, deputato pro adempando ricos homines, milites, cives et homines villarum habentes castra, quadra, loca clusiva [et]¹¹⁶⁶ terminata infra vicariam Gerunde et Campirotundi et in totam illam partem usque ad collum de Paniçars constitutam, hoc mutato quod ipse solutiones fiant in tabula R(aymund)i Madiri, campsoris Gerunde, et ad simile tempus et sub kalendario predicto. Visa Ro(m)a.

Idem. Probata. Io(hannes).

Similis littera comissionis fuit facta dilecto consiliario Bernardo Cestorres, militi, deputato pro adempando ricos homines, milites, cives [et]¹¹⁶⁷ homines villarum habentes castra, quadra, loca clusiva et terminata infra vicarias Bagiarum, Berge, Bergitani et Ripollensis sive Ripollès, et Villefranche Penitensis, Terragone (sic) et Campi, et Dertuse, hiis mutatis quod ipse solutiones fiant, videlicet, in tantum quantum est vicarie Bagiarum, Berge, Bergitani et vicarie Villefranche, in tabula dicti Iacobi Dezvilar, campsoris Barchinone, et in tantum quantum est vicarie Terragone et Dertuse fiant in tabula P(etr)i Pascale, Terracone, per dictos terminos et sub kalendario predicto. Visa Ro(m)a.

Idem. Probata. Io(hannes).

¶ ¹¹⁶³ d'aquí avant... esdevenidors, interlineat. ¶ ¹¹⁶⁴ del: «dels».

¶ ¹¹⁶⁵ dret: «drets». ¶ ¹¹⁶⁶ et, manca a l'orig. ¶ ¹¹⁶⁷ et, manca id.

1359, gener 1. L'Almúnia de Donya Godina.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós al mestre racional de la seua cort d'admetre en els comptes de Bernat Porta la pèrdua accidental de material de guerra al seu càrrec, fet dur per a la host reial, quan l'exèrcit marxava d'Alcalà [de Xivert] (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 983, fol. 47r.

En P(ere), per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al feel lo maestre racional de la nostra cort o a son lochtinent, salut e gràcia. Significam-vos que'l feel de casa nostra en Bernat Porta féu portar, de menament nostre, a la host que teníem al loch d'Alcalà diverses arneses e armes, axí com són viratons, escales, ponts, taules, pichs, perpals, destrals, axades, barres de ferre agudes als caps e foradades, cordes de cànem e d'espart, clavaó e frantices¹¹⁶⁸ e altres coses, e gran res d'aquelles se perderen com partim del dit loch, e açò axí per defalliment de atzembles com per lo gran brogit qui aquí era en la nostra partida e de la nostra cavalleria, axí que, en presència nostra e nós veent les dites coses, se barrejaren que no s'i pogué donar recapte. Per què a vós deïm e manam que, en lo retiment del compte del dit Bernat, lo cregats ab son sagrament de tot ço que'us dirà que perdut haja de les armes e de les altres coses dessús dites; e sobre açò no li façats alcun dupte. Dada en lo loch del Almúnia, sots nostre segell secret, lo primer dia de jener en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIX. *Subscripsit Eximinius.*

Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa.

Vidit eam dominus rex.

1359, gener 23. Calataiud.

Circular de Pere el Cerimoniós als infants, barons, nobles i cavallers de Catalunya, en demanda d'ajuda, amb les forces que puguen aplegar, per a la guerra amb el rei de Castella, que ja ha arribat a Almazán. Deuen acudir urgentment a l'exèrcit del monarca a la frontera de Calataiud (Guillem de Bellveí).

ACA, C, reg. 982, fols. 177v-179r.

*Convocatio*¹¹⁶⁹ *nobilium et militum, ex causa subscripta, ut accedant ad dominum regem, mora qualibet retroiecta.*

Lo rey d'Aragó.

Con nós hajam haüt cert ardit que'l rey de Castella, nostre publich enamich, és vengut ab tot son poder en lo loch d'Almaçan, frontera de son regne, lo qual és a .VIII. legües de la vila de Calatayuu, frontera de nostre regne, en la qual nós sóm personalment constituïts per contrastar al inich e malvat propòsit del dit rey, qui sens tota rahó fa tot son esforç de dampnificar, entrar e esvahir nostres regnes e terres, si porà, ço que Déu no

¶¹¹⁶⁸ *frantices*, forma més pròxima a l'original llatí que la més usual *frontissa*.

¶¹¹⁶⁹ *Convocatio*: «Convotio».

vulla, e per aquesta rahó sperem haver batalla prestament ab lo dit rey, per la qual cosa nos cové justar e plegar ab tot nostre poder, per ço vós affectuosament pregam, si jamés a nós devets servir e complaure, que en aquest punt de batalla, la qual sens tota falla speram haver ab lo dit rey enamich nostre, fallir no·ns vullats, ans decontinent, vistes les presens, vingats a nós ab tota aquella major companya e mils apparallada de hòmens a cavall que haver porets, car nós vos prometem pagar lo sou vostre e d'ells complidament del dia que partirets de vostre loch tro siats tornat en aquell. E açò cuytats com més puxats, certificants-vos que molt amam vingats ab pocha companya hiverçosament e presta que si laguiàvets¹¹⁷⁰ e puxes veniets ab més companya, per ço com los affers de la dita batalla se acosten e's cuyten e requeren gran celeritat e cuyta. *Data en Calatayuu, a .XXIII. dies de janer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIX. Vedit Franciscus.*

*G(uillelmus) de Pulcrovicino, mandato regio
facto cum litera sigillo secreto sigillata, et fuit sibi missa forma ordinata.*

Predicta littera fuit missa inclito infanti Raimundo Berengarii, comiti Impuriarum, carissimo patruo domini regis.

Similes infrascriptis nobilibus et militibus:

Inclito infanti Ferdinando, marchioni Dertuse et domino de Albarrasino, fratri nostro carissimo.

Egregio viro Petro, comiti Urgelli et vicecomiti Aggerensi, nepoti nostro karissimo.

Egregio viro Iohanni, comitti Montanearum de Prades, consanguineo nostro carissimo.

Nobili et dilecto Hugoni, comitti Pallariensi.

Nobili et dilecto Hugoni, vicecomiti Cardone.

Nobili et dilecto consiliario nostro Bernardo, comitti Ausonie.

Nobili et dilecto Rogerio Bernardi, vicecomiti Castriboni.

Nobili et dilecto Dalmacio, vicecomiti de Ruppebertino.

Noblii et dilecto nostro Andree, vicecomiti Insule et de Caneto.

Nobili et dilecto nostro Petro, vicecomiti de Vilamuro.

Nobili et dilecto nostro Bernardo de Sono, vicecomiti de Evolo.

Nobili et dilecto nostro heredi Petri de Montecatheno.

Nobili et dilecto nostro Raimundo de Angularia.

Nobili et dilecto nostro Guillelmo Raimundi de Montecatheno.

Nobili et dilecto nostro Ludovico Corneli.

Nobili et dilecto nostro Berengario de Apilia.

Nobili et dilecto nostro Berengario de Ripellis.

Nobili et dilecto nostro heredi Arnaldi Rogerii de Pallars.

Nobili et dilecto nostro Raimundo de Cintillis.

Nob[i]lli et dilecto nostro Arnaldo de Erillo.

Nobili et dilecto nostro Arnaldo d'Orcau.

Nobili et dilecto nostro Bernardo de Angularia.

Nobili et dilecto nostro Petro Galcerandi de Pinosio.

Nobili et dilecto nostro Raimundo Alamanni de Cervilione.

¶ ¹¹⁷⁰ laguiàvets: «menats», corr.

Nobili et dilecto nostro Guillelmo Galcerandi de Cabrenno.
Nobili et dilecto nostro Guillelmo de Bellaria.
Nobili et dilecto nostro Raimundo de Angularia.
Nobili et dilecto nostro Berengario de Castronovo.
Nobili et dilecto nostro Bernardo de Sono.
Nobili et dilecto nostro Dalmacio de Queralto.
Nobili et dilecto nostro Sicardo de Lordato.
Nobili et dilecto nostro Artaldo de Capraria.
Nobili et dilecto nostro Hugoni de Sancta Pace.
Nobili et dilecto nostro Francisco de Cerviano.
Nobili et dilecto nostro Jasperto de Castelleto.
Nobili et dilecto nostro Pontio de Caramany.
Nobili et dilecto nostro Gilaberto de Crudilis de Petracisa.
Nobili et dilecto nostro heredi Ademarii de Mosseto.
Nobili et dilecto nostro heredi Petri de Malanno.
Nobili¹¹⁷¹ et dilecto nostro heredi Arnaldi de Saga.
Nobili et dilecto nostro heredi Simonis de Muro.
Nobili et dilecto nostro Bernardo Guillelmi de Entencia.
Nobili et dilecto nostro Raimundo de Rivosicco, cuius est castrum de Sobirats.
Nobili et dilecto nostro Acardo de Tàlarno.
Nobili et dilecto nostro Guillelmo R[a]jimundi de Cervilione.
Nobili et dilecto nostro Berengario de Crudilis de Bestracano.

Et militibus:

Dilecto nostro Raimundo de Josa.
Dilecto nostro Bernardo Guillelmi de Fuxano.
Dilecto nostro Bernardo de Tous, militi.
Dilecto nostro Raimundo de Coponibus, militi.
Dilecto nostro Iohanni Berengarii de Rejadello.
Dilecto nostro Bernardo de Rippis.
Dilecto nostro Guillelmo de Pelafolls.
Dilecto nostro heredi Berengarii de Castroeulino de Rubione.
Dilecto nostro Guillelmo de Barbarano, vel eius heredi.
Dilecto nostro Dalmacio Xacmari.
Dilecto nostro Dalmacio de Peramola.
Dilecto nostro Geraldo de Ulugia.
Dilecto nostro heredi Guillelmi de Calderiis.
Dilecto nostro heredi Iacobi de Corniliano.
Dilecto nostro heredi Guillelmi de Gallinariis.
Dilecto nostro heredi Bernardi de Sancta Eugenia.
Dilecto nostro Alamanno de Urriols.
Dilecto nostro Bernardo Geraldi de Boxadors.

¶ ¹¹⁷¹ Nobil a l'orig.

Dilecto nostro heredi Ferrarii de Villafrancha.
Dilecto nostro Berengario de Castroeulino.
Dilecto nostro Petro de Montetornesio.
Dilecto nostro heredi Raimundi de Senesterra.
Dilecto nostro Petro de Castroveteri.
Dilecto nostro Raimundo de Timor, vel eius heredi.
Dilecto nostro Arnaldo Guillelmi de Besora.
Dilecto nostro heredi Guillelmi de Crexello.
Dilecto nostro heredi Raimundi de Monteolivo.
Dilecto nostro heredi Petri de Tous.
Dilecto nostro Berengario d'Olms, militi.
Dilecto nostro Francisco de Rippis.
Dilecto nostro Pontio de Lupiano.
Dilecto nostro Francisco de Pulcrocastro, militi.
Dilecto nostro heredi Berengarii de Castroepiscopali.
Dilecto nostro Bartholomeo de Falchs.
Dilecto nostro Raimundo de Pegaria.
Dilecto nostro Raimundo de Castelleto.
Dilecto nostro Guillelmo de Cirana.
Dilecto nostro en Bernat Cestorres, cavaller.
Dilecto nostro Berengario de Talamanca.
Dilecto nostro Raimundo de Talamancha.
Dilecto nostro Galcerando de Cartiliano.
Dilecto nostro Petro Marquesii.
Dilecto nostro Bernardo Sardi.
Dilecto nostro heredi Alamanni de Toralla.
Dilecto nostro heredi Bertrandi de Anguera.
Dilecto nostro heredi Berengarii de Corçanello.
Dilecto nostro heredi Guillelmi de Pegaria.
Dilecto nostro heredi Dalmacii de Crexello.
Dilecto nostro heredi Guillelmi de Pulcrovisu.
Dilecto nostro heredi Petri de Montepesato.
Dilecto nostro heredi Berengarii de Podiopardinarum.
Dilecto nostro heredi Petri de Bacho.
Dilectis nostris castlanis Cervarie.
Dilecto nostro Petro de Olivella.
Dilecto nostro heredi Pontii de Gualba.
Dilecto nostro Petro de Vilalonga.
*Dilecto nostro Raimundo de Barbarano.*¹¹⁷²

¶¹¹⁷² Els noms de la relació van quasi tots marcats, a l'esquerra, amb punts, ratlles o, en qualque cas, una creu.

1359, abril 24. Barcelona.

Comissió feta pel rei Pere el Cerimoniós a Berenguer de Codinachs, mestre racional, i al jurista Arnau Joan per a organitzar una xarxa d'espies que vigilen els moviments del rei de Castella (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1071, fol. 14r.

Lo rey d'Aragó.

Com davant totes coses, ab bo¹¹⁷³ estament de la guerra la qual havem ab lo rey de Castella, nostre public enamich, sia a nós molt necessari saber ardit del dit rey e de sos tractaments e inichs propòsits, los quals fa e ha contra nós, per ço vosaltres, dels quals sobiranament confiam, a fer totes aquelles provisions que necessàries sien en saber ardit del dit nostre enamich, per tenor de la present, deputam, pregants molt affectuosament, e encara a vosaltres dients e manants com pus expressament podem, si perill de nostra corona cobeejats squivar, que en trametre e destinar aspies e altres persones, axí en la cort del dit rey com en altres partides de sos regnes e terres, de les quals pensets haver certificació de les dites coses per saber e haver ardit cert de son propòsit lo qual ha en dampnificar nós e nostres regnes e terres, hajats tota aquella major deligència que haver puxats. E en açò no plangats res del nostre, com sie a nós molt de gran necessitat saber de cert les coses damunt dites. Nós, emperò, manam ab la present al maestre racional de nostra cort, o a qualque altre oïdor de vosaltres compte de les coses damunt dites, que tot ço que vosaltres despendrets o bestraurets en e sobre les coses damunt dites en vostre compte meta e reeba, e qüestió alcuna a vosaltres no faça, vosaltres, emperò, prestant sagrament als sants .IIII. Avengelis en son poder de ço que affermarets haver bestret e despès en les dites coses per la dita rahó. *Data* en Barcelona, sots nostre segell comú, a .XXIIII. dies de abril en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIX. *Visa Ro(m)a.*

Idem (Dominus rex mandavit Bertrando de Pinós).

Io(hannes). Probata.

Dirigitur als feels consellers nostres en Berenguer de Codinachs, maestre racional de la nostra cort, e'n Arnau Johan, doctor en leys.

1359, abril 29. Barcelona.

Lletra autògrafa del rei Pere el Cerimoniós al papa [Innocenci VI], inserta en carta al cardenal Nicolau [Rossell], advertint-li l'absoluta necessitat que el castellà d'Amposta no abandone el servei del monarca, per causa de la guerra de Castella, i pregant-li que no requeresca la seua marxa a la cort romana.

ACA, C, reg. 1071, fols. 17v-18r.

¶ ¹¹⁷³ Expressió clarament corrompuda; és probable que la frase original fos *a bon estament*.

Reverendo in Christo patri domino fratri Nicholao, divina providentia tituli Sancti Sixti presbitero cardinali, speciali amico nostro, Petrus, Dei gratia rex Aragonum, et cetera, salutem et honoris augmentum. Paternitati vestre harum serie intimamus quare nos domino summo pontifici per nostram litteram, propria manu nostra scripta, scribimus hiis verbis:

Pare sant. Una bolla tramesés a nós, en la qual nos pregàvets que donàssem licència e manàssem al castellà d'Amposta¹¹⁷⁴ que anàs a servir-vos en los affers de la Proensa, e havem vista altra bolla en la qual li manats que se'n vaja a vós per la dita rahó, sots pena d'escomunicació.¹¹⁷⁵ A la qual bolla tramesa a nós, pare sant, vos responem que pensar podets que, als affers de la guerra que havem ab lo rey de Castella, que tots nostres sotsmeses huy havem mester, e majorment les notables persones de nostra seignoria, e, si eren en terres estraignes, los trametrahiem manar que'ns venguessen servir en la dita guerra; e especialment tal persona com sabets que és lo dit castellan, tant per bonesa de la sua persona com per la heretat que'l horde del Espital ha en nostra senyoria o dignitat que'y ha, lo fariem venir a nós on que fos, molt més, pus lo tenem en nostra seignoria, lo devem retenir. Per què'us soplegam que d'açò nos hajats per escusat si no hobesim vostres prechs, soplegant-vos humilment que'l manament fet per vós a ell, especialment tant quant toca la pena d'escomunicació, vullats revocar, donant-li licència que romanga en nostra servey; e assò, pare sant, vos tendrem en favor e gràcia. E si açò, pare sant, no volíets fer, hauríem a provehir per altres maneres legudes que'l dit castellan romangués en nostre servesi, cor per caritat més devem amar nós matex e nostre regne que altre alcú, com sent Agostí diga que caritat en si comença. Però, en cas que aquests affers d'aquesta guerra que havem ab lo dit rey sien en estament de pau o de longa treva, nos plau que'l dit castellà vaje servir-vos, e tots altres sotsmeses nostres que mester haguéssets, e la nostra persona, encara ab tot nostre poder, tots temps que mester la hajats. Escrita de nostra mà en Barcelona, a .XXIX. d'abrill. Lo rey d'Aragon, vostre humil fill.

Verum cum ob necessitatem dicte guerre dictum castellanum, quem aliter expertum et strenuum in armorum actibus novimus, ex causis premissis nos oporteat retinere, qui nobis cum suis fratribus servire tenetur et frontariam tenere ad defensionem regnorum nostrorum, idcirco paternitatem vestram, de qua fiduciam specialem gerimus, attento rogamus affectu quatenus ut idem dominus summus pontifex super premissis votis et supplicationibus nostris annuat, in hac parte apud eundem velit et placeat vestros efficaces aponere intercessus, quoniam ex hoc nostre admodum complacebitis voluntati, indeque vestre paternitati gratiarum actiones uberes referemus. Data Barchinone, die .XXIX.^a aprilis anno a nativitate Domini .M.°CCC.°L.°IX.° Rex P(etrus).

Dominus rex misit eam signatam manu propria et expediendam. Probata.

¶ ¹¹⁷⁴ *Vid. supra* doc. 504, nota.

¶ ¹¹⁷⁵ d'escomunicació: «de ex(comunicació)», corr.

1359, juliol 23. Barcelona.

La reina Elionor al bisbe de Girona, reclamant peremptòriament la seua presència, tot i haver-se'n excusat per malaltia, per a deliberar en els afers de la guerra (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1568, fol. 30r-v.

La reyna d'Aragó.

Molt nos maravellam de vós e de vostres maneres, com axí fets aparés que no donats res als afers del senyor rey, ne a letres nostres ne missages que·us trametam, ne a prechs, requisicions, ne manaments que·us hajam fets. D'aquests dies nos fon dit de part vostra per en Michel de Bordell, de casa del senyor rey, qui era present com dues letres nostres vos foren presentades de prechs e de requisició e manament que vinguéssets, que vós haviets dit e respost que vendríets, e que·l diluns après o lo dimarts hic seriets, e encara diguéis de paraula que érets fort volenterós a servir lo senyor rey, e que entrò a despullar los altars li voliets servir; e verament nós haguem gran plaer de la vostra bona afecció que mostràvets en les dites paraules, e enteníem que axí com ho deyets de paraula axí ho complíssets per obra, com mester hi fos, e aytais paraules, e mils lo fet, paren de bon servidor, axí com vós sots tots temps envers lo senyor rey e la sua honor. Enaprés, com veem que vós no veníets, ans haviets trameses .II. canonges vostres escusan la vostra venguda, escrivim-vos ab gran instància que en tot cas vinguéssets e que escusa alguna no·y seria presa, com los afers fossen e sien tals que no requeren excusa ne triga; e, jassia que·l correu sia tornat, no·ns ha aportada letra vostra, mas havem entès que vós deïts que, pus l'estol del rey de Castella és partit del seti que havia posat a Evissa e se'n anava, que huymés no·us calia venir. De la qual cosa molt nos meravellam, car bé sabets vós que·ls afers del senyor rey, per los quals nós demanam e requerim consell e ajuda de vós e dels altres prelats e naturals seus, no estaven ni estan en esser o no esser l'estol del rey de Castella a Evissa, car si és levat de Evissa és-se'n anat en les mars de regne de València, on se diu, e és cert, que ha posat seti a Iffach, e menaça a Vilajoyosa e a Alacant; e lo nostre estol és de prop aquell del rey de Castella a .X. o .XV. milles, e lo senyor rey és a Mallorches, e lo nostre estol ha complit son temps per tot lo present mes, e cové que sia provehit a la paga del temps esdevenidor, car d'altra guisa tota la messió que és estada feta en lo dit estol seria perduda si ara desarmaven, majorment que·l estol dels enemichs sia en la mar, part que si, ço que Déus no vulla, lo nostre estol havia a desarmar, l'estol del rey de Castella porria pendre gran esforç e massa dampnificar; e si en aytal pas fa a pensar e provehir en los afers del senyor rey, cascun natural seu ho pot e ho deu pensar. E nós, qui sóm ací sens vós, e los altres prelats e naturals seus, no podem provehir en tan grans afers, qui requeren gran consell e gran ajuda; e com per nós no fóssets demanat ni apellat .I.^a vegada, dues e .III., axí com sots estat, sí dègrets haver pres cosiment de venir a nós per a consellar-nos e ajudar en aytal necessitat. E jassia que digats que no sots ben dispost de vostra persona, no és tal vostre accident que bé no pugats cavalcar ho, com cavalcar no poguéssets, sí·us hic dègrets fer aportar. Per què reprenem-vos familiarment que·us està mal com tants missatgers ni tantes letres esperats nostres en aytais afers, e pregam-vos e·us consellam de nostra part, e de part del senyor rey, del qual tenim loch, vos deïm e·us manam e, axí com ja vos havem request, vos requerim peremptòriament, per la naturalea e leytat a la qual

sots tengut al senyor rey, príncep e senyor vostre natural, que vós encontinent vingats, e que altra letra ni altre missatge nostre no esperets per aquesta raó, mas que cuytets vostra venguda, de guisa que dissabte a tot lo pus luny siats ací. En altra manera, entendrem que vós no servariets envers lo dit senyor aquella fe,¹¹⁷⁶ naturalea e leytat que servir-li devets. E aquesta letra vos trametem closa e, en cas que escusa metéssets en la vostra venguda, trametem-vos-en altra oberta, la qual ab escrivà publicch vos manam esser presentada, a major càrrech vostre, e que en son loch e en son temps lo senyor rey, e nós per ell, façam sobre ayals desconexences les provisions que s'i pertanyen. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, dimarts a .XXIII. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIX.^o

*Domina regina mandavit michi,
Iacobo Conesa, et fuit sibi lecta.*

Fuit missa episcopo Gerunde,¹¹⁷⁷ et fuit sibi missa alia patens cum titulo assueto.

531.

1359, setembre 10. Barcelona.

La reina Elionor a l'infant Ferran. Li prega que, amb el pretext de la guerra, no grave abusivament Alcoi i els altres llocs seus del regne de València¹¹⁷⁸ (Bernat Despuig).

ACA, C, reg. 1567, fol. 123v.

La regina d'Aragó.

Car frare. Per los missatgers del loch nostre de Alcoy a nós ara trameses havem entès que al dit loch són fets molts torts, injúries e prejudicis, axí en lo sou dels hòmens a cavall, los quals cascun loch és tengut de pagar per la guerra de Castella, com encara en pendre azembles e los hòmens del dit loch menar en ost, més que dels altres lochs vehins d'aquell, e no pagant loguer ne preu encara d'aqueles azembles qui, per colpa d'aquells qui les menen e per sobrecàrrega, se moren, hoc encara, com cové vós esser en lo dit loch, les vostres companyes e aquells qui vos seguexen en pendre posades e no pagar palla ne lenya, ne altres coses les quals prenen d'aquells que·ls acullen; de les quals coses nós són fort¹¹⁷⁹ marvellants, que en los nostres lochs propis sien fetes més oppressions que no en los altres que són de richshòmens e de cavallers, mas bé pensam e entenem de cert que no·s fa de consciència ne volentat vostra, ans entenem que vós los nostres lochs guardariets e defendríets axí pròpiament com los vostres, de tota offensa, dan e perjudici. Per què·us pregam, car frare, que vós no consintats, abans vedets spressament, que al dit loch nostre de Alcoy ne als altres que havem en regne de València sien fetes injúries, oppressions ne torts damunt dits ne altres per alguns, e per honor nostra vullats los nostres oficials e los habitants en aquells lochs haver recomanats e dar-lus tota favor ab justícia. Encara, com hayam entès per en Guillem Colom, procurador nostre dels lochs que havem en regne de València, que vós, com havets a fer entrades, manats a ell que·us acompany, no

¶ ¹¹⁷⁶ *fe*, interlineat. ¶ ¹¹⁷⁷ Berenguer de Cruïlles (1348-1362). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 261.

¶ ¹¹⁷⁸ *Vid. supra* doc. 522. ¶ ¹¹⁷⁹ *fort*, interlineat.

prenent sou axí com los altres fan, e lo dit procurador sia fort necessari per donar recapte als¹¹⁸⁰ dits lochs nostres, per ço vos pregam que lo dit procurador lexets romanir en los dits lochs nostres, per regiment d'aquells, majorment com no sia en sou del senyor rey, segons que dit és. E en açò nos farets plaser e grayrem-vos-o molt. Dada en *Barchinona*, a .X. dies de setembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor de M.CCC.LIX. *B(ernardus)*.

*B(ernardus) de Podio. Provisa in consilio coram
domina regina.*

Fuit missa al alt infant en Ferrando, marchès de Tortosa e senyor d'Albarrací, car frare nostre.

532.

1359, novembre 5. Cervera.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós al veguer de Lleida que el sard Pedrutxo de Naviça, pres en poder d'aquest, escriga als seus a Sardènyia donant a entendre falsament que està lliure i sa i en bona situació (Francesc Castelló).

ACA, C, reg. 1071, fol. 86r-v.

En Pere, *et cetera*. Al amat nostre cort e veguer de Leyda e de Pallars, o a son loch-tinent, salut e dilecció. Com nós, per alcuna rahó, vullam que Pedruxo de Naviça, lo qual està pres en poder vostre, scriva per ses letres a Santolí de Naviça e a d'altres amichs e parents seus que ell és sa, e qu'él va bé, e que de present no vol passar en Serdenya, tro que haja haüda de nós alguna gràcia que li havem promesa quan siam fora de alguns affers nostres, en los quals lo dit Pedruxo nos servex al mellor que ell pot. Per ço us dehim e us manam que, ab aquelles mellors maneres que puxats, façats que'l dit Pedruxo scriva de sa mà la dita letra, e que sia molt affectuosa e amorosa en la forma damunt tocada; però, fets que'l dit Pedruxo faça menció de altres affers qualssevol que haja a fer en Serdenya, per forma e manera que ell don a entendre als dits parents seus que no és pres e que és en bon estament; la qual letra vós ligats, per tal que lo dit Pedrutxo no faés saber lo contrari de les coses damunt dites. *Data* en Cervera, a .V. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LIX. *P(etrus), cancellarius*.

*Franciscus Castilionis, ex causis provisus per nobiles
Bernardum de Capraria et Geraldum de Palatiolo, consiliarios.*

533.

1360, març 23. Borja.

El rei Pere el Cerimoniós prega Jaume Desvilar, canviador de Barcelona, que admeta la corona de la seua coronació i altres joies del tresor reial com a penyora d'uns préstecs a la monarquia, per tal de rescatar les corones de la reina de Sicília i de la infanta Joana, filles seues, lliurades abans a la mateixa fi (Francesc Desgual).

ACA, C, reg. 1071, fol. 129r-v.

¶ ¹¹⁸⁰ als: «al».

En Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al feel nostre en Jacme Dezvilar, cambiador de Barcelona, salut e gràcia. Bé'ns recorda d'ests dies l'alta reina de Sicília¹¹⁸¹ e la infanta dona Johana, filles nostres molt cares, a instància e prechs nostres, e per la gran necessitat que nós havem de moneda, prestaren a nós lurs corones de péres precioses e de perles ornades, per metre penyora aquelles a vós, per seguretat de alcuna quantitat de què fahés dita per nostre tresorer a diverses persones, de qui lo dit tresorer havia fetes diverses manleutes per part de la nostra cort; e fò promès per¹¹⁸² nós a les dites reyna e infanta que a cert temps, lo qual és ja passat, les dites corones serien tretes de penyora, ço és, que satisfaríem a vós en la quantitat per la qual staven empenyorades. E com sia estat a nós significat per les dites reyna e infanta que les dites corones per lo nostre tresorer no són estades reemudes, ans aquelles tingats en vostre poder, e encara sia estat suplicat per elles¹¹⁸³ matexes a nós que, com lo dit nostre tresorer dins cert spay e breu de temps deya trer de penyora la corona de la nostra coronació e altres joyes, les quals eren empenyorades per lo dit tresorer en poder d'en Aymerich Dusay e d'en Jacme de Galbes, cambiadors de Barcelona, per certa quantitat de diners que d'aquells lo dit tresorer, per part de la nostra cort, havia manlevada, que les dites nostres joyes faéssem a vós liurar e trer¹¹⁸⁴ de penyora les dites corones de les dites reyna e infanta, emperamor d'açò, nós, volents complaure a elles, qui per servey nostre han empeyorades lurs joyes, com no stia en rahó que per fer a nós servey dejen haver nengú dampnatge, per ço'us pregam que les dites corones restituiscats de present que per lo dit tresorer sien posades en vostre poder, per segurtat del dit deute, les dites corones¹¹⁸⁵ e altres joyes nostres, segons que d'açò scrivim per nostres letres al dit nostre tresorer, car nós, ab tenor de la present, prometem haver per ferm e per agradable tot empenyorament que ell haurà fer a vós de les dites joyes nostres; e volem que hajats sobre aquelles tota acció e dret que haviets sobre les dites corones de les dites reyna e infanta. E juram que aquelles¹¹⁸⁶ corona e joyes trer de vostre poder no farem, tro que siats complidament satisfet en la quantitat per la qual les corones de les dites reyna e infanta eren stades a vós empeyorades. Dada en Borja, a .XXIII. dies de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LX. *Subscripsit Exi(minus)*.

*Franciscus Dezgual, mandato regio facto
per prepositum Terraconensem, qui eam sibi tradidit ordinatam.*

534.

1360, juny 2. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós a Bernat de Cabrera, trametent-li un informe de l'ambaixada del comte de Poitiers, en nom del rei de França [Joan II], sobre la rebel·lió del comte de Foix contra aquest monarca, i sol·licitant el seu criteri. El consell reial creu necessari que s'hi pose pau en el conflicte (Pere de Tàrraga).

ACA, C, reg. 1072, fols. 47v-48r.

¶¹¹⁸¹ Constança d'Aragó, muller de Frederic III el Feble de Sicília.

¶¹¹⁸² *per*: «que». ¶¹¹⁸³ *elles*: «ells». ¶¹¹⁸⁴ *trer*: «ter trer (sic)».

¶¹¹⁸⁵ Vol dir *corona*. ¶¹¹⁸⁶ *aquelles*: «a aquelles».

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que¹¹⁸⁷ missatgers del comte de Peyteus són venguts davant nós e han-nos dites certes coses de part del dit comte, segons que les veurets esser contengudes en un escrit que'us trametem dins la present; a les quals nós havem respost encontinent e acordat de respondre finalment, segons que en aquell scrit se sotssegueix; però, cor sens deliberació e acord vostre no'y entenam en res provehir, per ço volem e'us manam que, regonegut ço que nós hi havem acordat, hi ajustets o'y mudets o'n tolgats ço que'us par-rà, cor nós n'entnem a seguir de tot vostre consell, lo qual és mester que'ns trametats prestament, per deliurança dels ambaxadors dessus dits. Dada en Çaragoça, sots lo segell del nostre anell major, a .II. de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LX. *Eximinus Sanctii.*

Ad mandatum regium factum, Petrus de Tàrrega. Probata.

Fuit missa nobili Bernardo de Capraria.

Sequitur scriptum de quo supra fit mentio.

Embaxadors han¹¹⁸⁸ venguts al senyor rey de part del comte de Peyteus, qui per rahó de lur ambaxada han dites al senyor rey les coses dejús escrites.

Primerament, que li plàcie que, com lo comte de Foix, no guardada naturalea ne feeltat de què és tengut al rey de França, se sie levat en Lenguadoc contra lo dit rey e ses gents, e'ls face guerra de fet ab enemichs antichs del dit rey, per esguardament de la antiga amor e ajustament de sanch que és de les cases d'Aragó e de França, vulle lo dit senyor rey pendre desplaer d'aquest fet e se'n vulle sentir.

Ítem, que li plàcie que no do socors ne hajuda al dit comte de Foix d'aquest fet, ne sostengue que per sotsmeses seus en alguna manera li sie dat.

Ítem, li plàcie que, per lo¹¹⁸⁹ bon deute d'amor e de sanch que és entre les cases dessus dites, lo senyor rey vulle dar al dit comte de Peyteus socors, confort, consell e ajuda contra lo dit comte de Fox, per tal que'l dit comte de Peyteus puxe aquell corregir en manera que tots los subjects dels reys del món hi penguen exemple.

Respòs lo senyor rey encontinent als dits ambaxadors que li desplaie fort com lo comte de Foix rebel·lave a son senyor, per dues rahons: per ço, primerament, cor ha desplaer de tot greuge que la casa de França hagués, per lo bon deute que han ensemps; e, consegüentment, per amor del dit comte de Foix, qui és estat e és servidor seu. Quant al als que demanaven, que ell haurie son acord e'ls respondria complidament, faén ço que degué e conservan la bona amor que entre les dites cases és estada tots temps.

Enaprés, lo senyor rey apellà son secret consell, hon ere la senyora reyna e alguns cavallers, doctors e savis consellers seus qui són de present en la cort, e acordà esser desra-onable ço que'l comte de Foix ha fet e fa, e tots los dessus dits en concòrdia han consellat que'l senyor rey deu mostrar que d'aquest fet pren desplaer e, aytant com porà, deu¹¹⁹⁰ re-tenir en amor la casa de França, e procurar que la casa de Foix no decage, e respondre als dits embaxadors que'l fet del comte de Foix li desplau; e, guardant lo servey que'l comte

¶ ¹¹⁸⁷ Fem... que, interlineat. Ratlat, Mossèn Bernat.

¶ ¹¹⁸⁸ han: «ha». ¶ ¹¹⁸⁹ per lo, interlineat. ¶ ¹¹⁹⁰ deu, interlineat.

de Foix li ha fet, serie bé de pendre manera que'l comte de Foix, per consell del senyor rey, isqués del pervers propòsit que ha emparat, e que'l dit senyor presés manera que'l dit comte ne sa casa no decaygués, axí com és dessus dit; e que, sobre açò, lo dit senyor volgués trametre dos solennes cavallers a la una part e a l'altra per procurar que aquest fet prengués bona fi. Mas lo senyor rey no ha volgut res determenar d'aquestes coses ne fer resposta final als dits ambaxadors sens consell de mossèn en Bernat de Cabrera, lo qual vol que encontinent, vistes aquestes coses, li tramete son consell per escrit, e en special cor lo dit mossèn en Bernat sap mills que hom del món lo senyor rey de què és tengut al comte de Foix per la liga que ha ab ell, e què's retench lo dit senyor en la dita liga.

535.

1360, agost 17. Lleida.

Procuració atorgada pel rei Pere el Cerimoniós a Pere Boïl, batle general del regne de València, per tal de pactar una aliança amb el rei de Granada (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 555, fols. 127v-128r.

Sia manifesta cosa a tots aquells qui la present carta veuran que nós, en Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*, e per tenor de la present carta nostra, fermament valedora, de grat e de certa sciència fem, constituïm e ordenam cert e special procurador e missatger vós, amat conseller nostre en Pero Boïl, cavaller, batle general de regne de València, absent axí com a present, a tractar, fer e fermar per nós e en nom nostre pau e amistança, avinences, convencions, composicions e pactes ab l'alt e molt noble don Mahomet, fill de don Ismael aben Mahomet abin Nacer, rey de Granada,¹¹⁹¹ de Màlecha, d'Almeria, de Gudix, e de Basça e de totes ses pertinències, e regidor de la morisma, o ab altre per ell en açò legítimament entrevinent; e de prometre que farem ajuda la .i. al altre e ns valrem, e que serem amichs dels amichs e enemichs dels enemichs; e de fer liga entre nós e lo dit rey de Granada contra lo rey de Castella, per tal forma, ço és, que cascú ab son poder faça guerra contra lo dit rey de Castella, cascú per si e abdós ensemps, segons que ns ho acordaríem, e de fer la .i. al altre, ço és, nós al dit rey de Granada e ell a nós, ajuda de galees e de companyes a cavall e altres socorriments e valences, segons que ab lo dit rey mils vos porets avenir; e prometre ab penes peccuniàries e ab sagrament e homenatge de tenir e complir, seguir e servir les cose[s] de què us avendrets e fermarets, e ab totes altres promissions e obligacions de béns que mester serà e a vós parrà faedor; e jurar en ànima nostra per aquelles coses servadores e complidores, e prometre, sots les dites obligacions e sagrament e homenatge, que nós loarem e aprovarem e confirmarem tot ço que per vós serà promès en nom nostre, axí com mils e pus complidament fer-se puga. A fermetat de les dites coses, e ara per lavors, ho loam, aprovam e ho confirmam, e prometem en nostra fe real que, tot ço que vós en nom nostre prometrets e fermarets, complirem e observarem e contra no'y vendrem per alguna rahó,¹¹⁹² sots obligació de

¶ ¹¹⁹¹ L'ambaixada de Boïl acordà una aliança per sis anys amb Muhammad VI de Granada, signada el 9 d'octubre següent, contra Castella (FERRER I MA-

LLOL, *La frontera amb l'Islam...*, pp. 154-155). ¶ ¹¹⁹² *e prometem en nostra fe real... no'y vendrem per alguna rahó*, repetit a l'orig.

tots nostres béns haüts e havedors. E açò fermam en poder del notari dejús scrit, en nom nostre e de tots aquells qui's pertany e pertànyer-se pot de nós legítimament stipulant e reebent. Açò fon fet en la capella del castell real de la ciutat de Leyda, dilluns a .XVII. dies d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LX, e del regne del dit senyor rey .XXV. *Ber(engari)us de Pratis*.

Senyal (*blanc*) de nós, en P(ere), *et cetera*, qui açò loam e fermam, e la present carta manam esser sagellada ab segell pendent de la nostra magestat.

Testimonios (*sic*) foren a açò presents Blasco Ferrández de Heredia, majordom de la senyora reyna, Eximèn Pérez de Calatayuu, promovedor,¹¹⁹³ cavallers, consellers del senyor rey, e Miquel de Bordell, scrivà del dit senyor.

Sen-(*blanc*)-yal de mi, Jacme Conesa, secretari del senyor rey d'Aragó, e per auctoritat sua notari publich per tota la sua senyoria, qui a les coses dessús dites fui present e aquelles, de manament del dit senyor, fui escriure, e la present carta aclohí, ab correcció feta en la .VI.^a línea, on se conté: «farem ajuda», e en la .VII.^a: «altre».

Similis carta fuit facta, non tamen expresso nomine regis Granate, sed solum hec verba: qui hara és o serà d'aquí avant.

*Dominus rex mandavit et firmavit in posse mei,
Iacobi Conesa.*

536.

1360, agost 22. Lleida.

El rei Pere als diputats del General del regne de València, demanant que tinguen en consideració la misèria que està patint la vila d'Alpont, com a conseqüència de la guerra de Castella, per la qual raó l'ha feta franca temporalment de tota exacció reial (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1072, fols. 144v-145r.¹¹⁹⁴

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que, per part dels jurats, pròmens e universitat de la vila de Alpont, en lo regne de València, en frontera de Castella, constituïda, és estat a nós humilment intimat que ells, axí per la plaga dels lagosts, per la qual en dos anys no colliren blats alguns, com per la present¹¹⁹⁵ guerra de Castella, dins la qual en un jorn los castellans s'enportaren tots los bestiar, passades .XII. *millia* cabeces, la dita vila e els habitants en aquella són molt esdemeses e posats en gran inòpia e neccessitat, majorment com convinga a aquells fer contínuament tantes e tant grans messions e despeses, axí en escoltes, talayes, guaytes e obres de murs com en moltes d'altres diverses maneres per ocasió de la dita guerra, en tant que per les dites rahons gran partida dels habitants en la dita vila, car no podien bastar a les dites messions, se'n són anats poblar en altres parts e se'n van cascun jorn, enaxí que la dita vila, no podents supportar los dits càrrechs e afanys, s'és molt despoblada, e cascun jorn se despoble, e, si per nós no'y és proveït, està en gran perill de venir a

¶ ¹¹⁹³ *promovedor*: «provedor». ¶ ¹¹⁹⁴ Als fols. 143r-144v, altres lletres llatines sobre el mateix assumpte.

¶ ¹¹⁹⁵ *present*, interlineat.

estament irreparable, de què's poria seguir gran dan a tot lo regne, ço que Déus no vulla; e que, jassia per nós, ab letra nostra, per reparació de la dita vila e per ço que més no's des-poblàs, sia estat proveït e ordenat que·ls habitants en la dita vila, durant la dita guerra e per dos anys après, fossen franchs de tota demanda e subsidi, e encara de tota questa e peyta e qualsevol altra exacció, emperò, vosaltres, segons que ells dien, vos esforçats fer pagar e contribuir la dita vila e·ls habitants en aquella en lo sou dels .D. hòmens a cavall, dients que no sots tenguts obeir la dita letra e provisió nostra ne cessar de constrènyer la dita universitat a contribuir en lo dit sou, si donchs nós no reebièm en compte ço que a la dita vila pertany pagar en lo dit sou. On com, segons que nós sòm informats vertaderament, la dita universitat e singulars d'aquella sien molt opresses e en article de perdició per les rahons damunt dites, per ço, afectuosament vos pregam que hajats esguard a lur misèria, segons que havets als altres lochs de frontera. E en açò farets a nós gran servey, e serà restau-rament del dit loch, e·us ho grairem molt. Dada en Leyda, sots nostre segell secret, a .XXII. dies d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LX. *Berengarius de Pratis*.

*Iacobus Conesa, mandato regio facto
per Eximinum Petri, consiliarium et promotorem.*

Fuit missa sindicis et deputatis Generalis regni Valentie.

537.

1360, octubre 18. Barcelona.

Dispensa concedida pel rei Pere el Cerimoniós al corsari Pere Bernat, de Mallorca, de presentar com-provants dels seus comptes, pels serveis per ell prestats a la corona (Ferrer de Magarola).

ACA, C, reg. 1546, fol. 17v.

En P(ere), per la gràcia de Déu, *et cetera*. Als feels de consell e de casa nostra en Bonanat Dezcoll, conservedor de les nostres daraçanes, e a'n Arnau Porcell, oïdor dels comptes de ço qui's pertany al dit ofici, o a son lochtinent, salut e gràcia. Denant nostra presència ha preposat en P(ere) Bernat, habitador de Mallorques, que vosaltres li fets molts duptes en los comptes que·us ha dats del guany que ha fet ab dues galees¹¹⁹⁶ sues, ab les quals és entrat en cors en l'any present en les mars del rey de Castella, enemich nostre, per tal com no mostre àpoches ni inventaris ni altres cauteles qui són acostumades de dar en semblants comptes, supplicant a nós que sobre açò li provehíssem de justícia benignament. On, com lo dit en P(ere) Bernat, ab les dites .II. galeas, nos haja servit ab ço del seu propi, fahent guerra contra nostres enemichs, e ara de present nos serveix de una sua galea en lo pessatge de la alta dona Constança, reyna de Sicília, filla nostra molt cara, al qual per les dites rahons nos tenim per tenguts e obligats, per ço·us dehim e·us manam, espressament e de certa sciència, que prengats en compte al dit en P(ere) Bernat totes e sengles despeses que ell afferm per sagrament haver fetes del guany que posa haver fet ab les dites .II. galeas, axí ab àpoches com menys d'àpoches; e encara del guany que posa haver fet de les robes

¶ ¹¹⁹⁶ *galees*: «gaeels».

que ha venudes en Mallorques que prèls ab les galeas sues, no contrestant que no mostre cartas ni inventaris de les dites robes, ne contrestant altra letra nostra, *data* a Taraçona, sots nostre segell secret, a .VII. dies de mag del any devall scrit, per la qual havíem provehit e manat que al dit en P(ere) Bernat ne a altres cossaris no sien preses en compte les dites messions sinó l'armament ab cot nostre e'l pan que haurien mes en les dites galeas, com axí vullam que sia fet, aquesta vegada tan solament, per lo servey que'l dit en P(ere) Bernat nos ha fet e'ns fa, segons que dit és. En açò, emperò, no entenem que li sia pres en compte lo sou que ha dat, sinó segons lo cot de la nostra cort. Dada en *Barchinona*, a .XVIII. dies de octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LX. *P(etrus), cancellarius*.

*Dominus rex mandavit F(errario) de Maguerola.
Probata.*

538.

1360, novembre 9. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós a Arnau Ballester, procurador reial a Menorca, requerint informació per a la quitació d'una alqueria empenyorada pel monarca a l'illa (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1071, fols. 238v-239r.

Lo rey d'Aragó.

Ja sabets, per tenor d'altres letres per nós a vós trameses, com per nós és estat provehit e atorgat a Miquel Solzina, fill e hereu universal d'en Jacme Solzina, que aquella alqueria appellada Torra, la qual fon de son pare, assitiada en la illa de Menorches, e la qual tenen huy los hereus d'en Dalmau Totzó, empenyorada per nós al dit Dalmau Totzó per .M.X. libras .XV. solidos *barchinonenses*, ell puga recobrar pagant les dites .M.X. libras .XV. solidos. Ara és-nos estat supplicat per lo dit Miquel que nós li atorgàssem que ell pogués recobrar la dita alqueria soltament e pura, ço és, que'n fos remoguda aquella condició la qual nos aturam en l'empenyorament que fon fet al dit Dalmau Totzó, ço és, que nós, restituent-li les dites .M.X. libras .XV. solidos, poguéssim cobrar la dita alqueria; e, si nós aquesta condició li'n tollem, diu que ell nos difinirà tot dret que haja o puga haver envés nós per rahó de .XXX. quarteres de forment censals les quals ell ha sobre la dita alqueria perpetualment, e encara per raó de .DC. quarteres, les quals diu que li són degudes per lo dit cens cessat de .XX. anys passats. E nós, ans que'l dit atorgament li façam, volríem esser ben certs de la valor de la dita alqueria, e si pot valer més de les dites .M.X. libras .XV. solidos, ab .XXX. quarteres de forment censals e ab lo càrrech de les dites .DC. quarteres que's dien esser degudes. Per què volem e manam que d'açò'ns certifiquets clarament per vostra letra. Dada en *Barchinona*, a .IX. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LX. *P(etrus), cancellarius*.

*Iacobus Conesa, mandato regio facto
per Pontium d'Altariba, consiliarium. Probata.*

Al feel nostre n'Arnau Ballester, procurador dels nostres drets en la islla de Manorches.¹¹⁹⁷

¶ ¹¹⁹⁷ *Manorches*: «Manorchs».

1360, novembre 20. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós als catalans que són a Granada i Almeria, agraint-los els bons serveis que han prestat al seu missatger Pere Boil, cavaller, que ha tramès al monarca granadí (Jaume Conesa).
ACA, C, reg. 1071, fol. 242v.

En Pere, *et cetera*. Als feels nostres lo cònsol de catalans en la ciutat de Granada e a tots e sengles mercaders sotmeses nostres qui són en la ciutat de Granada, salut e gràcia. Com, segons que havem entès per relació del feel scrivà nostre Miquel de Bordell, vos-altres tots e cascú de vós hajats fetes moltes cortesies e plaers al amat conseller nostre en P(ere) Bohil, cavaller, batle general del regne de València, missatger per nós tramès al rey de Granada, e hajats treballat en los affers per què ell és aquí per nós,¹¹⁹⁸ per ço, loants sobre açò la vostra feultat e leyltat e regracian-vos les dites coses, pregam que·ls dits plaers continuets aytant com lo dit nostre missatger estarà en la dita ciutat de Granada, e que li ajudets e endrecets en tot ço que porets en tot ço que ell vos dirà e demanarà, cor açò serà cosa de què·ns farets gran plaer e·us ho gahirem molt. Dada en *Barchinona*, a .XX. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.°CCC.LX.° *Visa Ro(ma)*.

*Iacobus Conesa, ex causis provisus
per dominum regem in consilio.*

Duplicata fuit.

Similes fuerunt facte infrascriptis:

Als feels nostres lo cònsol de catalans en la ciutat d'Elmaria, e a tots e sengles mercaders sotmeses nostres qui són en la dita ciutat d'Elmeria. *Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa.*

Al feel nostre en Domingo de Caldes, mercader stant e mercadejant en la ciutat de Granada. *Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa.*

1361, març 4. Lleida.

La reina Elionor al papa [Innocenci VI], trametent-li ajut armat d'una força de cavalleria. Comana creença a Francesc Togores, majordom seu, que condueix les tropes (Jaume Conesa).
ACA, C, reg. 1570, fol. 87r.

Pare sanct. Mossèn Francesch Togores, nostre majordom, va a la vostra sanctedat ab certa companya de hòmens a cavall, los quals tramatem en ajuda vostre; e lo senyor rey vos haguera tramesa bona companya, mas per los grans affers que ha no·us en pot trame-tre gens, ni nós aquella que vòlgrem e la qual entaniem a trametre, per què supplicam a la vostra sanctedat que açò vullats imputar a la necessitat e no a la voluntat. Encara, pare sanct, vos fem saber que·l dit mossèn Francesch Togores vos deu dir de part nostra alsuns

¶ ¹¹⁹⁸ e hajats... per nós, interlineat.

affers, on supplicam humilment a la vostra sanctedat que sobre aquells affers lo vullats benignament hoyir e misericordiosament exausir. E aquesta letra, pare sanct, haguérem escrita de nostra mà, sinó que sóm discreziada per alcun accident de febre que havem haüt. Nostre Senyor, per la sua mercè, vulla conservar la vostra sancta persona. Dada en Leyda, sots nostre segell secret, a .IIII. dies de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXI. *Fer(rarius)*.

La reyna d'Aragon, humil filla vostra.

Domina regina mandavit Iacobo Conesa.

541.

1361, abril 12. L'Almúnia de Donya Godina.

El rei Pere el Cerimoniós a Francesc de Perellós, missatger enviat al comte de Foix. Li tramet dues versions diferents d'una mateixa carta, amb l'ordre de lliurar a aquest la que considere més pertinent (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1176, fol. 45r-v.

Lo rey.

Nós scrivim al comte de Fox per dues letres nostres, de les quals vos trametem treslat dins la present, e lexiu a vostra discreció qual d'aqueles dues letres li deu esser tramessa, car queacom duptam si és honest a nós de dir que per rahó d'ell lo comte d'Armanyach e son fiyll nos porten rancor, e hajan emparats aquests afers contra nós. E si par a vós, qui sabets molt de les custumes dellà, que honestament se puga dir, vaja aquella letra en la qual ha senyal de .a.; e, si no us par que deja anar, vaja l'altra, en la qual ha senyal de .b. Dada en la Almúnia, sots nostre anell major, a .XII. dies d'abril del any .M.CCC.LXI. *Rex P(etrus)*.

Idem (Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa).

*Fuit missa Francisco de Perilionibus.*¹¹⁹⁹

542.

1361, abril 15. L'Almúnia de Donya Godina.

El rei Pere als jurats de Mallorca, justificant les seues sovintejades demandes de diners per les imperioses necessitats de la defensa dels regnes (sense escriuà).

ACA, C, reg. 1176, fols. 93v-94r.

Lo rey.

Vostra letra havem reebuda, e, entès ço que en aquella se contenia e ço que n'Uguet Cardona, de casa nostra, nos ha dit de part vostra sobre les vostres inòpies e neccessitats, les quals largament nos à recomptades, significam-vos per veritat que, en

¶ ¹¹⁹⁹ Segueixen les dues lletres al·ludides al comte de Foix (*ibid.*, fol. 45v).

quant envers vosaltres entre·ls altres feels e vertadés vassalls nostres havem singular affecció e amor, en aytant més nos complanyem de vostres affanys, e siats cert que lo sovinejar que·us fem en demanar d'ajudes e socors fa fer la nostra gran neccitat, e no sabor que hajam de thesauritzar ni de enrequir-nos de vostres béns ne de vostres riqueses o pobreses, ans per les dites neccessitats, ço és, per defensió de nostres terres e de vós e dels altres sotsmeses nostres, los quals nos esforçam de preservar e guardar de mals e de perills d'enemichs, ha convengut¹²⁰⁰ e convé a nós vendre e empenyorar gran partida de nostre patrimoni, part que·n abandonam nostra persona a tot perill. Per què pregam la vostra feultat e naturalesa, e la gran e senyalada amor que havets a la nostra real corona, que nos entrejorets de les dites demandes que·us són estades sovinejades, car nós havem gran esperança en nostre senyor Déu, al juhí del qual nós entenem a sotsmetre nostre fet, que·ns darà tan honrada victòria de nostre enamich que haurem bona pau perpetual e final e no·ns calrà enujar vosaltres ne molestar en fer les dites demandes, ans revendrets e refarets a multiplicació de vostres béns ço que en temps passat vos ha convengut despendre e larguejar, sobre la qual cosa nós, Déu volent, vos darem loch e avinentesa en tot quant porem e en fer-vos gràcies e favors. Quant és a les letres que·us fan mester, axí per lo fet del bisbe e clerecia de Mallorques con per los de Manorques, nós les havem fetes fer aytals con demanàvets, e aquelles vos deu trametre lo dit Huguet Cardona. Dada en lo loch del¹²⁰¹ Al·múnia, a .XV. dies d'abril del any .M. CCC.LXI., sots nostre segell secret. *Rex P(etrus)*.

Dominus rex, qui eam signavit, missit expediendam.

Fuit missa iuratis et probis hominibus Maioricarum.

543.

1361, maig 2. Terror.

Circular del rei Pere el Cerimoniós als veguers de Catalunya convocant el poble a la guerra contra el rei de Castella, que amenaça Ariza amb un gran exèrcit (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1176, fols. 74v-75r.

En Pere, *et cetera*. Al amat nostre lo veguer de *Barchinona* e de Vallès o a son lochtinent, salut e dilecció. Con lo rey de Castella, enemich nostre, sots color de tractaments de pau, haja fetes grans ajustalles de companyes de cavall e de peu e sia sobre lo loch de Fariza, e faça son poder de pendre e ocupar castells e lochs de nostre regne, e per ço sia de gran neccessitat que nós façam nostre esforç de haver grans companyes de cavall e de peu, com més fer-se pugue, per ço expressament e de certa sciència vos deïm e manam que encontinent façats fer crida publica en la forma següent:

Ara ojats què·us fa hom saber per manament del senyor rey: que con lo rey de Castella, enemich del dit senyor, sots color de tractaments de pau haje fetes grans ajustalles de gent de cavall e de peu per esvaire e ocupar la terra del dit senyor e tenga siti sobre lo loch de Fariza, e lo dit senyor vulla fer son esforç d'esser poderós contra'l dit rey de

¶¹²⁰⁰ *convengut*: «contengut». ¶¹²⁰¹ *del*: «de la», corr.

Castella, e que haje tal poder de gents de cavall e de peu que's puxe combatre ab ell o gitar-lo de son regne, en lo qual està a gran minva del dit senyor, e si poderosament no li era contrestat poria esser gran perill de tota sa terra, per ço lo dit senyor rey signifie les dites coses a tots sos naturals e vassals, pregant-los¹²⁰² per la feeltat e naturaleza que li són tenguts que en aquest cas tan neccessari e tan urgent a ell e a tota la sua terra vullen anar en ajuda sua ab cavall e armes, ço és, tot hom de paratge e de ciutat o de vila qui haja acostumat de tenir cavall e armes que'y vaja ab cavall, si haver-ne pot —si no, ab palafre o ab mul—, e serà-li donat sou acostumat. E en açò farà ço que bon vassall e natural deu fer envers son senyor, qui és en aytal cas, e satisfarà a si enley e a sa honor, e lo dit senyor rey li serà tengut de fer gràcia e mercè en son cas e en son loch.

Per què la dita crida fets sovinejar, e encara de paraula ne pregats e induïts los presents en la vegueria, dient-los que, part lo sou que'ls serà pagat, retran lur deute a nós e a si meteys, e estaran mils ací e en¹²⁰³ nostre serviy e defensió de la nostra corona e de la nostra terra que no en lurs cases. Dada en los camps prop lo loch de Terrer, aldea de Calatayuu, sots nostre segell secret, a .II. dies de maig del any .M. CCC.LXI. *Sigill(ata)*.

Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa.

Sub proxime dicta forma fuerunt facte vicariis infrascriptis:

Vicario Ilerde vel eius locumtenenti.

Vicario Montisalbi vel eius locumtenenti.

Vicario Terrachone et Campi vel eius locumtenenti.

Vicario Cervarie vel eius locumtenenti.

Vicario Villefranche Penitensis vel eius locumtenenti.

Vicario Confluentis vel eius locumtenenti.

Vicario Ceritanie vel eius locumtenenti.

Vicario Minorise vel eius locumtenenti.

Vicario Gerunde vel eius locumtenenti.

Vicario Rossilionis et Vallispirii vel eius locumtenenti.

544.

1361, maig 2. Terrer.

El rei Pere el Cerimoniós als diputats de Catalunya, demanant que aporten 1.000 lliures per a satisfer el compromís contret amb el rei de Granada, aliat seu contra Castella, d'alliberar certs captius musulmans¹²⁰⁴ (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1176, fol. 98v.

Lo rey.

Fem-vos saber que nós, per venir a nostre propòsit e a mellor fi de nostres affers de la guerra, e per exir a carrera als inichs e malvats propòsits del rey de Castella, nostre publich enemich, sí havem feta covinença contra'l rey de Castella ab lo rey de Granada,

¶ ¹²⁰² -los; «a tots», corr. ¶ ¹²⁰³ en, interlineat. Expuntuat, ab. ¶ ¹²⁰⁴ *Vid. supra* doc. 535.

a .XX. anys primers esdevenidors. E, entre les altres coses per nós complidores al dit rey o a son missatger per ell, qui és en nostra presència per aquests affers, sí havem promès de trametre decontinent, quitis e franchs, al dit rey lo fill de Muça aben Brafim e alguns catius moros presoners de mossèn Bernat de Cabrera, e alguns altres moros catius d'en G(uillem) Morey, qui foren preses per lo dit mossèn Bernat, per la qual raó nos cové armar prestament e iverçosa la galiota d'en Leó March, per ço que·ls dits moros puxam trametre al dit rey en Almaria, com axí ho hajam a fer segons les covinences fetes entre nós e lo dit rey; la qual fem armar per lo fel¹²⁰⁵ de consell nostre en Bonanat Dezcoll, conservador de nostres daraçanes, al qual escrivim de tots aquests affers largament. E com nós, per aquesta rahó, hajam mester .M. libras barchinonenses, e aquelles a present no hajam en nostra tresoreria, havem acordat que·ns pleviscam de la paga que vosaltres nos devets fer per tot lo mes de juny primervinent, per raó de la proferta per vosaltres a nós derrement feta en ajuda de la present guerra, la qual havem ab lo rey de Castella, nostre public inimich, la qual paga tro en semblant quantitat manam esser presa manleuta o cambi per l'amat conseller e tresorer nostre micer Bernat d'Ulzinelles, per tal que pus iverçosament e presta se puxa procurar e haver la dita quantitat. Per què a vosaltres dehim e espressament manam de certa sciència que, de les dites .M. lliures barchinonenses de la dita paga de juny per vosaltres faedora, responats al dit micer Bernat e no a altre alcun, totes altres assignacions relevades, recobran d'ell àpocha de la dita quantitat. E en açò excepció alcuna no posàssets, com seria gran turbació de nostres affers. *Data* en la host prop lo loch de Terrer, sots nostre segell secret, a .II. dies de mayg en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXVII. (*sic*).¹²⁰⁶ *Rex P(etrus)*.

Dominus rex mandavit michi, Bertrando de Pinós.

Fuit missa deputatis Catalonie.

545.

1361, maig 30. Carinyena.

El rei Pere el Cerimoniós [al seu consell al regne de València], responent a diverses consultes sobre les vies d'obtenció de diners, entre les quals manllevar moneda amb garantia de les rendes de la corona, ateses les dificultats de la tresoreria reial (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1073, fols. 57v-58v.

Lo rey.

Reebudes vostres letres, e aquelles ben enteses, a vosaltres responem que havem per bé e·ns plau que, al pus iverçosament que puxats, manlevets e procurets manleuta, com major porets, sobre totes rendes e drets nostres e de totes altres parts que porets, e aquella nos trametats al pus tost que puxats, car gran és la minva que nostra trasoreria ha de moneda per diverses rahons e càrrechs, los quals nos recorda a vosaltres haver per altres letres declarats, e vosaltres que·us ho podets pensar. Quant a açò que·ns fets saber qu'en Gispert de Camplonch vos ha scrit que no ha procurador reyal en Mallorches, vos responem que ja ho sabem nós, e d'aquell ofici entenem a provehir a qualque bona e leyal persona se-

¶ ¹²⁰⁵ *fel*: «fell», corr. ¶ ¹²⁰⁶ Errada de l'escrivà, per .M.CCC.LXI.

gons que's pertany. A açò que'ns fets saber que nós podem atorgar leugerament la imposició o imposicions en lo Maestrat de Muntesa, e açò per pagar lo sou dels hòmens a cavall que'l dit Maestrat ha fets en ajuda de la guerra proppassada, majorment pus ja li era estada atorgada per nostre primogènit lo duch entany, com celebrà corts en la ciutat de València als valencians, vos responem que'ns maravellam molt com aytal cosa nos consellats, car ben sabets vosaltres que'l sou ja és pagat del temps passat e encara per alcun temps esdevenidor, per què no és aquexa suficient rahon que ara novellament atorgàssem la dita imposició per aquell mateix sou; emperò, si lo dit nostre primogènit féu lo dit atorgament, segons que deÿts, no cal impetrar de nós novella concessió o licència, ans nos plau que sia levada si atorgada és per lo dit duch, car no entanem contravenir en res que'l dit duch ne altre en persona nostra haja feyt en aqueix regne ne en altre. Quant a açò que deÿts que havets reebuda la letra del comanador de Muntalbà, e no aquella del maestre de Calatrava, sobre lo fet de la anticipació del morabatí de lur terra, vos responem que nós havem haüda certificació de mossèn Gilabert de Scentelles que espatxà lo correu qui portà les dites letres, que ell son cors¹²⁰⁷ li liurà les dites dues letres, ço és, dels dits comanador e maestre; e, axí, regonexets-ho ben, car aquí les atrobarets, o demanats-la al correu, car per cert ja la devets haver haüda. La letra del abbat de Beniffaçà que demanats vos tramatem bona e affectuosa, e axí presentats-la-y, car ben creem que farà ço que'ls altres del regne de son braç fan. A açò que deÿts que revocàssem totes assignacions que hajam fetes sobre la moneda a nós esdevenidora del dit¹²⁰⁸ morabatí, vos responem que ja Déus no vulla que assignacions jurades per nós, fetes sobre la dita moneda o altre, axí com són la assignació del vezcomte de Cardona e d'en Bernat Badia, nós revocàssem de certa sciència, ans nos plau e volem que sien pagades complidament, segons que's pertany, car, si'u feyem, no seria sinó desviament de nostres affers, ço és, que com haguéssem mester moneda no trobaríem qui'ns emprestàs si les assignacions a aquells fetes revocàvem, e seguir se n'ie molt gran dampnatge a nostra tresoreria. Al fet de la procuració que demanats que sia feta a'n Francesch Marrades, a manlevar la moneda sobre lo dit morabatí, vos responem que'ns meravellam molt per què la demanats, car ben sabets vosaltres que'n Bernat Oliver és deputat per nós e constituït nostre procurador a pendre les dites manleutes o préstechs, e axí assats hi havets d'aquella procuració; manants e vosaltres molt affectuosament pregants que envers nostres affers, e assanyaladament sobre la moneda, vullats vetlar e treballar ab sobirana diligència, segons que de vosaltres speram e confiam. Encara sapiats que nós, ocupats de molts altres e grans affers, e specialment de fet de moneda, de la qual havem tan gran minva que no podem pus, no podem anar a present en lo regne de València, ans nos convé anar en Cathalunya, car d'altre guisa dubte havem que haguéssem recapte de moneda, ab la qual puxam gitar de nostres regnes aquests castellans qui hic són, car d'altra guisa null temps no se'n irien, e és-nos gran dampnatge, car jassie sien fora de sou, encara lus havem a donar provisió; axí que havem ordonat e provehit que mossèn lo comte de Dénia vage en aqueix regne per fer demandes en persona nostra a prelat, ciutats e viles tan solament, e açò particularment, segons que en altres letres vourets esser largament contengut. Dada en Caranyena, .XXX. de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXI. *Eximius Sancii.*

Dominus rex mandavit Bertrando de Pinós. Probata.

¶ ¹²⁰⁷ Sc., de son cors. ¶ ¹²⁰⁸ dit, interlineat.

1361, juny 8. Carinyena.

El rei Pere el Cerimoniós a Bernat de Cabrera, trametent-li pergamins i cartes en blanc, ja signats i segellats (Guillem de Bellvei).

ACA, C, reg. 1073, fol. 66r.

Lo rey.

Fem-vos saber que us trametem per Ferrando d'Altariba, de la scrivania nostra, .IX. pergamins blanchs bollats, e en los .VI. dels dits .IX. és scrit de mà nostra: «Nós el rey», e en los romanents .III. és lo signe nostre acostumat, e lo dit signe signat de nostra mà. Ítem, vos trametem per lo dit Ferrando .V. pergamins blanchs segellats ab lo segell de la mages-tat, en los .II. dels quals ha scrit: «Nós el rey», e en los .III. nostre signe acostumat e en la fi de nostra mà signat. Ítem, vos trametem per lo dit Ferrando .XX. letres de paper blanques segellades, en les quals ha scrit de nostra mà: «*Rex P(etrus)*». E totes aquestes cartes e letres vos trametem segons la forma contenguda en una letra a nós tramesa per en Bernat de Bonastre, per què volem e us dehim que les dites cartes e letres fassats bé guardar e diligentment per lo dit Bernat de Bonastre, e los pergamins qui romendran a la scrivania restituent, com d'aquests sia en la dita scrivania fet notament. Dada en Caranyena, a .VIII. dias de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXI. *Eximinius Sanctii.*

Ad mandatum domini regis, G(uillelmus) de Pulcrovicino.

Predicta littera fuit directa nobili Bernardo de Capraria.

1361, agost 23. La Roca.

El rei Pere el Cerimoniós [al batle general del regne de València], sobre l'obtenció de diners de les ciutats i viles del país per a l'armament de sis galeres en ajuda del rei de Castella, d'acord amb les clàusules de la pau acordada amb aquest (Mateu Adrià).¹²⁰⁹

ACA, C, reg. 1073, fols. 106v-107r.

Lo rey.

Com en lo tractament de la pau ara no ha molt feta entre nós e'l rey de Castella,¹²¹⁰ entre les altres coses, sia convengut que nós, en tota guerra que'l dit rey haja ab qualssevol persones, exceptat contra lo rey de Scicília, nos siam tenguts de trametre en ajuda al dit rey .VI. galees armades, e açò siam tenguts de fer dins dos mesos après que requests ne serem, e semblant ajuda lo dit rey sia tengut de fer a nós en semblant cars, e'l dit rey, per rahon de la guerra que ha ab moros, haja request nós que li trametam en ajuda sua les dites .VI. galees, la qual requesta nos és estada feta ab letra sua, la qual nos fo pre-

¶ ¹²⁰⁹ No hi consta direcció. ¶ ¹²¹⁰ El tractat havia estat signat a Deza i Terrer el 13-14 de maig, instat pel cardenal legat Guiu de Boulogne (FERRER MALLOL,

Entre la paz y la guerra..., pp. 396-399; CABEZUELO, *La Guerra de los dos Pedros...*, pp. 77-82; TESIS, *La vida del rei En Pere III*, p. 202).

sentada a .XXIII. dies de juliol proppassat; e les dites galees li siam tenguts de trametre dins .I. mes primervinent, si les penes aposades en la dita covinença volem squivar, e encara si volem provehir que no sia dada ocasió al dit rey de Castella de venir contra la pau entre nós e ell feta e de moura contra nós guerra, e per ço scrivam al comte de Dénia que, de part nostra, per letres de creença per nós a ell comanada, vulle aemprar los jurats e prohòmens de la ciutat de València que·ns vullen pagar lo pan e'l sou de la xurma de dues galees a .II. meses, lo qual pa e sou pujarà almenys a .L. mília *solidos* reys, lo qual préstech volem e·ns plau que·ns facen ab condició que·ls ho siam tenguts de pendra en compte de la primera ajuda que la dita ciutat per qualsevol rahó nos farà, e d'açò hajam nós parlat ab los feels nostres en P(ere) Malet e micer Gil de Açagra, missatgers de la dita¹²¹¹ ciutat a nós trameses, que·ns han promès de bé a treballar en aquest fet ab la dita ciutat a profit nostre; e, fet lo dit aemprament e atorgat per la dita ciutat, scrivam al dit comte que en semblant manera e ab la dita condició aempre les altres ciutats e viles reys del dit regne de València que·ns vullen prestar altres .L. *millia solidos* per la paga del pa e sou de la xurma d'altres dues galees a aquells .II. meses. Per ço, volem e a vós dehim e manam, e encare·us pregam, que tingats aprop de les dites coses lo dit comte, e que façats en guisa que les dites galees sien apparallades e que puxen partir dins .I. mes primervinent, car en altra manera seria gran dapnatge nostre e de nostres regnes, e seria cosa da què la guerra leugerament poria tornar, per què és mester que ab vostra gran cura e diligència la cosa vinga tost e desembergadament a bon acabament. E si per ventura lo dit comte de Dénia no era en regne de València, o, per bé que o fos, en aquests affers no podia entendre, ço que crehem que farà, volem que vosaltres per part nostra façats la dita demanda a les dites universitats de la ciutat de València e altres ciutats e viles del dit regne, car nós vos tramatem semblants letres de creença a les dites ciutats e viles e semblant poder en aquest fet que lo dit comte hi ha de part nostra; no volem, emperò, que del dit poder o letres usets sinó en cars que'l dit comte haver no poguéssets. Axí matex vos pregam que, al acordar de la dita xurma, façats posar taula decontinent, e que·ns hi prestets d'açò del vostre .C. lliures *barchinonenses*, les quals volem que cobrets de la quantitat del dit préstech a vós feedor per la dita ciutat. Nós, per aquesta rahó, vos tramatem lo feel scrivà nostre en Ferrer Gilabert, per tenir-vos aprop dels dits affers, e per reebra la dita moneda de les dites ciutats e viles del dit regne e aquella distribuir e convertir en paga del armament de les dites galees. Dada en lo loch de ça Rocha, a .XXIII. dies d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M. CCC.LXI. *Visa Ro(ma)*.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

548.

1362, maig 12. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós al seu germà, l'infant Ferran, pregant-li que envie cinquanta homes de cavall per a la guarda de la frontera de França, en previsió d'un moviment de l'infant de Mallorca, fugit de la presó. Semblantment, demana cavalleria al noble Pero Maça (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1074, fol. 14r.

¶ ¹²¹¹ dita, interlineat.

Lo rey.

Car frare. Ja crehem que sapiats com l'infant de Mallorches és fuyt de la presó. E jasie ço que no prehem molt son saber ne ja menys son poder, cor aadés no'l vehem, emperò volem provehir per tuïció e guarda de nostra persona e d'aquesta terra, la qual sabets que és en frontera de França, ço és, que havem ordonat que cent hòmens a cavall de la geneta, bons e triats, estien ací, dels quals vos pregam caramente que vós nos trametats cinquanta que sien bons e triats dels mellors que vós hajats en vostra terra d'Alacant e d'Oriola, e encara del regne de Múrcia. E plaurà'ns que'n fassats cap, si vós açò havets per bo, l'alcayt vostre dels Donzells, e no altre gran hom, certificants-vos que nós los farem donar sou a rahó de .V. *solidos* per jorn anant e vinent, e .IIII. *solidos* tot jorn estant en Perpinyà o en altre loch on seran deputats de estar. *Data* en Perpinyà, sots nostre segell secret, a .XII. de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXII. *Visa Ro(ma)*.

Dominus rex mandavit Bertrando de Pinós.

Fuit directa infanti Ferdinando.

Simili modo fuit scriptum, verbis competentibus mutatis, nobili Petro Maça,¹²¹² ut veniret ad presentiam domini regis, dicta de causa, cum .XXX. equitibus a la gineta.

549.

1362, maig 13. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós a Berenguer d'Abella, governador de Catalunya. Davant la negativa del bisbe de Girona a contribuir a la construcció dels murs de Figueres, li mana segrestar-li les temporalitats i aplicar-ne el producte a les obres (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1074, fol. 73r-v.

Lo rey.

Vista havem una letra, toquant les provisions per vós fetes sobre les obras fahedores en los murs e valls de Figueres, e lo empatxament e contradicció que'l bisbe de Gerona¹²¹³ hi dóna. A la qual breument vos responem que volem, e a vós de certa sciència manam, que si per ventura lo dit bisbe contrasta o posa alcun empatxament que les dites obres no's facen o que en aquelles no contribuesquen aquells qui contribuir-hi són tenguts, que decontinent, no sperat altre manament ne consultació nostres, vos prenats tota la temporalitat de son bisbat, e dels diners que per aquella vendran a vostres mans o d'aquells qui vós hi deputarets, fets obrar en los dits murs de Figueres aytant com muntarà la quantitat la qual pertanyerà pagar a'quells qui per manament o inhibició del dit bisbe recusaran pagar o contribuir en les dites obres, les quals, emperò, obres que dels diners de la dita temporalitat se faran volem e vos manam, sots pena de la nostra gràcia e indignació, que'n¹²¹⁴ fassats fer a seu senyal de Cruïlles, per ço que, pus li costarà del seu, volem que n'aja la honor. E no-res-menys, fets totes provisions degudes que puxats perquè

¶ ¹²¹² Pero Maça de Liçana, senyor de Moixent, mort el 1363 en la guerra contra Castella. ¶ ¹²¹³ Berenguer

de Cruïlles (*vid. supra* doc. 530, nota). ¶ ¹²¹⁴ També pot llegir-se *que'u*.

l'entredit e la constitució sie relevada, la qual lo dit bisbe ha posada sobre lo dit loch, e los vedats sien absolts. E açò no mudàssets ne interpretàssets, com axí ho vullam de certa sciència. *Data en Perpinyà, sots nostre segell secret, a .XIII. de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXII. Rex P(etrus).*

*Dominus rex, qui eam vidit et legit,
mandavit michi, Bertrando de Pinós. Probata.*

Fuit missa Berengario de Apilia, gerentivices gubernatoris in Cathalonia.

550.

1362, maig 21. Perpinyà.

El rei Pere el Cerimoniós al governador de Catalunya, Berenguer d'Abella. Li comana la missió secreta de traure, de grat o per força, de la presó del bisbe de Barcelona el cabiscoll de la catedral i un capellà seu, involucrats en la fugida de l'infant de Mallorca, i portar-los ensems amb els altres inculpats a la seua presència a Perpinyà, per tal d'interrogar-los (sense escrivè).

ACA, C, reg. 1074, fol. 57r.

Lo rey.

Com a nós estie molt a cor, segons que deu, encerchar e saber veritat qui ne quals són aquells qui han tractada o sabuda la fuyta del infant de Mallorches,¹²¹⁵ nostre presoner, o a aquell donaren consell, favor e ajuda, e per aquesta rahó hajam fets pendre lo cabiscoll de *Barchinona* e un seu capellà qui ha nom Montaner, los quals són en poder del official de *Barchinona*, e als uns altres lechs, los quals són preses en poder del veguer de *Barchinona* o de son lochtinent, per ço a vós dehim e expressament manam de certa sciència que, tots altres affers de qualsevol natura a part posats, vistes les presents, vengats personalment a la ciutat de *Barchinona*, e, com en aquella serets, decontinent, ab aquelles companyes que us sie vijares que mester hi sien, e axí ab armes com sens armes, en aquella manera que us parrà e conexerets que a fer faça, per força o per grat, trahets los dits cabiscoll e en Muntaner de la presó del palau del bisbe, en lo qual creem que són, o de llà on sien, e aquells, ab los altres ensemps qui per la dita rahó ja són en la presó del veguer de *Barchinona*, ben ferrats e ligats amenats a nós envers la vila de Perpinyà. E açò no mudàssets, allongàssets ne interpretàssets per res, cor perill irreparable sie en la triga, ne encara deputàssets de fer e complir açò per res que us en sabés esdevenir. Però és mester que aquest fet tengats en vós mateix axí secret que no sie cristià ne altra persona al món que n puxe res sentir, ne pusche presumir vós, com partrets de Leyda, on anats ne què volets fer, car en altra manera lo fet serie divulgat, e per consegüent perdríets los clergues, que no porien venir a vostres mans, los quals volem interrogar sobre lo dit fet e altre, lo qual sabrets com siats ací ab nós. E guardats que tan sàviament ho fassats que no errets lo dit fet, cor, si u erràvets ho l devíets errar, més valrrie que no l comensàssets. *Data en Perpinyà, sots nostre segell secret, a .XXI. de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXII. E, jassie que*

¶¹²¹⁵ Vid. *supra* doc. 520, nota.

nós vos manem ab altra letra que entenats en complir la avinença fahedora sobre lo usatge *Princeps namque* ab los prelats, richshòmens, cavallers e universitats de Lobregat ençà, volem de certa sciència que aquest fet complecats e ab los dits presos vingats a nós, car com serets ací tornarets per complir la dita comissió. *Data ut supra. Rex P(etrus).*

*Fuit missa Berengario de Apilia, gubernatori Cathalonie.*¹²¹⁶

551.

1362, maig 21. Perpinyà.

*Ordre del rei Pere el Cerimoniós [a un oficial reial] de cercar i conduir davant d'ell un draper de Puigcerdà, sospitós d'haver expressat de paraula el seu enyor de la sobirania del deposat rei de Mallorca (Bertran de Pinós).*¹²¹⁷

ACA, C, reg. 1074, fol. 23r.

Lo rey.

A nós és cert que un cavaller de Navarra, vinent a nós, posà en .i. hostel a Puigcerdà, del qual és major o senyor un hom al qual diuen en Morera. E lo dit cavaller, volent comprar drap, anà ab lo dit en Morera ensemps a un obrador de draperia, e aquí trobà lo draper, lo nom del qual sap lo dit en Morera, e, com lo dit cavaller se marvellàs de la cana del drap, que era axí gran, dix lo dit draper sospiran algunes paraules per les quals apareie que encara desijàs la senyoria del rey de Mallorques passat. Per què·us dehim e expressament manam que, vistes les presents, vos certificats ab lo dit en Morera del nom del draper, lo qual draper, sabut qui és aquell, nos trametets decontinent. *Data* en Perpinyà, sots nostre segell secret, a .XXI. de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC. LXII. *Rex P(etrus).*

Dominus rex mandavit Bertrando de Pinós.

552.

1362, juny 19. Perpinyà

*Circular del rei Pere el Cerimoniós als alcaids dels castells del Rosselló i de Cerdanya. Ordena fer farons per tal d'informar dels moviments de tropes enemigues,*¹²¹⁸ *d'acord amb una clau secreta que els hi remet en capítols (Francesc Desgual).*

ACA, C, reg. 1073, fols. 203v-204v.

Lo rey.

Fem-vos saber que nós havem ordenat que farons sien fets per los castells e altres lochs acostumats de Rosselló e de Cerdanya, segons que·s conté en l[os] capítols sobre la dita ordinació fets, dels quals vos trametem translat dins la present. Per què volem e·us

¶¹²¹⁶ El lloc de la *iussio* apareix buit, però marcat amb les ratlles cal·ligràfiques habituals. ¶¹²¹⁷ Sense direcció. Al marge: *Nichil, quia pro curia.* ¶¹²¹⁸ El perill provenia

de les companyies franceses, sense ocupació després de la pau de Crécy, que es dirigien vers la frontera del Rosselló.

manam que, segons la forma dels dits capítols, fassats los dits farons segons que·l cas s'esdevenga, guardant-vos que açò tingats en vós matex secret. *Data en Perpenyà, a .XIX. dies de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXII. Visa Ro(ma).*

*Dominus rex mandavit michi, Francisco Dezgual.
Probata.*

Ordonà lo senyor¹²¹⁹ rey que·ls farons se facen là on són acostumats de fer, per la forma següent:

Primerament, sia fet per segurtat cascun vespre .I. faró per lonch e acostumat spay, e que tots los farons sien tenguts de respondre al faró de Perpenyà.

Ítem, que si algú dels alcayts aurà ardit cert que companya en poch nombre, de .C. hòmens a cavall enjús, venga, faça altra faró après aquell de la segurtat.

Ítem, que si algun dels alcayts haurà ardit cert que gran nombre de hòmens a cavall se acostassen pres del castell que tendrà, que per cascun centanar tro a .M. fassa un faró ultra aquell de la seguretat.

Ítem, que si lo dit alcayt sebrà de cert que les companyes de què haurà ardit passen nombre de .M., que après que haurà fets .XI. farons, ço és, .I. de la segurtat e .X. per lo milanar, ne fassa .II.^{os} ensemps, lo .I. pres del altre, tan luny la .I. del altre que·s puxen divisir.

Ítem, que si lo dit alcayt era assatjat o combatut de dies, que fes fumassa; e si era combatut de nit, que aquella hora que sentria que companya li¹²²⁰ hagués entorn, que fes II.^{os} farons la .I. après del altre.

Ítem, que si lo dit combatiment serà de nit e de dia e ten fort perill li'n corragués, que après los .II.^{os} farons ne fes .III. ensemps, tant luny la .I. del altre que hom pogués cascadun divisir.

Ítem, que si lo dit alcayt per los dits hòmens a cavall era estat combatut o assetjat e que·l dit setja se lavàs o les companyes que·l haurien combatut se lunyassen, que de present faça .I. faró de segurtat.

Tots los dits alcayts és entès que fassen farons de nit, e de dia fumaces. *Visa Ro(ma).*

E de aquesta ordinació sie tramès translat a cascun alcayt, e sia'ls manat que ho tinguén secret.

Forma capitulorum predictorum, cum littera proxime suprascripta, fuit missa infrascriptis:

Fideli nostro, castellano de Salses.

Castellano de Opido.

Castellano de Tàltovolio.

Castellano de Forcia Regali.

Castellano de Cocolibero.

Castellano de Rodesio.

Castellano de Arriano.

Castellano de Livia.

Castellano de Podioceritanio.

Castellano de Querol.

Castellano de Turri Cerdania.

¶ ¹²¹⁹ senyor, interlineat. ¶ ¹²²⁰ li, interlienat.

Capitaneo Villefranche.

Capitaneo de Pulcrovisu.

Castellano de Bar.

Castellano [d]¹²²¹ Arisot.

*Et fuerunt tradite Iohanni Vo[la], procuratori Rossilionis et Ceritanie, qui eas dixit daturus castellanis.*¹²²²

553.

1362, juny 22. Perpinyà.

*L'infant Joan als cònsols del lloc de la Bastida,*¹²²³ *manant-los dur a terme obres de millora al seu castell i fornir-lo de l'armament necessari, segons especifiquen uns capítols que els envia amb el seu camarlenç (Galceran d'Ortignes).*

ACA, C, reg. 1607, fols. 85r-87r.

Infant en Johan, del molt alt senyor rey primogènit e per la gràcia de Déu duch de Gerona e comte de Cervera, als feels nostres los cònsols e prohòmens del loch de la Bastida, salut e gràcia. Bé creem que no ignorats com nós havem man[a]t e ordonat que'll castell de la Bastida sia bé obrat e fornit, segons que en uns capítols, a vosaltres de part nostra donats per l'amat conseller e camerlench nostre en Thomàs de Marçà, cavaller, és largament contengut. E, com nós vullam de tot en tot que la dita obra se faça e's complisca, per ço a vós dehim e manam expressament que encontinent, tots altres negociis a part posats, la dita obra façats e compliscats, e açò per res no mudets. E en altra manera, si açò fer recusats, ço que no creem, al batle del dit loch o a son lochtinent ab la present expresament manam que vosaltres e cascun de vosaltres, per imposicions de penes e exaccions d'aquelles, a fer e complir la dita obra forç¹²²⁴ e destrenga fortment e destreta, e açò per res no mut si la nostra ira e indignació cobeeiga squivar, totes scusacions, excepcions, dilacions e apel·lacions a part posades. *Data* en Perpenyà, a .XXII. dies del mes de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXII. *Bartolomeus, prothonotarius.*

Idem (Galcerandus de Ortigiis, mandato domini infantis facto per Thomam de Marzà, militem).

La ordinació de la força de Bellpuig.

Primerament, la torra que és al cantó del camí devers la Bastida sia levada de péra e de cals bona e ferma, aytant e aytant alt de sobre lo mur com és la torra del portal après següent, e dessús dentelada axí com mester hi¹²²⁵ sia de péra e de calç; e que entre la torra e ell castell se faça un cadafalch.

Ítem, que, les cases que són defora lo mur entrò al portal major, sien encontinent enderrocades les parets e els tarrats en tal manera que reten vayll.

¶ ¹²²¹ *d'*, manca a l'orig. ¶ ¹²²² *castellanis*: «castllanis». ¶ ¹²²³ La Bastida, població pròxima a Arles, al Vallespir. ¶ ¹²²⁴ *forç*:

«forts». En la lletra precedent del mateix registre ha estat ja corregit *forts* i escrit damunt *forç*. ¶ ¹²²⁵ *hi*: «hii».

Ítem, que entre abdosos los portals, en un cantó, sia fet un cadafalch bo e ferm, e isque .IIII. palms fore lo mur e haja .X. palms d'ampla.

Ítem, al portal primer ves la Bastida sia tancat a pedra e a calç, bé e fortment.

Ítem, [les]¹²²⁶ losas que ha entre·ls dentels e·l mur sien trencades, en manera que no fassen nosa si dels dentels gita hom res.

Ítem, al cantó prop lo portal major sia fet un altre cadafalch per defendre la porta, ultra¹²²⁷ aquell de pedra.

Ítem, que en lo (*sic*) paret après lo portal major vers l'esgleya, entre la torra primera e·l portal, sia fet un cadafalch bo e ferm.

Ítem, d'aquella torra tro en l'altre, al mig loch, altre cadafalch.

Ítem, d'aquella torra tro al castell, altre cadafalch.

Ítem, sien escurats los valls del castell ves la sgleya tro al portal major, e axí matex de la altra part del castell tro al portal.

Ítem, que dintra sien fets corradors que hom pusca córrer per tot lo mur tot entorn; e les torras que sien assolarades e encadafalcades o enbarbotades, en manera que tot pusca fer bona deffensió, e axí mateix los murs.

Armes necessàries a la dita força.

Primerament, hàjan los hòmens en la vila dues bones balestes de torn e .CC. passadors.

Ítem, .IIII. balestes de .II. peus, .XX. balestes de estrep, .II.^m passadors o cayrells.

Ítem, hi hàjan¹²²⁸ .X. cuyraces, .X. capells de ferre e .X. gorgeres.

Ítem, .X. mandrons, en altra manera apellats fones de bastó.

La ordinació de la obra del castell de la Bastida.

Primerament, que sia fet un vall a la part devers la torra d'en Rochafort, e que haja lo dit vall .III. canes d'ampla e .II. de pregon, estranyent tota vegada convinentment.

Ítem, que la casa del cantó del castell vers la dita torra sia encontinent enderrocada, e que·y seguesque al vall dessus dit tot lo cos davant la porta entrò al cantó devers l'altra part del mur de la vila, e que sien desffetes aquelles parets e cases qui són vers lo castell.

Ítem, que encontinent sien fetes bones portes, forts e fines al dit castell.

Ítem, que tot lo castell sia assolarat al capdamunt dit, per ço que milor deffensió s'i pusque fer.

Ítem, que dessus l'esgleya sia açolarat tot, axí com va una paret que·y ha, que va per lo mig, en guisa que davers lo simenter se pusque fer bona deffensió.

Ítem, que sia fet un cadafalch bo e forts e ferm, qui isque .IIII. palms fora la paret, e sia fet de la part davers la torra d'En Rochafort endret lo mur de la vila, en tal manera que d'aquí pusque hom deffendre lo mur; e una porta poca, qui sia feta là on és lo portall qui exia vers la dita torra.

¶ ¹²²⁶ les, manca a l'orig. ¶ ¹²²⁷ ultra: «altra». ¶ ¹²²⁸ hàjan: «hajam».

Ítem, altre cadafalch sia fet sobre la porta per semblant manera.

Ítem, altre cadafalch al cantó là on se fix lo mur de la vila, e que·ll dit cadafalch sia fet per manera que reta cadafalch defora e vers la vila sobre·ll mur, e de quascuna part reta .X. palms de cadafalch.

Ítem, que·ls altres .II. cadafalchs dessús dits hagen cascun .XII. palms.

Ítem, que al cantó damunt vers lo simentirii, sobre la buada del cap de la esgleya, sia feta una bastorra, per ço que aquella part haja mallor defensió. E si la bastorra no s'i podia fer de present, que s'i faça un cadafalch per la forma del altre cantó.

Ítem, que·ll dit castell sia bé tallat tot entorn, e de la part de la sgleya axí mateix.

Ítem, que la torra d'En Rochafort sia uberta vers lo castell tro al mur, en manera que vers lo castell no posqués fer neguna defensió.

Ítem, que sia scurat lo vall de la part damunt vers la sgleya, e cap un portell que hi ha en una baxura.

Armes necessàries al dit castell.

Ítem, que hagen los hòmens, a defensió del dit castell, .XX. cuyraces, .XX. capells de ferre e .XX. gorgeres, .XX. balestes d'estrep e .V. de .II. peus e .II. de torn, e .XL. escuts o paveses.

Ítem, que hàjan .II.^m cayrells, e .C. tretas de balesta de torn e .X. mandrons.

Ítem, que·ls dits hòmens sa recullen ab lurs viandes dintre lo castell.

554.

1362, juny 29. Perpinyà.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós a la noble Bonaventura [d'Arborea], vídua de Pere de Xèrica, de posar alcaids catalans o aragonesos als llocs seus de la frontera, per raons de seguretat, després del trencament de la pau per part del rei de Castella (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1074, fol. 132v.

Lo rey.

Com per los ardots que havem haüts de la gran traïció que·l rey de Castella nos ha feta e tractada ab altres reys, axí christians com moros, no contrastant que fos ab nós en pau ferma e durable, la qual sens tota rahó nos ha trencada, hajam provehit et ordonat que en tots los castells e lochs notables nostres e de nostres sotmeses constituïts en les fronteres de Castella sien meses bons alcayts e notables, los quals sien catalans o aragoneses, per los quals los dits castells e lochs de les nostres fronteres sien deffesos e ben esguardats, e vós hajats lochs e castells comarcants ab les fronteres de Castella, per ço a vós dehim e manam, e requerim per la feultat que·ns sots tenguda, que encontinent façats regonèxer tots vostros castells e lochs de la frontera, que sien fornits d'armes e d'altres coses necessàries a deffensió d'aquells. E encara metats en aquells bons alcayts e leals,¹²²⁹ que sien catelans o

¶ ¹²²⁹ leals: «leal».

aragoneses, los quals guarden bé los castells e lochs vostres, certificants-vos que, si açò no compliats de fet e per aquesta rahó dampnatge alcú se'n seguiria a nostres terres, imputar s'ia a vós e vostres béns. *Data* en Perpinyà, sots nostre segell secret, a .XXIX. dies de juny en l'any *ut supra* (en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LX. dos). *Visa Ro(ma)*.

*Bertrandus de Pinós, mandato regio facto
per nobilem Bernardum de Capraria, consiliarium.*

Dirigitur nobili domine Bonaventure, uxori quondam Petri, domini de Exèricha.

555.

1362, agost 27. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al governador del Rosselló, manant-li garantir l'avituallament de les Grans Companyies de França, que arribaran en breu al país per a prestar ajut en la lluita contra Castella. Igualment, ha de disposar espies per a prevenir una entrada del comte d'Armanyac i del seu fill en aquell comtat (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1075, fol. 26r-v.

Ja creem que sapiats com, per tractament nostre, lo comte de Trestàmara e les grans companyas de França deuen venir prestament en nostra ajuda e socors, per lavar lo rey de Castella del setge de la vila de Calatayuu, lo qual prodicionalment nos té assatjada. Per què és mester que, com sabrets esser lo dit comte e les dites companyes envers lo loch de Salses, provehiscats en tal manera que troben viandes fora los lochs de vostra governació, a covinent for, per lurs diners, en manera que per fretura de viandes no convengués les dites companyes barrejar ni robar los lochs, los quals serien en gran perill si les dites companyes no trobaven viandes. Et, axí, hajats-hi sobirana cura e diligència, segons que de vós fiam. Encara, crehem que sapiats com lo comte d'Armenyach e son fill són vassalls del dit rey de Castella, et duptam-nos que, com sabran¹²³⁰ nós esser en les partidas d'Aragó, no venguen¹²³¹ ab tot lur sforç en Rosselló, segons que moltes vegades se són venats¹²³² que faran. Et, axí, volem-vos-ne haver assementat, per ço que stiats svatlat et, recelant envers aquellas partidas dels dits comte d'Armanyach e son fill, tengats vostres bones spias, tals en què-us puxats fiar, per ço que, si res sabiets de la venguda dels sobredits, poguéssets exir a carrera a lurs inichs e m[a]lvats propòsits, faents tals provisions sobre açò que la vila de Perpenyà e les altres¹²³³ viles, castells e lochs de la governació a vós comenada et los habitants en aquellas sien gardats e preservats de tot dampnatge, segons que seran, Déus ajudant, e a nostre honor se pertany. *Data* en Barcelona, a .XXVII. d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXII. *P(etrus), cancellarius.*

Dominus rex mandavit Bertrando de Pinós. Probata.

Fuit directa gubernatori Rossilionis.

¶ ¹²³⁰ *sabran*: «sbran». ¶ ¹²³¹ *venguen*: «guardan», corr.

¶ ¹²³² *Sic. Per veats?* ¶ ¹²³³ *altres*: «dites», corr.

556.

1363, març 19. Lleida.

Circular de l'infant Joan a la ciutat, viles i llocs del bisbat de Girona, sol·licitant amb gran instància l'aportació de ballesters i peons per a la guerra contra el rei de Castella (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1608, fols. 43v-44r.

Infant en Johan, *et cetera*. Als amats e feels nostres los jurats e prohòmens de ciutat, viles e lochs situats dins lo bisbat e vegueria de Gerona, axí reals com de Sglésia e de senyoriu, salut e dilecció. Bé que a present siam en pupil·lar e tendra etat constituït, sí conexem e sabem que vosaltres havets fet e fets envers la honor del dit senyor rey e nostra poder e més de poder, per la qual rahó havets sostenguts e sostenits molts de affanys e treballs, per què no·us calrie aemprar de major servey; emperò, com la necessitat del dit senyor rey e nostra sie tal que·ns cové recórrer a vosaltres axí com a reffugi singular, majorment en aquest cas, en lo qual lo dit senyor e nós havem deliberadament acordat de entrar e experir camp e batalla ab lo rey de Castella,¹²³⁴ per ço vosaltres e cascun de vós, ab aquella major instància e gran affecció com podem, pregam e amonestam que decontinent nos vullats socórrer e ajudar al jorn de la batalla de tots aquells més ballesters e hòmens a peu scudats que puxats, aptes a portar armes, que sien ab lo dit senyor rey e ab nós en la dita batalla. E pregam-vos que·us pensets que·l dit senyor rey ne sos predecessors, ni vós ni los vostres, no foren jamés en tan gran necessitat com huy, per què·s cové de fer en aquest punt poder e més de poder. E sobre totes les dites coses vos pregam que creegats lo feel dispenser nostre en Bernat Margarit, lo qual a vosaltres trametem, de la nostra intenció largament informat. *Data* en Leyda, a .XIX. de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXIII.

Dominus infans mandavit Bertrando de Pinós. Probata.

557.

1363, abril 18. Barcelona.

L'infant Joan al seu conseller Jaume Desmonell, amb instruccions que s'informe secretament del contingut d'una protesta contra el primogènit que ha portat el síndic de Girona als diputats del General a Barcelona, i de quins n'han estat els promotors (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1608, fol. 23r-v.

Lo primogènit del senyor rey.

Sapiats que la universitat de Gerona, segons que a nós és cert, ha tramès ací en *Barchinona* en Francesch de la Via, ab letres excitatòries e desordonades¹²³⁵ als diputats de tot lo general de Cathalunya, e encara als consellers de la ciutat de Barcelona, e no-res-menys a tots e sengles síndichs e procuradors de qualsevol ciutat e vila real de Catalunya, claman-se de nós e de ço que nós sobre lo fet dels aempraments havíem fet en la ciutat

¶ ¹²³⁴ A la primeria del 1363, Pere el Cruel havia atacat Aragó i pres Tarassona, Carinyena i altres places (TASIS,

La vida del rei En Pere III, p. 210). ¶ ¹²³⁵ *desordonades*: «desornades».

de Gerona, no emperò que sie vengut davant nós, ans de nós o de nostres familiars s'és desat e amagat; si ha imformats los dits deputats e altres, ell s'o sap. De la qual cosa nós sòm fort meravellats, emperò no hi donam molt, segons que no devem, mas volem e a vós manam que, vistes les presents, e ab la pus secreta manera que porets, que no parega que moga de nós, vos informets qui són estats aquells qui aytal excitament han fet, e encara sobiranament vos entrametats que hajats translat de totes les letres que'l dit Francesch ha portades ací e als altres damunt dits de part de la ciutat, car bé entenem que totes són registrades, e diu-se que les té en son registre en Ramon Çabruguera, notari. Per què hajats-hi sobirana diligència, e que'l test de les dites letres no's puxe calumpniar, axí que vós hajats translat e còpia de totes les dites letres, lo qual decontinent nos trametets, e enaprés, aquella haüda, començats a fer vostra bona aprisa¹²³⁶ secretament, sens tota remor, en manera que persona no'n puxe res saber ne sentir. *Data* en Barcelona, sots nostre segell secret, a .XVIII. d'abril en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXIII.

Dominus dux mandavit Bertrando de Pinós. Probata.

Al feel conseller e promovedor dels negocis de la nostra cort, en Jacme Dezmonell.

558.

1363, abril 28. Barcelona.

Circular de l'infant Joan. Disposa eximir del servei a l'exèrcit les cavalleries del monestir de Montserrat (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1608, fol. 89v.

Infant Johan, del molt alt e molt excel·lent príncep e senyor lo senyor rey d'Aragó primogènit e lochtinent general. Als nobles, amats e feels nostres qualsevol richshòmens, cavallers, scuders, ciutadans, e altres qui van o iran en servey del dit senyor rey e nostre en ajuda de la present guerra, la qual lo dit senyor rey e nós havem ab lo rey de Castella, salut e dilecció. Com nós, en honor e reverència de la Verge nostra dona sancta Maria, e per la gran devoció que havem, segons que haver devem, en les oracions e altres bones obres que's fan en lo monastir de Montserrat, hajam guiades e assecurades totes e sengles bèsties de bast e de sella que sien del prior, monges e procuradors del dit monastir, e que sien ordenades o deputades a portar viandes e altres coses e provisions necessàries del dit monastir,¹²³⁷ per ço a vosaltres e a cascun de vós dehim e expressament manam que, per necessitat que hajats de bèsties per anar al servey del dit senyor rey, les bèsties dels dits prior, monastir, monges e procuradors d'aquell no prenats ne pendre fassats ni consentats, com si's feye serie cosa de la qual porie venir gran dampnatge al dit monastir, e encara a les gents qui per devoció concorren en aquell, les quals no trobarien viandes en lo dit monastir, segons que deuen de necessitat. Manants per la present a tots e sengles oficials del dit senyor rey e nostres que, vosaltres e cascun de vós contra les dites coses fahents, ço que per res creure no podem, a retre e restituir les dites bísties fortment destrenguen e forcen,

¶ ¹²³⁶ Sic. Per *aprisia*? ¶ ¹²³⁷ e que sien... monastir, afegit al marge inferior.

tota dilació a part posada. *Data en Barchinona*, a .XXVIII. d'abril en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LX. tres. *Vidit Franciscus Oliverii*.

*Bertrandus de Pinós, mandato domini infantis
facto per camerlengum. Probata.*

559.

1363, maig 20. Lleida.

Manament de la reina Elionor al justícia d'Ontinyena i d'altres que alliberen de la presó uns inculpats d'homicidi, mentre que ella no declare si la jurisdicció d'aquest lloc pertany al rei o a la priora de Sixena (Pere Martí).

ACA, C, reg. 1571, fol. 138r.

N'Alienora, *et cetera*. Als feels nostres en P(ere) de Bages, justícia, Miquel Roïç, batle, P(ere) Cambra e Sanç de Gaví, del loch de Ontinyena, Martín de Lachs, Domingo Rippoll, Martín de Rippoll, Domingo Latorre e García de Poçant, vehins del loch de Vilanova de Sexena, salut e gràcia. Supplicació humil a nós donada per part de Johan de Capella e de Sanxa, muller sua, e Domingo Capella, fill lur, del dit loch de Ontinyena, contenia que, jassie que Domingo Castelló, del dit loch de Ontinyena, hagués denunciats e encolpats los dits suplicants de la mort perpetrada en persona d'en Ramon de Castelló, frare del dit Domingo, qui era lochtinent de merino e'l dit loch, lo qual no ha molt fo mort en lo dit loch; emperò, car depuys lo dit Domingo, sabuda veritat del dit fet, e atrobat que'ls dits suplicants no eren colpables en la dita mort, ha renunciat als dits clams e remesa la acció que havia feta contra ells, segons que apar per carta publica, de la qual nos és estada [feta]¹²³⁸ prompta fe, e de Fur d'Aragó negú no dege estar pres sens acusador, han suplicat a nós que'ls dits suplicants deguéssim fer soltar de la presó en la qual vosaltres, axí com a carcellers, per nós los detenits. E nós, attenents que al senyor rey ne a la priora de Sexena, entre los quals era e és qüestió de la juredicció de la dita mort, qui han comanat a nós que declarem a qual d'ells se pertany la dita juredicció, per lo soltament e deliurament de la presó dels dits suplicants no és feta innovació o perjudici en lo dret que cascuns de ells aferma haver en la dita juredicció, per ço, sens perjudici emperò del dret del dit senyor rey e de la dita prioressa, volem e a vós e a cascun de vós dehim e manam que soltets e deliurets de la presó en la qual així com a carcellers tenits per nós los suplicants desús dits e cascuns de ells. Manants per la present al feel scrivà nostre an P(ere) Martí que totes manleutes o obligacions que a nós haguéssets fetes per la dita rahó cancel·le e dampne¹²³⁹ tota vegada que per vosaltres ne serà request, e nós aquelles volem haver per cancel·lades. Dada en Leyda, a .XX. dies de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXIII. *H(u)g(o)*.

Domina regina mandavit michi, Petro Martini.

¶ ¹²³⁸ *feta*, manca a l'orig. ¶ ¹²³⁹ *cancel·le e dampne*: «cancel·len e dampnen», corr.

1363, agost 30. Osa.

El rei Pere el Cerimoniós al veguer i al mostassà de Tortosa, indignat perquè no han acatat unes lletres del monarca per no anar signades de la seua mà, ignorant els usos de la cancelleria reial (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1075, fol. 127r.

Lo rey.

Entès havem per persones dignes de fe que vosaltres menyspreats algunes letres nostres, les quals vos havem trameses sobre lo fet d'en Antoni Riera, per ço com aquelles no són signades de nostra mà. Per què·us certificam que nós farem tal escatima¹²⁴⁰ d'aquest fet, per ço com d'altres nos n'an fet semblant joch, que a tota res serà exemple, car pensar podets e devets que tals persones tenim per canceller e prothonotari o secretaris que les letres e cartes nostres qui's fan s'espeeguen segons que per nós és manat; sabent que, si per aquesta rahó lo dit Anthoni ha fetes missions algunes, que volem que sien levades de vostres béns, e manam al batlle de Tortosa que de vostres béns haja tots dans e missions que hajats fetes sostenir al dit Anthoni per aquesta rahó. Dada en la ciutat d'Oscha, a .XXX. dies d'agost en l'any de la nativitat de nostro Senyor .M.CCC.LXIII. *R(aymund)us Nepotis.*

Locumtenens vicecancellarii missit expediendam. Probata.

Fuit missa vicario et mostasçafio¹²⁴¹ Dertusie.

1363, octubre 22. Barcelona.

Certificació firmada per la reina Elionor de l'entrega a la sobirana de les joies confiscades al cavaller Eiximén Peres de Uncastillo, veí de Terol, per rebel·lió (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1571, fols. 169r-170r.

Nós, n'Alienora, *et cetera*. Per tenor de la present confessam e regonexem a vós, en Ferrando del Muro, rector de Vanyón, e Guillem Quílez, porter nostre, que·ns havets liurades en nostres mans e dins la nostra cambra dins la ciutat de *Barchinona* les joyes, argent e robes següents, les quals, de manament nostre, havíets reebudes del batle de Morella, e les quals foren d'en Eximèn Pérez d'Uncastello, cavaller, vehí de Terol, inobedient e rebel·le al senyor rey.

Primerament, reebem de vosaltres un estoyg de cuyr negre ab correig de cervo, en lo qual havia dues dotzenes de culleres d'argent, les quals pesaren vint onzes e mija.

Ítem, altre estoyg de cuyr negre, en lo qual havia dues culleres d'argent, qui pesaren una onça e mija.

¶¹²⁴⁰ Sic. No és al DCVB. ¶¹²⁴¹ *mostasçafio*: «mostaffacio», corr.

Ítem, una correja de seda toronjada, ab platons d'argent, e ab esmalts a senyal de castell als caps, la qual pesà vint-e-dues onces e mija.

Ítem, una bossa de seda de senyal de leó e de cervo, ab flocadura vert.

Ítem, un carneret de cuyr groch ab obres d'or, ab flocadura de seda groga e vermella.

Ítem, un peu d'àguila ab un poch de fil blau e vert.

Ítem, una clau de ferre.

Ítem, una beyna de camuç¹²⁴² ab guaspa e bocal d'argent, e ab una correja de savastre e de seda vert, e platons d'argent daurats e esmaltats, e en lo cap de la fivella e en la mosqueta senyal de cervo, qui pesà trenta-tres onces e mija.

Ítem, altra correja de cuyr negre, ab platons e bocal d'espasa esmaltats a senyal de castell, qui pesà tretze onces e mija.

Ítem, un carner de cuyr groch, en lo qual havia dues alnes de taffatà morat.

Ítem, .XXII. alnes de taffatà vermell.

Ítem, nou claus de ferre en un correig.

Ítem, un cadenat de lautó ab sa clau.

Ítem, una beyna de camuç ab guaspa d'argent e correja de savastre e de seda vert, ab platons menuts e esmalts, senyal de castell, la qual pesà trenta-e-vuyt onces.

Ítem, un cint de seda vert ab platons redons d'argent ab guarniment d'espasa, ab senyal reyal e de leons e de castells, qui pesà deesset onces e un quart.

Ítem, un cint de seda toronjada ab guarniment d'espasa e platons d'argent daurats, e ab esmalts a senyal de bèstia, qui pesà vint onces.

Ítem, un estoig de cuyr negre, en lo qual havia un pitger d'argent daurat e esmaltat a senyal de castell, qui pesà quaranta .IIII. onces e tres quarts.

Ítem, un coper negre en lo qual havia cinch taces blanques ab esmalt, senyal de castell, qui pèsan quaranta-e-cinch onces e un quart.

Ítem, una taça d'argent sens esmalt, daurada; pesà deu onces.

Ítem, un estoig de cuyr negre, en lo qual havia dues taces d'argent daurades e esmaltades: en la una havia senyal de hom e de dona, e l'altra era daurada e esmaltada, qui pesaren vint-e-quatre onces e dos quarts e mig.

Ítem, hi havia dues taces d'argent daurades, brescades e esmaltades, qui pesaren quaranta-e-una onça e tres quarts.

Ítem, una cinta de seda vermella ab vivons de savastre e platons daurats, senyal de castell, qui pesà vint-e-dues onces e un quart.

Ítem, unes calses de bruneta.

Ítem, una sàvena.

Ítem, una bossa de seda morada ab letres de fil d'or, flocada.

Ítem, una sàvena de cotó.

Ítem, una capça en la qual havia dos corals vermells guarnits per menjar móres.

Ítem, huyt botons d'argent, los quatre esmaltats, qui pèsan quatre onces e quatre millaresos.

Ítem, un estoig de lautó ab una nòmina.

¶ ¹²⁴² Sic. Per *camussa*.

Ítem, un pom de crestell guarnit d'argent.

Ítem, quatre esmalts d'argent a senyal de castell, qui pesaren dues onces e un millarès.

Ítem, altra caps ab cotó e un cordó de seda e quatre anells, los tres d'or e la un d'argent, en la un dels quals havia dues pedres, ço és, un maragde e un robiç, e l'altre havia turquesa, e l'altre granat, e l'anell d'argent havia pedre de vidre vert.

Ítem, dos anells: en la un havia una pedra appellada lopa,¹²⁴³ e era d'or; l'altre era d'argent daurat e havia una pedra de crestell vermella.

Ítem, tres pedres de anells, una groga e dues verts.

Ítem, una tela de seda vermella ab vivons blanchs, enbolcada en una savaneta.

Ítem, un drap negre, en lo qual havia cera d'Agnus Dei e dues nòmines poques d'argent.

Ítem, un capell de lenz e frontal de seda negra.

Ítem, en un drap, cordons e fiblalls de seda vert per a mantell.

Ítem, un capell de lenz ab obres negres, en lo qual havia tres frontals de seda e de fil d'or, e uns caps de sàvena de fil d'or.

Ítem, un capell de lenz ab corda negra.

Ítem, altre capell obrat sens corda.

Ítem, altre capell de seda vermella per a hom.

Ítem, una bossa oldana de seda, en la qual havia un cint de seda toronjada ab una via de savastre de fil d'or ab platons e esmalts d'argent daurats e ab senyals de castells e de mata, qui pesà vint-e-dues onces e tres quarts.

Ítem, una bossa de seda pamponada.

Ítem, una bossa de seda blancha e negra ab flocadura, en la qual havia una pinta de vori e dos de fust, e un cordó de seda vermella.

Ítem, onze platers d'argent qui pesaren deu marchs, set onces e tres quarts.

Ítem, dotze greals d'argent, qui pesaren .VI. marchs.

Ítem, deu escudelles d'argent, les quals pesaren onze marchs e tres onces.

Ítem, uns sperons daurats ab correjes de seda vert, ab cinch platons, caps e mosquetes d'argent.

Ítem, dos coltells de tallar ab dos ganivets en una beyna.

Ítem, una candelera poca de fust a senyal real e de Navarra.

Ítem, dos salers d'argent qui pesaven quatre onces e un quart.

Ítem, un estoig de cuyr negre ab deu culleres d'argent qui pesaren sis onces e tres quarts e mig.

Ítem, una correja de seda e de fil d'or ab parge de cuyr vermell, en la qual havia cap e mosqueta, e sis platons d'argent e una bossa de seda obrada de fil d'or.

Ítem, una madexa¹²⁴⁴ de seda vermella fluxa.

Ítem, unes tovalles de lenz ab listes vermelles.

Ítem, una mula rossa ab fre.

Les quals robes, argent e joyes e altres coses damunt dites atorgam haver haüdes e en nostres mans dins la nostra cambra, e en la dita ciutat de *Barchinona* reebudes segons

¶ ¹²⁴³ Sic. Per òpa? ¶ ¹²⁴⁴ madexa: «madox».

que damunt són escrites, en testimoni de la qual cosa manam a vosaltres esser feta la present letra ab nostre segell segellada. *Data en Barchinona, a .XXII. d'octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXIII. B(ernardus).*

*Domina regina mandavit michi, Ferr(ario) Sayolli.
Probata.*

Predicta littera fuit duplicata. Idem.

562.

1363, desembre 11. Barcelona.

Pere el Cerimoniós al secretari reial Jaume Conesa, expressant-li, en resposta a les seues excuses, que el considera l'escrivà més apte per a acompanyar els ambaixadors que han d'anar a Navarra, on ha de marxar sense dilació (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1075, fol. 160r.

Lo rey.

Fem-vos saber que Pericó de Benviure,¹²⁴⁵ de la nostra escrivania, nos ha parlat e supplicat de part vostra que·us deguéssim haver per escusat de anar en Navarra, on vos manam tornar per nostres letres ab mossèn Ramon Alamany e ab mossèn Berenguer de Pau ensemps,¹²⁴⁶ en altra manera dient que, com nós ho volguéssim, vós sots aparellat de anar-hi e de cumplir nostre manament. On vos responem, e al dit Pericó semblantment havem respost, que bé sabets que alguna altra persona de nostra casa que sia nostre escrivà no ha cabut en los afers per los quals havets anar en Navarra sinó vós, de qui confiam molt més que d'algun altre escrivà nostre, perquè no·u saben, de què s'i poria seguir algun torb si escrivà en los dits afers novellament mudàvem, part que hi tenim vós per pus sufficient que altre, e ho sabrets mils fer, sabents vostra bona condició, indústria e voler que havets en ben servir a nós e tots temps havets haüt. Per què volem, si ja-més a nós desijats servir, que encontinent partiscats ensemps ab los damunt dits mossèn Ramon Alamany e mossèn Berenguer en Navarra per los dits afers, certificant-vos que nós haurem bon esguart al vostre bon serviy en fer a vós gràcies e favors. E d'açò parlarà ab vós lo dit P(eric)ó. *Dada en Barchinona, a .XI. dies de deembre del any .M.CCC. LXIII. Rex P(etrus).*

*Dominus rex, qui eam signavit, misit expediendam.
Probata.*

Al feel secretari nostre en Jacme Conesa.

¶ ¹²⁴⁵ Benviure: «Beniure». ¶ ¹²⁴⁶ Pere el Cerimoniós havia signat amb Carles II de Navarra, ensems amb Enric de Trastàmara, el tractat secret d'Uncastillo el 25 d'agost anterior, dirigit contra Castella, atés l'in-

compliment per part de Pere el Cruel de la pau de Morvedre acordada el juliol precedent (FERRER MALLOL, *Entre la paz y la guerra...*, pp. 409-413; TASSIS, *op. cit.*, p. 221).

1364, març 9. Tortosa.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós, sobre les operacions de defensa del regne de València, envaït pels castellans, que assetgen Alzira i han ocupat Morvedre, posant en perill la Plana de Borriana i la frontera de Catalunya (Pere de Tàrraga).

ACA, C, reg. 1734, fol. 18r-v.

Molt excel·lent e molt poderós príncep e senyor, pare e senyor meu molt car. Entorn .XII. jorns ha, scrisquí als del consell vostre qui són en Barcelona que·l castell de Nules s'ere retut, e que per l'esforç que ere en Murvedre podie hom tenir per perduda la Plana de Borriana, e per perdiment d'aquella haurie hom a tenir frontera ací en Tortosa, e que per tal com yo són ací sens companyes e·ls enemichs s'atancen fortment al principat de Catalunya, deguessen regonèxer si per l'usatge *Princeps namque* podia convocar les hosts del dit principat, cor ab aquelles, en cas que per lo dit ataçament dels enemichs les posqués convocar, entenia resistir als dits enemichs, e, en cas que·l dit usatge los paregués no haver, que·n tramessesen gents de cavall e de peu ab les quals posqués deffendre mi meseix e les entrades del principat dessus dit en aquesta part; e sobre açò, de fet ne de paraula, no han encara feta provisió. Ara, senyor, com he sabut que·l rey de Castella té tot lo regne de València de la ciutat a enllà, fora Oriola e Xàtiva e Algezira, e té assetjada Algezira, segons que ab altres letres, senyor, vos he fet a saber, e ha corregut tro a la ciutat de València e, tinent lo dit setge,¹²⁴⁷ entrà dimecres proppasat en Murvedre, e veig que d'ací a avant envers la ciutat de València no ha gents, viles o castells ne lochs qui als enemichs puxen empatxar lur venguda, e que quan sien ací, veents aquesta ciutat mal deffenen e lo poc esforç que hic és de la part vostra, senyor, volran anar més avant si donchs ací no·ls és contrestat, los he manat fortment e destreta, sots la feultat de què són tenguts a la vostra altea, senyor, que, si lo dit usatge per les dites rahons dessus dites ha loch, convoquen encontinent e de fet les dites hosts —com lo segell comú vostre, senyor, sie en Barcelona—, o que trameten gents axí com dit és, ab les quals puxa contrestar als enemichs dessus nomenats. En altra manera, senyor, com aquesta ciutat no sie closa e en lo castell no hage viandes ne armes ne alcun altre aparellament de bé, covendrie a mi tornar-me'n arrere, en gran mirva vostra, senyor, e mia e lur, e en notòria perdició de totes aquestes partides. Aquestes coses, senyor, signiffich yo a la vostra excel·lència humilment, a fi que·us hi plàcie provehir segons que·us parrà mills faedor, e que·us plàcia cuytar-ho, cor, parlant ab reverència de la vostra altea, senyor, ab menys affany pot hom deffendre que¹²⁴⁸ conquer[i]r, e retenir que cobrar. Dada en Tortosa, sots mon segell secret, a .IX. dies de març l'any .M.CCC.LXIII.

*P(etr)us de Tàrraga, ex provisione facta in consilio,
presente domino duce.*

¶¹²⁴⁷ El rei de Castellà assetjava de bell nou València, després d'un primer setge el 1363, essent alliberada pel monarca aragonés el 28 d'abril següent

(*Chronique catalane de Pierre IV...*, ed. Pagès, cap. VI, pp. 369-374; TÀSIS, *op. cit.*, pp. 226-231). ¶¹²⁴⁸ *que: «e».*

1364, març 26. Tortosa.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós. L'informa dels moviments de l'armada, la impossibilitat de descarregar gra a València, assetjada pels castellans, i la urgència que el mateix monarca vaja en auxili de la ciutat (Pere de Tàrraga).

ACA, C, reg. 1734, fols. 13v-14r.

Molt excel·lent e molt poderós príncep e senyor, pare e senyor meu molt car. Dues lletres de la vostra altea he reebudes lo present dia, la una de les quals se dreçave a mi e al molt religiós oncle meu frare P(ere) d'Aragó, ab la qual manàvets que, si yo e lo dit meu oncle ho acordàvem, tramesés diverses barques a la vostra armada per fer-la tornar en les mars deçà València; e ab l'altra, senyor, manàvets a mi que faés ben guardar lo gra qui devie esser mes en València, e que no sofferís que·y fos tocat per qualsevulle necessitat. E respon, senyor, a la dita altea, que lo dit oncle meu e yo havem deliberat, parlant ab reverència de la vostra senyoria, no cal ne deu esser tramès a la dita armada per les rahons següents: la primera cor, bé que la dita armada fos huy en les dites mars, gra no porie esser descarregat en València, lo rey de Castella estant en setge sobre aquella axí com fa, e és cert que vinent poder de part vostra, senyor, en aquelles parts, tot navili qui portàs gra porie aquí descarregar, cor en totes aquestes mars no hage galees ne lenys de enemichs; la segona cor la dita armada, qui ha ja preses e meses a fons .III.^s naus carregades de vitualles e d'armes que venien a la host del dit rey e morts tots los hòmens que·y eren, s'és mesa e·l mig de les galees e de les dites .III. naus qui eren en les mars vostres, senyor, quant la dita armada hi sobrevench, e de .VI. galeres amarinades e d'alscunes altres naus qui de les parts de Sivília se devien justar ab les dessus dites, cor si's justassen, la dita armada vostra, senyor, no gossarie aquí aturar. E, Déus volent, hauran la una partida o l'altra, o per ventura abdues, e ab aytant lo dit rey no porie per res aturar en les parts de València;¹²⁴⁹ e plagués a Déu que tantost fòsets vós ab vostre poder en les parts de València, com la dita vostra armada sens manament e requesta hi serà tornada, la gràcia de Déu mijançant. Quant és del gra, senyor, dessus dit certiffich la vostra excel·lència que serà guardat axí com manats e tengut a punt, que tota vegada que loch sia de navegar porà esser portat a València; e, com per rahó de la fretura de gra e de la divisió que és en València, vostra venguda sie sobiranament necessària, per ço·us plàcia, senyor, a grans jornades cuytar aquella, o d'altrament tengats València per perduda e tot lo romanent del seu regne. Senyor, lo dit oncle meu havie deliberat ja ans que les dites vostres lletres hagués reebudes esperar ací vostra venguda, e axí meteix vos plàcia fer espeegar prestament los correus que·us tramet cascun dia. Dada en Tortosa, sots lo segell secret meu, a .XXVI. de març del¹²⁵⁰ any .M.CCC.LXIII.

Idem (Petrus de Tàrraga, mandato domini ducis facto per maiordomum).

¶ ¹²⁴⁹ Segueix, ratllat, com la dita vostra armada hi sobrevench se.

¶ ¹²⁵⁰ del: «de la».

565.

1364, març 30. Tortosa.

L'infant Joan al capità, jurats i prohoms de València, revelant-los les proves de les traïcions de Bernat de Cabrera, comunicades a ell per la reina. Els anuncia que rebran en breu ajuda militar (Pere de Tàrraga).

ACA, C, reg. 1734, fol. 31r.

Lo primogènit del senyor rey e general governador.

Sapiats que la senyora regina, mare nostra molt cara, ha a nós escrit que ella ab unes sues letres, les quals volie creguéssem axí com si fossen a nós tramesses, e trellat de les quals vos enviam dins la present entreclús, significave al molt religiós oncle nostre l'infant en P(ere), qui és ací en Tortosa, les tracions que'n Bernat de Cabrera havie fetes e s'esforçave de fer, e com per la pressó del dit Bernat e publicació de les dites tracions lo senyor rey e los seus sotsmeses sien de mort e de perdició deliurats,¹²⁵¹ axí com a la gràcia e mercè de nostre senyor Déus Jesuchrist, qui per los seus feels prèss passió, ha plagut. Per ço, de les coses dessus dites vosaltres e cascun de vós degudament consolants, vos pregam e requerim e manam que, entenents al servey e a la honor del senyor rey axí com havets bé acostumat, vos vullats ben deffendre e-us esforcets encara dels enemichs a offendre, cor dins breus dies haurets tanta e tal ajuda, nostre senyor Déus ajudant, que-us en porets e-us en deurets alegrar. Dada en Tortosa, sots nostre segell secret, a .XXX. de març l'any .M.CCC.LXIII.

*Idem (Petrus de Tàrraga, mandato domini ducis
facto per maiordomum).*

Fuit directa capitaneo, iuratis et probis hominibus civitatis Valentie.

566.

1364, abril 29. Barcelona.

Manament de la reina Elionor al justícia d'Aragó i al sobrejunter de Barbastre que no maltracten ni demanen exaccions als llocs del bisbe de Lleida en Aragó, ja damnificats per les tropes del comte de Trastàmara (Berenguer Carbonell).

ACA, C, reg. 1573, fols. 23v-24v.

N'Alienora, et cetera. Als amats e feels nostres lo justícia d'Aragó e Ramon Pèrç de Pisa, cavaller, alguatzir del senyor rey, sobrejunter de Barbastre, salut e dilecció. Humil petició del honrat pare en Christ Romeu, bisbe de Leyda,¹²⁵² és estada a nós ab querela presentada que vós, dit Ramon Pèrç de Pisa, havets perseguits e dampnificats, e de fet ho continuats, lo dit bisbe e sos hòmens poblats dins les límites¹²⁵³ d'Aragó, e especialment en

¶ ¹²⁵¹ La caiguda en desgràcia de Bernat de Cabrera, acusat de traïció en favor de Castella, fou determinada per l'enemistat de la reina Elionor i d'Enric de Trastàmara (TASIS, *op. cit.*, pp. 233-241).

¶ ¹²⁵² Romeu Sescomes (1361-1380), canceller de la reina. *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 283.

¶ ¹²⁵³ *les límites*, forma femenina que no figura al DCVB.

los lochs de Pomar, de Cunxell, e de Gil de Fonts e de l'Almúnia, qui són del dit bisbe, ara novellament, no atenent que los dits lochs e los habitants d'aquells són estats dampnificats per les compayes del comte de Trastàmera, per manera que són pervenguts a inòpia e quaix a desolació; e, ultra açò, que vós, ab en Jacme de Rochafort, per comissió del senyor rey, havets preses dels dits hòmens e dels singulars dels dits lochs diverses quantitats de blats, les quals deÿts que havets dades al dit comte de Trastàmera en compte de son sou. No-res-meys vós, dit R(amon) Pèriç de Pisa, al·legant que·us és estada feta assignació e comissió per en Gonçalvo Martíniz de Moriello, prior de la esgleya de Sancta Maria la Major de la ciutat de Saragoça, de certa quantitat, la qual deÿts que·us era deguda per vostre sou per vostres substituïts, havets penyorats e maltractats en persones e en béns los hòmens dels dits castells de Pomar, de Cunxell e de Gil, e encara los maneçats de fer-los més de dampnatges, cercades diverses occasions. E encara més, jassia que en ço que·ls dits hòmens toca en lo do fet en la general cort de Muntzó¹²⁵⁴ no sien tenguts de pagar sinó .XXX. *solidos* per alberch, vós los forçats de pagar .XXXV. *solidos*, e moltes d'altres mesions injustes e no degudes. E encara més, jassia que en la dita cort de Muntzó sia estat ordonat que per lo dit do un loch no sia penyorat per altre, ans cascun loch port son càrrech, vós, açò no atenent, en perjudici e en oy del dit bisbe, al primer loch del dit bisbe on trametets o érets, contra la ordinació de la dita cort e declaració sobre açò feta per lo senyor rey, feyets exequció per tota la quantitat que per lo dit do toca tots los vassalls, castells e lochs del dit bisbe situats dins les límites d'Aragó. E, per aquesta manera, li havets destruïts e consumats los dits lochs hon la dita exequció s'és feta, e encara li havets fetes en temps passat e fets tot dia en los seus lochs moltes e diverses oppressions e exaccions, occasions e rahons fentes per vós cercades e al·legades, en evident dan e perjudici del dit bisbe e dels seus hòmens e dels lochs dessus dits; e axí lo dit bisbe humilment ha suplicat a nós que en les dites coses li dejam provehir de justícia favorable e de remey covinent. On nós, entenents que lo dit bisbe és special servidor del dit senyor rey e nostre, tal que merex que del dit senyor rey e de nós haja justícia, gràcia e mercè, atenents que perilliosa cosa és denant persona que aytals obres procura ne fa ne jutge sospitós haver feynes, volents provehir al dit bisbe e a sos hòmens de remey covinent, a vós, dit Ramon Pèriç de Pisa, sots pena de la nostra ira e indignació, expressament e de certa sciència deÿm e manam que vós, per vós ni per altre, axí com a ordinari o a delegat o per qualsevol manera, de negun fet tocant lo dit bisbe o sos lochs o sos vassalls no·us entrametats per vós ni per altre en res, car per les presents en açò fem inibició a vós e·us abdicam, quant al dit bisbe e a sos vassalls e lochs lurs e béns dessus dits, tota juredicció e poder que vós per qualsevulla rahó sobre ells hajats o haver pugats per rahó del dit ofici de sobrejuncter o per qualsevol comissió feta o faedora, atorgants al dit bisbe e a ses gents e a sos hòmens que, si vós lo contrari feyets, ço que no creem, que no·us sien tenguts de obeyr en res a vós ni a vostres comissaris. Volem e ordonam emperò que vós, justícia d'Aragó dessus dit, usets e façats usar per aquells que·us parrà en los lochs del dit bisbe en aquelles coses que lo senyor rey ne sos officials usar-hi poden e han acostumat, guardant-vos, axí com sabem que farets, que lo dit bisbe ne sos lochs ne sos vassalls contra fur ne justícia no agreugets, e

¶ ¹²⁵⁴ Les corts generals de Montsó de 1362.

que hajats vostre esguart dels grans dampnatges e destruiiment que los lochs del dit bisbe han sostenguts per les companyes del comte de Trastàmara, car, segons vera informació que nós d'açò havem haüda, los dits lochs sien pervenguts a gran destrucció e a gran pobrea. Volem, encara, que als dits hòmens del dit bisbe façats fer satisfacció del blat que d'ells han pres en Jacme de Rochafort e en Ramon Pèric de Pisa, segons la ordinació sobre açò per lo senyor rey feta. Dada en Barchelona, a .XXIX. d'abril en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXIII.^e *B(ernardus)*.

*Domina regina mandavit michi,
Berengario Carbonelli. Probata.*

567.

1364, maig 8. Barcelona.

Circular del rei Pere el Cerimoniós ordenant apoderar-se dels castells i llocs forts de Bernat de Cabrera i del seu fill, inculpats de traïció i fugitiu (Pere de Gostemps). Segueixen els capítols firmats entre la reina Elionor i les mullers de Bernat de Cabrera i del comte d'Osona, estipulant que la incautació reial cessarà a la fi de la guerra de Castella, i que respectarà les rendes dels senyors (Galceran d'Ortíques).

ACA, C, reg. 1075, fols. 181v-182r i 184v-186r.

En Pere, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Als amats e feels nostres en Berenguer de Malla, cavaller, e a tots altres cavallers, hòmens de paratge e castlans, e a tots altres procuradors, regidors, oficials e universitats de viles, de castells e de lochs del comdat d'Osona e de les terres e lochs dels nobles en Bernat de Cabrera e d'en Bernat de Cabrera, fill seu, comte d'Osona, e de cascun d'ells, e a tots e sengles singulars e habitants dels dits castells e lochs de qualsevol stament o condició sien, salut e dilecció. Certificam-vos que los dits en Bernat de Cabrer[a e en] Bernat de Cabrera, son fill, són encolpats, e fama publica que ho recompte, que, jasia que haguessen gran loch e preheminiència ab nós e en la nostra casa, e haguessen haüdes grans gràcies e mercès e prom[ocio]ns de nós, no guardan les dites coses ne la naturalesa e feeltat de la qual nos eren tenguts, la qual cosa ab gran dolor dehim, han fets diverses tractaments ab lo rey de Castella, nostre public enamich, en gran dan e perjudici nostre e de tota la cosa publica de nostres regnes e terres, segons que per informació certa, axí per lo rey de Navarra com per altres grans persones, ne són plenament informats, e la fi e conclusió dels affers que ells han manajats ho mostre per obra; la qual cosa, com lo dit en Bernat de Cabrera, lo pare, sentís en lo loch d'Almudéver, on nós erem, fugí cuytadament en Navarra, axí com aquell qui's [s]entia culpable dels dits affers. On, com nós hajam gran sospita, e sia gran perill de tota la cosa publica, que'ls dits pare e fill, en aquexes terres majorment de la marítima, fahessen metre gents stranyes enemichs nostres, e d'aquelles establir forces e altres lochs dels dits pare e fill, per les quals, ço que Déus no vulla, a la cosa publica de C[a]lunya poria venir gran dampnatge, al qual vosaltres no poríets contrastar, jatsia que crehem sens tot dubte que, per la naturalesa e feeltat per la qual a nós axí com a príncep major sots tenguts, de vostre poder hi contrastariets, per com a nós en aytal cas pertanga que'ns assegurem de tots lochs per què puxa venir damnatge a la cosa publica, volem e'us pregam, e encara per la feeltat e naturalesa en què'ns sots tenguts vos

requerim, dehim e manam, que totes les forces e lochs de la marítima, ço és, lo castell e vila de Ostalrich, liurets o liurar fàçats al noble e amat conseller nostre n'Artal de Foces, cavaller, e lo castell e vila de Blanes e lo castell de Muntpalau al amat nostre en Johan Berenguer de Rejadell, cavaller, veguer de Gerona e de Bisuldú, e la força de Sent Pol a'n Arnau de Canet, cavaller. E açò's fàça ab sagraments e ab homenatges de vosaltres e de cascun de vosaltres, en manera que ells e cascun d'ells tenguen los dits castells, viles e forces poderosament, a fi que d'aquells no pugue venir dampnatge a la cosa publica, ans nós e la dita cosa publica siam segurs dels perills que per la dita rahó porien venir, ço que Déus no vulla. E en açò per res no metats embarch alcú o triga, axí com vostra fe e lealtat per què sots tenguts a nós e a la cosa publica desi[jats] guardar e lo contrari esquivar. En altra manera, retriets-vos per sospitosos e participan[ts] en ça malvestat dels dits pare e fill, la qual cosa podets bé pensar que no poria romanir sens p[u]nició. Dada en *Barchinona*, a .VIII. dies de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LX. qua[t]re. *Visa Ro(ma)*.

*Petrus de Gostemps, ex provisione facta
per dominam reginam in consilio. Probata.*

Predicta littera fuit duplicata. Idem. Probata.

Capitul[a] super huiusmodi negotio facta, et tradita nobili Artaldo de Fossibus et Iohanni Berengarii de Rajadello, sunt registrata superius in .III.º seu .IIII.º foliis.

.....¹²⁵⁵

Tractat és e covengut entre la senyora reyna per nom del senyor rey, d'una part, e la vezcomtessa de Cabrera¹²⁵⁶ e la comtessa d'Osona¹²⁵⁷ e en Berenguer de Malla, procurad[or] dels nobles en Bernat de Cabrera e lo comte d'Osona, del altre, ço qui's segueix:

Primerament, per tal com lo senyor rey ha gran suspita dels dits nobles en Bernat de Cabrera e comte d'Osona, son fill, e per consegüent és de gran necessitat, per tuició e defensió de la cosa publica de sos regnes e terres, a mans sues pervenir los castells e lochs dejús scrits, [or]donà e provehí lo senyor rey que, per bé e salvetat de la cosa publica, sien liurats a[l] dit senyor rey los castells, viles e lochs d'Ostalrich, de Blanes e de Sent Pol de Maresme, ab térmens e pertinències d'aquells, axí emperò que'l dit senyor rey coman aquells castells, viles e lochs a cavallers o a hòmens de paratge no sospitosos ne enamichs als dits nobles, ço és, cascun castell e loch a .i. cavaller o hom de paratge, qui aquells castells, viles e lochs tenguen en la forma següent, és a saber, que'ls dits cavallers o hòmens de paratge [comanen]¹²⁵⁸ l'exercici de la juredicció dels dits castells, viles e lochs e térmens d'aquells a aquells batle[s], procuradors o oficials qui ja huy exercexen per los dits nobles la dita juredicció e[n] los dits castells, viles e lochs, e que'ls dits cavallers e hòmens de paratge qui los dit[s] lochs tendran no puxen ne dejen en negun cas alcuna qüestió o fet civil o criminal a si resumir o pendre, ne hàjan en lurs pròpies persones alcuna conexença de neguna causa o fet, ans ho hàjan a leixar tot a la dita persona qui lo dit exercici

¶¹²⁵⁵ Segueixen altres lletres sobre el mateix afer.

¶¹²⁵⁶ Timbor de Fenollet (SOBREQUÉS, *Els barons...*, p. 119; FLUVIÀ, *Els primitius comtats...*, p. 148).

¶¹²⁵⁷ Margarida de Foix (*ibid.*, p. 170). ¶¹²⁵⁸ Oblit de l'escrivà.

haurà, exceptat que·ls dits cavallers o hòmens de paratge¹²⁵⁹ pusquen en lurs pròpies persones o per qui·s volran usar de la dita juredicció en tot ço qui pertangue a custòdia, defensió e tuïció dels dits castells, viles e lochs, declarat que totes crides e manaments e actes jurisdiccionalns qui·s faran en los dits castells, viles e lochs sien ordena[ts] e fets sots nom de la senyoria, ço és, «Mana la senyoria», o «Ordena la senyoria», et [cetera]. *Visa Ro(ma)*.

Ítem, que·ls dits cavallers deputedors a tenir los dits castells, viles e lochs facen seguretat ab sacrament de no dampnificar los dits lochs ne los hòmens d'aquells ne lurs béns, e de no sostenir que res sia pres o tolt a aquells forcívolment o sens satisfacció a aquells faedora, si donchs no·u fahien per rebel·lió que·ls dits hòmens faesen contra custòdia, tuïció o defensió dels dits castells, viles o lochs.

Ítem, que·l dit batle o official qui haurà lo dit exercici de la dita juredicció f[aç]a sagr[a]ment e homenatge al procurador dels dits nobles que de tots esdeveniments qui provendran de la dita juredicció o exercici d'aquella respongue entegrament e feelment a aquells a qui n'és acostumat de respondre.

Ítem, que·ls hòmens dels dits castells, viles e lochs e térmens d'aquells, axí hòmens de paratge com de peu, facen sacrament e homenatge, ab consentiment e volentat de les dites nobles dones e procurador dels dits nobles, als dits cavallers o hòmens de paratge qui a tenir los dits castells, viles e lochs deputedats seran, de esser a ells, en n[o]m [de]l senyor rey, bons e feels e leyls a defendre ells e los dits castells, viles e lochs contra [tot]s los hòmens del món, e specialment contra los dits nobles en Bernat de Cabrera e son fill, si en los dits castells venien o entrar volien, e que aquells hòmens de tot lur poder faran [que] aquells castells e lochs sien sàuls al senyor rey e a aquells qui per lo senyor rey los tendran, en tant com durarà la guerra entre·l dit senyor rey e lo rey de Castella.

[Ítem], que·l dit en Berenguer de Malla, axí com a procurador dels dits nobles, o aquell e aquells de qui són les rendes dels dits castells, viles e lochs, leven e cullen, reeben e hajen salvament lurs rendes e drets sens embarch dels dits cavallers e del senyor [rey], per si o per aquelles persones que metre o posar·hi volran, axí com el dia de huy fan, no contrastant lo dit liurament dels dits lochs.

[Ítem], que la detentació, custòdia e guàrdia dels dits castells e lochs face lo dit senyor rey a pròpies messions sues, e no dels dits nobles ne de altres poblats dins los dits castells, viles e lochs damunt dits e térmens de aquells.

Ítem, que les dites vezcomtessa e comtessa e lo dit en Berenguer de Malla facen seguretat al dit senyor rey, o als dits cavallers en nom del dit senyor rey, ab sacrament e homenatge, que ells no procuraran, tractaran o consintr[a]n, n[e] en quant serà en elles permetran, ans en quant en ells serà ved[a]ran, que dels dits castells, viles e lochs e lurs térmens o per aquells no vengua dampnatge al dit senyor rey o a la cosa publica de Cathalunya.

Ítem, que los dits castells, viles e lochs estien e duren en poder dels dits cavallers deputedors per lo dit senyor rey per la dita manera aytant com durarà la guerra de Castella, e no més avant; e que, finida qualsevol manera de la guerra, cessen les dites coses e tornen los dits castells, viles e lochs en poder dels dits nobles o d'aquells a qui·s pertanyaran en l'estament que huy són, axí que·ls dits cavallers, o qualsevol persona que los dits castells e lochs per lo dit senyor rey tendrà, hajen e sien tenguts, finida la dita guerra,

¶ ¹²⁵⁹ *paratge*: «patge».

tantost, no sperat o request manament o licència del dit senyor rey, restituir los dits castells e lochs plenament e francha als dits nobles o a·quells a qui's pertanyaran, car de ço, ara per lavors, done licència e fa manament lo dit senyor rey als dits cavallers. E que, finida la dita guerra, *tanto ipso iure* los dits nobles o aquells a qui's pertanyaran sien vists posseir e teni[r] los dits castells e lochs, e los dits hòmens *eo ipso* romanguen e sien [a]bs[o]lt[s] del dit sagrament e homenatge que ara fan als dits cavallers per nom del d[it] senyor rey.

Ítem, que·ls dits cavallers los quals seran deputats a tenir los dits castells, viles e lochs facen sagrament e homenatge al procurador dels dits nobles de tornar los dits castells, viles e lochs als dits nobles o a qui's pertanyaran en lo cas e en la manera damunt dits, sens alcuna retenció e contrast.

Ítem, que per lo liurament dels dits castells, viles e lochs ne per res contengut en los dits capítols no sia fet prejudici algú als dits nobles ne a altre de qui's pertany en dret de propietat dels dits castells, viles e lochs e térmens de aquells, n[e] a les dites vezcontessa e comtessa en lurs dots o spolicis¹²⁶⁰ o qualsevol altres drets, ans lus romanguen en tot cas e en tota manera sàuls e segurs e se[n]s tota lesió, que per los dits capítols o per les coses contengudes en aquells nol's sia feta ne vist esser feta.

E de tots e sengles capítols dessús dits e les coses en aquells contengudes fa lo senyor rey, axí com a príncep e senyor major de Cathalunya, per tuició, defensió e salvetat de la dita cosa publica.

Ítem, que de les dites coses sien fetes cartes publiques largament, ab clàusules e cauteles covinents, ordonadores entre les dites parts, no mudada vera sustància dels dits capítols; e les quals cartes sien partides per .A.B.C. e per dos escrivans, a coneguda d'en Jacme de[z] F[ar] e de micer G(uillem) Dezpug.¹²⁶¹ *Visa Ro(ma).*

Galcerandus de Ortigiis, ex provisione facta in consilio, presentibus Thoma de Marçà, maiordomo domini ducis, Iacobo de Faro, cancellario,¹²⁶² et Francisco Roma, vicecancellario domini regis. Probata.

568.

1364, juliol 28. Barcelona.

Pere el Cerimoniós a fra Guillem d'Abella, de l'orde de l'Hospital. Ordena categòricament que no demane rescat per l'alliberament del bisbe de Lleó, pres en acció de guerra al castell d'Almenara, i el tracte amb el respecte degut (Mateu Adrià).

ACA, C, reg. 1076, fol. 21r.

En Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat religiós frare G(uillem) d'Abella, del orde del Espital de Sent Johan de Jerusalem, salut e dilecció. Per relació de fidedignes persones havem entès que vós e·ls participants ab vós en la presó de la persona del bisbe de Leó,¹²⁶³ lo qual fo pres en lo castell d'Almenara, entenets e volets fer venda e transportació de la persona del dit¹²⁶⁴ bisbe, la qual cosa, axí com no leguda, si's fahia seria en gran infàmia nostra e de la nostra casa, la qual entre les altres cases reyls de christians ha acostumat honrar la sancta Església e les persones ecclesiàstiques, majorment prelat e per-

¶ ¹²⁶⁰ *Sic.* Per *spolis* o *sposalicis*. ¶ ¹²⁶¹ *a coneguda...* Dezpug, interlineat. ¶ ¹²⁶² *cancellario*: «consi(liario)», corr.

¶ ¹²⁶³ Pedro de Uxua, O. F. M. (1361-1375). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 300. ¶ ¹²⁶⁴ *dit*, interlineat.

sones sagrades axí com és lo dit bisbe. Per la qual rahó, a vós e als participants damunt dits e a cascun de vós, sots pena de la nostra ira e indignació, les quals sens dubte encorreríets si contrafahíets, deïm e manam, e encara vos vedam, com pus expressament podem, que de la persona del dit bisbe venda o transportació alcuna no façats, ans, si feta era, ço que no creem, aquella revoquets tantost vista la present, sens tardança alcuna. E no-res-menys, sots la pena damunt dita, manam a vós e a cascun dels damunt dits que la persona del dit bisbe guardets de tot dampnatge e de tota injúria e de tota manera de maltractar, axí com creem que cobeejats esquivar la pena damunt expressada. Dada en *Barchinona*, a .XXVIII. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXIII.^e *Rex P(etrus)*.

*Matheus Adriani, mandato regio facto
per dominum fratrem Petrum de Aragonia, de ordine minorum.*

569.

1364, agost 3. Barcelona.

*La reina Elionor a Alfons d'Aragó, comte de Ribagorça i de Dénia. Per evitar malentesos, el certifica que ell és mencionat, però no imputat, en el procés per traïció instruït contra Bernat de Cabrera (Mateu Adrià).*¹²⁶⁵

ACA, C, reg. 1573, fol. 55r-v.

La reyna.

Car cosí. Sens dubte creem que sapiats la justícia que'l senyor rey, marit e senyor nostre molt car, ha feta fer d'en Bernat de Cabrera, segons que'ls crims per ell comeses requerien. E com en la deposició per lo dit senyor rey feta en lo procés d'aquèn fet per rahó dels tractaments qui moltes vegades són estats entre'l dit senyor e'l rey de Navarra, vós siats entrevengut per la part del dit senyor, e per ço de necessitat se haja convengut vós esser nomenat en diverses lochs del dit procés recitan los affers de aquell procés, per ço, si per aventura alguns d'aquells qui a la publicació de la deposició del dit senyor [e] del assumament fet del dit procés fet contra'l dit en Bernat són estats a[r]a presents vos era dada a entendre alcuna cosa contrària, certifficam-vos que jassia vós, segons que dit és, siats nomenat esser estat en los dits tractaments, emperò, quant és al fet principal, que tota la malvestat del dit en Bernat, la qual fo a vós revelada per lo dit rey de Navarra, e per vós, axí com a leal e bon vassall al dit senyor e a nós, en lo loch de Berbegal, és tot atribuït al dit en Bernat tant solament, axí com a aquell qui era començador del dit fet per lo mal zel que havia envers lo senyor rey e sos sotsmesos, segons les obres que fetes havia e fahia contínuament, per les quals és vengut a la fi que devia. E açò és contengut en la deposició del dit senyor, a la publicació de la qual és entre'ls altres entrevengut l'onrat e religiós frare P(ere) d'Aragó, nostre avoncle e pare vostre. Dada en *Barchinona*, a tres dies d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXIII. *B(ernard)us*.

Domina regina mandavit Matheo Adriani. Probata.

Fuit missa al egregi baró n'Alfonso, comte de Ribacorça e de Dénia, car cosí nostre.

¶ ¹²⁶⁵ Carta paral·lela del rei, el mateix dia, al reg. 1076, fol. 25r-v.

1365, gener 20. Tortosa.

Ordinacions fetes pel rei Pere el Cerimoniós i la reina Elionor sobre els emoluments dels curials de l'infant Joan, duc de Girona (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1573, fols. 100v-101v.

Capítols e ordinacions fetes per lo senyor rey e senyora reyna sobre l'estament de la casa del senyor duch.

Diluns, a .XX. dies del mes de janer del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXV., lo senyor rey e la senyora reyna estants en la ciutat de Tortosa, per bon estament de la casa del senyor duch feren la present ordinació, la qual manaren esser observada per en Guerau Cespluga, escrivà de ració de casa del dit senyor, present en la dita ciutat.

Primerament, volen e declaren los dits senyor rey e senyora reyna que'l majordom del dit senyor duch, qui ara és o per temps serà, no prenga ne haja d'aquí avant cascun dia sinó solament mige ferrada de vin, mas emperò entenen que prenga la perna de .I. moltó e mige onza de pebre, segons que ha acostumat. E, no-res-menys, declaren que no deu haver los drets de les festes anyals, ans manen espessament que dels dits drets de les festes no'ls sia fet compte alcun.

Ítem, declaren que'l camerlench del dit senyor duch no deu haver adzembra, ne volen que'n haje.

Ítem, per semblant manera no volen que'n Berthomeu de Castre haje mige adzembra per l'offici de la cambra.

Ítem, que'l podenquer del senyor duch no deu haver lit dels juheus de la terra, ne lus plau que'l hage.

Ítem, que .VI. fills de cavallers de casa del senyor duch contínuament mengen en lo palau del senyor duch, e que sia abatut a cascun .XII. diners *barchinonenses* per son menjar, e que acompanyen lo dit senyor.

Ítem, volen los dits senyor e senyora que tot official e fill de cavaller qui haja quitació de .I.^a bèstia, ço és, .II. *solidos*, que si ten cavall que li sia fet compte de .III. *solidos* cascun dia ordinàriament.

Ítem, que los altres officials qui hauran quitació a més bèsties, que hagen lur quitació a rahó de .II.^{os} *solidos* per bèstia, e no sien forçats de tenir cavalls. Axí, emperò, que qui haurà quitació a dues bèsties no sia forçat de tenir més avant de una bèstia, e sia-li fet compte integrament de totes les dites dues bèsties; e qui¹²⁶⁶ haurà quitació a .III. bèsties no sia forçat de tenir plus de dues bèsties, e sia-li fet compte integrament; e qui haurà quitació a .IIII. bèsties, tenga dues bèsties e no plus, e s'haja son compte; e qui haurà quitació a .V. bèsties, tenga tres bèsties, e haja son compte complit; e qui haurà quitació a .VI. bèsties, que'n tenga .IIII. bèsties, e axí d'aquí avant en la forma damunt dita.

Ítem, volen los dits senyor e senyora e ordonen que a aquell qui talla del coltell ne al talladorer no sia fet compte de més avant de .III. *solidos* cascun dia, en los quals sien enteses .XII. diners per provisió del menjar de cascun.

¶ ¹²⁶⁶ qui: «que».

Ítem, ordenen e volen los dits senyors que cascun any sia fet compte ordinàriament entre dues vegades a mossèn Thomàs de Marçà, camerlench del senyor duch, de .M.D. *solidos*, dels quals l'escrivà de ració de casa del dit senyor li faça cascun any .II.^{os} albarans, ço és, en la fi del mig any de .DCC.L. *solidos*, e en la fi del any de altres .DCC.L. *solidos*. E volen¹²⁶⁷ que començ l'any primer dia del present mes de janer, e que no li'n calla altre manament.

Ítem, que cascuna vegada que's esdevendrà que seran donades joyes d'argent o altres al dit senyor duch per qualque persona, que encontinent lo camerlench dege appellar lo escrivà de ració, lo qual faça notament largament de les dites joyes en son libre de notament e escriba los noms d'aquells qui les donaran, e per semblant manera si seran comprades.

E los dits senyor rey e senyora reyna manaren que aquesta ordinació fos registrada en lo registre de la senyora reyna e fos segellada ab son segell per mi, Ferrer Sayoll, secretari seu, la qual fou¹²⁶⁸ feta lo dia, any e loch damunt dits.

*Dominus rex et domina regina proviserunt
et mandaverunt michi, Ferrario Sayolli. Probata.*

571.

1365, febrer 19. Tortosa.

Manament de la reina Elionor al seu fill, l'infant Joan, de no impugnar ni contradir les provisions fetes pel rei Pere el Cerimoniós referents a la vescomtessa de Cabrera i la comtessa d'Osona, muller i nora respectivament de Bernat de Cabrera (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1573, fols. 114v-115r.

Alionora, *et cetera*. Al alt e magnífich infant en Johan, molt car primogènit nostre, duch de Gerona e comte de Cervera, salut e benedició maternal. Com lo senyor rey, per deute de justícia, haje fetes diverses provisions sobre'l fet tocant la vescomtessa de Cabrera e la comtessa d'Osona, e axí mateix lo comte de Osona e sos fills, segons que en les letres sobre açò fetes veurets pus largament esser contengut, per ço volem e a vós pregam de certa sciència que les dites letres e provisions observets segons lur continència e tenor, e aquelles no impugnets ne calumpniets,¹²⁶⁹ com ab gran consell e deliberació les dites provisions sien fetes per justícia. E, jatssia que aquests dies proppassats lo senyor rey e nós vos hajam atorgat que, no contrastant que'l .XV. any de vostra edat no hajats complit, entrò al qual compliment la aministració del ducat se pertanya a nós per retenció feta en la donació que d'aquell vos fem, vós pugats lliberament aquella aministració exercir, jens per açò ne per als no volem que vós impugnets les dites provisions per lo dit senyor rey fetes, com per certes rahons se pertanga fer a ell aquelles provisions e no a vós, majorment com vós de açò nos suplicàssets l'altre dia per vostra letra, a prechs del comte de Foix, qui a nós e a vós ne havia scrit e tramès missatge special. Dada en Tortosa, a .XIX. de febrer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXV. *F(errarius)*.

Domina regina mandavit michi, Iacobo Conesa.

¶ ¹²⁶⁷ *volen*: «volem». ¶ ¹²⁶⁸ *fou*: «feu». ¶ ¹²⁶⁹ Cal recordar la vinculació amb l'infant de Bernat de Cabrera, pro-

curador i tutor del primogènit des del seu naixement (TASIS, *La vida del rei En Pere III*, p. 139).

1365, abril 9. Almenara.

El rei Pere a diversos particulars,¹²⁷⁰ amb el prec que avalen el préstec d'11.000 florins emparaulat amb el canviador de Barcelona Berenguer Bertran, que és indispensable per a pagar al papa el tribut feudal per Sardènia i Còrsega (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1076, fols. 111v-112r.

Lo rey.

Sapiats que nós havem neccessàriament a pagar al papa de present .XI. mília florins, per lo trahut que li fem per lo regne de Cerdenya e de Còrcega; en altra manera, ell continuaria¹²⁷¹ e per aventura agreujaria los processos los quals ja per aquesta rahó ha començats contra nós, la qual cosa seria a nós de gran perill. Per què, com nós hajam a manlevar la dita quantitat d'en Berenguer Bertran, cambiador de *Barchinona*, qui d'açò nos fa gran servi, pregam-vos afectuosament que, ensemps ab altres, nos façats en açò fermança ab aquelles seguretats que les altres fermances se obligaran. E d'açò farets a nós plaer e servi, certificant-vos que d'aquesta fermança no podets haver dan, car ja nós e la reyna empenyoram e assignam per açò al dit cambiador lo castell e loch de Sent Martí de Sobirats e les dècimes a nós atorgades novellament per lo papa, e generalment tots nostres béns. Per què, si nostra honor volets, no'ns en digats de no. Dada en Almenara, sots nostre contrasegell, a .IX. dies d'abril del any .M.CCC.LXV. *P(etrus), cancellarius*.

Sub predicta forma fuerunt facte .XX.^{ti} littere sine suprascriptis. Probata.

1365, abril 15. Tortosa.

Decret del rei Pere el Cerimoniós, juntament amb la reina Elionor, lloctinent general, i les corts de Catalunya reunides a Tortosa, sobre la paritat del florí d'Aragó, que és fixada en onze sous barcelonesos (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1076, fols. 112v-113r.

En Pere, *et cetera*. Als amats e feels nostres tots e sengles oficials¹²⁷² als quals les presents pervendran, salut e dilecció. Sapiats que en lo present dia de huy és¹²⁷³ estat ordonat per nós o per la alta dona Alienor, reyna d'Aragó, muller nostra molt cara, axí com a lochtinent nostre, e per la cort que's celebra en Tortosa,¹²⁷⁴ que florí d'Aragó sie aforat a onze *solidos barchinonenses*, e per aytant córrega e haja a córrer e esser reebut en tots contractes qualssevulla e en totes pagues, axí de viandes com de totes altres coses. Per què,

¶ ¹²⁷⁰ La carta no porta direcció. ¶ ¹²⁷¹ en altra... *continuar*, interlineat. ¶ ¹²⁷² Segueix, ratllat, *nostres*. ¶ ¹²⁷³ és, repetit a l'orig. ¶ ¹²⁷⁴ Corts catalanes de Barcelona, Lleida i Tortosa (1364-1365), que havien votat un subsidi de 50.000 florins per a la guerra (TASIS, *op. cit.*, p. 241).

També disposaren el 1365 encunyar florins a la seca de Perpinyà (*vid.* F. MATEU I LLOPIS, *El florí d'or d'Aragó. Assaig de classificació i ordenació dels florins per llurs senyals*, València, Institut d'Estudis Valencians, 1937, p. 16; no esmenta aquest document).

volents que la dita ordinació sie observada, a vós e a cascun de vós manam expressament e de certa sciència que, vista la present, façats fer crida publica solennialment, cascú en los lochs acostumats de vostra jurisdicció, que tota persona haja a pendre e prengue lo dit florí al for dessús dit, e qui contrafarà perda la moneda en dobla; açò entès e declarat que tot cambiador haja a donar necessàriament en florí .X. *solidos* .XI. diners *barchinonenses* e no menys, e no'l puguen metre més avant de onze *solidos*, sots la dita pena; de les quals penes, ayntantes vegades con seran comeses, sie la terça part del acusador, e la terça part del general de Cathalunya, e la romanent part del senyor del loch on la dita pena serà comesa e a qui d'aquella farà la execució. Dada en Tortosa, a .XV. dies d'abril en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXV. *P(etrus), cancellarius*.

Iacobus Conesa, ex ordinatione facta in curia generali per dominum regem.

574.

1365, novembre 1. Barcelona.

El rei Pere al seu nebot, el comte [Pere] d'Urgell, lloctinent reial al regne de València, indicant-li que prenga el jurista Ramon Nebot, assessor de la governació del mateix regne, com a canceller (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1076, fol. 175v.

Lo rey.

Car nebot. Ja sabets com a'n Ramon Nebot, promovedor de la nostra cort, és estat proveït per nós novellament del offici de assessoria de la governació de regne de València; e com vós romangats en lo dit regne lochtinent nostre, e nós tengam per bé que'l dit Ramon Nebot, qui moltes e diverses vegades ha regida la nostra cancellaria e és pràtich en aquella, sia vostre canceller e signe les letres que haurets a fer axí com a lochtinent nostre, majorment car los altres savis de la ciutat e del regne de València són advocats de les gents¹²⁷⁵ e fan part en los affers, e és cosa pus covinent e pus raonable que aquest, qui és assessor del governador e és pràtich en ayntals afers, ho sia que algun altre, per ço volem e us pregam que ell, e no alcun altre, reebats al dit offici de canceller, car, part totes altres raons que y concorren, hi és açò, que ell nos ha longament servit e servex, e seria minva sua que altre hi fos per canceller, pus que ell sia aquí. Dada en *Barchinona*, lo primer dia de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXV. *P(etrus), cancellarius*.

Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa. Probata.

Fuit missa comiti Urgelli.

¶ ¹²⁷⁵ *gents*: «gens», corr.

1365, novembre 3. Barcelona.

Capítols de la missatgeria al comte de Trastàmara, comanada pel rei Pere a Juan Ximenes de Salanova, seguits de la lletra de creença dirigida a aquell. Demana que castigue els seus homes responsables de les morts fetes a Anglesola, crim que ha indignat les corts reunides a Barcelona (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1076, fols. 177v-178v i 179v.

Capítols de ço que mossèn Johan Xeménez de Salanova, de part del senyor rey, ha a dir al comte de Trestàmara sobre aquestes morts e malefics que's són fets per los hòmens de Vilagrassa e per companyes del dit comte contra hòmens d'Anglesola.

Primerament, li dirà com dimecres proppassat, a .XXVIII. del mes de octubre, segons la denunciació que'n és estada feta al senyor rey, companya de hòmens a cavall del dit comte, per nombre .LX. o .LXX., se meseren en aguayt, e, quan les gents del loch d'Angleola isqueren a cullir lo safrà per los camps, los dits hòmens a cavall isqueren e, esvahín lo terme d'Angleola e les gents d'aquell loch que trobaren per los camps, ocieren-ne molts, axí que alguns dien .L. o pus entre hòmens e fembres, altres dien menys, e en preseren molts e'ls se'n amenaren, e'ls tenen preses a Vilagrassa. E l'endemà tornaren los de Vilagrassa e la dita companya del comte a Angleola, e combateren lo loch e hi meteren foch, e que encara criden les hosts per fer més avant dampnatge. *Rex P(etr)us.*

De la qual cosa lo senyor rey, e no sens rahó, ha gran desplaer, car veu que açò és turbació de sos affers, especialment d'aquesta entrada la qual se deu fer en Castella per lo dit comte e per aquestes grans companyes que vénen de França e per altres servidors del senyor rey.

E diga-li la manera de la turbació, ço és, que aquests de la cort general que's celebra en *Barchinona* se són fort sentits e escruxits d'aquest fet, diens que açò és cosa greu e malestant: que ells paguen lo sou al comte, e que ab lo dit sou ell o ses companyes maten les gents del senyor rey e combaten los lochs, e hi meten foch e facen aytals estragaments en la terra, e que açò no és cosa de sofrir; enaxí que tota la cort ne està turbada, e's refreden e's retrahen de fer lo do al senyor rey, lo qual devien e entenien a fer e créixer per fer poderosament e esforçada la dita entrada.

Encara més, qu'en Ramon d'Angleola e sos amichs, si en açò no's prenia remey, volrien pendre venjança d'aquest fet, e ja aquests qui són ací volien escriure a lurs amichs, qui són en regne de València, que se'n vinguessen, sinó que'l senyor rey ho vedà ab forts manaments e ab grans penes que'ls posà. Et tot açò seria e poria esser gran torb dels affers del senyor rey, e axí matex del dit comte, qui per aquesta entrada entén a revenir son¹²⁷⁶ fet e venir al dessús del rey de Castella, enamich comú del senyor rey e del comte.

E, posat que'ls hòmens d'Angleola haguessen fet tort ne sobres als hòmens de Vilagrassa e'ls haguessen morts .II. hòmens, axí com se diu que havien fet, encara lo dit comte en aytal cas no's devia moure, mas que devia esperar la justícia del senyor rey, qui

¶ ¹²⁷⁶ son: «sen».

ja hi havia assignats sos comissaris, qui devien anar als dits lochs e fer justícia en los affers; e, com lo senyor rey no·y faés justícia, sí devia esperar lo dit comte altre temps e altra hora per pendre venjança d'aquest fet, car major és sens alcuna comparació la justícia e la minva e lo dapnatge que ha fet e s'esforça tot dia de fer lo dit rey de Castella al senyor rey e al comte que no aquesta de Vilagrassa, e tots altres greuges, dampnatges et injúries deuen oblidar per entendre a venjança d'aquella injúria principal. E, com ja no se'n estigués per reverència del senyor rey, la qual devia e era tengut de guardar, sí se'n degra estar per son propi interès, car d'aquesta entrada lo senyor rey n'espera honor e lo dit comte n'espera honor e profit, lo qual aconseguirà per la perdició e confusió del rey de Castella. Per què molt devia e deu guardar lo dit comte que alguna matèria de turbació no vingués ne vinga en la dita entrada, e està bé aparellat lo dit torb per aquests affers de Vilagrassa e d'Angleola si remey no s'i donava.

On lo prega lo senyor rey, e vol e mana, que ell faça per guisa que·ls malsfeytós d'aquestes tantes morts que ara se són feytes vinguen a sa mà, e que·n sia feta aquella justícia que·s pertany per lo mal que han fet; e, axí matex, en R(amon) d'Angleola e sos amichs no hajan ocasió ara ni per avant de entendre a venjança d'aquest fet. E, no-res-meys, que·l dit comte proveesque que totes les sues compayes passen delà Hebre, e que aquelles qui són a Vilagrassa o en aquelles parts que no·y aturen, e que no·s faça d'aquí avant alguna novitat en los affers, car lo senyor rey hi ha tramès lo seu alguatzir, ab un savi qui pendrà informació dels affers, e, segons aquella, fer-s'i à justícia.

E, si·l dit comte no consentia que·ls dits malfeytós vinguessen a mà del senyor rey, almeys face per guisa que ell los haja envers si, per ço que, segons la informació que·n serà presa, se pugui fer justícia d'aquells qui seran trobats culpables. E sobre açò li diga lo dit missatger totes aquelles rahons que dir-s'i poden, e com les grans companyes, segons relació de Gómez Garçia e depuys de mossèn Folcau d'Arnach,¹²⁷⁷ deuen esser ací presentament, per què tots¹²⁷⁸ altres brogits deuen cessar, e que hom entene contínuament e esforçada e·ls affers de la entrada, la qual és vida e restauració e avançament del senyor rey e del comte. *G(erald)us de Palou*.

*Iacobus Conesa, ex provisione facta in consilio,
presente domino rege. Probata.*

El rey.

Comte. Sobre aquellos afferes que son contecidos a Villagrassa e Anglerola, vos embiamos mossén Johan Xemenéz de Salanova, qui es informado de nuestra entención sobre aquellos afferes. Ond vos rogamos que a todo lo que ell vos dirá de nuestra part dedes plenera fe, assí bien como si nos vos lo dezíamos, e que sobre aquello providades segund que se pertanesce. Dada en *Barchinona*, a .III. dies de noviembre en el anyo de la natividat de nuestro Senyor .M.CCC.LXV. *G(erald)us de Palou*.

Idem. Probata.

Predicta littera fuit missa comiti Trestamere.

¶ ¹²⁷⁷ *Arnach*: «Arxiach», corr. ¶ ¹²⁷⁸ *tots*: «tot».

1365, desembre 11. Barcelona.

Capítols de l'aliança secreta entre el rei Pere el Cerimoniós i el rei de Navarra¹²⁷⁹ per a fer la guerra al rei de Castella, garantida amb ostatges de castells i llocs (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1078, fols. 17r-19r.

Capítols ordonats sobre algunes covinences que són tractades esser fetes entre lo rey d'Aragó, d'una part, e lo rey de Navarra, del altra. *Iacobus, prothonotarius.*

Primerament, que los dits reys d'Aragó e de Navarra sien bons amichs e facen obres d'amichs la .I. al altre, e que'l .I. contra l'altre de si ne de son regne ne de ses gents no faça, ne tracte, ne procur mal ne dampnatge, ans la .I. envers l'altre sia tengut tractar, procurar e fer totes obres de bon amich e tots plaers, axí de mercaderies e de viandes com de totes altres coses que entren e comarquen e puguen entrar e comarcar de la .I. regne en l'altre, segons que entre bons amichs se acostuma de fer. E que aquesta amistat sia ferma e jurada per cascun dels dits reys axí bé e segurament com fer-se puga, duradora de vida d'ells e de lurs successors reys d'Aragó e de Navarra. *Iacobus, prothonotarius.*

Ítem, per tal que'l rey de Navarra conega e veja per obra que'l rey d'Aragó ha plaer de la amistat del dit rey de Navarra, plau-li de donar e darà, sots les condicions e formes dejús escrites, per manera d'acostament, al fill primogènit del rey de Navarra, per aytant de temps quant¹²⁸⁰ volrà esser acostat e penre aquest acostament, mil florins per cascun mes, qui són .XII.^m florins l'any, los quals li assignarà en certs castells o lochs en aquella manera que sia rahonable. E que'l dit infant faça per lo dit acostament sagrament e homenatge al rey d'Aragó, segons que'n semblant cas és¹²⁸¹ acostumat de fer. *Iacobus, prothonotarius.*

Ítem, li darà sou per a .VI.^c de cavall, és a saber, .XV. florins per cascun mes e per cascun de cavall, aytant quan la guerra durarà entre'ls reys d'Aragó e de Castella, enaxí que facen mostra e que'l sou se pach per lo nombre d'aquells qui serviran e per lo temps que serviran. E que de present que la guerra sia començada ubertament e palesa, si's vol per entrar en Castella ab los dits .DC. de cavall ensemps ab les companyes e ab los comtes de Trestàmera e de Dénia, si's vol en altra manera, pus que començada sia palesament e uberta, se paguen .XXX.^m florins, qui vagen en paga del dit acostament e del sou de .III. meses. E, si la guerra no era finada, lo rey de Navarra esperarà .II. meses lo sou, e après .II. meses lo senyor rey farà la paga, axí per aquells .II. meses com per lo temps esdevenidor, segons que's pertanyerà tant per lo sou quant per lo dit acostament, car abans del dit temps no veu que ho pogués complir, per què ho vol emprendre de guisa que ho puga complir. *Iacobus, prothonotarius.*

E que'l dit infant o son tudor, qui tenrà son penó, entre en Castella en ajuda e servi del senyor rey ab los dits .DC. de cavall, e ab les gents del senyor rey e ab les dites companyes que vénen a son servi, e que facen guerra dins Castella palesament e uberta e tot aquell mal e dampnatge que poran, e que'l penó del dit infant sia sens tota diferència aytal con és lo del rey de Navarra, servín al rey d'Aragó de tot son poder contra'l rey de

¶ ¹²⁷⁹ Carles II el Dolent (1349-1387). ¶ ¹²⁸⁰ quant: «co(m)», corr. ¶ ¹²⁸¹ és: «estat», corr.

Castella; e trametrà lo dit infant o son tudor desafiaments al rey de Castella per si e per sos¹²⁸² valedors.

E, si per qualque rahó lo rey de Navarra o el dit primogènit seu no complien les coses avengudes, que fossen tenguts a restituir al rey d'Aragó qualque moneda haguessen d'ell reebuda, e que a açò fossen obligats les rahenas. *Iacobus, prothonotarius.*

E que'l rey de Navarra prometa e faça ab acabament que'l dit primogènit seu, palesament e publica, ab tot lo regne del dit rey e ab les gentes d'aquell, facen guerra contra lo rey de Castella e sos regnes, ensemps ab lo rey d'Aragó e ses gentes o menys d'ells; e lo rey d'Aragó farà semblantment, ensemps ab lo rey de Navarra e ses gentes o menys d'ells. Emperò, per colorar lo rey de Navarra de la pau en què és ab lo rey de Castella, que aquesta obligació del dit rey de Navarra sia secreta, e que'ls encartaments estiguen en poder del archabisbe de Saragoça fins que'l rey de Navarra sia palesament en la guerra o que ell o ses gentes fessen¹²⁸³ lo contrari directament o indirecta. *Iacobus, prothonotarius.*

E si, començada esta guerra per part del dit rey de Navarra en la manera dessus dita, lo rey d'Aragó volia fer pau o treva o avinença ab lo rey de Castella, aquella no puga fer sens volentat e consentiment del dit rey de Navarra. E, per semblant manera, lo rey de Navarra e son fill no la puguen fer sens volentat e consentiment del rey d'Aragó. *Iacobus, prothonotarius.*

Ítem, lo rey d'Aragó, per bona amistança e per rahó de la dita valença faedora per lo dit rey de Navarra o per son fill, li darà, part totes les ditas coses, .XXX.^m florins, dels quals se paguen de Pasqua primervinent a un any .X.^m, e d'aquí avant, de any en any, altres .X.^m entrò que sien pagats. *Iacobus, prothonotarius.*

E, per totes les dites coses tenir e complir e observar, sàul per los .XII.^m florins del acostament, daran los dits reys la .I. a l'altre bones rahenes de castells e de lochs, duradores per .V. anys, si donchs en l'endemig los dits reys no's avenien¹²⁸⁴ de abreujar lo temps o de tot soltar. E per açò faran los dits reys sacrament e homenatge e altres seguretats de les quals se avendran.

E los castells e lochs que darà en rahenes lo rey d'Aragó són aquests: Uncastiello, Sos, Cercastiello, Sádava, Candaliub. *Iacobus, prothonotarius.*

E los que darà lo rey de Navarra són aquests: Galipenço, Burgui, Sanctacara, Arguedes, Moriellofrico. *Iacobus, prothonotarius.*

E les dites rahenes tinguen aquelles persones de les quals se avendran, qui's desnaturen de lur rey e's facen vassalls d'aquell rey per qui tindran les rahenes. *Iacobus, prothonotarius.*

Ítem, per tal que no romanga alguna ocasió de guerra entre'ls dits reys d'Aragó e de Navarra, lo rey de Navarra retrà encontinent e de fet al rey d'Aragó los castells de Ruesta e de Salvaterra. *Iacobus, prothonotarius.*

Ítem, plau al rey d'Aragó que'ls lochs del Real e de Sancta Olàlia, qui són prop Sangossa e porien esser causa de dissensió entre los dits reys e regnes, romanguen perpetualment ab sos termes e pertinències del regne de Navarra, enaxí que en aquells jamás no haja alguna població, ans sien del tot derocats e despoblats, e que per negun temps

¶ ¹²⁸² Ratllat, *faedors*. ¶ ¹²⁸³ *fessen*: «fossen». ¶ ¹²⁸⁴ *no's avenien*: «no's s'avenien».

no·y haja població, ni masada, ni castells hedificats ni fortalea, sàul que, per reverència de Déu, la esgleya de Sancta Olàlia e lo molí que és en lo terme d'aquella, per ço és a ben comú, e que¹²⁸⁵ romanguen en aquell estament en què són e que jamés no poguen esser enfortits; e lo castell de Ferrera, qui és en les partides de Montcayo, romanga perpetuament per al regne d'Aragó. E tots altres capítols e covinences que sien entre los dits reys, que sien casses e nul·les sàul aquestes. *Iacobus, prothonotarius.*

Huiusmodi capitula fuerunt firmata et iurata per dominum regem die iovis .XI.^a mensis decembris anno a nativitate Domini .M.^oCCC.^oLX.^o quinto, presentibus testibus reverendo in Christo patre Luppo, divina providentia archiepiscopo Cesarauguste, et nobili Iohanne Remirii de Relano, milite. Rex P(etr)us.

Item, promisit et iuravit domina regina se non venire contra superius expressata, imo stare pro observatione ipsorum, die et anno ac presentibus testibus supradictis. Iacobus, prothonotarius.

Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa. Probata.

577.

1366, febrer 6. Tarragona.

El rei Pere al governador del Rosselló i de Cerdanya, el seu assessor i el procurador dels comtats. Els expressa la necessitat peremptòria de reunir 10.000 florins, per tal de satisfer la paga complementària que sol·liciten les companyies estrangeres, i autoritza a aquesta fi la venda de castells i de drets del patrimoni reial (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1078, fol. 40r-v.

Lo rey.

Sapiats que ir vengueren a nós los comtes de Longavila e de la Marcha, e mossèn n'Uch de Cavirlay, mossèn de Beviu¹²⁸⁶ e gran res de tots los grans capitans de les companyes que són vengudes a nostre servey, e, ab gran voluntat e ab belles paraules, han-nos dit que ells són venguts a nostre servey per fer la entrada en Castella e tota res que sia nostra voluntat, e que veen bé que la lur aturada en nostra terra és destrucció d'aquella e gran dan nostre, e axí, que·l·ls ordonem lur entrada o ço que·ns plàcia d'ells, car aparellats són de fer tot ço que nós los manem. E que bé veen que nós los havem complit tot ço que·l·ls havem promès e feta gran honor, però que si·ls volíem acórrer de .XX.^m florins, que han mester per pagar algunes companyes de lur empresa qui·ls vénen més que no·s pensaven, que·u tendrien en gran gràcia e·n serien pus escalfats en nostre servey. E nós, veents lur gran affecció e volentat que han al nostre servey, havem-los atorgats aquests .XX.^m florins, dels quals los havem dit que·ls farem pagar .X. mília en Perpinyà e los altres .X. mília en Saragoça, de la qual cosa ells se són fort tenguts per pagats. Vuy menjen ab nós, e demà

¶ ¹²⁸⁵ *que*: «que no», corr. ¶ ¹²⁸⁶ Els francesos Bertran du Guesclin, comte de Longueville, el comte de la Marche i el senyor de Beaujeu, i l'anglès Hug de Calverley, capitans, ensems amb d'altres, de les grans companyies de mercenaris, o Companyies Blanques.

Aquestes havien vingut de França en ajuda de la guerra contra Castella, segons acord pres pel rei francès i el papa amb Pere el Cerimoniós el setembre de 1365 (FERRER MALLOL, *Entre la paz y la guerra...*, pp. 465-466).

nem-nos-en ab ells ensemps vers Saragoça. E axí, si jamés nos havets en cor de bé servir, traballats de nit e de dia que aquests .X. mília florins qui aquí's han a pagar procurets per vies de vendes de castells, de jurediccions, de rendes o d'altre patrimoni nostre, e no'y guardets aventatge ne desaventatge nostre, pus los compradors hi facen carta de gràcia; e covidats-ne d'açò prelat, richshòmens e totes altres persones que entenats que puxen comprar, oc encara los ne pregats de part nostra e vostra, e'ls digats que d'açò que bes- trauran ara en les compres que faran de vosaltres nos faran major servey que si en altre temps nos ho daven, tanta és la nostra necessitat. E gardats-vos que en açò donets bon recapte e iverços, car lo major servey serà e lo pus profitós que jamés nos faés, e aquell de què més serem tenguts a vosaltres, e lo contrari seria destrucció de nós e de nostra terra per moltes rahons, les quals no'ns qual explicar. E, per tal com duptàvem si ja haviets pro- curatori a fer les dites vendes, trametem-vos .I. procuratori que ara'us havem fet ab aques- ta letra ensemps, e axí, per aquest o per aquell, segons que'us serà vijares, anantats a fer les dites vendes, però tota hora ab carta de gràcia. Dada en Terragona, a .VI. dies de febrer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXVI. *Rex P(etr)us*.

Al noble e amat e feells consellers nostres n'Arnau d'Orcau, governador de Rosselló e de Cerdanya, e a'n Jaspert de Tragurà, assessor del dit governador, e a'n Johan Vola, procura- dor real dels dits comtats.

578.

1366, març 25. Barcelona.

Circular de l'infant Joan als oficials reials de Sardenya informant-los de la proclamació d'Enric [III] de Trastàmara com a nou rei a Castella, a fi que autoritzen la treta del gra necessari per al forni- ment dels castells aragonesos i valencians recuperats del domini castellà (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1707, fols. 126v-127r.

Inffant don Johan, del molt alt senyor rey primogènit e de sos regnes e terres ge- neral governador. Als amats conseller nostre mossèn n'Asbert Çatria, portantveus per nós en lo regne de Càller, de la isla de Sardenya, e mossèn en Dalmau de Jardí, veguer de Càller, e al feel nostre en Domingo Cedrelles, aministrador de Càller, e a cascun d'aquells o a lurs lochstinents, salut e dilecció. Volem que sapiats, per ço que'n hajats plaer, que'l rey de Castella, don Anrich, qui solia esser comte de Trestàmera,¹²⁸⁷ e lo comte de Dénia e totes les companyes de França són entrades en Castella molt poderosament, sens que no han trobat hom del món qui'ls haja contrestat. E són ja en les partides de Burgos e an pres e ocupat Calaforra, e aquí lo dit rey s'és coronat, e an preses encare totes viles e lochs per on sien pessats, e creem fermament que al jorn de huy hajen pres Burgos, ul- tra moltes e diverses e grans persones de Castella que vénen a obediència del dit rey de Castella, qui solia esser comte de Trestàmera; per la qual rahó se són retuts al dit senyor¹²⁸⁸ rey, pare nostre, gran partida dels castells e lochs que'l rey qui solie esser de Castella ha-

¶ ¹²⁸⁷ Enric II (1369-1379), proclamat a Calahorra el 1366, però rei efectiu després de la mort del seu

mig germà Pere el Cruel. ¶ ¹²⁸⁸ al dit senyor, repetit a l'orig.

via al dit senyor rey e nós traïdorament e falça preses e occupats, axí en Aragó com en regne de València, per la qual rahó nos cové, e de molt gran nescessitat, que·ls dits castells e forces sien stablides e fornides de viandes devant totes altres coses. E com lo dit senyor rey ni nós, per rahon de la gran guerra que havem ab lo dit qui solie esser rey, e per les fronteres, qui són des poblades e desabitades, e per la venguda de les dites companyes de França, que han deguastades e consumades en gran immensitat de viandes, no puxam dels blats d'estes terres deçà mar fornir los dits castells e lochs que ara novellament són retuts e tornats al dit senyor rey, e per aquesta rahó lo dit senyor rey e nós hajam feta covinença e cert pacte ab lo feel nostre en Guillem Almugàver, mercader de *Barchinona*, que ell d'alguna quantitat de gra, lo qual diu que ha en Castell de Càller, los dits castells sien fornits e proveÿts prestament e iverçosa, per ço que per falta de viandes los dits castells, viles e altres lochs, o aquells qui aquells tenen, no haguesen, so que Déus no vulla, venir en mans de nostres enamichs, per ço a vosaltres e a cascun de vós dehim e expressament manam, per virtut de la naturalesa e feeltat per la qual sots tenguts al dit senyor rey e a nós, que vistes les presents, no contrestants ordinacions, provisions, inibicions o altres qualssevol manaments en contrari fets o feedors, lexets trer e carragar en lo port de Castell de Càller al dit G(uillem) Almugàver, o a altre per ell, tant de forment e d'ordi que·l dret de la treta d'aquell munt a .V.^m *solidos* d'alfonsins grossos, axí que la quantitat del dit forment e ordi sia de .V.^m en .VI.^m esterells, los quals lo dit senyor rey e nós estimam esser necessari a present al forniment e provisió dels dits castells e lochs, lo dit, emperò, Guillem Almugàver o altre per ell pegant lo dret acostumat per la dita treta del dit blat. E en açò embergament o contrast alcú no donets ni posets, si restauració dels dits lochs e encare del regne de Valèncie cobeejats. En altre manera, volem que sapiats que tot se comptaria a vosaltres e a vostres béns, certificants-vos, per ço que ignorància no puxats al·legar, que de alcuna altre part los dits lochs no·s poden fornir ni establir de blat sinó d'aquí, per les rahons desús al·legades, e si per desastre s'esdevenie, ço que Déus no vulla, que per culpa vostra o d'altre lo dit gra no hic era axí prestament com mester és, que·ls dits castells e lochs e altres, e encare tot lo dit regne de Valèncie, metríets a condició de perdre. E no fassats dupte com lo dit senyor rey no·us scriu per ses letres e signades de la sua mà, car lo dit senyor rey és en les fronteres d'Aragon per recobrar los lochs que havie perduts, e és tant occupat en les dites fronteres que no pot entendre en scriure de ça mà d'aquests affers, ni lo temps no requer que hi enviem d'ací, car fem compte que, abans que·l correu fos anat e vengut e là espatxat, serà lo dit gra, ab la ajuda de Déu, en aquesta terra descarragat e portat. *Data en Barchinona, a .XXV. de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXVI. Ia(cobus), cancellarius.*¹²⁸⁹

*Bertrandus de Pinós, mandato domini ducis facto
per thesaurarium domini regis. Vidit eam qui mandavit.
Pinós. Probata.*

¶ ¹²⁸⁹ Probablement, el conseller Jaume Desmonell (*vid. supra* doc. 557) que subscriu molts documents de l'infant (*Iacobus de Monello*). El 18 d'octubre de 1367, Joan el reclamava *per servir lo offici de nostre canceller* (Daniel

GIRONA I LLAGOSTERA, «Itinerari de l'infant En Joan, fill del rei En Pere III. 1350-1387», *III Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, 2 vols., València, 1923, II, p. 293, núm. 186).

1366, abril 27. Barcelona.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós, proposant la provisió de la castellania de Sàsser en Berenguer Carròs, bastard, resident en aquesta ciutat, car no s'hi troba un candidat millor (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1707, fols. 139v-140r.

Molt alt e molt excel·lent príncep e senyor, pare e senyor a mi molt car. Bé creu que remembre la vostra gran altesa com l'altre jorn me manàs per vostres letres que jo ab diligència cerchàs en aquestes partides alcuna bona persona, a la qual pogués esser provehit de la castellania del castell de Sàsser. E jo, senyor, reebuda la dita vostra letra, decontinent tramís a'n P(ere) de Clariana e a'n P(ere) d'Avinyó que venguessen assí a mi, al un dels quals jo, senyor, entenia a provehir de la dita castellania, segons que vós, senyor, manàvets per vostres letres; e no·m sé, senyor, si los damunt dits o cascun d'ells haurien sabut per letres de alcun de la vostra cort jo per què·ls volie, que no hic són venguts, axí, senyor, que par a mi que ells no hagen a cor de pendre la dita castellania, ne alcun altre encara no he trobat que sie covinent a tenir aquella, a qui la puxe haver comanada. Ara, senyor, és vengut assí en Berenguer Carroç, cosí germà de mossèn Berenguer Carroç, comte de Quirra; és ver, senyor, que és bort, e està en Sàsser, e ha per muller sa muller que fo de micer Ramon de Montpahó, qui obrà lo castell de Sàsser, e és bon hom e ardit, e del qual se diu tot bé, e pendrie volenter la dita castellania de Sàsser. E jo, senyor, jassie que·m fos semblant que a la dita castellania fos ben provehit de la persona del dit Berenguer, emperò, senyor, yo d'assò no·m són volgut plevir sens licència e manament vostre, ans tramet a la vostra senyoria lo dit Berenguer, portador de la present, a fi, senyor, que, si a vós plau que jo·l proveescha de la dita castellania, que·l me remetats ab letra vostra, e jo, senyor, complir n'è vostre manament; car jassie, senyor, que ell sie ja estadant de Sàsser, e que velgués¹²⁹⁰ més que·n trobave que un altre semblant d'ell hi passàs ab son alberch, però senyor, pus no s'ich atrobe aytal com fa mester, més val que sie provehit bé a la dita castellania del dit Berenguer, qui ja és dellà e és covinent persona, que no si lo dit castell estave a perill sens castellà. Scrita en *Barchinona*, a .XXVII. d'abril en l'any de la nativitat de nostro Senyor .M.CCC.LXVI. *Ia(cobus), cancellarius*.

Senyor, *et cetera*.

*Bertrandus de Pinós, mandato domini ducis facto
per maiordomum. Probata.*

Domino regi dirigitur.

De preinserta materia, verbis competentibus mutatis, fuit scriptum domine regine sub kalendario predicto. Idem.

¶ ¹²⁹⁰ *velgués: sic*, per «valgués».

1366, maig 18. Calataiud.

La reina Elionor a un jerarca eclesiàstic (el provincial dels frares predicadors?). El reprén pel nomenament d'una priora inadequada al convent de monges dominicanes de Saragossa, així com per haver-hi enviat en nom seu fra Nicolau Eimerich, que ha fomentat divisions en altres comunitats (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1574, fols. 35v-36r.

La reyna.

Bé'ns recorda que l'altra dia vos scrivim que, per conservació e bon estament del monestir¹²⁹¹ de les dones preycadores de la ciutat de Saragoça, al qual nós havem gran devoció, e per nostra honor, deguéssets confermar en prioressa del dit monastir dona Maria Martínez del Castellar, vicària del monestir, la qual, segons que'n havem certificació e notícia, és de bona administració, conversació e fama, e la qual ha ja regit e administrat lo dit monestir, e en son temps de sa administració ha preservat lo dit monestir de escàndels e deshonestats. E, segons que havem sabut, vós, preant poch nostres prechs, enclinat més al voler de alscons envejosos de la dita Maria Martínez, per sola desordonada voluntat més que per rahó, havets deposada la dita dona Maria Martínez del offici de vicària, e no la havets volguda conformar (*sic*) en prioressa, majorment que havets certificació que en temps que fou prioressa regí son monestir segons que devia e's pertanyia, ans, a major confusió e escàndel vostre e del monestir, havets elegida altra prioressa, ço és, Garcia (*sic*) Exeménez de Roda, la qual, per cessar perills e escàndels e confusions, havets haüda a deposar, comanant sobre açò *ex causa* vostre loch a frare Nicholau Eymerich, mestre en theologia, qui en altres monestirs ha fetes semblants divisions. E de tot açò havets vós gran colpa e, sens dupte, ne haurets gran punició de nostre Senyor, car ab manera dissimulada e ab huylls cluchs passats les faenes d'aquell monestir, e gran castich e reprehensió del senyor rey e de nós, qui havem càrrech de conservar los monestirs e esgleyes de nostres regnes. E certificam-vos que'l senyor rey ne nós no sofferrem que per vostra deshonestat ne deshordonada favor aytal monestir sia destroyit, car assats vos deuen bastar les deshonestats que'y són estades fetas en colpa vostra e dels altres qui'us endueixen a tals obres. Per què, donant fi als affers, volem e-us requerim e-us preguam que vós, per bon estament del dit monestir, vullats confermar la dita dona Maria Martínez en prioressa del dit monestir, lo qual ella sabrà regir mils que altra que'y sia, e d'açò vos podem fer segur, per experiència que'n havem vista en temps passat; sabents que per aquesta provisió cessaran molts escàndels e perills, e nós farem-hi aquell bé que porem per conservació del monestir, e tindre-vos-ho en especial servey que'us grayrem molt, e'l contrari nos seria fort desplasent, e ab totes les maneres que poguéssim dariem-vos-ho a conèixer. E de ço que n'acordarets scrivits-nos-en per lo portador de la present, que'y trametem per aquesta rahó. *Data* en Calatayuu, sots nostre segell secret, a .XVIII. de maig en l'ayn de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC. LXVI. *F(errarius)*.

Domina regina mandavit michi, Fer(rari)o Sayolli.

¶ ¹²⁹¹ del monestir, interlineat.

1366, juny 3. Barcelona.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós, sobre les provisions per a la defensa de Catalunya davant el trànsit imminent de companyies estrangeres des de França, amb el prec de fer-hi venir sense dilació el comte d'Urgell des de València, i els cavallers catalans d'Aragó (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1707, fols. 171v-172v.

Molt alt e molt excel·lent príncep e senyor, pare e senyor a mi molt car. Bé creu que remembra¹²⁹² a la vostra gran altesa com d'aquests dies me manàs per vostra letra que, en cas que hagués ardit cert que companyes estranyes venguessen, que decontinent ne certificàs la vostra altesa e encara lo comte d'Urgell, capitan del regne de València, al qual manàs que decontinent, ab tots los hòmens a cavall catalans qui fossen en aquell regne, se'n vengués assí en Catalunya per contrastar ab mi ensemps la entrada a les dites companyes, e no-res-menys fahés exseguir totes les provisions per vós, senyor, manades fer e exseguir a altres que'm fos viares a defensió de la terra. La qual cosa, senyor, jo he complida, so és, que decontinent que haguí haüda la letra del castellà d'Amposta, la qual, senyor, vos he tramesa en sa forma, contenent la venguda de les dites companyes, jo fiu exseguir les dites provisions e altres, e encara tramís al dit comte d'Urgell que ab tots los dits cavallers se'n vengués al pus tost que pogués; e, no-res-menys, li'n scrisqueren los deputats de Catalunya. La qual cosa ell no ha feta, de què són fort meravellat, però, senyor, pens-me que sia estada causa la letra, senyor, que vós li enviàs, per la qual li manàs que no's mogué del dit regne tro altre manament hagués vostre. On, senyor, com jo haje haüt ardit del portantveus per mi en Rosselló, e dels cònsols de Perpenya e d'altres, que aquestes companyes vénen, e són entre tots, axí aquells que vénen de les parts d'Avinyó e són ja en lo pla de Lunell com aquelles qui són en Carcassès e en Tolosa, segons que's diu, .XXXVI.^m cavalcadors, en los quals ha .XII.^m glavis, e, per consegüent, sie loch a la defensió de la terra, la qual bonament fer no's pot sens que'ls cavallers de Catalunya no sien en la terra, per ço, senyor, suplich a la vostra acostumada bonesa que'us plàcie manar al vescomte de Cardona e a tots los altres cavallers catalans qui són en Aragó que decontinent se'n venguen per defensió de la terra. Encara trametats, si'us plaurà, al comte d'Urgell que decontinent se'n venga [a]cí ab tots los cavallers catalans qui són en regne de València; en altra manera, senyor, la terra no serie sens gran perill. Jo, senyor, en aquest enemig he ja aemprats tothom de Catalunya, e faré totes provisions que poré a defensió de la terra. Ítem, senyor, sàpia la vostra gran altesa que ara, com haguí lo segon ardit de les dites companyes, decontinent fiu justar consell, en lo qual foren lo compte d'Ampúries, los bisbes de *Barchinona* e de Gerona, los deputats de Catalunya, e los consellers de la ciutat de Barcelona e tots altres qui hic fossen del consell vostre e meu, e haguí acort ab ells què farie, e trobé d'acort, senyor, de consell dels damunt dits, que jo noteficàs a vós, senyor, la venguda de les dites companyes per ma letra, axí com fas ab la present, e, enaprés, que scrisqués al comte d'Urgell que decontinent se'n venga; ítem, que appell o convoch lo usatge *Princeps namque*, pus vós, senyor, no'm havets volgudes trametre encara les letres

¶ ¹²⁹² remembra: «remebra».

de la convocació del dit usatge, de les quals vos¹²⁹³ he scrit diverses vegades, e, enaprés, que me'n vaje vers la ciutat de Gerona, per ço que tothom pus volenterosament ne seguescha. E axí, senyor, ho entén a fer, per què, senyor, vos supplich que, per defensió de la terra, vos plàcie decontinent manar e fer partir lo dit vescomte ab tots los cavallers catalans qui aquí són, e que trametats correus cuytats, un après altre, al comte d'Urgell que attena e aconseguescha, ab tots los dits cavallers qui són ab ell en regne de València; en altra manera, senyor, la terra no serie sens gran perill, segons que dit és. Encara, senyor, sapiats que, mentre cascun dels sobredits de mon consell deye son parer sobre les provisions fahedores a defensió de la terra, sí n'i hac alscons qui mogueren que'ls parie, pus los cavallers qui a present són en Catalunya no són tants que sie versemblant que bastassen a la defensió de la terra, e pus los comte¹²⁹⁴ d'Urgell ni vescomte de Cardona, ni los altres cavallers de Catalunya qui són a sou d'aquells,¹²⁹⁵ no vénen axí tost com mester seria, jatsie que'n hagen haüdes diverses letres e manaments, e encara, per bé que venguen, que's dubte hom que hic sien a temps, que degué hom tractar ab los capitans de les dites companyes que'ls jaquís hom passar com a amichs, de flota o rota¹²⁹⁶ en rota, e que donassen rahenes, si hom les ne podia haver. Emperò, senyor, en açò null hom no posà orella, per ço, senyor, com lo vostre manament e ordinació és que hom haje ells per enemichs e que hom lus contrast la entrada, e per ço, senyor, com sens gran dapnatge no porien passar per Catalunya. Per què, senyor, proveesche-hi la vostra gran altesa segons que mills li parega, car jo appallat són de complir ara e tots temps so que per vós, senyor, serà ordonat e manat, certificant-vos, senyor, que'ls deputats de Catalunya m'an dit que, per capítol de cort, no poden donar sou d'aquí avant en Aragó ni en regne de València, pus tota la ajuda o proferta de Catalunya és necessària a defensió d'aquella; e plàcie-us, senyor, que totes provisions, axí en scriure a mi com al comte d'Urgell o en altra manera sobre aquests affers, vullats trametre per correus cuytats, per ço que pus ivarçosament e millor se puxe provehir a la defensió de la terra. Encara, senyor, sapiats que, après que la reyna de Castella fo entrada en aquesta ciutat, segons que ja per altres letres d'açò vos he certificat, [a]xí per inducció d'aquells de son consell com d'altres, sí ha demanats e fets demanar a mi, ab molt gran instància, que jo degué deliurar de la presó tots los presoners castellans qui són preses en la ciutat de Barcelona, majorment com ella ja d'aquests dies, passant per Gerona vinent de Perpinyà, havia fets soltar e deliurar tots aquells castellans qui eren a Gerona; e jo, senyor, sobre assò fiu justar tots los prelats e barons qui ací eren, e encara tots los del vostre e meu consell qui són ací, e los deputats de Catalunya, e los consellers de la ciutat de Barçalona e altres, e volguí haver acort ab ells què respondrie a la dita reyna d'aquest fet. E los deputats digueren que ells no deliurarien los dits presoners, per ço com no eren certs que'ls presoners vostres qui eren en Castella fossen solts, ne d'açò no hic havia letres de vós, senyor, ne del rey de Castella don Enrich, e axí, si açò no sabut los remetiem, sabria a gràcia o a remissió, la qual los és vedada de fer per capítol de cort, e, per ço encara com a ells no cové de fer ni atorgar açò sens consentiment o manament de vós, senyor, qui sots cap de la guerra; e'm suplicàran que d'açò degué a vós consultar. E, après, tots los altres al dit consell convocats me consellàran, alcú no discordant, que, pus los deputats no'u consen-

¶ ¹²⁹³ vos; «vo». ¶ ¹²⁹⁴ comte; «comtes». ¶ ¹²⁹⁵ aquells; «aque-lla». ¶ ¹²⁹⁶ Colla o tropa. No és al *DCVB*. Cf. Joan CO-

ROMINES, «Uns brins de mossarabisme en valencià», *Caplletra. Revista de Filologia* 1 (1986) 21-27.

tien, que jo no me'n devia plevir sens consciència de vós, senyor. Emperò, .III. d'aquells, qui part los deputats eren .XIX. en nombre, me consellàran que, si los deputats o consentien, jo, per fer pler a la reyna de Castella, me'n podia plevir sens scriure'n a vós, senyor; los altres, emperò, qui eren en nombre .XVI., e tots los deputats, me consellàran que per res no me'n plevís sens que vós, senyor, no fóssets consultat, e que d'açò-us consultàs per correu cuytat, e, en cas que vós, senyor, volguéssets que's solguessen, serien los presoners solts, e serien encara ab la reyna de Castella ans que ella isqués de vostra terra. Per què, senyor, sia mercè vostra de certificar mi què-us plaurà que se'n face, e açò per correu cuytat. Escrita en Barcelona, a .III. de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXVI. *Iacobus, cancellarius.*

Senyor, *et cetera.*

Idem (Cancellarius misit eam signatam expediendam).

Probata.

Fuit directa domino regi.

582.

1366, juny 5. Saragossa.

*Circular del rei Pere el Cerimoniós als consells de les viles de Montblanc, Tàrraga i Tamarit, que eren del comte de Trastàmara. Els fa saber llur reintegració a la corona reial, després de l'elevació del pretendent al tron de Castella (Jaume Conesa).*¹²⁹⁷

ACA, C, reg. 1078, fols. 68v-69v.¹²⁹⁸

En Pere, *et cetera.* Als feels nostres los consellers, jurats, pahers e pròmens de Muntblanch, Tàrraga e Tamarit, e a cascuns d'ells, salut e gràcia. Fem-vos saber que-us trametem lo feel escrivà nostre en P(ere) de Benviure, sobre'l fet de la reintegració que'ns deu esser feta de las vilas de Muntblanch, Tàrraga e Tamarit, les¹²⁹⁹ quals de nós tenia lo comte la-donchs de Trestàmara, ara rey de Castiella, e lo dit Pere se'n porta trellat autèntich de la covinença feta entre nós e lo dit rey com li fem donació dels dits lochs, per la qual appar que encontinent deuen esser a nós restituïts, pus que'l dit comte és pervengut a dignitat reyal. Axí mateix, se'n porta trellat autèntic de la primera letra per lo dit rey a nós tramesa, per la qual nos significava que era rey de Castiella, e aytal se nomenava e's nomena, e'ns pregava que jaquíssem los dits lochs a la reyna, sa muller, e al infant don Johan, son fill, entrò que hagués tramès per ells; als quals prechs, per complaure a ell, volguem obtemperar, jaquín estar los dits lochs axí com s'estaven, jassia que, segons veritat, del dia a ençà que ell fo fet rey los dits lochs fossen nostres axí bé e complidament com eren ans de la donació, e d'açò-us escrivim per altres letres patents. Per què-us pregam e manam, e encara vos requerim per lo deute de fe e de naturalea que'ns sots tenguts, que en la dita

¶ ¹²⁹⁷ El dia 3 precedent, també des de Saragossa, el rei ja havia dirigit una carta en llatí als consellers, jurats o paers de les viles de Montblanc, Tamarit de Llitera, Vilareal, Castelló de la Plana i Tàrraga pel mateix motiu (Án-

geles MASIÀ DE ROS, *Relación castellano-aragonesa desde Jaime II a Pedro el Ceremonioso*, 2 vols., Barcelona, CSIC, 1994, II, doc. 240/198, pp. 555-556; edició defectuosa).

¶ ¹²⁹⁸ Segueix la crida de notificació pública. ¶ ¹²⁹⁹ les: «los».

reintegració a nós faedora no metats ne façats algun dubte, axí com fer no devets, e, si ho feyets, posariets vós en perill; ne devets estar ne duptar per lo sagrament e homenatge que fahés al dit comte, ne per ço com d'ell ara novellament no havets absolta ne altre menament de obeyr a nós, com açò no cal, esguardades les paraules de la retenció e condició apposades en la donació per nós a ell feta, per les quals paraules sots quitis e absolts de tot sagrament e homenatge que li hajats fet; e assats se mostra la sua intenció per los prechs per ell a nós fets en la dita letra que·ns tramès, ço és, que·ns pregava que·ls dits lochs le·xàssem a sa muller e a son fill entrò que se'n anassen a ell, axí com dit és, als quals prechs és estat per nós satisfet, segons que appar manifestament, car la dita reyna e son fill se'n van de camí en Castella, axí com a vosaltres e a tuyt és cert e notori. E de la presentació de les dites lettres nostres e de la reintegració que nós demanam esser feta, e de tot ço que·s pertany en aquests affers, lo dit nostre escrivà farà carta o cartes publiques, segons que per nós li és manat. E feta la dita presentació de la dita nostra letra e dels translat autèntichs que·us trametem, per los quals appar notòriament que la nostra retenció ha loch, e que les coses donades per nós *ipso facto* són haüdes per no fetes e per no donades, e que deuen esser reintegrades a nós e a la nostra corona, e que vosaltres sots quitis e absolts dels dits sagrament e homenatge, volem que sia feta crida publica en los dits lochs de part nostra en la forma que·us trametem, ordonada per lo dit nostre escrivà e segellada ab nostre segell, per la qual d'aquí avant aparega los dits lochs esser a nós e a la nostra corona reintegrats e restituïts, segons que esser devien per virtut de la dita retenció. E de totes aquestes coses és informat per nós lo dit nostre escrivà, al qual creets de part nostra de ço que·us dirà sobre aquests affers. Dada en Saragoça, a .V. dies de juny en l'any de la natiuitat de nostre Senyor .M.CCC.LXVI. *Rex P(etr)us.*

Idem (Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa).

Probata.

583.

1366, juliol 3. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós al comte de Foix. Contesta a les peticions que li havia formulat en favor del comte d'Osona i la seua família, processats per la corona (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1078, fol. 85r-v.

Lo rey d'Aragó.

Comte.¹³⁰⁰ Vostra letra havem reebuda de creença, comanada a mossèn A(rnau) de Bellveser, lo qual, per virtut de la dita creença, nos ha dites e explicades .V. coses de les quals vós nos pregàvets: la primera, que volguéssim guiar lo comte d'Osona; la .II.^a, que deliuràssem sos fills, que són a Perpenyà; la terça, que restituïssim al dit comte o a son fill les terres del comdat d'Osona; la quarta, que relaxàssem lo procés que fem contra la comtessa d'Osona, per ço com, sens licència nostra, se'n anà en vostra terra, volent-se'n passar en Castella; la .V.^a, que donàssem loch que una carta, la qual toca los fills del comte, fos a

¶ ¹³⁰⁰ Gastó III Febus (1344-1391), cosí de Margarida de Foix, muller de Bernat III de Cabrera, comte d'Osona.

ells liurada. E enteses les dites coses, responem-vos al primer punct, del guiatge del comte d'Osona, que nós no havem acostumat de fer guiatge a alguna persona que sia inculpada d'aytal crim com ell és inculpat, e, si'l contrari feyem, seria cosa de mal exemple e reputat per cosa mal feta per nostres gents, e és ley e estil de nostra cort que algun, estant guiat, no's pot defendre, per què lo guiatge a la fi que ell lo demana, o vós per ell, no li profitaria res; mas si ell ve a nós soltament, nós lo hoiríem bé e benignament, e li farem justícia en sos affers, breu e espegada, sens tota calúmpnia, e haurem major plaer que'l trobem innocent que culpable. Quant al fet del deliurament de sos fills, vos responem que nós no'ls retenim ne'ls havem retenguts per alcuna colpa que ells hagen, sinó tan solament per seguretat nostra, entenents que lur pare e cascun altre de part lur, per esguard dels dits fills, cessarien de tractar, fer e consentir alcuna cosa sinistra contra nós o nostra terra; e ara no havem menys raó de sospita que d'abans, per los tractaments que fa lo rey qui era de Castella ab alcunes grans persones, car, segons que'ns és estat denunciat per persones notables dignes de fe, lo dit comte d'Osona ha fets alguns tractaments ab lo dit rey contra nostres terres. Quant als altres .III. puncts, ço és, de restituir les terres al comte, e de relexar lo procés de la comtessa e de fer liurar la dita carta, nós de ço no sòm de present informats, com los processs sien fets a Barçalona; mas quan siam là, on nos en vem¹³⁰¹ de camí, nós, haüda informació dels dits .III. puncts, vos en respondrem clarament, e en tot ço que fer pugam, per amor vostra, farem volenterosament e favorable aytant com bonament porem. Dada en Saragoça, a .III. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC. LXVI. *Visa Ro(ma)*.

Iacobus Conesa, ex provisione facta in consilio.

Predicta litera fuit missa comiti Fuxi.

584.

[1366], juliol 8. Girona.

L'infant Joan al vescomte de Castellbò, capità general al Rosselló,¹³⁰² sobre el pas de les companyies estrangeres, amb ordre de retirar les vitualles i fer fumades a tots els castells si hi entrassen. La mateixa lletra s'adreça al governador de Catalunya (Galceran d'Ortigues).

ACA, C, reg. 1758, fol. 67r-v.

Lo primogènit del senyor rey.

Vescomte. Vostra letra havem reebuda, ensems ab aquella que'ns havets tramesa que haviets reebuda de mossèn Arnau d'Espanya. E loham molt vostra bona diligència, e responem-vos que par a nós que vós dejats dir als missatgers que nós nos maravellam fort que ells vullen passar malgrat del senyor rey e nostre ne per força per ça terra, car an a travessar¹³⁰³ .X. o .XII. jornades de terra, en lo qual camí no poria esser que no prenessen gran dapnatge, majorment con no trobarien viandes, per tal con les companyes qui pas-

¶ ¹³⁰¹ Sic, probablement per *anam*. ¶ ¹³⁰² Roger Bernat IV (1352-1381); *vid.* FLUVIÀ, *Els primitius comtats...*, p. 170, i SOBREQÜÉS, *Els barons...*, pp. 215-216. Era capità ge-

neral en les parts de Rosselló e de Cerdanya, com l'anomena l'infant Joan en carta als diputats de Catalunya (reg. 1758, fol. 59v). ¶ ¹³⁰³ *travessar*: «treveassar», corr.

sades hic són les han totes despeses e guastades; e que ancara nos meravellam d'èls que, pus mossèn n'Oliver¹³⁰⁴ ha tan gran deute de parentesch ab mossèn en Bertran de Claquí,¹³⁰⁵ e saben que mossèn en Bertran és servidor del senyor rey e nostre e son vassall, e encara que'l senyor rey li ha dats notables lochs e bons, e qui valen molt de renda, per lo bon serví que fet¹³⁰⁶ li ha, que axí's vullen desavenir ab ell ni ab nós. E encara més nos meravellam que ells façan contra la promessa per ells feta al castellà d'Amposta e a mossèn en Francesch de Perellons, camerlench del senyor rey, als quals prometeren que ells passarien per Navarra o per les montanyes de Jacca, e d'açò fôra pagat lo dit senyor rey e nós, e's era apparellat de viandes e de acullir-los bé e dar passatge per ça terra; per què mostren gran menyspreu del senyor rey e nostre, que per força vullen passar per sa terra. E, si era cas que les dites companyes volguessen entrar en Rosselló o'y entraven, volem e'us manam que façats alçar les viandes e fer fumades de dia e foch de nit per totes les forces, e specialment a Belaguarda e en los altres lochs que'us sia semblant, per manera que'ls dits senyals puxa hom pendre e continuar en les parts deçà, perquè tothom puxa¹³⁰⁷ secórrer aquí, axí con devem e sòm tenguts, car nós per altres letres nostres manam al vescomte de Rochabertí e al batle de Figueres que, encontinent que ve¹³⁰⁸ fer los dits senyals, los facen semblants perquè tota la terra ne sia asabentada. Dada en Gerona, a .VIII. de juliol. *Visa Iacobus.*

Galcerandus de Ortigiis, mandato domini ducis facto in consilio per dominum infantem Raymundum Barengarii et maiordomum.

Fuit missa vicecomiti Castriboni.

Similis litera fuit missa vicesgerenti gubernatoris, facta narratione de litera dicti vicecomitis, verbis tamen competentibus mutatis.

Idem.

585.

1367, gener 20. Barcelona.

Missatgeria tramesa per la reina Elionor als barons sicilians sobre l'aliança matrimonial intentada pel rei Frederic [III] amb la reina Joana de Nàpols, en detriment dels drets de successió d'aquella a la corona de Sicília, encomanada a Joan Sestany, mercader de Barcelona (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1575, fols. 24r-26v.

Regina Aragonum.

Ecce quod nos, pro quibusdam nostris arduis negotiis, honorem nostrum et illustris Frederici, regis Sicilie, carissimi fratris nostri, plurimum concernentibus, providimus apud regnum ipsum destinare fidelem nostrum Iohannem de Stagno, mercatorem Barchinone, presentis exhibitorem, cui aliqua secreta verba comisimus, vobis ex parte nostri oretenus referenda. Rogantes vos et fidelitatem innatam vestram totis affectibus quatenus eius relatibus velitis fidem credulam adhibere illosque implere,

¶ ¹³⁰⁴ Olivier de Mauny (vid. TÀSIS, *La vida del rei En Pere III*, p. 263). ¶ ¹³⁰⁵ El conestable Bertran du Guesclin, bretó, comandant de les Grans Companyies franceses

cridades per a auxiliar Pere el Cerimoniós en la guerra de Castella (TÀSIS, *op. cit.*, p. 248 ss.). ¶ ¹³⁰⁶ fet: «fets».

¶ ¹³⁰⁷ Sembla que hauria de dir *puxam*. ¶ ¹³⁰⁸ Per *vegen*.

prout de vobis cum maxima¹³⁰⁹ fiducia speramus, rescribentes nobis, si placuerit, super hiis intentum vestrum. Data Barchinone, sub nostro sigillo secreto, .XX.^a die ianuarii anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo .LX.^o septimo. F(errarius).

*Domina regina mandavit michi, Ferrario Sayolli.
Probata.*

De simili forma fuerunt facte .XV.^{im} littere sine subscriptionibus, et tradite dicto Iohanni. Data ut supra. Idem. Probata.

.....¹³¹⁰

Aquesta és la informació que la senyora reyna d'Aragon ha comanada a'n Johan Cestany, mercader de *Barchinona*, sobre les coses que'l dit Johan deu fer en Sicília de part de la dita senyora.

Primerament, lo dit en Johan Cestany, après que serà en Sicília, haurà informació ab sos amichs quals barons són, de la partida de don Artal d'Alagó e del comte Francesch de Vintimilla, que no han consentit en lo tractament de la pau o matrimoni que'l alt rey de Sicília ha fet ab la reyna Johana de Nàpols o ab sa neboda,¹³¹¹ filla del duch de Duraç. *F(errarius).*

Ítem, après que haurà sabuts quals són los dits barons, encontinent darà a cascun d'ells sengles letres d'aquellas que se'n porta, e, si no'y ha sobrescrits, farà-los-hi fer segons la forma de les altres letres ab sobrescrits que se'n porta. En special, darà les letres qui van a don Artal e al comte Francesch de Vintimilla e als altres barons. *F(errarius).*

E, per virtut de la dita creença a ell comanada, dirà a cascun dels dits barons com la dita senyora reyna, per letra que ells li han tramesa e per letres que ja abans havia rehebudes d'altres persones, ha sabut e entès lo tractament de la pau e del matrimoni que'l alt rey de Sicília, frare de la dita senyora, ha començat e fet ab la reyna Johana e ab sa naboda, filla del duch de Duraç. *F(errarius).*

Ítem, lus dirà com la senyora reyna lus graeix molt lur bona proferta que li han promesa e tramesa a dir per la dita letra sua, e que aytal esperança ha la dita senyora reyna en ells e en cascun d'ells; emperò, la dita senyora reyna volria saber d'ells qual és lur enteniment ne quina manera entenen a tenir ells en contrestar al dit tractament e matrimoni, per tal que la dita senyora en les partides daçà pogués fer aquells embargaments e contrastes que fer-se poguessen honestament e leguda. E sobre açò vol la dita senyora reyna haver consell lur, per tal com ells saben mils los remeys que s'i poden fer que no fa la dita senyora reyna, jassia que'l senyor rey d'Aragon e la dita senyora reyna, de present que hagueren ardit cert que'l dit tractament era començat o fet, trameteren lurs missatgers en cort de Roma, los quals encara no són tornats, per protestar al pare sant¹³¹² e per informar-lo del fet, qui és fort perjudicial al dit rey de Sicília e a la casa d'Aragon. Encara

¶ ¹³⁰⁹ *maxima*: «magna», corr. ¶ ¹³¹⁰ Segueix registrada una altra lletra, estranya a la qüestió. ¶ ¹³¹¹ Sobre l'aproximació de Frederic de Sicília als Anjou de Nàpols (el 1372 signà una pau amb ells i prengué per muller una néta de la reina Joana), contra la vo-

luntat de la seua germana Elionor, *vid.* Ulla DEIBEL, «La reyna Elionor de Sicília», a *Sobiranes de Catalunya* (= *Memorias de la R. Academia de Buenas Letras de Barcelona* X), Barcelona, 1928, pp. 367-369. ¶ ¹³¹² Urbà V (1362-1370).

la dita senyora reyna no ha cert ardit de ço que·l sant pare hi ha deliberat, per què, entre- tant, a la senyora reyna plauria saber dels dits barons los remeys que s'i poden pendre, los quals, si són expedients e honests, ella exseguirà aytant com serà legut. Per què·ls pregarà de part de la dita senyora reyna que cascun li'n vulla respondre per escrits o de paraula son enteniment, o que·ych trameten lurs missatgers. *F(errarius)*.

E parria a la senyora reyna bona manera que entre los dits barons, ço és, la una par- tida e¹³¹³ l'altra, fos feta pau, per tal que tots ensems contrestassen al tractament e matrimo- ni; e en açò treballaria volenterosament la dita senyora reyna que fossen tots en concòrdia, e·y trametria tal persona qui·ls avendria, si ells hi volien donar loch. En altra manera, men- tre ells sien en divisió no veu la senyora reyna que bonament se pugués contrestar lo dit matrimoni ne venir los affers a bona fi. *F(errarius)*.

Ítem, lus diga com la senyora reyna ha sabut que ells o alscuns d'ells han tramès .i. hom de part lur en aquestes partides, ab certs capítols e informacions, lo qual se'n és anat a Avinyó. E ha parlat ab alscuns religiosos de *Barchinona*, dient-lus alscunes paraules que deguessen dir a la dita senyora sobre lo rompiment dels dits tractaments e matrimoni, e d'açò se meravella molt la dita senyora com no·l trameteren a ella, car més hi anava a ella que a negun altre, e mellor endressament hi daria ella que altra. *F(errarius)*.

E més, se meravella com lo dit hom no ha volgut parlar ab la senyora reyna, pus que era en *Barchinona*, sinó per tercera persona. Per què lo dit missatger sàpia l'enteniment dels dits barons qui han tramès lo dit hom, a quina fi l'ich han tramès e per què no s'és presentat denant la dita senyora reyna, e la rahun perquè l'an tramès a Avinyó, jassia que la dita senyora reyna fa son poder que·u sàpia d'altra part. E que·ls dege mostrar lo trans- lat de la informació que·l dit hom lexà al batxaller dels frares menors de *Barchinona*, de la qual informació se'n porta translat. *F(errarius)*.

Ítem, lus dirà que, en cas que·ls dits barons acordadament vullen contrestar que los dits tractaments de pau e matrimoni no venguen a acabament, que .i. d'ells, ab poder bastant de tots los altres de la sua partida, dege passar en Cathalunya, e que vengue ben informat de lur intenció. *F(errarius)*.

En la fi, lo dit Johan dege pregar affectuosament cascuns dels dits barons que, per honor de lur senyor natural, lo rey de Sicília, e per reverència del senyor rey d'Aragó e de la dita senyora, vullen entretant treballar e fer aytant com poran que·l dit tractament no venga a perfecció, prenent eximpli en lurs predecessors, qui en los temps passats no hagueren consentides tals deshonzors: abans elegiren morir que no consentiren que lur se- nyor fos vassall d'altre rey. *F(errarius)*.

E, més avant, lus pot comtar per noves certes que·l rey don Henrich de Castella ha feta pau e liga novellament ab lo rey de Navarra e ab lo rey de Portugal, e ha pregat lo senyor d'Aragon que vulla esser ab ells en aquella pau, la qual pau lo senyor rey no ha volguda fermar per desalt del rey de Navarra, qui·l ha injuriat en temps passat. Emperò, lo dit rey de Navarra ne farà aquella esmena que·l rey don Henrich conexerà e, finalment, lo dit senyor rey serà en la dita pau, e seran tots una cosa contra lo rey desheretat de Cas- tella e lo príncep de Gales, qui·l ha emparat, lo qual ten justades grans companyes e enca- rra no ha gosat assejar de entrar en Navarra, ne en Aragon ne en Castella. *F(errarius)*.

¶ ¹³¹³ e: «O».

Áxí que, pus lo senyor rey sia fora d'aquestes guerres, e açò serà, Déu volent, dins breus dies, car tot és en sa mà, si vol fermar en la pau, que és assats a son aventatge, adonchs lo dit senyor rey porà mils entendre en los affers del dit regne de Sicília e pus esforçadament, e farà son poder que no li sia perjudicat en son dret, car verament és gran interès seu e de la sua casa d'Aragon. *F(errarius)*.

Ítem, dege parlar ab don Artal d'Alagó que li degué liurar la donació que'l rey de Sicília féu a la senyora reyna del regne de Sicília, car la dita senyora la volria mostrar al papa per mostrar son dret, e la dita senyora sap que'l dit don Artal ten la dita carta de la donació. *F(errarius)*.

*Domina regina mandavit michi, Ferrario Sayolli.
Probata.*

Encara lus dirà com, après que aquests capítols foren fets e escrits, e la nau s'ich devia partir, la senyora reyna ha haüt cert ardit dels missatgers seus qui són en Avinyó que'l sant pare no procehirà ne consentirà en lo tractament de la pau en perjudici del senyor rey e de la dita senyora, car no'ls vol perjudicar, e encara vol que'y consenten tots los barons e ciutats del regne de Sicília; en altra manera no'y consintria. Per què, si los dits barons trameten en Cathalunya alcun missatger, ab poder bastant e ben informat de tots los remeys e embargaments que s'i poden fer, sens dupte lo dit tractament se revocaria, e'l regne se poria metre en bon estament; e farien ço que deuen e són tenguts de fer a Déu e a lur senyor, e lo senyor rey e la senyora reyna serien-lus en temps pus favorables. *F(errarius)*.

Prothonotarius.

586.

1367, març 24 [28]. Vila-real.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós. Li fa saber la curta resposta de les corts valencianes a la petició de subsidi, que ha estat fixat en 27.000 lliures, i sense el consentiment del braç eclesiàstic.

Tampoc no ha pogut reunir molts homes de cavall a València per a la guerra (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1758, fols. 82v-83r.

Molt alt e molt excel·lent príncep e senyor, pare e senyor a mi molt car. Sàpia la vostra magnificència que, jassia que dimecres a .XVII. del present mes de març vos scrivís largament dels affers de la cort¹³¹⁴ per correu special, qui jurà que'l dissapte següent, a .XIX. del dit mes, seria en Çaragoça, emperò de vós, senyor, no he haüda alguna resposta a la dita letra. E depuys són stats molts contrasts entre los brassos de la cort sobre lo dit do, e's són tengudes les corts de nit e de dia, ab gran cuyta e congoxa, per raó de diverses manaments e letres que de vós, senyor, havia reebudes que, posat lo do en stament, me'n anàs a vós, senyor, per esser en la batalla; e finalment la cort ha finat que dóna vint-e-set

¶ ¹³¹⁴ Corts de Castelló de la Plana-València, de febrer-març de 1367 (M. DANVILA Y COLLADO, *Investigaciones histórico-críticas acerca de las cortes y parla-*

mentos del antiguo reino de Valencia [tiratge a part de *Memorias de la R. Academia de la Historia*] Madrid, 1905, p. 325).

mília *libras* per via de imposició, pagadores per tots los del regne, de les quals imposicions vós, senyor, ni altra persona, de qualsevol ley, dignitat o preheminència sia, no sia scusat. E entenen tots los savis que en açò hajen consentit les persones ecclesiàstiches, les quals, com los capítols del do o profferta s'i donaren, hi eren presents e no·y contradigueren, emperò aquelles persones ecclesiàstiques açò no atorguen, ans fan encontinent¹³¹⁵ de procehir contra aquells qui les persones ecclesiàstiches forçaran de pagar en les dites imposicions, de la qual cosa se porien seguir scàndels e perills; emperò, jo faç manament al governador e al justícia en criminal de València, sots grans penes, que ells exeguesquen los capítols del dit do. E açò fou finat dijous a nit a .XXV. del present mes de març, e lo sendemà, après menjar, me partí de València e venguí-me'n a Murvedre; e lo dia següent, caminant ab enteniment de fer grans jornades, me partí de Murvedre, e prop la font de la Losa me trobí mossèn en Berenguer de Pau, qui venia de vós, senyor, lo qual me dix que vós no enteníeu esser en la batalla, e axí que no·m calia tant cuytar; per què yo, senyor, me'n entén a vós anar per més covinents jornades, e no tant grans com fera si mossèn en Berenguer de Pau no m'agués dites les dites paraules, e com jo, senyor, seré ab vós, vos comptaré largament e clara los dits affers, los quals per letres breus no·us poríem bonament declarar, per les grans dissensions e protests per les persones ecclesiàstiches fets. Axí matex, senyor, vos certifich que los brassos se senten fort com, après del do, no·ls he proveït a lurs greuges, segons que jo·ls promès e era ordonat en lo comensament de la cort, la qual cosa no ha poguda complir per cuyta de ma partida. E, jassia que après que·us he tramesos los doents hòmens a cavall haja aemprats tots los del regne, axí per letres com de paraula, emperò no·m pens que'n puxa hom fer compte de molts, cor los uns se són scusats que no·y porien anar entrò lo sou de temps passat los sia pagat per los deputats antichs, e els altres per ço com no han cavalls e per moltes altres raons, les quals serien largues de scriure. Scrita en Vilareyal, a .XXIII.¹³¹⁶ de març en l'any de .M.CCC.LXVII. *Ia(cobus), cancellarius.*

Senyor, *et cetera.*

Fuit directa domino regi.

587.

1367, abril 17. Barcelona.

L'infant Joan als oficials de Sardenya, informant-los de la situació militar en Aragó després de la desfeta [a Nájera] del rei Enric de Castella davant del Príncep Negre (Bru d'Escaués).

ACA, C, reg. 1758, fols. 90v-91r.

Lo primogènit del senyor rey.

Governador. Bé·ns pensam que sapiats o sabrets per diverses letres la vençó que'l príncep de Gales ha feta del rey don Enrich,¹³¹⁷ per què no·ns curam de scriura de la

¶ ¹³¹⁵ Sembla errada per *fan continent*, que s'hi ajusta més. ¶ ¹³¹⁶ Segons Daniel GIRONA I LLAGOSTERA, «Itinerari de l'infant En Joan...», II, pp. 275 i 286, l'infant arribà a la vila el dia 28, que creu ser la data

real del document, i el 24 una errada de l'escrivà (en la lletra són al·ludits els dies 25, 26 i 27 com a ja passats). ¶ ¹³¹⁷ A la batalla de Nájera, el 3 d'abril precedent.

manera de la batalla. Mas, per tal com vosaltres sabíets que'l senyor rey, pare nostre, e lo rey don Enrich eren una cosa, dubtam que vós pensats que lo senyor rey e ses gens sien stats en aquesta batalla; per què'us certificam que lo senyor rey ni ses gens, sinó alguns que eren ab lo comte de Dínia (*sic*), no són stats en esta batalla, ans lo senyor rey és en Çaragoça, ab .III.^m de cavall o prop de sos naturals e molta gent altra, e té ses fronteres bé stablides e fornides, e no ha dat ller que ses gens hajam donar dan al príncep de Gales ni a ses companyes, ni encare a sotsmeses del rey don Pedro. Aprés que la batalla és estada feta, ni lo dit príncep ne [el]¹³¹⁸ rey don Pedro no han curat donar dan a les terres e gens del senyor rey, ni se'n cúran, e, per ço que serviscats bé com havets fet entrò aquí, vos certificam que lo senyor rey fa son pertret per socórrer aquí, lo qual dins breu temps haurets. Per què'us pregam e'us manam que ferventment e leal vos hajats en los affers d'aquexes parts, axí com havets fet entrò aquí, per tal que lo senyor rey e nós siam pus tenguts e obligats envers vós. E, perquè mercaders e altres persones són certs que han scrit en aquexes parts e scriuran d'aquests fets ço que hoen, e no ço que no saben, cregats que ço que ab la present vos scrivim e vos notificam és lo fet de la veritat, e àls no cregats. *Data en Barchinona*, sots lo nostre segell secret, a .XVII. d'abril del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LX. set. *G(erald)us de Palou*.

*Dominus dux, presente maiordomo,
mandavit michi, Bruno d'Escalués. Probata.*

Fuit directa Asberto Çatria, gerentivices gubernatoris in Capite Calleri et de Gallura et reformatori ipsorum.

Similis littera fuit directa Petro Asberti,¹³¹⁹ gerentivices in Capite Ligudorii. Idem. Probata.

Item Berengario Caròs, comiti de Quirra. Idem. Probata.

Item n'Elpho de Pròxida. Idem. Probata.

Item Huguetto de Sancta Pace. Idem. Probata.

Item consulibus et proceribus Castri Calleri. Idem. Probata.

588.

1367, juny 12. Barcelona.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós. Raona els inconvenients del pas per Catalunya de les companyies del Príncep Negre, i les dificultats per a salvaguardar-ne la població i les vitualles, per què proposa la possibilitat de desviar-les del país (Galceran d'Ortíques).

ACA, C, reg. 1708, fols. 78r-79r.

Molt alt, *et cetera*. De la vostra senyoria he reebuda una letra de la tenor següent:

«Lo rey. Car primogènit. Jassia que'ls tractaments de la pau entre nós e lo príncep¹³²⁰ sien en covinent estament, segons que per relació dels nostres missatges, los quals hi havem trameses, qui són tornats, havem entès, emperò, per tal car veem que intenció

¶¹³¹⁸ *el*, manca. ¶¹³¹⁹ *Asberti*: «Alberti», corr.

¶¹³²⁰ Eduard d'Anglaterra, príncep de Gal·les, dit el Príncep Negre (†1376).

és del príncep passar per nostra terra ab pau e sens pau, la qual cosa nós entenem aytant com porem scusar e guardar que no's fassa —emperò, car en cas que scusar no's puga lo seu passatge, si's vol ab pau si's vol ab guerra, no és menys de perill o dapnatge a nostres gens—, per ço volem e manam que, ab la major diligència e cura que porets, façats metre totes les viandes, robes e béns mobles dels lochs plans de Catalunya en los lochs forts qui's poden tenir a tan gran poder de gent, ço és, aquest del príncep. E axí mateix parlats ab los prohòmens de *Barchinona*, als quals nós n'escrivim, que continuen les obres dels murs e dels valls de la ciutat, en tal manera que la ciutat se puxe ben defendre e guardar. E d'açò scrivits mantinent fort expressament als prohòmens de Gerona, manant-los que meten encunç la força vella, de guisa que no'n fàlega res. *Data en Çaragoça, a .III. dies de juny del any .M.CCC.LXVII. Rex P(etrus).*»

La qual, senyor, bé entesa, respon a la vostra senyoria que ço que vós, senyor, manats a mi que jo faça fer és, quant al present, fort impossible, car bé pot pensar la vostra senyoria que les viandes velles que eren en Catalunya són despeses vuymés, e que les novelles són encara per los camps, car ara comencen de segar, e serà bé migant agost ans que sien plegades per recollir aquelles en forces. Puys, senyor, que jo no puix bé pensar en quals forces les faça metre ni alzar les gent dels lochs plans, car, senyor, Muntblanch, Tàrraga, Vilafrancha de Penedès, ne loch de tot Penadès ni de tot Lobregat, Vellès ni lo Marisma, Manresa ni Berga, ni res de Segarra ne Ampurdà no veig se puxen tenir a tanta gent, e encara dubte de Cervera si gent de cavall hom no'y met, ne veig que, sinó lo castell de Tortosa, Tarragona, Barçalona, Gerona, Besulú e Figueres, deçà lo coll de Paniçars res s'ic puxe tenir; per què ho veig fort perillós e seria fort de gran necessitat que s'es-cusàs. Jo, senyor, fehia exir les hosts de Barçalona per haver Argimont e Castelló de Bas, e complir la exequió que vós, senyor, manàvets, per tal que no poguessen haver ni collir les viandes, ans les tallàs hom, e havia fets apparallar gints que'n fehia portar, la qual cosa haguera ja feyta si pogués haver haüts servents, los quals hagueren fets tots los lochs de Catalunya si Barcelona o hagués volgut fer, mas no'n ha volgut gent fer, e per açò jo hic fehia exir la host; e hic havia proposat de partir diluns, mas veitg-ho, senyor, fort contrari que vós manets que obren los valls e murs e que's fornesquen e leven viandes e que jo los fassa hostejar. No són feenes qui ensemps se puxer fer. Per què, senyor, sia vostra mercè de ordonar e manar què volrets que jo hi faça, car jo, senyor, allò ne faré seguir que vós manarets e volrets. Les crides, senyor, que vós manats fer se fan, e les altres provisions he fetes de scriure a Gerona, segons que vós havets manat; entretant, senyor, jo faré sobreseure les hosts, jassie començassen d'exir, tro haja haüda resposta vostra, la qual sia vostra mercè haja tost. E jatssia, senyor, jo en los vostres manaments no deje res dir ne enterpretar, dich, senyor, ab reverència parlan, que, si lo passatge per vostre regne d'aquestes gent estranyes se podie tolre ne scusar, seria gran bé e profit de vostres sotsmeses, car moltes occasions de mals e de perills irreparables se'n tolrien e se'n scusarien; car les gent, per molt que hom hi face, no poran haver conservats ni alçats lus blats ni altres viandes e béns mobles axí prestament com faria mester, ne axí mateix han de pres lochs ne fortalezes en què ho puxen metre ne conservar, si bé, senyor, podets pensar los lochs e fortalezes de Catalunya com són dispostes, cor fort hic són poques les forces ne lochs qui's puxen defendre a tan gran poder, e ab aytant les gent volran defendre e guardar so del lur, de què's seguirà morts e molts altres mals qui no veitg que per res se puxen scusar. E més, senyor, dien

les gents que açò par d'aquest passatge, que serà fenta e color qui no ha algun zell de bé, sinó de mal, com la anada o tornada del príncep e de ses gents envers son regne no és son camí dret vers Catalunya ne Rosselló, ans és fort contrari e larch anant a sa terra, cor compensant e ymaginant lo camí dret, si ell partén de Castella vol tornar en sa terra, en .III. dies hi és, e deçà, passant per Catalunya, ha pus de .XXIII. jornades largues anant solament al ducat de Guiana; e, pensant en açò, dien les gents que no pot esser que en açò no haja alguna frau ho fenta, e Déus vulle que no'n diguen una de paraula e que'n fassen altra de fet. Per què, senyor, si aquest passatge d'aquestes gents se podia per res scusar, seria gran bé e profit de vostre regne, e tots aquests perills e scàndels serien scusats e cessarien; en altra manera, açò no pot cessar sens gran mal e scàndel. E no serà, senyor, a vós ne a mi, car veix que les gents són fort enanimades de defendre e guardar lus béns, axí que assò no pot passar sens gran mal e perill. E axí, senyor, pensats e provehits-hi en tot, e, si per res fer-se pot, en totes maneres sie scusat lo passatge de les dites gents, cor a veritat, senyor, per moltes provisions e manaments que s'i fassen no's pot scusar que, si fan mal ne dan aquells qui hic passaran, que no'l prenguen, e part altres mals que se'n poden seguir e esdevenir a la terra. *Data en Barçalona, a .XII. de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXVII. Iacobus de Mo(nelio).*

Senyor, et cetera.

*Galcerandus d'Ortigis, mandato domini ducis facto
per maiordomum et Berengarium de Relato, consiliarium.
Probata. Berengarius.*

Domino regi dirigitur.

589.

1367, setembre 29. Barcelona.

L'infant Joan a la reina Elionor, mare seua, sobre una entrada d'Enric [III] de Castella a Cerdanya i la malaltia passada de la sobirana (Pere de Tàrraga).

ACA, C, reg. 1734, fols. 105v-106r.

Molt excel·lent, *et cetera*. Ja per altres letres he fet saber a la vostra senyoria tot larch com, estant jo en Gerona e haver sabut per letres del veçcomte de Castellbò e de mon portantveus en Rosselló que'l rey don Enrich, senyora, era entrat en Cerdanya,¹³²¹ havia convocades les hosts de Cathalunya per *Princeps namque*, e que era vengut tro a la vila de Cervera d'Urgell, entenent, senyora, exir al davant aquí al dit rey, que havia oït dir que volia passar per aquelles partides. E quant fuy, senyora, en Cervera, trobé per letres de la comtessa d'Urgell e d'altres persones a qui havia escrit per correus cuytats de ma anada que'l dit rey era passat per Pallars e per Ribacoça,¹³²² e que's n'anava en Castella, per la qual cosa, senyora, acordé de tornar a Gerona, per als cuns grans greuges que'y són fets a la juredicció del senyor rey. E esser entrat, senyora, jo vuy en aquesta ciutat, é vist, ab gran greuge de mon cor, en unes¹³²³ letres per vós, senyora, trameses a'n Berenguer de Relat,

¶ ¹³²¹ *Cerdanya*: «Cerdanya». ¶ ¹³²² *Per Ribagoça*. ¶ ¹³²³ *unes*: «unas», corr.

que érets¹³²⁴ recruada en lo loch de Pina, en lo qual, senyora, vos sots aturada, segons que entès he, per aquella rahó; e estant jo en mon dinar, lo dit mateix dia, he oït dir a correus qui són venguts, segons lur dir, d'aquexes partides, que vós, senyora, érets, mercè de Déu, ben curada del dit recruament, de la qual cosa he fetes jo e faç especials gràcies a nostre senyor Déus, e'n he recobrada,¹³²⁵ senyora, en mi mateix alegria. Senyora, si no fos per lo mellorament que he oït dir que havets pres, segons que dessús se conté, jo fóra anat visitar la vostra alta persona, e encara, senyora, hi iré, si vós hi trobats plaer ne'u volets. Per què, senyora, plàcie a la excel·lència vostra que me'n signifiquets vostre voler, cor jo ho exseguiré mantinent, o en altra manera, senyora, me'n tornaré a Gerona per dar fi als afers que'y he començats. E placi·us,¹³²⁶ senyora, que del vostra bon estament, lo qual nostre Senyor vulle per sa mercè prosperar, me certifiquets sovén, cor gran gràcia, senyora, e plaer me'n farets. Dada en *Barchinona*, sots lo segell secret meu, a .XXIX. de setembre l'any .M.CCC.LXVII.

*P(etr)us de Tàrrega, mandato domini ducis facto
per maiordomum.*

590.

1367, novembre 30. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós a l'infant Joan. Es plany de la confusió de les notícies que arriben de la situació política a Castella, dividida entre els partidaris de Pere el Cruel i els d'Enric de Trastàmara (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1079, fol. 114r.

Lo rey.

Car primogènit. De les noves de Castella no·us podem fer res saber de cert, car tot dia se variegen les noves; aquells qui són dellà e tenen la veu del rey don Pedro fan saber que tot quant hi ha se té per ell, e los altres, qui tenen la veu del rey don Henrich,¹³²⁷ escriuen lo contrari, e dien que sos affers van bé e que no porien mils anar. E ara, .II. o .III. dies ha passats, n'ha venguts alguns de casa nostra, e dien que'l feyt del rey don Pedro està bé, e enaprés n'ha venguts altres ardots contraris a aquells, enaxí que res de cert no se'n sap, ne'n pot hom creure res que se'n diga. E, jassia que'ns pensam que de totes aquestes maneres se recompten aquí, emperò sí'ns plau que'us signifiquem ço que nós ne sabem ací, ja que res de cert no·us en podem fer saber, segons que dit és. És ver que tot dia esperam missatgers del rey don Henrich que vénen a nós, e ço que per ells o en altra manera d'aquí avant ne sabrem vos farem saber. Dada en *Barchinona*, a .XXX. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXVII. *Rex P(etr)us.*

Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa.

Fuit missa a nostre molt car primogènit lo duch.

¶ ¹³²⁴ érets: «éret». ¶ ¹³²⁵ recobrada: «retrobrada», corr.

¶ ¹³²⁶ Sic, per plàcie-us. ¶ ¹³²⁷ Henrich: «Enrich», corr.

591.

1367, desembre 18. Barcelona.

La reina Elionor a Berenguer d'Abella, majordom de l'infant Joan, reprenent-lo perquè no la té ben informada de la salut del seu fill, afectat de malaltia (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1575, fol. 79r.

La reyna.

Vostra letra havem vista, de què'ns meravellam més que no'us sots vós meravellat de la nostra que trametem a mossèn R(amon) de Planella, sobre lo accident del duch, car devets pensar que, sens informacions d'altres, pensam-nos en los affers del duch, e ymaginam ço que li pot noure a sa persona o li ha nougut, e volríem proveyr que per avant no li nougue; e, segons vostra letra, pensats que altres nos en hagen informada, ço que no han. Mas tots temps devets pensar que a nós hi va més que no fa a vós, e'l amam més que vós e havem-ne major rahon, jassia que vós lo puschats amar axí com deÿts, e'u creem que'u fets, emperò no és egual la amor. Per què nós volem que se'n seguesque nòstron voler, lexades totes sospites, e devets creure que no donam orella a tot espirit. E, com abans porets, finats los affers de la cort, segons que'l senyor rey vos scriu per ses letres. E entretant, scrivits-nos de son estament. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XVIII. de deembre l'any .M.CCC.LXVII. *F(errarius)*.

Domina regina mandavit michi, Ferrario Sayolli.

Probata.

Fuit missa al noble e amat nostre mossèn Berenguer d'Abella, majordom de nostre car primogènit lo duch.

592.

1368, gener 10. Barcelona.

La reina Elionor a Guillem de Peralta, comte de Caltabellotta, censurant amb dures paraules que gose demanar-li favors, quan, per una altra banda, afavoreix els enemics del rei de Sicília, germà d'aquella (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1575, fol. 85r-v.

La reyna d'Aragó.

Comte. Nós havem rebuda vostra letra, en què's contenia que, com vós haguéssets entès que lo rey en P(edro) de Castella hagués fet matar al noble en Felip de Castre, e la heretat sua se esguardàs a vós per testament de son avi, per ço pregàvets que nós haguéssim recomanats vostres affers, e no consentíssem que fóssets perjudicat en vostre dret. A la qual vos responem que'l fet d'en Felip de Castre no és axí com vos han dat a entendre, car a nós és cert, per letres sues que'n havem haüdes novellament e per missatge seu especial, que'l rey Enrich de Castella lo delliurà de la presó la darrera vegada que és tornat en Castella, com hac cobrada la ciutat de Burgos, on lo dit Felip estava pres, e vuy és en servey del dit rey Enrich contra lo dit rey Pedro, per què no ha loch vostra qüestió. E, posat que lo dit Felip morís, ço que Déus no vulla, sens fills, ací són sa germana, que és ací en casa nostra, e altres

qui han gran dret en los dits béns, e, per ventura, la successió d'aquell no s'esguardaria a vós; e, per tal com a present no ha loch, no havem cura de disputar ne declarar més avant en lo dit fet. Mas havem gran meravella de vós, qui axí confiantment et ab gran instància havets dressats a nós vostres prechs, no pençant que nós sabem de cert los desserveys e males obres que vós havets fetes e fets a nostro car frare lo rey de Sicília, tinent ocupada gran partida de ses terres e favorejant als uns de sos desservidors, ne pençant encara com l'altre dia vos pregam affectuosament que, per honor de nós, deguéssets soltar e delliurar de la presó la muller e ls fills d'en Bernat del Rey, que tenits presos, e sabets ben que, per complaure'ns, los agreujàs de presons més avant que no haviets acostumat, encontinent que hagués vistes nostres letres. E sabem ben que no és príncep e'l món a qui'n haguéssem escrit per la manera que'n escrivim a vós que no'ns ne hagués complagut, sinó vós, qui havets reputats nostres prechs per vans e per nul·les, ço que'ns desplaui. E desenganam-vos que no'ns tenim per tenguda de complaure-us en res que sia favor vostra, pus vós no havets haïda vergonya de no complaure a nostres prechs. E par ben que sots nodrit en Sicília, pus no volets ne sabets conèixer què vol dir servir ne desservir, ne honor ne deshonor. *Data* en Barchinona, sots nostre segell secret, a .X. dias de janer del any .M.CCC.LXVIII. *F(errarius)*.

Domina regina mandavit michi, Ferrario Sayolli. Probata.

Fuit missa al noble e amat nostre en Guillem de Peralta, comte de Calatabellot e d'Esclàffana, *et cetera*.

593.

1368, maig 5. Almassora.

L'infant Joan a la reina Elionor. Informa de l'actitud hostil dels homes de Castelló de la Plana i de Vila-real, contraris a la donació feta pel rei a l'infant Martí d'aquestes dues viles, que li han tancat les portes i li han llançat pedres quan hi anava per donar-ne possessió al nou senyor. Ha cridat les hosts de València i d'altres llocs del regne, a fi de reduir-les per força (Pere de Tàrraga).

ACA, C, reg. 1735, fols. 8r-9r.

Molt alta, *et cetera*.

Sàpie la excel·lència vostra que divenres proppassat, en ora tarda, reebí una letra e una carta del senyor rey, pare e senyor meu molt car, sobre lo fet, senyora, de Castelló e de Vilareal. E ja aquell dia meseix, per alcunes festes qui hi entrevenien, havia continuades les corts al dimarts après següent, en lo qual dia de dimarts, senyora, jo fui legir e publicar les dites carta e letra en la celebració de les dites¹³²⁸ corts e, absolvén los braces e'l general d'aquelles, e encara el general (*sic*), segons, senyora, que'l dit senyor ho manava e era fador, [del manament]¹³²⁹ que'l dessús dit senyor los havie feyt, contrariejant a la donació per aquell meseix senyor feyta de les dites viles de Castelló e de Vilareal a mon car frare

¶ ¹³²⁸ *dites*, interlineat. ¶ ¹³²⁹ Per l'estat de corrupció parcial del document, afegim aquesta expressió, presa de la lletra precedent (reg. 1735, fols. 7v-8r) sobre l'afer, adreçada al rei amb la mateixa data i en termes pràcticament idèntics (la publica GIRONA I LLAGOSTERA,

«Itinerari de l'infant En Joan», p. 304; reproduïda per J. SÁNCHEZ ADELL i E. SÁNCHEZ ALMELA, *Defensa y seguridad de una villa medieval: Castellón de la Plana, Castelló de la Plana*, Sociedad Castellonense de Cultura, 2003, pp. 143-145).

l'infant don Martí,¹³³⁰ licencié les corts¹³³¹ dessus dites, e partí de València dimecres ara passat, deprés menjar, per anar al dit senyor e a vós, senyora, axí com manat m'era estat, ab entenció, emperò, de liurar la possessió de les dites viles al procurador del infant dessus dit. E lo dia, senyora, de la data d'aquesta letra, havén¹³³² trameses ja la nit passada .I. meu correu a la dita vila de Castelló que apparellassen lo dia present la cena que'm són tenguts fer aquest any, e mon coch per aquella dreçar, envié, senyora, [a]ssats matí mon portantveus en aquest regne e mon alguatzir a la damunt dita vila de Castelló per denunciar-los que jo hi anava. E après missa matinal, senyora, partén de Borriana, ané a la propdita vila, e creén que'ls dits portantveus, algotzir, coch e correu fossen en aquella, t[ro]bé'ls en los camps prop la dita vila sots aytal manera, senyora, que les gents d'aquella, estants dins recloses, no'ls havien lexats entrar, ne'ls havien volgut parlar, ne les gents de aquella stan[t]s diguessen.¹³³³ E com hagués haüda, senyora, relació de açò, sens aturar ané-me'n dret camí al portal de la damunt dita vila appellat d'En Passenant, qui és devers Borriana, e trobé les portes de aquell paradades e los ponts per on hom hi entrave trencats; e, aquí estant, fiu fer manament als de dins tres vegades, sots la fè e naturalesa de què són tenguts al senyor rey e a mi, que'm hi lexassen entrar, e guardan per ballesteries e per forats no volgren respondre a res que'ls fos dit. Enaprés, senyora, per trobar mellor acolliment, cavalqué a la part dels altres portals intre terra e, cor trobàs tots aquells axí meteix paredats e los ponts trencats o levats, circuín, senyora, tota la vila a la redor, ané al portal de aquella appellat dels Agostins, qui no era paredat, e, cor hagués feyt aquí manar per la manera davant dita que obrissen, e fer no'u volguessen, fiu assajar de metre foch a les portes; e ladonchs, senyora,¹³³⁴ aquells qui guardaven lo dit portal gitaren pedres, no solament contra aquells qui metien lo foch, los quals eren passats per dues bigues descubertes del pont qui hi era d'abans, ans, senyora, ne lençaren moltes devers mi, qui estava après del vall endret del portal dessus dit, en tant que cuydé esser farit d'una pedra,¹³³⁵ e feriren .I. hom de casa mia qui'm estava de prop. E per ço, senyora, com la dita vila ha dos valls e ha moltes gents en aquella, e jo n'avia poques e sens armes, aguí acort que'm n'anàs, e partent d'aquí deliberé anar a Vilareal, per veer què farien, e trobé-y semblant acolliment, exceptat que no hagren avinentesa de tirar a mi. On, senyora, per obeir lo manamen[t] del senyor rey e v[ostre], e corregir la malvestat dels habitants en les dites viles, me'n venguí lo dia present sens menjar a Almagora, e h[e] vuy, senyora, manades les hosts de València, de Xàtiva, d'Algezira, de Morel[l]a e del Maestrat de Montesa, e he appellats tots los barons e cavallers de la terra que encontinent sien ab mi, prometén-los dar sou. Faç axí meteix, senyora, adur dos engenys de Murvedre e .I. que'n ha a Borriana, e he fets córrer vuy,

¶ ¹³³⁰ El rei havia donat ambdues viles, la vall d'Uixó i Nules a l'infant, amb el títol de comte de la Plana, però la resistència d'aquelles a ser separades de la corona acabà obligant la monarquia a revocar-ne la donació (*vid.* V. TRAVER TOMÁS, *Antigüedades de Castellón de la Plana*, 3a ed., Castelló, 1982, p. 54; J. SÁNCHEZ ADELL, *Castellón de la Plana en la Baja Edad Media*, I, Castelló, Soc. Castellonense de Cultura, 1982, pp. 33-34). Pel moment, però, el primogènit pogué lliurar el domini de Vila-real i de Castelló a la fi sense incidents, un mes després, als procuradors dels seu germà (Rafael TASIS, *Joan I, el rei*

caçador i músic, Barcelona, Aedos, 1959, p. 50). ¶ ¹³³¹ DAN-VILA (*Investigaciones... acerca de las cortes y parlamentos del antiguo reino de Valencia*, p. 325) no recull aquestes corts valencianes. L'infant s'hi deu referir a la clausura de les de Borriana-València de 1367 (cf. R. MUÑOZ POMER, «Les assemblées médiévales de Valence et leurs actes parlementaires», *Parliaments, Estates & Representation*, 28 [nov. 2008], pp. 27-53, esp. p. 38). ¶ ¹³³² *havén*: «haver». ¶ ¹³³³ Frase corrompuda. Per la carta precedent, d'idèntic tenor, sabem que havia de dir *ne respondre a res que'ls diguessen*. ¶ ¹³³⁴ *senyora*: «senyor». ¶ ¹³³⁵ *pedra*: «pedre», corr.

deçà menjar, a .XV. o a .XVI. de cavall que hic he, los térmens de les dites infeels e rebel·les viles, e apresonar gents e béns de aquelles, entenén, senyora, fer en açò tal correcció e castich com enans poré, que a ells sie forts pena e a altres exemple. Açò, senyora, emperò, exseguit, me'n iré aquí a vós encontinent, si a Déu plaurà, segons que per lo senyor rey e per vós, senyora, manat m'és estat. Dada en Almagora, sots lo segell secret meu, a .V. dies de maig l'any .M.CCC.LXVIII.

*Idem (Petrus de Tàrrega, ex provisione facta
in consilio, presente domino duce).*

594.

1368, maig 20. Barcelona.

*La reina Elionor al rei Muhammad de Granada, en recomanació d'uns frares mercedaris qui hi van
per redimir captius (Pere Martí).*

ACA, C, reg. 1575, fols. 135v-136r.

N'Alienora, *et cetera*. Al alt e molt noble don Mahomet, rey de Granade, de Màleca, d'Almaria, de Huadeix e de Basça, e regidor dels moros, salut com a rey per qui volríem honor e molta bona ventura. Rey, sapiats que·ls frares de la orde de la Mercè, del qual orde nostros predecessors foren fundadors, han de costum de trametre en les terres dels reys moros del món e de comprar aquells catius christians que poden, los quals ab si se'n amenen. E com ara, per lo major del dit orde en la província nostra d'Aragó sien ordenats anar en les vostras terres e regnes frare Miquel de Ochovi, comanador de Pampalona, frare Bernat Esmar, comanador del loch d'Agramunt, e frare Johan Gras, de la casa de Tolosa, portadors de las presents, per reembre e comprar, segons lur costum, los¹³³⁶ dits catius, per ço vos pregam¹³³⁷ que·ls dits frares lexets en les dites vostres terres e regnes entrar, ensem ab lurs companyes, e comprar aquells catius que poran ne volran de vós e de vostres vassals e sotsmeses, e que per vós e vostres oficials los dits frares e lurs companyes sien ben reebuts e, en ço que en los dits vostres regnes sobre les dites coses hauran a fer, favorablement tractats; e que·us plàcia que als dits frares e a cascun d'ells e a lurs companyes per vós e vostres oficials sien feyts guiatges e seguratats, segons que en aytals cases és acostumat de fer, per tal manera que per vostres sotsmeses no·ls puxa esser feyt algun dampnatge ne ofensa en persona ne en béns, ans, per honor nostra, los acullen favorablement e benigne, car certificam-vos que d'açò·ns farets plaer asenyalat, lo qual vos grahiem molt. Dada en Barchinona, a .XX. dies de mayg del any de la nativitat de nostro Senyor .M.CCC.LXVIII. *F(errarius)*.

Domina regina mandavit michi, P(etro) Martini. Probata.

¶¹³³⁶ *los*: «dels», corr.

¶¹³³⁷ *vos pregam*: «pregam-vos», corr.

1368, juny 6. Cabanes.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós. Li conta l'accidentat lliurament de la possessió de Castelló de la Plana al procurador de l'infant Martí, havent eixit de la vila la major part dels seus habitants per tal de no fer-li homenatge (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1710, fol. 43r-v.

Ed. (incompleta) D. GIRONA I LLAGOSTERA, «Itinerari de l'infant En Joan, fill del rei En Pere III. 1350-1387», *III Congrès d'Història de la Corona d'Aragó*, 2 vols., València, 1923, II, p. 305, núm. 197.

Molt alt, *et cetera*. Ja per altres letres he notificat a la vostra molt gran senyoria com jo, l'endemà de Cinquagesma, que fo diluns a .XXIX. del mes de maig proppassat, liurada la possessió de Vilareal als procuradors del alt infant en Martí, frare a mi molt car, bé e pacíficament, me'n ané a la vila de Castelló per liurar la possessió d'aquella als dits procuradors. E com jo, senyor, fuy en la dita vila de Castelló, la major partida del poble, e assenyaladament tots los millors, foren fora de la dita vila. E decontinent fiu cridar consell als de la dita vila en l'esgleya d'aquella, en la qual se ajustaren fort poch's hòmens en nombre, dels pus minves e del (*sic*) menor estament que altres de la vila; e aquí mateix, notificada a ells la donació per vós, senyor, feta al dit infant de la dita vila e de les altres coses, en la forma contenguda en les cartes de la dita donació, tots los dits hòmens qui lavors se atrobaren en la dita vila, a manament meu, faeren sagrament e homenatge als procuradors del dit infant en Martí. L'endemà, senyor, que fou dimarts, e lo dimecres següent tro en hora de vespres, jo, senyor, fiu encara fe[r] sagrament e homenatge als dits procuradors per tot hom que fos atrobat en la dita vila, axí, senyor, que foren entre tots .C. e .XX. o pus, e en aquell die mateix, senyor, jo fiu elegir justícia, batle, jurats, mostaçaff e saigs novells, qui per lo dit infant decontinent regiren e faeren cridas publicas, forces e compulsions e altres actes de juredicció. E açò fet, en hora de vespres, lo dit dimecres tenguí mo[n] consell, en lo qual foren presents los dits procuradors del dit infant, sobre ço que yo podie ne devie fer sobre aquests affers, en lo qual consell se acordà, senyor, que'ls dits procuradors anassen cuytadament a València, per haver acort ab savis quin anantament o procés podie jo o altre official vostre fer contra los absents de la vila de Castelló, e que ab lo consell que atrobarien fossen tornats a mi dissapte proppassat, en hora de menjar, al loch de Cabanes, on jo speraria aquells, per ço com la vila de Castelló no és assats sana en aquest temps, e, no-res-menys, que yo scrishés al portantveus per mi en regne de València, qui era en Exàtiva, que vengués a mi decontinent; e axí, senyor, se féu. E sobre açò, senyor, jo tramís mes letres, axí al dit portantveus per mi com a diverses savis de València, e altres provisions fiu, aquelles que'ls dits procuradors saberen demanar e volgueren. E aquella nit, senyor, jo me'n venguí a Cabanes, e aquí he estat tro a huy, que és dimarts, data de la present; e encara los dits procuradors del dit infant no són venguts, no contrestant que haguessen promès de esser amb mi dissapte proppassat, segons que dit és. Ara, senyor, vehent que ací no fas res, ans estich a gran minva mia, he axí acordat que torn a la vila de Castelló e que, si hi trop alcun hom qui no haja fet homenatge, que'l forç de fer e prestar aquell axí com los altres, e que si trobave que'ls officials del dit infant fossen perturbats per alcun en lur exerciment de juredicció e officis, que'ls reduga al primer estament, e que'y face totes altres provisions profitoses e neccessàries a compliment de la dita possessió. E enaprés,

senyor, açò fet, he acordat que me'n vaje a vós de camí, al pus tost que puxa, per complir vostre manament. Açò, senyor, vos he curat notifficar per ço que la vostra altesa conega que jo he fet en aquests affers tot ço que fer-s'i devie e jo he pogut. Scrita en lo loch de Cabanes, a .VI. dies de juyn en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXVIII.

Senyor, *et cetera*, lo vostre humil primogènit, *et cetera*.

Dominus dux mandavit Bertrando de Pinós.

Dirigitur domino regi.

Similis litera, verbis competentibus mutatis, fuit facta et directa domine regine. Data et signata ut supra.

596.

1368, agost 10. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al príncep de Gal·les, pregant-li que allibere francament el comte de Dénia. Li tramet de part seua Bertran Desvall i Francesc de Santcliment (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1080, fol. 44r.

Molt car cosí. Jassia que diverses vegades vos hajam escrit e pregat per lo deliurament de nostre car cosí lo comte de Dénia,¹³³⁸ emperò, car no sabem que¹³³⁹ encare aquest deliurament sia fet, cové que nós repliquem nostres prechs. E com pensam que ell, qui és ab nós en tan gran deute de sanch, haja estat tant longament en presó, rahonablement són forçats de escriure a vós e sovinejar nostres prechs per lo seu deliurament, majorment car havem gran fiança en vós, ab qui nós e lo dit comte havem gran deute de sanch, e ab qui ara nos acostam de bona amistança, que no hauríets per bé que'l dit cosí vostre e nostre romangués d'aquí avant en presó. On vos pregam molt affectuosament que, per honor e amor nostra e per los deutes damunt dits, vos plàcia fer lo dit deliurament franchament e quítia, en tal manera que nós conegam que los nostres prechs e l'acostament que's fa entre vós e nós profiten al dit comte, car pertany-se dels reys e dels prínceps del món que'ls uns dels altres exausesquen lurs pregàries en aytal¹³⁴⁰ cas, axí com nós faríem per vós en semblants¹³⁴¹ coses e majors. E sobre açò havem encargats¹³⁴² de paraula e per letres micer Bertran Dezvall, qui ara de part nostra va a la vostra presència, e mossèn Francesch de Santcliment, qui és en vostra cort, als quals vos plàcia creure de ço que'us diran de part nostra. Dada en *Barchinona*, a .X. dies de agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXVIII. *Rex P(etrus)*.

Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa.

Fuit missa principi Galarum et Aquitanie.

¶ ¹³³⁸ Alfons d'Aragó, comte de Dénia i de Ribagorça, fill de l'infant Pere, havia estat fet presoner a la batalla de Nájera, l'abril de 1367. Els anglesos li exigiren un exorbitant rescat de més de dos milions i mig de sous, que acabà de pagar vint-i-cinc anys després, deixant captiu

a Anglaterra com a ostatge el seu fill Alfons el Jove fins al 1392 (J. CASTILLO SÁINZ, *Alfons el Vell, duc reial de Gandia*, Gandia, CEIC Alfons el Vell, 1999, pp. 78-87).

¶ ¹³³⁹ *que*, interlineat. ¶ ¹³⁴⁰ *aytal*: «tal», corr. ¶ ¹³⁴¹ *semblants*: «semblant». ¶ ¹³⁴² *encargats*: «encarreats», corr.

597.

1368, octubre 20. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al conestable Bertran du Guesclin, exhortant-lo a cloure el seu debat amb

Hug de Calverley. Li envia el rector de Montpeller de part seua (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1080, fol. 84v.

Lo rey d'Aragó.

Mossèn Bertran. Nós havem parlat largament ab lo rector de Montpesler sobre'l vostre debat e de mossèn Huch de Calviley, lo qual¹³⁴³ debat nos plauria molt que fos tolt, car nós havem-vos per special servidor e amich, e axí mateix havem per servidor lo dit mossèn Huc, qui ab vós ensemps, axí com sebets, nos ha servit en la guerra de Castella, e depuys s'és attensat a nostre servey per lo matrimoni que ha feit ab la cosina nostra e de la reyna. Per què·us pregam molt affectuosament que, per honor e reverència nostra, vullats donar loch, aytant com vós porets, que tot debat e tota qüestió sie tolt entre vós e ell, e que sobre açò creegats al dit rector de Montpesler de ço que·us dirà de part nostra, e que·ns en responats vostra entenció, per tal que pugam perseguir lo feit e menar a bona conclusió. Dada en Barchinona, sots nostre contrasegell, a .XX. dies de octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXVIII. *Iacobus, prothonotarius.*

Dominus rex, qui eam vidit, mandavit michi, Iacobo Conesa.

Fuit missa Bertrando de Glerquino (sic).

598.

1368, octubre 20. Barcelona.

La reina Elionor al justícia d'Aragó. L'amonesta per haver admés una demanda dels arrendataris

del peatge de Calataiud, que pertany a la sobirana, matèria en què ell no té jurisdicció, per què li exigeix secament que rectifique (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1575, fol. 189v.

La reyna.

Nós havem novellament entès que vós, a instància dels arrendadors del peatge nostre de Calatayuu, ab letra vostra havets manat al batle de Calatayuu que no dege forçar los dits peatgers a pagar alcuna cosa del preu del arrendament, fins que per vós sia conegut de alcunes excepcions que al·leguen a escusació lur. E, segons vós sabets o devets saber, lo fet de les rendes e regalies del senyor rey e nostres no han acostumat de anar per via de pleyt, ne és de vostre offici que·u dejats conèixer, car ja hi ha batle del senyor rey e nostre qui·u deu conèixer; e, si·ls fa injustícia, deuen recórrer a nós, qui els farem egualtat e rahon, segons que ben havem acostumat. Mas rahon no consent que per via de judici denant vós ne altres hajam a demanar nostres rendes, car nòstron tresorer o son procurador les acostuma de vendre cascun any, e axí ha venut lo dit peatge, ab certes condicions

¶ ¹³⁴³ qual: «quals».

que nós sòm tengudes observar als dits peatgers, les quals lur observarem aytant com rahon e justícia dictarà, e no'n cal a vós entremetre. E si haguéssets ben considerat, com és rahonable, que·ls dits peatgers tenguen e posseesquen lo dit peatge e aquell facen collir cascun dia, e que nós freturem de nostres rendes que havem necessàries per a nostra provisió e de nostres fills e companyes, no haguérets manada fer aytal letra, la qual volem que encontinent e de fet revoquets. E no sperets que per altra manera hi hajam a fer provehir, car molt nos desplauria, per tal com vos tenim per special servidor. E guardats-vos que d'aquí avant no'ns embarguets nostres porters e collidors de nostres rendes, car molt nos desplauria. Dada en *Barchinona*, a .XX. dies de octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXVIII. *F(errarius)*.

Ferrarius Sayolli, mandato domine regine facto per Berengarium de Relato, thesaurarium. Probata.

Fuít missa al amat nostre lo justícia d'Aragon.

599.

1369, febrer 9. Calataiud.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós, sobre els moviments i depredacions de les tropes de Bertran du Guesclin en terres d'Aragó, i les accions de pillatge per part dels llocs de la frontera de Castella que segueixen l'obediència de Pere el Cruel (Bru d'Escaués).

ACA, C, reg. 1753, fols. 8r-v.

Molt alt e molt excel·lent príncep e senyor, pare e senyor a mi molt car. Bé sab la vostra magnificència com per altra letra mia, escrita en Calatayuu a .VII. del mes e any davall scrits, vos notiffiqué que de Çaragoça havie escrit a mossèn Bertran de Clequí que, segons la promissió per part d'ell a vós feta, deguéis exir de las vostras terras e regne al pus breu que poguéis, sens damnatge de vostres sotmeses;¹³⁴⁴ axí mateix, senyor, que havia scrit al vezcomte de Rochabertí que d'açò tingués aprop lo dit mossèn Bertran, e que hi tingués bonas maneres que's faés; e haguí resposta d'ells que ho farien. E que depuys, senyor, que fuy en Calatayuu, veent que·l dit mossèn Bertran e ses companyes no exien de la vostra senyoria e què fahien als vostres sotsmeses, que havia tramès al dit mossèn Bertran mossèn Berenguer de Cabanyas ab letra de creença, e que·ls diguéis de part mia que ells volguessen exir ivaçosament de las ditas terras vostras, e que haguí resposta del dit mossèn Bertran que, per ma honor, al pus tost que ell poguéis ne exiria; e que lo dit vezcomte no hi podia àls fer, segons que en les dites vostres letres per mi a vós, senyor, trameses pus largament és contengut. E ara, senyor, veent que les companyes del dit mossèn Bertran han fet e fan tot mal que poden, cremant, afogant e prenent persones e sotsmeses vostres, tornant atràs del camí que fahien a Castella, és a saber, vinents a Ricla, l'Almúnia, Caranyena e altres lochs assèn entorn, stant ja lo dit mossèn Bertran en Bòrgia e aquellas parts hon era lo camí pus breu per anar a Castella,

¶ ¹³⁴⁴ El conestable Du Guesclin havia passat al servei d'Enric II de Castella, que li havia donat la vila de Mo-

lina, i amenaçava ara les terres d'Aragó (*vid.* ZURITA, *Anales*, ed. A. Canellas, t. 4, Saragossa, 1973, pp. 594-597).

e he tramès al dit mossèn Bertran ab letra de creença lo dit mossèn Berenguer de Cabanyas e Andreu Gómez, e que de part mia lo preguen, com aquell qui és amich e vassall vostre, del qual fets gran compte, que ell vulla cuytar la sua exida del regne al pus breu que puxa, com la dita exida sia pus breu de Bòrgia, hon lo dit mossèn Bertran és, per anar en Castella, tenent lo camí de Àgreda e d'aquellas parts, e que fassa que les dites sues companyas no fassen dan en la terra e gents vostres, e aquells que les sues companyes tenen preses fassen soltar, e los béns mobles que tenen ocupats restituyir. No'm sé lo dit mossèn Bertran què's volrà fer, e par-me que ell e ses conpanyes se declinen més a mal que a bé per destrovir les vostres terres. E axí mateix, que dels lochs de las fronteras vostres tots dies me vénen clams que'ls hòmens dels lochs de Castella que són en las fronteras¹³⁴⁵ qui's tenen pel rey don Pedro los roben e se'n ménan lurs bestiar, e que per part d'ells no són tengudes les trevas que són entre vós e lo dit rey don Pedro. Jo, volent haver certificació si les dites [que]¹³⁴⁶ per los dits castellans se fan, si's fan per guerra o marcha o per manera de penyoras, he escrit a alscons oficials de les fronteres que me'n certiffiquen, e segons la certificació proveyir-hi he ab justícia; e no-res-menys, senyor, he deliberat de notificar-ho a vós, per tal que vós hi provehiscats e'm manets ço que'us plaurà que hi faça. E, entretant, he fetas algunas provisions de desar los bestiar, que per los francesos ne dels de Castella no puguen esser robats, e que les persones e béns mobles dels lochs plans de Ebre ençà se meten per les forces; e he scrit a prelats, nobles e cavallers e hòmens de ciutats, vilas e lochs del regne d'Aragó que, per alscons ardots, servey vostre e bé de la cosa publica tocants, stiguen apparayllats ab cavalls e armes per seguir mi com altre manament vostre e meu hagen. Per què, senyor, sia vostra mercè de provehir breument sobre les dites coses e manar-me què plaurà a la vostra altesa que hi fassa. Ítem, senyor, per vostra letra me responets a una mia letra que tenits per bona la manera que yo he acordada de fer venir a Daroca los prelats, nobles, cavallers e procuradors de las ciutats e lochs del regne d'Aragó, per finir ab ells axí sobre'l fet de las armes com de les altres coses. Quant és, senyor, del fet de les armes e hòmens que sien apparayllats per deffensió de la terra, creu que's farà, per ço com l'archabisbe e alscons altres ab qui jo'n he ja parlat hi veig fort volenterosos. Del fet, senyor, de les demandes per a soccòrrer a Sardenya, vós, senyor, me digué en Tàrrrega que vós volíets tenir corts als aragonesos, e que ho fariets, e par-me, senyor, per les coses contengudes en la vostra letra, que entenets que yo ho dege fer, e entrò ací yo no'n he haüt manament vostre; però, senyor, si volets que yo ho faça, manats-me què faré, que axí ho compliré, e no romandrà en mi. Man a mi, senyor, la vostra senyoria ço que li plaurà. Scrita en Calatayuu, a .IX. dias de febrer del any .M.CCC.LXVIII. *Primogenitus*.

Senyor, lo vostra humil primogènit, besan vostres mans e peus, se comana en vostra gràcia e benedicció.

*Dominus dux, presente camerlengo,
mandavit Bruno d'Escahués.*

Aprés, senyor, que aquesta letra fo scrita, passà una rota dels franceses danant Calatayuu, e ab lo capità de aquella parlaren fra Guillem d'Abeylla, lo governador d'Aragó e mossèn n'Umbert Dezfonollar, e digué'ls lo dit capità que aquella rota se'n anava devers Castella drete via, e que tenien lo camí de deçà, e que mossèn Bertran seria demà, que serà dissapte, ací en Calatayuu, e enaprés tendria son camí en Castella. *Primogenitus*.

¶¹³⁴⁵ Segueix, expuntuat, *vostras*. ¶¹³⁴⁶ *que*, manca.

1369, febrer 14. Calataiud.

L'infant Joan al vescomte de Rocabertí, fent-li càrrecs perquè no s'afanya a fer sortir dels regnes d'Aragó les companyies de Bertran du Guesclin, ni procura que no hi causen danys i destruccions (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1710, fol. 105r.

Lo primogènit del senyor rey.

Mossèn lo vezcomte. Bé sabets com lo senyor rey, confiant de vostra lealtat et bona indústria, vos deputà en guiador e endreçador de mossèn Bertran de Claquí et de ses companyes, a fi que, per vostra diligència e ab aquelles mellors maneres que fer poguéssets, lo dit mossèn Bertran e ses companyes isquessen al pus tost que fer-se pogués de la terra del dit senyor rey; e que mentre estarien en aquella donassen com menys dapnatge donar-se pogués en aquella; hoc encara, en cas que tractaments se menassen entre lo dit mossèn Beltran e lo rey de Navarra, que proveýssets per tot vostre poder que durants los dits tractaments lo dit mossèn Bertran e ses gents stiguessen en la terra del dit rey de Navarra, e no en la terra del dit senyor rey e nostra. Si açò s'és fet o no, vós ho sabets. Ara, com cuydàvem que'l dit mossèn Bertran hic isqués, pus era partit de Borja, havem sabut de cert que ell espera vós e bé .CCC. cavalcadors de ses companyes que són ab vós en Çaragoça, de la qual cosa són fort marevellats, com sapiats bé que la stada del dit mossèn Beltran e de ses gents sia destrucció de la terra e gran vergonya e minva nostra, majorment que .III. rotes de les sues companyes són passades per les parts de Calatayuu, on nós són, e lo dit mossèn Beltran, qui és ab totes les altres rotes entorn de Calatayuu, a dues legües; e podets pensar, vezcomte, quin ne quant dampnage e destrucció donen a la terra e quina desonor se'n seguex a nós. Per què'us dehim e expressament manam, si la honor del dit senyor rey e nostra e la restauració de la terra volets, que decontinent, vista la present, vos en vingats al dit mossèn Bertran al pus tost que puxats, e que no vullats reebre ni donar tal càrrech a vós matex que per culpa vostra lo dit mossèn Bertran e ses companyes estiguen en la terra del dit senyor rey e nostra. *Data en Calatayuu, a .XIII. dies de febrer del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXIX. Primogenitus.*

Dominus dux mandavit Bertrando de Pinós. Probata. Br(un)us.

Fuit directa vicecomiti de Ruppebertino.

1369, abril 2. Barcelona.

Manament del rei Pere el Cerimoniós al seu tresorer que accelere el reconeixement de vassallatge que volen fer al monarca els ciutadans de Múrcia, Cartagena i Llorca (Bernat Miquel).

ACA, C, reg. 1082, fol. 67r.

Tresorer. Vostra letra havem reebuda, e responem-vos que nós escrivim a mossèn Nicholau e a'n Johan d'Olit que tracten que los de Múrcia, de Cartagènia, de Lorca e de tots los altres lochs pus assenyalats nos trameten lurs missatgers per fer-se nostres vas-

salls,¹³⁴⁷ axí com en Johan d'Olit nos ha scrit que hagren fet, sinó que dubten que nós los volguéssim reebre, e que·ls prometen en nom nostre que nós los pendrem per vassalls e los farem ço que de bon senyor se pertany. E, axí, dats tot loch e endreça que·s faça tost e i vaçosament, com sia perill en la triga. Quan és açò que deÿts si volem que prenats los béns dels sotsmesos del rey don Pedro que han en nostra senyoria, no seria cosa ben feta, espacialment dementre que aquest tractament durarà, car pus ells volen esser nostres vassalls no·ls devem fer negun greuge. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .II. dies d'abril del any .M.CCC.LXVIII. *Rex P(etrus)*.

Idem (Dominus rex mandavit michi, Bernardo Michaelis).

Probata.

602.

1369, abril 8. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós als governadors i consellers de Càller i de Logudor, a Sardenya. Els comunica el gir que ha pres la política peninsular després de la mort de Pere el Cruel, i anuncia la seua propera arribada a l'illa per tal de sufocar la revolta del jutge [d'Arborea] (Bernat Miquel).

ACA, C, reg. 1082, fols. 75v-76r.

Lo rey.

Sapiats que nós havem haüdes letres del rey Enrich com ell ha vençut lo rey Pedro e com l'à fet recollir en Montiel, e aquestes letres vos trametem en sa forma. Havem encara haüdes letres que·ns ha trameses nostre car primogènit lo duch, continents com lo dit rey Enrich ha tolt lo cap al dit rey Pedro,¹³⁴⁸ e axí mateix les vos trametem en sa forma. E t[ot]es aquestes noves són veres e certes a nós, no solament per les dites letres, mas per persones qui hi són estades e·ns ho han dit, e per letres altres diverses que·n havem haüdes; per què·us notificam les dites coses, que·n hajats plaer, e per ço que sapiats que, pus aquest rey és mort, qui era nostre enemich, e lo rey Enrich és nostre amich com a frare, nós pus segurament podem leixar la terra deçà per acórrer a vosaltres, axí com ja ho haviem en cor, e que·l jutge sàpia que no li cal conf[i]jar d'aquest. E nós esperam en la misericòrdia de Déu, qui t[o]ts temps per la sua sancta pietat nos ha ajudat a castigar los ergulosos enemichs nostres, que·ns endreçarà per tal manera que, mijançant nostre bon esforç, farem tal castich del dit jutge com de nostra honor se pertany. Certificant-vos que nós, per algunes raons, no posam l'estandart lo dia que·us havem fet saber, mas havem-lo posat lo dia de la dada de la present; e tantost partim d'ací per espegar lo fet del viatge de Sardenya ab los valencians,¹³⁴⁹ car ja nostre primogènit lo duch és en Aragó per finir

¶ ¹³⁴⁷ El regne de Múrcia havia de lliurar-se al rei d'Aragó en virtut dels pactes de Binèfar (1363) i de Saragossa (1366) amb Enric de Trastámara, promesa que aquest, una vegada consolidat al tron castellà, havia decidit deixar sense efecte (FERRER MALLOL, *Entre la paz y la guerra...*, pp. 466 i 480 ss.; TASIS, *La vida del rei En Pere III*, p. 249). El text de Binèfar (10 d'octubre de 1363) fou publicat per J. CASAN Y ALEGRE, *Colección de documentos inéditos del Archivo General del Reino de*

Valencia, I, València, 1894, pp. 191-197, ensems amb els altres acords estipulats entre aquells. ¶ ¹³⁴⁸ A la batalla de Montiel, el 14 de març de 1369 (*Chronique catalane de Pierre IV...*, ed. Pagès, cap. VI, pp. 397-398; TASIS, *op. cit.*, pp. 266-267). ¶ ¹³⁴⁹ Probable al·lusió a les corts de Sant Mateu-València de 1369-1370 (DANVILA, *Investigaciones... acerca de las cortes y parlamentos del antiguo reino de Valencia*, pp. 325-326). A Aragó no consta que llavors s'hi celebrassen corts o parlament.

ab los aragonesos. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .VIII. dies d'abril del any .M.CCC.LXVIII. *Rex P(etrus)*.

*Dominus rex mandavit michi, Bernardo Michaelis.
Probata.*

Als comte de Quirra, governador, e consellers de Càller.
Item, fuit facta similis gubernatori Capitis Lugudorii.

Idem.

603.

1369, juny 25. València.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós als parents de Berenguer Alanyà, canonge de Tarragona, mort violentament a Avinyó, de firmar pau amb Bertran de Pinós, protonotari de l'infant Joan, un fill del qual fou l'autor de l'homicidi (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1081, fols. 58v-59r.

En P(ere), *et cetera*. Als feels nostres en Francesquí Alanyà, Bernadó Alanyà, Galvany e Gispert Alanyà, e tots los altres parents e amichs d'en Berenguer Alanyà, qui era canonge e tresorer de la Seu de Tarragona, als quals les presents pervendran, salut e gràcia. Creem que sabets que, quant lo dit Berenguer Alanyà morí a Avinyó, de la qual mort és inculpat Bernat de Pinós, fill d'en Bertran de Pinós, prothonotari de nostre car primogènit lo duch, lo dit Bertran era a Saragoça ab lo dit nostre primogènit, per què appar manifestament que ell no sabia ne podia res saber d'aquella mort, ans sòm nós certs que quan ell ho sabé ne fo molt dolent e despagat en son cor, e volgra més que son fill fos mort que no lo dit Berenguer Alanyà. E nós sabem e creem que sí·us fets vosaltres, que la dita mort s'esdevench per poc sen de .i. e del altre, car d'abans amichs e companyons solien esser en l'Estudi. Per què, com en la dita mort lo dit Bertran e los altres fills seus no hajen colpa, ans ne sien tots despagats, e lo dit Bertran sia nostre antich servidor e del dit nostre primogènit, per ço pregam-vos molt afectuosament e·us manam que vosaltres vullats haver pau e concòrdia ab lo dit Bertran, en aytal forma que façats carta publica ab sagrament e homenatge, cascuns en poder de vostres ordinaris, en la qual se contenga com, per honor e reverència nostra e per nostres prechs e manament, vosaltres prometets, sots virtut dels dits sagrament e homenatge, que per ocasió de la dita mort, en la qual lo dit Bertran no ha alguna colpa, axí com dit és, vosaltres jamés no farets ne consintrets que sia fet ne tractat algun mal al dit Bertran de Pinós ne als altres fills seus. E faent açò farets-ne a nós e al dit nostre primogènit plaer e servi, e·us ho grairem molt. En altra manera, si açò recusàvets de fer, ço que no creem, dariets-nos a conèixer que desamats sens tota raó lo dit Bertran, lo qual nós amam, e que sots menyspreadors de nostres prechs e dels nostres manaments, e podets pensar que·ns en sentríem e·us ho dariem a conèixer. Dada en València, a .XXV. dies de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXIX. *Rex P(etrus)*.

*Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa.
Probata.*

1369, agost 29. Puigcerdà.

Manament de l'infant Joan al veguer de Puigcerdà i els oficials de Cerdanya que apliquen les ordinations dictades pels cònsols de la vila sobre la persecució de llops i óssos, per seguretat del ramat i de les persones, forçant a pagar els qui no hi volen contribuir (Galceran d'Ortígues).

ACA, C, reg. 1620, fol. 55r-v.

Infant en Johan, *et cetera*. Al amat e feels lo veguer e batle e jutge ordinari de Puigcerdà e de Cerdanya, e a tots altres qualssevol oficials del dit senyor rey e nostres dins la terra de Cerdanya constituïts, presents e esdevenidors, als quals les presents pervendran, e a lochstinents d'aquells, salut e dilecció. Per part dels cònsols e prohòmens de la vila de Puigcerdà és stat a nós humilment supplicat que, com antigament, per utilitat de la cosa publica de la dita vila e de tota la terra de Cerdanya, e en special d'aquells qui han bestiar, sie stat ordonat et contínuament tro ací observat que a tothom qui prenés de les¹³⁵⁰ bèsties davall scrites fos donat cert celari, ço és a saber, per cascun lop vint *solidos*, e si la loba era preyns .XXV. *solidos*, e per cascun lobató .V. sous, e per cascun ors o orsa quaranta *solidos*, e per cascun orsayll vint *solidos*, a la qual ordinació consentiren tots los hòmens de Cerdanya, axí de lochs reyls com altres qui sien de clergues e de cavallers, los quals salaris se pagassen e's són tostemps acostumats de pagar per cabaners de bestiar e per tots altres qui han bestiar a certa rahó, segons més e menys, e ara als cuns, més per malícia que per bona rahó o justícia, cessen e contradiguen pagar en la questa qui's fa cascun any per rahó de la casa dels dits lops e orses,¹³⁵¹ qui és molt bona e molt profitosa a tota la cosa publica de la vila e de la terra, e açò torn en gran dampnatge, no solament d'aquells qui la dita casa fan e qui per gonyar los dits salaris molt entenen en la dita cassa, e de nuyt e de die, hoc encara de tota la terra, com, si les dites bèsties no eren cassades, guardada la condició de la terra, qui és alta e montanyosa, tants de lops e orses abunderien en la dita terra que no solament seria perill e dampnatge de perdra los bestiar, ans seria perill de les persones, segons que per experiència¹³⁵² a tots en la dita vila e en la terra és manifest, deguéssim sobre açò de remey de justícia provehir. Per què nós, vahents la dita ordinació esser molt profitosa e expedient a la cosa publica de tota la terra de Cerdanya, a vós e a cascun de vós dehim e expressament manam que, servan¹³⁵³ la dita ordinació, cascun any forcets e destrengats, [e]¹³⁵⁴ forçar e destrènyer façats, tots e qualssevol persones de la dita [vila]¹³⁵⁵ e de la terra havents bestiar, de qualsevol ley o condició sien, a pagar en les questes fetes e fahadores per la dita rahó e per aquella manera que és acostumat, tota apel·lació e contradicció remogudes, com lo bé publich per poques persones no's deya tolre ne esser privat. E açò per res no mudets. *Data* en Puigcerdà, a .XXIX. dies d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LX. nou. *Iacobus, cancellarius*.

*Galcerandus de Ortigis, ex petitione provis
in audientia per cancellarium. Probata. Io(hannes).*

¶¹³⁵⁰ *de les*, interlineat. ¶¹³⁵¹ *orses*: «oses», corr. ¶¹³⁵² *experiència*: «expiència».

¶¹³⁵³ *servan*: «servén». ¶¹³⁵⁴ *e*, manca. ¶¹³⁵⁵ *vila*, manca.

1369, setembre 23. València.

Carta de condol del rei Pere el Cerimoniós al jove monarca de Xipre¹³⁵⁶ per la mort del seu pare, donant-li alhora, en prova d'afecte familiar, alguns consells comuns morals i de govern. Li tramet el seu missatger Lleó March (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1081, fol. 133v.

Rey e molt car cosí. Enguany, sabuda la mort del rey de Xipre, vostre pare, de bona memòria, haguem-ne molt gran desplaer, per ço com lo amàvem axí com a noble rey, e per lo gran deute que era entre ell e nós; e no menys amam vós e sòm tenguts amar, con major deute hajats ab nós vós e la reyna, vostra mare, la qual tenim en compte de sor, e a vós en compte de nebot molt car. E per raó de vostra tendra edat, e per lo dit gran deute que és entre la nostra casa e la vostra, volem-vos visitar de nostres letres, pus que visitació personal, per la distància dels lochs entre nós e vós no pot haver, pregants-vos molt afectuosament e consellant, axí com pare deu consellar fill, que vostre coratge sia humiliat e enclinat envers Déu e les sues obres, e que vostres affers, specialment aquells que seran urgents e qui esguardaran interès vostre e del vostre regne, vullats fer ab consell de bones e sàvies persones e qui amen e temen Déu, e que·us esforcets règer, tenir e governar vostre regne en pau e en justícia, e que en tot cas siats una cosa¹³⁵⁷ ab la reyna vostra mare, e ab vostres oncles, e ab los altres reys de la casa de Xipre, e que per res departiment ni dissensió no consintats entre ells, car açò serà cosa placent a Déu e a tots los vostres sotsmeses. E axí serets vós fet poderós en vostre regne, e serets més duptat per los infeels qui vehinen ab vós, ells sabents lo bon regiment del vostre regne e que en aquell no haja algun divís, ofirents-nos a vós a tot ço que sia e pugua esser a honor e profit vostre e de la vostra corona e alunyament de tot contrari. E sobre totes aquestes coses és per nós plenerament instruït en Leó March, al qual porets donar plenera fe de tot ço que·us en dirà de part nostra. Dada en València, a .XXIII. dies de setembre del any .M.CCC.LXIX. *Rex P(etrus).*

*Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa.*¹³⁵⁸

Probata.

1370, gener 29. Tortosa.

Ordre de la reina Elionor a Guerau Domènech, lloctinent de procurador seu a la part meridional del regne de València, que faça obres de reparació al castell de Biar, danyat pels castellans en la guerra passada (Berenguer Carbonell).

ACA, C, reg. 1577, fol. 161r-v.

N'Alienora, per la gràcia de Déu reyna d'Aragon, *et cetera*. Al feel nostre en Guerau Domènech, lochtinent de procurador nostre en los lochs que havem part la ciutat de

¶ ¹³⁵⁶ Pere II, fill de Pere I de Lusignan (assassinat el gener del mateix any) i d'Elionor d'Aragó, cosina germana de Pere el Cerimoniós. ¶ ¹³⁵⁷ una

cosa, interlineat. ¶ ¹³⁵⁸ Corregit sobre la frase cancel·lada: *Dominus rex misit eam signatam et ideo expediendam.*

Xàtiva, salut e gràcia. Segons que d'açò havem haüda informació per los feels nostres en Miquel Palau, scrivà de la tresoreria nostre, e en P(ere) Martín, escrivà nostre, en lo castell nostre de Biar són necessàries las obres¹³⁵⁹ e reparacions devall escrites, les quals és ops que's facen ivassosament, com sens aquelles lo dit castell no's pugués deffendre, ço és, que sia reparada e feta de nou la torre sobre lo portal del castell, la qual és tota descuberta, e fa a cubrir de .II. cubertes que'y eren e foren per los castellans cremades. Ítem, fa a cubrir de nou la cuyna que és après de la dita torre, la qual semblantment fo cremada per los dits castellans. Ítem, fan a reparar tots los andamis e alguns merlets del mur del castell e de la liça. Ítem, fa a empahimentar de rajola lo terrat de la celòquia, per ço com lo trespol del dit terrat és tot trenchat, e la aygua no pot venir al aljub qui és en lo dit terrat. Ítem, fan a reparar e adobar les portes ferrisses del portal forà del castell e de la celòquia. Ítem, hi fan a fer portes noves en la major partida de les cases del dit castell, e en totes claus e tan-cadures dins e de fora, com no n'i haja en negunes. Ítem, fan a reparar e a recórrer totes les teulades de les cases del dit castell, e los canons o canals qui corren al aljub qui és en la liça del castell. Per què'us deïm e'us manam espressament que decontinent façats fer en lo dit castell les obres e reparacions dessus dites, dels diners qui per rahó de l'offici vostre de la procuració¹³⁶⁰ a man vostra són venguts o vendran, ordonant d'açò compte per me-nut e per jornades, en lo qual les quantitats dels diners les quals per rahó de les obres e re-paracions dessus dites despendrets, e los noms d'aquells a qui les paguerets e les rahons per què les paguerets singularment hi sien espressades.¹³⁶¹ E nós manam al maestre racional de la cort del senyor rey, e al feel conseller, tresorer e batlle general nostre en Berenguer de Relat, e a altre qualsevol qui de vós oyrà compte, que, vós restituent a ell lo dit compte e cautelas necessàries¹³⁶² a aquell e la present letra, tot ço que haurets despès en les repara-cions e obres dessus dites a vós prenguen en compte, e alcun dupte o qüestió no'us hi facen. *Data* en Tortosa, a .XXIX. dies de janer en l'any de la nativitat de nostre Senyor de .M.CCC.LXX. *Berengarius Carbonelli*.

*Berengarius Carbonelli, mandato regio facto
per R(aymundum) de Pegaria, maiordomum. Probata.*

607.

1370, maig 7. Tarragona.

El rei Pere el Cerimoniós a l'abat de Santes Creus. Li prega que destine un monjo més a la capella reial, per la vellesa del seu capellà fra Guillem Vejà, segons el costum que la regesquen dos reli-giosos d'aquest monestir (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1083, fol. 81r.

Lo rey.

Per tal com frare Guiem Veyà és ja antich, e per raó de sa antiquitat ell no pot fer a nós aquell servey que seria mester, e com més irà menys porà servir, e axí matex poria esdevenir que, cas que per malaltia o per altre accident de sa persona, li covenria de ro-

¶ ¹³⁵⁹ *són necessàries las obres*: «és necessària la obra», corr.

¶ ¹³⁶⁰ *Precedeix, ratllat, batlia e*. ¶ ¹³⁶¹ *espressades*: «expressades», corr. ¶ ¹³⁶² *necessàries*: «necessàries», corr.

manir e no seria qui fos informat de les joyes de la nostra capella ne de fer a nós e en la dita capella aquell serviy que's pertany, per ço pregam-vos que'ns trametats .I. altre monge dels vostres, bo e suficient per a fer a nós e en la nostra capella lo dit serviy, e lo dit frare G(uillem) instruir l'à e l'enformarà de ço que haja a fer; e si, axí com és dit, frare G(uillem) era empatxat de res, aquell altre farà lo dit serviy. E sabets que és acostumat que .II. monges del vostre monestir solen esser en la nostra capella, e són certs que no ha monestir de Cistell en la nostra senyoria qui no hagués plaer e que no's donàs a honor que .II. monges lurs fossen en la nostra capella, d'on nos maravellam que vós no'ls hi vullats tenir, pus que nós ho volem e axí és acostumat e la nostra ordinació ho ha. Dada en Terragona, a .VII. dies de mayg en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXX. *Rex P(etrus)*.

Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa. Probata.

*Fuit missa abbati monasterii Sanctarum Crucum.*¹³⁶³

608.

1370, maig 10. Tarragona.

Circular del rei Pere el Cerimoniós als seus oficials per tal que publiquen un ban ordenant que passen a residir a Sardenya en el termini d'un mes, per raons de la defensa de l'illa, aquells que hi tenen heretats i els qui hi han estat exiliats (Pere de Benviure).

ACA, C, reg. 1083, fol. 82v.

En Pere, *et cetera*. Als amats e feels tots e sengles oficials nostres e a lurs lochstients als quals les presents pervendran, salut e dilecció. Com nós hajam deliberat e vullam, per millor guarda e defensió de la isla de Cerdenya,¹³⁶⁴ que tots aquells qui són heretats antigament e han de nós donació entrò al dia de huy en la dita illa, e axí mateix tots e qualssevol qui sien exiliats a passar en dita isla e allí estar de tota lur vida o a cert temps, per crims, delictes o excesses que hajen comeses o dels quals sien encolpats, passen en la dita isla dins un mes, comptador del dia anant que'l present nostre manament ab veu de crida publica lus serà notificat, per ço a vós e a cascun de vós deïm e manam expressament e de certa sciència que encontinent, vista la present, façats fer crida publica de les dites coses per los lochs acostumats, cascú dins vostra juredicció, a fi que algú no'n puxa ignorància al·legar, enedín en la fi de la dita crida que, si lo dit passatge recusaran fer o de fet no faran, serà enantat e proceït contra ells e béns lurs segons que per justícia serà faedor. Dada en Tarragona, a .X. dies de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXX. *Rex P(etrus)*.

*Dominus rex mandavit michi, P(etro) de Benviure.
Probata.*

¶¹³⁶³ Fra Guillem de Ferrera (1347–1375).

¶¹³⁶⁴ Per la rebel·lió del jutge d'Arborea, Marià IV, des del 1368 (TASIS, *La vida del rei En Pere III*, p. 268 ss.).

1370, juliol 3. Barcelona.

La reina Elionor a Berenguer d'Ortafà, batle i castellà de Cotlliure. Li ordena que prenga provisions per a la millor defensa de la vila i faça emmurallar el port d'amunt (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 1579, fol. 47r.

La reyna.

Lo senyor rey, segons que vourets per sa letra, ha comanat e manat al governador e a vós que regonegats si los habitants en la vila de Cochliure basten a deffendre la força de la vila vella e lo port d'amunt,¹³⁶⁵ en cas que's muràs, e vol que, si basten a la dita defensió, que en aquest cas fagats murar e vallejar lo port d'amunt, e que'ls hòmens del port d'avall e aquells que estan en la vila vella que paguen lur part en les obres; emperò, que no'y paguen tant gran part com aquells qui ja estan en lo port d'amunt e'y tenen alberchs e altres heretats, qui'n pendran gran mellorament, e no deu esser igual entre ells la contribució, ans hi deuen més pagar aquells qui més ne melloraran lurs heretats e possessions. E si per ventura lo nombre dels dits hòmens no bastarà a deffendre la dita vila vella ne lo dit port d'amunt, vol lo dit senyor rey que no sia murat, mas que la força de la dita vila vella, ço és, los murs e valls e andamis, sien ben reparats e endreçats, e que tots los habitants en los ports d'amunt e d'avall, en temps de guerra, se recuyllen dins la dita vila vella, ab lurs viandes e mobles; e que'ls dits ports d'amunt e d'avall romanguen en l'estament que vuy són, sens altres murs e fortaleas, segons que pus largament se conté en la dita provisió del senyor rey. Per ço, volem e'us deym e manam que la provisió del dit senyor rey exeguescats e res no'y mudets, si'ns desijats servir. Dada en *Barchinona*, a .III. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXX. *F(errarius)*.

Ferrarius Sayolli, mandato domine regine facto per Berengarium de Relato, thesaurarium. Probata.

Fuit missa al feel nostre en Berenguer d'Ortafà, donzell, batle e castellà de la vila de Cochliure.

1370, juliol 13. Barcelona.

Nomenament de capità de la ciutat i vegueria de Girona, fet pel rei Pere el Cerimoniós en la persona del bisbe, en ocasió del trànsit pel territori de les companyies franceses (Bartomeu d'Avellaneda).

ACA, C, reg. 1083, fol. 128r.

En P(ere), *et cetera*. Al honrat pare en Christ mossèn Jacme,¹³⁶⁶ per la divinal providència bisbe de Gerona, salut e dilecció. Com en Bertran de Claquí, ab ses compa-

¶ ¹³⁶⁵ Segueix, ratllat, e que'ls hòmens del port d'avall.

¶ ¹³⁶⁶ Jaume Satrià (1369-1374). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 261: *Jacobus Zatria*.

nyes, anant-se'n de camí vers la terra francesa, deja¹³⁶⁷ passar per la ciutat de Gerona, e jassia no facen dampnatge, ans compren les viandes que despenen ab lurs diners, però és necessari que la dita ciutat sia ben guardada e que'y troben compliment de viandes, en manera que, per mala cura o guarda, la dita ciutat no puxa encórrer algun perill ne per freytura de viandes hagen dampnificar la gent; e per ço, per tenor de la present, constituim e fem-vos capità de la dita ciutat e vegueria de Gerona, donant e comenant a vós tota juredicció que a capità a semblants coses constituït és acostumada esser donada e comenada, axí que vós, ab los veguer e batle de la dita ciutat ensemps, façats bé guardar aquella e proveir que'y haja¹³⁶⁸ còpia de viandes, qui a les dites companyes, per lurs diners, puxen esser ministrades e liurades, havent sobre açò tal diligència que les dites companyes puxen passar sens donar dampnatge a la dita ciutat. Car¹³⁶⁹ nós, comenant a vós sobre les dites coses plenerament nostres veus, manam als dits veguer e batle e altres officials e sotsmeses nostres que vós, durant lo passament de les dites companyes, hagen e tenguen per capità dessús dit e a vós e a vostres ordinacions e manaments obeesquen axí com als nostres. Dada en *Barchinona*, a .XIII. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC. setanta. *Rex P(etrus)*.

*Dominus rex mandavit michi, Bartholomeo
de Avelleneda. Probata.*

611.

1370, octubre 28. Montblanc.

Crida a les armes dels habitants de Catalunya en virtut de l'usatge Princeps namque, de part del rei, a causa del perill de les companyies estrangeres que pretenen entrar al territori pel comtat de Pallars (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1520, fol. 12r.

Prima convocatio Princeps namque, quoad presens registrum, nam in aliis registris continentur plures alie convocationes.

En Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als nobles, amats e feels nostres comtes, vezcomtes, barons, cavallers, hòmens de paratge, ciutadans e hòmens de vila, a cavall e a peu, e a tots altres de qualsevol estament o condició sien, poblats o habitants dins lo principat de Cathalunya, axí nostres propis com de prelat e de religiosos e de persones ecclesiàstiques, de barons, nobles, cavallers e altres persones generoses, de ciutadans e de hòmens de vila e de qualsevol altres, salut e dilecció. Com nós hajam certs ardit que grans companyes de gents estranyes, axí de cavall com de peu, s'esforcen d'entrar en lo principat de Cathalunya per les parts de Pallars, per esveir e guerrear nostra terra, les quals són en tan gran e en tanta multitud que'l socors de tot lo principat de Cathalunya a nós és vist esser necessari, e vosaltres e cascun de vosaltres siats tenguts en aquest cas a nós socórrer e ajudar segons l'usatge de *Barchinona* qui comença *Princeps namque*, e la declara-

¶ ¹³⁶⁷ *deja*: «vulla», corr. ¶ ¹³⁶⁸ *haja*: «aya», corr. ¶ ¹³⁶⁹ *Car*: «Cas».

ció sobre aquell usatge ab deguda solemnitat per nós feta, per ço, ab tenor de la present, per vigor del dit usatge e declaració dessús dita, vosaltres e cascun de vosaltres qui haja poder e edat de combatre amonestam e requerim, deïm e·us manam que decontinent vos appavellets e apparellats estigats per socórrer e ajudar a nós contra les dites gentes estranyes, segons que per lo dit usatge sots tenguts e fer devets, [per] tal manera que al altre manament que de nós haurets siats apparellats per contrastar a les dites gentes estranyes e per defendre lo dit principat de Cathalunya. E per res en tan gran necessitat no·ns falliscats, car, si·u fahiets, aquell o aquells de vosaltres qui a nós ajudar fallirien en aquest cas puniríem segons les penes en lo dit usatge contengudes. Dada en Montblanch, a .XXVIII. dies de octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXX. *Narcisus de Sancto Dyonisio.*

Similes novem littere fuerunt facte et misse per principatum Cathalonie.

612.

1370, novembre 10. Montblanc.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós als consellers de Montblanc, manant peremptòriament que continuen l'obra dels murs i valls de la vila, que fan amb poca cura, pel perill d'un atac d'enemics (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1084, fols. 86v-87r.

En Pere, *et cetera*. Als feels nostres consellers, jurats e prohòmens de la vila de Muntblanch, salut e gràcia. Diverses letres e manaments simples e penals havets haïts de nós per continuar e acabar la obra dels murs e valls de la dita vila; e, jassia que·y hajats covinentment enantat, emperò tot ço que fet hi havets no profitaria res si la obra no s'acabava, ans valgra més que res no y haguéssets fet, en cas que enamichs vinguessen e s'apoderaven del loch, car ab la obra que havets feta, fahent·hi algun esforç, se defendrien de nós e de tot altre poder qui·ls vingués contra, e, si res no·y haguéssets obrat, no·s porrien tenir ne defendre a nós ne a nostre poder. E par que vosaltres açò no pensats ne·us en donats cura, car, despuys que nós són ací, no havem vist ne veem que hajats obrat res en los murs ne en los valls. Per què nós, volents provehir al escàndel que se'n poria seguir, vos dehim e manam, sots pena de la nostra gràcia e mercè, que totes les imposicions de la dita vila convertiscats contínuament en les dites obres de murs e de valls entrò que perfetament sien acabades. En altra manera, per la present manam als batles de la dita vila que les dites imposicions prenguen a nostra mà, e aquelles, per certa o certes persones a açò deputadores, facen convertir en les dites obres entrò a perfecció d'aquelles. Dada en Muntblanch, a .X. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXX. *Rex P(etrus).*

Dominus rex misit eam expediendam. Probata.

1371, febrer 20. Tortosa.

Salconduit d'entrada i trànsit pel país concedit pel rei Pere el Cerimoniós a Tomàs Felton, senescal de Guiena, i a Ramon de Caussada, senyor de Puicornet, amb llurs homes, que hi vénen amb el propòsit de lluitar en batalla singular davant del monarca (sense escrivè).

ACA, C, reg. 1084, fol. 164r-v.

En Pere, *et cetera*. Als amats e feels tots e sengles oficials e sotsmeses nostres e guardes dels passes e coses vedades en les fronteres de nostres regnes e terres constituïts, e a tots e sengles nostres amichs e devots als quals les presents pervendran, salut e dilecció. Com nostres cars cosins lo príncep de Gales, lo duch d'Alencastre¹³⁷⁰ e lo comte de Cantabruge e alguns altres barons e cavallers, en favor del noble mossèn Tomàs de Feelton, gran senescal de Guiana,¹³⁷¹ e lo dit mossèn Thomàs mateix, ab gran instància nos hajen pregats per lurs letres e missatges que a la batalla empresa de fer a nostre jutjament entre lo dit mossèn Thomàs de Feelton e lo noble mossèn Ramon de Caussada, senyor de Puicornet, donàssem loch e camp segurs, e nós, per les dites lurs pregàries e instància, hajam acceptat lo dit jutjament en certa manera, declarada en altra letra nostra responsiva¹³⁷² tramesa al dit mossèn Thomàs, e per ço esperem que·ls dits mossèn Thomàs e mossèn Ramon vendran davant nós per fer la dita batalla, per aquesta raó a vós e a cascú de vós, dits oficials e sotsmeses nostres, deïm e manam, e a vós, dits amichs e devots nostres, pregam, que·ls dits mossèn Thomàs e mossèn Ramon, ço és, cascun d'ells ab .LX. hòmens d'armes e ab .XXX. archers que amenaran en lur companyhia, e totes lurs companyes, cavalcadures, arneses, joyes, moneda, vexella d'aur e d'argent, robes e béns lurs qualssevol, lexets entrar, passar e estar per nostres regnes e terres, e retornar en lur terra franchament e quítia e sens tot embarch, guardants-vos bé que null mal, dampnatge, injúria, greuge ni enbargament en persones ni en béns no·ls façats o fer façats, ne soffirats que·ls sien fets, ne·ls agreugets per marcha o represàlia, ni per peatge ni per neguna altra manera, causa o raó, ans los proveescats e fets proveyr de viandes e possades e altres coses a ells necessàries, per lurs diners, e, si mester serà, de segur passatge e conduyt, lo qual volem que dur e haja valor entrò per tot lo mes de juny primervinent. Significants per la present als dits mossèn Thomàs e mossèn Ramon que, vinents a la dita batalla, facen lur dret camí a la nostra ciutat de Saragoça e, quant llà seran, aquí·ls significarem en quals dels lochs davall¹³⁷³ escrits haurem fet fer lo camp per a la dita batalla, és a saber, Saragoça, València, Leyda o Tortosa; e no·s meravellen com de present no·ls significam cert loch on serà lo dit camp, cor, per dubte de les mortaldats qui ara són per alguns lochs de les terres de nostra senyoria, nós no són certs per avant en qual loch seran, e per ço nomenam e assignam los dits lochs, com pensam e par versemblant que hi haurà algú on les dites mortaldats no seran. Declarants, emperò, essent de nostra entenció que los dits mossèn Thomàs e mossèn Ramon vinguen axí concordats de totes les coses que·ls seran necessàries a la dita batalla, que negun debat ne contrast no puxa esser davant nós, ne hajam en res veure ne escoltar

¶¹³⁷⁰ d'Alencastre: «de Dalencastre». ¶¹³⁷¹ Al doc. 615, sobre el mateix tema, hom escriu *Equitània*.

¶¹³⁷² *responsiva*: «resposiva». ¶¹³⁷³ *davall*: «davalls».

lur procés, ans sien de tot en acort de entrar en lo camp e fer lur batalla lo dia entre ells concordat. Dada en Tortosa, a .XX. dies de febrer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXI. Rex P(etrus).

Dominus rex, qui eam signavit, misit expediendam. Probata.

Fuit duplicata.

614.

1371, abril 28. València.

Provisió de l'infant Joan, manant a fra Guillem de Guimerà, governador de Catalunya, interceptar tota la correspondència que entre i isca de les ciutats i viles del principat i establir control dels moviments d'estrangers i d'armes, per necessitats de la defensa. La mateixa ordre s'adreça al governador del Rosselló i de Cerdanya i als cònsols de Perpinyà (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1714, fol. 7v.

Pro curia.

Infant en Johan, *et cetera*. Al amat e religiós frare Guillem de Guimerà, portantveus per nós en Cathalunya, o a son lochtinent, salut e dilecció. Com nós, per justa causa, volents provehir a la indempnitat dels regnes e terres del senyor rey e nostres e dels habitants en aquells,¹³⁷⁴ hajam ab deliberació provehit que en totes les ciutats, viles e lochs reysals e altres del principat de Cathalunya sien posades guardes als portals de cascuna ciutat, vila e loch, les quals, ab diligència, guarden que letres ni hòmens stranygers o privats ne armes del dit principat no puxen exir ni entrar que hom no·u sàpie, e totes les dites letres prenguen e aquelles porten a nós, si en Cathalunya serem personalment constituïts, e, en absència nostra, a vós, dit portantveus, o a vostre lochtinent, les quals letres regonegudes façats, si veurets que no s'i contenga res que deservy del senyor rey e nostre toch, aquelles retre, e si lo contrari trobàvets, procehir contra los portants aquelles segons veurets rasonablement esser fahedor e segons que en semblants coses se deu fer, per ço a vós dehim e manam expressament, sots pena de la ira e indignació del senyor rey e nostra, que la dita provisió en totes e per totes coses, observant les damunt dites coses, per obra complats e exseguiscats e façats exseguir per totes les ciutats, viles e lochs de Cathalunya. Volem encare que les dites guardes prenen¹³⁷⁵ sagrament d'aquells qui entraran e exiran per los portals que guardaran, e scorcollen,¹³⁷⁶ part açò, aquells qui semblant los serà; e si alguns trencaran lo sagrament, sien punits segons a vós parrà. *Data* en València, a .XX.VIII. de abril del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXI. *Iacobus, cancellarius.*

Cancellarius misit eam signatam expediendam.

Similis littera fuit missa, verbis competentibus mutatis, nobili et dilecto Ar(nald)o d'Orcau, gerentivices pro nobis in comitatibus Rosilionis et Ceritanie, et consulibus Perpinese, sub data et signo ut supra.

Idem.

¶ ¹³⁷⁴ aquells: «aquell». ¶ ¹³⁷⁵ prenen: «prenem». ¶ ¹³⁷⁶ scorcollen: «scorcolle».

1371, maig 1. València.

Declaració de renúncia del rei Pere el Cerimoniós per a jutjar la batalla singular que pretenien lliurar el noble Tomàs Felton i el senyor de Puicornet, a València, basada en la manca d'acord entre ells.

Va inclosa en una lletra reial dirigida al papa [Gregori XI] comprometent-se a impedir el duel (Bernat de Bonastre).

ACA, C, reg. 1085, fols. 32r-33v.

Sanctissime pater. Receptis sanctitatis vestre, ea qua decet reverentia, litteris continentibus ne duellum inter nobiles viros Thomam de Felletone et Raymundum de Calciata, dominum de Podiocorneto, milites, certis causis coram nobis fieri inter ipsos conventum, nullo modo fieri permitteremus, sed eos induceremus ad bonam concordiam atque pacem, vias rationabiles adinvenimus, semper ipsis militibus promissa per nos servando, quibus ne duellum inter eos secutum extiterit¹³⁷⁷ est provisum, prout beatitudo [vestra]¹³⁷⁸ in provisione nostra que dictis militibus de nostri mandato publicata fuit, et quam sanctitati vestre mittimus presentibus interclusam, clare poterit intueri. Almam personam vestram conservare dignetur Altissimus incolumem Ecclesie sue sancte per tempora longiora. Data Valentie, sub nostro sigillo comuni, prima die madii anno a nativitate Domini .M.^oCCC.^oLXX.^o primo. Rex P(etrus).

Dominus rex misit expediendam. Probata.

Scriptura infrascripta fuit inserta in littera missa domino pape supraproxime registrata.

Nós, en P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*, dehim a vós, mossèn Thomàs de Felton, gran senescal de Equitània, e a vós, mossèn Ramon de Caussada, senyor de Pugcornet, que vós, mossèn Thomàs, sabets bé que en lo mes de febrer proppassat nos trametés per vostre clerch, mestre G(uillem) de Melle, unes vostres letres, continents en acabament que vós e lo dit mossèn R(amon) vos érets convengut de fer en nostre poder la batalla entre vosaltres amdós empresa, e que érets en tot en acort de tenir vostra jornada davant nós, segons que veure poríem per les còpies de les cartes fetes entre amdós vosaltres, les quals nos trametiets per lo dit mestre G(uillem), e entre les quals se conté que vós e mossèn R(amon) vos érats ajornats de venir davant la nostra presència lo .XXIII. dia del present mes d'abril, per quèns supplicàvets que, per honor del rey d'Anglaterra e del príncep de Aquitània e de Gales, e per esguart dels serveys que vós e vostres amichs en temps esdevenidor nos podíets fer, que ns plagués de tenir a vós e al dit mossèn R(amon) loch e segur camp e esser vostre bon senyor e jutge dreturer, e assignar-vos loch e dia, llà on a nós plauria, en los quals vós, mossèn Thomàs, seriets ab la ajuda de Déu, e resnomenys que ns plagués de atorgar-vos un sauconduyt per vós e per vostres companyes, tro en nombre de .C. hòmens d'armes e de .LX. arquers; e d'aquestes coses nos parlà largament lo dit mestre G(uillem), al qual, en las ditas vostras letras, vós haviets sobre aquelles coses comanada creença, e lo qual nos donà letras que sobre açò nos trametien nostres cars cosins lo duch de Lancastre e lo comte de Cantabruja e alguns altres barons

¶ ¹³⁷⁷ extiterit: «extitit». ¶ ¹³⁷⁸ vestra, manca a l'orig.

e cavallers. E nós, per ço que fóssets informat de l'ús qui en nostra terra en tenir batalla se servava, al dit mestre G(uillem) declaram la forma e la manera qui en fer batalles eren acostumades de tenir en nostra terra, e encara d'aquestes forma e manera li donam translat; e li declaram que'l camp devia haver a tots cayres .XXV. destres, e que cascun destre havia .XII. palms, e a huyll li mostram la longuea del palm e, en suma, li diguem que lo camp, segons costum de nostra terra, devia haver de front, en cascú de tots .IIII. cayres, .CCC. palms.

E finalment nós, haüda deliberació en nostre consell sobre les dites coses, responguem a vós, mossèn Thomàs, per nostras letras, continents en acabament que, jatsie que a nós desplagués que ayals cavallers com vós e mossèn R(amon) venguéssets a aytal cas de batalla, emperò, per amor e honor dels dits nostres cars cosins, e per los grans prechs e instància que ells e vós e los dits altres barons e cavallers nos en fahíets, e majorment per tolre los grans dans e traballs que en vostra letra deyets que's seguirien si açò no fahiem, nós acceptam lo dit jutjament, sots aquesta manera: que si vosaltres amdós veníets davant nós concordats qual seria reptador e qual reptat, e quants dies duraria la batalla, e ab quines armes vos combatriets, e que entre vosaltres, ans que vinguéssets, fos declarat que'y hagués cas de batalla, nós vos tendríem lo camp segur, e al entrant de nostra terra vos fariem saber lo loch on seríem nós e lo camp, perquè llà dreçàssets vostre camí. Las quals letras responsivas, emsemps ab dues cartes del sauconduyt, liuram al dit mestre G(uillem), a fi que la .I.^a carta del sauconduyt fos tramesa a vós, e l'altra a vós, mossèn R(amon), segons que entenem que fou fet; e les dites nostres letres e cartes foren fetes a .XII. dies del dit mes de febrer. E après, en lo dit mes de febrer, reebem altres letres de vós, mossèn Thomàs, ensemps ab unes que nostre car cosí, lo príncep de Aquitània e de Gales, nos trametie, les quals nos donà .I. scuder de vós, mossèn Thomàs, appellat Johan de Moneto, al qual nós donam altres .II. cartes de sauconduyt, dades a .XX. dies del dit mes de febrer, a fi que la una haguéssets vós, mossèn Thomàs, e l'altra vós, mossèn R(amon), en la fi de les quals cartes de sauconduyt se contén la clàusula següent: «declarants esser de nostra entenció que los dits mossèn Thomàs e mossèn R(amon) venguen axí concordats de totes les coses que seran necessàries a la dita batalla que negun debat ne contrast no puxa esser davant nós, ne hajam en res veure ne escoltar lur procés, ans sien de tot en acort de entrar en lo camp e fer lur batalla lo dia entre ells concordat».

E après, com nós, a supplicació del dit mestre G(uillem), e per nostres letres, dades a .XII. dies del mes de març proppassat e trameses, segons que havem entès, una a cascú de vosaltres, haguésssem declarat que'us assignàvem la ciutat de València, on vinguéssets per fer la dita batalla, vosaltres, volents açò complir, fos en la dita ciutat lo .XX. dia del present mes d'abril, e nós hi fom après lo .XXII. dia del dit mes, que fou lo vespre de sant Jordi, on trobam que per nostres gents lo camp de la batalla, lo qual és ja acabat, era lavores començat, e que's continuava de fer e de acabar.

E jatsia que, nós e vosaltres estants en la dita ciutat de València, siats vosaltres amdós per nós e per nostres gents en diverses dies e lochs moltes vegades requests que'ns faéssets fe que fóssets concordats de les dites .IIII. coses contengudes en les dites letres per nós a vós, mossèn Thomàs, segons que dit és, trameses, emperò açò no havets¹³⁷⁹ encara

¶ ¹³⁷⁹ Segueix, ratllat, *curat fer*.

fet. On nós, disabte proppassat, que fo a .XXVI. dies del mes present d'abril, veents que, per ço que devant nós deyets e en escrit posàvets, espressament vos discordàvets de alguna de les dites .IIII. coses, vos diguem de paraula e en escrit que, per diluns tot dia lavors primervinent, haguéssets feta fe a nós que fóssets de les dites .IIII. coses concordats e, en cas que·ns haguéssets feta fe d'açò, vos assignam dimercres primervinent a entrar en lo camp per fer la dita batalla. En lo qual dia de diluns, vosaltres amdós constituïts en nostra presència en hora de tèrcia, fos requests que·ns faéssets fe de la concòrdia de les dites .IIII. coses, la qual cosa no curàs¹³⁸⁰ fer, ans, per les cartes que a nós lavors mostràs, appar que clarament vos dircordàvets de .II coses, ço és, en les armes e en los dies¹³⁸¹ que duraria la batalla, car vós, mossèn Thomàs, donàs davant nós .I.^a carta publica, feta en la dita ciutat de València dicmenge proppassat, a .XXVII. dies del present mes d'abril, en la qual se contenia que vós, endreçant vostres paraules al dit mossèn R(amon), li offerís que érets¹³⁸² apparellat de fer la dita batalla sots aquesta forma, ço és, que vós e ell vos combatéssets ab aquelles armes e cavalls que a cascun més plauria portar e cavalcar, exceptat que no poguéssets portar armes de treyt ni de get; ítem, que la dita batalla duràs per .III. jorns, pus nós havem fet fer lo camp segons la costum de nostra terra en longuesa e en amplessa e en angles, o almenys que la dita batalla duràs per .I. jorn, ço és a saber, del sol levant entrò al sol colgant, axí emperò que·l dit camp fos tornat en longuesa, amplexa e angles segons manera e costum de vostra terra, donada emperò elecció a vós, mossèn R(amon), de prendre a elegir qual partit vos volguéssets; e vós, mossèn R(amon), donàs una carta, feta dicmenge a vespre proppassat, hora del seyn del ladre sonant, en la qual, entre les altres coses, se contenia que a vós playà que cascú de vosaltres vos armàssets de vostre cors ab aquelles armes que·us plauria, mas que les armes de punta fossen comunas e aytals com cavaller deu e ha acostumat de portar en batalla, ço és, dues espases, la una longa e l'altra curta, o una spasa e .I. coltell, una lança e una maça, e que cascú se pogués d'aquelles ajudar en treyt e en get al mils¹³⁸³ que poria, e que cascú pogués entrar en lo camp solament ab .I. cavall, aquell qui mils li plauria, e a vós, mossèn R(amon), plahia, per defendre-vos de les coses de què mossèn Thomàs vos acusava, lo fet de .I. dia solament, segons emperò usança del reyalme de França; quant és a la longuesa e amplexa e angles del camp, vos plahia que, puy nós lo haviem ordenat e fet fer, fos aytal com lo haviem fet fer, però que·us plahia que nós faéssem d'açò ço que·ns plagués. E après, a superhabundant cautela, aquell dia matex, après del sol post, cascú de vosaltres fos per nostres gents, les quals vos tramestem, requests que faéssets fe de la dita concòrdia, com a açò a fer vos fos tot aquell dia de diluns assignat, segons que demunt és dit, la qual cosa no curàs fer, ans vós, mossèn Thomàs, responén a les nostres gents, digués que·l papa e los cardenals no·us avendrien, e que no estava per vós, e que quant era en vós avengut érets, segons que·s podia mostrar per les coses que havets dites e mostrades davant nós, e vós, mossèn R(amon), los digués que no podíets mostrar que fóssets concordats.

Per què, com per les coses¹³⁸⁴ desús dites¹³⁸⁵ aparega clarament que vós, mossèn Thomàs, e vós, mossèn R(amon), no vengués a nós concordats de les dites .IIII. coses, e encara huy no sots concordats, ans aparega que espressament vos discordats en les .II.^{es} coses

¶ ¹³⁸⁰ *curàs*: «curats», corr. ¶ ¹³⁸¹ *dies*: «dias», corr. ¶ ¹³⁸² *érets*: «érats», corr.

¶ ¹³⁸³ *mils*: «més», corr. ¶ ¹³⁸⁴ *coses*: «cosas», corr. ¶ ¹³⁸⁵ *dites*: «ditas», corr.

de les dites .IIII., segons que demunt és declarat, e per consegüent nós no dejam ne puxam usar del jutjament de la dita batalla, segons la forma sots la qual aquell jutjament acceptam e prenguem, per ço, a fi que vosaltres e tot lo món conega que no ha estat ne està per nós que del dit jutjament no hajam usat ne usem, mas per vosaltres, qui de les dites .IIII. coses no us sots concordats, havem fet metre en escrit les coses demunt dites, de les quals manam esser fetes per en Bernat de Bonastre, secretari, e per en Francesch Castelló, escrivà, nostres, carta e cartes publiques, liuradores a aquell o aquells qui les demanaran o les requerran esser fetes; e, axí matex, los manam que de totes aquelles coses que vosaltres e cascú de vosaltres havets donades en escrit o dites de paraula davant nós, e de les quals havets requests esser fetes cartes publiques, e encara de tot lo procés sobre les dites coses fet devant nós, vos façan carta o cartas publicas tota hora que per vosaltres ne seran requests, en lo qual procés, per fi e conclusió d'aquell, volem esser mesa e insertada la scriptura present.

Probata.

616.

1371, juliol 10. València.

*L'infant Joan al vescomte de Rocabertí, amb el prec que es trasllade a Montpeller per a rebre la seua desposada,*¹³⁸⁶ *que venint de París deu ser ja prop de Perpinyà. La mateixa carta s'adreça a altres personatges, bisbes i abats i als cònsols d'aquesta vila (Bertran de Pinós).*

ACA, C, reg. 1712, fol. 62v.

Lo primogènit, *et cetera*.

Vezcomte. Sapiats que nós havem haüdes letres e missatge special de nostres missatgers qui són en França, per les quals havem sabut e de cert con la duchesa, nostra cara esposa, partí de París per venir a nós lo vespre de sent Johan proppassat, axí que estimam que, al jorn de vuy, la dita duchesa sie pus prop de Perpenyà que no són nós, per la qual rahó se pertany a nós et a nostra honor que alcunes notables, assenyalades e granades persones e specials servidors nostres vagen, com mills appareyllats poran, tro a Muntpasler, per reebre e acompanyar aquí la dita duchesa. E com, entre los altres, nós façam singular comte de vós, qui en aquests affers nos volrets fer servey e honor, havem-vos deputat en aquesta anada, ensemps ab los¹³⁸⁷ vezcomte d'Illa, e ab bisbes de Urgell e de Gerona, abats d'Arles e de Sent Michel de Cuxà, en Berenguer de Reelat e .VI. prohòmens de Perpenyà. Per què, vezcomte, vós affectuossament pregam que, per honor e esguart nostres, vullats anar per la dita rahó, vista la present, ab los sobredits ensemps tro a Muntpasler, sabents que d'açò farets a nós assenyalat servey, per lo qual vos serem molt tenguts de fer a vós gràcia e mercè, certificants-vos que nós scrivim a tots los sobredits per la manera sobredita. E volem que tots vos pleguets a Perpenyà, e d'aquí partescats tots ensemps, per ço que pus honradament anets. *Data* en València, a .X. de juyol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXI. *Primogenitus*.

Dominus dux mandavit Bertrando de Pinós.

¶¹³⁸⁶ Joana de Valois, filla de Felip VI de França. Morí a Besiers el 16 de setembre, abans de poder celebrar el

matrimoni, previst a Perpinyà, amb l'infant. ¶¹³⁸⁷ *Sic*. L'article va referit a tots els esmentats.

Dirigitur vicecomiti de Rochabertí.
Similis fuit missa vicecomiti de Insula.
Item, episcopo Gerundensi.
Item, episcopo Urgelli.
Item, abbati Sancti Michaelis de Cuxano.
Item, abbati Arularum.
Item, Berengario de Relato.
Item, consulibus Perpiniani.

617.

1371, juliol 16. València.

El rei Pere el Cerimoniós a Berenguer de Relat i Pere Desplà, oficials de la tresoreria, explicant-los l'operació que els mana fer per a desempenyorar una copa seua d'or, de què vol disposar en la festa del casament del primogènit (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1085, fol. 92r-v.

Lo rey.

Fem-vos saber que nós cobeejam molt que a la festa que devem fer per raó del matrimoni del duch, car primogènit nostre, haguéssem totes nostres joyes e vexella, per tal que nós e nostre palau en la dita festa de aquelles fóssem honrats e fornits segons que a nostra honor e estament se pertany. E com los hereus d'en Francescó Dezbosch, fill d'en P(ere) Dezbosch, *quondam* escrivà de ració de casa nostra, tenguen en penyora .i. copa nostra d'or, la qual a la dita festa cobeejam molt haver, e aadés no hajam ne puxam haver, per les necessitats que havem, la quantitat per la qual està la dita copa en penyora, ne'ns fos honest que dels dits hereus aquella demanàssem ne haguéssem sens restitució de la dita quantitat, esguardat que aquella, sens algun profit en açò, ha estada empetxada lonch temps als dits hereus, e hajam pensat que en P(ere) Blan, qui per gran affecció que'ns ha, tots temps liberalment nos ha servits de ço del seu, ara, en aquest cas, nos deja fer plaer de la dita quantitat en aquesta forma, és a saber, que consenta que dels florins que ell deu haver d'aquells que vós, en Pericó Dezplà, havets aportats de França, sia remuda la dita copa. Per ço, volem e'us deïm e manam que tractets e façats ab lo dit P(ere), al qual sobre açò escrivim per nostres letres, ab les quals acomanam a vosaltres creença per vós a ell sobre açò explicadora, que ell, per honor nostra, consenta que dels dits florins la dita copa sia reemuda dels dits hereus, dién e esplican-li de nostra part que per açò nos farà assenyellat servey, per lo qual, entre los altres que fets nos ha, li serem obligats. E volem que en açò donets tal diligència e cura que nós hajam en tot cas la dita copa, e pensam que, si vosaltres sots en açò diligents, lo dit P(ere), per nostra honor, passarà al dit fet. Dada en València, a .XVI. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXI. Rex P(etrus).

Dominus rex misit eam signatam. Probata.

Fuit directa Berengario de Relato, thesaurario domine regine, et P(etro) de Plano, de thesauraria domini regis.

1371, octubre 18. Tortosa.

Comissió del rei Pere el Cerimoniós a Pere Sacosta, batle general de Catalunya, per a la pacificació del monestir de Santes Creus, on un grup de monjos s'ha enfrontat a l'abat, manant-li girar visita al cenobi i posar en segrest la casa i tots els seus béns, d'acord amb els capítols adjunts; segueix una lletra reial al prior i comunitat. Capítols encomanats al batle Sacosta per a dur a terme la incautació ordenada (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1085, fols. 160r, 160v-161r, i 158v-160r.

Nos, Petrus, et cetera. Volentes providere indemnitati monasterii Sanctarum Crucum, quod ex causis subscriptis est desolationi et destructioni suppositum, certa capitula ordinavimus que per vos, fidelem consiliarium nostrum Petrum Çacosta, baiulum Catalonie generalem, exequenda providimus, queque sunt continentie subsequentis: «Lo senyor rey, veent, et cetera», prout supraproxime immediate et postea sequitur. Quocirca volumus, vobisque, dicto Petro Çacosta, dicimus et mandamus expresse ac de certa scientia quatenus, ad dictum monasterium et ad loca et grangias ipsius personaliter accedendo, provideatis, nomine et vice nostra, super omnibus et singulis superius declaratis, taliter vos habendo quod possitis de diligentia comendari. Nos, enim, vobis et deputandis a vobis super predictis omnibus et eorum singulis, cum dependentibus, emergentibus et connexis eisdem, comittimus vobis plenarie vices nostras. Mandantes per hanc eandem gubernatori generali eiusque vicesgerentibus, aliisque officialibus et subditis nostris, quod in et super predictis prestant vobis auxilium, consilium et favorem, si et prout, quando et quotiens a vobis inde fuerint requisiti. In cuius rei testimonium hanc fieri iussimus, nostri sigilli pendente munimine roboratam. Data Dertuse, .XVIII.^a die octobris anno a nativitate Domini .M.^oCCC.^oLXX.^o primo, regnique nostri tricesimo sexto. Rex P(etrus).

Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa. Probata.

1388

Lo rey.

Nós havem vist e sabut, e veem e sabem bé, que lo monastir de Santes Creus, qui és un dels solemnes monastirs de nostre regne, és supposat a desolació e destrucció per raó de la qüestió que alguns monges del dit monastir han moguda en cort de Roma contra l'abbat¹³⁸⁹ del dit monastir, e per la mala administració que huy és en lo dit monastir. E nós, veents aytal destrucció, a la qual devem exir a carrera, per tal com nós e nostres predecessors són fundadors del dit monastir, qui és ennobleÿt de sepultura de dos reys predecessors nostres e d'altres notables persones, qui a aquell han lexades diverses rendes per fer en aquell lo servey de Déu, e no que d'aquelles se pledejars (*sic*) en cort de Roma, hajam fetes sobre açò certes provisions. Per ço, a vosaltres deïm e manam, espressament e de certa sciència, que a tot ço que lo feel conseller nostre en P(ere) Çacosta, batle general de Catalunya, vos dirà de part nostra sobre les dites coses, donets plenera fe e creença, e allò complits per obra. Dada a Tortosa, a .XVIII. dies de octubre de l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXI. Rex P(etrus).

Idem (Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa). Probata.

¶¹³⁸⁸ Segueix lletra als arrendataris de drets del monestir (*ibid.*, fol. 160r-v). ¶¹³⁸⁹ *Vid. supra* doc. 607, nota.

Lo senyor rey, veent que lo monastir de Santes Creus, qui és un dels solemnes monastirs de son regne, per rahó de la qüestió que alguns monges d'aquell han moguda en cort de Roma contra lo lur abbat, e per lo mal regiment e administració que ha huy en lo dit monastir, és consumat e destrovit e's consuma e's destroveix, car, entre les altres coses, gran res de tot lo movent qui hi era, axí com diners, blat e oli, tot és venut e guastat, e, ço qui pijor és, tot l'argent, e en special lo mitre e la croça, és estat mes penyora. *Iacobus, prothonotarius*.

Veent encara que si a açò lo dit senyor, qui és fundador del dit monastir, en lo qual són soterrats .II. reys predecessors seus, e qui deu esser protector e defenedor seu, no proveex de remeys covinents, aquell monastir vendrà a desolació e destrucció irreparable, car los dits predecessors seus e altres notables persones han fetes grans lexes e grans dons e assenyalats en temps passat al dit monastir per ço que en aquell se faés lo servey de Déu, e que fossen dites misses e altres divinals officis per sufragi e refrigeri e salut de les lurs ànimes, e tenguda hospitalitat, les quals coses bonament ne profitosa no's¹³⁹² poden fer per los contrasts e qüestions que'ls monges han mogudes e menen inichament e parcial contra lo dit abbat, lo qual adés haurà un any fan pledejar en cort de Roma, e tot açò's fa a despeses del monastir. *Iacobus, prothonotarius*.

Per ço, lo dit senyor, volent obviar a les dites coses e provehir a indempnitat del dit monastir, salva en totes coses ecclesiàstica libertat e no entenen a derogar aquella, ordona e proveex que lo dit monastir e tots lochs, castells, cases, granges, feus, hòmens, rendes, drets, coses e béns d'aquell, honsevulla sien, sien preses encontinent de fet a mà del dit senyor. *Iacobus, prothonotarius*.

E a fer açò fa comissari seu en P(ere) Çacosta, conseller seu e batle general de Catalunya, al qual diu, comana e mana que personalment, per part e per nom del dit senyor, se'n vaja de present al dit monastir, castells e lochs, feus, cases e granges de aquell e aquelles reeba a sa mà realment e de fet. *Iacobus, prothonotarius*.

Reeba encara a sa mà totes rendes, coses, béns e drets del dit monastir, castells e lochs, feus seus, cases e granges, e faça àpoques de tot ço que reebut haurà. Faça, resnomenys, e puxa fer inventari o repertori de tots los béns atrobats en aquell monastir, castells e lochs. *Iacobus, prothonotarius*.

E puxa reebre homenatge de tots vassalls e dones, hòmens e fembres del dit monastir. E, a fer fer aquell homenatge, puga forçar e destrènyer aquells per presons de persones, imposicions e exaccions de penes e per tots altres remeys de dret que li serà vist que a fer facen. *Iacobus, prothonotarius*.

Encara, puxa fermar per rahó de senyoria en totes e sengles rendes e alienacions o altres contractes qui's són fetes o's faran de feus, alberchs, terres e possessions e altres coses qui's tenen per lo dit monastir, e usar de dret de fadiga, e jutges assignar en aquelles coses la conexença de les quals al dit monastir se pertanga. *Iacobus, prothonotarius*.

¶ ¹³⁹⁰ *conventui*: «conventu».

¶ ¹³⁹¹ Segueixen dues lletres sobre la mateixa qüestió a Pere Sacosta i Arnau de Cervelló (fol. 161r). ¶ ¹³⁹² *no's*:

Puxa, encara, regonèixer los officials e majorals posats en los officis e majoralies del dit monastir, castells, lochs, cases e granges d'aquell; e, si li serà vijares aquells no esser suficients, puxa aquells remoure e altres posar, una vegada e moltes e ayntantes com semblant li serà. E generalment li sia donat, e li dóna lo senyor rey, poder larch e bastant a fer totes altres coses que li serà vijares esser faedores, necessàries o expedients, manant a tots los dits hòmens e fembres que al dit comissari facen lo dit homenatge e li responen de tots censes, drets e altres coses de què són tenguts al abbat del dit monastir respondre. E mana encara a tots e sengles veguers, batles e altres officials seus que sobre açò li donen consell, favor e ajuda, si e ayntantes vegades com requests ne seran. *Iacobus, prothonotarius.*

Lo dit comissari, emperò, dels béns, drets e rendes del dit monastir, castells e lochs, cases e granges seus a les mans sues pervenidores farà les coses següents. *Iacobus, prothonotarius.*

És a saber, que farà al convent la provisió de menjar, beure e altres coses que per provisió lo dit convent deu haver, e per la hospitalitat que s'i acostumava de tenir e de fer. *Iacobus, prothonotarius.*

Ítem, pagarà totes altres messions e càrrechs del dit monastir necessàries e profitoses sobrevinents segons que li parrà, no, emperò, res que per les dites qüestions que's menen en la dita cort de Roma fos demanat. Tot lo romanent, quant que sia, ajustarà e convertirà en profit del dit monastir, segons que per lo dit senyor rey serà ordonat. *Iacobus, prothonotarius.*

E, pus que una vegada lo dit en Pere Çacosta sia anat personalment al dit monastir, puxa per si, e per altres covinents persones que li parrà, fer e espegar totes les dites coses e dependents d'aquelles e a aquelles connexes, car lo senyor rey comana a ell e als deputadors per ell plenerament tot son loch e totes ses veus, e l'encarrega que'y do tota aquella diligència que dar-hi puscha. E, de tot ço que farà en los dits affers, faça fer escriptura o scriptures publiques, a remoure tot dupte e tota suspita e tot càrrech que li'n pogués esser donat. *Rex P(etrus).*

619.

1371, desembre 16. Casp

El rei Pere el Cerimoniós al comte d'Urgell, nebot seu. L'amonesta severament per haver marxat fora del país a un lloc desconegut, sense prendre llicència del monarca ni donar-ne notícia a la comtessa vídua sa mare (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1086, fol. 43r.

Lo rey.

Car nabot. Molt estam meravallats de vós, qui axí inconsultament, e sens que nós ne a la comtessa, vostra mare, no'n havets res dit, vos en sots anat fora tota nostra senyoria, e no sabem en qual part. E vós sabets que una persona tan assenyalada com vós sots, e qui havets tan gran acostament a nós, exir de la terra no's deu fer sens nostra llicència, o, almenys, significar-ho a nós; e fer-ho per aytal forma com vós ho havets fet no és menys d'algun menyspreu, e està pus mal a vós que no a un altre qui no fos a nós tan tengut com vós sots.

On sapiats que nós ne havem haüt conmoviment, e no sens raó, e vós ne sots digne de reprensió. E si a nós, qui sóm vostre oncle e vostre senyor, no portàvets reverència, almenys la'n dègrets portar per deute filial a vostre mare, qui està desolada de vostra partença e de la vostra absència, com no sap on sots. Per què havem acordat que·us escricam per diverses letres e per diverses parts, de guisa que en qualque loch alguna de les nostres letres pervinguen a vós, e deïm-vos e·us manam que, supplín e esmanan vostra errada, vingats a vostre comtat, per manera que no donets pus avant a parlar a les gentes, qui's maravellen e·us donen càrrech d'aytal ardit con havets fet. Dada en lo loch de Casp, a .XVI. dies de deembre de l'any .M.CCC.LXXI. *Rex P(etrus)*.

Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa. Probata.

*Dirigitur comiti Urgelli.*¹³⁹³

620.

1372, febrer 20. Barcelona.

L'infant Joan [als diputats del regne de València], demanant que deixen passar francs de tributs els ramats que el comte de Dénia té a Castella i porta a vendre a Catalunya, a fi de reunir la moneda necessària per al pagament del seu rescot (Pere Ermengol).

ACA, C, reg. 1712, fol. 125v.

Lo primogènit d'Aragó.

Com lo egregi comte de Dénia, cosí nostre molt car, qui per reemçó de son rescot¹³⁹⁴ ha mester gran quantitat de moneda, faça procurar de totes parts que pot moneda per satisfer al dit rescot e, entre les altres, haje en les parts de Castella alguns bestiar, los quals o partida d'aquells vol traure de Castella e fer menar en Cathalunya, on ha trobats mercaders qui li compren los dits bestis que de Castella traure farà, e d'aquells li pagaran lo preu encontinent que sien dins la terra del senyor rey e nostra, e dubten aquells qui los dits bestiar menaran que, passant aquells per regne de València, vosaltres, qui per concessió per lo dit senyor rey a vosaltres atorgada de contrestar que bestiar qui sia en lo dit regne no isca d'aquell sens licència vostra, vullats soffrir que·ls dits bestiar passen e sien trets del dit regne de València per manar aquells a les parts de Cathalunya, e vós, e tots aquells qui amen la honor del dit senyor rey e nostra, degen e sien tenguts donar loch e avinentesa que·l dit comte de Dénia puxa pagar son rescot, per ço affectuosament vos pregam que, per honor nostre, vullats soffrir que tot aquell bestiar o bestiar que·l dit comte volrà trer o fer trer del dit regne de Castella e passar per regne de València per manar en Cathalunya o en altres partides de la senyoria del dit senyor rey e nostres, pas e puxa esser tret del dit regne de València sens contradicció alguna. E no-res-[menys],¹³⁹⁵ si fer-o porets sens càrrech de vosaltres, jaquits passar los dits bestiar franch¹³⁹⁶ de tot o partida d'aço que tengut¹³⁹⁷ sien de pagar a vosaltres per rahó de passatge o de treta del dit regne, car

«ne's». ¶ ¹³⁹³ Pere d'Aragó, comte d'Urgell i vescomte d'Àger (1347-1408). ¶ ¹³⁹⁴ *Vid. supra* doc. 596, nota, sobre el rescot dels anglesos d'Alfons d'Aragó, comte

de Dénia i marquès de Villena, després duc de Gandia. ¶ ¹³⁹⁵ -menys, oblit de l'escrivà. ¶ ¹³⁹⁶ Per franchs. ¶ ¹³⁹⁷ Per tenguts.

d'açò nos farets gran servey, lo qual vos grahirem molt. *Data en Barchinona*, a .XX. dies de fabrer del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXII. *Primogenitus*.

*Dominus dux, presente P(etro) Marchii (sic),¹³⁹⁸
milite, mandavit P(etro) Ermengaudi.¹³⁹⁹ Probata.*

621.

1372, març 15. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós a la reina Elionor. Informa de les difícils negociacions per a l'obtenció del subsidi de les corts aragoneses,¹⁴⁰⁰ destinat a les necessitats de la defensa, per la guerra de Castella, i a l'illa de Sardenya, i també sobre l'obra del palau de la reina [a Barcelona] i altres qüestions (sense escriuà).

ACA, C, reg. 1086, fols. 123r-124v.

Molt cara companyona. .II. letres havem reebudes vostres, a les quals vos responem. E primerament, a açò que és contengut en la primera letra, que'ns havets significades les opinions vostres e de nostre car primogènit lo duch, e del bisbe de Leyda, e dels altres del consell nostre e vostre e del dit nostre primogènit; e par-nos que la opinió vostra e del dit duch, e dels altres qui tenen que'l ajust o parlament se faça, sia bona, e que's concort ab la nostra, e que la entenem a seguir. E no'ns contrasta la oppinió del vezcomte de Cardona, ne d'en Berenguer de Relat, ne d'en P(ere) de Màrgens, ne'ns¹⁴⁰¹ par raó ço que per ells hi és estat al·legat, car ells poden e deuen pensar que, si nós esperàvem de tenir lo dit parlament com lo príncep o'l rey don Enrich, la .I. o l'altre d'ells, haguessen prevalgut, nós poríem pendre gran dan, car cové a nós que estigam d'açò apercebuts; e'l apercebiment no's pot fer sens que, primerament e abans, no sie haüt lo consell e de aquell se seguesca la ordinació e, per consegüent, la obra, ço és, del aparell. E jassia per los dessús dits sie dit, segons que'ns fets saber, que, en cas que'l ajust e parlament se faça, los de Cathalunya e de València diran que ja'ns han ajudat, e los d'Aragó diran que no'y són per axò ne han poder, perquè enten¹⁴⁰² que ans que partíssem d'ací finàssem de la defensió, aquesta no'm (*sic*) par bastant raó, car los d'Aragó, segons que sabem e'ns és dat a entendre per alguns nostres servidors qui caben en la cort, ells nos entenen elegir persones qui iran ab poder bastant de consellar e ajudar-nos a la defensió de la terra, per què no ha loch la lur raó, majorment com a nós no vendria bé que haguéssem aturar ací per la dita raó, car seria lonch¹⁴⁰³ fet; e, axí mateix, que en fer l'ajust se segueixen los béns davall escrits:

Primerament, que nós haurem acort e deliberació ab ells si'ns serà espedient aadés de pendre part alguna ab alcun dels dessús dits, e açò per dubte que aquell qui hagués prevalgut no'l haguéssem per enemich; e açò és cosa que fa a guardar aprés, si havem a pendre la dita part, ab qual la pendríem. Puiys, que finem ab ells sobre la defensió de la terra, e que ho concordem en tal manera que totes les defensions puxen anar en les parts on serà necessari; e, ab aytant, nós e nostra terra serà sens perill, e no estarem a colp de

¶ ¹³⁹⁸ Pere March, procurador general del comte, pare del poeta Ausiàs. ¶ ¹³⁹⁹ *Ermengaudi*: «Ermengadi». ¶ ¹⁴⁰⁰ Corts

de Casp, Alcanyís i Saragossa de 1371-1372. ¶ ¹⁴⁰¹ *ne'ns*: «ne's». ¶ ¹⁴⁰² *entenem*: «entenem». ¶ ¹⁴⁰³ *lonch*: «loch».

nostres enamichs. Puy, que se'n seguirà altre bé, que ja havets vist que nostres gents, per bé que nós necessàriament haguéssim a pendre guerra ab alcunes gents, sí saben dir, com per nós los és¹⁴⁰⁴ demanada ajuda, que nós aquella guerra havem presa voluntàriament e sens sabuda lur; e, jassia o pugam fer sense ells, encara s'i han alguna manera de trigar-nos ajuda. E ara, pus açò's seguesca, serà'n remoguda la dita causa e, pus nos hajen consellat sobre açò, podets pensar que hauran-nos a ajudar per tal que'l consell se exeguesca. E, axí, nós estam en la nostra¹⁴⁰⁵ opinió e de fet la entenem a metre en obra, e plau-nos com vós e lo duch e lo bisbe de Leyda, entre'ls altres, sots de nostra opinió.

Quant és d'açò que'ns fets saber que manàssem convertir més avant en la obra de les arcades del vostre palau .VI.^m *solidos*, ultra altres .VI.^m *solidos* que ja hi havem convertits, e que ho manàssem a'n Berenguer de Relat, aadés no ho entem a fer, mas con Déu vulla que siam aquí, que serà breu, parlar n'em ab vós.

Quant a açò que'ns fets saber d'en Jafudà Alatzar,¹⁴⁰⁶ que'us sofer dels .VIII.^m *solidos* que li fets de interès, e que li sia assignat ço que li és¹⁴⁰⁷ degut sobre les darreres pagues de les dècimes, entenem que seria bé. És ver que és bo que ho acordets aquí quinya manera s'i porà tenir, car, com sabets, nós sobre les dites darreres pagues havem assignat .X.^m florins al comte de Dénia, per ça reemçó; e axí acordats què s'i farà, car nós ho seguirem.

D'açò que'ns fets saber de la lurea del infant en Martí, ja la li havem enviada per Steve, porter nostre, lo qual creem que sia ja aquí, e ja devets haver haüdes les robes [de]¹⁴⁰⁸ lo dit infant. E és ver que per oblit de cambrés ere romasa, sens que nós no'u sabíem.

Del nostre esser aquí, ço és, que'ns fets saber si serem aquí a Pascua, nós¹⁴⁰⁹ hi farem nostre poder e en açò punyam, que en altres afers no entenem, car ja hic volríem esser fora.

A açò que és contengut en la segona letra, vos responem que ço que'ns fets saber dels .XXV.^m florins, que enteníets que hom pogués fer ab los de la cort que'n assegurassen .XV.^m florins, e que no avertíets si eren dels préstechs o del do, per la gran basca que havets del fet de Cerdanya, axí ho entenem nós e ho creem. E nós havem punyat aytant com havem pogut que sobre'l do, o sobre què's volgués, los assegurassen, e no ho havem pogut ab ells acabar, ne en res dels .X.^m florins que ha manlevats en P(ere) Dezvall, que devets ja haver haüts entre diners e forment, seguretat alguna no hi han volguda fer, ans nós, per ço com los mercaders de qui los havem manlevats se'n són fiats en nós e en lo dit P(ere) Dezvall, entre altres coses los havem haüt a obligar que no ischam d'ací tro sus que per los de la dita cort los lus hajam fets assegurar.

Quant és d'açò que'ns fets saber de les trameses que havets fetes fer en Cerdanya de viandes, e encara n'i trametets,¹⁴¹⁰ entenem que és la millor obra que fer-hi podets, guardan los affers en quiny estament són, per què'us pregam que ho continuets.

Quant és d'açò que'ns fets saber dels .LXXX.^m florins de què nós vos havíem escrit que'ns havien proferts, ço és, .L.^m per Cerdanya e .XXX.^m per la defensió de la terra, que los .L.^m eren per lo do e los .XXX.^m per les usures, e que veén lo dit do com és condicio-

¶ ¹⁴⁰⁴ Segueix, ratllat, *estada*. ¶ ¹⁴⁰⁵ Precedeix, ratllat, *dita*.

¶ ¹⁴⁰⁶ Hebreu molt opulent, dedicat al crèdit, el 1370 havia fet un préstec de 100.000 sous al rei i a la reina. *Vid.* J. RIERA I SANS, «Jafudà Alatzar, jueu de Valèn-

cia (segle XIV)», *Revista d'Història Medieval* 4 (València, 1993) 65-100, p. 85. ¶ ¹⁴⁰⁷ Segueix, ratllat, *de gran*.

¶ ¹⁴⁰⁸ *de*, manca a l'orig. ¶ ¹⁴⁰⁹ *nós*: «no». ¶ ¹⁴¹⁰ *trametets*: «tramets».

nat no vendria a res, vos responem que, ans que'ns oferissen lo dit do, a nós e al dit P(ere) Dezvall e a altres de nostre consell era dat a sentir de .X. o de .XII. dies abans que'l dit do seria de .LXXX.^m florins, entenén,¹⁴¹¹ jassia no s'especificàs, que los .L.^m eren per lo dit do de Cerdanya, e los .XXX.^m per lo fet de les dites usures que'ls devien esser remeses. Però après, com nos han ofert lo dit do dels dits .LXXX.^m florins, nos han dit que volen fer retenció dels dits .XXX.^m florins tro que vejen si serà guerra o no e, en aquell cas que sia guerra, nós no'ns puxam ajudar dels dits .XXX.^m florins tro a tant que sia ordonada certa cosa per a la defensió de la terra; e nós, veent que per aquesta raó, e axí mateix per los terminis, que eren lonchs, lo do nos era inútil, no l'havem vulgut acceptar, ans del tot lo havem desnonat. E tenim-hi tals maneres que'ns pensam que ells pujaran a major quantitat, e,¹⁴¹² part açò, nos abreujaran los temps de les pagues e'ns levaran la dita condició; però encara no'ns és cert, mas en los affers se dóna tota aquella diligència, e res no's'i planyerà ne no s'i perdrà .I.^a hora.

Quant a açò que'ns fets saber del loch de Gayà, que teníets en bo la donació que nós ne fahíem a mossèn Garcia Davera,¹⁴¹³ mas no la alienació que ell ne fahia a mossèn Ramon de Peguera, per les raons en la dita vostra letra contengudes, vos responem que, ab veritat, ja'ns érem en axò pensats, e'y enteníem a tenir aytal manera com vós nos havets feta saber, mas volem que sapiats que ell era de tal acort e de tant grosa demanda que nós ab ell nos pògrem concordar sinó per aquesta manera, ço és, que pogués fer diners de ço que nós li dariem, car d'altra guisa ell cuydava haver de nós loch notable, lo qual nós no li havem volgut donar, jassia ell nos en haja en moltes maneres importunat. E ja en semblant forma li volíem donar algun loch poch en Aragó, e ell no ho hic trobà (*sic*) a qui'l venés, per què'ns covench que tenguéssem aqueixa manera, ço és, que li donàssem aqueix loch de Gayà, que no és, segons que sabets, cosa de gran compte, e ell, ans que'l volgués acceptar, fou-ne¹⁴¹⁴ pati ab mossèn Ramon de Peguera, lo qual abans volch saber de nós si'ns plahia lo dit fet, e lo dit mossèn Garcia nos defení la promessa per nós a ell feta, e a nós plach molt. Car, quant és d'açò que tocats, que nós lo tendríem pus pijat en nostra terra, nós adés no'l enteníem a tenir pijat, cor dit nos ha moltes vegades que se'n entén anar al príncep si ve en Castella, e d'açò nos ha demanada licència, e nós la li'n havem donada; e no'ns desplauria que se'n fos anat, cor grossament lo havem heretat en Molina, e plaurie'ns que ja'ns ho hagués lexat, e que fes de son prou en altra part, però com vós entesets que, per altra raó, açò no degué passar, nós entenem que mossèn en Peguera, qui és nostre servidor e vostre, ne seguiria vostre voler e'n faria ço que vós ne ordonarets, e no'y dubtam en res. E, per ço com la venda és de .III.^m florins, en cas que veéssets que fos necessari, endressariets que li fossen pagats de la proferta del matrimoni del duch o d'altra cosa, en guisa que, si ell ne vol fer cortesia ne plaer a nós ne a vós, que no'n hagués dan.

Aprés, nos ha recordat sobre la obra que fets fer, de què damunt vos fem menció, que, per tal com és cosa necessària que ara's faça, que la paret de les espatles de les parets del porche¹⁴¹⁵ de davall façats fer portals per a les cases que per temps s'i hauran a fer. Dada en Saragoça, a .XV. de març l'any .M.CCC.LXXII. *Rex P(etrus)*.

¶ ¹⁴¹¹ *entenén*: «entenem». ¶ ¹⁴¹² *e*, repetit a l'orig. ¶ ¹⁴¹³ *O de Vera*.

¶ ¹⁴¹⁴ *Per féu-ne*. ¶ ¹⁴¹⁵ *porche*: «porch».

1372, març 16. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós als procuradors i prohoms de Tòrtosa, advertint-los de la propera entrada de companyies estrangeres i de la necessitat de concloure l'obra de les muralles de la ciutat (sense escrivè).

ACA, C, reg. 1086, fol. 126v.

Lo rey.

Segons certs ardots que havem, lo duch de Alancastre¹⁴¹⁶ se aparella de venir en Castella ab gran poder de gents armades, e en França se aparella mossèn Bertran de Clequí per venir aquí matex, ab gran poder, en ajuda del rey don Enrich, ab lo qual poder entén a passar per nostra terra per aquelles parts e lochs que li serà pus avinent. E, com sia mester que les companyes del dit mossèn Bertran troben nostres ciutats, viles e lochs forts e defenents, per tal que dan en aquelles fer no puxen, e la ciutat de Tortosa sia .i.^a de les insignes ciutats de nostra senyoria, e per açò cobeejem los murs de aquella sien acabats segons que són començats e continuats, per tal que, si les companyes del dit mossèn Bertran passaran per aquella, la troben axí defenent com és mester, a vós dehim e-us manam, sots pena de cors e de haver, que continuets e de fet acabets les dites obres, e en aquelles ab sobirana diligència entenats, per manera que ans de la venguda del dit mossèn Bertran sien de tot acabats o defenents, per tal forma que dan algú per les dites companyes la dita ciutat no puxe reebra. Dada en Saragoça, a .XVI. dies de març l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXII. *Rex P(etrus).*

Probata.

Fuit missa als procuradors e pròmens de Tortosa.

1372, abril 15. Saragossa.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós al noble Berenguer de Ribelles, procurador del comtat d'Urgell, de revocar els desafiaments que amb noms fingits ha enviat a l'abat i monjos de Poblet, per diferències sobre pastures, amb l'amenaça de procedir contra ell i els seus béns (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1086, fols. 141v-142r.

En P(ere), *et cetera*. Al noble en Berenguer de Ribelles, cavaller, salut e dilecció. Nós havem entès que alguns borts e altres, qui s'an posats noms ficticis, ço és, Bort de Morata e Bort Pérez de la Torre, Johan Martínez de Vall, Pero Martínez de Sant Sabrian, Gil Pérez de Guardiola e Anthon Sánxex de Perafita, han trameses letres al abat e al covent del monestir de Poblet, ab les quals desafien los dits abbat e covent e-s desixen d'ells e del loch de Castellserà, e de tots altres lochs vasalls e sotsmeses del dit monastir ab tots lurs valedors, ab cominació que no sien tenguts, passats .V. dies, de mal ni de dapnatge que

¶ ¹⁴¹⁶ Joan de Gant, duc de Lancaster, fill d'Eduard III d'Anglaterra, era gendre del difunt Pere I de Castella,

i ara pretendent a aquesta corona (TASIS, *La vida del rei En Pere III*, p. 277).

ells ho lurs valedors lurs facen. E sòm marvellats de la lur temeritat e follia, que assagen o gosen trametre desafiaments o deseximents ho aytals menaces als dits abbat¹⁴¹⁷ e covent, qui són persones religioses e deputades al servey de Déu en lo dit monastir de Poblet, lo qual és fundat per nós ho per nostres predecessós, e'l qual nós havem special e singular affecció e devoció, entre les altres coses, per tal com és decorat e ennobleÿt per sepultura de diverses nostres predecessors e de dues regines mullers nostres, e nós hi havem eleta nostra sepultura quan a Déu plaurà que finem nostres dies, e és en special protecció e guarda nostra, e no pot ne deu esser guerreat ne desafiat per algú. E creem que los dits desafiados, qualsque sien, borts o ledesmes, se han imposats noms ficticis, emperò per los indicis daval escrits apar que vós en açò consentits, car, segons que's diu per part dels dits abbat e covent, vós malignats e'us movets contra ells e hodosament, per tal com no lexen a vós e vostres hòmens haemprar los prats del loch de Buldó, qui és loch del dit monastir. E par en ço, car, dichmenge uytaves de la festa de Pasqua¹⁴¹⁸ proppassada, lo terror del dit monastir trobà en los dits prats bé .XL. bèsties grosses allí pexents, qui eren d'hòmens vostres del loch d'Almaçor, les quals ell, per via de penyora, per ço com aempraven sensse licència, se'n menà prop lo dit loch de Buldó; e vós, ab .IIII. o .V. hòmens a cavall guarnits, e ab moltituds de hòmens a peu ab armes, vingués envers lo dit terror e aquells qui eren ab ell, lo qual viltingués e desonestàs de paraula, e'us faés tenir sobre ell volent-lo metre entre peus, l'espasa mig treyta, e vós faent açò, A(rnau) de Monçonís, qui ere ab vós guarnit sobre .I. rocí, ferí de lança lo dit terror e, sinó que ell e aquells qui ab ell eren se cuytaren de recollir en lo dit loch de Buldó, se hagra seguit gran dapnatge e escàndel per ocasió dels servents vostres, qui venien soptosament contra ells, e foren toltes les penyores al dit terror e aquelles vos en menàs ab la violència dessus dita. E, axí mateix, appar que los desaffiaments hagen feyts fer Berenguer Brau, qui és de casa del comte¹⁴¹⁹ d'Urgell, del havi del qual, ab ferma de son pare, fo comprat lo dit loch de Castellserà, e Ramon Bauluç, qui ha alguns drets en lo terme de Garmau, pres de Agremunt, en lo qual loch lo dit monastir ha la major partida dels dits drets, als quals a usurpar e ocupar fa son esforç lo dit R(amon) Bauluç, e ja altra vegada tramès deseximents al dit monastir, los quals féu cessar lo comte d'Urgell. Per les quals rahons apar que vós e los dessus dits del dit comdat, del qual vós sots procurador, havets¹⁴²⁰ fets fer los dits folls deseximents, de la qual cosa nos sòm moguts e'n havem gran desplaer, e no sens rahó. Per què'us deïm e manam espressament e de certa sciència, sots encorrimment de la nostra ira e indignació, que los dits dessafiaments fàçats encontinent revocar, e que en aytals coses o semblants d'aquí avant no consintats ni hi donets consell, favor ni ajuda. En altra manera, com nós, per la devoció e affecció que havem al dit monestir per les rahons dessus dites, reputem injúria pròpria tota injúria que a aquell sia feta, desexim-nos de vós e'us desafiam, e per altres letres manam a nostre car primogènit e general governador e als portantveus¹⁴²¹ d'ell, e a tots altres officials e sotsmeses nostres, que enanten contra vós e vostres béns axí com a desafiats de nós. Dada en Saragoça, a .XV. dies de abril, en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXII. *Rex P(etrus).*

Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa.

¶ ¹⁴¹⁷ *abbat*: «abbats». ¶ ¹⁴¹⁸ *Pasqua*: «Puasqua».

¶ ¹⁴¹⁹ *comte*: «comp», corr. ¶ ¹⁴²⁰ Segueix, ratllat, *sens rahó*. ¶ ¹⁴²¹ Segueix, ratllat, *d'aquell*.

1372, agost 7. Vic.

L'infant Joan a Pere de Màrgens, escrivà de ració, amb ordre d'informar-lo de les circumstàncies en què es va produir la fugida d'uns acordats per a l'expedició a Sardenya (Bru d'Escaués).

ACA, C, reg. 1715, fol. 31r.

Lo primogènit d'Aragó.

Fem-vos saber que nós tenim preses en poder de nostre alguatzir alsuns hòmens qui's acordaven de anar en Sardenya, en servey del senyor rey e nostre, ab en Berenguer de Mallonchs,¹⁴²² conestable de .L. cervents, los quals preses dien que no anaren en lo dit viatge, e no per colpa lur, mas perquè'l dit conestable vos¹⁴²³ havia dit que no'ls podia fer paga, cor vós havets dit al dit conestable que no li poríets dar compliment de paga sinó per .XXV., e lo procurador del dit conestable, afferman lo contrari, diu que vós haviets manat al dit conestable que hagués tots¹⁴²⁴ los dits .L. cervents e que, cuytadament, fahés son viatge, e, per ço com lo dit conestable dix que no havia tota la companya, vós li digués que staria ben qui'l penjava; axí que los dits presos e altres romangueren e fogiren al dit viatge, axí que'l dit conestable no'ls pogué haver, e encara que'n fo feta crida prop les portes d'aquells qui no's trobaven, axí d'aquells qui tenien cases en *Barchinona* com d'aquells qui eren stranys e posaven en la dita ciutat. On, com nós vullam de vós haver plenera certificació de les dites coses, per ço'us pregam e manam que decontinent, tots affers a part posats, clarament nos en certifiquets per vostra letra, explicant-nos la veritat del fet, perquè nós, haüda la dita certificació, puxam provehir ço que per justícia conexe-rem esser fahedor. E en açò no haja falla ne trigua, car assenyalat plaser nos en farets. *Data* en Vich, a .VII. de agost l'any .M.CCC.LXXII. *Iacobus, cancellarius.*

*Dominus dux in consilio mandavit michi,
Bruno d'Escahués. Probata.*

Fuit directa al feel nostre en P(ere) de Màrgens, conseller e scrivà de ració del senyor rey.

1372, octubre 13. Vic.

L'infant Joan al seu besoncle l'infant fra Pere d'Aragó,¹⁴²⁵ demanant-li que recomane al papa la promoció de fra Francesc Rafart, confessor seu, al bisbat d'Osca (Pere de Tàrrega).

ACA, C, reg. 1735, fol. 114r.¹⁴²⁶

Lo primogènit d'Aragó.

Sapiats, car avoncle, que nós, temps ha, supplicam al sant pare ab nostres letres que de qualsevol bisbat primer vagant en la senyoria del senyor rey, nostre pare, denyàs proveir,

¶¹⁴²² Podria també llegir-se *Malloches* (*Mallorches?*). ¶¹⁴²³ Convé més al sentit de la frase *los*. ¶¹⁴²⁴ *tots*, interlineat.

¶¹⁴²⁵ L'infant Pere, comte de Ribagorça i de les Muntanyes de Prades, havia pres l'hàbit franciscà el 1358, a Barcelona.

¶¹⁴²⁶ Precedeixen lletres al rei i la reina, al bisbe d'Elna, confessor del rei, i a altres sobre la mateixa petició.

axí per esguart de la nostra entercessió com dels mèrits del amat conseller¹⁴²⁷ e confessor nostre, frare Francesch Rafart, a aquell meseix frare Francesch, la qual cosa nos fou per ell graciosament atorgada. E com lo bisbat d'Osca vach de present, per mort d'aquell qui'l obtenia, e nós suppliquem de present al dit sant pare que, per consideracion de la instància, mèrits e atorgament dessus dits, deny provehir al dit confessor nostre del bisbat damunt dit,¹⁴²⁸ per tant, avoncle car, vos pregam afectuosament que, faén al sant pare ab vostres especials letres aquell bon testimoni que podets e devets del dit nostre confessor e de sa sciència, honestat, suficiència e maturitat, e encara del lonch, profitós e agradable servey que'ns fa e'ns ha fet, li suppliquets ab tota la afecció que porets que deny nostra supplicació en aquesta part obeir, sabents que d'açò'ns farets vós gran e agradable servey. Dada en Vich, sots nostre segell secret, *ut supra* (a .XIII. dies d'octubre l'any .M.CCC.LXXII.).

Idem (Dominus dux mandavit michi, Petro de Tàrrega).

Fuit directa fratri Petro de Aragonia.

626.

1372, octubre 29. Besalú.

L'infant Martí al bisbe de Girona, justificant, irritat, la petició de subvenció que ha fet als homes de Crespià, que són en part vassalls seus, com a comte de Besalú, i en part de la mitra, per les despeses de la seua cavalleria i matrimoni, demanda a què s'ha oposat el prelat (Ferrer Saiol).

ACA, C, reg. 2063, fols. 31v-32v.

L'infant Martí.

Nós havem vista vostra letra, en què's contén en acabament que a vostra audiència és vengut que nós havem fet citar denant nós los hòmens del loch de Crespià, que deÿts que és en gran partida vostra e de la vostra Sglésia¹⁴²⁹ en fin franch alou, e que havets en vostres hòmens juredicció civil, de què sots en longa possessió, de què'us marvellats granment, dient que nós sabem o devem saber que en los hòmens de la Sgleya no devem haver deutes, talles ne questes ne altres indegudes exaccions, ne host ne cavalcada, com per libertat de la Sgleya sien franchs, e, con nós siam e dejam esser protector de la Sgleya, per tant, supplicats per Déu e per justícia requerits que'ns plàcia cessar e revocar la citació, car a nós no és legut ne's pertany, ne jamés senyor del comtat de Besuldó no hac per aquesta manera res del dits hòmens, ne vós, qui sots lur senyor, no ho poríets consentir; en altra manera, con vós contra vostra honestat no'u poguéssets dissimular, per ço, convendrie-us de fer procés e procehir contra nós e nostres oficials, justícia migençant, mal e greu que'us sabria, segons que totes aquestes coses en substància pus largament són contengudes en la dita vostra letra, *data* a Gerona, a .XXVII. dies del present mes de octubre. A les quals coses vos responem que nós havem fets appellar denant nós ací, en la vila de Besuldó, tots e sengles hòmens d'aquesta vegaria, e entre'ls altres los de Crespià, qui en

¶ ¹⁴²⁷ Segueix, ratllat, *nostre*. ¶ ¹⁴²⁸ Les instàncies de l'infant varen arribar tard, car el mateix mes era nomenat bisbe d'Osca Ferran Peres Munyós, prepòsit de Girona (1372-1383). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 379.

¶ ¹⁴²⁹ Sglésia: «Sgleya», corr.

partida són nostres e, segons que havem entès, vós o vostra Esgleya n'i havets alguns, als quals faem explicar per nostres oficials e curials nostres necessitats, ço és, les grans mes-
sions que'ns havia convengudes fer per rahon dels arnesos e altres coses de nostra cavallaria,
e per los apparallaments de nòstron benauyrat matrimoni, e los grans càrrechs que'ns co-
vén a sostenir per mantenir nòstron estament e de nostra cara muller la comtessa, al qual
estament no podem fallir, e la minva de nostres rendes, ço és, com en l'any present e'n lo
sigüent són necessàries les rendes del comtat de Exèrica, que'l senyor rey pare e senyor
nostre molt car nos ha dat, a pagar los càrrechs que'y són assignats, e per semblant les ren-
des del comtat de Luna, a grans quantitats que romanen a pagar als mermassors del comta
de Luna e sa filla, dona Brianda, a la qual són tenguts donar .CC.^m *solidos* de present, e
altres càrrechs als quals les rendes dels dits comtats no basten ne'ns en gosam plevir, per
certa covinença e¹⁴³⁰ pacte. E per totes aquestes rahons, e altres que serien¹⁴³¹ largues de
scriure, havíem fet demanar als dits hòmens que, graciosament e no per força, nos ajudas-
sen a nostres necessitats, segons lurs facultats, majorment que són vassalls nostres e poblats
dins nostra jurisdicció, e'ls són tenguts de deffendre contra tothom, no pas per esguart de
vós ne de vostra Esgleya, mas per tal com són dins nostre comtat e havem en ells tota alta
jurisdicció, cuydants que ells de bon grat nos hajudassen a les dites necessitats nostres, axí
com tot dia volen e han mester gràcia e favor de nós e de nostres oficials. Mas, pus que'n
sabem vostre voler e lur, no volem res del lur per aquesta rahon, e molt menys volem
que ells senten nostra favor en res que hajen a fer ab nós ne ab oficials nostres. E no'us
en calia tan grantment meravellar, car rahons nos forçaven que'ls demanàssem, e rahona-
blement los hi poríem induhir que'ns donassen, mas no són tals ne tants que'ns en caylla
metre en altercació ab vós ne ab ells, no per dubte de vostres procehiments que deÿts que
fariets, car creem quel's fariets legudament, e si no bé'ns pensam que vós los tornariets a
loch. Dada en Besuldó, a .XXIX. dies de octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor
.M.CCC.LXXII, sots nostre segell secret. *F(errarius)*.

L'infant don Martín.

*Dominus infans mandavit michi,
Ferrario Sayolli, in consilio. Probata.*

*Fuit missa venerabili in Christo patri Iacobo, episcopo Gerundensi.*¹⁴³²

627.

1373, gener 15. Barcelona.

*Circular de l'infant Joan a les ciutats marítimes dels seus regnes i als cònsols de la mar corresponents,
a fi que indemnitzin condignament Pere Guerau, mercader de Barcelona, per la recuperació i res-
tauració de la llotja dels catalans a Sevilla, feta a les seues despeses (Pere de Tàrraga).*

ACA, C, reg. 1715, fol. 56r-v.

Infant en Johan, *et cetera*. Als amats e feels nostres los consellers e prohòmens de
la ciutat de Barcelona, jurats e prohòmens de les ciutats de València, de Mallorques, de

¶¹⁴³⁰ e, repetit a l'orig. ¶¹⁴³¹ *serien*: «seríem». ¶¹⁴³² *Vid. supra* doc. 610, nota.

Gerona, de Tarragona e de Tortosa, e de les viles de Perpenyà, de Cochliure, d'Oriola e d'Alacant, e de les altres viles marítimes dels regnes e terres del dit senyor rey, e encara als cònsols de la mar de les dites ciutats e viles e de quescuna d'aquelles e a qualssevol d'ells, salut e dilecció. A vosaltres e a quescun de vós, per tenor de la present carta nostra, significam a nós esser cert que en P(ere) Guerau, mercader de la dita ciutat de *Barchinona*, portador de la carta aquesta, per honor e servey del dit senyor e de nós, e bé e avançament de vosaltres e de tots los mercaders de los dits regnes e terres, instà e requerí temps ha, stant ell lavors en la ciutat de Sibília, que la lotja que·ls¹⁴³³ desús dits mercaders han vuy e solien antigament haver en la propdita ciutat, la qual lotja stave ladonchs a gran mirva dels mercaders demunt dits, e la qual lo rey P(ere) de Castella en son temps havie alienada o donada, e lo rey qui és are de Castella havie aquella alienació o donació confirmada, fos retornada e reduïda a servey dels dits mercadés e al ben comú de aquells, axí com de fet se complí, bestraén de sos diners grossament, segons que·s diu, en açò, cor n'esperés haver de vosaltres retribució e smena. E com, segons Déu e bona rahó, ben fet dege esser remunerat, majorment com persona qui·u ha mester fa aquell despenén·hi sos béns, per tant, vosaltres e cascun de vós pregam que, havén esguart a les despeses per lo desús dit P(ere) Guerau fetes en recobrar e haver a mà vostra la dita lotja e en adobar aquella, lo satisfàçats cascuns segons que Déu vos administrará, en manera que no sia perdent¹⁴³⁴ en procurar e fer la honor e·l ben vostre en ço que dit és. Dada en *Barchinona*, sots lo nostre segell pendent, a quinze dies de janer del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXX. tres. *Iacobus, cancellarius*.

Dominus dux mandavit michi, P(etr)o de Tàrrega. Probata.

628.

1373, maig 24. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al governador i al procurador reial del Rosselló i de Cerdanya, demanant notícies del terratrèmol del dia anterior, sofert a Barcelona, i en particular si ha patit danys el castell de Perpinyà (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1089, fol. 59v.

Lo rey.

Sapiats que hir, en hora de vespres, féu ací, en *Barchinona*, terratrèmol assats forts e espaventable, e per lo qual se seguiren alguns sodegaments de hedificis, jassia que durà poch. E plauria'ns saber si·n ha fet a Perpenyà, e si en lo nostre castell se ha res mogut o enderrocat per aquest terratrèmol. Per què, encontinent, certificats·nos·en per vostra letra e per lo portador de la present, lo qual vos trametem per aquesta raó. Dada en *Barchinona*, dimarts .XXIIII. de mayg .M.CCC.LXXIII. *Rex P(etrus)*.

*Iacobus Conesa, mandato regio facto ut dixit
P(etrus) de Bretonibus, scriptor. Probata.*

Dirigitur gubernatori et procuratori regio comitatum Rossilionis et Ceritanie.

¶ ¹⁴³³ *que·ls*, repetit a l'orig.

¶ ¹⁴³⁴ *perdent*: «perdenat». Escrit primer *perdonat*, i després mal corregit.

1373, juliol 10. Barcelona.

Manament del rei Pere el Cerimoniós al governador de Càller que no permeta que es demane rescat pels sards presoners, ans bé que siguen venuts i portats a la península com a captius, o bescanviats pels súbdits seus en poder del jutge [d'Arborea] (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1088, fol. 4r.

Lo rey.

Governador. Segons que·ns han dit, la cosa de què los sarts se clamen més e s'es-cruen és per tal car són preses e¹⁴³⁵ són venuts e trameses a les parts daçà com a catius, e poria esser ocasió que·s rebel·larien contra lo jutge per açò, e tornarien a la nostra part. E ara, han-nos dit que aquells qui·ls prenen los donen a rescat, e meravellam-nos de vós per què ho sofrits, car ja·us havíem manat que en açò no donàssets paciència. Per què·us deïm e manam que d'ací avant no sofrats que sia donat negú sart ne sarda a rescat, mas que·ls venen e·ls trameten a les parts daçà; emperò, bé·ns plau que consintats que sien donats per cambi d'altres nostres naturals qui sien preses en poder del dit jutge. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .X. dies de juliol de l'any .M.CCC.LXXIII. *Rex P(etrus)*.

Fuit missa gubernatori Callari.

1373, agost 16. València.

L'infant Joan a Jaume Conesa, protonotari del rei. Li ordena que esmene una frase en la lletra de comissió que li ha fet el monarca per a celebrar corts als valencians, on s'ha de precisar que delega en el primogènit per raons de salut (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1715, fol. 83r.

Lo primogènit d'Aragó.

Vista havem una carta per lo molt alt senyor rey, pare e senyor a nós molt car, a nós tramesa sobre'l fet de les corts per ell darrerament indites als valencians,¹⁴³⁶ en la qual a nós ha donat poder de celebrar aquelles en persona sua; la qual regoneguda, havem atrobat lo tenor d'aquella no satisfer al privilegi per lo dit senyor rey als dits valencians atorgat, lo qual diu que'l dit senyor rey, e no altre, sia tengut de celebrar corts als dits valencians de tres en .III. anys, si donchs lo dit senyor rey no havia tal e tant urgent necessitat en sa persona que no pogués entendre envers la celebració de les dites corts, per la qual rahó lo poder per lo dit senyor rey a nós donat sobre les dites coses és vist esser deffectiu o no prou bastant, com no facen menció de la necessitat de la persona del dit senyor. Per què·us dehim e manam que en lo principi de la dita carta real, la on diu *quia propter continuationem et conclusionem, et cetera*, anedescats e posets aytals paraules e axí materials com ací són scrites, e no altres, com axí sien ja per nós o de nostre manament stades adaptades

¶ ¹⁴³⁵ e: «que», corr. ¶ ¹⁴³⁶ Corts de Sant Mateu-Vila-real-València de 1373-1374 (DANVILA, *Investigaciones...*

de las cortes y parlamentos del antiguo reino de Valencia, pp. 327-328).

en una de les dites cartes, car dues nos en tramesés d'aquesta rahó, segons que sabets. E les paraules deuen esser ayals e no altres: *quia propter urgentem*¹⁴³⁷ *necessitatem persone nostre et continuationem, et cetera*, la qual carta axí corregida, aquella nos trametets decontinent, com aquella hajam de gran necessitat. E en açò hajats sobirana diligència, segons que [de]¹⁴³⁸ vós molt confiam. *Data* en València, a .XVI. de agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor de .M.CCC.LXXIII. *Visa De Ponte*.

Dominus dux mandavit Bertrando de Pinós. Probata.

Dirigitur Iacobo Conesa, prothonotario domini regis.

631.

1373, setembre 12. València.

Ordre de l'infant Joan que siga respectat el privilegi d'exempció del pagament de morabatí als veïns d'Oriola i d'Alacant posseïdors de cavall i armes, així com als ballesters de la confraria oriolana de Sant Genís, en resposta a una queixa dels jurats d'ambdues viles (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 1762, fols. 139v-140v.

Infant en Johan, *et cetera*. Al feel nostre lo cullidor del morabatí qui de present se cull o d'aquí avant se cullirà en lo regne de València, salut e gràcia. Per part dels jurats e prohòmens de les universitats de les viles d'Oriola e d'Alacant a nós és stat exposat humilment que, jatsie per antiqua usança e costum observats als pobladors de les dites viles, introduïts per vigor de alguns privilegis en favor de la població de aquelles atorgats per los senyors de les dites viles e per lo senyor rey, pare e senyor a nós molt car, confirmats, tots e sengles habitants en cascuna de les dites viles e térmens d'Oriola e d'Alacant ti-nents caval o rocí ab armes sien franchs e exemps de pegar monedatge e morabatí e altres drets reyal, e'ncares les mullers de aquells qui en temps¹⁴³⁹ de la lur fi són atrobats¹⁴⁴⁰ ab cavall o rocí e armes, elles servants lur viduitat, e los fills de aquells tro són en edat de .XX. anys, e d'allí avant, si tenen cavall o rocí e armes, sien franchs del dit morabatí e exemps en pagar aquell; e axí matex, per privilegi reyal atorgat en favor [de la]¹⁴⁴¹ població e deffensió de la dita villa d'Oriola, los .LX. confratres de la confraria de Sent Genís, los quals, sots virtut de segrament e sots certa pena, han a tenir ballesta e altres armes e arneses abtes e sofecients a ballesters, ab los quals quascun any, a cert die statuït, han a fer mostra en la dita villa, sien franchs e exemps de no pagar lo dit morabatí e altres drets en lo dit privilegi contenguts, la qual costum e antiqua usança los és stada observada de tant de temps ençà que memòria de hòmens no és en contrari, emperò vós, dit cullidor del dit morabatí qui de present se cull en regne de València, quant en vós és, contra la dita bona usança e costum, vos forçats, segons se diu, costrènyer per penyores e distracció de aquelles e en altra manera tots los demunt dits ballesters, vídues e fills de aquells qui en lur fi tenien cavall o rocí e armes, en fer pagar lo dit monedatge o morabatí, e axí matex alguns de la dita villa d'Oriola qui en lo temps del setge de aquella tenien lurs cavalls o

¶¹⁴³⁷ *urgentem*, interlineat. ¶¹⁴³⁸ *de*, manca a l'orig. ¶¹⁴³⁹ *en temps*, interlineat.

¶¹⁴⁴⁰ *atrobats*: «atrobades», corr. ¶¹⁴⁴¹ *de la*, manca a l'orig.

rocins en lur deffensió e de la dita villa, [e]¹⁴⁴² mataren e partiren aquells entre'l poble de la dita villa per menjar aquells, e per los grans dans e càrrechs que per occasió de la dita guerra e per mantenir lur lealtat los ha convengut e cové subportar encara no han pogut comprar cavall o rocí, jatssie sien hòmens abtes e acostumats de tenir e cavalcar lurs rocins. Emperamor d'açò, suplicat a nós sobre les dites coses de remey de justícia esser provehit, haüda consideració als bons serveys per los dits suplicants, majorment en la proppassada guerra de Castella, loablement fets al dit senyor rey e a nós, per los quals merexen no so-lament que'ls dessus dits privilegis e bons usos d'aquèn ensejits los sien servats, ans encare los daurien esser ampliats per donar als altres eximpli de ben servir, a vós dehim e expres-sament manam que'ls dits poblados e vahins de les dites villes d'Oriola e d'Alacant e de lurs térmens tinents cavalls o rocins e armes, e a llurs mullers e fills, segons la forma dessus expressada, e axí matex los dits .LX. confrades de la confraria de Sent Genís tinents balles-tes e altres armes e arneses abtes e covinents a ballesters, a pagar lo dit morabatí no forcets ne constrengats, ne forçar ne constrenyer fçats, ans los dits privilegis, usança e costum los observets e observar procurets, axí com per los altres col·lectors passats los és stat observat, segons que'n són stats informats. E no'y contravingats per alcuna rahó o manera. Ne a aquells qui en lo temps del setge d'Oriola mataren lurs cavalls o rocins e, per opressió de fam, partiren aquells e donaren a menjar al pobla, e puis no'n han comprat o pogut com-prar, forcets o costrenyer fçats a pagar lo dit morabatí quan a'questa vegada de la culleta present, hans, si penyores per la dita rahó los són stades fetes, aquelles las fets restituir e tornar. E açò en neguna¹⁴⁴³ manera no mudets. Dada en València, a dotze dies de setembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXX. tres. *Visa De Ponte.*

*Berengarius Sarta, ex provisione in consilio facta
per dominum ducem. Probata.*

632.

1373, novembre 12. València.

L'infant Joan a Guerau d'Espluga, manant-li protestar al rei de l'incompliment, per part del tresorer reial, dels acords estipulats entre ell i el sobirà per al repartiment dels ingressos de les respectives corts (Pere Ermengol).

ACA, C, reg. 1762, fols. 155v-156r.

Lo primogènit d'Aragó.

Bé creem que sapiats en qual manera lo senyor rey, pare e senyor a nós molt car, ha volgut e ordonat que los emoluments e esdeveniments de la sua cort e de la nostra, e de les corts dels seus e nostres oficials, sien partits en esta forma, ço és, que lo dit senyor haja e reeba la terça part dels emoluments e esdeveniments de la nostra cort, e nós o nos-tre dispenser reebam la terça part dels dits emoluments e esdeveniments de la sua cort, e que dels emoluments e esdeveniments dels oficials sien fetes tres parts, de les quals haja lo dit senyor les duas, e nós la terça. E d'açò se feren¹⁴⁴⁴ certs capítols, dels quals vos tra-

¶ ¹⁴⁴² e, manca a l'orig. ¶ ¹⁴⁴³ neguna: «alguna», corr. ¶ ¹⁴⁴⁴ feren: «faren».

matem translat, per los quals lo tresorer del dit senyor rey havie enviat ací, a la nostra cort, en Domingo Borràs, de casa del dit senyor, qui reebés la part pertanyent a la cort d'aquell matex senyor, e nós haviem tramès semblantment a la cort del dit senyor rey lo feel de la dispenseria nostra P(ere) de Montconill, per reebre¹⁴⁴⁵ la part a nós pertanyent en los dits emoluments e esdeveniments, e haviem fet tot ço que tenguts érem de fer, segons que en una carta la qual té lo dit P(ere) de Montconill porets veer; e, segons que havem après per lo dit P(ere) de Montconill, lo dit tresorer del senyor rey no ha curat enquare ni cura respondre ni fer respondre al dit P(ere) de Montconill per nós de la part a nós pertanyent, segons que dit és. On, com nós siam certs que al dit senyor rey, pare nostre, plau e vol que la dita avinença e ordinació se serve, e nós axí matex ho vullam, per ço vos dehim e manam que decontinent façats ab lo senyor rey que al dit P(ere) de Montconill, o a qualque nós hi vullam deputar, sie respost entegrament de la part a nós pertanyent en los dits emoluments e esdeveniments de la cort del dit senyor; e, si cas és que lo dit tresorer no ho vulla servir complidament segons forma dels dits capítols, fets-nos-ho saber, car nós hi provehiram en tal manera qu'ell conixerà sa errada. D'açò havem ja scrit al fel nostre en Berenguer de Reelat per altres letres, ab lo qual porets practicar d'aquest f[e]t e-us hi ajudarà volenter. *Data en València, a .XII. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXIII. Visa De Ponte.*

*P(etr)us Ermengaudi, mandato domini ducis facto
per locumtenentem expensoris. Probata.*

Dirigitur Geraldo de Speluncha.

633.

1373, novembre 14. Barcelona.

La reina Elionor a la noble Constança d'Aragó, indignada perquè no obeeix el seu consell de fer vida marital, al castell de la Mola, amb el seu espòs Hug [de Calverley]. Pel contrari, se n'ha anat a viure a València, on és objecte de cançons malicioses (Guillem Oliver).

ACA, C, reg. 1582, fols. 70v-71r.

La reyna.

Vostra letra havem reebuda, ensemps ab la letra de mossèn n'Uch,¹⁴⁴⁶ vostre marit. E, entès ço que's contenia en les dites letres, vos responem que si vós, quant la dita letra reebés de vostre marit, volguéssets partir de la nostra cort per anar-vos-en al castell de la Mola, segons que vostre marit vos fahia saber, nós ladonchs creguérem que vós volíets complir lo manament de vostre marit, e que de nós partíets no de vostre cap, mas per

¶¹⁴⁴⁵ *reebre*: «reebe». ¶¹⁴⁴⁶ Hug de Calverley, capità anglés al servei del conestable Bertran du Guesclin (*vid.* TASIS, *La vida del rei En Pere III*, p. 312; també, *vid. supra* doc. 577, nota). El 1380, Constança en demanava el divorci a la cúria episcopal de València, amb l'oposició del rei. La dama fou acollida a la casa de l'infant Martí, a la mateixa ciutat, al servei de Maria de Luna, cosa que va donar lloc a murmuracions sobre

preteses relacions de Constança amb el mateix infant. Per acabar amb aquesta situació, el rei Pere, ja irritat contra aquella per haver-se negat (el 1377) a entrar a la cort de la nova reina Sibília com a dama de companyia, exigia peremptòriament el maig de 1381 a Martí la seua expulsió (SANPERE Y MIQUEL, Salvador, *Las damas d'Aragó*, Barcelona, Imp. La Renaixensa, 1879, pp. 82-87).

complir son manament e per lunyar-vos del parlament de les gentes, en lo qual sots massa a vostres ops. Mas, con havem vist que vos sots partida de nós, no per anar al dit castell de la Mola, axí com era lo voler de vostre marit, mas per anar e estar a València, no creem ne és versemblant que per complir lo manament de vostre marit vos siats partida de nós, cor anar ne estar a València no és anar ne estar al castell de la Mola, mas és partir-se de foch e de parlament de gentes e entrar en major. E axí ho havets fet vós, que, estant en nostra cort, on podíets e pògrets estar bé e honestament, donàvets a parlar de vós mateixa, e ara que·us en sots anada a València ne dats a parlar pus bastantment, e pode[t]s-ho ben conèxer, si seny havíets, en les cançons que fan de vós. Prenets-ne translat e aprenets-les, car gran honor vos són, tals són elles! E creem-nos bé que vostre marit, per pahor de semblants coses e de semblants parlaments, fou mogut a escriure-us que·us en anàssets al dit castell de la Mola, car no·l tingats per tan foll que no sia bé imformat de la vostra oradura, e temie's que no vinguéssets per aquella al parlament de les gentes a què sots venguda, de què·us pògrets guardar si seny haguéssets ni·us anàs lo cor, con té alta corona en lo cap la dona qui conserva bona fama. E, ab aytant, moltes vegades nos hi havem trencat lo cap, per esguardament de Déu e per lo deute que havets ab nós e con vos havíem nodrida, e val-nos poch, greu que·ns sab. Per les dites rahons, fets d'aquí avant a vostra guisa e ço que·us vullats, car per nós no·n serets represa ne·ns en entremetrem en res. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XIIII. dies de noembre l'any .M.CCC. LXXIII. *G(uillelm)us, secretarius.*

*Domina regina mandavit michi, G(uillelm)o Oliverii.
Probata.*

Fuit directa domine Constantie de Aragonia.

634.

1374, març 6. Barcelona.

Ordre del rei Pere als governadors, veguers i altres oficials de Catalunya que facen publicar la pràgmatica de Jaume II contra l'ús indegut del privilegi clerical per alguns tonsurats, amb la intenció de defugir els tribunals ordinaris en casos de delictes comuns. L'ha manada traduir del llatí en vulgar a aquest efecte (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1090, fols. 95v-97v.

Pracmatica sanctio super tonsuratis.

Petrus, Dei gratia rex Aragonum, et cetera, dilectis et fidelibus gubernatoribus, vicariis, baiulis aliisque officialibus nostris intra principatum Cathalonie constitutis, qui nunc sunt et erunt pro tempore, ad quos presentes pervenerint, salutem et dilectionem. Noveritis quod illustrissimus dominus Iacobus, rex Aragonum, avus noster, memorie recolende, circa regimen subditorum suorum incedens salubriter, ut decebat, quoddam edictum seu statutum fecit, continens in effectu pro eo quia quamplures utentes officio mercature et aliis artibus mechanicis sibi tonsuras fieri procurabant, in magnum dedecus seu opprobrium totius ordinis clericalis, cum hoc non facerent animo ad sacras se promovendi ordines nec, ut tenebantur, divino cultui insistendi, sed solum ut, perpetratis per eos facinoribus, ex privilegiis cetui clericorum indultis, quibus gaudere non merebantur, temporalis gladii penam habe-

rent materiam evitandi, quibus, tonsuris obtentis, inimici perpetui et antiqui qui felicitatem humane conditionis assidue supplantare consilio anuentes, diversa et enormia crimina seu excessus quamplurimos commitebant, non advertentes quanta honestate et dignitate clerici ad Dei obsequium deputati debent precellere alios in actibus eorundem, nec divinum hesitantes iudicium nec temporalem penam ullatenus metuentes; de quorum criminum seu excessuum perpetratione erat occasio quia hii qui relinquebant in huiusmodi facinoribus plerumque modicam vel fere nullam penam seu penitentiam reportabant, sicque alii, videntes eos qui delinquerant in premissis a pena debita relevatos, presumebant audacius crimina et excessus comittere, cum ex facilitate venie detur aliis audacia delinquendi. Attendens regie celsitudini convenire singulorum excessus quantum poterat fieri comode intueri, diligentius et ea que inordinate facta fuerant gladio regalis potentie coercere et quotiens nova reperiabantur et reperiuntur delinquentium genera novum decebat et decet puniendi adhiberi remedium, ne transgressores ipsi ex suis maleficiis possent aliquot gloriari, iussit preconizari publice per loca insignia iurisdictionis comisse suis officialibus Cathalonie principatus quod nullus utens officio mercature vel aliis artibus mechanicis, sub pena quingentorum aureorum totiens quotiens foret contrafactum comitenda, auderet vel presumeret uti officio alicuius mercature vel artis mechanice cum aliquo clerico seu tonsuram portante qui eodem uteretur officio vendendo seu emendo, vel alias quocumque modo contrahendo ratione officii mercature vel alterius artis mechanice, nec tenere aliquem institorem vel discipulum clericum seu tonsuram portantem pro adiscendo vel exercendo officio mercature vel alterius cuiuscumque artis mechanice clericis non concessa; et, si contrafactum esset, a transgressoribus pena ipsa absque remissione aliqua haberetur, de qua pena tertiam partem denunciatori et reliquis duas partes fisco regio voluit applicari. Subsequenter, archiepiscopus Terrachone qui tunc erat, de approbatione concilii tunc celebrati,¹⁴⁴⁷ adherens ordinationi regie antedictae, statuit quod omnes clerici coniugati vel alii in minoribus ordinibus constituti volentes gaudere privilegio clericali, infra tres menses a dicta ordinatione in antea suo episcopo vel eius officiali, si in eius civitate vel diocese essent, alias infra mensem cum reduissent ad easdem, personaliter se presentarent, facientes scribi nomina eorundem, et quod monerent nominatim per eundem episcopum vel officialem quod tonsuram congruam et vestes clericales deferrent et abstinerent a negotiationibus et aliis artibus inhonestis, et specialiter quod carnificum seu macellariorum aut tabernariorum officium publice et personaliter nec tafurarias exercerent, bastaxii, mimmi, instriones vel lenones, carbonarii vel ferrarii seu cursarii seu pirate, nisi forsitan contra infideles, seu sagiones curie secularis non existerent, nec se guerris voluntariis immiscerent, nisi pro defensione sua vel Ecclesie; qui, si taliter moniti ab hiis non desisterent, infra mensem quamdiu premissis vel alicui premissorum insisterent quod clericis minime defenderentur. Ulterius, papa Gregorius,¹⁴⁴⁸ tunc regimini universalis Ecclesie presidens, suo rescripto apostolico, dictam ordinationem iustam et rationabilem reputans, expressit sue non esse intentionis quod tales deberent defendi privilegio clericali. Cumque dicta ordinatio regia facta ad iustitie cultum et pro sceleratoribus puniendis, per papam et Terracone concilium approbata, per officiales nostros ducta fuit et ducatur, etiam in neglectum forsitan quia ipsam ignorant aut ob insolentiam et desidiam eorundem, volentes et cupientes dictam ordinationem inviolabiliter observari, vobis et unicuique vestrum dicimus et mandamus expresse ac de certa scientia, et sub ire ac indignationis nostre incursu, quatenus ordina-

¶¹⁴⁴⁷ Concili provincial de Tarragona de 1318, celebrat per l'arquebisbe Ximeno de Luna, cànon VI, *Item, ad reformandam in clericis honestatem...* (J. M. PONS GURI, «Constitucions conciliars tarraconenses», *Analecta Sacra Tarraconensia* 48 [1975] 241-363, p. 306). ¶¹⁴⁴⁸ Grego-

ri XI? (1370-1378). La cronologia no hi concorda, car és viu quan el rei publica aquest decret; potser hi ha error en el nom del papa, atès que Gregori X morí el 1276. El papa regnant quan es celebrà el concili provincial de Tarragona citat era Joan XXII (1316-1334).

tionem ipsam, in vulgari expositam, quam vobis sub nostro contrasigillo transmittimus, faciatis, visis presentibus, quilibet vestrum in suo districtu solemniter publicari, eamque observetis, sub pena supra inserta, et observari faciatis efficaciter iuxta sui seriem et tenorem, omnes illos tales quos dicta ordinatio regia et illa que per dictum Terracone concilium facta fuit comprehendit, et quos repereritis ipsam ordinationem non observasse vel in antea non observare et tenere, habendo et iudicando de foro et iurisdictione nostra et compellendo nobis seu vobis nostro nomine et nostris iuribus et iustitiis respondere. Iniungentes expresse scriptoribus curiarum vestrarum, sub amissione officiorum suorum, quod eam in libris ipsarum curiarum conscribant, vosque requirant et sollicitent annis singulis ut dicta ordinatio publicetur solemniter, ne per oblivionem vitium reddatur inutilis, sed potius ad eum effectum quo facta fuit, ut convenit, deducatur. Data Barchinone, sexta die martii anno a nativitate Domini .M.°CCC.°LXXIII.° Visa Ro(m)a.

Iacobus Conesa, ex provisione facta per dominum regem in consilio, ubi fuit lecta. Probata.

Ara oïats què·us fa hom a saber per manament del senyor rey: que, en temps passat, lo senyor rey en Jacme, de bona memòria, avi del senyor rey ara regnant, per esquivar molts crims e malefics que·s cometien per molts qui·s deyen clergues e, comeses per ells los dits crims e malefics, al·legaven tonsura e s'esforçaven de alegrar-se de privilegi clerical per escusar e fugir la pena que merexien per lurs delictes, per la impunitat dels quals era donada a altres matèria de delinquir, ordonà que alcun usant de offici de mercaderia o d'altres arts mecàniques no gosàs usar de offici de mercaderia o de art mecànica ab algun clergue o portant tonsura qui d'aquell offici usàs, venent o comprant o en altra qualque manera contrahent per rahó de mercaderia o de altre art mecànica, ne gosàs tenir alcun dexeble clergue o tonsura portant per apendre o usar ofici de mercaderia o de altre art mecànica no atorgada a clergues, sots pena de .D. diners d'or per cascuna vegada que seria fet contra.

Subsegüentment, l'archabisbe de Tarragona qui ladonchs era, de aprobació del concili de Terragona qui ladonchs fon celebrat, havent per bona la dita ordinació reyal, segons que donà a parer per l'establiment que fèu, ordonà e establí en lo dit concili que tots los clergues conjugats o altres constituïts en menors òrdens, és a saber, coronats o acòlits, qui·s volrien alegrar de privilegi clerical, dins .III. meses de la dita ordinació a avant se presentassen personalment a son bisbe o a son oficial, si eren en la ciutat o diòcesi, e·n altra manera dins .I. mes com hi serien, faents escriure los noms d'aquells; e que fossen amonestats nomenadament per lo dit bisbe o oficial que portassen tonsura covinent e vestedures clericals, e s'abstenguessen de totes faenes e actes inhonests, e specialment que no tenguessen ofici de carnicer, ne de taverner, ne de tafureria, ne fossen juglars, ne lamiñers, ne alcavots, ne carboners, ne ferrers, ne cossaris, si donchs no anaven contra infeels, ne saygs de cort seglar, ne·s mesclassen a guerres voluntàries sinó per lur defensió o de la Esgleya. E si, dins .I. mes après la amonestació, no cessaven o no·s jaquien d'aquells actes, no fossen defeses per clergues.

Més avant, papa Gregori qui ladonchs era, havent per raonable e justa la dita ordinació, ab sa bulla papal declarà que la sua intenció era que aytals clergues no poguessen esser defeses per privilegi clerical, ans haguessen a respondre a lur rey e príncep en sos drets e en ses justícies.

E car, per ventura per ignorància de la dita ordinació, que no és pervenguda a orelles dels oficials reys, aquella no és estada servada ne's serve, o que'ls dits oficials reys se són haüts e s'an en açò negligentment, la qual cosa no és menys de gran càrrech lur, lo dit senyor rey, per bé de justícia, per la qual la dita ordinació fo feta, e per punir los mal-feytors, volent e cobeejant la dita ordinació esser observada, ha manat espressament ab sa letra reyal, sots encorrimment de la sua ira e indignació, que la dita ordinació reyal, aprovada per lo papa e per lo concili de Terragona, sia publicada ab veu de crida solemniament. E aquella vos publicam, per ço que sia fermament observada; e, en altra manera, si serà fet contra, serà proceït a levament de la dita pena dels dits .D. diners d'or de tots aquells e per ayntantes vegades com serà fet contra, sens alcuna gràcia e amor, que no'ls en serà feta. E, no-res-menys, tots aquells qui en los dits actes o algun d'aquells seran atrobats que hagen pecat o fallit o d'aquells usat, seran haüts e jutjats de for e jurisdicció del senyor rey e de sos oficials, e al dit senyor e als dits oficials seus hauran a respondre en ses justícies e en sos drets. *Iacobus, prothonotarius.*

635.

1374, maig 31. València.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós. Alerta sobre la gravetat de la carestia de gra a València, protestant que naus carregades amb forment assegurat per la ciutat han estat preses per les autoritats de Sardenya, de Barcelona o de Mallorca (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1716, fols. 151v-152v.

Molt alt e molt excel·lent príncep e senyor, pare e senyor a mi molt car. Sàpia la vostra magnificència que de algun temps a ençà, specialment de la festa de Pascha de Resurrecció proppassada, la ciutat¹⁴⁴⁹ de València és stada e és de present en tanta fretura e mirva de forment e altres blats que'l poble de la dita ciutat, qui és en fort gran nombre, n'ha sostengut e sosté gran oppressió e damnatge e se'n sent fort destret, car, senyor, .I. kafiç¹⁴⁵⁰ de forment, qui hic solia valer tro al dit temps de .XXX. a .XXXV. *solidos*, hic és muntat e val huy en dia de .LXXX. a .LXXXX. *solidos*, e lo de la terra prop de .C. *solidos*; e encara, senyor, ço que és pijor, no se'n hic trobe per diners, e sinó per altres vaxells que de Sicília e de Tortosa e altres parts per interpaulació de temps hic són venguts, la dita ciutat fore venguda .II. o .III. veguades e és aparellada de venir en gran sopenya e mirva de gra, per la qual és ja en perill de despoblació,¹⁴⁵¹ car les messes de la terra són totes fallades e perdudes al tot, e la mirva de blat hic és tant gran que, segons que tothom diu comunament, no és memòria de hòmens que, ab guerra ne sens guerra, hic fos tal ne tan fort, axí que moltes gens són ja exides e ixen tot dia de la dita ciutat e se'n van en Castella e altres parts on puxen trobar què menjar e què viure. E sobre açò jo he represes los jurats de l'any passat e presents, e han-me dit, e axí ho he yo trobat ab veritat, que, jatsia que ells haguessen assegurat tant forment de Sicília e d'altres parts que, si fos vengut e'l haguessen haüt, la dita ciutat fore bé proveïda e fornida de forment, emperò¹⁴⁵² que'l dit forment los

¶ ¹⁴⁴⁹ *ciutat*: «ciutatat». ¶ ¹⁴⁵⁰ *kafiç*: «karifiç». ¶ ¹⁴⁵¹ *despoblació*: «despoblació». ¶ ¹⁴⁵² *emperò*: «emper».

és stat pres, tolt en grans quantitats, en Cerdunya, per los governador e altres oficials vos-tres, e, açò que·ls és pijor, aquí, en *Barchinona* e en Malorcha, los són stats preses per força als-cuns càrrechs de forment de mercaders de València e per aquells assegurats a la dita ciutat, de què la dita ciutat és venguda a gran oppressió e perill. E ara de nou, pochs dies són passats, los és stat pres .I. càrrech de forment aquí per los de *Barchinona*, e que ells no·y poden àls fer, car poder e més de poder hi han fet e fan, e que per lurs missatges vos han intimades les dites coses e supplicat que fos¹⁴⁵³ mercè vostra que vós hi proveíssets, car tot lo forment que de Sicília los pot venir ha a passar per Cerdunya e per les mars de *Barchinona* o de Mallorques, e si en cascuna d'aquestes parts lo dit forment, specialment a mà de vós, senyor, los és tolt o pres, aquesta ciutat, que segons sabets és quasi en frontera, vendrà a punt de tal despoblació e perill, e encara perdició, que no serà temps de raparar-ho. Per què, senyor, ab humil e deguda reverència, vos supplich aytant com puch que sia mercè vostra fer restituir a la dita ciutat lo dit càrrech que ara novellament los és stat pres aquí en *Barchinona*, o liurar e fer venir altre ací en semblant quantitat, e proveir e ordonar, per totes aquelles maneres que fer-se puxe, que alcú no gos o presumisca pendre alcun vaxell qui ab gran vinga a la dita ciutat de València, ans tots vexells qui aporten gran a la dita ciutat avien e lexen aquella sens alcun impediment o contrast. En altra manera, senyor, serti-fich-vos que, ultra los dits perills e damnatges, se seguirien grans hoys e rancors, e encara perills entre les dites ciutats e illes e aquesta ciutat, car la dita ciutat entén armar e fer altres coses de què·s poran seguir grans escàndels e perills entre elles. Man-me, senyor, en la vos-tra senyoria ço que li plaurà. Scrita en València, a .XXXI. de mag del any .M.CCC.LXXIII. *Primogenitus*.

Senyor, lo vostre humil primogènit, besan vostres mans e peus, se comane en vostra gràcia e benedicció.

Dominus dux mandavit Bertrando de Pinós. Probata.

De simili materia, verbis competentibus mutatis, sub data et signo quibus supra, fuit scriptum domine regine.

Idem. Probata.

636.

1374, setembre 20. Barcelona.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós al capità del castell de Montcada que destine dos homes que, a qualsevol hora del dia i de la nit, reproduesquen els senyals òptics que els arriben des de Tagament, a fi que els vegem del campanar de la Seu de Barcelona, per controlar els moviments de les tropes estrangeres (Berenguer Segarra).

ACA, C, reg. 1392, fol. 38r.

En P(ere), et cetera. Al amat nostre en G(uillem) Togores, cavaller, capità del castell de Muncada, salut e dilecció. Deïm-vos e espressament manam que, vista la present, posets e fagats estar contínuament, de dia e de nits, en lo dit castell, dos hòmens, los quals

¶ ¹⁴⁵³ fos: «vos».

guarden e tenguen aprop quants farons o fumades se faran en lo loch de Tagamanent, e que, aytants e en aquella forma que veuran¹⁴⁵⁴ que's facen en lo dit loch, que aytants axí matex ne facen ells, e aquells del cloquer de la Seu de *Barchinona* los responguen. E açò per res no laguiets, com nós axí hajam ordonat esser fet per saber pus ivarsosament si les companyes de gents estranyes qui són dins lo principat de Catalunya se mudaran en alguna part, e seria perill en la triga. Dada en *Barchinona*, a .XX. dies de setembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXIII. *Decanus Urgellensis*.¹⁴⁵⁵

*Dominus rex mandavit michi, Berengario Segarra.
Probata.*

637.

1374, setembre 22. València.

*Provisió de l'infant Joan, dirigida al veguer, batle i paers de Tortosa, sobre la concentració de tropes i vitualles en aquesta ciutat, per tal de fer front a una entrada de forces enemigues. Ha requerit la tramesa d'aliments de diversos llocs aragonesos, valencians i catalans de la rodalia, i de l'abat de Benifassà (Bertran de Pinós).*¹⁴⁵⁶

ACA, C, reg. 1714, fols. 16r-17r.

Infant en Johan, *et cetera*. Als feels nostres veguer, batle, procuradors, pahés e universitat de la ciutat de Tortosa, e dels dits oficials lochtinents, salut e gràcia. Volem que sapiats, per ço que ignorància no puxats al·legar, nós haver entès que companyes stranyes de hòmens d'armes e enamichs són entrats en les terres del senyor [rey]¹⁴⁵⁷ e nostres en multitut copiosa, e que occupen e damnifiquen aquelles. Havem acordat, segons que fer devem, de anar envers aquelles per foragitar-les de la terra, o de combatre ab aquelles si sperar-o volran, per la qual rahó nós havem procurades e aemprades moltes e grans companyes, axí de cavall com de peu, les quals¹⁴⁵⁸ deuen esser e seran sens falta, Déus ajudant, ab nós ensemps en la ciutat de Tortosa, en la qual aquelles fem justar e plegar, e nós serem lo tercer dia de octubre primervinent. Per què·us dehim e expressament manam que, vista la present, ab la major cura e sobirana diligència que fer poret, treballets e procurets totes les més viandes que haver ni procurar puxats de totes parts, en special pa, vi, carns, volataries, civades, palles e totes altres coses necessàries a provisions de hòmens d'armes. E, no-res-menys, proveÿts que dos bons e prohòmens de vosaltres sien¹⁴⁵⁹ decontinent elegits per donar possades a les dites nostres companyes, e que tots los habitants de la dita ciutat qui soferir o sostenir-o poran se tenguen per dit de acullir les dites companyes, segons per vosaltres e aquells¹⁴⁶⁰ qui a açò per vosaltres seran ordonats, qui sabets les facultats de cascun de vostres conciutadans, conexerets esser faedor. Certificants vosaltres que nós, per major e millor provisió de les dites companyes e ciutat, trametem letres altres a

¶ ¹⁴⁵⁴ *veuran*: «veurà». ¶ ¹⁴⁵⁵ Ramon de Cervera, degà d'Urgell, regent de la cancelleria (SEVILLANO COLOM, «Apuntes para el estudio de la Cancillería de Pedro IV...», p. 157). ¶ ¹⁴⁵⁶ Eren companyies franceses de l'infant Jaume de Mallorca (*vid.* doc. 638), aliat amb En-

ric II de Castella. Les hostilitats entre aquest i Pere el Cerimoniós eren degudes a la reclamació del regne de Múrcia per part del segon (FERRER MALLOL, *Entre la paz y la guerra...*, pp. 493-495). ¶ ¹⁴⁵⁷ *rey*, manca a l'orig. ¶ ¹⁴⁵⁸ *quals*: «qual». ¶ ¹⁴⁵⁹ *sien*: «sie». ¶ ¹⁴⁶⁰ *aquells*: «a aquells».

les persones e lochs davall scrits que, decontinent, tramétan a la dita ciutat e que·y sien les viandes següents: primerament als justícia e prohòmens de Vilaroja, que trameten a la dita ciutat, e que·y sien lo primer¹⁴⁶¹ dia del dit mes de octubre, .XX. càregues de farina, .XX. de forment, vint de civada e moltes¹⁴⁶² gallines; ítem, al loch de Montroig, semblantment; ítem, a Castell de Cabres, semblantment; ítem, a l'abat de Benifaçà, totes aquelles més viandes que porà; ítem, al loch de Coratxà, deu somades de forment, .X. de civada, .X. de farina e gallines; ítem, a Vallderoures, .XV. somades de forment, .XV. de civada, vint de farina e gallines; ítem, al loch de Bezeyt, axí matex; ítem, a Orta, .XXX. càregues de forment, .XXX.^a de civada; ítem, Alcaniç, ab ses aldees, cinquanta càregues de forment, .L. de farina; ítem, a la Genebrosa, vint càregues de forment, .L. de civada; ítem, Gandesa, de forment .XXX. e de civada .XXX.; ítem, a Vall de Cono¹⁴⁶³ e a Trayguera, .XL. exàvegues de palla; e que totes aquestes provisions foranes venguen en mans e poder dels fels nostres en G(uillem) Macip e en P(ere) Torder, qui aquelles sien tenguts distribuir en provisió de les dites companyes, e no en altres. Les quals letres a vosaltres tramatem ensemps ab la present, a fi que aquelles trametats a cascun dels dits lochs, ab requesta e protestació que·ls fàçats fer de exeguir ço que per nós lus és manat. *Data en València, .XXII.^a die septembris anno a nativitate Domini .M.^oCCC.LXXIII.^o Primogenitus.*

Dominus dux mandavit Bertrando de Pinós.

638.

1374, octubre 7. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al conestable Bertran du Guesclin. S'excusa de no poder remunerar, quant al present, els seus serveis, agraït per haver desviat dels regnes de la corona la major part de les companyies franceses que hi pretenien entrar amb l'infant de Mallorca (Mateu Valfogó).

ACA, C, reg. 1091, fols. 80v-81r.

Lo rey.

Mossèn Bertran. Reebuda havem vostra letra que·ns havets tramesa per Gastó de la Parada, e havem entès ço que ell de part vostra nos ha dit, és a saber, que per vostre bon tractat e vostres bones e sàvies maneres que havets tengudes, volents continuar los grans e assenyalats serveys que en altres coses nos havets fets, ço que·us havem molt que grair, la major part de les companyes de França qui volien entrar en nostra terra han presa altra via, e que en aquest tractament vós havets fetes despeses. E a la veritat, mossèn Bertran, bé vehem e conexem que per aquest fet e per altres vos són molt tenguts, mas són huy en tal partit e disposició, segons que bé sabets, axí per aquestes companyes qui són entrades en nostra terra ab l'infant de Mallorques e per altres de les quals havem ardit que deuen venir, com per lo fet de Sardenya, qui a nós és de gran messió per les gents d'armes de cavall e de peu que·y tenim per defensió d'aquell regne, com per altres moltes e diverses e innumerables messions e despeses que·ns cové a fer continuadament, que no·ns basta

¶ ¹⁴⁶¹ primer: «primere». ¶ ¹⁴⁶² moltes: «moletes».

¶ ¹⁴⁶³ Sic. Valdecona és variant antiga del topònim Ulldecona.

tota quanta moneda podem haver¹⁴⁶⁴ de grans préstechs de nostres sotsmeses, los quals en aquest cas nos han acórrer, ne de altres coses, per què envers vós al present no podem fer ço que volríem. E axí pregam-vos afectuosament que, quant a'ra, nos hajats per excusats, car veure podets si havem justa scusa. E en veritat sab-nos molt greu, e havem gran vergonya com no-us podem retribuir ço que volríem e vós merexets, emperò prometem-vos en nostra bona fe que, tantost que siam desembergats o aleujats dels càrrechs dessús dits, nós retrem envers vós nostre deute, segons que's pertany de bon senyor envers bon servidor e bon amich. Dada en *Barchinona*, a .VII. dies de octubre del any .M.CCC.LXXIII. *Rex P(etr)us*.

*Dominus rex mandavit michi, Matheo Vallfogoni,
in consilio, ubi fuit lecta et correcta. Probata.*

Fuit directa Bertrando de Clequino.

639.

1374, novembre 2. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós als jurats de Montsó, ordenant la construcció de muralles per a la defensa de la vila, amb la contribució dels castells i llocs circumveïns. A aquesta fi, els atorga l'establiment d'imposts (Pere Martí).

ACA, C, reg. 1392, fol. 94r-v.

Lo rey.

Per en Jacme d'Aura, per part vostra nos és estat supplicat que·us atorgàssem imposicions de pa e de vi e de carns, a dos anys, per supportar les messions que havets fetes per rahó de la cèquia. E, per ço car nós, ab bona consciència, aytals imposicions per aytal rahó no poríem atorgar, a vosaltres ne a neguns altres de nostre senyoria, car ne seríem tenguts a restitució, no li havem volgut atorgar les dites imposicions per la rahó per què les demanave. Mas de nostre moviment,¹⁴⁶⁵ sabents que la vila de Monsó és notable e insigne loch, e lo qual és de necessitat que sia fortificat, havem provehit e ordenat que la dita vila sia enfortida e murada e vallejada, e que tots los castells e lochs circumvehins de la dita vila entorn¹⁴⁶⁶ .II. es o .III. legües¹⁴⁶⁷ qui defensables no sien, a conexença del governador d'Aragó, se hajen a metre e recullir en temps de necessitat ab lurs béns dins la dita vila, e contribuir en la obra d'aquella, segons que en la carta que d'açò havem manada fer, que se'n porte lo dit Jacme d'Aura, largament veurets esser contengut; e per ço, com d'açò haurets a fer grans messions, per supportar aquelles, a supplicació del dit Jacme, havem-vos atorgades les dites imposicions que demanàvets d'aquí a la festa de Nadal, e de la dita festa a dos anys. Per què volem, dehim-vos e-us manam que hajats per agradables les dites nostres ordinació e provisió, e que encontinent trametats al dit governador que regonegue los dits lochs e-us ordén la força de la dita vila, a la qual a fer començats prestament,

¶ ¹⁴⁶⁴ Segueix, ratllat, axí. ¶ ¹⁴⁶⁵ moviment: «enteniment», corr.

¶ ¹⁴⁶⁶ entorn: «entom». ¶ ¹⁴⁶⁷ legües: «lengües».

car ja seria mester a vosaltres e a totes aquexes comarques que la dita vila fos enfortida acabadament. E d'açò farets a vosaltres matexs gran profit, e a nós servey agradable, qui liberalment vos atorgarem aquelles gràcies e favors que mester haurets. Dada en *Barchinona*, sots nostre contrasegell, a .II. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXIII. *Rex P(etrus)*.

Dominus rex mandavit michi, Petro Martini. Probata.

*Fuit missa iuratis et*¹⁴⁶⁸ *probis hominibus ville Montissoni.*

640.

1374, novembre 11. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós als cònsols de Vilafranca de Conflent, lloant-los la fidelitat provada en resistir les propostes i el setge de l'infant [Jaume] de Mallorca i proclamant-los mereixedors de premi (Jaume Conesa).

ACA, C, reg. 1392, fol. 100v.

Lo rey.

Sabents per experiència de fet la gran feultat e naturalea que havets mostrada, e fermetat de coratge bé e leyal en estar de cara a les temptacions e il·lusions que us ha fetes l'infant de Mallorques, ab aquelles companyes estranyes que havia amenades, e ab les quals ha tengut setge al loch de Vilafranca per molts e diverses dies, gran raó havem de loar la vostra gran e notòria feultat e sencera amor e afecció que havets a la nostra reyal corona, de què merexets gràcies e favors de nós, universalment e singular. E, Déu volent, nós, per los vostres bons mereximents, vos darem a conèixer que, axí com de vosaltres, bons vasalls e naturals, verdadera afecció e amor a nós e a la nostra reyal corona, axí de nós, com a bon senyor, deu esser e's deu mostrar envers vós assenyalada amor en fer gràcies e favors a vós en universal e en singular, en son cas e en son loch, e axí us ho darem a conèixer e a sentir, Déu volent, en tal manera que a vós a als vostres torn a profit e a consolació e altres bons servidors hi prenguen exemple. E aquesta letra, la qual signam de nostra mà, prenets per aytant com si tota la haviem escrita, axí com hàgrem fet, sinó que són ocupats de molts afers. Dada en *Barchinona*, a .XI. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXIII. *Rex P(etrus)*.

Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa. Probata.

Dirigitur consulibus et probis hominibus Villefranche Confluentis.

¶¹⁴⁶⁸ *iuratis et*, interlineat.

1375, març 7. Saragossa.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós, queixant-se del regent de la cancelleria del monarca¹⁴⁶⁹ per haver manat prendre arbitràriament el seu batle de Sarra [o Sarreal], malgrat que no hi té jurisdicció (sense escrivè).

ACA, C, reg. 1718, fols. 193r-194r.

Molt alt e molt excel·lent, *et cetera*. Sab Déus que per tots temps he scusat e scusaré per tot mon poder scriure a la vostra senyoria de la matèria daval escrita, vehén que no és honor vostre ni meu, e ja menys bona fama ni bon nom de vostres oficials, hans és massa gran càrech a ells, si bé hi¹⁴⁷⁰ eren avisats que jo, senyor, per semblant cosa d'aquesta haja matèria de clamar-me a vós dels dits vostres oficials, qui de semblant fet moltes e diverses vegades me'n han dada rahó de clamar-me a vós. E promet-vos, senyor, en la fe e reverència filials que'us só tengut, que, si no fossen o concorreguessen los affers en aquest regne axí grans e arduus com a present són o s'esperen esser, jo personalment [fós]¹⁴⁷¹ anat aquí per donar a entendre a-quells oficials qui semblants¹⁴⁷² novitats fan a mi e a mors oficials sens tota rahó, parlant ab reverència vostra, que no havien avengut en ço que fet han, sperant-ne vostra correcció e justícia. Per tal, senyor, que la vostra senyoria sie mils certificada de la dita clamor, lo fet és aytal:

L'altre jorn, jo stant en la ciutat de Leyda, vós, senyor, absent de aquella ciutat, als-cuns hòmens del loch de Forès, del batliu meu de Çareal, recorregueren a mi sobre als-cunes nafres, ferides, invasions e injúries, les quals en Jofre de Lorach havie fetes e feytes fer, segons que's dehie, en persones de diverses poblats en lo dit loch e a altres poblats dins lo dit batliu, e, axí matex, per ço com lo dit Joffre ere stat d'altra part denunciat e inculpat de usurpació de jurisdicció e de diverses drets reals e altres greus crims e maleficiis. Jo, senyor, no volent dar fe a asserció de partida, mané per mes lletres al ordinari del dit baliu que, de consell de un doctor de ma casa, inquirís dels dits affers e, com la inquisició fos complida, aquella remetés a mi, a fi que, regoneguts los mèrits, pogués esser feta justícia sobre aquells. E axí, senyor, s'és fet, ço és, que, complida la dita inquisició, aquella és stada remessa a mi, e yo enaprés, aquella regoneguda en mon consell, he manada dar sentència en lo dit fet, més misericordiosa que justiciable, segons que fer-se devie. Ara, senyor, lo regent vostra cancellaria, solament a-sserció de la partida, sentén-se'n agreviada de la dita sentència, jo inconsult e no sabent, ha tramès al dit batliu un porter vostre, senyor, he ha fet pendre personalment e vituperosa, en gran menyspreu e minva¹⁴⁷³ mia, si legudament sens massa gran càrech seu se pot dir, lo dit batle, oficial meu, e aquell se n'ha fet menar pres a la ciutat de Leyda, hoc encara en aquella matexa ciutat, après que'll hac jaquit anar sots manleuta, l'à fet pendre dues vegades, e a la fi, com no trobàs alcuna ocasió per la qual lo pogués justament retenir, volent colorar sa arrada, remès-lo a mi, fatigat de pre-sons, messions e despeses vanes e supèrflues, segons que per avant aparrà.

¶ ¹⁴⁶⁹ Era llavors canceller l'arquebisbe de Saragossa Lope Fernández de Luna, amb dos regents de la cancelleria, el degà d'Urgell i Narcís de Sant Dionís (SEVILLANO COLOM, «Apuntes para el es-

tudio de la Cancillería de Pedro IV el Ceremonioso», p. 158). ¶ ¹⁴⁷⁰ *hi*: «hii». ¶ ¹⁴⁷¹ *fós*, manca a l'orig. ¶ ¹⁴⁷² *semblants*: «semblats». ¶ ¹⁴⁷³ *Precedeix, ratllat, greu*.

Si aquestes coses, senyor, són ben fetes, la vostra senyoria són cert que'n conixerà, car no m'és semblant que en persona de mon official, officiant en son territori, degués esser feta semblant novitat, majorment que tot son procehiment haje fet de mon manament, la qual novitat no fore stada feta al pus minve official de rich-hom ne altre que sie en vostra senyoria. Per què, senyor, conclou que sie mercè vostra que en tal manera vos plàcie provehir en aquests affers, donan a entendre al dit regent la cancellaria vostra sa errada, que d'aquí¹⁴⁷⁴ avant se abstengue de fer semblant cosa, a¹⁴⁷⁵ ell de massa gran càrech, haüt esguart a mors officials, envers los quals se deurie haver per contemplació vostra, senyor, e mia, en altra manera que no s'és haüt entrò al jorn de huy. E açò, senyor, vos tindrè en sobirana gràcia e mercè. Scrita en Çaragoça, a .VII. de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXV. *Primogenitus*.

Senyor, lo vostre humil primogènit, besan vostres peus e mans, se comane en vostra gràcia e benedicció.

De predicta materia fuit scriptum, verbis competentibus mutatis, cancellario domini¹⁴⁷⁶ ducis, thesaurario domini¹⁴⁷⁷ regis et Luppo de Gorrea, camerlengo dicti domini ducis, ut instarent erga dominum regem pro executione premissarum contentarum in litera preinserta dicti domini regis. Data ut supra.

642.

1375, març 16. Saragossa.

L'infant Joan al batle de Fraga. Li mana que netege de lladres el cami reial, enutjat per haver estat robat el seu escrivà Narcís Vilella prop d'aquesta vila (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1720, fol. 17r.

Lo primogènit.

Batle. Un dels principals càrrechs que lo senyor rey e nós havem, a què, segons Déu e justícia, per la qual los reys e prínceps del món regnen, són tenguts e obligats, és tenir los camins publichs en pau e tranquil·litat, majorment aquells qui són notables, en e per los quals, per la noblea de les ciutats en què comarquen, cascun deu anar sàul e segur de nit e de dia. E hajam entès, e de cert, per relació del fel scrivà nostre Narcís Vilella, que dimarts proppassat, a hora de tèrcia, ell ixent de Fraga, on la nit proppassada havie posat, e vinent a nostra cort per affers nostres propis, lo robaren en lo loch de Boarts malvadamement alscuns hòmens, per nombre .VI., qui segons que apparie són poblats en vostra comarcha, la qual cosa és de mal exemple e a vós gran càrech, qui devets guardar tota aquexa terra, majorment aquella qui és fort proïsme a la vila de Fraga e de contribució e aldea d'aquella vila, axí com és lo dit loch de Boarts. Per ço a vós, sots la feultat que sots tengut al dit senyor rey e a nós, dehim e manam de certa sciència que los dits .VI. hòmens cassets, cerquets e hajats en tal manera que nós puxam fer d'ells aquella justícia que's pertany. En altra manera, vos certifficam que aquesta roberia e altres moltes en lo dit loch no ha molt fetes, e tots homeys e dampnatges per los dits hòmens o altres aquí fets, seran im-

¶¹⁴⁷⁴ d'aquí: «d'equí», corr. ¶¹⁴⁷⁵ a: «e». ¶¹⁴⁷⁶ domini: «domino». ¶¹⁴⁷⁷ Id. ut supra.

putats a vostres persona e béns, majorment com de cert havem entès que certs hòmens de greus furts e ladornics e homeys diffamats, los quals per semblant¹⁴⁷⁸ fet teníets preses, havets jaquits anar sens alcuna justícia, que no'n havets fer curada, de què sots digne de gran punició, a la qual breument, si per vós remey a·çò no és donat, entenem a proceyr e en tal manera proveyr que tot official del senyor rey o nostre ne prengue exemple. *Data en Saragoça, a .XVI. dies de març l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXX. cinch. Primogenitus.*

*Dominus dux misit eam signatam expediendam.
Probata. G(uillelmus).*

Dirigitur baiulo ville de Fraga.

643.

1375, maig 18. Lleida.

*L'infant Joan als prohoms de Manresa, estimulant-los a donar fi aviat a la conducció d'aigua del riu Llobregat a la ciutat, obra de gran profit per a l'agricultura, atesa la carestia present (sense escriptura).*¹⁴⁷⁹

ACA, C, reg. 1719, fol. 87v.

Lo primogènit.

Entès havem que engany (*sic*) s'és molt tractat en aquexa ciutat que la aygua de Lobregat hi entràs, e que ja és posat en tal estament que no cal sinó dar-la al corredor qui la hi metrà a menor quantitat, e, a la veritat, sòm estats moltes vegades maravellats com tan noble e tan profitosa obra havets tant laguiada, com en aquest any passat havets pogut conèixer que, si l'aguéssets, ne hàgrets haüt tan gran profit que fóra estada gran reparació e creximent de la dita ciutat. E com se pertanga a nós vetlar sobre'l profit dels sotsmeses, e no soferir-los que lexen perdre o laguiar alcuna cosa de què's deja seguir profit a la cosa publica, axí com de la dita aygua faria a la cosa publica vostra, manam-vos com pus expressament podem que la dita aygua donets al encant, o hajats presa altra manera, aquella que entendrets esser pus profitosa, que en la dita obra se començ¹⁴⁸⁰ d'ací al primer dia de juliol primervinent, com d'ací a lavors ja haurets gran res cullits vostres blats, de què cessarà aquesta gran carestia, e porà's fer, si bona diligència hi donats e si la dita obra se continua, que'us porà servir la aygua al primer sementer. E hajam decontinent sobre açò vostra resposta clara, ço és, si farets ço que vos manam o no. *Dada en Leyda, sots nostre segell secret, a .XVIII. dies de maig del any*¹⁴⁸¹ .M.CCC.LXXV. *Primogenitus.*

Dominus dux misit eam signatam expediendam.

Fuit directa vicario civitatis Minorise.

¶ ¹⁴⁷⁸ *semblant*, interlineat. ¶ ¹⁴⁷⁹ Per inadvertència, sembla, diu que fou adreçada al veguer de Manresa.

¶ ¹⁴⁸⁰ *començ*: «comeneç». ¶ ¹⁴⁸¹ *del any*: «del l'any». *del* és afegit posterior.

644.

1375, juliol 20. Saragossa.

L'infant Joan als mercaders catalans de Bruges, demanant que presten ajuda al seu domèstic Perot de Marcafava, enviat per ell per comprar falcons grifons, a Flandes o a Noruega (Pere de Tàrrega).

ACA, C, reg. 1719, fol. 121r.

Lo primogènit d'Aragó.

Certificam-vos que nós trametem lo feel de casa nostra Parrot de Marcafava a aquexes partides de Flandres, ab aytal manament que, si aquí no's troben falcons grifauts de la guisa que nós los volem, que·y vage en Noroega. Per què·us [dehim]¹⁴⁸² e manam que·l dit Parrot, en les dites coses e en qualssevol altres que a fer hage en Bruges e en les partides dessus dites, lo endrecets e li ajudets, e fer-nos n'ets plaer e servey, lo qual molt vos grahirem. Dada en Çaragoça, a .XX. dies de juliol l'any .M.CCC.LXXV. *Primogenitus*.

Idem (Dominus dux mandavit michi, Petro de Tàrrega).

Fuit directa mercatoribus residentibus in Brugiis.

645.

1375, agost 22. Barcelona.

L'infant Martí al batle d'Alcoi, vila que li pertany per herència de la reina Elionor. Ordena que modere el cànon de l'arrendament dels molins, i no el vulga exigir segons els preus que s'han pagat pel gra l'any precedent, quan s'hi va patir una terrible carestia (sense escrivà).

ACA, C, reg. 2099, fol. 59r-v.

L'infant en Martí, *et cetera*. Al feel nostre en Guerau Domènech, batle e procurador en la vila d'Alcoy, salut e gràcia. Vistes havem alcunes letres per vós e per lo justícia, jurats e prohòmens de la dita vila d'Alcoy trameses al amat conseller nostre en Berenguer de Relat, sobre l'arendament per vós, en nom de la senyora reyna mare nostra, que Déus hage, o en nom del dit en Berenguer de Relat, tresorer de la dita senyora, fet en l'any .M.CCC.LXXVIII. a alguns hòmens de la dita villa de les rendes dels molins, per preu de noranta-nou cafices de blat, la meytat forment e l'altra meytat ordi, les quals letres són stades lestes davant nós e¹⁴⁸³ davant los marmesós de la dita senyora reyna; per les quals letres havem entès que vós demanats als dits arrendadors o a les fermances per ells dades, ço és, per cafiz de forment .C.L. *solidos* e per cafiz d'ordi noranta *solidos*, segons que ha valgut blat l'any passat, en què és estada carestia terrible e jamés abans no hohida, e que, comptant a aquesta rahó, pujaria lo preu del dit arendament bé a .XII.^m *solidos*, per los quals vós fets execució en los béns dels dits arrendadors e fermances, con, però, forment en lo temps que·l dit arrendament se féu no valgués en aquestes parts sinó .XL. *solidos* lo cafiz, ne ordi sinó .XVI. o .XVIII. *solidos*, a la qual rahó tot lo dit preu del dit arrendament

¶¹⁴⁸² *dehim*, manca a l'orig. ¶¹⁴⁸³ *e*: «a».

no pujave a .III.^m sous. Per què, supplicat de part dels arrendadors e fermances a nós, qui sòm hereu universal de la dita senyora reyna, que, per honor de Déu e per descàrrech e remey de la ànima de la dita senyora, volguésem nos haver envers ells misericordiosament, nós, vents que serie crueltat o gran rigor si hom volie haver lo dit for de .C.L. *solidos* e de .XC. *solidos* per lo dit blat, e que, atesa la condició e lo poder dels dits arrendadors e fermances, tots ne serien desfets, e encara tots lurs béns no·y bastarien, e attès encara que, en l'any passat de la dita gran carestia, en los dits molins no se à mòlt sinó fort poch forment e poch ordi, havem axí temprat lo dit fet e ordonat, de consell [del]¹⁴⁸⁴ dit en Berenguer de Relat, marmessor de la dita senyora reyna, e d'altres, que per cafiz de forment paguen los dits arrendadors o fermances *octuoaginta (sic) solidos* solament, e per cafiz d'ordi *quadraginta solidos*, e no pus. E, axí, dehim-vos he·us manam per la present que als dits arrendadors o fermances no demanets ne prenats per lo dit blat, qui fo preu del dit arrendament, sinó al for per nós desús temprat e ordonat, e per aquesta matexa manera, a qualsque personas que vostre compte hoyran, que per lo dit preu vos prenguen en compte les quantitats desús per nós ordonades, e que altre dubte no·us hi facen. Dada en *Barchinona*, a .XXII. dies d'agost del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXV. *Infans Martinus*.

Dominus infans, qui eam signavit, misit eam expediendam.

646.

1375, setembre 15. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós a Guillem Barberà, de Tortosa, requerint informació sobre l'estat de la remunta reial, preocupat per la minva d'animals que ha sofert i per fer-la millorar (Tòmàs de Canelles).

ACA, C, reg. 1092, fol. 95v.

Lo rey.

Significam-vos que havem entès que, jassia la reyna, que Déus haja, hagués feta gran provisió de egües, les quals havia a vós comanades en gran nombre, són tornades a fort petit nombre, de la qual cosa nos meravellam què és estada la raó, per què·us manam que encontinent nos en certifiquets; e açò per res no triguets, e que sapiam clarament qui·n nombre n'i tramès ne quin nombre n'i ha ara, ne quina és estada la raó que són axí aminvades. Part açò, que·ns façats saber quants pullins hi ha haüts. No·res·menys, vos certificam que nós ne volem fer gran provisió, per què volem que·ns certifiquets de qual partida ne porem més haver qui·s prou bé ab aqueix erbatge, car tot bestiar no·s troba bé ab tots erbatges. E axí, encontinent, certificats-nos-en clarament de tot, e no·y la-guiets. Dada en *Barchinona*, a .XV. dies de setembre del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXV. *Rex P(etrus)*.

Dominus rex mandavit michi, Thome de Canelles.

Probata.

Dirigitur Guillelmo Barbarani, de civitate Dertuse.

¶ ¹⁴⁸⁴ del, manca a l'orig.

1375, octubre 16 i desembre 7. S. ll. [Camprodon?].

Compromís firmat per l'infant Martí en favor de Berenguer de Badorch, escrivà reial, enviat a Alamanya per la difunta reina Elionor, per al cas que tinguén bona fi les seues gestions en la recuperació dels drets heretats d'aquesta al Tirol i a Caríntia, en terres de l'Imperi (Ramon Ballester).

ACA, C, reg. 2065, fols. 7v-8v.

Lo molt alt senyor infant en Martí, attenant que com, a instància e prechs de la molt alta senyora reyna, *quondam*, mare sua, en Berenguer Badorch, escrivà del senyor rey, pare seu, sia anat a les parts de Alamanya per alguns drets e demandes, les quals la dita senyora, ensemps e departidament ab lo rey de Sicília, havia e demenava en lo principat, marchesat e comtats e terra de Tirol e de Gericia,¹⁴⁸⁵ situats en Alamanya, e per la qual anada lexàs e haja lexats entrò¹⁴⁸⁶ sus al dia de vuy, e d'aquí avant ha a lexar, tots los seus affers e correguts molts e diverses perills, axí de sa persona com de sos béns, e encara del seu propi haja fetes moltes e diverses messions e despeses e sostenguts diverses dampnatges; attenant encare lo [dit] senyor infant que, com per ell sia stat aemprat e pregat lo dit Berenguer que per lo dit senyor, e axí com a hereu de la dita senyora reina, mare sua, vaja al dit¹⁴⁸⁷ rey de Sicília, avoncle seu, per lo dit fet, e vinent e tornant de Sicília, nostre senyor Déus volent, aja anar e tornar a les dites parts de Alamanya, e per rahó de açò haja a lexar tots los seus affers, e haja a fer moltes e diverses messions e despeses, e soferir perills e dapnatges. On lo dit senyor infant, ateses les dites coses, volent encare con en ell sia haver esguart bé, axí com deu, devés lo dit Berenguer e fer remuneració a ell, convé e promet en la sua bona fe al dit Berenguer que totes messions e despeses les quals justament lo dit Berenguer haja fetes ne d'aquí avant farà en los dits viatges feedors, deduïdes e fet compte de les quantitats les quals li són stades bastretes e pagades axí per la dita senyora reyna com per lo dit senyor infant al dit Berenguer, pagarà tota vegada que'n sia per ell raquest; encare, quant que quant lo dit senyor infant aconseguisca los dits principat, marchasats, comdats e terra¹⁴⁸⁸ dessus dits o partida de aquells, o de aquells era feta avinensa e pacte ab lo dit senyor infant per qualsevol persona de quantitat de moneda, de la qual summa bastàs a .CC. mília florins de Alamanya o de altres florins o valor de aquells, que, dels primers florins o altra moneda que's pagàs de la propdita quantitat, que'l dit senyor infant promet de pagar decontinent al dit Berenguer *decem millia* florins de aquells o altres, o moneda dels quals fos feta la dita composició e pacte. E si los dits principat, marchesat, comtats, terra o major partida de aquells són per lo dit senyor aconseguits, que encare promet al dit Berenguer, part los dits *decem millia* florins, de haver bon esguart devés lo dit Berenguer de major satisfacció e paga. E en cas que la composició e avinença faedora dels dits principat, marchesat, comtats e terra no muntàs a la dita quantitat dels .CC. mília florins desús dits, que'l dit senyor infant promet de donar e pagar al dit Berenguer, part les messions e despeses fetes e feedores entrò sus lavors per lo dit Berenguer, prorata de la quantitat dels dits .X. mília florins de la quantitat de la qual se

¶ ¹⁴⁸⁵ Per Gorizia. La reina Elionor, filla d'Elisabet de Caríntia, havia instituït hereu en testament (1374) l'infant Martí dels seus drets a Sicília i al ducat de Carín-

tia i el comtat del Tirol, en Alemanya (DEIBEL, *La reyna Elionor de Sicília*, p. 378). ¶ ¹⁴⁸⁶ *entrò sus*: «entressús».

¶ ¹⁴⁸⁷ *dit*, interlineat. ¶ ¹⁴⁸⁸ *terra*: «tra».

feés composició e avinença, e que sia elecció del dit Berenguer que·u haja a bon esguart del dit senyor infant e en sa bona consciència. E les coses dessus dites sia tengut de fer e complir lo dit senyor infant dins .III. meses lavors primersvinents, obtenguda la dita terra, principat, marchesat e comtats o partida de aquells, o¹⁴⁸⁹ feta composició desús dita. E, per totes les coses desús dites atenedores e complidores per lo dit senyor infant al dit Berenguer, obliga-li tots sos béns, e ho jura en ànima sua per nostre senyor Déus e per los sants .III.^a Evangelis, volent e manant lo dit senyor infant esser feta la present scriptura per mà del feel en Remon Ballester, escrivà seu, a .XVI. dies de octubre del ayn de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXV., e signada de mà sua e ab lo seu present sagell sagellada.¹⁴⁹⁰ *Infans Martinus*.

E foren testimonis en la ferma e sacrament de totes les coses dessus dites, per lo dit senyor infant atorgades e jurades en poder de mi, dit Remon Ballester, ço és, divendres a .VII. del mes de deembre del ayn dessus dit, presents Miquell de Gurrea, coper del dit senyor, e Simon Lop, mercader de la vila de Campredon.

648.

1376, gener 10. Barcelona.

Provisió reial augmentant temporalment el sou dels treballadors de la drassana de Barcelona, que s'ha revelat insuficient per causa de la carestia que pateix la ciutat (Tòmas de Canelles).

ACA, C, reg. 1546, fols. 57v-58v.

En Pere, *et cetera*. Al feel nostre en Berenguer Simon, escrivà de la taula reyal dels acordaments de la ciutat de *Barchinona*, salut e gràcia. Com per dret e regalia nostres, acostumats e usats tro al dia de huy per nostres predecessors e nós, puxam forçar los manestrals e persones dejús escrites a obrar en la dita nostra daraçana e fora d'aquella en les galeres que fem fer e obrar, donan¹⁴⁹¹ a ells solament los loguers dejús escrits, e ara sapiam de cert que, per raó de la gran carestia que és estada e és encara huy, les dites persones no puxen viure ne sostenir si matexs dels dits salaris, e per ço, ab consell e deliberació, hajam ordonat que a cascú d'ells, de gràcia, sia afit e enadit ço que és dejús contengut, és a saber, a cascú traginer, qui segons la dita nostra reg[a]lia deu pendre .III. *solidos barchinonenses* per cascú dia que tirà fuste a ops de les dites galees o farà altre servey, sien afits més avant cascú dia .I. *solidum* .VI. *denarios*, axí que haje .IIII. sous .VI. diners barcelonesos cascú jorn; e a cascú maestre d'axa, .VI. diners cascú dia, ultra .III. *solidos* que·ls són ja ordonats; e a cascú calafat .V. *denarios*, ultra .II. *solidos* .IIII. *denarios* que·ls deuen esser donats; e a cascú dels fusters capmaestres altres .V. diners, ultra .II. sous .IIII. diners que acostumen de pendre per jornal; e a cascú dels fusters comuns altres .V. diners, ultra .II. sous que acostumen de pendre lo jornal; e als serradors, és saber, als qui són logats a jornal, que són .II. hòmens ab .I.^a serra, als quals solien esser donats per cascú dia .IIII. sous, que ara los sia donat .I. sou més avant, axí que hagen .V. sous per jornal; ítem, als serradors qui serren a fils, qui solien haver .XII. diners per fil, que·n hagen ara .II. diners més avant, e que sien .XIII.¹⁴⁹²

¶¹⁴⁸⁹ o: «fo». ¶¹⁴⁹⁰ *sagellada*: «sagllada». ¶¹⁴⁹¹ *donan*: «donam», corr. ¶¹⁴⁹² .XIII.: «.XII.», corr.

diners per fil. Per ço·us dehim e manam que, duran lo temps d'aquesta ordinació, la qual volem que dur fins per tot lo mes d'agost pus propvinent e no més avant, a les dites persones e manestrals, ultra los dits acostumats salaris, paguets les quantitats que·ls manam afegir segons que damunt és contengut. E nós manam ab la present al maestre racional de la nostra cort o a son lochtinent que les quantitats dels sobredits salaris e los enadiments dessús contenguts vos prena en lo compte que donarets a ell, per raó de la administració de les quantitats que·us seran donades per açò, e que no·us hi faça algú dubte, qüestió o contrast, car nós, per la raó de la dita carestia, volem açò axí esser fet e complit. Dada en *Barchinona*, a .X. dies de janer en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCC.LXXVI. *B(ertrandus) de Val(lo)*.

Thomas de Canelles, mandato regio facto per thesaurarium, qui asseruit hoc per dominum regem fuisse provisum in consilio. Probata.

649.

1376, febrer 4. Girona.

La infanta [Mata], duquessa de Girona, a Joan Janer, camarlenc de l'infant Joan, marit seu. Li tramet el pressupost per a tres mesos de les despeses de manutenció i de personal de servei de la infanta Joana, filla del matrimoni (Berenguer [Sarta]).

ACA, C, reg. 1814, fol. 36r-v.

Ed. A. JAVIERRE MUR, *Matha de Armanyach, duquesa de Gerona*, Madrid 1930, doc. XXXIX (la data per error el dia 3).

La duquessa.

Sapiats que·l senyor duch, marit e senyor nostre molt car, e nós havem fet ací regonèxer e sumar quant ha mester cascun dia nostra cara filla¹⁴⁹³ ab aquells qui la nodrexen e la tenen en poder; e mossèn P(ere) Guillem Català, conseller e camerlenc, e lo dispenser del dit senyor duch han promès ací que faran dar e pagar aquí a vós la dita summa de la mesió, e [de]¹⁴⁹⁴ la qual vos trametem translat ab la present. Per què·us dehim e manam que tingats aprop los dits mossèn P(ere) Guillem Català e lo dispenser, que·us donen los dits diners, e tantost trametets-los a n'Albamunt¹⁴⁹⁵ o a mestre Johan d'Ordàs, qui són ab la dita nostra filla. E açò no hage falla per res. *Data* en Gerona, a .IIII. de febrer l'any .M.CCC.LXXVI.

Berengarius, prothonotarius.

Dirigitur Iohanni Ianuarii.

Tenor vero ordinationis de qua superius mentio fit in litera proxime registrata sequitur in hunc modum:

¶ ¹⁴⁹³ La infanta Joana (†València, 1407) nasqué a Saragossa l'agost de 1375, i fou muller del comte Mateu de Foix (JAVIERRE, *Matha de Armanyach*..., p. 24). ¶ ¹⁴⁹⁴ de, manca a l'orig. ¶ ¹⁴⁹⁵ Albamunt de Pavia, natural de Daroca i

vídua de Pere Gilbert, dama de la infanta Mata (Joseph M. ROCA, *Johan I d'Aragó*, Barcelona, Institució Patxot, 1929 [=Memorias de la R. Academia de Buenas Letras de Barcelona XI], pp. 87, 172, etc.; JAVIERRE, *op. cit.*, p. 26).

Deu haver la senyora infanta per sa provisió cascun dia, e de sa ama e del fill de la dita ama, les coses dejús scrítes:

Primerament, .II. somades de lenya, qui costen .IIII. *solidos iaccenses*.

Ítem gallines, entre dinar e sopar, .I. parell, costen .IIII. *solidos iaccenses*.

Ítem moltó, .II. p(eu)s, costen .I. *solidum* .VI. *denarios iaccenses*.

Ítem, per minúcies, .I. *solidum*.

Ítem, pan, coste .II. *solidos*.

Ítem, vi, coste .I. *solidum* .VI.

Ítem, a la cambra, stadal .I., qui pesa .III. onzes, coste .VI. *denarios*.

Ítem, candeles de cera, .VI. parells, costen .VI. *denarios*.

Ítem, al porter, .I. parell de candeles, costen .I. *denarium*.

Suma, .XV. *solidos* .I. *denarium iaccenses*.

Ítem, ha mester cascun mes .I. parell de brandons, qui pésan .XIII. lliures; costen .XXVIII. *solidos iaccenses*.

Aquestes són les quitacions e provisions que les companyes qui stan ab la dita senyora prenen cascun dia, segons que's segueix:

Primerament, la madrina, per ella, per son fill e per una cambrera, per provisió cascun dia, .III. *solidos* .I. *denarium, obolum*.

Ítem, Martín de la Ragua, qui fa la messió de la casa, .III. *solidos iaccenses*.

Ítem, per .I. moço qui porta ço que'l dit Martí compra, .I. *solidum*.

Ítem, .I. coch qui cuyna, .II. *solidos*.

Ítem, .I. porter qui la servex, .II. *solidos*.

Suma, .XI. *solidos* .I. *denarium, obolum*.

Suma que munta la messió cascun mes, qui munta cascun dia .XXVI. *solidos* .II. *denarios, obolum*, meyns de .XXVIII. *solidos* que còstan cascun mes los dits dos brandons, .DCCCC.XIII. *solidos* .IIII. *denarios iaccenses*.

E, axí, muntaria la messió de la dita senyora, ab la quitació e provisió de las companyes qui la servexen, de .III. meses primersvinents, qui coménçan lo primer dia del present mes de febrer, .II.^mCC. XLII. *solidos* .IX. *denarios iaccenses*.

650.

1376, agost 8. Barcelona.

Manament de l'infant Joan al comte de Prades que s'abstinga d'atacar els habitants de Tarragona i el seu Camp, que són vassalls de la jurisdicció reial, amb l'amenaça de castigar-lo amb severitat (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1722, fols. 66v-67r.

Infant en Johan, *et cetera*. Al egregi e spectable baró mossèn Johan, comte de Prades, cosí nostre, salut e affectada dilecció. Bé crehem vós saber que, segons Usatges de *Barchinona* e Constitucions de Cathalunya, baró, cavaller o altra persona alcuna de linatge de ca-

valler no deu ne pot guarregar ni dan donar a alcuna persona d'aquells linatges¹⁴⁹⁶ mateis, o encara generoses, sens deseximens. Sabets bé encara e saber devets que, no solament les persones dels demunts (*sic*) dits, hoc encara les ciutats, viles e lochs de Cathalunya, e axí reyls com de Esgleya, com altres, són constituïts e compreses en pau e treva, axí que alcuna persona, de qualsevol dignitat o stament sie, a aquelles alcun dampnatge donar no pot, sens que abans e primerament no sie desixit del senyor de qui lo dit loch serà, sens incorriment de grans e greus penes en los dits Usatges e Constitucions constituïdes, aposades e ordonades. Ara havem entès, jassie que axí¹⁴⁹⁷ simplament creure no ho puxam, que vós fets tot vostre poder e sforç, ab grans gents de cavall e de peu, per dampnificar la ciutat e Camp de Terragona e los habitants en aquells, de la qual cosa, si axí hés, són molt meravel·lats, com sapiats bé, e ignorància no podets al·legar, lo dit senyor rey e nós esser senyós útils de la ciutat e Camp de Terragona e dels habitants en aquells, per les quals coses *concluditur* que sí als altres, e menys als sotsmeses del dit senyor rey e nostres, qui són vostres senyors drets e naturals, vós ne altres alscons podets gueragar ne dampnificar. Per què notificam a vós les dites coses, per ço que ignorància no'n puxats al·legar, [e]¹⁴⁹⁸ a vós, com a vassall, sotsmès e districtual del dit senyor rey e nostre, dehim e manam, axí com pus precisament e spresa fer podem, sots pena del cors e del aver, och encara sots aquella major pena que vassall pot encórrer dampnifican terres e vassals de son senyor e nostres, que contra la dita ciutat de Terragona, viles e lochs del dit Camp, hòmens e béns d'aquells, en alcuna manera no procehiscats ni dampnatge alcú en persona o béns donets ni dar façats o consintats. En altra manera, certificam-vos e de cert que nós farem tal castich d'açò que a vós serà greu e gran pena, e als altres massa notori e manifest exempli. E sobre açò altra manament de nós no sperets. *Data en Barchinona, a .VIII. d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXVI. Iacobus, vicecancellarius. Primogenitus.*

*Dominus dux in consilio mandavit michi,
Bertrando de Pinós.*

651.

1376, agost 10. Barcelona.

Crida feta publicar per l'infant Joan als veguers de Catalunya prohibint a tots els richhomes, cavallers i ciutadans participar en accions de guerra fora del país, per causa del perill que entren al principat companyies estrangeres (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1714, fol. 83r-v.

Infant en Johan, *et cetera*. Al noble e amat nostre lo veguer de *Barchinona* e de Vallès o a son lochtinent, salut e dilecció. Manam-vos expressament que, vista la present, en la ciutat de *Barchinona* e altres lochs acostumats de la vegueria a vós comanada que'us semblarà necessari, façats fer la crida següent:

Ara ojats què'us mane lo senyor duch, a manament del senyor rey, a tot baró, rich-hom, cavaller, scuder, donzell e burguès del principat de Cathalunya: que com lo dit se-

¶ ¹⁴⁹⁶ *linatges*: «linages», corr. ¶ ¹⁴⁹⁷ *axí*: «ax». ¶ ¹⁴⁹⁸ *e*, manca a l'orig.

nyor rey e ell hajen haüts certs ardots de grans companyes, axí de cavall com de peu, se sforcen de entrar en lo dit principat¹⁴⁹⁹ e altres terres del dit senyor rey e sues per damnificar aquelles si poran, ço que Déus no vulla, e per aquesta rahó los dits senyors hajen mester totes lurs gens, axí de cavall com de peu, a deffensió de lurs regnes e terres, emperamor d'açò, lo dit senyor duch mane a tots los damunt dits e a cascun d'ells e a altres sotsmesses de aquells, de qualsevol preheminiència, dignitat, grau, condició o stament sie, sots pena del cors e del aver, que alcun d'aquells no gos ne presumisca exir de la terra dels dits senyors ab cavall ni ab armes, ni sens aquells, per valer o ajudar a alcun rey, príncep, baró o altre ric-hom ni¹⁵⁰⁰ a sou lur fora la terra. E qui contrafarà, de la persona e del aver a mercè dels dits senyors starà.

Dada en Barcelona, a .X. d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC. LXXVI. *Bertrandus, prothonotarius.*

Similes litere et de eadem materia isti supraproxime registrate fuerunt facte vicariis¹⁵⁰¹ infrascriptis:

Primo, vicario Dertuse et Riparie d'Ebre.

Item, vicario Rossilionis et Vallisspiri.

Item, vicario Montisalbi et Silve.

Item, vicario Ceritanie et Baridani.

Item, vicario Ausonie et Ripollensis.

Item, vicario Cervarie et Segarrie.

Item, vicario Confluentis et Capciri.¹⁵⁰²

Item, vicario Villefranche et Penitensis.

Item, vicario Terracone et Campi.

Item, vicario Ilerde et Pallariensis.

Item, vicario Minorise et Bagiarum.

Item, vicario Gerunde.

652.

1376, novembre 26. Barcelona.

Comissió del rei Pere el Cerimoniós al comte de Prades per a capturar els bandolers del bosc de Poblet, vers el seu comtat, els quals haurà de lliurar presos al veguer de Montblanc (Pere de Benviure).

ACA, C, reg. 1094, fol. 157r.

En P(ere), *et cetera*. Al molt noble baró e car cosí nostre mossèn Johan, comte de Prades, salut e dilecció. Per tal com, segons que havem entès, en lo bosch de Poblet e allèn vers Prades, del dit vostre comdat, ha companyies¹⁵⁰³ de ladres e malfeytors, qui ama-

¶ ¹⁴⁹⁹ L'amenaça exterior provenia del duc Lluís d'Anjou, pretendent al regne de Mallorca per cessió de la infanta Isabel, marquesa vídua de Montferrat, filla de Jaume III (MARTÍNEZ FERRANDO,

La tràgica història dels reis de Mallorca, pp. 273-275).

¶ ¹⁵⁰⁰ *ric-hom ni*, interlineat. ¶ ¹⁵⁰¹ *vicariis*: «vicaris».

¶ ¹⁵⁰² *Capciri*: «Capari». ¶ ¹⁵⁰³ *companyies*: «companyes», corr.

gants-se per les espesures e cavorques del dit bosch saltegen los caminants, roban, nafran e oceïn-los cruelment quan ho troben en oportunitat, e en altra manera dampnifiquen los mases e lochs circumvehins,¹⁵⁰⁴ no tements Déu ni justícia, e volem ab gran desig que d'aquests aytals se faça aquella punició que's pertany, a vós deïm, comanam e manam, e encara pregam afectuosament, que encerquets e façats encercar los dits malfeytós, en veu e nom nostre, per lo dit bosch e per altres parts on sabrets o presumirets que sien, e axí encalçan-los, com perseguín aquells dins nostra juredicció, donets e façats donar a vostres oficials e missatges tota diligència perquè·ls¹⁵⁰⁵ puxats adur a pressó, remetén, però, aquells al veguer de Montblanch o a son lochtinent, qui segons vostra informació e egualtat ne faça aquella justícia que's pertanga, car nós sobre aquestes coses e altres a açò necessàries comanam a vós nostre loch e plenerament nostres veus, e manam ab la present a tots nostres oficials e sotsmeses que·us hi donen consell, favor e ajuda segons que per vós requests ne seran. Dada en *Barchinona*, a .XXVI. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXVI. *Narcisus, promo(tor)*.

*Petrus de Benviure, mandato regio facto per nobilem
R(aymundum) Alamanni de Cervilione, consiliarium et camerlengum. Probata.*

653.

1376, desembre 22. Barcelona.

Provisió de l'infant Joan reformant el traçat del mur de la vila de Sant Feliu de Guíxols, dirigida al batle i els comissionats de les obres (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 1714, fol. 85v.

Infant en Johan, *et cetera*. Als feels nostres lo¹⁵⁰⁶ batle de Sent Feliu de Guíxols e a qualsevol altres persones deputades a fer les obres del mur de la dita vila, salut e gràcia. Com, segons ordinació dels noble e amats nostres mossèn Galceran de Vilarig e mossèn Bernat d'Orriols, comissaris per nós deputats a regonèxer e fortifficar les forces dins la vegueria de Gerona, lo mur de la dita vila vers la riera se degué fer de la torra nova de la riera¹⁵⁰⁷ fins al monestir de la dita vila, travessant la riera e anant per los alberchs fins a les parets del monestir, e hajam novellament entès, per part dels jurats e prohòmens de la dita vila, que pus profitosa e pus deffensable serà que·l dit mur se faça riera amunt fins al alberch d'en Guillem Queralt, que és en dressera del dit monestir, e del dit alberch d'en G(uillem) Queralt se faça bon passatge e deffenent fins al dit monestir, per ço·us dehim e manam, de certa sciència e expressament, que la propdita obra seguescats e façats, no contrastant la ordinació per los dits mossèn Galceran de Vilarig e mossèn Bernat d'Orriols o qualsevol altres persones per ells en contrari feta. E açò per res no mudets, si la ira e indignació nostra cobeejats squivar, com nós de certa sciència axí vullam que's faça. *Data en Barchinona*, a .XXII. de deembre de l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.ºLXX.º sis. *Primogenitus*.

Dominus dux mandavit michi, Bernardo Medici. Probata.

¶¹⁵⁰⁴ *circumvehins*: «cirumvehins». ¶¹⁵⁰⁵ *perquè·ls*: «per quals», corr. ¶¹⁵⁰⁶ *lo*: «los». ¶¹⁵⁰⁷ *de la riera*, interlineat.

654.

1377, març 13. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós a l'infant Joan. Exposa les raons del seu disgust amb l'abat de Banyoles, que no vol que prenga com a conseller, com ha fet, per tal com li ha incomplert el pacte de lliurar a la corona la jurisdicció de la vila (sense escrivè).

ACA, C, reg. 1294, fol. 3r-v.

Molt car primogènit. Entès havem que vós havets reebut de vostra casa e per conseller vostre l'abat de Banyoles, e siats cert, car fill, que nós ne vós no havem rahó de favorejar ne fer honor ne plaer al dit abbat. E si vós sabéssets la rahó per què, no·u haguérets fet, la qual és aquesta, ço és, que, ans que ell fos abbat, nós érem en avinença e pacte, sots certs capítols, ab l'abat predecessor seu que tota juredicció de la vila de Banyoles e de sos térmens, e encara d'algunes parròquies engir en què ell ha juredicció, fos nostra e vostra, e d'açò li fahia satisfacció la dita vila, axí que a nós no costava res. E mentre aquest ja concordat estava en fermar e finir, lo dit abbat predecessor d'aquest morí, e alguns amichs d'aquest abbat prometeren-nos de part sua que, si nós escrivíem al papa e fahíem que ell fos provehit de la dita abbadia, que ell fermaria los dits capítols e finaria lo dit fet. E nós, cobeejants lo dit fet venir a acabament, axí com aquell qui era fort profitós a nós e a vós, trametem nostres letres supplicatòries sobre açò a papa Urbà,¹⁵⁰⁸ qui lavors enava en Roma, al qual nós haviem trameses .X. galees per acompanyar-lo, e ell, obeint a nostres prechs, provehí al dit abbat de la dita abadia; e, jassia que, après la dita provisió, de part nostra fos dit al abat una vegada e moltes que complís lo dit fet, axí com de part sua nos era estat promès, però ell no·n ha volgut res fer, ans ha perseguit e maltractat e persegueix e maltracta tothom de la dita vila qui·ns sia vengut ne·ns vengua favorable en lo dit fet. Per què, fill car, volem e·us pregam, e encara vos manam, que·l dit abat foragitets de vostra casa e façats raure del libre vostre, si donchs encontinent, de fet e sens tota triga, no ferma los dits capítols e no compleix tot ço qui era emprès e convengut entre nós e lo dit predecessor seu; e si açò vol fer trametets-lo·ns, car nós sabem mils lo fet en què està, qui tota vegada l'avem manejat. E en açò guardats que no mudets res, car no està en raó que aquells qui torben los affers nostres e vostres troben ab nós ne ab vós gràcies ne favors. Dada en *Barchinona*, a .XIII. dies de març del any .M.CCC.LXXVII. *Rex P(etrus)*.

Dominus rex misit signatam. Probata.

655.

1377, maig 15. Barcelona.

Circular del rei Pere el Cerimoniós manant que es publique al Rosselló i Cerdanya, Aragó i València una crida declarant esclaus els florentins i confiscats els seus béns, a requeriment del papa, com ja ha estat fet a Barcelona (Francesc Bisbals).

ACA, C, reg. 1096, fols. 68v-69r.

¶ ¹⁵⁰⁸ Urbà V (1362-1370). Tornà temporalment a Roma, des d'Avinyó, del 1367 a abril del 1370, mesos abans de la seua mort.

En P(ere), *et cetera*. Al amat nostre mossèn Ramon de Perellós,¹⁵⁰⁹ governador dels comtats de Rosselló e de Cerdanya, o a son lochtinent, salut e dilecció. Sapiats que nós, solennialment, havem feta publicar en la ciutat de *Barchinona* la crida següent:

Ojats tothom comunament què-us notifica lo noble mossèn Ramon Alamany de Cervelló, governador de Cathalunya e commissari a les coses davall scrites deputat: que lo dit senyor [rey],¹⁵¹⁰ a requesta e prechs del sant pare,¹⁵¹¹ volén fer execució dels processos fets contra les persones e béns dels florentins per lo sant pare, ha manat ab ses letres al dit commissari que prena a ses mans e s'ocup les persones dels dits florentins compreses en los dits processos papals, los quals seran trobats dins sos regnes e terres, e aquells haja e tenga per serfs e esclaus del dit senyor rey; e no-res-menys, occup e prenga tots béns mobles dels dits florentins en poder de qualsque persones seran trobats, e aquells hagen per propis béns del dit senyor rey, car lo dit senyor rey vol los dits florentins esser haüts d'aquí avant per sos propis catius, e lurs béns esser seus propis per ocupació, la qual ne fa de present e vol actualment esser feta per lo dit commissari o substituït e delegat seu. Per què lo dit commissari, volent complir la commissió e manament a ell fet per lo dit senyor rey, mana ab veu d'aquesta present crida, de part del dit senyor,¹⁵¹² a tothom generalment que los dits florentins hagen per serfs e catius e hòmens propis del dit senyor rey, e los béns que ells possehexen o qui lus fossen deguts tenguen e reputen per béns propis del dit senyor, e d'aquí avant ne responguen al dit commissari o a qui ell ordonarà axí com n'eren tenguts als dits florentins respondre. Manant encara, sots pena de .XX.^m *solidos*, per vigor de la dita commissió, que tota persona qui haja ne sàpia als béns dels dits florentins, o fos tengut als dits florentins per deutes, mercaderies o per qualque altra rahó, que dins tres dies primersvinents ho hagen denunciat distinctivament e clara en poder d'en Francesch Bisbals, escrivà a açò per lo dit commissari¹⁵¹³ assignat. En altra manera, seria feta execució contra los negligents o contrari fahents e cascun d'ells per la dita pena, sens tota mercè.

Per què volem e a vós manam, expressament e de certa sciència, que la preinserta crida per los dits comtats de Rosselló e de Cerdanya façats publicar, açò solament mudat que, axí com en la dita crida és expressat que los dits béns hagen a denunciar en poder d'en Francesch Bisbal (*sic*), que aquells denunciien en poder del escrivà de la vostra governació. Dada en *Barchinona*, a .XV. dies de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXVII. *Luppus, cancellarius*.

*Franciscus Bisbals, mandato regio facto
per thesaurarium. Probata.*

Similis littera fuit missa gubernatori Aragonum, sub eisdem data et signo.

Similis littera fuit missa gubernatori Valentie, sub eisdem data et signo. Idem.

¶¹⁵⁰⁹ Segueix, ratllat, *cavaller*. ¶¹⁵¹⁰ *rey*, manca a l'orig.
¶¹⁵¹¹ Gregori XI (1370–1378). ¶¹⁵¹² Segueix, ratllat, *rey*.
¶¹⁵¹³ *commissari*: «compromissari», corr.

1377, juny 8. Girona.

La infanta [Mata d'Armanyac], duquessa de Girona, al rei Pere. Sol·licita l'assignació d'una part dels béns del difunt Jafudà Alatzar, necessària per al sosteniment de la seua casa (Berenguer Sarta).
ACA, C, reg. 1814, fol. 118v.

Molt alt, [et cetera].¹⁵¹⁴ Bé entén que recorde a la vostra molt gran altesa com li he scrit e suplicat moltes e diverses vagades que·us plagués que jo, senyor, per la vostra acostumada bonesa, hage part de la heretat d'en Jaffudà Alazar,¹⁵¹⁵ per manera, senyor, que puxe pagar mos deutes e'n puxe sustentar los càrrechs e messió de ma casa. Car en veritat, senyor, les mies rendes són axí poques que ab molt no basten a la quitació, vestit e drets de mes companyes, e puys, senyor, no he de què puxe fer alcuna gràcia a mos servidós ne de què's pach negun extraordinari, car a l'ordinari no'm basta, senyor, la mia renda; e puys, senyor, que són endeutada d'altra part, axí com dit és. Per què, molt alt senyor, vos suplich com pus humilment pux que·us plàcia, senyor, de haver sguart vers mi, qui són humil e devota filla vostra, és saber, senyor, de fer-me bona part de la dita heretat, e tost, senyor, car entès he que ja començats donar e assignar a als cuns dels diners¹⁵¹⁶ de la dita heretat, e és rahó, senyor, que jo sia primera, parlant ab honor de la vostra gran altesa, en manera que isqua de deute e puxa socórrer e sostenir los càrrechs de ma casa, e jo, senyor, tindré-us-o en gràcia special. De tot aquest fet, senyor, és informat ab letra mia de ma intenció en Johan Janer, conseller e uxer d'armes del senyor duch, suplicant a vós, senyor, de dar fe e creença a les paraules que'l dit en Johan Janer vos dirà de part mia sobre'l dit fet. Man-me, et cetera. Scrita en Girona, a .VIII. de juny del any .M.CCC.LXXVII. Berengarius, prothonotarius.

*Berengarius Sarta, mandato domine ducisse,
qui eam legit. Probata.*

Dirigitur domino regi.

1377, juliol 1. Girona.

Llicència d'acaptar almoines concedida per l'infant Joan a un sarraí de Sogorb, antic captiu del seu protonotari Bertran de Pinós, per a poder pagar-se el rescot (sense escrivà).
ACA, C, reg. 1723, fol. 7v.

Infant en Johan, et cetera. Als feels tots e sengles batles, alcajts, justícies e altres oficials, axí del dit senyor rey e nostres com de altres senyories qualsevol, presents e sdevenidors, als quals les presents pervendran, salut e gràcia. Com Famet aben Salema, en altra manera apellat Barata, serraquí de la ciutat de Sogorb, catiu qui fo del feel conseler e pro-

¶ ¹⁵¹⁴ et cetera, manca a l'orig. ¶ ¹⁵¹⁵ Jueu valencià, dedicat al crèdit i a les finances, mort l'abril de 1377 deixant una enorme fortuna, de què el rei ordenà incautar-se d'immediat (vid. supra doc. 621, nota, i RIERA I SANS, «Jafudà Alatzar...»). En morir, Alatzar tenia una part de la vaixella d'argent de la infanta Mata, en penyora d'un

préstec, pel qual motiu aquesta manava el 19 d'abril, de Girona estant, a Pelegrí Català, algutzir de l'infant Joan, i a Francesc Marrades, batle general del regne de València, que prenguessen la dita vaixella, fins que li convingués pagar la quantitat de florins del deute (JAVIERRE, *Matha de Armanyach*..., doc. LVII). ¶ ¹⁵¹⁶ dels diners, interlineat.

thonotari nostre en Bertran de Pinós, se sia rescatat en .LXXX. florins d'or, e aquells bonament, com sia desfet per altres cativeries en què fo caygut, no pusque pagar sens acaptar, per tal a vós e a cascun de vós dehim e manam expressament e de certa sciència que'l dit serrahí, e encara Nuza, sa muler, e Mafomet aben Çalema, fill del dit Barata, e cascun d'ells jaquiscats acaptar per tota la terra e senyoria del dit senyor rey e nostra salvament e sagura, per temps de dos anys, comptadors del dia primer que'ls dits serrahins començaran acaptar a avant. E encara volem e us manam que, si per ventura lo dit Barata moria dins lo dit temps de .II. ans, resnomenys jaquiscats acaptar¹⁵¹⁷ los dits muler e fill del dit Barata durant lo temps dels dits dos anys, a fi que les fermances donades per lo dit rescat, si lo dit Barata moria, no'n haguessen a pagar de ço del lur; e qualsevulla cosa que hauran acaptat los desús dits dins lo dit temps, ultra los .LXXX. florins, volem que sia lur per les despeses e treballs que'ls hi convindrà fer e sostenir. Manants¹⁵¹⁸ per aquesta matexa letra al batle general del regne de València que, tota carta o provisió que'ls dits serrahins hauran ops per la dita rahó, los faça e'ls liura sens tota exacció de peccúnia. *Data* en Gerona, lo primer dia de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXVII. *Primogenitus*.

Dominus dux misit eam signatam expediendam. Probata.

658.

1377, agost 21. Girona.

La infanta [Mata] a mestre Guillem Colteller, metge del duc de Girona, marit seu, consultant-li si convindrà desmamar la infanta Joana a sant Miquel, segons costum d'Aragó (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 1814, fols. 137v-138r.

La duquessa.

Mestre G(uille)m. Per ço com estam ab ància de saber la bona salut e sanitat del senyor duch, marit e senyor nostre molt car, e del infant en Martí, nostre car frare, vos pregam que'ns en certifiquets encontinent per vostra letra, e axí matex en quin estament és de sa malaltia lo dit infant en Martí, car gran pler e consolació ne haurem. E sapiats que mossèn A(rnau) de Sellan e mestre Johan d'Ordàs¹⁵¹⁹ nos han fet saber que, en aquelles partides d'Aragó on s'és nodrida nostra cara filla la infanta, se acostume que les creatures que an .II. anys complits en astiu, axí com ha la dita infanta, se desmamen a sent Michel, per lo temps temprat que's segueix, e axí, si'ns plaurà que façam desmamar la dita nostra filla a sant Miquel propvinent; per què'us pregam que'ns certifiquets per vostra letra si consellats que la dita infanta façam desmamar a sant Miquel propvinent o no. D'açò vos pregam que hajats consell ab los millors metges d'aquí, e après certificat-nos-en segons que dit és. *Data* en Gerona, a .XXI. d'agost l'any .M.CCC.LXXVII. *Berengarius, prothonotarius*.

Idem (Berengarius Sarta, mandato domine ducisse facto ad relationem domine Beatricis).¹⁵²⁰ Probata.

Dirigitur magistro G(uillelmo) Cultellarii, fisico domini ducis.

¶ ¹⁵¹⁷ *acaptar*: «acaptats». ¶ ¹⁵¹⁸ *manants*: «manats». ¶ ¹⁵¹⁹ Juan de Ordás, aragonés, era metge de la duquessa, ensems amb el català Guillem Colteller (JAVIERRE, *Matha de Armanyach*..., pp. 75-77).

¶ ¹⁵²⁰ Beatriu de Benavent, dama de la infanta (*ibid.*, p. 49).

1377, setembre 10. Girona.

La infanta [Mata] a l'infant Joan, comunicant-li el naixement del seu fill Alfons. Li remet les lletres de notificació a diversos membres de la família reial, tret de Sibília [de Fortià], en aquests temps amistançada del monarca (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 1812, fol. 57r-v.

Molt car senyor.

Ja us havem fet saber per altra nostra letra¹⁵²¹ com són deliurada de nostre prenyat e havem haüt un fill, lo qual, senyor, ha nom Alfonso,¹⁵²² axí com vós, senyor, haviets ordonat. Ara, molt car senyor, per ço com sabem que n haurets molt gran pler e alegria, vos notificam que nós stam bé de nostra persona e són fora de tot perill, e lo dit nostre fill, après que us havem scrit, ha bé stat e ha bé mamat e orinat e dormit, gràcies a nostre senyor Déus. Aprés, molt car senyor, per ço com lo dit nostre car fill stà bé, segons dit és, havem acordat que n scrivim al senyor rey, a l'infant en Martí, e a la comtessa de Luna e a la infanta dona Johana, axí com vós, senyor, haviets ordonat e manat, exceptat, senyor, a madona Sibília, per causa la qual direm a vós, senyor, com a Déu plàcia que siats ací; les quals lletres, senyor, trametem a vós ligades ab la present, per ço que vós les façats presentar, si a vós plaurà; si no, que les vos retengats. Manats-nos, *et cetera*. Scrita en Gerona, digous a .X. de setembre, ora de mig jorn, l'any .M.CCC.LXXVII. *Berengarius, prothonotarius*.

Berengarius Sarta, mandato domine ducisse facto per camerlengum. Probata.

Domino duci dirigitur.

1378, març 4. Saragossa.

Comissió feta per l'infant Joan a dos familiars seus per a fer restaurar i endreçar la sèquia d'En Fluvià, que desaigua a l'Albufera, a València, danyada per la descurança dels hereters (Pere de Besanta).

ACA, C, reg. 1723, fol. 72r-v.

Infant en Johan, *et cetera*. Als feels de casa nostra en Ponç Savertés e en Francesch Monyós, salut e gràcia. Com la cèquia appellada d'En Fluvià, qui discorra ab la Albufera nostra de València, segons havem entès, per algunes heretats que affronten ab la dita cèquia se enruna e streny cascun dia per falta dels posseïdós de las ditas heretats, en tant que la dita cèquia e lo rech d'aquella no pot recullir l'aygua qui per aquella discorra, ans sobrix, per lo qual sobreiximent se seguex gran dampnatge, per rahó de fangues que la dita aygua

¶ ¹⁵²¹ La immediata precedent (*ibid.*, fol. 57r), datada a Girona el dia anterior, on explicava a l'infant Joan que no havia comunicat encara al rei el naixement, tement-se que

el nadó fos prematur, *com ha pres fort poch del novèn mes, segons nostre vigares*. ¶ ¹⁵²² L'infant, nat el 9 de setembre, degué morir a la fi del mateix mes (JAVIERRE, *op. cit.*, p. 25).

fa en los lochs o partides on sobrix; e, ço qui pijor és, los dits heretés, havents-se mal ves la dita cèquia, apropien-se lo loch e pati lo qual és donat per passatge a la dita cèquia antigament, per les quals rahons la dita cèquia d'aygua no pot fer son passament e discós. Per què, ateses les dites coses, les quals redunden en dampnatge nostre e de la cosa publica, e volents aquelles¹⁵²³ en quant porem provehir, a vós e a cascú de vós dehim, comanam e manam que, anant personalment a la dita cèquia e vahent a uul si les dites coses són veres, e pres per assessor micer Thomàs Johan, licenciat en leys de la ciutat de València, forcets e destrengats tots hereters possahidors de les heretats contigües a la dita cèquia appellada d'En Fluvià, la qual passa per Castelló d'En Arruffat e va a la Albufera, a scurar cascú son front de la dita cèquia, ço és, aytant con dura lo front de les possessions de quascuns. E aquells que trobarets que la dita cèquia hayen streta e enrunada, que·ls forcets, ab aquells remeys que de dret, fur e rahó trobarets esser necessaris e antigament trobarets esser fets o acostumat, a exemplar aquella e tornar al primer stament, segons atrobarets per informació dels pescadors antichs e altres persones de la ciutat de València esser fahedor. Nós, emperò, sobre les coses dessus dites e cascuna d'aquelles, ab les d'elles devallants, a vós e a cascun de vós, ab lo dit micer Thomàs Johan, plenerament nostres veus comanam ab les presents, per les quals manam a tots e sengles oficials del dit senyor rey e nostres que en e sobre les dites coses vos donen consell, favor e ajuda. *Data en Ceragoça, a quatre dies de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXVIII. Visa De Ponte.*

*P(etr)us de Besanta, mandato domini ducis facto
per locumtenentem expensoris. Probata.*

661.

1378, març 30. Saragossa.

Ordre de l'infant Joan al batle i jurats de Graus d'emmurallar la població, per tal de defensar-la de qualsevol força enemiga (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1722, fol. 229r.

Lo primogènit.

Com nós hajam ordonat e vullam que·l loch de Graus, lo qual és insigne e molló del regne de Aragó, sia murat e vallejat e enfortit, en tal manera que·s puxe defendre a tot poder de enamichs del senyor rey e nostres, per ço·us dehim e manam que·l dit loch murets, vallets e enfortiscats, en tal manera que sia deffensable e per enamichs no pogués esser barrajat ne dampnificat. Dada en Çaragoça, a .XXX. dies de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXVIII. *Primogenitus.*

*Dominus dux missit eam signatam expediendam.
Probata.*

Dirigitur baiulo, iuratis et probis hominibus loci de Graus.

¶ ¹⁵²³ aquelles: «aqlles».

1378, agost 25. Saragossa

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós, fent-li relació de les provisions que ha adoptat a fi de restaurar la hisenda municipal, molt deficitària, de la ciutat de Girona (Bertran de Pinós).

ACA, C, reg. 1724, fol. 130r-v.

Molt alt e molt excel·lent príncep e senyor, pare e senyor meu molt car. Sàpie la vostra gran senyoria que jo, en l'any passat, estan en la ciutat de Gerona, a gran instància del poble, lo qual se complayie fort dels regidors de la dita ciutat, ordoné e assigné certes persones de mon consell e altres de la dita ciutat, axí dels majors com dels mitgans e menors, a regonèxer e saber l'estament de la ciutat e los càrrechs que aquella havie a suportar, e axí meteix les reebudes que fahien, axí d'imposicions com d'altres emoluments. E puix-vos dir, senyor, ab veritat, que la dita ciutat fahie cascun any de annuals o pensions de censals e de violaris .C.LXXX.^m sous o poch menys, e les lurs reebudes no bastaven a pus de .C.XXX.^m sous, axí, senyor, que, ultra moltes d'altres messions e càrrechs que la dita ciutat havie a sostenir, trobé jo per relació dels sobredits que la dita ciutat se endeutave cascun any de .LX.^m sous o pus, los quals se havien a levar per via de talles o de fogatge, la qual cosa ere despoblació de la dita ciutat. Axí, senyor, que·ls sobredits deputats, regonegut aquest fet e d'aquell feta a mi vera relació, de manament meu, per major bé de la dita ciutat e per ço que les reebudes e emoluments bastassen als interesses cascun any, ordonaren que tots los violaris que la dita ciutat fahie fossen reduïts a censals morts, e ab aquesta provisió trobaven que la dita ciutat se podie sostenir e sofferir los càrrechs de les dites pensions, les quals, feta la dita reducció, no muntaven a pus de .C.^m sous. Encara, senyor, volguí jo e ordoné que tot ço que cascun any sobrarie de les imposicions e altres emoluments que la dita ciutat reeba¹⁵²⁴ cascun any, pagades les dites pensions dels dits censals, sie convertit en redempció dels dits censals e no en altres deutes, usos o affers de la dita ciutat; e ab aquesta provisió, si és observada, la dita ciutat no's despoblarà, ans porà suportar leugerament e bé tots sos càrrechs. Ara, senyor, he entès que de la vostra cort són exides e ixen cascun jorn letres per les quals és manat que dels diners de les imposicions assignats a la redempció dels dits censals sie satisfet a alscuns creedors de la dita ciutat, als quals, senyor, se pot satisfer d'altres monedes de la dita ciutat, les quals se leven per via de préstechs e en altra manera. Per què, senyor, suplich a vós molt humilment que, per restauració de la dita ciutat, vos plàcie manar que les dites letres emanades de la vostra cort sien revocades; e, axí metex, que la provisió per mi feta sie observada segons sa continència e tenor. Scrita en Çaragoça, a .XXV. de agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXVIII. *Visa De Ponte. Primogenitus.*

Senyor, lo vostre humil primogènit, *et cetera.*

Bertrandus de Pinós, ex provisione facta in consilio.

Probata.

¶ ¹⁵²⁴ reeba: «reeb», corr.

1378, agost 27. Barcelona.

Ordre de Pere el Cerimoniós a Berenguer de Magarola, procurador del Rosselló i de Cerdanya, que la fira de Perpinyà torne a parar-se on es feia abans, perquè el canvi d'ubicació recent perjudica els ingressos de la lleuda reial de la vila (Francesc Bisbals).

ACA, C, reg. 1098, fol. 145r-v.

En Pere, *et cetera*. Al feel de la tesoraria nostra en Berenguer de Maguerola, procurador reyal dels comdats de Roselló e de Cerdanya, salut e gràcia. A audiència¹⁵²⁵ nostra novellament és pervengut que la fira appellada de sent Barthomeu e mercat de la vila de Perpenyà, la qual se solia tenir e selebrar en les graves del portal appellat de Nostra Dona del Pont e prop de la sgleya de Nostra Dona e del monestir dels agostins de la dita vila, e axí com se era acostumat de fer per tant temps que memòria de hòmens no és en contrari, d'algun poch de temps ençà s'és mudada e's ten e's celebra en la plaça e grava davant lo portal appellat del Pes e prop lo Toro,¹⁵²⁶ lo qual loch és molt pus inconvenient a tenir e celebrar la dita fira que no és lo susdit loch del dit portal appellat de Nostra Dona; e més que se'n seguexen grans dempnatges als drets nostres de nostre patrimoni, e en special a la leuda la qual prenem en la dita vila, e la qual ne val molt menys, de quèns maravellam com tant ho havets sofert. Per què, reprement-vos de les dites coses, de certa sciència e ab deliberació de nostre consell espresament a vós dehim e manam que, vista la present, de fet façats que la dita fira d'equí avant se tenga e sia celebrada en la dita grava del dit portal de Nostra Dona, e açò per res no mudets, faén-li posar panons e altres senyals acostumats de posar en la dita fira. Manants al governador dels dits comptats e al batle de la dita vila, e a tots altres oficials nostres e lochtinents lurs, que a vós sobre les dites coses donen consell, favor e ajuda, tota vegada que requests ne seran, [e]¹⁵²⁷ que les dites coses en res no contrasten ne s'entrameten, com pertanguen a vós e al jutge de nostre patrimoni, axí com a coses patrimonials nostres e tocants nostre patrimoni. Dada en Barchinona, a .XXVII. dies d'egost l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXVIII. *Decanus Urgellensis.*

Franciscus Bisbals, mandato regio facto per thesaurarium, qui eam vidit. Probata.

1378, setembre 17. València.

L'infant Martí a Bartomeu de Vilafranca, batle de Sant Martí Sarroca, donant llicència per a obrir un portalet al mur del castell per tal de facilitar l'accés a l'església, a instàncies del rector (Ramon Ballester).

ACA, C, reg. 2067, fol. 73v.

L'infant en Martí, *et cetera*. Al amat nostre mossèn Barthomeu de Vilafranca, batle del castell nostre de Sent Martí de la Rocha, salut e dilecció. L'amat nostre en Guillem

¶ ¹⁵²⁵ audiència: «audiendiència». ¶ ¹⁵²⁶ Pla existent llavors en la ribera del riu Bassa, extramurs de la vila, segons

amable informació del prof. Aymat Catafau, de la Universitat de Perpinyà. ¶ ¹⁵²⁷ e, manca a l'orig.

Martorell, rector del dit castell, humilment denant nostra presència ha exposat que com ell o son vicari, volents anar a la esgleya, han a vogir gran troç del dit castell ans que puxen esser en la esgleya dessús dita, la qual cosa, segons diu, los redunda en gran afany e dampnatge que'ls en porie seguir, majorment en temps de pluges e algunes altres tempessats de temps qui a vegades se mouen, per la qual cosa nos ha supplicat que, a relavament del afany e perill, li volguéssim dar licència que ell o son vicari o procurador poguessen fer o fer fer, a coneguda vostra, un portalet petit en la paret de la dita esgleya o en altra part que no puxe esser dampnatge ne perill de la fortalesa del demunt dit castell. E nós, a la dita supplicació per lo dessús dit a nós feta volents esser benigne, vos dehim e manam expressament e de certa sciència que regonegats¹⁵²⁸ a huyll¹⁵²⁹ lo loch a on lo dit rector volrà fer lo dit portalet, lo qual per vós vist e regonegut si dampnatge o perill no se'n devien exseguir per avant, ne la dita força o mur no'n valien menys, lo dit portalet, lícitament, tota malícia a part posada, li jaquits fer. Dada en València, a .XVII. dies de setembre de l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXVIII. *Infans Martinus.*

*R(aymund)us Ballistarii, mandato domini
infantis facto per expensorem apud Dertusiam.*

665.

1378, octubre 28. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al seu ambaixador a Sicília, Joan de Montbui. Li comunica que, havent restat vidu l'infant Joan, concertarà el seu matrimoni amb la infanta Maria, néta del monarca i hereua del regne insular, per tal que exhorte els barons sicilians a no consentir en cap altre casament (Bartomeu Avellaneda).

ACA, C, reg. 1097, fol. 10r-v.

Lo rey.

Mossèn Johan. Cert ardit havem haüt lo dia present que la duquessa, muller de nostre molt car primogènit lo duch, és morta e finà sos dies dissapte proppassat, que fo lo .XXIII. dia del present mes.¹⁵³⁰ Per què'us manam que, per vigor de la creença que'us havem comanada, digats a aqueys barons e gents de Sicília la dita mort, e que no s'entrameten ne donen orella a matrimoni algú qui'ls fos mogut de nostra cara néta, filla del rey de Sicília, car nós entenem a obtenir dispensació del papa que matrimoni se faça entre lo dit nostre primogènit e la dita filla del rey de Sicília,¹⁵³¹ lo qual matrimoni, si pleer és de Déu, entem que vendrà a perfecció, e seguir-se'n ha gran endreç a nostres affers, e gran bé e gran profit a ells e a tota la illa. Certificants-vos que havem triplicada la present letra, per què les vos trametem en diverses fustes, per ço que no puga fallir que presta-

¶ ¹⁵²⁸ *regonegats*: «vist», corr. ¶ ¹⁵²⁹ Segueix, ratllat, *per vós*. ¶ ¹⁵³⁰ La infanta Mata havia mort a Saragossa, el dia indicat (JAVIERRE, *Matha de Armanyach...*, p. 82). ¶ ¹⁵³¹ Maria, filla de Frederic III i de Constança d'Aragó, i per tant néta de Pere el Cerimoniós, era ja reina de Sicília (1377-1401), sota la tutela, en la seua mino-

ritat, d'Artal d'Alagón. El primogènit Joan es negà a casar-se amb la seua pròxima parenta, i va escollir el matrimoni amb Violant de Bar, neboda de Carles V de França, signat a Montpeller el 2 de febrer de 1380, provocant la irritació del sobirà (TASIS, *La vida del rei En Pere III*, pp. 299-301). *Vid. infra* docs. 676-678.

ment no'n hajats la una o l'altra. *Data en Barchinona, a .XXVIII. dies d'octubre del any .M.CCC.LXXVIII. Rex P(etrus).*

Dominus rex mandavit michi, Bartholomeo de Avellaneda.

Fuerunt de dictis literis facte quatuor et misse Iohanni de Montebovino, ambaxiatori domini regis apud insulam Sicilie.

666.

1378, novembre 8. Calataiud.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós. Demana aclariment sobre la prohibició de traure florins d'or del regne, ateses les queixes d'un ramader castellà a qui li n'ha estat confiscada certa quantitat per l'alcaid d'Albarrasí (Bernat Desjonquer).

ACA, C, reg. 1634, fol. 41r-v.

Molt alt e molt excel·lent, *et cetera*. Sàpia la vostra gran senyoria que l'altre dia comparech denant mi Paschual García, vehí del loch de Veteta, de regne de Castella, [e]¹⁵³² proposà que com ell, en lo mes de noembre de l'any proppassat, vinent del dit regne de Castiella en regne d'Aragó ab una cabanya de bestiar menut, ço és, moltons e cabrons, aquell hagués venut en la ciutat de Terol, per preu de treents setanta-dos florins e mig d'Aragó, e, aquell venut, partís de la dita ciutat de Terol ab los dits florins e fos al loch appellat lo Campiello, a dos leugues de la dita ciutat de Terol, que vengueren hòmens de Johan Ferrández d'Urríes, alcayt de les fortalises de la ciutat de Sancta Maria de Albarrazín, e levaren-li los dits¹⁵³³ florins d'Aragó que portava, dién que·ls havia perduts per tal com los trahia del vostre regne d'Aragó sens licència e ordinació vostra; e que per aquesta rahó lo dit Paschual era recorregut a vós, senyor, e que vós, senyor, havíets manat per vostra letra al dit alcayt que los li restituís e tornàs, si axí era com dessús és contengut, e que·l dit alcayt no·u havia volgut fer. Per què, senyor, suplicà a mi que sobre lo dit fet li faés compliment de justícia, per la qual rahó, senyor, jo fiu venir en ma audiència la letra per vós, senyor, al dit alcayt a instància del dit Paschual tramesa, e la resposta per lo dit alcayt a la presentació de la dita letra feta, e axí mateix, senyor, fiu apellar lo dit alcayt, qui present era en ma cort, en la dita audiència. E, senyor, la resposta feta per lo dit alcayt, axí en la presentació de la dita letra com de paraula, és que vós, senyor, ab letra li havets comanar e manat que, com vós haguéssets fetes ordinacions en corts generals que algun no tragués de vostra senyoria armes, cavalls, or ni argent, que ell les dites ordinacions servàs e guardàs, e que estava en veritat que les guardes sues per la dita rahó posades havien trobat lo dit Paschual García, e que li havien levats .CCC.XLII. florins e mig, los quals trahia del regne de Aragó, e que levada la quarta part de aquells, que havia donada a les dites guardes, que·ls altres eren en poder seu, segons tenor de la comissió e manament vostre, lo dit Paschual afferman e dién que no·ls trahia del dit regne, que ans era son propòsit de anar a Albarrazí, e que ell encara no era en loch posat que la dita ordinació vostra, senyor, se

¶ ¹⁵³² e, manca al'orig. ¶ ¹⁵³³ dits, interlineat.

entengués que florins d'Aragó no s'ich poguessen traure que fossen confiscats, com fos tant solament a dos legües de Terol, e tro en les fronteres de Castella havia diverses lochs de Aragó per hon havia ell a passar, e que el loch on li levaren los dits florins distava de la frontera de Castella per set legües e més. Finalment, senyor, que ma audiència ha determinat que vostra senyoria fos consultada de tres duptes: lo primer, senyor, és si és vostra intenció que la vostra ordinació e inhibició se entena contra aquells qui trauran de vostre regne florins d'Aragó sens licència. Lo segon és si és vostra intenció, senyor, que la dita inhibició se entena contra aquells qui entraran en lo dit regne ab bestiar e altres viandes e, venudes aquelles, se'n portaran florins d'Aragó, per ço que hic hauran venut. Lo terç sí és si les guardes poden esser possades dins lo regne quatre ne cinch legües, majorment pus lochs altres de vostre regne sien més avant del loch hon elles stan, o si's deuen posar en los lochs pus prop de les fronteres o en qual partida. Per què, senyor, plàcia a la vostra gran senyoria açò a declarar e scriure a mi per vostres letres ço que vostra senyoria ne ordenarà, per tal, senyor, que jo puxa lo dit fet spatxar per justícia, no faén lesió a vostres ordinacions. Scrita en Calatayuu, a .VIII. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXVIII. *Visa De Ponte.*

Senyor, lo vostre humil, *et cetera.*

*Bernardus de Jonquerio, ex provisione facta
per regentem cancellariam in consilio. Probata.*

667.

1379, gener 11. Barcelona.

La reina Sibília al bisbe d'Elna, proposant-li la promoció a cardenal per part d'Urbà [VI], segons petició formulada pel rei, amb la reserva, però, que hi ha dubte de la legitimitat de l'elecció d'aquest papa (Berenguer de Vallossera).

ACA, C, reg. 1586, fol. 73v.

La reyna.

Honrat pare en Christ. Sapiats que'l senyor rey supplica a papa Urbà que li faça .II. cardenals de sos naturals, los quals pensa de cert que li atorgarà. E, per ço com nós havem affecció a vostre bé e honor, havem supplicat al senyor rey que en .I. dels dits .II. cardenals anomén vós, si vós ho volrets acceptar, per què decontinent fet-nos saber si volrets que'l senyor rey supplich per vós, car nós ho farem fer. Però, guardats-vos si jaquirets lo bisbat, que tenits pacíficament e per papa vertader, per pendre cardenalat d'aquest papa, qui, axí com sabets, és en dubte de esser papa o no. Triats-ne ço qui millor vos en parega e hajam-ne prestament vostra resposta, car nós farem sobreseure de escriure tro hajam sabuda vostra intenció. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XI. dies de janer del any .M.CCC.LXXVIII. *Secretarius.*

Domina regina mandavit michi, Berengario Vallossera. Probata.

*Dirigitur episcopo Elnensi.*¹⁵³⁴

¶ ¹⁵³⁴ Ramon d'Escales (1377-1380), després bisbe de Lleida i de Barcelona (†1398). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia*

catholica..., I, 239, 283 i 128. No arribà a obtenir el capel.

1379, març 9. Barcelona.

L'infant Joan a un jurista de Tamarit de Llitera, manant-li informar-se si el poble de Lasquarri es troba dins el comtat de Ribagorça. La mateixa consulta es dirigeix a un jurista de Graus (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1634, fol. 73v.

Lo primogènit.

Com nós, per causa, hajam mester informació clara lo loch de la Esquarra¹⁵³⁵ si és dins lo comtat de Ribagorça, ni si és en feu del senyor rey o del comte de Ribagorça o d'altri, ni si és dins los límits del dit comtat, per ço us dehim e manam que decontinent nos informets de les dites coses clarament per vostra letra, e açò sens tota triga. *Data en Bar-chinona*, sots nostre segell comun, a .IX. dies de març de l'any .M.CCC.LXXIX. *Primogenitus.*

Dominus dux misit eam signatam expediendam.

Probata.

Dirigitur Iacobo Mir, iurisperito Tamariti.

Similis litera de verbo ad verbum fuit missa Berengario de Castellblanch, iurisperito loci de Gradi-bus, sub eadem data et signatione.

1379, juliol 27. Perpinyà.

Ordre de l'infant Joan al batle de Tuïr que faça adobar i restaurar en la seua amplària original el rec que porta l'aigua al castell de Perpinyà, danyat pels hereters veïns (el protonotari).

ACA, C, reg. 1634, fol. 111r-v.

Infant en Johan, del molt alt senyor rey primogènit, *et cetera*. Als feels nostres los batles e cònsols de Tohir, e a tots altres als quals les coses deval scrites se pertanga de fer, salut e gràcia. Con a nós sia cert que, despuys que nós sòm en lo castell de Perpinyà, l'aigua del rech de Tohir no ve ne corre axí con fer deu ne és acostumat, ans per aquesta rahó la nora del dit castell vaga e ha vagar per defaliment de la dita aygua, de què s'esdevé gran depnatge al dit castell e despler e anuyg a nós, e en special per los prats e per los orts del dit castell, qui's sequen de tot per defaliment de la dita aygua, e no-res-menys los molins reys del vall de Perpinyà, qui sessen de molra per defaliment de la dita aygua. E, segons sòm informats per lo feel nostre en Berenguer de Meguarola, procurador reyal, açò s'esdevé e's pren per colpa e defaliment del dit rech de Tohir, que per uns e per altres frontalers del dit rech han tant stret que penes ne pot passar la meytat a aygua qui passar ne deu, car, segons relació del dit procurador reyal e segons les ordinacions entigues dels reys passats de Malorques, les quals són scrites en los libres entichs de la dita procuració reyal, lo dit rech deu haver de sòl .XVI. plams (*sic*) de cana de Muntpaller, e de margi-

¶ ¹⁵³⁵ Lasquarri (Baixa Ribagorça).

nada, per cascuna part del dit rech, .IIII. plams de Muntpeller; e, per les gens qui's han apropiadas les marginades del dit rech, plantants-hi vigues e diverses arbres, lo dit rech és tornat en tan gran stretura que, segons dit és, la meytat de la aygua s'i pert. On, com açò torn en gran depnatge del senyor rey e nostre, per les rahons desús dites, e per tal con lo dit rech ab les dites mides és propi del senyor rey e nostre, e alcú no'y puga ne'y degua haver aytant con les dites mides, tenent empriu alcú sens licència del senyor rey o nostre o del dit procurador reyal, per què a vós e a quescun de vós, expressament e de certa sciència, dehim e manam, sots pena de .M. florins d'or a nostres cofres applicadors, si contra serà fet, que forsets e costrengats forment e destreta, cascú en sa juredicció, totes aquelles persones qui hàjan possessions e sien frontalers del dit rech, que de present, sens lagui e trigua, cascun en sa frontera haja a tornar lo dit rech a les mesures desús dites, segons que serà midat e asseyalat per en Ramon Laureta, raguer del senyor rey, faents sobre açò aquelles crides, forses e manaments necessariis a les dites coses, certificans-vos que, si per colpa de vosaltres les dites coses cessen de fer, que nós farem levar e haver de vosaltres e de vostres béns la dita pena sens tota mercè. Manants per la present a tots aquells qui les dites obres e coses hajen e sien tenguts de fer que aquelles, e manaments e ordinacions de vosaltres e del dit Ramon Laureta, fassen e complesquen les dites obres e coses e contra no'y venguen per la dita rahó. *Data en Perpinyà, a .XXVII. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.^oLXX. nou. Iacobus, vicecancellarius.*

*Prothonotarius, pro servitio domini ducis
et utilitate¹⁵³⁶ curie. Probata.*

670.

[1379], setembre 9. Perpinyà.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós, pregant-li que no interferencesca en les seues mesures de pacificació i bon govern a Puigcerdà, afligida per discòrdies internes (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1724, fol. 217v.

Molt alt e molt excel·lent príncep e senyor, pare¹⁵³⁷ e seyor meu molt car. Notòria cosa és a tots vostres sotsmeses del principat de Cathalunya mi esser en aquestes partides de Rosselló, e en aquelles fas e exercesch lo offici per nostre senyor Déus e per vós a mi donat e comanat, axí con mils puch ne sé, en bé, pau e tranquil·l[i]tat dels sotsmeses en aquelles poblats e altres qui justícia me demanaran. És axí matex, senyor, notòria e manifesta cosa que jo, sabén que la vila de Puigcerdà e los habitants en aquella éran en alcuna discensió, o que entre ells se apparallava matèria de scàndel e d'altres mals, tramís a la dita mon portantveus en los comptats de Rosselló e de Cerdanya e en P(ere) Çantó,¹⁵³⁸ savi en dret, oïdor de ma cort, per saber veritat dels dits affers e, enaprés, per ponir aquells qui atrobàs culpables en les dites discensions e altres mals qui són apparellats venir entre los sobredits. Axí, senyor, que, jo stant ací en Rosselló, e lo portantveus per mi en Cerdanya, he entès que vós, senyor, a instància de alscons qui guarden poch ma honor e stament, no

¶ ¹⁵³⁶ *utilitate*: «utiliatate». ¶ ¹⁵³⁷ *pare*: «par». ¶ ¹⁵³⁸ Probable errada, per Cantó.

consideran que jo sia en aquestes partides, segons que dit és, havets feta letra de creença a'n Jacme Lena, oïdor de vostra cort, explicadora de vostra part al dit portantveus per mi, la qual, senyor, en acabament, segons que'l dit portantveus me ha fet saber, és que'l dit Jacme Lena metés en bon stament e pacifich stament (*sic*) los habitants de la dita vila de Puigcerdà; de la qual cosa, senyor, jatsia jo haja e hauré tots temps per ben fet tot ço que manets e façats, en veritat són stat fort maravellat, e més d'aquells qui aytalls coses vos consellen fer, car versemblant és entre bons e grans que jo e mon consell, e lo dit portantveus per mi e los altres qui de manament meu són pujats en Cerdanya per los dits affers, siam pus bastants a posar e metra la dita vila e los habitants en aquella en aquell stament que's pertany, e de punir los malsfaytors, que en Jacme Lena a son cabal, car après de vós, senyor, més va a mi en lo bon stament o contra dels sobredits e altres de vostra senyoria que alcun altre, la qual cosa bonament fer no's poria si la justícia no anave primera, e specialment en aquell loch, segons que experiència ho ha altres vegades demostrat. E sobre açò a present no dich àls, car si per la justícia qui jo'y fiu en aquests anys passats són stats tro ací los sobredits de la vila de Puigcerdà en pau e tranquil·litat, és¹⁵³⁹ notòria cosa. Per què, senyor, conclou que sia mercè vostra, ara o façats per ma honor e guardant mon stament, ara o façats per bon e pacifich stament del dit loch e dels habitants en aquell, me jaquiscats fer la dita justícia segons los mèrits de cascun, car aquella davant anant, creegats, senyor, que'l dit loch e los habitants en aquell seran e romanran en bon e pacifich stament, per lo qual vós, senyor, e jo na reportarem honor en aquest món e glòria en l'altre, si a Déu plaurà. Nostre senyor Déus, senyor, per sa mercè vos do bona vida e longa. Escrita a Perpenyà, a .IX.^a de setembre.

Senyor, lo vostre humil primogènit, besan vostres peus e mans, se comana en vostra gràcia e mercè.

671.

1379, novembre 23. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al seu oncle, l'infant fra Pere, pregant que no use de la comissió que li ha fet el papa Urbà [VI] per a deposar el provincial d'Aragó dels franciscans, i es mantinga en la indiferència entre els dos pontífexs (sense escriure).

ACA, C, reg. 1294, fol. 32r.

Lo rey.

Car oncle. Entès havem que vós havets haüda comissió de papa Urbà que deposets lo ministre del vostre orde en la província d'Aragó; e creem bé que sapiats que nós havem axí acordat que, tro que'ns siam determenats qual dejam haver per vertader vicari de Jesuchrist, no obeïscam ne leixem obeir en nostra terra bolles del .i. ne del altre, ne leixem en nostra senyoria algú usar per comissió o poder lur,¹⁵⁴⁰ car si ho fahiem, tro que'ns siam determenats porien-se'n seguir grans errors e dissensions en nostre regne, ço que vós, entre'ls altres, creem que volets squivar. Per què'us pregam e'us manam que de la dita co-

¶ ¹⁵³⁹ A l'orig., o notòria cosa!, expressió manifestament corrompuda. ¶ ¹⁵⁴⁰ lur, interlineat.

missió al present no usets, ne fàçats res qui sia contra la dita nostra entenció. E per aquesta raó specialment vos trametem fra P(ere) Marí, batxeller del covent de *Barchinona*, per lo qual, decontinent, nos fets saber vostra entenció. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell menor,¹⁵⁴¹ a .XXIII. dies de noembre del any .M.CCC.LXX. nou. Rex P(etrus).

Dominus rex misit signatam. Probata.

Fuit missa infanti P(etr)o d'Aragonia.

672.

1379 (Nat. 1380), desembre 29. Barcelona.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós a tots els seus oficials, barquers i lleuders que no cobren els drets acostumats de lleuda i pontatge als missatgers de la comunitat d'aldees de Daroca, que cada any, per Nadal, porten una càrrega de peres a la cort (Francesc Bisbals).

ACA, C, reg. 1099, fol. 56r-v.

En Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels veguers, batles e a tots altres oficials nostres presents e esdevenidors, e encara als guardians dels pons¹⁵⁴² de Sent Boy de Lobregat e de Leyda, e da qualsevol barques e a tots altres e sengles collidors eo levadors de drets de pontatge, leuda o d'altre, qui són o per temps seran, salut e gràcia. Entès havem que vosaltres als missatgers de la comunitat de les aldeas de Darocha, qui cascun any, envers la festa de Nadal, ab bèsties carragades aporten peres de Darocha a la nostra cort, dret de leude o de pontatge demanats. E com lo dit dret, pus les dites peras a nós o a la nostra cort aporten, no dejen pagar, a vosaltres e a cascun de vosaltres dehim e manam, sots ira e indignació nostra, que de aquí avant dels dits missatgers¹⁵⁴³ qui ab les dites bèsties a nós o a la nostra cort les dites peres aportaran, als quals volem a lur propri sagrament esser hàüda fe, lo dit dret no demanets ni pagar fàçats en alguna manera, sabents que, si lo contrari farets, nós tot ço que d'ells per lo dit dret haguéssets reebut los faríem dels béns vostres restituir, e-us puniríem axí com a transgressors del manament nostre. Dada en *Barchinona*, a .XXIX. dies de deembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXX.º *Decanus Urgellensis*.

Dominus rex mandavit michi, Francisco¹⁵⁴⁴ Bisbals.
Probata.

673.

1380, febrer 17. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al governador de Mallorca, amb ordre terminant de no rebaixar gens la quantitat demanada de subsidi als jurats de la ciutat per a la campanya de Sardenya, als quals tampoc no pensa atorgar llur petició de posseir corts pròpies, que considera improcedent. Es plany indignat de les estretores financeres de la corona i dels perjudicis que causa a la guerra aquest retard (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1438, fols. 75r-76r.

¶¹⁵⁴¹ menor: «secret», corr. ¶¹⁵⁴² pons: «ports», corr. ¶¹⁵⁴³ missatgers: «missatges», corr. ¶¹⁵⁴⁴ Francisco: «Franciscus».

Lo rey.

Governador. Vostres letres havem reebudes e los capítols que'ns havets trameses, los quals nos són estats dats per part dels jurats e consell de Mallorques sobre la ajuda que per part nostra los és estada per vós demanada. E responem-vos que són fort marvellats de vós, qui veets e sabets les nostres necessitats, e encare sabets que tenim a punt de perdre .I. regne, ço és, Sardenya,¹⁵⁴⁵ e d'un altre a guanyar, ço és, Sicília, con havets soffert que tants laguis sien estats donats al dit fet, car si Déus ho volia, part lo perill e minva nostra, de què ells se deurien sentir, poden veer que més hi va a aquex regne de Mallorques al fet dels dits regnes que a regne que nós hajam; més avant, que saben e nós sabem que dins poch temps nostres regnes e terres nos han dat .IIII. o .V. vagades, que ells no'ns han dada sinó una. E si volen dir són apobrits, són-ho per gran culpa lur, ço és, per lur mal regiment, e és-nos cert, car hi havem mesa la mà en tot, per què la lur colpa no pot ne deu noure a nós, e volem que los ho donets bé entendre. Puys, que no'ls devets sofferrir que demanen novitats, car a dir que'ls sien tengudes corts bé sabets vós que tro al dia de huy no és estat demanat, ne és cosa que nós los dejam pas atorgar, axí que par que sien maneres de dilatar-los, les quals vós no'ls devets pas sofferrir, ans los devets dar a conèxer que ho entenets axí ben com ells. E sobre los capítols per vós trameses a nós, qui toquen a açò e altres coses, havem nós ab gran consell respost, en manera que és satisfet a nós e a ells a les coses demanades, de les quals hi ha gran partida de supèrflues e qui contenen moltes novitats. Per què'us manam que, vistes aquelles, encontinent façats que'l dit do nos sia prestament desembargat, de manera que no'ns sia inútil, car poch nos valria lo dit do si prestament no'ns era fet e en curt temps no'ns era pagat. E no soffirats en aquest temps dilataments, axí com tro ací havets, car certificam-vos que tal lagui los havets soffert tro al dia de huy que vós e ells nos havets posats en perill tots nostres fets; e car no pensam que aquest lagui moga de la comunitat de les gents, sinó de algunes persones singulars qui caben en lo consell, los quals no han bon zel a nostres fets, plaguere'ns que'ns en haguéssets certificat, per tal que'ls en poguésses escriure, e dar-los íem entendre e a conèxer que nós entenem a fer bona paga a qui nostres affers desendregarà, car un retret los podets fer, que res que aquex regne ne los altres regnes e terres nostres nos hagen dat no'ns ho havem mes en nostres cofres, ne'ns en són enriqueïts, ne comprat patrimoni, car ells e lurs deputats ho han mes en lur deffensió, ans, ultra alò, per la dita defensió hi havem nós tant mes que tot nostre patrimoni ne havem alienat, en tant que, ab les dites alianacions e ab ço que cascuna vegada los havem atorgar, que res no'ns donen, ço és, que'ls havem atorgar privilegis, libertats e franqueses, drets nostres e diverses esdeveniments: més los atorgam que no'ns donen! E huy a penes havem de què passar nostre estament, que, ço qui és cosa vergonyosa de dir a nós, un sotil bisbe de nostra senyoria ha tant de renda com nós havem, la qual cosa de bona raó nostres sotsmeses no deurien sofferrir ne ço deurien mirar, com sia cosa de què tuyt se deurien sentir. E volem-vos assabentar que nós no acceptariem res menys dels .XL.^m florins que'ls havem demanats, e açò per .II. rahons: la una e la principal, que la quantitat és poca gurdant (*sic*) los pertrets que havem a fer; l'altra, que, si baxàvem de la dita quantitat, semblant hauríem a fer als altres regnes, car Cathalunya ab condició nos

¶ ¹⁵⁴⁵ La revolta dels sards era encapçalada pel jutge Hug IV d'Arborea (TASIS, *La vida del rei En Pere III*, pp. 288-290).

han dades .C.L.^m lliures que Mallorques e los altres regnes facen prorata segons més e menys, e si res ne fal hauríem a deduir de Cathalunya e dels altres regnes. Veus quant dan nos en seguiria! Axí que, per petita lexa que fos feta a aqueix, tant pujaria lo dan que enguany no'ns ho haurien reparat. Per què en naguna manera nós no acceptaríem ne volem que vós acceptets lo dit do si no donen los .XL.^m florins damunt dits, e que'ls donen per tals pagues e per tan prestes que dins breus dies lo dit do puxa esser haüt. E sobre totes aquestes coses vos trametem lo dit P(er)o¹⁵⁴⁶ ensemps ab los capítols e respostes, replicacions e adobs, manan-vos que ab sobirana cura e diligència entenats en los dits affers, en tal manera que dins breus dies hagen bona conclusió, aytal com nós demanam e los affers requeren. E veus què havem aconseguit per lo lagui, que susara havem haüt ardit que Montileó és perdut, de què havem pres gran dan. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XVII. dies de fabrer de l'any .M.CCC.LXXX. *Rex P(etr)us*.

Dominus rex misit signatam. Probata.

Dirigitur gubernatori Maioricarum.

674.

1380, febrer 19. València.

L'infant Martí a Francesc Marrades, batle general del regne de València. Li prega que s'abstinga de donar llicència als moros per a eixir del país, pel dany que això suposa a la noblesa i a tot el regne, fins a rebre'n ordres del rei (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2069, fol. 34r.

En Francesc Marrades. Entès havem, per relació digna de fe, que vós havets donada e atorgada llicència als moros del regne de València que, salvament e segura, puxen ab lurs béns partir del dit regne, la qual llicència és molt dampnosa als nobles e cavallers e encara a tot lo dit regne de València; axí matex, és causa de gran turbació dels negocis del dit senyor rey, axí per rahó del passatge de Sicília e de Cerdenya com encara per altres justes e raonables rahons, per la qual cosa de vós e de la vostra discreció nos maravellam molt, e no sens rahó. Per què, per utilitat e interès de tota la cosa publica del dit regne, vos pregam que, per honor e reverència nostra e per sguart de les rahons damunt dites, sobreseescats e sobreseure dejats en lo dit fet, almenys entrò sus que nós del dit senyor rey resposta haurem haguda remissiva, al qual havem scrit del sobredit fet. E, no-res-menys, provehits envés les parts marítimes per crides publiques e en altra manera que negú no gos recolir moros volents partir del dit regne, ne aquells lexen en nenguna manera transfetar o passar mar. E si sobre les coses damunt dites o per aquelles per vós o per portés o subdelegats de vós és stat en alguna cosa¹⁵⁴⁷ procehit, allò encontinent al stament degut e primer reduhiscats e reduir façats, si volets e entenets los perills damunt dits e molts altres inconvenients squivar. Dada en València, a .XIX. de febrer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXX. *Infans Martinus*.

Dominus infans mandavit Berengario Sarta. Probata.

Dirigitur Francisco Marrades, baiulo generali regni Valentie.

¶¹⁵⁴⁶ No s'indica prèviament qui és aquest missatger. ¶¹⁵⁴⁷ *cosa*: «manera», corr.

1380, febrer 24. València.

Comissió feta per l'infant Martí a Bonafonat de Santfeliu, cavaller, i a Bernat d'Alpicat, vicecanceller seu, per a amollonar els termes de la tinença de Vilamalur, del noble Ramon de Riusech, que limita amb dominis d'aquell (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2069, fols. 37v-38r.

Infant en Martí, del molt alt senyor rey en Pere fill e per la gràcia de Déu comte de Exèricha e de Luna e senyor de la ciutat de Segorp, als amats mossèn Bonafonat de Sentfeliu, cavaller e camarlench de la ínclita dona Maria, comtesa de Exèricha e de Luna, consorta nostra, e en Bernat de Alpicat, conseller e vicecanceller¹⁵⁴⁸ nostre, salut e dilecció. Com qüestió e contrast sia stat e de present sia entre lo noble e amat nostre en Ramon de Riusech,¹⁵⁴⁹ de una part, e nós o vasalls nostres circumvehins dels lochs de la tinença de Vilamalur, la qual és del dit noble, de la part altra, sobre los térmens o departiments de térmens dels lochs nostres e de aquell; e com nós, volents fer de nós e de nostres vasals justícia e egualtat, vullam haver nostres térmens limitats e, per semblant manera, lo dit noble vulla haver aquells térmens a si pertanyents limitats, per tal, confiants de la fe, indústria e lealtat de vos, dits mossèn Bonafonat de Sentfeliu e en Bernat d'Alpicat, majorment com nós e lo dit noble per la forma dessús e dejús escrita nos ne siam convenguts, a vós, per tenor de la present, dehim, comanam e manam que, anant personalment a la dita tinença de Vilamalur e als lochs nostres circumvehins e partints térmens ab los térmens de la dita tinença, e reebuda per vosaltres plenera informació, axí de hòmens antichs, cristians o moros, axí habitants en la dita tinença com en los dits lochs nostres, com encara de la baronia de Arenós e altres qualsevol que sàpien los dits térmens, aquells dits térmens en loch nostre e per nós e per lo dit noble fitets e molonets segons e per la forma e per los lochs que atrobarets que les dites fites e molons dejen esser posades, segons que per la dita informació per vosaltres havedora sobre lo dit feyt atrobarets que's dejen metre e posar; les quals fites e molons, per vosaltres mesos o posades per los lochs en los quals aquelles deguen esser posades, a vosaltres per tenor de la present comanam que façats o fer façats tantes e tals cartes, ab ferma e consentiment del dit noble o de aquells¹⁵⁵⁰ que puxa esser interès, com sien necessàries o expediens a profit nostre e del dit noble, o de aquells de qui sia o puixa esser interès, e ha conservació del dret de nós e de aquells, com nós a vós en e sobre les dites coses totes e sengles, ab incidents, dependents, emergents [e]¹⁵⁵¹ coerents¹⁵⁵² de aquelles, per la present tot nostre e loch e veus plenerament comanam. *Data* en València, .XXIII. dies del mes de febrer del any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCC.LXXX. *Infans Martinus*.

Dominus infans mandavit Berengario Sarta.

Probata.

¶ ¹⁵⁴⁸ *vicecanceller*: «vicanceller».

¶ ¹⁵⁴⁹ Ramon de Riusech, majordom del rei, era senyor de Vilamarxant, Riba-roja i Vilamalur, al regne de València.

¶ ¹⁵⁵⁰ *o de aquells*, repetit a l'orig. ¶ ¹⁵⁵¹ *e*, manca a l'orig. ¶ ¹⁵⁵² *coerents*: «coerents».

1380, maig 2. Perpinyà.

La infanta [Violant de Bar] al rei Pere el Cerimoniós. El certifica, com a nora, de la celebració del seu matrimoni amb l'infant Joan, duc de Girona, demanant notícies de la seua salut (sense escriure, però segurament Bru d'Escahués).

ACA, C, reg. 1821, fol. 1r.¹⁵⁵³

Molt alt e molt excel·lent príncep, pare e senyor meu molt car. Senyor, a la vostra magnificència, ab humil e deguda reverència, signiffich que, en lo nom de nostre senyor Déus, jo entrí en la senyoria e dominació vostra lo digmenge proppassat, e lo dilluns següent oý missa nupcial ab lo senyor duch,¹⁵⁵⁴ marit e senyor meu molt car. Senyor, car yo he gran desig de saber la vostra sanitat, la qual nostre senyor Déus per molts anys e bons vulla prosperar, suplich a la vostra molt gran altea que de la dita sanitat me vullats per vostres letres contínuament certifficar, car serà cosa de què yo hauré sobiran plaer, e tenir-vos-ho he, senyor, en singular gràcia e mercè. Del dit senyor duch e de mi, notiffich a la vostra senyoria que sòm sans, la mercè de Déu, e en bona disposició de nostras personas. Nostre senyor Déus, senyor, conserve la vostra alta persona a son servey. Man-me senyor, la vostra senyoria ço que li plaurà. Escrita en Perpenyà, a .II. dies de maig del any .M.CCC.LXXX.^a

Senyor, la vostra humil filla, besan vostres mans e peus, se comane en vostra gràcia e mercè. La duquessa.

Al molt alt e molt excel·lent e poderós senyor, pare e senyor meu molt car, lo senyor rey.

1380, maig 9. Barcelona.

Felicitació de la reina Sibília a l'infant Joan, en ocasió del seu novell casament (Berenguer de Vallosera).

ACA, C, reg. 1586, fol. 123v.

Senyor. Reebuda he vostra letra, per la qual ma notificats la solemnització del benaventurat matrimoni vostre e de la senyora duquessa, de la qual cosa, senyor, he haüt sobiran goig, plaer e consolació, e tan gran que no poria major, axí com aquella qui sobiranament e ab gran cor ho desijava. Plàcia a nostre Senyor que·us complesca de la sua gràcia e benedicció e·us conserva ensemps longament ab salut, prosperitat e exalçament, e ab totes aquelles coses que vostre cor desija. E com yo, senyor, haja gran plaer tots temps que sàpia bones noves de vostra sanitat, plàcie-us me'n vullats escriure tota vegada que avinent vos sia. E, car sòm certa que·us plaurà, certiffich-vos, senyor, que'l senyor rey, yo e la infanta, ma filla, sòm, mercè de Déu, ben sans e en bona disposició de nostres persones.

¶¹⁵⁵³ Segueix carta en semblants termes a la reina (*ibid.*, fol. 1r-v). ¶¹⁵⁵⁴ El casament es va celebrar el 30 d'abril, a Perpinyà. TASIS (*La vida del rei En Pere III*, p. 301) afir-

ma erradament que fou a Barcelona; en un altre lloc, però, el mateix autor el situa a Perpinyà (*Joan I...*, p. 92), com es desprén de la carta de la infanta al seu sogre.

Lo Sant Spirit,¹⁵⁵⁵ senyor, sia en guarda vostra. Dada en *Barchinona*, sots mon segell secret, a .IX. dies de maig del any .M.CCC.LXXX. La reyna.

Domina regina mandavit michi, Berengario Vallossera. Probata.

Dirigitur domino duci Gerunde.

678.

1380, juny 4. Girona.

La infanta Violant al rei Pere el Cerimoniós, sogre seu. Justifica el retard d'anar a fer-li reverència, ensems amb el seu marit l'infant, pel refredat que aquest ha patit (Bru d'Escaués).

ACA, C, reg. 1821, fol. 9r.

Molt alt e molt excel·lent e poderós senyor, pare e senyor meu molt car. Senyor, sàpia la vostra magnificència que, ir dimenge, lo senyor duch, senyor e marit meu molt car, anà per mirar les juntes que en aquesta ciutat se fahien, e estant aquí vengueren dos prohòmens de *Barchinona* e, per oyr aquells, girà les espal·les envers la finestra e orejà's queacom, per manera que hac qualche refredament. E, pensant-se que no fos res, vench a sopar e sopà bé e alegrement, e colgà's, e a hora de mija nit vench-li calor, e enaprés vench-li suor queacom agreta; e la ora que aquesta letra se scríví, lo dit senyor duch estave bé. E, si no fos per aquest accident, lo dit senyor e yo fóram partits d'ací, tenents nostre camí per fer reverència a la vostra senyoria; e, tantost com lo dit senyor duch porà cavalcar, ell e jo tindrem nostre camí per anar a fer la dita reverència a la vostra molt gran altea, la qual nostre senyor Déus conserve a son sant servey per molts ayns e bons. Man-me, senyor, la vostra senyoria ço que li plaurà. Scrita en Gerona, a .IIII. de juyn en ora de prima, del any .M.CCC.LXXX.^a, a .XV. horas del arolotge.

Senyor, la vostra humil filla, besan vostres mans e peus, se comane en vostra gràcia e mercè. La duquessa.

Dominus dux mandavit Bruno d'Escahués. Probata.

Al molt alt e molt excel·lent e poderós senyor, pare e senyor meu molt car, lo senyor rey.

679.

1380, juny 11 i 19. Barcelona.

Pactes estipulats entre el rei Pere el Cerimoniós i l'infant Martí sobre la cessió dels drets al regne sicilià per part del monarca al seu fill, després de la mort del primer. El nomena de present vicari general de l'illa, així com lloctinent i capità general per a la seua expedició a Sardenya i a Sicília, amb promesa de donar-li tropa de cavall i de peu i quinze galeres armades. L'infant Joan, primogènit, aprova les capitulacions (Bernat Miquel).

ACA, C, reg. 2069, fols. 126r-128v.

Cit. Francisco del VAYO, *Historia de Xèrica*, ed. de Rosa Gómez Casañ, Sogorb, Caja de Ahorros de Se-gorbe, 1986, cap. 88, pp. 277-279.

¶ ¹⁵⁵⁵ Segueix, ratllat, *sia*.

In Dei nomine. Notum sit cunctis quod nos, P(etrus), Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, ex parte una, et ego, humilis eius filius, infans Martinus, comes de Exèrica et de Luna ac dominus civitatis Sugurbii, miles, ex altera, quoniam, post longos tractatus inter nos super infrascriptis habitos, super eis tandem concordavimus prout continetur in capitulis que secuntur.

En nom de Déu sia, amén. Tractat és e avengut que·l senyor rey done après sos dies al senyor infant en Martí, fill seu, e als seus, en per tostemps, tot lo dret que li pertany per qualsevol manera o raó en lo regne e illa de Sicília, per donació pura e no revocable entre·ls vius, e en aquella millor forma que de dret puga tenir e valer. E aquesta donació fa lo senyor rey sots les condicions, formes e maneres devall scrites, ço és, que·l dit senyor rey en tota sa vida sia rey e senyor del dit regne, e haja lo títol d'aquell e puga aquell senyorejar a sa volentat, e que·l dit senyor infant, vivent lo dit senyor rey, sia intitulat vicari general per lo dit senyor rey, e hereu d'aquell après dies del dit senyor rey. E, en cas que·l dit senyor infant morís quant que quant sens infant mascle ledesme e natural, o ab infant mascle ledesme e natural qui no pervengués a estat de fer testament, que·l dit regne de Sicília tornàs a aquell o a aquells que·l dit senyor rey en son derrer testament o codicil volrà ordenar. E en aquell cas, si filles hi havia, que aquell qui fos rey les hagués a maridar e darlos axovar, axí com se pertany de filles de rey. E vol lo senyor rey que, deffallents lo senyor duch e sos infants mascles, que sia vinclat lo regne d'Aragó al dit senyor infant, per la manera e condició que·l dit senyor rey en son testament ordonarà. E que·l dit senyor infant prometa e jur de present que, tantost com haja possessió del dit regne de Sicília o haja aquell a sa mà e obediència, sia tengut de fer jurar e fermar en cort o parlament general les dites coses a tots los prelats, barons, cavallers, ciutats e altres universitats del dit regne.

Ítem, és concordat que sia feta liga perpetual entre les cases d'Aragó e de Sicília, ço és, que sien amichs de amichs e enemichs de enemichs, e's hagen a valer contra totes persones del món.

Ítem, per tal car és avengut que·l senyor infant faça los viatges de Cerdenya e de Sicília, e és mester que haja larch e bastant poder, lo senyor rey lo fa lochtinent e capità general en la mar e en la terra, ab aytan gran e tan larch com fer-se pusca, e que altra capità haver no'y pusca, ne·l senyor rey no'y puga trametre altre. E, per ço que·l dit senyor infant vinga a son propòsit dels dits affers, lo senyor rey darà sou a .IIII. meses a les companyes següents, ço és, a .DCCCC. hòmens a cavall, dels quals n'i haurà .D. a la tarina e .C. a la geneta de nostra nació, e los romanents .CCC. seran estrangers, als quals hòmens a cavall serà dat acorriment, ço és, als armats .D. *solidos*, e alforrats .CCC.; e darà sou als armats .VIII. sous e als alforrats .VI. sous. Ítem, darà sou a .III.^m de peu, ço és, a .M. ballesters e a .II.^m lances, ço és, .III. sous al ballester e .II. al lancer. E, oltra açò, los darà navilis, e axí matex .XV. galees armades.

Ítem, és avengut, per supportar les missions extraordinàries e per les altres missions e affers grans que ha a fer lo dit senyor infant, puxa donar, vendre e alienar del patrimoni que ha en los regnes del senyor rey, perpetualment o ab carta de gràcia, aytant com a ell serà mester. E, per tal car les dites coses són en feu e són vinclades, lo senyor rey fa carta bastant al dit senyor infant que puga vendre, donar e alienar del dit patrimoni seu, axí e en aquella manera¹⁵⁵⁶ que a ell serà vist faedor.

¶ ¹⁵⁵⁶ *manera*, interlineat.

Ítem, lo senyor duch confermarà, loarà e approvarà totes les dites coses. E lo dit senyor infant, reebent la dita donació, ab tots los dits càrrechs, ab tota aquella humilitat e reverència que pot, e faent moltes mercès¹⁵⁵⁷ e gràcies al dit senyor rey, axí com se pertany de bon fill, promet al dit senyor rey e jura e li fa homenatge de complir ab acabament lo fet de Cerdunya e dar-li bon acabament, la gràcia de Déu mitjançant. E, no-res-menys, servarà e complirà totes les dites coses per lo dit senyor rey damunt expressades. E, per mills tenir e guardar aquelles, ne farà fer sacrament e homenatge a sos consellers.

Ideo, predicta capitula et omnia et singula in eis contenta laudamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, et promittimus nos, dictus rex, vobis, dicto infanti Martino, et ego, dictus infans, vobis, dicto domino regi, et etiam iuramus per dominum Deum et eius sancta .III.^{or} Evangelia, manibus nostris corporaliter tacta,¹⁵⁵⁸ in manu, videlicet, et posse subscripti notarii, tanquam publice persone hec a nobis legitime stipulanti, paciscenti et recipienti, nomine utriusque nostrum et nomine etiam omnium aliorum et singulorum quorum interest, intererit ac interesse potest et poterit seu debet, quod tenebimus et observabimus perpetuo omnia et singula dicta capitula et omnia in eis contenta, videlicet, uterque nostrum eaque iuxta formam ipsorum capitulorum facere et complere debet, et non contrafaciemus vel veniemus alia ratione. Et, pro eis omnibus et singulis melius attendendis et complendis, obligamus nobis ad invicem nos et omnia bona nostra mobilia et immobilia, habita et habenda, renuntiantes quoad hec omni iuri, foro, rationi et consuetudini contra hec venientibus. Et ego etiam, dictus infans, facio vobis, eidem domino regi, homagium ore et manibus comendatum, sub fide cuius homagii et religione dicti iuramenti promitto vobis, eidem domino regi, quod ego pro toto posse meo complebo negotium recuperationis Sardinie et ipsum negotium perficiam, Domini auxilio mediante. Et nos, infans Iohannes, dicti domini regis primogenitus, regnorumque et terrarum suarum gubernator, dux Gerunde et comes Cervarie, ut premissa que vobis, dicto infanti Martino, carissimo fratri nostro, iuxta formam dictorum capitulorum, que et in eis contenta audivimus et plenarie intelleximus, firmiora sint, ea omnia et singula laudamus et firmamus, et promittimus vobis ac iuramus etiam per dominum Deum et eius sancta .III.^{or} Evangelia, manibus nostris corporaliter tacta, quod ea omnia et singula servabimus et faciemus servari in quantum in nobis erit, et nunquam in aliquo contrafaciemus vel veniemus aliqua ratione vel causa. In quorum omnium testimonium nos, dictus dominus rex, et nos, dicti infantes, mandamus fieri duo publica instrumenta per alfabetum divisa, sigillis magestatis nostri, dicti regis, et nostrorum, dictorum ducis et infantis, pendentibus comunita. Datum et actum in minori palatio regio Barchinone, undecima die iunii anno a nativitate Domini .M.^oCCC.^oLXXX.^o, regniue nostri, dicti regis, quadragesimo quinto. Rex P(etrus).

Signum (blanc) Petri, Dei gratia regis Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comitisque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, qui predicta laudamus, concedimus, firmamus atque iuramus.

Signum (blanc) infantis Iohanis, serenissimi domini regis primogeniti eiusque regnorum et terrarum generalis gubernatoris, ducis Gerunde ac comitis Cervarie, qui predicta laudamus, concedimus, firmamus atque iuramus. Primogenitus.

Signum (blanc) infantis Martini, dicti domini regis filii, comitisque de Exerica et de Luna ac domini civitatis Sugurbii, qui predicta laudo, concedo, firmo, iuro ac homagium presto. Infans Martinus.

¶ ¹⁵⁵⁷ mercès: «gràcies», corr. ¶ ¹⁵⁵⁸ laudamus, approbamus... tacta, afegit al marge inferior.

Testes sunt, qui presentes ad premissa fuerint, reverendus in Christo pater frater Iohannes, divina providentia archiepiscopus Turritanus,¹⁵⁵⁹ venerabilis in Christo pater Ennecus, episcopus Sugurbicensis,¹⁵⁶⁰ venerabilis in Christo pater Ferdinandus, episcopus Oscensis,¹⁵⁶¹ Berengarius de Cru-diliis, camarlengus dicti domini infantis Martini, R(aymund)us de Villanova, camarlengus, Manuel d'Entença, promotor negotiorum curie domini regis, milites, consilarii dicti domini regis. Testes vero firme dicti domini ducis, qui firmavit in dicto minori palatio regio Barchinone .XIX.^a die dicti mensis iunii, sunt Dalmacius, vicecomes de Ruppebertino, Petrus de Planella, camarlengi eiusdem domini ducis, et dicti R(aymund)us de Villanova et Manuel d'Entença, et Galcerandus de Vilarigio, maiordomus illustris domine Sibilie, Dei gratia regine Aragonum, dicti domini regis consortis, milites, consilarii dicti domini regis.

Sig-(blanc)-num mei, Bernardi Michaelis, dicti domini regis secretarii eiusque auctoritate notarii publici per totam terram et dominationem suam, qui predictis interfui eaque scribi feci, cum raso in lineis .XXIII.^a: 'Iohannes dicti', et .XXIII.^a: 'sint', et clausi.

*Dominus rex, dominus dux et dominus infans
Martinus mandaverunt michi, Bernardo Michaelis,
in cuius posse firmaverunt et iuraverunt. Probata.*

680.

1380, octubre 10. Barcelona.

Comissió feta per l'infant Martí a Llop de Gurrea, cavaller, camarlenc del duc de Girona, per a ve-rificar la infançonia de García de Tiermas, navarrés, habitant d'Erla, el qual protesta que no li admeten l'exempció de càrregues fiscals (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2069, fols. 146v-147r.

Infant en Martí, *et cetera*. Al amat nostro mossèn Lop de Gorrea, cavaller, conseller e camerlenc del senyor duch, salut e dilecció. Sapiats que Garcia de Tiermas, habitant en loch nostro d'Erla, nos ha exposat que en lo temps de la primera mortaldat, ell estant moço de poca edat, un seu tio lo tragué d'un loch del regne de Navarra, appellat Uzta-roç, e menà'l en les partides del regne d'Aragó. E com lo dit Garcia fou gran, arribà en lo loch nostre d'Erla e aquí tench sa habitació. E los hòmens de *servicio* del dit loch taxa-ren e'l feyen pagar en lurs compartiments e peytas, e ell, ignorantment e no sabent de quin linatge venie, de fet ha contribuït e pagat. E ara, als cuns de sos parents han parlat ab ell e, com han sabu[t] que ell contribuïe ab los dits hòmens de *servicio*, són-ne estats torbats, die[n]ts que null temps en son linatge havie haüts hòmens de *servicio*, sinó bons *fidalgos* e *lindos*. E el *dito* Garcia, volent açò saber, és anat ab los seus parents al dit loch d'on és natural, e d'aquí ha aportada carta testimonial per la qual apar ell esser *fidalgo* e no *vilano*, la qual carta diu que ha presentada als hòmens del dit loch d'Erla, e no la han volguda ne volen obehir. Per què, suplicant a nós sobre açò esser provehit de remey de justícia, vos pregam e us comanam que vós, de part nostra, trametats dos o tres hòmens

¶ ¹⁵⁵⁹ Joan de Fornells, O. F. M., arquebisbe de Torres a Sardenya (1373-1391). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholi-ca...*, I, 504. ¶ ¹⁵⁶⁰ Enyego de Vallterra, bisbe de Sogorb

i Albarrasí (1369-1380), traslladat després a Tarragona. *Ibid.*, I, 443 i 479. ¶ ¹⁵⁶¹ Ferran Peres Munyós, bisbe d'Osca (1372-1383). *Ibid.*, I, 379.

de sa condici[ó] leals e vertaders, qui, a pròpies messions del dit suplicant, vagen al dit loch d'on és natural e que reeben informació vertadera ell de quin linatge és, la qual informació aporten a vós, e vós, aquella vista e regoneguda, fets justícia en lo dit fet segons que de fur e rahó serà faedor, en manera que'l dit suplicant contra justícia no sia agreuyat ne vexat. E nós sobre totes¹⁵⁶² les dites coses comanam a vós nostres veus plenerament ab la present. *Data en Barchinona, a .X. de octubre del any .M.CCC.LXXX. Infans Martinus.*

*Dominus infans, presente auditore compotorum,
mandavit Berengario Sarta. Probata.*

681.

1380, novembre 20. Saragossa.

Convocatòria feta pel rei Pere el Cerimoniós a l'infant Martí i a diversos nobles catalans, valencians i aragonesos, a un consell a celebrar a Saragossa el pròxim gener per tal de prendre un determini sobre el Cisma, car entén que la prolongació de la seua política d'indiferència¹⁵⁶³ seria perjudicial per a l'Església (Pere de Gostemps).

ACA, C, reg. 987, fols. 163v-164r.¹⁵⁶⁴

Lo rey.

Car fill. Per tal que sobre'l scisme qui és en la Esgleya de Déu, per les dues eleccions que'ls cardenals han fetes de papa, pus segurament poguéssim anar, havem volgut estar indiferents tro que, trobada la veritat del fet ab prelats e barons e altres prohòmens de nostra senyoria, poguéssim deliberar qual dels dos elets haver dejam per vertader vicari de Jesuchrist, car, com aquest fet sia de molt gran pes, e en lo qual l'estament de la universal Esgleya de Déu penja, no havem vist rahonable que a deliberació d'aquell, si no ab gran maturitat e deliberació, procehíssem. Mas la indiferència nostra, jatsia tro ací sia estada raonable, ha massa durat, e d'aquí avant aquella no podem allongar, ans, si més durava, vehem que tornaria en destrich e torbament de la dita universal Esgleya, car per aquelles coses que tro ací havem vistes e oïdes, e per aquelles que'ns han recomptades los missatgers que d'aquests dies trametem a cascú dels dits elets, e encare als .II. cardenals de Itàlia qui a les dites dues eleccions foren e are's nomenen indiferents, e encare per aquelles coses que nostre Senyor nos ha revelades e'ns revelarà, com tot nostre cor e voler sobre açò a sa volentat e beneplàcit cometam, assats porem esser informats de les dites coses. E, donques, com expedient e necessari vejam que, entre'ls¹⁵⁶⁵ altres, vós e los altres grans barons de nostra senyoria, per consellar a nós en lo dit tan gran negoci, siats ab nós per tot lo mes de janer propvinent en la ciutat de Saragoça, on ja nós personalment sòm, per ço'us pregam e'us manam que vingats a nós a la dita ciutat per la dita raó com pus tost porets, axí que, al pus luny, hic siats per tot lo dit mes, tota escusació atràs posada. En altra

¶ ¹⁵⁶² totes, interlineat. ¶ ¹⁵⁶³ Sobre la qüestió, *vid.* A. IVARS CARDONA, O. F. M., «La indiferència de Pedro IV de Aragón en el Gran Cisma de Occidente (1378-1382)», *Archivo Ibero-Americano* XIX (1928) 21-97 i 161-186. ¶ ¹⁵⁶⁴ Pre-

cedeixen cartes a persones eclesiàstiques, i en primer lloc a l'arquebisbe Llop de Saragossa, sobre la qüestió, sota l'epígraf *Convocatio facta per dominum regem super declaratione duorum in papam electorum* (fol. 160v). ¶ ¹⁵⁶⁵ entre'ls: «entre's».

manera, en absència vostra, nós deliberarem sobre'l dit negoci, ab aquells qui lavors seran ab nós, segons que Déus nos aministrarà. Dada en Saragoça, a .XX. dies de noembre de .M.CCC.LXXX. *Narcisus, promotor.*

Idem (Dominus rex mandavit michi, Petro de Gostemps, hanc literam et alias istius convocationis. Probata).

Fuit missa domino infanti Martino.

Similes litere fuerunt misse infrascriptis, videlicet:

Vicecomiti de Rocabertino.

Vicecomiti Insule.

Comiti Urgelli, dicendo car nabot.

Comiti Impuriarum, dicendo car cosí.

Vicecomiti Castriboni.

Gastono de Montecatheno.

Othono de Montecatheno.

Bernardo de Capraria.

Dalmacio de Queralto.

Comiti de Prades, dicendo car cosí.

Comiti Cardone.

Petro de Scintillis.

P(etr)o Maça.

P(etr)o Bohil.

Nicholao de Pròxida.

R(aymund)o de Rivosicco.

Gilaberto de Crudiliis.

Sub forma predicta, in vulgari aragonensi scriptum fuit inferius nominatis:

Dominico Cerdani, iustitie Aragonum.

P(etr)o Jordani d'Urrés.

Lupo Eximini d'Urrea.

Anthonio de Luna.

Garcie Lupi de Sessé.

Blasio de Alagone.

Bernardo de Pinosio.

Lupo de Gurrea.

Gubernatori Aragonum.

682.

1380, desembre 10. Saragossa.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós al veguer, el cort i els paers de Lleida de reprimir per la força les violències d'homes armats, vassalls d'alguns nobles heretats al voltant de la ciutat, que ataquen els seus habitants i perturben la pau pública (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 1100, fol. 138r-v.

En P(ere), *et cetera*. Als amats e feels nostres lo veguer, cort, e pahers e pròmens de la ciutat de Leyda, e al lochtinent del dit veguer, presents e esdevenidors, salut e dilecció. Novellament havem entès de cert, no sens desplaier, que en la setmana proppassada quatre hòmens a cavall, armats e bé encunç, passaren de trot per lo mig de la dita ciutat, de dia e hora captada, ab lances apunyades e ab continents de ferir e injuriar o aucir alguns ciutadans per qui'n passaven, si'ls haguessen trobats en avinenteza, e que vers la part de Sent P(ere) de la Pedra, fort prop de la dita ciutat, los esperaven en Roger de Pallars e en *Berengario*¹⁵⁶⁶ de Ribelles, Ferrer e Johan d'Abella, e los Torans e P(ere) de Tro, bé ab .XXX. de cavall, qui aquells, con exiren de la ciutat, reeberen tantost, e d'aquí, veents venir en G(uillem) de Muntcada e en Nicolau Riambau, si quarts de cavall, qui venien de Benevent a la dita ciutat, brocharen tots ensemps contra ells e los encalçaren, lances apunyades, tro als portals de la ciutat; e que, ultra açò, lo dissapte següent, vengren deu homes de cavall prop la dita ciutat per damnificar los habitants en aquella, e en special en G(uillem) de Carcassona, ciutadà. E que tots los dis hòmens a cavall són de cases d'alguns richshòmens e barons circumvehins de la dita ciutat, qui'ls sostenen publicament e notòria, e ab assentiment dels quals fan les dites coses, no contrastant encara que sien hòmens fort facinorosos, e alguns d'aquells gitats de pau e de treva e, per consegüent, enemichs nostres. E com les coses dessús dites sien de gran insolència e temeritat, e fort greus e de mal exempli, e tals qui toquen gran menyspreu e desonor de nostra senyoria e superioritat, e injúria no pocha d'aquexa ciutat, e per consegüent hi entenem provehir axí com devem, de guisa que no passaran sens deguda punició, volem e encara vos dehim e manam, de certa sciència e espressament, que, si d'aquí avant vos seran fetes o assajades semblants obres ne altres tocans offensa de nostra preheminiència e senyoria ne injúria de la dita ciutat o vostra, tots, mà armada e so metent e en altra manera, ensequiscats e dampnifiquets aytant com puscats en persones e en béns aquells qui les dites coses haurien fetes o assajades, e aquells encara, de qualsevulla preheminiència, condició o estament sien, en les terres e lochs dels quals se recolliran, ne qui'ls daran sosteniment, favor ne ajuda alguna, e encara los hòmens lurs. E, ab la present, manam de certa sciència e espressament, sots encorrimment de nostra ira e indignació, a tots e sengles oficials nostres presents e esdevenidors, en qualsevol lochs constituïts, als quals les presents seran presentades, que, en perseguir, dampnificar e offendre los dits hòmens en persones e en béns, vos ajuden ab totes les gents e hosts de les jurediccions a ells comanades, e en altra manera vos donen sobre les dites coses, diligentment e ab tota efficàcia, consell e favor e ajuda, aytantes vegades e axí com e tantost com per vosaltres o de vostra part ne seran requests. Dada en Çaragoça, sots nostre sagell secret, a .X. dies de deembre del any mil treents .LXXX. *Narcisus, promotor.*

*Bartholomeus Sirvent, mandato domini regis facto
per Narcisum de Sancto Dionisio, legum doctorem,
consiliarium et promotorem, regentem officium vicecancellarie.
Probata.*

¶ ¹⁵⁶⁶ L'abreviatura correspon a aquesta forma llatinitzada, tot i que creiem que l'escrivà volgué dir *Berengueró*.

1381, febrer 7. Saragossa.

Manament del rei Pere el Cerimoniós al veguer de Barcelona. Deu impedir la construcció d'un castell al turó de Montgat per part de Guillem de Canet, cavaller, que hi ha gosat enderrocar les forques reials, en virtut de sentència favorable de l'infant Joan, contra els drets de la corona i de la ciutat de Barcelona (sense escrivà).

ACA, C, reg. 821, fol. 48r.

En Pere, *et cetera*. Al amat nostre lo vaguer de *Barchinona* o a son lochtinent, salut e dilecció. Con les roques en Catalunya fundades sien en nostra senyoria, e havem aytal dret que nagú, per son feu ne per alou, no·y deu fer força ne castell, ne esgleya ne monastir sobre aquelles sens licència e consell nostre, en especial là on nós e nostres sotsmeses havem empri[u], e a hoÿda nostra sia pervengut que mossèn Guillem de Canet ha començat hedificar castell o fortalesa alt en la roqua o puig de Montgat e, ço que pijor és, ha enderrocades o fetes enderrocar a instància sua les forques nostres que aquí eren, e ocupada la torra del faró la qual aquí és, e açò, segons que's diu, per juý fet per nostre car primogènit, lo duch, sobre la pocessió que's diu que al·legave lo dit mossèn G(uillem), e nós, per nostre dret, vullam en les dites coses provehir, volem, dehim e manam a vós que al dit mossèn G(uillem) assignets e donets .VIII. jorns a mostrar licència o consell nostre o atorgament, si'n ha, de hedificar aquí fortalesa o castell, la qual, en cas que le·us mostre, volem que, segons per nós li serà atorgat, li sia servada, e en cas que no·u mostre, axí com creem e és ver que no porà, car null temps lo·y atorgam, façats aquell cessar de la dita obra e jaquir del dit hedificament, observants sobre açò los Usatges de *Barchinona*, e tornats-nos en nostres regalies e drets, reintegrant, axí mateix, la ciutat de *Barchinona* en sa primera pocessió. E en la reentegració de les dites forques ne en les altres coses lagui alcú o dilació no metats, com nós de certa sciència vullam que axí sia exeguit. Dada sots nostre segell secret, en Saragossa, a .VII. dies de febrer en l'any de la nativitat de nostre Senyor de .M.CCC.LXXXI. *Rex P(etr)us*.

Dominus rex misit signatam. Probata.

1381, febrer 24. Barcelona.

L'infant Joan al prior de Montserrat, pregant que consenta la construcció de cabanyes a les muntanyes del monestir per a habitació de pobres devots, i intercedint en particular per Jaume Guimerà, cec, que compon dances i cançons en honor de la Mare de Déu (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1634, fol. 248r-v.

Lo primogènit.

Prior. Entès havem que, per alguns mals que aquí, après del monestir, són stats fets per als uns homes qui's fahien pobres, [e]staven en alcunes cabanes qui eren en lo camí on va del monestir de madona Sancta Maria, vós faés desfer e enderrocar totes les dites cabanes e barraques qui aquí eren, a fi que alcú no hi pusqués aturar ni habitar. E, jatssia que lo dit enderocament sia stat bé e profitosament fet e per bones e justes rahons, però

no fa mester ni és de rahó que los pobres qui mal alcú no fan, ans l[oa]r la Verge Maria en lurs cançons, e en altra manera treballen [e] fan l[u]r p[o]der de ben servir, sien punits per los peccats dels malvats hòmens e inichs. E com [en]tre los altres pobres qui en les muntanyes de Muntserrat per alcun temps solie habitar, e de son poder treballave en fer dances e ca[n]çons en honor de la dita Verge, sie en Jacme Guimerà, pobre cech, qui per les rahons dessus dites volria tornar en les dites muntanyes, e per aquest jamés mal ni scàndol alcú no sia stat fet ni procurat, per ço volem e·us pregam que al dit Guimerà jaquiscats fer e tornar en lo dit camí la barracha o cabanya que haver-hi solia, en la qual puxa habitar e, servén a Déu e la Verge Maria en ses dances e altres coses que à·customades, sa vida sustentar-hi puxa, sabent que açò haurem nós per agradable.¹⁵⁶⁷ Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XXIII. dies de febrer del any .M.CCC.LXXXI. *Primogenitus*.

Dominus dux misit eam signatam expediendam. Probata.

Dirigitur priori Montiserrati.

685.

1381, abril 10. Sogorb.

1381, abril 12. Sogorb.

La infanta Maria, comtessa [de Xèrica i de Luna], ordena a les aljames de moros de tots els llocs pertanyents als dominis de l'infant Martí i d'ella mateixa al regne de València filar sense dilació, per a ús de la seua casa, la quantitat de filassa que els dirà el dispenser. En una segona carta datada dos dies després, fa gràcia de tot el producte a la muller del dit oficial, en remuneració dels serveis d'aquella (Francesc Pujada).

ACA, C, reg. 2105, fols. 42v-43r.¹⁵⁶⁸

Ed. (la 2a lletra) A. JAVIERRE MUR, *María de Luna, reina de Aragón*, Madrid 1942, doc. VII.

Dona Maria, *et cetera*. A totes et qualsevol aljames de moros dels lochs que'l senyor infant e nós¹⁵⁶⁹ avem en lo regne de València, la sua gràcia. Fem-vos saber que nós avem provehit que en cascuna¹⁵⁷⁰ de les dites aljames sie filada alcuna filaça, la qual havem mester de necessitat a ops de nostra casa. Per què·us dehim et manam expressament, com nós d'aquest fet hajam donat càrech al amat nostre en Jordi Johan, conseller et dispensser del dit senyor, que, vista la present, façats filar tota aquella filaça la qual lo dit en Jordi Johan vos dirà de part nostra. Et açò per res no mudets ni tardets. *Data* en Sogorp, a .X. dies de abril, any de la nativitat de nostre Senyor de .M.CCC.LXXXI. *Maria*.

Domina comitissa mandavit michi, Francisco Pujada.

Probata.

Dona Maria, *et cetera*. Al amat nostre en Jordi Johan, conseller et dispensser del dit senyor infant, *salutem et dilectionem*. Com nós ab letra nostra *data* en Sogorp a .X. dies de abril del any dejús scrit, hajam provehit que cascuna de les aljames dels moros dels lochs

¶ ¹⁵⁶⁷ L'infant intercedí també altres vegades en aquests anys amb el prior en favor d'aspirants a fer-se ermitans de Montserrat (*vid.* Anselm M. AL-

BAREDA, *Història de Montserrat*, Barcelona, 1988, p. 196). ¶ ¹⁵⁶⁸ Al marge esquerre: *Pro curia*. ¶ ¹⁵⁶⁹ nós: «no». ¶ ¹⁵⁷⁰ cascuna: «cascua».

que'l senyor infant e nós avem en lo regne de València, nos façan filar alcuna quantitat de filaça, la qual avem de necessitat a ops de nostra casa, et aquella vullam, per alguns agradables servirs que vostra muller nos ha fets e fer no cessa cadaldia, que sie sua. Per ço, volem e us manam que, encontinent que la dita filaça sie filada, aquella façats liurar a la dita vostra muller, com nós ab la present li'n fem donació de tot en tot. Et açò per res no mudets. *Data en Sogorp, a .XII. dies de abril, any de la nativitat de nostre Senyor de .M.CCC.LXXXI. Maria.*

*Domina comitissa mandavit michi, Francisco Pujada.
Probata.*

686.

1381, maig 23. Barcelona.

La infanta Violant a Francesc Sagarriga, governador de Mallorca. Li demana que procure el rescat de l'abat de Favane, parent d'aquella, captivat per moros en aigües d'Itàlia i pres actualment a Tunis (Jaume Ferrer).

ACA, C, reg. 1821, fol. 77v.

La duquessa.

Mossèn Francesch. Entorn dos anys ha que l'abat de Favane,¹⁵⁷¹ de l'orde de sant Benet, anant ell per mar de Port Pisà a Roma, fou pres per dues galiotes de moros, e és vuy detengut en Tuniz per aquells. E com nós, per sguart que lo dit abbat és parent nostre, e per tal com nostres pare e mare, los senyors duch e duquessa de Bar, nos n'an scrit fort affectuosament, desigem molt sa deliurança, e haguéssem gran plaer que per vós special prerogativa fos en aquella feta e que's mostràs clarament, per ço, volem e affectuosament vos pregam manants que en açò vós façats e procurets ab vostres amichs, axí d'aquexa ciutat com encara de Berberia, que la dita prerogativa li sie donada al mils que porà, havent recomanat lo portador d'aquesta letra tot axí com si lo fet ere nostre, car nós sens dubte vos ho tendrem en assenyalat servey e en gran. E guardats-vos que per res no diguéssets a degú que lo dit abbat sie en deute ab nós, e açò per tal com, si sabut ere, aquells qui ho tenen pres ne demanarien molt major rescat. E rescrivits-nos largament e clara de la manera que tenguda hi haurets. *Data ut supra* (Scrita en *Barchinona*, a .XXIII. de maig del any .M.CCC.LXXXI.).

*Iacobus Ferrarii, mandato domine ducisse facto
per Iacobum Castellà, consiliarium et camarlengum. Probata.*

Al amat nostre mossèn Francesch Çagarriga, portantv[eus] de governador en lo regne de Mallorca.

¶ ¹⁵⁷¹ Potser es referesca a l'abadia benedictina de Saint Vanne, de Verdun, fundada el 952.

1381, juny 21. Saragossa.

El rei Pere el Cerimoniós a l'infant Martí. Li prohibeix terminantment, fent palesa la seua irritació, tenir camp i fer processos de batalles, el que no li pertoca, per ser facultat exclusiva del sobirà o del primogènit (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1101, fol. 135r.

Lo rey.

Molt car fill. Per algunes persones dignes de fe havem entès que, d'uns dies a ençà, vos sots entremès e·us entrametets de fer processos de batalles de hòmens de paratge e de peu, e de tenir camp a batallers, e de fet los n'avets ja tengut, de la qual cosa sòm fort marvellats e·us reprenem asprament, com vós no devets esser tan ignorant —e si vós ho sots, no ho deuen esser los de vostre consell— que no dejats saber que semblants actes no pertanyen a vós, com solament pertanyen, dins les terres de nostra senyoria, a nós o a nostre primogènit, vostre frare, e no a negun altre fill de rey ne baró qualque sia, ans sapiats que havets feta gran arrada, de què merexièts gran castich e punició, e sinó car sots nostre fill, e creem que·u hajats fet e fàçats ignorantment, no cuydan error, nós vos en castigàrem e·n faérem tal procés contra vós e vostres béns que vós vos en penedírets e altres ne prengueren eximpli. Per què·us dehim e manam de certa sciència e espressament, haüt nostre plener consell sobre açò, que vós d'aquí avant vos abtingats e cessets de tot e en tot de semblants coses, e fàçats encontinent destruhir e cremar tots processos e enantaments que hajats començats o fets, o davant vós o altres per vós sien estats començats o fets per la dita rahó.¹⁵⁷² E guardats-vos bé que de semblants coses vós d'ací avant no·us entrametats, car, si ho fets, fem-vos cert¹⁵⁷³ que castich e punició, que ara dissimulam e leixam, retornarem e agreujarem¹⁵⁷⁴ contra vós e vostres béns per ço que fet havets, si sabrem que d'ací avant semblants coses fàçats. E d'açò no esperets altra manament nostre. Dada en Çaragoça, a .XXI. dies de juny del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.ºLXXXI. Rex P(etrus).

Dominus rex misit signatam. Probata.

1381, agost 19. Saragossa.

Provisió dictada pel rei Pere el Cerimoniós sobre el control i l'administració per la corona de les rendes de la Cambra Apostòlica durant el temps del Cisma. Aquests drets, així com també els fruits dels benifets d'aquells clergues que no facen residència personal —amb les excepcions que es relacionen—, de tots els quals és designat rebedor i distribuïdor Guillem Oliver, lloctinent de l'escrivà de ració, seran aplicats a la campanya de Sardenya (Guillem Calderó).

ACA, C, reg. 1457, fols. 9r-19r.¹⁵⁷⁵

¶¹⁵⁷² començats o fets per la dita rahó, interlineat.

¶¹⁵⁷³ cert: «certs», corr. ¶¹⁵⁷⁴ agreujarem: «agreujaren».

¶¹⁵⁷⁵ El doc. va encapçalat per l'epígraf *Hic debent capitula registrari*.

Nós, en Pere, *et cetera*. Com despuys que nós l'altra vegada, sabents que los cardenals de la santa Església de R[o]ma havien elets dos en papa, e que per virtut de les dites eleccions la un e l'altre d'aquells se appellava papa, e que per e sobre açò scisma era mogut, no solament en la dita Esgleya, mas encara en tota Christiandat, e dubtants, axí com encara dubtam, a qual dels dits elets devia e deu esser obeÿt con a verdader papa e vicari de Jesuchrist e respost de drets papals, proposants-nos esser indiferents, haguem provehit e ordonat que dels drets e béns que's trobarien dins les terres de nostra senyoria pertanyents o pertànyer devents a la cambra apostolical no fos respost al hu ni al altre dels dits elets, axí com per cascun d'ells eren estats requests, mas que aquells fossen segrestats e emparats, e après preses, ocupats e collits e conservats diligentment, per ço que d'aquells se pogués e puixa respondre e donar rahó a aquell al qual en esdevenidor se pertanyeran de dret, e a collir e reebre no solament aquells, mas encara, axí mateix, tots fruyts e drets d'aquelles prelatures e dignitats e d'aquells benifets que vagarien o vagar convendria, per morts o en altra manera, dins les terres de nostra senyoria durant lo dit scisma, o tro que nós haguéssem e hajam deliberat qual dels dits elets deurà e deja per nós e nostres sots-meses esser haüt per verdader papa e a ell esser obeÿt, la col·lació de les quals prelatures e dignitats e dels quals benifets se pertanyerà a papa e no als prelats ordinaris de les terres de nostra senyoria, e, per consegüent, los fruyts e drets d'aquelles, haguem elegits e deputats en Ramon Cervera, doctor en decrets, degà de la Església d'Urgell, en Bernat Olives, batxeller en decrets, ardiacha major de la Seu de Leyda, consellers nostres amats, e lo fell de la nostra tresoreria en Lorenç Terrats, confiants de la indústria e leyltat d'ells e de cascun d'ells, [e]¹⁵⁷⁶ a supplicació, instància e encara importunitat de moltes e diverses persones, axí familiars com d'altres, si e con vagaven prelatures e dignitats e benifets dins les dites terres de nostra senyoria, nos haja convengut atorgar e donar licències de tenir e haver aquelles e aquells per una via o per altra, hoc encara nos convenia atorgar e fer gràcies e assignacions de e sobre les monedes que's cullien e reebien dels drets e béns pertanyents a la dita cambra, e ara hajam regonegut e trobat que en e per les dites coses per nós atorgades los drets de la dita cambra eren e són molt prejudicats, e que açò poria e s'espera tornar en dampnatge nostre, com entenam a donar rahó de tot ço que collit haüt e conservat se serà en nom de la dita cambra de les dites coses, e que les dites persones que han obtengudes ni obtendrien de nós licències o gràcies de tenir e possehir les prelatures o dignitats e los benifets no deuen ni poden obtenir aquelles ni aquells axí vagants sens col·lació o confirmació del papa. Emperamor d'açò, volents esser provehit que los dits drets de la cambra per nós no sien ni puxen esser prejudicats, axí com no's cové, ara, ab aquesta nostra provisió, totes e qualsevol licències e concessions que nós hajam atorgades e donades tro al jorn de huy, sots qualsevol forma o manera, a qualssevol persones, de obtenir e possehir prelatures o dignitats ni benifets ecclesiàstichs axí vagants dins les dites nostres terres de nostra senyoria, volem e declaram esser revocades e revocam de tot en tot per les rahons damunt dites e especificades. E volem que, aquelles persones qui han reebut e administrat res de aquelles prelatures e dignitats e d'aquells benifets, hajan a donar e donen de fet compte e rahó de tot ço que reebut e administrat hauran als damunt

¶ ¹⁵⁷⁶ e, manca a l'orig.

dits col·lectors o a altre de aquells havent poder de oir, examinar e difinir los dits comptes, provehín e declaran que, si per ventura nós, a supplicació, instància o importunitat d'alcuna o alcunes persona o persones, no recordants de aquesta nostra provisió e ordinació o en altra manera, fahíem o farem, axí con havem fetes, gràcies o concessions a alguna o alcunes persona o persones que puxen obtenir e possehir prelatures, dignitats e benifets d'aquelles o d'aquells que axí vaguen o vagaran dins les dites terres de nostra senyoria, durant lo dit sc[i]sma o la dita nostra indiferència, que aquelles gràcies o concessions o licències, com se vulla o per qualsevol causa o rahó sien fetes o atorgades, no tinguen ni valguen en alguna manera, aytanpoch com si fetes o atorgades no fossen o eren; e que los dits [c]ol·lectors ne lurs sotscol·lectors o comissaris no sien tenguts de obeyr en alcuna guisa aquelles gràcies e concessions, ni prechs ni manaments que sobre aquelles los sien fets de paraula o per escrits per nós ni per nostra cara companyona la reyna, ni per nostre car primogènit lo duch, ni per altra persona vivent, ans ells cullguen e reeben e ocupen a ses mans realment e de fet tots los fruyts, rendes e drets de les dites prelatures e dignitats e dels dits benifets qui axí vaguen de present o vagaran en esdevenidor.

Però, volem espressament e de certa sciència, per causa, que d'açò sien exceptats los qui dejús prop nomenadament se seguexen, los quals e cascun d'ells, per elecció o en altra manera, de consentiment e licència nostres, han obtengut e possehexen les prelatures, dignitats e benifets que tenen e possehexen ab plen dret, ço és:

En Guerau de Requesens, com a bisbe, lo bisbat de Leyda.

Frare Galceran de Besora, con a·bat, la abadia de Ripoll.

Frare Francesch Batet, la abadia d'Arles.

Frare Bernat de Vilarig, la abadia de Vilabertran.

Frare Galceran Dezcatalar, la abadia de Sent Miquel de Cuixà, axí com a comissari e per la cambra apostolical.

Frare Bernat de Pontons, con a prior, lo priorat de Cervià.

Frare G(uillem) de Pontons, lo priorat de Sancta Maria enfre Castell de Besuldú.

En Berenguer Barutell, qui per col·lació a ell feta, a pregàries nostres, per lo bisbe de Leyda, obté e posseheix lo priorat de Fraga.

Mas volem que aquests exceptats, e cascuns d'ells, paguen e sien tenguts pagar la annada si e segons que tenguts hi seran o ja pagada no la hauran.

E com, axí mateix, fos a nostres orelles pervengut que alscons, per col·lació e autoritat d'aquells dos elets, la hun dels quals se appella papa Urbà¹⁵⁷⁷ e l'altre papa Clement,¹⁵⁷⁸ han obtenguts dins les dites terres de nostra senyoria dignitats e benifets e possessió d'aquells, e açò sia contra nostra indiferència, la qual nós havem observada e observam e volem esser observada en totes nostres terres per tots nostres sotsmeses, tro que·ns siam determenats e declarats, provehim e ordenam que·ls obtinents les dites dignitats e benifets sien foragitats de tot en tot de aquelles e aquells, e que los dits col·lectós o lurs sotscol·lectors o comissaris cullguen, prenguen e ocupen a ses mans tots los fruyts e drets d'aquelles e d'aquells d'aquí avant tro que nós nos siam declarats, e que forcen e puxen forçar ab tots remeys realment tots aquells qui han collits e reebut[s] los fruyts e drets de

¶ ¹⁵⁷⁷ Urbà VI, papa de Roma (1378-1389). ¶ ¹⁵⁷⁸ Climent VII, papa d'Avinyó (1378-1394).

les dites prelatures e dels dits benifets, despuys que aquelles e aquells vagaren, a donar compte e rahó de aquells e restituhir e liurar a ells tot ço e quant reebut n'auran.

E con, axí mateix, fos a nostres orelles pervengut que moltes e diverses persones estranyes e privades obtenien e obtenen diverses benifets dins les dites terres de nostra senyoria e que no's curaven fer residència en aquells ni servir aquells, segons que's cové, e haguéssem provehit e ordonat l'altra vegada, ab madur consell, que los fruyts, rendes e drets [e]¹⁵⁷⁹ benifets qualsevol se fossen e sien preses e ocupats a nostres mans per certes persones, a açò eletes e deputades per nós en cascun dels bisbats de nostra senyoria, e après de la dita provisió, a supplicació, instància e importunitat d'alcuns, hajam atorgades e donades licències a molts e diverses que puxen exegir, collir e reebre los fruyts, rendes (sic) e drets dels dits benifets, posat que residència personal no fahessen ni facen en aquells, ara, provehín e ordonan allò mateix que provehit e ordonat havíem, axí ab madur e gran consell, revocam e per revocades haver volem e declaram totes¹⁵⁸⁰ e qualssevol licències e concessions que fetes e atorgades hajam a qualsevol persones, sots qualsevol forma e manera. No volem, enperò, que en aquesta provisió e ordinació sien enteses ni compreses los cardenals qui eren ja abans que morís papa Gregori pus prop defunt, ni en Ferrant Pérez, n'Alfonso de Exea e'n P(ere) Çanou, doctors en decrets; frare P(ere) Jordà, camarer del monestir de Sent Miquel de Cuixà, e'n Bernat Forç, licenciats en decrets; n'Alfonso de Luna, ardiacha en la Seu de Gerona, en Francesch Clement, en P(ere) Eximénez de Pilars e'n Pasqual Sòria, batxellers en decrets; en Johan Ferrández, batxeller en leys; en Gil Sòria, rector de Agregunt;¹⁵⁸¹ en Jacme de la Cambra, en P(ere) Ram, en Bertholomeu Oliver e n'Arnau Jofre, familiars e domèstichs comensals del cardenal d'Aragó, àlias de Luna, e naturals nostres, e seguexen aquell contínuament, segons que'n són estats informats per persones dignes de fe qui ho saben e'ls conexen; n'Uch de Lupià, canonge e pebordre de la Seu de València, en Gil Sánchez Monyoz, doctor en leys, e'n Domingo Ponç, naturals e servidors nostres; en Guillem Engilbert, canonge e pebordre en la Seu de *Barchinona*, en Johan de Bar, en P(ere) de Puigmarí, en P(ere) Borrer, licenciats en leys, en Johan de Abcher, ardiacha major de la Seu de València, en Johan de Craprespí, doctor en decrets, arthiaqua de Murvedre, en Johan Roger, arcepestre de Daroca e canonge e pebordre de la Seu de Gerona, n'Eymerich Pellicer, sacrista de la església de Sent Johan de Perpenyà, ne aytanpoch aquells qui seguexen e servexen ordinàriament e con a domèstichs comensals prelats de nostra senyoria, ne aquells beneficiats qui són estats temps ha passat e són huy procuradors de cardenals e per collir los drets dels dits cardenals estan per als uns temps absents de lurs benifets, ne aquells qui estan contínuament en servey de esgleyas o seus cathedrals, ni encara aquells qui obtenen e possehexen dos benifets o més dins les terres¹⁵⁸² de nostra senyoria, ab tant, enperò, que residència personal facen en la hun d'aquells, ne aquells sotsmeses e naturals nostres qui de licència de son prelat o ab privilegi apostolical són o seran en estudi, ne ja, molt menys, aquells qui són familiars e domèstichs nostres comensals, posat encara que naturals nostres no sien, ans volem de tot en tot espressament e de certa sciència que tots los damunt dits e cascun d'ells sien exceptats de la dita revocació, e que puxen cullir e reebre o fer cullir e reebre tots los fruyts e drets

¶ ¹⁵⁷⁹ e, manca a l'orig. ¶ ¹⁵⁸⁰ Segueix, ratllat, *aquelles*. ¶ ¹⁵⁸¹ Per Agremunt. ¶ ¹⁵⁸² *terres*: «treres».

de tots los benifets que obtenen dins les terres de nostra senyoria en absència, posat que residència personal no facen en aquells, ab tant, emperò, que aquells benifets, ans que·l dit papa Gregori morís, obtenguessen ab plen dret, o de lavors ençà ledesmament e no per col·lació o gràcia del hun ni del altre dels elets, ni per actoritat lur. Entenem, emperò, e volem e encara declaram, que dels dits benifets que·s pendran se prenga tan solament allò que·n deurién haver e reebre en absència aquells qui·ls obtenen e personalment no·ls servexen, com se·n deja deduir, ans de totes coses, tot ço quant serà mester als serveys dels dits benifets e càrrechs de les coses d'aquells.

E com, ab gran consell de prelats, barons e cavallers, doctors en cascun dret e altres, hajam atrobat que, axí bé de ço que s'és collit e haüt e collirà e haurà dels drets pertanyents a la dita cambra com de ço que s'és collit, haüt e reebut, e cullirà, haurà e reebrà dels fruyts e drets dels dits benifets dels absents, nós nos podem, rahonablement e leguda, ajudar al present per als fets del regne de Cerdunya, per retenir e sostenir les viles, lochs e castells que·y tenim e possehim, e les gents que·y són per tuició e guarda e servey nostre, e encara per haver aquell, axí com esperam haver, ab la ajuda¹⁵⁸³ de Déu, entegrament e breument, com tingam aquell regne en feu per la dita Església de Roma, havem provehit e ordenat e provehim e ordenam que, tots aquells comissaris qui són estats deputats e assignats en temps passat a collir, reebre e administrar res dels drets de la cambra apostolical¹⁵⁸⁴ e dels dits benifets, sien decontinent forçats a dar compte e rahó de ço que collit e administrat hauran tro al dia que·l compte daran, ço és, de ço que reebut e administrat hauran per los fets de la cambra, als col·lectors d'aquella, e, per los fets dels benifets, a nostre maestre racional, e a donar e liurar de fet encontinent totes aquelles quantitats que són o seran en poder lur al feel nostre en G(uillem) Oliver, lochtinent de escrivà de ració de casa nostra, lo qual, de la sua leyaltat e indústria confiants, nós deputam e assignam ab aquesta nostra provisió e ordinació a reebre e distribuir, no solament aquelles, mas encara totes aquelles que·s culliran e hauran d'aquí avant, de les coses damunt dites, per los comissaris qui seran deputats a collir e demanar los dits drets de la cambra e dels dits benifets, e·n reebedor e distribuïdor general, removén-ne tots e qualsevol altres que sien estats deputats a reebre e distribuir aquelles; lo qual en G(uillem) Oliver haurà e haja a destribuir, en ço que e axí com dejús és declarat, totes e quantes quantitats de monedes qui·s culliran, hauran e reebren, axí dels dits drets de la dita cambra com dels fruyts e drets dels dits benifets dels absents, d'aquí avant per los dits comissaris o col·lectors. [E]¹⁵⁸⁵ sien per aquells e cascun d'ells, retengudes primerament vers si aquelles quantitats que despeses hauran en salaris lurs, de notaris e de porters e en altres coses necessàries, liurades, posades e donades entegrament al dit en G(uillem) Oliver, dins la ciutat de *Barchinona*, encontinent com per ell ne seran requests o ab requesta o sens requesta, de quatre en quatre meses al pus¹⁵⁸⁶ luny, cobran del dit en G(uillem) Oliver en lo liurament àpoca de ço que li liuraran, la qual àpoca lo dit en G(uillem) los sia tengut de fer e volem que·ls faça, per tal que los dits col·lectors en lo retiment de son compte puxen retre la dita àpoca, ab la qual aparega com e a qui han donades les quantitats per ells reebudes.

¶¹⁵⁸³ Segueix, ratllat, *e servey*. ¶¹⁵⁸⁴ *apostolical*; «apostolicals», *de la cambra*, interlineat.

¶¹⁵⁸⁵ *E*, manca a l'orig. ¶¹⁵⁸⁶ *pus*, interlineat.

E car és e reputam esser cosa expedient e necessària que, a encercar, pendre e ocupar los fruyts e drets dels dits benifets, sien posades e eletes certes bones e industrioses e avisades persones, axí com ja eren, que sàpien e puxen treballar e sàpien aquells exegir e demanar afrontadament e bé, e forçar aquells procuradors o altres, qui en nom e veu dels obtinents los dits benifets collien e reebien e han collit e reebut los dits fruyts e drets dels dits benifets, a dar compte e rahó de tot ço que reebut e administrat n'auran del temps ençà que la dita nostra provisió fon feta e intimada per los bisbats de nostres terres, ab veu de crida o en altra manera, a oyr e examinar los dits comptes, en los quals comptes volem que·ls sia reebut ço que hauran despès en servey dels dits benifets e càrrechs d'aquells, provehim e ordonam que solament hun hom, leyal, bo e industriós, sia posat entre tots los bisbats de regne d'Aragó, un altre en los bisbats de Leyda, d'Urgell e de Vich, hun altre en los bisbats de Elna e de Girona, hun altre en lo bisbat de *Barchinona*, hun altre en los arquabisbat de Tarragona e bisbat de Tortosa, hun altre en lo bisbat e regne de Mallorques, e hun altre en lo bisbat e tot regne de València, los quals hòmens sien aquells que micer R(amon) Cervera, mossèn Manuel d'Entença e'n Bernat Buçot, consellers nostres, e en Lorenç Terrats, de la nostra tresoreria, acordaran e elegiran ara de present, o per avant, si mudar aquells hi convindrà per alcuna causa o rahó, o los tres o duos (*sic*) d'ells qui presents seran en nostra cort. Los quals hòmens e cascun d'ells, no solament a encercar, exegir, demanar, pendre e ocupar en nom e veu de nós los dits benifets dels absents, mas encara per tolre salaris e messions, tots e sengles drets pertanyents e pertanyer devents a la cambra apostolical¹⁵⁸⁷ en los dits bisbats e terres de nostra senyoria, en nom e veu dels damunt dits col·lectors e con a substituïts e comissaris lurs, e encara de pendre a si notaris e porters, e constituhir e pagar a·quells salaris per los dies o temps que treballaran a requesta lur en les dites coses e vers aquelles, segons que ab aquells millor e pus profitosament, a profit de la col·lecta de les damunt dites coses, se poran convenir; e encara de posar altres en loch d'ells, llà on los parrà, per fer ço que ells farien e fer porien; e encara de retenir e pagar cascú a si mateys son salari, per lo qual taxam a cascun d'ells *unum florenum* d'or d'Aragó per cascun dia que entendrà e treballarà en los dits afers, lo qual salari volem que·ls començ lo dia que acceptaran la dita comissió, e·ls dur tro hagen albarà final dels comptes que·ls convindrà donar de ço que reebut e administrat hauran; e encara, si e com en nostra cort presens seran e no en altra manera, de fer pagues a alcunes persones d'aquelles qui han assignació sobre los dits drets, o altres qui treballen en los fets papals o en los fets de Cerdanya, axí e segons que per nós los serà manat de paraula o per escrit, entrevinent, emperò, en açò executòria dels dits col·lectors (*sic*) de la cambra o d'aquells dos d'ells qui presens seran en nostra cort, e de constituir a aquells salaris, hagen comissió e poder bastant, revocades totes e qualssevol comissions fetes a altres qualssevol persones tro al jorn de huy. Volem, emperò, que cascú dels dits comissaris, lo dia que acceptarà la comissió de les dites coses, sia tengut de prestar o fer e de fet preste o faça sagrament e homenatge, en mans e poder del official nostre ordinari d'aquella ciutat, vila o loch on la dita comissió li serà liurada e acceptarà, que's haurà diligentment, leyalment e bé en les coses dessus dites, a profit de la col·lecta de aquelles, de tot son poder e saber, e que darà leyal compte e verdader de tot ço que reebut e dat haurà, e liurarà e darà tot ço e quant los romandrà, ço és, de ço que haurà reebut dels drets de la dita cambra, als

¶ ¹⁵⁸⁷ apostolical: «aplical».

dits col·lectors o a qui ells volran, e de ço que haurà reebut dels fruyts e drets dels dits benifets al dit en G(uillem) Oliver o a qui ell volrà, tantost quan seran requests o, al pus luny, de quatre en quatre meses, retenguts vers si lurs salaris e ço que en los dits salaris de notaris, de porters e d'altres pagat, e en altres coses necessàriament despeses, haurà. E de la prestació dels dits sacrament e homenatge volem e manam que lo dit official ordinari, en poder del qual prestats seran, certifich lo dit en G(uillem) Oliver per sa letra, ab lo sagell de son offici sagellada. E provehim e volem, axí matex, que'l dit en G(uillem) Oliver a cascun dels comissaris haja a fer àpoca de tot ço que reebrà d'ells, e a pendre-li en lur compte tot ço e quant haurà liurat e donat als dits col·lectors e pagat en los dits salaris d'escrivans e porters, e substituïts e altres qui per lur manament entendran¹⁵⁸⁸ necessàriament en los dits fets, e ço que pagat haurà de manament nostre, entrevinent-hi la dita executòria dels dits col·lectors lo dit comissari, restituhint al dit en G(uillem) Oliver àpoques o altres cauteles, per les quals aparega ell haver pagat ço que darà en compte a aquells a qui's convenia, e ço que's haurà retengut vers si per lo dit salari lur, sens altra cautela, e que, oyt lo dit compte de terça en terça, o almenys¹⁵⁸⁹ a cab del any, d'any en any, e cobrades d'él les dites cauteles necessàries, los faça albarà final. De les quals quantitats lo dit en G(uillem) Oliver, decontinent que aquelles haurà reebudes, haja a pagar ans de totes coses per orde ço que's segueix:

Primerament, a mossèn Bonanat Çapéra, *sexcentos florenos* d'or d'Aragó, los quals nós havem atorgats donar e assignats sobre les dites quantitats en ajuda de la reemció qui's deu fer del rey de Ermínia e de sa muller e de sos infants, qui són e estan preses en poder del soldà de Babilònia,¹⁵⁹⁰ e los quals al dit mossèn Bonanat volem e manam ab letra de la dita assignació esser liurats e donats.

Ítem, tot ço e quant se trobarà que siga degut a qualsevol comissari o comissaris, d'aquells qui són estats tro al jorn de huy, per manleutes que hajen feytes a obs de fer pagues a alsuns dels dejús scrits o altres de manament nostre, o a aquells de qui manlevat o pres ho hauran, o per lurs salaris, o per messions que feytes hajen.

Ítem, a micer G(uillem) de Vallseca, a micer P(ere) Çacalm e a'n Bonanat Gili, a cascú d'ells les quantitats que per rahó de la legació que, de manament e ordinació nostres, faheren a cascú dels dits elets e a altres parts, per haver informació del fet de la elecció e a qual dels dits elets devia esser obehit com a papa, los havem donades e assignades sobre los drets de la cambra.

Ítem, al noble don Blasco d'Alagón de Cicília o a missatgers seus, a'n G(uillem) Destorrent, a'n Berenguer Ropit, mercaders de *Barchinona*.

Ítem, al vezcomte de Rocabartí, al noble n'Anthoni de Puigalta, a la dona muller d'en Dalmau de Jardí *quondam*, a'n Francesch d'Avarçó, ciudada de *Barchinona*, a'n Bernat de Ribafort, prevere de la nostra capella, les quantitats que per nós a cascú d'ells separadament són estades encartades e assignades, vulle's sobre los drets de la cambra, vulle's sobre los drets e béns qui's hauran e reebren dels benifets dels absents, ab cartes o lettres nostres.

Ítem, a frare Pere d'Euna, lo salari seu e ço que's trobarà que haja despès cercan los bisbats de *Barchinona*, d'Urgell e de Leyda, e fahén emparar los fruyts e béns dels benifets dels absents, per virtut de una comissió que nós li havíem feyta.

¶ ¹⁵⁸⁸ *entendran*: «entendrant». ¶ ¹⁵⁸⁹ *almenys*: «almeny».

¶ ¹⁵⁹⁰ Lleó V de Lusignan, rei d'Armènia (1363-1375), deposat pel sultà i retíngut al Caire. *Vid.* M. SÁEZ PO-

MÉS, «La ayuda de Valencia a León V de Armenia, I de Madrid», *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón* III (1947-1948), pp. 396-419.

Ítem, als obrers o administradors de un tabernacle qui's fa en la Seu de Tortosa per a tenir e conservar lo sant e preciós cors de Jesuchrist, *quingentos* florins d'or d'Aragó, los quals nós ab letra nostra havem donats e assignats, sobre ço que's cullirà e reebrà de les rendes e drets de la mensa episcopal del bisbat de Tortosa, en ajuda de la obra del dit tabernacle.

Ítem, a nostre tresorer, *quatuor millia sexcentos* florins d'or d'Aragó, o entorn los quals o alguna partida de aquells entenem que li resten a pagar d'aquells que ell, o en Lorenç Terrats per ell, bestrach l'altra vegada, de manament nostre, en lo fet dels ducats de Atenes e de Neopàtria,¹⁵⁹¹ les (*sic*) quals sobre les quantitats dessús dites li foren assignats, cobran del dit tresorer la carta o letra de la dita assignació e època de paga.

Ítem, aquelles assignacions que'ns hi convendrà fer a alsuns qui entenguen en los fets papals o de Cerdenya per salaris constituïts diürnals o per gràcia.

Ítem, aquelles assignacions que per justícia nos convendrà fer per coses que sien o seran estades preses per alsuns, a obs de provehir e fornir viles, lochs e castells d'aquells que nós tenim e possehim en Cerdenya, ço és, a cascun dels assignataris les quantitats que'ls sien o seran estades encartades e assignades sobre los dits drets de la cambra o dels dits benifets, o ço que mostraran que'ls sia degut per virtut dels dits encartaments e de les dites assignacions, cobran de cascun dels dits assignataris en la paga que'ls serà feta les cartes o lretres debitòries e de assignacions e època final de paga.

Ítem, com frare P(ere) de Ribelles haja obtengudes, dies ha, assignacions de nós sobre les dites quantitats de *tres millia solidos iaccenses* cascun any, en sustentació de sa vida, que les dites assignacions li sien pagades segons forma e tenor de les assignacions e concessions que'n ha, cobran d'ell les cauteles que cobrar se'n deuen en cascuna paga segons en les assignacions és contengut.

Ítem, com hajam atorgats e assignats sobre les dites quantitats a maestre Bernat Armengau, del orde dels preïcadors, doents florins d'or d'Aragó, e a'n Carles d'Urries, canonge de la Seu de Jacca, fill del amat conseller e majordom nostre mossèn P(ere) Jordan d'Urries, altres doens florins d'or d'Aragó per cascun any, en sustentació de lur vida, mentre que per nós se reebbran los dits fruyts e drets, a cascun d'aquells pagadors per tres terces del any, que aquells li pach lo dit en G(uillem), de terça en terça, segons la assignació que'ls dits maestre Bernat e en Carles han d'aquells, ab letra nostra sots la data e signe de la present, cobran d'ells¹⁵⁹² en cascuna paga època, en la qual lo tenor de la dita letra de paraula a paraula sia insert. E que, pagades les dites quantitats e retengut vers si son salari, lo qual li taxam a vint *solidos barchinonenses*, si fora la ciutat de *Barchinona* lo covendrà exir per los afers damunt dits, e dotze *solidos* estant en la dita ciutat, e tot ço que haurà despès en salaris de notaris e de porters e altres persones necessàries a ell per ocasió de les coses dessús dites e en qualsevol altres coses per aquest fet, totes les altres quantitats destribuesca e convertesca en negocis o feyts del dit regne de Cerdenya, a conexença dels feels consellers nostres en Berenguer de Relat, en P(ere) Çacosta, en P(ere) Dezvall e d'en Bernat Buçot, o d'aquells tres o dos d'ells qui seran en la dita ciutat de *Barchinona*, cobran d'ells certificació de tot ço que ordonaran que lo dit en G(uillem) haja a donar, destribuir o convertir en los dits negocis o afers del dit regne de Cerdenya, e època d'aquells a qui pagarà quantitats de moneda.

¶ ¹⁵⁹¹ El rei concedí 4.000 florins a Bernat Ballester, capità valencià resident a Tebes, per haver pactat la incorporació dels ducats a la Corona d'Aragó, acordada als Capítols

d'Atenes del 1380. Terrats era escrivà de la tresoreria (RUBIÓ I LLUCH, *Diplomatari de l'Orient Català (1301-1409)*, esp. docs. CCCLXXV, CCCLXXXI i CDXLI). ¶ ¹⁵⁹² *ells*: «ell».

E volem, provehim e ordenam que lo dit en G(uillem) Oliver, a cautela, decontinent que acceptarà la present comissió e la recepció e distribució de les quantitats que a mans sues pervendran per la dita rahó, faça sagrament e homenatge, en poder del veguer o del batle de *Barchinona*, que encerrarà e guardarà per tot son poder e saber tot profit e tot aventatge¹⁵⁹³ de ço que li comanam, e que en tot lo fet se haurà bé e diligentment e leyalment, e que pagades les assignacions damunt dites e especificades, e retengut vers si ço que retenir-se deja per lo dit seu salari e per les coses que despeses haurà, totes les quantitats que vers ell restaran convertirà en los negocis o fets del dit regne de Cerdunya, a conexença e ordinació dels damunt dits, e no en altres uses ni fets, posat que de nós o de nostra cara companyona la reyna, o de nostre car primogènit lo duch, o de nostra filla la duquessa, hagués prechs o manaments, de paraula o per escrit, que'n convertís alcuna cosa poca o gran en altres actes o fets sinó en los fets del dit regne, car nós no volem lo dit G(uillem) Oliver, a obtemperar ne obeyr aquells prechs o manaments, en qualsevulle guisa li fossen o sien fets, tant ne quant esser estret ni obligat, si donchs en los dits prechs o manaments no entrevendrà letra executòria dels damunt dits col·lectors, o d'aquells dos d'ells qui presents¹⁵⁹⁴ seran en la nostra cort. E de les quantitats axí reebudes e administrades per lo dit en G(uillem), lo qual en reebedor e distribuïdor general d'aquelles havem constituït, ordenat e fet, e constituïm, ordenam e fem, de la sua lealtat e suficiència confiants, lo dit en G(uillem) d'aquelles quantitats que reebudes haurà, axí de mà dels dits col·lectors de la cambra com d'aquelles que reebudes haurà dels benifets dels absents, al mestre racional de la nostra cort o a altre per nós a açò elegidor sia tengut dar e retre compte, en lo qual compte volem e declaram que li sien reebudes totes aquelles quantitats que haurà pagades e despeses en les coses damunt especificadament declarades, e axí com dessús és ordenat, e no en altres uses ni fets, lo dit en G(uillem) restituhint les cauteles que en les pagues cobrades haurà.

E volents de tot en tot aquesta nostra provisió e ordinació esser servada, la qual havem feta ab gran consell e deliberació e acord, revocades totes altres sinó la primera, en quant toca que los dits micer Ramon, en Bernat Olives e en Lorenç Terrats sien col·lectors, los quals volem que romanguen ab aquella actoritat e ab aquells poders que'ls havem dats en temps passat sobre lo dit ofici, res no mudat sinó açò: que d'aquí avant les quantitats que pervendran dels dits drets de la dita cambra a mà lur posen e liuren en poder del dit en G(uillem) Oliver, axí com en temps passat los posaven en poder d'en P(ere) Dezcaus, convertidors per aquell G(uillem) Oliver axí e segons com dessús és declarat, e totes e sengles coses en aquella contengudes esser servada e servades a la letra, axí com jau e jaen, per tal que sia tolta manera de no esser fet contra aquella en res, majorment com sia estat deduït en pacte entre nós e los missatgers d'aquells qui per servey nostre e tuïció, guarda e defensió e salvació de les viles, lochs e castells que nós havem e possehim en lo dit regne de Cerdunya estan en aquell, e criden tot dia «Ajuda! Ajuda, senyor!», prometem en nostra bona fe reyal, e a major cautela e fermetat juram sobre la creu e los sants Evangelis de Déu, davant nós posats e per nós corporalment tocats, en mà e poder del feel escrivà nostre en G(uillem) Calderó, per actoritat nostra notari publich per totes les terres de

¶ ¹⁵⁹³ *aventalge*: «dampnatge», corr. ¶ ¹⁵⁹⁴ *presents*: «present».

nostra senyoria, les dites provisió e jura de manament nostre reebent de nós e dels dejús escrits, axí com a publica e auctèntica persona, que assignacions ne gràcies a alguna persona sobre les quantitats que de les dites coses exiran, ne col·lació ne comanda,¹⁵⁹⁵ de les prelatures, dignitats o benifets que vaguen o vagaran aytant com durarà lo dit scisma o nós serem indiferents, no atorgarem ni farem en alguna guisa ni per alguna rahó. Volents e declarants axí com desús que si per ventura, per inadvertència o per inoportunitat de gents o en altra manera, gràcies, assignacions, col·lacions, comandes, o provisions o altres coses contràries a aquesta provisió e ordinació, o a la col·lecta de les dites coses, prechs o manaments fahiem o farem en alguna guisa, sots qualsevol forma e manera, que aquelles e aquells sien haüdes e haüts, lavors per ara e ara per lavors, per nul·les, írrites e vanes, e freturen de tota força e valor, e sien haüdes e haüts per tals e tant com si atorgades e fetes no fossen ni eren, e que aquelles los dits col·lectors, reebedor e distribuïdor general ni los sotscol·lectors o comissaris no sien tenguts de obeir, ni per virtut de aquelles, o de prechs o de manaments en aquelles posats o encara fets, de paraula o per escrit, res fer contrari a les dites coses.

No-res-menys, per mills esser servada la present provisió e ordinació, ab aquesta present publica carta, força de letra e de manament obtinent, no solament pregam, mas encara manam espressament a tots e sengles consellers¹⁵⁹⁶ nostres qui presents són en la nostra cort, que de present prometen e facen sagrament, en mà e poder del dessús dit escrivà e notari, axí com nós havem, que no supplicaran a nós que façam donacions, gràcies [e]¹⁵⁹⁷ assignacions a ells mateixs ni a altres de alcuna cosa, gran o poca, sobre les quantitats que de les sobredites coses exiran e's colliran, e reebbran col·lacions o comandes de prelatures, dignitats o benifets que vaguen o vagaran, e, axí mateix, als canceller o regents la cancelleria nostra, que no signaran, e als prothonotari, a son lochtinent e a tot altre qui per ells espatxe en la escrivania e als secretaris nostres, que no sagellaran ni espatxaran algunes cartes, letres o provisions a les dites coses contràries, ni'ns supplicaran de coses contràries a aquesta nostra provisió e ordinació en alguna manera.

Volents e manants que de aquesta nostra provisió [e]¹⁵⁹⁸ ordinació, promesa e jurada per nós e los altres propdits, decontinent que la dita prometença e jura reebuda serà per lo dit escrivà¹⁵⁹⁹ nostre, si mester serà, sien fetes dues cartes publiques, la una de les quals, en lo dit cas, a nós, e l'altra als dits missatgers de Cerdanya sia liurada. E ara per lavors e per tota hora manam al dit escrivà totes e sengles provisions e letres resultants de les provisions e excepcions desús dites liuradores a qui's pertanyerà, salvan a la nostra escrivania tot ço que deja haver per dret de sagell, axí de provisions o letres fetes en temps passats com de fahedores en l'esdevenidor, en favor dels fets de la cambra e altres damunt dits, lo qual dret puixa esser pagat a nostre prothonotari per los damunt dits col·lectors o sotscol·lectors e comissaris, o per lo dit reebedor e distribuïdor general, axí e segons que serà convengut entre los dits col·lectors e lo dit prothonotari, la present provisió e ordinació en alcuna cosa no contrestant.

E volem e manam que, d'aquesta provisió e ordinació, hun trenslat als dits col·lectors, hun altre al dit reebedor e distribuïdor general, e sengles a cascú dels comissaris qui hiran als dits bisbats, sien fets e liurats en paper, en la fi ab lo segell nostre comú segellats.

¶ ¹⁵⁹⁵ comanda: «demanda», corr. ¶ ¹⁵⁹⁶ consellers: «col·lectors», corr.
 ¶ ¹⁵⁹⁷ e, manca a l'orig. ¶ ¹⁵⁹⁸ Id. ut supra. ¶ ¹⁵⁹⁹ Segueix, ratllat, e notari.

Lesta fon e publicada de paraula a paraula en nostre plen consell, davant la nostra presència e nós e aquells consellers nostres qui en lo dit consell presents eren hoints, per l'escrivè nostre e notari desús dit, e après, decontinent, per nós e los dits consellers nostres, ab propri e corporal o manual sacrament, jurada en la nostra Aljafaria de la ciutat de Saragoça, diluns a .XIX. d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor de .M.CCC.LXXXI. *Decanus Urgellensis.*

*Dominus rex mandavit michi, G(uillelmo)
Calderoni, in cuius posse firmavit et iuravit. Probata.*

De dictis capitulis fuerunt facta novem quaterna sub eisdem data, signo et sigillo, et tradita R(aymund)o Cervarie, promotori negotiorum curie ac consiliario domini regis, commissario deputato ad negotia camere expedienda.

Item, aliud quaternum sub eisdem data, signo et sigillo, et traditum eidem commissario predicto. Idem.

Item, aliud quaternum sub eisdem data et signo, et traditum dicto R(aymund)o Cervarie, commissario iamdicto. Idem.

689.

1381, agost 22. Barcelona.

Manament dictat per l'infant Joan als veguers i els cònsols de Tarragona d'embargar sense excusa una nau corsària que han armat uns particulars de la ciutat, mogut pel dany que el cors produeix al regne (Galceran d'Ortigues).

ACA, C, reg. 1727, fols. 58v-59r.

Pro curia.

Infant en Johan, *et cetera*. Als amats e feels los veguer,¹⁶⁰⁰ cònsols e prohòmens de la ciutat de Tarragona, e a tots altres universos e sengles oficials del dit senyor rey e nostres als quals les presents pervendran e a lochtinents d'aquells e a cascú d'ells, salut e dilecció. Entès havem e de cert que aquí s'és barat un leny armadiç lo qual alsuns singulars d'aquexa ciutat han armat, e ab aquell entenen navegar e entrar en cós, de la qual cosa nos maravellam molt, que vosaltres, sens sabuda nostra, lexets aytals vexells varar ne armar, com havets sabut o podets saber quant de dan s'és seguit a la terra del senyor rey e als sotsmessos seus e nostres per armadors, no constrastant seguretat alcuna que feta hajen. Per què redargüent-vos, e no sens rahó, de les coses dessús dites, a vosaltres e a cascad de vosaltres dehim e expressament manam, sots encorriment de nostra ira e indignació e sots pena de mil morabatins d'or, que lo dit leny no lexets partir, ans lo prenats a mans vostres, e les veles e timons e govern e rems ne trets o'n fets trer, e del patró e còmit e companyons e altres qui en aquell deuen e volen anar tal seguretat hajats que aquell leny armat o amarinat de aquí partir o navegar no puxa en alcuna part, ans aquells leny, patró, còmit e companyons e altres e lurs béns, e encara les fermances, si alcunes ne han dades per rahó del armament d'aquell, prenats, e presses e ben guardats tengats fins que de¹⁶⁰¹

¶ ¹⁶⁰⁰ veguer: «veguers». ¶ ¹⁶⁰¹ de, interlineat.

nós altre manament hajats. E en açò embarch, triga o dubte alcú no possets ne façats, si la ira e indignació del senyor rey e nostra desijats esquivar, sabents e de cert que si aquest leny d'aquí o del port de Çalou, on és dit que és armat ne amarinat, ne en altra manera, se partex, que nós punirem¹⁶⁰² vosaltres e'n farem tal castich que a vosaltres serà pena e'ls altres hi pendran exempli. E, per tal que d'aquest fet siats pus sol·lícits e ateses e que nós sapiam la diligència que hi haurets, trametem-vos lo feel porter del senyor rey Francesch de Pera-rossa, a la relació del qual sobre açò darem plenera fe e creença. *Data en Barchinona*, a .XXII. dies d'agost en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXI. *Primogenitus*.

*Galcerandus de Ortigis, mandato domini ducis
facto per P(etru)m de Planella, militem, consiliarium et camerlengum. Probata.*

690.

1381, setembre 27. Saragossa.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós als dos escarcellers de la presó comuna de Barcelona de no deixar-hi entrar, ni interferir o disposar en afers interns de l'establiment, Pere Vilar i el seu germà, homes de mala fama, si no és en qualitat de detinguts, amb grillons a les cames i cadena al coll, sota l'amenaça de penes severes (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 1102, fol. 16r-v.

En P(ere), *et cetera*. Al feel nostre en P(ere) Alamany, carceller ensemps ab en Guim Barra de la cort comuna de *Barchinona*, salut e gràcia. Entès havem que vós, dit P(ere) Alamany, de dia e de nit, acollits en la dita presó en P(ere) Vilar, escrivà, e son frare, vulgarment apellats Torramaluces, en tant que ells, qui són hòmens de mala fama e inculpats de diverses malefícis, fan axí a lur voluntat de la dita presó e dels presoners qui en aquella són, que a ells és de soltar qui's volen e de maltractar aquells dels dits presoners contra los quals han oy o enamistat. Per què, reprement-vos de les dites coses, vos dehim e'us manam, sots pena de perdre l'ofici e encara de docentes lliures, que d'ací avant los dits Torramaluces vós no acullats en la dita presó de dia ne de nit, amagadament ne palesa, si donchs per oficials nostres aquells no eren preses per lurs malefícis o per deutes; e en aquell cas, nos és mester que'ls tingats ben ferrats ab grillons en les cames, e encara ab cadena en lo coll si lo crim ho requer. En altra manera, si contrafarets, per aquesta meteixa manam e comanam sots la dita pena als alutzirs de nostre car primogènit lo duch, e a cascun d'ells, que per les dites docentes¹⁶⁰³ lliures facen en vostres béns execució rigorosa, segons que per drets e deures fiscals fer-se deu e és acostumat, car nós en e sobre les coses damunt dites e dependents de aquelles comanam a ells e a cascu d'ells nostres veus plenerament ab la present. Dada en Çaragoça, a .XXVII. dies de setembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXI. *Luppus, cancellarius*.

*Guillelmus Pontii, mandato regio facto per Vitalem de Villanova,
militem, consiliarium domineque regine camerlengum,
et fuit tradita sub hac forma. Probata. Po.*

¶ ¹⁶⁰² *punirem*: «puniríem». ¶ ¹⁶⁰³ *docentes*: «doeentes».

1381, octubre 25. Saragossa.

Comissió feta pel rei Pere el Cerimoniós a Andreu de Torres, porter de la seua cort, ensems amb Pere de Montsó, notari de València, per a excavar un tresor amagat en temps dels moros al mateix regne; n'ha donat informació un home que diu saber el lloc on es troba, ratificada per un religiós (Guillem Oliver).

ACA, C, reg. 1102, fol. 30r-v.

En Pere, *et cetera*. Al feel porter nostre n'Andreu de Torres, *salutem et gratiam*. Vista havem una letra la qual havets tramesa a nostre tresorer, en la qual li havets fet saber que .I. hom vos és vengut e ha-us dit que ell sap .I. gran colp de tresor amagat en diverses parts, lo qual hi romàs de temps de moros; e vós havets volgut saber del dit hom com sab ell lo dit tresor, e ell ha-us dit que .I. moro, qui bé ha .XXX. anys que és mort e era fort veyll con morí, li dix que en aytal loch havia molt aver, car ell s'i era esdevengut en aquells temps que y fo soterrat, e que és en gerres, e que quant hi fo mes, per tal com era de diverses moros, foren meses albarans en cascuna gerra quanta quantitat hi havia mesa cascun moro. Més encara, havets feyt saber al dit tresorer que no costarà res a la nostra cort de descobrir ni cercar lo dit tresor,¹⁶⁰⁴ e axí, en encercar-lo no s'ic pot res perdre, e que'l dit tresorer aquest fet no menyspreu ne tenga en burla, car segons que us ha dat plus ha entendre .I. religiós qui sab tot aquest fet, açò és cosa vera, com bé haja .VI. anys que'l dit religiós hi sia anat derrere, e a'l trobat, segons que diu, e no'l gosen cavar per paor de la cort, diens que més amen lur part de ço que ls en tocarà que si ho havien tot e puyes que ls fos pres per la cort. Per què nós, enteses les dites coses, havem deliberat que vós matex, a qui açò és estat denunciati, confiants de vostra fe, indústria e leyaltat, ensemps ab en Pere de Monçó, notari de València, manets per part de la nostra cort a deguda execució aquest fet. E axí, dehim, comanam e manam-vos que, ensemps ab lo dit notari, anets personalment al loch ho lochs hon lo dit tresor se diu esser estat amagat, e aquell fets descobrir, cavar e cercar, present lo dit notari; e, si s troba, prenets aquell e ocupats a vostra mà, e fets e exseguits per part de la nostra cort totes altres coses qui en aquest fet, a profit e utilitat d'aquella, sien necessàries e fer-se pertanguen, car nós sobre les coses desús dites e les devallants e emergents d'aquelles,¹⁶⁰⁵ o aquelles toquants en qualque manera, comanam nostres veus ab la present, per la qual manam a tots e sengles oficials nostres [e]¹⁶⁰⁶ a lurs lochtinents que sobre les coses desús dites vos donen consell, favor e ajuda si e aytantes vegades com ne seran requests. Volem, emperò, que d'açò que del dit tresor pervendrà a vostres mans, deduïdes d'aquèn messions necessàries, al dit nostre thesorier per part de la nostra cort entegrament siats tengut de respondre. Dada en Çaragoça, a .XXV. dies d'octobre anno a nativitate Domini .M.CCC.LXXXI. Narcisus, promotor.

G(uillelm)us Oliverii, mandato regio facto per thesaurarium. Ga.

¶ ¹⁶⁰⁴ tresor: «tresorer». ¶ ¹⁶⁰⁵ Segueix, ratllat, *necessàries*. ¶ ¹⁶⁰⁶ e, manca a l'orig.

1381, novembre 22. Tarragona.

Carta amorosa de la infanta Violant a l'infant Joan, marit seu, planyent-se de l'absència d'aquest (Jaume Ferrer).

ACA, C, reg. 1821, fol. 169v.

Molt alt senyor e marit nostre molt car. A la vostra magnificència significam que si nós, per degun partit del món, haguésem imaginat que del vostro partiment deguésem haver tant de enyorament, nós vos prometem, senyor, que no fóram romasa ací; mes en veritat, senyor, nós nos guardarem bé que d'ací avant no·ns pendrà senblant joch. Lo Sant Spirit, senyor, sie tots temps guarda de vós. Scrita de nostra¹⁶⁰⁷ mà, en Tarragona, a .XXII. de noembre del any .M.CCC.LXXXI.

Humil companyona vostra, la duquessa.

*Domina ducissa mandavit michi, Iacobo Ferrarii.
Probata.*

Al molt alt senyor e marit nostre molt car, lo senyor duch.

1382, gener 4. Girona.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós, pregant que revoque l'ocupació de les rendes del bisbe de València, decretada per haver acceptat el capel de cardenal, contradient la política d'indiferència del monarca (sense escrivè).

ACA, C, reg. 1727, fol. 114r-v.

Molt alt e molt excel·lent príncep e senyor, para e senyor meu molt car. Sàpia la vostra molt gran senyoria mi haver reebuda de mon car cosí, lo cardenal e bisbe de València,¹⁶⁰⁸ una letra en la qual, entre les altres coses, me fa¹⁶⁰⁹ saber que vós, senyor, o vostres oficials de manament vostra, havetz manat pendre e ocupar a mans vostres les rendes e dretz del dit bisbat, e açò, segons que's diu, per tal com lo dit cardenal, no sperada licència o determinació vostra, senyor, sobre lo fet de la indiferència de aquells qui vuy se dien papes, havia acceptat lo capell, axí com ell a vós¹⁶¹⁰ haja intimat, senyor; per la qual rahó pregava a mi, axí carament com podia, que yo volgués supplicar a la vostra paternal senyoria que a vós plagués de relexar la dita ocupació de les rendes de son bisbat. Ara, senyor, yo no sé a la veritat, ne ja menys he oït dir que vós, senyor, hajats feta ne manada fer la dita ocupació, car seria singular acte, per lo qual vós, senyor, no havets acostumat de fer, ans sé bé que a mossèn l'arquebisbe de Çaragoça,¹⁶¹¹ qui per provisió de papa Cle-

¶ ¹⁶⁰⁷ nostra, interlineat. ¶ ¹⁶⁰⁸ Jaume d'Aragó (1369-1396), fill de l'infant Pere, comte de Ribagorça, i cosí germà del rei. Pere el Cerimoniós li prohibia acceptar el capel de mans de Climent VII, i sols després de la

mort del monarca pogué rebre el cardenalat del pontificat d'Avinyó, el 1387 (EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 28). ¶ ¹⁶⁰⁹ fa, interlineat. ¶ ¹⁶¹⁰ ell a vós: «ell vos», corr. ¶ ¹⁶¹¹ Llop Fernández de Luna. *Vid. supra* doc. 505.

ment se diu patriarcha de Jerusalem, ne al bisbe d'Oscha,¹⁶¹² qui's diu archabisbe de Tarragona per provisió de papa Urbà, ne al bisbe de Segorb,¹⁶¹³ qui's diu archabisbe de Tarragona per provisió de papa Clement, no havets feta ni feta fer innovació alcuna en lurs rendes e drets que hajen de lurs dignitats; e que vós, senyor, faéssets o manàssets fer novitat alcuna al dit cardenal e bisbe de València, en ocupar o fer pendre a mans vostres los drets de son bisbat per la dita rahó, seria molt cruel cosa, e per vós, senyor, no acostumada de fer, segons que dit és. Per què, senyor, supplich a la vostra paternal senyoria, la qual tots temps, per sa humilitat e bonesa, ha denyat devallar a les mies humils e filials supplicacions, que'us plàcia manar que la dita ocupació o preniment dels béns del dit bisbat de València, si alcuna és, ço que no creu, no's faça, ans, si feta és, aquella vos plàcia relexar e revocar e manar a vostres oficials que, si alcuna cosa han presa o ocupada de aquell, que'u tornen e'u restituesquen. E açò, senyor, vos tendré yo en special gràcia e mercè. Nostre senyor Déus, senyor, vos alarch la vida per molts anys al seu sant servey. Scrita en Gerona, a quatre de janer l'any de la nativitat de nostre Senyor M.CCC.LXXXII. *Primogenitus*.

Senyor, lo vostre humil primogènit, besan vostres peus e mans, se comana en vostra gràcia e benedicció.

B. Probata.

Dirigitur domino regi.

694.

1382, març 15. València.

El rei Pere el Cerimoniós al justícia d'Aragó, amonestant-lo per extralimitar-se en la seua jurisdicció, puix que intervé en qüestions eclesiàstiques interferint en les decisions de la corona (Francesc Bisbals).

ACA, C, reg. 1102, fol. 129r.

Lo rey.

Justícia. Nós pensàvem que'us bastàs tenguéssets lo offici del justiciat, e regíssets aquell segons que vostres predecessors havien aquell acostumat de regir. Ara veem que açò a vós no basta, ans volets ampliar vostre offici e'ns embargats nostres affers, cor contínuament, sobre los drets pertanyents a la cambra apostolical, e en special del archebisbat de Çaragoça, qui ara vaga, reebets e havets reebudes fermes de dret, e resnomenys, per raó de la comanadoria del loch de Casp, havets fetes o entenets a fer convocar e anar sobre lo dit loch les junctas, les quals coses no pertanyen a vós ni a vostre offici, com sien eclesiàstiques. Per què, reprements-vos de açò, vos dehim e manam, sots ira e indignació nostra, que vós d'aquí avant aytals fermes no reebats, ans, si reebudes les havets, aquelles revoquets; e les dites junctes al dit loch anar no façats, e, si anades hi són, aquelles ne fets tornar. En altra manera, certificam-vos que nós procehirem contra vós per tal forma que'n serets ben corregit. Dada en València, a .XV. dies de martz del any .M.CCC.LXXXII. *Rex P(etrus)*.

Dominus rex mandavit michi, Francisco Bisbals. Probata.

Fuit missa iustitie Aragonum.

¶¹⁶¹² Ferran Peres Munyós. *Vid. supra* doc. 679. ¶¹⁶¹³ Enyego de Vallterra. *Vid supra* doc. 679.

1382, abril 9. Tortosa.

*La infanta [Violant de Bar] al seu marit, el primogènit, demanant-li instruccions sobre protocol en les relacions amb la família reial, en concret amb la infanta Maria de Luna, el rei i la reina (sense escrivà, però Andreu Granell).*¹⁶¹⁴

ACA, C, reg. 1821, fol. 169v.

Molt alt senyor e marit nostre molt car. Sàpia la vostra magnificència que, huy dimecres, nós e nostra cara filla la infanta entram en Tortosa, e fom rebuda ab pali fort honorablement. E demà, que serà dijous, aturarem ací, segons que vós ordonàs, e lo divenres après partirem d'ací e irem-nos, Déus volent, a Valtriguera,¹⁶¹⁵ e depuis tindrem nostre camí per nostres jornades al mils que puxam. Entès havem que la comtessa de Luna exirà a nós a Castelló, per què, senyor, plàcie-us que'ns certifiquets, si ella ve a nós a Castelló o en altre loch e'ns convidava que'l donàssem la mà a besar, si le'l donarem o no, car entès havem que vós no li'l donats; axí matex, quin aculliment li farem, axí en asentar com en anar ab nós e altres coses que s'i subseguiran. E encara nos vullats certificar del aculliment que's serà estat fet axí per lo senyor rey com per la reina, e dels altres cases que entenats que'ns dejam proveir asabentar, per tal que aquelles façam a vostre voler e manament. E a nós manats ço que'us plàcia. *Data* en Tortosa, a .IX. d'abril l'any .M.CCC.LXXX. dos.

Humil companyona vostra, la duquessa.

Al molt alt senyor e marit nostre molt car, lo senyor duch.

1382, maig 28. València.

Manament de l'infant Martí al justícia d'Elx que lliure Jaume d'Albarrazí, veí de la vila, acusat d'heretgia, a fra Joan Mateu, inquisidor del regne de València (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2071, fol. 29r.

Infant en Martí, del molt alt senyor en P(ere), rey d'Aragó, fill, *et cetera*. Al feel nostre lo justícia de la vila d'Elyg, salut e gràcia. Per part del religiós e amat nostre frare Johan Matheu, mestre en teologia, enqueridor dels eretges en regne de València, nos és stat humilment supplicat que con ell, per algunes rahons les quals ha denant nós proposades e al·legades, no puxe procehir contra an Jacme d'Albarrazí, habitador de la dita vila, delat o encolpat de fet de heretgia, nos plagués provehir sobre açò de remey covinent. Per ço nós, haüid sobre les dites coses consell e deliberació plenera, volem, dehim-vos e-us manam que encontinent liurets al dit enqueridor, o a qui ell volrà en loch seu, lo dit Jacme d'Albarrazí pres e ben guardat. E, si per part del dit enqueridor o altre per ell requests ne secrets, liurats-li aquella companya que demanarà e mester haurà per menar là on volrà, dins

¶¹⁶¹⁴ Subscriu el primer document precedent on consta escrivà, car tots els altres consignen: *Idem. Probata*.

¶¹⁶¹⁵ Sic, per Valltraiguera o Traiguera (el Maestrat).

lo bisbat de Cartaginia e senyoria del senyor rey, lo dit Jacme d'Albarrazí segurament e sens que per alguna persona no li puxe esser feyt empatxament algú, havent no-res-menys lo dit enqueridor e aquells qui aquí iran en nom seu per la dita rahó per recomenats specialment, deffenents-los, si mester serà, contra totes persones qui mal o dampnatge alcú los volguessen fer en béns o en¹⁶¹⁶ persona, segons que per altra nostra letra vos és stat manat, la qual letra ab la present confirmam e volem que per vós en tot cas sia observada. Dada en València, a .XXVIII. del mes de mayg del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.^{ens}LXXXII. *Vidit Alpi(cat), vicecancellarius.*

Dominus infans mandavit Berengario Sarta. Probata.

697.

1382, octubre 7. València.

El rei Pere el Cerimoniós [al governador de Mallorca?], amb ordre que no permeta que un grup de jueus s'embarquen sense llicència, per passar a Terra Santa, en perjudici dels drets de la corona.

Després, els hi podrà autoritzar, si pertoca (Francesc Bisbals).

ACA, C, reg. 1103, fol. 60v.

Lo rey.

Entès havem que en la nau d'en Capdebou se'n passen de .LX. en .LXX. jueus en la terra de Jerusalem, sens llicència e auctoritat nostra, en gran dan e menyspreu de nostres drets e regalies. Per què·us dehim, manam e comenam que als dits jueus inhibiscats que sens llicència nostra no·y vagen, axí com nós los ho inibim; e, si desobedients seran, per imposicions de penes e levament d'aquelles fortment los punischats. Aprés, si benvist vos serà, los donets llicència de part nostra de anar-hi. *Data* en València, a .VII. dies d'octubre l'any .M.CCC.LXXXII. *Narcisus, promotor.*

Dominus rex mandavit michi, Francisco Bisbals. Probata.

698.

1382, octubre 18. València.

Remissió concedida per l'infant Martí a fra Joan Castelló, ermità de Sant Antoni, d'Alcoi, de la confiscació dels seus béns, decretada per haver intentat suïcidar-se (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2071, fols. 72v-73r.

Infant en Martí, *et cetera*. Al feel procurador e batle nostre d'Alcoy en Guerau Domènech, salut e gràcia. Entès havem per part de frare Johan Castelló, ermità qui fon de sent Anthoni, que vós li havets emparats, preses e occuppats alguns béns seus, per tal com ell fon temptat del demoni e·s penjà, e per la dita rahó vós enteníets los dits béns esser a la nostra cort confiscats. On com nós, per honor de Déu, hajam remeses ab la present tots los dits béns al dit frare Johan e tot dret que en aquells hajam graciosament, per ço volem e·us manam que, observant a ell la dita nostra gràcia, li restituiscats tots los dits béns e li

¶ ¹⁶¹⁶ en, interlineat.

façats cancel·lar les dites empires. E en açò no li metats lagui ne contrast algú, com de certa sciència vullam que axí sie fet. *Data Valentie*, a .XVIII. dies octubre del any de la natiuitat de nostre Senyor .M.CCC.ºLXXX.º e dos. *Infans Martinus*.

Dominus infans mandavit Berengario Sarta. Probata.

699.

1382 (Nat. 1383), desembre 30. Tortosa.

Ordre del rei Pere el Cerimoniós al comanador d'Ascó [de l'Hospital]. Ha de fer reintegrar Guillem Aguiló, comprador reial, de la quantitat defraudada per un moro de Vinebre en un transport fet en la seua barca, pel riu Ebre, d'una càrrega per a l'abastiment de la cort en les festes de Nadal (Pere Vidal).

ACA, C, reg. 1103, fol. 134r-v.

En Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al amat nostre frare Arnau de Bardaxí, comanador d'Ascó, o a son lochtinent o al batle del dit loch, salut e dilecció. Entès havem que d'aquests dies, com Guillem Ag[u]iló, de casa nostra, fos estat tramès en aquexes partides per comprar volateria e alcunes altres coses necessàries per rahó de les presents festivitats de Nadal, a provisió de la nostra cort, lo dit Guillem se avench ab Alí Amazit, moro del loch de Vinebra, que'l dit moro, per preu de trenta *solidos barchinonenses*, portàs en una sua barcha .XI. exàvegues de pallya e doents parells de gallines dels lochs de Azcó e de Móra a aquesta ciutat, a les quals totes coses axí, per lo dit preu, portar lo dit moro se obligà; e que quant lo dit Guillem vehé la dita barcha e volgué en aquella carregar les dites coses, no caberen en aquella sino dues exàvegues de la dita pallya e .LXXXIII. parells e mig de les dites gallines, per la qual rahó lo dit Guillem, en falta del dit moro, hagué a logar, per preu de .LXX. e .V. sous *iaccenses*, altra barcha de Alí de Móra, moro de Flix, per portar lo restant de tota la dita pallya e de totes les dites gallines. On, com lo dit Guillem sie estat enganat en fe del dit Alí Amazit e'n dan de la nostra cort, per ço us requerim e a vós dehim e manam que, vista la present, forcets lo dit Alí Amazit a dar e pagar a'n Pere Borraz, porter nostre, lo qual per aquesta rahó tram[e]tem, los dits .LXXV. sous *iaccenses*, ensems ab les justes messions per aquesta rahó, en colpa del dit Alí Amazit, fetes e faedores, e ab lo salari del dit porter, a rahó de .VII. sous anant, estant e tornant, deduits emperò de açò e vers lo dit Alí Amazit retenguts los dits .XXX. *solidos barchinonenses*, los quals, per tot lo dit càrrech, lo dit Guillem diu que li ha ja pagats o feyt esser pagats. E les dites coses per res no mudets ne tardets; en altra manera, ab la present comanam e manam al dit porter que, en fadiga vostra, faça encontinent, deduits e abatuts los dits .XXX.^a sous, execució contra lo dit Alí Amazit per los .LXXV. sous *iaccenses* e messions desús dites. Dada en Tortosa, a trenta dies de deembre en l'any de la natiuitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXIII. *Ferdinandus, cancellarius*.¹⁶¹⁷

Petrus Vitalis, mandato regio facto per nobilem Arnaldum d'Orcau, militem et maiordomum. Cort.

¶ ¹⁶¹⁷ Ferran Peres Munyós, bisbe d'Osca i canceller (SEVILLANO COLOM, «Apuntes para el estudio de la Cancillería...», pp. 158-159).

700.

1383, febrer 6. Tortosa.

El rei Pere el Cerimoniós a l'abat de Poblet, recomanant-li Conrad Allenhusen, alemany, que, després d'haver passat tres anys a la cort amb un escrivà reial, vol professar al monestir com a monjo (sense escrivà).

ACA, C, reg. 988, fol. 58v.

Lo rey.

Abat. Com en Conrado Allenhusen, nadiu de Alamanya, portador de la present, inspirat, segons creem, per Esperit Sant, haja singular devoció al vostre orde e desig de tot en tot en lo vostre monastir servir a Déu, e nós, també per relació del fell escrivà nostro en Bonanat Gili, ab lo qual lo dit Conrado vench de Roma e ha estat contínuament en la nostra cort prop de tres ayns, com de molts altres dignes de fe qui del dit Conrado han conexença, siam plenerament informats que és feel e cast e apte covinentment en sciència, e d'altres moltes virtuts per la gràcia de Déu insignit, per ço, a humill supplicació d'alguns familiars nostres e per les rahons dessús dites, vos pregam affectuosament que'l dit Conrado vullats benignament admetre en monge del dit vostre monastir e donar a aquell l'àbit del vostre orde, segons que a altres monges és acostumat donar; e no-res-meyns, com lo dit Conrado sia pobre e no haja parents ne amichs en esta terra a qui per açò pogués recórrer, més avant vos pregam affectuosament que façats que'l vestiari li do l'àbit franch. E d'açò servirets a Déu e a nós farets pleer, lo qual molt vos gahirem, e en son cas proseguirem vós e vostre monastir de gràcies e favós. Dada en Tortosa, a sis dies de febrer de l'ayn .M.CCC.LXXXIII. *Rex P(etrus).*

Dominus rex misit signatam. Probata.

*Dirigitur abbati monasterii Populeti.*¹⁶¹⁸

701.

1383, març 29. Tortosa.

L'infant Martí a Bertran Coscó, mercader de Saragossa. Li fa saber la seua indignació perquè no vol ajornar el cobrament d'un crèdit, ans bé ha començat a fer execució en vassalls seus de Huesa, sense esperar la vinguda de la comtessa Maria de Luna (Ramon Sescomes).

ACA, C, reg. 2071, fol. 119r-v.

L'infant en Martí.

En Bertran Coscó. Bé'ns recorda que no ha molt, per ço com vós, ab gran des-temprament e vinent acordat de dar-nos dan tant com en vós és, fahíets fer execució en alguns lochs nostres de regne d'Aragó, vos scrivim que en la dita execució permetéssets sobreseure solament per .ii. meses lavors primersvinents, dins los quals nós havíem cor de satisfer-vos en tot ço que per nós vos fos degut. Ara havem entès, per part de la universitat de Huesa e de ses *aldeas*, que, per rahó de una seguretat que per¹⁶¹⁹ la dita universitat molt ha fon feta, de tornar a cert temps algunes bèsties lurs qui a vostra requesta eren stades

¶ ¹⁶¹⁸ Fra Guillem d'Agulló (1361-1393). ¶ ¹⁶¹⁹ Segueix, ratllat, *rahó*.

preses, havets ara fets pendre ben .X. hòmens del dit loch e *aldeas suas*, e aquells preses havets fets menar al loch d'Albalat, qui és del archabisbat de Saragoça; axí que par-nos que per nostres prechs no-us sots temprat, ans vos sots molt més destemprat que no érets abans. E maravellam-nos molt que vingats axí acordat a dar dan a nós e a nostres lochs e hòmens, sabent que, si les dites coses tornàvets a loch e-y sobrechíets tro que nostre muller, la comtessa, fos aquí, la qual hi deu esser dins breus dies, vos o grahírem. Però, si cor hi havets, sadollats-vos-en bé! Mas, si bé guardàvets, vós mateix poríets conèixer que errats més que no avenits, car lo temps que-us demanàvem de allarch no era tant lonch que no-u deguéssets ben fixar. E, axí,¹⁶²⁰ d'aquí avant fets-ne ço que vijares vos serà, car nós, Déu volent, bé hi provehirem. Mas sapiats que encara, sens dubte, vendrets a pas que no-u voldríets haver fet. Dada en Tortosa, a¹⁶²¹ .XXIX. de març del any .M.CCC.LXXXIII. *Infans Martinus*.

*Dominus infans mandavit R(aymund)o de Cumbis.
Probata.*

Dirigitur Bertrando Cosconi, mercatori Cesarauguste.

702.

1383, abril 18. Xerta.

La infanta Violant a la reina Sibília. Li prega amb gran instància que interpose la seua mediació per tal que el rei i l'infant Joan no arriben a la ruptura (Andreu Granell).

ACA, C, reg. 1817, fol. 79r-v.

Senyora. Vostra letra he reebuda, responsiva a una altra letra mia, per la qual e en altra manera só certa del gran bon voler e sobirana diligència que vós havets en endreçament dels affers del senyor duch, e de tenir totes aquelles bones maneres que podets que lo senyor rey e lo dit senyor duch sien concordes,¹⁶²² e en veritat, senyora, lo dit senyor duch e yo havem gran plaer e-us grahim sobiranament, com per obra conexem vostre bon voler; e no dubte yo, senyora, que puis vós axí, ab tan gran diligència e bon voler, vos hi metets, que los dits senyors no romanguen concordes e en perseverança de aquella amor que's pertany de pare a fill. Sobre tot açò, senyora, lo dit senyor duch e yo havem largament parlat ab l'infant en Martí, mon frare, e ab lo comte d'Urgell, mon cosí, los quals vos recomptaran la intenció que'l dit senyor duch ha sobre les dites coses e, axí matex, la diligència que yo hi he, pregants-vos, senyora, cament que continuets vostra bona diligència de instar ab lo dit senyor rey los dits affers, car sí'm faç jo e faré ab lo dit senyor duch, per tal manera que lo vostre bon voler e meu ne sien complits. E sie tots temps, senyora, lo Sant Espirit vostra guarda. *Data* en Xerta, sots mon segell secret, a .XVIII. de abril del any mil .CCC.LXXXIII. La duquessa.

Domina ducissa mandavit michi, Andree Granelli. Probata.

Dirigitur domine regine.

¶¹⁶²⁰ Segueix, ratllat, *que*. ¶¹⁶²¹ *a*, repetit a l'orig.

¶¹⁶²² Sobre els motius de les desavinences entre el rei Pere i l'infant Joan, els darrers anys del regnat, *vid.* Rafael TASIS I MARCA, *Pere el Cerimoniós i els seus fills*, Barcelona, 1957 (reimp. 1962), pp. 156-168.

1383, abril 20. Tortosa.

Provisió del rei Pere el Cerimoniós, dirigida a Aznar Pardo de la Casta, governador i batle general del regne de València, sobre la lliure exportació de vi, oli, fruites i hortalices de Xàtiva a Castella, amb ordre que no hi pose dificultats (Pere Vidal).

ACA, C, reg. 1558, fols. 16v-17v.

En Pere, *et cetera*. Als amat e feels n'Aznar Pardo de la Casta, conseller nostre, cavaller, portantveus de governador e batle general del regne de València, e en Berthomeu Rotlà o altre qualsevol tenent loch de batle general, e encara a qualsevol guardes de passos e de coses vedades dellà lo riu de Xúquer, salut e dilecció. Per part dels jurats, pròmens e universitat de la ciutat [de Xàtiva]¹⁶²³ és estat a nós humilment supplicat que, com gran partida de les riqueses dels veïns e habitants de la dita ciutat e dels térmens d'aquella estiga en alqueries, vinyes, camps, orts e altres terres de lauró e d'ortaliça, e¹⁶²⁴ ells hajan a mantenir lurs càrrechs e honors dels fruyts e esplets que's fan e són levats e collits en aquells e aquelles, e lo mellor e major¹⁶²⁵ aviament o venda que's pot fer dels dits fruyts se faça vers les parts de Castella, e vós o alcun de vós, de poch temps a ençà, vos esforcets vedar que'ls dits fruyts, e en especial¹⁶²⁶ vi, oli, teronges e altres fruyts de arbres, cols, letugues, carabaces, melons e altres ortalices, no sien treyts ne treytes de la dita ciutat e térmens e portats o portadors a les dites parts de Castella sens especial licència e albarà vostre o de alcun de vosaltres, e les persones que són de les dites parts de Castella, per ocasió del dit vostre vedament, e per tal com se han a reembre de haver la dita licència e albarà, cessen de comprar o fer comprar e traure o fer traure dels dits vi, oli, teronges e altres fruyts de arbres, cols, letugues, carabaces, melons e altres ortalices, ço que torna a gran interès e dampnatge dels dits veïns e habitants de la dita ciutat e dels térmens de aquella, los volguéssim¹⁶²⁷ sobre açò de remey covinent proveyr. La qual supplicació per nós benignament reebuda, a vós e a cascun de vos deïm e manam espressament, per primera e segona jussions, sots encorriment de la ira e indignació nostra, que no vedets ne façats esser vedades ne per vedades hajats de traur[e] de la dita ciutat e térmens de aquella, o de les altres terres de nostra senyoria, e metre o portar vers les dites parts de Castella sinó tan solament aquelles coses qualsque sien les quals, per especial inhibició nostra, són vedades de esser tretes de les dites terres de nostra senyoria o de regne de València, segons forma de fur o de privilegi antich, ne per comprar o traure o fer traure e portar vers les dites parts de Castella los dits vi, oli, teronges o altres fruyts de arbres, cols, letugues, carabaces, melons o altres ortalices qualsque sien, alcuna reemço o paga demanets, ans leixets francament e quítia traure o fer traure e portar vers les dites parts de Castella, sens licència o albarà vostre o de alcun de vosaltres, los dits vi, oli, teronges e altres fruyts de arbres, cols, letugues, carabaces, melons e altres ortalices qualsevol que sien. E açò no mudets en alcuna manera, com nós, atesa axí la bona amistat que és entre nós e los nostres vassalls, de una part, e lo rey de Castella e los seus vassalls, de la altra, com lo profit lo qual en

¶ ¹⁶²³ de Xàtiva, manca a l'orig. ¶ ¹⁶²⁴ e, interlineat. ¶ ¹⁶²⁵ e major, interlineat.

¶ ¹⁶²⁶ Segueix, ratllat, huy. ¶ ¹⁶²⁷ volguéssim: «volguessen».

traure los dits fruyts e ortalices se segueix als dits veïns e habitants de Xàtiva, com ateses encara algunes altres raons que [a]¹⁶²⁸ açò·ns induexen, ací ho hajam provehit e vullam esser feyt. Dada en Tortosa, a .XX. dies d'abril en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXX. tres. *Rex P(etrus)*.

Petrus Vitalis, mandato domini regis facto ad relationem Raymundi de Villanova, militis, consilarii et camerlengi. Probata.

704.

1383, juny 30. Montsó.

L'infant Martí al veguer de Tarragona. Li demana cercar i recuperar un cobertor de seda que fa tres anys li furtaren de la seua cambra, el qual ara ha estat reconegut a la ciutat (sense escrivà).

ACA, C, reg. 2071, fol. 174v.

L'infant en Martí.

Sapiats que, bé ha .III. anys, fon furtat en la nostra cambra un cobertor de drap de seda, ab lo¹⁶²⁹ camp tot vert sembrat de roses blanques e vermelles e de diverses fullatges, e folrat de drap de li picat tot vert. E havem entès e sabem de cert, per hòmens de casa nostra qui'l veheren, que'l jorn que la reyna entrà en Tarragona era posat per empeliar en un carrer, entre molts altres que n'i havie, e conegueren que'l dit cobertor ere aquell qui·ns ere estat furtat. Per què·us pregam affectuossament que vós, ab sobirana diligència, cerquets lo dit cobertor en poder de qui és e, trobat que'l hajats, liurats-lo al fell de la nostra cambra n'Anthoni de Rexach, lo qual trametem aquí per aquesta rahó informat de nostra intenció sobre lo dit fet, pregant-vos que'l creegats de ço que·us en dirà de nostra part, axí com si nós vos o dehiem. Dada en Muntsó, a .XXX. de juny del any .M.CCC.º LXXXIII. *Infans Martinus*.

Dominus infans misit eam signatam expediendam. Probata.

Dirigitur vicario regio Terracone.

705.

1383, agost 16. Montsó.

L'infant Martí a l'infant Joan. Ha aconseguit, segons li comunica, que el rei, pare llur, no prohibesca al primogènit per carta seua anar [a les corts],¹⁶³⁰ a condició, però, de traslladar-li aquell mateix de paraula el susdit manament (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2072, fol. 7r.

Molt alt senyor e car frare. Sàpia vostra senyoria que, yo estant en Xielsa, reebí una letra de mossèn Jacme Castellà, per la qual, de part vostra, senyor, me pregava que vingués ací encontinent, e yo, senyor, per servir a vós, partí tantost e fuy ací ab lo senyor rey di-

¶ ¹⁶²⁸ a, manca a l'orig. ¶ ¹⁶²⁹ lo, interlineat. ¶ ¹⁶³⁰ Corts generals de Montsó (1383-1389).

jous proppassat, ans de la festa de madona santa Maria. E com fuy ací, senyor, viu que'l senyor rey vos havie feta una letra que no vinguéssets, e yo, senyor, sabut açò, supliqué al senyor rey que li plagués que la dita letra no·us fos tramesa, e lo dit senyor rey atorgà-m'o ab aytal condició, que yo e lo dit mossèn Jacme Castellà vos féssem a saber que vós, senyor, no vinguéssets, segons que pus largament, senyor, vos scriu del dit fet lo dit mossèn Jacme. Per què, senyor, vos notifich les dites coses, per ço que vós, senyor, hi provehiscats axí com vos plaurà. Manats-me, senyor, ço que·us plàcia. Scrita en la vila de Montsó, a .XVI. de agost del any .M.CCC.LXXXIII. *Infans Martinus*.

Dominus infans mandavit Berengario Sarta. Probata.

D[ir]igitur domino d[u]ci.

706.

1384, gener 18. Montsó.

Ordinació dictada pel rei Pere el Cerimoniós, a petició de l'infant Joan, establint l'ordre de prioritat entre els escrivans de la cort del primogènit (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1557, fols. 21v-22r.¹⁶³¹

Ordinatio facta per dominum regem super prioritare et potioritate scriptorum.

Lo rey.

Molt car primogènit. Entès havem que qüestió e debat és davant vós entre alguns scrivans de vostra casa, axí de manament com de registre, per ço com alguns qui jamés no han seguida vostra cort o a vostra cancellaria servit, vinents novellament, affermen si esser primers en quitació e altres beneficis d'aquèn devallants que aquells qui en la dita vostra cancellaria han servit e vostra cort lonch temps seguida, e açò per tal com són primer scrits en carta de ració, sobre lo qual debat e qüestió vós, consultant-nos, volets saber nostra intenció sobre aquella. Per què·us certificam que nós, appellats per esta rahó scrivà de ració de casa nostra e molts altres en tals coses e semblants sperts, e haüda relació d'ells, havem atrobat semblant cas jamés no esser-se esdevengut en nostra casa; però, com per tots temps sia stada e sia nostra intenció, segons que dret e bona rahó dicten, que aquells scrivans de manament e de registre qui primerament han haüt compte [e]n vostra casa sien primers en quitació e altres beneficis que no aquells qui no han haüt compte ne en la dita cancellaria servit, no contrastant que sien primer scrits en carta de ració, per tant, haüt madur consell e delliberació ab los sobredits, movents-nos a açò per dret, justícia e rahó, volem e declaram que aquells scrivans qui primerament hauran en vostra cancellaria servit e haüt compte en vostra casa, dels quals servey e compte se aparega per albarà de scrivà de ració fet ab certificació de vostre prothonotari, e no en altra manera, sien primers que no aquells qui en la dita vostra cancellaria no han servit ne han haüt compte per la forma sobredita, axí que la prioritat dels dits scrivans sie haüda, no segons

¶ ¹⁶³¹ Segueix (fols. 22r-23r) una *Ordinatio facta per dominum ducem super prioritare et potioritate scriptorum suorum* (escrivà, Pere de Benviure).

que són primer scrits en carta de ració, mas segons que primerament hauran en la dita vostra cancellaria servit e haüt compte per la forma damunt dita. Pregants e manants-vos que la present declaració, la qual, axí com a bona, justa e rahonable, volem esser haüda per stil e ordinació en nostra casa e en la vostra, tingats e façats esser tenguda e observada per qualsevol, certificant-vos que aquella en nostra casa per semblant forma farem observar e tenir. *Data en Monçó, sots lo segell nostre secret, a .XVIII. de janer del any .M.CCC.LXXXIII. Rex P(etrus).*

A nostre molt car primogènit lo duch.

707.

1384, març 25. Tamarit de Llitera.

L'infant Martí a Jordi Joan, dispenser seu, reptant-lo per la negligència que mostra en proveir la vinguda de mestre Pere Soler, metge, per tal d'assistir-los, a ell i la seua família, majorment en època d'epidèmia (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2072, fol. 130v.

L'infant en Martí.

En Jordi. Fort nos maravellam de vós, com tan¹⁶³² mal recapte havets donat a mestre P(ere) Soler de venir a nós. Semble que a dret seny o façats per fer-nos-en assenyalat desplaer o posar nós e la comtessa e nostro fill en risch e en perill, ara en aquest temps de epidèmia, e la comtessa, qui volrie anar als banys de Caldes, e no spera sinó que lo dit mestre P(ere) fos vengut, ab consell del qual se ha a regir en algunes coses. Per què us manam expressament, e esguardant les dites rahons e perills, donets encontinent recapte al dit mestre P(ere), en manera que vingue; en altra manera, si no u fets, ço que no creem, farets-nos-en assenyalat desplaer, lo qual vos darem bé¹⁶³³ a conèixer e no sens rahó. Dada en Tamarit de Llitera, a .XXV. de març del any .M.CCC.LXXXIII. *Infans Martinus.*

Dominus infans mandavit Berengario Sarta. Probata.

Dirigitur Georgio Iohannis, expensori, et cetera.

708.

1384, abril 16. Tàrrega.

Carta de cortesia de l'infant Martí a les corts [de Montsó], traslladades a Tamarit [de Llitera]. Agraeix l'interés mostrat per la seua malaltia de febra i es proposa tornar-hi en breu (Ramon Sescomes).

ACA, C, reg. 2072, fols. 138v-139r.

Vostra letra he reebuda, per la qual, entre les altres coses, me havets certificat que era stat a vosaltres molt desplaent l'accident de febre qui's ere sdevengut en ma persona,

¶ ¹⁶³² tan: «ta». ¶ ¹⁶³³ bé, interlineat.

e de mon millorament havets après haüd sobiran goig e plaer. A la qual vos respon que·us regraciu molt la bona affecció e voler que havets envers mi e, per ço com ne haurets plaer, vos certiffich que só en bona convalescència (*sic*) de ma persona, mercè de Déu. Tinch bé a cor que, per bé avenir los affers tocants la honor de la corona del senyor rey e lo bé de sos regnes e terres, partesca d'ací al pus prest¹⁶³⁴ que poré, pregant vosaltres axí affectuosament com pusch que, de la resposta¹⁶³⁵ que huy devets haver feyta al dit senyor rey de tot ço que·s sia procehit en la cort après ma partida, me certiffiquets largament per vostres letres, car tal resposta poríets haver feyta que yo cuytaria ma anada, no planyent treball de ma persona, tal que speraria esser en fort de mon accident e en major convolència (*sic*). Et si res volets que per vosaltres faça, rescrivits-me ab bona conffiança. *Data en Tàrrega, a .XVI. dies del mes de abril del any .M.°CCC.LXXX. quatre. Infans Martinus.*

*Dominus infans mandavit R(aymund)o de Cumbis.
Probata.*

Dirigitur a la molt honorable cort qui de present se celebre en la vila de Tamarit.

709.

1384, juny 8. Fraga.

El rei Pere al mestre de Calatrava, explicant-li els motius d'haver convocat el comanador d'Alcaniç a les corts [de Montsó], i no el lloctinent del mateix mestre, com a representant de l'orde (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 1105, fol. 152r-v.

El rey d'Aragó.

Maestre. Perquè havem entès que vós sots meravellat perquè, a les corts generals que ara a nostres sotsmeses celebren, havem demanat lo comanador d'Alcaniç e no lo religiós e amat nostre fray Ximèn Pérez d'Urdaniç, comenador de la Frexneda e ara vostre lochtinent, vos notificam que com en los registres nostres antichs hajam trobat que, a les corts per nós e nostres predecessors en temps passat en Aragó celebren, era acostumat de esser demanat per part de vostre orde lo comanador d'Alcaniç e no altre, e no-res-menys ara, sobre aquesta rahó, hajam haüda plenera informació de alguns cavallers antichs de nostre regne, per açò nós, a les dites corts que ara celebren, havem demanat lo dit comanador d'Alcaniç, jatsesia que·s trob que de poch de temps a ençà era demanat vostre lochtinent, perquè c[r]eem que açò fo fet per inadvertència e contra forma acostumada e ús de nostre regne. E no pensets que aquesta vocació del dit comanador d'Alcaniç hajam feta ara per dar minva al dit fray Ximèn Pérez d'Urdaniç, vostre lochtinent, mas solament per servir lo dit ús e costum antich e per no donar tanta minva al loch d'Alcaniç, on tostemps acostumava de estar aquell qui presentava vostra persona e per vós regia e administrava la terra que vós havets en nostre regne de Aragó, ans volem que sapiats que si lo dit fray Ximèn Pérez, vostre lochtinent, fos comanador d'Alcaniç, axí com antigament eren

¶ ¹⁶³⁴ *prest*: «tost», corr. ¶ ¹⁶³⁵ *que de la resposta*, repetit a l'orig.

los regidors de les terres que vostre orde ha dins nostra senyoria e los que presentaven vostra persona, nós molt volenterosament lo haguérem demanat a les dites corts, majorment com regonexem¹⁶³⁶ los bons serveys que son linatge antigament nos faeren, e per los seus¹⁶³⁷ altres loables mèrits li hajam bona affecció, e haguem gran plaer com vós l'agués promogut en vostre lochtinent, pregant-vos molt affectuosament que per honor nostra lo vullats haver per recomanat, e promoure-lo, en son cas e'n son loch, a major honor e benefici, sabent que d'açò'ns farets assenyalat servey e plaer. Certificants-vos que, jatsesia que'ls bisbes de Tortosa e de Leyda, qui són en Cathalunya, hajen lochs e terres en Aragó, emperò no són acustumats de esser apellats en corts d'Aragó. Dada en la vila¹⁶³⁸ de Fraga, a .VIII. dies de juny del any .M.CCC.LXXXIII. *Rex P(etrus)*.

*Dominus rex mandavit michi, Bartholomeo Sirvent.
Probata.*

Dirigitur magistro Calatrave.

710.

1384, setembre 17. Vilafranca del Penedès.

La reina Sibília al governador [del regne de València], demanant-li el perdó de Tomàs Roca, argenter, processat per haver fos retalladures de moneda d'or per encàrrec d'altres, ja condemnats (Beren-guer de Vallosera).

ACA, C, reg. 1590, fol. 55v.

La reyna.

Governador. Entès havem que aquí ha haüts alsuns hòmens e dones los quals cosquiraven los reyls d'aur e cremaven e picaven les talladures, ensemps desfreçant e dissimulant que no apareguessen ne semblasen talladures fetes ne separades dels dits reyls; e aquelles, axí cremades e ensemps compilades, han portades alcunes vegades a'n Thomàs Rocha, argenter, per a fondre e fer riells, dient-li que lo dit aur ere romàs a la una de les dites dones del marit d'aquella, qui era estat mercader fort apoderat. E lo dit Thomàs, donant fe a les dites paraules, com fossen persones de tal estament e condició que prima faz no era versemblant ne presumidor que pertractassen ne faessen semblants crims, fus partida del diu aur, del qual feu riells. E, jatsia lo principal perpetrador del dit crim sia estat punit axí com devie, e les dites dones per semblant, emperò vós, per urgents rahons, a grans prechs dels jurats e d'altres persones notables d'aqueix regne, havets en alcunes coses notifficades¹⁶³⁹ les penes de les dites dones, la qual cosa a nós plau per conservació de la honestat de les altres. Per ço, a prechs e intercessions de alcuns nostres domèstichs e familiars, affectuosament vos pregam que, pus los principals són castigats e punits, si lo dit Thomàs en alguna cosa és trobat culpable, graciosament lo-y remetats. E farets-nos-en plaer e servey, que'us grahirem molt. Dada en Vilafranca de Penedès, sots nostre segell secret, a .XVII. dies de setembre del any .M.CCC.LXXXIII. *Secretarius*.

*Domina regina mandavit michi, Berengario
Vallosera. Probata.*

¶ ¹⁶³⁶ *regonexem*: «regonexen». ¶ ¹⁶³⁷ *seus*: «seu». ¶ ¹⁶³⁸ *vila*, interlineat. ¶ ¹⁶³⁹ *Sic*, per modificades.

1384, octubre¹⁶⁴⁰ 24. Vilafranca del Penedès.

Ordinacions dictades per l'infant Martí per al manteniment de la pau pública i la cooperació entre les viles de Sabadell i de Terrassa (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2073, fols. 42v-43r.

Infans Martinus, et cetera. Dilectis et fidelibus nostris baiulis villarum Terracie et de Sabadello, vel eorum locatenentibus, salutem et dilectionem. Noveritis nos, pro bono et pacifico statu dictarum villarum et habitantium in eisdem, ac in castris de Rahona et dicte ville Terracie et terminorum ipsorum, fecisse et ordinasse certas provisiones, contentas et scriptas in capitulis que sequuntur.

Lo senyor infant, per conservació de justícia e pacificar los lochs de Terraça e de Sabadell, e que·ls habitants en aquells e altres sien defeses e mantenguts en lur justícia, ha fetes les ordinacions següents, les quals vol e mana esser servades sots les penes davall scrites.

Primerament, vol e ordona lo dit senyor que los dits lochs se mantenguen en aquesta forma, que qui farà mal en la un loch no sie sostengut en l'altre, ans, ab so e menys de so, la un batle remeta al altre¹⁶⁴¹ lo malfeytor, e açò sots pena de .M. *solidos barchinonenses* per cascuna vagada que serà contrafet, guanyadors als cofres del dit senyor infant.

Ítem, que la un loch, request per l'altre, li hage ajudar e sien tots a una defensió, segons que·ls serà manat per los batles o'n seran requests per aquells, sots la dita pena exegidora dels inobediens als dits batles.

Ítem, que negú hom de peu poblat dins los térmens dels dits lochs [e]¹⁶⁴² castells de Terraça e de Rahona, o qui en aquells vulle habitar, no gos pendre ne seguir algú ab armes en guerra o en bando que alcú hagués, sie's que fos cavaller o ciutadà o altre qualsevol persona de qualque stament, condició o ley sia, poblats dins los dits térmens o no, sens llicència expressa del dit senyor o dels dits batles, sots pena de cors e de aver. E, aquell qui·ls emprarie, lo dit senyor, axí com aquell qui torbarie sos hòmens, no·l haurie per servidor.

Ítem, que tothom qui vendrà per poblar en los dits lochs e castells o térmens lurs, o vendrà en aquells o en la un d'ells per salva¹⁶⁴³ fe, com són lochs de franquesa, o per qualque altre rahó hi volrà habitar, face sacrament e homenatge al batle de cascun loch, en nom del senyor infant, de esser bo e feel¹⁶⁴⁴ e leal al dit senyor, e que per sa estada o per intrar o axir en los dits lochs e castells o térmens lurs no vendrà algun dampnatge al dit senyor infant ne a sos officials, ne als hòmens seus ne als habitants en los dits lochs, castells e térmens lurs. E açò hage a fer dins .VIII. jorns après que'n serà request per los dits batles.

Ítem, que los dits batles hagen e dehien haver homenatge de feeltat, qui contengue ço que damunt és dit, de tots los habitants en los dits lochs, térmens e castells, per bé que sien aloers, o hòmens d'altre o altres qualsevol qui aquí hagen cases o mases; emperò, en açò no són enteses cavallers ni ciutadans qui tinguen ja feu per lo dit senyor infant, con ja li hagen fet o li hagen a fer sacrament e homenatge axí con a vassal. E açò los sie manat que hagen fet dins .VIII. dies après que'n seran requests, sots pena de .D. *solidos*.

¶ ¹⁶⁴⁰ Hauria de dir setembre, perquè per altres documents consta que el 24 d'octubre l'infant ja no era a

Vilafranca. ¶ ¹⁶⁴¹ *altre*: «altres». ¶ ¹⁶⁴² *e*, manca a l'orig.

¶ ¹⁶⁴³ *salva*: «solva». ¶ ¹⁶⁴⁴ *feel*: «fe».

Ítem, vol e ordona lo senyor infant que·ls presens capítols sien publicats en los dits lochs ab veu de crida, en los lochs acustumats, e, no-res-meyns, registrats en cascuna de les corts, e que sien ser[v]ats ayntant con al dit senyor infant plaurà, manant als dits batles que aquells tinguen e observen e tenir e observar façan, e dels contrafaens leven les penes dessús expressades, sots pena de perdre lurs oficis e de estar a mercè del dit senyor.

*Ideo, vobis et utrique vestrum dicimus et expresse mandamus, sub pena vobis superius appo-
sita, quatenus predictam provisionem et omnia et singula contenta in capitulis supradictis exequami-
ni et compleatis, faciendo publice, voce preconis,¹⁶⁴⁶ in locis assuetis dictarum villarum ipsa capitula
publicari, ne de ipsis per aliquem ignorantia allegetur, et a contrafacientibus penas in ipsis apositas
exigatis et levatis iuxta dictorum capitulorum seriem et tenorem, scientes e firmo quod, si in predictis
negligentes fueritis seu remissi, imputabitur vobis et bonis vestris. Data in Villaffrancha Penitensium,
.XXIII.ª die octobris anno a nativitate Domini .M.ºCCC.ºLXXX.º quarto. Iacobus de Vållesicca.*

*Berengarius Sarta, ex provisione facta in consilio
per dominum infantem. Probata.*

712.

1384, octubre 21. Perpinyà.

*L'infant Joan al bisbe de Barcelona, demanant la remissió de la pena d'una monja agustina, con-
demnada pel prelat a presó perpètua per conducta deshonest (Pere de Benviure).*

ACA, C, reg. 1670, fol. 126r-v.

Lo primogènit.

Bisbe. Entès havem que vós, per alguns delictes de sa persona comeses per na Ca-
terina de Bella, monja de la orde de Muntalegre¹⁶⁴⁷ de *Barchinona*, havets ella condemp-
nada per via de penitència e carçre perpetuall e a pa e aygua, retinent-vos en la dita pe-
nitència que li poguésets fer gràcia si e quant a vós seria benvist faedor. E com, segons
que sòm informats, la dita monja haja estat en lo dit carçre solitària e reclusa, e en trist
conduyt de pa e d'aigua, més de .i. any, e aya passades moltes tribulacions e angústies per
longa fatiguació, de les quals pod e deu haver purgades e denejades ses culpes, pregam-vos
que, per reverència de nostre senyor Déus, qui no vol la mort del peccador, mas que·s
conversca (*sic*) e visca, e per honor e contemplació nostra, vullats fer deliurar la dita monja
de presó e restituir benignament a son orda, per ço que alí, reparan sa vida de bé en mills,
puxa retre gràcias a Déus de la gràcia que vós li farets per intercessió nostra, e do a les
altres dones axemple de no arrar, mas de perseverar religiosament e honesta. E nós, a qui
d'açò complaurets molt, vos hajam molt que grahir. Dada en Perpenyà, sots nostre segell
secret, a .XXI. dia de octubre del any mil .CCC.LXXXIII. *Primogenitus.*

*Dominus dux mandavit michi, Petro de Bevre.*¹⁶⁴⁸

Al honrat pare en Christ e amat nostre mossèn lo bisba de *Barchinona*.¹⁶⁴⁹

¶¹⁶⁴⁵ serà: «seran». ¶¹⁶⁴⁶ preconis: «preconia».

¶¹⁶⁴⁷ Santa Maria de Montalegre, priorat de canongesses de Sant Agustí a Barcelona.

¶¹⁶⁴⁸ *Sic*, per Benviure. ¶¹⁶⁴⁹ Pere de Planella o Planelles (1371-1385). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 128.

1385, gener 3. Peralada.

Provisió del rei Pere sobre el control dels guanys de la galera corsària Victòria, armada a Barcelona, de què hauran de respondre al clavari reial d'aquella, dirigida al noble Bernat Senesterra, capità de la nau (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1405, fol. 91r-v.

En P(ere), *et cetera*. Al noble e amat conseller nostre mossèn Bernat Senesterra, capità de la galea apellada *Victòri[a]*, la qual de manament nostre l'altre dia se armà en la ciutat de *Barchinona*, o a son lochtinent, e al còmit, sotacòmit, conseller e companyons e a tota la xurma de la dita galea, salut e dilecció. Volem e a vosaltres e cascuns de vosaltres dehim e manam espressament e de certa sciència, sots incurrimment de nostra ira e indignació e pena de .D. florins d'or —e qui no·ls haurà en haver que ho compre en persona—, que tota vegada que per en Berenguer de Guardiola, clavari de la dita galea, e son lochtinent serets requests, façats, e vós, dit mossèn Bernat, façats fer, sacrament de denunciar tot ço e quant per vosaltres o algun de vosaltres serà pres o amagat, o sabrets qui ho haurà pres o amagat en qualsevol manera, axí en mar com en terra. E de tot allò qui pres o amagat serà, segons és dit, responats e respondre façats al dit clavari o a son lochtinent, per nom nostre, en la forma següent, ço és, de tot ço qui's pendrà en terra, per qualsevol manera o rahó, donets al dit clavari o a son lochtinent lo quint complidament. Ítem, que de tots presoners que seran preses en terra per vosaltres o alguns de vós en qualsevol manera, o de rescats que d'aquells se hagen, donets al dit clavari o a son lochtinent la meytat; e dels dits presoners o béns lurs encant ne rescat o avinença alguna no façats o fer presumats sens lo dit clavari o son lochtinent. Hoc encara, volem que li responats de la meytat d'aquells .C. florins d'or que·ls hòmens de Sant P(ere) de Rodes vos han donats perquè no·ls dampnificàssets, e de totes altres quantitats que per semblant via haurets en quals parts se vulla. Ítem, que tots esclaus o esclaves, grans o pochs, que per vosaltres o algun de vosaltres seran preses en terra, donets o liurets francament e sens tot contrast al dit clavari o a son lochtinent, però que·l dit clavari sia tengut de donar a vosaltres o a aquells de vosaltres qui los dits esclaus o esclaves haurets preses .I. florí de Florença per cascuna testa, com axí sia acostumat. Ítem, que si a algun presoner o a altra persona o esclau o esclava, en mar o en terra, serà presa moneda, aur, argent, perles, pedres fines encastades o per encastar o draps d'or o de seda, que tot açò donets e liurets integrament e sens alguna defalcació al dit clavari o a son lochtinent. Ítem, que tot ço que serà pres en la mar per qualsevol manera per vosaltres o algun de vosaltres, tan bé de nostres sotsmeses com de qualsevol altres, donets e liurets integrament al dit clavari o a son lochtinent. Ítem, que vosaltres o alguns de vós, a espatles e esforç de la dita galea, no armets ne presumats armar fusta alguna, gran o poca, sens que vós, dit mossèn Bernat, o vostre lochtinent, ensemps ab lo dit clavari o lochtinent seu, no·y metats .I. hom qui faça sacrament e homenatge de guardar bé e manifestar lo nostre dret, lo qual lo dit clavari deu pendre per la manera damunt expressada, e del qual dret nostre lo dit clavari sia tengut de donar a vós, dit mossèn Bernat, o a vostre lochtinent, per dret de capitania, lo XV.^e E la present nostra ordinació e provisió volem e manam esser tenguda e observada per vosaltres e cascadun de vós segons sa forma e tenor, totes excepcions, dilacions e oposicions a part posades. Dada en Peralada, a .III. dies de janer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXV. *Rex P(etrus)*.

Dominus rex misit signatam. Probata.

1385, febrer 10. Besalú.

La infanta Violant de Bar a la priora i monges de Jonqueres, demanant que assignen una bona cel·la a Margarida Serra, professa de la casa, parenta d'alguns domèstics d'aquella (Jaume Ferrer).

ACA, C, reg. 1818, fol. 16r.

La duquessa.

Per relació de alguns havem entès que vosaltres, après que na Constança de Peguera, munga que era d'aqueix monestir, és morta, la cambra e habitació on ella estava mentre vivia e havia estat en lo dit monestir honestament e bé, per molt de temps, havets levada a Marga[r]ida Serra, munga d'aquel monestir, qui a la dita Constança de Peguera per molt de temps ha servit e a instància de la qual ella és munga en aquex monestir, e aquella cambra havets feta liurar e donar a una dona seglar qui està en lo monastir aquell, de què són molt meravellades, com bé par versemblant que les monges del dit monestir deuen haver avantatge davant totes les altres, axí de cases com de totes altres coses, e nós, per contemplació axí de la dita Constança de Peguera e de la dita Margarida Serra, com de als uns domèstics e familiars nostres als quals són molt tengudes, qui són en gran deute de parentiu ab la dita Margarida, haguéssem fort per agradable que aquella fos en lo dit monastir convenientment e bé albergada. Per ço, afectuosament vos pregam que a la dita monja vostra, Margarida, donets e jaquiscats la dita cambra e estatge on la dita Constança de Peguera estava, o altre estatge on la dita Margarida¹⁶⁵⁰ bé e honestament puxa estar e habitar dins lo dit monastir, sabents que d'açò farets a nós servey, lo qual molt vos gahirem, rescrivint-nos ço que per honor nostra hi farets. *Data* en Besulú, sots, *et cetera*, a .X. de febrer del any, *et cetera*, .LXXXV.

Domina ducissa mandavit michi, Iacobo Ferrarii. Probata.

A les religioses e amades nostres la prioressa, monjes e convent del monastir de J[u]nquere[s].¹⁶⁵¹

1385, juny 4. Llíria.

L'infant Martí al rei Pere, manifestant-li que, si no ha anat a combatre els enemics ensems amb ell, no és per falta de voluntat sinó de recursos, per no haver rebut del monarca el sou sol·licitat (sense escriure).

ACA, C, reg. 2073, fol. 173r.

Molt alt e molt excel·lent príncep e senyor, pare e senyor meu molt car. De la vostra senyoria he reebuda una letra, vuy que la present letra és stada feta, dada en Gerona a .XIX. de maig, la qual, senyor, entesa, respon humilment a la dita vostra senyoria que he haüid sobiran goig e plaer com lo senyor duch ha vençuts e haüts, entre morts e preses, los

¶ ¹⁶⁵⁰ Segueix, ratllat, *puxa*. ¶ ¹⁶⁵¹ Santa Maria de Jonqueres, a Barcelona, de l'orde de Sant Jaume d'Uclés.

hòmens d'armes qui venien en vostre regnes e terres.¹⁶⁵² Plàcia a nostro senyor Déus que, de quants enemichs ha ni haurà, faça axí mateix sa honor! En ço, senyor, que deÿts que·us haguera plagut qui jo hi fos estat, car més hi haguera feta ma honor que en estar ací, respon, senyor, a la vostra senyoria, ab deguda e humil reverència, que axí mateix haguera plagut a mi, e molt ha que jo n'è conexença e'm desplaui molt si àls hi podie fer, e'n he haüt e he continuament dolor e desplacer en mon cor com no són ab vós, senyor, e ab lo dit senyor duch, per servir-vos e fer ma honor en los dits afers. É-us-ne suplicat diverses vagades e tremeses a la vostra senyoria mossèn Pero Sánchez de Calatayuu e'n Pere de Maresme e altres, emperò, senyor, axí com sabets, no he haüt recapte del sou e, per consegüent, no'y són pugut anar. E en veritat, senyor, si hagués de què, no haguera estat ne estarie per lo dit sou, ans tantost me'n fore anat e me'n irie a la dita vostra senyoria, a la qual suplich que li plàcia de haver-me per scusat, axí com aquell qui àls no'y he pogut ne'y pux fer, la qual senyoria man a mi tots temps ço que li plàcia. Escrita en Liria, a .IIII. de juny del any .M.CCC.LXXXV. *Infans Martinus*.

Senyor, vostre humil fill e servidor, qui, besant vostres peus e mans, se comana en vostra gràcia e mercè, l'infant en Martí.

716.

1385, juny 23. Castellfollit.

La infanta Violant al rei Pere el Cerimoniós. S'oposa enèrgicament a apartar de sa casa la noble Constança de Perellós, que li és imprescindible per a tenir cura dels seus fills (Galceran d'Ortigués).

ACA, C, reg. 1818, fols. 67v-68r.

Cit. S. SANPERE Y MIQUEL, *Las damas d'Aragó*, p. 223.

Molt alt e molt excel·lent príncep e senyor, pare e senyor meu molt car. Una letra he vista per la vostra senyoria tramesa al senyor duch, marit e senyor meu molt car, en la qual, entre les altres coses, senyor, li manats que git de casa sua e mia madona Constança de Perellós,¹⁶⁵³ e que no sia en loch on ell ne jo ne sos infants e meus sien. De la qual cosa, parlant ab reverència de la vostra gran senyoria, són molt marvellada, que la vostra senyoria, a inducció de alguns malvolents de la dita madona Constança, vós, se-

¶ ¹⁶⁵² Eren companyies d'Armanyac, que venien en ajuda de la rebel·lió del comte Joan d'Empúries, cosí i gendre del rei; foren vençuts per l'infant Joan en una entrada a Durban, a França, prop de la frontera del Rosselló, el 18 de maig (SANPERE Y MIQUEL, *Las damas d'Aragó*, p. 216; TASIS, *La vida del rei En Pere III*, p. 335). ¶ ¹⁶⁵³ Constança de Pròixida i Carròs, vídua primer de Berenguer d'Abella (1374), casada més tard (1376) amb Francesc de Perellós († c. 1384), del qui va tenir un fill, Francesc, muller finalment (1385) de Pere de Fenollet, vescomte d'Illa, dama de confiança de Violant de Bar; odiada per Sibília de Fortià arran del seu casament amb el monarca, la nova reina incitava el rei

Pere contra ella (*vid.* TASIS, Rafael, *Joan I...*, pp. 108 i 122). Quan les corts reunides a Montsó exigiren al rei procedir contra certs consellers reials, acusats de traïció i de la ruïna del patrimoni de la corona, Pere el Cerimoniós decretà el 1383 la suspensió d'un grup de cortesans, seus i de l'infant Joan, encloent-hi Francesc i Constança de Perellós, i fins a la fi del regnat no cessà en la seua persecució contra aquesta, sempre protegida per Joan i Violant de Bar (al respecte, veg. la documentada exposició de SANPERE Y MIQUEL, *Las damas d'Aragó*, pp. 180-242). TASIS (*op. cit.*, p. 127) la identifica, creiem que equivocadament, amb Constança d'Aragó (*vid. supra* doc. 633 i nota).

nyor, vullats que la dita madona Constança isca de casa mia ne de mon servey, la qual per aquests infans he tan sobiranament mester que no puch pus, supplican ab aquella major humilitat que puix ne sé a vós, senyor, que sia vostra mercè que, per iniquitat de alcú que haja contra la dita madona Constança, vós, senyor, no vullats fer tant de dampnaje a mi e a aquests infans, con ab veritat, senyor, abans soferria e compliria vostro manament que manàssets que jo isqués del regne, que no faria que aquesta dona se partís d'aquests infans. E lo Sant Spirit, senyor, vos tenga en sa beneïta guarda. Scrita en Castellfollit, a .XXIII. de juny del any .M.CCC.LXXXV.

Dominus dux et domina ducissa mandaverunt michi, Galcerando de Ortigiis. Probata.

Al molt excel·lent e molt poderós príncep e senyor, pare e senyor meu molt car, lo senyor rey.

717.

1385, octubre 17. Girona.

Ordre del rei Pere als consellers de l'infant Joan que li envien acta notarial de com li han aconsellat que complexca el manament que ell li ha dirigit per carta [d'expulsar de la seua cort Constança de Perellós] (sense escrivè).

ACA, C, reg. 1107, fol. 192v.

En P(ere), *et cetera*. Als nobles e amats nostres mossèn Andreu, vezcomte d'Illa e de Canet, mossèn Dalmau, vezcomte de Rochabertí, mossèn Eymerich de Sentelles, mossèn Johan de Gurrea, mossèn P(ere) d'Artés, camerlenchs, mossèn Berenguer d'Olms, major-dom, e en Ramon Dezsoler, dispenser, consellers de nostre car primogènit, salut e dilecció. Nós scrivim al dit nostre primogènit per nostra letra en la forma següent:

«Lo rey.

Molt car primogènit. Per verdadera informació havem trobat que na Costança de Perellós, ara muller d'en P(ere) de Fonollet, ha comeses als cuns crims contra la nostra persona e la vostra, per los quals mereix punició corporal, *et cetera ut in supraproxima.*»¹⁶⁵⁴

Per què-us dehim e manam, sots la fe e naturalesa que tenguts nos sots, qu'encontinent conselets¹⁶⁵⁵ al dit nostre car primogènit que¹⁶⁵⁶ complexca nostra manament, segons que'n la dita letra és contengut, lo qual consell qui per vosaltres sobre lo dit fet li serà dat volem aparega en scrits, en mà e en poder d'en Galceran d'Ortigue, secretari del nostre primogènit, al qual, ab la present, manam, sots privació de son offici, que, scrit per ell lo dit consell, aquell clos e segellat nos trameta encontinent. E de la presentació de la present estarem a relació del portador, qui aquella fer verdadera ha ju-

¶¹⁶⁵⁴ La carta del rei a l'infant Joan ací intercalada no aclareix els suposats delictes de na Perellós, que fan l'efecte d'intriga de cort, i prossegueix (reg. 1107, fol. 192r): *Per què-us manam, sots obteniment de nostra benedicció paternal, que encontinent prenats la dita Constança, e presa e ben guardada la trametats on que nós stiam. E guardats-vos,*

car primogènit, que asò per res no mudets, certificants-vos que, si lo contrari feyets, so que no creem, nós anantariem contra vós axí com a desobedient de nostres manaments. Data en Gerona, a .XVII. dies de octubre de l'any .M.CCC.LXXXV. Rex P(etr)us.- Dominus rex misit signatam. Probata.

¶¹⁶⁵⁵ conselets: «com serets», corr. ¶¹⁶⁵⁶ Segueix, ratllat, sobre.

rat¹⁶⁵⁷ en poder nostre. Dada en Gerona, a .XVII. dies d'octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXV. *Rex P(etr)us.*

Dominus rex misit eam signatam. Probata.

718.

1385, novembre 28. Saragossa.

L'infant Joan a fra Miquel [Rourich], de l'orde de predicadors, expressant-li la seua satisfacció en saber que ha començat la traducció catalana de l'Speculum Historiale de Vicent de Beauvais, que vol que li envie el més aviat que puga (Bernat Desjonquer).

ACA, C, reg. 1733, fol. 65r-v.¹⁶⁵⁸

Lo primogènit.

Frare Miquel. Entès havem per lo feel lochtinent de prothonotari nostre, Bernat Desjonquer, que per lo provincial de vostre orde és stada comanada a vós la obra del libre appellat *Vicent Storial*,¹⁶⁵⁹ ço és, de aromançar aquell de latí en romanç català, et com vós, ab sobirana diligència, hi entenets continuament, de què sots digne de remuneració. Per què·us pregam, dehim e manam que en la dita obra vos hajats ab sobirana diligència, segons que bé havets començat, e que·ns trametats cascun libre axí com serà per vós aromançat, ab¹⁶⁶⁰ llicència e voluntat e reconegut per lo dit provincial, si aquí, en lo covent de *Barchinona*, present serà. Certificants-vos que·ns en farets gran servey, e nós haurem tal sguart envers vós que·us en tendrets per content. Dada en Çaragoça, a .XXVIII. dies de novembre l'any .M.CCC.LXXX. cinch. *Primogenitus.*

Dominus dux mandavit michi, Bernardo de Jonquerio.

Probata.

719.

1385, desembre 22. Saragossa.

Llicència per a excomunicar els qui l'han difamat, donada per l'infant Joan a Ishaq Perfet, jueu de València, natural de Barcelona, qualificat com l'hebreu més docte dels dominis reials (Pere de Benviure).

ACA, C, reg. 1673, fol. 1v.

Nós, infant en Johan, del molt alt senyor rey primogènit, e de sos regnes e terres general governador. Car per persones dignes de fe havem entès que tu, Içach Perfet, juheu nadiu de *Barchinona*, ara habitant en València,¹⁶⁶¹ est en sciència hebrayca lo pus abte juheu

¶ ¹⁶⁵⁷ Al text segueix, repetit, *fer*. ¶ ¹⁶⁵⁸ El mateix dia (*ibid.*, fol. 64v), l'infant escriu al provincial, fra Bernat Armengau, lloant la seua iniciativa i demanant la tramesa de la traducció de fra Rourich, quan serà enllestida. L'obra era un encàrrec del primogènit al provincial, que la va confiar al frare esmentat, com es diu en una lletra d'aquell al dit provincial (TRENCHS ÒDENA, *Documents de cancelleria i de mestre racional sobre la cultura catalana medieval*, núm. 2.183, en data Manresa,

30 d'octubre; hom hi identifica, per error, fra Rourich amb el susdit provincial). ¶ ¹⁶⁵⁹ *Storial*: «Sorial».

¶ ¹⁶⁶⁰ Segueix, ratllat, *diligència*. ¶ ¹⁶⁶¹ Issach Perfet era rabí de l'aljama judaica de València. Sobre la seua atzarosa vida (conversió forçada al cristianisme en l'avalot de 1391 i fugida a Alger un any o dos després), *vid.* J. RIERA I SANS, «El baptisme de Rabí Ishaq ben Siset Perfet», *Calls 1* (Associació d'Estudiosos del Judaisme Català, Tàrraga, 1986) 43-52.

de la senyoria del dit senyor rey e nostra, per la qual cosa los altres juheus, e més que més los lechs, te deuen haver en reputació, extimació e honor singulars, e alguns dels juheus dessús dits, no legudament, te han axí de paraula com de fet deshonorat, vituperat e maltractat, de què deuen reportar punició alguna condigna, ab tenor de la present a tu, dit Içach Perfet, per esguard de la dita sciència de què est famós, jatsia açò per dret hebraich legut e permès, atorgam e plenera licència te donam que, sens encorrimment de alguna pena, tu pusques vedar e excomunicar segons ley hebrayca, e metre en lo vet en hebraich apellat *nitduy*, tots e sengles juheus qui en temps passat te hagen de paraula o de fet deshonorat, deshonestat, vituperat o en alguna manera maltractat, e contra los quals, per la dita raó, tu poguesses haver proceït en la forma dessús dita segons lo dit dret hebraych. Manants a tots e qualssevol oficials reys e nostres que la present licència nostra a tu tenguen, e contra aquella no venguen per alguna causa o rahó. En testimoni de la qual cosa havem manada fer la present, ab nostre segell secret segellada. Dada en Saragoça, a .XXII. dies de deembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXV. *Primogenitus*.

*Dominus dux mandavit michi, P(etro) de Benviure,
cui fuit tradita in hac forma. Probata.*

720.

1386, gener 1. Saragossa.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós. Li manifesta obertament les raons de l'hostilitat de Berenguer d'Abella envers Constança de Fenollet, o de Perellós, i de la discòrdia que aquest mateix i la reina Sibília han provocat entre el monarca i el seu primogènit (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1673, fols. 7r-8v.

Molt alt e molt excel·lent e poderós príncep e senyor, pare e senyor meu molt car. De novella e fort stranya e no acostumada, ni a mi deguda, indignació, he reebuda anit passada una letra de la vostra gran senyoria, ensemps ab trellat de un general manament per vós, senyor, fet contra madona Costança de Fenollet, lo qual dreçats universalment a tots vostres oficials e sotsmeses. E en lo principi de la dita vostra letra a mi tramesa, encarregats,¹⁶⁶² senyor, mi de desobediència e rebel·lió,¹⁶⁶³ e mos consellers de malvestat, quax tocan mi e ells de fe no leguda; enaprés, senyor, manats a mi que la dita dona vos trameta presa e ben guardada, e finalment concloets¹⁶⁶⁴ que, si no ho faç, procehirets contra mi, e'm manaçats tan agrament que yo'n stich fort meravellat e alterat en mi matex, no veén, conexén ni sabén que per alguna ocasió ni culpa mia deja oyr tan indignatives e cruels paraules vostres; però, mon pare sots e mon senyor, e yo vostre fill primer engenrat: dir e fer podets de mi ço que vostra mercè és. Mas, senyor, vaja per lo cor a aquexs qui axí's són esforçats e s'esforcen de denigrar ma fama e ma honor, e lunyar-me de vostra gràcia, benedicció e amor, que yo'ls entén, e que de huy més ells sentran que yo me'n sent, axí com deyg e's cové. Açò, senyor, e l'als que diré, entén haver dit e a dir ab humil e deguda reve-

¶¹⁶⁶² Segueix, ratllat, *mi*. ¶¹⁶⁶³ Sobre les discòrdies entre el rei i l'infant Joan, arribades a l'extrem de privar-lo de

la dignitat de primogènit (docs. 722-724), *vid.* TÀSIS, *La vida del rei En Pere III*, pp. 337-341. ¶¹⁶⁶⁴ La *t*, interlineada.

rència vostra, car, en allò ni en àls, ara ni jamés, dementre visca, entén ni he null temps entès a contradir a vostra sola e simpla voluntat e ordinació; e, si no satisfà a aquest novell manament tocant la dita dona, no'n deu esser indignada vostra real magestat, com no proceesca de vostre sol e franch arbitre, mas de instigació, inducció, malvestat, supèrbia e falsia d'en Berenguer d'Abella,¹⁶⁶⁵ axí com dejús clarament e vertaderament aprà. E, primerament, senyor, vostra excel·lència deu pensar com, quant, de què e per què la dita madona Costança és feta odiosa al dit Berenguer e contrària a son vijares, car ans que yo anàs a Gerona, partín ab vós, senyor, de Besulú, yo sé e lo dit Berenguer sap quinya amor e amistat havia entre ells, com tota vegada fossen stats axí com¹⁶⁶⁶ mare e fill; mas, quan lo dit Berenguer hac noves ab mossèn P(ere) de Fenollet e ab mossèn Ramon de Bages, quan vós, senyor, e yo érem a Gerona —de què e per què ells deuen saber de quinya matèria debatién—, e madona Costança no'n volch fer part ab lo dit Berenguer contra'ls damunt nomenats, posà en son cor aytal follia que, a mon despler e de la duquessa, la'm fes gitar de ma cort, e, vinent ell ab mi de Durban, dix, com a foll e ultracuydat que és, que ans que finís lo mes d'agost proppassat ell hauria tant fet e tractat que, encara que yo e la duquessa la tenguéssim per los braces, hauria feta gitar de ma casa la dita dona. E ja lavors, si per reverència vostra,¹⁶⁶⁷ senyor, no fos, yo'l ne hagra castigat axí com bé's merexia, car no solament ne ofenia mi e la duquessa, mas vós, senyor, e vostra preheminència, atrevín e jactan-se que en ell fos de lexar o gitar, absolvre o dampnar la dita dona ni altre alcú a mà vostra, qui sots rey, príncep e senyor sobirà de cascuns; e si el dit Berenguer vol escusar que ell no haja dites aytals e tan folles paraules, prest trobarà par o mellor qui li ho farà dir per sa boca, e no ho porà negar ni sostenir ab veritat. E, continuan la sua iniquitat, mès son studi en provocar-li vostra ira dessus e de la reyna, donant-vos a entendre ab falses maneres que ella havia fernet matrimoni ab lo comte d'Ampúries, e embolcà mi en tanta sospita ab vós que, sots aquella ocasió, me reputàs e'm donàs per parcial en l'enantament que feyets contra'l dit comte, axí com si yo volgués e cobeejàs mès son bé que vostra honor ni la mia matexa. E per aquest fet, vench de part vostra a mi lo bisbe de Vich a Figueres, per tractament e instància del dit Berenguer, lo qual, ab vostre tresorer ensemps, li dix que yo entràs en Girona per fer a vós, senyor, seguretat que en la execució del di[t] comte yo faria ço que vós ordonariets, e no àls; e, quan fuy en vostra presència, vós, senyor, informat per lo dit Berenguer¹⁶⁶⁸ e per los altres qui li blandien, no'm fès menció que de mi volguéssets reebre la dita seguretat ni procehís en la exsecució¹⁶⁶⁹ damunt dita, mas solament que gitàs de ma casa e de la duquessa la dita madona Costança. E tot açò ginyava e tractava lo dit Berenguer per portar a son propòsit e voler la persecució de la dita dona, contrarian e adversan de son poder a ma voluntat e honor, e esforçan-se de proposar sa iniquitat e elació a ma reverència, en què, si a Déu e a vós, senyor, hagués plagut, no li degra esser donat loch; e no dich a ell, mas a tots quants són majors e mellors en vostra senyoria, ne degra esser dada repulsa, e posat tal senyal a aquex qui a tant s'és avançat que'n hagués¹⁶⁷⁰ deguda conexença. On, senyor, yo, veent ladonchs e depuys que tot lo perseguiment de la dita dona procehia e

¶ ¹⁶⁶⁵ Conseller i majordom del rei. ¶ ¹⁶⁶⁶ axí com, interlineat. ¶ ¹⁶⁶⁷ vostra, interlineat. ¶ ¹⁶⁶⁸ lo qual, ab vostre tresorer... lo dit Berenguer, afegit al marge inferior. ¶ ¹⁶⁶⁹ Segueix, ratllat, del dit comte yo faria ço que vós ordonariets, e no àls;

e quan fuy en vostra presència, vós, senyor, informat per lo dit Berenguer e per les (sic) altres qui li blandien, no'n fès menció que de mi que de mi (sic) volguéssets reebre la dita seguretat ni procehís en la execució del dit comte. ¶ ¹⁶⁷⁰ hagués: «haguets».

proceex de sola malícia del dit Berenguer, e no de vostra pròpria consciència e volentat, escusí, axí com dit he, e escús a vós, senyor, que la dita dona no gitaria de casa, recordant axí matex que ab volentat, plaser e licència vostra la havia e he¹⁶⁷¹ deputada a regiment e custòdia de mos fills; e la dita licència vostra, senyor, sab bé la reina, qui me'n scrivi, e'm tramès a dir ab letra de creença per lo vezcomte de Rochabertí que vós, senyor, per contemplació mia e de la duquessa, ho haviets axí atorgat a intercessió e prechs seus. E si de alguna desobediència, senyor, me havets pogut ni'm podets blasmar, aquesta és sola e singular, parlan ab vostra humil reverència, de què'm deu escusar justament e benigna vostra pròpia conexença¹⁶⁷² e consciència per les dites rahons. Ni pod, ni deu, ni cové ocórrer algun¹⁶⁷³ dupte a vós, senyor, de ma lealtat, feultat e obediència pura en res ni per res, car no solament de la dita dona gitar de ma casa, mas de mos fills, e'n cara fora vostra senyoria, si ver-taderament sabia que de vostra sola volentat e certa sciència procehís e no de instigació ni malícia d'algun altre, vos seria yo ver obedient e seré en totes coses, Déus volents. E qui, per lo contrari, hi és volgut, vol e volrà entrevenir mijancer, tenga's per dit que son foll pensament e tractament se solvrà sobre sa testa, car yo só vostre humil sotmès e obedient primogènit e vós, senyor, mon car pare e sobiran senyor. Ni'us plàcia dir, senyor, que yo no'us só car primogènit, mas molt car, ni appellar-me desobedient, mas obedient, e menys rebel·le, mas leal, constant e vertader; e d'açò, senyor, se pod consolar, alegrar e gloriejar vostra excel·lent paternitat e antiquitat axí bé e mils que algun altre rey, príncep e senyor del món. Mas, senyor, yo sent e conech aquests moviments d'on mouen e prenen principal fonament, e vós, senyor, ho sabets e ho sentís molt bé. Sabets axí matex, senyor, que inducció continuada qualque sia, fora térmens de rahó, en seducció e engan se transporta. Vaja'us lo cor, molt alt senyor e car pare, que vós hagués madraastre ans que yo, e'n fos abans per-seguir, en tant que'n vengués a pas de exir fora vostra senyoria; e s'esdevench moltes veus que no era en vós ni en lo senyor rey, pare vostre, a qui Déus perdó, que pare e fill vos poguéssets veure ensemps, e a mà de vostra madraastre soferís molta fretura, vituperis e escarns, e'us fo[r]en fets diverses assaygs e tractaments contra vostra persona. E creu, senyor, que vós ladonchs trobàrets plaser que fóssets comportat, e'us fos dada e guardada deguda amor, reverència e honor, axí com a primogènit e succehidor del dit senyor pare vostre! Emperò, senyor, vós passàs vostra fortuna, persecució e destret per culpa de madraastre, e veyg, senyor, que a mi no defall semblant plaga, pus me ve per dret, heretage e successió vostra. E, axí com pens que vós, senyor, no'y haviets culpa ni'n dàvets ocasió a vostra madraastre de mal que'us tractàs, per ma fe, senyor, no'n¹⁶⁷⁴ he yo a aquella que he dels dans e minves que'm procura e'm tracta, e sap molt bé que'n los afers seus e de son frare yo'm só portat tostemps benignament e sancera, mas ara veyg e sent que'm donen massa ocasió del contrari. Perdon-me, senyor, la vostra gran senyoria, car no ho pux més avant dissimular, soferir ni callar, pus ells no cessen de obrar contra mi per favorejar e complaure al dit Berenguer d'Abella, qui'n portarà breument la paga que'n merex. Nostre senyor Déus per sa mercè vos do longa vida e bona, senyor, axí com nostre¹⁶⁷⁵ cor desija. Scrita en Saragoça, lo primer dia de jener en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXVI. *Primogenitus.*

*Dominus dux, qui eam sic expresse fieri voluit,
lectam in consilio expediri mandavit. Probata.*

¶ ¹⁶⁷¹ e he, interlineat. ¶ ¹⁶⁷² conexença: «conoscència», corr.
¶ ¹⁶⁷³ algun, interlineat. ¶ ¹⁶⁷⁴ no'n: «no'm». ¶ ¹⁶⁷⁵ nostre: «vostre».

1386, gener 10. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós a l'infant Joan, blasmant-lo de desobediència, amb l'amenaça de maleir-lo i desnaturar-lo si no li envia presa Constança de Perellós (sense escrivà, redactada pel rei).

ACA, C, reg. 1108, fol. 92r.

Lo rey.

Primogènit a nós no car, ans inobedient e rebel·le. Per la vostra gran rebel·lió e poca reverència que havets mostrada e mostrats vers nós, a inducció de vostres malvats e desleyals consellers, en favor de aquexa malvada fembra, la qual en mal punt a obs de vós entrà en vostra casa, na Constança de Perellós, muller ara d'en P(ere) de Fonollet, cové a nós, no sens gran trencament de cor,¹⁶⁷⁶ procehir e enantar contra vós en persona e béns, e encara dels dits vostres falsaris consellers, axí com senyor pot e deu enantar e procehir contra vassalls a ell desobedients e rebel·les e faents mala fe, certificants-vos que, si no complirets per obra, vista la present, ço que dejús vos manam, nós farem de fet contra vós lo pus rigorós e pus cruel procés que hanc¹⁶⁷⁷ fos fet per rey o altre príncep contra son primogènit desobedient e rebel·le, axí com vós sots. E axí, per profit vostre, amonestam-vos, e no-res-menys vos manam, per la fe e naturalesa a què'ns sots tengut, e encara sots encorriment de totes aquellas majors malediccions que pare pot gitar contra son fill, que encontinent prenats la dita malvada fembra na Constança e, presa e ben guardada, le'ns trametats, per guisa que puxam fer de aquella la justícia que mereex. En altra manera, ara per lavors, gitam sobre vós totes les malediccions sobredites, e volem que'ns donets e liurets al present les postats de tot ço e quant tenits en feu per nós, segons que en una letra patent, la qual vos trametem ensemps ab la present, veurets esser contengut. E hajats per peremptori que d'ací avant per nós anomenat no serets primogènit ne fill, si donchs, regonexent vostres errades, de fet e ab tot acabament no complits les coses demunt dites. Dada en *Barchinona*, a .X.¹⁶⁷⁸ dies de janer¹⁶⁷⁹ del any .M.CCC.LXXXVI. *Rex P(etrus)*.

*Dominus rex, qui eam ordinavit et signavit,
misit expediendam.¹⁶⁸⁰ Probata.*

1386, gener 19. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós a l'infant Joan, tractant-lo de vassall rebel, no de primogènit, i comunicant-li que el priva de les rendes sobre l'arquebisbat de Saragossa, amb càstigs majors si hi persevera (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1108, fol. 104r.

Lo rey.

Vostres rebel·lions e inobediències, que fetes havets envés nós e continuats fer, nos forcen ab raó enantar e procehir rigorosament contra vostra persona e béns e, en special,

¶ ¹⁶⁷⁶ *cor*: «cort». ¶ ¹⁶⁷⁷ *hanc*: «haüt». ¶ ¹⁶⁷⁸ .X.: «.III.», corr.

¶ ¹⁶⁷⁹ *janer*: «de(embre)», corr. ¶ ¹⁶⁸⁰ *Dominus rex... expediendam*: «Dominus rex misit signatam», corr.

en levar-vos e tolre ço qui per nós vos era estat donat, qui, quant vos ho donam, ho fem per natural amor que labores vos haviem, mas ara vostra rebel·lió e inobediència demostren, volen e requeren que no·us hajam ne tingam per fill ne per primogènit nostre, ans vos hajam a[xí] com una persona estranya e mortal enemiga, e, pus axí ho volets, per aytal vos entenem d'aquí avant haver e tractar en tots¹⁶⁸¹ vostres fets. E meravellam-nos de vós qui·ns fets¹⁶⁸² acordadament tantes desobediències a nós per aquella malvada fembra na Constança de Perellós, ara muller d'en P(ere) de Fenollet, la qual, segons que per diverses letres vos haviem manat, no havets vulguda pendra e presa a nós trametre, axí com aquella qui ha comeses molts e fort greus e orribles crims, axí com sabets e·us havem fet saber e notificar per les dites letres, part que és rebel·le e innobedient a nostres manaments e menyspreadora de acte e juý de cort. E no·us pensets ne·us cuydets que siats par e igual ab nós, car no ho sots, e deuriets sentir e conèixer e saber bé, axí com vostres malvats e falses consellers, e a nós rebel·les, saben e conexen, què vol dir ne què és rey e sobirà senyor ne què és primogènit, ne quin poder és lo nostre, ne quin és lo vostre; emperò, veurets-ho d'aquí avant en ço que fem e farem contra vós si donch la dita malvada fembra, filla de diable, no·ns trametets presa e ben guardada, per guisa que·n puxam fer la justícia que merexerà. E al present volem e·us manam, per la naturalesa e feultat a què·ns sots tengut com a vassall nostre, que d'ací avant no prenats res del archabisbat de Saragoça, com nós ab la present revocam qualsevol donació, comanda o concessió les quals vos n'ajam fetes, e leixats d'ací avant les rendes del dit archabisbat collir e reebre per aquell que nós hi havem ordonat, com nós, de certa sciència, vullam que axí's faça. Dada en *Barchinona*, a .XIX. dies de janer del any .M.CCC.LXXXVI. *Rex P(etrus)*.

Dominus rex misit signatam. Probata.

Domino duci.

723.

1386, març 19. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós als jurats de València, rebutjant els seus precés en favor de l'infant Joan, que li és rebel, i dissuadint-los de trametre-li missatgers per aquesta qüestió (sense escrivè).

ACA, C, reg. 1108, fol. 179r.

Lo rey.

Pròmens. Vostra letra havem ree[b]uda. Vista aquella, responem que sòm fort marvellats de vosaltres, qui sots persones enteses, que semblants paraules¹⁶⁸³ nos es[cri]vats; que pensar podets que quant nós vos fem jurar l'infant en Johan d'Aragó, que no era intenció nostra ne vostra que·l juràssets perquè fos a nós rebel·le e inobedient, mas reverent e obedient, ne que no servàs actes e juhýs de cort, furs, costums e libertats de nostres terres e regnes, mas per servir e guardar aquells, ni que sostengués persones crimiñoses, destruidores de nostres terres e regnes, menyspreadores de acte e juhí de cort,

¶ ¹⁶⁸¹ tots: «totes». ¶ ¹⁶⁸² qui·ns fets: «qui havets», corr. Interlineat, ratllat, *fécs*.

¶ ¹⁶⁸³ paraules: «persones», corr. Hom ha escrit *paraulas*, i més tard corregit.

rebel·les e inobedients a nós, mas per pendre, punir e castigar aquelles segons lurs mèrits. Donchs, si per vosaltres són avertides les rebel·lions [e]¹⁶⁸⁴ innobediències que·l dit infant fa e continua de fer envers nós, de consell de sos malvats e falces consellers, per aquella vil fembra, filla de diable, na Costança de Perellós, no·us devets maravellar dels enantaments que fets havem e fem contra lo dit infant, ans vos deuríets maravellar, ateses les dessus dites coses, com no·ls havem temps ha fets pus forts; e si entenets¹⁶⁸⁵ viure en vostra ferma naturalesa,¹⁶⁸⁶ axí com nos havets escrit, vaja-us lo cor¹⁶⁸⁷ que en nós l'avets e no en altre. E per aquesta raó no·us cal a nós trametre missatgers, cor certificam-vos que no·ls oyriem, si donchs no venien per dar-nos consell en lo fort procehiment¹⁶⁸⁸ que entenem e continuam de fer contra lo dit infant. Dada en *Barchinona*, a .XIX. dies de març del any .M.CCC.LXXXVI. *Rex P(etrus)*.

Idem (Dominus rex misit signatam). Probata.

Dirigitur probis hominibus civ[it]atis Valentie.

724.

1386, maig 5. Saragossa.

L'infant Joan als jurats de València. Els exposa el punt en què es troba el conflicte amb el rei, i demana que insten del monarca la seua restitució en la dignitat d'hereu de la corona, després d'haver separat de la seua casa la noble Constança de Fenollet (sense escriuà).

ACA, C, reg. 1674, fol. 31r-v.

Lo primogènit.

Prohòmens. Regraciant-vos molt ço que havets fet per nostra honor e servi, axí en trametre al senyor rey lo vostre¹⁶⁸⁹ jurament e protestar sobre algunes novitats fetes contra nós en aquexa ciutat com, en altra manera, en sentir-vos de nostres affers ab cordial affecció, e sabents que·l dit senyor no·us ha volgut dar loch que·ns trametéssets vostres missatgers per consellar-nos en aquesta discòrdia que li ha plagut moure vers nós, per inducció de malvades persones, vos significam que, ab consell e deliberació de nostre car frare, l'infant en Martí, e dels missatgers a nós trameses per la ciutat de *Barchinona*, e dels jurats d'aquesta ciutat e d'alguns altres de la terra per nós apel·lats e ací presents per aquesta rahó, nós, per reverència del senyor rey e complaure a sa volentat, e per amor del infant e contemplació dels altres dessus dits, e per satisfer a justícia e a la terra, havem de fet lunyada de nostra cort, e de nostra companyona la duquessa e de nostres fills, madona Costança de Fenollet, per romasa de la qual en servey de nostres fills és estat pres fonament e ocasió de la dita discòrdia contra nós; e aquest lunyament hàgrem fet peça ha, si fóssem estats certs, axí com ara són per relació del infant e dels missatgers damunt dits, que·l senyor rey ho tengué tant a cor e procehís de son propi voler. E·ns hagra fort¹⁶⁹⁰ plagut que los dits missatgers vostres hic fossen estats, per oir e seguir-ne lur consell e acord, emperò, car sabem que havets fet vostre poder ab lo senyor rey que ab sa llicència los nos tra-

¶¹⁶⁸⁴ e, manca a l'orig. ¶¹⁶⁸⁵ Segueix, ratllat, a. ¶¹⁶⁸⁶ En el vassallatge de llur senyor natural. ¶¹⁶⁸⁷ cor: «cort», corr.

¶¹⁶⁸⁸ procehiment: «procehiments»; «persecussió», corr. ¶¹⁶⁸⁹ vostre: «nostre». ¶¹⁶⁹⁰ fort: «for».

metéssets, e que no li ha plagut, tenim-vos-en raonablement per escusats,¹⁶⁹¹ e volem-vos certificar de les dites coses que les sapiats segons que són passades. Pregants e manants affectuosament e expressament a vosaltres, com a aquells qui entre'ls altres notables vassalls e feels naturals del senyor rey e nostres no sabriets ni poriets fallir a nostra honor e a nostre¹⁶⁹² benavenir, que'us entrametats de nostres affers e'us sintats de nostres minves e deshonor, faén ab lo senyor rey aquella instància que's pertany que nós siam reintegrats a nostra preheminiència, títol e honor, e, pus cessa la causa, ces lo acte e'l perseguiment que ab lo dit senyor nos és axí continuadament e sens tota reverència procurat, car en açò farets ço que és de vosaltres, qui de la honor e deshonor, prosperitat [e]¹⁶⁹³ adversitat del senyor rey e de nós, primogènit seu, vos devets e sots acostumats de ben sentir ab gran diligència e de cor; e per moltes rahons és assats neccessari que en lo cas present vos sintats, treballats e vetlets, com per res no puxa soferir longa triga. Dada en Saragossa, sots nostre segell secret, a .V. dies de mayg de l'any .M.CCC.LXXXVI. *Primogenitus*.

Iuratis Valentie.

725.

1386, juny 15. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós al vicari de la Iessa, aldea d'Alpont, el qual reprén per fomentar discòrdies amb la vila, induint els parroquians a impetrar del rei privilegis per deslligar-se de la seua jurisdicció. L'amenaça amb l'exili si no canvia de conducta (Pere Despou).

ACA, C, reg. 1109, fol. 70r.

Lo rey.

Vicari. Entès havem, per relació d'alcunes persones dignes de fe, que vós, qui per vostre offici deuriets metre pau e bona concòrdia entre los discordants en aqueixa terra, havets mesa e metets discòrdia, oy e rancor entre los hòmens de la vila de Alpuent e los de la Yessa, aldea d'aquella, induent los de la Yessa a impetrar¹⁶⁹⁴ de nós privilegis e altres provisions en derogació, lesió, perjudici e dan de la dita vila e jurisdicció d'aquella, e contra furs, privilegis e libertats d'aquex regne, de què's són seguides e s'esperen a seguir a les parts grans missions e damages, de la qual cosa nos maravellam molt. Per què, reprement-vos d'açò forment, manam-vos expressament, sots incurrimment de la nostra ira e indignació, que d'aquí avant aytals coses no façats ni tractets, ans, ço qui axí per vostre mal consell és estat fet, façats tornar a loc, en tal manera que d'aquí avant no hajam de vós semblants clams. En altra manera, si lo contrari assejàvets fer, ço que no creem, procehiríem contra vós, axí en foragitar-vos de nostra senyoria com per altres acostumats remeys en tals coses.¹⁶⁹⁵ Dada en Barchinona, a .XV. dias de juny, l'any .M.CCC.LXXXVI. *Iacobus de Monello*.

P(etrus) de Puteo, mandato regio facto per nobilem Berengarium de Apilia, militem, consiliarium et maiordomum. Probata.

Dirigitur al amat nostre lo vicari de la eglésia (sic) de la Yessa.

¶ ¹⁶⁹¹ *escusats*: «escusats». ¶ ¹⁶⁹² *nostre*: «vostre». ¶ ¹⁶⁹³ *e*, manca a l'orig. ¶ ¹⁶⁹⁴ *impetrar*: «importar».

¶ ¹⁶⁹⁵ *coses*: «hòmens», corr. Lectura segura, però potser hom volgué escriure *cases*.

1386, juliol 7. Martorell.

L'infant Joan als consellers de Barcelona, exposant-los un pla d'actuació davant la situació creada pel seu conflicte amb el rei, que no li dóna llicència d'entrar a la ciutat. Considera inacceptables els capítols de la seguretat demanada per la reina, i creu que ha de posar-se remei a la crisi en les corts generals començades a Montsó, que examinen els fets i en castiguen els responsables. La mateixa carta és adreçada als jurats de València i, en aragonés, als de Saragossa (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1674, fols. 91v-92v.

Ed. D. GIRONA I LLAGOSTERA, «Itinerari de l'infant En Joan, fill del rei En Pere III. 1350-1387», núm. 664, pp. 586-587.

Lo primogènit.

Prohòmens. Creem que ja sabets o porets saber, per relació de vostres missatgers, qui ab los altres missatgers de certes universitats insignes per açò trameses són feelment e ab diligència entrevinguts en los affers dejús scrits per levar-los de carrera, ab quinyes e quals maneres e com desordenades e il·lícites algunes malvades persones qui són prop lo senyor rey, pare nostre, han tractat e tracten perseguir e perseguexen nós e nostra honor. E sabrets manifestament, per los capítols e respostes de què entre el senyor rey e nós los dits vostres e los altres missatgers són estats reportadors, que nós, volents, axí com són tenguts, guardar e servir tota reverència que's pertany al dit senyor rey, nostre pare, havem ofert de nós matex, e sobre'ls capítols de la seguretat per part de la reyna, nostra madras-tre, demanada per nós esser feta, a ella e a altres certs e incerts, molts e infinits, e sobre les altres coses per lo senyor rey a nós demanades e manades, tot ço e quant havem pogut, e encara, part tota egualtat, justícia e bona rahó, per complir-ne son manament e satisfer a la sua voluntat, e donar a entendre a la sua senyoria que en totes coses a nós possibles havem volgut, volíem e volríem conformar nostre voler als seus manaments, segons que's pertany de humil fill primogènit envers son rey, pare e senyor. Emperò, clara experiència e pràctica dels affers han demostrat que, instigants e tractants per lo contrari les dites persones, no'ns és estada acceptada nostra oferta, ans lo dit senyor roman ab indignació vers nós, de què havem sobiran desplaer, e majorment car, no vertaderament e complidament informat de ço que per los dits capítols nos és per seguretat de la dita reyna demanat, fora tots térmens de rahó, lo dit senyor conceb ira e oy contra nós per cosa e coses tan desordenades que ell matex, salva la sua reverència, deuria fort lunyar e esquivar a nós aquelles, si fer-les volíem, com principalment tornen en gran deshonor de la sua reyal corona, subjecció e confusió nostra, deperiment de justícia e inextimable perill e perdició de la terra. On com, per les dites rahons e moltes e diverses occasions que són continuadament encercades, procurades e fetes ab lo senyor rey contra nós e nostre estament e honor, la terra sia posada en gran perill e, per lo desgrat que'l senyor rey nos ha, justícia deperesca e los malfeytors prenguen audàcia de delinquir, e, part açò, se'n puxen seguir, ço que Déus no vulla, irre-parables dans e escàndels, per ço nós, qui'ns en sentim pregonament e de cor, veents que alguna via ni manera no'ns és lícita ni possible ab la qual bonament puxam remeyar e quietar la indignació e desplaer en què'ns ha lo senyor rey, pare nostre, sollicitat e animat vers nós per les dites malvades persones, e que, per nos escusar de fer sa gran deshonor e nostra e dan fort gran e greu de la terra en e sobre la seguretat damunt dita, nos cové,

sens altre acord e gràcia sua, partir d'ací, on havem esperada pus de .III. setmanes sa¹⁶⁹⁶ licència de entrar en *Barchinona*, solament ab nostre car frare l'infant en Martí, qui és ab nós, e en companyia dels vostres e altres missatgers dessus dits, per fer-li reverència e remeyar tants mals, veents, no-res-meyns, que a les dites coses, e per venir a clara conexença de la mala rahil d'on proceexen, no pod esser ordenadament ocorregut ni proveït a la justícia e bon estament de la terra sens corts generals, on almenys seran soferts e escoltats raonaments e poran esser examinades raonablement, e entre persones covinents e sufficients, les culpes e innocències de cascuns, e les dites corts generals, les quals encara huy se continuen, haja offert e promès lo senyor rey, qui aquelles, per certes neccessitats, hac a prorogar en la vila de Fraga per cert temps, celebrar e finir en la vila de Muntsó, on foren començades, pregam e requerim vosaltres, ab aquella major e pus afectuosa e expressa instància que podem, que supliquets al senyor rey e'l sollicitets, com pus instantment puxats e ab aquella reverència que's cové, que, per sa mercè, vulla anar, celebrar e finir les dites corts, per tal que en les dites coses e altres tocants sa honor e nostra, conservació de justícia e lo bon estament de tota la terra sia breument e degudament provehit; e, examinats los affers e obres d'aquelles iníquies e scandaloses persones per les quals tal e tan estrany infortuni e malignitat de temps persevera, lo senyor rey, per sa clemència, foragit de son coratge envers nós, fill primogènit seu, tot greuge, desplaser e rancor, e nós nos consolem e'ns alegrem, axí com volem, desijam e devem,¹⁶⁹⁷ en sa gràcia e benedicció paternal, e tots aquells qui'n seran vertaderament atrobats en culpa senten la pena que merexeran. E no-res-meyns, fins que les dites corts se celebren, prengats ab lo senyor rey, en e sobre les dites coses e altres d'aquèn dependents, aquells mellors remeys que porets per benavenir dels dits affers e profit de la cosa publica. Part açò, com en l'endemig sia neccessari que'n la justícia de la terra se proveesca e, per maxinacions e folls tractaments de males persones ni per alguna ocasió, no romanga sens aquell exercici e bon governament que's cové, per aquesta rahó, a descàrrech del senyor rey e nostre, qui après ell e per ell e ab ell hi són principalment deutors, nos plaurà e volem, si vosaltres ho tenits per bé, que'ns enviets certes persones científiques e de bona condició, ab consell de les quals nós, discorrents per la terra e supplín la absència del dit senyor rey, pare nostre, puxam¹⁶⁹⁸ proveir als afers e neccessitats de la terra segons que's pertany. Dada en la vila de Martorell, sots nostre segell secret, a .VII. dies de juliol del any .M.CCC.LXXXVI. *Primogenitus*.

Fuit missa consiliariis Barchinone.

Similis fuit facta iuratis et probis hominibus civitatis Valentie, et etiam alia in vulgari aragonensi iuratis et probis hominibus Cesarauguste.

Item (blanc).

727.

1386, agost 25. Girona.

L'infant Joan al rei Pere el Cerimoniós, fent-li veure la injustícia que suposa prendre represàlies contra els cavallers del seu seguici, com ha fet amb el noble Jaume de Pallars, sense cap culpa, per la mala voluntat que té contra el primogènit (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1733, fol. 126r.

¶¹⁶⁹⁶ sa: «la», corr. ¶¹⁶⁹⁷ devem: «volem», corr. ¶¹⁶⁹⁸ puxam, interlineat.

Molt alt e molt excel·lent, *et cetera*. Segons que he entès, a manament de la vostra gran senyoria se comença de fer execució en los béns del noble en Jacme de Pallàs,¹⁶⁹⁹ lo qual se diu que havets dat per enemich vostre en tant com l'altre dia, vinent mi d'Aragó e passant per ço del seu, continuan mon camí vers la vostra presència per fer-vos reverència, si-us hagués plagut, vench en companyia mia de manament e prechs meus. E si aquesta és la ocasió de la enamistat e indignació contra ell pretesa o concebuda, en bona fe, senyor, parlan ab humil reverència de la vostra gran¹⁷⁰⁰ senyoria, no ha tal fonament que vostra consciència ne romanga sens càrrech, car si'l dit noble e los altres qui ab mi són han acompanyat e acompanyen mi, no han per açò comès alcun delicte, salva la vostra reverència. On, senyor, supplich humilment a la vostra gran senyoria que la dita execució manets cessar. E, ja que en mi vos ha plagut fer ço que és stada vostra voluntat e mercè, e jo, com a fill vostre humil e obedient, ho he portat e ho port ab paciència, no'm façats agreujar lo dit noble ne'ls altres qui ab mi són, car de vós, senyor, e de mi, egualtat e justícia deuen haver e, en son cas, mercè e gràcia, e no lo contrari. Nostre senyor Déus, per sa pietat, vos don bona vida e longua, senyor. Scrita en Gerona, a .XXV. dies d'agost l'any .M.CCC.LXXXVI. *Primogenitus*.

Senyor, lo vostre humil primogènit, *et cetera*.

Dominus dux misit eam signatam expediendam. Probata.

Dirigitur domino regi.

728.

1386, setembre 14. Girona.

L'infant Joan als consellers de Barcelona. Els exhorta a defensar el manteniment del privilegi de la vinculació perpètua de la vall d'Aran al principat de Catalunya, decretada per Jaume II, contra tenor del qual el rei n'ha feta donació o l'ha empenyorada al comte de Pallars (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1733, fols. 141v-143r.

Lo primogènit.

Prohòmens. Sapiats que lo senyor rey, car pare nostre, en l'any .M.CCC.LXXXI., confirman .I. privilegi que'l senyor rey en Jacme, avi seu e besavi nostre, havia fet e atorgat a les universitats e prohòmens de la vall d'Aran, féu e atorgà .I. privilegi a les dites universitats e prohòmens continent en acabament, entre les altres coses, que'l dit senyor ha instituït e ordonat que la dita vall sia unida en per tots temps a la corona reyal, e que per venda, donació, permutació, constitució de dot, infeudació, empenyorament, per donació en feu o concessió per reenes e per qualsevol altra alienació no puxa esser separada de la corona reyal ne del comdat de *Barchinona* ne principat de Cathalunya. E vol per ley paccionada, feta entre'l dit senyor e les dites universitats e habitants en la dita vall, que la dita vall fos e sia membre de la dita corona e dels dits comdat de *Barchinona* e principat de Cathalunya, e que no's pugue en alguna manera separar de aquells; e, en cas que per lo dit

¶ ¹⁶⁹⁹ Probablement, Jaume Roger de Pallars, senyor d'Arbeca i d'altres viles (SOBREQUÉS, *Els barons...*, p. 273).

¶ ¹⁷⁰⁰ *gran*, interlineat.

senyor rey o per altre en nom seu fos fet lo contrari, lo dit senyor ha allò per nul·la e per invàlid, e dóna plen poder a les dites universitats e als singulars de aquelles que de açò se puguen deffendre ab armes e en altra manera, juran per sa bona fe e reyal e als sants quatre Evangelis de observar les coses dessús dites, e absolvén-los de tot sacrament e homenatge en què li fossen e sien tenguts, manants a nós per aquell privilegi, axí com a primogènit e succehidor seu en lo regne après d'ell, que loàssem e confermàssem ab sacrament lo dit privilegi e totes les coses en aquell contengudes, e aquell fèssem e façam del tot observar, segons que en lo dit privilegi pus largament és contengut, del qual vos tramatem translat ab la present; lo qual privilegi nós, l'altre dia, axí per manament del dit senyor rey a nós fet en lo dit privilegi, segons que dit és, com a supplicació de les dites universitats, confermam¹⁷⁰¹ ab nostra carta. E ara novellament, per als uns missatges, síndichs e procuradors de la dita vall, és stat davant nós proposat que'l dit senyor rey, car pare nostre, no recordant del dit privilegi, ha feta donació o empenyorament de la dita vall al comte de Pallars,¹⁷⁰² e que'l dit comte, ab ses gents e en altra manera, se apparella de anar o tramatre sos procuradors per pendre possessió de la dita vall per vigor de la dita donació o empenyorament, de la qual cosa són molt meravellats, ateses les coses contengudes en lo dit privilegi, e són certs que si el dit senyor rey fos certificat, en temps que féu la dita donació o empenyorament, del dit privilegi e de les coses contengudes en aquell, lo dit senyor semblant cosa no haguera feta ne atorgada. Per què us pregam, dehim e manam que, com aquesta donació, empenyorament e alienació de la dita vall sia feta contra tenor del dit privilegi e en gran perjudici, lesió e separació de la corona reyal e del comtat de *Barchinona* e principat de *Cathalunya*,¹⁷⁰³ e, per aquesta raó, nós tramatom aquí al dit senyor rey los dits missatges e síndichs per supplicar instanment que'l dit privilegi los deja servir, e que totes e sengles coses en contrari enantades deja revocar e tornar al primer stament, segons que ha, per tenor del dit privilegi, promès e jurat, e sia encara gran interès e perjudici de tota la cosa publica del dit regne, del qual se poria seguir gran dampnatge a la dita cosa publica, majorment com la dita vall, segons que és notori e manifest, sia clau de tot lo dit regne, havents per recomenats los dits missatgers e síndichs, vullats fer part e instància ab ells denant lo dit senyor rey, axí com a fet vostre propi, en manera que'l dit privilegi sia del tot observat, supplican-li que totes provisions per ell en contrari fetes sien revocades e annul·lades. E d'açò farets ço que de vosaltres se pertany per conservació de la cosa publica, e a nós gran servey, lo qual haurem molt per agradable. Dada en Gerona, a .XIII. dies de setembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXVI. *Primogenitus*.

Dominus dux misit eam signatam expediendam.

Probata.

Als amats e feels nostres los consellers e prohòmens de la ciutat de *Barchinona*.

¶ ¹⁷⁰¹ *confermam*: «conforman».

¶ ¹⁷⁰² Hug Roger II (1369-1416), camarlenc de l'infant Joan, prestà suport darrerament a la reina Sibília (vid. SOBREQÜÉS, *op. cit.*, p. 202; i FLUVIÀ, *Els primitius comtats...*, p. 95).

¶ ¹⁷⁰³ *de Cathalunya*, interlineat.

1387, gener 1. Barcelona.

Estant el rei Pere el Cerimoniós malalt de mort, l'infant Martí, com a lloctinent general del primogènit Joan, també malalt, revoca les provisions dictades per aquell a Bernat de Senesterra referents al govern de Sardenya, per bé de la cosa pública (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2074, fol. 162v.

Infant en Martí, del molt alt senyor en P(ere), rey d'Aragó, fill, e per la gràcia de Déu comte de Exèrica e de Luna e senyor de la ciutat de Sogorb, lochtinent general del molt alt senyor duch, primogènit d'Aragó, senyor e frare nostre molt car. Als amats nostres en G(uillem) Dezgoel, lochtinent de governador en Castell de Càller, e a tots e sengles veguers, batles, castlans, consellers e altres qualsevol oficials de Castell de Càller e de les altres viles e castells del regne de Cerdenya o a lurs lochtinents als quals les presents pervendran, salut e dilecció. Com per rahó de la malaltia del dit senyor rey, lo qual és *in extremis* e a la mort, hajam acordat en nostre consell, on són stats los consellers de la ciutat de *Barchinona*, per bé e profit de la cosa publica, que totes e sengles provisions fetes per lo dit senyor rey a mossèn Bernat de Senesterra sien revocades, per ço a vosaltres e a cascun de vosaltres dehim e expressament manam que la dita revocació tingats e observeys e no obeeschats al dit mossèn Bernat en alguna cosa, axí com aquell qui no ha poder algú, certificant-vos que'l senyor duch, per rahó de sa malaltia, no ha pogut provehir en lo dit fet, mas dins breus dies hi provehirà, Déus volent. Més avant, vos manam que hajats càrrech de tenir aprop micer Brancha que no se'n vaje, axí bé e millor que jamés, e vós, dit en G(uillem) Dezgoel, no procehiscats ne res fàçats en vostre offici sens consell e volentat dels dits consellers de Castell de Càller; en altra manera, volem e declaram ço que fariets en contrari no valer ni haver alguna efficàcia o valor. E açò no mudets per res; en altra manera serie imputat a vosaltres e a vostres béns. *Data en Barchinona*, primer dia del mes de jener del any .M.CCC.LXXXVII. *Infans Martinus*.

*Berengarius*¹⁷⁰⁴ *Sarta*, *provisio*¹⁷⁰⁵ *facta in consilio. Probata*.

5 de gener de 1387. Mort del rei Pere el Cerimoniós, a Barcelona.

1387, maig 27. Barcelona.

La reina Violant als ambaixadors a la cort papal d'Avinyó, descrivint-los la malaltia de febres que pateix els darrers dies Joan I (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 2053, fol. 11r.

La reyna.

Aprés que us haguem escrit l'altre dia del estament del senyor rey e dels greus accidents que haüts havia, s'és seguit que dissapte, après que la luna fo renovada, vench

¶ ¹⁷⁰⁴ *Berengarius*: «Bernardus». ¶ ¹⁷⁰⁵ *Sic. Per ex pro(visione).*

febre al dit senyor e ha'l continuat fins al dia de vuy, que·ls metges no han bé conegut que despuys que li vench ne sia estat net; és ver que uns dies l'à haüda pus fort que altres, e és-li venguda digous, divendres e dissapte pus proppassats, ab gran conguxa. E entre·ls altres accidents que ha haüts en aquesta recua, ha estat en espacial .V. o .VI. dies que no ha pugut dormir qui a res venga, sinó vuy que ha posat més que·ls dies precedents. Notificam-vos-ho per tal que·u sapiats certament e preguets devotament nostre senyor Déus per la salut del dit senyor. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XXVII. dies de maig del any .M.CCC.LXXXVII. *Secre(tarius)*.

*Bartholomeus Sirvent, mandato domine regine
facto per Iacobum Castellani, militem, consiliarium et camerlengum. Probata.*

Ambaxiatoribus [A]vinione degentibus.

731.

1387, juny 21. Barcelona.

L'infant Martí al batle de la seua vila de Terrassa, manant que no permeta que els paons de Guillem Desortals entren i causen danys a les possessions de Bernat Descoll, conseller reial (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2075, fol. 158r-v.

Infant en Martí, *et cetera*. Al feel nostre lo batle de la vila nostra de Terraça, salut e gràcia. Entès havem per l'amat nostre en Bernat Dezcoll, de casa e de consell del senyor rey, frare e senyor nostre, que·n Guillem Dezortals, vehí de la casa de Togores Jusanes, que és del dit en Bernat, té en lo mas seu appellat Ortals molts pahons, los quals, per melloria de pastura que troben en les possessions de la dita casa de Togores, vénen e estan contínuament en aquelles, e tallen e dampnifiquen blats, fruyts, orts e vinyes de la dita casa de Togores, la qual cosa torna en gran perjudici e dampnatge evident [del] dit en Bernat Dezcoll e de les sues possessions dessús dites; e, ço qui pijor és, segons que·s diu, que·l dit Guillem Ortals, jassia diverses vegades sia estat request per part del dit en Bernat que faés cessar la dita tala que·ls dits seus pehons fan en les possessions del dit en Bernat, no ha curat ne·s cura de cessar aquella. Per què a supplicació del dit en Bernat Dezcoll, per cessar lo dan que·ls dits pahons estranys li fan en les dites sues possessions, dehim e manam a vós expressament, per tenor de la present, que de part nostra façats manament al dit Guillem Ortals, sota pena de perdre los dits pehons, que d'equí avant no lex entrar los dits seus pehons en les possessions de la dita casa de Togores, per tal forma e manera que d'aquí avant jamés no·y tornen, ne dampnatge algú hi donen ne donar-hi puxen. Manants a vós ab aquesta matexa expressament e de certa sciència que, si·l contrari era fet per lo dit Guillem Ortals, que decontinent façats pendre tots los dits seus pehons e aquells a la nostra cort trametets, axí com a confiscats a la dita nostra cort, per inhobediència e trespasament del nostre manament dessús dit. Dada en *Barchinona*, lo .XXI. dia de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXX. set. *Vidit Alpi(cat), vicecancellarius.*

*Berengarius Sarta, ex provisione facta
per vicecancellarium. Probata.*

1387, juliol 20. Barcelona.

Comissió encarregada pel rei Joan I a Pere Terrè, doctor en lleis, per fer reformes en uns molins i al Rec Reial de Barcelona, aplicant-ne els beneficis obtinguts a l'obra de les drassanes de la ciutat (Bernat Desjonquer).

ACA, C, reg. 1923, fols. 120v-121v.

En Johan, *et cetera*. Al feel nostre en P(ere) Terrè, doctor en leys, salut e gràcia. Per relació de alguns, zelants lo bé publich de la ciutat de *Barchinona*, nos és stat intimat que si los molins appellats del Carbonell, situats en lo loch appellat de la Celata, assats prop la dita ciutat, feta, emperò, covinent satisfacció als monestirs de Pedralbes e de Jonqueres, sots senyoria dels quals se tenen, fahíem enderrocar e desfer, açò tornaria en profit nostre e de la cosa publica de la dita ciutat per les rahons següents, ço és: que la aygua dels dits molins, que és una bona mulnera e més¹⁷⁰⁶ tornaria en profit del Rech Rey al, d'on ix, e de aquesta aygua, passant-la per los dos casals dels molins del Soler, se porien fer en cas-cun casal dues moles bladeres, molent tota vegada la una mola, axí com fo fet poch temps ha dels molins d'en Bertran Çamuntada, e aquestes .IIII. moles, venudes en alou, se'n poria donar dels preus de aquelles vendes una bona quantitat a la nostra obra de la daraçana de *Barchinona*, la qual tenim fort a cor que's acabàs. Ítem, se'n poria convertir altra quantitat en fer-ne obra fort profitosa a la dita ciutat, ço és, que la aygua del dit Rech Rey al no entràs en la dita ciutat, e que fora lo Portal Nou, a amunt del loch un (*sic*) se leva la inposició de la farina, passant per l'ort d'en Vicenç Bonanat, *quondam*, se fahés .I. trench e un rech nou qui anàs drete via a la mar, per lo qual rech la dita aygua del dit Rech Rey al se escorreria e'n lo qual ort se poria fer un bell casal de molins, com ja és stat regonegut per maestres aptes a açò, que hi haurà nivell de major salt que vuy no ha al casal del Soler Jusà ne al casal de Sant P(ere); e altre casal se porà fer en un altre ort qui és après, lo qual és d'en Verdera, flassader, dels quals casals se porien pagar los molins de Sant P(ere) e de la Mar, qui's haurien a desfer, e de ço tota aquella partida del dit Portal Nou pendria gran mellorament de sanitat e'n cessarien grans¹⁷⁰⁷ perills qui, ja en temps passat, són venguts en la dita ciutat envers lo dit Portal Nou per los grans grops de aygües qui a vegades són venguts¹⁷⁰⁸ e vénen, per la qual rahó l'aygua del dit Rech Rey al era tant gran e tanta que donave e ha cuydat dar gran dampnatge a tots los habitants en aquella partida. Encara, tornaria en altre gran profit, com les adobaries e tints, qui stan fort mal llà on vuy són, se porien traure e exir de la dita ciutat, e que fossen entre los dits casals qui fora lo dit Portal Nou se farien; e entre lo foragitament de la dita aygua e de les dites adobaries e tints de la dita ciutat se seguiria, ab la ajuda de Déu, gran sanitat en tota aquella partida. Per ço, a vós, dit P(ere) Terrè, qui per profit e creximent de la cosa publica a treballs de vostra persona no perdonats, segons que experiència moltes vegades ha demostrat, e a qui les dites coses, segons són certs, ja ab letres del senyor rey en P(ere), de bona memòria, pare

¶¹⁷⁰⁶ *més*: «nés». ¶¹⁷⁰⁷ *grans*: «gran».

¶¹⁷⁰⁸ *en la dita ciutat...* són venguts, afegit al marge inferior.

nostre, vos era comanat, dehim, comanam e manam que, ajustades a açò algunes persones bones de la dita ciutat en açò expertes per vós elegidores, e ab ells regonegudes totes les dites coses, si trobats que sien factibles e profitoses, donam a vós d'açò bastant e plen poder que puscats pendre los dits molins del Carbonell e aquells desfer, avinent-vos tota vegada de covinent satisfacció ab los dits dos monestirs e tornant la dita aygua en lo dit Rech Rey al, jaquida, emperò, la regadora qui sol esser en los dits molins, de la qual puscquen regar tots aquells qui poden e han acostumat de regar. Puscats, encara, fer fer dues moles bladeres en cascun dels dits casals dels molins del Soler, o en aquells lochs o loch dels quals e qual a vós serà vist faedor, e après puscats vendre les dites .IIII. moles en alou, ensems o departidament, e fer-ne àpoques dels preus e reebre aquells. Puscats, encara, fer fer trench o rech nou en lo dit loch fora lo dit Portal Nou, per lo qual rech nou l'aygua del dit rech pusque anar e decórrer a la mar, e puscats pendre cases, ortos e possessions a tot açò o a alcú de ço necessàries, faent-les stimar a covinent preu e satisfiant-ho a aquells de qui seran, sia que sien de Esgleya o de lechs, car fer-se deu per los dits grans profits que se'n seguiran al bé public de la dita ciutat. Puscats, encara, vendre o stablir en alou los casals dels molins, patis, rechs, basses de molins e possessions, per los quals lo dit rech vuy passa entrant e dins la dita ciutat, e àpoques e diffinicions fer. Puscats, encara, mudar totes les adobaries e tints [de]¹⁷⁰⁹ lo dit Portal Nou là on a vós serà vist faedor. E puscats fer totes altres coses qui sien incidents, dependents e emergents de aquelles, car sobre totes les dites coses e sengles donam a vós plen poder, vós, emperò, convertent tot ço que'n traurets en les messions de les dites obres, axí del dit trench e rech nou, com en compre de les dites possessions a allò necessàries, com en los dits casals nous faedors, com en la dita daraçana, com en altres obres publiques a vostra conexença faedores, de les quals totes coses alguna bona persona per vós elegidore haja a retre compte al mestre nostre¹⁷¹⁰ racional. E si en tot açò o en algunes coses entrevendrà o exirà alguna qüestió o contrast o debats, puscats de aquell e de aquells conèixer breument e simple e de pla, appellats qui appellar feria, e determenar segons que [de]¹⁷¹¹ dret e de rahó trobarets esser faedor, car nós, sobre les dites qüestions e cascuna d'aquelles, ab incidents, dependents e emergents de aquelles, vos comanam ab la present plenerament nostres veus. Manants, no-res-menys, per les presents als veguer e batle e consellers de *Barchinona* e a tots altres oficials nostres a qui's pertanga, sots incurrimment de la nostra ira e indignació, que a vós donen consell, favor e ajuda en totes les coses demunt dites e sengles, aytantes vegades com per vós e per nom vostre ne seran requests; e que los dits consellers en açò alcun embarch ne contrast no donen, si bé la dita ciutat ha del dit senyor rey, nostre pare, los dits molins comprats, com la dita compra sia feta ab carta de gràcia e tot açò demunt dit torn a profit lur e del bé public de la dita ciutat. Dada en *Barchinona*, a vint dies de juliol del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXVII. *Rex Iohannes*.¹⁷¹²

*Dominus rex mandavit michi, Bernardo de Jonquerio.
Probata.*

¶ ¹⁷⁰⁹ *de*, manca a l'orig.

¶ ¹⁷¹⁰ *nostre*, interlineat.

¶ ¹⁷¹¹ *de*, manca a l'orig.

¶ ¹⁷¹² Precedeix, ratllat, *Franciscus Çacosta*.

1387, juliol 25. Barcelona.

La reina Violant al marquès de Villena, donant-li notícia, a petició seua, de la milloria en la salut del rei i dels miracles que s'atribueixen al difunt cardenal de Luxemburg, cosí de la sobirana (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 2053, fol. 19r.

Reg. TRENCHS ÒDENA, *Documents de cancelleria i de mestre racional sobre la cultura catalana medieval*, núm. 2280.

La reyna.

Car cosí. Reebuda havem vostra letra, e pus del estament del senyor rey volets per nós esser certificat, la qual cosa loam e'us grahim, sapiats que'l dit senyor és guarit de tots los accidents que havia e net dies ha de febre, e pessege tot dia per la cambra e menge e dorm assats bé, e fóra exit ja¹⁷¹³ defora sinó que'ls metges no li'u han consentit, axí que la sua convallescència se continua de bé en mils, en tant que és speranza que sia dins breu guarit perfetament,¹⁷¹⁴ Déu volent, al qual plàcia, per la sua infinida clemència, satisfer-ne a nostres vots, faén-nos-en gràcia singular. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XXV. dies de juliol del any .M.CCC.LXXXVII. *Secretarius*.

Lo cardenal de Lucemborch¹⁷¹⁵ és mort novellament en Avinyó, per mèrits del qual, com fos hom de sancta vida, se són ja fets e's fan molts miracles, segons que'ns ha fet saber per sa letra lo cardenal de Vivers,¹⁷¹⁶ qui'ns deu tramettre en escrits la vida del dit cardenal de Lucemborch, qui era nostre cosí, e los miracles dessus dits; e tantost com ho hajam entenem-vos-en tramettre translat, creents que'y trobarets plaer. Dada *ut supra*. *Secretarius*.

Domina regina mandavit michi, Bartholomeo Sirvent.

Probata.

Fuit directa marchioni Villene.

1387, agost 8. Lleida.

Ordre de l'infant Martí que els seus jueus de Tàrraga i Camarasa contribuesquen amb els de Montblanc al manteniment de la lleona que ha fet portar a aquesta vila (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2075, fol. 184v.

Infant en Martí, *et cetera*. Als feels nostres los batles de la vila de Tàrraga e del loch de Camarasa, salut e gràcia. Sapiats que nós manam estar una nostra leona en la vila de Muntblanch, a messió dels juheus axí de Muntblanch com de Tàrraga e de Camarasa e de lur culleta e contribució. Per què'us manam que, en la messió fahedora e ja feta en custòdia e provisió de la dita leona, façats pagar lur part als juheus de Tàrraga e de Camarasa e

¶ ¹⁷¹³ *ja*, interlineat. ¶ ¹⁷¹⁴ *perfetament*, interlineat.

¶ ¹⁷¹⁵ Beat Pere de Luxemburg, cardenal diaca de Sant Jordi i bisbe electe de Metz, mort amb fama de san-

tedat als divuit anys el 2 de juliol anterior (EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 28). ¶ ¹⁷¹⁶ Joan de Brogny, cardenal de Santa Anastàsia i bisbe de Viviers (*ibid.*).

de lur culleta e contribució, segons dit és. E açò per res no mudets. Dada en Leyda, a .VIII. dies d'agost del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXVII. Lo duch.

*Berengarius Sarta, mandato domini ducis facto
per nobilem Berengarium de Crudiliis, consiliarium et camerlengum. Probata.*

735.

1387, setembre 19. Barcelona.

Comissió feta pel rei Joan I a Pedro de Son, caçador seu, a fi que puga posar multes als qui cacen perdius amb enfilats i calderes a les vegueries de Barcelona, el Vallès i el Penedès. Tals procediments han causat una gran minva d'aquesta espècie, que el monarca desitja mantenir per al servei de la taula reial (Jaume Tavasà).

ACA, C, reg. 1922, fol. 143r-v.

En Johan, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al feel caçador nostre Pedro de Son, salut e gràcia. Segons per relació vertadera havem entès, dintre les vegueries de *Barchinona*, de Vallès e de Penadès moltes e diverses persones, les unes ab filats, les altres ab calderes, cacen les perdius, per què aquí vuy en dia fort poques ne són, la qual cosa torna en singular despler nostre, car nós, qui d'aquèn sovín, ans quaix tot dia, havem mester certes perdius a obs de nostra taula, envides sinó ab gran dificultat ne podem haver per la rahó dessus dita. On, com nós vullam sobre açò degudament provehir, a vós dehim, comanam e manam que, anant personalment per les dites vegueries, fàçats de part nostra, ab veu de crida, publicar en aquells lochs que us serà vist fahedor que algú o alguns, de qualsevol stament o condició sien, no gosen caçar ab filats, calderes o altres qualsevol instruments sinó solament ab aucells, cans o ballestes dins les dites vegueries, sots pena de treents sous e de perdre les calderes, filats e instruments demunt dits, les quals penes volem per vós esser exigides e levades tantes vegades quantes comeses seran. De la qual peccuniària pena la terça part sia guanyada, e per vós donada, a aquella persona qui les dites coses acusarà, cobradora, emperò,¹⁷¹⁷ d'aquèn àpocha en la qual de la present sia feta special menció, e les dues parts d'aquèn restants a nós romanents, de les quals e dels filats e instruments sobredits volem per vós esser responedor a nostre tresorer, car nós ab la present manam als veguers de les dites vegueries o altres qualsevol oficials nostres als quals les presents pervendran que sobre les dites coses e cascuna d'aquelles vos donen consell, favor e ajuda tota vegada que per vós requests ne seran. E encara manam ab aquesta matexa letra al mestre racional de nostra cort o a altre qualsevol que de vós de les dites coses compte oyrà que, en temps que'l dit compte retrets, en aquell tot ço e quant per virtut de la present pagat haurets vos admeta e alguna qüestió sobre allò no us faça, vós a ell restituint¹⁷¹⁸ àpocha e àpoques¹⁷¹⁹ necessàries a les dites coses. Dada en *Barchinona*, a .XIX. dies de setembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXVII. *Franciscus Çacosta*.

*Iacobus Tavaschani, mandato regio facto per Francischum
de Sancto Clemente, militem, consiliarium et maiordomum. Probata.*

¶¹⁷¹⁷ emperò: «però», corr. ¶¹⁷¹⁸ restituint: «restituint-li», corr. ¶¹⁷¹⁹ Segueix, ratllat, a açò.

1387, octubre 15. Barcelona.

Ordre de Joan I a Guillem Miró, procurador del Rosselló i de Cerdanya, de construir un pont de pedra sobre el rec de Tuïr, sufragat amb un peatge pagador durant un any, per evitar el perill de passar el canal en temps de pluges (Bernat Desjonquer).

ACA, C, reg. 1944, fols. 154v-155r.

En Johan, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al feel procurador nostre en los comtats de Rosselló e de Cerdanya en Guillem Miró, salut e gràcia. Com hajam entès que·l pas de la aygua del rech de Tuïr sobrebula en temps de moltes pluges, e en altra manera és fort perillós, axí a les persones com a les bèsties passants per aquell, e moltes de vegades se'n són seguits diverses dampnatges, e per aquesta rahó nós hajam ordonat que en lo dit pas sia fet .I. pont de pedre de emplària de .III. canes de Muntpesler, per lo qual passen les dites persones e bèsties, per cessar los dits dampnatges e perills, per ço, a vós dehim e manam que·l dit pont façats fer en lo dit loch, de la emplària dessus dita o de major, si los mestres faent aquell conexeran esser faedor, ab pedrices de cascuna part, en manera que la riera qui aquí és ne puxa passar e no trench lo dit rech. E, per tal que les dites obres hagen millor e pus spetxat acabament, ordonam, volem e manam que, vistes les presents, de part nostra levets e façats pagar barra, un any tan solament, en aquelles partides on se farà lo dit pont, per vigor de la qual barra pach cascuna persona qui passarà per lo dit pont malla; ítem, cascuna bèstia carregada o grossa, .I. diner; ítem, cascun porch o truja, malla; ítem, cascun centenar de bèsties menudes, entre pujant al port e devallant, .I. sou. Lo qual veztigal o levament de barra fets encantar en aquells lochs on vos serà vist faedor e vendre a .I. any ten solament, e el preu de aquell convertir en lo dit pont, segons que dit és. E en aquests diners en alguna manera no toquets tro que la dita obra sia acabada; e si alcuna cosa del dit dret sobrarà, volem que d'açò que romandrà sien fets exegadors al dit rech de Tuïr, per conservació del bé publich. Manants per les presents a tots e sengles oficials e sotsmeses nostres, e dels dits oficials lochstinents, que aquesta nostra ordinació tenguen e observen e no·y contravenguen per alguna rahó. E volem e·us manam que la dita obra faedora del dit pont façats e lexets fer al feel nostre en P(ere) Oliver, obrer del dit rech de Tuïr, lo qual faça fer la dita obra e haja a vós retre compte e rahó de aquella, segons que fer-se deu e és acostumat. Dada en *Barchinona*, a .XV. dies de octubre, en l'any de la natiuitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXVII. *Franciscus Çacosta*.

Dominus rex mandavit michi, Bernardo de Jonquerio.

Dominus rex habuit eam pro visa. Idem. Probata.

1388, gener 8. Vilafranca del Penedès.

La reina Violant al rei de Tremissèn. En termes força cortesos, d'agraïment pels obsequis que n'ha rebut, li anuncia la tramesa d'un mantell i un tapís amb figures. Demana que li envie perfums i sedes exòtiques, que són molt del seu gust (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 2053, fol. 48r.

Na Yolant, per la gràcia de Déu reyna d'Aragó, *et cetera*. Al molt noble e alt don Abdorresmén,¹⁷²⁰ rey de Tirimçà¹⁷²¹ e de totes ses pertinències, salut ab compliment de bona amistat. Vostra letra havem reebuda e los dons que Mahoma ben Yaço Adari, vostre missatger, nos ha, de vostra part, presentats, de què havem haüt gran plaer, con conegam que volets conservar la confederació e bona amistat qui és estada entre los reys d'Aragó passats e vostres predecessors, reys de Tirimcè, e és vuy, axí com serà, si plau a Déu, tostemps, entre lo senyor rey, marit e senyor nostre molt car, e vós, e per consegüent vos ho regraciam molt, pregants-vos, noble rey, tan affectuosament con podem, que los sotsmeses del senyor rey e nostres, axí mercaders¹⁷²² con altres qui contracten e estan en vostre regne, hajats, per reverència del senyor rey e nostra, recomanats e aquells¹⁷²³ vullats tractar axí favorablement con los vostres, car axí mateix entenem¹⁷²⁴ fer e farem nós dels vostres, per consideració e honor vostra, a qui complauríem volenterosament d'açò que poguéssim. E volents a vós respondre per semblant manera e honrar de nostres presents, enviam-vos per lo dit vostre missatger, qui se'n torne a vós, un mantell fet segons la manera que vuy se usa en aquestes¹⁷²⁵ partides e un drap de paret figurat. E pregam-vos que ns enviets perfums e draps de seda, com per lur estranyadat nos pareguen¹⁷²⁶ bells, e per consegüent ne desijam molt haver, e que si venien de les bèsties qui aporten de la algàlia nos en tramettets¹⁷²⁷ semblantment, escrivén-nos de totes coses que vullats de les parts daçà, car nós vos en complaurem ab gran plaer.¹⁷²⁸ Dada en Vilafrancha, a .VIII. dies de janer del any .M.CCC.LXXXVIII. La reyna.

*Domina regina mandavit michi, Bartholomeo Sirvent.
Probata.*

738.

1388. gener 24. Vilafranca del Penedès.

Provisió de Joan I regulant la caça a la vegueria de Barcelona i del Vallès i el període de veda, centrada en la prohibició expressa de matar les gallines d'Índia introduïdes per Pere el Cerimoniós a Sant Andreu de Palomar, a fi que no es puguin extingir (Bernat Desjorquer).

ACA, C, reg. 1946, fols. 14r-15r.

En Johan, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al amat nostre lo veguer de *Barchinona* e de Vallès, e a tots e sengles altres¹⁷²⁹ oficials nostres presents e esdevenidors e a lurs lochtinents, e a cascun d'ells, salut e dilecció. Per ço com lo senyor rey, d'alta recordació, pare nostre, tengués o faés tenir algunes galines d'Índia al feel conseller e promovedor dels negocis de la nostra cort en Bernat Buçot, en una torra del dit Bernat situada dins la par-ròquia de Sant Andreu de Palomar,¹⁷³⁰ per tal que les dites galines covassen en les partides

¶ ¹⁷²⁰ Segueix, ratllat, *per aquella mateixa gràcia*. ¶ ¹⁷²¹ *Tirimçà*: «Tremicèn», corr. ¶ ¹⁷²² *mercaders*: «mercadés», corr. ¶ ¹⁷²³ *aquells*, interlineat. ¶ ¹⁷²⁴ Segueix, ratllat, *a*. ¶ ¹⁷²⁵ *aquestes*: «aquestas», corr. ¶ ¹⁷²⁶ *nos pareguen*: «pareguen a nós», corr. ¶ ¹⁷²⁷ *tramettets*: «tramettats», corr. ¶ ¹⁷²⁸ Segueix, ratllat, *sens tota falla*. ¶ ¹⁷²⁹ *altres*, interli-

neat. ¶ ¹⁷³⁰ El 27 de maig de 1383, en lletra datada a Caldes de Montbui, el llavors infant Joan ja havia manat al veguer de Barcelona vedar sota pena de mort la caça d'aquestes gallines, criades pel susdit Bussot, escrivà de ració de la casa del rei (J. M. ROCA, *Johan I d'Aragó*, p. 333 i doc. XVI).

de *Barchinona* e après en altres parts del principat de Cathalunya, perquè d'aquelles posqués esser feta multiplicació, e a nostres orelles novellament sia pervengut que, d'alguns temps a'nçà, les dites galines són descovades, en tant que generació d'aquelles no's segueix segons que fer-se deuria, e que açò esdevé per tal com, en les partides on les dites galines han acostumat de covar e estar contínuament, caçadors ab ocells e en altra manera, caçant perdiu e altra caça, axí en temps del yvern com d'estiu, cacen les perdiganes, vagen e continuen lur caça en aquelles partides, en tant que les dites galines no poden covar segons que deurien, e açò nós hajam a mal, com les dites galines sien nostres e nós hajam fort a cor a veure gran multiplicació d'aquelles. Emperamor d'açò, volem, provehim e ordonam que, del dia que aquesta nostra provisió e ordinació serà publicada tro a la festa de sant Johan de juny primer esdevenidora, e de la dita festa a cinch anys contínuament següents, neguna persona, de qualque condició, ley o stament sie, no gos caçar ab ocells ab cans, ne ab ocells sens cans, mas ab cans, balesta, filats e altres engins sia legut a qui's volrà de caçar aquella caça que trobaran o haver poran, exceptat de les dites galines d'Índia, per set meses en cascun any tan solament, qui comencen lo primer dia del mes de setembre e fenexen lo darrer dia del mes de març, dins les limitacions següents, ço és: en lo puig appellat lo coll de la Vall, ne en lo puig appellat de Na Candelera, ne dels dits puigs, caminant serra serra, passant per lo puig d'Aguilar tro al coll de Portell, ne del dit coll de Portell tro a Fontrúbia, aygües vessants vers la riera d'Orta, ne de Fontrúbia avant,¹⁷³¹ serra serra, al coll de s'Arola, ne del coll de s'Arola, caminant serra serra, tro al portal del bosch de Valldaura, ne del dit portal, caminant serra serra, aygües vessants, vers la mar tro a la muntanya¹⁷³² qui és sobre la casa d'en Lonch de Canyelles, ne de la dita muntanya, caminant serra serra, tro a la capella de Sancta Trinitat,¹⁷³³ ne del dit coll de la Vall, baxant-se a la riera d'Orta, caminant per la dita riera vers la casa d'en Jacme Salzet, tro al primer camí qui's troba a la mà esquerra, qui és appellat dels Carretés, seguent aquell camí tro a la dita capella de la Trinitat, sots pena de .CC. sous. Encara, volem, provehim e ordonam que, dins los set meses que licència en cascun any donam de caçar en la forma dessus declarada¹⁷³⁴ dins les dites limitacions, neguna persona, ab teles, balesta, arch, laces, bregons ne altres engins, no gosen caçar ne pendre ne matar de les dites galines, sots pena de .CCC. *solidos* per cascuna galina que morta o presa haurien, de les quals penes o bans volem que sien fetes tres parts eguals, de les quals sia la una del acusador e les dues nostres; les quals penes e bans¹⁷³⁵ volem e espressament manam que, sens tota gràcia, sien levades e exigides d'aquells qui contra nostra ordinació o provisió vendran en alguna forma o manera, e en lo cas que vós fóssets negligents en exeguir les dites penes, per la present donam poder a qualsevol dels fiscals de nostra cort qui presents seran en la ciutat de *Barchinona* que les dites penes puxen levar e exegir. Noresmens, volem e manam que, dins .VIII. dies après que la present letra vos serà presentada, ab veu de crida, fàçats publicar la dita provisió e ordinació en la ciutat de *Barchinona*, en lo loch de Sant Andreu, en la pobla del castell de Muntcada, en lo loch de Sant Cugat de Vallers, en lo loch de Cerdanyola, e denant l'esgleya de Sant Janís d'Egudells, appellats e clamats los hòmens poblats dins los dits lochs

¶ ¹⁷³¹ Hi cap també la lliçó *anant*. ¶ ¹⁷³² *muntanya*: «mutaya». ¶ ¹⁷³³ de *Sancta Trinitat*: «de la Trinitat», corr.

¶ ¹⁷³⁴ en la forma... declarada, interlineat. ¶ ¹⁷³⁵ volem que sien fetes... bans, afegit al marge inferior.

ab veu de campana perquè sien tots o la major partida justats com les crides se faran en cascun dels dits lochs o parròquies. E si per ventura, per importunitat d'alguns o per inadvertència, nós feyem algunes concessions o provisions contràries a aquesta, nós ara per levors, posats que aquelles fossen o sien signades de nostra pròpia mà e faessen menció d'aquesta en qualsevol manera, declaram aquelles no haver loch ne ratificació o valor en alguna guisa e aquesta esser valadora, tenidora e servadora a la letra sens tota contradicció. Dada en Vilafrancha de Penedès,¹⁷³⁶ a .XXIII. dies del mes de janer del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXVIII. *Rex Iohannes.*

Dominus rex mandavit michi, Bernardo de Jonquerio.

Probata. Carles.

739.

1388, febrer 11. Barcelona.

*Carta de la reina Violant a Eiximén Peres d'Arenós, governador de Sardenya, felicitant-lo per la pau aconseguida amb la seua habilitat o astúcia política*¹⁷³⁷ (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 2053, fols. 59v-60r.

La reyna.

Mossèn Eximèn Pérez. Vostra letra havem reebuda, per la qual havem sabuda la bona finança de la pau e tot lo procés qui se'n és seguit plenerament, de què havem haüt molt gran plaer per lo gran bé qui se'n espera, Déu volent. E volem sapiats que ja quan partís d'ací haguem per determenat en nós mateixa, e despuys contínuament sóm estada en ferma esperança, confiants de vostra prudència e espertesa, que per vós aquest fet hauria lo bon recapte que ha haüt. E axí, sol·licitants-vos, bé que no calgués, atesa vostra bona diligència, vos pregam e·us encarragam tant com¹⁷³⁸ podem que, si ja lo fet no ha complit acabament, espatxets aquell tant com puscats, segons que'l senyor rey vos escriu, de guisa que·us hajam ací prestament per dar final conclusió al negoci. E no·us obliden vostres bones artaries, car sciència és que profita molt a vegades, segons havets bé mostrat en aquest fet, de què's verifica assats lo proverbi vulgar, dient: «Qui lop tramet, carn espera». Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XI. dies de febrer del any .M.CCC.LXXXVIII. La reyna.

*Bartholomeus Sirvent, mandato domine regine
facto per vicecomitem de Rocabartino, militem,
consiliarium et camerlengum. Probata.*

Dirigitur Eximinio Petri de Arenosio, gubernatori insule Sardinie.

¶ ¹⁷³⁶ de Penedès, interlineat. ¶ ¹⁷³⁷ La pau de 1388, closa entre el dur governador Peres d'Arenós i Elionor d'Arborea, significava el retorn al domini reial dels territoris perduts. Fou ratificada per Joan I, a Barcelona,

el 8 d'abril, però la seua eficàcia fou exigua, perquè l'any següent tornava la revolta a l'illa. *Vid.* CASULA, *Profilo storico della Sardegna catalano-aragonese*, pp. 49-52.

¶ ¹⁷³⁸ tant com: «com més», corr.

1388, març 3. Barcelona.

Comissió del rei Joan I a Berenguer de Pau per tal de fer prolongar la muralla de la vila de Valls, de manera que deixi dins del seu clos el convent de carmelitans, garantint la seua seguretat (Bernat Desjonquer).

ACA, C, reg. 1923, fol. 172r-v.

Ordinis beate Marie de Carmelo.

En Johan, *et cetera*. Al amat nostre mossèn Berenguer de Pau, salut e dilecció. Com se pertanga de nostra reyal dignitat los lochs insignes e los quals són poblats dins nostra senyoria fer murar e vallejjar, en tal manera que sien als enemichs volents pendre e dampnificar los habitants en aquells defensables, e entre los altres lochs del Camp de Tarragona sia la vila de Valls una de les mellors viles del dit Camp, e après aquesta, assats dins breu spay, sia lo monestir dels frares de Santa Maria del Carme, lo qual han lexat fora lo dit mur de la dita vila, per lo qual, si dins lo mur de la dita vila no era mes e enclòs, a la dita vila en temps de companyes se poria seguir gran escàndel e perill, e si dins aquell mur és inclòs, és gran restauració e defensió de la dita vila, e el senyor rey, nostre pare, qui Déus perdó, en temps que vivia ho ordenà e manà, posat que no¹⁷³⁹ se'n sia res seguit; e per aquesta raó, confiants de vostra indústria e legalitat, hajam ordonat e vullam que'l mur e el vall de la dita vila de Valls sia en tal manera ordonat que comprehenga dins lo dit monestir, posat que ja lo hajen fet jaquint lo dit monestir defora, segons que dit és. Per ço, a vós deïm, cometem e manam que, anant personalment a la dita vila e reebuts ab vós .VI. prohòmens de la dita vila o altres aquells qui a vós serà benvist faedor, los quals no tenguen part en açò, vejats e ordonets e considerets que'l dit monestir sia inclòs e mes dins los murs e clausura de la dita vila de Valls, faent-hi altre mur e bons valls e revalls, en manera que'l dit monestir, ensemps ab la dita vila, e la dita vila ab lo dit monestir, se puxen ben defendre als enemichs, faent contribuir e pagar en los dits murs, valls e reevalls e altres fortalises neccessàries e aquells vila e monestir e tots aquells qui ja hi han acostumat de contribuir, e tots altres qui sien de recullita o los quals a vós sia vijares que hi dejen contribuir e pagar, donants a vós plen poder de fer o fer fer les dites compulsions per compliment e acabament de les coses dessús dites e comanants a vós sobre tot açò plenerament nostres veus. Et no-res-menys, manam als veguers de Tarragona e del Camp e batles o cort de la dita vila, e a tots altres oficials e sotmeses nostres, sots pena de mil florins d'or als nostres cofres applicadors, que a vós sobre totes aquestes coses donen consell, favor e ajuda tota vegada que per vós ne sien requests, si la dita pena cobeegen esquivar. Dada en *Barchinona*, a tres dias de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXVIII. *Rex Iohannes*.

Dominus rex mandavit michi, Bernardo de Jonquerio.

Probata. Jalbert.

¶ ¹⁷³⁹ no, interlineat.

1388, març 16. Barcelona.

El rei Joan I als prohoms de la Seu d'Urgell, manant-los que no permeten que prenga possessió de'aquest bisbat Lluís de Prades, elegit pel capítol, sinó Galceran de Vilanova, nomenat pel papa d'Avinyó. Igualment, s'adreça als canonges i als cònsols de les viles principals de la diòcesi (sense escrivè).

ACA, C, reg. 1923, fol. 169r-v.¹⁷⁴⁰

Lo rey.

Prohòmens. Entès havem que los canonges de la Seu d'Urgell disapte proppassat, tinents son capítol sobre la elecció faedora del bisbe de la Sgleya de la Seu d'Urgell, concordants han postulat per bisbe don Loýs, fill del comte de Prades, e que'l dit don Loýs, per vigor de la dita postulació, se ajusta ab certes companyes de cavall e de peu per pendre la possessió del dit bisbat. On, com a nós sia cert que'l sant pare dimecres proppassat, al .XI. del present mes de març, provehí del dit bisbat a'n Galceran de Vilanova, artiacha de Boalú,¹⁷⁴¹ per ço, notificants a vosaltres la dita provisió per lo dit sant pare feta, a vosaltres e a cascun de vós dehim e manam, requerim e amonestam que la possessió del dit bisbat no permetats a algú reebre sinó al dit Galceran de Vilanova o a son procurador, ne algun altre en bisbe obeescats sinó lo dit Galceran de Vilanova.¹⁷⁴² E açò per res no mudets; en altra manera, no'n contrastant lo incorriment de les penes e inobediències sobre açò per lo sant pare imposades, nós procehiríem contra vosaltres segons que per justícia trobarem esser faedor. Dada en *Barchinona*, a .XVI. dies de març del any .M.CCC.LXXXVIII. *Rex Iohannes*.

Dominus rex misit eam signatam expediendam.

Probata.

Dirigitur probis hominibus Sedis Urgellensis.

Similis littera fuit missa capitulo et canonicis ecclesie Sedis Urgellensis, incipientes per «Entès havem». Idem.

Item, fuit scriptum sub forma prescripta que dirigitur probis hominibus civitatis Urgelli universitatibus infrascriptis, videlicet:

Als feels nostres los cònsols e prohòmens del loch¹⁷⁴³ d'Oliana.

Als feels nostres los cònsols e prohòmens del loch de Sanahuya.

Als feels nostres los cònsols e prohòmens de la vila de Tremp.

Als feels nostres los cònsols e prohòmens del loch de Guisona.

¶ ¹⁷⁴⁰ Segueix carta, en català, a tots els oficials, vassalls i súbdits del bisbat d'Urgell, en idèntics termes (*ibid.*, fols. 169v-170r.). ¶ ¹⁷⁴¹ Boalú: *Besulú* en la lletra citada *supra*. ¶ ¹⁷⁴² G. de Vilanova ocupà el bisbat d'Urgell

(1388-1415), mentre que Ll. de Prades, parent del monarca, era promogut el 1390 a la seu de Mallorca (EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 510 i 323). ¶ ¹⁷⁴³ del loch, interlineat.

1388, juny 11. Saragossa.

Ordre de l'infant Martí, duc de Montblanc, al justícia i jurats d'Altura que prohibesquen els moros llavar-se els divendres ni fer bugada a les séquies del mateix lloc, d'on pren l'aigua per a beure la cartoixa de Valldecris, perquè poden servir-se'n d'altres séquies (Joan de Bossegays).

ACA, C, reg. 2076, fol. 95r-v.

Infant en Martí, *et cetera*. Als feels nostres los justícia e jurats del loch d'Altura, salut e gràcia. Entès havem que los moros d'Altura e de Sogorb, los divenres e altres dies, se laven lurs sutzures en les cèquies d'Altura, e lana o bugades e d'altres coses, de què segueixen infecció et legeses als hòmens del dit loch, e encara als monges e altres persones del monastir de la Vall de Jesuchrist, qui prenen de la dita aygua per lur boure, no contrastant que en altres cèquies se porien levar e gitar les dites sutzures, de les quals als dits hòmens d'Altura ne los del dit monestir no seguiria interès ne desplaer per la manera dessús dita. Ond, com vullam que en açò's faça deguda provisió, volem e us manam que, si trobarets les coses dessús dites esser veres, hi fagats provisió, segons que per justícia trobarets fahedor, que lo dit lavament no's faça en les dites cèquies, ans de tot en tot ces. Dada en Çaragoça, a .XI. dies de juny del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXVIII. Lo duch.

Dominus dux mandavit michi, Iohanni de Bossagays.

1388, agost 18. Saragossa.

El rei Joan a Humbert de Fenollar, governador de Menorca, amb ordre de prohibir i castigar rigorosament les reunions clandestines que conspiren contra oficials reials (Bernat Desjonquer).

ACA, C, reg. 1991, fol. 187v.¹⁷⁴⁴

Governador. Ja creem sapiats com ajuts e congregacions són per nós vedades e prohibidas, axí publiques com amagades, e com nós siam certificats per hòmens dignes de fe que alguns d'aquexa illa, en special en P(ere) de Lassano, Ferrer de Parets, Pelegrí de Lassano e Anthoni Pinya, delats de gabella, unió e manupoli, ab d'altres de lurs sequaces fan diverses ajuts amagadament per cases de lurs sequaces, parents e amichs lurs, per fer tractes no leguts contra oficials nostres, per ço a vós dehim e manam expressament e de certa sciència, sots ira e indignació nostra, que los dits ajuts vedets e prohibuïscats (*sic*) que no's facen, palesament ne¹⁷⁴⁵ amagada, axí per imposicions de penes com encara per capcions de persones e en altra manera com mils e pus rigorosament¹⁷⁴⁶ porets, a profit e utilitat nostra e d'aquexa illa, no perdonant a negun per la sua pertinència o potència. E guardats-vos que en les dites coses no siats negligent, per manera que per nós ne puxats esser loat e remunerat, certifiquen-vos que tot dan que's porà seguir a nós e als drets nos-

¶ ¹⁷⁴⁴ Segueixen altres documents entorn del mateix afer.

¶ ¹⁷⁴⁵ ne: «e», corr. ¶ ¹⁷⁴⁶ rigorosament: «regorosament», corr.

tres per lurs ajusts, o a la universitat sobredita o singulàs de aquella, imputariem a vós e a béns vostres. *Data en Çaragoça, a .XVIII. de agost del any .M.CCC.LXXXVIII. Rex Iohannes.*

Dominus rex mandavit michi, Bernardo de Jonquerio.

Probata. F(ranciscus).

Al amat conseller nostre mossèn n'Ombert de Fenollar, governador de Manorcha.

744.

1388, setembre 9. Saragossa.

La reina Violant al prior de Portaceli i al altres monestirs de cartoixans del país, demanant-los oracions per al bon resultat de les corts generals que el rei ha convocat a Montsó (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 2053, fol. 74r.

La reyna.

Sapiats que'l senyor rey, marit e senyor nostre molt car, mogut principalment per reformació e bon estament de la cosa publica de sos regnes e terres, lo qual és e reputa seu propi, ha deliberat tenir cort general a tots sos sotsmeses e aquella convocar de present, celebradora en Montçó e començadora lo terç dia de noembre pus propinent.¹⁷⁴⁷ E com aquest negoci sia assats arduu e tal en què va molt al senyor rey e a tota sa terra, e nós per consegüent, participants no poch en aquest tan gran interès, hajam sobiranament a cor lo bon espetxament e prosperada conclusió de la cort dessus dita, e a tota bona obra, majorment de tan gran pes, sia invocadora la gràcia divinal, com aquella sia endreçadora e actriu principal de tots bons fets, a la qual impetradora havem, per insufficiència de nostres mèrits, necessària l'ajuda de persones devotes e justes e per lur perfecció acceptables a nostre senyor Déu, com sia scrit que a intercessió d'aytals persones són per la sancta Divinitat moltes gràcies atorgades, per ço, havents devoció singular a vostra sancta religió, e de vostres virtuoses mèrits plenerament confiants, vos amonestam en nostre senyor Déu e us pregam, com pus afectuosament podem, que a la sancta Trinitat vullats, tots generalment e cascun en singular, escampar e dreçar vostres fervents e devotes oracions que, per la sua infinida clemència, li plàcia lo senyor rey e los altres qui a aquest acte entrevendran axí il·luminar e endreçar que la dita cort general celebre e fenesca lo dit senyor a plaer de nostre senyor Déu, laor e honor sua, e a gran bé e bo estament dels dits seus regnes e terres. E aquesta oració, començadora tantost après la recepció de la present, vullats continuar tro sia la dita cort perfetament acabada, sabents que, ultra la divinal retribució, farets d'açò a nós servey e plaer special, lo qual hajats per ferm que no'ns oblidarà. Dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a .VIII. dies de setembre del any .M.CCC.LXXXVIII. *Secretarius.*

Bartholomeus Sirvent, mandato domine regine

facto per Iacobum Castellani, militem, consiliarium et camerlengum, qui eam vidit. Probata.

¶ ¹⁷⁴⁷ Les corts de Montsó, convocades per Pere el Cerimoniós el 1382 i interrompudes per la seua mort, es varen obrir el 13 de novembre de 1388, i es caracteritzen per les protestes contra la immoralitat de la cort reial en matèria administrativa i judicial. Foren prorrogades el

mateix mes de 1389, amb l'excusa de l'entrada de tropes del comte d'Armanyol al nord de Catalunya, i mai no es tornaren a reunir en vida de Joan I (TASIS, *Joan I...*, pp. 159-172; DANVILA, *Investigaciones... acerca de las cortes y parlamentos del antiguo reino de Valencia*, pp. 330-332).

Dirigitur priori et conventui monasterii de Portaceli, ordinis Cartusiensis.
Per similem formam, nichil addito nichilque remoto, fuit scriptum sequentibus:
Priori et conventui monasterii Vallis Iesuchristi.
Priori et conventui monasterii Sancti Pauli de Maritimo.
Priori et conventui monasterii de Scaladei.
Priori et conventui monasterii de Terracia.

} ordinis
 supradicti

745.

1388, desembre 9. Montsó.

Ordre d'exili dels regnes de la Corona d'Aragó decretada per Joan I contra Romeu Soler, canonge de València, per ser sospitós al monarca (Bernat Desjonquer).

ACA, C, reg. 1946, fol. 171v.

En Johan, *et cetera*. A'n Romeu Soler, canonge de la Seu de València. Com nós, per certes rahons e causes, hajam vós per sospitós, per tal vos manam expressament e de certa sciència que decontinent, dins sis dies après presentació de la present a avant comptadors, isquats de tots los regnes e terres nostres.¹⁷⁴⁸ En altra manera, certificam-vos que nós hi farem tal provisió que conexerets dura cosa esser a manaments de son príncep no hobeir. Dada en la vila de Monçó, a .IX. dies de deembre del any .M.CCC.LXXXVIII. *Rex Iohannes.*

Dominus rex mandavit michi, Bernardo de Jonquerio, sicut¹⁷⁴⁹ ordinatam et signatam. Probata. Baronus.

746.

1389, gener 15. Montsó.

L'infant Martí als jurats de Xàtiva. S'ofereix, complagut, a sol·licitar del papa l'erecció d'un bisbat a la ciutat, segons li han demanat, trametent a l'efecte a la cort pontifícia el seu camarlenc Berenguer de Cruïlles. Els indica, alhora, que recomanen per a la mitra el noble Ramon Ademar de Santapau (Ramon Sescomes).

ACA, C, reg. 2077, fol. 7r-v.

Lo duc.

Bé·ns acorda que, après que'l senyor rey, pare e senyor nostre molt car, que Déu haja, fon passat d'esta vida, los missatgers vostres qui lladonchs eren a *Barchinona* nos supplicaren que, per amor de vosaltres, nos plagués supplicar al senyor rey e a la senyo-

¶ ¹⁷⁴⁸ Per la carta precedent, en llatí (fol. 171r-v), adreçada a Aznar Pardo de la Casta, governador del regne de València, ordenant-li l'expulsió del canonge, en coneixem els motius. Contra l'ordinació del rei, acordada amb el papa, que cap estrany pogués gaudir de benifets als estats catalanoragonesos, aquell s'havia avingut amb el cardenal de Saluzzo (*Celucis*), ardiaca de Xàtiva a la catedral de València, per a obtenir d'ell la cessió

d'aquesta dignitat a canvi d'una pensió anual. El canonge Soler (†1395), malgrat tot, pogué consolidar la prebenda, puix que era titular de l'ardiaconat el 1392, i un dels dos vicaris capitulars (*vid.* E. OLMOS Y CANALDA, *Inventario de los pergaminos del Archivo Catedral de Valencia*, València, 1961, núm. 3871a; R. CHABÁS LLORENS, *Índice del Archivo de la Catedral de Valencia*, València, 1997, núm. 3918). ¶ ¹⁷⁴⁹ Potser per *sic*.

ra regina que donassen loch e manera que vosaltres haguéssets aquí bisbe.¹⁷⁵⁰ On nós, moguts en lo dit feyt per amor de vosaltres e per ço que vostra ciutat fos ennoblahida, parlam del dit feyt al dit senyor, lo qual nos atorgà benignament de fer-hi totes provisions que mester hi fossen, e de feyt les manà a'n Junquers, son secretari, però per la gran maleltia del dit senyor no hagué loch. Ara, après que sòm estats ací, vahents que'l dit feyt hauria gran loch, vench-nos a memòria ço que'y haviem procehit, e pensants que'us en fariem plaer, parlam-ne ab vostres missatgers, los quals, segons nos paregué, ne hagueren gran plaer; e per ço, supplicam tantost¹⁷⁵¹ al senyor rey e a la senyora regina, los quals fort liberalment nos han respost que daran en lo dit feyt tot loch e manera que dar-se puxe, axí que haje bon acabament, e'n scriuran al pare sant e'y faran totes provisions necessàries. Per què nós, vahents que lo dit feyt pot haver a present millor acabament que no hauria en altre temps, per ço que entenats que per vostra amor e perquè la dita ciutat sia ennoblahida hi havem gran a cor, havem acordat, si a vosaltres ne devem fer plaer, de tremetra al dit pare sant lo noble e amat conseller e camerlench nostre mossèn Berenguer de Cruýlles, e scriure axí mateix al dit papa, pregants vosaltres que, com los dits senyor rey e senyora regina hagen, e nós axí mateix hajam, gran cor e affecció que del dit bisbat sia provehit lo noble en Ramon Adamar de Santapau, e los dits senyor e senyora entenen scriure al dit pare sant, e nós axí mateix, en favor del dit noble, que vosaltres semblantment ne scrivats al dit papa. E com sobre totes les dites coses hajam informat largament vostre missatger, pregam-vos donets fe e creença a tot ço que'us en dirà de part nostra, e provehits en lo dit feyt per manera que puxe venir a perfecció. Dada en Muntsó, a .XV. dies de janer del any mill .CCC.LXXX. nou. Lo duch.

*Raymundus de Cumbis, mandato domini ducis
facto ad relationem nobilis Berengarii de Crudillis, consiliarii et camerlengi. Probata.*

Dirigitur iuratis et probis hominibus civitatis Xative.

747.

1389, gener 17. Montsó.

La reina Violant a Mandina, muller del noble Roger de Montcada, pregant-li que li preste l'anell de virtut que té per a dones que van de part (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 2053, fol. 88r.

La reyna.

Con hajam sabut que vós havets .i. anell molt profitós per sa virtut¹⁷⁵² a dones qui vajen en part tenents aquell, e a lur deliurança, pregam-vos tan affectuosament con po-

¶ ¹⁷⁵⁰ Pere el Cerimoniós ja havia promés a la vila de Xàtiva, elevada per ell al rang de ciutat, la promoció a seu episcopal, agraït als seus serveis en la guerra de la Unió, però el papat no n'atengué mai la sol·licitud (vid. Francisco DIAGO, *Apuntamientos recogidos por el P. M. Fr. Francisco Diago, O. P., para continuar los Anales del Reyno de Valencia desde el rey Pedro III hasta Felipe II*, ed. de J. M. Garganta, O. P., 2 vols. València, 1936-1942, I, p. 37). ¶ ¹⁷⁵¹ tantost, interlineat. ¶ ¹⁷⁵² Sobre l'ús d'anells

amb virtuts curatives per part de Joan I, essent infant i ja rei, i la seua família, vid. J. M. ROCA, *Johan I d'Aragó*, pp. 394-396. El mateix infant creia en anells capaços de lliurar-lo de tota classe de verins i fetilleries, i el 19 de juny de 1380, des de Girona, mana a Guillem Ramon Alemany [de Cervelló] que encarregue un cert prior que en fa de confeigir-li'n un o dos (S. SANPERE Y MIQUEL, *Las costumbres catalanas en tiempo de Juan I*, Girona 1878, pp. 160 i 163-164).

dem que¹⁷⁵³ nos trametats encontinent per certa persona per tal que·ns en puscam servir en nostre part, lo qual esperam dins breu, Déu volent, sabent que d'açò·ns farets plaer que molt vos grahirem. E prometem-vos en nostra bona fe reginal que tantost après nostre deliurament lo·us remetrem sens falla. Dada en Montçó, sots nostre segell secret, a .XVII. dies de janer del any .M.CCC.LXXXIX. La reyna.

*Domina regina mandavit michi, Bartholomeo Sirvent.
Probata.*

*Dirigitur domine Mandine de Montecatheno, uxori nobilis Rogerii de Montecatheno.*¹⁷⁵⁴

748.

1389, març 1. Montsó.

L'infant Martí a Jofre de Tous, senyor de Borriol. Li demana que els moros d'aquest lloc tornen als de la vall d'Uixó, vassalls seus, una mora prostituta que els havien prestat temporalment (Ramón Sescomes).

ACA, C, reg. 2077, fol. 35r.

Lo duc.

Mossèn Jofre. Entès havem que los moros vostres¹⁷⁵⁵ de Burriol manlevaren, bé ha .III. meses passats, dels moros nostres de la vall d'Uxó una mora mundària, la qual los dits moros havien comprada, e prometeren los dits vostres¹⁷⁵⁶ moros tornar aquella sots certes penes les quals se imposaren, e ara, jatsia requests, no la volen tornar. Per què·us pregam affectuosament que, per tolre tot debat e qüestió entre los dits moros, forcets e destrengats los dits moros vostres¹⁷⁵⁷ a tornar la dita mora e a complir tot ço que promès hagen e a què sien tenguts per la dita rahó. En altra manera, nós hi provehirem en tal manera que·ls dits nostres moros hauran del dit fet lur justícia. Dada en Muntçó, lo primer die de març del any .M.CCC.LXXXIX. Lo duch.

*Dominus dux mandavit R(aymun)do de Cumbis.
Probata.*

Dirigitur al amat nostre mossèn Joffre de Thous.

749.

1389, juny 18. Montsó.

Ordre del rei Joan I als adelantats i clavari de l'aljama de jueus de València que paguen les despeses de manteniment d'una óssa seua, obsequi del cardenal de la ciutat (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 1947, fol. 92v.

¶ ¹⁷⁵³ Segueix, ratllat, *aquell*.

¶ ¹⁷⁵⁴ Roger de Montcada era conseller de confiança de Joan I i coper de la reina (SOBREQUÉS, *Els barons...*, p. 247).

¶ ¹⁷⁵⁵ *vostres*: «nostres», corr. ¶ ¹⁷⁵⁶ *vostres*: «nostres». ¶ ¹⁷⁵⁷ *vostres*: «nostres», corr.

En Johan, *et cetera*. Als adientats e clavarí de la aljama dels juheus de València presents e qui per temps seran, la sua gràcia. Manam-vos de certa sciència e expressament que dels béns de la dita aljama ministrets sufficient¹⁷⁵⁸ provisió a una onsa nostra, que havem haüda de nostre car cosí lo cardenal de València,¹⁷⁵⁹ e la qual aquí té e nodrex Martí Eximénez de Roda, del offici de la nostra montaria, al qual responets de la dita provisió o de la quantitat a què muntarà, segons que de semblants animals nostres és acostumat. E açò no mudets; en altra manera, manam ab aquestes al batle de la dita judaria que a les dites coses vos destrenga fortment. Dada en Muntçó, sots nostre segell comú, a .XVIII. dies de juny del any .M.CCC.LXXXIX. *Rex Iohannes.*

*Dominus rex mandavit michi, Bartholomeo Sirvent.
Probata.*

750.

1389, juliol 28. Montsó.

Cartes de l'infant Martí dirigides particularment a fra Bartomeu Montgai, fra Ramon Escolà i altres monjos de Portaceli i d'Escaladei, invitant-los a traslladar-se a la cartoixa de Valldecris, per tal d'incrementar la nova comunitat (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2077, fol. 112r-v.

Lo duc.

Com nós sobiranament desigem que lo servir de Déu en la nostra casa de Vall de Jesuchrist¹⁷⁶⁰ sia devotament e solempne fet, e que la dita casa de bones persones sia bé dotada, d'on nós siam bé edificats e la nostra devoció de bé en millor cresque, e nós siam bé informats de la bona fama e honestat vostra, per ço us pregam que vullats venir a la nostra casa damunt dita, e d'açò ns farets gran plaer. E fets-nos resposta de present per frare Bernat.¹⁷⁶¹ Dada en Montçó, a .XXVIII. dies de juliol del any .M.CCC.LXXX. nou. Lo duch.

Dominus dux mandavit Berengario Sarta. Probata.

Dirigitur fratri Bartholomeo Mongay, monacho Portaceli.

Similes littere fuerunt misse fratribus Raymundo Scolà, Luppo Martini, Dominico Benet, monachis, et Iohanni de Richamer, convers, Scaladei.

751.

1389, juliol 31. Montsó.

Circular de Joan I als regnes de Sardenya i de Còrsega comunicant que ha decretat l'obediència de la monarquia al papa d'Avinyó, i recomanant-los els bisbes i eclesiàstics que el mateix pontífex envia per legats a les illes (Bernat Desjonquer).

ACA, C, reg. 1872, fols. 148v-149v.¹⁷⁶²

¶ ¹⁷⁵⁸ *sufficient*: «sufficientment», corr. ¶ ¹⁷⁵⁹ Jaume d'Aragó. *Vid. supra* doc. 693, nota. ¶ ¹⁷⁶⁰ La cartoixa de Valldecris, fundació de l'infant Martí al terme d'Altura, prop de Sogorb, als dominis senyorials de la seua muller, Maria de Luna, fou creada per butla papal del 1385.

¶ ¹⁷⁶¹ Fra Bernat Safàbrega, encarregat de dirigir el nou monestir. ¶ ¹⁷⁶² Precedeixen cartes del mateix tenor, en llatí, a Eiximén Peres d'Arenós, governador de Sardenya, a Elionor, jutgessa d'Arborea, i el seu fill Marià, al comte Rigo della Rocca i el poble de Còrsega.

En Johan, *et cetera*. Als noble,¹⁷⁶³ amat e feels nostres micer Brancaléu Doria, comte de Montileó, e a tots e sengles pobles seus dins la isla de Sardenya constituïts, salut e dilecció. Dementre la salut pròpia de les ànimes de aquells qui, cuydants conèixer la veritat, són vists errar per damnabla error és guardat certament esser nafrada, nós, plorants la damnació de aquells, com sien batejats per sacre baptisme, desijam que aquella a ells no esdevengués, ans que aquells plagués a Déu, gitats de error, per la qual, ells adherents a la ýdola mortal, són desviats de la via de veritat molt clara, fossen il·luminats de lum de veritat, per ço que axí il·luminats se gloriegen en nostre Senyor ab salut. Ço és, que com nós, per tots temps celebrants en nostre coratge per ver e sobirà vicari de Jesuchrist e per pastor de la sancta romana e universal Esgleya lo senyor Clement, l'altre dia, segons sabets, hajam feta per aquell nostra declaració canònica e solemna,¹⁷⁶⁴ la qual havem manada esser publicada en nostra general senyoria e per tots los habitants de aquella e del regne de Sardenya, e signantment per aquells qui tenen feus per nós, esser observada fermament, com sia refirmitiva de la salut nostra e lur eternal, e raó justa vulla que, axí com nós nos són declarats, vosaltres vos declarets, e axí com nós havem coneguda la veritat, vosaltres la conegats per lo dit sobirà bisbe e regidor de la sancta Esgleya de Déu, majorment axí com aquells qui sots en nostra senyoria e tenits feus per nós dins aquella, e, per aquesta raó, la dita sanctedat apostolical a nós, com a fill seu, haja trameses sos legats, los honrats pares en Christ frares Guillem, bisbe de Galtelli,¹⁷⁶⁵ nostre conseller e domèstich, Sifre, bisbe de Ciutat e de Terranova,¹⁷⁶⁶ maestre Johan de Lezato, del orde de sent Francesch, doctor en sacra pàgina, e Pere de Maseres, prevere, col·lector del papa, pregam vosaltres e cascun de vós que, attenents lo juý de la dita raó saludable e reebents benignament, per esguart de nostra honor, los dits legats, sobre les dites coses e altres que us diran allò que sia pus saludable attenats, per ço que pus perdurablament sia la salut de vostros cosos e ànimes referment¹⁷⁶⁷ (*sic*) e us do vida feelment, car axí vosaltres, abjurants la ýdola damnabla, serets per lo totpoderós Senyor, gitant-vos de la molt agra escuredat del pou d'infern,¹⁷⁶⁸ retuts alegres per joya¹⁷⁶⁹ de gloriosa salut e vida, e açò per la sua caritat molt piadosa, per la qual, per reembre lo humanal linatge, volch escampar la sua sanch, axí com féu lo pel·licà per sos fills. Dada en Montsó, sots nostre segell secret, lo derrer dia de juliol en¹⁷⁷⁰ l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXIX. *Rex Iohannes*.

*Idem (Dominus rex mandavit michi,
Bernardo de Jonquerio, relatum per Dominicum Masconi, regium vicecancellarium).
Probata.*¹⁷⁷¹

¶ ¹⁷⁶³ Segueix, ratllat, e. ¶ ¹⁷⁶⁴ L'acord de reconèixer Climent VII, papa d'Avinyó, va ser pres pel rei després de reunir una assemblea de teòlegs i juristes a Barcelona, el 4 de febrer de 1387, i publicat pel cardenal Pedro de Luna a la catedral de la ciutat el dia 24 del mateix mes (TASSIS, *Joan I...*, p. 145). ¶ ¹⁷⁶⁵ Guillem Arnau, O. F. M. (1386-...). Vid. EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 259.

¶ ¹⁷⁶⁶ Sifre (o Sigfrid) «Thomae», O. Carm. (1383-1390). *Ibid.*, I, 189. ¶ ¹⁷⁶⁷ Potser cal entendre *refermant*. La frase és defectuosa, ultra la marcada ampul·lositat del text. ¶ ¹⁷⁶⁸ *infern*: «ifern». ¶ ¹⁷⁶⁹ *joya*: «joy». ¶ ¹⁷⁷⁰ *en*: «del», corr. ¶ ¹⁷⁷¹ Al marge esquerre: *Fuit tradita Marcho Joverii mandato domini regis, per eum tenendam quousque regnum Sardinie esset recuperatum. Idem (Nihil mandato domini regis, quare consiliarius).*

1389, novembre 16. Montsó.

Crida ordenada publicar a Girona, per ordre del rei Joan I, per a la repressió de la blasfèmia i la regulació del joc i la prostitució a la ciutat (Bernat Desjonquer).

ACA, C, reg. 1924, fols. 6v-7r i 8v-10v.

Cit. S. SANPERE Y MIQUEL, *Las costumbres catalanas en tiempo de Juan I*, p. 242.

Civitatis Gerunde.

En Johan, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Als feels nostres los vaguer, sotsveguer, batla, sotsbatle e juratz de la ciutat de Gerona e a altres als quals les coses daval scrites pertanguen, salut e gràcia. Com nós, per donar fi als dans, dissensions, discòrdies, bregues, perils e zizànias, e no-res-meyns, a les derogacions e blasfemacions offènents Déu que en la ciutat de Gerona per algunes persones se fan, axí en jochs¹⁷⁷² de tafuraria com en bordells e altres partz de la dita ciutat, hajam fetz e ordonatx alguns capítols e ordinacions donans remey a les coses dessús dites, los quals vos trametem closes e segellatz ab la present, a vós e a quescun de vós dehim e expressament manam, sotz pena de .D. florins d'or a nostres cofres dels béns de quescun dels contravinents applicadors, que los dits¹⁷⁷³ capítols e totes les coses en aquells contengudes en la dita ciutat, per los lochs a fer semblants coses acostumatx, ab veu de publica crida publiquetz e publicar façatz, per tal que les coses en los ditz capítols contengudes, axí com a útils e neccessàries per lo bé e profit de la cosa publica de la dita ciutat, sien observades e per negú no pugue esser ignorància al·legada, e, aquelles publicades, observetz e observar en la dita ciutat façatz, axí per exaccions¹⁷⁷⁴ de les penes en aquells contengudes com en altra qualsevol manera, e no contrafaçats ni vingats en neguna manera, si, ultra les penes dessús dites, la nostra ira e indignacion esquivar cobeejatz. Dada en Montsó, a .XVI. dies de noembre del ayn de la nativitat de nostra Senyor .M.CCC.LXXXIX. *Rex Iohannes.*

Dominus rex mandavit michi, Bernardo de Jonquerio. Probata.

1775

Ordinationes civitatis Gerunde contra Dei detractores, lenones et curias mulieres.

Ara ojats, per manament del batla e jutge de la ciutat, qui d'açò han haüt sprés manament del senyor rey ab letre sua: que alguna persona, de qualque condició, lig o stament sia, no gos jurar ni dir paraules inhonestes ni leges de nostre senyor Déu, ni de la Verge madona sancta Maria, ni de sos sants, sotz la pena en la constitució general de Montsó contenguda, la qual pena volgueren los dits batle e jutge que sia exeguida tota vagada que sia comesa e's cometrà, sens tota mercè o gràcia que no'y speren haver.

Encara ordenaren que, com les tafurarias, per constitució de Cathalunya e ben publich de la terra e en altra manera, sien vedades, emperamor d'açò los ditz batle e jutge, volents provehir al gran dampnatge que se'n seguex a la cosa publica, ab¹⁷⁷⁶ aquesta pre-

¶ ¹⁷⁷² jochs: «johcs». ¶ ¹⁷⁷³ dits, interlineat. ¶ ¹⁷⁷⁴ exaccions: «execucions», corr.
¶ ¹⁷⁷⁵ Segueix un document sense relació amb aquest. ¶ ¹⁷⁷⁶ ab, repetit a l'orig.

sent publica crida ordonen que alguna persona, de qualque lig o stamén sien, palesament o amagada, no gos ni puxa tenir tafuraria alguna, en casa sua ni en qualsevol altre loch de la dita ciutat o territori de aquella, de nit ni de die, sots pena de .M. *solidos* a quescú e per quescuna vagada que contrafarà, sens tota merçà, de la qual pena haja la terça part lo acusador, e l'altra terça lo official e l'altre terça part los murs de la dita ciutat. E si aquell qui serà encorregut en la dita pena los dits .M. *solidos* pagar no porà, que sia exil·lat perpetualment de la dita ciutat e del vagariu de aquella, e hage anans star per .L. dies pres, ab la cadena al coll e ab los grillons en les cames, en la presó comuna de la dita ciutat.

Encara ordonaren que, si alguna persona sabrà algun loch o lochs on se tenguen les ditas tafurarias, que aquell o aquells degen denunciar decontinent als officials de la dita ciutat, sots pena de .D. *solidos barchinonenses*, la qual pena sia compartida e entesa sots la forma dessús dita.

Ítem, ordonaren que algun prestador, tafurer o altra qualsevol persona, de qualsevol stament o condició sia, no gos prestar, en alguna casa, plaça o loch de la dita ciutat, palesament ni amagada, algun tauler o daus a algun jugador qui volgués jugar a negun joch de gresca o altra joch de daus, sinó a joch de taules, ni prestar a aquells diners sobre penyores ni menys de penyores, ni a capsons ni a onzenes ni en alguna altra manera, ni encara los gos prestar yoyes o robes, sots pena, si és hom de peu, de esser scobat publicament per la dita ciutat e de star .I. dia al costell, e si és hom honrat, pagarà .M. *solidos* sens tota merçà per quescuna vagade que contrafarà, e que sien cremats los taulers e que perden quant hauran prestat als dits jugadors; les quals coses sien departides en tres parts, segons que dessús. E en cas que'l dit hom honrat no pugués pagar los ditz .M. *solidos*, que stia pres, ab cadena per lo coll e ab grillons en les cames continuadament, per .L. dies en la dita presó.

Ítem, ordonaren que tots aquells qui seran trobatz en les ditas tafurarias, jugan o miran, pagacen per quescuna vagada .C. *solidos* de pena, convertidora e partidora en la manera demunt dita; e si pagar no·ls poran, que stien .XX. dies en la presó, ab cadena per lo coll e ab grillons¹⁷⁷⁷ en les cames contínuament.

Ítem, que tot hom, de qualsevol stament o condició sia, axí strany com privat, qui tengue alguna fembra publica pecadora per amiga en lo bordell publich de la dita ciutat o en altra loch de la ciutat a comun pecat, haje exir dins dos dies primersvinents de la dita ciutat e de tot lo territori de aquella, sots pena de esser açotat e scobat publicament per los lochs acostumatx de la dita ciutat. E no-res-menys, hage a star après, com serà açotat e scobat, en lo costell de la dita ciutat per tot aquell dia, ab cadena en lo coll e ab grillons en les cames.

Ítem, que tota fembra alcavota haja exir de la dita ciutat dins .III. dies primervinents. En altra manera, que sia scobada per la dita ciutat ab una garlanda de allaces, e que stia tot aquell dia en lo costell e que après sia exil·lada en per tots temps de la dita ciutat e de la vagueria.

Ítem, que algun hostaler de bordell o alguna fembra publica no gos tenir o acullir algunes armes dins lurs hostalaries, cambres o cases, d'ells o d'elles que tendran dins los dits bordells, sots encorrimient¹⁷⁷⁸ de la dita pena e encara de perdre les armes.

¶ ¹⁷⁷⁷ *grillons*: «grillos». ¶ ¹⁷⁷⁸ *encorrimient*: «encontinent».

Ítem, que tot fembra mundària que haje o tinga amich o drut, dins spay de .III. dies primervinents haje anomenar e denunciar a .I. dels ditz oficials lo nom de aquell hom que tindrà per amich, sots pena de esser açotada.

Ítem, que tot hostaler o hostalera qui tengue o tindrà hostals en los ditz bordells publichs e en altres lochs qui acullen los ditz hòmens e fombres mundàries, que dins spay de .III. dies primervinents hajan a denunciar en poder de .I. dels ditz oficials los noms dels ditz hòmens e fombres mundàries que en los ditz hostals acullen a menjar, boura e dormir, e si per avant novellament vendran alguns dels ditz hòmens e fombres en los ditz hostals, que dins spay de .II. dies après que seran venguts en los ditz hostals los ditz hostalers e hostaleres sien tengutz de denunciar e manifestar aquells al¹⁷⁷⁹ dit official. E tot açò hajan a fer e servir sots encorrimment de .M. *solidos*, departidors segons la forma dessús dita; e qui la dita pena no porà pagar, starà .LX. dies pres en la dita presó, ab cadena en lo coll e grillons en les cames continuament.

Ítem, que tot contracta obligatori, axí ab carta publica o sens carta, que d'equí avant se fassa entre les dites fombres o ab alcunes altres qualsevulla personas, hòmens e fombres, qui sien o perseveren en lur pecat, sien írrites, nul·les, casses e vanes e de nulla efficàcia e valor.

Ítem, que tota fembra publica mundària qui stiga en hàbit en los ditz bordells, que puxa e haja francha libertat de anar menjar, beura e dormir en qual part se vulla dels ditz lochs acostumatx de menjar e beure fombres mundàries, sens alcuna vexació o ambargament que no li puxa esser fet per los ditz hostalers e hostaleres o altre qualsevol persona. Hoc encara, que tota fembra que acustum continuadament de manjar en los hostals, puxa menjar, beure e dormir e star, .I. dia e .II. e quant li plaurà, en altre hostel dels dessús ditz, sens que no sia tenguda de pagar alguna cosa en lo hostel un haurà manjat, e si contrafet serà, que'l dit hostaler pach per pena .C. florins d'or per quescuna vagada que contrafet serà, la qual pena sia departida segons que dessús; e si pagar no·ls porà, que stia pres .LX. jorns en la forma dessús dita.

Encara, ordonaren los ditz batle e jutge que, com moltes vagades, bacallars, alcavots e àvols hòmens hajan menades fombres als bordells contra lur volentat, cuydant elles que en bon loch les menassen, e pus eren là induïdes per los hostes e per les vils fombres dels bordells, hi romanien e eren fetes fombres publicas contra lur volentat, volents a tanta malvestat obviar, hajan ordonat que algun hosta de bordell no puxa ni gos ni dege alguna fembre en son hostel acullir, si donchs adelada publica no era, sinó en la forma següent, és a saber, que quant de nit o de dia los vendrà alguna fembra, e sola o acompayada, lo hoste a qui vendrà o serà menada la haja a presentar al batla de la dita ciutat, e avant ell, interrogada la fembra si de sa pròpria voluntat vol esser publica bordelera, la hi liura, e axí e no en altra manera la puxa acullir e en son hostel retenir, e açò sotz ban de .M. *solidos*, e que jamés d'aquí avant en Gerona no puxa tenir hostel de fombres pecadores publicques.

Ítem, que quant alguna fembre, per se gran malvestat e obre del diable, al bordell per se mala vida volrà guayar e contra la divinal volentat serà reebuda, licenciada per lo batle segons dit és en lo demunt dit capítol, no·n sien fets ball per la ciutat ni encara en

¶ ¹⁷⁷⁹ al: «als».

los bordells ni vehinats de aquells, com las christianes no's degen alegrar da ço que·l·ls diables se alegren. E si contra açò se fa, los hòmens e fombres qui ballaran paguen quescun .L. *solidos* o stien .C. dies en la presó, e los gulars (*sic*) qui hi sonaran perden les trompes, tabals e altres sturments qui là hi serviran, e pach quescun d'èls .C. *solidos* o stia .CC. dies en la presó de la dita ciutat.

Ítem, que algun hom o fembre, de qualsevol stament o condició sia, no gos pendra ni receptar diners, joyes ni robes de mans de algun sclau o esclava; e qui contrafarà que pach .D. sous de *barchinonenses* o stia .XX. dies en la presó, ab cadena per lo coll e ab grillons en les cames contínuament, e ultra açò, que haje a retre tot ço que reebut ni receptat ne haurà.

753.

1389, novembre 29. Montsó.

Ordre del rei Joan I al batle i al justícia d'Alzira d'establir a cens o llogar el bany de la vila, revertit a la corona i tancat d'un temps ençà, per la quantitat que vegem més profitosa, a consell del vicecanceller del regne de València Domingo Mascó (Joan de Riglos).

ACA, C, reg. 1924, fol. 29v.

En Johan, *et cetera*. Als feels nostres lo batle de la vila d'Algezira, o a son lochtinent, e al justícia de la dita vila qui ara és¹⁷⁸⁰ o en esdevenidor serà, o al lochtinent de aquell, salut e gràcia.¹⁷⁸¹ Entès havem que·l bany de la dita vila, lo qual per nós ere tengut a cert cens per lo possehidor d'aquell alguns anys són passats, per benefici de fur, és estat dessemparat e derrenclit, e tornades les cartes a vós, dit batle, en nom nostre, e que del dit temps a ençà lo dit bany és estat buyt e rònech, sens que alcun emolument a obs nostre no és estat haüt, e's diruex e pejora tots dies, com se diga que alcú no vol pendre ne tenir lo dit bany ab lo cens que fer solia, ne vós, dit batle, podets ne·us volets plevir de baxar o minvar lo dit cens sens special manament nostre. On, volents provehir a nostra indemnitat, volem e a vós dehim e manam expressament e de certa sciència que encontinent, ab sobirana cura,¹⁷⁸² cerquets e·us certiffiquets quant o qual cens, entrada o loguer se porà haver del dit bany e com o en qual manera, per via d'establiment, de loguer o altra, se porà trobar e haver nostre aventatge en la concessió o contracte del dit bany. E d'açò que trobarets, fets relació al fel conseller e vicicanceller nostre de regne de València, micer Domingo Maschó, qui prestament se'n deu anar en aquex regne, e a son consell vós, dit batle, fets e fermats en nom nostre aquell contracte del dit bany, lo qual e segons trobarets esser pus profitós a nós e a nostres rendes, segons lo consell del dit nostre vicicanceller. E açò no mudets ne tardets, sabent que si lo contrari fahíets seria imputat a culpa vostra. Dada en Monçó, a .XXIX. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXIX. *P(etr)us Çacalm*.

Iohannes de Riglos, ex provisione facta per vicecancellarium. Probata.

¶¹⁷⁸⁰ és: «ere», corr. ¶¹⁷⁸¹ gràcia: «dilecció», corr. ¶¹⁷⁸² cura: «diligència», corr.

1389, novembre 29. Montsó.

La reina Violant a la priora de Sixena, amb el prec que l'acompanye, ensems amb la seua germana i altres monges, en les vistes que ella i el rei han de tenir amb el rei de França a les parts del Lenguadoc (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 2053, fol. 129r.

Cit. S. SANPERE Y MIQUEL, *Las costumbres catalanas en tiempo de Juan I*, p. 224 (remet al fol. 81v del mateix registre).

La reyna.

Honrada abadessa¹⁷⁸³ e cara comare. Lo senyor rey està en partir d'ací per anar resistir a les companyes d'armes que són intrades enemigablement en sa terra e són vuy en Geronès e en Empurdà, e foragitar e esvehir aquelles. E deliurat aquest fet, lo qual esperam que haurà bona fi dins breu, Déu volent, deuen-se prestament celebrar vistes entre lo dit senyor e nostre molt car e molt amat frare lo rey de França, qui és en Lenguadoch,¹⁷⁸⁴ a les quals vistes nós, ab lo dit senyor, entenem anar e esser acompanyada de notables dones bé arreades e aparents, e dotades no solament de bellesa, mas encara de gran saviesa e honestat, segons se pertany. E a aquesta solennitat e acompanyament nostre havem elegides, entre les altres, vós e vostra sor, com aquelles en les quals les dites virtuts e moltes altres concorren, e que havem no poch agradables e de qui'ns tindrem per acompanyada e arreada molt bé. Per què'us pregam cordialment que de vós e de la dita sor vostra, ab .III. o .IIII. altres notables dones dotades semblantment de les dites virtuts e bé ordenades, procuradores e havedores per vós, les quals vinguen ab vós e en vostra companyia, puscam fer compte e'n hajam sens tota falla en aquest fet, quan mester serà e nós vos farem saber, qui'us en escriurem ab temps. D'açò, comare, com sia cosa que havem a cor, nos farets servey singular que molt vos grahiem, e conexerets-ho en son cas e loc. E hajam-ne prestament vostra bona resposta. Dada en Montsó, sots nostre segell secret, a .XXIX. dies de noembre del any .M.CCC.LXXXIX. La reyna.

Domina regina mandavit michi, Bartholomeo Sirvent. Probata.

Dirigitur abbatisse Xixene.

1390, gener 27 i març 5. Barcelona.

Provisió reial dirigida a l'infant Martí, els veguers de Catalunya i els governadors del Rosselló, de Mallorca i de Menorca, ordenant retenir o vendre com a captius tots els presoners capturats de les companyies estrangeres. Mentre que dure la guerra, no se'ls podrà donar a rescat, perquè això prolongaria la lluita (Jaume Tavasà).

ACA, C, reg. 2015, fols. 22v-23v (2a numeració).

¶ ¹⁷⁸³ Hi era llavors priora (Sixena era priorat santjoanista, i no abadia, com sembla creure la reina) Isabel Saurina de Figuerola (1379-1390). ¶ ¹⁷⁸⁴ No tenim notícia d'aquesta trobada prevista amb el rei de França,

Carles VI. Vid. D. GIRONA I LLAGOSTERA, «Itinerari del rei En Joan I (1387-1396)», extret d'*Estudis Universitaris Catalans* (1931), on no consta cap visita reial a aquest país en els dos anys següents.

En Johan, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al inclit infant en Martí, duch de Munt-blanch, en nostres regnes e terres governador e de la present guerra capità general, frare nostre molt car, salut e affecció de freternal amor. Sapiats que nós, per bé de la cosa pública de nostres regnes e terres, havem feta certa ordinació, la qual ja ab veu de crida en la ciutat de *Barchinona*, per manament nostre, és stada publicada, e la qual és de la tenor següent:

Com per dar a rescat o en altra manera deliurar, durant la present guerra, los hòmens d'armes o pilarts que los naturals del senyor rey apresonen e prenen de les gents d'armes stranyes qui són entrades en lo principat de Cathalunya,¹⁷⁸⁵ en offensió d'aquell, sia dar matèria, causa e rahó de durar la present guerra més avant que no farie, la qual cosa redundaria en evident dampnatge de la cosa publica, lo dit senyor rey, volent sobre açò provehir, ordona e mana que qualsevol hom natural seu, o altre qui en sou del dit senyor o de sa terra ara és o per avant serà, qui apresonerà o en altra manera pendrà hom d'armes o pillart de les dites companyes stranyes d'armes, o d'altres qui en la terra del senyor rey, en offensió d'aquella, per avant, ço que Déus no vulla, entraran, no puixa ne gos lo dit hom d'armes o pillart presoner dar a alcun rescat, ans envers si aquell haje a retenir presoner o vendre'l, si més amarà, per catiu a hom mer natural del dit senyor, e no a altra qualsevol persona, e que lo comprador del dit catiu presoner puixe, durant la dita guerra, vendre o revendre aquell a altre qualsevol mer natural del dit senyor rey; e no-res-menys, que durant la dita guerra lo dit presoner catiu, encare que's volgués reembre, no puixa en alcuna manera esser deliurat de sa captivitat, mas si finida la dita guerra lo dit presoner catiu reembre-se volrà, lo comprador d'aquell lo puixa dar e admetre'l a reemço e haver-ne aquell major rescat que, ultra ço que costat li haurà, haver-ne porà. E les coses dessús dites, totes e sengles, vol e mana lo dit senyor rey esser servades inviolablement, sots pena de cors e d'aver.

On, com nós de tot en tot vullam que la dita ordinació venga a notícia de la gent d'armes nostra qui ab vós és e dels altres dins la¹⁷⁸⁶ ciutat e vegueria de Gerona residents, vos dehim e manam que, vista la present, la dita ordinació façats publicar ab veu de crida per les dites ciutat e vagueria, ço és, per los lochs que a vós serà vist faedor, per ço que alcun sobre les dites coses no puixa ignorància al·legar. Dada en *Barchinona*, a .XXVII. dies de janer, l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XC. *Rex Iohannes*.

Dominus rex mandavit michi, Iacobo Tavaschani.

Probata.

Similes littere fuerunt facte .XI., sub eisdem data et signo et mandato, et misse vicariis infrascriptis, verbis competenter mutatis:

Primo, vicario Barchinone et Vallensis vel eius locumtenenti.

Item, vicario Ilerde et Pallariensis vel eius locumtenenti.

Item, vicario Minorise et Bagiarum vel eius locumtenenti.

Item, vicario Tarracone et Campi vel eius locumtenenti.

¶¹⁷⁸⁵ Eren les tropes mercenàries del comte d'Armanyac (TASIS, *Joan I...*, pp. 174 ss.).

¶¹⁷⁸⁶ Segueix, ratllat, *vagueria*.

Item, vicario Dertuse vel eius locumtenenti.

Item, vicario Cervarie vel eius locumtenenti.

Item, vicario Montisalbi vel eius locumtenenti.

Item, vicario Campirotundi et de ça Real vel eius locumtenenti.

Item, vicario Tarrege vel eius locumtenenti.

Item, vicario Vici et Ausone vel eius locumtenenti.

Item, vicario Villefranche Penitensis vel eius locumtenenti.

*Item, gubernatori Rossilionis et Ceritanie.*¹⁷⁸⁷

*Item, gubernatoribus Maioricarum et Manoricarum et aliis officialibus insularum earundem, data Barchinone, .V. die martii anno predicto. Berengarius de Busquetis, mandato domini regis facto per Iacobum Pallaresii, militem, consiliarium et promotorem. Probata.*¹⁷⁸⁸

756.

1390, març 5. Barcelona.

El rei Joan I a l'infant Martí, disposant assignar, als almogàvers que lluiten a la guerra sense salari, el quint i els altres drets reials sobre el botí que prenguen de les companyies estrangeres (Bernat Desjonquer).

ACA, C, reg. 2015, fol. 45v (2a numeració).

En Johan, *et cetera*. Al inclit infant en Martí, duch de Muntblanch, frere (*sic*) nostre molt car e en tots regnes e terres general governador, e a tots altres universes e sengles oficials nostres, e dels dits oficials lochtinents, al qual o als quals les presents pervendran e les coses dejús scriptes se pertanguen, salut e dilecció. Com en Barthomeu Ayez, almugàver, capità de alguns almugàvers, sia¹⁷⁸⁹ en nostre servey sens algun salari o sou, contra aquestes gents d'armes stranyes qui en lo principat de Cathalunya, en nostre meynspreu, són entrades, e nós arbitrem digna cosa al dit Berthomeu e a sos companys esser feta remuneració alguna, a vós e a cascun de vós dehim e manam que lo quint o qualsevol altre dret a nós o a vós, en nom nostre, pertanyent de tot ço que de les dites gents stranyes pendran, lexets e en res no'ls toquets, com nós, attès que no prenen sou, lo dit quint o qualsevol altre dret demunt dit, per tenor de la present, a ells ajam donat e remès. És, emperò, nostra intenció que si les gents d'armes stranyes prenien bestiar o altres béns de nostres sotmesos e encontinent lo dit Berthomeu o sos companys tollien la dita presa a les dites gents, que en aquell cas lo ajen a restituir als da qui lo dit bestiar o béns seran stats, si donch los dits bestiar e béns em poder de les dites gents stranyes no hauran stat huna nit passada. Dada en *Barchinona*, a .V. dies de març del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XC. *Rex Iohannes*.

Dominus rex mandavit michi, Bernardo de Jonquerio.
Probata.

¶ ¹⁷⁸⁷ *Item, gubernatori...*, afegit posterior de la mateixa mà. ¶ ¹⁷⁸⁸ El mateix dia, el rei torna a escriure al seu germà censurant-li que no permeta els almogàvers degollar els presoners; tot seguit, però, rectifica en postda-

ta, en recordar –diu– l'ordinació precedent, i prescriu la venda d'aquests com a captius (publica la lletra SANPERE Y MIQUEL, *Las costumbres catalanas en tiempo de Juan I*, p. 186). ¶ ¹⁷⁸⁹ *sia: «sis»*.

1390, juny 6. Girona.

La reina Violant al vescomte de Rueda, o Roda, demanant-li que aprobe per endavant, mitjançant carta de la seua mà, qualsevol matrimoni acordat per la seua germana, Elionor de Queralt, de consell de la sobirana, en previsió d'una possible absència d'aquell (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2054, fol. 11r-v.

La reyna.

Mossèn lo vezcomte.¹⁷⁹⁰ Diverses matrimonis són estats parlats a la nobla madona Alienor de Queralt, germana vostra, axí com és de mossèn Jofre de Rochabertí e d'altres, e la dita madona Alienor, axí com és de rahó e a nós que plau bé, no entén a finir aquest matrimoni ne altre sens vostra sabuda, consultació e assentiment. E per ço com vós, per aventura, en cas que alcun matrimoni que per ella fes li fos tractat no serets en loch que prestament hom pogués saber vostra del·liberació e voler, e per conseguent ella no poria finir alcun matrimoni per bon que li fos parlat fins que ella hagués lo dit vostre assentiment, e en aquell endemig poria-hi venir tal destorb que la sua bona ventura no poria venir a deguda fi, per ço vos pregam affectuosament que de vostra mà scrivats una letra a la dita madona Alienor ab la qual li notifiquets que a vós serà plasent que de qualsevulla matrimoni que a ella serà tractat puxa finir, axí com a nós e a ella serà benvist faedor, la vostra absència no contrastant. E podets-nos-ho ben comanar, quar siats cert que nós havem envers ella singular affeció. Dada en Gerona, sots nostre segell secret, a .VI. dies de juny del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XC. La reyna.

*Domina regina mandavit michi, Bernardo Medici.
Probata.*

Al noble e amat conseller e camerlench del senyor rey mossèn lo vezcomte de Roda.

1390, octubre 26. Barcelona.

La reina Violant al rei Joan I. Li exposa l'estrany cas d'un home desconegut, arribat d'Avinyó, que li ha volgut fer present d'un diamant, anant-se'n tot seguit sense poder ser trobat (Bernat Sapllana).

ACA, C, reg. 2054, fol. 46r.

Molt alt, *et cetera*. Susara és vengut un hom d'Avinyó, lo qual jo ne hom de casa mia no havem en notícia alguna, e par que sia hom de simpla condició, car és vengut sol e fort mal vestit. E fahent-me reverència, ha'm offert dar un diamant encastat en una verga d'aur, lo qual jo, senyor, no he volgut pendre, ans lo li é refusat expressament. Fas-lo, senyor, interrogar a mossèn n'Uch de Sanctapau, mon camerlench. Ço, senyor, que dirà encontinent ho diré a la vostra senyoria, la qual conserve l'Esperit Sant longament, segons

¶ ¹⁷⁹⁰ Ramon de Perellós (†d. 1419), vescomte de Rueda i de Perellós, diplomàtic, autor del *Viatge al purgatori de*

Sant Patrici. La seua germana Elionor, objecte de l'interès de la reina, era vídua de Dalmau de Queralt.

vós, senyor, e jo desijam. Dada en *Barchinona*, sots mon segell secret, a .XXVI. dies d'octubre del any .M.CCC.XC.

Aprés, senyor, que'l haguí fet interrogar, respòs lo dit hom que'm dave lo dit diamant per tal que volia esser de ma casa. Yo, senyor, après presí lo dit diamant, e volia-lo li fer tornar, car ja lo havia dat a mossèn n'Uch de Sanctapau, e és-se'n anat lo dit hom, que al món s'és trobat, e encara lo té lo dit mossèn n'Uch. La reyna.

Domina regina mandavit michi, Bernardo Çaplana. Probata.

Fuit missa domino regi.

759.

[1390], novembre 18. Barcelona.

L'infant Martí al rei, sobre les provisions necessàries per a socórrer Sardenya, especialment el Cap de Logudor. En postdata li parla del projecte dels consellers de Barcelona de manar fer una campana de les hores, i d'una banya d'unicorn que s'hi troba a la venda (Joan de Bossegays).

ACA, C, reg. 2095, fol. 155r-v.

Molt alt e molt poderós príncep e senyor, frare e senyor meu molt car. Aprés que he scrit a la vostra senyoria dels fets de Serdenya, és vengut mossèn Galceran de Vilanova, per lo qual, senyor, he sabut pus largament e pus certa l'àvol stament d'aquell regne, e specialment del Cap de Logudor.¹⁷⁹¹ E lo dit stament e ço qui a present hi és necessari per sustentació e restauració he fet largament proposar per lo dit mossèn Galceran, en presència dels de vostre consell qui són ací, e encara dels deputats e dels consellers de *Barchinona*. E oïda, senyor, sa relació e considerades en lo dit consell les coses sobre'l dit fet consideradores per socórrer a la gran necessitat del dit regne, e specialment d'aquell cap, he conclòs en lo dit consell que de present sien espetxats aquells .XXV. casats qui, segons que ja vostra senyoria és certificada, se deuen trametre al Alguer, e és finat que, ab la ajuda de Déu, aquesta setmana seran recollits ab una nau qui'ych és presta e se'n iran, en nom de Déu. Axí matex, senyor, he determenat ab lo dit consell que, per accórrer a la pobresa e necessitat d'aquells qui ara romanen per servir vostre e defensió e guarda del dit loch, la qual, segons la relació del dit mossèn Galceran, és fort gran, e axí matex per sosteniment dels castells d'aquell cap, sien procurats, d'on que sàpien exir, .M.CC. florins, e que de present hi sien trameses per sostenir e restaurar a vostra senyoria la dita vila e castells. Sobre açò, senyor, jo'm estrench ab vostre tresorer, e entén treballar, ab la ajuda de Déu, per manera que, jassia cosa ben difícil, s'i don recapte prestament axí com lo cas requer. D'aquí avant, senyor, axí per lo governador, qui, segons que creu, és ja ab vostra senyoria, com per lo dit mossèn Galceran, vostra gran altesa serà informada del stament del dit regne, per lo qual veurà la gran necessitat dels bons e ivarçoses acorriments qui'y són necessaris,¹⁷⁹² als quals dubte que vostra senyoria, sens corts particulars o parlament, en lo cas en què sots, hage manera ne loch de poder-hi dar recapte. Per què sia vostra mercè de voler-hi entendre, per foragitar tot scàndel e perill qui, segons la relació demunt dita e

¶ ¹⁷⁹¹ *Vid. supra* doc. 739, nota. ¶ ¹⁷⁹² *necessaris*: «necessàries».

altres ardots que jo'n he, hi és apparallat, si les provisions se retardaven. E man-me, senyor, vostra senyoria, la qual lo Sant Spirit hage en sa guarda, ço que li sia agreable. Scrita en *Barchinona*, .VIII. dies de noembre. Lo duch.

Axí matex, senyor, sàpie vostra senyoria que los consellers de *Barchinona* han acordat, ab consell dels .C. jurats, que facen .I.^a [c]ampana de .C. lliures, la qual estigue alt a la cort del veguer, e dien que volen-la [en] per tal que toch les ores, e que les toch per mà d'om. E per tal cor entenen que en açò lus sie necessària vostra licència, han demanat e supplicat a mi que la lus donàs, e yo, senyor, no'u he volgut fer, dient que de semblant cosa no'm plaurie. E per aquesta raó creu, senyor, que ells vos scriuran: la vostra senyoria face'n ço que sa mercè sie. Més avant, senyor, sàpie vostra dita senyoria que ací ha .I. troç de banya d'unicorn, qui ha tro tres palms de lonch e és del grux d'aquella del senyor rey, vostre pare e [meu], que Déus haje. Demanen-ne .D. florins, però, senyor, si cor hi havets, ne'ych trametets per quiaucum qui'n don recapte, que millor mercat se[n] farà.¹⁷⁹³ Scrita *ut supra*.

*Dominus dux mandavit michi, Iohanni de Bossegays.
Probata.*

760.

1391, gener 27. Saragossa.

La reina Violant al comte d'Empúries, proposant-li matrimoni amb una germana del rei de Navarra.

Li envia Miquel Desguell, de la seua cambra, per tal d'informar-lo (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2054, fol. 76r-v.

La reyna.

Comte car cosí.¹⁷⁹⁴ Bé creem que'us recorda com en temps passat és estat tractat que matrimoni fos fet entre vós e nostra cara e molt amada cosina germana, la sor del rey de Navarra, la qual amam axí cament e havem en aquella reputació que hauríem si era nostra sor, no solament per lo deute qui és entre nós e ella, mas per los singulàs dons de virtut dels quals és dotada. Ara, car cosí, axí com sabets, lo dit rey de Navarra és estat novellament ací per veure's ab lo senyor rey, marit e senyor nostre molt car, e ab nós, sobre alsguns affers, e nós, cobeejants ab fervent desig que, jassia que vós siats ben acostat e en gran deute de sanch ab nós, fóssets a nós molt pus acostat e tengut, e que, ultra lo dit deute e los grans, assenyallats e agradables serveys al dit senyor e a nós per vós fets, fóssem tenguda a remunerar-vos dignament, promoure, tractar e avançar vostre profit e honor, havem, ab nostre propi motiu, parlat ab lo dit rey de Navarra del matrimoni dessus dit, induint-lo, ab aquelles mellors maneres que havem pogut e sabut tenir, que vulla dar loch que'll matrimoni dessus dit venga a fi e bona conclusió; lo qual rey de Navarra, volent complaure a nostres induccions e voler, ha mes tot aquest fet en nostres mans, prometent de seguir nostra ordinació sobre açò. Per què'us pregam, per vostre benavenir, e moguda

¶ ¹⁷⁹³ Joan I tingué sempre interés en posseir una banya d'unicorn, considerada llavors un potent antitòxic, fins a l'extrem de voler comprar la que tenia el monestir de Roncesvalls (ROCA, *Johan I d'Aragó*, pp. 399-409).

¶ ¹⁷⁹⁴ Joan d'Aragó (1364-1398), vidu de la infanta Joana, filla de Pere el Cerimoniós, llavors reconciliat amb el rei després d'anyos d'enfrontaments amb la corona. El casament proposat no arribà a efectuar-se.

per les rahons dessús dites e altres, les quals serien longues de scriure e no les cové ací recitar, quar vós les podets ben pensar e entendre, que del·liberets en lo dit fet, e que al pus prest que porets nos trametats ací vostres missatgers e procuradors informats plenerament de vostra intenció, ab poder bastant de finir e fermar lo dit matrimoni conplidament, quar nós darem obra ab acabament que·l dit rey de Navarra farà semblantment e complirà tot ço que per nós serà ordonat e promès. Nós, per aquesta rahó tant solament, vos trame-tem lo feel de la nostra cambra en Miquell Dezgüell, per què·us pregam que per ell nos rescrivats breument vostra intenció clara sobre les coses dessús dites. Dada a Saragoça, sots nostre segell secret, a .XXVII. dies de janer del any .M.CCC.XCI. La reyna.

Domina regina mandavit michi, Bernardo Medici.

Probata.

A nostre car cosí, lo comte d'Ampúries.

761.

1391, abril 7. Saragossa.

La reina Violant al rei de Navarra, informant-lo dels tractaments per a concordar el dot de la germana d'aquest en ocasió del projectat matrimoni amb el comte d'Empúries, les pretensions del qual es consideren abusives, i també d'un assumpte entre el monarca i el bisbe de Tarassona (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2054, fols. 85v-86v.

Molt car e molt amat cosí germà.¹⁷⁹⁵ Aprés que nós, l'altre dia, haguem scrit a nostre cosí, lo comte d'Ampúries, que trametés ací certes persones ab poder bastant de tractar e finir lo matrimoni qui és estat mogut entre vostra sor e cara cosina germana nostra, de una part, e lo dit comte, de la altra, lo dit comte, aprés als cuns dies, nos tramès un cavaller e un scuder, procuradors seus a tractar tant solament lo dit matrimoni. E encontinent que vós, molt car e molt amat cosí germà, nos hagués tramès per aquesta rahó e per altres l'*archidiano* de Calaforra, vostre missatger, nós volguem saber clarament la intenció del dit comte, e los dits procuradors seus digueren a nós que·l dit comte demanava per dot de vostra sor .C.^m florins d'or d'Aragó, a la qual petició nós fellonament responguem que era derahonable, e que absurda cosa e indigna de esser hoïda era que germana de rey de Navarra e cosina germana de reyna d'Aragó aportàs en dot a comte d'Ampúries tant excessiva quantitat, quar lo rey de Navarra, vostre pare, a qui Déus perdó, donà sa germana al senyor rey, nostre pare, de recordació gloriosa, ab .XXX.^m lliures de sanxets pagadores en espay de .X. anys, e que ell no era en tan alta extimació ne dignitat que degués haver major porrogativa ne avantatge que·l dit senyor rey, pare nostre, e que açò no era àls sinó que·s volia traer escarn de nós e que era massa per ell. E no-res-menys, los diguem moltes altres paraules inductives a baxar e temperar la excessiva demanda que feta havien, e los dits procuradors respongueren que·l dit comte no havia jurat que no·s baxàs de ço que

¶ ¹⁷⁹⁵ Carles III el Noble (1387-1425).

demanava. Aprés moltes paraules, molt car e molt amat cosí germà, ells nos demanaren què era vostra intenció de donar a la dita vostra sor, e per nós los fo respost que vós no li enteníets a dar pus avant de .XV.^m florins d'or d'Aragó, e que, considerades les coses dessus dites, prou era per a ell; los quals procuradors nos resposeren que, a llur juhi, poch era, però que ells no havien altre poder sinó de tractar e que ells se'n tornarien al dit comte e lo'y reportarien, e nós diguem-los que'ns plahia. E sobre aquesta matèria nós havem scrit largament al dit comte, pregant-lo que'ns en rescriva son enteniment, del qual, com lo sapiam, encontinent vos certificarem largament e destincta, pregant-vos, molt car e molt amat cosí germà, fort affectuosament, que semblantment nos scrivats sobre açò vostra clara intenció, per ço que puxa venir a mellor perfecció lo dit matrimoni. Lo fet de Vierlas,¹⁷⁹⁷ molt car e molt amat cosí germà, està en aquest punt: que nós havem tramès Johan d'Arcayna, juriste de casa del senyor rey, marit e senyor nostre molt car, al bisbe de Tarassona,¹⁷⁹⁸ lo qual s'és informat legítimament axí del preu com de les obres que'l dit bisbe hi ha fetes, e ha trobat que'l preu és .II.^mCC. florins e les obres pugen¹⁷⁹⁹ en quantitat de .M.D. en .M.DC. florins, segons que largament vos explicarà lo dit *archidiano*, qui se'n ho porta per scrit [e]¹⁸⁰⁰ de tot és ben informat. Per què'us pregam, molt car e molt amat cosí germà,¹⁸⁰¹ qui (*sic*) de totes les coses dessus dites li vullats dar fe e creença axí com si nós vos ho dehiem. E si algunes coses, molt car e molt amat cosí germà, vos plauran que façam, rescrivits-nos-en fiablament. E sia lo Sant Sperit vostra guarda tots temps. Dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a .VII. dias de abril del any .M.CCC.XCI.¹⁸⁰² La reyna.

Domina regina mandavit michi, Bernardo Medici.

Probata.

Regi Navarre.

762.

1391, maig 25. Saragossa.

Llicència concedida pel rei Joan I a l'infant Martí de dirigir una expedició naval a Sicília, per tal de donar possessió del regne a la reina Maria i el rei Martí, consort seu i fill del dit infant, podent armar vint galeres amb la dotació corresponent i amb tota jurisdicció (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2026, fols. 51v-52v.

Nós, en Johan, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Considerants que si nostres servidors, familiars e sotsmeses nostra munificència ha acostumat proseguir de liberals gràcies e favors, molt més rahonablement és tenguda tractar favorablement e graciosa vós, inclit e magnífic infant en Martí, duc de Montblanch, en nostres regnes e terres general governador, frare nostre molt car, en la honor e prosperitat del qual no solament zelam per amor fraternal mas per vostres comendables mèrits e assenyellats serveys que, ab farvent cor, a nós havets fets per lonch e continuat discorriment de temps, la memòria dels quals engendre dignament en lo nostre coratge ferma speranza que les vostres obres e ser-

¶ ¹⁷⁹⁶ *perfecció*: «conclusió», corr. ¶ ¹⁷⁹⁷ Lloc del p.j. i diòcesi de Tarassona. ¶ ¹⁷⁹⁸ Pedro Calvillo (1354-1391). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 486. ¶ ¹⁷⁹⁹ *pujen*:

«puxen», corr. ¶ ¹⁸⁰⁰ *e*, manca a l'orig. ¶ ¹⁸⁰¹ *de tot és ben informat... cosí germà*, interlineat. ¶ ¹⁸⁰² .M.CCC.XCI.: «.M.CC.XCI.».

veys esdevenidors sobrepujaren als pessats; attenents, encare, que entre les altres coses en què¹⁸⁰³ nostra pensa moltes vegades se adelita és una de les principals haver aytal frare com vós sots, dotat e insignit de virtuts e dons de natura infinits, per la qual raó moltes vegades havem imaginat diligentment com vos podríam fer bones e assenyalades obres, per ocasió de les quals puguéssim aconsaguir gran profit e creximent d'onor; pensants, no-res-menys, que null temps la matèria és estada tant presta com és are, que si vós, axí com, Déu volent, entenets a fer e pessats poderosament e honorable en lo regne de Sicília per donar compliment al matrimoni fet e contrectat entre nostra cara naboda, la reyna da Sicília, e nostra car nabot, lo comte de Xèrica, fill vostre,¹⁸⁰⁴ e per tornar los dessús dits en lur pacífica possessió, sens gran dificultat porets vostre sana e bona intenció gloriosament consaguir.¹⁸⁰⁵ Per ço, volents donar loch que vós, molt car frare nostre dessús dit, pugats pesar honorablement e beneventurada en lo dit regne, portar a desijada conclusió ço que longament havets desijat e, si possibla serà, puxats encara més aconsaguir que no havets sperat, e per gran e hevident utilitat e profit de nostra corona e de la cosa publica de nostres regnes e terres, qui, per la conjunció e cara unió del dit regne ab aquells, poran molta honor e felicitat reportar, ab tenor de la present, atorgam e donam licència e plen poder a vós, dit molt car frare nostre, que en qualssevulla parts de nostres regnes e terres, pus sien, enperò, dels lochs nomanats en la pau de Gènova,¹⁸⁰⁶ puxats posar taula o taules de acordar e armar, a vostres pròpies messions, vint galeas, ab les quals o partida d'aquelles puxats passar en lo dit regne de Sicília per la propdita raó, e fer desteniments de navilis e meriners, axí con a vós benvist serà, per tots e sengles lochs de nostra senyoria. Puxats, encare, ordenar e posar¹⁸⁰⁷ en les dites galeas capità¹⁸⁰⁸ e patrons e altres oficials e regidors, e donar e atorgar a aquells, durant, enperò, lo dit passatge, ço és a saber, anan, stan e tornan tan solament, e no més avant, tota juredicció sivil e criminal, alta e baxa, e altra qualsevol sobre los acordats e altres persones que iran en les dites galeas e altres fustes ab aquelles, axí e en aquella manera que nostre almirall, capità general e [patrons]¹⁸⁰⁹ an acostumat haver en armada en què nós anem¹⁸¹⁰ personalment e per nostra special licència o concessió. Car nós, ab la present, ratificants e confermants tot ço que, axí com dessús és dit, haurets ordenat, manam a tots e sengles acordats e altres qualsevol persones que en les dites galeas o altres fustes ab aquelles iran, que als dits vostres capità, patrons e altres oficials e regidors, durant lo dit pessatge, axí com dessús és dit, e puys tro que seran tornats en aquestes parts, obeequen complidament en totes coses la dita juredicció toquants, axí com farien a nós personalment o als almirall, capità general e altres oficials nostres demunt expressats. Donam-vos, encara, licència e plen poder que, en nom nostre e per vostre pròpia auctoritat, puxats guiar e atorgar guiatges, elongaments e sobresehiments a qualsevol persones que en la dita armada iran e assegurar bé e complidament aquells qui en aquella se acordaran, axí e en aquella forma que semblants guiatges mils són atorgats

¶ ¹⁸⁰³ *que*: «que de». ¶ ¹⁸⁰⁴ El matrimoni es va celebrar a primeries de febrer de 1392. Maria era filla i hereua de Frederic III de Sicília, i l'infant Martí havia rebut de la reina Elionor, mare seua, els drets d'aquesta a la corona de l'illa, que recaigueren en el seu fill, Martí el Jove (TASIS, *Joan I...*, p. 209). ¶ ¹⁸⁰⁵ *consaguir*: «acon-

saguir», corr. ¶ ¹⁸⁰⁶ *qui per la conjunció...* Gènova, afegit al marge inferior. Ratllat, *on a vós plaurà*. ¶ ¹⁸⁰⁷ *e posar*, interlineat. ¶ ¹⁸⁰⁸ *capità*: «capitans», corr. ¶ ¹⁸⁰⁹ *e altres oficials e regidors...* [patrons], afegit al marge inferior. El mot *patrons*, tallat per l'enquadenació. ¶ ¹⁸¹⁰ *anem*: «havem» (?), corr.

en altres armades per nostres predecessors e per nós fetes, e totes altres e sengles coses fer que, en los affers dessus dits e dependents de la dita armada e adherents a aquella, seran expedients, necessàries e oportunes e que nós poríam [fer]¹⁸¹¹ si la dita armada fahíam o en aquella presencialment érem, car nós, a sobrebundant cautela e pus segura tuició, loants e aprovants tot ço que per vós, axí com dessus és dit, serà ordonat, fet e termenat, prometem en nostra bona fe reyal haver tostemps agradable e ferm e no contravenir-hi per alcuna raó. En testimoni de la qual cosa, manam esser feta la present ab nostre segell insignida.¹⁸¹² Dada en Çaragoça, a .XXV. dies de maig del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXXI. *Rex Iohannes.*

*Dominus rex, ad supplicationem domine regine,
mandavit michi, Bernardo Medici. Probata.
Vicecancellarius dixit hanc expedire posse. Arnaldus Manyosa.*

763.

1391, agost 19. Saragossa.

Circular del rei Joan I al governador, veguers i altres oficials de Catalunya. Els mana arrestar els depredadors de les aljames de jueus, per evitar que s'enduguen els béns ocupats fora dels seus regnes (Berenguer de Busquets).

ACA, C, reg. 1948, fol. 182v.¹⁸¹³

En Johan, per la gràcia de Déu, rey d'Aragó, *et cetera*. Als amat e feels nostres, los governador, veguers, batles, mestre de ports [e]¹⁸¹⁴ guardes dels passes dins lo principat de Cathalunya constituïts, e a tots altres oficials als quals les presents pervendran e les¹⁸¹⁵ coses davall scrites se pertanguen, o a lurs lochtinents, salut e dilecció. Ja sabets com d'aquests dies alguns, moguts de avarícia, de mal e inich¹⁸¹⁶ propòsit, no tement Déu ne nostra senyoria e correcció, han esvahides, dissipades e del tot destròvides e exterminades les nostres aljames dels juheus de les ciutats de València, de Mallorques, de *Barchinona*, de Leyda, de Gerona e d'altres lochs de nostra senyoria,¹⁸¹⁷ e, segons que havem entès, los dits malfeytós e robadors porten ab si e trahen de nostres regnes e terres les joyes, moneda, or, argent [e]¹⁸¹⁸ altres robes e béns que han preses e robats de les dites aljames. Per què a vosaltres e a cascun de vosaltres dehim e manam expressament e de certa sciència, sots pena de perdre vostres officis e nostra gràcia e mercè, que encontinent, vista la present, ab sobirana cura e diligència enquirats e encerquets de les dites coses, e si atrobats alguns dels dits malfeytós e robadors, decontinent procehits en pendre e aturar tots aquells que conexe-rets que s'i enporten ab si o traguen de nostres regnes e terres qualsevol béns, monedes, joyes e altres coses qui a vós apareguen esser stades preses e robades de les dites aljames, e aquells, ensemps ab lo furt e robaria, retenits bé guardats e preses tro de nós hajats al-

¶ ¹⁸¹¹ *fer*, manca a l'orig. ¶ ¹⁸¹² *insignida*: «insignada», corr.

¶ ¹⁸¹³ Precedeix carta en aragonès del mateix tenor, adreçada als oficials del regne d'Aragó. Segueix una altra carta similar, en català, als dels comtats del Rosse-

lló i de Cerdanya. ¶ ¹⁸¹⁴ *e*, manca a l'orig. ¶ ¹⁸¹⁵ *les*: «a les». ¶ ¹⁸¹⁶ *inich*: «enich», corr. ¶ ¹⁸¹⁷ Els assalts a les jue-ries d'aquestes ciutats es produïren els mesos de juliol i agost. ¶ ¹⁸¹⁸ *e*, manca a l'orig.

tre manament. E de totes les coses que trobades haurets nos consultats encontinent per vostres letres, per tal que y puxam provehir segons justícia requerrà. Dada en Çaragoça, a .XIX. de agost del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCI. *P(etr)us Çacalm.*

*Berengarius de Busquets, mandato domini regis
ad relationem thesaurarii. Probata.*

Semblants .II.^{es} letres, de paraula a paraula e ab semblants data e signe, són estades espatxades.

764.

1391, agost 25. Saragossa.

El rei Joan I als jurats de Morvedre, lloant la diligència mostrada per ells en la defensa de l'aljama de jueus de la vila. Els exhorta a mantenir la mateixa conducta fins a la visita del monarca, que té prevista fer en breu termini (Bernat Desjonquer).

ACA, C, reg. 1961, fol. 84r-v.

Lo rey.

Pròmens. Vista e bé regonaguda havem una letra a nós per los jurats d'aquexa vila tramesa, per la qual appar la bona e gran diligència e pervigil cura que havets haüda e havets, jatssia maltractats e injuriats, axí com aquells qui sots sols e singulars en la fe, per vostres vehins, en e sobre la deffensió de la aljama dels juheus d'aquexa vila,¹⁸¹⁹ de la qual cosa sots dignes de lahor e de gran remuneració nostra, esguardants los càrrechs, mimves e increpacions que, per la dita rahó e per complir nostres manaments e conservar nostres regalias, havets sostenguts e sostenits contínuament. Per què, regraciants-vos les dites coses, vos dehim, pregam e manam que, continuant vostra bona guarda e leyal propòsit, vullats aquell d'ací avant, ab fervent cor, servir¹⁸²⁰ e augmentar de bo en millor, de manera que los dits juheus sien deffensats e guardats axí ben d'ací avant con fins ací, tro nós hi siam, on, Déu volent, entenem esser dins breus dies, per fer remuneració als bons e castich e punició als mals, en tal manera que a ells [sia]¹⁸²¹ pena e a altres exempli. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .XXV. dies d'agost del any .M.CCC.XXXCI. *Rex Iohannes.*

*Dominus rex mandavit michi, Bernardo de Jonquerio.
Probata.*

Dirigitur iuratis et probis hominibus ville Muriveteris.

¶ ¹⁸¹⁹ El batle de Morvedre (act. Sagunt) i alcaid del castell, ensems amb el justícia i jurats de la vila, prengueren els qui pretenien atacar la jueria i hi restabliren l'ordre, cosa que meresqué vius elogis del mo-

narca (vid. A. CHABRET FRAGA, *Sagunto. Su historia y sus monumentos*, 2 vols., Barcelona, 1888, II, pp. 335-339). ¶ ¹⁸²⁰ servir, interlineat. ¶ ¹⁸²¹ sia, manca a l'orig.

1391, novembre 6. Barcelona.

L'infant Martí dona comissió a una persona de la seua confiança, no mencionada, per tal que la infanta Maria, muller seua, firme una procuració per a la venda de les viles d'Elx i Crevillent a la ciutat de Barcelona, operació necessària per a sufragar l'expedició a Sicília (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2079, fol. 96r-v.

Lo duc.

La gran prosperitat que, per la gràcia divinal, tot jorn creex de bo en mils a compliment del desig de nostre benaventurat passatge excita nostre cor en vetlar nit e jorn continuament en nostre bon spatxament, lo qual, après principalment l'ajuda de nostre Senyor, està en haver breu compliment de la moneda que havem necessària, la qual, servant diligència, és fort presta, majorment aquella que havem haver per lo contracte que havem assegut e fermat ab la ciutat de *Barchinona*, la qual és una covinent part d'aquell e gran membre de nostres fets, e solament resta ara lo liurament de la possessió donadora per la dita rahó a la dita ciutat de les viles d'Elch e de Crivillén,¹⁸²² e per aquesta rahó partexen d'ací vuy, data de la present, micer Johan Dezplà e en Simon de Marimon, destinats e ordenats per la dita ciutat a reebre la dita possessió. E és concordat, axí matex, com sabets, que en l'acte d'aquella és necessària ferma de nostra cara muller, la duquessa, per la qual a fer se requert cert procuratori, lo qual vos tremetem, ordenat e concordat entre nós e'l consell de la dita ciutat. E com sie sobiranament necessari que'l dit procuratori sie fermat e tremès cuytadament als dits missatgers en los dits lochs, com en altra manera l'acte de la dita possessió no pugue haver compliment, d'on se seguiria tarda de nostres fets, qui'ns redundaria en sobiran dampnaje e porie resultar en pigor, ço que Déus no vulla, per ço remetem tot aquest fet a vós e-us en dam special càrrech, axí com d'aquell de qui confiam que amats nostre servir e honor. E axí, presentats una letra escrita de nostra mà a la dita duquessa, la qual sobre açò li tremetem, solificant-le (*sic*) e tinent-la aprop de nostra part que, sens res a tardar e mudar, ferm la dita procuració, car veure pot lo cas tal que la triga serie sobres noïble, e ella és tan sàvia e ama tant nós, si matexa e son fill e la honor de tots, que ho sabrà ben entendre, e havem sperança que'y complirà, axí com deu. Decontinent que fermada e feta sie ab acabament la dita procuració, cuytadament la tremetets per¹⁸²³ aquest correu als dits missatgers de *Barchinona* als dits lochs, e en aquell punt matex certificats-nos per correu cert, on que siam, del bon compliment que haurets dat al dit fet, de guisa que nós ne pugam mils nostres affers aviar. La dita procuració havie fermada ja la dita duquessa en poder d'en Guillem Ponç, e per ço con era general, axí al dit contracte de *Barchinona* com a-quell de València, lo dit Guillem tramès-la a València; e ara an vist que no porie servir a aquest contracte de *Barchinona*, car era feta solament per vendes ladonchs fet, la qual cosa fèu lo dit Guillem per inadvertència, e com aquesta de *Barchinona* sia après estada fermada, cové que'l procuratori sia après la dita venda. Açò-us notificam perquè no confiàssets en la dita procuració ja fermada. *Data en Barchinona, a .VI. de noembre del any .M.CCC.LXXXXI. Lo duch.*

Dominus dux mandavit michi, Berengario Sarta. Probata.

¶ ¹⁸²² Ambdues viles eren senyoriu de l'infant Martí, i abans ho foren d'altres membres de la casa reial.

¶ ¹⁸²³ *per*, repetit a l'orig.

1391, novembre 10. Barcelona.

L'infant Martí, duc de Montblanc, al batle de la mateixa vila, ordenant que faça justícia en la reclamació presentada per un domèstic seu contra el que li havia venut un mul amb malaltia encoberta, segons fou verificat per un manescal (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2079, fol. 121r-v.

Lo duc.

Batle. Entès havem que'n Paschual Ribera, de nostra dispenseria, st[a]nt en la vila de Monblanch, comprà un mul de un hom de aquí per cert pr[eu], e après pochs dies que'l dit en Paschual Ribera hac comprat lo dit mul e t[en]ch aquell [en] son p[o]der, cant fon en Leyda, lo dit mul morí; e lo dit en Paschual Ribera, entenén que'l dit mul no havia soferts tals càrrechs ni l'avía tant treballat que axí deguésser esser mort, si donchs mal cubert no agués, e sospitan-se de açò, segons que per aquell devant nós és stat afermat, fon feta per aquell requesta a la cort de Leyda e per la dita cort fon manat a un meneschal que veés lo dit mul, e lo dit meneschal, vist lo dit mul e ubert aquell, atrobà que'l dit mul era mort de malaltia cuberta, segons que per carta de aquèl feta de la relació que'l dit meneschal ne fèu a la dita cort de Leyda clarament se mostra. Et per la dita rahó à suplicat nós que'l preu del dit mul li deguésem fer tornar, et nós, obeint sa justa suplicació, a vós dehim e expresament manam de certa sciència que, vista la present, ab consell de vostre asessor e vista la carta per lo dit en Paschual Ribera al·legada, si per justícia lo dit en Paschual Ribera deu cobrar lo preu del dit mul, que aquell encontinent, sens scrits o altra figura de juhii, lo·y façats cobrar solament de nua paraula, segons que en compres e vendes és acostumat fer. E en açò no donets triga, com nós ajam mester aquell cuytadament. Dada en *Barchinona*, a .X. dies de noembre, any de mil .CCC.XCI. *Visa Mathias Castilionis.*

Idem (Berengarius Sarta, mandato domini ducis facto per expensorem). Probata.

Dirigitur baiulo ville Montisalbi.

1391, desembre 10. Saragossa.

Nomenament fet per la infanta Maria [de Luna] en favor d'Alí de Pina, aladí de Gelsa, com a rebedor general de les rendes dels llocs d'Aragó que ella té assignats per cambra (Francesc Pujada).

ACA, C, reg. 2108, fols. 26r-27r.

Comissio Ali de Pina.

Nós, dona Maria, *et cetera*. Remogut per algunes rahons en Francesch Urgellès del oficii de la nostra dispenseria, confiants de la indústria e leyaltat de tu, Alí de Pina, moro, aladí del loch de Xelsa, ab tenor de la present comanam a tu, dit Alí, dementre a nós plaurà e bé e leyalment te hauràs en les coses devall scrites, que anant personalment a tots e sengles lochs del regne d'Aragó a nós per cambra assignats, demans, hajes e reebes de totes e qualsevol persones qui a aquestes coses sien tenguts totes e sengles rendes, drets,

esdeveniments e altres qualsevol quantitats de peccúnia les quals sien degudes ne's pertanguen a nós, axí del temps passat com del esdevenidor, en los lochs damunt dits o en cascun d'aquells, per qualsevulle persones per qualsevol títol, manera e rahó, atorgants a tu que les dites rendes e altres qualsevol drets nostres puxes vendre o alienar en encant publich, e no en altra manera, a aquella o a aquelles persones a la qual o a les quals e per aquel preu o preus que a tu serà bé vist, tota vegada guardant lo profit de la nostra cort, de les quals vendes e alienacions faces cartes publiques, ab totes clàusules e condicions necessàries, e ab les condicions devall scrites, ço és, que tots los arendadors o conpradors de les dites rendes e drets hagen assegurar covinentment e bé de pagar a nós, o a tu en nom nostre, lo preu o preus de les dites vendes o arendaments, e renunciar que per la dita rahó no ferman de dret en poder del justícia d'Aragó ne d'altres oficials reals. E, encara, puxes fer conposició de tots esdeveniments que pervendran en los dits lochs, e fer e fer-mar àpocha e àpoches de tot ço que reebràs en nom nostre, e totes e qualsevol persones qui sien tengudes ne obligades a les coses damunt dites forçar e costrenyer per aquelles vies e maneres que a tu serà bé vist. Les rendes, esdeveniments e altres qualsevol drets damunt dits, los quals o les quals en nom nostre¹⁸²⁴ e per nós reebràs, sies tengut convertir en aquelles coses que per nós te serà manat. E no-res-menys, faces e fer puxes totes e qualsevulle coses en les coses damunt dites axí com nós personalment fariem si personalment hi fóssem, com nós a tu, sobre totes e sengles coses damunt dites e les dependents e emergents d'aquelles, comanam plenerament totes nostres veus ab la present, per la qual manam a tots e sengles oficials del dit senyor infant e nostres, presents e esdevenidors, que en e sobre totes e sengles coses damunt dites te donen consell, favó e ajuda tantes vegades quantes per tu ne seran requests. En testimoni de la qual cosa manam fer la present, segellada ab nostre segell. Dada en Çaragoça, a .X. dies de deembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCI.

Domina ducissa mandavit Francisco Pujada. Probata.

768.

1392, gener 11. Amposta.

L'infant Martí a la reina Violant, comentant-li els afanys de la campanya de Sicília que prepara a Portfangós i l'honor militar que n'espera (Ramon Sescomes).

ACA, C, reg. 2094, fol. 270v.

Molt alta e molt poderosa senyora e cara sor. De la vostra molt gran senyoria he reebuda una letra de la qual he haüd fort gran plaer, per ço specialment com per aquella he sabut que'l senyor rey e vós e les infantes sots ben sans, suplicant-vos, senyora, que'us plàcia certificar-me'n tota vegada que'n hajats avinentesa, car cosa serà que'us tindrè a gràcia special. De mi, senyora, sapiats que són sans e alegre e en bona disposició de nostre persona, mercè de Déu. Dels grans frets, pochs deports e aspre temps que vós, senyora, sostenits aquí en *Barchinona*, siats certa que no estich yo¹⁸²⁵ sens compassió, e jassia que en

¶ ¹⁸²⁴ Segueix, ratllat, *reebràs*. ¶ ¹⁸²⁵ Interlineat i ratllat: *senyora*.

Portfangós yo estiga ab delit e deport, enquera algunes vegades hi despeleguen (*sic*) tals vents que·m ve a¹⁸²⁶ enuig e desplaer, de què, senyora, vós¹⁸²⁷ me'n deuriets complànyer. Però,¹⁸²⁸ entenent que·us remembrats de la gran honor que·m està aparellada per sofrir aquest poch afany, creech¹⁸²⁹ que lo meu enuig vos torne en plaer, axí com se fa a mi mateix e és de rahó, car més am sofrir aquest poch enuig per ma honor que en altra part plaer.¹⁸³⁰ E man-me, senyora, vostra senyoria, la qual lo Sant Sperit haja en sa¹⁸³¹ guarda, ço que sa mercè serà. Scrita *ut supra* (en lo loch d'Emposta, a .XI. dies de janer del any .M.CCC.XCII. Lo duch).¹⁸³²

Dominus dux mandavit R(aymund)o de Cumbis. Probata.

769.

1392, març 25. Barcelona.

El rei Joan I al comte de Foix, fent-li saber que el dia anterior es celebraren les seues esposalles, per procurador, amb la infanta Joana, filla del monarca, i expressant-li el seu afecte paternal (Pere de Benviure).

ACA, C, reg. 1962, fol. 28r-v.

Lo rey d'Aragó.

Molt car fill. Per tal com ir foren fetes, ab lo nom de Déu, les sposalles de vós, o de vostre procurador, ab nostra molt cara filla, la infanta dona Johana, notificam-vos-ho per dues raons: la primera, per ço que del plaser que·n havem vós hajats part; la segona, per tal que d'ací avant façats de nós compte de pare en tot benavenir de vostres afers, car ab reyal volentat e ab paternal dilecció havem reebut e reebem-vos per nostre fill ben amat e molt car, e tant més per aquest deute nos inclina amor sancera vers vós quant és a nós pus cordial e amable la dita nostra filla, muller vostra. Nostre senyor Déus do a vós e a ella sa gràcia e benedicció, [e]¹⁸³³ viscats al seu sant serviy e a nostra e vostra consolació e plaser longament e·n prosperitat desijable. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XXV. dies de març del any .M.CCC.XCII. *Rex Iohannes*.

Dominus rex mandavit michi, Petro de Beviure. Probata.

*Dirigitur comiti Fuxensi.*¹⁸³⁴

770.

1392, abril 15. Barcelona.

El rei Joan I convida els jurats i prohoms de València, a petició llur, a enviar missatgers a les esposalles de la infanta Violant i a les nocces de la infanta Joana, filles del monarca (Pere de Benviure).

ACA, C, reg. 1962, fol. 34r.

¶¹⁸²⁶ *hi despeleguen... ve a*, interlineat. Ratllat: *presumint que'l temps hi enaspreex me'n deuriets complànyer, d'on yo he*.

¶¹⁸²⁷ *de què senyora, vós*, interlineat. ¶¹⁸²⁸ Segueix, ratllat, *senyora*. ¶¹⁸²⁹ Segueix, cancel·lat, *que·us ho passats ab plaer*.

¶¹⁸³⁰ *car més am... part plaer*, interlineat. ¶¹⁸³¹ *sa*: «se», corr.

¶¹⁸³² L'estol va salpar el febrer, amb l'infant Martí i els nous reis de Sicília, que, rebuts a Tràpani amb entusiasme pels illencs, procediren tot seguit a la pacificació del regne (TASIS, *Joan I...*, p. 210). ¶¹⁸³³ *e*, manca a l'orig.

¶¹⁸³⁴ Mateu de Castellbò, dit després de Foix (1391-1399).

Lo rey.

Pròmens. Vostra letra havem reebuda, e, entès ço que's hi contenia, responem-vos que per ço no havem aemprats vosaltres a les solemnitats de les esposalles e noces de nostres molt cares filles, les infantes, axí com hi havem aemprats diverses barons e cavallers de nostra senyoria, car jamés a aytals coses no havem trobat que'l senyor rey, nostre pare, a qui Déus perdó, aempràs algunes ciutats o missatgers de aquelles, sinó solament barons e cavallers e altres persones abtes de junyir e fer torneyg e de semblants actes cavallerívols qui a honor e decoració de aytals festes notablement se requeren. Emperò, pus vosaltres ab tanta afecció ho deïts, regraciam-vos-ho molt, pregants-vos que a cascuna de les dites festes façats esser vostres missatgers, e certificants-vos que'l .XVI.^{en} jorn de mayg prop-
vinent entenem, Déu volent, fer celebrar les esposalles de nostra molt cara filla l'infanta dona Yolant ab procurador del rey Loýs de Nàpols,¹⁸³⁵ e les noces de nostra molt cara filla l'infanta dona Johana ab lo comte de Foix a .IIII. del mes de juny subsegüent, als quals terminis per certes raons ha covengut prorogar les solemnitats damunt dites. Quant és a ço que tocats de exhibició e recepció de serviys, responem que a nós recorda sovén e ho tenim bé a memòria, e creem que vostra lealtat és e serà a nostre serviý aytal com deu e's pertany, e que axí com vosaltres ho deïts bé, axí e mils ho metrets en obra, seguín la pràctica dels loables fets passats qui han merescut a aquexa ciutat perhenne senyal e premi de nostra favor. Ni sabia nostra reyal benignitat foragitar de la solemnitat de les sues alegries los seus feels, car tots temps té uberta la porta de gràcia, no solament a sos bons vassalls e leals servidors, mas als altres, jassia disciplina merexents deguda, vènia misericordiosament no denega. *Data en Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XV. dies de abril del any .M.CCC.XCII. *Rex Iohannes*.

Dominus rex mandavit michi, Petro de Beviure.

Iuratis et probis hominibus Valentie.

771.

1392, abril 27. Paterna.

Salconduit o llicència concedida per la infanta Maria [de Luna], duquessa de Montblanc, a Hamet, fill del rei de Tunis, per a visitar els llocs pertanyents a ella i a l'infant Martí al regne de València i fer-hi estada (Francesc Pujada).

ACA, C, reg. 2108, fol. 60v.

Dona Maria, *et cetera*. Als amats e feels nostres tots e sengles oficials del dit senyor¹⁸³⁶ e nostres dins lo regne de València constituïts als quals les presents pervendran, salut e dilecció. Sapiats que nós havem dada llicència al infant Hamet, fill del rey de Tunez, que puxa anar per los lochs del dit senyor e nostres qui són dins lo dit regne e en aquells estar francament e liure, sens impediment e contradicció alguna. Per què-us dehim e manam que lo dit infant ab ses companyes lexets francament e liure, sens impediment algú, passar e estar en los dits lochs, si anar-hi volrrà, e no permetats que per algú o alguns

¶¹⁸³⁵ Lluís II d'Anjou, comte de Provença (1384-1417) i rei de Nàpols (titular, i sols efectiu el període 1389-1400). ¶¹⁸³⁶ L'infant Martí, marit seu.

los sia feta injúria ne offensa alguna, ans a aquell façats fer bon aculliment mentre en los dits lochs aturar volrrà. Dada en Paterna, a .XXVII. dies de abril del any .M.CCC.XCII. La duquessa.

Domina ducissa mandavit Francisco Pujada. Probata.

772.

1392, juliol 29. Monestir de Pedralbes.

El rei Joan I al bisbe d'Urgell. Li raona la conveniència de consentir el subsidi sol·licitat per la corona per al maridatge de la infanta Violant, significant-li el disgust que rebrà d'una negativa seua (Pere Despont).

ACA, C, reg. 1980, fol. 169r.

Pro curia.

Lo rey.

Bisbe.¹⁸³⁷ Entès havem, per relació del amat e feels consellers nostres mossèn P(ere) Febrer e n'Anthoni de Araners, *quondam*, per nós ordonats a fer demandes a nostres sots-meses per rahó del matrimoni de nostra cara filla, l'infanta dona Yolant, que vós havets dit de no a la demanda que-us han feta per vostres hòmens per rahó del dit matrimoni, scusan-vos que, per privilegis que obtenits de nós o de predecessors nostres, no sots tenguts, ells ne vós, a les dites demandes, de la qual cosa són fort meravellats, car, posat que vós hajats los dits privilegis, si havets sguart a les bones obres e benifets que havets reebuts de nós o per sguart nostre, axí en vostra promoció com en moltes altres maneres, vós entre·ls altres no-us deuríets scusar de les dites demandes, majorment com sapiats nós e nostra cort esser posats en tanta neccessitat de moneda que sens vostra ajuda e dels altres, per via de les dites demandes, no poríem bonament bastar al dot de la dita infanta e a moltes altres messions d'aquèn fahedores. Encara, deuríets considerar que, a eximpli de vós, molts altres qui n'aurien molt major rahó que vós se scusaran de les dites demandes, de què·s poria seguir fort gran dampnatge e destorb a nostres affers, de que vós seríets en¹⁸³⁸ ocasió e en colpa, e no'n havets rahó, segons que dit és. Per què-us pregam¹⁸³⁹ que per res no-us scusets de les dites demandes, mas que prenats aquelles millors maneres que puxats ab los dits nostres comissaris que, sens lesió e perjudici de vostres privilegis, nós hajam la dita demanda, car nós, ab la present, vos prometem en nostra bona fe reyal que tot ço que haurets avengut e concordat en preservació de vostres privilegis ab los dits nostres comissaris servarem, loarem e aprovarem. En altra manera, certificam-vos que, si feyets lo contrari, ço que no podem creure per res, nós vos dariem a entendre lo gran deservy que'ns haurets fet. Dada en lo monestir de Pedralbes, a .XXIX. dies de juliol del any .M.CCC.XCII. *Rex Iohannes.*

Dominus rex mandavit michi, Petro de Ponte.

Regens cancellarie, qui eam vidit, dixit expedire posse.

Bernardus Çaplana.

Dirigitur episcopo Urgellensi.

¶ ¹⁸³⁷ Galceran de Vilanova. *Vid. supra* doc. 741. ¶ ¹⁸³⁸ *en*, interlineat. ¶ ¹⁸³⁹ Precedeix, ratllat, *dehim e-us*.

1392, agost 14. Paterna.

La infanta Maria als jurats d'Algímia [d'Almonesir], pregant-los que presten l'aigua als moros del mateix lloc per a regar llurs terres, una sola vegada, en consideració a la sequera imperant (Francisc Pujada).

ACA, C, reg. 2108, fol. 81r.

La duquessa.

Entès havem per los moros del loch d'Algímia¹⁸⁴⁰ que en lo dit loch ha gran fretura d'aygua, de què lurs pans e altres fruyts lurs se perden. Per què'us pregam que, per reverència nostra, vosaltres los prestets la vostra aygua, una vegada tan solament, ab què puxen regar lurs possessions, car, segons dien, vosaltres havets ja regat .II. vegades e ells encara no han regat neguna vegada. E açò no mudets, car plaer nos en farets. Dada en Paterna, a .XIII. dies d'agost del any .M.CCC.XCII.

Idem (Franciscus Pujada, mandato domine ducisse facto per Petrum Raymundi de Canporellis, consiliarium et maiordomum). Probata.

Fuit directa als jurats del loch d'Algímia.

1392, novembre 20. Castelló de la Plana.

Provisió del rei Joan I, adreçada al justícia de Xàtiva, prohibint portar armes ofensives, tret de coltell no més llarg d'un pam, a fi d'evitar episodis com els assalts de les jueries de l'any anterior (Bonanat Gili).

ACA, C, reg. 1924, fol. 114r-v.

En Johan, *et cetera*. Al feel nostre lo justícia de la ciutat de Xàtiva o a son lochtinent e a cascun d'ells, salut e gràcia. Com nós hajam deliberat en nostre plen consell que per vós e los altres justícies e oficials del regne de València se faça la crida següent:

Ara ojats què mana lo senyor rey: que com en los mesos de juliol e d'agost del any proppassat, en diverses ciutats, viles e lochs dels regnes de València e de Mallorques e del principat de Cathalunya, gran multitud de hòmens habitants en les dites ciutats, viles e lochs, governacions e vegueries de aquells, per gran atreviment de malícia e no tement Déu ne dubtant la senyoria del dit senyor, sens algun advertiment dels greus e enormes crims qui's devien perpetrar en les males obres qui de lur malvat propòsit eren procehidors, axí en combatre e pendre scorcoll de als cuns castells e en matar e robar los juheus de les aljames de les dites ciutats, viles e lochs, les quals eren patrimoni del dit senyor e estaven sots guarda e protecció sua, e en fer resistències e rebel·lions contra los oficials del dit senyor, cometent de fet los dits crims e altres ab lurs armes axí descubertament com

¶ ¹⁸⁴⁰ El lloc pertanyia al domini de la ciutat de Sogorb, senyoriu propi de Maria de Luna.

si anassen combatre e guerregar cosa a ells leguda, ordonada e manada per lo senyor rey, e per tolre semblant occasió e per dar eximpli en l'esdevenidor, haja lo dit senyor ordonat que d'aquí avant null hom de la ciutat de Xàtiva ne del justiciat d'aquella, en alguna part dels regnes e terres e senyoria del dit senyor, caminant o en altra qualsevol manera, no gos portar algunes armes sinó tan solament coltell qui no haja més avant de un palm de ferre, a forma de guanivet, sots pena de cors e de haver. Per ço, lo dit senyor notifica a tuyt la dita ordinació, manant a tots e qualsevol hòmens de la dita ciutat de Xàtiva e justiciat d'aquella que la dita ordinació servein inviolablement, sots incurrimment de la dita pena, e manant encara a tots e sengles oficials seus, sots pena de perdre los officis a ells comanats e sots ira e indignació sua, que si troben algú o alguns dels dessús dits ab algunes armes, sinó segons que dit és, que aquells prenguen e'ls penjen sens tota mercè, e prenguen a mà de la cort tots lurs béns sients e movents, e trenquen les armes ab què'ls hauran atrobats, les quals dejen penjar aprop d'ells en loch public e manifest perquè'n sia memòria.

Per ço us dehim e manam, sots ira e indignació nostra e pena de mil florins e de perdre l'ofici a vós comanat, que la dita crida, per los lochs acostumats de la dita ciutat e justiciat d'aquella, ab trompetes cridar e publicar fàçats, per tal que d'aquí avant negú ignorància no pusca al·legar. E no-res-menys, contra tots e qualsevol qui la dita crida e les coses en aquella contengudes servir e tenir no volran, procehiscats fortment e rigorosa, penjant aquells e en altra manera, segons sèria e tenor de la dita crida. Dada en la vila de Castelló de Burriana, a .XX. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCII. *Andreas Salvator.*

Dominus rex, presente thesaurario, mandavit michi, Bonanato Egidii. Probata

775.

1392 (Nat. 1393), desembre 28. València.

El rei Joan I ordena a Gabriel Segarra, arxiver reial de Barcelona, buscar sense dilació els registres, en paper de Xàtiva, del Repartiment de la ciutat i regne de València, que ha de remetre, closos i segellats, al protonotari, per necessitats urgents de la corona (Bonanat Gili).

ACA, C, reg. 1949, fol. 176v.

Reg. TRENCHS ÒDENA, *Documents de cancelleria i de mestre racional sobre la cultura catalana medieval*, núm. 2456.

En Johan, *et cetera*. Al feel nostre en Gabriel Segarra, tenent les claus del nostre archiu de *Barchinona*, salut e gràcia. Com per als uns àrduus affers nostres, en l'espaxament dels quals ha fort gran interès de la nostra cort, hajam fort prestament necessaris tres o quatre registres de paper de Xàtiva qui foren fets, poch après que la ciutat e regne de València foren conquistats de moros, sobre la distribució del dit regne, dehim-vos e us manam espressament e de certa sciència, sots incurrimment de la nostra ira e indignació, que encontinent, tots affers lexats, cerquets tots los dits .III. o .IIII. registres,¹⁸⁴¹ e, com los

¶ ¹⁸⁴¹ Són tres els registres que componen el Llibre del Repartiment de València (ACA, R. *Canc.*, regs. 5 al 7).

Pot consultar-se l'ed. dir. per Antoni Ferrando i Francés (amb facsímil), València, Vicent García Ed., 1978, 4 vols.

haurets trobats, liurats aquells a nostre prothonotari si aquí serà, qui·ls nos aport. E si·l dit nostre prothonotari no serà aquí, liurats los dits registres, closes e sagellats, a aquell porter nostre qui per lo feel de nostra tresoreria en Jacme Pastor e per vós a açò serà elegit, fet, però, primerament per lo dit porter sacrament e homenatge en poder del veguer de *Barchinona* o de son lochtinent, migançant publica scriptura, que·ls dits registres, on pus segurament porà, aportarà ací a nostra cort e liurarà aquells al dit nostre prothonotari, tota triga cessant. E açò no laguiets ne mudets, car de certa sciència, per les dites urgents causes, volem que axí·s faça. Dada en València, a .XXVIII. dies de deembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XC. tres. *Rex Iohannes.*

Dominus rex, presente thesaurario, mandavit michi, Bonanato Egidii. Probata.

776.

1393, febrer 12. Alzira.

Joan I reprén severament els consellers de Barcelona, per obstaculitzar, d'acord amb el bisbe i el capítol, la missió de Ramon Gras, sotscol·lector de la Cambra Apostòlica, en el cobrament de les annates dels benifets vacants en el temps de la indiferència de Pere el Cerimoniós. D'aquesta taxa el papa ha concedit la meitat del producte a la corona (Joan de Tudela).

ACA, C, reg. 1981, fols. 99v-100v.

Lo rey.

Prohòmens. Los altres consellers de *Barchinona* tro ací han acostumat, axí com deuen, de servir e obeyr e complaure a¹⁸⁴² nós e de nostres fets esser specials ajudadors, conselladors e endicadors, mas, segons veem, vosaltres havets girat aquest camí, e en lo començament de vostre regiment, en los primers fets nostres qui·us són venguts entre mans, e en què vosaltres vos sots mesos sens tota rahó e interès, que no·y havets, nos havets dat tot aquell torp e enpatxament que podets, en tant que·ls havets del tot, aytant com en vosaltres és, cessat. Aquests fets són de açò que a nós se pertany per rahó de la donació qui a nós e a nostra cara companyona la reyna fo feta per lo sant pare en lo començament de nostre regiment, en acorriment de nostres necessitats, de la meytat de les annates e drets del primer any de tots aquells benifets los quals han vagat¹⁸⁴³ en temps de la indiferència del senyor rey nostre pare, de bona memòria, en qualsevol manera en los regnes e terres nostres, l'altre meytat a la cambra apostolical reservada. En lo qual fet havets tenguda tal manera, ensemps ab lo bisbe e capítol de *Barchinona*, ab los quals d'aquest fet vos sots aunits per més enfortir-vos-hi en favor da qui·us havets volgut, e per sola presumpció, sens que res a la dita ciutat no·y va, sinó per manera de unes ficcions de promenies que per desviar nostres afers havets trobades, dients que no proceexen de egualtat ne açò és cosa bé portable a aquells qui a pagar ho han, que havets enpeguit e espeordit en Ramon Gras, sotscol·lector de la cambra apostolical, qui les dites annates cullie e exeguie per nós o per en Berenguer de Toralles, al qual ne havem feta assignació de certa quantitat de diners per

¶ ¹⁸⁴² a, interlineat. ¶ ¹⁸⁴³ vagat, interlineat.

préstech que·ns ha fet en nostres necessitats, e axí mateix per la cambra apostolical, que no ha gosat ni gosa exeguir ne sol entremetre's de les dites coses, ans del tot li ho havets fet lexar. De la qual cosa nos havets deservit e feta mala obra en nostres fets, de què sots dignes de gran repremsió e punició, cor assats basta que·us entremetats dels fets de la ciutat e que defenats los drets de aquella, e plau-nos que ho façats, e a¹⁸⁴⁴ axò benignament ho condecendrem¹⁸⁴⁵ e darem loch, mes en açò, pus de¹⁸⁴⁶ dret nos pertany per la donació que·l sant pare, qui ho pot fer, nos n'i ha feta, no volem, axí com no devets, que per expedients ne en altra manera vos entremetats, cor en fet de justícia basta que hom guart 'meu' e 'teu', e qui alre hi volie espulgar, axí com vosaltres vos esforçats, jamés no·s farie. E pus vos dam loch per justícia a vostres fets, e de altres sotsmesos nostres, axí com la dita justícia requer, sens que res no volem que s'i guart si donchs no proceeix de volentat de les parts, molt més ho devets seguir vosaltres a nós, qui, ultra axò, nos sots tenguts de vassallia e naturalesa, en cosa majorment en què no·us va res ne havets rahó ne manera rahonable de metre·us-hi ni entreposar. Per què, axí per nostre¹⁸⁴⁷ interès com per l'interès de la cambra apostolical, del qual és semblant dret, manam-vos espressament e de certa sciència e sots encorrimment de la nostra ira e indignació, e sots pena encara de .X.^m [florins]¹⁸⁴⁸ d'or d'Aragó, de vosaltres si contrafarets havedors e a nostres coffres applicadors, que d'aquí avant del dit fet no·us entremetats ne curets, ans ço que fet hi havets en destorb e lagui tornets a loch e reparets degudament, de guisa que, llà on havem trobat lo dit torb e desendreçament del dit fet en vosaltres, trobem servir e aviament de aquells, axí com devets, faent que·l dit Ramon Gras,¹⁸⁴⁹ al qual d'aquest fet nós scrivim com¹⁸⁵⁰ à de menar e exeguir lo dit fet. E guardat-vos que açò no mudets ne directament o indirecta hi contravingats, sinó per tot bon aviament ans ho compliscat axí per obra; en altra manera, vos certifficam que, si ho fets, nós nos en sentirem en la manera que·s pertany, e exiguint la pena dessus dita ne farem tal castich que serà a altres eximpli. De les coses dessus dites sòm estats e sòm, e no sens rahó, agreujats, axí per les rahons dessus dites com encara per ço cor singularment vosaltres, qui no·ns devets¹⁸⁵¹ a torbar en¹⁸⁵² açò, ne¹⁸⁵³ desservir-nos-hi ab les demunt dites maneres colorades, qui no han loch, cor per tota nostra senyoria, en ciutats e viles notables, ho han permès de exeguir e·y¹⁸⁵⁴ han dada, axí com deuen, paciència e obediència, sens que per haver nostra cort e la cambra apostolical ço que deuen ne escàndol ne inconvenient no·s hi ha, per la gràcia de Déu, seguit, ne·y ha rahó que·s faça. Per què esforçats-vos que ab servir-nos hi reparets tot torb e desservir, de guisa que nostra cort e la dita cambra haje son dret, si la nostra ira e indignació, pena e castich demunt dit volets esquivar. Dada en Algezira, sots nostre segell comú, a .XII. dies de febrer del any .M.CCC.XCIII. *Rex Iohannes.*

*Dominus rex iam signatam mandavit michi,
Iohanni de Tudela. Presentem vidit regens cancellariam.
Idem. Probata.*

¶ ¹⁸⁴⁴ a, interlineat. ¶ ¹⁸⁴⁵ condecendrem: «obeyrem», corr.

¶ ¹⁸⁴⁶ de, interlineat. ¶ ¹⁸⁴⁷ nostre: «nostres».

¶ ¹⁸⁴⁸ florins, manca a l'orig. ¶ ¹⁸⁴⁹ Frase inacabada.

¶ ¹⁸⁵⁰ com: «que», corr. ¶ ¹⁸⁵¹ devets: «sots tenguts», corr.

¶ ¹⁸⁵² en, interlineat. ¶ ¹⁸⁵³ ne: «e», corr. ¶ ¹⁸⁵⁴ e·y: «hi», corr.

1393, febrer 14. València.

El rei Joan I als diputats del General de Catalunya, pregant-los que presten dues galeres per a l'expedició reial a Sardenya (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 1950, fol. 1v.

Pro curia.

Lo rey.

Deputats. Ja sabets com, per raó e a obs de nostre beneventurat passatge al regne de Cerdenya,¹⁸⁵⁵ havem deliberat e'ns cové fer e fem de fet gran estol e altres molts grans preparatoris, qui requeren copioses e forts grans despeses, e per consegüent, com en altre manera no's poguessen fer bonament, nos havem aemprar e servir de les fustes, armes, exàrcies e altres arreus e coses del general de Cathalunya e dels altres generals de nostres regnes e terres, los diputats dels quals havem trobats e trobam contínuament promptes e liberals a tot ço de qu[è]ls aempram per raó del dit passatge, també car concerneix notable e assenyalat interès, honor e bé de la cosa publica e de tots nostres regnes e terres com perquè torne a gran servey e complacència nostra; e si ells hi mostren la liberalitat e promptitud que dites són, no manors mas molt majors la esperam trobar en vosaltres, com sia molt major interès de Cathalunya e'n esper molt major bé reportar. Per què'us pregam afectuosament que a obs del dit passatge e per aquell nos prestets e façats liurar encontinent a mossèn Gilabert de Cruïlles, capità general de nostres armades, les dues galeas qui vingueren d'aquests dies de Sicília e totes exàrcies, rems, cuyraces, capellines e altres armes del dit general. E açò no tardets per res, ans se faça ab tota diligència ivarçosament, per tal que ab temps se puxen, en ço que mester serà, adobar, reparar e metre encunç, de guisa que ens en puscam profitosament servir, sabents que d'açò nos farets fort agradable servey que molt vos gahirem, e gran bé, Déu volent, a aqueix general e a tota la cosa publica de nostres regnes e terres. Dada en València, a .XIII. dies de febrer del any .M.CCC.XCIII. *Rex Iohannes.*

Dominus rex mandavit michi, Bartholomeo Sirvent.

Probata.

1393, març 24. València.

La reina Violant al batle de Girona. Mana que faça publicar una crida prohibint als jueus de la ciutat jugar a jocs on es puguén perdre diners, perquè per causa d'això no poden fer front a les càrregues fiscals a què són obligats (Pere de Besanta).

ACA, C, reg. 2045, fol 31r-v.

Pro aliama iudeorum Gerunde.

Yoland, *et cetera*. Al feel nostre lo batle de Girona o a son lochtinent, salut e gràcia. Com per ocasió de jochs de grescha e altres los juheus de la ciutat dessús dita sien des-

¶ ¹⁸⁵⁵ El rei no féu a la fi personalment l'expedició a Sardenya, limitant-se a enviar força naval a aquesta illa

i a la de Sicília, en socors del seu germà Martí (TASIS, *Joan I...*, pp. 229-243).

carrerats, per manera que no poden pagar ço a què són tenguts, e per aquesta rahó hajam en temps passat fet certa ordinació, la qual, per les concitacions e avalots, són infringides (*sic*), per ço vos dehim e manam expressament e de certa sciència que, vista la present, façats publicar ab veu de crida que negun juheu qui pach en les talles no gos jugar o fer jugar a negun joch de daus ne altre on se puxen perdre o guanyar diners, sinó a joch de taules .VI. diners tant solament a cascun joch, e, si'u fan, que sien cayguts en pena de cent *solidos* per cascuna vegada que serà contrafet, de la qual pena no puxe esser feta remissió sinó per nós. E volem que los pagadós de questa de la dita aljama tots sien presos per vós e mesos en la scola, de la qual no isquen tro hajen gitat vet de no jugar; e si algun, de qualque condició sie, de la dita aljama o de la culleta d'aquella, contrastarà en passar lo dit vet, aquell metets en la presó decontinent, de la qual no isque tro haje consentit en lo dit vet, tollent a vós tot poder de fer lo contrari. E aquest edicte volem que dur per .V. anys de la data de les presents avant comptadós. Dada en València, a .XXIII. dies de març del any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCC.XC. tres. *Vidit Sperendeus.*

*Petrus de Besanta, mandato domine regine facto
per Sperantem indeo. Probata.*

779.

1393, maig 23. València.

Comunicació feta pel rei Joan a Eiximén Guasch, notari de Llutzent, d'haver caigut en la pena de privació perpètua del seu ofici als dominis reials, pel delictes d'haver autoritzat una acta pública en negocis propis (Bonanat Gili).

ACA, C, reg. 1950, fol. 54v.

Pro curia.

En Johan, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al feel nostre n'Eximeno Guasch, notari de la vila de Lutzén, salut e gràcia. Com per privilegi del molt alt senyor rey en Jacme,¹⁸⁵⁶ de loable recordació, besavi nostre, dad'en València, *kalendas madii anno Domini .M.°CCC.°XX.°*, sia espressament statuit e ordenat que alcun notari de la ciutat o de les viles del regne de València no gos ne presumisca reebre o fer carta o cartes publiques de negocis seus propis que toquen aquell principalment, mas que aytals cartes sien fetes per altres notaris, e si alcú contra les dites coses fer assajarà, sia privat *ipso facto* perpetualment del dit offici de notaria, e ara hajam vista a ull una carta publica per vós signada e closa, *facta* en Lutzén lo tercer dia del mes de maig e del any presents, per la qual appar clarament que vós constituïts procuradors a vostres¹⁸⁵⁷ affers n'Esteve Roger, vehí de Franchavila, en Francesch Jàffer, en Berenguer Pellicer, en G(uillem) Jordà e n'Arnau dels Orts, vehins de Lutzén, e per consegüent, puy en vostres propis negocis vós havets feta carta publica, siats¹⁸⁵⁸ *ipso facto* encorregut¹⁸⁵⁹ en la pena del dit privilegi, ço és, de perdiment del dit vostre offici de notaria perpetualment, almenys en nostres ciutats,

¶¹⁸⁵⁶ Precedeix, ratllat, *Pere*. ¶¹⁸⁵⁷ *vostres*: «vostres e».

¶¹⁸⁵⁸ *siats*: «sias». ¶¹⁸⁵⁹ *encorregut*: «encarregut».

viles e lochs reyal, per tal, havents-vos per privat del dit offici, manam a vós, sots pena de fals, que en alcuna ciutat, vila o loch nostre reyal o terme lur no usets del dit offici de notaria per alcuna via o manera, directa o indirecta. En altra manera, siats cert que serà procehit contra vós e béns vostres axí com contra fals notari e no havent auctoritat de notaria et de fet usant d'aquella. Dada en València, a .XXIII. dies de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCIII. *Andreas Salvator.*

*Bonanatus Egidii, mandato regio facto
per thesaurarium regium.*

780.

1393, maig 26. València.

El rei Joan I [al bisbe de Girona], excusant-lo d'acompanyar-lo en el seu proposat viatge a Sardenya, al qual ja han promés d'anar en ajuda del monarca els nobles Hug i Guerau d'Anglesola, germans del prelat (Bartomeu Gras).

ACA, C, reg. 1943, fols. 95v-96r.

Pro curia.

Lo rey.

Honrat pare en Christ.¹⁸⁶⁰ Segons per persones dignes de fe havem entès, vós, no sperat que abans vos hajam emprat, per rahó del benaventurat passatge que havem incommutablement proposat de fer, Déus mijançant, en lo regne de Serdenya, per exterminar e confondre la obstinada rebel·lió de Branchaleó Doria, de sa muller e de llur fill, e d'altres a ells prodicionalment adherents, volent imitar e ressemblar als de vostre noble casal, qui, entre·ls altres, assenyaladament són stats en les conquestes e altres fets notables de nostres il·lustres e magnífichs predecessors, vos metets a punt e·us aparellats de passar ab nós en aquell per servir-nos-hi liberalment de tot vostre poder, la qual cosa, axí com devem, havem molt per acceptable e·us ho regraciam tant que més no podem, e majorment com, axí ab ferm propòsit, mostrats ab affeció cordial vostra intenció e bon voler, e desijats lo bé e honor de nostra reyal corona. Emperò, per tant com los nobles e amats conseller e camerlench nostre, mossèn Huc d'Anglesola, qui liberalment e per sa gran naturalesa s'és profert de passar ab nós a son cost e messió en lo dit regne, e lo qual assiduament e ab gran coratge entén en l'espaxament del dit passatge, e mossèn Guerau d'Anglesola, frares vostres, seran allí personalment en nostre servey, plau-nos e per repòs de vostra persona volem que de aparellar-vos per rahó del dit passatge vos desistats e·us lexets del tot, com hajam vós justament per escusat e ho reputem a tant com si personalment hi fóssets stat, pus vostre liberal voler ne havem vist, car assats e rahanablement devem esser contents que hajam en nostre servey en lo dit regne semblants dos frares vostres; havents per ferm que, com necessari sia, vós romanent deçà, en son cas e loch, nos poríets servir axí bé com si érets ab nós personalment, per moltes rahons e senyaladament en aquexes partides, on per causa, confiants de vós singularment, haurem molt per agradable que siats e roman-

¶ ¹⁸⁶⁰ Berenguer d'Anglesola, bisbe de Girona (1384-1408). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 262.

gats a fi que, mijançant vostra ajuda e bona indústria, de tot vostre poder puxam esser presservats de tota sinistra ocasió qui s'i pogués sdevenir per nostra absència. Dada en València, sots nostre segell secret, a .XXVI. dies de maig del any .M.CCC.XCIII. *Rex Iohannes.*

Dominus rex mandavit michi, Bartholomeo Gras.

Probata.

781.

1393, juny 24. Sant Mateu.

Ordre peremptòria del rei Joan I a Ramon de Vilanova, lloctinent de governador de Catalunya, i als veguers del principat que en el pagament dels subsidis demanats per a l'expedició reial a Sardeña no hi toleren excepcions, sota pena de perdre el cap (sense escrivà).

ACA, C, reg. 1965, fol. 66r-v.

En Johan, *et cetera*. Als amats e feels nostres mossèn Ramon de Vilanova, lochtinent de governador de Cathalunya¹⁸⁶¹ a les coses dejús scrites e altres per nós espressament deputat, e a tots veguers constituïts dins lo dit principat e a cascú d'ells als quals de la present originalment o per letra dels de nostre consell resident en *Barchinona* serà feta fe, salut e dilecció. Com, segons que havem entès, algunes ciutats, viles e lochs reyls, e lochs de prelats, de religioses, òrdens e d'altres persones ecclesiàstiques poblats en Cathalunya, recusen de subvenir a nós, lur rey, príncep e senyor, en e per lo benaventurat e molt necessari passatge lo qual, ab la volentat de Déu, entenem a fer poderosament en Cerdunya lo primer jorn d'agost propvinent, per restaurar aquell regne,¹⁸⁶² lo qual, sens nostre personal e fort prest socors, és en extrem perill de final perdició, e aytal recusament, qui·ls és fort vituperós e perillós, facen e assagen de fer no contrastant¹⁸⁶³ que ab nostres letres e del dit nostre consell ne sien estats pregats, covidats e requests diverses vegades, sabents no-res-menys que per les pus insignes ciutats e majors prelats de nostra senyoria, de qui deuriem pendre bon exemple, són estats servits fort notablement per la dita rahó, e no sia just ni vullam que algú sia exempt de subvenir-nos en aquest cas ne hi planga part de sos béns, pus nós hi abandonam nostra persona totalment, menam-vos a tots e a cascú per si, sots pena del cap a perdre, que encontinent, axí e segons e per les quantitats que per lo dit consell nostre, de paraula o per letra, requests serets, fàçats contra qualsevol de les dites ciutats, viles e lochs reyls e de prelats, òrdens, religioses e altres persones ecclesiàstiques, totes aquelles pus forts, rigoreses e prestes execucions que poretis en persones e en béns, com aquest, pus a Déu plau, sia lo cas en lo qual algun natural vassall nostre no·ns deu ni pod refusar son servi, ni és sens manifesta e massa peremptòria e gran culpa qui se'n vol retenir, majorment avisat, pregat, request e sollicitat per nós, axí com són¹⁸⁶⁴ generalment e particular tots nostres naturals e sotsmeses deçà e dellà mar. Car cert és a tuyt lo ferm e immutable propòsit nostre del dit bon viatge, sospirat e desijat¹⁸⁶⁵ per aquells tribul·lats qui defenen e guarden nostre nom e senyoria en aquell regne e esperen nostra presència e ajuda, axí com feyen los sants pares l'advaniment de Jesuchrist, e per aquell lur redempció

¶ ¹⁸⁶¹ Precedeix, ratllat: *en lo principat*. ¶ ¹⁸⁶² *regne*: «rey». ¶ ¹⁸⁶³ *contrastant*: «contrastant». ¶ ¹⁸⁶⁴ *són*: «som». ¶ ¹⁸⁶⁵ *desijat*: «desijats».

en infern. Cert és e que nostres regnes són axí com a principals membres de nostra reyal persona, e que qui'ns tollia .I. ni altre d'altals (*sic*) membres deformaria nostra magestat, en tant que poch menys nos seria plasent la mort que la vida, com sia molt millor morir rey que viure perden regne, e serien participants e no del tot quitis en culpa aquells qui no'ns en valrien; ni a semblant plaga tany pretensió de libertats, ni hi cové en alguna manera, mes sola medicina de presta ajuda, e reputariem-la molt millor que fos liberal que forçada, però cové, si'ls primers fallen, usar dels segons remeys e pendre dels mals la menor part. Hajats-vos, donchs, cascú en tal guisa sobre açò que, exeguín les dites coses, salvets a nós aytal membre com és lo dit regne, e a vosaltres les testes, pensants que la urgència e congoxa de tals afers no ha ni pod soferir ley d'altres fets en qui no va tan imminent perill de rey e de regne. Dada en la vila de Sent Matheu, sots nostre segell secret, a .XXIII. dies de juny del any .M.CCC.XCIII. *Rex Iohannes*.

Dominus rex, qui eam signavit, iussit expedire.

782.

1393, juliol 23. Tortosa.

El rei Joan I als jurats i poble de la ciutat de Palerm, exhortant-los en termes retòrics a tornar a l'obediència dels monarques legítims de Sicília (Pere de Benviure).

ACA, C, reg. 1965, fols. 96v-97r.

Lo rey d'Aragó.

Bona gent. Jassia humana cosa peccar, emperò, part tota meravella, són meravellats e agreujats de la desviada e abhominable errada, en esguard de Déu e de gentes de valor, a què l'enemich de natura ha induïts alguns de vosaltres a fer rebel·lar aqueixa ciutat contra nostre molt car frare lo duch, e lo rey e la reyna, sos fills, cars nebots nostres e vostres senyors naturals, car tan notable poble no devia axí per res derrenclir¹⁸⁶⁶ son loable e preciós nom de lealtat ni dar assentiment a voler desordonat de mals hòmens, ans aqueixa ciutat, com a cap e maestra principal del regne de Sicília, devia estar ferma axí com ànchora de seguretat en son desijable port e no donar de si demostració de tan dampnades obres, mas virtuós exemple de tota lealtat e constància a les altres ciutats e menors membres del dit regne. De vostres fets e de la gran devoció que haviets a la nostra reyal magestat, e per consegüent a la honor dels dits cars frare e nebots nostres, haviem oïda comendable relació per lo noble [e]¹⁸⁶⁷ amat conseller nostre mossèn Bernat de Cabrera, almirall de Sicília e rector vostre e d'aqueixa ciutat, e aquella sua informació nos havia inclinats vers vosaltres a graciola benvolença, en tant que en aquest benaventurat passatge, lo qual, ab nostre solemne e victoriós estol e copiosa host de nostres gentes d'armes, fem de present en Cerdanya e en aquexes parts, ab lo voler de nostre senyor Déus, haviem deliberat de visitar e consolar vós e aquex poble de nostra reyal presència. Mas aquest ardit desplaent a nós, e a vosaltres molt carregós, tresmuda la affecció concebuda, e ans que del tot vos separ de la nostra pensa, en dan vostre, és estada mercè nostra, qui havem lo cor pus dispost

¶ ¹⁸⁶⁶ *derrenclir*: «derrelenclir». ¶ ¹⁸⁶⁷ *e*, manca a l'orig.

a deguda vènia que repentina venjança, escriure-us enaxí familiarment e caritativament com veets, pregants, manants e consellants-vos, axí benignament com misericordiós rey, príncep e senyor deu per offici de caritat e divinal reverència consellar e amonestar vassalls descapdellats e exorbitants de via de salut, que'l adversari de pau¹⁸⁶⁸ e de repòs, qui és stat instigador d'aquest mal, no puxa tant contra vostra promenia e tranquil·litat que finalment supplant e delescha en vostres coratges penitència e virtut, ni's puscha guabar de vostre imminent scàndel, ans resumints e tornants a·braçar segurament e sens dubte, tant com¹⁸⁶⁹ havets per açò disminuït a vostra laor, preu, honor e profit, convertits-vos a clara, constant e vera obediència e salvats a vós e a aquexa ciutat, pus¹⁸⁷⁰ leser vos és repòs e seguretat de tan alta e dolça senyoria com, segons que dit és, havets mesquinament derrenclida. No hajats paor de prestament reparar vostres faltes, mas confusió e vergonya e cordial tremor de perseverar en aquelles; fugits a malignitats, dolors e tenebres, e tornats a lum de veritat e de justícia e amenitat de segura vida, a la qual nostra absència piadosament vos covida. Reebets attesament e discreta la present nostra exortació, e metets-la en obra mentre temps ne havets, de guisa que la nostra visitació, qui·us és prop, sia consolatòria a vós e a tot aquex poble, e prompta a plaser, mercè e gràcia, e en altra manera, per vostra continuada repugnància, no·ns covenga alçar lo braç a dura venjança. Dada en Tortosa, sots nostre segell secret, a .XXIII. dies de juliol del any .M.CCC.XCIII. *Rex Iohannes.*

Dominus rex, consilio previo, mandavit michi,

Petro de Beviure. Probata.

Dirigitur iuratis et consilio ac toti populo civitatis de Palerm.

783.

1393, agost 16. València.

Carta de Joan I al seu cosí [oncle], el cardenal de València, indignat perquè aquest, havent decretat l'excomunió contra els conversos que tornen a practicar el judaisme, tanmateix els expedeix llicències, pagades, per a poder conviure amb els seus familiars jueus. En reparació, li mana entregar la meitat dels diners cobrats per la cúria episcopal al tresor de la corona (Francesc Pellisser).

ACA, C, reg. 1950, fol. 113r.

Lo rey.

Reverent pare en Christ e car cosí.¹⁸⁷¹ Entès havem que, jassia vós o vostres oficials havets dades e promulgades diverses sentències de vet o altres contra los conversos novellament a la fe christiana, per tal com aquella no observen segons que's pertany, ans tornen judaïzar axí com d'abans, vós les dites sentències no manats ni fets menar a execució, ans, segons que's diu, sobrehits en les dites execucions e, no-res-menys, los havets dades e·ls donats llicències que puguen tenir en lurs cases lurs mullers e fills e altres qui són encara juheus, e cohabitar ab aquells, per quantitats de diners que·us en han dades. Per què, si axí és, havents açò per cosa fort abhominable, horrible e de mal eximpli, e la

¶¹⁸⁶⁸ *pau*: «caritat», corr. ¶¹⁸⁶⁹ *tant com*: «ço que», corr. ¶¹⁸⁷⁰ *pus*: «plus», corr.

¶¹⁸⁷¹ *e car cosí*, interlineat. El destinatari és el cardenal Jaume d'Aragó, bisbe de València (*vid. supra* doc. 693, nota).

qual vós no devets fer, com no's pertanga a vós, e reprenents-vos-en d'açò que fet n'avets, vos manam que de tot quant ne havets reebut donets entegrament la meytat a nostre tresorer, o a qui ell volrà en loch seu. E açò per res no mudets ne laguiets, com nós vullam que axí's faça; en altra manera, certificam-vos que nós hi provehirem segons que'ns serà vist faedor. Dada en Tortosa, sots nostre segell menor,¹⁸⁷² a .XVI. dies d'agost del any .M.CCC.XCIII. *Andreas Salvador.*

*Franciscus Pellicerii, mandato regio facto
per Ni(cholaum) Morat(ó), tenentem locum
thesaurarii. Probata.*

784.

1393, setembre 9. Barcelona.

Ordre del rei Joan I al batle de Barcelona que cada any faça netejar les séquies per on l'estany del Port desaigua a la mar, segons costum, amonestant-lo perquè no en té cura, cosa que hi dificulta la caça de l'agró al mateix monarca (Jaume Quintà).

ACA, C, reg. 1950, fol. 135r-v.

Pro curia.

En Johan, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al feel nostre n'Arnau Roure, batle de la ciutat de *Barchinona*, o a son lochtinent, salut e gràcia. Jatsie ab altra letra vos haguéssem manat que per ço que'l stany de Port millor pogués engravar en la mar faéssets scurar les madragueres e cíquies discurrents dins lo dit stany, a messions d'aquells qui han terres, honors e possessions ab cíquies discurrents en lo dit stany, segons que les dites coses són per vostres predecessors en lo offici de la dita batlia e per los dits terratinents acostumades de fer, exeguir e pagar, emperò, vós, nostres manaments gitants en oblit, de què sots digne de reprensió, no'n sou en res curat de complir les dites coses, de què'ns meravellam e que no'u havem en grat, car si les dites medregueres e cèquies no són scurades e lo dit stany no engrava en la dita mar, nós no podem, sens gran affany e desplaer, fer la caça del agró, en la qual trobam plaer e deport, en lo Prat e altres lochs vehins al dit stany. Per tant, vos manam de certa sciència e sots encorriment de nostra ira e indignació, e pena de mil florins d'or d'Aragó de vostres béns si'l contrari farets havadors, que encontinent, e enaprés cascadun any durant vostre trienni, tota dilació e escusació a part¹⁸⁷³ posades, façats les dites medregueres e cèquies perfetament scurar, per manera que'l dit stany puxa en la dita mar agravar contínuament, compel·lint e forçant per imposició de penes e exacció de aquelles los dits terratinents, ço és, aquells qui a fer e contribuir en les dites coses en temps passat són acostumats, car nós sobre les dites coses a cautela comenam a vós ab la present plenerament nostres veus. Dada en *Barchinona*, a .IX. dies de setembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XC. e tres. *Andreas*¹⁸⁷⁴ *Salvator.*

*Iacobus Quintà, mandato domini regis facto
per Andream Salvatoris, regentem cancellarie,
et fuit tradita iam signata. Probata.*

¶ ¹⁸⁷² menor: «comú», corr. ¶ ¹⁸⁷³ a part: «e a part». ¶ ¹⁸⁷⁴ Andreas: «Andres».

1393, setembre 17. Barcelona.

Edicte de treves i seguretat generals dictat per als regnes i principat d'Aragó, Catalunya, València i Mallorca per Joan I, per tal de garantir la conservació de la pau pública en el curs de la seua pròxima expedició a Sardènia, sota amenaça de grans penes per als transgressors (Bartomeu Sirvent).
ACA, C, reg. 1927, fols. 77v-78v.

En Johan, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Pensants degudament les grans rebel·lions e altres crims detestables comeses prodicionalment contra nós e nostra reyal magestat per Branchaleó Doria, comte de Montileó en lo regne de Cerdenya, e per na Elienor, jutgessa d'Arborea, muller sua, e Mariano d'Arborea, fill lur, tant com açò sosté la sua etat e los tudors, curadors o regidors d'aquell, e per la nació sardescha e lurs sequaces enemichs nostres, prenén, occupan e detenén la major part de nostres ciutats, viles, castells e lochs del dit regne de Cerdenya, e garrajan, dampnifican e oppremén fort durament nostres feels sotsmeses habitants en aquell, e en altres diverses maneres, són moguts per la dita rahó, e encara per eximpli digna de gran memòria e laor de nostres il·lustres predecessors, qui no solament conservaren, mas encara augmentaren per actes bel·licosos e en altra manera notablament lurs regnes e terres, e car deute de cavallaria nos hi excita, e per altres diverses causes qui·ns hi han induhits rahonablement a passar en nostra pròpia persona al dit regne, ab gran e poderós estol e esforç de gents d'armes, per soccòrrer als dits nostres feels sotsmeses en aquell estants e delliurar-los de la dura oppressió en què són¹⁸⁷⁵ gran temps ha, e per recobrar lo dit regne e trencar los corns dels dits nostres rebel·les e anichilar aquells, e en altra manera fer ço que's pertany a nostra reyal honor. E axí·u havem deliberat incommutablement e¹⁸⁷⁶ en lo dit estol e altres coses necessàries al dit nostre beneventurat passatge tant enantat, e contínuament enantam e entenem, que és en fort propinquie disposició nostre partença, axí que fort prestament nos entenem recullir, en lo nom de Déu, a Portfangós. Mas com poch valgués fer nostre passatge per recuperació de les terres, segons dit és, ocupades, si los altres nostres regnes e terres no posàvem en deguda tranquil·litat e bon estament, en manera que entre nostres sotsmeses discòrdia alcuna no's puxe suscitar ne nodrir, volens sobre açò, axí com per nostra regalia e preheminiència reyal devem e podem degudament provehir, per lo present nostre edicte general, durador del present dia a avant tro serem recullits per fer lo dit passatge e tant com estarem en aquell e tro siam tornats en nostres terres cismarines, e après per mig any ladonchs contínuament següent, reebem, metem e posam tots e sengles nostres sotsmeses de qualsevol dignitat, ley, seyns, estament o condició sien, en nostra protecció e seguratat specials. E no-res-menys indihim, imposam e donam treves duradores per los dits temps a tots e entre tots e sengles guerrificants o qui sien en guerra, e entre tots altres entre los quals podem treves indihir e imposar, posat que en altra manera entre ells hagen treves, axí, emperò, que si aquells o alcú o alguns d'aquells als quals e entre·ls quals les presents¹⁸⁷⁷ treves indihim, imposam e donam no són o no seran en guerra, no romanguen ne sien vists romanir en guerra per la indicció e imposament d'aquestes treves. E més avant ordo-

¶ ¹⁸⁷⁵ són: «som». ¶ ¹⁸⁷⁶ e: «en». ¶ ¹⁸⁷⁷ presents: «present».

nam e estatuhim que durants los temps dessús dits, alcú o alguns, als quals¹⁸⁷⁸ en altra manera fos legut guerrear o donar o acceptar deseximents, no facen ne puxen fer guerra ne donar ne acceptar los dits deseximents o acunyaments, ne fer ne acceptar arremiments de combatre o córrer puntes o fer juntes de relló o altres fets d'armes a tota ultrança, re-questa o miga requesta, o en qualsevol altra manera o forma il·lícita qui dir o excogitar-se puxa. Hoc encara, per conservació de pau e sedació de bandositats, statuhim e ordonam que, durants los dits temps, algunes altres persones, de qualsevol estament, ley o condició sien, facen o puxen fer o moure bandositats, aggressions, invasions, insults o concitacions, fora casos fortuïts o de baralla no delliberadament comoguda. E aquestes coses totes e sengles manam fermament esser servades, ço és, dintre lo regne d'Aragó sots les penes del Fur del dit regne e de la *Carta de la paç*, e dintre regne de València sots pena de mort natural, e dintre lo principat de Cathalunya e regne de Mallorques sots les penes contingudes en los Usatges de *Barchinona*, infligidores a cascuna persona qui contrafarà, violarà o no observarà lo present nostre edicte, sens tota sperança de perdó, e encara dintre cascú dels regnes¹⁸⁷⁹ e principat dessús dits manam les dites coses totes e sengles esser servades, sots lo deute de la feultat e naturelesa a quèns són tenguts. E per tal que lo present nostre edicte mils sia observat e als violadors o no observadors sia tolt tota sperança de perdó, tolem e abdicam a tots e sengles oficials nostres presents e esdevenidors, de qualsevol preheminiència sien, encara que fossen nostres governador o lochtinent generals, e als lochtinents dels dits oficials, tota auctoritat e poder de perdonar o remetre les dites penes e crims qui serien comeses per la violació, transgressió o no observança d'aquest nostre edicte e de guiar¹⁸⁸⁰ de les dites penes e crims lurs persones e béns, e a aquells manam expressament, sots privació de llurs officis e de incórrer nostra ira e indignació, que les dites penes exeguesquen e los dits crims punesquen rigorosament e destreta. E, si lo contrari serà fet o attentat per los dits oficials, aytal perdó, remissió o guiatge no vallen, ans sien *ipso facto* nul·les e fraturan de tota eficàcia e valor. E lo present nostre edicte volem esser observat irrefragablement e aquell valer e tener, tota interpretació e excepció remoguda e no contrestants qualsevol ordinació, manaments o provisions, per forts o derogatòries que sien, o altres qualsevulla coses que a açò poguessen contrariar, repugnar e derogar en qualque manera. Manam encara de certa sciència, sots les dites penes de privació de lurs officis e incursió de nostra ira e indignació e tan fortment e expresse com podem, als dits nostres oficials, ço és, al governador general e a tots altres e sengles governadors, justícies, veguers, sotsveguers, çalmedines, sobrejuncters, merinos, alcaldes, bayles e altres qualsevol als quals les presents pervendran e als lochtinents d'aquells que lo present nostre edicte facen en les ciutats, viles e lochs acostumats de les jurediccions a ells comeses solemnement publicar ab veu de crida, tantes vegades quantes per los¹⁸⁸¹ consellers, jurats, payers, cònsols, procuradors o altres regidors d'aquells ne seran requests, per tal que alcú no puxe ignorància al·legar. En testimoni de la qual cosa havem manat la present esser feta e ab nostre segell segellada. Dada en *Barchinona*, a .XVII. dies de setembre en l'any de la natiuitat de nostre Senyor .M.CCC.XC. tres. *Vidit Sperendeus*.

*Dominus rex in consilio, ubi postea fuit lecta,
mandavit michi, Bartholomeo Sirvent. Probata.*

¶ ¹⁸⁷⁸ Segueix, ratllat: *o entre los quals*. ¶ ¹⁸⁷⁹ regnes: «regne». ¶ ¹⁸⁸⁰ guiar: «guiat». ¶ ¹⁸⁸¹ los: «lo».

Fuerunt expedite sub eisdem kalendario, mandato et signo consimilibus, nil addito nilque remoto, littere et misse sequentibus:

Primo, vicario Ilerdensi et Pallariensi.

Item, vicario Dertuse.

Item, vicario Villefranche Penitensis.

Item, vicario Gerunde et Bisulduni.

Item, vicario Vici et Ausonie.

Item, vicario Cervarie.

Item, vicario Terrachone.

Item, vicario Montisalbi.

Item, vicario Minorise et Bagiarum.

Item, vicario Campirotundi.

Item, vicario Tarrage.

Item, vicario Rossilionis et Vallispiri.

Item, vicario Confluentis et Capciri.

Item, vicario Ceritanie et Beridan[is].

Item, gubernatori regni Maioricarum.

Item, gubernatori regni Aragonum.

Item, gubernatori regni Valentie.

Item, gubernatori Oriole.

786.

1393, novembre 22. Tortosa.

Llicència donada pel rei Joan I per a l'enderrocament de tres albergs a fi d'eixamplar una plaça de la ciutat de València, situada a la parròquia de Sant Martí, a petició dels veïns (Jaume Quintà).

ACA, C, reg. 1906, fol. 144v.

En Johan, *et cetera*. Als amat¹⁸⁸² e feels nostres mossèn Ramon Dezsoler, batle general del regne de València, e'n Johan de Vilarasa, donzel, e micer Sanç Péreç de Muntalbà, doctor en decrets, jurats de la ciutat de València, salut e dilecció. A nostre plaer s'acosta com sabem o sentim que nostres ciutats, majorment insignes, s'embellexen e's milloren per obres d'alberchs e de carrés e de places e d'altres coses, car tal melloria reputam nostra pròpria, e per ço devem rahonablement dar loch a aquella. On, com per part dels feels nostres los habitants circumvehins a una petita plaça vulgarment appellada d'En Ramon Pellicer, situada en la parròquia de Sent Martí de la dita ciutat, sia stat a nós exposat que al un cap de la dita plaça són tres alberchs sotils e strets, los quals reten punta e mija entre dos carrés qui vénen ferir a la dita plaça e tollen la vista e reten amagat un dels dits carrers, en lo qual ha notables alberchs, e, removen los dits tres alberchs sotils, seguir-se'n hia gran parença e bellesa de la dita plaça, la qual sa crexeria tro a un carraró qui travesa del un al altre dels dits carrés, e per consagüent se'n saguiria vista pus apparent e pus

¶ ¹⁸⁸² *amat*: «amats», corr.

bella dels alberchs dels dits carrés.¹⁸⁸³ On, supplicat a nós humilment que a aquesta cosa volguéssim dar loch, com sa offiren prests pagar lo just preu o valor dels dits tres alberchs poch, a extimació de bones persones, nós, la dita supplicació, axí com a justa e a nós acceptable, benignament admesa, volem e a vós dehim e manam que, vista la cosa a hulla ensemps ab maestres e persones expertes, e appellats e oÿts¹⁸⁸⁴ aquells da qui los dits tres alberchs són, d'una part, e los vahins de la dita plaça e carrés, de la part altra, sumàriament e de una paraula los dits tres alberchs e cascun d'aquells per si tatxets a vostre bon albitre, de consell dels dits maestres e persones expertes, e aquella tatxació als da qui són los dits alberchs fàçats pagar per los dits circumvehins¹⁸⁸⁵ segons més e menys de la utilitat o bellea que al alberch de cascú d'ells, a vostre arbitració e taxació, pervendrà, les quals coses axí fetes, daret per nós licència als dits circumvehins de enderrocar los dits tres alberchs poch e lo sòl d'aquells aplicar a la dita plaça e a la cosa publica de la ciutat desús dita, car nós, sobre totes e sengles coses dessús dites¹⁸⁸⁶ e incidents, emergents e dapendents d'aquelles o a elles annexes o tocants, a vós¹⁸⁸⁷ e a dos de vós, per lo tot dels quals hajats a esser un vós, dit batle, comanam tot nostre loch e veus per la present. Dada en Tortosa, a .XXII.^{os} dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XC. tres. *Petrus Oltzina.*

*Iacobus Quintà, mandato domini regis facto per
P(etru)m de Berga, regium camerlengum. Probata.*

787.

1394, gener 20. València.

Provisió del rei Joan I negant curs legal a les monedes estrangeres de qualsevol metall, que seran tingudes per billó i sols admeses voluntàriament, perquè la moneda francesa és de pitjor llei que la del país (Bonanat Gili).

ACA, C, reg. 1951, fols. 39v-40r.

Pro curia.

En Johan, *et cetera*. Als amats e feels tots e sengles governadors, veguers, batles, justícies e altres qualsevol oficials nostres, també deçà com dellà mar, constituïts, presents e esdevenidors, als quals les presents pervendran e les coses dejús escrites se pertanguen, e a lurs lochtinents, salut e dilecció. Segons havem entès per relació de molts, e en altra manera per publica fama, en diverses parts de nostra senyoria, e specialment en les parts propinquies a les fronteres de França, corren e són haüts per moneda corrent franchs, escuts e altres monedes estranyes, també d'or com d'argent, e nostres sotmeses e vassalls, creents la major part les dites monedes estranyes esser monedes corribles e per consegüent a açò esser tenguts, prenen aquelles a molt més que no valen de ley, de què's segueix a nós e a la nostra cosa publica molt gran dampnatge, també per los florins d'Aragó, que en gran

¶ ¹⁸⁸³ Foren abundants les millores urbanístiques a València a la fi del segle XIV, com documenta E. VIDAL BELTRAN (*Valencia en la época de Juan I*, València, Universitat de València, 1974,

pp. 32-40), que no recull, però, la referida ací.

¶ ¹⁸⁸⁴ *oÿts*: «hoÿts», corr. ¶ ¹⁸⁸⁵ *circumvehins*: «crims», corr. ¶ ¹⁸⁸⁶ *coses dessús dites*: «les dites coses», corr.

¶ ¹⁸⁸⁷ *vós*: «nós».

quantitat i xen de nostres regnes e terres, e en França e en altra part són deffets (*sic*) e'n són batuts escuts e franchs e altres monedes que valen molt menys de ley, com per la gran pèrdua que aquells qui prenen les dites monedes estranyes farien si aquelles monedes per aquells qui les fan eren abatudes o mudades. Per què, volents sobre açò, per indempnitat nostra e de la cosa publica de nostres regnes e terres, degudament provehir, com totes monedes estranyes d'or e d'argent e de qualsevol altre metall dins nostres regnes e terres sien e degen esser haüdes per billó, e solament sia corrible la moneda que ab nostre títol e figura se fa en les seques de nostra senyoria, per ço a vosaltres e a cascuns de vós dehim e manam espressament e de certa sciència, sots incurrimet de la nostra ira e indignació e pena de cin-cenchs florins d'or als nostres cofres applicadors, que, vista la present, façats ab veu de crida preconitzar en tots los lochs acostumats de vostra juredicció que tothom d'aquí avant haja tots franchs, escuts e altra qualsevol estranya moneda, també d'or com d'argent com encara de qualsevol altre metall, per billó, axí que algú no sia tengut de pendre, en pagaments ne en altra manera, aquella moneda estranya, quina que sia, si pendre no la volrà, ne encara, on pendre-la vulla, sinó a açò que's volrà, axí com aquella qui en nostres regnes e terres no és corribla ne a cert for afforada, notificant en la dita crida que, segons informació que nós havem de persones dignes de fe e espertes en semblants coses, los franchs e escuts de França no valen de ley, ab molt, ço per què al present se meten o's acostumen de metre, la qual notificació volem esser feta per tal que alguns d'aquí avant sobre açò no sien enganats. E la dita preconizació volem que façats fer per quatre mesos següents, ço és, per cascun dels dits .IIII. mesos una vegada, perquè tots nostres sotsmeses sien d'açò pus plenerament certificats. Dada en València, a .XX. dies de janer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCIIII. *P(etr)us Oltzina*.

Dominus rex mandavit michi, Bonanato Egidii.

Thesaurarius habuit eam pro visa. Idem.

Probata.

788.

1394, març 3. València.

El rei Joan I als consellers i prohoms de Càller, explicant que ha ajornat el passatge a Sardenya per causa de la revolta de Sicília i de l'amenaça d'invasió de Catalunya pel comte d'Armanyac (sense escrivè, però Pere de Benviure).

ACA, C, reg. 1966, fols. 120v-121r.

Lo rey.

Pròmens. Vostra letra havem reebuda, e, entès tot ço que's hi contenia, responem-vos que neccessàriament nos ha covengut de romanir e allargar nostre personal passatge en aqueix nostre regne per dues principals rahons, les quals sobrevingueren successivament una après altra en nostre bo e desijat espatxament. La primera fo lo sinistre cas de la rebel·lió de Sicília, per lo qual a nós fallia la notable proferta que per los afers d'aquexa isla de Cerdenya nos havia feta nostre car frare, lo duch, de .X. galees e de .D. bacinets, de què feyem special compte. La .II.^a, fo per los continuats ardits que haguem, axí de França com de Avinyó e de nostres cars fill e filla, lo comte e la comtessa de Foix, contenents

que, sens tota falla, mantinent que nos fóssem recullits e en nostre benaventurat¹⁸⁸⁸ passatge, en Bernat d'Armeyach e mossèn Pere de Creó, ab gran multitud de gents d'armes, estaven prests per entrar e esvehir lo principat de Cathalunya e tant com més poguessen de nostra senyoria deçà mar. E per aquesta darrera rahó, car a l'altra érem ja deliberats e constants de clucar los ulls e per aquella no leixar nostre bon viatge, covench a nós, no sens gran turbació e desplaer de nostra pensa, consellants e instantis expressament tots aquells de nostres sotsmeses, axí prelats com barons e cavallers e missatgers de ciutats e viles insignes de nostra senyoria qui ab nós eren presents en Tortosa e puys en Emposta, on érem anats ab ferm cor de complir nostra victoriosa empresa, de sobreseure e prorogar lo dit viatge e de mudar nostre propòsit, segons la exigència dels affers dessus dits; e acordam de enviar al dit nostre frare en Sicília totes les galees que teníem prestes sots capitania e governament del noble e amat conseller nostre mossèn Pero Maça, segons que al jorn de huy havets pogut saber, lo qual acort havem haüd, no menys rahonablement que necessària, a profit e salut de vosaltres e de aqueixa isla, car en res ni per res no duptam que, mijançant la ajuda de Déu, los fets de Sicília no hagen dins aquest estiu aquella bona reparació que's pertany a nostra honor e del dit nostre frare. E entretant nós nos apercebim a molts caps de nostre benauyrat passatge en aqueixa isla e, ab les dites galees e ab lo notable socors que porem haver de Sicília, farem, Déus volent, ab peu ferm e final propòsit e poderós esforç, los afers d'aqueixa isla, en tal guisa que a nós, qui per cosa del setgle açò no derrencliríem que per nostra persona pròpriament e esforçadament no's compleisca, sia honor perpètua e a vós e als altres bons e leals vassalls nostres consolació, gràcia e repòs e alegre resurrecció de treballs. Pregants e manants-vos, axí caramente e affectuosa com bo e conexent rey e príncep e senyor natural pod e deu en semblant cas pregar e manar a sos leals e constants sotsmeses, que en l'endemig entenats e vetlets a bona guarda e defensió d'aquex castell e de vosaltres matexs, recordants que tant més crex provada virtut en les persones del món quant pus és examinada de casos fortuïts e ventures contràries, e jassia que nostra corporal presència vos sia luny al present, emperò no·u és nostra affectió e continuada memòria cordial, ans és tal e tanta vers vosaltres e los grans e loables treballs que havets sostenguts e sostenits per nostra honor e servi, que sens falla, dins l'any present, per divinal gràcia serets consolats ab desijat plaser de nostra reyal visitació e ajuda, e relevats a tots temps de les tribulacions en què sots. E, segons que per en March Jover devets esser assabentats, nós entretant e de present e per avant trametrem aquí socors de diners, de gents e de viandes, en tal manera que conexerets que no·ns obliden tals servidors e vassalls com vosaltres nos sots, ni havem vostres neccessitats e angústies a no cura. Dada en València, sots nostre segell secret, a .III. dies de març del any .M.CCC.XCIII. *Rex Iohannes.*

Consiliariis et probis hominibus ville de Càller.

¶ ¹⁸⁸⁸ *benaventurat*: «benaveturat».

1394, abril 18. València.

El rei Joan I a Bartomeu Vidal, patró de galera en ruta a Flandes, autoritzant-lo a atacar per mar o per terra els súbdits del rei de Granada, que és en guerra amb el monarca (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 1927, fol. 163v.

Pro Bartholomeo Vitalis.

Lo rey.

En Barthomeu Vidal. Entès havem que vós devets anar breument, o anats, en Flànders ab una galea de mercaderia de *Barchinona*, e que dubtats si a nós ne a nostres sotsmeses és legut, en cas que loc hi acorrega o avinantesa hi entrevinga, de fer mal e dampnificar en persones e béns lo rey de Granada e sos sotsmeses. Per què, volents-vos certificar de nostra intenció, vos dehim e declaram que volem e a nós plau, e ab la present vos donam licència, que dampnifiquets e cativets, tota vegada que avinantesa ne hajats e a vós serà vist faedor, axí per terra com per mar, lo dit rey de Granada, a tots e sengles sotsmeses seus e béns lurs, on que'ls puxats trobar, com nós siam ab lo dit rey en guerra,¹⁸⁸⁹ donants e atorgants-vos ab la present de bona guerra tot ço e quant dels dits rey e sotsmeses porrets haver e a ells tolre, la qual cosa volem que'us puixau¹⁸⁹⁰ a vostres utilitats liberalment aplicar, nostre quint en açò salvat. Dada en València, sots nostre segell menor, a .XVIII. dies d'abril del any .M.CCC.XCIII. *Rex Iohannes.*

Dominus rex mandavit michi, Bernardo Medici.

1394, juliol 2. Vilafranca del Penedès.

Provisió del rei Joan I, dictant la pena de perdre el peu a aquells que robaran fruita i grans als horts i els camps de Vilafranca del Penedès (Joan de Tudela).

ACA, C, reg. 1927, fols. 172v-173r.

In favorem universitatis Villefranche Penitensis.

En Johan, *et cetera*. Als feels nostres los veguer e batle de Villafrancha de Penadès e a sos lochtinents, salut e gràcia. Segons havem entès, alscons, menyspreants nostra senyoria e la juridicció a vosaltres acomanada, entren de nits e de dies, axí per les parets com en altra manera, en los orts de la dita vila per pendre e collir de les fruytes de aquells, hoc encara prenen, axí matex, les garbes del blat, axí de forment com d'ordi e d'avena, dels camps e de les eres de la dita vila, en gran dampnatge e perjudici de aquells dels quals són les dites fruytes e blats. Per què, volents en les dites coses, axí de mal exemple, degudament provehir, a vosaltres e a cascun de vós dehim e manam expressament e de certa sciència, sots encorrimment de nostra ira e indignació, que decontinent als cometedors les

¶ ¹⁸⁸⁹ Els granadins assaltaven contínuament les viles de la frontera meridional valenciana (FERRER I MA-

LLOL, *La frontera amb l'Islam...*, p. 196). ¶ ¹⁸⁹⁰ *puixau*: «puixan».

dites coses d'ací avant imposets pena de perdre lo peu, la qual nós per les presents a ells imposam, la qual decontinent que comesa serà, reebuda primerament per vosaltres informació o inquisició, axí ab testimonis com en altra manera, volem que sia per vosaltres, al qual se pertanga, exequitada sens alguna gràcia o mercè, per tal que a ells sea (*sic*) pena e als altres semblants coses volents atemptar eximpli, la qual pena volem e ordenam que per vosaltres no puscha esser remesa, sinó tan solament per nós o per nostre governador de Cathalunya, abdicants a vosaltres e a cascun de vós tot poder de fer lo contrari per les presents, faén aquesta nostra provisió ab veu de crida publica per los lochs acostumats de la dita vila publicar, per tal que negun de aquella pusque ignorància al·legar. E açò per res no mudets o alonguets, si les dites penes cobeejats squivar, com nós de certa sciència, per profit e utilitat de la dita vila, axí vullam esser fet. Dada en Vilaffrancha de Penedès, sots nostre sagell menor, a .II. de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCC.XC.III.^e *Visa Bartholomeus Ba(llistarii)*.

*Iohannes de Tudela, mandato regio facto
per locumtenentem thesaurarii. Probata.*

791.

1394, juliol 11. Barcelona.

Circular del rei Joan I al governador de Catalunya i els veguers de Barcelona i de Girona. Ordena reprimir amb grans penes els abusos comesos per alguns embrutant les aigües medicinals de Caldes d'Estrac, així com l'apropiació particular i expoli de les cases i hospital construïts per al servei dels banys (Bonanat Gili).

ACA, reg. 1927, fols. 180v-181v.

En favor dels banys de Caules de Estarach.

En Johan, *et cetera*. Als amats e feels los governador de Cathalunya, veguers de *Barchinona* e de Vallès e de Gerona, e a tots e sengles altres oficials nostres e a lurs lochtinents presents e esdevenidors, als quals les presents pervendran e les coses dejús scrites se pertanguen, salut e dilecció. Bé creem que no ignorats com sia cosa molt notòria que, per virtut e gràcia divinal, l'aygua de la font que ix dins los murs dels banys appellats de Caules de Starach, del bisbat de *Barchinona*, munda, sana e restitueix a plena sanitat moltes persones ytròpiques e passionades de dolors, langors e altres diverses malalties frequentants de banyar-se en la dita aygua, per la qual raó nostres predecessors, de gloriosa memòria, havents gran affecció al bé que a la cosa publica pervenia per virtut de la dita aygua, faheren construyr a ora de la dita font o aljup on ix la dita aygua una casa, appellada vuy¹⁸⁹¹ Cambra del Rey, on ells e lurs successors, en cas de necessitat e en altra manera, poguessen estar e habitar, la qual vuy, per concessió nostra, té e posseeix lo feel scrivà nostre en Berenguer Carrera. Part açò, los nobles na Guillema de Castellviy e en G(uillem) de Muncada, fill seu, moguts per la dita raó, construhiren aquí un espital, ab sa capella sots invocació de madona Sancta Maria, on los pobres de Jesuchrist poguessen habitar; més

¶ ¹⁸⁹¹ *vuy*: «huy», corr.

avant, foren per diverses altres persones e són en aquell loch mateix construïts molts e diverses altres hedificis, per raó dels dits banys. E jassia la dita aygua axí virtuosa no hagués acostumat en temps passat, axí com no devia ne deu servir ne esser emprada, sinó a banyar e mundar los dits malalts, e per tal deja esser preservada de tota infecció, imundícia e sutzura e conservada en gran nedeia e puritat, emperò, segons que per relació de persones dignes de fe havem entès, en¹⁸⁹² Bernat e Pere Simon, Pere Bates, çabater, Pere Milans, Pasqual e Guillem Milans, e llurs mullers e fills e altres poblats en lo dit loch, e moltes altres persones vinents, stants e declinants en los dits banys, pretenents maliciosament e indiscreta la dita aygua e hedificis esser covinens¹⁸⁹³ a tots actes e servituts, emaren¹⁸⁹⁴ publicament cànem e li, buyden e laven ventres e budeyls de porchs, de moltons, cabrits, anyells e d'altres animals, remullen e laven bugades e altres draps e coses sutzes dins la dita font o aljup on ix la dita aygua e les dites persones passionades són acostumades de banyar-se, de què's segueix que los ignorants les dites sutzures se banyen en la dita aygua corrupta e ensutzeïda, [e]¹⁸⁹⁵ axí com deurien cobrar garió e sanitat de llurs malalties, aquells los multipliquen. E no-res-menys, los damunt anomenats, e ajustants mal a mals, de les cambres del dit espital e altres hedeficis damunt dits fan, axí com si eren llurs propis, botigues, en les quals tenen roudor e exàrcies de pescar, de què ve gran pudor e corrupció als dits malalts e passionats; axí matex, hi tenen palla en gran quantitat, de què gran partida de les cases on stà lo dit roudor són enderrocades, e en la palla se ha pres foch e per consegüent les dites cases¹⁸⁹⁶ són cremades. Part açò, de les portes e finestres dels dits hedeficis han arrancats forrollats, baldes, golfes e altres tancadures, les quals coses totes ab si han portades furtivament, en gran menyspreu de nostra senyoria e dampnatge manifest de la cosa publica, com los dits hedeficis, estants axí diruïts e cremats, los malalts vinents als dits banys no poden habitar en aquells segons que en temps passat podien e havien acostumat. Per què com nós, qui no menys que·ls dits nostres predecessors havem singular afecció a la virtut de la dita aygua, hajam, e no sens raó, fort per greus les dites coses, volents-hi per consegüent degudament provehir, majorment per indemnitat de la dita cosa publica, a vós e a cascú de vosaltres, segons que a vostres officis se pertanyerà, dehim e manam expressament e de certa sciència, sots encorriment de nostra ira e indignació e pena de mil florins d'or d'Aragó a nostres cófrens applicadors, que, rebuda primerament breu e summària informació de les dites coses, forcets e destrengats tots aquells per fet o a culpa dels quals trobarets per la dita informació que les dites cases e hedeficis sien estats cremats o enderrocats a obrar e tornar de nou les dites cases e hedeficis, a lurs pròpies messions e despeses, en tal manera que·ls malalts e altres vinents-se banyar als dits banys hi pusquen star e habitar axí com d'abans, faents per aquesta raó execucions e compulsions degudes, e speegades contra ells e lurs béns, totes malícies e excepcions frívoles a part posades. No-res-menys, ab crides publiques en los lochs de què·us serà vist faedor, manets e inhibiscats, axí con nós ab la present manam e inhibim, axí als damunt anomenats e a cascun d'ells com qualsevol altres, que d'aquí avant en la dita aygua no ameren ne amerar facen cànem ne li ne les coses damunt expressades, o altres sutzures laven ne altres imundícies facen dins los murs dels dits banys, ne en aquells laven bugades ne altres draps,

¶ ¹⁸⁹² en, interlineat. ¶ ¹⁸⁹³ covinens: «covnens». ¶ ¹⁸⁹⁴ Sic (=ameren).

¶ ¹⁸⁹⁵ e, manca a l'orig. ¶ ¹⁸⁹⁶ cases: «coses».

ne encara palla, roudor, exàrcies de pescar o altres coses lurs meten o tinguen d'aquí avant, contra forma antigament acostumada, dins los dits murs, si donchs no són lits e altres coses notòriament necessàries a ús e servitut de aquells qui en los dits banys se banyaran, sots pena de perdre lo puny dret, la qual pena volem que per vosaltres sia executada sens remissió alguna contra aquells qui, e aytantes vegades com après feta la dita crida, contrafaran. Dada en *Barchinona*, a .XI.^a dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil treents noranta-quatre. *P(etr)us Oltzina*.

*Bonanatus Egidii, ex provisione facta
per regentem cancellarie, de expressa conscientia
domini regis. Probata.*

792.

[1394], octubre 14. Barcelona.

Carta de felicitació de la infanta Maria de Luna al papa [Benet XIII], per la seua elevació al pontificat a Avinyó (Francesc Pujada).

ACA, C, reg. 2109, fol. 1r.

Molt sant pare e senyor. La mia àn[i]ma, qui to[s]temps s'és delitada en los mèrits e gran suficiència e virtuts de les quals a nostre senyor Déu ha plagut dotar vostra persona, per aquells ja col·locada dignament en lo sant col·legi dels cardenals de la sancta Sgleya de Roma, la qual en aquell ha resplandit per sanctes obres e meritòries en lo servey de Déu, a exaltació de la sancta fe e bon stament de la sancta mare Sgleya, és ara plena de goig e de molt gran consolació quant, per obra del Sant Spirit, a hono[r] e glòria divinal, contemple aquella promoguda a la papal dignitat,¹⁸⁹⁷ a la qual nostre Senyor, crexents les virtuts e mèrits, la ha dig[n]ament col·locada, de l[a] qual cosa [y]o, pensant en lo gran bé [qui] a laor de Déu, segons yo sper, en la gràcia divinal se seguirà en bé e profit de la Sgleya e a tolre tot scisma d'aquella, e en la honor que se'n segueix a mi e a totes altres persones [que] han deute ab la vostra sanctedat, la q[u]al, segons deig, he en tota reverència e singular ob[ed]iència, faç gràcies a nostre senyor Déu, suplicant a la sua infinida clemència que en vostre sant regiment vos vulle trametre la sua gràcia, faent-vos, benauyrat pare, bé començar e mils mijanar e molt mils [fin]ir, de guisa que yo, vostra humil e devota, e tot lo poble christià, e specialment d'aquestes partides, qui de vostra sancta promoció havem singular alegria, ne sintam aquell fruyt que ab gran confiança n'esperam. [E] sia vostra mercè, molt sant pare, dar fe e creença a tot ço que'l amat cavalleriç de casa mia en Rodrigo de la Gonella, portador de la present,¹⁸⁹⁸ dirà a la vostra sanctedat de part mia, axí com si yo personalment vos ho dehia, manant a mi, mol[t] benauyrat [p]are, totes coses que yo puga c[om]plir a plaer e servey de vostra sanctedat. Scrita en *Barchinona*, a .XIII. d'octubre.

Humil e devota filla de la vostra santedat, qui, besant vostres sants peus, se recomane en gràcia de la vostra sanctedat, la duquessa de Muntblanch.

Fuit directa a nostre senyor l[o] pare sant.

¶ ¹⁸⁹⁷ El cardenal d'Aragó fou elegit el 28 de setembre, a Avinyó (Sebastián PUIG Y PUIG, *Episcopologio barcinonen-*

se. Pedro de Luna, último papa de Aviñón (1387-1430), Barcelona, 1920, p. 31). ¶ ¹⁸⁹⁸ portador de la present, interlineat.

1394, desembre 7. Barcelona.

Ordre del rei Joan I a Arnau Torrelles, batle i alcaid de Tortosa, de remetre a la cort un pelegrí estranger, pres per haver envaït el castell de la ciutat, que no parla cap llenguatge conegut, per tal d'interrogar-lo (Pere de Benviure).

ACA, C, reg. 1951, fol. 122v.

Pro curia.

En Johan, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al feel nostre n'Arnau Torelles, balle e alcayt de la ciutat de Tortosa, salut e gràcia. Entès havem que aqueix pelegrí que teniu pres per la invasió del castell de la dita ciutat és hom estranyer,¹⁸⁹⁹ per ço com en sa lengua no és entès, ne sab latí, ne podets saber veritat per ell de la invasió dessus dita. Per què us manam, ab tenor de la present, que'l dit pelegrí remetats a la nostra cort, là hon siam, a fi que per altres que se'n trobaran de sa lenga o nació sapiam la veritat del fet, per ço que y pugam provehir per justícia. Dada en *Barchinona*, a .VII. dies de deembre en l'any de la Nativitat¹⁹⁰⁰ M.CCC.XCIII. *Rex Iohannes.*

Dominus rex mandavit Petro de Benviure. Probata.

1395, gener 8. Barcelona.

Comissió feta pel rei Joan I al seu conseller Arnau d'Erill per a dirimir les qüestions de frontera suscitades entre la ciutat i aldees d'Albarrazí, d'una part, i la de Conca i altres viles de Castella, de l'altra (Francesc Pellicer).

ACA, C, reg. 1926, fols. 23r-24r.

Arnaldi¹⁹⁰¹ de Arillo.

En Johan, *et cetera*. Al noble e amat conseller nostre mossèn n'Arnau d'Arill, salut e dilecció. A nostra audiència és pervengut, per relació de persones dignes de fe, que entre la ciutat e aldeas de Sancta Maria de Albarrazí, de una part, e Conca, Molina, Moya e altres lochs del regne de Castella, los térmens dels quals comarquen e afronten ab los generals térmens de les dites ciutat e aldeas de Albarrazí, de la part altre, axí en universal com en particular, són stades e duren encara diverses qüestions, contrasts e debats, e açò per tal car los termes dels dits lochs e altres del regne de Castella comarcants, segons dit és, ab los dits generals térmens de les dites ciutat e aldeas de Albarratzí, no són mollonats certs ne limitats en e per aquella manera que's pertany, e per consegüent cascuna de les dites partides se sforça de stendre e ampliar de tot son poder los seus térmens e limitacions, per la qual ocasió se són cuydats ja de fet e's porien ensequir entre los sotsmeses de nostre car nabet, lo rey de Castella,¹⁹⁰² e los nostres molts e diverses inconvenients, scàndels, damp-

¶ ¹⁸⁹⁹ *estranyer*: «barbre», corr. ¶ ¹⁹⁰⁰ *en l'any de la Nativitat*: «del any», corr.
 ¶ ¹⁹⁰¹ *Arnaldi*: «Arnadi». ¶ ¹⁹⁰² *Enric III, el Doliente* (1390-1406), fill d'Elionor d'Aragó.

natges, perills e mals. Per què nós, desijants obviar per tot nostre poder als dits scàndells e perills, e donar loch que entre los regnes de Castella e d'Aragó, los quals nós reputam esser un mateix per lo gran acostament de sanch que'l dit rey de Castella ha ab nós, pau, amor e tranquil·litat sia fermament conservada, de la vostra fe, suficiència e gran e aprovada indústria e leyltat plenerament confiants, a vós, qui ja per altres affers tocants nostra honor e servey sots en aquelles partides, dehim, comanam e manam e encara donam plenera facultat que, en nom, veu e persona nostra, ensemps ab qualsevol jutge o comissari per lo dit rey de Castella, al qual nós de aquest fet per nostres letres scrivim, deutor, de totes e sengles qüestions, controvèrsias, contrasts e debats moguts o movedors, axí universal¹⁹⁰³ com particularment, entre les parts demunt dites, per rahó o ocasió dels dits térmens e limitacions de aquells, apellats los apelladors e lurs rahons sobre açò oïdes, e vists a uyll e plenerament regoneguts los límits dels dits regnes de Castella e d'Aragó, aytant com duren los dits generals térmens de les demunt dites ciutat e aldees de Albarratzí, pugats conèixer e aquelles determenar breument, simplament, summària e de pla, totes malícies a part posades, e los dits límits dels dits regnes de Castella e d'Aragó, aytant com toquen los dits generals térmens de les dites ciutat e aldees de Albarratzí, designar e determenar e en aquells fites e mollons posar, e sobre açò totes e sengles ordinacions fer que segons vostre bo e sa enteniment vos pareguen necessàries e expedients, a tolre e obviar a tota matèria de qüestions o debats qui ara sien o d'aquí avant entre los dits regnes se poguessen moure per ocasió dels dits térmens, car nós en e sobre les demunt dites coses, totes e sengles, ab dependents e emergents de aquelles, vos donam general e bestant poder e plenerament nostres veus ab la present, per la qual a tots e sengles habitants de les dites ciutat e aldees de Albarratzí, de qualsevol dignitat, estament o condició sien, sots encorrimment de nostra ira e indignació, la qual encorreran si fan lo contrari, manam que a totes ordinacions [e]¹⁹⁰⁴ manaments per vós en e sobre les demunt dites coses faedores obesquen e aquells¹⁹⁰⁵ aquelles exeguesquen e complesquen ab tota efficàcia e acabament, axí com si per nós personalment fossen fetes o fets. Manam, encara, sots la dita pena, al governador, justícia, batle general e sobrejuncters d'Aragó, e encara a tots e sengles oficials nostres, axí de les dites ciutat e aldees de Albarratzí com a altres, e a lurs lochtinents, que en limitar e mollonar los dits térmens e en manar a plenera e perfecta execució totes e sengles coses les quals per vós, ensemps ab lo dit jutge a açò assignador per lo dit rey de Castella, sobre la divisió e departiment dels dits térmens seran declarades, ordonades e provehides, proceesquen, e en altre manera, sobre execució e expedició profitosa de les demunt dites coses, vos donen ab tota efficàcia e acabament consell, favor e ajuda, si e aytantes vegades com ne seran requests. Dada en *Barchinona*, a .VIII. dies de janer en l'any .M.CCC.XCV. *Vidit Sperendeus*.

*Franciscus Pellicerii, ex provisione facta
per cancellariam regentem. Probata.*

¶ ¹⁹⁰³ *universal*: «universalment», corr.

¶ ¹⁹⁰⁴ *e*, manca a l'orig.

¶ ¹⁹⁰⁵ *aquells*, interlineat.

1395, gener 22. Barcelona.

El rei Joan I als prohoms de Còrsega, congratulant-se de llur retorn a la seua obediència. Els envia còpia d'una crida que ha fet publicar, manant que els corsos lleials siguen tractats benignament com a vassalls de la corona (Pere de Benviure).

ACA, C, reg. 1968, fols. 14v-15r.¹⁹⁰⁶

Lo rey d'Aragó.

Pròmens. A exemple d'aquell prohom qui, segons la evangelical doctrina,¹⁹⁰⁷ fèu e manà esser feta solemnitat e festa a .I. fill que havie¹⁹⁰⁸ perdut e·s era longament desviat de la fraternal companyia dels altres, demostran plaser e consolació del cobrament de aquell, havem nós haüd e havem plaser e alagria del recobrament de vosaltres, qui érets perduts e separats de nostra gràcia e reyal benvolença e viví[ets] en tenebres, sots estranya obediència, e ara, regonexents vostres errades, sots tornats a la lum de veritat e a la benignitat e dolçor de nostra clemència, e a la fraternal lealtat e congregació dels altres feels nostres e naturals sotsmeses.¹⁹⁰⁹ E per tal com esperam que tots e cascuns de vosaltres perseverarets fermament en lo bo e loable propòsit que començat havets de venir a obediència nostra, o, per nós e en persona nostra, del noble e amat conseller nostre mossèn Arrigo, comte en aqueixa isla de Còrsega,¹⁹¹⁰ e que d'ací avant farets totes coses que porets per nostra vera obediència, reverència e servi, axí con de bons e leals vassalls se pertany vers lur rey, príncep e senyor natural, plau-nos e·ns plaurà que·us alegrets de nostra amor e favor, e siats guardats de tots sinistres e dans iminents a aquells qui, per lur rebel·lió, impugnen perseverantment nostra reyal senyoria e contradien malvadament a nostra obediència e honor. E, per tal que axí ho comencets de sentir per obra, certificam-vos que de present havem feta fer ací solemne crida que algú no·us gos fer dan ni enuyg, en persones ni en béns, ans siats axí bé e favorablement tractats per totes nostres gens com altres qualssevol naturals e sotsmeses nostres, segons que pus largament porets veure o saber per tenor de la dita crida, de la qual enviam còpia al dit comte per ço que aquella faça publicar en aqueixa isla. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XXII. dies de jener del any .M.CCC.XCV. *Rex Iohannes.*

Dominus rex mandavit Petro de Beviure. Probata.

Ara ojats què·us fa saber lo senyor rey a tuyt generalment: que com ell ara novellament haja haüds certs ardits que gran partida dels pobles qui són en la isla de Còrsega, tractant e procurant lo noble mossèn Arrigo de la Rocha, comte en la dita isla, axí com a lochtinent del dit senyor rey, són tornats a obediència del dit senyor, e los altres qui hi

¶ ¹⁹⁰⁶ Precedeix carta, en català, al comte Arrigo della Rocca. ¶ ¹⁹⁰⁷ Paràbola del fill pròdig (*Lc* 15, 11-32).

¶ ¹⁹⁰⁸ *havié*: «ha», corr. ¶ ¹⁹⁰⁹ Com és ben conegut, Còrsega no arribà a pertànyer mai a la sobirania dels reis d'Aragó, contra les expectatives vessades per Joan I en aquesta lletra. ¶ ¹⁹¹⁰ Arrigo della Rocca, cap de la noble filoaragonesa a Còrsega, contrari al governador genovés, ja havia estat nomenat comte de l'illa i lloc-

tinent seu en aquell territori pel rei Pere el Cerimoniós, càrrec més tard confirmat per Joan I i per Martí l'Humà. Mort el 1401, el domini de Gènova s'hi va acabar consolidant (*vid.* Maria Giuseppina MELONI, «Arrigo della Rocca: un nobile corso al servizio del re d'Aragona», *Medioevo. Saggi e Rassegne* 18 [1993] 9-26; J.-A. CANCELLIERI, a *Dizionario biografico degli Italiani*, vol. 37, Roma, 1989, pp. 299-302, s. v.).

són romases han propòsit e voler de fer allò matex, per ço lo dit senyor, ab aquesta present publica crida, notificant a tuyt generalment les dites coses, mana a tota persona, de qualque ley, estament e condició sia, que no do o faça algun mal ni dampnatge, en persones ni en béns, als dits còrcechs qui a la dita obediència se són reduïts, ans aquells tracten benignament e hajen axí com a feels sotsmeses del dit senyor rey e qui són tornats a sa obediència e manament, si donchs no eren trobats entrant o ixent en e¹⁹¹¹ dins los lochs dels enemichs del dit senyor rey de la isla de Cerdenya vedats per ordinació del dit senyor. E açò matex vol lo dit senyor¹⁹¹² que sia observat en los altres còrcechs tantost com a obediència del dit senyor seran tornats. E las sobreditas cosas mana lo dit senyor esser tengudes e servades, sots pena de cors e d'aver.

796.

1395, març 31. Barcelona.

El rei Joan I al governador de Sardenya i als prohoms de Càller. Tot anunciant la tramesa de tropa, forment i diners, els exhorta a defensar valerosament contra Brancalé Doria la ciutat i tota l'illa (Antoni Safont).

ACA, C, reg. 1960, fol. 158r.

Lo rey.

Governador e prohòmens. Per los ardits que de novell havem haüts de vosaltres, qu[e] Brancha Doria entén a venir prestament vers aqueix Castell¹⁹¹³ e dampnificar-vos aytant com porà, vos trametem cuytadament, per vostra subvenció e socors, l'amat conseller e alguatzir nostre mossèn Jordà de Toló, ab cent cinquanta soldats; lo forment e diners vos trametrem prestament per en P(ere) Joffre, missatger vostre, lo qual per açò fem romair, segons que lo dit mossèn Jordà vos porà ab veritat recomptar. Pregants e manants-vos que, axí com a vers naturals e bons vassalls, e qui jamés no havets duptat sotsmetre-us a mort per nostre honor e servý e per servir vostra fealtat, vullats, en deffensió vostra e de aqueix Castell e dels altres lochs d'aqueix regne, qui en nostra devoció perseveren, diligentment vel·lar e entendre, havents consideració que l'ome fort en les adversitats no's esmaye e lo bon mariner en temps de fortuna aconsegueix port on se salv[ar], no contrastant la malícia de la mar. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, lo darrer dia de març del any .M.CCC.XCV. *Rex Iohannes.*

*Dominus rex mandavit michi, Antonio de Fonte.
Probata.*

Dirigitur gubernatori Sardinie et probis hominibus Callari.

¶ ¹⁹¹¹ e, interlineat. ¶ ¹⁹¹² vol lo dit senyor, repetit a l'orig. ¶ ¹⁹¹³ Càller va resistir, però Brancaléone Doria, marit d'Elionor, jutgessa d'Arborea, i pare del jove jutge Marià V (arribat a la majoria d'edat

potser el 1392 o 1393), encapçalà la lluita contra el domini aragonés fins a la seua mort el 1409 (CASULA, *Profilo storico della Sardegna catalano-aragonesa*, p. 55).

797.

1395, juliol 19. Barcelona.

Ordre de la infanta Maria, duquessa de Montblanc, al batle de la vila de no procedir a executar una condemna de mort, dictada per sentència dels paers, abans haja confirmat que el reu és major de 25 anys. Cas que fos menor, com ell al·lega, s'ha de formar un nou procés, amb la prèvia assignació de curador (sense escrivà).

ACA, C, reg. 2109, fol. 56v.

Nós, Maria, *et cetera*, procuradriu, *et cetera*.¹⁹¹⁴ Al fell nostre lo batlle de Muntblanch o a son lochtinent, salut et gràcia. Com en nostra audiència per nostre vicicanceller sia estada confermada una sentència, donada per vós e los pahers e prohòmens de la dita vila de Muntblanch contra n'Anthoni de Sayes, de la dita vila, condepnant a mort aquell, et après la dita confirmació de la dita sentència sia denant nós proposat e al·legat per part del dit Anthoni de Sayes que lo dit Anthoni és menor de .XXV. anys, per la qual cosa lo dit Anthoni no hauria pogut estar en juhí e la sentència¹⁹¹⁵ contra él donada de dret seria nul·la. On nós, volents sobre les dites coses provehir de remey convinent, per ço·us pregam que decontinent vós rehebats informació si lo dit Anthoni és menor de .XXV. anys, et, si trobarets aquell esser menor de .XXV. anys, li assignets curador et après en lo fet procehiscats segons dret e justícia, et si trobarets aquell esser major de .XXV. anys, la sentència per vós donada manets a execució.¹⁹¹⁶ Et açò per res no mudets. Dada en *Barchinona*, a .XIX. dies del mes de¹⁹¹⁷ juliol del any de la nativitat de nostre Senyor¹⁹¹⁸ .M.CCC.XC. cinch.

Domina ducissa misit eam signatam ad sp(ediendum).

Probata.

798.

1395, juliol 21. Mallorca.

Carta de la reina Violant al rei de Tremissén, intercedint en favor de dos súbdits d'aquest que ha exiliat, el mateix que ha fet ja el rei Joan I (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2040, fols. 63v-64r.

Na Yoland, *et cetera*. Al alt e molt noble Moley Bosiey, rey de Terimcè e de ses pertinençies, salut e cordial affecció. Rey molt noble, lo senyor rey, marit e senyor nostre molt car, vos escriu en favor de Hamet Beniex Accidirini e Acia ben Rocha Almatauhi, moros sotsmeses e vassalls vostres, los quals vós havets exellats de vostre regne, segons que'n la letra que'l dit senyor vos tramet veurets largament. Per què, volents-nos conformar a les pregàries e desigs del dit senyor, vos pregam affectuosament, rey molt noble, que, per esguard de nostra honor, vullats admetre en vostra gràcia e amor los moros dessus dits, significants-vos, rey molt noble, que'ns en farets gran plaer. E si alsunes coses vos plauran que façam per

¶¹⁹¹⁴ *procuradriu, et cetera*, interlineat. ¶¹⁹¹⁵ *sentència*: «setència».

¶¹⁹¹⁶ *execució*: «excució». ¶¹⁹¹⁷ *mes de*, interlineat. ¶¹⁹¹⁸ *de la nativitat...* Senyor, interlineat.

vós, escrits-nos-en ab bona confiança. Dada en Mallorches, sots nostre segell secret, a .XXI. dies de juliol del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XC. cinch. La reyna.

*Domina regina mandavit michi, Bernardo Medici.
Probata.*

Al alt e molt noble lo rey de Terimcè e de ses pertinències.

799.

1395, setembre 6. Castell de Bellver, a Mallorca.

Ordre de la reina Violant al governador d'Aragó de castigar els delictes de sedició i falsificació de cartes reials comesos pels habitants de Daroca, ciutat pertanyent a la cambra de la sobirana (Jaume de Linyan).

ACA, C, reg. 2051, fols. 19v-20r.

La reyna.

Governador. Nós havem sabut que en la ciutat de Darocha, la qual nós tenim per cambra assignada, són comeses, axí per los majors com per los menors, diverses e enormes crims, axí de gabelles, manipolis, concitacions com de falsificar letres e cartes del senyor rey, marit e senyor nostre molt car, e¹⁹¹⁹ molts altres. Per què us preguam e manam que de present anets a la dita ciutat personalment e que los dits crims puniscats segons per fur e bona rahó trobarets esser faedor. E gardats-vos que en açò no tardets una hora, com tot perill e dan que se'n saguís a nós, ne a la dita ciutat e¹⁹²⁰ als singulars de aquella, imputaríem a vós. *Data* en lo castell de Bellver del regne de Mallorques, a .VI. dies de setembre del any .M.CCC.XCV. *Gabriel Car(dona).*

*Iacobus de Linyano, mandato domine regine
facto ad relationem thesaurarii ipsius. Probata.*

Dirigitur gubernatori Aragonum.

800.

1396, gener 8. Perpinyà.

Provisió del rei Joan I, adreçada als governadors i altres oficials reials de Catalunya, reiterant la prohibició dictada per Jaume II als mercaders i gent d'oficis mecànics d'al·legar tonsura clerical per defugir el compliment de les lleis,¹⁹²¹ la vigència de la qual mana que siga recordada anualment per crida pública (Joan Robiol).

ACA, C, reg. 1928, fols. 107v-108r.

Pro curia.

En Johan, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als amats e feels los governadós, veguers, batles e altres oficials nostres dins lo principat de Cathalunya constituïts

¶ ¹⁹¹⁹ e: «e de», corr. ¶ ¹⁹²⁰ e: «ni», corr. ¶ ¹⁹²¹ Sobre la qüestió, Alfons el Benigne, com a lloctinent general del

seu pare Jaume II, emeté una disposició en termes similars el 1326 (*vid. supra* doc. 253).

qui ara són e per temps seran, o a lurs lochtinents, salut e dilecció. Sapiats que lo molt alt e il·lustre lo senyor en Jacme, rey d'Aragó, besavi nostre, de bona memòria, entenent al regiment de sos sotsmeses, féu estatut continent en acabament que, per ço com molts, usants de offici de mercaderia e altres arts mecàniques, procuraven de haver corones, en gran menyspreu e opprobri (*sic*) de tot orde clerical, com açò no faessen ab coratge de esser preveres ne insistir (*sic*) al divinal offici, axí com eren tenguts, mas solament que, fets per ells grans desastres, poguessen, jatsia que no'u meresquessen, fugir a la pena del coltell corporal, les quals corones obtengudes, annuents al consell del enamich entich de humana natura, diverses crims e enormes cometien, no avertents dignitat e honestat clerical, qui deu tots los altres precel·lir e trespassar de bones obres, dels quals mals era ocasió la dita corona, per ço car ells delinquier sots speranza que, pus havien corona, no haurien pena ne penitència, e, si'u havien, seria fort poque, e altres qui vehien açò ardien-se a haver¹⁹²² corona e despuys fahien e cometien¹⁹²³ semblants coses e pijors; e per ço lo dit senyor, attenant a la sua celsitut convenir los excesses de cascuns ab lo coltell de la sua reyal potència costrènyer, e aytantes vegades com són trobats novells linatges de delinquir, aytals novells linatges se deuen trobar a punir los delinqüents, per ço que de lurs mals no's pusquen gloriejar en alcuna manera, manà lo dit senyor que fos feta publicament, per los lochs insignes de la juredicció dels dits oficials del principat de Cathalunya, crida publica que negun usant de offici de mercaderia o d'altres arts mecàniques, sots pena de .D. diners d'or, perdadora aytantes vegades com contra sia fet, gosàs o presumís usar de offici de mercaderia o altre art mecànica ab alcú clerga qui portàs corona, venent ne comprant o en altra manera contrahent, per rahó de mercaderia o altre art mecànica, ne tenir alcun dexeble clergue aportant corona per apenre o exercir art de mercaderia o altre art mecànica a clerga no atorgada, e dels contrafaents fos haüda la dita pena, sens tota mercè, de la qual fos gonyada la terça part al denunciador e les dues parts al fisch del senyor rey. E axí com la dita ordinació reyal feta per lo dit senyor rey en Jacme, besavi nostre, a creximent de justícia e per los delictes dels malsfectós e dels delinqüents punidors per los oficials nostres sia deduhida per ventura en menyspreu, per ço com la ignoren per parea de publicar-le,¹⁹²⁴ volents e cobejants la dita ordinació inviolablement esser observada, a vós e a cascun de vosaltres, dits oficials nostres, dehim e manam expressament e de certa sciència, sots incorriment de la nostra ira e indignació, que la dita nostra ordinació, segons se sèrie e tenor, tingats e observets tenir e observar façats incommutablament, e contra aquella no vingats ne algú contravenir permetats, qualsevol provisions en contrari fetes o faedores, les quals ab la present revocam, no contrestants en alguna manera. E més avant aquella façats, vistes les presents, cascun de vosaltres dins sa juredicció solemnement publicar, injunguents expressament als scrivans de vostres corts, sots pena de perdre lurs officis, que aquesta nostra provisió en los llibres de les corts registren e escriven e tots anys solliciten que la façats publicament cridar, per ço que no sia feta inútil e que la fi per què és feta vinga a acabament, e la qual crida per vosaltres cascun any manats esser feta e publicada, sots pena de doents morabatins d'or de aquell qui contrafarà exigidors e a nostres coffres applicadors. Dada en la vila de Perpenyà, sots nostre segell menor, a .VIII. dies de janer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCVI. *P(etr)us Oltzina.*

*Iohannes Robiol, ex provisione facta
per cancellariam regentem. Probata.*

¶ ¹⁹²² a haver: «a fer», corr. ¶ ¹⁹²³ cometien: «delinquier», corr. ¶ ¹⁹²⁴ publicar-le: «pulicar-le».

1396, març 13. Perpinyà.

El rei Joan I als cònsols i prohoms de Puigcerdà, reprenent-los indignat perquè destorben unes demandes de la corona en aquella vegueria (Joan Robiol).

ACA, C, reg. 1985, fols. 19v-20r (2a numeració).

Pro curia.

Lo rey.

Prohòmens. Molt són marevellats de vosaltres qui, ten indiscretament e ab tan poca reverència e temor nostra, vos gosats metre al cap de torbar, axí com sabem de cert que fets, lo fet de les demandes que fem fer en aqueixa vegaria, per què havem trameses los feels nostres en Guillem Comes, burguès de Perpinyà, e en Bernat Fabre, scrivà de la governació dels comtats de Rosselló e de Cerdanya, com mils vos deguéssets animar en bon e breu spatxament de aquelles, si volguéssets considerar ço que's pertany de naturals vassalls e sotsmeses. Per què, reprements-vos, e no sens gran rahó, de açò, vos dehim e manam, sots incorriment de nostra ira e indignació e encara sots pena de .M. florins d'or, que als dits Guillem, lo qual en aquesta rahó havem fet lochtinent de veguer en Cerdanya, e Bernat Fabre donets tot bon consell, favor e ajuda que porets en spetxament del dit fet, segons sots tenguts e devets a vostre rey e senyor natural, e en alguna cosa no'ls torbets ne hajats tanta temeritat que instàssets ne presumíssets fer alguna cosa qui tornàs en algun torp del fet dessus dit. En altra manera, siats certs que vosaltres conexerets per obra com és greu menysprear los manaments de son príncep. Dada en Perpinyà, a .XIII. de març del any .M.CCC.XCVI. *Berengarius Costa.*

*Iohannes Robiol, ex provisione facta
per cancellariam regentem. Probata.*

Dirigitur consulibus et probis hominibus ville Podiiceritanii.

1396, març 28. Perpinyà.

Provisió de la reina Violant, adreçada al merino de Saragossa i altres oficials reials, disposant que, en les causes que enfronten jueus i moros en aquesta ciutat, tant els uns com els altres hauran de prestar el jurament més solemne previst per llur religió (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2040, fol. 98r.

Na Yolant, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Als feels nostres lo merino de Çaragoça e a tots altres qualsevol oficials nostres, e a lurs lochtinents, als quals les presents pervendran, salut e gràcia. A humil supplicació per part de la aljama dels nostres moros de Çaragoça a nós feta, havem ordenat, per tal que justícia e egualtat sia entre nostres vessals e sotsmeses servada, que, cascuna vegada que'ls nostres juheus de Çaragoça covendran o convenir faran per alguna rahó denant vosaltres algun singular moro de la dita aljama, lo dit moro sia tengut fer, si'l dit juheu ho raquerrà, lo major sagrament que fer puxa segons

la sua secta, ab lo qual haja a adverar ço de què serà covengut o interrogat. E semblantment, cascuna vegada que algun dels dits nostres moros covendrà denant vosaltres algun dels dits juheus, que'l dit juheu covengut sia tengut fer lo major sacrament que porà segons la sua ley, ço és, que jur sobre los deu manaments e que tenga lo rotlo sobre son coll, segons que en semblants coses és acostumat de fer, com sia justa cosa e rasonable que, pus lo moro fa al juheu lo major sacrament que pot, semblantment faça lo juheu al dit moro. Per què us manam de certa sciència e expressament que la present ordinació nostra observets e façats observar, e no'y contravengats per alcuna rahó. Dada en Perpinyà, sots nostre segell secret, a .XXVIII. dies de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XC. sis. *Iohannes de Plano*.

Bernardus Medici, ex provisione facta in consilio.

Probata.

19 de maig de 1396.

Mort del rei Joan I, al bosc de Foixà.

803.

1396, juny 24. Al camp davant Plaça.¹⁹²⁵

El rei Martí I concedeix la seua protecció a l'aljama de jueus de Saragossa i a totes les comunitats hebrees dels seus regnes, atesa la persecució que han patit. A tal efecte, escriu a la reina que adopte les provisions que corresponguen per a lliurar-los de dany, i els hi remet en cas de necessitat (Ramon Sescomes).

ACA, C, reg. 2209, fol. 12v.

Littera favoris pro aliamis iudeorum regni Aragonum.

En Martí, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Als adalantats, secretaris et altres oficials e aljamas de juheus de la ciutat nostra de Çaragoça e d'altres ciutats, viles e lochs de nostres regnes e terres als quals les presents pervendran, la sua gràcia. Nós, sabents la gran tribulació e persecució que los juheus de nostre regne hagueren e sustengueren abans de nostra partida, per gran affecció que havem que totes les aljames dels dits juheus e singulars d'aquellas, en qualsevol ciutats, viles e lochs de nostres regnes, sien mantenguts¹⁹²⁶ e deffeses axí ben com eren en temps de nostre car pare e senyor lo senyor rey en Pere, qui Déu haja, de memòria remembrable, e enquare millor si se porà, scrivim a nostra molt cara muller la reyna que, en favor de vosaltres, faça fer totes aquelles provisions que fer-se puxen, axí que greuge, dan ni vituperi no-us puxe esser fet per algunes persones. Per què, si necessari serà, recorrets a la dita regina per la rahó sobredita. Dada en lo camp denant Plaça, a .XXIII. dies de juny del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCVI.

Dominus res mandavit R(aimund)o de Cumbis.

*[Probata].*¹⁹²⁷

¶ ¹⁹²⁵ Piazza Armerina, ciutat del centre de Sicília. ¶ ¹⁹²⁶ *mantenguts*: «manteguts».

¶ ¹⁹²⁷ Cobert per paper en una restauració moderna.

1396, novembre 2. Barcelona.

Comissió encarregada per la reina vídua Violant al vescomte de Perellós per a reconèixer les fortificacions del seu castell i vila de Cotlliure, i si el batle i castellà és persona apta per a la defensa de la plaça, per tal de salvaguardar-la de les forces invasores del comte de Foix (Pere de Besanta).

ACA, C, reg. 2046, fol. 42r.

Pro curia.

Yoland, del molt alt príncep, *et cetera*. Al noble e amat nostre mossèn Ramon, vezcomte de Perellós, capità general dels comtats de Rosselló e de Cerdanya, salut e dilecció. Com clarament, per molts ardots, sapiam que lo comte de Foix, ab nombre de gens stranyes d'armes, s'esforça de entrar e damnificar los regnes e terres del senyor rey,¹⁹²⁸ e nós, en lo comtat de Rosselló, hajam e possehiscam, ab tot exercici de juredicció, la vila e castell de Copliure, la e lo qual no sabem, ans ignoram, que sia provehida e provehit d'armes, vitualles e persones sufficientment, segons se pertany e fa mester, sguardan los ardots qui tots jorns continuen, e si és necessari, si falta alguna hi ha, provehir a la bona guarda de la dita vila e del castell de aquella, per ço que les armadures e altres coses necessàries sien distribuïdes e aparellades abans que necessitat pogués fer algun flagell, lo qual seria prest, si provehit no hi era degudament e ab diligència exeguit ço qui¹⁹²⁹ provehit seria, per tant, confians de la fe e naturalesa de vós, dit mossèn lo vezcomte,¹⁹³⁰ vos pregam, dehim e comanam que anets personalment a la dita vila e que regonegats lo mur e los hedificis dels dits¹⁹³¹ castell e vila e les armadures qui dins són, e encara si lo batlle e castellà qui vuy hi és és tal hom a qui puxa esser tal capitania comanada, com hajam d'ell alcuna informació;¹⁹³² e si trobarets ell esser inàbil e no sufficient, lo remogats e gitets de la dita capitania, castellania e batllia, comanan-ho a altra persona sufficient e apte, la qual a vós vist serà, tro nós hi hajam provehit. E com totes aquestes coses seran fetes, vistes, examinades e regonegudes per vós, per vostres letres o en altra manera legítimament nos certiffiquets e distincta, per tal que nós, vista la informació per vós prenedora, hi puxam provehir segons que deurem, car nós, ab les presents, sobre les coses dessus dites, e mergents e devallants de aquelles, vos comanam plenerament nostres veus, per les quals manam a tots oficials e vassalls nostres que en e sobre les dites coses vos obeequen axí com a nós. Dada en *Barchinona*, a dos dies de noembre l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCVI. *Iohannes de Plano*.

Domina regina mandavit michi, P(etr)o de Besanta.

Probata.

¶ ¹⁹²⁸ Mateu de Castellbò, comte de Foix (1381-1399), reclamà la successió de la corona a la mort de Joan I, amb el feble argument del seu matrimoni amb la infanta Joana, filla major del monarca, i travessà els Pirineus amb cinc mil homes el 3 d'octubre. La reina Maria de Luna, muller del nou rei Martí I, i els consellers de Barcelona dirigiren enèrgicament la defensa, i el comte fou expulsat del país (JAVIERRE, *Maria de*

Luna..., p. 54 i ss.; TASIS, *Joan I...*, pp. 216-218 i 289-290). ¶ ¹⁹²⁹ *qui*: «que», corr. ¶ ¹⁹³⁰ *vezcomte*: «vezcomta», corr. ¶ ¹⁹³¹ *dits*, interlineat. ¶ ¹⁹³² El 23 de setembre de 1395, del castell de Bellver estant, a Mallorca, Joan I havia nomenat castellà i batle de Cotlliure *a n* (blanc) *Comes, de Perpenyà burgès, qui té ara e regex la vegaria de Rosselló...* (nota copiada al verso del foli de guarda anterior del mateix reg. 2046).

1397, febrer 20. Barcelona.

La reina Maria de Luna al papa [Benet XIII]. Li proposa que l'arquebisbe de Tàrragona, per vellesa, pugui renunciar la mitra en el seu nebot Joan de Vallterra, a condició de rebre el títol de patriarca i retenir-ne algunes rendes (sense escrivè).

ACA, C, reg. 2352, fols. 16v-17r.

Molt sant e molt benaventurat pare. A aquelles provisions és inclinat ferventment mon voler que crech a Déu esser plasents, al món decents e rahonables, e a augmentació de cathedrals e sgleyes, e per les quals los vassalls, rendes e drets d'aquelles aconsequen utilitats e profits. E com, pare molt piados, axí com no ignore v(ostra) b(eatitut), lo reverent pare en Christ n'Enyego, per la providència divinal arquebisbe de Terragona,¹⁹³³ en torn .XXXVIII. anys haja notablement e fort alta servit a la universal Esgleya en actes molts e grans, ans e après¹⁹³⁴ d'aquest dolorós scisme, senyaladament per aquella entre tots los altres prelats del món de sa condició, posat fossen pus plenament prebendats, e en particular, no-res-menys, a les Esgleyes de Gerona e de Segorb, de les quals és estat bisbe, e derrerament a la Esgleya de Terragona, a la qual presidex de present, les quals, segons só certa, axí per ocullada experiència com per notòria fama, ha virilment defeses e mantengudes en sos drets e en jurediccions, rendes e preeminències, grandament augmentades e crescudes, no dubtant sa persona posar a perills de mort, ço que seria a la v(ostra) b(eatitut) recomptar massa larch; e en lo dit temps, per .XXV. anys e més, contínuament, ab circumspecta maturitat e diligència, haja servit de offici de canceller e en altra manera, axí com servex de present, lo senyor rey e mi e totes les nostres coses, ab molts e infinits treballs de sa persona, de què lo senyor rey e yo li sòm tots temps obligats, en tant que, axí per longitud de dies qui'l han tàcitament inseguit com per los treballs e perills dessús dits, és axí de present afflicte e passionat en sa persona que, deffallint-li exercici de potència, claror de vista, de la facultat de eloqüència, e seguint-lo tremolaments de mans e peus e d'altres membres de son cors, e aflaquant-li, finalment, de jorn en jorn ses corporals virtuts, axí com és degut naturalment a vellesa, ja no pot provehir, axí com seria necessari e ha acostumat, al regiment e càrrech que li és comanat, de què ha dolor e consciència en sa pensa e yo li he compassió molt gran. Per ço, pare molt sant, yo veent e considerant la inconvalescència del dit archabisbe e la declinació de sa etat, e que la sua persona jamés no és per treballar contínuament mas a repòs, e que lo senyor rey ni yo no'n poríem haver més avant aquell servey que ops hauríem, axí encara en vostres fets com en los nostres e de tot lo regne, perpensant encara ab vetlable cura que en loch de tal e tan bon servidor ne puxa cobrar e haver altre semblant, he girats los ulls de ma pensa en micer Johan de Vallterra, doctor en leys, nebot del dit arquebisbe, de edat de .XXXII. anys, home molt gran e solemne e fort grantment fundat, virtuós e honest e de molts bons costums dotat, les virtuts e continència del qual són al seu nom correspondents e del qual la Esgleya de Déu e vós, pare sant, e vostres negocis e lo senyor rey e jo e tot lo regne e la Esgleya

¶¹⁹³³ Enyego de Vallterra (1380-1407). Vid. EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 479.

No va accedir el papa a la demanda reial, car l'arquebisbe fou succeït, a la seua mort, per Pere Sagarriga, bisbe de Lleida (*ibid.*). ¶¹⁹³⁴ après: «enaprès», corr.

de Terragona, sens tot dubte, molt altament e bé seríem servits, si era posat en dignitat. Per què, he acordat ab lo dit arquebisbe, qui ha delliberat donar-se virtuosament al servey de nostre Senyor e per salut de sa ànima e conservació de son cors estar e viure separat e lunyar-se de mundanals negocis, que ell renuncia al arquebisbat, e la vostra s(anctedat) proveescha d'aquell al dit micer Johan, e al dit arquebisbe de títol de patriarcha,¹⁹³⁵ ab detenció de les rendes del arquebisbat damunt dit fins en quantitat de .VI.^m florins per tenir son estat e instituir e fer algun bé per la sua ànima, en la forma que ell pus larch notificarà a la v(ostra) s(anctedat). On, molt benaventurat e sant pare, com aquesta translació, mutació e promoció sia total reformament de la Esgleya de Terragona e direcció dels affers de la universal Esgleya e vostres en aquest regne, on aquest altament¹⁹³⁶ treballarà, e del senyor rey e meu e de tot lo regne, lo qual, per los multiplicats serveys del dit arquebisbe e mèrits del dit micer Johan, entench acostar de mon poder al servey del senyor rey, a la v(ostra) s(anctedat) humilment supplich e deman, en special do e gràcia, que sia mercè sua fer les dites provisions, segons dessús és declarat e entre mi e lo dit arquebisbe deliberadament concordat, provehint en tota manera que lo dit arquebisbe hage saus e segurs los dits .VI.^m florins e .II.^{os} lochs que's atura per son estatge, segons la forma que ell notifica a la v(ostra) b(eatitut). E açò, molt sant e molt benaventurat pare, per les rahons dessús dites e moltes altres que jaquesc per no enujar v(ostra) s(anctedat), he yo molt a cor e voler, e ho sper ab sobiran desig. E per tal, molt sant e molt benaventurat pare, que ço que yo deman obtenga més promptament, tramet a v(ostra) b(eatitut) lo religiós e amat frare Berenguer Ribalta, prior de la casa de Sancta Anna,¹⁹³⁷ informat de paraula sobre açò fort clarament de ma intenció e voler, de la qual he axí matex informat de paraula mossèn Azbert Çatrilla, e per letres micer Loís de Vallterra, als quals la v(ostra) s(anctedat), per sa mercè, plàcia donar sobre açò plenera fe e creença axí com si yo¹⁹³⁸ personalment ho dehia, supplicant aquella que li plàcia tenir-ho en l'armari del seu secret tro a tant lo fet haja aquell acabament que confiantment esper, com açò no sia interès d'alcú sinó del dit arquebisbe, e se'n seguesquen molts e infinits béns ultra los sobrenomenats. La vostra molt santa persona vulla conservar al regiment de la sua Esgleya sancta per molts anys lo sobirà Maestre de les coses. Scrita en *Barchinona*, a .XX. de febrer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCVII.

La vostra humil e devota filla Maria, reyna d'Aragó.

Probata.

806.

1397, abril 3. Barcelona.

La reina Maria al seu marit, el rei Martí I, desaconsellant-li que viatge fins a Avinyó per a entrevistar-se amb el papa [Benet XIII], d'acord amb el criteri del consell reial (Francesc Pujada).

ACA, C, reg. 2110, fol. 53r-v.

Molt alt e mol excel·lent príncep e poderós senyor.

A la vostra gran manicència (*sic*) notiffich que ací se'n segueix fama e parlament de moltes gents que per la vostra senyoria és stat deliberat pujar a la ciutat d'Avinyó per

¶ ¹⁹³⁵ *patriarcha*: «patriarchat», corr. ¶ ¹⁹³⁶ *altament*, interlineat.

¶ ¹⁹³⁷ Monestir de Santa Anna, de canonges de l'orde del Sant Sepulcre, de Barcelona. ¶ ¹⁹³⁸ *yo*, interlineat.

haver vistes e parlament ab lo papa,¹⁹³⁹ e és oppinió de molts que la vostra senyoria ha per acordat de menar-vos-en ab vós lo dit papa e de metre'l en vostres regnes e terres. De què, molt alt senyor, jo e los de vostre consell qui ací són, e'n cara los pobles vassayls e sostmeses (*sic*) vostres, prenem gran admiració, com sia¹⁹⁴⁰ dupte que sinistre algú no's puga seguir per la dita rahó a vós, senyor, e a vostres sotsmeses, hoc encara al rey de Sicília, vostre molt car fill, los negocis del qual és perill prenguen aquell bon aviament que deu-rien. E més, senyor, que en vostre pujament a la dita ciutat de Avinyó, stant en aquella o devallant d'aquella, atès l'estat en què la vostra senyoria és, poria pendre, ço que Déus no vulla, alguna minva, la qual, per pocha que fos, seria massa gran, atessa la vostra gran magnificència, d'on, senyor, sortexen¹⁹⁴¹ congoxa e no sens meravella. Per la qual rahó, senyor, jassia stiga ab ferma sperança que Déus ha mes tant de bé en la vostra senyoria que'n triaret lo millor, però, per tal que la vostra senyoria sia certificada del enteniment¹⁹⁴² de vostres pobles e sostmeses, los quals açò han per no rahonable, he smaginat de certificar-ne la vostra senyoria, suplicant-vos, senyor, que per vostra mercè vos vullats haver ab gran deliberació en les coses damunt dites, manant a mi ço que a vós, senyor, plaurà que jo faça. E sia, senyor, tots temps lo Sant Sperit en vostra guarda. Scrita en *Barchinona*, a .III. dies de abril del any .M.CCC.XCVII.

Senyor, vostra humil qui's comane en vostra gràcia e mercè, la reyna.

Domina regina mandavit Francisco Pujada. Probata.

Al molt alt e molt excel·lent príncep e poderós senyor lo senyor rey d'Aragó.

807.

1397, abril 26. Barcelona.

La reina Maria informa al rei Martí I, marit seu, de les operacions del comte de Foix amb la intenció d'envair Catalunya, ajudat militarment per alguns nobles francesos, alhora que li dóna a entendre la conveniència del seu retorn des de Sicília per a prendre directament les regnes del govern (Joan de Bossegays) .

ACA, C, reg. 2352, fols. 21r-22r.

Molt alt e molt excel·lent príncep e poderós senyor.

Per tal cor d'algun temps ençà yo he sentiments que'l comte de Foix,¹⁹⁴³ continuant la rebel·lió que contra vostra reyal magestat ha comesa, fa tots aquells tractes e preparatoris que pot per haver esforç de gents d'armes, per¹⁹⁴⁴ entrar pus poderosament que no és en vostres regnes e terres per guerregar e dampnificar aquells que (*sic*) tot son poder, yo, senyor, he proveït en diverses parts per saber de les dites coses aquells ardits que saber-se'n pugen, e tot die, senyor, n'esper de les espies que'y faç tenir. E entre'ls altres que he sa-

¶ ¹⁹³⁹ El rei Martí, després de deixar consolidats com a reis de Sicília el seu fill, Martí el Jove, i la reina Maria, esposa d'aquest i titular de la corona, acceptà la invitació de Benet XIII per a visitar-lo a Avinyó i tractar sobre els afers del Cisma. L'estada s'hi va prolongar un

mes i mig, abans d'arribar a Badalona el 22 de maig (TASIS, *Pere el Cerimoniós i els seus fills*, pp. 200-201).

¶ ¹⁹⁴⁰ Segueix, ratllat, *cosa*. ¶ ¹⁹⁴¹ *Sic (sofrexen?)*. ¶ ¹⁹⁴² *enteniment*: «entenement», corr. ¶ ¹⁹⁴³ *Vid. supra* doc. 804, nota. ¶ ¹⁹⁴⁴ *per*: «pus».

buts, és vengut maestre P(ere) Marí, ministre del orde dels frares menors, qui'm ha recitat que dels fets del dit comte o ha haüid de .I. notable cavaller de Cascunya (*sic*) la informació que vostra senyoria veurà esser contenguda en una cèdula, escrita de mà del dit ministre, la qual a aquella tramet dins la present. D'altra part, senyor, en Bernat Galceran de Pinós nos ha dit que ell ha reebudes letres de .I.^a persona qui és en les parts de Bearn, la qual ha pres càrrech per amor d'ell de certificar-lo d'aquests affers, ab les quals letres conferme les coses per lo ministre dessus dites, anadint en lo tracte qui's fa ab lo marquès de Montferrat que'y mesclen lo dret que la infanta de Mallorques se done en lo regne.¹⁹⁴⁵ E més avant diu les coses següents, ço és, que'l rey de Navarra s'és ligat ab lo comte de Foix e li fa on pus secretament pot valença de .CC. lances de navarros; ítem, que'l duch de Lencaustre compre lo vezcomtat de Marzà¹⁹⁴⁶ al dit comte, o per via de penyora li preste .C.^m franchs, dels quals .C.^m franchs se pague aquella quantitat que'l capdal de Buig¹⁹⁴⁷ li havie prestada; ítem, que sa mare del dit comte li preste de .XLV. en .L.^m franchs; ítem, que la terra de Bearn li done .III. franchs per foch, e lo comtat de Foix .II.; ítem, que s'és avengut ab lo comte de la Illa¹⁹⁴⁸ e ab Nomparr de Caumont,¹⁹⁴⁹ ab los quals s'ere desavengut; ítem, que fa compte de mossèn Guillelmes de Nillach¹⁹⁵⁰ de .DCCC. bacinets a tot lo menys; ítem, ha trameses missatgers al rey de França¹⁹⁵¹ demanant-li, com a vassall seu, socors, valença e ajuda; ítem, que lo nebot de mossèn Luys de Sensorra,¹⁹⁵² marescal de França, ab totes les gents del dit marescal, deuen esser ab lo dit comte, qui són en nombre de .CCC. bacinets ensús; ítem, que fa tractament, tot aquell que pot, ab lo comte d'Armenyach que sie una cosa ab ell, car lo dit comte d'Armenyach se té fort mal per content del tractament que lo vezcomte de Roda feye ab ell per ma part,¹⁹⁵³ e entén aquell qui ho ha fet saber que lo dit tractament del comte de Foix vendrà a perfecció. Axí matex, senyor, he haüts ardit .II. dies ha que alguna gent d'armes del dit comte, en nombre de .LXX. o .LXXX. bacinets e perillarts, ab gent de peu, han corregut tro a Puigcerdà e se'n han menades preses de gents e de bestiar, segons que ja per ma letra ho scrit a vostra senyoria. De tot açò, senyor, he yo deliberat, ab lo consell qui ací té ab mi, de certificar vostra senyoria, a fin que man e ordon què serà sobre açò faedor; e par a mi e al dit consell, si a vostra senyoria plaurà, que's degué provehir per vós, senyor, aquí al fet de la infanta de Mallorques e de mossèn Guillem de Nillach, e axí matex en lo fet del rey de França, en cas que vostra gran altesa sente que'n pogué venir ajuda o socors al dit comte, per aquells bons remeys e expedients que conexerà vostra gran excel·lència, la qual haje lo Sant Sperit en sa guarda e'm man ço que li plàcie. Scrita en *Barchinona*, a .XXVI. dies d'abril del any .M.CCC.XCVII.

Axí matex, senyor, sàpie vostra senyoria que mossèn Galceran de Rosanes e altres de les universitats reys e yo havie (*sic*) trameses al vezcomtat de Castellbò per haver certificació de certs duptes qui eren posats en lo fet de l'execució. Per les dites universitats són

¶ ¹⁹⁴⁵ Isabel d'Aragó, filla de Jaume III de Mallorca i vídua de Joan Paleòleg, marquès de Montferrat, havia heretat els drets del seu germà, l'infant Jaume, mort el 1375 (MARTÍNEZ FERRANDO, *La trágica història dels reis de Mallorca*, pp. 273-281).
 ¶ ¹⁹⁴⁶ Vescomtat de Marsan (Gascunya). ¶ ¹⁹⁴⁷ Arquimbald de Grailly, capdal de Buch, era el marit d'Isabel, germana del comte de Foix (SOBREQUÉS, *Els barons...*, p. 216). ¶ ¹⁹⁴⁸ Comtat de l'Illa-Jordà, a

Occitània. ¶ ¹⁹⁴⁹ Noble gascó, senyor de Calteinau.

¶ ¹⁹⁵⁰ No hem identificat aquest personatge. ¶ ¹⁹⁵¹ Carles VI (1380-1422). ¶ ¹⁹⁵² Lluís, comte de Sancerre.

¶ ¹⁹⁵³ La reina havia enviat una ambaixada secreta al comte amb Francesc de Perellós, vescomte de Rueda (octubre de 1396). A canvi de no ajudar al comte de Foix i fer-se vassall del rei d'Aragó, oferia al d'Armenyac 25.000 florins i una pensió vitalícia (JAVIERRE, *María de Luna...*, pp. 69-71).

tornats e han feta a mi lur relació, per la qual appar que'l governador de Rosselló ha mester major esforç de gentes d'armes e d'altres coses a fer la dita execució que no havie fet saber, e açò esdevé per la tarda qui s'i és feta. Sobre açò, yo he deliberat ab lo consell de convocar les osts, e de fet les he convocades e lus he dada jornada de partir per anar al dit vezcomtat a .X. de maig primervinent, no a fin que entene que la dita execució se haje a fer per vie de les dites osts, mas per ço que ab aquesta manera les dites universitats venguen a concòrdia de haver la gent qui sie necessària a la dita execució; mas bé és entenció mia e del dit consell que res d'açò no porà venir a deguda conclusió ne fin sens presència de la vostra senyoria. Però, entretant, yo faç mon poder de metre lo fet en aquell major avançament que fer-se pugue e'n certifich vostra dita senyoria perquè'n sie informada, supplicant a aquella que sie secret ço de la intenció que yo he en lo fet de les dites osts. Scrita¹⁹⁵⁴ axí com dessús.

*Iohannes de Bossegays, ex provisione facta
per consilium. Probata.*

808.

1397, agost 5. Barcelona.

La reina Maria al papa [Benet XIII]. Li prega que envie visitadors a alguns ordes religiosos dels seus regnes que necessiten correcció, en especial els monestirs de menorettes. Francesc Climent l'informarà de part seua (Francesc Pujada).

ACA, C, reg. 2110, fol. 65v.¹⁹⁵⁵

Molt sant e benauyrat pare. Segons he entès temps ha ja passat, e encara ara contínuament, per algunes persones dignes de fe, per continuació¹⁹⁵⁶ de males persones algunes religions d'aquest regne, e en special de menorettes, stan vuy en àl stament, en tant que torne a difamació, de què yo he gran desplaer. E com les dites coses, pare sant, no sien plasents a nostre senyor Déus e meresquen correcció, supplich a la vostra sanctedat humilment e devota que li plàcia, per reverència de Déu, provehir prestament¹⁹⁵⁷ sobre les coses dessús dites, ço és, trametre-hic o donar poder a tals persones qui visiten les dites religions e correguesquen los mals que trobaran en aquelles, en tal manera que nostre senyor Déus ne sia servit e les dites religions tornen en lo bon stament que star deuen, com serà cosa, pare sant, que yo tindrè a la vostra climència (*sic*), la qual lo Sant Sperit conserve al regiment de la sua santa Sgleya per lonch temps e benaventurat a gràcia singular. D'aquesta matèria yo he encarregat mossèn Francesch Climent,¹⁹⁵⁸ lo qual ne deu scriure largament a la v(ostra) s(anctedat). Scrita en *Barchinona*, a .V. dies d'agost del any .M.CCC.XCVII.

De la v(ostra) s(anctedat) humil e devota filla, M(ari)a, reyna d'Aragó.

Domina regina mandavit Francisco Pujada.

A nostre senyor lo pare sanct.

¶ ¹⁹⁵⁴ Scrita: «Dada», corr. ¶ ¹⁹⁵⁵ Hi ha carta en el mateix sentit del rei (reg. 2289, fol. 67r). ¶ ¹⁹⁵⁶ Sic. Potser error per *cominació*. ¶ ¹⁹⁵⁷ *prestament*: «pstatement». ¶ ¹⁹⁵⁸ Francesc Climent, àlies Saperà, valencià (a la GEC, català), ardiaca del Penedès, futur bisbe de Barcelona i patriarca de Jerusalem (†1430). Fou secretari del cardenal Luna i

íntim col·laborador del després papa Benet XIII. *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica*, I, 128; PUIG Y PUIG, *Pedro de Luna...*, p. 21, 228-231 i 415-432. El 1396, ja havia estat enviat al papa per la reina en missió diplomàtica (A. JAVIERRE MUR, *María de Luna, reina de Aragón*, Madrid, CSIC, 1942, p. 64).

1397, setembre 6. Sant Feliu de Llobregat.

Decret del rei Martí I, ordenant la suspensió temporal del nou sacramental atorgat per Joan I als bisbes de Barcelona i de Vic, l'abat de l'Estany, les vegueries d'Osona i de Bages i la sotsvegueria de Moià, contra el qual han presentat una protesta diversos nobles per raons de jurisdicció. Mana al sotsveguer de Moià, així com als veguers de Barcelona, de Vic i de Manresa, fer publicar amb veu de crida la disposició reial (Joan de Bossegays).

ACA, C, reg. 2210, fols. 15r-16r.

Pro sacramentali Vallesii.

En Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels nostres lo sotsveguer e batle de la villa de Moyà e de Moyanès, *salutem et gratiam*. Sapiats que sobre lo debat o qüestió mogut denant nostra reyal majestat per diverses barons, cavallers e hòmens de paratge contra privilegi atorgat per lo senyor rey en Johan, de bona memòria, frare nostre, als bisbes de *Barchinona* e de Vich e a l'abat del Stany e als capítols de lurs sgleyes e monastir, ab lo qual a ells e als hòmens realenchs¹⁹⁵⁹ e propriis nostres¹⁹⁶⁰ e altres diverses poblats dins les vegueries d'Osona e de Bajes e villa e batlia e sotsvegueria de Moyà fon dat poder de fer novell sacramental, dients los dits barons, cavallers e hòmens de paratge lo dit sacramental no solament esser atorgat per lo dit senyor rey en Johan als dessus nomenats en gran dan e perjudici lur e de lurs jurediccions e drets, mas encara d'aquell esser stat abusat no degudament, contra forma del dit privilegi, per los sobredits qui'l han obtengut e oficials e singulars d'aquells,¹⁹⁶¹ los obtinents lo dit privilegi lo contrari de tot en tot affermant e diverses raons per lur part al·legants, oïdes en nostra presència les parts dessus dites e haüdes grans e solemnes col·lacions entre·ls advocats d'aquelles, havem feta a present la declaració e provisió dejús escrita, la qual, appellats aquells de les dites parts qui són stats trobats presents en nostra cort, lurs havem feta publicar en nostra presència en lo loch de Sant Feliu de Lobregat lo dia de la data de la present, segons que's segueix:

Lo senyor rey, ab gran e solemne consell e plena deliberació, ateses moltes coses atenedores e volent lo principat de Cathalunya lezar en tranquil·le e bon stament e tolre tota ocasió e discensió en la absència que al present ha proposat fer per anar prestament al regne d'Aragó, pren a mans sues per manera de seqüestre, sens perjudici de propietat e de possessió de la part qui ha obtengut del senyor rey en Johan, d'alta recordació, lo privilegi del novell sacramental dins les vegueries d'Osona e de Bages e dins la batlia e sotsvegueria de Moyà e de qualsevol parròquies e lochs dins aquelles constituïts, lo exercici e ús del dit privilegi de sacramental, e inhibex e mana als dessus dits e cascun de aquells, axí als sobreposats com als capitans e altres oficials e singulars del dit sacramental, e altres qualsevol persones a les quals les dites coses se pertanguen, que del dit privilegi e de les coses en aquell contingudes en res no usen, sinó tan solament que, en lo cas on lo so del sacramental puixe haver loch, puguen repicar o fer repicar tan solament, mas no ajustar-se; e açò d'ací per tot lo mes de janer propvinent, si donchs en l'endemig per lo dit

¶ ¹⁹⁵⁹ *realenchs*: «realenchns». ¶ ¹⁹⁶⁰ *nostres*: «del senyor rey», corr. ¶ ¹⁹⁶¹ *aquells*: «aquell».

senyor la qüestió del dit sacramental qui és entre ls dits obtinents lo dit privilegi, d'una part, e ls nobles, cavallers e hòmens de paratge poblats axí en les dites vegueries com altres qui pretenen interès, de la altra part, no ere declarada,¹⁹⁶² com lo dit senyor, mijançant la gràcia divinal, dins lo dit temps deje retornar del dit regne d'Aragó, on¹⁹⁶³ prestament va, al principat de Cathalunya. E per la present declaració e provisió lo dit senyor declara e vol que no sia tocat, perjudicat o derogat¹⁹⁶⁴ al antich sacramental appellat de Vallers e de Lobregat, fet e fermat per los seus predecessors, ne a les declaracions e modificacions de aquell, ans en tot e per tot romanga en sa força e valor.

On, com poch valgués donar declaracions e fer provisions si no eren exeguides, volem e us manam expressament e de certa sciència, sots incorriment de nostra ira e indignació, que decontinent, en los lochs de vostra juredicció, segons que és acostumat en aytals coses, la dita declaració e provisió façats ab veu de crida a tothom solennament publicar, manant expressament, sots incorriment de la dita¹⁹⁶⁵ ira e indignació nostra, a tots e sengles als quals lo dit privilegi del dit sacramental és atorgat en les dites vegueries d'Osona e de Bages e vila, batlia e sotsvegueria de Moyà, e a tots e sengles oficials e singulars del dit sacramental e a tots altres oficials nostres, e a qualsevol altres als quals toch lo present negoci, sots incorriment de la dita nostra ira e indignació, que la dita nostra declaració e provisió per lo temps en aquella contengut tenguen e observen, e no y contrafacen o venguen per alguna raó. Dada en lo loch de Sant Feliu de Lobregat, a .VI. dies de setembre l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.ºCCC.XCVII.º *Matias, vicecancellarius.*

Dominus rex, in actu declarationis per eum late, mandavit michi, Iohanni de Bossegays. Probata.

Similes tres littere, sub eadem data, mandato et signo, fuerunt misse infrascriptis:

Primo, vicario Barchinone et Vallensis, Moyani et Moyanesii, seu eius locumtenenti.

Item, vicario Vicensi et Ausonie vel eius locumtenenti.

Item, vicario Minorise et Bagiarum, Berge et Birridani vel eius locumtenenti.

810.

1397, setembre 26. Ciutat de Mallorca.

Hug d'Anglesola [virrei de Mallorca] al rei Martí I, comunicant-li les primeres provisions dictades a l'illa, i la necessitat d'armar tres galeres ensems amb Barcelona i València per a combatre els corsaris sarraïns (sense escrivà, però Bartomeu Gras).

ACA, C, reg. 2357, fols. 15v-16v.

Pro curia.

Molt alt e molt excel·lent príncep e poderós senyor.

A la vostra magnificència humilment certifich que divendres, darrer jorn d'agost proppassat, jo arribé ací en Mallorques, on per lo lochtinent de governador, jurats e prò-

¶ ¹⁹⁶² no ere declarada, interlineat. ¶ ¹⁹⁶³ on, interlineat. ¶ ¹⁹⁶⁴ derogat: «deregat». ¶ ¹⁹⁶⁵ la dita: «nostra», corr.

mens d'aquest regne, après que·ls haguí intimat lo poder per la vostra senyoria a mi donat, fuy reebut e obeït en totes coses, axí com per vós, senyor, los era manat. E bé, senyor molt alt, que del dia dessús dit tro en lo present jorn, ab aquella major cura e diligència que pux ne sé, haja contínuament treballat, axí en fer justícia d'alguns que he trobats en la presó dignes de mort com encara en metre¹⁹⁶⁶ e provehir de novells officials en la ciutat e regne de Mallorques e fer entendre tot dia ab diligència en los comptes de les monedes administrades en aquest regne, e he entès encara en apuntar e portar a deguda fi tots los fets per los quals la vostra reyal clemència m'ha tramès ací e entench a fer, Déus migancant, d'ací avant, e hagen ja bo e gran començament, emperò, senyor, encara no he pogut tant provehir en los dits affers que gran menció ne deja esser feta, e açò per lo poch temps que ha que són ací, e d'aquell mateix m'ha covengut despendre una partida per anar detràs dues galiotes de moros qui havien ferit Endrag,¹⁹⁶⁷ qui és a .XXX. miles d'aquesta ciutat, e preses dues barques de vostres sotsmeses carragades de mercaderia; los navegants d'aquelles, emperò, senyor, són storts e salvats, fugints e donans de les prohes de les dites barques en terra. E con en aquesta ciutat, per dupte de molts lenys que havien en aquestes mars, estiguessen en turbació per rahó de les dites galiotes, lo die matex que haguí sabuda de aquells fiu armar una galiota e dos bargantins, ab los quals e ab la galera de mossèn Luís de Regadell, on jo munté, ensemps ab los dits mossèn Loís e lochtinent de governador e ab n'Arnau Aymar e ab Pere Alamany, fuy la via de les dites galiotes de moros, ab les quals no plagué a Déu que·m pogués encontrar e haguí-me'n a tornar ací tantost, com no hagués levat pa sinó a .X. jorns. Hajats per cert, senyor, que lo cós que·ls moros fan tan sovén en aquesta islla aporte'n infinit dampnatge als mercaders e navagants de vostra senyoria, e specialment d'aquest [re]gne, qui continuen lo tràfeh de Barbaria, en lo qual stà lur vida e sosteniment, e covendrà'ls aquell laxar de necessitat si en altra manera no·y és provehit, per la qual cosa entench a fer, tant com en mi sia, que dues galeas estiguen prestes per deffensió d'aquest regne; mas és tanta la pobresa que ací és que quax aporte impossibilitat. Per què, senyor, havia penssat que seria bona cosa, si a vostra senyoria plahia, de scriure a les ciutats de *Barchinona* e de València, les quals no són de tot exempts de semblant plaga per raó dels dits cossaris, que armassen sengles galeas e, ab una d'aquest regne, fossen .III., e que se'n fes pariatge e certa covinença, axí com solia esser en temps passat, e en aquesta forma seria satisfet altament a la garda e bona deffensió de vostres mars. Hoc e encare, les marítimes dels reys de Granada e de Barbaria, e lurs sotsmeses navegants, serien tant constrets per les dites .III. galeres del dit pariatge que farien tornar los trahuts antichs que·ls dits reys solien fer a vostres predecesors, segons que d'aquesta matèria e d'altres he raonat largament ab lo dit mossèn Luís, lo qual, spatxat de tot ço que ací havia a fer, serà dins breus dies ab la vostra excel·lència, que·us ho recitarà pus largament. E man-me, senyor, la vostra gran altea, la qual nostre senyor Déu vulla prosperar ab exelçament de vostre reyal corona tostemps ço que ça mercè serà. Scrita en Mallorques, a .XXVI. de setembre del any .M.CCC.XCVII.

Senyor, vostre humil sotsmès, que humilment se comana en vostra gràcia e mercè,
Huc d'Anglesola.

Probata.

¶ ¹⁹⁶⁶ *metre*: «metra», corr. ¶ ¹⁹⁶⁷ La vila d'Andratx.

1397, desembre 13. Ciutat de Mallorca.

Hug d'Anglesola, virrei de Mallorca, al lloctinent de governador i jurats de Menorca. Demana llur col·laboració en la formació de l'estol de la croada contra Barbaria que organitza la ciutat de València, amb la finalitat de recuperar les formes eucarístiques preses per corsaris barbarescs de l'església de Torreblanca (Bartomeu Gras).

ACA, C, reg. 2357, fols. 62r-63r.

*Pro felici armata.*¹⁹⁶⁸

Lo viçrey en lo regne de Mallorques.

Pròmens. Axí com creem que sapiats, la ciutat de València, ab alguns barons, nobles, cavallers e altres gentilshòmens, a laor e glòria de nostre senyor Déu Jesuchrist, han començada fer empresa, e per rahó de les grans e greus injúries e offenses, mals e dans infinits que ls moros infeels de Barbaria malvats, per lur gran atreviment e crueltat, han fets en les parts marítimes del regne de València, e han esvehits certs lochs, fadrines espon-salades, e, ço que pijor és e molt ignominiosa, trista, dolorosa e vergonyosa cosa de tota Christiandat, se'n han aportades ab si del loch de Torrablanca .VII. formes consegrades del ver cors preciós de Jesuchrist, han deliberat e proposat inmutablement fer lur armada e beneventurat passatge en Barberia, ajudant la potència divinal, en la primevera propvinent, ab gran nombre de galeres e gents d'armes, per fer greus e durs castichs e venjantse dels dits moros infeels, e per destruir e delir aquells de la faç de la terra, e per cobrar, ab lo voler de Déu, que les segrades eucaresties sien en mans de sos feels excolents retornades, e semblantment per sublevar e sostre de¹⁹⁶⁹ tantes e tan dures afflictions e oppressions importables de què los feels christians llà preses e cativats en poder lur són lonch temps ha supposats, per rahó del qual passatge, per fer aquell pus poderosament, los jurats e altres notables hòmens de la ciutat e regne dessus dits, com semblant empresa ne tan alt fet no¹⁹⁷⁰ sia d'ells a cabal, han scrit de açò libertament e trameses lurs honrats missatgers, per millor¹⁹⁷¹ e major expedició dels affers, al pare sant, al senyor rey e a la ciutat de Barçalona, e a¹⁹⁷² altres ciutats e viles insignes, e de feyt han ordides, fan e ordexen assiduosament e ab gran diligència totes provisions necessàries e expedients a la dita beneventurada armada, e aquelles entenen a proseguir e continuar, ab la ajuda de Déu, tro haja aquell acabament que's pertany. Hoc e axí mateix, ara novellament han scrit e tramès lur honrat missatger en aquesta ciutat e regne de Mallorques per continuar lur bon e sant propòsit, e perquè tan loable e meritòria obra¹⁹⁷³ que'l sobirà Redemptor, del qual tots béns proseexen, lurs ha meses en lurs coratges no torn ne puxa tornar atràs per res, car millor cosa fóra stada no haver-la començada que après leixar-se vergonyosament de aquella. Per què, com aquest beneventurat passatge requira tanta sceleritat que més no

¶ ¹⁹⁶⁸ El robatori sacríleg de Torreblanca (Plana Alta) causà gran indignació a València. La croada fou convocada per tres butles de Benet XIII, atorgades l'1 de març de 1398. L'únic resultat de les dues campanyes navals de 1398 i 1399 fou la presa i saqueig de la ciutat de Tedelis, al regne de Tremissèn, l'agost del primer any

citat (*vid.* la monografia d'Andreu IVARS CARDONA, O. F. M., *Dos creuades valenciano-mallorquines a les còstes de Berberia, 1397-1399. Estudi documentat*, València, Ajuntament de València, 1921). ¶ ¹⁹⁶⁹ *de*, interlineat. ¶ ¹⁹⁷⁰ *no*, interlineat. ¶ ¹⁹⁷¹ *millor*: «causa», corr. ¶ ¹⁹⁷² *a*, interlineat. ¶ ¹⁹⁷³ *meritòria obra*: «maritòria obre», corr.

pu[x]a, atesa la gran vergonya e menyspreu de Christiandat, notats huy per tot lo món, ensemps ab tots los jurats de aquesta ciutat e ab alguns altres bons hòmens, per zel de innada fidelitat e scencera e vera affecciò que havem, no sens raó, a les coses dessús recitades, havem treballat e treballam assiduament de nostra poder perquè [per]¹⁹⁷⁴ la dita raó, a reverència de la sancta Trinitat e honor del dit senyor rey, lo qual, recordant los alts e grans fets de sos il·lustres predecessors dignes de loable memòria, los vestigis dels quals sobiranament desija e s'esforssa¹⁹⁷⁵ seguir, ha molt per exceptable (*sic*) lo dit passatge, axí ab subvencions universals e particulars com en altra manera sia feta ací armada covinent, e tal que sia placent a nostre senyor Déu. E car vosaltres en açò devets esser raonablement d'un cor e d'un voler ab los d'aquesta islla, ateses majorment los grans dans, greuges e injúries que havets sostenguts per moros cossaris en temps passats, trematem a vosaltres sobre los dits affers, de nostre intenció largament informat, en Francesch Çapinya, lo qual vos recitarà clarament tot ço qui ací s'és fet per la dita raó, amonestants-vos de part de nostre senyor Déu e pregants-vos de la nostra, tan cordialment com podem, que, havets deguda consideració a la qualitat e immensitat de tan gran negoci e de les grans ajudes e despeses a aquell necessàries, e del ben¹⁹⁷⁶ avenir que s'espera seguir del dit passatge, vullats a ops de aquell fer liberalment e presta tal e tan gran subsidi que sia placent a Déu, com per major senyor no puxats, e honor del dit senyor rey, laor e fama perpetual de vosaltres e salvació de vostres ànimes. Donques, excitats e animats vostres coratges en tan excel·lent e meritòria obra, e vaje-us lo cor en esser participants e ajudar fer reempció del sobirà Maestre, qui ab gran cor e voler sens ficció, per reembre l'humanal linatge, lo qual per lo peccat de nostre pare Adam era subjugat a perpetual dampnació, és devallat en terra per pendra carn humana e per nosaltres tots scampar la sua preciosa sanch, e ab molts scars e vitupiris pendre mort e passió en l'arbre de la vera creu; ne metats en oblit los fets dels passats dignes de gran memòria, e los martiris que los sants han sostenguts per reverència de nostre senyor Déu e per mantenir e exalçar christianisme e preïcar la sancta fe cathòlica. E certes no duptets que açò sia fet sens misteri, com jatsia totes les dites coses sien revoludes en l'arxiu e secret de la pensa divinal, emperò, per moltes probables conjectures, mas encara per scriptures e persones molt virtuoses e devotas, se demostren grans e bons presagis d'aquest benaventurat passatge e de la sua prosperada successió. Plàcia al Senyor de tot lo mónt (*sic*) que, per la sua infinida¹⁹⁷⁷ clemència e per los mèrits de la sua sancta passió, faent venir les dites coses a bona fi e conclusió, vulla que açò sia exelçament de Christiandat e confusió e total destrucció, no solament de Barbaria, ans encara de tots los infeels malvats, e lo seu sant nom per consegüent sia loat e glorificat *per infinita secula seculorum*, amen. Dada en Mallorques, sots lo segell de nostre offici, a .XIII. dies de deembre del any .M.CCC.XCVII. *Vidit P(etr)us Cantoni.*

*Dominus vicerex mandavit michi, Bartholomeo Gras.
Probata.*

Dirigitur locumtenenti gubernatoris, iuratis et probis hominibus insule Minoricarum.

¶ ¹⁹⁷⁴ *per*, manca a l'orig. ¶ ¹⁹⁷⁵ *e s'esforssa*: «e's s'esforssa».
¶ ¹⁹⁷⁶ Sembla corregit damunt de *bon*. ¶ ¹⁹⁷⁷ *infinida*: «infinada», corr.

1398, gener 28. Ciutat de Mallorca.

Ordre d'Hug d'Anglesola, virrei de Mallorca, al batle de Valldemossa que permeta tallar la fusta necessària per a la construcció de dues galeres destinades a la defensa del regne (Bartomeu Gras).

ACA, C, reg. 2357, fol. 81r-v.

Pro universitate Maioricarum.

Huc d'Anglesola, *et cetera*.¹⁹⁷⁸ Al amat lo batlle de Valldemuça o a son lochtinent, salut e dilecció. Con los jurats de la universitat e regne de Mallorques hajen deliberat de fer fer dues galeas per deffensió del dit regne, e per açò hajen elegit e diputat en tallar fusta per les dites galeas en Nicolau Alamany, mestre reyal, e jatsia engany féssem certa provisió a instància d'alguns sobre lo tallar de la fusta, emperò, car no se'n pot trobar tan bé a Bunyola, Asporles, Puygpunyent, Selva, Campanet, Pollença e Vyalfàs ne en altra part, segons havem sabut per informació de maestres, és stat ordonat que'l dit Nicholau Alamany vage per tallar e boscar en aqueixa parròquia de la dita fusta aytanta com necessària serà. Per què us deym e manam expressament e de certa sciència, sots pena de .CCC. morabatins d'or¹⁹⁷⁹ al fisch del senyor rey, si contrafaret, applicadors, que decontinent, ensemps ab .II. dels jurats de la dita parròquia, vejats on, ab menys dampnatge de la dita parròquia, se porà tayllar de la dita fusta, e de fet tantost lexets¹⁹⁸⁰ al dit Nicholau tallar e boscar fusta de alzinaz e qualsevol altra fusta a les dites galees necessària, offerents e prometents-vos, en nostra bona fe, de fer pagar complidament a aquells da qui serà la dita fusta tot ço que valrà e vosaltres raonablement conaxarets, havent lo dit Nicholau e altres maestres qui ab ells van per la dita raó per recomanats. E guardats-vos per res que los maestres no stien en fall, e no-res-menys vos manam que als damont dits donets posada en lo castell reyal d'aqueixa parròquia. E açò en alguna manera no mudets, sots la dita pena. Dada en Mallorques, sots lo segell de nostre offici, a .XXVIII. dies de janer en¹⁹⁸¹ l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCVIII. *Vidit P(etr)us Cantoni.*

Dominus vicerex mandavit michi, Bartholomeo Gras.

Probata.

1398, febrer 26. Saragossa.

Carta circular del rei Martí I als prelats, barons, ciutats i viles i persones particulars, comunicant la sentència de confiscació decretada contra el comte Mateu de Foix, per rebel·lia, que s'estén al vescomtat de Castellbò i a tots els seus béns existents a la Corona d'Aragó. Mana a les autoritats prestar col·laboració a Pere Botella, donzell, comissionat pel monarca a aquest efecte (Berenguer de Busquets).

ACA, C, reg. 2255, fols. 106v-107v.¹⁹⁸²

¶ ¹⁹⁷⁸ ...cavaller, conseller e camarlench del molt alt senyor rey e per aquell mateix senyor virey en lo regne de Mallorques e en les illes d'aquell, és la intitولació completa d'Anglesola, que

apareix al primer document d'aquest registre. ¶ ¹⁹⁷⁹ d'or, interlineat. ¶ ¹⁹⁸⁰ lexets: «laxets», corr. ¶ ¹⁹⁸¹ en: «del», corr.

¶ ¹⁹⁸² Precedeixen cartes sobre la mateixa qüestió.

Eiusdem (Petri Botella).

En Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. A tots e sengles prelat e personas ecclesiàstiques, comtes, vezcomtes, barons, cavallers e altres qualsevulla, axí universitats com personas singulars, en lo principat de Cathalunya e en altres regnes e terres havents vassalls o jurediccions exercens, o a lurs oficials e lochtinents d'aquells, e altres als quals les presents pervendran e les coses devall scrites se pertanguen, salut e dilecció.¹⁹⁸³ Com, segons creem, no ignorats que per raó de la rebel·lió e crim de lesa majestat e de molts e diverses altres enormes crims per Matheu, comte de Foix e *olim* vezcomte de Castellbò, nostre sotsmès e vassall, ab molts e diverses seus adherents, còmplices e sequaces, contra nostra persona e l stament de tota la nostra cosa publica proditòriament e notòria comeses e perpetrats, segons no solament en nostra senyoria, ans encara quax per tot lo món és massa notori e manifest, tots e sengles béns, axí seents com mobles e simovents, e altres drets e coses qui dins nostra senyoria fossen e sien del dit Matheu, *olim* vezcomte, sien a nós e a nostre fisch legítimament adquirits e confiscats, seg[o]ns clarament apar en e per los mèrits del procés d'aquèn fet en nostra cort e sèrie e tenor de la sentència per nós contra lo dit Matheu sobre açò donada e promulgada. Enperamor d'açò, volents provehir que tots los dits béns, e encara de tots sos vassalls, sotsmeses e sequaces, vingan prestament a mans nostres, a la qual cosa vosaltres per deute de la naturalesa a què·ns sots tenguts devets donar tot loch, favor e ajuda, vós e cascun de vosaltres, ab tenor de la present, instantment requerim e amonestam que, tantost que per lo feel nostre en P(ere) Botella, donzell, a les dites coses per nós constituït e ordenat, ne serets requets (*sic*), ab crides publiques faedores solemnement en e per tots los lochs vostres e sotsmeses a vostra juredicció manets a tots e sengles vassalls, sotsmeses e districtuals vostres, de qualsevol ley, stament o condició sien, que tantost dejen e sien tenguts manifestar e de fet liurar al dit P(ere) Botella tots censals, violaris, rendes, monedes, deutes, robes, joyes, bèsties, bestiaris, béns seents, movents e simovents, e tots altres que tinguen ne hagen o sàpien altres haver o tenir, axí del dit Matheu, comte de Foix e *olim* vezcomte de Castellbò,¹⁹⁸⁴ com encara de qualsevol altres seus còmplices, sequaces, sotsmesos e vassalls o d'altres en qualsevol altra manera al dit Matheu en la dita sua rebel·lió adherents o donants¹⁹⁸⁵ consell, favor o ajuda. E açò sots la feultat e naturalesa a què·ns sou¹⁹⁸⁶ tenguts, e sots altres certes e grans cominacions e penes a ells sobre açò per [nós]¹⁹⁸⁷ imposadores, d'ells e de lurs béns havedores en cas que contrafaessen. E vosaltres axí matex manifestets e liurets tot ço e quant ne sapiats o'n tingats, com no menys hi siats strets, tenguts e obligats que ells; en altra manera, si vosaltres, pus per lo dit P(ere) Botella ne serets requets, recusarets o dilatarets fer o fer fer les dites crides e manaments, o, fetes aquelles fer, les execucions e compulsions d'aquèn necessàries menar a execució ab tota efficàcia e acabament e complir¹⁹⁸⁸ totes les coses demunt dites, de què pendriets sobres gran càrrech, per la present manam a tots e sengles governadors, vaguers, batles, corts, justícies, jurats, sobrejuncters e altres oficials nostres e a lurs loch tinén (*sic*), sots encorrimment de nostra ira e indignació e pena de mil florins d'or a nostres cofres applicadors, que, pus per lo dit P(ere) Botella [n]e seran requets, procees-

¶ ¹⁹⁸³ *dilecció*: «dilecció». ¶ ¹⁹⁸⁴ En carta immediatament precedent, del mateix tenor i data, al comte Hug de Pallars, hi afegeix: *com de la comtesa muller sua e de*

na Gerala, mare del dit comte. ¶ ¹⁹⁸⁵ *donants*: «donats». ¶ ¹⁹⁸⁶ *sou*: «són». ¶ ¹⁹⁸⁷ *nós*, manca a l'orig. ¶ ¹⁹⁸⁸ *complir*: «complir».

quen e ananten contra vosaltres e vostres sotsmeses e districtuals o vassalls e béns vostres e lurs, axí per via de marques, represàl[i]es e altres penyores com en tots altres pus forts e rigoroses vies e maneres e remeys que de dret, fur, raó, constitucions, usatges, stills e pràctiques se puga e's dega fer e en e per semblants¹⁹⁸⁹ coses és acostumat de procehir e enantar. Dada en Çaragoça, a .XXVI. dies de febrer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCVIII. *Matias, vicecancellarius.*

*Berengario (sic) de Busqueto, mandato domini
regis ad relationem thesaurarii, qui eam vidit,
et fuit tradita in hac forma. Probata.*

814.

1398, març 15. Saragossa.

El rei Martí I al seu fill [Martí el Jove], rei de Sicília. Prega que li envie secretament amb Ponç de Taust, capellà seu, l'espasa de l'emperador Constantí, conservada a l'església del palau reial de Palerm, que desitja amb deler posseir (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2298, fol 50v.

Lo rey d'Aragó.

Rey molt car fill. Com nós sobiranament desigem haver en nostre poder l'espasa del emperador¹⁹⁹⁰ Constantí, la qual és aquí, en l'esgleya de Sent P(ere) del Sacre Palau de Palerm, affectuosament vos pregam e volem que, com pus segurament e secreta¹⁹⁹¹ porets, hajats vers vós la dita spasa e aquella nos enviets per l'amat capellà nostre en Ponç de Tahust, artiacha de Çaragoça, lo qual vos trametem per aquesta raó. E no-res-menys, fahent-nos retornar breument lo dit Ponç, hajats aquell e los beneficis que ha en aqueix regne en recomendació singular, car ho meresquen los servirs molts e bons que ha fets a nós e a vós en aqueix regne, e serà cosa de què assenyaladament nos plaurets. E hage-us, rey molt car fill, tots temps la sancta Divinitat en sa guarda. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .XV. dies de març del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCVIII. *Rex Martinus.*

*Dominus rex mandavit michi, G(uillelm)o Pontii.
Probata.*

815.

1398, març 26. Saragossa.

Ordre del rei Martí I al vicealmirall Galceran Marquet que lliure certes peces d'armament i material de guerra a l'alcaid del castell de Columbaire, prop de Tràpani, a Sicília (Berenguer Sarta).

ACA, C, reg. 2298, fol. 52r.

En Martí, *et cetera*. Al feel visalmirall nostre en Galceran Marquet, salut e gràcia. Com nós vullam que per vós sien liurades e donades a'n Pere Ribes, castellà del castell de Columbayre, qui és prop la vila de Tràpena, del regne de Sicília, per forniment del dit

¶ ¹⁹⁸⁹ semblants: «semblats». ¶ ¹⁹⁹⁰ emperador: «empador». ¶ ¹⁹⁹¹ secreta: «streta», corr.

castell, les coses següents, és saber, de la galea nostra, en la qual nós venguem ara derrerament¹⁹⁹² del dit regne de Sicília, .X. glavis, .II. fanas (*sic*), .II. escarçaveles, .II. rompogols ab cadena, .VIII. dals, .IIII. axmayres, .IIII. caxes de viratons, .X. cuyraces, .I. peu de porch, .X. paveses, .X. capelines, .X. goriarnis, .II. grapials, .I. prohís, e de la galea en la qual vench lo bisbe de Tortosa,¹⁹⁹³ la qual patronejava en Bernat Ribes, .II. bombardes ab tot lur forniment e pólvores, .II. caxes de viratons, .II. calderons, .VI. lanternes, .II. pichs, .II. ferres de cuynar e .I. peu de porch, volem e'us manam que totes les dites coses donets encontinent al dit P(ere) Ribes per forniment de la dita Columbayre. E cobrats d'ell, en lo liurament de les dites coses, àpocha de reebuda ab la present, per la qual manam expressament al nostre mestre racional o a altre qualsevol de vós compte oïdor que en lo retiment de vostre compte, vós restituint la present e la dita àpocha, les dites coses reeben e admeten¹⁹⁹⁴ en vostre compte e aquelles del libre del notament vostre [sien]¹⁹⁹⁵ desnotades, tota contradicció cessant. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .XXVI. dies de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCVIII. *Rex Martinus*.

*Dominus rex mandavit michi, Berengario Sarta.
Probata.*

816.

1398, març 31. Saragossa.

Nomenament de capità d'una companyia de tres-cents homes d'armes expedit pel rei Martí I en favor del seu camarlenç, Bernat de Cabrera, que va a Sicília en ajuda del monarca de l'illa (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2298, fol. 59r.

Capitania Bernardi de Capraria.

Nós, en Martí, *et cetera*. De la strenuïtat virtuosa e baronívol abtesa de vós, noble e amat conseller e camarlench nostre mossèn Bernat de Cabrera,¹⁹⁹⁶ per aprovada experiència confiants, per tenor de la present fem vós, dit noble, constituïm e ordenam ductor, capità e regidor d'aquells treents hòmens d'armes que en vostra companyia e sots vós trametem de present en lo regne de Sicília per servey de nostre molt car primogènit lo rey de Sicília, axí que vós, tro que siats en presència del dit rey e après tant con a ell plaurà, siats capità, ductor, guiador e regidor de les dites gents d'armes e ab aquelles façats guerra a tots enemichs e rebel·les nostres e dels rey e regne de Sicília demunt dits; e hajats e exerciscats, axí en mar con en terra, sobre aquells e lurs béns, veylets e companyes, tro siats denant lo dit rey, nostre fill, e après tant con a ell plaurà, tota juredicció civil e criminal e altra qualsevol que capitans, ductors, guiadors e regidors de companyes han acostumada exercir e haver; e hajats e reebats de preses, guanys e altres coses aquells drets que són acostumats esser reebuts e haüts per semblants capitans. E nós, ab la present, manam a

¶ ¹⁹⁹² *derrerament*: «dererrauent» (*sic*). ¶ ¹⁹⁹³ Ignorem si el rei es refereix a Pedro de Luna, bisbe de Tortosa des de novembre de 1397 (EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 223). ¶ ¹⁹⁹⁴ *reeben e admeten*: «sien reebudes e admeses», corr. ¶ ¹⁹⁹⁵ *sien*, manca a l'orig. ¶ ¹⁹⁹⁶ Bernat IV, ano-

menat Bernardí (†1423), vescomte de Cabrera i de Bas, comte de Modica, almirall al servei de Martí I i del seu fill, el rei de Sicília, i mestre justicier d'aquest regne (SOBREQUÉS, *Els barons...*, pp. 172-176; FLUVIÀ, *Els primitius comtats...*, p. 149).

tots e sengles hòmens d'armes demunt dits, veylets e compayes d'ells, de qualsevol ley, stament o condició sien, que hajan vós en la manera demunt dita per lur capità, ductor e regidor, e a vós e a vostres manaments e ordinacions obeesquen axí con farien a nós si personalment hi érem, car nós de certa sciència, en e sobre totes les coses demunt dites e altres¹⁹⁹⁷ dependents e emergents d'aquelles, vos donam tot poder e·us comanam plene-rament nostres veus ab la present, la qual, en testimoni d'açò, manam esser feta e ab nostre segell secret segellada. Dada en Çaragoça, a .XXXI. dies de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCVIII. *Rex Martinus.*

*Dominus rex mandavit michi, G(uillelm)o Pontii.
Probata.*

817.

1398, abril 8. Saragossa.

El rei Martí I ordena al seu escrivà Pere Despont, portador del capel que el papa envia a Pere [Serra], creat novament cardenal, que en faça entrega a Pere d'Azagra, nebot seu, de la casa del rei, que marxa en missió a Sicília, per tal que siga ell l'encarregat de lliurar-lo al prelat (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2298, fol. 57r.

Lo rey.

Entès havem que'l pare sant vos ha comenat lo capell que tramet al reverent pare en Christ e special amich nostre lo senyor en P(ere), per la divinal providència cardenal de la sancta Esgleya de Roma,¹⁹⁹⁸ lo qual és en lo regne de Sicília per servey nostre e de nostre molt car primogènit lo rey de Sicília, segons que'l acostume trametre a tots los cardenals per ell novellament creats. E con nós hajam atorgat al feel de casa nostra en P(ere) d'Açagra, nebot del dit cardenal, lo qual per nostre servey passa en Sicília ab lo noble mossèn Bernat de Cabrera, que ell port e liure al dit cardenal lo dit capell, dehim-vos e·us manam que'l dit capell liurets e donets al dit P(ere) d'Açagra. E açò no haja falla, com de certa sciència vullam que axí's faça. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .VIII. dies d'abril del any .M.CCC.XCVIII. *Rex Martinus.*

*Dominus rex mandavit michi, Guillermo Pontii.
Probata.*

Dirigitur P(etr)o de Ponte.

818.

1398, maig 29. Saragossa.

La reina Maria al seu fill [Martí], rei de Sicília, del qual és procuradora, quantant-li la solemnitat del jurament del rei Martí I, son pare, i d'ell mateix com a primogènit i successor, per part de les corts d'Aragó reunides a Saragossa (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 2348, fols. 59v-60r.

¶¹⁹⁹⁷ e altres, interlineat. ¶¹⁹⁹⁸ Pere Serra, bisbe de Catània (1396-1398, mort el 1404), creat cardenal del títol de Sant

Martí per Benet XIII en 1397, era canceller de Martí el Jo-ve, rei de Sicília (EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 30 i 177).

La reyna d'Aragó.

Rey molt car primogènit. Cordialment vos pregam que, per satisfer als plaer e consolació que reebem transcendents en saber lo bon estament de vostra persona, en nostre cor radicada, e de vostres fets, nos en vullats sovén certificar plenament. E sabents que·us plaurà semblantment, vos fem saber que·l senyor rey, vostre pare, e nós són, per gràcia de nostre Senyor, en bona disposició de nostres persones, e que dijous proppassat, .XXIII. del present mes, tots los tres braces del regne d'Aragó, ço és, dels prelats, religioses e persones ecclesiàstiques, dels barons, nobles, cavallers e infançons, e de les ciutats, viles e lochs reyal de tot lo dit regne, convocats e aplegats per aquest acte en la cort general que·l senyor rey lus celebre en l'esgleya de la Seu de Saragoça, juraren per ells e lurs successors lo dit senyor rey e senyor natural llur e del dit regne;¹⁹⁹⁹ e dilluns proppassat, .XXVII. del dit mes, juraren vós en senyor decontinent, e en rey après los dies del senyor rey, e que axí com a primogènit e universal hereter del dit senyor vos obehiran e·us servaran feultat e obediència en vida sua e encara après sa fi, axí com a vassalls e naturals deuen e són tenguts a son senyor natural. E nós, com a procuradriu vostra, per vigor de la procuració fermada aquí per vós en poder d'en Ramon Cescomes, prothonotari del senyor rey, la qual procuració, ací regoneguda e bé examinada, és estada reputada e haüda per sufficient e fort bastant, havem reebut en loc vostre e per vós lo dit sagrament de feultat e·ls havem confirmats furs e privilegis, segons és acostumat. E aquests dos actes, del senyor rey e vostres, se són fets axí cerimoniosament, sol·lempnament e copiosa e ab tanta celebritat, festivitat e alegria com jamés se fessen e·s poguessen fer, e nós d'aquells havem haüts e havem, axí com devem, consolació, recreació e plaer sobirans, referints-ne humilment aquelles laós e gràcies que podem a nostre senyor Déus, del qual, no per nostres mèrits, com en nós no hage sinó malaltia e defalliment, mas per la sua infinida benignitat e bonesa, havem reebuts e reebem contínuament fort alts e singulars beneficis e dons, e supplicants-li humilment e devota que aquells nos vulla conservar, salvan nós, lo senyor rey e vós, e faent-vos viure al seu sant servey en plena salut e prosperitat longament, e²⁰⁰⁰ après vostra bona fi, donan-vos en vostres regnes e terres votiva successió. E vós, fill molt car, vullats regonèxer e haver en memòria aquests tan grans e tan alts beneficis que Déus vos dóna e atribuir tots aquells a la clemència divinal, e retre-li'n humilment e contínua laós e gràcies, colén, aman e honran sobre totes coses nostre Senyor purament e devota. Nós, molt car primogènit, en los actes dessús dits són stada vostra diligent procuradora, com aquella qui, ab tot estudi e tota efficàcia, entenem en vostres fets, béns e honors e qui són affectuosa e prompta a totes coses a vós agradables e profitoses per tot nostre poder. E entre·ls altres qui en gran multitud són estats presents als dos actes dessús dits són lo²⁰⁰¹ marquès de Villena e lo comte d'Urgell, qui liberalment e fort alegres han fet lo dit sagrament de feultat, e llurs fills. Dada en Saragoça, a .XXIX. dies de maig del any .M.CCC.XCVIII. La reyna.

Domina regina mandavit michi, Bartholomeo Sirvent.

Probata.

¶¹⁹⁹⁹ Vid. D. GIRONA LLAGOSTERA, «Itinerari del rey En Martí (1396-1402)», *Anuari de l'IEC* IV (1911-1912) 81-184, esp. pp. 116-117.

Cf. TASIS, *Pere el Cerimoniós i els seus fills*, p. 204. ¶²⁰⁰⁰ e, interlineat. ¶²⁰⁰¹ lo: «los».

1398, juny 4. Saragossa.

Comissió feta pel rei Martí I al sotsveguer de Girona per a obligar els terratinents veïns de rius i torrents a endreçar-ne les riberes, manant-li així mateix exigir el dret d'aiguadeix, regalia de la corona (Berenguer de Busquets).

ACA, C, reg. 2254, fol. 78r.

Pro curia.

En Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al feel nostre en Narcís Albert, sotsveguer de Gerona, salut e gràcia. Entès havem que'l riu de Onyar, qui descorra per la vegueria de Gerona, e altres rius e torrents a ell discorrents són tant estrets en algunes parts que'n prenen²⁰⁰² gran dan molts terratinents circumvehins als dits rius e torrents. E car de nós se pertany fer adobar e abtar les ribes, albis e confrontacions de aquells, per ço volem e·us manam espressament e de certa sciència que encontinent, ab consell del feel nostre micer Johan Çavall, advocat fiscal, fàçats adobar, reparar e abtar als fronterers dels dits rius e torrents totes les ribes, albis e confrontacions de aquells. No-res-menys, com l'aygaleix de tots los rius e torrents qui descorren per terres nostres sien e's pertanguen a nós e a nostra cort, volem e·us manam que tot dret d'aygaleix, e altre qui a nostra cort se pertanga per la dita rahó, demanets, hajats e conservets, en tal manera que res no s'i perda per negligència e mala cura vostra; en altra manera, seria imputat a vosaltres. E nós, en fer e exercir les dites coses, ab dependents e emergents d'aquelles, vos comanam plenerament nostres veus. *Data en Çaragoça, a .IIII. dies de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCC.XCVIII. Matias, vicecancellarius.*

Berengarius de Busquetis, mandato domini regis ad relationem thesaurarii, qui eam vidit.

1398, juny 5. Saragossa.

Carta d'agraïment de la reina Maria als consellers de Barcelona pels seus serveis a la monarquia, i en particular per la missatgeria tramesa a les corts d'Aragó instant la prestació de jurament al rei Martí I i al seu primogènit (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 2348, fol. 62r-v.

La reyna.

Pròmens. Quant més e ab major atenció pensam la vigilància studiosa, fervent afecció, animositat virtuosa, ferma constància e liberalitat prompta ab les quals aqueixa ciutat, vosaltres e vostres predecessors, no recusats treballs ne càrrechs alguns, havets servit e servits contínuament al senyor rey, marit e senyor nostre molt car, e a nós per consegüent, e attem diligentment la qualitat e immensitat dels serveys e lo gran renom, excel·lència²⁰⁰³ de sa fama e los altres grans profits e honors qui se'n són seguits e se'n segueixen

¶ ²⁰⁰² *prenen*: «pren». ¶ ²⁰⁰³ *excel·lència*: «extol·lència».

al dit senyor e a nós, e universalment a tota la cosa publica de sos regnes e terres, tant més nos hi delitam per suavitat d'alguna gran dolçor e'ns en alegam en Aquell de qui tots béns proceeixen, atribuïnts a la sua munificència infinida, ab devota oració, les altes e infinides gràcies que'ns ha fetes e fa per sa gran clemència incessantment. E omesa la especificació dels altres serveys, com necessària no sia de present, havem haïda fort acceptable la missatgeria que per micer Bernat Dezpont e en P(ere) Dusay, vostres conciutadans, havets ací feta per instar e proseguir, axí com de fet los dits missatgers han instat e seguit virtuosament, ab gran modèstia, prudència e esforç, tro a total perfecció, la facció del sagrament de feultat fet novellament per los aragoneses, ab gran festivitat, celebritat, alegria e, en altra manera, molt sol·lempnament, al senyor rey e al rey de Sicília, son primogènit e nostre molt car; hoc e lo fet del procés de la pau e de la treva, lo qual com temps havia estigüés adormit e sofferís mal d'alcuna litargia, han despertat, esforçat e curat perfetament, en tant que se'n esperen d'ací avant sa pròpia operació e producció de sos fruyts salutables e, en altra manera, molt profitoses al senyor rey e a tot son principat de Cathalunya. Per esguard dels quals serveys, molt grans e notables, procehints de vostra radicada naturalesa, innata fidelitat e probitat molt gran, e per la noblesa, prerogativa e altres dots e mèrits specials d'aquexa ciutat, abraçam e strenyem aquella ab brases de singular benvolença e amor, e volem tostemps esser en ses necessitats, béns e honors sa intercessora, advocada e protectora special. E ab la present vos regraciam tant com podem los serveys dessus dits e'us pregam cordialment vullats aquells continuar, segons que, no sens gran laor e glòria vostra, havets acostumat, en tal manera que per aquells e vostra ferma perseverança vos puxen dignament esser dites les paraules escrites en los Càntics: «*Veni amica mea, veni et coronaberis*».²⁰⁰⁴ Dada en Çaragoça, a .V. dies de juny del any .M.CCC.XCVIII. La reyna.

*Domina regina mandavit michi, Bartholomeo Sirvent.
Probata.*

Dirigitur consiliariis et probis hominibus civitatis Barchinone.

821.

1398, juliol 12. Ciutat de Mallorca.

Provisió d'Hug d'Anglesola, virrei de Mallorca, dirigida al batle d'Alcúdia, a instàncies de Lluís Valentí, ciutadà, prohibint que els veïns de les vinyes i possessions de la seua alqueria de Vernissa, al terme de la vila, li entren ramat a pasturar, ni que hi facen llenya o cullen bova, joncs o altres aprofitaments, en perjudici del suplicant (Bartomeu Gras).

ACA, C, reg. 2356, fol. 84r-v.

Pro Ludovico Valentini.

Huc d'Anglesola, *et cetera*. Al amat lo batle de la parròquia d'Alcúdia qui ara o per temps serà, o a son lochtinent, e a altres als quals les presents pervendran, *salutem et dilectionem*. Per part d'en Loýs Valentí, ciutadà de Mallorques e habitant en l'alqueria de Vernissa de la dita parròquia, és stat a nós humilment exposat que del Puig de Vernissa, qui afronta

¶ ²⁰⁰⁴ Cant. 4, 8: «Veni de Libano, sponsa mea, veni de Libano, veni, coronaberis...»

ab molts pobladors, e en altra manera, li meten sens guarda molt bestiar e mig salvatge de nit e de dia, e entren en les sues vinyes, figuerals e marjal e altres possessions sues e talen-li los blats, e lo dit bestiar, aquell specialment qui és mig salvatge, no pot haver sinó ab hòmens a cavall, e aquell ha a metre en poder vostre, e ell à pagar los hòmens de sos propis diners; e axí matex, que alguns poblats en les parròquies d'aquèn entorn, de nit e de dia li vénen e entren en les sues possessions per cullir càrig, bova, jonch, e tallar arbres per fer fusta, lenya, congrenys e moltes altres coses; e semblantment, que com al dit Luýs scapa un bou o altre bèstia sua e és atrobat en mala feta, li fan pagar gran ban, e, com en les sues possessions són atrobats alguns bestiar faents mal, no'n paguen sinó tres diners per cap de bèstia, les quals coses tornen al dit Luýs Valentí en dampnatge e perjudici no poch gran, per què és stat humilment supplicat que sobre açò li deguéssen de remey o provesió concedent subvenir. E nós, la dita suplicació axí com a justa e consonant a rahó benignantment admetents, a vós dehim e manam spressament e de certa sciència, sots pena de .C. morabatins d'or, als cofres del senyor rey si contrafaretz aplicadors, que decontinent, vistes les presents, façats fer crida publica en la manera acostumada que tothom, de qualsevol condició sia, en aquelles entrades, dins .XV. dies après la publicació de la dita crida a avant comptadors, haja donada guarda al bestiar que hajen e tinguen; en altra manera, que'l dit Loýs Valentí se atrobarà ningun bestiar strany de nits faent mal en res del seu, e no'l porà metre en corral, lo puxa matar legudament e sens incorriment de algunes penes; emperò, que sia haüda rahó del dampnatge donat e de la valor del bestiar mort. E més avant, façats fer crida publica que tothom qui sia atrobat en l'alqueria del dit Loýs Valentí faent lenyes ne talant arbres alguns, que, ultra l'esmena q[u]e li farà de la tala, pach per cascuna vegada .X. lliures de mallorquins menuts; e axí matex, que tothom qui atrobat serà en les vinyes e altres possessions del dit Loýs pach senblant ban que fan pagar aquells de la dita vila o parròquia al dit Loýs, per tal que egualtat sia entre cascuns observada. Encara més, vos manam sots la dita pena que, si lo dit Loýs amenarà en poder vostre bestiar algun que haja trobat faent mal en ço del seu, e's clamarà a vós del dan donat, que li façats justícia spaxada, e semblantment, car l'alqueria del dit Loýs és luny una legua de la dita vila, lo jornal o jornals d'aquells qui metran o menaran en poder vostre lo dit bestiar façats pagar rahonablement segons que a vós serà ben vist faedor. Dada en Mallorques, sots lo segell de nostre ofici, a .XII. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCVIII. *Vidit P(etrus) Cantoni.*

*Bartholomeus Gras, ex provisione facta
per assessorem domini viceregis. Probata.*

822.

1398, juliol 21. Saragossa.

Revocació de la llicència de bigàmia concedida pel rei Martí I a Daví Mantí, jueu de Montsó, acusant-lo d'haver informat falsament el monarca (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2210, fols. 48v-49r.

Contra Daví Mantí, iudeum.

En Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. A Daví Mantí, jueu de Montsó, la gràcia sua. Jassia ab letra nostra, dada en Çaragoça sots nostre segell secret a

.XV. dies de juliol del any dejús scrit, te hajam atorgat e donada licència que pugues pendre altre muller, segons que en la dita letra és largament contengut, e lo dit atorgament e licència te hajam fets informats nós, per aquell juheu qui per ta part la dita licència nos demanà, que tot²⁰⁰⁵ quant tu possehies no valia més avant de cin-cents florins e que encara no havias presa o sposada altra muller, emperò, car despuys havem sabut que tu, ans de la dita nostra licència, havies muller sposada, e comès per la dita raó crim e errada molt grants e, per consegüent, la dita nostra licència no't puxe o dege profitar, ne aytanpoch per tal car sòm stats decebuts per lo dit empetrant, qui affermave, segons dit és, tos béns no valer²⁰⁰⁶ dels dits cin-cents florins ensús, e hajam sabut certament que valen en molt major quantitat, emperamor d'açò, per les rahons dessus dites, revocam la dita letra, manants-te, sots ira e indignació nostra e pena de mil florins, que de la dita licència no uses ne alegres, car nós, axí com dit és, la havem per revocada, per cassa e per nul·la, certeficants-te que de la presentació que't serà feta de la present starem a relació del portador, qui aquella fer verdadera ha jurat en poder nostre. Dada en Çaragoça, sots nostre segell comú, a .XXI. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCVIII. *Matias, vicecancellarius.*

Dominus rex mandavit michi, G(uillelm)o Pontii. Probata. Villa.

Raymundus de Torrellis, domicellus, camerarius domini regis, lator littere antedictae, prestitit iuramentum super relatione predicta fienda.

823.

1398, juliol 29. Ciutat de Mallorca.

Llicència donada per Hug d'Anglesola, virrei de Mallorca, al músic Joan de Saragossa per a poder guanyar-se la vida tocant els seus instruments, de nit i de dia, a qualsevol lloc (Bartomeu Gras).
ACA, C, reg. 2356, fol. 92r-v.

Pro Iohanne de Çaragoça.

Nós, Huc d'Anglesola, *et cetera*. Per ço com a vós, en Johan de Çaragoça, maestre d'esturments de la ciutat de Mallorques, emprat per alguns jòvens, ab paga e satisfacció condecant, convenga algunes vagades, per guanyar e sustentar vostra vida, anar sonar de nits per la dita ciutat e en altra manera, ab tenor de la present, supplicants a nós humilment alguns familiars e domèstichs nostres,²⁰⁰⁷ donam licència e plen poder a vós, dit Johan, que, no contrastant qualsevol crides fetes e fahedores, com per aquelles la present licència no volem esser revocada, puxats legudament e sens pena, tota vegada que'us plaurà, ab armes e sens armes, ab què no portets daylls, ballestes ne lances longues, e ab aquells sturments que'us volrets, e ab un altre companyó per vós elegidor, anar sonar, ab lum e sens lum, de nits e de dies, dins e fora la dita ciutat, la qual licència volem que dur e haja valor dementre al dit senyor [rey]²⁰⁰⁸ o a nós plaurà. Manants ab la present als guover-

¶ ²⁰⁰⁵ tot: «tat». ¶ ²⁰⁰⁶ Segueix: *més*, interlineat i cancel·lat.

¶ ²⁰⁰⁷ nostres, interlineat. ¶ ²⁰⁰⁸ rey, manca a l'orig.

nadors, batles, veguers, capdeguaytes e altres oficials de la ciutat e regne de Mallorques, e a lurs lochtinents, sots pena de .DCC. morabatins²⁰⁰⁹ d'or als coffres del dit senyor, si contrafaran, applicadors, que armes algunes, exceptat les damunt [dites],²⁰¹⁰ ne qualssevol sturments que portets en vostra companyia, no·us leven ne gosen levar, ans la dita licència vos tinguen fermament e observen, tenir e observar facen, e no·y contravenguen ne contravenir permetten per alguna rahó. Declaram, emperò, e volem, a major cautela, posat que en vostra companyia ne hagués més avant de vós e de un altre, que la present licència no fos vista²⁰¹¹ esser nul·la, ans valgués a vós e a aquell que vós elegirets, tota interpretació cessant. En testimoni de la qual cosa manam la present esser feta, ab lo segell pendent de nostre offici segellada. Dada en Mallorques, a .XXIX. dies²⁰¹² de juliol, en l'any de la natiuitat de nostre Senyor .M.CCC.XCVIII. *Vidit P(etr)us Cantoni.*

*Dominus vicerex mandavit michi, Bartholomeo Gras.
Probata.*

824.

1398, agost 22. Saragossa.

Ordre del rei Martí I al veguer de Barcelona de donar-li informació sobre un cas sense precedents de pau i treva, que va afectar un menor d'edat, el qual, considerant-se perjudicat, ha presentat ara querella en la cort del monarca. Si no troba que hi hagen passat casos semblants, mana que convoque un consell dels juristes més prestigiosos per estudiar-lo (Narcís Castell).

ACA, C, reg. 2319, fol. 36v.

Lo rey.

Veguer. Un cas s'és esdevengut, lo qual és aquest. Alguns anys ha passats que contra un pupill fon donat clam de pau e de treva; lo dit pupill citat no comparagué, ans fon gitat de pau e de treva, e lo dit clam jutgat. Ara lo dit pupill, recorrent a nostra senyoria e metent-se en nostre poder, ha demanat beniffici de restitució en integre, e sa comparació e ferma esser reebudes com menor, pretenén²⁰¹³ si esser les. En la qual restitució, si aquella atorgarem o no, són e stam molt duptoses, per ço com no volríem fer alcun prejuhi o novitat a les paus e treves, que són tan delicada cosa com vós sabets. E jatsie que als doctors e juristes de nostra cort hajam demanat e fet demanar si jamés semblant cas veeren, tots e cascun d'ells han dit que jamés semblant cas no han vist. Per què nosaltres, volents e desijants saber si jamés en vostra cort se seguí alcun semblant cas, vos menam que encontinent, tota triga remoguda, ab sobirana dilig[è]ncia cerquets e cercar feçats si en vostra cort jamés semblant cas vengué; e si semblant cas trobarets esser esdevengut, scrivits-nos largament e clar la manera com s'i provehí. E si per ventura no trobarets semblant cas esser seguit, hajats vostre bo, solemne e madur consell sobre aquestes coses ab los feels nostres micer G(uillem) de Vallseca, micer G(uillem) P(ere) Buçot, micer Matheu Dezquer, en Bernat Bives e altres solemnes e antichs doctors e juristes que·us parega saber en açò, lo qual consell haüt, tramatets-nos en scrits tantost, lo pus prest que porets, la determina-

¶²⁰⁰⁹ morabatins: «morbatins». ¶²⁰¹⁰ dites, manca a l'orig. ¶²⁰¹¹ fos vista: «puxa», corr.

¶²⁰¹² dies, repetit a l'orig. ¶²⁰¹³ pretenén: «pretene».

ció que en lo dit consell de les dites coses serà feta, emsemps ab los vots d'aquells qui en lo dit consell stats seran. E gardats-vos que en açò no mudets o dilatets alcuna cosa, car certifficam-vos que ns en faríets singular desplaer, lo qual tornarie sobre vós. Dada en Çaragoça, a .XXII. dies d'agost del any .M.CCC.XCVIII.º *Matias, vicecancellarius.*

*Narcissus Castelli, mandato regio facto ad relationem
Bernardi Michaelis, li(centiati) in l(egibus), consilarii
et promotoris, qui eam vidit. Probata.*

Dirigitur vicario Barchinone.

825.

1398, novembre 6. Saragossa.

*La reina Maria a l'aljama de moros de València, reprenent-los perquè encara no li han fet arribar el
subsidi acostumat pel seu accés al tron, malgrat el seu requeriment (Bernat Sapllana).*

ACA, C, reg. 2348, fol. 91v.

La reyna.

Totes les aljames dels juheus e moros qui són pervenguts novellament a nostra senyoria nos han fet cert gratuïtat (*sic*) subsidi, ab gran liberalitat, en ajuda de nostres grans despeses, segons és acostumat loablament a tot novell senyor en lo començament de sa novella senyoria, exceptat vosaltres, qui par ho hajats oblidat e qui no menys, mas per ventura més que los altres, vos hi dègrets esser retuts liberals e promptes per diverses causes que ací no cal explicar. E jassia per aquesta rahó, e per ço car vos haviem d'açò ja scrit e no us sots curats de venir ne trametre, vos deguéssim raonablement haver tatxats e feta exigir la tatxa encontinent per un de nostres porters, que us haguéssim tramès a vostres despeses, però havem-hi sobresigut e sobresehim a present per nostra benignitat, en relevament de vostres treballs e despeses. Mas, reprenents-vos fortment e aspra de la transgressió de nostres manaments, com siats dignes no solament de reprehensió, mas de aspra correcció, volem e us manam, espressament e de certa sciència, que ncontinent nos trametats un o dos de vosaltres havents sobre açò poder, ab los quals lo administrador de les monedes de nostra cort, o regent l'ofici de la dita administració, puixa del dit subsidi tractar e finir. En altra manera, vos certifficam que farem la dita tatxa e, feta, la farem encontinent a vostres despeses exigir, e en altra manera vos punirem, com aquells qui sots inobedients als dits nostres manaments, fortment e rigorosa. Dada en Saragoça, a .VI. dies de noembre del any .M.CCC.XCVIII. *Bernardus Michaelis.*

*Bernardus Çaplana, mandato domine regine
facto per eius cancellariam regentem. Probata.*

Dirigitur aliame sarracenorum civitatis Valentie.

1398, desembre 10. Saragossa.

La reina Maria a Ramon Alemany de Cervelló, insistint-li que duga a terme l'execució contra el comte d'Empúries, del qui es té per ofesa per la seua ingratitud, tal com li ha estat comanat pel rei (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 2348, fol. 98r-v.²⁰¹⁴

La reyna.

Mossèn Ramon. Bé creem sapiats, per lectura de libres e scriptures antigues e, per ventura, per experiència e en altra manera, quant és abhominable e dampnat, e cosa ingrata als celestials e als terrenals infesta, e de què's confon ley de humana natura, vici de gran ingratitud. Sabets, encara, ho havets entès, en qual manera e ab quanta affecció cordial nós havem preses, e tractats preniem e tractàvem profitosament, los fets del comte d'Empúries,²⁰¹⁵ abans e après la mort de son pare, acostants-nos aquell e entenents-lo haver en compte de nabot e de persona a nós fort cara, e, entre les altres coses, en lo fet de la demanda feta a ell de .XVIII.^m franchs per nostres cosins molt cars lo duch e duquessa de Berrí, en lo qual fet, qui'l constrenyia fort durament, com estigués en prompta execució, nós, a gran supplicació e instància sua, offerint ell e promettent que'n estaria a tota nostr[a] disposició e'n seguiria totalment nostre voler, lo havíem emparat interposants-nos migencera entre ell e mossèn Albert de Puigalt, procurador dels dits duc e duquessa, e finalment, ab gran difficultat e ab no poc càrrec que'n preniem de l'altra part, lo'y havíem portat a cert terme bo e suportable e molt profitós e salutable a ell e a son comtat; e ja d'açò havíem escrit en singular favor sua, e profit molt gran, als duc e duquessa dessus dits, veents e sabents en altra manera ell desolat e perdut e son comtat destruït e devorat, si's faés la execució dessus dita, no solament per aquella, mas encara per altres inconvenients, escàndols e mals greus e irreparables, imminents e fort prompts per aquesta ocasió. E tot açò havíem fet e fahíem per lo gran deute en què és ab lo senyor rey, marit e senyor nostre molt car, e per altres esguards qui'ns hi mouen raonablement. Si de totes aquestes coses ell s'és retut ves nós agradable e tal com devia, verament no, ans, ço que referim ab no poc desplaer, se'n és retut fort desconexent e molt ingrat, no sens gran derogació de nostra honor, segons veurets en una letra patent del senyor rey per la qual mana per vós la dita execució esser feta, jassia aquesta ingratitud no'y sia tocada tan largament ne tan crua com s'és feta. E pus de nós ell no ha volgut aquest benefici, és raó que no'l hage, mas que's faça la justícia segons deu, per zel de la qual, recordants de les grans offeretes que'ns havets fetes moltes vegades, e per les quals e per la scencera affecció que a nostre servir havets tostemps mostrada, vos entenem trobar e sentir affectuós, prompte e liberal en aquest fet, com aquell que tenim dignament en nostre cor²⁰¹⁶ imprès, vos pregam cordialment que, si jamés entenets res fer per nós, compliscats ab tot acabament lo manament e voler del senyor rey, qui lo'y ha no menor que nós, certificants-vos que

¶ ²⁰¹⁴ Segueix carta a Joan de Santfeliu, donzell, sobre el mateix assumpte. ¶ ²⁰¹⁵ Joan II d'Empúries heretà el comtat (1398-1401) després de la mort del seu pare, en presó, l'abril de 1398 (FLUVIÀ, *Els primi-*

tius comtats..., p. 63). No fou reconegut pel rei, segons SOBREQÜÉS (*Els barons...*, p. 148), cosa que no s'adiu bé amb la lletra de la reina Maria. ¶ ²⁰¹⁶ *nostre cor*: «l'ànima», corr.

d'açò nos farets servey fort singular, lo qual en son cas e loc no passarà sens condigna retribució; e del contrari, ço que per res no pensam, nos fariets tal greuge qui'ns offendria molt, e dariem-vos-ho a conèixer en vostres oportunitats. Dada en Saragoça, a .X. dies de deembre del any .M.CCC.XCVIII. La reyna.

Domina regina, cui postea fuit lecta, mandavit michi, Bartholomeo Sirvent. Probata.

*Dirigitur nobili*²⁰¹⁷ *Raymundo Alamanni de Cervilione.*

827.

1399, gener 7. Saragossa.

La reina Maria als consellers de Barcelona, congratulant-se del naixement del seu nét, fill del rei de Sicília, que ells li han comunicat, i demanant-los oracions per la salut de l'infant (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 2348, fol. 119v.

La reyna.

Pròmens. Considerat que entre los primers béns de felicitat són nombrats los fills, con sien, los bons, ornament e repors de llurs pares e mares, e pensat que'n los descendents de nós nostre esser se conserve, qui servir en si mateix longament no's poria, e que dreta successió d'infant mascle és dels regnes e terres a què succeeix conservació e no poca beatitud,²⁰¹⁸ e ultra açò, los altres grans béns qui, Déus volent, se'n esperen, havem haüt transcendent plaer de la nativitat del fill de nostre primogènit molt car, lo rey de Sicília, del qual plaer sabem vosaltres no freturar, ans habundar-hi ab cordial alegria, no solament per interès propi, mas per vostra naturalesa e bonesa innata e per l'amor radcada e scencera que havets per excel·lència a vostre senyor, lo senyor rey, marit e senyor nostre molt car, e a nós e al rey de Sicília dessus dit. E retents de tan alt fruyt laors e gràcies devotament a Aquell del qual²⁰¹⁹ principalment tots beneficis devallen, regraciam-vos molt, car per vostra letra, abans de tot altre cert ardit, havem sabut aquest benaventuat novell, pregants-vos de cor que, per la salut e prosperitat del dit infant,²⁰²⁰ façats fer, en reverència e laor de la sancta Divinitat, aquelles devotes oracions e altres obres spirituals que's pertanyen e havets acostumat en semblant cas loablement. Dada en Saragoça, a .VII. dies de janer del any .M.CCC.XCIX. La reyna.

Domina regina mandavit michi, Bartholomeo Sirvent.

Dirigitur consiliariis civitatis Barchinone.

¶ ²⁰¹⁷ *nobili*, interlineat. ¶ ²⁰¹⁸ *beatitud*: «beatud», corr.
¶ ²⁰¹⁹ *qual*: «quals». ¶ ²⁰²⁰ L'infant Pere, fill de Martí el Jove i de Maria de Sicília, havia nascut el 17 de novembre de 1398; morí accidentalment, a Catània, a les dar-

ries del 1400 (TASIS, *Pere el Cerimoniós i els seus fills*, pp. 203 i 246). El 25 de juny de 1399, la reina d'Aragó, des de Saragossa, felicità el seu fill per aquest naixement (JAVIERRE, *Maria de Luna...*, doc. XLV).

1399, gener 25. Saragossa.

1399, gener 27. Saragossa.

Carta de convocatòria a la cerimònia i les festes de la coronació, a celebrar a la ciutat de Saragossa, tramesa pel rei Martí I als bisbes i abats de Catalunya i de Mallorca. Segueix la lletra dirigida a la mateixa fi als nobles i cavallers del principat. En la segona data, el monarca convida el mestre de Montesa a assistir-li ensems amb els membres de l'orde, amb el propòsit d'armar-los cavallers de la seua mà (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2317, fols. 129v-130r,²⁰²¹ 133r-v, i 134r.

Principatus Cathalonie et regni Maioricarum.

Dels prelats.

Lo rey.

Honrat pare en Christ. En nós se doblen granment creximents de plaers, alegries e goigs quant en nostres benaventurades prosperitats e festes podem fer participants e-y són presents nostres feels e naturals sotsmeses, majorment aquells los quals sabem que's adellen e troben singular plaer que nostra reyal excel·lència sia exalçada e decorada de grau e dignitat insignes. Com, donchs, nós, en nom de nostre senyor Déu e de la sua gloriosa Mare, hajam deliberat, axí com ha ordonat santament l'antiga saviesa, coronar-nos e pendre gloriosament e devota les santes unció e insígnies de nostra benaventurada coronació en la ciutat de Çaragoça, axí com fer-se deu e han acostumat nostres predecessors, de gloriosa memòria, lo primer dimenge que's comptarà .VI. del mes d'abril següent après la festa de Pascha de Resurrecció de nostre Senyor,²⁰²² e lo dimenge après següent, axí matex, nostra molt cara muller la reyna, e en tals e tan excel·lents e sol·lemnes festivitats se pertanga nostres costats esser decorats de grans prelats²⁰²³ e altres notables persones per tal que la flor de nostra victoriosa edat induesca e mostre senyal²⁰²⁴ de major strenuïtat, claretat e ballesa de tan sol·lemne e tan gran festa, e's mostra mils la gràcia de nostra reyal celsitut, havem deliberat e volem, axí com se deu fer, que vós, entre·ls altres prelats de nostra senyoria, siats ací ab nós, per tal que mils sia ornada nostra solemnial festa de grans prelats e notables persones, segons que la excel·lència de nostra persona requer. Per ço, notificants-vos ab alegria gran les dites coses, vos pregam affectuosament que siats lo dit dia ab nós per honrar, decorar e ennoblehir nostra sol·lempne, gran e excel·lent festivitat; e portats vostres pontificals ornaments, com ab aquells revestit, ensemps ab los altres prelats de nostra senyoria qui ací seran, hajats esser assistent a la missa a la qual nós pen-

¶ ²⁰²¹ Segueixen les cartes dirigides a les ciutats i viles reials, als escuders nobles i no nobles, donzells, cavallers nobles i cavallers no nobles, a les vegueries de Puigcerdà, Pallars, Tortosa i Montblanc, el mestre de Montesa, els comtes de Cardona i de Prades, el veguer de Girona i els capítols catedrals del principat de Catalunya, i més endavant les destinades als dels regnes de València, de

Mallorca i d'Aragó, aquestes darreres en aragonés, que ocupen fins al fol. 149v. A banda les dels prelats i dels nobles de Catalunya, hem triat pel seu interès l'adreçada al mestre de Santa Maria de Montesa. ¶ ²⁰²² *Vid.* GIRONA, «Itinerari del rey En Martí...», pp. 136-143. ¶ ²⁰²³ *grans prelats*: «gran cavellaria», corr. ¶ ²⁰²⁴ *senyal*, interlineat.

drem la uncció e coronació dessús dita. Dada en Çaragoça, a .XXV. dies de janer del any .M.CCC.XC. nou.²⁰²⁵ *Rex Martinus.*

Dominus rex mandavit michi, G(uillelm)o Pontii. Probata.

*Dirigitur episcopo Maioricensi.*²⁰²⁶

*Similes littere fuerunt expedite sub eisdem data et signo episcopis et abbatibus*²⁰²⁷ *infrascriptis, mutato verbo de «pontificals» en «abbacials»:*

Primo, episcopo Elnensi.

Item, episcopo Urgellensi.

Item, episcopo Ilerdensi.

Item, episcopo Vicensi.

Item, episcopo Barchinonensi.

*Item, cardinali Gerunde, cui fuit positum: «Reverent pare», et cetera.*²⁰²⁸

Item, abbati monasterii Sancti P(etr)i de Rodes.

Item, abbati de Vilabertran.

Item, abbati de Sancti Quirçi.

Item, abbati monasterii Beate Marie de Roses.

Item, abbati monasterii Sancti Michaelis de Fluvià.

Item, abbati monasterii de Banyoles.

Item, abbati monasterii Sancti P(etr)i de Gallcantu Gerunde.

Item, abbati de la Real.

Item, abbati monasterii Sancti Petri de Bisulduno.

Item, abbati monasterii Sancte Marie d'Amer.

Item, abbati Sancti Felicis Gerunde.

Item, abbati monasterii Sancti Felicis Guixollensis.

Item, abbati monasterii Sancti Salvatoris d'Abrea.

Item, abbati d'Arles.

Item, abbati Sancti Martini de Canigó.

Item, abbati Sancti Michaelis de Cuxà.

*Item, abbati Sancti Genesii.*²⁰²⁹

Sub eadem forma fuit scriptum prioribus infrascriptis, demptis verbis sequentibus: «e portats vostres pontificals ornaments, com ab aquells revestit, ensemps ab los altres qui ací seran, hajats esser assistent», loco quorum verborum ponitur: «e siats assistent», et cetera.

*Primo, priori monasterii Beate Marie enfre Castell.*²⁰³⁰

Item, priori monasterii d'Ullà.

*Item, priori monasterii Beate Marie de Cerviano.*²⁰³¹

.....

¶ ²⁰²⁵ nou: «huyt», corr. ¶ ²⁰²⁶ Maioricensi: «Elnensi», corr.

¶ ²⁰²⁷ et abbatibus, interlineat. ¶ ²⁰²⁸ Segueix, ratllat: *Item, episcopo Valentie. Item, episcopo Sugurbii.* ¶ ²⁰²⁹ Sant Genís de Fontanes (Rosselló). Segueix, ratllat: *Similes littere*

fuerunt misse abbatibus Valentie: Primo, abbati de Valdigna. Item, abbati Sancti Bernardi Valentie. ¶ ²⁰³⁰ Santa Maria del Castell, a Besalú. ¶ ²⁰³¹ Segueix, ratllat: *Similes littere fuerunt misse prioribus regni Valentie.*

Militibus nobilibus, et militibus etiam non nobilibus.

Lo rey.

Vescomte. En nós se doblen grantment creximents de plaers, alegries e goigs, quant en nostres benaventurades prosperitats e festes podem fer participants e·y són presents nostres feels e naturals sotsmeses, majorment aquells los quals sabem que·s adeliten e troben singular plaer que nostra reyal excel·lència sia exalçada e decorada de grau e dignitat insignes. Com, donchs, nós, en nom de nostre senyor Déu e de la sua gloriosa Mare, hajam deliberat, axí com ha ordenat santament la antiga saviesa, coronar-nos e pendre gloriosament e devota les sanctes unció e insígnies de nostra benaventurada coronació en la ciutat de Çaragoça, axí com fer-se deu e han acostumat nostres predecessors, de gloriosa memòria, lo primer dimenge (*sic*) que·s comptarà .VI. del mes d'abril següent après la festa de Pascha de Resurrecció de nostre Senyor, e lo digmenge après següent axí matex nostra molt cara muller la reyna. E en tals e tan excel·lents e sol·lemnes festivitats se pertangua nostres costats esser decorats de gran cavalleria e altres notables persones, per tal que la flor de nostra victoriosa edat induescha e mostre²⁰³² senyal de major strenuïtat, claretat e ballesa de tal sol·lemne e tan gran festa, e·s mostre mills la gràcia de nostra original celsitut, e haguéssem sobiran pler que vós hic fóssets lo dia de la nostra solemniat festa demunt dita, pregam-vos affectuosament que hic siats. Dada en Çaragoça, sots nostre segell menor, a .XXV. dies de janer del any .M.CCC.XCVIII. *Rex Martinus.*

Dominus rex mandavit michi, Guillelmo Pontii.

Probata.

Dirigitur vicecomiti de Insula et de Caneto, militi.

Sub simili forma et sub eisdem data et signo fuerunt expedite littere et infrascriptis directe, videlicet:

Dilecto Raymundo Çagarriga, gubernatori comitatuum Rossilionis et Ceritanie.

Vicecomiti de Perillionibus.

Ludovico de Perillionibus.

Raymundo de Perillionibus.

Pontio de Perillionibus.

Francisco de Perillionibus.

Berengario de Ortaffà.

Francisco de Pau.

Guillelmo Dezbach.

Berengario Dezpuig.

Iohanni Petri de Totzó.

Vicecomiti de Ruppebertino.

Vicecomiti de Èvol.

Raymundo de Bages.

Francisco Ribera.

Geraldo de Rochabertí.

¶ ²⁰³² *mostre*: «mostra».

Bernardo Senesterra.
Berengario de Cruïlles.
Rogero de Montecatheno.
G(uillelm)o de Argenton.
Bernardo de Vilademany.
R(aymund)o de Vilanova.
G(uillelm)o de Cartellà.
Riambaudo de Corbera.
G(uillelm)o Raymundi de Sentelles.
Sub eadem forma fuit scriptum comendatori Mansi Dei.

Militibus.

Hugoni de Rosanis.
Galcerando de Rosanis.
Raymundo de Pagaria.
Iacobo de Ribes.
Bernardo Alamanni de Orriols.
P(etr)o de Pau.
Francisco de Vallgarnera.
Bernardo de Vilarig.
Francisco Taverner.
Raymundo de Rexach.
Iohanni de Banyils.
Bernardo de Juyhià.
Raymundo de Fontcuberta.
Iohanni de Vilamarí.
Alfonso de Luria.
Bernardo de Pontons.
Pontio de Ribellis.
P(etr)o de Queralt.
Raymundo de Rexach.
Gisperto de Guimerà.
Bernardo de Requesens.

.....

Lo rey.

Venerable mestre. En nós se doblen, *et cetera ut in precedentibus usque ad verba* de nostra reyal²⁰³³ celsitud, *et postea sequuntur* e haguéssem singular consolació e plaer vós hic fóssets aquell dia, ab tots los frares de vostre orde, per pendre grau e títol de cavalleria, per tal que mils fos ornada nostra solemnia festa de molts dignes títols de cavallers segons que la excel·lència de nostra persona requer. Per ço, notificants-vos les dites coses, vos pregam

¶ ²⁰³³ reyal: «original».

affectuosament que lo dit dia siats ab nós a la dita festivitât, apparellat ab los cavallers de vostre orde segons que a vostre estat se pertany. Dada en Saragoça, sots nostre segell menor, a .XXVII. dies de janer del any .M.CCC.XCVIII.º *Rex Martinus*.

Idem. Probata.

*Dirigitur magistro Muntiesie.*²⁰³⁴

829.

1399, febrer 6. Saragossa.

El rei Martí I a Bernat Despont, doctor en lleis, demanant-li un dictamen sobre certs dubtes sorgits entorn dels drets de la corona en els feus reials existents als comtats del Rosselló i de Cerdanya.

A aquesta fi, li prega que estudie la matèria ensems amb Guillem de Vallseca, Berenguer Vives, Bernat de Gualbes i altres jurisperits (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2316, fols. 11r-13r.

Lo rey.

Micer Bernat. A nós són estats trameses per lo regent la procuració reyal dels comtats de Rosselló e de Cerdanya cer[t]s duptes sobre los nostres feu[s] dels dits comtats, demenant-nos clarificació e certificació què és faedor sobre aquells. E nós, per ço que aquella li pugam fer pus perfetament, confiants de vostra indústria e de la bona expediença e pràctica que vós havets en semblants fets, trametem-vos los dits duptes dins la present intercluses, volents e pregants-vos que, per servey nostre, hajats deliberació e acort sobre aquells ab micer Guillem de Vallseca, ab micer Berenguer Vives e ab micer Bernat de Gualbes e ab al[t]res juristes qui a vós sia vist faedor, car nós scrivim als dessús nomenats ab nostres letres, pregant-los que ab vós ensemps hi enténan. Encare-us trametem algunes letres semblants de les lurs sens sobreescrits, les quals pugats fer sobrescriure e presentar a aquells juristes que a vós parega que en lo dit fet degen entrevenir e sàpien veure e consellar. Per què dats-hi diligència, e lo vot vostre e lur de ço que trobarets que's deja fer sobre ls dits duptes²⁰³⁵ trametets decontinent al amat conseller nostre mossèn Nicholau Morató, promovedor dels negocis de la nostra cort, al qual d'aquests affers és per nós dat càrrech. E d'açò'ns farets plaer e servey, lo qual molt vos grahirem. Dada en Çaragoça, a .VI. dies de febrer del any .M.CCC.XCIX. *Rex Martinus*.

Dominus rex mandavit michi, Guillelmo Pontii.

Probata.

Dirigitur Bernardo de Ponte, legum doctori.

.....²⁰³⁶

¶²⁰³⁴ Ho era llavors fra Berenguer March. Adobat cavaller pel rei el dia previst, el mestre va invertir en la mateixa festa, al seu torn, els comanadors i cavallers que

l'acompanyaren (FERRÁN SALVADOR, *El Castillo de Montesa*, p. 31). ¶²⁰³⁵ *duptes*: «duptets». ¶²⁰³⁶ Segueixen lletres de convocatòria als juristes mencionats en la carta.

Dubia de quibus supra in littera que dirigitur Bernardo de Ponte mentio habetur sunt he que secuntur.

Primerament, com per constitució e usatge de Cathalunya sia legut als castlans²⁰³⁷ e vassalls stablir vinyes, camps, delmes, qui sien del feu, pus lo senyor major no ha part en les rendes del castell a millorament, si, però, serà fet sens deterioració del feu. E molts dels dits castlans e vassalls dels comptats de Rosselló e de Cerdanya hàjan fets molts stabliments, de què han reebut diverses quantitats de entrada de .CCC., .CCCC., .D. *solidos* fins en .V.^m, .VI.^m e .X.^m *solidos*, si ay[t]als st[a]bliments són leguts fer, com parega disminució del feu ten grosses entrades pendre, ne fins a quines entrades seria legut, ne si de les dites entrades pertany res al senyor major de foriscapi.

Ítem, si los dits castlans e vassalls han perdut lo feu o les coses stablides per les dites grans entrades [que]²⁰³⁸ han reebudes, de qui s'és disminuït lo dit feu ay tant com han reebut de les entrades.

Ítem, com los dits castlans e vassalls comunament en los stabliments que fan²⁰³⁹ dien que's retenen, en les dites vinyes e camps, alberchs e possessions que stablexen, dreta senyoria, la qual no poden haver, com sia de senyor major, no feta menció que les dites possessions sien de feu, si per açò és vist disminuir lo feu ne les dites coses serien adquirides al senyor major, com no sia feta menció d'aquell, car parria que li tolguen e li leven la dreta senyoria, e, reemuts los censes per los emphiteotes, se seguex sovín que possessions romanen franques en alou e ixen del feu, en gran dan de senyor major.

Ítem, si los sotscastlans en la forma demunt dita, tinent qualque honor gran de possessions, de poch en poch totes aquelles stabliran, axí que en la honor del seu retrofeu no li romendrà neguna propietat que no sien stablides totes per diverses temps, si açò serà dit haver alienat tot lo feu, majorment com en los dits stabliments no és feta neguna menció del senyor major; e, si és dit alienació, quin foriscapi ne haurà lo senyor major.

Ítem, si lo castlà major té a feu e postat tot lo castell, térmens e possessions d'aquell, e alguna honor [o]²⁰⁴⁰ heretat del dit feu dóna graciosament a cavaller o escuder a feu honrat, si aytal donació sens ferma del senyor major és leguda, ni per axò és adquisit, o, si no és adquisit o perdut, si serà extimat, ne quina part havia del luýsme lo senyor major.

Ítem, com als cuns savis d'esta terra diguen [qu]e, pus lo senyor major no pren ne ha res en les rendes del castell, sinó que universalment li han a dar postat e regonèxer feu, poden dar partida del feu a feu honrat, dient que no ha molt de dir «feu honrat» o feu qui no ha certa servitut sinó general. És demenat si aquesta opinió és vera, ne quina difференça hi ha.

Ítem, si los castlans o sotscastlans obliguen los castells a censals e violaris, si per açò só[n] confiscats o poden esser dits alienats per la obligació, de què's pogués demenar foriscapi.

¶ ²⁰³⁷ *castlans*: «catslants». ¶ ²⁰³⁸ *que*, manca a l'orig.

¶ ²⁰³⁹ Damunt de *fan* apareix escrit novament *que*, correcció manifestament errada.

¶ ²⁰⁴⁰ *o*, manca a l'orig.

Ítem, si han pogut obligar en los dits censals o violaris los hòmens del dit feu, ne per açò lo dit feu seria comès ne se'n pertanga foriscapi, pus no'y ha ferma de senyor.

Ítem, lo senyor major, per reduir les dites coses sens ferma sua alienades, quin procés farà, o per empara real als feus o retrofeus e als forascapials, o solament procehirà contra lo *idem* castlà, o, jaquint aquell, procehirà contra aquells qui'u tenen a foriscapi, e qual procés serà pus expedient, just e millor.

Ítem, com, per diverses libres e regonexences de feus, clarament aparega que los procuradors reyls e feudals han tots temps reebut la quinta part de totes les vendes e transportacions qui sien estades fetes dels dits camps e vinyes, delmes e mases que trobaven esser stades de feu o retrofeu del senyor rey, punint e composant ab aquells qui les dites vendes, transportacions o stabliments havien fets sens ferma del senyor rey o sos procuradors, no donant part alguna als castlans o sotscastlans del dit quint, faent fer regonexença de feu al dit senyor rey sens appellar lo senyor mijà dins lo comtat de Cerdanya e terres de Conflent e de Capcir, e en lo comtat de Rosselló semblants regonexences no's troben sinó fort poques, si aquest costum serà servat axí en lo comtat de Rosselló com se serva en lo comtat de Cerdanya, com, si axí's serva, és infinit lo profit e el bé que'l senyor rey ne aconseguirà de emoluments, majorment con era tot de un senyor.

Ítem, si los reys de Mallorques, qui tenien en feu la terra, han pogudes dar les coses en alou.

Ítem, si han pogudes dar los prats e les aygües, com fos tot del feu, e, posat que en feu ho hajen dat, si val, com fos sens ferma del senyor major, ço era, lo senyor rey d'Aragó.

830.

1399, febrer 28. Saragossa.

Carta familiar de la reina Maria a la comtessa de Peralta, conhortant-la per la mort del seu fill, el comte Nicolau (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 2349, fol. 16r.

La reyna d'Aragó.

Molt cara cosina. De la mort de nostre cosí, lo comte Nicola de Peralta,²⁰⁴¹ fill vostre, que Déus hage, nos dolem molt com aquell que amàvem cordialment, no solament per lo gran deute de sanc que havia ab nós, mas per los bons serveys que havie fets e continuave loablement al senyor rey, marit e senyor nostre molt car, e a nós, e al rey de Sicília, nostre molt car primogènit. Consellam-vos, cosina, sanament, e'us pregam, que com morir sia ley indita generalment a tota creatura, e plorar e contristar per los morts no profit en res, ans a vegades torn en offensa de nostre senyor Déus, de qui aytals obres proceexen, com sia l'om vist a la sua voluntat resistir, a la qual tots nos devem conformar en totes

¶ ²⁰⁴¹ Nicolau de Peralta, IV comte de Caltabellotta a Sicília.
La família havia emparentat amb els Luna entorn del 1320.

coses, vos en vullats consolar e pendre-u pacientment, supposan, sens tot dubte, que a nostre Senyor ha plagut del dit vostre fill axí ordonar per més bé seu e vostre; e, prenén-ho en aquesta manera, tornarà-us a gran mèrit e a no poc profit de vostra persona. E sabents que·us plaurà, notificam-vos que'l senyor rey, marit e senyor nostre molt car, e nós sòm sans e en bona disposició de nostres persones, pregants-vos, molt cara cosina, que del estament de vostra persona nos vullats sovén escriure, car plaer nos en farets. E sia guarda vostra la sancta Divinitat. Dada en Saragoça, a .XXVIII. dies de febrer del any .M.CCC.XCVIII.

Domina regina mandavit michi, Bartholomeo Sirvent.

Probata.

A nostra molt cara cosina la comtessa de Peralta.

831.

1399, març 26. Saragossa.

Martí l'Humà al seu fill, el rei de Sicília, prohibint-li que faça declaració d'obediència al papa de Roma, Bonifaci [IX], encara que en siga importunat o requerit pels seus consellers o altres, perquè contradiu l'homenatge fet per Sardenya a Benet [XIII] de part del mateix monarca d'Aragó (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2298, fols. 97v-98r.

Lo rey d'Aragó.

Rey molt car primogènit. Entès havem que vós, per inducció d'alguns, vos declinats e entenets dar loch en fer declaració per papa Bonifaci, de la qual cosa sòm meravellats, com sia dubte que per vostra declaració, si la fahiets, no poguessen en aqueix regne entrevenir e sortir inconvenients e scandaloses perills, ne'ns par cosa decent que nós tengam per papa Beneet, al qual havem fet homenatge per lo regne de Sardenya e de Còrcega, e vós tinguéssets per papa Bonifaci de Roma. E sabets bé que les rebel·lions qui aquí's són seguides han haüt neximent e començament de semblants²⁰⁴² motius, e, pus que ho havets vist, devets-hi provehir e guardar-vos-en. Per què, molt car fill, vos pregam, requerim e·us amonestam que semblant declaració no façats, per vós matex ne a instància de qualsevol persones, de qualsevol stament sien, car, axí com veets bé, l'Esgleya és en gran tribulació, e par-nos que aadés vos dejats star en la manera que estats sens fer altra declaració. E si per ventura alscons de vostre consell o altres, posat sien prelats, barons e de qualsevol altra condició o estament, vos en tabuxen, infesten, requeren, insten o suppliquen, trametets-los-nos deçà ab bona manera. E tengue-us, molt car fill, la sancta Divinitat en sa guarda. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .XXVI. dies de març del any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCC.XC. nou. *Rex Martinus.*

Dominus rex mandavit michi, G(uillelm)o Pontii.

Probata.

¶ ²⁰⁴² *semblants*: «semblant».

1399, abril 27. Saragossa.

El rei Martí I a Jaume de Ribes, col·lector de la dècima en nom de la Cambra Apostòlica. Li prega que modere la taxa corresponent al monestir de Sant Martí de Canigó, pel qual sent personal devoció el monarca, com abans la reina sa mare (Antoni Safont).

ACA, C, reg. 2313, fol. 30r-v (1a numeració).

Col·lector. Nós havem affecció e devoció singular a la devota e monastir de Sent Martí de Canigó, al qual la senyora reyna dona Elienor, de bona memòria, mare nostra, offerí per nostra vida e prosperitat, com hagués, axí mateix, special devoció a aquell, diverses preciosos dons, e, no-res-menys, volch que portàssem e fóssem insígnies del propi nom del dit sant. Vos pregam tan affectuosament com podem que, sens figura de juhí e altres scrits solempnes, reebats o façats reebre sumàriament informació de les rendes e facultats del dit monastir e, segons aquella, disminuïts la tatxa de la dècima de aquell. E farets ço que devets, e veets (*sic*) que és mera justícia; e del contrari nos faríets, siats cert, desservir gran, no contrestant la part a nós pertanyent o deguda en la dècima dessus dita. Dada en Çaragoça, sots nostre segell menor, a .XXVII. dies de abril del any .M.CCC.XCVIII. *Rex Martinus.*

Anthonius de Fonte, mandato domini regis facto per reverendum episcopum Barchinonensem,²⁰⁴³ consiliarium. Probata.

Dirigitur dilecto nostro Iacobo de Ribes, collectori iurium camere apostolice.

1399, maig 29. Saragossa.

La reina Maria als diputats del General de Catalunya. Els demana que remuneren honorablement la mediació del camarlenc del rei de França, el qual procurà el bon èxit de l'ambaixada que hi fou tramesa per tal de neutralitzar la invasió del comte de Foix (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 2348, fol. 129r-v.

La reyna.

Deputats. Entre les altres coses qui més promouen, endrecen e porten a bona conclusió los fets dels reys e dels principats²⁰⁴⁴ e comunitats del món són les congruents e bones remuneracions que se'n segueixen als promovedors, factors e ministres d'aquells, car aquelles tiren, exciten e inardexen l'afecció dels dits promovedors e ministres, agüen la indústria e enginy e animen e donen constància e perseverança a tractar e proseguir aquells. Bé creem, donchs, vos record, com la brevitat del temps e la qualitat del negoci no permetten esser oblidada, la missatgeria que nós, estant loctinent general del senyor rey, marit e senyor nostre molt car, resident ladonchs en Sicília, tramettem a nostre molt car cosí, lo rey de França, emviants-li mossèn Vidal de Blanes e micer Pere Çacalm per pre-

¶²⁰⁴³ Joan Armengol, doctor en decrets (1398-1408). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 128.

¶²⁰⁴⁴ *principats*: «principats».

gar e requerir-lo e obtenir d'ell, en virtut de les paus, amistances e bons deutes que eren e són entre abdues les cases de França e d'Aragó, que no permettès, ans vedàs totalment, que'l comte de Foix e alguns barons e magnats e altres sotmeses del dit rey de França qui ladonchs volien e se apparellaven intrar ab grans gentes d'armes, enemigablement, en lo principat de Cathalunya, no intrassen, e per altres fets tocants molt lo bé avenir e bon estament del dit principat, la qual missatgeria se féu ab plena deliberació de tot nostre consell e de la terra, a missió del general de Cathalunya, entrevinents-hi vosaltres.²⁰⁴⁵ E per gràcia de nostre Senyor, fo axí e en tant fructuosa que els dits missatgers obtengueren ço que volgueren e per què principalment eren trameses, ço és, letres e provisions inhi-bitòries, ab grans e forts penes e cominacions, a tots sos sotmeses que negú intràs en lo dit principat ne altres terres del senyor rey per offendre e dampnificar aquelles, les quals provisions lo merexaut de França, per manament del rey, féu tantost publicar e exequir e en virtut d'aquelles e de llur execució cessà e romàs de tot la intrada del comte de la Illa e del vescomte de Caramany e d'altres barons e magnats de França, qui ja eren apparellats e plegats ab grans gentes d'armes per intrar en seqüela e ajuda del dit comte de Foix, lo qual, ja abans que les dites letres fossen vengudes, era intrat, e qui, veent que els altres dessus dits romanien e que era ab poca gent, desemparrà la terra e se'n tornà, segons que totes aques-tes coses nos reportaren los dits nostres missatgers en llur venguda e foren e són notòries, los quals missatgers ja ladonchs e despuys nos han dit que tot açò obtingueren ells a mà e per indústria e obra de mossèn Aubert de Puigalm, conseller e camarlench del rey de França e del senyor rey, car, anants-se'n ells a la dita missatgeria, hagueren sentiment ja en Perpinyà, e après, feta llur propos[i]ció al rey de França, los fon dit ubertament que no po-dien haver resposta ne espatxament tro primerament lo dit rey se fos vist ab lo rey d'An-glaterra e hagués dat ple acabament al maridatge de sa filla e fos tornat a París. E, com açò hagués fort gran tret de temps e l'espatxament dels dits missatgers requesés tota celeritat, ladonchs, lo dit mossèn Aubert, qui ja, com aquell qui zela ferventment la honor e servey del senyor rey e nostra e lo bé avenir de tota la terra del dit senyor, se era emparat molt bé d'ells, mesclà en aquest fet nostre molt car cosí, lo duc de Berri, e a mà sua e en altra ma-nera tractà, endreçà e féu que tantost los dits nostres missatgers foren espatxats per la for-ma dessus dita, qui en altra manera hi foren romases gran temps, no sens gran càrrech del dit general e irreparable dan del dit principat de Cathalunya, com fossen intrats de fet lo comte de la Illa e altres dessus dits e, per consegüent, lo comte de Foix se fos aturat en la terra molt més que no féu. On, com d'aquest tan gran e tan profitós servey meresca lo dit mossèn Aubert esser bé remunerat per lo dit general, de la qual remuneració no'us havem volgut escriure tro ara per tal car per causa, la qual no cal expressar a present, no fóra estat espedient al dit mossèn Aubert, e car speràvem que vosaltres hi haguéssets degud esguard, pregam-vos affectuosament que, per consideració de les dites coses e intervenció d'aquests nostres prechs, lo vullats en tal manera remunerar que'n satisfàçats, segons de vosaltres se pertany e nós fermament speram, a la honor del senyor rey e nostra, al deute e descàrrech del general, animets ell a mils servir en son cas e loc, e'n donets loable eximpli de vosal-tres. Dada en Saragoça, a .XXIX. dies de maig del any .M.CCC.XCIX. La reyna.

Domina regina mandavit michi, Bartholomeo Sirvent. Probata.

Als amats e feels nostres los deputats del general de Cathalunya.

¶ ²⁰⁴⁵ Vid. JAVIERRE, *María de Luna...*, p. 72 ss.

1399, juliol 6. Saragossa.

Carta del rei Martí I al seu fill [Martí], rei de Sicília, informant-lo del retorn del comte de Foix a la seua obediència i de la conclusió satisfactòria de les corts aragoneses, així com de les bones relacions que ha iniciat amb els ducs de Borgonya i de Milà i els reis de Castella i de Navarra (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2298, fols. 107v-108r.

Lo rey d'Aragó.

Rey molt car primogènit. Per tal car és rahonable cosa que sapiats e siats informat del bon estament e esser de nós e de nostres regnes e terres, vos certifficam que, per gràcia de Déu, nós e la reyna vostra mare²⁰⁴⁶ sòm ben sans e en bona disposició de nostres persones. E sapiats que lo comte de Foix,²⁰⁴⁷ desijant venir a nostra obediència, nos ha tramesa gran embaxada, supplecan-nos ab gran humilitat lo volguéssem admetre en nostra gràcia e mercè e'ns plagués tornar-li ço que d'ell e de son predecessor pres haviem. E nós, veents sa gran humilitat, havem deliberat tornar-li ço del seu, pus que, però, ell trameta ací a nós un de sos fills e un cavaller ab poder bestant de fer-nos sagrament e homenatge de feultat per lo vescomtat de Castellbò e totes altres coses que sos predecessors han acostumat fer per raó de vassallatge a nostres predecessors. Emperò, a nós roman que'ns aturam Castellviy de Rosanes e Martorell, ab tota sa baronia, qui és notable e bella cosa, e encara ha a restituir la fermança²⁰⁴⁸ a mossèn Ramon de Blanes, nostre conseller e majordom, e relaxar als uns presoners qui foren presos en temps que son predecessor, nós estants en aqueix regne, entrà dins nostra senyoria. Ítem, sapiats, molt car fill, que la cort que celebren en Aragó està en conclusió, a gran aventatge, profit e honor nostra, car, entre les altres coses, nos reem la dita cort lo patrimoni qui per nostres predecessors és estat alienat en Aragó, e, no-res-menys, fa la dita cort cinch-cents hòmens d'armes e .D. veilets per deffensió del dit regne; oc encara, nos done la dita cort ab què pugam exir del dit regne, vint mília florins comptants. Havem esperança ferma qui, migençant la divinal ajuda, la dita cort serà finada e totes les dites coses hauran bon acabament al més tardar per tot lo mes d'agost primervinent. Aprés, tantost finada la dita cort, entenem anar, dreta via, en regne de València e aprés en Cathalunya, e havem cert sentiment que axí bé o millor que fin ab nós la dita cort d'Aragó finaran les corts que entenem celebrar als valencians, cathalans e mallorquins. Ítem, sapiats, molt car fill, que, a gran requesta e instància del duch de Burgunya,²⁰⁴⁹ lo qual és un dels grands senyors del món, entre nós e ell és estada feta fraternitat e amistat molt gran, e de fet és estat assegut e concordat matrimoni del infant en P(ere), primogènit vostre, ab una filla poca del dit duch de Burgunya. Ítem, sapiats, molt car fill, que ací en Çaragoça és vengut un missatger del duch de Milà,²⁰⁵⁰ vinent ab gran mercaderia e no mostrant-se en res missatger, mas mercader tant solament, e aprés .XV. o .XX. dies que'ych ha estat e ha regonegut nós, nostra cort e nostre estament, és-se

¶ ²⁰⁴⁶ mare: «mara», corr. ¶ ²⁰⁴⁷ Mort Mateu de Castellbò, comte de Foix i vescomte de Castellbò, el 1399, l'havia succeït la seua germana Isabel (1399-1426), casada amb Arquimbald de Grailly (FLUVIÀ,

Els primitius comtats..., pp. 170-171; SOBREQÜÉS, *Els barons...*, pp. 216-218). ¶ ²⁰⁴⁸ fermança: «finança». ¶ ²⁰⁴⁹ Felip I'Ardit (1363-1404). ¶ ²⁰⁵⁰ Joan Galeàs Visconti (1385-1402).

descobert a nós e ha'ns explicada secretament sa embaxada, la qual és en acabament que'l dit duch dessija e vol fort amistança e bona confederació ab nós; e nós havem-li feta sobre açò bona e graciosa resposta, per tal manera que lo dit missatger se'n va molt content e ha promès e dada ferma paraula que, si fet no és ans que ell sia tornat al dit duch, darà comiat lo dit duch e foragitarà de sa cort e de tota sa senyoria tots los foraxits de Sicília, a nós e a vós traïdors e rebel·les. Jassia lo rey de Castella,²⁰⁵¹ nostre molt car nebot, haja ab nós molt gran acostament e'ns sia en totes coses axí obedient com vós, emperò, encara ha volguda ab nós e és estada feta entre nós e ell gran confederació e amistança per major corroboració. E semblant amistança és estada feta, a sa gran requesta, entre nós e el rey de Navarra. E tengue-us, molt car fill, la sancta Divinitat en sa sancta guarda. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .VI. dies de juliol del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.XCVIII.º *Rex Martinus*.

*Dominus rex mandavit michi, G(uillelm)o Pontii.
Probata.*

835.

1400, gener 2. Saragossa.

Promesa del rei Martí l'Humà, sota jurament, de donar suport en tot i per tot, en corts i fora corts, a l'actuació del justícia i dels jurats de València en els fets de les marques de Xelva, declarant nul·la i sense efecte la intervenció del justícia d'Aragó contra ells, en quant toca la jurisdicció reial del mateix regne (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2352, fol. 42r.

Nós, en Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Prometem e juram sobre los sants quatre Evangelis, per nós corporalment toquats, e en nostra bona fe reyal, a vosaltres, justícia [e]²⁰⁵² jurats de la nostra feel ciutat de València qui ara sots e per temps sdevenidor serets, de observar e tenir inviolablement les coses dejús scrites e de fer-ne acte publich en nostres corts generals de regne de València o per altra manera, a consell vostre, que sie pus profitosa a nostre interers e vostre, volents e manants a vosaltres que per greu-ge nos sie posat en les primeres corts que tindrem en aqueix regne. Ço és a saber, que com lo justícia d'Aragó haja fets processos contra vosaltres, justícia e jurats de la dita ciutat de València, per lo fet de Xelva,²⁰⁵³ per los quals processos ha declarat e dades sentències de encartar alguns singulars d'aquexa ciutat e de fer marques e penyores, les quals coses havem per nul·les, casses, vanes e írrites, e ab la present anul·lam, cassam e irritam aque-lles, en tant quant toquen les jurediccions e preheminiències reysals de regne de València, e

¶ ²⁰⁵¹ Enric III (1390-1406), fill de Joan I i d'Elionor d'Aragó. ¶ ²⁰⁵² e, manca a l'orig. ¶ ²⁰⁵³ El 1392, el senyor de Xelva, Pere Lladró, vescomte de Vilanova, va vedar als ramaders de València el dret foral d'empriu que tenia la ciutat de pasturar en aquella vall, cosa que motivà l'ocupació de la vila per la host de la capital el 1395. El justícia d'Aragó hi volgué intervenir, adduint que aquella baronia era poblada a fur aragonés, i el Consell

de València no reconegué la seua autoritat en un afer propi del regne, amb diversos incidents que foren tancats per una sentència reial del 1403 que confirmava el dret de la ciutat (*vid.* A. RUBIO VELA, en *Història del País Valencià*, II, Barcelona, Ed. 62, 1989, p. 254). Recull l'episodi la *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, de Melcior MIRALLES (ed. M. Rodrigo Lizondo, València, Universitat de València, 2011, p. 154).

aprovam, loam, declaram e sentenciam los justícia e jurats de la dita ciutat de València haver fets bons processos e actes per lo fet de Xelva, en quant toquen nostres preheminències reyls, e d'açò, reiterants nostra voluntat, vos prometem e·us juram de fer acte de cort en les primeres corts que tingam en regne de València o per la forma dessus dita. E, no contrestant que nós d'açò siam jutge, volem, manam e·us aconsellam que lo primer acte e greuge que·ns sia donat en les corts sia aquest, e que sia primer provehit. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .II.^{os} dies de janer del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC. *Rex Martinus*.

Dominus rex, qui tradidit eam signatam, mandavit michi, G(uillelm)o Pontii, in cuius posse iuravit. Probata.

Als amats e feels nostres los justícia e jurats de la ciutat de València.

836.

1400, febrer 8. Saragossa.

La reina Maria reprén amb duresa Ramon Alemany de Cervelló, governador de Catalunya, per resistir-se a executar el procediment ordenat contra el comte d'Empúries i els seus béns i vassalls. L'acusa d'avantposar els interessos d'aquest als de la corona, amenaçant amb castigar la desobediència (Bartomeu Sirvent).

ACA, C, reg. 2349, fols. 72v-73r.²⁰⁵⁴

La reyna.

Governador. Enteses havem dues letres vostres trameses al senyor rey, marit e senyor nostre molt car, e a nós, fetes l'una a .XVI. e l'altra a .XXIX. de janer proppassat. E si los prech[s] cordials e manaments simples, e après los mijans, fets a vós e diverses vega[d]es repetits, ab letres patents e closes assats espesses, sobre la execució faed[o]ra en los béns del comte d'Empúries e de sos vassalls, fossen estats, axí com degren, obehits, no·s foren seguides les grans e tronants cominacions e penes commemorades en la primera de vostres letres, qui en semblants coses de tanta durícia e menyspreu deuen raonablement esser fetes abans e pus asprament al gran magistrat que al veguerol o altre simple official, car tant com lo delinqüent és major e en pus alt predicament tant més agreuge lo delicte e dóna pejors eximplis als altres. Ne parria la malencolia que dehits vos hage assetjat, car si·u deguéis fer no²⁰⁵⁵ la·n haguérets fetada (*sic*), ne dat loc que altres la·n haguesen major e pus sensibla; e, si·us ha assetjat, deuríets-la callar e pendre pacientment, sabent que vós mateix e no altre ne sots causa e ocasió. L'abtesa e suficiència de patronegar l'offici a vós comenat sabem bé que no·us fall, ans ne sots singularment dotat, si e quan e llà on la volets mostrar e exercir, e per consegüent vos reprén de major culpa. Ne veem que la mar en què vós e los altres officials huy navegats sia axí procel·losa com vós dehits, mas per ventura e sens ventura pus tranquil·la e segura que no fo gran temps ha, en tant que la fusta qui en la mar passada correguera perill de peraclitar o de naufragi se pot en aquesta

¶²⁰⁵⁴ Precedeixen i segueixen altres cartes sobre el mateix conflicte. Sobre aquest afer, *vid. supra* doc. 826.

¶²⁰⁵⁵ *no*: *no·n*», corr.

bé servir e salvar, si donchs per excessiva imperícia o culpa del patró o navegants no's perdia. Als pactes tocats en les dites vostres letres ací no dehim res, com ja'us hi hajam respost plenament, sinó que'ls havem per improvats e nul·les per les raons ja a vós declarades. Si la divinal justícia proceeix lentament, sí's fa a vegades fort prestament e terribla, segons la qualitat del peccat e del peccador, e no s'és procehit poc lentament en aquest negoci, car gran temps ha que dura, mas no ho és vijares a aquells qui no's senten del interès tan gran de la justícia ne de tanta nostra offensa e dan, proposants a aquelles l'interès del comte, qui en lo dit fet no és estat freturós de nostra clemència, ans en aquell e en altres era proseguit e tractat per nós no solament ab clemència, mas ab offici de maternal dilecció, la qual no sens gran ingratitud ha refusada, e per consegüent és raó no la hage, com benefici no's dege dar en forçat. E sabets bé que clemència ha loc llà on no hage evident interès de part e detriment de justícia, axí com són fort grans en aquest fet. Lo atrabament²⁰⁵⁶ de les reynes passades que deduhits en exempli se deu remetre e lexar a la sciència divinal, a qui totes coses són manifestes, e no esser jutjat e tret a conseqüència per los qui ignoren los secrets de Déu. E si s'és seguit lo atrabucament dessus dit, per ço que vostra letra vol innuir, no deuen estar ab poca temor los qui comunicaven en lurs fets e'n eren promovedors e actors principals. Quant és a les resistències, mals e inconvenients que dehits esser imminents e promptes per la execució dessus dita, no pensam, e menys esperam, que'n lo comte e sos vassalls regne tanta ne tan temerària audàcia que'us assagen resistir, o, si'u fan, sabets que necessària cosa és que vinguen escàndols, mas mala per aquells per qui vendran; e, axí, guarden-se'n. Per què, concloents, pus manaments e cominacions del senyor rey, ne instàncies e prechs nostres, en vós no troben loc, seguits-ne vostre voler e delit, segons havets tro ací; mas hajats per ferm que de e per aquest fet se seguirà la fi que Déu o nós no porem plus, qui no dubtam, de portar-ho dins breu a ple acabament. E no'us meravellets, axí com ne cal, com sia cosa assats usitada si après los grans trons desapareixen los grans grops. A la creença que'ns ha explicada de vostra part en Berenguer Arnau, vostre fill, havem respost, segons ell vos reportarà. Dada en Saragossa, sots nostre segell secret, a .VIII. dies de febrer del any .M.CCCC. La reyna.

*Domina regina, cui postea fuit lecta queque eam sic
voluit expediri, mandavit michi, Bartholomeo Sirvent.
Probata.*

Dirigitur nobili Raymundo Alamanni de Cervilione, generali gubernatori Cathalonie.

837.

1400, maig 1. La Garriga.

Instruccions del rei Martí I a Guerau de Cervelló i els altres ambaixadors a la cort papal d'Avinyó, trametent informació sobre els canvis polítics al nord d'Itàlia. Mana impetrar del pare sant [Benet XIII] llicència per a enviar emissaris al papa de Roma, amb la finalitat de resoldre el vassallatge de Sicília (sense escrivè).

ACA, C, reg. 2352, fol. 43r.

¶ ²⁰⁵⁶ *atrabament*: «acabament», corr. Potser errada de l'escrivà, per *atrabucament* o *trabucament*.

Lo rey.

Vostra letra havem reebuda, per la qual havem sabuda la venguda de mossèn Guerau de Cervelló, de la qual cosa havem haüt gran plaer, specialment com vós, mossèn Guerau, nos havets certificat largament de tots los negocis segons se són seguits tro al die de huy. Per què·us manam que continuadament nos certifiquets de tots los negocis segons se succehiran, specialment de la determinació que·l pare sant farà sobre son fet; axí matex, què finarà del fet del cancell que volen strènyer vers lo palays²⁰⁵⁷ per fer entrada a Nostra Dona d'Olms,²⁰⁵⁸ ni si escàndel se'n seguirà, de tot nos certifiquets. Per tal com sabem que haurets plaer, vos certificam que nós havem finades les corts en Aragó a gran profit e honor nostra, per gràcia de Déu e del dit regne, en les quals corts nos han donats .CLXXX.^m florins per quitament de nostre patrimoni, al qual quitament són eletes dues persones per part nostra e altres dues per part de la terra, en aquells lochs que nós los assignarem, foragitant tota solemnitat de fur, sinó atesa la veritat del fet. Axí matex, havem mes en orde la deffensió de la terra, la qual servescha axí en Cathalunya com en lo regne de València, si necessari serà. Part axò, havem fetes treves generals en lo regne d'Aragó, ab voluntat de la cort. Enaprés, sòm partits²⁰⁵⁹ de Çaragoça, de la qual partim lo dijous ans de Rams, e per ço com per l'accident de la quartana no poguérem bonament caminar per terra, havem fet nostre camí per lo riu avall tro fins a Móra,²⁰⁶⁰ e d'aquí per terra, passant per Falcet, venguem-nos-en a Tarragona, d'on tinguem la festa de Pascha, e d'aquí fem nostre camí per Vilafrancha, passants per Sent Cugat de Vallès, a *Barchinona*, hon entram diluns a .XXVI. dies d'abril; e, per necessitat de nostra persona, l'endemà convengué·ns partir d'aquí per anar als banys de Çagariga,²⁰⁶¹ hon sòm ara de present. Huy, data de la present, havem haüdes noves com lo duch de Milà deu haver Gènova a sa mà, segons que per aquesta cèdula porets veure, per la qual cosa, si ell la ha, podets esmaginar quant de dan seria en lo fet de Sicília, esguardant la sua intenció, perquè, segons les noves que havem de Roma e mossèn de Mecina,²⁰⁶² que·n ha haüdes letres, par que·l intrús de Roma,²⁰⁶³ ab la liga que Venècia e Florença e altres ciutats de Ytalia fan contra lo dit duch.²⁰⁶⁴ E com per açò, e per altres negocis tocants los fets de Sicília, nós havem enviar a Roma, volem que parlets ab lo pare sant que ab licència sua e ab son plaer nós puxam fer missatgeria al dit intrús, tota vegada guardant nostra fe, la qual tots tepms entenem a servir com a vertader christià, car no voldriem que nostre fill se perdés ne lo regne de Sicília, axí com lo rey Luís²⁰⁶⁵ ha perdut lo seu, sens que negun profit no·n ha seguit al pare sant. Per què vosaltres parlats estretament d'aquesta matèria ab lo pare sant, servant-hi aquelles bones maneres que·us serà vijares. E fets, però, manera que en breu n'ajam sa licència e vostra resposta, car perill és gran en la triga. Dada en lo loch de la Garriga, sots nostre segell secret, lo primer die de maig del any .M.CCCC. *Rex Martinus*.

Dominus rex misit signatam expediendam.

A nostres ambaxadors en cort Romana.

¶ ²⁰⁵⁷ El palau pontifici d'Avinyó. ¶ ²⁰⁵⁸ La catedral de Notre Dame des Doms. ¶ ²⁰⁵⁹ *partits*: «stats partits», corr. ¶ ²⁰⁶⁰ Móra d'Ebre (Ribera d'Ebre). ¶ ²⁰⁶¹ La Garriga (Vallès Oriental). ¶ ²⁰⁶² Felip Crispi (Crespí?), agustí, arquebis-

be d'aquesta seu (1392-1402), promogut per Bonifaci IX. Cf. EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 337. ¶ ²⁰⁶³ Bonifaci IX (1389-1404). ¶ ²⁰⁶⁴ Hi manca el verb principal. ¶ ²⁰⁶⁵ Lluís II d'Anjou (1386-deposat 1400), comte de Provença.

1400, maig 10. La Garriga.

Martí l'Humà al seu fill, el rei de Sicília. Li desaconsella comanar el petit fill d'aquest, malalt de verola a Catània, a sicilians, per raons de seguretat, ans bé el mude a castells i llocs forts i sans (Antoni Safont).

ACA, C, reg. 2298, fol. 143v.

Lo rey d'Aragó.

Rey molt car primogènit. Segons havem entès, vós, per rahó de la verola la qual nostre molt car nét l'infant²⁰⁶⁶ ha, havets aquell fet trer del castell de Cathània, on creyets que l'ayre de la mar li fos contrari a son accident, e mudar-lo en les cases de Damiano Rosso, en les quals encara està. E no·u havem en res per bo ne volríem que, per molts abelliments que aquexes gents facen-vos, fiàssets massa en ells, e majorment de tal joya com és lo dit infant, car conèixer podets quant és lur coratge cavil·lós e lur participació scandalosa. Per què, rey molt car primogènit, vos pregam tan stretament com podem que decontinent fàçats retornar lo dit infant en lo castell dessus dit; e, si conexets a aquell no esser ben dispost a sa sanitat, fets-lo mudar en lo castell de la Mota, qui és prou sa, ne d'aquí avant, si·ns volets a nostre plaer e sa consell satisfer, lexets estar aquell sinó per castells o lochs forts. E sia, rey molt car primogènit, tots temps lo Sant Sperit vostra guarda. Dada en lo loch de la Garriga, sots nostre segell secret, a .XV. dies de maig del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC. *Rex Martinus.*

Dominus rex mandavit michi, Anthonio de Fonte.

Probata.

1400, juny 12. Barcelona.

Circular del rei Martí I als governadors, jurats, batles i tots altres oficials, ordenant que s'aplique confiscació de béns i pena de mort als corsaris, pirates i almogàvers que facen mal als castellans per mar o per terra, en compliment de les paus que foren acordades entre Pere el Cerimoniós i Enric [II] de Castella (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2210, fols. 165v-166r.

En Martí, *et cetera*. Als governadors, jurats, justícies, batles, consellers, merinos, alcayts dels castells e cases planes, e altres regidors de ciutats, viles e locs de la nostra senyoria e a tots altres e qualssevol oficials, e a cada hu de aquells dins la jurisdicció a cascú comanada, als quals les presents pervendran o seran mostrades o el traslat de aquelles signat per mà de notari publich, salut e dilecció.²⁰⁶⁷ Sapiats que per quant en los tractes de les paus²⁰⁶⁸ entre lo molt alt senyor rey en P(ere), de digna memòria, pare nostre, e el rey don Enrich, *quondam*, de Castella, als quals Jesuchrist done santa glòria, avis de nostre molt car

¶ ²⁰⁶⁶ L'infant Pere, nat el 1398. *Vid. supra* doc. 827 i nota.

¶ ²⁰⁶⁷ *dilecció*: «gràcia», corr. ¶ ²⁰⁶⁸ Tractat d'Almazán (1375).

nebot, lo rey de Castella ara regnant, per si e per sos successors, vassalls e sotsmeses, fon acordat, tractat e fermat *in effectum* que als naturals, vassalls e sotsmeses del dit rey e regne e senyoria de Castella no sia fet mal ni dan algú per vassalls, sotsmeses o gents que, en alguna manera, hisquen de nostres regnes e senyories, ni als naturals, vassalls e sotsmeses nostres no sia fet mal ni dan per vassalls, sotsmeses o gents que, en alguna manera, hisquen dels regnes e senyoria²⁰⁶⁹ del dit rey de Castella, segons que més largament és contengut en los dits tractes de la pau, los quals nós havem en voluntat que sien fermament guardats. Emperamor d'açò, provehint degudament sobre les dites coses, ordonam e manam que nengun corsari o pirata ni²⁰⁷⁰ almugàver o altres gents qualssevilla que de art piràtica usen no sia sostengut, captengut ni defès en nenguna part ni terra de nostres regnes e senyoria, ans volem e tenim per bé que sien repulsos e lançats e destrovits. Per què·us manam que, vistes les presents o el translat signat segons dit és, cascuns de vós en vostres locs e jurisdiccions on tals almugàvers, corsaris o pirates que van robant e usen de art piràtica, per mar o per terra, en qualsevol manera seran trobats e's poran haver, encontinent los prengats en persona, sien de qualsevol ley o condició, ensemps ab tots lurs béns, e aquells confisquets encontinent a nostres cofres e'ls guardets fins que de nós siats certificats què·n serà fahedor, e, haüda certificació com aquells són almugàvers, corsaris e pirates, encontinent los façats matar per justícia, com nós ab les presents, les quals volem que hajen força de ley no revocable, condempnam e manam que sien condempnats a pena de mort natural e de confiscació de béns tots pirates e corsaris que sien trobats que usen de la dita art piràtica per mar dins les mars de nostres regnes, terres e senyoria. E guardats·vos no·u²⁰⁷¹ façats àls, sots pena de la nostra ira e de perdre les persones e los béns e quant havets. E com les presents o el translat de aquelles, signat segons dit és, vos seran presentades o mostrades, e los uns e los altres haurets complit nostres manaments, manam a qualsevol notari que a la presentació serà appellat, sots la dita pena, que done còpia autèntica e signada de son signe als requirents per ço que nós puxam saber com haurets complits nostres manaments. Dada en *Barchinona*, a .XII. dies de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC. *Matias, vicecancellarius. Rex Martinus.*

Idem (Dominus rex mandavit michi, Guillelmo Pontii).

Probata.

840.

1400, juliol 16. Barcelona.

Ordre de la reina Maria a Francesc Aguiló, procurador seu al regne de València, de castigar exemplarment un moro i una cristiana de Sogorb que han estat sorpresos en flagrant adulteri (Antoni Valls).

ACA, C, reg. 2349, fol. 107r.

Na Maria, *et cetera*. Al amat conseller e procurador nostre general en regne de València, mossèn Francesch Aguiló, salut e dilecció. A orelles nostras clamosa insinuació és pervenguda que no ha molt que un moro, appellat Fillell Abehaudia, no tement senyoria

¶ ²⁰⁶⁹ *dels regnes e senyoria*: «de nostres regnes e senyories», corr.

¶ ²⁰⁷⁰ *ni*: «o», corr. ¶ ²⁰⁷¹ *no·u*: també cap la lectura *no·n*.

ne les penes en açò imposades, és estat trobat ab .I.^a crestiana apellada Maria, muller de Marcho Rovio, cometent ab aquella, ço que refferim ab desplaer, peccat de luxúria, los quals moro e christiana són presos en poder del justícia de la nostra ciutat de Sogorb. E com tals coses sien fort males e leges e de mal eximpli, e qui sens aspra punició passar no deuen, volem e a vós dehim e manam de certa sciència e expressament, vostre offici excitant, que ncontinent, vista la present, hajats a mans vostres los dits christiana e moro, e si trobarets les dites coses esser veres, d'aquells façats la justícia que's pertany, per tal forma que ells ploren llur peccat e los altres se castiguen per eximpli. Manam, més avant, sots pena de mil florins d'or d'Aragó, al justícia dessús dit e a altres²⁰⁷² a qui's pertanga, que, tota triga a part posada, vos liuren los christiana e moro sobredits e que en exeguir les coses per nós a vós dessús manades no us embarguen en alguna manera, si la dita pena e la ira e indignació nostra desijen²⁰⁷³ esquivar. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XVI. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC. *Bernardus Michaelis*.

*Anthוניus Valls, mandato domine regine facto
per thesaurariam regentem. Probata.*

841.

1400, octubre 23. Barcelona.

El rei Martí l'Humà al seu fill, el monarca de Sicília, informant-lo que tramet la infanta Violant, filla de Joan I, al rei Lluís [de Nàpols], marit seu, per a la consumació del matrimoni ja contret temps enrere per paraules de present, a precís d'aquest i de la casa reial de França. Li garanteix que no ha convingut amb Lluís cap acord polític, sinó sols els capítols matrimonials (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2299, fol. 1r.

Lo rey d'Aragó.

Rey molt car primogènit. Decent cosa e molt rahonable reputam vós deure saber totes coses ponderoses qui en aquests nostres regnes daçà se succeesquen e siats per nós informats d'aquelles. Per què, molt car fill, volem sapiats que, axí com sabem que sots cert, lo senyor rey en Johan, de bona memòria, nostre frare, havia fernet e fet matrimoni de la infanta dona Yolant, sa filla, nostra molt cara neboda, ab lo rey Loýs, en lo qual se havia tant procehit que no restava sinó còpula o ajustament carnal, con fossen lonch temps ha²⁰⁷⁴ esposats per paraules de present e fos ja pagat l'axovar, sinó solament fort poca part, axí que no restava a consumació del dit matrimoni sinó aquella esser al dit rey Loýs tramesa. E nós, volents, axí com fer devem e sòm tenguts, dar compliment al dit matrimoni, qui d'aquell sòm estats, ab gran e raonable instància, pregats e requests per lo dit rey Loýs, e'n cara per lo rey e per tots los duchs reials de França, havem deliberat trametre, e de fet trametem, al dit rey Luís, son marit, la dita muller sua, faents-li aquelles festes e honors e arreaments e enjoyants-la en aquella manera que pertany a decència de nostra dignitat reyal e semblants actes requeren. E per ço que de totes particularitats essencials d'aquest fet siats mils informat, vos certificam, molt car fill, que no són stades fetes per aquesta raó ne

¶ ²⁰⁷² se castiguen per eximpli... a altres, afegit al marge inferior.

¶ ²⁰⁷³ desijen: «desijem». ¶ ²⁰⁷⁴ ha: «eren», corr.

per altre confederacions, lligues ne altres qualsevol covinences o pactes entre nós e lo dit rey Loís, sinó aytant com ha convengut capitolejar e paccionar per essència tant solament a compliment del dit matrimoni. E tenge-us, rey molt car fill, tots temps en sa curosa guarda la sancta Divinitat. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XXIII. dies de octubre del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC. *Rex Martinus*.

Dominus rex mandavit michi, G(uillelm)o Pontii.

Probata.

842.

1400, desembre 9. Barcelona.

Llicència concedida pel rei Martí I a Robert SAGRANADA, ciutadà de Mallorca, per a cercar tresors amagats i encantats, amb la condició que hi siguen presents els procuradors reials o batles generals del territori i que n'entregue la desena part a la corona (Berenguer de Gostemps).

ACA, C, reg. 2256, fols. 144v-145r.

Roberti Çagranada.

Licentia perquirendi thesaurum.

Nós, en Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Per tenor de la present, atorgam e llicència donam a vós, feel nostre en Robert de Çagranada, ciutadà de la ciutat de Mallorques, que pugats cercar e fer cercar, per aquella via e manera que a vós serà vist faedor, en quals partides volrets de nostres regnes, terres e lochs, axí deçà com dellà mar, tots e qualsevol tresors supposats, amagats e encantats, sens algun nostre empaxament o de qualsevol persona, dels quals donets e siats tengut donar a nós e als nostres la deena part franca e quítia de totes messions, e les altres nou parts romanents vos puxats retenir e a vostres utilitats aplicar, vós, emperò, satisfaent a aquells dels quals seran les possessions e lochs en los quals farets les dites cerques o cavaments en tots dans que dats los haurets o fets dar per la dita raó, a coneguda del official ordinari dins la juredicció del qual seran los dits lochs e possessions damnificades. Encara, vos atorgam que algun, de qualsevol stament o condició sia, no gos cercar ne assajar de fer alguna cerca prop aquell loch o lochs on vós haurets fet o fet fer algun asajament de cerca, e açò per spay de .XL. passes de home comunament passejant. Volem, emperò, que en lo cavar o cercar que farets dels dits tresors sia, en lo regne de Mallorques, lo nostre procurador reyal, e si en altres parts de nostra senyoria farets los dits²⁰⁷⁵ cavament o cerca, hi sia lo batle general o procurador nostre lo qual en aquella part serà, o aquell o aquells que ells hi ordonaran. Manants per la present a governadors e a tots e sengles altres officials e sotsmeses nostres, e als lochtinents de aquells officials, presents e esdevenidors, que la present concessió nostra a vós ténquan fermament e observen e no'y contravenguen per alguna raó. En testimoni de la qual cosa, manam a vós la present esser feta e ab nostre segell segellada. Dada en *Barchinona*, a nou dies de deembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC. *Matias, vicecancellarius*.

Berengarius de Gostemps, mandato regio facto per thesaurarium.

Probata.

¶ ²⁰⁷⁵ dits: «dit».

1401, gener 13. Barcelona.

El rei Martí I a Pedro de Luna, administrador de la diòcesi de Tortosa, pregant-li que nomene l'arquebisbe d'Atenes, conseller reial, bisbe auxiliar d'aquesta seu (Antoni Safont).

ACA, C, reg. 2211, fol. 39v.

Pro mossèn d'Athenes.

Lo rey.

Don Pedro. Recorda'ns que, per mossèn P(ere) Çagarriga,²⁰⁷⁶ vos haviem tramès a pregar de paraula que lexàssets o comanàssets la administració de vostra Esgleya e bisbat de Tortosa a mossèn l'archabisbe d'Atenes,²⁰⁷⁷ nostre conseller e antich servidor, axí com a aquell per lo qual sòm certs que la dita Esgleya serà ben regida en aquells temps del any²⁰⁷⁸ que és de necessitat, axí en²⁰⁷⁹ donar òrdens com en altra manera haver prelat president en cascuna esgleya cathedral. E havem sabut, per letres del comenador de la Mercè de Perpenyà, que vós havets respost al dit mossèn P(ere) que, per nostra reverència, vós ho fariets, sinó car vos ne era ja²⁰⁸⁰ stat parlat en favor de un bisbe framenor qui era a Tarragona per semblant administració d'aquella Esgleya. E sòm meravellats que, en aquest cas ni en altres, sie mesa paritat de pregàries a les²⁰⁸¹ nostres a instància d'alguna altra privada persona, e que de semblant cosa no'ns sie complagut per vós, sabent, majorment, nostra afecció e que administració ne regiment de semblant prelat e tan acostat a nostre servey no pot esser sinó profitós e honorable en vostra Esgleya e en altra molt major. Per què'us pregam affectuosament e de cor que del dit fet nos complegats sens tota falla e triga alguna, en tal manera que'us en dejam saber bon grat, e no lo contrari, car nós ho haurem²⁰⁸² a gran plaer e servey, e en son cas haurets-ne conexença e sentiment en vostres oportunitats e affers. E d'açò hajam prestament vostra resposta. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell menor, a .XIII. dies de janer del any .M.CCCC.I. *Rex Martinus*.

Dominus rex mandavit michi, Anthonio de Fonte.

Probata.

*Dirigitur Petro de Luna, administratori ecclesie Dertusensis.*²⁰⁸³

1401, febrer 3. Barcelona.

Llicència donada pel rei Martí I als consellers de Barcelona, a pregàries dels argenters de la ciutat, de reformar les ordinacions per a marcar l'obra d'argent anomenada grossa, que es feia a llei de moneda tornesa, esdevinguda ara incerta (Berenguer de Busquets).

ACA, C, reg. 2253, fol. 102r.

¶²⁰⁷⁶ Pere Sagarriga, futur bisbe de Lleida (1403-1407) i arquebisbe de Tarragona (1407-1418), compromissari a Casp. ¶²⁰⁷⁷ Fra Antoni Ballester, O. F. M., arquebisbe d'Atenes des del 1370, traslladat a l'arquebisbat de Càller (1403-1414) a pres del rei Martí (RUBIÓ I LLUCH, *Diplomatari de l'Orient català (1301-1409)*,

docs. CCCXVIII i DCLXXIII). ¶²⁰⁷⁸ any, interlineat. ¶²⁰⁷⁹ en: «per», corr. ¶²⁰⁸⁰ ja, interlineat. ¶²⁰⁸¹ a les, interlineat. ¶²⁰⁸² ho haurem: «vos ho reputarem», corr. ¶²⁰⁸³ Pero de Luna y Albornoz, bisbe de Tortosa in *administratione* (1397-1403). Vid. EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 223.

En Martí, *et cetera*. Als amats e feels nostres los consellers e pròmens de la ciutat de *Barchinona*, salut e gràcia. Com sobre certa ley donadora als argenters de la dita ciutat de *Barchinona*, per marchar obra d'argent appellada grossa en sdevenidor fahedora en la dita ciutat, la qual obra grossa, en virtut de certes ordinacions per vostres predecessors gran temps ha fetes, s'és marchada en la dita ciutat a ley de torneses vells, los quals, per los mudaments de les monedes que dins aquell temps se són fetes en França, són huy en ley incerta, car alguns dels dits torneses són a ley de .XI. diners e malla, e altres a ley de .XI. diners, e altres a més e altres a menys, de què's són seguits molts inconvenients, qüestions e debats, e en sdevenidor se'n seguirien més si provehit no'y era en altra manera, e per bé de la cosa publica sia necessari declarar les dites ordinacions e fer-ne de novelles, per ço, a supplicació per part del offici dels argenters sobre açò a nós feta, a vosaltres dehim e manam expressament e de certa sciència que, haüda sobre açò madura deliberació e degut acord, façats aquelles ordinacions e statuts que a bé de la cosa publica e salvació del dit offici dels argenters vos parran profitoses, degudes e raonables, de manera que'ls dits argenters hagen sobre'l dit marchar ley certa, e que cascun qui comprarà e vendrà del dit argent sia certificat de la dita ley, si saber-la volrà, car nós manam al governador de Cathalunya e al veguer de *Barchinona* qui ara són e per temps seran, e a tots altres officials nostres a qui's pertanga, presents e sdevenidors, que les dites ordinacions e statuts, après que'n la forma acostumada publicades seran, tinguen e observen e tenir e observar facen, e no'y contravinguen ne'y lexen algun contravenir per alguna manera o rahó. Dada en *Barchinona*, a .III. dies de febrer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.I. *Matias, vicecancellarius*.

*Berengarius de Busquetis, mandato regio facto per thesaurarium, qui eam vidit, et fuit tradita ordinata.*²⁰⁸⁴

845.

1401, març 25. Barcelona.

Comissió del rei Martí I al seu conseller Francesc Taverner, cavaller, per tal que vaja a Castelló d'Empúries, on jau malalt de mort el comte, i procure que el seu germà Pedro no succeeça en el comtat, on entén tenir drets el monarca. A fi que la presència de l'enviat reial no moga les sospites de la família, li adjunta una segona carta fingida, on addueix motius d'afecte familiar, així com una lletra de creença als cònsols de la vila requerint que li presten col·laboració en el cas del traspàs del susdit comte (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2352, fol. 46r-v.²⁰⁸⁵

(1) Lo rey.

Mossèn Francesch. Sabut havem que nostre molt car nebot lo comte d'Ampúries és en tal cas de morir que no és esperança de sa vida. E com nós entenam que'l comtat d'Ampúries, si lo dit comte mor sens infants mascles, se pertanga a nós, e hajam entès que

¶²⁰⁸⁴ Al marge esquerre: *Non bene hic, sed in Gratianum.*

¶²⁰⁸⁵ Hem restituit l'ordre natural de les tres cartes, car la segona apareix copiada en primer lloc al registre.

don Pedro, son frare, en cas que'l dit comte muyre, entén haver possessió del dit comtat, e nós no vullam lo dit don Pedro prenga aquella tro siam clars si lo dit comtat pertany a nós o no,²⁰⁸⁶ havem deliberat trametre-vos a la dita vila de Castelló, on jau malalt lo dit comte. E per tal que pus honestament hi pugats entrar, trametem-vos ab la present ensempls altra letra, la qual porets mostrar al dit comte e a la comtesa, sa muller, e a don Pedro, ab la qual veuran que nós vos hi trametem solament per les coses contengudes en la propdita letra. Trametem-vos, no-res-menys, .I.^a letra de creença dreçada als cònsols de la dita vila, la qual los presentarets si cas serà, però, que'l dit comte muyre, e no en altra manera, e dir-los hets, per vigor de la dita creença, que per res no donen loch que'l dit don Pedro haja possessió del comtat, ne ells li facen sagrament ne homenatge ne altra qualsevol regonexença, e que en açò's guarden bé. E parrie'ns que'ls dits cònsols puguén bé e rahanablement escusar de no fer los dits sagrament e homenatge o altra regonexença al dit don Pedro tro vejen si la dita comtessa serà prenys o no, e per tal, axí matex, car ella té ypothecat lo dit comtat per son dot e spoli e altres drets a ella pertanyents. E açò, de què-us dam càrrech special, comanam a vostra bona e industriosa saviesa. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XXV. de març del any .M.CCCC.I. *Rex Martinus*.

*Dominus rex in consilio mandavit michi,
G(uillelm)o Pontii. Probata.*

Dirigitur Francisco Tavernerii, militi.

(2) Lo rey.

Mossèn Francesch. Entès havem, ab no poch desplaer, que nostre molt car nebot lo comte d'Ampúries és en article perillós de morir, e per tal car volríem fer totes provisions qui fossen possibles a sa salut, havem deliberat trametre-hi-vos. Per què-us pregam e manam que encontinent, tots affers lexats, anets a Castelló d'Ampúries, on lo dit comte jau, e vejats aquell, offerint-li, de part nostra, totes coses que necessàries li sien e nós pugam fer per son guariment e salut; e entenats ab la comtessa, sa muller, e nostre car nebot, don Pedro d'Ampúries, frare del dit comte, o sens aquells, en procurar e haver-hi metjes e totes altres coses qui puguén ajudar al dit comte e restaurar-lo del perillós cas en què és. E de dia en dia nos certifiquets per correu segons que's succehirà en son procés. E en açò no's planga res, com vaja molt en restauració de sa persona. E sapiats que nós stam e starem d'açò en congoxosa ànsia tro n'ajam de vós certa nova. E d'açò-us dam càrrech special. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XXV. dies de març del any .M.CCCC.I. *Rex Martinus*.

*Dominus rex in consilio mandavit michi,
G(uillelm)o Pontii. Probata.*

Dirigitur Francisco Tavernerii, militi.

¶ ²⁰⁸⁶ Pere d'Aragó fou declarat hereu pel testament del comte Joan II d'Empúries, mort l'octubre de 1401, però només el sobrevisqué quaranta dies i tampoc no va deixar successió. El rei Martí, invocant la clàusula de reversió a la

corona del comtat si s'hi extingia la línia directa, l'incorporà al patrimoni reial el 2 de gener de 1402 (SOBRE-QUÉS, *Els barons...*, pp. 148-149; cf. FLUVIÀ, *Els primitius comtats...*, pp. 63-64, amb petites divergències de dates).

(3) Lo rey.

Pròmens. Ab no poch desplaer, havem sabut lo²⁰⁸⁷ perillós e strem cas de mort en què, per ordinació divinal, és posat nostre molt car nebot lo comte d'Ampúries. E com hajam entès que don Pedro, son frare, entena pendre possessió del comtat, en cas que'l dit comte muyre, e nós, per certes rahons, hajam deliberat lo dit don Pedro no deure o poder haver ne pendre aquella, trametem a vosaltres l'amat conseller e promovedor dels negocis de la nostra cort mossèn Francesch Taverner, informat per nostra letra de certes coses que'us dirà de part nostra. Per què'us pregam e manam, per la fe e naturalesa a què, com a rey e príncep, nos sots tenguts, que a tot açò que'us dirà de part nostra lo dit mossèn Francesch donets plena fe e creença axí com si nós²⁰⁸⁸ vos ho dehiem, e axí ho compliats per obra. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XXV. dies de març del any .M.CCCC.I. *Rex Martinus*.

*Dominus rex in consilio mandavit michi,
G(uillelm)o Pontii. Probata.*

Dirigitur consulibus ville Castilionis Impuriarum.

846.

1401, agost 1. Altura.

Carta de condol del rei Martí l'Humà al seu fill [Martí el Jove] per la mort de la reina [Maria] de Sicília, muller d'aquest. En sufragi de la seua ànima ha manat fer solemnes exèquies (sense escrivè).

ACA, C, reg. 2299, fol. 27v.

Lo rey d'Aragó.

Rey molt car primogènit. Vostra letra havem reebuda per Johanuço, vostre porter, sobre la mort de la reyna de Sicília,²⁰⁸⁹ muller vostra, a la qual vos responem que havem haüt sobirà desplaer de la mort de la dita reyna, per la qual havem fets fer en nostra cort, e encara per totes les esgleyes cathedrals²⁰⁹⁰ de nostres regnes, grans e sol·lemnes aniversaris, e no-res-menys los han fets axí grans e solemnes totes les insignes universitats de tota nostra senyoria, sintents-se e complayents de la dita reyna axí pròpriament com si fos estada reyna d'Aragó. Part açò, vos pregam, molt car primogènit, que hajats per recomanat lo dit Johanuço, lo qual se'n torna a vós; no-res-menys, lo lexets tornar deçà si e tota vegada que ell volrà, com nós li hajam promès que serà porter de qualsevulla qui serà muller vostra. Rey molt car primogènit, *et cetera*.²⁰⁹¹ Dada en lo loc d'Altura, sots nostre segell secret, lo primer dia d'agost del any .M.CCCC.I. *Rex Martinus*.

Dominus rex misit signatam. Probata.

¶ ²⁰⁸⁷ lo: «los». ¶ ²⁰⁸⁸ Segueix, ratllat, *personalment ho dehiem*. ¶ ²⁰⁸⁹ La reina Maria havia mort el 25 de maig del mateix any, de pesta (TASIS, *Pere el Cerimoniós...*, p. 203). A. CAPPELLI (*Cronologia, cronogra-*

fia e calendario perpetuo, 4a ed., Milà, 1978, p. 451) ho data per error el 1402. ¶ ²⁰⁹⁰ *cathedrals*: «tathedarls». ¶ ²⁰⁹¹ Correspon a: *lo Sant Spirit vos hage tots temps en sa guarda*.

847.

1401, setembre 7. Altura.

El rei Martí I al seu fill, el rei de Sicília, pregant-li que faci portar el cos de l'infant Pere, nét d'aquell, per tal de donar-li sepultura al panteó reial a Poblet (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2299, fol. 30r.

Lo rey d'Aragó.

Rey molt car primogènit. Com nós e nostra molt cara muller la reyna, vostra mara, desigem molt que la ossa del infant en Pere,²⁰⁹² nostre nét e fill vostre, qui Déus haja, fos portada deçà per transladar aquella en lo monastir de Poblet, hon la major partida de nostres predecessors, de gloriosa memòria, reys d'Aragó, e altres de la sanch reyal han lur sepultura, pregam-vos affectuosament, rey molt car primogènit, que al pus breu que poretz nos vullats trametra la dita ossa, per ço que aquella puxam fer portar e transladar axí honorablement com se pertany en lo dit monastir, car d'açò ns farets plaer molt agreable. E tengue-us, rey molt car primogènit, tots temps en la sua guarda lo Sant Spirit. Dada en lo loch d'Altura, sots nostre segell secret, a .VII. dies de setembre del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.I. *Rex Martinus.*

Dominus rex mandavit michi, G(uillelm)o Pontii.

Probata.

848.

1401, setembre 17. Altura.

El rei Martí I als seus ambaixadors a la cort pontifícia. Demana que consulten el papa si la unció i coronació que el seu fill, el rei de Sicília, vol rebre a Palerm, pot ser impediment perquè al seu temps pugui ser ungit i coronat com a rei d'Aragó. Si la unció no es pogués iterar, vol que ara es corone només (sense escriuà).

ACA, C, reg. 2299, fol. 30v.

Lo rey d'Aragó.

Com nostre molt car primogènit, lo rey de Sicília, hage deliberat coronar-se breument, migençant la gràcia divinal, e reebre la unció en lo dit regne, ço és, en la ciutat de Palerm, segons que per privilegis dels pares sants passats atorgats al rey Roger e a sos succeïdors se deu fer, e nós siam molt dubtosos si lo dit nostre molt car fill,²⁰⁹³ com vingue après nostres dies que regnarà, si a Déu plau, en aquest regne, volent-se coronar ací, porà reebra altra vegada la dita unció, segons custuma dels reys d'Aragó, pregam e manam-vos que decontinent parlets largament d'aquesta matèria ab lo pare sant, supplicant-lo humilment de part nostra que plàcia a la sua sanctedat veure en aquest fet e consellar-nos-hi ço que per dret e ley divinal se'n deu fer, car si la dita unció no's podia reiterar, fariem-lo solament coronar, en manera que après nostres dies pogués reebre la dita unció deçà en lo regne d'Aragó. E, haüt consell, certificats-nos-en decontinent per vostra letra. Dada en

¶²⁰⁹² *Vid. supra* docs. 827 i nota, i 838. ¶²⁰⁹³ fill: «primogènit», corr.

lo loch d'Altura, sots nostre segell secret, a .XVII. dies de setembre del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.I. *Rex Martinus*.

Dominus rex misit signatam. Probata.

Dirigitur ambaxiatoribus domini regis in curia Romana.

849.

1401, setembre 30. Altura.

El rei Martí I al governador [del regne de València], ordenant que expulse un novici del convent dels Franciscans de Morvedre, rebutjat per la comunitat per les seues males condicions, i li lleve l'hàbit, amb prohibició de portar-lo sota pena de mort (Ramon Baró).

ACA, C, reg. 2211, fol. 125v.

Lo rey.

Governador. Com a nós sia stat supplicat, per part dels frayres menors del convent de Murvedre, que fray Jacme Calaf, novici, sia inútil al orde e sia stat reebut a àbit de noviciat contra forma de les constitucions del dit orde, e, per consegüent, no vullen que sia reebut a professió ni'l vullen en sa companya per los seus mals vicis; e'l hàjan donada repulsa, dients que se'n vaja en bona ora, que no'l volen més en l'orde, e lo dit frare Jacme, novici, per res no vulla exir ni jaquir l'àbit, ans menace tots los frares si'l giten del orde, affirmant que a pesar lur ell hi romandrà. E com açò sia contra justícia e rahó, manam-vos expressament e de certa sciència que'l dit frare Jacme gitets del dit orde, despullant-li l'àbit e manant-li, sots pena de mort, que jamés, contra voluntat dels frares, no port l'àbit dels frares menors. E açò per res no mudets, com nós de certa sciència vullam axí esser fet. Dada en lo loch de Altura, sots nostre segell menor, a .XXX.²⁰⁹⁴ de setembre del any .M.CCCC.I. *Rex Martinus*.

Raymundus Baroni, mandato domini regis facto per vicecancellarium, et fuit tradita iam signata. Probata.

850.

1401, novembre 5. Altura.

El rei Martí I al seu primogènit [Martí], rei de Sicília. Li notifica que, havent-li tractat matrimoni amb una de les filles del rei de Navarra, en el termini de quinze dies es trobarà amb aquest monarca a la frontera i escollirà la més convenient per a ell entre les infantes (Joan de Tudela).

ACA, C, reg. 2299, fol. 36r.²⁰⁹⁵

¶²⁰⁹⁴ Segueix, ratllat, dies. ¶²⁰⁹⁵ Segueix nota de mà de Pere Miquel Carbonell, certificant haver trobat aquest document i els corresponents capítols matrimonials quan cercava, sense resultat, d'ordre de Ferran II, els de Joan II i Blanca de Navarra.

Lo rey d'Aragó.

Rey molt car primogènit. Ja per altres letres vos havem scrit com, sobre'l matrimoni tractat e ab la gràcia de Déus faedor entre vós e una de les filles del rey de Navarra,²⁰⁹⁶ lo dit rey havia a nós enviats sos missatgers, ço és, son canceller, e com nós finam ab lo dit missatger en certa manera contenguda en certs capítols, los quals lo dit canceller se'n portà al dit rey, sobre'ls quals, si al dit rey eren aquells plasents, devíem haver resposta sua ir, que fon digous, e après nos veuríem ab lo dit rey per veure axí matex les infantes, e elegir aquella que a nós fos pus plasent e la qual coneguéssem que faés més per vós, e com lo dit missatger fos retornat nós vos certificaríem de la successió del negoci. On vos certificam, molt car primogènit, que lo dit dia, ço és, ir que fon digous, fon retornat a nós lo dit missatger de part del dit rey, lo qual, fort agreablement e ab gran cor, ha acceptats los dits capítols, per los quals ell dóna en dot cent mília florins ab la una de les dites infantes, pagadors los .XXXX.^m lo jorn de les esposaylles e los .LX.^m dins .III.²⁰⁹⁷ anys après següents. E de fet, vuy que és divendres a .IIII. del present mes, havem finat, en lo nom de nostro senyor Déus, lo dit matrimoni en aquesta manera: que nós, dins .XV. jorns, entenem partir d'ací e veure'ns ab lo dit rey en algun loch de la frontera, e veurem axí matex les dites infantes e triarem una de totes, ço és, aquella que conexerem a nós esser pus plasent e agreable. E fet açò, decontinent vos trametrem en Maresme, per lo qual nos enviarets procura ab poder bastant de esposar aquella en lo nom de nostro senyor Déus, al qual plàcia per sa mercè que, com serets ajustats, viscats longament abdosos ab fills e moltes altres prosperitats. E sia vostra guarda, molt car primogènit, l'Espirit Sant. Dada en lo loch d'Altura, sots nostre segell secret, a .V. dies de noembre del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.I. *Rex Martinus*.

*Dominus rex mandavit michi, Iohanni de Tudela.
Probata.*

851.

1401, desembre 8. Altura.

Capítols atorgats i signats pel rei Martí I en favor de la seua neboda, la infanta Joana, comtessa vídua de Foix. Per tal que puga residir honorablement als seus regnes, li assigna una renda de 3.000 florins i el lloc d'Alcoi (Joan de Tudela).

ACA, C, reg. 2313, fol. 17r-v (3a numeració).

Com après que'l molt alt senyor rey en Martí, per la gràcia de Déu ara benaventuradament²⁰⁹⁸ regnant, és muntat a dignitat real, desijant lo dit senyor tot bé e tota honor a la magnífica dona Johana, comtessa de Fox, neboda sua, filla del molt alt senyor rey don Johan, de loable memòria, frare seu, haja haüt a cor tots temps de haver en sos regnes la dita comtessa de Fox, axí com aquell qui ama aquella de cor e la té en compte de filla, per ço, lo dit senyor, volent-ho mostrar per obra, vol donar loch ab acabament que, com la

¶ ²⁰⁹⁶ Carles III. El gener de 1402, el rei comunica als consellers de Barcelona que ha escollit la infanta Blanca de Navarra per a esposa del seu fill, el monarca de Si-

cília (GIRONA, «Itinerari del rey En Martí...», p. 174).

¶ ²⁰⁹⁷ Segons TASIS (*Pere el Cerimoniós...*, p. 210), quatre anys. ¶ ²⁰⁹⁸ *benaventuradament*: «benaventadament».

dita comtessa sie en son regne, considerat son stat e condició, puxa viure honorablement, segons que's pertany, en e per la forma e manera davall escrita.

Primerament, lo dit senyor, del donatiu que la cort que celebra huy als valencians li deu fer, fort prestament comprarà sobre universitats o lochs altres segurs, per a la dita comtessa, per tal que ella, ab pus ferm cor e ab major voler, vingue en la senyoria del dit senyor, tres milia florins d'Aragó de renda annuals e perpetuals ab carta de gràcia, los quals per tres terces cascun any, ço és, de .IIII. en .IIII. meses, sien ben e segurament pagats a la dita comtessa per sosteniment de son viure e de son stat. E [d']aquells,²⁰⁹⁹ tan bé en los preus com en les pensions e penes e en los dits .III.^m florins, li donarà lo dit senyor tots drets e a la dita comtessa pertanyents e pertànyer podents en qualsevol manera, ab los quals drets e accions e altres seguretats, cauteles e scriptures per açò faents puxe la dita comtessa usar e experir, en totes aquelles maneres ab les quals e segons que a ella serà legut, per raó dels contractes de la compra fahedora dels dits .III.^m florins. Et ultra açò, prometrà lo dit senyor a la dita comtessa que, ella stant dins la sua senyoria, li farà reebre, haver e possehir pacíficament los dits .III.^m florins, e de evicció de aquells prometrà e volrà esser-li tengut contra totes persones. *Iohannes, secretarius.*

Ítem, part los .III.^m florins censals, rendals e annuals pagadors cascun any en la manera dessús dita, lo dit senyor donarà e assignarà a la dita comtessa, tots temps de sa vida ho aytant com a ella convendrà tenir viduïtat, lo loch d'Alcoy, dins regne de València constituït, ab térmens, hòmens e feembres de qualsevol condició o stament sien allí habitants o habitants, e ab juredicció e totes rendes, obvencions, emoluments, drets e pertinències del dit loch e a'quells pertanyents en qualsevol manera, los quals reebrà, axí com a propriis seus, tots temps de sa vida durant la viduïtat de la dita comtessa e après, encara, si a la dita comtessa convenia pendre marit ab volentat del dit senyor, segons que's deu fer, tant e tan longament tro lo dit senyor haurà donada e pagada, realment e de fet, a la dita comtessa la restitució a ella deguda de la dot, la qual li fon donada e constituïda en dot per lo dit senyor rey don Johan, qui Déus haje, en lo temps del matrimoni que la dita comtessa féu ab lo compte de Fox, *quondam*.²¹⁰⁰ *Iohannes, secretarius.*

E si per ventura la dita comtessa se sdevenia morir no havent marit, o ab marit sense infants, plau al dit senyor que, en aquests²¹⁰¹ cassos e en qualsevulla de aquests, la dita comtessa puxa testar e fer testament e ordonar a ses volentats, ço és, tro en aquella quantitat que a ella és permès per los capítols del dit matrimoni fets e fermats entre los dits senyor rey don Johan e comte de Foix, *quondam*, los quals capítols foren fermats en poder d'en Jacme Tavaschà, lochtinent de prothonotari del dit senyor. E per major fermetat e seguretat de les dites coses, lo dit senyor ha signat los presents capítols²¹⁰² de sa pròpia mà, e ha manat esser ab son sagell menor sagellats, los quals foren fets en [lo]²¹⁰³ loch d'Altura, a .VIII. de deembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC.I. *Rex Martinus.*

*Dominus rex mandavit michi, Iohanni de Tudela.
Probata.*

¶ ²⁰⁹⁹ d', manca a l'orig. ¶ ²¹⁰⁰ en lo temps del matrimoni... *quondam*, interlineat.

¶ ²¹⁰¹ aquests: «aquest». ¶ ²¹⁰² Segueix, cancel·lat, e cascu d'aquells. ¶ ²¹⁰³ lo, manca a l'orig.

1402, febrer 22. Castelló de la Plana.

Carta del rei Martí I al seu fill, el rei de Sicília, comunicant-li la celebració del matrimoni d'aquest, per poders, amb la infanta Blanca de Navarra, que en breu es traslladarà a l'illa quan dispose de les galeres necessàries per al viatge (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2299, fol. 37r.²¹⁰⁴

Lo rey d'Aragó.

Rey molt car primogènit. Per satisfer a la sobirana ànsia, cura e gran voler que haviem e havem, e no sens gran raó e causa, que vós haguéssets muller, de vós e de la qual isque e romangue aquell fruyt que mijançant la divinal potència se'n espere, havem treballat e cercat a vós matrimoni. E jassia, molt car fill, molts matrimonis nos fossen moguts, emperò nós, lexats tots altres matrimonis, havem triat e pres per vós matrimoni de la infanta dona Blanca, filla tercera en orde de genitura del rey de Navarra, del qual esperam, en nostre senyor Déu, que exirà lo fruyt que nós e vós e tots nostres e vostres vassalls e sotsmeses²¹⁰⁵ desigen. E per tal, molt car fill, car sabem que us tornarà a consolació e plaer, vos certificam que la dita infanta és de molt gran e alt linatge, sobiranament bella, molt ben nodrida e de moltes virtuts e dots de natura dotada, e tal que, segons ço que'n havem pogut trobar e saber, sobrepuja totes les altres infantes qui per vós nos eren parlades en nodriments, costums, virtuts e en bellesa. E nós, per aquesta raó, segons dit és, havem-la eleta e triada, per vós esposada e fernet lo dit matrimoni²¹⁰⁶ e la havem intitulada e és nomenada reyna de Sicília, a la qual, com la menaven de Navarra, per totes les ciutats e viles insignes de nostra senyoria per les quals és passada són estades fetes grans e solempnes festes, e en hàbits e aparellaments reynals²¹⁰⁷ és estada per tots nostres vassalls e sotsmeses ab grans honors reebuda, e li són stats fets de grans serveys de vexella d'argent e d'altres presentalles, axí e segons és acostumat fer a reynes d'Aragó. Dins fort breus dies partiran d'ací mosèn Leonell de Navarra e en P(ere) Maresme, qui se'n porten certes procuracions e contractes ordenats fermadors per vós per corroboració del dit matrimoni; per ells sabrets pus engrunadament tot lo fet. E nós treballam ab aquella major cura e diligència que podem en fer aparellar galees e altres fustes ab les quals vos puxam trametre prestament la dita reyna, e entenem, ab la ajuda de Déu, sens tota falla, que partirà d'ací, ab aquell esforç e poder que's pertany, per tot lo mes d'abril primervinent. E tenga-us, molt car fill, tots temps en sa curosa guarda la sancta Divinitat. Dada en la vila de Castelló de Burriana, sots nostre segell secret, a .XXII. dies de febrer del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.II. *Rex Martinus.*

Dominus rex mandavit michi, G(uillelm)o Pontii.

*Probata.*²¹⁰⁸

¶ ²¹⁰⁴ N'hi ha nota marginal, de mà de Pere Miquel Carbonell: *Del matrimoni fet ab la infanta filla del rey de Navarra ab lo rey de Sicília.* ¶ ²¹⁰⁵ *vassalls e sotsmeses*: «regnes e terres», corr. ¶ ²¹⁰⁶ El casament, per procurador, es va celebrar a València, on era la infanta Blanca, que sortí cap a Sicília el 27 de setem-

bre (TASIS, *Pere el Cerimoniós...*, p. 210; JAVIERRE, *Maria de Luna...*, p. 34). ¶ ²¹⁰⁷ *reynals*: «reyals», corr.

¶ ²¹⁰⁸ La mateixa carta, amb algunes variants, fou tramesa per la reina Maria al seu fill, també des de Castelló de la Plana, dos dies després (JAVIERRE, *op. cit.*, doc. LXXX).

1402, abril 8. València.

Procuració atorgada pel rei Martí I al noble Pere de Queralt, a fi de tractar amb el rei de Tunis la recuperació de la custòdia i les formes eucarístiques de Torreblanca, robades per moros de Bugia, i de l'illa de Gerba, pertanyent al regne de Sicília (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2315, fol. 48v.²¹⁰⁹

Iesus.

En nom de nostre senyor Déus, nós, en Martí, *et cetera*. De la fe e leyltat de vós, noble e amat conseller e camarlench nostre mossèn Pere de Queralt, plenament confiants, per tenor de la present carta nostra, fermament valedora, constituhim e ordenam²¹¹⁰ vós, dit noble mossèn P(ere), missatger e procurador nostre cert e special a anar al molt alt príncep Abdolaziz, rey de Tuniz, nostre bon amich, a demanar, haver e obtenir d'ell e a nós portar aquelles set formes del cors preciós de Jesuchrist, les quals, ab una custòdia d'argent dins la qual aquelles eren, de Torreblanca, del bisbat de Tortosa, foren preses, levades e portades de la esgleya del dit loch de Torreblanca per quatre galees de moros de Bugia, vassalls o sotsmeses del dit rey de Tuniz, en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCC.LXXXXVI.,²¹¹¹ e a pregar, tan affectuosament com porets, requerir e amonestar lo dit rey de Tuniz e totes e qualssevol altres persones en poder de les quals sien les .VII. formes damunt dites que aquelles restituesquen e donen a vós per nós e en nom nostre; encara, a demanar, reebre²¹¹² e haver del dit rey de Tuniz los castell e isla de Gerba, los quals pertanyen al rey de Sicília e són de pertinències e drets de son regne, e d'aquells per nós e en nom nostre e del dit rey de Sicília pendre e obtenir possessió ab aquella solemnitat que's pertany. E si, per ventura, vós porets sentir que'l dit rey de Tuniz haja vers si, o puxe haver, les dites .VII. formes e no les vulla donar, ne restituhir e tornar los dits castell e isla de Gerba, segons damunt és dit, volem e expressament inhibim e manam a vós, dit noble, que ab lo dit rey de Tuniz no passets a alcun parlament ne tractets en alcuna manera dels afers per los quals nós vos trametem al dit rey. E sobre la recuperació de les dites formes, castell e isla de Gerba dir e fer totes coses que a vós parran dehidores e fahedores, e generalment totes coses fer e dir sobre açò que nós poríem, si personalment hi érem, car nós, ab aquesta matexa, prometem a vós, dit noble mossèn P(ere) de Queralt,²¹¹³ en mà e poder del nostre secretari e notari dejús scrit, axí com a publica persona aquestes coses de nós stipulant e reebent per aquelles persones de qui's pertany, o pertànyer-se pot, nós tots temps haver agradable e ferm tot ço que per vós, dit noble, per nós e en nom nostre serà sobre açò procurat e fet, e allò jamés no revocar, sots obligació de nostres béns. En testimoni de la qual cosa, manam la carta present esser feta e ab nostre segell pendent segellada. Dada en València, a .VIII. dies d'abril en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.II., e del nostre regne setè.

¶ ²¹⁰⁹ Segueix una altra procuració per a tractar d'altres qüestions, en matèria de comerç. ¶ ²¹¹⁰ *e ordenam*, interlineat. ¶ ²¹¹¹ Sobre el robatori de les formes de Torreblanca (Plana Alta), i les croades a Barbaria organitzades

amb la intenció de recuperar-les, cf. A. IVARS CARDONA, *Dos creuades valenciano-mallorquines a les còstes de Berberia, 1397-1399*, cit. *Vid. supra* doc. 811 i nota.

¶ ²¹¹² *reebre*, interlineat. ¶ ²¹¹³ *Queralt*: «Qralt».

Senyal (*creu*)²¹¹⁴ de nós, en Martí, *et cetera*, qui les coses damunt dites loam, approvam e fermam. *Rex Martinus*.

Testimonis són, qui són stats a les dites coses presents, los nobles mossèn Gilabert de Scentelles, camarlench, en G(uille)m Huc de Rochabertí, uxor d'armes, e en Francesch de Casasaja, mercader de *Barchinona*, consellers del dit senyor rey.

Sig-(blanc)-num Guillelmi Pontii, secretarii serenissimi domini regis Aragonum supradicti auctoritateque regia notarii publici per totam terram et dominationem suam, qui mandato eiusdem premissis interfuit eaque scribi fecit et clausit.

Dominus rex mandavit michi, G(uillelm)o Pontii, in cuius posse fecit. Probata.

854.

1402, abril 13. València.

Circular del rei Martí I a tots els senyors de llocs del regne de València on el mer imperi correspon a la corona. Prohibeix, segons fur, que les qüestions entre els moros vassalls llurs siguen jutjades si no és per Alí de Bellví, alcadi general de les moreries reials del mateix regne (Joan de Riglos).

ACA, C, reg. 2211, fols. 148v-149r.

Pro curia.

En Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als nobles, amats e feels nostres barons, cavallers, ciutadans e altres, viles, castells e lochs lo mer imperi dels quals a nós pertany²¹¹⁵ en regne de València possehint, salut e dilecció. Segons havem entès, per clamor del procurador fiscal de nostra cort e de Alí de Bellví, moro, alcadi general en totes les moreries dels moros del dit regne en què havem juredicció per nós constituït, jatsie per fur la conexença e judicatura de totes les qüestions dels moros habitants en les dites viles, castells e lochs per vós possehits, en los quals a nós lo dit mer imperi se pertany, dejen esser fetes per lo dit nostre alcadi general o per los substituïts de aquell e no per alguna altra persona, vós, emperò, o alguns de vós, usurpant nostra juredicció amagadament, los dits juhís o conexences de les qüestions dels dits moros per alfaquins o altres alcadis e persones a qui no's pertany fets fer o permetets esser fets, en prejudí de nostres regalies e dan del dit nostre general alcadi, la qual cosa és de mal eximpli e no entenem a lezar passar sens condigne punició. Per què, volents provehir sobre açò en sdevenidor, a vós e a cascun de vós dehim e, sots pena de cinch-cents florins d'or, dels béns de aquells qui contrafaran havedors e als nostres coffres applicadors, inhibim e manam que d'ací avant los juhís e conexences en los dits lochs per vós possehits a nós, per raó del dit mer imperi *vel alias*, e en loch nostre al dit nostre alcadi pertanyents, no façats o permetats esser fetes sinó per aquell nostre alcadi general o substituïts de aquell, segons que és acostumat de fer, ans, tot ço que en contrari serà fet, allò tornets e façats tornar al primer stament, com nós, declarants ab les presents los dits juhís o conexences en contrari de aquesta nostra provesió per aquells a qui no's pertany fetes esser írrites e de nul·la effica-

¶²¹¹⁴ Afegit posterior. ¶²¹¹⁵ *pertany*: «pertanyents», corr.

cia o valor, a tots e sengles alfaquims [e]²¹¹⁶ alcadis, presents e qui per temps seran, e altres qualsevulla persones manam e inhibim, sots la dita pena de lurs béns havedora e a nostres coffres applicadora, que de les dites conexences o juhís al dit nostre alcadi o substituïts de aquell pertanyents no's entremeten en alguna manera, com nós tolgam tot poder de fer lo contrari e declarem lur juhí no valer. Manam, resnomenys, a univeses e sengles officials nostres e als lochtinents de aquells que la nostra present provisió, en los lochs acostumats de lur jurisdicció, ab veu de crida publicar facen encontinent que'n seran requests, per tal que algú no puxa ignorància al·legar. Dada en València, a .XIII. dias d'abril en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.II. *De Colle, auditor.*

Iohannes de Riglos, ex provisione facta per Petrum de Colle, auditorem, ut regentem cancellariam. Probata.

855.

1402, maig 28. Barcelona.

Manament de la reina vídua Violant de Bar al batle de Cubelles i de la Geltrú sobre els sistemes permesos en la caça de perdius i llebres dins la seua jurisdicció (sense escrivà).

ACA, C, reg. 2032, fol. 57r.

Na Yolant, *et cetera*. Al feel nostre lo batle dels castells de Cubelles e de la Guialtrú, salut e gràcia. Com nós hajam ordenat e vullam que nengú, de qualsevol stament o condició sia, no gos caçar perdius sinó ab aucells comunament appellats de rapina, ne llebres sinó ab aucells e cans, per ço vos dehim e manam spressament e de certa sciència, tollens-vos poder de fer lo contrari, que, vista la present, façats fer cridas per tots los lochs acostumats dins los límits de la batlia a vós comanada que nengú no gos caçar sinó en la forma dessús dita; e, si'u fa, que sia encorregut en pena de deu *solidos* per cascuna vegada que serà contrafet, la qual pena volem esser exhigida e levada sens tota mercè e tantes vegades com serà contrafet. Dada en *Barchinona*, a .XXVIII. dies de maig l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC. dos. *Vidit Sperendeus.*

Domina regina, cum esset per cancellarium signata, mandavit eam expediri. Probata.

856.

1402, agost 29. València.

El rei Martí I al lloctinent del rei d'Anglaterra a Guiena. Li explica els fets autèntics esdevinguts entorn de l'herència del bisbe de Dax, mort a Barcelona, sobre la qual la corona anglesa reclama 30.000 escuts que no hi foren trobats, segons l'inventari dels béns del prelat (Antoni Safont).

ACA, C, reg. 2313, fol. 20r (3a numeració).

¶ ²¹¹⁶ e, manca a l'orig.

Lo rey d'Aragó.

Comte molt car cosí. Vostra letra havem reebuda sobre la restitució que demanats e requerits esser feta a nostre molt car cosí, lo rey d'Anglaterra,²¹¹⁷ e a son regne de grans quantitats de moneda muntants a summa de .XXX.^m scuts d'or, les (*sic*) quals lo bisbe d'Achs,²¹¹⁸ en Gascunya, qui l'altre any finà sos dies en la ciutat de *Barchinona*, tenia del dit rey, segons que dehíets, e de son regne, del qual vós sots lochtinent en Guiana. E responem-vos que és ver que lo dit bisbe ladonchs vench e entrà, sots nostre salconduyt, en nostres regnes, e estant en la dita ciutat de *Barchinona* caygué en malaltia, de la qual morí, fet per ell testament e disposat en scrits de sos béns, segons apparia li fos legut per auctoritat apostolical, en lo qual testament féu hereu universal un seu fillet, lo qual paria hagués haüt de una fembra que havia en sa companyia appellada Perla de Nepta. E com lo collector de la cambra apostolical en nostres regnes se volgués ocupar tots los béns del dit bisbe, al·legant aquells pertànyer a la dita cambra, [e] de fet requerís alguns nostres oficials que sobre la ocupació dels dits béns li donassen favor e ajuda, los dits oficials, veents que lo dit bisbe havia nostre salconduyt e que nós, ladonchs, érem absents de la dita ciutat e érem als banys de virtut, on per accident de nostra persona érem anats, veents, axí mateix, que alguns familiars del dit bisbe prenien e furtaven dels dits béns, appellaren sis dels pus acostats servidors del dit bisbe e, presents aquells, inventariaren tots los dits béns ab scrivà publich, a fi que's conservassen e no prenguessen algun menyscap, entre los quals béns no fon atrobada moneda que pogués bé bastar a fer les funeràries del dit bisbe, qui havia ordonat fos portat e soterrat al monastir de Nostra Dona de Muntserrat. E car, enaprés, la mara del dit hereter, axí com a legítima administradora²¹¹⁹ d'aquell, nos supplicà que fos nostra mercè manàssem deliurar los dits béns al dit hereu, o a ella en son nom, manam e fem-li deliurar aquells integrament, en presència de molts servidors del dit bisbe e de altres persones, sens que no s'i féu oposició o contrast d'algú, segons appar per general diffinició e àpoca, la qual fermà en presència de molts en poder de notari, la qual nos offerim prests de fer mostrar a aquella persona que'ns trametrets per vostra part. Per què, comte molt car cosí, com ne en la apprehensió dels dits béns ne en la universal restitució de aquells fos dit o denunciat per algun que lo bisbe tingués alguna quantitat de moneda o altres béns dels dits rey e regne d'Anglaterra, e los dessús dits béns, segons dessús és recitat, sien stats deliurats al dit hereter segons devien, no vehem que per res hage algun fruyt fer la dita demanda a nós, mas al dit hereter, qui universalment té e posseex los dits béns per la manera damunt recitada. Dada en València, sots nostre segell menor, a .XXVIII. dies d'agost del any .M.CCCC. dos. *Rex Martinus*.

*Dominus rex mandavit michi, Anthonio de Fonte.
Probata.*

Et fuit facta suprascriptio in modum qui sequitur:

Al egregi baró Eduard de Neruhik, comte de Rotolant e de Cork, lochtinent de Guiane per lo molt il·lustre e molt car cosí nostre lo rey d'Anglaterra.

¶ ²¹¹⁷ Enric IV de Lancaster (1399-1413). ¶ ²¹¹⁸ El bisbe de Dax al·ludit és Pere «de Bosco» (1393-1400), mort a

Barcelona el 27 d'abril de 1400 (EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 97). ¶ ²¹¹⁹ *administradora*: «admiradora».

1402, octubre 23. València.

El rei Martí I al mestre portolà de Sicília, demanant que li envie una pica o sarcòfag antic, de jaspi o pòrfir, de l'illa, o que la mane cercar a Roma o a Bizanci, per fer-ne una font (sense escrivà, però Gabriel Mascaró).

ACA, C, reg. 2299, fol. 65r.

Lo rey.

Maestre portulà. Nós volríem fort una pedra de jaspi o porfi o, almenys, de marbre, qui sia de lonch de .XII. palms o de a²¹²⁰ més, e de aquell major ample que la porets trobar, e si la trobàvets ja cavada o obrada, amariem-la més. Per què-us pregam que si en Sicília la podets trobar, que le'ns trametats per la primera bona fusta que vinga daçà, e si en aqueix regne no'n ha, fets-la'ns venir de alcunes altres partides hon sapiats que se'n puxen trobar; e, segons havem entès, en Roma ne ha moltes e axí matex en Romania, d'on ne porets haver. E fets que de la color que serà la dita pedra hajam ab aquella .IIII. pilarets o colones, o més, si més porets haver, e dues escaletes de marbre per jugar aygüe, semblants d'aquelles qui són al Ester²¹²¹ reyal de Palerm. E d'açò, que tenem grantment a cor, nos farets plaer e servey gran. E en açò dats aquella major diligència e cura, que de vós plenament confiam. Dada en València, sots nostre segell secret, a .XXIII. dies de octubre del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.II. *Rex Martinus.*

1402 (Nat. 1403), desembre 29. Ejea de los Caballeros.

Alfons [d'Aragó], comte de Dénia, lloctinent reial a Aragó, al rei de Navarra, pregant-li que faça tornar un ramat d'egües i bèsties de càrrega que havia estat robat per súbdits seus al terme d'Ejea (Joan de Leytago).

ACA, C, reg. 2358, fol. 17r.²¹²²

Molt alt e poderós senyor. Segons la exposició humil a nós feta per Misanz del Forno, Johan Gonçalvez, Pere Aljuz, Pere Sanz, Eximèn de Felician, ²¹²³ Johan Cortés, Miguel d'Ardiles, Domingo Lacosta, ²¹²⁴ Pere de Çaragoça, Domingo Marha ²¹²⁵ e Pere Gil d'Ezcorón, vehins o habitants de la vila de Exea, per alguns sotsmeses vostres, los noms dels quals als dits espossants són incerts, és stada levada a ells una adula de eugues, mules, mulates e rozins de diverses pelatges del terme apellat Camarales, de la villa de Exea, en lo mes de octubre pus proppassat, les quals són stades menades als lochs de Caseda e Miranda e alguns vostres lochs e són de pressent en vostra senyoria, per la qual cosa és stat a nós supplicat que sobre açò deguéssim a vostra senyoria scriure. E nós, volents sobre les dites coses provehir, com hajam trobat por (*sic*) informació sobre açò per nós manada reebre les dites coses esser axí com a nós és stat sposat, plàcia-us, per esguart de la bona e gran amis-

¶ ²¹²⁰ a, interlineat. ¶ ²¹²¹ Palau reial de la capital de Sicília (it. *Steri*). ¶ ²¹²² Lletra repetida als fols. 19v-20r.

¶ ²¹²³ Felician: «Felicia», a la segona còpia citada. ¶ ²¹²⁴ -costa: «-casta», *id.* ¶ ²¹²⁵ Marha: «March», corr.

tat e fraternitat annexa entre mon senyor, lo rey, e vós, e encara per deute de justícia,²¹²⁶ fer tornar e restituir les dites eugues, mules, mulates, rozins, als dits espossants o a son procurador, en manera que ells no's hagen clamar rahonablement de vostres sotsmeses. E són certs, senyor, que en açò complaurets molt a mon senyor, lo rey, e satisfarets a deute de justícia, offerins-nos parellats de fer semblants e majors coses per vós e vostres sotsmeses. E si algunes coses, senyor, són plaents a la vostra senyoria, la qual, senyor, nostre senyor Déus conserve, manats mi ço que vostra mercè serà. Dada en Exea de los Cavalleros,²¹²⁷ e segellada ab lo segell menor del dit mon senyor lo rey, a .XXIX. dies de deembre en²¹²⁸ l'any de nostre Senyor .M.CCCC.III.

Lugartenient del senyor rey, el comte de Dénia.

*Dominus comes, locumtenens regius, mandavit
Iohanni de Leytago.*

Dirigitur illustri regi Navarre.

859.

1403, febrer 13. València.

La reina Maria a Jaume de Prades i a Francesc d'Aranda, demanant-los amb gran instància que obtinguen del papa [Benet XIII], ensems amb els seus procuradors a la cort pontifícia, l'abolició dels mals usos dels pagesos de remença depenents de senyorijs eclesiàstics, que considera escandalosos (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2350, fol. 99v.

La reyna d'Aragó.

Molt car cosí. Per diverses letres nostres havem supplicat al sant pare que li plagués fer commissió al venerable pare en Christ lo bisbe de *Barchinona*²¹²⁹ per relevar los mals usos, innominiosos e vergonyosos a la nació cathalana, en què alguns pageses de Cathalunya són obligats, feta primerament satisfacció en rendes o propietats, a coneguda del dit bisbe, als prelats, dignitats, officis e beneficis e altres de qui los dits pageses són, e aquells romanents hòmens propis e en semblant servitut que los altres pageses de Cathalunya als dits mals usos no obligats són, segons d'açò us informaran nostre procurador en cort de Roma, en Simon Salvador, e lo feel de casa nostra en Jacme Ferrer, que per aquesta raó temps ha havem aquí tramès, los quals vos pregam creegats d'açò que us diran de part nostra sobre lo dit fet. E com nós, per sguart de pietat e caritat, lo dit fet demenem, meravellam-nos que lo dit sant pare nos trich tant atorgar axí justa e raonabla demanda. Per què, donant-vos singular càrrech d'açò, affectuosament vos pregam que, ab gran instància, molt curosament vullats treballar e instar que la dita commissió sia obtenguda per lo dit nostre procurador, supplicant al dit sant pare, de part nostra, que d'açò nos farà assenyalat plaer que a subirana gràcia li reputarem, sabén que no'ns pensam que de tan justa e raonabla cosa nos diga de no, com açò hajam molt a cor. Pregants-vos, si jamés nos entenets

¶ ²¹²⁶ Segueix, cancel·lat, vullats. ¶ ²¹²⁷ *Exea de los Cavalleros*: «Exea», a la segona còpia cit.

¶ ²¹²⁸ *en*: «del», corr. ¶ ²¹²⁹ Joan Armengol. *Vid. supra* doc. 832.

servir e complaure, que vostra instància en aquest fet sia contínua e affectuosa, tal que conegam que migençant vostres treballs havem aconseguit aquest fet, car per nós, per servir de nostre senyor Déus, moguda de gran pietat que en nostre temps tan innominosa cosa fos relevada, hajam açò fort a cor.²¹³⁰ Dada en València, a .XIII. dies de febrer del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.III. *Bernardus Michaelis*.

*Domina regina mandavit michi, G(uillelm)o Pontii.
Probata.*

A nostre molt car cosí don Jayme de Prades.²¹³¹

Sub simili forma fuit scriptum a mossèn Francesch d'Aranda, donat de Portaceli.

860.

1403, març 5. València.

Manament peremptori del rei Martí I a Arnau Guillem de Bellera, veguer de Barcelona, que complisca en el termini de quinze dies amb l'obligació de retre comptes de l'exercici del seu càrrec en el trienni anterior. En l'endemig, el suspén del seu ofici (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2257, fol. 71r-v.

Pro curia.

En Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al noble e amat nostre n'Arnau Guillem de Bellera, veguer de *Barchinona* e de Vallès, salut e dilecció. Com los qui han tengut per comissions reals officis triennals en lo principat de Cathalunya, en cas que en altres triennis sien per nós ordonats a semblants officis, d'aquells no puxen ne dejen usar en los següents triennis tro que hagen retuts e speegats, en l'offici de mestre racional de la dita nostra cort, los comptes dels triennis primers, e vós, lo qual per .I. trienni ja passat ab comissió nostra havets regit e administrat lo dit ofici de vegueria de *Barchinona* e siats stat après provehit del dit ofici per lo present trienni, en lo qual del dit ofici no podíets ne devíets usar sinó en la forma dessús dita, ço és, que primerament haguéssets retut e speegat lo compte del trienni primer en poder del dit mestre racional o en son ofici, e hajam sabut que vós, passant los límits ab los quals vos fo permès de usar del dit ofici de la vegueria, en lo dit segon trienni usets d'aquell sens que en la expedició del dit compte no havets entès, segons que per lo dit mestre racional o per son ofici vos és stat manat, ans, en menyspreu de penes imposades a vós e a les fermances per vós dades, cessats de dar fin e conclusió al dit compte. Per ço, per occórrer a la indemnitat de la nostra cort e per observança del ús e costum antigat e praticat sobre semblants fets, manam-vos que, dins .XV. dies après que la present letra vos serà presentada per part del dit racional, doneis fin e conclusió al dit compte; en altra manera, vós que del dit ofici de la vegueria no usets fins que'l dit compte sie retut e speegat, segons que dit és, ans d'aquell ofici vos tingats per sospès, e que algun entretant no us gos ne deja obeyr com a veguer. E nós co-

¶ ²¹³⁰ Sobre les gestions de la reina per a l'abolició dels mals usos, *vid.* JAVIERRE, *María de Luna...*, pp. 85-91.

¶ ²¹³¹ Jaume de Prades i d'Arenós (†1408), segon fill de Joan d'Aragó, comte de Prades.

manam, en lo dit cas e en aquest intervall de temps, lo dit offici de vegueria al sotsveguer de la dita ciutat, qui aquell regesca e administre plenerament axí e com los veguers han acostumat. E manam als consellers e prohòmens de *Barchinona*, e a tots altres a qui's pertanga, que durant lo dit temps hagen vós per sospès del dit offici e a vós no obeequen, ans hagen lo dit sotsveguer per veguer e regent la vegueria de la dita ciutat e que a aquell obeequen, segons que damunt és dit. Dada en València, a .V. dies del mes de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.III. *Rex Martinus*.

*Dominus rex mandavit michi, G(uillelm)o Pontii.
Probata.*

861.

1403, març 13. València.

La reina Maria a Francesc Ferriol, administrador de les seues rendes, proposant-li la conveniència d'establir a cens una vinya a Padrola a l'almí del mateix lloc, atès que el cultiu directe no l'hi dóna beneficis (Antoni Valls).

ACA, C, reg. 2350, fol. 107r.

La reyna.

Entès havem que la nostra vinya del munt de Padrola és a nós fort inútil, en tant que no reportam d'aquella profit algú, e que si arrentàvem o feyem totalment arrentar aquella e la stabliem, serie a nós e a nostra cort pus profitós, al qual stabliment par que entena Alí aben Amir, almí de Padrola. Per què·us manam que diligentment vos certifiquets de les dites coses e, si trobarets que sie a nós pus profitós arrentar e stablir aquella que no tenir-la axí com stà huy, convenits-vos ab lo dit Alí del dit stabliment, e, convengut, stablits a aquell²¹³² la dita vinya segons forma de la convinença, la utilitat nostra tostemps guardada. Dada en València, a .XIII. dies de març del any .M.CCCC.III. *Bernardus Michaelis*.

*Anthonius Valls, mandato domine regine facto
per administratorem pecuniarum, qui eam vidit.
Probata.*

*Dirigitur Francisco*²¹³³ *Ferriol.*

862.

1403, març 26. València.

El rei Martí al seu fill [Martí], rei de Sicília, demanant-li que observe i faça observar al seu regne solidàriament la pau confirmada per ell amb Gènova, acollint amb benevolència els súbdits d'aquesta república (sense escrivà).

ACA, C, reg. 2299, fol. 68r.

Lo rey d'Aragó.

Rey molt car primogènit. La amor paternal e filial és per humana natura composta en tal manera que los amichs del pare deuen esser amichs del fill, e *e contra*, e los enemichs

¶ ²¹³² a aquell: «aquella», corr. ¶ ²¹³³ Francisco: «Fracisco».

del un deuen esser enemichs del altre, car una matexa idemtitat de carn deu fer una matexa operació de idemtitat e umanitat²¹³⁴ de bon voler e coratge. Donchs com nós, sabents la bona pau e tranquil·tat que, per la gràcia de Déu, és radicada e perpetrada entre nós, d'una part, e los governador e comú de Jènova, de la altra, volents usar dignament d'una matexa idemtitat de coratge ab vós, hajam donat loch e manera als tractaments de pau que moltes vegades són stats moguts entre nós, d'una part, e los governador e comú, de la altra, la gràcia divinal mijançant, havem reformada e novellament confermada perpetualment la pau que lo senyor rey en P(ere), pare nostre, de molt loable memòria, [havia]²¹³⁵ últimament fermada ab los duch ladonchs e comú sobredit, segons que pus stesament porrets veure en les còpies de les dites pau, reformació e confirmació d'aquella, les quals vos trametem ab nostre segell segellades ensemps ab la present. Per tal, vós, informat per nós de les dites coses, siats participant en lo plaer, profit e honor que nós e tota la cosa publica de nostres regnes e terres havem, reportam e reportarem d'ací avant, Déus volent, e hajats aquell mateix coratge que nós havem en la conservació de la dita pau. Per què, rey molt car primogènit, vos pregam, dehim e manam tan cordialment com podem que vós, axí com a figura e semblança nostra, façats tenir e servir la dita reformació e confirmació de pau en tots los regnes e terres vostres e ben favorablement acullir, admetre e tractar tots los sotsmeses dels governador e comú damunt dits per tots nostres e vostres oficials e vassalls, car d'açòns farets molt subiran plaer, per lo qual mostrarets universalment e visible que la idemtitat nostra e vostra és ferma, pura e inviolabla, en la qual, per ordinació divinal, humana natura no ha posada alguna secció ni departiment. E sie, rey molt car primogènit, en vostra prosperació salutable la santa Trinitat. Dada en València, sots nostre segell secret, a .XXVI. dies de març del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.III. *Rex Martinus*.

Probata.

863.

1403, maig 2. Cocentaina.

Sentència arbitral dictada per la reina vídua Violant de Bar, de consens de les parts, sobre una mora prostituta que els moros del raval de Cocentaina i els d'Elda s'havien disputat (Pere de Besanta).
ACA, C, reg. 2032, fols. 91v-92r.

Nós, dona Yolant, *et cetera*. Considerants entre los moros del loch d'Elda, d'una part, et los moros de la villa et raval de Cocentaina, de la altra, esser moguda qüestion et debat en et per ocasió de una mora fembra publica, que ha nom Haxa, la qual los moros moços del dit raval et altres afermaven²¹³⁶ a ells esser levada et menada al dit loch d'Elda no degudament, com fos vassallya cassa tinent et encara en algunes cosses tenguda al dit raval et moros de aquel, et los dits moros del dit loch d'Elda affermans lo contrari et dihens la dita mora deure star en lo dit loch per moltes rahons, ço és, per deutes que devia et era obligada en lo dit loch d'Elda et per remissió et guiage que havia del procurador et per altres.²¹³⁷

¶ ²¹³⁴ *umanitat*, potser errada per *unanimitat*. ¶ ²¹³⁵ *havia*, manca a l'orig. ¶ ²¹³⁶ *afermaven*: «atorgaven», corr.

¶ ²¹³⁷ *Nós, dona Yolant... et per altres*, copiat de mà diferent i més descurada que la resta del document.

Per què, volens tolre qüestions e debats mogudes e moguts entre los dessús dits, per tenor de la present ordenam, volem e manam que d'aquí avant la dita mora tngan dos mesos en lo dit raval de Cocentaina e altres dos mesos en lo dit loch d'Elda, en tal forma que, com haurà stat dos mesos en lo dit raval, passats aquells, los moros moços o altres del dit raval la hajen a companyar e menar al dit loch d'Elda, a despesa²¹³⁸ d'aquells qui la menaran, e aquí posar e leixar-la segurament; e com haja stat altres dos mesos al dit loch d'Elda, los moros de aquell loch, passats aquells dos mesos, la hajen a companyar e menar, a lur despens, salvament e segura, al dit raval de Cocentaina. E axí, que cascunes de les dites partides tinguen la dita mora dos mesos e que de dos en dos mesos se mut e vaja e vinga la dita mora, acompanyada segons desús és²¹³⁹ dit. Si, emperò, la dita mora volia tornar bona dintre quatre mesos, no li sia consentit²¹⁴⁰ tro en tant que haja pagat lo deute que deu al moro d'Elda lo qual ha nom Çahat Abegoçlon, segons serà trobat per compte entre lo dit Çahat e la dita mora. E si, per ventura, la dita mora prenia algun dampnatge per los dits moros de Cocentaina o del dit loch d'Elda, que aquells del loch on seria o ab los quals iria e la acompanyarien hi sien tenguts. Et pagat lo dit deute o no, stant la dita fembra publica, d'aquí avant se serve la manera desús dita de tenir-la cascuns dos mesos. E si, per ventura, la manera e forma desús dita no era servada ne's tenia segons desús se conté, volem e manam que aquella part que no servarà la manera desús dita sia encorreguda en pena de cent florins d'or d'Aragó, dels quals los cinquanta sien a nós guanyats e los altres cinquanta sien d'aquells moços als quals serà trenquada²¹⁴¹ la present nostra ordinació. Ordenam, encara, e volem, sots la dita pena, que si la dita fembra mora fugia o's tornava bona, los moros del loch d'on fugirà o en lo qual tornarà bona sien tenguts pagar lo deute al qual la fembra és obligada al dit Çahat Abuguçlon, sens tot plet e malícia e dilacions, declarans que si la dita fembra retornava en l'ofici dessús dit après que fos tornada bona, no puga esser sostenguda en Elda ne en Cocentaina, sots la dita pena, sinó en la forma sobre dita continguda en la present nostra provisió, manans ab la present a tots e sengles oficials nostres e a lurs lochtinents, presents e sdevenidors, que la present, emanada de voluntat de les parts, observen e no'y contravinguen per alguna rahó. En testimoni de la qual cosa manam la present esser feta e de nostre segell segellada. Dada en Cocentaina, a dos dies de matg l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC. tres. *Vidit Sperendens.*

Petrus de Besanta, mandato domine regine facto ad relationem Ludovici Alamanni de Cervilione, militis, generalis procuratoris, camerlengi. Probata.

864.

1403, desembre 2. València.

El rei Martí I al seu fill [Martí], rei de Sicília, explicant-li les funcions i relació jeràrquica del protonotari, dels secretaris i dels escrivans de manament a la cancelleria reial catalanoaragonesa, a petició seua (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2299, fols. 98v-99r.

¶ ²¹³⁸ *despesa*: «despesa», corr. ¶ ²¹³⁹ *és*, interlineat.

¶ ²¹⁴⁰ *consentit*: «cosentit». ¶ ²¹⁴¹ *trenquada*: «trequada».

Lo rey d'Aragó.

Rey molt car primogènit. Vostra letra havem reebuda sobre la ordinació del ús de nostres prothonotari e secretaris en nostres consells, a la qual responem que lo prothonotari, qui és .I., e los secretaris, qui ordinàriament són .II., e nostres scrivans de manament, qui ordinàriament són .XII., e si més n'hi ha són extraordinaris, poden e han acostumat pendre de nós e de nostres consellers manaments e posar aquells, e estar e romandre en nostres consells, però és acostumat que los dits prothonotari e secretaris, per la assiduosa continuació que fan en nostra cambra, prenen e posen quaix comunament²¹⁴² los dits manaments e entrevenen quaix en tots los consells, però no és inhibit, si nós los hi volem, als dits scrivans de manament de entrevenir-hi. E letres algunes en nostra casa no's poden spatxar sinó per los prothonotari e secretaris, e és axí que lo prothonotari té sos registres a part e sos segells, e los .II. secretaris tenen cascú sos registres a part; lo segell secret té lo camarlench primer reebut. Però, dels dits .II. secretaris no espatxe provisions algunes sinó lo primer reebut; lo segon no pot spatxar, present en la cort lo primer, però pot posar manaments e tots altres actes fer, axí com lo primer reebut, exceptat solament espatxar, e, absent de la cort lo primer, lavons lo segon secretari pot spatxar en sos registres axí com lo primer; tantost, però, que torna lo primer, cessa l'espatxar del segon. Ha lo segon semblant gràcia, quitació e vestit e totes altres prerogatives que ha lo primer, exceptat l'espatxar, lo qual pertany solament al primer, present ell en la cort, segons que demunt és dit. Ítem, ha prerogativa lo primer, mentre és en la cort, que ha la recció (*sic*) de pa, vi e carn que's acostuma dar a secretari, e, ell absent, reeb e pren aquella lo segon²¹⁴³ secretari. Dada en València, sots nostre segell secret, a .II. dies de deembre del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.III. *Rex Martinus*.

*Dominus rex, qui eam legit, mandavit michi,
G(uillelm)o Pontii. Probata.*

865.

1404, febrer 12. València.

Ordre de la reina vídua Violant de Bar al batle i oficials d'Asp de respectar el privilegi que tenen els moros d'aquell lloc que cap mora de la població s'hi puga fer prostituta (Pere de Besanta).

ACA, C, reg. 2032, fol. 127v.

Nós, na Yolant, *et cetera*. Entès havem que los moros del loch d'Azp han privilegi que alguna mora del dit loch no pot exir allà fembra publica mundària o çabia, e ara, com Ferrand Pérez, batle d'Azp, haja donada licència a una mora appellada Nugen, muller que fon de Abraffim aben Fiata, que sia exida e pusca esser en lo dit loch çabia e mundària, e la dita licència redunde en perjudici dels dits moros e del dit privilegi o²¹⁴⁴ concessió e gràcia, per ço, si axí és, ab la present, a suplicació dels dits moros e del dit loch d'Azp, volem e ordenam e manam que lo dit privilegi sia servat segons la sua tenor, e no'y sia contrafet per algun, manans al dit Ferrand Pérez e a tots e qualssevol oficials als quals pertanga o pertanyer puscha e als lochstinents de aquells, presents e sdevenidors, que lo

¶ ²¹⁴² *comunament*: «continuant», corr. ¶ ²¹⁴³ *segon*: «dit», corr. ¶ ²¹⁴⁴ o, interlineat.

dit privilegi tenguen e observen e tenir e observar facen, e no·y contravingen per alguna rahó. En testimoni de la qual cosa manam la present esser feta e de nostre segell segellada. Dada en València, a .XII. dies de febrer l'any de la nativitat de nostre Senyor mil quatre-cents quatre. *Vidit Sperendeus.*

*P(etr)us de Besanta, mandato domine regine facto
per generalem procuratorem. Probata.*

866.

1404, abril 8. València.

Manament de la reina vídua Violant de Bar a Domingo Martí, propietari del forn de la moreria de Cocentaina, que no hi coga pa ni altres aliments de cristians, sinó únicament els propis dels moros, els quals s'han queixat de la cansalada i d'altres coses mal vistes per llur religió (sense escrivè, però Pere de Besanta).

ACA, C, reg. 2032, fol. 132v.

Na Yolant, *et cetera*. Al feel nostre en Domingo Martí, del qual és lo forn de la moreria de Cocentaina, salut e gràcia. Entès havem que vós agabellats a coure en lo forn damunt dit christians e christianes e, indifferentment, a totes gens qui coure hi volen, en gran enuig dels moros, com s'i coguen panades e altres viandes on ha carnsalada e coses odioses als dits moros per lur secta, [e·n]²¹⁴⁵ prejudici e en gran dampnage²¹⁴⁶ dels forners dels altres forns, qui perden llur dret. Per què, supplicat a nós esser provehit de remey de justícia covinent, a v[ó]s dehim e manam spressament, sots pena de perdre los drets a vós pertanyents en lo dit forn, que, vista la present, desistats e cessets coure e metre d'aquí avant en lo dit forn pan o altres viandes de christians, sinó solament de moros. En altra manera, si lo contrari fets, ço que no crehem, manam per aquesta matexa al lochtinent de procurador nostre de la dita vila que, sens tota mercè, sabut vós fer lo contrari de aquest nostre manament e edicte, exeguesca la pena imposada tantes vegades quantes serà contrafet, no sperat de nós altre manament, car rahonable és que cascun sia contentat de ses creences e cascun en sa ley sia sostengut. Dada en València, a .VIII. dias de abril en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC.IIIII. La reyna Y(olant).

*Domina regina misit eam signatam expediendam.
Probata.*

867.

1404, juliol 14. València.

Provisió del rei Martí I reformant les tandes de reg de la sèquia de Meses, de Xàtiva, per tal de defugir la necessitat de regar en diumenge (Salvador Despuig).

ACA, C, reg. 2212, fols. 92v-92 bis r.

En Martí, *et cetera*. Als feels nostres los lochtinent de governador de regne de València dellà lo riu de Xúquer e los jurats de la ciutat de Xàtiva, salut e gràcia. Considerants

¶²¹⁴⁵ e·n, manca a l'orig. ¶²¹⁴⁶ dampnage: «dampnage e».

pròpria cosa esser als prínceps e senyors créixer e augmentar les coses a la cosa publica útils e profitoses, e tolre e en millor mudar e ordenar aquelles per les quals lo contrari a la dita cosa publica se esdevé, per ço, attenents que en la ciutat de Xàtiva o terme de aquella ha una cèquia appellada la cèquia Major de la dita ciutat, l'aygua de la qual és partida en .VIII. tandes, ço és, que tots los regants de aquella dins .VIII. jorns han lur tanda, enaxí que aquells als quals la primera tanda ve en dicmenge, al cap dels .VIII. jorns los ve l'altra tanda en dilluns, e axí de les altres tandes, de què's segueix que'l dia del sant dicmenge ve adés a la una tanda adés a l'altra, per la qual raó molts, quant ve lur tanda en dicmenge, estan, per reverència e honor de Déu, de no regar aquella jornada, esperants l'altra tanda qui'ls ha a venir en dilluns; attenents, encara, com en la dita ciutat o son terme ha una altra cèquia appellada cèquia de Meses,²¹⁴⁷ l'aygua de la qual és partida en .VII. tandes, axí que a cada tanda ve .I. dia la setmana e, per consegüent, ve una tanda en dicmenge, de què se esdevenen dos grans inconvenients, ço és, que molts, per cobdícia dels béns temporals, reguen per aquell dia e, per consegüent, trenquen lo sant dicmenge, venén contra lo manament de nostre senyor Déu, e los altres qui, per reverència e honor de Déu e del sant dicmenge,²¹⁴⁸ estan de no regar, per aquell dia perden tot l'any esplets, fruyts e altres béns que, regan lurs possessions, haurien e aconseguirien més que no fan. Per ço nós, volents als dits inconvenients tant quant a nós se pertany provehir, ab tenor de la present, volem, provehim [e]²¹⁴⁹ ordonam que la dita cèquia de Meses, seguin la ordinació de la dita cèquia Major, sia posada e ordenada per vosaltres, ab certes penes a vostre arbitre imposadores, en tanda de .VIII. dies, ço és, que l'aygua discorrent per aquella sia partida per .VIII. tandes, donant a cascun jorn una tanda, si, però, per vosaltres, appellats aquells de qui serà interès, apparrà esser major profit haver-hi la dita huitena tanda que no star axí com ara de present; e axí, serà provehit que lo dit .VIII. dia se transmudarà d'un en altre e, per consegüent, aquells a qui vendrà lur tanda en dicmenge, al cap de .VIII. jorns los vendrà en dilluns. E com per complir les dites coses sia necessari fer e ordenar en la dita cèquia, ultra aquelles .VII. qui ja hi són, una presa d'aygua per la qual discórrega l'aygua de la dita cèquia lo dit .VIII. jorn, e hajam entès que sobre los molins appellats d'En Rovira, construhits en la dita cèquia, la dita presa d'aygua se pot fer molt profitosament a la dita cosa publica per metre la dita aygua lo dit .VIII. jorn e la tanda de la cèquia Major appellada xiqua e grossa, la qual és molt freturosa d'aygua, per ço, a vosaltres dehim e manam que, appellats los hereters de la dita cèquia, decontinent, a messió d'aquells qui la dita aygua pendran e lurs possessions ne regaran, façats o fer façats la dita presa, tatxan aquells justament e raonable en les messions per açò fahedores. E si, per ventura, alguns hereters de la dita cèquia o molí per raó d'aquesta nostra present provisió e ordinació pretendran esser perjudicats en lur dret, a vós, dit lochtinent, dehim, comanam e manam que, appellades les parts e oïdes en lur dret, dels dits prejudicis conegats e aquells determenets per justícia, procehín d'aquèn sumàriament e de pla, solament atesa la veritat del fet, tots difugis e malícies a part posats, car nós, ab aquesta matexa, a vosaltres en e sobre les dites coses to-

¶ ²¹⁴⁷ Situada a la partida d'aquest nom, al nord de la ciutat, pren l'aigua del riu de Montesa o riu Cànyoles (vid. C. SARTHOU CARRERES, *Datos para la historia de Játiva*, 2a ed., València, 1977, p. 401; A. VENTURA I CONEJE-

RO, *Els carrers i les partides de Xàtiva. Estudi històric sobre la toponímia urbana i rural de la ciutat*, 2 vols., Xàtiva, 2008, II, pp. 151-170). ¶ ²¹⁴⁸ venén contra lo manament de nostre senyor... dicmenge, repetit a l'orig. ¶ ²¹⁴⁹ e, manca a l'orig.

tes e sengles, ab dependents, emergents e conexens d'aquelles, vos comanam plenerament nostres veus. Dada en València, a .XIII. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.III. *Sperendeus*.

*Salvator de Podio, ex provisione facta per vicecancellarium
ad relationem thesaurarii. Probata.*

868.

1404, juliol 24. Maella.

Comissió del rei Martí I a Francesc de Casassaja i Guillem Pujada, a fi que procuren dels consellers barcelonesos que li prestén una galera armada per a poder traslladar-se de Tortosa a Barcelona més còmodament per mar, en consideració al precari estat de salut del sobirà (Gabriel Mascaró).

ACA, C, reg. 2284, fol. 5r.

Pro curia.

Lo rey.

Bé sabets com nós, per algunes causes urgents e necessàries concernents grantment profit e bé avenir dels regnes²¹⁵⁰ d'Aragó e de València, havíem a venir forçadament, e de fet són venguts, ací en la vila de Maella,²¹⁵¹ sab Déu que no sens gran treball e dan de la nostra persona, com en lo cavalcar e caminar nos siam trobats fort mal, axí per cançament e cascament de la nostra persona com encara per agreujament del mal de la cama. E veem clarament e sentim en nós que si per terra nos havíem anar aquí, en *Barchinona*, serie gran e importable dan de la nostra persona, ja gran temps ha, axí com sabets, per lo mal de la quartana macerada; e per aquesta rahó, havem proposat tornar-nos-en per lo riu avall, tro Emposta, e aquí que'ns metam en la mar tro a *Barchinona*. E com açò nós no puxam fer bonament sens subvenció e ajuda de la ciutat de *Barchinona* o dels consellers e consell de aquella, los quals, per lur gran amor e naturalesa, han acostumat a nós e a nostres antecessors, de gloriosa memòria, reys d'Aragó, en les necessitats no fallir per res, ans en aquelles subvenir devant totes altres e ab gran cor, per ço'us pregam tan afectuosament com podem, encarregam e manam estretament que, per virtut de la craença la qual a vosaltres comenam ab dues letres nostres de un matex tenor, dreçades la una als consellers e consell e l'altra als consellers tant solament, emprets e preguets de nostra part com pus cordialment porets los dits consellers, e, si ab ells no podíets finir, tot lo consell de la dita ciutat, que, atès lo cas de tanta nostra necessitat, nos prestén e'ns subvenguen de una galea armada, ab la qual pus prestament e sens menys dan de la nostra persona nos en puxam anar aquí, dients e explicants-los sobre açò aquelles millors e més inductives paraules que porets e sabrets, de guisa que, si possible és, se'n complesca nostre reglat voler. E d'açò que'n sintrets e trobarets ab los dits consellers o, si mester serà, ab tot lo consell, nos scrivits decontinent per correu cuytat qui vinga volant, car si d'aquí no podíem haver recapte, ço que no pensam, faríem-hi ací aquell major preparatori que porem. E tot açò, de què'us

¶ ²¹⁵⁰ regnes: «regne». ¶ ²¹⁵¹ El rei havia anat a Maella per a celebrar corts d'Aragó (GIRONA, «Itinerari del rey

En Martí (1403-1410)», *Anuari de l'IEC* V [1913-1914], p. 550; TASIS, *Pere el Cerimoniós...*, p. 213).

encarregam fortment, comanam²¹⁵² nós a la discreció de vosaltres, qui-y sabrets dir e fer ço que's pertany. Dada en la vila de Maella, sots nostre segell menor, a .XXIII. dies de juliol del any .M.CCCC.III. *Rex Martinus*.

*Dominus rex mandavit michi, Gabrieli Mascaroni.
Probata.*

Dirigitur Francisco de Casasage²¹⁵³ et G(uillelm)o Pujada.

869.

1404, juliol 29. Maella.

Ordre del rei Martí I als procuradors i prohoms de Tortosa de no instal·lar les dones públiques, traslladades de les faldes del castell, al veïnatge del convent de Franciscans, com pretenen, car perjudicaria la bona fama del monestir (Gabriel Mascaró).

ACA, C, reg. 2284, fols. 15v-16r.

Guardiani et conventus²¹⁵⁴ monasterii fratrum minorum civitatis Dertuse.

En Martí, *et cetera*. Als feels nostres los procuradors e pròmens de la ciutat de Tortosa, salut e gràcia. Segons per part dels religiosos e amats nostres los guardià e convent del monastir dels frares menors de la dita ciutat havem entès ab gran clamor, vosaltres, entenents, segons creem, complaure a nós, qui, stants ara derrerament aquí, parlam ab vosaltres que les fembres peccadores publiques, qui staven en les faldes o penyes del castell de aqueixa ciutat, fossen transportades en altra part, volets mudar aquelles en lo carrer²¹⁵⁵ Nou, prop lo dit monastir, la qual cosa nós no havem en res per agradable, com açò no fos alre sinó donar incentiu e avinentesa de mal a fer als mals e diffamació e denigració de la fama e honestat dels continents e bons religiosos del dit monastir, majorment car en la dita ciutat porets veure e trobar fàcilment altres lochs assats disposats per a elles en los quals les porets fer mudar. Per què-us manam tan expressament com podem, sots incorrimment de nostra ira e indignació e pena de mil florins d'or a nostres cofres aplicadors, que les dites fembres publiques en lo dit carrer Nou ne en alguna part o barri prop lo dit monastir no mudets o col·loquets, ne aquelles star o habitar permetats per alcun cas ne en alguna manera, ans, si per ventura mudades s'í són totes o partida d'aquelles, ne fàçats exir decontinent, com nós, per conservació de la fama e honestat dels dits monastir e frares, vullam que axí's fàça, les dites, emperò, fembres exints en tot cas del loch on estan. Dada en Maella, sots nostre segell menor, a .XXVIII. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.III. *Rex Martinus*.

*Dominus rex mandavit michi, Gabrieli Mascaroni.
Probata.*

¶ ²¹⁵² *fortment, comanam*, interlineat.

¶ ²¹⁵³ F de Casassaja, mercader de Barcelona i conseller reial (GIRONA, «Itinerari del rey En Martí (1396-1402)», *AIEC* IV [1911-1912], p. 177). ¶ ²¹⁵⁴ *conventus*: «convetuus».

¶ ²¹⁵⁵ *carrer*: «carreu».

1404, desembre 7. Barcelona.

Ordre del rei Martí l'Humà a Rafael Ferrer, patró de nau, de descarregar a Barcelona la mercaderia que porta d'Alexandria, perquè pertany a la banca fallida dels Gualbes, malgrat aparega consignada a mercaders florentins, i per seguretat dels creditors (Pere Margall).

ACA, C, reg. 2319, fol. 134r.

En Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels nostres en Raphael Ferrer, patró de nau, o a altre qualsevol qui patroneig la nau del dit Raphael, e a tots e sengles mercaders, mariners e altres qualsevol persones al qual e als quals les presents pervendran e les coses dejús scrites pertanguen, salut e gràcia. Per tuyció, seguretat e cautela dels creedors de la taula d'en Francesch e Manuel de Gualbes, *olim* cambiadors de *Barchinona*, aquells dits creedors instants e supplicants, vos dehim e·us manam expressament e de certa sciència, sots encorrimment de nostra ira e indignació e pena de mil florins d'or d'Aragó, dels béns de qualsevol de vosaltres contrafahent havedors e a nostres coffres aplicadors, que .XVII. sportes o ponts de pebre qui's dien esser carregats en Alexandria sots nom o senyal d'en Francesch Miquel, venecià, e consignació a Pero Aldobrandino o a Bonocorso Bothei, florentins, les quals .XVII. sportes o ponts, segons se diu, són dels dits *olim* cambiadors, e no-res-menys totes e sengles altres mercaderies, béns e drets qualsevol qui sien en poder vostre o d'alcun de vosaltres, dins la dita nau o en altres qualsevol parts, pertanyents als dits *olim* cambiadors o a altres qualsevol per nom d'aquells, per qualsevol causa, títol o rahó, aquelles e aquells tingats per emparats, e aquelles e aquells, vista la present, portets e portar façats a la ciutat de *Barchinona* ab la dita nau, notifiquen e denuncian-les al amat conseller e alguatzir nostre mossèn Ramon de Blanes, cavaller, al qual, ab assidència de micer Ponç Muntaner, doctor en leys, los fets de la dita taula són comanats, no contrastants qualsevol promissions, pactes o convencions, encara que sien de sagrament e homenatge val·lades,²¹⁵⁶ per vós en contrari fetes, de les quals e dels quals nós, ab tenor de la present, vos absolem. E guardats-vos no permetats ni façats que les dita nau, robes e mercaderies, per alguna enginyosa manera o pal·li o salvateria umbràtil, sien per vós o altre qualsevol ocultades o en altra part que en la dita ciutat de *Barchinona* descarregades, si les dites nostra ira e indignació e pena, la qual, si en contrari fets, no passarà menys de execució, cobejats squivar. Dada en *Barchinona*, a .VII. dies de deembre en l'any de la natiuitat de nostre Senyor .M.CCCC.III. Sperendeu.

*P(etr)us Margall, ex provisione facta per vicecancellarium
ad relationem Pontii Muntanerii, legum doctoris,
cui negotium est commissum quique eam vidit.
Probata.*²¹⁵⁷

¶²¹⁵⁶ És a dir, validades. No és al DCVB.

¶²¹⁵⁷ Al marge esquerre: *Non bene hic, sed in Comuni .II.º ubi melius.*

871.

1405, febrer 9. Barcelona.

La reina Maria a Benvenist de la Cavalleria, jueu de Saragossa. Li prega que informe el rei en favor de la independència de l'aljama dels jueus de l'Almúnia [de Donya Godina] envers la de Calatayud, per interès de la sobirana, que té aquella vila per cambra (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2351, fol. 53r.

La reyna.

En Bienvenist. Lo senyor rey nos ha donada per cambra la aljama dels juheus de la Almúnia, e de fet ha manada la carta a'n Guillem Ponç, secretari seu e nostre protho-notari. Però, no vol que la carta sie espatxada tro sie certificat per vós si és expedient o profitós a ell la dita aljama romandre e esser aljama o esser desfeta per interès de la aljama de Calatayuu, car diu lo dit senyor que, estant ell²¹⁵⁸ en Maella, vos féu d'açò comissió. Per què·us pregam tan affectuosament com podem que scrivats al dit senyor, dient e affermant-li que no és expedient que la aljama de la dita vila de la Almúnia sie desfeta per l'interès de la dita aljama de Calatayuu ne per altre qualsevol manera,²¹⁵⁹ com tornàs a dampnage del dit senyor, e tantost farà lo dit senyor spatxar la dita carta e, per consagüent, l'aljama²¹⁶⁰ de la dita vila de la Almúnia passarà en nós, qui aquella, Déus volent, conservarem e augmentarem. E d'açò, que tenem a cor, nos farets gran plaer e servey, que molt vos grahirem. E per major vostre informació vos ne scriuen pus estasament nostra intenció en Jacme Pastor, nostre tresorer, e lo dit Guillem Ponç. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .IX. dies de febrer del any .M.CCCC.V. *Bernardus Michaelis*.

Domina regina mandavit michi, G(uillelm)o Pontii. Vidit eam thesaurarius. Idem. Probata.

A'n Bievenist (*sic*) de la Cavalleria,²¹⁶¹ jueu de la ciutat de Saragoça.

872.

1405, març 24. Barcelona.

La reina Maria als jurats de Girona i a altres municipis, institucions eclesiàstiques i aljames de jueus, instant-los a contribuir a la construcció d'un pont de pedra a Sant Miquel de Fluvià, a fi d'evitar les morts que es produeixen en travessar el riu (Guillem Ponç).

ACA, C, reg. 2351, fol. 65v.

La reyna.

Pròmens. Nós sóm stada²¹⁶² certament imformada que de gran tepms ençà, per defelliment de ponts, són neguades e neguen fort sovén, e si no·y era provehit negarien incessantment, moltes persones en lo riu de Fluvià, per restauració de les quals e per gran profit e bé avenir que se'n seguirà als caminants, e encara a tota la cosa publica d'aquexes

¶ ²¹⁵⁸ ell, interlineat. ¶ ²¹⁵⁹ manera: «vila», corr. ¶ ²¹⁶⁰ l'aljama, interlineat.

¶ ²¹⁶¹ de la Cavalleria, interlineat. ¶ ²¹⁶² stada, interlineat.

encontrades, és stat profitosament ordonat que un pont de pedra sia fet en lo dit²¹⁶³ riu aprés e quaix endret del²¹⁶⁴ loch de Sant Miquel de Fluvià, on, segons sòm informada, se farà pus fàcilment e més avinent a la cosa publica e ab menys messions. On, com fer semblant obra sia cosa molt meritòria, placent a Déu e profitosa a les gents, havem deliberat pendre càrrech d'açò e de fet hi havem promesa e farem, Déus volent, de nostres béns bona ajuda; però, encara hi haurà mester, per breu spatxament e car no's porà fer sens excessives messions, ajuda de universitats e singulars persones. Per què'us preguam affectuosament que, per reverència de Déu e per sguard de les dites coses, façats en fer lo pont en los riu e loch dessus dits alguna bona ajuda, mijançant la qual, e altres qui'y són fetes e s'i faran, lo dit pont se puxa començar en lo estiu present e acabar com pus prestament fer-se puxa, e serà cosa que servirets a Déu e'n farets a nós pler gran e bé e profit a la cosa publica. E d'açò a procurar ha càrrech de nós lo fael domèstich nostre en Francesch de Begudà, lo qual, informat de nostra intenció, vos trametem per aquesta raó, al qual vos pregam donets plena fe e creença en tot ço que sobre les dites coses vos dirà de part nostra axí com si nós personalment ho dehiem, e axí ho vullats complir liberalment per obra. Dada en *Barchinona*, a .XXIII. dies de març del any mil .CCCC.V. *Bernardus Michaelis*.

Idem (Domina regina mandavit michi, Guillelmo Pontii). Probata.

Dirigitur iuratis civitatis Gerunde.

Item, consulibus ville Perpiniani.

Item, consulibus civitatis Elnensis.

Item, consulibus ville Cocoliberi.

Item, consulibus ville d'Argillers.

Item, consulibus ville Castilionis Impuriarum.

Item, consulibus ville Turricelle de Montegrino et locis baronie eiusdem.

Item, capitulo Ecclesie Gerundensis.

Item, comunitati clericorum ville Castilionis Impuriarum.

Item, prelati, rectoribus et clericis comitatus Impuriarum.

Item, consulibus, villis, castris et locis comitatus Impuriarum.

Item, aliame iudeorum civitatis Gerunde.

Item, aliame iudeorum ville Castilionis Impuriarum.

Item, aliame iudeorum ville Perpiniani.

873.

1405, juliol 20. Barcelona.

*Memorial lliurat pel rei Martí I a Ponç de Taust, capellà seu i ardiaca de Saragossa, tramés a Sicília per a traure'n, de les residències reials, columnes, lloses de marbre, fonts i altres peces precioses, que destina a les obres que ha manat fer al palau reial Major de Barcelona (Antoni Safont).*²¹⁶⁵

ACA, C, reg. 2299, fols. 121v i 122v-123r.

¶ ²¹⁶³ dit, interlineat. ¶ ²¹⁶⁴ endret del: «en lo», corr. ¶ ²¹⁶⁵ El setembre de 1404 el rei ja havia rebut del castellà del palau

reial de Palerm certes taules de porfídio e colones (GIRONA, «Itinerari del rey En Martí...», *AIEC V* [1913-1914], p. 555).

Lo rey d'Aragó.

Reyna molt cara filla. Com nós trametam aquí per alguns affers l'amat capellà nostre mossèn Ponç de Thaut, artiacha de Çaragoça, pregam-vos, reyna molt cara filla, affectuosament que'us plàcia haver lo dit nostre capellà, axí sobre los dits affers nostres com seus, per recomanat favorablement, segons bé havets acostumat, de manera que, spatxat prestament e bé en aquells, se'n puxa breument a nostre servir retornar, en lo qual lo havem necessari. E farets-nos-en plaer singular. Pregam a la sancta Divinitat que sia de vós, reyna molt cara filla, perpetual guarda. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XX. dies de juliol del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.V. *Rex Martinus*.

Dominus rex mandavit michi, Anthonio de Fonte.

Probata.

*Dirigitur regine Sicilie.*²¹⁶⁶

.....²¹⁶⁷

Memorial de ço que mossèn Ponç de Thaut ha a procurar e fer per lo senyor rey d'Aragó en Sicília.

Primerament, que quant serà a Palerm presentarà la letra que porta del dit senyor al arquebisbe de Palerm, e'l pregarà, de part del dit senyor, que ell li vulla donar lo joch d'aygua que és fet a manera d'escala, de marbre blanch, lo qual és col·locat en lo seu jardí, del arquebisbe, dient-li que quant ell prèns comiat del dit senyor ell li promès que l'i enviaria, per què lo dit senyor lo prega que'l vulla liurar al dit mossèn Ponç en guisa que'l puxa portar al dit senyor, segons fon la sua promesa. E que's prengue esment de la manera en què està asseguda. *G(uillelm)us, secretarius.*²¹⁶⁸

Ítem, se'n irà al castellà del palau e parlarà largament ab ell, e dir-li ha, de part del senyor rey, que'l dit senyor vol algunes coses, axí colones com taules e payment de marbre e de pòrfiç, que lo dit mossèn Ponç li splicarà segons lo memorial del dit senyor. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, que faça venir quatre taules de porfis que romangueren en la cambra del emperadriu del dit palau de Palerm. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, que haje aquelles quatre colones de porfis que són en la dita cambra, ab bases e capitells e altre lur forniment, e encara totes altres colones belles de marbres que hage al dit palau. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, que faça venir una taula de marbre blanch que és en la capella del dit palau. És obrada de obra de musia²¹⁶⁹ e no és en alguna obra. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, lo pahiment de la cambra o casa de les Batelles²¹⁷⁰ del dit palau, lo qual, si trobe allà maestres qui aytal com és llà posat lo sabessen posar e volien venir ací, que en aquell cas lo faça arrencar; e si per ventura no hi havia tals maestres, faça ab lo senyor rey de Sicília que hage un mestre de aquells de Mecina qui'l arranch e se'n venga de part

¶ ²¹⁶⁶ Blanca de Navarra, muller de Martí el Jove (1402-1409). ¶ ²¹⁶⁷ Segueixen altres lletres de presentació a diversos bisbes i oficials de Sicília (*ibid.*, fols. 121v i 122r-v).

¶ ²¹⁶⁸ Guillem Ponç. *Vid.* el doc. següent. ¶ ²¹⁶⁹ De mosaic, o musiva. No és al DCVB. ¶ ²¹⁷⁰ Sic. Probablement, de les Batalles.

daça per metre lo dit pahiment. E com lo dit pahiment se arranch, faça aquell arrancar a grans peces, ab la calç, e aquell faça stibar en sàrries de manera que no se'n puxe perdre alguna peça. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, si en lo dit palau havia algunes loses belles e notables de marbre blanch e porfis qui no fossen en obres, que haje aquelles e les faça venir, que no poden sinó servir. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, que's prenga sment de les colones e alres pedres notables qui sien en la sala Verda del dit palau, e si veu que sien bones e belles, faça-les venir ab les altres coses. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, que vage a la Ziza,²¹⁷¹ que's prenga esment de una bella pica [que]²¹⁷² és llà en terra, e si veu que sie bella per fer brollador, faça-la venir. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, si fer-se pot que tròpia un bell levador per lo jardí del dit senyor, que de fet lo hage, entrametent-se de açò per la ciutat e defora e per Montreyal e altres lochs que puxe. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, que axí matex faça venir totes pedres de porfis e de marbres qui sien lavorades e bones a fer pahiment, axí de Montreyal com de la ciutat com de Mecina. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, si en lo dit monastir de Muntreyal se troben algunes colones que no sien en obra semblants de aquelles qui són en la claustra del dit monastir, que lo dit mossèn Ponç faça venir aquelles tantes com sien, ab lurs bases, capitells e altres lurs furniments. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, que quant serà a Mecina faça haver un o dos maestres de aquells qui obren de²¹⁷³ obra de musia de porfis, e que venguen com pus prest puxen per metre lo pahiment de la dita cambra. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, que faça ab lo tresorer, ço és saber, ab Cola Castanya, que faça fer als maestres de Mecina dos grahons per a les grahes del altar, los quals hagen de larch quatre canes de *Barchinona* e .II. palms, los quals faça obrar de obra de musia a dues cares, una davant, l'altra desús. E axí matex, faça fer dos grahons per lo peu del dit altar, los quals sien lavorats axí com los altres e sien tan grans que vogesquen tot l'altar, los quals hauran en l'enfront del altar de lonch dues canes menys mig palm de cana de *Barchinona*, e d'ample sis palms de cana de *Barchinona* e d'alt un palm de la dita cana. E aquells faça venir ab les primeres fustes après que seran acabats. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, que faça fer pahiment semblant de aquell que és en la esgleya de Sancta Maria Nova de Mecina per al cap de la capella del dit senyor, lo qual ha d'ample dos canes .III. palms a cana de *Barchinona*, e de lonch .IIII. canes .II. palms a cana de *Barchinona*. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, que faça que en tot cas hage una gentil pica d'aquelles de Mecina, de marbre, per batejar; e, si no'n troba, que'n faça fer una que no sia masa gran. *G(uillelm)us, secretarius.*

Ítem, li vage al cor a la pica de la aygua beneÿta de la capella del palau de Palerm. *Rex Martinus.*

Dominus rex mandavit michi, Anthonio de Fonte.

¶ ²¹⁷¹ La Zisa, palau dels reis normands a Palerm (s. XII). ¶ ²¹⁷² que, manca a l'orig.

¶ ²¹⁷³ de, interlineat.

1405, agost 7. Valldaura.

El rei Martí a la seua nora, la reina [Blanca] de Sicília. Li tramet un drap brocat d'or, un pavelló de llit i perfums, tot expressant-li l'anhel que done a la corona descendència masculina (Gabriel Mascaró).

ACA, C, reg. 2299, fol. 126v.

Lo rey d'Aragó.

Reyna molt cara filla. Trametem-vos .I. drap avellutat brocat d'or, semblant d'altre que havem donat a nostre molt car primogènit lo rey de Sicília, vostre marit, per tal que endosos siats de liurea. Ítem, vos trametem una bella alquella; si cas serà que la hajats abans que lo dit rey sia aquí, qui partí d'ací ir, fets-la parar en lo lit per manera que, quant lo dit rey sia aquí, dormiats endosos sots aquella, en tal punt que plàcia al sobirà Creedor, per sa infinida clemència, que·us enprenyets de .I. bell fill, lo qual faça créixer, viure e prosperar en lo món per molts anys, e après lonchs e benaventurats dies nostres e seus succeesque gloriosament en nostres e seus regnes e terres, segons nós, lo dit vostre marit e vós, ab sobirà plaer, ho desijam e volríem. Encara·us trametem algàlia, perfuns (*sic*) e alcunes altres coses per vostre ús e servey. E tenga-us, reyna molt cara filla, tots temps en sa curosa guarda la santa Divinitat. Dada,²¹⁷⁴ sots nostre segell secret, en la casa de Valldaura, a .VII. dies d'agost del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.V. *Rex Martinus*.

Gabriel Mascaroni, mandato domini regis facto ad relationem Guillelmi Pontii, secretarii. Probata.

1405, setembre 22. Valldaura.

Ordre del rei Martí I al regent l'ofici de la governació de Mallorca que prenga el pirata Joan Cabeça, acusat de robar les mercaderies d'Alí, fill de Jucef Sipion, sarraí de València, i ocupe els seus béns (Joan de Leytago).

ACA, C, reg. 2285, fols. 9v-10r.

En Martí, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Al amat nostre lo regent l'offici de la governació de Mallorques o a son lochtinent, salut e dilecció. Segons per clamosa exposició a nós feta per part de Alí, fill de Jucè Sipion, sarraí de la ciutat de València, havem entès lo dit Alí noliejà .I.^a barcha de .XVI. rems, qui's patronejave per n'Alfonso Gil, per portar quatre bales, en què havie .XVII. draps de lana e quatre costals de llaqua e altres robes, a Mostegani e a Tenez, e tramès ab les dites robes un seu factor moro ab guiatge del batle de València; la qual barcha descarregà a Mostegani algunes de les dites robes, e carregà aquí .XXXI. pans²¹⁷⁵ de cera grosos pesants .XI. quintals .XXXVI. lliures, e .XI. saques de grana pesants quatre quintals e mig de pes del dit loch de Mostegani. E partent d'aquí faent sa via vers a Tenez, com foren en la islla dels Colomz, fon aquí en Johan Cabeça, de

¶ ²¹⁷⁴ Segueix, cancel·lat, en *Barchinona*. ¶ ²¹⁷⁵ *pans*: «pan».

la dita ciutat de Mallorca, ab d'altres seus còmplices, ab una barcha de .XX. remes, lo qual, no tement Déu ne la correcció de la nostra verga reyal, contra volentat del dit n'Alfonso Gil, patró, e del moro factor e dels altres qui en la dita barcha éran, prèls los dits draps, llaqua, grana e cera, exceptat .VI. draps e un costal de llaqua, los quals donà lo dit Johan Cabeça al dit n'Alfonso Gil, patró, per lo seu nòlit. E, affigint mal a mals, rodà e estrench lo dit moro factor, vassall nostre, e encara, ço que fon pijor, quant li presentaren lo guiatge que'l nostre batle general de regne de València havie fet al dit moro, segons és costumad fer a altres, esquinçà e féu peces del dit guiatge, les quals coses redunden en gran dan e prejuhí del dit Alí e menyspreu de nostra senyoria. Per la qual raó, a humil supplicació per part del dit Alí a nós feta, a vós deym e manam, expressament e de certa sciència, que lo dit Johan Cabeça e tots aquells que trobarets esser stat ab ell²¹⁷⁶ en lo dit robo, e lurs béns, prenats e tingats preses tro que d'aquells sia feta aquella justícia o castich que²¹⁷⁷ mereixeran, e les dites robes e mercaderies, llà on sepiats que sien, inventariets e inventariats tingats. E axí mateix, volem que us assegurets de les fermances e béns qui lo dit Johan Cabeça ha donades per rahó del dit armament per ell en la dita ciutat de Mallorca fet, e açò axí a vostres mans tingats fins que hajats de nós altre manament. Dada en la casa de Valldaura, sots nostre segell menor, a .XXII. dies de setembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.V. *Rex Martinus*.

*Dominus rex mandavit michi, Iohanni de Leytago.
Probata.*

876.

1405, octubre 3. Barcelona.

El rei Martí al duc de Borgonya, pregant-li que revoque certes ordinacions fetes a la ciutat de Bruges per ell o els comtes de Flandes antecessors seus, molt perjudicials per als mercaders catalans (Ramon Sescomes).

ACA, C, reg. 2213, fol 97v.²¹⁷⁸

Molt car e molt amat nebot. Per relació vertedera, novellament havem entès que los mercaders de *Barchinona* e altres indistinctament cathalans, sotsmeses nostres e naturals, en la vostra vila de Bruges stants e mercantívolment vivents, fort poch temps ha, en virtut de alguns statuts e ordinacions per vós o vostres predecessors, comtes de Flànders, fetes e publicades en la dita vila de Bruges, contra la acostumada manera de viure e mercadejar en aquella per los dits nostres mercaders naturals acostumada, són stades fetes alcunes novitats a ells importables, restrenyents aquells en fer lurs mercaderies. Et com, molt car e molt amat nebot, los dits mercaders e naturals nostres, per raó de les dites ordinacions e statuts, continents en si notòria injustícia, la dita novitat per aquells a ells feta no puxen sostenir, han demanades diverses vegades les dites ordinacions e statuts esser a ells revocats, la qual cosa obtenir no han poguda ne poden, en gran lur damnatge e injúria manifesta. Per què, molt car e molt amat nebot, tan affectuosament com podem, vos pregam que ls

¶ ²¹⁷⁶ *ab ell*: «ab a ell». ¶ ²¹⁷⁷ *que*: «que's», corr.

¶ ²¹⁷⁸ Segueix carta en llatí a un borgonyó, demanant la seua intercessió en aquest afer.

dits statuts, ordinacions e novitats, qui de llur natura engendren discòrdies, tan com toquen los dits mercaders sotsmeses e naturals nostres vullats²¹⁷⁹ revocar e aquells restituir a llur primera llibertat, per tant que en la dita vila de Bruges e altres viles e lochs vostres del dit comtat puxen negociar e fer lurs mercaderies axí com feyen abans que los dits statuts e ordinacions fossen fetes. En altra manera, molt car e molt amat nebot, covendrà als dits mercaders sotsmeses e naturals nostres, per sguart de la dita novitat a ells importable, la dita vila de Bruges e altres viles e lochs del dit vostre comtat desemparrar e en altre loch negociar e fer lurs acostumades mercaderies. E si alcunes coses, molt car e molt amat nebot, vos plaen de nostres regnes e terres, fiançosament nos rescrivits, car de bon cor ho farem complir. Dada en *Barchinona*, sots nostre sagell menor, a .III. dies de octubre del any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC.V. *Rex Martinus*.

Lo rey d'Aragó.

*Dominus rex mandavit michi, R(aymund)o de Cumbis.
Probata.*

*Dirigitur duci Burgundie.*²¹⁸⁰

877.

1406, gener 12. Barcelona.

La reina Maria al seu marit, el rei Martí. Li prega que no intervinga en el procés incoat pel general dels franciscans a les monges de Santa Clara [de València] i de Pedralbes, per haver canviat sense raó l'hàbit propi de la regla, i que deixi en mans d'ella aquesta qüestió (Antoni Valls).

ACA, C, reg. 2352, fol. 77r.

Molt alt, molt excel·lent príncep e senyor, marit e senyor meu molt car.

Ab humil e deguda reverència, he reebuda susare una letra de la vostra molt gran senyoria continent que yo degué pregar al general dels frares menors que sobresegués en lo procehiment que fa contra les monjes de Sancta Clara e de Pedralbes per la mutació del àbit, lo qual, segons és stat donat a entendre a la vostra molt alta senyoria, elles poden portar per vigor de llur regle e professió. En bona fe, senyor, són fort meravellada de aquell qui tal informació vos ha donada, com sie contra veritat, parlant ab humil reverència de la vostra molt gran senyoria, car, axí per tenor de la regla que han jurada les dites monjes com per sentència de alguns rescrits e privilegis per elles matexes mostrats, apar tot lo contrari, e per consegüent no és meravella si lo dit general, mogut de consciència, per son offici, vol fer la mutació del dit àbit segons requer la regla que han votada. E par a mi, senyor, que sobreseure en açò seria dar matèria de rebel·lió a tots los altres monastirs on volria fer correcció e les coses desviades tornar a deguda regla, car totes les altres monjes miren aquestes què faran. Per què, senyor molt excel·lent, vos supplich com pus humilment puix que sie vostra mercè no metre algun embarch en les dites coses, ans, per vostra mercè, vos plàcie scriure al dit general, lo qual, segons sap vostra gran²¹⁸¹ senyoria, és ací per posar en degut stament e corregir los monastirs de vostre regne, que, no con-

¶ ²¹⁷⁹ *vullats*, interlineat. ¶ ²¹⁸⁰ Joan Sense Por (1404–1419). No sabem que fos parent del rei; potser ho era la seua muller Margarida de Baviera, per la reina Elionor, néta del duc Otó de Caríntia. ¶ ²¹⁸¹ *gran*, interlineat.

trastant la letra que li havets tramesa, proceesca en lo dit fet segons Déu e bona consciència; e vós, senyor, per vostra mercè, que remettats aquest fet, en quant toca vostra senyoria, a mi, de què lo dit general ho ha posat molt francament. E sie ab aytant e tostemp, molt alt senyor, l'Espirit Sant en vostra bona guarda. Scruta en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XII. dies de janer del any .M.CCCC.VI.

Sie mercè vostra, senyor, que encontinent hage resposta vostra, e que, per vostra mercè, no vullats carregar la vostra ànima per algú, car, senyor, prou havem vós e yo, que per altres nostres fets la portem carregada. Scruta axí com dessús. La reyna.²¹⁸²

Domina regina mandavit michi, Anthonio Valls.

878.

1406, gener 18. Barcelona.

La reina Maria al rei Martí l'Humà. L'exhorta vehementment, sense estalviar retrets per la seua passivitat, a anar a València, a fi de pacificar les bandositats que posen en perill la ciutat (Antoni Valls).

ACA, C, reg. 2352, fol. 78r-v.

Molt alt, molt excel·lent príncep e senyor, marit e senyor meu molt car.

Susare he reebuda una letra de don Ferran López de Luna,²¹⁸³ ab la qual, senyor, me notifica lo perill e lo mal stament an què la ciutat de València és posada, concloent que si vós, senyor, no hi anats prestament e yverçosa, és dubte que la dita ciutat no vingue a total destrucció e extermini final.²¹⁸⁴ E en bona fe, senyor, són fort marvellada com vostra senyoria, que axí ubertament veu la destrucció de tan notable ciutat com és València, que és quax joyel singular de vostra senyoria, e veu los grans e irreparables mals qui hi stan aparellats, com no hi ocorre prestament e yverçosa, majorment que per tan leu remey com és la vostra anada fos provehit e obviat a les dites coses. Certes, senyor, los predec[e]ssors vostres, de gloriosa memòria, tenían, a mon semblant, en altra major extimació, [com] axí fer devien, la dita ciutat, als quals no costà poch de conquistar ne de conservar aquella, e als seus mals e perills per consegüent provehien ab pus prests remeys. E deu, entre les altres coses, recordar a vostra gran senyoria quant prestament e yverçosa hi ocorrech lo senyor rey, vostre pare, en temps de la guerra de Castella e en altres coses que no eren tan perilloses com aquesta.²¹⁸⁵ no és, a mon semblant, senyor, menys virtut conservar en plena tranquil·litat les coses adquirades que fer novella conquesta d'altres. Per què, molt alt senyor, vos supplich com pus humilment pux que, consideran diligentment totes les dites coses, vos plàcia per vostra mercè de anar-hi, tots affers a part posats, com pus prestament e yverçosa porets, no stalviant treball de vostra excel·lent persona. E

¶ ²¹⁸² Al·ludeix a aquest punt N. SILLERAS FERNÁNDEZ, «La piedad urbana de María de Luna, reina de la Corona de Aragón (1349-1406)», *XVII Congreso d'Historia de la C. d'Aragó* (Barcelona-Poblet-Lleida, 2000), II, Barcelona, 2003, pp. 889-893. ¶ ²¹⁸³ Luna havia estat nomenat virrei del regne de València, amb la missió de reduir les lluites de bàndols (J. MATEU IBARS, *Los Vir-*

reyes de Valencia, p. 78). ¶ ²¹⁸⁴ La situació a València semblava tan greu que, l'11 de gener anterior, els consellers de Barcelona demanaven al monarca que hi posara remei, i els diputats del General d'aquell regne instaven la mediació de la reina a tal efecte en carta de la mateixa data (JAVIERRE, *María de Luna...*, pp. 92-108, esp. p. 105, i doc. CXI). ¶ ²¹⁸⁵ aquesta: «aquesta».

si no'u fets, senyor, per interès vostre propi, fets-ho almenys per reverència e esguard de Déu, a qui havets a retre compte de les coses a vós comenades e al qual, senyor, res no és amagat ni pal·liat. E sie ab aytant e tostemps, senyor molt excel·lent, l'Espirit Sant tostemps en vostra bona guarda. Scrita en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XVIII. dies de janer del any .M.CCCC.VI. La reyna.

Domina regina mandavit michi, Anthonio Valls.

879.

1406, gener 22. Barcelona.

*La reina Maria [al bisbe de València], amonestant-lo amb severitat per les vexacions que infligeix als jueus de Morvedre, mogut, diu, per l'avarícia, envaint la jurisdicció de la sobirana. Si hi persisteix, n'informarà el papa (sense escrivè, però Antoni Valls).*²¹⁸⁶

ACA, C, reg. 2351, fol. 152r-v.²¹⁸⁷

La reyna.

Venerable pare en Christ.²¹⁸⁸ De e sobre los grans e manifests prejudicis que vós e vostres officials nos havets fets en la juderia nostra de Murvedre vos havem scrit diverses vegades, et veem que, com més e pus affectuosament vos scrivim, vós venits pus acordat de fer-nos e'ns fets majors e pus evidents prejudicis, car pochs dies ha passats que alguns de vostres officials són anats a la dita juderia e, per llur pròpia auctoritat, han inventariats²¹⁸⁹ béns de alguns juheus de la dita aljama e'ns han fets altres prejudicis fort greus, e havem haüid gran e singular desplaer com lo batle de la dita aljama no prèls dits vostres officials e com d'aquells no féu prompte castich, car axí ho requeria la atrocitat del fet. Mas són certa que, si altra vegada hi tornen, que no passarà tan flux com ha fet tro ací, car veem manifestament que vós no'us movets en açò per augmentació de la fe christiana, mas per sola e pura avarícia, que taca fort semblant prelat de vós, car pensar podets e devets que si nós veésem que vós haguéssets en açò aquella sana intenció que deguérets, nós fórem aquella que instàrem que en lo dit fet se faés ço que deguera, com hi hajam axí sana e bona intenció com vós, mas veem tot lo contrari per obra. Per què, sentint-nos no poch de aquestes coses, axí com fer devem raonablamén, vos pregam affectuosament e'us consellam sanament que de semblants [c]oses vos abstingats d'aquí avant, e que alguns processos que fets contra alguns dels dits juheus fets sàviament e axí com se pertany e en tal manera que los dits juheus, contra justícia, no sien molestats, certificant-vos que si lo contrari farets, que'ns agreujaria no poch, nós scriuriem d'açò e d'altres coses al sant pare, en tal manera que ell eximiria, per sa mercè, no solament los dits juheus, mas encare tots altres vassalls nostres, de tots actes en què vós haguéssets a caber en qualque manera. E sabrie'ns greu que lo dit sant pare, qui la provisió d'aquex bisbat féu a vós a nostra instància e suplicació, hagués esser per nós informat, e ab veritat, en aquesta e semblant manera de vós. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XXII. dies de janer del any .M.CCCC.VI. La reyna.

¶²¹⁸⁶ Subscriu la primera carta precedent amb nom explícit de l'escrivè. ¶²¹⁸⁷ Segueix carta al sobrecoç de la reina sobre el mateix tema. ¶²¹⁸⁸ Hug de Llupià, àlies

de Bages, bisbe de València (1397-1427). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 512. ¶²¹⁸⁹ *inventariats*: «inventaritats».

1406, febrer 4. Barcelona.

La reina vídua Violant a Pero Martines de Vera, alcaid i batle de Cocentaina, manant que li envie unes peces de drap blau i de lli, per a distribuir als pobres el Dijous Sant (Pere de Besanta).

ACA, C, reg. 2060, fol. 33v.

La reyna Yolant.

En Pero Martíneç. Manam-vos que'ns trametats sis peces de draps blaus scurs qui sien covinens e vuytanta alnes de drap de lin covinent e bon, segons havets acostumat, per obs de la aymoyna la qual se dóna per nós e és acostumada donar en lo Digous de la Cena e en la Setmana Sancta. E açò fets per manera que sien ací ab temps, e trametet per scrit què costaran, per ço que'n hajats de nós la cautela que mester serà e vos en pugats pagar dels sdeveniments a vostres mans provenidors. Data en *Barchinona*, a .IIII. de febrer, l'any de nostre Senyor .M.CCCC.VI. La reyna Y(olant).

Ítem, nos trametets .XX. alnes de drap de lin prim stret, pus stret que'l dessus dit, per obs de tovalloles a exugar los peus als pobres, e més avant .XX. alnes de lin prim ample, per camises romanes, lo dit dia, segons és acostumat. Data en *Barchinona*, axí com damunt. La reyna Y(olant).

Domina regina mandavit michi, Petro de Besanta.

Probata.

Dirigitur Petro Martínez de Vera, alcaydo et baiulo Cocentaine.

1406, febrer 26. Perpinyà.

Lletra de recomanació del rei Martí I, dirigida a les parròquies, oficials i autoritats locals del bisbat d'Elna, a favor de tres frares col·lectors d'almoines enviats pel monestir de Santa Caterina del Sinaí als monarques cristians, forçat per l'estat de necessitat del cenobi (Antoni Safont).

ACA, C, reg. 2213, fol. 115r.²¹⁹⁰

Eiusdem monasterii.

En Martí, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Als amats e feels nostres tots e sengles rectors, vicaris e altres persones ecclesiàstiques regents cura de ànimes, batles, cònsols, pròmens e universitats de qualsevol ciutats, viles, castells, lochs e parròquies dins lo bisbat d'Elna constituïts als quals les presents pervendran, e als lochtinents dels dits oficials, salut e dilecció. Com nós hajam plenerament de nostra intenció²¹⁹¹ informats los amats nostres en P(ere) Garrejats, canonge e vicari d'Elna, e en Jacme Prada, sobre la necessitat dels monastirs del orde de Sancta Caterina del Munt de Sinaí de la Terra Sancta, per ocasió

¶ ²¹⁹⁰ Precedeix carta en llatí sobre la mateixa qüestió, datada el dia anterior, als capítols de les catedrals de Bar-

celona, València, Lleida, Saragossa, Girona, Urgell, Tortosa i Tarragona (fol. 114v). ¶ ²¹⁹¹ de nostra intenció, interlineat.

de la qual són a nós e a altres prínceps christians venguts tres frares dels dits monastirs denunciadors la dita necessitat e en altra manera demanadors de nós e de vós, en tanta e tan importable necessitat, subvenció e ajuda, de manera que a ells soccurregats [e]²¹⁹² de nostres e vostres piadoses e caritatives largions puxen en los dits monastirs aturar e loar e be-neir lo nom de Déu, segons que per lur religió és statuït e ordonat, pregam, vos requerim e us manam que a la relació dels dessús dits e de cascun d'ells a vosaltres sobre les dites coses fahedora donets plenera fe e creença, axí com si nós personalment vos ho dehim, e complits per obra ço que us diran de part nostra, e haurets-ne de Déu premi e'n servirets a nós molt. Dada en Perpinyà, a .XXVI. de febrer del any .M.CCCC.VI. *Rex Martinus*.

Dominus rex mandavit michi, Anthonio de Fonte. Vicecancellarius, qui hanc vidit, dixit posse expediri non obstantibus capitulis pariagii. Iohannes Vilella. Probata.

882.

1406, juny 25. València.

*El rei Martí I a Berenguer i Carrossa de Vilaragut i altres barons valencians, comunicant-los els feus i jurisdiccions del patrimoni reial a ells alienats per Pere el Cerimoniós, amb carta de gràcia, que ha decidit redimir amb el subsidi atorgat per les corts del regne*²¹⁹³ (Gabriel Mascaró).

ACA, C, reg. 2212, fols. 148v-149r.

En Martí, *et cetera*. Als nobles, amats e feels nostres mossèn Berenguer de Vilaragut e na Carroça de Vilaragut,²¹⁹⁴ dels quals és la vila e baronia d'Albayda, en Guillem de Bellví, del qual és lo castell e baronia de Carbonera, en P(ere) de Bellví, del qual és lo castell e baronia de Rugat, en Johan Lançol, del qual és la vall de Vilalonga, en Sanxo Narbonès, del qual és lo castell e loch de Agres, e'n Pere de Muntagut, del qual és la Alcúdia de Carlet, o a lurs legítims procuradors, salut e dilecció.²¹⁹⁵ Certificam-vos que nós, en nostre consell, havem provehit que, del do a nós feyt per la cort pròximament celebrada en aquest regne²¹⁹⁶ a obs de quitar nostre patrimoni, sien de fet quitades de vosaltres per lo feel de la nostra tresoreria en Guillem Ferrer, procurador per nós a quitar lo dit patrimoni specialment diputat, les coses patrimonials davall scrites. *Primo*, de vós, dits mossèn Berenguer de Vilaragut e na Carroça de Vilaragut, la juredicció, feu e postat e .IIII. cavalls armats que havem en la dita baronia, los quals foren venuts, migençant carta de gràcia, per lo senyor rey en P(ere), pare nostre, per preu de trenta-sis mília *solidos*; ítem, de vós, dit en Guillem de Bellví, la juredicció, feu e postat que havem en lo dit castell e baronia

¶ ²¹⁹² e, manca a l'orig. ¶ ²¹⁹³ Sobre els intents de redempció del patrimoni de la corona i les seues dificultats a l'època del rei Martí (no cita les baronies valencianes afectades en aquesta lletra), *vid.* M. T. FERRER I MALLOL, «El patrimoni reial i la recuperació dels senyorius jurisdiccionalen en el estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV», *Anuario de Estudios Medievales* 7 (1970-1971) 351-491. ¶ ²¹⁹⁴ Berenguer de Vilaragut i Boil, i Carrossa de Vilaragut i Carròs (*vid.* Baró de SAN PETRILLO, *Las casonas solariegas. Discurso leído para*

su ingreso en la Academia de Bellas Artes de San Carlos de Valencia, València [1940], quadre genealògic). Carrossa, separada del seu marit Joan Ximenes d'Urrea, senyor d'Alcalatén, dement, fou dama de confiança de la reina Violant de Bar (SANPERE Y MIQUEL, *Las damas d'Aragó*, pp. 167-178). ¶ ²¹⁹⁵ dilecció: «gràcia», corr. ¶ ²¹⁹⁶ Corts de Sogorb-València de 1401-1403-1407, que votaren un donatiu de 120.000 florins (DANVILA, *Investigaciones... de las cortes y parlamentos del antiguo reino de Valencia*, pp. 332-334).

de Carbonera, los quals per lo dit pare nostre vos foren venuts, migençant carta de gràcia, per preu de deu mília *solidos*; ítem, de vós, dit en P(ere) de Bellví, la juredicció, feu e postat que havem en lo dit castell e baronia de Rugat, los quals foren venuts per lo dit pare nostre, migençant carta de gràcia, a mossèn Johan de Bellví, *quondam*, per preu de .XVII.^m *solidos*; ítem, de vós, dit en Johan Lançol, la juredicció que havem en la dita vall de Vilalonga, la qual per lo dit pare nostre fo venuda a'n Rodrigo Lançol, migençant carta de gràcia, per preu de vuyt mília *solidos*; ítem, de vós, dit en Sanxo Narbonès, la juredicció que havem en lo dit loch de Agres, la qual tenits per preu de tres mília .CCC. *solidos*; ítem, de vós, dit en P(ere) de Montagut, la juredicció que havem en lo dit loch de la Alcúdia, la qual per lo dit pare nostre, migençant carta de gràcia, vos fon venuda per preu de .XI.^m *solidos*. Per què, com lo dit procurador nostre haja offert danant nós de pagar a cascú de vós los preus dessus dits, a vós e a cascun de vós dehim e manam, de certa sciència e expressement, que dins .IIII. jorns après que la present vos serà presentada a avant comptadors e peremptòriament siats e comparegats denant nós o nostre tresorer ací, en la ciutat de València, per vostres procuradors, ab poder bastant de reebre los dits preus e de fer a nós revenda e restituir les cartes o títols e altres coses degudes a la luició dessus dita. En altra manera, vos certificam que nós, passat lo dit termini, procehirem a recuperació de les dites coses patrimonials, la vostra absència o dels dits vostres procuradors en alguna manera no contrastant. E sobre la presentació de la present a vós e a cascun de vós fahedora, starem a relació del portador, lo qual ha jurat en poder nostre de fer aquella verdadera. Dada en València, sots nostre segell menor, a .XXV. del mes de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.VI. *Sperendeus*.

*Gabriel Mascaroni, mandato domini regis facto
per thesaurarium, qui eam vidit. Probata.*

883.

1406, agost 12. València.

El rei Martí I a l'arxiver reial Gabriel Segarra. Ordena cercar secretament a l'arxiu les actes que proven, com l'han informat, que el rei Pere, del regne de València estant, va continuar les corts de Vilafranca del Penedès als catalans, i que li n'envie còpia amb la major urgència (Jaume Tàvassà).
ACA, C, reg. 2322, fols. 107v-108r.

Lo rey.

Fem-vos saber que nós havem ací sabut, per lo noble e amat nostre mossèn Ramon de Vilanova,²¹⁹⁷ que'l molt excel·lent senyor rey en Pere, pare nostre, de gloriosa memòria, en temps de la guerra de Castella celebrava en Vilafranca de Penadès corts als catalans,²¹⁹⁸ e, aquelles pendants e no acabades, convench al dit senyor, per necessitat de

¶ ²¹⁹⁷ Cavaller valencià, conseller del rei Martí, havia estat camarlenc de Pere el Cerimoniós. ¶ ²¹⁹⁸ Probablement, el rei al·ludeix a les corts de Vilafranca del Penedès de 1367, convocades per demanar un subsidi destinat a la guerra de Castella. Obertes el 6 de no-

vembre, foren després traslladades a Barcelona (J. CO-ROLEU E INGLADA i J. PELLA Y FORGAS, *Las Córtes Catalanas. Estudio jurídico comparativo de su organización y reseña analítica de todas sus legislaturas...*, Barcelona, 1876, pp. 196-197).

la dita guerra, venir en València, e ell lavors, stant ací en València, continuà a cert temps les dites corts als sobredits cathalans. On com nós, quaix per semblant cas a nós ara occurrent, vullam de tot en tot esser informats axí de la dita continuació com encara de totes e sengles altres per lo dit senyor rey fetes de corts als dits cathalans, dins lo principat de Catalunya començades e enaprés fora lo dit principat a ells continuades, vos dehim e manam, de nostra certa sciència e·xpressament, que decontinent, tots altres fets a part posats, ab aquella major e sobirana cura, sol·licitud e estudi que fer-se puxa, cerquets e indaguets en lo nostre archiu reyal d'aquí e en los registres, processos e altres scriptures d'aquell, vista la present, les dites continuacions de corts, e soptosament, per correu fort cuytat qui sia ací ab nós d'ací a dimecres primervinent, hora de vespres, com sia molt gran perill en la triga, per vostres letres clarament e distincta, e encara ab còpia de les letres de les dites continuacions de corts en la dita manera fetes, nos certifiquets e informets. No-res-menys, vos manam fort expressament que totes les dites coses tingats en gran secret, com la divulgació de aquelles portàs perill e total distrucció de nostres affers, sabent que, per la gran cuyta que és de saber les dites continuacions, vos trametem dins tres jorns lo portador de la present. Dada en València, a .XII. dies d'agost del ayn .M.CCCC. e sis. *Rex Martinus*.

Idem (Iacobus Tavaschani, mandato regio facto per vicecancellarium in consilio, qui eam vidit).

Probata.

Dirigitur Gabrieli Sagarra, tenenti claves archivi regii civitatis Barchinone.

884.

1407, març 21. València.

Provisió del rei Martí I a favor de la cartoixa de Portaceli. Concedeix la prioritat en la compra de peix al Puig de Cebolla [o Puig de Santa Maria], terme de la ciutat de València, al comprador del monestir, sota pena de cinquanta florins per als contraventors (Antoni Safont).

ACA, C, reg. 2214, fols. 12v-13r.

Monasterii Porteceli.

En Martí, *et cetera*. Als feels nostres totes e sengles persones venents, d'aquí avant, pex de qualsevol natura sie en la vila o loch del Puig de Sabolla, del terme²¹⁹⁹ de València, o en lo territori del dit loch, salut e gràcia. Com de bona equitat e rahó, als religiosos e amats nostres los frares del monastir de Portaceli, del orde de Cartoxa, de regne de València, als quals, per regles e statuts de lur religió, és prohibit de menjar carn, deje esser donada tota favor e prerogativa de vendre e liurar-lus peix per lurs diners abans e primerament que a altres persones, les quals se poden alimentar de carn e de totes vitualles de carnal, dehim-vos e·us manam expressament e de certa sciència, per la primera e segona jussions, sots pena de cinquanta florins d'or d'Aragó, dels béns de cascú de vosaltres qui farà lo contrari havedors e aplicadors per la meytat a nostres cóffrens e per l'altra meytat al justícia del dit loch o a son lochtinent, que d'aquí avant venats, al preu degut e aforat,

¶ ²¹⁹⁹ del terme: «de la orta», corr.

per lurs diners, ço és, dos dies per cascuna setmana, al comprador dels frares e covent del dit monastir, primerament de totes altres persones, tant peix quant volran comprar per lur ús, e per res no façats lo contrari. En altra manera, manam, sots la dita pena, al dit justícia e a son lochtinent, axí present com sdevenidor, que la dita pena de aquells de vosaltres qui farà lo contrari exeguesque e haje tantes vegades quantes haurets en açò delinquit. Dada en València, sots nostre segell pendent, a .XXI. dia²²⁰⁰ de març del any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC. e set, e de nostre regne dotzè. *Rex Martinus.*

*Dominus rex mandavit michi, Anthonio de Fonte.
Probata.*

885.

1407, maig 2. València.

Seguretat firmada per Martí I als jurats, síndic i diputats de València, que el consentiment que presentaran a certs capítols que van a ser presentats al rei pels braços de les corts valencianes acabades de celebrar és simulat, comprometent-se a no proveir res sense l'anuència de la ciutat (sense escrivà, però Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2313, fols. 7v-8r (2a numeració).

Lo rey.

Ab tenor del present, prometem en nostra bona fe reyal e juram a vosaltres, amats e feels nostres jurats, síndic e concell de la ciutat de València, e a vosaltres, mossèn Vidal de Blanes, en Johan de Torragrossa, misser P(ere) Pastor e an Jacme Dezpont, deputats a tractar ensemps ab los deputats en les corts derrerament celebrades,²²⁰¹ e a vós, feel secretari nostre en Bernat Metge, stipulant e reebent en nom de la dita ciutat e de tots vosaltres dessús dits, que aquells capítols qui novellament nos deuen esser donats o offerts per los tres, dos o un dels braces de regne de València, o per los deputats, en les corts derrerament celebrades per nós en lo dit regne, que contenen o parlen del fet de les inhibicions de virtualles e axí mateix de embotigament de blats, e de la juredicció civil e del levament de les armes d'aquells que han locs dins los tèrmens de les ciutats o viles reyal, e del fet de la miserabilitat o viduïtat e perhorrescència, no concordarem, provehirem, finarem ne fermarem, en tot o en partida, sens consentiment e concòrdia de vosaltres, dits jurats, o dels deputats per lo dit concell, volents que per la oferta faedora a nós dels dits capítols, o per algun acte precedent o subsegüent a aquella, no siats vists haver consentit al poder dels dits deputats, ne sia fet perjudici a qualsevol protestacions, cèdules o escriptures proposades denant nós o denant los dits deputats per vosaltres o per lo síndic de la ciutat, ne a la causa de la supplicació que penge denant nós del dit poder, com la dita oferta de capítols, en tant com s'esguarda a vosaltres o a consentiment vostre, se faça fictament e simulada per alcunes causes per nós a vosaltres explicades. E, si lo contrari de les dites coses era per nós fet, volem que tot ço que per nós serà finat, fermat, provehit o concordat sobre aquelles sia ara per ladonchs cas, írrit e va, e que perjudici alcú per les dites coses no sia fet en res a la dita ciutat, e que vosaltres no siats tenguts tenir ne observar aquelles. Escrit en València, sots lo segell de nostre anell, a .II. dies de maig del any .M.CCCC.VII. *Rex Martinus.*

¶ ²²⁰⁰ dia: «dias», corr. ¶ ²²⁰¹ Corts de Sogorb-València de 1401-1403-1407. *Vid. supra* doc. 882, nota.

886.

1407, agost 9. València.

El rei Martí I a Constança de Fenollar. Li agraeix les bones notícies de la salut del rei de Sicília i de la reina, i del creixement del seu fill, l'infant Martí, nét d'aquell, confiat a la tutela de la dama (Joan de Tudela).

ACA, C, reg. 2294, fol. 49v.

Pro curia.

Lo rey d'Aragó.

Madona Costança. Vostra letra havem reebuda, notificants-nos per aquella la bona sanitat de nostre molt car primogènit, lo rey de Sicília, e de la reyna, sa muller, nostra molt cara filla, e del infant don Martín, nostre molt car nét, primogènit lur,²²⁰² e com al dit infant són exides dues dents e altres dues que comencen exir, e com és ben format e bell en la persona, e pren ja plaer com hou sonar esturments e cantar, e totes altres alegries, de la qual cosa havem haüid molt gran plaer e consolació, pregants e encarregants-vos affectuosament que'ns en certifiquets contínuament e hajats subirana cura de la persona del dit infant, car de cosa al món no'ns podets més servir, certificants-vos que nós havem e haurem vós e mossèn Ramon vostre fill e vostres filles en nostra singular recomendació, e proseguirem a vós e a ells de nostres singulars gràcies e favors. Dada en València, sots nostre segell secret, a .VIII. dies de agost del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.VII. *Rex Martinus.*

Dominus rex mandavit michi, Iohanni de Tudela.

Probata.

Dirigitur Costantie Dezfenollar.

887.

1407, setembre 20. València.

Manament del rei Martí I als cònsols de Cotlliure de reparar el far de Portvendres, en estat de ruïna.

En podran recuperar les despeses del producte de la lleuda d'aquell port, que els fou empenyorada pel rei Joan (Berenguer Espigoler).

ACA, C, reg. 2214, fols. 55v-56r.

En Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels nostres los cònsols e prohòmens²²⁰³ de la vila de Copliure, salut e gràcia. Per vostra letra, e en altra manera, són certificats que lo faró qui's acostuma de tenir e cremar en la torra de Portvendres per dar il·luminació e via a les naus, fustes e altres navilis passants per aquelles mars e volents reposar e entrar en lo dit port, la entrada del qual, per roques e altres iminents perills, si [per]²²⁰⁴

¶ ²²⁰² L'infant, nat el desembre de 1406 (TASIS, *Pere el Cerimoniós...*, p. 220), va morir abans de l'any, *por las dientes*, com manava comunicar el rei Martí al seu consogre Carles el Noble de Navarra el 15 de

novembre (GIRONA, «Itinerari del rey En Martí...», *AIEC V* [1913-1914] 617). ¶ ²²⁰³ *cònsols e prohòmens*: «prohòmens e bons hòmens», corr. ¶ ²²⁰⁴ *per*, manca a l'orig.

claredat del dit faró no's guiaven, irien e correrien en gran perill de trencar e perdre les fustes, ab les persones e béns que en aquelles serien, ara és en tal forma diruït e enderrocat que no s'i pot fer lo dit lum acostumat, en no poch dan de la cosa publica de nostres regnes e terres. Per què nós, volents obviar a tals perills e conservar lo dit faró en fer son luminal exercici, e per tal que les fustes, axí de nostres sotsmeses com d'altres, no dupten per aquelles mars passar, e attenents, segons són plenerament informats, que les nostres leudes de la dita vila de Copliure són tengudes e obligades e en special part consignades a tenir en condret lo dit faró, les quals leudes són huy en poder de la universitat de la dita vila, e seran fins que nós o la universitat de la vila de Perpenyà hajam desobligada la dita vila²²⁰⁵ de Cobliure de certa quantitat de moneda que manlevà e's en carregà per lo il·lustre senyor rey en Johan, frare nostre, de loable memòria, per la qual quantitat e virtut del contracte d'aquèn fet les dites leudes,²²⁰⁶ ensemps ab totes les altres rendes reyal, foren enpenyorades e meses en poder de la dita universitat per lo dit senyor rey en Johan, e com sia cosa consonant a rahó e necessària que, pus e les dites leudes són obligades en fer la dita reparació del faró e tot empenyorament vaja ab son càrrech, emperamor d'açò, per les rahons dessus dites e altres que per abreujar ací no curam explicar, ordenam, volem e a vosaltres dehim e manam, expressament e de certa sciència, sots pena de mil florins d'or dels béns de vosaltres, si contrafaret, havedors e a nostres cofres applicadors, que, tota dispendiosa triga a part posada, façats la reparació del dit faró, donants-vos, per ço que sia pus yverçosament fet, licència e plen poder que, del primer arrendament fahedor de les dites leudes, vos puxats retenir e recobrar aquella quantitat que lo dit faró haurà costat de reparar. E si, per ventura, la dita universitat de la dita vila de Perpenyà quitarà e reembrà les dites leudes, axí com fer pot, manam ab la present als cònsols de la dita universitat²²⁰⁷ e a'n Guillem Fabre, cambiador de la dita vila, diputat per nós e per la dita universitat de Perpenyà a reebre les dites leudes e²²⁰⁸ rendes, que tota aquella quantitat que haurà costat lo dit faró de reparar, haüda certificació del procurador reyal dels comtats de Rosselló e de Cerdany[a], encontinent e de fet a la dita universitat de Copliure paguen e restituesquen, no contrastants²²⁰⁹ qualsevol capítols fermats entre l'amat conseller nostre mossèn Ramon Çagarriga, governador dels dits²²¹⁰ comtats de Rosselló e de Cerdanya, en nom nostre, d'una part, e la universitat de Copliure, de la part altra, les quals hajen per exprés que totes les monedes qui's hauran de les dites rendes e leudes de la dita vila hajen²²¹¹ esser deposades en la taula de la ciutat de *Barchinona*, e d'aquella no puxen esser levades sinó per pagar e reembre los censals a què la dita universitat de Copliure és obligada, los quals capítols és nostra intenció, e axí ho declaram e volem, que estiguen en lur total força e val·lor, exceptat aquest cas de la reparació del dit faró, qui rahanablement, axí com aquell qui toque ben publich, no·y deu esser comprès. Manants ab la present al nostre mestre racional o a son lochtinent, e a altres qualsevol de les dites rendes e leudes comptes hoyidors, que a la dita universitat de Copliure o al dit Guillem Fabre, en cas del dit quitament fahedor per la vila de Perpenyà, haüda certificació del dit procurador reyal, tot ço²²¹² e quant la reparació del dit faró haurà costat, e restituïdes àpoques e cauteles necessàries, admeten

¶²²⁰⁵ *e seran fins... dita vila*, afegit al marge inferior. ¶²²⁰⁶ *leudes*: «coses», corr.

¶²²⁰⁷ *universitat*: «vila», corr. ¶²²⁰⁸ *leudes e*, interlineat. ¶²²⁰⁹ *contrastants*: «constrantants».

¶²²¹⁰ *dits*, interlineat. ¶²²¹¹ *hajen*: «hàjan», corr. ¶²²¹² *ço*: «açò», corr.

en lurs comptes, tot dubte e empatxament a part posats. Dada en València, a .XX. dies de setembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.VII. *R(aymund)us Michaelis*.²²¹³

Berengarius Spigoler, mandato regio facto per thesaurarium, qui eam vidit. Probata.

888.

1407, setembre 20. València.

El rei Martí I al seu fill [Martí el Jove], rei de Sicília, comunicant la mort de la infanta Joana, cosina d'aquest, resident amb la cort al palau del Real de València. Li prega fer-li dol d'acord amb el costum de la casa reial, que li adjunta (Joan de Tudela).

ACA, C, reg. 2294, fols. 57v-58r.

Pro curia.

Lo rey d'Aragó.

Rey molt car primogènit. Sabents certament que'n haurets gran plaer e consolació, certificam-vos que en la confecció de les presents érem sans e en bon punt de nostra persona, per gràcia de nostre senyor Déus, e desijants ab gran voler saber açò mateix de vós e de nostra molt cara filla la reyna, vostra muller, e de nostre molt car nèt l'infant don Martín, vostre primogènit, pregam-vos affectuosament que contínuament per vostres lletres, per totes les fustes que vindran en les parts deçà, nos en certifiquets a nostre singular desig e plaer. Rey molt car primogènit, ab gran desplaer vos significam que la infanta dona Johana,²²¹⁴ neboda nostra, estant ací ab nós en lo nostre Reyal de València, és estada en tant congoxada e agreujada del accident seu acostumat del ventre que lo dimarts propassat, que's comptava a .XIII. del present mes de setembre, una hora e miga ans de miga nit, confessada e combregada e fet per ella son testament, axí com de bona christiana se pertanyia, reté l'esperit a nostre senyor Déus. E jatsia de la mort de la dita infanta hajam haüit, axí com devem, molt gran desplaer, emperò, consolam-nos com la dita infanta ha feta fort notabla e maravellosa fi. On pregam la divinal potència que vulla l'ànima de la dita infanta entre'ls sants seus col·locar, pregants e aconsellants-vos, rey molt car primogènit, que per l'ànima de la dita infanta ne façats fer aquí aquelles honorables exèquies que's pertany, havent esguart a la casa d'on és exida, e aportats-ne gramalla grossa .XV. jorns e .III. jorns lo caperó vestit, retent-hi lo deute que devets e sots tengut, axí com nós havem fet, qui en les exèquies sues havem feta fer gran solempnitat. E certificam-vos que en lo dit testament ha lexat hereu a nós, jatsia ab molts càrrechs, e ha lexat a vós tot ço e quant li pertanyia per part de sa mare. Si coses algunes, rey molt car primogènit, vos són plasents de les parts deçà, scrivits-nos-en, car nós les complirem de bona volentat. E tinga-us en sa curosa guarda l'Esperit Sant. Dada en València, sots nostre segell secret, a .XX. de setembre del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.VII. *Rex Martinus*.

Dominus rex mandavit michi, Iohanni de Tudela.

¶ ²²¹³ *Michaelis*: «Michalelis».

¶ ²²¹⁴ Filla de Joan I i de Mata d'Armanyac, vídua del comte Mateu de Foix. *Vid. supra* doc. 804, nota.

1408, gener 4. Benifallet.

El rei Martí I a Jaume Tavasà [lloctinent del protonotari], responnent a una consulta sobre l'expedició d'un guiatge a un genovès, que denega, i de certes provisions impetrades per la ciutat de València (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2285, fols. 106v-107r.

Pro curia.

Lo rey.

En Jacme Tavaschà. Una letra havem vista que havets tramesa a nostre secretari, en Bernat Metge, en la qual li fahiets saber que vós duptàvets molt de spatxar un guiatge que·us havien aportat de un janovès per alguns crims, e la rahó de vostra dubitació era per lo manament que·l dit nostre secretari havia fet al protonotari e a vós que no spatxets²²¹⁵ alcuna remissió, guiatge o altra cosa graciosa, si donchs no eren signades de nostra mà, la qual letra ben regoneguda per nós, vos manam que aqueixa ne altra semblant no spatxets sinó en la forma que·l dit nostre secretari vos ha manat de nostra part. E recorde'ns ben que passats ha .V. o .VI. meses que·ns fon supplicat que·l dit guiatge signàssem, lo qual jamay no volguem atorgar ne signar, especialment per tal com era contra lo pacte ab què nós sóm ab los florentins, per què no·l spatxets per res, com de certa sciència axí ho vullam. E sóm certs que açò s'és fet tot a instància de misser Domingo Maschó,²²¹⁶ qui d'altres vegades nos en²²¹⁷ havia supplicat e nós no li ho volguem atorgar;²²¹⁸ e hagre-li mills stat que hagués donat recapta al fet de Corbera, lo temps de la qual se devia finir durant la nostra audiència, lo qual ha leixat scórrer e espirar e és-se'n anat en altra part per fer sos affers, que no tenir aprop lo guiatge del dit jenovès. Aprés, havem vistes dues letres, una que vós tramatiats a nostre tresorer sobre dues provisions que demana la ciutat de València e una que misser Domingo trametia al dit tresorer sobre diverses affers, les quals letres havem ubertes e lestes, per tal com lo dit tresorer hic és partit per anar a *Barchinona*; e per ço com él en açò no pot respondre, dehim-vos e manam que spatxets la amortització d'en Faberzà, per ço que hagen bon recapta nostres canceller, vicecanceller e en P(ere) de Berga. En lo fet de les dues provisions que havets tramesas a nostra tresorer, vos manam que·us hajats en esta forma, ço és, que aquella que parle de les armes, que no·n puxa dar llicència de portar nostra governador sinó en certa forma, no volem que la spatxets, mas que sia squinsada e abolida; l'altra, que parla de saigs e gardes de vin, volem e·us manam que la spatxets si lo nostre vicecanceller conexerà que faça spatxar, appellat en açò, per part de nostre fisch, misser Johan Mercader, advocat fiscal nostre. E si cas serà que altres provisions, letres o cartes vos vendran, ab què no sien adversants al dit nostre manament al protonotari e a vós fet per lo dit nostre secretari, plau-nos que les spatxets, ab què entre totes no pugen sinó quantitat de .D. florins d'or, los quals se puxen covertir en pagar los

¶ ²²¹⁵ *spatxets*: «spatxàssets», corr. ¶ ²²¹⁶ Jurista valencià (†1427) i escriptor, fou vicecanceller de Joan I al regne de València (vid. *supra* doc. 753; A. M. ARAGÓ CABAÑAS, «La escribanía de Juan I», *VIII Congreso*

de Historia de la C. de Aragón [València, 1967], II, vol. 2, València, 1970, 269-293, pp. 270 i 288) i conseller del rei Martí. ¶ ²²¹⁷ *nos en*: «ne se'n». ¶ ²²¹⁸ *atorgar*: «fer», corr.

dots canceller, vicecanceller e an P(ere) de Berga. Dada en lo loch de Benifallet, sots nostre segell menor, a .IIII. dies de janer del any .M.CCCC.VIII. *Rex Martinus.*

*Dominus rex mandavit michi, Bernardo Medici.
Probata.*

*Fuit missa*²²¹⁹ a'n Jacme Tavaschà.

890.

1408, gener 24. Barcelona.

Ordre del rei Martí I de reconstruir d'immediat i mantenir les motes de defensa de les avingudes del riu a Castelló d'Empúries, existents entorn del monestir de Santa Clara, que han estat desfetes maliciosament per part d'alguns propietaris per guanyar més terra (Bernat Sapllana).

ACA, C, reg. 2215, fols. 11v-12r.

Monasterii Sancte Clare.

En Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Mallorques, de Sardenya e de Còrsega, e comte de *Barchinona*, de Rosselló e de Cerdanya. Als fels nostres Joan Mercet e qualsevol altres habitants de la vila de Castelló d'Empúries als quals les coses dejús scrites se pertanguen, salut e gràcia. Per humil exposició danant nós feta per part de la honrada religiosa e amada nostra la abbadessa del monestir de Sancta Clara de la dita vila de Castelló d'Empúries, havem entès que, com en²²²⁰ alguns troços de terra que vós, dit Johan Mercet e altres, havets entorn lo dit monestir hagués motes les quals preservaven que les aigües del riu, qui passa assats prop lo dit monestir, no recorrien ne fahien algun enug o dan a aquell, e vós, dit Johan, per cubdícia, segons que's diu, de haver més terra, o en altra manera, hajats desfeta una de les dites motes e ara, en la multiplicació d'aigües que són estades en la dita vila, per aquesta ocasió lo riu sia passat a anant e haja dat molt gran dan al dit monestir, e esper a dar mayor si no'y és provehit de remey condescent, en tant que'l dormidor e altres membres del dit monestir se diruhiren e vendrien a perdicíó, per tal, supplicat a nós humilment sobre açò esser provehit de remey competent, en tal manera que totes motes o artificis fets per deffensió d'aigües dues o tres vassanes entorn lo dit monestir sien sostenguts e preservats, dehim e manam a vosaltres e a cascun de vós, expressament e de certa sciència, sots pena de .D. morabatins d'or a nostres cofres, si contrafèiets, aplicadors e de vostres béns havedors, que vós, dit Johan Mercet, rehediiffiquets e tornets encontinent la dita mota, e vós e tots los altres dessus dits sostengats e preservets totes altres motes o artificis que antigament sien estats fets o fetes per deffensió d'aigües, les quals sien dues o tres vassanes entorn lo dit monestir, hoc encara, si per ventura a algunes d'aquelles havets tocat, aquelles reediiffiquets e tornets encontinent al estament primer, a fi que, per ocasió de açò, lo dit monestir o part de aquell no puxa reebre sinestre algú. E açò no mudets o dilatets per res; en altra manera, manam ab aquesta matexa al procurador del dit comtat o a son lochtinent e a altres qualsevol officials nostres als quals se pertangue, fortment e estreta, que, també per exacció de la pena

¶ ²²¹⁹ Segueix, ratllat, *Iacobo*. ¶ ²²²⁰ *en*, interlineat.

dessús dita com per imposició d'altres penes e exacció d'aquelles,²²²¹ vos destrenguen a fer e complir les coses dessús dites, e açò no dilaten, si nostra ira e indignació e pena de .D. morabatins d'or desigen esquivar. Dada en *Barchinona*, a .XXIII. dies de janer del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.VIII. *Bernardus Michaelis*.

Bernardus Çaplana, ex provisione facta per cancellariam regentem. Probata.

891.

1408, abril 21. Barcelona.

La reina vídua Violant de Bar al seu procurador general, misser Francesc [Sarçola], encarregant-li la compra d'un rossí mitjà, que ha promés donar a Huguet de Peguera (Pere de Besanta).

ACA, C, reg. 2060, fol. 91v.

La reyna Yoland.

Micer Francesch.²²²² Manam-vos que comprets un rocí no gran, mas entre dues talles, qui sia leal e haja bona bocha, e donats-hi de .XL. a .XLV. florins, però que sia leuger e sortent, per obs d'en Huguet de Paguera, al qual lo havem donat; e, quant lo haurets comprat, o'l trametets o'l menats quant vindrets. *Data en Barchinona*, a .XXI. dia de abril, l'any de nostre Senyor mil .CCCC.VIII. La reyna Y(oland).

Domina regina mandavit michi, Petro de Besanta.

Probata.

892.

1408, juny 20. Barcelona.

Patent concedida pel rei Martí I a fra Pere Ferredor i fra Joan Palau, ermitans, per a recol·lectar diners destinats a la construcció d'una torre de defensa contra els pirates sarraïns i els corsaris a les illes Medes (Joan de Tudela).

ACA, C, reg. 2215, fols. 58v-59r.

In favorem turris de les Medes.

En Martí, *et cetera*. Als amats e feels tots e sengles oficials e sotsmeses nostres e loctinents dels dits oficials als quals les presents pervendran o les coses daval scrites se pertanguen, salut e dilecció. Axí com creem que sapiats, en un loch appellat la illa de les Medes, per infeels, qui ab lurs fustes armades vénen sovén a les dites Medes, són cativats molts feels christians navegants e altres d'aquexa ribera de mar, e són²²²³ cruciats e turmentats molts e forçats renegar lo nom de Déu. E per provehir degudament a les dites coses e a obviar a tant de mal, de nostre voler e ordinació és deliberat esser²²²⁴ feta una torra en la illa de les dites Medes, e ja de fet començada, per gràcia de Déu, per custòdia e guarda special d'aquelles mars, a fi que nostres sotsmeses, specialment per allèn navegants,

¶ ²²²¹ de la pena dessús dita... d'aquelles, afegit al marge inferior.

¶ ²²²² Francesc Sarçola o Zarzuela, aragonés. *Vid. infra* doc. 981. ¶ ²²²³ e són: «de què», corr. ¶ ²²²⁴ esser, interlineat.

sien preservats, Déus mijançant, de les mans e aguayts dels dits infeels e altres cossaris. E, per tant que's trop pus fàcilment moneda a fer e construhir la dita torra e aquella mantenir axí com se pertany, és acordat que frares P(ere) Ferredor e Johan Palau, hermitans, o aquell o aquells que ells o la .I. d'ells elegiran, discórreguen per ciutats, viles, lochs, castells e parròquies de nostra senyoria per demanar per la dita rahó subvenció e ajuda, e les monedes d'aquèn provinents haver e reebre e d'aquelles fer àpoques e fins, les quals hagen a convertir en la obra necessària a la dita torra e per mantenir aquella, e axí mateix per constituir e ordonar en cascuna partida certes persones qui²²²⁵ tinguen lo bací del acapitiri. Per què, notificans-vos les dites coses, volem e a vosaltres e a cascun de vós dehim e manam expressament e de certa sciència, sots obteniment de nostra gràcia e mercè, que, donant consell, favor e ajuda als dits hermitans e a altres qui a les dites coses elets seran, e encara a tots aquells qui tendran los dits bacins, tota vegada que requests ne serets, aquells endrecets en tot ço que puxats, sabents que, ultra que'n haurets mèrit de nostre senyor Déu, ne farets a nós plaer e servey, lo qual molt vos grayrem. Dada en *Barchinona*, a .XX. dies de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.VIII. *Rex Martinus*.

*Dominus rex mandavit michi, Iohanni de Tudela,
et fuit tradita iam signata. Probata.*

893.

1408, juliol 5. Barcelona.

El rei Martí I als jurats de Vilafranca del Penedès. Els reprén per no haver dut a terme el projecte de conducció d'aigua potable a la vila, que n'està necessitada, a fi de construir fonts i abeuradors públics, i els imposa la pena de 2.000 florins si no l'executen (Jaume Tavasà).

ACA, C, reg. 2215, fol. 62r-v.²²²⁶

Pro Villafrancha Penitensis.

En Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels nostres los jurats e prohòmens de Vilafrancha de Penedès presents e sdevenidors, salut e gràcia. Axí com sabets, vosaltres o vostres antecessors e aqueixa universitat, veents que la dita vila, qui és, entre les altres de Cathalunya, assats notable e prou poblada, e qui és en gran e molt continuu camí e passatge, és no poch freturant d'aygua dolça, e majorment en temps d'estiu, que los habitants de aquella e los itinerants e encara totes lurs cavalcadures, bestiar e altres animals soffiren gran destret, haviets en los anys passats comendablement proposat e del tot deliberat, en evident e molt gran profit de la dita universitat e de la cosa publica de aquella e dels altres dessús dits, effectualment metre en la dita vila certa aygua dolça per vosaltres atrobada en algunes parts circumvehines a la dita vila, per fer aquí de aquella certes fonts e abeuradors a ús publich, de la qual cosa nós havem sobiran plaer per lo gran bé que manifestament se'n sperava venir a la dita cosa publica, de qui nós sòm cap, e encara als altres damunt dits, per què nós fom induhits a fer-vos certes ordinacions e con-

¶²²²⁵ *qui*: «que», corr.

¶²²²⁶ Segueix carta a Bartomeu Pujades i Guillem de Montbrú, de Vilafranca, sobre el mateix assumpte.

cessions, ab nostres rescrits, en ajuda de les messions e despeses del metiment de la dita aygua. Emperò, ara novellament havem sabut ab desplaer que, per negligència, no cura, recusació o colpa de vosaltres e de vostres antecessors, la dita aygua encara en la dita vila no és mesa ni-us curau de metre-la-y, en gran lesió de la dita cosa publica e dels altres dessús dits. Per què, reprements-vos de açò fortment, e no sens rahó, a vosaltres dehim e manam de nostra certa sciència e expressament, sots pena de dos mília florins d'or d'Aragó, dels béns vostres propis e no de la dita universitat havedors e a nostres coffres applicadors, e encara sots ira e indignació nostra, que, vista la present, entenats e fçats ab sobirana cura que la dita aygua ab acabament se meta en la dita vila, per lo gran bé que, segons dit és, se'n seguirà a la cosa publica de la dita vila e als damunt dits, e encara per tal com d'aquèn pervendràn decoració e enbelliment a la dita vila,²²²⁷ car, axí com sabets, entre les altres coses que enbellexen e ennoblexen les viles e lochs notables són decorriment, provisió e abundància d'aygües; e no-res-menys, per ço que, si cas era que nós per avant mudàvem en la dita vila, axí com havíam d'aquests dies en propòsit, les corts que de present als cathalans celebren, nós e tots de les dites corts e altres confluents, declinants e vinents en la dita vila aquí poguéssim haver provisió e còpia de bona aygua, axí com és la dessús dita, segons havem entès. E axí, guardats-vos que en metre decontinent la dita aygua no siats negligents, remissos o pereosos, car en altra manera nós ab altra letra manam als feels nostres en Barthomeu Pujades e an G(uille)m de Muntbrú que, per exacció de la dita peccuniària pena e encara ab tots e sengles altres remeys, vos forcen a metre decontinent la dita aygua ab acabament. Dada en *Barchinona*, a .V. dies de juliol en²²²⁸ l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.VIII. *Rex Martinus*.

Iacobus Tavaschani, mandato regio facto per P(etru)m Torrelles, consiliarium et camerlengum, qui eam vidit. Probata.

894.

1408, juliol 10. Barcelona.

Ordre de la reina vídua Violant de Bar a fra Joan lo Royer, monjo de Sant Jeroni [de la Vall d'Hebron] i administrador del monestir, de no lliurar res dels béns de la casa a cap religiós, ni eclesiàstic ni seglar, sense la seua autorització expressa com a patrona (Pere de Besanta).

ACA, C, reg. 2033, fol. 18v.

Ed. J. RIERA I SANS, «Els primers monestirs de jerònims a la Corona d'Aragó (1374-1414)», *Studia Monastica* 50 (2008) 275-344, doc. 12.

Na Yoland, *et cetera*. Al amat nostre frare Johanní²²²⁹ lo Royer, del orde del nostre monastir de Sant Jerònim, prop *Barchinona* situat, saluts e dilecció. Dehim e manam-vos e encara requ[e]rim, de certa sciència e expressament, que jamés liurets ne metats en po-

¶ ²²²⁷ e als damunt dits... dita vila, afegit al marge inferior.

¶ ²²²⁸ en: «de», corr. ¶ ²²²⁹ Francés de nació, monjo de la primitiva comunitat de jerònims de Xàbia, havia estat ecònom del monestir de Sant Jeroni de Cotalba, prop de Gandia, i després de la nova fundació de la Vall d'Hebron, erigida per la reina Violant l'any 1393; el to sever de la carta reial es deu al perill de dissolució, per

insuficiència de rendes, d'aquesta casa monàstica (J. RIERA I SANS, «Els primers monestirs de jerònims...», cit., pp. 282, 291, 295, 307, etc.). J. M. MADURELL I MARIMON («Documents culturals medievals, 1307-1485», *Bol. de la R. Ac. de Buenas Letras de Barcelona* XXXVIII [1979-1982], pp. 334-335, núm. 53) documenta el mateix frare en fonts notariais amb la grafia *Johani lo Royet*.

der de negun frare del dit orde e religió de sant Jerònim ne de neguna altra qualsevol²²³⁰ persona, ecclesiàstica o seglar, de qualsevulla condició o stament sia, negunes coses ne béns, ne joyes ne ornaments de sgleya ne del dit nostre monastir, ne ostillas o altres coses, bones per vós, de casa, ne scriptures ne claus de les tancadures del dit nostre monastir ne de la nostre sgleya, ne de propietats e habitacions de aquell; ne de res de aquestes coses damunt dites respongats a alguna altra persona, sinó tan solament a nós e a aquell a qui nós volrem, ordonarem e manarem, e a·quell de paraula o per scriptura sotssignade de la nostra mà pròpria, com nós vullam, spressament e de certa sciència, vós siats general guardià e conservador e administrador de totes les damunt dites coses, axí en nom nostre com del dit nostre monastir, tro a tant que lo dit nostre monastir per nós sia posat e mes en altra²²³¹ millor ordonança que no és al present. *Data en Barchinona*, a .X. dies de juliol l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC.VIII. La reyna Y(oland).

*Domina regina mandavit michi, Petro de Besanta.
Probata.*

895.

1408, agost 19. Barcelona.

Carta de presentació del rei Martí I al sultà d'Egipte, a favor de Pere Oliver, cònsol dels catalans a Alexandria, nomenat pels consellers de Barcelona i confirmat pel sobirà (Joan de Tudela).

ACA, C, reg. 2294, fols. 73v-74r.²²³²

Pro P(etr)o Oliver, mercatore Barchinone.

En Martí, *et cetera*. Al molt alt príncep lo soldà de Babilònia, salut com a príncep²²³³ per qui volríem honor e molta bona ventura. Molt alt príncep, per tenor de les presents vos notificam que los amats e feels nostres los consellers de la nostra ciutat de *Barchinona*, segons per privilegis antichs²²³⁴ de nostres predecessors, de bona memòria, reys d'Aragó, los és legut, elegiren l'any proppassat per cònsol de cathalans de la ciutat de Alexandria e destret de aquella lo feel nostre en Pere Oliver, ciutadà de la dita ciutat de *Barchinona*, faents-li del dit consolat semblant carta com és acostumada fer als altres cònsols passats, la qual eleció (*sic*) és estada per nós confermada, segons porets veure per carta ab nostre segell pendent segellada. E com lo dit P(ere) Oliver se'n pas de present, per ordinació e manament nostre, a la dita ciutat de Alexandria per tenir e regir lo dit ofici de consolat, pregam-vos, molt alt príncep, tan affectuosament com podem, que, per contemplació e amor nostra, hajats lo dit P(ere) Oliver e los seus fets, tant com aquí starà e regirà lo dit ofici, en recomendació singular e aquell e les sues coses vullats tractar favorablement e benigna; e, no-res-menys, manets que li sia respost integrament dels emoluments e drets acostumats. E si coses algunes, molt alt príncep, són a vós plasents de nostres regnes e terres, rescrivits-nos-en, car nós les complirem de gran voler. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XVIII. dies d'agost del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.VIII. *Rex Martinus*.

Dominus rex mandavit michi, Iohanni de Tudela. Probata.

¶ ²²³⁰ *qualsevol*, interlineat. ¶ ²²³¹ Segueix, cancel·lat, manera. ¶ ²²³² Segueix una altra carta circular en cata-

là, en el mateix sentit, a diversos dignataris d'Egipte.

¶ ²²³³ *príncep*: «rey», corr. ¶ ²²³⁴ Precedeix, ratllat, *libertats*.

1408, setembre 5. En una casa del terme de Barcelona.

El rei Martí l'Humà al papa [Benet XIII], impetrant amb insistència la promoció de Francesc de Blanes, canceller reial, al bisbat de Girona, amb l'argument que el seu càrrec l'ha ocupat sempre un prelat (sense escrivà).

ACA, C, reg. 2215, fol. 75r-v.

Pare sant. Pochs dies ha havem a vostra sanctedat, ab letra de nostra pròpia mà, scrit e fort affectuosament e cordial supplicat que, per sa mercè, volgués provehir al amat conseller e canceller nostre mossèn Francesch de Blanes del bisbat de Gerona, ara vagant, com fos cosa molt expedient e útil, axí a la persona com a la dignitat, considerats²²³⁵ los mèrits e virtuts del dit canceller nostre, e encara no sabem que la dita nostra supplicació, ne altres moltes fort affectuoses en favor del dit nostre canceller fetes, hajan haüt algun loch ne de aquelles sie procehit lo fruyt que singularment²²³⁶ speràvem, axí per ses virtuts e mèrits com per esguart del gran e insigne offici que comanat li havem, del qual és acostumat esser provehit tan solament a arquebisbes o bisbes, jassie en aquell temps o aprés hajan vagat moltes prelatures, ne ns podíem per res, pare sant, esmaginar que, considerades totes les dites coses e havén degut esguart als grans e assenyalats serveys que lo dit nostre canceller ha fets contínuament e fa a la vostra sanctedat e a nós, que sa promoció fos per tant temps dilatada, attès que no vehem que lo dit bisbat de Gerona vàlega més .VII.^m *solidos* cascun any, segons són informats,²²³⁷ que fan los beneficis que ja per mercè de vostra sanctedat ha e obté lo dit canceller, qui valen .XXX.^m *solidos* cascun any. Per què, pare sant, com pus humilment e cordial podem, supplicam a la vostra sanctedat que, part posada en açò tota forma de dilació, li plàcia, per sa mercè, provehir al dit canceller nostre del dit bisbat, car en açò farà justa, deguda e útil provisió, e axí a nós placent e acceptable, per los esguarts demunt dits, com alguna que quant que quant ne haje feta. E tindrem-ho,²²³⁸ pare sant, a vostra benigna sanctedat, la qual vulla prosperar Déu segons sos vots, a do de gràcia singular.²²³⁹ Dada en la casa d'en Guillem de Busquets, del territori de *Barchinona*, sots nostre segell menor, a cinch dies de setembre del any .M.CCCC.VIII. *Rex Martinus*.

De la vostra sanctedat humil e devot fil, Martí, rey d'Aragó.

Probata.

1408, novembre 7. Barcelona.

El rei Martí I a mestre Francesc [Eiximenis]. Li demana que obtinga del papa i del ministre general dels franciscans que no s'implante a la província d'Aragó la nova estructura jeràrquica que es vol donar a les cases de l'orde, considerada font de discòrdies, i que hi siga restaurada la facultat d'elegir el provincial (Joan de Tudela).

ACA, C, reg. 2294, fols. 107v-108r.²²⁴⁰

Ed. Jaume RIERA I SANS, *Francesc Eiximenis i la casa reial. Diplomataris 1373-1409*, Girona, Universitat de Girona, 2010, doc. 97.

¶ ²²³⁵ *considerats*: «considerants», corr. ¶ ²²³⁶ *singularment*: «singlarmen». ¶ ²²³⁷ *informats*: «certificats», corr.

¶ ²²³⁸ *ho*, interlineat. ¶ ²²³⁹ F. de Blanes, ardiaca de la Sel-

va, fou nomenat per a aquell bisbat el 24 de setembre (EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 262). ¶ ²²⁴⁰ Precedeixen i segueixen altres documents sobre la mateixa qüestió.

*Pro eisdem ordinibus.*²²⁴¹

Lo rey.

Maestre Francesch.²²⁴² La fervor de la singular devoció que havem al vostre orde de frares menors nos indueix, e per caritatus punyiments nos mou, a desigar e procurar lo pacífich stament dels monestirs²²⁴³ e frares del dit orde dins nostra senyoria, los quals, segons sabets, per muntiplicació e confusió de regidors, han encorregut en alguns scàndels e sostenguts diverses dampnatges, e ls foren subseguits grans dampnatges si no y fos stat provehit. Et com versemblant sia presumidor que, si sobre les dites coses no s proveheix degudament, per l'esdevenidor se porien seguir, per la dita rahó, al dit orde majors scàndels e inconvenients dels damunt dits, per ço, ab aquella major affecció que podem, vos pregam e encarregam que treballets, tractets e façats ab lo sant pare e ab lo general del dit orde que s proveescha degudament que semblant multiplicació de regidors del dit orde no sia d'ací avant en la província sobredita, e sia preclusa la via a la ambició dels dits regidors. E siats cert que no prestaríem pasciència en lo contrarii, ans hauríem singular plaer si lo dit ministre volie renunciar que la província fos reduïda en sa facultat de elegir ministre, segons havia loablement acostumat e li és atorgat e permès per auctoritat apostolical, per tal que lo pastor e ministre que seria elet concordablement per los frares seria a aquells placent, profitós e agradable, e cessarien per consegüent les discòrdies damunt dites, les quals deuen esser fort evitades entre persones de religió e amants Déu. Certificant-vos que nós, havens açò per agradable, entenem donar tota bona favor e direcció a la dita província per metre totes les dites coses en degut stament. *Data en Barchinona*, sots nostre segell secret, a .VII. dies de novembre²²⁴⁴ del any mil quatre-cents .VIII. *Rex Martinus*.

Idem (Dominus rex mandavit michi, Iohanni de Tudela). Probata.

898.

1408, novembre 8. L'Alguer.

El rei Martí de Sicília als consellers de Barcelona, sol·licitant que insten de les corts allí reunides la concessió del subsidi demanat pel rei, pare seu, destinat a reduir els sards rebels (Pere Companyó).
ACA, C, reg. 2300, fol. 55r.

Lo rey de Sicília, primogènit d'Aragó.

Pròmens. Nós arribants en lo regne de Sardenya, havem trobats los sarts endurahits en lur acostumada rebel·lió e perfídia,²²⁴⁵ preparan-se voler combatre's ab nós; e, desijants semblar los virtuosos fets e actes del senyor rey nostre pare e de sos predecessors, havem deliberat per nostra honor en lo dit regne, ab intenció e ferm propòsit de no partir-ne fins sie totalment sotsmès a la obediència e senyoria del dit senyor e nostra, romanir e

¶²²⁴¹ Correspon a: *Pro ordinibus fratrum minorum*. ¶²²⁴² La lletra no duu adreça, però el destinatari és amb seguretat fra Francesc Eiximenis, segons deixen suposar les cartes immediatament anteriors d'aquest registre.

¶²²⁴³ *monestirs*: «monstirs». ¶²²⁴⁴ *novembre*: «novebre».

¶²²⁴⁵ Havia heretat el jutjat d'Arborea el vescomte Gui-

llem III de Narbona, que pretenia passar a l'illa amb un exèrcit, i és per això que Martí el Jove marxà de Sicília amb un estol de galeres l'octubre anterior, per tal d'assumir la defensa de Sardenya i sufocar la revolta del territori en nom del seu pare, el rei d'Aragó (CASULA, *Profilo storico della Sardegna catalano-aragonese*, pp. 66-71).

combatre los sarts a .XV. dies de maig primervinent, e per aquesta raó és necessari a nós gran nombre de gent, axí de cavall com de peu, explicador al dit senyor e a vosaltres per los nostres embaxadors davall scrits. Per què, com nós per nostres letres scrivam als dels braços de les corts de Cathalunya, justats en aqueixa ciutat, que facen tan gran soccors de monedes al dit senyor rey, nostre pare, que·ns trameta²²⁴⁶ tal nombre de gent que puxam complir nostra intenció e satisfer a la honor sua, nostra e d'ells, e fer en la manera que's pertany la reducció dessus dita, vos pregam tan affectuosament com podem que, ab les millors e pus sàvies maneres que porets, los dels dits braços a les dites coses induhiscats, e ginyets e façats ab ells per tal manera que ells atorguen e facen prestament al dit senyor nostre pare lo soccors que·ls demanam. E en açò no donets lagui o dilació alguna, car cosa serà de què·ns farets servey molt assenyalat, segons que aquestes coses e altres vos diran pus largament de paraula los noble e amats mossèn Bernat de Cabrera, car cosí, e mossèn Gil Roïz de Lihori, consellers e camerlenchs nostres, als quals vos pregam ne donets, de tot ço que·us ne diran de nostra part, fe e creença axí com a nós fariets. Dada en ç'Alguer, sots nostre segell secret, a .VIII. dies de noembre del any .M.CCCC.VIII. *Rex Martinus.*

Dominus rex mandavit michi, Petro Companyoni.

Probata.

Dirigitur consiliariis Barchinone.

899.

1409, gener 20. Barcelona.

El rei Martí I a Bartomeu Domènech, batle de Tortosa i alcaid [de la Suda]. L'amonesta amb severitat pel mal ús que fa del seu càrrec, negant-se a donar audiència baix a la ciutat i acollint delinqüents al castell (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2215, fols. 119v-120r.

Civitatis Dertuse.

En Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al feel nostre en Berthomeu Domènech, batle de la ciutat de Tortosa e alcayt del castell de aquella, salut e gràcia. Novellament és stat a nós supplicat per part dels procuradors e pròmens del consell de la universitat de la dita ciutat que com vós, en gran perjudici e turbació de justícia e dels affers d'aquells qui han contínuament e fort sovén, per rahó de vostre offici, espatxar e fer sos affers ab vós, acostumets e vullats en lo castell de Tortosa, on tenits vostra pròpria habitació, los dits affers delliurar, e sia a aquells fort gran treball e triga pujar en lo dit castell per cascuna cosa en què·us hagen mester, per petita que sia; no-res-menys, en gran lesió de justícia, acullats e receptets fort sovén en lo dit castell, clausura e barbacana d'aquell diverses crimosos e altres qui's volen celar e amagar en aquell per deutes o en altra manera, per escapar a les mans dels nostres oficials, veguer e sotsveguer, denegant als dits oficials e a lur família intrament e escorcoll d'aquell quant per ells ne sots request; e'n cara més, no permetats que, vós estant dins lo dit castell, vos sia feta alcuna requesta o protest, ans tanquats les portes, no lexant entrar aquí los volents a vós protestar ne lo notari e

¶ ²²⁴⁶ *trameta*: «puxa», corr.

testimonis, deguéssim sobre açò a ells de remeys covinents per nostra clemència provehir. Per què nós, inclinats benignament a lur supplicació, dehim-vos e manam, de certa sciència e expressament, que d'aquí avant cascun jorn no feriat, mentre serets present en la dita ciutat e cessarà tot just impediment per vós o per vostre lochtinent, en lo dit cars vos exhibiscats en publich baix en la dita ciutat, en alcun loch covinent per vós elegidor, dues hores lo jorn, ço és, a tèrcia e a vespres, o a tot lo menys una, apparellat de hojr aquí e desembargar los qui·us hauran necessari, e retre a aquells lo deute de vostre offici a què·ls serets tengut. Part açò, vos dehim e manam, sots pena de cinch-cents florins d'or de vostres béns, si contrafarets, havedors e a nostres cofres applicadors, que d'aquí avant no acullats ne receptets en lo dit castell de Tortosa, clausura ne barbacanes d'aquell alcun crimínos o altre qui·s vulla celar o amagar en aquell per temor de cort, per deutes o en altra manera, o per qualsevulla causa o ocasió, per escapar a les mans dels dits nostres oficials, ans si los dits nostres oficials o lur família, sabents certament o havents sospita que·ls dits criminosos o altres dessús dits se fossen receptats en lo dit castell, clausura o barbacanes d'aquell, vos requerran que·ls donets lo dit escorcoll, aquell encontinent lus donets, pus no entren pus poderosos en lo dit castell que vós hi serets, e si los dits criminosos o altres dessús dits hi trobaran, los lexets aquells pendre e menar-los-en lliberament allà on lus plaurà. No-res-menys, vos dehim e manam, sots encurriment de la dita pena, que quant que quant e aytantes vegades com per part de la dita ciutat o de sos singulars o d'altres vos deurà esser protestat o esser feta alcuna requesta, vós estant en lo dit castell, los lexets entrar dins aquell o isquats a la porta forana de aquell, o defora aquella, per lexar aquells protestar o requerre-vos axí com lus plaurà. E en cars que contra açò venguéssets, volem e ordonam que les requestes e protests que·us serien fetes a les portes del dit castell hagen en lo dit cars, per falta vostra, tanta virtut e vigor com si fetes eren vós present. Guardats-vos, donchs, bé que·ls presents manaments nostres, los quals volem que duren e sien servats tant solament mentre a nós plaurà e tro que·ls haurem revocats, no trenquets o passets en alcuna manera, si la pena dessús dita e incurriment de la nostra ira e indignació desijats esquivar. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell comú, a .XX. dies de janer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.VIII.º *Sperendeus*.

*Bernardus Medici, mandato domini regis facto
per vicecancellarium. Vidit istam thesaurarius.*

Anthonijs de Fonte. Vidit hanc Petrus de Turrillis.

Bernardus de Frexanet. Probata.

900.

1409, abril 11. Barcelona.

El rei Martí al duc de Gandia, demanant-li que subvencione honorablement el passatge del seu fill, el comte de Dènia, a Sardenya, per a lluitar ensems amb el rei de Sicília en la pacificació de l'illa, ja que ell no hi pot anar per raons de salut (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2188, fol. 31v.

Eiusdem comitis (In favorem comitis Denie).

Lo rey.

Duc car oncle. En tots los assenyalats e memorables fets d'armes que en temps dels senyors reys nostre pare, de gloriosa memòria, e de nostre frare, e nostres, en les parts deçà

mar són sdevençuts, jamay no havets fallit ne·ls vos ha calgut recitar, quar vós matex los havets vists. E ara, quant veem que, axí per vostre antiquitat com per necessitat de vostra persona, no podets esser present a la reducció faedora per nostre molt car primogènit, lo rey de Sicília, del regne de Sardenya a nostra obediència e sua, havem-ne gran desplaer, lo qual, no solament per necessitat mas encara voluntàriament, havem a tol·lerar, e majorment com veem que és cosa que pot haver gran reparació si vós hi volets dar loc, axí com fermament creem que farets, la qual és aquesta, ço és, que pus vós no hi podets esser present, que hi sia vostre fill, lo comte de Dénia, qui suplesca la vostra absència. On, com lo dit comte vostre fill, considerada la sua facultat e l'estament que necessàriament ha a tenir, no puxa anar al dit nostre molt car primogènit lo rey de Sicília, en Sardenya, sens ajuda e endressament vostre, pregam-vos axí affectuosament com podem que, per honor nostra e del dit rey de Sicília e de vós mateix, qui com nós no·us en pregàssem ho devets fer per deute paternal e per moltes altres rahons que no curam ací explicar, donets obra ab acabament que'l dit vostre fill pas en Sardenya com pus honorablement porà, quar ço que ell farà major honor serà vostra que sua, qui serets causa e fundament de sa honor e benavénir, los quals redundaran e reciprocaran en vós, qui per res no li devets fallir en aquest cas. Aquest fet no fretura de moltes persuasions, quar tant havets fet e vist que no·us cal amonestar, sinó tant solament a vostra memòria reduhir. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XI. dies d'abril del any .M.CCCC.VIII. *Rex Martinus*.

Idem (Dominus rex mandavit michi, Bernardo Medici). Probata.

Dirigitur al duc de Gandia.

901.

1409, maig 7. Barcelona.

Aprovació per part del rei Martí I de les ordinacions per a la repressió de les bandositats i de la violència pública a la ciutat de València, dictades per Arnau de Vilarnau, lloctinent de governador d'aquest regne, i el justícia criminal i jurats de la capital (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2188, fols. 58r-59r.

En Martí, *et cetera*. Als feels nostres n'Arnau de Vilarnau, loctinent de governador del regne,²²⁴⁷ e en Jacme Dezpont, justícia en criminal de la ciutat de València, a cascun d'ells, salut e gràcia. Per los missatges de la dita ciutat de València en nostra cort presents nos és stat mostrat traslat de alcunes ordinacions per vosaltres e per los jurats de la dita ciutat, segons que·ns han dit,²²⁴⁸ novellament fetes e ab veu de crida publicades, tocants bon stament de la cosa publica d'aquella e extirpació de bregues, bandositats²²⁴⁹ e scàndels, lo qual traslat és de la tenor següent:

Ara ojats²²⁵⁰ què·us fan saber los honorables n'Arnau de Vilarnau, tinent loc de governador, en Jacme Dezpont, justícia en criminal, e jurats e pròmens de la ciutat de Valèn-

¶²²⁴⁷ Segueix, ratllat, de València. ¶²²⁴⁸ segons que·ns han dit, interlineat. ¶²²⁴⁹ bandositats, interlineat. ¶²²⁵⁰ La crida havia estat aprovada pel consell de la ciutat de València el 24

d'abril (*vid.* Salvador CARRERES I ZACARÉS, *Notes per a la història dels bandos de València*, València, 1930, pp. 137-138, i doc. núm. X, pp. 187-188, on publica el mateix text).

cia: que jassia en dies passats sien estades fetes alcunes provisions per stirpar mals e obviar a bregues e scàndels, procurats per persones qui van armades publicament e desonesta a fer coses molt greus, postposada temor de Déu e de la senyoria, emperò, a superabundant manera útil e profitosa de la cosa publica melloran, intimen e notifiquen e manen ab la present publica crida que null hom, de qualque ley, condició o estament, estrany o privat, sia osat²²⁵¹ o presumesca anar, de dia o de nit, palesament²²⁵² o amagada, per la dita ciutat o ravalls de aquella armat, ne portar algunes armes vedades per fur; en altra manera, sàpien que totes e qualsevol armes que portaran los seran trencades e rompudes del tot, e toltes sens tota remissió o perdó, exceptats tots oficials e lurs ministres e totes altres persones qui·ls acompanyen en exercir lurs jurediccions e administracions dels officis.

Ítem, mana lo dit honorable lochtinent de governador a totes e qualsevol persones qui són de bandositats que tinguen, guarden e observen los límits a ells donats e assignats per lo senyor rey o de part sua, si volen esquivar e no encórrer les penes criminals e corporals e civils d'aquèn imposades, certifcan-los que si fora los dits límits seran atrobats, serà procehit contra aytals a execució de les dites penes sens nulla gràcia e mercè.

Ítem, manen los dits lochtinent e justícia que tothom, de cascun estament e condició, de caval e de peu, estiguen prests e apparellats ab ses armes, per ço que, quant seran demanats e requests, donen esforç als dits oficials e lochtinents de aquells volents occórrer a bregues o escàndels, e pendre persones breguejants o resistents a la cort e qualsevol altres delinqüents.

Ítem, manen de part del dit senyor rey, e proveexen, que totes et qualsevol persones tinguen en lurs finestres lum totes nits, e açò en pena de .V. *solidos* per cascuna vegada que en açò falliran.²²⁵³

Ítem, manen los dits lochtinent de governador e justícia e jurats e pròmens que cascuna persona, de qualsevol ley, stament o condició sia, tinga a ses portes lança o asta longa ab ganxo de ferre al cap per retenir e aturar tot home qui fuge, del qual sia versemblant que hage fetes nafres o brega o resistència als oficials del senyor rey o altres actes reprovats.

Ítem, manen expressament a totes e qualsevol persones qui en lurs cases tenen los caps de les cadenes dels carrers publichs que alcen aquelles tantost que vegen o senten alguna brega esser en alguna part de la dita ciutat, e açò en pena de .V. *solidos* per quantes vegades contrafaran.

Derreraament, los dits justícia e jurats e pròmens mànan a totes e qualsevol persones bregosas, vagabunts, baratistes, alcavots, blasfamadors de Déu, apartadors e altres de vida perversa que decontinent isquen de la dita ciutat e no tornen ne habiten en aquella; en altra manera, que serà procehit contra ells criminalment e personal, segons forma e pensa de stabliments e ordinacions de la dita ciutat e provisions reyls.

E totes les dites provisions²²⁵⁴ són stades acordades fer e's faran com a bones e necessàries al benavenir de la cosa publica e pau e assossegament e guarda de la dita ciutat. Per deute de feeltat, ho notifiquen a fi que sien servades e ignorància no puxa esser al·legada.

¶ ²²⁵¹ *osat*: «assaig», corr. ¶ ²²⁵² *palesament*: «palesamet».

¶ ²²⁵³ *Carreres, defalliran*. ¶ ²²⁵⁴ *provisions*: «provisios».

Per què, a supplicació humilment a nós feta per los dits missatgers, deym-vos e manam expressament, per primera e segona jussions, que les ordinacions dessús dites cas-cun de vosaltres, en tant com vos pertany segons vostra juredicció, portets a deguda execució e les observets e façats observar inviolablament, axí com a bones e profitoses al bon e pacífic estament de la ciutat dessús dita. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .VII. dies de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC.VIII. *Rex Martinus*.

Dominus rex mandavit michi, Bernardo Medici.

Probata.

902.

1409, juliol 15. Barcelona.

El rei Martí als jurats de Sogorb i d'altres viles i llocs de la casa de Luna al regne de València, ara dominis de la corona, notificant-los la victòria de Sanluri i pregant-los que accepten pagar la col·lecta del morabatí de l'any present, malgrat que els havia estat assignada, per tal de sufragar la campanya del seu primogènit a Sardenya (Bartomeu Gras).

ACA, C, reg. 2303, fols. 44r-45r.

Lo rey.

Pròmens. Per ço com sabem que'n haurets plaer e consolació, v[o]s notificam que nostre car primogènit lo rey de Sicília, que, axí com sabets, és en lo regne de Sardenya ab certa gent d'armes per tornar, si plaurà a Déu, a la corona reyal d'Aragó lo dit regne e per exterminar e confondre perpetualment los rebel·les de la nació sardescha e altres que, no sens gran infàmia e traïció manifesta, tenen ocupat vers si detestablement lo dit regne, executà e exterminà los dits sarts rebel·les e altres, en nombre de .XX.^m entre de cavall e de peu, poch més o menys, digmenge, hora de tèrcia, derrer dia del mes de juny pus proppassat, davant lo loch de Sentluri, e, mijançant la ajuda divinal, en la dita execució e extermini dels dits sarts moriren²²⁵⁵ en nombre de .V.^m, poch més o menys, e dels nostres fort poch, e semblantment aquell dia matex prè per força d'armes lo dit loch de Sentluri, segons són vertaderament certificats per letres del dit nostre car primogènit e en altra manera, de la qual cosa e de tanta victòria fem laors e gràcies a nostre senyor Déu. On, com sia molt expedient e necessari, per bé avenir dels dits afers, que façam pertret d'aquelles més monedes que puxam per trametre aquelles al dit nostre car primogènit, per sosteniment d'ell e de les gents d'armes que allí són ab ell, com entenguen a reposar en aquesta stiuada per la gran calor que·y fa, e²²⁵⁶ per ço que no·s²²⁵⁷ meten entre ells malalties, e encara per tramet[r]e-li cert nombre de ballesters e hòmens de peu per fornir les forces que haurà a sa mà, Déus ajudant, e axí matex per ço que ell puxa portar mils ab mà poderosa e fer venir a bona fi e conclusió los dits afers, a honor de nostra dignitat real e sua e, encara, de nostres feels sotsmeses, e com,²²⁵⁸ entre les altres coses, façam compte de la col·lecta del morabatí del any present, lo qual vos haviem assignat per certes rahons, pregam e manam-vos, si jamay nos entenets a servir e complaure, que, havent

¶²²⁵⁵ *moriren*: «dels quals moriren allí», corr. ¶²²⁵⁶ *e*, interlineat.

¶²²⁵⁷ *no·s*, interlineat. ¶²²⁵⁸ *com*: «a açò», corr.

deguda consideració de açò, com aquells de qui entre los altres nós e lo dit²²⁵⁹ nostre car primogènit confiam singularment, nos consintats, en tan urgent necessitat, liberalment e de bon cor, la col·lecta del dit morabatí del any present tant com toque vosaltres de regne de València, axí com de feels e naturals vassals se pertany, car los del comtat de Luna en Aragó nos consenten la lur col·lecta, romanent a ells les primeres assignacions en lur força e valor, pagants nós, emperò, les pensions dels censals e messions d'aquèn fetes e fahedores, e axí, semblantment, o volem observar e complir a vosaltres, sens alcun càrrech vostre ne dels vostres. E plau-nos que façats ordonar aquí a vostres advocats bastantment tot ço que hajats necessari per fermetat vostra sobre les dites coses, e que'ns ho trametats per persona certa, car nós vos prometem en nostra bona fe reyal que'us ho trametrem decontinent fermat, segellat e spatxat segons que's pertany, a messions nostres, e pagarem axí matex la missió e despens que farà la persona que'ych trametrets. E sobre los dits afers havem informats plenerament de nostra intenció los amat e feels mossèn Johan de Sentfeliu, en Barthomeu Rotlan e en Berenguer Martí, de nostra thesoreria, pregant-vos que a tot ço que'ls dessus dits, o los dos d'ells, vos diran de nostra part sobre aquesta matèria donets plenera fe e creença, e ho compliats per obra, axí com si nós personalment vos ho dehiem. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell menor, a .XV. dies de juliol del any .M.CCCC.VIII. *Rex Martinus*.

*Dominus rex mandavit michi, Bartholomeo Gras.
Probata.*

Als feels nostres los jurats e pròmens de la ciutat de Sogorb.

Similes sex littere de verbo ad verbum fuerunt expedite sub eisdem data, signo atque mandato, que dirigebantur infrascriptis, videlicet:

Iuratis et probis hominibus ville de Liria.

Iuratis et probis hominibus ville d'Exèricha.

Iuratis et probis hominibus Popule de Benagutzir.

Iuratis et probis hominibus de les Barraques de Bellmund.

Iuratis et probis hominibus loci de Pina.

Iustitie,²²⁶⁰ iuratis et probis hominibus, et etiam alamino et veteribus, loci de Paterna.

Similes .V. littere fuerunt expedite incipientes: Per ço, excepto ubi ponitur pregam dicitur manam, et sub eisdem data, signo atque mandato, que dirigebantur infrascriptis, videlicet:

Alamino et veteribus vallis d'Uxó.

Alamino et veteribus morarie civitatis Sugurbii.

Alamino et veteribus loci de Benagutzir.

Alamino et veteribus serre d'Eslda.

Alamino et veteribus vallis d'Almonetzir.

¶ ²²⁵⁹ lo dit, interlineat. ¶ ²²⁶⁰ Iustitie: «Iustitia».

1409, juliol 15. Càller.

El rei Martí de Sicília als prohoms de Mallorca. Sol·licita provisions per al manteniment de les dues galeres trameses per ells a Sardenya, fins a la represa de la campanya en aquesta illa el mes de setembre (Pere Companyó).

ACA, C, reg. 2300, fol. 73r-v.

Lo rey de Sicília, primogènit d'Aragó.

Pròmens. Nós, per rahó del temps congoxós de calors que fa e per lunyar-nos de mals ayres, sóm partits de la vila de Sentluri, on érem, e sóm ací venguts en Càller, per star-hic aquests dos mesos de juliol e d'agost primervinent, a fi que com vingue al setembre nós, Déu ajudant, cavalcarem envers Oristany per assatjar-lla. Per què·us pregam tan affectuosament com podem que, a les dues galees que aquexa ciutat e regne nos han trameses, en aquest endemig trametats qualche susteniment e adjutori ab què s'ich puxen mantenir, car de gran necessitat és. E açò serà cosa de la qual nos farets pleer e servey, que molt vos grahirem. Dada en Càller, sots nostre segell secret, a .XV. dies de juliol del any .M.CCCC.VIII. *Rex Martinus.*

Dominus rex mandavit michi, P(etr)o Companyoni.

Dirigitur probis hominibus Maioricarum.

25 de juliol de 1409.

Mort de Martí I el Jove, rei de Sicília, a Càller.

1409, octubre 3. Barcelona.

Provisió del rei Martí I sobre les bandositats d'Oriola, manant al lloctinent de governador del regne de València dellà Xixona i al justícia de la vila que forcen els membres de les faccions a fer pau, sota grans penes (Ramon Baró).

ACA, C, reg. 2215, fols. 168r-169r.

Ville Oriole.

En Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de Sicília, *et cetera*. Als feels nostres los loctinent de governador de regne de València dellà Sexona e justícia de la nostra vila de Oriola, salut e gràcia. Concòrdia comuna e ferma amor de pau són conservació e creximent de la cosa publica e repòs complit e publich en les universitats, e per tal és scrit que lo bon rey no deu haver menys cura de conservar pau entre sos sotsmesos e fer stable justícia entre aquells que de conservar a si la senyoria del regne, ne en la universitat pot esser alcuna speranza de bé sens concòrdia e pau dels habitants en aquella, e, per lo contrari, és scrit e ver que discòrdia entre los de la universitat és verí de la cosa publica de aquella e és més a destrucció de aquella que guerres de stranys e que fams, pestilències e tots altres mals; e per tal, són punidors los torbants la pau e repòs publich e és deute e offici del

príncep reprèmer, expel·lir, punir e forçar a pau tots faents sedicions, havents dissensions, bregues o bandos e²²⁶¹ per los quals se torbe o's puxa torbar lo repòs publich, d'on, sens tot dupte, la universitat pren lesió e'n pot venir a despoblació e destrucció. Com, donchs, siam plenerament informats que en la dita vila de Oriola, la qual és bé insigne vila en lo²²⁶² regne de València, constituïda en frontera al cap o fi del dit regne assats prop dels regnes de Castella e de Granada, per alcunes dissensions, divisions e bandositats²²⁶³ que, procurant l'enemich de pau e de humana natura, són començades e's nodririen e creixerien en aquella entre alguns singulars de aquella, e que'y són, caben e fan parts alguns amichs e potents en linatges antichs²²⁶⁴ e opulències de facultats temporals, de què no solament se torba la tranquil·litat comuna e repòs publich en la dita vila, mas, si romanien sen reyal e presta provisió, serien versemblantment destrucció de aquella, volents provehir e donar medicinal remey a nós legut per justícia a tan pestilencial malaltia que no puge a infistolament incurable, havem ací feta fer pau ferma e bona entre alguns de les partides de les dites bandositats los quals²²⁶⁵ són stats ací atrobats en nostra cort, los quals fahien gran part en aquelles, la qual pau han feta e fermada de manament nostre en poder del egregi car cosí nostre lo comte d'Urgell, governador general de nostres regnes e terres. Per què'us dehim e manam, de nostra certa sciència e expressament, per primera e segona jussions, sots pena de mil florins d'or dels béns dels contrafahents havedors e a nostres cofres applicadors e incorriments de la nostra ira e indignació, e a vós, dit lochtinent, privació de vostre offici, que tots los sobredits de cascuna de les dites bandositats e de cascuna partida de aquelles qui no hagen ja fernet en la dita pau preguets e amonestets de part nostra que, lexats tots odís, rancors e males voluntats, facen, fermen e hagen bona, plena, ferma e cordial pau e concòrdia entre ells, com ja, segons dessus és dit, alguns la hagen feta e fermada. E en açò serviran al príncep eternal, font de pau, Déu totpoderós, qui lexa, amonesta e mana pau entre los hòmens, e hauran d'ell mèrit e guardó inextimable, e serviran e complauran a nós, lur rey e senyor natural, qui'u haurem molt per agradable²²⁶⁶ e'ls ne proseguirem de gràcies e favors, e guayaran gran fama de si mateys e conservaran lo ben publich e bona població e civilitat de la dita vila. E si per ventura alguns, indurehits en mala obstinació, reluctaran o contradiran, ço que no creem, en fer la dita pau e bona concòrdia, aquells aytals forcets a fer e fermar la dita pau ab imposicions e exaccions de penes, a vostre bon arbitre imposadores, e multiplicació de aquelles, e ab bandejament e exilis, e encara, si'u merexeran, ab punicions²²⁶⁷ corporals, car més val lo mal e podrit membre tallar o gitar del cors que si del tot lo corrompia e infeccionava. E açò fets e complits baronívolment, virtuosa e sens tota triga, com sia tal nostre justificat voler e propòsit e sia neccessari e expedient al profit e repòs comú de la dita vila. E per res²²⁶⁸ no'u mudets o dilatets, certificants-vos que si'l contrari fahíets, ço que no creem, qualsevol dan o scàndell que per vostra tarda o negligència se ensequís entre les dites parts, ço que Déu no vulla, de què provingués o provenir pogués alcuna perturbació al²²⁶⁹ ben publich de la

¶ ²²⁶¹ e, interlineat. ¶ ²²⁶² lo: «nostre», corr.
 ¶ ²²⁶³ Aquest any 1409, sense causa coneguda, s'enfrontaren a Oriola Joan d'Aiora i els seus familiars i amics amb els llinatges de Peres, Flavians i Despuig. El rei convocà els caps de facció i els imposà una concòrdia, sota pena d'una forta multa (vid.

Juan Bta. VILAR, *Historia de la ciudad de Orihuela*, III, Múrcia, 1977, pp. 305-306). ¶ ²²⁶⁴ amichs e potents en linatges antichs: «antichs e potents en linatges amichs». ¶ ²²⁶⁵ quals: «qual». ¶ ²²⁶⁶ per agradable: «a cor», corr. ¶ ²²⁶⁷ punicions: «punició». ¶ ²²⁶⁸ Segueix, ratllat, del món. ¶ ²²⁶⁹ al: «ab».

dita vila, serie imputat a vostra culpa, de què pendríets massa gran càrrech e seriets dignes, ultra la exequció de les dites penes per nós a vosaltres imposades, de gran e condigna punició. Dada en *Barchinona*, a .III. dies de octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil quatre-cens .VIII.º *Rex Martinus*.

*Dominus rex mandavit michi, R(aymund)o
Baroni. Probata.*

905.

1409, octubre 29. Bellesguard.

El rei Martí I al capità de Malta. Ordena categòricament que no pose en llibertat el comte Antoni de Vintimilla, pres al castell, si no és mitjançant carta autògrafa del monarca, acompanyada d'un mig dau que servirà de contrasenya (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2299, fol. 135v.

Pro curia.

Lo rey d'Aragó e de Sicília.

Capità. Dehim-vos e manam expressament que, ab subirana diligència, guardets e tengats bé aprop lo comte Anthoni de Vint[e]milla, lo qual per nós tenits pres en lo castell de Malta, e si tro ací lo havets ben guardat, continuats-ho d'aquí avant en la manera que de vós esperam. E guardats-vos sobre totes coses que no'l flixets en res ne'l trasquats de la presó per cosa del món, si donchs no·us trametiém letra escrita de nostra mà ab la qual vos ho manàssem e la part d'aquest mig dau que·us trametem, la qual nos havem aturada per ensenya per rahó del dit fet. E en açò res no mudets, com deliberadament axí vullam esser fet. Dada en la casa de Bellesguard, del territori de *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XXVIII. dies d'octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC. nou, de la terça indicció. *Rex Martinus*.

*Dominus rex mandavit michi, Bernardo Medici.
Probata.*

Dirigitur al capità de Malta.

906.

1409, desembre 7. Bellesguard.

Llicència donada pel rei Martí I, a pres del seu camarlenç Bernat de Centelles, per a donar sepultura eclesiàstica a Francesc Desplà, barber, penjat a València, en lletra adreçada al governador del regne (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2188, fol. 124r.

In favorem Francisci Dezplà, quondam.

Lo rey.

Governador. A supplicació del noble e amat conseller e camerlench nostre mossèn Bernat de Sentelles, del qual era servidor en Francesch Dezplà, *quondam*, barber de Valèn-

cia, lo qual vós fés penjar l'altre dia, vos dehim e manam expressament que'l cors del dit Francesch façats despenjar de la forca e liurar aquell a sos parents e amichs, per tal que li puxen donar ecclesiàstica sepultura. E en açò res no mudets, com nós vullam axí de certa sciència esser fet. Dada en la casa de Bellesguard, sots nostre segell secret, a .VII. de deem-bre del any .M.CCCC.VIII. *Rex Martinus*.

*Dominus rex mandavit michi, Bernardo Medici.
Probata.*

*Dirigitur al governador de regne de València.*²²⁷⁰

907.

1409, desembre 17. Barcelona.

Capítols dictats pel rei Martí, dirigits al castellà de la fortalesa de Castell-lleó, a la vall d'Aran, i als cònsols dels llocs veïns, prescrivint la reparació del castell i la dotació de les armes i forniments necessaris per a la seua seguretat (Guillem Guitard).

ACA, C, reg. 2302, fols. 75v-76r.²²⁷¹

Castri vallis d'Aran.

Nos, Martinus, et cetera. Considerants com les edificació, conservació e reparació dels castells e altres fortalezes de nostra senyoria són protecció, salvetat, tuició e defen-sió de la cosa publica, no solament de les ciutats, viles e lochs on són edificats o a ells adjacents e circumvehins, mas encara de les altres ciutats, viles e lochs de nostres regnes e terres, procuram ab cura vetlable provehir degudament en la conservació e repa-ració dels dits castells, en special d'aquells qui són en frontera de nostres regnes e terres construïts e ja antigament edificats. E com entre'ls altres sia lo castell nostre apellat lo Castell-leó, en la vall d'Aran, en la frontera de Gascunya construït, lo qual, segons per relació dels missatgers per la dita vall a nós tramesos, havem entès ha de gran necessari re-paració de obra e de forniment de armes e altres coses en semblants castells necessàries, a les quals, si proveït no'y era per la nostra present provisió, poria venir en gran enderroch e decaïment irreparable, per tenor de la present ordonam e provehim los capítols dejús scrits, observadors e complidors per los castellans del castell dessus dit, per aquell qui ara és decontinent com la present le (*sic*) serà presentada, e per aquells qui per temps seran ans que prenguen possessió de la dita castellania.

Primerament, que lo castellà del dit castell sie tengut de assegurar e donar bones e bastants fermances, axí com fa de tenir taula, que donarà e pagarà cascun any als cònsols dels lochs de Salardú, de Veylla e de Beusost, ab un dels cònsols dels lochs de la Eriça, cinquanta florins, convertidors per los dits cònsols cascun any en la obra e forniment del dit castell, car nós ab la present donam facultat e plen poder als dits cònsols de reebre e

¶ ²²⁷⁰ Era governador Arnau Guillem de Bellera, que *regí molt asprament e ab gran rigor* (MIRALLES, *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, ed. Rodrigo Lizondo, p. 159).

Potser el difunt fou ajusticiat per participar en les bandosi-tats. ¶ ²²⁷¹ El 1405, el rei ja va dirigir una lletra, en català, als prohoms de la vall d'Aran en idèntic sentit (*ibid.*, fol. 68r-v).

convertir cascun any en la dita obra e forniment los dits cinquanta florins, e reebuts, fer e fermar de aquells al dit castellà àpoca e àpoques, fins e difinicions. E manam al maestre racional de la nostra cort e a ltre qualsevol del dit castellà²²⁷² compte oïdor que en lo temps del seu raciocini, lo dit castellà posant en data los dits cinquanta florins e restituint les àpoca e àpoques damunt dites, aquells en lo seu compte reeba e admeta, tota contradicció cessant.

Ítem,²²⁷³ provehim e ordonam que lo castellà del dit castell, aquell qui ara és o per temps serà, sie tengut de assegurar e donar, e assegur e don, bones, segures e bastants fermances que retrà bon compte e rahó, en la fi del seu regiment, de les armes e forniment e altres coses del dit castell axí com les seran, ab benifet de inventari, stades comanades, e aquelles conservarà il·leses, axí com se pertany.

Ítem, per tal com alguns castellans passats, no tements Déu ne nostra correcció, en la fi e acabament del temps de la sua commissió, no sperat que'l castellà subsegüent per nós provehit hagués possessió de la dita castellania, jaquien aquella menys de rector e robaven lo dit castell, e de nits, occultament e amagada, fugien e se'n anaven, provehim e ordonam que lo dit castellà, ultra les seguretats dessus dites per ell donadores, haja a prestar sagrament e homenatge en poder del batle del loch de Veylla, e, en absència de aquell, en poder del un dels altres batles de la dita vall, de no lexar lo dit castell tro a tant que l'altre castellà successor seu haja presa possessió plenerament del dit castell, presents los cònsols damunt nomenats e les fermances que donades haurà, e haja donat, presents tots aquests sobredits, bon compte e rahó de les armes, forniment e altres coses que'l seran stades comanades, axí com demunt és dit.

Ítem, provehim e ordonam que los dits cònsols sien tenguts e hagen, cascun any una vegada, regonèxer lo dit castell, present lo dit castellà,²²⁷⁴ per ço²²⁷⁵ que puxen legítimament provehir a les coses en aquell necessàries.

Manants al castellà del dit castell qui ara és o per temps serà, e als cònsols damunt dits e altres qualsevol als quals les presents se pertanguen, sots pena de cinc-cents florins d'or d'Aragó dels béns del contrafahent havedors e a nostres cofres, sens remissió alguna, applicadors, e encara sots incorriment de nostra ira e indignació, que la present nostra ordinació e provisió, feta en nostre ple, digest e madur consell, per conservació, benavenir e utilitat dels dits castell e vall, duradora tro que per nós hi sia en altra manera provehit, e totes e sengles coses en aquella contengudes, en tant com a ells e a cascú d'ells són vistes tocar, complenquen e inviolablement observen, e no'y contravinguen ne permétan esser contravengut per alguna causa o rahó, si les damunt dites penes cobejen squivar. En testimoni de la qual cosa, havem manat la present esser feta e ab nostre segell segellada. Dada en Barchinona, a .XVII. dies de deembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC. nou. *Sperendeus.*

*G(uillelm)us Guitardi, mandato regio facto per
thesaurariam regentem, et fuit tradita in hac forma.
Probata.*

¶ ²²⁷² àpoca e àpoques... del dit castellà, afegit al marge inferior.

¶ ²²⁷³ Segueix, ratllat, axí mateix. ¶ ²²⁷⁴ present lo dit castellà, interlineat.

¶ ²²⁷⁵ per ço: «per tal», corr.

1410, gener 3. Bellesguard.

Martí I a la seua nora, la reina vídua de Sicília, comunicant-li que ha nomenat fra Joan Eiximenis [Joan Eixemeno, O. F. M.], confessor de la reina, administrador del bisbat de Malta, amb autorització papal, i pregant que li done pacífica possessió de la mitra (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2299, fol. 147v.

*In favorem eiusdem magistri Iohannis.*²²⁷⁶

Lo rey d'Aragó e de Sicília.

Reyna molt cara filla. Sapiats que nós, veents que la Esgleya de Malta, per tal com era destituïda de idòneu pastor, era mal servida, ab auctoritat a nós donada per l'Esgleya de Déu, havem comanat lo regiment e administració de la dita Esgleya de Malta, a sa vida, al religiós [e] amat nostre frare Johan Eximènic,²²⁷⁷ maestre en thelogia (*sic*), confessor de nostra molt cara muller la reyna, lo qual era ja estat confessor de la reyna dona Maria, nostra muller, e de nostre primogènit lo rey de Sicília, de bona memòria, home de honesta conversació e de gran sciència, lo qual mereix molt major dignitat que aquesta. E havem delliberat, per exigència de sos mèrits, que, foragitat tot altre detentor de la dita Esgleya, no contrastants qualsevulla provisions d'aquella fetas a qualsevol persona, lo dit maestre Johan obtenga e posseesca pacíficament la administració e regiment dessús dits. Per què, reyna molt cara filla, com nós hajam tant a cor que més no poriem que'l dit maestre Johan, o son procurador per ell, sia mes en possessió pacífica de la dita administració e regiment, e deffès en aquells, pregam-vos affectuosament que manets e façats dar obra ab acabament que la provisió per nós, axí com dessús és dit, feta venga a la conclusió e deguda fi que nós havem ordenat e desijam. E serà cosa a nós fort placent, e del contrari hauriem desplaer molt gran. E sia lo Sanct Esperit, reyna molt cara filla, vostra contínua protecció. Dada en la casa de Bellesguard, sots nostre segell secret, a .III. de janer del any .M.CCCC.X. *Rex Martinus*.

Idem (Dominus rex mandavit michi, Bernardo Medici). Probata.

Dirigitur regine Sicilie.

¶ ²²⁷⁶ En la mateixa data, el rei escriu a les autoritats de Palerm (*Fideli nostro secreto felicitis urbis Panormi*), manant que hom assegure la possessió del bisbat en el framenor; la lletra duu l'epígraf amb el nom correcte d'aquest: *Pro fratre Iohanne Eximeno* (fol. 147r-v).

¶ ²²⁷⁷ Fins a març de 1418 no en fou nomenat bis-

be (†1420), per Martí V (EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 340). Sobre aquest religiós, *vid.* la introducció a la seua obra *Contemplació de la Santa Quarantena*, ed. d'A. G. Hauf i Valls, esp. pp. 20-23, «Biblioteca Marian Aguiló» 9, Barcelona, Universitat de Palma de Mallorca i Abadia de Montserrat, 1986.

1410, gener 16. Bellesguard.

El rei Martí I al governador del regne de València. L'amonesta per un incident armat esdevingut entre els seus homes i els de casa de [la comtessa] Joana de Prades, germana de la reina Margarida, en ocasió d'haver demanat aquella clemència per a un sentenciat a mort, quan el duïen a penjar a la plaça del Mercat de la mateixa ciutat (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2238, fols. 106v-107r.

Lo rey.

Governador. Novellament havem entès que l'altre die, en la ciutat de València, quant vós manàs a vostre algutzir que penjàs en lo Mercat de la dita ciutat .I. hom que lo die precedent haviets pres, nostra cara sor dona Johana de Prades, sabent que'l dit hom era ja prop la forca e'n punt de esser penjat en aquella, pregà lo dit vostre algutzir que'l lexàs confessar e que, entretant, ella trametria a pregar-vos que'l li donàssets, e lo dit algutzir atorgà-lo-y e, de fet, cessà fer la exequció. Puixs seguí's que, .I. poch stat, vós vengués al dit Mercat e manàs fort rigorosament que'l dit hom fos penjat, e axí's seguí de fet, e lo dit algutzir vostre e aquells qui acompanyaven vós e ell donaren ab les spases tretres de grans pitrades a aquells qui acompanyaven la dita dona Johana, e vengueren fort prop d'ella ab gran menyspreu, posant aquella en fort perill de esser calcigada o de pendre son pesar, en tant que hagué gran pleer que pogués exir del brugit en què era.²²⁷⁸ De què, si axí és, són fort meravellats e'ns és molt greu que tant hajats errat que vós hajats soffert que, a ella specialment, sia estada feta injúria, donant-li les dites pitrades ab spases tretres, e a aquells qui la acompanyaven, los quals, segons que's diu, no'us volien tolre lo dit pres ne havien feta resistència alcuna, sinó que tant solament [v]os pregaven que lexàssets anar lo dit presoner. Per què'us manam expressament que clarament vos informets quals són stats aquells qui tan follament e atrevida se són haüts a da[r] les dites pitrades, e que'ls ne castiguet en tal manera que a ells sia pena e a altres eximpli, quar si lo contrari farets, ço que no creem, conexerets per obra que'ns serà fort greu. E d'ací avant hajats en gran honor e reputació la dita dona Johana, e no sofrats que injúria ni violència li sia feta per alguns. Dada en la casa de Bellesguard, sots nostre segell secret, a .XVI. de janer del any .M.CCCC.X. *Rex Martinus.*

*Dominus rex mandavit michi, Bernardo Medici.
Probata.*²²⁷⁹

1410, febrer 27. Barcelona.

Guiatge reial en favor dels acordats de l'armada de Sardenya. Concedeix immunitat als delinqüents i moratòria de deutes en el termini que dure l'expedició i l'any immediatament següent (Bernat Metge).

ACA, C, reg. 2238, fols. 126v-127v.

¶ ²²⁷⁸ era: «erat». ¶ ²²⁷⁹ El mateix dia, el rei escrigué a Joana de Prades, manifestant el seu disgust pel fet, però amb el prec que evite intervenir en semblants casos, essent el

penjat justament condemnat per prendre part en bàndols (GIRONA, «Itinerari del rey En Martí...», *AIEC* V [1913-1914] 651).

Guidaticum armate.

En Martí, *et cetera*. Als nobles, amats e feels tots e sengles officials nostres deçà e dellà mar constituïts, e a lurs lochtinents, als quals les presents pervendran, salut e dilecció. Sapiats que nós, en favor de la armada que prestament trametem en lo regne de Sardenya al amat conseller e camerlench nostre mossèn P(ere) Torrelles, capità general de les nostres armades,²²⁸⁰ havem, en nostra bona fe reyal, guiats e assegurats e ab la present guiam e asseguram tots aquells, de qualsevol estament o condició sien, qui per anar al dit regne se acorderan e iran, ab sou o menys de sou, e de fet hi passaran, de tots e sengles crims, delictes e excesses que hagen comeses en qual part se vulla, exceptats bares, traïdors, trencadors de homenatges, heretges, homeyers, fatillers o metziners, ladres manifests, falsadors de moneda, robadors publichs, trencadors de camins, sodomites, cambiadors abatuts, e gitats de pau e de treva, e aquells qui han comeses crims de leza majestat; e encare, los qui foren a la mort del noble mossèn Ramon Boil, governador de regne de València, o hi han consentit o dat consell, favor e ajuda; e més avant, exceptam, de nostra certa sciència, tots e qualsevol persones, de qualsevol estament o condició sien, les quals, ab paga o senyal de paga, són fugides de nostres armades reyal, axí que en lo nostre present guiatge no sien compreses ne enteses, e qualsevol persones que sien preses en nostre poder, o de nostres officials, onsevilla. Encare, havem elongats los dessús dits e cascun d'aquells e lurs mullers e ls deutors e fermanses ab ells obligats, e los béns d'aquells e de cascú d'ells, totes penes e usures cessants, de tots e sengles deutes per aquells deguts, axí a christians e juheus com a sarrahins e ncare privilegiats, per qualsevol rahó o manera, exceptats censals morts, violaris e comandes veres. Declarants que en los dits guiatge e elongament sien compreses e enteses aquells qui, per qualsevol crims, excessos o deutes, tenen o tendran d'aquí avant, sots manleutes o axí com a carcellers, alcun d'aquells qui's acordaran e, ab sou o menys de sou, iran en lo dit regne, dementre que no'ls tinguen per rahó dels crims o deutes per nós demunt exceptats o d'alcun d'aquells. E no-res-menys, havem manat que sia sobresegut en tots processos, execucions e enantaments civils e criminals e encare arbitrals tocants en qualsevol manera aquells qui's acordaran e, ab sou e menys de sou, hi passaran, e béns lurs e de lurs mullers. Los quals guiatge, elongament e subrekehiment havem ordenats, en favor de la dita armada, qui duren e hajen valor per dos dies après que'ls dessús dits, per rahó de acordar-se o anar ab la dita armada en lo dit regne, seran entrats en qualsevol ciutats, viles e lochs reyal e de fet seran acordats, ab sou o menys de sou, dins los dits dos dies ab persona d'açò havent poder, e d'aquí avant, durant la dita armada e aquella que ja és en lo dit regne, tro que aquellas sien tornades per desarmar, e encare après per un any continuament següent. Per què a vosaltres e a cascun de vós deïm e manam, expressament e de certa sciència, sots incorriment de nostra ira e indignació, que los dits guiatge, elongament e sobresehiment, a tots aquells qui's acorderan e de fet, ab sou o menys de sou, iran personalment en lo dit regne, segons dessús se conté, e als deutors e fermanses ab ells e per ells obligats, e mullers e béns lurs, tengats e observets segons la forma demunt dita, e aquells, ab veu de crida, publicar façats aytantes vegades com per part lur ne se-

¶ ²²⁸⁰ L'expedició va prendre les ciutats de Bosa i d'Oristano i posà fi a l'existència del jutjat d'Arborea

(CASULA, *Profilo storico della Sardegna catalano-aragonese*, pp. 84-86).

rets requests. E açò per res no mudets, com nós ab la present vos abdiquem e tolgam tot poder de fer lo contrari. Dada sots nostre segell secret, en *Barchinona*, a .XXVII.ⁿ dies de febrer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.X. *Rex Martinus*.

Dominus rex mandavit michi, Bernardo Medici.

Probata.

911.

1410, març 3. Barcelona.

Ordinació del rei Martí I, prohibint entrar amb armes a les sales on se celebrarà l'audiència reial per part del monarca, el canceller, el vicecanceller o els regents de la cancelleria (Jaume de Bossegays).

ACA, C, reg. 2214, fol. B v (sense numerar, davant del fol. 1, on comença formalment el registre).

Vol, mane e ordone lo senyor rey ab la present, faent d'açò edicte perpetual, que alguna persona, de qualsevol dignitat, estament, preheminiència, condició o offici sie, posat que fos official seu, si donchs no ere alguazir o de son offici, o altre exercent juredicció per lo dit senyor, no gos ne presumesque metre dins la casa e cancell on lo dit senyor o canceller o vicicanceller seus, o los regents la sua cancellaria e oïdors, tendran e celebraran l'audiència sua, spasa, basalard, mandret o cervellara o altres armes prohibides e vedades de portar. E si lo contrari serà fet o attentat, que aquelles sien perdudes als contrafagents e adquisides, sens tota mercè, als verguers de la dita audiència, als quals mane e done licència e plen poder de pendre e levar aquelles als dessus dits onsevolle la dita audiència sa celebrarà. E per tal que d'açò per avant algú ignorància no puixe al·legar, a major fermetat, lo dit senyor mane la present ordinació esser legida e publicada en la dita audiència, e apposada en scrits en les portes d'aquella. La qual publicació fo feta en la ciutat de *Barchinona*, on la dita audiència se celebrave, diluns a tres dies de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC. deu, per mi, Jacme de Bossegays, escrivà del dit senyor.

912.

1410, abril 4. Monestir de Pedralbes.

Albarà autògraf de la reina vídua Violant de Bar, fent donació de la vila de Sarra, que ella té per cambra, al noble Guerau Alemany de Cervelló.

ACA, C, reg. 2055, fol. 19v.

Nós, na Yoland, del molt alt príncep e senyor lo senyor don Johan, rey d'Aragó, *quondam*, muller. En remuneració de molts servirs que vós, noble mosèn Guerau Alamany de Cervelló, nos havets fets e tots jorns no cessats, vos donam com a cosa pròpria la vila de Çareal, la qual nós possehim per cambra, e totes rendes, emoluments e sdeveniments a nós pertanyents en aquella entregament, a fer-ne vostres volentats e dels vostres, et prometem-vos dar la real possessió de la dita v[i]lla e dels drets nostres de aquella, suplints tot defalliment de dret e de fet. Et per testimoni scrivim la present de nostra pròpria mà e manam sagellar ab nostre segell secret. Dada en lo monestir de Pedralbes, a .IIII. dies d'abril l'any .M.CCCC.X.

1410, abril 14. Monestir de Pedralbes.

*La reina vídua Violant de Bar a Bernat de Cabrera, mestre justicier de Sicília, sobre els aspirants a la successió del rei Martí. Li remet la demanda presentada pels ambaixadors del rei Lluís [d'Anjou] al monarca i a les corts de Catalunya en defensa dels drets del seu fill i nét del rei Joan I, confiant en la fidelitat d'aquell (sense escrivà).*²²⁸¹

ACA, C, reg. 2055, fols. 20v-21v.

La reyna Yolant.

Mosèn Bernat. Certificam-vos com, après la mort del rey de Sicília, nostre nebot, que Déus haja, s'és seguit que per part del infant de Castella són stats trameses al senyor rey, nostre frare, embaxadors per rahon de la successió de aquest regne, la qual lo dit infant pretén que pertany a ell, cas que lo senyor rey, nostre frare, muyra sens hereter legítim de son cors. Ítem, lo comte d'Urgell diu que a ell se pertany la dita successió en lo dit cas. Ítem, lo duch de²²⁸² Gandia axí matex ho aferma, segons se diu, per si; és veritat que lo dit duch diu que, si justícia és per altri e no per ell, que vista, axí com veure's deu, publicament, ell és prest fer obediència a aquell al qual justícia ho darà. Però, negun d'aquests no han parlat publicament axí com han los embaxadors de nostre fill, lo rey Loýs, los quals axí matex són ací per aquesta rahó, dients e afermants que al nét del senyor rey don Johan, marit e senyor nostre, a qui Déus don sancta glòria, se pertany, e han proposat al rey e a les corts de Cathalunya, en publich e en gran plaça, lur demanda. L[o]s altres fan lurs fets tractejan, sens demanar res publicament; ara, com²²⁸³ sabets, aquests afers són tals e de tal pes e natura que no sofiren secrets ni rahonament appartat, mas deuen-se fer publicament e palesa et, tota afecció o interès privat e voluntari a part posat, se deu saber clarament e verdadera de qui és la justícia e lo dret, venint lo cas dessus dit, car, com sabets, ací va la fe e naturalesa de tots. Et per ço com nós vos havem per insigne e justificada persona, e que tots temps havets honrada jentilesa e havets molt virtuosament guardada vostra honor e gran fidelitat, e per la indubitada confiança que havem tots jorns haüda en vós, havem delliberat escriure-us la present e trametre-us lo feel de casa nostra en Pere Urgellès, per aquesta rahó specialment destinat, ensemps ab les proposicions²²⁸⁴ que los embaxadors del dit rey, nostre fill, han fetes al rey e a la cort de Cathalunya, axí com dit és, les quals lo portador de la present de part nostra vos liurarà, pregants e encarregants-vos que aquest fet tan singular, en lo qual semblants cavallers que vós deuen mostrar fe radicada e ferma constància, vullats virtuosament sforçar e mantenir axí com de vós se pertany, en tal manera que vostra famosa cavalleria puxats, ab virtut de saviesa, perpetualment embellir, veritat e justícia tota vegada davant anant, en tal manera que, Déu e justícia migancant, venint lo cas dessus dit, puxats aconseguir ço que per lo dit senyor rey don Johan, a qui Déus don sancta glòria, vos fon promès, de què havem bé plena memòria, ab multiplica-

¶ ²²⁸¹ El 28 d'agost següent, de Valldaura estant, la reina trameté a Bernat de Cabrera un missatge amb el prec que tornàs des de Sicília, fiada en la intervenció d'aquest baró a favor del seu nét Lluís en la crisi dinàstica. *Vid.* José M. MADURELL MARIMÓN, «La

reina Violante de Bar y el pleito sucesorio de la Corona de Aragón», *Bol. de la R. Ac. de Buenas Letras de Barcelona* XIX (1946) 204-224, pp. 223-224, doc. XIV.

¶ ²²⁸² *de*, repetit a l'orig. ¶ ²²⁸³ Segueix, ratllat, *ja*.

¶ ²²⁸⁴ *proposicions*: «còpies», corr.

ció de altres creximents de honor e avançaments, certificants-vos que les dites coses per lo dit senyor rey nostre frare són ben preses e ab intenció justificada, tant com nós e tota res pot conèixer, on havem en Déu sperança qu'él ne endreçarà en tots sos afers, sobre les quals, per vós vistes e regonegudes, vos pregam nos façats resposta, atnent a vostre gran e famós linatge, del qual fermament confiam. E us pregam, més avant, vullats scriure als amichs e servidors vostres de part deçà vostra justa e clara intenció. Dada en lo monestir de Pedralbes, a .XIII. di[es] de abril del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.X. La reyna Y(olant).

Al noble e amat nostre mosèn Bernat de Cabrera, mestre justicier del regne de Sicília.

914.

1410, abril 19. Monestir de Pedralbes.

Lletra de canvi, per valor de 4.540 francs, girada per la reina vídua Violant de Bar al senescal de Provença (Bernat de Gallach).

ACA, C, reg. 2055, fol. 24r.

La reyna Yolant.

Senescal. Per aquesta primera de cambi complirets,²²⁸⁵ vista la present, dins lo dia matex que us serà presentada, a P(ere) e Poldo de Passi e *Companni*, o a qui ell volrà, .IIII.^m D.XXXX. franchs. Són per la valor que nós havem rebut ací en *Barchinona* de Andreu de Passi, mercader; per què de present li fets bon compliment, sens neguna tarda. Dada en lo monestir de Pedralbes, prop Barcelona, e segellada ab nostre segell secret e signada de nostra mà a .XVIII.º dies d'abril del any de nostre Senyor .M.CCCC.X. La reyna Y(olant).

Domina regina mandavit michi, Bernardo de Gallach.

Probata.

Al noble e amat nostre mosèn P(ere) d'Arseguí, baró de Grimault e senescal de Prohença.

915.

1410, abril 26. Monestir de Pedralbes.

La reina vídua Violant de Bar a la seua filla [Violant], reina de Nàpols, censurant la poca cura del rei [Lluís d'Anjou], marit seu, i d'ella en la defensa dels drets del seu fill a la successió de Martí l'Humà. Li requereix que actue amb diligència, despenent els diners que calga en la captació de partidaris (Bernat de Gallach).

ACA, C, reg. 2055, fols. 26r-28r.

Ed. Francisca VENDRELL GALLOSTRA, *Violante de Bar y el Compromiso de Caspe*, Barcelona, Real Academia de Buenas Letras, 1992, doc. 12, pp. 131-134.

Ed. Dawn BRATSCH-PRINCE, *Violante de Bar (1365-1431)*, Madrid, Ed. del Orto, 2002, doc. 16 (amb errades).

¶ ²²⁸⁵ *complirets*: «complires».

Molt cara e molt amada filla. Certifich-vos com a la scriptura de la present yo era sana e en bon punt de ma persona, mercè a Déu, e ab gran desir saber noves de la salut vostra e de vostres fills e meus, per què·us prech²²⁸⁶ me·n scrivats sovín e per tots los que vendran a·nça, com açò és lo major plaer e consolació que fer-me podets. Més avant, vos certifich que yo, veent la gran negligència e pocha cura vostra e del rey mon fill sobre lo fet de la successió de aquest regne,²²⁸⁷ que és immensa honor e reparació vostra e de vostres fills, e natura per rahon de la qual ni vós ni lo rey vostre marit no devíets un dia reposar, majorment considerat lo gran peu que·y havets, havia delliberat de veure'm personalmente ab lo²²⁸⁸ dit rey mon fill ans que ell s'i partís per lo viatge de Ytàlia, e de fet feya armar ací en *Barchinona* dues galees per anar a Masella, les quals ja al jorn de huy eren en punt de partir, e hir rebí un cavalcador qui portà letres del rey mon fill e de mossèn R(amon) de Conesa, scrites en la vila d'Aex,²²⁸⁹ ab les quals he vist com lo dit rey, sens altra dilació ni spera, se entenia recollir lo .XXIII. jorn d'abril, com diga que al .XV. jorn de mag ell és astret de esser personalment en Ytàlia. Et bé que jo haja consolació gran e plaer de les bones novelles e del bon spachament de son viatge, tant com toqua la conquesta de son realme, la qual nostre senyor Déu, per sa infinida clemència, li vulla endreçar, emperò, siats certa, ma cara filla, que yo, veent la pocha endreça que lo dit rey mon fill jaquia de part deçà e lo poch escalfament que havia de tant e tan gran benefici com és aquesta successió vostra e de sos fills, la qual està a la porta en punt de entrar, són estada molt trista e despagada e no sens rahó, com yo veja ací tants e tan grans beneficis e infinides honors jaquir perdre per nient e, si dir-m'o feu, per pocha virtut e fortalea, car altre juhí no se'n pot fer entre persones entenents, com lo benefici e²²⁹⁰ honor de esser rey e senyor de aquest regne vós lo conexeu, qui·n sou exida, car en lo món n'à pochs que s'i puxen comparar, e jaquir-ho per no res, o tant se va, no se'n pot presomir ni judicar animositat de coratge ni virtut de fortalea. Et jatsia aquesta tan gran reparació e honor de vostres fills sia vostra pròpria e de vostre marit, emperò, no pens que major cor hi hajau que yo he, e bé·u mostrau e haveu mostrat tro ací, com, per poch cor que·y agússeu, encara yo no pensava que lo rey mon fill se²²⁹¹ anàs recollir sens jaquir-hi altra mellor provisió, com no par n'i jaquis neguna si mossèn R(amon) no·l hagués encontrat al camí, qui par n'aja tret letra e poder bastant a vós de fer en aquest fet tot ço que ell matex fer poria si present hi fos, segons que per letres del dit rey vostre marit, scrites de sa pròpria mà, e per letres del dit mossèn R(amon) he vist. Yo·m dolch,²²⁹² ma cara filla, ultra lo gran benefici e honor perpetual vostra e de vostres fills, que veg perdre per no res, e he ben rahó de dolrre, no pas de res que despès haja, car yo ho he per ben esmerçat, com jamés no despení²²⁹³ res tant gran e tant manifest fruyt me donàs, mas dolch la gran ignomínia e infàmia del rey mon fill e vostra, que un fet tan gran com aquest e tan clar, per pocha virtut vullats perdre, ab infàmia e menyspreu perpetual, sens haver adversari pus poderós que vós. Dolch la gran e clara justícia vostra veure perir e perdre entre les mans, venint en poder de aquells qui no han gens de dret. Dolch lo temps esdevenidor, com vostres fills se recor-

¶ ²²⁸⁶ *prech*: «pregam», corr. ¶ ²²⁸⁷ Sobre l'actualització de la reina Violant en els últims dies de Martí l'Humà, *vid.* Ferran SOLDEVILA, *El Compromís de Casp (Resposta al Sr. Menéndez Pidal)*, 2a ed.,

Barcelona, Rafael Dalmau Ed., 1971, pp. 51-57.

¶ ²²⁸⁸ *lo*: «vós», corr. ¶ ²²⁸⁹ Aix o Aix-en-Provence.

¶ ²²⁹⁰ *e*: «de», corr. ¶ ²²⁹¹ *se*: «se'n», corr. ¶ ²²⁹² Segueix, ratllat, *molt*. ¶ ²²⁹³ *despení*: «despenguí», corr.

daran e veuran la lur casa e lo lur regne contractar per mans stranyes e tirans, quin serà lo dan, perill, despeses, pèrdues et afanys que hauran a sostenir en recobrar-ho, e quina rahó hauran de loar lurs predecessors, ço és, vós e los altres, qui tan mal recapte los haurets donat. Dolch més la honor de la casa de França, d'on són exida, la qual honor o pèrdua no repararà la nació que huy viu, si açò a present scapa; no'ls calrà cercar duymés altres conquestes, si aquesta tan clara que huy és, sens dubitació, lexen per no res perdre: certes, lurs fets e conquestes poran esser notades e dites d'aquí avant més parencia que acte militar. Més avant, me dolch e he gran rahó de plànyer tant notable cavaller e tanta bona jent qui, veents la clara e indubitada justícia vostra e de vostres fills, per amor de mi se són declarats e estan apparellats perir, advenint lo cas, car yo sola no són bastant sostenir sens sforç d'aquí, e ells en fè mia romandrien desolats e perseguits. Per què, cara filla, si hav[et]s sentiment de les dites coses, mostrats-ho per obra en moltes maneres, car açò no són fets que's dejen oblidar ni jaquir detràs. Fets-lo[s] aquí bollir e cremar ardentment, car yo'us certefich que, si ací conexen que aquí sia tèbeu e fret axí com és stat tro ací, dats-ho tot per perdut, e haureu, de tornes, perduda vostra mare. Molt cara e molt amada filla, tenits aprop lo rey de França, los duchs de Berrí e de Burgunya e tots altres parents vostres, sollicitans aquells ab letres e missatgeries, hoc encara com vós hi sabésets anar personalment, en manera que aquest fet se proseguesca molt scalfadament e que venga d'aquí la flama a vista de tota res, et en açò no donets repòs ni conport algú. Ítem, fets que la embaxada de part del rey de França venga ben esforçada, sens triga alguna, e que venguen solament per aquest fet e no per altre, car ací's diu que per lo fet de la Església²²⁹⁴ vénen, com aquest fet sia tal e de tan gran pes que los embaxadors no deuen d'alre parlar, e en açò conexeran les jents que la casa de França ho ha a cor, e que los embaxadors que vendran hajan manament de aturar ací tant com lo negoci requir, tro que sia declarat, e no se'n vullen tornar ab les çabates polsoses ni fer offici de correu, car experiència demostra que tantost són ugats e volen-se'n anar. Ítem, ma cara filla, com ací se sien gran obs pecúnies o argent per portar lo cor de les jents a nostre justificat propòsit, donats-hi encontinent compliment, segons se conté en lo memorial de mossèn R(amon) de Conesa, car yo'us asegure que un florí fa hobra de cent mília, com jamés no fon labor ni sembradura tanta multiplicació fahés, e obren més a nostra part .M. florins que no fan los contraris .C.^m, com vos certifich que los adversaris hi despenen bé, però la justícia, que és de nostra part, sobrepuja ab menys despesa, et si fos cas que [el]²²⁹⁵ rey nostro fill o vós ho veésets a hulla axí com yo faç ací, perdérets tot lo sentiment de altres afers e aquest fet sols fóra vostre cor e vostra corona. En bona fe, ma cara filla, yo hi he ja esmerçat tot quant he pogut, e bé's mostra per los actes a part de fora, cor no'y dubtets que la meytat de la gent d'esta terra és ja informada e tenen e rahonen publicament e palesa la justícia vostra e de vostre fill. Ma cara filla, scrivits-me contínuament, que açò no són fahenes de dormir, car vostres letres tro a huy són stades pus cares que si vós fóssets ultra mar. Et scrivits per lo present correu clarament què havets cor de fer per lo manament e poder del rey vostre marit, per tal que yo veja quin regiment he a dar a mi matexa, car vós a mi clara me devets anar e no'y haja res celat; si no, fariets-me gran dan irreparable. Et en totes les dites coses e altres

¶ ²²⁹⁴ *Església*: «Esgleya», corr. ¶ ²²⁹⁵ *el*, manca a l'orig.

que conegats sien expedients siats curosa, ardent e cremant, per tal que, ab la hajuda de nostre senyor Déu e ab la vostra, vejats vostre fill regnar e seure, vós vivent e jove, en la cadira real de vostre pare; e de mi faça'n Déu que li plàcia, que no li deman altra glòria en aquest món. Et ab tant, molt cara e molt amada filla, yo prech lo beneït Fill de Déu que us haja contínuament en sa curosa guarda. Scrita en lo monestir de Pedralbes, a .XXVI. dies de abril, l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.X.

Vostre bona mare, la reyna.

Domina regina mandavit michi, Bernardo de

Gallach. Probata.

A la molt cara e molt amada filla la reyna de Jerusalem e de Sicília, duquesa d'Anjou.

31 de maig de 1410.

Mort del rei Martí I al monestir de Valldonzella, extramurs de Barcelona.

916.

1410, juny 18. Barcelona.

La reina vídua Violant de Bar al noble Anton de Luna. El reprén per haver-se passat al bàndol del comte d'Urgell, les actuacions del qual critica, i l'insta vehementment a adherir-se a la causa del seu nét, que vol defensar per justícia (Bernat de Gallach).

ACA, C, reg. 2055, fol. 46r-v.²²⁹⁶

La reyna Yolant.

Mossèn n'Anthon. Vostra letra havem rebuda per lo moro portador de la present, a la qual vos responem, axí com ja per altres letres per nós a vós trameses après mort del rey vos havíem scrit, que nós havem gran desplaer, lo major que haver poríem, que vós façats valença ni ajuda al comte d'Urgel, veent com lo dit comte és contrari nostre e pugna contra nostra²²⁹⁷ honor e contra nostra justícia. E, si u feya per via de justícia, no ns seria desplaent, encara que²²⁹⁸ obtengués sa intenció, puix dret lo y donàs, mas ab senblants maneres que ell ha tengudes e té, notòries a tothom, devets pensar com nos desplaui que vós siats son valedor e, segons publica fama e jents, gran partida son sosteniment. E dolem-nos de vós, que ns prometés esser nostre servidor en aquest fet, contra ell e tots altres, que ara siats son valedor²²⁹⁹ sens alguna rahó, car vós sabets que nós jamés no demanam ni volem sinó justícia, la qual speram e creem fermament que, si nostra és, se obtindrà sens null dupte. E nós vos havem tota vegada dit, e dehim huy en dia, que entenem en açò continuar e fer nostra pregària e nostres procehiments, que, si justícia és de nostre nét, que Déus la y don sens scàndel, e si no és sua, que no la y don Déu, ans la don a aquell de qui és. Per ço, com nos dolem molt de vós, vos pregam e requerim que de la valença e companyia de nostres adversaris vos partiscats, car lo temps és vengut que ho devets fer,

¶ ²²⁹⁶ El 23 de juny, la reina torna a escriure al mateix, contestant a la seua lletra de resposta, sobre la qüestió

successòria (fols. 47v-48r). ¶ ²²⁹⁷ nostra: «la vostra», corr.

¶ ²²⁹⁸ que: «que u», corr. ¶ ²²⁹⁹ son valedor, interlineat.

si havets cor de servir-nos. E si'u fets, hajats per cert que haurets presa la mellor part, per molts esguarts que ací no cal splicar, obrant en tal manera, tota vegada honestat e justícia davant anant, que²³⁰⁰ nós conegam que sots nostre e que altri qui contra nós pugna no'y ha res. Et devets pensar que jamés no servís rey ni altre senyor ab tan poch càrrech a Déu ni al món, ne que tanta honor e avançament vos ne posqués seguir com farà de nós en aquests afers. E de ço que al cor havets de fer vos pregam hajam vostra clara resposta e obra, car gran plaer nos ne farets. Dada en *Barchinona*, a .XVIII. de juy, any .M.CCCC.X. La reyna Y(olant).

*Domina regina mandavit michi, Bernardo de Gallach.
Probata.*

Dirigitur Anthonio de Luna.

917.

1410, agost 19. Valldaura.

*La reina vídua Violant de Bar a Alfons d'Aragó, comte de Dénia, sobre la successió del rei Martí.
Es congratula que reclame per justícia els drets del duc de Gandia, pare seu, i accepta la seua proposta de prestar-se mútua ajuda. Es plany que alguns intenten actuar per la força, cosa que jutja escandalosa (Bernat de Gallach).*

ACA, C, reg. 2055, fol. 62r-v.

Ed. J. M. MADURELL MARIMÓN, «La reina Violante de Bar y el pleito sucesorio de la Corona de Aragón», pp. 220-221, doc. X.

Molt car cosí. Una letra vostra havem rebuda,²³⁰¹ per la qual havem vista la bona e justificada intenció que vós havets per lo interès de nostre oncle lo duch, vostre pare, e per vós, en la successió del regne, com digats que havets per clara informació que la justícia de la dita successió és del dit duch, vostre pare, e après d'ell vostra, la qual volets e'us plau que sia vista e declarada breument, e on no fos d'ell ni vostra, que hauríets plaer fos de nostre nét per molts sguarts en vostra letra contenguts, e volríets ab la part de nostre nét esser una cosa, que lo un sforçàs e aydàs la justícia del altre, segons en la dita vostra letra molt amigablement e justificada és contengut. A la qual vos responem que'us fahem moltes gràcies de la proferta bona e justificada que per la dita rahó nos fets e loam molt vostra intenció, com aquexa sia la via e carrera que tota persona que am Déu e les sues coses, o aquelles que cuyda aconseguir, deu tenir e servir. E siats cert que per aquexa opinió que havets, ultra lo mèrit que'n haurets de nostre senyor Déu, ne aconseguirets en lo món lahor gran e bona fama, ab multiplicació de béns e honor, e vostre dret e justícia, com que valla més, no valrà meys, per què molt vos ne loam e vostre consell havem e reputam per molt savi e discret. E de nós vos dehim que tota vegada, sens variar, havem haüda e havem e haurem aquexa matexa intenció, e sabem que nostre nét e tots los reys e senyors de son linatge han la intenció areglada en lo dit feyt a la justícia, e la prosecució de aquella volen e entenen fer sens scàndel, amigablement, per servir de Déu e bé

¶ ²³⁰⁰ que: «e», corr. ¶ ²³⁰¹ Copiada al mateix registre (fol. 61v), fineix: *Scrita en Sent Bernat de València, a .XI. de*

agost.- Lo tot vostre, qui's comana en vostra gràcia e mercè, lo comte de Dénia.

avenir de tots los regnes e terres de qui és l'interès. De nostre molt car nebot, lo infant don Ferrando de Castella, sabem certament que ha aquexa matexa justificada e honesta intenció. És ver que's diu que alguns fan preparatoris de enantar de fet; algun temps se'n penediran, o'n hauran major conexença, com sia cosa scandelosa al regne e de gran dan a les jents, car deurien pensar los que açò aconsellen que no són tan poch los competitors ni alcun d'ells que, per dubte de res, s'estiguen de proseguir, demanar²³⁰² e haver ço que'ls pertany per justícia. Dolem-nos del scàndel, en cas que'y vinga, ço que Déus no vulla, per la compassió de les jents de la terra, les quals amam. E certificam-vos que nós havem per clar que la justícia, sens alcun dubte, és dels fills e descendents mascles del senyor rey don Johan, senyor e marit nostre, e pensam certament que la aconseguiran. Si cas era que lo duch, vostre pare, e après vós, hi hajats mellor dret que ells, nós pregam Déu que la dita justícia vos lex davant tots altres aconseguir pacíficament, com nós n'auríem gran plaer; e en lo dit cas o conexerets bé, e sabem que los senyors de son linatge vos hi aydaran per molts sguarts, e Déus primerament, que serà vostre aydador. E-us certificam que nós los havem ja scrit de vostre intenció, e vós ne cobraret breument bona resposta. E sia la santa Trinitat vostra guarda. Dada en Valldaura, a .XIX. dies de agost, l'any de nostre Senyor .M.CCCC.X. La reyna Y(olant).

La reyna Yoland.

*Domina regina mandavit michi, Bernardo de Gallach.
Probata.*

Al molt car e²³⁰³ molt amat nebot nostre don Alfons, comte de Dénia.

918.

1411, març 15. Bellesguard.

Ordre de la reina vídua Violant de Bar a Pere Sacomella, batle del castell de Gurb, que convoque els homes del terme dins l'església. Així que s'hagen reunit, abandonarà l'assemblea, on el vicari farà el que ella li ha comanat (Pere de Besanta).

ACA, C, reg. 2033, fol. 86v.

Na Yoland, *et cetera*. Al feel nostre en Pere Çacomella, batle per nós constituït en lo castell de Gurb, salut e gràcia. Com nós, per algunes rahons les quals no curam splicar, vullam que, ab veu de corn, los hòmens del terme del castell sien ajustats dins la sgleya de Gurb, manam-vos²³⁰⁴ spressament, sots pena de cent florins d'or a nostres coffres aplicadors e de vostres béns havedors, que decontinent que la present vos serà presentada e request serets, façats ajustar los hòmens del dit terme e²³⁰⁵ aquells fets entrar dintre la dita sgleya de Gurb; e, com seran dins, vós exits-vos-en e no curets de res qui dintre la dita sgleya se faça, lexan-hi entrar e esser contínuament los dits hòmens e lo vicari, tant tro que haja fet ço que nós volem esser fet. E açò per res no mudets, si·ns desigats servir e a la

¶ ²³⁰² *demanar*: «de demanar», corr. ¶ ²³⁰³ *e*, repetit a l'orig.

¶ ²³⁰⁴ *manam-vos*: «manants-vos». ¶ ²³⁰⁵ *e*, interlineat.

dita pena cobejats squivar. Dada en la casa de Bellsguard, a .XV. dias de març²³⁰⁶ l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XI. *Pontius.*

Petrus de Besanta, ex provisione facta per Pontium Montanerii, cui fuit commissum. Probata.

919.

1411, març 16. Bellesguard.

La reina vídua Violant de Bar al vicari de Gurb. Mana que, aplegats tots els homes del terme dins l'església, els faça declarar sota jurament si el batle ha estat elegit de forma regular pels prohoms del dit castell de Gurb, i si és persona adequada per al càrrec. La informació rebuda li serà tramesa tot seguit, a fi que hi pugui decidir en justícia (Pere de Besanta).

ACA, C, reg. 2033, fols. 86v-87r.

Na Yolanda, *et cetera*. Al feel nostre lo vicari de Sant Andreu de Gurb, salut e gràcia. Dehim e manam-vos que com los hòmens del terme del dit castell, los quals nós manam per lo batle esser convocats ab veu de corns, segons és acostumat, serans ajustats dins la sgleya de Gurb, en la qual vós ab los dits hòmens romangats, foragitat lo batle, vós inter-roguets singularment e departida cascun d'aquells qui dintre la dita sgleya seran, migancant sacrament que diguen veritat sobre açò de què seran interrogats. E primerament si en P(ere) Çacomella, lo qual per nós és stat constituït batle per lo trienni sdevenidor e qui al present discorre, és stat elegit per los prohòmens del dit castell, tots o major partida d'aquells. Ítem, si és bon hom e profitós esser lo dit Pere de Çacomella en la dita batlia. Ítem, si la carta de la elecció que aportà lo dit Pere Çacomella en los dies passats fon feta de volentat dels prohòmens del dit terme o de la major part d'ells, o com se féu. E com de totes les dites coses haurets interrogats cascun dels dits prohòmens distinctament e a part, la informació o dits per vós rebuda e rebuts, closes e segellats,²³⁰⁷ nos trametats decontinent. E guardats-vos que de res que façats no publiquets ne diguets res al dit P(ere) Çacomella, batle, per ço que nós puxam provehir per justícia segons deurem. *Data* en casa de Bellsguard, prop *Barchinona*, a .XVI. de març l'any .M.CCCC.XI. *Pontius.*

Idem (Petrus de Besanta, ex provisione facta per Pontium Montanerii, cui fuit commissum). Probata.

920.

1412, gener 8. Barcelona.

La reina Violant de Bar a Francesc d'Aranda, demanant-li que impetre del papa la suspensió de l'entredit decretat a Sarraí a instàncies d'uns clergues malfactors, que mantenen discòrdies amb la vila (Jaume Valli).

ACA, C, reg. 2057, fol. 1r.

¶ ²³⁰⁶ març; «mar». ¶ ²³⁰⁷ segellats: «segellades», corr.

La reyna Yoland.

Mossèn Francesch. Nós scrivim a nostre sant pare que sobre alguns fets toquans profit de ànima e de cors dels hòmens de la vila de Çareyal plàcia a la sua santedat donar a vós ferma fe e creença sobre ço que li direts de part nostra sobre los dits affers, dels quals no havem volgut scriure a la sua santedat per no dar-li enutg. E jassia de part de la dita vila vaja al dit sant pare e a vós un home per informar largament dels dits affers, emperò, com no pugam callar les coses mal fetes e toquans nostre gran interès e reparació de la dita vila, la qual stà a punt de perdició e de total despoblació, vos certifficam que si tan fàcilment los clergues malfeytors no obtenien remissions de lurs superiors, no serien axí inclinats a tornar a lurs malefícis. Cert és a nós, per testimonis dignes de fe, que en los anys passats alguns preveres beneficiats en la dita vila, per algunes discòrdies entre ells e la dita vila suscidades, cremaren en lo terme d'aquella diverses blats ja seguats e agarberats, com fóssem en temps de messes; e per tal com se'n ha gosat inquirir, los dits preveres, ab maneres obliqües, han feta gitar la Constitució de Tarragona contra alguns singulars de la dita vila qui rahonen e deffenen los drets de aquella, no contrastant los dits capellans sien nadius de aquella e hi hajen pare e mare e molts parents, cominants fer publicar la dita constitució contra tots universalment, de què creem fermament surtirán inconvenients e scàndels irreparables, si remey prestament no hi és dat per nostre sant pare, de què serem, e no sens rahó, molt desplaents. E què diran los lechs, si los preveres se estenen a semblants crims e tan enormes? Certes, no altra cosa sinó increpar clergues justs e injusts. D'on nos semblaria que, per obviar als dits inconvenients e scàndels, e atès que tota la culpa resulta dels dits capellans, nostre pare sant degués levar lo dit interdit del tot, o almenys suspendre aquell tro a tant haguéssem rey conegut en aquest regne; e seria obrir matèria a paus e a concòrdies e obviar a inconvenients e escàndels qui, ateses los bullicis qui són vuy en aquesta terra e altres rancors precedents, seran aparellats per les dites rahons. Per què vos pregam lo més que podem que, per reverència de Déu e honor nostra, treballets en aquestes coses per manera que los mals passats hajen fi e callament e d'aquí avant no'n hi susciten de nou; e serà cosa que, ultra que'n servirets a Déu, vos ho grayrem que més no poríem. Pregans-vos donets fe al portador de la present sobre les dites coses. Dada en *Barchinona*, a .VIII. dies de jener, l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XII. La reyna Y(olant).

Domina regina mandavit michi, Iacobo Valli.

Probata.

Dirigitur Francisco d'Aranda, militi.

¶ ²³⁰⁸ *Vid. supra* doc. 912.

28 de juny de 1412.
Ferran I és proclamat rei per la sentència de Casp.

921.

1412, setembre 22. Saragossa.

El rei Ferran I [als jurats de València], comunicant-los amb satisfacció que els caps de les bandositats del regne, reunits en presència del monarca gràcies als esforços de mossèn Bernat Despuig i de Francesc d'Esplugues, han decidit posar en mans d'ell llurs querelles (Ramon Sescomes).

ACA, C, reg. 2361, fol. 51r-v.²³⁰⁹

Lo rey.

Nós, informats a ple que vós, seguits los vestigiis de vostres bons e notables predecessors, en lo perill eminent en lo qual eren posats los regnes e terres de la corona reyal d'Aragó per la mort del molt alt senyor rey en Martí, predecessor e oncle nostre, de gloriosa memòria, per la incertitut de vertader, just e legítim successor en aquells regnes e terres, mijançant gran treball de mossèn Johan Fabre e d'en Francesch d'Esplugues, donzell, e de mossèn Bernat Despuig, tractàs, e per gràcia de Déu e per vostre bon seny, enginy e lur treball portàs a fi, que tots los de les bandositats del regne de València fermaren treva voluntària entre si de totes guerres e bandositats que entre aquells fossen, duradora fins a la manifestació de vostre vertader rey e senyor fahedor per justícia, e tres meses après. E, més avant, siam informats e hajam vist de fet per obra com, feta la dita beneventurada manifestació per justícia de nós esser rey vostre e senyor, los dits mossèn Bernat Despuig e en Francesch d'Esplugues han feta molt gran e contínua instància davant nós supplicants que fos de mercè nostre, ans que pessàs lo terme de la dita treva, donàssem obra ab acabament que tots los de les dites bandositats, per servey de nostre senyor Déu e per reverència nostra e per lo ben publich del dit regne, fessen pau o longa treva. Per què nós, cobejants e havents sobiranament a cor, per los dits e altres sgards que no curam explicar, les dites coses dur a fin deguda e conclusió saludabla, instants molt los dits mossèn Bernat Despuig e en Francesch d'Esplugues, havem fets venir denant nós los principals de les dites partides o bandositats e, après molts rahonaments, persuacions bones e grans treballs, inspirant la gràcia divinal, los principals²³¹⁰ de les dites partides o bandositats han mes soltament tots los debats toquants les dites guerres o bandositats en poder nostre, e per consegüent, mijançant nostre senyor Déu, no poden passar sens deguda o bona fi. Per què, a consolació vostra, certifficam-vos de les dites coses, per ço que sapiats e sintats²³¹¹ lo fruyt bo qui és axit dels principis bé e notablament per vosaltres començats e sàviament prosseguits per los dits mossèn Johan Fabre, mossèn Bernat Despuig e en Francesch d'Esplugues, e per ço, encara, que dels dits bons actes sia haüda memòria en sdevanidor.²³¹² Dada en Ceragossa, a .XXII. dies de setembre del any mil .CCCC. dotze. *Rex Ferdinandus.*

Dominus rex mandavit R(aymund)o de Cumbis.

Probata.

¶ ²³⁰⁹ Segueix carta al governador del regne de València sobre aquesta mateixa qüestió (*ibid.*, fols. 51v-52r).

¶ ²³¹⁰ *principals*: «principal». ¶ ²³¹¹ *sintats*: «sentats», corr.

¶ ²³¹² CARRERES (*Notes per a la història dels bandos de València*, p. 149) sols al·ludeix a la treva signada pel maig del mateix any entre Felip Boil i Pere Maça, però reconeix que en aquell temps va donar fi el període més virulent de les bandositats, cosa que R. NARBONA VIZCAÍNO

lència, p. 149) sols al·ludeix a la treva signada pel maig del mateix any entre Felip Boil i Pere Maça, però reconeix que en aquell temps va donar fi el període més virulent de les bandositats, cosa que R. NARBONA VIZCAÍNO

1412, octubre 15. Saragossa.

El rei Ferran I als jurats de Mallorca, fent-los saber que ha confirmat les franqueses i privilegis del regne a sol·licitud de llurs missatgers, que li han prestat alhora jurament de fidelitat. Les altres peticions que li han manifestat les proveirà quant serà de retorn a Barcelona (Ramon Sescomes).

ACA, C, reg. 2416, fol. 6r.

Lo rey.

Pròmens. L'altre dia²³¹³ reebem vostra letra per los amats e feels nostres mossèn Ramon Çafortesa, mossèn Johan Vivot e en Felip Ballester, missatgers per vosaltres a nós trameses, e, explicada per ells a nós la creensa per vosaltres a ells comanada, vos responem que nós havem confirmades e jurades a vosaltres, e a ells en nom vostre o d'aquex regne, la unió, franqueses, privilegis e altres libertats del dit regne, segons en la dita confirmació és contengut, e los dits vostres missatgers han fet a nós sagrament de feultat segons és acostumat de prestar a lur rey e senyor natural. E vuy, data de la present, nos han supplicat que'ns plagués provehir algunes coses que demanen per part vostra, contengudes en un quaern de paper per ells a nós offert, ab vostre sagell segellat, en les quals coses nós, per rahó de nostra partida, no havem pogut ni podem entendre, e per ço havem manat als dits missatgers que se'n tornen e que solament .I. d'ells romangue en nostra cort per sol·licitar e tenir aprop nós d'açò que demanats, e nós, Déu volent, tantost que siam en *Barchinona* provehirem-hi tant com vourem que sia benavenir d'aquex regne. Aquest manament los havem fet per cessar messions al dit regne, qui ja per temps passat, segons són certifficats, n'és estat maça vexat e affligit. Manants-vos per vostre benavenir que en lo regiment d'aquexa ciutat e regna vos hajats ab aquella major diligència, bona administració e cura que porets e nós de vosaltres confiam, car certs siats que si lo contrari fahíets nos desplauria molt. Dada en Ceragoça, sots nostre sagell menor, a .XV. dies de octubre²³¹⁴ del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC. dotze. *Rex Ferdinandus.*

*Dominus rex mandavit michi, R(aymund)o
de Cumbis. Probata.*

Dirigitur iuratis et probis hominibus civitatis et regni Maioricarum.

1412 (Nat. 1413), desembre 28. Barcelona.

Provisió del rei Ferran I sobre la moneda d'or i d'argent que es bat a la seca de Perpinyà. Ordena que hi sia gravat el seu nom en substitució del del difunt rei Martí, sense cap altra variació (Francesc Fonolleda).

ACA, C, reg. 2411, fols. 20v-21r.

(València, municipi medieval. Poder polític y luchas ciudadanas (1239-1418), València, 1995, pp. 169-170) relacio-
na amb els canvis en el sistema de provisió de càrrecs

municipals i amb l'entronització d'una monarquia més
autoritària, la de la dinastia Trastàmara. ¶ ²³¹³ Segueix,
ratllat, l'altre die. ¶ ²³¹⁴ octubre: «deembre», corr.

Pro curia.

En Ferrando, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als feels nostres los maestra de la secca de la vila de Perpenyà, guardes e talladors e altres qualssevol persones deputades a batra monedes d'aur e d'argent a les quals les coses dejús scrites se pertanguen, salut e gràcia. Com per rahó de nostra reyal magestat e novell regiment se covenga en les monedes d'aur e d'argent empremtar lo nostre nom, per ço a vosaltres e a cascun de vosaltres manam que en los florins e altres monedes que acostumat havets batre lo nostre nom empremtets, ço és, que allà on havia «*Martinus*» posets e mudets «*Ferdinandus*». E continuant los dits batiments, obrets aquelles d'aquí avant ab tota diligència, segons que en los temps passats bé haviets acostumat de fer, no mudant, emperò, la ley ne la tayla, ans aquelles en tot cas sien ben servades. Dada en *Barchinona*, a .XXVIII. dies de deembre del any de la nativitat de nostre Senyor .M.^oCCCC.XIII. *De Gualbis, vicecancellarius.*

*Franciscus Fonolleda, mandato domini regis
facto per thesaurarium, qui eam vidit. Probata.*

924.

1413, març 15. Barcelona.

Ferran I als consellers de Càller. Els promet la imminent arribada a Sardenya de subsidis i de força armada per a sufocar la revolta, com a resposta a la petició dels missatgers de la ciutat enviats a la cort, dirigint-los alhora paraules animoses de retòrica monàrquica (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2398, fol. 25v.

Pro curia.

Lo rey d'Aragó e de Sicília.

Prohòmens. A consolació vostra e dels altres feels vassalls nostres de aqueixa illa, vos certifiquem que, dins breus dies, entenem a trametre tal socors de diners e gent d'armes en aqueixa illa que, mijançant la gràcia divinal, del ajutori de la qual indubitablement confiam, la dita illa, foragitades les praves rebel·lions acostumades, serà reduïda totalment a nostra obediència e delectable senyoria, la qual, si los dits rebel·les saborosament gustassen, axí com vassalls e naturals nostres, sens altres persuasions o bel·licosos afronts, e a ells no poch damnoses, fermament abraçarían. E ladonchs serà lo cas de proseguir vós, e los altres qui bé haurets servit e proseguit nostra honor, de degudes remuneracions e gràcies. E sobre la dita rahó havem returats ací l'arquebisbe de Càller e los missatgers del comte de Quirra e de aqueixa universitat, los quals, ab lo dit socors, se'n tornaran breument de les parts dellà. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell menor, a .XV. dies de març en l'any de .M.CCCC.XIII. *Rex Ferdinandus.*

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.
Probata.*

Als feels nostres los consellers e prohòmens de Castell de Càller.

1413, març 20. Barcelona.

Manament de la reina Violant de Bar als secretaris i consell de l'aljama de jueus de Girona, que admeten el manifest dels béns d'Abraham Mossè, el qual ha protestat del repartiment no equitatiu de les talles imposades per al manteniment de la comunitat (Jaume Valli).

ACA, C, reg. 2057, fols. 93v-94r.

Pro Abraa Mossè.

Yoland, *et cetera*. Als secretaris e consell de la aljama dels juheus de Girona, gràcia sua. Davant nostra presència comparegut Abraam Mossè, juheu de la dita aljama, ha exposat humilment e ab clam dient que, jassia vosaltres bé ha un any passat, poch més o menys, haguéssets començat fer manifest e aquell manat quasi a execució e fins a deguda conclusió, no sabent lo dit Abraam la causa per què, après havets cessat aquell executar e portar al efecte que's pertanyia, desviant e destorbant lo dit manifest, no contrastant, segons aferme lo dit Abraam, aquell redundàs en utilitat comuna de la dita aljama e dels habitants en aquella; per lo qual desviament o destorb de manifest ha convengut a vosaltres de necessitat fer talls e compartiments per pagar los càrrechs de la dita aljama, dels quals talls e compartiments lo dit Abraam se sent molt agreujat e dampnificat per la gran desigualtat qui en tals coses comunament se segueix, com algunes vegades, o per favors desordenades o rancors dels tallants o compartidors, se sdevingua que aquell qui deuria pagar molt, paga poch, e per lo contrari, e encara per tal com los dits tallants o compartidors són innocents de les facultats dels singulars de la dita aljama e, per cons[e]güent, fàcilment poden caure en error de fer igualment tals compartiments o talls. On, suplicat a nós per lo dit Abraam esser provehit a ell del remey dejús scrit, per ço, la dita suplicació admesa benignament axí com a justa e consonant a rahó, a vós e a cascun de vós dehim e manam spressament e de certa sciència que, no contrastants qualsevol talls o compartiments fets en la dita aljama, los quals encara no sien del tot portats a deguda execució e los quals, en tant com toquen o sien vists obviar a les coses dejús scrites, volem esser invàlits e freturants de tota eficàcia o valor, admetats lo dit Abraam en manifest de nou, si e segons continència e tenor dels capítols fets e concordats entre vosaltres e ja liurats en poder de notari, segons relació del dit Abraam a nós feta, reebent, emperò, lo dit Abraam en si vet per la manifestació sobredita per ell fahedora e jurant solempnialment, segons en tals coses és acostumat fer entre vosaltres e segons los dits capítols contenen, de fer lo dit manifest bé e lealment.²³¹⁵ E jassia per pràctiques antiques entre vós observades sia acostumat que com un singular fa manifest han ab ell manifestar tots los conjunts a ell, axí com són pare, frares, fills, nebots, sogres e gendres, considerants que si tal pràctica lo dit Abraam en aquest manifest havia servir seria a ell molt difícil e quasi impossible o almenys se'n seguiria a ell gran despesa, volem e manam que lo dit Abraam, reebent en si lo dit vet e prestant lo dit sagrament tan solament, totes altres solempnitats entre vosaltres acostumades a part posades e jaquides, reebats lo dit manifest,²³¹⁶ donant e assignant a aquell, dins cinch dies après que per part

¶ ²³¹⁵ *lealment*: «laalment», corr. ¶ ²³¹⁶ *manifest*: «manifets».

sua requests ne serets, comptadors o oydors bons e suficientes, e no parcials ni favorables a la dita aljama ni al dit Abraam, oynt de aquell vet o excomunicació e prenent sagrament, ab aquella solemnitat en e per semblants coses servada e pratiquada entre vosaltres, de bé e leyalment haver-se en la manifestació per ell fahedora, la qual volem haja e sia tengut fer d'aquí e per tot lo mes de mag propvinent e no en altra manera ni d'aquí avant. E com no fos justa cosa ni egual que'l dit Abraam per lo dit manifest pagàs entregament per tots sos béns après que'ls haurà manifestats, com los altres singulars tallats o compartits, segons dit és, no paguen entegrament per tots sos béns, com, segons relació a nós feta, lo dit tall o compartiment, o suma o massa de aquell, no puig sinó en quantitat de cent e vint mília *solidos* de massa, apellada en hebraych *cuppa*, e lo manifest general pugaria en cent quaranta mília *solidos*, poch més o menys, nós, volents esser en açò presa e servada via migana, volem e manam que'ls dits oydors o comptadors del dit manifest fahedor per lo dit Abraam no compten aquell sinó a rahó de cent trenta mília *solidos* de massa, ateses les coses sobredites, en e per los quals li hajats e siats tenguts reduhir tots talls e compartiments fets e concordats, tallats e compartits en la dita aljama, si aquells, emperò, encara no són venguts a terme de paga. Manants a vós e a cascun de vós que les coses damunt dites servets e siats tenguts servir, sots pena de .D. florins d'or d'Aragó a nostres cófrens aplicadors, si e en cas que per vós serà fet o attentat lo contrari de les coses damunt contengudes. Manants, encara, al procurador e batle de la dita aljama e singulars de aquella, e dels dits oficials lochtinents, que la present nostra provisió tenguen fermament e observen, tenir e observar facen e no hi contravinguen per alguna causa, manera o rahó, tollents ab la present, a cautel·la, als dits oficials e a cascun d'ells tot poder de fer lo contrari. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .XX. dies de març l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XIII. *Vidit Bernardus de Boscho*.

*Iacobus Valli, mandato domine²³¹⁷ regine facto
per cancellarium. Probata.*

926.

1413, abril 15. Barcelona.

L'infant Alfons als administradors de l'hospital de pobres de Santa Caterina de Mallorca, demanant-los que admeten com a resident Mateu Torres, brodador de la casa reial, encara que no reunesca les condicions exigides (Bernat de Freixenet).

ACA, C, reg. 2450, fol. 18v.

Lo primogènit.

Pietat e humanal rahó nos amonesten començar nostre exercici en obres de caritat. Com, donchs, hajam entès que vosaltres sots administradors del hospital d'En Saleles en aqueixa ciutat fundat, appellat de Senta Catharina, en lo qual viuen e han loch de viure certes pobres persones, e vullam e affectem que en Matheu Torres, brodador, hom constituït en edat de .LXV. anys, lo qual de sa joventut ençà ha servit a la casa d'Aragó axí en

¶ ²³¹⁷ *domine*: «domina».

son offici com en altra manera loablement, segons sa possibilitat, sia col·locat en lo dit hospital, on puxa lo restant de sa vida sustenir, majorment com ell entena donar a la capella del dit hospital una bela figura de la Verge Maria que ell ha obrada e fer altres obres a servey de la dita capella, vos pregam affectuosament que en totes maneres donets loch que lo dit Matheu sia col·locat en haver e reebre una porció en lo dit hospital. E si per ventura sa condició e facultat eren vistes contrastar a obtenir la dita porció o loch, vosaltres, per contemplació nostra, hi supplits en tal manera que lo dit Matheu, per esguart nostre, obtengue la dita porció, car d'açò'ns farets assenyalat plaer e servey, lo²³¹⁸ qual haurèm a memòria en lur cas e loch. Dada en *Barchinona*, sots nostre sagell secret, a .XV. dies de abril, l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XIII. *A(lfonsus), primogenitus*.

*Bernardus de Frexenet, mandato domini primogeniti
facto per thesaurarium. Probata.*

Als feels nostres micer Arnau de Mur, e encara en Nicolauet de Pachs, mercader, ciutadans de Mallorques.

927.

1413, juny 1. Barcelona.

El rei Ferran I a Joan Escrivà, governador del regne de València, al batle general i als justícies criminal i civil de la mateixa ciutat. Els ordena terminantment protegir de tota violència la noble Joana de Pròixida, donzella, filla del difunt Gilabert de Pròixida, amb la qual alguns volen contraure matrimoni sense voluntat seua (Gabriel Mascaró).

ACA, C, reg. 2382, fols. 80v-81r.

Pro nobili Iohanna de Pròixida.

En Ferrando, *et cetera*. Als feels nostres en Johan Scrivà, regent l'offici de governador, e al batle general del²³¹⁹ regne e al justícia en criminal e civil de la ciutat de València, salut e gràcia. Per tal com alguns, no tements Déu ne la correcció de nostra senyoria, segons que havem entès, volrien, per via més il·lícita e impressiva que voluntària, fer matrimoni ab la noble na Johana de Pròixida,²³²⁰ donzella, filla del noble mossèn Gilabert de Pròixida, *quondam*, la qual noble vuy és en poder del amat nostre mossèn Luís de Vallariola e de dona Ysabell, muller del dit mossèn Luís, avis de la dita donzella, e nós, per aquesta rahó, hajam constituïda en nostra salvaguarda e protecció specials la dita noble, per ço a vosaltres e a cascun de vós dehim e manam expressament e de certa sciència, sots incorrimment de nostra ira e indignació, que tota vegada que per los dits mossèn Loís o sa muller, o altres parents de la dita noble, ne serets requests e alcun de vós ne serà request, donets a la dita donzella tot consell, favor e ajuda que porets, preservant aquella de tota violència e injúria que en sa persona per alguns de folla pensa li posqués esser fetes, la qual cosa, com fos attentada, ço que no creem, ne fariem tal castich e punició que seria memòria en

¶²³¹⁸ *lo*: «los». ¶²³¹⁹ *del*: «de». ¶²³²⁰ Filla única del poeta Gilabert de Pròixida i Centelles (†1405) i de Bernadona de Valleriola, contragué matrimoni amb Pere de Mont-

cada. Cf. Baró de SAN PETRILLO, «Los Proxita y el Estado de Almenara», *Anales del Centro de Cultura Valenciana* V (1932) 57-75, 125-143 i 189-206, esp. p. 75.

l'esdevenidor. Havents-vos en aquestes coses en tal manera que'n siats dignes de laor, segons que de vosaltres, axí com de bons oficials, se pertany. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, lo primer dia de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XIII. *Rex Ferdinandus*.

*Gabriel Mascaroni, mandato domini regis facto
per Didacum Ferdinandi de Vadiello, secretarium,
et fuit tradita iam signata. Probata.*

928.

1413, juliol 15. Barcelona.

Provisió del rei Ferran I sobre les causes que es porten davant dels tribunals, ordenant garanties per tal d'evitar dilacions injustificades (sense escrivè).

ACA, C, reg. 2399, fol. A v.

Die sabbati .XV.ª die iulii, anno a nativitate Domini .M.ºCCCC.XIII.º, fuit facta ordinatio subscripta et publicata de mandato domini regis, audientiam in civitate Barchinone personaliter celebrantis.

Lo molt alt e molt excel·lent príncep e s[e]nyor lo senyor rey en Ferando, per la gràcia de Déu rey de Aragó, de Sicília, *et cetera*, entenent vers bona expedició de la justícia, axí com a la sua reyal dignitat cové e pertany, provehex e ab aquest edicte inviolablement observador ordona que d'aquí avant, quant alcun serà dilat[a]t per lo jutge o relador de la causa e en lo plet o qüestió sua no's procehirà segons deuria, lo qui axí serà dilatat require, present l'escrivà del procés, tal jutge o relador per què li dilate son fet, lo qual jutge o relador haje aquí matex a respondre sobra e a la requesta qui li serà feta. E si s'escusarà per o en càrrech de vicecanceller o altre regent la cancelleria, o per altra cosa, dient que per culpa o impediment de aquells no pot més anentar en²³²¹ lo dit plet, ladonchs tal jutge o relador requira, present lo dit scrivà del dit procés, lo dit vicecanceller, regent cancelleria o altres qui fossen causa del dit impediment o retardació de justícia, que spatxen o donen manera presta que tal plet o qüestió se determén per justícia; e tot açò continuu lo dit scrivà en lo dit procés sens que no'n prengua paga alguna. E tals process[o]s o trellats de aquells, ab les continuacions dessus dites, venguen tots disaptés ab la part denant lo dit senyor dementre celabrerà audiència, de manera que's puxe clarament veure qui és ocasió de retardació de justícia sobre tals plets o qüestions, e lo dit senyor los puxa condemnar per lur colpa en les messions o altra pena que la sua majestat serà vist, si la dita retardació de justícia li apparrà esser feta maliciosament e injusta.

E açò mateix vol, provex e ordona lo dit senyor, axí de e sobre los scrivans de sa casa com altres notaris e scrivans de sos regnes e terres, esser inviolablement observat. E la dita condempnació se haje a fer devant e per lo dit senyor.

¶ ²³²¹ en: «e».

1413, juliol 26. Barcelona.

Provisió del rei Ferran I creant una junta de dotze parroquians a l'església de Santa Maria del Pi, de Barcelona, a fi de dur a execució, ensems amb els seus obrers, els treballs de restauració i l'adquisició de llibres i ornaments litúrgics ordenats pels visitadors canònics. Alhora, fixa les competències de la comissió i l'obligació dels veïns de contribuir a les despeses (Jaume de Bossegays).
ACA, C, reg. 2392, fols. 121r-122r.

Perrochianorum Beate Marie de Pinu.

Nós, en Ferrando, per la gràcia [de]²³²² Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Com los amats nostres en March Çariera, bachelier en decrets, e en Francesch Prats, beneficiats en la Seu de *Barchinona*, comissaris a visitar les esgleyes de la dita ciutat e bisbat de aquella, per l'amat nostre en P(ere) Guillem Joffre, canonge e cabiscol de la dita Seu, vicari general del bisbe de *Barchinona*²³²³ en speritual e temporal, ordonats, exercints²³²⁴ lo dit offici de visitació en la esgleya de nostra dona Sancta Maria del Pi de la dita ciutat, hajen trobat que en aquella sgleya defallen certs libres e ornaments, en la letra dels dits visitadors deval mencionada contengudes (*sic*), e que la dita esgleya del Pi, majorment en sa sacristia, ha mester reparació, e per ço los dits visitadors, ab lur letra dada en *Barchinona* a .XXVI. dies d'abril l'any pus prop passat, hajen menat, en virtut de sancta obediència, al rector de la prop dita esgleya, que amonestàs e citàs de lur part tots los perroquians seus que de aquí a la festa de Nadal lavors pus prop venidora comprassen e fer feessen los libres, ornaments e reparació demunt dits, en altra manera, si dins lo dit terme no'u havien fet, los vedaven lo ingrès de la dita esgleya e de les altres de la dita ciutat, e que, passat lo dit terme, a les coses divinals no'ls admetés, segons aquestes e altres coses en la dita letra són expressades; com encara los dits perroquians, les dites penes volents esquivar,²³²⁵ hayen a cor, segons per molts d'ells són informats, la reparació e altres coses demunt dites, e bonament a aquelles sens la llicència e altres coses dejús contengudes no puxen provehir, veents que la dita esgleya del Pi és una de les²³²⁶ notables e insignes esgleyes de la dita ciutat de *Barchinona* e de son bisbat, e que per açò, no ab poca cura e diligència, se deu entendre a la reparació e altres coses desús dites, honor, laor e servey de Déu e de la sua gloriosa Mare concernents, e volents quant en nós sia en aquelles dar tot loch, a fin que per açò participen en elles, e considerants que a les exequció e expedició de les coses dennant e dejús scrites són necessàries certes persones dels dits perroquians, les quals aquelles en les prop dites exequció e expedició e altres coses desús e dejús contengudes de tot en tot representen, com en aquelles entrevenir tots los dits perroquians o la mayor part de aquells seria gran difficultat, ans confusió e turbació del dit negoci, de supplicació de molts dels dits perroquians d'aquèn a nós feta volem, provehim e ordonam de nostra certa sciència que les persones següents, ço és, en Jacme Taveschà,²³²⁷ Galceran Nicholau, Guillem Go-

¶ ²³²² *de*, manca a l'orig. ¶ ²³²³ Francesc Climent Sapeira (1410-1415 i 1419-1429). *Vid. supra* doc. 808 i nota.

¶ ²³²⁴ *exercints*, interlineat. ¶ ²³²⁵ *esquivar*; «escusar», corr.

¶ ²³²⁶ Segueix, ratllat, *pus*. ¶ ²³²⁷ Lloctinent del protono-

tari reial (*vid.* F. SEVILLANO COLOM, «Cancillerías de Fernando I de Antequera y de Alfonso V el Magnánimo», *Anuario de Historia del Derecho Español* XXXV [1965] 169-216, p. 205).

cet, Bernat Simon, Bernat de Puig-gros, Vidal Clotes, Miquel d'Alòs, Johan Guardiola, P(ere) Claret, Romeu Bosch, P(ere) d'Olivella, P(ere) Espareguera, ab los obrés de la dita esgleya del Pi, representen de tot en totes les coses demunt e dejús contengudes tots los perroquians e perròquia de la dita esgleya del Pi, axí que tot ço e quant en aquelles, en virtut de la present, les .XII.ª persones e obrés demunt dites concordes rahonaran, manaran,²³²⁸ conclouran, provehiran, faran, texeran,²³²⁹ executaran e ordonaran haya tanta efficàcia, força e valor quanta allò hauria si per tots los dits perroquians e perròquia²³³⁰ en plenera concòrdia era rahonat, manajat, conclòs, provehit, fet, taxat, executat e ordonat, a les quals .XII. persones e obrés dessus dites ensemps atorgam e donam plen poder, facultat e licència que sens incurrimet de alcuna pena o penes, en nom, veu e loch de tots los dits perroquians e perròquia de la dita esgleya del Pi, se puxen dins aquella, cimetiri (*sic*), ort o cases sues, una vegada e moltes congregar, ajustar, applegar e esser ensemps per parlar, tractar, menejar, ordonar, provehir, fer, concloure, finir e a total expedició e fi manar tot ço e quant a ells, ab los dits obrés en plena concòrdia, serà vist que sia útil, expedient, necessari e oportú a les coses desús e dejús scrites. Ultra açò, com la reparació de la dita sacristia e altres parts de la dita esgleya e compra dels dits llibres e ornaments e altres coses a present a la dita església molt necessàries no's puxen fer sens ajuda peccuniària de tots los dits perroquians, a qui per dret ells són tenguts e obligats, les dites .XII. persones e obrés concordes, fetes .XXXVI. illes o parts de tota la dita perròquia, puxen ab e de consell de tres bones, abonades, sàvies, discretes e de bona consciència persones de cascuna de les dites ysles, cascuna persona de aquella illa de què seran les dites tres persones, segons Déu, lur bona consciència e facultat e poder de aquella persona, taxar en certa quantitat de diners per açò que dit és, tota apel·lació frívola remoguda, axí, emperò, que les monedes d'aquèn provehidores se hayen necessàriament en la reparació e altres coses dessus e dejús contengudes, e no en altres usos, de tot en tot convertir. Ítem, puxen les dites .XII. persones e obrés, en virtut de la present, dues bones persones e ben segures dels dits perroquians elegir, diputar e ordonar, e a cullir e rebre totes les peccúnies que de la dita taxa pervendran o axiran, les quals dues persones sien tengudes e hayen a retre compte en mà e poder de aquells que les dites .XII. persones e obrés hi anomenaran e diputaran. Ítem, puxen en la virtut desús dita les dites .XII. persones e obrés concordes pendre e haver un bon notari o scrivà, a continuar e fer tot ço que ells faran, provehiran, ordonaran e conclouran, per ço que de açò sia haüda memòria, e encara, les²³³¹ .XII. persones, ab los dits obrés en plena concòrdia, si master serà, puxen constituir un o dos procuradors, a proseguir, instar e finir ço que les²³³² .XII. persones e obrés diran, provehiran e ordonaran; puxen, part açò, haver e tenir un porter per fer los manaments d'aquèn necessaris, als quals scrivà e procuradors e porter puxen dar aquell covinent salari que·ls apparrà. No-res-menys, les dites .XII. persones e obrés concordes puxen fer, provehir e ordonar totes e sengles altres coses als dits fets e negocis útils, profitoses, necessàries e oportunes, ab totes coses d'equèn dependents, emergents e connexes, car nós, ab la present, la qual volem que dur fins que la reparació e altres coses demunt posades hajen plenera conclusió e fin,

¶ ²³²⁸ *manaran*: «mananaran». ¶ ²³²⁹ *sc.*, tatxaran. ¶ ²³³⁰ Segueix, ratllat, de la dita esgleya del Pi.
 ¶ ²³³¹ *les*: «lles». Hom havia escrit *elles*, i corregit després maldestrament, esborrant sols l'e inicial.
 ¶ ²³³² *Vid.* la nota anterior.

loam, aprovam, notificam e confirmam aquelles e posam ab aquesta letra nostra auctoritat e decret. Per què, ab tenor de la present, de nostra certa sciència manam, sots ira e indignació nostra e pena de mil florins d'or d'Aragó del contrafaent havedors e privació de lurs officis, al veguer, batle, sotsvagner, sotsballe, capdeguaytes e altres qualsevol officials de la dita ciutat de *Barchinona* presents, ço és,²³³³ o esdevenidors, e a lurs lochtinents, e encara a tots e sengles perroquians de la dita perròquia, sots pena de .L. morabatins dels béns del resistent al present nostre manaments exhigidors, que les dites nostra voluntat, provisió, ordinació, licència e altres coses totes demunt dites tenguen e fermament serven, e los dits officials, com per les dites .XII. persones e obrés concordes d'aquèn ne seran requests, aquelles a total a executió (*sic*) menen. En testimoni de la qual cosa manam la present esser feta e ab nostre sagell comú esser sagellada. Dada en *Barchinona*, a .XXVI. dies²³³⁴ de²³³⁵ juliol l'ayn de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XIII. *De Gualbis, vicecancellarius.*

*Iacobus de Bossagays, ex provisione facta per
vicecancellarium, et fuit tradita iam signata.
Probata.*

930.

1413, agost 21. Setge de Balaguer.

Indult general atorgat pel rei Ferran I a tots aquells que deserten de la causa del comte d'Urgell i isquen de la ciutat de Balaguer dins el termini de quinze dies, amb l'oferiment de donar-los un guiatge durador de dos mesos que els assegure la immunitat dels delictes per ells perpetrats. Cas que no ho accepten, seran declarats traïdors i castigats en persones i béns (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2381, fols. 28v-29v.

Pro curia.

En Ferrando, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Als nobles, amats e feels nostres tots e quallssevol nobles, cavallers, gentilshòmens e altres residents en companya de don Jayme d'Urgell, fill del egregi en P(ere), comte d'Urgell, *quondam*, salut e dilecció. Com nós, segons per diverses letres vos havem notificat, per certes justas e rahonables²³³⁶ causes e rahons, en nostre ple e ample consell, on entrevengueren molts e diverses prelats, comtes, vezcontes, barons, nobles e cavallers, doctors en cascun dret e síndichs de les universitats del principat de Cathalunya, hajam provehit, justícia mijançant, per tuïció e defensió de la cosa publica de nostres regnes e terres, dels quals són cap e protector, a nostres mans e poder penrrer les ciutat, villes, lochs [e]²³³⁷ castells que foren del dit comte d'Urgell, e hajam a vosaltres amonestats que en la dita apprensió a nostre poder fahedora no donàsets empayg o embarch algú, ni resistíssets ni donàsets als resistents favor o ajuda alguna, e d'açò siats stats certificats per nostres letres patents, les quals vos són stades legítimament intimades per nostre governador de Cathalunya, e encara per nós, e són ven-gudes en vostra notícia, vosaltres, açò no obstant, havets prestat favor e ajuda al dit Jayme, qui ha resistit al dit governador e resisteix a nós contínuament en fer la apprehensió de

¶ ²³³³ ço és, interlineat. ¶ ²³³⁴ dies, repetit a l'orig. ¶ ²³³⁵ de, interlineat.

¶ ²³³⁶ rahonables: «ahonables». ¶ ²³³⁷ e, manca a l'orig.

la ciutat de Balaguer, devant la qual stam e tenim siti per fer la dita apprehensió, e jatsia nós, de rigor de justícia, poguéssim contra vosaltres e vostres béns en diverses maneres procehir, emperò, volents usar vers vosaltres, nostres vassalls e naturals sotsmesos, més de benignitat, clemència e gràcia que de rigor de justícia, encara, a magor cautela, vos requerim, monestam e manam expressament que, dins spay de quinze dies de la data de la present en avant comptadors, de la companya del dit Jayme desistats e iscats de la dita ciutat de Balaguer, e a aquella no tornets ni al dit Jayme o a altres a ell²³³⁸ siguints, aherents o ajudants donets consell, favor o ajuda; en altra manera, forçats per necessitat de justícia, passats los dits .XV. dies, procehirem contra vosaltres a publicar-vos per rebel·les e traïdors, e en altra manera procehirem contra vós e béns vostres rigorosament com per justícia trobarem esser fahedor; e per tal que pahor de punició dels crims per vosaltres comesos no·us donassen ocasió de retraure-us²³³⁹ en exir d'aquexa ciutat e desistir de la companya del dit Jayme, e per consagüent vendríeu a tan irreparable e inextimable dan e vergonya com és esser vosaltres per nós publicats e donats per traïdors e rebel·les. Volents en açò degudament remediari, per tenor de les presents guiam a vós e a cascun de vós que dins lo dit terme de quinze dies exirets de la dita ciutat de Balaguer, e totalment desisterets de la companya e servey del dit Jayme, de tots e qualsevol crims e excessos per vosaltres comesos e perpetrats e que cometreu e perpetrereu entrò al dia que exireu de la dita ciutat e desistreu del servey e companya del dit Jayme, puys que·n façats dins los dits .XV. dies, axí que durant lo present guiatge, lo qual volem que dur per dos mesos de la data de la present en avant comtadors, no puxats per nós o officials nostros esser presos, detenguts, arrestats e en persones o béns en alguna manera molestats, ans puxats anar e star en e per tota nostra senyoria salvament e sagura,²³⁴⁰ axí, emperò, que algú dels guiats no puxa entrar en les ciutats de Çaragoça, Calathahiú, Darocha, Terol, Albarrazín ne València. Manants per la present a tots e sengles officials e súbdits nostres e dels dits officials lochtinents, presents e sdevenidors, sots nostra ira e indignació e pena de dos mília florins dels béns del contrafahent havedors e a nostres cofres applicadors, que·l present nostre guiatge tinguen e observen e no·y contravinguen ne algú contravenir permeten per alguna causa o rahó. Dada en lo setge de la ciutat de Balaguer, sots nostre segell menor, a .XXI. dies d'agost en l'any de la nativitat de nostro Senyor mil .CCCC.XIII. *Rex Ferdinandus*.

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.
Probata.*

931.

1413, setembre 2. Barcelona.

L'infant Alfons al capità, jutges i jurats de la ciutat de Palerm, informant-los dels progressos de la campanya contra Jaume d'Urgell, amb les incidències del setge de Balaguer i la caiguda dels castells i baronies del comte i d'Anton de Luna, a Aragó, Catalunya i el regne de València (Pere Companyó).

ACA, C, reg. 2449, fol. 16r.

¶ ²³³⁸ ell: «ells». ¶ ²³³⁹ no·us donassen... retraure-us: «no·ns donassen... retraure'ns». ¶ ²³⁴⁰ Cf. Francesca VENDRELL

DE MILLÀS i Àngels MASIÀ DE ROS, *Jaume el Dissortat, darrer comte d'Urgell*, Barcelona, Aedos, 1956, p. 160.

Lo primogènit d'Aragó e de Sicília.

Amats e feels nostres. Com lo molt alt príncep e poderós senyor, pare e senyor nostre molt car, lo senyor rey d'Aragó e de Sicília, stant personalment en lo siti que té denant la ciutat de Balaguer, en la qual és inclús Jacme d'Urgell, a la corona reyal deshobedient, scriva largament per ses letres, dades en lo dit siti a .XXII. del mes d'agost pus proppassat, a vosaltres, notificant-vos que tots los castells, baronies, viles e lochs en regne d'Aragó situats, e encara la vila d'Agramunt e la major partida dels altres castells, viles e lochs en lo principat de Catalunya situats que'l dit Jacme d'Urgell de son patrimoni havia e possehia, se són ja retuts e donats al dit senyor rey, e que de molts mals hòmens e ladres qui en aquells són stats trobats és stada feta la punició e castich que lurs dampnats actes demerexien, e que molts, de dia en dia, se ixen de la dita ciutat e se'n vénen al dit senyor rey, lo qual té tan fortment streta vuy en dia²³⁴¹ la dita ciutat que algú no ha facultat de entrar ne exir-ne, e refferints-nos a les dites letres e remetents a aquelles nostre scriure de les dites coses a vosaltres, ab la present, informats per lo feel nostre en Lorenç Redó, hun dels missatgers per lo dit senyor rey en lo dit regne tramesos,²³⁴² lo qual ara novellament és ací arribat, del pur zel e sencera obediència que vosaltres havets e fermament observats, axí com poble a Déu plassent e a verdadera senyoria,²³⁴³ feel al dit senyor rey e a nós, grahint-vos-ho molt, hajam delliberat totes les coses que après la data²³⁴⁴ de les dites letres se són d'aquèn fetes e seguides a vosaltres comunicar, vos certificam, a vostra consolació, que, jatsia sia stada mesa fama per lo dit Jayme d'Urgell que alguna gent de armes venia socórrer lo dit Jayme, emperò, no és vera, car vuy, data de la present, ha haüts dos dies que foren ací ab nós certs missagers que'l dit senyor rey havia tramesos en França e en Anglaterra, los quals dien que no'y ha gent alguna d'armes qui contra lo dit senyor rey volgués esser venguda, ans aquella gent d'armes que han encontrada los dits missatgers se és proferta a ells de servir al dit senyor rey, cas que obs lo haja, e que ambaxada de França ne és venguda al dit senyor rey; més avant, que tots los castells e lochs de la baronia de Bunyol, que'l dit Jayme havia en regne de València, se són donats e retuts al dit senyor rey, e axí matex se són donats e retuts a ell dos castells appellats la hu de Montaragó e l'altre de Tresmoç, dintre lo dit regne d'Aragó situats, los quals havien furtats e se eren en aquells fet forts alguns sequaces de Anton de Luna, dels quals és stada feta la punició e castich que demerexien, lo qual Anton, vist açò, s'és exit de tota la terra e senyoria d'Aragó, duptant no fos fet atretal de ell. Certificam-vos, encara, que'l dit senyor rey, a la hora d'ara, ha presa la torra qui stà sobre'l pont de la dita ciutat, com ja, segons sabem, bombardes ne hajen enderrocada la mitat ab alguns ballesters qui eren en aquella per guardar-la, e que gran gent dels de la dita ciutat se'n hixen tot dia e vénen al dit senyor rey, lo qual ha feta e fa fer contínuament molta e gran artelleria, axí de ginyes e trabuchs com de bastiments e altres aparellaments de combatre e entrar la dita ciutat, la qual artilleria dins breu, ab la ajuda de Déu, farà dreçar lo dit senyor rey per combatre e dar l'asalt a la ciutat desús dita.²³⁴⁵ Dada en *Barchinona*, sots nostre segell secret, a dos dies de setembre en²³⁴⁶ l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XIII. *A(lfonsus), primogenitus*.

Dominus primogenitus mandavit michi, P(etr)o Companyoni.

*Dirigitur capitaneo, pretori, iudicibus et iuratis ac universitati*²³⁴⁷ *felicis urbis Panormi.*

¶ ²³⁴¹ *vuy en dia*, interlineat. ¶ ²³⁴² *tramesos*: «tramesos», corr. ¶ ²³⁴³ *senyoria*: «seyoria». ¶ ²³⁴⁴ *la data*: «de la data», corr. ¶ ²³⁴⁵ El comte d'Urgell va retre la plaça el 31

d'octubre del mateix any (VENDRELL i MASIA, *op. cit.*, p. 164). ¶ ²³⁴⁶ *en*: «del», corr. ¶ ²³⁴⁷ *universitati*: «universitatis».

1413, octubre 10. Setge de Balaguer.

*Convocatòria de Ferran I als barons i cavallers, ciutadans i homes de vila de Catalunya, tant de llocs de reialenc com de senyors, en aplicació de l'usatge Princeps namque, perquè acudesquen d'immediat a Balaguer en ajuda de la corona a reduir la rebel·lió del comte d'Urgell, tancat en aquesta ciutat amb tropa estrangera (Pau Nicolás).*²³⁴⁸

ACA, C, reg. 2421, fols. 113v-114r.

Pro curia.

En Ferrando, per la gràcia de Déu, *et cetera*. Als egregis,²³⁴⁹ nobles, amats e feels nostres comtes, vezcomtes, barons, cavallers e hòmens de paratge, ciutadans e hòmens de vila, a cavall e a peu, e a tots altres de qualsevol stament e condició que sien, poblats e habitants dins lo principat de Cathalunya, axí nostres propis com de prelats, de religiosos e de persones ecclesiàstiques, de barons, nobles, cavallers e altres persones generoses,²³⁵⁰ de ciutadans e hòmens de vila e de qualsevol altres, *salutem et dilectionem*. Com Jacme d'Urgell, çenrere nomenat comte d'Urgell, après que hac fet a nós jurament de feultat axí com a son rey e senyor natural, molts e diversos súbdits e naturals nostres en camins publichs procuràs e favorejàs a presonar, matar e de lurs béns spoliar, e los factors dels dits mals actes mantingués e deffensàs, e més avant suahís e fes suahir, per si e diverses còmplices seus, diverses lochs e los habitants de aquells subjechs (*sic*) a nós e altres naturals nostres, robants aquells lochs e cremants, e los habitants en aquells apresonants, per alguns d'aquells faent-se jurar e anomenar rey d'Aragó, e per voler son mal propòsit a efecte²³⁵¹ asejàs de furta e ocupar la ciutat de Leyda e algunes altres ciutats, viles e castells, a nostra corona reyal *immediate* pertanyents, les quals no-res-menys dampneja greument, e per aquestes coses e altres greus excessos per ell comesos se sia constituït ensemps ab sos còmpliços (*sic*) enemichs nostres e de la cosa publica del principat de Cathalunya, manifestament enfortalint-se en la ciutat de Balaguer ab diverses gentes d'armes stranyes e d'estranya nació, e procurant tot jorn que altres gentes d'armes en molt major nombre vinguen en ajuda sua²³⁵² per dampnificar²³⁵³ nós e la cosa publica o prencipat de Cathalunya, a la qual cosa publica nós no podem fallir, axí com rey e verdader cap de aquella, de consell e delliberació de molts nostres naturals e vassalls, congregats en la ciutat de *Barchinona*, hajam convengut nós venir personalment ab alguna companya de gentes d'armes, e tingam assetjat lo dit Jacme d'Urgell e sos còmplices en la dita ciutat de Balaguer, e aquells impugnem per nostre poder, e ells, enduraÿts en lur malícia e iniquitat, s'esforcen de resistir a nós e als qui són ab nós, axí ab les gentes stranyes d'armes que ja són dins Balaguer com ab les altres de major nombre que de estranya nació lo dit Jacme d'Urgell, com dit és, procure haver, les quals, segons són informats verdaderament, són ja aparellades entrar en lo dit principat per favorecer a ell e dampnificar nós e la cosa publica. E per ço

¶ ²³⁴⁸ Sobre la convocatòria, *vid.* el comentari de VENDRELL i MASIÀ, *op. cit.*, pp. 153-154. ¶ ²³⁴⁹ *egregis*: «egregii». ¶ ²³⁵⁰ *generoses*: «generosos», *corr.* ¶ ²³⁵¹ Hi manca el verb: *portar* o altre sinònim. ¶ ²³⁵² Hi havia

tropa anglesa dins la ciutat, i el comte intentava debades fer venir mercenaris de Gascunya (VENDRELL i MASIÀ, *op. cit.*, p. 153). ¶ ²³⁵³ *en molt major nombre... dampnificar*, afegit al marge inferior.

hajam de necessitat mester lo socors de tot lo principat de Cathalunya dessús dit e vosaltres e cascun de vós siats tengut en aquest cars socórrer e ajudar a nós segons lo usatge de *Barchinona* qui comença *Princeps namque* e declaració sobre aquell ab deguda solemnitat d'aquèn feta, per ço, ab tenor de la present, per vigor del dit usatge e declaració dessús dita, vosaltres e cascun de vós qui haja poder o edat de combatre, amonestam, requerim e us dehim e manam que encontinent vengats personalment, ab vostres armes a cascun de vós pertanyents, ací al dit setge que tenim sobre la dita ciutat de Balaguer,²³⁵⁴ per socórrer e ajudar a nós contra los dits nostres enemichs e de la cosa publica. E per res en tan gran necessitat nos falliscats, car, si'u fahiets, aquell o aquells de vosaltres qui en açò'ns falliren en en aquell cars puniríem segons les penes en lo dit usatge. Dada en lo siti de Balaguer, sots nostre menor segell, a .X. dies de octubre del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XIII. *Rex Ferdinandus*.

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.
Probata.*

933.

1413, octubre 17. Setge de Balaguer.

El rei Ferran I a l'infant Alfons, pregant-li que siga padrí de baptisme del fill de mossén Borra, que és al servei del monarca en la campanya contra Balaguer (Joan d'Aguilar).

ACA, C, reg. 2421, fol. 130v.

Reg. C. LÓPEZ RODRÍGUEZ, *Epistolari de Ferran I d'Antequera amb els infants d'Aragó i la reina Elionor (1413-1416)*, València, Universitat de València, 2004, núm. 200.

Lo rey.

Molt alt e molt amat primogènit. Segons són informats, la muller de mossèn Borra²³⁵⁵ ha infantat un bell fill. Per què us pregam que, atès que lo dit mossèn Borra és ací en nostre servir, a gran perill de sa persona, que lo dit son fill li vullats vós fer cristià, e de açò farets a nós singular plaher. E haja-us, molt car e molt amat primogènit, lo Sant Sperit en sa guarda. Scrita en lo seti de la ciutat de Balaguer, sots nostre segell menor, a .XVII. dies de octubre del any .M.CCCC.XIII. *Rex Ferdinandus*.

*Iohannes d'Aguilar, mandato domini regis facto,
et fuit tradita iam signata. Probata.*

934.

1413, novembre 20. Barcelona.

Ordre de l'infant Alfons al batle de Bàscara de tornar els vestits i joies robats per Gonçalbo de Santiago, actualment pres en poder d'aquest, a Luis Álvarez de Pereda i Álvaro, oficials del primogènit, també castellans (Berenguer de Tresserres).

ACA, C, reg. 2443, fol. 90v.

¶ ²³⁵⁴ de Balaguer, afegit al marge dret. ¶ ²³⁵⁵ Sobrenom d'Antoni Tallander, cavaller (†1446), que fou des-

prés mestre de bufons i diplomàtic d'Alfons el Magnànim.

Infant n'Alfonso, *et cetera*. Al feel nostre lo batle del loch de Bàsquara o a son loch-tinent, salut e gràcia. Com Gonsalbo de Santiago, stant ab los²³⁵⁶ corials nostres deval scrits, haja preses e furtats los béns deval contenguts als dits oficials e curials nostres, ço és, en Luis Álvarez de Pereda, sotsboteller, un cusser de pèl vermell ab unes capçanes blaves e blanques, e a Álvaro, ajudant de cambre, una cota blava forrada de vermell trapada, un leuder negre forat de tela, un caperó de drap negre, una spasa gornida de blanch ab canal daurada, dos collàs de dona blanchs qui paren esser de perles, una escarcella de cuyr, cinc anells d'aur en la un dels quals ha un unicorn, e un reliquiari en un cordó, tres florins d'or d'Aragó e .V. reys, e un parel de calces negres, e vós tingats pres en vostra presó lo dit Gonsalbo, ensemps ab lo béns desús especificats, vos requirim que encontinent, vista la present, liurets al dit Luis Álvarez, e Álvaro, los cosser e tots los altres²³⁵⁷ béns desús especificats, o als procurador o procuradors²³⁵⁸ d'aquells, franquament e liure; e no-res-menys, que fagats del dit Gonsalbo la justícia que's pertanyerà. E si les dites coses fer no volrets, lo que no presumim, per aquesta matexa manam al sotsveguer de Gerona, sots pena de .D. florins d'or dels béns seus, cas que asò fer no volgés, havedors e als cofres del dit senyor o nostres applicadors sens alcuna gràcia e mercè, que proceescha contra vós e los distrituals de vostra jurisdicció per aquells remeys de dret que en semblants²³⁵⁹ coses se pertany e és d'aquèn acostumat fer, car nós a ell, a cautela, en e sobre les dites coses totes e sengles, descendents e amergents e incidents de aquelles, li donam plen poder ab sèria de la present. Dada en Barcelona, sots nostre sagell menor, a .XX. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XIII. *Franciscus Çasala, regens cancellariam.*

Berengarius de Tresserris, ex provisione facta per regentem cancellariam, et fuit tradita iam signata.

Probata.

935.

1413, novembre 24. Lleida.

El rei Ferran I al bisbe de València, convidant-lo a la festa de la seua coronació i a la de la reina, a Saragossa. La mateixa convocatòria s'adreça als altres bisbes de Catalunya, de Mallorca i del regne de València (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2439, fol. 1r-v.²³⁶⁰

Lo rey.

Venerable pare en Christ. En nós se doblen grantment creximents de plahers, alegries e goigs quant en nostres prosperitats²³⁶¹ e festes, operant la divinal Clemència a intercessió de la gloriosa Mare sua, no poch benaventurades, podem fer participants e'y són presents nostres feels e naturals sotsmeses, majorment aquells los quals sabem que's deliten e troben singular plaer que nostra real excel·lència sia exalçada e decorada de grau e dignitat insignes. Com, donchs, nós, en nom de nostre senyor Déu e de la gloriosa Mare sua,

¶ ²³⁵⁶ los: «altres», corr. ¶ ²³⁵⁷ tots los altres, afegit al marge. ¶ ²³⁵⁸ procuradors: «procurador». ¶ ²³⁵⁹ semblants: «semblant». ¶ ²³⁶⁰ Segueixen lletres semblants dirigides als abats, comtes, nobles i cavallers, ciutats i viles, jerar-

quies dels ordes militars i altres. Observe's que aquesta epístola és, en substància, un plagi de l'expedida per a la coronació del rei Martí (dada a Saragossa, 25-gener-1399, doc. 828 *supra*). ¶ ²³⁶¹ prosperitats: «prospiritats».

hajam deliberat, axí com ha ordonat sanctament la antiga saviesa, coronar-nos e penre gloriosament e devota les sanctes unció e insígnies de nostra benaventurada coronació en la ciutat de Çaragoça, axí com fer-se deu e han acostumat nostres predecessors, de gloriosa memòria, lo primer²³⁶² dichmenge que's comptarà lo .VIII. jorn del mes de janer següent après festa de Epiphania, e lo dichmenge après següent axí metex nostra molt cara muller la reyna, e en tals e tan excel·lents e solemnes festivitats nos pertanga esser acompanyats de grans prelats e altres notables persones, havem deliberat e volem, axí com se deu fer, que vós, entre los altres prelats de nostra senyoria, siats aquí ab nós per tal que mils sia ornada nostra solemnia festa de grans prelats e notables persones, segons que la excel·lència de nostra persona requer. Per ço, notificants-vos ab alegria gran les dites coses, vos pregam affectuosament que siats lo dit dia ab nós per honrar, decorar e ennobleyr nostra solemne, gran e excel·lent festivitats; e portats vostres pontificals ornaments, com ab aquells revestit, ensemps ab los altres prelats de nostra senyoria qui aquí seran, hajats esser assistent a la missa a la qual nós pendrem la unció e coronació dessus dites. Dada en la ciutat de Leyda, sots nostre segell menor, a .XXIII. dies de noembre del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XIII. *Rex Ferdinandus.*

Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.

Probata.

Dirigitur Hugoni, episcopo Ecclesie Valentie.²³⁶³

Sub simili forma fuit scriptum, et sub eisdem data, signo et mandato, prelati sive episcopis infrascriptis:

*Item,*²³⁶⁴ *episcopo Barchinone.*

Item, episcopo Ilerdensi.

Item, episcopo Dertusensi.

Item, episcopo Maioricensi.

Item, episcopo Gerundensi.

Item, episcopo Urgellensi.

Item, episcopo Elnensi.

Item, episcopo Vicensi.

Item, episcopo Segrobicensi (sic).

Item, alia que incipit Reverent pare en Christ, et dirigitur archiepiscopo Terrachone.

936.

1413, desembre 1. Lleida.

Ordre del rei Ferran I al batle de Perpinyà de fer cloure les portes falses obertes als hostals del bordell de la vila, per tal que els alcavots no puguén fugir de la justícia (Martí d'Angusoles).

ACA, C, reg. 2365, fol. 182r-v.

¶ ²³⁶² primer, interlineat. ¶ ²³⁶³ Hug de Llupià. *Vid. supra* doc. 879, nota.

¶ ²³⁶⁴ Item: «Ite».

Ville Perpiniani.

En Ferrando, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*. Al feel nostre lo batle de la vila de Perpenyà e lochtinent de aquell, salut e gràcia. Segons havem entès, los hostals qui són poblats en lo carrer o partida on estan les fombres inonestes e publiques de aqueixa vila, per tal que puguen cobrir los alcavots, hòmens celerats qui, a vegades, amagadament entren en aquella, hi puguen venir a posar e menjar als dits seus hostals, no obstant les portes comunes qui són en aquells, han ubert e fet obrir²³⁶⁵ altres portes poques en les parts e carrers solitaris e extrems als dits hostals, e açò per tal que,²³⁶⁶ com la cort hic²³⁶⁷ ve per pendre los dits celerats, puguen donar desexida per les dites falses portes a aquells, la qual cosa és de mal eximpli e tal que és necessari provehir segons se convé. Per tant, nós, volents que ls hòmens celerats de male vida no's amaguen²³⁶⁸ ne hagen manera de fugir, ans sien presos per vós o altres oficials nostres per tal que's faça d'ells la justícia que's pertany, vos dehim e manam de nostra certa sciència e expressament que, vistes les presents, axí per imposicions penals inposadores als dits hostalers e'xecució de aquelles, com encara per altres remeys a vós benvist faedors, costrengats e constrènyer façats aquells a tanquar e cloure les dites portes dels dits lurs hostals per tal forma que no hagen manera los dits celerats, en cas que hi sien, de fugir o exir per aquelles. E açò per res no dilatets fer, car nós, per esquivar mals e dampnatges qui per la dita causa en la cosa publica de aqueixa vila fàcilment se porien seguir, havem deliberat esser axí faedor. Dada en la ciutat de Leyda, sots nostre segell menor, lo primer dia de deembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC.XIII. *De Gualbis, vicecancellarius.*

Martinus de Angusolis, ex provisione facta per vicecancellarium. Probata.

937.

1414, gener 8. Lleida.

El rei Ferran I al noble Pere de Cervelló. Mana que no faça extorsió a Pere de Roqueta, que caigué pres en l'assalt efectuat per ordre del governador de Catalunya al castell de Castellblanc, en el preu exigít per a redimir-se d'ell (Pere Margall).

ACA, C, reg. 2366, fol. 186v.

Parentum et amicorum Petri Roqueta.

En Ferrando, *et cetera*. Al noble e amat conseller nostre mossèn P(ere) de Cervelló,²³⁶⁹ salut e dilecció. Per part dels amichs e parents d'en Pere de Roqueta és stat [a] nós humilment exposat²³⁷⁰ ab querela que, com en lo mes de juliol pus proppassat alcunes gents d'armes del governador de Cathalunya assetjassen lo castell Blanch,²³⁷¹ qui és assats

¶ ²³⁶⁵ *obrir*: «obir». ¶ ²³⁶⁶ *que*, interlineat. ¶ ²³⁶⁷ *hic*, interlineat. ¶ ²³⁶⁸ *no's amaguen*: «no's se maguen», corr. ¶ ²³⁶⁹ Segueix, ratllat, *cavaller*. Pere de Cervelló i de Queralt (†octubre 1414), partidari de

Ferran d'Antequera, ocupà el càrrec de camarlenc de l'infant Alfons. ¶ ²³⁷⁰ *exposat*: «supplicat», corr. ¶ ²³⁷¹ Potser Castellblanc, despoblat del terme d'Oliola (Noguera).

prop de la vila d'Agremont, en lo qual castell fon apersonat lo dit P(ere) de Roqueta, lo qual perdé en lo dit castell tots quants béns havie e lo qual vós compràs dels botinés per cent florins, e enaprés, per força de turment, lo dit P(ere) de Roqueta haja finat ab vós a cinch-cents florins, lo qual, segons se diu, vós exercín en la presó d'aquell crueltats e inhumanitats, volets e·us esforçats haver d'aquell; e com lo dit P(ere) de Roqueta sia hom de edat de .LXXX. anys e en tal article de pobresa, segons se diu, constituït que serie a ell impossible pagar los dits .D. florins, per ço los dits amichs e parents del dit P(ere) de Roqueta han humilment supplicat a nós que sobre les dites coses deguéssim de nostra clemència degudament provehir. Per què nós, la dita supplicació benignament admesa, com les coses sobredites, si veres són, sien molt cruels e inhumanes e de mal eximpli, e tals que per nós no's dejen en alguna manera sufferir, e lo dit P(ere) Roqueta, per lo qual són stats offerits a vós los dits .C. florins per los quals lo²³⁷² havets comprat, segons que dit és desús, no sia ne puxa esser a cosa impossible obligat, vos deïm e us manam de certa sciència e expressament, sots obteniment de nostra gràcia e mercè, que, donada e prestada a vós caució e seguretat idònea per los amichs e parents del dit P(ere) que·us staran a dret en e sobre tot ço que'l dit Pere vos sia tengut per la dita rahó e pagaran la cosa indicada,²³⁷³ deliurets e soltets lo dit P(ere) de Roqueta de la presó desús dita, sabent que si'l contrari fahiets, ço que no creem, procehiríem contra vós ab altres remeys de dret convinents. Dada en Leyda, a .VIII. dies de janer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC. XIII. *Rex Ferdinandus*.

Petrus Margall, mandato regio facto in consilio.

Probata.

938.

1414, gener 10. Lleida.

Comissió feta pel rei Ferran I a Francesc Sasala, llicenciat en lleis, conseller del monarca, de fer publicar arreu de Catalunya una crida per tal que siguen denunciats els suborns acceptats per oficials reials en ocasió de la proclamació de l'usatge Princeps namque (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2399, fols. 103v-104r.

En Ferrando, *et cetera*. Al feel conseller nostre micer Francesch Çasala, licenciat en leys de la ciutat de *Barchinona*, salut e gràcia. Com per algunes justes causes e rahons hajam ordonat esser feta e publicada per totes qualssevol ciutats, viles e lochs del principat de Cathalunya .I.^{a2374} crida en la forma següent:

Ara hojats què mana lo senyor rey a tothom generalment, sots pena de cent florins d'or d'Aragó: que dins .X. dies primersvinents hajen denunciat, en poder del scrivà de la cort del batle de la present ciutat, totes quantitats de moneda que hajen donades e pagades a algun veguer, sotsveguer o regent vegueria, batle e altres oficials reials o altre qualsevol persona, tant per licències que·ls dits oficials los hajen donades de no seguir la bandera real, la qual los damunt²³⁷⁵ dits oficials havien treta fora la present ciutat per la

¶²³⁷² lo, lectura dubtosa (le?). ¶²³⁷³ indicada: «judjada», corr. ¶²³⁷⁴ .I.^a: «la». ¶²³⁷⁵ damunt, interlineat.

convocació feta per ordinació del dit senyor per virtud (*sic*) del usatge de *Princeps namque*, o de tornar-se'n en lurs cases, deseparant la dita bandera, quant per composicions que hagen fetes ab los officials damunt dits, o algun d'ells, qui·ls haja volguts punir en qualsevol manera per rahó o ocasió de la convocació del dit usatge. E notificant a tothom generalment que si algun, per amor, temor o altre qualsevol causa o rahó, recusarà fer la dita denunciació dins lo dit temps, que·l dit senyor, sens gràcia o remissió alguna, farà de lurs béns exegir la dita pena. E lo dit senyor rey²³⁷⁶ mana les dites coses ab veu de la present crida esser publicades, per ço que algun ignorància no puxe al·legar.

Manans-vos²³⁷⁷ axí estretament com podem que la dita crida, vistes les presents, per les dites ciutats, viles e lochs façats solemnement e ab veu de crida per los lochs acostumats publicar, car en e sobre totes les dites coses, ab les dependents e emergents, vos comanam nostres veus. Dada en Leyda, sots nostre segell comú, a .X. dies de janer del any .M.CCCC.XIII. *Rex Ferdinandus*.

Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.

939.

1414, gener 28. Barcelona.

La reina Violant de Bar a Ferran I. S'excusa de no poder prestar-li les seues joies per a la coronació del monarca, atès que les té totes penyorades, per causa de no haver rebut de la corona l'assignació que li pertany (Jaume Valli).

ACA, C, reg. 2057, fol. 147v.

Pro curia.

Molt excel·lent príncep, molt car e molt amat nebot. Vuy, escrita de la present, exints de missa, a la .XI.^a hora, havem reebuda una letra vostra per la qual nos pregàvets vos prestàssem de les pus belles e fines pedres e perles que tinguéssim per la vostra coronació. A la qual letra, molt excel·lent príncep, molt car e molt amat nebot, vos responem que nós havem singular affecció e voler en fer-vos tots pleers e honors a nós possibles, e hajat[s] de [c]ert, molt excel·lent príncep, molt car e molt amat nebot, que si les dites joyes fossen en nostre poder, nós les vos trametérem decontinent de gran pleer; mas està en veritat que totes nostres joyes són vuy en penyora e en mans de creedors a qui·n fem censal, los quals, sens falta alguna, no se'n desexirien si no·ls donàvem ço per què stan en penyora, ço que és a nós a present impossible, segons vós podets bé presumir, com no hajam haüts fins avuy compliment dels diners que vós nos devets dar, segons vós no ignorats. Et si per empenyorar nostres viles e lochs nós poguéssim cobrar les dites joyes, ho²³⁷⁸ haguérem fet de molt gran voler, per fer-vos-ne pleer, mas atès que lo temps és tan curt, és impossible a nós de tractar de aquesta matèria per dar-vos recapte al temps que necessàries les havets, de què havem gran e singular desplaer, pregans-vos, molt excel·lent, *et cetera*, que, ateses les dites coses neccessàries e a nós impossibles, nos vullats haver per scu-

¶ ²³⁷⁶ *rey*, interlineat. ¶ ²³⁷⁷ Per *Manam-vos*. ¶ ²³⁷⁸ *ho*: «no».

sada. Si algunes coses, molt, *et cetera*, vos plaen que nós façam, nós les farem de bon grat. E sia lo Sant Spirit en vostra guarda e protecció. Scruta en *Barchinona*, a .XXVIII. dies de jener en l'any .M.CCCC.^oXIII. La reyna Y(olant).

Vostra tia, la reyna Yolant.

Domina regina mandavit michi, Iacobo Valli.

Probata.

Dirigitur domino regi.

940.

1414, febrer 10. Barcelona.

La reina vídua Margarida de Prades al rei Ferran I. Apel·la a la seua consciència per la misèria a què l'ha reduïda, havent fet retirar les rendes que posseïa per cambra en Aragó i no lliurant-li les quantitats anuals compromeses. Si no li compleix la dotació que li correspon, fa cert que es veurà obligada a seguir la cort per tal d'assegurar-se el manteniment (Pere Suau).

ACA, C, reg. 2355, fols. 48v-49r.

Molt alt e molt excel·lent príncep e poderós senyor, molt car e molt amat nebot nostre. Si los afans e fretures, los quals havem en sostanir nostre stat e vida,²³⁷⁹ a vós no eren manifestats, o per nós personalment o per nostres letres o per mijanes persones, creem que vós no hauríets tant càrrech en no sotsvenir-nos en aquells, als quals creem sots tengut, com haurets pus ne siats certificat. On, molt alt e molt excel·lent príncep e poderós senyor e nebot nostre molt car e molt amat, vos certificam que, per ço com per vós no·ns és complit ço que ab vostra carta e en fe vostra nos havets promès de donar cascun any per la dita rahó, ans, lo qui a nós és assats dolorós de comptar, nos havets cessat lo primer any de complir ço que promès nos haviets, nós vivim e passam ab gran afany e misèria nostra vida e stat, car de .VIII.^m florins que de vostres cófrens nos haviets promesos²³⁸⁰ de dar nos resten d'aquest any .III.^mDC. florins, los quals, jatsia los nos haguésets assignats sobre les demandes de la coronació, no havem poscuts haver, ans nos és stat respot que per ço com vós, senyor, havets ordonat que no sia feta demanda als hòmens de la Sgleya, que los diners de la dita coronació no bastaran a pagar de la reyna dona Yolant, la qual és primera de la dita nostra dels dits .III.^mDC. florins, ne, pijor és, no havem haüts los²³⁸¹ .DC. florins los quals dels dits .III.^mDC. florins nos haviets²³⁸² manats donar per les festes de Nadal passades, responent-vos que la letra no basta en dar-los-nos; és axí mateix ver que no havem haüts los .II.^m florins de Sicília, ne los .II.^m florins que·ns havien a donar los aldeans de Darocha per .I. quart, les quals totes quantitats creem vós pensats hajam haüdes. Per què pregam e supplicam a vós molt affectuosament que, per esguard e reverència de nostre senyor Déus, per lo qual vós sots rey en la terra, e considerant nostra viduïtat e stat

¶ ²³⁷⁹ Les estreitors pecuniàries foren permanents durant la viduïtat de Margarida de Prades, motivades pels quantiosos deutes que gravaven l'herència del rei Martí (*vid.* E. FORT I COGUL, *Mar-*

garida de Prades, Col. «Episodis de la Història» 7, 2a ed., Barcelona, 1998, pp. 25-26). ¶ ²³⁸⁰ *promesos*: «promosos». ¶ ²³⁸¹ *los*, interlineat. ¶ ²³⁸² *haviets*: «haviats», corr.

e de qui sòm stades muller ne lo grau de consanguinitat que havets ab nós, vós vullats fer no visquam ab aquesta miserabilitat tant gran e que vullats ordonar hajam manera de no haver-vos a demanar almoynant ço que per nostra vida havem mester, car si axí havem a viure convendrà'ns, e axí-u havem en propòsit de fer-ho prestament, que anem llà on vós siats e de seguir-vos continuadament, creents que, com en casa vostra siam, nos darets alguna manera la vida. Lo senyor rey, marit e senyor nostre, a qui Déus do sant repòs, nos cuydave haver ben provehides en nostra vida per les assignacions que'ns havie fetes en Aragó, les quals ab acta de cort nos havets levades, nós no oïdes ne appellades, qui és cosa may no hoïda que reyna, mort lo rey, sia stada deposada de la cambra de tot, sia beneït Déus, al qual plàcia per sa misericòrdia e pietat vos vulla metre en²³⁸³ cor e voler que vullats donar loch e manera no visquam en semblant manera; e, no sens rahó, de açò stam desolades e pahorugues, pensants com en aquest temps passat, en lo qual havets grans e moltes quantitats haüdes²³⁸⁴ de la terra, nos havets axí exoblidades en ço que per nostra vida nos havets promès de donar, e tots temps viurem axí entrò nos hajats, o les dites rendes restituïdes, o altres en loch d'aquelles assignades. Aquestas totes coses a vós notificam, pregants e supplicants-vos hi vullats provehir a honor vostra e consolació nostra. E plàcia a nostre senyor Déus que-us vulla donar longa vida e bona seny e saber, ab los quals, a laor e glòria sua, puscats regir e governar los regnes e terres per Ell a vós comanats ab exalçament de vostra corona e victòria de vostres enamichs. *Data en Barchinona*, sots nostre segell secret, a .X. febrer, any .M.CCCC.XIIII. La reyna Margarita.

La reyna Margarita.

*Domina regina mandavit michi, Petro Suau.
Probata.*

Al molt alt e molt excel·lent príncep e poderós senyor, molt car e molt amat nebot nostre, lo senyor rey.

941.

1414, juny 17. Saragossa.

El rei Ferran a Acard de Mur, governador de Sardenya, manant que signe una treva amb Gilabert de Centelles, amb el qual manté un conflicte armat. Si no obeeix, el privarà del càrrec i procedirà contra ell (Pere Margall).

ACA, C, reg. 2399, fols. 128v-129r.

Lo rey.

Mossèn Acard.²³⁸⁵ Molt sòm marvellats e no poch agreujats de vós qui, sots color umbràtil de alguna qüestió o causa civil que havets o pretenets haver ab lo noble mossèn Gilabert de Centelles,²³⁸⁶ partint de nós per anar exercir vostre offici o governació en lo²³⁸⁷ regne de Cerdenya, havets moguda o feta moure o suscitar guerra contra lo dit

¶ ²³⁸³ en, interlineat. ¶ ²³⁸⁴ haüdes: «havets».

¶ ²³⁸⁵ Acard de Mur i de Cervelló (†1415), senyor de les baronies de l'Albi i Cervià.

¶ ²³⁸⁶ Del llinatge valencià Centelles-Riusech, titular de les baronies de Nules i d'Oliva. ¶ ²³⁸⁷ en lo: «del», corr.

mossèn Gilabert, e, torbant lo bo e tranquil·le stament de la ciutat de *Barchinona* e del principat de Cathalunya, sots en aquella vengut ab lo dit mossèn Gilabert a les armes. E com tals coses sien a nós molt desplaents e hodieses, en aquells, majorment, qui han officiis de jurisdicció o de regiments o governacions de nostres sotsmeses e pobles, dehim e manam-vos expressament e de certa sciència que, sens triga o dilació alguna, fermets per vós e vostres valedors la treva qui és stada feta o fermada entre mossèn Berenguer Arnau e mossèn Pere de Cervelló e lurs amichs e valedors, d'una part, e mossèn Gilabert e mossèn Bernat de Centelles e los altres de lur nom e valença, de la part altra,²³⁸⁸ cessant e desistint e fahent no-res-menys cessar e desistir qualsevol altres amichs e valedors vostres, qui per la dita ocasió hajen donats deseximents al dit mossèn Gilabert, de tota guerra contra ell començada. Sabent que si lo contrari fets, ço que no creem, com algun guerrajant no deja tenir o exercir algun offici de jurisdicció o governació en nostres regnes o terres, nós vos levarem e-us remourem del offici de governació que per nós tenits o exercits en lo dit regne de Cerdanya, e, en altra manera, vos foragitarem e-us separarem²³⁸⁹ de altres officiis e beneficis nostres e de nostra gràcia e mercè, e encara procehirem contra vós rigorosament, segons que per dret e justícia trobarem esser fahedor, offerint-nos aparellats de fer e ministrar compliment de justícia en qualsevol demanda o civil acció que vós hajats o pretenats haver contra lo dit mossèn Gilabert o sos béns. Dada en Çaragoça, sots nostre segell menor, a .XVII. dies de juny del any .M.CCCC.XIII. *Rex Ferdinandus*.

Dominus rex mandavit michi, P(etr)o Margall.

Probata.

*Dirigitur Acardo*²³⁹⁰ *de Mur.*

942.

1414, juny 30. Saragossa.

L'infant Alfons al rei Ferran I. Li trasllada el dictamen del consell del primogènit sobre la designació de la reina Elionor com a lloctinent del monarca, en ocasió del viatge d'aquest a Morella per a reunir-se amb el papa, la qual ha estat jutjada per unanimitat contrafur (Jaume Tàvasca).

ACA, C, reg. 2450, fol. 94 r-v.

Molt alt e molt excel·lent príncep e poderós senyor, pare e senyor meu molt car.

Significh a la vostra gran excel·lència que he reebuda una letra vostra, la qual entre les altres coses contenia que, per les vistes que entre lo sant pare e vós se han a fer en la vila de Morella,²³⁹¹ partíets d'Alcaniç, jaquint per lochtinent vostre la molt alta e molt excel·lent senyora, mare e senyora mia molt cara, la senyora reyna. On, com per alguns davant la vostra molt alta senyoria fos al·legat que açò, com fos contra fur, fer no·u po-

¶ ²³⁸⁸ *de la part altra*: «del altra», corr. ¶ ²³⁸⁹ *separarem*: «separem». ¶ ²³⁹⁰ *Acardo*: «Ardo». ¶ ²³⁹¹ El rei arribà a Morella l'1 de juliol, i el 18 hi entrava Benet XIII, amb els seus cardenals. La conferència es va prolongar durant cinquanta dies, amb participació de sant

Vicent Ferrer, però el papa refusà tant la cessió de la tiara com l'assistència al concili de Constança, admetent sols una futura reunió amb l'emperador alemany i el mateix monarca d'Aragó (PUIG Y PUIG, *Pedro de Luna...*, pp. 249-252).

díeu, la vostra gran magnificència, havisant-me de açò, manàvets a mi que sobre açò, si's podia fer o no, hagués los de mon consell, entre los quals fos en Berenguer de Berdexí, e, que si ells conexien que la dita vostra gran excel·lència pogués fer la dita lochtinència, en aquest cas enviàs a aquella la forma del dit poder. Per què, senyor molt gloriós, responent a les coses dessus dites, certifich la dita vostra gran senyoria que yo he haguts los dits de mon consell, entre los quals són stats mossèn de Leó, mon canceller,²³⁹² en Berenguer de Berdexí, en Ramon Torrelles, major de dies, lo doctor Ferrant Gonçalvez d'Ávila, micer Johan de Funes e Domingo Lanatja, los quals, vista la dita vostra letra e lo fur d'Aragó d'aquesta matèria parlant, tots ells, algú no discrepant, foren de oppinió e conclusió final que, attès que la dita vostra gran excel·lència e yo són en les regions e parts daçà mar e que ella e yo, per la gràcia divinal, no són detenguts de alcun just impediment per lo qual en nostres persones no pusquam regir los regnes vostres d'Aragó e València e principat de Cathalunya ne part alcuna de aquells, la dita lochtinència, parlant tostemps ab aquella major humil e subjecta²³⁹³ reverència que fer-se pot, no té ni pot tenir, com sia expressament contra disposició total del dit fur, trellat del qual, per ço que la dita vostra gran senyoria puxa veure aquell e en sia pus contenta, vos tramet dins al present interclús. Lo Sant Sperit, senyor molt triünphant, tenga en sa contínua guarda vostra reyal persona. Scruta en Çaragoça, lo derrer dia de juny del any mil .CCCC.XIII. *A(lfonsus), primogenitus.*

Senyor, lo vostre humil primogènit, príncep de Gerona, qui besant vostres peus e mans se comana en vostra gràcia e benedicció.

*Iacobus Tavaschani, mandato domini principis
facto per episcopum Legionis, consiliarium
et cancellarium, qui eam vidit. Probata.*

Al molt alt e molt excel·lent príncep e poderós senyor, pare e senyor meu molt car, lo senyor rey.

943.

1414, agost 5. Saragossa.

L'infant Alfons al rei Ferran I, informant de la resolució favorable d'un conflicte amb la jurisdicció eclesiàstica de Saragossa, causat per la condemna a mort d'un homicida que va al·legar falsament tonsura clerical, el que donà motiu a l'oficial de l'arquebisbe per a decretar l'entredit a la ciutat. Li prega que es queixi al papa de l'actuació dels oficials dels bisbats en semblants casos (sense escriure).
ACA, C, reg. 2449, fols. 78v-79v.

Molt alt e molt excel·lent príncep e poderós senyor, pare e senyor meu molt car.

A la vostra gran senyoria significh que en la setmana pus proppassada fon pres ací .I. hom diffamat, lo qual après que és stat convicte e confès de homicidi e de tres adulteris

¶ ²³⁹² Alfonso de Argüello, O. P., bisbe de Lleó (1403-1415), traslladat després a Palencia, Sigüenza i Saragossa (1419-1429). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 300, 386, 444 i 153. Fou canceller d'Alfons

el Magnànim, infant i rei, fins al 1422 (SEVILLANO COLOM, «Cancillerías de Fernando I de Antequera y de Alfonso V el Magnánimo», pp. 176-178). ¶ ²³⁹³ e *subjecta*, interlineat.

e levaments fets per ell de dones maridades, les quals per aquesta rahó estan vuy en dia apartades de lurs marits, per aquesta causa és estat condempnat a mort, per la qual cosa, senyor molt alt, l'official de Saragoça, qui no és content de observar los térmens de sa jurisdicció, a hostensió a ell feta de .I. títol de clericat de una altra persona, de la qual fraudulosament, per consell de Johan de Cavaldos, *jurado* qui és d'aquesta ciutat, fou haüd per Alfonso d'Anbel, genre del dit Johan, que fou jurat en l'any passat, no contrastant que'l dit condempnat, qui havia nom Johan de Vilalón, natural de la vila de Molina, e aquell de qui era lo dit títol, qui ha nom Miguel Garcés, natural de la dita ciutat, no concordassen en los noms, de la qual cosa yo e los de mon consell érem vertaderament informats, molt cuytadament e precipitada, e no guardada a mi, axí com devia, reverència alguna, mas axí com si fos .I. jutge o persona inferior, no precedent sinó una sola presentació de una letra sua requisitòria feta a mon algutzir, posà entredit en la dita ciutat. De la qual raó, senyor molt alt, yo he haüt e he sentiment, car entench que yo, axí com a príncep cathòlich, seguint les vestígies de vostra excel·lència, he en reverència singular la Esgleya de Déus, he per tot mon poder guard e defén la libertat ecclesiàstica, e en special a fer levar un entredit que en la dita ciutat havia assats longament durat, favorejant tant quant fou possible per justícia la Esgleya, entenguí e mané ab diligència esser entès per los de mon consell, deuria per semblant qualsevol official ecclesiàstich haver-me en major reverència e reputació que a .I. altre jutge, et en ma presència ne per execució feta per manament meu no posar entredit, almenys no haver²³⁹⁴ a mi primerament recòs. Mas, senyor molt alt, no contrestant lo dit sentiment que d'açò yo he, no he volgut per raó d'açò en altra manera lo dit official afrontar, sinó tant solament per fer levar lo dit entredit, lo qual axí inconsultament era per ell posat, lo he manat e fet, mi present, informar e demostrar a hull la barateria que era estada feta de la supposició falça del dit títol de clericat, e mostrada-li a hull la persona de qui lo dit títol és, en tant que'l dit official, açò conexant (*sic*), ha levat lo dit entredit. Per què, senyor molt virtuós, notificant yo les dites coses a vostra senyoria, a aquella humilment supplich que sia mercè d'aquella parlar d'açò ab lo sant pare, a fi que la sua sanctadat vulla provehir prestament que'n semblants coses per los officials ecclesiàstichs no se attention axí irreverentment e precipitada, e açò tindrè a gràcia special²³⁹⁵ a vostra gran senyoria. Més avant, senyor molt excel·lent, a vostra senyoria certifich que, a punició dels dessús dits e altres qui en la barateria de configir lo dit títol colpables seran trobats, entench a fer procehir de guisa que a altres sia exempli e a ells castich. E, senyor molt alt, lo Rey dels cels faça viure e regnar longament e pròspera vostra magnificència, ab creximent de la sua reyal corona. Escrita en Çaragoça, a .V. dies de agost del any .M.CCCC.XIII. *A(lfonsus), primogenitus*.

¶ ²³⁹⁴ *haver*: possible errada de l'escrivà, per *havén*.

¶ ²³⁹⁵ *special*: «singular», corr.

1414, octubre 14. Montblanc.

Manament de Ferran I a Pere Giner, doctor en dret, de Lleida, d'abstenir-se d'impedir, amb l'amenaça d'accions violentes, que misser Nicolau Albanell explique l'hora de terça a l'Estudi General de la ciutat, com ha estat votat pels estudiants, mogut per l'ambició de substituir aquest en la dita càtedra. Els oficials de la corona prestaran a mestre Albanell la salvaguarda reial, sota pena de mil florins si no obeeixen (Pere Margall).

ACA, C, reg. 2386, fol. 55rv.

Pro eodem (Pro Nicholau Albanelli).

En Ferrando, *et cetera*.²³⁹⁶ Al feel nostre en Pere Giner, doctor en leys de la ciutat de Leyda, salut e gràcia. Desplesenment havem entès que, jatsia la major part dels studians d'aquexa ciutat de Leyda hajan votat en e sobre la lectura de hora de tèrcies per micer Nicholau Albanell, aquest any continuadors, e los dits studians hajan affecció e devoció en la lectura del dit Nicholau, vós emperò, no sens temeritat de audàcia e presumpció, per vostres potència e dels amichs que havets, sabent que lo dit Nicholau és stranger e sens amichs en aquexa ciutat, vos sforçats ab tenir la dita lectura, menaçant o fahent menaçar al dit Nicholau, segons se diu, que li tolrets lo cors. E com semblants coses sien a nós molt odioses, e tals que no poríem pacienment supportar, vos dehim e manam expressament e de certa sciència que, temprant vostres desordonats moviments, sobre açò vos guardets que al²³⁹⁷ dit Nicholau no sia feta en aquexa ciutat injúria o violència alguna, car, atès que ell és hom de simple condició, e'n aquexa ciutat e²³⁹⁸ en altre loch no ha enemichs o malsvolents alguns, si per alcun li era feta injúria, seria imputat a vós, e no a algú altre. E nós, volents preservar lo dit Nicholau de qualsevol molèsties, injúries e offenses, ab tenor de la present posam e constituhim aquell sots nostra salvaguarda,²³⁹⁹ protecció e guiatge special, axí que negú confiant de nostra gràcia e mercè gos o presumescha injuriar, molestar, nafrar o agreujar lo dit Nicholau en persona ni en béns. Manants ab aquesta matexa a tots e sengles oficials e sotsmeses nostros, sots incorrimment de ira e indignació e pena de mil florins dels béns lurs, si contrafaran havedors e als nostres cofres applicadors, que tenint e observant aquesta nostra salvaguarda e protecció, preserven e facen preservar e guardar lo dit Nicholau de qualsevol injúries e offences, e contra los infligents o tranquants la salvaguarda e protecció nostra sobredites procehesquen segons que, per Constitucions de Cathalunya e Usatges de *Barchinona* o en altra manera, per dret o justícia trobaran esser fahedor. Dada en la vila de Montblanch, sots nostre segell secret, a .XIIII. dies d'octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M°.CCCC.XIIII.° *De Ortigiis r(egens)*.

*P(etrus) Margayl, mandato regio facto in consilio,
et vidit idem Michael de Navers, legum doctor.
Probata.*

¶ ²³⁹⁶ Al marge esquerre: .XX. sous.

¶ ²³⁹⁷ *que al*: «que·l al». *al*, interlineat.

¶ ²³⁹⁸ *e*: «o», corr.

945.

1414, desembre 5. Montblanc.

Ferran I a Francesc Sala, veí d'Igualada. Li prega que firme les paus, o almenys treves llargues, amb els seus enemics, posant fi a la bandositat originada per la mort violenta de Joan Sala, de la mateixa vila, per tal d'evitar cap desgràcia (Antoni Safont).

ACA, C, reg. 2371, fol. 132r-v.

*Pro amicis...*²⁴⁰⁰

En Ferrando, *et cetera*. Al feel nostre en Francesch Sala, habitador de la vila de Gollada, salut e gràcia. Com nós hajam sabut que vós stats arrestat en la dita vila per ocasió de la bandositat que s'és seguida entre vós, d'una part, e alguns vostres adversaris, de l'altra, inculpats de la mort perpetrada en persona d'en Johan Sala, *quondam*, de la dita vila, dels quals adversaris se diu que són stats dos, per sentència diffinitiva, absolts axí com insonts²⁴⁰¹ de la dita mort, l'altre és stat per sos demèrits condemnat e penjat, e com vos dejats tenir per content de la justícia e punició que del dit condemnat, axí com a culpable, s'és seguida e no la dejats voler de aquells qui, segons és dit, són absolts, ne dejats voler que per vostra ocasió e obra se seguesca en la dita vila major scàndel e bandositat, ans ces e aquella vila romanga en pau e tranquil·litat, axí com nós singularment desijam, pregam-vos affectuosament que ferrets pau e concòrdia, o almenys longa treva, ab los dits vostres adversaris e altres de lur part, de manera que ne a ells ne a vós se puxa seguir algun sinistre, qui fos vostre major perill e ocasió de gran scàndel. Certificants-vos que d'açò·ns farets plaer e servir, lo qual vos grahirem molt. Dada en Montblanch, sots nostre segell comú, a .v. dies de deembre del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XIII. *Iohannes*,²⁴⁰² *regens*.

Anthוניus de Fonte, ex provisione facta per regentem cancellariam. Probata.

946.

1414, desembre 13. Tortosa.

El rei Ferran I encarrega, a una persona que no apareix expressada, la confecció d'un estendard representant la Salutació de la Mare de Déu, que servirà per a l'entrada del monarca a la ciutat de València, prevista per a abans de Nadal (Lluís d'Exulbe).

ACA, C, reg. 2423, fols. 101v-102r.

Pro curia.

Lo rey.

Com nós, per la benaventurada entrada la qual entenem a fer de present en la ciutà (*sic*) de València, hajam mester un ensigne o estandart ab dues lengües longues, de terce-

¶ ²³⁹⁹ *salva-*, interlineat. ¶ ²⁴⁰⁰ Epígraf incomplet.

¶ ²⁴⁰¹ Probable errada de l'escrivà, per *innocents*. ¶ ²⁴⁰² Correspon a *Iohannes Navarro* (*ibid.*, fol. 142r).

nell blanch, en lo qual sie pintada una terraça de la Salutació de la Verge Maria, la qual dos grius, hu a cascuna part, tinguen per les anses,²⁴⁰³ deboxats segons se pertany, lo qual ensigne per les vores de lonch a lonch sie guarnit entorn de flocadura de seda blancha curta, per què us dehim e manam que, vista la present, façats lo dit ensigne, com nós, mi-
jançant la gràcia divina, fort prestament, ans de festes de Nadal, entenem entrar en la dita ciutat.²⁴⁰⁴ Dada en Tortosa, sots nostre segell secret, a .XIII. dies de deembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC.XIII. *Rex Ferdinandus*.

Dominus rex mandavit michi, Ludovico de Xulbe.

Probata.

947.

1415, gener 11. València.

Ordre del rei Ferran als governadors d'Aragó, de València i de Catalunya, i al justícia i jurats de Sant Esteve de Llitera, de prendre uns frares ermitans de sant Agustí de vida irregular, separats de la disciplina de l'orde, i de clausurar el monestir fundat per ells en aquest lloc (Antoni Rigau).

ACA, C, reg. 2371, fols. 153v-154r.

En Ferrando, *et cetera*. Als amats e feels nostres los portantsveus de governador general en los regnes d'Aragó [e]²⁴⁰⁵ de València, en lo principat de Cathalunya e dels comtats de Rosselló e de Cerdanya, veguers, justícies, batles, al justícia e jurats del loch de Sant Steve de Littera, e a tots e qualsevol oficials nostres als quals les presents pervendran o seran presentades ne les coses davall scrites en alguna manera se pertanguen, salut e dilecció. Grans clamors són stades fetes a nostra majestat per part dels frares hermitans del orde de sant Agostí, dients que alguns, apostatants e desviants de la regla e tota honestat del dit orde, sots l'àbit de lur religió, van mendican e demanan almoynes; e més, que si alguns frares de honesta conversació e obedients a la dita retgla, per ordinació de lurs priors, van per preycar en alguns lochs e per demanar almoynes o en altra manera, aquells violentment, com a hòmens trencadors de camins, embarguen e les dites almoynes se prenen e usurpen, e après se aparten e vénen a .I. loch qui's diu monastir, per aquests tals, e speciallyment per .I. qui's diu frare Lorenç Romà, construït²⁴⁰⁶ en lo dit loch de Sant Steva sens licència ne altra auctoritat de nostre sant pare o del mestre del dit orde, faents, per favor indebita de vosaltres, dits justícia e jurats del dit loch de Sant Steve, en lo dit qui's diu orde, pròpria habitació, d'on se segueix gran inobediència al dit orde e menyspreu²⁴⁰⁷ a la religió e santa retgla de sant Agostí. Per què, per part de la dita religió, a nostra majestat humilment és stat supplicat que fos de nostra mercè provehir e manar ab deguts remeys que tals apostatans, inobedients e rebel·les a la dita religió no fossen per nostres oficials

¶ ²⁴⁰³ Representació referida a l'orde o divisa de la gerra i el lliri, pròpia del rei Ferran. ¶ ²⁴⁰⁴ L'entrada reial a València fou el 23 de desembre, segons MIRALLES (*Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, ed. cit., p. 165; cal advertir que l'ed. de Sanchis Sivera del mateix *Dietari*, València, 1932, p. 109, hi consignava el dia 26, per un error de transcripció) i les fes-

tes es prolongaren per vuit dies. Al *Libre de memories de diversos sucesos e fets memorables e de coses senyalades de la ciutat e regne de Valencia* (ed. de S. Carreres Zaccarés, 2 vols., València, 1930-1935), I, pp. 416-419, és mal datada la notícia el 1413. ¶ ²⁴⁰⁵ e, manca a l'orig. ¶ ²⁴⁰⁶ construït: «e construït». ¶ ²⁴⁰⁷ menyspreu: «menyspreu» (*sic*).

en alguna manera sostenguts e menys favorits; la qual supplicació benignament nós, axí com a justa, admesa, attenent que nós, qui sóm custòdia e protecció de les cases de religió, devem extirpar e foragitar d'aquelles les coses indegudes, e encara los celerats, per tal que devoció no sia tolta a les gents, a vós e a cascun de vós dehim e manam que totes e quantes vegades siats estat request o en altra manera avisats que tals apostatants e inhobedients sien en vostres jurisdiccions, aquells prengats e preses gordets, e après los remetats a lur ordinari. E encara més, manam a vós, dits justícia e jurats del dit loch de Sant Steva, que si lo dit monastir és fundat, segons dit és, e tals inobedients en aquell intervénan, que encontinent los prengats e ls foragitets, cessant tot auxili e favor, gordant-vos que d'aquí avant tals o semblants apostatants e inobedients en aquell no receptets ne sostingats; e si convendrà, per nos informar de les dites coses, rescrivits²⁴⁰⁸ a nós de la manera com fon dedicat lo dit monastir e los frares com viuen ne's governen en lo dit monastir. E açò no mudets, car certifficam-vos que si lo contrari fets, ço que no creem, ultra que conexerets haver encorregut nostra ira e indignació, a vós de inobediència en tal manera punirem que us serà castich e a altres eximpli. Dada en València, a onze dies del mes de janer en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC. quinze. *De Ortigis, regens.*

*Antonius Rigau, ex provisione facta per Iaufridum
de Ortigis, regentem cancellariam. Probata.*

948.

1415, març 12. València.

Llicència atorgada pel rei Ferran I a una societat constituïda per onze persones de la ciutat de València, entre les quals dos preveres, un donzell, una dona i l'alamí de la moreria, amb la participació del secretari reial Diego Martínez, per a excavar i cercar tresors amagats per tot el regne, sota condició de lliurar el terç de les troballes a la corona (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2393, fol. 224r-v.

Licentia perquirendi aurum, et cetera.

Nos, Ferdinandus, et cetera. Ab tenor de la present, atorguam e llicència o facultat plenària donam a vosaltres, en Pere Bonet, prevere, e Pere Borrell, en Joan Morera, donzell, en Pere de Bellarbre, prevere de la nostra capella, en Pere Dalmau, en P(ere) Sala, en Joan Çaydo, en Simon Balester, n'Esteve Sánchez d'Aguilar e na Petita, habitants de la ciutat de València, e Mahomet, moro, alamí de la moreria de la dita ciutat, e qualsevol per si, que, entrevinent en açò l'amat secretari nostre mossén Diego Martíneç, puxats cavar e cercar, fer cercar e cavar a altres en loch vostre, per aquella manera o en aquelles partides que us volrets e en aquelles ciutats, viles e lochs e partides dins nostre regne de València, tots e qualsevol tresors supposats o amagats d'aur, d'argent, perles, pedres precioses e diners, sens algun impediment nostre e de oficials nostres, dels quals tresors dessus dits siats tenguts donar a nós e als nostres la terça part, francha e quítia de totes messions, e les dues parts romanents a vosaltres puxats retenir e a vostres utilitats applicar, vosaltres enperò satisfa-

¶ ²⁴⁰⁸ *rescrivits*: «rescriure», corr.

hents an (*sic*) aquells dels quals seran les possessions o lochs en los quals farets les dites cerques o cavaments en tots los dans que·ls haurets donat per qualsevol de les dites rahons, a coneguda del ordinari dins la juredicció del qual seran los dits lochs e possessions dapnificades. Atorgam-vos encara a vosaltres²⁴⁰⁹ e volem e manam que algú, de qualsevol ley, condició o stament sia, no's gos atañar ne assajar de fer alguna cerca per alguna de les dites cerques ne coses dessus dites prop aquell loch o lochs hon vosaltres havets fet o fet fer algun assajament de cerca, e açò per spay de .XL. passes de hom covinentment passejant. Manant per la present a tots e sengles oficials nostres e lochtinents de aquells, presents e sdevenidors, sots la nostra ira e indignació e pena de mil florins d'or d'Aragó a nostres coffres applicadors, que la present nostra licència e concessió tenguen e observen e tenir e observar facen, e no'y contravinguen o algú contravenir permeten o facen per alguna causa, manera o raó. En testimoni de les quals coses manam la present esser feta e ab lo nostre segell comú en pendent segellada. Dada en València, a dotze dies de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XV., e del regne nostre quart. *Rex Ferdinandus.*

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.
Probata.*

949.

1415, maig 25. València.

Relació de vitualles, espècies, vins i confits que el rei Ferran mana comprar a Barcelona al seu sotsatzembler Jaume Caldes per a les vistes a Niça [amb l'emperador]. Vá precedida d'una carta a Jaume Setantí, mercader, per tal que preste els diners necessaris per a la comanda (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2408, fols. 9r-10r.²⁴¹⁰

Lo rey.

Com nós trametam aquí lo feel nostre en Jacme Caldes, sotsatzembler de casa nostra, per comprar algunes coses a nós neccessàries per lo viatge que, Déus migençant, entenem fer vers les parts de Niça,²⁴¹¹ dehim e pregam-vos que en ço que recorrerà a vós lo endrecets tant com porets per nostre servey, e en cas que ell vos deman alguna quantitat de diners pagar per les dites coses, fins en quantitat de cinch-cents florins, donats-la-li per nós, cor prometem-vos en nostra bona fe reyal que nós los vos farem pagar prestament. E d'açò nos farets singula[r] pleer e servir, lo qual en son cas haurem a memòria. Dada en València, sots nostre segell secret, a .XXV. dies de maig del any mil .CCCC.XV. *Rex Ferdinandus.*

Idem (Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai). Probata.

Dirigitur Iacobo Setantí, mercatori.

¶ ²⁴⁰⁹ Segueix, ratllat: *e casun de vós.* ¶ ²⁴¹⁰ Precedeix carta del rei, de la mateixa data, a la priora del monestir de Jonqueres de Barcelona, demanant que faça preparar la quantitat de *nogatulí* que li dirà Jaume Caldes (*ibid.*,

fol. 9r). ¶ ²⁴¹¹ Les vistes projectades a Niça, de Ferran I amb el papa Benet XIII i l'emperador alemany Segimon de Luxemburg, es celebraren finalment a Perpinyà el mateix any.

Lo rey.

Memorial de les coses que's deuen comprar en la ciutat de Barcelona per lo pasatge de Niça per en Jacme Caldes, sotsatzembler de casa nostra.

Primerament, carnsalada, de la millor que's puxa trobar, .LXX. bacons.

Ciurons, .II. quintals.

Fideus, .III. quintals.

Vinagre grech, .II. bótes de mena.

Gengebre, .LX. lliures.

Canella, .LXXX. lliures.

Çaffrà, .X. lliures.

Clavells, .X. lliures.

Pebre, .I. lliures.

Avellanes torrades, .I. rova.

Flascons de cuyr grans, .I.^a dotzena: .I.^a dotzena.

Flascons mijancers, .I.^a altra dotzena: .I.^a dotzena.

Vin grech, .XXVI. bótes.

Malvesia, .IIII. bótes.

Vin vermell de la terra, que sia fi, .X. bótes de mena.

Ayguar-ros, de quantitat de .X. florins.

Almarraxes de vidre domasquines, .I.^a dotzena.

Nogatulí, lo qual facen les monges de Junqueras, en quantitat de .I. quintal: .I. quintar.

Confits alexandrins:

Carabaçat, .XV. pots.

Pomes, .XV. pots.

Peres, .V. pots.

C[o]donys, .VI. pots.

Brots de bàlsem, .III. pots.

Amelles, .VI. pots.

Gengebre vert, .X. pots.

Andiana, .IIII. capsos.

Carns de codonys, .IIII. capsos.

Pinyons, .I. quintar.

Rex Ferdinandus.

Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai. Probata.

950.

1415, maig 25. València.

Ferran I als jurats de Mallorca, reprenent-los per la negativa a prestar-li galeres per al viatge a Niça, que creu inspirada per elements desafectes. Exigeix que rectifiquen i li remeten almenys dues galeres armades, i per a informar-los els envia el governador Pelai Unís, fra Pere Despujol i Joan Vivot (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2408, fols. 15v-16r.

Lo rey.

Pròmens. Per rahó de les vistes que nostre sant pare e nós, migensant la gràcia de Déu, devem fer ab lo rey dels Romans en les parts de Niça, vos havem emprats per nostre servey de armar algunes galeas, e de açò havem informat largament de nostra intenció, per nostra letra, l'amat nostre mossèn Palay Unís, regent la governació de Mallorques, e comanada²⁴¹² a aquell creença, la qual per ell a vosaltres és stada explicada. E segons plene-rament són informats, per vosaltres no és stat suplit al dit emprament, ans ab enginy e ab tractament de alsuns que han pocha affecció a nós e a nostre benavenir, és stat desviat e destorbat lo armament de les dites galeres, no pensant quala e quanta errada an feta, pre-nent massa gran càrrech, volents e perforsants-se sens nenguna temor torbar nostres nego-cis, sots color de voler ab bona consciència lo profit de la universitat, com sia veritat que lo destorb donat és stat més per voler de dret en dret a nós desservir en aquest cas que no per bona consciència, caritat e veritat, la qual cosa toca no poch, ans molt grantment, la honor de vosaltres e de aqueixa universitat, aquella disminuint e minorant, suasint vosaltres no fer vostra honor al servir de vostre senyor ab ses rahons pal·liades. On, quaix com-planyent-nos de açò e maravellant-nos de las maneres per alguns, segons dit és, en vostre consell tengudes, com siam certs que vostres passats en aqueixa universitat an ben servit en sos temps nostres predecessors, no fallint en res a lur honor ne als negocis per ells empre-sos, entre los quals no's és menor aquest per nós emprès, com sia de gran excel·lència e en què va molt a nostra honor, per ço com és negoci de la unitat de sancta mare Sgleya, axí mateix com hi va la persona de nostre sant pare e la nostra; per tal vos pregam e encar-regam, e de certa sciència expressament manam, que, corregint e esmenant la errada feta, no ometats complaure'ns trematent-nos prestament almenys dues galeres armades, ni vu-llats prestar orelles a induccions ni seduccions contràries,²⁴¹³ com sia cosa que grantment toca vostra honor, considerant la amor e affecció que en tal cas devets mostrar a vostra senyor. Certificant-vos que de açò nos farets gran servir e aquell haurem molt a grat, per lo qual, ab los altres que ja'ns havets fet, haurem en gràcies e en favors vosaltres e aqueixa universitat mils per recomenats. E com de aquestes coses hajam largament per nostra le-tra informats de nostra intenció los amats e feels nostres mossèn Palay Unís, regent la governació dessus dit, frare Pere Despujol, del orde cartoxà, e mossèn Johan V[i]vot, pre-gam-vos que a ells en tot ço e quant vos explicaran per part nostra sobre les dites coses donets fe e creença, complint-ho per obra axí com de vosaltres confiam. Dada en València, sots nostre segell secret, a .XXV. dies de maig del any .M.CCCC.XV. *Rex Ferdinandus.*

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.
Probata.*

Als amats e feels nostres los jurats e pròmens de la ciutat de Mallorques.

Similis directa fuit:

Als feels nostres los jurats, síndichs e pròmens per la part forana²⁴¹⁴ del regne de Mallor-ques.

¶ ²⁴¹² *comanada*: «comanda». ¶ ²⁴¹³ *contràries*: «contraris». ¶ ²⁴¹⁴ *forana*: «fonara» (*sic*).

951.

1415, juny 15. València.

El rei Ferran I a Mateu Llopis, veí de Morvedre. Li demana que entregue el cap i altres membres del noble Arnau Guillem de Bellera, que fou governador del regne de València, a fra Pere Jutglar, confessor de l'infant Alfons, a fi que siguen soterrats amb la resta del cos al seu sepulcre i li puga ser alçada l'excomunió per part del papa, com procura obtenir el fill del difunt (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2388, fol. 132r.

Lo rey.

Com lo fill e altres amichs e parents del noble n'Arnau G(uillem) de Bellera, *quondam* governador de València, afecten molt, per descàrrech de la ànima del dit Arnau Guillem, qui morí vedat, que li sia feta absolució per nostre sant pare, del qual, segons dien, l'ha haüt,²⁴¹⁵ atès lo cas de la excomunicació, e aquella dita absolució no puxa obtenir sens que tots los menbres, e singularment lo cap, qui és principal menbre, no sien tumultats ab lo cors ensemps, pregam e manam-vos que, vista la present, donets e liurets al amat confessor de nostre car primogènit lo príncep de Gerona, frare P(ere) Jutglar, mestre en la sancta theologia, lo qual vos trametem²⁴¹⁶ per aquesta raó, lo cap e altres ossos o part de la persona del dit Arnau G(uillem) de Bellera, qui aquell aportarà per metre-ho en la tomba o fossa on és lo dit cors.²⁴¹⁷ E açò per res no dilatets, si'ns desijats servir e conplaure. Dada en València, sots nostre segell secret, a .XV. dies de juny del any .M.CCCC.XV. *Rex Ferdinandus.*

Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.

Probata.

Dirigitur Matheo Lòpiz, burgensi ville Muriveteris.

952.

1415, juny 21. València.

Creació, per disposició de Ferran I, de dos places d'escrivans i una d'escrivent de la batlia general del regne de València, necessaris per a la recuperació del patrimoni reial, el qual ha estat alienat o empenyorat en la seua major part en els regnats precedents segons declaració del sobirà (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2414, fols. 84v-85v.

¶ ²⁴¹⁵ *haüt*: «haüts», corr. ¶ ²⁴¹⁶ *trametem*: «tranetem».

¶ ²⁴¹⁷ Bellera, que fou defensor, ensems amb la ciutat de València i el bàndol nobiliari dels Vilaragut, de la causa de Jaume d'Urgell, havia mort a la batalla de Morvedre el 27 de febrer de 1412, lluitant contra el bàndol dels Centelles i les tropes aragoneses i castellanes del partit trastamarista; els vencedors forçaren el fill homònim del governador a passejar el cap d'aquest com a trofeu, posat en una llança, a la plaça major de la vila (MIRALLES, *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, ed. cit., pp. 161-162; la notícia, a l'ed. de Sanchis Sivera del mateix *Dietari*, p. 101, nota, i Manuel DUALDE-José CAMA-

RENA, *El Compromiso de Caspe*, Saragossa, Inst. Fernando el Católico, 1980, 3a ed., p. 138). Aquell terrible fet fou recollit per Lorenzo VALLA (*Historiarum Ferdinandi regis Aragoniae libri tres*, París, 1521 [ed. facs. València, 1970, col. «Textos Medievales», 41, a cura de Pedro López Elum, p. 98]), que l'atribueix a una ordre de Bernat de Centelles, condemnada amb duresa per l'humanista: *...illam immanitatem atque saevitiam...* Ratifica aquest judici ZURITA (*Anales*, ed. Canellas, vol. 5, Saragossa, Inst. Fernando el Católico, 1975, llib. XI, LXX, p. 212), que pren la notícia de l'anterior: *...lo que si así pasó fue muy inhumana y cruel venganza.*

Nós, en Ferrando,²⁴¹⁸ *et cetera*. Pensada²⁴¹⁹ la gran dissipació feta per nostres predecessors, de recordable memòria, de nostre patrimoni reyal,²⁴²⁰ lo qual en la major part és stat alienat, empenyorat e en mà de diverses persones e en maneres diverses transportat, cové a nós e a nostres tresorer, batles generals, locals, e tots altres oficials al offici dels quals se pertanga, a la recuperació e reparació²⁴²¹ de aquell ab gran diligència e cura entendre, com sia pus difícil e dura cosa lo recobrar que'l alienar, car si sent anys o pus lo dit patrimoni és stat en alienar, gran temps és vist esser necessari en recobrar aquell, si donchs lo temps no és abreujat o acurtat per sollicitut e vigilància de persones expertes e industrioses a semblants affers. E, per tal com la batlia general del regne de València és un dels principals membres necessaris a sustentació de la nostra reyal casa, havem preposat posar aquell en degut orde; e, entre les altres provisions necessàries, havem ordenat deputar sufficient nombre de persones qui al dit batle general e al dit offici ajuden, e treballen en²⁴²² les dites reparació, recuperació e reintegració del dit patrimoni e altres coses e negocis occorrens a la dita batlia, com per direcció de aquells sie²⁴²³ no solament expedient mas molt necessari, majorment atès que nós volem e havem ja ab altres provisions disposat que en lo dit regne totes demandes, col·lectes de morabatí, recepcions de monedes e d'altres peccúnies sien fetes, reebudes e exegesquen per lo dit batle general ten solament, per evitar selaris e alaujar messions de comissaris e altres persones qui en temps pessat a fer les dites coses solien esser deputades. E per ço com en fer les dites coses són necessaris dos scrivans experts²⁴²⁴ en comptes, qui regesquen los comptes e lo libre comú del dit batle, con vuy, ateses les dites coses e altres, en lo dit offici sia gran concurença de nagocis e fàçan letres e anentaments, axí per rahó de demandes, col·lectes de morabatins, recepcions de monedes e moltes altres provisions e actes a l'axercici e regiment del dit offici necessàries, e encara encerquen ab gran diligència per los registres entichs tots e qualsevol privilegis, actes e anantaments necessaris a la dita recuperació del dit nostre patrimoni, e sia necessari, axí mateix, un scrivent qui registra e meta en bell totes les dites letres, provisions e actes,²⁴²⁵ per tal, ab tenor de la present, provehim, astituíim e ordonam e volem que en lo offici del dit batle general haja dos scrivans e un scrivent qui contínuament en los dits affers tocants lo dit offici ab gran diligència entenga,²⁴²⁶ als quals ordonam e manam que sia fet compte, ço és, a cascun dels dits scrivans, per quitació de dues bèstias a rahó²⁴²⁷ de .IIII. sous reys de València per cascun dia, segons que és fet compte als scrivans de nostra tresoraria, e al dit scrivent, per sustentació sua e treballs, cascun any quatra-cents *solidos* de la dita moneda, los quals los manam esser donats cascun any per lo dit batle general de les peccúnies que per rahó de son offici a mans suas són pervengudes o d'equí avant pervendran, per tres terces del any. E com en lo dit offici de algun temps ensà hajan contínuament servit e treballat en Martí Tolsà e en G(uillelm) Mir, scrivans, e en Bernat Sanxis, scrivent,²⁴²⁸ per tal volem e manam al dit batle qui are és e serà d'aquí avant, que als dits Martí Tolsà e G(uillelm) Mir, dementre serviran e en lo dit offici seran

¶ ²⁴¹⁸ en Ferrando: «Ferdinandus», corr. ¶ ²⁴¹⁹ Pensada: «Pensant», corr. ¶ ²⁴²⁰ Vid. *supra* doc. 882 i nota. ¶ ²⁴²¹ e reparació, interlineat. ¶ ²⁴²² en: «e en». ¶ ²⁴²³ sie: «sien», corr.

¶ ²⁴²⁴ experts: «sperts», corr. ¶ ²⁴²⁵ Segueix, ratllat, faents.

¶ ²⁴²⁶ Sic (*enténgan* ?). ¶ ²⁴²⁷ a rahó: «a^o». ¶ ²⁴²⁸ scrivent: «scrivint».

necessaris, responga e faça compte per les dites tres terces del any de la dita quitació de dues bèstias, a la dita rahó de quatre *solidos* per cascun dia, a cascun d'èls, e al dit Bernat Sanxes dels dits quatre-cents *solidos* de la dita moneda, faent compte a cascun de aquells del jorn que en lo dit offici comensaren a servir, remetens asò a conexença del dit batle; e en la paga²⁴²⁹ que·ls farà cobre de cascun d'ells àpocha, en la primera de les quals la tenor de la present sia incerta e en les altres special menció sia feta de aquella. Car nós menam al feel conseller e mestre racional de la nostra cort, e a altre qualsevol del dit batle compte hoïdor, que en lo temps del retiment de son compte, aquell posant en data les dites quantitats e peccúnia que pagades haurà als dessús dits per la dita rahó e restituïnts les àpochas desús dites, axí dels dits Martí Tolsà, G(uillem) Mir e Bernat Sanxis, del temps que han servit e serviran en lo dit offici, com de altres dos scrivans e un scrivent que en loch lur e per lur mort o absència lo dit offici serviran, aquelles ditas quantitats en compte reeben e admeten al dit batle, tot dubte e contradicció cessants. Dada en València, sots nostre sagell secret, a .XXI. dia del mes de juny del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XV. *Rex Ferdinandus*.

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai,
et signata fuit tradita per Iohannem d'Ovied(o).²⁴³⁰
Probata.*

953.

1415, agost 28. València.

Ordre del rei Ferran I al governador del regne de València dellà Xixona que dispose segons un ordre nou les tandes de reg de l'horta d'Alacant, vist per experiència que l'aigua hi és mal distribuïda, malgrat ser escassa (Antoni Rigau).

ACA, C, reg. 2375, fol. 176r-v.

Ville Alicantis.

En Ferando, *et cetera*. Als fells nostres los portantveus de governador dellà Sexona e a son lochtinent qui ara són o per temps seran, salut e gràcia. Denant nostra magestat és estat exposat per en Berenguer d'Artés, dient que la orta de la villa d'Alacant és molt freturosa d'aygua per a obs de regar aquella,²⁴³¹ e sdevé molts anys que la dita aygua no basta a regar la meytat dels arbres de la dita orta, de què's segex que en aquell any no donen renda alguna, e si la dita aygua era mesa en bon²⁴³² orde bastaria molt més a regar que no fa, car de alí hon se comença a partir la dita aygua tro al cap d'aval, on pren fi la dita orta, ha una legua, e esdevé's sovín durant la tanda, qui és de .XXI. dia, que tota l'aygua regarà al cap d'amunt de la orta de dia, e en la nit la altra,²⁴³³ e aquell²⁴³⁴ qui és heretat al cap d'aval en lo dia següent torna la dita aygua a regar al cap d'amunt, [e],²⁴³⁵ axí com deuria regar les heretats, rega les cèquies, de què's seguex irripable (*sic*) dapnage als qui són heretats en la dita orta; e ja en temps passat s'és asajat metre en bon²⁴³⁶ orde la dita aygua,

¶ ²⁴²⁹ paga: «pa». ¶ ²⁴³⁰ d'Oviedo: en altres cartes del mateix registre, de Ovido. ¶ ²⁴³¹ Segueix, ratllat, *hoc*.

¶ ²⁴³² bon: «bona», corr. ¶ ²⁴³³ altra: «hallta», mal corregit a l'orig. ¶ ²⁴³⁴ e aquell, interlineat.

¶ ²⁴³⁵ e, manca a l'orig. ¶ ²⁴³⁶ bon: «bona», corr.

ço és, que començàs a regar al cap d'amunt de la dita orta e los talls de aquella anasen de heretat en heretat tro al cap d'avall, e, acabada la dita tanda de .III. setmanes, tornàs al cap d'amunt de la dita orta e axí's segís de aquí avant, e per ço com alguns dels hòmens de la dita villa són heretats en lo cap d'amunt de la dita orta, per tal que no se'n seguexqua profit als qui són heretats al cap d'aval, no han volgut consentir que la dita aygua sia mesa en lo bon²⁴³⁷ orde, e sia stat a nós suplicat que a les dites cose[s] volguéssim per justícia provehir. E²⁴³⁸ nós, vulens²⁴³⁹ que la dita aygua sia mesa en tal orde que sia profit dels heretats²⁴⁴⁰ en la dita orta, a vós dehim, cometem e manam que provehiscats en lo dit feyt, appellats tots los hereters e altres de qui²⁴⁴¹ sia enterès, e aquells oïts, metats la dita aygua en bon²⁴⁴² orde, en manera que ls talls de les aygües vagen hareu per heretats, e de heretat en heretat, per cascun braçal, del cap d'amunt fins²⁴⁴³ al cap d'aval, sens prejuhi d'algú, totes favors, dilacions e excepcions fomalles (*sic*) cessants; car nós en e sobre les dites coses, dependents e emergents de²⁴⁴⁴ aquelles, plenerament, en la forma damunt dita, a vós comanam nostres veus ab la present, ab la qual manam per primera [e]²⁴⁴⁵ segona jusió a tots los dits poblats e heretats en la²⁴⁴⁶ dita orta que a vostres ordinacions e manaments fahedors sobre les dites coses obeequen e aquells tingen e observen, e no'y contravingen per alguna rahó, si nostra ira e indignació, e pena de mil florins dels contrafaents havedors, cobeejen irremissiblement esquivar. Dada en València, a vint-e-huyt dies de agost del any²⁴⁴⁷ de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC. quinze. *Iohannes, regens.*

*Antonius Rigaudi, ex provisione facta per
Iohannem Navarro, regentem cancellariam.
Probata.*

954.

1415, agost 30.²⁴⁴⁸ Vilanova de Raó.

Manament del rei Ferran I a Guerau Alemany de Cervelló, governador de Catalunya, que cerque els lladres que haurien pres un floró de la seua corona i altres joies dels bagatges reials, anant de viatge pel Rosselló, prop d'Argelers. La mateixa ordre es dirigeix al batle general del regne de València i al sotsveguer de Barcelona (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2391, fols. 25v-26r.

Pro curia.

Lo rey.

Certificam-vos que, partint certa roba nostra de Cochliure vers Perpenyà, prop Argilers és stada trencada una caxa, de nits, per algunes malvades persones, los quals fins ací no sabem, e d'aquella han furtat un floró de la nostra corona, qui ab lo ceptre e pom e

¶ ²⁴³⁷ *bon*: «bona», corr. ¶ ²⁴³⁸ *e*: «on com», corr. ¶ ²⁴³⁹ *vulens*: «vullam», corr. ¶ ²⁴⁴⁰ *heretats*: «heretat». ¶ ²⁴⁴¹ *qui*: «quia». ¶ ²⁴⁴² *bon*: «bona», corr. ¶ ²⁴⁴³ *fins*: «finis», corr. ¶ ²⁴⁴⁴ *de*: «da». ¶ ²⁴⁴⁵ *e*, manca a l'orig. ¶ ²⁴⁴⁶ *en la*: «a la», corr. ¶ ²⁴⁴⁷ *del any*: «en l'any», corr. ¶ ²⁴⁴⁸ Observem que la data d'aquesta carta no és incongruent

amb la precedent, donada a València dos dies abans, car la primera fou expedida pel regent de la cancelleria, que havia romàs a la ciutat després de la marxa del rei vers el Rosselló. El darrer document signat pel monarca a València és del 20 d'agost (reg. 2391, fol. 24r).

altres joyells era en la dita caxa; e creem que hajan pres algunes altres joyes, les quals encare no veem menys. Per què us manam que, ab solícita diligència e cura, provehiscats e façats tenir asment axí per argenters com en altra manera acostumada e que us parega si lo dit floró e altres joyes se poran trobar ne sentir, e aquells qui u hauran pres haver, donant a açò aquella cura que s pertany e de vós confiam. Certificants vos que nós vos avisarem de tots aquells indicis que puscam haver. Dada en lo loch de Vilanova de Rahó, prop Perpenyà,²⁴⁴⁹ sots nostre segell secret, a .XXX. dies d'agost del any .M.CCCC.XV. *Rex Ferdinandus*.

Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicolai.

Probata.

Dirigitur Geraldo Alamanni de Cervilione, gubernatori Cathalunya (sic).

Sub simili forma scriptum est personis infrascriptis:

Et primo Iohanni Mercaderii, baiulo generali regni Valentie.

Item, Iaufrido de Sancto Minato, subvicario Barchinone.

955.

1415, setembre 15. Perpenyà.

L'infant Alfons al veguer i els cònsols de Vilafranca de Conflent. Ordena que facen publicar per una crida que els pescadors dels rius del terme hi cerquen truites sense dilació, per al convit que s'ofereix a l'emperador Segimon, les quals vendran exclusivament als compradors del rei, sota grans penes. Idèntic manament es dirigeix a Prada (Pere Companyó).

ACA, C, reg. 2450, fols. 136v-137r.²⁴⁵⁰

N'Alfonso, *et cetera*. Als feels nostres los veguer e cònsols de Vilaffrancha de Conflent, salut e gràcia. Com per rahó del convit que l dit senyor²⁴⁵¹ fa apparellar²⁴⁵² en aquesta vila per a dimecres primervinent al rey dels Romans, qui ve per haver vistes ab ell sobre los fets de la unió de sancta mare Església, considerat que és dejuni de Quatre Tempres lo dit dia, haja molt necessàries lo dit senyor rey, nostre pare, grans quantitats de peix, a cascú de vosaltres manam expressament e de certa sciència, sots pena de doents florins d'or dels béns vostres, si lo contrari farets, havedors e a nostres coffres applicadors, que encontinent, vista la present, façats manament, mijançant crida publica fahedora a tots los que han acostumat pescar en lo riu o rius d'aquexa vila e a cascun d'ells, que tantost meten mà contínuament a pescar truytes fins a dissapte primervinent per tot lo dia, e que de les dites truytes que en aquest endemig pendran no gosen vendre una truyta a persona alguna sinó als compradors del dit senyor rey, nostre pare, o al portador de la present, als quals les hajan e sien tenguts vendre a for covinent e rahonable; e açò sots pena de .D. solidos a cascun e per cascuna vegada que seria fet lo contrari, de la qual pena volem que no ls ne puxa esser feta gràcia ne remessió alguna, ans sia de ell o de sos béns totalment per vós exhigida. E les dites coses no mudets ne dilatets, si, ultra la exacció de la pena

¶ ²⁴⁴⁹ lo loch de Vilanova... Perpenyà, interlineat. Ratllat, València, sots nostre segell secret. ¶ ²⁴⁵⁰ Precedeix i segueixen lletres del mateix tenor als batles de Cotlliure,

Llançà, Cadaqués, i Sant Llorenç i Sant Hipòlit de la Salanca. ¶ ²⁴⁵¹ El rei, que ha degut mencionar-se abans en la intitució de l'infant. ¶ ²⁴⁵² apparellar: «appellar».

dels .CC. florins ja dita, la ira e indignació nostra cobejats squivar. Dada en Perpenyà, sots nostre sagell menor, a .XV. dies de setembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XV. *A(lfonsus), cancellarius.*

*Petrus Companyoni, mandato domini principis
facto per venerabilem episcopum Palentinensem,²⁴⁵³
cancellarium. Probata.*

*Fuit expedita alia consimilis littera mutatis mutandis, directa baiulo et consulibus loci de Prada, quod
in rivo vel rivis dicti loci faciant piscari truytas.*

956.

1415, setembre 30. Perpinyà.

*Ferran I a Jaume Sala, mestre de les obres del palau de Barcelona, manant que el lliure a Joan
Eimerich, cavaller, nomenat veguer de la ciutat, per tal que hi tinga la seu del seu ofici. Segueix
un memorial amb les instruccions dirigides pel monarca al veguer, insistint en l'observança de la
legalitat i en la salvaguarda del poder reial (Pau Nicolás).*

ACA, C, reg. 2409, fol. 102r-v.

Lo rey.

Com nós hajam provehit del offici de la vegueria d'aquexa ciutat de *Barchinona* al amat conseller e algutzir nostre mossèn Johan Aymerich, e vullam que son²⁴⁵⁴ statja sia en aquex palau nostre, dehim-vos e manam al dit mossèn Johan liurets decontinent lo dit palau. E en açò no haja falta alcuna. Dada en Perpenyà, sots nostre segell secret, a .XXX. dies de setembre del any .CCCC.XV. E, per accident de nostra persona, signada de mà de nostre primogènit. *A(lfonsus), primogenitus.*

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.
Probata.*

Al feel nostre en Jacme Sala, maestre major²⁴⁵⁵ de les obres del nostre palau de *Barchinona*.

Memorial de les coses que lo senyor rey mana servir a mossèn Johan Eymerich, novellament provehit de la vegueria de *Barchinona*.

Primerament, que'n la jura que farà de servir les constitucions, privilegis e libertats de la ciutat, e altres jures que'l c[o]nvinge a fer, diga tostemps: «salvats los drets e regalies del senyor rey».

Ítem, que no faça remissió o guiatge de mort o mutilació de membre, ne commuthe pena criminal en civil, e, haüda la pramàtica que lo dit senyor ha manada fer sobre aquesta matèria, que serve aquella sens alcuna violació.

Ítem, que dels fets qui seran ponderosos, consulte lo senyor rey.

¶²⁴⁵³ Fr. Alfonso de Argüello. *Vid. supra* doc. 942, nota. ¶²⁴⁵⁴ son: «sa», corr. ¶²⁴⁵⁵ major, interlineat.

Ítem, que ço que farà, faça de consell de bon assessor, e que tots los consells que'l daran faça scriure per lo scrivà o notari del procés o actes en què's darà lo consell. *A(lfonsus), primogenitus.*

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.
Probata.*

957.

1415, octubre 29. Perpinyà.

Ordre de l'infant Alfons als batles i els cònsols d'Illa, de Clairà i de Sant Hipòlit [de la Salanca] que li reserven la caça d'un ós i uns porcs senglars, que han estat vists en una muntanya pròxima al primer lloc esmentat i als boscs de la comarca, respectivament (Pere Companyó).

ACA, C, reg. 2450, fol. 137v.

N'Alfonso, del molt alt senyor rey d'Aragó e de Sicília primogènit, e per la gràcia de Déu príncep de Gerona e dels regnes e terres del dit senyor general governador. Als feels nostres los batle e cònsols dels lochs de Illa, de Clayrà e de Sent Ypòlit, salut e gràcia. Per alguns de nostra munteria havem certament sabut que en una muntanya pres del dit loch de Illa ha un onso, e que en los *sotos* dels dits lochs, o del un d'aquells, són o vénen alguns porchs salvatges. Per què com nós, prenants plaer en semblant caça de la dessús dita, hajam deliberat anar en los dits lochs a caçar los²⁴⁵⁶ dits onso e porchs, cascun de vosaltres pregam e encarragam affectuosament que encontinent, vista la present, façats manament, mijançant crida publica faedora a tots los habitants e poblats en los dits lochs e cascun d'èls, ço és, als del dit loch de Illa, que no cassen ne caçar gosen en alguna manera lo dit onso en la dita muntanya o loch on stà ne va, e a tots los dels dits lochs e cascun de aquells, que no cacen ne caçar gosen o facen los dits porchs en los *sotos* o lochs on han acostumat o acostumen anar e star; e açò sots certa pena per vós a ells imposadora e exhigidora, si per ells serà fet lo contrari. E les dites coses no mudets ne dilatets, si'ns desijats servir e complaure. Dada en la vila de Perpenyà, sots nostre segell menor, a .XXVIII.º dies d'octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XV. *A(lfonsus), cancellarius.*

*Petrus Companyoni, mandato domini principis
facto per venerabilem episcopum Palentinensem,
cancellarium. Probata.*

958.

1415, novembre 26. Perpinyà.

El rei Ferran I als justícies i jurats de la ciutat de Barbastre i les viles de Montsó i de Tamarit de Llitera. Els reprén per vexar de paraula i de fet els jueus conversos, contra la caritat cristiana, i mana que en endavant els tracten amb benignitat, els defensen de tota injúria i els facen justícia sense dilacions abusives (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2389, fol. 113r.

¶ ²⁴⁵⁶ los: «les».

Aliquorum neophitorum civitatis et villarum de Barbastre, Monçó et de Tamarit.

En Ferrando, *et cetera*. Als feels nostres los justícia, jurats e altres officials, prohòmens e singulars de las ciutat e viles de Barbastre, Monçó e Tamarit de Littera, e als lochtinents dels dits officials als quals les presents pervendran, salut e gràcia. Segons havem entès, vosaltres o als uns de vós qui, per servir de nostre senyor Déu e favor de la religió christiana deuriets, axí com per deute de caritat sots tenguts, favorir, honrrar e tractar benignantment e graciós los christians novellament venguts a la fe cathòlica, aquells²⁴⁵⁷ desonrrats, desfavorits, vituperats e maltractats de paraula e de fet, e vosaltres, dits officials, en la administració de la justícia dilatats aquells axí e pijor que quant éran juheus, de la qual cosa sóm molt agreugats, e no sens rahó. Per què, si axí és,²⁴⁵⁸ reprements-vos de les dites coses, vos manam axí stretament com podem, sots nostra ira e indignació, que los dits christians novells favoriscats, honrrats e tractats amigablement e benigna, axí en vostres consells, col·loquis e officiis com en altra manera; e vosaltres, dits officials, los²⁴⁵⁹ preservets de tota desonor, vituperi e injúria, axí verbal com altra, e·ls fàçats en lurs qüestions spachada justícia. Certificants-vos que serà cosa que haurem molt per agradable, e del contrari nos fariets gran deservir, e a nós hi convindria provehir segons se pertany. Dada en la vila de Perpinyà, sots nostre segell secret, e, per indisposició de nostra persona, signada de mà de nostre primogènit, a .XXVI. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XV. *A(lfonsus) primogenitus.*

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.
Probata.*

959.

1415, novembre 29. Perpinyà.

Ambaixada de fra Bonifaci Ferrer, general de la Cartoixa, i Pere Jutglar, confessor de l'infant Alfons, tramesa pel rei Ferran I al papa [Benet XIII], demanant-li l'abdicació en pro de la unió de l'Església (Pau Nicolàs).

ACA, C, reg. 2409, fol. 116r-v.

Sanctissime ac beatissime pater. Informavimus super nunnulis sanctitati vestre oretenus explicandis venerabilem et religiosos ac dilectos²⁴⁶⁰ nostros fratrem Bonifacium de Ferrario, priorem maioris domus Cartusiensis, et P(etrum)²⁴⁶¹ Jutglar, magistrum sancte theologie,²⁴⁶² confessorem nostri primogeniti,²⁴⁶³ quibus et utrique ipsorum in suis relatibus tanquam nostris dignetur eadem sanctitas, quam Omnipotens conservet sue Ecclesie sacrosancte felici dierum longevitate, fidem credulam adhibere. Data Perpiniani, sub nostro sigillo secreto, et propter indispositionem persone nostre signata manu nostri primogeniti, .XXIX.^a die novembris anno Domini .M.^oCCCC.^oXV.^o A(lfonsus), primogenitus.

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.
Probata.*

¶ ²⁴⁵⁷ *aquells*, interlineat. ¶ ²⁴⁵⁸ *si axí és*, interlineat. ¶ ²⁴⁵⁹ *los*, interlineat.

¶ ²⁴⁶⁰ *religiosos ac dilectos*: «religiosum ac dilectum», corr. ¶ ²⁴⁶¹ *P(etrum)*: «Magistrum P(etrum)», corr.

¶ ²⁴⁶² *magistrum sancte theologie*, interlineat. ¶ ²⁴⁶³ *nostri primogeniti*, interlineat.

Sanctissimo ac beatissimo domino nostro pape.

Memorial de les coses que'l don de Cartoxa e lo confessor del²⁴⁶⁴ senyor príncep deuen dir e explicar a nostre senyor lo papa, de part del senyor rey, per vigor de la letra de creença que se'n pòrtan.²⁴⁶⁵

Premesa deguda recomendació, ab les pus dolces paraules e motius que poran, li diran que, esguardada la disposició gran que huy és a la unió de sancta mare Església e la ejecció e renunciació fetes per e dels intrusos Johan e Gregori,²⁴⁶⁶ e que tot lo món spe- ra e és en oppinió que per la renunciació per ell fahedora la dita unió se deu seguir,²⁴⁶⁷ e aquella tot lo món l'à vengut demanar e demana e supplica, e la gran glòria, e a Déu e al món, que de la dita renunciació se'l seguirà e diversos altres béns qui necessàriament se'n segueixen. E considerat, axí mateix, que del no fer la dita renunciació s'espera seguir escàndol gran en la *Ecclesia* de Déu e perpetuació del scisma e diversos e molts scàndols, damnatges e inconvenients en lo món, e molts dans e mals en la Christianitat, que lo dit senyor, axí humilment com pot e caritativa, suplica sa santedat que, per servir de nostre senyor Déu e bé de la sua *Ecclesia* e benefici de tota Christianitat, e per glòria e honor sua, ell vulla renunciar purament, segons ja és stat supplicat per los reys e prínceps de sa obediència, los quals, puys són justats, no entenen desistir jamés d'aquest sant propòsit, tro a tant que la dita unió se seguescha o sien scusats e'y hagen retut son deute a Déu e al món. E *cerca* açò li diran e faran aquelles persuasions e induccions necessàries e pertinents, ajudants e profitans a la manera e effecte dessus dits. *A(lfonsus), primogenitus.*

Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.

Probata.

960.

1415, desembre 10. Perpinyà.

El rei Ferran I als paers, consellers i prohoms de Cervera. Els mana, mogut per les queixes d'alguns particulars d'aquesta vila, que en la constitució del cos electoral i la provisió dels càrrecs siguen elegides les persones més idònies i no altres, en pro del bé públic (Ramon Batlle).

ACA, C, reg. 2380, fols. 59v-60r.

Pro parte aliquorum singularium ville Cervarie.

En Ferrando, *et cetera*. Als feels nostres los pahers,²⁴⁶⁸ consellers e prohòmens de la vila de Cervera, consell e universitat de aquella, e altres qualsevol a qui les coses dejús scrites se pertanguen en alguna manera, salut e gràcia. Com a nostra real dignitat se pertanga procurar e encercar vies e maneres per les quals les ciutats e viles a nostra real corona sotsmeses sien ben regides e la cosa publica de aquelles profitosament governada. E per

¶ ²⁴⁶⁴ Segueix, ratllat, *almoyner del*. ¶ ²⁴⁶⁵ Precedeix carta de creença a favor de Bonifaci Ferrer, general de l'orde de la Cartoixa, i Pere Jutglar, mestre en teologia, confessor del príncep de Girona. ¶ ²⁴⁶⁶ Joan XXIII (1410-1415), papa del concili de Pisa, i Gregori XII (1406-1415), papa

de Roma. ¶ ²⁴⁶⁷ A la conferència de Perpinyà, l'emperador, el rei Ferran i els delegats presents havien demanat la renúncia a Benet XIII, però el papa, irreductible, abandonà la vila el 13 de novembre (PUIG Y PUIG, *Pedro de Luna...*, pp. 293-297). ¶ ²⁴⁶⁸ *paheers* a l'orig.

exposició querelosament a nós feta per part de alguns singulars de la dita vila hajam entès que, axí la elecció que's fa en la vigília de Nadal en la dita vila de doents prohòmens per los pahers e consell de aquell any, ço és, cinquanta per cascun quarter, com aquella que's fa anaprés per los dits prohòmens lo dia o festa de sent Steve prop següent de certs pahers e consellers, segons forma dels privilegis sobre açò atorgats a la dita vila, de algun en temps (*sic*) ençà, se fan algunes vegades de persones no axí idònees, sufficients ni abtes al regiment de la dita vila e ben publich de aquella com d'altres qui se'n trobarien en la dita vila, pretermetents o lexants les pus covinents e pus abtes, de què's segueixen sens dupte alguns grans dans e incomoditats a la dita vila e ben publich de aquella. Emperamor d'açò, volents en les dites coses degudament provehir, a humil supplicació per part de alguns singulars de la dita vila, desijants lo bé avenir e utilitat e conservació de aquella, sobre açò a nós feta, vos dehim e manam expressament e de certa sciència, sots encorrimment de nostra ira e indignació, que en les eleccions primerament fahedores dels dits doents, ço és, cinquanta per cascun quarter, e en les altres que après convendrà fer dels pahers e consellers, servant la forma e tenor dels dits privilegis, elegiats les millors e pus abtes, pus sufficients e pus idònees que en la dita vila poran esser atrobades, les quals elegesquen les millors e pus aptes, pus sufficients e pus idònees persones que en la dita vila trobar²⁴⁶⁹—se poran, segons Déu e lurs bones consciències per mèrits e per facultats informades, en pahers e consellers de la dita vila, servant la forma, tenor e sèrie dels dits privilegis, segons dit és. E si per ventura serà fet lo contrari en alguna manera, ço que no crehem, nós ara per lavors e lavors per ara, havents les dites eleccions axí contra forma dels dits privilegis fetes per no fetes, decernim aquelles esser írrites e nul·les e freturans de tota eficàcia e valor, romanints emperò los dits privilegis en lur força e virtut. E, no-res-menys, los contrafahents, ultra nostra ira e indignació, sien encorreguts en pena de doents florins per cascun, a nostres cofres applicadors, exigidors d'ells e de lurs béns sens alguna gràcia e mercè. Manants sots les dites penes la present esser publicada e manifestada a cascun dels dits quarters en cacuna elecció que's convendrà fer de les damunt dites. Dada en Perpinyà, a deu dies de deembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil quatre-cents e quinze. *De Ortigis r(egens)*.

*Raymundus Baiuli, ex provisione facta in
consilio, in quo fuit habita pro lecta et vidit eam
Michael de Navés, consiliarius et promotor. Probata.*

961.

1416, gener 31. Perpinyà.

Ambaixada de Ferran I als prelats reunits al concili de Constança, portada per fra Antoni Queixal, general de l'orde de la Mercé. Els ha d'explicar la sostracció de l'obediència de Benet XIII, exhortant-los a procurar la unitat de l'Església, i allhora demanarà a l'emperador i al concili que convoquen insistentment fra Vicent Ferrer a l'assemblea (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2441, fol. 28r-v.²⁴⁷⁰

¶ ²⁴⁶⁹ poran esser atrobades... vila trobar, afegit al marge inferior.

¶ ²⁴⁷⁰ Segueixen lletres a l'emperador Segimon, als reis i prínceps, a l'arquebisbe de Narbona i a altres.

Ed. J. E. MARTÍNEZ FERRANDO, *San Vicente Ferrer y la casa real de Aragón (Documentación conservada en el Archivo real de Barcelona)*, Barcelona, Biblioteca Balmes, 1955, pp. 114–115, doc. 71 (publ. el memorial, atribuït a l'infant Alfons).

Cit. Francisco DIAGO, O. P., *Historia de la vida, milagros, muerte y discípulos del bienaventurado predicador apostólico san Vicente Ferrer de la orden de Predicadores*, Barcelona, Imp. de Graells i Dotil, 1600 (ed. facs.: València, Lib. París-Valencia, 2001), pp. 365–367 (amb trad. castellana del darrer ítem).

Cit. F. de BOFARULL Y SANS, *Felipe de Malla y el Concilio de Constanza. Estudio histórico-biográfico. Documentos justificativos y correspondencia diplomática de los embajadores aragoneses*, tiratge a part de la *Revista de Ciencias Históricas*, Girona, Imp. Paciano Torres, 1882, pp. 53–54.

Cit. J. SANCHIS SIVERA, *Sermons de Sant Vicent Ferrer. Selecció, pròleg, bibliografia i notes de —*, València, L'Estel, «Sèrie popular de clàssics valencians», s. a. (1936), pp. 6–7.

Reverendis et venerabilibus in Christo patribus, amicis et devotis nostris dominis miseratione divina episcopis, presbiteris²⁴⁷¹ et diaconis cardinalibus, necnon patriarchis, archiepiscopis, episcopis, prelati et ceteris in Constantia, provincie Maguntinensis, in Christi nomine congregatis, Ferdinandus, eadem gratia rex Aragonum, Sicilie, et cetera, salutem et ad Ecclesie Dei pastoris electionem canonicam festinare. Venerabilem et religiosum nobisque dilectum oratorem fratrem Anthonium Caxal, sacre pagine professorem, magistrum ordinis beate Marie Mercedis, unum de ambaxiatoribus per nos statim inibi pro dicta electione destinandis mittimus, nonnulla per eum suscepta super eisdem ab ore nostro paternitatibus vestris nostri parte plenis affatibus relaturum. Quocirca, amicitiam et devotionem vestras affectuosis precamur oraculis quatenus eidem oratori nostro in suis relatibus super his adhibere velint fidem credulam tanquam nostris. Data Perpiniani, sub nostro sigillo secreto et, propter indispositionem persone nostre, signata manu nostri primogeniti, ultima die ianuarii anno a nativitate Domini millesimo .CCCC.^o sextodecimo. A(lfonsus) primogenitus.

Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.

Probata.

Reverendis et venerabilibus in Christo patribus, amicis et devotis nostris, dominis cardinalibus et ceteris in civitate Constantie congregatis.

Memorial de les coses que mestre Anthoni Caxal, mestre de l'orde²⁴⁷² de sancta Maria de la Mercè, deu explicar e fer a e en la congregació de Constança de part del senyor rey.

Primerament, donarà a los de la²⁴⁷³ congregació la letra que se'n porta del dit senyor e ls explicarà los treballs continus e la santa intenció que lo dit senyor ha als fets de la unió, la qual intenció ha volguda en diverses maneres mostrar per obra, en special en la concòrdia que, axí com deuen saber, s'és seguida entre lo molt il·lustre lo rey dels Romans e lurs embaxadors e ell e los altres reys e prínceps de la obediència de papa Benet, de la qual concòrdia, si u havia necessari, se'n portarà translat. E après ha a mostrar l'acte de la substracció per ell feta de la obediència per les causes e rahons en aquella contingudes, de la qual axí matex se'n porta trallat, per què le (*sic*) puxa mostrar, e encara, si li parà propi, en sa explicació fer legir e liurar trallat a qui n volrà. *Paulus, secretarius.*

¶²⁴⁷¹ *prebiteris* a l'orig. ¶²⁴⁷² *del orde*, interlineat. ¶²⁴⁷³ *a los de la*: «en la», corr.

Ítem, explicarà com lo dit senyor entén trametre prestament sos solemnes ambaxadors a la dita congregació, segons és stat concordat, de los²⁴⁷⁴ quals él és un, qui asperarà alí tro a tant que los altres sien venguts. *Paulus, secretarius.*

Ítem, explicarà que per alcunes malívoles persones se meten fames que los allí congregats se'n partexen de tots jorns, derelencint los negocis, de què lo dit senyor ha singular congoxa e desplaer si axí és. Per què los prega que, per servir de Déu e tan gran benefici de Christianitat, no's enugen, ans continuen son notable propòsit fins a la conclusió desijada, e no permeten que de la dita congregació alguns se partesquen. E sobre açò e totes altres coses tocants bé avenir dels dits affers de la unió, de part del dit senyor los faça aquellas exortacions que conexerà esser necessàries e expedients a servir de Déu e honor del dit senyor. *Paulus, secretarius.*

Ítem, scriurà e notificarà contínuament al dit senyor totes les noves e altres coses que axí en la congregació com en aquellas parts se subsequiran stesament, particular e distincta, per forma que lo dit senyor, a ple certificat, puxe provehir segons se pertany. *Paulus, secretarius.*

Ítem, si encontrarà en lo camí lo rey dels Romans, donar-li ha la letra que'l porta de saluts, e notificar-li ha la sua anada a Costança e les causes de aquella segons dessús. *A(lfonsus) primogenitus.*

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.
Probata.*

Ítem,²⁴⁷⁵ passat per lo dit rey dels Romans, li dirà com al dit senyor an reportat que ell auria dit que no seria ni ell metria en la *Ecclesia* de Déu papa francès, de què alguns prelats francesos e altres d'aquella nació se serían scandalizats. Per què lo prega que, per bé dels negocis, a semblants paraules vulla advertir, remetent-ho tots temps a concili general; e açò'l tramet a dir ab aquella intenció e amor fraternal que pot. *Paulus, secretarius.*

Ítem,²⁴⁷⁶ explicarà al dit rey dels Romans e missatgers de la congregació de Costança notificant-les (*sic*) com seria molt fructuós que mestre Vicent anàs a la dita congregació e concili celebrador. E ja lo dit senyor li n'ha fet parlar, e troba'l molt dur, e dubta que'u pogués acabar. E per ço, que sien fetes tantost bones letres de part del dit rey dels Romans e altres dels dits misatgers, e après de la dita congregació, exortatòries e vocatòries al dit concili; e per les dites letres creu lo dit senyor que ell, tement-se de càrrech de consciència, hiria. Emperò, les dites letres vinguen tantost, special la del emperador [e] dels misatgers, per ço que lo dit mestre Vicent auria anar poch a poch preÿcant, e no'l bastaria temps. *Paulus, secretarius.*

¶ ²⁴⁷⁴ los: «les».

¶ ²⁴⁷⁵ Aquests darrers capítols han estat afegits al peu.

¶ ²⁴⁷⁶ Capítol subratllat al marge esquerre amb una mà amb el dit estés.

1416, febrer 4. Perpinyà.

Manament del rei Ferran I al governador del regne de València que procedesca amb rigor contra el bisbe i el capítol de la ciutat, el braç dels cavallers i el síndic de la capital, que han protestat contra la sostracció d'obediència [al papa Benet XIII] decretada per la corona (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2441, fol. 52v.²⁴⁷⁷

Lo rey.

Governador. Tant més nos agreugen les faltes de nostres oficials com en major negoci són acceptades,²⁴⁷⁸ e molt més si toquen offensió de nostre senyor Déus. No creem ignorets com nós, partints d'aquí a gran perill de nostra persona, vinguem en aquesta vila, e, precedents solemnes e madurs consells, a la final, per conseguir unió en la Sgleya de Déu, havem feta la subtracció²⁴⁷⁹ que d'aquests dies vos fon donada que féssets publicar, segons havets fet. E si diligentment aguéssets vist lo tenor d'aquella no foren passades sens deguda punició e castich les oposicions, protests e dissentiments fets denant vós, axí per part del bisbe²⁴⁸⁰ e capítol com per part del braç dels cavallers, com encara per part de la ciutat, car en la fi de la dita subtracció trobarets manament exprés, lo qual podets ymaginar no fon posat sens gran maturitat, que aquells qui contrafarien, axí ecclesiàstichs com lechs, sien presos e ben guardats tro a tant de nós consultats e²⁴⁸¹ hajats altre manament, car en lo dit cas axí's pertany plenament a nós e a nostres oficials. E vós, qui sobre tots²⁴⁸² los dits oficials nostres en aqueix regne representats nostra persona, sens curar de la dita pena executar, hajats donat loch als dits protests e dissentiments inichs, los²⁴⁸³ quals sens rigorós castich no devien²⁴⁸⁴ ni deuen en altra manera passar, no sots sens gran e notòria colpa, de què són no poch indignats contra vós que en la rigor de la justícia mostrets flaqueja o desídia, on tant fruyt deu fer a servir de Déu e honor nostra, com fahia en aquell cas. Per què, com les dites coses no puxen passar sens esser tornades a loch o seguir-se'n la execució de la dita pena, vos manam axí expressament com podem, sots pena de perdre béns e persona, que decontinent façats venir denant vós los canonges o clergues qui la dita protestació per part del bisbe e capítol presentaren denant vós, e-ls manets ab cominació de la dita pena que tantost renunciem a la dita protestació, en los noms que fon feta; e, si no-u volen fer, encontinent los prenets e presos e ben guardats los remetats a nós, on que siam, per ço que'n façam lo castich qui's pertany. E axí mateix serets ab lo bisbe, al qual scrivim, e donant-li nostra letra li direts que faça la dita renunciació; e, si no-u volia fer, tantost li ocupats les temporalitats e nos en scrivits, per ço que'us scrisquam com més avant haurets a proceyr. E, axí com dels dits canonges, fets al síndich del braç militar e hòmens de paratge e al síndich de la ciutat si no volran fer les dites renunciacions, sens algun comport e flix, lo qual en res que toque aquesta matèria ni la recepció de la cam-

¶ ²⁴⁷⁷ Segueixen lletres a Domingo Mascó i al bisbe de València i altres sobre la qüestió referida (*ibid.*, fols. 53r-54r). El governador era Vidal de Blanes (J. MATEU IBARS, *Los Virreyes de Valencia*, p. 88). ¶ ²⁴⁷⁸ *Sic.* Per *atemptades*. ¶ ²⁴⁷⁹ Ferran I havia decretat el dia de Reis la sostracció dels seus

regnes de l'obediència de Benet XIII, que fou publicada per sant Vicent Ferrer la mateixa jornada al castell de Perpinyà (PUIG Y PUIG, *op. cit.*, pp. 303-304). ¶ ²⁴⁸⁰ Hug de Llupià. *Vid. supra* doc. 879. ¶ ²⁴⁸¹ *e*, interlineat. ¶ ²⁴⁸² *tots*, interlineat. ¶ ²⁴⁸³ *los*: «les». ¶ ²⁴⁸⁴ *devien*: «dejam», corr.

bra, si sàviament volets usar e desigats nostra honor e servir, no sia trobat en vós, car, sens falla, alguna scusa no-us remouria de deguda pena e castich. En les letres que trametem al bisbe, capítol e lo²⁴⁸⁵ braç dels cavallers e jurats havem comanada creença a vós e a mossèn Domingo Mascó,²⁴⁸⁶ per vigor de la qual los explicarets nostra intenció e que desisten e revoquen les dites protestacions. Dada en Perpenyà, sots nostre segell secret, e, per indisposició de nostra persona, signada de mà de nostre primogènit, a .IIII.º dies de febrer del any mil .CCCC.XVI. *A(lfonsus), primogenitus.*

E si mestre Phelip de Malla e mossèn Luýs de Vilarasa seran aquí, sien ab vós en tot presents.

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.
Probata.*

Dirigitur gubernatori Valentie.

963.

1416, febrer 6. Perpinyà.

Ferran I als consellers i jurats de Barcelona, València i Saragossa, comunicant-los que el dia de la data ha declarat, en nom del rei de Castella, nebot seu, la sostracció d'obediència al papa Benet XIII (Nicolau Eimerich).

ACA, C, reg. 2441, fol. 44r-v.

Lo rey.

Certificam-vos que nostre car nebot lo rey de Castiella²⁴⁸⁷ e la reyna, sa mare, volents seguir nostra sancta e loable intenció e prepòsit sobre lo fet de la unió de la sancta mare *Ecclesia*, nos han tramesos sos ambaxadors ab poder bastant de publicar la substracció per ells e tots sos regnes e terres feta de la obediència de papa Benet. Per què, com les dites coses sien tals e toquen bé avenir de la prosecució dels negocis de la dita unió, vos notificam que la dita publicació de la dita substracció havem feta uy en aquesta vila, ab aquella solemnitat que's pertany. Dada en la vila de Perpenyà, sots nostre segell secret e, per indisposició de nostra presona, signada de mà de nostre primogènit, a .VI. dies de febrer del any .M.CCCC.XVI. *A(lfonsus), primogenitus.*

*Nicholaus Eymerici, mandato regio facto ad
relationem Pauli Nicholai, secretarii. Probata.*

Als amats e feels nostres los consellers de la ciutat de Barcelona.

Alia similis littera fuit expedita directa Als amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València.
Alia similis littera, in vulgari aragonensi, fuit expedita directa A los amados e fieles nuestros los jurados de la ciutat de Çaragoça.

¶²⁴⁸⁵ e lo, interlineat.

¶²⁴⁸⁶ *Vid. supra* doc. 889, nota.

¶²⁴⁸⁷ Joan II (1406-1454).

1416, febrer 6. Perpinyà.

Ordre de l'infant Alfons als batles de Darnius, Agullana, la Vajol i Maçanet [de Cabrenys] que presten ajuda als seus munters a fi de cercar un gran ós que hi vol caçar. Alhora, veda els habitants de la contrada d'acostar-se a l'animal en l'espai d'una llegua (Pere Companyó).

ACA, C, reg. 2452, fols. 90v-91r.

N'Alfonso, del molt alt senyor rey d'Aragó e de Sicília primogènit, e per la gràcia de Déu príncep de Gerona e dels regnes e terres del dit senyor general governador. Als fe-els nostres los balles, jurats, pròmens e singulars de les parròquies de Darnius, de Agulana, de sa Vajol e del castell e baronia de Maçanet e dels termes de aquells,²⁴⁸⁸ salut e gràcia. Com un onso molt gran, segons havem entès per l'amat nostre en Dalmau de Darnius, stiga e sia de present engir lo monestir de Sent Stheve dez Lop, situat en lo terme de la dita parròquia de Darnius, e nós, qui trobam plaer gran en caça²⁴⁸⁹ de onsos, enviem en aquexes, per cerquar lo rastre del dit onso e lo loch on stà, certs hòmens de la nostra monteria exhibidors de la present, cascuns de vosaltres pregam affectuosament que, si los dits hòmens de la dita nostra monteria vos hauran necessaris per cerquar lo dit onso o rastre d'aquell, lo lus mostrets e los hi asinistrets segons se pertany. E no-res-menys, façats fer manament a tothom de les dites parròquies, castell e baronia ja dits, que per spay de una leuga engir e entorn del loch on stà o serà trobat lo dit onso no's gosen acostar per caçar ne squivar-lo, encara que'l dit onso los ne portàs abeys,²⁴⁹⁰ o *matasse* o se'n portàs bestiar, e açò sots certa pena imposadora e exequidora per vosaltres, car nós tot dan e dampnatge que'l dit onso farà ne donarà a béns e coses vostres, en l'endemig que'ls dits hòmens de la dita nostra monteria seran aquí stats, vos pagarem e setisfarem raonablement sens falla alguna. E ultra açò, ajats los dits hòmens, en lo que hauran necessari, specialment per recomanats, certificant-vos que de les dites coses, totes e sengles, nos farets plaer e servey que molt vos grahirem. Dada en Perpenyà, sots nostre sagell secret, a .VI. dies de febrer en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC.XVI. *A(lfonsus), primogenitus.*

Dominus princeps mandavit michi, P(etr)o Companyoni. Probata.

1416, febrer 22. Girona.

L'infant Alfons demana al rei Ferran I, son pare, la tramesa de l'acta d'erecció del principat de Girona a favor del primogènit, en forma pública, per tal que puga procedir a prendre'n possessió i exigir de les ciutats, llocs i castells i dels habitants d'aquell la prestació del degut jurament i homenatge (sense escrivà).

ACA, C, reg. 2452, fols. 94v-95r.

Molt alt e molt excel·lent príncep e poderós senyor, pare e senyor meu molt car.

Com per rebre e haver yo la possessió del principat de Gerona e lo jurament de feultat e homenatge de les universitats e singulars de les ciutats, viles, castells e lochs dins

¶ ²⁴⁸⁸ Alt Empordà. ¶ ²⁴⁸⁹ *caça*: «cassa», corr. ¶ ²⁴⁹⁰ Abells (ruscs d'abelles).

aquell sistens, sia molt necessari que yo haja en forma publica, o en tal manera que fe plena hi sia donada per tots, la erecció del dit principat, e, ultra açò, que voltra altesa faça e constituïscha procuradó o procuradors, aquells que li plaurà, qui hajen plen poder de liurar a mi o a procurador o procuradors meus la dita possessió, e de fer prestar a mi o a ells d'aquèn los dits jurament de feultat e homenatge, e axí matex de absoldre e de quitar totalment les universitats e singulars ja dits dels jurament de feultat e homenatge per ells ja fet a vostra celsitud, a vostra altesa, senyor molt virtuós, notificant les dites coses, axí humilment com puix, supplich que sia mercè d'aquella manar enviar a mi en forma autèntica la dita erecció, e axí matex trametre los dits procuradors o procurador ab poder bastant a les dites coses totes e sengles, per dar compliment al negoci de la possessió ja dita. E açò, senyor molt poderós, tindrè yo a gràcia a vostra magnificència, la qual lo Rey eternal faça viure e regnar longament e pròspera, ab creximent de la sua reyal corona. Scrita en Girona, a .XXII. dies de febrer del any mil e .CCCC.XVI. *A(lfonsus) primogenitus*.²⁴⁹¹

966.

1416, febrer 22. Girona.

L'infant Alfons als cònsols de Perpinyà, recomanant Pere Naut per a l'ofici de guardià o inspector de la carn de porc que es ven a la vila (Pere Companyó).

ACA, C, reg. 2560, fol. 15v.

Lo príncep.

Pròmens. Entès havem que, per ordinació d'aquèn feta, se posen cascun any en aquexa vila en cert temps o dia, per los cònsols d'aquella, dues persones en custòdies o guardes a regonèixer o jutjar los porchs, porques e porcells que se venen, axí en la carniceria,²⁴⁹² a menut, com fora, en gros, si són prenedors o per malaltia que²⁴⁹³ en ells serà rebujadors.²⁴⁹⁴ Per què, com nós, ateses les supplicacions a nós per alguns familiars e domèstichs nostres d'aquèn fetes, desijem lo feel nostre en Pere Naut, de la dita vila habitador, esser un de les dites custòdies o guardes, vos pregam affectuosament que, per contemplació nostra, lo dit P(ere) Naut, si sufficient hi serà trobat per vosaltres, vinent lo dit temps o dia, o abans si loch serà, façats un de les dites custòdies o guardes, e aquell en lo dit ofici, si a vosaltres serà vist faedor, cascun any lexets e lo-y hajats per recomanat, car cosa serà de la qual nos farets plaer e servey que molt vos grahirem. Dada en Gerona, sots nostre segell secret, a .XXII. de febrer del any de nostre Senyor mil .CCCC.XVI. *A(lfonsus), primogenitus*.

Dominus princeps mandavit michi, P(etr)o Companyoni. Probata.

Dirigitur consulibus ville Perpiniani.

¶²⁴⁹¹ No porta *iussio* el document. ¶²⁴⁹² *carniceria*: «caniceria».

¶²⁴⁹³ Segueix, ratllat, *hajen*. ¶²⁴⁹⁴ *rebujadors*: «rebujador».

1416, març 13. Girona.

L'infant Alfons al rei Ferran I. Li demana que, en la seua condició de tutor del rei de Castella, atorgue a García Sarmiento, adelantat de Galícia, sis llances a què té dret per herència i que li ha negat la reina regent, mare d'aquell (Pere Companyó).

ACA, C, reg. 2560, fol. 18r.

Reg. LÓPEZ RODRÍGUEZ, *Epistolari de Ferran I...*, núm. 792.

Molt alt e molt excel·lent príncep e poderós senyor, pare e senyor meu molt car.

A vostra excel·lència significh que he entès, per part de Garcia Sermiento, *adelantado* de Galícia, que Alfonso Suárez Deça, lo qual és mort ara, e sa muller, afillaren e heretaren de tots lurs béns lo dit *adelantado*, lo qual Alfonso havia *cerca* per sis lances del rey de Castella. E jassia per costum de Castella los fills axí vertaders com adoptius hereten en les lances que·ls lurs pares, mentre vivien, tenien del rey de Castella, e lo dit *adelantado* per açò haja demanades a la molt alta senyora mare e senyora mia molt cara la reyna de Castella²⁴⁹⁵ les dites sis lances, emperò, la dita senyora no les li ha volgudes donar, ans aquelles ha promeses a Aynès de Torres per a un seu germà. Per què, senyor molt virtuós, si veritat és que per lo dit costum los fills axí vertaders com adoptius succeesquen (*sic*) en les lances que²⁴⁹⁶ lurs pares vivents tenien, sia mercè de vostra altesa manar liurar, com a tudor del dit rey, al dit *adelantado* les dites sis lances, al qual, per los serveys que Maria Rodrigues Sermiento, del dit *adelantado* germana, fa a la princesa, muller mia molt cara,²⁴⁹⁷ he yo afecció. E açò, senyor molt poderós, serà cosa la qual tindrè yo a gràcia a vostra magnificència, la qual lo Rey eternal, per la sua infinida clemència, faça viure e regnar longament e pròspera, ab creximent de la sua reyal corona. Escrita en Gerona, a .XIII. dies de març del any mil .CCCC.XVI. *A(lfonsus), primogenitus.*

Dominus princeps mandavit michi, P(etr)o Companyoni. Probata.

1416, març 14. Igualada.

El rei Ferran I al primogènit, l'infant Alfons, pregant-li amb insistència que tinga per especialment recomanat el monestir de Poblet, on ha decidit la seua sepultura, sobretot ara que serà absent dels seus regnes (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2391, fol. 105r.

Monasterii Populeti.

Lo rey.

Príncep molt car e molt amat primogènit. Com nós hajam gran afecció e singular devoció al nostre monastir de Poblet, axí com aquell qui és cappellà nostre propi e dels

¶ ²⁴⁹⁵ Caterina de Lancaster, vídua d'Enric III.

¶ ²⁴⁹⁶ *que*: «de», corr. ¶ ²⁴⁹⁷ La infanta Maria, filla d'Enric III de Castella i de la reina Caterina de Lancaster, casada amb l'infant Alfons el 12 de juny de 1415, a Va-

lència (Ferran SOLDEVILA, «La reyna Maria, muller del Magnànim», *Sobiranes de Catalunya [=Memorias de la R. Academia de Buenas Letras de Barcelona X]*, Barcelona, 1928, p. 223).

nostres predecessors, de loable memòria, en lo qual, semblants lurs piadoses pajades, havem elegida la nostra sepultura e desijam e havem molt a cor aquell esser per vós defès e conservat, per tal que la fervor²⁴⁹⁸ de singular devoció que majorment de poch temps ha ençà, migençant la gràcia del Sperit Sant, en lo dit nostre monestir per molt loable e novella manera de viure segons la sancta observància regular se és començada e's continua de present, e speram esser continuada per tots temps per molt virtuosa vida e solícit exercici speritual en l'ofici divinal, sie de bo en millor tots jorns crescuda e augmentada, de la qual ab gran confiança speram, migençant la gràcia divinal, haver singular refrigeri en nostres necessitats per les devotes oracions que en aquell per nós contínuament són ofertes a la clemència divinal, vos pregam molt afectuosament e cara que semblant a nós, per vostra pròpia devoció, e a lur requesta, si mester serà, lo dit nostre monastir, abbat, béns e persones d'aquell tots temps, e mayorment al present, en nostra absència,²⁴⁹⁹ hajats en singular devoció e recomendació, preservant-lo de totes molèsties e perturbacions, axí del temporal com del temporal (*sic*), per tal que pacíficament e quieta puxen retre lurs vots a nostre senyor Déus, segons que han promès, continuants lur novella e regular vida, la qual a nós és molt acceptable e bona. E vós axí matex, ultra la nostra gràcia e benedicció, siats per la misericòrdia divinal fet dignament participant de les devotes oracions que en lo dit monestir per vós contínuament se fan. Dada en la vila d'Agualada, sots nostre sagell secret, e, per indisposició de nostra persona, signada de mà de nostre secretari, a .XIII. dies de març del any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XVI. *Paulus, secretarius.*

Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.

Probata.

2 d'abril de 1416.

Mort del rei Ferran I, a Igualada.

969.

1416, abril 4. Girona.

La reina Maria al nou rei Alfons [V d'Aragó, IV de Catalunya, III de València] el Magnànim, marit seu, acusant rebut de la notificació de la mort del rei Ferran I i dirigint-li paraules de conhort (Pere Suau).

ACA, C, reg. 3108, fol. 1r.

Pro curia.

Molt alt e molt excel·lent príncep e poderós senyor, marit e senyor meu molt car.

Ab sobirana dolor he percebut, per tenor de vostra letra, com a nostre senyor Déus ha plagut appellar a la sua beneïta glòria lo senyor rey, pare e senyor vostre e meu. E dup-

¶ ²⁴⁹⁸ *fervor*: «fevor». ¶ ²⁴⁹⁹ El rei, després de la topada amb les exigències pactistes de les corts de Tortosa-Montblanc (1413-1414) i del famós enfrontament tingut amb els consellers de Barcelona pel *vectigal*, anava camí de Castella, molt malalt, «gairebé moribund», quan

es detingué a la vila d'Igualada, on va trobar la mort, de trenta-cinc anys (J. VICENS I VIVES, *Els Trastàmares*, Barcelona, 3a reed., 1974, pp. 98-102). La preocupació del sobirà pel monestir obeïa, per tant, a la intuïció d'una fi no llunyana.

tant que vós, senyor, per la amor fervent la qual li haviets, donets a vostre dolor aquella temprança que és neccessària, vos supplich que sia de vostra mercè pendra en vós aquell remey de consolació que per vostra letra havets a mi sol·licitada yo prena, e serets de mi carrera per la qual vindré a terme de la dita consolació. De açò, senyor, que'm havets scrit, que ab los del conseyll e tots los altres stiga presta per partir encontinent que me'n scriurets, és axí com vostra senyoria ha ordonat; he, axí mateix, complides les altres coses en la dita letra contengudes. E don-vos consolació a vostra tribulació nostre senyor Déus, molt alt e molt excel·lent príncep e poderós senyor, m[a]rit e senyor meu molt car, e a vós longa vida e bona, ab axelsament de vostra corona. Scrita en Gerona, a .IIII. de abril del any .M.CCCC.XVI. La reyna.

Senyor, la reyna, humil muller vostra, qui's recomana en vostra gràcia.

Domina regina mandavit michi, P(etr)o Suau.

Probata.

Al molt alt [e] molt excel·lent príncep e poderós senyor, marit e senyor meu molt car, lo senyor rey.

970.

1416, abril 17. Perpinyà.

La reina vídua Violant de Bar al seu escrivà Bernat de Gallach, demanant-li que resolga un conflicte suscitat a Gurb amb els recaptadors del maridatge del rei Alfons (Jaume Valli).

ACA, C, reg. 2034, fol. 50r.

La reyna Yolant.

En Bernat de Gallach. Nós stants a missa o offici lo jorn de divendres, stant en la nostra posada del C[a]rme, és vengut en Saig, portador de la present, del nostre castell de Gurb, lamentant *ut Geremias*, dient *quomodo sedet solus castrus* (sic) *de Gurbo; non est qui deffendat eum*, per tal com los comissaris de les demandes del maridatge de nostre car nebot lo rey qui vuy és, ladons stant infant primogènit,²⁵⁰⁰ havien detengut ell, suplicant e lamentant, pres per alguns dies. De nós ha haüda resposta: anats al sacerdot, nomenant-lus²⁵⁰¹ vós, car ell vos absolrà e us darà recapte. Dada en Perpenyà, a .XVII. dies de abril, en l'any de nostre Senyor .M.CCCC.XVI. La reyna Y(olant).

Domina regina mandavit michi, Iacobo Valli.

Probata.

¶ ²⁵⁰⁰ *primogènit*: «príncep», corr.

¶ ²⁵⁰¹ *lus*: «lurs», corr.

1416, maig 18. L'Espluga de Francolí.

Circular del rei Alfons el Magnànim als seus oficials de Catalunya i del regne de València. Els hi ordena publicar la prohibició general d'establir qualsevol relació amb la vila de Peníscola, així com l'ordre a tots els prelats, eclesiàstics, cavallers, menestrals o altres que no en siguin veïns d'eixir de la plaça, sota pena d'incórrer en crim de lesa majestat (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2442, fol. 84r-v.

Letres de crida.

N'Alfonso, *et cetera*. Als amats e feels nostres tots e sengles governadors, veguers, batles, sotsbatles, sotsveguers e altres qualsevol oficials e sotsmesos nostres, comtes, vezcomtes, barons, nobles, cavallers e altres dins lo principat de Cathalunya en qualsevol manera jurisdicció exercints e als oficials d'aquells, e a altres als quals les presents pervindran e seran presentades, salut e dilecció. Volents obviar a tot impediment qui's pogués aplicar a la prosecució dels negocis de la unió de sancta mare *Ecclesia*, en la qual ab contínua sol·licitut²⁵⁰² treballam, a vosaltres e a cascú de vosaltres dehim e manam expressament e de certa sciència, sots pena de mil florins e de nostra ira e indignació, que, vista la present, façats publicar per les ciutats, viles e lochs de vostres jurisdiccions, ab veu de crida publica, que algú, de qualsevol condició o stament sia, no gos ni presumisca, directament o indirecta ni en altra manera, portar o fer portar, per mar ni per terra, armes, victualles, arnesos, exàrcies ni altres qualsevulla coses e béns, ni portar letres, ni anar per qualsevol rahó o²⁵⁰³ star en ni al loch de Paníscola,²⁵⁰⁴ sots pena de perdre los béns e les fustes o bèsties qui les dites coses portaran, e les persones a nostra mercè. E axí mateix, que tots los cardenals, archabisbes, bisbes, prelats e altres ecclesiàstichs, sots pena de perdre ses dignitats e beneficis e esser foragitats de tota nostra senyoria, tot noble, cavaller, scuder e altres encara d'orde o religió, de qualsevol condició o stament sia, e tots fusters, picapedrers, maestres d'axa, ferrers e altres qualsevol menestrals exercints art mechànica qui no sien del dit loch de Paníscola, per la feultat e naturalesa a quèns són tenguts, dins deu dies del dia de la publicació de la present en avant comptadors, se'n isquen e vagen en lurs dignitats, prelacies, terres, comandos o cases. En altra manera, passat lo dit temps, tots lurs béns seran haüts per confiscats e adquirits a nostre fisch, si seran de lochs reials, [e]²⁵⁰⁵ si d'altres de senyoriu, al senyor del loch d'on seran, e les persones staran a nostra mercè; e seria procehit contra tots los damunt dits, axí com a cometents e perpetrants crim de lesa majestat, tota amor e comport [a part posada],²⁵⁰⁶ a pprehensió dels dits béns, com per exequició de lurs persones en son cas. En altra manera, vos certificam que si sabíem vosaltres o algú de vosaltres, per comport,²⁵⁰⁷ favor o en qualsevol altra manera, dar loch o permetre lo contrari, les penes que los contrafaents deurien encórrer fariem contra vosaltres o aquell de vosaltres que contrafarà rigorosament exequitar, e en altra manera proceyriem contra vosaltres per tal manera que us seria pena e castich e als altres eximpli. Dada en lo loch de la

¶ ²⁵⁰² *sol·licitut*: «sol·licitud», corr. ¶ ²⁵⁰³ o: «ni», corr.

¶ ²⁵⁰⁴ Benet XIII s'havia refugiat a Peníscola després del fracàs de l'assemblea de Perpinyà, rebutjant tots els

requeriments reials d'abdicar la tiara. ¶ ²⁵⁰⁵ e, manca a l'orig. ¶ ²⁵⁰⁶ *a part posada*, manca a l'orig. ¶ ²⁵⁰⁷ *comport*: «compor».

Spluga de Francolí, sots nostre segell secret, a .XVIII. dies de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC. setze. *Rex Alfonsus.*

Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.

Probata.

Fuit duplicata.

Similes alie due littere expedite fuerunt mutatis mutandis, directe officialibus et aliis predictis intra regnum Valentie iurisdictionem (sic) quomodolibet exercentibus.

Item, alia similis expedita fuit mutatis mutandis, directa officialibus et aliis predictis intra comitatus Rossilionis et Ceritanie iurisdictionem, et cetera ut supra, excepto quod terminus prefixus erat in hac quindecim dierum.

972.

1416, juliol 29. Barcelona.

Manament del rei Alfons el Magnànim a tots els bisbes, abats i senyors jurisdiccional, i als oficials de la corona, que publiquen la prohibició de caçar o molestar els porcs salvatges i óssos, que es reserva el mateix monarca (Pere Companyó).

ACA, C, reg. 2641, fol. 25r-v.

Pro curia.

Letra inhibidòria de no caçar porchs salvatges ne onsos.

N'Alfonso, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera.* Als reverents, venerables, egregis, nobles, amats e feels nostres tots e sengles arquebisbes, bisbes, abbats, priors, duchs, comtes, vescomtes, barons, cavallers e gentilshòmens dintre nostra senyoria havents o exercent jurisdicció alguna, e encara a qualsevol oficials e sotsmeses nostres e als locitients dels dits oficials presents e sdevenidors als quals les presents pervendran e les coses devall scrites se pertanguen en alguna manera, salut e dilecció. Com nós trobem plaer e deport gran en caçar porchs salvatges e onsos, e hajam sabut certament que alguns a vostres jurisdiccions sotsmeses, axí ab ballestes com en altra manera, cacen e maten molts dels dits porchs, e los qui vius resten squiven e fan fugir dels *sotos* on han acostumat star, la qual cosa és a nós molt desplaent, cascuns de vosaltres, arquebisbes e altres dessús dits, affectuosament pregam, mas a vosaltres, dits oficials e sotsmeses nostres, manam expressament e de certa sciència, que decontinent com per lo feel sotsmonter nostre, en Garcia Muntanyés, requests ne serets, manets o manar fàçats ab veu de crida publica, faedora en cascu dels lochs a vostres jurisdiccions sotsmeses e districtuals, que algú d'ací avant no gos caçar porchs ne onsos ab ballesta ne en altra manera matar ne pendre, ne squivar-los del *soto* o *sotos* en què stan, e açò sots certes e grans penes imposadores e levadores dels béns dels contrafaents a vostre arbitre. E si lo dit Garcia volrà fer caça de porch per provar los nostres saüsos o cans, o en altra manera, tota vegada que per ell alguns o algun de vós requests ne serets, li liurets tants hòmens com lo dit Garcia dirà ell haver ops per la dita caça. E les dites coses per res no mudets ne dilatets,²⁵⁰⁸ si de cosa alguna jamés nos entenets servir e complaure. Dada en *Barchinona*, sots lo nostre segell pendent del qual stants

¶ ²⁵⁰⁸ *dilatets*: «dilatés».

príncep de Gerona usàvem, com encara los segells reys no sien fets, a .XXVIII. dies de juliol, en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC. setze, e del regne nostre l'any primer. *Rex Alfonsus.*

*Dominus rex mandavit michi, P(etr)o Compayoni.
Probata, Aziron.²⁵⁰⁹*

973.

1416, agost 28. Barcelona.

Concessió feta pel rei Alfons el Magnànim a Juan García de Medina, porter de la seua cuina, i a la seua muller, del monopoli del subministrament dels vins que es consumeixen a la casa reial, per tal d'evitar que se'n servesquen de mala qualitat a la taula del monarca (Ramon Batlle).

ACA, C, reg. 2748, fol. 59r.

Iohannis Garsie de Medina.

Nós, n'Alfonso, *et cetera*. Vist havem per experiència, en lo discurriment per nós en temps passat fet dels nostres regnes et terres, en qual manera, nós stants en algunes ciutats e viles, no érem, nós ne los officials e domèstichs nostres, provehits d'aquells vins, axí blanchs com vermells, que a nostra dignitat reyal se pertany, ans moltes vegades nos convenia beure vins mudats e de mala manera. Per què nós, volents provehir en açò degudament, ab tenor de la present, de la fe, lealtat e indústria de vós, Johan García de Medina del Campo, porter de la cuyna nostra, e de Elvira Gonsalves de Çamora, muller vostra, a ple confiants, diputam e ordonam vosaltres dessus dits e cascun de vós, e us dam licència plena ab la present, que per vosaltres o qualsevol persona o persones que volrets e elegirets puxats, en cascuna ciutat, vila, castell e loch dins los regnes de Aragó e de València e lo principat de Cathalunya situats, en lo qual²⁵¹⁰ o la qual nós serem personalment constituïts, d'aquelles part o parts que us volrets, portar o fer portar vin, axí blanch com vermell, e aquell dins nostra posada, o a la entrada o al costat de aquella vendre a nós, e axí mateix als officials e domèstichs nostres e altres següents nostra cort tant solament, franchament e sens incorriment d'alcuna pena. Manants per aquesta matexa a tots e sengles officials, regidors e pròmens de les ciutats, viles, castells, e los dessus dits e a cascun d'ells, sots la ira e indignació nostra, que les ordinació, diputació e licència presents, duradores a nostre beneplàcit, tinguen e observen e tenir e observar facen, e no y contravin-gan per alguna causa o rahó. En testimoni de la qual cosa, manam la present esser feta, e ab lo segell menor del qual stants príncep de Gerona usàvem segellada. Dada en *Barchinona*, a .XXVIII. dies de agost, en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC. setze. *V(idit) De Funes, vicecancellarius.*

*Raymundus Baiuli, ex provisione facta per
vicecancellarium, et fuit tradita iam signata.
Probata, De Deo.²⁵¹¹*

¶ ²⁵⁰⁹ Domingo d'Atziron, promovedor de la cúria règia (SEVILLANO COLOM, «Cancillerías de Fernando I de Antequera y de Alfonso el Magnáni-

mo», cit., p. 206). ¶ ²⁵¹⁰ qual: «qua». ¶ ²⁵¹¹ Joan de Déu, escrivà de registre (SEVILLANO COLOM, loc. cit.).

974.

1417, març 4. Barcelona.

La reina vídua Violant de Bar a Miquel Vallori, alcaid de la seua vila de Borja, ordenant que faça una conducció d'aigua, des de Santa Eulàlia, a la plaça de la vila. L'obra, per a la qual dóna la quantitat de cent florins, ha d'estar enllestida abans de la seua pròxima visita (Jaume Valli).

ACA, C, reg. 2034, fol. 68r.²⁵¹²

Idem (Pro aliam agarenorum Burgie).

La reyna Yolant.

En Miquel. Entès havem que en la plaça d'aquexa vila de Borja se poria metra, sens interès propi de persona alguna d'aquexa vila, una aygua de Sancta Olàlia, e que açò no està sinó per executar. E com nós entenam esser aquí dins breu temps, Déus ajudant, e per consegüent trobàssem gran plaer que la dita aygua fos ja aquí abans que no hi fòssem, manam-vos que prestament treballets que la dita aygua sia aquí mesa, car açò, ultra lo profit, serà gran bellesa de la vila, a la qual vós e tothom deu treballar. Et nós, per ço que havem açò a cor molt, hi donam de nostre propi .C. florins. Manans-vos en açò siats diligent, car si los singulars d'aquexa vila veyen lo profit e la bellesa que se'n seguiran, no·ls ne calria forçar ne amonestar. Dada en *Barchinona*, a .IIII. dies de març en l'any de la natiuitat de nostre Senyor .M.CCCC.XVII. La reyna Y(olant).

Idem (Domina regina mandavit michi, Iacobo Valli). Probata.

Dirigitur Miquaeli Vallori, alcaydo ville Burgie.

975.

1417, abril 10. Sogorb.

Assignació de 630 florins, a banda els 1.260 que ja ha ordenat pagar, fixada pel rei Alfons el Magnànim a mestre Felip de Malla, ambaixador al concili de Constança, sobre les rendes episcopals de la Cambra Apostòlica retingudes en poder de la corona (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2442, fol. 185v.

Magistri Philipi de Medalia.

N'Alfonso, *et cetera*. Al amat²⁵¹³ conseller nostre e arthiaca major de la *Ecclesia* d'Elna, micer Jordi de Ornos, comissari per nós diputat ha haver e reebre les peccúnies pertanyents a la cambra apostolical en los arquebisbat de Terragona, bisbats de *Barchinona*, de Vich, de Gerona,²⁵¹⁴ d'Elna, de Leyda e de Urgell, salut e dilecció.²⁵¹⁵ Dehim e manam-vos que, de las peccúnies pertanyents a la dita cambra qui són o seran vers vós, donets e paguets al amat nostre mestre Philip de Malla, o a qui ell volrà, sis-cents trenta

¶ ²⁵¹² Precedeixen i segueixen altres documents, en llatí i en aragonés, referents al mateix assumpte.

¶ ²⁵¹³ amat: «feel», corr. ¶ ²⁵¹⁴ Segueix, ratllat, de *Tortosa*. ¶ ²⁵¹⁵ dilecció: «gràcia», corr.

florins d'or d'Aragó per noranta dies, a rahó de set florins per dia, per ço com stà de menament e ordinació nostra, ensems ab los altres ambaxadors per nós enviats²⁵¹⁶ a la²⁵¹⁷ ciutat de Costança per lo fet de la unió de sancta mare Església,²⁵¹⁸ ultra mil ducents sexanta²⁵¹⁹ florins del dit or que ab altra letra nostra per vós li havem manat donar, a la dita rahó, per cent uytanta dies, qui començaren córrer lo jorn que lo dit maestre Philip partí de la ciutat de *Barchinona* per anar a la dita ciutat de Costança. E'n la paga que li farets cobrats d'ell, o de qui ell volrà, la present ab àpoque de reebuda, com nós, ab aquesta matexa, manam al maestre racional de la nostra cort o a son lochtinent o altre qualsevol de vós compte hoÿdor que, en la reddició de vostres comptes, vós posant en data los dits .DC.XXX. florins e recobrant la dita letra ab àpocha, aquells en vostres comptes reeben e admeten, tot dubte cessant. Dada en Sogorb, sots nostre sagell secret, a deu dies d'abril, en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil .CCCC.XVII. *Rex Alfonsus*.

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.
Probata.*

976.

1417, maig 7. Barcelona.

La reina Violant de Bar a Guerau Alemany de Cervelló [governador de Catalunya]. Li demana sol·licitar del rei severes mesures de protecció per als jueus de Girona, que pels maltractaments que pateixen del poble, incitat per alguns conversos, estan emigrant de la ciutat. Acusa el bisbe, els jurats i els oficials reials de tolerar aquests fets (Jaume Valli).

ACA, C, reg. 2052, fol. 23r.²⁵²⁰

La reyna Yoland.

Mossèn Guerau. Nós scrivim a nostre car nebot lo rey una letra de creença a vós comenada, sobre los grans greuges fets als juheus de Gerona. E és ço que vós haveu splicar al rey²⁵²¹ que los dits juheus són molt maltractats, e tant que ab gran defficultat ells guosen anar per vila, com lus²⁵²² sien fets e dits molts opprobris,²⁵²³ convocacions de poble e escarns e, encara, farides per molts qui, veens que no'n²⁵²⁴ és fet castich, se al·lentenxer fer tals coses, e per consegüent és presumidor,²⁵²⁵ e hajats de cert, que pus açò lus és sofert, ells proceyran en destruir e gitar-los-ne, e se'n hauran anar, e se'n van de fet, aturar e viure en altres parts e lochs de barons e encara fora lo regne, pus llà los són fets tals dans. Açò fan e instiguen alguns conversos, pochs en nombre, e hòmens qui, sots nom de christianisme, consiten e avaloten los pobles contra los dits juheus sots spècia e cuberta que's facen christians. Plagués a Déu que los dits juheus, de bon grat, se tornassen christians, car bé'n hauríem nós tan gran plaer com los dits conversos ne altres qui, sots lo dit nom, los paseguexen,²⁵²⁶ com entenam esser axí bé christiana com ells. Mas que ab impressions

¶ ²⁵¹⁶ *enviats*: «ordonats», corr. ¶ ²⁵¹⁷ Segueix, ratllat, *congregació de la*. ¶ ²⁵¹⁸ Nomenats pel rei el 10 de juliol de 1416, eren, amb Felip de Malla, el comte de Cardona, fra Antoni Queixal, general de la Mercé, Ramon Xatmar, cavaller, Esperandeu de Cardona i dos juristes (BOFARULL Y SANS, *Felipe de Malla y el Concilio de*

Constanza, cit., p. 60). ¶ ²⁵¹⁹ *sexanta*: «sexanta-dos», corr. ¶ ²⁵²⁰ Segueix carta de la reina Violant al bisbe de Girona sobre el mateix assumpte (*ibid.*, fol. 23v). ¶ ²⁵²¹ *al rey*, interlineat. ¶ ²⁵²² *lus*: «los», corr. ¶ ²⁵²³ *opprobris*: «opprobris». ¶ ²⁵²⁴ *no'n*: «no'm». ¶ ²⁵²⁵ *presumidor*: «prosumidor». ¶ ²⁵²⁶ Per *parseguexen* («pasaguxen», corr.).

e avalots vullen açò esforçar, no creem que en nengun libre de la Bíblia ells troben que sia lícit forçar-los de batajar-se, mas pus aquests conversos ab la pell batajada veen que lo bisbe, jurats e altres lus al·lentéxan a·çò, garrulen per places e prehiquen contra los dits juheus, posants-los²⁵²⁷ tant com poden e de tot lur esforç en odi dels pobles, qui no·s saben què·s fan ne dien, sinó que seguexen axí com los moltons lo primer saltant. Molt pus propri seria al bisbe²⁵²⁸ e al capítol e als jurats que·ls fessen fer sermons e induccions amigables²⁵²⁹ e fo[r]ja de tots maltractaments que no permetre e mirar tals coses, car no contrestant que nós, no una vegada solament, mas moltes, d'açò hajam scrit als dits bisbe e jurats, no havem vist ne veem que·y aprofit res, ans són ara pijors que al començament, e los juheus van de mal en pijor, no contrestant que per letres e paraules ells estiguen²⁵³⁰ e diguen lo contrari d'açò que fan; e axí se mostre que sie ver que éls estiguen lo contrari d'açò que dien:²⁵³¹ car tots jorns se'n van los dits juheus, en tal forma que ja la dita aljama és venguda a .XXIII. o .XXIII. casats, e aquells de fet se'n iran e tost, si prestament no·y és provehit. Creem que ells veen que la punició no està en nostra mà; per consegüent nostres prechs ne amonestacions no fan obra. A la conclusió, si lo rey, nostre nebot, vol relevar los dits juheus de avalot e que per força no·s hajen²⁵³² a batajar o mudar-se del tot en altres parts, convé que ell faça letras forts, axí al bisbe e capítol com ells jurats e oficials de Gerona, qui contenguen que, com ell haja entès e sàpia cert que los dits juheus són maltractats per molts e quasi per tot lo poble, instigants alguns conversos e altres, e ells ho permeten o no hi contradiguen ne hi facen provisió alguna en cessar tals coses, de què són dignes de gran punició, la qual no·ls perdone, que ell lus mana que aquells deffenen e preserven de avalots e maltractes, axí de fet com de paraula, mas que si graciosament e voluntària se feren christians, ho accepten; e que·ls notiffich que ell o demanarà als dits bisbe, capítol e jurats, e sabrà quina deffensió han feta en guardar son patrimoni e catius, e que de tal provissió e necligència ell los punirà per manera que a ells serà castich e a·ltres eximpli, e altres manaments deguts e a vós vist fahedors. E plaurié·nts (*sic*), e·us pregam, scrivats al bisbe, vostre nebot, que nós en aquest cas nos tenim molt per malcontents e desservides d'ell, qui per moltes letres ne prechs que li·n hajam fets no havem conegut hi hajen aprofitat; e·ns plaurà li·n scrivats que si bé s'és bisbe, nós entenem esser tan bona christiana com ell, e hauríem²⁵³³ plaer que, ab grat e per bon zel, los dits juheus se batajassen, si bé·ns costaria més que a ell, mas no volríem²⁵³⁴ que força hi cabés, com no sia altre cosa sinó juheus anar en hàbit de christià. No·res·menys, és neccessari que·l rey scriva als compromissaris elegits entre los conversos e los juheus sobre los càrrechs de la dita aljama que, sots certa e gran pena, ells no lexen spirar lo compromès, ans hi diguen dins lo temps a ells donat, com altrament fos destrucció de la dita aljama e, per consiguient, del patrimoni reyal, e aquesta letra sia fort. Són los compromissaris: mossèn Nicholau Pelegrí, licenciat en decrets, micer Andreu Cornell, licenciat en leys, Guillem Pellicer, specier, Bernat Texidor, mercader, e Pere Bonet de Raxach. De totes aquestes coses vos pregam siats sol·lícit e curós, per manera que prestament les dites provisions sien haüdes, com tota cuyta

¶²⁵²⁷ los, interlineat. ¶²⁵²⁸ Dalmau de Mur (1415-1419). Vid. EUBEL, *Hierarchia catholica*..., I, 262.

¶²⁵²⁹ amigables: «amiables». ¶²⁵³⁰ Sembla error per *escriguen*. ¶²⁵³¹ dien: «fan», corr.

¶²⁵³² hajen: «hàjan», corr. ¶²⁵³³ hauríem: «hariem». ¶²⁵³⁴ volríem: «volrien».

hi sia lagui. Dada [en]²⁵³⁵ *Barchinona*, sots nostre segell secret, a .VII. dies de maig, l'any²⁵³⁶ de nostre Senyor .M.CCCC.XVII. La reyna Y(oland).

*Domina regina mandavit michi, Iacobo Valli.
Probata.*

Al noble e amat nostre mossèn Guerau Alamany de Cervelló.

977.

1417, juny 6. València.

Ordre de pagament del rei Alfons el Magnànim a favor de Bartomeu Coscollà, argenter de València.

Mana al protonotari i al seu lloctinent lliurar-li les quantitats que li deu la corona per obrar els nous segells reials de magestat i les matrius de les butles d'or i de plom, extretes de les rendes dels mateixos segells (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2701, fols. 59v-60r.

Ed. Ferran de SAGARRA, *Sigillografia Catalana*, 5 vols., Barcelona, IEC, 1916-1932, I, p. 193, doc. núm. XCIII.

Ed. (parcial) A. GIMÉNEZ SOLER, *Itinerario del rey don Alfonso de Aragón y de Nápoles*, Saragossa, 1909, p. 9.

Bartholomei Coscollà.

Nós, n'Alfonso, *et cetera*. Com vós, feel nostre en Barthomeu Coscollà, argenter, vehí de la ciutat de València, hajats fets e obrats los nostres segells de magestat e empremtes de ferre de nostres bolles d'aur e de plom, e per les fayçons e obradures d'aquelles vos sien degudes doentes huytanta-vuyt lliures quinze sous *barchinonenses*; e més anant vos sien degudes per vuyt²⁵³⁷ marches, quatre onzes,²⁵³⁸ un quart e mig d'argent que pesen les dites magestats, a rahó de .V. lliures quatre sous lo march, quaranta-quatre lliures .VIII. sous .XI. diners, e per l'or que metès en deurar les dites magestats tres lliures .XVII. *solidos*; e ancara vos sien deguts per lo ferre de les dites empremtes .XI. *solidos*, les quals quantitats en univers munten trecentes .XXXVII. lliures .XI. *solidos* .XI. diners, confessam vos deure ab la present la dita universal quantitat per la raó demunt dita, la qual²⁵³⁹ quantitat vos assignam en e sobre la meytat de les peccúnies e emoluments provinents dels dits segells de majestat e empremtes de nostres bulles d'aur e de plom. Manants ab la present de certa sciència, sots ira e indignació nostra, a nostre prothonotari e lochtinent de aquell qui ara són o per temps seran, que de la meytat de les dites pecúnies dels dits segells de magestat e empremtes de les dites bulles d'aur e de plom ara e per anant provinents a vós, dit Barthomeu Coscollà, o a qui vós volrets, donen e paguen realment e de fet, altre menament de nós no sperat, les dites .CCC.XXXVII. lliures .XI. *solidos* .XI. diners, totes exepcions (*sic*), dilacions o scusacions a part posades, cobrant de vós la present ab àpoca de paga. Emperò, si particulars pagues se convendrà a vós fer de la dita quantitat universal, volem aquelles en lo dós de la present per deduïdes esser posades, cobrant d'aquèn àpoques de paga, en

¶ ²⁵³⁵ *en*, manca a l'orig. ¶ ²⁵³⁶ Segueix, ratllat, de *la nativitat*.

¶ ²⁵³⁷ *vuyt*: «vyt». ¶ ²⁵³⁸ *onzes*: «onez», amb signe d'abreviació.

¶ ²⁵³⁹ *quall*: «aquella», corr.

la primera de les quals volem la present esser inserta, e en les altres solament de aquella esser feta menció spacial, car nós manam²⁵⁴⁰ ab tenor de la present al maestre racional de la nostra cort o a son lochtinent que, en temps del²⁵⁴¹ raciocini²⁵⁴² del dit prothonotari, la universal quantitat demunt dita de tot ço que en virtut de la present pagat haurà, ell restituint les cauteles e èpoques²⁵⁴³ sobredites, li prenga en son compte, com nós vullam de certa sciència que axí's faça. Manants ultra açò als dits prothonotari e son lochtinent que, vós liurant a ell, dit prothonotari, los dits segells de majestat e empremtes de ferre, decontinent, altre manement de nós no sperat, facen e presten en poder de un dels nostres alguatzirs sacrament e homenatge, sots privació de lurs officis e encorriment de la dita nostra ira e indignació, de respondre-us de la dita maytat, fins siats entregament pagat, e de complir e servir a la unglà les dites coses en tant quant a ells se sguarde. En testimoni de la qual cosa manam la present esser feta e ab nostre segell secret segellada. Dada en València, a .VI. dies de juny en²⁵⁴⁴ l'any de la nativitat de nostro Senyor .M.CCCC.XVII. *Rex Alfonsus.*

Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.

*Probata.*²⁵⁴⁵

978.

1418, gener 6. València.

Manament del rei Alfons el Magnànim a Francesc Ferrer, mestre de la seca de València, de fer entrega al seu camarlenc Diego Fernández de Vádillo i a fra Diego de Cámara, confessor i marmessor de Ferran I, d'una llança d'argent anomenada d'Antequera, que el difunt sobirà va donar en testament a la catedral de Toledo (Pere Companyó).

ACA, C, reg. 2452, fol. 158v.

Ed. F. de BOFARULL Y SANS, *Felipe de Malla y el Concilio de Constanza*, p. 43, nota.

N'Alfonso, *et cetera*. Al feel nostre en Francesch Ferrer, mestre de la sequa de les monedes que's baten en lo dit regne de València, salud (*sic*) e dilecció. Dehim e manam-vos expressament e de certa sciència que decontinent donets e liurets als religiós e amat conseller e camarlench nostre mossèn Diego Ferrández de Vadello e frare Diego de Cámara,²⁵⁴⁶ del orde dels preycadors, confessor e marmassor ensemps ab d'altres del senyor rey en Ferrando, pare nostre, de loable recordació, una lança²⁵⁴⁷ d'argent appellada

¶²⁵⁴⁰ *car nós*, interlineat. *manam*: «manants», corr. ¶²⁵⁴¹ *del*: «de lo», corr. ¶²⁵⁴² *raciocini*: «raciocimi». ¶²⁵⁴³ *e èpoques*, interlineat. ¶²⁵⁴⁴ *en*: «de», corr. ¶²⁵⁴⁵ En carta datada a València el 2 d'agost del mateix any, adreçada a Ramon Sescomes, protonotari de la reina Maria, antic protonotari de Ferran I, el rei ordena així mateix lliurar sense dilació 121 lliures 4 sous 5 diners a Bartomeu Coscollà, restants a pagar pels segells reials obrats per al sobirà difunt, *de magestat, bulles d'aur et de plom, comu, contrasegell, menor e secret* (SAGARRA, *Sigillografia Catalana*, I, p. 194, doc. núm. XCIV; cit. per SEVILLANO COLOM, «Cancillerías de Fernando I de Antequera y de Alfonso V el Magnánimo», p. 191, que pateix error tant en la quantitat del deute com en l'atribució dels segells esmentats al monarca regnant Alfons). ¶²⁵⁴⁶ Pot també llegir-se *Támara*. Hem triat la lli-

çó *Cámara*, que és segura en altres dues citacions del mateix personatge (ACA, C, regs. 2414, fols. 93v-94r, i 1415, fol. 55r), segons ens certifica J. Riera i Sans. BOFARULL (*loc. cit.*) hi transcriu *Zamora*. ¶²⁵⁴⁷ Transcrivim *lança*, com feu Bofarull, que s'hi adiu per tractar-se d'un exvot d'un fet d'armes, encara que l'original escriu *lanta* (*lanta* és una forma antiga de *làntea* o *llàntia*, segons el DCVB). No és possible verificar-ho, perquè el testament del rei, atorgat a Perpinyà el 10 d'octubre de 1415 i rebut pel seu secretari Pau Nicolás, no s'ha conservat; encara el va descriure ZURITA (*Anales*, llib. XII, cap. 60; ed. d'A. Canellas, tom 5, Saragossa, 1974, pp. 472-474), font d'Antoni UDINA I ABELLÓ, *Els testaments dels comtes de Barcelona i dels reis de la Corona d'Aragó. De Guifré Borrell a Joan II*, Barcelona, Fund. Noguera, 2001, docs. 51-52, pp. 382-383. La Seu

de Antiquera,²⁵⁴⁸ la qual vós tenits en vostre poder, e la qual los dits marmessors, per manament e ordinació del dit senyor, han a fer posar en la església de la Seu de Toledo, del regne de Castella. E en la tradició o liurament qui'ls farets de la dita lança cobrats d'ells la present ab àpoca de reebuda. E açò per res no recusets fer o complir, com nós, per satisfer al manament e ordinació del dit senyor, vullam que axí's faça. Dada en València, sots nostre segell secret, a .VI. dies del mes de janer en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XVIII. *Rex Alfonsus.*

*Dominus rex, qui eam signavit prius, mandavit michi,
P(etr)o Companyoni, cui fuit tradita in hac forma.
Probata.*

979.

1418, gener 10. València.

El rei Alfons el Magnànim als consellers de Barcelona i als jurats de Saragossa i de Xàtiva. Els comunica que els cardenals i prelats que feien costat a Benet XIII a Peníscola l'han abandonat i han passat a Castelló de la Plana, després de conèixer l'elecció papal feta a Constança (Pau Nicolás). ACA, C, reg. 2702, fol. 148r.²⁵⁴⁹

Idem (Pro camera).

Lo rey.

Pròmens. Ab gran plaer vos notificam que, sabuda la elecció del sant pare feta en concòrdia a Costança,²⁵⁵⁰ e fets ara derrerament per ells als uns actes tocants servir de Déu, los cardenals, e ab ells diversos e tots los prelats qui eren a Paníscola, haüd als uns col·loquis ab alguns altres prelats qui de nostra licència e voler hi són anats, han laxat *olim* papa apellat Benet e se són exits de Paníscola e venguts a Castelló de Burriana, on són de present ab propòsit de fer, axí com de lurs grans dignitats se pertany, tot ço que sia bé de la *Eclesia* de Déu e servir del sant pare e honor nostra. Dada en València, a .X. dies de janer del any mil .CCCC.XVIII.

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.
Probata.*

Als amats e feels nostres los consellers de la ciutat de Barcelona.

Alia similis littera fuit expedita directa iuratis civitatis Cesarauguste in lingua (sic) aragonensi.

Alia similis fuit expedita directa iuratis civitatis Xative.

toledana conserva dos reliquiars, donació de Ferran I (Ramón GONZÁLEZ RUIZ [dir.], *La catedral primada de Toledo*, Burgos, 2010, p. 380); el canonge D. Santiago Calvo ens confirma, però (en amable carta del 18-juliol-2012), que no hi ha constància d'aquesta llança als inventaris actuals. ¶²⁵⁴⁸ Ferran I, llavors infant i regent de Castella, havia conquerit la important plaça d'Antequera al rei de Granada el setembre de 1410. El fet fou molt celebrat pels contemporanis, i representat en tapisos: el 1431, Juana de Mendoza ofrenà en testament al convent de Santa Clara de Palencia *un paño francés que llaman de*

Antequera, i el príncep de Viana en posseïa un altre del mateix assumpte (Francesca ESPAÑOL BERTRAN, «La guerra dibujada. Pintura histórica en la iconografía medieval peninsular», en *La guerra en la Edad Media. XII Semana de Estudios Medievales, Nájera 2006*, Logroño, Instituto de Estudios Riojanos, 2007, 435-479, esp. pp. 462-463). ¶²⁵⁴⁹ Precedeix un manament al justícia i jurats de *Castelló de la Plana* de tractar els prelats de forma adequada, *axí com a grans, notables e virtuosos personas* (ibid.). ¶²⁵⁵⁰ Martí V havia estat elegit l'11 de novembre de l'any anterior.

1418, juny 4. Terol.

El rei Alfons el Magnànim a Joan Mercader, batle general del regne de València, prohibint els alcadis, alfaquins i alamins de les ciutats, viles i llocs reials exercir jurisdicció als llocs de senyoriu, sense llicència del mateix batle general i d'Alí de Bellví, alcadi general (Joan Vilella).

ACA, C, reg. 2750, fol. 13r.

Pro curia.

N'Alfonso, *por* la gràcia, *et cetera*. Al *fiel* conseller²⁵⁵¹ nostre, batle general en regne de València, micer Johan Mercader, salut e gràcia. Segons havem antès, en aqueix regne ha alguns alcadis, alfaquins e alamins qui, stants en nostres ciutats, viles e jurisdiccions reals e no sabents²⁵⁵² nostres drets e regalies, se entremeten de fer juhís de çuna e de xara en les baronias, ciutats, viles e lochs de cavallés e d'altres, sens que no han llicència de vós ni de Alí de Belví, nostre alcadi general en lo dit regne. On, com les dites coses, si veres són, sien no solament prejudicials a vós e al dit Alí e a vostres officis, hoc ancara a nostres regalies e preheminències reals, per ço, instant nostre procurador fiscal, a vós dehim e manam de certa sciència que, vista la present, vos informets diligentment de les dites coses, e tots aquels alcadis, alamins e alfaquins que trobarets en les dites baronies, ciutats, viles, lochs de cavallers e d'altres haver fets juhís de çuna e de xara sens llicència vostra e del dit alcadi general puniats e castiguet, en tal manera que a ells sia condigna pena e als altres semblants coses atemtants sia terror gran. Manants a qualsevol alcadis, alamins e alfaquins del dit regne, axí com nosaltres ab la present los manam, sots pena de mil florins d'or d'Aragó dells béns lurs, si contrafaran,²⁵⁵³ havedors e a nostres cofres aplicadós, que d'aquí avant tal juhí de çuna e de xara²⁵⁵⁴ en les dites baronias, ciutats, viles e lochs de cavalleres (*sic*) e altres no fassen sens llicència vostra e del alcadi general, car nós ab la present los tollem²⁵⁵⁵ tot poder de fer lo contrari. Dada en Turol, sots nostro segell menor, a .IIII. dies del mes de juni, *anno a nativitate Domini .M.°CCCC.°XVIII.° Bartholomeus Sirvent, regens.*

Iohannes Vilella, ex provisione facta per regentem cancellariam. Probata.

1418, juliol 28. Bellesguard.

La reina Violant de Bar al rei Alfons el Magnànim. Li retrau, amb indignació poc dissimulada, els greuges que rep del batle general del regne de València i dels oficials reials, consentits pel sobirà, i l'incompliment de la seua promesa de lliurar-li els diners que li deu. Per tal d'informar-lo, li envia el seu procurador general, Francesc Sarçola, cavaller (Jaume Valli).

ACA, C, reg. 2052, fol. 54r-v.

¶ ²⁵⁵¹ conseller: «consaller», corr. ¶ ²⁵⁵² sabents: «sabens», corr.
¶ ²⁵⁵³ contrafaran: «contrafarà». ¶ ²⁵⁵⁴ de xara: «daxara», corr. ¶ ²⁵⁵⁵ tollem: «tolem», corr.

Molt excel·lent príncep, molt car e molt amat nebot. Les grans e inmoderades sobres que tots jorns nos són fetes per vostres oficials o per vós, que·s pot bé dir, pus hi donats paciència, nos forcen que·ns clamem a vós mateix de vós, creents que qui és posat en ministrar justícia als pobles per donar bon eximpli e esser lum a aquells la deu fer de si mateix. Molt car e molt amat nebot, no ignorats, ans sots bé cert, ab quina difficultat e ab quins treballs nós havem obtengut, per justícia passada per garbell prim, no una, més moltes vegades, e retornada passar e reexaminar, en lo consistori de vostres corts tengudes als valencians, que los greuges e injustícies, qui sens crim porien esser dits toltes e forces, per vostre batle general d'aquell regne fossen tornats a loch. E jassia per digests consells, del començament fins a la fi de les dites corts, les malícies del dit vostre batle e greuges fets a nós sien retornats, tota favor a part posada, mes per justícia palpativa, e qui's lexave entendre no solament a clergues més a lechs, sien tornades a degut loch e estament, lo dit batle, no content d'açò que fet ha, mes com a lop de bosch famegant, encara contra vostres ordinacions fetes en les dites corts e jurades per vós, tant com pot perturbe nós en nostres drets, no curant de vostres ordinacions, en tant que, a mà vostre e com official vostre, ell vol metre les mans en ço que no és vostre e tolre a nós ço que no deu ne pot per justícia; mes pus la sua voluntat, que vol sia ley, ha axí a passar, justícia hi és exillada. Aquesta tan²⁵⁵⁶ gran novitat, molt car e molt amat nebot, e prejudici axí notori, deuria haver prou durat, e vós, per vostre descàrrech, no·y deuriets dar pus avant paciència, e axí, per deute de justícia, vos ne pregam lo més que podem.²⁵⁵⁷ Més avant, molt car e molt amat nebot, vos pot e deu bé recordar d'altre greuge que nos havets fet e fets, qui sens falta toque més a vós que a nós, ço és, que après de tants e tan solemnes sagraments fets e prestats, axí per lo senyor rey, vostre pare, de gloriosa memòria, com per vós, en e sobre les restes de .XL.^m florins a nós deguts, vós haguéssets promès que del primer donatiu de corts que vós hauríets nos contentariets: si·u havets fet, remetem-ho a les obres e a vós mateix. Molt car e molt amat nebot, són aquestes les favors e prerogatives que nós esperàvem e devíem haver de vós? Són aquestes les retribucions que devíem haver de vós per treballs fets e sostenguts e per messions dignes de gran memòria? Certes, molt car e molt amat nebot, vós podets e devets esser judge, sens algun acort e consell, que no són passades en justa balança, de què·ns clamam a vós mateix altra vegada. E considerats, molt car e molt amat nebot, que per fer a nós dan e greuge, qui deguérem aconseguir e speràvem obres de vós filials, no deuriets naffrar e denigrar vostra fama e consciència. Nós, pensants haver fet a nostres domèstichs, d'açò que per soldades e quitacions lus devíem, bon camb[i], lus fem assignació de la pus lesta cosa e pus prompta moneda que nós havíem o speràvem haver, totes altres necessitats a part posades, e vós, no guardant a nostre amistat ne encara a les grans fretures que los dits nostres domèstichs o los demés d'ells passen, havets dilatat e dilatats contentar-los, en vostre gran càrrech e perill de ànima, que ens desplaui molt per lo recors que contínuament fan contra vós davant vostre sobirà e universal jutge. Nós, molt car e molt amat nebot, per amor de vós e no volent guardar a les dites coses,²⁵⁵⁸ e per no venir-vos a tan notòria infàmia com seria trancament de sagrament, ha-

¶ ²⁵⁵⁶ tan: «tant», corr. ¶ ²⁵⁵⁷ lo més que podem: «e·us ne requerim», corr.

¶ ²⁵⁵⁸ a les dites coses: «a vostres torts», corr.

vem treballat ab gran difficultat ab los dits nostres domèstichs que prorogassen, segons han e havets pogut veure, la qual cosa pot esser més jutgada a obra de mare que de tia. Los dits nostres domèstichs²⁵⁵⁹ vénen d'aquí avant acordats de no prorogar, com a cansats e no sens causa, e'n entenen²⁵⁶⁰ recórrer a vós, com a jutge bo e sufficient, e per açò vos ho notificam ab temps que hi puxats haver proveït com de vós se pertany. Pregans e encarregans-vos, molt car e molt amat nebot, que en tots los dits greuges vullats posar aquells remeys prests, justs e rahonables que devets, de què aconseguirets envés Déu mèrit e en lo món renom e honor, donant, si-us plaurà, fe e creença sobre les dites coses e altres a'l amat procurador general nostre, mossèn Francesch Sarçola, axí com a largament informat de aquelles. E si algunes coses, molt excel·lent príncep, molt car e molt amat nebot, vos plaen que nós façam, nós les farem de bon cor. Dada en Bellesguart, a .XXVIII. dies de juliol en l'any de nostre Senyor .M.CCCC.XVIII. La reyna Y(olant).

Domina regina mandavit michi, Iacobo Valli. Probata.

Dirigitur domino regi Aragonum.

Fuit expedita sub dicto kalendario littera pure credentie comisse dicto Francisco Sarçole, militi, et dicto domino regi explicande.

Idem. Probata.

982.

1418, setembre 10. Bellesguard.

La reina Violant de Bar al rei Alfons el Magnànim. Li prega que no permeta que les monges dominicanes de Barcelona es traslladen al monestir de Santa Eulàlia, dit dels Sacs, ni que els canonges [augustinians] de la comunitat siguen units als de Santa Anna, també de Barcelona, atès que la sobirana té la seua residència en aquell cenobi (Jaume Valli).

ACA, C, reg. 2034, fol. 90r-v.²⁵⁶¹

Molt excel·lent príncep, molt car e molt amat nebot. Segons havem entès, alguns, moguts més per desordenada afecció e voler que no per egualtat e justícia, han recorregut a vós per obtenir provisions de vós a nostre sant pare, e encare per tractar ab lo cardenal legat, que les prehicadoresses sien mudades e transportades al monastir de Santa Olàlia, vulgarment apellat dels Sachs, constituït en la plaça de Santa Anna de *Barchinona*, sots color de ahunir e ajustar los canonges del dit monastir de Santa Olàlia ab los de Santa Anna. E segons vehem e sòm informada, no saben bé la intenció dels dits frares los qui tals tractes manegen, com los dits frares no hagen voler de mudar l'àbit de lur professió, e, per consegüent, lo papa no poria fer tal mutació o unió de monastirs, en tant que no volria dir sinó gitar-hic aquests, qui vuy són en lur casa o monastir, e metre-hi estrangers. E semble'ns molt impropri, molt car e molt amat nebot, e fora de tot bon orde, despullar

¶ ²⁵⁵⁹ domèstichs: «domèstich». ¶ ²⁵⁶⁰ entenen: «entenem».

¶ ²⁵⁶¹ Segueixen altres documents entorn del mateix afer. El 1423 es va produir finalment la fusió dels canonges de Santa Eulàlia del Camp amb els de Santa Anna, instada per Alfons el Magnànim.

un altar e vestir-ne altre. Per ço, molt car e molt amat nebot, considerat que los prínceps terrenals són moltes vegades, per sinistres informacions, decebuts e volen executar sots bon zel les coses que·ls són suplicades sots cuberta de justícia, vos notificam les dites coses, de les quals vos aconsellam e pregam lo més que podem vos isquats del mig e que letres favorables ne affectades de aquesta matèria, qui redundarien en detracció e càrrech de vostra consciència, atès que per vostres pregàries nostre sant pare faria aquelles executar, no vullats d'aquí avant atorgar, ans, si atorgades ne havets, vos plàcia²⁵⁶² revocar, com a injustes e surreptícies²⁵⁶³ e callada veritat empetrades. Certifficans-vos, molt car e molt amat nebot, que açò vos entenem aconsellar, justament e sens càrrech de consciència, per los dits esguards, ultra que·us ho grayrem²⁵⁶⁴ d'altra part, atès que nós havem lo dit monastir de Sancta Olàlia per posada, on nos mudam prestament. Si algunes coses, molt car e molt amat nebot, vos plaen que nós façam, les farem de bon cor. Dada en la torra de Bellesguart, territori de *Barchinona*, .X. dies de setembre en l'any de nostre Senyor .M.CCCC.XVIII. La reyna Y(olant).

*Domina regina mandavit michi, Iacobo Valli.
Probata.*

Al molt excel·lent príncep, molt car e molt amat nebot, lo senyor rey.²⁵⁶⁵

983.

1418, novembre 12. Barcelona.

Carta de condol de la reina Violant de Bar a Constança de Perellós, vescomtessa d'Illa i de Canet, confortant-la en la mort del seu fill Francí, en combat amb els sarraïns. Li demana que vinga a reunir-se amb ella a Barcelona, per descansar després de la desgràcia familiar (Jaume Valli).

ACA, C, reg. 2034, fol. 96r-v.

La reyna Yoland.

Vescomtessa.²⁵⁶⁶ Fermament creem que, oïda per vós la mort del noble mossèn Francí de Perellós, fill vostre, a qui Déus perdó,²⁵⁶⁷ sots stada, e no sens causa, segons lo món, molt torbada e plena de tristícia, com nós, qui sabem abans que vós la dita mort, ne haguéssem e hajam desplaer molt gran, tant com sens offendre Déu dir-se puxe, com aguéssem lo dit vostre fill per servidor, e pensans en vostra tristícia e turbació per la mort e privació de aquell bé conexem que havets haüda rahó de plorar e esser torbada, considerada la missèria humanal, de la pèrdua de tal fill. Mes si vós, oïda la dita mort, haguésets volgut usar de virtut e confermar vostre voluntat ab la de Déu, haguérets tantost pensat que lo dit vostre fill ere nat²⁵⁶⁸ per murir, e que a ell e a cascun és incerta la hora, la qual està en sola voluntat del Creador, per la qual cosa²⁵⁶⁹ haguérets temprades, usant de saviesa, vostres làgremes per no offendre Déu, en mà del qual està la vida e mort de

¶ ²⁵⁶² plàcia: «placa». ¶ ²⁵⁶³ surreptícies: «subreptícies», corr.
¶ ²⁵⁶⁴ grayrem: «grahirem», corr. ¶ ²⁵⁶⁵ Al marge esquerre: *Nichil, quia pausata domine regine. Vidit Pe.* ¶ ²⁵⁶⁶ So-

bre aquesta dama, *vid. supra* docs. 716 i 717 i notes.
¶ ²⁵⁶⁷ Segueix, ratllat, e no sens causa se. ¶ ²⁵⁶⁸ nat: «anat»,
corr. ¶ ²⁵⁶⁹ Segueix, ratllat, la vida e mort de cascun.

cascun. Si, consideran bé les santes scriptures, totes coses que Déu fa són bé fetes, si Déu ha volgut, e per més que vostre fill sie transpassat d'aquesta vida, és presumidor que és profit de la sua ànima, considerat que és mort per la santa fe cathòlica batallant infeels e ignorans què és Déu, Déu vos²⁵⁷⁰ ha volguda provar, donant-vos senyal que·us²⁵⁷¹ ame, volent-vos temptar de virtut de fortaleza e de paciència, Déu vos ha volgut dar-vos en aquest món purgatori de vostres peccats, com no sia algun qui se'n puxe escusar. Donchs, si per tan evidents coses vós conexets que Déus no·us oblida, devets-li'n retre tal guardó que per²⁵⁷² plors e làgrames lo vullats offendre, com perseverar en aquells sie offendre'l. Per ço vos pregam, requerim e amonestam que en açò mostrets fortaleza e saviesa, per no provocar la sua ira e per esser eximpli a altres, com açò caygue bé en vós mostrant esser altre Job, dient: «Senyor, tu·m havies dat fill, tu m'as aquell tolt. Sie beneÿt ton nom».²⁵⁷³ Pregam-vos, encara, que considerets si per plorar e offendre Déu recobrats res de vostra pèrdua, e, si Déu no ha volgut perdonar a son propri Fill, deu-se meravellar²⁵⁷⁴ algun si dels altres fa a son voler. Certes, sens tota comparació és millor cosa pregar Déu per los morts que no plorar aquells; creem fermament que vós, com a virtuosa e sàvia, vos sots arreglada e·us arreglaret per manera que serà a Déu acceptable e mostraret que, axí com sots noble de linatge, o sots en virtuts. Ítem, sabuda la dita mort per Yoland, vostra filla, turmentada de doble passió, ço és, de la privació de son frare e de la gran tristícia vostra que tenia contínuament denant, axí com si·us fos present, ab sobirana instància nos demanà licència, segons devia, per anar a vós, ymaginant sa anada esser relevament de vostres dolors, no considerant si sa anada ere a ella segura, atesa sa flaqueza, per la qual cosa nós li havem denagada la dita licència de partir d'ací, per no ajustar a vós, en loch de consolació, més tristícia, per lo sinistre qui's poguere seguir a sa persona per causa del camí; e, no contrestant ella estigue ferma en son propòsit, postposades les jurediccions²⁵⁷⁵ e rahons per nós a ella fetes, nós sóm de ferm propòsit de no lexar-la partir de nós, e per ço vos ho notificam, a fi que la·n hajats per escusada, pregans-vos, a major cautela, si sa vida desijats, li manets per vostra letra que per res no emprangués tal camí, lo qual, segons dit és, no seria sinó ajustar inconvenients²⁵⁷⁶ a dolors e tristícies. E veents que vós estariets millor ací que aquí, vos pregam e donam de consell hic vingats, per aturar-hic e per repòs de vostra ànima e cors, havent per ferm que nós no·us deffalirem de nostre poder en cosa alguna a vós neccessària. Dada en *Barchinona*, a .XII. dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XVIII. La reyna Y(oland).

Domina regina mandavit michi, Iacobo Valli.

Probata.

A la noble²⁵⁷⁷ e amada nostre la vescontessa de Illa e de Canet.

¶²⁵⁷⁰ vos: «vo». ¶²⁵⁷¹ que·us: «que·ns». ¶²⁵⁷² Segueix, ratllat, per los.

¶²⁵⁷³ Jb 1, 20. Citació no literal, ajustada al cas present. ¶²⁵⁷⁴ meravellar: «meravellarà», corr.

¶²⁵⁷⁵ Possible errada de l'escrivà, per induccions. ¶²⁵⁷⁶ inconvenients: «inconveninents». ¶²⁵⁷⁷ noble: «moble».

1418 (Nat. 1419), desembre 29. Barcelona.

La reina vídua Violant al rei Alfons el Magnànim. Trobant-se l'arquebisbe de Tarragona a les portes de la mort, demana que impetre del papa la promoció de Felip de Malla a aquesta seu (Jaume Valli).
ACA, C, reg. 2034, fol. 99v.

*Pro eodem (Pro magistro Philipo de Madalia).*²⁵⁷⁸

Molt excel·lent príncep, molt car e molt amat nebot. Considerades les grans virtuts e profunditat de sciència qui són en la persona de mestre Philip de Malla, atès que'l archabisbe de Tarragona²⁵⁷⁹ està en l'article e extrem de la mort, com ja li defalleguen paraula e vista e quasi tots los altres sentiments corporals, que seria miracle ell escapar de tan urgent e estret punt, vos pregam lo més que podem que, per los dits esguarts, vullats scriure e suplicar a nostre sant pare que vulla provehir lo dit mestre Philip del dit arquebisbat de Tarragona, certificans-vos, molt car e molt amat nebot, que de açò, per les dites rahons, haurem gran plaer com de tal persona sie dotat un regne, e serà molt bé proveÿt a la dita dignitat.²⁵⁸⁰ Si algunes coses, molt excel·lent príncep, molt car e molt amat nebot, vos plaen que nós façam, nós les farem de bon cor. Dada en *Barchinona*, a .XXVIII.º dies de deembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XVIII.º La reyna Y(oland).

Domina regina mandavit michi, Iacobo Valli.

Probata.

Dirigitur domino regi Aragonum.

1419, gener 28. Barcelona.

El rei Alfons el Magnànim al veguer de Lleida, amb l'ordre d'impedir la lluita que pretenen entaular els nobles Gonçalbo d'Íxer i Melcior de Queralt, per imposar el seu respectiu candidat a una càtedra de l'Estudi General, així com que mane als aspirants presentar-se davant del monarca en el termini de deu dies (Joan Vilella).

ACA, C, reg. 2643, fol. 22r.

Civitatis Ilerde et pro curia.

Lo rey.

Veguer. Entès havem que los nobles don Gonçalbo d'Íxar, de una part, e en Melchior de Queralt, de la part altra, fan grans aplechs de gents d'armes per la lectura del Studi d'aquexa ciutat la qual cascú d'ells s'esforce haver per llurs maestres, e diu-se que per açò volen entrar en aquexa ciutat ab tot aquell esforç que puxen. On, com aquestes

¶ ²⁵⁷⁸ Segons consta al document anterior, súplica dirigida al papa sobre el mateix assumpte. ¶ ²⁵⁷⁹ Pere Sagarriga (1407-1418). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 479. ¶ ²⁵⁸⁰ No va reeixir la petició de la rei-

na; Malla, caigut en desgràcia amb el rei, morí el 1431 essent ardiaca major de la catedral barcelonesa (BOFARULL Y SANS, *Felipe de Malla y el Concilio de Constanza*, p. 107 ss.).

coses sien prestes a gran e irreparable scàndel e, en altra manera, tals que se'n deu fer per nós greu punició, manam-vos expressament e de certa sciència que, vista la present, los dits nobles prengats e, preses e ben ferrats e guardats, trametats a nós decontinent, per ço que d'ells puxam fer lo castich que's pertanyerà, e ells ni altres no's atrevesquen d'ací avant²⁵⁸¹ [a]²⁵⁸² semblants ajusts e concitacions de pobles, los quals nós e tot príncep deu forment squivar e castigar. E no-res-menys vós, ab los altres officials d'aquexa ciutat, procehits rigorosament contra tots aquells qui per aquesta rahó trobarets esser armats o ajustats. Més avant, manats a cascú dels dits competidors que, dins deu dies comptadors del dia que'ls serà per vós manat, per si o per sos procuradors plenerament informats, compareguen davant nós o nostre vicecanceller per demostrar cascú de lur dret, per tal que nós, vists aquells, hi puxam mils justícia ministrar. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell menor, a .XXVIII. dies de janer del any .M.CCCC.XVIII. *V(idit) De Funes, vicecancellarius.*

Iohannes Vilella, ex provisione facta per vicecancellarium. Probata.

Al amat nostre mossèn Pascual Ledós, veguer de Leyda, o a son lochtinent.

986.

1419, juny 30. Barcelona.

El rei Alfons el Magnànim als prohoms de Castelló d'Empúries i els obrers de l'església de la vila, pregant-los que prorroguen el termini del contracte amb el mestre organer Pere Granyena. Aquest no podrà complir llur comanda, perquè ell li ha manat construir abans un orgue, necessari per al convent de Predicadors de Saragossa (Pere Margall).

ACA, C, reg. 2609, fol. 116r-v.

Lo rey.

Prohòmens e obrés. Stant nós, ara darrerament, en la ciutat de Çaragoça, e sabent que lo nostre monestir de prehicadors freyturave de òrguens, e per tal com lo capítol se deu celebrar l'any vinent en lo dit monastir, manam al religiós e amat confessor nostre maestre Pere Jutglar, del dit orde, que en fer donar obra ab acabament²⁵⁸³ als dits òrguens treballàs. E com lo dit confessor, informat de la suficiència e abtut del feel e familiar nostre en Pere Granyena, maestre de fer òrguens, se convengués e's pactàs ab ell, e ja ladonchs fos al·legat per lo dit Pere Granyena que no podie fer los dits òrguens per tant com se era pactat e obligat ab vosaltres, migançant certs capítols, de donar acabament a uns òrguens d'aquexa vila de Castelló d'Ampúries dins cert termini, segons en los dits capítols és contengut, per la qual cosa, a instància e supplicació del dit confessor e altres prehicadors del dit covent, a nós reccorde haver fet manament al dit P(ere) que lexàs tots altres affers e obres, [e]²⁵⁸⁴ fes e complís los òrguens al dit covent e monastir. On, com per aquesta rahó hajam sabut que per vós o algun de vós li és feta qüestió e enbarch en lo dit pacte entre vosaltres convengut, com a present no haja poscut acabar los dits òrguens fins

¶ ²⁵⁸¹ d'ací avant: «d'açavant». ¶ ²⁵⁸² a, manca a l'orig. ¶ ²⁵⁸³ acabament: «acabant».

¶ ²⁵⁸⁴ e, manca a l'orig.

haja los dessús dits al dit covent, per tant *et alia*, vos pregam affectuosament, si'ns cobejats servir e complaure, proroguets lo termini al dit Pere tal e tant competent que ell haja spay de acabar aquells del dit covent e aqueys e aquells (*sic*) que promeses à de fer a vosaltres, e axí matex lo ben tractets sí e segons de vosaltres confiam, com en lo contrari trobariem gran desplaer. Dada en *Barchinona*, sots nostre segell comú, a .XXX. dies de juny del any²⁵⁸⁵ .M.CCCC.XVIII.º *Rex Alfonsus*.

*Dominus rex mandavit michi, P(etr)o Margall.
Probata.*

987.

1419, juliol 4. Barcelona.

Llicència del rei Alfons el Magnànim a la reina vídua Margarida de Prades, de recloure en qualche lloc o castell seu la seua germana Elionor, que pretén insensatament i sense l'acord de la família contraure matrimoni morganàtic amb un modest home de paratge, fins que renunciï al seu propòsit (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2936, fol. 75v.

Nós, n'Alfonso, et cetera. Informats verdaderament que la noble na Alienor de Prades, jermana de vós, il·lustre senyora reyna dona Margarita, cara tia nostra, postposada tota vergonya e oblidant lo grau de son stament, sanch e linatge, insensadament e publica, ab deliberada pensa, demana, e solament de son propi e poch seny e motiu vol e entén metre en execució, de haver en marit hun jentilhom de poch stat e manera, e consumir matrimoni ab ell,²⁵⁸⁶ sens sabuderia e consell de vós, dita senyora reyna, de sa mare e tots los altres molts e²⁵⁸⁷ grans parents seus, e volents degudament e menys carregosa a la dita vostra sor provehir, ab tenor de la present donam llicència e plena facultat a vós, dita senyora reyna dona Margarita, que mentres la dita vostra sor starà e perseverarà en lo dit vergonyós e carregós propòsit, puxats lícitament detenir aquella guardada e en altra manera, en algun loch o castell, en lo qual a vós bé vist serà. En testimoni de la qual cosa manam esser feta la present, ab nostre segell secret segellada. Dada en Barchinona, a .IIII. dies de juliol en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XVIII. *Rex Alfonsus*.

*Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.
Probata.*

988.

1419, juliol 10. Monestir de Sant Cugat del Vallès.

El rei Alfons el Magnànim al comte de Foix. Li prega que mantinga la filla del difunt secretari reial Jaume Tascà en la possessió de la vegueria i la sotsvegueria de la vall d'Andorra, donada pel comte pare d'aquell, de què ara ha estat desposseïda (Pere Companyó).

ACA, C, reg. 2609, fol. 118r-v.

¶ ²⁵⁸⁵ Segueix, ratllat, *mil*. ¶ ²⁵⁸⁶ Sabem que Elinor es casà, en aquest mateix regnat, amb Francesc de Vilanova (F. DURAN I CAÑAMERAS,

Margarida de Prades, Barcelona, 1956; cit. per SOBREQÜÉS, *Els barons...*, p. 266, nota 24). ¶ ²⁵⁸⁷ e, interlineat.

Guillermi de Sancto Clemente, regii cavallericii.

Lo rey d'Aragó e de Sicília, *et cetera*.

Comte²⁵⁸⁸ car cosí. Segons nos és stat exposat per lo feel cavalleriz nostre en Guillem Sentcliment, ciutadà de *Barchinona*, la vegueria e sotsvegueria de la vall d'Andorra serie stada levada a sa muller, qui és filla e hereva d'en Jacme Tavaschà, *quondam* secretari nostre, al qual e a un hereu seu los dits officis foren donats e atorgats per lo comte, vostre pare, e per vós, segons en les provisions d'aquèn fetes se conté. E com, per los bons serveys que lo dit en Jacme Tavaschà nos fèu, hajam affecció e voler a la dita sa filla, e axí matex hajam affecció al dit en Guillem Sentcliment, son marit, per los serveys agradables que ell e los seus nos han fets e fan continuament, per ço·us pregam axí affectuosament com podem que, per contemplació nostra, qui açò havem molt a cor, vullats fer restituhir e tornar los dits officis a la dita filla e hereua del dit en Jacme Tavaschà, e per consegüent al dit en Guillem Sentcliment, ensemps ab los fruyts que'n són stats reebuts despuys que serie stat levat a la dita filla d'en Tavaschà, com prima faz aparega que axí ho dejats fer per justícia. E donarets fe e creença a tot ço que, sobre les dites coses, vos dirà de part nostra l'amat conseller e majordom nostre mossèn Lorenço de Heredia, lo qual sobre aquelles havem informat plenerament de nostra intenció, certificants-vos que açò·us tindrem a plaer e servey molt agradables. E sia, comte, car cosí, lo Sant Sperit vostra guarda. Dada en lo monestir de Sent Cugat de Vallès, sots nostre segell menor, a deu dies de juliol del any .M.CCCC.XVIII.º *Rex Alfonsus*.

Dominus rex, qui eam signaverat prius, mandavit michi, Petro Companyoni. Probata.

Al egregi baró e car cosí nostre lo comte de Foix.

989.

1419, agost 11. Barcelona.

La reina Violant de Bar a Arnau de Gurb, vicari general de Girona, amb el prec que revoque les mesures coercitives dictades pels seus predecessors contra els jueus de la ciutat, que diu antievangèliques, incloent-hi l'excomunió per als qui els donassen ajuda. Dirigeix la mateixa demanda a l'oficial del bisbat (Jaume Valli).

ACA, C, reg. 2034, fol. 109v.

La reyna Yoland.

Mossèn Arnau. Entès havem que, poch dies ha, vós sots stat elegit en vicari general del bisbat de Gerona, de què havem haüt gran plaer. E com creegam vós no ignorar los maltractaments fets per vostres precessors en lo dit ofici, més per volentat desordenada que per egualtat de rahó, contra nostres juheus de aquexa ciutat de Gerona, qui ja són en gran oy dels pobles, no per caritat, més per pura enveja e cobejans possehir injus-

¶ ²⁵⁸⁸ Joan de Grailly (1412-1436), fill d'Isabel de Castellbò.
Vid. SOBREQÜÉS, *Els barons...*, p. 219; FLUVIÀ, *Els primitius comtats...*, p. 171.

tament e ab rapina los béns dels dits juheus, e en special are derrerament per en Guillem Mariner, no ha molt vicari, sie stada promulgada sentència de vet contra tots aquells qui darien consell, favor o ajuda als dits juheus, inhibint de no vendre pa ne altres virtualles als dits juheus necessàries, la qual cosa a nós apar molt absurda e contra caritat, com no sie permès matar algun, per feell²⁵⁸⁹ que sia, de fam, per ço vos pregam lo²⁵⁹⁰ més que podem que vós, qui veets e conexets bé les dites coses esser més voluntàries que fundades en rahó, revoquets la dita sentència e'ls tornets al primer estament publicament, a fi que'ls dits juheus no peresquen, que seria contra la regla e doctrina evangèlica. E no's penç algun que nós, per nostre interès, haguéssem desplaer si, ab bones prehicacions e ab manera deguda, los dits juheus se convertien e's fahien christians, ans ne hauriem singular plaer. Ja sabets com lo senyor rey, nostre car nebot, com a propietari de la dita aljama, vehent la dita destrucció, ha scrit e manat al dit en Guillem Mariner que revocàs la dita sentència, lo qual absurdament²⁵⁹¹ ho ha recusat fer fins a vuy,²⁵⁹² segons havem entès, de què, segons presumim, se penidria en breu, si'n haurà loch. Açò vos scrivim per ço [com]²⁵⁹³ hauriem desplaer vós fer semblants errades e venir en oy del rey per semblant causa, e'ns desplauria nós haver instigar res que a vós fos dampnós e desplaent, com vos tingam per special servidor. Dada en *Barchinona*, a .XI. dies d'agost en l'any de nostre Senyor .M.CCCC.XVIII.º La reyna Y(oland).

Domina regina mandavit michi, Iacobo Valli.

Probata.

*Dirigitur Arnaldo de Gurbo, vicario episcopi Gerunde.*²⁵⁹⁴

Similis littera fuit sub hac forma expedita Bernardo de Pau, vicario et officiali episcopi Gerunde.

Idem. Probata.

990.

[1419], setembre 9. València.

El rei Alfons el Magnànim al veguer [de Barcelona]. Li ordena que lliure a l'algutzir reial tots els presos existents sota la seua jurisdicció, a més dels vagabunds, jugadors, alcavots i altres gentes de mala vida que puga prendre, per dur-los a servir a l'armada que està formant per a viatjar a Sicília i Sardenya (Francesc d'Arinyo).

ACA, C, reg. 2751, fol. 112r.

Lo rey.

Veguer. Com nós hajam²⁵⁹⁵ de gran necessari algunes companyes per armament de les galees, les quals de present fem desempachar per lo benaventurat viatge que volem fer breument per visitar los nostres regnes de Sicília e de Cerdanya, manam-vos expresament e de certa sciència, sots incorriment de nostra ira e indignació, que decontinent, sens di-

¶ ²⁵⁸⁹ Per *infeell*, com seria més lògic. ¶ ²⁵⁹⁰ *lo*: «los».

¶ ²⁵⁹¹ *absurdament*: «osburdament». ¶ ²⁵⁹² *a vuy*: «vuy», corr. ¶ ²⁵⁹³ *com*, manca a l'orig. ¶ ²⁵⁹⁴ N'era bisbe Andreu Bertran (1419-1431). *Vid.* EUBEL, *Hierarchia*

catholica..., I, 262. Justament el prelat, natural de València, molt docte en hebreu, era jueu convers (PUIG Y PUIG, *Pedro de Luna...*, pp. 296-297). ¶ ²⁵⁹⁵ *Se*-*gueix*, ratllat, *mester*.

lació alguna, tots e qualsevol presos per crims e delictes que tingats en vostres presons, e tots e qualsevol vagabunts, jugadors, alcavots e homes de mala vida que atrobarets e porets pendre en aqueixa ciutat e vegueria, decontinent liurets al amat conseller e alguazir nostre, mossèn Anthoni Tovia, al qual nós d'açò havem donat càrrech; e en altra manera, donarets consell, favor e ajuda al dit mossèn Anthoni sobre les dites coses. E açò per res no mudets o differats en alguna manera, si'ns desijats servir e complaure. Dada en València, sots nostre segell menor,²⁵⁹⁶ a .VIII. dies de setembre del any .M.CCCC.XVII (sic).²⁵⁹⁷ *Rex Alfonsus.*

Dominus rex mandavit michi, Francisco d'Arinyo.

Probata.

991.

1419, setembre 14. València.

Manament del rei Alfons el Magnànim al justícia i els oficials de Morella que respecten la jurisdicció baixa o alfonsina als senyors dels llocs del terme general de la vila, i en particular a Esteve Cubells, senyor d'Herbers Jussans. Encarrega el governador del regne de València de vigilar el seu compliment (Pau Nicolás).

ACA, C, reg. 2751, fol. 152v.

Stefani Cubells.

N'Alfonso, *et cetera*. Als feels los justícia e altres oficials nostres de la vila de Morella e a lurs lochtinents als quals les presents pervendran, e les coses dejús scrites se pertanguen, salut e gràcia. Segons nos és stat exposat, vosaltres no volets servir als senyors qui's dien dels lochs dels hòmens de paratge situats en lo terme general de la dita vila de Morella los furs del il·lustre rey n'Amfós,²⁵⁹⁸ predecessor nostre, de gloriosa memòria, los quals furs, segons affermen, donen jurisdicció en certa manera a aquells qui no havien mer imperi, ne axí matex algunes provisions per lo senyor rey en Martí sobre la jurisdicció, specialment al amat nostre mossèn n'Esteve Cubells, senyor que's diu del loch de Erbé Jussans.²⁵⁹⁹ Per què, volents provehir d'aquí avant sobre les dites coses, vos dehim e manam, per la primera e segona jussions e incorriment de nostra ira e indignació, que servets e façats servir los dits furs e provisions. En altra manera, si açò recusarets o dilatarets fer, ço que presumim,²⁶⁰⁰ manam ab la present al nostre governador del regne de València qui ara és o per temps serà que compellesca²⁶⁰¹ vosaltres ab remeys deguts servir e tenir les coses dessus dites segons manam. Dada en València, sots nostre segell comú, a .XIII. dies de setembre, en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XVIII.º *Rex Alfonsus.*

Dominus rex mandavit michi, Paulo Nicholai.

Vidit hanc baiulus generalis. Probata.

¶ ²⁵⁹⁶ *menor*: «secret», corr. ¶ ²⁵⁹⁷ Errada de l'escriptura, per .M.CCCC.XVIII. ¶ ²⁵⁹⁸ Alfons el Benigne atorgà jurisdicció baixa i mixt imperi al senyors que no posseïen jurisdicció, a les corts de Valèn-

cia de 1329-1330. ¶ ²⁵⁹⁹ *Jussans*: «Jussanes», corr. ¶ ²⁶⁰⁰ El sentit demana *no presumim*. ¶ ²⁶⁰¹ *compellesca*: «complesca». És interlineat damunt de *faça*, cancel·lat.

1419, octubre 11. Barcelona.

La reina vídua Violant de Bar al seu procurador general, Francesc Sarçola, cavaller, donant-li la notícia de la mort del duc de Borgonya, acusat de conspirar contra el Delfí de França. Li ordena alhora anar a Aragó si el rei hi celebra parlament (Jaume Vallí).

ACA, C, reg. 2052, fol. 86r.

La reyna Yoland.

Mossèn Francesch. Per certes causes, les quals ací no curam splicar, volem e'us deym e manam de certa sciència que revoquets del offici de batlia d'Elda Lope Gonçalvez, comanant aquella a algun altre a qui vos semblarà tro a tant nós hi hajam proveyt de batle, e açò per res no mudets o dilatets si'ns desijats servir. Ací ha letres certes com lo duch de Burgunya és mort,²⁶⁰² e és stada la causa de sa mort com nostre fill, lo Dalfí de França,²⁶⁰³ lo reptave d'elgunes coses, e en special com fossen stades trobades letres fetes entre lo rey d'Anglaterra e lo dit duch, per les quals se mostrave com ell devia liurar lo dit Dalfí en poder del dit anglès en aquesta manera, ço és, que lo Dalfí e lo duch trametessen totes ses gens per socórrer a un castell qui és a .VII. leugues de París que los anglesos tenien sitiats, e que après ells abdosos, ab la gent que ab ells romania, anassen de un alleugament a altre, e que los anglesos los prenguessen abdosos, e ab aquesta color ell liurave lo dit Dalfí, per mostrar a part deffora que axí ere stat pres ell com lo dit Dalfí. Ja havien partit lo regne de França, ço és, que Normandia e Guieyne fos del anglès e França fos del duch. Mes Déu, qui no permet que les maleses vinguen a degut effecte, hi ha proveyt segons li ha plagut. Altres noves de present no hic ha dignes de scriure, sinó que s'ich diu que nostre car nebot lo rey dins breus dies se'n va en Aragó, per tenir parlament als aragonesos; en aquest cas, serà neccessari que vós hi anets. Per què a la primera letra que vós hajats de nós, en cas que ell partisca d'ací, tenits-vos-ho per dit. Dada en *Barchinona*, a .XI. dies de octubre, en l'any de nostre Senyor .M.CCCC.XVIII.º

Les dites noves e letres del duch de Burgunya sabem e havem per en Gornau, de casa de la reyna nostra filla,²⁶⁰⁴ qui és vuy arribat. La reyna e lo rey, nostres fills, són bé sans, la mercè de Déu, e tots los altres infans. Dada com damunt. La reyna Y(oland).

Domina regina mandavit michi, Iacobo Vallí.

Probata.

Dirigitur Francisco Sarçole, militi, procuratori generali.

¶ ²⁶⁰² Joan Sense Por, assassinat el 10 de setembre.

¶ ²⁶⁰³ Carles de Valois, futur Carles VII (1422-1461); el seu pare, Carles VI (†1422), es trobava incapacitat per foll.

¶ ²⁶⁰⁴ Violant d'Aragó, vídua de Lluís II d'Anjou, rei titular de Nàpols (†1417).

1419, novembre 6. Monestir de Sant Cugat del Vallès.

La reina Maria a Cecília [d'Urgell], explicant-li els avantatges de la proposta de matrimoni amb Bernat de Cabrera, millor que la d'un altre pretendent, i prometent-li la seua protecció. Demana que li faça saber la decisió que haurà presa (Pere Descoll, àlies Llobet).

ACA, C, reg. 3109, fol. 34v.

Pro curia.

La reyna.

Dona Sicília. Del matrimoni vostre ab mossèn Bernat de Cabrera havia a nós feta relació en Bernat Martí, prevere, la qual no·ns done veyares fos semblant d'aquella que ara nos és stada feta per nostra cara e amada thia la infanta dona Ysabel, car ara havem entès que lo dit Bernat de Cabrera vos dóna, a vostres voluntats, .X.^m florins e·us fa altres molts avantatges, axí que nós havem per bo e millor lo matrimoni del dit mossèn Bernat que no del altre, e açò per tal com l'altre demana gran quantitat e aquest ne done a vós; més avant, que, segons cós de natura humana, la sua vida no és larga, e ab ço del seu porets millorar a vostre voler, e nós, qui·us hi farem aquelles bones obres que porems, en manera que vós ne serets contenta. Per què·us pregam per letra de vostra mà nos vullats scriure vostra bona intenció.²⁶⁰⁵ Dada en lo monastir de Sent Cugat de Vallès, sots nostre segell secret, a .VI. dies de noembre del any .M.CCCC.XVIII.^o La reyna.

*Domina regina mandavit michi, P(etr)o de Colle,
alias Lobet. Probata.*

1420, gener 31. Tortosa.

La reina Maria al justícia, el batle i els jurats de Vall-de-roures i de Beseit. Demana que li envien truites l'endemà, dia del dejuni de santa Maria, per a la taula reial (Pere Descoll, àlies Llobet).

ACA, C, reg. 3108, fol. 34v.

Ed. (parcial) Ferran SOLDEVILA, «La reyna Maria, muller del Magnànim», a *Sobiranes de Catalunya* (=Memorias de la R. Academia de Buenas Letras de Barcelona X), Barcelona 1928, 213–347, p. 272.

Pro curia.

Na Maria, *et cetera*. Als faels nostres los justícia, batle, jurats e prohòmens de la vila de Vallderoures e loch de Betzeyt, salut e gràcia. Com nós, per rahó del dejuni de nostra dona sancta Maria e lo di[v]endres beneÿt sagüent,²⁶⁰⁶ vullam²⁶⁰⁷ fer provisió, a obs del senyor rey, marit e senyor nostre molt car, e nostra, de pex de moltes maneres, segons se pertany, e hajam entès que en vostres térmens, en certs rius, se prenen truytes moltes e bones, per ço a vosaltres e cascú de vós pregam e manam que, vista la present, façats fer

¶ ²⁶⁰⁵ Cecília d'Urgell, germana del comte Jaume el Dissortat, es casà de fet amb Bernat IV de Cabrera, mestre justicier i comte de Modica a Sicília, probablement antic urgellista; l'altre aspirant a la seua mà era el

comte de Cardona (SOBREQUÉS, *Els barons...*, pp. 175 i 186). ¶ ²⁶⁰⁶ Al·ludeix a la vigília de la Candelària, festa que caigué divendres 2 de febrer l'any 1420. ¶ ²⁶⁰⁷ *vullam*: «vulla».

pascar de les dites truytes, en manera que demà, que serà lo dit dejuni, hora compatent, sien ací per supplir a la provisió del dit senyor e nostra; les quals fets liurar a n'Anthoni Cifre, presentador de la present, lo qual en loch de nostra comprador trematem aquí per la dita rahó, e pagarà aquelles rahonablement, segons vosaltres conexasers fer-se dege. E en açò no mudets res, si a nós desijats servir e complaure. Dada en Tortosa, sots nostre segell secret, a .XXXI.º dies de gener en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XX.

*Domina regina mandavit michi, P(etr)o de Colle,
alias Lobet.*

995.

1420, març 2. Tortosa.

Circular del rei Alfons el Magnànim als oficials de la corona sobre el subsidi de tres florins per foc oferit per les aljames de jueus d'Aragó, de València i de Catalunya, a canvi de la revocació de les mesures restrictives dictades en el regnat de Ferran I. Prohibeix que les aljames i jueus particulars que s'han oposat a contribuir es puguin alegrar d'aquest benefici (Joan Vilella).

ACA, C, reg. 2611, fols. 17r-18r.

In favorem curie.

N'Alfonso, *et cetera*. Als amats e feels tots e sengles oficials nostres e als lochtinents de aquells e a cascun d'ells, al qual o als quals les presents pervendran e les coses devall scrites se pertanguen, salut e dilecció. Com nós, en nostre plen consell, hajam digestament modificades e habilitades les ordinacions fetes en temps passats per lo senyor rey en Ferrando, pare e predecessor nostre, de recordació loable, sobre lo conversar e contractar dels juheus dins nostra senyoria poblats e habitants,²⁶⁰⁸ e per la dita rahó, per part de les aljames dels juheus dels regnes d'Aragó e de València e encara del principat de Cathalunya, nos sia stada promesa donar certa quantitat, ço és, tres florins per foch, e siam informats que algunes de les dites aljames e molts singulars juheus, axí dels dits regnes com del dit principat, majorment de les terres dels prelats e barons, los quals e les quals han intenció de usar de les modificacions e habilitacions damunt dites, recusen e contradien pagar los dits tres florins per foch, dehim e manam a vosaltres e a cascun de vosaltres expressament e de certa sciència, sots pena de cinch-cents florins d'or dels béns de qualsevol de vosaltres qui inobedients serets havedors e als cofres nostres applicadors, per cascuna vegada que presentada a vosaltres serà²⁶⁰⁹ la present e requests ne serets²⁶¹⁰ per lo feel porter nostre Alfonso d'Orpesa, exhibidor de aquella, qui de les dites coses és plenerament informat, aquelles aljames e juheus les quals e los quals lo dit porter vos nomenarà, ne alguna d'aquelles ne d'aquells dins les jurisdiccions a cascun de vosaltres comeses, no permetats

¶ ²⁶⁰⁸ Ferran I, per una pragmàtica de juliol de 1415, havia prescrit l'aplicació als seus regnes de la constitució apostòlica de Benet XIII *Etsi doctoris gentium* (València, 15 de maig del mateix any), amb dures mesures antijudaïques, com clausura de sinagogues, confinament en barris tancats i prohibició de certs oficis, inspirades en part per sant Vicent Ferrer. El nou rei Alfons n'ob-

tingué la suspensió del legat papal de Martí V, el 1419 (*vid.* J. RIERA SANS, «Judíos y conversos en los reinos de la Corona de Aragón durante el siglo XV», en *La expulsión de los judíos de España. II Curso de cultura hispano-judía y sefardí de la Universidad de Castilla-la Mancha* [Toledo, 1992], Toledo, 1993, pp. 71-73). ¶ ²⁶⁰⁹ serà, interlineat. ¶ ²⁶¹⁰ ne serets, interlineat.

d'aquí avant usar ne practicar ne alegrar-se en alguna manera de les habilitacions e modificacions damunt dites, ne contractar ne conversar ab algú o alguns vassalls e sotsmeses nostres christians de qualsevol stament o condició sien, ans los ho prohibits ab grans penes. Et si, per ventura, les dites aljames e o juheus o alguna d'aquelles e d'aquells fahien o fer volien lo contrari, que aquelles e aquells contrafaents puniscats degudament, segons per justícia trobarets esser faedor. E part açò, fàçats fer cascun de vosaltres, sens dilació alguna, en los lochs acostumats de les jurisdiccions damunt dites, crida publica ab la qual manets a tothom generalment e a cascun singular, de qualsevol stament o condició sien, habitants o poblats en aquelles jurisdiccions, que d'aquí avant, sots pena de cinch-cents florins d'or de la dita ley per cascuna vegada que contrafaran, no pratiquen, conversen ne contracten en alguna manera ab les dites aljames e o juheus o ab alguna d'aquelles o d'aquells per lo dit porter a vosaltres nomenadores e nomenadors, segons dit és, sinó en aquella forma e manera, e no en altra, que los dits juheus, aljames e christians, ans de les habilitacions e modificacions dessus dites, fer podien. Emperò, si après que a requesta del dit porter haurrets fetes e complides les dites coses, segons per nós vos són manades, serets requests per aquell porter que aquelles matexes coses revoquets en tot o en partida, volem e us manam expressament que u fàçats segons que per ell requests ne serets, o per nós ab letra nostra vos serà manat, e no en altra manera. Dada en Tortosa, a dos dies de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC. vint. *De Funes, vicecancellarius.*

*Iohannes Vilella, ex provisione facta per
vicecancellarium, et fuit tradita iam signata.
Probata.*

996.

1420, abril 18. Barcelona.

Llicència donada per la reina Violant de Bar als moros d'Elda de passar a habitar dins del clos del castell, pel perill d'avalots dels cristians (Jaume Valli).

ACA, C, reg. 2034, fol. 116r.

Nós, dona Yoland, *et cetera*. Com los moros poblats en regne de València, de poch temps ençà en special, sien molt odiosos als christians, e per consegüent sien perillosos de consitaments e bullicis, qui fàcilment se mouen per persones²⁶¹¹ desijans partir e fer propri dels béns estranys, e com als dits inconvenients sie remey haver forces on los dits moros sien receptats durant los dits bullicis e tro a tant rahó e justícia haje refrenats los mals obrans, per ço, ab tenor de la present, per obviar als dits escàndels e perills, volem, ordenam e manam, e encara donam llicència e plena facultat a vosaltres, alcadi, vells e altres moros del nostre loch d'Elda, que en lo castell del dit loch puxats, lícitament e sens alguna pena, hedifficar e construir cases e hedefficis per tuïció de vostres persones e béns, en aquesta manera, ço és, que la celòquia del dit castell romangue quítia e franca a nós e a nostre alcayt, romanint e retent en si força apartada, e que vós, dits moros, a vostres sessions, per separació e fortificació de la dita celòquia, siats tengu[t]s fer portes per on pu-

¶ ²⁶¹¹ *persones*: «perosones».

xats entrar e exir e totes tanques e parets a la part on vós hedifficarets cases e habitacions, e fer porta per haver entrada e exida llibera e francha al dit alcayt sens passar per les cases e habitacions per vós fahedores, les quals tanques, parets e portes sien e hagen esser fetes a coneguda de nostre procurador general o del procurador nostre en lo dit regne. Manans als dits nostres procuradors, alcayt, justícia e altres officials nostres qui ara són e per temps seran, e a cascú d'ells, que en fer les dites cases e habitacions en la forma damunt dita no'us embarguen en manera alguna, e que la present nostra provisió tinguen fermament e observen, tenir e observar facen e no'y contravinguen per alguna causa o rahó, tollents-lus a cautela ab la present tot poder de fer lo contrari. En testimoni de la qual cosa, manam la present esser feta e de nostre segell en pendent segellada. Dada en *Barchinona*, a devuyt dies del mes d'abril en l'any de la nativitat de nostre Senyor .M.CCCC.XX. La reyna Y(oland).

*Domina regina, presente procuratore generali,
qui eam vidit, mandavit michi, Iacobo Valli.
Probata.*

997.

1420, setembre 13. Calataiud.

Instruccions de la reina Maria a Gabriel Palomar, doctor en lleis, que tramet per missatger a la cort de Castella per tal d'informar-se sobre el proposat matrimoni de la infanta Caterina, germana seua, amb l'infant Enric d'Aragó, mestre de Santiago, assumpte que creu que li devia haver estat consultat, atès que és la major de la família. Van acompanyades de la corresponent lletra de creença al rei Joan [II], germà de la sobirana (Ramon Batlle).

ACA, C, reg. 3222, fol. 11r-v.²⁶¹²

Instruccions donades per la senyora reyna a micer Gabriel Palomar, doctor en leys, conseller seu, tramès per ella al²⁶¹³ rey e en lo regne de Castella sobre les coses següents. *Locumtenens prothonotarii.*

Ço és, que com a hoÿda de la dita senyora sia pervengut que matrimoni serie stat començat de tractar entre l'infant don Enrich, mestre de Santiago, e la infanta dona Catalina, germana de la dita senyora reyna,²⁶¹⁴ en lo qual tractament la dita senyora no és stada gens demanada ni li'n és stat scrit, la qual cosa fóra deguda e rahonabla, attès lo gran acostament que ha ab ella e attès, axí mateix, que no ha pare ni mare e que la dita senyora li representa mare, per ço, lo dit Gabriel, secretament e en bona manera, sabrà e sentrà lo dit matrimoni en quin punt és; e si trobarà aquell esser en camí o punt que's pusca desviar o torbar en alguna manera, donarà les letres de creença²⁶¹⁵ que se'n porta al rey e a

¶ ²⁶¹² Segueixen altres lletres de creença a favor del mateix Palomar, dirigides a la reina Maria de Castella (muller de Joan II) i a la reina vídua d'Aragó Elionor d'Albuquerque, respectivament cunyada i sogra de la remetent, i a Ferrán Alfonso de Robles, *contador mayor* del rei castellà (*ibid.*, fol. 12r-v). ¶ ²⁶¹³ al: «a». ¶ ²⁶¹⁴ El casament de l'infant Enric d'Aragó, germà d'Alfons el

Magnànim, que ambicionava controlar el govern de Castella, i la infanta Caterina es va celebrar finalment el novembre d'aquest any, a Talavera (*Crónica de don Álvaro de Luna*, ed. J. de M. Carriazo, Madrid, 1940, cap. XI, p. 41). Sobre aquest personatge, *vid.* E. BENITO RUANO, *Los infantes de Aragón*, Pamplona, CSIC, 1952, esp. pp. 12 i 94-98). ¶ ²⁶¹⁵ Registrades a continuació.

la reyna de Castella e a la senyora reyna dona Elienor, en virtut de la qual los explicarà a cascú en secret effectualment ço que dessus se conté, ço és, que la dita senyora està molt meravellada perquè ella no és demanada en tal contracte, com axí's deja fer per los sguarts dessus tocats, per què'ls pregarà, de part de la dita senyora, que del dit matrimoni no vullen finir ne aquell concloure²⁶¹⁶ en alguna manera sens demanar-ne a ella, qui deu representar e de fet representa mare a la dita infanta. *Locumtenens prothonotarii*.

Mas si, per ventura, lo dit micer Gabriel trobarà o sentirà lo dit matrimoni esser ja tan avançat que bonament no's pogués desviar, en aquell cars, axí mateix, lo dit micer Gabriel donarà les dites letres, e en virtut de aquelles explicarà que ella ha sabut lo tractament del dit matrimoni e que desija molt saber en quin punt és. Per ço'ls pregarà que de tot particularment vullen certificar e scriure a la dita senyora, com a ella plàcia bé lo dit matrimoni e no sie de intenció de destorbar aquell en alguna manera. *Locumtenens prothonotarii*.

En les dites coses, emperò, sie avisat lo dit micer Gabriel que's haja ab tanta de indústria e saviesa que les paraules que dirà pusquen obrar a efecte del un dels caps dessus tocats sens provocar algú dels dits rey e reynes; e que de la intenció de la dita senyora no pusca esser altra cosa perpresa ni presumida sinó aquella que per lo un dels caps dessus dits serà per lo dit micer Gabriel, segons que trobarà lo cars requerir, explicada. *Locumtenens prothonotarii*.

Més avant, dirà al dit rey de Castella que la dita senyora ha gran desig de veure's e aconsolar-se ab ell, e que'l pregua que, si en açò ell podia donar manera, acostant-se en la frontera d'Aragó ves aquelles parts hon és la dita senyora, que ho vulla fer, car axí mateix la dita senyora hi donarà tot loch, axí com aquella qui ho desija molt per sa consolació e plaer. La reyna.

*Domina regina mandavit michi, Raymundo Baiuli, et
fuit visa per archiepiscopum Cesarauguste, cancellarium,
et Berengarium de Bard(axí), consiliarios. Probata.*

Rey muyt caro e muyt amado ermano. Nos, dona María, por la gracia de Dios reyna d'Aragón e de Sicilia, vos embiamos muyto a saludar, assín como aquell que muyto amamos e pora quin querríamos diesse Dios tanta salut, honra e buena ventura quanta vos mesmo deseades. Rey muyt caro e muyt amado ermano, Nos havemos informado de algunas cosas el fiel consellero nuestro micer Gabriel Palomar, doctor en leyes, por ell a vos de nuestra part explicadoras; porque vos rogamos, rey muyt caro e muyt amado ermano, que li dedes plenera fe e creença. E sea, rey muyt caro e muyt amado ermano, el Sancto Sperito vuestra protecció e guarda. Dada en la ciudat de Calalayú, a .XIII. días de setembre del anyo mil .CCCC. vint. La reyna.

*Domina regina mandavit michi, Raymundo Baiuli.
Probata.*

Dirigitur al muyt alto príncep don Johan, por la gracia de Dios rey de Castiella e de León, nuestro muyt caro e muyt amado ermano.

¶ ²⁶¹⁶ *concloure*: «conclude».

1420, setembre 20. Setge de Calvi.

El rei Alfons el Magnànim al noble Ramon de Perellós, capità de les galeres enviades a Nàpols, requerint-li informació sobre la seua actuació. Li fa saber, al seu torn, el bon curs de la campanya dirigida pel mateix monarca a Còrsega, la rendició de Calvi, amb la reserva de rebre ajuda de Gènova, i la intenció reial d'ocupar després Bonifaci i la resta de l'illa (Francesc d'Arinyo).

ACA, C, reg. 2781, fols. 136v-137r.

Pro curia.

Lo rey.²⁶¹⁷

Mossèn Ramon. Meravellats són que, de tants temps ençà que sots partit de nós, certificació o ardit vostre no havem hagut del stament o successió dels affers per què sots stat tramès,²⁶¹⁸ e tant com los affers són arduus deguérets esser pus curós de avisar-nos d'açò que innovat fos en aquells, car ab desig ne esperam saber nova certa; per què us pregam e manam que sovín nos en scrivats, car a plaer e servey vos ho reputarem singular. E, per tal que'n hajats plaer, vos certifficam que, dada fi als negocis de Cerdunya en la forma que ans de vostra partida fon delliberada, nos són passats en la illa de Còrcega, axí que lo dissapte proppassat, en hora de tèrcia, arribam devant Calbi e metem siti a aquell, e lo dimarts, strets per nós ab artellaries e en altra manera, pactejaren e's reteren a nós, sots tal condició, que per nós los fos atorgat terme de quinze dies per notificar al duch e comú de Jènova lur scusació, avisants-los que, si dins lo dit terme ells són venguts ab tal poxança que'ns hagen levat o fet levar del dit siti, que en aquest cas ells sien delliures, e si no que decontinent, passat lo dit terme, los dits homes nos liuraran la terra e'ns prestaran lo homenatge e fidelitat; e d'açò són segurs d'ells ab carta publica e sagrament, e, ultra açò, havem en nostre poder per reenes .XXX. persones, entre fills e altres dels millors de la terra. E per tal com la força de Calbi és notable e insigne e sia vist, perdent aquella, los genoveses perdre tot ço que tenien ocupat en Còrcega, com nostra intenció sia, après de açò, haver Bonifaci e tot lo romanent, e per consegüent sia tolre la ala dreita a Jènova, e porie's seguir que, sentint-se de açò, fessen revenir les galeres e naus qui són en aqueixas parts armades, e ab aquelles e altres delliberassen venir en aquestes parts per obstar a nostre propòsit, pregam e manam-vos, axí stretament com podem, que ab gran vigilància tingats esment e siats avisat que, si les dites galeres partien delà, les seguiscats decontinent e vos en vingats a nós, a fi que siam pus poderosos a oprémer la audàcia dels sobredits e ofendre aquells, segons a nostra honor se convé.²⁶¹⁹ E guardats-vos que en açò no siats negligent, si desijats nostra gràcia e mercè. E, part açò, si conexerets que, sens derogació del benefici dels affers, vos pugats comportar e flixar de algunes de les galeres qui són en vostra companyia, no sperada partença o moviment de les dites galeres de jenoveses, aquelles que²⁶²⁰

¶ ²⁶¹⁷ Lo rey, interlineat. ¶ ²⁶¹⁸ Ramon de Perellós havia anat a Nàpols, comandant una armada reial, per tal d'ajudar la reina Joana II contra l'amenaça genovesa, amb la promesa de part d'aquesta de donar l'herència del reialme a Alfons el Magnànim (VICENS I VIVES, *Els*

Tiastàmares..., p. 112). ¶ ²⁶¹⁹ El rei va assetjar Bonifaci el mes d'octubre, però els genovesos prestaren auxili eficaçment a la ciutat, frustrant les ambicions d'Alfons, que hagué d'alçar el camp el juny de 1421 (*ibid.*, p. 111). ¶ ²⁶²⁰ Segueix, ratllat, *de*.

a vostre parer vos porets comportar o flijar nos trametats decontinent, a fi que siam mils acompanyats e pus poderosos, axí en executar los affers que tenim entre mans²⁶²¹ com après en fer nostre viatge acostants-nos vers aquexes partides, havents-vos en les dites coses segons de vós confiam. Dada en lo siti de Calbi, sots nostre segell secret, a .XX. dies de setembre del any .M.CCCC. vint. *Rex Alfonsus*.

*Dominus rex mandavit michi, F(rancisc)o d'Arinyo.
Probata.*

Al noble e amat conseller e montero major nostro mossèn R(amon) de Perellós, capità de les galeres per nós trameses en Nàpols.

999.

1420, octubre 10. Calataiud.

La reina Maria a Jordi March, lloctinent de governador de Menorca, amb l'encàrrec que li compre tantes pells de marts com s'hi troben a l'illa. Ha de donar a entendre als venedors, però, que són per a ús d'ell, per obtenir millor preu (Pere Descoll, àlies Llobet).

ACA, C, reg. 3108, fol. 122v.

Pro curia.

La reyna.

Entès havem que en aquexa illa se troben de bons marts, e molts dels quals hauríem mester a obs nostre e'n volríem comprar en gran nombre.²⁶²² Per què-us pregam, si jamay nos entenets servir e complaure, que per tota la illa façats tenir asment als dits marts en tal manera que tots vinguen a vostra mà, comprant aquells al meyns preu que porets e axí com si per a vós los compràvets, havent-vos-hi, segons de vós singularment confiam, per tal forma que'n hajam quantitat, car, certificada per vós del nombre e del preu com los haurets comprats, decontinent los vos farem pagar integrament. Certificants-vos que'ns en farets servey molt agradable, lo qual en son cas conxerets haurem a memòria. Dada en Calatayú, sots nostre segell secret, a .X. dies de octubre del any de mil quatre-cent e vint. La reyna.

*Domina regina mandavit michi, P(etr)o de Colle,
alias Lobet. Probata.*

Dirigitur Ieorgio March, locumtenenti gubernatoris insule Minoricarum.

¶ ²⁶²¹ Segueix, ratllat, en fer nostre.

¶ ²⁶²² La reina, molt afeccionada a les pells, en posseí quatre de marts sicilians (Francisca HERNÁNDEZ-LEÓN, *Doña María de Castilla, esposa de Alfonso V el Magnánimo*, València, Universitat, 1959, p. 141).

1420, novembre 10. Daroca.

La reina Maria a sor Joana del Castellar, monja de Santa Clara de Xàtiva, abadessa electa del monestir de Menorettes de Saragossa, exhortant-la amb gran instància a acceptar el càrrec (Ramon Batlle).

ACA, C, reg. 3116, fols. 120v-121r.²⁶²³

In favorem monasterii Minorissarum civitatis Cesarauguste.

La reyna.

Religiosa e amada nostra. Novellament havem certament sabut com les monjes conventuals del anthich e honorable monestir de les menorettes de la ciutat de Çaragoça, havents esguart e degut respecte a vostres bondats e virtuts e a vostra loabla fama, e a totes altres coses que en semblants actes se deu haver esguart, han elegida concordablement vós en abadessa llur e de aquell monestir, dreçants lurs vots e oppinions a vostra persona sens alguna discrepància, de què appar que sie stada, e axí deu esser presumit, obra del Sant Sperit, qui en semblants actes comunament se invoca; la qual elecció presentada al ministre provincial, segons que per letres de aquell havem haüda certinitat plena, és stada sens algun debat confirmada. Per què, com les gràcies que nostre senyor Déus fa a cascú, majorment en semblants actes, no deja esser rebujada (*sic*), ne algú se deja mostrar ingrat a nostre senyor Déus ni al món, com sia cosa rahonable que les persones virtuoses deuen pendre lo càrrech que nostre senyor Déus los vol imposar, e majorment de coses e obres meritòries e qui tornen en servey seu principalment, e en exemplar virtuós en lo món, per ço'us pregam e encarragam, de part de nostre senyor Déu e nostra, que, acceptant de bon grat e voler la elecció dessus dita e conformant sobre açò vostre voler ab la voluntat de Déu, vos vullats disposar e endreçar per a venir al dit monestir, e regir e administrar la abadia de aquell. Certificant-vos que, ultra que'n aconseguirets premi de nostre Senyor, ne farets a nós servey e plaer molt agradables, e sobre les coses que mester haurets tots temps per bon regiment e govern del dit monestir, trobarets en nós totes gràcies e favors. Dada en la ciutat de Daroqua, a deu dies de noembre del any mil .CCCC. vint. La reyna.

*Domina regina mandavit michi, Raymundo
Baiuli. Probata.*

Dirigitur a la religiosa e amada nostra sor Johana del Castellar, monja del monestir de les menorettes de Xàtiva.

¶ ²⁶²³ Segueixen altres lletres sobre el mateix tema (fols. 121r-122v), adreçades a Joan Mercader, batle general del regne de València, a Joan Rotlan, lloctinent de go-

vernador dellà Xúquer, a l'abadessa de les menorettes de Xàtiva, a mossén Pere del Castellar i als jurats de Saragossa.

1.001.

1420, novembre 16. Daroca.

La reina Maria als jurats de Morella, acusant rebut de la notificació de la mort de la comtessa vídua d'Urgell. Aprova llur actuació en fer-se càrrec de les exèquies i sepultura d'aquesta, alhora que mana al batle general de Catalunya pagar les quantitats degudes a la difunta, per tal que puguin acomplir-se les seues disposicions testamentàries (Ramon Batlle).

ACA, C, reg. 3163, fol. 72v.

La reyna.

Prohòmens. Vostra letra havem reebuda, ab la qual nos havets notificada la mort de la comtessa vella d'Urgell;²⁶²⁴ plàcia a nostre senyor Déu que li haja l'ànima. De ço que fet havets en la sepultura de la dita comtessa havem plaer, e havem manat ab nostra provisió al batle general de Cathalunya que pague ço que era degut a la dita comtessa, de guisa que pusque esser satisfet a les despeses de les funeràries e altres coses en lo testament de la dita comtessa contengudes. Dada en la ciutat de Daroqua, a setze dies de noembre del any mil .CCCC. vint. La reyna.

*Domina regina mandavit michi, Raymundo
Baiuli. Probata.*

Dirigitur als feels nostres los jurats de la vila de Morella.

1.002.

1420, novembre 25. Daroca.

La reina Maria al batle general del regne de València. L'encarrega de manar fer a un argenter un collar d'or, uns paternostres, un escuradents i unes arracades, per a ús de la seua nana (Pere Descoll, àlies Llobet).

ACA, C, reg. 3108, fol. 146v.

Ed. F. CARRERAS CANDI, «La nana o bufon femení de la Reyna llochinent Donya Maria», *Catalana*, 15-agost-1922 (cit. per SOLDEVILA, «La reyna Maria...», p. 305).

Pro curia.

La reyna.

Batle general. Manam-vos que, vista la present, siats ab en Berthomeu Juliot,²⁶²⁵ argenter nostre, qui és aquí, manant-li de part nostra que decontinent faça, a obs de la nana,²⁶²⁶ un collar d'aur ab pendants de la amplària e larguesa de un paper que va dins la present, e que sia ben gentil, e don recapte al or e ço que'n sia mester, car nós ho farem pagar complidament; ítem més, uns paternostres d'aur petits, que sían gentils, de grux d'un siuró, en los quals haja quaranta grans; e d'altra part, un escuradents pus gentil e molt pus

¶ ²⁶²⁴ Margarida de Montferrato, mare de Jaume d'Urgell, sentenciada per conspiració a València el 1415, visqué els seus últims anys en règim de presó domiciliària a Morella, on va morir el 10 de novembre de 1420 (VENDRELL i MASIÀ, *Jaume el Dissortat...*, pp. 184-185). ¶ ²⁶²⁵ No és recollit per J. SANCHIS SIVERA

(«La orfebrería valenciana en la Edad Media», tiratge a part de la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* XLIII (1922), Madrid, 1924), malgrat deduir-se que tenia obrador a València. ¶ ²⁶²⁶ El seu nom era Violeta, o Violica (SOLDEVILA, «La reyna Maria, muller del Magnànim», p. 305).

petit de aquell de què·us trametem dins la present. Los quals paternostres e scuradents faça de la cadena e del scuradents que·us trametem, però abans dels paternostres se faça l'escuradents, e del restant los paternostres; e todas las ditas cosas sían fetas prestament, en tal manera que sens tota falla las hajam per a festas. Més avant, nos trametets de la guardarooba todas las cosas, e en la manera contengudas en un memorial signat de nostra mà dins la present interclús. De las robas que·us havem derrerament scrit, a present no façats res, car, Déus mijançant, en breu entenem esser aquí, e fer-las hem desenhachar axí com volrrem. Dada en Daroca, sots nostre segell secret, a .XXV. dies de noembre del any mil .CCCC.XX.

L'escuradents e cadena que·us trametem pesa quinze argenços; però, si no bastàvan a fer los dits scuradents e paternostres, faça-y compliment lo dit argenter, car nós lo·y pagarem tot. E, més avant, faça duas arracadas petites per metre dins aquellas altrás majors. La reyna.

*Domina regina mandavit michi, P(etr)o de Colle,
alias Lobet. Probata.*

Dirigitur baiulo generali regni Valentie.

1.003.

1420, novembre 28. Daroca.

La reina Maria a Pere Basset, batle general de Catalunya. Li reitera l'ordre que faça copiar sense dilació un recull complet de les constitucions conciliars de Tarragona, per a ús de la cort en els casos de litigi amb l'Església, i el diposita a l'arxiu reial de Barcelona, tal com li havia estat manat anteriorment pel rei (Ramon Batlle).

ACA, C, reg. 3222, fol. 39r-v.

La reyna.

Batle general. Segons havem sabut certament, lo senyor rey, marit e senyor nostre molt car, ans de sa benaventurada partida, ab letres sues vos ha manat que faéssets scriure unes constitucions de concili de Terragona e aquelles metéssets en lo seu archiu de *Barchinona*, per ço que, quant ell o sos oficials les haguessen mester per deffendre's, justícia mitjançant, de la cort ecclesiàstica, les poguessen haver autènticament.²⁶²⁷ E vós, segons són informada, no havets res fet, de què's segueix que nós ne los oficials del dit senyor no podem deffendre moltes coses que la cort ecclesiàstica se ocupa. Per què, reprements-vos de la dita tarda, vos manam que decontinent façats scriure les dites constitucions, e sien bé copioses e acabades, e metets-les en lo dit archiu, per manera que, quant res d'aquelles haurem mester, no les hajam fer cercar per cases de doctors. E açò per res no trigets, si'ns desijats servir e complaure. Dada en Daroqua, sots nostre segell secret, a .XXVIII. dies de noembre del any .M.CCCC.XX. La reyna.

*Domina regina mandavit michi, Raymundo Baiuli.
Probata.*

Dirigitur al feel conseller del senyor rey e nostre micer P(ere) Bacet,²⁶²⁸ batle general de Catalunya.

¶ ²⁶²⁷ autènticament: «autentament». ¶ ²⁶²⁸ Sobre aquest jurista barcelonés, *vid.* F. MARTORELL TRABAL i F.

VALLS TABERNER, «Pere Beçet (1365?-1430)», *Anuari de l'IEC*, IV (1911-1912), pp. 577-656.

*I*ndex nominum*

A

Abarabe → Abu-l-Rabi
 Abbat, Nicola, notable sicilià 517
 Abcher, Joan d', ardiaca de València 688
 Abd al-Aziz, rei de Tunis 853
 Abdal·lah ben Alfaig, torsimany del rei del Marroc 248
 Abdal·lah Mahomat → Abu Asida
 Abderraçmén Botceyt, procurador del rei de Bugia 159
 Abdorrahámén ben Muça ben Jozmén, rei de Tremissèn 246
 Abdorresmén, rei de Tremissèn 737
 Abella, Berenguer d', noble, conseller i majordom de Pere el Cerimoniós 447, 525, 527, 549, 550, 591, 720, 725
 Abella, Ferrer d', O. P., arquebisbe de Neopàtria 240
 Abella, Ferrer d', conseller reial 275, 278, 283
 Abella, Ferrer d', noble 682
 Abella, fra Guillem d', de l'orde de l'Hospital 568, 599
 Abella, Joan d', noble 682
 Aben Jacob, rei del Marroc 1, 61, 103, 111
 Abi Bacri → Abu Bekr
 Abilfat Mahomat, sultà d'Egipte (*Babilònia*) 211

Abi Zacaria → Abu Zakariya
 Aboabdil·le Abenacer, rei de Granada 1
 Abotebet → Hamet Abu Thabet
 Abrafim aben Amies, missatger entre Jaume II i el rei de Granada 1
 Abrafim aben Fiata, moro d'Asp 865
 Abraham Mossè, jueu de Girona 925
 Abrea → Breda
 [Abu Asida], *Abdal·lah Mahomat*, rei de Tunis 116
 Abu Bekr, *Abi Bacri*, *Abucher Aboyahie*, rei de Bugia 159, 185
 Abuçach Abraem Sogòvia, missatger de Granada 435
 Abucher Aboyahie → Abu Bekr
 Abu-l-Baqa, *Abulbacha*, rei de Tunis i de Bugia 147
 Abulfacén Alí aben Comaxi, *Comexa*, alcaid i missatger del rei de Granada 430, 435
 Abu-l-Hassan, *Bolacén*, *Bolfazén*, *Bolhacén*, rei del Marroc 223, 238, 248, 435
 Abu-l-Rabi, *Abarabe*, rei del Marroc 127, 128
 Abu Zakariya, *Abi Zacaria*, rei de Bugia 185
 Abu Zayd, *Buçayt*, rei del Marroc 223, 238, 248
 Ach, Ponç d', custodi del castell de Puig Erbeçós 107

* Les xifres van referides al núm. del document. L'índex no recull els noms dels estats de la intitulació reial. Els topònims i antropònims han estat normalitzats, atenent en general els criteris de la GEC.

- Acia ben Rocha Almatauhi, moro de Tremissèn 798
 Ademús, *Adamuç* (Racó d'Ademús)
 castell d' 448; vila 290
 Adrià, Mateu, escrivà i protonotari reial
 397, 412, 436, 439, 446, 447, 455, 456,
 458-462, 464, 487, 489, 490, 497, 499,
 501, 511, 513, 519, 547, 568, 569
 Àger (Noguera)
 castell d' 179; vescomtat d' 179, 210;
 vescomte d', 5, 41, 42 → Urgell,
 comte d'
 Agosta (Sicília), ciutat 26
 Agramunt, *Agremont* (Urgell)
 rector d' 688; vila 594, 623, 931, 937
 Ágreda (Sòria), vila 599
 Agres (Alcoià) 284, 882
 castell d' 882
 Agualada → Igualada
 Aguilar, puig d' 738
 Aguilar, Joan d', escrivà reial 933
 Aguiló, Berenguer d', missatger de Jaume II 7
 Aguiló, Francesc, conseller reial 840
 Aguiló, Guillem, de la casa de Pere el Cerrimoniós 699
 Aguiló, Guillemó d' 349
 Aguiló, Pere d' 349
 Aguiló, Ramon, veí de Castelló de la Plana 152
 Agullana (Alt Empordà) 964
 Agustí, Guillem, escrivà reial 106, 129,
 133, 136, 185, 243, 294, 295, 297, 298,
 340, 347, 366, 376-378
 Aïnsa, *Aÿnsa* (Osca), vila 338, 363
 Aimar, *Aymar*, Arnau, militar mallorquí 810
 Aiora (Vall d'Aiora o de Cofrents)
 castell 10; vila 146, 462
 Ais, *Aex* (fr. Aix-en-Provence), ciutat 915
 Ajaccio, *Ayaç* (Còrsega), bisbe d' 294
 Alacant, *Elecant* (Alacantí)
 castell d' 60, 92; horta d' 953; vila
 60, 102, 123, 261, 262, 277, 294,
 307, 425, 548, 627, 631, 953
 Alagón, Artal d', baró sicilià 517, 585
 Alagón, Blasco d', comte, regent de Sicília
 455, 688
 Alagón, Blasco d', noble 681
 Alaman, Ramon 6
 Alamany → Alemany
 Alanya → Anagni
 Alanyà, Berenguer, canonge de Tarragona 603
 Alanyà, Bernadó, habitador de Tarragona 603
 Alanyà, Francesquí, habitador de Tarragona
 603
 Alanyà, Galvany, habitador de Tarragona 603
 Alanyà, Gispert, habitador de Tarragona 603
 Alatzar, mestre, metge jueu 230
 Albaida, *Albayda* (Vall d'Albaida)
 vall d' 444; vila 284, 882
 Albalat (t. m. de Cabanes, Plana Alta) 442
 Albalate [del Arzobispo], *Albalat* (Terol) 701
 Albanell, Nicolau, professor de dret a Lleida 944
 Albano. Taleran, cardenal bisbe d' 487
 Albarrasí, *Sancta Maria de Albarrazín* (Terol)
 bisbe de Sogorb i d' 679; ciutat 312,
 519, 522, 527, 531, 666, 794, 930
 Albarrasí, *Albarrazí*, Jaume d', veí d'Elx, inculpat d'heretgia 696
 Albert, Narcís, sotsveguer de Girona 819
 Albesa, Guillemó d' 237
 Albià, *Albí*, Bernat d', [cardenal i bisbe de Rodés] 378, 393, 450
 Albons, *Alborns* (Baix Empordà) 275, 476
 [Albornoz, Gil Álvarez de, arquebisbe de Toledo], cardenal d'*Espanya* 488
 Albufera → València
 Alcalá [del Júcar] (Albacete), castell d' 92
 Alcalà [de Xivert] (Baix Maestrat) 526
 Alcanyís (Terol)
 comanador de Calatrava d' 200, 709;
 vila 95, 637, 942
 Alcoi (Alcoià)
 batle d' 698; vila 284, 531, 645, 851
 Alcolea [de Cinca], *Alcoleya* (Osca) 188,
 194, 272
 batle d' 194, 239; església de Sant Bartomeu d' 194
 Alcover (Alt Camp) 271
 Alcúdia, ciutat de Barbaria 425
 Alcúdia (Mallorca)
 batle d' 821; vila 821

- Alcúdia de Carlet, l' (Ribera Alta) 882
- Aldobrandino, Pero, florentí 870
- [Alegre], fra Pere, abat de Santes Creus 200
- Alemaný, *Alamany*, Esteve, escrivà 112
- Alemaný, Nicolau, mestre reial de construcció de galeres a Mallorca 812
- Alemaný, Pere, escarceller de la cort comuna de Barcelona 690, 810
- Alemaný de Cervelló, Berenguer Arnau, noble 836
- [Alemaný] de Cervelló, Guerau, noble, governador de Catalunya 837, 912, 954, 976
- Alemaný de Cervelló, Lluís, cavaller 863
- Alemaný de Cervelló, Ramon, noble 527, 562, 652, 655, 826, 836
- Alemaný d'Orriols, Bernat, cavaller 828
- Alemanya 647, 700
- Alencastre → Lancaster
- Alençon, comte d' → Carles de Valois
- Alexandria (Egipte)
ciutat 53, 240, 870; cònsol dels catalans d' 895; patriarca d' → Joan d'Aragó
- Alfândec, vall d' (o de Valldigna, Safor) 444
- Alfons el Benigne, infant i comte d'Urgell, rei d'Aragó 114, 179, 184, 188, 194, 204, 207-209, 211, 212, 214-216, 220-223, 225-237, 239-247, 249-253, 256-263, 266-268, 270, 272-280, 282-345, 347, 349-355, 361, 370, 372, 391, 447, 467, 487, 991
- Alfons el Liberal, rei d'Aragó 1, 2, 5, 6
- Alfons el Magnànim, infant, rei d'Aragó 926, 931, 933, 934, 942, 943, 951, 955-959, 961-973, 975-982, 984-991, 994, 995, 1003
- Alfons XI, rei de Castella i Lleó 204, 384, 387, 391, 395
- Alfons [de la Cerda], rei titular de Castella 53, 93
- Alfons d'Aragó, infant, fill de Joan I 659
- Alfonso, Constança, donzella, presa pels castellans a Sorita 387
- Algarb, Algarbe 387, 391, 395
- Algeciras, *Algezira d'Alhadre* (Cadis), ciutat 395, 425
- Algímia [d'Almonesir] (Alt Palància) 773
- Alguer, l' (it. Alghero, Sardenya), ciutat 487, 491-497, 759, 898
- Alhama, *Alfama* (Múrcia), castell d' 92
- Alí, fill de Jucef Sipion, sarraí de València 875
- Alí Amazit, moro de Vinebra 699
- Alí aben Amir, alamí de Pedrola 861
- Alí de Bellví, alcadi general de les moreries reials del regne de València 854, 980
- Alí aben Comexa → Abulfacén Alí aben Comaxi
- Alí aben Hudell, moro de Crevillent 192
- Alí de Móra, moro de Flix 699
- Alí de Pina, alamí de Gelsa 67
- Aljub, cap de l' (act. cap de Santa Pola, Baix Vinalopó) 22, 123
- Aljuz, Pere, veí d'Ejea de los Caballeros 858
- Allenhusen, Conrad, alemany 700
- Almasó, *Almaçor* (t. m. de Penelles, Urgell) 623
- Almassora, *Almaçora* (Plana Baixa)
castell d' 208; vila 442, 593
- Almazán, *Almaçan* (Sòria), vila 527
- Almenar (Segrià) 342, 347
- Almenara (Plana Baixa) 572
castell d' 568
- Almeria
ciutat 126-132, 240, 285, 407, 425, 426, 430, 451, 535, 544, 594;
cònsol dels catalans d' 539
- Almonesir, *Almonetzir*, Vall d' (Alt Palància), alamí de 902
- Almudévar, *Almudèver* (Osca) 567
- Almugàver, Guillem, mercader de Barcelona 578
- Almúnia [de Donya Godina], l' (Saragossa)
aljama dels jueus 871
vila 526, 541, 542, 599
- Almúnia [de San Juan], l' (Osca) 566
- Alòs, fra Arnau d', de l'orde de l'Hospital 263
- Alòs, Miquel d', parroquià de Santa Maria del Pi, de Barcelona 929
- Alpicat, vicecanceller de l'infant Martí (I) 696, 731

- Alpicat, Bernat d', conseller reial 675
- Alpont, *Alpuent* (cast. Alpuente, Serrans)
castell d' 448; vila 290, 536, 725
- Altarriba, Ferran d', escrivà reial 546
- Altarriba, Ponç d', conseller reial 538
- Altura (Alt Palància) 742, 846-851
- Álvarez de Pereda, Lluís, sotsboteller de l'infant Alfons (el Magnànim) 934
- Álvaro, ajudant de cambra de l'infant Alfons (el Magnànim) 934
- Alzira (Ribera Alta)
aljama dels jueus 355; aljama dels moros 365; bany de la vila 753; batle de 355, 753; vila 133, 134, 141, 284, 306, 372, 402, 403, 563, 593, 753, 776
- Amarell, Miquel, procurador reial dels comtats del Rosselló i de Cerdanya 436
- [Amariz, àlies Clasquerí], Pere, bisbe d'Oscà i canceller de Pere el Cerimoniós 505, 514-516, 532, 538, 555, 572-574
- Ambel, *Anbel*, Alfonso d', habitador de Saragossa 943
- Amer (Selva), abat del monestir d' 828
- Amposta, *Emposta* (Montsià) 768, 788, 868
castellà d', de l'orde de l'Hospital 314, 386, 504, 529, 581, 584
- Anagni (Itàlia), ciutat 53
- Andilla, Eiximèn Peres d' → Arenós
- Andorra, Vall d', vegueria i sotsvegueria de 988
- Andratx, *Endrag* (Mallorca) 810
- Andreu, Ramon, ciutadà de Manresa 107
- Àneu, vall d' (Pallars Sobirà) 51
- Anglaterra
regne d' 931; rei d' 243, 397, 615, 833, 856, 992
- Anglès, Berenguer, escrivà reial 311
- Anglès, Guillem, escrivà reial 341
- Anglesola (Urgell) 278, 575
- Anglesola, *Anglerola*, *Angleola*, *Anglola*, Arnau Roger d' 419
- Anglesola, Berenguer d', noble 278, 390
- Anglesola, Berenguer d', bisbe de Girona 780
- Anglesola, Berenguer Arnau d' 149
- Anglesola, Bernat d', noble 527
- Anglesola, Guerau d', noble 780
- Anglesola, Guillem d', noble 11, 62, 166, 168, 170-173, 201, 250, 282, 342
- Anglesola, Hug d', camarlenc de Joan I, virrei de Mallorca 780, 810-812, 821, 823
- Anglesola, Ramon d', noble 5, 117, 419, 527, 575
- Angló de Romanya (Sardenya), baronia d' 492
- Anguera, Bertran d', cavaller 527
- Angusoles, Martí d', escrivà reial 936
- Anjou, duquessa d' 915
- [Anjou, Elionor d'], muller de Frederic II de Sicília 90
- [Anjou, Felip d'], príncep de Tàrent 50, 53, 260
- [Anjou, Maria d'], filla de Carles II de Nàpols 95, 100
- Anrich, Joan, de la casa de Jaume II 167
- Antequera, *Antiquera* (Màlaga), vila 978
- Antull, n' 363
- Apiera → Piera
- Apiera, Llop d', [notari] de València 459
- Aquitània
príncep d' → Gal·les; senescal d' 615
- Aragó, cardenal d' → Luna, Pero Martines de → Rossell, Nicolau
- Aragó
aljames de jueus 803, 995; batle general d' 352, 390, 794; corts d' 439, 441, 447, 599, 621, 818, 820, 834, 837; Furs d' 106, 267, 559, 785, 942; governador d' 599, 639, 655, 681, 785, 794, 799, 947; justícia d' 106, 343, 505, 566, 598, 681, 694, 767, 794, 835; lloctinent reial d' 858; provincial dels frares Menors d' 671; regne d' 3, 47, 86, 97, 106, 114, 124, 138, 165, 221, 226, 384, 431, 433, 439, 441, 445, 448, 449, 473, 523, 555, 556, 578, 581, 594, 599, 602, 621, 658, 661, 666, 679, 701,

- 709, 727, 767, 785, 794, 809, 834,
837, 848, 868, 902, 931, 940, 942,
973, 992, 997; sobrejunters d' 794
- Aragó, rei d' *passim*
reina d' 26, 58, 95, 135, 138, 139,
240, 282, 285, 704, 846, 852
- [Aragó], Alfons d', comte de Dénia i de Ri-
bagoça, marquès de Villena, duc de
Gandia 524, 569, 733, 818, 858, 900,
913, 917
- [Aragó], Alfons d', el Jove, comte de Dénia
900, 917
- Aragó, Constança d', noble 633
- Aragó, Jaume d', noble, fill natural de Jau-
me II 246
- [Aragó, Jaume d'], cardenal i bisbe de Va-
lència 693, 749, 783
- [Aragó], Jaume d', comte d'Urgell 913,
916, 930-932
- [Aragó], Joan d', comte de les Muntanyes
de Prades 527
- Aragó, Napoleó d', noble, fill natural de
Jaume II 238, 248, 372
- [Aragó?], Orlando d', noble sicilià 517
- [Aragó], Pere d', comte d'Urgell 524, 527,
619, 930
- Aragó, Sanç d', noble 269
- Aragó, fra Sanç d', castellà d'Amposta 314
- Aramont, castell d' 382
- Aran, Vall d' 52, 173, 728, 907
- Aranda, Francesc d', cavaller, donat de Por-
taceli 859, 920
- Araners, Antoni d', conseller de Joan I 772
- Aranyola, n', missatger de Pere el Cerimo-
niós a Sardenya 499
- Arboç, l', *ç'Arboç* (Baix Penedès) 156, 502
- Arborea (Sardenya)
arquebisbe d' 267, 294; jutge d' 237,
242, 267, 281, 294, 302, 482,
493, 495, 499, 629, 785
- Arborea, Bonaventura d', muller de Pere
de Xèrica 267, 554
- Arborea, Elionor, jutgessa d' 785
- Arborea, Marià, jutge d' 487, 785
- Arborea, Nicola d', noble 482
- Arcaina, *Arcayna*, Joan, jurista 761
- Ardiles, Miquel d', veí d'Ejea de los Caba-
lleros 858
- Arenós, baronia d' (Alt Millars) 675
- Arenós, Eiximèn Peres d', noble 31, 32, 49
- Areny (Osca) 269
- Argentona, Guillem d', noble 423, 828
- Argilers, *Argelès* (Rosselló), vila 95, 100,
463, 872, 954
- Argiló, Arnau, còmit de galera 36, 43
- Argimon, *Argimont* (t. m. de Riudarenes,
Selva), castell d' 588
- Arguedas (Navarra) 576
- [Argüello], Alfonso de, O. P., bisbe de Lleó
i de Palencia, arquebisbe de Saragossa,
canceller d'Alfons el Magnànim 942, 955,
957, 997
- Àrguines, *Àrguenes* (t. m. d'Algar, Camp de
Morvedre), monestir d' 451
- Arinyo, Francesc d', escrivà reial 990, 998
- Aristot, *Arisot* (t. m. del Pont de Bar, Alt
Urgell), alcaid d' 552
- Ariza, *Fariza* (Saragossa) 543
- Arles (Vallespir) 409
abat d' 828; monestir d' 616, 688
- Armanyac, *Armenyach*, comte d' 541, 555,
807
- Armanyac, Bernat d', noble francès 788
- [Armanyac, Mata d'] → Mata d'Armanyac
- Armengau, fra Bernat, O. P. 688
- Armènia, *Hermínia*, rei i regne d' 12, 688
- Arnach, Folcau d' 575
- Arnau, Berenguer 190
- Arnau, Berenguer, cavaller 941
- [Arnau], Guillem, O. F. M., bisbe de Gal-
telli 751
- Arola → Collserola
- Arraona, *Rahona* (t. m. de Sabadell), castell
d' 711
- Arrià → Rià
- Arrigo, comte → Rosso
- Arrigo, mossèn → Rocca
- Arseguí, Pere d', baró de Grimaud, senescal
de Provença 914
- Artés, Berenguer d', veí d'Alacant 953

- Artés, Pere d', cavaller, camarlenc de l'infant Joan (I) 717
- Asbert, Pere, governador del cap de Logudor (Sardenya) 587
- Ascó, *Azcó* (Ribera d'Ebre) 96
comanador hospitaler d' 699
- Asp, *Azp* (cast. Aspe, Vinalopó Mitjà) 865
batle d' 865
- Asporles → Esporles
- Atalia o Satalia (Pamfilia, Àsia Menor), ciutat 165
- Atenes
duc d' 316; ducat d' 512, 688; arquebisbe d' 843
- Athonis de Appello*, Ramon, ardiaca de València 273
- Atziron, *Aziron* [Domingo d'], promovedor d'Alfons el Magnànim 972
- Aura, Jaume d', veí de Montsó 639
- Avellaneda, Bartomeu d', escrivà reial 610, 665
- Averçó, Bernat d', escrivà reial 35, 43, 46-50, 57-59, 84-86, 88-93, 95, 99, 100, 102, 104, 107, 110, 113, 114, 116, 123, 126, 130-132, 137, 140-143, 145, 148-150, 165-167, 170, 171, 173, 177, 189, 191, 192, 197, 198, 200, 203-206, 213, 215, 217-219, 224-226, 238, 240, 244, 246, 248, 256
- Averçó, *Avarçó*, Francesc, ciutadà de Barcelona 688
- Avinyó, *Avinnon* (Provença)
ciutat i seu papal 225, 301, 354, 370, 378, 418, 450, 465, 488, 504, 581, 585, 603, 730, 733, 758, 788, 806; catedral de Nostra Dona d'Olms 837
- Avinyó, Jaume d', cirurgià de Jaume II 136
- Avinyó, Pere d' 579
- Avinyó, Ramon d', prepòsit de Tarragona 204
- Ayabut, castell d' 263
- Ayerbe, Joan d', correu 513
- Ayerbe, Violant d', noble 163
- Ayez, Bartomeu, capità d'almogàvers 756
- Aymerich → Eimerich
- Azagra, Gil d', jurista de València 547
- Azagra, Pere d', nebot del cardenal Pere Serra 817
- Azmar, Pere 367
- Aznárez de Casseda, Martí, cavaller 372
- B*
- Babilònia (o Egipte), sultà de 105, 211, 386, 507, 688, 895
- Bacet → Basset
- Bach, Pere de, cavaller 527
- Bacó, Guillem, ciutadà de Tarragona 185
- Badia → Sabadía
- Badorch, Berenguer, escrivà reial 647
- Bages 328
veguer, vegueria de Manresa i de 108, 175, 332, 525, 651, 755, 785, 809
- Bages, Pere de, justícia d'Ontinyena 559
- Bages, Ramon de, noble 720, 828
- Bàguena (Terol) 266
- Balafia, illa (pròxima a Bugia) 185
- Balaguer (Urgell), ciutat 184, 291, 930-932
- Balaguer, coll de (Baix Ebre) 480
- Balaguer, Arnau de, ciutadà de Lleida 103
- Baldoví, Peirí, missatger de Jaume II al Marroc 238, 248
- Ballester, Arnau, escrivà de ració d'Alfons el Benigne i conseller de Pere el Cerimoniós 250, 255, 272, 281, 308-310, 315, 317, 338, 346, 347, 350, 363, 431, 538
- Ballester, Bartomeu, curial de Joan I 790
- Ballester, Berenguer, veí de les Useres 153
- Ballester, Felip, habitador de Mallorca 922
- Ballester, Ramon, escrivà reial 647, 664
- Ballester, Simon, habitador de València 948
- Banch, Bernat, correu o missatger de Jaume II 149
- Banyeres (Alcoià) 284
- Banyils, Joan de, cavaller 828
- Banyoles (Gironès)
abat del monestir de 654, 828; vila 654
- Bañón (Terol) 561
- Bar (t. m. del Pont de Bar, Alt Urgell), alcaid de 552
- Bar (França), duc de 686

Bar, Joan de 688
 Barbaria, *Barberia* 103, 264, 326, 387, 425, 517, 686, 810, 811
 Barbastre (cast. Barbastro, Osca), ciutat 210, 566, 958
 Barbavayre, en, corsari 297
 Barbens (Urgell), comanador de 93
 Barberà (Conca de Barberà), comanda hospitalera de 263
 Barberà, Guillem de, cavaller 527
 Barberà, Guillem, veí de Tortosa 646
 Barberà, *Barbarà*, Ramon de, cavaller, castellà de Cotlliure 410, 418, 527
 Barcelona
 aljama dels jueus 340, 719, 763, 983, 984, 986, 987; ardiaca de 191; argenters de 844; arxiu reial 775, 1003; batle de 125, 174, 181, 182, 361, 484, 688, 732, 784, 929; bisbe, bisbat de 207, 240, 298, 382, 383, 393, 431, 434, 487, 581, 688, 712, 776, 791, 809, 828, 832, 859, 929, 935, 975; cabiscol de 550, 929; castell del Port de 311; ciutat 1, 2, 6, 7, 9, 12, 13, 24, 50, 53, 86, 95, 104-108, 123, 126, 137, 139, 147-150, 158, 159, 164, 165, 186, 191, 193, 195, 196, 199-202, 205, 218-221, 223-226, 238-242, 250, 252, 254, 256, 257, 261, 262, 266-272, 289, 294, 308-310, 315, 319, 326, 331, 337, 338, 341, 342, 346, 349-354, 358, 363, 375-380, 382-386, 394-401, 405, 406, 408-412, 416, 425, 426, 503, 509, 517, 521, 525, 528-531, 533, 537-539, 550, 555, 557, 558, 561-563, 566-569, 572, 574, 575, 578, 579, 581, 583, 585, 587-592, 594, 596-598, 601, 602, 609, 610, 620, 624, 627-629, 633-636, 638-640, 645, 646, 648, 650-655, 663, 665, 668, 671-673, 677, 678, 680, 683, 684, 686, 689, 713, 719, 721-726, 729-733, 735, 736, 738-741, 746, 755, 756, 758, 765, 766, 768-770, 781, 784, 785, 789, 791-797, 804-808, 810, 811, 837, 839-845, 855, 856, 868, 870-873, 876-880, 883, 889-897, 899-902, 904, 905, 907, 910, 911, 914-916, 922-929, 931, 934, 938, 939, 941, 949, 972-976, 982, 988, 989, 992, 996; comtat de 106, 230, 285, 454, 728; consellers de 281, 301, 308, 310, 347, 502, 581, 588, 627, 726, 728, 729, 732, 759, 776, 820, 827, 844, 860, 868, 895, 898, 963, 979; diòcesi de 21; drassana de 280, 648, 732; estany del Port 784; frares Menors de 18, 585, 671; molí de la Mar 732; molí de Sant Pere 732; molins del Soler 732; monestir de Predicadors 40, 718; monestir de monges Predicadores 982; monestir de Santa Anna 805, 982; monestir de Santa Eulàlia del Camp, o dels Sacs 982; monestir de Santa Maria de Jonqueres, *Junqueras* 714, 732, 949; oficial de 550; palau reial Major 389, 679, 956; palau reial Menor 621; paròquia de Santa Maria del Pi 929; plaça de Santa Anna 982; portal Nou 732; presó comuna 690; priorat de Santa Maria de Montalegre 711; Rec Reial 732; Seu de 487, 636, 688, 929; Taula de 887; Usatges de 11, 106, 214, 611, 650, 683, 785, 932, 938, 944; veguer, vegueria de 21, 175, 311, 340, 361, 427, 513, 525, 543, 550, 651, 683, 688, 732, 735, 738, 755, 759, 775, 791, 824, 844, 860, 929, 954, 956, 990

- Bardaixí, fra Arnau de, comanador d'Ascó 699
- Bardaixí, *Berdexí*, Berenguer de, vicecanceller de Ferran I i d'Alfons el Magnànim 942, 997
- Bardi, companyia dels 350
- Baressa, *Barequa* (Sardenya) 232
- Baridà (Cerdanya) 424
veguer de Cerdanya i de 651, 785, 809
- Baró, Ramon, escrivà reial 849, 904
- Barra, Guim, escarceller de la cort comuna de Barcelona 690
- Barraques de Bellmunt, les (cast. Barracas, Alt Palància) 902
- Barrera 109
- Bartomeu, *Bartholomeu*, jutge 517
- Barutell, Berenguer, prior de Fraga
- Bas
vescomtat de (Garrotxa) 88, 327, 332, 333; vescomte de 242, 294
- Bàscara (Alt Empordà), batle de 934
- Bassa, Ferrer, pintor de Barcelona 416
- Basset, *Bacet*, Pere, batle general de Catalunya 1003
- Bastida, la (Vallespir) 463
castell de Bellpuig de 553; torre d'En Rocafort de 553
- Bates, Pere, sabater de Caldes d'Estrac 791
- Batet, Francesc, abat del monestir d'Arles 688
- Batlle, fra Arnau, confessor de la reina Elionor de Sicília 504
- Batlle, Ramon, escrivà reial 960, 973, 997, 1000, 1001, 1003
- Bauluç, Ramon 623
- Baza (Granada), *Beça*, *Basça*, *Baçta*, ciutat 180, 276, 307, 535, 594
- Bearn 807
- Beatriu, filla del comte de Pallars 11
- Beaujeu, *Beviu*, senyor de, capità de les Companyies Blanques 577
- [Beauvais, Vicent de, O. P.], autor de *Speculum Historiale* 718
- Begudà, Francesc de, de la casa de la reina Maria de Luna 872
- Belis (act. Vélez Blanco, Almeria), alcaid de 68
- Bella, Caterina de, monja de Montalegre a Barcelona 712
- Bellaguarda (Rosselló) 584
- Bellarbre, Pere de, prevere de la capella de Ferran I 948
- Bellcaire (Baix Empordà), castell de 269
- Bellcaire (França), senescal de 397
- Bellcastell, Francesc de, cavaller, falconer de Pere el Cerimoniós 381, 507, 527
- Bellcastell, Pauquet de, conseller reial 525
- Bellera, Arnau Guillem de, noble, governador del regne de València 860, 909, 951
- Bellera, Bernat de 237
- Bellera, Guillem de, noble 166, 168, 170, 171, 409, 411, 413, 414, 427, 450, 510, 527
- Bellesguard, casa reial de (Sant Gervasi de Cassoles, t. m. de Barcelona) 905, 906, 908, 909, 918, 919, 981, 982
- Bell-lloc, Simon de, conseller reial 29, 79, 217, 226
- Bellpuig (t. m. de Prunet i Bellpuig, Rosselló) 463
- Bellpuig, Galceran de, conseller reial 416, 465
- Bellveí, Eimeric de, vicealmirall de Jaume II 63, 102, 130, 132
- Bellveí, Guillem de, escrivà reial 293, 423, 527, 546
- Bellver (Baixa Cerdanya), alcaid de 552
- Bellveser, Arnau de, cavaller, missatger del comte de Foix 583
- Bellví, Guillem de, escrivà reial 284, 363
- Bellví, Guillem de, cavaller valencià 527, 882
- Bellví, Pere de, cavaller valencià 882
- Benaguasil, *Benaguatzir* (Camp de Túria) 8, 902
alamí de 902
- Benamarín, rei (*sc.*, del Marroc) 380
- Benavarre (Osca) 269
- Benavent [de Segrià], *Benevent* (Segrià) 682
- [Benavent], Beatriu de, dama de Mata d'Armanyac 658

- Benet XII, papa 354, 386
 Benet XIII, papa 792, 805, 806, 808, 831, 837, 896, 920, 942, 950, 951, 959, 961, 963, 979
 Benet, fra Domingo, cartoixa d'Escaladei 750
 Benicadell, *Penyacadell* (Vall d'Albaida), castell de 448
 Benifallet (Baix Ebre) 889
 Benifassà, abat de 545, 637
 Benimar → Marroc
 Benviure, Pere de, escrivà reial 562, 582, 608, 652, 712, 719, 769, 770, 782, 793, 795
 Bera → Vera
 Berbegal (Osca) 569
 Bèrdia (act. Bèrnia, t. m. de Callosa d'En Sarrià, Marina Alta), castell de 448
 Berga (Berguedà)
 veguer de 108, 175, 525, 809; vila 11, 82, 328, 502, 588
 Berga, Llorenç de, de la casa de Jaume II 176
 Berga, Pere de, senyor de Berga 11
 Berga, Pere de, camarlenc de Joan I 786, 889
 Berguedà 11, 328
 veguer de 108, 175, 525
 Bernat, comte de Comenge 273
 Bernat, Arnau, ciutadà de Barcelona 301
 Bernat, Roger, vescomte de Castellbò 527
 Bernat, Pasqual 237
 Bernat, Pere, corsari mallorquí 537
 Bernat, Roger, comte de Foix 76
 Berry, *Berrí* (França), duc de 826, 833, 915
 Berthotxo, pastor del bestiar de Jaume II a Sicília 29
 Bertralans → Bertrellans
 Bertran, Arnau, ciutadà de Mallorca 433
 Bertran, Berenguer, canviador de Barcelona 572
 Bertran, Bonanat, habitador de Mallorca 433
 Bertran, Pere, escrivà reial 245
 Bertran, Pere, ciutadà de Mallorca 433
 Bertrellans, *Bertralans*, en 231
 Bertrellans, Simon de, ciutadà de Mallorca 425
 Besalú, *Bisuldú*, *Busullú*, *Besuldó*, *Besulú*, *Boalú* (Garrotxa)
 abat del monestir de Sant Pere 828;
 ardiaca de 741; comtat de 626;
 prior i col·legiata de Santa Maria del Castell, *enfres Castell* 688, 828;
 veguer de Girona i de 175, 333, 375, 567, 785; vila 435, 502, 588, 626, 714, 720
 Besalú, *Bealdú*, Ramon de 211
 Besanta, Jaume de, escrivà reial 500, 506
 Besanta, Pere de, escrivà reial 659, 778, 804, 863, 865, 880, 891, 894, 918, 919
 Beseit, *Bezeyt* (cast. Beceite, Matarranya, Terol) 637, 994
 Besiers (Llenguadoc), cardenal de 164
 Besiers, *Besers*, Saurina de, noble 110, 139, 149
 Besora, Arnau Guillem de, cavaller 527
 Besora, Galceran de, abat de Ripoll 688
 Beteta, *Veteta* (Conca) 666
 Betxí, *Bechín* (Plana Baixa) 442
 Beviu → Beaujeu
 Bianya, Jaume de 11
 Biar (Alt Vinalopó)
 castell de 134, 448, 462, 606; vila 284, 290, 444, 462
 Bielsa, *Belsa* (Osca) 363
 Bigorra (França), senescal de 397
 Bisbals, Francesc, escrivà reial 655, 663, 672, 694, 697
 Biscarra, Domingo de, escrivà reial 214, 386, 397
 Biscarre, *Viscarre*, *Biscarra*, Rodrigo de 102
 Blan, Pere 617
 Blanca, na → Manresa, Blanca de
 Blanca [d'Anjou], reina d'Aragó 114, 134, 138-140, 143
 Blanca d'Aragó, infanta 140
 Blanca, infanta, comtessa de les Muntanyes de Prades 282
 Blanca de Navarra, reina de Sicília 852, 873, 874, 886, 888, 908
 Blanca, infanta de Sicília 512
 Blanes (Selva), vila 567
 Blanes, Francesc de, canceller de Martí I i bisbe de Girona 896
 Blanes, Guillem de, cavaller, majordom de l'infant Joan (I) 468, 500

- Blanes, Ramon de, lloctinent de capità de Domusnovas 276, 294
- Blanes, Ramon de, cavaller, majordom de Martí I 834, 870
- Blanes, Vidal de, cavaller de València 833, 885
- Bocairent, *Bocayrén* (Vall d'Albaida), vila 284, 290, 444, 462
- Boczenich → Butsenit
- Boarts (lloc pròxim a Fraga) 642
- Boil, *Boyl*, Felip de, mestre racional i tresorer d'Alfons el Benigne 282, 291, 294, 302, 326, 327, 344, 427
- Boil, Joan, comissionat de Pere el Cerimoniós al Rosselló 423
- Boil, Pere, cavaller, conseller reial 45, 48, 86, 125, 137, 225
- Boil, Pere, cavaller, batle general del regne de València 506, 535, 539, 681
- Boil, Ramon de, conseller reial 228, 263, 354, 371, 386
- Boil, Ramon, noble, governador del regne de València 910
- Boixadors (t. m. de Sant Pere Sallavinera, Bages), castell de 82
- Boixadors, en 86
- Boixadors, fra Bernat de, prior del monestir de predicadors de Barcelona 50
- Boixadors, Bernat de, governador de Sardenya, almirall i conseller d'Alfons el Benigne 247, 259, 279, 281, 289, 294, 295, 302, 339, 349, 371, 382, 383, 388
- Boixadors, Bernat Guerau de, cavaller 527
- Bolcacim Levati, missatger del rei de Tunis 176
- Boldú (t. m. de la Fuliola, Urgell) 623
- Bolhacén, *Bolacén*, *Bolfazén*, fill del rei del Marroc → Abu-l-Hassan
- Bonaire (Sardenya), castell de 251
- Bonanat, Vicenç, habitador de Barcelona 732
- Bonastre, Bernat de, escrivà reial 521, 546, 615
- Bonet, Arnau, custodi del palau del Real de València 394
- Bonet, Arnau, tonsurat delinqüent, veí de València 469
- Bonet, Bernat, escrivà reial 67, 77, 78, 82-85, 88, 91, 92
- Bonet, Guillem, procurador reial del Rosselló i de Cerdanya 510
- Bonet, Pere, ciutadà de Mallorca 425
- Bonet, Pere, prevere de València 948
- Bonet de Reixach, *Raxach*, Pere, habitador de Girona 976
- Bonifaci VIII, papa 21, 53
- Bonifaci IX, papa 831, 837
- Bonifacio (Còrsega), ciutat 998
- Bonpàs, en, mestre d'obres de Perpinyà 510
- Borbó, *Barbó*, duc de 316
- Bordell, Miquel de, escrivà reial 530, 535, 539
- Borges Blanques, les (Garriga) 270
- Borgonya, *Burgunya*, duc de 834, 876, 915, 992
- Borgunyó, Joan, sacrista de Mallorca 95
- Borja, *Bòrgia* (Saragossa), vila 516, 533, 599, 600, 974c → Çabatan
- Borra, mossén → Tallander
- Borràs, *Borraz*, Bernat, porter reial 232
- Borràs, Domingo, de la casa de Pere el Cerimoniós 632
- Borràs, Pere, porter reial 699
- Borrassà, *Borraça*, Guillem 433
- Borrell, Pere, habitador de València 350, 948
- Borrelles, Ramon de 26
- Borrer, Pere, llicenciat en lleis 688
- Borriana, *Burriana* (Plana Baixa) comanador templer de 374; vila 174, 290, 372, 593
- Borriol, *la Pobla de Burriol* (Plana Alta) 152-155, 748
- Bosa (Sardenya) castell de 237; ciutat 279
- Bosch, Romeu, parroquià de Santa Maria del Pi, de Barcelona 929
- Bosquet, *Boschet*, Jaume, missatger de Jaume II 89
- Bossegays, Jaume de, escrivà reial 911, 929
- Bossegays, *Bossagays*, Joan de, escrivà reial 742, 759, 807, 809
- Bossone, Andreu, pastor de Jaume II a Sicília 29

Bossost, *Beusost* (Vall d'Aran) 907
 Botar, Francesc, ciutadà de Mallorca 433
 Botar, Nicolau, ciutadà de Mallorca 433
 Botella, Pere, donzell 813
 Bothei, Bonocorso, florentí 870
 Botorrita, Jordán de, alcaid del castell d'Uixó 101
 Boulogne, *Bolunya*, Guiu de, cardenal bisbe de Porto 512
 Boxa, Bertutxo de, pastor de Jaume II a Sicília 29
 Branca, Branca de, coper de Pere el Cerimoniós 455
 Breda, *Abrea* (Selva), abat del monestir de 828
 Bretons, Pere de, escrivà reial 628
 Brindisi, *Bràndiç* (Itàlia), ciutat 43, 44
 Brize (Sardenya) 234
 Bru, fra Bernat, O. F. M., provincial d'Aragó 513
 Bruges (Flandes), ciutat 644, 876
 Bruguera, *Burguera* (t. m. de Ribes de Freser, Ripollès) 463
 Bruguera, Bonanat, ciutadà de Mallorca 425
 Brusques, Jaume de les, mercader 9
 Buch, *Buig* (Llenguadoc), capital de → Graillly
 Bugia (Algèria), ciutat 159, 246, 853
 rei de 147, 159, 185, 386
 Buldó → Boldú
 Buniol (Foia de Bunyol)
 alamí de 222, 322; baronia de 931;
 castell de 462
 Buniola (Mallorca) 812
 Buquer aben Tunar, capità de genets granadins 312
 Burgès, Jaume, missatger de l'infant Alfons (el Benigne) 236
 Burgos 578, 592
 ardiaca de 285
 Burguera, *Buguera*, Pere, patró de coca 494
 Burgui (Navarra) 576
 Buscemi, *Boxema* (Sicília)
 capità de 35; castell de 24, 35
 Busquets, Berenguer de, escrivà reial 755, 763, 813, 819, 844
 Busquets, Guillem de, veí de Barcelona 896

Bussot, *Buçot*, Bernat, conseller reial 688, 738
 Bussot, Guillem Pere, jurista de Barcelona 824
 Bussot, *Buçot*, Pere, cònsol dels catalans a Tunis 116
 Butsènit d'Urgell, *Boczenich* (t. m. de Montgai, Noguera) 195

C

Çabadia → Sabadia
 Cabanes, *Cabanyes* (Plana Alta) 374, 442, 595
 Cabanyas, Berenguer de 599
 Çabastida → Sabastida
 Çabatan de Borja, Gonçalvo 8
 Cabeça, Joan, pirata mallorquí 875
 Cabrenys, Guillem Galceran de, noble 527
 Cabrera
 vescomte de 282, 328, 332; vescom-
 tessa de 567, 571
 Cabrera, Àlvar de, vescomte d'Àger 5, 41, 42
 Cabrera, Artal de, noble 527
 Cabrera, Berenguer de, noble 5
 Cabrera, Bernardí de, vescomte de, comte d'Osona 333, 508, 527, 567, 571, 583
 Cabrera, Bernat de, vescomte de 282, 391, 403, 447, 450, 463, 466, 467, 469, 475, 476, 479-481, 484, 488, 498, 506, 511, 516, 519, 532, 534, 544, 546, 554, 565, 567, 569, 681
 Cabrera, Bernat de, vescomte de, almirall i justicier del regne de Sicília 782, 816, 817, 898, 913, 993
 Cabrera, Guerau de, noble 5
 Çabruguera → Sabruguera
 Çacalm → Sacalm
 Çacomella → Sacomella
 Çacosta → Sacosta
 Çafortesa → Safortesa
 Çagarriga → Sagarriga
 Çagranada → SAGRANADA
 Çahat Abegoçlon, *Abuguçlon*, moro d'Elda 863
 Caixal → Queixal
 Çajalmeça → Sijilmassa
 Calàbria 47
 duc de 45, 47, 49, 53
 Calaf, Jaume, novici franciscà de Morvedre 849

- Calahorra, *Calaforra* (Logronyo), ciutat 578
ardiaca de 761
- Calasparra, *Calasparre* (Múrcia), castell de 92
- Calataiud (Saragossa)
aljama dels jueus 871; ardiaca de 207;
batle de 598; vila i ciutat 102,
162, 209, 340, 511, 516, 527,
543, 555, 580, 598, 599, 600,
666, 930, 997, 999
- Calatrava, orde de 200, 216, 387, 545, 709
- Calbet, *Calvet*, Guillem, jurista de Lleida
230, 286, 467
- Calbet, Jaume, doctor en lleis 373
- Calbet, Ramon 54
- Calbi (Còrsega), ciutat 998
- Calderó, Guillem, escrivà reial 688
- Calderó, Pere, conseller reial 269, 459, 464
- Calderó, Pericó, fill de Pere Calderó 464
- Calders, Guillem de, cavaller 527
- Caldes [de Montbui? de Malavella?], banys
de 707
- Caldes d'Estrac, *Caules d'Estarach* (Maresme), banys de 791
- Caldes, Domingo de, mercader català a
Granada 539
- Caldes, Jaume, sotsatzembler de Ferran I
949
- Caldes, Pere de, escrivà reial 477
- Çaliurada → Saliurada
- Càller, *Castell de Càller* (Cagliari, Sardenya)
arquebisbe de 294, 371, 924; batle de
281; cap de 587; ciutat 236, 237,
251, 259, 289, 297, 371, 467, 479,
493, 496-499, 501, 517, 578, 587,
602, 729, 788, 796, 903, 924; es-
glésia de Santa Maria 294; gover-
nador de 629, 729; jutjat de 498
- Callosa [de Segura] (Baix Segura), castell de
92, 102
- Caltabellotta, *Calatabellot* (Sicília), comte de
592
- Calverley, *Cavirley*, *Calviley*, Hug de, capità
de les Companyies Blanques 577, 597, 633
- Cámara, fra Diego de, O. P., confessor de
Ferran I 978
- Camarales (t. m. d'Eixea, Saragossa) 858
- Camarasa (Noguera), batle de 734
- Cambra, Jaume de la, familiar del cardenal
Pero de Luna 688
- Cambra, Pere, veí d'Ontinyena 559
- Cambrils (Baix Camp) 502
- Cambrils, Huguet de, mercader 126
- Campanet (Mallorca) 812
- Campelles (Ripollès) 463
- Campillo, *Campiello* (Terol) 666
- Campidano (Sardenya), curadoria de 501
- Campllonch, Jaspert de, de la tresoreria de
Pere el Cerimoniós 503, 515, 545
- Camporrells, Pere Ramon de, majordom
de la infanta Maria de Luna 773
- Camprodon, *Campredon* (Ripollès)
batle de 253; veguer de 333, 525,
755, 785; vila 502, 647
- Camuja, Francesquí de, corsari genovès 425
- Camuja, Julià de, corsari genovès 425
- Çamuntada → Samuntada
- Canahi, rei a l'Anatòlia 165
- Canal, Ramon de, veí de la Vall d'Aran 52
- Canals (Costera) 444
- Cancerch, Bernat de, alcaid dels cristians
del Marroc 367
- Candaliub (Aragó) 576
- Canelles, *Canyeles*, Bertran de, conseller
reial 21, 33, 41, 48, 98
- Canelles, Tomàs de, escrivà reial 646, 648
- Canet (Rosselló), vescomte, vescomtessa
d'Illa i de 527, 717, 828, 983
- Canet, Arnau de, cavaller 567
- Canet, Ferrer de, conseller i majordom de
Pere el Cerimoniós 350, 354, 393, 397,
406
- Canet, Guillem de 193, 683
- Canet, Guillema de, noble 54
- Canigó (Conflent)
abat del 828; monestir de Sant Martí
del 832
- Çanoguera → Sanoguera
- Çanou → Sanou
- Cantabruge → Canterbury
- Cantavella (cast. Cantavieja, Terol) 258

- Canterbury, *Cantabruge* (Anglaterra), comte de 613, 615
- Cantó, Bonanat, còmit de nau, de València 475
- Cantó, Pere, oïdor de la cort 670, 811, 812, 821, 823
- Canyaveral, pas del [al riu Segura] 284
- Canyelles, port de (t. m. de Roses, Alt Empordà) 490
- Canyelles, Jaume de, ciutadà de Mallorca 433
- Canyelles, Lonch de, veí de Barcelona 738
- Capcir 424, 829
- veguer de Conflent i del 651, 785
- Capdebou, en, patró de nau 697
- Capella, Domingo, veí d'Ontinyena 559
- Capella, Joan de, veí d'Ontinyena 559
- Çapinya → Sapinya
- Çaplana → Saplana
- Çaquintana → Saquintana
- Caralps → Queralbs
- Caraman, *Caramany* (Lauraguès, Llenguadoc), vescomte de 339, 833
- Caramany, Ponç de, noble 527
- Carbonell, molins del (rodalia de Barcelona) 732
- Carbonell, Berenguer, secretari de la reina Elionor de Sicília 512, 517, 566, 606
- Carbonera, castell de (serra de Benicadell, Vall d'Albaida) 882
- Carcassès (Llenguadoc) 581
- Carcassona, senescal de 260, 397
- Carcassona, Guillem de, ciutadà de Lleida 682
- Carcastillo, *Cercastiello* (Navarra) 576
- Cardener, riu 409
- Cardó, Berenguer, custodi del castell de Puig Erbecós 107
- Cardona
- comte de 681; vescomte de 545, 581, 621 → Folch, Ramon; vescomtessa de 83
- Cardona, vescomtat de 361
- Cardona, Berenguer de, porter reial 35
- Cardona, Esperandeu de, vicecanceller de Martí I 778, 785, 794, 855, 863, 865, 867, 870, 882, 899, 907
- Cardona, Huguet de, escrivà reial 389, 494, 542
- Cardona, Ramon de, noble 285, 295, 324, 336
- Cardós, vall de (Pallars Sobirà) 170, 171
- Çareal → Sarral
- Çariera → Sarriera
- Caríntia (Àustria), ducat de 647
- Carinyena (cast. Cariñena, Saragossa) 265, 517, 518, 545, 546, 599
- Carles II, rei de Nàpols 13, 15, 17, 26, 43, 45, 53, 90, 95, 100, 104, 354
- Carles IV, rei de França i de Navarra 260
- Carles, escrivà reial 738
- Carles [de Valois], comte d'Alençon 93, 397 [Carles de Valois (Carles VII)], Delfí de França 992
- Carmel, orde de Santa Maria del 740
- Çarovira → Sarrovira
- Carrera, Berenguer, escrivà reial 791
- Carreters, *Carretés*, camí dels (rodalia de Barcelona) 738
- Carròs, Berenguer, noble 242, 251, 295
- Carròs, Berenguer, bastard 579
- Carròs, Berenguer, comte de Quirra 579, 587
- Carròs, *Carroç*, Francesc, almirall 151, 232, 235, 236, 244, 319, 331, 337
- Cartagena, *Cartagènia*, *Cartagínia*
- bisbe, bisbat de 102, 395, 696; castell de 92; ciutat 59, 97, 102, 180, 384, 392, 425, 601; justícia de 129
- Cartellà, Galceran de, cavaller 527
- Cartellà, Guillem de, noble 828
- Cartellà, *Cartaylà*, Guillem Galceran de, noble 15
- Çasala → Sasala
- Casasaja, Francesc de, mercader de Barcelona, conseller reial 853, 868
- Cascalls, *Cascayls*, Maimó de, batle de Berga 82
- Caseda (Navarra) 858
- Casp (cast. Caspe, Saragossa), vila 619, 694
- Cassà, Arnau de, oficial reial a Sardenya 242
- Casserres (Baixa Ribagorça), castell de 390
- Cassero, lo (Sicília) 30

- Cassero, Roger de lo, personatge sicilià 30
- Castalla, *Caṣtalla* (Foia de Xixona) 284, 290, 444
castell de 448, 462, 506
- Castanya, Cola, tresorer del rei de Sicília 873
- Castell, en, fiscal reial 294
- Castell, Ferrer de, veguer de Tortosa 157
- Castell, Narcís, escrivà reial 824
- Castell de Cabres (Tinença de Benifassà, Baix Maestrat) 637
- Castell de Càller → Càller
- Castella
rei i regne de 1, 13, 53, 60, 93, 97, 98, 113, 129, 137, 149, 150, 163, 204, 270, 276, 277, 285, 287, 300, 316, 317, 326, 334, 354, 372, 376, 377, 380, 384, 391, 396, 398, 402, 403, 405, 433, 444, 447, 452, 456, 463, 470, 471, 506, 508, 512, 515, 516, 519, 522-525, 527-531, 535-537, 543, 544, 547, 553, 555, 556, 558, 563, 564, 567, 575-578, 581-583, 585, 588-590, 592, 597, 599, 620-622, 627, 631, 635, 666, 703, 794, 834, 839, 878, 883, 904, 962, 967, 978, 997; reina de 581, 582, 962, 967, 997
- Castella, infant de 285
- Castella, Ferrando de → Cerda, Fernando de la
- Castellà, Jaume, cavaller de València, camarlenc de la reina Violant de Bar 686, 705, 730, 744
- Castellà, Ramon, cavaller de València 459
- Castellar, sor Joana del, menoreta de Xàtiva 1000
- Castellbisbal, Berenguer de, cavaller 527
- Castellblanc, castell de (t. m. d'Oliola, Noguera) 937
- Castellblanch, Berenguer de, jurista de Graus 668
- Castellbò (Alt Urgell)
vescomtat de 76, 361, 527, 807, 834; vescomte de 584, 589, 681, 813
- Castellbò, Mateu, vescomte de, comte de Foix 813
- Castellcir, Roger de 85
- Castelldefels (Baix Llobregat) 187, 219
- Castellet, Jaspert de, noble 3, 527
- Castellet, Ramon de, cavaller 527
- Castellfabib, *Castellphabib* (cast. Castielfabib, Serrans)
castell de 448; vila 290
- Castellfolit [de la Roca] (Garrotxa) 716
castell de 328, 332, 333
- Castell-lléó, castell de (Vall d'Aran) 907
- Castellnou (Vallespir), castell de 463
- Castellnou, Berenguer de, noble 527
- Castellnou, Dalmau de, noble 6, 205, 265
- Castellnou, Jaspert, vescomte de 6, 58, 91, 110, 127, 128, 160, 180, 205
- Castelló de N'Arrufat (antic poblat pròxim a l'Albufera de València) 660
- Castelló d'Empúries (Alt Empordà)
aljama dels jueus 872; església 986; monestir de Santa Clara 890; vila 269, 270, 300, 845, 872, 890, 986
- Castelló d'En Bas (t. m. de Sant Esteve d'En Bas, Garrotxa), castell de 588
- Castelló de Farfanya (Noguera), vila 194
- Castelló de la Plana, *Casteyló del Camp de Burriana*
aljama dels jueus 355; batle de 355; portal dels Agustins 593; portal d'En Passenant 593; vila 62, 152, 174, 292, 303, 372, 462, 593, 595, 695, 774, 852, 979
- Castelló, Domingo, veí d'Ontinyena 559
- Castelló, Francesc, escrivà reial 532, 615
- Castelló, Jaume de, escrivà reial 510
- Castelló, fra Joan, ermità d'Alcoi 698
- Castelló, Martí de, correu reial 108
- Castelló, Maties de, vicecanceller de Martí I 766, 809, 813, 819, 822, 824, 839, 842, 844
- Castelló, Ramon de, lloctinent de merino d'Ontinyena 559
- Castellolí, *Castelleulí*, Berenguer de, cavaller 527

- Castellolí, *Castelleulí*, Ramon de, habitador de Barcelona 257
- Castellolí de Rubió, Berenguer de, cavaller 527
- Castellserà (Urgell) 623
- Castellvell, Berenguer de, cavaller, comissari de Pere el Cerimoniós a Puigcerdà 415
- Castellvell, Pere de, cavaller 527
- Castellví (Alt Penedès) 76
- Castellví de Rosanes (Baix Llobregat) 834
- Castellví, Guillem de, noble 791
- Castre, Bartomeu de, de la cambra de l'infant Joan (I) 570
- Castre, Felip de, noble 390, 592
- Castre, Garcia de, porter reial 154
- Castre o Castro, castell de (t. m. de Fondguilla, Plana Baixa) 320, 325
- Castrutxo, misser, senyor de Lucha, noble cors 244
- Català, Pere Guillem, cavaller, conseller i camarlenc de l'infant Joan (I) 649
- Catalunya 6, 11, 67-69, 71, 76, 106, 108, 143, 161, 175, 179, 186, 199, 204, 214, 224, 226, 231, 268, 269, 273, 293, 299, 342, 346, 372, 384, 385, 387, 419, 431, 433, 438, 462, 473, 481, 495, 502, 504, 545, 557, 563, 567, 581, 588, 589, 611, 614, 620, 621, 634, 636, 650, 651, 670, 673, 683, 709, 728, 738, 755, 756, 774, 777, 781, 785, 788, 800, 809, 813, 820, 828, 833, 834, 837, 860, 893, 930-932, 938, 941, 942, 971, 973
- aljames de jueus 995; batle general de 450, 618, 1001, 1003; Constitucions de 419, 650, 752, 829, 944; corts de 71, 106, 384, 462, 463, 573, 575, 834, 883, 893, 898, 913; General de 399, 481, 544, 557, 573, 581, 777, 833; *mals usos* 859; priorat de l'orde de l'Hospital de 263, 386; procurador o governador de 199, 328, 332, 450, 525, 614, 655, 763, 781, 791, 800, 836, 844, 930, 937, 947, 954, 976
- Catània (Sicília)
castell de 838; ciutat 512
- Caterina, infanta de Castella 997
- Catholicon*, llibre del 506
- Cató, Barçaló, habitador de Sàsser 295
- Catoni, *Cathons*, llinatge de Sàsser 295
- Çatorra → Satorre
- Çatria → Satria
- Caumont, Nompard de, noble gascó 807
- Caussada, Ramon de, senyor de Puigcoronet 613, 615
- Cavaldos, Joan de, jurat de Saragossa 943
- Çavall → Savall
- Cavall, Pere, bescuiter 220
- Cavalleria, Benvenist de la, jueu de Saragossa 871
- Çavila → Savila
- Cavirlay → Calverley
- Çaydo, Joan, habitador de València 948
- Cedrelles, Domingo, administrador de Càller 578
- Celata, la (lloc de la rodalia de Barcelona) 732
- Celiquo → Siliqua
- Cella (Terol) 136
- Celma, Berenguer, ciutadà de Mallorca 433
- Celma, Pere de, jurista de València 200
- Cena, Pietro da, personatge sard 302
- Cendre, Bartomeu 86
- Ceni di Piscina, Gomita da, personatge sard 302
- Centelles, Bernat de, capità de Patti 25, 316
- Centelles, Bernat de, noble, camarlenc de Martí I 906, 941
- Centelles, Eimeric de, cavaller, conseller i camarlenc de l'infant Joan (I) 717
- Centelles, Gilabert de, conseller reial 458, 479, 503, 545
- Centelles, *Scentelles*, Gilabert de, noble, camarlenc de Martí I 853, 941
- Centelles, Guillem de, conseller reial 496
- Centelles, Guillem Ramon de, noble 828
- Centelles, Pere de, noble 681
- Centelles, Ramon de, noble 527
- [Cerda], Fernando de la, *Ferrando de Castella*, fill de l'infant castellà homònim 75, 316

- [Cerdà, Lluís de la], príncep de Fortuna 432
 Cerdà, Nicolau 433
 Cerdán, Domingo, justícia d'Aragó 681
 Cerdanya
 comtat de 95, 100, 180, 298, 309, 319, 409, 411-414, 417, 421, 422, 424, 427, 436, 438, 450, 454, 510, 552, 577, 589, 604, 614, 628, 655, 663, 670, 736, 801, 829, 887; governador del Rosselló i de 755, 804, 828, 887, 947, 971; veguer de 543, 604, 651, 785
 Cerdanyola (Vallès Occidental) 738
 Ceret, Guillem de, batle de Tortosa 125
 Cervelló, *Cerveyló* (Baix Llobregat) 283
 Cervelló, GERALDA de, noble 349
 Cervelló, GERALDÓ de, noble 360
 Cervelló, Guerau de 75
 Cervelló, Guerau de → Alemany de Cervelló
 Cervelló, Guillem de, noble 283, 293, 328, 332, 342, 346, 349, 372, 376
 Cervelló, Guillem Ramon de, noble 527
 Cervelló, Pere de, noble 937, 941
 Cerver, cap del (t. m. de Guardamar, Baix Vinalopó) 183
 Cervera (Segarra)
 castlans de 527; comte de 553, 571, 679; veguer de 175, 543, 755, 785; vila 4, 77-80, 214, 341, 502, 532, 588, 960
 Cervera [d'Urgell], vila 589
 Cervera, Dolça de, noble 117
 Cervera, Pere Arnau de 117
 Cervera, Ramon de, doctor en decrets, degà d'Urgell, regent de la cancelleria de Pere el Cerimoniós 636, 663, 672, 688
 Cervià (Gironès), prior i monestir de 688, 828
 Cervià, en, oficial de Jaume II a Sicília 7
 Cervià, Francesc de, noble 527
 Cervià, Jaume, missatger de Pere el Cerimoniós 366, 372
 Cespluga → Sespluga
 Cesportes → Sesportes
 Cespujades → Sespujades
 Cestany → Sestany
 Ceuta, *Cepta*, ciutat 127, 386
 Châteauneuf-du-Pape (diòc. d'Avinyó) 167
 Chuecos, *Xocos* (t. m. d'Águilas, Múrcia), castell de 92
 Cifre, Antoni, de la casa de la reina Maria de Castella 994
 Ciges → Sitges
 Cima, Llorenç, jutge reial 261, 262, 329
 Cinca, riu 106
 Cirera, Loquí, ciutadà de Mallorca 433
 Cirera, Pasqual, missatger de Pere el Cerimoniós 369
 Cister, *Cistell*, orde de 216, 607
 Ciurana, *Cirana*, Guillem de, cavaller 527
 Ciutadella, Pere de, jutge reial 415
 Ciutat (Sicília), bisbe de 751 → Terranova
 Cizaria, Nicola de, personatge de Messina 512
 Clairà, *Clayrà* (Rosselló) 463, 957
 batle de 957
 Claquí → Guesclin
 Claret, Pere, parroquià de Santa Maria del Pi, de Barcelona 929
 Clariana, Pere de, militar a Sardenya 579
 Clarimont, Domingo de, ciutadà de València 327
 Climent V, papa 167
 Climent VI, papa 487
 Climent VII, papa 688, 693, 751
 Climent, *Clement*, [àlies Saperà], Francesc, [bisbe de Barcelona] 688, 808
 Clotes, Vidal, parroquià de Santa Maria del Pi, de Barcelona 929
 Cocentaina (el Comtat)
 alcaid i batle de 880; moreria 866; vila 284, 863
 Coch, Arnau, batle de Barcelona 125
 Codinachs, *Cudinachs*, Berenguer de, conseller i mestre racional de Pere el Cerimoniós 359, 372, 376, 441, 470, 506, 528
 Collserola, *coll de s'Arola*, serra de 738
 Colom, Bernat, fill de Ramon Colom 459
 Colom, Guillem, donzell, procurador de la reina Elionor de Sicília 522, 531
 Colom, Ramon, cavaller de València 459, 483

- Colombi, *dels Coloms*, illa del Magreb 875
- Colonge (Sardenya) 232
- Colteller, Guillem, metge de l'infant Joan (I) 658
- Columbayre, castell de (Sicília) 815
- Comader, Ramon, doctor en lleis 250
- Comenge, comte de 273, 351, 379
cardenal de 378
- Comenge, Roger de, noble 161, 168, 169, 260
- Comes, Guillem, veí de Perpinyà, procurador reial de Rosselló i de Cerdanya 510, 801
- Comes, Jaume de, ciutadà de Barcelona 195
- Companyó, Pere, escrivà reial 898, 903, 931, 955, 957, 964, 966, 967, 972, 978, 988
- Conca (cast. Cuenca), ciutat 794
- Conca, Tomàs de la, ramader de Jaume II a Sicília 29
- Conchel, *Cunxell* (Oscà) 566
- Concud, *Concut*, Llop de, escrivà reial 249, 252, 255, 257, 272
- Conesa → Gonnese
- Conesa, Jaume, escrivà reial i protonotari de Pere el Cerimoniós 402, 404, 411, 440, 441, 443, 444, 449, 450, 476, 484, 502, 520, 524-526, 530, 535, 536, 538-541, 543, 562, 571, 573-576, 582, 583, 590, 596, 597, 603, 605, 607, 618, 619, 623, 628, 630, 634, 640
- Conesa, Ramon de 915
- Conflent 95, 423, 424, 510, 829
veguer de 543, 651, 785
- Conques, *Conches*, Berenguer de, familiar de Jaume II 90
- Constança, concili de 961, 975, 979
- Constança [d'Aragó], infanta, filla de Jaume II 114, 139, 148, 149
- Constança [d'Aragó], infanta, filla de Pere el Cerimoniós 447, 489, 537
- Constança [d'Aragó], reina de Mallorca 255, 274, 381, 422
- Constança de Sicília, reina de Xipre 260, 269
- Constança [Staufen], emperadriu de Grècia (de Nicea) 484
- Constança [Staufen], reina d'Aragó i de Sicília 3, 90
- Constança, reina de Castella 163
- Constantí (Tarragonès) 271
- Constantí el Gran, emperador 814
- Coper, Guillem, escrivà reial 212, 233-236
- Copons, Ramon de, cavaller, conseller reial 478, 522, 527
- Coratxà (Tinença de Benifassà, Baix Maestrat) 637
- Corbera (Baix Llobregat), castell de 357
- Corbera (Ribera Alta) 284, 889
- Corbera, Riambau de, conseller reial 475, 477, 828
- Corçà, Miró de, metge de l'infant Joan (I) 464, 468
- Corçanell, Berenguer de, cavaller 527
- Còrdova
bisbe de 285; ciutat 391, 395
- Cork (Irlanda), comte de 856
- Cornell, Andreu, llicenciat en lleis 976
- Cornell, Lluís, noble 527
- Cornell, Ramon, noble 317, 386
- Cornellà (Baix Llobregat) 203
- Cornellà, *Corneylà*, Arnau de, custodi de la drassana de Barcelona 280, 315
- Cornellà, Jaume de, militar de Jaume II a Sicília 35
- Cornellà, Jaume de, cavaller 527
- Cornudella, Bertran de, bisbe de Tarassona 247
- Còrsega 207, 223, 242, 244, 246, 259, 279, 285, 286, 294, 324, 336, 350, 370, 475, 487, 572, 795, 831, 998
- Cort, fra Guillem de la, O. F. M., missatger de Jaume II 53
- Cort, Ramon, procurador del noble Ramon Folch 214
- Cortès, Bertran, capellà de la infanta Constança, muller de Juan Manuel 139
- Cortés, Juan, veí d'Ejea de los Caballeros 858
- Cortès, Pere, lloctinent de l'alcaid del castell de Gallinera 143
- Cortit, Arnau, porter reial 148, 152
- Cortsaví (Vallespir) 463

Cortsaví, *Corçaví*, Arnau de, noble 6
 Coscó, Bertran, mercader de Saragossa 701
 Coscollà, Bartomeu, argenter de València 977
 Costa, Berenguer, regent de la cancelleria de Joan I 801
 Costa, fra Guillem, O. P. 269
 Costa, Ramon, cavaller de València 331
 Cotlliure, *Copliure*, *Cochliure* (Rosselló)
 batle i castellà de 609, 804; castell de 411, 552, 609, 804; vila 95, 100, 126, 410, 418, 502, 609, 627, 804, 872, 887, 954
 Craon, *Creó*, Pere de, noble francès 788
 Craprespí, Joan de, ardiaca de Morvedre 688
 Creixell, Dalmau de, cavaller 527
 Creixell, Guillem de, cavaller 527
 Cremona, mestre Acors de 269
 Crespià (Gironès) 626
 Crevillent, *Crivellén* (Baix Vinalopó)
 arraix de 91, 92, 102, 158, 177; vila 158, 192, 765
 Cruïlles (Baix Empordà), honor de 175
 Cruïlles, [Berenguer de], bisbe de Girona 549
 Cruïlles, Berenguer de, noble 679, 734, 746, 828
 Cruïlles, Bernat de, noble 153, 206, 497
 Cruïlles, fra Dalmau de, de l'orde de Montesa 359
 Cruïlles, *Cruýlles*, *Crueyles*, Jofre Gilabert de, noble 275, 277, 300, 306, 312, 324, 357, 377, 380, 391
 Cruïlles, Gilabert de, capità general de l'armada de Joan I 681, 777
 Cruïlles de Bestracà, Berenguer de, noble 527
 Cruïlles de Peratallada, Gilabert de, noble 527
 Cubelles (Garraf) 502
 castell de 855
 Cubells, Esteve, senyor d'Herbers Jussans 991
 Cuixà (Conflent), abat del monestir de 616, 688, 828
 Culla (Alt Maestrat) 258
 Tinença de 258
 Cullera (Ribera Baixa), vila 58, 245, 290, 321
 Cunxell → Conchel
 Curull, en, armador (?) de Barcelona 410

D

Dalmau, Pere, habitador de València 948
 Damiata, mare de Pelegrí de Tefano 37
 Darnius (Alt Empordà) 964
 Darnius, Dalmau de 964
 Daroca (Saragossa)
 arxiprest de 688; ciutat 138, 182, 265, 341, 363, 364, 370, 511, 516, 599, 799, 930, 1000-1003; comunitat de les aldees de 672, 940
 Davera → Vera, Garcia de
 Daví Mantí, jueu de Montsó 822
 Daviu, Pere, ciutadà de Xàtiva 448
 Dax, *Achs* (Gascunya), bisbe de 856
 Dénia (Marina Alta)
 comte de 524, 545, 547, 569, 576, 578, 587, 596, 620, 621, 858, 900; vila 118, 269, 305
 Desbach, Guillem, noble 828
 Desbach, Pere, cavaller 527
 Desbosch, Bernat, curial de la reina Violant de Bar 925
 Desbosch, Francescò, fill de Pere Desbosch 617
 Desbosch, Pere, escrivà de ració i conseller de Pere el Cerimoniós 249, 342, 367, 498, 511, 617
 Desbrull, *Dezbruy*, Bartomeu, ciutadà de Mallorca 433
 Descatllar, *Dezcatlar*, Galceran, abat de Cuixà 688
 Descatllar, Ponç, noble 6
 Descaus, *Dezcaus*, Pere, receptor de rendes eclesiàstiques de Pere el Cerimoniós 688
 Desclapers, Bernat, batle general del regne de València 10
 Descloquer, Ferrer, militar de Jaume II 119, 122
 Descoll, *Dezcoll*, Bernat, sotstresorer de Pere el Cerimoniós 370, 431, 731
 Descoll, Bonanat, conservador de les drasanes de Barcelona 537, 544
 Descoll, Pere, regent de la cancelleria de Martí I 854

- Descoll, Pere, àlies Llobet, escrivà reial 993, 994, 999, 1002
- Descollell, *Dezcolel*, Antoni 450
- Descorral, Francesc, mestre d'aixa de Barcelona 294, 338
- Descortell, *Descortey*, Ferrer, escrivà reial, batle general del regne de Múrcia i del de València 20, 92, 102, 133, 149, 158, 202
- Descós, *Dezcors*, Guillem, ciutadà de Mallorca 433
- Descós, *Dezcós*, Nicolau, factor de Pere Descós 426
- Descós, Pere, mercader de Mallorca 426
- Desfar, Bernat, mercader (de València?) 135
- Desfar, *Dezfar*, Jaume, jurista 409, 414, 476, 567
- Desfonollar, *Desfonoylar* → Fonollar
- Desfonollar, Humbert, cavaller 599
- Desgoel → Desgüell
- Desgual, Francesc, escrivà reial 507, 533, 552
- Desguanechs, Guillem, còmit de l'armada de Jaume II 36, 43
- Desguanechs, Joan, ciutadà de Tarragona 44
- Desgüell, *Dezgoel*, Guillem, lloctinent de governador de Càller 729
- Desgüell, *Dezgüell*, Miquel, de la cambra de la reina Violant de Bar 760
- Desjonquer, *Junquers*, Bernat, escrivà reial 666, 718, 732, 736, 738, 740, 743, 745, 746, 751, 752, 756, 764
- Deslledó, Pere, escrivà reial 55, 56, 144, 158, 162, 182-184
- Deslledó, Pere, patró de coca 494
- Desllor, *Dezlor*, Artal, conseller reial 48
- Desllor, Bartomeu, escrivà reial 454, 462, 468, 474, 475, 477, 480, 481, 492
- Desllor, Guillem 281
- Desllor, Simon, cavaller, conseller reial 13
- Desmàs, Arnau, missatger de Jaume II 386
- Desmonell, Jaume, escrivà reial 557, 588, 725
- Desmonell, Pere, escrivà reial 103, 105, 106, 112
- Desortals, *Dezortals* → Ortals, Guillem
- Despalau, Jaume, curial de Jaume II 48
- Despi, Francesc 103
- Despinell, Pisano, porter reial 284
- Desplà, *Dezplà*, Francesc, barber de València 906
- Desplà, Joan, jurista, curial de la reina Violant de Bar 765, 802, 804
- Desplà, Pericó, de la tresoreria de Pere el Cerimoniós 617
- Despont, Bernat, conseller de l'infant Alfons (el Benigne) 179
- Despont, Bernat, doctor en lleis 820, 829
- Despont, *Dezpont*, Jaume 208
- Despont, *Dezpont*, Jaume, justícia criminal de València 885, 901
- Despont, Pere, escrivà reial 630-632, 660, 662, 666, 772, 817
- [Despont, Ramon, O. P.], bisbe de València, canceller de Jaume II 55, 160
- Desportell, *Desporteyll*, fra Pere, confessor de Jaume II 203
- Desportell, Pericó, mallorquí, de la casa de la reina Elionor de Sicília 517, 518
- Despou, Pere, escrivà reial 725
- [Després], Pere, cardenal bisbe de Palestrina 487, 512
- Despuig, Bartomeu, escrivà reial 247, 268, 284, 314, 359, 361, 364, 365, 427, 484
- Despuig, Berenguer, noble 828
- Despuig, Bernat, cavaller de València 921
- Despuig, Bernat, escrivà reial 250, 260, 277, 299, 308, 313, 315, 316, 319, 333, 350, 353, 369, 375, 381, 384, 453, 531
- Despuig, Guillem, jurista 567
- Despuig, Salvador, escrivà reial 867
- Despujol, fra Pere, O. Cart., missatger de Ferran I 950
- Desquer, *Dezquer*, Mateu, jurista de Barcelona 824
- Destorrent, Bernat, escrivà reial 342, 382
- Destorrent, Guillem, mercader de Barcelona 688
- Destorrents, Arnau, administrador general de Sardenya 428

- Desvall, Bertran, escrivà reial 2, 305, 317, 356-358, 368, 596, 648, 651
- Desvall, Pere, conseller reial 621, 688
- Desvilar, Jaume, canviador de Barcelona 525, 533
- Déu, de, *de Deo*, Joan, escrivà reial 973
- Dies, Rodrigo, cavaller, doctor en lleis, vice-canceller de Pere el Cerimoniós 271, 430, 433, 437-439, 444, 445, 448, 450, 454, 456, 463, 465-467, 470, 477, 500, 502
- Dixal, Sanxo, porter reial 4
- Domènech, Bartomeu, batle i alcaid de Tortosa 899
- Domènech, Berenguer, ciutadà de Mallorca 433
- Domènech, Guerau, batle i procurador d'Alcoi 606, 645, 698
- Domenyo, *Domènio* (cast. Domeño, Serans) 360
- Domusnovas (Sardenya), ciutat 232, 294
- Donzells, alcaid dels 548
- Doria, barons de Sardenya 294, 295, 454, 467, 477
- Doria, Aitó, corsari 297
- Doria, Brancaléu, *Brancha*, comte de Monteleone 729, 751, 780, 785, 796
- Doria, Mateu, noble sard 493, 495
- Dosaigües (cast. Dos Aguas, Foia de Bunyol), castell de 483
- Durazzo, *Duraç*, duc de 585
- Durban (Llenguadoc) 720
- Durfort, Guillem, receptor de rendes reials d'Alfons el Liberal 2
- Dusay, Arnau, escrivà reial 322, 351
- Dusay, Eimeric, canviador de Barcelona 533
- Dusay, Pere, ciutadà de Barcelona 820
- E*
- Ebre, *Hebre*, riu 220, 575, 599
- Eimerich, *Aymerich*, Joan, cavaller, algutzir de Ferran I 956
- Eimerich, *Eymerich*, fra Nicolau, O. P., mestre en teologia 580
- Eimerich, Nicolau, escrivà reial 963
- Eivissa, *Iviça*, illa 384, 395, 530
- Eixea, *Exea de los Cavalleros* (Saragossa), vila 858
- Eixea, Alfons d', doctor en decrets 688
- Eixemenó, Joan, O. F. M., bisbe de Malta 908
- Eiximenis, fra Francesc, O. F. M., mestre en teologia 897
- Elda, *Etila*, *Ella* (Alt Vinalopó) 57, 359, 863, 992
aljama dels moros 996; castell d' 996
- Elionor [d'Alburquerque], reina d'Aragó 935, 942, 997
- Elionor [de Castella], reina d'Aragó 163, 204, 271, 292, 296, 335, 355, 372, 447
- Elionor, *Alienora* [de Sicília], reina d'Aragó 453-455, 464, 483, 486, 504, 509, 512, 514, 517, 518, 522, 530, 531, 540, 559, 561, 565-567, 569-571, 573, 579, 580, 585, 589, 591-595, 598, 606, 609, 621, 633, 635, 645-647, 832
- Elisenda [de Montcada], reina d'Aragó 282, 490
- Elna, *Elne*, *Euna* (Rosselló)
ardiaca d' 975; bisbe, bisbat d' 667, 688, 828, 881, 935, 975; ciutat 437, 872; vicari general d' 881
- Elna, fra Pere d', receptor de rendes eclesiàstiques per Pere el Cerimoniós 688
- Elx, *Elche*, *Elch* (Baix Vinalopó)
Calaforra (castell) d' 92, 102; justícia d' 696; vila 14, 15, 22, 55, 102, 123, 271, 765
- Empordà, *Ampurdà*, *Empurdà* 588, 754
- Empúries
comtat d' 269, 872, 890; comte, comtessa d' 15, 109, 196, 213, 269, 273, 275, 282, 300, 316, 383, 388, 390, 495, 527, 581, 681, 720, 760, 761, 826, 836, 845
- Empúries, Huguet d', noble 333
- Empúries, Pedro d', hereu del comtat d'Empúries 845
- Empúries, fra Ramon d', comanador hospitaler de Castelló d'Empúries 270
- En Gui, Guillem d', batle al territori de Pallerars 70

- Engilbert, Guillem, canonge de Barcelona 688
- Enric II, comte de Trastàmara i rei de Castella 447, 578, 581, 585, 587, 589, 590, 592, 602, 621, 622, 839
- Enric III, rei de Castella 794
- Enric [d'Aragó], infant, mestre de Santiago 997
- Enric, infant de Castella, 93
- Enrich, Joan, conseller reial 284
- Entença, Berenguer d', noble 26, 84
- Entença, Bernat Guillem d', noble 527
- Entença, Gombau d', noble, procurador del regne de València 41, 42, 49, 120
- Entença, Manuel d', conseller reial 679, 688
- Entença, Teresa d', noble 153
- Entença, Urraca d', comtessa de Pallars 324
- Eriça, l' (Vall d'Aran) 907
- Erill, *Arill*, Arnau d', noble 410, 432, 527, 794
- Erill, Guillem d', noble 166, 168, 170, 171
- Erla (Saragossa) 680
- Ermengol X, comte d'Urgell 5
- Ermengol, Pere, escrivà reial 620, 632
- Escaladei, *Scaladei* (Priorat), cartoixa d' 744, 750
- Escaló, castell d' (t. m. de la Guingueta d'Àneu, Pallars Sobirà) 173
- Escaués, Bru d', escrivà reial 587, 599, 600, 624, 678
- Esclàffana → Sclafani
- Esclarmunda, *Esclarmonda*, infanta de Mallorca 461
- Esclarmunda, vescomtessa d'Illa 274
- Escolà, *Scolà*, Berenguer, sotsboteller de Pere el Cerimoniós 401
- Escolà, Ramon, cartoixa d'Escaladei 750
- Escrivà, Andreu Guillem, cavaller de València 331
- Escrivà, Guillem 43, 65
- Escrivà, Jaume, vicealmirall de Pere el Cerimoniós 396, 401-403
- Escrivà, Jaumot, conseller (?) de Jaume II 142
- Escrivà, Joan, batle general del regne de València 261, 262, 372, 387, 391, 459, 469
- Escrivà, Joan, regent de governador del regne de València 927
- Escrivà, Pere, batle d'Elx 22, 144, 149, 150
- Escuder, Guillem, ciutadà de Mallorca 425
- Esglésies, *Vila d'Esgleyes* (Sardenya), ciutat 228-233, 235, 236, 241, 294, 370
- Eslida, serra d' (Plana Baixa), alamí de 902
- Esmar, fra Bernat, O. de M., comanador d'Agramunt 594
- Espanya, *Spanya* 53, 207, 240, 241, 298, 331, 384, 386
- cardenal d' [de Castella] 386, 488
- Espanya, Arnau d', noble 20, 53, 93, 161, 584
- Esparreguera, Pere, parroquià de Santa Maria del Pi, de Barcelona 929
- Espartera, l' (lloc mencionat al Baix Cinca) 188
- Espeig, Ramonet d', missatger d'Alfons el Benigne 273
- Espens, Pere d', vicecanceller de Pere el Cerimoniós 375, 381, 382, 385, 390
- Espés, Ramon d', noble 70
- Espigoler, Berenguer, escrivà reial 887
- Espluga, Guerau d', curial de Pere el Cerimoniós 632
- Espluga de Francolí, l' (Conca de Barberà) 971
- Esplugues, Bernat d', batle general del regne de València, 74, 155, 174, 175
- Esplugues, Francesc d', donzell de València 921
- Esporles (Mallorca) 812
- Estadella, Marc d', falconer de Jaume II 72
- Estany, monestir de l' 809
- Estanyet, Arnau, de la casa de Jaume II 169
- Estanyet, Ramon, comprador major de la reina Elionor de Sicília 455
- [Estanyol, Guillem d'], abat de Poblet 3
- Esteve, *Steve*, porter reial 621
- Esteve, *Steva*, Berenguer, habitador de Mallorca 433
- Estopanyà (Osca) 269
- Eufèmia, *Fèmia*, infanta de Sicília 512, 517
- Èvol (t. m. d'Oleta, Conflent) castell d' 423; vescomte d' 527, 828

Ezcorón, Pere Gil d', veí d'Ejea de los Caballeros 858

F

Faberzà, en 889

Fabra, *Fabre*, Bernat, cavaller de València 459

Fabre, Bernat, escrivà de la governació del Rosselló 801

Fabre, Guillem, canviador de Perpinyà 887

Fabre, Joan, cavaller de València 921

Falchs, Bartomeu de, cavaller 527

Falset, *Fallcet* (Priorat), vila 84, 837

Famet aben Salema, àlies Barata, sarraí de Sogorb 657

Fandone, Roger, pastor de Jaume II a Sicília 29

Far (Sicília) 26

Farners (t. m. de Santa Coloma de Farners, Selva), castell de 85

Fava, Guillem, cònsol dels catalans a Tunis 87

Favane, abat de 686

Favarella (cast. Abanilla, Múrcia), alcaid de 92

Febrer, Pere, conseller de Joan I 772

Feliciana, Eiximèn de, veí d'Ejea de los Caballeros 858

Felip, infant de Mallorca 255, 264, 265, 274

Felip IV, rei de França 93

Felip VI, rei de França 397

Felip [de Valois], fill de Felip IV de França 93

Felipona, filla de Jaume de Comes 195

Felton, Tomàs de, senescal de Guiena 613, 615

Fenollar, *Desfonoylar*, Bernat de, conseller reial 43, 44, 67, 78, 81, 86, 107, 109, 137, 199

Fenollar, *Dezfenollar*, Constança de, ama de l'infant Martí, fill de Martí el Jove de Sicília 886

Fenollar, Humbert de, governador de Menorca 743

Fenollar, Ramon de, cavaller, fill de Constança de Fenollar 886

Fenollet, Andreu de, vescomte d'Illa i de Canet 527, 717

Fenollet, Constança de → Perellós, Constança de

[Fenollet], Hug de, bisbe de Vic i de València, canceller de Pere el Cerimoniós 424, 427-429, 432-435, 451, 452, 455, 459, 470, 484, 485, 559

Fenollet, Pere de, noble 193, 375, 717, 720-722

Ferla (Sicília), castell de la 23, 24, 32 capità de 31

Fernández, Àries, veí de Mallorca 418

Fernández, Joan, batxiller en lleis 688

Fernández de Finestrosa, Juan, missatger de Pere I de Castella 517

Fernández de Heredia, Blasco, cavaller, majordom de la reina Elionor de Sicília 535

Fernández Muñoz, Joan, doctor en lleis, mestre racional de Pere el Cerimoniós 390, 405

Fernández de Urries, Joan, alcaid d'Albarasí 666

Fernández de Vadillo, *Ferrández de Vadello*, Diego, secretari de Ferran I, camarlenc d'Alfons el Magnànim 927, 978

Ferran I, infant de Castella, rei d'Aragó 913, 917, 921-924, 927-933, 935-957, 959-963, 965, 966, 968, 969, 978, 981, 995

Ferran III, rei de Castella 93

Ferran IV, rei de Castella 13, 60-62, 67, 68

Ferran [d'Aragó], infant, marquès de Tortosa 312, 390, 447, 462, 470-473, 508, 519, 522, 524, 527, 531, 548

Ferrandis d'Íxer, *Íxar* (cast. Híjar), Pero, noble 182

Ferrandis d'Íxer, *Íxar*, fra Pero, O. P. 211

Ferrar, fra Bartomeu, inquisidor de Mallorca 433, 485

Ferredor, fra Pere, ermità 892

Ferrer, Bernat, assessor del governador de Sardenya 302

Ferrer, Bonifaci, jurista 393

Ferrer, fra Bonifaci, general de la Cartoixa 959

- Ferrer, Francesc, mestre de la seca de València 978
- Ferrer, Guillem, de la tresoreria de Martí I 882
- Ferrer, Jaume, escrivà reial 686, 692, 714, 859
- Ferrer, Miquel, veí de Lliria 254
- Ferrer, Rafael, patró de nau 870
- Ferrer, fra Vicent, O. P. → Vicent Ferrer
- Ferrer de Guardiola, Ramon, porter reial 372
- Ferrera → Herrera
- Ferriol, Francesc, administrador de la reina Maria de Luna 861
- Fes (Marroc), ciutat 428, 435, 518
- Ficu, Robert de, notari sicilià 16
- Figuera, Romeu, doctor en lleis 434
- Figuera (Alt Empordà)
batle de 584; vila 88, 89, 198, 502, 549, 588, 720
- Fillell Abehaudia, moro de Sogorb 840
- Finda, vídua de l'arraix de Crevillent 192
- Fitor, Ramon, veí de Tarragona 156
- Fiveller, Jaume, escrivà reial 24, 35
- Flandes, *Flandres*, *Flànders* 644, 789
comte de 876
- Flandina, Guillem, porter reial 350
- Flascó, Guillemó, curador del bestiar de Jaume II a Sicília 29
- Flix (Ribera d'Ebre) 699
- Florència, *Florença* (Itàlia), ciutat 713, 837
- Fluvià, riu 872
- Fluvià, Bernat de, de l'escuderia d'Alfons el Benigne 291
- Foces, Artal de, noble 515, 567
- Foces, Pere de, ambaixador de Jaume II 116
- Foix
abat de 53; comtat de 397, 807; comte de 20, 51, 53, 76, 77, 79, 82, 179, 300, 316, 534, 541, 571, 583, 769, 770, 788, 804, 807, 813, 833, 834, 851, 988; comtessa de 851
- Foix, Francesc, escrivà reial 371, 390, 401, 403, 406, 410, 417, 418, 421-423, 448, 466, 470-473, 478, 485, 491, 493, 495
- Foix, [Joana de], muller de l'infant Pere, comte de Ribagorça 300
- Foixà, Bernat Guillem de, cavaller 527
- Folch, Hug, vescomte de Cardona 527
- Folch, Ramon, vescomte de Cardona 40, 69, 71, 76, 78, 83, 214, 215, 282
- Folqueres, Guillem Pere de, escrivà reial 279
- Fonollar → Fenollar
- Fonolleda, Francesc, escrivà reial 923
- Fonollet → Fenollet
- [Font], fra Joan, abat de Valldigna 200
- Fontcuberta, Ramon de, cavaller 828
- Font de la Figuera, la (Vall de Montesa) 284
- Font del Perelló (Perelló, Baix Ebre) 481
- Fontanes, Bernat de, habitador de Mallorca 433
- Fontanes, Pere Ramon de, ciutadà de Mallorca 433
- Fontrúbia (rodràlia de Barcelona) 738
- Forç, Bernat, llicenciat en decrets 688
- Força-ral, la, castell (t. m. de Millars, Rosselló) 552
- Forès (Conca de Barberà) 641
- Fornells, Joan de, O. F. M., arquebisbe de Torres (Sardenya) 679
- Forno, Misanz del, veí d'Ejea de los Caballeros 858
- Fortuna, príncep de → Cerda, Lluís de la
- Fraga (Saragossa)
batle de 642; prior de 688; vila 642, 709, 726
- Fraga, fra Miquel de, O. P. 356
- França 73, 187, 264, 316, 548, 575, 578, 615-617, 622, 637, 787, 788, 807, 844, 931, 992
- França
ducs reials de 841; mariscal de 833; rei, reina de 1, 3, 6, 18, 77, 93, 161, 243, 260, 269, 316, 339, 354, 397, 420, 480, 507, 517, 534, 555, 754, 833, 841, 915
- Francavila → la Pobla del Duc
- Frares Menors, orde dels 849, 877, 897
- Frederic II, rei de Sicília 7, 16, 17, 27, 49, 50, 53, 90, 162, 167, 209, 213, 217, 244, 260, 269, 297, 301, 310, 316, 354, 455

- Frederic III, rei de Sicília 512, 518, 585, 665
 Freixenet, *Frexanet*, Bernat de, escriptor reial 899, 926
 Fresneda, *Frexneda*, la (Terol) 709
 Frontí, Pericó, saig de l'algutzir de Jaume II 142
 Funes, Juan de, conseller i vicecanceller de Ferran I i d'Alfons el Magnànim 942, 973, 985, 995
 Fustanyà, *Fustenyà* (t. m. de Queralbs, Ripollès) 463
- G
- Gaià (Bages) 621
 Galbes, Jaume de, canviador de Barcelona 533
 Galceran, F(errer), còmit de galera 132
 Galícia, regne de 387, 391, 395
 Gallach, Bernat de, escriptor reial 914-917, 970
 Gal·les i d'Aquitània, príncep de 585, 587, 588, 596, 613, 615, 621
 Gallifa, Bertran de, conseller reial 220
 Gallinera (Marina Alta), castell de 142, 269
 Galliners, Guillem de, cavaller 527
 Galliners, Ramon de, noble 6
 Gallipienzo, *Galipenço* (Navarra) 576
 Gal·lura (it. Gallura, Sardenya) 234, 499, 587
 Galtelli (Sardenya) 234
 bisbe de 751
 Gadesa (Terra Alta), vila 361, 637
 Gandia (Safor)
 duc de → Aragó, Alfons d'; vila 269, 284, 305
 Garb → Marroc
 Garcés, Miquel, clergue de Saragossa 943
 Garcés de Fillera, Eiximèn, escriptor reial 342
 Garcés de Janues, Joan, militar al servei de Jaume II 102
 Garcés de Marcilla, *Marziella*, Martí, batle general d'Aragó 352
 Garcés de Masones, Pero, militar al servei de Jaume II 64
 García, Diego, majordom de l'infant Pedro de Castella, gendre de Jaume II 164
 García, Gómez 575
 García, Gonçalves, cavaller [senyor de Moixent], conseller reial 202, 348, 372, 376-378
- García, Mencía, donzella castellana de la infanta Elionor de Castella, després reina d'Aragó 163
 García, Miquel, alcaid de Favarella 92, 102
 García, Pasqual, ramader castellà 666
 García de Loaysa, Juan, noble castellà 57
 García de Medina del Campo, Juan, porter de cuina d'Alfons el Magnànim 973
 Garrau (Urgell) 623
 Garraf (t. m. de Sitges, Garraf) 187
 Garrejats, Pere, canonge i vicari general d'Elna 881
 Garriga, la, *Çagarriga* (Vallès Oriental), banys de 837, 838
 Gascunya 807, 856, 907
 [Gastó], Ramon, bisbe de València 372
 Gaubors, vídua del noble Berenguer d'Entença 84
 Gavarret, Jaume, oficial de Jaume II a Lleida 335
 Gavàs (t. m. de Bissaurri, Alta Ribagorça) 172
 Gaví, Sanç de, veí d'Ontinyena 559
 Gelsa, *Xielsa* (Saragossa) 705
 alami de 767
 Geltrú, *Guialtrú*, la (act. Vilanova i la Geltrú, Garraf) 219
 castell de 855
 Generó, en, porter reial 59
 Genestar, Llop de, administrador general de les rendes reials a Sardenya 370
 Gènova, *Jènova* (Itàlia)
 ciutat i comú de 301, 308, 309, 337, 354, 387, 428, 465, 466, 479, 487, 488, 762, 837, 862, 998; dux de 488, 862, 998; governador de 862
 Gerace, *Guiraiy* (Calàbria), castell de 15
 Gerba (Tunísia), illa i castell de 853
 Gericia → Gorizia
 Gerrei (Sardenya), curadoria de 501
 Giber, moro de Xàtiva 155
 Gibraltar, *Jubeltari*, *Jubaltari*, *Gibaltar*
 estret de 207, 398; mont de 326, 331, 456
 Gil, Alfonso, patró de nau de València 875

- Gil, Joan, escrivà reial 523
- Gil, Martí, lloctinent d'alcaid de Xiva 245
- Gil, Rodrigo, jutge reial 130-132
- Gil de Fonts → San Gil
- Gilabert, Ferrer, escrivà reial 505, 547
- Gili, Bonanat, escrivà reial 688, 700, 774, 775, 779, 787, 791
- Ginebret, Bernat de, porter reial 67, 119, 122
- Ginebrosa, *Genebrosa*, la (Matarranya) 637
- Giner, Pere, doctor en lleis 944
- [Gioiosaguardia], *Massargia* (Sardenya) 232
- Girona, *Gerona*
- abat del monestir de Sant Feliu 828;
 - abat del monestir de Sant Pere de Galligants 828; aljama dels jueus 340, 763, 778, 872, 925, 976, 989;
 - batle de 125, 174, 394, 422, 752, 778; bisbe, bisbat de 282, 393, 530, 549, 556, 581, 610, 616, 688, 805, 896, 935, 975, 976, 989; capítol catedral de 872, 976; cardenal de 828; ciutat 90, 125, 143, 160, 342, 372, 382, 393, 399, 427, 429, 461, 468, 472-474, 500, 502, 520, 522, 525, 557, 581, 584, 588, 589, 610, 626, 627, 649, 656, 658, 659, 662, 678, 693, 715, 717, 720, 727, 728, 752, 755, 757, 872, 965-967, 969;
 - duc de 466, 468, 553, 571, 679, 680; duquessa de 616, 649, 656, 658, 659, 665, 676-678; governador de 422, 427, 429, 435; príncep de 942, 951, 957, 964, 972, 973; principat de 965; Seu 688; veguer, vegueria de 175, 187, 275, 333, 375, 393, 422, 525, 543, 567, 610, 651, 653, 752, 755, 785, 791, 819, 934; vicari general de 989
- Gironès, *Geronès* 435, 450, 754
- Goceano, *Guciano* (Sardenya) 234
- Gocet, Guillem, parroquià de Santa Maria del Pi, de Barcelona 929
- Godall, *Goday*, Bernat, veí de València 138
- Godall, fra Guillem, comanador d'Àrguines, de l'orde de la Mercè 451
- Gómez, Andreu, missatger de l'infant Joan (I) 599
- Gómez de Laza, *Laça*, García, cavaller de Múrcia 102
- Gomir, Bernat, reformador de Sardenya per Alfons el Benigne 295, 371
- Gonçal, arquebisbe de Càller 371
- Gonçalvez, Gonçalvo, canonge de Toledo 164
- Gonçalvez, Juan, veí d'Ejea de los Caballeros 858
- Gonçalvez, Lope, batle d'Elda 992
- Gonçalvez d'Ávila, Ferrant, conseller reial 942
- Gonçalvez de Zamora, Elvira, muller de García de Medina 973
- Gonella, Rodrigo de la, cavallerís de la infanta Maria de Luna 792
- Gonnesa, *Conesa* (Sardenya) 232
- Gorga (Alcoià) 284
- Gorizia (antic comtat de l'Imperi alemany, act. Itàlia) 647
- Gornau, en, de la casa de Violant d'Aragó, reina de Nàpols 992
- Gostemps, Berenguer de, escrivà reial 842
- Gostemps, Pere de, escrivà reial 483, 485, 486, 506, 508, 567, 681
- Gracchi, Vidal, O. Er. S. A., bisbe d'Ajaccio 294
- Grailly, Arquimbald de, captal de Buch 807
- Granada, ciutat i regne de 75, 96, 123, 133, 177, 207, 252, 277, 285, 286, 294, 298, 304, 305, 313, 430, 439, 904
- Granada, rei de 1, 73, 75, 89, 129, 133, 137, 177, 180, 240, 276, 298, 300, 326, 368, 369, 387, 407, 425, 426, 430, 435, 475, 535, 539, 544, 594, 789, 810
- Granell, Andreu, escrivà reial 695, 702
- Granyana, Domingo, curial de Jaume II 203
- Granyena, Pere, mestre organer 986
- Gras, Bartomeu, escrivà reial 780, 811, 812, 821, 823, 902
- Gras, fra Joan, O. de M., 594
- Gras, Ramon, sotscol·lector de la Cambra Apostòlica 776

- Graus (Osca), vila 661, 668
 Grècia, imperi de (de Bizanci) 484
 Gregori (?), papa 634
 Gregori X, papa 386
 Gregori XI, papa 688
 Gregori XII, papa 959
 Grimaud, *Grimault* (França), baró de 914
 Grony, Francesc, ciutadà de Barcelona 301
 Gros, Guillem, pastor de Jaume II a Sicília 29
 Groyo, Joanet, pastor de Jaume II a Sicília 29
 Guadalest (Marina Alta), castell de 448
 Guadix (Granada), ciutat 407, 425, 426, 430, 451, 535, 594
 Gualart, Arnau, veí de Tortosa 157
 Gualba, Ponç de, bisbe de Barcelona 298
 Gualba, Ponç de, cavaller 527
 Gualbes, Bernat de, jurista de Barcelona, vicecanceller de Ferran I 829, 923, 929, 936
 Gualbes, Francesc de, canviador de Barcelona 870
 Gualbes, Manuel de, canviador de Barcelona 870
 Guardamar (Baix Vinalopó)
 castell de 92; vila 102, 277, 290, 294
 Guàrdia, Bernat de 342, 347
 Guardiola, Berenguer de, clavari de la galera *Victòria* 713
 Guardiola, Joan, parroquià de Santa Maria del Pi, de Barcelona 929
 Guardiola, Ramon de, porter reial 249
 Guasch, Eiximèn, notari de Llutxent 779
 Guerau, Pere, mercader de Barcelona 627
 Guesclin, *Claquí*, Bertran du, conestable de França 584, 597, 599, 600, 610, 622, 638
 Guialtrú → la Geltrú
 Guiena, *Guiana*
 ducat de 588, 856, 992; lloctinent de 856; senescal de 613
 Guilamutxo, mercader italià 18
 Guillem, infant de Sicília, duc d'Atenes 316
 Guimerà, fra Guillem de, comanador de Torrent i de San Miguel de Foces 314, 614
 Guimerà, Jaspert de, cavaller 828
 Guimerà, Jaume, cec compositor de cançons a Montserrat 684
 Guissona (Segarra), vila 741
 Guitard, Guillem, escrivà reial 907
 Gurb (Osona)
 batle de 918, 919; castell de 918, 919, 970; vicari de l'església de Sant Andreu 918, 919
 Gurb, Arnau de, vicari general de Girona 989
 Gurrea, Joan de, noble, camarlenc de l'infant Joan (I) 717
 Gurrea, *Gorrea*, Llop de, conseller reial 342, 485, 487, 641, 680, 681
 Gurrea, *Gorrea*, Miquel de, governador d'Aragó 292, 330, 343, 347, 647
 Guzmán, Elionor de, noble, amistançada d'Alfons XI de Castella 447
- H*
 Hamet, fill del rei de Tunis 771
 Hamet Abu Thabet, *Abotebet*, rei del Marroc 115
 Hamet Beniex Accidirini, moro de Tremissèn 798
 Haxa, mora de Cocentina 863
 Herbers Jussans, *Erbés* (Ports) 991
 Heredia, Lorenzo de, majordom d'Alfons el Magnànim 988
 Herrera, *Ferrera* (Saragossa) 576
 Homdedéu, Guillem, mercader de Perpinyà 126
 Hongria, regne d' 100, 456
 Horta, *Orta* (ant. lloc, act. barri de Barcelona) 738
 Horta de Sant Joan, *Orta* (Terra Alta), vila 166, 167, 637
 Hospital de Cervelló, l' (t. m. d'Olesa de Bonesvalls, Garraf) 157
 Hospital de Sant Joan de Jerusalem, *Espital*, orde de l' 53, 198, 204, 216, 263, 386, 529, 568
 Hostalric, *Ostalrich* (Selva), vila 567
 Huerto, *Uerto*, *Orto*, Benet de, veí d'Aïnsa 363
 Huesa (Terol) 701
 Hug II, jutge d'Arborea, vescomte de Bas 242, 294

I

Ibi (Alcoià) 444
 Iessa, *Yessa*, la (Serrans), vicari de 725
 Ifac, *Iffach* (despoblat del t. m. de Calp, Marina Baixa) 530
 Igualada, *Golada*, *Agualada* (Anoia), vila 214, 502, 945, 968
 Illa (Rosselló), 957
 batle d' 957; vescomte d' 450, 527, 616, 681, 717, 828 → Fonollet; vescomtessa d' 274, 983
 Illa, Faidida de l', comtessa d'Urgell 212
 Illa[-Jordà], comte de l' 807, 833
 Índia 738
 Innocenci VI, papa 487
 Isabel, infanta d'Aragó 677, 993
 Isabel, infanta de Mallorca 521, 807
 Isabel, muller de Lluís de Valleriola, cavaller de València 927
 Isabel [de Castella], primera muller de Jaume II 8
 Isabel de Mallorca, muller del noble Juan Manuel 55, 73, 75
 Isabel [de Sicília], comtessa d'Empúries 213
 Isarn, Berenguer, alcaid del castell de Biar 134
 Ishaq Perfet, rabí de la jueria de València 719
 Isona, Pere d' 103
 Itàlia 371, 487, 837, 915
 Íxer, *Íxar* (cast. Híjar), Gonçalvo d', noble 985

J

Jaca (Osca)
 ciutat 584; Seu de 688
 Jaca, fra Domingo de, O. F. M., missatger de Jaume II 13
 Jaca, Gil de, escrivà reial 26
 Jacheria, fill d'Azmet, conseller del rei de Tunis 87
 Jaén, ciutat 387, 391, 395
 Jàfer, Francesc, veí de Lutxent 779
 Jàfer, Guillem, conseller reial 200
 Jafudà Alatzar, jueu de València 621, 656

Jalbert, escrivà reial 740
 Janer, Joan, camarlenc i uixer d'armes de l'infant Joan (I) 649, 656
 Janvila, *Jamvilla*, Nicolau de, comte de Terranova 440
 Jardí, Dalmau de, veguer de Càller 578, 688
 Jaume I, rei d'Aragó 285, 386
 Jaume II, rei d'Aragó 6, 7, 9, 12-22, 25, 28-30, 32, 33, 35-44, 47, 48, 50-54, 57, 59, 62, 63, 66, 68, 69, 71, 73, 74, 76, 81, 86-88, 90-93, 95, 97-100, 102, 104-106, 107-111, 113-117, 120, 123-125, 127, 128, 130-133, 137, 140-143, 145-151, 155, 157-165, 167-173, 175-180, 182, 183, 185-187, 189-193, 196-207, 209, 210, 213-219, 223-226, 230, 239, 241, 243-245, 254-257, 260, 269, 271, 282, 285, 293, 356, 371, 484, 634, 728, 779, 800
 Jaume II, rei de Mallorca 6, 11, 95, 100, 104, 298
 Jaume II, rei de Sicília 3, 6 → Jaume II d'Aragó
 Jaume III, rei de Mallorca 266, 298, 309, 319, 405, 409-412, 421, 423, 438, 450, 452, 454, 461
 Jaume d'Aragó, primogènit de Jaume II 76, 86, 114, 153, 165, 175, 182, 184, 199, 201, 203, 204, 216
 Jaume d'Aragó, infant, comte d'Urgell i vescomte d'Àger 341, 342, 351, 358, 373, 379, 382, 383, 386, 388, 404, 419
 Jaume, infant de Mallorca 520, 548, 550, 638, 640
 Jaume, fill de Dolça de Cervera 117
 Jeremies, profeta 970
 Jerusalem
 patriarca de 211, 693; regne i rei de 15, 100, 337, 697, 915; Sant Sepulcre de 211
 Joan XXII, papa 200, 207, 240, 285, 339, 386
 Joan XXIII, papa del concili de Pisa 959
 Joan I, infant i duc de Girona, rei d'Aragó 466, 468, 473, 500, 509, 514, 553, 556-558, 563-565, 570, 571, 578, 579,

- 581, 584, 586-591, 593, 595, 599, 600, 602, 604, 614, 616, 617, 619, 621, 624, 625, 627, 630-632, 635, 637, 641-644, 648, 650, 651, 653, 654, 657-662, 665, 666, 668-670, 676-679, 684, 688-690, 692, 693, 695, 702, 705, 706, 712, 715-724, 726-733, 735, 736, 738, 740, 741, 743-746, 749, 751-756, 758, 759, 762-764, 769, 770, 772, 774-777, 780-791, 793-796, 798-801, 809, 841, 851, 887, 912, 913
- Joan I, infant i rei de Castella 582
- Joan II, rei de Castella 997
- Joan II, el Bo, duc de Normandia, primogènit i rei de França 397, 480
- Joan d'Aragó, infant, arquebisbe de Toledo, patriarca d'Alexandria [i arquebisbe de Tarragona] 164, 271, 282, 285, 286, 342, 357
- Joan d'Aragó, infant, fill d'Alfons el Benigne 508, 524
- Joan, infant de Sicília 316
- Joan, Arnau, doctor en lleis, conseller reial 462, 528
- Joan, Bernat, escrivà reial 227
- Joan, Bernat, canviador de València 401
- Joan, Jordi, dispenser de l'infant Martí (I) 685, 707
- Joan, Tomàs, llicenciat en lleis 660
- Joana, reina de Navarra i de França 93
- Joana I, reina de Nàpols 585
- Joana d'Aragó, infanta, filla de Pere el Cerimoniós 489, 505, 533, 659
- Joana d'Aragó, infanta, filla de Joan I, comtessa de Foix 649, 769, 770, 788, 851, 888
- Joaneta, cambrera de la reina Constança de Mallorca 422
- Joanuço, porter del rei de Sicília 846
- Jof, Andreu de, missatger de Frederic II 213
- Jofre, Arnau, familiar del cardenal Pero de Luna 688
- Jofre, Pere, missatger dels prohoms de Càller 796
- Jofre, Pere Guillem, cabiscol de Barcelona 929
- Jordà, Bernat, senyor de l'Illa, *la Isla* 243, 339
- Jordà, Guillem, veí de Llutxent 779
- Jordà, fra Pere, O. S. B., cambrer del monestir de Cuixà 688
- Jordan, Jaume, de la casa de la reina Elionor de Sicília 509
- Jordán de Botorrita, Pero, alcaid del castell d'Uixó 101, 154
- Jordán de Urríes, Pere, majordom del rei Pere el Cerimoniós 681, 688
- Josa, Guillem Ramon de [cavaller] 20
- Josa, Ramon de, cavaller 527
- Jovals, Esteve de, habitador de Mallorca 433
- Jover, Marc 788
- Jucef Acimi, moro de Granada 369
- [Jugée, de la] Guillem, cardenal de Santa Maria in Cosmedin 516
- Juià, *Juyhià*, Bernat de, cavaller 828
- Juliot, Bartomeu, argenter de la reina Maria 1002
- Junez, rei de *las Playas* 165
- Justaz, Pere, cavaller, batle general d'Aragó 390
- Jutglar, fra Pere, O. P., mestre en teologia, confessor d'Alfons el Magnànim 951, 959, 986
- K*
- Kaikhatu, *Quecatu*, rei dels mongols 12
- L*
- Lacera, Guillem de, ciutadà de Barcelona 100
- Lachs, Martín de, veí de Vilanova de Sixena 559
- Lacosta, Domingo, veí d'Ejea de los Caballeros 858
- Lambelsa, Aimer de, cavaller del Temple 105
- Lambert, Pere, marí de València 396
- Lanatja, Domingo, conseller reial 942
- Lancaster, *Alencastre*, *Lancastre*, *Lencaustre*, duc de 613, 615, 622, 807
- Lanfranco, *ser*, personatge de la cort dels Anjou de Nàpols 53

- Lasquarri, *la Esquarra* (Baixa Ribagorça) 668
- Lassano, Pelegrí de, habitador de Menorca 743
- Lassano, Pere de, habitador de Menorca 743
- Latorre, Domingo, veí de Vilanova de Si-xena 559
- Laureta, Ramon, *reguer* reial (inspector de recs?) al Rosselló 669
- Lebarçuy → Llavorsí
- Leitago, Joan de, escrivà reial 858, 875
- Lena, Jaume, oïdor de la cort 670
- Lenda, Francesc de 254
- Lezato, fra Joan de, O. F. M., doctor en teologia, enviat papal a Sardenya 751
- Liminyana → Llimiana
- Linyan, Jaume de, escrivà reial 799
- Lió (Lyon, França), *Leó*, concili de 386
- Liori, *Lahori*, Martín de, militar al servei de Jaume II 102
- Litxa, fra Mateu de la, comanador hospitaler 165
- Llança, Catalana de, curadora de l'infant Joan (I) 468, 500
- Llançol, Joan, cavaller valencià 882
- Llançol, Rodrigo, cavaller valencià 882
- Llavorsí, *Lebarçuy*, *Leberçuy*, castell de (Pallars Sobirà) 173
- Lledós, Pasqual, veguer de Lleida 985
- Lleida
- aljama dels jueus 340, 763; batle de 335; bisbe, bisbat de 298, 317, 566, 621, 688, 709, 828, 935, 975; castell reial 335; ciutat 4, 50-52, 68-76, 86, 93, 99, 117, 126, 146, 161, 166, 168-173, 177, 180, 189, 190, 201, 208, 230, 239, 241, 242, 261, 264, 271, 272, 286, 293, 294, 335, 338, 339, 341, 342, 438, 473, 477, 502, 514, 535, 536, 550, 556, 559, 613, 641, 643, 672, 682, 734, 766, 932, 935-938, 944; Estudi 944, 985; Seu 688; veguer i vegueria de 175, 201, 278, 382, 532, 543, 651, 682, 755, 785, 985
- Llenguadoc, *Lenguadoch*, la 397, 534, 754
- Lleó
- bisbe de 568, 942 → Argüello; regne de 13; rei de Castella i 997
- Lleonard, fra, missatger papal 18
- Llibià, Bernat de, batle general del regne de València 61, 101, 118, 120
- Llibià, Pere de, conseller reial 175, 235, 242, 279, 281, 289, 294, 297, 302
- Llimiana (Pallars Jussà) 170-172
- Llíria (Camp de Túria)
- castell de 448; vila 254, 290, 360, 372, 522, 715, 902
- Llívia (Cerdanya), alcaid de 552
- Llobet, Bernat, missatger d'Alfons el Benigne 301
- Llobet, Guillem, escrivà reial 168, 169, 176
- Llobet, Pere, escrivà reial 25, 30, 105, 111, 275, 296, 334
- Llobregat, riu i comarca 409, 550, 588, 643, 809
- Llombardia 487
- Llop, Simon, mercader de Camprodon 647
- Llopis, *Lòpiz*, Mateu, veí de Morvedre 951
- Llorach, *Lorach*, Jofre de, cavaller català 641
- Llorca (cast. Lorca, Múrcia)
- castell de 92, 102; vila 63, 74, 75, 102, 129, 601
- Lloria, *Luria*, Alfons de, cavaller 828
- Lloria, *Loria*, Alfons Roger de, noble 439
- Lloria, *Luria*, Beatriu de, noble 267, 296
- Lloria, Roger de, noble, almirall de Jaume II 6, 14-16, 25, 27, 39, 41, 42, 47, 96
- Lloria, Roger II de, *Rogeró*, noble 116
- Llort, *Leort* (t. m. d'Espot, Pallars Sobirà), castell de 93
- Llosa, la (Plana Baixa) 586
- Lluís II d'Anjou, comte de Provença, rei de Nàpols 770, 837, 841, 913, 915
- Lluís (de Tàrent), rei consort de Nàpols 504
- Lluís (de Valois), príncep de França 260
- Lluís, duc de Borbó 316
- [Llupià], Hug de, canonge de València, bisbe de Tortosa i de València 688, 879, 935, 962

- Llupià, Ponç de, cavaller 527
 Llúria → Lloria
 Lutxent, *Lutxén* (vall d'Albaida), vila 444, 779
 Lochule (Sardenya) 234
 Logudor, cap de (Sardenya) 759
 Logudor, *Lugudor*, jutjat de (Sardenya) 492
 Logudor (Sardenya), governador del cap de 496, 497, 587, 602
 Longavila → Longueville
 Longueville, *Longavila*, comte de 577
 Lopes, Juan, ardiaca de Calataiud 207
 Lopes de Boltanya, Enyego 329, 330
 Lopes de Boltanya, Sanxo 329, 330
 Lopes de Sessé, Garcia, noble 681
 Lopes de Sessé, Juan, justícia d'Aragó 505
 Lopes de Silves, Garcia 329, 330
 Lopes de Silves, Pero 329, 330
 López, Pero, alcaid d'Elx 102
 López de Ayala, Pero, *adelantado* de Juan Manuel al regne de Múrcia 178, 271, 276, 277
 López de Biscarre, Miquel, alcaid de Callosa de Segura 102
 López de Biscarre, Pero, militar al servei de Jaume II 102
 López de Haro, Diego, ric-hom de Castella 93
 López de Vaylo, Llop, militar de Jaume II en la defensa de Villena 119
 Lordat, Sicard de, noble 527
 Loreda, Bernat de, porter reial 250
 Lores, Alfonso de, cavaller castellà (?) 359
 Lóriz, *Lòric*, Garcia de, governador del regne de València 459, 462, 470, 472, 473, 506
 Lucha (Còrsega) 244
 Luna
 comtat de 626, 902; comte de 511, 626, 675, 679, 729
 Luna, Alfons de, ardiaca de Girona 688
 Luna, Anton de, noble 681, 916, 931
 Luna, Artal de, noble 181
 Luna, Brianda de, filla del comte de Luna 626
 Luna, Maria, comtessa de → Maria de Luna
 Luna, Elvira Peres de, noble 441
 Luna, Ferran Lopes de, virrei de València 878
 Luna, Llop Fernández de, arquebisbe de Saragossa i canceller 690
 Luna, Llop Ximenes de, arquebisbe de Saragossa 576
 Luna, Pero de, bisbe de Tortosa 843
 Luna, Pero Lopes de, bisbe de Saragossa 197
 Luna, Pero Martines de, cardenal de Santa Maria in Cosmedin i papa 688, 792 → Benet XIII
 Lunel, *Lunell*, pla de (Provença) 581
 Luxemburg, *Lucemborch* [beat Pere] de, cardenal 733
 M
 Macèn, tunisenc 176
 Maça, Blasco, conseller reial 369, 441
 Maça, Pere, noble 444, 548, 681, 788
 Maça de Vergua, Blasco, noble 285, 288
 Maçanet de Cabrenys (Alt Empordà), baronia de 964
 Macastre, *Macasta* (Foia de Bunyol), castell de 448, 462
 Madir → Medir
 Madrona (t. m. de Pinell de Solsonès), castell de 82
 Madrona (t. m. de Dosaigües, Foia de Bunyol), castell de 448, 483
 Maella (Saragossa), vila 868, 869, 871
 Maestrat de Montesa 545, 593
 Mestre, Bernat, militar de la campanya de Sardenya 229
 Mafomet aben Salema, *Çalema*, sarraí de Sogorb 657
 Magúncia (Alemanya), província eclesiàstica de 961
 Mahoma, *Mahomet* 435
 Mahoma ben Yaço Adari, missatger del rei de Tremissèn 737
 Mahomat aben Hudell, *Fudell*, arraix de Crevillent 91, 92, 102, 158, 177, 192
 Mahomat, fill de Yusuf aben Gambiacen, rei de Miliana 191

- Mahomet, alamí de la moreria de València 948
- Magalona (Provença), cardenal de 512, 521
- Magarola, *Maguerola*, Berenguer de, procurador dels comtats del Rosselló i de Cerdanya 663, 669
- Magarola, *Maguerola*, Ferrer de, escrivà reial 479, 503, 537
- Màlaga, *Màlecha*
 arraix de 189; ciutat 407, 425, 426, 430, 451, 535, 594
- Malet, Pere, ciutadà de València 547
- Malgaulí, comte d'Empúries 269
- Malla, Berenguer de, cavaller 567
- Malla, Felip de, canonge de Barcelona 962, 975, 984
- Mallonchs, Berenguer de, militar de l'expedició de Joan I a Sardenya 624
- Mallorca, *Mallorches*
 aljama dels jueus 763; batle general de 425, 842; batlia de l'orde de l'Hospital de 263; bisbe de 542, 828, 935; castell de Bellver 799; ciutat de 17, 308, 309, 319, 326, 327, 331, 366, 407, 425, 427, 430, 452, 458, 479, 486, 503, 515, 517, 542, 627, 673, 798, 810-812, 821, 823, 842, 875, 903, 926; hospital d'En Salelles, dit de Santa Caterina 926; jurats de 812, 922, 950; governador de 433, 457, 458, 515, 545, 673, 686, 755, 785, 875, 950; monges de Santa Clara 406; part Forana 950; regne de 2, 15, 26, 95, 100, 116, 187, 189, 224, 264, 308, 319, 387, 391, 395, 396, 401, 406, 410, 418, 421, 426, 427, 433, 452, 454, 458, 463, 486, 515, 530, 538, 635, 673, 688, 774, 785, 799, 807, 810, 811, 823, 828, 842; rei de 52, 126, 128, 180, 193, 196, 198, 199, 255, 264, 265, 274, 285, 298, 308, 310, 319, 326, 337, 350, 354, 366, 368, 377, 382, 386, 395, 397, 400, 401, 551, 669, 829; reina de 381; Seu 418; veguer de 457; virrei de 810, 811
- Malpàs (t. m. de Pont de Suert, Alta Ribagorça) 4
- Malta
 bisbat de 908; capità de 905; castell de 905
- Mancell, Bartomeu de, curador del bestiar de Jaume II a Sicília 29
- Manreana, Domingo de, batle d'Aiora 462
- Manresa (Bages)
 ciutat 80, 107, 214, 257, 332, 410, 502, 588, 643; degà de 332; veguer de 543, 643, 651, 755, 785, 809
- Manresa, Berenguer de, cavaller, batle de Girona 394
- [Manresa], Blanca de, dida de l'infant Joan (I) 468
- Manresa, Ferrer de, conseller reial 507
- Manresa, Ramon de, conseller reial 21
- Manuel, infant de Castella 55, 93, 144, 180
- Manuel, *Emanuel*, Juan, noble, fill de l'infant Manuel 55, 93, 144, 146, 178, 180, 204
- Manyosa, Arnau, escrivà reial 762
- Maranges, *Meranges*, Ramon de, escrivà reial 420, 428, 429, 432, 434
- Marca, la → Marche
- Marçà, Tomàs de, conseller reial 450, 520, 553, 567, 570
- Marcafava, Perot de, de la casa de l'infant Joan (I) 644
- March, Jordi, lloctinent de governador de Menorca 999
- March, Lleó, marí 544, 605
- March, Pere, conseller i tresorer de Jaume II 51, 52, 110, 111, 116, 117, 119, 126, 154, 159, 166, 170-172, 230, 248, 300
- March, Pere, cavaller, procurador del comte de Dénia 620
- Marche, *Marca*, comte de la 577
- Março, Martín, ciutadà de València 327
- Maresme, *Marisma* 588

- Maresme, Pere, de la casa del rei Martí 715, 850, 852
- Margall, Pere, escrivà reial 870, 937, 941, 944, 986
- Margarida, muller de Jaume de Comes 195
- Margarida de Prades, reina d'Aragó 940, 987
- Margarit, Bernat, dispenser de l'infant Joan (I) 556
- Màrgens, Pere de, escrivà de ració i conseller de Pere el Cerimoniós 510, 621, 624
- Marha, Domingo, veí d'Ejea de los Caballeros 858
- Marí, fra Pere, O. F. M. 671, 807
- Maria, infanta d'Aragó 140, 204, 256, 356
- Maria, infanta de Portugal 256
- Maria, reina de Nàpols 100
- Maria, reina de Sicília 665, 846
- Maria [de Castella], reina d'Aragó 969, 993, 994, 997, 999-1003
- Maria [de Luna], comtessa de Luna, reina d'Aragó 654, 675, 685, 695, 701, 707, 765, 767, 771, 773, 792, 797, 803, 805, 806, 808, 818, 820, 825-827, 830, 833, 836, 840, 847, 859, 861, 871, 872, 877-879, 908
- Maria [de Molina], reina de Castella i Lleó 13, 204
- Maria [de Navarra], reina d'Aragó 375, 390
- Maria, muller de Marc Rubio, veí de Sogorb 840
- Marieta, veïna d'Ontinyent 142
- Marimon, Bernat de, missatger dels consellers de Barcelona 310
- Marimon, Romeu de, alcaid de Cartagena 59
- Marimon, Romicó de, militar al servei de Jaume II 102
- Marimon, Simon de, ciutadà de Barcelona 765
- Mariner, Guillem, vicari general de Girona 989
- Marquès, Pere, cavaller 527
- Marquet, Galceran, capità de les galeres de Barcelona, conseller reial 337, 363
- Marquet, Galceran, vicealmirall de Martí I 815
- Marquet, Miquel, ciutadà de Barcelona 301
- Marrades, Francesc, batle general del regne de València 545, 674
- Marroc, *Marrochs*, regne del 133, 367
- Marroc, *Marrochs*, rei del 1, 127, 133, 223, 238, 300, 366, 372, 386, 387, 395, 433, 458, 485, 503
- Marsan, *Marzà*, vescomtat de (Gascunya) 807
- Marsella, *Masella* (Provença), ciutat 915
- Martí V, papa 979, 984
- Martí I l'Humà, infant i duc de Montblanc, rei d'Aragó i de Sicília 509, 593, 595, 621, 626, 645, 647, 658, 659, 664, 674, 675, 679, 680, 681, 685, 687, 696, 698, 701, 702, 704, 705, 707, 708, 711, 715, 724, 726, 729, 731, 734, 742, 746, 748, 750, 755, 756, 759, 762, 765, 766, 768, 782, 803, 806, 807, 809-811, 813-820, 822, 824, 826, 828, 829, 831-839, 841-854, 857, 860, 862, 864, 867-870, 873-878, 881-890, 892, 893, 895-902, 904-909, 913, 916, 921, 991
- Martí I el Jove, comte de Xèrica, rei de Sicília 707, 762, 782, 806, 814, 818, 820, 827, 831, 834, 838, 841, 846-848, 850, 852, 862, 864, 873, 874, 886, 888, 898, 900, 901, 903, 908-911, 913
- Martí d'Aragó, infant de Sicília 886, 888
- Martí, Berenguer, de la tresoreria de Martí I 902
- Martí, Bernat, prevere 993
- Martí, Domingo, forner de Cocentaina 866
- Martí, Nicolau, escrivà reial 431
- Martí, Pere, escrivà reial 23, 32, 39, 72, 79, 93, 118-122, 127, 128, 146, 160, 172, 202, 559, 594, 639
- Martí, Ramon, ciutadà de Mallorca 433
- Martín, fra Llop, cartoixà d'Escaladei 750
- Martín, Pere, escrivà reial 606
- Martines de Bolea, Eiximèn 102
- Martines del Castellar, Maria, vicària del monestir de dominicans de Saragossa 580

- Martines de Mora, Pero, torsimany de Pere el Cerimoniós 368
- Martines, *Martínez* de Moriello, Gonçalves, prior de Santa Maria la Major de Saragossa 566
- Martines de Peralta, Andreu, missatger d'Alfons el Benigne 300
- Martines de Sant Adrià, Ruy, cavaller de València 459
- Martines de Sant Sabrian, Pero (nom fals) 623
- Martines de Vall, Joan (nom fals) 623
- Martines, *Martínez* de Vera, Pero, alcaid i batle de Cocentaina 880
- Martínez, Diego, secretari de Ferran I 948
- Martínez de la Torre, Ferran, castellà, oficial o comissari d'Alfons XI 287
- Martorell (Baix Llobregat), vila 726, 834
- Martorell, Gombau de, escuder del justícia de València 8
- Martorell, Guillem, rector de Sant Martí Sarroca 664
- Mas, *Desmàs*, Jaume del, templer 187
- Mascall, mestre Arnau, ciutadà de Domusnovas 294
- Mas Carbó, *casa de Çaruvira*, castell de (t. m. de Sant Hilari Sacalm, Selva) 282
- Mascaró, Gabriel, escrivà reial 868, 869, 874, 882, 927
- Mascó, *Maschó*, Domingo, doctor en lleis, vicecanceller de Joan I al regne de València i conseller reial 751, 753, 889
- Masdéu (t. m. de Trullars, Rosselló) comanador templer del 104; comanador hospitaler del 828
- Maseres, Pere de, prevere, col·lector papal 751
- Massanet, *Maçanet*, Francesc de 300
- Massargia → Gioiosaguardia
- Massip, *Macip*, Guillem, ciutadà de Tortosa (?) 637
- [Mata d'Armanyac], duquessa de Girona, muller de l'infant Joan (I) 616, 649, 656, 658, 659, 665
- Mataplana, Arnau Roger de, fill del comte de Pallars 171
- Mataplana, Hug de, comte de Pallars 94, 108, 171, 172
- Mataró, Arnau de, militar al servei de Jaume II 60
- Mataró, Francesc de, alcaid del castell de Xàtiva 183, 364
- Mataró, Ponç de, curial de Jaume II 57
- Mateu, en, veí de València 469
- Mateu, fra Joan, inquisidor del regne de València 696
- Mauny, Olivier de, cavaller francès 584
- Mauralans → Morellàs
- Mazzara (Sicília) 504
bisbat de 504
- Medes, illes (Baix Empordà) 892
- Medinyà (Gironès) 375
- Mediona, Asbert de, cavaller 162
- Medir, Ramon, canviador de Girona 525
- Meitat, Pere de, castellà de Montfort 37, 46
- Meknès, *Miquinença* (Marroc), ciutat 518
- Melany, Pere de, noble 527
- Melany, *Malan*, Ramon de, cavaller, ambaixador de Jaume II 260, 339
- Melich Amonsor, sultà de Babilònia 105
- Melle, Guillem de, clergue del senescal d'Aquitània 615
- Melyana (ant. Miliana, Algèria), ciutat 191
- Menorca 418, 542, 811, 999
governador de 743, 755, 811, 999
- Mercader, Joan, doctor en lleis, batle general del regne de València 889, 954, 980
- Mercè, orde de la 594, 843, 961
- Mercer, Mateu, vicealmirall i conseller de Pere el Cerimoniós 395, 398, 402, 403, 405, 479, 492
- Mercet, Joan, veí de Castelló d'Empúries 890
- Merlet, Arnau, batle de Balaguer 291
- Messeguer, Pere, armer de Jaume II 135
- Messina, *Mecina* (Sicília)
arquebisbe de 837; ciutat 48, 244, 512, 873; església de Santa Maria Nova 873
- Messina, Oddo de, cavaller sicilià 28
- Mestghanem (ant. Mostaganem), *Mostegani* (Algèria), ciutat 875

- Metge, Bernat, escrivà reial i secretari de Martí I 653, 757, 760-762, 789, 798, 802, 885, 889, 899-901, 905, 906, 908-910
- Milà (Itàlia)
arquebisbe de 487; duc de 834, 837; senyor de 488
- Milans, Guillem, veí de Caldes d'Estrac 791
- Milans, Pasqual, veí de Caldes d'Estrac 791
- Milans, Pere, veí de Caldes d'Estrac 791
- Milazzo, *Milàs*, *Melaç* (Sicília) 26, 36, 37, 39, 41, 46-49
- Miquel, Bernat, llicenciat en lleis, secretari de Pere el Cerimoniós i conseller de Martí I 601, 602, 679, 824, 825, 840, 859, 861, 871, 872, 890
- Miquel, Guillem, conseller reial 425, 426
- Miquel, Francesc, mercader venecià 870
- Miquel, Ramon, curial de Martí I 887
- Mir, Guillem, escrivà de la batlia general de València 952
- Mir, Jaume, jurista de Tamarit de Llitera 668
- Mirambell, Hug de, col·lector de rendes pontifícies 286, 386
- Miranda de Arga (Navarra) 858
- Miravalls, *Miravayls*, Ponç de, militar al servei de Jaume II 63
- Miravet (t. m. de Cabanes, Plana Alta) 442
- Miravet, Francesc de, escrivà reial 515
- Miró, Francesc 276
- Miró, Guillem, procurador dels comtats del Rosselló i de Cerdanya 736
- Mitjavila, *Miyavila*, Pere de, ciutadà de Barcelona 289
- Moià, *Moyà* (Bages)
batlia de 809; vila 809
- Moianès 809
- Moixent (Vall de Montesa) 202, 284
- Mola, castell de la (t. m. de Novelda, Valls del Vinalopó) 633
- Moley Bosiey, rei de Tremissèn 798
- Molina, Ramon de, militar al servei de Jaume II 66
- Molina de Aragón (Guadalajara), vila 204, 387, 391, 395, 621, 794, 943
- Molina [de Segura], *Molina Secca* (Múrcia) 66, 102
castell de 92
- Molinos (Terol) 346
- Molins, Bertran de, veí d'Alacant, patró de barca 425
- Mollet, *Moyet*, Bernat, notari de Lleida 117
- Moltonet, fill de Berenguer de Puigmoltó, militar al servei de Jaume II 102
- Monaco, *Mònech* 297
- Moneder, Francesc, mercader de València 191
- Monells (t. m. de Sant Sadurní de l'Heura, Baix Empordà) 476
- Moneto*, Joan de, escuder del senescal d'Aquitània 615
- Monferrato, *Montferrat*, marquès de 521, 807
[Monferrato, Margarida de], comtessa vídua d'Urgell 1001
- Monòver, *Munnòver* (Alt Vinalopó) 508
- Monreale, *Muntreyal* (Sardenya), castell de 302
- Monreale, *Montreyal* (Sicília), monestir de 873
- Montagut, castell de (t. m. de Montagut de Fluvià, Garrotxa) 328
- Montagut, *Muntagut*, Pere de, procurador del regne de Múrcia 63, 97, 102, 149
- Montagut, Pere de, senyor de l'Alcúdia de Carlet 882
- Montalbán, *Muntalbà* (Terol), comanador de, de l'orde de Sant Jaume 126, 372, 545
- Montaner, *Muntaner*, en, capellà de Barcelona 550
- Montaner, Ponç, curial de la reina Violant de Bar 918, 919
- Montanyana (Alta Ribagorça) 170, 171, 269
- Montanyana, riu 106
- Montblanc, *Muntblanch* (Conca de Barberà)
batle de 766, 797; duc de → Martí I; veguer de 175, 543, 651, 652, 755, 785; vila 163, 187, 207, 326-

- 336, 341, 347, 362, 476, 502, 582,
588, 611, 612, 734, 766, 944, 945
- Montbrú, *Muntbrú*, Guillem de 893
- Montbui, Joan de, ambaixador de Pere el
Cerimoniós 665
- Montbrú, Francesc de, ciutadà de Mallorca
425
- Montcada, *Muncada* (Vallès Occidental),
castell de 636, 738; honor de 76
- Montcada, Gastó de, bisbe de Girona 282
- Montcada, Gastó de, noble 681
- Montcada, Guillem de, conseller reial 78, 81
- Montcada, Guillem de, noble 682, 791
- Montcada, Guillema de, noble 76, 86
- Montcada, Guillem Ramon de, noble 527
- Montcada, Mandina de, noble 747
- Montcada, Mateu de, noble 517
- Montcada, Ot de, conseller reial 250, 257,
282, 342
- Montcada, Ot de, noble 681
- Montcada, Pere de, noble 15
- Montcada, Pere de, noble, almirall de Pere
el Cerimoniós 384, 391, 450, 527
- Montcada, Roger de, noble 747, 828
- Montcayo 576
- Montclús, *Muntclús* (t. m. de Mediano, So-
brarb, Osca) 210
- Montconill, Pere de, de casa de l'infant
Joan (I) 632
- Montcortès, *Muntcortès*, Jaume de, sotsve-
guer de Pallars 169-172
- Monteagudo, *Muntagut* (Múrcia), castell de 92
- Montearagón (Osca), castell de 931
- Monteleone, *Montileó* (Sardenya) 673
comte de 751, 785
- Montesa, *Muntesa* (Vall de Montesa) 284,
444
castell de 200; mestre de 205, 206, 372,
828; monestir de 200, 216; orde
militar de Santa Maria de 206, 359
- Montesquiu (Rosselló) 463
- Montfalcó [Murallat] (t. m. de les Oluges,
Segarra) 81-85
- Montfort, castell de (Sicília) 46
- Montgai, *Mongay*, fra Bartomeu, cartoixa
de Portaceli 750
- Montgat (Maresme) 683
- Montiel (Ciudad Real) 602
- Montlleó, *Montileó* → Monteleone
- Montlleó, *Muntleó*, Antoni de, ciutadà de
Mallorca 433
- Montmoló, Pere de 16
- Montoliu, Ramon de, cavaller 527
- Montornès, Pere de, cavaller 527
- Montpalau, *Muntpalau* (t. m. de Pineda,
Maresme), castell de 567
- Montpalau, *Muntpalau*, Mateu de, habita-
dor de Sardenya 302
- Montpaó, *Muntpahó*, Pere de, algutzir de
l'infant Alfons (el Benigne) 247, 259
- Montpaó, *Monpahó*, Ramon de, jurista
279, 294, 295, 579
- Montpeller, *Monpesler*, *Muntpasler* (Provença)
ciutat 1, 18, 93, 95, 100, 180, 298,
309, 319, 418, 419, 450, 452, 454,
507, 616, 669, 736; rector de 597
→ *Muntpestler*
- Montperler o Montparler, ant. Montpeller,
Muntpestler, lloc (t. m. de Vilagrassa, Ur-
gell) 419
- Montpesat, *Munpesat*, Jaume de 5
- Montpesat, Pere de, cavaller 527
- Mont-roig (Baix Camp) 637
- Mont-roig, Berenguer de, militar de Jau-
me II a Calàbria 45
- Mont-ros, castell de (t. m. de Sant Joan les
Fonts, Garrotxa) 328
- Mont-ros, Ramon de, ardiaca de Guarda 113
- Montserrat, monestir de Santa Maria de
379, 558, 684, 856
- Montsó, *Munçó*, *Montçó* (Osca)
corts de 517, 566, 708, 709, 726,
744; vila 4, 106, 161, 639, 704,
705, 706, 745-754, 822, 958
- Montsó, Domingo de, jutge reial de Va-
lència 355
- Montsó, Pere de, notari de València 691
- Montsonís, *Monçonís*, Arnau de 623
- Móra [d'Ebre] (Ribera d'Ebre) 699, 837
- Morata, Bort de (nom fals) 623

- Morató, Nicolau, conseller reial 783, 829
- Morella (Ports)
batle de 561; vila 66, 257, 372, 593, 942, 991, 1001
- Morellàs, *Mauralans* (Vallespir) 463
- Morera, en, hostaler de Puigcerdà 551
- Morera, Joan, donzell de València 948
- Morés (Saragossa), castell de 267
- Morey, Guillem 544
- Morvedre (act. Sagunt, Camp de Morvedre)
aljama dels jueus 355, 764, 879; aljama dels moros 365; ardiaca de 688; batle de 355; monestir de frares Menors 849; vila 372, 408, 442, 445, 447, 453, 563, 586, 593, 764, 951
- Mossè, mestre, metge jueu 230
- Mosset, Ademar de, noble, conseller reial 309, 450, 527
- Mostegani → Mestghanem
- Mota, castell de la (Sicília) 838
- Moya (Cuenca) 794
- Muhammad V, rei de Granada 594
- Muhammad VI, rei de Granada 535
- Mula (Múrcia), vila 57
- Munpesat → Montpesat
- Muntalbà → Montalbán
- Muntaner, Ponç, doctor en lleis 870
- Muntanya d'En Sarrià (act. Marina Baixa) 284
- Muntanyana → Montanyana
- Muntanyes de Prades
comtat de 282; comte de 465, 489, 519, 527
- Muntanyès, Garcia, sostmunter d'Alfons el Magnànim 972
- Muntpestler* → Montpeller i Montperler
- Munyós, *Monyós*, Francesc, de la casa de l'infant Joan (I) 660
- Mur, Acard de, noble 1
- Mur, Acard de, governador de Sardenya 941
- Mur, Arnau de, jurista de Mallorca 926
- Mur, Simó de, noble 527
- Múrcia
alcàsser de 92; ciutat 22, 56-67, 102, 129, 144, 178, 277, 300, 601; confraria de Sant Jordi 102; monestir de Predicadors 102; procurador del regne de 68, 73, 75, 89, 102; regne de 15, 55, 60-62, 67, 68, 73-75, 89, 91, 92, 97, 102, 124, 129, 271, 307, 387, 391, 395, 548
- Murillo el Fruto, *Moriellofrico* (Navarra) 576
- Muro, Ferran del, rector de Bañón (Terol) 561
- Musa aben Brafim, moro granadí 544
- Muse (Sardenya) 294
- N
- Na Candelera, puig de (rodalia de Barcelona) 738
- Nàpols
ciutat i regne 17, 27, 40-45, 95, 100, 198, 998; rei, reina de 512, 517, 518, 585, 770
- Narbonès, Sanxo, senyor d'Agres 882
- Naut, Pere, veí de Perpinyà 966
- Navarra
governador de 260; regne de 551, 562, 567, 584; rei de 260, 397, 567, 569, 576, 585, 600, 760, 761, 807, 834, 850, 852, 858
- Navarra, Leonel de, cavaller 852
- Navarro, Joan, regent de la cancelleria de Ferran I 945, 953
- Navés, *Navers*, Miquel de, doctor en lleis, conseller reial 944, 960
- Naviça, Pedruxo de, sard 532
- Naviça, Santolí de, sard 532
- Nebot, Ramon, oïdor reial 448, 462, 560, 574
- Negra (t. m. de Blanca, Múrcia), castell de 92
- Negre, Jaume, ciutadà de Mallorca 433
- Negre, Joan, ciutadà de Mallorca 433
- Negre, Pero, veí de Tortosa 157
- Neopàtria, ducat de 512, 688
- Nepta, Perla de, amistançada del bisbe de Dax 856
- Niça (Delfinat), ciutat 949, 950
- Nicolás, Pau, escrivà i secretari de Ferran I i d'Alfons el Magnànim 924, 930, 932, 935, 938, 948-952, 954, 956, 958, 959, 961-963, 968, 971, 975, 977, 979, 987, 991

- Nicolau, mossèn 601
 Nicolau, Galceran, parroquià de Santa Maria del Pi, de Barcelona 929
 Nigre, Miquel, pastor de Jaume II a Sicília 29
 Nillach, Guillelmes de, noble occità 807
 Nîmes, *Nemze* (França) ciutat 95
 Normandia, ducat de 992
 duc de → Joan II el Bo
 Noruega 644
 Norwich, *Neruhik*, Eduard de, comte de Rutland i de Cork, lloctinent de Guïena 856
 Novelda, *Novella* (Alt Vinalopó) 57
 N'Uchs, Joan de, escrivà reial 86
 Nugen, mora d'Asp, vídua d'Abrafim aben Fiata 865
 Nules (Plana Baixa) 442
 castell de 563
 Núñez, Juan, noble castellà 137
 Núñez, fra Juan, mestre de Calatrava 387
 Nuza, sarraïna de Sogorb, muller de Famet aben Salema 657
- O
- Oblites, Pelegrí d', merino de Saragossa 362
 Ochovi, fra Miquel d', comanador mercenari de Pamplona 594
 Oddo, Jacobo de, cavaller sicilià 28
 Oddo de Messina, Simon de, cavaller sicilià 28
 Òdena, *Otina* (Anoia), castell d' 353, 361
 Òdena, conca d' (Anoia) 78, 81
 Olesa, *Aulesa* (Baix Llobregat) 409
 Oliana (Alt Urgell) 741
 Olit, Joan d' 601
 Olivella, Pere d', parroquià de Santa Maria del Pi, de Barcelona 929
 Oliver, mossèn → Mauny
 Oliver, Bartomeu, familiar del cardenal Pero de Luna 688
 [Oliver], Bernat, O. Er. S. A., bisbe de Barcelona 431
 Oliver, Bernat, procurador de Pere el Cerimoniós 545
 Oliver, Francesc, curial de Pere el Cerimoniós 558
 Oliver, Guillem, escrivà reial 633, 688, 691
 Oliver, Pere, senyor de Muse i Viladorso a Sardenya 294
 Oliver, Pere, veí de Tuïr 736
 Oliver, Pere, mercader de Barcelona, cònsol dels catalans a Alexandria 895
 Olives, Bernat, ardiaca de Lleida 688
 Olms, Berenguer d', cavaller 527
 Oluja, *Oluya*, *Uluja*, Gerdic d' 349, 404
 Oluja, Guerau d', cavaller 349, 527
 Oluja, Jofre d' 349
 Oluja, Maimó d' 349
 Oluja, Ponç d' 404
 Olzina, *Sa-Oltzina*, Berenguer, habitador de Mallorca 433
 Olzina, *Solzina*, Jaume, habitador de Menorca 538
 Olzina, *Solzina*, Miquel, fill de Jaume Olzina, habitador de Menorca 538
 Olzina, *Oltzina*, Pere, regent de la cancelleria de Joan I 786, 787, 791, 800
 Oms, *Olms*, Berenguer d', majordom de Pere el Cerimoniós 717
 Oms, *Olms*, Bernat d', senyor del castell de Biar 134
 Ondara (Marina Alta) 118
 Onifay (Sardenya) 234
 Ontinyena (Osca) 559
 Ontinyent, *Ontinyén* (Vall d'Albaida), vila 142, 284, 290, 444, 462
 Onyar, riu 819
 Òpol (Rosselló) 463, 552
 Orcau, Arnau d', noble 527, 577, 614, 699
 Orcau, Ramonet d', noble 94
 Ordàs, Joan d', metge de la infanta Joana 649, 658
 Oria → Doria
 Oria (Sardenya), castell d' 497
 Oriola (Baix Segura)
 bàndols 904; castell d' 92; confraria de Sant Genís 631; procurador o governador d' 300, 785, 904, 953; vila 102, 183, 276, 277, 290, 300, 312, 360, 548, 563, 627, 631, 904

- Oristany (it. *Oristano*, Sardenya)
 església dels frares Menors 294; ciutat 281, 294, 496, 903
- Oriz, *Oriç*, Eiximèn d', cavaller de València 459
- Orlando → Aragó, Orlando d'
- Ornos, Jordi d', ardiaca major de la Seu d'Elna 975
- Orosei, *Orisey* (Sardenya) 234
- Orpesa, Alfonso de, porter reial 995
- Orriols, *Urriols*, Alaman d', cavaller 527
- Orriols, Bernat d', cavaller 231, 275, 359, 653 [Orsini], Napoleó, cardenal 240, 386
- Ortafà, Berenguer, batle de Cotlliure 609, 828
- Ortals, mas (t. m. de Sabadell) 731
- Ortals, *Dezortals*, Guillem 731
- Ortignes, Galceran d', escrivà reial, secretari de Joan I 553, 567, 584, 588, 604, 689, 716, 717
- Ortignes, Jofre d' [doctor en lleis], regent de la cancelleria de Ferran I 944, 947, 960
- Ortiz de Pisa, Pero, castellà del castell de Bosa (Sardenya) 237
- Ortoneda, Bernat d' 117
- Orts, Arnau dels, veí de Llutxent 779
- Os, Pere Guillem d', curial de la infanta Teresa d'Entença 245
- Osca
 bisbat d' 625; bisbe d' 250, 514, 679, 693; ciutat 111, 112, 145, 211, 212, 312, 479, 560; degà d' 209
- Osilo, *Osolo* (Sardenya), castell d' 497
- Osona
 comtat d' 328, 567, 583; comte d' → Cabrera, Bernadí de; comtessa d' 567, 571, 583; veguer, vegueria de Vic i d' 108, 175, 332, 333, 651, 755, 785, 809
- Otina → Òdena
- Oulomar, *Olomar*, Guillem, conseller reial 9, 176, 212, 225, 228, 230, 247, 250, 253, 255, 290
- Oulomar, Ramon, canonge de Barcelona 50
- Oviedo, Juan de, curial de Ferran I 952
- P*
- P. V[...]quet, Pere Arnau de, cavaller (de Pallars?) 51
- Pachs, Nicolauet de, mercader de Mallorca 926
- Pala, *Pales*, llinatge de Sàsser 295
- Palafolls, *Pelafolls*, Guillem de, cavaller 527
- Palat, en, corsari de Monaco 297
- Palau, castell de 54
- Palau, Berenguer de, conseller reial 494, 522
- Palau, fra Joan, ermità 892
- Palau, Miquel, escrivà reial 606
- Palazzolo, *Palaçol* (Sicília), castell de 24
- Palencia, bisbe de → Argüello
- Palerm (Sicília)
 arquebisbe de 873; capella del palau reial 873; capità de 931; ciutat 512, 782, 848, 873, 931; església de Sant Pere del palau 814; Steri, *Ester* (palau reial) 857, 873; Zisa, palau de la 873
- Pales, Brandi, sassersès 295
- Palestrina, cardenal de → Després, Pere
- Palizzi, *Palici*, comte Francesc de 504
- Pallarès, Jaume, cavaller, conseller reial 755
- Pallars
 comtat de 73, 161, 166, 168-171, 260, 361, 589, 611; comte, comtessa de 5, 11, 20, 70, 93, 108, 166, 168, 170-173, 324, 382, 383, 450, 527, 728; veguer de 175, 201, 532, 651, 755, 785
- Pallars, Artal de, noble 450
- Pallars, *Pallàs*, Jaume de, noble 727
- Pallars, Roger de, noble 682
- Palomar, Gabriel, doctor en lleis, conseller reial 997
- Palos, *Pals*, cap de (costa de Cartagena) 218
- Palou, Guerau de, conseller reial 532, 575, 587
- Palou, fra Pere de, missatger de Jaume II 26
- Pals, Jaspert, *Gisbert*, de, missatger de la noble Guillema de Canet 54
- Pamplona, *Pampalona* (Navarra), ciutat 594

- Panissars, coll de 18, 525, 588
- Parada, Gastó de la 638
- Pardines (Ripollès) 463
- Pardo de la Casta, Aznar, cavaller, governador del regne de València 703
- Parets, Ferrer de, mallorquí 743
- París, ciutat 397, 507, 616, 833, 992
- Pasqual, Pere, canviador de Tarragona 525
- Pastor, Jaume, tresorer de la reina Maria de Luna 775, 871
- Pastor, Pere, jurista de València 885
- Pastre, mossèn lo → Sarrats
- Passi, Andreu de, mercader italià a Barcelona 914
- Passi, Pere de, banquer o mercader italià 914
- Passi, Poldo de, banquer o mercader italià 914
- Paterna (Horta de València) 771, 773, 902
alamí de 902
- Patti (Sicília)
castell de 28; ciutat 25, 28, 38, 39; església de 28; Sant Pere de 39
- Patti, Oddo de, familiar de Jaume II a Sicília 25
- Patti, Simon de, familiar de Jaume II a Sicília 25
- Patti, Simon de Messina de, sicilià (el mateix Simon de Patti?) 38
- Pau, Berenguer de, cavaller 562, 586, 740
- Pau, Bernat de, missatger de l'infant Ramon Berenguer d'Aragó 476
- Pau, Bernat de, vicari general i oficial de Girona 989
- Pau, Francesc de, noble 828
- Pau, Guillem de, missatger d'Alfons el Benigne 298
- Pau, Pere de, cavaller 828
- Pavia, Albamunt de, dama de la infanta Mata d'Armanyac 649
- Pedralbes, monestir de 490, 500, 732, 772, 877, 912-915
- Pedro, infant de Castella 164, 256
- Pedro, infant de Portugal 256
- Pedrola, *Padrola* (Saragossa) 861
alamí de 861
- Pego (Marina Alta) 284
- Peguera, Constança de, monja del monestir de Jonqueres 714
- Peguera, Guillem de, cavaller 527
- Peguera, *Paguera*, Huguet de 891
- Peguera, Ramon de, cavaller, majordom de la reina Elionor de Sicília 527, 606, 621, 828
- Pelagrua, [Arnau de], cardenal 164
- Pelegrí, fra Bernat, O. P., provincial d'Aragó 100
- Pelegrí, Nicolau, llicenciat en decrets 976
- Pellisser, *Pellicer*, Berenguer, veí de Llutxent 779
- Pellisser, Eimeric, sacrista de Sant Joan de Perpinyà 688
- Pellisser, Francesc, escrivà reial 783, 794
- Pellisser, Guillem, especier de Girona 976
- Pellisser, *Pallicer*, Ramon, ciutadà de Mallorca 433
- Penàguila (Alcoià)
castell de 448; vila 284, 290, 444, 522
- Penedès, *Penadès* 588
veguer, vegueria de Vilafranca i del 651, 735
- Peníscola, *Paníscola* (Baix Maestrat), vila 971, 979
- Péra de Rosset 45
- Peralada (Alt Empordà), vila 713
- Peralta, comtessa de 830
- Peralta, Elionor de, comtessa de Perdiach 517
- Peralta, Guillem de, comte de Caltabellotta 592
- Peralta, Nicolau de [comte de Caltabellotta] 830
- Peralta, Ramon de, noble 390
- Peramola, Berenguer de 349
- Peramola, Dalmau de, cavaller 527
- Perarnau, Ramon de, bescuiter 220
- Pera-rossa, Francesc de, porter reial 689
- Peratallada (Baix Empordà), procurador de 175
- Perdiach, comtessa de → Peralta, Elionor de

- Pere el Cerimoniós, infant i rei d'Aragó 256, 276, 277, 292, 293, 313, 328-330, 332, 341-343, 346, 347, 354-377, 379, 381-452, 454-482, 484, 485, 487-508, 510-513, 515, 516, 519, 520, 523-529, 532-539, 541-544, 546-552, 554, 562-564, 567, 568, 570, 572-579, 581-586, 588, 590, 593, 595-597, 599, 601-603, 605, 607, 608, 610-613, 615, 617-619, 621-623, 628, 630, 632, 634-641, 646, 648, 652, 654-656, 659, 662, 663, 665, 666, 668, 670-673, 675, 676, 678, 679, 681-683, 687, 688, 690, 691, 693-697, 699, 700, 702, 703, 706, 709, 713, 715-717, 720-729, 732, 740, 746, 761, 770, 776, 803, 839, 862, 882, 883, 900
- Pere el Gran, rei d'Aragó 373
- Pere I, rei de Castella 587, 590, 592, 599, 601, 602, 627
- Pere I, rei de Xipre 605
- Pere II, rei de Sicília 386
- Pere II, rei de Xipre 605
- Pere d'Aragó, infant, fill de Pere el Gran 5, 8
- Pere d'Aragó, infant, comte de Ribagorça, frare menor 162, 240, 265, 269, 271, 273, 275, 282, 294, 300, 305, 316, 325, 342, 365, 371, 378-380, 382, 383, 388, 390, 450, 452, 455, 466, 476, 489, 495, 500, 519, 524, 564, 565, 568, 569, 625, 671
- Pere d'Aragó, infant, fill de Martí de Sicília 827, 834, 847
- P(ere), Ramon, missatger de Jaume II 88
- Perellós, *Pereylós*, en, militar de Jaume II a Sardenya 231
- Perellós, Constança de, àlies de Fenollet, vescomtessa d'Illa i de Canet 716, 717, 720-724, 983
- Perellós, *Perellons*, Francesc de, vescomte de Rueda, conseller reial, 463, 508, 521, 541, 584
- Perellós, Francesc de, noble, majordom de Martí I 828
- Perellós, Francí de, noble 983
- Perellós, Lluís de, noble 828
- Perellós, Ponç de, noble 828
- Perellós, Ramon, vescomte de 655, 804, 828
- Perellós, Ramon de, noble, conseller i munter major d'Alfons el Magnànim 828, 998
- Peres, Ferran, doctor en decrets 688
- Peres, Ferran, batle d'Asp 865
- Peres, Joan, escrivà reial 372
- Peres, Toda, vescomtessa de Cardona 83
- Peres d'Arenós, Eiximèn, cavaller 739
- Peres de Buysán, Gil, escrivà reial 347, 354
- Peres de Calataiud, Eiximèn, cavaller, conseller i promotor de Pere el Cerimoniós 535, 536
- [Peres Calvillo, Fernando], bisbe de Tarasona 504
- Peres de Carinyena, *Caranyena*, Joan, porter reial 401
- Peres de Guardiola, Gil (nom fals) 623
- Peres de Montalbà, Sanç, doctor en decrets, jurat de València 786
- [Peres Munyós], Fernando, bisbe d'Osca i canceller de Pere el Cerimoniós 679, 699
- Peres Sabata, *Pérec Çapata*, Miquel, cavaller, conseller reial 275, 283, 398
- Peres de Salanova, Eiximèn, justícia d'Aragó 106
- Peres Sarnés, Pero, escrivà reial 321
- Peres de la Torre, Bort (nom fals) 623
- Peres d'Uncastillo, *Pérez d'Uncastello*, Eiximèn, cavaller 561
- Peres de Verdún, Alaman, escrivà reial 452-454, 463
- Peres de Vinyales, Lope, procurador d'Arta de Luna 181
- Pérez de Carrión, García, tinent els segells de la reina Elionor de Castella 285, 288
- Pérez de Urdániz, Ximeno, comanador de la Fresneda 709
- Périgord, *Peragorch* (França), senescal de 397
- Peris, *Pèriç*, Miquel, capellà d'Ontinyent 142
- Peris, *Pèriç*, Sancho, veí d'Ontinyent 142
- Peris de Pisa, Ramon, cavaller 566

- Pero, missatger de Pere el Cerimoniós 673
- Perpinyà, *Perpenyà* (Rosselló)
- aljama dels jueus 264, 872; batle de 936; castell reial 416, 435, 450, 628, 669; comanador de la Mercè de 843; església de Nostra Dona 663; església de Sant Joan 688; monestir dels agustins 663; monestir del Carme 970; pla o grava del Toro 663; portal de Nostra Dona del Pont 663; portal del Pes 663; seca 923; vila 100, 126, 217, 253, 265, 350, 381, 407, 409, 413-424, 427, 449, 450, 462-464, 469-471, 473, 481, 502, 504-508, 510, 523, 524, 548-555, 577, 581, 583, 614, 616, 627, 628, 663, 669, 670, 676, 712, 800-802, 833, 872, 881, 887, 954-964, 970
- Perputxent (t. m. de l'Orxa, Alcoià), castell de 284
- Perseia, *Perseya*, Pere, escrivà reial 385
- Pertusa, Jaume de, canonge de València 378
- Petita, na, habitadora de València 948
- Piazza Armerina, *Plaça* (Sicília), ciutat 803
- Piera, *Apiera* (Anoia) 40
- Pina (Saragossa) 589
- Pina (Alt Palància) 902
- Pina, Pere de, porter reial 232
- Pinell, Ramon de, missatger d'Alfons el Benigne 233
- Pinós, Bernat de, noble 681
- Pinós, Bertran de, escrivà reial 465, 481, 528, 544, 545, 548, 549, 551, 554-558, 578, 595, 600, 603, 616, 630, 635, 637, 650, 657, 662
- Pinós, Bertran de, fill 603
- Pinós, Bernat Galceran de, noble 807
- Pinós, Galceran de, noble 450
- Pinós, Pere Galceran de, noble 527
- Pinya, Antoni, habitador de Menorca 743
- Piquer, Romeu, còmit de nau, de València 475
- Pisa (Itàlia), ciutat 236, 240, 487
- Plaça → Piazza Armerina
- Plana de Borriana, la 563
- Planella, Pere de, cavaller, camarlenc de l'infant Joan (I) 679, 689
- Planella, Ramon de, cavaller 591
- Planes (Alcoià) 284
- Planoles (Ripollès) 463
- Plasencia, *Plasença* (Osca) 267
- Playas, las 165
- Pobla, sa, ant. *Vialfàs*, *Vyalfàs* (Mallorca), vila 812
- Pobla de Benaguatzir, la → la Pobla de Vallbona
- Pobla de Borriol, la → Borriol
- Pobla del Duc, la, *Francavila* (vall d'Albaida) 779
- Pobla de Vallbona, la, *Pobla de Benaguatzir* (Camp de Túria) 902
- Poblet, monestir de 3, 337, 389, 431, 432, 623, 652, 700, 847, 968
- Poitou, *Peyteus*, comte de 534
- Pollença (Mallorca), vila 812
- Pomar (Osca) 566
- Pomar, Miquel de, batle d'Alcolea de Cinca 239
- Ponç, Domingo 688
- Ponç, Guillem, escrivà i secretari de Martí I 690, 765, 814, 816, 817, 822, 828, 829, 831, 834, 835, 839, 841, 845, 847, 852, 853, 859, 860, 864, 871-874
- Ponç, Pere, escrivà de ració de la reina Constança de Mallorca 422
- Pontetecari, Reginald de, noble (francès?) 273
- Pontons, Bernat de, prior de Cervià 688
- Pontons, Bernat de, cavaller 828
- Pontons, Dalmau de, vicecanceller de Jaume II 160
- Pontons, Guillem de, prior de Santa Maria de Besalú 688
- Porcell, Arnau, oïdor de les drassanes de Barcelona 537
- Port Pisà 686
- Porta, Bernat, de la casa de Pere el Cerimoniós 526
- Portaceli (Camp de Túria), cartoixa de 744, 750, 859, 884

- Portell, coll de (rodalia de Barcelona) 738
- Portfangós (port antic de Tortosa, al delta) 227, 768, 785
- Porto, *Port*, i de Santa Rufina, cardenal bisbe de 378, 487, 512
- Portogal, Jaume, falconer d'Alfons el Benigne 323
- Porto Torres, *Port de Torres* (Sardenya) 295
- Portugal, 256
rei de 113, 244, 256, 384, 433, 585
- Portvendres (Rosselló), torre i far de 887
- Prada (Conflent), batle de 955
- Prada, Jaume 881
- Prades (Baix Camp), vila 652
- Prades, Elionor, *Alienor* de, noble 987
- Prades, Jaume de, noble 859
- Prades, Joan, comte de 650, 652, 681, 741
- Prades, Joana, [comtessa] de 909
- Prades, Lluís de, bisbe electe d'Urgell 741
- Prat [de Llobregat] (Baix Llobregat) 784
- Prats [de Molló] (Vallespir) 463
vall de 424
- Prats, Berenguer de, oïdor reial 481, 514, 535, 536
- Prats, Francesc, beneficiat de la Seu de Barcelona 929
- Preciosa, muller de Mateu de Montpalau 302
- Preneste, *Penestre*, cardenal de 378
- Prest, Balaguer, porter reial 286
- Prohome, Francesc de, escrivà reial 367, 370, 380, 398, 435, 488
- Pròixida, *Pròixida*, Francesc de 151
- Pròixida, Gilabert de, noble 927
- Pròixida, misser Joan de 284
- Pròixida, Joana de, noble 927
- Pròixida, Olf, *Olfo*, *Elpho* de, conseller reial 471, 587
- Pròixida, Nicolau de, noble 681
- Pròixida, Tomàs de, conseller reial 30, 33, 41, 151
- Provença, *Proensa* 56, 69, 104, 400, 401, 465, 517, 529
senescal de 914
- Puculull, Joan, lloctinent del cònsol dels catalans a Bugia 159
- Pueyo, Gonçalvo de, de la casa de Pere de Xèrica 499
- Puig Erbeçós (Berguedà), castell de 107
- Puig [de Santa Maria], *de Sabolla* (Horta de València) 522, 884
castell del 440
- Puig de València, castell del (t. m. de València d'Àneu, Pallars Sobirà) 173
- Puig de Vernissa → Vernissa
- Puigalm, Aubert de, camarlenc de França 833
- Puigaltó*, en → Pujalt, Guillem
- Puigcerdà (Cerdanya)
alcaid de 552; veguer de 604; vila 413, 415, 420, 438, 502, 520, 551, 604, 670, 801, 807
- Puigcornet 615
- Puig-gros, Bernat de, parroquià de Santa Maria del Pi, de Barcelona 929
- Puigllorenç, castell de (pròxim a Unarre, Pallars Sobirà) 173
- Puigmarí, Pere de 688
- Puigmoltó, Berenguer de, militar al servei de Jaume II 28, 102, 129
- Puigpardines, Berenguer de, cavaller 527
- Puigpardines, Monicó de, castlà (?) de Castellfolit 332
- Puigpunyent (Mallorca) 812
- Puigvert, Catalana de, ama de l'infant Joan (I) 509
- Puigvert, Guillem de, veguer d'Urgell 195
- Pujada, Francesc, escrivà reial 685, 767, 771, 773, 806, 808
- Pujada, Guillem, missatger de Martí I 868
- Pujades, Bartomeu 893
- Pujalt (Anoia), castell de 82
- Pujalt, *Puigalt*, Albert de, procurador del duc de Berry 826
- Pujalt, *Puigaltó*, Guillem de, cavaller 111
- Pujalta, *Puigalta*, Antoni de, noble 688
- Pulla (Itàlia), *Puyla*, *Poyla* 36
- Q
- Quadres, Arnau de, mercader de Mallorca 435

- Quecatu* → Kaikhatu
- Queixal, fra Antoni, mestre en teologia, general de l'orde de la Mercè 961
- Queralbs, *Caralps* (Ripollès) 463
- Queralt, castell de (t. m. de Bellprat, Anoia) 168-171
- Queralt, Dalmau de, noble 527, 681
- Queralt, Elionor de, noble 757
- Queralt, Guillem, veí de Sant Feliu de Guíxols 653
- Queralt, Guillem Ramon de, senyor del castell de Queralt 166, 168-171
- Queralt, Melcior de, noble 985
- Queralt, Pere de, noble 30, 34, 38, 39, 99, 184
- Queralt, Pere de, cavaller, camarlenc de Martí I 828, 853
- Querol (Alta Cerdanya), alcaid de 552
- Quiles, *Quílez*, Guillem, porter reial 561
- Quintà, Jaume, escrivà reial 784, 786
- Quintavall, Rigo o Enric de, cavaller 135, 287
- Quinto (Saragossa) 505
- Quirra (Sardenya), comte de 579, 587, 602, 924
- R**
- Rafart, fra Francesc, confessor de l'infant Joan (I) 625
- Ràfels, *Ràfals* (Llitera) 4
- Raga, *Ragua*, Martín de la, comprador de la infanta Joana 649
- Rahona → Arraona
- Rahonachs, *Rahonàs*, Roger de, majordom del rei de Mallorca 266
- Rajadell, Berenguer de, escrivà reial 258
- Rajadell, Joan Berenguer de, cavaller, veguer de Girona i de Besalú 527, 567
- Rajadell, *Regadell*, Lluís de, cavaller 810
- Rayner, Jaume, porter reial 297
- Rayner, Ramon, alcaid del castell de Gallinera 142
- Ram, Pere, familiar del cardenal Pero de Luna 688
- Rametta (Sicília), ciutat 37
- Ramírez de Arellano, Juan, cavaller 576
- Ramon, Arnau, batle de Tarragona 156
- Ramon Berenguer d'Aragó, infant, comte de les Muntanyes de Prades, després comte d'Empúries 240, 266, 271, 282, 294, 379, 390, 450, 455, 476, 487, 495, 508, 524, 527, 584
- Randazzo, *Rendaç* (Sicília), ciutat 48
- Raó, *Rahó*, Roger de, conseller reial 479
- Real (Saragossa) 260, 576
- Real, la (Mallorca), abat del monestir de 828
- Redó, Llorenç, missatger de Ferran I 931
- Redoan ben Audella, algtzir del rei de Granada 369
- Reg, Ramon 88
- Reixach, Antoni de, de la cambra de l'infant Martí (I) 704
- Reixach, Ramon de, cavaller 828
- Relat, Berenguer de, conseller reial 374, 522, 588, 589, 598, 606, 609, 616, 617, 621, 632, 645, 688
- Relat, Bernat de, ciutadà de Múrcia 102
- Rendo, Joan de, armer d'Alfons el Benigne 303
- Reolf, Guillem, clergue de la Seu de Mallorca 418
- Reolf, Joan, menorquí 418
- Requena, *Rechena* (Plana d'Utiel, ant. regne de Castella), vila 98, 447, 508
- Requesèn, fra Bernat de, O. P., estudiant a París 260
- Requesens, Bernat de, cavaller 828
- Requesens, Guerau de, bisbe de Lleida 688
- Restany, fra, O. P., mestre en teologia 488
- Rey, Bernat del 592
- Rià, *Arrià* (Conflent), alcaid de 552
- Riambau, Nicolau, cavaller 682
- Ribafort, Bernat de, prevere de la capella de Pere el Cerimoniós 688
- Ribagorça, *Ribacorça*
comtat de 86, 106, 240, 269, 390, 589, 668; comte de 273, 275, 282, 300, 316, 342, 383, 388, 390, 466, 489, 519, 569, 668; *sobrejuntero* de 390

- Ribalta, fra Berenguer, prior de Santa Anna de Barcelona 805
- Ribalta, Pere, corsari valencià 116
- Ribalta, Pere de, justícia de València 8, 61
- Ribelles, Berenguer de, noble 359, 527, 623
- Ribelles, Berengueró de, noble 682
- Ribelles, fra Pere de 688
- Ribelles, Ponç de, cavaller 828
- Ribelles, Ramon de, governador de Sardènia 370, 371
- Ribera, Francesc, noble 828
- Ribera, Pasqual, de la casa de l'infant Martí (I) 766
- Ribes, vall de (Ripollès) 424, 463
- Ribes, Bernat de, cavaller 527, 815
- Ribes, Francesc de, cavaller 527
- Ribes, Jaume de, cavaller 828
- Ribes, Jaume de, col·lector de la Cambra Apostòlica 832
- Ribes, Pere, castellà del castell de Columbaire (Sicília) 815
- Ricamer, Jaume de, convers d'Escaladei 750
- Ricart, en, porter de Frederic II de Sicília 297
- Ricla (Saragossa) 599
- Riçó, Jaume, ciutadà de Mallorca 433
- [Ricomà], Miquel de, bisbe de Barcelona 487
- Riera, Antoni 560
- Rigau, Antoni, escrivà reial 947, 953
- Riglos, Joan de, escrivà reial 753, 854
- Riglos, Mateu de, jurista 230
- Ripoll (Ripollès), monestir de 688
- veguer de 175
- Ripoll, Bernat de, de la casa de Pere el Cerimoniós 312, 376, 391
- Ripoll, Domingo, veí de Vilanova de Sixela 559
- Ripoll, Martín de, veí de Vilanova de Sixela 559
- Ripollès, veguer de Ripoll i del 108, 175, 525, 651
- Riu, Guillem de, escrivà reial 232, 294
- Riudeset, Arnau de, ciutadà de Lleida 514
- Riusech, Berenguer de, cavaller 190
- Riusech, Bernat de, saig de l'alguatzir de Jaume II 142
- Riusech, Ramon de, noble, majordom de Pere el Cerimoniós 452, 491, 492, 527, 675, 681
- Robador, Jaume, escuder de Jofre Gilabert de Cruïlles 312
- Robert I, rei de Nàpols 198, 209, 217, 225, 226, 244, 281, 308, 420
- Roca del Vallès, la (Vallès Oriental) 547
- Roca → Sarroca de Barravés
- Roca, Esteve 183
- Roca, Jaume, mercader (de València?) 135
- Roca, Tomàs, argenter valencià 710
- Rocabertí, vescomte de 196, 282, 328, 346, 584, 599, 600, 616, 681, 688, 720, 739, 828
- Rocabertí, Dalmau de, vescomte de 6, 229, 231, 679, 717
- Rocabertí, Dalmau de, canonge de Tarragona 339
- Rocabertí, Felip Dalmau de, vescomte de 527
- Rocabertí, Guerau de, noble 198, 207, 229, 231, 233, 828
- Rocabertí, Guerau de, paborde de Tarragona 339
- Rocabertí, Guillem Galceran de, clergue 339
- Rocabertí, Guillem Hug de, noble 853
- Rocabertí, Jofre de, noble 31, 757
- Rocabertí, Jofre, vescomte de 282, 299, 339, 360
- Rocabruna, Francesc de, cavaller, conseller reial 339
- Rocafort, Jaume de 566
- Rocca, Arrigo de la, comte 795
- Roda → Rueda
- Roda, Esteve de 126
- Roda, Jaume, veí d'Aïnsa 363
- Rodera, Bernat, canviador 117
- Rodes, illa 386

- Rodés (Conflent), alcaid de 552
 Rodés (Rodez, França), *Roders*, cardenal de 386
 Roger II, rei de Sicília 848
 Roger, Arnau, comte de Pallars 20, 527
 Roger, Esteve, veí de Francavila 779
 Roger, Hug, comte de Pallars 527
 Roger, Joan, arxiprest de Daroca 688
 Roger, Ramon, comte de Pallars 5
 Roger de Pallars, Arnau, noble 283
 Rogeró → Lloria, Roger II de
 Roig, Bertran, patró de nau de Mallorca 401, 406
 Roig, Jaume, tresorer de Pere el Cerimoniós 433
 Roís, *Roïc*, Miquel, veí de Vilanova de Sinenxa 559
 Roís, Pero 182
 Roís, *Roïz* de Lihori, Gil, camarlenc de Martí I 898
 Roma, Església Romana
 Cambra Apostòlica 688, 776, 832, 856, 975; cardenals 420, 681, 688, 971, 979; Cisma de l'Església 667, 671, 681, 688, 693, 751, 776, 792, 831, 837, 942, 949, 959, 961, 962, 963, 971, 975, 979; Cúria Romana 3, 50, 53, 90, 100, 105, 115, 176, 230, 240, 244, 264, 285, 286, 301, 339, 354, 386, 469, 487, 618, 654, 681, 686, 700, 746, 837, 848, 857, 915; papa de 13, 15, 18, 19, 21, 41, 43, 164, 167, 197, 198, 207, 209, 216, 225, 226, 246, 265, 269, 279, 286, 301, 308, 337, 350, 370, 378, 386, 393, 395, 421, 482, 488, 504, 512, 518, 521, 540, 572, 585, 615, 625, 655, 688, 776, 811, 817, 837, 848, 859, 879, 897, 947, 959, 961, 979, 982; prior de l'orde de l'Hospital de 263
 Roma, Francesc, vicecanceller de Pere el Cerimoniós 475, 482, 487, 506-508, 510, 512, 524, 525, 528, 539, 547, 548, 552, 554, 567, 583, 634
 Romà, fra Llorenç, agustí rebel a l'orde 947
 Romani, Jaume de, cavaller, governador de Morella 408
 Romania, dèspota de 260
 Romania (imperi de Bizanci) 309, 326, 387, 479, 857
 emperador de la 112
 Romans, rei de → Segimon de Luxemburg
 Romeu, Filó de, pastor de Jaume II a Sicília 29
 Romeu, Pere, lloctinent del governador del regne de València 208
 Roqueta, Pere de 937
 Ros, Nicolosio, mestre de la seca d'Esglésies 241
 Rosanes, Galceran de, cavaller 807, 828
 Rosanes, Hug de, cavaller 828
 Roses (Alt Empordà) 15, 489
 abat del monestir de Santa Maria 828
 [Rossell], Nicolau, O. F. M., cardenal de Sant Sixt 521, 529
 Rosselló
 comtat del 95, 100, 180, 298, 309, 319, 375, 409, 411-414, 417, 421, 423, 424, 427, 436, 438, 449, 450, 454, 510, 552, 555, 581, 584, 588, 589, 663, 670, 736, 801, 829, 887; governador del 555, 577, 614, 628, 655, 755, 804, 807, 828, 887, 947, 971; veguer del 543, 785
 Rossells 178
 Rossinyol, Pere, ciutadà de Mallorca 433
 Rosso, Damiano, ciutadà de Catània 838
 [Rosso], Enrico, *comte Arrigo*, baró sicilià 517
 Rostany o Restany, Jaume, perceptor de rendes de Jaume II a Tunis 87
 Rotlà, *Rotlan*, Bartomeu, lloctinent del batle general del regne de València 703, 902
 Rotlà, Jaume, mallorquí a Tunis 138
 Rotolant → Rutland
 Roure, Arnau, escrivà reial 391, 784
 Rourich, fra Miquel, O. P., del convent de Barcelona 718

- Rovira, *casa de Çaruvira* → Mas Carbó
 Rovira, molins d'En, al terme de Xàtiva 867
 Rovira, Pere, adalill 211
 Royer, Joanní lo, jerònim de la Vall d'Hebron 894
 Rua, *Ruva*, serra de la (t. m. d'Almansa, Albacete) 202
 Rubio, *Rovio*, Marc, veí de Sogorb 840
 Rubió, *Robió*, Pere de, habitador de València 8
 Rubiol, *Robiol*, Joan, escrivà reial 800, 801
 Rueda, *Roda*, vescomte de 757, 807
 Ruesta (Saragossa) 576
 Rugat, castell de (Vall d'Albaida) 882
 Ruiz, *Ruyç* de la Cambra, Ferran, escrivà reial 387
 Rull, Pere, marí de València 396
 Rupit, *Ropit*, Berenguer, mercader de Barcelona 688
 Rustico, Nicola de, veí de Mallorca 433
 Rutland, *Rotolant* (Anglaterra), comte de 856
 Ruva → Rua
- S
- Sabadell (Vallès Occidental), vila 711
 batle de 711
 Sabadia o Badia, *Çabadia*, Guillem, mercader, batle duaner de Càller 279, 281, 294, 300, 309
 Sabastida, Arnau, tresorer d'Alfons el Liberal 2
 Sabastida, Arnau Guillem, patró de nau 346
 Sabastida, Bernat Guillem, de la casa de Pere el Cerimoniós 372
 Sabastida, Francesc, escrivà reial 201, 207, 209, 210, 265
 Sabastida, Guillem, canviador de Barcelona 126
 Sabastida, Guillemó 18
 Sabrugera, Ramon, notari 557
 Sacalm, *Çacalm*, Pere, jurista, vicecanceller de Joan I 688, 753, 763, 833
 Sacomella, *Çacomella*, Pere, batle de Gurb 918, 919
- Sacort, Galceran, conseller de l'infant Alfons (el Benigne) 179
 Sacosta, *Çacosta*, Francesc, veguer de la ciutat de Mallorca 457, 735, 736
 Sacosta, *Çacosta*, Pere, conseller reial 618, 688
 Sádaba, *Sádava* (Saragossa) 576
 Safàbrega, Bernat, cartoixa de Valdecrist 750
 Safont, Antoni, escrivà reial 796, 832, 838, 843, 856, 873, 881, 884, 899, 945
 Safont, *Çafont*, Arnau 65
 Safont, Bernat, escrivà reial 124, 125, 163, 186, 200, 220, 228
 Safont, Francesc, veí de Mallorca 418
 Safortesa, *Çafortesa*, Arnau, ciutadà de Mallorca 433
 Safortesa, Ramon, ciutadà de Mallorca 433
 Safortesa, Ramon, cavaller de Mallorca 922
 Saga, Arnau de, noble 438, 527
 Sagarriga, Francesc, governador de Mallorca 686
 Sagarriga, Pere, arquebisbe de Tarragona 843, 984
 Sagarriga, *Çagarriga*, Ramon, governador del Rosselló i de Cerdanya 828, 887
 SAGRANADA, Robert de, ciutadà de Mallorca 842
 Saguàrdia, Jaume, militar al servei de Jaume II 64, 96
 Saguàrdia, fra Ramon, comanador del Masdeu 104
 Sahat Turjaman, de Bugia 147
 Saidí, *Çaydí* (cast. Zaydín, Osca) 188
 Saig, en, veí de Gurb 970
 Saint-Chandon, *Sent Xantoni* (Xampanya) 187
 Saiol, *Sayoll*, Ferrer, escrivà reial 504, 509, 512, 514, 517, 518, 522, 540, 561, 570, 571, 580, 585, 591, 592, 594, 598, 609, 626
 Sal, Berenguer, escrivà reial 286
 Sala, Francesc, veí d'Igualada 945
 Sala, Jaume, mestre d'obres del palau de Barcelona 957

- Sala, Joan, veí d'Igualada 945
- Sala, Pere, habitador de València 948
- Salardú (vall d'Aran) 907
- Salavert, Climent de, escrivà reial 251, 254, 259, 263, 264, 270-272, 276, 291, 292, 294, 297, 302, 303, 306, 310-312, 320, 323-327, 335, 336, 338, 339, 343, 345, 349, 352, 379
- Salcelles, fra Berenguer de, O. P., provincial d'Aragó 356
- Salguas, Ramon, conseller del rei de França 397
- Saliurada, Antoni, ciutadà de Mallorca 433
- Salou, *Çalou* (t. m. de Vila-seca i Salou, Tarragonès) 689
- Salses (Rosselló) 106, 463, 552, 555
- Saluça, Felip de, noble 295
- Salvador, Andreu, regent de la cancelleria de Joan I 774, 779, 783, 784
- Salvador, Berenguer, escrivà reial 332
- Salvador, Simon, procurador de la reina Maria de Luna a Avinyó 859
- Salvatierra (Saragossa) 576
- Salzet, Jaume, veí de Barcelona 738
- Salzet, Simon, ciutadà de Barcelona 301
- Samorera, Arnau, batle general del regne de València i vicecanceller de Pere el Cerimoniós 372, 390-393, 395-398, 400-403, 406, 407, 409-411, 413, 416, 418, 422, 423
- Samorera, Bernat, procurador de les rendes reials de Mallorca 406
- Samorera, Guillem, Guillemó, escrivà reial 392, 394, 413, 419, 476
- Samuntada, *Çamuntada*, Bertran, escrivà reial 516, 732
- Sanaüja, *Sanahuya* (Segarra) 741
- Sanaüja, *Sanahuga*, Bernat de, cavaller 168
- Sanç, rei de Mallorca 95, 100, 180, 298
- Sanç IV, rei de Castella 1, 62
- Sancerre, *Sensoma* (França), Lluís, comte de 807
- Sánchez, Eiximèn, curial de Pere el Cerimoniós 545, 546
- Sánchez d'Aguilar, Esteve, habitador de València 948
- Sánchez de Calataiud, Pero, cavaller 715
- Sánchez de Calataiud, Ruy, cavaller de València 459
- Sánchez Muñoz, Gil, doctor en lleis 688
- Sánchez Muñoz, Sanxo, jurista 230
- Sánchez de Perafita, Anton (nom fals) 623
- Sánchez de Vergays, Ruy, alcaid del castell d'Aiora 10
- Sancho de Barcelona, Domingo, jutge 343
- San Gil, *Gil de Fonts* (Osca) 566
- Sanglada, *Ça-Anglada*, Nicolau, ciutadà de Mallorca 433
- Sanglada, Pasqual, ciutadà de Mallorca 433
- Sangüesa, *Sangossa* (Navarra), vila 260, 576
- Sanluri, *Selluri*, *Sentluri* (Sardenya), vila 324, 902, 903
- San Miguel de Foces (t. m. d'Ibieca, Osca), comanador hospitaler de 314
- Sanoguera, *Çanoguera*, Gilabert, cavaller de València 141, 267
- Sanou, Pere, doctor en decrets 688
- Sant Agustí 529
- Sant Agustí, orde de 947
- Sant Andreu de Palomar (ant. lloc, act. barri de Barcelona) 738
- Sant Antoni 698
- Sant Bartomeu 194, 663
- Sant Benet, orde de 686
- Sant Boi de Llobregat, *Sent Boy* (Baix Llobregat) 475, 672
- Sant Celoni (Vallès Oriental) 165
- Santceloni, *Sentceloni*, Felip, ciutadà de Barcelona 242
- Santcliment, *Sentcliment*, Bernat, de la casa d'Alfons el Benigne 265
- Santcliment, Francesc de, ciutadà de Barcelona 354, 596
- Santcliment, Francesc de, cavaller, major-dom de Joan I 735
- Santcliment, Guillem de, ciutadà de Barcelona, cavallerís d'Alfons el Magnànim 988
- Santcliment, Jaume, cabiscol de Barcelona 487
- Santcliment, Pere de 11

- Santcliment, Pere de, conseller reial 296, 311, 333, 341, 342, 487
- Sant Cugat del Vallès (Vallès Occidental) 409, 738, 837
monestir de 174, 988, 993
- Sant Dionís, Narcís de, doctor en lleis 611, 652, 681, 682, 691, 697
- Sant Esteve 960
- Sant Esteve de Llitera (Osca) 947
- Sant Esteve del Llop, *dez Lop*, monestir de (t. m. de Darnius, Alt Empordà) 964
- Sant Feliu [de Guíxols] (Baix Empordà)
abat del monestir de 828; batle de 653; vila 309
- Sant Feliu de Llobregat (Baix Llobregat) 809
- Santfeliu, *Sentfeliu*, Bonafonat de, cavaller, camarlenc de la infanta Maria de Luna 675
- Santfeliu, Joan de, cavaller 902
- Sant Genís dels Agudells, *Sant Janís d'Egudells* (ant. lloc, act. barri de Barcelona) 738
- Sant Genís de Fontanes (Rosselló), abat del monestir de 828
- Santguerau, *Sentguerau*, Guillemó de, veí de Cervera 4
- Sant Hilari 270
- Sant Hipòlit [de la Salanca] (Rosselló) 957
batle de 957
- Santiago, Gonçalvo de 934
- Sant Jeroni, orde de 894
- Sant Joan 435, 738
- Sant Jordi 615
- Santjust, Andreu de, ciutadà de Mallorca 433
- Santjust, Nicolau de, tresorer del rei de Mallorca 309
- Sant Llorenç *in Damaso*. Hug, cardenal de 487
- Sant Llorenç [de la Salanca](Rosselló) 463
- Sant Lluc 239
- Sant Lluís*, lleny de l'estol de Jaume II 26
- Sant Marc, *Sent March*, marina de 49
- Santmarçal, *Sentmarçal*, Arnau de, governador de la Vall d'Aran pel rei de Mallorca 52
- Santmarçal, Arnau de, custodi del castell de Corbera 357
- Sant Martí 174, 512
- Sant Martí Sarroca, *de la Rocha* (Alt Penedès), castell de 664
- Sant Martí de Sobirats → Subirats
- Sant Mateu [del Maestrat] (Baix Maestrat), vila 781
- Sant Miquel 3, 102, 378, 409, 658
- Sant Miquel de Fluvià (Alt Empordà) 872
abat de 828
- Santpedor, *Sent Pere d'Or* (Bages) 502
- Santpere, *Sentpere*, Jaume, mercader de Mallorca 425
- Santpere, Pere 86
- Sant Pere de la Pedra (lloc pròxim a Lleida) 682
- Sant Pere de Rodes, monestir de 713
abat de 828
- Sant Pol de Mar (Maresme), castell de 567
- Sant Pol del Maresme (t. m. de Sant Pol de Mar), cartoixa de 744
- Sant Quirc [de Colera] (t. m. de Rabós de Colera, Alt Empordà), abat de 828
- Sant Sebastià, Tomàs de, patró de nau castellà 425
- Santvicenç, Berenguer, veguer de Lleida i de Pallars 201
- Santvicenç, *Sentvicenç*, Berenguer de, cavaller, conseller reial 487
- Santvicenç, Bernat d', fill de Berenguer de Santvicenç 487
- Santvicent, *Sentvicent*, Roger, de la casa d'Alfons el Benigne 296
- Sant Vital. Nicolau, cardenal de 487
- Santacara (Navarra) 576
- Santacília, *Sentacília*, Bernat de, escrivà del lloctinent de racional a Sardenya 370
- Santa Coloma, Guillem de, escuder de Jaume II 196
- Santacreu, Marc de, habitador de Mallorca 433
- Santa Eugènia, Bernat de, cavaller 527
- Santa Eulàlia [del Campo], *Sancta Olàlia* (Terol) 974

- Santa Eulalia [de Gállego], *Sancta Olàlia* (Saragossa) 576
- Santa Maria *in Trastevere*. Guillem, cardenal de 487
- Santa Pau (Garrotxa), senyora de 332
- Santapau, Hug de, noble 527, 587, 758
- Santapau, Ponç de, noble 346, 461, 474
- Santapau, Ramon Ademar de, noble 746
- Santa Rufina → Porto
- Santa Trinitat, capella de (rodalia de Barcelona) 738
- Santes Creus
abat de 618; monestir de 200, 216, 260, 607, 618
- Sanxa, veïna d'Ontinyena, muller de Joan de Capella 559
- Sanxis, Bernat, escriptent de la batlia general de València 952
- Sanz, Pere, veí d'Ejea de los Caballeros 858
- Sa-Oltzina → Olzina
- Sapera, Bernat, escriptà reial 258, 268, 272, 434
- Sapera, Bonanat, escriptà reial 221, 229, 237, 241, 242, 255, 261, 262, 267, 269, 273, 275, 277-281, 283, 284, 286, 287, 289, 299-301, 306-309, 329-332, 334, 337, 351, 688
- Sapera, Valentí, escriptà reial 222
- Sapinya, *Çapinya*, Francesc 811
- Saplana, Bernat, escriptà reial 758, 772, 825, 890
- Saquintana, *Çaquintana*, Arnau, habitador de Mallorca 433
- Saragossa, *Saragoça*, *Ceragossa*
aljama dels jueus 802, 803; aljama dels moros 802; ardiaca de 814, 873; arquebisbat de 197, 694, 701, 722; bisbe i arquebisbe de 126, 197, 204, 286, 342, 378, 379, 505, 576, 599, 693, 997; ciutat 53, 87, 106, 220, 225, 250, 251, 259, 261, 263, 273, 295, 329, 330, 354-356, 369-373, 381, 404, 439-441, 447, 458, 473, 511-516, 534, 577, 582, 583, 586-588, 599, 600, 603, 613, 621-623, 641, 642, 644, 660, 661, 681-683, 687, 688, 690, 691, 701, 718-720, 724, 742-744, 760-764, 767, 803, 813-820, 822, 824-837, 921, 922, 930, 935, 941-943; església de Santa Maria la Major 566; jurats de 726, 943, 963, 979; merino de 362, 505, 802; monestir de Menorettes 1000; monestir de Predicadors 986; monestir de monges Predicadores 356, 580; oficial de 943; palau de l'Aljaferia 362, 688; Seu 818
- Saragossa, Joan de, músic de la ciutat de Mallorca 823
- Saragossa, Pere de, veí d'Ejea de los Caballeros 858
- Saragossa, Romeu de, pastor de Jaume II a Sicília 29
- Sarçola (Zarzuela), Francesc, procurador general de la reina Violant 891, 981, 992, 996
- Sardenya 17, 116, 207, 222, 223, 227, 241-242, 244, 246, 248, 251, 254, 255, 259, 279, 281, 285, 286, 289, 294, 295, 297, 298, 302, 324, 331, 336, 346, 347, 350, 370, 371, 378, 386, 387, 427, 428, 449, 454, 463, 467, 475, 477, 487, 492, 493, 502, 532, 572, 578, 599, 602, 608, 621, 624, 635, 638, 673, 674, 679, 688, 729, 739, 751, 759, 777, 780-782, 785, 788, 831, 898, 900, 902, 910, 924, 990, 998; governador de 796, 941
- Saret, *Çaret*, Ponç de, ciutadà de Mallorca 433
- Sarinyena (Osca), vila 117, 347
- Sarmiento, *Sermiento*, García, *adelantado* de Galícia 967
- Sarmiento, *Sermiento*, María Rodríguez 967
- Sarral o Sarreal, *Çareal*, *Çareyal* (Conca de Barberà), vila 502, 641, 912, 920
- [Sarrats, Pastor de, O. F. M., cardenal dels Sants Marcel·lí i Pere], *mossèn lo Pastre* 504
- Sarrià, *Serià*, Bernat de, noble, almirall i conseller de Jaume II 18, 19, 40, 55, 62, 63, 68, 73, 75, 89, 109, 112, 124, 167, 209, 284

- Sarrià, Burguet de, jurista de Barcelona 354
- Sarriera, *Çariera*, Marc, beneficiat de la Seu de Barcelona 929
- Sarriera, Ramon, missatger de Bernat de Sarrià 68, 73
- Sarrión, *Sarrió* (Terol) 109, 343–345
- Sarroca → Roca del Vallès, la
- Sarroca de Barravés, *la Rocha* (t. m. de Pont de Suert, Alta Ribagorça) 463
- Sarrovira, *Çarovira*, Pere, jurista 476
- Sart, Bernat, cavaller 527
- Sarta, Berenguer, escrivà reial 631, 649, 656, 658, 659, 674, 675, 680, 696, 698, 705, 707, 711, 729, 731, 734, 750, 765, 766, 815
- Sartre, Pere 291
- Sasala, *Çasala*, Francesc, regent de la cancelleria de Ferran I 934, 938
- Sàsser, *Sàssar* (it. Sassari, Sardenya) arquebisbe de 295; castell de 295, 579; ciutat 242, 279, 294, 295, 371, 467, 477, 491–493, 496, 497; església dels frares Menors 29
- Satorre, *Çatorra*, Arnau, canonge de Barcelona 21
- Satorre, Bernat, escrivà reial 175, 355, 362, 467, 482
- Satria, Simon 411
- Satrilla, *Çatria*, *Çatrilla*, Asbert, conseller reial, governador de Càller 578, 587, 805
- [Satrilla], Jaume, bisbe de Girona 610, 626
- Saurí, Joan, escrivà reial 494
- Savall, Joan, advocat fiscal de Martí I 819
- Savall, *Çavall*, *Çavayl*, Ramon, conseller reial 279, 281, 324
- Savertès, Ponç, de la casa de l'infant Joan (I) 660
- Savila, Guillem, escrivà reial 290
- Savila, *Çavila*, Jaume, mercader valencià 135
- Savila, Pere, ciutadà de Mallorca 425
- Savona, *Sahona* (Itàlia), ciutat 301, 308, 309
- Sayes, Antoni de, veí de Montblanc 797
- Sciortino, *Xortino*, *Xurtí*, *Xurtín* (Sicília), castell i ciutat 24, 29
- Sclafani, *Esclàffana* (Sicília), comte de → Peralta, Guillem de
- Segalars, Bernat de 89
- Segarra 588
veguer de Cervera i de 651
- Segarra, Berenguer, escrivà reial 636
- Segarra, Gabriel, arxiver reial de Joan I i Martí I 775, 883
- [Segimon de Luxemburg], emperador d'Alemanya 950, 955, 961
- Seguer, Domènec, ciutadà de Mallorca 425
- Seguí, Bernat, alcaid de la tropa catalano-aragonesa al Marroc 103, 111, 115, 127, 138
- Seguí, Jaume, alcaid de la tropa catalano-aragonesa al Marroc 223
- Sellan, mossén Arnau de 658
- Selva (Mallorca) 812
- Selva [del Camp] (Baix Camp), veguer de Montblanc i de la 651
- Selva, en 496
- Senesterra, Bernat de, noble 713, 729, 828
- Senesterra, Ramon de, cavaller 527
- Sènia, riu de la 408
- Sensorra → Sancerre
- Sentlís, Joan de, de la cambra de la reina Blanca d'Anjou 135
- Sentmenat, Jofre de, sotsveguer de Barcelona 954
- Sentmenat, Ramon de, oficial de l'infant Alfons (el Benigne) a Sardenya 234
- Sent*, *Senta* → Sant, Santa
- Serra, Arnau, ambaixador de Pere el Cerimoniós a Castella 447
- Serra, Bernat, de l'escuderia de la reina Elionor de Sicília 509
- Serra, Guillem, ciutadà de Tortosa 157
- Serra, Guillem, conseller reial 321, 326, 327, 344, 352
- Serra, Huguet, ciutadà de Mallorca 433
- Serra, Margarida, monja del monestir de Jonqueres de Barcelona 714
- [Serra], Pere, bisbe de Catània i cardenal 817
- Serradell, Bernat de, escrivà reial 253

- Serraller, Ramon, mercader de Montpeller 507
- Serrallonga, Bernat Hug de [senyor de Serrallonga, Vallespir] 6
- Serrania (de Terol) 473
- [Sescomes], Arnau, bisbe de Lleida, arquebisbe de Tarragona 318, 373
- Sescomes, Ramon, escrivà reial, protonotari de Martí I i de Ferran I 701, 708, 746, 748, 768, 803, 818, 876, 921, 922
- [Sescomes], Romeu, bisbe de Lleida 566
- Sesportes, Pere, ciutadà de Barcelona 12
- Sespluga, Guerau, escrivà de ració de l'infant Joan (I) 570
- Sespujades, Bernat, vicealmirall d'Alfons el Benigne 86, 218, 243, 263, 300, 301
- Sestany, *Cestany*, Joan, mercader de Barcelona 585
- Sestorres, *Cestorres*, Bernat, cavaller 525, 527
- Sestret, fra Pere, comanador del Temple 93
- Seta, vall de (el Comtat) 284
- Setaigües (cast. Siete Aguas, Foia de Bunyol) 245, 508
- Setalies → Atalia
- Setantí, Jaume, mercader de Barcelona 949
- Seu d'Urgell, la (Alt Urgell)
canonges de 741; ciutat 741
- Sevilla, *Xibília*, *Sivília*, ciutat 59, 387, 391, 395, 563, 627
- Sibília, filla del comte de Pallars 11
- Sibília [de Fortià], reina d'Aragó 659, 667, 677, 679, 688, 695, 702, 710, 720, 726
- Sicard, Ramon, escrivà reial 387, 388, 391, 395, 396, 399, 400, 405, 407, 408, 415, 416, 421, 435
- Sicart, Francesc, inculpat en una brega a Tunis 176
- Sicília
mestre portolà de 857; regne de 7, 15-17, 33, 47-50, 53, 100, 104, 116, 126, 167, 187, 244, 260, 281, 331, 337, 387, 433, 452, 454, 455, 466, 487, 504, 585, 592, 635, 647, 665, 673, 674, 679, 762, 777, 782, 788, 815-817, 833, 834, 837, 857, 940, 990; rei, reina de 455, 504, 512, 517, 518, 533, 537, 547, 585, 592, 647, 762, 782, 806, 816, 817, 846, 852, 853, 898, 900, 903, 908, 915, 924
- Sigerro, *Siguerra* (Sardenya) 294
- Sijilmassa, *Çajalmeça* (Marroc), ciutat 435
- Siliqua, *Celiquo* (Sardenya) 232
- Simon, mestre, sabater d'Alfons el Benigne 344
- Simon, Berenguer, escrivà de la taula reial dels acordaments de Barcelona 648
- Simon, Bernat, veí de Caldes d'Estrac 791
- Simon, Bernat, parroquià de Santa Maria del Pi de Barcelona 929
- Simon, Pere, veí de Caldes d'Estrac 791
- Sinaí, monestir de Santa Caterina de 881
- Siracusa, *Saragosa* (Sicília), ciutat 23-36
- Sirvent, Bartomeu, escrivà reial, regent de la cancelleria d'Alfons el Magnànim 682, 709, 730, 733, 737, 739, 744, 747, 749, 754, 777, 785, 818, 820, 826, 827, 830, 833, 836, 980
- Sitges, *Ciges* (Garraf) 219
- Siurgus (Sardenya), curadoria de 501
- Sixena, *Sexena* (Osca), monestir de 559, 754
- So, Bernat de, vescomte d'Èvol 527
- Socarrat, Dalmau de 88
- Sobrarb (Osca) 106
- Sodor, Pere, escuder hongarès 456
- Sogorb, *Sogorp* (cast. Segorbe, Alt Palància)
alamí de la moreria de 902; bisbe de 679, 693, 935; ciutat 101, 442-446, 657, 685, 742, 902, 975; justícia de 840; senyor de 675, 679, 729
- Solanes, Guillem de, escrivà reial 17, 18, 29, 36, 37, 44, 45, 54, 60, 69-71, 73, 74
- Solanes, Pere de, ciutadà de València 387
- Soldà, Duodo, col·lector de rendes reials a Sardenya 294
- Soler, fra Arnau de, mestre de l'orde de Montesa 258
- Soler, Pere de, escrivà reial 117, 134, 147, 151, 159
- Soler, Pere, metge de l'infant Martí (I) 707

- Soler, *Dezsoler*, Ramon de, batle general del regne de València 372, 717, 786
- Soler, Romeu, canonge de València 745
- Soler, Simó de, mestre de la seca de Perpinyà 449
- Solivella, Arnau, missatger de Frederic II 213
- Solivella, Pere, cavaller 527
- Solsona (Solsonès), ciutat 419
- Solzina → Olzina
- Son, Pedro de, caçador de Joan I 735
- Sòria, Gil, rector d'Agramunt 688
- Sòria, Pasqual, batxiller en decrets 688
- Sorita (Ports) 387
- Sorp, Bonhom de, veí de la Vall d'Aran 51, 52
- Sort, *Soort* (Pallars Sobirà) 20
- Sort, Berenguer, missatger d'Alfons el Benigne 316
- Sos (Saragossa) 576
- Steno, Joan de, cavaller venecià 474
- Suárez Deça, Alfonso, noble castellà 967
- Suau, Pere, escrivà reial 940, 969
- Subirats (Alt Penedès), castell de 527, 572
- Sueca (Ribera Baixa) 323
- Sunyer, Dalmau, mercader de Barcelona 16
- Súria, Bernat de, col·lector de cenes del rei a Ribagorça 86
- Súria, Pere, porter reial 86
- Suzayna (act. Punta de Azohía, al litoral murcià) 425
- T**
- Tagamanent (Vallès Oriental) 636
- Talamanca, Berenguer de, cavaller 527
- Talamanca, Ramon de, cavaller 527
- Talarn, Acard de, noble 527
- Tallander, Antoni, àlies *mossén Borra*, cavaller de Barcelona 933
- Taltevull, *Taltavull* (act. Talteüll, Rosselló) 463, 552
- Tamarit de Llitera (Osca) 178, 179, 582, 668, 707, 708, 958
castell de 5
- Tarassona (cast. Tarazona, Saragossa)
bisbe, bisbat de 246, 504, 516, 761;
ciutat 210, 270
- Tarassona, Ferran Peres de, cavaller 23
- Tàrent, príncep de → Anjou, Felip d'
- Tarifa, estret de 376, 377, 391, 396
- Tarragó, *Terragó*, Arnau, porter reial 284
- Tarragona
arquebisbat de 975, 984; arquebisbe de 156, 197, 204, 373, 523, 634, 693, 805, 935, 984; batle de 125, 156; capítol catedral de 197; Camp de 372, 373, 523, 650, 740; ciutat 125, 156, 184-186, 204-206, 219, 254, 291, 292, 310-312, 363, 372, 373, 471, 523, 525, 577, 588, 607, 608, 627, 650, 689, 692, 704, 837, 843; concili de 634, 1003; constitució de 920; diòcesi de 197, 688; preposít o paborde de 156, 204, 339, 533; Seu 603; veguer de 175, 480, 525, 543, 651, 689, 704, 740, 755, 785
- Tàrrega (Noguera)
batle de 734; veguer de 175, 755, 785; vila 341, 419, 502, 582, 588, 599, 708
- Tàrrega, Pere de, escrivà reial 534, 563-565, 589, 593, 625, 627, 644
- Taulari, Joan, escrivà reial 423-426, 430, 433, 437
- Taust, Ponç de, ardiaca de Saragossa, capellà reial de Martí I 814, 873
- Tavascà, *Tavaschà*, Jaume, escrivà reial, secretari d'Alfons el Magnànim 735, 755, 851, 883, 889, 893, 929, 942, 988
- Taverner, Francesc, cavaller, conseller reial 828, 845
- Tébar (t. m. de Llorca, Múrcia), castell de 92
- Tefano, *Tephano*, Nicolau de, presoner sicilià 37
- Tefano, Pelegrí de, presoner sicilià 37
- Teixidor, Bernat, mercader de Girona 976
- Teixidor, *Tixidor*, Ponç, mestre de l'obra del palau del Real de València 436
- Temple, orde del 93, 105, 113, 374
- Tenès (Algèria), ciutat 875
- Tenorio, *Toneyro*, Alfonso Jofre, almirall de Castella 377

- Teresa [d'Entença], infanta i comtessa d'Urgell, muller d'Alfons el Benigne 245, 249
- Terol, *Turol*, vila i ciutat 21, 136, 137, 343-345, 443, 516, 561, 666, 930, 980
- Terra Santa 12, 285, 881
- Terrades, Francesc, jurista de Girona 382
- Terranova (Sicília) 234
bisbe de Ciutat i de 751; comte de 391, 412, 440, 444
- Terrassa, *Terraça* (Vallès Occidental)
batle de 711, 731; cartoixa → Vallparadís; castell de 711; vila 711
- Terrats, Llorenç, escrivà de la tresoreria reial 688
- Terrè, Pere, doctor en lleis de Barcelona 732
- Terrer (Saragossa) 543, 544
- [*Thomae*], Sifre, O. Carm., bisbe de Ciutat i de Terranova (Sicília) 751
- Tibi (Alcoià) 444
- Tiermas, García de, *fidalgo* navarrès 680
- Timor, fra Dalmau de, comanador templer de Barberà (Conca de Barberà) 187
- Timor, Ramon de, cavaller 527
- Tirol (Àustria), comtat del 647
- Togores, *Togores Jussanes* (t. m. de Sabadell) 731
- Togores, en, missatger de la reina Elionor de Castella 447
- Togores, Felip 462
- Togores, Francesc, cavaller, majordom de la reina Elionor de Sicília 513, 540
- Togores, Guillem, cavaller, capità del castell de Montcada 636
- Toldi, Nicolau, cavaller hongarès 456
- Toledo, ciutat 164, 387, 391, 395
arquebisbe de 164, 240; catedral 164, 978
- Toló, Jordà de, cavaller, algutzir de Joan I 796
- Tolosa (Llenguadoc)
ciutat 397, 481, 581, 594; prior de l'orde de l'Hospital de 263; senescal de 260, 397
- Tolsà, Martí, escrivà de la batlia de València 952
- Tomàs, Antoni, ciutadà de Mallorca 425
- Toralla, Alaman de, cavaller 527
- Toralles, Berenguer de, col·lector de rendes eclesiàstiques 776
- Torans, els, llinatge 682
- Torder, Pere, ciutadà de Tortosa (?) 637
- Toro, el (Alt Palància) 109
- Torpí, fra Domingo, O. P. 269
- Torra, alqueria a Mallorca 538
- Torramaluces → Vilar, Pere
- Torreblanca, *Torrablanca* (Plana Alta) 442, 811, 853
- Torre Cerdana, alcaid de 552
- Torregrossa, *Torragrossa*, Joan de, diputat de les corts de València 885
- Torrella, Ramon, majordom i conseller d'Alfons el Benigne 271
- Torrelles, Arnau de, portantveus de procurador d'Oriola 175, 178, 183
- Torrelles, Arnau, batle de Tortosa 793
- Torrelles, Guillem de, canonge de Barcelona 465, 482, 487
- Torrelles, Pere de, camarlenc de Martí I, general de l'armada 893, 899, 910
- Torrelles, Ramon de, donzell, conseller reial 822, 942
- Torrent (Horta de València), comanador hospitaler de 314
- Torres (Sardenya), arquebisbe i arquebisbat de 294, 679
- Torres, Andreu de, porter reial 691
- Torres, Aynès de, noble castellana 967
- Torres, Mateu, brodador del rei 926
- Torroella de Montgrí, *Torrela* (Baix Empordà)
baronia de 872; vila 175, 187, 502, 872
- Torroja (Priorat), vila 83
- Tortosa
batle de 125, 174, 560, 699, 701, 793, 899; bisbe, bisbat de 199, 393, 688, 709, 815, 843, 853, 935; cap de 218; carrer Nou 869; castell de 588, 899; ciutat 67, 97-99, 102, 124, 126, 157, 186, 193, 199, 203, 220, 291, 302, 303, 310, 363, 462,

- 563-566, 570, 571, 573, 606, 613, 618, 622, 627, 635, 637, 664, 695, 700, 703, 782, 783, 786, 788, 869, 946, 994, 995; marquès de 312, 419, 522, 527, 531; monestir de frares Menors 869; Seu 688; veguer de 157, 175, 525, 560, 637, 651, 755, 785, 899
- Totzó, Dalmau, habitador de Menorca 538
- Totzó, Joan Pere de, noble 828
- Totzó, Ramon, governador de Girona 429, 435
- Tous, *Thous*, Bernat de, cavaller, conseller reial 388, 487, 512, 516, 527
- Tous, Galceran de, cavaller de València 459
- Tous, Jofre de, cavaller, senyor de Borriol 748
- Tous, fra Pere de, mestre de Montesa 372
- Tous, Pere de, cavaller 527
- Tovia, Antoni, cavaller, algutzir d'Alfons el Magnànim 990
- Tovia, Berenguer de, cavaller 181
- Tovia, Eiximèn de, noble 256
- Toylan, Ramon de 54
- Traiguera, *Valtriguera* (Alt Maestrat) 637, 695
- Trapani, *Tràpena* (Sicília), ciutat 815
- Trasmoz, *Tresmoç*, castell de (Saragossa) 931
- Trastàmara, comte de 555, 566, 575, 576, 578, 582 → Enric II
- Tregurà, *Tragurà*, Jaspert de, conseller de Pere el Cerimoniós 425, 426, 430, 436, 437, 450, 470, 471, 481, 482, 577
- Tremisè, *Tirimcè*, rei de 246, 261, 262, 435, 737
- Tremp (Pallars Jussà), vila 170, 171, 741
- Tresserres, Berenguer de, escrivà reial 934
- Trexenta, *Trazenta* (Sardenya) 324
- Trinàcria, rei de 243, 316
- Trípoli, *Trípol* (Líbia), ciutat 517
- Tro, Pere de 682
- Tudela (Navarra), ciutat 516
- Tudela, Joan de, escrivà reial 776, 790, 850, 851, 886, 888, 892, 895, 897
- Tuïr (Rosselló) 95, 409, 669
rec de 669, 736
- Tunis, *Tuniç*, *Tunez* 9, 116, 176, 189, 238, 686
cònsol dels catalans de 189; cònsol de Mallorca de 189; rei de 9, 87, 147, 176, 189, 386, 771, 853; visir de 189
- Turell, Bernat, escrivà reial 317, 346, 373
- Túscul. Guillem, cardenal bisbe de 487
- U
- Uixó
alamí de la vall d' 902; castell d' 101, 269, 462; riu d' 208; Vall d' (Plana Baixa) 101, 154, 325, 442, 748
- Ullà (Baix Empordà), prior del monestir d' 828
- Ullà, *Uyllà*, fra Bernat d', missatger de Jaume II 26
- Uldecona, *Vall de Cono* (Montsià) 216, 480, 637
- Ullastret, *Ullestret* (Baix Empordà) castell d' 269
- Ulinelles → Olzinelles
- Unarre, vall d' (t. m. de la Guingueta d'Àneu, Pallars Sobirà) 172
- Uncastillo, *Uncastiello* (Saragossa) 576
- Unís, Pelai, governador de Mallorca 950
- Unís, *Uniç*, Pere, cavaller, conseller reial 455
- Urbà V, papa 654
- Urbà VI, papa 667, 671, 688, 693
- Urgell
comtat d' 210, 261, 341, 623; comte, comtessa d' 5, 76, 161, 179, 184, 209, 211, 212, 214, 215, 225, 243, 249, 253, 256, 341, 342, 347, 382, 388, 462, 524, 527, 573, 581, 589, 619, 623, 681, 702, 818, 904, 913, 916, 932, 1001; bisbe, bisbat d' 616, 688, 741, 772, 828, 935, 975; degà d' → Cervera, Ramon; veguer d' 195
- [Urgell], Cecília d', germana del comte Jaume d'Urgell 993
- Urgellès, Bernat, escrivà reial 342
- Urgellès, Francesc, de la dispenseria de la infanta Maria de Luna 767

Urgellès, Pere, de la casa de la reina Violant de Bar 913
 Urgellet 20
 Urgol, castell d' 45
 Urrea [de Jalón] (Saragossa), torre d' 267
 Urrea, Pedro de, bisbe electe de Tarassona 247
 Urries, Carles de, canonge de Jaca 688
 Urriols → Orriols
 Urtx, Ramon d', noble 11, 66, 102, 139, 148
 Useres, les (l'Alcalatén) 153
 Ustarroz, *Uztaroz* (Navarra) 680
 Utiel, *Otiell* (Plana d'Utiel, ant. regne de Castella), vila 360

V

Vajol, la, *sa Vajol* (Alt Empordà) 964
 València
 Albufera 660; aljama dels jueus 340, 749, 763; aljama dels moros 365, 825, 948; aljames dels jueus del regne 995; aljames dels moros del regne 996; ardiaca de 273; bàndols 878, 901, 909, 921; batle general del regne de 155, 174, 175, 261, 262, 345, 372, 508, 657, 674, 703, 786, 875, 927, 952, 980, 981, 991, 1002; bisbe de 160, 200, 240, 372, 393, 431, 452, 462, 506, 693, 749, 783, 879, 935, 962; braç militar 962; capítol catedral 962; ciutat 8, 10, 16-18, 54, 55, 61, 74, 76, 91, 92, 96, 100, 102, 103, 110, 113-118, 120-122, 124, 125, 135, 140, 144, 145, 147, 151, 155, 175, 176, 181, 183, 191, 192, 200, 213-215, 221, 222, 243-249, 261, 274-287, 289, 290, 294, 296-301, 304, 305, 307-309, 315-327, 331, 346, 347, 349, 355, 357-360, 363, 365-368, 370, 372, 376, 377, 384, 388, 391-396, 402, 403, 427-430, 433-437, 547, 563, 564, 586, 593, 595, 603, 605, 613-617, 630-632, 635, 637,

664, 674, 675, 694, 696-698, 719, 765, 775, 777-779, 787-789, 810, 811, 853, 854, 856, 857, 859-862, 864-867, 875, 878, 882-889, 906, 909, 930, 946-950, 952, 953, 977-979, 990, 991; comanda del Temple 187; corts del regne 384, 447, 522, 545, 586, 593, 630, 834, 835, 882, 885, 981; Furs del regne 785, 991; General del regne 536; inquisidor del regne 696; jurats de 10, 281, 326, 331, 376, 401, 459, 470, 472, 506, 508, 565, 627, 723, 724, 726, 770, 786, 835, 885, 901, 921, 962, 963; justícies criminal i civil de 8, 187, 469, 586, 835, 901, 927; *Llibre del Repartiment* del regne 775; Mercat 909; monestir de Santa Clara (o de Santa Isabel, després de la Puritat) 877; palau del Real, *Reyal* 394, 436, 470, 506, 888; parròquia de Sant Martí 786; plaça d'En Ramon Pellisser 786; pont dels Catalans 8; procurador o governador del regne 110, 120, 146, 153, 271, 357, 359, 372, 376, 459, 470, 472, 508, 574, 586, 595, 655, 703, 710, 785, 848, 867, 901, 906, 909, 910, 927, 947, 962, 971; regne de 67, 68, 73, 75, 97, 98, 110, 133, 148, 149, 151, 181, 191, 199, 202, 204, 208, 244, 269, 276, 277, 284, 285, 290, 302, 304, 306, 307, 313, 314, 326, 337, 364, 365, 376, 383, 384, 386, 387, 400, 401, 408, 431, 433, 439-441, 446-448, 454, 462, 470, 472, 473, 506, 522, 530, 531, 536, 545, 547, 563, 564, 574, 575, 578, 581, 620, 621, 631, 674, 685, 688, 696, 703, 771, 774, 779, 785, 811, 834, 835, 837, 851, 854, 868, 884, 885, 902, 904, 921, 931, 942, 948, 973, 978, 980, 991; seca 978; sèquia d'En Fluvià 660; Seu 688, 745

- Valentí, Lluís, ciutadà de Mallorca 821
- Vall, coll de la (rodalia de Barcelona) 738
- Valldaura
bosc de 738; casa reial de (t. m. de Cerdanyola, Vallès Occidental) 500, 874, 875, 917
- Vall de Cono → Ulldesona
- Valldecrist, *Vall de Jesuchrist* (Alt Palància), cartoixa de 742, 744, 750
- Valldemossa, *Valldemuça* (Mallorca), batle de 812
- Vall-de-roures (Matarranya, Terol), vila 477, 637, 994
- Vall d'Hebron, monestir de Sant Jeroni de la (rodalia de Barcelona) 894
- Valldigna, monestir de (Safor) 200
- Valleriola, *Vallariola*, Lluís de, cavaller de València 927
- Vallès, *Vellès* 328, 588
sagramental del 809; veguer, vegueria de Barcelona i del 175, 311, 427, 513, 525, 543, 651, 735, 738, 755, 791, 860
- Vallespir, *Valspir* 423, 424
veguer del Rosselló i de 543, 651, 785
- Vallfogona, Mateu, escrivà reial 638
- Vallgarnera, Francesc de, cavaller 828
- Valli, Jaume, escrivà de la reina Violant de Bar 920, 925, 939, 970, 974, 976, 981-984, 989, 992, 996
- Vall-llebrera, Bonafonat de [cavaller de Morvedre] 448
- Vall-llonga, *Vayllonga* (t. m. de Bellver de Cinca, Osa) 188
- Vallori, Miquel, alcaid de Borja 974
- Vallossera, Berenguer, escrivà reial 667, 677, 710
- Vallparadís (t. m. de Terrassa), cartoixa de 744
- Valls (Alt Camp)
monestir del Carme 740; vila 5, 740
- Valls, Antoni, escrivà reial 840, 861, 877, 878
- Valls, Feliu de 363
- Vallseca, Guillem de, jurista, vicecanceller de Joan I 688, 824, 829
- Vallseca, Jaume de, llicenciat en lleis 487, 711
- [Vallterra], Enyego de, bisbe de Girona i de Sogorb i Albarrasí, arquebisbe de Tarragona 679, 805
- Vallterra, Joan de, doctor en lleis, nebot d'Enyego de Vallterra 805
- Vallterra, Lluís de, jurista 805
- Valltraiguera → Traiguera
- Vanyon → Bañón
- Veia, *Vayà*, fra Guillem, O. Cist., capellà reial de Pere el Cerimoniós 607
- Vendrell, *Venrell*, Ramon, mercader de Mallorca 407, 430
- Venècia, *Vanècia* 281, 384, 465, 474, 837
dux de 465, 474, 488; prior de l'orde de l'Hospital de 263
- Ventimiglia, *Vintemilla*, Antoni, comte de 905
- Ventimiglia, *Vintimilles*, Francesc, comte de 517, 585
- Ventura, muller de Nicolau de Tefano, sicilià 37
- Vera, *Bera* (Almeria) 312
- Vera, o Davera, Garcia de, cavaller 621
- Verdera, en, flassader de Barcelona 732
- Verges (Baix Empordà), castell de 269
- Vernissa (alqueria del terme d'Alcúdia, Mallorca) 821
- Veteta → Beteta
- Via, Francesc de la, síndic de la ciutat de Girona 557
- Vialfàs, *Vyalfàs* → sa Pobla
- Vic (Osona)
bisbe, bisbat de 487, 688, 720, 809, 828, 935, 975; ciutat 197, 328, 332, 372, 404, 502, 624, 625; veguer de 108, 175, 755, 785
- Vicent Ferrer, O. P., sant 961
- Vicent Storial* → Beauvais
- Vich, Simon de, mercader català a Tunis 9
- Vich, Tomàs de, ciutadà de Barcelona 56
- Vidal, Bartomeu, mercader de Barcelona 789
- Vidal, Bernat, ciutadà de Tortosa 220
- Vidal, Pere, escrivà reial 699, 703

- Viella, *Veylla* (Vall d'Aran)
batle de 907; vila 907
- Viena del Delfinat, *Viana* (França)
concili de 145; Delfí de 417
- Vierlas (Saragossa) 761
- Vilabertran (Alt Empordà)
abat de 828; monestir de 688
- Vilademany, Bernat de, noble 85, 828
- Viladorso (Sardenya) 294
- Vilafranca de Conflent (Conflent)
alcaid de 552; veguer de 955; vila
408, 409, 436, 438, 640, 955
- Vilafranca del Penedès (Alt Penedès)
batle de 385, 460, 790, 883; veguer de
174, 175, 385, 460, 525, 543, 651,
755, 785, 790; vila 482, 502, 588,
710, 711, 737, 738, 790, 837, 893
- Vilafranca, Bartomeu de, batle de Sant
Martí Sarroca 494, 664
- Vilafranca, Ferrer de, conseller reial 373, 527
- Vilafranca, Ramon de, cambrer major de la
reina Maria de Navarra 375
- Vilagrassa (Urgell), vila 419, 502, 575
- Vilajoiosa, *Vilajoyosa* (Marina Baixa) 530
- Vilalba, Bartomeu de 192
- Vilalba, Guillem de, alcaid del castell d'Ò-
dena 353
- Vilallonga (Safor), vall de 882
- Vilallonga, Pere de, cavaller 527
- Vilamalur (Alt Millars) 675
- Vilamarí, Joan de, cavaller 828
- Vilamarxant, *Vilamerxant* (Camp de Túria),
castell de 441
- Vilamur (t. m. de Soriguera, Pallars Sobi-
rà), vescomte de 527
- Vilanova, Galceran de, bisbe d'Urgell 741
- Vilanova, Galceran de, cavaller 759
- Vilanova, Ramon de, conseller reial 6, 23,
29, 87
- Vilanova, Ramon de, cavaller [de València],
algtzir i camarlenc de Pere el Cerimo-
niós 459, 523, 679, 703, 781, 828, 883
- Vilanova, Vidal de, cavaller, conseller reial
100, 140, 145, 164, 197, 198, 205, 206,
224-226, 372, 447, 690
- Vilanova, Vidaló de, procurador del bisbe
de Girona 393, 459
- Vilanova de Raó (Rosselló) 954
- Vilanova de Sixena (Osca) 559
- Vilar, Pere, àlies *Torramaluces*, escrivà de
Barcelona 690
- Vilaragut, Berenguer de, noble, senyor de
la baronia d'Albaida 7, 16, 295, 371,
417, 882
- Vilaragut, Carrossa de, noble 882
- Vilaragut, Violant de, vídua de Jaume III
de Mallorca 417, 461
- Vilarasa, Francesc de, cavaller de València
459
- Vilarasa, Joan de, donzell, jurat de València
786
- Vilarasa, Lluís de, cavaller 962
- Vilardell, Bernat, patró de coca 494
- Vila-real, *Vilareyal* (Plana Baixa), vila 152,
290, 372, 586, 593, 595
- Vilarig, Bernat de, abat de Vilabertran 688
- Vilarig, Bernat de, cavaller 828
- Vilarig, Galceran de, noble, majordom de
la reina Sibília de Fortià 653, 679
- Vilarnau, Arnau de, lloctinent de governa-
dor de València 901
- Vilaroja 637
- Vilella, Joan, escrivà reial 881, 980, 985, 995
- Vilella, Narcís, escrivà reial 642
- Villalón, Juan de, castellà, condemnat a Sa-
ragossa 943
- Villanova, Elias de, mestre de l'orde de
l'Hospital 263
- Villena, *Billena* (Alt Vinalopó, ant. regne de
Castella)
marquès de → Aragó, Alfons d'; vila
110, 119, 122
- Villers, Guillem, conseller del rei de França
397
- Vinader, Ramon, doctor en lleis 293, 393
- Vinatea, Francesc de, ciutadà de València 327
- Vinebre, *Vinebra* (Ribera d'Ebre) 699
- Violant d'Aragó, *Iolant*, muller de Robert II
de Nàpols 53
- Violant d'Aragó, *Yolant*, muller de Lluís II
de Nàpols 770, 772, 841, 915

- Violant, *Yolant* [de Bar], duquessa de Girona i reina d'Aragó 676, 678, 686, 688, 692, 702, 714, 720, 730, 733, 737, 739, 744, 746, 747, 754, 757, 758, 760-762, 768, 776, 778, 798, 799, 802, 804, 855, 863, 865, 866, 880, 891, 894, 912-920, 939, 940, 970, 974, 976, 983, 984, 989, 992, 996
- Violant, infanta d'Aragó 260
- Violant, infanta de Sicília 512
- Vives, Berenguer, jurista (?) 328
- Vives, Berenguer, jurista 829
- Vives, *Bives*, Bernat, jurista de Barcelona 462, 824
- Viviers, *Vivers*, cardenal de 733
- Vivot, Joan, cavaller de Mallorca 922, 950
- Vola, Joan, procurador dels comtats del Rosselló i de Cerdanya 552, 577
- Voló, el (Rosselló) 409, 463
- Vros, Carles de, noble francès 260
- Vyalfàs* → sa Pobla
- X
- Xàbia, *Xàbea* (Marina Alta), vila 118, 305
- Xacmar, Dalmau, cavaller 527
- Xàtiva, *Exàtiva* (Costera)
aljama dels jueus 355; aljama dels moros 365; batle de 355; castell de 364, 462; monestir de Menorettes 1000; sèquia Major 867; sèquia de Meses 867; vila i ciutat 120, 142, 143, 155, 202, 284, 313, 314, 364, 369, 372, 439, 444, 516, 563, 595, 606, 703, 746, 774, 775, 867, 979
- Xelva (Serrans), vila 835
- Xèrica, *Exèricha* (Alt Palància)
comte, comtat de 626, 675, 679, 729, 762; vila 267, 358, 902
- Xèrica, Jaume de, noble 181, 267, 296, 313, 314, 320, 325, 334
- Xèrica, Pere de, noble 267, 322, 345, 358, 360, 439, 440, 445, 459, 499, 554
- Xerta (Baix Ebre) 702
- Xielsa → Gelsa
- Xilona, Bertutxo, porter reial 478, 509
- Xilxes, *Xilses* (Plana Baixa) 442
- Ximenes, Marco, falconer d'Alfons el Benigne 259
- Ximenes de Borriol, *Burriol*, Rodrigo 342
- Ximenes de Iranzo, Pero 216
- Ximenes de Lomberri, Pero, cavaller de València 459
- Ximenes d'Ozca, Joan, merino de Saragossa 505
- Ximenes de Pilars, Pere, batxiller en decrets 688
- Ximenes de Pomar, Pero, boteller de Pere el Cerimoniós 448, 460
- Ximenes de Roda, Garcia, priora de les dominicanes de Saragossa 580
- Ximenes de Roda, Martí, munter de Joan I 749
- Ximenes de Salanova, Joan, cavaller 575
- Ximenes d'Urrea, Joan, noble 153
- Ximenes d'Urrea, Llop, noble 681
- Ximénez de Lorca, Pero, militar 102
- Ximénez, *Examenis*, de Nenclares o Lanclares, Sanxo, merino major de Juan Manuel 55, 110, 146, 178
- Ximenis d'Espilonga, Pere, cavaller 115
- Xinosa (t. m. de Monòver, Alt Vinalopó) 508
- Xipre 165
rei de 12, 269, 605; reina de 260, 269, 605
- Xirell (t. m. de Cortes de Pallars, Vall d'Aiora) 483
- Xixona, *Sexona* (Foia de Xixona)
castell de 64, 448; vila 64, 183, 284, 290, 444
- Xiva, *Chiva* (Foia de Bunyol), castell de 245, 462
- Xocos* → Chuecos
- Xulbe, Lluís de, escrivà reial 946
- Xúquer, riu 120, 364, 439, 440, 703
- Y
- Yusuf I, *Jucef*, rei de Granada 368, 407, 425, 426, 430, 451
- Z
- Zacharia Boyhahia, rei de Tunis 176
- Zarzuela → Sarçola
- [...]seguer (Messeguer? Vallseguer?), mestre, capellà de l'infant Jaume d'Aragó 184

Í *ndex*

<i>Presentació</i> de Carlos López Rodríguez	9
<i>La llengua cancelleresca a la Corona d'Aragó</i> d'Antoni Ferrando Francés	13
<i>Estudi preliminar</i>	53
La prosa de la Cancelleria	55
Característiques de la col·lecció	59
Àrees temàtiques més significatives	61
Normes de transcripció i d'edició dels documents de la Cancelleria	68
Nota final	72
Apèndix: Repertori dels escrivans reials	73
Bibliografia	82
 <i>Col·lecció documental de la Cancelleria de la Corona d'Aragó.</i> <i>Textos en llengua catalana (1291-1420)</i>	 87
 Index nominum	 1067

*P*ublicat

en abril de 2013

per la Universitat de València

fontS històriques valencianeS
56_{B.}



VNIVERSITAT DE VALÈNCIA